

THE GREEK
NEW TESTAMENT

Fifth Revised Edition

WITH DICTIONARY

The standard edition
for translators and
students

with Dictionary

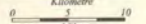
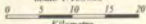
5

NOW
THOROUGHLY
REVISED

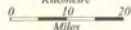
THE AREA AROUND JERUSALEM
in Old Testament Times

Scale 1:930,000

PALESTINE
in Old Testament Times

Scale 1:1,800,000

Approximate border between Judah and Israel during the period of the kings

under -200 m	under -656 feet
-200 - 0 m	-656 - 0 feet
0 - 100 m	0 - 328 feet
100 - 300 m	328 - 984 feet
300 - 600 m	984 - 1968 feet
600 - 900 m	1968 - 2952 feet
900 - 1500 m	2952 - 4920 feet
over 1500 m	over 4920 feet

2

PALESTINE
 in New Testament Times
 Scale 1:1800000

0 10 20 30
 Kilometre

0 10 20
 Miles

- 1 Roman province of Judaea (4 B.C. - A.D. 6, Tetrarchy of Archelaus)
- Northern boundary of Judaea proper
- Ila and Iib Tetrarchy of Herod Antipas (4 B.C. - A.D. 39)
- III Tetrarchy of Philip (4 B.C. - A.D. 34)
- IV Roman province of Syria
- V Tetrarch of Lycaonia
- VI Territory of Decapolis
- ★ Fortresses

For elevations, see map of Palestine in Old Testament Times

THE GREEK NEW TESTAMENT

Principal Manuscripts and Versions
cited in the Textual Apparatus
(See Introduction, pages 12*–35*)

Abbreviations: e–Gospels; a–Acts; c–Catholic or General Epistles; p–Pauline Epistles; r–Revelation. Roman numerals indicate approximate date of origin.

<i>Papyri</i>			<i>Papyri</i>			<i>Papyri</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	No.	Contents	Date
Ⓟ ¹	e	III	Ⓟ ³⁰	p	III	Ⓟ ⁶⁰	e	VII
Ⓟ ²	e	VI	Ⓟ ³¹	p	VII	Ⓟ ⁶¹	p	about 700
Ⓟ ³	e	VI/VII	Ⓟ ³²	p	about 200	Ⓟ ⁶²	e	IV
Ⓟ ⁴	e	III	Ⓟ ^{33[+58]}	a	VI	Ⓟ ⁶³	e	about 500
Ⓟ ⁵	e	III	Ⓟ ³⁴	p	VII	Ⓟ ^{64[+67]}	e	about 200
Ⓟ ⁶	e	IV	Ⓟ ³⁵	e	IV?	Ⓟ ⁶⁵	p	III
Ⓟ ⁷	e	III/IV?	Ⓟ ³⁶	e	VI	Ⓟ ⁶⁶	e	about 200
Ⓟ ⁸	a	IV	Ⓟ ³⁷	e	III/IV	Ⓟ ⁶⁸	p	VII?
Ⓟ ⁹	c	III	Ⓟ ³⁸	a	about 300	Ⓟ ⁶⁹	e	III
Ⓟ ¹⁰	p	IV	Ⓟ ³⁹	c	III	Ⓟ ⁷⁰	e	III
Ⓟ ^{11[+14?]}	p	VI	Ⓟ ⁴⁰	p	III	Ⓟ ⁷¹	e	IV
Ⓟ ¹²	p	late III	Ⓟ ⁴¹	a	VIII	Ⓟ ⁷²	c	III/IV
Ⓟ ¹³	p	III/IV	Ⓟ ⁴²	e	VII/VIII	Ⓟ ⁷³	e	VII
Ⓟ ^{14[+11?]}	p	VI	Ⓟ ⁴³	r	VI/VII	Ⓟ ⁷⁴	ac	VII
Ⓟ ¹⁵	p	late III	Ⓟ ⁴⁴	e	VI/VII	Ⓟ ⁷⁵	e	early III
Ⓟ ¹⁶	p	III/IV	Ⓟ ⁴⁵	ea	III	Ⓟ ⁷⁶	e	VI
Ⓟ ¹⁷	p	IV	Ⓟ ⁴⁶	p	about 200	Ⓟ ⁷⁷	e	II/III
Ⓟ ¹⁸	r	III/IV	Ⓟ ⁴⁷	r	late III	Ⓟ ⁷⁸	c	III/IV
Ⓟ ¹⁹	e	IV/V	Ⓟ ⁴⁸	a	late III	Ⓟ ⁷⁹	p	VII
Ⓟ ²⁰	c	III	Ⓟ ⁴⁹	p	late III	Ⓟ ⁸⁰	e	III
Ⓟ ²¹	e	IV/V	Ⓟ ⁵⁰	a	IV/V	Ⓟ ⁸¹	c	IV
Ⓟ ²²	e	III	Ⓟ ⁵¹	p	about 400	Ⓟ ⁸²	e	IV/V
Ⓟ ²³	c	early III	Ⓟ ⁵²	e	about 125	Ⓟ ⁸³	e	VI
Ⓟ ²⁴	r	IV	Ⓟ ⁵³	ea	III	Ⓟ ⁸⁴	e	VI
Ⓟ ²⁵	e	late IV	Ⓟ ⁵⁴	c	V/VI	Ⓟ ⁸⁵	r	IV/V
Ⓟ ²⁶	p	about 600	Ⓟ ⁵⁵	e	VI/VII	Ⓟ ⁸⁶	e	IV
Ⓟ ²⁷	p	III	Ⓟ ⁵⁶	a	V/VI	Ⓟ ⁸⁷	p	III
Ⓟ ²⁸	e	III	Ⓟ ⁵⁷	a	IV/V	Ⓟ ⁸⁸	e	IV
Ⓟ ²⁹	a	III	Ⓟ ⁵⁹	e	VII	Ⓟ ⁸⁹	p	IV

<i>Papyri</i>			<i>Majuscules</i>			<i>Majuscules</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	No.	Contents	Date
ⲡ ⁹⁰	e	II	Ⲛ 01	eacpr	IV	Ξ 040	e	VI
ⲡ ⁹¹	a	III	A 02	eacpr	V	Π 041	e	IX
ⲡ ⁹²	p	III/IV	B 03	eacp	IV	[Σ 042]	e	VI
ⲡ ⁹³	e	V	C 04	eacpr	V	Φ 043	e	VI
ⲡ ⁹⁴	p	V/VI	D 05	ea	V	Ψ 044	eacp	IX/X
ⲡ ⁹⁵	e	III	D 06	p	VI	[046]	r	X
ⲡ ⁹⁶	e	VI	[E 07] ¹	e	VIII	047	e	VI
ⲡ ⁹⁷	e	VI/VII	E 08	a	VI	048	acp	V
ⲡ ⁹⁸	r	II?	[F 09]	e	IX	050	e	IX
ⲡ ⁹⁹	p	ca. IV	F 010	p	IX	051	r	X
ⲡ ¹⁰⁰	c	III/IV	[G 011]	e	IX	057	a	IV/V
ⲡ ¹⁰¹	e	III	G 012	p	IX	058	e	IV
ⲡ ¹⁰²	e	III/IV	[H 013]	e	IX	059	e	IV/V
ⲡ ¹⁰³	e	II/III	H 015	p	VI	+0215		
ⲡ ¹⁰⁴	e	II	I 016	p	V	060	e	VI
ⲡ ¹⁰⁵	e	V/VI	[K 018]	cp	IX	062	p	V
ⲡ ¹⁰⁶	e	III	L 019	e	VIII	066	a	VI
ⲡ ¹⁰⁷	e	III	[L 020]	acp	IX	067	e	VI
ⲡ ¹⁰⁸	e	III	M 021	e	IX	068	e	V
ⲡ ¹⁰⁹	e	III	[N 022]	e	VI	069	e	V
ⲡ ¹¹⁰	e	IV	[O 023]	e	VI	070	e	VI
ⲡ ¹¹¹	e	III	[P 024]	e	VI	+0110		
ⲡ ¹¹²	a	V	[P 025]	acpr	IX	0124		
ⲡ ¹¹³	p	III	[Q 026]	e	V	0178		
ⲡ ¹¹⁴	p	III	S 028	e	949	0179		
ⲡ ¹¹⁵	r	III/IV	T 029	e	V	0180		
ⲡ ¹¹⁶	p	VI/VII	+0113			0190		
ⲡ ¹¹⁷	p	IV/IV	0125			0191		
ⲡ ¹¹⁸	p	III	0139			0193		
ⲡ ¹¹⁹	e	III	W 032	e	IV/V	0202		
ⲡ ¹²⁰	e	IV	X 033	e	X	071	e	V/VI
ⲡ ¹²¹	e	III	Z 035	e	VI	072	e	V/VI
ⲡ ¹²²	e	IV/V?	Γ 036	e	X	073	e	VI
ⲡ ¹²³	p	IV	Δ 037	e	IX	+084		
ⲡ ¹²⁴	p	VI	Θ 038	e	IX	075	p	X
ⲡ ¹²⁵	c	III/IV	Λ 039	e	IX	076	a	V/VI
ⲡ ¹²⁶	p	IV				077	a	V
ⲡ ¹²⁷	a	V				078	e	VI
						079	e	VI
						081	p	VI

¹Bracketed manuscripts are majuscules with a Byzantine text, cited following the group symbol *Byz.*

<i>Majuscles</i>			<i>Majuscles</i>			<i>Majuscles</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	No.	Contents	Date
082	p	VI	0143	e	VI	0208	p	VI
083	e	VI/VII	0145	e	VII	0209	cp	VII
+0112			0146	e	VIII	0210	e	VII
0235			0147	e	VI	0213	e	V/VI
085	e	VI	0148	e	VIII	0214	e	IV/V
086	e	VI	0149	= 0187		0216	e	V
087	e	VI	0150	p	IX	0217	e	V
+092b			0155	e	IX	0218	e	V
088	p	V/VI	0159	p	VI	0219	p	IV/V
091	e	VI	0160	e	IV/V	0220	p	III
094	e	VI	0161	e	VIII	0221	p	IV
095	a	VIII	0162	e	III/IV	0222	p	VI
+0123			0163	r	V	0223	p	VI
096	a	VII	0164	e	VI/VII	0225	p	VI
097	a	VII	0165	a	V	0226	p	V
098	p	VII	0166	ac	V	0227	p	V
099	e	VII	0167	e	VII	0228	p	IV
0101	e	VIII	0169	r	IV	0229	r	VIII
0102	e	VII	0170	e	V/VI	0231	e	IV
+0138			0171	e	about 300	0233	e	VIII
0105	e	X	0172	p	V	0234	e	VIII
0106	e	VII	0175	a	V	0236	a	V
+0119			0176	p	V	0237	e	VI
0107	e	VII	0177	e	X	0238	e	VIII
0108	e	VII	0181	e	IV/V	0239	e	VII
0109	e	VII	0182	e	V	0240	p	V
0111	p	VII	0183	p	VII	0241	p	V/VI
0115	e	IX/X	0184	e	VI	0242	e	IV
0118	e	VIII	0185	p	IV	0243	p	X
0121	p	X	0186	p	V/VI	+0121b		
(0121a)			+0224			0244	a	V
0122	p	IX	0187	e	VI	0249	e	X
0126	e	VIII	0188	e	IV	0250	e	VIII
0127	e	VIII	0189	a	II/III	0252	p	V
0128	e	IX	0198	p	VI	0254	p	V
0130	e	IX	0199	p	VI/VII	0256	e	VIII
0131	e	IX	0200	e	VII	0259	p	VII
0132	e	IX	0201	p	V	0260	e	VI
0140	a	X	0204	e	VII	0261	p	V
0141	e	X	0207	r	IV	0262	p	VII

<i>Majuscules</i>			<i>Minuscules</i>			<i>Minuscules</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	No.	Contents	Date
0266	e	VI	209	er e XIV, r XV		1292	ec	XIII
0269	e	IX	221	c	X	1319	p	XII
0270	p	IV/V	225	e	1192	1333	e	XI
0271	e	IX	230	e	1013	1342	e	XIII/XIV
0274	e	V	249	e	XII	1409	ac	XIV
0275	e	VII	256	p	XI/XII	1424	e	IX/X
0277	e	VII/VIII	263	p	XIII	1448	c	XII
0293	e	VI	307	a	X	1505	ec	XII
+089			346	e	XII	1506	p	1320
092a			365	p	XII	1573	p	XII/XIII
0298	e	VIII/IX	424	p	XI	1582	e	948
0299	e	X/XI?	429	c	XIV	1611	cr	XII
0300	e	VI/VII	436	cp	XI/XII	1678	a	XIV
			442	c	XII/XIII	1689	e	1200?
			453	a	XIV	1709	e	XII
			459	p	1092	1735	c	X
			543	e	XII	1739	acp	X
			565	e	IX	1841	r	IX/X
			579	e	XIII	1852	cp	XIII
			597	e	XIII	1854	r	XI
			610	a	XII	1881	cp	XIV
			614	a	XIII	1891	a	X
			629	c	XIV	1912	p	X
			636	c	XV	1962	p	XI/XII
			642	c	XIV	2030	r	XII
			700	e	XI	2050	r	1107
			788	e	XI	2053	r	XIII
			826	e	XII	2062	r	XIII
			828	e	XII	2127	p	XII
			892	e	IX	2200	p	XIV
			918	c	XVI	2318	c	XVIII
			945	ac	XI	2329	r	X
			983	e	XII	2344	acr	XI
			1006	er	XI	2351	r	X
			1010	e	XII	2377	r	XIV
			1071	e	XII	2464	acp	IX
			1071	e	XII	2473	c	1634
			1175	acp	X	2492	c	XIV
			1241	ecp	XII	2818	a	XII
			1243	ec	XI	(= 36a)		
			1253	e	XV			

<i>Lectionaries</i>			<i>Lectionaries</i>			<i>Versions Old Latin</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	Abbr.	Contents	Date
l 59	a	XII	l 866	e	1174			
l 60	ea	1021	l 883	a	XI	it ^{aur}	e	VII
l 68	e	XII	l 884	a	XIII	it ^b	e	V
l 76	e	XII	l 890	e	1420	it ^b	p	VIII/IX
l 127	e	IX	l 895	a	XIII	it ^β	e	VII
l 147	a	XII	l 921	a	XII	it ^c	ca	XII/XIII
l 156	a	X	l 938	a	XIII	it ^{comp}	p	IX/X
l 165	a	XI	l 950	e	1289/90	it ^d	ea	V
l 170	a	XIV	l 1016	e	XII	it ^d	p	V/VI
l 184	e	1319	l 1021	ea	XII	it ^{dem}	ap	XIII
l 211	e	XII	l 1074	e	1290	it ^{div}	p	XII
l 253	e	1020	l 1153	a	XIV	it ^e	e	V
l 292	e	IX	l 1154	a	XII	it ^e	a	VI
l 384	e	XII	l 1156	a	XIV	it ^f	e	VI
l 387	e	XI	l 1159	a	1331	it ^f	p	IX
l 422	ea	XIV	l 1178	a	XI	it ^{ff}	c	IX
l 514	e	X	l 1223	e	XIII	it ^{ff1}	e	VIII
l 524	e	XII	l 1298	a	XI	it ^{ff2}	e	V
l 547	e	XIII	l 1356	a	XI	it ^g	p	IX
l 563	a	IX	l 1364	a	XII	it ^{g1}	e	VIII/IX
l 590	a	XI	l 1365	a	XII	it ^{g8}	ar	XIII
l 591	a	XI	l 1439	a	XII	it ^{gue}	p	VI
l 592	a	1576	l 1441	a	XIII	it ^h	e	V
l 593	a	XV	l 1443	a	1053	it ^h	acr	V
l 596	a	1146	l 1552	e	985	it ⁱ	e	V
l 597	a	X	l 1590	a	XIII	it ^j	e	VI
l 598	a	XI	l 1627	e	XI	it ^k	e	IV/V
l 599	a	XI	l 1780	e	XII	it ^l	e	VIII
l 603	a	XI	l 1977	ea	XII	it ^l	ac	VII
l 617	a	XI				it ^λ	e	VIII/IX
l 672	e	IX				it ^{mon}	p	X
l 673	e	XII				it ^μ	e	V
l 680	ea	XIII				it ^μ	p	IX
l 751	ea	XI	Abbr.	Contents*	Date	it ⁿ	e	V
l 770	e	X				it ^o	e	VII
l 773	e	XI	it ^a	e	IV	it ^o	p	XV
l 809	a	XII	it ^{a2}	e	V	it ^p	e	VIII
l 813	e	1069	it ^{ar}	acpr	IX	it ^p	a	XII
l 858	e	XII	—	—	—	it ^{ph}	a	XII
l 859	e	XI				it ^φ	e	V

*Versions
Old Latin*

* See footnote 9, page 31*.

<i>Versions Old Latin</i>			<i>Vulgate</i>			<i>Armenian</i>		
Abbr.	Contents	Date	Abbr.	Contents	Date	Abbr.	Contents	Date
it ^{tr}	e	VII	vg	Vulgate	IV/V	arm	Künzle edition	1984
it ^q	e	VI/VII	vg ^{cl}	Clementine Vulgate	1592		Zohrab edition	1805
it ^q	c	VII	vg ^{ww}	Wordsworth- White	1889–1954			
it ^r	a	VII/VIII						
it ^r	p	VI/VII						
it ^{rl}	e	VII	vg st	Stuttgart Vulgate	2007 ⁵			
it ^{ro}	a	X				Abbr.	Contents	Date
it ^o	e	VII/VIII				geo	eacp	V
it ^o	p	X		<i>Syriac</i>		geo ¹	eap	IX
it ^s	e	VI/VII	Abbr.	Contents	Date	geo ²	eap	X
it ^s	ac	VI	syr ^s	e	IV	geo ^A	eap	X
it ^s	p	VIII	syr ^c	e	IV	geo ^B	eap	X
it ^{sa}	a	XIII	syr ^p	eacp	V			
it ^{sin}	ar	X	syr ^{pal}	eacp	VI			
it ^l	e	V/VI	syr ^{ph}	cr	VI		<i>Ethiopic</i>	
it ^l	acpr	XI	syr ^h	eacpr	VII	Abbr.	Contents	Date
it ^v	e	VII				eth	eacpr	VI
it ^v	p	VIII/IX				eth ^{ro}	Rome edition	1548– 49
it ^w	a	XIV/XV				eth ^{pp}	Pell Platt edition	1830
it ^w	c	IV				eth th	Takla Häymānot	1982–83
it ^z	cpr	VIII		<i>Coptic</i>		eth ^{ms}	e	XIII
			Abbr.	Contents	Date			
			cop ^{sa}	eacpr	IV			
			cop ^{bo}	eacpr	IX			
			cop ^{pho}	e	IV/V			
			cop ^{meg}	ea	IV/V			
			cop ^{mf}	e	IV/V			
			cop ^{fay}	eacp	IV			
			cop ^{ach}	ec	IV			
			cop ^{ach2}	e	IV			
			cop ^v	c	V			

Principal Symbols and Abbreviations

(See Introduction, pages 58*–63*)

- { } enclose a letter A, B, C, D which indicates the relative degree of certainty for the reading adopted in the text.
- [ ] in the text enclose words whose presence or position in the text is regarded as disputed; in the critical apparatus, immediately following the symbol *Byz.* enclose the symbols for certain Byzantine witnesses (see p. 10*).
- || enclose passages which are regarded as later additions to the text, but which are of evident antiquity and importance.
- ◆ follows a word or passage where two different variants could equally well be adopted as the initial text. If there is an apparatus unit the same sign will be found at the variant in the apparatus seen as equal to the reading text.
- ( ) in the critical apparatus, indicate that a witness supports the reading for which it is cited, but with minor differences; in the dis-
- course segmentation apparatus. indicate minor differences of detail in segmentation, while the authority supports in general the segmentation for which it is cited.
- [( )] indicate negligible differences in the witness of selected Byzantine manuscripts to the reading attested.
- * the reading of the original hand of the manuscript.
- ? indicates that an early version is probably in support of a reading, but that there is some doubt.
- ^{1/2, 2/3, 5/7} etc. indicate the statistics for variant readings in multiple instances of a passage. The second number indicates the number of times the passage occurs in a lectionary manuscript or a Church Father; the first number indicates how many times the reading attested is supported.
- AD** Apostoliki Diakonia (1988)
- BJ** La Bible de Jérusalem (1998)
- BTI** Biblia Traducción Interconfesional (2008)
- Byz** the reading of the majority of the Byzantine witnesses.
- Byz^{PA}** a part of the Byzantine manuscript tradition.
- ^{com} citation in the commentary section of a manuscript where the reading differs from the accompanying Greek text.
- DHH** Dios Habla Hoy (1996)
- Diatessaron** see p. 44*ff.
- ^{ed} the reading from an edition of a Church Father when it differs from a reading in the papyrus tradition of his text.
- EU** Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift (1999)
- GNB** Good News Bible (1992)
- ^{gr} a citation from a Greek fragment of the work of a Greek Church Father which is preserved complete only in a translation.
- I** a lectionary manuscript, identified by the superscript number following it.

AD reading of the lectionary edition of the Apostoliki Diakonia, Athens.

866^{1/2} shows the relative frequency of a reading in the multiple occurrence of the same passage in a single lectionary manuscript. The second number of the fraction indicates the number of times the passage occurs in the manuscript; the first number indicates how many times it supports the reading attested.

lat the Latin translation of a Greek Church Father.

LB Lutherbibel (1999)

Lect the reading of the majority of the lectionaries selected, together with the text of the edition published by Apostoliki Diakonia, Athens.

Lect^{pl} A part of the lectionary manuscript tradition (at least 10 manuscripts) which differs from the rest (also designated **Lect^{pl}**).

Lect^{pt, AD} A part of the lectionary manuscript tradition in agreement with the edition by Apostoliki Diakonia.

lem in the Church Fathers, a citation from a *lemma*, i.e., the text of the New Testament which precedes the commentary (^{com}) in a commentary manuscript.

LXX the Septuagint or Greek translation of the Old Testament.

M Merk, *Novum Testamentum Graece et Latine* (1992¹¹).

mg textual evidence contained in the margin of a manuscript.

ms, mss manuscript(s) of an early version, or of a Church Father's text, when differing from the edited text.

NA Nestle-Aland (2012).

NBS La Nouvelle Bible Segond (2002)

NIV New International Version (1984).

NRSV New Revised Standard Version (1989).

pap a reading from the papyrus stage of the tradition of a Church Father's text when it differs from an edition of the Father.

REB The Revised English Bible (1989)

[sic] an abnormality reproduced exactly from the original.

supp a portion of a manuscript or a Church Father's text supplied by

a later hand where the original is missing.

Theodotion Theodotion's text of the Greek Old Testament.

TOB Traduction Œcuménique de la Bible (1988)

TR Textus Receptus (Oxford, 1889)

txt the text of a manuscript of the New Testament when it differs from another reading given in the margin (^{mg}), or in the commentary section (^{comm}) which accompanies the text of a Church Father.

vid the most probable reading of a manuscript where the state of its preservation makes complete verification impossible; or the apparent support of a Church Father for the reading cited, where stylistic and contextual factors do not permit complete certainty.

v.r. variant reading.

v.v. a variant reading specifically designated in a manuscript as an alternative.

WH Westcott and Hort, *The New Testament in the Original Greek* (1881).

THE GREEK
NEW TESTAMENT

THE GREEK NEW TESTAMENT

Edited by

BARBARA ALAND, KURT ALAND, JOHANNES KARAVIDOPOULOS,
CARLO M. MARTINI, AND BRUCE METZGER

Fifth Revised Edition
prepared by the

Institute for New Testament Textual Research,
Münster/Westphalia
under the direction of
Holger Strutwolf

DEUTSCHE BIBELGESELLSCHAFT
AMERICAN BIBLE SOCIETY
UNITED BIBLE SOCIETIES

The revision was carried out by Florian Voss in cooperation with the Institute for
New Testament Textual Research, Münster/Westphalia.

First-Fourth Editions 1966–1993

Fifth Revised Edition 2014

The German Bible Society is a not for profit religious foundation.
Its mission, in collaboration with other members of the United Bible Societies,
is to promote biblical research and worldwide Bible translation work in order
to make the Bible available to every body in their own language.

ISBN

978-3-438-05116-5 Hardcover

978-3-438-05117-2 Hardcover, with Greek-English Dictionary

978-3-438-05118-9 Flexicover, with Greek-English Dictionary

The Greek New Testament

Fifth Revised Edition

© 2014 Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart

All rights reserved

Printed in Germany

www.dbg.de

www.academic-bible.com

4.2014

CONTENTS

Preface to the Fifth Edition	IX
Preface to the First Edition	X
Preface to the Third Edition	XIII
Preface to the Fourth Edition	XV
Introduction	1*-63*
I. The Fifth Edition	1*
1. Revision of the Whole Edition	1*
2. Revision of the Catholic Letters	2*
2.1. The Text	2*
2.2. The Textual Apparatus	4*
II. The Text	7*
III. The Textual Apparatus	8*
1. The Evaluation of Evidence for the Text	8*
2. The Selection of Witnesses from Manuscripts, Versions, and Quotations from Church Fathers	9*
3. The Greek Text Manuscripts	9*
3.1. The Selection	9*
3.2. The Presentation	11*
4. The Greek Lectionaries	26*
5. The Early Versions	30*
6. The Evidence from Church Fathers	36*
7. The Diatessaron	44*
8. Modern Bible Translations	46*
IV. The Discourse Segmentation Apparatus	51*
V. The Cross-Reference System	56*
VI. Master List of Symbols and Abbreviations	58*
Selected Bibliography	64*

Text and Apparatus	1-856
Κατὰ Ματθαῖον	1
Κατὰ Μᾶρκον	116
Κατὰ Λουκᾶν	191
Κατὰ Ἰωάννην	305
Πράξεις Ἀποστόλων	396
Πρὸς Ῥωμαίους	502
Πρὸς Κορινθίους α΄	549
Πρὸς Κορινθίους β΄	590
Πρὸς Γαλάτας	617
Πρὸς Ἐφεσίους	633
Πρὸς Φιλιπησίους	651
Πρὸς Κολοσσαεῖς	663
Πρὸς Θεσσαλονικεῖς α΄	676
Πρὸς Θεσσαλονικεῖς β΄	685
Πρὸς Τιμόθεον α΄	691
Πρὸς Τιμόθεον β΄	703
Πρὸς Τίτον	711
Πρὸς Φιλήμονα	716
Πρὸς Ἑβραίους	719
Ἰακώβου	750
Πέτρου α΄	761
Πέτρου β΄	775
Ἰωάννου α΄	783
Ἰωάννου β΄	796
Ἰωάννου γ΄	798
Ἰούδα	800
Ἀποκάλυψις Ἰωάννου	805
Index of Quotations	
Old Testament Order	857
New Testament Order	860
Index of Allusions and Verbal Parallels	864

Principal Manuscripts and Versions Cited in the Textual Apparatus	884
List of Alternative Readings	890
Principal Symbols and Abbreviations	891
Map Index	893

PREFACE TO THE FIFTH EDITION

This Fifth Edition of the UBS *Greek New Testament* is essentially a further revision of the Fourth Edition, in which important corrections and additions have been made. For example, the readings of the new Papyri 117 through 127 are now included in the critical apparatus.

In the case of the Catholic Letters a fundamentally new approach has been followed. For this part of the New Testament the *Editio Critica Maior* (ECM) is already available. The ECM represents a new level of scientific research on the text and offers a text newly established on this basis. These new insights and results had to be incorporated into the present edition, especially since they are also included in the 28th edition of the *Nestle-Aland Novum Testamentum Graece*, with which the *Greek New Testament* continues to share an identical text.

For this reason the text of the Catholic Letters was taken over from the *Editio Critica Maior* and the apparatus was reconstructed on the basis of this text. A certain inconsistency in the Fifth Edition could not be avoided, because of the wish to transfer achievements made in the context of the ECM to the hand editions. The text of the remaining New Testament writings will remain unchanged until progress with the ECM provides the material and knowledge needed for a sustainable revision of each part in turn.

Work on the Fifth Edition of the *Greek New Testament* has benefited from generous and substantial support of the Deutsche Bibelgesellschaft by the American Bible Society. This has made it possible for the Fifth Edition of the Greek New Testament to appear relatively soon after the 28th edition of *Nestle-Aland*.

The work of revision was undertaken in Stuttgart by Florian Voss, whom I would like to thank warmly for his commitment over many years. He was supported by colleagues from the Institute for New Testament Textual Research in Münster, especially Klaus Wachtel and Beate von Tschischwitz. The first proofs were read by Wolfgang Richter (Münster). Roger Omanson undertook a thorough revision of the Discourse Segmentation Apparatus and collaborated

in expanding the apparatus of textual differences in modern Bible translations. Lastly, Simon Crisp is to be thanked for checking the language of the Introduction and for much valuable advice.

HOLGER STRUTWOLF, Münster/Westphalia

October 31, 2013

PREFACE TO THE FIRST EDITION

To meet the growing need for an edition of the Greek New Testament specially adapted to the requirements of Bible translators throughout the world, the American Bible Society, the National Bible Society of Scotland, and the Württemberg Bible Society appointed in 1955 an international and interdenominational committee of textual scholars to prepare such an edition. The three societies were later joined by the Netherlands Bible Society and the British and Foreign Bible Society.

In keeping with its distinctive purpose, the edition has the following special features: (1) a critical apparatus restricted for the most part to variant readings significant for translators or necessary for the establishing of the text; (2) an indication of the relative degree of certainty for each variant adopted as the text; (3) a full citation of representative evidence for each variant selected; and (4) a second apparatus giving meaningful differences of punctuation. Much new evidence from Greek manuscripts and early versions has been cited. A supplementary volume, providing a summary of the Committee's reasons for adopting one or another variant reading, will also be published.

The Committee carried out its work in four principal stages: (1) on the basis of Westcott and Hort's edition of the Greek New Testament, a comparison was made of the text and apparatus of several other editions, including those of Nestle, Bover, Merk, and Vogels, and to some extent those of Tischendorf and von Soden, in order to deter-

mine which of the variant readings warranted further study; (2) data on several thousand sets of variants were gathered, not only from printed editions, commentaries and technical studies, but also from hitherto unused papyri, uncials, minuscules, and lectionaries; (3) about six hundred variations in punctuation which appeared to merit consideration were selected and compared in editions of the Greek text and in the principal English, German, and French translations; and finally, (4) the Greek text was established, the degree of certainty for the reading adopted in the text was estimated, and decisions were made whether or not to include a set of variants in the apparatus.

This edition has certain calculated limitations: (1) the sets of variants have generally been restricted to readings meaningful for translators; consequently there is an appreciable reduction in the number of variants in the apparatus (but there is fuller attestation for the variants selected). (2) Citations of evidence from the major lettered uncials and the Church Fathers have been derived from critical editions of the Greek New Testament, primarily those of Tischendorf and von Soden, but the uncials have been checked where the printed evidence was contradictory or incomplete. (3) As a rule, no attempt has been made to represent the wide range of orthographic variation in the manuscripts; the orthography of Bauer's *Lexicon* (5th edition) has been followed.¹ (4) The cross reference system has been limited to the citation of direct quotations, definite allusions, and literary and other parallels.

The Editorial Committee which was responsible for preparing this edition consisted of Kurt Aland, Matthew Black, Bruce M. Metzger, and Allen Wikgren, with the participation of Arthur Vööbus during the first part of the work. The project was initiated, organized, and administered by Eugene A. Nida, who also took part in Committee discussions, especially those relating to major decisions of policy and

---

¹ Exceptions chiefly involve proper names and citations of individual manuscripts within variants. In a few cases the Committee has adopted the spelling proposed for the 6th edition of Bauer (e. g. Μαθηταῖος, Μαθητίας, and Μαθητάτ for Μαθηαῖος, Μαθητίας, and Μαθητάτ; τετρααρχέω for τετραρχέω and τετρααρχῆς for τετραρχῆς). Aramaic words are printed without accents and breathing marks.

method. J. Harold Greenlee and Robert P. Markham, as secretaries of the Committee, handled a mass of detail with skill and competence. They were assisted by Karen Munson and the staff of the Institut für neutestamentliche Textforschung at Münster/Westf., in particular Klaus Junack, Peter Weigandt, Paolo Ferreira, and Barbara Trill.

The Committee also obtained advice by correspondence with a group of consultants, representative of scholars and churches in many areas, on questions arising during the course of the project.

In the collation and evaluation of versional evidence, special help was provided by Harold K. Moulton and Brynmor F. Price (Itala and Vulgate), N. Joseph Kikuchi (Syriac), Robert McL. Wilson (Coptic), J. A. Huisman (Gothic), A. F. J. Klijn (Armenian), Rochus Zuurmond (Ethiopic, for the Gospel of Matthew), and T. Amse-de Jong (Georgian). In the assembling of lectionary evidence, assistance was provided at Chicago by David Backus. The punctuation apparatus was prepared by J. Harold Greenlee, Robert P. Markham, and Harold K. Moulton.

Of the members of the Committee, Kurt Aland was responsible for the Greek papyri, numbered uncials, and minuscules; Allen Wikgren for the lectionary readings. Matthew Black supervised collations of Syriac data, and Bruce M. Metzger is preparing the supplementary volume.

Since this edition is intended primarily for translators, it is not to be regarded as in competition with other modern editions, e. g. the continuing Nestle-Aland editions, which provide a more restricted selection of data from witnesses on a much wider range of variant readings. It is the intention of the Committee from time to time to revise its work in order to take into account new discoveries and fresh evidence.

KURT ALAND, Münster/Westph.
MATTHEW BLACK, St. Andrews
BRUCE M. METZGER, Princeton
ALLEN WIKGREN, Chicago

PREFACE TO THE THIRD EDITION

The Second Edition of the Greek New Testament, published in September, 1968, contained only a few (although in certain respects quite significant) textual changes. The principal differences between the First and Second Editions consisted in changes in the evaluation of evidence for the variant readings, i. e., revisions in the A, B, C, and D ratings. The Third Edition, however, contains a more thorough revision of the Greek text. In a series of meetings the Committee (including Carlo M. Martini, who has been a member of the Committee for both the Second and Third Editions) undertook a thorough review of the text of the First Edition by carefully considering not only a number of suggestions made by specialists in the field of New Testament studies, but also numerous recommendations resulting from the experience of the members of the Committee as they worked with the text of the First Edition. The greater part of these suggestions for further modification came from Kurt Aland, who had been making a detailed analysis of changes proposed for the 26th edition of the Nestle-Aland text. A number of these were textual alterations which had not been previously discussed by the Committee in their work on the First Edition. As a result of the Committee's discussions, more than five hundred changes have been introduced into this Third Edition.

The Committee, sponsored by the United Bible Societies, has thus been able to establish a single text for the Third Edition Greek New Testament and for the 26th edition of the Nestle-Aland text. That this step marks a significant advance will be obvious to all who work with the Greek text of the New Testament. At the same time the goals of both publications remain unchanged. The 26th edition of the Nestle-Aland text will develop even further in the direction of handy-sized scientific edition through an extension and improvement of the critical apparatus, and this Greek New Testament will continue to cite more extensive evidence for a more select number of variants. Though the arrangement and format of the two publica-

tions will be different, the texts will be the same, and both will be published under the editorship of the Committee.

All the textual changes agreed upon by the Committee are incorporated into this Third Edition. These changes, of course, involve corresponding alterations in the critical apparatus. The editorial work has been undertaken by the Institut für neutestamentliche Textforschung in Münster/Westphalia, under the direction of K. Junack, Secretary to the Committee. Editorial changes decided upon by the Committee include the transposition of the pericope John 7.53–8.11 from the end of the Gospel to its traditional location, with the double brackets retained. Several minor errors both in the text and in the apparatus have been corrected, and some alterations have been made in the evaluation of evidence. *A Textual Commentary on the Greek New Testament* (1971), edited by Bruce M. Metzger on behalf of the Committee, is based on this Third Edition.

Certain additions which are important for translation committees have been incorporated into the punctuation apparatus, but the citations of evidence from the Translator's New Testament (based on earlier preliminary publications) have been eliminated. The evidence for Old Testament quotations has been thoroughly reviewed, both in the text and in the references. The Index of Quotations has been completely rewritten, now calling attention only to those passages which are clearly quotations from the Old Testament, and eliminating references to words and phrases which are only allusions or literary echoes. A second part, listing the Old Testament quotations in their New Testament order, has been added to the Index of Quotations. The responsibility for the revision of the punctuation apparatus and the citations of quotations has rested with the Translations Department of the American Bible Society, which has worked closely with the Institut für neutestamentliche Textforschung in Münster.

Plans are already under way for a Fourth Edition of the Greek New Testament, which will contain a correspondingly thorough revision of the textual apparatus, with special emphasis upon evidence from the ancient versions, the Diatessaron, and the Church Fathers. In addition, the evidence from Greek manuscripts will be carefully

controlled by direct comparison with manuscript readings. This will apply particularly to the evidence which could not be so treated in previous editions. In the listing of manuscript evidence, the Introduction to the Third Edition contains only the completely necessary modifications (for example, the expansion of the lists of Greek manuscripts cited for particular isolated readings), but the Fourth Edition will have a completely new treatment of textual data.

January, 1975

PREFACE TO THE FOURTH EDITION

After the Third Edition of the United Bible Societies' *Greek New Testament* was issued, realizing a common single text for both GNT and the 26th edition of the *Novum Testamentum Graece* (Nestle-Aland), the Committee made plans for a thorough revision of the GNT apparatus in all of its aspects. The familiar established format of the edition was never basically questioned, but its reliability, clarity, and the accuracy of its information required improvement in order to meet the needs of its many users. The results of many years of research are now available, most important among which are the following points.

The GNT continues to offer "more extensive evidence for a more select number of variants" (Preface to the Third Edition, p. xi), but the selection of passages for the apparatus was thoroughly reviewed by the Committee. This resulted in eliminating from the apparatus a large number of variant units where the readings were of minor significance, concerned only with the minutest textual variations, and including others having a greater importance for the reader's understanding of the history of the text and exegesis.

Further, the Committee also redefined the various levels in the evaluation of evidence on the basis of their relative degrees of

certainty. Thus the evaluations of all the 1438 sets of variants cited in the apparatus have been completely reconsidered.

Finally, in every instance very careful consideration was given to the selection of representatives for each group of witnesses in order to reflect faithfully the character of the textual tradition and exclude elements of uncertainty. This is discussed in more detail in the Introduction.

While work on this new edition was proceeding, the consultants of the UBS Translations Department in New York (especially Roger Omanson) proposed and developed a revision of the punctuation apparatus. In its new form this *segmentation apparatus* no longer indicates all the punctuation marks found in representative modern translations, because differences in the systems followed in the various editions could lead to confusion. Instead, they note only the major and minor divisions as they bear on the interpretation of the text.

The text of the edition has remained unchanged. This should not be misunderstood to mean that the editors now consider the text as established. Work on the text of the Holy Scriptures continues to be a task of concern for each of the editors who will offer the results of their research in future editions of the *Greek New Testament*. Yet the editors feel that at the present time this responsible research has not yet advanced sufficiently to authorize making specific changes in the text. The Committee is always genuinely grateful to readers for their proposals and suggestions.

The principles underlying the present revision were established at a long working session of the Committee in 1981 for which detailed preparations had been made. At that time the decisions were made for eliminations and inclusions in the apparatus of variant readings, and also for reconsidering the evaluation of readings. The guidelines for witnesses to be included in the apparatus were also thoroughly discussed and established. There were some further refinements made as particular issues continued to be discussed among the edi-

tors through succeeding years. Participants always included Kurt Aland and also Jan de Waard, who succeeded doyen Eugene Nida representing the whole Committee and the United Bible Societies.

The organization and implementation of the work, including the selection, collation, and multiple checking of the various groups of witnesses, was done in the Institute for New Testament Textual Research at Münster/Westfalen, with the assistance of specialists from elsewhere to whom we are deeply grateful. While their fields and contributions are described in the Introduction, their names are repeated here: H. J. Frede of Beuron (Latin manuscripts and Church Fathers), Chr. Hannick (Armenian, Georgian, Old Church Slavonic), E. Hammerschmidt (Ethiopic), Dom Louis Leloir (Diatessaron). All our colleagues in the Institute for New Testament Textual Research at Münster have been engaged through the years with work on the *Greek New Testament*. Their particular responsibilities are indicated at the appropriate places in the Introduction. Special acknowledgment is due to K. Junack for editing the critical apparatus from the mass of individual manuscripts in varying formats contributed by the participating scholars. For their labors in proofreading at various stages of production we are indebted to B. Köster, K. Wachtel, and M. Welte. All the working sessions, meetings, and individual projects were sponsored by the United Bible Societies, and the work in the Münster Institute by the Hermann Kunst Foundation for New Testament Textual Research.

BARBARA ALAND, Münster/Westph.

KURT ALAND, Münster/Westph.

JOHANNES KARAVIDOPOULOS, Thessaloniki

CARLO M. MARTINI, Milano

BRUCE M. METZGER, Princeton

October, 1992

INTRODUCTION

I. The Fifth Edition

The Fifth Edition of *The Greek New Testament* is, like its predecessors, intended to enable its readers to read, understand, and translate the New Testament in its original language in as competent and skilled a manner as possible. To meet this aim the edition was revised in two ways. On the one hand, several improvements have been introduced that concern the entire New Testament (see below I.1). In the Catholic Epistles, on the other hand, the edition has been made consistent with the *Editio Critica Maior*¹ (ECM) of the Greek New Testament, which entailed some fundamental changes in this part of the New Testament (see below I.2), including textual changes in the base text. This orientation towards the ECM was approved by the editorial committee of *The Greek New Testament* and seemed a natural step, because the text of the ECM has been established on the basis of all the relevant material from the Greek manuscripts, the early versions, and the Church Fathers.

1. Revision of the Whole Edition

Since the Third (corrected) Edition, the text of *The Greek New Testament* has been identical with that of the Nestle-Aland *Novum Testamentum Graece*, apart from differences in punctuation and capitalization, and a few differences in matters of spelling. The latter were harmonized in the present edition. Hence, in matters of spelling the Fifth Edition of *The Greek New Testament* is fully consistent with the 28th edition of the *Novum Testamentum Graece*.

---

¹ *Novum Testamentum Graecum – Editio Critica Maior IV. The Catholic Letters*, ed. B. Aland, K. Aland†, G. Mink, H. Strutwolf, K. Wachtel. Stuttgart: German Bible Society, 2nd rev. edition 2013.

In the case of the textual apparatus several changes from the Fourth Edition need to be mentioned. First, the readings of the newly discovered Papyri 117–127 have been introduced. Papyrus 127 in particular is worth mentioning because at several instances in Acts it presents a text similar to Codex Bezae (05).

Second, at the end of the list of witnesses in the textual apparatus the reader will immediately notice new abbreviations. These represent selected modern Bible translations (English, German, French, and Spanish). All instances where the text of these translations is based on a variant reading instead of the main text of *The Greek New Testament* are indicated. It may be of interest for translators as well as for other readers of these Bible translations to see where the respective translations differ from the main text of *The Greek New Testament*. It should be noted, however, that these translations are of course not witnesses to the Greek text. In fact, their inclusion in the textual apparatus is based on practical considerations, since it did not seem advisable to create another, separate apparatus. But the reader should be aware of the categorical difference between these Bible translations and the textual witnesses listed at the beginning of the apparatus units. Further details are given below on p. 46* ff.

Finally, it should be noted that the Discourse Segmentation Apparatus has undergone a thorough revision (cf. p. 51* ff.).

2. Revision of the Catholic Letters

The *Editio Critica Maior* (ECM) sets new standards in providing source material relevant to the history of the text and in analyzing it systematically. Naturally the Fifth Edition of *The Greek New Testament* has benefitted from the research results of the ECM. This relates to the base text as well as to the textual apparatus.

2.1 The Text

Compared to the Fourth Edition, the text differs at the following 33 passages:

ECM/NA28/UBS5

NA27/UBS4

Jas

1,20	οὐ κατεργάζεται	οὐκ ἐργάζεται
2,3	ἢ κάθου ἐκεῖ	ἐκεῖ ἢ κάθου
2,4	καὶ οὐ διεκρίθητε	οὐ διεκρίθητε
2,15	λειπόμενοι ὧσιν	λειπόμενοι
4,10	τοῦ κυρίου	κυρίου

1Pe

1,6	λυπηθέντας	λυπηθέντες
1,16	om.	[ὅτι]
1,16	om.	[εἰμι]
2,5	om.	[τῶ]
4,16	μέρει	ὀνόματι
5,1	τούς	οὖν
5,9	om.	[τῶ]
5,10	om.	[Ἰησοῦ]

2Pe

2,6	ἄσεβεῖν	ἄσεβέ[σ]ιν
2,11	παρὰ κυρίῳ	παρὰ κυρίου
2,15	καταλιπόντες	καταλειπόντες
2,18	ὄντως	ὀλίγως
2,20	om.	[ἡμῶν]
3,6	δι' ὄν	δι' ὧν
3,10	οὐχ εὐρεθήσεται	εὐρεθήσεται
3,16	ταῖς ἐπιστολαῖς	ἐπιστολαῖς
3,16	στρεβλώσουσιν	στρεβλοῦσιν
3,18	om.	[ἀμήν]

1Jn

1,7	om.	δέ
3,7	παιδιά	τεκνία
5,10	ἐν αὐτῷ	ἐν ἑαυτῷ
5,18	ἑαυτόν	αὐτόν

2Jn

5	γράφων σοι καινήν	καινήν γράφων σοι
12	ἧ πεπληρωμένη	πεπληρωμένη ἧ

3Jn		
4	ἀληθεία	τῆ ἀληθεία
Jd		
5	ἅπαξ πάντα ὅτι Ἰησοῦς	πάντα ὅτι [ὁ] κύριος ἅπαξ
18	om.	[ὅτι]
18	om.	[τοῦ]

The reconstructed text of the Catholic Letters reflects the ECM in one further respect. Passages for which the editors of the ECM had to leave open the decision as to which of the variants is the initial text are specially marked. The ECM has a split guiding line at these passages. In *The Greek New Testament* the reading text remains unchanged in such cases, but the sign $\blacklozenge$ (diamond) follows the word or phrase in question. If there is an apparatus unit at such a place the same sign will be found at the citation in the apparatus of the variant seen as equal to the reading text. At most places, however, there is no apparatus unit because the textual differences are of no relevance for translation and exegesis. For these places the text of the alternative readings can be found in an appendix on p. 890. For information about the attestation of the two different readings and about other variants at these places the reader is invited to consult either the ECM or the 28th Edition of the *Novum Testamentum Graece*.

2.2 The Textual Apparatus

For the Fifth Edition, a general revision of the *selection of apparatus units* did not seem advisable. In the Catholic Epistles, however, four new passages were selected for inclusion in the apparatus, two of them at places where the textual basis for text changes needed to be displayed in the apparatus (1Pe 4.16; 2Pe 3.6), and the other two at places of importance for translation and exegesis (1Jn 5.6; Jd 15). At the same time, 11 passages previously included were removed, because the variants affect translation and exegesis only marginally. In addition, for the sake of clarity, at some places either two apparatus units were combined or one apparatus unit was split into two.

The *selection of witnesses* to be cited in the apparatus has been reviewed in light of the ECM, because the preparation of this edition led to a reevaluation of the Greek witnesses (papyri, majuscules, minuscules) and their relationship to the initial text of the New Testament. For this purpose a new scholarly method was developed, the Coherence-Based Genealogical Method (in what follows “coherence method”).² One essential concept of this method is that of “potential ancestor”. One of two textual witnesses may be classified as potential ancestor of the other, if it more often supports a variant from which the variant of the other witness can be derived. Some witnesses have many, others have a few or only one potential ancestor. The percentages of agreement between the witnesses compared are used to arrange the potential ancestors of a witness in a ranking order, according to their degree of relationship. The method can also be applied to a comparison with the reconstructed initial text. Hence it is possible to define for which manuscript texts the initial text has the highest rank among their potential ancestors. In the Catholic Epistles this is the case – apart from a couple of highly fragmented papyri and majuscules – for the following 18 manuscripts:

Ⲙ (01), A (02), B (03), C (04), P (025), Ψ (044), 048, 5, 81, 436, 442, 1175, 1243, 1735, 1739, 1852, 2344, 2492.

The text of these manuscripts is more closely related to the initial text than to any manuscript text. 468, an important witness to the 13th century Byzantine text, also ranks among manuscripts of this category. However, as the Byzantine text is very well represented, 307 from the 10th century was selected instead of 468. These are close relatives, but the decision was made in favor of 307 because its text represents an early branch of the Byzantine tradition which diverges from the mainstream.

For 88 and 1881, the initial text is the most closely related potential ancestor in one writing only, for 88 in the Letter of Jude, for 1881 in

---

² See Gerd Mink: Contamination, Coherence, and Coincidence in Textual Transmission: The Coherence-Based Genealogical Method (CBGM) as a Complement and Corrective to Existing Approaches. In: K. Wachtel and M. Holmes (ed.), *The Textual History of the Greek New Testament (SBL Text-Critical Studies 8)*, Atlanta 2011, pp. 141–216.

the First Letter of John. Consequently they are cited for these texts only.

33 continues to be a consistently cited witness, not because of its relevance for reconstructing the text, but because of its interesting special readings.

1448 and 1611 represent the well-known group of manuscripts transmitting the text translated by Thomas of Harkel in 616.

Finally, 642, a minuscule from the 14th century, was numbered among the consistently cited witnesses because it documents the text of a group of late Byzantine witnesses, a text with several peculiarities. The following members of this group are cited in the ECM: 218, 808, 1127, 1359, 1563, 1718, 2374.

In addition, all the papyri containing the text of the Catholic Letters were included.

Jas	℘ ²⁰ , ℘ ²³ , ℘ ⁵⁴ , ℘ ⁷⁴ , ℘ ¹⁰⁰
1Pe	℘ ⁷² , ℘ ⁷⁴ , ℘ ⁸¹ , ℘ ¹²⁵
2Pe	℘ ⁷² , ℘ ⁷⁴
1Jn	℘ ⁹ , ℘ ⁷⁴
2Jn	℘ ⁷⁴
3Jn	℘ ⁷⁴
Jd	℘ ⁷² , ℘ ⁷⁴ , ℘ ⁷⁸

These witnesses are identical with the so-called consistently cited witnesses of the *Novum Testamentum Graece*, 28th edition.

Regarding the versions and the quotations from patristic literature *The Greek New Testament* still offers a wider range of witnesses than the ECM and also the *Novum Testamentum Graece*.

Finally it should be noted that all the apparatus units of *The Greek New Testament* were double-checked on the basis of the ECM, and as a result of this a small number of corrections have been made.

II. The Text

Apart from the above-mentioned text changes in the Catholic Epistles and the other minor spelling changes, this Fifth Edition reproduces the Greek text of the Third (corrected) and of the Fourth Edition. Its text is identical with the 28th edition of the Nestle-Aland *Novum Testamentum Graece*.

The paragraph divisions and section headings remain as before, based on the model prepared by the United Bible Societies for the use of translators. These have proved their worth. They are largely similar to those of the New Revised Standard Version and of the Nestle-Aland Greek-English edition. Cross-references to parallel passages are found immediately under the section headings.

Superscript numerals in the text refer to the critical apparatus. These are in series, beginning afresh with each chapter. Verse numbers in the apparatus appear in bold face type. Superscript letters refer to the *segmentation apparatus*.

Bold face type is used to identify direct quotations from the Old Testament. Quoted poetic passages and passages with a clear formal structure are indented, exactly as in the preceding editions. The punctuation agrees essentially with that of the Nestle-Aland edition, with the exception of certain small differences (e. g., a capital letter introducing direct speech, preceded by a comma, etc.). Such differences generally have no bearing on the division of the text.

[ ] Brackets in the text indicate that the enclosed word, words, or parts of words may be regarded as part of the text, but that in the present state of New Testament textual scholarship this cannot be taken as completely certain. Such passages have a C-rating in the critical apparatus. If the variant is of minor grammatical significance with no appreciable bearing on translation, no note is taken of it in the apparatus.

In the Catholic Letters, the sign ♦ (diamond) follows the word or passage where two different variants could equally well be adopted as the reconstructed initial text. See p. 4* above.

[ ] Double brackets in the text indicate that the enclosed passages, which are usually rather extensive, are known not to be a part of the orig-

inal text, but an addition at a very early stage of the tradition. They are included with the text in this way because of their antiquity and the position they have traditionally enjoyed in the church (e. g., Jn 7.53-8.11).

III. The Textual Apparatus

For the Fourth Edition the selection of passages for the apparatus underwent considerable revision. The intention was to provide an apparatus where the most important international translations of the New Testament show notes referring to textual variants or even have differences in their translations or interpretations. Other groups of variants were included when for various reasons they were significant and worthy of consideration. For the Fifth Edition only a small number of apparatus units in the Catholic Letters were added, while others were removed (see p. 4* above).

1. The Evaluation of Evidence for the Text

On the basis of generally accepted principles of textual analysis the Committee took into account the widest possible range of manuscript readings as well as all internal considerations concerning the origin and transmission of the text. But since in a number of instances the evidence from such sources points to the possibility of different solutions and thus involves different degrees of certainty with respect to the form of the original text, the letter A, B, C, or D has been employed within braces { } at the beginning of each apparatus item so as to mark one of four levels of certainty, as representing in large measure the difficulties encountered by the Committee in making textual decisions.

The letter A indicates that the text is certain.

The letter B indicates that the text is almost certain.

The letter C, however, indicates that the Committee had difficulty in deciding which variant to place in the text.³

---

³ For a discussion of C-rated variants with brackets, see p. 7*.

The letter D, which occurs only rarely, indicates that the Committee had great difficulty in arriving at a decision.

At places with a diamond (◆) there is no ranking because no final textual decision seemed possible. Hence, the diamond as such signifies the highest level of uncertainty.

2. The Selection of Witnesses from Manuscripts, Versions, and Quotations from Church Fathers

The purpose of selecting witnesses for the critical apparatus was generally to provide a broad number of witnesses that would be significant and representative of the whole tradition for the limited number of variation units noted in the apparatus of this edition. The emphasis is therefore naturally on Greek manuscripts of the New Testament. This resulted in a selection based on verifiable tests of the entire Greek manuscript tradition carried out at the Institute for New Testament Textual Research in Münster. The criterion for acceptance of evidence from the versions and Church Fathers was the availability of all reliable evidence for their New Testament text on the basis of current scholarly research. Evidence which did not meet this standard was rejected in order to avoid the possibility of misleading inferences. The Committee established the following guidelines for the different groups of witnesses.

3. The Greek Text Manuscripts

3.1 The Selection

With the exception of the Catholic Letters (see below) the selection of Greek text manuscripts has remained unchanged in the Fifth Edition.

All the *papyri* (designated by an initial Ϙ) are included. If any of the fragments are not cited in the apparatus, it is because they are not extant for the passages selected for the apparatus.

All the *majuscule manuscripts* (designated by capital letters or an initial 0) are included from the categories I, II (manuscripts of a special quality, corresponding to the so-called Alexandrian text), III

(texts of varied origin, with a distinctive character and partly with considerable Byzantine influence), and IV (manuscripts with a paraphrastic text, corresponding to the so-called Western text). For a more detailed definition of these manuscript categories and their significance in textual criticism as a tool for grouping manuscripts, see K. and B. Aland, *The Text of the New Testament*, 2nd edition, pp. 106f., 317–337. The Committee made use of these categories in selecting manuscripts because they provide the only tool presently available for classifying the whole manuscript tradition of the New Testament on an objective statistical basis. The assignments of all important Greek New Testament manuscripts to these categories are given in the above-mentioned book, pp. 107–140. Majuscules with a Byzantine text (category V) are represented by the group symbol *Byz*, along with all the other Byzantine manuscripts. The most important Byzantine majuscules are represented in brackets [ ] after the symbol *Byz* as individual witnesses to this text type: in the Gospels the majuscules so cited include E F G H N O P Q Σ, in Acts L P, in Paul K L P, and in Revelation P 046. The full range of the Byzantine text type, which especially in the earlier manuscripts is not characterized by complete uniformity, is documented in this way.

All the *minuscule manuscripts* (designated by simple arabic numerals) are included from categories I and II. From category III some ten manuscripts have been selected as representative in each part of the New Testament (Gospels, Acts, Paul, Revelation). There are no minuscules in category IV which represent the text type of the so-called Western text of Codex D (05) in its pure form. Sometimes some minuscules are claimed for or regarded as related to the Western text, e. g., the well-known minuscule 614 in Acts. These minuscules, of course, are represented in the edition, because they have already been selected under category III. Minuscules of the Byzantine text type (category V) are represented by the symbol *Byz*. In addition to these selected manuscripts which are regularly cited, some other Greek manuscripts are also mentioned occasionally when they support a significant reading (e. g., Mk 16.8 (3) manuscript 304).

In this way the critical apparatus offers a broad and through the 9th century almost complete account of manuscript attestation based on

clearly defined grounds. Each manuscript that is cited individually has a certain number, and sometimes a considerable number, of early and independent readings for which it deserves consideration. In a few instances, where the place of a manuscript among the categories is not quite certain, it is cited regularly and individually. All the collating and checking of manuscripts was the responsibility of the Institute for New Testament Textual Research in Münster.

The selection of Greek text manuscripts for the Catholic Letters is based on the coherence method that was applied in connection with the ECM (see p. 5* above) and thus on a different scholarly approach. Only occasionally additional manuscripts are cited if they provide a reading that is of special interest for exegesis and translation. The most important Byzantine majuscules are still mentioned in brackets after the group symbol *Byz*. These are the manuscripts K L P.

3.2 The Presentation

The manuscripts appear in the apparatus in the order of papyri, majuscules, minuscules, and lectionaries (cf. p. 12*ff.), and within each group in the alphabetical or numerical order of their Gregory/Aland identification. Manuscripts are always named individually, with the exception of two groups which conventionally have been known as f^1 (manuscripts 1, 118, 131, 209, 1582, and others) and f^{13} (manuscripts 13, 69, 124, 174, 230, 346, 543, 788, 826, 828, 983, 1689, 1709, and others). For these the following rule is observed: the leading manuscripts 1 and 13, and also 828, are cited separately when they support an independent variant in contrast to the remaining members of their respective groups which support a Byzantine reading. In such instances the other members of the group f^1 are subsumed under the symbol *Byz*; the group symbol f^{13} , however, is retained even when the leading manuscript 13 reads independently.

At the beginning of each entry in the apparatus is printed the reading which is considered original, the form given in the text, followed by all the variant forms found in the selected manuscripts. The symbols for manuscripts, versions, or patristic citations which show insignificant differences from the reading attested are given in parenthe-

ses ( ). More significant differences are printed in parentheses after the symbol for the pertinent witness (cf. e. g., Ac 10.11). This makes for a clearer synopsis of the variants and their mutual relationships. When witnesses from different groups (manuscripts, versions, citations) agree in such a difference, they are brought together within the parentheses instead of remaining in their normal order. For Byzantine letter majuscules which are indicated within brackets [ ], the parentheses appear within the brackets after the group symbol *Byz* (cf. Ac 8.24, etc.). For correctors' hands in manuscripts and for readings which are difficult to decipher, see the list of symbols and abbreviations at the end of the list of manuscripts.

In the following lists all papyri, majuscules, and minuscules used in this edition are recorded. In general, the selected manuscripts are regularly cited in the critical apparatus to the extent that they are free of lacunae or other damage, etc. Some manuscripts, however, are cited only at places of special text-historical relevance (e. g., the "Comma Johanneum" in 1Jn 5.7-8).

PAPYRI

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i> ⁴	<i>Location</i>	<i>Date</i>
℘ ¹	e	Philadelphia, Pa.	III
℘ ²	e	Florence	VI
℘ ³	e	Vienna	VI/VII
℘ ⁴	e	Paris	III
℘ ⁵	e	London	III
℘ ⁶	e	Strasbourg	IV
℘ ⁷	e	Kiev	III/IV?
℘ ⁸	a	Berlin	IV
℘ ⁹	c	Cambridge, Mass.	III
℘ ¹⁰	p	Cambridge, Mass.	IV
℘ ^{11+14?}	p	St. Petersburg	VI

⁴ This column indicates only the contents of the manuscripts which are used in this edition. The abbreviations: e = Gospels; a = Acts; c = Catholic or General Epistles; p = Epistles of Paul; r = Revelation.

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
P ¹²	p	New York	late III
P ¹³	p	London; Cairo	III/IV
P ^{14(+11?)}	p	Sinai	VI
P ¹⁵	p	Cairo	III
P ¹⁶	p	Cairo	III/IV
P ¹⁷	p	Cambridge	IV
P ¹⁸	r	London	III/IV
P ¹⁹	e	Oxford	IV/V
P ²⁰	c	Princeton, N.J.	III
P ²¹	e	Allentown, Pa.	IV/V
P ²²	e	Glasgow	III
P ²³	c	Urbana, Ill.	early III
P ²⁴	r	Newton Center, Mass.	IV
P ²⁵	e	Berlin	late IV
P ²⁶	p	Dallas, Texas	about 600
P ²⁷	p	Cambridge	III
P ²⁸	e	Berkeley, Calif.	III
P ²⁹	a	Oxford	III
P ³⁰	p	Ghent	III
P ³¹	p	Manchester	VII
P ³²	p	Manchester	about 200
P ³³⁽⁺⁵⁸⁾	a	Vienna	VI
P ³⁴	p	Vienna	VII
P ³⁵	e	Florence	IV?
P ³⁶	e	Florence	VI
P ³⁷	e	Ann Arbor, Mich.	III/IV
P ³⁸	a	Ann Arbor, Mich.	about 300
P ³⁹	e	Rochester, NY	III
P ⁴⁰	p	Heidelberg	III
P ⁴¹	a	Vienna	VIII
P ⁴²	e	Vienna	VII/VIII
P ⁴³	r	London	VI/VII
P ⁴⁴	e	New York	VI/VII
P ⁴⁵	ea	Dublin; Vienna	III
P ⁴⁶	p	Dublin; Ann Arbor, Mich.	about 200

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
℘ ⁴⁷	r	Dublin	late III
℘ ⁴⁸	a	Florence	late III
℘ ⁴⁹	p	New Haven, Conn.	late III
℘ ⁵⁰	a	New Haven, Conn.	IV/V
℘ ⁵¹	p	Oxford	about 400
℘ ⁵²	e	Manchester	about 125
℘ ⁵³	ea	Ann Arbor, Mich.	III
℘ ⁵⁴	c	Princeton, N. J.	V/VI
℘ ⁵⁵	e	Vienna	VI/VII
℘ ⁵⁶	a	Vienna	V/VI
℘ ⁵⁷	a	Vienna	IV/V
[℘ ⁵⁸]	cf. ℘ ³³		
℘ ⁵⁹	e	New York	VII
℘ ⁶⁰	e	New York	VII
℘ ⁶¹	p	New York	about 700
℘ ⁶²	e	Oslo	IV
℘ ⁶³	e	Berlin	about 500
℘ ⁶⁴⁽⁺⁶⁷⁾	e	Oxford; Barcelona	about 200
℘ ⁶⁵	p	Florence	III
℘ ⁶⁶	e	Cologne; Dublin; Cologne	about 200
[℘ ⁶⁷]	cf. ℘ ⁶⁴		
℘ ⁶⁸	p	St. Petersburg	VII?
℘ ⁶⁹	e	Oxford	III
℘ ⁷⁰	e	Oxford	III
℘ ⁷¹	e	Oxford	IV
℘ ⁷²	c	Cologne; Città del Vaticano	III/IV
℘ ⁷³	e	Cologne	VII
℘ ⁷⁴	ac	Cologne	VII
℘ ⁷⁵	e	Città del Vaticano	early III
℘ ⁷⁶	e	Vienna	VI
℘ ⁷⁷	e	Oxford	II/III
℘ ⁷⁸	c	Oxford	III/IV
℘ ⁷⁹	p	Berlin	VII
℘ ⁸⁰	e	Barcelona	III
℘ ⁸¹	c	Trieste	IV

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
P ⁸²	e	Strasbourg	IV/V
P ⁸³	e	Louvain	VI
P ⁸⁴	e	Louvain	VI
P ⁸⁵	r	Strasbourg	IV/V
P ⁸⁶	e	Cologne	IV
P ⁸⁷	p	Cologne	III
P ⁸⁸	e	Milan	IV
P ⁸⁹	p	Florence	IV
P ⁹⁰	e	Oxford	II
P ⁹¹	a	Sydney, Australia	III
P ⁹²	p	Cairo	III/IV
P ⁹³	e	Florence	V
P ⁹⁴	p	Cairo	V/VI
P ⁹⁵	e	Florence	III
P ⁹⁶	e	Vienna	VI
P ⁹⁷	e	Dublin	VI/VII
P ⁹⁸	r	Cairo	II?
P ⁹⁹	p	Dublin	about IV
P ¹⁰⁰	c	Oxford	III/IV
P ¹⁰¹	e	Oxford	III
P ¹⁰²	e	Oxford	III/IV
P ¹⁰³	e	Oxford	II/III
P ¹⁰⁴	e	Oxford	II
P ¹⁰⁵	e	Oxford	V/VI
P ¹⁰⁶	e	Oxford	III
P ¹⁰⁷	e	Oxford	III
P ¹⁰⁸	e	Oxford	III
P ¹⁰⁹	e	Oxford	III
P ¹¹⁰	e	Oxford	IV
P ¹¹¹	e	Oxford	III
P ¹¹²	a	Oxford	V
P ¹¹³	p	Oxford	III
P ¹¹⁴	p	Oxford	III
P ¹¹⁵	r	Oxford	III/IV
P ¹¹⁶	p	Vienna	VI/VII

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
℘ ¹¹⁷	p	Hamburg	IV/V
℘ ¹¹⁸	p	Cologne	III
℘ ¹¹⁹	e	Oxford	III
℘ ¹²⁰	e	Oxford	IV
℘ ¹²¹	e	Oxford	III
℘ ¹²²	e	Oxford	IV/V?
℘ ¹²³	p	Oxford	IV
℘ ¹²⁴	p	Oxford	VI
℘ ¹²⁵	c	Oxford	III/IV
℘ ¹²⁶	p	Florence	IV
℘ ¹²⁷	a	Oxford	V

MAJUSCULES

Majuscule fragments which have been identified as parts of the same manuscript are cited in the apparatus by the number with which they are associated in the list of manuscripts below. Such related fragments are noted in the list under the fragment with the lowest number (e. g., T 029 now incorporates 0113, 0125, and 0139). Fragments which by error or by confusion have been identified by the same number but actually represent different manuscripts appear in the list with their new numbers. Their traditional numbers are assigned in parentheses to such manuscripts (e. g., new 0121 = 0121a). These adjustments conform to the second edition of K. Aland, *Kurzgefasste Liste der griechischen Handschriften des Neuen Testaments* (ANTT 1, 1994) and to the *New Testament Virtual Manuscript Room* of the Institute for New Testament Textual Research (ntvmr.uni-muenster.de).

<i>Manuscript</i> ⁵	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
℞ 01	eacpr	London: Sinaiticus	IV
A 02	eacpr	London: Alexandrinus	V
B 03	eacp	Città del Vaticano: Vaticanus	IV

⁵ Bracketed manuscripts are majuscules with a Byzantine text. As representatives of this text type they are regularly cited following the group symbol Byz.

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
C 04	eacpr	Paris: Ephraemi Rescriptus	V
D 05	ea	Cambridge: Bezae Cantabrigiensis	V
D 06	p	Paris: Claromontanus	VI
[E 07]	e	Basel	VIII
E 08	a	Oxford	VI
[F 09]	e	Utrecht	IX
F 010	p	Cambridge	IX
[G 011]	e	London; Cambridge	IX
G 012	p	Dresden	IX
[H 013]	e	Hamburg; Cambridge	IX
H 015	p	Athos; Kiev; Moscow; Paris; St. Petersburg; Torino	VI
I 016	p	Washington, D. C.	V
[K 018]	cp	Moscow	IX
L 019	e	Paris	VIII
[L 020]	acp	Rome	IX
M 021	e	Paris	IX
[N 022]	e	Athens; Lerma; London; New York; Patmos; Città del Vaticano; St. Petersburg; Thessalonica; Vienna	VI
[O 023]	e	Paris	VI
[P 024]	e	Wolfenbüttel	VI
[P 025]	acpr	St. Petersburg	IX
[Q 026]	e	Wolfenbüttel	V
S 028	e	Città del Vaticano	949
T 029	e	Città del Vaticano; New York	V
+0113		Paris	
0125		Paris	
0139		Paris	
W 032	e	Washington, D. C.	IV/V
X 033	e	Munich	X
Z 035	e	Dublin	VI
Γ 036	e	Oxford	X
Δ 037	e	St. Gall	IX

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
Θ 038	e	Tbilisi	IX
Λ 039	e	Oxford	IX
Ξ 040	e	Cambridge	VI
Π 041	e	St. Petersburg	IX
[Σ 042]	e	Rossano	VI
Φ 043	e	Tirana	VI
Ψ 044	eacp	Athos	IX/X
[046]	r	Città del Vaticano	X
047	e	Princeton	VIII
048	acp	Città del Vaticano	V
050	e	Athens; Athos; Moscow; Oxford	IX
051	r	Athos	X
057	a	Berlin	IV/V
058	e	Vienna	IV
059	e	Vienna	IV/V
+0215			
060	e	Berlin	VI
062	p	(formerly: Damascus)	V
066	a	St. Petersburg	VI
067	e	St. Petersburg	VI
068	e	London	V
069	e	Chicago, Ill.	V
070	e	Oxford	VI
+0110		London	
0124		Paris	
0178		Vienna	
0179		Vienna	
0180		Vienna	
0190		Vienna	
0191		Vienna	
0193		Paris	
0202		London	
071	e	Cambridge, Mass.	V/VI
072	e	(formerly: Damascus)	V/VI
073	e	Sinai; St. Petersburg	VI

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
+084			
075	p	Athens	X
076	a	New York	V/VI
077	a	Sinai	V
078	e	St. Petersburg	VI
079	e	St. Petersburg	VI
081	p	St. Petersburg	VI
082	p	Moscow	VI
083	e	St. Petersburg	VI/VII
+0112		Sinai	
0235		St. Petersburg	
084	cf. 073		
085	e	St. Petersburg	VI
086	e	London	VI
087	e	St. Petersburg; Sinai	VI
+092b			
088	p	St. Petersburg	V/VI
089	cf. 0293		
091	e	St. Petersburg	VI
092a	cf. 0293		
092b	cf. 087		
094	e	Athens	VI
095	a	St. Petersburg	VIII
+0123			
096	a	St. Petersburg	VII
097	a	St. Petersburg	VII
098	p	Grottaferrata	VII
099	e	Paris	VII
0101	e	Vienna	VIII
0102	e	Athos; Paris	VII
+0138			
0105	e	Vienna	X
0106	e	St. Petersburg; Sinai; Leipzig; Birmingham	VII
+0119			
0107	e	St. Petersburg	VII

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
0108	e	St. Petersburg	VII
0109	e	Berlin	VII
0110	cf. 070		
0111	p	Berlin	VII
0112	cf. 083		
0113	cf. 029		
0115	e	Paris	IX/X
0118	e	Sinai	VIII
0119	cf. 0106		
0121	p	London	X
(0121a)			
0121b	cf. 0243		
0122	p	St. Petersburg	IX
0123	cf. 095		
0124	cf. 070		
0125	cf. 029		
0126	e	(formerly: Damascus)	VIII
0127	e	Paris	VIII
0128	e	Paris	IX
0130	e	St. Gall; Zürich	IX
0131	e	Cambridge	IX
0132	e	Oxford	IX
0138	cf. 0102		
0139	cf. 029		
0140	a	Sinai	X
0141	e	Paris	X
0143	e	Oxford	VI
0145	e	(formerly: Damascus)	VII
0146	e	(formerly: Damascus)	VIII
0147	e	(formerly: Damascus)	VI
0148	e	Vienna	VIII
0150	p	Patmos	IX
0155	e	(formerly: Damascus)	IX
0159	p	(formerly: Damascus)	VI
0160	e	Berlin	IV/V

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
0161	e	Athens	VIII
0162	e	New York	III/IV
0163	r	Chicago, Ill.	V
0164	e	Berlin	VI/VII
0165	a	Berlin	V
0166	ac	Heidelberg	V
0167	e	Athos; Louvain	VII
0169	r	Princeton, N. J.	IV
0170	e	Princeton, N. J.	V/VI
0171	e	Florence; Berlin	about 300
0172	p	Florence	V
0175	a	Florence	V
0176	p	Florence	V
0177	e	Vienna	X
0178	cf. 070		
0179	cf. 070		
0180	cf. 070		
0181	e	Vienna	IV/V
0182	e	Vienna	V
0183	p	Vienna	VII
0184	e	Vienna	VI
0185	p	Vienna	IV
0186	p	Vienna	V/VI
+0224			
0187	e	Heidelberg	VI
0188	e	Berlin	IV
0189	a	Berlin	II/III
0190	cf. 070		
0191	cf. 070		
0193	cf. 070		
0198	p	London	VI
0199	p	London	VI/VII
0200	e	London	VII
0201	p	London	V
0202	cf. 070		

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
0204	e	London	VII
0207	r	Florence	IV
0208	p	Munich	VI
0209	cp	Ann Arbor, Mich.	VII
0210	e	Berlin	VII
0213	e	Vienna	V/VI
0214	e	Vienna	IV/V
0215	cf. 059		
0216	e	Vienna	V
0217	e	Vienna	V
0218	e	Vienna	V
0219	p	Vienna	IV/V
0220	p	Oslo/London	III
0221	p	Vienna	IV
0222	p	Vienna	VI
0223	p	Vienna	VI
0224	cf. 0186		
0225	p	Vienna	VI
0226	p	Vienna	V
0227	p	Vienna	V
0228	p	Vienna	IV
0229	r	(formerly: Florence)	VIII
0231	e	Oxford	IV
0233	e	Münster/Westphalia	VIII
0234	e	(formerly: Damascus)	VIII
0235	cf. 083		
0236	a	Moscow	V
0237	e	Vienna	VI
0238	e	Vienna	VIII
0239	e	London	VII
0240	p	Tbilisi	V
0241	p	Cologne	V/VI
0242	e	Cairo	IV
0243	p	Venice; Hamburg	X

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>
0244	a	Louvain	V
0249	e	Oxford	X
0250	e	Cambridge	VIII
0252	p	Barcelona	V
0254	p	(formerly: Damascus)	V
0256	e	Vienna	VIII
0259	p	Berlin	VII
0260	e	Berlin	VI
0261	p	Berlin	V
0262	p	Berlin	VII
0266	e	Berlin	VI
0269	e	London	IX
0270	p	Amsterdam	IV/V
0271	e	London	IX
0274	e	Cairo	V
0275	e	Dublin	VII
0277	e	Florence	VII/VIII
0293	e	Sinai; St. Petersburg	VI
+089			
092a			
0298	e	Barcelona	VIII/IX
0299	e	Paris	X/XI?
0300	e	Cairo	VI/VII

MINUSCULES

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Date</i>	<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Date</i>
1	e	XII	88	c	XII
5	c	XIII	104	p	1087
6	p	XIII	118	e	XIII
13	e	XIII	124	e	XI
28	e	XI	131	e	XIV
33	eacp	IX	157	e	about 1122
61	c	XVI	174	e	1052
69	e	XV	180	e	XII
81	acp	1044	181	a	X

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Date</i>	<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Date</i>
205	er	XV	1010	e	XII
209	er	e XIV, r XV	1071	e	XII
221	c	X	1175	acp	X
225	e	1192	1241	ecp	XII
230	e	1013	1243	ec	XI
249	e	XII	1253	e	XV
256	p	XI/XII	1292	ec	XIII
263	p	XIII	1319	p	XII
307	ac	X	1333	e	XI
346	e	XII	1342	e	XIII/XIV
365	p	XII	1409	ac	XIV
424	p	XI	1424	e	IX/X
429	c	XIV	1448	c	XII
436	cp	XI/XII	1505	ec	XII
442	c	XII/XIII	1506	p	1320
453	a	XIV	1573	p	XII/XIII
459	p	1092	1582	e	948
543	e	XII	1611	cr	XII
565	e	IX	1678	a	XIV
579	e	XIII	1689	e	1200?
597	e	XIII	1709	e	XII
610	a	XII	1735	c	X
614	a	XIII	1739	acp	X
629	c	XIV	1841	r	IX/X
636	c	XV	1852	cp	XIII
642	c	XIV	1854	r	XI
700	e	XI	1881	cp	XIV
788	e	XI	1891	a	X
826	e	XII	1912	p	X
828	e	XII	1962	p	XI/XII
892	e	IX	2030	r	XII
918	c	XVI	2050	r	1107
945	ac	XI	2053	r	XIII
983	e	XII	2062	r	XIII
1006	er	XI	2127	p	XII

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Date</i>	<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Date</i>
2200	p	XIV	2377	r	XIV
2318	c	XVIII	2464	acp	IX
2329	r	X	2473	c	1634
2344	acr	XI	2492	c	XIV
2351	r	X	2818 (=36a)	a	XII

The following symbols and abbreviations are used in connection with the citation of Greek manuscript evidence.

- f*¹ “*Family 1*”: manuscripts 1, 118, 131, 209, 1582, and others.
- f*¹³ “*Family 13*”: manuscripts 13, 69, 124, 174, 230, 346, 543, 788, 826, 828, 983, 1689, 1709, and others (manuscripts 1 and 13 and also 828 are cited separately when they read independently of their groups, cf. above p. 11*).
- Byz* The reading of the *Byzantine* witnesses, i. e., the text of the great majority of all Greek manuscripts, especially of the second millennium.
- Byz*^{pt} One *part* of the *Byzantine* text when its witness is divided, i. e., in contrast to another part. Accordingly this symbol always appears twice in a given set of variants.
- * The *original* reading of a manuscript (when the reading of a manuscript has been corrected); correlative with ^c or ^{1,2,3}.
- ^c The reading of the *corrector* of a manuscript; correlative with *.
- ^{1,2,3,c} *Successive correctors* of a manuscript in chronological sequence to the extent this can be determined. The symbol ^c at the end of the sequence refers to the latest corrector. Correlative with *.
- ( ) Parentheses indicate the presence of a *negligible difference* in the witness of the enclosed manuscript to the reading attested.
- [ ] Brackets enclose certain *selected Byzantine manuscripts* immediately following the symbol *Byz* (see above p. 10*). When the original or corrected reading of 13 or 828 differs from *f*¹³, the correlative witness for the group is bracketed with the sign * or ^c following the group symbol (cf. Mk 4.28).

- [( )] Parentheses within brackets indicate *negligible differences* in the witness of *selected Byzantine* manuscripts to the reading attested.
- ^{txt} The *New Testament text* of a manuscript when it differs from a citation in a Church Father's running commentary (^{com}), a marginal reading (^{mg}), or a variant reading (^{v.r.}).
- ^{com} Citations in the running *commentary text* when it differs from the text of the manuscript (^{txt}) on which the commentary is based.
- ^{mg} Textual evidence contained in the *margin* of a manuscript; correlative with * or ^{txt}.
- ^{v.r.} A *variant reading* specifically designated in a manuscript as an alternative; correlative with ^{txt}.
- ^{vid} The *most probable* reading of a manuscript where the state of its preservation makes complete verification impossible.
- [*sic*] An abnormality reproduced exactly from the original.
- ^{supp} A portion of a manuscript *supplied* by a later hand where the original is missing, usually representing a different text type.

4. The Greek Lectionaries

For the Fourth Edition the lectionaries (designated by the prefix *l*) were thoroughly reviewed, with a fresh selection of manuscripts and completely new collations. Under the direction of J. Karavidopoulos in the Lectionaries Research Center of the University of Thessaloniki a spot-check was made of a large number of Greek lectionaries of different content and different age, including those used in previous editions of *The Greek New Testament*, to determine the range of their textual affinities and to ensure a selection representative of the full spectrum. Manuscripts were selected to include not only the normal Byzantine lectionary text, but also a sampling of those differing from it more or less frequently. The text of the standard edition of the lectionary used in the Greek Church and published by the Apostoliki Diakonia, Athens, is also represented. On the basis of these criteria a total of 30 manuscripts for the Gospels and 40 for the Apostolos were selected for regular citation. Among the Gospel lectionaries are 16 manuscripts with the daily lessons and 14 with the Saturday/Sunday

lessons; among the Apostolos lectionaries are 26 manuscripts with the daily lessons and 13 with the Saturday/Sunday lessons for the period in which Matthew and Luke are read (i. e., approximately, between Pentecost and Christmas). One manuscript has only the weekday lessons for this period. A total of 13 lectionary manuscripts (6 for the Gospels and 7 for the Apostolos) agree with the lectionaries which form the basis of B. Antoniadis' edition of the New Testament (Apostoliki Diakonia, Athens 1988).

In all the passages where they are read, the evidence of the lectionaries is cited in the critical apparatus along with that of the text manuscripts. The group symbol *Lect* represents the agreement of the majority text of the selected lectionaries with the Apostoliki Diakonia edition. Lectionary manuscripts which differ are cited individually with their respective readings. When the Apostoliki Diakonia edition differs from the majority of the selected lectionary manuscripts it is indicated by the symbol *l*^{AD}. When ten or more lectionary manuscripts differ from the majority text represented by the symbol *Lect*, both groups are identified as *Lect*^{pl}. The agreement of the Apostoliki Diakonia edition with either of these groups is represented by the symbol *Lect*^{pl,AD}. When a given passage occurs more than once in a single lectionary manuscript and its witness for a reading is divided, this is indicated by a superscript fraction indicating the frequency of the reading (*l* 866^{1/2}; cf. the list of abbreviations following the list of lectionary manuscripts). If a similar symbol (i. e., another *l* 866^{1/2}) is not found in support of another reading, agreement with *Lect* may be assumed by default. Special readings which are peculiar to lectionaries and not to be confused with variant readings of the New Testament text, such as are characteristic of lesson incipits, are noted with brief comments.

No mention is made of whether a lectionary reading is from the Synaxarion or the Menologion because in this edition it is the reading itself which is of interest.

LIST OF LECTIONARIES

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i> ⁶	<i>Date</i>	<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Date</i>
l 59	a	XII	l 673	e	XII
l 60	ea	1021	l 680	ea	XIII
l 68	e	XII	l 751	ea	XI
l 76	e	XII	l 770	e	X
l 127	e	IX	l 773	e	XI
l 147	a	XII	l 809	a	XII
l 156	a	X	l 813	e	1069
l 165	a	XI	l 858	e	XII
l 170	a	XIV	l 859	e	XI
l 184	e	1319	l 866	e	1174
l 211	e	XII	l 883	a	XI
l 253	e	1020	l 884	a	XIII
l 292	e	IX	l 890	e	1420
l 384	e	XII	l 895	a	XIII
l 387	e	XI	l 921	a	XII
l 422	ea	XIV	l 938	a	XIII
l 514	e	X	l 950	e	1289/90
l 524	e	XII	l 1016	e	XII
l 547	e	XIII	l 1021	ea	XII
l 563	e	IX	l 1074	e	1290
l 590	a	XI	l 1153	a	XIV
l 591	a	XI	l 1154	a	XII
l 592	a	1576	l 1156	a	XIV
l 593	a	XV	l 1159	a	1331
l 596	a	1146	l 1178	a	XI
l 597	a	X	l 1223	e	XIII
l 598	a	XI	l 1298	a	XI
l 599	a	XI	l 1356	a	XI
l 603	a	XI	l 1364	a	XII
l 617	a	XI	l 1365	a	XII
l 672	e	IX	l 1439	a	XII
			l 1441	a	XIII
			l 1443	a	1053
			l 1552	e	985

⁶ e = Gospels; a = Acts and Epistles.

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Date</i>	<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Date</i>
l 1590	a	XIII	l 1780	e	XII
l 1627	e	XI	l 1977	ea	XII

The following abbreviations are used in connection with the lectionary evidence.

Lect The majority of the selected *lectionaries* together with the lectionary text of the Greek Church (i. e., the text of the edition published by Apostoliki Diakonia, Athens).

l 68, etc. Individual lectionary manuscripts when they differ from the reading of the majority.

Lect^{pt} A part of the lectionary manuscript tradition (at least 10 manuscripts) which differs from the rest (also designated *Lect^{pt}*). This symbol always appears in pairs in the critical apparatus.

Lect^{pt,AD} A part of the lectionary manuscript tradition *in agreement with the lectionary text of the Greek Church* (i. e., the edition by Apostoliki Diakonia, Athens).

l ^{AD} A reading of the lectionary text of the Greek Church (i. e., the edition by Apostoliki Diakonia, Athens).

l 866^{1/2} The superscript fraction after the symbol for a lectionary manuscript shows the *relative frequency* of a reading in the *multiple occurrence* of the same passage in a single lectionary manuscript. The second number of the fraction indicates the number of times the passage occurs in the manuscript; the first number indicates how many times it supports the reading attested.

5. The Early Versions

The early versions are important witnesses for the Greek text of the New Testament because they derive from a relatively early stage of the tradition. They witness to the early form of the text as it was used at the time and place of their origin and development. It is only the form of the Greek text underlying these translations which is of interest in a manual edition of the Greek New Testament. Intraversional variants are irrelevant. Therefore the versions are cited only in instances where their underlying Greek text may be determined with certainty or with a high degree of probability. In the latter case the citation of the version is qualified by a question mark. Evidence for which there is any serious element of reservation is omitted in order to avoid misleading the reader. The decisions here have been the responsibility of specialists in the respective versions, e. g., Hermann Josef Frede of Beuron for the Latin; G. S. Wendt and Andreas Juckel of Münster for the Syriac; Franz-Jürgen Schmitz and Gerd Mink of Münster for the Coptic; Christian Han-nick of Trier for the Armenian, Georgian, and Old Church Slavonic; and Ernst Hammerschmidt of Vienna for the Ethiopic. Versional evidence is not cited regularly, but when it is cited the reader may have confidence in its reliability within the limits indicated. If for two or more readings in a set of variants a version is cited with a question mark, this is to indicate that its support may definitely be denied for the other variant readings in the set which are not so marked.

Since it is only the underlying Greek text witnessed by the versions that is of interest, only those versions are included which are known to have been (at least probably) translated directly from Greek, or with dependence on particular Greek manuscripts. Authoritative editions of the texts are used unless citation is otherwise justified, as by the survival of only a limited number of manuscripts (e. g., the Old Syriac survives in only two manuscripts). A rather extensive range of witnesses must be available to permit a critical judgment on a version's text.

On the basis of these criteria the following important major versions were selected: Latin, Syriac, Coptic, Armenian, Georgian, Ethiopic, and Old Church Slavonic. The following manuscripts, dialects, and individual translations were examined.

Latin

The Old Latin version is cited with all its important manuscripts. They are identified by the traditional symbol it (for Itala) with superscript symbols for the individual manuscripts. The following Old Latin manuscripts have been included.⁷

<i>Manuscript</i> ⁸		<i>Contents</i> ⁹	<i>Location</i>	<i>Date</i>	<i>Edition</i> ¹⁰
a	3	e	Vercelli	IV	Jülicher/Aland
a ²	16	e	Chur	V	Jülicher/Aland
ar	61	acpr	Dublin	IX	Gwynn
aur	15	e	Stockholm	VII	Jülicher/Aland
b	4	e	Verona	V	Jülicher/Aland
b	89	p	Budapest	VIII/IX	Frede
β	26	e	St. Paul, Austria	VII	de Bruyne; Jülicher/Aland
c	6	ea	Paris	XII/XIII	Jülicher/Aland; Wordsworth/White
comp	109	p	Madrid	IX/X	Frede
d	5	ea	Cambridge	V	Scrivener; Jülicher/Aland
d	75	p	Paris	V/VI	Tischendorf
dem	59	ap	?	XIII	Matthaei
div	–	p	Dijon	XII	Wordsworth/White
e	2	e	Trent; Dublin; Rome; London	V	Jülicher/Aland
e	50	a	Oxford	VI	Tischendorf
f	10	e	Brescia	VI	Jülicher/Aland
f	78	p	Cambridge	IX	Scrivener
ff	66	c	St. Petersburg	IX	Thiele

⁷ The information is based on the work of the Old Latin Institute in Beuron, which has only been published in part.

⁸ The numbers are cited according to the Beuron catalogue.

⁹ Only the parts of the New Testament are shown (e, a, c, p, r) which preserve an Old Latin text, either wholly or partially.

¹⁰ Editor of an edition of the manuscript, or of a standard critical edition in which the manuscript is cited; cf. Bibliography.

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>	<i>Edition</i>
ff ¹	9 e	St. Petersburg	VIII	Jülicher/Aland
ff ²	8 e	Paris	V	Jülicher/Aland
g	77 p	Dresden	IX	Matthaei
g ¹	7 e	Paris	VIII/IX	Jülicher/Aland
gig	51 ar	Stockholm	XIII	Belsheim
gue	79 p	Wolfenbüttel	VI	Tischendorf
h	12 e	Rome	V	Jülicher/Aland
h	55 acr	Paris	V	Buchanan
i	17 e	Naples	V	Jülicher/Aland
j	22 e	Sarezzano	VI	Jülicher/Aland
k	1 e	Turin	IV/V	Jülicher/Aland
l	11 e	Berlin	VIII	Jülicher/Aland
l	67 ac	León	VII	Fischer; Thiele
λ	44 e	Cambridge, Mass.	VIII/IX	Jülicher/Aland
mon	86 p	Monza	X	Frede
μ	45 e	Munich	V	Jülicher/Aland
μ	82 p	Munich	IX	Frede
n	16 e	St. Gall	V	Jülicher/Aland
o	16 e	St. Gall	VII	Jülicher/Aland
o PEL(B) ¹¹	p	Oxford	XV	Frede
p	20 e	St. Gall	VIII	Jülicher/Aland
p	54 a	Paris	XII	Wordsworth/White
ph	63 a	Ann Arbor	XII	Sanders
φ	- e	Vienna	V	Philippart
π	18 e	Stuttgart	VII	Jülicher/Aland
q	13 e	Munich	VI/VII	Jülicher/Aland
q	64 c	Munich	VII	Thiele
r ¹	14 e	Dublin	VII	Jülicher/Aland
r	57 a	Sélestat	VII/VIII	Morin
r	64 p	Munich	VI/VII	de Bruyne
ro	62 a	Paris	X	Wordsworth/White
ρ	24 e	Milan	VII/VIII	Jülicher/Aland

¹¹ In this edition it^o indicates the readings for the Epistles of Paul in Pelagius manuscript B (= Oxford, Balliol College 157); cf. *Vetus Latina* 1/1, p. 477, s.v. PEL.

<i>Manuscript</i>	<i>Contents</i>	<i>Location</i>	<i>Date</i>	<i>Edition</i>
ρ	88 p	Basel	X	–
s	21 e	Milan	VI/VII	Jülicher/Aland
s	53 ac	Naples	VI	White; Thiele
s	87 p	Sélestat	VIII	Frede
sa	60 a	Sarriá	XIII	Bover
sin	74 ar	Sinai	X	Lowe
t	19 e	Bern	V/VI	Jülicher/Aland
t	56 acpr	Paris	XI	Morin
v	25 e	Vienna	VII	Jülicher/Aland
v	81 p	Paris	VIII/IX	Souter
w	58 a	Prague	XIV/XV	–
w	32 c	Wolfenbüttel	VI	Thiele
z	65 cpr	London	VIII	Buchanan; Thiele; Frede

The Vulgate (Fourth and Fifth Centuries)

The agreement of the editions indicated below is represented by the symbol *vg*; the editions are cited individually when they show any differences.

<i>vg</i>	Vulgate
<i>vg^{cl}</i>	Clementine Vulgate
<i>vg^{ww}</i>	Wordsworth-White
<i>vgst</i>	Stuttgart Vulgate

Syriac

Several of the independent translations of the New Testament into Syriac have survived only partially or in fragments. These are described below.

For Syriac, as for all of the following versions, the editions listed beside the abbreviation have been used. When several are cited, the most recent edition has been used to the extent it has appeared (cf. Bibliography).

Old Syriac (Third/Fourth Century)

- syr^s Sinaitic (Lewis, *The Old Syriac Gospels*)
 syr^c Curetonian (Burkitt, McConaughy)

Peshitta (First Half of Fifth Century)

- syr^p (Pusey/Gwilliam; Gwilliam/Pinkerton/Kilgour;
 cf. Aland/Juckel)

Philoxeniana (A. D. 507/8)

- syr^{ph} (Gwynn, *Remnants*; Gwynn, *Apocalypse*)

Harklensis (A. D. 616)

The Harklean version has an explicit critical apparatus, with critical symbols in the text and with marginal readings. These are indicated as follows.

- syr^h (White; Bensly; Vööbus; Aland; Aland/Juckel)
 syr^{h with *} A Syriac reading in the text enclosed between an asterisk and a metobelos
 syr^{hmg} A Syriac variant reading in the margin
 syr^{hgr} A Greek qualification in the margin for a Syriac reading

Palestinian Syriac (from about the Sixth Century)

An Aramaic dialect written in a Syriac script (Estrangelo) used by a group known as the Melchites, and only fragmentarily preserved.

- syr^{pal} (Lewis/Gibson, *Palestinian Syriac Texts*; and others)

Coptic (from the Third Century)

- cop^{sa} Sahidic (Hintze/Schenke; Horner; Kasser; Quecke;
 Schüssler; Thompson)
 cop^{bo} Bohairic (Horner)
 cop^{pbo} Proto-Bohairic (Kasser)
 cop^{meg} Middle Egyptian (Schenke)
 cop^{mf} Middle Egyptian Fayyumic (Husselmann)

cop ^{fay}	Fayyumic (various fragments)
cop ^{ach}	Achmimic (Rösch)
cop ^{ach2}	Sub-Achmimic (Thompson)
cop ^v	Dialect V (Schenke)

Armenian (from the Fifth Century)

arm	(Künzle; Zohrab)
-----	------------------

Georgian (from the Fifth Century)

geo	(Blake [Mt]; Blake [Mk]; Brière [Lk]; Blake/Brière [Jn]; Garitte [Ac]; Dzocenidze/K. Daniela [Paul]; K'. Lort'k'ip'anidze [Cath], here as a rule only the earliest revision A ¹ of both Sinaitic manuscripts from A. D. 974 and 977 were used). Georgian Rev was not available.
geo ¹ /geo ²	Two revisions of the Georgian tradition in the Gospels, Acts, and Pauline Epistles. ¹² The agreement of both: geo.
geo ^{A,B}	Manuscripts which form the basis of geo ² ; cited individually when they differ.

The Georgian Ḥanmeti fragments were not included because their witness was too infrequent and insignificant in the passages selected for the critical apparatus of the *Greek New Testament*.

Ethiopic (from about 500)

eth	The agreement of the following editions; for Rev the Hofmann edition is taken as the basis.
eth ^{ro}	Rome edition of 1548–49
eth ^{pp}	(Pell Platt [based on the Rome edition of 1548–49])
eth TH	(Takla Hāymānot)
eth ^{ms}	(Paris, Ms. Eth. n. 32; Hackspill [only Mt 1-10])

¹² In the Dzocenidze/K. Daniela edition of Paul's Epistles the symbols A B – C D indicate geo¹ and geo² respectively.

Old Church Slavonic (from the Ninth Century)

slav (Vajs [Goss.]; Kaľuźniacki [“Christinopolitanus”, the earliest and most reliable manuscript of the Apostolos]; Kovčević/D. E. Stefanovič; the Šišatovac Apostolos lectionary). The superscript symbol ^{ms} indicates a variant reading in one of these three manuscripts.

The following abbreviations are used in connection with the evidence of the Early Versions.

^{ms(s)} indicates that *individual manuscripts differ* from others or from the text of the standard edition of the version. This symbol is used only rarely with the earlier, less reliable editions.

vid *the most probable* reading where the state of a manuscript’s preservation makes complete verification impossible.

? *a probable back-translation* from a version into Greek where for intraversional reasons complete verification is impossible.

?, ? the possible support of a version for various readings in contrast to the exclusion of its support for other readings.

6. The Evidence from Church Fathers

The citations of the Church Fathers are only used as witnesses for the Greek text they cited. For a citation to be included there were two criteria to be met. The citation must be capable of verification, i. e., the New Testament text or the manuscript cited by the author must be identifiable. Patristic paraphrases, variations, and allusions have no place in this edition. The citation must relate clearly to a specific passage in the New Testament. Connected or harmonized citations, especially in the Synoptic Gospels, are not included. This should be remembered if the reader finds that information is missing for a passage. But the advantage of this restriction is that the information provided is as reliable as any information in this difficult area can be.

Yet in spite of the above restriction, the number of patristic citations was greatly increased in the Fourth Edition. In contrast to earlier editions,

emphasis was placed on offering as complete a survey as possible of the Fathers through the mid-fifth century, because the citations of these authors are of the greatest importance for reconstructing the original text of the New Testament. Basically the works of Irenaeus, Clement of Alexandria, Origen, Hippolytus, Methodius, Eusebius, Didymus, Epiphanius, and Cyril of Alexandria were thoroughly reviewed. Authors after this period most often cite the Byzantine text, which is well attested elsewhere. Later authors (such as Severus of Antioch, Oecumenius, Maximus Confessor, and Anastasius Sinaita) are cited in only a few of the more important critical passages. Only John of Damascus is cited regularly because of his importance in the Greek Orthodox Church.

The Church Fathers appear in the apparatus in the traditional sequence, following the versions, in chronological order, and with their names printed in full. Manuscripts of their works used in critical editions are generally not mentioned. The Greek Fathers come first, followed by the Latin Fathers. Greek authors are always cited with the first group even when the reading attested is extant only in a Latin translation (e. g., as frequently for Irenaeus and Origen).

Authors whose witness is preserved only by other Fathers are always cited with the source noted (e. g., Marcus^{acc. to Irenaeus}). The only exception is Theodotus the Gnostic, who is cited with the symbol Clement^{from Theodotus} in order to remind the reader that in the *Excerpta ex Theodoto* it is not always possible to distinguish between the original citation and Clement's editorial hand.

Marcion's treatment of the New Testament is difficult to determine with confidence. When his witness has a tolerable degree of certainty, its source is generally indicated (e. g., acc. to Tertullian, Origen, etc.). When Marcion is cited without such an indication of the source, the basis is Harnack's edition, which could not be checked for verification in every detail. Thus any reference to Marcion should always be accepted with a degree of caution.

Citations from the Latin Fathers are treated similarly. Here again in many instances the chronological limits have been overridden for authors whose citations contribute significantly (cf. the following list). The Eastern Fathers, however, have not been included. The evidence which these Fathers, especially from the early period, could provide

for the Greek text was so encumbered with difficulties that it had to be abandoned, especially in view of the increase in evidence from the Greek Fathers.¹³

Following are alphabetical lists of the Greek and Latin Church Fathers mentioned in the critical apparatus of this edition. The dates shown are generally of the author's death; when not precisely known, it is an inferred date. Frequently only the century is known. Anonymous works are identified by their period; works that are pseudonymous or of questionable authorship are given after the author to whom they are ascribed when no further information is available.

LIST OF GREEK CHURCH FATHERS

Acacius, of Caesarea	366
Acacius-Melitene	about 438
Adamantius	IV
Alexander, of Alexandria	328
Amelius [Neo-Platonic] ^{acc. to Eusebius}	III
Ammon, Bishop	IV
Ammonas	IV
Ammonius-Alexandria	V/VI
Amphilochius	after 394
Anastasius-Sinaita	after 700
Andrew, of Caesarea	VI/VII
Apollinaris, of Laodicea	about 390
Apostolic Canons	IV
Apostolic Constitutions	about 380
Arians ^{acc. to Epiphanius}	IV
Arius ^{acc. to Epiphanius}	336
Arsenius, Anachoreta	445
Asterius, Sophist	after 341
Asterius-Amasea	about 410
Athanasius, of Alexandria	373

¹³ Cf. Aland/Juckel, ANTT 7 and 14 for a collection of the most important Syriac patristic citations of the New Testament.

Athenagoras	II
Basil, the Great	379
Basil-Ancyra	about 364
Basilidians ^{acc. to Clement}	II
Celsus ^{acc. to Origen}	about 178
(John) Chrysostom	407
Clement, of Alexandria	before 215
Clement ^{from Theodotus} = Clement's <i>Excerpta ex Theodoto</i>	
2nd Epistle of Clement (so-called)	before 150
Cyril, of Alexandria	444
Cyril-Jerusalem	386
Diatessaron, of Tatian	II
Didache	II
Didymus	398
Diodore	before 394
Dionysius, of Alexandria	264/265
Docetists ^{acc. to Hippolytus}	II/III
Epiphanius	403
Eunomians	IV/V
Eunomius, of Cyzicus	about 394
Eusebian Canons	IV
Eusebius, of Caesarea	339
Eusebius-Emesa	about 359
Eustathius, of Antioch	before 337
Evagrius, of Pontus	399
Flavian-Antioch	404
Flavian-Constantinople	449
Gregory-Nazianzus	about 390
Gregory-Nyssa	394
Gregory-Thaumaturgus	about 270
Hegemonius	IV
Hegesippus	after 180
Heracleon ^{acc. to Origen}	II
Heraclides ^{in Origen}	about 245
Hesychius, of Jerusalem	after 450
Hippolytus	235

Letter of Hymenaeus	about 268
Hyperechius	IV/V
Irenaeus	II
Isidore, of Pelusium	about 435
John-Damascus	before 754
Josippus	IV?
Julius Cassianus ^{acc. to Clement}	about 170
Justin	about 165
Macarius/Symeon	IV/V
Marcellus, of Ancyra	about 374
Marcian	about 390
Marcion ^{acc. to Tertullian/Origen/Adamantius/Epiphanius}	II
Marcus, Gnostic ^{acc. to Irenaeus}	II
Marcus-Eremita	after 430
Maximus-Confessor	662
Meletius, of Antioch	381
Methodius	III
Naassenes ^{acc. to Hippolytus}	II/III
Nestorians ^{acc. to Cyril}	V
Nestorius	after 451
Nilus	about 430
Origen	253/254
Orsiesius	about 380
Paul-Emesa	after 432
Perateni ^{acc. to Hippolytus}	II/III
Peter-Alexandria	311
Philo-Carpasia	IV
Polycarp	156
Polychronius	about 430
Porphyry	301/304
Presbyter ^{acc. to Irenaeus}	II
Proclus	446
Ps-Asterius, Sophist	after 341
Ps-Athanasius	?
Ps-Clement, of Rome	III
Ps-Clementines	IV

Ps-Dionysius	V
Ps-Eustathius	IV/V
Ps-Gregory-Thaumaturgus	?
Ps-Hippolytus	?
Ps-Ignatius	IV/V
Ps-Justin	IV/V
Ps-Oecumenius	VI
Ps-Peter-Alexandria	?
Ptolemy ^{Flora acc. to Irenaeus}	II
Serapion	after 362
Severian	after 408
Severus, of Antioch	538
Socrates, of Constantinople	after 439
Tatian, <i>Oratio ad Graecos</i>	II
Theodore, of Mopsuestia	428
Theodore-Heraclea	355
Theodoret, of Cyrrhus	about 466
Theodotus, Gnostic (see Clement ^{from Theodotus})	II
Theodotus-Ancyra	V
Theophilus, of Antioch	after 180
Theophilus-Alexandria	412
Timothy-Alexandria	IV/V
Titus-Bostra	before 378
Valentinians ^{acc. to Irenaeus/Hippolytus}	II

LIST OF LATIN CHURCH FATHERS

Ambrose	397
Ambrosiaster	after 384
Apringius	after 551
Arnobius	after 455
Augustine	430
Beatus	798
Bede	735
Caesarius, of Aries	542
Cassian	about 435

Cassiodorus	about 580
Chromatius	407
Cyprian	258
Facundus	after 571
Faustinus	IV
Faustus, of Riez	490/500
Faustus-Milevis	IV
Ferrandus	VI
Firmicus	IV
Fortunatus	392
Fulgentius	533
Gaudentius	after 406
Gildas	about 570
Gregory-Elvira	after 392
Hilary	367
Jerome	419/420
Julian-Eclanum	about 454
Juvenus	IV
Leo	461
Lucifer, of Calaris	370/371
Maximinus	IV/V
Maximus, of Turin	IV/V
Niceta	after 414
Novatian	after 251
Optatus	IV
Orosius	after 418
Pacian	before 392
Paulinus-Nola	431
Pelagius	after 418
Petilianus	IV/V
Phoebadius	after 392
Primasius	after 552
Priscillian	385
Ps-Cyprian	IV
Ps-Vigilius	IV/V
Quodvultdeus	about 453

Rebaptism (<i>De Rebaptismate</i>)	258
Rufinus	410
Salvian	about 480
Sedulius Scottus	IX
Severus	V
Speculum	V
Sulpicius	about 420
Tertullian	after 220
Tyconius	after 390
Varimadum	445/480
Victor-Tunis	after 566
Victor-Vita	after 489
Victorinus-Pettau	304
Victorinus-Rome, Marius	after 363
Vigilius	after 484
Zeno	IV

The following abbreviations are used in citing evidence from the Church Fathers:

- ( ) indicate that a citation from a Church Father supports the reading for which it is cited, but *deviates* from it in *minor details*.
- vid the *apparent support* by a Church Father for the reading cited, where stylistic and contextual factors do not permit complete certainty.
- lem a citation from a *lemma*, i. e., the text of the New Testament which precedes the commentary (^{com}) in a commentary manuscript.
- com a citation from the *commentary* part of a commentary manuscript when it differs from the text of its accompanying lemma.¹⁴

¹⁴ Citations from the commentary part are frequently more faithful than the lemma of a commentary manuscript in witnessing to a Father's text, because later copyists would often replace the whole New Testament text of a manuscript with a text of a completely different type.

supp	a portion of a Church Father's text <i>supplied</i> by a later hand where the original is missing (e. g., Origen's <i>Commentary on John</i>).
ms, mss	<i>manuscript(s)</i> of a Church Father's text when differing from the edited text.
mss ^{acc. to Origen}	variant readings of manuscripts according to a Church Father's witness.
1/2, 2/3, 5/7 etc.	Superscript fractions indicate the statistics for <i>variant readings in multiple instances of a passage</i> . The second number of the fraction indicates the number of times the passage occurs in the Church Father's writings; the first number indicates how many times the reading attested is supported.
pap	a reading from the <i>papyrus stage</i> of the tradition of a Church Father's text when it differs from an edition (usually now dated) of the Father.
ed	the reading from an <i>edition</i> of a Church Father when it differs from a reading in the papyrus tradition of his text.
gr	a citation from a Greek fragment of the work of a Greek Church Father which is preserved complete only in a translation.
lat, syr, arm, slav, arab	a Latin, Syriac, Armenian, Slavonic, or Arabic translation of a work by a Greek Church Father which has not survived entire in its original form.
acc. to	<i>according to</i> : indicates the source of a citation of a Church Father which is preserved only indirectly, i. e., through quotation by another Church Father.
dub	a citation from the work of a Church Father to whom its attribution is dubious.

7. The Diatessaron

As a witness to the text of the New Testament, Tatian's harmony of the Gospels known as the Diatessaron is burdened with particularly complex problems. Among the more serious are the circumstances that the work itself has not survived in its original form, the language

of the original is in dispute (Greek or Syriac), and neither the sources nor the methods used by Tatian in compiling it are known. The available translations (especially a 6th century Arabic translation) and numerous revisions made in many different languages and cultures admittedly permit the scholar to obtain a fairly precise impression of the work's profile, but they do not provide the textual critic with verifiable readings in the sense defined above on p. 9*. The necessary definitive research is lacking here just as for Marcion's New Testament. But as the Committee wished to offer as accurate a view of the data as possible rather than ignore this early (though indirect) witness completely, the following principles were agreed upon for its citation.

The Greek fragment of the Diatessaron (New Haven, Yale University, P. Dura 10) does not contain a text represented in the critical apparatus, so that only the earliest surviving commentary on the Diatessaron by Ephraem Syrus (†374) was considered. It has long been known in an Armenian translation, and it is now also available almost in its entirety in Syriac. It is cited according to the same principles as defined for the Church Fathers (cf. p. 36*). Editorial responsibility for its inclusion was accepted by Dom Louis Leloir, the editor of the Syriac text of Ephraem's commentary. Differences between the original Syriac form of the commentary and its Armenian translation are indicated by the superscript symbols ^{syr} and ^{arm} following the symbol Diatessaron. Thus the reader has access to the earliest appearance of the Diatessaron (possibly in its original language) in the form of the commentary used in the region of the church where it was for centuries regarded as the standard form of the Gospels. The data provided here are as authentic as the present state of scholarly research in the field can yield. In contrast, information derived from later translations and revisions of the Diatessaron is often lacking in consistency, and in default of any reliable principles for dealing with such materials their inclusion in the present edition could only lead to confusion. The reader would be well advised, however, even for the citations derived from Ephraem's commentary, to be cautious in using the Diatessaron as a witness to the text of the New Testament, especially in citations from parallel pericopes in the synoptic gospels.

The following abbreviations are used in connection with the Diatessaron.

- Diatessaron** a citation from Ephraem's commentary on the Diatessaron where the Syriac original and the Armenian translation are in agreement.
- Diatessaron^{SYR}** a citation from the Syriac original of Ephraem's commentary where it differs from the Armenian version.
- Diatessaron^{ARM}** a citation from the Armenian version of Ephraem's commentary where it differs from the Syriac original.

8. Modern Bible Translations

The Fifth Edition of *The Greek New Testament* introduces a new feature in the critical apparatus. At each of the units of variation throughout the New Testament, the decisions of several modern translations in English, French, Spanish, and German have been listed to show where they disagree with the textual decisions made in *The Greek New Testament*. These translations are the following (for details see the bibliography on p. 64*ff.):

English

- GNB** Good News Bible (1992)
- NIV** New International Version (1984)
- NRSV** New Revised Standard Version (1989)
- REB** The Revised English Bible (1989)

French

- BJ** La Bible de Jérusalem (1998)
- NBS** La Nouvelle Bible Segond (2002)
- TOB** Traduction Œcuménique de la Bible (1998)

Spanish

- BTI** Biblia Traducción Interconfesional (2008)
- DHH** Dios Habla Hoy (1996)

German

- EU** Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift (1999)
- LB** Lutherbibel (1999)

The reader should be aware of the fundamental difference between the witnesses of the Greek text (including the early versions and the Church Fathers) on the one hand and the modern translations – which are not textual witnesses in this sense – on the other hand. Strictly speaking the modern translations should have been documented in a separate apparatus. It is only for practical reasons that they have been included in the textual apparatus.

Many modern translations indicate in their preface that they are based “on the best critical editions of the original texts” (TOB). For most modern translations of the New Testament, the critical text which served as the basis was the latest edition of either the *Novum Testamentum Graece* (Nestle-Aland) or *The Greek New Testament*. This is explicitly said to be the case in several of the translations listed above.

It is therefore not surprising that the selected modern translations are almost always in agreement with the text of *The Greek New Testament*. Because it occurs so frequently this is not mentioned in the apparatus. In the apparatus only those cases are mentioned where a modern translation evidently followed a specific variant reading.

Sometimes this is an easy decision because a footnote indicates which variant was followed. For example, in NBS the notes sometimes make clear which variant reading was followed. In 2 Pe 2.14, NBS reads “Ils ont les yeux pleins d’adultère,” which would seem to follow the variant reading *μοιχείας*. But the footnote states “litt. *Pleins de la femme adultère*” which shows that the translators in fact intended to follow the UBS text *μοιχαλίδος*. There are also translations whose underlying Greek text has been published. This applies to the Greek texts behind the NIV¹⁵ and, with reservations, the text behind the REB¹⁶.

---

¹⁵ The NIV is based on an eclectic text, which Edward Goodrick and John Kohlenberger III later reconstructed from the NIV translation. It was published as *A Reader's Greek New Testament*, Grand Rapids 2004. That Greek text differs from the UBS text at 231 places. All differences are noted in its textual apparatus.

¹⁶ *The Greek New Testament*, edited by R. V. G. Tasker, Cambridge 1964. Tasker's edition provides the text translated in the *New English Bible*, of which the *Revised English Bible* is a revision.

However, for several reasons it is sometimes difficult to know which reading a particular translation has followed at any given text:

Functional equivalence translation principles were followed

Following the principles of functional equivalence translation,¹⁷ translators sometimes made something explicit that is implied in the text. For example, in Mt 17.26 the participle at the beginning of the verse has no subject, but it is clear that Peter is in mind. EU explicitly says "Als Petrus antwortete," while LB says "Als er antwortete." When one looks at the textual variants, it is most unlikely that the translators of EU based their translation on the reading of manuscript 892^{mg}, Origen, and two other Church Fathers. This is simply an instance where the translators followed the reading of the UBS text but made the subject of the participle explicit.

To take another example, according to the text of *The Greek New Testament* in Php 2.26, Paul writes that Epaphroditus was "longing for" the readers of the letter. Some good manuscripts including $\aleph$ A C D say that Epaphroditus "was longing to see" the readers. Similarly, GNB says "He is anxious to see you all" (also in German EU and in French TOB). Were the translators simply making explicit the sense of "longing for" someone, just as some early scribes apparently did? Or did they make a textual decision to follow the respective variant reading? Other than in the first example, the latter seems at least conceivable because the attestation of the variant is much better. But a definite decision is impossible. To be safe, the three translations are mentioned alongside the variant reading but have a question mark.

Considerations of style and grammar in the receptor language

In Ga 1.11, *The Greek New Testament* reads as follows: Γνωρίζω γὰρ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ ὅτι

---

¹⁷ See Nida, Eugene A., and de Waard, Jan, *From One Language to Another: Functional Equivalence in Bible Translating*. Nashville 1986.

οὐκ ἔστιν κατὰ ἄνθρωπον. NRSV clearly follows that reading: "For I want you to know, brothers and sisters, that the gospel that was proclaimed by me is not of human origin." Numerous manuscripts read δέ in place of γάρ. Since many modern translations, such as NIV ("I want you to know") and REB ("I must make it clear to you"), leave the connection between verses 10 and 11 implicit, it is impossible to know which reading the translators followed. In such cases the translations are usually not mentioned in the apparatus at all.

One other observation may show the difficulties regarding questions of style: In Phm 2 REB says "our sister" rather than "the sister", but manuscripts do not have the pronoun, so obviously the translators added "our" for reasons of English style. But this means that one cannot be sure whether pronouns have been added for reasons of style also in other passages where the presence or absence of pronouns constitutes the textual problem.

Variations in word order only

Sometimes the variants in the Greek text concern word order only. Regarding Mt 20.31, for example, a number of modern translations follow the order of the variant reading (with the word "Lord" coming before the words "Have mercy on us"), but it is not clear whether this is done for text-critical reasons or for reasons of style in the receptor language. Since the variant reading has good manuscript support, one could conclude that the respective translations should be listed together with the Greek manuscripts that have the variant reading. However, the German translations (and also, for example, the NIV) not only have the word "Lord" before "Have mercy on us" but also the words "Son of David." This transposition has no support in the manuscripts. Since these translations transposed "Son of David" to the beginning of the translated sentence, perhaps they transposed the word "Lord" also. In light of these difficulties the textual decisions behind the modern translations at this and similar units of variation have not been noted.

Synonyms in the source text variants

Often the variant readings consist of synonyms and are translated in the same way in the receptor language. So the variants in Ga 2.1 – *πάλιν ἀνέβην* (again I went up), *ἀνέβην πάλιν* (I went up again), and *πάλιν ἀνῆλθον* (again I went up) – are merely differences in style (word order); and since *ἀνέβην* and *ἀνῆλθον* are synonyms, the differences are not reflected in translation. In this particular instance, the reading *πάλιν ἀνέβην* has overwhelming manuscript support, so it may be assumed that the translations have followed that reading.

No exact match with one of the variants

Sometimes a translation obviously did not follow the text of *The Greek New Testament*, but it is impossible to find an exact match between the text of the translation and one of the variants. In Ac 13.42, for example, *The Greek New Testament* reads *Ἐξιόντων δὲ αὐτῶν*. NIV translates “As Paul and Barnabas were leaving the synagogue” (similarly BTI), which in Greek would be *Ἐξιόντων δὲ αὐτῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς*. Accordingly this is the wording in *A Reader’s Greek New Testament* (see footnote 15 above). But if one looks at the apparatus no variant reading corresponds exactly to this text. The Byzantine and a few other witnesses, however, read *Ἐξιόντων δὲ αὐτῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων* (a part of the manuscripts leaving out the word *αὐτῶν*). The Greek text behind the NIV resembles this variant reading but is not identical. Therefore it was decided to enclose the acronym for the NIV in brackets.

These examples may demonstrate that it is sometimes difficult or even impossible to assign a modern translation to a specific variant reading. Often this is a matter of discretion. Hence it was decided to note the modern translations in a very cautious way. In cases of doubt no notes are given. This implies that the reader may not make any conclusions *e silentio*: If a modern translation is not mentioned in an apparatus unit this may be for several reasons and does not necessarily imply that the translation unambiguously follows the text of *The Greek New Testament*, although this is normally the case. For the above-mentioned

reasons the degree of precision regarding the notations of the modern translations is lower than for the textual witnesses.

The following symbols are used in connection with the modern translations:

- ( ) The translation principally follows the variant reading but with minor differences.
- ? The translation seems to follow the variant but a definite decision is impossible.
- [ ] The translation indicates by brackets or some sort of note that the respective words may originally not have been part of the Greek text.
- If the acronym is preceded by an arrow it is recommended that the reader consult the translation itself for more detailed information.

IV. The Discourse Segmentation Apparatus

The first editions of *The Greek New Testament* provided a Punctuation Apparatus, which included some 600 passages where a difference in punctuation in several editions of the Greek text and in a number of translations in modern languages seemed to be particularly significant for the interpretation of the text. While many of these differences were significant for interpretation, others were not. It mattered little or not at all in some instances whether a minor break (such as a comma) or a major break (such as a period, colon, or semicolon) had been used. Such differences were sometimes simply stylistic and did not have significance for interpretation. Furthermore, advances in discourse studies indicate that the meaning of texts is related not only to segmentation at the clause and sentence level, but also to the larger units of paragraph and section divisions.

For this reason, the Punctuation Apparatus was replaced in the Fourth Edition with a completely new Discourse Segmentation Appa-

ratus. Differences in segmentation of the text at various levels were noted in the apparatus rather than simple differences of punctuation.

Now, this Fifth Edition once again includes a thorough revision of the Discourse Segmentation Apparatus. In the previous edition, many of the differences of paragraphing that were noted, both in editions of the Greek texts and in modern translations, did not really affect the interpretation. Many of these differences have been omitted in this Fifth Edition. At the same time, some new differences have been added.

As in the previous Fourth Edition, segmentation at both the clause level and the paragraph level is marked. Where a word, phrase, clause, or paragraph is grouped with a different segment of the text from that in the UBS text, that difference is noted.

Each successive problem of segmentation is marked by an italic superscript letter in the text. Several acute difficulties are involved in comparing segmentation in different Greek editions and modern language translations:

1. Different editions of the Greek text employ punctuation symbols with different values to mark segmentation (one editor, for example, may tend to use colons where another will generally use commas).

2. Systems of marking segmentation which are employed in editions of the Greek text and in modern-language translations do not completely correspond.

Special problems are involved with respect to ὅτι, which may introduce indirect discourse, direct discourse, a causal construction, a question, or may serve some other function in the sentence. In this edition, when ὅτι introduces indirect discourse, no comma precedes, and neither ὅτι nor the word following is capitalized. When ὅτι is used to introduce direct discourse, no mark of punctuation precedes or follows it and the next word begins with a capital letter. When ὅτι introduces a causal construction, a comma may precede; it is always capitalized when it is causal at the beginning of direct discourse.

In the Discourse Segmentation Apparatus, only differences from the text are noted, except when a modern-language translation has an alternative translation in the margin which agrees with the segmentation of the UBS text. The major sets of alternatives given in the Discourse Segmentation Apparatus are as follows:

P or NO P The letter P indicates that a paragraph break occurs in the editions or translations cited, and NO P indicates that no paragraph break occurs in the editions or translations cited. (See 1 Tm 2.15; 3.1.)

S The letter S indicates that a section heading or section break occurs in which several paragraphs are grouped together to form a larger segment of discourse.

C or NO C The letter C indicates that a break occurs between clauses or words in the editions or translations cited. Such differences in segmentation result in different words and clauses being grouped together with a change of meaning from that in the UBS text. NO C indicates that no break between clauses or words occurs in the editions or translations cited. (See 1 Cor 16.3; Eph 1.4; Php 3.12.)

Comma When the presence of a comma in the editions and translations cited results in a segmentation different from that in the UBS text, that difference is noted. However, only those differences in the use of commas which reflect differences of segmentation, and not simply differences of style, are noted. (See Mk 1.1.)

Colon or dash When the presence of a colon or a dash results in a segmentation different from that in the UBS text, that difference is noted with the word *Colon* or *Dash*.

Period When the presence of a period results in a segmentation different from that in the UBS text, that difference is noted. When the use of a comma, period, or semicolon results in different segmentation and does not simply reflect stylistic differences, those differences from the UBS text and between the editions and translations cited are noted. (See Php 2.15; 1 Jn 2.5.)

Direct, Indirect, Causal When the use of ὄτι is understood differently from that in the UBS text, those different uses of ὄτι are indicated as *Direct* (or recitative), *Indirect*, or *Causal*. In some in-

stances it is difficult to interpret the function of ὄτι, since an editor may have preferred to leave it ambiguous. (See Mt 13.11; 16.7 [*Direct*]; Ac 6.1 [*Indirect*]; Mt 13.11; 16.7 [*Causal*]).

Parens When parentheses are used to mark a difference in segmentation and do not simply reflect a difference in style, the word or phrase set off by parentheses is marked with the sign *Parens*. (See Lk 7.28, 30; 1 Tm 4.10.)

Begin quotation, End quotation When a difference exists concerning where direct discourse begins or ends, that difference is noted with the words *Begin quotation* or *End quotation*. (See Ac 1.20; Jn 3.13, 15, 21, 30, 36; Ac 1.17; Col 2.21, 22.)

End embedded quotation When a difference exists concerning where a quotation within a quotation ends, that difference is noted with the words *End embedded quotation*. (See Mt 21.3.)

Quotation marks When certain words or phrases are set off in quotation marks to signify the citation of someone else's words, that segmentation is marked with the words *Quotation marks*. (See 1 Cor 6.12, 13, 18; 7.1.)

Question, Statement, Command, Exclamation The contrast between question and non-question is usually clearly indicated in Greek texts (though editions of Greek texts sometimes differ concerning which sentences are which), but in certain contexts the additional contrast between statement, command, and exclamation may be made explicit only in translation. (See Jn 4.48; 1 Cor 5.13 [*Question*]; 1 Cor 5.2; 6.4 [*Statement*]; 1 Cor 6.4 [*Command and Exclamation*].)

Poetic structure When certain words, phrases, or verses are set off from the surrounding text as poetic in form, that difference is noted with the words *Poetic structure*. (See Eph 1.3-14.)

Traditional material When certain words, phrases, or verses are set off from the surrounding text in some form which indicates the use of traditional material from the worship life of the early church, that difference is noted with the words *Traditional material*. (See Eph 4.5-6; Php 2.6-11; Col 1.15-20.)

Not traditional material When an edition of the Greek text or a modern translation does not follow the format of the UBS text in indicating the use of traditional material, that difference is noted with the words *Not traditional material*. (See 1 Tm 3.16; 2 Tm 2.11-13.)

as text When the segmentation in an alternative translation given in the margin agrees with the segmentation of the UBS text, that agreement is noted with the words *as text*. (See Php 3.12; He 12.22.)

Different text When the underlying text is so different that no correspondence can be indicated, the words *Different text* are used. (See Jn 4.35; 1 Cor 7.29.)

Different construction When the translation is too free to indicate agreement or disagreement with the segmentation of the UBS text, the words *Different construction* are used. (See Re 1.14.)

The following symbols and abbreviations have also been used with the Discourse Segmentation Apparatus.

? indicates that the citation of a particular edition or translation is doubtful, since the evidence does not clearly support one or another alternative.

() parentheses indicate minor differences of detail in segmentation, while the authority supports in general the segmentation for which it is cited.

^{mg} a marginal reading in one of the translations.

The following editions of the Greek New Testament and translations into modern languages have been cited in the Discourse Segmentation Apparatus (for details see the bibliography on p. 64*ff.):

WH	Westcott and Hort (1881)
TR	Textus Receptus (Oxford, 1889)
NA	Nestle-Aland Novum Testamentum Graece (2012)
M	Merk (1984)
AD	Apostoliki Diakonia (i. e., B. Antoniadis' edition of the New Testament, 1988)
GNB	Good News Bible (1992)
NIV	New International Version (1984)
NRSV	New Revised Standard Version (1989)
REB	The Revised English Bible (1989)
BJ	La Bible de Jérusalem (1998)
NBS	La Nouvelle Bible Segond (2002)
TOB	Traduction Œcuménique de la Bible (1988)
BTI	Biblia Traducción Interconfesional (2008)
DHH	Dios Habla Hoy (1996)
EU	Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift (1999)
LB	Lutherbibel (1999)

V. The Cross-Reference System

The cross-references, given at the bottom of the page with the principal Greek words involved, include the following categories: (1) quotations from biblical and non-biblical books; (2) definite allusions, where it is assumed that the writer had in mind a specific passage of Scripture; and (3) literary and other parallels. References to parallel passages are given immediately below the section headings, rather than in the cross-references. When verse numbers in English editions differ from the Hebrew Old Testament, the numbering of the RSV is followed.

The following abbreviations are used in the reference system:

Gn	Genesis	Mal	Malachi
Ex	Exodus	Mt	Matthew
Lv	Leviticus	Mk	Mark
Nu	Numbers	Lk	Luke
Dt	Deuteronomy	Jn	John
Jos	Joshua	Ac	Acts
Jdg	Judges	Ro	Romans
Ru	Ruth	1,2 Cor	1, 2 Corinthians
1,2 Sm	1, 2 Samuel	Ga	Galatians
1,2 Kgs	1, 2 Kings	Eph	Ephesians
1,2 Chr	1, 2 Chronicles	Php	Philippians
Ezr	Ezra	Col	Colossians
Ne	Nehemiah	1,2 Th	1, 2 Thessalonians
Est	Esther	1,2 Tm	1, 2 Timothy
Job	Job	Tt	Titus
Ps	Psalms	Phm	Philemon
Pr	Proverbs	He	Hebrews
Ec	Ecclesiastes	Jas	James
Sol	Song of Solomon	1,2 Pe	1, 2 Peter
Is	Isaiah	1,2,3 Jn	1, 2, 3 John
Jr	Jeremiah	Jd	Jude
Lm	Lamentations	Re	Revelation
Eze	Ezekiel		
Dn	Daniel	Bar	Baruch
Ho	Hosea	En	Enoch
Jl	Joel	1,2 Esd	1, 2 Esdras
Am	Amos	Jdth	Judith
Ob	Obadiah	1,2,3,4 Macc	1, 2, 3, 4 Maccabees
Jon	Jonah		
Mic	Micah	Ps Sol	Psalms of Solomon
Na	Nahum		
Hab	Habakkuk	Sir	Sirach
Zph	Zephaniah	Sus	Susanna
Hg	Haggai	Tob	Tobit
Zch	Zechariah	Wsd	Wisdom

Other writings cited:

Aratus (Ac 17.28)	Cleanthes (Ac 17.28)
Ascension of Isaiah (He 11.37)	Epimenides (Tt 1.12)
Assumption of Moses (Jd 9)	Menander (1 Cor 15.33)

The following abbreviations are also used in the reference system:

MT	The Masoretic Text, where it differs from the Greek.
LXX	The Septuagint, where it differs from the Hebrew.
Theodotion	Theodotion's text of the Greek Old Testament.

VI. Master List of Symbols and Abbreviations

- { } enclose a letter A, B, C, D which indicates the relative degree of certainty for the reading adopted in the text.
- [ ] in the text enclose words whose presence or position in the text is regarded as disputed; in the critical apparatus, immediately following the symbol *Byz*, enclose the symbols for certain Byzantine witnesses (cf. p. 10*).
- [[ ]] enclose passages which are regarded as later additions to the text, but which are of evident antiquity and importance.
- ◆ precedes a word or passage where two different variants could equally well be adopted as the reconstructed initial text. If there is an apparatus unit the same sign will be found at the citation of the variant in the apparatus seen as equal to the reading text.
- ( ) in the critical apparatus, indicate that a witness supports the reading for which it is cited, but with minor differences; in the Discourse Segmentation Apparatus, indicate minor differences of detail in segmentation, while the authority supports in general the segmentation for which it is cited.

- [( )] indicate negligible differences in the witness of selected Byzantine manuscripts to the reading attested.
- * the reading of the original hand of a manuscript.
- ? indicates that an early version is probably in support of a reading, but that owing to the grammatical structure of the language there is some doubt.
- ?, ? the possible support of a version for various readings in contrast to the exclusion of its support for other readings.
- 1/2, 2/3, 5/7 etc. indicate the statistics for variant readings in multiple instances of a passage. The second number indicates the number of times the passage occurs in a lectionary manuscript or a Church Father; the first number indicates how many times the reading attested is supported.
- 1,2,3,c successive correctors of a manuscript in chronological sequence. The symbol ^c at the end of the sequence refers to the latest corrector.
- a indicates that a text manuscript contains the Acts of the Apostles; or that a lectionary manuscript contains lessons from Acts and the Epistles.
- acc. to indicates the source of a citation.
- AD Apostoliki Diakonia (i. e., B. Antoniadis' edition of the New Testament, 1988).
- app critical apparatus.
- arab Arabic version of a Greek Church Father.
- arm Armenian version, or an Armenian translation of a Greek Church Father.
- BJ La Bible de Jérusalem (1998).
- BTI Biblia Traducción Interconfesional (2008).
- Byz the reading of the majority of the Byzantine witnesses.
- Byz^{pt} a part of the Byzantine manuscript tradition.
- c indicates that a manuscript contains all or part of the Catholic or General Epistles.
- ^c indicates the corrector or the last of successive correctors of a manuscript.
- com citation in the commentary section of a manuscript where the reading differs from the accompanying Greek text;

also used to designate the New Testament text cited in the commentary of a Church Father, when the citation differs from the accompanying New Testament text.

- cop^{ach}** Achmimic (Rösch).
- cop^{ach2}** Sub-Achmimic (Thompson).
- cop^{bo}** Bohairic (Horner).
- cop^{foy}** Fayyumic (various fragments).
- cop^{meg}** Middle Egyptian (Schenke).
- cop^{mf}** Middle Egyptian Fayyumic (Husselmann).
- cop^{pbo}** Proto-Bohairic (Kasser).
- cop^{sa}** Sahidic (Hintze/Schenke; Horner; Kasser; Quecke; Schüssler; Thompson).
- cop^v** Dialect V (Schenke).
- DHH** Dios Habla Hoy (1996).
- Diatessaron** Diatessaron quotations preserved in the commentary by Ephraem Syrus.
- Diatessaron^{arm}** citation from the Armenian version of Ephraem's commentary where it differs from the Syriac text.
- Diatessaron^{syr}** citation from the Syriac text of Ephraem's commentary where it differs from the Armenian version.
- dub** a citation from the work of a Church Father to whom its attribution is dubious.
- e** indicates that a manuscript contains all or part of the Gospels.
- ed** the reading from an edition of a Church Father when it differs from a reading in the papyrus tradition of his text.
- eth** Ethiopic version.
- eth^{ms}** the Hackspill edition of the manuscript Paris, Ms. Eth. n. 32.
- eth^{pp}** the Pell Platt edition of the Ethiopic version.
- eth^{ro}** the Rome edition of the Ethiopic version.
- ethTH** the Takla Hāymānot edition of the Ethiopic version.
- EU** Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift (1999).
- f¹** "Family 1," a group of Greek manuscripts first described by K. Lake (see p. 25*).

- f*¹³ “Family 13,” a group of Greek manuscripts first described by W. H. Ferrar (see p. 25*).
- geo Georgian version.
- geo^{1,2} two revisions of the Georgian tradition.
- geo^{A,B} manuscripts which form the basis of geo².
- GNB Good News Bible (1992).
- gr a citation from a Greek fragment of the work of a Greek Church Father which is preserved complete only in a translation.
- it Old Latin (Itala) version. Superscript letters identify individual manuscripts; see p. 31*ff.
- l* a lectionary manuscript, identified by the number following it.
- l*^{AD} reading of the lectionary edition of the Apostoliki Diakonia, Athens.
- l* 866^{1/2} shows the relative frequency of a reading in the multiple occurrence of the same passage in a single lectionary manuscript. The second number of the fraction indicates the number of times the passage occurs in the manuscript; the first number indicates how many times it supports the reading attested.
- lat the Latin translation of a Greek Church Father.
- LB Lutherbibel (1999).
- Lect* the reading of the majority of the lectionaries selected, together with the text of the edition published by Apostoliki Diakonia, Athens.
- Lect*^{pt} a part of the lectionary manuscript tradition (at least 10 manuscripts) which differs from the rest (also designated *Lect*^{pt}). This symbol always appears in pairs in the critical apparatus.
- Lect*^{pt,AD} a part of the lectionary manuscript tradition in agreement with the lectionary text of the Greek Church (i. e., the edition by Apostoliki Diakonia, Athens).
- lem in the Church Fathers, a citation from a *lemma*, i. e., the text of the New Testament which precedes the commentary (^{com}) in a commentary manuscript.

LXX	the Septuagint or Greek translation of the Old Testament.
M	Merk, <i>Novum Testamentum Graece et Latine</i> (1992).
mg	textual evidence contained in the margin of a manuscript.
ms. mss	manuscript(s) of an early version, or of a Church Father's text, when differing from the edited text.
NA	Nestle-Aland <i>Novum Testamentum Graece</i> (2012).
NBS	La Nouvelle Bible Segond (2002).
NIV	New International Version (1984).
NRSV	New Revised Standard Version (1989).
p	indicates that a manuscript contains all or part of the Epistles of Paul.
ⲩ ¹ etc	a papyrus manuscript, identified by the superscript number.
pap	a reading from the papyrus stage of the tradition of a Church Father's text when it differs from an edition (usually now dated) of the Father.
pt	partim (Latin: in part).
r	indicates that a manuscript contains all or part of the text of Revelation.
REB	The Revised English Bible (1989).
[sic]	an abnormality reproduced exactly from the original.
slav	Slavonic version, or a Slavonic translation of a work by a Greek Church Father.
supp	a portion of manuscript or a Church Father's text supplied by a later hand where the original is missing.
syr	Syriac versions, or a Syriac translation of the text of a Greek Church Father.
syr ^c	Curetonian Syriac version.
syr ^h	Harclean Syriac version.
syr ^h with *	Harclean Syriac reading in the text enclosed between an asterisk and a metobelos.
syr ^{hgr}	a Greek marginal qualification for a Harclean Syriac reading.
syr ^{hmg}	Harclean Syriac variant reading in the margin.
syr ^p	Peshitta Syriac version.
syr ^{pal}	Palestinian Syriac version.

syr ^{ph}	Philoxenian Syriac version.
syr ^s	Sinaitic Syriac version.
Theodotion	Theodotion's text of the Greek Old Testament.
TOB	Traduction Œcuménique de la Bible (1988).
TR	Textus Receptus (Oxford, 1889).
txt	the text of a manuscript of the New Testament when it differs from another reading given in the margin (^{mg}) or in the commentary section (^{com}) which accompanies the text of a Church Father.
vg	Vulgate version.
vg ^{cl}	Clementine edition of the Vulgate.
vg st	Stuttgart edition of the Vulgate.
vg ^{ww}	Wordsworth-White edition of the Vulgate.
vid	the most probable reading of a manuscript, where the state of its preservation makes complete verification impossible; or the apparent support of a Church Father for the reading cited, where stylistic and contextual factors do not permit complete certainty.
v.r.	variant reading.
v.r.	a variant reading specifically designated in a manuscript as an alternative.
WH	Westcott and Hort, <i>The New Testament in the Original Greek</i> (1881).

SELECTED BIBLIOGRAPHY

- Aland, Barbara, *Das Neue Testament in syrischer Überlieferung I. Die Großen Katholischen Briefe*. [ANTT 7]. Berlin-New York 1986. [syr^P/syr^h]
- _____, and Juckel, Andreas, *Das Neue Testament in syrischer Überlieferung II. Die Paulinischen Briefe. Teil I: Römer- und 1. Korintherbrief*. [ANTT 14]. Berlin-New York 1991. [syr^P/syr^h]
- _____, and Juckel, Andreas, *Das Neue Testament in syrischer Überlieferung II. Die Paulinischen Briefe. Teil II: 2. Korintherbrief, Galaterbrief, Epheserbrief, Philipperbrief und Kolosserbrief*. [ANTT 23]. Berlin-New York 1995. [syr^P/syr^h]
- _____, and Juckel, Andreas, *Das Neue Testament in syrischer Überlieferung II. Die Paulinischen Briefe. Teil III: 1./2. Thessalonicherbrief, 1./2. Timotheusbrief, Titusbrief, Philemonbrief und Hebräerbrief*. [ANTT 32]. Berlin-New York 2002. [syr^P/syr^h]
- Aland, Kurt, *Kurzgefasste Liste der Griechischen Handschriften des Neuen Testaments*, 2., neubearbeitete und ergänzte Auflage, Berlin/New York 1994.
- _____, *Die alten Übersetzungen des Neuen Testaments, die Kirchenväterzitate und Lektionare*. Mit Beiträgen von M. Black, B. Fischer, H. J. Frede, Chr. Hannick, J. Hofmann, K. Junack, L. Leloir, B. M. Metzger, G. Mink, J. Molitor, P. Prigent, E. Stutz, W. Thiele herausgegeben von K. Aland. Berlin 1972.
- _____, see *Text und Textwert*.
- _____, and Barbara Aland, *The Text of the New Testament. An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*. Grand Rapids-Leiden, 2nd edition, revised and enlarged, 1989.
- Altaner, Berthold, *Patrology*. Translated from the 5th German edition by Hilda C. Graef. Freiburg-London-Edinburgh 1960.
- Apostolos-Lektionar aus Sisatovac in der Fruska Gora aus dem Jahre 1324*, ed. Stefanović, D. E. (forthcoming). [slav]
- Antoniadis, B., Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ, Athens: Apostoliki Diakonia, 1988. [AD] (Compare also *Lectionary edition*)
- Baarda, T., *A Syriac Fragment of Mar Ephraem's Commentary on the Diatessaron*, NTS 8 (1962), pp. 287–300. [Diatessaron^{SYR}]
- Bauer, Walter, *Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur*. 6th completely revised edition by Kurt and Barbara Aland. Berlin-New York 1988.
- _____, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, based on Walter Bauer's *Griechisch-Deutsches Wörterbuch ...* 6th edition ... rev. and ed. by F. W. Danker, 3rd ed., Chicago 2000.
- Belsheim, Johannes, *Die Apostelgeschichte und die Offenbarung Johannis in einer alten lateinischen Übersetzung aus dem "Gigas librorum" auf der königlichen Bibliothek zu Stockholm*. Christiania 1879. [it⁶¹⁸]

- Bensly, R. L., *The Harklean Version of the Epistle to the Hebrews, Chap. XI:28-XIII:25*. Now edited for the first time, with introduction and notes on this version of the Epistle. Cambridge 1889. [syr^h]
- Beuron, see *Vetus Latina*.
- La Bible de Jérusalem*. Paris 1998. [BJ]
- Biblia Sacra Vulgatae editionis Sixti Quinti Pont. Max. iussu recognita atque edita*. Rome 1592. [vg^{cl}]
- Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, adiuvantibus Bonifatio Fischer OSB, Johanne Gribomont OSB, H. F. D. Sparks, W. Thiele, recensuit et brevi apparatu instruxit R. Weber OSB, editio quarta emendata quam paravit Roger Gryson cum sociis B. Fischer, H. J. Frede, H. F. D. Sparks, W. Thiele. Stuttgart 1994. [vgst]
- Biblia Traducción Interconfesional*. Madrid 2008. [BTI]
- Black, Matthew, ed., *A Christian Palestinian Syriac Horologion* (Berlin Ms. Or. Oct. 1019). Cambridge 1954. [syr^{pal}]
- _____, *A Palestinian Syriac Palimpsest Leaf of Acts XXI (14–26)*, BJRL 23 (1939), pp. 201–214.
- _____, *Rituale Melchitarum: A Palestinian Euchologion* (Bonner orientalische Studien 22). Stuttgart 1938.
- Blake, Robert P., *The Old Georgian Version of the Gospel of Mark from the Adysh Gospels with the variants of the Opiza and Tbet' Gospels, edited with a Latin translation* (Patrologia Orientalis, Vol. 20, fasc. 3). Paris 1929.
- _____, *The Old Georgian Version of the Gospel of Matthew from the Adysh Gospels with the variants of the Opiza and Tbet' Gospels, edited with a Latin translation* (Patrologia Orientalis, Vol. 24, fasc. 1). Paris 1933.
- _____, and Maurice Brière, *The Old Georgian Version of the Gospel of John from the Adysh Gospels with the variants of the Opiza and Tbet' Gospels, edited with a Latin translation* (Patrologia Orientalis, Vol. 26, fasc. 4). Paris 1950.
- Bover, José M., *Un fragmento de la Vetus Latina (Act. 1,15-26) en un epistolario del siglo XIII*, Estudios Eclesiasticos 6 (1927), pp. 331–334. [it^{sa}]
- Brière, Maurice, *La version géorgienne ancienne de l'Évangile de Luc, d'après les Évangiles d'Adich, avec les variantes des Évangiles d'Opiza et de Tbet', éditée avec une traduction latine* (Patrologia Orientalis, Vol. 27, fasc. 3). Paris 1955.
- De Bruyne, Donatien, *Les Fragments de Freising – épîtres de S. Paul et épîtres catholiques* (Collectanea Biblica Latina, 5). Rome 1921. [it^l]
- _____, *Deux Feuilles d'un Texte Préhieronymien des Évangiles*, Revue Bénédictine 35 (1923), pp. 62–80. [it^b]
- Buchanan, Edgar S., *The Epistles and Apocalypse from the Codex Harleianus* (Sacred Latin Texts, 1). London 1912. [it²]
- _____, *The Four Gospels from the Codex Corbeiensis, together with fragments of the Catholic Epistles, of the Acts and of the Apocalypse from the Fleury Palimpsest* (Old Latin Biblical Texts, 5). Oxford 1907. [it^{f2. h}]
- Burkitt, Francis C., *Evangelion da-Mepharreshê. The Curetonian Version of the Four Gospels, with the Readings of the Sinai Palimpsest and the early Syrian Patristic Evidence*. 2 vols. Cambridge 1904. [syr^c]

- The Christian-Palestinian Aramaic New Testament Version from the Early Period: Gospels*, ed. by Chr. Müller-Kessler and M. Sokoloff (A Corpus of Christian-Palestinian Aramaic IIA). Groningen 1998. [syr^{pal}]
- The Christian-Palestinian Aramaic New Testament Version from the Early Period: Acts of the Apostles and Epistles*, ed. by Chr. Müller-Kessler and M. Sokoloff (A Corpus of Christian-Palestinian Aramaic IIB). Groningen 1998. [syr^{pal}]
- Cureton, William, *Remains of a Very Antient Recension of the Four Gospels in Syriac*. London 1858. [syr^c]
- Dios Habla Hoy*. United Bible Societies 1996. [DHH]
- Duensing, Hugo, *Zwei christlich-palästinisch-aramäische Fragmente aus der Apostelgeschichte*, ZNW 37 (1938), pp. 42–46.
- _____, *Nachlese christlich-palästinisch-aramäischer Fragmente*. Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen aus dem Jahre 1955. Philologisch-Historische Klasse, pp. 113–191.
- _____, *Christlich-palästinisch-aramäische Texte und Fragmente*. Göttingen 1906.
- Dzoceniḏze, K'., and K. Daniela, *Pavles epistolet'a k'art'uli versiebi* (Dzveli k'art'uli enis kat'edris Šromebi 16). Tbilisi 1974.
- Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift*. Stuttgart 1999. [EU]
- Ehrman, Bart D., and Michael W. Holmes (eds.), *The Text of the New Testament in Contemporary Research, Essays on the Status Quaestionis*, 2nd ed., Leiden/Boston 2013.
- The Ethiopic New Testament*, edited by Petrus Ethyops et al. Rome 1548–1549. [eth^{ro}]
- Fischer, Bonifatius, *Ein neuer Zeuge zum westlichen Text der Apostelgeschichte*, in *Biblical and Patristic Studies in Memory of Robert Pierce Casey*, edited by J. N. Birdsall and R. W. Thompson, pp. 33–63. Freiburg 1963. [it¹]
- Frede, H. J., *Altlateinische Paulus-Handschriften*. Freiburg 1964. [it^{mon}]
- _____, *Ein neuer Paulustext und Kommentar*. Bd. I: *Untersuchungen*, Bd. II: *Die Texte*. Freiburg 1973 and 1974. [it^b(89)]
- _____, see also *Vetus Latina*
- Funk, W. P., *Zur Frage der achmimischen Version der Evangelien*. In: Giversen et al. (Hg). *Coptology: Past, Present, and Future. Studies in Honour of Rodolphe Kasser* (OLA 61). Leuven 1994, pp. 327–339.
- Garitte, Gerard, *L'ancienne version géorgienne des Actes des Apôtres; d'après deux manuscrits de Sinai* (Bibl. du Muséon, 38). Louvain 1955.
- Good News Bible, Today's English Version*. 2nd edition. New York 1992. [GNB]
- Gregory, C. R., *Prolegomena*, see Tischendorf.
- Gryson, R., *Altlateinische Handschriften*. Bd. I: *Mss 1-275*. Freiburg 1999.
- Gwilliam, G. H., *The Palestinian Version of the Holy Scriptures, Five More Fragments* (Anecdota Oxoniensia). Oxford 1893. [syr^{pal}]
- _____, F. C. Burkitt, and John F. Stenning, *Biblical and Patristic Relics of the Palestinian Syriac Literature* (Anecdota Oxoniensia, Semitic Series, Vol. 1, Part 9). Oxford 1896.
- _____, J. Pinkerton, and R. Kilgour, *The New Testament in Syriac*. London 1920 [syr^p]

- Gwynn, John, *The Apocalypse of St. John in a Syriac Version Hitherto Unknown*. Edited from a MS in the library of the Earl of Crawford and Balcarres, with critical notes on the Syriac text, and an annotated reconstruction of the underlying Greek text. Dublin-London 1897 (Amsterdam 1981). [syr^{ph}]
- _____, *Liber Ardmachanus: The Book of Armagh*. Dublin 1913. [it^{ar}]
- _____, *Remnants of the Later Syriac Versions of the Bible, Part I. New Testament. The Four Minor Catholic Epistles in the Original Philoxenian Version of the sixth century and the History of the woman taken in adultery (St. John 7,53-8,12)*. London-Oxford 1909 (Amsterdam 1973). [syr^{ph}]
- Hackspill, L., *Die äthiopische Evangelienübersetzung (Math. I-X)*, *Zeitschrift für Assyriologie*, XI (1896), pp. 117–196, 367–388.
- Haddis kidān* (= New Testament). Prepared by the Ethiopian Orthodox Church Conference of Scholars and Publication Division, commissioned by Patriarch Takla Hāymānot of Ethiopia. Addis Ababā 1975 'Āmata mehrat (= Year of Grace) = A. D. 1982–1983.
- Harris, J. Rendel, *Biblical Fragments from Mount Sinai*. London 1890. [syr^{pal}]
- Hintze, F., and H.-M. Schenke, *Die Berliner Handschrift der sahidischen Apostelgeschichte (P. 15926)*. TU 109, Berlin 1970. [cop^{sa}]
- Hofmann, Josef, *Die äthiopische Übersetzung der Johannes-Apokalypse* (CSCO 281). Louvain 1967. [eth]
- The Holy Bible, New International Version*. 2nd edition, revised. New York 1984. [NIV]
- The Holy Bible ... New Revised Standard Version*. New York 1989. [NRSV]
- Horner, George, *The Coptic Version of the New Testament in the Northern Dialect otherwise called Memphitic and Bohairic*. 4 vols. Oxford 1898–1905. [cop^{bo}]
- _____, *The Coptic Version of the New Testament in the Southern Dialect otherwise called Sahidic and Thebaic*. 7 vols. Oxford 1911–1924. [cop^{sa}]
- Hoskier, H. C., *Concerning the Text of the Apocalypse*. 2 vols. London 1929.
- Husselmann, Elinor M., *The Gospel of John in Fayumic Coptic* (The University of Michigan, Kelsey Museum of Archaeology, Studies 2). Ann Arbor 1962. [cop^{mi}]
- Jülicher, Adolf, Walter Matzkow, and Kurt Aland, *Itala: Das Neue Testament in altlateinischer Überlieferung*. 4 vols. [Matthew-John]. Berlin 1938–1972.
- Kažunjački, Ae., *Actus epistolaeque apostolorum palaeoslovenice*. Vienna 1896. [slav]
- Kasser, Rodolphe, *Papyrus Bodmer III: Évangile de Jean et Genèse I-IV,2 en bohairique* (CSCO 177, 178. *Scriptores Coptici*, Tomi 25, 26). Louvain 1958. [cop^{pho}]
- _____, *Papyrus Bodmer XIX: Évangile de Matthieu XIV,28-XXVIII,20, Épître aux Romains I,1-II,3 en sahidique* (Bibliotheca Bodmeriana). Cologny-Genève 1962. [cop^{sa}]
- Kerschensteiner, Joseph, *Der altsyrische Paulustext* (CSCO 315/subs. 37). Louvain 1970.
- Kiraz, G. A. *Comparative Edition of the Syriac Gospels. Aligning the Sinaiticus, Curetonianus, Peshūtā and Harklean Versions*, 4 vols [NTSS XXI/1-4]. Leiden 1996 (Piscataway 2004) [sy^s, sy^c, sy^p, sy^h]

- Liste der koptischen Handschriften des Neuen Testaments I. Die sahidischen Handschriften der Evangelien.* bearbeitet von F.-J. Schmitz und G. Mink, mit einem Vorwort von Barbara Aland. Part I. (ANTT 8). Berlin-New York 1986; part 2. (ANTT 13, 15). Berlin-New York 1989, 1990.
- Kovačević, R., and D. E. Stefanović, *Matičin-Apostol (13. Jh.)*. Belgrade 1979. [slav]
- Kraeling, Carl H., *A Greek Fragment of Tatian's Diatessaron from Dura* (Studies and Documents 3). London 1935.
- Künzle, Beda O., *Das altarmenische Evangelium*. Part I. Edition; part II. Lexikon. Bern 1984. [arm]
- Lake, Kirsopp, *Codex I of the Gospels and Its Allies* (Texts and Studies, Vol. VII, No. 3). Cambridge 1902. [f¹]
- _____, Silva Lake, and Jacob Geerlings, *Family 13 (The Ferrar Group)*. 4 vols. [Matthew-John] (Studies and Documents XI, XIX, XX, XXI). [Mark =] London 1941. [Matthew, Luke, John =] Salt Lake City, Utah 1961-1962. [f¹³]
- Land, J. P. N., *Anecdota syriaca* (Lugduni Batavorum, Tomus IV). Leiden 1875. [syr^{pal}]
- Lectionary edition of the Apostoliki Diakonia: ΘΕΙΟΝ ΚΑΙ ΙΕΡΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ*, Athens n. d.; APOSTOLOS, Athens 1979. [l^{AD}]
- Lefort, L. Th., *Fragments bibliques en dialecte akhmîmique*, Le Muséon 66 (1953), pp. 1-30.
- _____, *Fragments de S. Luc en akhmîmique*, Le Muséon 62 (1949), pp. 199-205.
- LeLoir, L., *Saint Éphrem. Commentaire de l'Évangile concordant*. Version arménienne (CSCO 137, 145/Arm. 1, 2). Louvain 1953-1954. [Diatessaron^{arm}]
- _____, *Saint Éphrem. Commentaire de l'Évangile concordant*. Texte syriaque (manuscrit Chester Beatty 709; Chester Beatty Monographs 8). Dublin 1963. [Diatessaron^{syr}]
- _____, *Saint Éphrem. Commentaire de l'Évangile concordant*. Texte syriaque (manuscrit Chester Beatty 709). Folios additionnelles. (Chester Beatty Monographs 8). Leuven-Paris 1990. [Diatessaron^{syr}]
- Lewis, Agnes Smith, *Catalogue of the Syriac MSS in the Convent of St. Catharine on Mount Sinai* (Studia Sinaitica I). London 1894. [syr^{pal}]
- _____, *Codex Climaci rescriptus*: fragments of sixth century Palestinian Syriac texts of the Gospels, of the Acts of the Apostles and of St. Paul's Epistles. Also fragments of an early Palestinian lectionary of the Old Testament (Horae Semiticae 8). Cambridge 1909. [syr^{pal}]
- _____, *The Old Syriac Gospels, or, Evangelion da-Mepharreshê*: being the text of the Sinai or Syro-Antiochene Palimpsest, including the latest additions and emendations, with the variants of the Curetonian text, corroborations from many other MSS., and a list of quotations from ancient authors. London 1910. [syr^s]
- _____, and Margaret Dunlop Gibson, *Palestinian Syriac Texts. From Palimpsest Fragments in the Taylor-Schechter Collection*. London 1900. [syr^{pal}]
- _____, and Margaret Dunlop Gibson, *The Palestinian Syriac Lectionary of the Gospels*. London 1899. [syr^{pal}]

- _____, Eberhard Nestle, and Margaret Dunlop Gibson, *A Palestinian Syriac Lectionary, containing lessons from the Pentateuch, Job, Proverbs, Prophets, Acts and Epistles*. London 1897. [syr^{pal}]
- Lort'k'ip'anidze, K'., *Kat'olike epistolet'a k'art'uli versiebi X–XIV saukunet'a helnacerabis mihedvit'* (Dzveli k'art'uli enis dzelebi 9). Tbilisi 1956.
- Lowe, Elias A., *Two New Latin Liturgical Fragments on Mount Sinai*, *Revue Biblique* 74 (1964), pp. 252–283. [it^{sin} (= Arab. Ms 455)]
- Lutherbibel*, revidierter Text 1984, durchgesehene Ausgabe, Stuttgart 1999. [LB]
- McConaughy, Daniel L., *A Recently Discovered Folio of the Old Syriac (Sy^c) Text of Luke 16,13–17,1*, *Biblica* 68 (1987), pp. 85–88. [syr^c]
- Margoliouth, G., *The Liturgy of the Nile*, *Journal of the Royal Asiatic Society* (October 1896), pp. 677–731. [syr^{pal}]
- _____, *More Fragments of the Palestinian Syriac Version of the Holy Scriptures*, *Proceedings of the Society of Biblical Archaeology* 18 (1896), pp. 223–236, 275–285; 19 (1897), pp. 39–60.
- Matthaei, Christian Friedrich, *Novum Testamentum, XII, tomis distinctum Graece et Latine*. Textum denuo recensuit, varias lectiones nunquam antea vulgatas excentum codicibus MSS ... 12 vols. Riga 1782–1788. [it^{dem}]
- _____, *XIII Epistolarum Pauli Codex Graecus cum versione Latina veteri vulgo Antehieronymiana olim Boernerianus nunc Bibliothecae Electoralis Dresdensis ...* Leipzig 1791. [it⁸]
- Merk, Augustinus, *Novum Testamentum Graece et Latine*. 11th edition, Rome 1992.
- Metzger, Bruce M., *The Text of the New Testament, its Transmission, Corruption, and Restoration*. Oxford 1964; 3rd edition 1991; 4th edition rev. by Bart D. Ehrman 2005; German translation, *Der Text des Neuen Testaments, Einführung in die neutestamentliche Textkritik*. Stuttgart 1966; Japanese translation, *Shinyaku Seisho no Honmon Kenkyu*. Tokyo 1973.
- _____, *A Textual Commentary on the Greek New Testament, a Companion Volume to the United Bible Societies' Greek New Testament*. London–New York 1971; second edition 1994.
- _____, *The Early Versions of the New Testament, their Origin, Transmission, and Limitations*. Oxford 1977.
- Morin, Germain, *Études, textes, découvertes. Contributions à la littérature et à l'histoire des douze premiers siècles*. Vol. 1 (Anecdota Maredsolana, 2e Série). Paris 1913. [it¹]
- _____, *Liber Comicus sive Lectionarius missae quo Toletana Ecclesia ante annos mille et ducentos utebatur* (Anecdota Maredsolana 1). Maredsou 1893. [it¹]
- Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece*. Edited by Barbara and Kurt Aland, Johannes Karavidopoulos, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger. 28th edition, Stuttgart 2012. [NA]
- Das Neue Testament auf Papyrus*. I. *Die Katholischen Briefe*. In Verbindung mit K. Junack bearbeitet von W. Grunewald, mit einem Vorwort von Kurt Aland. (ANTT 6) Berlin–New York 1986; II. *Die Paulinischen Briefe*. Teil 1. *Röm., 1. Kor., 2.*

- Kor.* Bearbeitet von K. Junack, E. Güting, U. Nimtz, K. Witte, mit einer Einführung von B. Aland. (ANTT 12) 1989. Teil 2. *Gal-Hebr.* Bearbeitet von K. Wachtel, K. Witte, mit einer Einführung von B. Aland. (ANTT 22) 1994.
- The New International Version.* 2nd edition, revised. New York 1984. [NIV]
- The New Revised Standard Version.* New York 1989. [NRSV]
- The New Testament in Greek: The Gospel according to St. Luke.* Edited by the American and British Committees of the International Greek New Testament Project. Part One, Chapters 1–12, Oxford 1984. Part Two, Chapters 13–24, Oxford 1987; IV. *The Gospel according to St. John.* Volume one. *The Papyri.* Ed. By W. J. Elliott and D. C. Parker. Leiden-New York-Köln 1995.
- Niccum, L. C. *The Book of Acts in Ethiopic (with Critical Text and Apparatus) and its Relation to the Greek Textual Tradition.* Notre Dame 2000. [eth]
- Nida, Eugene A., and Jan de Waard, *From One Language to Another: Functional Equivalence in Bible Translating.* Nashville 1986.
- La Nouvelle Bible Segond.* Paris 2002. [NBS]
- Novum Testamentum cum parallelis S. Scripturae locis vetere capitulorum notatione canonibus Eusebii. Accedunt tres appendices* (A corrected reprint of Lloyd's 1828 edition of Mill's 1707 edition of the Stephanus 1550 "Textus Receptus"). Oxford 1889. [TR]
- Novum Testamentum Graecum – Editio Critica Maior, vol. IV The Catholic Letters,* ed. Barbara Aland, Kurt Aland†, Gerd Mink, Holger Strutwolf, and Klaus Wachtel. 2nd revised ed., Stuttgart 2013.
- Omanon, Roger L., *A Textual Guide to the Greek New Testament.* Stuttgart 2006.
- Parker, David C., *New Testament Manuscripts and their Texts.* Cambridge 2008.
- Perrot, Ch., *Un fragment christo-palestinien découvert à Khirbet Mird.* *Actes des Apôtres x:28-29.* *Revue Biblique* 70 (1963), pp. 506–555. [syr^{pa}]
- Philippart, G., *Fragments Palimpsestes Latins.* *Analecta Bollandiana* 90 (1972), pp. 404–406. [it^q]
- Platt, T. Pell, *Novum Testamentum Domini nostri ... Jesu Christi.* London 1830. Revised by F. Praetorius. Leipzig 1899. [eth^{pp}]
- Pusey, Philip E., and Gwilliam, G. H., *Tetraevangelium Sanctum juxta simplicem Syrorum versionem ad fidem codicum, Massorae, editionum denuc recognitum.* Oxford 1901. [syr^p]
- Quecke, H., *Das Markusevangelium säidisch: Text der Handschrift PPalau Rib. Inv.-Nr. 182 mit den Varianten der Handschrift M 569.* Barcelona 1972. [cop^{sa}]
- _____, *Das Lukasevangelium säidisch: Text der Handschrift PPalau Rib. Inv.-Nr. 181 mit den Varianten der Handschrift M 569.* Barcelona 1977. [cop^{sa}]
- _____, *Das Johannesevangelium säidisch: Text der Handschrift PPalau Rib. Inv.-Nr. 183 mit den Varianten der Handschriften 813 und 814 der Chester Beatty Library und der Handschrift M 569.* Barcelona 1984. [cop^{sa}]
- A Reader's Greek New Testament.* Revised edition. Edited by Richard J. Goodrich and Albert L. Lukaszewski. Grand Rapids 2007.
- The Revised English Bible.* Oxford and Cambridge 1989. [REB]

- Rösch, Friedrich, *Bruchstücke des ersten Clemensbriefes nach dem achmimischen Papyrus der Strassburger Universitäts- und Landesbibliothek mit biblischen Texten derselben Handschrift*. Strassburg 1910. [cop^{ach}]
- Sanders, H. A., *The Text of Acts in Ms. 146 of the University of Michigan* (Proceedings of the American Philosophical Society 77,1). Philadelphia 1937. [it^{ph}]
- Schenke, H.-M., *Das Matthäus-Evangelium im mittelägyptischen Dialekt des Koptischen (Codex Scheide)*. Berlin 1981. [cop^{me8}]
- _____, *Das Matthäus-Evangelium im mittelägyptischen Dialekt des Koptischen (Codex Schoyen)*. (Manuscripts in the Schøyen Collection 2: Coptic Papyri 1). Oslo 2001.
- _____, *Apostelgeschichte 1,1-15,3 im mittelägyptischen Dialekt des Koptischen (Codex Glazier) (TU 137)*. Berlin 1991. [cop^{me8}]
- _____, in cooperation with R. Kasser, *Papyrus Michigan 3520 und 6868 (a). Ecclesiastes, Erster Johannesbrief und Zweiter Petrusbrief im fayumischen Dialekt (TU 151)*. Berlin-New York 2003. [cop^v]
- Schmid, Josef, *Studien zur Geschichte des griechischen Apokalypse-Textes*. 3 vols. (Münchener Theologische Studien). Munich 1955–1956.
- Schmitz, F. J., *Das Verhältnis der koptischen zur griechischen Überlieferung des Neuen Testaments. Dokumentation und Auswertung der Gesamtmaterialien beider Traditionen zum Jakobusbrief und den beiden Petrusbriefen*. ANTT 33 (Berlin-New York 2003).
- Schulthess, Friedericus, *Christlich-palästinische Fragmente*, ZDMG 56 (1902), pp. 249–261.
- _____, *Christlich-palästinische Fragmente aus der Omajjaden-Moschee zu Damaskus* (Abhandlungen der königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Philologisch-Historische Klasse. N. F. Bd. 8, Nr. 3). Berlin 1905.
- Schultze, Victor, *Codex Waldeccensis*. Munich 1904. [it^w]
- Schüssler, Karlheinz, *Epistularum Catholicarum Versio Sahidica* (Diss., Münster 1969, Pierpont Morgan Library M 572). [cop^{sa}]
- Scrivener, Frederick H., *An Exact Transcript of the Codex Augiensis*. Cambridge-London 1859. [it^f]
- _____, *Bezae Codex Cantabrigiensis, edited with a critical introduction, annotations, and facsimiles*. Cambridge 1864 (Pittsburgh 1978). [it^d]
- Segond, see *La Nouvelle Bible Segond*.
- Soden, Hermann von, *Die Schriften des Neuen Testaments in ihrer ältesten erreichbaren Textgestalt*. 4 vols. Teil 1, Abteilung 1–3, Berlin 1902–1910; Teil 2, Text mit Apparat, Göttingen 1913.
- Souter, Alexander, *Miscellanea Ehrle 1* (Studi e Testi 137). Rome 1924. [it^v]
- Streitberg, Wilhelm, *Die Gotische Bibel*. 2nd edition, 2 vols. (Germanische Bibliothek, II,3). Heidelberg 1919; reprinted 1950.
- Takla Hāymānot, see *Haddis kidān*.
- Text und Textwert der griechischen Handschriften des Neuen Testaments*. I. *Die Katholischen Briefe*, in Verbindung mit A. Benduhn-Mertz und G. Mink hrsg. von Kurt

- Aland, Band 1. *Das Material*, Band 2, 1/2. *Die Auswertung*, Band 3. *Die Einzelhandschriften* (ANTT 9, 10, 1+2, 11). Berlin-New York 1987.
- Text und Textwert der griechischen Handschriften des Neuen Testaments*. II. *Die Paulinischen Briefe*, in Verbindung mit A. Benduhn-Mertz, G. Mink und H. Bachmann hrsg. von Kurt Aland, Band 1. *Allgemeines, Römerbrief und Ergänzungsliste*, Band 2. *Der 1. und der 2. Korintherbrief*, Band 3. *Galaterbrief bis Philipperbrief*, Band 4. *Kolosserbrief bis Hebräerbrief* (ANTT 16–19). Berlin-New York 1991.
- Text und Textwert der griechischen Handschriften des Neuen Testaments*. III. *Die Apostelgeschichte*, in Verbindung mit A. Benduhn-Mertz, G. Mink, K. Witte und H. Bachmann hrsg. von Kurt Aland, Band 1. *Untersuchungen und Ergänzungsliste*, Band 2. *Hauptliste* (ANTT 20–21). Berlin-New York 1993.
- Text und Textwert der griechischen Handschriften des Neuen Testaments*. IV. *Die synoptischen Evangelien*. 1. *Das Markusevangelium*. In Verbindung mit K. Wachtel und K. Witte hrsg. von Kurt und Barbara Aland, Band 1, 1. *Handschriftenliste und vergleichende Beschreibung*, Band 1, 2. *Resultate der Kollation und Hauptliste* (ANTT 26–27), Berlin-New York 1998. 2. *Das Matthäusevangelium*, 3. *Das Lukasevangelium*. In Verbindung mit K. Witte hrsg. von Kurt Aland †, Barbara Aland und Klaus Wachtel, Band 2, 1/3, 1. *Handschriftenliste und vergleichende Beschreibung*, Band 2, 2/3, 2. *Resultate der Kollation und Hauptliste sowie Ergänzungen* (ANTT 28–31). Berlin-New York 1999.
- Textus Receptus*, see *Novum Testamentum cum parallelis S. Scripturae ...*
- Thiele, W., see *Vetus Latina*.
- Thompson, Herbert. *The Coptic Version of the Acts of the Apostles and the Pauline Epistles in the Sahidic Dialect*. Cambridge 1932. [cop^{sa}]
- _____. *The Gospel of St. John According to the Earliest Coptic Manuscript*. London 1924. [cop^{ach2}]
- Till, Walter C., *Coptic Biblical Texts published after Vaschalde's Lists*, Bulletin of the John Rylands Library 42 (1959), pp. 220–240. [List of cop^{fay} manuscripts and fragments]
- Tischendorf, Constantinus, *Anecdota Sacra et Profana*. Editio repetita, emendata, aucta. Leipzig 1861. [it^{guc}]
- _____. *Codex Claromontanus*. Leipzig 1852. [it^d]
- _____. *Codex Laudianus, sive Actus apostolorum Graece et Latine* (Monumenta sacra inedita, nova collectio, 9). Leipzig 1870. [it^e]
- _____. *Novum Testamentum Graece*. Editio octava critica maior, 2 vols. Leipzig 1869–1872. Vol. 3, *Prolegomena*, edited by C. R. Gregory, Leipzig 1884–1894.
- Today's English Version*, see *Good News Bible*.
- Traduction Œcuménique de la Bible*. 2nd edition, revised. Paris 1988. [TOB]
- Uhlig, S./Hofmann, J., *Novum Testamentum Aethiopicum: Die Katholischen Briefe* (Äthiopistische Forschungen 29). Wiesbaden 1993. [eth]
- Uhlig, S./Maehlum, H., *Novum Testamentum Aethiopicum: Die Gefangenschaftsbriefe* (Äthiopistische Forschungen 33). Wiesbaden 1993. [eth]

- Vajs, J., *Evangelium sv. Matouse*. Text rekonstruovaný. Prague 1935; *Evangelium sv. Marka*. Text rekonstruovaný. Prague 1935; *Evangelium sv. Lukáše*. Text rekonstruovaný. Prague 1936; *Evangelium sv. Jana*. Text rekonstruovaný. Prague 1936.
- Valdivieso, P. O., *Un nuevo fragmento siriaco del comentario de San Efrén al Diatésaron* (PPalau Rib 2), *Studia Papyrologica* 5 (1966), pp. 7–17. [Diatessaron^{SY}]
- Vaschalde, A., *Ce qui a été publié des versions coptes de la Bible*, *Revue Biblique* N. S. 16 (1919), pp. 220–243, 513–531; 29 (1920), pp. 91–106, 241–258; 30 (1921), pp. 237–246; 31 (1922), pp. 81–88, 234–258; *Le Muséon* 43 (1930), pp. 409–431; 45 (1932), pp. 117–156; 46 (1933), pp. 299–313. [Lists of cop^{fav} manuscripts and fragments]
- Vetus Latina: Die Reste der Altlateinischen Bibel*, nach Petrus Sabatier neu gesammelt und in Verbindung mit der Heidelberger Akademie der Wissenschaften herausgegeben von der Erzabtei Beuron. 1/1 Gryson, Roger, *Répertoire général des auteurs ecclésiastiques latins*, 2 vols., 5. aktualisierte Aufl. Freiburg 2007. 1/2 Gryson, Roger, *Altlateinische Handschriften/Manuscripts vieux latins*, 2 vols., Freiburg 1999–2004. 19. *Evangelium secundum Iohannem*, ed. P. H. Burton, H. A. G. Houghton, R. F. MacLachlan, D. C. Parker, Fasc. 1 Jo 1.1–4.48. 21. *Epistula ad Romanos*, hrsg. von H. S. Eymann. 1. Lf. 1996; 22. *Epistula ad Corinthios I*, hrsg. von U. Fröhlich. 1.–3. Lfg. 1995–1998; 24/1. *Epistula ad Ephesios*, herausgegeben von H. J. Frede, 1962; 24/2. *Epistula ad Philippenses et ad Colossenses*, herausgegeben von H. J. Frede, 1966–1971; 25. *Epistulae ad Thessalonicenses, Timotheum, Titum, Philemonem, Hebraeos*, herausgegeben von H. J. Frede, 1975–1991; 26/1. *Epistulae Catholicae*, herausgegeben von W. Thiele, 1956–1969; 26./2. *Apocalypsis Iohannis*, hrsg. von R. Gryson. 1.–2. Lfg. 2000.
- Vööbus, Arthur, *The Apocalypse in the Harklean version*. A facsimile edition of MS. Mardin Orth. 35, fol. 143^r–159^v with an introduction (CSCO 400, subs. 56). Louvain 1978. [syr^h]
- Vulgate*, see *Biblia Sacra* and Wordsworth/White.
- Wachtel, Klaus, and Michael W. Holmes (eds.), *The Textual History of the Greek New Testament, Changing Views in Contemporary Research*, Leiden/Boston 2012.
- Wechsler, M. G., *Evangelium Iohannis Aethiopicum* (CSCO 617). Louvain 2005. [eth]
- Welles, C. B., R. O. Fink, and J. F. Gilliam, *The Parchments and Papyri* (The Excavations at Dura Europos, Final Report 5,1). New Haven 1959, pp. 73–74.
- Westcott, Brooke Foss, and Fenton John Anthony Hort, *The New Testament in the Original Greek*. Vol. 1. *Text*; vol. 2. *Introduction [and] Appendix*. Cambridge-London 1881–1882; 2nd edition of vol. 2, 1896. [WH]
- White, Henry J., *Portions of the Acts of the Apostles, of the Epistles of St. James, and of the First Epistle of St. Peter from the Bobbio Palimpsest* (Old Latin Biblical Texts, 4). Oxford 1897. [it^a]
- White, Joseph, *Sacrorum Evangeliorum versio Syriaca Philoxeniana*. 2 vols. Oxford 1778. [syr^h]
- , *Actuum Apostolorum et Epistularum tam catholicarum quam Paulinarum versio Syriaca Philoxeniana*. 2 vols. Oxford 1799–1803. [syr^h]

- Williams, P. J., *Early Syriac Translation Technique and the Textual Criticism of the Greek Gospels* (Texts and Studies 3rd series, vol 2). Piscataway 2004.
- Wilson, E. J., *The Old Syriac Gospels. Studies and Comparative Translations*, 2 vols. Louaize/Piscataway ²2003. [sy^s, sy^c]
- Wordsworth, John, and Henry J. White, et al., *Novum Testamentum Domini Nostri Iesu Christi Latine Secundum Editionem Sancti Hieronymi*. 3 vols. Oxford 1889–1954.
- Zōrabean, Yovhannes, *Astuacašunč' Matean Hin ew Nor Ktakaranac'*. 4 vols. Venice 1805.
- Zuurmond, R. *Novum Testamentum Aethiopice. The Synoptic Gospels. General Introduction, Edition of the Gospel of Mark* (Äthiopistische Forschungen 27). Stuttgart 1989. [eth]
- Zuurmond, R. *Novum Testamentum Aethiopice III: The Gospel of Matthew* (Äthiopistische Forschungen 55). Wiesbaden 2001. [eth]

**THE GREEK
NEW TESTAMENT**

ΚΑΤΑ ΜΑΘΘΑΙΟΝ

The Genealogy of Jesus Christ
(Lk 3.23-38)

1 Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ υἱοῦ Ἀβραάμ.^a

2 Ἀβραάμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, **3** Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν Φάρες καὶ τὸν Ζάρα ἐκ τῆς Θαμάρ, Φάρες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑσρώμ, Ἑσρώμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ, **4** Ἀράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ, Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ναασσών, Ναασσών δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών, **5** Σαλμών δὲ ἐγέννησεν τὸν Βόες ἐκ τῆς Ραχάβ, Βόες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωβῆδ ἐκ τῆς Ρούθ, Ἰωβῆδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί, **6** Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα.

Δαυὶδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου, **7** Σολομών δὲ ἐγέννησεν τὸν Ῥοβοάμ, Ῥοβοάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιά, Ἀβιά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀσάφ, **8** Ἀσάφ¹ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ, Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ, Ἰωράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζίαν, **9** Ὀζίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωαθάμ, Ἰωαθάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχάζ, Ἀχάζ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐζεκίαν, **10** Ἐζεκίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Μανασσῆ, Μανασσῆς δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμώς, Ἀμώς² δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν,

---

¹ **7-8** {B} Ἀσάφ, Ἀσάφ $\mathfrak{P}^{1vid}$ $\aleph$ B C (D^{Luke}) f^1 f^{13} 205 700 1071 / 253 *it*^{aur, c.} (d^{Luke}), *g*^{1, k, q} *vg*^{mss} (sy^{r-hmg}) *cop*^{sa, meg, bo} *arm* *eth* *geo* (Epiphanius^{1/2}); Ambrose // Ἀσά, Ἀσά L W Δ 28 33 180 565 579 597 828 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E Σ] *Lect* *it*^{(a), f, ff¹} *vg* *sy*^{c, s, p, h, pal} *slav* Ps-Eustathius (Epiphanius^{1/2}) NIV REB BJ TOB BTI DHH? EU LB

² **10** {B} Ἀμώς, Ἀμώς $\aleph$ B C (D^{Luke}) Δ Θ f^1 33 157 205 1071 1292 / 68 (I 184) / 253 / 672 / 673 / 813 / 1223 / 1627 *it*^c (d^{Luke}), *ff*^{1, g^{1, k, q}} *vg*^{mss} *cop*^{sa, bo, fay} *arm* *eth* *geo* Epiphanius // Ἀμών, Ἀμών L W f^{13} 28 180 565 579 597 (700 892

---

^a I NO P: TR TOB BTI

---

1 Βίβλος γενέσεως Gn 5.1 υἱοῦ Δαυὶδ 1 Chr 17.11 υἱοῦ Ἀβραάμ Gn 22.18 **2** Gn 21.3, 12; 25.26; 29.35; 1 Chr 1.34 **3** Gn 38.29-30; 1 Chr 2.4, 5, 9; Ru 4.12, 18-19 **4-5** Ru 4.13, 17-22; 1 Chr 2.10-12 **6** Ἰεσσαί ... βασιλέα Ru 4.17, 22; 1 Chr 2.13-15 Δαυὶδ ... Οὐρίου 2 Sm 12.24 **7-10** 1 Chr 3.10-14

11 Ἰωσίας δὲ ἐγέννησεν³ τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος.

12 Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος Ἰεχονίας ἐγέννησεν τὸν Σαλαθιήλ, Σαλαθιήλ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ζοροβαβέλ,

13 Ζοροβαβέλ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιούδ, Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακίμ, Ἐλιακίμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀζῶρ, **14** Ἀζῶρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαδώκ, Σαδώκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχίμ, Ἀχίμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιούδ, **15** Ἐλιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ματθάν, Ματθάν δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ, **16** Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός⁴.

17 Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαυίδ γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ Δαυίδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες.

17 Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαυίδ γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ Δαυίδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες.

/211 Ἀμμών, Ἀμμών) 1006 1010 1241 1243 1342 1424 1505 Byz [E Σ] *Lect it^a*. (auri, f) vg^(mss) syr^c. s. p. h. pal (cop^{meg}) slav (Ps-Eustathius); Augustine NIV REB BJ TOB BTI DHH? LB

³ **11** {A} ἐγέννησεν κ B C L W Δ f¹³ 28 157 180 565 579 597 700 892 1010 1071 1241 1243 1292 1424 Byz [E] *Lect it^a*. (aur. c. f. ff¹. g¹. k. q) vg syr^c. s. p cop^{sa}. meg. bo. fay arm eth geo slav (Hippolytus) Ps-Eustathius; Ambrose Jerome Augustine // ἐγέννησεν τὸν Ἰωακίμ, Ἰωακίμ δὲ ἐγέννησεν (D^{Luke} Ἐλιακεῖμ, Ἰωακείμ) Θ Σ f¹ 33 205 1006 1342 1505 (it^{Luke}) syr^h with *. pal (Irenaeus^{lat}) (Epirhaphius)

⁴ **16** {A} τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός ϑ¹ κ B C L W (Δ omit τόν) (f¹ omit Ἰησοῦς) 28 33 157 180 205 565 579^{vid} 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E P Σ^{vid}] *Lect it^a*. (aur. f. ff¹) vg syrⁿ. h. pal cop^{sc} (arm) (eth) geo slav (Didymus) Ps-Eustathius (Cyril) Nestorius; (Tertullian) (Jerome) Augustine // ᾧ μνηστευθεῖσα παρθένος Μαρὶαμ ἐγέννησεν Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν Θ f¹³ /547 it^a. (b). c. (d). g¹. (k). q (Ambrosiaster) Gaudentius // *Joseph to whom was betrothed Mary the virgin, begot Jesus who is called the Christ syr // to whom was betrothed Mary the virgin, she who bore Jesus the Christ syr // the husband of Mary, who bore Jesus who is called Christ cop^{meg}. bo*

11 Ἰωσίας ... αὐτοῦ | Chr 3.15-16; | Esd 1.32 LXX μετοικεσίας Βαβυλῶνος 2 Kgs 24.12-16; 2 Chr 36.10; Jr 27.20 **12** Ἰεχονίας ... Ζοροβαβέλ | Chr 3.17, 19; Ezr 3.2 **16** Ἰησοῦς ... Χριστός Mt 27.17. 22

The Birth of Jesus Christ
(Lk 2.1-7)

18 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁵ ἡ γένεσις⁶ οὕτως ἦν. μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου. **19** Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν δειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν. **20** ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ λέγων, Ἰωσήφ υἱὸς Δαβὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαρίαν τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματος ἁγίου. **21** τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. **22** Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,
23 Ἴδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον **Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός.** **24** ἐγερθεὶς δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου καὶ παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, **25** καὶ οὐκ ἐγένωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκεν υἱόν⁷ καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

⁵ **18** {B} Ἰησοῦ Χριστοῦ Ɔ¹ & C L Z Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E P Σ] *Lect* syr^{p, h, pal} cop^{sa, meg, bo} arm (eth) geo slav Diatessaron^{arm} Irenaeus^{gr} Origen Eusebius Didymus^{dub} Epiphanius Chrysostom Theodotus-Ancyra Nestorius // Χριστοῦ Ἰησοῦ B Origen^{lat}; Jerome // Ἰησοῦ W Ps-Athanasius // Χριστοῦ it^{a, aur, b, c, d, f, ff¹}, g^{1, k, q} vg syr^{c, s} Irenaeus^{lat}; Chromatius Jerome Augustine

⁶ **18** {B} γένεσις Ɔ¹ & B C P W Z Δ Θ Σ f¹ 579 arm Eusebius Ps-Athanasius // γέννησις L f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E] *Lect* it^{a, aur, b, c, d, f, ff¹}, g^{1, k, q} vg slav Irenaeus^{gr} Origen Didymus^{dub} Epiphanius Chrysostom Theodotus-Ancyra Nestorius; Chromatius Jerome Augustine

⁷ **25** {A} υἱόν & B Z f¹ f¹³ 33 it^{b, c, g¹, k} syr^{c, s, pal^{mss}} cop^{(sa), meg, (bo)} geo Ambrose

18 μνηστευθείσης ... αὐτούς Lk 1.27 ἐν ... ἁγίου Lk 1.35 **21** τέξεται ... Ἰησοῦν Mt 1.25; Lk 1.31; 2.21 αὐτὸς ... αὐτῶν Ac 4.12 **23** Ἴδου ... Ἐμμανουήλ Is 7.14 Μεθ' ... θεός Is 8.8, 10 LXX **25** ἐκάλεσεν ... Ἰησοῦν Mt 1.21; Lk 1.31; 2.21

The Visit of the Wise Men

2 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα **2** λέγοντες, Ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. **3** ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐταράχθη καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ, **4** καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν^a ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται.^b **5** οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας· οὕτως γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου·

6 **Καὶ σύ Βηθλέεμ, γῆ Ἰούδα,**
 οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα·
 ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος,
 ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ.

7 Τότε Ἡρώδης λάθρα καλέσας τοὺς μάγους ἠκρίβωσεν παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος, **8** καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλέεμ εἶπεν, Πορευθέντες ἐξετάσατε ἀκριβῶς περὶ τοῦ παιδίου· ἐπὰν δὲ εὔρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως καγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ. **9** οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστήρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτούς, ἕως ἐλθὼν ἐστάθη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον. **10** ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα. **11** καὶ

Chromatius // τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον (see Lk 2.7) C D^c (D* L omit αὐτῆς) W Δ 087 28 157 180 205 565 579 597 700 828 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1505 Byz [E N Σ] Lect it^{aur.} (d). f. ff^l. (q) vg syr^{p.} h. pal^{ms} arm eth slav Diatessaron Cyril-Jerusalem Didymus Didymus^{dub} Epiphanius Chrysostom Proclus; Jerome Augustine

^a 4 Colon: NA²⁶ (GNB) || ^b Question: NA²⁶ GNB

---

1 Ἰησοῦ ... Ἰουδαίας Lk 2.4-7 ἡμέραις ... βασιλέως Lk 1.5; 3.1 **2** τὸν ἀστέρα ... ἀνατολῇ Nu 24.17; Mt 2.9 **5** Βηθλέεμ Jn 7.42 **6** Mic 5.2 ποιμανεῖ ... Ἰσραήλ 2 Sm 5.2; 1 Chr 11.2 **9** ὁ ἀστήρ ... ἀνατολῇ Mt 2.2

ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν. **12** καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδη, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

The Flight to Egypt

13 Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. **14** ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον, **15** καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, **Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.**

The Slaying of the Infants

16 Τότε Ἡρώδης ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνείλεν πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλέεμ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσεν παρὰ τῶν μάγων. **17** τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος,

18 **Φωνὴ ἐν Ῥαμὰ ἠκούσθη,
κλαυθμὸς¹ καὶ ὄδυρμος πολὺς·
Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς,
καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν.**

¹ **18** {B} κλαυθμὸς N B Z 0250 f¹ it^a.aur. b. c. f. ff¹. g¹. k. l. q vg syr^p. pal cop^{sa}. meg. bo Justin Macarius/Symeon Hesychius; Hilary Jerome Augustine // θρήνος καὶ κλαυθμὸς (see Jr 38.15 LXX; 31.15 MT) C D L W Δ 0233 f¹³ 28 33 157 180

11 ἐλθόντες ... αὐτοῦ Lk 2.16 πεσόντες ... σμύρναν Ps 72.10-11, 15; Is 60.6 **12** χρηματισθέντες κατ' ὄναρ Mt 2.22 **13** φαίνεται κατ' ὄναρ Mt 1.20; 2.19 **15** Ἐξ ... μου Ho 11.1 **18** Jr 31.15

The Return from Egypt

19 Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ **20** λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραήλ· τεθνήκασιν γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. **21** ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ εἰσηλθεν εἰς γῆν Ἰσραήλ. **22** ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἡρώδου ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν· χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, **23** καὶ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ· ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.

The Preaching of John the Baptist

(Mk 1.1-8; Lk 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

3 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστῆς κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας **2** [καὶ] λέγων, Μετανοεῖτε· ἤγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. **3** οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ ῥηθὲς διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,

Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ***Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου,****εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.**

4 Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, ἣ δὲ τροφή ἦν αὐτοῦ ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον. **5** τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ

205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz
[E Σ] Lect (it^d) syr^{o-s-h} arm eth geo slav (Diatessaron^{am}) Proclus

19 φαίνεται κατ' ὄναρ Mt 1.20; 2.12 **20** τεθνήκασιν ... ψυχὴν Ex 4.19 **22** χρηματισθεὶς ... ὄναρ Mt 2.12 **22-23** τὰ μέρη ... Ναζαρέτ Mk 1.9; Lk 1.26; 2.39; Jn 1.45-46 **23** Ναζωραῖος κληθήσεται Jdg 13.5, 7; Is 11.1; 53.2

3.2 Μετανοεῖτε ... οὐρανῶν Mt 4.17; 10.7; Mk 1.15 **3** Φωνὴ ... αὐτοῦ Is 40.3 **4** τὸ ἔνδυμα ... ὀσφὺν αὐτοῦ 2 Kgs 1.8

περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου, **6** καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

7 Ἴδὼν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς, Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; **8** ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας **9** καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. **10** ἤδη δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. **11** ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· **12** οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει τὸν σίτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.

The Baptism of Jesus
(Mk 1.9-11; Lk 3.21-22)

13 Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. **14** ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων, Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; **15** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπειν ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν. **16** βαπτισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εὐθύς ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἠνεφώθησαν [αὐτῷ]¹ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν [τὸ] πνεῦμα [τοῦ]

¹ **16** {C} αὐτῷ **N**¹ C D^{supp} L W Δ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E P Σ] *Lect*

7 Γεννήματα ἐχιδνῶν Mt 12.34; 23.33; Lk 3.7 τίς ... ὀργῆς Mt 23.33; Lk 21.23; Ro 1.18; 2.5; 5.9; Eph 5.6; Col 3.6; 1 Th 1.10; Re 6.16-17 **9** Πατέρα ... Ἀβραάμ Jn 8.33, 37, 39; Ro 4.12 **10** πᾶν ... βάλλεται Mt 7.19; Lk 13.7, 9; Jn 15.6 **11** ἐγὼ ... ὕδατι Jn 1.26, 31, 33; Ac 1.5; 11.16 βαπτίζω ... μετάνοιαν Ac 13.24; 19.4 ὁ δὲ ... ἐρχόμενος Mt 11.3; Jn 1.15 οὗ ... βαστάσαι Ac 13.25 αὐτὸς ... ἁγίῳ Jn 1.33; Ac 1.5; 11.16 **12** συνάξει ... ἀποθήκην Mt 13.30 **16** εἶδεν ... αὐτόν Jn 1.32

θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν [καὶ] ἐρχόμενον² ἐπ' αὐτόν·
17 καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς
μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

The Temptation of Jesus
(Mk 1.12-13; Lk 4.1-13)

4 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος
πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. **2** καὶ νηστεύσας ἡμέρας
τεσσεράκοντα καὶ νύκτας τεσσεράκοντα, ὕστερον ἐπείνασεν.
3 Καὶ προσελθὼν ὁ πειράζων εἶπεν αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ,
εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. **4** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
εἶπεν, Γέγραπται,

**Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος,
ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ
διὰ στόματος θεοῦ.**

5 Τότε παραλαμβάνει αὐτόν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ
ἔστησεν αὐτόν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ **6** καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ
υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω· γέγραπται γὰρ ὅτι

**Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ
καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀρουσίν σε,
μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.**

it^a, aur, b, c, d, f, ff¹, g¹, h, l vg syr^{p, h, pal} cop^{meg, bo} arm eth geo slav Irenaeus^{fr} Ps-Hippolytus
Eusebius Basil Ps-Justin Chrysostom; Chromatius Jerome Augustine Specu-
lum // omit (see Lk 3.21) **8*** B 1211 11627 vg^{ms} syr^{c, s} cop^{sa} geo^B Irenaeus^{lat}
Cyril-Jerusalem Didymus^{dub}; Hilary Ps-Vigilius NIV REB BJ NBS TOB BTI
EU

² **16** {C} καὶ ἐρχόμενον **8*** C D L W Δ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565
579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E Σ] Lect
it^{d, f, l} vg^{cl} syr^{c, s, p, h, (pal)} arm eth geo slav Irenaeus^{fr} (Ps-Hippolytus) (Eusebius) Basil
Cyril-Jerusalem Chrysostom Proclus; Speculum // ἐρχόμενον **8*** B 1890 it^a, aur, b,
c, ff¹, g¹, h vg cop^{bo} Irenaeus^{lat}; Hilary Jerome Augustine Ps-Vigilius REB EU // omit
(828 including ἐπ' αὐτόν) (11627 including ὡσεὶ περιστερὰν) cop^{sa, meg}

17 Οὗτός ... εὐδόκησα Gn 22.2; Ps 2.7; Is 42.1; Mt 12.18; 17.5; Mk 9.7; Lk 9.35; 2 Pe 1.17
4.1 πειρασθῆναι ... διαβόλου He 2.18; 4.15 **2** νηστεύσας ... νύκτας τεσσεράκοντα
Ex 34.28 **3** Εἰ ... θεοῦ Mt 4.6; 27.40 **4** Οὐκ ... θεοῦ Dt 8.3 **5** τὴν ... πόλιν Ne 11.1; Is 52.1;
Mt 27.53; Re 11.2; 21.2, 10; 22.19 **6** Εἰ ... θεοῦ Mt 4.3; 27.40 Τοῖς ... πόδα σου Ps 91.11-12

7 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πάλιν γέγραπται, **Οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.** 8 Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν 9 καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ταῦτά σοι πάντα δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. 10 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὑπαγε¹, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ,

**Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις
καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.**

11 Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσήλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

The Beginning of the Galilean Ministry
(Mk 1.14-15; Lk 4.14-15)

12 Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. 13 καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρά ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν ἐν ὀρίοις Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλίμ· 14 ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,

15 **Γῆ Ζαβουλῶν καὶ γῆ Νεφθαλίμ,
ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου,
Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν,**

16 **ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει
φῶς εἶδεν μέγα,
καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χῶρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου
φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.**

¹ 10 {A} ὑπαγε K B C^{vid} P W Δ Σ 0233 f¹ f¹³ 565 579 700 892* / 253 it^l.k vg syr^p. pal cop^{sa}mss, neg. bo geo slav^{mss} Diatessaron^{arm} Origen Asterius^{mss} Ps-Ignatius; Tertullian Hilary Chromatius Jerome // ὑπαγε ὀπίσω μου (see 16.23; Mk 8.33) C² D L Z 28 33 157 180 205 597 828 892^c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E] Lect it^(a, aur). b. (c). d. (ff¹, g¹), h. l vg^{ms}. (mss) syr^c. (s), h with * cop^{sa}mss, bo^{mss} arm eth slav^{mss} geo^B Diatessaron^{sy} Peter-Alexandria Asterius Athanasius Chrysostom Nestorius; (Ambrose) (Augustine) Ps-Vigilius NIV

7 Οὐκ ... σου Dt 6.16; (1 Cor 10.9) 9 πεσὼν προσκυνήσῃς Dn 3.5, 10, 15; Mt 2.11; 18.26; 1 Cor 14.25; Re 4.10; 5.14; 7.11; 11.16; 19.4, 10; 22.8 10 Κύριον ... λατρεύσεις Dt 6.13 12 Ἰωάννης παρεδόθη Mt 14.3; Mk 6.17; Lk 3.20; Jn 3.24 13 κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ Jn 2.12 15-16 Is 9.1-2 16 Lk 1.79

17 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρῦσσειν καὶ λέγειν, Μετανοεῖτε ἤγγικεν γὰρ² ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

The Calling of Four Fishermen

(Mk 1.16-20; Lk 5.1-11)

18 Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμονα τὸν λεγόμενον Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν ἦσαν γὰρ ἄλιεῖς. 19 καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἄλιεῖς ἀνθρώπων. 20 οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ. 21 Καὶ προβάς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. 22 οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Ministering to a Great Multitude

(Lk 6.17-19)

23 Καὶ περιῆγεν ἐν ὅλῃ τῇ Γαλιλαίᾳ διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρῦσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπέων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. 24 καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους [καὶ] δαιμονιζομένους καὶ σεληνιαζομένους καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

² 17 {A} μετανοεῖτε, ἤγγικεν γὰρ (see 3.2) κ B C D L W Δ Θ^{vid} 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E P Σ] Lect it^a aur. b. c. d. f. ff¹. g¹. h. l vg syr^{p, h, pal}mss cop^{sa}mss, meg, bo arm eth geo slav Origen Basil Didymus Chrysostom Severian Marcus-Eremita Cyril Hesychius Theodoret; Ambrose Chromatius Jerome Augustine // μετανοεῖτε, ἤγγικεν syr^{pal}mss cop^{sa}mss ho^{mss} // ἤγγικεν it^k syr^{c, s} mss^{acc. in Origen dub} (Eusebius)

25 καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

The Sermon on the Mount
Matthew 5-7

5 Ἴδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ καθίσαντος αὐτοῦ προσῆλθαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· **2** καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων,

The Beatitudes
(Lk 6.20-23)

- 3** Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι,
ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
4 μακάριοι οἱ πενθοῦντες,
ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.
5 μακάριοι οἱ πραεῖς,
ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν.¹
6 μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην,
ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.
7 μακάριοι οἱ ἐλεήμονες,
ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.
8 μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ,
ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται.

---

¹ 4-5 {B} 4 μακάριοι ... παρακληθήσονται. 5 μακάριοι ... τὴν γῆν. **κ B C W Δ Θ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E Σ] Lect** *it^h. l. q syr^s. p. h. pal cop^{sa}. meg. bo arm eth geo slav Macarius/Symeon Chrysostom^{1/2}; Tertullian Chromatius // 5 μακάριοι ... τὴν γῆν. 4 μακάριοι ... παρακληθήσονται. D 33* *ita. aur. e. d. ff¹. g¹. h. k. l vg syr^c cop^{hm}s Origen Eusebian Canons Chrysostom^{1/2} Theodoret^{vid}; Hilary Ambrose Jerome Augustine TOB*

25 Mk 3.7-8

5.4 οἱ πενθοῦντες ... παρακληθήσονται Is 61.2-3 **5** οἱ πραεῖς ... γῆν Ps 37.11 **7** οἱ ἐλεήμονες ... ἐλεηθήσονται Mt 18.33; Jas 2.13 **8** Ps 24.3-4

- 9** μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί,
ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται.
- 10** μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης,
ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
- 11** μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν καὶ εἴπωσιν πᾶν πονηρὸν καθ' ὑμῶν [ψευδόμενοι]² ἕνεκεν ἐμοῦ.
- 12** χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.

Salt and Light

(Mk 9.50; Lk 14.34-35)

- 13** Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθὲν ἔξω καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. **14** Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· **15** οὐδὲ καίουσιν λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. **16** οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

² **11** {C} ψευδόμενοι **κ** B C W Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E Σ] *Lect it*⁸⁷. *aur. f. fl¹. l. q* vg syrc. p. h. pal cop^{sa}. meg. bo arm eth geo slav Origen^{1/2} Basil Apostolic Constitutions Gregory-Nyssa Didymus Epiphanius Chrysostom Cyril Hesychius Theodoret; Chromatius^{1/2} Jerome Rufinus Augustine^{6/11} // *omit* D it^{b, c, d, g¹, h, k} syr^s Origen^{1/2}; Tertullian Hilary Lucifer Ambrosiaster Ambrose Chromatius^{1/2} Augustine^{5/11} Speculum REB

9 εἰρηνοποιοί He 12.14; Jas 3.18 **10** μακάριοι ... δικαιοσύνης 1 Pe 3.14 **11** Mt 10.22; 1 Pe 4.14 **12** οὕτως ... προφῆτας 2 Chr 36.16; Mt 23.30, 37; Ac 7.52; He 11.32-38; Jas 5.10 **14** τὸ φῶς τοῦ κόσμου Jn 8.12; 9.5; Php 2.15 **15** Mk 4.21; Lk 8.16; 11.33 **16** Eph 5.8-9; 1 Pe 2.12

Teaching about the Law

17 Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι. **18** ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν· ἕως ἄν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡμῖα κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἄν πάντα γένηται. **19** ὅς ἐάν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὅς δ' ἄν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. **20** λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Teaching about Anger

21 Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, **Οὐ φονεύσεις**· ὅς δ' ἄν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. **22** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ³ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὅς δ' ἄν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ρακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὅς δ' ἄν εἴπῃ, Μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. **23** ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κακεῖ μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, **24** ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν

³ **22** {B} αὐτοῦ P⁶⁴ K* B 1292 it^{aur} vg eth^{ms} Origen mss^{acc.} to Apollinaris Theodore-Heraclea Theodore^{acc.} to Apollinaris; Tertullian^{vid} Chromatius Jerome Augustine^{3/4} Greek mss^{acc.} to Augustine // αὐτοῦ εἰκῆ K² D L W Δ Θ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1342 1424 1505 Byz [E Σ] Lect it^{a, b, c, d, f, ff¹, g¹, h, k, l, q} vg^{miss} syr^{c, s, p, pal} cop^{sa, mcg, bo} arm ethTH geo slav Irenaeus^{lat} mss^{acc.} to Origen Eusebius Basil Apostolic Constitutions mss^{acc.} to Apollinaris Ps-Justin Chrysostom Cyril Theodoret; Cyprian Hilary Lucifer mss^{acc.} to Jerome Augustine^{1/4} Speculum

17 Mt 3.15; Ro 3.31 **18** ἕως ... νόμου Lk 16.17; 21.33 **19** ὅς ... ἐλαχίστων Jas 2.10 **21** Οὐ φονεύσεις Ex 20.13; Dt 5.17 (Mt 19.18; Mk 10.19; Lk 18.20; Ro 13.9; Jas 2.11); (Ex 21.12; Lv 24.17) **22** πᾶς ... ἀδελφῷ αὐτοῦ 1 Jn 3.15

σου. **25** ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ, μήποτε σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτῆς τῷ ὑπηρέτῃ καὶ εἰς φυλακὴν βληθῆσῃ· **26** ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῶς τὸν ἔσχατον κοδράντην.

Teaching about Adultery

27 Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, **Οὐ μοιχεύσεις.** **28** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. **29** εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν. **30** καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου εἰς γέενναν ἀπέλθῃ.

Teaching about Divorce

(Mt 19.9; Mk 10.11-12; Lk 16.18)

31 Ἐρρέθη δέ, **Ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.** **32** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτήν μοιχευθῆναι, καὶ ὅς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται⁴.

⁴ **32** {B} καὶ ὅς ἐὰν (or ἂν) ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται R (L 579 1241 γαμήσει) W Δ Θ 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 arm eth Byz [E Σ] Lect it^h syr^h cop^{meg. bo} Basil Chrysostom // καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται (see Lk 16.18) B (828 / 184 καὶ ὅς) (geo) slav Origen (καὶ ὅς ἐὰν ... γαμήσῃ or καὶ ὁ ... γαμήσας μοιχᾶται it^{aur. c. f. ff¹. g¹. t} vg syr^{c. s. p. (pal)} cop^w Tertullian Jerome Augustine^{1/2}) // omit D it^{a. b. d. k} mss^{acc. to Origen}; Zeno Chromatius Augustine^{1/2} Greek and Latin mss^{acc. to Augustine} Speculum

25-26 ὁ κριτῆς ... κοδράντην Mt 18.34-35; Lk 12.58-59 **27** Οὐ μοιχεύσεις Ex 20.14; Dt 5.18 (Mt 19.18; Mk 10.19; Lk 18.20; Ro 13.9; Jas 2.11) **29-30** Mt 18.8-9; Mk 9.43-47 **31** Ὅς ... ἀποστάσιον Dt 24.1 (Mt 19.7; Mk 10.4) **32** 1 Cor 7.10-11

Teaching about Oaths

33 Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, **Οὐκ ἐπι-
ορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὄρκους σου.** **34** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι
θρόνος ἐστὶν τοῦ θεοῦ, **35** μήτε ἐν τῇ γῆ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστιν τῶν
ποδῶν αὐτοῦ, μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶν τοῦ μεγάλου
βασιλέως, **36** μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης, ὅτι οὐ δύνασαι
μίαν τρίχα λευκὴν ποιῆσαι ἢ μέλαιναν. **37** ἔστω δὲ ὁ λόγος
ὑμῶν ναὶ ναί, οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν.

Teaching about Retaliation

(Lk 6.29-30)

38 Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, **Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ
ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.** **39** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ
πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ραπίζει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα [σου],
στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· **40** καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι
καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον· **41** καὶ
ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. **42** τῷ
αἰτοῦντί σε δός, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανίσασθαι μὴ
ἀποστραφῆς.

Love for Enemies

(Lk 6.27-28, 32-36)

43 Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, **Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου**
καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. **44** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε
τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν⁵ καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων

⁵ **44** {A} ὑμῶν (see footnote 6) & B f¹ 205 it^k syr^{c, s} cop^{si, bo, pl} Theophilus
Irenaeus^{lat} vid Origen Adamantius; Cyprian Faustus-Milevis // ὑμῶν, εὐλογοῖτε

33 Οὐκ ... σου Lv 19.12; Nu 30.3; Dt 23.22 **34-35** μήτε ... γῆ Jas 5.12 **34** οὐρανῷ ... θεοῦ
Is 66.1; Mt 23.22; Ac 7.49 **35** γῆ ... αὐτοῦ Is 66.1; Ac 7.49; Jas 5.12 πόλις ... βασιλέως
Ps 48.2 **37** Jas 5.12 ναὶ ναί, οὐ οὐ 2 Cor 1.17 **38** Ὁφθαλμὸν ... ὀδόντος Ex 21.24; Lv 24.20;
Dt 19.21 **39** ραπίζει ... σου Jn 18.22 **40** 1 Cor 6.7 **43** Ἀγαπήσεις ... σου Lv 19.18
(Mt 19.19; 22.39; Mk 12.31; Lk 10.27; Ro 13.9; Ga 5.14; Jas 2.8) **44** ἀγαπάτε ... ὑμῶν
Ex 23.4-5; Pr 25.21; Ro 12.20 προσεύχεσθε ... ὑμᾶς Lk 23.34; Ac 7.60; Ro 12.14; 1 Cor 4.12

ὑμᾶς⁶, **45** ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. **46** εἰάν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; **47** καὶ εἰάν ἀσπάσησθε τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ⁷ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; **48** Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν.

τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς 1071 / 866 / 1016 cop^{bopt} geo¹ (Athenagoras) Clement Eusebius^{1/2} (Theodoret); Tertullian // ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς it^{a, sur, b, ff¹, g¹, l} vg arm^{mss} Eusebius^{1/2} Arsenius; Ambrose Chromatius Jerome Augustine // ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς (see Lk 6.27-28) D^c (D* ὑμῖν for first ὑμᾶς) L W Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 arm^{mss} eth^{pp, (TH)} geo² slav Byz [E Σ] Lect it^{c, d, f, h} syr^{h, (pal)} (syr^p τὸν καταρώμενον) cop^{mss} (Chrysostom); (Lucifer) (Speculum)

⁶ **44** {A} καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς (see footnote 5) N B f¹ 205 it^k syr^{c, s} cop^{sa, bopt} eth^{mss, pp} (Athenagoras) Origen^{5/6} (Adamantius); Tertullian Cyprian Lucifer Jerome^{2/3} Faustus-Milevis Augustine (Speculum) // καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς (see Lk 6.28) 1241 / 253 / 547 / 563 / 858 / 1223 geo¹ Theophilus (Clement) Origen^{1/6} (Chrysostom) // καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς D^c (D* 157 omit first ὑμᾶς) L (W 1505 omit first καὶ) Δ Θ f¹³ 28 (33 1342 1524 omit second ὑμᾶς) 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1424 Byz [E Σ] Lect (l 76 προσέχετε for προσεύχεσθε) it^{(a), (b), c, (d), f, (h)} syr^{(p), h, (pal)} arm ethTH geo² slav (Eusebius) Basil (Gregory-Nyssa) (Nilus) Arsenius; (Ambrose) (Chromatius) // et orate pro persequentibus et calumniantibus vos it^{aur, ff¹, g¹, l} vg Jerome^{1/3}

⁷ **47** {B} ἐθνικοί N B D Z f¹ 33 (205) 892 1071 1241 1424 it^{a, sur, b, c, d, f, ff¹, g¹, l} vg syr^{c, h, pal} cop^{sa, neg, bo, fay} eth geo¹ Basil; Cyprian Lucifer Chromatius Augustine // τελῶναι (see 5.46) L W Δ Θ f¹³ 28 157 180 565 579 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 1505 Byz [E Σ] Lect it^h syr^p geo² slav // τελῶναι καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ arm

Teaching about Almsgiving

6 Προσέχετε [δὲ] τὴν δικαιοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μή γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

2 Ὅταν οὖν ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, ὡς περ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. **3** σοῦ δὲ ποιούντος ἐλεημοσύνην μὴ γνότω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, **4** ὅπως ἦ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι¹.

Teaching about Prayer

(Lk 11.2-4)

5 Καὶ ὅταν προσεύχησθε, οὐκ ἔσεσθε ὡς οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. **6** σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι². **7** Προσευχόμενοι δὲ μὴ

¹ **4** {B} σοι (see 6.6, 18) $\aleph$ B D Z f¹ f¹³ 33 205 1292 it^{aur.} d. ff¹. k vg syr^c cop^{sa}. meg. bo. fay Diatessaron^{syr} Origen; Cyprian Chromatius Augustine Greek mss^{acc.} to Augustine // σοι ἐν τῷ φανερωῷ L W Δ Θ 0250 13 28 157 180 565 579 597 (700) 828 892 1006 1010 1071 1241 1243 1342 1424 1505 Byz [E Σ] Lect (168 omit σοι) it^a. b. c. f. g¹. h. l. q syr^c. p. h. pal arm eth geo slav Diatessaron^{arm} Basil (Apostolic Constitutions) Nilus Chrysostom; Latin mss^{acc.} to Augustine Speculum

² **6** {B} σοι (see 6.4, 18) $\aleph$ B D Z f¹ 205 it^{aur.} d. ff¹. k vg syr^c. s. pal^{ms} cop^{sa}. meg. bo Diatessaron^{syr} Origen Eusebius (Ps-Clementines); Hilary Ambrose Chromatius Augustine // σοι ἐν τῷ φανερωῷ L W Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G Σ] Lect it^a. b. c. f. g¹. h. l. p. q syr^p. h. pal^{ms} arm eth geo slav Diatessaron^{arm} Chrysostom Cyril

βατταλογήσητε ὡσπερ οἱ ἐθνικοί, δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. **8** μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν³ ὧν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. **9** Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς·

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·

ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου·

10 ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου·

γενηθήτω τὸ θέλημά σου,^a

ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς·

11 τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον·

12 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,

ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν·

13 καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,

ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ⁴.

³ **8** {A} ὁ πατὴρ ὑμῶν **Κ*** D L W Z Δ Θ 0170^{vid} f¹³ 33 157 180 565 579 597 700 892* 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 *Byz* [E G Σ] *Lect it^a, aur. h. c. f. ff¹. g¹. h. k. l. π. q. v g syr^c. s. p. pal cop^{bo}. fay arm geo slav Diatessaron^{syr} Origen^{1/2} Basil^{1/2}; Ambrosiaster Ambrose Chromatius Jerome Augustine // ὁ πατὴρ ἡμῶν f¹ 205 l 184 l 387 l 859 l 1074 // ὁ θεὸς ὁ πατὴρ ὑμῶν **Κ¹** B cop^{sa, me^g} // ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος (see 6.14) 28 892me 1424 1505 syr^h eth geo^B (Origen^{1/2}) Basil^{1/2}*

⁴ **13** {A} πονηροῦ. **Κ** B D Z 0170 f¹ 205 l 547 it^a. aur. b. c. ff¹. h. l v g cop^{meg. bo^{pl}} Diatessaron^{syr} Origen Cyril-Jerusalem^{dob} Gregory-Nyssa Cyril; Tertullian Cyprian Ambrosiaster Ambrose Chromatius Jerome^{5/6} Augustine // πονηροῦ. ἀμήν 17 vg^{cl} Jerome^{1/6} // πονηροῦ, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. (see 1 Chr 29.11-13) L W Δ Θ 0233 f¹³ 28 33 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 (1342 syr^c omit καὶ ἡ δύναμις) 1424 1505 *Byz* [E G Σ] *Lect* (l 1016 omit καὶ ἡ δόξα) it^f. (4) (it¹ syr^p omit ἀμήν) (it^k omit ἡ βασιλεία καὶ and καὶ ἡ δόξα and ἀμήν) syr^{h, pal} cop^{bo^{pl}} (cop^{sa, fay} Didache omit ἡ βασιλεία καὶ) arm eth geo slav // πονηροῦ, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. 157 (1253 omit καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα)

^a **10** NO C: BJ TOB BTI // dash: NBS TOB^{me}

8 οἶδεν ... ἔχετε Mt 6.32; Lk 12.30 **9** ἀγιασθήτω ... σου Eze 36.23 **10** γενηθήτω ... σου Mt 26.42; Lk 22.42 **12** Sir 28.2; Mt 18.32-33 **13** μὴ ... πειρασμόν Sir 23.1; 33.1; Mt 26.41; Lk 22.40 ῥῦσαι ... πονηροῦ Jn 17.15; 2 Th 3.3; 2 Tm 4.18

14 Ἐὰν γὰρ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· **15** ἐὰν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις⁵, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

Teaching about Fasting

16 Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὡς οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποὶ, ἀφανίζουσιν γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. **17** σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, **18** ὅπως μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυφαίῳ· καὶ ὁ πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυφαίῳ ἀποδώσει σοι⁶.

Treasure in Heaven

(Lk 12.33-34)

19 Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσιν· **20** θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν· **21** ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρός σου, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά σου.

⁵ **15** {C} ἀνθρώποις & D f¹ 205 892* it^a.aur.c.ri¹.g¹.h.k.1 vg syr^p cop^{meg}.bo^{pl} Chromatius^{cm} Augustine // ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν B L W Δ Θ 0233 f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892^c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G Σ] Lect it^(b).f.q vg^{mss} syr^c.h.pai cop^{sa}.bo^{pl} arm eth geo slav Basil; Chromatius^{cm} NIV

⁶ **18** {A} σοι (see 6.4, 6) & B D L W Θ 0250 f¹ f¹³ 28 33 180 565 597 700 892 1006 1010 1292 1424 Byz^{pt} [G Σ] Lect^{pt} it^{aur}.f.ri¹.l.q vg syr^c.p.h.pai^{mss} cop^{sa}.meg.bo arm^{mss} Petrus-Chrysologus; (Ambrose Chromatius Augustine Speculum ὑμῖν for σοι) // σοι ἐν τῷ φανερωῷ Δ 0233 157 205 579 1071 1241 1243 1342 1505 Byz^{pt} [E] Lect^{pt}.AD (it^a.h.c.g¹.h.k ὑμῖν for σοι) syr^{pal}^{mss} arm^{mss} geo slav Diatessarion^{am}

14 Mk 11.25; Eph 4.32; Col 3.13 **15** Mt 18.35 **16** Ὅταν ... αὐτῶν Is 58.5 ὅπως ... ἀνθρώποις Mt 6.5; 23.5 **19** Μὴ ... ἀφανίζει Jas 5.2-3 **20** θησαυρίζετε ... οὐρανῷ Sir 29.11; Mt 19.21; Mk 10.21; Lk 18.22; Col 3.1-2

The Light of the Body

(Lk 11.34-36)

22 Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. ἐὰν οὖν ᾗ ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται· **23** ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾗ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν, τὸ σκότος πόσον.

God and Mammon

(Lk 16.13)

24 Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.

Care and Anxiety

(Lk 12.22-34)

25 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε [ἢ τί πίητε]⁷, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσθητε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖον ἐστὶν τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; **26** ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; **27** τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα; **28** καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνουσιν·

⁷ **25** {C} ἢ τί πίητε B W f¹³ 33 157 205 1342 / 547 it^{aur.} c. f. g¹. h. q cop^{sa}mss, meg. bo arm^{mss} geo¹. (B) slav Origen Basil^{1/2} Evagrius Nilus Marcus-Eremita; (mss^{acc.} to Jerome) Speculum // καὶ τί πίητε L Δ Θ 0233 (28 1071 / 858 / 1016 πίητε) 180 565 579 597 700 1006 1010 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G N Σ] Lect syr^{p.} h geo^A Basil^{1/2}; Augustine^{1/3} LB // omit (see Lk 12.22) R f¹ 892 it^{a, b, ff¹, k, l} vg syr^{c, pal} cop^{sa}mss arm^{mss} Diatessaron^{sy} Athanasius Chrysostom Cyril; Hilary Jerome Augustine^{2/3} TOB EU

23 ἐὰν ... ᾗ Mt 20.15; Mk 7.22 **24** μαμωνᾷ Lk 16.9 **25** μὴ μεριμνᾶτε Php 4.6 **26** ἐμβλέψατε ... αὐτά Ps Sol 5.9-11 LXX οὐχ ... αὐτῶν Mt 10.31; Lk 12.7, 24

οὐ κοπιῶσιν οὐδὲ νήθουσιν⁸. **29** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. **30** εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; **31** μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες, Τί φάγωμεν; ἢ, Τί πίωμεν; ἢ, Τί περιβαλώμεθα; **32** πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητοῦσιν· οἶδεν γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρῆζετε τούτων ἀπάντων. **33** ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν [τοῦ θεοῦ] καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ⁹, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. **34** μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον, ἢ γὰρ αὔριον μεριμνήσει ἑαυτῆς· ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

⁸ **28** {B} αὐξάνουσιν· οὐ κοπιῶσιν οὐδὲ νήθουσιν **N**¹ (B κοπιούσιν) (Θ νήθουσιν οὐδὲ κοπιῶσιν) *f*¹ (33 κοπιούσιν *and* νήθουσιν) 205 (1071 αὐξάνει) *it*^{a, aur, b, c, f, ff¹, g¹, h, (k), l} *vg* (*sy*^c) *cop*^{sa, bo} *geo*^{1, A slav Athanasius Chrysostom^{com}; Hilary Augustine Speculum} // οὐ ξαίνουσιν οὐδὲ νήθουσιν οὐδὲ κοπιῶσιν **N**^{vid} // αὐξάνει οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει (*see* Lk 12.27) L W Δ 0233 *f*¹³ 28 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G N Σ] *Lect* (arm) Basil (Philo-Carpasia) Chrysostom^{lem} Nilus // αὐξάνει 1009

⁹ **33** {C} τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ L W Δ Θ 0233* (0233^c *omit* αὐτοῦ) *f*¹ *f*¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G N Σ] *Lect* *it*^{a, aur, b, c, t, ff¹, g¹, h} *vg*^{cl, ww} *sy*^{c, p, h, pal} *cop*^{meg} arm eth^(pp) *geo*^{1, A slav Serapion Basil (Didymus^{1/2}) Evagrius Chrysostom^{1/12} Marcus-Eremita Cyril Theodoret John-Damascus; (Hilary) Chromatius Augustine²⁷ // τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ / 858 (Clement) DHH // τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ **N** (B τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ) (1646 *cop*^{sa, bo} βασιλείαν αὐτοῦ) (*it*^k Cyprian Augustine⁵⁷ δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ) *it*^l *vg*^s (Eusebius) (Gregory-Nyssa) (Didymus^{1/2}) Macarius/Symeon; Speculum TOB // τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ 245 / 184 *geo*^B Diatessaron^{svr} Chrysostom^{4/12}; Jerome // τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν Justin Chrysostom^{7/12}}

29 Σολομὼν ... αὐτοῦ 1 Kgs 10; 2 Chr 9 **32** οἶδεν ... ἀπάντων Mt 6.8; Lk 12.30
33 Ps 37.4 **34** μὴ ... ἑαυτῆς Ex 16.4

Judging Others
(Lk 6.37-38, 41-42)

7 Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· **2** ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε κριθήσεσθε, καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν. **3** τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; **4** ἢ πῶς ἔρεις τῷ ἀδελφῷ σου, Ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; **5** ὑποκριτά, ἔκβαλε πρῶτον ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου τὴν δοκόν, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου. **6** Μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶν μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσουσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.

Ask, Seek, Knock
(Lk 11.9-13)

7 Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὕρησετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· **8** πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. **9** ἢ τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; **10** ἢ καὶ ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; **11** εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν.^a **12** Πάντα οὖν ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

^a 11 Question: AD NA^m

1 Μὴ κρίνετε Ro 2.1; 14.4, 10; 1 Cor 5.12; Jas 4.11 **2** ἐν ᾧ μέτρῳ ... ὑμῖν Mk 4.24
7 Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν Mk 11.24; Jn 14.13-14; 15.7; 16.23-24; Jas 1.5; 1 Jn 3.22;
5.14-15 **11** ὁ πατὴρ ... αὐτόν Jas 1.17 **12** οὕτως ... προφῆται Mt 22.40; Ro 13.8-10

The Narrow Gate

(Lk 13.24)

13 Εἰσεέλθατε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη¹ καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· **14** τί² στενὴ ἡ πύλη³ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὀλίγοι εἰσιν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.

A Tree Known by Its Fruit

(Lk 6.43-44)

15 Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασιν προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσιν λύκοι ἄρπαγες. **16** ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὰς ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα;

¹ **13** {B} ἡ πύλη **κ**¹ B C L W Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G N O Σ] *Lect* it^{aur. f. ff¹. g¹. l. q} vg syr^{c. p. h. pal} cop^{sa. meg. bo} arm eth geo slav Origen^{gr 2/4, lat 1/2} Basil Didymus^{1/2} Chrysostom Cyril; Jerome Augustine^{1/2} // omit **κ**^{*} 1211 it^{a, b. c. h. k} vg^{ms} Diatessaron Clement Naassenes^{acc. to Hippolytus} Hippolytus Origen^{gr 2/4, lat 1/2} Eusebius Didymus^{1/2}; Cyprian Hilary Lucifer Augustine^{1/2} Speculum BJ

² **14** {B} τί **κ**² (B² τί δέ) C L W Δ Θ f¹ f¹³ 28 180 565 579 597 700^c 892 1006 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E G N O Σ] *Lect* it^{a, aur. b. c. f. ff¹. g¹. h. (k). l. q} vg syr^{c. p. h. pal} (arm) eth slav Didymus Macarius/Symeon; Cyprian Gaudentius Jerome Augustine // ὅτι **κ**^{*} (B^{*} NIV EU ὅτι δέ) 157 700^c 828 1010 1071 1243 / 184 / 547 1673 1751 1859 / 1552 / AD vg^{ms} cop^{(sa), meg. bo} geo Naassenes^{acc. to Hippolytus} Origen Ps-Justin; Ambrose Gregory-Elvira Speculum DHH // καὶ 205 Chrysostom // omit (including στενὴ δέ) 2148 Diatessaron Cyril

³ **14** {A} ἡ πύλη **κ** B C (L 1241 omit ἡ) W Δ Θ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G N O Σ] *Lect* it^{aur. b. c. f. ff¹. g¹. l. q} vg syr^{c. p. h. pal} cop^{sa. meg. bo} arm eth geo slav Origen^{1/5} Basil Didymus Macarius/Symeon Philo-Carpasia Chrysostom Cyril Theodoret; Ambrose Gaudentius Jerome^{1/11} Augustine^{1/7} // omit 544 it^{a, 2, h. k} Diatessaron Clement Naassenes^{acc. to Hippolytus} Origen^{4/5} Eusebius Gregory-Nyssa Ps-Justin Nilus Hesy-chius; Cyprian Gregory-Elvira Jerome^{10/11} Augustine^{6/7} Speculum

14 τεθλιμμένη ... ζωὴν Ac 14.22 **15** Προσέχετε ... ψευδοπροφητῶν Mt 24.11, 24; Lk 6.26; 2Pe 2.1; 1Jn 4.1; Re 16.13 λύκοι Eze 22.27; Mt 10.16; Jn 10.12; Ac 20.29 **16-17** Mt 12.33, 35 **16** ἀπὸ ... αὐτούς Sir 27.6 μήτι ... σῦκα Jas 3.12

17 οὕτως πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. **18** οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. **19** πᾶν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. **20** ἄρα γε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.

I Never Knew You

(Lk 13.25-27)

21 Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. **22** πολλοὶ ἐρουσὶν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι ἐπροφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; **23** καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς ὅτι Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

The Two Foundations

(Lk 6.47-49)

24 Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιωθήσεται⁴ ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν· **25** καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσεν, τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. **26** καὶ πᾶς ὁ

⁴ **24** {B} ὁμοιωθήσεται **κ** **B** **Z** **Θ** (*f*¹ *add* αὐτόν) *f*¹³ 33 205 700 892 1071 1241 / 866 *it*^{a, aur, b, c, fl, g, l, i} *vg* *syr*^{p, h^me, pal^{mss}} *cop*^{sa, meg} *arm* *eth* *geo* Origen Didymus Philo-Carpasia Chrysostom Cyril; Ambrose Jerome Augustine^{1/8} // ὁμοιώσω αὐτόν C L W Δ 157 180 565 579 597 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G Σ] *Lect* *it*^{f, h, k, q} *syr*^{c, h} *cop*^{bo} *slav* Cyprian Hilary Lucifer Augustine^{7/8} *Speculum*

19 Mt 3.10; Lk 3.9; 13.6-9; Jn 15.6 **20** Mt 7.16; 12.33 **21** πᾶς ... κύριε Lk 6.46 ὁ ποιῶν ... πατρός Mt 21.31; Ro 2.13; Jas 1.22, 25; 1 Jn 2.17 **22** τῷ σῶ ὀνόματι ἐπροφητεύσαμεν Jr 14.14; 27.15 τῷ σῶ ὀνόματι ... ἐξεβάλομεν Mk 9.38; Lk 9.49 **23** τότε ... ὑμᾶς Mt 10.33; 2 Tm 2.12 ἀποχωρεῖτε ... ἀνομίαν Ps 6.8; Mt 13.41-42; 25.41 **24** Πᾶς ... αὐτούς Jas 1.22 **26** πᾶς ... αὐτούς Jas 1.23

ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ῥυκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν ἄμμον· **27** καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσαν καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη.

28 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· **29** ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν.

The Cleansing of a Leper
(Mk 1.40-45; Lk 5.12-16)

8 Καταβάντος δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί. **2** καὶ ἰδοὺ λεπρὸς προσελθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς δύνασαί με καθαρίσαι. **3** καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ λέγων, Θέλω, καθαρίσθητι· καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα. **4** καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὅρα μηδενὶ εἶπης, ἀλλ' ὑπάγε σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκον τὸ δῶρον ὃ προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

The Healing of a Centurion's Servant
(Lk 7.1-10; Jn 4.43-54)

5 Εἰσελθόντος δὲ αὐτοῦ εἰς Καφαρναοὺμ προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτὸν **6** καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος. **7** καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν.^a **8** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος ἔφη, Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς, ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. **9** καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ

^a 7 Question: NA^{mf} EU^{mf} NBS^{mf} TOB // as text: EU TOB^{mf}

27 Eze 13.10-12 **28** ἐγένετο ... τούτους Mt 11.1; 13.53; 19.1; 26.1; Lk 7.1 **28-29** ἐξεπλήσσοντο ... ἔχων Mk 1.22; Lk 4.32

8.4 Ὅρα ... εἶπης Mt 9.30; 12.16; Mk 7.36 σεαυτὸν ... ἱερεῖ Lv 14.2; Lk 17.14 προσένεγκον ... Μωϋσῆς Lv 14.4-32 **5-7** Jn 4.46-47

ἔξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἑμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ, Ἔρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. **10** ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, παρ' οὐδενὶ τοσαύτην πίστιν ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὔρον¹. **11** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσιν καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, **12** οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. **13** καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχη, Ὑπαγε, ὡς ἐπίστευσας γεννηθῆτω σοι. καὶ ἰάθη ὁ παῖς [αὐτοῦ] ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

The Healing of Many People

(Mk 1.29-34; Lk 4.38-41)

14 Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν· **15** καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός, καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ. **16** Ὀψίας δὲ γενομένης προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς· καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν, **17** ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,

**Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν
καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.**

¹ **10** {B} παρ' οὐδενὶ τοσαύτην πίστιν ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὔρον B W (f¹ 205 omit ἐν τῷ Ἰσραὴλ) (892 εὔρον ἐν τῷ Ἰσραὴλ) it^a. (g¹). k. q syr^c. h^mg. pal cop^{sa}. bo (eth^{ms}) Diatessaron^{arm} Augustine^{1/18} // οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὔρον (see Lk 7.9) & C L Δ Θ 0233 0250 f¹³ 33 157 180 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G N Σ] Lect it^{aur}. b. c. f. it¹. (g¹). h. l vg syr^s. p. h cop^{meg} arm (eth^{pp}) geo slav Diatessaron^{sv} Origen^{lat} Chrysostom; Hilary (Chromatius) Jerome Augustine^{17/18}

10 παρ' ... εὔρον Mt 15.28 **11** ἀπὸ ... ἤξουσιν Ps 107.3 **11-12** ἀπὸ ... ἐξώτερον Lk 13.28-29 **12** ἐκεῖ ... ὀδόντων Mt 13.42. 50; 22.13; 24.51; 25.30; Lk 13.28 **13** ὡς ... ἐκείνη Mt 9.29; 15.28; Jn 4.50-51 **14** εἰς ... αὐτοῦ I Cor 9.5 **17** Αὐτὸς ... ἐβάστασεν Is 53.4

The Would-be Followers of Jesus

(Lk 9.57-62)

18 Ἴδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄχλον² περὶ αὐτὸν ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. **19** καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀπέρχῃ. **20** καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. **21** ἕτερος δὲ τῶν μαθητῶν [αὐτοῦ]³ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου. **22** ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτῷ, Ἀκολουθεῖ μοι καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς.

The Calming of a Storm

(Mk 4.35-41; Lk 8.22-25)

23 Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. **24** καὶ ἰδοὺ σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων, αὐτοὺς δὲ ἐκάθευδεν. **25** καὶ προσελθόντες⁴ ἤγειραν αὐτὸν λέγοντες,

² **18** {C} ὄχλον B cop^{sa}ms // ὄχλον πολύν W (1424 1524 11074 πολὺν ὄχλον) it^c.g¹ cop^{sa}ms.meg arm^{ms} eth^{ms} geo (slav^{ms}) (Speculum) // ὄχλους **κ*** f¹ (1184 cop^{bo} τοὺς ὄχλους, 168 τοὺς ὄχλους ἐρχομένους) // πολλοὺς 1071 // πολλοὺς ὄχλους **κ**² C L Δ Θ 0233 f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1505 Byz [E G N Σ] Lect ethTH slav^{ms} Chrysostom NRSV TOB // ὄχλους πολλοὺς 108 it^a.aur. b. fl¹. h. k. l. q vg arm^{ms} eth^{pp} Hilary Chromatius Augustine

³ **21** {C} τῶν μαθητῶν αὐτοῦ C L W Δ Θ 0250 f¹ f¹³ 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G N Σ] Lect it^{aur}. fl¹. g¹. (k). l vg syr^c. s. p. h. pal cop^{meg}. bn arm eth geo Jerome Speculum // τῶν μαθητῶν **κ** B 33 it^a. (b. c. h. q) cop^{sa} slav Chromatius LB TOB // τις (and omit δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ) 1253 Chrysostom

⁴ **25** {B} προσελθόντες **κ** B 33^{vid} 892 it^a. aur. c. fl¹. k. l vg cop^{sa}. bo Jerome // προσελθόντες οἱ μαθηταὶ C² L Δ f¹³ 157 180 565 579 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1505 Byz [E] Lect (11016^{1/2}) it^b vg^{ms} arm geo^B Eusebius; Chromatius // προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ W Θ Σ f¹ 205 1424 / 127 / 184

Κύριε, σῶσον⁵, ἀπολλύμεθα. **26** καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί δειλοί ἐστε, ὀλιγόπιστοι; τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. **27** οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν λέγοντες, Ποταπός ἐστὶν οὗτος ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα αὐτῷ ὑπακούουσιν;

The Healing of the Gadarene Demoniacs

(Mk 5.1-20; Lk 8.26-39)

28 Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν⁶ ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης. **29** καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν λέγοντες, Τί ἡμῖν καὶ σοί, υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; **30** ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη. **31** οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἀπόστειλον ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. **32** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπήλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ἰδοὺ ὥρμησεν πᾶσα ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι. **33** οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων. **34** καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις

1253 1384 1770 1773 11016^{1/2} 11780 1^{AD} it^b.g¹.q syr^s.p.h.pal eth geo¹.A slav // προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ C^{*vid} vg^{c1} cop^{meg}

⁵ **25** {B} σῶσον κ B C f¹ f¹³ [828*] 33 205 892 1547 cop^{bo}mss Cyril^{1/2} // σῶσον ἡμᾶς L W Δ Θ 0242^{vid} 157 180 565 579 597 700 828^c 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E Σ] Lect it^a.aur.b.c.it¹.g¹.h.k.l.q vg syr^s.p.h.pal cop^{sa}.meg.bo arm eth geo slav Origen^{dub} Eusebius Chrysostom Cyril^{1/2} Hesychius; Ambrose Gaudentius Chromatius Jerome Augustine

⁶ **28** {C} Γαδαρηνῶν (κ* Γαζαρηνῶν) B C (Δ Γαραδηνῶν) Θ Σ 1010 1253 syr^s.p.h geo¹ Diatessaron^{syr} mss^{acc.} to Origen Epiphanius // Γεργεσηνῶν κ² L W f¹ f¹³ 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E] Lect (syr^hm^g 2. h^g.pal) cop^{bo} arm eth geo² slav Diatessaron^{arm} Origen Eusebius^{vid} Apollinaris mss^{acc.} to Epiphanius Hesychius // Γερασηνῶν (see Mk 5.1; Lk 8.26) it^a.aur.b.c.d.f.it¹.g¹.h.k.l.q vg syr^hm^g 1 cop^{sa}.meg mss^{acc.} to Origen; Hilary Ambrose Chromatius

ἐξῆλθεν εἰς ὑπάντησιν τῷ Ἰησοῦ καὶ ἰδόντες αὐτὸν παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῆ ἀπὸ τῶν ὀρίων αὐτῶν.

The Healing of a Paralytic

(Mk 2.1-12; Lk 5.17-26)

9 Καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. **2** καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ, Θάρσει, τέκνον, ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι. **3** καὶ ἰδοὺ τινες τῶν γραμματέων εἶπαν ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος βλασφημεῖ. **4** καὶ ἰδὼν¹ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν, Ἴνατί ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; **5** τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, Ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἔγειρε καὶ περιπάτει; **6** ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας – τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, Ἐγερθεὶς ἄρον σου τὴν κλίνην καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου. **7** καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. **8** ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐφοβήθησαν² καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

¹ **4** {B} καὶ ἰδὼν κ C D L W Δ 0233 f¹³ 33 180 579 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1505 Byz [E* F G] *Lect* it^{aur. b. c. d. f. ff¹. g¹. k. l. q} vg cop^{bo} slav Chromatius Augustine // ἰδὼν δέ N Σ it^{a. h} syr^{pal}ms^s Jerome Speculum // καὶ εἰδὼς B E^c f¹ 157 205 565 597 700 1424 176 1184 1253 1547 1672 1673 1813 / 1223 syr^h arm geo¹ Chrysostom NIV REB EU DHH? // εἰδὼς δέ Θ syr^o cop^{sa. meg} geo²

² **8** {A} ἐφοβήθησαν κ B D W f¹ 33 205 892 1424 it^{a. aur. b. c. d. ff¹. g¹. h. k. l. q} vg syr^{s. p. pal} cop^{sa. meg. bo} Hilary Chromatius Augustine // ἐθαύμασαν C L Δ Θ 0233 f¹³ 157 180 565 579 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G N Σ] *Lect* syr^h arm geo slav Chrysostom // *admirantes timuerunt* it^f (eth) // *omit* (including καί) X Irenaeus^{lat}

The Calling of Matthew
(Mk 2.13-17; Lk 5.27-32)

9 Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Μαθθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. **10** Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. **11** καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν; **12** ὁ δὲ ἀκούσας εἶπεν, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. **13** πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστίν, Ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν· οὐ γὰρ ἤλθον καλέσαι δικαίους ἀλλ' ἁμαρτωλούς.

The Question about Fasting
(Mk 2.18-22; Lk 5.33-39)

14 Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου λέγοντες, Διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν [πολλά]³, οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσιν; **15** καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστίν ὁ νυμφίος; ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν. **16** οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ράκουσ ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται. **17** οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μὴ γε, ῥήγγυνται οἱ ἀσκοὶ καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπόλ-

³ **14** {C} νηστεύομεν πολλά **κ**² C D L W Δ Θ 0233 f¹ f¹³ 33 157 (180) 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N Σ] Lect it^d. (k) syr^p. h. pal cop^{sa}ms. meg. bo eth geo¹. A Basil Chrysostom // νηστεύομεν πυκνά **κ**¹ it^a. aur. b. c. f. ff¹. g¹. h. i. q vg syr^s? arm Hilary Chromatius Jerome Augustine // νηστεύομεν **κ*** B cop^{sa}ms geo^B Cyril NIV REB EU TOB

9 λέγει ... μοι Mt 8.22; Jn 1.43; 21.19 **10-11** Mt 11.19; Lk 7.34; 15.1-2; 19.7 **13** Ἔλεος ... θυσίαν Hc 6.6 (Mt 12.7) **14** μαθηταὶ ... νηστεύομεν Mt 11.18; Lk 18.12 **15** Μὴ ... ἐστίν ὁ νυμφίος Jn 3.29

λυνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς, καὶ ἀμφοτέροι συντηροῦνται.

The Ruler's Daughter and the Woman Who Touched Jesus' Garment

(Mk 5.21-43; Lk 8.40-56)

18 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ ἄρχων εἰς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων ὅτι Ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλ' ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζήσεται. **19** καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. **20** Καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἰμορροοῦσα δώδεκα ἔτη προσελθούσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· **21** ἔλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, Ἐὰν μόνον ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ σωθήσομαι. **22** ὁ δὲ Ἰησοῦς στραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτήν εἶπεν, Θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. **23** Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον **24** ἔλεγεν, Ἀναχωρεῖτε, οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ κοράσιον ἀλλὰ καθεύδει. καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. **25** ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος εἰσελθὼν ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον. **26** καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην.

The Healing of Two Blind Men

27 Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ ἠκολούθησαν [αὐτῷ] δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὸς Δαυίδ. **28** ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ, Ναὶ κύριε. **29** τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν λέγων, Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. **30** καὶ ἠνεώχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. καὶ ἐνεβριμήθη αὐτοῖς ὁ

18 ἐπίθες ... αὐτήν Mt 8.3; Mk 6.5; 7.32; 8.23, 25; Lk 13.13 **20** γυνὴ ... ἔτη Lv 15.25 ἤψατο ... αὐτοῦ Mt 14.36; Mk 6.56 **22** ἡ πίστις ... σε Mk 10.52; Lk 7.50; 17.19; Ac 3.16 **24** οὐ ... καθεύδει Jn 11.11 **25** ἐκράτησεν ... ἠγέρθη Mk 1.31; 9.27 **27** Mt 20.29-31 **29-30** ἤψατο ... ὀφθαλμοί Mt 20.34 **29** Κατὰ ... ὑμῖν Mt 8.13; 15.28

2 Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστιν ταῦτα· πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, **3** Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Μαθθαῖος ὁ τελῶνης, Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου καὶ Θαδδαῖος¹, **4** Σίμων ὁ Καναναῖος καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν.

The Commissioning of the Twelve

(Mk 6.7-13; Lk 9.1-6)

5 Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγγείλας αὐτοῖς λέγων, Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε καὶ εἰς πόλιν Σαμαριτῶν μὴ εἰσέλθῃτε· **6** πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. **7** πορευόμενοι δὲ κηρῦσσετε λέγοντες ὅτι Ἥγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. **8** ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, νεκροὺς ἐγείρετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. **9** Μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, **10** μὴ πήραν εἰς ὁδὸν μηδὲ δύο χιτῶνας μηδὲ ὑποδήματα μηδὲ ῥάβδον· ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ. **11** εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθῃτε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστιν· κἀκεῖ μείνατε ἕως ἂν ἐξέλθῃτε. **12** εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτήν· **13** καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ἀξία, ἐλθάτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν, εἰς τὴν οἰκίαν ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω. **14** καὶ ὅς ἂν μὴ δέξῃται

¹ **3** {B} Θαδδαῖος **N** B ^f13 892 it^{aur}, c. 17¹, 1 vg cop^{sa}, meg, bo Jerome Augustine // Λεββαῖος D it^d, (k), μ Origen^{lat}; mss^{acc.} to Augustine // Θαδδαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Λεββαῖος 13 828 // Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος C² (C^{*vid} ὁ καὶ Θαδδαῖος) L W Δ Θ f¹ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N Σ] Lect it^f syr^{p, h, pal^{mss}} (arm) (eth) geo slav Apostolic Constitutions Chrysostom // Judas Zelotes it^{a, b, g¹, h, q} (syr^{pal^{mss}}) // add Judas the son of James after Καναναῖος in verse 4 syr^g

2 Σίμων ... Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Jn 1.40-41 **3** Φίλιππος Jn 1.43 **4** Ἰούδας ... αὐτόν Mt 26.25; 27.3; Mk 14.44; Jn 6.64; 12.4; 13.11; 18.2, 5 **6** πρὸς ... Ἰσραὴλ Jr 50.6; Mt 15.24 **7** Ἥγγικεν ... οὐρανῶν Mt 3.2; 4.17; Lk 10.9, 11 **10** μὴ ... ὑποδήματα Lk 10.4 ἄξιός ... αὐτοῦ Nu 18.31; Lk 10.7; 1 Cor 9.14; 1 Tm 5.18 **12-13** Lk 10.5-6 **14-15** Lk 10.10-12

ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι ἔξω τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. **15** ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Coming Persecutions
(Mk 13.9-13; Lk 21.12-17)

16 Ἴδού ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. **17** προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς· **18** καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. **19** ὅταν δὲ παραδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσητε· **20** οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. **21** παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. **22** καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται. **23** ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν²· ἀμὴν

² **23** {C} ἑτέραν **κ** **B** **W** 33 892 1424 / 813 Origen^{5/7} Peter-Alexandria Athanasius Apostolic Constitutions^{ms} Chrysostom^{lcm} Socrates^{1/2} Cyril Theodoret // ἄλλην **C** **A** 28 157 180 579 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1505 *Byz* [E F G N Σ] *Lect* Clement Origen^{ms} Basil Apostolic Constitutions Socrates^{1/2} (ἑτέραν *or* ἄλλην *it*^{aur. c. 1.1} *vg* *syr*^{n. h} *cop*^{sa. meg. bo} *arm* *eth* *geo* *slav* Ambrose Jerome Augustine) // ἄλλην, κἂν ἐκ ταύτης διώκωσιν ὑμᾶς, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν (L ἐκδιώξουσιν) **Θ** (565 εἰς τὴν ἄλλην) (Origen^{1/7}) // ἑτέραν, κἂν ἐκ ταύτης διώκωσιν ὑμᾶς, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην *f*¹ *f*¹³ 205 (828) // ἄλλην, εἰάν δὲ ἐν τῇ ἄλλῃ διώκωσιν ὑμᾶς, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην **D**

14 ἐκτινάξατε ... ὑμῶν **Ac** 13.51 **15** **Μι** 11.24; **Lk** 10.12 Σοδόμων καὶ Γομόρρων **Gn** 18.20–19.28; **2Pe** 2.6; **Jd** 7 **16** Ἴδού ... λύκων **Lk** 10.3 πρόβατα ... λύκων **Jn** 10.12; **Ac** 20.29 φρόνιμοι ... περιστεραί **Ro** 16.19 **17-18** παραδώσουσιν ... αὐτοῖς **Mk** 13.9; **Lk** 21.12-13 εἰς ... ἔθνεσιν **Μι** 24.12 **19-22** **Mk** 13.11-13; **Lk** 21.14-19 **19-20** **Lk** 12.11-12 **21** ἐπαναστήσονται ... γονεῖς **Μις** 7.6 **22** καὶ ... μου **Μι** 24.9 ὁ δὲ ... σωθήσεται **Μι** 24.13

γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

24 Οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. **25** ἄρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐπεκάλεσαν, πόσω μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ.

Whom to Fear

(Lk 12.2-7)

26 Μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς· οὐδὲν γὰρ ἔστιν κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται. **27** ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε ἐν τῷ φωτί, καὶ ὃ εἰς τὸ οὐκ ἀκούετε κηρύττετε ἐπὶ τῶν δωματίων. **28** καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβεῖσθε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ. **29** οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. **30** ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσίν. **31** μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

Confessing Christ before Men

(Lk 12.8-9)

32 Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν [τοις] οὐρανοῖς. **33** ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι καγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν [τοις] οὐρανοῖς.

(0171^{vid} ἐκδιώξουσιν) it^d (Origen¹⁷) // ἑτέραν ... ἄλλην or vice versa or ἄλλην ... ἄλλην it^{a, b, ff^l, g¹, (h, k), u} (vg^{mss}) syr^s Diatessaron Petilianus BJ?

---

23 ἕως ... ἀνθρώπου Mt 16.27-28; 24.27, 30, 37, 39, 44; 25.31; 26.64; Mk 13.26; 14.62; Lk 9.26; 17.30; 18.8; 21.27 **24** Lk 6.40; Jn 13.16; 15.20 **26** οὐδὲν ... γνωσθήσεται Mk 4.22; Lk 8.17 **28** τὸν δυνάμενον ... ἀπολέσαι Jas 4.12 **30** 1 Sm 14.45; Ac 27.34 **31** πολλῶν ... ὑμεῖς Mt 6.26; 12.12 **32** Re 3.5 **33** Mk 8.38; Lk 9.26; 2 Tm 2.12

Not Peace, but a Sword
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

34 Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν. **35** ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ

καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς
καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς,

36 καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ.

37 Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος, καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος· **38** καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος. **39** ὁ εὐρῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.

Rewards
(Mk 9.41)

40 Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. **41** ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήμψεται, καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν δικαίου λήμψεται. **42** καὶ ὃς ἂν ποτίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

11 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

35-36 ἄνθρωπον ... οἰκιακοὶ αὐτοῦ Mic 7.6 **37** Dt 33.9 **38** Mt 16.24; Mk 8.34; Lk 9.23
39 Mt 16.25; Mk 8.35; Lk 9.24; 17.33; Jn 12.25 **40** Mk 9.37; Lk 10.16; Jn 13.20 Ὁ δεχόμενος
... δέχεται Mt 18.5 ὁ ἐμὲ ... με Jn 12.44; Ga 4.14 **41** ὁ δεχόμενος προφήτην ... προφήτου
λήμψεται 1 Kgs 17.9-24; 2 Kgs 4.8-37 **42** Mk 9.41

11.1 Καὶ ... αὐτοῦ Mt 7.28; 13.53; 19.1; 26.1

The Messengers from John the Baptist

(Lk 7.18-35)

2 Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ πέμψας διὰ τῶν μαθητῶν¹ αὐτοῦ 3 εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; 4 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· 5 τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν καὶ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, καὶ νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται· 6 καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. 7 Τούτων δὲ πορευομένων ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, Τί ἐξήλθατε εἰς τὴν ἔρημον^a θεάσασθαι;^b κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; 8 ἀλλὰ τί ἐξήλθατε^c ἰδεῖν;^d ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν. 9 ἀλλὰ τί ἐξήλθατε^e ἰδεῖν;^f προφήτην²; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. 10 οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται,

¹ 2 {B} διὰ τῶν μαθητῶν κ B C* D P W Z Δ Θ Σ 0233 f¹³ 33 it^{d,q} syr^{p,h} cop^{sa,mg} arm slav // δύο τῶν μαθητῶν C³ L f¹ 13 28 157 180 205 565 579 597 700 828 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G] Lect it^{aur,fl}, g^{1,l} vg syr^{h,mg,pal} cop^{bo} geo^A Origen Chrysostom; Jerome^{1/2} Augustine // *discipulos* it^{a,b,c,f,h,k} vg^{ms} (geo^{l,B}) Hilary Jerome^{1/2}

² 9 {B} ἰδεῖν; προφήτην (see Lk 7.26) κ² B* C D L Δ Θ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N O^{vid} P Σ] Lect it^{a,aur,b,c,d,f,fl}, g^{1,h,k,l,q} vg syr^{c,s,p,h,pal} cop^{sa} arm eth slav Diatessaron^{am} Origen^{1/2} Chrysostom^{cm} Cyril; Ambrosiaster Hilary Jerome Augustine // προφήτην ἰδεῖν; κ* B¹ W Z 892 cop^{mg,bo} eth^{ro} geo Origen^{1/2} Chrysostom^{com} REB DHH // *omit l 1074*

^a 7 Question: NA^{mg} NBS^{mg} // ^b NO C: NA^{mg} NBS^{mg} ^c 8 Question: NA^{mg} NRSV^{mg} NBS^{mg} // ^d NO C: NA^{mg} NRSV^{mg} NBS^{mg} ^e 9 Question: M WH NRSV^{mg} REB EU BJ DHH // ^f NO C: (WH) (M) NRSV^{mg} REB EU BJ DHH

2 Ἰωάννης ... δεσμοτηρίῳ Mt 14.3; Jn 3.24 3 ὁ ἐρχόμενος Mal 3.1; Mt 3.11; Jn 1.15, 27; 6.14; Ac 19.4; He 10.37; Re 1.4, 8 5 τυφλοὶ ... ἀκούουσιν Is 35.5-6; 42.18 πτωχοὶ εὐαγγελίζονται Is 61.1 6 μακάριος ... ἐμοί Mt 13.57; 26.31 7 περὶ ... θεάσασθαι Mt 3.5 9 ἰδεῖν ... προφήτου Mt 14.5; 21.26; Lk 1.76

Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου,

ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.

11 ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστίν. **12** ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν. **13** πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν· **14** καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστίν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. **15** ὁ ἔχων ὦτα³ ἀκούετω.

16 Τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην; ὁμοία ἐστὶν παιδίῳ καθημένῳ ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἃ προσφωνοῦντα τοῖς ἑτέροις **17** λέγουσιν,

Ὡλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρήσασθε,

ἐθρηνήσαμεν⁴ καὶ οὐκ ἐκόψασθε.

18 ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγουσιν, Δαιμόνιον ἔχει. **19** ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, Ἴδου ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἀμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν ἔργων⁵ αὐτῆς.

³ **15** {B} ὦτα (see 13.9, 43) B D 700 it^a.k syr^c // ὦτα ἀκούειν R C L W Z Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N Σ] Lect it^a.aur. b. c. f. ff¹. g¹. h. l. q vg syr^c. p. h. pal cop^{sa}. meg. bo arm eth geo slav Diatessaron^{ann} Justin Docetists^{acc.} to Hippolytus Chrysostom; Jerome

⁴ **17** {B} ἐθρηνήσαμεν (see Lk 7.32) R B D Z f¹ 892 1211^{1/2} 1292 it^{aur.} c. d. f. ff¹. g¹. k. l vg cop^{sa}. meg. bo Gregory-Nyssa Chrysostom^{1/2}; Augustine^{1/3} // ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν C L W Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010^c (1010* *homoioteleuton*) 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N Σ] Lect it^a. b. ff². h. q vg^{mss} syr^c. s. p. h arm eth geo slav Gregory-Nyssa^{mss} Didymus Chrysostom^{1/2} Hesychius; Jerome Augustine^{2/3}

⁵ **19** {B} ἀπὸ τῶν ἔργων R B* W syr^p. h cop^{sa}mss. bo slav^{mss} (Apollinaris); mss^{acc.} to Jerome // ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων f¹³ // ἀπὸ τῶν τέκνων B² C D L Δ Θ f¹ 28 33

10 Ἴδου ... ἔμπροσθέν σου Ex 23.20; Mal 3.1 (Mk 1.2; Lk 1.76; 7.27); Jn 3.28 **12-13** Lk 16.16 **14** Ἡλίας ... ἔρχεσθαι Mal 4.5; Mt 17.10-13; Mk 9.11-13; Lk 1.17; Jn 1.21 **15** Mt 13.9, 43; Mk 4.9, 23; Lk 8.8; 14.35; Re 2.7; 13.9 **18** ἦλθεν ... πίνων Mt 3.4; 9.14; Lk 18.12 **19** ἦλθεν ... πίνων Mt 9.14 ἄνθρωπος ... ἀμαρτωλῶν Mt 9.11; Lk 15.1-2; 19.7

Woes to Unrepentant Cities
(Lk 10.13-15)

20 Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλείσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν· **21** Οὐαί σοι, Χοραζίν, οὐαί σοι, Βηθσαϊδᾶ· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γινόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ μετενόησαν. **22** πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν. **23** καὶ σύ, Καφαρναούμ,

μὴ ἕως οὐρανοῦ ὑψωθῆσῃ⁶;

ἕως ᾄδου καταβῆσῃ⁷.

ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γινόμεναι ἐν σοί, ἔμεινεν ἂν μέχρι τῆς σήμερον. **24** πλὴν λέγω ὑμῖν ὅτι γῆ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ σοί.

157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424
1505 Byz [E F G N Σ] Lect it^a, aur. c. d. f. ff¹, g¹, h. l. q vg syr^c, s. h^{me} cop^{sa}ms^s, meg arm (eth)
geo slav^{ms} Origen Epiphanius Chrysostom; Hilary Ambrose Jerome Augu-
stine // ἀπὸ πάντων τῶν τέκνων (see Lk 7.35) 13 828 (1950 ἀπὸ τῶν τέκνων
αὐτῆς πάντων) it^k

⁶ **23** {B} μὴ ἕως οὐρανοῦ ὑψωθῆσῃ (see Lk 10.15) & B* (C I τοῦ οὐρανοῦ)
D W Θ it^a, aur. b. c. d. ff¹, ff², (g¹, k. l) vg syr^c cop^{sa}, meg, bo arm eth geo Irenaeus^{lat}, Gaudentius
Jerome // ἢ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα (B² ὑψωθῆσῃ and omit τοῦ)
(L ὑψωθῆσῃ) (Δ 157 597 1292 omit τοῦ) 33 565 579 892 1071 1243 1424
1505 Byz^m [N Σ] Lect it^b (slav) Chrysostom^{2/3} // ἢ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψώθησῃ (f^{1/3}
28 omit τοῦ) 13 180 205 700 (828 omit ἢ) 1006 1010 1342 Byz^m [E F G]
it^f, (g¹), q syr^s, p. h Chrysostom^{1/3}; ms^{acc.} to Jerome

⁷ **23** {C} καταβῆσῃ (see Is 14.15; Lk 10.15) B D W it^a, aur. b. c. d. f. ff¹, ff², g¹, h. k. l. q
vg syr^c, s cop^{sa} arm eth geo slav Irenaeus^{lat}; Jerome // καταβιβασθῆσῃ & C L Δ Θ
f¹ f^{1/3} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292
1342 1424 1505 Byz [E F G N Σ] Lect syr^p, h cop^{meg}, bo Chrysostom; Gaudentius
Pelagius // καταβληθῆσῃ / 1552

21-22 Τύρῳ καὶ Σιδῶνι Is 23.1-8; Eze 26-28; Jl 3.4-8; Am 1.9-10; Zch 9.2-4 **21** σάκκῳ καὶ
σποδῶ Est 4.1; Jon 3.6 **23** μὴ ... καταβῆσῃ Is 14.13, 15 εἰ ... σήμερον Gn 19.24-28; 2 Pe 2.6;
Jd 7 **24** Mt 10.15; Lk 10.12

Come to Me and Rest

(Lk 10.21-22)

25 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἔκρυσας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· **26** ναὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου. **27** Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱός⁸ καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. **28** Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. **29** ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· **30** ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστιν.

Plucking Grain on the Sabbath

(Mk 2.23-28; Lk 6.1-5)

12 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπέινασαν καὶ ἤρξαντο τίλλειν στάχυας καὶ ἐσθίειν. **2** οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπαν

⁸ **27** {A} τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱός (see Lk 10.22) $\mathfrak{P}^{62\text{vid}} \mathfrak{P}^{70\text{vid}} \mathbf{K B C D L W \Delta \Theta 0118}^{\text{vid}} f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 (1010 \text{ τίς ἐστὶν ὁ υἱός for τὸν υἱόν}) 1071 1243 1292 1342 1424 1505^c (1505^* \text{ omit εἰ μὴ ὁ υἱός}) \text{Byz [E F G \Sigma] Lect it}^a \text{aur. b. c. d. f. ff}^1 \text{. n}^2 \text{. g}^1 \text{. h. (k). l. q vg syr}^{(c)} \text{. s. p. h. pal cop}^{\text{sa. meg. bu}} \text{ arm eth geo slav Irenaeus}^{\text{lat 2/4. arm}} \text{ (Clement) (Origen) Eusebius}^{1/2} \text{ Athanasius Cyril-Jerusalem (Gregory-Nyssa) (Didymus}^{\text{dub 2/3}} \text{) (Epiphanius}^{2/6}) \text{ Chrysostom Cyril Theodoret; Victorinus-Rome Hilary Ambrose Jerome Augustine Speculum // τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός, οὐδὲ τὸν υἱόν τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ πατήρ N Diatessaron}^{(\text{syr. arm})} \text{ (Marcus}^{\text{acc. to Irenaeus gr}} \text{) (Gnostics}^{\text{acc. to Irenaeus lat}} \text{) (Justin) (Irenaeus}^{\text{lat 2/4, syr}} \text{) (Eusebius}^{1/2}) \text{ Adamantius (Marcellus) Didymus}^{\text{dub 1/3}} \text{ (Ps-Clementines) (Epiphanius}^{4/6}) \text{ Severian (John-Damascus)}$

25 κύριε ... γῆς Tob 7.17 ἔκρυσας ... νηπίοις 1 Cor 1.26-29 **27** Πάντα ... μου Mt 28.18; Jn 3.35; 13.3; 17.2; Php 2.9 οὐδεὶς ... υἱός Jn 1.18; 10.15 **28** Jr 31.25 **29** εὐρήσετε ... ὑμῶν Jr 6.16 **30** ζυγός ... ἐστὶν 1 Jn 5.3

12.1 τίλλειν ... ἐσθίειν Dt 23.24-25

αὐτῷ, Ἴδου οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. **3** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ ὅτε ἐπέινασεν καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, **4** πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγον¹, ὃ οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν μόνοις; **5** ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσιν καὶ ἀναίτιοί εἰσιν; **6** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεῖζόν ἐστιν ᾧδε. **7** εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστιν, Ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους. **8** κύριος γάρ ἐστιν τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

The Man with a Withered Hand

(Mk 3.1-6; Lk 6.6-11)

9 Καὶ μεταβάς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. **10** καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος χεῖρα ἔχων ξηράν. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν θεραπεῦσαι; ἴνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. **11** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἐστὶ ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἔξει πρόβατον ἐν καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; **12** πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου. ὥστε ἔξεστιν τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν. **13** τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, Ἐκτεινόν σου τὴν χεῖρα. καὶ ἐξέτεινεν καὶ ἀπεκατεστάθη ὑγιῆς ὡς ἡ ἄλλη. **14** ἐξελθόντες δὲ οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

¹ **4** {C} ἔφαγον N B // ἔφαγεν (see Mk 2.26; Lk 6.4) $\mathfrak{P}^{70}$ C D L W Δ Θ 0233^{vid} f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^c 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G N Σ] Lect it^a. aur. b. c. d. f. (ff^l). g¹. h. k. l. q. vg syr^c. p. h cop^{sa}. mg. b^o arm eth geo slav Diatessaron Eusebius Ps-Athanasius Chrysostom; Ambrose Jerome Augustine LB BTI // ἔλαβεν 892* Ambrosiaster

2 ποιοῦσιν ... σαββάτῳ Ex 20.10; Dt 5.14 **3-4** τί ... ἔφαγον 1 Sm 21.1-6 **4** τοὺς ... προθέσεως Lv 24.5-8 ὃ ... μόνοις Lv 24.9 **5** τοῖς ... εἰσιν Nu 28.9-10 **6** Mt 12.41-42; Lk 11.31-32 **7** εἰ ... θυσίαν Mt 9.13 Ἔλεος ... θυσίαν Ho 6.6 **10** Εἰ ... θεραπεῦσαι Lk 14.3 **11** Lk 14.5 **12** πόσῳ ... προβάτου Mt 6.26; 10.31; Lk 12.7, 24 ἔξεστιν ... ποιεῖν Lk 13.16; Jn 5.9; 7.23; 9.14 **14** Mt 27.1; Mk 11.18; Lk 19.47; Jn 5.16; 18

The Chosen Servant

- 15 Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ [ὄχλοι] πολλοί², καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας
 16 καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν,
 17 ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,
 18 Ἴδοὺ ὁ παῖς μου ὃν ἠρέτισα,
     ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου·
 θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν,
     καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ.
 19 οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει,
     οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν
     αὐτοῦ.
 20 κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει
     καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει,
 ἕως ἂν ἐκβάλλῃ εἰς νίκος τὴν κρίσιν.
 21 καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν.

Jesus and Beelzebul
 (Mk 3.20-30; Lk 11.14-23; 12.10)

- 22 Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν, ὥστε τὸν κωφὸν λαλεῖν καὶ βλέπειν. 23 καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, Μῆτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαβὶδ; 24 οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον, Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων. 25 εἰδὼς δὲ³ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν

² 15 {C} ὄχλοι πολλοί C D L W Δ Θ (0233 πολλοὶ ὄχλοι) f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 B_{7c} [E G N^c Σ] *Lect it*^{d, l, h, (q)} syr^h cop^{sa^{ms}, bo} arm (eth) geo slav Origen Eusebius^{1/2} Chrysostom; (Hilary) // πολλοί K B it^{a, aur, b, c, (f¹, f², g¹, k, l} vg (syr^c) Eusebius^{1/2}; (Chromatius) Jerome Augustine NIV REB EU TOB // ὄχλοι N*

³ 25 {C} εἰδὼς δὲ K² B cop^{sa} // εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς C L W Δ Θ 0233^{vid} f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424

εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. **26** καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; **27** καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ ἔσονται ὑμῶν. **28** εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. **29** ἢ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἀρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. **30** ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστιν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. **31** Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται. **32** καὶ ὅς ἐάν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὅς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

A Tree and Its Fruits

(Lk 6.43-45)

33 Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. **34** γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. **35** ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει ἀγαθὰ, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρά. **36** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ λαλήσουσιν οἱ ἄνθρωποι

1505 Byz [E G N Σ] Lect it^a, aur., b., c., f., ff², g¹, h., l., q vg syr^{p-h} cop^{mss} arm eth geo Basil Chrysostom^{lem}, Hilary Chromatius Jerome Augustine // ἰδὼν δέ 32¹ K¹ D 892* / 387 it^d, (k) syr^c, s cop^{bo} slav^{mss} // ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς 13 33 892^c it^l cop^{bo} slav^{mss}

28 εἰ ... δαιμόνια Ac 10.38 **29** πῶς ... ἰσχυρόν Is 49.24 **30** ὁ μὴ ὢν ... ἔστιν Mk 9.40; Lk 9.50 **31** πᾶσα ... ἀνθρώποις 1 Tm 1.13 **33** Mt 7.16-20 **34** γεννήματα ἐχιδνῶν Mt 3.7; 23.33; Lk 3.7 ἐκ ... λαλεῖ Mt 15.18; Mk 7.21

ἀποδώσουσιν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· **37** ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.

The Demand for a Sign
(Mk 8.11-12; Lk 11.29-32)

38 Τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων λέγοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. **39** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. **40** ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. **41** ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ᾧδε. **42** βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτήν, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ᾧδε.

The Return of the Unclean Spirit
(Lk 11.24-26)

43 Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν καὶ οὐχ εὐρίσκει. **44** τότε λέγει, Εἰς τὸν οἶκόν μου ἐπιστρέψω ὅθεν ἐξῆλθον· καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. **45** τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.

38 Mt 16.1; Mk 8.11; Lk 11.16; Jn 6.30; 1 Cor 1.22 **39** Γενεὰ ... Ἰωνᾶ Mt 16.4 **40** ἦν ... νύκτας Jon 1.17 **41** μετενόησαν ... Ἰωνᾶ Jon 3.5, 8 πλεῖον ... ᾧδε Mt 12.6 **42** βασίλισσα ... Σολομῶνος 1 Kgs 10.1-10; 2 Chr 9.1-12 πλεῖον ... ᾧδε Mt 12.6 **45** γίνεται ... πρώτων 2 Pe 2.20

The Mother and Brothers of Jesus

(Mk 3.31-35; Lk 8.19-21)

46 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις ἰδοῦ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω ζητοῦντες αὐτῷ λαλῆσαι. [**47** εἶπεν δέ τις αὐτῷ, Ἴδοῦ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν ζητοῦντές σοι λαλῆσαι.]⁴ **48** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ λέγοντι αὐτῷ, Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου; **49** καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Ἴδοῦ ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. **50** ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.

The Parable of the Sower

(Mk 4.1-9; Lk 8.4-8)

13 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν· **2** καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει. **3** καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς λέγων, Ἴδοῦ ἐξηλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν. **4** καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν ἃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἐλθόντα τὰ πετεινὰ κατέφαγεν αὐτά. **5** ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν, καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· **6** ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη. **7** ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαὶ καὶ ἐπνίξαν αὐτά. **8** ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν καὶ

⁴ **47** {C} include verse 47 (with minor variants; see Mk 3.32; Lk 8.20) κ¹ C D W Z Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G Σ] Lect it^a, aur. b, c, d, f, ff², g¹, h, l, q vg syr^{p, h} cop^{neg, bo} arm eth geo slav Diatessaron Origen^{lat} Chrysostom^{lem}; Chromatius Jerome Augustine // omit verse 47 κ* B L 579 597 1387 it^{f¹, k} syr^{c, s} cop^{sa}

ἐδίδου καρπόν, ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.
9 ὁ ἔχων ὦτα¹ ἀκούετω.

The Purpose of the Parables

(Mk 4.10-12; Lk 8.9-10)

10 Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπαν αὐτῷ, Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; **11** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὅτι² ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. **12** ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. **13** διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνίουσιν², **14** καὶ ἀναπληροῦνται αὐτοῖς ἢ προφητεία Ἡσαΐου ἢ λέγουσα,

¹ **9** {B} ὦτα (see 11.15; 13.43) **K* B L** it^{a.c.} ff^{1.k} syr^s // ὦτα ἀκούειν (see Mk 4.9; Lk 8.8) **K² C D W Z Δ Θ** f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N O Σ] *Lect* it^{aur.} b. c. d. f. ff^{2.g} l. h. j. n. q vg syr^{c.p.h} cop^{sa.} meg. bo arm eth geo slav Diatessaron^{arm} Docetists and Naassenes^{acc. to Hippolytus} Chrysostom; Jerome Speculum

² **13** {B} ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνίουσιν **K B*** (B² 33 157 180 / 211 συνιῶσιν) C L W Δ (28 / 76 omit οὐδὲ συνιῶσιν) 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 (1241 ἀκούωσιν οὐδὲ συνιῶσιν) 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G N O Σ] *Lect* (l 184) it^{aur.} f. l. n. q vg syr^h cop^{bo} arm eth geo² slav (Diatessaron^{syr}) (Clement) Basil (Chrysostom) Cyril^{2/3} (Theodoret); (Jerome) // ὅτι βλέποντες μὴ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκούσωσι μηδὲ συνιῶσιν 1365 // ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσιν καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκούσωσιν καὶ μὴ συνιῶσιν μήποτε ἐπιστρέψωσιν (see Mk 4.12) (D ἀκούσωσιν καὶ μὴ συνιῶσιν) Θ f¹³ 1 (13 828 ὅτι ἵνα) (1424 ἀκούσωσιν μηδὲ συνιῶσιν and omit μήποτε ἐπιστρέψωσιν) (l 384 1770 1773 1950 11780 with minor variants) it^{(a).} (b). c. d. e. (ff¹). (ff²). (g¹). (h). k syr^{c.s} (cop^{sa.} fuy) (Irenaeus^{lat}) (Eusebius) (Cyril^{1/3}); (Tertullian)

³ **11** Direct: AD M? TR WH GNB NIV NRSV REB EU LB BJ BTI DHH // Causal: NBS TOB

9 Mt 11.15; 13.43; Mk 4.23; Lk 14.35; Re 2.7; 13.9 **11** γνῶναι ... οὐρανῶν 1 Cor 4.1; Eph 3.3-4; 6.19; Col 2.2; 4.3 **12** Mt 25.29; Mk 4.25; Lk 8.18; 19.26

**Ἀκοῆ ἀκούσατε καὶ οὐ μὴ συνῆτε,
καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε.**

15 ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου,
καὶ τοῖς ὡσὶν βαρέως ἤκουσαν
καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν,
μήποτε ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς
καὶ τοῖς ὡσὶν ἀκούσωσιν
καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν καὶ ἐπιστρέψωσιν
καὶ ἰάσομαι αὐτούς.

16 ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσιν καὶ τὰ ὦτα
ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν. **17** ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προ-
φήται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν,
καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

The Parable of the Sower Explained
(Mk 4.13-20; Lk 8.11-15)

18 Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπείραντος.
19 παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ συνιέντος
ἔρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ
αὐτοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς. **20** ὁ δὲ ἐπὶ τὰ
πετρώδη σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθύς
μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν, **21** οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν ἐν ἑαυτῷ
ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστιν, γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ
τὸν λόγον εὐθύς σκανδαλίζεται. **22** ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας
σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα τοῦ
αἰῶνος καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλοῦτου συμπνίγει τὸν λόγον καὶ
ἄκαρπος γίνεται. **23** ὁ δὲ ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν σπαρεῖς, οὗτός
ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιείς, ὃς δὴ καρποφορεῖ καὶ
ποιεῖ ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.

The Parable of the Weeds among the Wheat

24 Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων, Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. **25** ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐπέσπειρεν ζιζάνια ἀνά μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν. **26** ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίησεν, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια. **27** προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότης εἶπον αὐτῷ, Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; πόθεν οὖν ἔχει ζιζάνια; **28** ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἐχθρὸς ἀνθρώπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι λέγουσιν αὐτῷ, Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά; **29** ὁ δὲ φησιν, Οὐ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σίτον. **30** ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφοτέρα ἕως τοῦ θερισμοῦ, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά, τὸν δὲ σίτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.

The Parables of the Mustard Seed and the Leaven

(Mk 4.30-32; Lk 13.18-21)

31 Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων, Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἀνθρώπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. **32** ὁ μικρότερον μὲν ἐστὶν πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ αὐξηθῆ μείζον τῶν λαχάνων ἐστὶν καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

33 Ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς. Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

The Use of Parables
(Mk 4.33-34)

34 Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐδὲν ἐλάλει αὐτοῖς, **35** ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ³ τοῦ προφήτου λέγοντος,

**Ἀνοιξῶ ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου,
ἐρεύξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς [κόσμου]⁴.**

The Parable of the Weeds Explained

36 Τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν. καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, Διασάφησον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ. **37** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, **38** ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος, τὸ δὲ καλὸν σπέρμα οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ, **39** ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτὰ ἐστὶν ὁ διάβολος, ὁ δὲ θειρισμὸς συντέλεια αἰῶνός ἐστιν, οἱ δὲ θειρισταὶ ἄγγελοί εἰσιν. **40** ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ [κατα]καίεται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος· **41** ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν

³ **35** {C} διὰ **Κ**¹ B C D L W Δ 0233 0242 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G (O Σ ὑπό)] *Lect* it^a, aur, b, c, d, e, f, ff¹, ff², g¹, h, k, l, π, q vg syr^{c, s, p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Eusebius Chrysostom^{lem} Hesychius; Jerome // διὰ Ἡσαίου **Κ*** Θ f¹ f¹³ 33 vg^{ms} Porphyry^{acc. to Jerome} Ps-Clementines; mss^{acc. to Jerome} // διὰ Ἀσάφ mss^{acc. to Jerome}

⁴ **35** {C} ἀπὸ καταβολῆς κόσμου **Κ***.2 C D L W Δ Θ 0233 f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G O Σ] *Lect* it^a, aur, b, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, l, π, q vg syr^{(p), h} cop^{sa, meg, bo, fay} arm geo slav Clement Ps-Clementines Chrysostom^{lem} Hesychius; Hilary Jerome^{1/2} // ἀπὸ καταβολῆς **Κ**¹ B 1 it^{e, k} (syr^{c, s}) eth Origen; Jerome^{1/2} EU

35 Ἀνοιξῶ ... κόσμου Ps 78.2 **36** Διασάφησον ... παραβολὴν Mt 15.15; Mk 4.10; 7.17; Lk 8.9 **38** οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ Jn 8.44; 1 Jn 3.10 **40** συλλέγεται ... [κατα]καίεται Mt 3.10; 7.19; Jn 15.6 **41** ἀποστελεῖ ... συλλέξουσιν Mt 24.31; Mk 13.27 συλλέξουσιν ... ἀνομίαν Zph 1.3

ἀνομίαν **42** καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. **43** Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὥτα⁵ ἀκούετω.

Three Parables

44 Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος ἔκρυπεν, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει καὶ πωλεῖ πάντα ὅσα ἔχει καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

45 Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας· **46** εὐρὼν δὲ ἓνα πολύτιμον μαργαρίτην ἀπελθὼν πέπρακεν πάντα ὅσα εἶχεν καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

47 Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ· **48** ἣν ὅτε ἐπληρώθη ἀναβιβάσαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἄγῃ, τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον. **49** οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος· ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοριοῦσιν τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων **50** καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

⁵ **43** {B} ὥτα (see 11.15; 13.9) $\aleph^*$ B Θ 0242 700 $it^{a,b,c,k}$ vg Hilary Augustine // ὥτα ἀκούειν (see Mk 4.9; Lk 8.8) $\aleph^2$ C D L W Δ 0106 0233 0250 $f^1 f^{13}$ 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N O P Σ] *Lect* $it^{aur,c,d,f,\theta^1,\theta^2,g^1,h,l,q}$ vg^{cl} $syr^{e,s,p,h,pul}$ $cop^{sa,meg-bo,lay}$ arm eth geo slav Diatessaron^{arm} Origen; Chromatius Pelagius // omit ὁ ἔχων ὥτα ἀκούετω / 387

42 βαλοῦσιν ... πυρός Dn 3.6; Mt 13.50 ἐκεῖ ... ὀδόντων Mt 8.12; 13.50; 22.13; 24.51; 25.30; Lk 13.28 **43** οἱ ... ἥλιος Dn 12.3 ὁ ... ἀκούετω Mt 11.15; 13.9; Mk 4.23; Lk 14.35; Re 2.7; 13.9 **44** θησαυρῷ κεκρυμμένῳ Pr 2.4 **50** βαλοῦσιν ... πυρός Dn 3.6; Mt 13.42 ἐκεῖ ... ὀδόντων Mt 8.12; 13.42; 22.13; 24.51; 25.30; Lk 13.28

Treasures New and Old

51 Συνήκατε ταῦτα πάντα; λέγουσιν αὐτῷ, Ναί. **52** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.

The Rejection of Jesus at Nazareth
(Mk 6.1-6; Lk 4.16-30)

53 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν. **54** καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήσσεσθαι αὐτοὺς καὶ λέγειν, Πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις; **55** οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριὰμ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσήφ⁶ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; **56** καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα; **57** καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. **58** καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

The Death of John the Baptist
(Mk 6.14-29; Lk 9.7-9)

14 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετραάρχης τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ, **2** καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ, Οὗτός ἐστιν

⁶ **55** {B} Ἰωσήφ **K**¹ B C N O Θ Σ f¹ 13 33 700^c 892 / 184 / 387 it^a, aur. b. c. f. ff¹. ff², g¹, h. l. q^a vg syr^c, s. h^{mg}, pal cop^{neg}, bo^{pl} geo slav^{mss} Origen^{2/3} Eusebius Basil; Jerome Augustine // Ἰωσήφ (see Mk 6.3) L W Δ 0106 f¹³ 180 205 565 597 1241 1243 1342 Byz Lect^{pl}. AD it^k, q^c syr^{p?}, h[?] cop^{sa}, bo^{mss}, fay arm eth^{ov?} Chrysostom // Ἰωσή 157 700* 1006 1010 1071 1292 syr^{p?}, h[?] cop^{bo}pl ethTH slav^{mss} // Ἰωάννης **K**^{*vid} D E G 28 579 1424 1505 Lect^{pl} it^d vg^{mss} Origen^{1/3} // Ἰωάννης καὶ Ἰωσήφ 1344 (vg^{mss} Iohannes et Ioseph)

53 Καὶ ... ταύτας Mt 7.28; 11.1; 19.1; 26.1; Lk 7.1 **54** ὥστε ... αὕτη Jn 7.15 **55** οὐχ οὗτος ... υἱός Lk 3.23; Jn 6.42 οὐχ ἡ ... Ἰούδας Mt 12.46 **57** καὶ ... αὐτῷ Mt 11.6; 26.31 Οὐκ ... πατρίδι Jn 4.44

Ἰωάννης ὁ βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ. **3** Ὁ γὰρ Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν [αὐτὸν] καὶ ἐν φυλακῇ ἀπέθετο διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου¹ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· **4** ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης αὐτῷ, Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν αὐτήν. **5** καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. **6** γενεσίοις δὲ γενομένοις τοῦ Ἡρώδου ἀρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἤρесе τῷ Ἡρώδῃ, **7** ὅθεν μεθ' ὄρκου ὠμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται. **8** ἡ δὲ προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δός μοι, φησίν, ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. **9** καὶ λυπηθεὶς ὁ βασιλεὺς διὰ² τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους ἐκέλευσεν δοθῆναι, **10** καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισεν [τὸν] Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. **11** καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκεν τῇ μητρὶ αὐτῆς. **12** καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ πτῶμα καὶ ἔθαψαν αὐτό[ν] καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

The Feeding of the Five Thousand

(Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

13 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ περὶ ἀπὸ τῶν πόλεων. **14** καὶ ἐξελθὼν εἶδεν πολλὸν ὄχλον καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς καὶ ἐθεράπευσεν τοὺς ἀρρώστους

¹ **3** {A} Φιλίππου (see Mk 6.17) $\mathfrak{P}^{103}$ **R B C L W Z Δ Θ** 0106 *f*¹ *f*¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G N O Σ] *Lect* *it*^{aur.} (b), *f*, *ff*², *h*, *q* *vg*^{mss} *syr*^c, *s*, *p*, *h*, *pal*^{vid} *cop*^{sa}, *meg*, *bo*, *fay* *arm* *eth* *geo* *slav* Origen Chrysostom // *omit* (see Lk 3.19) *D* *it*^a, *c*, *d*, *e*, *ff*¹, *g*¹, *k*, *l* *vg* Diatessaron^{am} Jerome Augustine

² **9** {B} λυπηθεὶς ὁ βασιλεὺς διὰ **B D Θ** *f*¹³ 1 700 1424 *it*^a, *b*, *d*, *ff*¹, *ff*², *g*¹, *h* *vg*^{mss} *eth* // ἐλυπήθη ὁ βασιλεὺς· διὰ δέ **R C L^c** (**L*** *omit* δέ) **W Δ** 0106 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 *Byz* [E G Σ] *Lect* *it*^{aur.}, *c*, *f*, *k*, *l*, *q* *vg* *syr*^c, *s*, *p*, *h* *cop*^{sa}, *meg*, *bo*, *fay* *arm* *geo* *slav* Jerome

3 Lk 3.19-20 Ἡρώδης ... φυλακῇ Mt 11.2; Jn 3.24 **3-4** Ἡρωδιάδα ... αὐτήν Lv 18.16; 20.21 **5** ὡς ... εἶχον Mt 11.9; 21.26; Lk 1.76; 7.26 **14** εἶδεν ... αὐτοῖς Mt 9.36; 15.32

αὐτῶν. **15** ὁψίας δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ λέγοντες, Ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα. **16** ὁ δὲ [Ἰησοῦς] εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν, δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. **17** οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, Οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας. **18** ὁ δὲ εἶπεν, Φέρετέ μοι ὧδε αὐτούς. **19** καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοῦ χόρτου, λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν καὶ κλάσας ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. **20** καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν, καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις. **21** οἱ δὲ ἐσθιόντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδιῶν.

Walking on the Water

(Mk 6.45-52; Jn 6.15-21)

22 Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. **23** καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. ὁψίας δὲ γενομένης μόνος ἦν ἐκεῖ. **24** τὸ δὲ πλοῖον ἤδη σταδίους πολλοὺς ἀπὸ τῆς γῆς ἀπεῖχεν³ βασιανίζομενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος. **25** τετάρτη δὲ φυλακῆ τῆς νυκτὸς ἦλθεν πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν

³ **24** {C} σταδίους πολλοὺς ὑπὸ τῆς γῆς ἀπεῖχεν B f¹³ (1689 *omit* ἀπὸ τῆς γῆς) (I 253) syr^c p. pal (cop^{sa}) // σταδίους τῆς γῆς ἀπεῖχεν ἱκανοὺς 700 // ἀπεῖχεν ἀπὸ τῆς γῆς σταδίους ἱκανοὺς Θ (cop^{bx} ethTH σταδίους ὡς εἴκοσι πέντε) arm geo // μέσον τῆς θαλάσσης ἦν (see Mk 6.47) R C L W Δ 073 0106 f¹ 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G P Σ] Lect it^a, aur, b, c, f, ff², g¹, h, l, q vg syr^b cop^{meg?}, fay[?] slav eth^m, pp Origen Chrysostom^{lem}; Chromatius Jerome Augustine // ἦν εἰς μέσον τῆς θαλάσσης D (1424 *omit* εἰς) it^{d, e}, ff¹ cop^{meg?}, fay[?] eth^{ms?} (Eusebius) // ἐκινδύνευεν ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης *and omit preceding* ἤδη *and* βασιανίζομενον 1546

ἐπὶ τὴν θάλασσαν. **26** οἱ δὲ μαθηταὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα ἐταράχθησαν λέγοντες ὅτι Φάντασμα ἐστίν, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν. **27** εὐθὺς δὲ ἐλάλησεν [ὁ Ἰησοῦς] αὐτοῖς λέγων, Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. **28** ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με ἔλθειν πρὸς σε ἐπὶ τὰ ὕδατα. **29** ὁ δὲ εἶπεν, Ἐλθέ. καὶ καταβάς ἀπὸ τοῦ πλοίου [ὁ] Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα καὶ ἦλθεν⁴ πρὸς τὸν Ἰησοῦν. **30** βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον [ἰσχυρὸν]⁵ ἐφοβήθη, καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι ἔκραξεν λέγων, Κύριε, σῶσόν με. **31** εὐθὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ, Ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας; **32** καὶ ἀναβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. **33** οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ προσεκύνησαν αὐτῷ λέγοντες, Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ.

The Healing of the Sick in Gennesaret

(Mk 6.53-56)

34 Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν εἰς Γεννησαρέτ. **35** καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας **36** καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα μόνον ἄψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἦψαντο διεσώθησαν.

⁴ **29** {B} καὶ ἦλθεν B C^{vid} 700 1010 / 253 syr^{cs} (cop^{sa} omit καὶ) arm geo slav^{ms} Chrysostom // ἐλθεῖν N² C² D L W Δ Θ 073^{vid} 0106 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G P Σ] Lect it^a. aur. b. c. d. e. f. ff¹. ff². g¹. h. l. q vg syr^{p, h, pal} cop^{meq, bo, fay} eth slav^{ms} Origen Basil; Gaudentius Chromatius // ἐλθεῖν· ἦλθεν οὖν N^{*}

⁵ **30** {C} ἄνεμον ἰσχυρὸν B² C D L Δ Θ 0106 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G P Σ] Lect it^a. aur. b. c. d. e. f. ff¹. ff². g¹. h. l. q vg syr^{cs, s, p, h, pal} arm eth geo slav Origen Basil Chrysostom; Gaudentius Chromatius Jerome Augustine // ἄνεμον ἰσχυρὸν σφόδρα W (cop^{meq}) // ἄνεμον N B^{*} 073 33 vg^{ms} cop^{sa, bo, fay} NIV TOB

26 ἐταράχθησαν ... ἐστίν Lk 24.37 **29** καταβάς ... Πέτρος Jn 21.7 **31** Ὀλιγόπιστε ... ἐδίστασας Mt 8.26 **32** ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος Mk 4.39 **33** Ἀληθῶς ... εἶ Mt 16.16; 26.63; 27.54; Mk 14.61; 15.39; Lk 22.70; Jn 1.49 **36** ἵνα ... αὐτοῦ Mt 9.20-21; Mk 5.27-28; Lk 8.44

The Tradition of the Elders

(Mk 7.1-23)

15 Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς λέγοντες, **2** Διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσιν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας [αὐτῶν] ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. **3** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; **4** ὁ γὰρ θεὸς εἶπεν¹, **Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα**, καὶ, **Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτῳ**. **5** ὑμεῖς δὲ λέγετε, Ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῆς, **6** οὐ μὴ τιμήσει τὸν πατέρα αὐτοῦ²· καὶ ἠκυρώσατε τὸν λόγον³ τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν. **7** ὑποκριταί, καλῶς ἐπροφήτευσεν περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας λέγων,

¹ **4** {B} εἶπεν (see Mk 7.10) **κ¹** B D Θ 073 f¹³ 1 579 700 892 it^a. aur. b. c. d. e. ff¹. ff². g¹. l. q. vg syr^c. s. p. cop^{sa}. meg. bo. fay arm eth geo Diatessaron^{sy} Ptolemy^{Flora} Irenaeus^{lat} Origen Amphilochius Cyril; Ambrosiaster Chromatius Jerome Augustine // ἐνετείλατο λέγων **κ²** C L W Δ 0106 13 33 157 180 205 565 597 828 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N Σ] Lect it^f syr^h slav (Chrysostom) LB

² **6** {C} τὸν πατέρα αὐτοῦ **κ** B D it^a. d. e. syr^c cop^{sa} Origen^{lat}; Augustine // τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα 073 f¹³ 33 579 700 892 1071 1505 it^{ff}. g¹. l. vg Cyril^{2/5}; Jerome BTI? // τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ Θ f¹ 205 1424 / 184 / 1552 geo^B slav (Diatessaron^{arm}) Origen; Ambrosiaster BTI? // τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ C L W Δ 0106 0233 157 180 (565 1241 καὶ for ἢ) 597 1006 1010 1243 1292 1342 Byz [E F G N Σ] Lect it^{aur.} (b). (c). f. ff¹. (q) vg^(mss). cl. syr^(s). p. h. (cop^{meg.} bo) (arm) eth (geo^A) (Diatessaron^{sy}) (Chrysostom) Cyril^{2/5}. (1/5); Chromatius REB EU BTI? DHH

³ **6** {B} τὸν λόγον (see Mk 7.13) **κ¹** B D Θ 579 700 892 it^a. b. d. e. ff¹. ff² syr^c. s. p. h^{me} cop^{sa}. meg. bo arm eth geo^l. B Irenaeus^{lat} Origen Eusebius; Chromatius // τὸν νόμον **κ²** C 073 f¹³ 1010 slav Ptolemy^{Flora} // τὴν ἐντολὴν (see 15.3) L W (Δ omit τήν) 0106 0233 f¹ 33 157 180 205 565 597 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N Σ] Lect it^{aur.} c. f. g¹. l. q. vg syr^h geo^A Didymus^{vid} Chrysostom Cyril LB

2 οὐ ... ἐσθίωσιν Lk 11.38 **4** Τίμα ... μητέρα Ex 20.12; Dt 5.16 (Mt 19.19; Mk 10.19; Lk 18.20; Eph 6.2) **Ὁ** ... τελευτάτῳ Ex 21.17 (Lv 20.9)

8 Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾶ,
ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ·
9 μάτην δὲ σέβονται με

διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.

10 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον εἶπεν αὐτοῖς, Ἀκούετε καὶ συνίετε· **11** οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. **12** Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ λέγουσιν αὐτῷ, Οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν; **13** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Πᾶσα φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται. **14** ἄφετε αὐτούς· τυφλοὶ εἰσιν ὁδηγοὶ [τυφλῶν]⁴ τυφλὸς δὲ τυφλὸν εἰς ὁδηγῆ, ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται. **15** Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν [ταύτην]⁵. **16** ὁ δὲ εἶπεν, Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνητοί ἐστε; **17** οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται; **18** τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κάκεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. **19** ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται

⁴ **14** {C} τυφλοὶ εἰσιν ὁδηγοὶ τυφλῶν **κ**¹ L Z **Θ** 0233 *f*¹ *f*¹³ 33 205 579 700 892 1241 1424 *arm eth*^(TH) *geo it*^{a,aur,c,e,f,ff¹,ff²,g¹,l} *vg* (*vg*^{cl}) *syrr^h* *cop*^{meg,bo^{mss}} Origen^{gr, lat} Basil Cyril Theodoret; Cyprian Chromatius Jerome Augustine // τυφλοὶ εἰσιν ὁδηγοὶ B D 0237 *it*^d NIV REB // ὁδηγοὶ εἰσιν τυφλοὶ **κ**^{*}:² *cop*^{sa,bo, fay^{vid}} Eriphanus // ὁδηγοὶ εἰσιν τυφλοὶ τυφλῶν C (K *omit* τυφλοὶ) W Δ 0106^{vid} 157 180 565 597 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1505 *Byz* [E F G N O Σ] *Lect it*^a (*syrr^{c,s}*) *slav* Chrysostom

⁵ **15** {C} τὴν παραβολὴν ταύτην C D L W (Δ αὐτήν) **Θ** 0106 0233 (*f*¹³ ταύτην τὴν παραβολήν) 33 157 180 205 565 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G O Σ] *Lect it*^{a,aur,c,d,e,f,ff¹,ff²,g¹,l,q} *vg* *syrr^{c,s,p,h}* *cop*^{sa^{mss},meg} *arm eth geo slav* Basil Chrysostom; Jerome Augustine // τὴν παραβολὴν **κ B Z**^{vid} *f*¹ 579 700 892 *vg*^{mss} *cop*^{sa,bo} Origen Cyril; Chromatius REB

8-9 Is 29.13 I.XX **11** τὸ ἐκπορευόμενον ... ἄνθρωπον Mt 12.34 **13** Πᾶσα ... ἐκριζωθήσεται Jn 15.2 **14** τυφλοὶ ... ὁδηγῆ Mt 23.16, 24; Lk 6.39; Ro 2.19 τυφλὸς ... πεσοῦνται Lk 6.39 **15** Φράσον ... παραβολὴν Mt 13.36; Mk 4.10; 7.17; Lk 8.9 **18** τὰ ... ἐξέρχεται Mt 12.34 **19** Ro 1.29-31; 1 Cor 5.10-11; 6.9-10; Ga 5.19-21; Eph 5.3-5; Col 3.5, 8; 1 Tm 1.9-10; 2 Tm 3.2-4; 1 Pe 4.3; Re 21.8; 22.15

διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. **20** ταῦτά ἐστὶν τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

The Canaanite Women's Faith

(Mk 7.24-30)

21 Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος. **22** καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα ἔκραζεν λέγουσα, Ἐλέησόν με, κύριε υἱὸς Δαυὶδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. **23** ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠρώτουν αὐτὸν λέγοντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὅπισθεν ἡμῶν. **24** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. **25** ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνει αὐτῷ λέγουσα, Κύριε, βοήθει μοι. **26** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. **27** ἡ δὲ εἶπεν, Ναὶ κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. **28** τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Ὡ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

The Healing of Many People

29 Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ. **30** καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κυλλοὺς, κωφοὺς, καὶ ἑτέρους πολλοὺς καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς· **31** ὥστε τὸν ὄχλον θαυμάσαι βλέποντας κωφοὺς λαλοῦντας,

22 Ἐλέησον ... Δαυίδ Mt 9.27; 20.30, 31; Mk 10.47, 48; Lk 18.38, 39 **24** εἰς ... Ἰσραὴλ Mt 10.6 **27** ἐσθίει ... τραπέζης Lk 16.21 **28** μεγάλη ... πίστις Mt 8.10 γενηθήτω ... θέλεις Mt 8.13; 9.29 **29** Καὶ μεταβὰς ... Γαλιλαίας Mk 7.31 ἀναβὰς ... ἐκεῖ Mt 5.1 **31** ὥστε ... τυφλοὺς βλέποντας Mk 7.37

κυλλοὺς ὑγιεῖς⁶ καὶ χωλοὺς περιπατοῦντας καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν Ἰσραήλ.

The Feeding of the Four Thousand

(Mk 8.1-10)

32 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν· καὶ ἀπολύσαι αὐτοὺς νήσταις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ. **33** καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, Πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον; **34** καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπαν, Ἑπτὰ καὶ ὀλίγα ἰχθύδια. **35** καὶ παραγγείλας τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν **36** ἔλαβεν τοὺς ἐπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. **37** καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν. καὶ τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων ἦραν ἐπτὰ σφυρίδας πλήρεις. **38** οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. **39** Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἐνέβη εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια Μαγαδάν⁷.

⁶ **31** {C} λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς C L W Δ 0233 180 205 565 597 (700^e) 1006 1010 1292 1342 1505 Byz [E F G H P] *Lect^{pt}. AD* it^(d). ff. q) cop^{meg} slav Chrysostom // λαλοῦντας καὶ κυλλοὺς ὑγιεῖς D Θ f¹³ 33 157 1424 syr^{p, h} // λαλοῦντας **R** f¹ 579 700* 892 1184 it^{aur. b. c. ff¹, ff², g¹, k. 1} (it^e ἀκούοντας) vg syr^{c, s} eth Jerome Augustine // ἀκούοντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς B 1243 1211 (syr^{h, mk}) // ἀκούοντας, ἀλάλους λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς (1071) *Lect^{pt} // ἀκούοντας καὶ λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς N O Σ // transpose: χωλοὺς περιπατοῦντας καὶ κωφοὺς λαλοῦντας, τυφλοὺς βλέποντας καὶ κυλλοὺς ὑγιεῖς cop^{sm} (cop^{sm} omit καὶ κυλλοὺς ὑγιεῖς) // the dumb speaking, the lame walking, the blind seeing, and the deaf hearing cop^{bo} (arm) (geo)*

⁷ **39** {C} Μαγαδάν **R*** B D it^d (syr^p Magdu) // Μαγεδάν **R**² it^(a). aur. b7. c. e7. f. ff¹. ff²). g¹. 1? vg cop^{so} eth Eusebius; Jerome Augustine // Μαγδαλάν C N O W Σ* 33 205 565 579 1514 1672 (1 1074 Μαγδάλου) it^a cop^{meg, bo} // Μαγδαλά L Δ Θ f¹

32 Σπλαγχνίζομαι ... ὄχλον Mt 9.36; 14.14; Mk 6.34 **32-33** ἀπολύσαι ... τοσοῦτον Mt 14.15; Mk 6.36; Lk 9.12 **33** Mk 6.37; Jn 6.5 **34-37** Mt 14.17, 19-20; Mk 6.38-43; Lk 9.13-17; Jn 6.9-13 **38** Mt 14.21; Mk 6.44

The Demand for a Sign
(Mk 8.11-13; Lk 12.54-56)

16 Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειξαι αὐτοῖς. **2** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, [Ὀψίας γενομένης λέγετε, Εὐδία, πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός· **3** καὶ πρωί, Σήμερον χειμῶν, πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός. τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε;^a] **4** Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ. καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθεν.

The Leaven of the Pharisees and Sadducees
(Mk 8.14-21)

5 Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ πέραν ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν. **6** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. **7** οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες ὅτι^b Ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν. **8** γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; **9** οὔπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους

f¹³ 157 180 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505
Byz [E F G H Σ^c] Lect syr^b arm geo slav Chrysostom

¹ 2-3 {C} Ὀψίας γενομένης ... οὐ δύνασθε; (with minor variants; see Lk 12.54-56) C D L W Δ Θ f¹ 33 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N O Σ] Lect it^u. aur. b. c. d. e. f. ff¹. ff². g¹. l. q. vg syr^{p. h} cop^{bopt} eth geo slav Eusebian Canons Chrysostom; Juvencus Hilary Jerome Augustine // omit K B X f¹³ 157 579 syr^{c. s} cop^{sa}. meg. bopt¹ arm Origen; mss^{acc.} to Jerome REB EU

^a 3 Statement: WH GNB NIV NRSV EU^{nc} NBS TOB BTI // as text: REB^{mc} ^b 7 Causal: GNB NIV NBS DHH // Direct: EU LB BJ TOB BTI

1 Καὶ ... πειράζοντες Mt 19.3 ἐπηρώτησαν ... αὐτοῖς Mt 12.38; Lk 11.16; Jn 6.30; 1 Cor 1.22 4 Γενεὰ ... Ἰωνᾶ Mt 12.39; Lk 11.29 6 Ὁρᾶτε ... Φαρισαίων Lk 12.1 9 τοὺς ... ἐλάβετε Mt 14.13-21; Mk 6.34-44; Lk 9.11-17; Jn 6.1-13

ἐλάβετε; **10** οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων καὶ πόσας σφυρίδας ἐλάβετε; **11** πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτων εἶπον ὑμῖν; προσέχετε δὲ ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. **12** τότε συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπεν προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν ἄρτων² ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδασχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

Peter's Declaration about Jesus

(Mk 8.27-30; Lk 9.18-21)

13 Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων, Τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι³ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; **14** οἱ δὲ εἶπαν, Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. **15** λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; **16** ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. **17** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. **18** καὶ γὰρ δέ σοι

² **12** {C} τῶν ἄρτων **κ**² B L (I 1424 *omit preceding* τῆς ζύμης) 157 892 1241 / 184 / 211 / 292 / 387 / 514 / 1552 *it*^{aur. (e). g¹.1} *vg cop*^{sa^{ms}. meg. bo} Origen; (Ambrose) Jerome // τοῦ ἄρτου C W Δ 13 28 180 205 597 700 828 1006 1010 1071 1243 1292 1505 *Byz* [E F G H O Σ] *Lect it*^{c. f. q} *syrr^p. h* *cop*^{sa^{ms}. bo^{ms}} *eth geo^A slav* Chrysostom; Gaudentius BTI? DHH // τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων (*see* 16.11) **κ**^{*} 579 *it*^{m1} *syrc* // τῶν Φαρισαίων 33 // *omit* D Θ *f*¹³ 565 *it*^{a. b. d. m²} *syrs* *arm geo¹. B* Lucifer

³ **13** {B} τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι B *it*^c *vg cop*^{sa. meg. bo} *eth* Origen^{gr. lat} Cyril^{2/6}; Jerome // τίνα οἱ ἄνθρωποι εἶναι λέγουσιν **κ**^{*} (**κ**² 579 700 Cyril^{1/6} λέγουσιν εἶναι) // τίνα λέγουσίν με οἱ ἄνθρωποι εἶναι C W *arm geo slav* (Diatessaron^{am}) // τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι (*see* Mk 8.27; Lk 9.18) (D οἱ ἄνθρωποι λέγουσιν εἶναι) L Δ Θ *f*¹³ (I λέγουσιν εἶναι οἱ ἄνθρωποι) 28 33 157 180 205 565 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H O Σ] *Lect it*^{(a). aur. (b). (c). f. (m¹). n². g¹. l. (q). (r¹)} (*vg*^{ms}) (Irenaeus^{lat}) Adamantius^{vid} Epiphanius^{2/3, (1/3)} Chrysostom Severian Marcus-Eremita Cyril^{3/6} Theodotus-Ancyra John-Damascus; (Tertullian) (Hilary) (Ambrose) (Augustine)

λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. **19** δώσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. **20** τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός⁴.

Jesus Foretells His Death and Resurrection

(Mk 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

21 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. **22** καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ λέγων, Ἰλεώς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. **23** ὁ δὲ στραφεὶς εἶπεν τῷ Πέτρῳ, Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλον εἶ ἐμοῦ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. **24** Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. **25** ὃς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν. **26** τί γὰρ ὠφελήθησεται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; **27** μέλλει γὰρ ὁ

⁴ **20** {B} ὁ Χριστός **Κ*** B L Δ Θ f¹ f¹³ 28 180 565 597 700 1010 1342 1424 1505 168 1673 1813 11223 it^a. aur. b. c. ff¹. ff². g¹ vg^{mss} syr^c. p cop^{sa}mss arm geo² slav^{mss} Diatessaron Origen^{gr. lat} Chrysostom; Hilary Ambrose // Ἰησοῦς ὁ Χριστός **Κ²** C W 13 157 205 579 828 892 1006 1071 1241 1243 1292 Byz [E F G H Σ] Lect it^{d. l. l. q} vg syr^h cop^{sa}mss. meg. bu eth geo¹ slav^{mss} Jerome Augustine // ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς D it^c

18 σὺ εἶ Πέτρος Jn 1.42 ἐπὶ ... ἐκκλησίαν Eph 2.20 πύλαι ἄδου Job 38.17; Is 38.10; Wsd 16.13 **19** ὃ ἐὰν δήσης ... λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς Mt 18.18; Jn 20.23 **20** Mt 17.9; Mk 9.9 **23** Ὑπαγε ... Σατανᾶ Mt 4.10 **24** Εἰ ... μοι Mt 10.38; Lk 14.27 **25** Mt 10.39; Lk 17.33; Jn 12.25 **26** ἐὰν ... κερδήσῃ Mt 4.8-9 **27** μέλλει ... ἀγγέλων Mt 25.31

υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν⁵ αὐτοῦ. **28** ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσὶν τινες τῶν ᾧδε ἐστῶτων οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

The Transfiguration of Jesus

(Mk 9.2-13; Lk 9.28-36)

17 Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν. **2** καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς¹. **3** καὶ ἰδοὺ ᾤφθη αὐτοῖς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας συλλαλοῦντες μετ' αὐτοῦ. **4** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ᾧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσω ᾧδε² τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ

⁵ **27** {B} τὴν πράξιν **N² B C D L W Δ Θ f¹³ 33 157 180 205 565 579 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 Byz [E G H Σ] Lect** it^{aur. e. 1} vg^{ww. st} Origen Apollinaris Didymus^{dub} Chrysostom^{1/2}; Jerome^{tx} // τὰ ἔργα (see Ps 62.13) **N* F I 28 597 1424** it^{a. b. c. d. f. ff¹. ff². g¹. q} vg^{cl} syr^{c. p. h} cop^{sa. meg. bo} eth geo slav Hippolytus^{vid} Origen^{lat} Chrysostom^{1/2}; Jerome^{com} EU? // τὴν τάξιν 1505 / 184 // τὴν ἀξίαν / 387

¹ **2** {A} τὸ φῶς **N B C L W Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H O Σ] Lect** it^a syr^{p. h. pal} cop^{sa. meg. bo} arm eth geo¹ slav Origen^{gr. lat} Eusebius Asterius Chrysostom Cyril^{2/3} Hesychius Theodoret // χιτῶν (see 28.3) **D** it^{a. aur. b. c. d. e. f. ff¹. ff². g¹. l. n. r¹} vg syr^c cop^{bo. nss} ethTH geo² slav^{ms} Epiphanius Cyril^{1/3}; Hilary Chromatius Jerome

² **4** {B} ποιήσω ᾧδε **N B C 700* it^{b. ff²} vg^{ms} Chromatius^{2/4} Jerome // ποιήσω it^{ff¹} Chromatius^{1/4} // ποιήσωμεν ᾧδε **D L W Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 205 597 700^c 892 1006 1010 1071 1241 1243 1342 1424 1505 Byz [E F G H O Σ] Lect** it^{a. aur. c. d. (e). f. g¹. l. n. q} vg syr^{c. p. h. pal^{ms}?} cop^{sa. meg. bo} geo slav Origen^{gr. lat} Chrysostom; Chromatius^{1/4} Augustine // ποιήσωμεν ᾧδε **f¹ 565 1292 / 866** syr^{c. p. h. pal^{ms}?} eth // ποιήσωμεν 579 vg^{ms} arm (Diatessaron) Gregory-Elvira**

27 ἀποδώσει ... αὐτοῦ Ps 28.4; 62.12; Pr 24.12; Sir 35.19; Ro 2.6; Re 22.12 **28** τὸν ... αὐτοῦ Mt 10.23 ἐν ... αὐτοῦ Mt 20.21

17.2 2Pe 1.16-18

Μωϋσεὶ μίαν καὶ Ἡλίαν μίαν. **5** ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς, καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· ἀκούετε αὐτοῦ. **6** καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. **7** καὶ προσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀψάμενος αὐτῶν εἶπεν, Ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε. **8** ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν οὐδένα εἶδον εἰ μὴ αὐτὸν Ἰησοῦν μόνον.

9 Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, Μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἐγερθῆ. **10** καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ λέγοντες, Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; **11** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἡλίας μὲν ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα.^a **12** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἤδη ἦλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν· οὕτως καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. **13** τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

The Healing of a Boy with a Demon

(Mk 9.14-29; Lk 9.37-43a)

14 Καὶ ἐλθόντων πρὸς τὸν ὄχλον προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτὸν **15** καὶ λέγων, Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. **16** καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. **17** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε μεθ' ὑμῶν ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι

^a 11 Question: NA²⁶

5 Οὗτος ... εὐδόκησα Ps 2.7; Mt 3.17; 12.18; Mk 1.11; Lk 3.22; 2 Pe 1.17 ἀκούετε αὐτοῦ Dt 18.15; Ac 3.22 **9** Μηδενὶ ... ἐγερθῆ Mt 16.20 **10-11** Ἡλίαν ... πάντα Mal 4.5-6 **12** Ἡλίας ἤδη ἦλθεν Mt 11.14 **13** περὶ ... αὐτοῖς Lk 1.17 **17** γενεὰ ... διεστραμμένη Dt 32.5, 20

ὑμῶν; φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε. **18** καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. **19** Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; **20** ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν³ ὑμῶν· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβα ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν.⁴

Jesus Again Foretells His Death and Resurrection
(Mk 9.30-32; Lk 9.43b-45)

22 Συστρεφομένων⁵ δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, **23** καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

³ **20** {A} ὀλιγοπιστίαν **K B Θ** f¹ f¹³ 33 579 700 892 syr^c. pal cop^{sa}. meg. bo arm eth geo Diatessaron Origen // ἀπιστίαν C D L W Δ 28 157 180 205 565 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H O Σ] Lect it^a. aur. b. c. d. e. f. ff¹. ff². g¹. l. n. q. r¹ vg syr^s. p. h slav Chrysostom; (Hilary) Jerome Augustine Speculum BTI

⁴ **20** {A} omit verse 21 **K* B Θ** 33 579 892* 1253 it^e. ff¹ syr^c. s. pal cop^{su}. bo^{pt} eth^{ms} geo^{1-A} // add verse 21: τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ (see Mk 9.29) (**K**² ἐκβάλλεται for ἐκπορεύεται) C D L W Δ f¹ f¹³ 28 157 180 (205 1505 11074 ἐξέρχεται) 565 597 700 892^c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 Byz [E F G H O Σ] Lect (1184) (1514) it^a. aur. b. c. d. e. f. ff². g¹. l. n. q. r¹ vg (syr^s. h) cop^(meg). bo^{pt} arm eth^{pp}. TH geo^B slav Origen Asterius Basil Chrysostom; Hilary Ambrose Jerome Augustine TOB BTI

⁵ **22** {B} συστρεφομένων **K B** f¹ 892 it^a. aur. b. d. f. ff². g¹. l. n. q vg cop^{sa}ms^{ss} Hilary Jerome Augustine // ἀναστρεφομένων C (D αὐτῶν δὲ ἀναστρεφομένων) L W Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H O Σ] Lect it^e. e. ff¹ cop^{sa}ms^{ss}. meg. bo arm? eth geo slav Chrysostom^{lem} // ὑποστρεφόντων 579

18 ἐθεραπεύθη ... ἐκείνης Mt 8.13; 9.22; 15.28; Jn 4.52-53 **20** ἐὰν ... μεταβήσεται Mt 21.21; Mk 11.23; Lk 17.6; 1 Cor 13.2 **23** ἀποκτενοῦσιν ... ἐγερθήσεται Mt 16.21

Payment of the Temple Tax

24 Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καφαρναοὺμ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπαν, Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ [τὰ] δίδραχμα; **25** λέγει, Ναί. καὶ ἐλθόντα εἰς τὴν οἰκίαν προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων, Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; **26** εἰπόντος δέ⁶, Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων, ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. **27** ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἄρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις στατήρα· ἐκείνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

The Greatest in the Kingdom

(Mk 9.33-37; Lk 9.46-48)

18 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; **2** καὶ προσκαλεσάμενος παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν **3** καὶ εἶπεν, Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. **4** ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. **5** καὶ ὅς ἐὰν δέξῃται ἐν παιδίῳ τοιοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.

⁶ **26** {B} εἰπόντος δέ B Θ 1 700 892* it^{(n, aur. b). c. e. ff¹. (n². g¹. l. n)} (vg) vg^{mss} syr^{pal} cop^{sa}. bo^{pl} arm eth^{pp. TH} Chrysostom; (Jerome) // εἰπόντος δὲ τοῦ Πέτρου 892^{mg} Origen^{gr. (lat 1/2)}; (Juvenius) (Ambrose) // λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος (H 28 1505 / 1223 omit ὁ) W Δ f¹³ 157 180 205 565 579 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 Byz [E F G Σ] Lect it^{f. (q)} syr^{c. p. h} (cop^{meg}) eth^{ms} geo² slav Origen^{lat 1/2} Basil // λέγει αὐτῷ D it^d syr^c cop^{bo^{mss}} geo¹? // ὁ δὲ ἔφη, Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. εἰπόντος δέ X cop^{bo^{pl}} eth^{ms} // λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. εἰπόντος δὲ αὐτοῦ C (L omit αὐτοῦ)

24 τὰ δίδραχμα Ex 30.13; 38.26

18.1 Lk 22.24 **2-3** Mt 19.14; Mk 10.15; Lk 18.17 **4** Mt 20.26-27; Mk 10.43-44; Lk 22.26 **5** Mt 10.40; Lk 10.16; Jn 13.20

Temptations to Sin
(Mk 9.42-48: Lk 17.1-2)

6 Ὃς δ' ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πι-
στευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρεи αὐτῷ ἵνα κρεμασθῆ μύλος ὀνίκος
περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆ ἐν τῷ πελάγει τῆς
θαλάσσης. **7** οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων· ἀνάγκη γὰρ
ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ δι' οὗ τὸ σκάν-
δαλον ἔρχεται. **8** Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει
σε, ἔκκοπον αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοί ἐστιν εἰσελθεῖν
εἰς τὴν ζωὴν κυλλὸν ἢ χωλὸν ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα
βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. **9** καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου
σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοί ἐστιν
μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα
βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

The Parable of the Lost Sheep
(Lk 15.3-7)

10 Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω
γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουσιν
τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.¹ **12** Τί ὑμῖν
δοκεῖ; ἐὰν γένηται τινὶ ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα καὶ πλανηθῆ
ἐν ἑξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφήσει τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ
πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; **13** καὶ ἐὰν γένηται εὐρεῖν
αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς
ἐνενήκοντα ἐννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις. **14** οὕτως οὐκ ἔστιν

¹ **10** {B} omit verse 11 **K B L* Θ* f^{1,3} 1* 33 892*** it^e. ff¹ syr^o. pal cop^{sa}. meg. bo^{pl}
Origen^{vid} Eusebian Canons; Juvencus Jerome // add verse 11: ἦλθεν γὰρ ὁ υἱὸς
τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός D W Δ Θ^c 078^{vid} 1^c 28 180 205 565 597
700 1006 1071 1241 1292 1424 Byz [E F H N Σ] Lect^{pt}. AD it^(a). aur. (b). d. (f). ff². g¹. (t. n).
v^a. ff¹ vg syr^o. P arm geo Chrysostom; Hilary Chromatius BTI // add verse 11: ἦλθεν
γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός (see Lk 19.10) G
(L^c omit καί) 157 579 892^c 1010 1243 1342 1505 Lect^{pt} (it^e) syr^h cop^{bopt} eth slav

θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν² τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μικρῶν τούτων.

A Brother Who Sins

(Lk 17.3)

15 Ἐὰν δὲ ἀμαρτήσῃ [εἰς σε]³ ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. εἴαν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· **16** εἴαν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα· **17** εἴαν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· εἴαν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης.

18 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὅσα εἴαν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν οὐρανῷ, καὶ ὅσα εἴαν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν οὐρανῷ. **19** Πάλιν [ἀμὴν] λέγω⁴ ὑμῖν ὅτι εἴαν δύο

² **14** {C} ὑμῶν **κ** D^c L W Δ f¹ 28 205 565^{vid} 597 1006 1071 1292 1342 1505 Byz [E G] *Lect*^{pt.} AD it^a.aur.b.c.d.e.f. ff¹. ff². g¹. h. i. n. q vg syr^c. p. h^{me} slav Chrysostom; Jerome Augustine Speculum // ἡμῶν D* 1890 Chrysostom^{ms} // μου B F H N O Θ Σ 078 f¹³ 33 157 180 579 700 892 1010 1241 1243 1424 *Lect*^{pt.} syr^s. h cop^{sa}. meg. b^a arm eth geo Origen Macarius/Symeon // omit syr^{pal} (Apostolic Constitutions including τοῦ ἐν οὐρανοῖς)

³ **15** {C} ἀμαρτήσῃ εἰς σε D L Δ Θ 078 f¹³ 28 157 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 Byz [E F G H N O Σ] *Lect*^{pt.} AD it^a.aur.b.c.d.e.f. ff¹. ff². g¹. h. i. n. q. (r¹) vg cop^{meg}. bo^{pt} arm eth geo slav^{ms} Basil^{ms} Chrysostom^{ms}; Hilary Lucifer Pacian Chromatius Jerome Augustine⁶⁷ // ἀμαρτή εἰς σε W 33 180 1342 (1424) 1505 *Lect*^{pt.} Basil^{5/9} Didymus Chrysostom Theodoret // ἀμαρτήσῃ **κ** B l 579 slav^{ms} Cyril; Augustine¹⁷ REB EU TOB // ἀμαρτή (Lk 17.3) Origen^{lem} Basil^{4/9}

⁴ **19** {C} πάλιν ἀμὴν λέγω B 058 13 28 33 157 180 205 597 700 828 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^a.b.c.f.g¹.h.n.(q).r¹ vg^{ms} syr^c. s. pal^{ms} geo¹ Origen^{lat} Basil // πάλιν λέγω **κ** D L l 579 892 1524 it^{aur}. d. e. ff². 1 vg syr^p. pal^{ms} arm geo² Origen^{lem}; Jerome NIV REB EU TOB BTI DHH? // πάλιν δὲ λέγω N O (W πάλιν δὲ ὑμῖν λέγω) Δ Σ Chrysostom syr^h eth // ἀμὴν λέγω f¹³ 565 1424 it^{ff} // λέγω δὲ Cyprian^{1/3} (Cyprian^{2/3}) (Speculum)

15 Lv 19.17; Lk 17.3 **16** ἐπὶ ... ῥῆμα Dt 19.15; Jn 8.17; 2Cor 13.1; 1Tm 5.19 **18** Mt 16.19; Jn 20.23 **19** εἴαν ... οὐρανοῖς Mt 7.7; 21.22; Mk 11.24; Jn 15.7; 16.23; Jas 1.5; 1Jn 3.22; 5.14-15

συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. **20** οὗ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

The Parable of the Unforgiving Servant

21 Τότε προσελθὼν ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἐπτάκις;
22 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά. **23** Διὰ τοῦτο ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησεν συναῖραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. **24** ἄρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν προσ-
 ηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. **25** μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριοςπραθῆναι καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντα ὅσα ἔχει, καὶ ἀποδοθῆναι.
26 πεσὼν οὖν ὁ δούλος προσεκύνει αὐτῷ λέγων⁵, Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι. **27** σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ τὸ δάνειον ἀφήκεν αὐτῷ. **28** ἐξελθὼν δὲ ὁ δούλος ἐκείνος εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγεν λέγων, Ἀπόδος εἴ τι ὀφείλεις. **29** πε-
 σὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ παρεκάλει αὐτὸν λέγων, Μακρο-
 θύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ ἀποδώσω σοι. **30** ὁ δὲ οὐκ ἠθέλεν ἀλλ' ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἕως ἀποδοῦναι τὸ ὀφειλόμενον. **31** ἰδόντες οὖν οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν σφόδρα καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ ἑαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα. **32** τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ, Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφήκα

⁵ **26** {A} λέγων B D Θ 700 it^a, c, d, e, ff^{1, 1} vg syr^{c, s} arm geo Origen Chrysostom; Lucifer // λέγων, Κύριε R L W Δ 058 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G O Σ] Lect it^{aur}, (b), f, ff², g¹, (h), q, (r¹) vg^{mss} syr^{p, h, pal} cop^{sa, neg, bo} eth slav Origen^{lat} Asterius; Chromatius

σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· **33** οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς κἀγὼ σὲ ἠλέησα; **34** καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασιανισταῖς ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. **35** Οὕτως καὶ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφήτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν.

Teaching about Divorce
(Mk 10.1-12)

19 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου. **2** καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ.

3 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν; **4** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ κτίσας¹ ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; **5** καὶ εἶπεν, Ἔνεκα τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. **6** ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ σὰρξ μία. ὁ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. **7** λέγουσιν αὐτῷ, Τί οὖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολύσαι [αὐτήν]²; **8** λέγει αὐτοῖς ὅτι

¹ **4** {B} κτίσας (see Mk 10.6) B Θ 1 700 it^c syr^{pal} cop^{sa}. meg. bo arm eth^{pp}. ms. (TH) geo Origen (Methodius) Serapion Athanasius Ps-Clementines // ποιήσας K C D (L 579 ἐποίησας for ὁ ποιήσας) W Z Δ 0233 f¹³ 28 157 180 205 565 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H O Σ] Lect it^a. aur. b. c. d. f. ff¹. ff². g¹. h. l. q vg syr^c. s. p. h slav Origen^{lat} Apostolic Constitutions Chrysostom Cyril: Hilary Ambrosiaster Jerome Augustine Speculum

² **7** {C} ἀπολύσαι αὐτήν B C W Δ 078^{vid} 087^{vid} (0233 ἀπολύειν for ἀπολύσαι) f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292

34 παρέδωκεν ... ὀφειλόμενον Mt 5.25-26; Lk 12.58-59 **35** Mt 6.15; Mk 11.25; Eph 4.32; Col 3.13

19.1 Καὶ ... τούτους Mt 7.28; 11.1; 13.53; 26.1 **3** Καὶ ... αὐτόν Mt 16.1 **4** ἄρσεν ... αὐτούς Gn 1.27; 5.2 **5** Ἔνεκα ... μίαν Gn 2.24 (Eph 5.31) ἔσονται ... μίαν (1 Cor 6.16) **7** δοῦναι ... αὐτήν Dt 24.1; Mt 5.31

Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολύσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. **9** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνεία καὶ γαμῆσῃ ἄλλην μοιχᾶται^{3,4}. **10** λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ [αὐτοῦ]⁵, Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμῆσαι. **11** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ πάντες χωροῦσιν τὸν λόγον [τοῦτον]⁶ ἀλλ' οἷς δέδοται.

1342 1424 1505 Byz [E F G H N O Σ] Lect it^{f, q} syr^{p, h} cop^{bo, ms} eth^{pp, ms, TH} slav Chrysostom // ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα it^{b, c, ff2} vg^{ms} syr^{c, s} Irenaeus^{lat}; Ambrose Speculum // ἀπολύσαι (see Mk 10.4) & D L Z Θ 1 579 700 it^{a, aur, d, e, ff1, g1, h, l} vg syr^{pal} arm eth^{ms} geo Origen; Jerome Augustine EU? TOB

³ **9** {B} μὴ ἐπὶ πορνεία καὶ γαμῆσῃ ἄλλην μοιχᾶται & (C* ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι) C³ L (W omit καί) Z Δ Θ 078 28 157 180 205 565 579 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^l vg syr^{p, h} arm eth^{pp} Basil; Jerome // παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι (see 5.32) B 0233 1 1547 it^{ff1} (syr^{pal}) cop^{bo} ethTH slav Origen^{gr} Cyril // παρεκτὸς λόγου πορνείας καὶ γαμῆσῃ ἄλλην μοιχᾶται D f¹³ 33 (597) / 184 / 1016 it^{a, aur, b, c, d, e, f, ff2, g1, h, q, r1} vg^{ms} (syr^c) cop^{sa, (bo, ms)} Origen^{lat} Chrysostom; Speculum

⁴ **9** {B} no addition after μοιχᾶται / μοιχευθῆναι (see footnote 3) & C³ D L Z 828 1241 1253 / 1074 it^{a, b, d, e, ff2, g1, h, l, r1} vg^{ms} syr^c cop^{sa, bo, ms} Origen // add after μοιχᾶται / μοιχευθῆναι: καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμῆσας μοιχᾶται (see Mk 10.11) B 28 157 180 205 597 700 892 1006 1071 1243 1292 1342 Byz [E F G H] Lect it^{aur, c, f, q} vg arm eth geo Origen^{lat 1/2} Basil Cyril; Jerome // add after μοιχᾶται / μοιχευθῆναι: καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμῶν μοιχᾶται C* N O W Δ Θ Σ 078 0233 f¹ f¹³ 33 (565) (579 ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρός) 1010 1424 1505 / 547 cop^{bo} slav Speculum // add after μοιχευθῆναι: ὡσαύτως καὶ ὁ γαμῶν ἀπολελυμένην μοιχᾶται ℑ²⁵ (cop^{meg})

⁵ **10** {C} μαθηταὶ αὐτοῦ ℑ²⁵ C D L W Z Δ 078 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{a, aur, b, c, d, e, f, ff2, h, l, q, r1} vg syr^{c, s, p, h, pal} cop^{sa, mss, bo} arm eth geo slav Augustine // μαθηταὶ ℑ^{71vid} & B Θ it^{e, ff1, g1} cop^{am, meg} Juvencus Jerome Speculum NIV REB EU TOB BTI

⁶ **11** {C} τὸν λόγον τοῦτον & C D L W Z Δ (Θ) 078 0233 f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892me 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{a, aur, b, c, d, e, f, ff1, ff2, g1, h, l, q, (r1)} vg syr^{c, s, p, h} cop^{sa, meg, bo} arm, eth^{pp, ms, (TH)} geo slav Basilidians^{acc, to} Clement Clement Origen^{lat} Basil Theodoret

9 Mt 5.32; 1 Cor 7.10-11 **10** οὐ ... γαμῆσαι 1 Cor 7.1-2, 7-9 **11** Οὐ ... δέδοται 1 Cor 7.7, 9, 17

12 εἰσὶν γὰρ εὐνοῦχοι οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω.

Little Children Blessed
(Mk 10.13-16; Lk 18.15-17)

13 Τότε προσηνέχθησαν αὐτῷ παιδία ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῆ αὐτοῖς καὶ προσεύξῃται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς.
14 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἄφετε τὰ παιδία καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. **15** καὶ ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.

The Rich Young Man
(Mk 10.17-31; Lk 18.18-30)

16 Καὶ ἰδοὺ εἷς προσελθὼν αὐτῷ εἶπεν, Διδάσκαλε⁷, τί ἀγαθὸν ποιήσω ἵνα σχῶ ζωὴν αἰώνιον; **17** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός⁸· εἰ δὲ θέλεις

Ammonius-Alexandria; Cyprian^{1/2} Ps-Cyprian Ambrose Jerome^{2/4} Augustine Speculum // τὸν λόγον B 1 892* / 184 it^e syr^{pal} cop^{bo^{ms}} eth^{ro} Origen Apollinaris Theodore John-Damascus^{vid}; Cyprian^{1/2} Jerome^{2/4} // omit Chrysostom

⁷ **16** {A} διδάσκαλε κ B D L 1 892* 1010 it^{a, d, c, f¹} cop^{bo^{pl}} eth^{pp} geo¹ Origen^{1/2}; Hilary // διδάσκαλε ἀγαθέ (see Mk 10.17; Lk 18.18) C W Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{mg} 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{aur, b, c, f, ff², i, r¹} vg syr^{c, s, p, h, pal} cop^{sa, meg, bo^{pl}} arm eth^{ms, TH} geo² slav Marcus^{acc. to Irenaeus} Justin Origen^{1/2} Basil Cyril-Jerusalem Chrysostom^{lem}; Juvenius Jerome

⁸ **17** {A} τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός κ B² (B* omit εἷς) (D omit τοῦ and ὁ) L Θ (1 700 omit ὁ) (892* οὐδεὶς for εἷς) it^{a, d} (syr^{c, pal^{ms}}) arm eth^{pp} geo¹ Origen // τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός, ὁ θεός it^{aur, b, c, f, ff¹, ff², i, r¹} (it^e ὁ πατήρ for ὁ θεός) vg (syr^{c, h^{mg}, pal^{ms}}) cop^{meg, bo} geo^{2, (A)} Novatian Jerome // τί με λέγεις ἀγαθόν; εἷς ἐστὶν ἀγαθός, ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Marcus^{acc. to Irenaeus} Justin Naassenes^{acc. to Hippolytus} (Ps-Clementines) // τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός εἰ μὴ εἷς ὁ θεός (see Mk 10.18; Lk 18.19) C W Δ f¹³ 28 33 157 180 205 565 (579) 1006 1010 1071 1241 1243 1292

εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, τήρησον τὰς ἐντολάς. **18** λέγει αὐτῷ, Ποίας; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Τὸ **Οὐ φονεύσεις, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐ ψευδομαρτυρήσεις, 19 Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καί, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. 20** λέγει αὐτῷ ὁ νενίσκος, Πάντα ταῦτα ἐφύλαξα· τί ἔτι ὑστερῶ; **21** ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς [τοῖς] πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι. **22** ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον ἀπῆλθεν λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πλούσιος δυσκόλως εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. **24** πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον¹⁰ διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. **25** ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐξεπλήσσοντο σφόδρα λέγοντες, Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι; **26** ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστιν, παρὰ δὲ θεῷ πάντα δυνατά. **27** Τότε ἀπο-

1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{f, q} syr^{n, h} cop^{sa, bo^{ms}} eth^{ms, TH} slav Basil Chrysostom // τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεοῦ (892: οὐδεὶς ἐστίν) it^{g^{1, h}} Eusebius; Augustine

⁹ **20** {A} ἐφύλαξα **κ*** B L Θ f¹ 579 700 it^{aur, it^{1, g^{1, 1}}} vg Cyprian Juvencus? Jerome // ἐφύλαξα ἐκ νεότητος (see Lk 18.21) (**κ**² νεότητός μου) D it^d // ἐφύλαξάμην ἐκ νεότητός μου (see Mk 10.20) C W Δ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H O Σ] Lect it^{a, b, c, e, f, it², h, n, q} vg^{cl} syr^{(c, s), p, h, pal} cop^{sa, meg, bo} arm eth geo slav Origen^{gr, lat} Marcellus Chrysostom (Cyril); (Hilary) Ambrose Augustine

¹⁰ **24** {A} κάμηλον (see Mk 10.25; Lk 18.25) **κ B C D L W Z Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H O Σ] Lect it^{a, aur, c, d, f, it^{1, it², g^{1, h, l, n, q, r¹}}} vg syr^{c, s, p, pal} cop^{sa, meg, bo} eth slav Origen^{gr, lat} Chrysostom; Hilary Ambrose Gaudentius Jerome Augustine // κάμιλον (by itacism?) 579 1424 1211 1524 1673 1858 1859 1866 Cyril**

17 τήρησον τὰς ἐντολάς Lv 18.5; Lk 10.28 **18-19** Οὐ φονεύσεις ... μητέρα Ex 20.12-16; Dt 5.16-20 (Ro 13.9) **19** Ἀγαπήσεις ... σεαυτόν Lv 19.18 (Mt 5.43; 22.39; Lk 10.27; Ro 13.9) **21** πώλησον ... πτωχοῖς Mk 14.5; Lk 12.33; Jn 12.5; Ac 2.45; 4.34-37 ἔξεις ... οὐρανοῖς Mt 6.20 **22** ἀπῆλθεν ... πολλά Ps 62.10 **26** παρὰ δὲ ... δυνατά Gn 18.14; Job 42.2; Zch 8.6 Lxx

κριθεῖς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; **28** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. **29** καὶ πᾶς ὅστις ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα¹¹ ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα¹² λήμψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. **30** Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.

The Workers in the Vineyard

20 Ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτὸν μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. **2** συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. **3** καὶ ἐξελθὼν περὶ τρίτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργοὺς **4** καὶ ἐκείνοις εἶπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον δώσω ὑμῖν. **5** οἱ δὲ

¹¹ **29** {C} πατέρα ἢ μητέρα (see Mk 10.29) B it^a n syr^{pal} Chrysostom; (Victorinus-Pettau) // πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα R C L W Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{aur. c. f. g¹. h. l. q} vg syr^{p. h} cop^{sa. meg. bo} arm eth geo slav Basil Gregory-Nyssa Cyril; Ambrose Jerome // μητέρα D it^{b. d. ff¹. ff²} (syr^c μητέρα ἢ γυναῖκα) syr^a Hilary Paulinus-Nola Speculum // γονεῖς (see Lk 18.29) I (it^e) (Irenaeus^{lat}) Origen

¹² **29** {B} ἑκατονταπλασίονα (see Mk 10.29) R C D (D* -πλάσιον) W Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{g. aur. b. c. d. e. f. ff¹. ff². g¹. h. l. n. q. (r¹)} vg syr^{c. s. p. h} cop^{bo} arm eth^{ro. pp. TH} geo slav Asterius Basil Gregory-Nyssa Chrysostom; Victorinus-Pettau Hilary Ambrose Paulinus-Nola Jerome Speculum // πολλαπλασίονα (see Lk 18.30) B L 579 1010 syr^{pal} cop^{sa. meg} eth^{ms} Origen Cyril REB TOB

28 ὅταν ... αὐτοῦ Dn 7.9-10; Mt 25.31 ὅταν ... θρόνους Mt 20.21; Mk 10.37; Re 3.21 καθήσεσθε ... Ἰσραὴλ Lk 22.30 **29** ζωὴν ... κληρονομήσει Mt 19.16; Lk 10.25 **30** Mt 20.16; Lk 13.30

20.1 ἀνθρώπῳ ... αὐτοῦ Mt 21.28. 33 **2** συμφωνήσας ... ἡμέραν Tob 5.15

ἀπῆλθον. πάλιν [δὲ] ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως. **6** περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ἐξελθὼν εὔρεν ἄλλους ἐστῶτας καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; **7** λέγουσιν αὐτῷ, Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα. **8** ὁψίας δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, Κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθὸν ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων. **9** καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον. **10** καὶ ἐλθόντες οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι πλεῖον λήμψονται· καὶ ἔλαβον [τὸ] ἀνὰ δηνάριον καὶ αὐτοί¹. **11** λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότη **12** λέγοντες, Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βαστάσασιν τὸ βᾶρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα. **13** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἐνὶ αὐτῶν εἶπεν, Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; **14** ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπάγε. θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί· **15** [ἦ]² οὐκ ἔξεστίν μοι ὁ θέλω ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς; ἢ ὁ ὀφθαλμὸς σου πονηρὸς ἐστίν ὅτι ἐγὼ ἀγαθὸς εἰμι; **16** Οὕτως ἔσσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι³.

¹ **10** {C} τὸ ἀνὰ δηνάριον καὶ αὐτοί **κ** **λ** **ζ** **θ** 33^{vid} // ἀνὰ δηνάριον καὶ αὐτοί **B** *eth* // τὸ ἀνὰ δηνάριον 085 *it*^d *Diatessaron*^{sr?} // καὶ αὐτοί ἀνὰ δηνάριον **D** **W** **Δ** 0300 *f*¹ *f*¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [**E** **F** **G** **H**] *Lect it*^{a, aur. b. c. f. fl.} *it*^{2, g¹, h. i. n. q} *vg* *Origen*^{lat} *Chrysostom* // καὶ αὐτοί τὸ ἀνὰ δηνάριον **C** **N** **O** **Σ**

² **15** {C} ἦ **κ** **C** **W** **Δ** 085 *f*¹ *f*¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [**E** **F** **G** **H** **N** **O** **Σ**] *Lect it*^{a, aur. b. c. e. f. fl.} *it*^{2, g¹, h. i. n. q. r} *vg* *syr*^{p. h. palms} *cop*^{sa. meg. bo} *arm geo slav* (*Diatessaron*?) *Origen*^{lat} *Chrysostom* *Nilus*; *Augustine* // *omit* **B** **D** **L** **Z** **θ** 700 / 1016 *it*^d *syr*^{c. s} *eth* **NIV** **REB** **EU** **BTI**?

³ **16** {A} ἔσχατοι. **κ** **B** **L** **Z** 085 892* 1243* 1342 (1424) *cop*^{sa. bo}^{pl} *Diatessaron* // ἔσχατοι. πολλοὶ γὰρ εἰσιν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί (*see* 22.14) **C** **D** **W** **Δ** (**θ** οἱ κλητοί) 0300 *f*¹ *f*¹³ (28) 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{mg} 1006 1010 1071 1241 1243^c 1292 1505 *Byz* [**E** **F** **G** **H** **N**^{vid} **O** **Σ**] *Lect* (1547)

A Third Time Jesus Foretells His Death and Resurrection

(Mk 10.32-34; Lk 18.31-34)

17 Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβεν τοὺς δώδεκα [μαθητάς]⁴ κατ' ἰδίαν καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς, 18 Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν, καὶ κατακρινούσιν αὐτὸν θανάτῳ 19 καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται.

The Request of James and John

(Mk 10.35-45)

20 Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς προσκυνούσα καὶ αἰτοῦσά τι ἀπ' αὐτοῦ. 21 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις; λέγει αὐτῷ, Εἰπέ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου εἰς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. 22 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν⁵;

(I 859) (I 1627) *it*^{aur. b. (c). d. e. f. ff¹. ff². g¹. h. (l). n. (q)} *vg syr^c. s. p. h. pal *cop^{meg. bo^{pl}}* *arm eth geo slav Chrysostom; Jerome**

⁴ 17 {C} τοὺς δώδεκα μαθητάς B C W Δ 085 28* 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1071 1241 1243 1292 1505 *Byz* [E F G H N O Σ] 168 176 1673 1813 11223 *it^{b. f. ff². h. l. q}* *vg syr^h cop^{sa^{ms}. meg} geo² slav Chrysostom^{lem}; Hilary Augustine // τοὺς δώδεκα μαθητάς αὐτοῦ 13 28^c 828 892me 1010 1342 1424 *Lect* (I 184) *it^{a. aur. c. (e). ff¹. g¹. n}* *vg^{ms} syr^p cop^{sa^{ms}} eth^{pp. ms. TH} Origen^{lat}; Jerome DHH? // τοὺς δώδεκα (see Mk 10.32; Lk 18.31) K D L Z^{vid} Θ *fⁱ f¹³ 892** *it^d syr^c. s. cop^{bo} arm eth^{ms} geo¹ Origen^{br} TOB***

⁵ 22 {A} πίνειν. K D L Z Θ *f¹³ 1* *it^{aur. b. c. d. e. ff¹. ff². g¹. l. n. r¹}* *vg syr^c. s. cop^{sa. meg. bo^{pl}}* *eth^{pp} Diatessaron Ambrose Jerome Augustine Speculum // πίνειν. B 085 // πίνειν ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι (see Mk 10.38) C (G 579 πίνειν) W Δ 13 28 33 (205 1424 πίνω for μέλλω πίνειν) 565 597 700 828 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1505 *Byz* [E H O Σ] *Lect it^{(f). h. q} syr^{p. h} arm geo² slav Origen^{lat} Marcus^{acc. to Irenaeus} // πίνειν καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι 157 (180) 892 1071 (1673 πίνειν) I^{AD} cop^{bo^{pl}} ethTH geo¹ Chrysostom**

18 Mt 16.21; 17.22-23; Lk 9.22 19 τῇ ... ἐγερθήσεται Mt 16.21; 17.23; Lk 9.22; 24.7, 46; Ac 10.40; 1 Cor 15.4 21 καθίσωσιν ... βασιλείᾳ σου Mt 19.28; Lk 22.30 22 τὸ ... πίνειν Mt 26.39; Jn 18.11

λέγουσιν αὐτῷ, Δυνάμεθα. **23** λέγει αὐτοῖς, Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν [τοῦτο] δοῦναι⁶, ἀλλ' οἷς ἠτοιμάσται ὑπὸ τοῦ πατρός μου. **24** Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. **25** ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν, Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. **26** οὐχ οὕτως ἔσται⁷ ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὅς ἐάν θέλη ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος, **27** καὶ ὅς ἂν θέλη ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται ὑμῶν δοῦλος· **28** ὡσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθεν διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

The Healing of Two Blind Men

(Mk 10.46-52; Lk 18.35-43)

29 Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἰεριχῶ ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. **30** καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, [κύριε,]⁸ υἱὸς Δαυΐδ. **31** ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν

⁶ **23** {C} οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι C D W Δ 085 33 597 1010 1342 1505 1292 1514 11552 (it⁹) (syr^h) eth slav Origen^{dub} Chrysostom^{1/2} // οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι (see Mk 10.40) & B L Z Θ f¹ f¹³ 28 157 180 205 579 700 892 1006 1071 1241 1243 1292 1424 Byz [E G H N O Σ] Lect it^{a, aur, b, c, d, e, f, ff¹, ff², g¹, (h), i, n, (r¹)} vg syr^p cop^{sa, meg, bo} arm geo Origen Didymus^{dub} Epiphanius Chrysostom^{1/2}; Ambrose Jerome Augustine Speculum Varimadum Vigilius // τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι 565 168 176 1673 (syr^{c, s}) (Macarius/Symeon)

⁷ **26** {B} ἔσται & C L W Δ Θ 085 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N O Σ] Lect it^{a, aur, b, c, e, f, ff¹, ff², g¹, h, i, n, q, r¹} vg cop^{sa^{ms}, meg, bo} arm eth^{pp} geo² slav Origen^{lat}; Jerome // ἐστίν (see Mk 10.43) B D Z it^d cop^{sa^{ms}} eth^{TH?} geo¹ Speculum

⁸ **30** {C} ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε (see 20.31) Ϛ^{45vid} C W Δ 1 28 33 180 579 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H O] Lect it^{f, g} syr^{p, h} cop^{sa^{ms}} eth^{pp, TH} slav Origen Chrysostom^{lem} // ἐλέησον ἡμᾶς, Ἰησοῦ (see Mk 10.47; Lk 18.38) & Θ f¹³ 700 it^{c, e, h, n} syr^{pal^{ms}} cop^{meg} arm geo // ἐλέησον

αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μείζον ἔκραξαν λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε⁹, υἱὸς Δαυίδ. **32** καὶ σταῖς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν, Τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν; **33** λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. **34** σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἤψατο τῶν ὀμμάτων αὐτῶν, καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

The Triumphal Entry into Jerusalem

(Mk 11.1-11; Lk 19.28-38; Jn 12.12-19)

21 Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγὴ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τότε Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητὰς **2** λέγων αὐτοῖς, Πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. **3** καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτῶν χρειάν ἔχει^a εὐθὺς δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς.^b **4** Τοῦτο δὲ γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,

5 Εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών
 Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι
 πρᾶς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον
 καὶ ἐπὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου.

ἡμᾶς, κύριε Ἰησοῦ Ν Σ // ἐλέησον ἡμᾶς (see 9.27) D 13 157 205 565 / 1016
 it^{b, d, n¹, n²} syr^c cop^{sa^{ms}} eth^{ms} // κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς B Z^{vid} 085 it^{aur, g¹, i, e¹} vg cop^{sa^{ms}},
 (ho^{ms}) Jerome Augustine // κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς, Ἰησοῦ L 892 syr^{pal^{ms}} cop^{sa^{ms}}, (ho)
⁹ **31** {C} ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε (see 20.30) C W Δ 1 28 33 180 565 597
 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N O Σ] Lect it^{(e), f, ff², q}
 syr^{c, h} cop^{sa^{ms}, meg} eth geo² slav^{nss} // ἐλέησον ἡμᾶς (see 9.27; Mk 10.48;
 Lk 18.39) 13 205 579 700 / 1016 vg^{nss} syr^{pal^{ms}} slav^{nss} // κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς
 K B D L Z Θ 085 f¹³ 892 1010 / 890 it^{aur, b, c, d, ff¹, g¹, h, i, n} vg syr^{p, pal^{ms}} cop^{sa^{ms}}, (bo) arm
 geo¹ Jerome

^a **3** End of embedded quotation: GNB (NIV) NRSV REB LB? NBS TOB ^b End of embedded quotation: NRSV^{me} REB^{me} EU BJ BTI DHH

34 Ἰησοῦς ... ἀνέβλεψαν Mt 9.29-30

21.5 Εἶπατε ... Ἰδοὺ Is 62.11 Ἰδοὺ ... ὑποζυγίου Zch 9.9

6 πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς **7** ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον καὶ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱμάτια, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν. **8** ὁ δὲ πλείστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ. **9** οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτὸν καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον λέγοντες,

Ῥωσανὰ τῷ υἱῷ Δαυίδ·

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·

Ῥωσανὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

10 καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα, Τίς ἐστὶν οὗτος; **11** οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρεθ τῆς Γαλιλαίας.

The Cleansing of the Temple
(Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

12 Καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν¹ καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψεν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς, **13** καὶ λέγει αὐτοῖς, Γέγραπται,

Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται,

ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον ληστῶν.

14 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. **15** ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησεν καὶ τοὺς παῖδας τοὺς κρίζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας, Ῥωσανὰ τῷ υἱῷ Δαυίδ, ἠγανάκτησαν **16** καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει

¹ **12** {B} ἱερόν (see Mk 11.15; Lk 19.45) ⋈ B L Θ f¹³ 33 700 892 1010 1424 it^b syr^{pal} cop^{sa, meg, bo} arm eth geo^{1, B} Origen^{com} Chrysostom^{lem}; Hilary // ἱερόν τοῦ θεοῦ C D W Δ 0233 f¹ 28 157 180 205 565 579 597 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{a, aur, c, d, e, f, ff¹, ff², g¹, h, i, q} vg syr^{c, p, h} geo^A slav Origen^{lem} Basil; Jerome Augustine

9 Ῥωσανὰ ... κυρίου Ps 118.25-26 (Mt 23.39; Lk 13.35) Ῥωσανὰ ... Δαυίδ Mt 21.15 **13** Ὁ ... κληθήσεται Is 56.7; (60.7) σπήλαιον ληστῶν Jr 7.11 **15** Ῥωσανὰ ... Δαυίδ Mt 21.9

αὐτοῖς, Ναί. οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι Ἐκ στόματος νηπίων καὶ
θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; 17 Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς
 ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν καὶ ἠυλίσθη ἐκεῖ.

The Cursing of the Fig Tree
 (Mk 11.12-14, 20-24)

18 Πρωὶ δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν ἐπέινασεν. **19** καὶ ἰδὼν
 συκὴν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν
 αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον, καὶ λέγει αὐτῇ, Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς
 γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκὴ.
20 καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν λέγοντες, Πῶς παρα-
 χρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκὴ; **21** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν
 αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ
 μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ κὰν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε,
 Ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται· **22** καὶ
 πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήμψεσθε.

The Authority of Jesus Questioned
 (Mk 11.27-33; Lk 20.1-8)

23 Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερόν προσῆλθον αὐτῷ διδά-
 σκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ λέγοντες, Ἐν
 ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν
 ταύτην; **24** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐρωτήσω
 ὑμᾶς κἀγὼ λόγον ἓνα, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ
 ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ· **25** τὸ βάπτισμα τὸ Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ
 οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες,
 Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, Διὰ τί οὖν οὐκ ἐπίστεύσατε
 αὐτῷ; **26** ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν
 ὄχλον, πάντες γὰρ ὡς προφήτην ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην.
27 καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπαν, Οὐκ οἶδαμεν. ἔφη αὐτοῖς
 καὶ αὐτός, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

16 Ἐκ ... αἶνον Ps 8.3 LXX **19** ἰδὼν ... μόνον Lk 13.6 **21** Mt 17.20; Lk 17.6; 1 Cor 13.2
22 Mt 7.7-11; 18.19; Jn 14.13-14 **25** τὸ βάπτισμα ... ἀνθρώπων Jn 1.6, 33 Διὰ ... αὐτῷ
 Mt 21.32; Lk 7.30 **26** φοβούμεθα ... Ἰωάννην Mt 14.5; 21.46

The Parable of the Two Sons

28 Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπος εἶχεν τέκνα δύο. καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπεν, Τέκνον, ὑπάγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι. **29** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ θέλω, ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπήλθεν². **30** προσελθὼν δὲ τῷ ἑτέρῳ εἶπεν ὡσαύτως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἐγώ, κύριε, καὶ οὐκ ἀπήλθεν². **31** τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός; λέγουσιν, Ὁ πρῶτος². λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. **32** ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ, οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐδὲ μετεμελήθητε ὕστερον τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

The Parable of the Vineyard and the Tenants

(Mk 12.1-12; Lk 20.9-19)

33 Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἄνθρωπος ἦν οἰκοδεσπότης ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκεν

² **29-31** {C} οὐ θέλω, ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπήλθεν. ... ἑτέρῳ ... ἐγώ, κύριε· καὶ οὐκ ἀπήλθεν. ... ὁ πρῶτος (N* 1010 omit dé) C* W (Δ omit ὁ) 0102 157 565 579 597 1006 1071 1241 Byz^m [E F G H] it^{c, f, 4} vg^{cl, ww} (syr^{p, h, pal^{ms}}) (cop^{sa^{ms}}) eth^{pp, th} slav Origen mss^{acc. in Origen} Eusebius Cyril; mss^{acc. to Jerome} // οὐ θέλω, ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπήλθεν. ... δευτέρῳ ... ἐγώ, κύριε· καὶ οὐκ ἀπήλθεν. ... ὁ πρῶτος N² C² L Z^{vid} f¹ 28 33 180 205 892 (1243 1342 omit dé) 1292 1424^c (1424*) 1505 Byz^m [O Σ] Lect (cop^{mez}) Chrysostom // οὐ θέλω, ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπήλθεν εἰς τὸν ἀμπελῶνα ... ἑτέρῳ ... ἐγώ, κύριε, ὑπάγω· καὶ οὐκ ἀπήλθεν. ... ὁ ἔσχατος D it^{a, aur, b, d, e, ff^{1, ff², g¹, h, l, r¹}} vg^{sl} (syr^{c, s}) Hilary Jerome // ἐγώ, κύριε· καὶ οὐκ ἀπήλθεν. ... δευτέρῳ ... οὐ θέλω· ὕστερον μεταμεληθεὶς ἀπήλθεν. ... ὁ ὕστερος B (syr^{pal^{ms}}) (cop^{bo}) eth^{ms} (Diatessaron^{arm}) REB EU // ὑπάγω, καὶ οὐκ ἀπήλθεν. ... ἑτέρῳ ... οὐ θέλω· ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπήλθεν. ... ὁ ἔσχατος Θ (0233 f¹³ ὑπάγω, κύριε) (700 ὑπάγω, κύριε ... δευτέρῳ) (cop^{sa^{ms}}) (arm) (geo)

28 ἄνθρωπος ... δύο Lk 15.11 ὑπάγε ... ἀμπελῶνι Mt 20.1 **32** οὐκ ... αὐτῷ Mt 21.25; Lk 7.30 τελῶναι ... ἐπίστευσαν αὐτῷ Lk 3.12; 7.29 ὑμεῖς ... αὐτῷ Lk 7.30 **33** ἐφύτευσεν ... πύργον Is 5.1-2

καὶ ὄρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ ὠκοδόμησεν πύργον καὶ ἐξέδετο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν. **34** ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. **35** καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν. **36** πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. **37** ὕστερον δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ λέγων, Ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου. **38** οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ σχῶμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, **39** καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν³. **40** ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις; **41** λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. **42** λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς,

**Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,
οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·
παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη
καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;**

43 διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθῆσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.

³ **39** {A} αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν (see Lk 20.15) (K ἔβαλον) B C L W (Z ἐξέβαλλον) Δ 0102 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H O Σ] Lect (l 184) (l 1627) it^{aur.} f. ff¹. g¹. l. q vg (syr^{c.} s. p. h. pal) (cop^{sa.} meg. bo) (arm) (eth) slav Irenaeus^{lat} Origen Eusebius^{syr} (Chrysostom^{lem}) Cyril; Jerome Augustine^{2/4} Speculum // αὐτὸν ἀπέκτειναν καὶ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος (see Mk 12.8) D (Θ ἀπέκτειναν αὐτόν) l 292^{1/2} l 859^{1/2} it^{a.} b. c. d. e. ff². h. r¹ vg^{ms} geo Irenaeus^{arm}; Juvenius Lucifer Augustine^{2/4}

35 λαβόντες ... ἀπέκτειναν Mt 22.6 **39** He 13.12 **42** Λίθον ... γωνίας Ac 4.11; 1 Pe 2.7 Λίθον ... ἡμῶν Ps 118.22-23

[44 Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμήσει αὐτόν.]⁴

45 Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει· 46 καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπεὶ εἰς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

The Parable of the Marriage Feast

(Lk 14.15-24)

22 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λέγων, **2** Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησεν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ. **3** καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. **4** πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων, Εἶπατε τοῖς κεκλημένοις, Ἴδου τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμακα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. **5** οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὃς μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὃς δὲ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· **6** οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὑβρίσαν καὶ ἀπέκτειναν. **7** ὁ δὲ βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν. **8** τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ, Ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι· **9** πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν καὶ ὅσους ἐὰν εὔρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους. **10** καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκείνοι εἰς τὰς ὁδοὺς συνήγαγον πάντας οὓς εὔρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς·

⁴ 44 {C} include verse 44 (with minor variants; see Lk 20.18) **K B C L W Z** Δ Θ 0102 0233 *f*¹ *f*¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H O Σ] *Lect* *it*^{aur. c. f. g¹. (h). l. q} *vg syr^c. p. h cop^{sa}. meg. bo arm eth geo slav Chrysostom Cyril; Jerome Augustine // omit verse 44 D 33 j^{pa}. b. d. c. ff¹. ff². r¹ syr^s Irenaeus^{lat} Origen Eusebius^{yr} GNB REB*

44 Dn 2.34-35, 44-45 46 ἐφοβήθησαν ... εἶχον Mt 14.5; 21.26 εἰς ... εἶχον Mt 16.14; 21.11; Lk 7.16; 24.19; Jn 4.19; 9.17

22.6 Mt 21.35

καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος¹ ἀνακειμένων. **11** εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, **12** καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφिमώθη. **13** τότε ὁ βασιλεὺς εἶπεν τοῖς διακόνοις, Δήσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. **14** πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

Paying Taxes to Caesar
(Mk 12.13-17; Lk 20.20-26)

15 Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ. **16** καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν λέγοντες, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. **17** εἰπὲ οὖν ἡμῖν τί σοι δοκεῖ· ἔξεστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ; **18** γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν εἶπεν, Τί με πειράζετε, ὑποκριταί; **19** ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κῆνσου. οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον. **20** καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; **21** λέγουσιν αὐτῷ, Καίσαρος. τότε λέγει αὐτοῖς, Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. **22** καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθαν.

¹ **10** {B} ὁ γάμος B¹ D W Δ Θ 085 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 B_{yz} [E F G H Σ] *Lect it^a*· aur. b. c. d. e. f. ff¹. ff². g¹. h. l. q. r¹ vg arm geo slav Irenaeus^{lat} Origen; Lucifer Chromatius Augustine // ὁ νυμφών **R** B* L 0102 892 1010 (ὁ γάμος *or* ὁ νυμφών *syrc*· s. p. h. pal eth) // ὁ ἄγαμος C

13 ἐκβάλετε ... ἐξώτερον Mt 8.12; 25.30 ἐκεῖ ... ὀδόντων Mt 8.12; 13.42, 50; 24.51; 25.30; Lk 13.28 **15-16** Τότε ... Ἡρωδιανῶν Mk 3.6 **21** Ἀπόδοτε ... θεῷ Ro 13.7

The Question about the Resurrection

(Mk 12.18-27; Lk 20.27-40)

23 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι, λέγοντες² μὴ εἶναι ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν **24** λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωϋσῆς εἶπεν, Ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. **25** ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος γήμας ἐτελεύτησεν, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφήκεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· **26** ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος ἕως τῶν ἑπτὰ. **27** ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανεν ἡ γυνή. **28** ἐν τῇ ἀναστάσει οὖν τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν· **29** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ· **30** ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι³ ἐν τῷ οὐρανῷ εἰσιν. **31** περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ρηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγοντος, **32** Ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν [ὁ] θεὸς⁴ νεκρῶν ἀλλὰ

² **23** {B} Σαδδουκαῖοι, λέγοντες **R* B D W Z** Δ^{vid} 0102 0233^{vid} f¹ 13 28 33 157 180 205 (700 1243 / 547 οἱ Σαδδουκαῖοι) 892 1010 1241 1424 1505 *Lect^{pt} it^d. (ff¹) cop^{meg} geo¹ slav Origen^{icm} Methodius* // Σαδδουκαῖοι οἱ λέγοντες **R² L Θ** 0107 565 579 597 1006 1071 1342 (1890 οἱ λέγουσιν) *Byz* [E F G H O Σ] *Lect^{pt}. AD cop^{bo} arm eth geo² REB EU BJ TOB* // οἱ Σαδδουκαῖοι οἱ λέγοντες f¹³ (1292 καὶ οἱ λέγοντες) cop^{sa}

³ **30** {B} ἄγγελοι (*see* Mk 12.25) **B D** 0233 205 700 *Diatessaron Justin^{dub} Methodius (Eriphanius)* // οἱ ἄγγελοι **Θ** f¹ cop^{sa, meg} Origen (ἄγγελοι *or* οἱ ἄγγελοι *it^{a, b, c, d, e, f, ff², h, q, r¹} vg^{msc} syr^c Tertullian Zeno Ambrose Chromatius Augustine^{5/7}*) // ἄγγελοι θεοῦ **R L Σ** f¹³ 28 33 157 892 1071 1241 1243 1292 1424 *Lect^{pt} Chrysostom Cyril* // ἄγγελοι τοῦ θεοῦ **W Δ** 0102 0161 180 565 579 597 1006 1010 1342 1505 *Byz* [E F G H] *Lect^{pt}. AD Origen^{vid}* // ἄγγελοι θεοῦ *or* ἄγγελοι τοῦ θεοῦ *it^{aur, ff¹, g^{1, 1}} vg syr^{a, p, h, pal} eth slav^{ms} (cop^{bo}) Origen^{lat}; Hilary Jerome Augustine^{2/7}*

⁴ **32** {C} ἔστιν ὁ θεός **B L Δ** f¹ 33 157* 205 1184^{1/2} (1547 ἔστιν δέ) geo² slav // ἔστιν θεός (*see* Mk 12.27) **R D W** 28 176^{1/2} 1514^{1/2} 11016 *Chrysostom BTI* // ἔστιν ὁ θεός *or* ἔστιν θεός *it^{aur, b, c, d, e, f, ff², g¹, h, i, q, r¹} vg syr^{c, s, p, pal} cop^{sa, meg, bo}*

ζώντων. **33** καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

The Great Commandment

(Mk 12.28-34; Lk 10.25-28)

34 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν τοὺς Σαδδουκαίους συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, **35** καὶ ἐπηρώτησεν εἰς ἐξ αὐτῶν [νομικός]⁵ πειράζων αὐτόν, **36** Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; **37** ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ, Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. **38** αὕτη ἐστὶν ἡ μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολὴ. **39** δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. **40** ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται.

The Question about David's Son

(Mk 12.35-37; Lk 20.41-44)

41 Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς **42** λέγων, Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος υἱὸς ἐστίν; λέγουσιν αὐτῷ, Τοῦ Δαυὶδ. **43** λέγει αὐτοῖς, Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι καλεῖ αὐτὸν κύριον λέγων,

---

eth Origen^{lat}; (Cyprian) Didache^{lat} Hilary Chromatius Jerome Augustine // ἔστιν ὁ θεὸς θεός (H omit ὁ) (Θ f¹³ ἔστιν δέ) 0102 0233 157^c 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 (1342 ἔστιν οὖν) 1424 1505 Byz [E F G Σ] Lect syr^h arm geo¹ Didache^{gr} Origen Apostolic Constitutions (John-Damascus) LB

⁵ **35** {C} νομικός R B D L W Δ Θ 0102 0161 f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E^c O Σ] Lect^{1/2} it^a, aur, b, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, l, q, r¹ vg syr^c, p, h, hē^r, pal cop^{sa}, meg, bu eth geo¹ slav Chrysostom^{lem}; Tertullian Hilary Jerome Augustine // νομικός τις (see Lk 10.25) E* F G H 0233 Lect^{1/2} (= beginning of lection) // omit (see Mk 12.28) f¹ 205 it^e syr^a arm geo² Origen^{gr}, lat REB BJ

---

33 οἱ ... αὐτοῦ Mt 7.28; 13.54; Mk 11.18 **37** Ἀγαπήσεις ... διανοία σου Dt 6.5 (Jos 22.5) **39** Ἀγαπήσεις ... σεαυτόν Lv 19.18 (Mt 5.43; 19.19; Ro 13.9; Ga 5.14; Jas 2.8) **40** Ro 13.10 ὅλος ... προφῆται Mt 7.12 **42** Jn 7.42 **43** Δαυὶδ ἐν πνεύματι 2Sm 23.2

44 Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου,
Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,
ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποκάτω τῶν ποδῶν
σου;

45 εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν;
46 καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον οὐδὲ ἐτόλμη-
 σέν τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

The Denouncing of the Scribes and Pharisees

(Mk 12.38-40; Lk 11.37-52; 20.45-47)

23 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς
 αὐτοῦ **2** λέγων, Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ
 γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. **3** πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν
 ὑμῖν ποιήσατε καὶ τηρεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε·
 λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν. **4** δεσμεύουσιν δὲ φορτία
 βαρέα [καὶ δυσβάστακτα]¹ καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους
 τῶν ἀνθρώπων, αὐτοὶ δὲ τῷ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσιν
 κινήσαι αὐτά. **5** πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσιν πρὸς τὸ
 θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσιν γὰρ τὰ φυλακτήρια
 αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσιν τὰ κράσπεδα, **6** φιλοῦσιν δὲ τὴν
 πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς
 συναγωγαῖς **7** καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖ-
 σθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, Ῥαββί. **8** ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε,
 Ῥαββί· εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, πάντες δὲ ὑμεῖς

¹ 4 {C} βαρέα καὶ δυσβάστακτα B D² (D* ἀδυσβάστακτα) W Δ Θ 0102
 0107 f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424
 1505 Byz [E F G H O Σ] *Lect* (l 184^{1/2}) (l 751^{1/2}) it^{aur.} c. d. f. ff¹. g¹. l. q vg sy^{h.} pal^{ms}
 cop^{sa.} (meg) arm geo slav Chrysostom; Jerome Augustine^{1/2} // βαρέα L f¹ 205 892
 it^{a.} b. c. ff². h sy^{rc.} s. p cop^{bo} Irenaeus^{lat} Origen^{lat}; Hilary Ambrose Augustine^{1/2} NIV
 REB EU TOB // μεγάλα βαρέα K eth // δυσβάστακτα (see Lk 11.46) 700
 1010

44 Εἶπεν ... ποδῶν σου Ps 110.1 (Ac 2.34-35; 1 Cor 15.25; He 1.13) **46** οὐδὲ ... οὐκέτι
 Mk 12.34; Lk 20.40

23.3 Mal 2.7-8 **5** πάντα ... ἀνθρώποις Mt 6.1, 5 πλατύνουσιν ... φυλακτήρια Ex 13.9;
 Dt 6.8 μεγαλύνουσιν τὰ κράσπεδα Nu 15.38-39 **6** φιλοῦσιν ... δείπνοις Lk 14.7

ἀδελφοί ἐστε. **9** καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν² ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος. **10** μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί, ὅτι καθηγητὴς ὑμῶν ἐστὶν εἰς ὁ Χριστός. **11** ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος. **12** ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

13 Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.³

15 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.

16 Οὐαὶ ὑμῖν, ὁδηγοὶ τυφλοὶ οἱ λέγοντες, Ὅς ἂν ὁμόση ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἐστὶν· ὅς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει. **17** μαροὶ καὶ τυφλοὶ, τίς γὰρ μείζων ἐστίν, ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγίαςας τὸν χρυσόν; **18** καί, Ὅς ἂν ὁμόση ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ,

² **9** {B} μὴ καλέσητε ὑμῶν **K B L W** (Δ) 0102 f¹ f¹³ 28 157 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 Byz [E F G H O Σ] *Lect* (l 1074) Cyril^{4/5} // ὑμῶν μὴ καλέσητε 180 (1505 μὴ καλέσητε *after* τῆς γῆς) syr^h geo¹ // μὴ καλέσητε 1241 1424 / 184^{1/2} it^l vg^{ms} eth Gregory-Nyssa Chrysostom^{vid} Cyril^{1/5}; Ps-Cyprian // μὴ καλέσητε ὑμῖν **D Θ** it^a.aur.b.c.d.e.(f).ff¹.ff².g¹.h.q.r¹ vg syr^{c,s,p}.pal cop^{sa,bo} arm geo² Clement Origen^{lat}; (Cyprian) Optatus Jerome (Augustine)

³ **13** {A} Οὐαὶ δὲ ὑμῖν ... εἰσελθεῖν. *omit verse 14* **K B D L Θ** f¹ 33 205 892* it^a.aur.d.c.(f¹).g¹ vg syr^s.(pal^{ms}) cop^{sa}.meg.bo^{pl} arm geo Origen^{gr.lat} Eusebian Canons Cyril; Jerome // **14** Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψετε περισσότερον κρίμα. **13** Οὐαὶ ὑμῖν ... εἰσελθεῖν. (*with minor variants; see Mk 12.40; Lk 20.47*) **W Δ** 0102 0107 28 157 180 565 579 597 700 892^c 1006 1010 1071 1241 (1243 μικρὰ *for* μακρὰ) 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H O Σ] *Lect* it^l (syr^{n,h}) cop^{bo^{pl}} eth slav Chrysostom // **13** Οὐαὶ δὲ ὑμῖν ... εἰσελθεῖν. **14** Οὐαὶ δὲ ὑμῖν ... κρίμα. (*see Mk 12.40; Lk 20.47*) 0233 f¹³ 1547 (1673^{1/2}) JAD^{1/2} it^b.c.n².h.l.r¹ vg^{cl} (syr^c.pal^{ms}) cop^{bo^{ms}} Hilary

11 Mt 20.26-27; Mk 9.35; 10.43-44; Lk 9.48; 22.26 **12** Job 22.29; Pr 29.23; Eze 21.26; Lk 14.11; 18.14 **16** ὁδηγοὶ τυφλοὶ Mt 15.14; 23.24; Ro 2.19

οὐδέν ἐστιν ὅς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει.
19 τυφλοί⁴, τί γὰρ μείζον, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ
 ἀγιάζον τὸ δῶρον; **20** ὁ οὖν ὁμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὀμνύει
 ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ· **21** καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ
 ναῷ ὀμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν, **22** καὶ ὁ
 ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὀμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ
 καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

23 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι
 ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον
 καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος
 καὶ τὴν πίστιν ταῦτα [δὲ] ἔδει ποιῆσαι κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι⁵.
24 ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον
 καταπίνοντες.

25 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι
 καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν
 δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀκρασίας⁶. **26** Φαρισαῖε τυφλέ,
 καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ
 ἐκτὸς αὐτοῦ⁷ καθαρὸν.

⁴ **19** {B} τυφλοὶ K D L Z Θ f¹ 205 892 it^a.aur.d.e. ff¹. ff². g¹. h. l vg syr^c. s cop^{boms}
 Jerome // μωροὶ καὶ τυφλοὶ (see 23.17) B C W Δ 0102 0233 f¹³ 28 33 157
 180 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz
 [E F G H O Σ] Lect it^c. f syr^p. h with *. pal cop^{sa}. meg. bo arm eth geo slav Origen^{lat}
 Didache^{lat}

⁵ **23** {C} ἀφιέναι C D W Δ Θ 0102 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597
 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H O Σ]
 Lect it^a.aur.c.d.e.f. ff¹. ff². g¹. h. l. r¹ vg arm geo slav Origen^{lat} Basil Chrysostom; Lucifer
 Jerome Augustine // ἀφείναι K B L 892 REB

⁶ **25** {A} ἀκρασίας K B D L Δ Θ 0102 f¹ f¹³ 33 205 565 892 1010 1241
 1243 1424 l 184^{1/2} / 547 l^{AD 1/2} it^a.c.d.e. ff². h. r¹ arm geo slav Origen^{lat} Basil // ἀδι-
 κίας C 28 157 579 597 700 1006 1071 1292 1342 1505 Byz [E F G H] Lect
 syr^p Chrysostom // ἀκρασίας ἀδικίας W (syr^h) // ἀκαθαρσίας O Σ it^{aur}. ff¹. g¹. l vg
 syr^c. pal Clement; Jerome // πονηρίας (see Lk 11.39) 180 Quodvultdeus

⁷ **26** {D} τοῦ ποτηρίου ... τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ Θ f¹ 205 700 it^a.c. (ff²). (r¹) syr^c geo
 (Irenaeus^{lat}) (Chrysostom^{1/2}) // τοῦ ποτηρίου ... τὸ ἔξωθεν αὐτοῦ D (it^d Clement

19 τὸ θυσιαστήριον ... δῶρον Ex 29.37 **21** l Kgs 8.13; Ps 26.8 **22** Is 66.1; Mt 5.34;
 Ac 7.49 **23** ἀποδεκατοῦτε ... κύμινον Lv 27.30 τὰ ... πίστιν Mic 6.8 **24** ὁδηγοὶ τυφλοὶ
 Mt 15.14; 23.16; Ro 2.19 **25** καθαρίζετε ... παροψίδος Mk 7.4 **26** Φαρισαῖε τυφλέ Jn 9.40

27 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονισμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. **28** οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ ἐστε μεστοὶ ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

29 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων, **30** καὶ λέγετε, Εἰ ἡμεῖς ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεῖς αὐτῶν κοινωνοὶ ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν. **31** ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας.^a **32** καὶ ὑμεῖς^b πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν. **33** ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης; **34** διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς· ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν· **35** ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυννόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ

omit αὐτοῦ) // τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος ... τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ B* E* G f¹³ 28 157 1424 (l 184^{1/2} 1858 l 1016 ἐντός for ἐκτός) 1387 1547 1751 1773 1950^{1/2} 11780^{1/2} eth Basil^{1/2} (Chrysostom^{1/2}) NIV // τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος ... τὸ ἐκτὸς αὐτῶν N² (N* 1243 ἐντός for ἐκτός) B² C L W (Δ *omit* τό) 0102 33 180 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1505 Byz [E^c F H O Σ] Lect (l 1627 *omit* καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν) syr^p (h), pal cop^{sa}, bo arm slav Basil^{1/2} // τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος ... τὸ ἐκτὸς it^{aur}, c. f. ff¹, g¹, h, i vg cop^{mes} Origen^{lat}; Ambrose Jerome // τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος ... αὐτό l 211^{1/2}

^a 31 NO C: NA^{ms} DHH? ^b 32 C: NA^{ms} DHH?

27 τάφοις κεκονισμένοις Ac 23.3 **28** Lk 16.15 **31** υἱοὶ ... προφήτας Ac 7.52 **33** γεννήματα ἐχιδνῶν Mt 3.7; 12.34; Lk 3.7 **34** Ac 7.52; 1 Th 2.15 διώξετε ... πόλιν Mt 10.23 **35** τοῦ αἵματος Ἄβελ Gn 4.8; He 11.4 τοῦ αἵματος Ζαχαρίου ... θυσιαστηρίου 2 Chr 24.20-21 Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου Zch 1.1

καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. **36** ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἥξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.

The Lament over Jerusalem

(Lk 13.34-35)

37 Ἰερουσαλήμ Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε.^c

38 ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος⁸. **39** λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν εἴπητε, **Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.**

The Destruction of the Temple Foretold

(Mk 13.1-2; Lk 21.5-6)

24 Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐπορεύετο, καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. **2** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ βλέπετε ταῦτα πάντα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ καταλυθήσεται.

⁸ **38** {B} ὑμῶν ἔρημος (see Jr 22.5) **8** C D W Δ Θ 0102 f¹ f¹³ (28) 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 (1243) 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* it^a, aur, b, c, d, e, f, ff¹, g¹, h, i, q, r¹ vg syr^{p, h, pal}ms^s cop^{meq, bo}l^l arm eth geo slav Clement Origen^{gr 2/5, lat} Eusebius Basil Chrysostom Cyril^{4/8} Hesychius; Hilary Ambrose Jerome Augustine // ὑμῶν (see Lk 13.35) B L it^{u2}* syr^{ca, bo}l^l Origen^{3/5} Cyril^{4/8}; Cyprian Zeno REB EU

^c **37** Question: NA²⁶ TR WH

37 λιθοβολοῦσα ... αὐτήν Ac 7.59; 1 Th 2.15 **38** 1 Kgs 9.7-8; Jr 12.7; 22.5; Tob 14.4 **39** Εὐλογημένος ... κυρίου Ps 118.26 (Mt 21.9; Mk 11.10; Lk 19.38)

24.2 οὐ μὴ ... καταλυθήσεται Lk 19.44

The Beginning of Woes
(Mk 13.3-13; Lk 21.7-19)

3 Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν προσήλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν λέγοντες, Εἶπε ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ συντελείας τοῦ αἰῶνος; 4 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ· 5 πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. 6 μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· ὁράτε μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι¹, ἀλλ' οὐπω ἔστιν τὸ τέλος. 7 ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ σεισμοί² κατὰ τόπους· 8 πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων. 9 τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου. 10 καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ καὶ ἀλλήλους παραδώσουσιν καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους·

¹ 6 {B} γενέσθαι (see Mk 13.7) K B D L Θ f¹ 33 205 892 it^{a, d} cop^{sa}, meg, bo eth^m, pp, TH Cyprian // πάντα γενέσθαι C W Δ 0102 f¹³ 28 157 180 579 597 700 828 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H (O Σ γενέσθαι πάντα)] Lect (I 1016^{1/2} πάντα γενέσθαι πρώτον) syr^{p, h} Chrysostom BTI? // ταῦτα γενέσθαι (see Lk 21.9) 565 / 211^{1/2} / 387^{1/2} / 866^{1/2} it^{aur, c, e, ff, i, r2, g1, h, l, q, r1} (it^b γενέσθαι ταῦτα) vg syr^{s, pal} eth^{ms} Origen^{lat}; Jerome // πάντα ταῦτα γενέσθαι 1241 (I 890^{1/2} / 950^{1/2} it^b ταῦτα πάντα γενέσθαι) (arm) (geo) slav Chrysostom^{msc}

² 7 {B} λιμοὶ καὶ σεισμοί (K σεισ. καὶ λιμ.) B D E* 892 it^{a, b, d, e, ff2, r1} syr^s cop^{sa} Origen^{vid}; Hilary // λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ C Δ Θ 0102 f¹ f¹³ 28 157 180 205 597 700 828^c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E^c F G H O Σ] Lect it^{b, u} syr^{p, h} cop^{neg} arm geo slav (Hippolytus) Origen^{lat}; (Cyprian) // λοιμοὶ καὶ λιμοὶ καὶ σεισμοὶ L W 13 33 / 524^{1/2} / 950^{1/2} it^{aur, c, f, ff1}, s^{l, i} vg syr^{pal} Jerome // at least for 579 828* / 127^{2/2} / 253 / 547^{1/2} / 859^{1/2} / 866^{1/2} the order of λιμοὶ and λοιμοὶ is uncertain due to itacism // λιμοὶ καὶ λοιμοὶ (see Lk 21.11) 565 (I 1074^{1/2} but order uncertain due to itacism)

3 τί ... παρουσίας Mt 24.27, 37, 39 συντελείας τοῦ αἰῶνος Mt 13.39, 40, 49; 28.20 5 Mt 24.11, 23-24; Jn 5.43; 1 Jn 2.18 6 δεῖ ... γενέσθαι Dn 2.28, 29; 2.45 Theodotion 7 ἔθνος ἐπὶ ἔθνος 2 Chr 15.6 βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν Is 19.2 9 παραδώσουσιν ... θλίψιν Mt 10.17, 23 ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς Jn 16.2 ἔσεσθε ... μου Mt 10.22; Jn 15.18 10 σκανδαλισθήσονται πολλοὶ Dn 11.41

11 καὶ πολλοὶ ψευδοπροφήται ἐγερθήσονται καὶ πλανήσουσιν πολλούς· **12** καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. **13** ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται. **14** καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τότε ἕξει τὸ τέλος.

The Great Tribulation
(Mk 13.14-23; Lk 21.20-24)

15 Ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ρηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἐστὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω, **16** τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, **17** ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, **18** καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. **19** οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. **20** προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος μηδὲ σαββάτω. **21** ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν οὐδ' οὐ μὴ γένηται. **22** καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. **23** τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἴδου ὧδε ὁ Χριστός, ἢ, Ὡδε, μὴ πιστεύσητε· **24** ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται καὶ δώσουσιν σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. **25** ἰδοὺ προεῖρηκα ὑμῖν. **26** ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἴδου ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστίν, μὴ ἐξέλθητε· Ἴδου ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε· **27** ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· **28** ὅπου ἐὰν ᾦ τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί.

11 Mt 24.5, 24 **13** Mt 10.22 **14** κηρυχθήσεται ... ἔθνεσιν Mt 28.19 εἰς ... ἔθνεσιν Mt 10.18 **15** τὸ βδέλυγμα ... ἁγίῳ Dn 9.27; 11.31; 12.11; 1 Macc 1.54; 6.7 **17-18** Lk 17.31 **21** Dn 12.1; J1 2.2 θλίψις μεγάλη Re 7.14 **23-24** Mt 24.5, 11; 1 Jn 2.18 **24** Dt 13.1-3; 2 Th 2.9-10; Re 13.13-14 **26-27** Lk 17.23-24 **27** ἡ παρουσία ... ἀνθρώπου Mt 24.37, 39; 1 Cor 15.23; 1 Th 2.19; 3.13; 4.15; 5.23; 2 Th 2.1, 8; Jas 5.7, 8; 2 Pe 3.4, 12; 1 Jn 2.28 **28** Lk 17.37

The Coming of the Son of Man

(Mk 13.24-27; Lk 21.25-28)

29 Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων
ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται,

καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς,

καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ,

καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

30 καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν οὐρανῷ, καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς· **31** καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος³ μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως [τῶν] ἄκρων αὐτῶν.

The Lesson of the Fig Tree

(Mk 13.28-31; Lk 21.29-33)

32 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἦδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλὸς καὶ τὰ φύλλα ἐκφύη, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος· **33** οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε πάντα ταῦτα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις. **34** ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. **35** ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

³ **31** {B} σάλπιγγος **κ** L W Δ Θ f¹ 205 700 892* 1424 / 184^{1/2} / 292^{1/2} / 858 / 859 it^c syr^{s, p} cop^{meg, bo} arm geo Origen^{lat} Eusebius Cyril-Jerusalem Gregory-Nyssa^{ms}; Cyprian Hilary // σάλπιγγος φωνῆς B f^{1,3} 28 33 157 180 565 579 597 892^c 1006 1071 1292 1342 1505 Byz [E F G H Σ] Lect syr^h with^{*, pal} cop^{sa} (eth) (Didache) Ps-Hippolytus^{vid} Gregory-Nyssa Asterius-Amasea // σάλπιγγος καὶ φωνῆς D 1010 1241 1243 / 127 1773^{1/2} it^{a, aur, b, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, l, q, r¹} vg Hilary Jerome Augustine Speculum

29 ὁ ... αὐτῆς Is 13.10; Eze 32.7; Jl 2.10, 31; 3.15; Re 6.12 οἱ ... σαλευθήσονται Is 34.4; Hg 2.6, 21; Re 6.13 **30** κόψονται ... γῆς Zch 12.10, 14; Re 1.7 τὸν ... πολλῆς Dn 7.13-14; Mt 16.27; 26.64 **31** ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ Mt 13.41 μετὰ ... μεγάλης Is 27.13; I Cor 15.52; I Th 4.16 ἐπισυνάξουσιν ... αὐτῶν Dt 30.4; Zch 2.6 **34** Mt 16.28 **35** Mt 5.18; Lk 16.17

The Unknown Day and Hour
(Mk 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

36 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν οὐδὲ ὁ υἱός⁴, εἰ μὴ ὁ πατὴρ μόνος. **37** ὡσπερ γὰρ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. **38** ὡς γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις [ἐκείναις]⁵ ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ γαμίζοντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, **39** καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἦλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ ἦρεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται [καὶ] ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. **40** τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, εἰς παραλαμβάνεται καὶ εἰς ἀφίεται· **41** δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ μύλῳ, μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται. **42** γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία ἡμέρα⁶ ὁ κύριος ὑμῶν ἔρχεται. **43** ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης ποία φυλακῆ ὁ κλέπτης

⁴ **36** {B} οὐδὲ ὁ υἱός (see Mk 13.32) **κ**².^{2vid} B D Θ f¹³ 28 1505 1547^{1/2} it^a. aur. b. c. d. (e). f. ff¹. ff². h. q. r¹ vg^{mss} syr^{pal} arm eth geo¹.^B Diatessaron^{arm} Irenaeus^{lat} Origen^{lat} Chrysostom Cyril (Hesychius); Hilary Ambrose Latin mss^{acc. to Jerome} Augustine Varimadum // omit **κ**¹ L W Δ f¹ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 Byz [E F G H Σ] Lect it^g.¹ vg syr^s. p. h cop^{sa}. meg. bo geo^A Didymus^{dub}; Phoebadius Greek mss^{acc. to Ambrose} Jerome Greek mss^{acc. to Jerome}

⁵ **38** {C} ἐκείναις B D 579 1524 it^{aur. b. c. d. f. ff². h. r¹} vg^{mss} syr^h. pal cop^{sa} eth Speculum // omit **κ** L W Δ Θ 067 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^a. c. ff¹. f¹. l. q vg (syr^s. p) cop^{meg. bo} arm slav Origen^{gr. lat} Didymus^{dub}; Jerome NIV REB EU LB NBS? BTI // τοῦ Νῶε (see 24.37) 1424 Chrysostom

⁶ **42** {B} ἡμέρα **κ** B C D W Δ Θ Σ 067 f¹³ 1 33 157 892 1424 1547^{2/3} / 858^{1/3} 1563^{1/2} 1552^{1/3} it^{d. f. ff²} syr^h. pal cop^{sa}. mss. bo^{pl} geo Irenaeus^{lat} Cyril-Jerusalem; (Hilary) // ὥρα (see 24.44) L 28 180 205 565 579 597 700 828^c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H] Lect it^a. aur. b. c. ff¹. g¹. h. l. q vg syr^s. p cop^{sa}. mss. bo^{pl} arm eth slav Origen^{lat} Athanasius Chrysostom Cyril Theodoret; Ambrosiaster Jerome // ἡμέρα ἢ ὥρα (see 25.13) it^(e). r¹ Hippolytus Basil

36 Ac 1.7; 1 Th 5.1, 2 **37** αἱ ... Νῶε Gn 6.9-12 ἡ ... ἀνθρώπου Mt 24.27, 39; 1 Cor 15.23; 1 Th 2.19; 3.13; 4.15; 5.23; 2 Th 2.1, 8; Jas 5.7, 8; 2 Pe 3.4, 12; 1 Jn 2.28 **38-39** εἰσῆλθεν ... ἅπαντας Gn 6.13-7.24; 2 Pe 3.6 **39** ἡ ... ἀνθρώπου Mt 24.27, 37; 1 Cor 15.23; 1 Th 2.19; 3.13; 4.15; 5.23; 2 Th 2.1, 8; Jas 5.7, 8; 2 Pe 3.4, 12; 1 Jn 2.28 **42** Mt 25.13 **43** ποία ... ἔρχεται 1 Th 5.2; 2 Pe 3.10; Re 3.3; 16.15 **43-44** Lk 12.39-40

ἔρχεται, ἐγηγόρησεν ἄν καὶ οὐκ ἄν εἶασεν διορυχθῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. **44** διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἦ οὐ δοκεῖτε ὥρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Lk 12.41-48)

45 Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος ὃν κατέστησεν ὁ κύριος ἐπὶ τῆς οἰκετείας αὐτοῦ τοῦ δοῦναι αὐτοῖς τὴν τροφήν ἐν καιρῷ; **46** μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει οὕτως ποιῶντα· **47** ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. **48** ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζε μου ὁ κύριος, **49** καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ, ἐσθήτῃ δὲ καὶ πίνῃ μετὰ τῶν μεθυόντων, **50** ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ γινώσκει, **51** καὶ διχοτομήσει αὐτόν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

The Parable of the Ten Maidens

25 Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν τοῦ νυμφίου¹. **2** πέντε δὲ ἐξ αὐτῶν ἦσαν μωραὶ καὶ πέντε φρόνιμοι. **3** αἱ γὰρ μωραὶ λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον. **4** αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις μετὰ τῶν λαμπάδων ἑαυτῶν.

¹ **1** {B} τοῦ νυμφίου **κ** B L W Z Δ 0249 f¹³ 28 33 180 205 565 579 597 700 892^c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] *Lect* syr^{pal} cop^{sa, bn} eth geo^A Basil Hyperechius^{vid} Chrysostom^{lem} Theodoret; Augustine // τῷ νυμφίῳ C 157 Severian // τῶν νυμφίων 892* // τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης D Θ Σ 1 jt^{a, aur, h, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, i, q, r¹} vg syr^{a, p, h} with⁺ cop^{nep} arm geo^{1, B} slav Origen^{lat}; Tyconius Jerome

47 ἐπὶ ... αὐτόν Mt 25.21, 23 **51** ἐκεῖ ... ὀδόντων Mt 8.12; 13.42, 50; 22.13; 25.30; Lk 13.28

25.1 δέκα ... νυμφίου Lk 12.35-36

5 χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον. **6** μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν, Ἴδου ὁ νυμφίος, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν [αὐτοῦ]. **7** τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἐκεῖναι καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν. **8** αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπαν, Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται. **9** ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι λέγουσαι, Μήποτε οὐ μὴ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς. **10** ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι ἦλθεν ὁ νυμφίος, καὶ αἱ ἔτοιμοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα. **11** ὕστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι λέγουσαι, Κύριε κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν. **12** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἄμην λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. **13** Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν².

The Parable of the Talents

(Lk 19.11-27)

14 Ὡσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, **15** καὶ ᾧ μὲν ἔδωκεν πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμησεν.^a εὐθέως^b **16** πορευθεῖς³ ὁ τὰ

² **13** {A} ὥραν ℘³⁵ κ A B C* D L W Δ Θ Σ f¹ 33 157* 205 565 597* 892 1424* / 127 it^{aur.} b. c. d. f. ff¹. ff². g¹. h. l. q vg syr^{s.} p. h. pal^{ms} cop^{sa.} meg. bo arm eth^{pp} geo slav^{mss} Origen^{lat} Athanasius Chrysostom; Hilary Jerome Augustine // ὥραν ἐν ἧ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται (see 24.44) C³ f¹³ 1^c 28 157^c 180 579 597^c 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424^c 1505 Byz [E F G H] Lect (1253) (1859) vg^{mss} syr^{pal}ms ethTH slav^{mss} BTI

³ **15-16** {B} ἀπεδήμησεν εὐθέως πορευθεῖς κ* B it^{b.} e¹ (arm) geo^{1.} B Origen^{lat} // ἀπεδήμησεν. εὐθέως δὲ πορευθεῖς Θ f¹ 205 700 / 253 / 1016^{1/2} it^{c.} f. ff¹. ff². h. q. r¹ vg^{mss} syr^{pal} cop^{sa.} meg eth^{(ro).} ms geo^A // ἀπεδήμησεν εὐθέως. πορευθεῖς δέ κ² A C D L W Δ f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243

^a **15** NO C: AD TR BTI || ^b C: AD TR BTI

πέντε τάλαντα λαβὼν ἠργάσατο ἐν αὐτοῖς καὶ ἐκέρδησεν ἄλλα πέντε· **17** ὡσαύτως ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν ἄλλα δύο. **18** ὁ δὲ τὸ ἐν λαβὼν ἀπελθὼν ὠρυξεν γῆν καὶ ἔκρυσεν τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ. **19** μετὰ δὲ πολὺν χρόνον ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει λόγον μετ' αὐτῶν. **20** καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα λέγων, Κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα. **21** ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. **22** προσελθὼν [δὲ] καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα εἶπεν, Κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα. **23** ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. **24** προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον εἰληφώς εἶπεν, Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας, **25** καὶ φοβηθεὶς ἀπελθὼν ἔκρυσά τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε ἔχεις τὸ σόν. **26** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ, ἦδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα;^c **27** ἔδει σε οὖν βαλεῖν τὰ ἀργύριά μου τοῖς τραπεζῖταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ. **28** ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα· **29** τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται, τοῦ δὲ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. **30** καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

1292 1342 1424 1505 (1 672 omit εὐθέως) Byz [E F G H Σ] Lect it^{aur, d, l} vg syr^{p, h} eth^{pp, th} slav Basil; Jerome

^c 26 Statement: AD M EU TOB (DHH)

19 ἔρχεται ... αὐτῶν Mt 18.23 **21** ἐπὶ ὀλίγα ... καταστήσω Mt 25.23; Lk 16.10 ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω Mt 24.47 **23** ἐπὶ ὀλίγα ... καταστήσω Mt 25.21; Lk 16.10 ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω Mt 24.47 **24** θερίζων ... διεσκόρπισας Jn 4.37 **29** Mt 13.12; Mk 4.25; Lk 8.18 **30** ἐκβάλετε ... ὀδόντων Mt 8.12; 22.13 ἐκεῖ ... ὀδόντων Mt 13.42, 50; 22.13; 24.51; Lk 13.28

The Judgment of the Nations

31 Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ· **32** καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὡσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, **33** καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. **34** τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. **35** ἐπέινασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἦμην καὶ συνηγάγετέ με, **36** γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με, ἡσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἦμην καὶ ἤλθατε πρὸς με. **37** τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; **38** πότε δέ σε εἶδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν, ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; **39** πότε δέ σε εἶδομεν ἀσθενοῦντα ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρὸς σε; **40** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

41 Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ [οἱ] κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. **42** ἐπέινασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με, **43** ξένος ἦμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με, ἀσθενῆς καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με. **44** τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοὶ λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι; **45** τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς λέγων, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.

31 Ὅταν ... μετ' αὐτοῦ Dt 33.2 LXX; Zch 14.5; Mt 16.27; Jd 14 καθίσει ... αὐτοῦ Mt 19.28; Re 3.21; 20.11 **32** ὡσπερ ... ἐρίφων Eze 34.17 **33-34** Lk 12.32 **34** κληρονομήσατε ... βασιλείαν Lk 22.30 **35-36** ἐπέινασα ... περιεβάλετέ με Is 58.7 **40** ἐφ' ... ἐμοὶ ἐποιήσατε Pr 19.17; Mt 10.42; 18.5; Mk 9.41 **41** Τότε ... αἰώνιον Mt 7.23 τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον Mk 9.48; Jd 7; Re 20.10

46 καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

The Plot to Kill Jesus
(Mk 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

26 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, **2** Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι. **3** Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως τοῦ λεγομένου Καϊάφα **4** καὶ συνεβουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλω κρατήσωσιν καὶ ἀποκτείνωσιν· **5** ἔλεγον δέ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ.

The Anointing at Bethany
(Mk 14.3-9; Jn 12.1-8)

6 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, **7** προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου βαρυτίμου καὶ κατέχεεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνακειμένου. **8** ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἠγανάκτησαν λέγοντες, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη; **9** ἐδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. **10** γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ καλὸν ἠργάσατο εἰς ἐμέ· **11** πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε· **12** βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν. **13** ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

46 Dn 12.2; Jn 5.29

26.1 Καὶ ... τούτους Mt 7.28; 11.1; 13.53; 19.1 **2** τὸ πάσχα Ex 12.1-27 ὁ ... σταυρωθῆναι Mt 20.18-19; 27.26; Mk 15.15; Lk 24.7, 20; Jn 19.16 **7** Lk 7.36-38 **11** πάντοτε γὰρ ... ἑαυτῶν Dt 15.11

Judas' Agreement to Betray Jesus

(Mk 14.10-11; Lk 22.3-6)

14 Τότε πορευθεῖς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς **15** εἶπεν, Τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. **16** καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῶ.

The Passover with the Disciples

(Mk 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

17 Τῇ δὲ πρώτη τῶν ἁζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; **18** ὁ δὲ εἶπεν, Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἶπατε αὐτῷ, Ὁ διδάσκαλος λέγει, Ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστίν, πρὸς σὲ ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου. **19** καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ ἠτοιμάσαν τὸ πάσχα. **20** Ὁσίας δὲ γενομένης ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα¹. **21** καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. **22** καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ εἷς ἕκαστος, Μήτι ἐγὼ εἰμι, κύριε; **23** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ οὗτός με παραδώσει. **24** ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ

¹ **20** {C} μετὰ τῶν δώδεκα (see Mk 14.17) 33^{37vid} 34^{45vid} B D f¹ f¹³ 28 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 Byz [E F G H] Lect it^s (syr^s) cop^{sa^{mss}} geo² Eusebius Chrysostom^{1/2} // μετὰ τῶν δώδεκα μαθητῶν K A L W Δ Θ Σ 33 157 892 1071 1241 1424 1505 1253 it^f. it^l. g¹. q. r¹ vg (it^a. aur. h. c. it². h vg^{cl} syr^p eth μαθητῶν αὐτοῦ) syr^h. pal cop^{sa^{mss}}. meg. bo arm geo¹ slav Basil Chrysostom^{1/2}; Jerome Augustine REB EU DHH // μετὰ τῶν μαθητῶν it^l (Origen^{lat} μαθητῶν αὐτοῦ)

14-15 πορευθεῖς ... αὐτόν Jn 11.57 **15** οἱ ... ἀργύρια Zch 11.12; (Ex 21.32) **17** Τῇ ... ἁζύμων Ex 12.14-20 **23** Ὁ ἐμβάψας ... παραδώσει Ps 41.9 **24** ὁ μὲν ... αὐτοῦ Ps 22.7, 8, 16-18; Is 53.9

ἄνθρωπος ἐκεῖνος. **25** ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν εἶπεν, Μήτι ἐγὼ εἰμι, ραββί; λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶπας.

The Institution of the Lord's Supper

(Mk 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Cor 11.23-25)

26 Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον καὶ εὐλόγησας ἔκλασεν καὶ δούς τοῖς μαθηταῖς εἶπεν, Λάβετε φάγετε, τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. **27** καὶ λαβὼν ποτήριον² καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, **28** τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης³ τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. **29** λέγω δὲ ὑμῖν, οὐ μὴ πίω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου. **30** Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Peter's Denial Foretold

(Mk 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

31 Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, γέγραπται γάρ,

² **27** {B} ποτήριον (see Mk 14.23) $\aleph$ B L W Z Δ Θ 0298 *f*¹ 13 28 33 205 579 700 892 1006 1424 *Byz*^{pt} [E F G Σ] *Lect*^{pt} *cop*^{sa, meg, bo} *arm* *geo* Origen Chrysostom^{lem} // τὸ ποτήριον Ψ ^{37vid} Φ ⁴⁵ A C D *f*¹³ 157 180 565 597 (1010) 1071 1241 1243 1292 1342 1505 *Byz*^{pt} [H] *Lect*^{pt, AD} Theophilus-Alexandria Cyril^{vid} EU LB

³ **28** {B} διαθήκης (see Mk 14.24) Ψ ³⁷ $\aleph$ B L Z Θ 33 0298^{vid} *cop*^{meg, bo}^{ms} *geo*¹ Irenaeus^{arm} Cyril; Cyprian // καινῆς διαθήκης (see Lk 22.20; 1 Cor 11.25) A C D W Δ *f*¹ *f*¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H Σ] *Lect* *it*^{a, aur.} (b), c, d, f, *ff*^{1, ff}², g¹, h, l, q, r¹ *vg* *syr*^{s, p, h, pal}^{ms} *cop*^{sa, bo} *arm* *eth* *geo*² *slav* Irenaeus^{lat} Origen^{lat} Chrysostom^{lem} Theophilus-Alexandria Theodoret; Jerome Augustine

26 λαβὼν ... μαθηταῖς Mt 14.19; 15.36; Mk 6.41; 8.6; Lk 9.16 **26-28** λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ... αἷμά μου 1 Cor 10.16 **28** τὸ αἷμα ... διαθήκης Ex 24.8; Jr 31.31; Zch 9.11; He 9.20 **30** ὑμνήσαντες Ps 113-118 ἐξῆλθον ... Ἐλαιῶν Lk 22.39

Πατάξω τὸν ποιμένα,**καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης.****32** μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.**33** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι. **34** ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρὶς ἀπαρνήση με.**35** λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κἂν δέη με σὺν σοί ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. ὁμοίως καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπαν.

The Prayer in Gethsemane

(Mk 14.32-42; Lk 22.39-46)

36 Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανὶ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, Καθίσατε αὐτοῦ ἕως [οὔ] ἀπελθῶν ἐκεῖ προσεύξωμαι. **37** καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.**38** τότε λέγει αὐτοῖς, Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ. **39** καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων,Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθάτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω ἀλλ' ὡς σύ. **40** καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ, Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ;**41** γρηγορεῖτε^α καὶ προσεύχεσθε,^β ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής. **42** πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο λέγων, Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο παρελθεῖν ἐὰν μὴ αὐτὸ πῖω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου. **43** καὶ ἐλθὼν πάλιν εὔρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἦσαν^α 41 C: REB || ^β NO C: GNB? NRSV REB BJ TOB BTI**31** Πατάξω ... ποιμένης Zch 13.7 (Mt 26.56; Jn 16.32) **32** Mt 28.7, 16 **34** ἐν ... με Mt 26.69-75; Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.25-27 **35** Κἂν ... ἀποθανεῖν Jn 11.16 **36** ἔρχεται ... Γεθσημανί Jn 18.1 **37** παραλαβὼν ... Ζεβεδαίου Mt 17.1; Mk 5.37; 14.33; Lk 8.51; 9.28 **38** Περίλυπος ... μου Ps 42.5, 11; 43.5; Jn 12.27 Περίλυπος ... θανάτου Jon 4.9 **39** He 5.7-8 **41** προσεύχεσθε ... πειρασμόν Mt 6.13; Lk 11.4 **42** γενηθήτω ... σου Mt 6.10

γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. **44** καὶ ἀφείς αὐτοὺς^c πάλιν^d ἀπελθὼν προσηύξατο ἐκ τρίτου τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν^e πάλιν.^f **45** τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε [τὸ] λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε·^g ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν. **46** ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με.

The Betrayal and Arrest of Jesus
(Mk 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

47 Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦλθεν καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. **48** ὁ δὲ παραδιδούς αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον λέγων, Ὅν ἂν φιλήσω αὐτός ἐστιν, κρατήσατε αὐτόν. **49** καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπεν, Χαῖρε, ῥαββί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. **50** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἐταῖρε, ἐφ' ὃ πάρει.^h τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. **51** καὶ ἰδοὺ εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπέσπασεν τὴν μάχαιραν αὐτοῦ καὶ πατάξας τὸν δούλον τοῦ ἀρχιερέως ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. **52** τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρῃ ἀπολοῦνται. **53** ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι ἄρτι πλείω δώδεκα λεγιῶνας ἀγγέλων; **54** πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι; **55** Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις, Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθατε μετὰ

^c **44 C:** NA²⁶ NIV REB LB BJ NBS TOB // Different text: AD TR (DHH) || ^d **C:** NA²⁶ GNB NRSV BTI? // Different text: AD TR (DHH) || ^e **C:** NA²⁶ GNB NIV VP // Different text: AD TR || ^f **NO C:** NA²⁶ GNB NIV NRSV DHH // Different text: AD TR ^g **45** Statement or command: AD M TR WH // Statement: BJ NBS // Question: EU LB NBS^m // Command: EU^m NBS^m TOB ^h **50** Question: NA²⁶ TR GNB^m NIV^m EU LB BJ^m NBS^m

44 προσηύξατο ἐκ τρίτου 2 Cor 12.8 **45** ἤγγικεν ἡ ὥρα Jn 12.23; 13.1; 17.1 ὁ ... ἁμαρτωλῶν Mt 17.22; Mk 9.31; 10.33; Lk 9.44; 24.7 **46** ἐγείρεσθε ἄγωμεν Jn 14.31 51 Jn 18.26 **52** πάντες ... ἀπολοῦνται Gn 9.6; Re 13.10

μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με·^ι καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ ἐκαθεζόμεν διδάσκων καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. **56** τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν. Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.

Jesus before the Council

(Mk 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

57 Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. **58** ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν ἰδεῖν τὸ τέλος. **59** οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτησαν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως αὐτὸν θανατώσωσιν, **60** καὶ οὐχ εὗρον πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων. ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο **61** εἶπαν, Οὗτος ἔφη, Δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι. **62** καὶ ἀναστάς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Οὐδὲν ἀποκρίνη τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; **63** ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. **64** λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας·^ι πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

65 τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων, Ἐβλασφήμησεν· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν· **66** τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπαν, Ἐνοχὸς θανάτου ἐστίν. **67** Τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον

^ι 55 Statement: AD M NA^m EU LB NBS TOB ^ι 64 Question: NA^m WH^m

55 καθ' ... διδάσκων Lk 19.47; 21.37; Jn 18.20 **56** οἱ ... ἔφυγον Zch 13.7; Mt 26.31; Jn 16.32 **61** Οὗτος ... οἰκοδομῆσαι Mt 27.40; Jn 2.19; Ac 6.14 **63** ὁ δὲ ... ἐσιώπα Is 53.7; Mt 27.12, 14; Lk 23.9; Jn 19.9 Ἐξορκίζω ... υἱὸς τοῦ θεοῦ Mt 16.16-17 **64** τὸν ... δεξιῶν Ps 110.1 τὸν ... οὐρανοῦ Dn 7.13; Mt 24.30 **65** διέρρηξεν ... αὐτοῦ Nu 14.6; 2 Sm 13.19; Ezr 9.3; Job 1.20; 2.12; Jr 36.24; Ac 14.14 **65-66** Ἐβλασφήμησεν ... ἐστίν Lv 24.16; Jn 19.7 **67** ἐνέπτυσαν ... ἐράπισαν Is 50.6; 53.5

αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν, οἱ δὲ ἐράπισαν **68** λέγοντες, Προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;

Peter's Denial of Jesus

(Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

69 Ὁ δὲ Πέτρος ἐκάθητο ἔξω ἐν τῇ αὐλῇ· καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέγουσα, Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου. **70** ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν πάντων λέγων, Οὐκ οἶδα τί λέγεις. **71** ἐξελθόντα δὲ εἰς τὸν πυλῶνα εἶδεν αὐτὸν ἄλλη καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ, Οὗτος⁴ ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. **72** καὶ πάλιν ἠρνήσατο μετὰ ὄρκου ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. **73** μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ. **74** τότε ἤρξατο καταθεματίζειν καὶ ὀμνύειν ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. **75** καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος Ἰησοῦ εἰρηκότος ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρὶς ἀπαρνήση με· καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.

Jesus Brought before Pilate

(Mk 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

27 Πρωΐας δὲ γενομένης συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὥστε θανατῶσαι αὐτόν· **2** καὶ δῆσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ¹ τῷ ἡγεμόνι.

⁴ **71** {B} οὗτος (see Mk 14.69) **κ** B D syr^s cop^{sa, meg} geo^{l, B} // καὶ οὗτος A C L W Δ Θ f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{a, aur, b, c, f, fl¹, fl², g¹, h, l, n, q, r¹, φ} vg syr^{n, h, (pal)} (cop^{bo}) arm eth geo^A slav Origen^{lat} Chrysostom; Augustine LB BTI

¹ **2** {B} Πιλάτῳ (see Mk 15.1; Lk 23.1) **κ** B L Σ 33 syr^{s, p, pal^{ms}} cop^{sa, meg, bo} geo slav^{mss} Diatessaron^{arm} Origen^{gr}; Jerome^{1/2} // Ποντίῳ Πιλάτῳ A C W Δ Θ 0250 f¹ f¹³ 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{a, aur, b, c, d, f, fl¹, fl², g¹, h, l, q, r¹} vg syr^{h, pal^{mss}} arm eth slav^{mss} Origen^{lat} Ps-Justin; Jerome^{1/2} Augustine

75 ἐμνήσθη ... με Mt 26.34; Mk 14.30; Lk 22.34; Jn 13.38

27.1 Πρωΐας ... Ἰησοῦ Lk 22.66 συμβούλιον ... αὐτόν Mt 12.14; Mk 3.6

The Death of Judas

(Ac 1.18-19)

3 Τότε ἰδὼν Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἔστρεψεν τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ πρεσβυτέροις **4** λέγων, Ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῶον². οἱ δὲ εἶπαν, Τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψη. **5** καὶ ρίψας τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν ἀνεχώρησεν, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγξατο. **6** οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπαν, Οὐκ ἔξεστιν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἱματός ἐστιν. **7** συμβούλιον δὲ λαβόντες ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. **8** διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος Ἀγρὸς Αἵματος ἕως τῆς σήμερον. **9** τότε ἐπληρώθη τὸ ρηθὲν διὰ Ἰερεμίου³ τοῦ προφήτου λέγοντος, **Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου ὄν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἰῶν Ἰσραήλ,** **10** καὶ ἔδωκαν⁴ αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέν μοι κύριος.

² **4** {A} ἀθῶον **κ** A B* C W Δ f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* syr^{p, h}. h^{gr} cop^{sa, ms, bo, ms} (eth^{ro, ms}) slav Origen^{gr 1/4} Eusebius Cyril-Jerusalem Epiphanius Chrysostom Hesychius; Maximus // δίκαιον B¹ L Θ it^{a, aur, b, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, l, q, r¹} vg syr^{pal} cop^{sa, ms, meg, bo} arm eth^{pp, TH} geo Diatessaron^{arm} Origen^{gr 3/4, lat}; Cyprian Ambrosiaster Lucifer Ambrose Jerome Augustine // τοῦ δικαίου syr^a

³ **9** {A} Ἰερεμίου B L Δ Θ f¹ f¹³ 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* (cop^{meg, bo}) arm eth geo slav^{ms} Irenaeus^{arm} Eusebius Gregory-Nyssa Chrysostom // Ἰηρημίου **κ** A C* (C² 205 1292 Ἰερημίου) W (cop^{sa}) // Ἰερεμίας *or different spellings* it^{aur, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, q, r¹} vg syr^{h, pal} Origen^{lat}; Tertullian Jerome Augustine // Ζαχαρίου 1858^{1/2} syr^{h, mg} Origen^{lat, com}; Jerome^{com} Augustine^{com} // Ἰησαίου it¹ // omit Φ 33 157 11074^{1/2} it^{a, b} syr^{s, p} cop^{bo, ms} slav^{ms} mss^{acc. to Augustine}

⁴ **10** {B} ἔδωκαν A^c (A* vid ἔδωκεν) B* C L Δ Θ f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* it^{a, aur, b, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, l, q, r¹} vg syr^{pal, ms} cop^{sa, meg, bo} arm eth geo slav Irenaeus^{arm} Origen^{lat} Cyril-Jerusalem Chrysostom; Jerome Augustine // ἔδωκα **κ** B²vid W 1524^{1/2} 1866^{1/3} syr^{s, p, h, pal, ms} Eusebius // ἔβαλον 69

Jesus Questioned by Pilate

(Mk 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

11 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη, Σὺ λέγεις.^a **12** καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο. **13** τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσιν; **14** καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.

Jesus Sentenced to Die

(Mk 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

15 Κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον ὃν ἤθελον. **16** εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον λεγόμενον [Ἰησοῦν] Βαραββᾶν⁵. **17** συνηγμένων οὖν αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν, [Ἰησοῦν τὸν] Βαραββᾶν⁶ ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; **18** ἤδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν. **19** Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ λέγουσα, Μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ

⁵ **16** {C} Ἰησοῦν Βαραββᾶν Θ f¹ 700* syr^s. pal^{mss} arm geo² // Βαραββᾶν & A B D L W Δ 0250 f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700^c 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^a, aur, b, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, i, q, r¹ vg syr^p, h, pal^{mss} cop^{sa}, meg, bo eth geo¹ slav (Diatessaron^{arm}) Origen^{lat}; Jerome Augustine NIV EU BJ

⁶ **17** {C} Ἰησοῦν τὸν Βαραββᾶν (Θ 700* omit τόν) f¹ syr^s. pal^{mss} arm geo² Origen^{lat} mss^{acc. to Origen gr} // τὸν Βαραββᾶν B 1010 Origen ms^{acc. to Origen lat} // Βαραββᾶν & A D L W Δ f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700^c 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect cop^{sa}, meg, bo Diatessaron^{arm} NIV EU BJ // Βαραββᾶν or τὸν Βαραββᾶν it^a, aur, b, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, i, q, r¹ vg syr^p, h, pal^{mss} eth geo¹ slav

^a **11** Question: NA^{mg} WH^{mg}

11 βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων Mt 2.2; 27.29, 37; Mk 15.9, 12, 18, 26; Lk 23.37, 38; Jn 18.39; 19.3, 19, 21 **12** οὐδὲν ἀπεκρίνατο Is 53.7; Mt 26.63; 27.14; Lk 23.9; Jn 19.9 **14** οὐκ ... ῥῆμα Is 53.7; Mt 26.63; 27.12; Lk 23.9; Jn 19.9

δι' αὐτόν. **20** Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. **21** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν εἶπεν αὐτοῖς, Τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν; οἱ δὲ εἶπαν, Τὸν Βαραββᾶν. **22** λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος, Τί οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; λέγουσιν πάντες, Σταυρωθήτω. **23** ὁ δὲ ἔφη, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον λέγοντες, Σταυρωθήτω. **24** ἰδὼν δὲ ὁ Πιλᾶτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου λέγων, Ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου⁷. ὑμεῖς ὄψεσθε. **25** καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπεν, Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. **26** τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῆ.

The Soldiers Mock Jesus

(Mk 15.16-20; Jn 19.2-3)

27 Τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν. **28** καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν⁸ χλαμύδα κοκκίνην περιέ-

⁷ **24** {B} τούτου B D Θ it^{a, b, d, ff², r¹} syr^s (cop^{sa^{mss}}) geo² Origen^{lat} Ps-Athanasius Chrysostom; Ps-Cyprian Juvencus Ambrosiaster // τοῦ δικαίου τούτου K L W f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^c. ff¹. g¹. l. q. (φ) vg cop^{sa^{mss}}. meg. bo arm eth geo¹ slav Apostolic Constitutions Cyril-Jerusalem Cyril; Ambrose Jerome Augustine // τούτου τοῦ δικαίου A Δ it^{aur. f. h} vg^{m^s} Petilianus Maximus // τοῦ δικαίου 1010

⁸ **28** {B} ἐκδύσαντες αὐτόν K^{*-2} A L W Δ Θ 0233 0250 f¹ f¹³ 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{aur. (f). ff¹. g¹. (h). 1} vg syr^{p. h. pal^{mss}} cop^{sa^{mss}}. bo arm geo slav Origen^{lat com} Eusebius Chrysostom^{lem}; Chromatius^{lem} Jerome Augustine // ἐκδύσαντες αὐτόν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ 33 11074^{1/2} syr^{h^mg} cop^{sa^{mss}}. meg. bo^{mss} // ἐνδύσαντες αὐτόν (see Mk 15.17; Jn 19.2) K¹ B 1424 (it^q) eth Diatessaron^{(syr). arm} Origen^{gr vid. lat txt} // ἐνδύσαντες αὐτόν ἱμάτιον πορφυροῦν καὶ D (157 omit καὶ) it^{a, (b), c, d, (f), ff², (h)} (vg^{mss}) syr^{(s), pal^{mss}} Chromatius^{com}

21 Ac 3.14 **22-23** Ac 3.13; 13.28 **24** λαβὼν ... τούτου Dt 21.6-9; Ps 26.6 Ἀθῶός ... τούτου Sus 46 Theodotion; Ac 18.6; 20.26 ὑμεῖς ὄψεσθε Mt 27.4 **25** Τὸ ... ἡμῶν Eze 33.5; Ac 5.28 **28-30** Lk 23.11

θηκαν αὐτῷ, **29** καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθη-
καν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ κάλαμον ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, καὶ
γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιξαν⁹ αὐτῷ λέγοντες,
Χαίρε, βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων, **30** καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτὸν
ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.
31 καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα
καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς
τὸ σταυρῶσαι.

The Crucifixion of Jesus

(Mk 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

32 Ἐξερχόμενοι δὲ εὔρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι
Σίμωνα, τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.
33 Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὃ ἐστὶν Κρανίου
Τόπος λεγόμενος, **34** ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν οἶνον μετὰ χολῆς
μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος οὐκ ἠθέλησεν πιεῖν. **35** σταυρώ-
σαντες δὲ αὐτὸν διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βάλλοντες
κλῆρον¹⁰, **36** καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ. **37** καὶ
ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμ-
μένην· Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. **38** Τότε

⁹ **29** {B} ἐνέπαιξαν & B D L 33 892 (1505) it^d // ἐνέπαιζον A W Δ Θ 0233
0250 f¹ f¹³ 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292
1342 1424 Byz [E F G H N Σ] Lect it^a. aur. b. c. f. ff¹. ff². g¹. h. l. q vg arm geo slav
Origen^{lat} Eusebius Chrysostom^{lem}; (Chromatius) Jerome Augustine BTI DHH

¹⁰ **35** {A} κλῆρον, & A B D L W 33 157 180 565 579 597 700 828 892^c
1006 1010 1241 1292 1342 1505 Byz [E F G H] Lect it^d. f. ff¹. ff². g¹. l. vg syr^{pn}. (pal^{ms})
eth^{pp} slav Origen^{lat}; Jerome Augustine // κλῆρον ἐπ' αὐτά Σ 892* 1858^{1/2} syr^c
cop^{sa}². bo² // κλῆρον, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου· διεμερίσαντο τὰ
ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον. (see Ps 22.19;
Jn 19.24) Δ Θ 0233 (0250 προφήτου λέγοντος) (f¹ 205 ὑπό for διά) f¹³ 1071
1243 1424 / 547^{1/2} / 1074^{1/2} / AD it^a. aur. b. c. h. q. r¹ vg^{cl} syr^h. (pal^{ms}) cop^{me} arm (ethTH) geo
Eusebius Ps-Athanasius

29 βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων Mt 2.2; 27.11, 37; Mk 15.9, 12, 18, 26; Lk 23.37, 38; Jn 18.39;
19.3, 19, 21 **30** Is 50.6 **34** ἔδωκαν ... μεμιγμένον Ps 69.21 **35** διεμερίσαντο ... κλῆρον
Ps 22.18 **37** ὁ ... Ἰουδαίων Mt 2.2; 27.11, 29; Mk 15.9, 12, 18, 26; Lk 23.37, 38; Jn 18.39;
19.3, 19, 21 **38** Is 53.12

σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησταί, εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων. **39** Οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινουῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν **40** καὶ λέγοντες, Ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτὸν, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, [καὶ]¹¹ κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. **41** ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων ἔλεγον, **42** Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι·^b βασιλεὺς¹² Ἰσραὴλ ἐστίν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν ἐπ' αὐτόν. **43** πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν, ῥυσάσθω νῦν εἰ θέλει αὐτόν· εἶπεν γὰρ ὅτι Θεοῦ εἰμι υἱός. **44** τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λησταὶ οἱ συσταυρωθέντες σὺν αὐτῷ ᾠνείδιζον αὐτόν.

The Death of Jesus

(Mk 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

45 Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης. **46** περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων, **Ἡλι ηλι λεμα σαβαχθاني**; τοῦτ' ἐστίν, **Θεέ μου θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες**; **47** τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ

¹¹ **40** {C} καὶ **κ*** A D / 387^{1/2} it^{a, b, c, d, h, r¹} syr^(s), p. (pal^{ms}) ethTH // omit **κ²** B L W Δ Θ 0250 f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* it^{aur, f, ff¹, ff², g¹, l, q} vg syr^{h, pal^{ms}} cop^{sa, neg, bo} arm eth geo slav Diatessaron Origen^{lat} Eusebius Asterius^{vid} Ps-Athanasius Didymus Chrysostom Marcus-Eremita Cyril; Augustine NIV NRSV B TI

¹² **42** {B} βασιλεύς **κ B D L** 33 892 it^d syr^{pal^{ms}} cop^{sa} // εἰ βασιλεύς A W Δ Θ f¹ f¹³ 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* it^{aur, b, c, f, ff¹, ff², g¹, h, l, q, r¹, φ} vg syr^{s, p, h, pal^{ms}} cop^{neg, bo} arm eth geo slav Origen^{lat} Eusebius Ps-Athanasius Chrysostom Cyril; Ambrose Augustine LB

^b **42** Question: NA²⁶ NRSV^{me}

39 κινουῦντες ... αὐτῶν Ps 22.7; 109.25; Lm 2.15 **40** Ὁ ... οἰκοδομῶν Mt 26.61; Mk 14.58; Jn 2.19-20 εἰ ... θεοῦ Mt 4.3, 6; 26.63; Lk 4.3, 9 **42** βασιλεὺς Ἰσραὴλ Jn 1.49; 12.13 **43** πέποιθεν ... αὐτόν Ps 22.8 ῥυσάσθω ... υἱός Wsd 2.18-20 εἶπεν ... υἱός Jn 5.18; 10.36; 19.7 **45** Am 8.9 **46** Ἡλι ηλι ... σαβαχθاني Ps 22.1 Θεέ μου θεέ ... ἐγκατέλιπες Ps 22.1

έστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἡλίαν φωνεῖ οὗτος. **48** καὶ εὐθέως δραμῶν εἰς ἐξ αὐτῶν καὶ λαβῶν σπόγγον πλήσας τε ὄξους καὶ περιθεῖς καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν. **49** οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, Ἄφες ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας σώσων αὐτόν.¹³ **50** ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράζας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα. **51** Καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἀπ' ἄνωθεν ἕως κάτω εἰς δύο καὶ ἡ γῆ ἐσεισθη καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, **52** καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεώχθησαν καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν, **53** καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ εἰσηλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. **54** Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν ἰδόντες τὸν σεισμόν καὶ τὰ γενόμενα ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. **55** Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας διακονοῦσαι αὐτῷ. **56** ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴφ μήτηρ καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

The Burial of Jesus

(Mk 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

57 Ὀψίας δὲ γενομένης ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοῦνομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθητεύθη τῷ Ἰησοῦ. **58** οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν ἀποδοθῆναι. **59** καὶ λαβῶν

¹³ **49** {B} αὐτόν. A D W Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect it^a, aur. b. c. d. f. f¹, f², g¹, h. l. q. r¹* vg syr^s. p. h. pal^{mss} cop^{sa, bo} arm eth^{pp, TH} geo Origen^{lat} Hesychius; Jerome Augustine // αὐτόν. ἄλλος δὲ λαβῶν λόγχην ἐνυξεν αὐτοῦ τὴν πλευράν, καὶ ἐξῆλθεν ὕδωρ καὶ αἷμα. (see Jn 19.34) **✠** B C L 1010 vg^{mss} syr^{pal^{mss}} cop^{mex} eth^m slav

48 Ps 69.21 **51** τὸ ... ναοῦ Ex 26.31-35; He 10.20 **52-53** πολλὰ ... μνημείων Eze 37.12 **53** τὴν ἁγίαν πόλιν Mt 4.5; Re 11.2; 21.2, 10; 22.19 **55-56** Lk 8.2-3 **56** ἡ μήτηρ ... Ζεβεδαίου Mt 20.20 **57-58** Dt 21.22-23 **59-60** λαβῶν ... μνημεῖω Mk 6.29; Ac 13.29

τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ [ἐν] σινδόνι καθαρᾷ **60** καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ καὶ προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου ἀπῆλθεν. **61** ἦν δὲ ἐκεῖ Μαριάμ ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.

The Guard at the Tomb

62 Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἣτις ἐστὶν μετὰ τὴν παρασκευὴν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλᾶτον **63** λέγοντες, Κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν, Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. **64** κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτὸν καὶ εἴπωσιν τῷ λαῷ, Ἥγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρῶν τῆς πρώτης. **65** ἔφη αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος, Ἔχετε κουστωδῖαν· ὑπάγετε ἀσφαλίσασθε ὡς οἴδατε. **66** οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφάλισαντο τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.^c

The Resurrection of Jesus

(Mk 16.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

28 Ὅπῃ δὲ σαββάτων,^a τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων ἦλθεν Μαριάμ ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον. **2** καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ καὶ προσελθὼν ἀπεκύλισεν τὸν λίθον καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. **3** ἦν δὲ ἡ εἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡς χιών. **4** ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες καὶ ἐγενήθησαν ὡς νεκροί. **5** ἀπο-

^c **66** NO C: NA^{mg}

^a **28.1** Period: NA^{mg}

60 προσκυλίσας ... μνημείου Mt 28.2; Mk 16.3-4; Lk 24.2; Jn 20.1 **61** Μαριάμ ... Μαρία Mt 27.56; 28.1; Mk 15.40, 47; 16.1; Lk 24.10; Jn 19.25 **63** Μετὰ ... ἐγείρομαι Mt 12.40; 16.21; 17.23; 20.19; Mk 8.31; 9.31; 10.34; Lk 9.22; 18.33; 24.7 **64** ἔσται ... πρώτης Mt 12.45; Lk 11.26; 2 Pe 2.20

28.1 Μαριάμ ἡ ... Μαρία Mt 27.56, 61; Mk 15.40, 47; Jn 19.25 **2** σεισμὸς ... μέγας Mt 27.51 ἀπεκύλισεν τὸν λίθον Mt 27.60; Mk 15.46 **3** τὸ ... χιών Mt 17.2; Mk 9.3; Lk 9.29; Ac 1.10

κριθῆς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναῖξιν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε· **6** οὐκ ἔστιν ὧδε, ἠγέρθη γὰρ καθὼς εἶπεν· δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο¹. **7** καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν,^b καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε·^c ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν.^d **8** καὶ ἀπελθοῦσαι² ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. **9** καὶ ἰδοὺ³ Ἰησοῦς ὑπήντησεν αὐταῖς λέγων, Χαίρετε. αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. **10** τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε ἀπαγγεῖλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κακεῖ με ὄψονται.

¹ **6** {A} ἔκειτο **κ B Θ 33 892* 1253** *it^e syr^s. pal^{ms} cop^{sa, meg, bo} arm eth* Origen^{iat} Chrysostom Cyril; Jerome^{1/2} // ἔκειτο ὁ κύριος **A C D L W Δ 0148 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892^c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H Σ (Φ 1524 ὁ Ἰησοῦς)]** *Lect it^{a, aur, b, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, l, q, r¹} vg syr^{(p), h, pal^{ms}} geo⁽²⁾ slav^(mss) Philo-Carpasia Chrysostom^{mss} Theodoret; Chromatius Jerome^{1/2} Augustine* // ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ κυρίου 1424

² **8** {B} ἀπελθοῦσαι **κ B C L Θ f¹³ 33 1547 1751** *it^e eth geo* // ἐξελθοῦσαι (*see* Mk 16.8) **A D W Δ 0148 f¹ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ]** *Lect it^{a, aur, b, c, d, f, ff¹, ff², g¹, h, l, q} vg arm (Chrysostom); Jerome Augustine*

³ **9** {A} καὶ ἰδοὺ **κ B D W Θ f¹³ 33 700 892 1292** *Lect^{pt} it^{a, aur, b, c, d, e, ff¹, ff², g¹, h, l, n, r¹} vg syr^{p, pal} cop^{sa, meg, bo} arm eth^{pp} geo slav* Origen Eusebius Cyril-Jerusalem Cyril; Jerome Augustine // ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ ἰδοὺ (*see* 28.8) **A C L Δ 0148 f¹ 28 157 180 205 565 579 597 828 1006 1010 1071 1241 (1243) 1342 (1424 ἔδραμον for ἐπορεύοντο) 1505 Byz [E F G H Σ]** *Lect^{pt, AD} (1866) it^{f, q} syr^h eth^{ro, (ms), (TH)}*

^b 7 νεκρῶν End embedded quotation: NBS || ^c ὄψεσθε End embedded quotation: GNB NIV NRSV REB TOB DHH || ^d ὑμῖν End embedded quotation: BJ BTI

6 ἠγέρθη ... εἶπεν Mt 12.40; 16.21; 17.23; 20.19; Mk 8.31; 9.31; 10.34; Lk 9.22; 18.33; 24.7
7 Ἠγέρθη ... Γαλιλαίαν Mt 26.32; Mk 14.28 προάγει ... ὄψεσθε Mt 28.10, 16; Jn 21.1-23
10 ὑπάγετε ... μου Jn 20.17 ὑπάγετε ... ὄψονται Mt 26.32; 28.7, 16; Mk 14.28; Jn 21.1-23

The Report of the Guard

11 Πορευομένων δὲ αὐτῶν ἰδοῦ τινες τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν⁴ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. **12** καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συμβούλιόν τε λαβόντες ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις **13** λέγοντες, Εἶπατε ὅτι Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων. **14** καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν [αὐτὸν] καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν. **15** οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον [ἡμέρας]⁵.

The Commissioning of the Disciples

(Mk 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Ac 1.6-8)

16 Οἱ δὲ ἔνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξαστο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, **17** καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν, οἱ δὲ ἐδίστασαν. **18** καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων, Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ [τῆς] γῆς. **19** πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, **20** διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάν-

⁴ **11** {B} ἀπήγγειλαν A B C L W Δ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* it^a, aur, b, c, e, f, ff¹, ff², g¹, h, i, q, r¹ vg Origen^{lat} (Cyril-Jerusalem); Jerome Augustine^{vid 1/2} // ἀνήγγειλαν K D Θ 565 it^d eth^{pp}.TH Origen^{gr} Chrysostom^{lem}; Augustine^{vid 1/2}

⁵ **15** {C} ἡμέρας B D L Θ it^a, aur, b, c, d, e, f, ff¹, g¹, h, i, q, r¹ vg syr^{pal} arm geo slav Origen^{lat} Titus-Bostra Chrysostom; Augustine // omit K A W Δ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* it^{ff2} eth Origen^{gr}

13 Εἶπατε ... αὐτόν Mt 27.64 **16** Οἱ ... Ἰησοῦς Mt 26.32; 28.7, 10 **18** Ἐδόθη ... γῆς Dn 7.14; Mt 11.27; Jn 3.35; 13.3; 17.2; Eph 1.20-22; Php 2.9-10 **19** πορευθέντες ... ἔθνη Ac 1.8

τα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς
 ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.⁶

---

⁶ 20 {A} αἰῶνος. κ A* B D W 1 33 it^{aur. d. e. f¹. g¹. h. n. q} vg syr^{pal}^{mss} cop^{sa. meg. bo^{pt}}
 arm eth^{pp. TH} geo^{1. B} Origen^{vid} Chrysostom Severian^{vid} Cyril; Jerome // αἰῶνος.
 ἀμήν. A² Δ Θ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241
 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G^{supp} H Σ] Lect it^{a. b. c. f. f². 1} vg^{mss} syr^{p. h. pal}^{mss}
 cop^{bo^{pt}} eth^{ms} geo^A Apostolic Constitutions

---

20 ἐγὼ ... εἰμι Hg 1.13; Mt 18.20; Jn 14.23 συντελείας τοῦ αἰῶνος Mt 13.39, 49; 24.3

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ

The Preaching of John the Baptist
(Mt 3.1-12; Lk 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

- 1** Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ [υἱοῦ θεοῦ]^{1, a}
2 Καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ²,
Ἴδου ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου,
ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου·
3 φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ,
Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου,
εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ,^b
4 ἐγένετο Ἰωάννης [ὁ] βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ³ κηρύσσω
βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. **5** καὶ ἐξεπορεύετο

---

¹ **1** {C} Χριστοῦ υἱοῦ θεοῦ **κ**¹ B D L W // Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ A Δ f¹ f¹³
33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424
1505 Byz [E F G^{supp} H Σ] *Lect* eth geo² slav (υἱοῦ θεοῦ or υἱοῦ τοῦ θεοῦ it^a. aur. b.
c. d. f. ff². l. q. r¹ vg syr^{p, h} cop^{sa^{mss}, bo} Irenaeus^{lat 2/3}; Ambrose Chromatius Jerome^{3/6}
Augustine Faustus-Milevis) // Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ κυρίου 1241 // Χριστοῦ **κ**^{*}
Θ 28^c syr^{pal} cop^{sa^{mss}} arm geo¹ Origen^{gr. lat} Asterius Serapion Cyril-Jerusalem
Severian Hesychius; Victorinus-Pettau Jerome^{3/6} // omit 28* (Irenaeus^{gr. lat 1/3}
Ephraim omit also Ἰησοῦ)

² **2** {A} ἐν τῷ Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ **κ** B L Δ 33 565 892 1241 Origen^{1/4} // ἐν
Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ D Θ f¹ 205 700 1071 1243 / 253 arm geo Irenaeus^{gr}
Origen^{3/4} Serapion Ephraim Severian Hesychius (ἐν Ἡσαΐα or ἐν τῷ Ἡσαΐα
it^a. aur. b. c. d. f. ff². l. q. vg syr^{p, h^me, pal} cop^{sa, bo} Irenaeus^{lat 1/3} Origen^{lat}; (Victorinus-Pettau
Chromatius omit τῷ προφήτῃ) Ambrosiaster (Jerome) Augustine // ἐν τοῖς προ-
φήταις A W f¹³ 28 180 579 597 1006 1010 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G
H P Σ] *Lect* vg^{ms} syr^h cop^{bo^{ms} mg} eth slav Irenaeus^{lat 2/3} Asterius // ἐν Ἡσαΐα καὶ ἐν
τοῖς προφήταις it^{r, vid}

³ **4** {C} ὁ βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ **κ** L Δ 205 1342 cop^{bo} geo¹ slav^{ms} // ὁ
βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ B 33 892 cop^{bo^{ms}} // βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ A W f¹
f¹³ 180 565 579 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G

---

^a **1** Colon: TR (GNB) EU TOB // NO P: TR GNB BJ TOB ^b **3** Period: TR NIV REB EU LB
TOB BTI DHH

---

² Ἴδου ... ὁδὸν σου Ex 23.20; Mal 3.1 (Mt 11.10; Lk 1.76; 7.27) **3** φωνὴ ... αὐτοῦ Is 40.3
(Jn 1.23) **4** ἐγένετο ... μετανοίας Ac 13.24; 19.4

πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. **6** καὶ ἦν ὁ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας⁴ καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον. **7** καὶ ἐκήρυσσεν λέγων, Ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. **8** ἐγὼ ἐβάπτισα ὑμᾶς ὕδατι⁵, αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἀγίῳ.

The Baptism of Jesus

(Mt 3.13-17; Lk 3.21-22)

9 Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρετ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάννου. **10** καὶ εὐθὺς ἀναβαίνων ἐκ τοῦ ὕδατος εἶδεν σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸ πνεῦμα ὡς περιστερὰν καταβαῖνον εἰς αὐτόν· **11** καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν⁶, Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα.

H P^{vid} Σ] *Lect* (I 751) (I 1074) it^f syr^{h, pal} (cop^{sa} omit καί) arm eth slav^{ms} GNB // ἐν τῇ ἐρήμῳ βαπτίζων καὶ D Θ 28 700 it^{a, aur, b, c, d, ff¹, l, q, r¹, t} vg syr^p (Eusebius Cyril-Jerusalem omit καί); Jerome Augustine

⁴ **6** {A} τρίχας (see Mt 3.4) & A B L W Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H P Σ] *Lect* it^{aur, b, c, d, f, ff², l, q, r¹} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} eth slav Diatessaron Jerome // δέριον D it^a BJ

⁵ **8** {B} ὕδατι & B H Δ 33 892* 1006 1243 1342 vg Origen; Jerome Augustine // ἐν ὕδατι A L W (Θ μὲν for ἐν) f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892^c 1010 1071 1241 1292 1424 1505 Byz [E F G P Σ] *Lect* it^{aur, b, c, f, l, t} vg^{ms} eth // ἐν ὕδατι (but transpose verse 8a after λέγων verse 7) D it^{a, d, ff², r¹}

⁶ **11** {B} ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν &² A B L (W τοῦ οὐρανοῦ) Δ f¹ f¹³ 33 157 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 (1342) 1424 1505 Byz [E F H P Σ] *Lect* (I 127 I 184^{1/2} τοῦ οὐρανοῦ) it^{(a), aur, (b), (c), (f), l} vg syr^{p, h, pal^{ms}} cop^{sa, bo} arm^(ms) eth (geo²) slav Diatessaron Jerome // ἐκ τῶν οὐρανῶν ἠκούσθη Θ 28 565 vg^{ms} syr^{pal^{ms}} geo¹ BTI DHH? // ἐκ τῶν οὐρανῶν &^{*} D it^{d, ff², t}

6 ζώνην ... αὐτοῦ 2 Kgs 1.8; Zch 13.4 **7** Ac 13.25 **11** Σὺ εἶ ... εὐδόκησα Gn 22.2; Ps 2.7; Is 42.1; Mt 12.18; 17.5; Mk 9.7; Lk 9.35; 2 Pe 1.17

The Temptation of Jesus

(Mt 4.1-11; Lk 4.1-13)

12 Καὶ εὐθὺς τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον.
13 καὶ ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἡμέρας πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων, καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

The Beginning of the Galilean Ministry

(Mt 4.12-17; Lk 4.14-15)

14 Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν κηρῦσσω τὸ εὐαγγέλιον⁷ τοῦ θεοῦ **15** καὶ λέγων ὅτι Πεπλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιστεῦτε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

The Calling of Four Fishermen

(Mt 4.18-22; Lk 5.1-11)

16 Καὶ παράγων παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν Σίμωνος ἀμφιβάλλοντας ἐν τῇ θαλάσῃ· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς. **17** καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἀλιεῖς ἀνθρώπων. **18** καὶ εὐθὺς ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ. **19** Καὶ προβάς ὀλίγον εἶδεν Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα, **20** καὶ εὐθὺς ἐκάλεσεν αὐτούς. καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

⁷ **14** {A} εὐαγγέλιον **κ** B L **Θ** *f*¹ *f*¹³ 28* 33 205 565 579 892 1342 *it*^{b. c. 22. 1} *vg*^{ms} *syr*^{s. h} *cop*^{sa. bopt} *arm* *geo* *slav*^{ms} Origen // εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας A D W **Δ** 13 28^c 157 180 597 700 828 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 *Byz* [E F G H **Σ**] *Lect* *it*^{a. aur. d. f. l. r¹} *vg* *syr*^p *cop*^{bopt} *eth* *slav*^{ms} Jerome

14 τὸ παραδοθῆναι Mk 6.17-18; Jn 3.24 **15** Πεπλήρωται ὁ καιρὸς Ga 4.4; Eph 1.10 ἤγγικεν ... μετανοεῖτε Mt 3.2 **19** Ἰάκωβον ... αὐτοῦ Mt 10.2; Mk 3.17; 10.35; Lk 5.10

The Man with an Unclean Spirit

(Lk 4.31-37)

21 Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καφαρναοὺμ· καὶ εὐθὺς τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν ἐδίδασκεν. **22** καὶ ἐξεπλήθσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς. **23** καὶ εὐθὺς ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ καὶ ἀνέκραξεν **24** λέγων, Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. **25** καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ. **26** καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον καὶ φωνῆσαν φωνῇ μεγάλῃ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. **27** καὶ ἐταμβήθησαν ἅπαντες ὥστε συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντας, Τί ἐστὶν τοῦτο; διδαχὴ καινὴ κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασιν τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ. **28** καὶ ἐξῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς πανταχοῦ εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς Γαλιλαίας.

---

⁸ **27** {B} τί ἐστὶν τοῦτο; διδαχὴ καινὴ κατ' ἐξουσίαν καὶ **8** B L (f¹ 205 565* 579 καινὴ αὐτῇ) (28* τίς διδαχὴ καινὴ αὐτῇ) 33 // τί ἐστὶν τοῦτο; διδαχὴ καινὴ αὐτῇ· ὅτι κατ' ἐξουσίαν Θ (700 omit αὐτῇ and add καὶ after ἐξουσίαν) geo // τίς ἡ διδαχὴ ἐκείνη ἢ καινὴ αὐτῇ ἢ ἐξουσία ὅτι καὶ D it^{(b, c), d} (e, ff², q, r¹) (sy^r) // τίς ἡ διδαχὴ ἢ καινὴ αὐτῇ· ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ 1342 *Lecr*^m eth // τίς ἡ διδαχὴ ἢ καινὴ αὐτῇ ἢ ἐξουσιαστικὴ αὐτοῦ καὶ ὅτι W // τί ἐστὶν τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἢ καινὴ αὐτῇ· ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ (A ἢ καινὴ αὐτῇ διδαχῇ) C Δ (f¹³ 1424 / 76 ἢ καινὴ διδαχὴ αὐτῇ) 28^c 157 180 565^{c, vid} 597 892 1006 1010 (1071 ἢ τις) 1241 1243 1292 1505 Byz. [E F G H Σ] *Lecr*^m. AD it^{aur, f, l} vg sy^{r, h, (pil)} slav^(mss) Jerome

---

^c **24** Statement: M EU^m LB TOB // as text: EU ^d **27** C: WH GNB NRSV^m REB // Different text: AD TR // ^e NO C: WH RSV TEV Seg^m NJB^m NRSV^m // Different text: TR AD

---

21 τοῖς ... συναγωγῇ Mk 6.2; Lk 4.16; 6.6; 13.10 **22** Mt 7.28-29 **23** ἄνθρωπος ... ἀκαθάρτῳ Mk 5.2 **24** Τί ... Ναζαρηνέ Mt 8.29; Mk 5.7; Lk 4.34; 8.28 ὁ ... θεοῦ Jn 6.69 **26** Mk 9.26 **28** Mt 4.24

The Healing of Many People

(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

29 Καὶ εὐθύς ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξεληθόντες ἦλθον⁹ εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. **30** ἡ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα, καὶ εὐθύς λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς. **31** καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτὴν κρατήσας τῆς χειρός· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός, καὶ διηκόνει αὐτοῖς. **32** Ὁσίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυσ ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ τοὺς δαιμονιζομένους· **33** καὶ ἦν ὅλη ἡ πόλις ἐπισυνηγμένη πρὸς τὴν θύραν. **34** καὶ ἐθεράπευσεν πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλεν καὶ οὐκ ἤφιεν λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ᾔδεισαν αὐτόν¹⁰.

A Preaching Tour

(Lk 4.42-44)

35 Καὶ πρῶτ' ἔννυχα λίαν ἀναστάς ἐξῆλθεν καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἔρημον τόπον κακεῖ προσήχετο. **36** καὶ κατεδίωξεν αὐτὸν Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, **37** καὶ εὔρον αὐτὸν καὶ λέγουσιν αὐτῷ ὅτι Πάντες ζητοῦσίν σε. **38** καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἄγωμεν ἀλλαχοῦ εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις, ἵνα καὶ ἐκεῖ κηρύξω· εἰς

⁹ **29** {B} ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξεληθόντες ἦλθον **R A C L** (F Δ εἰσηλθον) 28 33 157 180 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1505 Byz [E G H] (it' vg) syr^{p, h, pal} (cop^{boPl}) (geo¹) slav (Jerome) // ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξεληθὼν ἦλθεν **B** (Θ 1424 ἐξεληθὼν *before* ἐκ τῆς) f¹ f¹³ 205 565 579 700 1342 (it') (vg^{mss}) (cop^{boPl}) eth geo² BJ BTI (DHH)? // ἐξεληθὼν δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς ἦλθεν (*but omit preceding* καὶ εὐθύς) D W (Σ εὐθύς *for* δέ) it^{aur, b, c, d, e, f, ff², q, r¹} vg^{mss} arm

¹⁰ **34** {A} αὐτόν **R* A** (D) Δ 0130 157 180 579 597 1006 1010 1071 1292 1505 Byz [E F] 1292 1514 11552 it^{a, aur, b, c, d, e, f, ff², q, r¹} vg syr^{s, p} cop^{sa^{mss}} slav Ambrosiaster^{1/2vid} // αὐτόν Χριστόν εἶναι (**R² G** τὸν Χριστόν) B L W Θ Σ f¹ (f¹³ 700 1243 1424 τὸν Χριστόν) 28 33^{vid} 205 565 1342 *Lect* it' vg^{mss} syr^h with * cop^{sa^{mss}, bo} arm eth geo Ambrosiaster^{1/2vid} // τὸν Χριστόν αὐτόν εἶναι (*see* Lk 4.41) C 0233 892 1241 vg^{mss}

31 ἤγειρεν ... χειρός Mt 9.25; Mk 5.41; 9.27; Lk 8.54 **32** ἔφερον ... δαιμονιζομένους Mt 4.24 **34** οὐκ ἤφιεν ... αὐτόν Mk 3.12 **35** Mt 14.23; Mk 6.46; Lk 5.16; 6.12

τοῦτο γὰρ ἐξῆλθον. **39** καὶ ἦλθεν¹¹ κηρύσσων εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

The Cleansing of a Leper
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

40 Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακαλῶν αὐτὸν [καὶ γονυπετῶν]¹² καὶ λέγων αὐτῷ ὅτι Ἐὰν θέλῃς δύνασαι με καθαρίσαι. **41** καὶ σπλαγχνισθεὶς¹³ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἤψατο καὶ λέγει αὐτῷ, Θέλω, καθαρίσθητι. **42** καὶ εὐθὺς ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη. **43** καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ εὐθὺς ἐξέβαλεν αὐτόν **44** καὶ λέγει αὐτῷ, Ὅρα μηδενὶ μηδὲν εἶπης, ἀλλ' ὕπαγε σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου ἃ προσέταξεν Μωϋσῆς,¹ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. **45** ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερώς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν, ἀλλ' ἔξω ἐπ' ἐρήμοις τόποις ἦν· καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πάντοθεν.

¹¹ **39** {B} ἦλθεν κ B L Θ 892 syr^{pal} cop^{sa, bo} eth // ἦν (see Lk 4.44) A C D W Δ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G Σ] Lect it^{a, aur, b, c, d, e, f, ff², l, q, r¹} vg syr^{s, p, h} (arm) (geo) slav Augustine

¹² **40** {C} καὶ γονυπετῶν κ L Θ f¹ 205 565 579 892 1241 1243 1424 / 890 / 1074 it^{e, f, l, q} vg (syr^{s, p}) arm eth geo¹ slav Augustine // καὶ γονυπετῶν αὐτόν A C Δ 0130 0233 f¹³ 28 33 157 180 597 700 1006 (1010 1071 / 1253 / 1384 / 1751 αὐτῷ) 1292 1342 1505 Byz [E F Σ] Lect syr^{h, pal} geo² Basil EU // omit B D G W / 1211 / 1514 / 1524 / 1547 / 1627 it^{a, aur, b, c, d, ff², r¹} vg^{ms} cop^{sa, bo}

¹³ **41** {B} σπλαγχνισθεὶς κ A B C L W Δ Θ 0130 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G Σ] Lect it^{aur, c, e, f, l, q} vg syr^{s, p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Basil; Ambrose^{vid} // ὀργισθεὶς D it^{a, d, ff², r¹} (Diatessaron) REB BJ // omit (see Mt 8.3; Lk 5.13) / 866 it^b

¹ **44** NO C: AD M WH

The Healing of a Paralytic

(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

2 Καὶ εἰσελθὼν πάλιν εἰς Καφαρναοὺμ δι' ἡμερῶν ἠκούσθη ὅτι ἐν οἴκῳ ἐστίν. **2** καὶ συνήχθησαν πολλοὶ ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον. **3** καὶ ἔρχονται φέροντες πρὸς αὐτὸν παραλυτικὸν αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων. **4** καὶ μὴ δυνάμενοι προσενέγκαι¹ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσιν τὸν κράβαττον ὅπου ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο. **5** καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν λέγει τῷ παραλυτικῷ, Τέκνον, ἀφίενται² σου αἱ ἁμαρτίαι. **6** ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, **7** Τί οὗτος οὕτως λαλεῖ; βλασφημεῖ· τίς δύναται ἀφίεναι ἁμαρτίας εἰ μὴ εἰς ὁ θεός; **8** καὶ εὐθύς ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ ὅτι οὕτως διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς λέγει αὐτοῖς, Τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; **9** τί ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, Ἀφίενται³ σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἐγειρε καὶ ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ περιπάτει; **10** ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ

¹ **4** {B} προσενέγκαι $\mathfrak{F}^{\text{BRvid}}$ $\aleph$ B L Θ (33) 892 *it*^{aur. f. 1} *vg syr^{h. pal} cop^{sa^{ms}}* bo eth Augustine // προσεγγίσει $\mathfrak{F}^{\text{R4vid}}$ A C D Δ 0130 *f*¹ *f*¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G Σ] *Lect it^{a, b, c, d, e, ff², q, r¹} vg^{ms} syr^p arm geo slav BTI?* // προσελθεῖν W *cop^{sa^{ms}}*

² **5** {B} ἀφίενται (*see* 2.9; Mt 9.2) B 28 33 565 1241 1342 *it^{a, aur. c, d, e, ff², l, r¹}* *vg eth Diatessaron^{sy^r}* // ἀφέωνται (*see* Lk 5.20) $\mathfrak{F}^{\text{88}}$ $\aleph$ A C D L W (Θ ἀφίωνται) *f*¹ *f*¹³ 157 180 205 579 597 700 892 1006 1071 1243 1292 1505 *Byz* [E H Σ] *Lect^{pt}. AD it^{h, l, q} arm geo slav Diatessaron^{am} Augustine BTI? DHH* // ἀφέονται (*by itacism?*) G (Δ ἀφίονται) 0130 13 828 1010 1424 *Lect^{pt}*

³ **9** {B} ἀφίενται (*see* 2.5; Mt 9.5) $\aleph$ B 28 565 1342 *it^{a, aur. c, d, e, f, ff², l, q, r¹}* *vg eth Diatessaron^{sy^r}* // ἀφέωνται (*see* Lk 5.23) A C D L W Δ Θ 0130 *f*¹ *f*¹³ 33 157 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1505 *Byz* [E F G H Σ] *Lect^{pt}. AD it^b arm geo slav Augustine BTI? DHH* // ἀφέονται (*by itacism?*) 1071 1424 *Lect^{pt}*

ἀνθρώπου ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς – λέγει τῷ παραλυτικῷ,
11 Σοὶ λέγω, ἔγειρε ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου. **12** καὶ ἠγέρθη καὶ εὐθύς ἄρας τὸν κράβαττον ἐξῆλθεν ἔμπροσθεν πάντων, ὥστε ἐξίστασθαι πάντας καὶ δοξάζειν τὸν θεὸν λέγοντας ὅτι Οὕτως οὐδέποτε εἶδομεν.

The Calling of Levi

(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

13 Καὶ ἐξῆλθεν πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς. **14** καὶ παράγων εἶδεν Λευὶν⁴ τὸν τοῦ Ἀλφαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολουθεῖ μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. **15** Καὶ γίνεται κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἦσαν γὰρ πολλοὶ^a καὶ ἠκολούθουν αὐτῷ.^b **16** καὶ οἱ γραμματεῖς τῶν Φαρισαίων ἰδόντες⁵ ὅτι ἐσθίει μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ τελωνῶν ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὅτι

⁴ **14** {A} Λευὶν (*see* Lk 5.27) $\mathfrak{P}^{88}$ κ^2 B C L W f^1 157 180 205 579 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 *B*_{yz} [E F G H Σ] *Lect* *it*^f *vg*^{ww, st} *slav* *Augustine* // Λευί κ^* A Δ 28 33 597 1505 / 184 / 672 / 866 / 1016 / 1074 *it*^{aur, l, q} *vg*^{cl} *cop*^(sa^{mss}), *bo* *arm* *eth* *geo* *Origen* // Ἰάκωβον (*see* 3.18) D Θ f^{13} 565 *it*^{a, b}, *c, d, e*, *ff*², r^1 *vg*^{ms} *Diatessaron*

⁵ **15-16** {C} αὐτῷ. καὶ οἱ γραμματεῖς τῶν Φαρισαίων ἰδόντες B (W *omit* ἰδόντες ... καὶ τελωνῶν) 28 / 547 // αὐτῷ. καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἰδόντες A C (D *it*^d καὶ εἶδαν *for* ἰδόντες) Θ f^1 f^{13} 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *B*_{yz} [E F G H] *Lect* (I 127) (I 859) (I 950) (I 1223) *it*^{aur, f, l, q, (r¹)} *vg* *syr*^h *cop*^{bo^{ms}} *eth* // αὐτῷ. οἱ δὲ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἰδόντες Σ 700 *it*^{a, c, (e), (ff²)} *cop*^{sa^{mss}} *arm* // αὐτῷ καὶ γραμματεῖς τῶν Φαρισαίων. καὶ ἰδόντες ($\mathfrak{P}^{88}$ ^{vid} *but* οἱ γραμματεῖς) κ L (Δ 0130^{vid} *omit first* καί) 33 *it*^b (*cop*^{bo^{ms}}) // αὐτῷ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. καὶ ἰδόντες *cop*^{bo} (*geo*)

^a **15 C**: AD NA^{ms} TOB // ^b NO C: AD NA^{ms} TOB

12 Οὕτως ... εἶδομεν Mt 9.33 **14** Ἀκολουθεῖ μοι Mt 8.22; 19.21; Mk 10.21; Lk 9.59; 18.22; Jn 1.43; 21.19, 22 ἀναστὰς ... αὐτῷ Mt 4.20, 22 **16** Mt 11.19; Lk 7.34; 15.1-2

μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει⁶; **17** καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς [ὅτι] Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους ἀλλ' ἁμαρτωλοῦς.

The Question about Fasting
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

18 Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύοντες. καὶ ἔρχονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Διὰ τί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσιν; **19** καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστὶν νηστεύειν; ὅσον χρόνον ἔχουσιν τὸν νυμφίον μετ' αὐτῶν οὐ δύνανται νηστεύειν. **20** ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρῆθῃ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

21 Οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκουσ ἀγνάφου ἐπιράπτει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μή, αἶρει τὸ πλήρωμα ἀπ' αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται. **22** καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή, ῥήξει ὁ οἶνος τοὺς ἀσκοὺς καὶ ὁ οἶνος ἀπόλλυται καὶ οἱ ἀσκοί⁷· ἀλλ' οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς⁸.

⁶ **16** {B} ἐσθίει B D W it^{a, b, d, e, n², r¹} // ἐσθίει καὶ πίνει Ƴ⁸⁸ A f¹ 13 28 33 157 180 205 597 828 892 1006 1010 1292 1505 Byz [E F H] Lect it^q vg^{ms} syr^{p, h} cop^{sa, ms} // ἐσθίεται (= ἐσθίετε?) Θ // ἐσθίετε καὶ πίνετε (see Lk 5.30) G Σ 565 700 1241 1424 1547 1866 syr^{pal} arm geo Diatessaron // ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν (see Mt 9.11) K 1342 it^{aur} vg^{ms} (Origen^{lat}) DHH // ἐσθίει καὶ πίνει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν L Δ f¹³ 1071 1243 it^{(c), f} vg cop^{bo} Augustine // ὁ διδάσκαλος ὑμῶν ἐσθίει καὶ πίνει C 579 1890 it^l cop^{sa, ms} eth

⁷ **22** {C} ἀπόλλυται καὶ οἱ ἀσκοί Ƴ⁸⁸ B 892 cop^{bo} // καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται (see Lk 5.37) D it^{a, b, d, e, n², i, r¹, t} // ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ L syr^{pal} // ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται (see Mt 9.17) K A C (W Θ ἀπόλλυνται) Δ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect vg^{ww, st} syr^{s, (p), h} cop^{sa} arm eth geo slav // ἐκχυθήσεται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται 579 it^{aur, c, f, i, q} vg^{cl}

⁸ **22** {C} ἀλλ' οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς K* B // ἀλλ' οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον (see Lk 5.38) Ƴ⁸⁸ K¹ A C L Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505

Plucking Grain on the Sabbath

(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

23 Καὶ ἐγένετο αὐτὸν ἐν τοῖς σάββασιν παραπορεύεσθαι διὰ τῶν σπορίμων, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἤρξαντο ὁδὸν ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχους. **24** καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, Ἴδε τί ποιῶσιν τοῖς σάββασιν ὃ οὐκ ἔξεστιν; **25** καὶ λέγει αὐτοῖς, Οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ ὅτε χρεῖαν ἔσχεν καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, **26** πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἐπὶ Ἀβιαθάρ ἀρχιερέως καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν εἰ μὴ τοὺς ἱερεῖς, καὶ ἔδωκεν καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσιν; **27** καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον· **28** ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

The Man with a Withered Hand

(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

3 Καὶ εἰσῆλθεν πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν. καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα. **2** καὶ παρετήρουν αὐτὸν εἰ τοῖς σάββασιν θεραπεύσει αὐτόν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. **3** καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ τὴν ξηρὰν χεῖρα ἔχοντι, Ἐγειρε εἰς τὸ μέσον. **4** καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἐξεστιν τοῖς σάββασιν ἀγαθὸν ποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων. **5** καὶ περιβλεψάμενος αὐτούς μετ' ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, Ἐκτεινον τὴν χεῖρα. καὶ ἐξέτεινεν καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ. **6** καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι εὐθύς μετὰ τῶν Ἡρω-

Byz [E F G H Σ] *Lect* (l 1552 ἀσκούς παλαιούς [sic]) *it*^{aur, c, l, q} *vg* *syr*^{h, pal} *arm* *slav* *EU* *LB* // ἄλλ' οἶνον νέον εἰς ἀσκούς καινοὺς βάλλουσιν (*see* Mt 9.17) *W* *it*^{e, f} *syr*^{s, p} *eth* *geo* // *omit* *D* *it*^{a, b, d, ff, i, r, t} *cop*^{ms}

23 ἤρξαντο ... στάχους Dt 23.25 **25-26** τί ... οὖσιν 1 Sm 21.1-6 **26** ἐπὶ ... ἀρχιερέως 2 Sm 15.35 τοὺς ... ἱερεῖς Lv 24.5-9 **27** Τὸ ... ἐγένετο Ex 20.8-10; Dt 5.12-14

3.4 Lk 14.3 **5** τῇ πωρώσει ... αὐτῶν Mk 6.52; 8.17; Jn 12.40; Ro 11.25; Eph 4.18 **6** οἱ ... Ἡρωδιανῶν Mt 22.15-16; Mk 12.13

διανῶν συμβούλιον ἐδίδουν κατ' αὐτοῦ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

A Multitude at the Seaside

7 Καὶ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀνεχώρησεν πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας [ἠκολούθησεν], καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας 8 καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας¹ καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα, πλῆθος πολὺ² ἀκούοντες ὅσα ἐποίει ἦλθον πρὸς αὐτόν. 9 καὶ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῇ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν. 10 πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ ἄψωνται ὅσοι εἶχον μάλιστα. 11 καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, ὅταν αὐτὸν ἐθεώρουν, προσέπιπτον αὐτῷ καὶ ἔκραζον λέγοντες ὅτι Σὺ εἶ ὁ

¹ 7-8 {C} ἠκολούθησεν· καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας B L 565 slav // ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας A (579 Ἰουδαίας a 2nd time for Ἰδουμαίας) (700) 892 1010 (1243) Byz^m [G P Σ] 1514 1950 11552* (168 176 1673 1813 11223 transpose ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας after αὐτῷ) // ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας (Θ omit αὐτῷ) f¹ 205 (11552^c) (it^c) (syr^c) // ἠκολούθησαν αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας 13 157 180 597 (828 omit καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ... Ἱεροσολύμων) 1006 1241 1292 1424 (1505 transpose καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου after Ἰουδαίας) Byz^p [E F H] Lect syr^h (cop^{na, bp}) (eth) // καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἠκολούθησαν καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας N² (N* arm omit καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας) C (Δ 1071 1342 it^{aur, f, 1} vg ἠκολούθησαν αὐτῷ / αὐτόν) // καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἠκολούθησαν αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας 33 // καὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἰδουμαίας D (f¹³ 28 omit first τῆς) it^{a, (b), (c), d, e, f, ff², i, (q), r¹} cop^{bp} geo // καὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ πέραν ... Σιδῶνα ἠκολούθουν αὐτῷ W

² 8 {A} πλῆθος πολὺ N A B C D L Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H P Σ] Lect it^{aur, d, e, f, ff², i, l, q, r¹} vg syr^{p, h} arm eth^{pp} geo slav // καὶ πλῆθος πολὺ f¹ 205 // omit (see footnote 1) W it^{a, b, c} syr^h ethth

υἱὸς τοῦ θεοῦ. **12** καὶ πολλὰ ἐπέτιμα αὐτοῖς ἵνα μὴ αὐτὸν φανερὸν ποιήσωσιν.

The Choosing of the Twelve
(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

13 Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος καὶ προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν αὐτός, καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. **14** καὶ ἐποίησεν δώδεκα [οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν] ἵνα ᾧσιν μετ' αὐτοῦ³ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν **15** καὶ ἔχειν ἐξουσίαν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια· **16** [καὶ ἐποίησεν τοὺς δώδεκα,] καὶ⁴ ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι Πέτρον, **17** καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὄνομα[τα] Βοανηργές, ὃ ἐστὶν Υἱοὶ Βροντῆς· **18** καὶ Ἀνδρέαν καὶ Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον καὶ Μαθθαῖον καὶ Θωμᾶν καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου καὶ Θαδδαῖον⁵ καὶ Σίμωνα τὸν Καναναῖον **19** καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώθ, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

³ **14** {C} δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν, ἵνα ᾧσιν μετ' αὐτοῦ (see Lk 6.13) & B (C* transpose δώδεκα after ὠνόμασεν) Θ f¹³ (28 ᾧσιν περὶ αὐτόν) syr^{hmp} cop^{sa^{ms}, bo} // δώδεκα ἵνα ᾧσιν μετ' αὐτοῦ A C² (D ἵνα ᾧσιν δώδεκα) L f¹ 33 157 180 205 565 579 597 (700 ᾧσιν περὶ αὐτόν) 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H P Σ] Lect (l 68 / 76 / 673 / 813 / 1223 δέκα) it^{b, e, f, q} (jt^{a, aur, c, d, ff², i, l, r¹, t} vg Augustine ἵνα ᾧσιν δώδεκα) syr^{s, p, h} cop^{sa^{ms}} arm geo² slav REB EU BJ // δώδεκα μαθητὰς ἵνα ᾧσιν μετ' αὐτοῦ οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν W (Δ μετ' αὐτοῦ δώδεκα but omit μαθητὰς) geo¹

⁴ **16** {C} καὶ ἐποίησεν τοὺς δώδεκα καὶ & B C* Δ 565 579 (1342 omit τούς) cop^{sa^{ms}} // καὶ A C² D L Θ f¹ 28 33 157 180 205 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H P Σ] Lect it^{aur, b, d, f, ff², i, l, q, r¹, t} vg syr^{s, p, h} cop^{bo} arm geo slav Augustine // πρῶτον Σίμωνα καὶ f¹³ cop^{sa^{ms}} // καὶ περιάγοντας κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον. καὶ W it^{a, c, e} vg^{ms}

⁵ **18** {A} καὶ Θαδδαῖον (see Mt 10.3) & A B C L Δ^c (Δ* Ταδδαῖον) (Θ^c omit καὶ) f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{aur, c, f, l} vg syr^{s, p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Origen^{gr, lat} // καὶ Λεββαῖον D it^{a, b, d, ff², i, q, r¹} // omit W it^c

16 Mt 16.17-18; Jn 1.42 **17** Ἰάκωβον Ἰωάννην Lk 9.54 **19** Ἰούδαν ... αὐτόν Mt 26.25; 27.3; Jn 18.2, 5

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

20 Καὶ ἔρχεται⁶ εἰς οἶκον· καὶ συνέρχεται πάλιν [ὁ] ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ ἄρτον φαγεῖν. **21** καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ⁷ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη. **22** καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον ὅτι Βεελζεβούλ ἔχει καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. **23** καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς, Πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; **24** καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῆ, οὐ δύναται σταθῆναι ἢ βασιλεία ἐκείνη· **25** καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῆ, οὐ δυνήσεται ἢ οἰκία ἐκείνη σταθῆναι. **26** καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ ἐμερίσθη, οὐ δύναται στήναι ἀλλὰ τέλος ἔχει. **27** ἀλλ' οὐ δύναται οὐδεὶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ εἰσελθὼν τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δῆσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. **28** Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων τὰ ἀμαρτήματα καὶ αἱ βλασφημίαι ὅσα ἐὰν βλασφημήσωσιν· **29** ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου ἀμαρτήματος⁸. **30** ὅτι ἔλεγον, Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

⁶ **20** {B} ἔρχεται **N*** B W 157 1241 1342 / 211 it^b (it^a. n². i. r¹ εἰσέρχεται) syr^s cop^{sa}mss, bo^{pl} arm^{mss} ethTH // ἔρχονται **N**² A C (D εἰσέρχονται) L Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{aur. d. f. l. q} vg syr^{p. h} cop^{sa}mss, bo^{pl} arm^{mss} eth^{pp} geo slav

⁷ **21** {A} ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ **N** A B C L Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{aur. l} vg syr^{(p. h). h^{BT}} cop^{sa. bo} arm eth geo slav // ἀκούσαντες ὑπὲρ αὐτοῦ (1243 οἱ περὶ αὐτοῦ) / 211 // ὅτε ἤκουσαν περὶ αὐτοῦ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ λοιποὶ D (W ἀκούσαντες for ὅτε ἤκουσαν) it^{(a. b). d. (e). f. n². i. q. r¹} (it^c Φαρισαῖοι for λοιποὶ)

⁸ **29** {B} ἀμαρτήματος **N** B L Δ Θ 28 33 565 892* // ἀμαρτίας C^{*vid} D W f¹³ [826^c] cop^{sa}mss, bo^{pl} (geo) (ἀμαρτήματος or ἀμαρτίας it^{a. aur. b. c. d. e. f². l. q} vg syr^s arm Cyprian Augustine) // κρίσεως καὶ ἀμαρτίας 826* 828 // κρίσεως A C² f¹ 157

20 συνέρχεται ... φαγεῖν Mk 6.31 **21** ἔλεγον ... ἐξέστη Jn 10.20 **22** ἐν ... δαιμόνια Mt 9.34 **29** οὐκ ... ἀμαρτήματος I Jn 5.16 **30** ἔλεγον ... ἔχει Jn 7.20; 8.48, 52; 10.20

The Mother and Brothers of Jesus
(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

31 Καὶ ἔρχεται ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ ἔξω στήκοντες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν καλοῦντες αὐτόν. **32** καὶ ἐκάθητο περὶ αὐτὸν ὄχλος, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου [καὶ αἱ ἀδελφαί σου]⁹ ἔξω ζητοῦσίν σε. **33** καὶ ἀποκριθεὶς αὐτοῖς λέγει, Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί [μου]; **34** καὶ περιβλεψάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν κύκλω καθημένους λέγει, Ἴδε ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. **35** ὃς [γὰρ] ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.

The Parable of the Sower
(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

4 Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συναγεται πρὸς αὐτὸν ὄχλος πλείστος, ὥστε αὐτὸν εἰς πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦσαν. **2** καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλὰ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, **3** Ἀκούετε. ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπεῖρων σπεῖραι. **4** καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπεῖρειν ὃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθεν τὰ πετεινὰ καὶ κατέφαγεν αὐτό. **5** καὶ ἄλλο ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν, καὶ εὐθύς ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· **6** καὶ ὅτε ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος ἐκαυματίσθη καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη. **7** καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ συνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ

180 205 597 700 892^c 1006 1010 1071 1241 1292 1342 (1424 κρίματος)
1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{f, r1} vg^{ms} syr^{p, h} cop^{bopt} eth slav // κολάσεως 1243
⁹ 32 {C} σου καὶ αἱ ἀδελφαί σου A D 180 700 1006 1010 1243 / 184 / 292
/ 514 (I 1552) Byz^{pt} [E F H] it^{a, b, c, d, f, n2, q} syr^{hmg} slav^{ms} // σου (see Mt 12.47;
Lk 8.20) K B C L W Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 205 565 597 892 1071 1241 1292
1342 1424 1505 Byz^{pt} [G Σ] Lect it^{aur, e, l, r1} vg syr^{s, p, h} cop^{sa, by} arm eth geo slav^{ms}
NIV REB EU TOB BTI

31 ἡ ... ἀδελφοὶ αὐτοῦ Mk 6.3; Jn 2.12; Ac 1.14 **35** ὃς ... θεοῦ Jn 7.17; 9.31
4.1 Mk 3.7-9; Lk 5.1-3 **2** ἐδίδασκεν ... πολλὰ Mt 13.34; Mk 4.33-34

ἔδωκεν. **8** καὶ ἄλλα ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλὴν καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ ἀυξανόμενα¹ καὶ ἔφερον ἐν² τριάκοντα καὶ ἐν² ἐξήκοντα καὶ ἐν² ἑκατόν. **9** καὶ ἔλεγεν, Ὅς ἔχει ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω.

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

10 Καὶ ὅτε ἐγένετο κατὰ μόνας, ἠρώτων αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν σὺν τοῖς δώδεκα τὰς παραβολάς. **11** καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὑμῖν τὸ μυστήριον δέδοται τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται, **12** ἵνα

**βλέποντες βλέπωσιν καὶ μὴ ἴδωσιν,
καὶ ἀκούοντες ἀκούωσιν καὶ μὴ συνιῶσιν,
μήποτε ἐπιστρέψωσιν καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς.**

The Parable of the Sower Explained

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

13 Καὶ λέγει αὐτοῖς, Οὐκ οἴδατε τὴν παραβολὴν ταύτην, καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνώσεσθε; **14** ὁ σπείρων τὸν λόγον σπείρει. **15** οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν· ὅπου σπείρεται ὁ λόγος καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθύς ἔρχεται ὁ Σατανᾶς καὶ αἶρει

¹ **8** {C} καὶ ἀυξανόμενα **κ** **B** 1071 *cop^{sm}* // καὶ ἀυξανόμενον **A D L W Δ** 892 *cop^{bo}* // καὶ ἀυξάνοντα **C Θ** *f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 597 700 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect geo slav* (καὶ ἀυξανόμενον *or* ἀυξάνοντα *it^(a), aur. b. c. d. it², i. l. q. r¹ vg*) // *omit* 565 579 828

² **8** {C} ἐν ... ἐν ... ἐν (*see* 4.20) *f¹³ JAD it^m, aur. b. c. d. f. (it²), i. l. (q) vg syr^p cop^{bo} arm slav* // ἐν ... ἐν ... ἐν *f¹ 33 157 180 205 565 (579^{vid} omit ἔφερον ... ἐξήκοντα καὶ) 597 828 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect (I76) (I514) (I552) syr^h* // ἐν ... ἐν ... ἐν **A C² D (W to εν ... το εν ... το εν) Θ Σ** // εἰς ... εἰς ... εἰς **κ C^{vid} Δ 28 700** // εἰς ... ἐν ... ἐν **B² (B* without accents) (L εἰς ... ἐν ... ἐν) (1071 omit second ἐν) REB**

⁹ Ὅς ... ἀκουέτω Mt 11.15; 13.43; Mk 4.23; Lk 14.35; Re 2.7, 11, 17, 29; 3.6, 13, 22
10 ἠρώτων ... παραβολάς Mt 15.15; Mk 7.17 **12** βλέποντες ... αὐτοῖς Is 6.9-10; Jn 12.40; Ac 28.26-27

τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον εἰς αὐτούς³. **16** καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἳ ὅταν ἀκούσωσιν τὸν λόγον εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν, **17** καὶ οὐκ ἔχουσιν ρίζαν ἐν ἑαυτοῖς ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν, εἴτα γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον εὐθὺς σκανδαλίζονται. **18** καὶ ἄλλοι εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι· οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον ἀκούσαντες, **19** καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσιν τὸν λόγον καὶ ἄκαρπος γίνεται. **20** καὶ ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούουσιν τὸν λόγον καὶ παραδέχονται καὶ καρποφοροῦσιν ἐν⁴ τριάκοντα καὶ ἐν⁴ ἐξήκοντα καὶ ἐν⁴ ἑκατόν.

A Light under a Bushel

(Lk 8.16-18)

21 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Μῆτι ἔρχεται ὁ λύχνος ἵνα ὑπὸ τὸν μῶδιον τεθῆ ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθῆ; **22** οὐ γάρ ἐστιν κρυπτόν ἐὰν μὴ ἵνα φανερωθῆ, οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον ἀλλ' ἵνα ἔλθῃ εἰς φανερόν. **23** εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

³ **15** {C} εἰς αὐτούς B W f¹ f¹³ 28 205 geo // ἐν αὐτοῖς K C L Δ 579 892 it^c (εἰς αὐτούς or ἐν αὐτοῖς syr^{hmg} cop^{sa, bopt}) // ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν (see Mt 13.19) D Θ 33 157 180 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{a, aur, ib}, d, f, ff², i, (q, r¹) vg syr^{(s, p), h} cop^{bopt} arm slav DHH? // ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν (see Lk 8.12) A (l 387 ἐκ τῆς) it^e eth

⁴ **20** {C} ἐν ... ἐν ... ἐν (L ἐν ... ἐν ... ἐν) (W τὸ ἐν ... τὸ ἐν ... τὸ ἐν) Θ I^{AD} it^{aur, (b), c, d, e, l, ff², i, l, q, r¹} vg (it^{aur} omit second ἐν) cop^{sa, bo} arm eth geo¹ // ἐν ... ἐν ... ἐν (B² 1424 omit second and third ἐν) f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1342 1505 Byz [E F G H] Lect (l 1552 omit second ἐν) syr^{p, h} REB // εν ... εν ... εν K A (B* omit second and third εν) C² (C^{vid} omit second εν) D Δ Σ // some ... some ... some cop^{lay}

17 γενομένης ... σκανδαλίζονται Mt 26.31; Mk 14.27 **19** ἀπάτη τοῦ πλούτου Mt 19.23-24; Mk 10.23-24; Lk 12.15-21; 18.24-25 **21** Μῆτι ... λυχνίαν τεθῆ Mt 5.15; Lk 11.33 **22** Mt 10.26; Lk 12.2 **23** Mt 11.15; 13.43; Mk 4.9; Lk 14.35; Re 2.7, 11, 17, 29; 3.6, 13, 22

24 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Βλέπετε τί ἀκούετε. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν καὶ προστεθήσεται ὑμῖν⁵. **25** ὅς γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὅς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

The Parable of the Growing Seed

26 Καὶ ἔλεγεν, Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ὡς ἄνθρωπος βάλη τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς **27** καὶ καθεύδη καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστᾷ καὶ μηκύνεται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. **28** αὐτομάτῃ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον εἶτα στάχυν εἶτα πλήρη[ς] σίτον⁶ ἐν τῷ στάχυϊ. **29** ὅταν δὲ παραδοῖ ὁ καρπός, εὐθὺς ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32; Lk 13.18-19)

30 Καὶ ἔλεγεν, Πῶς ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἢ ἐν τίνι αὐτὴν παραβολῇ θῶμεν; **31** ὡς κόκκῳ σινάπεως, ὅς ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερον ὂν πάντων τῶν σπερμάτων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, **32** καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαίνει καὶ γίνεται μείζον πάντων τῶν λαχάνων καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνα-

⁵ **24** {A} καὶ προστεθήσεται ὑμῖν **K B C L Δ** 700 892 *it*^{aur. c. it². i. r¹} *vg* *cop*^{bopt} *eth* // καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν **A** (Θ περισσευθήσεται) 0107 0167 *f¹ f¹³* (28 προστεθήσεται γὰρ *for* καὶ προστεθ.) (33 *omit* ὑμῖν) 157 180 205 597 1006 1010 1071 (1241 *omit* καί) 1243 1342 1424 1505 *Byz* [**E F H Σ**] *Lect* (*it*¹ πιστεύουσιν *for* ἀκούουσιν) *it*⁹ *syrr^h* *cop*^{sa^{ms}. bopt} (*arm*) *geo slav* // τοῖς ἀκούουσιν **G** 1292 // *omit* **D W** 565 579 *it*^{b. d. e. 1} *vg*^{miss} *cop*^{sa^{ms}} *Cyprian*

⁶ **28** {C} πλήρης σίτον (*C*^{*vid} πλήρης) **Σ** (13*) 28 1211 1292 1552 // πλήρη σίτον **K A C² L Δ f¹ f¹³** [= 13^c] 33 157 180 205 579 597 1006 1010 1071 1241 1243 1342 1505 *Byz* [**E F G H**] *Lect* *geo* // πλήρη τὸν σίτον **Θ** 565 700 892 1424 (σίτον *or* τὸν σίτον *Irenaeus*^{lat}) // πλήρης σίτος (**B** πλήρης) *arm* **REB** // πλήρης ὁ σίτος **D W**

σθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.

The Use of Parables

(Mt 13.34-35)

33 Καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον καθὼς ἠδύναντο ἀκούειν· **34** χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς ἰδίοις μαθηταῖς ἐπέλυεν πάντα.

The Calming of a Storm

(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

35 Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὀψίας γενομένης, Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν. **36** καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον παραλαμβάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ ἄλλα πλοῖα ἦν μετ' αὐτοῦ. **37** καὶ γίνεται λαίλαψ μεγάλη ἀνέμου καὶ τὰ κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε ἤδη γεμίζεσθαι τὸ πλοῖον. **38** καὶ αὐτὸς ἦν ἐν τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων. καὶ ἐγείρουσιν αὐτὸν καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα; **39** καὶ διεγερθεὶς ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ εἶπεν τῇ θαλάσῃ, Σιώπα, πεφίμωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. **40** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τί δειλοί ἐστε; οὐπω⁷ ἔχετε πίστιν; **41** καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους, Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούει αὐτῷ;

⁷ **40** {A} δειλοί ἐστε; οὐπω **κ B D L Δ Θ** 565 700 892* 1342 *it^a, aur. b. c. d. ff², i. 1* vg cop^{sa, bo} (eth) Augustine // δειλοί ἐστε οὕτως; **W** (*it^{c, 9} omit οὕτως*) // οὕτως δειλοί ἐστε; οὐπω **Ψ^{45vid} f¹ f¹³** (28 *omit ἐστε*) 205 (892^c οὕτως *after ἐστε*) **arm geo¹** // δειλοί ἐστε οὕτως; πῶς οὐκ **A C 0167 33 157 180 597 1006 1010 1071 1241 1243 1505 Byz [E F G H Σ]** *Lect* (*it^f syr^{(p), h} slav Basil BJ* // δειλοί ἐστε, ὀλιγόπιστοι; οὐπω 579 (1424 οὕτως *for οὐπω*))

The Healing of the Gerasene Demoniac

(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

5 Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης εἰς τὴν χώραν τῶν Γερασηνῶν¹. **2** καὶ ἐξεληθόντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ πλοίου εὐθὺς ὑπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, **3** ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασιν, καὶ οὐδὲ ἀλύσει οὐκέτι οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτὸν δῆσαι **4** διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσεσιν δεδέσθαι καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας συντετριφθαι, καὶ οὐδεὶς ἴσχυεν αὐτὸν δαμάσαι· **5** καὶ διὰ παντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις. **6** καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν ἔδραμεν καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ **7** καὶ κράζας φωνῇ μεγάλῃ λέγει, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ὀρκίζω σε τὸν θεόν, μή με βασανίσῃς. **8** ἔλεγεν γὰρ αὐτῷ, Ἐξέλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. **9** καὶ ἐπηρώτα αὐτόν, Τί ὄνομά σοι; καὶ λέγει αὐτῷ, Λεγιὼν ὄνομά μοι, ὅτι πολλοὶ ἐσμεν. **10** καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ ἵνα μὴ αὐτὰ ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας.

11 Ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη· **12** καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν λέγοντες, Πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν. **13** καὶ ἐπέτρεπεν αὐτοῖς. καὶ ἐξεληθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους, καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς δισχίλιοι, καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσῃ. **14** καὶ οἱ βόσκοντες αὐτοὺς ἔφυγον καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς· καὶ ἦλθον ἰδεῖν τί ἐστὶν τὸ γεγονός

¹ {C} Γερασηνῶν (see Lk 8.26) **R*** B D ^{itaur. b. c. d. e. f. ff². i. l. q. r¹} vg cop^{sa} mss^{acc. to} Origen; Juvencus // Γαδαρηνῶν (see Mt 8.28) A C f¹³ 157 180 597 1006 1010 1243 1342 1505 Byz [E F G H Σ] / 68 / 76 / 292 / 514 / 673 / 813 / 1223 / 1552 / ^{AD} syr^{n. h} Diatessaron^{syr} mss^{acc. to} Origen // Γεργεσηνῶν **R²** L Δ Θ f¹ 28 33 205 565 579 700 892 1071 1241 1424 Lect syr^c cop^{bn} arm eth geo slav Diatessaron^{am} Origen Hesychius // Γεργυστηνῶν W syr^{h^{me}} (Eriphanus Γεργεσθᾶν)

2 ἄνθρωπος ... ἀκαθάρτῳ Mk 1.23 **7** Τί ... ὑψίστου 1 Kgs 17.18; Mk 1.24; Lk 4.34 υἱὲ ... ὑψίστου Lk 1.32; 6.35 ὀρκίζω ... θεόν Mt 26.63

15 καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ θεωροῦσιν τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγιῶνα, καὶ ἐφοβήθησαν. **16** καὶ διηγήσαντο αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ καὶ περὶ τῶν χοίρων. **17** καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὀρίων αὐτῶν. **18** καὶ ἐμβαίνοντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς ἵνα μετ' αὐτοῦ ᾗ. **19** καὶ οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, "Ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου πρὸς τοὺς σοὺς καὶ ἀπάγγειλον αὐτοῖς ὅσα ὁ κύριός σοι πεποίηκεν καὶ ἠλέησέν σε. **20** καὶ ἀπῆλθεν καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

Jairus' Daughter and the Woman Who Touched Jesus' Garment

(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

21 Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ [ἐν τῷ πλοίῳ]² πάλιν εἰς τὸ πέραν συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτόν, καὶ ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν. **22** καὶ ἔρχεται εἰς τῶν ἀρχισυναγῶγων, ὄνοματι Ἰαῖρος, καὶ ἰδὼν αὐτὸν πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ **23** καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν πολλὰ λέγων ὅτι Τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει, ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῆς τὰς χεῖρας αὐτῇ ἵνα σωθῇ καὶ ζήσῃ. **24** καὶ ἀπῆλθεν μετ' αὐτοῦ.

Καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς καὶ συνέθλιβον αὐτόν. **25** καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ρύσει αἵματος δώδεκα ἔτη **26** καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' αὐτῆς πάντα καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα, **27** ἀκούσασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὅπισθεν ἤψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. **28** ἔλεγεν γὰρ ὅτι Ἐὰν

² **21** {C} τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ R A (B omit τῷ) C L (W τοῦ Ἰησοῦ after πλοῖω) Δ 0107^{vid} 0132 f¹³ 33 157 180 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 (1342 add εἰς Γεννησαρέτ after Ἰησοῦ) 1424 1505 Byz [E F G H Σ] it^{aur.} f.1 vg syr^{p.} h cop^{sa}ms^{s.} (ms). bo eth slav Augustine // τοῦ Ἰησοῦ P⁴⁵vid D Θ f¹ 28 205 565 700 it^{u.} b. c. d. e. ff². i. q. r¹ syr^{s.} arm geo BTI

19 Ὑπαγε ... σου Mt 9.6; Mk 8.26; Lk 5.24; 8.39 **23** ἐλθὼν ... σωθῇ Mt 8.3; Mk 6.5; 7.32; 8.23, 25; Lk 4.40; 13.13; Ac 9.12, 17; 28.8 **27** ἤψατο ... αὐτοῦ Mt 14.36; Mk 6.56

ἄψωμαι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ σωθήσομαι. **29** καὶ εὐθὺς ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς καὶ ἔγνω τῷ σώματι ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος. **30** καὶ εὐθὺς ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξεληθοῦσαν ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ ἔλεγεν, Τίς μου ἤψατο τῶν ἱματίων; **31** καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλίβοντά σε καὶ λέγεις, Τίς μου ἤψατο; **32** καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν. **33** ἡ δὲ γυνὴ φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδυῖα ὃ γέγονεν αὐτῇ, ἦλθεν καὶ προσέπεσεν αὐτῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. **34** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Θυγάτηρ, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· ὑπάγε εἰς εἰρήνην καὶ ἴσθι ὑγιῆς ἀπὸ τῆς μάστιγος σου.

35 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου λέγοντες ὅτι Ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανεν· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον; **36** ὁ δὲ Ἰησοῦς παρακούσας³ τὸν λόγον λαλούμενον λέγει τῷ ἀρχισυναγῶγῳ, Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε. **37** καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα μετ' αὐτοῦ συνακολουθεῖσαι εἰ μὴ τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου. **38** καὶ ἔρχονται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου, καὶ θεωρεῖ θόρυβον καὶ κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλά, **39** καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς, Τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν ἀλλὰ καθεύδει. **40** καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν πάντας παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον. **41** καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου

³ **36** {B} παρακούσας $\aleph^{2}$ B L W Δ 892* it^e // ἀκούσας (see Lk 8.50) $\aleph^1$ D Θ 0126 f¹ 28 205 565 700 892^c 1342 1424 / 950 it^{aur. b. c. d. f. ff². i. l. q} vg cop^{sa. bo} arm eth geo slav EU? LB? // εὐθέως ἀκούσας A C 0131 f¹³ 33 157 (180) 579 597 (828) 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1505 Byz [E F G H (N) (Σ)] Lect (it^b) syr^b

30 ὁ Ἰησοῦς ... ἐξεληθοῦσαν Lk 6.19 **34** ἡ πίστις ... σε Mk 10.52; Lk 7.50; 17.19 ὑπάγε εἰς εἰρήνην 1 Sm 1.17; 20.42; 2 Sm 15.9; 2 Kgs 5.19; Lk 7.50; Ac 16.36; Jas 2.16 **37** Πέτρον ... Ἰακώβου Mt 10.2; 17.1; Mk 1.29; 3.16-17; 9.2; 13.3; 14.33; Lk 6.14; 9.28; Ac 1.13 **39** τὸ ... καθεύδει Jn 11.11

λέγει αὐτῇ, Ταλιθα κουμ, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον Τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειρε. **42** καὶ εὐθὺς ἀνέστη τὸ κοράσιον καὶ περιεπάτει ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα. καὶ ἐξέστησαν [εὐθὺς] ἐκστάσει μεγάλη. **43** καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ ἵνα μηδεὶς γνοῖ τοῦτο, καὶ εἶπεν δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

The Rejection of Jesus at Nazareth

(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

6 Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἔρχεται εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. **2** καὶ γενομένου σαββάτου ἤρξατο διδάσκειν ἐν τῇ συναγωγῇ, καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο λέγοντες, Πόθεν τούτῳ ταῦτα, καὶ τίς ἡ σοφία ἢ δοθεῖσα τούτῳ, καὶ αἱ δυνάμεις¹ τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γινόμεναι¹; **3** οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς² τῆς Μαρίας καὶ ἀδελφὸς Ἰακώβου καὶ Ἰωσήτος³ καὶ Ἰούδα καὶ Σίμωνος; καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς; καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν

¹ **2** {C} καὶ αἱ δυνάμεις ... γινόμεναι **N*** B (L 579 / 890 *omit* αἱ) 892 1342 *cop*^{ba} *geo* // καὶ αἱ δυνάμεις αἱ τοιαῦται αἱ ... γινόμεναι **N**¹ Δ 33^{vid} // ἵνα καὶ δυνάμεις ... γίνωνται **C*** D (Θ 700 *omit* καί) 180 597 / 68 / 637 / 813 / 1223 *it*^{(h), d, ff²} (*it*^{i, q, r¹} *syr*^p *omit* καί) *syr*^{h, (pal)} *arm* **TOB** // καὶ δυνάμεις ... γίνονται **A C**² **W** *f*¹ *f*¹³ (28 828 δυνάμεις τοιαῦται) 157 205 565 1006 1010 1071 (1241 αἱ δυνάμεις) (1243 δυνάμεις τοσαῦται) 1424 1505 *Byz* [E F G H (N Σ αἱ δυνάμεις)] *Lect* *it*^{a, aur, c, e, 1} *vg* *slav* // ὅτι καὶ δυνάμεις ... γίνονται 1292 (*it*¹ *omit* καί)

² **3** {A} τέκτων, ὁ υἱὸς **N** A B C D L W Δ Θ *f*¹ 28 157 180 205 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H N Σ^c] *Lect* *it*^{d, f, ff², l, q} *vg* *syr*^{p, h} (*syr*^{pal} *omit* τέκτων ὁ) *cop*^{sa, bo} *geo*¹ *slav* *Celsus*^{acc. to Origen} // τοῦ τέκτονος υἱὸς καί (*see* Mt 13.55) (ℱ^{45vid} 13 ὁ υἱὸς) (Σ^{*vid} 565 579 *omit* καί) *f*¹³ 33^{vid} 700 / 184 / 387 / 547 / 890 (*l* 1627 *it*^c *vg*^{mss} ὁ υἱὸς *and omit* καί) *it*^{a, aur, b, c, i, r¹} *vg*^{mss} *cop*^{bo}*mss (*eth*) *geo*² *Origen**

³ **3** {B} καὶ Ἰωσήτος B D L Δ Θ *f*¹³ [828*] 33 565 579 700 / 547 *it*^{a, d} *cop*^{sa, mss, bo} // καὶ Ἰωσῆ A C W *f*¹ 28 157 180 205 597 828^c 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H N Σ] *Lect* *cop*^{sa}*mss *arm* *geo* *slav* // καὶ Ἰωσῆφ (*see* Mt 13.55) **N** / 514 *it*^{am, b, e, f, i, q, r¹} **REB** // *omit* *it*^{c, ff², i}*

41 σοὶ λέγω, ἔγειρε Lk 7.14 **43** διεστείλατο ... τοῦτο Mk 1.44; 7.36

6.2 τίς ἡ σοφία ... τούτῳ Jn 7.15 **3** οὐχ ... Μαρίας Jn 6.42 ὁ υἱὸς ... Σίμωνος Mk 3.31

αὐτῷ. **4** καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι Οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς συγγενεῦσιν αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. **5** καὶ οὐκ ἐδύνατο ἐκεῖ ποιῆσαι οὐδεμίαν δύναμιν, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας ἐθεράπευσεν. **6** καὶ ἐθαύμαζεν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

The Mission of the Twelve

(Mt 10.1, 5-15; Lk 9.1-6)

Καὶ περιῆγεν τὰς κόμας κύκλῳ διδάσκων. **7** καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων, **8** καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν εἰ μὴ ράβδον μόνον, μὴ ἄρτον, μὴ πήραν, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν, **9** ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια, καὶ μὴ ἐνδύσησθε δύο χιτῶνας. **10** καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὅπου ἐὰν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν. **11** καὶ ὃς ἂν τόπος μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. **12** Καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν ἵνα μετανοήσιν, **13** καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον.

The Death of John the Baptist

(Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

14 Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, φανερόν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον⁴ ὅτι Ἰωάννης ὁ βαπτίζων ἐγγήγερται ἐκ

⁴ **14** {B} καὶ ἔλεγον B N^{vid} W 1514 it^a. b. d. ff² vg^{ms} cop^{ms} Augustine // καὶ ἔλεγεν K A C L Δ Θ 0269 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006

4 Οὐκ ... πατρίδι αὐτοῦ Jn 4.44 **5** ὀλίγοις ... ἐθεράπευσεν Mt 14.14; Mk 6.13 ἐπιθεῖς ... ἐθεράπευσεν Mt 9.18; Mk 5.23; 7.32; 8.23, 25; Lk 4.40; 13.13; Ac 9.12, 17; 28.8 **7** ἤρξατο ... δύο δύο Lk 10.1 **8-9** παρήγγειλεν ... σανδάλια Lk 10.4 **10** Ὅπου ... ἐκεῖθεν Lk 10.7 **11** ἐκτινάξατε ... ὑμῶν Lk 10.11; Ac 13.51 εἰς μαρτύριον αὐτοῖς Mt 8.4; 10.18; Mk 1.44; 13.9; Lk 5.14 **13** ἤλειπον ἐλαίῳ Jas 5.14 πολλοὺς ... ἐθεράπευον Mt 14.14; Mk 6.5 **14-15** καὶ ἔλεγον ... προφητῶν Mt 16.14; Mk 8.28; Lk 9.19

νεκρῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ. **15** ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι Ἡλίας ἐστίν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι προφήτης ὡς εἷς τῶν προφητῶν. **16** ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης ἔλεγεν, Ὅν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτος ἠγέρθη. **17** Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης ἀποστείλας ἐκράτησεν τὸν Ἰωάννην καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν. **18** ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ ὅτι Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου. **19** ἡ δὲ Ἡρωδιάς ἐνείχεν αὐτῷ καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ οὐκ ἠδύνατο. **20** ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, καὶ συνετήρει αὐτόν, καὶ ἀκούσας αὐτοῦ πολλὰ ἠπόρει, καὶ⁵ ἠδέως αὐτοῦ ἤκουεν. **21** Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαιροῦ ὅτε Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίησεν τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ καὶ τοῖς χιλιάρχοις καὶ τοῖς πρώτοις τῆς Γαλιλαίας, **22** καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἡρωδιάδος⁶ καὶ ὀρχησαμένης ἤρесе τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις. εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ, Αἴτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω

1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect (l 253 καὶ εἶπεν) it^{aur. c. i. l. q. r¹} vg syr^{s. p. h. pal} cop^{sa. bo} arm eth geo^{1. A} slav Ps-Justin^{vid} // καὶ ἐλέγosan D // omit geo^B

⁵ **20** {C} ἠπόρει, καὶ K B L (W ἠπορεῖτο, καί) Θ cop^{sa. bo} // ἐποίει, καὶ A C D f¹ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 (l 866) Byz [E F G H N Σ] Lect it^{a. aur. b. c. d. f. n². i. l. q. r¹} vg syr^{s. p. h. pal} eth geo¹ slav // ἂ ἐποίει, καὶ f¹³ 28 arm // omit Δ cop^{ho^{ms}}

⁶ **22** {C} θυγατρὸς αὐτοῦ Ἡρωδιάδος K B D L Δ 565 (arm) // θυγατρὸς αὐτῆς τῆς Ἡρωδιάδος A C (W l 253 omit τῆς) Θ f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{a. d. ff². i. l. q. r¹} vg syr^h slav // θυγατρὸς τῆς Ἡρωδιάδος f¹ 205 it^{aur. b. c. f} syr^{s. p. pal} cop^{sa. bo} eth geo GNB REB EU LB BJ TOB BTI DHH

σοι· **23** καὶ ὤμοσεν αὐτῇ [πολλά]⁷, Ὅτι⁸ εἴάν με αἰτήσης δώσω σοι ἕως ἡμίσουσ τῆς βασιλείας μου. **24** καὶ ἐξελθοῦσα εἶπεν τῇ μητρὶ αὐτῆς, Τί αἰτήσωμαι; ἡ δὲ εἶπεν, Τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτίζοντος. **25** καὶ εἰσελθοῦσα εὐθύς μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἠτήσατο λέγουσα, Θέλω ἵνα ἐξαυτῆς δῶς μοι ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. **26** καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς^a διὰ τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς ἀνακειμένους οὐκ ἠθέλησεν ἀθετῆσαι αὐτήν· **27** καὶ εὐθύς ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτορα ἐπέταξεν ἐνέγκαι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. καὶ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ **28** καὶ ἤνεγκεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς. **29** καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν μνημείῳ.

The Feeding of the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

30 Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα ὅσα ἐποίησαν καὶ ὅσα ἐδίδαξαν.

⁷ **23** {C} αὐτῇ πολλά $\mathfrak{P}^{45vid}$ D Θ 565 700 it^{(a, b), d, ff², i, q} vg^{mss} arm // αὐτῇ $\aleph$ A B C^{2vid} (C^{*vid} W l 1016 *homoioteleuton*) Δ f¹³ 33 157 180 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* it^{aur. c, f, l} vg sy^{p, h} cop^{sa^{mss}, bo} eth geo slav Chrysostom NIV REB EU LB BJ TOB // πολλά 28 // omit L (f¹ 205 sy^r add καὶ ὤμοσεν αὐτῇ *after* βασιλείας μου) cop^{sa^{mss}, bo^{mss}}

⁸ **23** {C} ὅτι or ὅτι $\mathfrak{P}^{45}$ B Δ 33* 1241 1342 l 127 l 211 1890 l 1074 // ὅτι ὅ $\aleph$ A L Θ f¹³ 28 33^c 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* it^{a, aur. b, c, d, f, ff², i, l, q} vg arm eth geo slav Chrysostom; Ambrose // εἶ τι D // for C^{*vid} W f¹ 205 compare footnote 7; C² illegible

^a **26** C: GNB NIV NRSV REB LB BJ NBS TOB BTI DHH

31 καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἀναπαύσασθε ὀλίγον. ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί, καὶ οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν. **32** καὶ ἀπῆλθον ἐν τῷ πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν. **33** καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας καὶ ἐπέγνωσαν πολλοὶ καὶ πεζῆ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ καὶ προῆλθον αὐτούς⁹. **34** καὶ ἐξελθὼν εἶδεν πολὺν ὄχλον καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτούς, ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα, καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά. **35** Καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἔλεγον ὅτι Ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἤδη ὥρα πολλή· **36** ἀπόλυσον αὐτούς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλω ἀγροὺς καὶ κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς τί φάγωσιν. **37** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δηναρίων διακοσίων ἄρτους καὶ δώσομεν αὐτοῖς φαγεῖν; **38** ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε ἴδετε. καὶ γνόντες λέγουσιν, Πέντε, καὶ δύο ἰχθύας. **39** καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι πάντας συμπόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ. **40** καὶ ἀνέπεσαν πρασιαὶ πρασιαὶ κατὰ ἑκατὸν καὶ κατὰ πενήκοντα. **41** καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν καὶ κατέκλασεν τοὺς

⁹ **33** {B} ἐκεῖ καὶ προῆλθον αὐτούς **N B** (0187^{vid} *omit* ἐκεῖ) 157 892 1342 1770 (1950 αὐτοῖς) / 1780 it^{aur. i} vg (syr^p) (cop^{sa, bo}) geo² slav Augustine // ἐκεῖ καὶ προσῆλθον αὐτούς **L** (Δ Θ αὐτοῖς) (13 προσῆλθεν) 579 1241 (1424 *omit* ἐκεῖ) / 184 1211 / 384 / 387 / 773 *apm* // ἐκεῖ καὶ συνῆλθον αὐτοῦ **D** (28 700 αὐτῷ) (565 it^{a, n2, i, r1} ἦλθον) it^b // καὶ ἦλθον ἐκεῖ **f¹** (it^a) // πρὸς αὐτοὺς καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτόν **33** // ἐκεῖ καὶ προῆλθον αὐτοὺς καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτόν **ℱ^{84vid}** (A συνέδραμον *for* συνῆλθον) (**f¹³** συνεισηλθον πρὸς αὐτούς) 157 180 597 (1006 1010 1243 προσῆλθον) 1071 1292 (1505 προσῆλθον *and* πρὸς αὐτοῖς) *Byz* [E F G H (N) (Σ)] / 68 / 673 / 813 / 1223 **I^{AD}** it^{f, (q)} syr^b eth geo¹ // ἐκεῖ **W** 205 it^c (syr^p *omit*)

31 οὐδὲ ... εὐκαίρουν **Mk** 3.20 **34** εἶδεν ... ἐπ' αὐτούς **Mt** 9.36; 15.32; **Mk** 8.2 ἦσαν ... ποιμένα **Nu** 27.17; **1 Kgs** 22.17; **2 Chr** 18.16; **Eze** 34.8; **Zch** 10.2; **Jdth** 11.19; **Mt** 9.36 **35-44** **Mt** 15.32-38; **Mk** 8.1-9

ἄρτους καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς [αὐτοῦ]¹⁰ ἵνα παρατιθῶσιν αὐτοῖς, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέρισεν πᾶσιν. **42** καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν, **43** καὶ ἦσαν κλάσματα δώδεκα κοφίνων πληρώματα καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων. **44** καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες [τοὺς ἄρτους]¹¹ πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

Walking on the Water

(Mt 14.22-23; Jn 6.15-21)

45 Καὶ εὐθύς ἠνάγκασεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν¹² πρὸς Βηθσαϊδάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύει τὸν ὄχλον. **46** καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. **47** καὶ ὀψίας γενομένης ἦν¹³ τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς. **48** καὶ ἰδὼν αὐτοὺς βασανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν, ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς, περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἤθελεν παρελθεῖν αὐτούς. **49** οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα ἔδοξαν ὅτι φάντασμα ἐστίν, καὶ ἀνέκραξαν· **50** πάντες γὰρ

¹⁰ **41** {C} μαθηταῖς αὐτοῦ $\mathfrak{P}^{45}$ A D W Θ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* it^a, aur. h. c. f. ff², i. l. q. r¹ vg syr^s, p. h cop^{sa} eth geo slav^{ms} // μαθηταῖς (see Mt 14.19; Lk 9.16) κ B L Δ 0187^{vid} 33 579 892 1241 1424 1211 1384 1387 1770 1773 1950 1780 it^d cop^{sa} arm slav^{ms} REB EU LB TOB

¹¹ **44** {C} τοὺς ἄρτους A B L Δ 13 33 157 180 579 597 828 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* (it^c add et pisces) it' syr^{p, h} cop^{bo} eth (geo) slav // omit (see Mt 14.21) $\mathfrak{P}^{45}$ κ D W Θ f¹ f¹³ 28 205 565 700 it^a, aur. b. d. ff², i. l. q. r¹ vg (syr^s) cop^{sa} arm NIV

¹² **45** {A} εἰς τὸ πέραν (see Mt 14.22) κ A B D L Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* it^a, aur. b. c. d. f. ff², i. l. vg syr^{p, h} cop^{sa} arm eth geo² slav Origen // omit $\mathfrak{P}^{45}$ vid W f¹ 205 it^a syr^s geo¹ NIV

¹³ **47** {B} ἦν κ A B L W Θ f¹³ 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* it^{aur. c. f. l. q. r¹} vg syr^{s, p. h} cop^{sa, bo} arm eth geo¹ slav Augustine // ἦν πάλαι $\mathfrak{P}^{45}$ D f¹ 28 205 it^{a, b. d. ff², i. l.} vg^{ms} geo² REB BTI DHH // omit Δ

αὐτὸν εἶδον καὶ ἐταράχθησαν. ὁ δὲ εὐθύς ἐλάλησεν μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. **51** καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ λίαν [ἐκ περισσοῦ] ἐν ἑαυτοῖς¹⁴ ἐξίσταντο¹⁵. **52** οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις, ἀλλ' ἦν αὐτῶν ἡ καρδία πεπωρωμένη.

The Healing of the Sick in Gennesaret

(Mt 14.34-36)

53 Καὶ διαπεράσαντες ἐπὶ τὴν γῆν ἦλθον εἰς Γεννησαρὲτ καὶ προσωρμίσθησαν. **54** καὶ ἐξεληθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου εὐθύς ἐπιγνόντες αὐτὸν **55** περιέδραμον ὅλην τὴν χώραν ἐκείνην καὶ ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραβάττοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν ὅπου ἤκουον ὅτι ἐστίν. **56** καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας ἢ εἰς πόλεις ἢ εἰς ἀγρούς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθεισαν τοὺς ἀσθενοῦντας καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κὰν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἤψαντο αὐτοῦ ἐσώζοντο.

The Tradition of the Elders

(Mt 15.1-20)

7 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ τινες τῶν γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων. **2** καὶ ἰδόντες τιναῶς

¹⁴ **51** {C} λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς A f¹³ 33 157 180 205 579 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H (Σ)] *Lect* it^a, (aur), (c), d, f, ff², i, i, q, r¹ vg syr^h slav // λίαν ἐν ἑαυτοῖς **K** B (L αὐτοῖς) Δ 892 1342 (syr^p) geo¹ // περισσῶς ἐν ἑαυτοῖς D (W 28 ἐκ περισσοῦ) (f¹ ἐκ περισσῶς) (565, but see also footnote 15) 700 it^b // περιέσωσεν αὐτοὺς καὶ Θ // περιέσωσεν αὐτοὺς καὶ λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς Φ

¹⁵ **51** {B} ἐξίσταντο **K** B L Δ 28 892 1342 it^c, ff², i, i vg syr^s cop^{sa, bo} geo // ἐξ-επλήσσοντο f¹ 205 Diatessaron^{am} // ἐξίσταντο καὶ ἐθαύμαζον A D W Θ f¹³ 33 157 180 (565, but add λίαν ἐν ἑαυτοῖς a 2nd time) 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 (1424) 1505 Byz [E F G H N^{vid} Σ] *Lect* it^(a), aur, b, d, f, q, r¹ vg^{ms} syr^{p, h} arm eth slav

51 ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος Mk 4.39 **52** ἦν ... πεπωρωμένη Mk 8.17 **56** ἵνα ... ἄψωνται Mt 9.20; Mk 5.27; Lk 8.44

7.2 Lk 11.38

τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὅτι κοιναῖς χερσίν, τοῦτ' ἔστιν ἀνίπτοις, ἐσθίουσιν τοὺς ἄρτους **3** – οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι ἐὰν μὴ πυγμῆ¹ νίψωνται τὰς χεῖρας οὐκ ἐσθίουσιν, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, **4** καὶ ἀπ' ἀγορᾶς² ἐὰν μὴ βαπτίσωνται³ οὐκ ἐσθίουσιν, καὶ ἄλλα πολλά ἐστὶν ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων [καὶ κλινῶν]⁴ – **5** καὶ ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, Διὰ τί οὐ περιπατοῦσιν οἱ μαθηταὶ σου κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ κοιναῖς χερσίν ἐσθίουσιν τὸν ἄρτον; **6** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Καλῶς ἐπροφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται [ὅτι]

Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾶ,

ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ·

7 μάτην δὲ σέβονται με

διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.

¹ **3** {A} πυγμῆ A B (D) L Θ 0131 0274 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 (579) 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* it^c. it². i. q. r¹ syr^{mg} arm geo slav Origen Epiphanius // πυκνά K W it^(b). r¹ vg syr^h cop^{bo} (eth) // πυκνά πυγμῆ it^{aur} // *momento* it^a, *primo* it^d // *omit* Δ syr^c cop^{sa} REB

² **4** {A} ἀγορᾶς ℣^{45vid} K A B L Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* vg syr^a. p. h cop^{sa}mss. bo eth slav Origen // ἀγορᾶς ὅταν ἔλθωσιν D (W καὶ ἀπ' ἀγορᾶς δέ) it^a. aur. b. c. d. f. it². i. l. q. r¹ vg^{mss} (cop^{sa}mss) arm geo NIV EU? LB? BJ? NBS? TOB? BTI DHH?

³ **4** {B} βαπτίσωνται A D W Θ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N Σ] *Lect* it^a. aur. b. c. d. f. it². i. l. q. r¹ vg syr^a. p. h cop^{bo} arm eth slav Origen // βαπτίζονται F L Δ // ῥαντίσονται K B cop^{sa} geo BJ

⁴ **4** {C} καὶ χαλκίων καὶ κλινῶν A D W Θ f¹ f¹³ 28^c 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* it^a. aur. b. c. d. f. it². i. l. q. r¹ vg syr^a. h cop^{sa}mss arm eth geo slav Origen // καὶ χαλκίων ℣^{45vid} K B L Δ 28* 1342 1292 cop^{sa}mss. bo NIV NRSV REB EU BJ TOB // *omit* syr^c

8 ἀφέντες τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων.⁵ **9** Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν στήσητε⁶. **10** Μωϋσῆς γὰρ εἶπεν, **Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου**, καί, **Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω**. **11** ὑμεῖς δὲ λέγετε, Ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Κορβάν, ὅ ἐστιν, Δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελήθῃς, **12** οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, **13** ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν ἢ παρεδώκατε· καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

14 Καὶ προσκαλεσάμενος πάλιν τὸν ὄχλον ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἀκούσατέ μου πάντες καὶ σύνετε. **15** οὐδὲν ἐστὶν ἕξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν ὃ δύναται κοινῶσαι αὐτόν, ἀλλὰ τὰ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενά ἐστιν τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.⁷ **17** Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὴν παραβολὴν. **18** καὶ

⁵ **7-8** {A} ἀνθρώπων. ἀφέντες ... ἀνθρώπων. Ƴ⁴⁵ Ƴ B L W Δ 0274 f¹ 205 (Lect^{pt}.^{AD} end so the pericope) cop^{sa, bo} arm geo Basil // ἀνθρώπων. ἀφέντες ... ἀνθρώπων· βαπτισμούς ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. (A omit ἄλλα) f¹³ 33 (157) (180) 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 (1342 add only βαπτισμούς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων) 1424 1505^c (1505* illegible) Byz [E (F) G H Σ] Lect^{pt} it^{aur. t. 1} vg (syr^{p, h}) (cop^{bo/ms}) eth slav Augustine // ἀνθρώπων. βαπτισμούς ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ ἄλλα παρόμοια ἃ ποιεῖτε τοιαῦτα πολλὰ ἀφέντες ... ἀνθρώπων. D (Θ 28 565 same words with some transpositions) it^{a, b, c, d, f, 2, i, q, r¹} // ἀνθρώπων. (omit verse 8; see Mt 15.3) syr^r

⁶ **9** {D} στήσητε D W Θ f¹ 28 205 565 it^{a, b, c, (d), f, f², i, q, r¹} syr^{r, p} Didymus^{dub}; Cyprian Zeno Gregory-Elvira Jerome // τηρήσητε Ƴ A L Δ f¹³ 33 157 180 579 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect^{pt} it^{aur. 1} vg syr^h cop^{sa, bo} eth slav Augustine NIV REB EU BJ TOB // τηρήτε B

⁷ **15** {A} omit verse 16 Ƴ B L Δ* 0274 28 1342 Lect^{1/2} cop^{sa/ms, bo/pt} geo¹ // include verse 16 εἴ τις ἔχει ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω (see 4.9, 23) A D W Δ^c Θ f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1243^c (1243* omit ὧτα) 1292 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect^{1/2} J^{AD} it^{u, aur, b, c, d, f, f², i, l, n, q, r¹} vg syr^{s, p, h, pal} cop^{sa/ms, bo/pt} arm eth geo² slav BJ BTI // include ὁ ἔχων ὧτα

10 Τίμα ... μητέρα σου Ex 20.12; Dt 5.16 (Mk 10.19; Eph 6.2) Ὁ ... τελευτάτω Ex 21.17 (Lv 20.9) **17** ἐπρώτων ... παραβολὴν Mt 13.36; Mk 4.10; Lk 8.9

λέγει αὐτοῖς, Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι **19** ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, καθαρίζων⁸ πάντα τὰ βρώματα;^a **20** ἔλεγεν δὲ ὅτι Τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. **21** ἔσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, πορνεῖαι, κλοπαί, φόνοι, **22** μοιχεῖαι, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρός, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη· **23** πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

The Syrophenician Woman's Faith

(Mt 15.21-28)

24 Ἐκεῖθεν δὲ ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ ὄρια Τύρου⁹. καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν οὐδένα ἤθελεν γῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν· **25** ἀλλ' εὐθύς ἀκούσασα γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχεν τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἔλθοῦσα προσέπεσεν πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· **26** ἡ δὲ γυνὴ ἦν Ἑλληνίς, Συροφοινίκισσα

ἀκούειν ἀκουέτω 1071 (168^{1/2} 176^{1/2} 1184^{1/2} 1673^{1/2} 1813^{1/2} 11223^{1/2}, but the 2nd time εἴ τις ἔχει ...)

⁸ **19** {A} καθαρίζων & A B L W Δ Θ 0274 f¹ f¹³ 28 180 205 565 579 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz^{pt} [E F G H] Lect^{pt} cop^{sa, bo} eth slav Origen Chrysostom // καθαρίζον 33 157 597 700 1010 Byz^{pt} [Σ] Lect^{pt, AD} (καθαρίζων or καθαρίζον it^{u, aur, b, c, d, f, ff², l, n, q} vg) // καθαρίζει D (it^{t, r¹} arm geo καὶ καθαρίζει) // καὶ καθαρίζεται syr^s

⁹ **24** {B} Τύρου D L W Δ Θ 28 565 1751 1890 it^{u, b, d, ff², l, n, r¹} syr^{s, pal} Origen; Ambrosiaster // Τύρου καὶ Σιδῶνος (see Mt 15.21) & A B f¹ f¹³ 33 157 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{aur, c, l, q} vg syr^{pt, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav John-Damascus^{vid}; Jerome

---

^a **19** καθαρίζων ... βρώματα as author's parenthetical comment: WH GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS^{me} TOB BTI DHH

21-22 οἱ διαλογισμοὶ ... ἀφροσύνη Ro 1.29-31; 1 Cor 5.11; 6.9-10; Ga 5.19-21; Eph 5.3-4; Col 3.5; 1 Tm 1.9-10; 2 Tm 3.2-4; 1 Pe 4.3; Re 21.8; 22.15

τῷ γενεῖ· καὶ ἡρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλη ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς. **27** καὶ ἔλεγεν αὐτῇ, Ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα, οὐ γάρ ἐστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ τοῖς κυναρίοις βαλεῖν. **28** ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ, Κύριε¹⁰· καὶ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν παιδίων. **29** καὶ εἶπεν αὐτῇ, Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὑπάγε, ἐξεληλυθεν ἐκ τῆς θυγατρὸς σου τὸ δαιμόνιον. **30** καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὔρεν τὸ παιδίον βεβλημένον ἐπὶ τὴν κλίνην καὶ τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός.

A Deaf and Dumb Man Healed

31 Καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὀρίων Τύρου ἦλθεν διὰ Σιδῶνος¹¹ εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνὰ μέσον τῶν ὀρίων Δεκαπόλεως. **32** καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν καὶ μογιλάλον καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπιθῆ αὐτῷ τὴν χεῖρα. **33** καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν ἔβαλεν τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ καὶ πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ, **34** καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστέναξεν καὶ λέγει αὐτῷ, Εφραθα, ὅ ἐστιν, Διανοίχθητι. **35** καὶ [εὐθέως]¹² ἠνοιγήσαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαί, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς

¹⁰ **28** {B} κύριε $\mathfrak{P}^{45}$ D W Θ f^{13} 565 700 1751 1890 it^b, c, d, ff^2, i syr^a arm geo² // καί, κύριε (see Mt 15.27) $\aleph$ A B L Δ 0274^{vid} f^1 28 33 157 180 205 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* it^a, aur, f, l, n, q vg syr^p, h, pal $cop^{sa, sb}$ eth geo¹ slav Diatessaron Basil NIV EU LB BJ TOB BTI

¹¹ **31** {A} ἦλθεν διὰ Σιδῶνος $\aleph$ B D L Δ Θ 33 565 700 892 1342 $it^a, (aur), h, c, d, t, ff^2, i, l, n, r^1$ vg syr^{pal} $cop^{sa, mss, bo}$ eth // καὶ Σιδῶνος ἦλθεν $\mathfrak{P}^{45}$ A W 0131 f^1 f^{13} 28 157 180 205 579 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* it^a syr^p, h $cop^{sa, mss}$ (arm) geo slav

¹² **35** {C} καὶ εὐθέως $\mathfrak{P}^{45}$ A W Θ 0131^c f^1 f^{13} 28 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* $it^{aur, c, f, l}$ vg syr^p, h, pal $cop^{sa, mss}$ arm eth geo slav // καί $\aleph$ B D L Δ 0131* 0274 33 579 892 1342 $it^a, b, d, ff^2, i, q, r^1$ $cop^{sa, mss, bo}$ REB BJ

32 παρακαλοῦσιν ... χεῖρα Mt 9.18; Mk 5.23; 8.23, 25; Lk 4.40; 13.13; Ac 9.12, 17; 28.8 **33** Mk 8.23 **34** ἀναβλέψας ... οὐρανόν Mt 14.19; Mk 6.41

γλώσσης αὐτοῦ καὶ ἐλάλει ὀρθῶς. **36** καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ λέγωσιν· ὅσον δὲ αὐτοῖς διεστέλλετο, αὐτοὶ μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον. **37** καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο λέγοντες, Καλῶς πάντα πεποίηκεν, καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν καὶ [τοὺς] ἀλάλους λαλεῖν.

The Feeding of the Four Thousand

(Mt 15.32-39)

8 Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις πάλιν πολλοῦ ὄχλου ὄντος καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσιν, προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς λέγει αὐτοῖς, **2** Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν· **3** καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστευσι εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· καὶ τινες αὐτῶν ἀπὸ μακρόθεν ἦκασιν. **4** καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι Πόθεν τούτους δυνησεται τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας; **5** καὶ ἠρώτα αὐτούς, Πόσους ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπαν, Ἑπτὰ. **6** καὶ παραγγέλλει τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα παρατιθῶσιν, καὶ παρέθηκεν τῷ ὄχλῳ. **7** καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ εὐλογήσας αὐτὰ¹ εἶπεν καὶ ταῦτα παρατιθέναι. **8** καὶ ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν, καὶ ἦσαν περισσεύματα κλασμάτων ἑπτὰ σφυρίδας. **9** ἦσαν δὲ ὡς τετρακισχίλιοι. καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς. **10** Καὶ εὐθὺς ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά².

¹ **7** {B} εὐλογήσας αὐτὰ κ B C L Δ Θ 892 1071 1241 1342 1424 eth // αὐτὰ εὐλογήσας (A F ταῦτα εὐλογήσας) W 0131 f¹ f¹³ 28 205 565 1243 *Lect it*^{a, aur. b. c. f. ff². i. l} vg syr^{s. p. h} (arm) geo slav // εὐλογήσας 33 157 180 579 597 700 1006 1010 1292 1505 Byz [E G H] 168 176 1673 1813 11223 I^{AD} (cop^{smss}) LB? // εὐχαριστήσας D it^{d, q} LB?

² **10** {B} τὰ μέρη Δαλμανουθά κ A (B Δαλμανουνθά) C L Δ 0131 0274 33 157 180 579 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G

36 διεστείλατο ... λέγωσιν Mk 1.44; 5.43 ὅσον ... ἐκήρυσσον Mk 1.45 **37** τοὺς κωφοὺς ... λαλεῖν Is 35.5-6

8.1-10 Mt 14.14-21; Mk 6.35-44; Lk 9.12-17; Jn 6.5-13

The Demand for a Sign

(Mt 16.1-4)

11 Καὶ ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν. **12** καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ λέγει, Τί ἡ γενεὰ αὕτη ζητεῖ σημεῖον; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον. **13** καὶ ἀφείς αὐτοὺς πάλιν ἐμβὰς ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.

The Leaven of the Pharisees and of Herod

(Mt 16.5-12)

14 Καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους καὶ εἰ μὴ ἓνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ. **15** καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς λέγων, Ὁρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ τῆς ζύμης Ἡρώδου³. **16** καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους ὅτι^a ἄρτους οὐκ ἔχουσιν. **17** καὶ γνοὺς λέγει αὐτοῖς, Τί διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; οὐπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε; πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν; **18** ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε καὶ ὠτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε; καὶ οὐ μνημονεύετε,

H] *Lect* (I 184 / 1950 Δαλμουναδά) it^{l, q} vg syr^{p, h, h^{gr}} cop^{sa, bo} arm (eth) geo¹ slav^{mss} // τὰ ὄρια Δαλμανουθά (W τὸ ὄρος Δαλμουῖναι) Σ (1071 τὰ ὄρη) 1241 1424 it^f slav^{mss} mss^{acc. to Augustine} // τὰ μέρη Μαγδαλά Θ f¹ f¹³ (28 syr^s τὸ ὄρος Μαγεδά) 205 (565 τὰ μέρη Μαγεδά) (it^{(a), b, (d), it², r¹} Magedam) (itⁱ in terra Magedam) syr^{pal} geo² (Eusebius τὸ ὄρος Μαγεδά) // τὰ ὄρια Μελεγαδά (see Mt 15.39) D* (D² Μαγαδά) (it^{e, k} Mageda) (it^{aur} Jerome mss^{acc. to Augustine} Magedan)

³ **15** {A} Ἡρώδου K A B C D L Δ 0131 33 157 180 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F H N Σ] *Lect* it^{a, aur, b, c, d, f, it², l, q, r¹} vg syr^{s, p, h} cop^{sa, mss, bo} eth slav // τῶν Ἡρωδιανῶν Ɔ⁴⁵ G W Θ f¹ f¹³ 28 205 565 168 176 1673 1813 11223 it^{i, k} vg^{mss} cop^{sa, mss} arm geo

^a **16** Causal: M GNB NIV EU NBS TOB // Different text: AD TR

11 Mt 12.38; 16.1; Lk 11.16; Jn 6.30 **12** Τί ... ταύτη σημεῖον Mt 12.39; Lk 11.29 **15** βλέπετε ... Φαρισαίων Lk 12.1 **17** Τί διαλογίζεσθε ... ὑμῶν Mk 6.52 **18** ὀφθαλμοὺς ... ἀκούετε Jr 5.21; Eze 12.2; Mk 4.12; Ac 28.26

19 ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους κλασμάτων πλήρεις ἦρατε; λέγουσιν αὐτῷ, Δώδεκα. **20** Ὅτε τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σφυρίδων πληρώματα κλασμάτων ἦρατε; καὶ λέγουσιν [αὐτῷ], Ἑπτὰ. **21** καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Οὐπω συνίετε;

The Healing of a Blind Man at Bethsaida

22 Καὶ ἔρχονται εἰς Βηθσαϊδάν. καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἄψηται. **23** καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ ἐξήνεγκεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ ἐπηρώτα αὐτόν, Εἴ τι βλέπεις; **24** καὶ ἀναβλέψας ἔλεγεν, Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὅτι ὡς δένδρα ὀρῶ περιπατοῦντας. **25** εἶτα πάλιν ἐπέθηκεν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ διέβλεπεν καὶ ἀπεκατέστη καὶ ἐνέβλεπεν τηλαυγῶς ἅπαντα. **26** καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς οἶκον αὐτοῦ λέγων, Μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς⁴.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

27 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων αὐτοῖς, Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; **28** οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ λέγοντες [ὅτι] Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν,

⁴ **26** {B} μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς (K* W μή) K² B L f¹ 205 579 syr^{cop} sa. h¹ m. ia² geo¹ // μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ A C Δ 33 157 180 597 700 (892 τινὶ τῶν) 1006 1010 1071 1241 1292 (1342 1424 omit τήν) 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect syr^{p. h} cop^{bopt} eth slav // καὶ ἐὰν εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς μηδενὶ εἴπῃς ἐν τῇ κώμῃ syr^{h me} // ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ μηδενὶ εἴπῃς εἰς τὴν κώμην D it^{d. (q)} (it^{c. k} omit ὕπαγε ... καί) // ὕπαγε εἰς οἶκόν σου καὶ ἐὰν εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς μηδενὶ εἴπῃς ἐν τῇ κώμῃ Θ (f¹³ τὸν οἶκόν and εἴπῃς μηδέ) (28 1243 μηδενὶ μηδὲν εἴπῃς) (565 τὸν οἶκόν) (it^{fl. 2. i}) (it^{(a). sur. h.} f. 1) vg omit ἐν τῇ κώμῃ) geo²

καὶ ἄλλοι, Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι εἰς τῶν προφητῶν. **29** καὶ αὐτὸς ἐπηρώτα αὐτούς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ Χριστός. **30** καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ λέγωσιν περὶ αὐτοῦ.

Jesus Foretells His Death and Resurrection
(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

31 Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτούς ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι· **32** καὶ παρρησία τὸν λόγον ἐλάλει. καὶ προσλαβόμενος ὁ Πέτρος αὐτὸν ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. **33** ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐπετίμησεν Πέτρῳ καὶ λέγει, Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. **34** Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. **35** ὃς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου σώσει αὐτήν. **36** τί γὰρ ὠφελεῖ ἄνθρωπον κερδησαί τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; **37** τί γὰρ δοῖ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; **38** ὃς γὰρ ἐὰν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους⁵ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἀμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυν-

⁵ **38** {B} λόγους (see Lk 9.26) & A B C D L Δ Θ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^a, aur. b. c. d. f. ff², i. l. n. q. r¹ vg syr^s, p. h. pal cop^{bo}, fuy arm eth geo slav Clement Origen Didymus^{dup} Cyril; Ambrosiaster Augustine // omit Ψ⁴⁵ vid W itk cop^{sa}

29 Σὺ ... Χριστός Jn 6.69 mg **30** Mk 9.9 **31** δεῖ ... ἀποκτανθῆναι Mt 17.12; Mk 9.12; Lk 17.25 **34** Εἴ τις θέλει ... μοι Mt 10.38; Lk 14.27 **35** Mt 10.39; Lk 17.33; Jn 12.25 **38** Mt 10.33; Lk 12.9

θήσεται αὐτόν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ⁶ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσὶν τινες ὧδε τῶν ἐστηκότων οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.

The Transfiguration of Jesus

(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

2 Καὶ μετὰ ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην καὶ ἀναφέρει αὐτούς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν,

3 καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα λευκὰ λίαν, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται οὕτως λευκᾶναι. **4** καὶ ὤφθη αὐτοῖς Ἥλιος σὺν Μωϋσεῖ καὶ ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ.

5 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, Ῥαββί, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωϋσεῖ μίαν καὶ Ἥλιᾶ μίαν. **6** οὐ γὰρ ᾔδει τί ἀποκριθῆ, ἔκφοβοι γὰρ ἐγένοντο. **7** καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς, καὶ ἐγένετο φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἀκούετε αὐτοῦ. **8** καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι οὐκέτι οὐδένα εἶδον ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μετ' ἑαυτῶν.

9 Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ ἂ εἶδον διηγῆσονται, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ. **10** καὶ τὸν λόγον ἐκράτη-

9 Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ ἂ εἶδον διηγῆσονται, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ. **10** καὶ τὸν λόγον ἐκράτη-

⁶ **38** {A} μετὰ (see Mt 16.27) κ A B C D L Δ Θ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^a, aur. b. c. d. f. ff², i. k. l. n. q. r¹ vg syr^p, h. pal eth geo slav Clement Didymus^{sub}; Ambrose Jerome Augustine^{3/4} // καὶ (see Lk 9.26) ϣ⁴⁵ W 1751^{1/2} syr^s arm Augustine^{1/4}

1 εἰσὶν ... ἐληλυθυῖαν Mk 13.30 **2-8** 2 Pe 1.17-18 **2** Πέτρον ... Ἰωάννην Mt 10.2; Mk 1.29; 3.16-17; 5.37; 13.3; 14.33; Lk 5.10; 6.14; 8.51; Ac 1.13 **7** Οὗτος ... ἀγαπητός Ps 2.7; Mt 3.17; 12.18; Mk 1.11; Lk 3.22; 2 Pe 1.17 ἀκούετε αὐτοῦ Dt 18.15; Ac 3.22 **9** διεστείλατο ... διηγῆσονται Mt 12.16; Mk 8.30

σαν^α πρὸς ἑαυτοὺς^β συζητοῦντες τί ἐστὶν τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. **11** καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες, 'Ὅτι^γ λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; **12** ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἡλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον ἀποκαθιστάνει πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἵνα πολλὰ πάθη καὶ ἐξουδενηθῆ; **13** ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ἡλίας ἐλήλυθεν, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλον, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

The Healing of a Boy with an Unclean Spirit

(Mt 17.14-20; Lk 9.37-43a)

14 Καὶ ἐλθόντες^δ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶδον^ε ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας πρὸς αὐτούς. **15** καὶ εὐθύς πᾶς ὁ ὄχλος ἰδόντες αὐτὸν ἐξεθαμβήθησαν καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν. **16** καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς, Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς; **17** καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου, Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σέ, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον. **18** καὶ ὅπου ἐὰν αὐτὸν καταλάβῃ ρήσσει αὐτόν, καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας καὶ ξηραίνεται· καὶ εἶπα τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσιν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν. **19** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτοῖς λέγει, Ὡ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν πρὸς με. **20** καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. καὶ ἰδὼν αὐτὸν τὸ πνεῦμα εὐθύς συνεσπάραξεν αὐτόν, καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυλίετο ἀφρίζων. **21** καὶ ἐπηρώτησεν τὸν πατέρα αὐτοῦ, Πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπεν, Ἐκ παιδιότητος. **22** καὶ πολλάκις καὶ εἰς πῦρ αὐτὸν ἔβαλεν καὶ εἰς ὕδατα ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ'

^δ **14** {B} ἐλθόντες ... εἶδον κ B L W Δ Ψ 892 1342 it^k cop^{sa} arm geo // ἐλθὼν ... εἶδεν A C D Θ 067^{vid} f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^a, aur, b, c, d, f, ff², i, l, q vg syr^{p, h} cop^{bo} eth geo² slav

^α **10** C: AD GNB REB EU LB BJ NBS TOB || ^β C: TR NIV NRSV DHH ^γ **11** Statement: AD

11-12 λέγουσιν ... πάντα Mal 4.5-6 **12** γέγραπται ... ἐξουδενηθῆ Ps 22.1-18; Is 53.3 **13** Ἡλίας ἐλήλυθεν Mt 11.14

εἴ τι δύνῃ, βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεῖς ἐφ' ἡμᾶς. **23** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Τὸ εἰ δύνῃ², πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι. **24** εὐθύς κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου³ ἔλεγεν, Πιστεύω· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ. **25** ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησεν τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ λέγων αὐτῷ, Τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν πνεῦμα, ἐγὼ ἐπιτάσσω σοι, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν. **26** καὶ κράξας καὶ πολλὰ σπαράξας ἐξῆλθεν· καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρός, ὥστε τοὺς πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν. **27** ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη. **28** καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς οἶκον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κατ' ἰδίαν ἐπηρώτων αὐτόν, Ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;^d **29** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν εἰ μὴ ἐν προσευχῇ⁴.

² **23** {B} τὸ εἰ δύνῃ **N*** (**N**² **C*** **L** 579 1514 δύνασαι) **B N Δ Σ f**¹ 205 892 **it**^k **sy**^r**pal**^{ms} **eth geo** // τοῦτο εἰ δύνῃ (**℣**⁴⁵ omit τοῦτο) **W** // τὸ εἰ δύνασαι πιστεῦσαι **A** (**C**³ πιστεῦσαι δύνασαι) **Ψ** 33 157 597 700* 1241 1292 1342 1424 1505 **Byz** [**E F G H**] **Lect slav** // εἰ δύνασαι πιστεῦσαι **f**¹³ 180 700^c 1006 1010 1071 1243 1524 1547 1563 1627 // εἰ δύνῃ πιστεῦσαι **D Θ** 28 565 **it**^{aur, h, c, d, f, i, l, q} **vg sy**^{r, h, pal}^{ms} **Ambrosiaster**^{vid} **Augustine** // *Quid est, si quid potes? Si potes credere it*^a

³ **24** {A} παιδίου **℣**⁴⁵ **N A*** **B C*** **L** (**W** παιδαρίου) **Δ Ψ** 28 700 1243 / 1016 **it**^k **sy**^r **cop**^{sa, bo}^{pl} **arm eth geo** // παιδίου μετὰ δακρῶν **A**² **C**³ **D Θ** **f**¹³ 33 157 180 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1424 **Byz** [**E F G H N Σ**] **Lect** (**L** 547) **it**^{u, aur, c, d, f, l} **vg** (**it**^{h, i, q} omit τοῦ παιδίου) **sy**^{r, h, pal} **cop**^{bo}^{pl} **slav** // παιδὸς μετὰ δακρῶν **f**¹ 205 1505

⁴ **29** {A} προσευχῇ **N*** **B** 0274 **it**^k **geo**¹ // προσευχῇ καὶ νηστεία **℣**⁴⁵^{vid} **N**² **A C D L W Δ Θ Ψ f**¹ **f**¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 **Byz** [**E F G H N Σ**] **Lect** **it**^{u, aur, h, c, d, f, i, l, q, r} **vg sy**^{r, h} **cop**^{sa, bo} **geo**² **slav** // νηστεία καὶ προσευχῇ (*see* 1 Cor 7.5 v.r.) **sy**^{r, h, pal} **cop**^{bo}^{ms} **arm eth**

^d **28** Statement: AD

Jesus Again Foretells His Death and Resurrection
(Mt 17.22-23; Lk 9.43b-45)

30 Κάκειθεν ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνοῖ· **31** ἐδίδασκεν γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ ἀποκτανθεὶς μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσεται. **32** οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτόν ἐπερωτῆσαι.

Who is the Greatest?
(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

33 Καὶ ἦλθον εἰς Καφαρναοῦμ. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος ἐπηρώτα αὐτούς, Τί ἐν τῇ ὁδῷ διελογίζεσθε; **34** οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ τίς μείζων. **35** καὶ καθίσας ἐφώνησεν τοὺς δώδεκα καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος. **36** καὶ λαβὼν παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖς, **37** Ὃς ἂν ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἂν ἐμὲ δέχηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.

He Who is Not against Us is for Us
(Lk 9.49-50)

38 Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, Διδάσκαλε, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια καὶ ἐκωλύομεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἠκολούθει ἡμῖν⁵. **39** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Μὴ κωλύετε

⁵ **38** {B} καὶ ἐκωλύομεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἠκολούθει ἡμῖν **K B** (L ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν) **Δ Θ** (Ψ 892 ἀκολουθεῖ) 0274 syr^p. p. pal // καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν **C** 579 1071 1342 it^{aur}. f cop^{sa}. bo. fay eth // ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν (**D** μεθ' ἡμῶν and ἐκωλύομεν) (**W** 565 ἠκολούθει) (f¹ ἐκωλύομεν) f¹³ 28 205 700 1241 1243 1424 it^b. c. ff². i. l. (q). r¹ vg (it^a. d. k Augustine μεθ' ἡμῶν) geo slav^{ms} // ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν καὶ

31 Ὁ ... ἀναστήσεται Mt 16.21; 20.18-19; Mk 8.31; 10.33-34; Lk 18.32-33; 24.7 **34** πρὸς ... μείζων Lk 22.24 **35** Εἰ ... διάκονος Mt 20.26-27; 23.11; Mk 10.43-44; Lk 22.26 **37** Ὃς ... παιδίων δέξηται ... με Mt 10.40; Lk 10.16; Jn 13.20

αὐτόν. οὐδεὶς γὰρ ἐστὶν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογήσαί με· **40** ὃς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστὶν. **41** Ὅς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὀνόματι⁶ ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Temptations to Sin
(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

42 Καὶ ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων [εἰς ἐμέ]⁷, καλὸν ἐστὶν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περὶκεῖται μύλος ὀνίκος περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν. **43** Καὶ εἰς τὸν σκανδαλίξῃ σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν· καλὸν ἐστὶν σε κυλλὸν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.⁸ **45** καὶ εἰς τὸν ὁ πούς σου σκανδαλίξῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλὸν ἐστὶν σε εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα

ἐκώλυσάμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν A 157 180 597 1006 1010 1292 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect syr^h with* slav^{ms} (Basil) BJ

⁶ **41** {A} ἐν ὀνόματι **N**² A B C* L N Σ Ψ f¹ 579 892 1071 1241 1342 1424 syr^{s, p, h} (arm) geo¹ slav // ἐν ὀνόματί μου **N*** C¹ W 157 180 205 597 1006 1010 Byz [E F G] Lect^{pt} it^{a, ur, b, c, d, f, ff², i, k, l, q, r¹} vg syr^{mg} cop^{sa, bo, fay^{vid}} eth geo^A (geo^B omit) Augustine // ἐν τῷ ὀνόματί μου D H Δ Θ (f¹³ / 773 ἐπὶ τῷ) 28 565 700 1243 1292 1505 Lect^{pt, AD} (syr^{pal})

⁷ **42** {C} πιστευόντων εἰς ἐμέ (see Mt 18.6) A B C² L W Θ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{aur, c, f, l, q} vg syr^{s, p, h} cop^{sa, bo^{pt}, fay} arm eth geo slav Augustine // πιστευόντων **N** C^{vid} Δ it^{b, ff², i, k} cop^{bo^{pt}} REB BJ TOB // πίστιν ἐχόντων D it^{a, d}

⁸ **43** {A} omit verse 44 **N** B C L W Δ Ψ 0274 f¹ 28 205 565 892 it^k syr^{s, pal} cop^{sa, bo, fay} arm geo // include verse 44 (see 9.48) ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται (see Is 66.24) A D Θ f¹³ 157 180 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 (1292 πῦρ αὐτῶν) 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{a, ur, b, c, d, f, ff², i, l, q, r¹} vg syr^{s, h} (eth) slav Irenaeus^{lat}; Chromatius Augustine BTI

βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν^{9,10} **47** καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλὸν σέ ἐστίν μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, **48** ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. **49** πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθησεται¹¹. **50** Καλὸν τὸ ἄλας· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἀναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλα καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

Teaching about Divorce
(Mt 19.1-12)

10 Καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας [καὶ] πέραν¹ τοῦ Ἰορδάνου, καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι

⁹ **45** {A} εἰς τὴν γέενναν **K B C** (F γέενναν τοῦ πυρός) **L W Δ** (Ψ 28 omit τήν) 0274 f¹ 205 892 1342 it^{b,k} syr^{a,p} cop^{sa,bo,lay} arm // εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον 700 // εἰς τὴν γέενναν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον **A D** (N f¹³ omit τήν) **Θ** 157 180 565 579 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H Σ] *Lect* it^{(a),d,f,(f²),i,q,(r¹)} (it^{aur,c,l} vg τοῦ πυρός τοῦ ἄσβέστου) (syr^h) eth^{pp} geo slav Augustine

¹⁰ **45** {A} omit verse 46 **K B C L W Δ Ψ** 0274 f¹ 28 205 565 892 it^k syr^a cop^{sa,bo,lay} arm // include verse 46 (see 9.48) ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται (see Is 66.24) **A D Θ** f¹³ 157 180 579 597 700 1006 1010 1071 (1241 τὸ πῦρ αὐτῶν) 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] *Lect* it^{(a,aur,b,c,d,f,(f²),i,l,q,r¹)} vg syr^{a,h,pal} (eth) geo slav Augustine BTI

¹¹ **49** {B} πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθησεται (**K** 1342 ἐν πυρὶ) **B L** (W ἀλισγηθησεται) **Δ** 0274 f¹ f¹³ 28* 205 565 579 700 1006 syr^a cop^{sa,bopt} arm geo (Theodore-Heraclea) Didymus // πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθησεται καὶ πᾶσα θυσία ἀλί ἀλισθησεται **A** (C ἐν πυρὶ) (Θ πυρὶ ἀναλωθησεται) (Ψ θυσία ἀναλωθησεται and omit ἀλί) 13 28^c 157 180 597 828 892 1010* (1010^c 1773 / 1552 omit ἀλί) 1071 1241 1243 1292 1424 1505 (1673 πυρὶ for ἀλί) Byz [E F G H N Σ] *Lect* it^(f,l,q) vg^{cl} (vg^{ww,sl} omit ἀλί) syr^{a,h} cop^{bopt} eth slav GNB // πᾶσα γὰρ θυσία ἀλί ἀλισθησεται (see Lv 2.13) **D** it^{(n),h,d,(f²),i} (it^{aur,c} omit ἀλί) Ambrose Chromatius // *Omnia substantia consumitur* it^k

¹ **1** {C} καὶ πέραν **K B C* L Ψ** 0274 892 cop^{sa,bo} // διὰ τοῦ πέραν **A** 157 180 597 700 1006 1010 (1071 καὶ διὰ) 1292 1505 Byz [E F H N Σ*] *Lect*^{pl,AD} syr^h slav // πέραν (see Mt 19.1) **C² D G W Δ Θ** (Σ^c τοῦ πέραν) f¹ f¹³ 28 205 565

47 Mt 5.29 **48** ὁ ... σβέννυται Is 66.24 **50** ἐὰν ... ἀρτύσετε Mt 5.13; Lk 14.34 ἔχετε ... ἄλα Col 4.6 εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις Ro 12.18; 1 Th 5.13

πρὸς αὐτόν, καὶ ὡς εἰώθει πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς. **2** καὶ προσελθόντες Φαρισαῖοι² ἐπηρώτων αὐτόν εἰ ἕξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολύσαι, πειράζοντες αὐτόν. **3** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωϋσῆς; **4** οἱ δὲ εἶπαν, Ἐπέτρεψεν Μωϋσῆς βιβλίον ἀποστασίου γράψαι καὶ ἀπολύσαι. **5** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην. **6** ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς³. **7** ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα [καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ]⁴, **8** καὶ ἕσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ μία σὰρξ. **9** ὁ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. **10** Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν πάλιν οἱ μαθηταὶ περὶ τούτου ἐπηρώτων αὐτόν. **11** καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν· **12** καὶ εἰ ἐὰν αὐτὴ ἀπολύσασα τὸν ἄνδρα αὐτῆς γαμήσῃ ἄλλον μοιχᾶται.

579 1241 1243 1342 1424 *Lect*^m it^{aur, b, c, d, f, ff², i, k, l, q} vg syr^p arm eth geo Augustine TOB BTI

² **2** {B} καὶ προσελθόντες Φαρισαῖοι A B L Δ Ψ f¹³ 28 180 597 700 892 1006 1010 1292 1505 *Byz*^m [E F G H] (it^c *quidam pharisaei*; it^{ff²} *only quidam*) cop^{bo} eth // καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι K C (f¹ 205 οἱ Φαρισαῖοι *after* αὐτόν) 13 157 579 828 1071 1241 1243 1342 1424 *Byz*^m [N Σ] (*Lect omit* καὶ *at beginning of lection and add τῶ Ἰησοῦ at different places*) (it^{aur, f, l, q} vg syr^{p, h, pal} slav Φαρισαῖοι *or* οἱ Φαρισαῖοι) geo // οἱ δὲ Φαρισαῖοι προσελθόντες W Θ 565 cop^{sa, mss} arm // καὶ D it^{u, b, d, k, r¹} (cop^{sa, mss}) syr^e REB

³ **6** {B} αὐτούς (*see* Mt 19.4) K B C L Δ 579 1342 it^c cop^{sa, bo, fay} // ὁ θεός D W it^{b, d, ff², k, r¹} eth // αὐτούς ὁ θεός A Θ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 *Byz* [E F G H N Σ] *Lect* it^{a, aur, l, q} vg syr^{s, p, h} arm geo slav Augustine^{vid} Varimadum

⁴ **7** {C} καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ (*see* Gn 2.24) D W Θ f¹³ 28 157 180 565 597 700^c (700* *μητέρα for* γυναῖκα) 892^c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 *Byz* [E F G H] *Lect* it^{b, d, ff², l, (q)} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo, fay} arm eth geo slav // καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ (*see* Mt 19.5) A C L N Δ Σ f¹ 205 579 1342 it^{a, aur, c, f, r¹} vg^{mss} // *omit* K B Ψ 892* syr^c BJ

⁴ Ἐπέτρεψεν ... ἀπολύσαι Dt 24.1, 3 (Mt 5.31; 19.7) **6** Gn 1.27; 5.2 **7-8** ἕνεκεν ... μίαν Gn 2.24 (Eph 5.31) **11-12** Ὅς ... ἄλλον μοιχᾶται Mt 5.32; Lk 16.18; 1 Cor 7.10-11

Little Children Blessed

(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

13 Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία ἵνα αὐτῶν ἄψηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς⁵. **14** ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἠγανάκτησεν καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. **15** ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. **16** καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ κατευλόγει τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτά.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

17 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὄδον προσδραμῶν εἰς καὶ γονυπετήσας αὐτὸν ἐπηρώτα αὐτόν, Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσω ἵνα ζῶην αἰώνιον κληρονομήσω; **18** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεός. **19** τὰς ἐντολάς οἶδας· **Μὴ φονεύσης, Μὴ μοιχεύσης, Μὴ κλέψης, Μὴ ψευδομαρτυρήσης, Μὴ ἀποστερήσης⁶, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.** **20** ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ, Διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. **21** ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ ἠγάπησεν αὐτόν καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἐν σε ὑστερεῖ ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὸς [τοῖς] πτωχοῖς, καὶ ἔξεις

⁵ **13** {A} ἐπετίμησαν αὐτοῖς (see Mt 19.13; Lk 18.15) **K B C L Δ Ψ** 579 892 1342 *it^c.k cop^{sa}mss.bo* // ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν **A D W** 13 28 157 180 565 597 700 828 1006 1010 1071 1241 1243 1292 *Byz* [**E F G H N Σ**] *Lect it^a.aur.b.d.f.ŋ².l.q vg syr^s.p.h arm eth geo slav Basil* // ἐπετίμων τοῖς φέρουσιν **Θ** *f¹ f¹³* 205 1424 1505

⁶ **19** {A} μὴ ἀποστερήσης **K A B² C D Θ** 0274 13 157 180 565 597 828 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [**E F G H N^{vid}**] *Lect it^a.aur.b.c.d.f.ŋ².k.l.q vg syr^p.h cop^{sa}.bo eth slav Irenaeus^{lat}* // omit (see Mt 19.18; Lk 18.20) **B* W Δ Σ Ψ f¹ f¹³** 28 205 579 700 1010 168 176 1387 1673 1813 1950 1223 *vg^{ms} syr^s arm geo Clement*

θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι⁷. **22** ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθεν λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

23 Καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελεύσονται. **24** οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς, Τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστιν⁸ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν· **25** εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον⁹ διὰ [τῆς] τρυμαλιᾶς [τῆς] ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλοῦσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. **26** οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο λέγοντες πρὸς ἑαυτούς¹⁰, Καὶ τίς δύναται σωθῆναι; **27** ἐμβλέψας αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγει, Παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ θεῷ·

⁷ **21** {A} δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι (see Mt 19.21; Lk 18.22) & B C D Δ Θ Ψ 0274 157 565 579 892 1071 1342 it^{aur.} b. c. d. f. ff². k. l vg cop^{sa}ms. bo geo² Clement; Hilary // δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι ἄρας τὸν σταυρὸν A 180 597 700 1006 1010 1241 1243 (1292 1424 Lect^m σταυρὸν σου) 1505 Byz [E F H N Σ] Lect^m. AD it^a (syr^h) (cop^{bo}ms) slav // ἄρας τὸν σταυρὸν σου δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι W f¹³ (G f¹ 205 omit σου) (28 omit σου and δεῦρο) (it^a) (syr^{s-p}) (cop^{sa}ms) (arm) geo¹ (Ptolemy^{acc.} to Irenaeus omit δεῦρο)

⁸ **24** {B} ἐστιν & B Δ Ψ it^k cop^{sal.} bo^{pt} // ἐστιν πλοῦσιον (W πλοῦσιον after εἰσελθεῖν) it^c // ἐστιν τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν A C 0233 157 180 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 (1505 omit τοὺς) Byz [E F G H N Σ] Lect it^{aur.} f. l. q vg syr^{s-p.} h cop^{bo}pl arm eth geo slav (Diatessaron) // ἐστιν τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμασιν (D verse 24 after 25) Θ f¹ f¹³ 28 205 565 1387^{1/2} (1387^{1/2} τὰ χρήματα) I^{AD} (it^{a.} b. d. ff² verse 24 after 25) Clement // οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες (and εἰσελεύσονται for εἰσελθεῖν) 1241 (it^a)

⁹ **25** {A} κάμηλον (see Mt 19.24; Lk 18.25) & A B C (D κάμηλος) L W Δ Θ Ψ 0233^{vid} f¹ 157 180 205 565 597 700 828 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{a.} aur. b. c. d. f. ff². k. l. q vg syr^{s-p} eth slav Clement // κάμιλον (by itacism?) f¹³ 28 579 1514

¹⁰ **26** {B} πρὸς ἑαυτούς A D W Θ 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{(a).} (aur). b. (c). d. f. ff². l. q vg syr^{(s).} h arm eth geo slav // πρὸς ἀλλήλους M* (M^{v.r.} ἑαυτούς) it^k syr^p // πρὸς αὐτόν & B C Δ Ψ 892 cop^{sal.} bo // omit (see Mt 19.25; Lk 18.26) 569 cop^{bo}ms

πάντα γὰρ δυνατὰ παρὰ τῷ θεῷ. **28** Ἦρξατο λέγειν ὁ Πέτρος αὐτῷ, Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήκαμέν σοι. **29** ἔφη ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφήκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ μητέρα ἢ πατέρα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, **30** εἰ μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ οἰκίας καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς καὶ μητέρας καὶ τέκνα καὶ ἀγροὺς μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶῃν αἰώνιον. **31** πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ [οἱ]¹¹ ἔσχατοι πρῶτοι.

A Third Time Jesus Foretells His Death and Resurrection
(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

32 Ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο, οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν **33** ὅτι Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς γραμματεῦσιν, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν **34** καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ καὶ μαστιγώσουσιν αὐτὸν καὶ ἀποκτενοῦσιν, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας¹² ἀναστήσεται.

¹¹ **31** {C} οἱ B C f¹³ 157 892 1006 1010 1342 1514 Byz^m [E F G H N Σ] cop^{sa} Clement Basil // omit (see Mt 19.30) & A D L W Δ Θ Ψ 0233 f¹ 28 180 205 565 579 597 700 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz^m Lect cop^{bo} arm

¹² **34** {A} μετὰ τρεῖς ἡμέρας & B C D L Δ Ψ 579 892 1342 it^{(a), b, (c), d, ff², i, k, (q), r¹} syr^{hmg} cop^{sa, bo} Diatessaron^{sr} // τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ (see Mt 20.19; Lk 18.33) A^c (A* omit τῇ) W Θ 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{aur, f, 1} vg syr^{s, p, h, pal} arm eth geo slav Diatessaron^{arm} Origen; Augustine

27 πάντα ... θεῷ Gn 18.14; Job 42.2; Zch 8.6 Lxx; Mk 14.36 **31** Mt 20.16; Lk 13.30 **33-34** Mt 16.21; 17.22-23; Mk 8.31; 9.31; Lk 24.7

The Request of James and John

(Mt 20.20-28)

35 Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου λέγοντες αὐτῷ, Διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὃ ἐὰν αἰτήσωμέν σε ποιήσης ἡμῖν. **36** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τί θέλετέ [με] ποιήσω¹³ ὑμῖν; **37** οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Δὸς ἡμῖν ἵνα εἰς σου ἐκ δεξιῶν καὶ εἰς ἐξ ἀριστερῶν καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου. **38** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι; **39** οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Δυνάμεθα. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω πίεσθε καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε, **40** τὸ δὲ καθίσει ἐκ δεξιῶν μου ἢ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς¹⁴ ἠτοιμάσται¹⁵. **41** Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. **42** καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Οἶδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν

¹³ **36** {C} τί θέλετέ με ποιήσω **N**¹ (**N*** *homoioteleuton*) **B** **Ψ** 0233 *geo?* // τί θέλετε ποιήσω **C** **Θ** *f*¹ *f*¹³ 205 565 (1241 ἵνα ποιήσω) 1424 *Lect*^m (1184 / 859 ποιήσομαι) *it*^a (*it*^{aur. c. f. ff^{2,1} vg *arm slav* ἵνα ποιήσω) *eth* // τί θέλετε ποιήσαι **W*** **Δ** 1292* 1950 // τί θέλετέ με ποιήσαι **N**² **L** **W**^c 579 892 // τί θέλετε ποιήσαι με **A** 28 157 180 597 700 1006 1010 1071 1243 1292^c 1342 1505 *Byz* [**E F G H N Σ**] *Lect*^{m, AD} // ποιήσω **D** *it*^d (τί ποιήσω *it*^{a, b, i})}

¹⁴ **40** {A} ἀλλ' οἷς (*see* Mt 20.23) **A** **B**² **C**² (**C*** ἀλλοι) **Θ** **Ψ** *f*¹ *f*¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [**E F G H**] *Lect* *it*^{aur. c. f. i. l. q. r¹vid} vg *syr^{p, h, pal} cop^{bo} arm geo slav* // ἄλλοις 225 / 127 1858 1859 1866 / 1074 *it*^{a, b, d, ff^{2, k}} (*syr^s ἄλλοις δέ*) *cop^{sa, ms} eth* // ἀλλοις (*without accents or space*) **N** **B*** **D** **L** **N** **W** **Δ** **Σ** 0146 0233

¹⁵ **40** {A} ἠτοιμάσται **N**¹ **A** **B** (**D*** ἠτοιμαθαι, **D**^c / 547 ἠτοιμασθαι) **C** **L** **W** **Δ** **Ψ** 0146 0233 *f*¹³ 28 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424 *Byz* [**E F G H N Σ**] *Lect* *it*^{aur. h. e. d. f. ff², i. k. l. q} vg *syr^{s, p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth^{pp} geo slav* // ἠτοιμάσται ὑπὸ τοῦ πατρός μου (*see* Mt 20.23) **N**^{s, 2} (**Θ** παρὰ τοῦ) *f*¹ 205 1071 1241 1505 *it*^{a, r¹vid} *syr^{hmg} (cop^{bo, ms}) (ethth)*

35 Ἰάκωβος ... Ζεβεδαίου Mt 4.21; 10.2; 17.1; Mk 1.19, 29; 3.17; 5.37; 9.2; 10.41; 13.3; 14.33; Lk 5.10; 6.14; 8.51; 9.28, 54; Ac 1.13 **36** Τί θέλετε ... ὑμῖν Mt 20.32; Mk 10.51; Lk 18.41 **37** Δὸς ... δόξῃ σου Mt 19.28; Lk 22.30 **38** τὸ ποτήριον ... πίνω Jn 18.11 τὸ βάπτισμα ... βαπτισθῆναι Lk 12.50 **39** Τὸ ποτήριον βαπτισθήσεσθε Ac 12.2 **42** Lk 22.25

κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. **43** οὐχ οὕτως δέ ἐστιν¹⁶ ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὅς ἂν θέλῃ μέγας γενέσθαι ἐν ὑμῖν ἔσται ὑμῶν διάκονος, **44** καὶ ὅς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται πάντων δοῦλος· **45** καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

The Healing of Blind Bartimaeus

(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

46 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἰεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἰεριχῶ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ ὁ υἱὸς Τιμαίου Βαρτιμαῖος, τυφλὸς προσαίτης, ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδόν. **47** καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνὸς ἐστὶν ἤρξατο κράζειν καὶ λέγειν, Υἱὲ Δαυὶδ Ἰησοῦ, ἐλέησόν με. **48** καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῶ μᾶλλον ἔκραζεν, Υἱὲ Δαυὶδ, ἐλέησόν με. **49** καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Φωνήσατε αὐτόν. καὶ φωνοῦσιν τὸν τυφλὸν λέγοντες αὐτῷ, Θάρσει, ἔγειρε, φωνεῖ σε. **50** ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἀναπηδήσας ἦλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. **51** καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Τί σοι θέλεις ποιήσω; ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ, Ραββουνι, ἵνα ἀναβλέψω. **52** καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ὑπαγε, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. καὶ εὐθὺς ἀνέβλεψεν καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ἐν τῇ ὁδῷ.

The Triumphal Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

11 Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς Βηθφαγή καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν

¹⁶ **43** {A} ἐστὶν (see Mt 20.26) **K B C* D L W Δ Θ Ψ 700 / 866** *it^a. aur. b. c. d. f. g². i. k. l. r¹* *vg cop^{sa, bo} slav* // ἔσται (see 10.43b) **A C³ 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz** [E F G H N Σ] *Lect it^a cop^{bo} arm geo*

43-44 ὅς ἂν θέλῃ μέγας ... δοῦλος Mt 23.11; Mk 9.35; Lk 22.26 **45** I Tm 2.5-6 **47** Υἱὲ ... με Mt 9.27; 15.22 **51** Τί ... ποιήσω Mk 10.36 **52** ἡ πίστις ... σε Mt 9.22; Mk 5.34; Lk 7.50; 8.48; 17.19

μαθητῶν αὐτοῦ **2** καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθὺς εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὕπω ἀνθρώπων ἐκάθισεν· λύσατε αὐτὸν καὶ φέρετε. **3** καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, Τί ποιεῖτε τοῦτο; εἶπατε, Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει,^a καὶ εὐθὺς αὐτὸν ἀποστέλλει πάλιν¹ ὧδε.^b **4** καὶ ἀπῆλθον καὶ εὗρον πῶλον δεδεμένον πρὸς θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδου καὶ λύουσιν αὐτόν. **5** καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων ἔλεγον αὐτοῖς, Τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; **6** οἱ δὲ εἶπαν αὐτοῖς καθὼς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀφήκαν αὐτούς. **7** καὶ φέρουσιν τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτόν. **8** καὶ πολλοὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν, ἄλλοι δὲ στιβάδας κόψαντες ἐκ τῶν ἀγρῶν. **9** καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον,

ᾠσαννά

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου

10 Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν
Δαυὶδ

ᾠσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις.

11 Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς τὸ ἱερόν καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὁψίας ἤδη οὔσης τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα.

¹ **3** {B} αὐτὸν ἀποστέλλει πάλιν **K** (B ἀποστέλλει πάλιν αὐτόν) (C^{vid} αὐτὸν πάλιν ἀποστέλλει) D L (Δ omit αὐτόν) (Θ πάλιν ἀποστέλλει αὐτόν) 579 892 1241 *Lect* (it^d eth Origen^{1/4} ἀποστελεῖ) (slav) Origen^{1/4} // αὐτὸν ἀποστέλλει A C² f¹³ 28 157 565 1010 1071 1243 1342 1424 1505 *Byz* [E F H Σ] (I 184^{1/2} αὐτούς ἀποστέλλει) I 524 I 547 I 950 it^{aur. b. (c). k. (l)} vg^{inss} syr^{s. p. h. pal} (geo) Origen^{1/4} // αὐτὸν ἀποστελεῖ G W Ψ¹ f¹ 180 205 597 700 (1006 ἀποστελεῖ αὐτόν) 1292 I^{AD} it^{(a). f. (ff²). i. (q)} vg (arm) Origen^{1/4}

^a **3** End of embedded quotation: NBS TOB^{ms} || ^b End of embedded quotation: GNB NIV NRSV REB EU LB BJ TOB BTI DHH

The Cursing of the Fig Tree

(Mt 21.18-19)

12 Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξεληθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας ἐπέ-
 νασεν. **13** καὶ ἰδὼν συκὴν ἀπὸ μακρόθεν ἔχουσαν φύλλα
 ἦλθεν, εἰ ἄρα τι εὐρήσει ἐν αὐτῇ, καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν
 εὔρεν εἰ μὴ φύλλα· ὁ γὰρ καιρὸς οὐκ ἦν σύκων. **14** καὶ
 ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ, Μηκέτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς
 καρπὸν φάγοι. καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

The Cleansing of the Temple

(Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

15 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν
 ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ τοὺς ἀγοράζοντας ἐν τῷ
 ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν
 πωλούντων τὰς περιστερὰς κατέστρεψεν, **16** καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα
 τις διενέγκῃ σκευὸς διὰ τοῦ ἱεροῦ. **17** καὶ ἐδίδασκεν καὶ
 ἔλεγεν αὐτοῖς, Οὐ γέγραπται ὅτι

**Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσιν τοῖς
 ἔθνεσιν;**

ὑμεῖς δὲ πεποιήκατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.

18 καὶ ἤκουσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ ἐζήτουν πῶς
 αὐτὸν ἀπολέσωσιν· ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτόν, πᾶς γὰρ ὁ ὄχλος
 ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδασκίᾳ αὐτοῦ. **19** Καὶ ὅταν ὀψὲ ἐγένετο,
 ἐξεπορεύοντο ἔξω τῆς πόλεως².

² **19** {C} ἐξεπορεύοντο ἔξω τῆς πόλεως A B (W 28 ἐξεπορεύοντο *after*
 πόλεως) Δ Ψ 0233 565 700 1071 *it*^{aur. c. d. f¹} *syrr^s. h^{mg}* (arm) *geo*¹ // ἐξεπορεύετο
 ἔξω τῆς πόλεως K C (D ἐκ τῆς) Θ (f¹ 205 ἐξεπορεύετο *after* πόλεως) f¹³ 33 157
 180 579 597 892 1006 (1010 ἐπορεύετο) 1241 1243 1292 1342 1424 1505
 Byz [E G H N Σ] *Lect it*^{a, b, f, ff², i, k, l, q} *vg syr^s. h. pal* *cop^{sa, bo}* *eth geo*² *slav BJ* // ἔξω τῆς
 πόλεως [sic] L

13 ἰδὼν ... μὴ φύλλα Lk 13.6 **14** Μηκέτι ... φάγοι Mk 11.20 **17** Ὁ ... ἔθνεσιν Is 56.7
 σπήλαιον ληστῶν Jg 7.11 **18** ἤκουσαν ... ἀπολέσωσιν Mk 14.1; Lk 20.19; 22.2

The Lesson from the Withered Fig Tree
(Mt 21.20-22)

20 Καὶ παραπορευόμενοι πρῶτ' εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν. **21** καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ, Ραββί, ἴδε ἡ συκὴ ἣν κατηράσω ἐξήρανται. **22** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Ἔχετε³ πίστιν θεοῦ. **23** ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, Ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὴ διακριθῆ ἔν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀλλὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ λαλεῖ γίνεται, ἔσται αὐτῷ. **24** διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα προσεύχεσθε καὶ αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι ἐλάβετε⁴, καὶ ἔσται ὑμῖν. **25** καὶ ὅταν στήκετε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος, ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφῆ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν.⁵

The Authority of Jesus Questioned
(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

27 Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ

³ **22** {B} ἔχετε A B C L W Δ Ψ f¹ 33* 157 180 205 579 597 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N Σ] Lect it^{aur. c. f. ff². k. l. q} vg syr^{p. h. pal^{mss}} cop^{sa. bo} eth slav // εἰ ἔχετε K D Θ 0233^{vid} f¹³ 28 33^c 565 700 1071 it^{a. b. d. i. r¹} syr^{b. pal^{mss}} arm geo¹

⁴ **24** {A} ἐλάβετε K B C L W Δ Ψ 892 1342 cop^{sa^{mss}. bo^{mss}} // λαμβάνετε A 0233 f¹³ 28 33 157 180 579 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H N Σ] Lect cop^{sa^{mss}. bo} arm? Origen // λήψετε D Θ f¹ 205 565 700 it^{a. aur. b. c. d. f. ff². i. k. l. q} vg cop^{sa^{mss}} eth geo slav Cyprian BTI DHH?

⁵ **25** {A} omit verse 26 K B L W Δ Ψ 157 205 565 597 700 892 1342 it^{k. l} syr^{s. pal} cop^{sa. bo^{pl}} arm geo // include verse 26: εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν (with minor variants; see Mt 6.15) A C D Θ 0233 f¹ f¹³ 28 33 180 579 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H N Σ] Lect it^{a. aur. b. c. d. f. ff². i. q. r¹} vg syr^{p. h} cop^{bo^{pl}} eth slav Cyprian Speculum [BTI]

20-21 Mk 11.14 **23** ἀμὴν ... αὐτῷ Mt 17.20; Lk 17.6; 1 Cor 13.2 **25** ἀφίετε ... παραπτώματα ὑμῶν Mt 6.14 εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος Mt 5.23; Re 2.4, 14, 20 **27** οἱ ἀρχιερεῖς ... πρεσβύτεροι Mt 16.21; 27.41; Mk 8.31; 14.43, 53; 15.1; Lk 9.22; 22.66

οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι **28** καὶ ἔλεγον αὐτῷ, Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ἢ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἵνα ταῦτα ποιῆς; **29** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐπερωτήσω ὑμᾶς ἓνα λόγον, καὶ ἀποκρίθητέ μοι καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. **30** τὸ βάπτισμα τὸ Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκρίθητέ μοι. **31** καὶ διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, Διὰ τί [οὖν] οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; **32** ἀλλ' εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων; – ἐφοβοῦντο τὸν ὄχλον· ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην ὄντως ὅτι προφήτης ἦν. **33** καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ λέγουσιν, Οὐκ οἶδαμεν. καὶ ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

The Parable of the Vineyard and the Tenants

(Mt 21.33-46: Lk 20.9-19)

12 Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λαλεῖν, Ἀμπελῶνα ἄνθρωπος ἐφύτευσε καὶ περιέθηκεν φραγμὸν καὶ ὥρυξεν ὑπολήνιον καὶ ἀκοδόμησεν πύργον καὶ ἐξέδετο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν. **2** καὶ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δούλον ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τῶν καρπῶν τοῦ ἀμπελῶνος. **3** καὶ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν καὶ ἀπέστειλαν κενόν. **4** καὶ πάλιν ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δούλον· κἀκεῖνον ἐκεφαλίωσαν καὶ ἠτίμασαν. **5** καὶ ἄλλον ἀπέστειλεν· κἀκεῖνον ἀπέκτειναν, καὶ πολλοὺς ἄλλους, οὓς μὲν δέροντες, οὓς δὲ ἀποκτεννόντες. **6** ἔτι ἓνα εἶχεν υἱὸν ἀγαπητόν· ἀπέστειλεν αὐτὸν ἔσχατον πρὸς αὐτοὺς λέγων ὅτι Ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου. **7** ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ πρὸς ἑαυτοὺς εἶπαν ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία. **8** καὶ λαβόντες ἀπέκτειναν αὐτόν καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος. **9** τί [οὖν] ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς

30 τὸ βάπτισμα ... ἦν Jn 1.33 **31** Mt 21.32; Lk 7.30 **32** ἐφοβοῦντο ... ἦν Mt 14.5; 21.46

12.1 Ἀμπελῶνα ... πύργον Is 5.1-2 **6** υἱὸν ἀγαπητόν Gn 22.2; Mt 3.17; 17.5; Mk 1.11; 9.7; Lk 3.22; 2 Pe 1.17 **8** He 13.12

γεωργοὺς καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. **10** οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε,

**Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,
οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·**

11 παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη
καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

12 Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον, ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπεν. καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Paying Taxes to Caesar
(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

13 Καὶ ἀποστέλλουσιν πρὸς αὐτόν τινες τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἡρωδιανῶν ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσιν λόγῳ. **14** καὶ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις· ἔξεστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ; δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν; **15** ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν εἶπεν αὐτοῖς, Τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνᾶριον ἵνα ἶδω. **16** οἱ δὲ ἤνεγκαν. καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἢ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Καίσαρος. **17** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τὰ Καίσαρος ἀπόδοτε Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. καὶ ἐξεθαύμαζον ἐπ' αὐτῷ.

The Question about the Resurrection
(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

18 Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτόν, οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι, καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες, **19** Διδάσκαλε, Μωϋσῆς ἔγραψεν ἡμῖν ὅτι ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ καὶ καταλίπῃ γυναῖκα καὶ μὴ ἀφῆ τέκνον, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. **20** ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος ἔλαβεν γυναῖκα

10-11 Λίθον ... ἡμῶν Ps 118.22-23 **10** Λίθον ... γωνίας Ac 4.11; 1 Pe 2.7 **12** ἐζήτουν ... ὄχλον Mt 14.5; Lk 22.2 **13** τινες ... Ἡρωδιανῶν Mk 3.6 **17** Τὰ ... Καίσαρι Ro 13.7 **18** ἔρχονται ... εἶναι Ac 23.8 **19** ἐάν ... ἀδελφῷ αὐτοῦ Gn 38.8; Dt 25.5

καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφήκεν σπέρμα· **21** καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτὴν καὶ ἀπέθανεν μὴ καταλιπὼν σπέρμα· καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως· **22** καὶ οἱ ἑπτὰ οὐκ ἀφήκαν σπέρμα. ἔσχατον πάντων καὶ ἡ γυνὴ ἀπέθανεν. **23** ἐν τῇ ἀναστάσει [ὅταν ἀναστῶσιν]¹ τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα. **24** ἔφη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ; **25** ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι ἐν τοῖς οὐρανοῖς. **26** περὶ δὲ τῶν νεκρῶν ὅτι ἐγείρονται οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωϋσέως ἐπὶ τοῦ βάρτου πῶς εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς λέγων, Ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ [ὁ] θεὸς² Ἰσαὰκ καὶ [ὁ] θεὸς² Ἰακώβ; **27** οὐκ ἔστιν θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· πολὺ πλανᾶσθε.

The Great Commandment
(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

28 Καὶ προσελθὼν εἰς τῶν γραμματέων ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, ἰδὼν ὅτι καλῶς ἀπεκρίθη αὐτοῖς ἐπηρώτησεν αὐτόν, Ποία ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη πάντων; **29** ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς ὅτι Πρώτη ἐστίν, Ἄκουε, Ἰσραήλ, κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐστίν, **30** καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης

¹ **23** {C} ἐν τῇ ἀναστάσει ὅταν ἀναστῶσιν (157 ὅτε ἀναστῶσιν) 1006 1010 1505 / 384 / 1552 Byz^m [E F H] it^a (cop^{bo}) geo¹ // ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει ὅταν ἀναστῶσιν A 180 597 1241 1243 1292 1424 Byz^m Lect arm? geo² // ἐν τῇ ἀναστάσει οὖν ὅταν ἀναστῶσιν G Θ Σ f¹ 28 205 565 700 1071 it^{(a), aur. (b), ff², i. 1} vg syr^{s, h} with * // ἐν τῇ ἀναστάσει (see Lk 20.33) & B C* L Δ Ψ 1342 it^k cop^{bo} slav NIV // ὅταν οὖν ἀναστῶσιν ἐν τῇ ἀναστάσει f¹³ (eth) // ἐν τῇ ἀναστάσει οὖν (see Mt 22.28) D (C² 33 579 / 76 / 211 οὖν ἀναστάσει) W 892 it^{c, d, r¹} syr^p cop^{su, miss, bo}ms EU

² **26** {C} ὁ θεὸς ... ὁ θεός (see Mt 22.32) ℣^{45vid} & A C L Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect Origen^{1/2} // θεὸς ... θεός (see Lk 20.37) B D W Origen^{1/2}

26 ἐν ... βάρτου Ex 3.2 Ἐγὼ ... Ἰακώβ Ex 3.6, 15, 16 **29-30** Ἄκουε ... ἰσχύος σου Dt 6.4-5; Jos 22.5; Lk 10.27

τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. **31** δευτέρα αὕτη, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ οὐκ ἔστιν. **32** καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς, Καλῶς, διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπες ὅτι³ εἷς ἐστὶν καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλην αὐτοῦ· **33** καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν περισσώτερον ἐστὶν πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν. **34** καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν [αὐτὸν]³ ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη εἶπεν αὐτῷ, Οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

The Question about David's Son

(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

35 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, Πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς Δαυὶδ ἐστὶν; **36** αὐτὸς Δαυὶδ εἶπεν ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ,

Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου,

Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποκάτω⁴ τῶν ποδῶν σου.

³ **34** {C} αὐτόν A B Ψ 087 0233 13 157 180 597 700 828 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H Σ] Lect it^a syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} eth slav^{mss} // omit ⋈ D L W Δ Θ f¹ f¹³ 28 33 205 565 579 892 1342 1211^{1/2} 1384 1514^{1/2} 1770^{1/2} 1773 11780 it^{ur, b, c, d, ff², i, k, l, q, r¹vid} vg syr^a arm geo slav^{mss} Chrysostom; Hilary NIV REB

⁴ **36** {C} ὑποκάτω (see Mt 22.44) B D W 0233 28 syr^a cop^{sa, bo} geo // ὑπόπδιον (see Ps 109.1 LXX; Lk 20.43; Ac 2.34) ⋈ A L Δ Θ Ψ 087 f¹ f¹³ 33 157

^a **32** Causal: TR

31 Ἀγαπήσεις ... σεαυτόν Lv 19.18 (Ro 13.9; Ga 5.14; Jas 2.8) **32** εἶπεν ... διδάσκαλε Lk 20.39 εἷς ἐστὶν Dt 6.4 οὐκ ἔστιν ἄλλος πλην αὐτοῦ Dt 4.35; Is 45.21 **33** τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ... ἰσχύος Dt 6.5; Jos 22.5; Lk 10.27 τὸ ἀγαπᾶν τὸν ... ἑαυτόν Lv 19.18; Ro 13.9; Ga 5.14; Jas 2.8 περισσώτερον ... θυσιῶν 1 Sm 15.22; Ho 6.6 **34** οὐδεὶς ... ἐπερωτῆσαι Mt 22.46; Lk 20.40 **36** Εἶπεν ... ποδῶν σου Ps 110.1 (Ac 2.34-35; 1 Cor 15.25; He 1.13)

37 αὐτὸς Δαυὶδ λέγει αὐτὸν κύριον, καὶ πόθεν αὐτοῦ ἐστὶν υἱός; καὶ [ὁ] πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.

The Denouncing of the Scribes

(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

38 Καὶ ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ ἔλεγεν, Βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελώντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν καὶ ἀσπασμούς ἐν ταῖς ἀγοραῖς **39** καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δεῖπνοις, **40** οἱ κατεσθίνοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· οὗτοι λήμψονται περισσότερον κρίμα.

The Widow's Offering

(Lk 21.1-4)

41 Καὶ καθίσας κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου⁵ ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον. καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά· **42** καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ ἔβαλεν λεπτὰ δύο, ὅ ἐστιν κοδράντης. **43** καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλεῖον πάντων ἔβαλεν τῶν βαλλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· **44** πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον, αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424
1505 Byz [E F G H Σ] *Lect* it^a, aur. (b), (c), d, ff², i, k, l, q vg syr^{p, h, pal} arm eth slav Hilary
⁵ **41** {B} καθίσας κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου K (B Ψ ἀπέναντι) L Δ 892
1342 it^{a, k} cop^{smss, bo, tay} // καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου A (33
579 1006 1424 ἀπέναντι) 157 180 597 700 1010 1071 1241 1243 1292 1505
Byz [E F G H Σ] *Lect*^{pt, AD} (*Lect*^{pt} ἀπέναντι) it^{aur, (b), c, ff², i, l, r¹} vg syr^{p, h} cop^{smss} eth
slav // κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου καθεζόμενος ὁ Ἰησοῦς D it^{d, q} // ἐστὼς ὁ
Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου W Θ (0233 ἀπέναντι) f¹ f¹³ (13
828 κατενώπιον) 28 205 565 syr^{s, h^{mg}, pal} arm geo Origen

37 ὁ ... ἡδέως Lk 19.48; 21.38 **41** καθίσας ... γαζοφυλακίου Jn 8.20 ἐθεώρει ...
γαζοφυλάκιον 2 Kgs 12.9 **43-44** ἡ χήρα ... βίον αὐτῆς 2 Cor 8.12

The Destruction of the Temple Foretold

(Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

13 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ λέγει αὐτῷ εἰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί. **2** καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφευθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον¹ ὃς οὐ μὴ καταλυθῆ.

The Beginning of Woes

(Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

3 Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν κατέναντι τοῦ ἱεροῦ ἐπηρώτα αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας, **4** Εἰπὸν ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα συντελεῖσθαι πάντα; **5** ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρξατο λέγειν αὐτοῖς, Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ· **6** πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες ὅτι Ἐγὼ εἰμι, καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. **7** ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γενέσθαι, ἀλλ' οὔπω τὸ τέλος. **8** ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπ' ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, ἔσονται λιμοὶ² ἀρχῆ ὠδίνων ταῦτα. **9** βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς· παραδώσουσιν

¹ **2** {B} ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον (see Mt 24.2) **κ** B (D Σ 565 ἐπὶ λίθῳ) L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 205 579 700 892 1006 1071 1342 1424 Byz^{pk} [G] *Lect it^a. aur. b. d. q syr^s. p. h with* cop^{sa}. (bo) arm eth geo slav Polychronius^{vid} // λίθος ἐπὶ λίθῳ (see Lk 21.6) A 157 (180 597 1241 1505 11552 ἐπὶ λίθον) 1010 1243 1292 Byz^{pn} [E F H] 168 176 1673 1813 11223 it^{ff2}. i. l. r¹ vg REB EU LB BJ TOB DHH // in templo it^k // in templo lapis super lapidem it^{(c).e} Cyprian*

² **8** {B} ἔσονται λιμοὶ (see Mt 24.7) **κ**² (**κ*** omit κατὰ ... λιμοὶ) B L Ψ (579 καὶ ἔσονται) cop^{sa}ms^s. bo (eth) // καὶ λιμοὶ D it^a. aur. b. c. d. ff². i. k. l. n. r¹ vg EU? // καὶ λιμοὶ καὶ ταραχαί (W omit the two καὶ) (Θ λοιμοὶ) 565 700 (syr^s) cop^{sa}ms^s geo^B // καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ ταραχαί A Δ f¹ f¹³ (28 892 omit first καὶ) 33 157 180 205 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect it^g syr^{p.h} slav geo^{l.A} Origen^{lat} // καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ ταραχαί (see Lk 21.11) Σ 1342 (arm)*

2 οὐ ... καταλυθῆ Lk 19.44 **6** Jn 5.43 **8** ἐγερθήσεται ... βασιλείαν Is 19.2; 2 Chr 15.6 **9** Mt 10.17-18

ὑμᾶς εἰς συνέδρια^α καὶ εἰς συναγωγὰς^β δαρήσεσθε^γ καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.^δ **10** καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη πρῶτον δεῖ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον. **11** καὶ ὅταν ἄγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε τί λαλήσητε, ἀλλ' ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γὰρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. **12** καὶ παραδώσει ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς· **13** καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται.

The Great Tribulation

(Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

14 Ὅταν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐστηκότα ὅπου οὐ δεῖ, ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω, τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, **15** ὁ [δὲ] ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω μηδὲ εἰσελθάτω ἄραι τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, **16** καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. **17** οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. **18** προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται χειμῶνος· **19** ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκείναι θλίψεις οἷα οὐ γέγονεν τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ἢν ἔκτισεν ὁ θεὸς ἕως τοῦ νῦν καὶ οὐ μὴ γένηται. **20** καὶ εἰ μὴ ἐκολόβωσεν κύριος τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς οὓς ἐξελέξατο ἐκολόβωσεν τὰς ἡμέρας. **21** καὶ τότε ἐὰν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἴδε ὦδε ὁ Χριστός, Ἴδε ἐκεῖ, μὴ πιστεύετε· **22** ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται καὶ δώσουσιν σημεῖα καὶ

^α 9 C: M TR GNB (NIV) NRSV REB EU LB BJ NBS BTI DHH || ^β C: TOB || ^γ C: AD M TR GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB BTI DHH || ^δ NO C: NA^m

11 Mt 10.19-20; Lk 12.11-12 **12** ἐπαναστήσονται ... γονεῖς Mic 7.6 **13** Mt 10.22 ἔσεσθε ... μου Jn 15.18-21 **14** τὸ ... ἐρημώσεως Dn 9.27; 11.31; 12.11; 1 Macc 1.54 **15-16** Lk 17.31 **17** Lk 23.29 **19** ἔσονται ... νῦν Dn 12.1; Re 7.14 **22** Dt 13.1-3; Re 13.13

τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατόν, τοὺς ἐκλεκτοὺς.
23 ὑμεῖς δὲ βλέπετε· προεῖρηκα ὑμῖν πάντα.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

24 Ἄλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην
 ὁ ἥλιος σκοτισθῆσεται,
 καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς,
25 καὶ οἱ ἀστέρες ἔσονται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πίπτοντες,
 καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται.
26 καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν
 νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης. **27** καὶ τότε
 ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς [αὐτοῦ]
 ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

28 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἦδη ὁ
 κλάδος αὐτῆς ἀπαλὸς γένηται καὶ ἐκφύη τὰ φύλλα, γινώσκετε
 ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν· **29** οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα
 γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις. **30** ἀμὴν λέγω
 ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ ταῦτα πάντα
 γένηται. **31** ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου
 οὐ μὴ παρελεύσονται.

The Unknown Day and Hour

(Mt 24.36-44)

32 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ
 οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ. **33** βλέπετε,

24-25 ὁ ἥλιος ... σαλευθήσονται Is 13.10; 34.4; Eze 32.7-8; Jl 2.10, 31; 3.15; Re 6.12-14; 8.12 **26** τὸν υἱὸν ... δόξης Dn 7.13-14; Mk 8.38; Re 1.7 **27** ἐπισυνάξει ... οὐρανοῦ Dt 30.4; Zch 2.6.10 **28** Mt 21.19; Mk 11.13 **31** Mt 5.18; Lk 16.17 **32** Ac 1.7 **33** Mt 25.13

ἀγρυπνεῖτε³· οὐκ οἶδατε γὰρ πότε ὁ καιρὸς ἐστίν. **34** ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφείς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ δοὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν ἐκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορή. **35** γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἶδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ἢ ὄψῃ ἢ μεσονύκτιον ἢ ἀλεκτοροφωνίας ἢ πρωί, **36** μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης εὕρη ὑμᾶς καθεύδοντας. **37** ὃ δὲ ὑμῖν λέγω πᾶσιν λέγω, γρηγορεῖτε.

The Plot to Kill Jesus
(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

14 Ἦν δὲ τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας. καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς πῶς αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν· **2** ἔλεγον γάρ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε ἔσται θόρυβος τοῦ λαοῦ.

The Anointing at Bethany
(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

3 Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανία ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ ἦλθεν γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς, συντρίψασα τὴν ἀλάβαστρον κατέχεεν αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς. **4** ἦσαν δέ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτούς, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν; **5** ἠδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον πραθῆναι ἐπάνω¹

³ **33** {B} ἀγρυπνεῖτε B D it^{a, c, d, k} cop^{gay} // ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε & A C L W Δ Ψ 0233 f¹ 157 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect (l 773 omit καί) it^{aur, f, ff², i, l, q, r¹} vg syr^{s, p, h} cop^{bo(P^o)} arm eth slav Diatessaron^{am} Augustine // καὶ ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε Θ f¹³ 28 565 1211^{1/2} cop^{sa} geo Jerome

¹ **5** {A} ἐπάνω & A B C D L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{a, aur, d, f, ff², i, l, q, r¹} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo² slav // omit (see Jn 12.5) 954 1675 it^{c, k} syr^g geo¹ Diatessaron Origen Proclus; Ambrose Jerome

34 Mt 25.14 **35-36** Lk 12.36-38

14.1 ἐζήτησαν ... ἀποκτείνωσιν Mk 11.18; Lk 19.47 **3** κατακειμένου ... κεφαλῆς Lk 7.37-38

δυναρίων τριακοσίων καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ. **6** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἄφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον ἠργάσατο ἐν ἐμοί. **7** πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν καὶ ὅταν θέλητε δύνασθε αὐτοῖς εὖ ποιῆσαι, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. **8** ὃ ἔσχεν ἐποίησεν· προέλαβεν μυρίσαι τὸ σῶμά μου εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. **9** ἀμὴν δὲ λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

Judas' Agreement to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

10 Καὶ Ἰούδας Ἰσκαριῶθ ὁ εἰς τῶν δώδεκα ἀπῆλθεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἵνα αὐτὸν παραδοῖ αὐτοῖς. **11** οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι. καὶ ἐζήτηί πῶς αὐτὸν εὐκαίρως παραδοῖ.

The Passover with the Disciples

(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

12 Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθουον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσωμεν ἵνα φάγης τὸ πάσχα; **13** καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαντήσεται ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ **14** καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ εἶπατε τῷ οἰκοδεσπότη ὅτι Ὁ διδάσκαλος λέγει, Ποῦ ἐστὶν τὸ κατάλυμά μου ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; **15** καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον μέγα ἐστρωμένον ἑτοιμον· καὶ ἐκεῖ ἐτοιμάσατε ἡμῖν. **16** καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ εὔρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα. **17** Καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα. **18** καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόντων ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ. **19** ἤρξαντο λυπεῖσθαι καὶ λέγειν αὐτῷ εἷς κατὰ εἷς, Μήτι

7 πάντοτε ... ἑαυτῶν Dt 15.11 **8** προέλαβεν ... ἐνταφιασμόν Jn 19.40 **12** τῇ ... ἔθουον Ex 12.6, 14-20 **18** εἷς ... παραδώσει ... ἐμοῦ Ps 41.9

ἐγώ; **20** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Εἰς τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρύβλιον. **21** ὅτι ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

The Institution of the Lord's Supper
(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Cor 11.23-25)

22 Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν λαβὼν ἄρτον εὐλογήσας ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν, Λάβετε, τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. **23** καὶ λαβὼν ποτήριον εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες. **24** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτό ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης² τὸ ἐκχυννόμενον ὑπὲρ πολλῶν. **25** ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πῖω³ ἐκ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. **26** Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν.

Peter's Denial Foretold
(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

27 Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι Πάντες σκανδαλισθήσεσθε, ὅτι γέγραπται,

**Πατάξω τὸν ποιμένα,
καὶ τὰ πρόβατα διασκορπισθήσονται.**

² **24** {A} τῆς διαθήκης (see Mt 26.28) **K B C D² L Θ Ψ 565** it^k cop^{sa}ms^s, bo^{pt} geo¹ // τὸ τῆς διαθήκης **D* W it^d EU?** // τῆς καινῆς διαθήκης **E 157 579 828 892 1006** it^{a, aur, c, f, l, q} vg syr^{s, p, h} cop^{sa}ms^s, bo^{pt} arm eth geo² // τὸ τῆς καινῆς διαθήκης **A Δ f¹ f¹³ 28 180 205 597 700 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505** Byz [F H P Σ] Lect it^{b, i, r¹} slav // omit it^{ff2}

³ **25** {C} οὐκέτι οὐ μὴ πῖω **A B Δ f¹ f¹³ 28 157 180 205 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505** Byz [E F H Σ] Lect it^{aur, b, r², i, l, q} vg syr^{s, p, h} cop^{sa} geo slav // οὐ μὴ πῖω (see Mt 26.29) **K C L W Ψ 892 1342 1211 1387 1950** it^{a, k} cop^{bo} eth Jerome // οὐ μὴ προσθῶ πειν **D (565 οὐκέτι οὐ προσθῶ πειν)** it^{a, d, f} arm // οὐκέτι οὐ μὴ προσθῶμεν πειν **Θ**

22 λαβὼν ... αὐτοῖς Mt 14.19; 15.36; Mk 6.41; 8.6; Lk 9.16 **23-24** λαβὼν ... μου 1 Cor 10.16 **24** τὸ αἷμα ... διαθήκης Ex 24.8; Zch 9.11; He 9.20 **27** Πατάξω ... διασκορπισθήσονται Zch 13.7; Mt 26.56; Mk 14.50

28 ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. **29** ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ, Εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθῆσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ. **30** καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω σοι ὅτι σὺ σήμερον ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι⁴ τρίς με ἀπαρνήσῃ. **31** ὁ δὲ ἐκπερισσῶς ἐλάλει, Ἐὰν δέη με συναποθανεῖν σοι, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

The Prayer in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

32 Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανὶ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι. **33** καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ [τὸν] Ἰάκωβον καὶ [τὸν] Ἰωάννην μετ' αὐτοῦ καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν **34** καὶ λέγει αὐτοῖς, Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε. **35** καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσήυχετο ἵνα εἰ δυνατὸν ἐστιν παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα, **36** καὶ ἔλεγεν, Αββα ὁ πατήρ, πάντα δυνατὰ σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω ἀλλὰ τί σύ. **37** καὶ ἔρχεται καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ, Σίμων, καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι; **38** γρηγορεῖτε^a καὶ προσεύχεσθε,^b ἵνα μὴ ἔλθῃτε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

⁴ **30** {C} ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι A B (C² δις *after* φωνῆσαι) L Δ Ψ 083 0233 f¹ 28 157 180 205 597 828 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{aur. f. q} vg^{ms. s} (ethTH) slav Hesychius^{vid}; Augustine // ἀλέκτορα φωνῆσαι (see Mt 26.34; Lk 22.34; Jn 13.38) N (C* ἢ ἀλέκτωρα) D W 579 1950 it^{a. b. c. d. ff². i. k} arm eth^{pp} // ἀλέκτορα δις φωνῆσαι Θ f¹³ 565 700 it^l vg^{cl} geo

^a **38** C: GNB REB II ^b NO C: TR GNB NIV? NRSV BJ BTI

28 Mk 16.7 **31** Ἐὰν δέη με ... σοι Jn 11.16 **32** ἔρχονται ... Γεθσημανί Jn 18.1 **33** Πέτρον ... Ἰωάννην Mt 17.1; Mk 5.37; 9.2; 13.3; Lk 5.10; 6.14; 8.51; 9.28; Ac 1.13 **34** Περίλυπος ... μου Ps 42.5, 11; 43.5; Jn 12.27 Περίλυπος ... θανάτου Jn 4.9 **36** Αββα ὁ πατήρ Ro 8.15; Ga 4.6 οὐ τί ἐγὼ θέλω ... σύ Jn 5.30; 6.38 **38** προσεύχεσθε ... πειρασμόν Mt 6.13; Lk 11.4

39 καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών⁵.
40 καὶ πάλιν ἐλθὼν εὗρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καταβαρυνόμενοι, καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ. **41** καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε^c ἀπέχει ἦλθεν⁶ ἡ ὥρα, ἰδοὺ παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν. **42** ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν.

The Betrayal and Arrest of Jesus
 (Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

43 Καὶ εὐθύς ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος παραγίνεται Ἰούδας εἰς τῶν δώδεκα καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. **44** δεδώκει δὲ ὁ παραδιδούς αὐτὸν σύσσημον αὐτοῖς λέγων, Ὅν ἂν φιλήσω αὐτός ἐστιν, κρατήσατε αὐτὸν καὶ ἀπάγετε ἀσφαλῶς. **45** καὶ ἐλθὼν εὐθύς προσελθὼν αὐτῷ λέγει, Ῥαββί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν· **46** οἱ δὲ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῷ καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. **47** εἰς δὲ [τις] τῶν παρεστηκότων σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἔπαισεν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτάριον. **48** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθατε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων

⁵ **39** {A} τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών **κ** A B C L W Δ Θ Ψ 083 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Σ] Lect it^{aur.} f. l. q vg syr^{s.} p. h cop^{sa.} bo arm (eth) geo slav // omit D it^{a.} b. c. d. ff^{2.} k REB

⁶ **41** {B} ἀπέχει ἦλθεν **κ** A B C L Δ 083 f¹ 28 180 205 579 597 700 828 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N^{vid} Σ] Lect it^{aur.} l vg cop^{sa.} bo (geo¹) Augustine // ἀπέχει τὸ τέλος καὶ D (157 omit τὸ τέλος καὶ) it^{c.} d. q // ἀπέχει τὸ τέλος· ἦλθεν (W ἰδοὺ ἦλθεν) Θ 0233 f¹³ 565 1071 it^{(a).} b. f. ff^{(2).} r¹ syr^{(s).} p. h (arm) geo² slav // ὅτι ἦλθεν Ψ (892) (it^k) cop^{bo}mⁿ (eth)

^c **41** Statement or command: AD M NA TR WH // Statement: BJ NBS TOB^{ms} // Command: NBS^{ms} TOB // Question: GNB NIV NRSV REB EU LB BTI DHH

43 ἀρχιερέων ... πρεσβυτέρων Mt 16.21; 27.41; Mk 8.31; 11.27; 14.53; 15.1; Lk 9.22; 20.1

συλλαβεῖν με;^d **49** καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με· ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. **50** καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον πάντες.

The Young Man Who Fleed

51 Καὶ νεανίσκος τις συνηκολούθει αὐτῷ περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, καὶ κρατοῦσιν αὐτόν· **52** ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα γυμνὸς ἔφυγεν.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

53 Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, καὶ συνέρχονται πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς. **54** καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς. **55** οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ ἠύρισκον· **56** πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν. **57** καὶ τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ λέγοντες **58** ὅτι Ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω. **59** καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν. **60** καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς μέσον ἐπηρώτησεν τὸν Ἰησοῦν λέγων, Οὐκ ἀποκρίνη οὐδὲν τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; **61** ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο οὐδέν. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτόν καὶ λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; **62** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν,

^d **48** Statement: AD M EU LB NBS TOB

49 καθ' ... διδάσκων Lk 19.47; 21.37; Jn 18.20 **50** Zch 13.7; Mt 26.31; Mk 14.27
53 ἀρχιερεῖς ... γραμματεῖς Mt 16.21; 27.41; Mk 8.31; 11.27; 14.43; 15.1; Lk 9.22; 20.1
58 Ἐγὼ ... οἰκοδομήσω Mk 15.29; Jn 2.19 **60-61** ἐπηρώτησεν ... ἀπεκρίνατο οὐδέν Is 53.7;
Mk 15.4-5; Lk 23.9 **61** Σὺ ... εὐλογητοῦ Mt 16.16; Mk 5.7; Lk 8.28; Jn 11.27; 20.31

Ἐγὼ εἰμι,

καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου

ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως

καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

63 ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ λέγει, Τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; **64** ἠκούσατε τῆς βλασφημίας·^e τί ὑμῖν φαίνεται; οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτὸν ἔνοχον εἶναι θανάτου. **65** Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπύειν αὐτῷ⁷ καὶ περικαλύπτειν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ κολαφίζειν αὐτὸν καὶ λέγειν αὐτῷ, Προφήτευσον⁸, καὶ οἱ ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔλαβον.

Peter's Denial of Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

66 Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου κάτω ἐν τῇ αὐλῇ ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως **67** καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμινόμενον ἐμβλέψασα αὐτῷ λέγει, Καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ ἦσθα τοῦ Ἰησοῦ. **68** ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων, Οὔτε οἶδα οὔτε ἐπίσταμαιⁱ σὺ τί λέγεις.⁸ καὶ ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον [καὶ

⁷ **65** {A} αὐτῷ **κ** A B C L W Δ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^(aur). (c). ff². k. l. q vg syr^{a, b} cop^{sa, bs} eth slav // τῷ προσώπῳ αὐτοῦ (*and omit* καὶ περικαλ. ... πρόσωπον; *see* Mt 26.67) D it^(a). (d). f syr^p arm geo // αὐτοῦ τῷ προσώπῳ Θ 565 700

⁸ **65** {B} προφήτευσον **κ** A B C D (G f¹ 205 *add* νῦν) L (Ψ *add* ἡμῖν) 28 157 597 1010 1241 1292 1342 1505 Byz [E H N Σ] l 68 l 673 l 813 l 1223 it^(d). ff². l. q vg (it^{c, f, k} cop^{sa, ms} *add* ἡμῖν; it^{aur} vg^{ms} *add* ἡμῖν, Χριστέ) (syr^a *add* νῦν ἡμῖν) syr^p // προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε (*see* Mt 26.68) (W f¹³ νῦν *for* ἡμῖν) (Δ πέμψας *for* παῖσας) Θ 33 565 579 700 892 1006 (1071 νῦν ἡμῖν) 1243 1424 (syr^b, *but* ἡμῖν *with* *) cop^{sa, ms}. (ba) arm eth geo slav (GNB) (DHH) // προφήτευσον ἡμῖν τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε (*see* Lk 22.64) 180 Lect

^e **64** Question: WH ^f **68** C: WH^{ms} || ⁸ Question: WH^{ms}

62 ἐκ ... δυνάμεως Ps 110.1; Mt 22.44; Lk 20.42; Ac 2.34; Eph 1.20; Col 3.1; He 1.3, 13; 10.12; 12.2 ἐρχόμενον ... οὐρανοῦ Dn 7.13; Mt 24.30; Mk 13.26; Lk 21.27; Re 1.7; 14.14 **63** διαρρήξας ... αὐτοῦ Nu 14.6; Ac 14.14 **64** Lv 24.16; Jn 19.7

ἀλέκτωρ ἐφώνησεν]⁹. **69** καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν ἤρξατο πάλιν λέγειν τοῖς παρεστῶσιν ὅτι Οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστίν. **70** ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ. **71** ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνῦναι ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε. **72** καὶ εὐθὺς ἐκ δευτέρου¹⁰ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τὸ ῥῆμα ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δις τρίς με ἀπαρνήση¹¹· καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν¹².

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

15 Καὶ εὐθὺς πρῶτῃ συμβούλιον ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων καὶ ὅλον τὸ συνέδριον,

⁹ **68** {C} καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν (see 14.72) A C D Δ Θ Ψ^c 067 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 (1424 καὶ εὐθέως) 1505 Byz [E G H N Σ] Lect it^a, aur. d. f. ff², k. l. q vg syr^{p, h} cop^{sa}ms^s, (bo)ms^s arm eth geo² slav Eusebius Chrysostom; Augustine // omit K B L W Ψ* 579 892 176 it^c syr^s cop^{sa}ms^s, bo geo¹ NIV REB EU TOB

¹⁰ **72** {B} ἐκ δευτέρου (see 14.68) A B C^{2vid} D W Δ Θ Ψ 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H N^{vid} Σ] Lect it^a, aur. d. ff², k. l. q vg syr^{(s, p), h} cop^{sa}, bo arm eth geo slav Eusebius Chrysostom; Augustine // δις 1342 // omit K C^{*vid} L 579 it^c

¹¹ **72** {B} (see 14.68, 72a; Mt 26.75; Lk 22.61) ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δις τρίς με ἀπαρνήση (B 1342 δις φωνῆσαι) C^{2vid} L Ψ 892 it^{aur. (k)} vg syr^{s, p} Augustine // ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δις ἀπαρνήση με τρίς A (Θ 565 700 δις φωνῆσαι) 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 597 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H N Σ^{vid}] Lect syr^h cop^{sa}ms^s, bo slav // ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς με ἀπαρνήση (see Mt 26.75; Lk 22.62) K C^{*vid} W Δ (579 ἀπαρνήση με) it^c, ff², l. q cop^{sa}ms^s, bo^{ms} eth geo^{1, (2)} // omit D it^{a, d}

¹² **72** {B} καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν K² A^c B L (W f¹ 205 omit καί) (Δ ἐπιλαβῶν) 0250 f¹³ 28 33 157 180 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H N Σ^{vid}] Lect syr^h // καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαυσεν K* A^{*vid} C 1342 // καὶ ἤρξατο κλαίειν D Θ 565 it^a, aur. c. d. ff², k. l. q vg cop^{sa}ms^s arm geo slav Augustine // καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς (see Mt 26.75) 579

72 Πρὶν ... ἀπαρνήση Mt 26.34; Mk 14.30; Lk 22.34; Jn 13.38

15.1 πρῶτῃ ... συνέδριον Lk 22.66 ἀρχιερεῖς ... γραμματέων Mt 16.21; 27.41; Mk 8.31; 11.27; 14.43, 53; Lk 9.22; 20.1

δήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήνεγκαν καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ. **2** καὶ ἐπρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγει, Σὺ λέγεις.^a **3** καὶ κατηγοροῦν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλά. **4** ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπρώτα αὐτὸν λέγων, Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; ἴδε πόσα σου κατηγοροῦσιν. **5** ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

Jesus Sentenced to Die

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

6 Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυνεν αὐτοῖς ἓνα δέσμιον ὃν παρητοῦντο. **7** ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς μετὰ τῶν στασιαστῶν δεδεμένος οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν. **8** καὶ ἀναβᾶς ὁ ὄχλος¹ ἤρξατο αἰτεῖσθαι καθὼς ἐποίει αὐτοῖς. **9** ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων, Θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; **10** ἐγίνωσκεν γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς. **11** οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσσεισαν τὸν ὄχλον ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς. **12** ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἀποκριθεὶς ἔλεγεν αὐτοῖς, Τί οὖν [θέλετε] ποιήσω² [ὃν λέγετε]³ τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; **13** οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν, Σταύρωσον αὐτόν. **14** ὁ δὲ Πιλάτος

¹ **8** {B} ἀναβᾶς ὁ ὄχλος **K* B** (D it^a.d ὄλος ὁ ὄχλος) 892 it^{aur. c. ff2. l. r1vid} vg cop^{sa. bo} eth // ἀναβοήσας ὁ ὄχλος **K² A C W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071** (1241 ὄλος ὁ ὄχλος) 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] *Lect* syr^{p. h} cop^{boim} (arm) geo slav // ὄλος ὁ ὄχλος it^k

² **12** {C} θέλετε ποιήσω **A D Θ 0250 28 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1505 Byz** [E G H N^{vid} Σ^{vid}] *Lect* it^{sa. aur. d. ff2. k. l. r1} vg syr^p eth slav Augustine // θέλετε ἵνα ποιήσω 1424 168^{1/2} 1673^{1/2} 1813^{1/2} 1223^{1/2} it^c vg^{mss} syr^h arm // ποιήσω **K B C W Δ Ψ f¹ f¹³ 33 892 1342 1292** cop^{sa. mss. bo} geo NIV REB

³ **12** {C} ὃν λέγετε **K C Δ Ψ 0250 28 33 157 180 579 597 892 1006 1010 1071 1241** (1243) 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N^{vid} Σ^{vid}] *Lect* syr^{p. h} cop^{bo}

^a **2** Question: WH^{mss}

ἔλεγεν αὐτοῖς, Τί γὰρ ἐποίησεν κακόν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραξαν, Σταύρωσον αὐτόν. **15** ὁ δὲ Πιλάτος βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, καὶ παρέδωκεν τὸν Ἰησοῦν φραγελλώσας ἵνα σταυρωθῇ.

The Soldiers Mock Jesus

(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

16 Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὃ ἐστὶν πραιτώριον, καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν. **17** καὶ ἐνδιδύσκουσιν αὐτὸν πορφύραν καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον· **18** καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν, Χαῖρε, βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων· **19** καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ καὶ ἐνέπτυσαν αὐτῷ καὶ τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ. **20** καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. καὶ ἐξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.

The Crucifixion of Jesus

(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

21 Καὶ ἀγγαρεύουσιν παράγοντά τινα Σίμονα Κυρηναιοὺν ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ρούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. **22** καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν Γολγοθᾶν τόπον, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον Κρανίου Τόπος. **23** καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὃς δὲ οὐκ ἔλαβεν. **24** καὶ σταυροῦσιν αὐτόν

καὶ διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ

βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ τίς τί ἄρῃ.

25 ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. **26** καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφή τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη, Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. **27** Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσιν δύο ληστὰς, ἓνα ἐκ

(eth) slav // λέγετε B // omit A D W Θ f¹ f¹³ 205 565 700 it^a, sur. c. d. n². k. l. r¹ vg syr⁶ cop^{sa} arm geo Augustine

17-19 Lk 23.11 23 ἐδίδουν ... οἶνον Ps 69.21 24 διαμερίζονται ... αὐτὰ Ps 22.18 27 ἓνα ἐκ δεξιῶν ... αὐτοῦ Mt 20.21; Mk 10.37

δεξιῶν καὶ ἓνα ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ.⁴ **29** Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινουῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες, Οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ οἰκοδομῶν ἐν τρισὶν ἡμέραις, **30** σῶσον σεαυτὸν καταβάς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. **31** ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων ἔλεγον, Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. **32** ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι σὺν αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

33 Καὶ γενομένης ὥρας ἕκτης σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης. **34** καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, **Ελωι ελωι λεμα σαβαχθاني**; ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον **Ὁ θεός μου ὁ θεός μου, εἰς τί ἐγκατέλιπές με⁵**; **35** καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον, Ἴδε Ἥλιον φωνεῖ. **36** δραμῶν δέ τις [καὶ] γεμίσας σπόγγον ὄξους περιθεῖς καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτὸν λέγων, Ἄφετε ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἥλιος καθελεῖν αὐτόν. **37** ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφείς φωνὴν μεγάλην ἐξέπνευσεν.

⁴ **27** {A} omit verse 28 **κ** A B C D Ψ 157 *Lect* it^{d, k} syr^{sa} cop^{sa, bo^{pl}} // include verse 28: καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἢ λέγουσα, Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. (see Is 53.12; Lk 22.37) L Δ Θ 083 0250 f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G (H φωνὴ for γραφὴ)] / 184^{1/2} 1211^{1/2} 1292^{2/3} 1384 1524^{1/2} [AD] it^{aur, c, n², l, n, r¹} vg (cop^{bo^{pl}}) syr^{p, h, pal} arm eth geo slav (Diatessaron^{arm}) Origen^{vid} Eusebius; Jerome [BTI]

⁵ **34** {B} ἐγκατέλιπές με **κ** B (L 083 565 892 1424 ἐγκατέλειπες by itacism) Ψ 059 vg cop^{sa, bo, fay} arm eth geo Diatessaron^{arm} Ptolemy^{acc. to Irenaeus gr} Justin Eusebius // με ἐγκατέλιπες (see Mt 27.46) (A E G ἐγκατέλειπες by itacism) C Δ Θ 0233 f¹ f¹³ 28 (33 ἐγκατέλιπας) 157 180 205 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [F H (P ἐγκατέλιπας)] *Lect* it^{aur, d, ff², l, n} vg^{mss} slav // ὠνείδισάς με D it^{c, (i), (k)}

29 κινουῦντες τὰς κεφαλὰς Ps 22.7; 109.25; Lm 2.15 ὁ καταλύων ... ἡμέραις Mk 14.58; Jn 2.19 **33** Am 8.9 **34** Ελωι ... με Ps 22.1 **36** γεμίσας ... ἐπότιζεν αὐτόν Ps 69.21; Mt 27.34; Mk 15.23; Lk 23.36

38 Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπ' ἄνωθεν ἕως κάτω. **39** Ἴδὼν δὲ ὁ κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ ὅτι οὕτως ἐξέπνευσεν⁶ εἶπεν, Ἀληθῶς οὗτος ὁ ἄνθρωπος υἱὸς θεοῦ ἦν. **40** Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, ἐν αἷς καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσήτος μήτηρ καὶ Σαλώμη, **41** αἱ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ, καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱεροσόλυμα.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

42 Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ ὅ ἐστιν προσάββατον, **43** ἐλθὼν Ἰωσήφ [ὁ] ἀπὸ Ἀριμαθαίας εὐσχήμων βουλευτῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς τὸν Πιλάτον καὶ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. **44** ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη τέθηκεν καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ πάλαι⁷ ἀπέθανεν· **45** καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος ἐδωρήσατο τὸ πτῶμα τῷ Ἰωσήφ. **46** καὶ ἀγοράσας σινδόνα καθελὼν αὐτὸν ἐνείλησεν τῇ σινδόνι καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας καὶ προσεκύλισεν λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου. **47** ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ Ἰωσήτος ἐθεώρουν ποῦ τέθειται.

⁶ **39** {C} ὅτι οὕτως ἐξέπνευσεν **K B L Ψ** 892 *cop^{sa}, fuy* (*cop^{bc} omit οὕτως*) // ὅτι κράξας ἐξέπνευσεν **W Θ** 565 *sy^r arm geo Origen^{lat}* // ὅτι οὕτως κράξας ἐξέπνευσεν **A C Δ** 0233 *f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 (1424 ἀφήκεν τὸ πνεῦμα) 1505 Byz [E G H N] Lect it^{aur, c, it², (i), l, n, q} vg sy^{r, h} eth slav Augustine NIV // quia sic exclamavit it^k // οὕτως αὐτὸν κράξαντα καὶ ἐξέπνευσεν **D it^l***

⁷ **44** {B} εἰ πάλαι **K A C L Ψ** 0233 *f¹ f¹³ 28 33 205 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G] Lect cop^{sa} eth? Theodoret* // εἰ ἤδη **B D W Θ** 157 180 1342 *it^{aur, c, d, it², k, l, n, q} vg geo slav Origen^{lat}; Augustine EU BJ BTI?* // εἰ 544 *sy^r* // καὶ εἶπεν **Δ**

The Resurrection of Jesus
(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

16 Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου¹ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ [τοῦ] Ἰακώβου καὶ Σαλώμη¹ ἠγόρασαν ἀρώματα ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν. **2** καὶ λίαν πρωὶ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατείλαντος² τοῦ ἡλίου. **3** καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, Τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; **4** καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα. **5** καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐξεθαμβήθησαν. **6** ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, Μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. **7** ἀλλ' ὑπάγετε εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ ὅτι Προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν. **8** καὶ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, εἶχεν γὰρ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπαν· ἐφοβοῦντο γάρ.³

¹ **1** {A} διαγενομένου τοῦ σαββάτου ... καὶ Σαλώμη **κ** A B C L W Δ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G Σ] Lect it^{l. q} vg syr^{(s), p, h} cop^{sa, bo^{pl}} eth geo slav // διαγενομένου τοῦ σαββάτου ... καὶ Σαλώμη πορευθεῖσαι Θ 565 it^{aur. (c), ff²} syr^{pal} cop^{bo^{pl}} arm // πορευθεῖσαι D it^{d. (k), n}

² **2** {A} ἀνατείλαντος **κ** A B C L Δ Ψ f¹³ 28 33 157 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G] Lect it^{aur. 1} vg (eth) slav Dionysius // ἔτι ἀνατείλαντος W Θ 1 565 Eusebius // ἀνατέλλοντος D it^{c. d. n. q} Tyconius Augustine NBS BTI // omit ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου it^k

³ **8** {A} omit vν 9-20 **κ** B 304 syr^a cop^{sa^{ms}} arm^{ms} geo^{1. A} Eusebius mss^{acc. to Eusebius} Epiphanius^{1/2} Hesychius mss^{acc. to Severus}; Jerome mss^{acc. to Jerome} // add the shorter ending only it^k syr^{h^{mg}} // add the shorter ending and vν 9-20 L Ψ 083 099 274^{mg} 579 11602 cop^{sa^{ms}, bo^{ms}} eth^{ms. TH} [NRSV] REB [NBS] // add vν 9-20 with critical note or sign f¹ 205 and others // add vν 9-20 A C D (W with long addition, see footnote 6) Δ Θ f¹³ 28 33 157 180 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G (H defectively) Σ] Lect it^{aur. c.} d^{sup}pp. ff². 1. n. o. q vg syr^{c. p. h. pal} cop^{bo.} arm^{ms} eth^{pp} geo^B slav (slav^{ms} add only 16.9-11)

THE SHORTER ENDING OF MARK

[[Πάντα δὲ τὰ παρηγγελμένα τοῖς περὶ τὸν Πέτρον συντόμως ἐξήγγειλαν. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς⁴ ἀπὸ ἀνατολῆς καὶ ἄχρι δύσεως ἐξάπέστειλεν δι' αὐτῶν τὸ ἱερὸν καὶ ἄφθαρτον κήρυγμα τῆς αἰωνίου σωτηρίας. ἀμήν.⁵]]

THE LONGER ENDING OF MARK

The Appearance to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

[[**9** Ἀναστὰς δὲ πρῶτῃ πρώτῃ σαββάτου ἐφάνη πρῶτον Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, παρ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια. **10** ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλεν τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις πενθοῦσιν καὶ κλαίουσιν· **11** καὶ κείνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῆ καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς ἠπίστησαν.

The Appearance to Two Disciples

(Lk 24.13-35)

12 Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερῶθη ἐν ἑτέρῳ μορφῇ πορευομένοις εἰς ἀγρόν· **13** καὶ κείνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευσαν.

The Commissioning of the Disciples

(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Ac 1.6-8)

14 Ὑστερον [δὲ] ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἑνδεκα ἐφανερῶθη καὶ ὠνείδισεν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν ὅτι

Irenaeus^{lat} mss^{acc. to Eusebius} Asterius^{vid} Apostolic Constitutions Didymus^{dub} Epiphanius^{1/2} Marcus-Eremita Severian Nestorius mss^{acc. to Severus}; Rebaptism Ambrose mss^{acc. to Jerome} Augustine [GNB] [NIV] [EU] [LB] BJ TOB [BTI] [DHH]

⁴ Shorter ending {A} Ἰησοῦς L 0112 274^{mg} 579 syr^{hmg} // Ἰησοῦς ἐφάνη Ψ 11602 it^k // Ἰησοῦς ἐφάνη αὐτοῖς 099 cop^{sa^{mss}, bo^{mss}} eth^{mss, TH}

⁵ Shorter ending {B} σωτηρίας, ἀμήν Ψ 083 099 274^{mg} 579 / 11602 it^k syr^{hmg} cop^{sa^{mss}, bo^{mss}} // σωτηρίας, L cop^{bo^{mss}}

τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγηγερμένον οὐκ ἐπίστευσαν. **15** καὶ εἶπεν αὐτοῖς⁶, Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. **16** ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται. **17** σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασιν ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσιν, γλώσσαις λαλήσουσιν καιναῖς⁷, **18** [καὶ ἐν ταῖς χερσὶν] ὄφεις⁸ ἀροῦσιν κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν οὐ μὴ αὐτοὺς βλάβῃ, ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσιν καὶ καλῶς ἔξουσιν.

⁶ **14-15** {A} ἐπίστευσαν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς (see footnote 3) A C (D πρὸς αὐτούς) L Δ Θ Ψ 099 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{aur. c. d^{supp.} ff². l. o. q} vg syr^{p. h. pal} cop^{sa. bo} arm^{ms} eth geo^B slav Ambrose Augustine // ἐπίστευσαν. κάκεινοι ἀπελογοῦντο λέγοντες ὅτι ὁ αἰὼν οὗτος τῆς ἀνομίας καὶ τῆς ἀπιστίας ὑπὸ τὸν Σατανᾶν ἐστίν, ὁ μὴ ἐὼν τὰ (= τὸν μὴ ἐὼντα?) ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἀκάθαρτα (= ἀκαθάρτων?) τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ καταλαβέσθαι (+ καὶ *or* ἀληθινὴν *for* ἀλήθειαν?) δύναμιν· διὰ τοῦτο ἀποκάλυπον σοῦ τὴν δικαιοσύνην ἤδη. ἐκείνοι ἔλεγον τῷ Χριστῷ, καὶ ὁ Χριστὸς ἐκείνοις προσέλεγεν ὅτι πεπλήρωται ὁ ὅρος τῶν ἐτῶν τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ, ἀλλὰ ἐγγίζει ἄλλα δεινὰ καὶ ὑπὲρ ὧν ἐγὼ ἀμαρτησάντων παρεδόθην εἰς θάνατον ἵνα ὑποστρέψωσιν εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ μηκέτι ἀμαρτήσωσιν· ἵνα τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ πνευματικὴν καὶ ἄφθαρτον τῆς δικαιοσύνης δόξαν κληρονομήσωσιν. ἀλλά W mss^{acc. to Jerome}

⁷ **17** {B} λαλήσουσιν καιναῖς (see footnote 3) A C² (D^{supp} Θ 1127 λαλήσωσιν) W f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{aur. c. d^{supp.} l. o. q} vg syr^{c. p. h. pal} eth slav geo^B Apostolic Constitutions; Ambrose Augustine // λαλήσουσιν C* L Δ Ψ cop^{sa. bo} arm^{ms} // omit γλώσσαις λαλήσουσιν καιναῖς 099 1563

⁸ **18** {C} καὶ ἐν ταῖς χερσὶν ὄφεις (see footnote 3) C L Δ Ψ 099 1 33 565 579 892 1243* 1424* 1253 syr^h with * (syr^c cop^{sa. bo} χερσὶν αὐτῶν) (arm^{ms}) ethTH (geo^B) slav // ὄφεις A D^{supp} W Θ f¹³ 28 157 180 205 597 700 1006 1010 1071 1241 1243^c 1292 1342 1424^c 1505 Byz [E G H] Lect it^{aur. c. d^{supp.} l. o. q} vg syr^{p. pal} eth^{pp} Apostolic Constitutions; Ambrose Augustine REB BJ NBS // omit καὶ ἐν ... ὄφεις ἀροῦσιν 1890

16 ὁ πιστεύσας ... σωθήσεται Ac 2.38; 16.31, 33 **17** ἐν ... ἐκβαλοῦσιν Ac 8.7; 16.18 γλώσσαις ... καιναῖς Ac 2.4, 11; 10.46; 19.6; 1 Cor 14.2-40 **18** ἐν ... ἀροῦσιν Lk 10.19; Ac 28.3-6 ἐπὶ ... ἔξουσιν Ac 4.30; 5.16; 8.7; Jas 5.14-15

The Ascension of Jesus
(Lk 24.50-53; Ac 1.9-11)

19 Ὁ μὲν οὖν κύριος Ἰησοῦς⁹ μετὰ τὸ λαλήσαι αὐτοῖς ἀνελήμφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ. 20 ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ κυρίου συνεργούντος καὶ τὸν λόγον βεβαιούντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων.^{10]}

⁹ 19 {C} κύριος Ἰησοῦς (*see footnote 3*) C* L Δ f¹³ 1 33 565 579 892^c 1071 1241 1424 1547 it^{aur. c. ff². q} vg^{cl} syr^{c. p. h. pal} cop^{sa. bo} arm^{mss} eth slav Irenaeus^{lat} // κύριος Ἰησοῦς Χριστός W it^o cop^{bo mss} // κύριος A C³ D^{supp} Θ Ψ 13 28 157 180 205 597 700 828 892* 1006 1010 1243 1292 1342 1505 Byz [E G] *Lect* it^{d^{supp}. 1} vg^{ww. st} geo^B Severian mss^{acc. to Severus}; Augustine // Ἰησοῦς H Irenaeus^{lat mss}

¹⁰ 20 {B} σημείων. (*see footnote 3*) A C² 1 33 it^{aur. q} vg^{cl. st} syr^{c. p. h. pal} cop^{sa} arm^{mss} geo^B Augustine // σημείων. ἀμήν. C^{a vid} D^{supp} L W Δ Θ Ψ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] *Lect* it^{c. d^{supp}. o} vg^{ww} cop^{bo} eth slav Severian

19 ἀνελήμφθη ... οὐρανόν 2 Kgs 2.11; Ac 1.9-11; 1 Tm 3.16 ἐκάθισεν ... θεοῦ Ps 110.1; Mt 22.44; 26.64; Mk 12.36; 14.62; Lk 20.42; 22.69; Ac 2.33, 34; 5.31; 7.55, 56; Ro 8.34; Eph 1.20; Col 3.1; He 1.3, 13; 8.1; 10.12; 12.2; 1 Pe 3.22 20 Ac 14.3; He 2.3-4

ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ

Dedication to Theophilus

1 Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, **2** καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, **3** ἔδοξεν κάμοι παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε, **4** ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

The Birth of John the Baptist Foretold

5 Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου βασιλέως τῆς Ἰουδαίας ἱερεὺς τις ὀνόματι Ζαχαρίας ἐξ ἑφημερίας Ἀβιά, καὶ γυνὴ αὐτῷ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρὼν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐλισάβετ. **6** ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφοτέροι ἐναντίον τοῦ θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασιν τοῦ κυρίου ἄμεμπτοι. **7** καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἦν ἡ Ἐλισάβετ στεῖρα, καὶ ἀμφοτέροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν. **8** Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἑφημερίας αὐτοῦ ἔναντι τοῦ θεοῦ,^a **9** κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας^b ἔλαχεν τοῦ θυμιᾶσαι εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου, **10** καὶ πᾶν τὸ πλῆθος ἦν τοῦ λαοῦ προσευχόμενον ἔξω τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος. **11** ὥφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἑστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος. **12** καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν. **13** εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν ὁ ἄγγελος, Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱὸν σοι καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην. **14** καὶ ἔσται χαρὰ σοι καὶ ἀγαλλίασις καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γενέσει αὐτοῦ χαρήσονται. **15** ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον [τοῦ] κυρίου, καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πῖη, καὶ πνεύματος

^a 8 NO C: WH ^b 9 C: NBS^{mc} TOB^{mc}

ἀγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, **16** καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν. **17** καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἐτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον. **18** Καὶ εἶπεν Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον, Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς. **19** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ, Ἐγὼ εἰμι Γαβριὴλ ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ ἀπεστάλην λαλῆσαι πρὸς σὲ καὶ εὐαγγελίσασθαί σοι ταῦτα. **20** καὶ ἰδοὺ ἔσῃ σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.

21 Καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν ἐν τῷ ναῷ αὐτόν. **22** ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἐδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς, καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι ὄπτασίαν ἐώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς καὶ διέμενε κωφός. **23** καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. **24** Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ περιέκρυβεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε λέγουσα **25** ὅτι Οὕτως μοι πεποίηκεν κύριος ἐν ἡμέραις αἷς ἐπέιδεν ἀφελεῖν ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις.

The Birth of Jesus Foretold

26 Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας ἣ ὄνομα Ναζαρεθ **27** πρὸς παρθένον ἐμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ ἐξ οἴκου Δαυὶδ καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου Μαριάμ. **28** καὶ εἰσελθὼν πρὸς αὐτὴν εἶπεν, Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ.¹ **29** ἡ δὲ

¹ **28** {A} σοῦ. Ⱳ B L W Ψ f¹ 565 579 700 1241 syr^{msl} cop^{sa, bn} arm geo Origen^{lem} Ps-Gregory-Thaumaturgus Peter-Alexandria^{acc. to Cynl} Serapion Gregory-

17 αὐτὸς ... Ἡλίου Mt 17.11-13 ἐπιστρέψαι ... τέκνα Mal 4.5-6; Sir 48.10 ἐτοιμάσαι ... κατεσκευασμένον Mal 3.1 **18** ἐγὼ ... αὐτῆς Gn 18.11 **19** Γαβριὴλ Dn 8.16; 9.21 ἀπεστάλην ... ταῦτα He 1.14 **20** οὐκ ἐπίστευσας ... αὐτῶν Lk 1.45 **25** ἀφελεῖν ὄνειδός μου Gn 30.23 **27** Lk 2.5; Mt 1.16, 18

ἐπὶ τῷ λόγῳ διαταράχθη καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. **30** καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ, Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ, εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. **31** καὶ ἰδοὺ συλλήμψη ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. **32** οὗτος ἔσται μέγας καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, **33** καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. **34** εἶπεν δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον, Πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; **35** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ, Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον² ἅγιον κληθήσεται υἱὸς θεοῦ. **36** καὶ ἰδοὺ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὶς σου καὶ αὐτὴ συνείληφεν υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἔστιν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρα· **37** ὅτι οὐκ ἀδυνατήσῃ παρὰ τοῦ θεοῦ πᾶν ῥῆμα. **38** εἶπεν δὲ Μαριάμ, Ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος.

Nyssa^{vid} Epiphanius Hesychius John-Damascus; Jerome Quodvultdeus // σοῦ. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν. (see 1.42) A C D Δ Θ 0233 f¹³ 28 33 157 180 205 597 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] *Lect it^a, aur. b. c. d. e. f. ff². l. q. r¹ vg syr^h. cop^{bo}ms^s eth slav Diatessaron Eusebius Ps-Athanasius Theodotus-Ancyra^{vid}; Tertullian Ambrose Augustine // σοῦ. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. (see 1.42) 1071 11074*

² **35** {A} γεννώμενον & A B C² D L W Δ Ψ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] *Lect it^{aur}. b. d. f. ff². l. q. vg^{ww}. st. syr^h. pal^{ms} cop^{sa}. bo arm geo slav Ps-Hippolytus Origen^{lat} Ps-Dionysius Peter-Alexandria^{acc. to Cyril} Eusebius Cyril-Jerusalem Apollinaris Gregory-Nyssa Didymus^{Jub} Epiphanius^{3/R} Marcus-Eremita^{1/2} Cyril Hesychius Theodoret John-Damascus; Cyprian Priscillian Ambrose^{1/4} Augustine^{2/15} // γεννώμενον ἐκ σοῦ C* Θ^c (Θ^avid γενόμενον) f¹ 33 1253 1866 (11627 γινόμενον) l^{AD} it^a. c. e. r¹ vg^{cl} syr^{p2}. pal^{ms} arm^{ms} eth (Justin) Valentinians^{acc. to Hippolytus} Irenaeus^{lat} Ps-Gregory-Thaumaturgus Adamantius Amphilocheus Didymus^{1/3} Ps-Justin Epiphanius^{5/R} Marcus-Eremita^{1/2} Proclus; Tertullian Novatian Hilary Gregory-Elvira Ambrose^{3/4} Chromatius Jerome Augustine^{13/15} Speculum // γεννώμενον ἐν σοί syr^{p2} Didymus^{2/3}*

31 συλλήμψη ... Ἰησοῦν Gn 16.11; Jdg 13.3; Is 7.14; Mt 1.21-23 **32-33** δώσει ... τέλος Is 9.7; 2Sm 7.12, 13. 16 **33** Mic 4.7; Dn 7.4 **35** Πνεῦμα ... σοι Mt 1.20 **37** Gn 18.14

Mary Visits Elizabeth

39 Ἀναστᾶσα δὲ Μαριάμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐπορεύθη εἰς τὴν ὄρεινὴν μετὰ σπουδῆς εἰς πόλιν Ἰούδα, **40** καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου καὶ ἠσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ. **41** καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν τὸν ἄσπασμόν τῆς Μαρίας ἡ Ἐλισάβετ, ἐσκίρτησεν τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ἐλισάβετ, **42** καὶ ἀνεφώνησεν κραυγῇ μεγάλη καὶ εἶπεν, Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. **43** καὶ πόθεν μοι τοῦτο ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρὸς ἐμέ; **44** ἰδοὺ γὰρ ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἄσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὠτά μου, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. **45** καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου.

Mary's Song of Praise

46 Καὶ εἶπεν Μαριάμ³,
Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον,
47 καὶ ἠγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ
σωτῆρί μου,
48 ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινῶσιν τῆς δούλης αὐτοῦ.
ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσίν με πᾶσαι αἱ γενεαί,
49 ὅτι ἐποίησέν μοι μεγάλα ὁ δυνατός,
καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
50 καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς καὶ γενεὰς
τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

³ **46** {A} Μαριάμ κ B C² (C* D Μαρία) L W Δ Θ Ξ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect (it^{aur. c. d. c. f. ff². q. r¹} vg) syr^{s. p. h. pal} cop^{bo} (cop^{su. bo^{ms}}) arm eth geo

41 ἐσκίρτησεν ... αὐτῆς Gn 25.22 LXX ἐσκίρτησεν ... Ἐλισάβετ Lk 1.15 **42** Εὐλογημένη ... γυναιξίν Jdg 5.24 εὐλογημένος ... σου Dt 28.4 **45** μακαρία ... κυρίου Lk 1.20 **46-55** 1 Sm 2.1-10 **48** ἐπέβλεψεν ... αὐτοῦ 1 Sm 1.11 **49** ἅγιον αὐτοῦ Ps 111.9 **50** Ps 103.13, 17

- 51** Ἐποίησεν κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ,
 διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοία καρδίας αὐτῶν·
52 καθεῖλεν δυνάστας ἀπὸ θρόνων
 καὶ ὕψωσεν ταπεινοὺς,
53 πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν
 καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλεν κενούς.
54 ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ,
 μνησθῆναι ἐλέους,
55 καθὼς ἐλάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,
 τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα.
56 Ἐμεινεν δὲ Μαριάμ σὺν αὐτῇ ὡς μῆνας τρεῖς, καὶ
 ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

The Birth of John the Baptist

57 Τῇ δὲ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτὴν καὶ
 ἐγέννησεν υἱόν. **58** καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς
 αὐτῆς ὅτι ἐμεγάλυνεν κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς καὶ
 συνέχαιρον αὐτῇ. **59** Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ ἦλθον
 περιτεμεῖν τὸ παιδίον καὶ ἐκάλουν αὐτὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ
 πατρὸς αὐτοῦ Ζαχαρίαν. **60** καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ
 εἶπεν, Οὐχί, ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης. **61** καὶ εἶπαν πρὸς
 αὐτὴν ὅτι Οὐδεὶς ἐστὶν ἐκ τῆς συγγενείας σου ὃς καλεῖται τῷ
 ὀνόματι τούτῳ. **62** ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι
 καλεῖσθαι αὐτό. **63** καὶ αἰτήσας πινακίδιον ἔγραψεν λέγων,
 Ἰωάννης ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν πάντες. **64** ἀνεψύ-
 χθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ
 ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν. **65** καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος
 τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὄρεινῃ τῆς Ἰουδαίας
 διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα, **66** καὶ ἔθεντο πάντες οἱ

(slav) Diatessaron Ps-Gregory-Thaumaturgus; (Irenaeus^{lat 1/2} Ambrose Augu-
 stine) // *Elisabeth* it^{a, b, 1} Irenaeus^{lat 1/2, arm} mss^{acc. to Origen lat} Niceta

---

51 Ps 89.10 διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους 2 Sm 22.28 **52** καθεῖλεν δυνάστας Job 12.19
 ὕψωσεν ταπεινοὺς Job 5.11 **53** 1 Sm 2.5 πεινῶντας ... ἀγαθῶν Ps 107.9 **54** Ps 98.3
 Ἰσραὴλ ... αὐτοῦ Is 41.8 **55** Mic 7.20; Gn 17.7; 22.17 **59** Lk 2.21 ἐν ... παιδίον
 Gn 17.12; Lv 12.3 **59-60** ἐκάλουν ... Ἰωάννης Lk 1.13

ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν λέγοντες, Τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται; καὶ γὰρ χεὶρ κυρίου ἦν⁴ μετ' αὐτοῦ.

The Prophecy of Zechariah

- 67** Καὶ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου καὶ ἐπροφήτευσεν λέγων,
68 Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ,
 ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ,
69 καὶ ἤγειρεν κέρας σωτηρίας ἡμῖν
 ἐν οἴκῳ Δαυὶδ παιδὸς αὐτοῦ,
70 καθὼς ἐλάλησεν διὰ στόματος τῶν ἁγίων ἀπ' αἰῶνος
 προφητῶν αὐτοῦ,
71 σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν
 μισούντων ἡμᾶς,
72 ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν
 καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ,
73 ὄρκον ὃν ὤμοσεν πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν,
 τοῦ δοῦναι ἡμῖν **74** ἀφόβως ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν⁵
 ῥυσθέντας
 λατρεύειν αὐτῷ **75** ἐν ὀσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ
 ἐνώπιον αὐτοῦ πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν.

⁴ **66** {A} χεὶρ κυρίου ἦν $\mathfrak{P}^{4\text{vid}}$ $\aleph$ A B C L W Δ Θ Ψ 0130 (*f*¹ ἦν χεὶρ κυρίου) *f*¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H] *Lect* it^{aur.} (b), c, e, f vg syr^{p.} h, pal cop^{sa.} bo arm geo slav Augustine^{2/3} // χεὶρ κυρίου D it^{b, d, ff².} l, q vg^{ms} syr^s Augustine^{1/3}

⁵ **74** {B} ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν $\aleph$ B L W (0130 τῶν ἐχθρῶν) *f*¹³ 1 565 892 it^{b, (e)} arm^{ms} geo¹ Irenaeus^{lat} Origen^{lat} // ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν A C (D 33 omit τῶν) Δ Θ Ψ 0177 28 157 180 205 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H] it^{a, aur.} b, c, d, f, ff², l, q, r¹ vg syr^{s, p, h, (pal)} cop^{sa^{ms}, bo^{ms}} eth geo² slav Origen Cyril; Jerome (Augustine) LB TOB DHH // ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν K (579 μισούντων for ἐχθρῶν, see 1.71) // ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν cop^{sa^{ms}, bo}

68 Εὐλογητὸς ... Ἰσραήλ Ps 41.13; 72.18; 106.48 ἐπεσκέψατο ... αὐτοῦ Ps 111.9; Lk 7.16
69 κέρας σωτηρίας Ps 18.2 **71** Ps 106.10 **72** Ps 106.45-46 **72-73** μνησθῆναι ... Ἀβραάμ Ps 105.8-9; Gn 17.7; Lv 26.42 **73-74** Gn 22.16-17 **75** Tt 2.12

- 76 Καὶ σὺ δέ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ·
προπορεύσῃ γὰρ ἐνώπιον κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς
αὐτοῦ,
77 τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ
ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν,
78 διὰ σπλάγχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν,
ἐν οἷς ἐπισκέπεται⁶ ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους,
79 ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις,
τοῦ κατευθῦναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.
80 Τὸ δὲ παιδίον ἠΰξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, καὶ ἦν
ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας ἀναδειξέως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ.

The Birth of Jesus

(Mt 1.18-25)

2 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξηλθεν δόγμα παρὰ
Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.
2 αὕτη ἀπογραφή πρώτη^a ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας
Κυρηνίου. 3 καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος
εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν. 4 Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλι-
λαίας ἐκ πόλεως Ναζαρεθ εἰς τὴν Ἰουδαίαν εἰς πόλιν Δαυὶδ ἣτις
καλεῖται Βηθλέεμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς
Δαυὶδ, 5 ἀπογράψασθαι σὺν Μαριὰμ τῇ ἐμνηστευμένη αὐτῷ,
οὔσῃ ἐγκύῳ. 6 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ ἐπλήσθησαν

⁶ 78 {B} ἐπισκέπεται $\aleph^*$ B (L) W Θ 0177 vg^{mss} syr.^p cop^{sa, bo} (Gregory-Nyssa^{1/2}); Jerome // ἐπεσκέψατο (see 1.68) $\aleph^2$ A C D Δ Ξ Ψ 0130 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [F G H] it^{a, sur.} b, β , c, d, e, f, ff², l, q, r¹ vg syr.^{h, pal} eth slav Irenaeus^{lat} Gregory-Nyssa^{1/2} Didymus Cyril Proclus Hesychius^{icm}; Ambrose Augustine BJ TOB

^a 2 C: GNB NRSV REB LB BJ NBS TOB DHH // as text: REB^{mf} EU NBS^{mf} BTI

76 προπορεύσῃ ... αὐτοῦ Is 40.3; Mal 3.1; Mt 3.3 78 ἐπισκέπεται ... ὕψους Mal 4.2
78-79 ἐπισκέπεται ... καθημένοις Is 9.2; 58.8; 60.1-2; Mt 4.16 80 Τὸ ... ἐκραταιοῦτο
Lk 2.40 ἦν ... Ἰσραήλ Mt 3.1

2.5 Μαριὰμ ... αὐτῷ Lk 1.27

αί ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν, **7** καὶ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

The Shepherds and the Angels

8 Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντες καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν. **9** καὶ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς καὶ δόξα κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς, καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν. **10** καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, Μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, **11** ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ ὅς ἐστιν Χριστὸς κύριος² ἐν πόλει Δαυίδ. **12** καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον, εὐρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον καὶ κείμενον ἐν φάτνῃ. **13** καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανόυ αἰνούντων τὸν θεὸν καὶ λεγόντων,

14 Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας³.

¹ **9** {B} καὶ **κ** B L W **Ξ** 565 579 700 1241 vg^{ms} syr^{palms} arm geo Origen^{lat} Eusebius // καὶ ἰδοὺ A D **Δ** **Θ** **Ψ** **f**¹ **f**¹³ 28 33 157 180 205 597 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^a, aur, b, β, c, d, f, ff², l, q, r¹ vg syr^{p, h, palms} cop^{bo} eth slav (Ambrose) Augustine BTI DHH // *omit* it^e syr^s cop^{sa, boms}

² **11** {A} Χριστὸς κύριος **κ** A B D L (W κύριος Χριστός) **Δ** **Θ** **Ξ** **Ψ** **f**¹ **f**¹³ 28 33^{vid} 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H P] *Lect* it^a, aur, b, c, f, ff², l, q vg syr^{(s), (p), h} cop^{sa, bo} (cop^{boms} *omit* κύριος) eth geo slav Diatessaron^{syf} Irenaeus^{lat} Origen^{gr², lat} Ps-Dionysius Eusebius Cyril-Jerusalem Gregory-Nyssa Orsiesius^{lat} Amphilochius Didymus Severian Cyril Theodoret; Ambrosiaster Ambrose Gaudentius Chromatius Jerome Augustine // Χριστὸς κυρίου (see 2.26) it^{b, r¹vid} vg^{ms} syr^{pal} Diatessaron^{arm} // Χριστὸς Ἰησοῦς 1859 it^d (it^e Χριστὸς Ἰησοῦς κύριος) Cyprian // Χριστὸς σωτὴρ (see 2.11a) 346

³ **14** {A} ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας **κ*** A B* D W it^d vg^{ww, s} cop^{sa} Origen^{gr², lat} Cyril-Jerusalem; Gaudentius Jerome^{4/15} Augustine^{2/41} // *hominibus bonae voluntatis* it^a, aur, b, β, c, e, f, ff², l, q, r¹ vg^{cl} Irenaeus^{lat} Origen^{lat} Athanasius^{lat}; Hilary Ambrosiaster Ambrose Chromatius Jerome^{11/15} Augustine^{39/41} // ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία **κ**² **B**² L

15 Καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, οἱ ποιμένες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, Διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλέεμ καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονός ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν. **16** καὶ ἦλθαν σπεύσαντες καὶ ἀνεύραν τὴν τε Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ· **17** ἰδόντες δὲ ἐγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου. **18** καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς· **19** ἡ δὲ Μαριὰμ πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. **20** καὶ ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς.

21 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτῶ τοῦ περιτεμεῖν αὐτὸν καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλλημφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ.

The Presentation of Jesus in the Temple

22 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα παραστήσαι τῷ κυρίῳ, **23** καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ κυρίου ὅτι **Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται,** **24** καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ νόμῳ κυρίου, ζευγος τρυγόνων ἢ δύο νοσοῦς περιστερῶν.

Δ Θ Ξ Ψ 0233^{vid} f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H P] *Lect* syr^{pal}^{mss} (syr^{pal}^{mss} εὐδοκία σου) cop^{bo} arm eth geo slav Origen^{2/5} Ps-Gregory-Thaumaturgus Eusebius Ps-Athanasius Apostolic Constitutions Didymus Philo-Carpasia Epiphanius Severian Chrysostom Marcus-Eremita Paul-Emesa Cyril Proclus Theodotus-Ancyra Hesychius Theodoret BJ // καὶ ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία syr^(s). (p). h Origen^{1/5}

---

17 περὶ ... τούτου Lk 2.10-12 **19** Lk 2.51 **21** ἐπλήσθησαν ... περιτεμεῖν αὐτὸν Gn 17.12; Lv 12.3 ἐπλήσθησαν ... Ἰησοῦς Lk 1.59 ἐκλήθη ... κοιλία Lk 1.31 **22** ἐπλήσθησαν ... καθαρισμοῦ Lv 12.3, 6 **23** Πᾶν ... κληθήσεται Ex 13.2, 12, 15 **24** ζευγος ... περιστερῶν Lv 12.8

25 Καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος ἦν ἐν Ἱερουσαλήμ ᾧ ὄνομα Συμεὼν καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβῆς προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ πνεῦμα ἦν ἅγιον ἐπ' αὐτόν· **26** καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν [ἦ] ἂν ἴδῃ τὸν χριστὸν κυρίου. **27** καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν· καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ **28** καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ εὐλόγησεν τὸν θεὸν καὶ εἶπεν, **29** Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ· **30** ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, **31** ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, **32** φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ.

33 καὶ ἦν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ⁴ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις περὶ αὐτοῦ. **34** καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεὼν καὶ εἶπεν πρὸς Μαριάμ τὴν μητέρα αὐτοῦ, Ἴδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον **35** – καὶ σοῦ [δὲ] αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία –, ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.

36 Καὶ ἦν Ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ Φανουήλ, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα μετὰ

---

⁴ **33** {B} ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ **℣**¹ (**℣**^{*} L μήτηρ αὐτοῦ) B D W f¹ 700 1241 it^d vg (vg^{ms} syr^c cop^{sa, bop} geo¹ Cyril-Jerusalem μήτηρ αὐτοῦ) (syr^{hmg} omit καὶ ἡ μήτηρ) (arm) geo² slav Origen^{lat}; Jerome Augustine // Ἰωσήφ ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ 157 (eth^{pp}) // Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ (A Ψ ὁ Ἰωσήφ) Δ Θ f¹³ 28 (33 omit αὐτοῦ) 180 205 565 597 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H (N 579 ὁ Ἰωσήφ and omit αὐτοῦ)] Lect it^{a, aur, b, β, c, e, f, ff², l, q, r¹} vg^{mss} syr^{p, h, pal^{mss}} cop^{bop} (ethTH) Hesychius^{vid}; Hilary // Ἰωσήφ (and θαυμάζοντες [sic]) syr^{pal^{mss}}

---

25 παράκλησιν τοῦ Ἰσραὴλ Is 40.1; 49.13 **30-31** Is 40.5 Lxx; 52.10; Lk 3.6; Tt 2.11 **32** φῶς ... ἐθνῶν Is 42.6; 49.6 δόξαν ... Ἰσραὴλ Is 46.13 **34** πτῶσιν ... πολλῶν Is 8.14; 1 Cor 1.23; 1 Pe 2.8

ἀνδρὸς ἔτη ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς **37** καὶ αὐτὴ χήρα ἕως ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο τοῦ ἱεροῦ νηστείαις καὶ δεήσεσιν λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. **38** καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα ἀνθωμολογεῖτο τῷ θεῷ καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσιν τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν Ἱερουσαλήμ⁵.

The Return to Nazareth

39 Καὶ ὡς ἐτέλεσαν πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς πόλιν ἑαυτῶν Ναζαρέθ. **40** Τὸ δὲ παιδίον ἠΰξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο πληρούμενον σοφία, καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό.

The Boy Jesus in the Temple

41 Καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος εἰς Ἱερουσαλήμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα. **42** καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβαινόντων αὐτῶν κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς **43** καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἔγνωσαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ. **44** νομίσαντες δὲ αὐτὸν εἶναι ἐν τῇ συνοδίᾳ ἦλθον ἡμέρας ὁδὸν καὶ ἀνεζήτησαν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενεῦσιν καὶ τοῖς γνωστοῖς, **45** καὶ μὴ εὐρόντες ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ ἀναζητοῦντες αὐτόν. **46** καὶ ἐγένετο μετὰ ἡμέρας τρεῖς εὔρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων καὶ ἀκούοντα αὐτῶν καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς· **47** ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ. **48** καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξεπλάγησαν, καὶ εἶπεν πρὸς

⁵ **38** {A} Ἱερουσαλήμ & B W Ξ 0233 1 565 1253 *it*^{aur. b. β. c. e. f. ff². l. n} *vg*^{wv. st} *syr*^{s. p} *cop*^{sa. bo} *arm* *eth* *geo*² *Irenaeus*^{lat} *Origen*^{lat}; *Jerome*^{1/2} *Augustine* // ἐν Ἱερουσαλήμ A D L Δ Θ Ψ 0130 *f*¹³ 28 33 157 180 205 565^{v.r.} 579 597 700 892 1006 1010 1241 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G H N] *Lect* *it*^d *syr*^{h. pal} *slav* *Amphilochius* *Gregory-Nyssa* // τῷ Ἰσραήλ 168 1673 11223 *it*^{a. r1} *vg*^{cl} *cop*^{bo.ms} *geo* *Tertullian* *Jerome*^{1/2} // ἐν Ἰσραήλ 1071 1243 (1813 ἐν τῷ Ἰσραήλ)

37 δεήσεσιν ... ἡμέραν 1 *Tm* 5.5 **38** λύτρωσιν Ἱερουσαλήμ *Is* 52.9 **39** εἰς τὴν ... Ναζαρέθ *Mt* 2.23 **40** *Lk* 2.52 Τὸ ... ἐκραταιοῦτο *Lk* 1.80 **41** ἑορτῇ τοῦ πάσχα *Ex* 12.24-27; *Dt* 16.1-8

αὐτὸν ἢ μήτηρ αὐτοῦ, Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ ὁ πατήρ σου καὶ γὰρ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε. **49** καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναι με; **50** καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆκαν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς. **51** καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέθ καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς. καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διητήρει πάντα τὰ ῥήματα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. **52** Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτεν [ἐν τῇ] σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις.

The Preaching of John the Baptist
(Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Jn 1.19-28)

3 Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, **2** ἐπὶ ἀρχιερέως Ἄννα καὶ Καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. **3** καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν [τὴν] περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, **4** ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφήτου,

**Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ,
Ἔτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου,
εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ·**

5 **πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται
καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται,
καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν
καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας·**

6 **καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.**

7 Ἐλέγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς

49 τοῖς τοῦ πατρός μου Jn 2.16 **51** ἡ μήτηρ ... αὐτῆς Lk 2.19 **52** προέκοπτεν ... ἀνθρώποις 1 Sm 2.26; Pr 3.4; Lk 1.80

3.2 Ἰωάννην ... ἐρήμῳ Lk 1.80 **3** βάπτισμα μετανοίας Ac 13.24; 19.4 **4-6** Φωνὴ ... θεοῦ Is 40.3-5 **6** Lk 2.30-31; Ac 28.28; Tt 2.11 **7** Γεννήματα ἐχιδνῶν Mt 12.34 Γεννήματα ... ὄργης Mt 23.33

μελλούσης ὀργῆς; **8** ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. **9** ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. **10** Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι λέγοντες, Τί οὖν ποιήσωμεν; **11** ἀποκριθεὶς δὲ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιεῖτω. **12** ἦλθον δὲ καὶ τελῶναι βαπτισθῆναι καὶ εἶπαν πρὸς αὐτόν, Διδάσκαλε, τί ποιήσωμεν; **13** ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε. **14** ἐπηρώτων δὲ αὐτόν καὶ στρατευόμενοι λέγοντες, Τί ποιήσωμεν καὶ ἡμεῖς; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Μηδένα διασεύσητε μηδὲ συκοφαντήσητε καὶ ἀρκείσθε τοῖς ὄψωνίοις ὑμῶν.

15 Προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός, **16** ἀπεκρίνατο λέγων πᾶσιν ὁ Ἰωάννης, Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμι ἰκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί· **17** οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ διακαθάραι τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συναγαγεῖν τὸν σίτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστω. **18** Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τὸν λαόν. **19** ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ τετραάρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν ὁ Ἡρώδης, **20** προσέθηκεν καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσιν [καὶ] κατέκλεισεν τὸν Ἰωάννην ἐν φυλακῇ.

The Baptism of Jesus

(Mt 3.13-17; Mk 1.9-11)

21 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος καὶ προσευχομένου ἀνεφωθῆναι τὸν οὐ-

ρανὸν **22** καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῶ εἶδει ὡς περιστεράν ἐπ' αὐτόν, καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι, Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα¹.

The Genealogy of Jesus

(Mt 1.1-17)

23 Καὶ αὐτὸς ἦν Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ὧν υἱός, ὡς ἐνομίζετο, Ἰωσήφ τοῦ Ἡλὶ **24** τοῦ Μαθθαῖ τοῦ Λευὶ τοῦ Μελχὶ τοῦ Ἰανναὶ τοῦ Ἰωσήφ **25** τοῦ Ματταθίου τοῦ Ἀμῶς τοῦ Ναοὺμ τοῦ Ἑσλὶ τοῦ Ναγκαὶ **26** τοῦ Μάαθ τοῦ Ματταθίου τοῦ Σεμεὶν τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἰωδὰ **27** τοῦ Ἰωανὰν τοῦ Ῥησὰ τοῦ Ζοροβαβέλ τοῦ Σαλαθιήλ τοῦ Νηρὶ **28** τοῦ Μελχὶ τοῦ Ἀδδὶ τοῦ Κωσὰμ τοῦ Ἐλμαδάμ τοῦ Ἡρ **29** τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ἐλιέζερ τοῦ Ἰωρίμ τοῦ Μαθθαῖ τοῦ Λευὶ **30** τοῦ Συμεὼν τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἰωνάμ τοῦ Ἐλιακίμ **31** τοῦ Μελεὰ τοῦ Μεννὰ τοῦ Ματταθὰ τοῦ Ναθάμ τοῦ Δαυίδ **32** τοῦ Ἰεσσαὶ τοῦ Ἰωβῆδ τοῦ Βόος τοῦ Σαλά² τοῦ Ναασσῶν **33** τοῦ Ἀμιναδάβ τοῦ Ἀδμὶν τοῦ

¹ **22** {B} Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα (see Mk 1.11) $\mathfrak{P}^4$ $\aleph$ A B L W Δ Θ Ψ 070 0233^{vid} f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 (700 omit ὁ υἱὸς μου) 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^{aur. e. q} vg syr^h cop^{sa. bo^{pl}} arm^{mss} eth geo slav (Ambrose) Augustine // Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν $\tilde{\omega}$ εὐδόκησα X 1253 it^f cop^{bo^{pl}} arm^{mss} // Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν $\tilde{\omega}$ εὐδόκησα (see Mt 3.17; 17.5) 1574 cop^{bo^{mss}} // Υἱὸς μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε (see Ps 2.7) D it^{a. (b). c. d. ff². l. r¹} Justin (Clement add ἀγαπητός after σύ) Methodius; Hilary Tyconius Faustus-Milevis Latin mss^{acc. to Augustine} BJ TOB

² **32** {B} Σαλά $\mathfrak{P}^4$ $\aleph^*$ B syr^{s. pal} cop^{sa. bo^{mss}} // Σαλμών (see 1 Chr 2.11; Mt 1.4,5) $\aleph^2$ A D L Δ Θ Ψ 0102 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^{a. aur. b.c. (d). e. f. ff². l. q. r¹} vg syr^{o. h} cop^{bo} eth geo slav GNB NIV EU LB // Σαλμών (see Ru 4.20) f¹³ 1 arm Jerome REB // omit 3.24-38 W (579 omit 3.23-38)

22 καταβῆναι ... αὐτόν Jn 1.32 Σὺ εἶ ... εὐδόκησα Gn 22.2; Ps 2.7; Is 42.1; Mt 12.18; 17.5; Mk 9.7; Lk 9.35; 2 Pe 1.17 **23** υἱός ... Ἰωσήφ Lk 4.22; Jn 6.42 **27** Ζοροβαβέλ τοῦ Σαλαθιήλ 1 Chr 3.17; Ezr 3.2 **31** Ναθάμ 2 Sm 5.14 **31-32** Δαυίδ ... Ἰεσσαὶ 1 Sm 16.1, 13 **31-33** Δαυίδ ... Ἰούδα Ru 4.17-22; 1 Chr 2.1-14

Ἀρνὶ³ τοῦ Ἑσρῶμ τοῦ Φάρες τοῦ Ἰούδα **34** τοῦ Ἰακώβ τοῦ Ἰσαὰκ τοῦ Ἀβραὰμ τοῦ Θάρα τοῦ Ναχώρ **35** τοῦ Σερούχ τοῦ Ραγαὺ τοῦ Φάλεκ τοῦ Ἑβερ τοῦ Σαλὰ **36** τοῦ Καϊνὰμ τοῦ Ἀρφαξὰδ τοῦ Σὴμ τοῦ Νῶε τοῦ Λάμεχ **37** τοῦ Μαθουσαλὰ τοῦ Ἐνῶχ τοῦ Ἰάρετ τοῦ Μαλελεήλ τοῦ Καϊνὰμ **38** τοῦ Ἐνῶς τοῦ Σὴθ τοῦ Ἀδὰμ τοῦ θεοῦ.

The Temptation of Jesus

(Mt 4.1-11; Mk 1.12-13)

4 Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἦγετο ἐν τῷ πνεύματι ἐν τῇ ἐρήμῳ **2** ἡμέρας τεσσεράκοντα πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου. καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν ἐπέινασεν. **3** Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ διάβολος, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπέ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος. **4** καὶ ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Γέγραπται ὅτι **Οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος**¹. **5** Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς

³ **33** {C} τοῦ Ἀμιναδάβ τοῦ Ἀδμὶν τοῦ Ἀρνὶ **N² L** (N Ἀράμ for Ἀδμὶν) (*f*¹³ Ἀρηί for Ἀρνὶ) 157 *cop^{ba}* // τοῦ Ἀδὰμ τοῦ Ἀδμὶν τοῦ Ἀρνὶ **N*** (B *omit* τοῦ Ἀδὰμ) 1241 *cop^{sa}* // τοῦ Ἀμιναδάβ τοῦ Ἀδμὶν τοῦ Ἀράμ 0102 (1243 *add* τοῦ Ἰωράμ *after* Ἀράμ) // τοῦ Ἀμιναδάβ τοῦ Ἀράμ τοῦ Ἰωράμ Δ Ψ¹ (180 1010 Ἰω-
ράμ) 597 700 (892 Ἀράμ τοῦ Ἀμιναδάβ) 1006 1342 1505 *Byz^{pl} Lect^{pl}* *it^{b, (e)}* // τοῦ Ἀμιναδάμ τοῦ Ἀράμ τοῦ Ἰωράμ 28^c (28* Ἰαράμ) 205 (1292 Ἰω-
ράμ) *Lect^{pl} syr^h slav* // τοῦ Ἀμιναδάβ τοῦ Ἀράμ τοῦ Ἀδμὶ τοῦ Ἀρνὶ Θ
(1 Ἀμιναδάμ and Ἀλμεί for Ἀδμὶ) (*syr^{pal}*) *arm geo* // τοῦ Ἀμιναδάβ τοῦ Ἀράμ
(*see* Mt 1.3,4) A D 33 565 (1424 Ἀμιναδάμ) *Byz^{pl} [E G H N^c] / 184 / 292 / ^{AD}*
it^{a, aur, c, d, f, n², l, q, r¹} *vg syr^p NIV (REB)*

¹ **4** {B} ἄνθρωπος **N B L W** 1241 *syr^c cop^{sa, bp^{pl}} Origen^{gr 1/2, lat}* // ἄνθρωπος
ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι θεοῦ (*see* Dt 8.3) A (D 0102 892 *ἐν for ἐπὶ*) Δ Θ Ψ¹
0233 *f¹ f¹³* 28 33 180 565 579 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 1505 *Byz*
[E G H] Lect^{pl, AD} (it^{a, aur, b, c, d, e, f, n², l, q, r¹} *vg ἐν for ἐπὶ*) *syr^{p, h} arm geo Origen^{1/2}*
Titus-Bostra Asterius-Amasea // ἄνθρωπος ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευο-
μένῳ διὰ στόματος θεοῦ (*see* Dt 8.3; Mt 4.4) 157 (205) (1071 / 184 ῥήματι
θεοῦ) *Lect^{pl} cop^{bp^{pl}} eth slav Diatessaron*

33 Ἰούδα Gn 29.35 **34** Ἰακώβ Gn 25.26; 1 Chr 1.34 Ἰσαὰκ Gn 21.3; 1 Chr 1.28, 34
34-36 Ἀβραὰμ ... Σὴμ Gn 11.10-26; 1 Chr 1.24-27 **36-38** Σὴμ ... θεοῦ Gn 4.25-5.32;
1 Chr 1.1-4

4.2 πειραζόμενος He 4.15 **4** Οὐκ ... ἄνθρωπος Dt 8.3

βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου **6** καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται καὶ ἢ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν· **7** σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιον ἐμοῦ, ἔσται σοῦ πάντα. **8** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Γέγραπται,

**Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις
καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.**

9 Ἦγαγεν δὲ αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔστησεν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ καὶ εἶπεν αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω· **10** γέγραπται γὰρ ὅτι

**Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ
τοῦ διαφυλάξαι σε**

11 καὶ ὅτι

**Ἐπὶ χειρῶν ἀρουσίν σε,
μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.**

12 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Εἴρηται, Οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου. **13** Καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

The Beginning of the Galilean Ministry
(Mt 4.12-17; Mk 1.14-15)

14 Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ φήμη ἐξῆλθεν καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ. **15** καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.

The Rejection of Jesus at Nazareth
(Mt 13.53-58; Mk 6.1-6)

16 Καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρά, οὗ ἦν τεθραμμένος, καὶ εἰσῆλθεν κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι. **17** καὶ ἐπέδούη αὐτῷ

6 εἶπεν ... παραδέδοται Mt 28.18 **8** Κύριον ... λατρεύσεις Dt 6.13 **10** Τοῖς ἀγγέλοις ... σε Ps 91.11 **11** Ἐπὶ χειρῶν ... σου Ps 91.12 **12** Οὐκ ἐκπειράσεις ... σου Dt 6.16; 1 Cor 10.9 **13** συντελέσας ... πειρασμὸν He 4.15

βιβλίον τοῦ προφήτου Ἡσαΐου καὶ ἀναπτύξας² τὸ βιβλίον εὗρεν τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον,

18 Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ
οὐ εἶνεκεν ἔχρισέν με
εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς,
ἀπέσταλκέν με³, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν
καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν,
ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει,

19 κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν.

20 καὶ πτύξας τὸ βιβλίον ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθισεν· καὶ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ.

21 ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι Σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφή αὕτη ἐν τοῖς ὠσίν ὑμῶν. **22** Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐμπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ ἔλεγον, Οὐχὶ υἱὸς ἐστὶν Ἰωσήφ οὗτος; **23** καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτὸν· ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα εἰς τὴν Καφαρναοὺμ ποίησον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου. **24** εἶπεν δέ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστὶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. **25** ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν, πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰσραήλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο

² **17** {B} ἀναπτύξας *κ* Δ^c (D* ἀπτύξας) Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^a, aur. b. c. d. e. f. ff². l. q. r¹ vg slav Origen^{lat} Eusebius^{1/2} Severian; Augustine // ἀνοίξας A B L W *Ξ* 33 579 892 1241 1547 cop^{sa, ba} arm eth (geo) Eusebius^{1/2}; Caesarius REB EU? LB? BTI DHH

³ **18** {A} με *κ* B D L W *Ξ* f¹³ 33 579 700 892* it^a, aur. b. c. d. ff². l. q. r¹ vg^{ww, st} syr^c cop^{sa, ba} arm eth Origen^{gr, lat} Peter-Alexandria Eusebius Didymus Nestorius; Ambrose Jerome Augustine // με ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν (see Is 61.1) A Δ Θ Ψ 0102 0233 f¹ 28 157 180 205 565 597 892^c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^f vg^{cl} syr^{p, h, pal} cop^{bo, mss} geo slav Irenaeus^{lat} (Hippolytus) (Cyril) Theodoret; Hilary

18-19 Πνεῦμα ... δεκτόν Is 61.1-2; 58.6 **22** Οὐχὶ υἱὸς ... οὗτος Lk 3.23; Jn 6.42 **23** ὅσα ... Καφαρναοῦμ Mt 4.13; Jn 2.12 **24** οὐδεὶς προφήτης ... αὐτοῦ Jn 4.44 **25** Ἡλίου ... ἕξ Jas 5.17 ἐκλείσθη ... γῆν 1 Kgs 17.1, 7; 18.1

λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, **26** καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἡλίας εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδωνίας πρὸς γυναῖκα χήραν. **27** καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἐπὶ Ἐλισαίου τοῦ προφήτου, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Ναιμὰν ὁ Σύρος. **28** καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ ἀκούοντες ταῦτα **29** καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως ὄφρουσ τοῦ ὄρους ἐφ' οὗ ἡ πόλις ὠκοδόμητο αὐτῶν ὥστε κατακρημνίσαι αὐτόν· **30** αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν ἐπορεύετο.

The Man with an Unclean Spirit
(Mk 1.21-28)

31 Καὶ κατήλθεν εἰς Καφαρναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασιν· **32** καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. **33** καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου καὶ ἀνέκραξεν φωνῇ μεγάλῃ, **34** Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς;^a οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. **35** καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ. καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς τὸ μέσον ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ μηδὲν βλάβαν αὐτόν. **36** καὶ ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, Τίς ὁ λόγος οὗτος ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν καὶ ἐξέρχονται; **37** καὶ ἐξεπορεύετο ἦχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

The Healing of Many People
(Mt 8.14-17; Mk 1.29-34)

38 Ἀναστὰς δὲ ἀπὸ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος. πενθερὰ δὲ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ

^a **34** Statement: EU^m; LB TOB // as text: EU

26 Σάρεπτα ... χήραν | Kgs 17.9 **27** 2 Kgs 5.1-14 **31** κατήλθεν ... Γαλιλαίας Mt 4.13; Jn 2.12 **32** ἐξεπλήσσοντο ... λόγος αὐτοῦ Mt 7.28-29; Jn 7.46 **33-34** ἀνέκραξεν ... ἡμᾶς Mt 8.29; Mk 1.23-24; 5.7; Lk 8.28 **34** ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ Lk 4.41; Jn 6.69

μεγάλῳ καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς. **39** καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς ἐπετίμησεν τῷ πυρετῷ καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς. **40** Δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου ἅπαντες ὅσοι εἶχον ἀσθενούντας νόσοις ποικίλαις ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιτιθεὶς ἐθεράπευεν αὐτούς. **41** ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν κρ[αυγ]άζοντα καὶ λέγοντα ὅτι Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ἤδεισαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.

A Preaching Tour
(Mk 1.35-39)

42 Γενομένης δὲ ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι ἐπεζήτουν αὐτὸν καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ καὶ κατεῖχον αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν. **43** ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς ὅτι Καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαι με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐπὶ τοῦτο ἀπεστάλην. **44** καὶ ἦν κηρύσσων εἰς τὰς συναγωγὰς τῆς Ἰουδαίας⁴.

The Calling of the First Disciples
(Mt 4.18-22; Mk 1.16-20)

5 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ καὶ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ αὐτὸς ἦν ἐστῶς παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ **2** καὶ εἶδεν δύο πλοῖα ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἀλιεῖς ἀπ' αὐτῶν ἀποβάντες ἔπλυνον τὰ δίκτυα. **3** ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον, καθίσας δὲ ἐκ τοῦ πλοίου ἐδίδασκεν τοὺς ὄχλους. **4** ὡς

⁴ **44** {B} τῆς Ἰουδαίας ℘⁷⁵ κ B C L Q^{vid} (W / 1387 DHH τῶν Ἰουδαίων) f¹ 157 205 579 892 1241 Lect (168 176 1673 1813 / 1223 τοῖς Ἰουδαίοις) syr^{s,h} cop^{sa,bopt} // τῆς Γαλιλαίας A D Δ Θ Ψ f¹³ 28 33 180 565 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H] / 211 /^{AD} j^a, u^r, h, c, d, e, f, ff², l, q, r¹ vg syr^p, h^{mg} cop^{bopt} arm eth geo slav // αὐτῶν (see Mt 4.23) 1424 / 292 / 514 / 1552

41 Σὺ ... θεοῦ Mt 8.29; Mk 3.11; Lk 4.34 οὐκ εἶα ... εἶναι Mk 3.12 **43** Καὶ ... θεοῦ Lk 8.1 **44** ἦν ... Ἰουδαίας Mt 4.23

5.1-3 Mt 13.1-2; Mk 3.9-10; 4.1

δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπεν πρὸς τὸν Σίμονα, Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν. **5** καὶ ἀποκριθεὶς Σίμων εἶπεν, Ἐπιστάτα, δι' ὅλης νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὰ δίκτυα. **6** καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων πολὺ, διερρήσσετο δὲ τὰ δίκτυα αὐτῶν. **7** καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ τοῦ ἐλθόντος συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθον καὶ ἔπλησαν ἀμφοτέρω τὰ πλοῖα ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά. **8** ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος προσέπεσεν τοῖς γόνασιν Ἰησοῦ λέγων, Ἐξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς εἰμι, κύριε. **9** θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἄγρα τῶν ἰχθύων ὧν συνέλαβον, **10** ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμονι. καὶ εἶπεν πρὸς τὸν Σίμονα ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν. **11** καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν ἀφέντες πάντα ἠκολούθησαν αὐτῷ.

The Cleansing of a Leper

(Mt 8.1-4; Mk 1.40-45)

12 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ πλήρης λέπρας· ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἐδεήθη αὐτοῦ λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς δύνασαι με καθαρίσαι. **13** καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ λέγων, Θέλω, καθαρῶσθητι· καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ. **14** καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν, ἀλλ' ἀπελθὼν δείξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου καθὼς προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. **15** διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν καὶ θεραπεύεσθαι ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν· **16** αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ προσευχόμενος.

The Healing of a Paralytic
(Mt 9.1-8; Mk 2.1-12)

17 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων, καὶ ἦσαν καθήμενοι Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι οἱ ἦσαν ἐληλυθότες¹ ἐκ πάσης κώμης τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ· καὶ δύναμις κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτόν². **18** καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι [αὐτόν] ἐνώπιον αὐτοῦ. **19** καὶ μὴ εὐρόντες ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτόν διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα διὰ τῶν κεράμων καθήκαν αὐτόν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ. **20** καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν, Ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. **21** καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες, Τίς ἐστὶν οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἁμαρτίας ἀφεῖναι εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ θεός; **22** ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; **23** τί ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, Ἄφεωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν, Ἐγειρε καὶ περιπάτει; **24** ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐξουσίαν ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας – εἶπεν τῷ παραλελυμένῳ, Σοὶ λέγω, ἔγειρε καὶ ἄρας τὸ κλινιδίόν σου πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου. **25** καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας ἐφ' ὃ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ δοξάζων τὸν θεόν. **26** καὶ ἔκστασις ἔλαβεν

¹ **17** {B} οἱ ἦσαν ἐληλυθότες **κ**¹ A^c (A* illegible) B C L W Δ Θ Ξ Ψ 28 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E H N] Lect it^{a, aur, h, c, f, ff², l, q, r¹} vg syr^{r, h, pal} cop^{sa} eth geo slav Augustine // οἱ ἦσαν συνεληλυθότες f¹ f¹³ 205 it^a Cyril^{vid}; Ambrose^{vid} // ἦσαν ἐληλυθότες **κ**^{*} 33 cop^{ba} arm // ἦσαν δὲ συνεληλυθότες D it^{d, (c)} REB

² **17** {A} αὐτόν **κ** B L W Ξ 579 syr^c cop^{sa} eth Didymus Cyril^{1/2} // αὐτούς A C D Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E H N] Lect it^{a, aur, h, c, d, e, f, ff², l, q, r¹} vg syr^{r, h} cop^{ba} arm geo slav Augustine // πάντας K syr^{pal} Cyril^{1/2}

20 ἀφέωνται ... σου Lk 7.48 **21** Τίς ἐστὶν ... θεός Is 43.25; Lk 7.49 **22** ἐπιγνοὺς ... αὐτῶν Lk 6.8; 9.47 Τί ... ὑμῶν Mt 16.8 **24** ἔγειρε ... πορεύου Jn 5.8

ἅπαντας καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν καὶ ἐπλήσθησαν φόβου λέγοντες ὅτι Εἶδομεν παράδοξα σήμερον.

The Calling of Levi
(Mt 9.9-13; Mk 2.13-17)

27 Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθεν καὶ ἐθεάσατο τελώνην ὀνόματι Λευὶν καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. **28** καὶ καταλιπὼν πάντα ἀναστὰς ἠκολούθει αὐτῷ. **29** Καὶ ἐποίησεν δοχὴν μεγάλην Λευὶς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἦν ὄχλος πολὺς τελωνῶν καὶ ἄλλων οἱ ἦσαν μετ' αὐτῶν κατακείμενοι. **30** καὶ ἐγόγγυζον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς αὐτῶν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντες, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε; **31** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· **32** οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους ἀλλ' ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

The Question about Fasting
(Mt 9.14-17; Mk 2.18-22)

33 Οἱ δὲ εἶπαν πρὸς αὐτόν, Οἱ³ μαθηταὶ Ἰωάννου νηστεύουσιν πυκνὰ καὶ δεήσεις ποιοῦνται ὁμοίως καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων, οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσιν καὶ πίνουσιν. **34** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστὶν ποιῆσαι νηστεῦσαι; **35** ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. **36** Ἔλεγεν δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτούς ὅτι Οὐδεὶς ἐπίβλημα ἀπὸ ἱματίου καινοῦ σχίσας ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μή γε, καὶ τὸ καινὸν σχίσει καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνήσει τὸ ἐπίβλημα τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ.

³ **33** {B} οἱ 9⁴ κ¹ B L W Ξ 33 157 892* 1241 cop^{sa, bp¹} // διὰ τί οἱ (see Mk 2.18) κ².² A C D Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 180 205 565 579 597 700 892^c 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F H N] Lect jta, aur, b, c, d, e, f, ff², l, q, r¹ vg syr^{p, h, pal} cop^{bopt} arm eth geo slav Augustine

37 καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή γε, ῥήξει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκοὺς καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· 38 ἀλλ' οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον⁴. 39 [καὶ]⁵ οὐδεὶς πῶν παλαιὸν θέλει νέον· λέγει γάρ, Ὁ παλαιὸς χρηστός⁶ ἐστίν.⁷

Plucking Grain on the Sabbath

(Mt 12.1-8; Mk 2.23-28)

6 Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ¹ διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ σπορίμων, καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἤσθιον τοὺς στάχυας ψάχοντες ταῖς χερσίν. 2 τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἶπαν, Τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν; 3 καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς

⁴ 38 {B} βλητέον ℘⁴.⁷⁵vid κ¹ (κ* βάλλουσιν) B L (W βάλλεται) f¹ 33 157 205 579 700 1241 // βλητέον καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται (see Mt 9.17) A C Δ Θ Ψ 0233 f¹³ 28 180 565 597 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F H] Lect vg syr^h arm geo slav // βάλλουσιν καὶ ἀμφότεροι τηροῦνται (see Mt 9.17 v.r.) D it^a. d. e. r¹ (it^{aur.} b. c. f. ff². l. q eth Marcion^{acc.} to Adamantius συντηροῦνται) syr^p (cop^{bo}ms^s)

⁵ 39 {C} καὶ (see footnote 7) κ* A C L W Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F H] Lect it^{aur.} f. q vg syr^p. h. pal cop^{ba} arm eth geo slav // omit ℘⁴ κ² B 579 700 892 1241 cop^{sa} TOB

⁶ 39 {A} χρηστός (see footnote 7) ℘⁴ κ B L W 157 1241 1342 syr^p // χρηστότερος A C Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 33^{vid} 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E H] Lect it^{aur.} f. q vg syr^h. pal arm eth geo slav GNB NIV EU LB TOB BTI

⁷ 39 {A} include verse 39 (with minor variants, but see also footnote 5 and 6) ℘⁴.⁷⁵ κ A B C L W Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F H] Lect it^{aur.} f. q vg syr^p. h. pal cop^{sa}. bo arm eth geo slav Eusebian Canons // omit (see Mt 9.17; Mk 2.22) D it^a. b. c. d. e. ff². l. r¹

¹ I {C} σαββάτῳ ℘⁴ κ B L W f¹ 33 157 205 579 1241 it^h. c. l. q. r¹ syr^p. h^{mg}. pal cop^{sa}. bo^{int} eth // τοῖς σάββασιν (see Mt 12.1; Mk 2.23) Lect cop^{bo}int // σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ A C D Δ Θ Ψ 0233 (f¹³ 28 1071 1243 δευτέρῳ πρώτῳ) 180 565 597 700 892 1006 1010 1292 1342 1424 1505 Byz [E H] it^a. aur. d. f. ff² vg syr^h arm slav Epiphanius Chrysostom Isidore; Ambrose TOB // σαββάτῳ δευτέρῳ geo // sabbato mane it^c

αὐτοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε ὃ ἐποίησεν Δαυὶδ ὅτε ἐπέινασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ [όντες], **4** [ὥς] εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως λαβὼν ἔφαγεν καὶ ἔδωκεν τοῖς μετ' αὐτοῦ², οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς;³ **5** καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Κύριός ἐστιν τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου⁴.

The Man with a Withered Hand

(Mt 12.9-14; Mk 3.1-6)

6 Ἐγένετο δὲ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ διδάσκειν. καὶ ἦν ἄνθρωπος ἐκεῖ καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά. **7** παρατηροῦντο δὲ αὐτὸν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἰ ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπεύει, ἵνα εὕρωσιν κατηγορεῖν αὐτοῦ. **8** αὐτὸς δὲ ᾗδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, εἶπεν δὲ τῷ ἀνδρὶ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα, Ἔγειρε καὶ στήθι εἰς τὸ μέσον· καὶ ἀναστὰς ἔστη. **9** εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς

² **4** {A} καὶ ἔδωκεν τοῖς μετ' αὐτοῦ B L W Ψ f¹ 205 1524 it^a. aur. b. (c). (e). f. ff². l. q. r¹ vg syr^p. pal^{ms} cop^{sa} arm ethTH geo slav Irenaeus^{lat}; Ambrose // καὶ ἔδωκεν καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ (see Mk 2.26) K A D Δ Θ 0233 f¹³ (28 καὶ τούς) 33 157 180 565 579 597 892 1010 1071 (1241 1342 1424 μετ' αὐτοῦ σῶσιν) 1243 1292 1505 Byz [E H] Lect it^d syr^h. pal^{ms} cop^{bo} eth^{pp} GNB EU LB BTI DHH // omit 700 1006 1859

³ **4** {A} μόνους τοὺς ἱερεῖς; Ψ⁴ K A B L W Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 Byz [E H] Lect it^a. aur. b. c. e. f. ff². l. q. r¹ vg syr^p. h. pal cop^{sa}. bo (arm) eth geo slav Irenaeus^{lat} Eusebian Canons; Ambrose // μόνους τοῖς ἱερεῦσιν; 157 1505 1253 1751 1950 // μόνους τοῖς ἱερεῦσιν; Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ θεασάμενός τινα ἐργαζόμενον τῷ σαββάτῳ εἶπεν αὐτῷ, Ἄνθρωπε, εἰ μὲν οἶδας τί ποιεῖς, μακάριος εἶ· εἰ δὲ μὴ οἶδας, ἐπικατάρατος καὶ παραβάτης εἶ τοῦ νόμου. (see also footnote 4) D it^d

⁴ **5** {B} κύριός ἐστιν τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (see Mt 12.8) K B W 1241 syr^p. (pal) cop^(sa). bo^(pl) eth Diatessaron // κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου (see Mk 2.28) A L Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E H] Lect it^a. aur. b. c. e. f. (ff²). l. q. r¹ vg syr^h arm geo slav Marcion^{acc.} to Eriphanus; Ambrosiaster // transpose verse 5 in the wording of A L etc. after verse 10 D it^d

αυτούς, Ἐπερωτῶ ὑμᾶς εἰ ἔξεστιν τῷ σαββάτῳ ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι; **10** καὶ περιβλεψάμενος πάντας αὐτούς εἶπεν⁵ αὐτῷ, Ἐκτεινον τὴν χεῖρά σου. ὁ δὲ ἐποίησεν καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ. **11** αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους τί ἂν ποιήσαιεν τῷ Ἰησοῦ.

The Choosing of the Twelve

(Mt 10.1-4; Mk 3.13-19)

12 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐξελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ. **13** καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν, **14** Σίμωνα ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον **15** καὶ Μαθθαῖον καὶ Θωμᾶν καὶ Ἰάκωβον Ἀλφαίου καὶ Σίμωνα τὸν καλούμενον Ζηλωτὴν **16** καὶ Ἰούδαν Ἰακώβου καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτῃ, ὃς ἐγένετο προδότης.

Ministering to a Great Multitude

(Mt 4.23-25)

17 Καὶ καταβάς μετ' αὐτῶν ἔστη ἐπὶ τόπου πεδινοῦ, καὶ ὄχλος πολὺς μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς παραλίου Τύρου καὶ Σιδῶνος, **18** οἱ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν· καὶ οἱ ἐνοχλούμενοι ἀπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐθεραπεύοντο, **19** καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτουν ἄπτεσθαι αὐτοῦ, ὅτι δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐζήρχετο καὶ ἴατο πάντας.

⁵ **10** {A} εἶπεν Ɔ^a R A B L W Δ Ψ 28 33 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E] Lect it^f vg syr^p cop^{sa, bo} ethTH geo slav // ἐν ὀργῇ εἶπεν (see Mk 3.5) (D λέγει) X f¹ (f¹³ 157 / 1016 μετ' ὀργῆς) 205 1071 1243 / 547 it^(a), aur, b, c, (d), (e), ff², l, q, r¹ vg syr^{h, pal} arm eth^{pp}

Blessings and Woes

(Mt 5.1-12)

20 Καὶ αὐτὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔλεγεν,

Μακάριοι οἱ πτωχοί,

ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

21 μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν,

ὅτι χορτασθήσεσθε.

μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν,

ὅτι γελάσετε.

22 μακάριοί ἐστε ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς καὶ ὀνειδίσωσιν καὶ ἐκβάλωσιν τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρὸν ἕνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· **23** χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε, ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολλὸς ἐν τῷ οὐρανῷ· κατὰ τὰ αὐτὰ γὰρ ἐποίουν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

24 Πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις,

ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν.

25 οὐαὶ ὑμῖν, οἱ ἐμπεπλησμένοι νῦν,

ὅτι πεινάσετε.

οὐαὶ, οἱ γελῶντες νῦν,

ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.

26 οὐαὶ ὅταν ὑμᾶς καλῶς εἴπωσιν πάντες οἱ ἄνθρωποι· κατὰ τὰ αὐτὰ γὰρ ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Love for Enemies

(Mt 5.38-48; 7.12a)

27 Ἄλλ' ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, **28** εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, προσεύχεσθε περὶ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. **29** τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην, καὶ

21 οἱ ... χορτασθήσεσθε Jr 31.25 οἱ κλαίοντες ... γελάσετε Ps 126.5-6; Is 61.3; Re 7.16-17
22 Jn 15.19; 16.2; 1 Pe 4.14 **23** κατὰ τὰ αὐτὰ ... αὐτῶν 2 Chr 36.16; Mt 23.30-31; Lk 11.47
24 οὐαὶ ... πλουσίοις Jas 5.1 **26** οὐαὶ ... ἄνθρωποι Jas 4.4 **27** Ἀγαπᾶτε ... ὑμῶν Pr 25.21;
 Ro 12.20 **28** εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς Ro 12.14 **29** τῷ τύπτοντι ... ἄλλην
 Jn 18.22-23; Ac 23.3

ἀπὸ τοῦ αἵροντός σου τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσης.
30 παντὶ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σὰ μὴ
 ἀπαίτει. **31** καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι
 ποιεῖτε⁶ αὐτοῖς ὁμοίως. **32** καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας
 ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς
 ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσιν. **33** καὶ [γὰρ] ἐὰν ἀγαθοποιήτε
 τοὺς ἀγαθοποιούντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; καὶ οἱ
 ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν. **34** καὶ ἐὰν δανίσητε παρ' ὧν
 ἐλπίζετε λαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις [ἐστίν]; καὶ ἁμαρτωλοὶ
 ἁμαρτωλοῖς δανίζουσιν ἵνα ἀπολάβωσιν τὰ ἴσα. **35** πλὴν
 ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανίζετε
 μηδέν⁷ ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ
 ἔσεσθε υἱοὶ ὑψίστου, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστίν ἐπὶ τοὺς ἀχαρί-
 στους καὶ πονηροὺς. **36** Γίνεσθε οἰκτίρμονες καθὼς [καὶ] ὁ
 πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστίν.

Judging Others

(Mt 7.1-5)

37 Καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· καὶ μὴ καταδικάζετε,
 καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε. ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε·
38 δίδοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· μέτρον καλὸν πεπιεσμένον
 σεσαλευμένον ὑπερεκχυννόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον
 ὑμῶν· ᾧ γὰρ μέτρῳ μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. **39** Εἶπεν
 δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς· Μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδη-

⁶ **31** {B} ποιεῖτε Ɔ^{75vid} B 579 700 1241 it^(a).aur. ff^{2.1} syr⁶ Irenaeus^{lat} Clement;
 Ambrose // καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε (see Mt 7.12) & A D L W Δ Θ Ξ Ψ f¹ f¹³ 28 33
 157 180 205 (565 it^a omit καί) 597 (892 it¹ ὁμοίως ποιεῖτε) 1006 1010 1071
 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E H P] Lect it^(h) c. d. f. (q) vg syr^{p. h. pal^{ms}} (arm) geo
 slav (Marcion^{acc. to Tertullian}) Macarius/Symeon Cyril

⁷ **35** {B} μηδέν A B D L Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700
 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E H] Lect it^a.aur. b. (c). d. e. f.
 ff^{2.1. q. r¹} vgst (vg^{cl. ww}) syr^h cop^{sa. bo} geo² slav (Ambrose) // μηδένα & W Ξ 1071 syr^{s. p}

31 Mt 7.12 **35** δανίζετε μηδέν ἀπελπίζοντες Lv 25.35-36 **37** ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθή-
 σεσθε Mt 6.14 **38** ᾧ γὰρ μέτρῳ ... ὑμῖν Mt 4.24 **39** Μήτι ... ἐμπεσοῦνται Mt 15.14;
 23.16, 24

γείν; οὐχὶ ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται; **40** οὐκ ἔστιν μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον· κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. **41** Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς; **42** πῶς δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου, Ἀδελφέ, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου, αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων; ὑποκριτὰ, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκβαλεῖν.

A Tree Known by Its Fruit

(Mt 7.17-20; 12.34b-35)

43 Οὐ γάρ ἐστιν δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν, οὐδὲ πάλιν δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν. **44** ἕκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται· οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσιν σῦκα οὐδὲ ἐκ βάτου σταφυλὴν τρυγῶσιν. **45** ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὸ ἀγαθόν, καὶ ὁ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ περισσεύματος καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.

The Two Foundations

(Mt 7.24-27)

46 Τί δέ με καλεῖτε, Κύριε κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; **47** πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρὸς με καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων καὶ ποιῶν αὐτούς, ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ἐστὶν ὅμοιος· **48** ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν ὃς ἔσκαψεν καὶ ἐβάθυνεν καὶ ἔθηκεν θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν· πλημμύρης δὲ γενομένης προσέρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσεν σαλεῦσαι αὐτὴν διὰ τὸ καλῶς οἰκοδομηθῆσθαι αὐτήν⁸. **49** ὁ δὲ

⁸ **48** {A} διὰ τὸ καλῶς οἰκοδομηθῆσθαι αὐτήν $\mathfrak{F}^{75\text{vid}}$ $\aleph$ B L W Ξ 33 157 579 892 1241 1342 sy^{mE} $\text{cop}^{\text{sa, boP}}$ // τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν

ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου, ἣ προσέρρηξεν ὁ ποταμός, καὶ εὐθύς συνέπεσεν καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα.

The Healing of a Centurion's Servant
(Mt 8.5-13; Jn 4.43-54)

7 Ἐπειδὴ ἐπλήρωσεν πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καφαρναούμ. **2** Ἐκατοντάρχου δέ τινος δοῦλος κακῶς ἔχων ἤμελλεν τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος. **3** ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ. **4** οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως λέγοντες ὅτι Ἄξιός ἐστιν ᾧ παρέξῃ τοῦτο· **5** ἀγαπᾶ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν. **6** ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς. ἤδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας ἔπεμψεν φίλους ὁ ἑκατοντάρχης λέγων αὐτῷ, Κύριε, μὴ σκύλλου, οὐ γὰρ ἰκανός εἰμι ἵνα ὑπὸ τὴν στέγην μου εἰσέλθῃς· **7** διὸ οὐδὲ ἑμαυτὸν ἠξίωσα πρὸς σὲ ἐλθεῖν· ἀλλ' εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήτω¹ ὁ παῖς μου. **8** καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος ἔχων ὑπ' ἑμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ, Ἔρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. **9** ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν αὐτὸν καὶ στραφεὶς τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπεν, Λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν

(see Mt 7.25) A C D Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 180 205 565 597 700^c 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E H] Lect it^a, aur. b. c. d. e. f. ff². l. q. r¹ vg syr^p. h (cop^{boip}) arm eth geo slav Ps-Cyprian // omit ℱ^{45vid} 700* syr^s

¹ 7 {B} ἰαθήτω ℱ^{75vid} B L 1241 cop^{sa}, bo^{ms} // ἰαθήσεται (see Mt 8.8) K A C D W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^a, aur. b. c. d. e. f. ff². l. q. r¹ vg cop^{bo} arm (eth) geo slav Diatessaron^{arm} Augustine GNB? REB LB? BTI

εὔρον. **10** καὶ ὑποστρέψαντες εἰς τὸν οἶκον οἱ πεμφθέντες εὔρον τὸν δοῦλον² ὑγιαίνοντα.

The Raising of the Widow's Son at Nain

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐξῆς³ ἐπορεύθη εἰς πόλιν καλουμένην Ναὶν καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ⁴ καὶ ὄχλος πολὺς. **12** ὡς δὲ ἤγγισεν τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ ἐξεκομίζετο τεθνηκῶς μονογενῆς υἱὸς τῇ μητρὶ αὐτοῦ καὶ αὐτὴ ἦν χήρα, καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ. **13** καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ κύριος ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ καὶ εἶπεν αὐτῇ, Μὴ κλαίε. **14** καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς σοροῦ, οἱ δὲ βαστάζοντες ἕστησαν, καὶ εἶπεν, Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι. **15** καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς καὶ ἤρξατο λαλεῖν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ. **16** ἔλαβεν δὲ φόβος πάντας καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν λέγοντες ὅτι Προφήτης μέγας ἠγέρθη ἐν ἡμῖν καὶ ὅτι Ἐπεσκέψατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. **17** καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ καὶ πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

² **10** {A} δοῦλον Ɔ⁷⁵ K B L W f¹ 157 205 579 700 892* 1241 1342 it^a, aur. b. c. e. ff², l. q. r¹ vg^{ms} syr^s, pal cop^{sa}, bo eth (geo) (Diatessaron); Ambrose // ἀσθενοῦντα (*but insert* δοῦλοι *before* εὔρον) D it^d // ἀσθενοῦντα δοῦλον A C Δ Θ Ψ f¹³ 28 33 180 565 597 892^c 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^f vg syr^p, h (arm) slav

³ **11** {B} ἐν τῷ ἐξῆς Ɔ⁷⁵ K² B L Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 33 157 180 205 579 597 700 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1505 Byz^{pt} [E F G H] it^a, aur. b. ff², l. q. r¹ vg syr^s, pal cop^{sa} // ἐν τῇ ἐξῆς K* C 28 565 892 1071 1424 Byz^{pt} it^c, e. f syr^p, h cop^{bo} eth // τῇ ἐξῆς (D it^d *omit also* ἐγένετο) W

⁴ **11** {B} αὐτοῦ Ɔ⁷⁵ K B D L W Ξ 157 579 1241 1342 it^a, aur. d. e. f. ff², l. r¹ vg syr^s, p. pal cop^{sa}, bo arm eth geo slav // ἱκανοί (*and omit* οἱ *before* μαθηταί) f¹ 205 // αὐτοῦ ἱκανοί A C Δ Θ Ψ f¹³ 28 33 180 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^b, c. q syr^h

12 τεθνηκῶς μονογενῆς | Kgs 17.17; Lk 8.42 **13** Μὴ κλαίε Lk 8.52 **14** Νεανίσκε ... ἐγέρθητι Lk 8.54 **15** ἔδωκεν ... αὐτοῦ | Kgs 17.23; 2 Kgs 4.36 **16** Ἐπεσκέψατο ... αὐτοῦ Lk 1.68; 19.44

The Messengers from John the Baptist
(Mt 11.2-19)

18 Καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννη οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων. καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης **19** ἔπεμψεν πρὸς τὸν κύριον⁵ λέγων, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν; **20** παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες εἶπαν, Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέστειλεν ἡμᾶς πρὸς σὲ λέγων, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν; **21** ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσεν πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων καὶ πνευμάτων πονηρῶν καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο βλέπειν. **22** καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννη ἃ εἶδετε καὶ ἠκούσατε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν, χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. **23** καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. **24** Ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων Ἰωάννου ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς ὄχλους περὶ Ἰωάννου, Τί ἐξήλθατε εἰς τὴν ἔρημον^a θεάσασθαι;^b κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; **25** ἀλλὰ τί ἐξήλθατε^c ἰδεῖν;^d ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσίν. **26** ἀλλὰ τί ἐξήλθατε^e ἰδεῖν;^f προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. **27** οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται,

Ἴδου ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.

⁵ **19** {C} κύριον B L Ξ f¹³ 33 157 1342 it^a. f² vg^{ww, sl} cop^{sa, bo}ms^s amⁿ // Ἰησοῦν K A W Δ Θ Ψ f¹ 28 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{aur, bc, f, l, q, r¹} vg^{cl} syr^{s, p, h} cop^{bo}ms^s eth^{pp} geo slav // κύριον Ἰησοῦν vg^{ms} syr^{pal} // for ἔπεμψεν ... λέγων read λέγει· Πορευθέντες εἶπατε αὐτῷ D it^{d, (e)} ethth

^a **24** Question: NA^{mg} || ^b NO C: NA^{mg} ^c **25** C: NA^{mg} NRSV^{mg} || ^d NO C: NA^{mg} NRSV^{mg} ^e **26** C: NA^{mg} || ^f NO C: NA^{mg}

19 ὁ ἐρχόμενος Ps 40.7; Mal 3.1; Re 1.4, 8; 4.8 **22** τυφλοὶ ... εὐαγγελίζονται Is 35.5; 61.1; Lk 4.18 **26** προφήτην ... προφήτου Lk 1.76 **27** Ἴδου ... ἔμπροσθέν σου Mal 3.1; Ex 23.20

28 λέγω ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου⁶ οὐδεὶς ἐστίν· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ μείζων αὐτοῦ ἐστίν.^ε **29** Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν θεὸν βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου· **30** οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλήν τοῦ θεοῦ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτοὺς μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.^η

31 Ἦ Τίνοι οὖν ὁμοίωσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ τίνοι εἰσὶν ὅμοιοι; **32** ὅμοιοί εἰσιν παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις ἃ λέγει,

Ἡυλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε,

ἐθρηνήσαμεν⁷ καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.

33 ἐλήλυθεν γὰρ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς μὴ ἐσθίων ἄρτον μήτε πίνων οἶνον, καὶ λέγετε, Δαιμόνιον ἔχει. **34** ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγετε, Ἴδου ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν. **35** καὶ ἐδικαίωθη ἡ σοφία ἀπὸ πάντων τῶν τέκνων αὐτῆς⁸.

⁶ **28** {B} γυναικῶν Ἰωάννου ƒ⁷⁵ Ɣ B L W Ʒ 157 579 syr^{pal} cop^{sa}mss bo^{pt} Diatessaron Origen^{1/3} Didymus // γυναικῶν προφήτης Ἰωάννου Ψ 700 (892 Ἰωάννου προφήτης) (1241 omit Ἰωάννου) (1342 after μείζων only Ἰωάννου προφήτης) syr^c arm geo // γυναικῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ (see Mt 11.11) X 33 565 597 (1890 omit γυναικῶν) it^{a, b, c, e, f, ff^{2, 1}} vg^{ms} syr^h cop^{sa}mss eth Origen^{gr 2/3, lat} // γυναικῶν προφήτης Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ A (D it^d but transpose a similar sentence after verse 26) (Δ omit τοῦ) Θ f¹³ 28 180 205 1006 1010 1071 1243 1292 (1424) 1505 Byz [E G H] Lect it^{aur, f, q, r¹} vg syr^{p, h} cop^{bopt} slav Cyril^{lem}; Ambrosiaster Ambrose

⁷ **32** {B} ἐθρηνήσαμεν (see Mt 11.17) Ɣ B D L W Θ Ʒ f¹³ 892 1241 1342 it^{(aur), c, d, e, l, r¹} vg cop^{sa, bo} arm geo¹ Ambrose Augustine // ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν A Δ Ψ f¹ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 828^c (828* omit ἐθρηνήσαμεν ... ἐκλαύσατε) 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H P] Lect it^{a, b, f, ff^{2, q}} vg^{mss} syr^{s, p, h} eth geo² slav

⁸ **35** {B} πάντων τῶν τέκνων αὐτῆς B W f¹³ 157 579 892 it^{a, aur, h, c, e, f, ff², (l), q} vg eth slav^{mss} Ambrose Augustine // τῶν τέκνων αὐτῆς (see Mt 11.19 v.r.) D L Θ Ψ f¹ 13 28 205 700 1241 1342 / 292 / 387 / 514 / 1552 it^d syr^c arm geo slav^{mss}

^ε **28** Parenthesis or end quotation: WH TR GNB NIV NRSV REB DHH NBS^{me} ^η **30** Close parenthesis: WH NRSV NBS^{me} ^ι **31** Begin quotation: (TR) (GNB) NIV NRSV REB DHH

A Sinful Woman Forgiven

36 Ἡρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων ἵνα φάγη μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαρισαίου κατεκλίθη. **37** καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἣτις ἦν ἐν τῇ πόλει ἀμαρτωλός, καὶ ἐπιγνοῦσα ὅτι κατάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου **38** καὶ στᾶσα ὀπίσω παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ κλαίουσα τοῖς δάκρυσιν ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ταῖς θριξίν τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασεν καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἤλειφεν τῷ μύρῳ. **39** ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων, Οὗτος εἰ ἦν προφήτης⁹, ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ ἢ γυνὴ ἣτις ἄπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἀμαρτωλός ἐστιν. **40** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν. ὁ δέ, Διδάσκαλε, εἰπέ, φησίν. **41** δύο χρεοφειλέται ἦσαν δανιστῆτινι· ὁ εἷς ὤφειλεν δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα. **42** μὴ ἐχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. τίς οὖν αὐτῶν πλεῖον ἀγαπήσει αὐτόν; **43** ἀποκριθεὶς Σίμων εἶπεν, Ὑπολαμβάνω ὅτι ᾧ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ὁρθῶς ἔκρινας. **44** καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα τῷ Σίμωνι ἔφη, Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσηλθὼν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ μοι ἐπὶ πόδας οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέν μου τοὺς πόδας καὶ ταῖς θριξίν αὐτῆς ἐξέμαξεν. **45** φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ ἀφ' ἧς εἰσηλθὼν¹⁰ οὐ διέλιπεν καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας. **46** ἐλαίῳ τὴν

BTI // τῶν τέκνων αὐτῆς πάντων A Δ E 33 180 565 597 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H P] Lect // πάντων τῶν ἔργων αὐτῆς (see Mt 11.19) N* (N² omit πάντων) Greek mss^{acc. to} Ambrose // in semetipsa it¹

⁹ **39** {A} προφήτης N A B² D L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H P] Lect arm eth Amphilochius Chrysostom // ὁ προφήτης B* E 205

¹⁰ **45** {A} εἰσηλθὼν N A B D L^c W Δ Θ E Ψ 079 f¹ 28 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H P] Lect^{pt. AD}

36 Ἡρώτα ... κατεκλίθη Lk 11.37 **37** ἀλάβαστρον μύρου Mt 26.7; Mk 14.3 **37-38** κομίσασα ... μύρῳ Jn 12.3 **44** ὕδωρ ... πόδας Gn 18.4 **45** φίλημα ... ἔδωκας Ro 16.16; 1 Cor 16.20; 2 Cor 13.12; 1 Th 5.26; 1 Pe 5.14 **46** ἐλαίῳ ... ἤλειψας Ps 23.5

κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας· αὕτη δὲ μύρω ἤλειπεν τοὺς πόδας μου. **47** οὐ χάριν^j λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησεν πολὺ· ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ. **48** εἶπεν δὲ αὐτῇ, Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι. **49** καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Τίς οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν; **50** εἶπεν δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα, Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

Some Women Accompany Jesus

8 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καιρῷ καὶ αὐτὸς διώδευεν κατὰ πόλιν καὶ κώμην κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ, **2** καὶ γυναῖκές τινες αἱ ἦσαν τεθεραπευμένα ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν, Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνῆ, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἑπτὰ ἐξεληλύθει, **3** καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρώδου καὶ Σουσάννα καὶ ἕτεραι πολλαί, αἵτινες διηκόνουν αὐτοῖς¹ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Mk 4.1-9)

4 Συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτὸν εἶπεν διὰ παραβολῆς· **5** Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ. καὶ ἐν τῷ σπεῖρειν αὐτὸν

it^b. c. d. f. q. r¹ vg^{mss} syr^{hmg} cop^{sa^{mss}, bo^{pl}} arm eth slav Diatessaron^{arm^{mss}} Chrysostom; Ambrose // εἰσηλθεν L* f¹³ 157 1071 1243 Lect^{pt} it^a. aur. c. f² vg syr^o. h. pal cop^{sa^{mss}, bo^{pl}} geo Diatessaron^{syr, arm^{mss}} Amphilochius; Augustine TOB

¹ **3** {B} αὐτοῖς B D W Δ Θ f¹³ 28 157 180 597 700 892 1006 1071 1424 1505 Byz^{pt} [E F G H] Lect^{pt} it^c. d. (e). f. f². r¹ vg^{ww, st} syr^c. s. p. hmg. pal^{mss} geo² (Origen) Titus-Bostra; Ambrosiaster Augustine // αὐτῷ & A L Ψ f¹ 33 205 565 579 1241 1243 1292 1342 Byz^{pt} Lect^{pt}. AD it^a. aur. b. l. q vg^{cl} syr^h. pal^{mss} cop^{sa, bo} arm eth geo¹ slav Marcion^{acc. to Tertullian}; Ps-Cyprian

^j 47 C: NA^{mg} TR WH BJ NBS

48-49 Lk 5.20-21 **50** Ἡ πίστις ... εἰρήνην Lk 8.48; 17.19; 18.42

8.1 αὐτὸς ... θεοῦ Lk 4.43 **2-3** Mt 27.55-56; Mk 15.40-41; Lk 23.49

ὁ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό. **6** καὶ ἕτερον κατέπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα. **7** καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αὐτῶν ἀπέπνιξαν αὐτό. **8** καὶ ἕτερον ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν καὶ φυὲν ἐποίησεν καρπὸν ἑκατονταπλασίονα. ταῦτα λέγων ἐφώνει, Ὁ ἔχων ὠτα ἀκούειν ἀκουέτω.

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Mk 4.10-12)

9 Ἐπρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τίς αὕτη εἴη ἡ παραβολή. **10** ὁ δὲ εἶπεν, Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα **βλέποντες μὴ βλέπωσιν**
καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν.

The Parable of the Sower Explained

(Mt 13.18-23; Mk 4.13-20)

11 Ἔστιν δὲ αὕτη ἡ παραβολή· Ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. **12** οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν. **13** οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας οἱ ὅταν ἀκούσωσιν μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύουσιν καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται. **14** τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν. **15** τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ ἀκούσαντες τὸν λόγον κατέχουσιν καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.

8 Ὁ ἔχων ... ἀκουέτω Mt 11.15; 13.43; Mk 4.23; Lk 14.35 **10** βλέποντες ... συνιῶσιν Is 6.9-10 **11** Ὁ σπόρος ... θεοῦ I Pe 1.23 **12** πιστεύσαντες σωθῶσιν I Cor 1.21

A Light under a Vessel
(Mt 4.21-25)

16 Οὐδείς δὲ λύχνον ἄψας καλύπτει αὐτὸν σκεύει ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας τίθησιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσιν τὸ φῶς. **17** οὐ γάρ ἐστιν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερόν γενήσεται οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ μὴ γνωσθῆ καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ. **18** βλέπετε οὖν πῶς ἀκούετε· ὅς ἂν γὰρ ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὅς ἂν μὴ ἔχη, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

The Mother and Brothers of Jesus
(Mt 12.46-50; Mk 3.31-35)

19 Παρεγένετο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον. **20** ἀπηγγέλη δὲ αὐτῷ, Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω ἰδεῖν θέλοντές σε. **21** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες.

The Calming of a Storm
(Mt 8.23-27; Mk 4.35-41)

22 Ἐγένετο δὲ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἐνέβη εἰς πλοῖον καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης, καὶ ἀνήχθησαν. **23** πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσεν. καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην καὶ συνεπληροῦντο καὶ ἐκινδύνευον. **24** προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν λέγοντες, Ἐπιστάτα ἐπιστάτα, ἀπολλύμεθα. ὁ δὲ διεγερθεὶς ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο καὶ ἐγένετο γαλήνη. **25** εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ποῦ ἡ πίστις ὑμῶν; φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

The Healing of the Gerasene Demoniac

(Mt 8.28-34; Mk 5.1-20)

26 Καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γερασηνῶν², ἥτις ἐστὶν ἀντιπέρα τῆς Γαλιλαίας. **27** ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν ὑπήντησεν ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως ἔχων δαιμόνια καὶ χρόνῳ ἱκανῷ οὐκ ἐνεδύσατο ἱμάτιον καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν. **28** ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀνακράζας προσέπεσεν αὐτῷ καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; δέομαί σου, μὴ με βασανίσῃς. **29** παρήγγειλεν γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηπάκει αὐτὸν καὶ ἐδεσμεύετο ἀλύσει-σιν καὶ πέδαις φυλασσόμενος καὶ διαρρήσων τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαιμονίου εἰς τὰς ἐρήμους. **30** ἐπηρώτησεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Τί σοι ὄνομά ἐστιν; ὁ δὲ εἶπεν, Λεγιών, ὅτι εἰσῆλθεν δαιμόνια πολλὰ εἰς αὐτόν. **31** καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν.

32 Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένη ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. **33** ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους, καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπεπνίγη. **34** ἰδόν-τες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγονός ἐφυγον καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. **35** ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἀνθρώπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξῆλθεν ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐφοβήθησαν. **36** ἀπήγγειλαν δὲ

² **26** {C} Γερασηνῶν (see Mk 5.1) Ɔ⁷⁵ B D it^a.aur. b. c. d. e. f. 11². l. q. r¹ vg syr^{hmg} cop^{sa}. bo^{ms} mss^{acc.} to Origen mss^{acc.} to Titus-Bostra // Γεργεσηνῶν (see 8.37 mg) K L Θ Ξ f¹ 33 157 205 579 700^{ixi} 1241 1342 syr^{pol} cop^{bo} arm eth geo slav^{ms} Diatessaron^{am} Origen Titus-Bostra Epiphanius Cyril^{iem} Hesychius TOB // Γαδαρηνῶν (see Mt 8.28) A W Δ Ψ f¹³ 28 180 565 597 700^{vr}. 892 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H] (Lect in verse 27 ἐξελθόντι ... εἰς τὴν χώραν Γαδαρηνῶν for ἐπὶ τὴν γῆν) syr^c. s. p. h slav^{ms} Diatessaron^{syr} mss^{acc.} to Origen mss^{acc.} to Titus-Bostra

αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθεὶς. **37** καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γερασηνῶν³ ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο· αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον ὑπέστρεψεν. **38** ἐδεῖτο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέλυσεν δὲ αὐτὸν λέγων, **39** Ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ διηγοῦ ὅσα σοι ἐποίησεν ὁ θεός. καὶ ἀπῆλθεν καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

Jairus' Daughter and the Woman Who Touched Jesus' Garment
(Mt 9.18-26; Mk 5.21-43)

40 Ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν τὸν Ἰησοῦν ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος· ἦσαν γὰρ πάντες προσδοκῶντες αὐτόν. **41** καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἀνὴρ ᾧ ὄνομα Ἰαΐρος καὶ οὗτος ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχεν, καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας [τοῦ] Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, **42** ὅτι θυγάτηρ μονογενῆς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα καὶ αὐτὴ ἀπέθνησεν.

Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτὸν οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν. **43** καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ρύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἥτις [ἰατροῖς] προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον⁴ οὐκ ἴσχυσεν ἀπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι, **44** προσελθοῦσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέ-

³ **37** {C} Γερασηνῶν (see 8.26; Mk 5.1) Ɔ75 B C* D 579 it^a. aur. b. c. d. f. ff². i. q. r¹ vg cop^{sa} mss^{acc.} to Origen mss^{acc.} to Titus-Bostra // Γεργεσηνῶν (see 8.26 mg) Ɔ² Γεργεσηνῶν) L P Θ f¹ f¹³ 33 157 205 700^{lat} 1071 1241 1342 syr^{pal} cop^{bn} arm eth geo slav^{mss} Diatessaron^{arm} Origen Titus-Bostra Hesychius TOB // Γαδαρηνῶν (see Mt 8.28) Ɔ¹ A W Δ Ψ^r 28 180 565 597 700^{v.r.} 892 1006 1010 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H] 1127 1253 1524 1547 1890 l^{AD} syr^{c.} s. p. h slav^{mss} Diatessaron^{yr} mss^{acc.} to Origen mss^{acc.} to Titus-Bostra Basil

⁴ **43** {C} ἥτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον (see Mk 5.26) Ɔ² A L W Δ Θ Ξ f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 (579 ἀναλώσασα) 597 (700 ἀπάντα βίον) 892 1006 (1010 εἰς ἰατρούς) 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E G H P] Lect it^a. f. r¹ vg^{mss} slav^{mss} Ambrose Chromatius Jerome // ἥτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον αὐτῆς (Ɔ² 1071 ἐαυτῆς) C Ψ 157 1424 1890 1950 it^{aur.} b. c. ff². i. q vg syr^{(c).} p. h. (pal^{mss}) (cop^{bn}) eth slav^{mss} Origen^{lat}; Jerome Augustine // ἥτις Ɔ² B (D) (it^d) syr^{(s).} pal^{mss} cop^{sa} arm geo Origen NIV REB EU BJ

δου⁵ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς. **45** καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Τίς ὁ ἀψάμενός μου; ἀρνούμενων δὲ πάντων εἶπεν ὁ Πέτρος⁶, Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσίν σε καὶ ἀποθλίβουσιν⁷. **46** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἦψατό μού τις, ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξεληλυθυῖαν ἀπ' ἐμοῦ. **47** ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθεν, τρέμουσα ἦλθεν καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ δι' ἦν αἰτίαν ἤψατο αὐτοῦ ἀπήγγειλεν ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα. **48** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Θυγάτηρ, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

49 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχεταιί τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου λέγων ὅτι Τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου· μηκέτι⁸ σκύλλε τὸν διδάσκαλον. **50** ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας ἀπεκρίθη αὐτῷ, Μὴ φοβοῦ, μόνον πιστεύσον, καὶ σωθήσεται. **51** ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν

⁵ **44** {B} ὄπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου (see Mt 9.20) $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ A B C L W Δ Θ Ξ f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H P] *Lect* it^{aur.} (b). c. f. q vg syr^{c. s. p. h. pal} arm geo slav (Diatessaron^{arm}) Titus-Bostra Cyril // ὄπισθεν ἤψατο (see Mk 5.27) it^{a. ff². l. r¹} Marcion // ἤψατο τοῦ κρασπέδου Ψ 1071 eth Origen^{lat} // ἤψατο D it^d

⁶ **45** {B} Πέτρος $\mathfrak{P}^{75}$ B 700* syr^{c. s. pal} cop^{sa} geo Diatessaron Origen^{vid} // Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ (see Mk 5.31) $\aleph$ A C* D L P W Θ Ξ f^1 f^{13} 33 157 205 579 892 1071 1241 1342 1424 *Lect*^{m. AD} // Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ (see Mk 5.31) C³ Δ Ψ 28 180 565 597 700^c 1006 1010 1243 1292 1505 Byz [E G H] *Lect*^m arm slav Chrysostom (οἱ σὺν αὐτῷ or μετ' αὐτοῦ it^{a. aur. b. c. d. f. ff². l. q. r¹} vg syr^{p. h} cop^{bo} eth EU)

⁷ **45** {B} καὶ ἀποθλίβουσιν $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ B L f^1 157 (205 θλίβουσιν) 1241 syr^{pal^{ms}} cop^{sa. bo} arm Origen^{lat} Gregory-Nyssa Cyril // καὶ ἀποθλίβουσιν καὶ λέγεις, Τίς ὁ ἀψάμενός μου A C³ (C* τί) W Δ Θ Ξ f^{13} 33 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E (G ἀποθλίβουσίν σε) H P] *Lect* syr^(s) (c). p. h. pal^{ms} cop^{bo^{ms}} eth slav Chrysostom // καὶ ἀποθλίβουσιν καὶ λέγεις, Τίς μου ἤψατο (see Mk 5.31) D Ψ 28 1387 1866 1890 it^{aur. c. d. f} vg geo Diatessaron^{arm} // καὶ λέγεις, Τίς μου ἤψατο 1071 it^{a. b. ff². l. q. r¹} vg^{ms} (Diatessaron^{syr}) Optatus Ambrose Augustine

⁸ **49** {B} μηκέτι $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ B D 579 it^d syr^{h^{with} * . pal} cop^{sa} eth Epiphanius; Augustine // μέ A C L W Δ Θ Ξ f^1 f^{13} 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E H P] *Lect* it^{a. aur. c. e. f. ff². l. q. r¹} vg syr^{c. s. p} cop^{bo} arm geo slav Chrysostom; Ambrose

οἰκίαν οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν τινα σὺν αὐτῷ εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα. **52** ἔκλαιον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. ὁ δὲ εἶπεν, Μὴ κλαίετε, οὐ γὰρ ἀπέθανεν ἀλλὰ καθεύδει. **53** καὶ κατεγέλων αὐτοῦ εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν. **54** αὐτὸς δὲ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς ἐφώνησεν λέγων, Ἡ παῖς, ἔγειρε. **55** καὶ ἐπέστρεψεν τὸ πνεῦμα αὐτῆς καὶ ἀνέστη παραχρῆμα καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν. **56** καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

The Mission of the Twelve
(Mt 10.5-15; Mk 6.7-13)

9 Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα¹ ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια καὶ νόσους θεραπεύειν **2** καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ ἰᾶσθαι [τοὺς ἀσθενεῖς]², **3** καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδόν, μήτε ράβδον μήτε πῆραν μήτε ἄρτον μήτε ἀργύριον μήτε [ἀνά] δύο³ χιτῶνας ἔχειν. **4** καὶ εἰς ἣν ἂν οἰκίαν

¹ **1** {B} δώδεκα (see Mk 6.7) Ƴ⁷⁵ A B D W Δ f¹ 28 205 565 597 700 1292 Byz 1292^{1/2} 1563^{1/2} 1859^{1/2} 11552^{1/2} it^d (syr^c, s. p cop^{sa}ms δώδεκα αὐτοῦ) cop^{sa}ms geo Marcion^{acc. to Adamantius gr} // μαθητὰς αὐτοῦ 1384^{1/2} 1672^{1/2} 1770^{1/2} 1813^{1/2} 1890^{1/2} 11223^{1/2} // δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ (see Mt 10.1) C³ E F H 157 180 1006 1010 1505 Lect it^h, ff², l. q. r¹ vg^{ms} slav (Marcion^{acc. to Adamantius lat}) Eusebius // δώδεκα ἀποστόλους Ʋ C* L Θ Ξ Ψ 070 f¹³ 579 33 892 1071 1241 1243 1342 1424 it^a, aur. c. e. f vg syr^h, pal cop^{bo} arm eth

² **2** {C} ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενεῖς Ʋ A D L Ξ Ψ (070 ἰᾶσασθαι) f¹ 33 157 205 579 1071 1241 it^a, aur. b. c. d. e. ff², l. q. r¹ vg arm (eth) geo // ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας C W Δ Θ f¹³ 28 180 565 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 (1424 ἀσθενοῦντας θεραπεύειν) 1505 Byz [E F H] Lect slav // ἰᾶσθαι πάντα τοὺς ἀσθενοῦντας 407 435 it^l // ἰᾶσθαι B syr^c, s. Marcion^{acc. to Adamantius} EU

³ **3** {C} ἀνά δύο A C³ D W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E H] Lect it^d Basil // δύο (see Mt 10.10; Mk 6.9) Ʋ B C* F L Ξ 070 579 1241 1342 1547 it^a, aur. b. c. e. f. ff², l. q. r¹ vg arm eth geo slav

52 Μὴ κλαίετε Lk 7.13 **54** Ἡ παῖς, ἔγειρε Lk 7.14 **56** ὁ δὲ παρήγγειλεν ... γεγονός Mk 7.36; Lk 5.14

9.4 Lk 10.5-7

εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε. **5** καὶ ὅσοι ἂν μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης τὸν κοριορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάσσετε εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς. **6** ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.

Herod's Anxiety
(Mt 14.1-12; Mk 6.14-29)

7 Ἦκουσεν δὲ Ἡρώδης ὁ τετραάρχης τὰ γινόμενα πάντα καὶ διηπόρει διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπὸ τινῶν ὅτι Ἰωάννης ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, **8** ὑπὸ τινῶν δὲ ὅτι Ἡλίας ἐφάνη, ἄλλων δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. **9** εἶπεν δὲ Ἡρώδης, Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα· τίς δὲ ἐστὶν οὗτος περὶ οὗ ἀκούω τοιαῦτα; καὶ ἐζήτει ἰδεῖν αὐτόν.

The Feeding of the Five Thousand
(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Jn 6.1-14)

10 Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν. καὶ παραλαβὼν αὐτούς ὑπεχώρησεν κατ' ἰδίαν εἰς πόλιν καλουμένην Βηθσαϊδᾶ⁴. **11** οἱ δὲ ὄχλοι γνόντες ἠκολούθησαν αὐτῷ· καὶ ἀποδεξάμενος αὐτούς ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς χρεῖαν ἔχοντας θεραπείας ἴατο. **12** Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν· προσελθόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπαν αὐτῷ, Ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα πορευθέντες

⁴ **10** {B} εἰς πόλιν καλουμένην Βηθσαϊδᾶ (Ψ⁷⁵ Βηθσαϊδᾶ) **Κ**¹ B L **Ξ*** 33 (sy^r) cop^{sa, bo} // εἰς κώμην λεγομένην Βηθσαϊδᾶ D (it^d) // εἰς τόπον ἔρημον (see Mt 14.13; Mk 6.32) **Κ**² 157 (1241 ἔρημον τόπον) sy^r // εἰς κώμην καλουμένην Βηθσαϊδᾶν εἰς τόπον ἔρημον Θ (1342 πόλιν for κώμην and omit second εἰς) it¹ // εἰς τόπον καλούμενον Βηθσαϊδᾶ Ψ (it^{a, sur, b, c, e, f, ff, l, q} vg cop^{bo, mss} τόπον ἔρημον) // εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης Βηθσαϊδᾶ(v) (A f¹³ 565 176 ἔρημον τόπον) C W Δ **Ξ**^c (f¹ 205 700 omit ἔρημον) 28 180 597 892 1006 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H (N Βηθσαϊδᾶ)] Lect sy^{r(p), h} (arm) (eth) (geo) slav // omit 1010 (579 omit καὶ παραλαβὼν ... Βηθσαϊδᾶ)

5 Lk 10.10-11; Ac 13.51 **7-8** τὸ λέγεσθαι ... ἀνέστη Mt 16.14; Mk 8.28; Lk 9.19
9 ἐζήτει ... αὐτόν Lk 23.8

εἰς τὰς κύκλω κόμας καὶ ἀγρούς καταλύσωσιν καὶ εὐρωσιν ἐπισιτισμόν, ὅτι ὦδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν. **13** εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. οἱ δὲ εἶπαν, Οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ ἄρτοι πέντε καὶ ἰχθύες δύο, εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν εἰς πάντα τὸν λαὸν τοῦτον βρώματα. **14** ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι. εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, Κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας [ὡσεὶ] ἀνὰ πενήκοντα. **15** καὶ ἐποίησαν οὕτως καὶ κατέκλιναν ἅπαντας. **16** λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ κατέκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παραθεῖναι τῷ ὄχλῳ. **17** καὶ ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες, καὶ ἦρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων κόφινοι δώδεκα.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-19; Mk 8.27-29)

18 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον κατὰ μόνας συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων, Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι; **19** οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπαν, Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. **20** εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Πέτρος δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ.

Jesus Foretells His Death and Resurrection

(Mt 16.20-28; Mk 8.30-9.1)

21 Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς παρήγγειλεν μηδενὶ λέγειν τοῦτο **22** εἰπὼν ὅτι Δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. **23** Ἐλεγεν δὲ πρὸς πάντας, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔρχεσθαι, ἀρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. **24** ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ

17 2 Kgs 4.44 19 Lk 9.7-8 20 Ὑμεῖς ... θεοῦ Jn 6.68-69 22 Δεῖ ... ἐγερθῆναι Mt 16.21; 20.18-19; Mk 8.31; 10.33-34 23 Εἴ τις θέλει ... μοι Mt 10.38; Lk 14.27 24 Mt 10.39; Lk 17.33; Jn 12.25

σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ οὗτος σώσει αὐτήν. **25** τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθείς; **26** ὅς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους⁵, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. **27** λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσὶν τινες τῶν αὐτοῦ ἐστηκότων οἱ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

The Transfiguration of Jesus
(Mt 17.1-8; Mk 9.2-8)

28 Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτῶ [καὶ] παραλαβὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. **29** καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἕξαστράπτων. **30** καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας, **31** οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἤμελλεν πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ. **32** ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὑπνῷ· διαγρηγορήσαντες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ. **33** καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Ἐπιστάτα, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοὶ καὶ μίαν Μωϋσεῖ καὶ μίαν Ἡλίᾳ, μὴ εἰδὼς ὃ λέγει. **34** ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος ἐγένετο νεφέλη καὶ ἐπεσκίαζεν αὐτούς· ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν νεφέλην. **35** καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα,

⁵ **26** {A} λόγους (see Mk 8.38) Ɔ⁴⁵, 75^{vid} K A B C L W Δ Θ Ξ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{aur. b. c. f. ff². q. r¹} vg syrs^{p. b} cop^{sa. b¹} arm eth geo slav Origen^{1/2} Eusebius Basil; Ambrose // omit D it^{a. d. e. 1} syr^c Origen^{1/2}

26 Mt 10.33; Lk 12.9; 2Tm 2.12 **31** τὴν ... Ἱερουσαλήμ Lk 9.22; 13.33 **32** εἶδον ... αὐτοῦ Jn 1.14; 2Pe 1.16

Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἐκλελεγμένος⁶, αὐτοῦ ἀκούετε. **36** καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν εὐρέθη Ἰησοῦς μόνος. καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν ἑώρακαν.

The Healing of a Boy with an Unclean Spirit
(Mt 17.14-18; Mk 9.14-27)

37 Ἐγένετο δὲ τῇ ἐξῆς ἡμέρα κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους συνήνητησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. **38** καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἐβόησεν λέγων, Διδάσκαλε, δέομαί σου ἐπιβλέψαι ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενής μοί ἐστιν, **39** καὶ ἰδοὺ πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν καὶ ἐξαίφνης κράζει καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ συντριβὸν αὐτόν· **40** καὶ ἐδεήθη τῶν μαθητῶν σου ἵνα ἐκβάλωσιν αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν. **41** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν; προσάγαγε ὧδε τὸν υἱόν σου. **42** ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον καὶ συνεσπάραξεν· ἐπετίμησεν δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. **43** ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ.

Jesus Again Foretells His Death
(Mt 17.22-23; Mk 9.30-32)

Πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίει εἶπεν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, **44** Θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς

⁶ **35** {B} ἐκλελεγμένος ℣^{45, 75} R B L (Θ 1 / 547 ἐκλεκτός) Ξ 579 892 1241 1342 it^a aur. it^{2, 1} vg^a syr^s. h^{mg} cop^{sa, bo} arm (eth) // ἀγαπητός (see Mk 9.7) A C* W Δ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H P] / 253 / 292 / 1552 it^{b, c, e, f, q} vg^{cl, ww} syr^{c, p, h, pal} geo slav Marcion^{acc, to} Tertullian, Epiphanius Cyril; Tertullian Ambrose // ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα (see 3.22; Mt 3.17; 17.5; Mk 9.7) C³ D Ψ Lect it^d (cop^{bo/ms})

35 Οὗτός ... ἐκλελεγμένος Ps 2.7; Is 42.1; Mt 3.17; 12.18; Mk 1.11; Lk 3.22; 2 Pe 1.17
44 ὁ γὰρ ... ἀνθρώπων Lk 18.32

χειρας ἀνθρώπων. **45** οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο καὶ ἦν παρακεκαλυμμένοι ἀπ' αὐτῶν ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτό, καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

Who is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Mk 9.33-37)

46 Εἰσῆλθεν δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν. **47** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἰδὼς⁷ τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος παιδίον ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ **48** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὃς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἂν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με· ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων οὗτός ἐστιν μέγας.

He Who is Not against You is for You

(Mk 9.38-40)

49 Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰωάννης εἶπεν, Ἐπιστάτα, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια καὶ ἐκωλύομεν⁸ αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν. **50** εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Μὴ κωλύετε· ὃς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

51 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον ἐστήρισεν τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ. **52** καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσ-

⁷ **47** {C} εἰδὼς **κ** **B** **F** 597 700 1424 168 176 1673 1813 11223 *cop^{sa} arm eth geo slav* // ἰδὼν **A** **C** **D** **L** **W** **Δ** **Θ** **Ξ** **Ψ** 0115 *f*¹³ 28 33 157 180 565 579 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 *Byz* [E G H] *Lect it^a, aur. b, c, d, e, f, ff², l, q, r¹* vg *cop^{bo}* (Origen); Jerome // γνούς *f*¹ 205

⁸ **49** {B} ἐκωλύομεν (*see* Mk 9.38) **ϣ**^{75vid} **κ** **B** **L** **Ξ** 157 579 892 1241 *it^a, b, e, l* *geo* // ἐκωλύσαμεν **A** **C** **D** **W** **Δ** **Θ** **Ψ** *f*¹ *f*¹³ 28 33 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H] *Lect it^{aur. c, d², f, q, r¹}* vg *arm eth slav Optatus B TI?*

ώπου αὐτοῦ. καὶ πορευθέντες εἰσηλθον εἰς κώμην Σαμαριτῶν ὡς
 ἐτοιμάσαι αὐτῶ· **53** καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον
 αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ. **54** ἰδόντες δὲ οἱ
 μαθηταὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης εἶπαν, Κύριε, θέλεις εἶπωμεν
 πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς;⁹
55 στραφεῖς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς.¹⁰ **56** καὶ ἐπορεύθησαν
 εἰς ἑτέραν κώμην.

The Would-be Followers of Jesus

(Mt 8.19-22)

57 Καὶ πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ εἶπέν τις πρὸς αὐτόν,
 Ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ. **58** καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ
 Ἰησοῦς, Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ
 οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει
 ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. **59** Εἶπεν δὲ πρὸς ἕτερον, Ἀκολουθεῖ
 μοι. ὁ δὲ εἶπεν, [Κύριε,]¹¹ ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον
 θάψαι τὸν πατέρα μου. **60** εἶπεν δὲ αὐτῷ, Ἄφες τοὺς νεκροὺς

⁹ **54** {B} αὐτούς $\mathfrak{P}^{45,75}$ $\aleph$ B L Ξ 157 579 700* 1241 1342 *it*^{aur. c. 1} *vg* *syr*^{c. s}
cop^{sa. bopt} *arm* *geo*¹ Diatessaron Cyril; Jerome // αὐτούς ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησεν
 A C D W Δ Θ Ψ *f*¹ *f*¹³ 28 33 180 205 565 597 700^c 1006 1010 1071 1243
 1292 1424 1505 *Byz* [E G H] *Lect* (I 68 I 1223 Ἰωάννης for Ἡλίας) *it*^{d. f} *syr*^{p. h pal}
cop^{bopt} *geo*² *slav* Basil (Chrysostom) // αὐτούς ὡς Ἡλίας ἐποίησεν 892 *it*^{a. b. (c). q. r}
vg^{mss} (Ambrosiaster) Gaudentius Augustine

¹⁰ **55-56** {A} αὐτοῖς. $\mathfrak{P}^{45,75}$ $\aleph$ A B C L W Δ Ξ Ψ 28 33 157 565 892 1010
 1071 (1241 αὐτούς) 1342 1424 *Byz*^m [E G H] *Lect*^m. AD 1/3 *it*¹ *vg*st *syr*^c *cop*^{sa. bopt}
eth^{pp} *slav*^{mss} // αὐτοῖς καὶ εἶπεν, Οὐκ οἶδατε ποίου πνεύματός ἐστε D *it*^d *geo*
 (Epiphanius) Chrysostom Theodore^{vid} // αὐτοῖς καὶ εἶπεν, Οὐκ οἶδατε οἴου
 πνεύματός ἐστε ὑμεῖς. **56** ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν ψυχὰς
 ἀνθρώπων ἀπολέσαι ἀλλὰ σῶσαι. (with minor variants) K Θ *f*¹ *f*¹³ 180
 205 597 700 1006 1243 1292 1505 *Byz*^{pt} *Lect*^m. AD 2/3 *it*^{a. aur. b. c. e. f. q. r} *vg*^{cl. ww} *syr*^{c. p.}
h. pal *cop*^{sa. bopt} (ethTH) *slav*^{mss} Ambrosiaster Ambrose // αὐτοῖς καὶ εἶπεν **57** [sic]
 καὶ πορευομένων αὐτῶν εἶπέν τις πρὸς αὐτόν, Οὐκ οἶδατε ποίου πνεύματός
 ἐστε· ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι ἀλλὰ
 σῶσαι. ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ, κύριε. 579

¹¹ **59** {C} κύριε (see Mt 8.21) $\mathfrak{P}^{45,75}$ $\aleph$ A B² C L W Δ Θ Ξ Ψ 0181 *f*¹ *f*¹³ 28
 33 157 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342

θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς, σὺ δὲ ἀπελευθὼν διάγγελλε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. **61** Εἶπεν δὲ καὶ ἕτερος, Ἀκολουθήσω σοι, κύριε· πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου. **62** εἶπεν δὲ [πρὸς αὐτὸν] ὁ Ἰησοῦς¹², Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω¹³ εὐθετός ἐστιν τῆ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

The Mission of the Seventy-two

10 Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ κύριος ἑτέρους ἑβδομήκοντα [δύο]¹ καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο [δύο] πρὸ προσώπου

1424 1505 Byz [E G H N^{vid}] *Lect* it^a, aur. b. c. e. f. l. q. r¹ vg syr^c, p. h. pal cop^{sa, bo} arm eth geo slav Basil // omit B* D 180 it^d syr REB EU BJ TOB

¹² **62** {C} εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς κ L Ξ f¹ 33 157 205 1241 1243 1342 1859 1866 1890 (11016) it^a, (aur), (b), c. f. (l), r¹ (vg) cop^{sa^{ms}, bo?} arm eth^(TH) slav^{ms} (Chromatius) (Speculum) // εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν A C W (Δ omit ὁ Ἰησοῦς) Θ Ψ f¹³ 28 180 565 579 597 892 1006 1010 1071 1292 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^a syr^h cop^{sa^{ms}, bo?} slav^{ms} // ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ D it^(d), c // εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς ϣ^{45, 75} B 0181 700 cop^{sa^{ms}} geo NIV

¹³ **62** {C} ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω (ϣ⁷⁵ 0181 ἐπιβάλλων) B f¹ 180 205 1751 11016 arm geo (Ptolemy and Valentinus^{acc. to Irenaeus}) Origen^(gr), lat 3/8 (Didymus) (Cyril^{2/3}); (Tertullian) Optatus^{vid} Ambrose Jerome^{vid} Augustine Quodvultdeus^{1/2} // ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω κ (A L W Θ ἐπιβάλλων) C Δ Ξ Ψ f¹³ 28 33 157 565 579 597 700 (892 στραφεῖς for βλέπων) 1006 1010 1071 1241 1243 (1292 βαλὼν) 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect*^{pt, AD} (*Lect*^{pt} στραφεῖς for βλέπων) it^{aur, l, r¹} vg syr^{c, s, p, h, pal} cop^{(sa), bo^(mss)} slav Basil (Cyril^{1/3}) Origen^{lat 5/8} (Chrysostom); Speculum LB // εἰς τὰ ὀπίσω βλέπων καὶ ἐπιβάλλων τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον ϣ^{45vid} D it^{(a), (b), c, d, e, (l), q} Clement; Cyprian Hilary^{vid} Zeno Chromatius Quodvultdeus^{1/2}

¹ 1 {C} δύο (see 10.17) ϣ⁷⁵ B D 0181 it^{a, aur, b, c, d, e, l} vg syr^{c, s} cop^{sa, bo^{ms}} arm geo Diatessaron Adamantius Apostolic Constitutions; Ambrosiaster Augustine // μαθητάς *Lect* (syr^{pal}) // omit κ A C L W Δ Θ Ξ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] / 292 / 387 / 514 / 1552 it^{f, q, r¹?} syr^{n, h} cop^{bo} eth slav Marcion^{acc. to Tertullian} Irenaeus^{lat} Clement Origen^{gr, lat} Eusebius Basil Cyril Theodoret; Tertullian Ambrose^{vid} Jerome NRSV

61 πρῶτον ... μου 1 Kgs 19.20

10.1 ἀπέστειλεν ... δύο Mk 6.7

αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἤμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι. **2** ἔλεγεν δὲ πρὸς αὐτούς, Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐργάτας ἐκβάλη εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ. **3** ὑπάγετε· ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων. **4** μὴ βαστάζετε βαλλάντιον, μὴ πήραν, μὴ ὑποδήματα, καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε. **5** εἰς ἣν δ' ἂν εἰσέλθητε οἰκίαν,^a πρῶτον λέγετε, Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ. **6** καὶ ἐὰν ἐκεῖ ἦ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαήσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μή γε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει. **7** ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε ἐσθίοντες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν. **8** καὶ εἰς ἣν ἂν πόλιν εἰσέρχησθε καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν **9** καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς καὶ λέγετε αὐτοῖς, Ἦγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. **10** εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέλθητε καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς εἶπατε, **11** Καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας ἀπομασσόμεθα ὑμῖν· πλὴν τοῦτο γινώσκετε ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. **12** λέγω ὑμῖν ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Woes to Unrepentant Cities

(Mt 11.20-24)

13 Οὐαὶ σοι, Χοραζὶν, οὐαὶ σοι, Βηθσαϊδᾶ· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γινόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμενοι μετενόησαν. **14** πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν. **15** καὶ σύ, Καφαρναούμ,

^a 5 NO C: WH

2 Mt 9.37-38 Ὁ μὲν ... πολὺς Jn 4.35 **4-11** Mt 10.7-14 **4** Lk 9.3 μηδένα ... ἀσπάσησθε 2 Kgs 4.29 **7** Lk 9.4 ἄξιός ... αὐτοῦ 1 Tm 5.18; 1 Cor 9.6-14 **8** ἐσθίετε ... ὑμῖν 1 Cor 10.27 **10-11** Lk 9.5 **11** Καὶ τὸν κονιορτὸν ... ὑμῖν Ac 13.51; 18.6 **12** Mt 10.15 λέγω ... ἔσται Mt 11.24 Σοδόμοις ... ἀνεκτότερον Gn 19.24-25 **13-14** Τύρῳ καὶ Σιδῶνι Is 23; Eze 26-28; Jl 3.4-8; Am 1.9-10; Zch 9.2-4

μὴ ἕως οὐρανοῦ ὑψωθήσῃ;
ἕως τοῦ ἄδου καταβήσῃ².

16 Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.

The Return of the Seventy-two

17 Ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἐβδομήκοντα [δύο]³ μετὰ χαρᾶς λέγοντες, Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου. **18** εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. **19** ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ. **20** πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται, χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

The Rejoicing of Jesus

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

21 Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο [ἐν] τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ⁴ καὶ εἶπεν, Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς

² **15** {C} καταβήσῃ (see Is 14.15; Mt 11.23) ℱ⁷⁵ B D 579 1342 it^d syr^{c,s} arm eth geo // καταβιβασθήσῃ ℱ⁴⁵ Ⲙ A C L W Δ Θ Ξ Ψ 0115 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G N] Lect it^{a,aur,b,c,e,f,i,l,q,r¹} vg syr^{p,h} cop^{sa,bo} slav REB EU LB BTI

³ **17** {C} δύο (see 10.1) ℱ^{45vid,75} B D it^{a,aur,b,c,d,e,l} vg syr^{s,hmg} cop^{sa,bo} arm geo Diatessaron Adamantius Apostolic Constitutions; (Ambrosiaster) Augustine // μαθηταί 1243 // omit Ⲙ A C L W Δ Θ Ξ Ψ 0115 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G N] Lect it^{f,i,q} syr^{c,p,h,pal} cop^{bo} eth slav Irenaeus^{lat} Hippolytus^{arab} Clement Origen Eusebius Chrysostom NRSV

⁴ **21** {C} ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ (ℱ⁷⁵ B omit ἐν) Ⲙ D Ξ 1241 it^{a,b,d,i,l} (it^{aur} vg Augustine^{2/3} omit ἐν) syr^{c,s} cop^{sa,bo} // ἐν τῷ πνεύματι ℱ^{45vid} 157 (Diatessaron^{arm}) // τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς A W Δ Ψ (0115 892 ἐν τῷ πνεύματι) (N f¹³ 1505 1547^{1/2} ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι) 28 180 205 565 597 700 1006 1010

15 ἕως ... καταβήσῃ Is 14.13, 15 **16** Mt 10.40; Jn 5.23; 15.23 **18** τὸν ... πεσόντα Jn 12.31; Re 12.8-9 ἐκ ... πεσόντα Is 14.12 **19** τοῦ πατεῖν ... ὄφρων Gn 3.15; Ps 91.13; Mk 16.18 οὐδὲν ... ἀδικήσῃ Mt 16.18 **20** πνεύματα ... ὑποτάσσεται Mt 7.22 τὰ ὀνόματα ... οὐρανοῖς Ex 32.32; Php 4.3; Re 3.5

γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου. **22** Πάντα⁵ μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ οὐδεὶς γινώσκει τίς ἐστὶν ὁ υἱὸς εἰ μὴ ὁ πατήρ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ πατήρ εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. **23** Καὶ στραφεῖς πρὸς τοὺς μαθητὰς κατ' ἰδίαν εἶπεν, Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε. **24** λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφητῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

The Good Samaritan

25 Καὶ ἰδού νομικός τις ἀνέστη ἐκπειράζων αὐτὸν λέγων, Διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; **26** ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις; **27** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης [τῆς] καρδίας σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύϊ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. **28** εἶπεν δὲ αὐτῷ, Ὅρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποιεῖ καὶ ζήση. **29** ὁ δὲ θέλων δικαιοῦσαι ἑαυτὸν εἶπεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Καὶ τίς ἐστὶν μου πλησίον; **30** ὑπολαβὼν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν,

1243 1292 1342 1424 Byz [E G H] *Lect* it^f.⁽⁴⁾ (syr^{palms}) slav (Clement) Basil Cyril // τῷ πνεύματι τῷ ἀγίῳ ὁ Ἰησοῦς C 1 1253 1524^{1/2} 1547^{1/2} syr^h // ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀγίῳ (L 33 ἐν τῷ πνεύματι) Θ 579 1071 syr^p. pal^{ms} cop^{bo}ms^s arm eth^{op} geo (it^c. e. 11². r¹ vg^{ms} Augustine^{1/3} ἐν τῷ πνεύματι)

⁵ **22** {A} πάντα (see Mt 11.27) ʒ45vid.75 ʒ B D L ʒ 070 f¹ f¹³ 33 205 579 700 892 1241 1243 1342 1424 it^a. aur. b. d. e vg syr^c. s cop^{sa}. bo arm eth geo slav^{ms} Cyril // καὶ στραφεῖς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπεν, Πάντα (see 10.23) A C W Δ Θ Ψ (0115 στραφεῖς δέ) 28 157 180 565 597 1006 1010 1292 1505 Byz [E G (H 1071 μαθητὰς αὐτοῦ) N] itⁿ². r. 1 (it^c. f. q. r¹ μαθητὰς αὐτοῦ) syr^p. h cop^{bo}ms^s slav^{ms}

21 ἀπέκρυψας ... νηπίοις I Cor 1.26-28 **22** Πάντα ... μου Jn 3.35 οὐδεὶς ... μὴ ὁ υἱὸς Jn 10.15 **23** Μακάριοι ... βλέπετε Mt 13.16 **24** I Pe 1.10 **25** νομικός ... αὐτόν Mt 22.35 Διδάσκαλε ... κληρονομήσω Mt 19.16; Mk 10.17; Lk 18.18 **27** Ἀγαπήσεις ... ἰσχύϊ σου Dt 6.5; 10.12; Jos 22.5 (Mt 22.37; Mk 12.33) τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν Lv 19.18 (Mt 19.19; 22.39; Mk 12.31; Ro 13.9; Ga 5.14; Jas 2.8) **28** τοῦτο ... ζήση Lv 18.5; Ro 10.5; Ga 3.12

Ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχὼ καὶ λησταῖς περιέπεσεν, οἳ καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον ἀφέντες ἡμιθανῆ. **31** κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν· **32** ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης [γενόμενος] κατὰ τὸν τόπον ἔλθων καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθεν. **33** Σαμαρίτης δὲ τις ὁδεύων ἦλθεν κατ' αὐτὸν καὶ ἰδὼν ἐσπλαγχνίσθη, **34** καὶ προσελθὼν κατέδθησεν τὰ τραύματα αὐτοῦ ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον, ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. **35** καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐκβαλὼν ἔδωκεν δύο δηνάρια τῷ πανδοχεῖ καὶ εἶπεν, Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ, καὶ ὅ τι ἂν προσδαπανήσης ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανάρχεσθαί με ἀποδώσω σοι. **36** τίς τούτων τῶν τριῶν πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστάς; **37** ὁ δὲ εἶπεν, Ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ. εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πορεύου καὶ σὺ ποιεῖ ὁμοίως.

Visiting Martha and Mary

38 Ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι αὐτοὺς αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά· γυνή δὲ τις ὀνόματι Μάρθα ὑπεδέξατο αὐτόν⁶. **39** καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαριάμ, [ἡ] καὶ παρακαθεσθεῖσα πρὸς τοὺς πόδας τοῦ κυρίου ἤκουεν τὸν λόγον αὐτοῦ. **40** ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπεν, Κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλιπεν διακονεῖν; εἰπέ οὖν αὐτῇ ἵνα μοι συναντιλάβηται. **41** ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ κύριος, Μάρθα Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ

⁶ **38** {B} αὐτόν ℣^{45, 75} B cop^{sa} // αὐτόν εἰς τὴν οἰκίαν ℣^{3, vid} N^{o, 2} (N¹ C² οἰκίαν αὐτῆς) C* L E 33 579 // αὐτόν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς A D W Δ Θ Ψ 070 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H (P εαυτῆς)] Lect it^{a, aur, b, c, d, e, f, ff², i, q, r¹} vg syr^{c, s, p, h, pal} cop^{bo} arm eth geo slav Basil Cyril^{em}; Augustine

θορυβάξει περι πολλά, 42 ἐνὸς δέ ἐστιν χρεία⁷. Μαριάμ γὰρ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο ἥτις οὐκ ἀφαιρηθήσεται αὐτῆς.

Teaching about Prayer

(Mt 6.9-15: 7.7-11)

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο, εἶπεν τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. **2** εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ὅταν προσεύχησθε λέγετε, Πάτερ¹, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου²· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου^{2,3}

⁷ 41-42 {C} μεριμνᾶς καὶ θορυβάξει περι πολλά, ἐνὸς δέ ἐστιν χρεία $\mathfrak{P}^{45,75}$ C* W Θ^1 (Θ^* omit χρεία) (Evagrius); (Augustine^{6/8} omit μεριμνᾶς καὶ) // μεριμνᾶς καὶ τυρβάξει περι πολλά, ἐνὸς δέ ἐστιν χρεία A Δ Θ^c f^{13} 28 157 180 205 565^{supp} 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H P] Lect (it^{aur.} (c). f. (q) vg syr^{c.} p. h cop^{sa} Augustine^{2/R} τυρβάξει or θορυβάξει) slav Chrysostom Nilus John-Damascus // μεριμνᾶς καὶ θορυβάξει περι πολλά, ὀλίγων δέ ἐστιν χρεία ἢ ἐνός $\mathfrak{P}^3$ $\mathfrak{R}^2$ ($\mathfrak{R}^*$ omit χρεία) (B χρεία ἐστίν) C² L 1 33 (579 τυρβάξεις) (1342 τυρβάξει) syr^{hmg} cop^{bo} (syr^{pal} cop^{bo/ms} arm ethTH geo omit ἢ ἐνός) eth^{pp} (Origen) Basil^(1/2) Cyril BJ // θορυβάξει D it^d // omit it^{a, b, e, f, i, l, q, r} syr^r Ambrose Possidius

¹ 2 {A} πάτερ $\mathfrak{P}^{75}$ $\mathfrak{R}$ B (L πάτερ ἡμῶν) I 700 1342 it^{aur} vg syr^r (arm πάτερ ἡμῶν) Marcion^{acc. to Tertullian} Origen (Cyril^{icm/vid}); Tertullian^{vid} // πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς (see Mt 6.9) A C D W Δ Θ Ψ f^{13} 28 33^{vid} 157 180 205 565^{supp} 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H P] Lect it^{b, d, e, f, l, q, r/vid} (it^{a, c, f/2, i} πάτερ ἄγιε) vg^{miss} syr^{c.} p. h cop^{sa, bo} eth geo slav

² 2 {A} ἐλθέτω/ἐλθάτω ἡ βασιλεία σου· (see Mt 6.10) $\mathfrak{P}^{75}$ $\mathfrak{R}$ A B C L W Δ Θ Ψ f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 (565^{supp} omit σου) 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H P] Lect it^{a, aur, b, c, e, f, f/2, i, l, q, r} vg syr^{c.} s. p. h cop^{sa, bo} arm eth geo¹ slav Diatessaron^{syr} Origen Titus-Bostra Cyril // ἐλθέτω τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ καθαρισάτω ἡμᾶς 700 Gregory-Nyssa; Tertullian^{vid} (Maximus-Confessor omit ἐφ' ἡμᾶς) // ἐφ' ἡμᾶς ἐλθέτω σου ἡ βασιλεία D it^d // ἐλθάτω τὸ ἅγιον πνεῦμά σου, ἐλθάτω ἡ βασιλεία σου Marcion^{acc. to Tertullian}

³ 2 {A} σου· (see footnote 2) $\mathfrak{P}^{75}$ B L 1 1342 vg syr^{c.} s arm Diatessaron^{syr} (Marcion^{acc. to Tertullian}) Origen; Tertullian^{vid} Augustine^{vid} // σου· γενηθήτω τὸ θέλημα σου it^a vg^{miss} cop^{sa, bo/ms} geo // σου· γενηθήτω τὸ θέλημα σου ὡς ἐν οὐρανῷ

3 τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν·
4 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν,
 καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίομεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν·
 καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν⁴.

5 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου καὶ εἶπη αὐτῷ, Φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους, **6** ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ· **7** κάκεινος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη, Μὴ μοι κόπους πάρεχε· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι. **8** λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει. **9** καγὰρ ὑμῖν λέγω, αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὕρησετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· **10** πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγ[ήσ]εται⁵. **11** τίνα δὲ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἰχθύν⁶, καὶ ἀντί

καὶ ἐπὶ τῆς γῆς (see Mt 6.10) **Κ**¹ (**Κ**^{*} οὕτω καί) (**Κ**² A C D P W Δ Θ 892 *omit* τῆς) **Ψ** f¹³ 28 33 157 180 205 (565^{supp} *omit* σου) 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 *B*_{yz} [E F G H] *Lect* it^{aur. b. c. d. e. f. ff². i. (l). q. r¹} vg^{mss} syr^{p. h} cop^{ba} eth slav (Titus-Bostra) Cyril

⁴ **4** {A} πειρασμόν **Ψ**⁷⁵ **Κ**^{*2} B L I 700 1342 vg syr^c cop^{sa. bopt} arm geo Marcion^{acc. to Tertullian} Origen Cyril; Tertullian^{vid} Augustine^{vid} // πειρασμόν ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ (see Mt 6.13) A C D W Δ Θ **Ψ** f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1070 1241 1243 1292 1424 1505 *B*_{yz} [E F G H] *Lect* it^{aur. b. c. d. f. ff². i. l. q. r¹} vg^{mss} syr^{c. p. h} cop^{bopt} eth slav Diatessaron^{syr} (Titus-Bostra) // *transposes* ἀλλὰ ῥῦσαι ... πονηροῦ *after* γῆς (footnote 3) **Κ**¹

⁵ **10** {C} ἀνοιγήσεται (see 11.9; Mt 7.8) **Ψ**⁴⁵ **Κ** C L Θ **Ψ** f¹ f¹³ 28 33 157 180 579 597* 700 892 1241 1292 1342 1505 *B*_{yz}^{pt} *Lect*^{pt. AD} arm geo Macarius/Symeon // ἀνοιχθήσεται A W Δ 205 565 597^c 1006 1010 1071 1243 1424 *B*_{yz}^{pt} [E F G H] *Lect*^{pt} (ἀνοιγήσεται *or* ἀνοιχθήσεται it^{aur. b. c. d. f. ff². i. l. q. r¹} vg cop^{sa} Speculum) // ἀνοίγεται **Ψ**⁷⁵ B D cop^{bo?} DHH

⁶ **11** {B} ἰχθύν **Ψ**⁴⁵ (**Ψ**⁷⁵ ἰσχύν) B 1241 it^{ff². i. l} syr^c cop^{sa} arm Marcion^{acc. to Eriphanius} Origen Eriphanius // ἄρτον μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ καὶ ἰχθύν (see Mt 7.9) A (C ἢ καὶ ἰχθύν ... ἐπιδώσει *after* verse 12) (D αὐτῷ ἐπιδώσει) W Δ Θ **Ψ** f¹ f¹³ 180 205 597 1010 1071 1243 1292 1342 1424 *B*_{yz} [E (F

ἰχθύος⁷ ὄφιν αὐτῷ ἐπιδώσει; **12** ἢ καὶ αἰτήσῃ ὄφιν, ἐπιδώσει⁸ αὐτῷ σκορπίον; **13** εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὑπάρχοντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατὴρ [ὁ] ἐξ οὐρανοῦ⁹ δώσει πνεῦμα ἅγιον¹⁰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν.^a

omit ἦ) (G ἐπιδῶ) H] *Lect* it^q syr^{c. p. h} (cop^{bo}) eth (geo) slav (Adamantius) (Severian) // ἄρτον μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ ἰχθύν & L 28 33 157 700 892 1006 1505 1773^{1/2} 1890 it^{aur. b. c. (d). f. r¹} vg Augustine

⁷ **11** {C} καὶ ἀντὶ ἰχθύος $\mathfrak{P}^{45, 75}$ B 1950 cop^{sa^{mss}} eth Marcion^{acc. to Epiphanius} // μὴ ἀντὶ ἰχθύος & A D L W Δ Θ (Ψ τοῦ ἰχθύος) f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^a aur. b. c. d. f. ff². i. l. q. r¹ vg cop^{sa^{mss}, bo} arm geo slav Origen Severian; Augustine // μὴ ἀντὶ ἰχθύος *after* ἰχθύν (*footnote 6*) *at end of verse* 12 C // μὴ 1673 Adamantius Epiphanius

⁸ **12** {C} ἐπιδώσει $\mathfrak{P}^{45, 75}$ B L 892 cop^{sa^{mss}} eth // μὴ ἐπιδώσει & A (*for C see footnotes 6 and 7*) (D it^d σκορπίον αὐτῷ *after* μὴ) W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 (579) 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^{a2}. aur. f. ff². i. q vg cop^{sa^{mss}, bo} arm geo slav Adamantius Amphilocheius; Augustine

⁹ **13** {C} ὁ ἐξ οὐρανοῦ A B D W Δ Θ f¹ 28 180 565 597 700 1010 1241 1243 1292 1505 Byz [E F G H] *Lect*^{pt. AD} it^{a2, d. f} syr^h // ὑμῶν ὁ ἐξ οὐρανοῦ C (f¹³ 1387 ἡμῶν) 205 1006 1342 *Lect*^{pt} it^{aur. b. c. ff². q. r¹} vg cop^{sa} (arm) Ambrose Augustine // ἐξ οὐρανοῦ $\mathfrak{P}^{75}$ & L Ψ 33 (157 1071 ὑμῶν ἐξ) 892 cop^{bo} geo Cyril-Jerusalem Didymus^{dub} BJ // ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς (*see* Mt 7.11) 1292^{1/2} Marcellus // ὑμῶν ὁ οὐράνιος $\mathfrak{P}^{45}$ 579 1424 it¹ eth slav (Ps-Athanasius) Macarius/Symeon (Epiphanius) Severian Cyril // ὑμῶν it¹

¹⁰ **13** {B} πνεῦμα ἅγιον $\mathfrak{P}^{75}$ & A B C W Δ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^{f. q} syr^{c. p. h} cop^{sa, bo} geo slav^{mss} Origen Ps-Athanasius Marcellus Cyril-Jerusalem Didymus Didymus^{dub} Macarius/Symeon Cyril^{1/2}; Tertullian Ambrose Jerome // πνεῦμα ἀγαθόν $\mathfrak{P}^{45}$ L 1211 1384 1387 1770 1773 11780 it^{aur} vg syr^{hmg} slav^{mss} Cyril^{1/2}; Augustine // ἀγαθὸν δόμα D it^{h. c. d. ff². i. l. r¹} (eth *add* πνεύματος ἁγίου) mss^{acc. to Ambrose} // δόματα ἀγαθὰ Θ (it^{a2}) // ἀγαθὰ (*see* Mt 7.11) vg^{ms} syr^a arm Severian

Jesus and Beelzebul
(Mt 12.22-30; Mk 3.20-27)

14 Καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον [καὶ αὐτὸ ἦν]¹¹ κωφόν· ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος ἐλάλησεν ὁ κωφὸς καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι. **15** τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, Ἐν Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια· **16** ἕτεροι δὲ πειράζοντες σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ. **17** αὐτὸς δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα ἐρημοῦται καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει. **18** εἰ δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ὅτι λέγετε ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια. **19** εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν κριταὶ ἔσονται. **20** εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ [ἐγὼ] ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. **21** ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσσει τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ· **22** ἐπὰν δὲ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτόν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἶρει ἐφ' ἣ ἐπεποιθεῖ καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ διαδίδωσιν. **23** ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστίν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει¹².

¹¹ **14** {C} καὶ αὐτὸ ἦν A^c C W Δ Θ Ψ f¹³ 28 180 565 579 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{a2}, aur. b. c. f. ff², i. l. q. r¹ vg syr^{p, h} eth geo slav Cyril^{lsm} // omit ʒ^{45, 75} K A* B L f¹ 33 157 205 892 1241 syr^{c, s} cop^{sa, b} arm

¹² **23** {A} σκορπίζει (see Mt 12.30) ʒ⁴⁵ (ʒ⁷⁵ it¹ σκορπίσει) K¹ A B C* D W Δ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{a2}, aur. b. c. d. f. ff², i. q. r¹ vg syr^{c, p, h} cop^{sa, bo} miss^s arm geo slav // σκορπίζει με K^{1, 2} C² L Θ Ψ 33 579 892 1071 syr^c cop^{bo} eth

15 εἶπον ... δαιμόνια Mt 9.34 **16** πειράζοντες ... αὐτοῦ Mt 12.38; 16.1; Mk 8.11; 1 Cor 1.22 **20** δακτύλῳ θεοῦ Ex 8.19 **21-22** Ps Sol 5.4 **23** ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ ... ἐστίν Mk 9.40; Lk 9.50

The Return of the Unclean Spirit
(Mt 12.43-45)

24 Ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν καὶ μὴ εὐρίσκον· [τότε] λέγει¹³, Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν ἐξῆλθον· **25** καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σεσαρωμένον¹⁴ καὶ κεκοσμημένον. **26** τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ ἑπτὰ καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων.

True Blessedness

27 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα ἐπάρασά τις φωνὴν γυνὴ ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν αὐτῷ, Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας. **28** αὐτὸς δὲ εἶπεν, Μενοῦν μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ φυλάσσοντες.

The Demand for a Sign
(Mt 12.38-42; Mk 8.12)

29 Τῶν δὲ ὄχλων ἐπαυροῖζομένων ἤρξατο λέγειν, Ἡ γενεὰ αὕτη γενεὰ πονηρά ἐστιν· σημεῖον ζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ. **30** καθὼς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς τοῖς Νινευίταις σημεῖον, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ. **31** βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται

¹³ **24** {C} τότε λέγει (see Mt 12.44) Ƴ⁷⁵ Ɔ² B L Θ Ξ 070 33 157 579 892 1071 1241 1342 / 184 / 292 / 514 / 1552 it^{h, l} syr^h cop^{sa, bo} Origen^{lat} // λέγει Ƴ⁴⁵ Ɔ^{*} A C D W Δ Ψ f¹ f¹³ 28 180 205 565 597 700 1006 1010 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{a2, aur, c, d, f, ff2, i, q, r1} vg syr^{c, s, p} arm eth geo slav REB EU BJ NBS TOB BTI DHH?

¹⁴ **25** {B} σεσαρωμένον Ƴ⁷⁵ Ɔ^{*} A D W Δ Θ 070 28 157 180 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1292 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{(a2), aur, b, c, (d), e, ff2, i, q} vg syr^{c, s, p} cop^{sa} arm geo² (geo¹ omit including καί) slav^{mss} // σχολάζοντα σεσαρωμένον (see Mt 12.44) Ɔ² B C L Ξ Ψ f¹ f¹³ 33 205 579 892 (1243 1342 syr^h with* slav^{mss} καὶ σεσαρωμένον) it^{f, l, r1} cop^{bo} eth Origen^{lat}

26 γίνεται ... πρώτων Jn 5.14 **27** Μακαρία ... σε Lk 1.28, 42, 48 **29** Ἡ γενεὰ ... Ἰωνᾶ Mt 16.4 σημεῖον ζητεῖ I Cor 1.22 **31** βασίλισσα ... Σολομώνος I Kgs 10.1-10; 2 Chr 9.1-12

ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτούς, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκούσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος, καὶ ἰδοὺ πλείον Σολομῶνος ᾧδε. **32** ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινουῖσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλείον Ἰωνᾶ ᾧδε.

The Light of the Body

(Mt 5.15: 6.22-23)

33 Οὐδεὶς λύχνον ἄψας εἰς κρύπτην τίθησιν [οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον]¹⁵ ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φῶς βλέπωσιν. **34** ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός σου. ὅταν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ᾦ, καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἐστίν· ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾦ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν. **35** σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν. **36** εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον μέρος τι σκοτεινόν, ἔσται φωτεινὸν ὅλον ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζη σε.

The Denouncing of the Pharisees and Lawyers

(Mt 23.1-36; Mk 12.38-40; Lk 20.45-47)

37 Ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι ἐρωτᾷ αὐτὸν Φαρισαῖος ὅπως ἀριστήση παρ' αὐτῷ· εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν. **38** ὁ δὲ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου. **39** εἶπεν δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν, Νῦν ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας. **40** ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησεν; **41** πλὴν τὰ ἐνόητα δότε

¹⁵ **33** {C} οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον (*see* Mt 5.15; Mk 4.21) **Κ** **A** **B** **C** **D** **W** **Δ** **Θ** **Ψ** f¹³ 28 33 157 180 (565 1292 1424 1890 ἢ *for* οὐδέ) 597 700^c 892 1006 1010 1071 1243 1342 1505 *Byz* [E G H] *Lect* (1211 ἐπὶ *for* ὑπό) it^a aur. b. c. d. e. f. ff². l. q. r¹ vg syr^(c). (p). h. pal cop^{bo} (cop^{bo}ms^s ἢ *for* οὐδέ) eth slav (Clement) Origen^{1/2} (Cyril); Ambrose // *omit* **Ɔ**^{45.75} L **Ξ** 070 f¹ 205 700* 1241 1387 syr^s cop^a arm geo Origen^{1/2} NRSV REB TOB

32 ἄνδρες ... Ἰωνᾶ Jon 3.8, 10 **33** Mk 4.21; Lk 8.16 **37** ἐρωτᾷ ... ἀνέπεσεν Lk 7.36; 14.1 **38** οὐ ... ἀρίστου Mt 15.2

ἐλεημοσύνην, καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστίν. **42** ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ πῆγανον καὶ πᾶν λάχανον καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ· ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι κάκεινα μὴ παρεῖναι¹⁶. **43** οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς. **44** οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι [οἱ] περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἶδασιν.

45 Ἀποκριθεὶς δὲ τις τῶν νομικῶν λέγει αὐτῷ, Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις. **46** ὁ δὲ εἶπεν, Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαὶ, ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψαύετε τοῖς φορτίοις. **47** οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς. **48** ἄρα μάρτυρές ἐστε καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε¹⁷. **49** διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ εἶπεν, Ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσιν καὶ διώξουσιν, **50** ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκκεχυμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, **51** ἀπὸ αἵματος Ἄβελ ἕως αἵματος Ζαχαρίου τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου· ναὶ λέγω ὑμῖν,

¹⁶ **42** {B} ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι κάκεινα μὴ παρεῖναι $\mathfrak{P}^{75} \mathfrak{N}^1 \text{B}^* \text{L} f^{13} 1071$ (700 1241 *omit* δέ, 1241 *omit* μὴ *too*) $it^a, aur. (b), c, e, f, it^2, i, l, q, r^1$ vg $syr^{(c), p, h}$ with * (cop^{sa, bo}) arm eth geo slav Ambrose Augustine // ταῦτα ἔδει ποιῆσαι κάκεινα μὴ ἀφιέναι (see Mt 23.23) ($\mathfrak{P}^{45} \mathfrak{N}^* 892$ ἀφιέναι) $\mathfrak{N}^2$ (A δεῖ and παραφιέναι) W f¹ 28 157 180 205 565 1006 1010 (1243 ποιεῖν) 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect*^{m, AD} syr^c // ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι κάκεινα μὴ ἀφιέναι (see Mt 23.23) B² C Δ Θ Ψ 0108 33 (579 ἔδει μοι) 597 *Lect*^m // *omit* D it^d

¹⁷ **48** {B} οἰκοδομεῖτε $\mathfrak{P}^{75} \mathfrak{N} \text{B D L} 579 1241$ it^a, b, d, i, l, r^1 syr^c, s cop^{sa, bo}^{pl} // οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα A C W Δ Θ Ψ 0233 28 33 180 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 (1424 μνήματα) 1505 Byz [E G H] *Lect* it^aur, c, f, q vg slav (Chrysostom) TOB? (BTI) // οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους αὐτῶν f¹ (f¹³ οἰκοδομεῖτε *after* αὐτῶν) 157 205 (arm) eth geo // *gloriamini* it^c

ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. **52** οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσ-
 ἤλθατε καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε. **53** Κακεῖθεν
 ἐξελθόντος αὐτοῦ ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι
 δεινῶς ἐνέχειν καὶ ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων,
54 ἐνεδρεύοντες αὐτὸν θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

A Warning against Hypocrisy

12 Ἐν οἷς ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου, ὥστε
 καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ^a
 πρῶτον,^b Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης, ἣτις ἐστὶν ὑπόκρι-
 σις, τῶν Φαρισαίων. **2** οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστὶν ὃ οὐκ
 ἀποκαλυφθήσεται καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται. **3** ἀνθ' ὧν
 ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται, καὶ ὃ πρὸς τὸ
 οὐὶς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμείοις κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων.

Whom to Fear
 (Mt 10.28-31)

4 Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν
 ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἔχόντων περισσό-
 τερόν τι ποιῆσαι. **5** ὑποδείξω δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε· φοβήθητε
 τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν
 γέενναν. ναὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε. **6** οὐχὶ πέντε στρου-
 θία πωλοῦνται ἀσσαρίων δύο; καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν
 ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. **7** ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς
 κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται. μὴ φοβεῖσθε· πολλῶν στρου-
 θίων διαφέρετε.

^a 1 C: NA^m BJ^m NBS^m TOB // as text: TOB^{ne} || ^b NO C: NA^m BJ^m NBS^m TOB // as text: TOB^m

54 Lk 20.20

12.1 Προσέχετε ... Φαρισαίων Mt 16.6; Mk 8.15 2 Mt 10.26; Mk 4.22; Lk 8.17 7 αἰ ...
 φοβεῖσθε Lk 21.18; Ac 27.34 πολλῶν ... διαφέρετε Lk 12.24

Confessing Christ before Men

(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

8 Λέγω δὲ ὑμῖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσῃ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ. **9** ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ. **10** καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται. **11** ὅταν δὲ εἰσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί ἀπολογήσησθε ἢ τί εἶπητε· **12** τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν.

The Parable of the Rich Fool

13 Εἶπεν δὲ τις ἐκ τοῦ ὄχλου αὐτῷ, Διδάσκαλε, εἰπέ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν. **14** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἄνθρωπε, τίς με κατέστησεν κριτὴν ἢ μεριστὴν¹ ἐφ' ὑμᾶς; **15** εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσετε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἢ ζωῇ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ. **16** Εἶπεν δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτούς λέγων, Ἄνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα. **17** καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων, Τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου; **18** καὶ εἶπεν, Τοῦτο ποιήσω, καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὸν σίτον καὶ τὰ ἀγαθὰ μου. **19** καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου, Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀνα-

¹ **14** {B} κριτὴν ἢ μεριστὴν 37^s **κ** B L 070 f¹ f¹³ 33 205 579 700 892 1241 1243 cop^{smss} arm geo slav Cyril // δικαστὴν ἢ μεριστὴν A W Δ Θ Ψ 0233 180 565 597 1006 1010 1071 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Q] Lect (eth) Basil Cyril^{em} (κριτὴν or δικαστὴν it^{aur. b. c. f. ff². i. l. q. r¹} vg syr^{p. h} cop^{bo} Ambrose Chromatius Augustine^{2/8} Speculum Quodvultdeus) // ἄρχοντα καὶ δικαστὴν (see Ex 2.14; Act 7.27, 35) 157 // κριτὴν D (28 δικαστὴν) it^{avid. c. d} syr^{c. s} Marcion^{acc. to Tertullian} // μεριστὴν cop^{smss} Augustine^{6/8}

παύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου. **20** εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ θεός, Ἄφρων, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τί νι ἔσται; **21** οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν.²

Care and Anxiety
(Mt 6.25-34, 19-21)

22 Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς [αὐτοῦ]³, Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι τί ἐνδύσησθε. **23** ἡ γὰρ ψυχὴ πλεῖον ἐστὶν τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος. **24** κατανοήσατε τοὺς κόρακας ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστιν ταμεῖον οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς· πόσω μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν. **25** τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ προσθεῖναι πῆχυν; **26** εἰ οὖν οὐδὲ ἐλάχιστον δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε; **27** κατανοήσατε τὰ κρίνα πῶς ἀυξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει⁴· λέγω δὲ ὑμῖν, οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων.

² **21** {A} include verse 21 ℱ^{45, 75} Ⲙ A B L W Δ Θ Ψ 070 0233 f¹ 28 33 157 205 565 700 892* 1010 1241 1342 1424 1505 Byz [E F G H N^{vid} Q] / 253 it^{aur.} c. e. f. ff². i. l. q vg syr^{c.} s. p. h. pal^{mss} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Origen^{lat^{vid}} Basil; Tertullian^{vid} Ambrose^{vid} Augustine Speculum // include verse 21 and add ταῦτα λέγων ἐφώνει, Ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω f¹³ 180 579 597 (892^c πρὸς ταῦτα) 1006 (1071 omit ταῦτα ... ἐφώνει) 1243 1292 Lect syr^{palms} // omit verse 21 D it^{a, b, d}

³ **22** {C} μαθητάς αὐτοῦ Ⲙ A D L W Δ Θ Ψ 070 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Q] (/ 1514 / 1552) it^{a, aur.} h. d. f. ff². i. l. q. r¹ vg syr^{c.} s. p. h cop^{sa, bo} arm eth geo slav // μαθητάς ℱ⁷⁵ B 1241 it^{c, e}

⁴ **27** {B} ἀυξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει (see Mt 6.28) ℱ^{45, 75} Ⲙ A B L W Δ Θ Ψ 070 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 (579) 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E (F) G H Q] Lect it^{(aur), (e), f, q} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm geo slav // οὔτε νήθει οὔτε ὑφαίνει D it^{(a), d} syr^{c, s} eth (Diatessaron^{syr}) (Marcion^{acc. to Tertullian}) Clement REB EU BJ TOB // ἀυξάνει· οὐ κοπιᾷ οὔτε νήθει οὔτε ὑφαίνει it^{b, ff², i, l, r¹} (it^c omit κοπιᾷ οὔτε)

21 Mt 6.20 **24** κατανοήσατε ... αὐτούς Ps 147.9 πόσω ... πετεινῶν Lk 12.7 **27** Σολομῶν ... αὐτοῦ 1 Kgs 10.4-7; 2 Chr 9.3-6

28 εἰ δὲ ἐν ἀγρῷ τὸν χόρτον ὄντα σήμερον καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέζει, πόσῳ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι. **29** καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάγητε καὶ τί πίητε καὶ μὴ μετεωρίζεσθε· **30** ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητοῦσιν, ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν ὅτι χρήζετε τούτων. **31** πλὴν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ⁵, καὶ ταῦτα προστεθήσεται ὑμῖν. **32** Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποιμνιον, ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. **33** Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην· ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίζει οὐδὲ σὴς διαφθείρει· **34** ὅπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν ἔσται.

Watchful Servants

(Mt 24.45-51)

35 Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι· **36** καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν πότε ἀναλύσῃ ἐκ τῶν γάμων, ἵνα ἔλθόντος καὶ κρούσαντος εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ. **37** μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἔλθῶν ὁ κύριος εὕρήσει γρηγοροῦντας· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι περιζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ αὐτούς καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς. **38** κἂν ἐν τῇ δευτέρᾳ κἂν ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ καὶ εὕρῃ οὕτως, μακάριοί εἰσιν ἐκεῖνοι. **39** τοῦτο δὲ γινώσκετε ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης ποῖα ἔργα ὁ κλέπτῃς

⁵ **31** {B} αὐτοῦ **κ** B D* L Ψ^{579 892 1387} it^{a, c} cop^{sa, bo} Athanasius // τοῦ θεοῦ **ϣ**⁴⁵ A D¹ W Δ Θ 070 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G^{supp} H N Q] Lect it^{aur. b. d. e. f. ff². i. l.} q. r¹ vg^{ww. st} syr^{c. s. p. h} arm geo slav Diatessaron^{sy} Marcion^{acc. in Epiphanius}; Tertullian Ambrose BTI DHH // τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ (see Mt 6.33) vg^{cl} eth // omit **ϣ**⁷⁵

32 εὐδόκησεν ... βασιλείαν Lk 22.29; Re 1.6 **33** Πωλήσατε ... ἐλεημοσύνην Mt 19.21; Mk 10.21; Lk 18.22 **35** ὀσφύες περιεζωσμένοι Ex 12.11; 1 Kgs 18.46; 2 Kgs 4.29; 9.1; Job 38.3; 40.7; Pr 31.17; Jr 1.17; Eph 6.14; 1 Pe 1.13 λύχνοι καιόμενοι Mt 25.1, 7 **36** ἀνθρώποις ... αὐτῷ Mk 13.35-37 πότε ... αὐτῷ Mt 25.6 **37** περιζώσεται ... αὐτοῖς Lk 17.7-8; Jn 13.4 **39** ποῖα ... ἔρχεται 1 Th 5.2 **39-40** Mt 24.43-44

ἔρχεται, οὐκ⁶ ἂν ἀφῆκεν διορυχθῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ. **40** καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

41 Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, Κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις ἢ καὶ πρὸς πάντας; **42** καὶ εἶπεν ὁ κύριος, Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος ὁ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ [τὸ] σιτομέτριον; **43** μακάριος ὁ δούλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως. **44** ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. **45** ἐὰν δὲ εἶπῃ ὁ δούλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζεις ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι, καὶ ἄρξεται τύπτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι, **46** ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἢ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἢ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτόν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει. **47** ἐκεῖνος δὲ ὁ δούλος ὁ γνούς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ἐτοιμάσας ἢ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ δαρήσεται πολλάς· **48** ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν δαρήσεται ὀλίγας. παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ, καὶ ᾧ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

Jesus the Cause of Division

(Mt 10.34-36)

49 Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη. **50** βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ὅτου τελεσθῆ. **51** δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῆ;

⁶ **39** {B} οὐκ Ɔ⁷⁵ K* (D it^d, but omit ἀφῆκεν ... αὐτοῦ) it^{e, i} syr^{g, s} cop^{sa^{mss}, ach} arm Marcion^{acc. to Tertullian} // ἐρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ (see Mt 24.43) K² (K¹ 157 omit ἂν) A B L W Δ Θ Ψ 070 f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G^{supp} H N P Q] Lect it^{aur. i. l. q} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa^{nbs}, bo^(mss)} eth geo slav Basil; Niceta

44 ἐπὶ πᾶσιν ... αὐτόν Mt 25.21, 23 **47** Jas 4.17 **50** βάπτισμα ... βαπτισθῆναι Mk 10.38-39 **51** δοκεῖτε ... γῆ Lk 2.14

οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν. **52** ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν ἐνὶ οἴκῳ διαμεμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυσὶν καὶ δύο ἐπὶ τρισίν,

53 διαμερισθήσονται πατὴρ ἐπὶ υἱῷ
καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί,
μήτηρ ἐπὶ τὴν θυγατέρα
καὶ θυγάτηρ ἐπὶ τὴν μητέρα,
πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς
καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθεράν.

Discerning the Time
(Mt 16.2-3)

54 Ἔλεγεν δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις, Ὅταν ἴδητε [τὴν] νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἐπὶ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε ὅτι Ὁμβρος ἔρχεται, καὶ γίνεται οὕτως· **55** καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε ὅτι Καύσων ἔσται, καὶ γίνεται. **56** ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν καιρὸν δὲ τοῦτον πῶς οὐκ οἴδατε δοκιμάζειν⁷;

Settling with Your Accuser
(Mt 5.25-26)

57 Τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον; **58** ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ, μήποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδώσει τῷ πράκτορι, καὶ ὁ πράκτωρ σε βαλεῖ εἰς φυλακὴν. **59** λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδώσῃ.

⁷ **56** {B} πῶς οὐκ οἴδατε δοκιμάζειν ℱ⁷⁵ N B L Θ (070 δοκιμάζετε [sic]) 33 892 1241 syr^{hmg} cop^{samss, bo} (it^{112, 1} syr^s cop^{samss, bo} Marcion omit πῶς) eth // πῶς οὐ δοκιμάζετε ℱ⁴⁵ A W Δ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 Byz [E G H N] Lect it^{aur, f, q} vg syr^{p, h} arm geo slav^{mss} Basil; Hesychius-Salonitan REB // οὐ δοκιμάζετε D 1505 it^{b, c, d, e, i, r}1 syr^c slav^{mss}

Repent or Perish

13 Παρήσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξεν μετὰ τῶν θυσῶν αὐτῶν. **2** καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἀμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι ταῦτα πεπόνθασιν; **3** οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε πάντες ὁμοίως ἀπολείσθε. **4** ἢ ἐκεῖνοι οἱ δεκαοκτὼ ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι αὐτοὶ ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ; **5** οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε πάντες ὡσαύτως ἀπολείσθε.

The Parable of the Barren Fig Tree

6 Ἐλεγεν δὲ ταύτην τὴν παραβολήν· Συκὴν εἶχέν τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ καὶ οὐχ εὔρεν. **7** εἶπεν δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν, Ἴδου τρία ἔτη ἀφ' οὗ ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὐρίσκω· ἔκκοπον [οὖν]¹ αὐτήν, ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; **8** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ, Κύριε, ἄφες αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτήν καὶ βάλω κόπρια, **9** κἂν μὲν ποιήσῃ καρπὸν εἰς τὸ μέλλον· εἰ δὲ μή γε², ἐκκόψεις αὐτήν.

¹ **7** {C} ἔκκοπον οὖν $\mathfrak{P}^{75}$ A L Θ Ψ 070 0233 f^{13} 33 579 892 1071 / 292 / 514 *it^a, aur, h, e, f, ff², i, l, q, r¹* vg *sy^rh cop^{sa, bo} arm eth slav Ambrose* // ἔκκοπον $\aleph$ B D W Δ f^1 28 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [G H N] *Lect it^{d, e} sy^{r, s, p} geo Diatessaron^{sy^r} Origen Peter-Alexandria Basil Cyril; Jerome Augustine NIV NRSV REB EU BJ TOB*

² **9** {B} εἰς τὸ μέλλον· εἰ δὲ μή γε $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ B L (070 μέλλον, ἀφήσεις·) 33^{vid} 579 892 1241 1243 *cop^{sa, bo} (eth) Cyril* // εἰ δὲ μή γε, εἰς τὸ μέλλον $\mathfrak{P}^{45vid}$ A D W Δ Θ Ψ 0233 f^1 f^{13} 28 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1292 1342 (1424) 1505 *Byz* [G H N] *Lect it^{a, aur, b, c, d, e, f, ff², i, l, q} vg sy^{r, s, p, h} arm geo slav Peter-Alexandria Titus-Bostra; Ambrose*

¹ Γαλιλαίων ... αὐτῶν Ac 5.37 ² Δοκεῖτε ... πεπόνθασιν Jn 9.2 ³ ἐὰν ... ἀπολείσθε Ps 7.12 ⁵ ἐὰν ... ἀπολείσθε Ps 7.12 ⁶ Συκὴν ... εὔρεν Hab 3.17; Mt 21.19; Mk 11.13 ⁸ ἄφες ... ἔτος 2Pe 3.9, 15

The Healing of a Crippled Woman on the Sabbath

10 Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασιν.
11 καὶ ἰδοὺ γυνὴ πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δεκαοκτὼ καὶ ἦν συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.
12 ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησεν καὶ εἶπεν αὐτῇ, Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου, **13** καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη καὶ ἐδόξαζεν τὸν θεόν.
14 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγεν τῷ ὄχλῳ ὅτι Ἐξ ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν αὐταῖς οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου. **15** ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ κύριος καὶ εἶπεν, Ὑποκριταί, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βῶν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει; **16** ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου; **17** καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ κατησχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

The Parables of the Mustard Seed and the Leaven

(Mt 13.31-33; Mk 4.30-32)

18 Ἐλεγεν οὖν, Τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν; **19** ὁμοία ἐστὶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ, καὶ ἠῤῥξησεν καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον³, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

³ **19** {B} εἰς δένδρον ℘⁷⁵ Ⱳ B L 070 (892 ὡς for εἰς) 1241 it^e cop^{bopt} // δένδρον D it^{a, a2, b, d, ff2, i, l, r1} syr^{c, s, pal} cop^{sa} Ambrose Maximus arm geo // δένδρον μέγα f¹ 1859 it^{e, 1, 9} syr^p eth // εἰς δένδρον μέγα ℘⁴⁵ A W Δ Θ Ψ 0233 f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 (1424 1514 ὡς for εἰς) 1505 Byz [E F G H N] Lect it^{aur} vg syr^h cop^{bopt} slav

14 ἀγανακτῶν ... Ἰησοῦς Mt 12.10; Mk 3.2; Lk 6.7; Jn 5.16; 7.23; 9.14, **16** Ἐξ ... σαββάτου Ex 20.9-10; Dt 5.13-14 **15** ἕκαστος ... ποτίζει Lk 14.5 **16** θυγατέρα Ἀβραάμ Lk 19.9 **19** πετεινὰ ... αὐτοῦ Dn 4.12, 21; Eze 17.23; 31.6

20 Καὶ πάλιν εἶπεν, Τίني ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ;
21 ὁμοία ἐστὶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ [ἐν]έκρυσεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

The Narrow Door
 (Mt 7.13-14, 21-23)

22 Καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱεροσόλυμα. **23** εἶπεν δέ τις αὐτῷ, Κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι; ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, **24** Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας, ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν. **25** ἄφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν καὶ ἄρξησθε ἔξω ἐστάναι καὶ κρούειν τὴν θύραν λέγοντες, Κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν, καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ. **26** τότε ἄρξεσθε λέγειν, Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας· **27** καὶ ἐρεῖ λέγων ὑμῖν⁴, Οὐκ οἶδα [ὑμᾶς] πόθεν ἐστέ⁵· ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες ἐργάται ἀδικίας. **28** ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὅταν ὄψησθε Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω. **29** καὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ

⁴ **27** {C} ἐρεῖ λέγων ὑμῖν $\mathfrak{P}^{75c}$ B 205 892 / 859 (l 1074) / 1552 // ἐρεῖ, Λέγω ὑμῖν $\mathfrak{P}^{75*}$ A D L W Δ Θ Ψ 070 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect it*^d (sy^{r(c)}, s. pal¹) ἐρεῖ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν) sy^rb arm eth slav REB EU // ἐρεῖ ὑμῖν $\aleph$ 579 / 292 it^a. a². aur. b. c. c. f. f². i. l. q. r¹ vg sy^r cop^{sa, bo} geo Lucifer Ambrose Faustus-Milevis // ἐρεῖ / 524 cop^{bo}

⁵ **27** {C} Οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ (see 13.25) $\aleph$ A W Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect it*^{a, a², aur. c. f. q. r¹} vg sy^{r, c, s, p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav 2nd epistle of Clement Origen Didymus // οὐκ οἶδα ὑμᾶς 61 Diatessaron Basil Cyril // οὐκ οἶδα πόθεν ἐστέ $\mathfrak{P}^{75}$ B L 070 157 1241 it^{b, f², i. l} Lucifer Ambrose Faustus-Milevis EU? // οὐδέποτε εἶδον ὑμᾶς D it^{d, (c)}

24 Ἀγωνίζεσθε ... θύρας 1 Tm 6.12; Mk 10.25 **25** ἀποκλείσῃ ... ἐστέ Mt 25.10-12 **27** ἀπόστητε ... ἀδικίας Ps 6.8 **28-29** Mt 8.11-12 **29** ἤξουσιν ... νότου Ps 107.3

δυσμῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου καὶ ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. **30** καὶ ἰδοὺ εἰσὶν ἔσχατοι οἱ ἔσονται πρῶτοι καὶ εἰσὶν πρῶτοι οἱ ἔσονται ἔσχατοι.

The Lament over Jerusalem
(Mt 23.37-39)

31 Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ προσῆλθάν τινες Φαρισαῖοι λέγοντες αὐτῷ, Ἐξελθε καὶ πορεύου ἐντεῦθεν, ὅτι Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι. **32** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες εἶπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, Ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια καὶ ἰάσεις ἀποτελῶ σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι. **33** πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἰερουσαλήμ. **34** Ἰερουσαλήμ Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς νοσσιᾶν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε.^a **35** ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν⁶. λέγω [δὲ] ὑμῖν, οὐ μὴ ἴδητέ με ἕως [ἤξει ὅτε] εἶπητε⁷, **Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.**

⁶ **35** {B} ὑμῶν ℱ^{45vid. 75} Ⲙ A B L W f¹ 565 (579) 597 1006 1010 1243 1292 Byz^{pt} Lect^{pt} it^{aur. e. ff². i} vg^{ww. st} syr^o cop^{sa. bo^{pt}} arm slav Epiphanius; Augustine // ὑμῶν ἔρημος. (see Mt 23.38) D Δ Θ Ψ f¹³ 28 33 (157 ὑμῶν ἔρημος ὑμῖν) 180 205 700 892 1071 1241 1342 1424 1505 Byz^{pt} [E G H N] Lect^{pt. AD} it^{n. h. c. d. f. l. q. r¹} vg^{cl} syr^{c. p. h} cop^{ho^{pt}} geo NIV EU BTI

⁷ **35** {C} ἕως ἤξει ὅτε εἶπητε D (ἤξει ἡ ἡμέρα it^{n. h. f} syr^{c. h}) // ἕως ἂν ἤξη ὅτε εἶπητε Ψ 180 565 597 700 1006 1292 1505 Byz^{pt} [E G (H 176 ὅτι)] Lect^{pt. AD} it^{aur. (c). d. ff². l. q. r¹} vg slav^{mss} Augustine // ἕως ἂν ἤξει (itacism for ἤξη?) ὅτε εἶπητε A N W 28 (579 ἤξει ὅταν) 1243 1342 1424 Byz^{pt} Lect^{pt} Cyril^{lem} // ἕως εἶπητε ℱ⁴⁵ B (K ἕως ὅτε εἶπητε) L 892 NIV // ἕως ἂν εἶπητε ℱ⁷⁵ Ⲙ f¹³ 1 157 205 1010 1071 1292^{1/2} 1514 1552 (Epiphanius) (ἕως or ἕως ἂν it^{e. i} vg^{ms} cop^{sa^{mss}. fay} arm eth geo slav^{mss}) // ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν εἶπητε (see Mt 23.39) Θ 1241 1950 cop^{sa^{mss}. bo} // ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν ἤξει ὅτε εἶπητε Δ

^a **34** Question: TR

The Healing of the Man with Dropsy

14 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων [τῶν] Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι αὐτόν. **2** καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς ἔμπροσθεν αὐτοῦ. **3** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους λέγων, Ἐξεστὶν τῷ σαββάτῳ θεραπεῦσαι ἢ οὐ; **4** οἱ δὲ ἠσύχασαν. καὶ ἐπιλαβόμενος ἴασατο αὐτὸν καὶ ἀπέλυσεν. **5** καὶ πρὸς αὐτοὺς εἶπεν, Τίνος ὑμῶν υἱὸς ἢ βοῦς¹ εἰς φρέαρ πεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου; **6** καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι πρὸς ταῦτα.

A Lesson to Guests and a Host

7 Ἐλεγεν δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολὴν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς, **8** Ὅταν κληθῆς ὑπὸ τινος εἰς γάμους, μὴ κατακλιθῆς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ, **9** καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας ἐρεῖ σοι, Δὸς τούτῳ τόπον, καὶ τότε ἄρξῃ μετὰ αἰσχύνης τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν. **10** ἀλλ' ὅταν κληθῆς, πορευθεὶς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκὼς σε ἐρεῖ σοι, Φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον πάντων τῶν συνανακειμένων σοι. **11** ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. **12** Ἐλεγεν δὲ καὶ τῷ κεκληκῶτι αὐτόν, Ὅταν ποιῆς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου μηδὲ τοὺς συγγενεῖς

¹ **5** {B} υἱὸς ἢ βοῦς $\mathfrak{P}^{45,75}$ (A 700 1006 ὁ υἱὸς) B W Δ 28 180 565 1010 1243 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect (I 184 υἱὸς ὑμῶν) it^c.f.g syr^p.h cop^{sa} geo // ὄνος ἢ βοῦς **K** L Ψ f¹ f¹³ 33 157 205 579 597 892 1071 1241 1292 / 524 / 547 it^a.aur. b. c. ff². i. l. r¹ vg syr^(s).pal cop^{bo}.lay arm (eth) slav // ὄνος υἱὸς ἢ βοῦς **Θ** (syr^c υἱὸς ἢ βοῦς ἢ ὄνος) // πρόβατον ἢ βοῦς **D** it^d

1 ἐν ... ἄρτον Lk 11.37 **3** Ἰησοῦς ... οὐ Lk 6.9 **5** Mt 12.11; Lk 13.15 **6** Mt 22.46
7 πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο Mt 23.6 **8-10** Pr 25.6-7 **11** Mt 23.12; Lk 18.14

σου μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ ἀντικαλέσωσιν σε καὶ γένηται ἀνταπόδομά σοι. **13** ἀλλ' ὅταν δοχὴν ποιῆς, κάλει πτωχοὺς, ἀναπίρους, χωλοὺς, τυφλοὺς· **14** καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι, ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.

The Parable of the Great Banquet

(Mt 22.1-10)

15 Ἀκούσας δὲ τις τῶν συνανακειμένων ταῦτα εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος ὅστις φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. **16** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἄνθρωπός τις ἐποίει δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσεν πολλοὺς **17** καὶ ἀπέστειλεν τὸν δούλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δεῖπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, Ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἔτοιμά ἐστιν². **18** καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς πάντες παραιτεῖσθαι. ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ, Ἄγρὸν ἠγόρασα καὶ ἔχω ἀνάγκη ἐξελθὼν ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον. **19** καὶ ἕτερος εἶπεν, Ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον. **20** καὶ ἕτερος εἶπεν, Γυναῖκα ἔγνηκα καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν. **21** καὶ παραγενόμενος ὁ δούλος ἀπήγγειλεν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπεν τῷ δούλῳ αὐτοῦ, Ἐξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπίρους καὶ τυφλοὺς καὶ χωλοὺς εἰσάγαγε ὧδε. **22** καὶ εἶπεν ὁ δούλος, Κύριε, γέγονεν ὃ ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν. **23** καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δούλον, Ἐξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ μου ὁ οἶκος·

² **17** {C} ἔτοιμά ἐστιν B it^{b.c.} ff^{2.i.1.4} // ἔτοιμά εἰσιν ℣⁷⁵ ℞² L Θ 579 // ἔτοιμά ἐστιν πάντα (℞¹ / 1074 εἰσιν) A W Δ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N P] Lect it^{aur.d.f.r¹} vg arm^{mss} geo slav Cyril GNB? REB EU LB BJ BTI // πάντα ἔτοιμά ἐστιν D it^{a.c} arm^{mss} Speculum

24 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεται μου τοῦ δεῖπνου.

The Cost of Discipleship

(Mt 10.37-38)

25 Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, **26** Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφὰς ἔτι τε καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, οὐ δύναται εἶναι μου μαθητής. **27** ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται εἶναι μου μαθητής. **28** τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει εἰς ἀπαρτισμόν; **29** ἴνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται αὐτῷ ἐμπαίζειν **30** λέγοντες ὅτι Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι. **31** ἢ τίς βασιλεὺς πορευόμενος ἐτέρῳ βασιλεῖ συμβαλεῖν εἰς πόλεμον οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλεύσεται εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ὑπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν; **32** εἰ δὲ μή γε, ἔτι αὐτοῦ πόρρω ὄντος πρεσβεΐαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην. **33** οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν οὐ δύναται εἶναι μου μαθητής.

Tasteless Salt

(Mt 5.13; Mk 9.50)

34 Καλὸν οὖν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ καὶ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται; **35** οὔτε εἰς γῆν οὔτε εἰς κοπρίαν εὐθρόν ἐστιν, ἔξω βάλλουσιν αὐτό. ὁ ἔχων ὄτα ἀκούειν ἀκουέτω.

26 μισεῖ ... ἑαυτοῦ Dt 33.9; Mt 16.24; Mk 8.34; Lk 9.23; 18.29; Jn 12.25
26-27 Mt 10.37-38 **27** Mt 10.38; 16.24; Mk 8.34; Lk 9.23 **35** ὁ ... ἀκουέτω Mt 11.15;
 13.9; 13.43; Mk 4.9, 23; Lk 8.8

The Parable of the Lost Sheep

(Mt 18.12-14)

15 Ἦσαν δὲ αὐτῷ ἐγγίζοντες πάντες¹ οἱ τελῶναί καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀκούειν αὐτοῦ. **2** καὶ διεγόγγυζον οἱ τε Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς λέγοντες ὅτι Οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς. **3** εἶπεν δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγων, **4** Τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν πρόβατα καὶ ἀπολέσας ἐξ αὐτῶν ἓν οὐ καταλείπει τὰ ἐνενήκοντα ἑννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς ἕως εὔρη αὐτό; **5** καὶ εὑρὼν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους αὐτοῦ χαίρων **6** καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας λέγων αὐτοῖς, Συγγάρητέ μοι, ὅτι εὑρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός. **7** λέγω ὑμῖν ὅτι οὕτως χαρὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἔσται ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἑννέα δικαίοις οἵτινες οὐ χρειάν ἔχουσιν μετανοίας.

The Parable of the Lost Coin

8 Ἡ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπει λύχνον καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ἕως οὗ εὔρη; **9** καὶ εὑροῦσα συγκαλεῖ τὰς φίλας καὶ γείτονας λέγουσα, Συγγάρητέ μοι, ὅτι εὑρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπόλεσα. **10** οὕτως, λέγω ὑμῖν, γίνεται χαρὰ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

The Parable of the Lost Son

11 Εἶπεν δέ, Ἄνθρωπός τις εἶχεν δύο υἱούς. **12** καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρὶ, Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος

¹ I {A} πάντες P⁷⁵ K A B D Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect it^{a, d, e, f, ff², i, r¹} syr^h arm slav Cyril^{em}; Jerome // transpose πάντες before ἐγγίζοντες L (579 πάντες οἱ τελῶναί) 1071 (geo¹) (Cyril) // omit W it^{aur, b, c, l, q} vg syr^{c, s, p} cop^{asm} eth GNB?

τῆς οὐσίας. ὁ δὲ διεΐλεν αὐτοῖς τὸν βίον. **13** καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν πάντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισεν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως. **14** δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὰ κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι. **15** καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους, **16** καὶ ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἐκ² τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ. **17** εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν ἔφη, Πόσοι μισθιοὶ τοῦ πατρός μου περισσεύονται ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ὧδε ἀπόλλυμαι. **18** ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, **19** οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου· ποιήσόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου. **20** καὶ ἀναστὰς ἦλθεν πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ. ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη καὶ δραμῶν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. **21** εἶπεν δὲ ὁ υἱὸς αὐτῷ, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου.³ **22** εἶπεν δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, Ταχὺ ἐξενέγκατε στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ

² **16** {B} χορτασθῆναι ἐκ Ψ^{75} κ B D L f^1 f^{13} 579 (1241 ἀπό) / 547 $it^{d,e,f}$ $sy^{r(c),pal}$ cop^{sa} eth $slav^{mss}$ (Cyril); Augustine // γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ A Δ Θ Ψ 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [G H N P Q] *Lect* $it^{(a),aur,b,c,ff^2,i,q,r^1}$ vg $sy^{r,s,p,h}$ cop^{bo} arm $geo^{(2)}$ $slav^{mss}$ Cyril^{lem}; Ambrose Chromatius Jerome NIV REB LB BJ TOB BTI // γεμίσει τὴν κοιλίαν καὶ χορτασθῆναι ἀπὸ W

³ **21** {A} υἱὸς σου. Ψ^{75} A L W Δ Θ Ψ f^1 f^{13} 28 157 205 565 579 597 892 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N P Q] *Lect* $it^{a,aur,b,c,e,f,ff^2,i,l,q,r^1}$ vg $sy^{r,s,p,pal}$ $cop^{sa,bo}$ arm geo Titus-Bostra Apostolic Constitutions Hesychius; Jerome Augustine^{vid} // υἱὸς σου. ποιήσόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου. (see 15.19) κ B (D σου υἱός.) 33 180 700 1006 1241 168 1253 1673 1751 1813 (1890 omit οὐκέτι ... υἱὸς σου) 1950 11223 it^d vg^{mss} sy^h eth $slav$ Quodvultdeus Arnobius

ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας, **23** καὶ φέρετε τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν, **24** ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἦν ἀπολωλὼς καὶ εὐρέθη, καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

25 Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισεν τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσεν συμφωνίας καὶ χορῶν, **26** καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παιδῶν ἐπυνθάνετο τί ἂν εἴη ταῦτα. **27** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι Ὁ ἀδελφός σου ἤκει, καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν. **28** ὠργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν, ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν. **29** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, Ἴδου τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ. **30** ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου οὗτος ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἤλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν σιτευτὸν μόσχον. **31** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστίν· **32** εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἔζησεν, καὶ ἀπολωλὼς καὶ εὐρέθη.

The Parable of the Dishonest Steward

16 Ἔλεγεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς, Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. **2** καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ, Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου, οὐ γὰρ δύνη ἔτι οἰκονομεῖν. **3** εἶπεν δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος, Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι. **4** ἔγνω τὴν ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ ἐκ τῆς οἰκονομίας δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν. **5** καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα ἕκαστον τῶν χρεοφειλητῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ ἔλεγεν τῷ πρώτῳ, Πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου; **6** ὁ δὲ εἶπεν, Ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Δέξαι σου τὰ γράμματα καὶ

καθίσας ταχέως γράψον πενήκοντα. **7** ἔπειτα ἑτέρω εἶπεν, Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν, Ἐκατὸν κόρους σίτου. λέγει αὐτῷ, Δέξαι σου τὰ γράμματα καὶ γράψον ὀγδοήκοντα. **8** καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας ὅτι φρονίμως ἐποίησεν ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν. **9** Καὶ ἐγὼ ὑμῖν λέγω, ἑαυτοῖς ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπη δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. **10** ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστίν, καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν. **11** εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει; **12** καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον¹ τίς ὑμῖν δώσει; **13** Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσὶν κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ.

The Law and the Kingdom of God
(Mt 11.12-13)

14 Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα οἱ Φαρισαῖοι φιλάργυροι ὑπάρχοντες καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν. **15** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν

¹ **12** {A} ὑμέτερον $\mathfrak{P}^{75}$ κ A D W Δ Θ Ψ 0233 f^1 f^{13} 28 180 205 565 579 597^c 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N P] *Lect it^a* aur. c. d. f. Π^2 . q. r¹ vg syr^c. s. p. h. pal cop^{sa, bo} arm geo slav Origen^{1/2} Basil Cyril Theodoret; Cyprian Ambrosiaster Ambrosius Gaudentius Jerome Augustine // ἡμέτερον B L 1127 1950 11016 11074 Origen^{1/2} // ἐμόν 157 it^{c, i, 1} Marcion^{acc. to Tertullian} // ἀληθινόν (see 16.11) 33^{vid} 597* // μέγα 2nd epistle of Clement Irenaeus^{lat}

^a **8** Indirect: NA M? WH? DHH // Causal: AD TR GNB NIV NRSV REB LB BJ NBS TOB BTI

8 υἱοὺς τοῦ φωτός Eph 5.8; 1 Th 5.5 **9** En 63.10 **10-12** Mt 25.20-30; Lk 19.17-26 **13** Mt 6.24 **15** οἱ ... ἀνθρώπων Mt 23.28; Lk 18.9-14 θεός ... ὑμῶν Pr 24.12 Lxx

βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. **16** Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται μέχρι Ἰωάννου· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται. **17** Εὐκοπώτερον δέ ἐστιν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν. **18** Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει, καὶ ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει.

The Rich Man and Lazarus

19 Ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον εὐφραϊνόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. **20** πτωχὸς δέ τις ὀνόματι Λάζαρος ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ εἰλκωμένος **21** καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν πιπτόντων² ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου³· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἐπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ. **22** ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ· ἀπέθανεν δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη. **23** καὶ ἐν τῷ ἄδῃ⁴ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὄρᾳ Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. **24** καὶ αὐτὸς

² **21** {B} τῶν πιπτόντων $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph^*$ B L it^{b, c, e, ff², i, l, q, r¹} syr^{c, s, pal} cop^{sa^{mss}, bo^{pt}} Marcion^{acc. to Adamantius} Clement; Ambrose Gaudentius // τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων (see Mt 15.27) $\aleph^2$ A (D ψυχίων) W Δ Θ Ψ f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N P] Lect it^{a, aur, d, f} vg syr^{p, h} cop^{sa^{mss}, bo^{pt}} arm eth geo slav Origen^{gr, lat} Adamantius^{lat}; Jerome Augustine // τῶν πιπτόντων ψυχίων f¹ 205

³ **21** {A} πλουσίου $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ A B D L W Δ Θ Ψ f¹ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N P] Lect it^{a, aur, b, c, d, e, f, ff², i, q, r¹} vg^{ww, st} syr^{c, s, p, h, pal^{mss}} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Marcion^{acc. to Adamantius} Clement Origen; Gaudentius Jerome Augustine^{9/10} // πλουσίου καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ (see 15.16) f¹³ 1071 1547 it^l vg^{cl} syr^{pal^{mss}} Augustine^{1/10} Speculum

⁴ **22-23** {A} ἐτάφη. **23** καὶ ἐν τῷ ἄδῃ $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph^2$ A B D L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect it^{h, d, f} syr^{c, s, p, h, pal} arm eth geo slav Marcion^{vid} Cyril^{vid}; Tertullian Jerome Augustine // ἐτάφη ἐν τῷ ἄδῃ. $\aleph^*$ it^{aur, c, e, ff², l, q, r¹} vg Marcion^{acc. to Adamantius} Speculum BJ // *sepultus est apud inferos. Et de inferno* it^{a, (1)}

φωνήσας εἶπεν, Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με καὶ πέμψον Λάζαρον ἵνα βᾶψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. **25** εἶπεν δὲ Ἀβραάμ, Τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. **26** καὶ ἐν πᾶσιν τούτοις μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν. **27** εἶπεν δέ, Ἐρωτῶ σε οὖν, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, **28** ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τούτον τῆς βασάνου. **29** λέγει δὲ Ἀβραάμ, Ἐχουσιν Μωϋσέα καὶ τοὺς προφῆτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. **30** ὁ δὲ εἶπεν, Οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς μετανοήσουσιν. **31** εἶπεν δὲ αὐτῷ, Εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδ' ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ πεισθήσονται.

Some Sayings of Jesus
(Mt 18.6-7, 21-22; Mk 9.42)

17 Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, Ἀνένδεκτόν ἐστιν τοῦ τὰ σκάνδαλα μὴ ἐλθεῖν, πλὴν οὐαὶ δι' οὗ ἔρχεται. **2** λυσιτελεῖ αὐτῷ εἰ λίθος μυλικὸς περίκειται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ἵνα σκανδαλίση τῶν μικρῶν τούτων ἓνα. **3** προσέχετε ἑαυτοῖς. ἐὰν ἁμάρτη¹ ὁ ἀδελφός σου ἐπιτίμησον αὐτῷ, καὶ ἐὰν μετανοήσῃ ἄφες αὐτῷ. **4** καὶ ἐὰν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ καὶ ἐπτάκις ἐπιστρέψῃ πρὸς σὲ λέγων, Μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ.

¹ **3** {A} ἁμάρτη **κ** A B L W (© ἁμαρτήση) f¹ 205 892 1071 1241 it^a, aur. b. f. ff². i. l. λ vg^{ww}. st syr^c. s. p. h. pal cop^{sa, bo} arm geo¹ slav Clement Basil // ἁμάρτη εἰς σέ (see Mt 18.15) (D Δ f¹³ ἁμαρτήση) Ψ² 28 157 180 565 579 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect^{pt}. AD (Lect^{pt} ἁμαρτήση) it^c. d. e. q. r¹ vg^{cl} cop^{bo, miss} eth geo² Ambrose Augustine TOB

5 Καὶ εἶπαν οἱ ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ, Πρόσθετε ἡμῖν πίστιν. **6** εἶπεν δὲ ὁ κύριος, Εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ [ταύτῃ], Ἐκριζώθητι καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.

7 Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δούλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ αὐτῷ,^a Εὐθέως^b παρελθὼν ἀνάπεσε, **8** ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ, Ἐτοίμασον τί δειπνήσω καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι ἕως φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ; **9** μὴ ἔχει χάριν τῷ δούλῳ ὅτι ἐποίησεν τὰ διαταχθέντα;² **10** οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι Δοῦλοι ἀχρεῖοὶ ἐσμεν, ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν.

The Cleansing of Ten Lepers

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσον Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας. **12** καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινα κώμην ἀπήντησαν [αὐτῷ] δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἱ ἔστησαν πόρρωθεν **13** καὶ αὐτοὶ ἤραν φωνὴν λέγοντες, Ἰησοῦ ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς. **14** καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσιν. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς ἐκαθαρίσθησαν. **15** εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψεν μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν θεόν, **16** καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ

² **9** {B} διαταχθέντα Ƴ⁷⁵ K¹ (K* *Homoioteleuton*) B L f¹ 28 157 (205 διδαχθέντα) 1241 i^c syr^{pal} (i^a syr^c.^s cop^{sa,bo} Cyprian διαταχθέντα αὐτῷ) (arm geo¹ πάντα τὰ διαταχθέντα) // διαταχθέντα; οὐ δοκῶ. A W Δ (Θ πάντα διαταχθέντα) Ψ 180 565 579 597 700 892 700 892 1006 1010 1071 (1243 διατεταγμένα) 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect i^c.^s syr^h // διαταχθέντα αὐτῷ; οὐ δοκῶ D f¹³ 1547 l 1016 i^tur. b. d. f. ff². i. l. q. r¹ vg syr^p geo² Augustine

^a 7 NO C: TR || ^b C: TR

5 Πρόσθετε ... πίστιν Mk 9.24 **6** Mt 17.20; 21.21 **11** ἐν ... Ἱερουσαλήμ Lk 9.51; 13.22 διήρχετο ... Σαμαρείας Lk 9.52; Jn 4.4 **12** λεπροὶ ... πόρρωθεν Lv 13.46 **13** Ἰησοῦ ... ἡμᾶς Mt 9.27; 15.22; Lk 18.38 **14** Πορευθέντες ... ἱερεῦσιν Lv 14.2-3; Lk 5.14

εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρίτης. **17** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ; **18** οὐχ εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ εἰ μὴ ὁ ἄλλογενὴς οὗτος; **19** καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.

The Coming of the Kingdom

(Mt 24.23-28, 37-41)

20 Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀπεκρίθη αὐτοῖς καὶ εἶπεν, Οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως, **21** οὐδὲ ἐροῦσιν, Ἴδου ὧδε ἢ, Ἐκεῖ, ἰδου γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν. **22** Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς, Ἐλεύσονται ἡμέραι ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν καὶ οὐκ ὄψεσθε. **23** καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν, Ἴδου ἐκεῖ, [ἢ,] Ἴδου ὧδε·³ μὴ ἀπέλθῃτε μηδὲ διώξητε. **24** ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου [ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ]⁴. **25** πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς

³ **23** {C} ἰδου ἐκεῖ, ἢ, ἰδου ὧδε· Ƴ⁷⁵ (κ καὶ for ἢ) B (L omit ἢ) 579 syr^{c,s} // ἰδου ὧδε, ἢ, ἰδου ἐκεῖ· A Δ Θ Ψ 157 180 565 700 828^c 892 1006 1010 1071 1241 1292 1424 Byz [E F G] / 950 I^{AD} it^a, aur, c, d vg^{ms} (it^{b, f, ff², i, λ, r¹, s} vg^{cl} syr^p καὶ for ἢ) eth // ἰδου ὧδε, ἰδου ἐκεῖ· D H W* 28 33 597 1342 1505 Lect it^{e, q} vg^{ww, st} Cyril^{vid} // ἰδου ὧδε ἢ ἐκεῖ f¹³ [828*] it^l (cop^{sa, bo}) B TI DHH? // ἰδου ὧδε, ἰδου ἐκεῖ ὁ Χριστός· K W^c (N 1243 ἢ ἰδου ἐκεῖ, 176 ἢ ἐκεῖ) (syr^h with^{*}) slav // ἰδου ὧδε, μὴ διώξητε· ἢ ἰδου ἐκεῖ ὁ Χριστός. f¹ 205 (l 68 l 673 1813 l 1223 omit μὴ διώξητε)

⁴ **24** {C} ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ κ A L (N 157 καὶ ὁ υἱός) W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect (l 76 / 950 καὶ ὁ υἱός) it^{aur, q, r¹} vg syr^{(c), (s), p, h} cop^{bo} arm geo slav // ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου (see Mt 24.27) it^{(c, ll), s} cop^{bo, ms} eth Ambrose Maximus // ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου Ƴ⁷⁵ B (D it^{h, d, e, i} καὶ ὁ υἱός) it^a cop^{sa}

19 Ἀναστὰς ... σε Lk 7.50; 18.42 **20** Οὐκ ... παρατηρήσεως Jn 3.3; 18.36 **21** Ἴδου ... Ἐκεῖ Mk 13.21; Lk 17.23 **23** Ἴδου ... ὧδε Mk 13.21; Lk 17.21 μὴ ... διώξητε Lk 21.8 **25** Mt 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Mk 8.31; 9.31; 10.33-34; Lk 9.22; 18.32-33

ταύτης. **26** καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· **27** ἦσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐγαμίζοντο, ἄχρι ἥς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἀπώλεσεν πάντας. **28** ὁμοίως καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λῶτ· ἦσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπῶλουν, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν· **29** ἦ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθεν Λῶτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξεν πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ καὶ ἀπώλεσεν πάντας. **30** κατὰ τὰ αὐτὰ ἔσται ἡ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται. **31** ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος καὶ τὰ σκευὴ αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά, καὶ ὁ ἐν ἀγρῷ ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω. **32** μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λῶτ. **33** ὃς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ περιποιήσασθαι⁵ ἀπολέσει αὐτήν, ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ ζωογονήσῃ αὐτήν. **34** λέγω ὑμῖν, ταύτη τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς, ὁ εἷς παραλημφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται· **35** ἔσονται δύο ἀλήθουςαι ἐπὶ τὸ αὐτό, ἡ μία παραλημφθήσεται, ἡ δὲ ἕτερα ἀφεθήσεται.⁶ **37** καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ, Ποῦ, κύριε; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ καὶ οἱ ἀετοὶ ἐπισυναχθήσονται.

⁵ **33** {B} ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ περιποιήσασθαι 975 B L 579 // ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι K A W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892 (1006 ζητῆ) 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect (168 176 1673 1813 11223 ζητῆ) it^a.aur. e. f. ff². 1. r¹ (it^b. c. i. q liberare for σῶσαι) vg syr^h (cop^{bo}) arm eth (geo) slav Cyril^{cm}; Jerome // ἂν θελήσῃ ζωογονῆσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ D it^d syr^{c. s. p} cop^{sa}

⁶ **35** {A} omit verse 36 975 K A B L W Δ Θ Ψ f¹ 28 33 157 205 565 597 892 1010 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N Q] / 184 1292 1514 1950 / 1552 vg^{ms} cop^{sa. bo} eth^{pp} geo Basil; Jerome Maximus // include verse 36 δύο ἐν τῷ ἀγρῷ· εἷς παραλημφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται. (see Mt 24.40) (D omit τῷ) 579 1071* 1243 (180 700 1006 1071^c δύο ἔσονται) Lect (168 176 1673 1813 11223 I^{AD} δύο ἔσονται and ὁ εἷς) it^a.aur. b. c. d. (e). f. ff². (i). q. r¹vid vg syr^{c. s. p. h} (arm) ethth slav Ambrose [BTI] // δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· εἷς παραλημφθήσεται ἡ δὲ ἕτερα ἀφεθήσεται f¹³ (it')

26 ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε Gn 6.5-12 **27** εἰσῆλθεν ... πάντας Gn 7.6-23 **28** ἐν ... Λῶτ Gn 18.20-21; 19.1-14 **29** Gn 19.15-29 **31** Mt 24.17-18; Mk 13.15-16 **31-32** μὴ ἐπιστρεψάτω ... Λῶτ Gn 19.17, 26 **33** Mt 10.39; 16.25; Mk 8.35; Lk 9.24; Jn 12.25 **37** Ὅπου ... ἐπισυναχθήσονται Job 39.30

The Parable of the Widow and the Judge

18 Ἐλεγεν δὲ παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι αὐτούς καὶ μὴ ἐγκακεῖν, **2** λέγων, Κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει τὸν θεὸν μὴ φοβούμενος καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρέπομενος. **3** χήρα δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα, Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. **4** καὶ οὐκ ἤθελεν ἐπὶ χρόνον. μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, Εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι οὐδὲ ἄνθρωπον ἐντρέπομαι, **5** διὰ γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάξῃ με. **6** Εἶπεν δὲ ὁ κύριος, Ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει· **7** ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοῶντων αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμεῖ ἐπ' αὐτοῖς; **8** λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει. πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

9 Εἶπεν δὲ καὶ πρὸς τινὰς τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶν δίκαιοι καὶ ἐξουθενούντας τοὺς λοιποὺς τὴν παραβολὴν ταύτην· **10** Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. **11** ὁ Φαρισαῖος σταθεῖς^a πρὸς ἑαυτὸν^b ταῦτα¹ προσηύχετο, Ὁ θεός, εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· **12** νηστεύω δις τοῦ σαββά-

¹ **11** {C} πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα A W Δ f¹³ 28 157 180 565 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N Q] Lect it^a syr^h Basil // καθ' ἑαυτὸν ταῦτα D it^d geo² // ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν ℣⁷⁵ κ² B (L) T Θ Ψ f¹ 205 579 892 1241 it^{aur. c} vg syr^{pal} (arm) (slav) Origen^{gr. lat.}; Cyprian EU? // ταῦτα κ* 1751 it^{h. c. f. 112. i.} l. q. r¹ cop^{sa. ach} geo¹ REB // πρὸς ἑαυτὸν syr[^] // omit 828 1071 eth

^a 11 C: NIV EU BJ NBS TOB BTI ^b C: GNB NRSV LB

του, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι. **13** ὁ δὲ τελώνης μακρόθεν ἔστως οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἔτυπεν τὸ στήθος αὐτοῦ λέγων, Ὁ θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. **14** λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ παρ' ἐκείνων· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

Little Children Blessed
(Mt 19.13-15; Mk 10.13-16)

15 Προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη ἵνα αὐτῶν ἅπτηται· ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετίμων αὐτοῖς. **16** ὁ δὲ Ἰησοῦς προσεκαλέσατο αὐτὰ λέγων, Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. **17** ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἂν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

The Rich Ruler
(Mt 19.16-30; Mk 10.17-31)

18 Καὶ ἐπηρώτησέν τις αὐτὸν ἄρχων λέγων, Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; **19** εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός. **20** τὰς ἐντολάς οἶδας· **Μὴ μοιχεύσης, Μὴ φονεύσης, Μὴ κλέψης, Μὴ ψευδομαρτυρήσης, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.** **21** ὁ δὲ εἶπεν, Ταῦτα πάντα ἐφύλαξα ἐκ νεότητος. **22** ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἔτι ἓν σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν [τοιῖς] οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. **23** ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα περίλυπος ἐγενήθη· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα.

12 ἀποδεκατῶ ... κτῶμαι Gn 14.20; Mt 23.23 **13** ἔτυπεν τὸ στήθος Lk 23.48 Ὁ θεός ... ἁμαρτωλῷ Ps 51.1 **14** πᾶς ... ὑψωθήσεται Mt 23.12; Lk 14.11 **17** Mt 18.3 **18** Διδάσκαλε ... κληρονομήσω Lk 10.25 **20** Μὴ μοιχεύσης ... ψευδομαρτυρήσης Ex 20.13-16 (Dt 5.17-20) Τίμα ... μητέρα Ex 20.12 (Dt 5.16) **22** ἕξεις ... οὐρανοῖς Mt 6.20; Sir 29.11

24 Ἴδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς [περίλυπον γενόμενον] εἶπεν², Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσπορεύονται· **25** εὐκοπώτερον γάρ ἐστιν κάμηλον³ διὰ τρήματος βελόνης εἰσελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. **26** εἶπαν δὲ οἱ ἀκούσαντες, Καὶ τίς δύναται σωθῆναι; **27** ὁ δὲ εἶπεν, Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ παρὰ τῷ θεῷ ἐστιν. **28** Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, Ἴδου ἡμεῖς ἀφέντες τὰ ἴδια ἠκολουθήσαμεν σοι. **29** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐστιν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ γυναῖκα ἢ ἀδελφοὺς ἢ γονεῖς ἢ τέκνα ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, **30** ὃς οὐχὶ μὴ [ἀπο]λάβῃ πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰώνιον.

A Third Time Jesus Foretells His Death and Resurrection
(Mt 20.17-19; Mk 10.32-34)

31 Παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου· **32** παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσιν καὶ ἐμπαιχθήσεται καὶ ὑβρισθήσεται καὶ ἐμπτυσθήσεται **33** καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται. **34** καὶ αὐτοῖ

² **24** {C} αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον εἶπεν A W Δ Θ Ψ 078 f¹³ 28 33^{vid} 180 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 (1424 αὐτόν after περίλυπον) 1505 Byz [E F G H N P] Lect (I 1016 I 1627 omit αὐτόν) it^{a,aur.} (f).q vg syr^h (arm) (ethTH) slav (Diatessaron^{syn. arm}) // αὐτόν περίλυπον γενόμενον εἶπεν ὁ Ἰησοῦς D it^{b,c,d,(e),ff²,i,l,r¹} eth^{pp} // αὐτόν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν (see Mk 10.23) & (B omit ὁ) L f¹ 157 205 579 1241 syr^{pal} cop^{sa,bs} geo NIV NRSV REB EU TOB

³ **25** {A} κάμηλον (see Mt 19.24; Mk 10.25) & A B D L W Δ Θ Ψ f¹ 28 157 205 565 597 700 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H N P] Lect it^{a,aur.} b,c,f,ff²,i,q,r¹ vg syr^{c,s,p,h,ps} cop^{sa,bs} eth slav Titus-Bostra; Ambrose Augustine // κάμιλον (by itacism?) f¹³ 180 579 1010 1424 168 1184 1211 1514 1524 1547 1673 1858 1859 1866 Cyril arm (geo)

27 Τὰ ἀδύνατα ... ἐστιν Mk 14.36 **31** πάντα ἀνθρώπου Lk 24.25-27, 44 **32-33** Lk 9.22, 44 **34** Mk 9.32

οὐδὲν τούτων συνήκαν καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.

The Healing of a Blind Beggar near Jericho

(Mt 20.29-34; Mk 10.46-52)

35 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίσειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχὰ τυφλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν ἐπαιτῶν. **36** ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου ἐπυνθάνετο τί εἶη τοῦτο. **37** ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται. **38** καὶ ἐβόησεν λέγων, Ἰησοῦ υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με. **39** καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ ἵνα σιγήσῃ, αὐτὸς δὲ πολλῶ μᾶλλον ἔκραζεν, Υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με. **40** σταθεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν. ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτόν, **41** Τί σοι θέλεις ποιήσω; ὁ δὲ εἶπεν, Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω. **42** καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἀνάβλεπον· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. **43** καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψεν καὶ ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν θεόν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ.

Jesus and Zacchaeus

19 Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχά. **2** καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης καὶ αὐτὸς πλούσιος· **3** καὶ ἐζήτηε ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστιν καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν. **4** καὶ προδραμῶν εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν ἵνα ἴδῃ αὐτὸν ὅτι ἐκείνης ἡμελλεν διέρχεσθαι. **5** καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι, σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μείναι. **6** καὶ σπεύσας κατέβη καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων. **7** καὶ ἰδόντες πάντες διεγόγγυζον λέγοντες ὅτι Παρὰ ἀμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθεν καταλύσαι. **8** σταθεῖς δὲ Ζακχαῖος εἶπεν πρὸς τὸν κύριον, Ἴδου τὰ ἡμισία μου τῶν ὑπαρχόντων, κύριε, τοῖς πτωχοῖς δίδωμι, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα ἀποδίδωμι τετραπλοῦν. **9** εἶπεν

38 Ἰησοῦ ... με Mt 9.27; 15.22; Lk 17.13 **41** Τί ... ποιήσω Mk 10.36 **42** ἡ πίστις ... σε Lk 7.50; 17.19

19.7 Lk 5.30; 15.2 **8** ἀποδίδωμι τετραπλοῦν Ex 22.1

δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ὅτι Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστίν· **10** ἦλθεν γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

The Parable of the Ten Pounds
(Mt 25.14-30)

11 Ἀκούοντων δὲ αὐτῶν ταῦτα προσθεῖς εἶπεν παραβολὴν διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι Ἰερουσαλὴμ αὐτὸν καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι. **12** εἶπεν οὖν, Ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι. **13** καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Πραγματεύσασθε ἐν ᾧ ἔρχομαι. **14** οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτὸν καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ λέγοντες, Οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς. **15** Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασιλείαν καὶ εἶπεν φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς δεδώκει τὸ ἀργύριον, ἵνα γοῖ τί διεπραγματεύσαντο¹. **16** παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων, Κύριε, ἡ μνᾶ σου δέκα προσηργάσατο μνᾶς. **17** καὶ εἶπεν αὐτῷ, Εὖγε, ἀγαθὲ δοῦλε, ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων. **18** καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος λέγων, Ἡ μνᾶ σου, κύριε, ἐποίησεν πέντε μνᾶς. **19** εἶπεν δὲ καὶ τούτῳ, Καὶ σὺ ἐπάνω γίνου πέντε πόλεων. **20** καὶ ὁ ἕτερος ἦλθεν λέγων, Κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ· **21** ἐφοβούμην γὰρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶ, αἵρεις ὃ οὐκ ἔθηκας καὶ θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας. **22** λέγει αὐτῷ, Ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὲ δοῦλε. ἦδεις ὅτι

¹ **15** {B} τί διεπραγματεύσαντο κ B D L Ψ (157 ἐπραγματεύσαντο) 579 it^{d,c} syr^c cop^{sa,ba} fay eth geo slav Origen // τίς τί διεπραγματεύσατο A Θ f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 597 700 892 1010 (1241 omit τί) 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{a,(aur)} (b), (c), f, f(η²), i, (l), (q), s (vg) syr^{p,h} arm REB EU LB BJ TOB DHH // τίς τί ἐπραγματεύσατο W Δ 0233 828 1006 1071

9 σωτηρία ... ἐγένετο Ac 16.31-34 υἱὸς Ἀβραάμ Lk 13.16 **10** ζητῆσαι ... ἀπολωλός Eze 34.16; Lk 15.4, 6, 9 **12** ἄνθρωπος ... μακρὰν Mk 13.34 **17** ἐν ... πόλεων Lk 16.10

ἐγὼ ἄνθρωπος ἀσστηρός εἰμι, αἴρων ὃ οὐκ ἔθηκα καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα;^a **23** καὶ διὰ τί οὐκ ἔδωκάς μου τὸ ἀργύριον ἐπὶ τράπεζαν; καὶ γὰρ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν αὐτὸ ἔπραξα. **24** καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν, Ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι **25** – καὶ εἶπαν αὐτῷ, Κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς – **26** λέγω ὑμῖν ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται. **27** πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου τούτους τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάζατε αὐτούς ἔμπροσθέν μου.

The Triumphal Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Jn 12.12-19)

28 Καὶ εἰπὼν ταῦτα ἐπορεύετο ἔμπροσθεν ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα. **29** Καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανία[ν] πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν, ἀπέστειλεν δύο τῶν μαθητῶν **30** λέγων, Ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ἣ εἰσπορευόμενοι εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισεν, καὶ λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. **31** καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, Διὰ τί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε· ὅτι^b Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειάν ἔχει. **32** ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. **33** λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον εἶπαν οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς, Τί λύετε τὸν πῶλον; **34** οἱ δὲ εἶπαν· ὅτι^c Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειάν ἔχει. **35** καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐπιρίψαντες αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν

² **25** {A} include verse 25 & A B¹ (B* omit Κύριε) L Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ (28 εἶπεν) 33 (157 ἴδε ἔχει) 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect it^a. aur. c. f. i. l. q. r¹. s vg syr^p. h cop^{si}. h² arm eth geo slav // omit verse 25 (see Mt 25.28) D W 1211 1384 1387 1770 1773 1780 it^b. d. e. ff² syr^c. s cop^{bo}ms Lucifer

^a **22** Statement: AD TR GNB BJ TOB ^b **31** Direct or indirect: NA M TR WH GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS BTI DHH // Causal: TOB ^c **34** Direct: NA M WH GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS BTI // Causal: TOB DHH

πῶλον ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν. **36** πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώννουν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

37 Ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλη περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων,

38 λέγοντες,

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος,

ὁ βασιλεὺς³ ἐν ὀνόματι κυρίου*

ἐν οὐρανῷ εἰρήνην

καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.

39 καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπαν πρὸς αὐτόν, Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου. **40** καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Λέγω ὑμῖν, ἐὰν οὗτοι σιωπήσουσιν, οἱ λίθοι κράξουσιν.

41 Καὶ ὡς ἤγγισεν ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν **42** λέγων ὅτι Εἰ ἔγνωσ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ καὶ σὺ⁴ τὰ πρὸς εἰρήνην⁵· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. **43** ὅτι ἤξουσιν

³ **38** {C} ὁ ἐρχόμενος ὁ βασιλεὺς B arm^(mss) // ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς **Κ**² A L Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1424 Byz [E G N] *Lect* it^{aur. f. q} vg (syr^{c. s. p. h. pal} βασιλεὺς or ὁ βασιλεὺς) geo slav^{mss} Jerome REB EU? // ὁ βασιλεὺς **Κ*** 69^{vid} (H 1243 1950^{1/2} omit ὁ) Origen // ὁ ἐρχόμενος (see Ps 118.26; Mt 21.9; Mk 11.9; Jn 12.13) W 579 1505 1547 cop^{bo}m slav^{mss} // *transpose*: ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, εὐλογημένος ὁ βασιλεὺς D it^{a. c. d. ff². l. r¹. s} (it^{e. l} *homoiarcton*) (eth)

⁴ **42** {B} ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ καὶ σὺ **Κ** B L 579 892 eth^{pp} slav Origen // καὶ σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ D Θ (157 *add* ἠρώτησας ἄν *after* ταύτῃ) it^{d. f. q} (it^{e. s} omit καὶ) cop^a ethTH (geo) (Marcus^{acc. to Irenaeus gr}) (Irenaeus^{lat}) Origen^{lat} // καὶ σὺ καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ W Δ 28 180 597 700 1006 1010 1071 (1241 *transpose* καὶ σὺ *after* ταύτῃ) 1243 1292 1342 1424 Byz [E G H N] *Lect* it^{aur. (c)} (it^{a. ff². l. i. r¹} omit *first* καὶ) vg syr^{(p). h} (Diatessaron^{syr. arm}) (Eusebius) // καὶ σὺ καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ (see footnote 5) A Ψ f¹ 205 565 1505 1184 itⁱ (arm) Basil

⁵ **42** {B} εἰρήνην **Κ** B L Θ 579 cop^{sa. bo}m (Diatessaron^{syr}) Marcus^{acc. to Irenaeus gr} Irenaeus^{lat} Origen^{1/2} Didymus // εἰρήνην σου (see also footnote 4) A W Δ Ψ f¹ 28 180 205 565 597 700 828 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^a syr^{c. s. p. h. pal}m cop^{bo} arm eth geo slav

36 ὑπεστρώννουν ... ὁδῷ 2 Kgs 9.13 **38** Εὐλογημένος ... κυρίου Ps 118.26 ἐν οὐρανῷ ... ὑψίστοις Lk 2.14 **41** ἔκλαυσεν Jn 11.35 **42** Εἰ ἔγνωσ ... σου Dt 32.29 νῦν δὲ ἐκρύβη ... σου Is 6.9-10; Mt 13.14; Mk 4.12; Lk 8.10; Ac 28.26-27; Ro 11.8. 10

ἡμέραι ἐπὶ σέ καὶ παρεμβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι καὶ περικυκλώσουσιν σε καὶ συνέξουσίν σε πάντοθεν, **44** καὶ ἔδαφιοῦσίν σε καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί, καὶ οὐκ ἀφήσουσιν λίθον ἐπὶ λίθον ἐν σοί, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνωσ τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

The Cleansing of the Temple
(Mt 21.12-17; Mk 11.15-19; Jn 2.13-22)

45 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας **46** λέγων αὐτοῖς, Γέγραπται,

Καὶ ἔσται ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς,

ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.

47 Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ, **48** καὶ οὐχ εὔρισκον τὸ τί ποιήσωσιν, ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

The Authority of Jesus Questioned
(Mt 21.23-27; Mk 11.27-33)

20 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου ἐπέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις **2** καὶ εἶπαν λέγοντες πρὸς αὐτόν, Εἶπὸν ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσία ταῦτα ποιεῖς, ἢ τίς ἐστὶν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην; **3** ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς καγὼ λόγον, καὶ εἶπατέ μοι **4** Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων; **5** οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες ὅτι Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ

(Diatessaron^{am}) Origen^{1/2} Eusebius^{4/5} Basil Cyril EU // εἰρήνην σοι D f¹³ 157
it^{aur.} c. d. e. f. ff². i. l. q. r¹. s vg Origen^{la} Eusebius^{1/5}; Jerome

---

44 ἔδαφιοῦσιν ... σου Ps 137.9 οὐκ ἀφήσουσιν ... σοί Mt 24.2; Mk 13.2; Lk 21.6 καιρὸν ... σου Lk 1.68 **46** Καὶ ... προσευχῆς Is 56.7 σπήλαιον ληστῶν Jr 7.11 **47** ἦν ... ἱερῷ Lk 21.37; 22.53; Jn 18.20 **47-48** οἱ δὲ ... ἀκούων Mt 21.46; Mk 12.12; 14.1-2; Lk 20.19; 22.2; Jn 5.18; 7.30

20.4 βάπτισμα Ἰωάννου Mt 3.6, 11; Mk 1.4, 5, 8; Lk 3.3, 16; Jn 1.25-26; Ac 1.22; 10.37; 13.24; 18.25; 19.3, 4

οὐρανοῦ, ἐρεῖ, Διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; **6** ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, ὁ λαὸς ἅπας καταλιθάσει ἡμᾶς, πεπεισμένος γάρ ἐστιν Ἰωάννην προφήτην εἶναι. **7** καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν. **8** καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

The Parable of the Vineyard and the Tenants

(Mt 21.33-46; Mk 12.1-12)

9 Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἄνθρωπος [τις] ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα¹ καὶ ἐξέδετο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν χρόνους ἱκανούς. **10** καὶ καιρῷ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωροῦς δοῦλον ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσουσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωργοὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὸν δείραντες κενόν. **11** καὶ προσέθετο ἕτερον πέμψαι δοῦλον· οἱ δὲ κακείνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες ἐξαπέστειλαν κενόν. **12** καὶ προσέθετο τρίτον πέμψαι· οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον. **13** εἶπεν δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, Τί ποιήσω; πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἐντραπήσονται. **14** ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία. **15** καὶ ἐκβάλοντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος ἀπέκτειναν. τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; **16** ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωροῦς τούτους καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. ἀκούσαντες δὲ εἶπαν, Μὴ γένοιτο. **17** ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς εἶπεν, Τί οὖν ἐστιν τὸ γεγραμμένον τοῦτο·

¹ **9** {C} ἄνθρωπος τις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα (see Mt 21.33) A W Θ f¹³ 157 1071 1241 1505 *Lect* (beginning of lesson) (it¹) vg^{ms} syr^{s,p,h} arm geo (Diatessaron^{am}) Ps-Athanasius Cyril^{lem} Theodoret // ἄνθρωπος ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα (see Mk 12.1) R B L Δ Ψ f¹ 28 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424 Byz [E G H N Q] it^{aur,f} vg cop^{sa,bo} eth slav Origen; Augustine // ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος (see Mk 12.1) D (C ἄνθρωπος ἐφύτευσεν) it^{a,c,d,e,n²,i,l,q} vg^{ms} Ambrose

**Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,
οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας;**

18 πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκείνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν. **19** Καὶ ἐζήτησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἄρχιερεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν, ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτούς εἶπεν τὴν παραβολὴν ταύτην.

Paying Taxes to Caesar
(Mt 22.15-22; Mk 12.13-17)

20 Καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι, ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου, ὥστε παραδοῦναι αὐτόν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος. **21** καὶ ἐπρώτησαν αὐτόν λέγοντες, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις καὶ οὐ λαμβάνεις πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις· **22** ἔξεστιν ἡμᾶς Καίσαρι φόρον δοῦναι ἢ οὐ; **23** κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν εἶπεν πρὸς αὐτούς, **24** Δεῖξατέ μοι δηνάριον· τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν; οἱ δὲ εἶπαν, Καίσαρος. **25** ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τοίνυν ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. **26** καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ ἐσίγησαν.

The Question about the Resurrection
(Mt 22.23-33; Mk 12.18-27)

27 Προσελθόντες δέ τινες τῶν Σαδδουκαίων, οἱ [ἀντι]λέγοντες² ἀνάστασιν μὴ εἶναι, ἐπρώτησαν αὐτόν **28** λέγοντες,

² **27** {C} οἱ ἀντιλέγοντες A W Δ f¹³ 157 180 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H P] it^a.scr.c.c.11².i.l.4 vg syr^h arm geo // οἱ λέγοντες (see Mt 22.23) K B C D L N Θ f¹ 33 205 565 579 892 1071 1241

17 Λίθον ... γωνίας Ps 118.22 **19** ἐζήτησαν ... λαόν Mt 21.46; Mk 12.12; 14.1-2; Lk 19.47-48; 22.2; Jn 5.18; 7.30 **20** Lk 11.54 **21** Διδάσκαλε ... διδάσκεις Jn 3.2 **22** φόρον δοῦναι Ro 13.6-7 **27** Σαδδουκαίων ... εἶναι Ac 23.8

Διδάσκαλε, Μωϋσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ᾗ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. **29** ἑπτὰ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος· **30** καὶ ὁ δεύτερος **31** καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ οὐ κατέλιπον τέκνα καὶ ἀπέθανον. **32** ὕστερον καὶ ἡ γυνὴ ἀπέθανεν. **33** ἡ γυνὴ οὖν ἐν τῇ ἀναστάσει τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα. **34** καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου³ γαμοῦσιν καὶ γαμίσκονται, **35** οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται· **36** οὐδὲ γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται⁴, ἰσάγγελοι γὰρ εἰσιν καὶ υἱοὶ εἰσιν θεοῦ τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες. **37** ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μωϋσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει κύριον τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ. **38** θεὸς δὲ οὐκ ἔστιν νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων, πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν. **39** ἀποκριθέντες δὲ τινες τῶν γραμματέων εἶπαν, Διδάσκαλε, καλῶς εἶπας. **40** οὐκέτι γὰρ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

Lect it^{d, e, r1} cop^{sa, bo} slav (Diatessaron) // οἵτινες λέγουσιν (see Mk 12.18) Ψ 1292 1514 11552 eth

³ **34** {A} τούτου κ A B L W Δ Θ Ψ 0266 f¹ f¹³ 33^{vid} 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H P Q] *Lect* it^{aur, f} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm geo slav Diatessaron^{syr} Marcion^{acc. to Tertullian} Justin^{dub} Clement Eusebius Basil; Augustine // τούτου γεννῶνται καὶ γεννῶσιν D it^{(a), (c), d, (e), ff², i, (h), q, r¹} (vg^{mss}) (syr^{c, s, h^{mg}}) (eth) Origen; Ambrose

⁴ **36** {B} δύνανται κ A B L Δ Ψ 0266 f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 (579) 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H P Q] *Lect* it^{aur, d, f} vg syr^{c, s, p, h} cop^{sa} arm eth geo slav Basil Didymus; Jerome Quodvultdeus // μέλλουσιν D W Θ it^{(a), (c), e, ff², i, l, q} syr^{h^{mg}} Marcion^{acc. to Tertullian}; Tertullian Cyprian Macrobius Augustine Julian-Eclanum

28 ἐάν ... ἀδελφῷ αὐτοῦ Dt 25.5; Gn 38.8 **36** υἱοὶ ... θεοῦ Ga 4.5-7 **37** ἐπὶ τῆς βάτου Ex 3.2 τὸν ... Ἰακώβ Ex 3.6, 15, 16 **38** πάντες ... ζῶσιν Ro 14.8-9

The Question about David's Son

(Mt 22.41-46; Mk 12.35-37)

41 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Πῶς λέγουσιν τὸν Χριστὸν εἶναι Δαυὶδ υἱόν; **42** αὐτὸς γὰρ Δαυὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλμῶν,

Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου*

Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

43 ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

44 Δαυὶδ οὖν κύριον αὐτὸν καλεῖ, καὶ πῶς αὐτοῦ υἱός ἐστιν;

The Denouncing of the Scribes

(Mt 23.1-36; Mk 12.38-40; Lk 11.37-54)

45 Ἀκούοντας δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς [αὐτοῦ]⁵, **46** Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς καὶ φιλοῦντων ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δεῖπνοις, **47** οἱ κατεσθίουσιν τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται· οὗτοι λήμψονται περισσότερον κρίμα.

The Widow's Offering

(Mk 12.41-44)

21 Ἀναβλέψας δὲ εἶδεν τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους. **2** εἶδεν δὲ τινα χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ λεπτὰ δύο, **3** καὶ εἶπεν, Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχὴ πλείον πάντων ἔβαλεν· **4** πάντες γὰρ

---

⁵ **45** {C} τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ (see Mt 23.1) & A L W Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H P] it^a syr. e. e. l. ŋ². i. q. r¹ vg syr. c. s. p. h cop^{sa, bo} eth geo slav // τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς Γ (Lect εἶπεν ὁ κύριος ... for beginning of lesson at 20.46; 1547 only; εἶπεν ὁ κύριος) // τοῖς μαθηταῖς B D it^{d, 1} arm NIV NRSV BJ TOB // πρὸς αὐτούς Q

οὔτοι ἐκ τοῦ περισεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα¹, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς πάντα τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλεν.

The Destruction of the Temple Foretold
(Mt 24.1-2; Mk 13.1-2)

5 Καί τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασιν κεκόσμηται εἶπεν, **6** Ταῦτα ἃ θεωρεῖτε ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ λίθῳ ὃς οὐ καταλυθήσεται.

Sings and Persecutions
(Mt 24.3-14; Mk 13.3-13)

7 Ἐπρωτήσαν δὲ αὐτὸν λέγοντες, Διδάσκαλε, πότε οὖν ταῦτα ἔσται καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι; **8** ὁ δὲ εἶπεν, Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, Ἐγὼ εἰμι, καί, Ὁ καιρὸς ἤγγικεν. μὴ πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. **9** ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέλος. **10** Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, **11** σεισμοὶ τε μεγάλοι καὶ κατὰ τόπους λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἔσονται, φόβητρά τε καὶ ἀπ' οὐρανοῦ σημεῖα μεγάλα ἔσται². **12** πρὸ δὲ τούτων

¹ **4** {B} δῶρα κ B L f¹ 205 579 1241 syr^c. s. pal (cop^{sa}, ^{bo}) geo slav^{mss} // δῶρα τοῦ θεοῦ A D W Δ Θ Ψ 0102^{vid} 0233 f¹³ 33 157 180 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H Q^{vid}] Lect it^a. aur. c. d. e. f. ff². i. l. q. r¹. s. vg syr^p. h arm ethTH slav^{mss} Origen Basil; Cyprian Jerome Augustine Speculum

² **11** {C} καὶ ἀπ' οὐρανοῦ σημεῖα μεγάλα ἔσται B // καὶ σημεῖα μεγάλα ἀπ' οὐρανοῦ ἔσται κ L (f¹³ 1505 ἔσονται) 33 579 892 1071 1241 (arm) eth REB BTI DHH // καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγάλα ἔσται A W Δ Θ Ψ 0102 f¹ 157 180 205 (565 ἔσονται) 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 (1424 omit ἔσται) Byz [E G H] Lect slav (Marcion^{acc.} to Tenuilian) // ἀπ' οὐρανοῦ καὶ σημεῖα μεγάλα ἔσται D it^d. e. f. vg (syr^c) geo Ambrose // ἀπ' οὐρανοῦ καὶ σημεῖα μεγάλα ἔσται καὶ χειμῶνες it^(a). aur. c. ff². i. l. q. r¹. s. vg^{mss} (syr^c. p. h^{ME}) (Origen^{lat})

6 οὐκ ... καταλυθήσεται Lk 19.44 **8** Ὁ καιρὸς ἤγγικεν Dn 7.22; Php 4.5 **9** δεῖ ... γενέσθαι Dn 2.28 **10** Ἐγερθήσεται ... βασιλείαν Is 19.2; 2Chr 15.6

πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ διώξουσιν, παραδιδόντες εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ φυλακάς, ἀπαγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου· **13** ἀποβήσεται ὑμῖν εἰς μαρτύριον. **14** θέτε οὖν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι· **15** ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν ἣ οὐ δυνήσονται ἀντιστῆναι ἢ ἀντειπεῖν ἅπαντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. **16** παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν, **17** καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. **18** καὶ θρῖξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται. **19** ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε³ τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

The Destruction of Jerusalem Foretold

(Mt 24.15-21; Mk 13.14-19)

20 Ὅταν δὲ ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ, τότε γνῶτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. **21** τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκχωρείτωσαν καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν, **22** ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταὶ εἰσιν τοῦ πλησθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα. **23** οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· ἔσται γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὀργὴ τῷ λαῷ τούτῳ, **24** καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρης καὶ αἰχμαλωτισθῆσονται εἰς τὰ ἔθνη πάντα, καὶ Ἱερουσαλήμ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι οὗ πληρωθῶσιν κairoὶ ἐθνῶν.

³ **19** {C} κτήσασθε **κ** **D** **L** **W** **Δ** **Ψ** **f**¹ 157 180 205 565 579 597 700 828* 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G H] *Lect* *it*^{d, i} Origen Apostolic Constitutions Gregory-Nyssa Macarius/Symeon Marcuse-*Eremita* Cyril Hesychius // κτήσεσθε **A** **B** **Θ** **f**¹³ [828^c] 33 *it*^{a, c, e, f, ff², l, q, r¹, s} *vg* *cop*^{sa, bap^l} *arm* *eth* *geo* *slav* Jerome Augustine GNB REB BJ TOB BTI DHH? // σώσετε (ἑαυτοὺς *for* τὰς ψυχὰς ὑμῶν) Marcion^{acc. to Tertullian}

12 παραδιδόντες ... ἡγεμόνας Mt 10.18; Lk 12.11 **14-15** Mt 10.19; Lk 12.11-12 **15** Ac 6.10 **16-18** Mt 10.21-22 **18** 1 Sm 14.45; Lk 12.7 **22** ἡμέραι ἐκδικήσεως Dt 32.35; Ho 9.7; Jr 46.10 **23** ἀνάγκη μεγάλη 1 Cor 7.26 **24** πεσοῦνται ... μαχαίρης Jr 21.7; Sir 28.18 πεσοῦνται ... πάντα Ezr 9.7 Ἱερουσαλήμ ... ὑπὸ ἐθνῶν Zch 12.3 LXX; Ps 79.1; Is 63.18; Dn 9.26; 1 Macc 3.45, 51 ἄχρι ... ἐθνῶν Dn 12.7; Tob 14.5; Ro 11.25; Re 11.2

The Coming of the Son of Man
(Mt 24.29-31; Mk 13.24-27)

25 Καὶ ἔσονται σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχή ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ ἤχους θαλάσσης καὶ σάλου, **26** ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ, αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθῆσονται. **27** καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. **28** ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν.

The Lesson of the Fig Tree
(Mt 24.32-35; Mk 13.28-31)

29 Καὶ εἶπεν παραβολὴν αὐτοῖς· Ἴδτε τὴν συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα· **30** ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέποντες ἀφ' ἑαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν· **31** οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. **32** ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα γένηται. **33** ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελεύσονται.

Exhortation to Watch

34 Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς μήποτε βαρηθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς καὶ ἐπιστῇ ἐφ' ὑμᾶς αἰφνίδιος ἡ ἡμέρα ἐκείνη **35** ὡς παγίς· ἐπεισελεύσεται γὰρ⁴ ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς.

⁴ **35** {B} ὡς παγίς· ἐπεισελεύσεται γὰρ κ* (κ^c L ἐπελεύσεται) B D 070 (157 ἐπιστήσεται) 579 it^a. b. c. d. e. ff². i. l cop^{sa}. bo (Marcion^{acc.} to Tertullian) // ὡς παγίς γὰρ ἐπελεύσεται A C W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 33 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 (1241 1424 ἐλεύσεται) 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H N] Lect

25 σημεῖα ... ἄστροις Is 13.10; Eze 32.7; Jl 2.30-31; Re 6.2-13 συνοχή ... σάλου Ps 46.2-3; 65.7; Is 24.19 LXX; Wsd 5.22 **26** δυνάμεις ... σαλευθῆσονται Hg 2.6, 21 **27** τὸν υἱὸν ... νεφέλῃ Dn 7.13; Mt 26.64; Re 1.7 **28** ἐγγίζει ... ὑμῶν Ro 13.11; En 51.2 **33** Lk 16.17 **34** Mt 24.48-50; Lk 17.27 ἐπιστῇ ... ἐκείνη 1 Th 5.3 **35** Is 24.17

36 ἀγρυπνεῖτε δὲ ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι ἵνα κατισχύσητε ἐκφυγεῖν ταῦτα πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

37 Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ἠϋλίζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν·
38 καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθιζεν πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.⁵

The Plot to Kill Jesus

(Mt 26.1-5, 14-16; Mk 14.1-2, 10-11; Jn 11.45-53)

22 Ἦγγιζεν δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων ἡ λεγομένη πάσχα. **2** καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν, ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν. **3** Εἰσῆλθεν δὲ Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν τὸν καλούμενον Ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα· **4** καὶ ἀπελθὼν συνελάλησεν τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτοῖς παραδῶ αὐτόν. **5** καὶ ἐχάρησαν καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι. **6** καὶ ἐξωμολόγησεν, καὶ ἐζήτηε εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτόν ἄτερ ὄχλου αὐτοῖς.

The Preparation of the Passover

(Mt 26.17-25; Mk 14.12-21; Jn 13.21-30)

7 Ἦλθεν δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, [ἐν] ἧ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα· **8** καὶ ἀπέστειλεν Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπών, Πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα ἵνα φάγωμεν. **9** οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμεν; **10** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἴδου

(1524 1751 1770 11016 ἐλεύσεται) it^{aur.} i. q. r¹ vg syr^{c.} s. p. h. pal^{mss} arm (eth) geo slav (Irenaeus^{lat}) (Eusebius) Basil; Jerome Augustine BTI

⁵ **38** {A} αὐτοῦ. K A B C (D 070 αὐτοῦ before ἐν τῷ ἱερῷ) L W Δ Θ Ψ f¹ 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect it^{aur.} b. c. d. e. f. f². i. l. q. r¹ vg syr^{c.} s. p. h cop^{sa, bo} arm eth geo slav // αὐτοῦ. plus John 7. 53–8. 11 f¹³ (see p. 338–340)

36 ἀγρυπνεῖτε ... καιρῷ Mk 13.33 σταθῆναι ... ἀνθρώπου Re 6.17 **37** Ἦν ... διδάσκων Lk 19.47 τὰς δὲ ... Ἐλαιῶν Lk 22.39

22.1 ἑορτὴ ... πάσχα Ex 12.1-27 **2** ἐζήτουν ... λαόν Mt 21.46; Mk 12.12; 14.1-2; Lk 19.47-48; 20.19; Jn 5.18; 7.30 **3** Jn 13.2, 27 Ἰούδαν ... δώδεκα Ac 1.17 **7** ἡ ἡμέρα ... πάσχα Ex 12.6, 14, 15 **8** ἐτοιμάσατε ... φάγωμεν Ex 12.8-11

εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν εἰς ἣν εἰσπορεύεται, **11** καὶ ἔρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότη τῆς οἰκίας, Λέγει σοι ὁ διδάσκαλος, Ποῦ ἐστὶν τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; **12** καὶ ἐκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον μέγα ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε. **13** ἀπελθόντες δὲ εὗρον καθὼς εἰρήκει αὐτοῖς καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα.

The Institution of the Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mk 14.22-26; 1 Cor 11.23-25)

14 Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσεν καὶ οἱ ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ. **15** καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν. **16** λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ φάγω¹ αὐτὸ ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. **17** καὶ δεξάμενος ποτήριον εὐχαριστήσας εἶπεν, Λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε εἰς ἑαυτούς.² **18** λέγω γὰρ ὑμῖν, [ὅτι] οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως οὗ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ.² **19** καὶ λαβὼν ἄρτον εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Τοῦτό ἐστὶν τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.² **20** καὶ τὸ ποτήριον ὡσαύτως μετὰ τὸ δειπνήσαι, λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυννόμενον.² **21** πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ'

¹ **16** {B} ὅτι οὐ μὴ φάγω (see 22.18; Mt 26.29) Ƴ^{75vid} **κ** A B L H **Θ** 579 1241 168^{1/2} 1514 1813^{1/2} 1858 1950^{1/2} / 1016 / 1223^{1/2} it^a cop^{sa, bo} Apollinarius Cyril Titus-Bostra Epiphanius // οὐκέτι μὴ φάγωμαι D // ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω (see Mk 14.25) C² (C* N omit ὅτι) W Δ (Ψ omit οὐ) f¹ f¹³ 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G P] Lect it^{aur, b, c, (d), e, f, ff², i, (l), q, (r¹)} vg arm eth (geo) slav Origen^{lat} REB BJ TOB BTI DHH

² **17-20** {B} verses 17, 18, 19, 20 Ƴ⁷⁵ **κ** A B C L T^{vid} W Δ **Θ** Ψ f¹ f¹³ 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect it^{aur, c, f, q, r¹} vg syr^{h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Eusebian Canons (Basil); Augustine // verses 17, 18, 19a (omitting 19b, 20: τὸ ὑπὲρ ὑμῶν

13 ἀπελθόντες ... αὐτοῖς Lk 19.32 **16** οὐ ... θεοῦ Lk 13.29 **19** λαβὼν ... αὐτοῖς Lk 24.30; Ac 27.35 **20** καινὴ ... αἵματι Ex 24.8; Jr 31.31; 32.40; Zch 9.11 **21** ἡ χεὶρ ... τραπέζης Ps 41.9; Jn 13.21

έμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. **22** ὅτι ὁ υἱὸς μὲν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ ὠρισμένον πορεύεται, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ παραδίδοται. **23** καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ τίς ἄρα εἶη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν.

The Dispute about Greatness

24 Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων. **25** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται. **26** ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γινέσθω ὡς ὁ νεώτερος καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν. **27** τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ ἐν μέσῳ ὑμῶν εἰμι ὡς ὁ διακονῶν. **28** ὑμεῖς δὲ ἔστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου. **29** κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν, **30** ἵνα ἔσθητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ καθήσεσθε ἐπὶ θρόνων τὰς δώδεκα φυλάς κρίνοντες τοῦ Ἰσραήλ.

Peter's Denial Foretold

(Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Jn 13.36-38)

31 Σίμων³ Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον. **32** ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ ἵνα μὴ

... ἐκχυννόμενον) D it^{a, d, ff², i, 1} REB // verses 19, 17, 18 (it^{b, c} only 19a καὶ λαβῶν ... σῶμά μου) syr^c // verses 19, add μετὰ τὸ δειπνήσαι (20a), 17, add τοῦτό μου τὸ αἷμα ἢ καινὴ διαθήκη (20b), 18 (see Mt 26.26-29; Mk 14.22-25; 1 Cor 11.23-26) syr^c // verses 19, 20 only syr^p cop^{boMS}

³ **31** {B} Σίμων $\mathfrak{P}^{75}$ B L T 1241 syr^c cop^{sa, bo} geo Basil^{1/2} // εἶπεν δὲ ὁ κύριος: Σίμων & A D W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N Q] Lect it^(a), aur, b, c, d, (e), f, (ff²), (i), (l), q, (r¹) vg syr^(c), (p), h, (pal) (cop^{boMS}) arm (eth) slav Basil^{1/2} (Cyril^{lem}); Tertullian^{vid} Cyprian^{vid} Augustine TOB BTI DHH

23 Jn 13.22 **24** τὸ ... μείζων Mt 18.1; Mk 9.34; Lk 9.46 **26** ὁ μείζων ... διακονῶν Mt 23.11; Mk 9.35 **25-27** Mt 20.25-27; Mk 10.42-44 **27** Jn 13.4-16 **29** Lk 12.32 **30** καθήσεσθε ... Ἰσραήλ Mt 19.28 **31** Σατανᾶς ... ὑμᾶς 2 Cor 2.11 σινιάσαι ... σῖτον Am 9.9

ἐκλίπη ἡ πίστις σου· καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήρισον τοὺς ἀδελφούς σου. **33** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, μετὰ σοῦ ἔτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι. **34** ὁ δὲ εἶπεν, Λέγω σοι, Πέτρε, οὐ φωνήσει σήμερον ἀλέκτωρ ἕως τρίς με ἀπαρνήσῃ εἰδέναι.

Purse, Bag, and Sword

35 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήσατε; οἱ δὲ εἶπαν, Οὐθενός. **36** εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλλάντιον ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν, καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν. **37** λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τὸ **Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη**· καὶ γὰρ τὸ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει. **38** οἱ δὲ εἶπαν, Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἰκανόν ἐστιν.

The Prayer on the Mount of Olives

(Mt 26.36-46; Mk 14.32-42)

39 Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί. **40** γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου εἶπεν αὐτοῖς, Προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. **41** καὶ αὐτὸς ἀπεσπασθὴ ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολὴν καὶ θεῖς τὰ γόνατα προσηύχετο **42** λέγων, Πάτερ, εἰ βούλει παρένεγκε τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω. **43** ὦφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν. **44** καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσηύχετο· καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρῶς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. **45** καὶ ἀνα-

⁴ **43-44** {A} omit verses 43-44 (see Mt 26.39; Mk 14.36) (Ϛ^{69vid}) Ϛ⁷⁵ κ' A B N T W 579 1071* *Lect*^{1/2} it^l syr^s cop^{sa, boPl} arm geo some Greek mss^{acc. to Anastasius-Sinaita}; Greek and Latin mss^{acc. to Hilary} Ambrose Jerome // include verses 43-44 (with

33 Κύριε ... πορεύεσθαι Lk 22.54 **34** οὐ ... εἰδέναι Lk 22.61 **35** Ὅτε ... ὑποδημάτων Mt 10.9-10; Mk 6.8-9; Lk 9.3; 10.4 **36** ὁ μὴ ... μάχαιραν Lk 22.49 **37** Καὶ ... ἐλογίσθη Is 53.12 (Lk 12.50) **39** Jn 18.1 ἐξελθὼν ... Ἐλαιῶν Lk 21.37 **40** Προσεύχεσθε ... πειρασμόν Lk 22.46 **42** μὴ ... γινέσθω Mt 6.10

στὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς εὗρεν κοιμωμένους αὐτοὺς ἀπὸ τῆς λύπης, **46** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε,^a ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.

The Betrayal and Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Jn 18.3-11)

47 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας εἰς τῶν δώδεκα προήρχετο αὐτοὺς καὶ ἤγγισεν τῷ Ἰησοῦ φιλήσαι αὐτόν. **48** Ἰησοῦς δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως; **49** ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτὸν τὸ ἐσόμενον εἶπαν, Κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν μαχαίρῃ; **50** καὶ ἐπάταξεν εἰς τις ἐξ αὐτῶν τοῦ ἀρχιερέως τὸν δούλον καὶ ἀφείλεν τὸ οὖς αὐτοῦ τὸ δεξιόν. **51** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐὰτε ἕως τούτου καὶ ἀψάμενος τοῦ ὠτίου ἰάσατο αὐτόν. **52** εἶπεν δὲ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυτέρους, Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων;^b **53** καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ οὐκ ἐξετείνατε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ, ἀλλ' αὕτη ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.

minor variants) $\aleph^{*2}$ D L Δ^* Θ Ψ 0233 f^1 13^c 157 180 205 565 597 700 828^{1/2} 892* 1006 1010 1071^c 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Q] [I 184^{1/2} it^a aur. b. c. d. e. η^2 . i. l. q. r¹ vg syr^c. p. h. pal cop^{bopt} eth slav Diatessaron^{arm} Justin Irenaeus^{gr} Hippolytus^{acc. to Theodoret} Origen^{dub} Ps-Dionysius Arius^{acc. to Epiphanius} Eusebian Canons Didymus^{dub} Epiphanius Chrysostom Theodore Nestorius Theodoret all versions and most Greek mss^{acc. to Anastasius-Sinaita} John-Damascus; Hilary Greek and Latin mss^{acc. to Jerome} Augustine Quodvultdeus [→NIV] [NRSV] [→EU] LB [NBS] [BTI] [DHH] // include verses 43-44 with asterisks or obeli Δ^c 0171^{vid} 892^c // transpose Lk 22.43-44 after Mt 26.39 f^{13} [13* 828^{1/2}] // transpose Lk 22.43-44 after Mt 26.39 and add καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς (Lk 22.45a) Lect^{1/2} [I 184^{1/2}]

^a **46** NO C: GNB NRSV REB ^b **52** Statement: AD NA^{mf} EU LB NBS TOB

46 προσεύχεσθε ... πειρασμόν Lk 22.40 **49** πατάξομεν ἐν μαχαίρῃ Lk 22.36 **50** Jn 18.26 **52** Ὡς ... ἐξήλθατε Lk 22.37 **53** καθ' ... ἱερῷ Lk 19.47; 21.37 οὐκ ἐξετείνατε ... ἐμέ Jn 7.30; 8.20 ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους Col 1.13

Peter's Denial of Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mk 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

54 Συλλαβόντες δὲ αὐτὸν ἤγαγον καὶ εἰσήγαγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιερέως· ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν. **55** περιπατῶντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ συγκαθιστάντων ἐκάθητο ὁ Πέτρος μέσος αὐτῶν. **56** ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ εἶπεν, Καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ ἦν. **57** ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων, Οὐκ οἶδα αὐτόν, γύναι. **58** καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν ἔφη, Καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ. ὁ δὲ Πέτρος ἔφη, Ἄνθρωπε, οὐκ εἰμί. **59** καὶ διαστάσης ὡσεὶ ὥρας μιᾶς ἄλλος τις διῖσχυρίζετο λέγων, Ἐπ' ἀληθείας καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν, καὶ γὰρ Γαλιλαῖός ἐστιν. **60** εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, Ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα ὃ λέγεις· καὶ παραχρῆμα ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ ἐφώνησεν ἀλέκτωρ. **61** καὶ στραφεὶς ὁ κύριος ἐνόησεν τῷ Πέτρῳ, καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ κυρίου ὡς εἶπεν αὐτῷ ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι σήμερον ἀπαρνήσῃ με τρίς. **62** καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.⁵

The Mocking and Beating of Jesus

(Mt 26.67-68; Mk 14.65)

63 Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες αὐτὸν ἐνέπαιζον αὐτῷ δέροντες, **64** καὶ περικαλύψαντες αὐτὸν ἐπηρώτων λέγοντες, Προφήτευσον, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε; **65** καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν.

⁵ **62** {A} include verse 62 (see Mt 26.75; Mk 14.72) $\Psi^{75} \kappa B D L T \Psi 070 f^1 157 180 205 579 597 892 1241 1505 168 1813 1223$ it^d syr^{c, s} cop^{sa, bo} arm eth geo Eusebian Canons Cyril // include καὶ ἐξελθὼν ἔξω ὁ Πέτρος ἔκλαυσεν πικρῶς A W Δ Θ 0233 0250 f¹³ 28 565 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 Byz [E G H N] Lect it^{aur, c, f, u} vg syr^(pl, h) cop^{bo, mss} slav Ambrose Augustine // omit verse 62 0171 vid it^{a, b, c, ff², i, l, r¹}

Jesus before the Council

(Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Jn 18.19-24)

66 Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν **67** λέγοντες, Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὸν ἡμῖν. εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἐὰν ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε· **68** ἐὰν δὲ ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτε.⁶ **69** ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ. **70** εἶπαν δὲ πάντες, Σὺ οὖν εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ;^c ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη, Ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐγὼ εἰμι.^d **71** οἱ δὲ εἶπαν, Τί ἔτι ἔχομεν μαρτυρίας χρεῖαν; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Jesus Brought before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mk 15.1-5; Jn 18.28-38)

23 Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλάτον. **2** ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες, Τοῦτον εὔραμεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ κωλύοντα φόρους Καίσαρι διδόναι καὶ λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι. **3** ὁ δὲ Πιλάτος ἠρώτησεν αὐτὸν λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ἔφη, Σὺ λέγεις.^a **4** ὁ δὲ Πιλάτος εἶπεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους, Οὐδὲν εὐρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. **5** οἱ δὲ ἐπίσχυον

⁶ **68** {B} ἀποκριθῆτε Ɔ⁷⁵ K B L T 1241 / 524 cop^{bx} Apollinaris Cyril // ἀποκριθῆτε μοι Θ f¹ 157 205 579 vg^{ms} cop^{sa} Ambrose BTI DHH // ἀποκριθῆτε μοι ἢ ἀπολύσητε A D W Δ Ψ 0233 f¹³ 28 180 565 597 700 (892 1505 omit μοι) 1006 1010 1071 1243 1292 1342 (1424 οὐδέ for ἢ) Byz [E G H N] Lect (l 76 πιστεύσητε for ἀποκριθῆτε) (l 1016 ἀπολύσητέ με) it^(a), aur, b, c, d, (e), f, ff² (i), (l), a, r¹ vg syr^{c, s, p, h} arm eth geo slav Augustine

^c **70** Statement: NA^m EU BJ TOB || ^d Question: NA^m

^a **23.3** Question: NA^m WH^m

67 Εἰ ... Χριστός ... ἡμῖν Jn 10.24 Ἐὰν ... πιστεύσητε Jn 3.12; 8.45 **69** ὁ υἱὸς ... θεοῦ Ps 110.1; Ac 7.56 **70** Σὺ ... θεοῦ Mt 4.3, 6; Lk 4.3, 9

23.2 φόρους Καίσαρι Lk 20.25 **3** | Tm 6.13

λέγοντες ὅτι Ἀνασεΐει τὸν λαὸν διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ᾧδε.

Jesus before Herod

6 Πιλάτος δὲ ἀκούσας ἐπηρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστιν, **7** καὶ ἐπιγνοὺς ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου ἐστὶν ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. **8** ὁ δὲ Ἡρώδης ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐχάρη λίαν, ἦν γὰρ ἐξ ἱκανῶν χρόνων θέλων ἰδεῖν αὐτὸν διὰ τὸ ἀκούειν περὶ αὐτοῦ καὶ ἠλπίζεν τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον. **9** ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ. **10** εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς εὐτόνωσ καταγοροῦντες αὐτοῦ. **11** ἐξουθενήσας δὲ αὐτὸν [καὶ] ὁ Ἡρώδης¹ σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ καὶ ἐμπαίξας περιβαλὼν ἐσθῆτα λαμπρὰν ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. **12** ἐγένοντο δὲ φίλοι ὅ τε Ἡρώδης καὶ ὁ Πιλάτος ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· προὔπηρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς αὐτούς.

Jesus Sentenced to Die

(Mt 27.15-26; Mk 15.6-15; Jn 18.39-19.16)

13 Πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν **14** εἶπεν πρὸς αὐτούς, Προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὡς ἀποστρέφοντα τὸν λαόν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας οὐθὲν εὔρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ. **15** ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης, ἀνέπεμψεν γὰρ αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς², καὶ ἰδοὺ οὐδὲν ἄξιον θανάτου

¹ **11** {C} καὶ ὁ Ἡρώδης 37⁷⁵ **N L N T Ψ** (070 καὶ αὐτόν) f¹³ 579 1243 1547 it^{a,d} syr^{hmg} cop^{bo} arm geo¹ slav // ὁ Ἡρώδης **A B D Δ Θ** f¹ 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1424 Byz [E G H] Lect geo¹ Philo-Carpasia GNB? REB EU LB BJ TOB DHH // Ἡρώδης **W** 1241 1292 1505 I^{AD} eth

² **15** {A} ἀνέπεμψεν γὰρ αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς 37⁷⁵ **N B L T Θ** (070 ἀνέπεμψαν) 157 892 1071 1241 1243 1524 it^{aur,f} vg^{msc} cop^{sa,bo} // ἀνέπεμψεν γὰρ αὐτὸν πρὸς

ἐστὶν πεπραγμένον αὐτῷ· **16** παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.³ **18** ἀνέκραγον δὲ παμπληθεὶ λέγοντες, Αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν· **19** ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον βληθεὶς ἐν τῇ φυλακῇ. **20** πάλιν δὲ ὁ Πιλάτος προσεφώνησεν αὐτοῖς θέλων ἀπολύσαι τὸν Ἰησοῦν. **21** οἱ δὲ ἐπεφώνουν λέγοντες, Σταύρου σταύρου αὐτόν. **22** ὁ δὲ τρίτον εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὔρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω. **23** οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι, καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν⁴. **24** καὶ Πιλάτος ἐπέκρινεν γενέσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν· **25** ἀπέλυσεν δὲ τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημένον εἰς φυλακὴν ὃν ἤτοῦντο, τὸν δὲ Ἰησοῦν παρέδωκεν τῷ θελήματι αὐτῶν.

The Crucifixion of Jesus

(Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Jn 19.17-27)

26 Καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτόν, ἐπιλαβόμενοι Σίμωνά τινα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν φέρειν ὅπισθεν τοῦ Ἰησοῦ. **27** Ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ γυναικῶν αἱ ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνουν

ὡμᾶς f¹³ 579 vg^{mss} syr^hme // ἀνέπεμψα γὰρ ὡμᾶς πρὸς αὐτόν A D W Δ Ψ f¹ 28 180 565 597 700 1006 1010 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G (H 205 ἀνέπεμψεν) N] Lect (1547 ἐνέπεμψα) it^m. b. c. d. e. ff². (t). q. r¹ vg syr^h slav^{mss} Augustine // ἀνέπεμψα γὰρ αὐτόν πρὸς αὐτόν 1387 syr^c. s. p arm geo⁽²⁾ slav^{mss} // ἀνέπεμψα γὰρ αὐτόν πρὸς ὡμᾶς 788 vg^{mss}

³ **16** {A} omit verse 17 ʒ⁷⁵ A B L T 070 892* 1241 it^a vg^{mss} cop^{sa}. bo^{pt} // include verse 17: ἀνάγκη δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἐορτὴν ἓνα (with minor variants; see Mt 27.15; Mk 15.6) K W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 157 (180 579 εἶχον) 205 565 597 700 892^c 1006 1010 1071 (1243 ἓνα δέσμιον) 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H (N συνήθειαν for ἀνάγκη)] Lect it^{aur}. h. c. e. f. ff². l. q. r¹ vg syr^p. h (cop^{bo}mss) arm eth geo slav Eusebian Canons; Augustine // include verse 17 after verse 19 D it^d syr^c. s

⁴ **23** {B} αὐτῶν ʒ⁷⁵ K B L 070 1241 it^a. ur. b. e. ff².] vg cop^{sa}. bo Augustine // αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων A D W Δ Θ Ψ 0250 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H N P] Lect it^c. d. f syr^(c). (s). p. h cop^{bo}mss arm eth geo slav // αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχιερέων 1424 // omit καὶ κατίσχυον ... αὐτῶν / 184

αὐτόν. **28** στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτάς [ὁ] Ἰησοῦς εἶπεν, Θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ· πλὴν ἐφ' ἑαυτάς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν, **29** ὅτι ἰδοὺ ἔρχονται ἡμέραι ἐν αἷς ἐροῦσιν, Μακάριαι αἱ στεῖραι καὶ αἱ κοιλῖαι αἱ οὐκ ἐγέννησαν καὶ μαστοὶ οἱ οὐκ ἔθρεψαν.

30 τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσιν,

Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς,

καὶ τοῖς βουνοῖς,

Καλύψατε ἡμᾶς·

31 ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ζύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται;

32 Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι κακοῦργοι δύο σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. **33** καὶ ὅτε ἦλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτὸν καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν. **34** [ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγεν, Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν.]⁵ διαμεριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔβαλον κλήρους. **35** καὶ εἰστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν. ἔξεμυκτήριζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες λέγοντες, Ἄλλους ἔσωσεν, σωσάτω ἑαυτόν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ ὁ ἐκλεκτός. **36** ἐνέπαιξαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται προσερχόμενοι, ὄξος προσφέροντες αὐτῷ **37** καὶ λέγοντες, Εἰ

⁵ **34** {A} omit verse 34a ὁ δὲ ... ποιοῦσιν. Ψ⁷⁵ κ¹ B D* W Θ 070 579 597* 1241 it^a.d syr^c cop^{sa}.bo^{pt} // include verse 34a (with minor variants; see Ac 7.60) κ².² A C D² L Δ Ψ 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597^c 700 828 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [F G H N] Lect it^{aur. b. c. e. f. ff². l. r¹} vg syr^c.p. h. pal cop^{bopt} arm eth geo slav Diatessaron Jacobus-Justus^{acc. to Hegesipp} Irenaeus^{lat} Hippolytus Origen^{lat} Eusebius Eusebian Canons Ps-Ignatius Apostolic Constitutions Gregory-Nyssa Amphilochius Didymus^{club} Ps-Clementines Ps-Justin Chrysostom Cyril Hesychius Theodoret; Ambrosiaster Hilary Ambrose Jerome Augustine GNB NIV [NRSV] REB EU LB BJ [NBS] TOB BTI [DHH] // include verse 34a with asterisks E

29 Μακάριαι ... ἔθρεψαν Lk 21.33 **30** ἄρξονται ... Καλύψατε ἡμᾶς Ho 10.8 (Re 6.16) **33** ἐσταύρωσαν ... ἀριστερῶν Is 53.12 **34** Πάτερ ... ποιοῦσιν Is 53.12; Mt 5.44; Ac 7.60 διαμεριζόμενοι ... κλήρους Ps 22.18 **35-36** εἰστήκει ... στρατιῶται Ps 22.7-8 **36** ὄξος ... αὐτῷ Ps 69.21

σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν. **38** ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφὴ ἐπ' αὐτῷ⁶, Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων οὗτος.

39 Εἰς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν λέγων, Οὐχὶ σὺ εἶ ὁ χριστός; σῶσον σεαυτόν καὶ ἡμᾶς.

40 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπιτιμῶν αὐτῷ ἔφη, Οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ; **41** καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως,

ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξεν. **42** καὶ ἔλεγεν, Ἰησοῦ, μνήσθητί μου ὅταν ἔλθῃς εἰς

τὴν βασιλείαν⁷ σου. **43** καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀμήν σοι λέγω, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Jn 19.28-30)

44 Καὶ ἦν ἤδη ὥσεὶ ὥρα ἕκτη καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης **45** τοῦ ἡλίου ἐκλιπόντος⁸, ἐσχίσθη δὲ τὸ

⁶ **38** {A} ἐπ' αὐτῷ $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph^1$ B L 070 597 1241 *cop*^{sa^{mss}, bo^l} // ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένη C* (579* αὕτη *for* ἐπ' αὐτῷ) (it^a) (syr^c.^s) *cop*^{sa^{mss}} // γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ Ῥωμαϊκοῖς καὶ Ἑβραϊκοῖς (*see* Jn 19.20) ($\aleph^{*2}$ *omit* γεγραμμένη *and the two* καὶ) C³ W Δ Θ Ψ f¹³ 33 ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένη) f¹ 28 (157) 180 205 565 (579^c αὕτη γεγραμμένη) 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* (1524^{1/2} it^{f2} *omit* καὶ Ῥωμαϊκοῖς) (1211^{1/2} 1524^{1/2} 1563 *omit* καὶ Ἑβραϊκοῖς) it^{aur.} (c). e. (f). l. r¹ vg^{cl} syr^p. h. pal arm (eth) geo Cyril^{em} // ἐπιγεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ Ῥωμαϊκοῖς καὶ Ἑβραϊκοῖς (*see* Jn 19.20) A (D it^d *omit first and second* καὶ) Q 1950 11552^{1/2} it^{(b).q} vg^{ww.st} slav

⁷ **42** {B} εἰς τὴν βασιλείαν $\mathfrak{P}^{75}$ B L it^{aur.} c. e. f. it². l. r¹ vg eth? slav^{mss} Origen^{lat}; Hilary Ambrose Jerome Augustine // ἐν τῇ βασιλείᾳ $\aleph$ A C W Δ Θ Ψ 070 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H Q] *Lect* it^a. b. q arm geo slav^{mss} Origen^{gr} Asterius Cyril-Jerusalem Epiphanius; Maximus BJ TOB BTI // *transpose* ἐν τῇ βασιλείᾳ σου *after* μου 579 (Gregory-Nyssa Chrysostom Proclus Hesychius *omit* ὅταν ἔλθῃς) // ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπελεύσεως *for* ὅταν ... τῇ βασιλείᾳ D it^d

⁸ **45** {B} τοῦ ἡλίου ἐκλιπόντος $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ C^{*vid} L 070 579 1384^{1/3} (syr^h σκοτισθέντος) syr^{h^me} slav Origen^{gr}. lat mss^{acc. to Origen} // τοῦ ἡλίου ἐκλείποντος $\mathfrak{P}^{75c}$ B 597 168^{1/2} 176^{1/2} 1211^{1/3} 1387^{1/2} 1770^{1/2} 1773^{1/2} 1813^{1/2} 1950^{1/3} 11223^{1/2}

καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον. **46** καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου. τοῦτο δὲ εἰπὼν ἐξέπνευσεν. **47** Ἴδὼν δὲ ὁ ἑκατοντάρχης τὸ γινόμενον ἐδόξαζεν τὸν θεὸν λέγων, Ὅντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν. **48** καὶ πάντες οἱ συμπαραγερόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωρήσαντες τὰ γινόμενα, τύπτοντες τὰ στήθη ὑπέστρεφον. **49** εἰστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθοῦσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ὁρῶσαι ταῦτα.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Jn 19.38-42)

50 Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ βουλευτῆς ὑπάρχων [καὶ] ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος **51** – οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν – ἀπὸ Ἀριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων, ὃς προσεδέχετο τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, **52** οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ **53** καὶ καθελὼν ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν μνήματι λαξευτῷ οὗ οὐκ ἦν οὐδεὶς οὕπω κείμενος. **54** καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευῆς καὶ σάββατον ἐπέφωσκεν. **55** Κατακολουθήσασαι δὲ αἱ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνεληλυθυῖαι ἐκ τῆς Γαλιλαίας αὐτῷ, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον καὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ, **56** ὑποστρέψασαι δὲ ἠτοίμασαν ἀρώματα καὶ μύρα.

---

l1780^{1/2} Origen // καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος A C³ (D it^d ἐσκοτίσθη δέ) W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H Q] Lect it^{sur. f. ff². l. q} vg syr^{c. s. p. pal} (it^{a. b. c. e} arm geo Diatessaron omit καί) eth Marcion^{acc. to Eriphanus, vid} Origen^{lat} mss^{acc. to Origen} // τοῦ ἡλίου ἐκλιπόντος καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος C^{2vid} // omit 33

---

46 εἰς χεῖράς ... μου Ps 31.5 (Ac 7.59) **48** τύπτοντες τὰ στήθη Lk 18.13 **49** εἰστήκεισαν ... μακρόθεν Ps 38.11; 88.8 γυναῖκες ... Γαλιλαίας Lk 8.2; 23.55 **51** προσεδέχετο ... θεοῦ Lk 2.25, 38 **53** οὗ ... κείμενος Lk 19.30 **55** γυναῖκες ... αὐτῷ Lk 8.2; 23.49

The Resurrection of Jesus
(Mt 28.1-10; Mk 16.1-8; Jn 20.1-10)

Καὶ τὸ μὲν σάββατον ἠσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν.

24 τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ὄρθρου βαθέως ἐπὶ τὸ μνήμα ἦλθον φέρουσαι ἃ ἠτοίμασαν ἀρώματα. **2** εὔρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου, **3** εἰσελθοῦσαι δὲ οὐχ εὔρον τὸ σῶμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ¹. **4** καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἀπορεῖσθαι αὐτὰς περὶ τούτου καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθῆτι ἀστραπούση. **5** ἐμφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν καὶ κλινουσῶν τὰ πρόσωπα εἰς τὴν γῆν εἶπαν πρὸς αὐτάς, Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν· **6** οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη². μνήσθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν ἔτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ **7** λέγων τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ὅτι δεῖ παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἀμαρτωλῶν καὶ σταυρωθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. **8** καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ. **9** καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἔνδεκα καὶ πᾶσιν τοῖς λοιποῖς. **10** ἦσαν

¹ **3** {B} τοῦ κυρίου Ἰησοῦ $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ A B C L W Δ Θ Ψ 070 f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 *B*_{yz} [E F G H] *Lect* it^{aur. c. f. q} vg syr^{h. pal} cop^{sa. bo} arm eth^(pp) geo slav Eusebius^{1/2} Hesychius; Augustine // τοῦ Ἰησοῦ 579 1071 1241 // 1016 syr^{c. s. p} // omit D it^{a. b. d. e. ff². l. r¹} Eusebius^{1/2} NRSV

² **6** {B} οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ A B C³ L (W ἀνέστη) Δ Θ Ψ 070 f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *B*_{yz} [E F G H] *Lect* it^{aur. f. q} vg syr^{c. s. h. pal} cop^{sa. bo} arm^{ms} (eth) geo^{1. A} slav Eusebius Amphilochius Cyril; Augustine // οὐκ ἔστιν ὧδε· ἠγέρθη (see Mt 28.6) C* syr^p cop^{bo^{ms}} (Marcion^{acc. to Eriphanius} omit οὐκ ἔστιν ὧδε) Gregory-Nyssa (Eriphanius) // ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν it^a // omit D it^{a. b. d. e. ff². l. r¹} arm^{ms} geo^B Marcion REB

56 τὸ μὲν ... ἐντολήν Ex 12.16; 20.10; Dt 5.14

24.1 τῇ δὲ ... σαββάτων Jn 20.19; Ac 20.7; 1 Cor 16.2 **4** καὶ ἰδοὺ ... ἀστραπούση 2 Macc 3.26; Ac 1.10 **5** ἐμφόβων ... αὐτῶν Lk 2.9 **7** τὸν υἱὸν ... ἀναστῆναι Mt 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Mk 8.31; 9.31; 10.33-34; Lk 9.22; 17.25; 18.32-33; Ac 17.3 **8** ἐμνήσθησαν ... αὐτοῦ Jn 2.22

δὲ³ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία καὶ Ἰωάννα καὶ Μαρία ἡ Ἰακώβου^a καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς^b. ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα, **11** καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς. **12** Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον καὶ παρακύψας βλέπει τὰ ὀθόνια μόνα, καὶ ἀπῆλθεν πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός.⁴

The Walk to Emmaus
(Mk 16.12-13)

13 Καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἦσαν πορευόμενοι εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἐξήκοντα⁵ ἀπὸ Ἱερουσαλήμ, ἣ ὄνομα Ἐμμαοῦς, **14** καὶ αὐτοὶ ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων. **15** καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν καὶ αὐτὸς Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς, **16** οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν. **17** εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες; καὶ ἐστάθησαν⁶ σκυθρωποί. **18** ἀποκριθεὶς δὲ εἰς ὄνοματι Κλεοπᾶς εἶπεν

³ **10** {B} ἦσαν δέ $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ B L Δ Θ 070 f^{13} 28 33 157 565 579 597 700 892 1071 1424 Byz [E F G H] 1253 ^{IAD} it^e syr^{p, h} with ^u. pal^{ms} arm eth geo slav Jerome // ἦν δέ Ψ f^1 205 1547 it^{a, aur, b, f, ff², 1, q, r¹} vg syr^{pal/ms} Cyril // omit A D W 180 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1505 Lect it^{d, e} syr^{c, s}

⁴ **12** {B} include verse 12 (with minor variants; see Jn 20.3-10) $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ A B L W Δ Θ Ψ 070 079 f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{aur, c, f, ff²} vg syr^{c, s, p}. h. pal cop^{sa, bo} arm eth geo slav Amphilochius Hesychius Ammonius-Alexandria; Augustine // omit verse 12 D it^{a, b, d, e, l, r¹} REB

⁵ **13** {B} ἐξήκοντα $\mathfrak{P}^{75}$ A B D L W Δ Ψ 070 f^1 f^{13} 28 33^{vid} 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{a, aur, b, c, d, f, ff², 1} vg syr^{c, s, p, h} cop^{sa, bo} eth slav Augustine // ἐπτά it^e // ἑκατὸν ἐξήκοντα $\aleph$ N^{vid} Θ 079^{vid} vg^{ms} syr^{pal} arm geo Jerome

⁶ **17** {B} καὶ ἐστάθησαν $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph$ A* B (L ἔστησαν) 070 079 579 it^e syr^{pal} cop^{sa, bo} // καὶ ἔστε A^c W Δ Θ Ψ f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 597 700 892

^a 10 C: LB BJ NBS^{mf} TOB || ^b NO C: LB BJ NBS^{mf} TOB

πρὸς αὐτόν, Σὺ μόνος παροικεῖς Ἱερουσαλήμ καὶ οὐκ ἔγνων τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις; **19** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ποῖα; οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζαρηνοῦ⁷, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, **20** ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. **21** ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ· ἀλλὰ γε καὶ σὺν πᾶσιν τούτοις τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει ἄφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο. **22** ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς, γενόμεναι ὀρθριναὶ ἐπὶ τὸ μνημεῖον, **23** καὶ μὴ εὑροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦλθον λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑωρακένας, οἱ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν. **24** καὶ ἀπηλθόν τινες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον καὶ εὔρον οὕτως καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον. **25** καὶ αὐτὸς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ὡ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεῦν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται· **26** οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; **27** καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωϋσέως καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν διερμήνευσεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ.

28 Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἐπορεύοντο, καὶ αὐτὸς προσεποιήσατο πορρώτερον πορεύεσθαι. **29** καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν λέγοντες, Μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐστὶν καὶ κέκλικεν ἤδη ἡ ἡμέρα. καὶ εἰσῆλθεν τοῦ μείναι σὺν αὐτοῖς. **30** καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν λαβῶν τὸν

1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N P] *Lect* it^a, aur. b. c. f. ff², (l), r¹ vg syr^{(c), (s), p, h} arm geo slav Augustine // omit D it^d eth Cyril

⁷ **19** {B} Ναζαρηνοῦ Ɔ⁷⁵ K B L 070 079 it^a, aur. c. e. i, r¹ vg Origen; Rebaptism Augustine // Ναζωραίου A D W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N P] *Lect* it^{b, d, ff², l} cop^{sa} arm geo slav Severian Hesychius

19 Ἰησοῦ ... προφήτης Mt 21.11 **21** ὁ μέλλων ... Ἰσραήλ Lk 1.68; 2.38 **22-23** Mt 28.1-8; Mk 16.1-8; Lk 24.1-11 **24** Jn 20.3-8 **25** πᾶσιν ... προφῆται Lk 24.44 **26** ταῦτα ... χριστόν Mt 16.21; Mk 8.31; Lk 9.22; 17.25; Ac 17.3 εἰσελθεῖν ... αὐτοῦ Jn 7.39; 12.16, 23; 13.31-32; 17.1, 5; Ac 3.13 **27** Dt 18.15; Ps 22.1-18; Is 53; Lk 24.44 **30** Lk 22.19

ἄρτον εὐλόγησεν καὶ κλάσας ἐπέδίδου αὐτοῖς, **31** αὐτῶν δὲ διηνοιχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν. **32** καὶ εἶπαν πρὸς ἀλλήλους, Οὐχὶ ἡ καρδιά ἡμῶν καιομένη ἦν [ἐν ἡμῖν] ὡς ἐλάλει ἡμῖν⁸ ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς; **33** καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ εὔρον ἠθροισμένους τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, **34** λέγοντας ὅτι ὄντως ἠγέρθη ὁ κύριος καὶ ὤφθη Σίμωνι. **35** καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου.

The Appearance to the Disciples

(Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Jn 20.19-23; Ac 1.6-8)

36 Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων αὐτὸς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν⁹. **37** πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν. **38** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τί τεταραγμένοι ἐστὲ καὶ διὰ τί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουνσιν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν; **39** ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου ὅτι ἐγὼ εἰμι αὐτός· ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. **40** καὶ τοῦτο εἰπὼν

* **32** {C} ἐν ἡμῖν ὡς ἐλάλει ἡμῖν **K** (A ἐλάλησεν) L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010^c (1010* *homoioteleuton*) 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H P] *Lect* it^s syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} (it^{aur} vg Jerome²⁷ *omit second* ἡμῖν) arm geo² slav // ὡς ἐλάλει ἡμῖν **Ɔ**⁷⁵ B D it^d geo¹ // ἐν ἡμῖν it^{a, b, ff², l, r¹} Origen^{lat 10/11} Origen^{dub} Cyril Didymus; Ambrose^{6/7} Jerome^{1/7} Maximus // *omit* it^{c, e} syr^{c, v} Origen^{gr, lat 1/10}; Ambrose^{1/7} Jerome^{4/7} Augustine

⁹ **36** {B} καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν (*see* Jn 20.19, 26) **Ɔ**⁷⁵ **K** A B L Δ Θ Ψ f¹ f¹³ (28 εἶπεν) 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E H] *Lect* syr^{c, v} cop^{sa, bo^{pl}} slav^{mss} Chrysostom Cyril // καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν· ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε G P (W εἰρήνη ὑμῖν *after* φοβεῖσθε) (579 ἐγὼ εἰμι *after* φοβεῖσθε) 1241 it^{aur, c, f} vg syr^{p, h, pal} cop^{bo^{pl}} arm (eth) geo slav^{mss} (Amphilochius); Ambrose Augustine // *omit* D it^{a, b, d, c, ff², l, r¹} **REB**

ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας.¹⁰ **41** ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ θαυμαζόντων εἶπεν αὐτοῖς, Ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε; **42** οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος¹¹. **43** καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

44 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Οὗτοι οἱ λόγοι μου οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὢν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ τοῖς προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ. **45** τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς· **46** καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι Οὕτως γέγραπται παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, **47** καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν εἰς¹² ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη.^c ἀρξάμε-

¹⁰ **40** {B} include verse 40 (with minor variants; see Jn 20.20) Ɔ⁷⁵ K A B L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect it^{aur. c. f. q} vg, syr^{p. h. pal} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Eusebian Canons Athanasius Amphilochius Chrysostom Cyril John-Damascus; Jerome Augustine // omit verse 40 D it^{a. b. d. e. ff². l. r¹} syr^{c. s} REB

¹¹ **42** {B} μέρος Ɔ⁷⁵ K A B D L W 579 it^{d. c} syr^c cop^{sa. bo} Clement Origen^{vid} Cyril^{1/2} Ps-Athanasius; Augustine^{1/4} // μέρος καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου Δ Ψ f¹ 28 33 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E^c H N] Lect it^{b. q} syr^{c. p. h. with *} pal cop^{bo} eth Justin^{dub} Amphilochius Epiphanius Cyril^{1/2} // μέρος καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίον E* Θ f¹³ 157 1243 / 253 it^{aur. (c. f. ff². l. r¹} vg (it^a Jerome omit ἀπὸ μελισσίου) arm geo slav Cyril-Jerusalem Proclus; Augustine^{3/4} Varimadum

¹² **47** {B} εἰς Ɔ⁷⁵ K B syr^p cop^{sa. bo} slav^{ms} // καὶ A C D L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [F H N] Lect it^{a. aur. d. c. d. e. f. ff². l. q. r¹} vg syr^{s. h. pal} arm eth geo slav^{ms} Hesychius; Cyprian Hilary Augustine GNB NIV NRSV TOB BTI // omit μετάνοιαν εἰς Irenaeus^{lat}

^c **47** NO C: (AD) (M) (NA^{ms}) (TR) (WH) GNB NIV NRSV REB EU BJ NBS TOB BTI // C: NRSV^{ms} LB DHH

41 Ἔχετε ... βρώσιμον Jn 21.5 **42** Jn 21.9-10 **44** δεῖ ... ἐμοῦ Lk 18.31; 24.27 **46** Οὕτως ... Χριστὸν Is 53 ἀναστῆναι ... ἡμέρᾳ Ho 6.2 **47** κηρυχθῆναι ... ἔθνη 1 Tm 3.16

νοι¹³ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ^d **48** ὑμεῖς μάρτυρες τούτων. **49** καὶ [ἰδοῦ] ἐγὼ¹⁴ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει ἕως οὗ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν.

The Ascension of Jesus
(Mk 16.19-20; Ac 1.9-11)

50 Ἐξήγαγεν δὲ αὐτοὺς [ἔξω] ἕως πρὸς Βηθανίαν, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς. **51** καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν¹⁵. **52** καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν¹⁶ ὑπέστρε-

¹³ **47** {B} ἀρξάμενοι **K B C* L N 33** cop^{sa, bo} eth geo² slav // ἀρξαμένων D Δ^c it^{aur, b, d, f, ff², q} vg Augustine^{1/2} // ἀρξάμενον **℣⁷⁵ A C³ W Δ* f¹ f¹³ 28 157 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [F H] Lect it^{a, c, e, l, r¹} vg^{ms} syr^{(s), (p), h, pal} Augustine^{1/2} // ἀρξάμενος **Θ Ψ 565 1071 l 700^{1/2} 1859 l 1016** geo¹**

¹⁴ **49** {C} καὶ ἰδοῦ ἐγὼ **A B C Δ Θ Ψ f¹³ 28 157 180 205 565 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [F H N] Lect it^{f, q} syr^{h, pal} arm eth geo slav Gaudentius^{vid} Jerome^{vid} // καὶ ἐγὼ ἰδοῦ **W 1** // καγὼ *or* καὶ ἐγὼ **℣⁷⁵ K D L 33 579 597** it^{a, aur, b, c, d, e, ff², l, r¹} vg syr^p cop^{sa, bo} Ambrose Augustine REB EU**

¹⁵ **51** {B} καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν **℣⁷⁵ K² A B C L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [F H] Lect (l 1627 εἰς τοὺς οὐρανοὺς) it^{aur, c, f, q, r¹} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo² slav Severian (Hesychius); Augustine^{2/3} // omit **K* D** it^{a, b, d, e, ff², 1} syr^c geo¹ Augustine^{1/3} REB**

¹⁶ **52** {B} προσκυνήσαντες αὐτόν **℣⁷⁵ K A B C L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [F H] Lect it^{aur, f, q} vg^{ms} syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo¹ slav // προσκυνήσαντες **700 l 253** it^c vg // omit **D** it^{a, b, d, e, ff², 1} syr^c geo² Augustine REB**

^d **47 C:** AD M NA^{mg} TR WH GNB NIV NRSV REB EU BJ NBS TOB BTI // NO C: NRSV^{mg} LB DHH

48 Jn 15.27; Ac 1.8 **49** Jn 14.16; 15.26; 16.7; Ac 1.4 **51** Ac 1.9 **52** ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ Ac 1.12

ψαν εἰς Ἱερουσαλήμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης **53** καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ εὐλογοῦντες¹⁷ τὸν θεόν.¹⁸

¹⁷ **53** {B} εὐλογοῦντες Ʒ⁷⁵ Ɔ B C* L syr^{s. pal} cop^{sa. bo} geo // αἰνοῦντες D it^{a. b. d.} e. Ƴ². 1. r¹ Augustine // αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες A C² W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [(F) H] Lect it^{aur. c. f. q} vg syr^{p. h} arm eth slav (Hesychius)

¹⁸ **53** {A} θεόν. Ʒ⁷⁵ Ɔ C* D L W 1 33 it^{a. aur. b. d. e. Ƴ². (q)} vg^{inss} syr^{s. pal} cop^{sa. bo} arm ethTH geo // θεόν. ἀμήν. A B C² Δ Θ Ψ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [F H] Lect it^{c. 1. r¹} vg syr^{p. h} cop^{bo^{mss}} eth^{pp} slav // θεόν. ἀμήν. plus Jn 8. 3-11 (see pages 338-340) 1333^{supp} (but only as lesson of Oct. 8th on fly-leaf)

52 χαρᾶς μεγάλης Jn 14.28; 16.22

ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ

The Word Became Flesh

1 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. **2** οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. **3** πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν.^a ὃ γέγονεν^b **4** ἐν¹ αὐτῷ ζωὴ ἦν², καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· **5** καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

¹ 3-4 {B} οὐδὲ ἓν. ὃ γέγονεν ἐν Ɔ^{75c} C (D οὐδὲν for οὐδὲ ἓν) L W^{supp} 050* 0141^a vid (0141^c omit ὃ γέγονεν) it^b vg^{ww, st} syr^{c, (pal)} cop^{sa} Heracleon^{acc. to Origen} Ptolemy^{Flora} Ptolemy and Valentinians^{acc. to Irenaeus} Theophilus Irenaeus^{lat, arm} Clement Naassenes and Perateni^{acc. to Hippolytus} Hippolytus Heraclides and mss^{acc. to Origen} Origen Letter of Hymenaeus Alexander Eusebius^{15/19} Arians^{acc. to Epiphanius} Athanasius Marcellus Meletius Cyril-Jerusalem (Apollinaris) Gregory-Nyssa Eunomius Didymus^{dub 2/3} Macarius/Symeon Epiphanius^{6/10} Heretics^{acc. to Chrysostom} Cyril Hesychius^{2/5} Theodoret^{3/5}; Tertullian Cyprian Novatian Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary Arians^{acc. to Ambrose} Ambrose^{6/7} Chromatius many people^{acc. to Jerome} Jerome^{12/18} Augustine // οὐδὲ ἓν· ὃ γέγονεν· ἐν 28 205 1241 1524^{vid} 1858 11016 // οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. ἐν Ɔ² Ɖ Ψ 050^c f¹³ (1 1071 οὐδὲν for οὐδὲ ἓν) 33 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect vg^{c1} syr^{p, h} cop^{bo} arm eth geo slav Adamantius Alexander^{mss} Eusebius^{4/19} Didymus^{dub 1/3} Ps-Ignatius Epiphanius^{4/10} Chrysostom Theodore Marcus-Eremita Paul-Emesa Hesychius^{3/5} Theodoret^{2/5} (John-Damascus); Egyptians^{acc. to Ambrose} Ambrose^{1/7} Jerome^{6/18} GNB NIV REB EU LB TOB BTI // οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν ἐν (without dots) (Ɔ⁶⁶ Ɔ* οὐδὲν for οὐδὲ ἓν) Ɔ^{75*} A B Δ 1253

² 4 {A} ἦν Ɔ^{66, 75} A B C L Δ Ɖ Ψ 050 0141 0234 f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect vg syr^{p, h, pal} cop^{bo} arm geo slav Diatessaron^{arm} Irenaeus^{lat^{mss}} Clement^{from Theodotus} Clement^{3/5} Origen^{er, lat 1/2} Eusebius Didymus^{dub} Macarius/Symeon Epiphanius Chrysostom Cyril Hesychius Theodoret; Victorinus-Rome^{1/5} Jerome Augustine^{12/22} // ἐστὶν Ɔ D it^{a, aur, b, c, e, f, ff², q} vg^{mss} syr^c cop^{sa} eth Diatessaron^{yr} Ptole-

^a 3 NOC: AD M NA^{mg} GNB NIV NRSV^{mg} REB EU LB NBS^{ms} TOB DHH // as text: GNB^{mg} REB^{ms} EU^{mg} LB^{mg} // ^b C: AD M NA^{mg} TR GNB NIV NRSV^{mg} REB EU LB NBS^{ms} TOB DHH // as text: GNB^{mg} REB^{mg} EU^{mg} LB^{mg}

1 ὁ λόγος Re 19.13 1-2 Jn 17.5; 1 Jn 1.1-2 3 Wsd 9.1; Jn 1.10; 1 Cor 8.6; Col 1.16-17; He 1.2 4 ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν Jn 5.26 5 Jn 3.19

6 Ἐγένετο ἄνθρωπος,^c ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης· 7 οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ. 8 οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. 9 Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν,^d ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον,^e ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. 10 ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. 11 εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. 12 ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, 13 οἱ οὐκ³ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς⁴ ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.³

my^{acc.} to Irenaeus Valentinians^{acc.} to Irenaeus Irenaeus^{lat} Naassenes and Perateni^{acc.} to Hippolytus Clement mss^{acc.} to Origen Origen^{lat} 1/2; Cyprian Victorinus-Rome^{4/5} Ambrosiaster Hilary Ambrose Gaudentius Augustine^{10/22} // omit W^{supp}

³ 13 {A} οἱ οὐκ ... ἐγεννήθησαν (see also footnote 4) ℘⁶⁶ K B² C D^c L W^{supp} Ψ 0141 f¹ f¹³ 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{aur.} c. e. f. ff². q vg syr^{p. h. pal} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Valentinians^{acc.} to Tertullian Origen^{gr. lat} 1/2 Eusebius Asterius Athanasius Ps-Athanasius Marcellus Cyril-Jerusalem Didymus^{dub} Macarius/Symeon Epiphanius Chrysostom Severian Cyril Theodotus-Ancyra Hesychius Theodoret; Ambrosiaster Hilary Ambrose^{3/5} Chromatius Jerome^{2/3} Augustine^{10/14} // οἱ οὐκ ... ἐγεννήθησαν ℘⁷⁵ A B* Δ Θ 28 1071 // οὐκ ... ἐγεννήθησαν D* it^a Augustine^{3/14} // ὅς οὐκ ... ἐγεννήθη it^b (syr^{c.} p^{mss} οἱ [sic]) Irenaeus^{lat} Origen^{lat.} 1/2; Tertullian Ambrose^{2/5} Jerome^{1/3} Augustine^{1/14} Sulpicius^{vid}

⁴ 13 {A} οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς (see also footnote 3) ℘^{66. 75} K² (K* D* omit ἐκ) A B² C D² L W^{supp} Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 (1010 οὔτε ... οὔτε) 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{a.} aur. b. c. e. f. ff². q vg syr^{c.} p. h. pal cop^{sa. bo} arm eth geo slav Valentinians^{acc.} to Tertullian Irenaeus^{lat} Origen Methodius Eusebius^{1/2} Asterius Basil-Ancyra Athanasius (Marcellus) Cyril-Jerusalem (Gregory-Nyssa) Didymus^{dub} Macarius/Symeon Epiphanius Chrysostom Cyril^{5/6} Theodotus-Ancyra Theodoret

^c 6 NO C: AD TR WH GNB NIV NRSV BJ ^d 9 NO C: WH NRSV^{me} BJ^{me} // ^e NO C: AD TR WH NRSV^{me} REB^{me} EU^{me} LB BJ^{me} NBS^{me} // as text: EU

6 Mt 3.1; Mk 1.4; Lk 1.13, 17, 76; 3.2 8 οὐκ ... φῶς Jn 1.20 9 1 Jn 2.8 10 ἐν τῷ κόσμῳ ἦν Jn 1.14 ὁ κόσμος δι' ... ἐγένετο Jn 1.3; 1 Cor 8.6; Col 1.16; He 1.2 ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω Jn 17.25 12 Ga 3.26 13 Jn 3.3, 5, 6; Jas 1.18; 1 Pe 1.23; 1 Jn 3.9; 5.18

14 Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. **15** Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγεν λέγων, Οὗτος ἦν ὃν εἶπον, Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. **16** ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· **17** ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. **18** θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε· μονογενὴς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

The Testimony of John the Baptist
(Mt 3.1-12; Mk 1.2-8; Lk 3.15-17)

19 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὅτε ἀπέστειλαν [πρὸς αὐτὸν]⁶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας

John-Damascus; Tertullian Hilary Ambrosiaster Ambrose Chromatius Jerome Augustine Sulpicius // omit B* Ps-Athanasius

⁵ **18** {B} μονογενὴς θεός ℘⁶⁶ κ* B C* L syr^{p. h^{mg}} geo² Origen^{gr 2/4} Didymus Cyril^{1/4} // ὁ μονογενὴς θεός ℘⁷⁵ κ² 33 cop^{bn} Clement^{2/3} Clement^{from Theodotus 1/2} Origen^{gr 2/4} Eusebius^{3/7} Basil^{1/2} Gregory-Nyssa Epiphanius Serapion^{1/2} Cyril^{2/4} // ὁ μονογενὴς υἱός A C³ W^{supp} Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{a. aur. b. c. e. f. ff². 1} vg syr^{c. h. pal} arm eth geo¹ slav Irenaeus^{lat 1/3} Clement^{from Theodotus 1/2} Clement^{1/3} Hippolytus Origen^{lat 1/2} Letter of Hymenaeus Alexander Eustathius Eusebius^{4/7} Serapion^{1/2} Athanasius Basil^{1/2} Gregory-Nazianzus Chrysostom Theodore Cyril^{1/4} Proclus Theodoret John-Damascus; Tertullian Hegemonius Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary^{5/7} Ps-Priscillian Ambrose^{10/11} Faustinus Gregory-Elvira Phoebadius Jerome Augustine Varimadum REB BJ // μονογενὴς υἱός θεοῦ it^a Irenaeus^{lat 1/3}; Ambrose^{1/11vid} // ὁ μονογενὴς vg^{ms} Ps-Vigilius^{1/2}

⁶ **19** {C} πρὸς αὐτόν B C* 33 892^c 1010 1071 it^{a. aur. b. c} syr^{c. p. pal} cop^{sa. bn} arm eth geo slav Chrysostom^{lcm} Cyril // πρὸς αὐτόν after Λευίτας ℘^{66c vid} A Θ Ψ f¹³ 157 579 1243 (1424 after Ἰουδαῖοι) it^{c. f. ff². 1. q. r¹} vg syr^h Augustine // omit ℘^{66*}. 75

14 ὁ λόγος ... ἐγένετο Ps Sol 7.6; Ro 1.3; Ga 4.4; Php 2.7; 1 Tm 3.16; He 2.14; 1 Jn 4.2 ἐθεασάμεθα ... αὐτοῦ Is 60.1-2; Lk 9.32; Jn 2.11 **15** Jn 1.30 Ὁ ... ἐρχόμενος Mt 3.11; Mk 1.7; Jn 1.27 **16** ἐκ ... ἐλάβομεν Col 2.10 **17** ὁ νόμος ... ἐδόθη Ex 31.18; 34.28; Jn 7.19 **18** θεὸν ... πώποτε Ex 33.20; Jn 6.46; 1 Tm 6.16; 1 Jn 4.12 μονογενὴς ... ἐξηγήσατο Mt 11.27; Lk 10.22

ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν, Σὺ τίς εἶ; **20** καὶ ὠμολόγησεν καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὠμολόγησεν ὅτι Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός. **21** καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, Τί οὖν; Σὺ Ἡλίας εἶ; καὶ λέγει, Οὐκ εἰμί. Ὁ προφήτης εἶ σύ; καὶ ἀπεκρίθη, Οὐ. **22** εἶπαν οὖν αὐτῷ, Τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; **23** ἔφη,

**Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ,
Εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου,**

καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης. **24** Καὶ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων. **25** καὶ ἠρώτησαν αὐτόν καὶ εἶπαν αὐτῷ, Τί οὖν βαπτίζεις εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ προφήτης; **26** ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων, Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος ὑμῶν ἔστηκεν⁸ ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, **27** ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, οὗ οὐκ εἰμὶ [ἐγὼ] ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. **28** Ταῦτα ἐν Βηθανίᾳ ἐγένετο⁹ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν ὁ Ἰωάννης βαπτίζων.

κ C³ L W^{supp} Δ 0141 f¹ 28 180 205 565 597 700 892* 1006 1241 1292 1342 1505 Byz [E F G H] Lect Origen^{lem} NIV NRSV BTI DHH

⁷ **21** {C} Τί οὖν; Σὺ Ἡλίας εἶ; (P⁶⁶ τίς) P⁷⁵ C* (W^{supp} εἶ Ἡλίας) Ψ 33 it^(e). it². 1 Origen // Τί οὖν Ἡλίας εἶ κ L 0141 it² Cyril // Τί οὖν; Ἡλίας εἶ σύ A C³ Δ Θ 0234 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 (828* τίς οὖν) 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{aur. c. f. q} vg syr^h (it^{b. l} cop^{sa, bo} Tertullian omit τί οὖν) Chrysostom; Augustine // Σὺ οὖν τί; Ἡλίας εἶ B (arm) (slav) // Σὺ τίς εἶ; Ἡλίας εἶ 1071 eth (geo) TOB?

⁸ **26** {B} ἔστηκεν P⁶⁶ A C T^{vid} W^{supp} Δ Θ Ψ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F H N] Lect it^f vg Heracleon^{acc. to Origen 1/2} Origen^{7/10} Chrysostom Severian Cyril^{2/3}; Augustine^{1/2} // εἰστήκει P^{75, 120vid} (κ εστήκει) 1071 // στήκει B G L 083 0141 1 Heracleon^{acc. to Origen 1/2} Origen^{3/10} Cyril^{1/3} (stat it^{aur. b. c. e. f². l. q} vg^{mss} syr^{c. s. p. h. pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Origen^{lat}; Cyprian Ambrose Jerome Augustine^{1/2}) REB BJ

⁹ **28** {C} ἐν Βηθανίᾳ ἐγένετο (P⁶⁶ κ* ἐγένετο ἐν Βηθανίᾳ) P⁷⁵ A B C* L W^{supp} Δ Θ Ψ* 28 157 205 565 579 597 700 892^m 1006 1010 1071 1241 1243 1342 1424 Byz^{pt} [E F G H (N)] Lect it^{aur. c. f. it². l. q} (it^{a. h. e. f¹}) vg syr^{p. h. pal^{mss}} cop^{bo} slav

20 Jn 3.28 **21** Σὺ Ἡλίας ... εἰμὶ Mt 11.14; 17.11-13 Ὁ προφήτης εἶ σύ Dt 18.15; Jn 6.14; 7.40; Ac 3.22; 7.37 **23** φωνὴ ... κυρίου Is 40.3 (Mt 3.3; Mk 1.3; Lk 3.4) **25-26** Τί ... ὕδατι Mt 21.25; Mk 11.30; Lk 20.4; Jn 1.33 **27** ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος Jn 1.15 ὁ ὀπίσω ... ὑποδήματος Ac 13.25 **28** Mt 3.13; Jn 10.40

The Lamb of God

29 Τῇ ἐπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. **30** οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εἶπον, Ὅπισω μου ἔρχεται ἀνὴρ ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. **31** καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν ὕδατι βαπτίζων. **32** Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης λέγων ὅτι Τεθέαμαι τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. **33** καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι ἐκεῖνός μοι εἶπεν, Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ. **34** καὶ γὰρ εἶδρακα καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς¹⁰ τοῦ θεοῦ.

The First Disciples

35 Τῇ ἐπαύριον πάλιν εἰστήκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο **36** καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ. **37** καὶ ἤκουσαν οἱ δύο μαθηταὶ αὐτοῦ λαλοῦντος καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ. **38** στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας λέγει αὐτοῖς, Τί ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Ῥαββί, ὃ λέγεται μεθερμηνευό-

Origen Eusebius (Epiphanius) (mss^{acc.} to Chrysostom) Chrysostom; Ambrosiaster Augustine // ἐν Βηθαβαρᾷ ἐγένετο (N² ἐγένετο ἐν Βηθαραβᾷ) C² T^{vid} Ψ^c 083 0141 f¹³ 1 (13 828 Βηθεβαρᾷ) 33 180 (892^{v.r.} syr^{hmg} cop^{sa}ms Βηθαραβᾷ) 1292 1505 Byz^{pl} 1770 1773 I^{AD} (syr^{c.s.} pal^{ms}) cop^{sa}mss arm geo Origen Eusebius (Epiphanius) (mss^{acc.} to Chrysostom) Cyril BJ

¹⁰ **34** {B} ὁ υἱὸς Ɔ^{66.75.120} N² A B C L W^{supp} Δ Θ Ψ 083 0141 0233^{vid} f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N P] Lect it^{aur.} c. f. l. q vg syr^{p.h.} pal^{mss} cop^{bo} arm eth geo slav Origen Asterius Chrysostom Cyril John-Damascus; Augustine^{3/4} // ὁ ἐκλεκτός Ɔ^{106vid} N* it^{b.e.} n^{2*} syr^{c.} Ambrose Augustine^{1/4} REB BJ // ὁ ἐκλεκτός υἱὸς it^{a.} n^{2c} vg^{mss} syr^{pal}mss (syr^{pal}mss ὁ μονογενὴς υἱὸς) cop^{sa}

29 Τῇ ... θεοῦ Jn 1.36 ὁ ἀμνὸς ... κόσμου Is 53.6-7; Ac 8.32; 1 Pe 1.18-19 **30** Jn 1.15 **32** Τεθέαμαι ... αὐτόν Mt 3.16; Mk 1.10; Lk 3.22 **34** οὗτος ... θεοῦ Mt 3.17; 17.5; 27.54; Mk 9.7; 15.39; Lk 9.35; Jn 20.31; Ac 9.20 **36** Jn 1.29

μενον Διδάσκαλε, ποῦ μένεις; **39** λέγει αὐτοῖς, Ἔρχεσθε καὶ ὄψεσθε. ἦλθαν οὖν καὶ εἶδαν ποῦ μένει καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὥρα ἦν ὡς δεκάτη. **40** Ἦν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ· **41** εὕρισκει οὗτος πρῶτον¹¹ τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα καὶ λέγει αὐτῷ, Εὕρηκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον χριστός· **42** ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωάννου¹², σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος.

The Calling of Philip and Nathanael

43 Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὕρισκει Φίλιππον. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀκολουθεῖ μοι. **44** ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαιῶν, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου. **45** εὕρισκει Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ καὶ λέγει αὐτῷ, Ὅν ἔγραψεν Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφηταὶ εὕρηκαμεν, Ἰησοῦν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ. **46** καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναήλ, Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ [ὁ] Φίλιππος, Ἔρχου καὶ ἴδε. **47** εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναήλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ, Ἴδε ἀληθῶς

¹¹ **41** {B} πρῶτον 3⁶⁶.75 **κ**² A B Θ Ψ 083 0233^{vid} f¹ f¹³ 205 892 1243 / 253 / 672 1673 / 1016 / 1074 / 1627 *it^a. aur. c. f. ff². l. q* vg syr^{p. h. pal?} cop^{sa. bo} arm geo slav Epiphanius; Gaudentius // πρῶτος **κ*** L W^{supp} Δ 0141 28 157 180 565 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1505 Byz [E F G H] *Lect* syr^{pal?} Chrysostom^{lem} Cyril^{lem} // πρῶί *it^{b. e. r¹} vid* (*it^{vid}* πρῶτον πρῶί) syr^c // *omit* 1424 vg^{ms} syr^c Augustine

¹² **42** {B} Ἰωάννου 3⁶⁶.75.106 **κ** (B* Ἰωάνου) L W^{supp} 33 *it^{a. b. f. ff². l. r¹}* vg^{ms} cop^{sa. bo} Jerome // Ἰωνᾶ A B² Δ Ψ 0141 0223 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* *it^{c. (q)}* vg^{cl} (*it^{aur}* vg^{ms} Bariona) syr^{p. h. pal} cop^{homs} arm eth geo slav Serapion Epiphanius Chrysostom Cyril^{lem} // Ἰωαννᾶ Θ (1241 Ἰωανᾶ) / 890 vg^{ww. st} // *frater Andree* *it^c*

40-42 Ἦν ... Ἰησοῦν Mt 4.18-20; Mk 1.16-18 **41** Μεσσίαν ... χριστός Jn 4.25 **42** Σὺ ... Πέτρος Mt 10.2; 16.18; Mk 3.16; Lk 6.14 **44** ἦν ... Βηθσαιῶν Jn 12.21 **45** Ὅν ... προφηταὶ Dt 18.18; Is 7.14; 9.6; Eze 34.23

Ἰσραηλίτης ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν. **48** λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ, Πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκὴν εἰδόν σε. **49** ἀπεκρίθη αὐτῷ Ναθαναήλ, Ραββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ βασιλεὺς εἶ τοῦ Ἰσραήλ. **50** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὅτι εἶπόν σοι ὅτι εἰδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζω τούτων ὄψη. **51** καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεφγότα καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

The Wedding at Cana

2 Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ. **2** ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. **3** καὶ ὑστερήσαντος οἴνου λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτόν, Οἶνον οὐκ ἔχουσιν. **4** [καὶ] λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου. **5** λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις, Ὅτι ἂν λέγη ὑμῖν ποιήσατε. **6** ἦσαν δὲ ἐκεῖ λίθιναι ὑδρίαι ἐξ κατὰ τὸν καθαρισμόν τῶν Ἰουδαίων κείμεναι, χωροῦσαι ἀνά μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς. **7** λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω. **8** καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἀντλήσατε νῦν καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ· οἱ δὲ ἤνεγκαν. **9** ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρικλίνος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγεννημένον καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστίν, οἱ δὲ διάκονοι ᾔδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ, φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρικλίνος **10** καὶ λέγει αὐτῷ, Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησιν καὶ ὅταν μεθυσθῶσιν τὸν ἐλάσσω· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι. **11** Ταύτην ἐποίησεν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐφανέρωσεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

49 σὺ ... θεοῦ Ps 2.7; Mt 3.17; 14.33; 16.16; Mk 1.11; 3.11; Lk 3.22; 4.41; Jn 11.27; Ac 13.33 βασιλεὺς ... Ἰσραήλ Zph 3.15; Mt 27.42; Mk 15.32; Jn 12.13 **51** τοὺς ... καταβαίνοντας Gn 28.12

2.1 Jn 4.46 **4** οὐπω ... μου Jn 7.30; 8.20 **5** Ὅ ... ποιήσατε Gn 41.55 **6** κατὰ ... Ἰουδαίων Mk 7.3-4; Jn 3.25 **11** Ταύτην ... Γαλιλαίας Jn 4.54; 20.30 ἐφανέρωσεν τὴν δόξαν αὐτοῦ Lk 9.32; Jn 1.14; 12.41

12 Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοῦμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ [αὐτοῦ] καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ¹ καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

The Cleansing of the Temple
(Mt 21.12-13; Mk 11.15-17; Lk 19.45-46)

13 Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς. **14** καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους, **15** καὶ ποιήσας φραγέλλιον² ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεεν τὸ κέρμα καὶ τὰς τραπέζας ἀνέτρεψεν, **16** καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν, Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου. **17** Ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστίν, **Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με.** **18** ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ, Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς; **19** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. **20** εἶπαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, Τεσσεράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν οἴκο-

¹ **12** {C} καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ $\mathfrak{P}^{66c}$ A Δ Θ 0233 $f^1 f^{13}$ (13) (28) 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 (1010) 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] *Lect it^f. (i). r¹ vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} eth geo² slav Origen^{1/4}; Augustine // καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ* $\mathfrak{P}^{66r, 75}$ B (L 0141 *omit* αὐτοῦ *after* μαθηταὶ) Ψ 0162 1071 *it^c vg^{ms} Origen^{3/4} (Origen^{supp}) Chrysostom // καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ* $\aleph$ (579 *it^a cop^{bo, ms} μαθηταὶ for ἀδελφοὶ*) *it^(a). aur. b. c. ff^{2, 1} arm geo¹ Eriphanus; Jerome // καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ* W^{supp} (1241 *omit* καὶ ἡ μήτηρ) // καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ 1858

² **15** {B} φραγέλλιον $\aleph$ A B Δ Θ Ψ 0233 f^{13} 28 157 180 205 579 597 700 1006 1071 1292 1342 1424 1505 Byz [E F H P] *Lect it^f syr^{p, h} cop^{sa, bo, ach²} arm eth geo Origen Cyril^{3/4} // ὡς φραγέλλιον* $\mathfrak{P}^{66c, 75}$ G L N W^{supp} 0141 0162 f^1 33 565 892 1010 1241 1243 1253 *it^{a, aur. b. c. e. f. ff^{2, j, q} vg syr^{hmg, pal} slav Origen^{supp} (Cyril^{1/4}); Augustine}*

δομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; **21** ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. **22** ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγεν, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

Jesus Knows All Men

23 Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. **24** αὐτὸς δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν αὐτόν³ αὐτοῖς διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας. **25** καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκεν τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Jesus and Nicodemus

3 Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νικόδημος ὄνομα αὐτῷ, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. **2** οὗτος ἦλθεν πρὸς αὐτὸν νυκτός καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ῥαββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ δύναται ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἦ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ. **3** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. **4** λέγει πρὸς αὐτὸν [ὁ] Νικόδημος, Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέρον ὢν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι; **5** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. **6** τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς

³ **24** {C} αὐτόν **N*** **A*** **B** **L** 700 1071 **Cyrl**^{1/2} // ἑαυτόν **ϕ**⁶⁶ **N**² **A**^c **W**^{supp} **Δ** **Θ** **Ψ** 050 083 0141 0233 *f*¹ *f*¹³ 28 33 157 180 205 565 597 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [**E** **F** **G** **H** **N** **P**] *it*^a, *aur.* *b.* *c.* *e.* *f.* *ff*². *j.* *l.* *q.* *r*¹ *vg* *syr*^{s, p, h, pal} *cop*^{sa, bo} *arm* *geo* *slav* *Origen* *Origen*^{supp} *Chrysostom* *Cyrl*^{1/2}; *Jerome* *Augustine* *Varimadum* // *omit* **ϕ**⁷⁵ 579 *eth* *Didymus*^{dub} **TOB**

21 τοῦ ναοῦ ... αὐτοῦ **I** **Cor** 6.19 **22** **Lk** 24.6-8; **Jn** 12.16; 14.26 **23** πολλοὶ ... ἐποίει **Jn** 7.31; 11.47-48

3.1-2 Ἦν ... νυκτός **Jn** 7.50; 19.39 **2** Ῥαββί ... διδάσκαλος **Mt** 22.16 οὐδεὶς ... αὐτοῦ **Jn** 9.16; **Ac** 10.38 **5** ἐὰν ... πνεύματος **Tt** 3.5

σάρξ ἐστίν, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστιν. **7** μὴ θαυμάσης ὅτι εἶπόν σοι, Δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν. **8** τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶν πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος. **9** ἀπεκρίθη Νικόδημος καὶ εἶπεν αὐτῷ, Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι; **10** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; **11** ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ὁ οἶδαμεν λαλοῦμεν καὶ ὁ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε. **12** εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύσετε; **13** καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.^a **14** καὶ καθὼς Μωϋσῆς ὕψωσεν τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὕψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, **15** ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων ἐν αὐτῷ² ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.^b

¹ **13** {B} ἀνθρώπου Ɔ⁶⁶.⁷⁵ & B L T W^{supp} 083 086 33 1010 1241 cop^{sa}. bo^{ps}. ach². tay geo² Diatessaron Origen^{lat} 2/4 Eusebius Adamantius Gregory-Nazianzus Apollinaris Gregory-Nyssa Didymus Epiphanius^{3/4} Cyril^{14/16} (Cyril^{1/16} θεοῦ) Theodoret^{1/4}; Jerome^{1/3} // ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ A^c (A^{vid} omit ὢν) Δ Θ Ψ 050 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect (l 751^{1/2} θεοῦ for ἀνθρώπου) it^a. aur. b. c. f. ff². j. l. q. r¹ vg (it^e syr^c. pal Zeno ὃς ἦν) syr^p. h cop^{bo} arm eth geo¹ slav Hippolytus Origen^{lat} 2/4 Adamantius^{lat} Eustathius Ps-Dionysius Amphilocheus Epiphanius^{1/4} Chrysostom Paul-Emesa Cyril^{1/16} Hesychius Theodoret^{3/4} John-Damascus; Hilary Lucifer Ambrosiaster Ambrose Chromatius Jerome^{2/3} Augustine REB // ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ 0141 168^{1/2} 1673 11223^{1/2} 11627^{1/2} syr^a

² **15** {B} ἐν αὐτῷ Ɔ⁷⁵ B T W^{supp} 083 0141 Cyril^{ms} // ἐπ' αὐτῷ Ɔ⁶⁶ L (579 only αὐτῷ) Cyril // εἰς αὐτόν & 086 f¹ 33 205 565 it^a. f^c Gregory-Nyssa^{vid} Cyril^{ms} BTI // εἰς αὐτόν μὴ ἀπόληται ἀλλ' (see 3.16) (Ɔ^{63vid} A ἐπ' αὐτόν) Δ Θ Ψ f¹³ 28 157 180 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect (l 127 l 1016^{1/2} ἐπ' αὐτῷ; l 950 οὐ μή) it^b. e. f^e. ff². j. q vg^{cl}

^a **13** End quotation from v. 10: GNB ^b **15** End quotation from v. 10: NIV^{mg} NRSV^{mg}

8 τὸ ... ὑπάγει Ec 11.5 **11** ὁ οἶδαμεν ... λαμβάνετε Jn 3.32; 8.26 **12** Wsd 9.16; Lk 22.67 **13** οὐδεὶς ... καταβάς Pr 30.4; Ro 10.6 **14** Μωϋσῆς ... ἐρήμῳ Nu 21.9 **14** ὕψωθῆναι ... ἀνθρώπου Jn 8.28; 12.34 **15** Jn 20.31

16 Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. **17** οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. **18** ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ. **19** αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα. **20** πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράστων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆ τὰ ἔργα αὐτοῦ· **21** ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῆ αὐτοῦ τὰ ἔργα ὅτι ἐν θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα.^c

Jesus and John the Baptist

22 Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν καὶ ἐκεῖ διέτριβεν μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν. **23** ἦν δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ, καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο· **24** οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης. **25** Ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου³ περὶ καθαρισμοῦ. **26** καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ

(it^{aur. c. l. cl} vg^{ww. st} ἐν αὐτῷ) syr^{c. p. h} cop^{bo^{mss}} arm geo slav Chrysostom Severian Cyril^{lem}; Cyprian^{vid} Victorinus-Rome Lucifer Augustine

³ **25** {B} μετὰ Ἰουδαίου Ɔ⁷⁵ Ɔ² A B L W^{supp} Δ Ψ 070 086 28 33 157 180 579 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E F H N] Lect syr^{s. p. h. pal^{mss}} cop^{sa^{mss}. fay²} arm slav Chrysostom Cyril // μετὰ Ἰουδαίων Ɔ⁶⁶ Ɔ^{*} G Θ 0141 f¹ f¹³ 205 565 597 1071 1342 168 1387 1547 11627 I^{AD} it^{(a). aur. h. c. e. ff². l} (it^{l. j. q. (r¹)} et Iudaeos, it^d ad Iudaeos) vg syr^{c. pal^{mss}} cop^{sa^{mss}. bo} eth geo Origen; Augustine REB // omit 1524 1672

^c **21** End quotation from v. 10: TR NIV NRSV REB BJ TOB DHH

16 Οὕτως ... ἔδωκεν Ro 8.32; 1 Jn 4.9-10 ἵνα ... αἰώνιον Jn 3.36; 10.28; 1 Jn 5.13 **17** Jn 12.47 οὐ ... κρίνη τὸν κόσμον Jn 5.22, 30; 8.15-16; Ac 17.31 **18** ὁ πιστεύων ... κρίνεται Jn 5.24 **19** τὸ φῶς ἐλήλυθεν ... κόσμον Jn 1.5, 9; 8.12; 9.5 **20** Eph 5.11-13 **21** ὁ δὲ ... ἀλήθειαν Tob 4.6 LXX **22** Jn 3.26; 4.1-2 **24** Mt 4.12; 14.3; Mk 1.14; 6.17; Lk 3.20

εἶπαν αὐτῷ, 'Ραββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε οὗτος βαπτίζει καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. **27** ἀπεκρίθη Ἰωάννης καὶ εἶπεν, Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲ ἐν ἑάν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. **28** αὐτοὶ ὑμεῖς μοι μαρτυρεῖτε ὅτι εἶπον [ὅτι] Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χριστός, ἀλλ' ὅτι Ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου. **29** ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ χαρᾶ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου. αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται. **30** ἐκείνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.^d

He Who Comes from Heaven

31 Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστίν καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος [ἐπάνω πάντων ἐστίν·] **32** ὁ εἶδεν καὶ ἤκουσεν τοῦτο μαρτυρεῖ^d, καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει. **33** ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστίν. **34** ὃν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ,

^d **31-32** {C} ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὁ εἶδεν καὶ ἤκουσεν τοῦτο μαρτυρεῖ $\mathfrak{P}^{36vid}$ $\mathfrak{P}^{66c}$ ($\mathfrak{P}^{66*}$ omit ἐρχόμενος) (K² omit τοῦτο) B L W^{supp} Ψ 083 086 0141 33 579^{vid} (597 ἀκήκοε and omit τοῦτο) 1010 1071 syr^{pal} cop^{bo, fay} slav^{ms} Origen^{1/4} Cyril // ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν· καὶ ὁ εἶδεν καὶ ἤκουσεν τοῦτο μαρτυρεῖ A Δ Θ f¹³ (28 1424 omit τοῦτο) 157 180 700 892 1006 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H] Lect (1751 ἐκείνο for τοῦτο) it^{aur, c, f, q} vg syr^{(s), (p), h} (eth) slav^{ms} Origen^{1/4, lat} Chrysostom; Jerome Augustine // ἐρχόμενος ὁ εἶδεν καὶ ἤκουσεν μαρτυρεῖ ($\mathfrak{P}^{75}$ cop^{sa} τοῦτο μαρτυρεῖ) (K* ὃν for ὁ) D f¹ 205 565 it^{a, b, d, e, n², j, l, r¹} syr^c arm geo¹ (geo²) Origen^{1/4} (1/4) Eusebius; Tertullian Hilary Ambrosiaster Augustine REB BJ TOB

^d **30** End quotation from v. 27: GNB NIV^{nc} NRSV REB

26 ὃς ... βαπτίζει Jn 3.22; 4.1-2 **27** Οὐ ... οὐρανοῦ Jn 19.11; 1 Cor 4.7; He 5.4 **28** Οὐκ ... χριστός Jn 1.20 Ἀπεσταλμένος ... ἐκείνου Mal 3.1; Mt 11.10; Mk 1.2 **29** ὁ δὲ ... νυμφίου Mt 9.15; Mk 2.19 **31** Jn 8.23 ὁ ὢν ... λαλεῖ 1 Jn 4.5 **32** Jn 3.11 ὁ ... μαρτυρεῖ Jn 8.26

οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν τὸ πνεῦμα⁵. **35** ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. **36** ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ οὐκ ὄψεται ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν.^c

Jesus and the Woman of Samaria

4 Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Ἰησοῦς¹ ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης **2** – καίτοιγε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ – **3** ἀφῆκεν τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἀπῆλθεν πάλιν² εἰς τὴν Γαλιλαίαν. **4** ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας. **5** ἔρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγομένην Συχάρ³ πλησίον τοῦ

⁵ **34** {B} τὸ πνεῦμα $\mathfrak{P}^{66, 75}$ $\aleph$ B² C* L W^{supp} Θ 083 0141 *f*¹ 33 205 565 579 597 1241 *it*^{b, e, f^c, 1} Origen^{gr} Cyril; Victorinus-Pettau^{1/2} // ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα A C² D Δ Ψ 086 *f*¹³ 28 157 180 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *it*^{a, aur, (c), (d), f^c, j, n, q, r¹} (*it*^{1/2} τοῦ θεοῦ) vg syr^h cop^{sa, bo, fay} arm eth geo slav Origen^{lat} Didymus^{dub} Chrysostom; Victorinus-Pettau^{1/2vid} Gregory-Elvira^{vid} Jerome Augustine // *omit* B*

¹ **1** {C} Ἰησοῦς $\mathfrak{P}^{66}$ $\aleph$ D Θ 086 *f*¹ 205 565 1010 1241 *it*^{a, aur, b, c, d, e, f², j, l, r¹} vg syr^{c, p, h} cop^{bo, fay} arm Epiphanius Chrysostom; Augustine^{3/4} // κύριος $\mathfrak{P}^{66c, 75}$ A B C L W^{supp} Δ Θ Ψ 083 0141 *f*¹³ 28 33 157 180 579 597 700 892 1006 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *it*^{f, q} syr^{n, h^{mg}} cop^{sa, bo^{ms}} (eth) geo slav Cyril; Augustine^{1/4} NIV

² **3** {A} πάλιν $\mathfrak{P}^{66, 75}$ $\aleph$ B² C D L W^{supp} Θ 083^{vid} 086 *f*¹³ 33 205 565 597 892 1010 1071 1241 1505 *it*^{a, aur, b, c, d, e, f, f², j, l, r¹} vg syr^{c, s, p} cop^{sa, bo, fay} arm eth geo¹ slav Irenaeus^{lat} Epiphanius Cyril^{lem}; Gaudentius Augustine // *omit* A B* Δ Ψ 0141 28 157 180 579 700 1006 1243 1292 1342 1424 Byz [E F G H] *it*^a syr^h cop^{bo^{ms}} geo² Chrysostom^{vid}

³ **5** {A} Συχάρ $\mathfrak{P}^{66, 75}$ $\aleph$ A B C D L W^{supp} Δ Θ Ψ 086 0141 *f*¹ *f*¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] *Lect* *it*^{a, aur, (b), c, d, e, f, f², j, l, q, r¹} vgst syr^{h, pal} cop^{sa, bo, fay} (eth) geo slav Eusebius Chrysostom Cyril^{lem}; Ambrose mss^{acc. to Jerome} // Συχάρ (by itacism?)

^c **36** End quotation from v. 27: TR NIV NRSV^{me} BJ TOB DHH

35 ὁ ... υἱὸν Jn 5.20; 10.17; 15.9 πάντα ... αὐτοῦ Mt 11.27; Lk 10.22; Jn 13.3 **36** ὁ πιστεύων ... αἰώνιον Jn 3.16; 1 Jn 5.13 ὁ δὲ ... αὐτόν Eph 5.6

4.1-2 ἤκουσαν ... αὐτοῦ Jn 3.22, 26 **4** Mt 10.5; Lk 9.52; 17.11 **5** Gn 33.19; 48.22; Jos 24.32

χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακώβ [τῷ] Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ· **6** ἦν δὲ ἐκεῖ πηγή τοῦ Ἰακώβ. ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὡς ἕκτη.

7 Ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλήσαι ὕδωρ. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Δός μοι πεῖν· **8** οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν. **9** λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρίτις, Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ πεῖν αἰτεῖς γυναικὸς Σαμαρίτιδος οὔσης; οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρίταις.⁴ **10** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ, Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἅν σοι ὕδωρ ζῶν. **11** λέγει αὐτῷ [ἡ γυνή]⁵, Κύριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶν βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; **12** μὴ σὺ μεῖζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιεν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ; **13** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ, Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· **14** ὃς δ' ἂν πῖη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. **15** λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή, Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.

69 (1950 Σηχάρ) vg^{cl.} ww cop^{bo/ms} mss^{acc. to Jerome} Augustine // Συχέμ syr^{c.} Hippolytus^{arab.}; (Juvencus) Jerome

⁴ **9** {A} οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρίταις $\mathfrak{P}^{63.66.75.76}$ $\aleph^1$ A B C L W^{supp} Δ Θ Ψ 050 083 086 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] *Lect* it^{aur. c. f. n². l. q. r¹} vg syr^{c. (s). p. h. pal} cop^{sa. bo. ach²} arm (eth) geo slav Origen Chrysostom Cyril; Jerome Augustine // omit $\aleph^*$ D it^{a. b. d. c. j} cop^{fav}

⁵ **11** {C} αὐτῷ ἡ γυνή $\mathfrak{P}^{66c}$ ($\mathfrak{P}^{66*}$ αὐτῇ) $\aleph^2$ A C D L W^{supp} Δ Θ Ψ 050 083 086 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] *Lect* it^{aur. b. c. d. e. f. n². l. q. r¹} vg syr^{c. p. h. pal} cop^{sa. bo. fay} arm geo slav Diatessaron^{arm} Origen Cyril^{lem}; Augustine // αὐτῷ ἐκεῖνη $\aleph^*$ eth // αὐτῷ $\mathfrak{P}^{75}$ B syr^c cop^{ach²} Diatessaron^{sr}

6 ἦν ... Ἰακώβ Jn 4.12 **9** οὐ ... Σαμαρίταις Ezr 4.3; 9.1–10.44; Lk 9.52-53 **10** τίς ... λέγων σοι Jn 4.26 σὺ ... ζῶν Jn 7.37-38; Re 21.6; 22.17 **12** μὴ ... Ἰακώβ Jn 8.53 **14** ὃς ... αἰῶνα Jn 6.35 τὸ ... αἰώνιον Jn 7.38

16 Λέγει αὐτῇ, Ὑπαγε φώνησον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε. **17** ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν αὐτῷ, Οὐκ ἔχω ἄνδρα. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Καλῶς εἶπας ὅτι Ἄνδρα οὐκ ἔχω. **18** πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστιν σου ἀνήρ· τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας. **19** λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ. **20** οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἔστιν ὁ τόπος ὅπου προσκυνεῖν δεῖ. **21** λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Πίστευέ μοι, γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ. **22** ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. **23** ἀλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσιν τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. **24** πνεῦμα ὁ θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. **25** λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται ὁ λεγόμενος χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα. **26** λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.

27 Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι εἶπεν, Τί ζητεῖς ἢ τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς; **28** ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις, **29** Δεῦτε ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέν μοι πάντα ὅσα ἐποίησα, μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; **30** ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἦρχοντο πρὸς αὐτόν.

31 Ἐν τῷ μεταξύ ἠρώτων αὐτόν οἱ μαθηταὶ λέγοντες, Ραββί, φάγε. **32** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν ἢν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. **33** ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους, Μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; **34** λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω

19 Κύριε ... σύ Mt 21.46; Jn 7.40; 9.17 **20** οἱ ... προσεκύνησαν Dt 11.29; Jos 8.33 ὑμεῖς ... δεῖ Dt 12.5-14; Ps 122.1-5 **22** ἡ ... ἐστίν Is 2.3; Ro 9.3-4 **24** πνεῦμα ὁ θεός 2 Cor 3.17 τοὺς ... προσκυνεῖν Php 3.3 **25** Οἶδα ... χριστός Jn 1.41 ὅταν ... ἅπαντα Jn 14.26 **26** Ἐγὼ εἰμι ... σοι Mk 14.61-62; Jn 9.37 **29** μήτι ... Χριστός Mt 12.23; Jn 7.26 **34** Ἐμὸν βρῶμα ... με Jn 5.30; 6.38 τελειώσω ... ἔργον Jn 5.36; 17.4

αὐτοῦ τὸ ἔργον. **35** οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι Ἔτι τετράμηνός ἐστιν καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσιν πρὸς θερισμόν.^a ἤδη^b **36** ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρη καὶ ὁ θερίζων. **37** ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθινὸς ὅτι Ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. **38** ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασιν καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.

39 Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαριτῶν διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης ὅτι Εἶπέν μοι πάντα ἃ ἐποίησα. **40** ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρίται, ἠρώτων αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. **41** καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, **42** τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον ὅτι Οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν, αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου.

The Healing of the Official's Son

(Mt 8.5-13; Lk 7.1-10)

43 Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· **44** αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ

⁶ **35-36** {B} θερισμόν. ἤδη ὁ **κ**^c **C*** **D L W**^{supp} **Ψ** **0141**^c **33** *it*^{b, d, c, l, q, r} (*syrc*^s) *cop*^{bopt} *Irenaeus*^{lat} *Cyril*^{lem} // θερισμόν ἤδη. ὁ **ϕ**⁷⁵ **083 0141*** *it*^{ff2} (*it*^a *Speculum omit* ἤδη) *cop*^{sa, ach2} *Origen Cyril; Juvencus*^{vid} **GNB REB (TOB) BTI DHH** // θερισμόν ἤδη ὁ (*without interpunction or uncertain*) **ϕ**⁶⁶ **κ*** **B** (*cop*^{bopt}) // θερισμόν ἤδη. καὶ ὁ **A C**³ **Δ Θ** *f*¹ *f*¹³ **28 157 180 205 565 (579 θερισμόν. ἤδη καὶ ὁ) 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect** *it*^{aur, c, f} *vg syr*^{n, h} *cop*^{hymss} *arm slav (Chrysostom); Ambrose*^{vid} *Augustine*^{vid}

^a **35** **NO C: NA**^{mg} **TR GNB NRSV**^{mg} **REB TOB BTI DHH** // Different text: **AD** || ^b **C: NA**^{mg} **TR GNB NRSV**^{mg} **REB TOB BTI DHH** // Different text: **AD**

35 θεάσασθε ... θερισμόν Mt 9.37; Lk 10.2 **37** Mic 6.15 **42** αὐτοὶ ... κόσμου I Jn 4.14 **43** Μετὰ ... ἡμέρας Jn 4.40 **44** Mt 13.57; Mk 6.4; Lk 4.24

ἰδία πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. **45** ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι πάντα ἑωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.

46 Ἦλθεν οὖν πάλιν εἰς τὴν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησεν τὸ ὕδωρ οἶνον. καὶ ἦν τις βασιλικὸς οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν Καφαρναούμ. **47** οὗτος ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ἦκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀπῆλθεν πρὸς αὐτὸν καὶ ἠρώτα ἵνα καταβῆ καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν, ἥμελλεν γὰρ ἀποθνήσκειν. **48** εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν, Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε.^c **49** λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός, Κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου. **50** λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πορεύου, ὁ υἱὸς σου ζῆ. ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐπορεύετο. **51** ἤδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ὑπήντησαν αὐτῷ λέγοντες ὅτι ὁ παῖς αὐτοῦ⁷ ζῆ. **52** ἐπύθετο οὖν τὴν ὥραν παρ' αὐτῶν ἐν ἧ κομψότερον ἔσχεν· εἶπαν οὖν αὐτῷ ὅτι Ἐχθὲς ὥραν ἐβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός. **53** ἔγνω οὖν ὁ πατήρ ὅτι [ἐν] ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐν ἧ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὁ υἱὸς σου ζῆ, καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη. **54** Τοῦτο [δὲ] πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

⁷ **51** {B} παῖς αὐτοῦ $\mathfrak{P}^{66*}$.⁷⁵ $\aleph$ A B C W^{supp} / 1016 arm // υἱὸς αὐτοῦ it^{aur.} c. d. f. ff². l. r¹ vg Augustine^{vid} // παῖς σου Δ Θ Ψ 0233 f¹ 28 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect syr^h cop^{sa, bo, pbo, ach2?} geo Heracleon^{acc. in Origen} Origen Chrysostom EU LB TOB DHH // υἱὸς σου $\mathfrak{P}^{66c}$ D L N 0141 33 579 892 1071 1241 168 1211 1387 1547 1672 (it^{a, b, c, u}) syr^{c, p.} h^{mg, pal} cop^{sa, bo, pbo, ach2?} eth slav Cyril^{lem} // παῖς σου ὁ υἱὸς αὐτοῦ f^{1,3}

^c **48** Question: WH^{ms} REB

45 πάντα ... ἑορτῇ Jn 2.23 **46** Κανὰ ... οἶνον Jn 2.1-11 **46-47** ἦν ... ἀποθνήσκειν Mt 8.5-6; Lk 7.1-3 **48** Ἐὰν ... πιστεύσητε Dn 4.2, 37; Mk 13.22; 1 Cor 1.22 **50** Πορεύου ... ζῆ Mt 8.13; Mk 7.29 **53** ἐπίστευσεν ... ὅλη Ac 11.14; 16.14-15, 31 **54** Jn 2.11

The Healing at the Pool

5 Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ¹ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα. **2** ἔστιν δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα ἡ ἐπιλεγομένη Ἑβραϊστὶ Βηθζαθά² πέντε στοᾶς ἔχουσα. **3** ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν.^{3,4} **5** ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα [καὶ] ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ· **6** τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον καὶ γνοὺς ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ, Θέλεις ὑγιᾶς γενέσθαι; **7** ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν, Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω ἵνα ὅταν ταραχθῆ τὸ ὕδωρ βάλη με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ

¹ **1** {A} ἑορτὴ $\mathfrak{P}^{66,75}$ A B D T W^{supp} Θ f^{13} 28 180 565 579 700 1006 1241 1292 1505 Byz^m [G N] arm geo Origen Epiphanius Chrysostom // ἡ ἑορτὴ $\aleph$ C L Δ Ψ 0141 0233^{vid} f^1 33 157 205 597 828^c 892 1010 1071 1243 1342 1424 Byz^{pl} [E F H] Amphilochius Cyril^{lem}

² **2** {C} Βηθζαθά $\aleph$ (L it^e Βηζαθά) 33 it¹ (it^b.ff^{2*} vg^{mss} Bet(h)zet(h)a) (Eusebius) (Cyril) // Βελζεθά D it^d.r¹ (it^a Belzatha) // Βηθσαιδά (see 1.44) ($\mathfrak{P}^{66c}$ Βηθσαιδά, $\mathfrak{P}^{66*}$ Βηθσαιδάν) $\mathfrak{P}^{75}$ B T W^{supp} (Ψ Βησαιδά) it^{aur}.c.ff^{2c} vg syr^h cop^{sa}.pho.bo.ach² eth Tertullian Chromatius Jerome // Βηθεσδά A C Δ Θ 078 0141 0233 f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 (1424) 1505 Byz [E F G H (N)] Lect it^f.q vg^{mss} syr^c.p.h^{mg} gr. pal arm geo slav Amphilochius Didymus^{dub} Chrysostom Cyril^{lem} NIV REB EU LB

³ **3** {A} ξηρῶν $\mathfrak{P}^{66,75}$ $\aleph$ A* B C* L T 0141 157 it^q (syr^c) cop^{sa}.pho.bo^{pl}.ach² Amphilochius // ξηρῶν ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν A^c C³ (W^{supp} ἐκδεχόμενοι) Δ Θ Ψ 078 0233 f^1 f^{13} 28 33 (180 ἀπεκδεχομένων) 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect (l 1016 ἐκδεχόμενοι) it^c.e.f.ff² vg syr^p.h.pal cop^{bo^{pl}} arm eth^{pp} geo slav Chrysostom Cyril^{lem} BJ // ξηρῶν παραλυτικῶν ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν D it^a.aur.b.d.j.1 vg^{mss} (it¹ omit ξηρῶν) (ethTH)

⁴ **3** {A} omit verse 4 $\mathfrak{P}^{66,75}$ $\aleph$ B C* D T W^{supp} 0141 33 157 it^d.f.l.q vg^{ww}.et syr^c cop^{sa}.pho.bo^{pl}.ach² arm geo Amphilochius // include verse 4 (according to A, with many variations in later mss and versions) ἄγγελος γὰρ κυρίου κατὰ καιρὸν ἐλούετο ἐν τῇ κολυμβήθρα καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ὑγιᾶς ἐγένετο οἷω δήποτ' οὖν κατείχετο νοσήματι A C³ L Δ Θ Ψ 078 0233 f^1 f^{13} 28 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^a.aur.b.c.e.ff².j.r¹ vg^{cl} syr^p.h.pal cop^{bo^{pl}} eth slav Didymus^{dub} Chrysostom Cyril^{lem}; Tertullian Hilary Ambrose BJ // include verse 4 with asterisks or obeli Π 047

καταβαίνει. **8** λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγειρε ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ περιπάτει. **9** καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιῆς ὁ ἄνθρωπος καὶ ἤρην τὸν κράβαττον αὐτοῦ καὶ περιεπάτει.

Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. **10** ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ, Σάββατόν ἐστιν, καὶ οὐκ ἔξεστίν σοι ἄραι τὸν κράβαττόν σου. **11** ὁ δὲ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, Ὁ ποιήσας με ὑγιῆ ἐκεῖνός μοι εἶπεν, Ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ περιπάτει. **12** ἠρώτησαν αὐτόν, Τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπών σοι, Ἄρον καὶ περιπάτει; **13** ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ᾔδει τίς ἐστιν, ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσεν ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ. **14** μετὰ ταῦτα εὐρίσκει αὐτόν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν σοί τι γένηται. **15** ἀπήλθεν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀνήγγειλεν τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτόν ὑγιῆ. **16** καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ. **17** ὁ δὲ [Ἰησοῦς]⁵ ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται καγὼ ἐργάζομαι. **18** διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτόν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυεν τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγεν τὸν θεὸν ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ.

The Authority of the Son

19 Ἀπεκρίνατο οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν πατέρα ποιῶντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. **20** ὁ γὰρ πατήρ φιλεῖ τὸν υἱὸν καὶ πάντα

⁵ **17** {C} δὲ Ἰησοῦς Ɔ⁶⁶ A D L Δ Θ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] it^a, aur., b., c., d., e., f., ff², j., l. (q) vg syr^c, p., h cop^{sa}, bo., ach² arm eth^{pp} geo slav Cyril^{lem} // δὲ κύριος syr^c (syr^{pal} κύριος Ἰησοῦς) ethth // δὲ Ɔ⁷⁵ K B W 0141 892 1071 1241 cop^{pbv} REB BJ BTI

8 Mt 9.6; Mk 2.11; Lk 5.24 **9** ἤρην ... περιεπάτει Mk 2.12; Lk 5.25 Ἦν ... ἡμέρᾳ Lk 13.14; Jn 9.14 **10** Σάββατον ... σου Jr 17.21 **13** Ἰησοῦς ... τόπῳ Mt 8.18; 13.36; Mk 4.36; 7.17; Jn 6.2-3, 15 **15** Jn 9.11 **18** ἐζήτουν ... ἀποκτεῖναι Mt 14.5; 26.4; Mk 14.1; Jn 7.1, 25; 8.37, 40; 11.53 ἴσον ... θεῷ Jn 10.30, 33 **19** οὐ ... οὐδὲν Jn 5.30; 8.28 **20** ὁ γὰρ ... υἱὸν Jn 3.35; 10.17; 15.9; 17.23-24

δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε. **21** ὥσπερ γὰρ ὁ πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ. **22** οὐδὲ γὰρ ὁ πατήρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκεν τῷ υἱῷ, **23** ἵνα πάντες τιμῶσιν τὸν υἱὸν καθὼς τιμῶσιν τὸν πατέρα. ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν. **24** Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. **25** ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστὶν ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσουσιν τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσουσιν. **26** ὥσπερ γὰρ ὁ πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ υἱῷ ἔδωκεν ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. **27** καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. **28** μὴ θαυμάζετε τοῦτο, ὅτι ἔρχεται ὥρα ἐν ἧ ἡ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσουσιν τῆς φωνῆς αὐτοῦ **29** καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

30 Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν· καθὼς ἀκούω κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.

Witnesses to Jesus

31 Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθής· **32** ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα⁶ ὅτι ἀληθής ἐστὶν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. **33** ὑμεῖς

⁶ **32** {A} οἶδα P^{66, 75} N² A B L W Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E G H N] Lect

21 ὁ πατήρ ... καὶ ζωοποιεῖ Ro 4.17; Eph 2.5 ὁ υἱὸς ... ζωοποιεῖ Jn 11.25 **22** τὴν ... υἱῷ En 69.27; Jn 3.17; 5.27; 9.39; 12.47; Ac 10.42; 17.31 **23** ἵνα ... πατέρα Php 2.10-11 ὁ ... αὐτόν Lk 10.16 **24** ὁ ... αἰώνιον Jn 3.15, 16; 8.51; 12.44 εἰς κρίσιν ... ζωὴν Jn 3.18; 1 Jn 3.14 **25** Mk 5.41; Lk 7.14; 8.54; Jn 5.28; 11.43 **26** τῷ ... ἔχειν ἐν ἑαυτῷ Jn 1.4 **27** ἐξουσίαν ... ποιεῖν Jn 5.22; 9.39; Ac 10.42; 17.31 **28-29** ἔρχεται ... ἐκπορεύονται Jn 5.25; 11.24 **29** Dn 12.2; Ac 24.15 **30** Οὐ δύναμαι ... οὐδέν Jn 5.19 οὐ ζητῶ ... με Lk 22.42; Jn 4.34; 6.38 **31** Jn 8.13-14 **32** ἄλλος ... μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ Jn 1.15, 34; 3.26; 5.36, 37, 39; 8.18; 10.25; 15.26; 1 Jn 5.6-9 ἀληθής ... μαρτυρεῖ Jn 19.35; 21.24 **33** Jn 1.19-27

ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκεν τῇ ἀληθείᾳ·
34 ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω, ἀλλὰ
ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε. **35** ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ
καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιασθῆναι πρὸς
ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ. **36** ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μεῖζω
τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα ἃ δέδωκέν μοι ὁ πατὴρ ἵνα τελειώσω
αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ποιῶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ πατήρ με
ἀπέσταλκεν. **37** καὶ ὁ πέμψας με πατὴρ ἐκεῖνος μεμαρτύρηκεν
περὶ ἐμοῦ. οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε οὔτε εἶδος αὐτοῦ
ἑώρακατε, **38** καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα,
ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. **39** ἐραυ-
νᾶτε τὰς γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν·
καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ· **40** καὶ οὐ θέλετε
ἐλθεῖν πρὸς με ἵνα ζωὴν ἔχητε.

41 Δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω, **42** ἀλλ' ἔγνωκα
ὑμᾶς ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς. **43** ἐγὼ
ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με·
ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήμψεσθε.
44 πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμ-
βάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ⁷ οὐ ζητεῖτε;
45 μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα· ἔστιν
ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωϋσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. **46** εἰ γὰρ
ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος

it^b. c. f. j^{vid}. r¹ vg syr^p. h. pal cop^{sa}. pbo. bo. ach² eth geo² slav Chrysostom Cyril // οἶδαμεν
1424 // οἶδατε **κ*** D 597 1547 11016 it^a. aur. d. e. q syr^c arm geo¹

⁷ **44** {B} θεοῦ **κ A D L Δ Θ Ψ** 0141 0210^{vid} f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565
579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F
G H N] *Lect* it^{aur. c. d. e. f. p². j. l. q. r¹} vg syr^c. p. h. pal cop^{hopt} eth geo slav^m Origen Basil
Gregory-Nyssa Evagrius Chrysostom Marcus-Eremita Cyril^{4/5}; Hilary Phoeba-
dus Augustine // omit **ϝ**^{66.75} B W it^{a. b} cop^{sa}. pbo. hopt¹. ach² arm Cyril^{1/5}; Jerome

34 ἐγὼ ... λαμβάνω 1 Jn 5.9 **36** ἐγὼ ... Ἰωάννου 1 Jn 5.9 τὰ γὰρ ... περὶ ἐμοῦ Jn 10.25,38;
14.11 **37** ὁ πέμψας ... ἐμοῦ Mt 3.17; Mk 1.11; Lk 3.22; Jn 5.32; 8.18; 1 Jn 5.9 **38** τὸν ...
μένοντα 1 Jn 2.14 ὃν ... πιστεύετε Jn 6.29 **39** Lk 24.27, 44; Ac 13.27; 1 Pe 1.10-11
41 Jn 12.43 **42** τὴν ... ἑαυτοῖς 1 Jn 3.17 **44** δόξαν παρὰ ... ζητεῖτε Jn 12.43 **45** ἔστιν
... ἠλπίκατε Dt 31.26-27 **46** Dt 18.15; Lk 24.27; Ac 3.22; 7.37

ἔγραψεν. **47** εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἑμοῖς ῥήμασιν πιστεύσετε;

The Feeding of the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Lk 9.10-17)

6 Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας τῆς Τιβεριάδος¹. **2** ἠκολούθει δὲ αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐθεώρουν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. **3** ἀνῆλθεν δὲ εἰς τὸ ὄρος Ἰησοῦς καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. **4** ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων. **5** ἐπάρας οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λέγει πρὸς Φίλιππον, Πόθεν ἀγοράσωμεν ἄρτους ἵνα φάγωσιν οὗτοι; **6** τοῦτο δὲ ἔλεγεν πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ᾔδει τί ἔμελλεν ποιεῖν. **7** ἀπεκρίθη αὐτῷ [ὁ] Φίλιππος, Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς ἵνα ἕκαστος βραχύ [τι] λάβῃ. **8** λέγει αὐτῷ εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, **9** Ἔστιν παιδάριον ὧδε ὃς ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσοῦτους; **10** εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν. ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. ἀνέπεσαν οὖν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡς πεντακισχίλιοι. **11** ἔλαβεν οὖν τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς καὶ εὐχαριστήσας διέδωκεν τοῖς ἀνακειμένοις ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ᾔθελον. **12** ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν,

¹ **1** {A} τῆς Γαλιλαίας τῆς Τιβεριάδος $\mathfrak{P}^{66c}$, 75vid $\aleph$ A B L W Δ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 180 205 565 579* (c omit second τῆς) 700 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E F H] Lect it^a, aur, ff², l, q (it^f καὶ τῆς Τιβεριάδος) (it^c vg quod est Tiberiadis) syr^c, s, p, h, pul cop^{sa}, pho, bo, ach² arm^{ms} eth^{pp} geo slav^{ms} Epiphanius; Augustine // τῆς Γαλιλαίας εἰς τὰ μέρη τῆς Τιβεριάδος D Θ 597 892 it^b, d, e, j, r¹ (ethth) Chrysostom^{lem} // τῆς Γαλιλαίας $\mathfrak{P}^{66*}$ 1524 // τῆς Τιβεριάδος G N 0210 157 1243 1184 1387 1751 1813 cop^{bo} arm^{ms} slav^{ms} Irenaeus^{lav} Cyril

47 Lk 16.29-31

6.2 ἠκολούθει ... πολὺς Mt 4.25; 8.1; 12.15; 19.2; 20.29; Mk 5.24; Lk 9.11 ἐθεώρουν ... ἐποίει Jn 2.23; 6.14 **3** Mt 5.1; 24.3; Mk 3.13; Lk 22.39 **4** Lk 22.1; Jn 2.13; 11.55 **8** Ἀνδρέας ... Πέτρου Mt 4.18; 10.2; Mk 1.16; Lk 6.14; Jn 1.40 **9** ἄρτους ... ὀψάρια Jn 21.9, 13

λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μὴ τι ἀπόληται. **13** συνήγαγον οὖν καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων ἃ ἐπερίσσευσαν τοῖς βεβρωκόσιν. **14** Οἱ οὖν ἄνθρωποι ἰδόντες ὃ ἐποίησεν σημεῖον² ἔλεγον ὅτι Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον. **15** Ἰησοῦς οὖν γνοὺς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσιν βασιλέα, ἀνεχώρησεν³ πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

Walking on the Water

(Mt 14.22-27; Mk 6.45-52)

16 Ὡς δὲ ὄψια ἐγένετο κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν **17** καὶ ἐμβάντες εἰς πλοῖον ἦρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καφαρναούμ. καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει καὶ οὐπω ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, **18** ἢ τε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος διεγείρετο. **19** ἐληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἴκοσι πέντε ἢ τριάκοντα θεωροῦσιν τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον, καὶ ἐφοβήθησαν. **20** ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. **21** ἤθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως ἐγένετο τὸ πλοῖον ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπῆγον.

² **14** {B} ὃ ἐποίησεν σημεῖον **K D W 0141** *it^{aur.} h. e. d. ff². j. l. r¹ vg^{ww.} st syr^{c.}s cop^{sa.} p^{bo.} ach² geo Didymus^{lem.}; Augustine // ὃ ἐποίησεν σημεῖον ὁ Ἰησοῦς A L Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 28 33 (157 1010 τὸ σημεῖον *before* ὁ) 180 205 565 579 (597 1424 1524^{1/2} σημεῖον *after* ὁ Ἰησοῦς) 700 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H N] *Lect* (l 253 l 384^{1/2} *omit* σημεῖον) *it^{f.} q vg^{cl} syr^{n.} h. (pal) eth (slav) Cyril^{lem.} // ἃ ἐποίησεν σημεία Ϝ⁷⁵ B 091 (l 547^{1/2} cop^{bo.} σημεία ὁ Ἰησοῦς) it^{a.} (arm)**

³ **15** {A} ἀνεχώρησεν **Ϝ⁷⁵ K² A B D L W Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] *Lect* *it^{b.} d. e. f. q. r¹ syr^{(s).} p. h. pal cop^{sa.} p^{bo.} bo. ach² arm eth geo slav Origen Chrysostom Cyril // φεύγει K* it^{a.} aur. e. ff². l vg (syr^c) Tertullian Rebaptism Ambrose Jerome Augustine BJ***

14 ὁ προφήτης ... κόσμον Dt 18.15, 18; Ac 3.22; 7.37 **15** μέλλουσιν ... βασιλέα Jn 18.36 ἀνεχώρησεν ... μόνος Mt 14.23; 15.29; Mk 6.46; Lk 6.12 **20** Ἐγὼ ... φοβεῖσθε Mt 14.27

Jesus the Bread of Life

22 Τῆ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἐστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης εἶδον ὅτι πλοiάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ εἰ μὴ ἐν⁴ καὶ ὅτι οὐ συνεισηλθεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοῖον ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον· **23** ἄλλα^a ἦλθεν πλοiά[ρια] ἐκ Τιβεριάδος⁵ ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου⁶. **24** ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν αὐτοὶ εἰς τὰ πλοiάρια καὶ ἦλθον εἰς Καφαρναοὺμ ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν.

⁴ **22** {A} ἐν Ƴ⁷⁵ κ² A B L N W Ψ f¹ 157 205 565 579 1010 1241 it^{aur.} (b), c, f, ff², l, q, (r¹) vg cop^{pb0, bo, ach², mf} eth slav^{ms} Augustine // ἐν ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (κ* f¹³ 1547 cop^{sm} τοῦ Ἰησοῦ for αὐτοῦ) (Δ ὄν for ὁ and ἀνέβησαν) Θ 0141 28 180 597 700 892 1006 1243 (1292 / 1070 ἀνέβησαν) 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect (it^c) syr^{(c), (p), h, (pal)} slav Cyril^{lem} // ἐν εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (D* αὐτοῦ Ἰησοῦ) (D^c it^{a, d} τοῦ Ἰησοῦ for αὐτοῦ) 33 1071 / 168 / 184 syr^s (arm) (geo) (Chrysostom)

⁵ **23** {C} ἄλλα ἦλθεν πλοiα ἐκ Τιβεριάδος Ƴ⁷⁵ (B τῆς Τιβεριάδος) cop^{bo¹} // ἄλλα δὲ ἦλθεν πλοiα ἐκ τῆς Τιβεριάδος W (Ψ πλοiα ἦλθεν and omit τῆς) (0141 ἦλθεν after Τιβεριάδος and omit τῆς) (157 / 211 omit τῆς) it^{aur.}, c, f, ff^{2, 1} vg Augustine // ἄλλα δὲ ἦλθεν πλοiάρια ἐκ Τιβεριάδος A Δ Θ f¹³ 28 (180 1006 1243 / 773 τῆς Τιβεριάδος) (597 1342 1950 / 1223 πλοiάρια ἦλθεν) 700 (892 ἦν for ἦλθεν) 1010 1292 1342 1424 Byz [E F G H] Lect^{pt, AD} cop^{pb0, bo^{ms}} eth slav (Didymus^{lem}) Cyril^{lem} // ἄλλα δὲ ἦλθον πλοiάρια ἐκ Τιβεριάδος (L omit δέ and ἦλθον after Τιβεριάδος) (N καὶ ἄλλα and τῆς Τιβεριάδος) (091 33 579 omit δέ) f¹ 205 565 (1071 / 1016 / 1074 τῆς Τιβεριάδος) (1241 / 673 / 866 πλοiάρια ἦλθον) 1505 Lect^m it^{(a), q} geo // ἄλλων πλοiαρίων ἐλθόντων ἐκ Τιβεριάδος D it^{d, (e)} syr^{c, (pal)} arm // ἐπελθόντων οὖν τῶν πλοiῶν ἐκ Τιβεριάδος κ (it^{b, j, r¹})

⁶ **23** {B} εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου Ƴ⁷⁵ κ A B L W Δ Θ Ψ 0141 (f¹ 205 τοῦ κυρίου εὐχαριστήσαντος) f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect (it^{b, f, ff², j, l, q, r¹} quem benedixerat/-xit Dominus) vg (it^{(aur), c} vg^{ms} Augustine gratias agentes Domino) syr^{h, pal} (eth) slav Didymus^{lem} Cyril^{lem} // εὐχαριστήσαντος τοῦ Ἰησοῦ / 672 / 950 syr^{p, h^{mg}} cop^{pb0} // omit D 091 it^{a, d, e} syr^{c, s} arm geo¹ BJ

^a **23** ἄλλά: WH NIV REB NBS TOB VP // Different text: AD TR

25 καὶ εὐρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης εἶπον αὐτῷ, Ῥαββί, ποτε ὧδε γέγονας; **26** ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε. **27** ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει⁷· τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ θεός. **28** εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, Τί ποιῶμεν ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ; **29** ἀπεκρίθη [ὁ] Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτό ἐστὶν τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος. **30** εἶπον οὖν αὐτῷ, Τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ; **31** οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστὶν γεγραμμένον, Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν. **32** εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ πατὴρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν· **33** ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.

34 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον. **35** εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς ἐμὲ οὐ μὴ πεινάσῃ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσει πώποτε. **36** ἀλλ' εἶπον ὑμῖν ὅτι καὶ ἐωράκατέ [με]⁸ καὶ

⁷ **27** {A} ὑμῖν δώσει P⁷⁵ A B L W Δ Θ Ψ 0141 f¹ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H N] Lect it^c vg^{msl} slav^{ms} Origen Didymus^{lem} Cyril; Novatian // δώσει ὑμῖν f¹³ 1424 1547 1770^{1/2} 1773^{1/2} it^{a, b, f, i, q, r¹} vg^{cl} arm eth geo slav^{ms} Hilary Augustine // δίδωσιν ὑμῖν K D it^{(aur), d, e, ff², j} Chrysostom

⁸ **36** {C} με P^{66, 75vid} B D L (T μη) W Δ Θ Ψ 0141 0256 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect it^{(aur), c, d, f, ff², j} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, pbo, bo, ach², ml} arm eth geo slav Chrysostom Cyril; Augustine // omit K A it^{a, b, e, q} vg^{msc} syr^{c, s} REB EU? TOB BTI

26 ἐφάγετε ... ἐχορτάσθητε Jn 6.11-12 **27** τὴν βρῶσιν ... αἰώνιον Jn 4.14; 6.50, 51, 54, 58 **30** εἶπον ... σημεῖον Jn 2.18 **31** οἱ ... ἐρήμῳ Ex 16.15; Nu 11.7-9; Ne 9.15; Jn 6.49, 58 Ἄρτον ... φαγεῖν Ps 78.24 (105.40) **33** ὁ γὰρ ... οὐρανοῦ Jn 6.41, 51 **34** Jn 4.15 πάντοτε ... τοῦτον Mt 6.11; Lk 11.3 **35** Ἐγὼ ... ζωῆς Jn 6.48, 51, 58 ὁ πιστεύων ... πώποτε Jn 4.14 **36** ἐωράκατε ... πιστεύετε Jn 20.29

οὐ πιστεύετε. **37** Πᾶν ὃ δίδωσίν μοι ὁ πατήρ πρὸς ἐμὲ ἔξει, καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς ἐμὲ οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω, **38** ὅτι καταβέβηκα ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. **39** τοῦτο δέ ἐστιν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέν μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναστήσω αὐτὸ [ἐν] τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. **40** τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχη ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ [ἐν] τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

41 Ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶπεν, Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, **42** καὶ ἔλεγον, Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὐ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς νῦν λέγει ὅτι Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα; **43** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. **44** οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με εἰ μὴ ὁ πατήρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν, καγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. **45** ἔστιν γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις, **Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ θεοῦ*** πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς ἐμὲ. **46** οὐχ ὅτι τὸν πατέρα εἴωρακέν τις εἶ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ, οὗτος εἴωρακεν τὸν πατέρα. **47** ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων⁹ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. **48** ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. **49** οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον· **50** οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ. **51** ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· εἰάν τις φάγῃ ἐκ

⁹ **47** {A} πιστεύων Ɔ⁶⁶. 75vid **R B C* L T W Θ** 892 1071 it¹ cop^{ach2} arm geo¹ Cyril^{1/6} // πιστεύων εἰς ἐμὲ A C² D Δ Ψ 0141 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] it^a. aur. b. c. d. e. f. f². q. r¹ vg syr^{p, h} cop^{sa, pho, bo} eth geo² slav Didymus Cyril^{5/6} Hesychius; Hilary Augustine // πιστεύων εἰς τὸν θεόν syr^{c, s}

37 Πᾶν ... πατήρ Jn 17.2, 7, 24 τὸν ἐρχόμενον ... ἔξω Mt 11.28 **38** οὐχ ... πέμψαντός με Mt 26.39; Mk 14.36; Lk 22.42; Jn 4.34; 5.30 **39** ἵνα πᾶν ... αὐτοῦ Jn 10.28, 29; 17.12; 18.9 **39, 40** ἀναστήσω ... ἡμέρᾳ Jn 6.44, 54; 11.24 **41** Ἐγὼ ... οὐρανοῦ Jn 6.33, 35, 51, 58 **42** Οὐχ ... Ἰωσήφ Mt 13.55; Mk 6.3; Lk 4.22 **44** οὐδεὶς ... ἐλκύσῃ αὐτόν Jn 6.65 καγὼ ... ἡμέρᾳ Jn 6.39, 40, 54; 11.24 **45** Καὶ ... θεοῦ Is 54.13 (1 Th 4.9) **46** Jn 1.18 **47** ὁ ... αἰώνιον Jn 3.15, 16, 36 **48** Jn 6.35, 41, 51, 58 **49** Jn 6.31, 58 **50-51** οὗτός ... αἰῶνα Jn 6.33, 58

τούτου τοῦ ἄρτου ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἢ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.

52 Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες, Πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα [αὐτοῦ]¹⁰ φαγεῖν; **53** εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πῖντε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. **54** ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. **55** ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶν βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθὴς ἐστὶν πόσις. **56** ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ. **57** καθὼς ἀπέστειλέν με ὁ ζῶν πατὴρ κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με κἀκεῖνος ζήσει δι' ἐμέ. **58** οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες¹¹ καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τούτον τὸν ἄρτον ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα. **59** Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδασκῶν ἐν Καφαρναοῦμ.

The Words of Eternal Life

60 Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπαν, Σκληρὸς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; **61** εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ ὅτι γογγύζουσιν περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει;

¹⁰ **52** {C} αὐτοῦ $\mathfrak{P}^{66}$ B T 597 892 1243 1424 / 253 (I 1016) *it*^a. *aur.* b. c. e. f. j. q. r¹ vg *syr*^c. s. p. h. pal cop^{sa}. p^{bo}. bo. ach² arm eth geo slav Origen^{lat} Macarius/Symeon Chrysostom Cyril^{1/2}; Ambrose Gaudentius Augustine Speculum // *omit* $\mathfrak{P}^{75vid}$ $\aleph$ C D L W Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 700 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1505 Byz [E G H] *Lect* *it*^d. *it*² Origen^{gr} Cyril^{1/2}

¹¹ **58** {A} οἱ πατέρες $\mathfrak{P}^{66,75}$ ($\aleph$ before ἔφαγον) B C L T W cop^{sa}. *bnf*^{it} Origen // οἱ πατέρες ὑμῶν D 0141 33 597 *it*^d. e *syr*^c. s cop^{sa}. *ms*. p^{bo} Victorinus-Rome GNB NRSV TOB DHH // οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα Δ Θ Ψ 0250 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 (579 1424 / 384 / 859 / 1074 ἡμῶν) 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E G H N] *Lect* *it*^a. *aur.* b. c. e. f. j. q. r¹ vg *syr*^p. h. *ms*^{ss} arm eth geo slav Chrysostom Cyril^{lem}; Augustine Speculum NIV // οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ / 751 *it*² *syr*^{mal}. *ms* (cop^h. *ms*^{ss})

62 ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον; **63** τὸ πνεῦμά ἐστιν τὸ ζωοποιούν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεί οὐδέν· τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν πνεῦμά ἐστιν καὶ ζωή ἐστιν. **64** ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἱ οὐ πιστεύουσιν. ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες καὶ¹² τίς ἐστιν ὁ παραδώσων αὐτόν. **65** καὶ ἔλεγεν, Διὰ τοῦτο εἶρηκα ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρός.

66 Ἐκ τούτου πολλοὶ [ἐκ] τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν. **67** εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα, Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; **68** ἀπεκρίθη αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις, **69** καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ¹³. **70** ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην; καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν.^b **71** ἔλεγεν δὲ τὸν Ἰούδαν Σίμωνος Ἰσκαριώτου· οὗτος γὰρ ἔμελλεν παραδιδόναι αὐτόν, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα.

¹² **64** {B} τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες καὶ $\mathfrak{P}^{66c}$ B C D L T W Δ Θ Ψ 0141 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E F H N] *Lect* (l 547 omit εἰσὶν and πιστεύσαντες) it^a, (b), c, d, f, n², l, q, r¹ vg^{cl} syr^p, h, pal cop^{su}, pbo, bo, mf arm (eth) geo slav Chrysostom Cyril^{lem}; Hilary Niceta // τίνες εἰσὶν οἱ πιστεύοντες καὶ R G 1071 1243 l 563 l 950 it^{aur} vg^{ww, st} Augustine // omit $\mathfrak{P}^{66*}$ it^e syr^{c, s}

¹³ **69** {A} ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ $\mathfrak{P}^{75}$ R B C* D L W it^d cop^{smss}, pbo // ὁ χριστός (see Mk 8.29) Tertullian // ὁ χριστός ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ $\mathfrak{P}^{66}$ cop^{smss}, bo, ach² Cyril^{lem} // ὁ χριστός ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (see Mt 16.16) C³ Θ* 0141 f¹ 33 205 565 1010 it^{a, aur, c, e, l} vg (it^b syr^c omit ὁ χριστός) syr^c arm geo¹ Victorinus-Rome // ὁ χριστός ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος (see Mt 16.16) (Δ θεοῦ ζῶντος) Θ^c Ψ 0250 f¹³ 28 157 180 579 597 700 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] *Lect* (l 524 omit ὁ χριστός) it^{r, n², q, r¹} syr^{p, h, pal} cop^{bu, mss} eth geo² slav Chrysostom Cyril^{comm}; Cyprian^{1/2} Quodvultdeus^{1/6} (Cyprian^{1/2} Quodvultdeus^{5/6} omit ὁ χριστός)

^b **70** Question: TR

The Unbelief of Jesus' Brothers

7 Καὶ μετὰ ταῦτα περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἤθελεν¹ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι. **2** ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ σκηνοπηγία. **3** εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, Μετάβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὑπάγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταὶ σου θεωρήσουσιν σοῦ τὰ ἔργα ἃ ποιεῖς· **4** οὐδεὶς γὰρ τι ἐν κρυπτῷ ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ. **5** οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν. **6** λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πάρεστιν, ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτέ ἐστιν ἑτοιμος. **7** οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς, ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἐστίν. **8** ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτήν· ἐγὼ οὐκ² ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ὅτι ὁ ἐμὸς καιρὸς οὐπω πεπλήρωται. **9** ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτὸς³ ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

¹ **I** {A} ἤθελεν $\mathfrak{P}^{66, 75}$ **K B C D L Δ Θ Ψ** 0105 0141 0250 *f*¹ *f*¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H N] *Lect* it^{aur, c, d, (e), f, q} vg syr^{s, p, h, pal} cop^{sa, pbo, bo, ach²} arm eth geo slav Basil Ps-Justin Chrysostom^{lem} Cyril; Augustine // εἶχεν ἐξουσίαν *W* it^{a, b, ff²}, l, r¹ syr^c Chrysostom^{comm} BJ

² **8** {C} οὐκ **K D** 1071 1241 1672 1673 1813 1950 11223 it^{a, aur, b, c, d, e, ff²} vg syr^{c, s} cop^{bo} arm eth geo slav Diatessaron Porphyry^{acc. to Jerome} Epiphanius Chrysostom Cyril; Ambrosiaster Augustine // οὐπω $\mathfrak{P}^{66, 75}$ **B L T W Δ Θ Ψ** 070 0105 0141 0250 *f*¹ *f*¹³ 28 33 157 180 205 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H N] *Lect* it^{f, q} vg^{mss} syr^{p, h, h⁸⁷, pal} cop^{sa, pbo, ach²} Basil NIV

³ **9** {B} αὐτός $\mathfrak{P}^{66}$ **K D*** L N W 070 *f*¹ 205 565 1071 1241 it^{aur, b, (c), d, 1} vg cop^{sa, pbo, bo, ach²} arm geo¹ slav Cyril^{lem}; Augustine // αὐτοῖς $\mathfrak{P}^{75}$ **B D¹ T Δ Θ Ψ** 0105 0141 0250 *f*¹³ 28 33 157 180 579 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G H] *Lect* it^{f, q, r¹} syr^{h, pal} geo² Basil Chrysostom^{lem} EU // αὐτοῖς αὐτός it^{b, ff²} // omit 1524 it^e

1 ἐζήτουν ... ἀποκτεῖναι Jn 5.18; 7.19, 25; 8.37, 40 **2** Lv 23.43 **6** Ὁ καιρὸς ... πάρεστιν Jn 2.4; 7.30; 8.20 **7** οὐ ... μισεῖν Jn 15.18 τὰ ἔργα ... ἐστίν Jn 3.19

Jesus at the Feast of Tabernacles

10 Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ἑορτὴν, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη οὐ φανερώς ἀλλ' [ᾠς]⁴ ἐν κρυπτῷ. **11** οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ ἔλεγον, Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος; **12** καὶ γογγυσμὸς περὶ αὐτοῦ ἦν πολὺς ἐν τοῖς ὄχλοις: οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι Ἀγαθὸς ἐστὶν, ἄλλοι [δὲ] ἔλεγον, Οὐ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον. **13** οὐδεὶς μὲντοι παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων.

14 Ἦδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκειν. **15** ἐθαύμαζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες, Πῶς οὗτος γράμματα οἶδεν μὴ μεμαθηκώς; **16** ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς [ὁ] Ἰησοῦς καὶ εἶπεν, Ἡ ἐμὴ διδασχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με· **17** ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδασχῆς πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ. **18** ὁ ἀφ' ἐαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτὸν οὗτος ἀληθὴς ἐστὶν καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. **19** οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον. τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι; **20** ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος, Δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι; **21** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἐν ἔργον ἐποίησα καὶ πάντες θαυμάζετε.^a **22** διὰ τοῦτο^b Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν – οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωϋσέως ἐστὶν ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων – καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε

⁴ **10** {C} ἀλλ' ᾠς $\mathfrak{P}^{66, 75}$ B L T W Δ Θ Ψ 070 0105 0141 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G H N] *Lect it^{aur. c. f. it². l. q} vg syr^{p. h. pal} cop^{bo} arm slav Basil Chrysostom Cyril^{em}; Gaudentius Jerome Augustine^{5/7} // ἀλλ' K D 205 1424 it^{a. b. d. e. r¹} syr^{c. s} cop^{sa. pho. ach². mt} geo Augustine^{2/7} REB BJ BTI*

^a **21** NO C: AD NA^{me} EU BJ NBS ^b **22** C: AD NA^{me} EU BJ NBS

11 Jn 11.56 **13** διὰ ... Ἰουδαίων Jn 9.22; 19.38; 20.19 **15** Mt 13.54; Lk 2.47 **16** Jn 12.49; 14.10 **18** ὁ ... δόξαν ... ζητεῖ Jn 8.50 **19** οὐ ... ὑμῖν τὸν νόμον Jn 1.17 οὐδεὶς ... νόμον Ac 7.53; Ro 2.21-24 τί ... ἀποκτεῖναι Jn 5.18; 7.1, 25; 8.37, 40 **20** Δαιμόνιον ἔχεις Jn 8.48, 52; 10.20 **21** Jn 5.16 **22** διὰ ... περιτομὴν Gn 17.10-13; Lv 12.3

ἄνθρωπον. **23** εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωϋσέως, ἐμοὶ χολᾶτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; **24** μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνετε.

Is This the Christ?

25 Ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτείνειν; **26** καὶ ἴδε παρρησίᾳ λαλεῖ καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν. μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; **27** ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ χριστὸς ὅταν ἔρχηται οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν. **28** ἔκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς καὶ λέγων, Καμὲ οἴδατε^c καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί^d καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· **29** ἐγὼ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι κακεῖνός με ἀπέστειλεν. **30** Ἐζήτησαν οὖν αὐτόν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. **31** Ἐκ τοῦ ὄχλου δὲ πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν καὶ ἔλεγον, Ὁ χριστὸς ὅταν ἔλθῃ μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσει ὢν οὗτος ἐποίησεν;

Officers Sent to Arrest Jesus

32 Ἦκουσαν οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα, καὶ ἀπέστειλαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ὑπηρέτας ἵνα πιάσωσιν αὐτόν. **33** εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, Ἔτι χρόνον μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με. **34** ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὑρήσετέ [με], καὶ ὅπου εἰμι ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. **35** εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς, Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς

^c **28** Exclamation: NBS TOB // Question: (GNB) REB^{ms} II ^d Exclamation: NBS TOB // Question: GNB REB^{ms} BTI

23 ἐμοὶ ... σαββάτῳ Jn 5.8-9, 16 **24** μὴ ... ὄψιν Is 11.3; Jn 8.15 τὴν ... κρίνετε Lv 19.15; Is 11.4 **25** Οὐχ ... ἀποκτείνειν Jn 5.18; 7.1, 19; 8.37, 40 **27** Jn 9.29 **28-29** ὁ πέμψας ... αὐτόν Jn 8.55; 17.25 **30** Jn 8.20 Ἐζήτησαν ... χεῖρα Jn 7.44 οὐπω ... αὐτοῦ Jn 2.4; 7.6 **31** πολλοὶ ... αὐτόν Jn 2.23; 8.30; 10.42; 11.45; 12.11, 42 **33** Ἔτι χρόνον ... εἰμι Jn 13.33; 16.5 **34** Jn 8.21; 13.33 ὅπου ... ἐλθεῖν Jn 13.36; 17.24

τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι καὶ διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας; **36** τίς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος ὃν εἶπεν, Ζητήσετε με καὶ οὐκ εὐρήσετε [με], καὶ ὅπου εἰμι ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν⁵;

Rivers of Living Water

37 Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραξεν λέγων, Ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με⁶ καὶ πινέτω.^c **38** ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ,^f καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος. **39** τοῦτο δὲ εἶπεν περὶ τοῦ πνεύματος ὃ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύσαντες⁷ εἰς αὐτόν· οὐπω γὰρ ἦν πνεῦμα⁸, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.

⁵ **36** add 7.53–8.11 (see pages 338–340) 225

⁶ **37** {B} πρὸς με $\mathfrak{P}^{66c}$ ($\mathfrak{P}^{75}$ B ἐμέ) $\aleph^2$ L T W Δ Θ Ψ 0105 0141 f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^a, aur. c. f. η^2 , l. n, q vg syr^c, s, p, h, pal cop^{sa}, pbo, bo, ach² arm eth geo slav Diatessaron Origen Origen^{dub} Eusebius Basil Gregory-Nyssa Didymus Didymus^{dub} Epiphanius Chrysostom Severian Cyril Theodoret John-Damascus; Victorinus-Rome^{1/2} Ambrose Jerome^{14/18} Augustine^{9/24} Speculum Ps-Vigilius // omit $\mathfrak{P}^{66*}$ $\aleph^*$ D it^b, d, e vg^{ms} Origen^{lat}; Ps-Cyprian Cyprian Victorinus-Rome^{1/2} Gregory-Elvira Jerome^{4/18} Pelagius Augustine^{15/24}

⁷ **39** {B} οἱ πιστεύσαντες $\mathfrak{P}^{66}$ B L T W it^c syr^{c, s} cop^{sa}, pbo geo¹ Gregory-Nyssa^{ms}; Cyprian // οἱ πιστεύοντες $\aleph$ D Δ Θ Ψ 0105 0141 f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^a, aur. c. d. f. η^2 , l. q vg syr^{n, h, pal} cop^{sa}, pbo, ach² geo² slav Irenaeus^{lat}, vid Origen Eusebius Athanasius Ps-Athanasius Marcellus Gregory-Nyssa Didymus Didymus^{dub} Chrysostom Severian Marcus-Eremita Cyril Hesychius; Victorinus-Rome Hilary Ambrosiaster^{vid} Ambrose^{1/4} Gregory-Elvira Jerome Augustine^{8/19} Speculum Varimadum // οἱ πιστεύοντες it¹ cop^{sa}, pbo Rebaptism Ambrose^{3/4} Augustine^{11/19} Ps-Vigilius

⁸ **39** {A} πνεῦμα $\mathfrak{P}^{66c}$, 75 $\aleph$ N* T Θ Ψ vg^{sl} cop^{hm}, arm eth geo¹ Origen^{gr, lat} 1/6 Ps-Dionysius Cyril³⁹ Hesychius; Rebaptism // πνεῦμα ἅγιον $\mathfrak{P}^{66*}$ L W Δ 0105

^c **37** NO C: NA^{mf} GNB NIV^{mf} NRSV REB^{mf} EU BJ NBS^{mf} TOB BTI DHH // as text: GNB^{mf} NIV NRSV^{mf} REB NBS TOB^{mf} BTI^{mf} ^f **38** C: NA^{mf} GNB NIV^{mf} NRSV REB^{mf} EU BJ NBS^{mf} TOB BTI DHH // as text: GNB^{mf} NIV NRSV^{mf} REB NBS TOB^{mf} BTI^{mf} DHH^{mf}

37 Ἐν ... ἑορτῆς Lv 23.36 Ἐάν ... πινέτω Jn 4.10, 14 **38** ποταμοὶ ... ζῶντος Pr 18.4; Is 58.11 **39** Jn 16.7; 20.22; Ac 2.4

Division among the People

40 Ἐκ τοῦ ὄχλου οὖν ἀκούσαντες τῶν λόγων τούτων ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· **41** ἄλλοι ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ὁ χριστός, οἱ δὲ ἔλεγον, Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ χριστός ἔρχεται; **42** οὐχ ἡ γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλέεμ τῆς κώμης ὅπου ἦν Δαυὶδ ἔρχεται ὁ χριστός; **43** σχίσμα οὖν ἐγένετο ἐν τῷ ὄχλῳ δι' αὐτόν· **44** τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας.

The Unbelief of Those in Authority

45 Ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι, Διὰ τί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν; **46** ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται, Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος⁹. **47** ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι, Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; **48** μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων; **49** ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ

0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N^c] Lect eth Origen^{lat} 4/6 Marcellus Didymus^{dub} Chrysostom Cyril⁶⁹ Theodoret; Tyconius // πνεῦμα δεδομένον it^a, aur. b. c. ff², l. r¹ vg^{cl}. ww syr^c. s. p Eusebius; Victorinus-Rome Ambrosiaster Ambrose Gaudentius Jerome Augustine NIV // πνεῦμα ἅγιον δεδομένον B it^c. 4 vg^{nss} (syr^h δεδομένον with *) syr^{pal} geo² slav Origen^{lat} 1/6 // τὸ πνεῦμα ἅγιον ἐπ' αὐτούς D* (D¹ τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτούς) it^d. f

⁹ **46** {B} ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος ℱ^{66c}. 75 N² B L T W (1859 omit οὕτως) (vg^{nss}) cop^{bo} Origen Chrysostom^{comm} Cyril; (Augustine) // οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος Δ (N Ψ 33 1071 1241 ἐλάλησεν οὕτως) Θ 0105^{vid} 0141 f¹ f¹³ (13* *homoioteleuton*) (28 700 1524 omit οὕτως) 157 180 205 565 579 597 892 1006 (1010 1890 it^l omit first ἄνθρωπος) 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^c. f. (ff²), q. r¹ (it^a omit ὁ ἄνθρωπος) vg syr^h cop^{su}. p^{bo}. ach² arm eth geo slav Asterius Chrysostom^{lcm} Theodoret // οὕτως ἄνθρωπος ἐλάλησεν ὡς οὗτος λαλεῖ ὁ ἄνθρωπος ℱ^{66a} N* (D it^{aur. c. d} omit ὁ ἄνθρωπος) (vg^{nss} omit λαλεῖ) syr^(c). (s). p. pal (REB) TOB

40 Οὗτος ... προφήτης Dt 18.15; Jn 6.14; Ac 3.22; 7.37 **41** Οὗτος ... χριστός Jn 4.29; 7.26; Ac 9.22 Μὴ ... ἔρχεται Jn 7.52 **42** ἐκ ... Δαυὶδ 2Sm 7.12; Ps 89.3-4 ἀπὸ Βηθλέεμ Mic 5.2; Mt 2.5-6 **43** Jn 9.16; 10.19 **44** Jn 7.30 **48** Jn 12.42

γινώσκων τὸν νόμον ἐπάρατοί εἰσιν. **50** λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτούς, ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν [τὸ] πρότερον, εἰς ὧν ἐξ αὐτῶν, **51** Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον εἰ μὴ ἀκούσῃ πρῶτον παρ' αὐτοῦ καὶ γνῶ τί ποιεῖ; **52** ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν αὐτῷ, Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐραύνησον καὶ ἴδε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης¹⁰ οὐκ ἐγείρεται.

The Woman Caught in Adultery

[[**53**¹¹ Καὶ ἐπορεύθησαν ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,
8 Ἰησοῦς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. **2** Ὁρθρου δὲ πάλιν παρεγένετο εἰς τὸ ἱερόν καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἦρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς. **3** ἄγουσιν δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι γυναῖκα ἐπὶ μοιχεῖα κατειλημμένην καὶ στήσαντες αὐτὴν ἐν μέσῳ **4** λέγουσιν αὐτῷ, Διδάσκαλε, αὕτη ἡ γυνὴ κατείληπται ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένη· **5** ἐν δὲ τῷ

¹⁰ **52** {B} ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης (ϕ^{66*} REB EU BJ ὁ προφήτης) ϕ^{75vid} B L N T Ψ 597 892 1424 1890 vg^{cl} eth geo² slav Origen Chrysostom Cyril^{1/2} // προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας ϕ^{66c} K D W Δ Θ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E G H] Lect it^a aur. c. d. e. f. ff². l. q. r¹ vg^{ww, st} arm geo¹ Origen^{lat} Cyril^{1/2}; Jerome Augustine

¹¹ **7.53-8.11** {A} omit 7.53-8.11 ϕ^{66.75} K A^{vid} B C^{vid} L N T W Δ Θ Ψ 0141 33 157 565 1241 1333 1424* Lect it^a. f. l. q. syr^c. s. p. h (but added in some late mss. of syr^p. h) cop^{sa}. pbo. bo^{pl}. ach² arm^{mss} geo slav^{mss} Diatessaron Origen Chrysostom Cyril; Tertullian Cyprian mss^{acc}. to Augustine // include 7.53-8.11 D 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 (1424^{mss}) 1505 Byz [(F gap 7.28-8.10) G H M] it^{aur}. c. d. e. ff². j. r¹ vg syr^{pal} cop^{bo^{pl}} slav^{mss^{mg}} Apostolic Constitutions^{vid} mss^{acc}. to Didymus; Ambrosiaster Ambrose Pacian Rufinus Greek and Latin mss^{acc}. to Jerome Jerome Faustus-Milevis Augustine [GNB] [NRSV] [REB] [EU] [LB] [NBS] [BTI] [DHH] // include 7.53-8.11 with asterisks or obeli (E include so only 8.2-11) S 28 1424^{mss} // include only 8.3-11 (A with asterisks) l 184 1211 1387 1514 1751 1773 1890 11780 (these lectionaries are in footnotes 1-7 of chapter 8 = Lect^m) l^{AD} // include 7.53-8.11 after Lk 21.38 f¹³, after Jn 7.36 225, after Jn 21.25 (with critical note) 1 REB; include 8.3-11 after Lk 24.53 1333

50 Jn 3.1-2; 19.39 **51** Dt 1.16 **52** ὅτι ἐκ ... ἐγείρεται Jn 1.46; 7.41

8.1 Lk 21.37 **2** καθίσας ... αὐτούς Mt 26.55 **5** ἐν ... λιθάζειν Lv 20.10; Dt 22.22

νόμῳ ἡμῖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο τὰς τοιαύτας λιθάζειν. σὺ οὖν τί λέγεις; **6** τοῦτο¹ δὲ ἔλεγον πειράζοντες αὐτόν, ἵνα ἔχωσιν κατηγορεῖν αὐτοῦ¹. ὁ δὲ Ἰησοῦς κάτω κύψας τῷ δακτύλῳ κατέγραφεν εἰς τὴν γῆν. **7** ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες αὐτόν², ἀνέκυψεν καὶ εἶπεν αὐτοῖς³, Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος ἐπ' αὐτὴν βαλέτω λίθον. **8** καὶ πάλιν κατακύψας ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν. **9** οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐξήρχοντο εἰς καθ' εἰς⁴ ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων⁵ καὶ κατελείφθη μόνος καὶ ἡ γυνὴ ἐν μέσῳ οὔσα. **10** ἀνακύψας δὲ ὁ Ἰησοῦς⁶ εἶπεν αὐτῇ, Γύναι, ποῦ

¹ **6** {A} (see also footnote 11 of chapter 7) τοῦτο ... κατηγορεῖν αὐτοῦ with minor variants E G H S Λ f¹ f¹³ 28 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424^{mg} 1505 *Lect^{pt}* it^{aur. c. e. ff². j. r¹} vg syr^{pal} cop^{bo^{pl}} eth slav^{mss^{mg}} Augustine // omit D M 1071 it^d (but D 1071 it^d add this sentence after 8.4 αὐτῷ, M after 8.11 [sic])

² **7** {A} (see footnote 11 of chapter 7) αὐτόν E G H M S Λ f¹ f¹³ 28 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1243 1292 1342 1424^{mg} 1505 *Lect^{pt}* it^{aur. c. e. ff². j. r¹} vg syr^{pal} eth slav^{mss^{mg}} // omit D 1071 it^d REB EU BTI

³ **7** {A} (see footnote 11 of chapter 7) αὐτοῖς D S Λ f¹ f¹³ 28 205 597 700 892 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424^{mg} *Lect^{pt}* it^{aur. c. d. e. ff². j. r¹} vg eth slav^{mss^{mg}} // πρὸς αὐτούς E G H 180 579 1505 / 184 // omit M REB

⁴ **9** {A} (see footnote 11 of chapter 7) οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐξήρχοντο εἰς καθ' εἰς S (M ἀνεχώρησαν after εἰς καθ' εἰς) 28 597 700 (892 ἀκούσαντες δέ) 1006 1010 1243 1342 *Lect^{pt}* (it^{aur. c. e. ff². r¹ vid} vg) eth slav^{mss^{mg}} (Ambrose) (Augustine) (Quodvultdeus) // οἱ δὲ ἀκούσαντες καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι ἐξήρχοντο εἰς καθ' εἰς E G H 180 205 579 1292 1505 / 184 / ^{AD} (cop^{bo^{pl}}) // ἀκούσαντες δὲ ἐξήρχοντο εἰς ἕκαστος αὐτῶν I // ἕκαστος δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐξήρχετο D 1071 it^d // καὶ ἐξήλθεν εἰς καθ' εἰς Λ (f¹³ ἐξήλθον) 1424^{mg} syr^{pal}

⁵ **9** {A} (see footnote 11 of chapter 7) πρεσβυτέρων E G H M I 579 892 1505 *Lect^{pt}* it^{aur. c. r¹ vid} vg slav^{mss^{mg}} Ambrose // πρεσβυτέρων ἕως τῶν ἐσχάτων S Λ f¹³ 28 180 205 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 1424^{mg} / 184 / ^{AD} syr^{pal} slav^{mss^{mg}} Augustine // πρεσβυτέρων ὥστε πάντας ἐξελεθεῖν D 1071 it^d // πρεσβυτέρων πάντες ἀνεχώρησαν it^{c. ff²} cop^{bo^{ms}. (bo^{pl})}

⁶ **10** {A} (see footnote 11 of chapter 7) Ἰησοῦς D M S I 28 892 1010 1071 *Lect^{pt}* it^{aur. c. d. e. ff². r¹} vg (syr^{pal}) cop^{bo^{pl}} slav^{mss^{mg}} Ambrose (Augustine κύριος) // Ἰησοῦς καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναικός E F^{vid} G H 579 1243 1505

εἰσιν⁷; οὐδείς σε κατέκρινεν; **11** ἡ δὲ εἶπεν, Οὐδείς, κύριε. εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς, Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω· πορεύου, [καὶ] ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἀμάρτανε.]]

Jesus the Light of the World

12 Πάλιν οὖν αὐτοῖς ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς λέγων, Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς. **13** εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι, Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής. **14** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι ἢ ποῦ ὑπάγω. **15** ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. **16** καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθινή ἐστιν, ὅτι ὁ μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ⁸. **17** καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστιν. **18** ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ. **19** ἔλεγον οὖν αὐτῷ, Ποῦ ἐστιν ὁ πατήρ σου; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Οὔτε ἐμὲ οἴδατε

l 184 l^{AD} // Ἰησοῦς εἶδεν αὐτὴν καὶ Λ f¹³ 180 205 597 700 1006 1292 1342 1424^{mg} eth

⁷ **10** {A} (see footnote 11 of chapter 7) ποῦ εἰσιν D M Λ I 180 892 1010 1071 1342 1424^{mg} Lect^{tr} it^{c, d, e} vg^{ww, sl} syr^{pal} cop^{bo^{ms}} // ποῦ εἰσιν οἱ κατήγοροί σου H S f¹³ 28 597 700 1006 1243 1292 l 184 / 387 / 890 it^{aur, (n²), r¹} vg^{cl} cop^{bo^{pt}} eth slav^{ms, mg} Ambrose Jerome // ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ κατήγοροί σου E F G 579 1505 l^{AD} // omit αὐτῇ ... εἰσιν 205 Augustine

⁸ **16** {A} πατήρ Ϝ^{39, 66, 75} κ² B L T W Δ Θ Ψ 070 0141 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F^c (F* *homoioteleuton*) G H N] Lect it^{a, aur, b, c, e, f, n², j, l, q, r¹} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, pbo, bo, ach²} arm eth geo slav Origen Chrysostom Cyril Theodoret; Tertullian Ps-Priscillian Phoebadius Ambrose Augustine Quodvultdeus Varimadum // omit κ* D it^d syr^{c, s} REB BJ TOB

11 ἀπὸ ... ἀμάρτανε Jn 5.14 **12** Ἐγὼ ... κόσμου Is 49.6; Jn 1.4, 5, 9; 9.5; 12.46 **13** Σὺ ... ἀληθής Jn 5.31 **14** οἶδα ... ὑπάγω Jn 13.3; 16.28 ὑμεῖς ... ἔρχομαι Jn 7.28; 9.29 **15** ὑμεῖς ... κρίνετε I Sm 16.7; Jn 7.24 ἐγὼ ... οὐδένα Jn 12.47 **16** ἡ κρίσις ... ἐστιν Jn 5.30 ὁ μόνος ... πατήρ Jn 5.37; 8.29 **17** Dt 17.6; 19.15 **18** μαρτυρεῖ ... πατήρ I Jn 5.9 **19** Οὔτε ... οὔτε τὸν πατέρα μου Jn 16.3

οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ἤδείτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδείτε.
20 Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν
 τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα
 αὐτοῦ.

Where I am Going You Cannot Come

21 Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς, Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ
 ἐν τῇ ἁμαρτία ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ
 δύνασθε ἐλθεῖν. **22** ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, Μήτι ἀποκτενεῖ
 ἑαυτὸν, ὅτι λέγει, Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;
23 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω
 εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τούτου τοῦ κόσμου ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ
 κόσμου τούτου. **24** εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς
 ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθα-
 νεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. **25** ἔλεγον οὖν αὐτῷ, Σὺ τίς εἶ;
 εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Τὴν ἀρχὴν ὅ τι⁹ καὶ λαλῶ ὑμῖν;^a
26 πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν, ἀλλ' ὁ πέμψας
 με ἀληθῆς ἐστίν, καὶ γὰρ ἠκουσα παρ' αὐτοῦ ταῦτα λαλῶ εἰς τὸν
 κόσμον. **27** οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν.
28 εἶπεν οὖν [αὐτοῖς] ὁ Ἰησοῦς, Ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ
 ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ ἀπ' ἑμαυτοῦ ποιῶ
 οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέν με ὁ πατήρ ταῦτα λαλῶ. **29** καὶ ὁ
 πέμψας με μετ' ἐμοῦ ἐστίν· οὐκ ἀφῆκέν με μόνον, ὅτι ἐγὼ τὰ

⁹ **25** {B} ὅ τι Ψ^{75} by dot between ο and τι, 565 by ; after ὑμῖν I^{AD} (quod it^a. sur. c. f. it². j. l. q. r¹ vg^{ms} Priscillian Ambrose Augustine^{4/16} Varimadum) // ὅτι (stop after ὑμῖν) D Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 180 205 579 597 700 892 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect arm geo slav (quoniam it^a, quia it^b vg^{sw}. s¹ Augustine^{12/16}) // ὅ τι or ὅτι (no interpunction after ὑμῖν) Ψ^{66} K B L N T W Δ 0250 157 1006 // qui it^c vg^{cl} Quodvultdeus

^a **25** Statement: AD NA^{ms} TR GNB NIV NRSV^{ms} REB LB BJ NBS // as text: GNB^{ms} NRSV REB^{ms} BJ^{ms} NBS^{ms} TOB^{ms}

19 εἰ ... ἤδείτε Jn 14.7 **20** οὐδεὶς ... αὐτοῦ Jn 7.30 **21** Jn 7.34, 36; 13.33 **22** Jn 7.35 **23** Jn 3.31; 17.14 **24** ἐὰν ... ἐγὼ εἰμι Jn 13.19 **26** ὁ ... ἀληθῆς ἐστίν Jn 7.28 καὶ γὰρ ... κόσμον Jn 12.49 **28** Ὅταν ... ἀνθρώπου Jn 3.14; 12.32 ἀπ' ... λαλῶ Jn 5.19 **29** ὁ ... μόνον Jn 8.16; 16.32

ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε. **30** Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

The Truth Will Make You Free

31 Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους, Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἔστε **32** καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. **33** ἀπεκρίθησαν πρὸς αὐτόν, Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις ὅτι Ἐλεύθεροι γενήσεσθε; **34** ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστιν τῆς ἁμαρτίας¹⁰. **35** ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. **36** εἰάν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. **37** οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. **38** ἄ ἐγὼ εἴωρακα παρὰ τῷ πατρὶ¹¹ λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν ἄ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε¹².

¹⁰ **34** {A} τῆς ἁμαρτίας ℱ^{66,75} B C L W Δ Θ Ψ 070 0141 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect it^u, aur, e, e, f, ff², l, q, r¹ vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, pbo, bo, ach²} arm eth geo slav Irenaeus^{lat} Origen Adamantius Basil Gregory-Nyssa Didymus Chrysostom Cyril; Hilary Ambrosiaster Ambrose Gaudentius Chromatius Jerome Augustine Speculum // omit D it^{b, d} syr^c cop^{br, mss} Cyprian Faustinus Gregory-Elvira REB BJ

¹¹ **38** {B} παρὰ τῷ πατρὶ ℱ^{66,75} B C L W Δ Θ Ψ 0141 0250 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 (579 πατρὶ ἡμῶν) 597 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect it^{a, aur, e, f, ff²} vg^{cl} syr^{s, p, h} arm geo slav Tertullian Augustine Speculum REB LB BJ TOB // παρὰ τῷ πατρὶ μου, ταῦτα D 33 892 it^{b, c, d, q} cop^{pbo, bo} Cyril-Jerusalem Chrysostom (Cyril^{1/2}) // ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ταῦτα W

¹² **38** {B} ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε (ℱ⁷⁵ λαλεῖτε for ποιεῖτε) B L W 597 cop^{br?} arm geo Origen Cyril // ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ποιεῖτε Ⲛ² C Θ (0141 / 524 τῷ πατρὶ) f¹³ l 33 565 892 1547 it^f syr^{hmg, pal} cop^{br?}

30 πολλοὶ ... αὐτόν Jn 2.23; 7.31; 10.42; 11.45; 12.11, 42 **31** Ἐὰν ... ἐμῷ Jn 15.7 **33** Σπέρμα ... ἐσμεν Mt 3.9; Lk 3.8; Jn 8.39, 56 οὐδενὶ ... πώποτε Ne 9.36 **34** πᾶς ... ἁμαρτίας Ro 6.16, 20; 2Pe 2.19 **35** ὁ δὲ ... οἰκία εἰς τὸν αἰῶνα Ex 21.2; Dt 15.12 **37** ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι Jn 5.18; 7.19, 25

Your Father the Devil

39 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστίν. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε¹³. **40** νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ· τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν. **41** ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπαν [οὖν] αὐτῷ, Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν. **42** εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν ἠγαπᾶτε ἄν ἐμέ, ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἤκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλεν. **43** διὰ τί τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν. **44** ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν¹⁴, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν

Chrysostom NIV REB EU LB BJ TOB BTI // ἐωράκατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε $\mathfrak{P}^{66}$ (N* πατρὸς ὑμῶν) 070 cop^{sa, pbo. ach?} // ἐωράκατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν ποιεῖτε (D it^d ταῦτα ποιεῖτε) Δ Ψ 0250 28 157 180 205 579 700 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] Lect it^{a, aur. b, c, e, ff², l, q} vg sy^{p, p, h} eth slav (cop^{homs} Tertullian ταῦτα ποιεῖτε) Augustine Speculum

¹³ **39** {B} ἐποιεῖτε $\mathfrak{P}^{75}$ N* B² D W Θ 070 0141 0250 13 28 157 828 1292 1342 1424 1505 Byz^{pl} [E F G H] Lect^{pl, AD} it^{a, aur. c, d, e, f, l, q, r¹} vg^{ms} arm eth geo Origen^{2/8, lat 2/6} Eusebius^{2/3} Cyril-Jerusalem Epiphanius Chrysostom; Hilary Ambrosiaster Chromatius Jerome^{9/11} Augustine^{4/12} // ἐποιεῖτε ἄν N² C N L Δ Ψ f¹ f¹³ 33 180 205 565 579 597 892 1006 1010 1071 1243 Byz^{pl} Lect^{pl} it^b slav Origen^{1/8, lat 4/6} Eusebius^{1/3} Basil Didymus^{1/5} Cyril; Jerome^{1/11vid} // ποιεῖτε $\mathfrak{P}^{66}$ B* (700 ποιεῖτε ἄν) it^{ff²} vg Origen^{5/8} Didymus^{4/5}; Ps-Cyprian Jerome^{1/11} Augustine^{8/12} TOB

¹⁴ **44** {C} οὐκ ἔστηκεν $\mathfrak{P}^{66}$ N B* C D L N W Δ Θ Ψ 070 0233 0250 f¹³ 33 892 1010 1071 1241 1243 1424 1211 1524 1547 1672 1751 11074 Didymus^{1/3} // οὐχ ἔστηκεν $\mathfrak{P}^{75}$ B² 0141 f¹ 28 157 180 205 565 597 700 1006 1292 1342 1505 Byz [E F G H] Lect Clement Origen Eustathius Ps-Ignatius Didymus^{2/3} Macarius/Symeon Chrysostom Cyril REB

39 Ὁ πατὴρ ... ἐστίν Mt 3.9; Jn 8.33 **41** ἓνα ... θεόν Dt 32.6; Is 63.16; 64.8 **42** Εἰ ... ἐμέ I Jn 5.1 ἐγὼ ... ἐξῆλθον Jn 13.3; 16.28; 17.8 οὐδὲ ... ἀπέστειλεν Jn 7.28; 17.8 **44** ὑμεῖς ... ποιεῖν I Jn 3.8

αὐτῷ. ὅταν λαλή τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. **45** ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι. **46** τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; **47** ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ.

Before Abraham was, I am

48 Ἀπεκρίθησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ, Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρίτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις; **49** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετε με. **50** ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἐστὶν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. **51** ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. **52** εἶπον [οὖν] αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Ἀβραάμ ἀπέθανεν καὶ οἱ προφηταί, καὶ σὺ λέγεις, Ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα. **53** μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανεν; καὶ οἱ προφηταί ἀπέθανον. τίνα σεαυτὸν ποιεῖς; **54** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἐὰν ἐγὼ δοξάσω ἐμαυτόν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν· ἐστὶν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι θεὸς ἡμῶν¹⁵ ἐστίν, **55** καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν. κὰν εἶπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῖν ψεύστης· ἀλλ' οἶδα αὐτόν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ. **56** Ἀβραάμ ὁ πατήρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν

¹⁵ **54** {B} θεὸς ἡμῶν Ɔ⁷⁵ A B² C W Δ Θ 070 0141 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 892 1006 1241 1243 1292 1505 Byz [E G H N] Lect^{tr} it^{aur. f} vg^{ww. st} syr^{ox. p. h} cop^{sa. pho. ho} arm eth geo slav Gregory-Nyssa Cyril^{cm}; Augustine // ὁ θεὸς ἡμῶν Ɔ^{66c} (Ɔ^{66*} ὑμῶν) L // θεὸς ὑμῶν Ɔ B* D F Ψ 700 1010 1071 1342 1424 Lect^{pt. AD} it^{a. b. c. d. e. ff². l. y} vg^{cl} syr^{pal} cop^{homs} Chrysostom; Tertullian TOB BTI // θεός (it¹ θεὸς ἀληθής) cop^{ach²}

44 ὅταν ... αὐτοῦ Gn 3.4 **46** τίς ... ἁμαρτίας 2 Cor 5.21; 1 Pe 2.22; 1 Jn 3.5 **47** ὁ ... ἀκούει Jn 18.37; 1 Jn 4.6 **48** Οὐ ... σὺ Jn 4.9 δαιμόνιον ἔχεις Mk 3.21-22; Jn 7.20 **50** ἐγὼ ... μου Jn 5.41 **51** Jn 5.24 **52** οὐ ... θανάτου Mk 9.1 **53** μὴ ... Ἀβραάμ Jn 4.12 **55** οὐκ ἐγνώκατε ... οἶδα αὐτόν Mt 11.27; Lk 10.22; Jn 7.28-29

τὴν ἐμήν, καὶ εἶδεν καὶ ἐχάρη. **57** εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν, Πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔχεις καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας¹⁶; **58** εἶπεν αὐτοῖς Ἰησοῦς, Ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί. **59** ἦραν οὖν λίθους ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν. Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ¹⁷.

The Healing of a Man Born Blind

9 Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. **2** καὶ ἠρώτησαν αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, Ῥαββί, τίς ἡμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῆ; **3** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Οὔτε οὗτος ἡμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῆ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ. **4** ἡμᾶς δεῖ¹ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με¹ ἕως ἡμέρα ἐστίν· ἔρχεται νῦξ ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. **5** ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἰμι

¹⁶ **57** {B} ἐώρακας $\mathfrak{P}^{66} \mathfrak{N}^2$ A B² (B* W Θ ἐώρακες) C D L Δ Ψ 0141 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] *Lect* it^a, aur, b, c, d, e, f, ff², l, q, r¹ vg syr^{p, h, pal} cop^{bo} arm eth geo slav Diatessaron^{arm} Irenaeus^{lat} Origen Epiphanius Chrysostom Cyril; Ambrosiaster Jerome Augustine // ἐώρακέν σε $\mathfrak{P}^{75} \mathfrak{N}^*$ 070 syr^c cop^{sa, pbo, ach²} Diatessaron^{sy}

¹⁷ **59** {A} ἱεροῦ $\mathfrak{P}^{66, 75} \mathfrak{N}^*$ B D W Θ* it^a, aur, b, c, d, e, ff², l, r¹ vg syr^s cop^{sa, pbo, bo^{ms}, ach²} arm geo¹ Origen^{vid} Cyril^{1/2}; Augustine // ἱεροῦ καὶ διελθῶν διὰ μέσου αὐτῶν (see Lk 4.30) $\mathfrak{N}^2$ (13 omit καὶ) 1211 1813 // ἱεροῦ διελθῶν διὰ μέσου αὐτῶν καὶ παρήγεν οὕτως (see Lk 4.30) A Δ Θ^c (0233 αὐτούς for οὕτως) f¹ f¹³ 28 157 180 (205 ἐκ for διὰ) 565 700 1006 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* (l 751 omit διελθῶν) it⁽¹⁾, q vg^{ms} geo² // ἱεροῦ καὶ διελθῶν διὰ μέσου αὐτῶν ἐπορεύετο καὶ παρήγεν οὕτως (see Lk 4.30) $\mathfrak{N}^1$ C L N Ψ 070 0141 33 (579) 597 892 1010 1071 1241 (syr^{p, h, pal}) cop^{bo} (eth) slav Athanasius (Socrates) (Cyril^{1/2})

¹ **4** {C} ἡμᾶς δεῖ ... πέμψαντός με B (D δεῖ ἡμᾶς) 070 (it^d) syr^{pal} geo¹ // ἡμᾶς δεῖ ... πέμψαντός ἡμᾶς $\mathfrak{P}^{66, 75} \mathfrak{N}^*$ L W Cyril // ἐμὲ δεῖ ... πέμψαντός με $\mathfrak{N}^1$ A C Δ Θ Ψ 0141 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H N] *Lect* it^a, aur, b, c, e, f, ff², q vg syr^{p, h} cop^{ach²} arm eth geo² slav Diatessaron Basil Chrysostom; Hilary Ambrose Augustine

58 πρὶν ... εἰμί Jn 1.1 **59** ἦραν ... αὐτόν Jn 10.31; 11.8

9.2 τίς ... γεννηθῆ Ex 20.5; Eze 18.20; Lk 13.2. **4** **3** ἵνα φανερωθῆ ... αὐτῷ Jn 11.4
4 ἡμᾶς δεῖ ... ἐστίν Jn 5.17 **5** φῶς ... κόσμου Is 49.6; Jn 1.4, 5, 9; 8.12; 12.46

τοῦ κόσμου. **6** ταῦτα εἰπὼν ἔπτυσεν χαμαὶ καὶ ἐποίησεν πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος καὶ ἐπέχρισεν αὐτοῦ τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς **7** καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὑπαγε νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, ὃ ἐρμηνεύεται ἀπεσταλμένος. ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο καὶ ἦλθεν βλέπων. **8** Οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον ὅτι προσαίτης ἦν ἔλεγον, Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν; **9** ἄλλοι ἔλεγον ὅτι Οὗτός ἐστιν, ἄλλοι ἔλεγον, Οὐχί, ἀλλ' ὅμοιος αὐτῷ ἐστιν. ἐκεῖνος ἔλεγεν ὅτι Ἐγὼ εἰμι. **10** ἔλεγον οὖν αὐτῷ, Πῶς [οὖν] ἠνεώχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; **11** ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, Ὁ ἄνθρωπος ὁ λεγόμενος Ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησεν καὶ ἐπέχρισέν μου τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶπέν μοι ὅτι Ὑπαγε εἰς τὸν Σιλωάμ καὶ νίψαι· ἀπελθὼν οὖν καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα. **12** καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; λέγει, Οὐκ οἶδα.

The Pharisees Investigate the Healing

13 Ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους τὸν ποτε τυφλόν. **14** ἦν δὲ σάββατον ἐν ἡ ἡμέρᾳ τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀνέφξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς. **15** πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ Φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλεψεν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Πηλὸν ἐπέθηκέν μου ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐνιψάμην καὶ βλέπω. **16** ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων τινές, Οὐκ ἔστιν οὗτος παρὰ θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ. ἄλλοι [δὲ] ἔλεγον, Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς. **17** λέγουσιν οὖν τῷ τυφλῷ πάλιν, Τί σὺ λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἠνεώξεν σου τοὺς ὀφθαλμούς; ὁ δὲ εἶπεν ὅτι Προφήτης ἐστίν.

18 Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦν τυφλὸς καὶ ἀνέβλεψεν ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος **19** καὶ ἠρώτησαν αὐτοὺς λέγοντες, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν

6 Mk 8.23 **7** Ὑπαγε ... Σιλωάμ 2 Kgs 5.10 **8** Ac 3.10 **14** Lk 13.14; Jn 5.9 **16** Οὐκ ... ἄνθρωπος Jn 3.2; 9.33 τὸ ... τηρεῖ Jn 5.16. **18** Πῶς ... ποιεῖν Jn 9.31 σχίσμα ... αὐτοῖς Jn 7.43; 10.19 **17** Προφήτης ἐστίν Mt 21.46; Jn 4.19; 7.40

βλέπει ἄρτι; **20** ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ εἶπαν, Οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη· **21** πῶς δὲ νῦν βλέπει οὐκ οἶδαμεν, ἢ τίς ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν· αὐτὸν ἐρωτήσατε, ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει. **22** ταῦτα εἶπαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους· ἤδη γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται. **23** διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπαν ὅτι Ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐπερωτήσατε.

24 Ἐφώνησαν οὖν τὸν ἄνθρωπον ἐκ δευτέρου ὃς ἦν τυφλὸς καὶ εἶπαν αὐτῷ, Δὸς δόξαν τῷ θεῷ· ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς ἐστιν. **25** ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος, Εἰ ἀμαρτωλὸς ἐστιν οὐκ οἶδα· ἐν οἶδα ὅτι τυφλὸς ὢν ἄρτι βλέπω. **26** εἶπον οὖν αὐτῷ, Τί ἐποίησέν σοι; πῶς ἤνοιξέν σου τοὺς ὀφθαλμούς; **27** ἀπεκρίθη αὐτοῖς, Εἶπον ὑμῖν ἤδη καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν; μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι; **28** καὶ ἐλοιδώρησαν αὐτὸν καὶ εἶπον, Σὺ μαθητῆς εἶ ἐκείνου, ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωϋσέως ἐσμὲν μαθηταί· **29** ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋσεὶ λελάληκεν ὁ θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν. **30** ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἐν τούτῳ γὰρ τὸ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἶδατε πόθεν ἐστίν, καὶ ἤνοιξέν μου τοὺς ὀφθαλμούς. **31** οἶδαμεν ὅτι ἀμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβῆς ἢ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ τούτου ἀκούει. **32** ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἠνέωξέν τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου· **33** εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν. **34** ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ἐν ἀμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὄλος καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.

22 ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους Jn 7.13; 19.38; 20.19 ἤδη ... γένηται Jn 12.42 **24** Δὸς ... θεῷ Jos 7.19; Re 1.13 **29** τοῦτον ... πόθεν ἐστίν Jn 7.27, 28; 8.14 **31** οἶδαμεν ... οὐκ ἀκούει Ps 66.18; Is 1.15 ἐάν ... ἀκούει Ps 34.15; Pr 15.29 **33** Jn 3.2 **34** Ἐν ἀμαρτίαις ... ὄλος Ps 51.5; Jn 9.2

Spiritual Blindness

35 Ἦκουσεν Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω καὶ εὐρῶν αὐτὸν εἶπεν, Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου²; **36** ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, Καὶ τίς ἐστίν, κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν; **37** εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Καὶ ἑώρακας αὐτὸν καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν. **38** ὁ δὲ ἔφη³, Πιστεύω, κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. **39** καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς³, Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσιν καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται.

40 Ἦκουσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες καὶ εἶπον αὐτῷ, Μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν; **41** εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἶχετε ἁμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε ὅτι Βλέπομεν, ἡ ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

The Parable of the Sheepfold

10 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν ἀυλὴν τῶν προβάτων ἀλλ' ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν ἐκεῖνος κλέπτης ἐστίν καὶ ληστής· **2** ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας ποιμὴν ἐστίν τῶν προβάτων. **3** τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει καὶ τὰ ἴδια πρόβατα φωνεῖ κατ' ὄνομα καὶ ἐξάγει αὐτά. **4** ὅταν τὰ ἴδια πάντα ἐκβάλη,

² **35** {A} ἀνθρώπου $\mathfrak{P}^{66, 75}$ $\aleph$ B D W it^d syr^o cop^{sa}, pbo, ach², mf eth Origen // θεοῦ A L Δ Θ Ψ 070 0141 0233 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G] Lect it^g, aur, b, c, e, f, ff², l, q, r¹ vg syr^p, h, pal cop^{bo} arm geo slav Origen^{mss} Theodore-Heraclea Chrysostom Cyril; Tertullian Victorinus-Rome Hilary Faustinus Augustine Vigilus

³ **38-39** {B} ὁ δὲ ἔφη ... καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς (with minor variants) $\mathfrak{P}^{66}$ $\aleph^2$ A B D L Δ Θ Ψ 070 0141 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G] Lect it^g, aur, c, d, f, ff², q, r¹ vg syr^s, p, h, pal cop^{sa/mss}, pbo, bo arm eth geo slav Origen Chrysostom Cyril; Augustine // ὁ δὲ ἔφη, Πιστεύω, κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ καὶ εἶπεν, Ναί, κύριε, πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος. καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς (see 11.27) 1253 // omit $\mathfrak{P}^{75}$ $\aleph^*$ W it^b, (l) cop^{sa/mss}, ach², mf

ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται, καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ. **5** ἄλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσουσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοτρίων τὴν φωνήν. **6** Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν τίνα ἦν ἃ ἐλάλει αὐτοῖς.

Jesus the Good Shepherd

7 Εἶπεν οὖν πάλιν ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων. **8** πάντες ὅσοι ἦλθον [πρὸ ἐμοῦ]¹ κλέπται εἰσὶν καὶ λησταί, ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα. **9** ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ σωθήσεται καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει. **10** ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ· ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσιν καὶ περισσὸν ἔχωσιν. **11** Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν² ὑπὲρ τῶν προβάτων. **12** ὁ μισθωτὸς καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ ἔστιν τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφήσιν

¹ **8** {C} ἦλθον πρὸ ἐμοῦ $\mathfrak{P}^{66} \mathfrak{N}^2$ A B D L W Ψ (0233 πρὸς) (0250 εἰσηλθον) f^{13} 33 157 579 597 700 1006 1071 1241 1243 1505 *Byz*^{xt} *Lect*^{pt}. *AD* *it*^d *vg*^{mss} *sy*^h *with*^{*} *cop*^{bi} *eth* *Origen*^{3/4} *Didymus*^{dub} *Severian* *Hesychius*; *Lucifer Faustus-Milevis* *Jerome*^{5/9} *Augustine*^{1/6} // πρὸ ἐμοῦ ἦλθον Θ f^1 205 565 *arm* *geo* *Diatessaron*^{am} *Valentinians*^{acc.} *In Hippolytus* *Origen*^{1/4} *lat*; *Ambrosiaster* *Gregory-Elvira* *Jerome*^{4/9} *Augustine*^{2/6} // ἦλθον $\mathfrak{P}^{45vid. 75}$ $\mathfrak{N}^*$ Δ 0141 28 180 892^{supp} 1010 1292 1342 1424 *Byz*^{pt} [E F G] *Lect*^{pt} *it*^{a, b, c, e, f, it², l, q, r¹} *vg* *sy*^{sc, p, pal} *cop*^{sa, pbo, ach²} *slav* *Diatessaron*^{yr} *Basil Chrysostom* *Cyril*; *Ps-Cyprian* *Augustine*^{3/6} // *omit* ὅσοι ... ἐμοῦ / 563^{1/2}

² **11** {B} τίθησιν $\mathfrak{P}^{66. 75}$ $\mathfrak{N}^2$ A B L W Δ Θ Ψ 0141 0233 0250 f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E F G] *Lect* *it*^{a, aur, c, f, l} *vg*^{mss} *sy*^{p, h} *cop*^{sa, ach², mf} *arm* *geo* *slav* *Clement* *Origen*^{lat} *Orsiesius*^{lat} *Eusebius* *Ps-Athanasius* *Basil* *Apostolic Constitutions* *Didymus* (*Epiphanius*) *Chrysostom* (*Severian*) *Cyril* (*Proclus*) *Theodoret*; *Tertullian* *Hilary* *Lucifer* *Ambrose* *Gaudentius*^{vid} *Chromatius* *Jerome* *Augustine*^{10/11} // δίδωσιν $\mathfrak{P}^{45}$ $\mathfrak{N}^*$ D *it*^{(b), c, d, it², (r¹)} *vg* *sy*^{sc, pal} *cop*^{pbo, bo} *Diatessaron* *Theodore-Heraclea*^{vid}; (*Ps-Cyprian*) *Augustine*^{1/11} *EU* *DHH*

4 τὰ πρόβατα ... αὐτοῦ *Jn* 10.27 **6** *Jn* 16.25 **8** *Jr* 23.1-2; *Eze* 34.2-3 **9** *Ps* 118.20; *Jn* 14.6 **11** Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός *Ps* 23.1; *Is* 40.11; *Eze* 34.15; *He* 13.20; *Re* 7.17 τὴν ... προβάτων *Jn* 15.13; *1 Jn* 3.16

τὰ πρόβατα καὶ φεύγει – καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει – **13** ὅτι μισθωτός ἐστιν καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων. **14** Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ καὶ γινώσκουσίν με τὰ ἐμὰ. **15** καθὼς γινώσκει με ὁ πατὴρ καὶ γὼ γινώσκω τὸν πατέρα, καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι³ ὑπὲρ τῶν προβάτων. **16** καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κάκεινα δεῖ με ἀγαγεῖν καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσιν, καὶ γενήσονται⁴ μία ποίμνη, εἰς ποιμὴν. **17** διὰ τοῦτό με ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. **18** οὐδεὶς αἶρει⁵ αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ. ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου.

³ **15** {B} τίθημι (see 10.11, 17) **Ν**² A B L Δ Θ Ψ 0141 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G] *Lect it*^{a, aur, b, c, (e), f, ff², l, r¹} vg syr^{s, p, h, pal} cop^{sa, bo, ach²} arm geo slav Origen Athanasius Eusebius Didymus Epiphanius Chrysostom Cyril Theodoret John-Damascus; Ambrose Jerome Augustine // δίδωμι **Ϛ**^{45, 66} **Κ**^{*} D W it^d cop^{pho} EU BTI DHH

⁴ **16** {C} γενήσονται **Ϛ**⁴⁵ **Ν**² B D L W Θ Ψ 1 33 565 1071 1424 / 859 it^{d, f} vg^{ms} syr^{hms, pal} cop^{sa, pbo, bo, ach²} arm eth geo Clement Origen^{gr} (Didymus) Cyril^{4/10}; Cyprian^{1/2} // γενήσεται **Ϛ**⁶⁶ **Κ**^{*} A Δ 0141 0233 f¹³ 28 157 180 205 579 597 700 (892^{supp} γενήσεται) 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E F G] *Lect it*^{a, aur, b, c, e, ff², l, r¹} vg syr^{s, h, pal^{ms}} slav Origen^{lat} Basil (Severian) Cyril^{6/10} Theodoret; Cyprian^{1/2} Jerome Augustine REB BTI

⁵ **18** {B} αἶρει **Ϛ**⁶⁶ **Ν**² A D L W Δ Θ Ψ 0141 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G] *Lect it*^{a, aur, b, c, d, e, f, ff², (l), r¹} vg syr^{s, h, pal^{ms}} cop^{sa, pbo, bo, ach²} arm eth geo slav Origen^{gr, lat} Eusebius Ps-Athanasius Marcellus Gregory-Nyssa Didymus^{5/6} Didymus^{dhb} Chrysostom Severian Cyril Theodoret John-Damascus; Cyprian Victorinus-Rome Hilary Ambrose Jerome Augustine Varimadum Ps-Vigilius // ἦρεν **Ϛ**⁴⁵ **Κ**^{*} B syr^{p, pal^{ms}} Didymus^{1/6}

12 ὁ λύκος ... σκορπίζει Ac 20.29 **14** γινώσκω τὰ ἐμὰ Jn 10.27; 2 Tim 2.19 **15** καθὼς ... πατέρα Mt 11.27 τὴν ... προβάτων Jn 15.13; 1 Jn 3.16 **16** ἄλλα ... ἀγαγεῖν Is 56.8; Jn 11.52; 1 Pe 2.25 εἰς ποιμὴν Eze 34.23; 37.24 **17** ἐγὼ τίθημι ... αὐτήν Php 2.8-9 **18** ταύτην ... ἐντολὴν ... μου Jn 14.31; 15.10

19 Σχίσμα πάλιν⁶ ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους τούτους. **20** ἔλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε; **21** ἄλλοι ἔλεγον, Ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστιν δαιμονιζομένου· μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι;

Jesus Rejected by the Jews

22 Ἐγένετο τότε⁷ τὰ ἐγκαίνια ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, χειμῶν ἦν, **23** καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Σολομῶνος. **24** ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον αὐτῷ, Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός, εἰπέ ἡμῖν παρρησίᾳ. **25** ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε· τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ· **26** ἀλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε, ὅτι οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν⁸. **27** τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσιν, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτὰ καὶ ἀκολουθοῦσίν μοι, **28** καὶ γὰρ δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται

⁶ **19** {B} πάλιν ℱ⁷⁵ ⋈ B L W 157 579 1071 it^a. aur. b. c. e. f. l vg syr^p. pal cop^{sa}. mf arm geo Cyril^{lem}; Augustine // οὖν πάλιν ℱ⁶⁶ A Δ Θ Ψ (f¹ 205 565 168 1673 1813 transpose ἐγένετο after οὖν) f¹³ 28 180 597 700 892^{supp} 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G] Lect vg^{ms} syr^h cop^{pbo} eth slav // οὖν D 0233 1241 1751 it^d. (ff²) vg^{ms} cop^{bo} Chrysostom // omit cop^{ach²}

⁷ **22** {B} τότε ℱ^{66c.75} B L W Ψ 33 579 1071 cop^{sa}.ms. bo^{pl} arm (eth) geo² // δέ ℱ^{66*} ⋈ A D Δ Θ 0141 0233 f¹³ 28 157 180 597 700 892^{supp} 1006 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G] Lect it^{aur. c. d. (e). f. ff². (l). r¹} vg syr^{p. h. pal} cop^{pbo} Chrysostom^{lem} Cyril^{lem}; Augustine^{1/2} // δέ τότε cop^{sa}.ms. bo^{pl}. ach² slav // omit f¹ 205 565 1010 it^{a, b} vg^{ms} syr^s geo¹ Augustine^{1/2}

⁸ **26** {B} ἐμῶν ℱ^{66c.75} ⋈ B L W Θ 0141 33 1241 / 524 / 751 it^{aur. c} vg cop^{sa}. bo^{pl}. ach² arm geo¹. B Origen^{gr. lat} Apollinaris Cyril; Augustine // ἐμῶν καθὼς εἶπον ὑμῖν (ℱ^{66*} ὑμῖν ὅτι) A D Δ Ψ 0233 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{a. b. d. e. f. ff². l. r¹} syr^{s. p. h. (pal)} cop^{pbo. bo^{pl}} eth geo¹ slav Cyril^{lem}

19 Jn 7.43; 9.16 **20** Δαιμόνιον ... μαίνεται Mk 3.21-22; Jn 7.20; 8.48 **22** 1 Macc 4.59 **23** τῇ ... Σολομῶνος Ac 3.11; 5.12 **24** εἰ ... παρρησίᾳ Lk 22.67 **25** τὰ ἔργα ... ἐμοῦ Jn 5.36; 10.38 **26** ὑμεῖς οὐ πιστεύετε Jn 6.64; 8.45 **27** τὰ ... ἀκούουσιν Jn 8.47; 10.3 **28** καὶ γὰρ ... αἰώνιον Jn 17.2 καὶ γὰρ ... αἰῶνα Jn 3.16 οὐ ... χειρὸς μου Jn 6.39; 17.12; 18.9

εἰς τὸν αἰῶνα καὶ οὐχ ἀρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου. **29** ὁ πατήρ μου ὃ δέδωκέν μοι πάντων μεῖζόν ἐστιν⁹, καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς. **30** ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἓν ἐσμεν.

31 Ἐβάστασαν πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. **32** ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πολλὰ ἔργα καλὰ ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρὸς· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον ἐμὲ λιθάζετε; **33** ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. **34** ἀπεκρίθη αὐτοῖς [ὁ] Ἰησοῦς, Οὐκ ἔστιν γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν ὅτι **Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε;** **35** εἰ ἐκείνους εἶπεν θεοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή, **36** ὃν ὁ πατήρ ἠγάσεν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον ὑμεῖς λέγετε ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, Υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι; **37** εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι· **38** εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύετε, ἵνα γνῶτε καὶ γινώσκητε¹⁰ ὅτι

⁹ **29** {D} ὃ δέδωκέν μοι πάντων μεῖζόν ἐστιν B* it^a.aur. b. c. e. f. ff². l. r¹ vg cop^{bo} Tertullian Hilary Ambrose Jerome Augustine // ὃ δέδωκέν μοι πάντων μεῖζων ἐστίν K (D δεδωκώς) L W Ψ BJ // ὃς δέδωκέν μοι μεῖζων πάντων ἐστίν (P⁶⁶ 1010 ἔδωκεν) (P⁶⁶* omit μοι) (A Θ μεῖζων πάντων) (B² πάντων μεῖζων) Δ (0141 μεῖζω) f¹ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1071 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^d syr^a. p. h. pal slav Ps-Athanasius (Chrysostom) (Cyril) Theodoret NIV REB EU LB TOB BTI // ὃς δέδωκέν μοι αὐτὰ μεῖζων πάντων ἐστίν f¹³ 1243 l 547 l 1074 arm eth geo // ὃς δέδωκέν μοι τὴν ἐξουσίαν μεῖζων πάντων ἐστίν l 184

¹⁰ **38** {B} καὶ γινώσκητε P⁴⁵. 66. 75 B L (W l 253 γινώσκετε) f¹ 33 205 565 597 it¹ vid syr^{pal} cop^{sa}. pto. bo. uch² arm eth geo Athanasius Theodoret^{vid}; Hilary // καὶ πιστεύσητε (K 1010 πιστεύητε) A Δ Ψ 0141 f¹³ 28 180 205 (579 1241 πιστεύετε) 700 892^{supp} 1006 1071 1243 1292 1505 Byz [E^v (E* homoioteleuton) G H] Lect it^{aur. f} vg syr^{p. h} slav Basil Cyril^{km} John-Damascus; Augustine // omit D 28 157 1424 it^{a. b. c. d. e. ff². l} syr^a Ps-Eustathius Didymus Cyril; Tertullian Cyprian Zeno Ps-Priscillian Niceta Chromatius Varimadum

30 Jn 17.21 **31** Jn 8.59 **33** Περὶ ... βλασφημίας Lv 24.16; Mt 26.65; Mk 14.64 σὺ ... θεόν Jn 5.18 **34** Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε Ps 82.6 **35** οὐ ... γραφή Mt 5.18; Lk 16.17 **36** λέγετε ... εἰμι Jn 5.17-20 **38** Jn 14.10-11

ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ καὶ γὰρ ἐν τῷ πατρὶ. **39** Ἐζήτουν [οὖν]¹¹ αὐτὸν πάλιν πιάσαι, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν.

40 Καὶ ἀπῆλθεν πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. **41** καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλεγον ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν, πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου ἀληθῆ ἦν. **42** καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν ἐκεῖ.

The Death of Lazarus

11 Ἦν δέ τις ἀσθενῶν, Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. **2** ἦν δὲ Μαριάμ ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρω καὶ ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς, ἧς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠσθένει. **3** ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτὸν λέγουσαι, Κύριε, ἴδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ. **4** ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστιν πρὸς θάνατον ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς. **5** ἡγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν Λάζαρον. **6** ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας, **7** ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς, Ἄγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν. **8** λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, Ραββί, νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ; **9** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Οὐχὶ δώδεκα ὥραί εἰσιν τῆς ἡμέρας; εἴαν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει· **10** εἴαν δέ τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτί, προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.

¹¹ **39** {C} ἐζήτουν οὖν ℱ⁶⁶ K A L W Δ Ψ 0141 f¹ f¹³ 33 205 565 579 597 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1424 1505 Byz^{pt} it^a, aur. b. c. e. ff², l. r¹ vg sy^h cop^{sa}mss Augustine // ἐζήτουν ℱ^{75vid} B Θ 28 157 180 700 1292 1342 Byz^{pt} [E G H] vg^{ms} cop^{bo}.bo (arm) (geo) Origen^{lem} // ἐζήτουν δέ ℱ⁴⁵ it^f cop^{sa}mss. ach² slav // καὶ ἐζήτουν D it^d eth

38 ἐν ἐμοὶ ... πατρὶ Jn 17.21 **39** Ἐζήτουν ... πιάσαι Jn 7.30; 8.20 ἐξῆλθεν ... αὐτῶν Lk 4.30; Jn 7.30 **40** πέραν ... βαπτίζων Jn 1.28 **41** πάντα ... ἀληθῆ ἦν Jn 1.29, 34; 3.27 **42** Jn 2.23; 7.31; 8.30; 11.45; 12.11, 42

11.1 Μαρίας ... αὐτῆς Lk 10.38-39 **2** Μαριάμ ... αὐτῆς Jn 12.3 **3** ὃν φιλεῖς Jn 11.36 **4** ὑπὲρ τῆς δόξης ... αὐτῆς Jn 9.3 **8** νῦν ... Ἰουδαῖοι Jn 8.59; 10.31 **9-10** εἴαν τις περιπατῇ ... αὐτῷ Jn 12.35

11 ταῦτα εἶπεν, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς, Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται· ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν. **12** εἶπαν οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτῷ, Κύριε, εἰ κεκοίμηται σωθήσεται. **13** εἰρήκει δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐκείνοι δὲ ἔδοξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει. **14** τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρρησίᾳ, Λάζαρος ἀπέθανεν, **15** καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἦμην ἐκεῖ· ἀλλ' ἄγωμεν πρὸς αὐτόν. **16** εἶπεν οὖν Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος τοῖς συμμαθηταῖς, Ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.

Jesus the Resurrection and the Life

17 Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς εὔρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. **18** ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε. **19** πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὴν Μάρθαν καὶ Μαριὰμ ἵνα παραμυθῆσονται αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ. **20** ἡ οὖν Μάρθα ὡς ἤκουσεν ὅτι Ἰησοῦς ἔρχεται ὑπήντησεν αὐτῷ· Μαριὰμ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο. **21** εἶπεν οὖν ἡ Μάρθα πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Κύριε¹, εἰ ἦς ᾧδε οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός μου. **22** [ἀλλὰ] καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεὸν δώσει σοι ὁ θεός. **23** λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. **24** λέγει αὐτῷ ἡ Μάρθα, Οἶδα ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. **25** εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή²· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ καὶ ἀποθάνῃ ζήσεται, **26** καὶ

¹ **21** {A} Κύριε $\mathfrak{P}^{45, 66, 75}$ $\aleph$ A C D L W Δ Θ Ψ 0141 0250 f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^a, aur. b. c. d. e. f. ff². j. l. p. π . r¹ vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, pbo, bo^{ms}, ach²} arm (eth) geo slav Diatessaron^(syr) Amphilochius Chrysostom Cyril^{lem}; Augustine // omit B syr^s

² **25** {A} καὶ ἡ ζωή $\mathfrak{P}^{66, 75}$ $\aleph$ A B C D L W Δ Θ Ψ 0141 0250 f^1 f^{13} 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^{aur, b, c, d, e, f, ff², p, r¹} vg syr^{p, h, pal^{ms}} cop^{sa, pbo, bo, ach², mf} arm eth

11 Λάζαρος ... κεκοίμηται Mt 9.24; 27.52; Mk 5.39; Lk 8.52; Ac 7.60; 1 Cor 11.30 **16** ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ Mk 14.31; Ro 6.8 **18** Mt 21.17 **21** Κύριε ... μου Jn 11.32 **24** Οἶδα ... ἡμέρᾳ Dn 12.2; Jn 5.28-29; 6.39-40; Ac 24.15

πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. πιστεύεις τοῦτο; **27** λέγει αὐτῷ, Ναὶ κύριε, ἐγὼ πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.

Jesus Weeps

28 Καὶ τοῦτο εἰποῦσα ἀπῆλθεν καὶ ἐφώνησεν Μαριὰμ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς^a λάθρα^b εἰποῦσα, Ὁ διδάσκαλος πάρεστιν καὶ φωνεῖ σε. **29** ἐκείνη δὲ ὡς ἤκουσεν ἠγέρθη ταχὺ καὶ ἦρχετο πρὸς αὐτόν. **30** οὐπω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν ἔτι ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ὑπήντησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα. **31** οἱ οὖν Ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ παραμυθούμενοι αὐτήν, ἰδόντες τὴν Μαριὰμ ὅτι ταχέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ δόξαντες³ ὅτι ὑπάγει εἰς τὸ μνημεῖον ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ. **32** ἡ οὖν Μαριὰμ ὡς ἦλθεν ὅπου ἦν Ἰησοῦς ἰδοῦσα αὐτὸν ἔπεσεν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πόδας λέγουσα αὐτῷ, Κύριε, εἰ ἦς ᾧδε οὐκ ἂν μου ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός. **33** Ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτὸν **34** καὶ εἶπεν, Ποῦ τεθείκατε αὐτόν; λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε. **35** ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς. **36** ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, Ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν. **37** τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπαν, Οὐκ ἐδύνατο οὗτος ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ ποιῆσαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;

geo slav Diatessaron^{am} Irenaeus^{lat} Hippolytus Origen Ps-Ignatius^{vid} Apollinaris (Gregory-Nyssa) Amphilochius Didymus^{dub} (Ps-Eustathius) Chrysostom (Theophilus-Alexandria) Cyril Hesychius Theodoret; Gaudentius Niceta Augustine Varimadum // omit $\mathfrak{F}^{45}$ it¹ syr^{s. pal}^{ms} Diatessaron^{syr}; Cyprian Paulinus-Nola BJ

³ **31** {B} δόξαντες & B C* D L W 0141 f¹ f¹³ 157 205 579 597 700 1006 1241 it^d syr^{s. p. h^{mg}} arm eth geo // δοξάζοντες $\mathfrak{F}^{75}$ 33 // λέγοντες $\mathfrak{F}^{66}$ A C² Δ Θ Ψ 0250 28 180 892^{supp} 1010 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^{a. aur. b. c. e. f. ff². l. p. r¹} vg syr^{h. pal} cop^{sa. ach²} slav Cyril^{lem}; Augustine

^a 28 C: NRSV REB BJ NBS TOB BTI DHH || ^b C: GNB NIV EU LB

Lazarus Brought to Life

38 Ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον· ἦν δὲ σπήλαιον καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. **39** λέγει ὁ Ἰησοῦς, Ἄρατε τὸν λίθον. λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τετελευτηκότος Μάρθα, Κύριε, ἤδη ὄζει, τεταρταῖος γάρ ἐστιν. **40** λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ εἶπόν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσης ὄψῃ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ; **41** ἦραν οὖν τὸν λίθον. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπεν, Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου. **42** ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιστώτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. **43** καὶ ταῦτα εἰπὼν φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασεν, Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. **44** ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Λύσατε αὐτὸν καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν.

The Plot to Kill Jesus

(Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Lk 22.1-2)

45 Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· **46** τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπαν αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν Ἰησοῦς. **47** συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι συνέδριον καὶ ἔλεγον, Τί ποιούμεν ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ποιεῖ σημεῖα; **48** ἐὰν ἀφώμεν αὐτὸν οὕτως, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος. **49** εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν, **50** οὐδὲ λογίζεσθε ὅτι συμφέρει ὑμῖν⁴ ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ

⁴ **50** {B} ὑμῖν $\mathfrak{D}^{45,66}$ B D L 0233 1010 1241 1424 1184 1211 1751 1773 1866 it^a.aur. b. d. c. ff². l vg^{cl} cop^{bo} slav Origen^{lat} Josippus Chrysostom^{lem} // ἡμῖν A W Δ

38 ἔρχεται ... αὐτῷ Mt 27.60; Mk 15.46; Lk 23.53; 24.2; Jn 20.1 **42** διὰ τὸν ὄχλον ... εἶπον Jn 12.30 ἵνα ... ἀπέστειλας Jn 6.29; 17.8, 21 **44** δεδεμένος ... περιεδέδετο Jn 20.6-7 **45** Lk 16.31; Jn 2.23; 7.31; 8.30; 10.42; 12.11, 42 **49-50** Jn 18.14

ὄλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. **51** τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλ' ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου ἐπροφήτευσεν ὅτι ἔμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, **52** καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγη εἰς ἓν. **53** ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας ἐβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.

54 Ὁ οὖν Ἰησοῦς οὐκέτι παρρησία περιπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλ' ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν, κακεῖ ἔμεινεν μετὰ τῶν μαθητῶν.

55 Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς. **56** ἐζήτησαν οὖν τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηκότες, Τί δοκεῖ ὑμῖν; ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν; **57** δεδώκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐντολὰς ἵνα ἐάν τις γνῶ ποῦ ἐστὶν μηνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

The Anointing at Bethany

(Mt 26.6-13; Mk 14.3-9)

12 Ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἕξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος¹, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν Ἰησοῦς. **2** ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει, ὃ δὲ

Θ Ψ 0141 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1071 1243 1292 1342 1505 Byz [E G H] Lect it^{c, f, r¹} vg^{ww, st} syr^{s, p, h, pal} cop^{sa^{ms}, ach²} arm eth geo slav^{ms} Origen Eustathius Cyril^{3/4}; Hilary Augustine^{3/9} // omit R 1950 cop^{sa^{ms}, p^{bo}} Chrysostom^{comm} Cyril^{1/4} Theodoret; Ambrose Augustine^{6/9} Jerome¹ I {A} Λάζαρος R B L W 0218 it^{a, aur, c, c, r¹} syr^{p, pal} cop^{sa, p^{bo}} eth Origen^{lat} Amphilocheus Chrysostom; Chromatius^{ml} // Λάζαρος ὁ τεθνηκώς P⁶⁶ A D Δ Θ Ψ 0141 0217^{vid} 0233 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{b, d, f, ff²} vg syr^{s, h} cop^{bo, ach, ach²} arm geo slav Ps-Eustathius Cyril^{lem}; Augustine

52 Jn 10.16 ἵνα ... συναγάγη εἰς ἓν Jn 17.21 **53** ἐβουλεύσαντο ... αὐτόν Mt 14.5; Jn 5.18; 7.1, 25; 8.37, 40 **54** Ὁ ... Ἰουδαίοις Jn 7.1 κακεῖ ... μαθητῶν Jn 2.12; 3.22 **55** Ἦν ... Ἰουδαίων Jn 2.13; 6.4 ἀνέβησαν ... ἑαυτούς 2 Chr 30.17 **56** Jn 7.11

12.1 ἦλθεν ... Ἰησοῦς Jn 11.1, 43-44 **2** Μάρθα διηκόνει Jn 10.40

Λάζαρος εἰς ἦν ἐκ τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ. **3** ἡ οὖν Μαριάμ λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου ἤλειψεν τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐξέμαξεν ταῖς θριξίν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου. **4** λέγει δὲ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης εἰς [ἐκ] τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι, **5** Διὰ τί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων καὶ ἐδόθη πτωχοῖς; **6** εἶπεν δὲ τοῦτο οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχων τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν. **7** εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, Ἄφες αὐτήν, ἵνα εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τηρήσῃ αὐτό· **8** τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.²

The Plot against Lazarus

9 Ἔγνω οὖν [ὁ] ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων³ ὅτι ἐκεῖ ἐστὶν καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. **10** ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς

² **8** {A} include verse 8 (see Mt 26.11; Mk 14.7) ℱ⁶⁶ κ A B (L Θ omit γάρ) W Δ Ψ 0141 0233 f¹ f¹³ 28 (33 ἔχετε πάντοτε) 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp}c 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Q] Lect it^a, aur, b, c, e, f, ff², r¹ vg syr^p, h, pal cop^{sa}, pho, bo, ach² arm eth^(TH) geo slav (Chrysostom) Cyril^{lem}; Ambrose Gaudentius Augustine // omit μεθ' ἑαυτῶν ... ἔχετε (homoioteleuton) ℱ⁷⁵ 892^{supp}* // omit verse 8 D it^d syr^p // omit verses 7-8 0250

³ **9** {C} Ἔγνω οὖν ὁ ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων κ* B* L 28 892^{supp} (1010 ὁ πολὺς) 1241 1243 (l 184 omit ἐκ) l 524 l 547 1866 l 1016 // Ἔγνω οὖν ὁ ὄχλος ὁ πολὺς τῶν Ἰουδαίων ℱ^{66c} W 0250 (157 ὁ ὄχλος πολὺς) (579 omit ὁ πολὺς) // Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων (ℱ^{66*} omit ἐκ) ℱ⁷⁵ κ² A B² Δ Θ Ψ 0141 0233 f¹ f¹³ 33 180 205 565 597 (700 ὄχλος πολὺς after Ἰουδαίων) 1006 1071 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H Q] Lect (l 253 l 858 omit ἐκ) Chrysostom^{lem} Cyril^{lem} // Ἔγνω οὖν ὄχλος (or ὁ ὄχλος) πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων it^{aur}, f, (r¹) vg syr^(s), h, pal cop^{bo}ms^s (cop^{sa}ms^s, pho, bo dé for οὖν, cop^{bo}ms^s, ach omit οὖν; cop^{pho}, bo^{ms}, ach omit πολὺς) (arm) (eth) (geo) (slav) Augustine // Ὁχλος δὲ πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἤκουσαν D (it^a, b, c, d, e, ff² syr^p) cop^{sa}ms^s, ach²

3 λαβοῦσα ... αὐτοῦ Lk 7.37-38 **4** Ἰούδας ... παραδιδόναι Jn 6.71 **5** τί ... πτωχοῖς Mt 19.21; Mk 10.21; Lk 18.22 **7** ἵνα ... τηρήσῃ αὐτό Jn 19.40 **8** τοὺς πτωχοὺς ... ἑαυτῶν Dt 15.11 **9** ἵνα ... νεκρῶν Jn 11.43-44

ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν, **11** ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπήγον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

The Triumphal Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Lk 19.28-40)

12 Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα **13** ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ καὶ ἐκραύγαζον,

Ἦσαννά·

εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου,

[καὶ] ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.

14 εὐρῶν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄναριον ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθὼς ἐστὶν γεγραμμένον,

15 **Μὴ φοβοῦ, θυγάτηρ Σιών·**

ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται,

καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.

16 ταῦτα οὐκ ἔγνωσαν αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ τὸ πρῶτον, ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη Ἰησοῦς τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ. **17** ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ ὅτε⁴ τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. **18** διὰ τοῦτο [καὶ] ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσαν τοῦτο αὐτὸν πεποικέναι τὸ σημεῖον. **19** οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπαν πρὸς ἑαυτούς, Θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν^a ἴδε ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.

⁴ 17 {B} ὅτε **R** A B W Δ Θ Ψ 0141 0233 0250 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H Q] *Lect it^{aur.} f vg syr^{h.} pal^{mss} eth geo¹ slav Cyril^{lem}; Augustine // ὅτι* **ϝ⁶⁶** D L 579 /890 /AD it^{a.} b. c. d. e. ff^{2.} r¹ vg^{mss} syr^{s.} p cop^{sa.} pho. bo. ach. ach² arm geo²

^a 19 Question: AD TR

11 Jn 11.45 **13** Ἦσαννά ... κυρίου Ps 118.25-26 ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ Mt 27.42; Mk 15.32; Jn 1.49 **15** Μὴ ... ὄνου Zch 9.9 **16** ὅτε ... ἐποίησαν αὐτῷ Jn 2.22 **17** ὅτε ... νεκρῶν Jn 11.43-44 **19** ἴδε ... ἀπῆλθεν Jn 11.48

Some Greeks Seek Jesus

20 Ἦσαν δὲ Ἑλληνέες τινες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ· **21** οὗτοι οὖν προσῆλθον Φιλίππῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν. **22** ἔρχεται ὁ Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ, ἔρχεται Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος καὶ λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ. **23** ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρίνεται αὐτοῖς λέγων, Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. **24** ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει. **25** ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολλύει αὐτήν, καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. **26** ἐὰν ἐμοί τις διακονῇ, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω, καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται· ἐὰν τις ἐμοὶ διακονῇ τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.

The Son of Man Must be Lifted Up

27 Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης; ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην. **28** πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα⁵. ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, Καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω. **29** ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς καὶ ἀκούσας ἔλεγεν βροντὴν γεγονέναι, ἄλλοι ἔλεγον,

⁵ **28** {A} σου τὸ ὄνομα ℣⁶⁶.⁷⁵ Ⲙ A W Δ Θ Ψ 0141 0250 28 157 180 565 597 700 892 1006 1010^{supp} 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect ita*, aut. b. c. e. f. ff². l. r¹ vg syr^{sc}. p. h. pal cop^{sa}. pho. ach² arm geo slav Athanasius Chrysostom mss^{acc.} to Cyril; Tertullian Ambrose Gaudentius Jerome Augustine^{1/3} Ps-Vigilius // μου τὸ ὄνομα B // σου τὸν υἱόν (see 17.1) L 0233 f¹ f¹³ 33 205 579 1071 1241 1253 (1387^{1/2} add ἵνα καὶ ὁ υἱὸς σου δοξάσῃ σέ) syr^{hmg} cop^{bo} eth Origen^{lat} Eunomians^{acc.} to Cyril Cyril mss^{acc.} to Cyril Hesychius; Augustine^{2/3} Leo // σου τὸ ὄνομα ἐν τῇ δόξῃ ἣ εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι (see 17.5) D it^d

21 Φιλίππῳ ... Βηθσαϊδᾶ Jn 1.44 θέλομεν ... ἰδεῖν Lk 19.3; 23.8 **23** Ἐλήλυθεν ... ἀνθρώπου Jn 13.31-32; 17.1 **24** 1 Cor 15.36 **25** Mt 10.39; 16.25; Mk 8.35; Lk 9.24; 17.33 **26** ὅπου ... ἔσται Jn 14.3; 17.24 **27** ἡ ... τετάρακται Ps 6.3; 42.5, 11; Mt 26.38; Mk 14.34 **28** φωνὴ ... οὐρανοῦ Mt 3.17; 17.5; Mk 1.11; 9.7; Lk 3.22; 9.35

Ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν. **30** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν, Οὐ δι' ἐμὲ ἢ φωνὴ αὕτη γέγονεν ἀλλὰ δι' ὑμᾶς. **31** νῦν κρίσις ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. **32** καὶ γὰρ εἰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω⁶ πρὸς ἐμαυτόν. **33** τοῦτο δὲ ἔλεγεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἠμελλεν ἀποθνήσκειν. **34** ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ ὄχλος, Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ πῶς λέγεις σὺ ὅτι δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστὶν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; **35** εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστίν. περιπατεῖτε ὡς τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει. **36** ὡς τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε.

The Unbelief of the Jews

Ταῦτα ἐλάλησεν Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν. **37** Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν, **38** ἵνα ὁ λόγος Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῇ ὃν εἶπεν,

Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;

καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίني ἀπεκαλύφθη;

39 διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεῦειν, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαΐας,

⁶ **32** {B} πάντας ἐλκύσω ℱ^{75vid} ℞² A B L W (Δ ἐκλύσω) Θ Ψ 0141 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect syr^h (cop^{pb}) arm geo² slav Origen^{gr. lat1/3} Asterius Athanasius Ps-Athanasius Ps-Ignatius Didymus Ps-Justin Epiphanius Chrysostom Severian Cyril^{23/25} Proclus Hesychius Theodoret; Jerome^{3/14} // πάντα ἐλκύσω ℱ⁶⁶ ℞* i^{a.aur.} b. c. e. f. ff². l. r¹ vg geo¹ Irenaeus^{lat} Origen^{lat2/3} Origen^{dup} Cyril^{2/25}; Ambrosiaster Ambrose Gaudentius Jerome^{11/14} Augustine Ps-Vigilius // ἐλκύσω πάντα D it^d Quodvultdeus

29 Ἄγγελος ... λελάληκεν Ac 23.9 **30** Οὐ δι' ἐμὲ ... ὑμᾶς Jn 11.42 **31** κρίσις ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου Jn 9.39 ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου Jn 14.30; 16.11 **32** καὶ γὰρ ... γῆς Jn 3.14; 8.28 **33** Jn 18.32; 21.19 **34** Ἡμεῖς ... αἰῶνα Ps 89.4, 36; 110.4; Is 9.7; Dn 7.14 **35** Ἔτι ... ἐστίν Jn 7.33 περιπατεῖτε ... καταλάβῃ Jn 8.12; 9.4; 12.46 ὁ περιπατῶν ... ὑπάγει Jn 11.10; 1 Jn 2.11 **36** ὡς ... γένησθε Eph 5.8 **38** Κύριε ... ἡμῶν Ro 10.16 Κύριε ... ἀπεκαλύφθη Is 53.1

40 Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς
καὶ ἐπώρωσεν⁷ αὐτῶν τὴν καρδίαν,
ἵνα μὴ ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς
καὶ νοήσωσιν τῇ καρδίᾳ καὶ στραφῶσιν,
καὶ ἰάσομαι αὐτούς.

41 ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας ὅτι⁸ εἶδεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησεν περὶ αὐτοῦ. **42** ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὠμολόγουν ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται· **43** ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢπερ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

Judgment by Jesus' Word

44 Ἰησοῦς δὲ ἔκραξεν καὶ εἶπεν, Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με, **45** καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με. **46** ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη. **47** καὶ εἰάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων καὶ μὴ φυλάξῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. **48** ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν· ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν ἐν

⁷ **40** {C} ἐπώρωσεν A B* L Θ Ψ f¹³ 33 (157 ἐπωρώθησαν [sic]) 1071 1292 1514 1547 Origen Eusebius^{1/2} Marcellus Cyril^{em} // πεπώρωκεν B² Δ 0141 f¹ 180 205 565 597 700 892 1006 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect slav Eusebius^{1/2} (John-Damascus) (πεπώρωκεν or ἐπώρωσεν it^a, aur. b. c. e. f, ff², l. q. r¹ vg syr^(s), (p), h cop^{sa}, pbo, bo, ach² Ambrose Augustine Ps-Vigilius) // ἐπήρωσεν ʒ⁶⁶. 75 κ W (579) syr^{pal} Didymus^{dub}

⁸ **41** {B} ὅτι ʒ⁶⁶. 75 κ A B H L Θ Ψ 1 33 157 579 597 1071 176^{1/2} 1514^{1/2} 1563 11016 it^e syr^{pal} cop^{sa}, pbo, bo, ach² arm eth geo¹ Cyril^{2/3} // ὅτε D Δ 0141 f¹³ 180 205 565 700 892 1006 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G] Lect it^a, aur. b. c. d. f, ff², r¹ vg syr^s, p, h geo² slav Origen^{lat} Eusebius Marcellus Gregory-Nyssa Didymus^{dub} Chrysostom Cyril^{1/3} John-Damascus; Hilary Ambrosiaster Ambrose Jerome Augustine Varimadam Ps-Vigilius // ἐπεὶ W

40 Τετύφλωκεν ... αὐτούς Is 6.10 (Mt 13.15; Mk 4.12) **41** εἶδεν τὴν δόξαν αὐτοῦ Is 6.1 **42** καὶ ... ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν Jn 7.48 πολλοὶ ... αὐτόν Jn 2.23; 7.31; 8.30; 10.42; 11.45; 12.11 διὰ ... γένωνται Jn 9.22 **43** Jn 5.44 **44** Ὁ πιστεύων ... με Mt 10.40; Jn 5.24 **45** Jn 14.9 **46** ἐγὼ ... ἐλήλυθα Jn 3.19; 8.12; 9.5 ἵνα ... μείνη Jn 12.35 **47** εἰάν ... φυλάξῃ Mt 7.26 ἐγὼ ... σώσω τὸν κόσμον Jn 3.17; 8.15

τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. **49** ὅτι ἐγὼ ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατὴρ αὐτός μοι ἐντολὴν δέδωκεν τί εἴπω καὶ τί λαλήσω. **50** καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. ἃ οὖν ἐγὼ λαλῶ, καθὼς εἶρηκέν μοι ὁ πατήρ, οὕτως λαλῶ.

Washing the Disciples' Feet

13 Πρὸ δὲ τῆς ἐορτῆς τοῦ πάσχα εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς. **2** καὶ δεῖπνου γινομένου¹, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδοῖ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτου², **3** εἰδὼς ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξηλθεν καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει, **4** ἐγείρεται ἐκ τοῦ δεῖπνου καὶ τίθησιν τὰ ἱμάτια καὶ λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν· **5** εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος. **6** ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον· λέγει αὐτῷ, Κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς

¹ **2** {B} γινομένου **κ*** B L W Ψ 070 579 1241 it^d. (t¹) arm eth Origen // γενομένου **ϕ⁶⁶ κ² A D Δ Θ 0141 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1071 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^a, aur. b. c. e. f. ff². l. q. vg slav Chrysostom Severian Cyril^{tem}; Augustine Speculum**

² **2** {C} Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτου L Ψ 070 1241 1813 vg^{cl}. (ww). (st) arm // Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης **ϕ⁶⁶. 75vid κ B (W Ἰσκαριώτη) (579 Ἰούδας Σίμων ὁ Ἰσκαριώτης after καρδίαν [sic]) 1859 (it^b. r¹) (cop^{bo}) geo¹ Origen^{5/7}; Augustine^{1/4} (Augustine^{1/4} omit Σίμωνος Ἰσκαριώτης) LB BJ TOB BTI // Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου *transposing after καρδίαν* A Δ Θ 0141 0233 f¹ 28 33 157 180 205 597 700 892 1006 1071 1243 1292 1342 1424 Byz [E F G H] Lect (it^a. f. ff². q) syr^s. p. h. (pal) cop^{sa^{mss}}. ach. ach² (cop^{sa^{mss}} Origen^{lat^{4/5}} omit Σίμωνος) (it^{our} Origen^{lat^{1/5}} Hilary Augustine^{2/4} omit Σίμωνος Ἰσκαριώτου) eth geo² slav Origen²⁷ Asterius Severian (Cyril) // Ἰούδα Σίμωνος ἀπὸ Καρυώτου *transposing after καρδίαν* D it^(d). e // Σίμωνος Ἰσκαριώτου *transposing after καρδίαν* f¹³ 1505 1950 it^c cop^{pb}**

49 Jn 7.17 **50** ἃ ... οὕτως λαλῶ Jn 8.26, 28

13.1 ἦλθεν ... ὥρα Mt 26.45; Mk 14.41; Jn 12.23; 17.1 ἵνα ... πατέρα Jn 16.28 **2** τοῦ ... Ἰσκαριώτου Lk 22.3; Jn 13.27 **3** πάντα ... χεῖρας Mt 11.27; Lk 10.22; Jn 3.35 ἀπὸ ... ὑπάγει Jn 16.28 **5** Lk 7.44; Jn 12.3

πόδας; **7** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα. **8** λέγει αὐτῷ Πέτρος, Οὐ μὴ νίψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς αὐτῷ, Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. **9** λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν. **10** λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι³, ἀλλ' ἔστιν καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες. **11** ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν ὅτι Οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἐστε.

12 Ὅτε οὖν ἔνιψεν τοὺς πόδας αὐτῶν [καὶ] ἔλαβεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀνέπεσεν^a πάλιν,^b εἶπεν αὐτοῖς, Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; **13** ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ διδάσκαλος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ. **14** εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· **15** ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιήτε. **16** ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ οὐδὲ ἀπόστολος μείζων

---

³ **10** {B} οὐκ ἔχει χρεῖαν εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι B C* (L f¹³ 157 892 1071 / 253^{1/2} / 547 οὐ χρεῖαν ἔχει) W Ψ it^{a, b, e, f, ff², l, q, p} vg^{cl} syr^{h, pal} cop^{su, bo, uch²} arm (eth) slav Origen^{gr^{icm}, lat} (Cyril); Ambrose³⁶ Jerome¹³ Augustine^{4/12} Speculum // οὐ χρεῖαν ἔχει εἰ μὴ τοὺς πόδας μόνον νίψασθαι (β⁶⁶ οὐκ ἔχει χρεῖαν) Θ (1424 νίψασθαι μόνον *and omit* εἰ) (I253^{1/2} ἢ *for* μὴ) syr^{s, p} cop^{phn} geo (Chrysostom) (Severian); Ambrose¹⁶ Quodvultdeus^{1/2} // οὐ χρεῖαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι (β⁷⁵ A οὐκ ἔχει χρεῖαν) C³ Δ 0141 0233^{vid} f¹ 28 180 205 597 700 1006 1010^{sup} 1241 1243 1292 1342 1505 Byz [E (F *omit* ἢ) G H] Lect // οὐκ ἔχει χρεῖαν νίψασθαι κ (579 *omit* νίψασθαι) (I 1016 τοὺς πόδας νίψασθαι) it^{aur, c} vg^{ww, st} Origen; Tertullian^{vid} Optatus Pacian Ambrose²⁶ Chromatius Jerome²³ Augustine^{5/12} Quodvultdeus^{1/2} REB BJ TOB // οὐ χρεῖαν ἔχει τὴν κεφαλὴν νίψασθαι εἰ μὴ τοὺς πόδας μόνον (*see* 13.9) D it^d Eriphanus

^a 12 C: NA^{me} WH II ^b NO C: AD NA^{me} TR WH

---

⁷ γνώση ... ταῦτα Jn 13.12 **10** ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε Jn 15.3 **11** ἦδει ... αὐτόν Jn 6.64, 70-71 **13** Mt 23.8, 10 **14** Lk 22.27 εἰ ... διδάσκαλος Mt 20.28 ὑμεῖς ... πόδας I Tm 5.10 **15** Php 2.5; 1 Pe 2.21 **16** οὐκ ἔστιν δοῦλος ... αὐτόν Mt 10.24; Lk 6.40; Jn 15.20

τοῦ πέμψαντος αὐτόν. **17** εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε ἐὰν ποιῆτε αὐτά. **18** οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, **Ὁ τρώγων μου⁴ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.** **19** ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύσητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγὼ εἰμι. **20** ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἄν τινα πέμψω ἐμὲ λαμβάνει, ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν πέμψαντά με.

Jesus Foretells His Betrayal
(Mt 26.20-25; Mk 14.17-21; Lk 22.21-23)

21 Ταῦτα εἰπὼν [ὁ] Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι καὶ ἐμαρτύρησεν καὶ εἶπεν, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. **22** ἔβλεπον εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. **23** ἦν ἀνακείμενος εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. **24** νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει. **25** ἀναπεσὼν οὖν ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ λέγει αὐτῷ, Κύριε, τίς ἐστίν; **26** ἀποκρίνεται [ὁ] Ἰησοῦς, Ἐκεῖνός ἐστίν ᾧ ἐγὼ βάψω τὸ ψωμίον καὶ δώσω αὐτῷ⁵. βάψας οὖν τὸ

⁴ **18** {C} μου (see Ps 41.10) B C L 892 1071 vg^{ms} cop^{sa} eth Origen^{1/2} Cyril^{com}; Ambrose^{1/3} // μετ' ἐμοῦ ʒ⁶⁶ K A D W Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 579 597 700 1006 1010^{supp} 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] Lect it^a, aur. b. c. d. (e). f. ff², l. r¹ vg syr^s, p. h. pal cop^{boPl} arm geo slav Hippolytus Origen^{1/2} Eusebius Epiphanius Chrysostom Cyril^{lem} Theodoret; Tertullian Ambrose^{2/3} Augustine TOB BTI DHH // μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον μου it⁴ cop^{pb}, boPl, ach²

⁵ **26** {C} βάψω τὸ ψωμίον καὶ δώσω αὐτῷ (see footnote 6) B C (L δῶ) 157 1071 1241 syr^{pal}? cop^{sa}, bo, ach² eth Origen (Cyril^{lem}) // βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω ʒ⁶⁶ K (A D f¹ f¹³ 205 565 1342 ἐμβάψας) Δ Θ Ψ 0141 28 (33 ἐπιδώσω αὐτῷ) 180 597 700 892 1006 (1010 δώσω) 1243 1292 1424 1505 Byz [E F G H] it^a, aur. b. c. d. e. f. ff², l. q. r¹ vg syr^h arm geo slav (Apostolic Constitutions) Chrysostom (Cyril); Augustine Quodvultdeus // δώσω ἐνβάψας τὸ ψωμίον W

17 Jas 1.25 **18** Ὁ τρώγων ... αὐτοῦ Ps 41.9 **19** Jn 14.29; 16.4 ἵνα πιστεύσητε ... εἰμι Jn 8.24, 28 **20** ὁ λαμβάνων ... με Mt 10.40; Mk 9.37; Lk 9.48; 10.16 **23** εἷς ... Ἰησοῦς Jn 19.26; 20.2; 21.7, 20 **25** Jn 21.20

ψωμίον [λαμβάνει καὶ] δίδωσιν⁶ Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου. **27** καὶ μετὰ τὸ ψωμίον τότε εἰσηλθεν εἰς ἐκείνον ὁ Σατανᾶς. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὁ ποιεῖς ποιήσον τάχιον. **28** τοῦτο [δὲ] οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ· **29** τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ [ὁ] Ἰησοῦς, Ἀγόρασον ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν, ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῶ. **30** λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκείνος ἐξῆλθεν εὐθύς. ἦν δὲ νύξ.

The New Commandment

31 Ὅτε οὖν ἐξῆλθεν, λέγει Ἰησοῦς, Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· **32** [εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ,]⁷ καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν αὐτῷ⁸, καὶ εὐθύς δοξάσει αὐτόν. **33** τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· ζητήσατέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν, καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι. **34** ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς

⁶ **26** {C} βάψας οὖν τὸ ψωμίον λαμβάνει καὶ δίδωσιν (*see footnote 5*) **κ**¹ (B omit τό) C L 33 892 1071* (1071^c ἐμβάψας) 1241 (syr^{hmg}) slav Origen // βάψας οὖν τὸ ψωμίον δίδωσιν **κ**² (D καὶ βάψας for βάψας οὖν) (0141 ἐπιδίδωσιν) it^{(a), (r1)} arm geo slav^{ms} Cyril^{lem} NIV NRSV BTI DHH // καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον δίδωσιν **ϕ**^{66c} (**ϕ**^{66*} ψας [*sic*]) A W Δ (Θ ἐπιδίδωσιν) **Ψ** f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579^{vid} 597 700 1006 1010 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] it^{aur, b, c, d, e, f, ff2, 1, q} vg syr^{(s), (p), h, pal} (eth) Augustine

⁷ **32** {C} εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ **κ**² A C² Δ Θ **Ψ** 0233 f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G H] *Lect* it^{e, f, q, r1} vg syr^a cop^{sa, pho, bopt} arm eth geo⁽¹⁾ slav Origen^{lem}; Hilary Ps-Priscillian Augustine^{1/2} Ps-Vigilius^{1/2} // omit **ϕ**⁶⁶ **κ**^{*} B C* D L W 1 579 1071 176 1253 1751 1866 11074 it^{a, aur, b, c, d, ff2, 1} syr^{s, h, pal} cop^{bopt, ach2, mf} Cyril Theodoret; Tertullian Ambrose Augustine^{1/2} Ps-Vigilius^{1/2} TOB

⁸ **32** {B} ἐν αὐτῷ **ϕ**⁶⁶ **κ**² B H 1006 1253 11016 it^a vg^{ms} Origen^{lem} // ἐν αὐτῷ **κ**¹ A D L W Δ Θ **Ψ** 0233 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G] *Lect* it^{aur, b, c, d, e, f, ff2, (q), r1} vg arm geo slav Chrysostom Cyril Theodoret; Tertullian Hilary Augustine Ps-Vigilius // omit eth

ἠγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. **35** ἐν τούτῳ γνώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.

Peter's Denial Foretold

(Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Lk 22.31-34)

36 Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε, ποῦ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη [αὐτῷ] Ἰησοῦς, Ὅπου ὑπάγω οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον. **37** λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κύριε⁹, διὰ τί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω. **38** ἀποκρίνεται Ἰησοῦς, Τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ ἕως οὗ ἀρνήσῃ με τρίς.

Jesus the Way to the Father

14 Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά· πιστεύετε^a εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. **2** ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν· εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν ὅτι¹ ^b πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν;^c **3** καὶ ἐὰν πορευθῶ καὶ ἐτοιμάσω τόπον ὑμῖν, πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήμψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμί ἐγὼ καὶ ὑμεῖς ἦτε. **4** καὶ ὅπου [ἐγὼ] ὑπάγω οἴδατε τὴν

⁹ **37** {A} Κύριε $\mathfrak{P}^{66} \mathfrak{N}^2 \text{A B C D L W } \Delta \Theta \Psi$ 0141 0233 $f^1 f^{13}$ 28 157 180 205 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] *Lect* it^a, b, c, d, e, f, ff², q, r¹ vg^{mss} syr^h, h, pal cop^{sa}mss, bo^{mss}, ach² arm eth geo slav Cyril^{lem}; Ambrose // omit $\mathfrak{N}^*$ 33 565 it^{aur} vg syr^s cop^{sa}mss, pho, bo Augustine BJ

¹ **2** {B} ὅτι $\mathfrak{P}^{66c} \mathfrak{N} \text{A B C}^* \text{D L W } \Psi$ f^{13} 33 565 579 828^c 892 1071 / 387^{1/2} / 547^{1/2} it^{aur}, b, c, d, ff² vg cop^{sa}, bo, ach², fay arm eth geo slav Cyril^{lem} Theodoret; Jerome Augustine^{2/3} // omit $\mathfrak{P}^{66*} \text{C}^2 \Delta \Theta$ 0233 f^1 (1 *homoioteleuton*) 28 157 180 205 597 700 828* 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^a, e, f, q Origen^{lat} Chrysostom Cyril; Augustine^{1/3} BJ BTI

^a 1 C: WH^{mg} ^b 2 Causal: M NIV NRSV REB NBS^{mg} // Different text: AD TR // as text: TEV^{mg} || ^c Statement: M NA^{mg} TR GNB NIV NRSV REB^{mg} BJ BTI DHH

35 1 Jn 3.14 **36** Κύριε, ποῦ ὑπάγεις Jn 7.35 Ὅπου ... ἀκολουθῆσαι Jn 7.34, 36
14.1 Μὴ ... καρδιά Jn 14.27 **3** ὅπου ... ἦτε Jn 12.26; 17.24

ὁδόν². **5** Λέγει αὐτῷ Θωμᾶς, Κύριε, οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις· πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι; **6** λέγει αὐτῷ [ὁ] Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. **7** εἰ ἐγνώκατέ με³, καὶ τὸν πατέρα μου γνώσεσθε⁴. καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτὸν καὶ ἑώρακατε αὐτόν. **8** λέγει αὐτῷ Φίλιππος, Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. **9** λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Τοσοῦτω χρόνῳ μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ ἑώρακεν τὸν πατέρα· πῶς σὺ λέγεις, Δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα; **10** οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν; τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ὁ δὲ πατὴρ ἐν ἐμοί μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτοῦ. **11** πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί· εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε⁵. **12** ἀμὴν

² **4** {B} τὴν ὁδὸν ℱ^{66c} K B C* L Q W 33 579 1071 it^a. r¹ vid cop^{sa}ms. pbo. bo slav // καὶ τὴν ὁδὸν οἶδατε ℱ^{66*} A C³ D Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 (157 omit καί) 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect it^{aur. b. c. d. e. f. ff². q} vg syr^{s. p. h. pal} cop^{sa}ms. ach² arm eth^{pp} geo Chrysostom Cyril^{em}; Ambrose Augustine

³ **7** {C} ἐγνώκατέ με ℱ⁶⁶ (K D* ἐμέ) 579 1524^{1/2} it^{(a). b. c. d. e. ff². (q)} arm geo Irenaeus^{lat}; Tertullian^{1/2} Novatian Victorinus-Rome Hilary Ps-Priscillian Augustine^{4/5} Speculum // ἐγνώκειτέ με (A omit με) B C (D¹ ἐμέ) L (W ἐγνώκετε) Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N Q] Lect it^{aur. f. r¹} vg slav Irenaeus^{lat}ms Marcellus (Chrysostom) Cyril^{em} Theodoret; Tertullian^{1/2} (Faustinus) Augustine^{1/5} NIV REB TOB // ἐγνώτέ με 1387^{1/2}

⁴ **7** {C} γνώσεσθε ℱ⁶⁶ K D W (579 ἐγνώσεσθε [sic]) it^{d. (e). (q)} cop^{sa}. bo. ach² arm geo Irenaeus^{lat}; Victorinus-Rome (Hilary) (Ps-Priscillian) // ἐγνώκειτε ἄν A C³ Δ (Θ γνώκειτε) f¹³ 28 157 180 205 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect slav Irenaeus^{lat}ms Marcellus Chrysostom Theodoret // ἄν ἤδειτε B C* (L ἄν εἰδῆτε by itacism?) Q Ψ (0141 ἤδειτε ἄν) 1 33 565 (Didymus^{sub}) (Cyril) (ἐγνώκειτε ἄν or ἄν ἤδειτε it^{aur. (f). (r¹)} vg Tertullian^{1/2} (Faustinus) Augustine^{1/5}) NIV REB TOB // ἐγνώκατε it^{a. b. c. ff²} Tertullian^{1/2} Novatian Augustine^{1/5} Speculum

⁵ **11** {B} πιστεύετε ℱ^{66. 75} K D L W 33 (579 πιστεύσητε) 1071 * it^{aur. c. d. e. f. r¹} vg syr^{c. p. pal} cop^{sa}. pbo. ach² Cyril^{2/3}; Tertullian Hilary Ambrosiaster Ambrose Au-

6 Ἐγὼ ... ὁδός He 10.20 **7** εἰ ... γνώσεσθε Jn 8.19 **9** ὁ ... πατέρα Jn 12.45; Col 1.15; He 1.3 **10** ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ ... ἐστιν Jn 10.38; 14.20; 17.21 τὰ ... λαλῶ Jn 12.49; 14.24 **11** διὰ ... πιστεύετε Jn 10.37-38

ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ καὶ κεῖνος ποιήσει καὶ μείζονα τούτων ποιήσει, ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα πορεύομαι. **13** καὶ ὅτι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου τοῦτο ποιήσω, ἵνα δοξασθῇ ὁ πατήρ ἐν τῷ υἱῷ. **14**⁶ εἰάν τι αἰτήσητέ με⁷ ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐγὼ ποιήσω.

The Promise of the Spirit

15 Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσετε.⁸
16 καὶ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μετ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα ᾦ, **17** τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ

gustine // πιστεύετε μοι A B Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1010 1071^c 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E F G Q] Lect it^a. h. ff². q syr^h cop^{bo} arm eth geo slav Marcellus Chrysostom Cyril^{1/3} Theodoret; Ps-Priscillian

⁶ **14** {A} include verse 14 (with minor variants, but see footnote 7) ʒ^{66*} (ʒ^{66c}) ʒ⁷⁵ Ⲙ B D L W Δ Θ Ψ 060 f¹³ 28 33 180 579 700 892 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H Q] Lect it^a. aur. c. d. e. f. ff². q. r¹ vg syr^{ph}. h cop^{sa}. pbo. bo. ach². fay eth slav Chrysostom Cyril; Victorinus-Rome Augustine // include verse 14 after ποιήσω of verse 13 1010 // omit verse 14 f¹ 157 565 176^{1/2} 1211^{1/2} 11074^{1/2} it^b vg^{ms} syr^a. pal arm geo // omit by homoioteleuton ἵνα δοξασθῇ verse 13 ... ποιήσω verse 14 0141 205 1751 11627^{1/2}

⁷ **14** {B} (see footnote 6) με ʒ^{66c}. 75vid Ⲙ B W Δ Θ 060 f¹³ 28 33 579 700 892 1006 1342 Byz^{pl} [E H] 1184^{1/2} 1514 1547 1672 1673^{1/2} 1813 1890^{1/2} it^c. f vg syr^{ph}. h // τὸν πατέρα 249 (it^{ff2}) Augustine^{1/3} // omit A D L Ψ 180 579 (1010) 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz^{pl} [G Q] Lect it^a. aur. d. e. e. q. r¹ vg^{ms} cop^{sa}. pbo. bo. ach². fay eth slav Cyril^{lem}; Victorinus-Rome Augustine^{2/3} REB

⁸ **15** {C} τηρήσετε B L Ψ 1010 1071 1253^{1/2} 1387^{1/2} cop^{sa}. pbo. ach². fay geo² Eusebius^{1/2} Theodore-Heraclea Meletius Macarius/Symeon^{1/2} Epiphanius Chrysostom^{comm} Cyril^{comm} // τηρήσητε ʒ⁶⁶ Ⲙ 060 0141 33 579 1184 1211^{1/2} 1751^{1/2} 11016 11074^{1/2} arm geo¹ Cyril // τηρήσατε A D W Δ Θ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892 1006 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H Q] Lect it^a. aur. b. c. d. e. f. ff². q. r¹ vg slav Origen^{int} Eusebius^{1/2} Basil Didymus^{dub} Macarius/Symeon^{1/2} Chrysostom^{lem} Cyril^{lem}; Novatian Victorinus-Rome Lucifer Ambrosiaster Hegemonius Ambrose Jerome Augustine Speculum Ps-Vigilius

12 ἐγὼ ... πορεύομαι Jn 7.33; 13.1; 14.28 **13** ὅτι ... ποιήσω Jn 15.16; 16.23 ἵνα δοξασθῇ ... υἱῷ Jn 13.31-32; 17.1 **15** Wsd 6.18; Jn 15.10; 1 Jn 5.3; 2 Jn 6 **16** καὶ ... δώσει ὑμῖν Jn 14.26; 15.26; 16.7 **17** τὸ ... ἀληθείας Jn 15.26; 16.13

οὐδὲ γινώσκει· ὑμεῖς γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει⁹ καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται⁹. **18** Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. **19** ἔτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ, ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με, ὅτι ἐγὼ ζῶ καὶ ὑμεῖς ζήσετε. **20** ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν. **21** ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. **22** Λέγει αὐτῷ Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης¹⁰, Κύριε, [καὶ] τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ; **23** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἐάν τις ἀγαπᾷ με τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα. **24** ὁ μὴ ἀγαπῶν με τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε οὐκ ἔστιν ἐμὸς ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρὸς.

25 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων· **26** ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν [ἐγώ]. **27** Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι

⁹ **17** {C} μένει ... ἔσται (℣^{66c}, 75^{vid} & A D¹ E L Q Δ μενει) Θ Ψ 0141 f¹³ 28 33^{vid} 157 180 205 579 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [G H] Lect it¹ vg^{ms} cop^{bo} arm eth geo slav Theodore-Heraclea Cyril-Jerusalem Apollinaris Didymus^{dub} Cyril^{lem}; Ps-Vigilius // μενεῖ ... ἔσται it^{aur} vg cop^{sa, pbo, ach²} Augustine^{6/7} // μένει ... ἐστιν (℣^{66*} B D* W μενει) I 565 597 /253^{1/2} (I 524^{1/2} ἐστιν ... μένει) it^{a, b, c, d, e, f, ff², g} vg^{ms} Victorinus-Rome Lucifer Ambrosiaster Ps-Priscillian Ambrose Augustine^{1/7} GNB TOB BTI

¹⁰ **22** {A} Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης ℣⁶⁶ (℣⁷⁵ omit ὁ) & A B L W Δ Θ Ψ 0141 0233 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H Q] Lect (I 859 (I 1074^{1/2}) Ἰούδας Ἰσκαριώτης [sic]) (it^{a, aur, b, c, e, f, ff², g}) vg^{cl, (sw), (st)} syr^{p, h, pal^{ms}} cop^{pbo, bo} arm eth geo slav Cyril^{lem}; (Lucifer) Augustine // Ἰούδας, οὐχ ὁ ἀπὸ Καρυώτου D it^d // Ἰούδας ὁ Κανανίτης cop^{sa, ach², fay} // Θωμᾶς syr^g // Ἰούδας Θωμᾶς syr^g

18 ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς Jn 14.3, 28 **19** Jn 16.16 ἔτι ... θεωρεῖ Jn 7.33-34, 36 ὅτι ... ζήσετε Jn 6.57 **20** Jn 10.38; 14.10-11; 17.21-23 **21** ὁ ἔχων ... ὁ ἀγαπῶν με Jn 15.10; 1 Jn 5.3; 2 Jn 6 ὁ δὲ ἀγαπῶν ... μου Jn 16.27 **22** ἡμῖν ... κόσμῳ Ac 10.40-41 **24** ὁ λόγος ... πατρὸς Jn 7.16; 14.10 **26** ὁ δὲ παράκλητος ... μου Jn 14.16; 15.26; 16.7 **27** Εἰρήνην ἀφήμι ... ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν Jn 16.33

ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία μηδὲ δειλιάτω. **28** ἤκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, Ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. εἰ ἠγαπᾶτέ με ἐχάρητε ἂν ὅτι^d πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα, ὅτι ὁ πατήρ μείζων μου ἐστίν. **29** καὶ νῦν εἶρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε. **30** οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν, ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων· καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν, **31** ἀλλ' ἵνα γινῶ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πατήρ, οὕτως ποιῶ. Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

Jesus the True Vine

15 Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστίν. **2** πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν αἶρει αὐτό, καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον καθαίρει αὐτὸ ἵνα καρπὸν πλείονα φέρῃ. **3** ἤδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν· **4** μείνατε ἐν ἐμοί, καγὼ ἐν ὑμῖν. καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ ἐὰν μὴ μένῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μένητε. **5** ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καγὼ ἐν αὐτῷ οὗτος φέρει καρπὸν πολύν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. **6** ἐὰν μὴ τις μένῃ ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα καὶ ἐξηράνθη καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν καὶ καίεται. **7** ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνη, ὃ ἐὰν θέλητε αἰτήσασθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν. **8** ἐν τούτῳ ἔδο-

^d 28 Causal: WH // Different text: AD TR

27 μὴ ... καρδία Jn 14.1 **28** Ὑπάγω ... ὑμᾶς Jn 14.3; 16.16, 17 πορεύομαι ... πατέρα Jn 13.1; 14.12; 16.10, 17, 28; 20.17 **29** Jn 13.19 **30** ὁ ... ἄρχων Jn 12.31; 16.11 **31** καθὼς ... ποιῶ Jn 12.49; 15.10 Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν Mt 26.46; Mk 14.42

15.2 πᾶν κλῆμα ... αἶρει αὐτό Mt 3.10; 15.13 **3** ἤδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε Jn 13.10 **4** Ro 11.17-18; 2 Cor 3.5 μείνατε ... ὑμῖν Jn 6.56 **5** ἐγὼ ... κλήματα 1 Cor 12.12, 27 οὗτος ... πολύν Jn 15.16 χωρὶς ... οὐδέν 2 Cor 3.5 **6** εἰς ... βάλλουσιν Mt 3.10; 7.19; 13.42 **7** ὃ ἐὰν θέλητε ... ὑμῖν Mk 11.24; Jn 14.13; 16.23 **8** ἐν ... φέρητε Mt 5.16

ξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολλὸν φέρητε καὶ γένησθε¹ ἐμοὶ μαθηταί. **9** καθὼς ἠγάπησέν με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ ὑμᾶς ἠγάπησα· μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ. **10** εἰὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρός μου τητήρηκα καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.

11 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν ᾗ καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. **12** αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. **13** μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. **14** ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε εἰὰν ποιῆτε ἃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. **15** οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ὅτι ὁ δούλος οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν. **16** οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς καὶ ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη, ἵνα ὅ τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δῶ ὑμῖν. **17** ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

The World's Hatred

18 Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν. **19** εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. **20** μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, Οὐκ ἔστιν δούλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον

¹ 8 {C} γένησθε Ɔ^{66vid} B D L Θ 0250 1 565 597 it^a. aur. b. c. d. e. f. ff². q. r¹ vg Amphiloichius Chrysostom^{1/2} Cyril^{com}; Augustine // γίνεσθε 579 // γενήσεσθε 8 A Δ Ψ 0141 0233 f¹³ 28 33 157 180 205 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect Chrysostom^{1/2} Cyril^{em}

10 εἰὰν ... ἀγάπῃ μου Jn 14.15; 1Jn 2.5; 5.3 **11** Jn 17.13; 1Jn 1.4 **12** Jn 13.34; 1Jn 3.11, 23; 2Jn 5 **13** Jn 10.11; Ro 5.8; 1Jn 3.16 **14** ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε Lk 12.4 **16** ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς Jn 6.70; 13.18 ἵνα ὑμεῖς ... φέρητε Jn 15.5 ἵνα ὅ τι ... δῶ ὑμῖν Jn 14.13, 14; 16.23 **17** Jn 13.34; 1Jn 3.11, 23; 2Jn 5 **18** Εἰ ... μισεῖ Mt 10.22; 24.9; Mk 13.13; Lk 6.22; Jn 17.14; 1Jn 3.13 ἐμὲ ... μεμίσηκεν Jn 7.7 **19** εἰ ... ἐφίλει 1Jn 4.5 ὅτι ... κόσμος Jn 17.14 **20** Οὐκ ἔστιν δούλος ... αὐτοῦ Mt 10.24; Lk 6.40; Jn 13.16

μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. **21** ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν εἰς ὑμᾶς διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασιν τὸν πέμψαντά με. **22** εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχosan· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. **23** ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ. **24** εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος ἐποίησεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχosan· νῦν δὲ καὶ ἐωράκασιν καὶ μεμισήκασιν καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου. **25** ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν γεγραμμένος ὅτι **Ἐμίσησάν με δωρεάν.**

26 Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρός ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ· **27** καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε.

16 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε. **2** ἀποσυναγωγούς ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ. **3** καὶ ταῦτα ποιήσουσιν ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα οὐδὲ ἐμέ. **4** ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα αὐτῶν μνημονεύητε αὐτῶν¹ ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν.

¹ **4** {B} ὥρα αὐτῶν μνημονεύητε αὐτῶν ℣^{66vid} **℞**² A B Θ 0233 33 157 205 1071 syr^{p,h} Cypri^{lem} // ὥρα αὐτῶν μνημονεύητε **℞**¹ (L μνημονεύετε) (f¹³ /547 μνημονεύσητε) it^{aur.} b. c. e. f. l. q. r¹ vg cop^{bo1ms} Cyprian Augustine // ὥρα μνημονεύητε αὐτῶν **℞**^{*} Ψ 0141 1 180 597 700 (892^{spp} /866 αὐτοῦ) 1010 1292 1505 Byz [E G H] Lect^{pt} it^{ff2} syr^{pal} cop^{bopt} (arm) (eth) geo slav (Chrysostom) // ὥρα μνημονεύετε αὐτῶν Δ 565 1006 1241 1243 1342 1424 Lect^{pt} (l 1016 αὐτοῦ) // ὥρα μνημονεύετε D^{*} (D^l μνημονεύσητε) 1524 it^{a,d} syr^s cop^{sa, pbo, bopt, achi2} (NIV) (NBS)

21 Jn 16.3 ταῦτα ... ὄνομά μου Mt 5.11 **22** ἁμαρτίαν οὐκ εἶχosan Jn 9.41 **23** Lk 10.16; Jn 5.23; 1 Jn 2.23 **24** εἰ ... εἶχosan Jn 14.11 ἁμαρτίαν οὐκ εἶχosan Jn 9.41 **25** Ἐμίσησάν με δωρεάν Ps 35.19; 69.4 **26** ὁ παράκλητος ... ἐκπορεύεται Jn 14.26 **27** ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε Ac 1.8; 5.32; 1 Jn 4.14 ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε Lk 1.2; Ac 1.21-22

16.2 ἀποσυναγωγούς ... ὑμᾶς Jn 9.22 **3** Jn 15.21 **4** ταῦτα λελάληκα ὑμῖν Jn 13.19; 16.25

The Work of the Spirit

Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἦμην. **5** νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, Ποῦ ὑπάγεις; **6** ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. **7** ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς. **8** καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως· **9** περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ· **10** περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με· **11** περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

12 Ἔτι πολλὰ ἔχω ὑμῖν λέγειν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· **13** ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ²· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει λαλήσει καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. **14** ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήμψεται καὶ

² **13** {B} ὁδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ **N**¹ (**N**^{*} omit πάσῃ) L W (Θ ἐν πάσῃ τῇ ἀληθείᾳ) 1 33 565 579 1071 it^b. (ff²) (arm) geo⁽¹⁾ Cyril^{1/2}; Victorinus-Rome (mss^{acc. to Augustine}) // ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν (A B REB TOB BTI DHH τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν) Δ Θ 068 0141 0233 f¹³ 28 157 180 205 597 700 892^{supp} 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] *Lect* it^(c). f. u. r¹ eth slav (Origen) (Ps-Peter-Alexandria) Didymus^{duh} (Macarius/Symeon) Eriphanus (Chrysostom) Severian^{3/4} Theodore Cyril^{em}; Tertullian^{3/4} Hilary^{1/2} Ambrose Augustine^{1/19} Speculum Varimadum^{1/2} // ἐκεῖνος ὑμᾶς ὁδηγήσει ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ D it^d (it^a Severian^{1/4} Theodoret; Tertullian^{1/4} Novatian Hilary^{1/2} Ps-Priscillian Niceta^{2/3} Augustine^{6/19} Faustus-Milevis Leo εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν) // διηγήσεται ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν it^{aur. c. (1)} vg Eusebius Cyril-Jerusalem (Origen^{lat}; Gregory-Elvira Niceta^{1/3} *docebit vos omnia*) Phoebadius Augustine^{12/19} Varimadum^{1/2} Ps-Vigilius

5 νῦν ... πέμψαντά με Jn 7.33 οὐδεὶς ... ὑπάγεις Jn 13.36; 14.5 **6** Jn 16.22 **7** πέμψω ... ὑμᾶς Jn 14.16, 26; 15.26 **8** περὶ δικαιοσύνης ... κρίσεως Ac 24.25 **9** ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ Jn 5.38; 6.36, 64; 7.5; 10.26; 12.37 **10** πρὸς ... ὑπάγω Jn 13.1; 14.12, 28; 16.28; 20.17 **11** ὁ ἄρχων ... τούτου Jn 12.31; 14.30 **12** 1 Cor 3.1 **13** τὸ ... ἀληθείας Jn 14.17; 15.26 ὁδηγήσει ... πάσῃ Jn 14.26; 1 Jn 2.27

ἀναγγελεῖ ὑμῖν. **15** πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμὰ ἐστίν· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Sorrow Will Turn into Joy

16 Μικρὸν καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με³. **17** εἶπαν οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους, Τί ἐστίν τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν, Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με; καί, Ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα; **18** ἔλεγον οὖν, Τί ἐστίν τοῦτο [ὃ λέγει]⁴ τὸ μικρὸν; οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ. **19** ἔγνω [ὁ] Ἰησοῦς ὅτι ἠθέλον αὐτὸν ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων ὅτι εἶπον, Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με; **20** ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνησετε ὑμεῖς, ὃ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται. **21** ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. **22** καὶ ὑμεῖς οὖν νῦν μὲν λύπην ἔχετε⁵· πάλιν

³ **16** {A} με $\mathfrak{P}^{5,66}$ $\aleph$ B D L W 0141 0250 1071 it^a. b. d. e. ff². r¹ cop^{sa}. bo^{pl}. ach² geo² Origen Chrysostom^{comm}vid // με ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα (see 16.17) A (N Ψ 1241 1253 1547 καὶ ὅτι) Δ Θ 068 (0233 G 1773 1950 πατέρα μου) f¹ f¹³ 157 180 205 565 579 597 700 1006 1010 1243 1424 Byz [E H] Lect^{pt} it^{aur.} c. f. q vg syr^(s). p. h. (pal) cop^(pbo). br^{mss} (arm) eth geo¹ slav Chrysostom^{lem} Cyril; Victorinus-Rome^{vid} Augustine // με ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα (28 καὶ ὅτι) (33 καὶ for ὅτι) 892^{supp} 1292 1342 1505 Lect^{pt}. AD cop^{bo}pl

⁴ **18** {C} ὃ λέγει $\aleph^2$ A B D² L Δ Θ Ψ 068 0233 0250 28 33 157 180 205 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect it^{aur.} c. f. q vg syr^(s). p. h cop^(pbo). bo. ach² eth slav Origen Cyril^{lem}; Ambrosiaster Augustine // omit $\mathfrak{P}^{5,66}$ $\aleph^*$ D* W f¹³ 1 565 579 1184^{1/2} 1524 1547 it^a. b. d. e. ff². r¹ syr^{pal} cop^{sa} arm geo EU BJ TOB

⁵ **22** {B} ἔχετε $\mathfrak{P}^{22}$ $\aleph^*$ B C W^{v.r} Δ 0141 f¹ f¹³ 28 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{aur.} c. f. ff². q vg cop^{sa}. pbo. br^{mss}. ach² arm eth geo Cyril; Hilary Ambrose Augustine // ἔξετε $\mathfrak{P}^{66}$ $\aleph^2$ A D (L) (N) W^{xt} Θ Ψ 33 157 1342 1184^{1/2} 1524 1813^{1/2} 1950^{1/2} it^a. b. d. e. r¹ vg^{mss} cop^{bo} slav (Chrysostom) Cyril^{lem}

δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει⁶ ἀφ' ὑμῶν. **23** καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἂν τι⁷ αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δώσει ὑμῖν⁸. **24** ἕως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καὶ λήμψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾗ πεπληρωμένη.

I Have Overcome the World

25 Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ περὶ τοῦ πατρὸς ἀπαγγελῶ ὑμῖν. **26** ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε, καὶ οὐ λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν· **27** αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ [τοῦ] θεοῦ⁹ ἐξῆλθον.

⁶ **22** {B} αἶρει $\mathfrak{P}^{22}$ $\aleph$ A C D¹ L Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [N] *Lect* it^{b, c, f, q} vgst slav Ps-Gregory-Thaumaturgus Macarius/Symeon Chrysostom Cyril^{1/2} // ἀφαίρει W // ἀρεῖ $\mathfrak{P}^5$ B D* E G H it^{a, aur, c, d, ff², r¹} vg^{cl}, ww cop^{sa, pbo}, bo, ach² arm eth Origen^{lat} Cyril^{1/2}; Cyprian Hilary Gregory-Elvira Augustine Varimadam BJ TOB BTI DHH

⁷ **23** {B} ἂν τι $\mathfrak{P}^{5vid}$ B C (D* Ψ 0141 ἐάν τι) (D² ὅτι ἐάν) L it^{aur, b, d, f, ff², q} vg Origen Cyril Hesychius; Hilary Ambrose Augustine // ὅτι ὁ ἐάν ($\aleph$ ἂν) (N omit ὅτι) Θ 33 1241 // ὁ τι (or ὅτι) ἐάν $\mathfrak{P}^{22vid}$ (A W ἂν) 1342 (1387^{1/3} ἂν) it^{a, c, r¹} // ὅτι ὅσα ἂν Δ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1243 1292 1424 1505 Byz [E G H] *Lect* Cyprian Ps-Vigilius^{vid}

⁸ **23** {C} ἐν τῷ ὀνόματί μου δώσει ὑμῖν $\mathfrak{P}^{22vid}$ A C³ D W Θ Ψ 0141 f¹³ 1 28 (33 1127 1184^{1/2} δῶη) 157 180 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 (1243 ποιήσει for δώσει) 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H (N)] *Lect* it^{a, aur, b, c, d, f, ff², q, r¹} vg (it^e Augustine^{1/3} δοθήσεται) syr^{s, p, h, pal} cop^{pbo, bo} arm (eth) geo slav Hesychius; Cyprian^{vid} Ambrose Augustine^{2/3} Ps-Vigilius // δώσει ὑμῖν ἐν τῷ ὀνόματί μου $\mathfrak{P}^{5vid}$ $\aleph$ B C* L Δ cop^{sa, ach²} Origen Cyril EU BJ // δώσει ὑμῖν 205

⁹ **27** {C} τοῦ θεοῦ C³ W Δ Ψ f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] *Lect* Chrysostom // θεοῦ $\mathfrak{P}^5$ $\aleph$ ² A N Θ 33 579 176^{1/2} geo (θεοῦ or τοῦ θεοῦ it^{a, aur, b, c, e, f, q, r¹} vg syr^{s, p, h, pal} arm eth slav Origen^{lat}; Tertullian Hilary Ambrosiaster

22 καὶ χαρήσεται ... καρδία Is 66.14 **23** ἂν ... δώσει ὑμῖν Jn 14.13, 14; 15.16; 1 Jn 5.14-15 **24** ἵνα ... πεπληρωμένη Jn 15.11; 1 Jn 1.4 **25** Ταῦτα ... λελάληκα ὑμῖν Mt 13.34; Mk 4.33-34; Jn 16.4 **27** αὐτὸς ... φιλεῖ ὑμᾶς Jn 14.21, 23 ἐγὼ ... ἐξῆλθον Jn 3.2; 8.42; 13.3; 17.8

28 ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς¹⁰ καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον·
 πάλιν ἀφήμι τὸν κόσμον καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα.
29 Λέγουσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ἴδε νῦν ἐν παρρησίᾳ λαλεῖς
 καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις. **30** νῦν οἶδαμεν ὅτι οἶδας
 πάντα καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ· ἐν τούτῳ πιστεύομεν
 ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθες. **31** ἀπεκρίθη αὐτοῖς Ἰησοῦς, Ἄρτι
 πιστεύετε;^a **32** ἰδοὺ ἔρχεται ὥρα καὶ ἐλήλυθεν ἵνα σκορπι-
 σθῆτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια καὶ μόνον ἀφήτε· καὶ οὐκ εἰμὶ μόνος,
 ὅτι ὁ πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστίν. **33** ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἐν
 ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε· ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε,
 ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

The Prayer of Jesus

17 Ταῦτα ἐλάλησεν Ἰησοῦς καὶ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς
 αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν, Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν
 σου τὸν υἱόν, ἵνα ὁ υἱὸς¹ δοξάσῃ σέ, **2** καθὼς ἔδωκας αὐτῷ

Augustine^{3/4} // τοῦ πατρὸς (see 16.28) (X¹ omit τοῦ) B C* D L 0141 it^d cop^{sa}. p^{bo}.
 bo. (ach²) Didymus^{dub} Cyril; Gregory-Elvira^{2/3} Phoebadius Jerome Augustine^{1/4}
 Ps-Vigilius // a deo patre it^{fr2} vg^{mss} Gregory-Elvira^{1/3} Chromatius Niceta Vari-
 madum Vigilus

¹⁰ **28** {C} ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς ℣^{5.22} X A C² Θ 0141 f¹ f¹³ 28 157 180
 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424
 1505 Byz [E G H N] Lect (1387^{1/2} 1773^{1/2} θεοῦ for πατρὸς) // ἐξῆλθον ἐκ τοῦ
 πατρὸς B C* L Ψ 33 eth Basil-Ancyra Cyril^{lem} (ἐκ or παρὰ it^{ant. c. f. u} vg syr^{p. h. pal}
 arm geo slav Augustine^{3/4}) // παρὰ τοῦ πατρὸς Δ it^{(a). e. (r¹)} vg^{mss} Hilary^{2/3} (Am-
 brosiaster) Ambrose // omit D W 1127^{1/2} it^{b. d. fr²} vg^{mss} syr^o Origen^{lat}; Tertullian
 Hilary^{1/3} Chromatius Jerome Augustine^{1/4} Varimadum Ps-Vigilius

¹ **1** {B} ὁ υἱὸς ℣^{60vid} X B C* W 0109 it^{d. e. fr²} cop^{rho} Origen^{1/2}; Victorinus-Rome
 Hilary^{4/6} Ambrose^{2/4} Augustine^{1/10} // ὁ υἱὸς σου A D Θ 0250 1 579 it^{a. nar. b. c. f. r¹} vg
 syr^{s. p. h. pal} cop^{sa. bo. ach²} arm geo slav Origen^{lat} 1/2; Hilary^{2/6} Ambrose^{1/4} Jerome

^a **31** Statement: AD NA^{ms} NIV // as text: NIV^{ms}

28 Jn 13.3 **30** οἶδαμεν ... ἐρωτᾷ Jn 2.24-25 **32** ἵνα ... ἀφήτε Zch 13.7; Mt 26.31, 56;
 Mk 14.27, 50 οὐκ εἰμὶ μόνος ... ἐστίν Jn 8.29 **33** ταῦτα ... ἔχητε Jn 14.27 ἐν τῷ ... ἔχετε
 2 Tm 3.12 ἐγὼ ... κόσμον 1 Jn 5.4

17.1 ἐπάρας ... οὐρανόν Jn 11.41 ἐλήλυθεν ἡ ὥρα Mt 26.45; Mk 14.41; Jn 12.23; 13.1
 δόξασον ... σέ Jn 13.31-32 **2** καθὼς ... σαρκός Mt 28.18

ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. **3** αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἵνα γινώσκωσιν σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.

4 ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ἔργον τελειώσας ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω· **5** καὶ νῦν δόξασόν με σύ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.

6 Ἐφάνέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς ἔδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου. σοὶ ἦσαν καὶ μοὶ αὐτοὺς ἔδωκας καὶ τὸν λόγον σου τετήρηκαν. **7** νῦν ἔγνωκαν ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι παρὰ σου εἰσιν· **8** ὅτι τὰ ῥήματα ἃ ἔδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σου ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. **9** ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ, οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοὶ εἰσιν,

10 καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν καὶ τὰ σὰ ἐμά, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς. **11** καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ κόσμῳ εἰσίν, καὶ γὰρ πρὸς σὲ ἔρχομαι. Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ δέδωκάς μοι², ἵνα ὦσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς. **12** ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ

ᾧ

ᾧ

Augustine^{8/10} Vigilus BJ TOB BTI // καὶ ὁ υἱὸς σου C³ (C² omit σου) L Δ Ψ 0141 f¹³ 28 33 157 180 205 565^{supp} 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect it⁹ vg^{mss} eth (Diatessaron^{arm}) Origen^{gr} 1/2. lat 1/2 Didymus^{juh} Chrysostom Cyril Theodoret; (Ambrose^{1/4}) Augustine^{1/10} Quodvultdeus Varimadum Ps-Vigilius

² **11** {B} ᾧ δέδωκάς μοι (see 17.12) Ψ⁶⁰ A B C Δ Θ Ψ 0141 f¹³ 1 28 180 565^{supp} 579 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 Byz [E G H] Lect^{arm} geo¹ Athanasius Cyril^{5/6} // ὃ δέδωκάς μοι D* 157 1424 1184^{1/2} 1384^{1/2} 1751^{1/2} 1858^{1/2} it^d vg^{mss} (ᾧ or ὃ δέδωκάς μοι syr^{p. h. pal} cop^{sa^{mss}. pho. bo}) // ᾧ ἔδωκάς μοι Ψ^{66vid. 107} K L W // οὓς δέδωκάς μοι (see 17.12 v.r.) D¹ (N* συ for οὓς) (N^c ἔδωκάς) 205 1505 1387^{1/2} 1563^{1/2} 1673^{1/2} 1813^{1/2} 1859^{1/2} 1950 11016^{1/2} 11552^{1/2} JAD1/2 it^{aur. f. q} vg cop^{sa^{mss}} eth geo² slav Athanasius^{ms} Cyril^{1/6} Hesychius; Jerome Augustine BTI // omit ᾧ δέδωκάς ... ἡμεῖς it^{a. b. c. e. ff. r1} syr^{cop} ach² Hilary

3 αὕτη ... θεόν Wsd 15.3 ἵνα ... θεόν 1 Th 1.9; 1 Jn 5.20 **4** ἐγὼ ... γῆς Jn 13.31-32; 14.13 τὸ ... ποιήσω Jn 4.34 **5** πρὸ ... κόσμον ... σοί Jn 1.1-2; 8.58; 17.24 **6** Ἐφάνέρωσα ... κόσμου Jn 17.26 **8** ἔγνωσαν ... ἐξῆλθον Jn 3.2; 16.30 **10** τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν Lk 15.31 τὰ σὰ ἐμά Jn 16.15 **11** αὐτοὶ ἐν τῷ κόσμῳ εἰσίν Jn 13.1 καὶ γὰρ ... ἔρχομαι Jn 13.1, 3; 16.28 ἵνα ὦσιν ἐν ... ἡμεῖς Jn 10.30; 17.21; Ga 3.28

δέδωκάς μοι, καὶ³ ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ. **13** νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ ἵνα ἔχωσιν τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν ἑαυτοῖς. **14** ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτοῦς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου⁴. **15** οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ. **16** ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶν καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου. **17** ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ· ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν. **18** καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον· **19** καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυτόν, ἵνα ᾧσιν καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ.

20 Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, **21** ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ᾧσιν⁵, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύῃ ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

³ **12** {B} ᾧ δέδωκάς μοι, καὶ (see 17.11) (N² ὄ for ᾧ) B (C* W ἔδωκάς) L 33 579 (I 211^{1/2} omit καὶ) syr^{pal} cop^{sa}ms. pbo. bo. ach² arm geo¹ Cyril // οὐς δέδωκάς μοι A (C³ N^c ἔδωκάς) (N* καὶ οὐς) D Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565^{supp} 597 700 (892^{supp} μοι, καὶ) 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{a, aur. b. c. e. f. ff². q. r¹} vg (it^d Hilary μοι, καὶ) syr^{p. h} eth geo² slav Origen^{lat} Didymus Ps-Justin; Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Petilianus Augustine BTI // καὶ P^{66*} (P^{66c} mutilated) N* (syr^c)

⁴ **14** {A} καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου P^{60. (66c)} N² (N* omit ἐγὼ) A B C L W Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} (1006 1241 1243 οὐκ εἰμὶ after κόσμου) 1010 1071 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect^{pt. AD} (Lect^{pt} οὐκ εἰμὶ after κόσμου) it^{a, aur. f. ff². q} vg syr^{p. h. pal} cop^{sa}ms. pbo. bo. ach² arm eth geo slav Origen^{lat} Chrysostom Cyril; Ambrose Jerome Augustine // omit (by homoioteleuton) P^{66*} D f¹³ 1253 1547 it^{b. c. d. e. r¹} syr^c

⁵ **21** {B} ᾧσιν P^{66vid} B C* D W 1547 it^{a. b. c. d. e. (r¹)} vg^{ms} syr^p cop^{sa}ms. pbo. bo^{ms}. ach² arm geo Eusebius^{1/2}; Cyprian Hilary^{5/6} Vigilus // ἐν ᾧσιν N A C³ L Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243

12 οὐδεὶς ... ἀπώλετο Jn 6.39; 18.9 οὐδεὶς ... πληρωθῇ Ps 41.9; 109.4, 5, 7, 8 ὁ ... ἀπωλείας 2 Th 2.3 **13** ταῦτα λαλῶ ... ἑαυτοῖς Jn 15.11; 1 Jn 1.4 **14** ὁ ... εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου Jn 15.18-19 ἐγὼ οὐκ ... κόσμου Jn 8.23 **15** ἵνα ... πονηροῦ Mt 6.13; 2 Th 3.3; 1 Jn 5.18 **18** Jn 20.21 **20** Οὐ ... ἐρωτῶ μόνον Jn 17.9 **21** ἵνα ... ἐν ᾧσιν Ga 3.28 καθὼς ... καὶ γὰρ ἐν σοί Jn 10.38

22 καὶ γὰρ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὧσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς ἓν. **23** ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσιν τετελειωμένοι εἰς ἓν, ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σύ με ἀπέστειλας καὶ ἠγάπησας⁶ αὐτοὺς καθῶς ἐμὲ ἠγάπησας. **24** Πάτερ, ὃ δέδωκάς μοι⁷, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ κακεῖνοι ὧσιν μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσιν τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν δέδωκάς μοι ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου. **25** πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δέ σε ἔγνω, καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. **26** καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου καὶ γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με ἐν αὐτοῖς ἦ καὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς.

The Betrayal and Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Lk 22.47-53)

18 Ταῦτα εἰπὼν Ἰησοῦς ἐξῆλθεν σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τοῦ Κεδρῶν ὅπου ἦν κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. **2** ἦδει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν τὸν τόπον, ὅτι πολλάκις συνήχθη Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. **3** ὁ οὖν Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν καὶ ἐκ

1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^{aur. f. q} vg syr^{p. h. pal} cop^{bo} eth slav Clement Origen^{gr. lat} Eusebius^{1/2} Athanasius Basil Gregory-Nyssa Didymus Evagrius Cyril; Hilary^{1/6} Ambrose Jerome Augustine Varimadum^{vid}

⁶ **23** {A} ἠγάπησας **κ B C L W Δ Θ Ψ f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^{c. e. f. q} vg syr^{hmg} cop^{sa. pbo. bopt} slav Clement Eusebius Gregory-Nyssa Cyril; Ambrose Jerome^{1/2} Augustine // ἠγάπησα D 0141 892^{supp} 1243 1424 1387^{1/2} 11016^{1/2} 11552^{1/2} it^{a, aur. b. d. r¹} vg^{mss} syr^{p. h. pal^{mss}} cop^{bopt} arm eth geo Chrysostom; Jerome^{1/2}**

⁷ **24** {B} ὃ δέδωκάς μοι **Ϛ⁶⁰ κ B D W 579 it^d syr^{cs. pal} cop^{bo} // οὗς δέδωκάς μοι (A ἔδωκας) C L Δ (Θ οὐ) Ψ 0141 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect* it^{a, aur. b. c. e. f. (q), r¹} vg syr^{p. h} cop^{sa. pbo} arm eth geo² slav (Clement) Eusebius Basil Cyril Hesychius; Cyprian Hilary Ambrosiaster^{1/3} Ambrose^{3/4} Augustine^{9/18} BTI? DHH? // omit Origen^{lat} Orsiesius^{lat}; Ambrosiaster^{2/3} Ambrose^{1/4} Chromatius Augustine^{9/18} Varimadum Cassiodorus**

22 ἵνα ... ἡμεῖς ἓν Jn 17.11 **24** θέλω ... ἐμοῦ Jn 12.26 ἵνα θεωρῶσιν ... ἐμήν Jn 1.14 τὴν δόξαν ... κόσμου Jn 17.5 **25** ὁ ... ἔγνω Jn 1.10; 8.55 ἐγὼ ... ἔγνω Mt 11.27; Lk 10.22; Jn 8.55 **26** ἐγνώρισα ... σου Jn 17.6

18.1 Mt 26.36; Mk 14.32 **2** πολλάκις ... αὐτοῦ Lk 21.37; 22.39 **3** ἐκ τῶν ἀρχιερέων ... ὑπηρέτας Jn 7.32, 45

τῶν ἀρχιερέων καὶ ἐκ τῶν Φαρισαίων ὑπηρέτας ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὄπλων. **4** Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν ἐξῆλθεν καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνα ζητεῖτε; **5** ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. λέγει αὐτοῖς, Ἐγὼ εἰμι¹. εἰστήκει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν μετ' αὐτῶν. **6** ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς, Ἐγὼ εἰμι, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπесαν χαμαί. **7** πάλιν οὖν ἐπηρώτησεν αὐτούς, Τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπαν, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. **8** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι. εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν. **9** ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν ὅτι Οὐς δέδωκάς μοι οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα. **10** Σίμων οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν εἴλκυσεν αὐτὴν καὶ ἔπαισεν τὸν τοῦ ἀρχιερέως δούλον καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτάριον τὸ δεξιόν· ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος. **11** εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, Βάλε τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην· τὸ ποτήριον ὃ δέδωκέν μοι ὁ πατήρ οὐ μὴ πῖω αὐτό;

Jesus before the High Priest
(Mt 26.57-58; Mk 14.53-54; Lk 22.54)

12 Ἡ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔδησαν αὐτὸν **13** ²καὶ

¹ **5** {C} Ἐγὼ εἰμι. ℣⁶⁰ D 1253 1751 it^b. c. r¹ syr^s. pal^{ms} cop^{pbu} Origen^{gr. lat.}; Augustine⁴⁶ Quodvultdeus // ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι. (℞ omit ὁ) A C L W Δ Θ Ψ 0141 0250 f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G N] Lect it^{aur.} c. f. q vg syr^p. h. (pal^{ms}) cop^{sa, bo, ach} arm eth^{pp} geo slav Diatessaron^{arm} Cyril; Augustine^{2/6} // Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς. B (it^a Ego sum. Iesus autem) Ambrose

² **13-27** {A} verses 13-27 in this sequence ℣^{60, 66} ℞ A B C D (D^{supp} verses 14-27) L W Δ Θ Ψ 0141 0250^{vid} f¹ f¹³ 28 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G^{supp} N] Lect it^{a, sur. b, c, f, n², q, r¹} vg syr^{p, h, pal^{ms}} cop^{sa, pbo, bo, ach} arm eth geo slav Chrysostom Cyril^{lem}; Augustine // verses 13, 24, 14-15, 19-23, 16-18, 25b-27 syr // verses 13, 24, 14-23, 24 (second time), 25-27 1195 syr^{hmg, pal^{ms}} Cyril^{comm} // verses 13a, 24, 13b-23, 24 (second time), 25-27 225

9 Jn 6.39; 17.12 **10** Σίμων ... μάχαιραν Lk 22.36, 38 **11** τὸ ποτήριον ... αὐτό Mt 20.22; 26.39; Mk 10.38; 14.36; Lk 22.42 **13** Lk 3.2; Jn 18.24

ἤγαγον πρὸς Ἄνναν πρῶτον· ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου· **14** ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι συμφέρει ἓνα ἄνθρωπον ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

Peter's Denial of Jesus

(Mt 26.69-70; Mk 14.66-68; Lk 22.55-57)

15 Ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος καὶ ἄλλος μαθητής. ὁ δὲ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ καὶ συνεισηλθεν τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, **16** ὁ δὲ Πέτρος εἰστήκει πρὸς τῇ θύρᾳ ἔξω. ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητὴς ὁ ἄλλος ὁ γνωστὸς τοῦ ἀρχιερέως καὶ εἶπεν τῇ θυρωρῷ καὶ εἰσήγαγεν τὸν Πέτρον. **17** λέγει οὖν τῷ Πέτρῳ ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρός, Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; λέγει ἐκεῖνος, Οὐκ εἰμί. **18** εἰστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνθρακιὰν πεποηκότες, ὅτι ψῦχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο· ἦν δὲ καὶ ὁ Πέτρος μετ' αὐτῶν ἐστῶς καὶ θερμαινόμενος.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Lk 22.66-71)

19 Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησεν τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ. **20** ἀπεκρίθη αὐτῷ Ἰησοῦς, Ἐγὼ παρρησίᾳ λελάληκα τῷ κόσμῳ, ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντες οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν. **21** τί με ἐρωτᾷς; ἐρώτησον τοὺς ἀκηκόοντας τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε οὗτοι οἶδασιν ἃ εἶπον ἐγώ. **22** ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος εἷς παρεστηκὸς τῶν ὑπηρετῶν ἔδωκεν ράπισμα τῷ Ἰησοῦ εἰπών, Οὕτως ἀποκρίνη τῷ ἀρχιερεῖ; **23** ἀπεκρίθη αὐτῷ Ἰησοῦς, Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις; **24** ἀπέστειλεν οὖν αὐτὸν ὁ Ἄννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα.

13-14 Καϊάφα ... λαοῦ Jn 11.49-51 **15** Σίμων ... μαθητῆς Jn 20.3 **15-16** συνεισηλθεν ... Πέτρον Mt 26.58; Mk 14.54; Lk 22.54-55 **17** Μὴ καὶ σὺ ... Οὐκ εἰμί Jn 18.25 **20** Ἐγὼ παρρησίᾳ ... κόσμῳ Jn 7.26 ἐγὼ πάντοτε ... ἱερῷ Mt 4.23; 26.55; Jn 6.59; 7.14 **22** Ac 23.2 ἔδωκεν ... Ἰησοῦ Jn 19.3 **24** Lk 3.2; Jn 18.13

Peter Denies Jesus Again

(Mt 26.71-75; Mk 14.69-72; Lk 22.58-62)

25 Ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος. εἶπον οὖν αὐτῷ, Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; ἠρνήσατο ἐκείνος καὶ εἶπεν, Οὐκ εἰμί. **26** λέγει εἰς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενῆς ὧν οὐ ἀπέκοψεν Πέτρος τὸ ὠτίον, Οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ; **27** πάλιν οὖν ἠρνήσατο Πέτρος, καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mk 15.1-5; Lk 23.1-5)

28 Ἄγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ πρῶί· καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν ἀλλὰ φάγωσιν τὸ πάσχα. **29** ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλᾶτος ἔξω πρὸς αὐτοὺς καὶ φησίν, Τίνα κατηγορίαν φέρετε [κατὰ] τοῦ ἀνθρώπου τούτου; **30** ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν αὐτῷ, Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακὸν ποιῶν³, οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν. **31** εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος, Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. εἶπον αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Ἥμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα· **32** ἵνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ ὃν εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν. **33** Εἰσῆλθεν οὖν πάλιν εἰς τὸ πραιτώριον ὁ Πιλᾶτος καὶ ἐφώνησεν τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; **34** ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἀπὸ σεαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις ἢ ἄλλοι εἶπόν σοι περὶ ἐμοῦ; **35** ἀπεκρίθη ὁ Πιλᾶτος, Μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί· τί ἐποίησας; **36** ἀπεκρίθη Ἰη-

³ **30** {B} κακὸν ποιῶν N² (N* κακὸν ποιήσας) B L W it^c // κακοποιῶν C* Ψ 33 it^a. (r¹) Cyril^{1/2} // κακοποιός A C³ D^{supp} Δ Θ 087 0141 f¹ f¹³ 28 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect it^{b, c, f, ff^{2, q}} vg slav Asterius Chrysostom Cyril^{1/2}; Augustine

25 εἶπον ... εἰμί Jn 18.17 **26** συγγενῆς ... ὠτίον Mt 26.51; Mk 14.47; Lk 22.49-50; Jn 18.10 Οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ... μετ' αὐτοῦ Jn 18.1 **27** Mt 26.34; Mk 14.30; Lk 22.34; Jn 13.38 **31** Jn 19.6-7 Λάβετε αὐτόν ὑμεῖς Jn 19.6 Λάβετε ... κρίνατε αὐτόν Ac 18.15 **32** Mt 20.19; 26.2; Jn 3.14; 8.28; 12.33 **35** τὸ ἔθνος ... ἐμοί Jn 1.11

σοῦς, Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο [ἄν] ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν. **37** εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλᾶτος, Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Σὺ λέγεις ὅτι βασιλεὺς εἰμι.^a ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ· πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς. **38** λέγει αὐτῷ ὁ Πιλᾶτος, Τί ἐστὶν ἀλήθεια;

Jesus Sentenced to Die

(Mt 27.15-31; Mk 15.6-20; Lk 23.13-25)

Καὶ τοῦτο εἰπὼν πάλιν ἐξῆλθεν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἐγὼ οὐδεμίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν. **39** ἔστιν δὲ συνήθεια ὑμῖν ἵνα ἓνα ἀπολύσω ὑμῖν ἐν τῷ πάσχα· βούλεσθε οὖν ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; **40** ἐκραύγασαν οὖν πάλιν λέγοντες, Μὴ τοῦτον ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν. ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής.

19 Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλᾶτος τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐμαστίγωσεν. **2** καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ καὶ ἰμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτὸν **3** καὶ ἦρχοντο πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλεγον, Χαίρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἐδίδοσαν αὐτῷ ραπίσματα. **4** Καὶ ἐξῆλθεν πάλιν ἔξω ὁ Πιλᾶτος καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἴδε ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω, ἵνα γνῶτε ὅτι οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ. **5** ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον καὶ τὸ πορφυροῦν ἰμάτιον. καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἴδου ὁ ἄνθρωπος. **6** ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται ἐκραύγασαν λέγοντες, Σταύρωσον σταύρωσον. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος,

^a 37 Question: NA²⁷ WH¹⁹⁸⁴

37 ἐγὼ ... φωνῆς 1 Tm 6.13 ἵνα ... ἀληθείᾳ Jn 3.32-33 πᾶς ... φωνῆς Jn 8.47; 1 Jn 4.6
40 Ac 3.14

19.2 ἰμάτιον ... αὐτόν Lk 23.11 **3** ἐδίδοσαν αὐτῷ ραπίσματα Jn 18.22 **4** Lk 23.4; Jn 18.38

Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐχ εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν. **7** ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Ἡμεῖς νόμον ἔχομεν καὶ κατὰ τὸν νόμον ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι υἱὸν θεοῦ ἑαυτὸν ἐποίησεν.

8 Ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλλον ἐφοβήθη, **9** καὶ εἰσηλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν καὶ λέγει τῷ Ἰησοῦ, Πόθεν εἶ σύ; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ. **10** λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω ἀπολύσαι σε καὶ ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαι σε; **11** ἀπεκρίθη [αὐτῷ] Ἰησοῦς, Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ οὐδεμίαν εἰ μὴ ἦν δεδομένον σοι ἄνωθεν· διὰ τοῦτο ὁ παραδούς μέ σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει. **12** ἐκ τούτου ὁ Πιλάτος ἐζήτηε ἀπολύσαι αὐτόν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐκραύγασαν λέγοντες, Ἐὰν τοῦτον ἀπολύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέα ἑαυτὸν ποιῶν ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι.

13 Ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας τῶν λόγων τούτων ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ βήματος εἰς τόπον λεγόμενον Λιθόστρωτον, Ἑβραϊστὶ δὲ Γαββαθα. **14** ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα ἦν ὡς ἕκτη. καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις, Ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν. **15** ἐκραύγασαν οὖν ἐκεῖνοι, Ἄρον ἄρον, σταύρωσον αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω; ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα. **16** τότε οὖν παρέδωκεν αὐτόν αὐτοῖς ἵνα σταυρωθῇ.

The Crucifixion of Jesus

(Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Lk 23.26-43)

Παρέλαβον¹ οὖν τὸν Ἰησοῦν¹, **17** καὶ βαστάζων ἑαυτῷ τὸν σταυρὸν ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου Τόπον, ὃ λέγεται

¹ **16** {B} Παρέλαβον ... Ἰησοῦν B L Ψ 0141 33 it^a.aur. b. c. e. ff². n. r¹ (syg^{pal}miss) cor^{bo} (eth) Cyril^{lem} // Παρέλαβον ... Ἰησοῦν καὶ ἤγαγον (A ἀπήγαγον) D^{supp} Δ Θ 28^{supp} 157 (180 ἤγαγον εἰς τὸ πραιτώριον) 892^{supp} 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E H] / 127 I^{AD} it^f vg^{miss} (it^a vg Augustine ἀπήγαγον)

6 Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς Jn 18.31 **7** Lk 24.16 Ἡμεῖς ... ἀποθανεῖν Jn 18.31 υἱὸν ... ἐποίησεν Jn 5.18; 10.33 **9** ὁ ... αὐτῷ Mt 26.62-63; 27.12, 14; Mk 14.61; Lk 23.9 **11** Οὐκ ... ἄνωθεν Jn 10.18; Ro 13.1 **12** πᾶς ... ποιῶν Lk 23.2; Jn 18.37; Ac 17.7

Ἐβραϊστὶ Γολγοθα, 18 ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλους δύο ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν. 19 ἔγραψεν δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλᾶτος καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· ἦν δὲ γεγραμμένον· Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. 20 τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἦν γεγραμμένον Ἐβραϊστὶ, Ῥωμαϊστὶ, Ἑλληνιστὶ. 21 ἔλεγον οὖν τῷ Πιλᾶτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, Μὴ γράφῃ, Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπεν, Βασιλεὺς εἰμι τῶν Ἰουδαίων. 22 ἀπεκρίθη ὁ Πιλᾶτος, Ὁ γέγραφα, γέγραφα.

23 Οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἐκάστῳ στρατιῳτῇ μέρος, καὶ τὸν χιτῶνα. ἦν δὲ ὁ χιτῶν ἄραφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. 24 εἶπαν οὖν πρὸς ἀλλήλους, Μὴ σχίσωμεν αὐτόν, ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ τίνος ἔσται· ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ [ἡ λέγουσα]².

Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς

καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.

Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν. 25 εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνή. 26 Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ὄν

syr^{p, h} (Chrysostom^{lem}) // Οἱ δὲ παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον Ἰ^{60vid} (κ² παραλαβόντες οὖν and ἤγαγον αὐτόν) (κ^{*} λαβόντες and ἤγαγον αὐτόν) N W (f¹ 205 565 597 αὐτόν for τὸν Ἰησοῦν) 579 it⁽¹⁾ (arm) (geo) (slav) // Οἱ δὲ παραλαβόντες αὐτόν ἤγαγον καὶ ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρόν f¹³ (Origen) // παραλαβόντες ... Ἰησοῦν ἀπήγαγον εἰς τὸ πραιτώριον 700 1006 (Lect ἤγαγον) (syr^{palms})

² 24 {C} ἡ λέγουσα Ἰ^{60vid} A D^{supp} L W Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 28^{supp} 33 157 180 205 565 579 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E H N] Lect it^{aur. i. q} vg syr^{p, h} cop^{sa^{ms}, bo} arm eth slav Eusebius Cyril^{lem}; Augustine // omit κ B it^{a, b, c, e, ff², r¹} cop^{sa^{ms}, pbo, ach²} geo Ps-Athanasius REB EU BJ NBS TOB

ἡγάπα, λέγει τῇ μητρὶ, Γύναι, ἴδε ὁ υἱός σου. **27** εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ, Ἴδε ἡ μήτηρ σου. καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν ὁ μαθητὴς αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Lk 23.44-49)

28 Μετὰ τοῦτο εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤδη πάντα τετέλεσται,^a ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφή, λέγει,^b Διψῶ. **29** σκεῦος ἔκειτο ὄξους μεστόν· σπόγγον οὖν μεστόν τοῦ ὄξους ὑσώπῳ περιθέντες³ προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι. **30** ὅτε οὖν ἔλαβεν τὸ ὄξος [ὁ] Ἰησοῦς εἶπεν, Τετέλεσται, καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκεν τὸ πνεῦμα.

The Piercing of Jesus' Side

31 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν, ἵνα μὴ μείνη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου τοῦ σαββάτου, ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη καὶ ἀρθῶσιν. **32** ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ. **33** ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον

³ **29** {A} σπόγγον οὖν μεστόν τοῦ ὄξους ὑσώπῳ περιθέντες ℣^{vid} **κ**² (**κ*** omit τοῦ) B L W Ψ 1 33 565 (579 καὶ for τοῦ and περιτιθέντες) it^{b, c, (ff²), (n), v} cop^{sil^{ss}, rho, ach²} slav Cyril^{lem}; Hilary Quodvultdeus // οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον ὄξους καὶ ὑσώπῳ περιθέντες A D^{supp} 0141 28^{supp} 157 180 205 597 700 1006 1010 1071 1241 1292 1424 1505 Byz [E G H N] Lect (l 253^{1/2}) (l 524^{1/2}) it^(a) (miri, ff) (vg) syr^p cop^{bo} (Augustine) // οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον ὄξους μετὰ χολῆς καὶ ὑσώπῳ περιθέντες (see Mt 27.34) f¹³ 1342 1547 it^{(c), (q), (r¹)} syr^h with * (pal) // οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον τοῦ ὄξους μετὰ χολῆς καὶ ὑσώπῳ περιθέντες καλάμφ (see Mt 27.34, 48; Mk 15.36) Θ (892^{supp} 1243 omit τοῦ, 1243 omit also second καί)

^a **28** NO C: WH || ^b NO C: WH

ἤδη αὐτὸν τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη, **34** ἀλλ' εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξεν, καὶ ἐξῆλθεν εὐθὺς αἷμα καὶ ὕδωρ. **35** καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκεν, καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ μαρτυρία, καὶ ἐκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα καὶ ὑμεῖς πιστεύ[σ]ητε. **36** ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῆ, **Ὅστοῦν οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ.** **37** καὶ πάλιν ἑτέρα γραφὴ λέγει, **Ὅψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.**

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56)

38 Μετὰ δὲ ταῦτα ἠρώτησεν τὸν Πιλᾶτον Ἰωσήφ [ὁ] ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὃν μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐπέτρεψεν ὁ Πιλᾶτος. ἦλθεν οὖν καὶ ἤρεν τὸ σῶμα αὐτοῦ. **39** ἦλθεν δὲ καὶ Νικόδημος, ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν νυκτὸς τὸ πρῶτον, φέρων μίγμα⁴ σμύρνης καὶ ἀλόης ὡς λίτρας ἑκατόν. **40** ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶν τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. **41** ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη κήπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινὸν ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἦν τεθειμένος· **42** ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

⁴ **39** {B} μίγμα ℱ^{66vid} ℵ² A D^{supp} L Δ Θ 0141 f¹ f¹³ 28^{supp} 33 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] *Lect it^a* ur. b. c. f. ff². n. q. r¹ vg syr^h. h^{er} cop^{sa. bo} eth Athanasius Cyril-Jerusalem Cyril^{lem} Theodor- et; Ambrose Augustine // ἔλιγμα ℵ* B W cop^{tho} // σμίγμα Ψ 157 (892^{supp} 1243 σμῆγμα) I 524 // *malagmani it^e*

34 αἷμα καὶ ὕδωρ I Jn 5.6, 8 **35** ὁ ... λέγει Jn 21.24 **36** Ὅστοῦν ... αὐτοῦ Ex 12.46; Nu 9.12; Ps 34.20 **37** Ὅψονται ... ἐξεκέντησαν Zch 12.10 (Re 1.7) **38** διὰ ... Ἰουδαίων Jn 7.13; 9.22; 20.19 **39** ἦλθεν ... πρῶτον Jn 3.1-2; 7.50

The Resurrection of Jesus

(Mt 28.1-10; Mk 16.1-8; Lk 24.1-12)

20 Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρῶτ' σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου. **2** τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἦραν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου καὶ οὐκ οἶδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. **3** Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς καὶ ἦρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον. **4** ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ· καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμεν τάχιον τοῦ Πέτρου καὶ ἦλθεν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, **5** καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μέντοι εἰσῆλθεν. **6** ἔρχεται οὖν καὶ Σίμων Πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα, **7** καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον. **8** τότε οὖν εἰσῆλθεν καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον καὶ εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν· **9** οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν τὴν γραφὴν ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. **10** ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς αὐτοὺς οἱ μαθηταί.

The Appearance of Jesus to Mary Magdalene

(Mk 16.9-11)

11 Μαρία δὲ εἰστήκει πρὸς τῷ μνημείῳ ἔξω κλαίουσα. ὡς οὖν ἔκλαιεν, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον **12** καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἓνα πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ ἓνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. **13** καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, Γύναι, τί κλαίεις; λέγει αὐτοῖς ὅτι^a Ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. **14** ταῦτα εἰπούσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα καὶ οὐκ

^a 13 Causal: AD WH^m NBS BTI DHH // as text: NBS^m

1 Τῇ ... σαββάτων Jn 20.19; Ac 20.7 **2** τὸν ἄλλον ... Ἰησοῦς Jn 13.23; 19.26; 21.7, 20 Ἦραν ... αὐτόν Jn 20.13 **6-7** θεωρεῖ ... αὐτοῦ Jn 11.44 **9** Ps 16.9; Lk 24.26-27; Ac 2.27, 31; 1 Cor 15.4 **13** Ἦραν ... αὐτόν Jn 20.2 **14** οὐκ ᾔδει ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν Lk 24.16; Jn 21.4

ἤδει ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν. **15** λέγει αὐτῇ Ἰησοῦς, Γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἐκείνη δοκοῦσα ὅτι ὁ κηπουρός ἐστίν λέγει αὐτῷ, Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν, εἰπέ μοι ποῦ ἔδηκας αὐτόν, καὶ γὰρ αὐτόν ἀρῶ. **16** λέγει αὐτῇ Ἰησοῦς, Μαριάμ. στραφεῖσα ἐκείνη λέγει αὐτῷ Ἑβραϊστί, Ραββουνι, ὃ λέγεται Διδάσκαλε. **17** λέγει αὐτῇ Ἰησοῦς, Μὴ μου ἅπτου, οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα· πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, Ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. **18** ἔρχεται Μαριάμ ἡ Μαγδαληνὴ ἀγγέλλουσα τοῖς μαθηταῖς ὅτι Ἐώρακα τὸν κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

The Appearance of Jesus to the Disciples

(Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Lk 24.36-49)

19 Οὔσης οὖν ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ σαββάτων καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ¹ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν. **20** καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῖς. ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν κύριον. **21** εἶπεν οὖν αὐτοῖς [ὁ Ἰησοῦς] πάλιν², Εἰρήνη ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέν με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς. **22** καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησεν καὶ λέγει αὐτοῖς, Λάβετε πνεῦμα ἅγιον·

¹ **19** {A} μαθηταὶ **κ*** A B D W 078 *it*^a. *aur.* d. q *vg* *syr*^s. *p* *cop*^{pbo}. *ach*² Augustine Varimadum // μαθηταὶ συνηγμένοι **κ²** Θ 0141 0250 *f*¹ *f*¹³ 28^{supp} 157 180 205 565 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G N] *Lect* *it*^(h). *v. e.* *ff*². *r*¹ *syr*^h with * *pal* *cop*^{bo} *arm* *geo* Severian Cyril; Ambrose // μαθηταὶ αὐτοῦ συνηγμένοι L Δ Ψ 33 *it*^f *cop*^{sa} *eth* *slav* Cyril^{lem}

² **21** {C} ὁ Ἰησοῦς πάλιν A B Δ Θ 078 *f*¹³ (1 565 1071 πάλιν ὁ Ἰησοῦς) 33 157 180 597 700 892^{supp} 1006 1010 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G N] *Lect* (l 1627 omit πάλιν) *it*^h. *f.* *ff*² *syr*^{p. h.} (pal) *slav*^{mss} // πάλιν **κ D L** (W πάλιν αὐτοῖς) Ψ 050 0141 205 *it*^a. *aur.* c. d. e. q. *r*¹ *vg* *syr*^s *cop*^{sa. pbo. bo.} *ach*² *arm* *geo* *slav*^{mss} Severian Cyril^{lem}; Ambrose Augustine

17 τοὺς ἀδελφούς μου Ro 8.29; He 2.11-12 **19** τῇ μιᾷ σαββάτων Jn 20.1; Ac 20.7 τῶν θυρῶν ... ὑμῖν Jn 20.26 διὰ ... Ἰουδαίων Jn 7.13; 9.22; 19.38 **20** ἔδειξεν ... αὐτοῖς Jn 19.34; 20.25. 27 ἐχάρησαν ... κύριον Jn 16.20, 22 **21** καθὼς ἀπέσταλκέν με ... ὑμᾶς Jn 17.18

23 ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας ἀφέωνται³ αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε κεκράτηνται.

Jesus and Thomas

24 Θωμᾶς δὲ εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν Ἰησοῦς. **25** ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί, Ἐωράκαμεν τὸν κύριον. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων καὶ βάλω μου τὴν χεῖρα εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω. **26** Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν. ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ εἶπεν, Εἰρήνη ὑμῖν. **27** εἶτα λέγει τῷ Θωμᾶ, Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευρὰν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός. **28** ἀπεκρίθη Θωμᾶς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου. **29** λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὅτι ἐώρακάς με πεπίστευκας;^b μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.

³ **23** {B} ἀφέωνται $\aleph^2$ A D (L 157 ἀφέρονται) 050 *f*¹ *f*³ 33^{vid} 205 565 Chrysostom Cyril^{1/5}.^{comm} John-Damascus // ἀφίονται B* Ψ (892^{supp} ἀφίονται) // ἀφίενται B² W Δ Θ 078 0141 180 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G] *Lect* (l 890 ἀφίεται) *it*^{aur. b. c. f} *vg* *syr*^{s. p. h} *cop*^{h*} *geo* *slav* Origen (Eusebius) Serapion Basil Cyril-Jerusalem Didymus^{dub} Severian Cyril^{4/5}; Ambrose^{2/5} Jerome^{2/5} Augustine^{5/19} Ps-Vigilius // ἀφεθήσεται $\aleph^*$ *it*^{(a). (d). (e). (ff²). q. (r¹)} (*vg*^{miss}) *syr*^{pal} *cop*^{sa. pho. ach²} *arm* Origen^{lat}; Novatian Cyprian Ambrosiaster Ps-Priscillian Pacian Ambrose^{1/5} Gaudentius Niceta Jerome^{1/3} Augustine^{14/19} Quodvultdeus

^b **29** Statement: AD TR NIV REB EU LB BJ TOB

23 Mt 16.19; 18.18 **24** Θωμᾶς ... Δίδυμος Jn 11.16; 21.2 **25** Ἐὰν ... πλευρὰν αὐτοῦ Jn 19.34; 20.20 **26** ἔρχεται ... ὑμῖν Jn 20.19 **27** Φέρε ... πλευρὰν μου Jn 19.34; 20.20, 25 **29** μακάριοι ... πιστεύσαντες 1 Pe 1.8

The Purpose of the Book

30 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν [αὐτοῦ]⁴, ἃ οὐκ ἔστιν γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· **31** ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύ[σ]ητε⁵ ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

The Appearance of Jesus to the Seven Disciples

21 Μετὰ ταῦτα ἐφάνερωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος· ἐφάνερωσεν δὲ οὕτως. **2** ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος καὶ Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος καὶ Ναθαναὴλ ὁ ἀπὸ Κανὰ τῆς Γαλιλαίας καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. **3** λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος, Ὑπάγω ἀλιεύειν. λέγουσιν αὐτῷ, Ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί. ἐξῆλθον καὶ ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν. **4** πρωΐας δὲ ἦδη γενομένης ἔστη Ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν, οὐ μέντοι ᾔδεισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν. **5** λέγει οὖν αὐτοῖς [ὁ] Ἰησοῦς, Παιδιά, μή τι προσφάγιον ἔχετε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Οὐ. **6** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε. ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκύσαι ἴσχυον ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων. **7** λέγει οὖν ὁ μαθητῆς ἐκεῖνος ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, Ὁ κύριός ἐστιν. Σίμων οὖν Πέτρος ἀκούσας ὅτι ὁ

⁴ **30** {C} μαθητῶν αὐτοῦ ™⁶⁶ κ C D L W Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 597 700 892^{supp} 1006 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [H N^{vid}] Lect it^a. aur. b. c. d. e. π. q. r¹ vg syr^s. p. h with ⁷. pul cop^{sa}. ptko. bo arm eth geo slav Cyril; Faustinus Gaudentius Augustine // μαθητῶν A B E G Δ 0250 1010 / 253 it'

⁵ **31** {C} πιστεύσητε κ² A C D L N W Δ Ψ 0141 f¹ f¹³ 33 180 205 565 597 700 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G^c (G* omit vs 31) H N] Lect Cyril // πιστεύητε ™^{66vid} κ* B Θ 0250 157 892^{supp}

30 Jn 21.25 **31** ἵνα πιστεύοντες ... αὐτοῦ Jn 3.15; 1 Jn 5.13

21.2 Θωμᾶς ... Δίδυμος Jn 11.16; 20.24 **4** οὐ μέντοι ᾔδεισαν ... ἐστίν Lk 24.16; Jn 20.14 **5** μή ... ἔχετε Lk 24.41 **6** Lk 5.4-7 **7** ὁ μαθητῆς ... Ἰησοῦς Jn 13.23; 19.26; 20.2; 21.20 Σίμων ... θάλασσαν Mt 14.29

κύριός ἐστιν τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο, ἦν γὰρ γυμνός, καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. **8** οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον, οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς ἀλλ' ὡς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων. **9** ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κειμένην καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον καὶ ἄρτον. **10** λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπιάσατε νῦν. **11** ἀνέβη οὖν Σίμων Πέτρος καὶ εἴλκυσε τὸ δίκτυον εἰς τὴν γῆν μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πενήκοντα τριῶν καὶ τοσοῦτων ὄντων οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον. **12** λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Δεῦτε ἀριστήσατε. οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτόν, Σὺ τίς εἶ; εἰδότες ὅτι ὁ κύριός ἐστιν. **13** ἔρχεται Ἰησοῦς καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως. **14** τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

Jesus and Peter

15 Ὅτε οὖν ἠρίστησαν λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, Σίμων Ἰωάννου¹, ἀγαπᾶς με πλεον τούτων; λέγει αὐτῷ, Ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, Βόσκει τὰ ἀρνία μου. **16** λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, Σίμων Ἰωάννου², ἀγαπᾶς με; λέγει αὐτῷ, Ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. **17** λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, Σίμων

¹ **15** {B} Ἰωάννου $\aleph^1$ B C* D L W *it*^a. *aur.* b. d. e. f. *ff*². *r*¹ *vg* (*vg*^{ms}) *cop*^{sa}. *pbo.* *bo* Orsiesius^{lat} Cyril^{pp}; Ambrose Chromatius Jerome Augustine // Ἰωνᾶ A C² Δ Θ Ψ 0141 *f*¹ *f*¹³ 33 157 180 205 565 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G H N] *Lect* (*it*^c) *syr*^a. *p.* *h.* *pal* *arm* (*eth*) *geo* *slav* Basil Chrysostom Cyril^{old} Hesychius // *omit* $\aleph^{*2}$.

² **16** {B} Ἰωάννου $\aleph$ B C* D W *it*^(a). *aur.* b. d. e. f. (*ff*²). *r*¹ *vg* (*vg*^{ms}) *cop*^{sa}. *pbo.* *bo* Orsiesius^{lat} Cyril^{pp}; Ambrose Chromatius Augustine // Ἰωνᾶ A C² Δ Θ Ψ 0141 *f*¹ *f*¹³ 33 157 180 205 565 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 *Byz* [E G H N] *Lect* (*it*^c) *syr*^a. *p.* *h.* *pal* *arm* (*eth*) *geo* *slav* Basil Cyril^{old} Hesychius

Ἰωάννου³, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, Φιλεῖς με; καὶ λέγει αὐτῷ, Κύριε, πάντα σὺ οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ [ὁ Ἰησοῦς], Βόσκει τὰ πρόβατά μου. **18** ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γηράσης, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις. **19** τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν. καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ, Ἀκολουθεῖ μοι.

Jesus and the Beloved Disciple

20 Ἐπιστραφεὶς ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δεῖπνῳ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ καὶ εἶπεν, Κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε; **21** τοῦτον οὖν ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, οὗτος δὲ τί; **22** λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; σύ μοι ἀκολουθεῖ. **23** ἐξῆλθεν οὖν οὗτος ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει· οὐκ εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει ἀλλ', Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι[, τί πρὸς σέ]⁴;

³ **17** {B} Ἰωάννου ℣^{59vid} Ⲙ B C* D W it^(a). aur. b. d. e. f. (ff²). r¹ vg cop^{su}. pbo. bo Cyril^{pap}; Ambrosiaster Ambrose Augustine // Ἰωνᾶ A C² Δ Θ Ψ 0141 f¹ f¹³ 33 157 180 205 565 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H N] Lect (it^c) syr^s. p. h. pal arm (eth) geo slav Origen Basil Cyril^{cod} Hesychius

⁴ **23** {C} ἔρχομαι, τί πρὸς σέ (see 21.22) Ⲙ¹ A B C* W Δ Θ Ψ 0141 f¹³ 33 157 180 205 597 700 892^{supp} 1006 1010 1071 1241 1243 1292 1342 1424 1505 Byz [E G H] Lect it^{aur. b. d. f. ff². q. r¹} vg (it^c vg^{ms} add σύ μοι ἀκολουθεῖ after σέ) syr^{p. h. pal^{ms}} cop^{pbo. bo} eth slav Origen Chrysostom Cyril; Augustine^{2/4} // ἔρχομαι πρὸς σέ D // ἔρχομαι Ⲙ* C^{2vid} 1 565 it^{a. e} vg^{ms} syr^{s. pal^{ms}} arm geo Chromatius Augustine^{1/4} (Augustine^{1/4} ἔρχομαι, σύ μοι ἀκολουθεῖ) BJ

17 πάντα σὺ οἶδας Jn 16.30 **18** ὅταν ... θέλεις 2Pe 1.14 **19** τοῦτο ... θεόν Jn 12.33; 18.32 **20** τὸν ... Ἰησοῦς Jn 13.23; 19.26; 20.2; 21.7 ὃς καὶ ἀνέπεσεν Jn 13.25 **22** Ἐὰν ... ἔρχομαι Mt 16.28

24 Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων καὶ ὁ γράψας ταῦτα, καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς αὐτοῦ ἡ μαρτυρία ἐστίν.

25 Ἔστιν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδ' αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία.⁵

---

⁵ **25** here add 7.53-8.11 1 arm

ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

The Promise of the Holy Spirit

1 Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὃν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, **2** ἄχρι ἧς ἡμέρας¹ ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου οὓς ἐξελέξατο ἀνελήμφθη¹. **3** οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσεράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. **4** καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς ἣν ἠκούσατέ μου, **5** ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ ἐν πνεύματι βαπτισθήσεσθε ἀγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας.

The Ascension of Jesus

6 Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ; **7** εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Οὐχ ὑμῶν ἐστὶν γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, **8** ἀλλὰ λήμψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἔσεσθέ μου μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ [ἐν] πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. **9** καὶ ταῦτα εἰπὼν βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. **10** καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν

---

¹ 2 {A} ἡμέρας ... ἀνελήμφθη Ɔ^{74vid} & A B C^{vid} E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz Lect it^c. dem. e. p. ph. ro. w vg sy^h arm eth geo slav Basil Chrysostom Severian Nestorius // ἡμέρας ἀνελήμφθη ... ἐξελέξατο καὶ ἐκέλευσεν κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον D it^(ar). d. (zig). (t) (vg^{mss}) sy^h me^g (cop^{ss}. me^e) Augustine Varimadum

---

1 Lk 1.3 2 Mk 16.19; Lk 24.49-51 3 οἷς ... τεκμηρίοις Lk 24.36-42; Jn 20.19-20, 26-27 λέγων ... θεοῦ Mt 28.18-20; Lk 24.46-49; Jn 20.21-23 4 παρήγγειλεν ... πατὴρ Lk 24.49 τὴν ἐπαγγελίαν ... μου Jn 14.16-17; 15.26; Ac 2.33 5 Ἰωάννης ... ἀγίῳ Mt 3.11; Mk 1.8; Lk 3.16; Jn 1.33 6 Κύριε ... Ἰσραὴλ Lk 24.21 7 Οὐχ ... ἐξουσία Mk 13.32 8 λήμψεσθε ... ὑμᾶς Eph 3.16 ἔσεσθέ μου μάρτυρες Lk 24.48; Jn 15.27; Ac 2.32; 3.15; 5.32 9 ταῦτα ... ἐπήρθη Mk 16.19; Jn 6.62

οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθήσεσιν λευκαῖς, **11** οἱ καὶ εἶπαν, Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε [ἐμ]βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναλημφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν² οὕτως ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.

The Choice of Judas' Successor

12 Τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, ὃ ἐστὶν ἐγγὺς Ἱερουσαλήμ σαββάτου ἔχον ὁδόν. **13** καὶ ὅτε εἰσηλθον, εἰς τὸ ὑπερῶνον ἀνέβησαν οὗ ἦσαν καταμένοντες, ὃ τε Πέτρος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἀνδρέας, Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος καὶ Μαθθαῖος, Ἰάκωβος Ἀλφαίου καὶ Σίμων ὁ ζηλωτῆς καὶ Ἰούδας Ἰακώβου. **14** οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ σὺν γυναιξὶν καὶ Μαριὰμ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.

15 Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν εἶπεν· ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡσεὶ ἑκατὸν εἴκοσι· **16** Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ἣν προεῖπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαυὶδ περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσιν Ἰησοῦν, **17** ὅτι κατηριθμημένος ἦν ἐν ἡμῖν καὶ ἔλαχεν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης.^a **18** Οὗτος μὲν οὖν ἐκτίσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς

² **11** {A} εἰς τὸν οὐρανόν R A B C E Ψ 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz Lect it^{at. c. dem. e. p. ph. ro. t. w} syr^{p. h. pal} cop^{sa. bo. meg} arm^{mss} eth geo slav Eusebius Ps-Ignatius Epiphanius Chrysostom Proclus Theodoret^{3/4}; Jerome Augustine^{2/6} Quodvultdeus^{1/2} // omit D 2495 160 it^{d. sig} vg^{mss} cop^{bo^{mss}} arm^{mss} Theodoret^{1/4}; Augustine^{4/6} Quodvultdeus^{1/2} Maximus Maximinus Leo Varimadum Vigilius Cassiodorus

^a **17** End quotation: TR WH? GNB NIV NRSV REB

10 ἰδοὺ ... λευκαῖς Lk 24.4 **11** οὗτος ... πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν Mt 26.64; Lk 21.27; Re 1.7 **12** Lk 24.50, 52 **13** Πέτρος ... Ἰούδας Ἰακώβου Mt 10.2-4; Mk 3.16-19; Lk 6.14-16 **16** τὴν ... Ἰησοῦν Ps 41.9 **18** Mt 27.3-8

ἀδικίας καὶ πρηνῆς γενόμενος ἐλάκησεν μέσος καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ· **19** καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμάχ, τοῦτ' ἔστιν Χωρίον Αἵματος. **20^b** Γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν,

**Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος
καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ,**

καί,

Τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος.

21 δεῖ οὖν τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ ᾧ εἰσηλθεν καὶ ἐξηλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς, **22** ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀνελήμφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ σὺν ἡμῖν γενέσθαι ἓνα τούτων. **23** καὶ ἔστησαν³ δύο, Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαββᾶν ὃς ἐπεκλήθη Ἰούστος, καὶ Μαθθίαν. **24** καὶ προσευξάμενοι εἶπαν, Σὺ κύριε καρδιογνώστα πάντων, ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἓνα **25** λαβεῖν τὸν τόπον⁴ τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς ἀφ' ἧς παρέβη Ἰούδας πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον. **26** καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτοῖς⁵ καὶ ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Μαθθίαν καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων.

³ **23** {A} ἔστησαν **κ** A B C D¹ E Ψ 33 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 2344 *Byz Lect* it^{ar, c, dem, e, p, ph, ro, sa, t, w} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo, meg} arm eth geo slav Eusebius Basil Chrysostom // ἔστησεν D* / 156 it^{d, g^{ic}} Augustine

⁴ **25** {B} τόπον **β**⁷⁴ A B C* D Ψ it^{ar, c, d, dem, g^{ic}, p, ph, ro, sa, t, w} vg syr^{h^{ME}} cop^{sa, bo, meg} Didymus; Augustine // κληρον (see 1.17) **κ** A C³ E 33 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 2344 *Byz Lect* it^c syr^{p, h} arm geo slav Basil Chrysostom

⁵ **26** {B} αὐτοῖς **κ** A B C D¹ 33 81 945 1175 1409 1739 2344 / 1178 it^{c, dem, ph, ro, w} vg cop^{sa, bo, meg} eth geo slav // αὐτῶν D* E Ψ 181 307 453 610 614 1678 *Byz Lect* it^{ar, d, c, g^{ic}, p, sa, r} vg^{ms} syr^h Basil Chrysostom; Augustine

^b **20** Begin quotation: TR WH? GNB NIV NRSV REB

20 Γενηθήτω ... αὐτῇ Ps 69.25 Τὴν ... ἕτερος Ps 109.8 **21-22** τῶν ... Ἰωάννου Lk 1.2; Jn 15.27 **22** τοῦ ... Ἰωάννου Mt 3.13-15; Mk 1.9; Lk 3.21 ἕως ... ἀνελήμφθη ... ἡμῶν Mk 16.19; Ac 1.9 **24** κύριε ... πάντων Jn 2.24-25 **26** Pr 16.33

The Coming of the Holy Spirit

2 Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς ἦσαν πάντες ὁμοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό. **2** καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὡσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι **3** καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, **4** καὶ ἐπλήσθησαν πάντες πνεύματος ἁγίου καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου ἀποφθέγγεσθαι αὐτοῖς.

5 Ἦσαν δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς¹ ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν. **6** γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης συνῆλθεν τὸ πλῆθος καὶ συνεχύθη, ὅτι ἤκουον εἰς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν. **7** ἐξίσταντο δὲ καὶ ἐθαύμαζον λέγοντες, Οὐχ ἰδοὺ ἅπαντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; **8** καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν; **9** Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἐλαμίται καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, **10** Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι, **11** Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι, Κρήτες καὶ Ἄραβες, ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέροις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ. **12** ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες, Τί θέλει τοῦτο εἶναι; **13** ἕτεροι δὲ διαχλευάζοντες ἔλεγον ὅτι Γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν.

¹ **5** {B} κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς A B (C *transpose* κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλὴμ, *but* C* *also* ἄνδρες Ἰουδαῖοι) (D εὐλαβεῖς ἄνδρες) (E Ἰουδαῖοι κατοικοῦντες) Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 2344 Byz Lect it^{ar.} c. (d). dem. (e). eig. p. r. n. s. t. w vg syr^{p.} h. pal cop^{sa.} bo. meg arm (eth) geo slav (Eusebius) Chrysostom; Hilary Jerome (Augustine) // κατοικοῦντες ἄνδρες εὐλαβεῖς K / 884 it^{ph} vg^{ms} BJ

1 τὴν ... πεντηκοστῆς Lv 23.15-21; Dt 16.9-11 **3-4** ὤφθησαν ... ἁγίου Mt 3.11; Lk 3.16 **4** ἐπλήσθησαν ... ἁγίου Ac 4.31; 10.44-45; 19.6 ἤρξαντο ... γλώσσαις Mk 16.17; Ac 10.46; 19.6; 1 Cor 13.1 **7** Οὐχ ... Γαλιλαῖοι Ac 1.11

Peter's Speech at Pentecost

14 Σταθεῖς δὲ ὁ Πέτρος σὺν τοῖς ἑνδεκα ἐπῆρεν τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ ἀπεφθέγγετο αὐτοῖς, Ἄνδρες Ἰουδαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ πάντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου. **15** οὐ γὰρ ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε οὗτοι μεθύουσιν, ἔστιν γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας, **16** ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ²:

17 Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ θεός,
 ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα,
 καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες
 ὑμῶν
 καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὀράσεις ὄψονται
 καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνυπνίοις ἐνυπνιασθή-
 σονται³

18 καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου
 ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις³ ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός
 μου,
 καὶ προφητεύσουσιν⁴.

² **16** {B} προφήτου Ἰωήλ κ A B C E Ψ 076^{vid} 096 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 2344 Byz [P] *Lect* it^{ar, c, dem, c, (gig), p, ph, ro, t, w} vg syr^{p, h, pal} cop^{(sa), bx, (meg)} arm (eth) geo slav Basil Cyril-Jerusalem (Ps-Dionysius) Chrysostom Severian; Jerome (Gaudentius) // προφήτου D it^{d, r} Irenaeus^{lat}; Rebaptism Hilary Gregory-Elvira Augustine BJ

³ **18** {A} ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ʒ⁷⁴ κ A B C E Ψ 076 33 36 81 181 307 453 610 614 (945 *after* πνεύματός μου) 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect* (l 165 l 1021 ἡμέραις ταύταις) it^{ar, c, dem, c, p, ph, ro², t, w} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa} ho^{(mss), meg} arm (eth) geo slav Cyril-Jerusalem Chrysostom // omit D it^{d, g, g, r, ro^a} vg^{ms} Asterius Didymus; Rebaptism Priscillian Jerome BJ

⁴ **18** {A} καὶ προφητεύσουσιν ʒ⁷⁴ κ A B C E Ψ 076^{vid} 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect* (l 680 προφητεύσωσιν) it^{ar, c, dem, c, gig, ph, r, ro, t, w} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, ho, meg} arm eth geo slav Asterius Cyril-Jerusalem Didymus Chrysostom // omit (see J1 2.29) D it^{d, p} Rebaptism Priscillian Jerome BJ

- 19 καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω
καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω,
αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ⁵
- 20 ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος
καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα,
πρὶν ἔλθειν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ
ἐπιφανῆ.
- 21 καὶ ἔσται πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου
σωθήσεται.

22 Ἄνδρες Ἰσραηλίται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους·
Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ θεοῦ
εἰς ὑμᾶς δυνάμεσιν καὶ τέρασιν καὶ σημείοις οἷς ἐποίησεν δι'
αὐτοῦ ὁ θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν καθὼς αὐτοὶ οἴδατε, 23 τοῦτον τῇ
ὠρισμένη βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ θεοῦ ἔκδοτον διὰ χεῖρὸς
ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλατε, 24 ὃν ὁ θεὸς ἀνέστησεν
λύσας τὰς ὠδίννας τοῦ θανάτου⁶, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν
κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ. 25 Δαυὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν,

**Προορώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός,
ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἔστιν ἵνα μὴ σαλευθῶ.**

- 26 διὰ τοῦτο ἠυφράνθη ἡ καρδία μου καὶ ἠγαλλιάσατο
ἡ γλῶσσά μου,
ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι,

⁵ 19 {A} αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ $\mathfrak{J}^{74\text{vid}}$ $\aleph$ A B C E Ψ 076 33 36 81
181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect* it^{ar, c},
dem, e, ph, ro, t, w vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo, meg} arm eth geo slav Didymus Chrysostom
Severian // omit D it^{d, g, g, p, r} Priscillian BJ

⁶ 24 {A} θανάτου $\mathfrak{J}^{74\text{vid}}$ $\aleph$ A B C E Ψ 095^{vid} 33 36 81 181 307 453 610 614
945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect* (I 1441) τοῦ θανάτου τὰς
ὠδίννας) syr^{h, pal} cop^{sa} arm eth geo slav Eusebius Athanasius Ps-Athanasius
Gregory-Nyssa Chrysostom Cyril Theodotus-Ancyra; Greek mss^{acc. to Bede} // ἄδου
(see 2.27, 31) D it^{ar, c, d, dem, e, g, g, p, ph, r, ro, t, w} vg syr^p cop^{bo, meg} Polycarp Irenaeus^{lat} Epi-
phanus; Augustine BJ

21 πᾶς ... σωθήσεται Ro 10.13 22 Ἰησοῦν ... ὑμῶν Jn 3.2 23 τοῦτον ... ἔκδοτον Ac 4.28
διὰ ... ἀνείλατε Mt 27.35, 50; Mk 15.24, 37; Lk 23.33, 46; Jn 19.18, 30; Ac 3.15 24 ὃν ...
ἀνέστησεν Mt 28.6; Mk 16.6; Lk 24.5; Ac 3.15 ὠδίννας τοῦ θανάτου 2 Sm 22.6; Ps 18.4; 116.3
25-28 Προορώμην ... σου Ps 16.8-11

27 ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην
οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.

28 ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς,

πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου.

29 Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς
περὶ τοῦ πατριάρχου Δαυὶδ ὅτι καὶ ἐτελεύτησεν καὶ ἐτάφη, καὶ
τὸ μνήμα αὐτοῦ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. 30 προ-
φήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς ὅτι ὄρκω ὤμοσεν αὐτῷ ὁ θεὸς ἐκ
καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ καθίσαι⁷ ἐπὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ,
31 προῖδὼν ἐλάλησεν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ὅτι
οὔτε ἐγκατελείφθη εἰς ἄδην
οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδεν διαφθοράν.

32 τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ θεός, οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν
μάρτυρες· 33 τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ θεοῦ ὑψωθείς, τὴν τε ἐπαγγελ-
λίαν τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου λαβὼν παρὰ τοῦ πατρός, ἐξέχεεν
τοῦτο ὃ ὑμεῖς [καὶ] βλέπετε καὶ ἀκούετε. 34 οὐ γὰρ Δαυὶδ
ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, λέγει δὲ αὐτός,

Εἶπεν [ὁ] κύριος τῷ κυρίῳ μου,

Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

35 ἕως ἄν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν
σου.

⁷ 30 {B} καθίσαι K A B C (D¹ καὶ καθίσαι) 81 1175 it^{ur}. c. dem. gig. p. ph. r. ro. t. w
vg syr^p. pal cop^{sa, bo} arm eth Irenaeus^{lat} Eusebius Cyril; Victorinus-Rome Jerome //
τὸ κατὰ σάρκα ἀναστήσειν τὸν Χριστὸν καθίσαι (Ψ καὶ καθίσαι) (33 181
ἀναστήσαι) 614 945 1409 2344 Byz [P] Lect (1938 /1364 Ἰησοῦν for
Χριστόν, /156 /1178 καθήσεται) it^d syr^h Origen Chrysostom (Theodoret⁶⁷) //
κατὰ σάρκα ἀναστήσαι τὸν Χριστὸν καθίσαι τε (D* καὶ καθίσαι) 36 307
453 610 1678 cop^{meg} slav // ἀναστήσαι τὸν Χριστὸν καὶ καθίσαι E it^e geo
Theodoret¹⁷; Greek ms^{acc. to Bede} // ἀναστήσειν τὸν Χριστὸν καθίσαι 1739
1891

27 οὐδὲ ... διαφθοράν Ac 13.35 29 περὶ ... ἐτάφη 1 Kgs 2.10; Ac 13.36 30 ὤμοσεν ...
θρόνον αὐτοῦ Ps 132.11; 2Sm 7.12-13 31 οὔτε ἐγκατελείφθη ... διαφθοράν Ps 16.10
32 οὐ ... μάρτυρες Lk 24.48; Ac 1.8 33 τῇ ... ὑψωθείς Mk 16.19; Ac 7.55, 56; Ro 8.34;
Col 3.1; He 1.3; 8.1; 10.12; 12.2; 1Pe 3.22 τὴν ... πατρός Jn 14.16-17; 15.26; Ac 1.4
34-35 Εἶπεν ... ποδῶν σου Ps 110.1 (Mt 22.44; Mk 12.36; Lk 20.42-43; He 1.13)

36 ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ὅτι καὶ κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ἐποίησεν ὁ θεός, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε.

37 Ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τὴν καρδίαν εἰπόν τε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς⁸ ἀποστόλους, Τί ποιήσωμεν, ἄνδρες ἀδελφοί; **38** Πέτρος δὲ πρὸς αὐτούς, Μετανοήσατε, [φησίν,] καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν καὶ λήμψεσθε τὴν δωρεὰν^a τοῦ ἁγίου πνεύματος. **39** ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν καὶ πᾶσιν τοῖς εἰς μακράν, ὅσους ἂν προσκαλέσῃται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν. **40** ἑτέροις τε λόγοις πλείοσιν διεμαρτύρατο καὶ παρεκάλει αὐτοὺς λέγων, Σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης. **41** οἱ μὲν οὖν ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν καὶ προσετέθησαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλια. **42** ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ, τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς.

Life among the Believers

43 Ἐγίνετο δὲ πάση ψυχῇ φόβος, πολλὰ τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο⁹. **44** πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν

⁸ **37** {A} λοιποὺς $\mathfrak{P}^{74vid}$ $\aleph$ A B C E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] / 1178 /^{AD} it^{ar. c. dem. e. p. ph. ro. t. w} vg syr^{p. h. cop^{sa. bo. meg} arm geo slav Hippolytus Basil Chrysostom^{lem} // omit D it^{d. sig. r} cop^{bo^{mss}} Hippolytus^{arm}; Augustine}

⁹ **43** {C} διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο BD 81 945 1739 1891 Byz [P] *Lect^{pl. AD}* (*Lect^{pl}* ἐγένετο) it^{l. sig. p^{*}. r} syr^h cop^{sa} (arm) (eth) Chrysostom // διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο ἐν Ἱερουσαλήμ 33 1409 (2344 ἐγένετο) syr^p // διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο ἐν Ἱερουσαλήμ· φόβος τε ἦν μέγας ἐπὶ πάντας $\mathfrak{P}^{74vid}$ $\aleph$ (A C ἐγένετο διὰ

^a **38** C: GNB BTI (DHH)

36 Ac 5.30-31 **37** Τί ποιήσωμεν Lk 3.10, 12. 14 **38** Μετανοήσατε ... ἁμαρτιῶν ὑμῶν Ac 3.19 **39** τοῖς εἰς μακράν Is 57.19 ὅσους ... κύριος Jl 2.32; Ro 10.13 **40** τῆς γενεᾶς ... ταύτης Dt 32.5; Ps 78.8; Php 2.15 **41** Ac 2.47; 4.4; 5.14; 6.7; 11.21, 24; 21.20 **42** τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου Ac 2.46; 20.7 **43** Ἐγίνετο ... φόβος Ac 5.5, 11; 19.17 πολλὰ ... ἐγίνετο Ac 5.12; 6.8; 14.3; 15.12 **44** Ac 4.32

ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ¹⁰ εἶχον ἅπαντα κοινὰ **45** καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον καὶ διεμέριζον αὐτὰ πᾶσιν καθότι ἄν τις χρεῖαν εἶχεν· **46** καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας **47** αἰνοῦντες τὸν θεὸν καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν. ὁ δὲ κύριος προσετίθει τοὺς σφζομένους καθ' ἡμέραν ἐπὶ τὸ αὐτό.

The Lame Man Healed at the Gate of the Temple

3 Πέτρος δὲ¹ καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην. **2** καὶ τις ἀνὴρ χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων ἐβαστάζετο, ὃν ἐτίθουν καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ τὴν λεγομένην Ὠραϊάν τοῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν· **3** ὃς ἰδὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην μέλλοντας εἰσιέναι εἰς τὸ ἱερόν, ἥρῳτα ἐλεημοσύνην λαβεῖν. **4** ἀτενίσας δὲ Πέτρος εἰς αὐτὸν σὺν τῷ

τῶν ἀποστόλων) (36 εἰς Ἱερουσαλήμ and πάντας αὐτούς) (1175 ἐγίνετο διὰ τῶν ἀποστόλων) (1884 ἐγένετο) it^{ar. c. dem. p². ph. ro. t. w} vg^{ww. st} (vg^{cl}) (slav) // διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο ἐν Ἱερουσαλήμ (E ἐγίνοντο) 181* (181^c add φόβος τε ἦν ἐπὶ πάντας) (614 omit ἐν Ἱερουσαλήμ) it^r // διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγίνοντο εἰς Ἱερουσαλήμ· φόβος τε ἦν μέγας ἐπὶ πάντας αὐτούς (Ψ ἐν for εἰς) 307 453 610 1678 (cop^{bn. meg}) (geo)

¹⁰ **44** {A} ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ʒ⁷⁴ K A C D E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] 1884 / 1178 it^{ar. c. d. dem. e. ph. ro. t. w} vg syr^h arm eth geo slav Basil Chrysostom // ἐπὶ τὸ αὐτό B it^{p. r} Origen; Speculum Salvian REB BJ // omit it^{eg}

¹ **2.47-3.1** {B} ἐπὶ τὸ αὐτό. Πέτρος δέ ʒ^{74vid. 91vid} K A B C 095 81 1175 it^{ar. c. dem. g. g. ph. ro. w} vg cop^{sa. bo} arm eth // τῇ ἐκκλησίᾳ. Πέτρος δέ 1409 geo // τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ Πέτρος E Ψ 33 36 (* omit δέ) (181 ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ) 453 610 614 1678 2344 Byz [P] (1884 / 1178 finish lesson with ἐκκλησίᾳ) it^r syr^{p. h} slav Chrysostom; Greek ms^{icc. to Bede} // τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτό. Πέτρος δέ 307 945 1739 1891 // ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις Πέτρος D it^d (it^{p. r} vg^{ms} omit τῇ ἐκκλησίᾳ) (cop^{meg})

45 Ac 4.34-35 **46** καθ' ... ἱερῷ Lk 24.53 κλῶντες ... ἄρτον Ac 2.42 **47** ὁ ... προσετίθει ... αὐτό Ac 2.41; 4.4; 5.14; 6.7; 11.21, 24; 21.20

3.1 ἐπὶ ... προσευχῆς τὴν ἐνάτην Ac 10.3, 9, 30 **2** χωλὸς ... αὐτοῦ Jn 9.1; Ac 14.8 **4** ἀτενίσας ... αὐτόν Ac 6.15; 13.9; 14.9; 23.1

Ἰωάννη εἶπεν, Βλέψον εἰς ἡμᾶς. **5** ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς προσδοκῶν τι παρ' αὐτῶν λαβεῖν. **6** εἶπεν δὲ Πέτρος, Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι, ὃ δὲ ἔχω τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου [ἔγειρε καὶ] περιπάτει.² **7** καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρεν αὐτόν· παραχρῆμα δὲ ἐστερεώθησαν αἱ βάσεις αὐτοῦ καὶ τὰ σφυδρά, **8** καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη καὶ περιεπάτει καὶ εἰσῆλθεν σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερόν περιπατῶν καὶ ἀλλόμενος καὶ αἰνῶν τὸν θεόν. **9** καὶ εἶδεν πᾶς ὁ λαὸς αὐτὸν περιπατοῦντα καὶ αἰνοῦντα τὸν θεόν· **10** ἐπεγίνωσκον δὲ αὐτὸν ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ Ὠραίᾳ Πύλῃ τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐπλήσθησαν θάμβους καὶ ἐκστάσεως ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι αὐτῷ.

Peter's Speech in Solomon's Portico

11 Κρατοῦντος δὲ αὐτοῦ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην συνέδραμεν πᾶς ὁ λαὸς πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τῇ στοᾷ τῇ καλουμένῃ Σολομῶντος ἔκθαμβοι. **12** ἰδὼν δὲ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν λαόν, Ἄνδρες Ἰσραηλίται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσιν τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; **13** ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ [ὁ θεὸς] Ἰσαὰκ καὶ [ὁ θεὸς] Ἰακώβ, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐδόξασεν τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς μὲν παρεδώκατε καὶ ἠρνήσασθε κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν· **14** ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε³ καὶ ἠτήσασθε ἄνδρα φονέα

² **6** {C} ἔγειρε καὶ περιπάτει A C E Ψ 095 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect* it^{ar.} c. dem. c. zig. h. p^(*). r. ro. w vg syr^h cop^{bo, me8} arm eth geo slav Irenaeus^{lat} Origen^{lat} Eusebius Basil Chrysostom Theodoret; Cyprian Lucifer Hilary Priscillian Ambrose Jerome Chromatius Maximus // περιπάτει R B D it^d cop^{sa} NIV EU BJ TOB

³ **14** {A} ἠρνήσασθε Ɔ⁷⁴ R A B C E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect* it^{ar.} c. dem. c. zig. h. p. ph. ro. w vg syr^{p-h}

6 ἐν ... περιπάτει Ac 3.16; 4.10; 16.18 **8** ἐξαλλόμενος ... περιεπάτει Ac 14.10 εἰσῆλθεν ... ἱερόν Jn 5.14 **10** ἐπεγίνωσκον ... καθήμενος Jn 9.8 **11** ἐπὶ ... Σολομῶντος Jn 10.23; Ac 5.12 **13** ὁ θεὸς Ἀβραάμ ... ἡμῶν Ex 3.6, 15; Mt 22.32; Mk 12.26; Ac 7.32 ἐδόξασεν ... Ἰησοῦν Is 52.13; Jn 13.32 ὃν ἀπολύειν Lk 23.14-23; Jn 18.38-40; 19.12-15 **14** Mt 27.20-21; Mk 15.7,11-12

χαρισθῆναι ὑμῖν, **15** τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνετε ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν. **16** καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον ὃν θεωρεῖτε καὶ οἶδατε, ἐστερέωσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὀλοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν. **17** καὶ νῦν, ἀδελφοί, οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε ὡσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. **18** ὁ δὲ θεός, ἃ προκατήγγειλεν διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν παθεῖν τὸν χριστὸν αὐτοῦ, ἐπλήρωσεν οὕτως. **19** μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας, **20** ὅπως ἂν ἔλθωσιν καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκεχειρισμένον ὑμῖν Χριστὸν Ἰησοῦν, **21** ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος τῶν ἁγίων ἀπ' αἰῶνος αὐτοῦ προφητῶν⁴. **22** Μωϋσῆς μὲν εἶπεν⁵ ὅτι **Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν⁶ ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε**

cop^{sa}. bo. meg arm eth geo slav Didymus Didymus^{dub} Chrysostom Cyril Theodotus-Ancyra; Jerome Quodvultdeus // ἐβαρύνετε D it^l Irenaeus^{lat}

⁴ **21** {B} ἀπ' αἰῶνος αὐτοῦ προφητῶν 37⁷⁴ **Κ*** A B* C 81 307 453 1175 1739 (1891* ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν) it^c // τῶν ἀπ' αἰῶνος αὐτοῦ προφητῶν **Κ²** B² E 36 610 945 1409 1678 (160 προφητῶν αὐτοῦ) // αὐτοῦ προφητῶν ἀπ' αἰῶνος (Ψ τῶν ἀπ' αἰῶνος) (33^{vid} τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν) 181 (614 τῶν προφητῶν ἁγίων αὐτοῦ) 1891^c Byz [P] *Lect* (1 165 τῶν ἀπ' αἰῶνος) (it^{ar}. dem. c. ph. ro. w vg) (syr^p. h) (eth) (slav) Origen^(gr. lat1/3) (Chrysostom) // τῶν προφητῶν D* (D^c BJ αὐτοῦ προφητῶν) it^d. g^{ig}. h. p arm geo Irenaeus^{lat} Origen^{lat2/3}; Tertullian

⁵ **22** {B} εἶπεν 37⁷⁴ **Κ** A B C 36 81 307 453 610 1175 1678 / 60 it^{ar}. c. dem. ph. ro. w vg syr^p cop^{bo} arm^{ms} geo Ambrose Chromatius // πρὸς τοὺς πατέρας εἶπεν 181 614 1409 Byz [P] *Lect* // εἶπεν πρὸς τοὺς πατέρας Ψ 945 1739 1891 Chrysostom // εἶπεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν D (E ὑμῶν) 33^{vid} 2344^{vid} it^d. (e). g^{ig}. h. p vg^{ms} cop^{sa}. meg arm^{ms} eth slav Irenaeus^{lat}; (Greek ms^{succ. to Bebe}) DHH

⁶ **22** {C} ὁ θεὸς ὑμῶν **Κ²** D 36 81 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 Byz^{pt} *Lect*^{pt}. AD it^{ar}. c. d. dem. g^{ig}. ph. ro. w vg arm geo slav^{ms} Irenaeus^{lat} Origen^{gr3/4}. lat Chrysostom Severian Cyril; Chromatius // ὁ θεὸς ἡμῶν **Κ*** C E Ψ 33 614 1409 2344^{vid} Byz^{pt} [P] *Lect*^{pt} it^c syr^h cop^{sa}. ms eth slav Origen^{1/4} Ps-Clementines Ps-Justin;

15 τὸν ... νεκρῶν Ac 4.10; 5.30 οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν Lk 24.48; Ac 1.8; 2.32 17 Lk 23.34; 1 Tm 1.13 **18** Lk 24.27, 44, 46 **19** Ac 2.38 **22** Dt 18.15-16 (Ac 7.37)

κατὰ πάντα ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς. **23** ἔσται δὲ πᾶσα ψυχὴ ἣτις ἐὰν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ. **24** καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῶν καθεξῆς ὅσοι ἐλάλησαν καὶ κατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύτας. **25** ὑμεῖς ἐστε οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς διαθήκης ἧς διέθετο ὁ θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν⁷ λέγων πρὸς Ἀβραάμ, **Καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου [ἐν]εὐλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς.** **26** ὑμῖν πρῶτον ἀναστήσας ὁ θεὸς τὸν παῖδα αὐτοῦ ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.

Peter and John before the Council

4 Λαλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαὸν ἐπέστησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς¹ καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι, **2** διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαὸν καὶ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν, **3** καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ ἔθεντο εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὔριον· ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη. **4** πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν, καὶ ἐγενήθη [ὁ] ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν [ὡς] χιλιάδες πέντε. **5** Ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς ἐν Ἱερου-

Ambrose Gaudentius // ὁ θεός B 1680 11178 *it^h. p* *cop^{sa}ms. bo* Ps-Athanasius Eusebius Titus-Bostra Didymus: Quodvultdeus REB BJ TOB // *omit* syr^p

⁷ **25** {C} ὑμῶν $\mathfrak{N}^{74}$ $\mathfrak{K}^2$ A B E 81 453 945 1175 1739 2344 11178 *it^e vg^{ww}. st* *cop^{sa}ms. bo^{ms}* *arm^{ms}* *geo slav^{ms}* Irenaeus^{lat} Chrysostom // ἡμῶν $\mathfrak{K}^*$ C D Ψ 0165 36 181 307 610 614 1409 1678 1891 Byz [P] *Lect it^{ar. c. d. dem. gig. h. p. ph. ro. w}* *vg^{cl} syr^{p. h}* *cop^{sa}ms. bo. meg* *arm^{ms}* *eth slav^{ms}* Irenaeus^{lat}ms^s; Fulgentius

¹ **1** {B} ἱερεῖς $\mathfrak{K}$ A D E Ψ 0165 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect it^{ar. c. d. dem. e. h. p. ph. ro. w}* *vg syr^{p. h} cop^{sa. bo. meg}* *arm^{ms}* *geo slav* Chrysostom // ἀρχιερεῖς B C *arm^{ms}* *eth* REB // ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς (*but omit* καὶ ὁ στρατηγός) *it^{pie}* (Lucifer)

23 Dt 18.19; Lv 23.29 **24** Lk 24.27 **25** Καὶ ἐν ... γῆς Gn 22.18; 26.4 (12.3; 18.18; Ga 3.8) **26** ὑμῖν πρῶτον ... αὐτόν Ac 13.46; Ro 1.16

4.1 οἱ ἱερεῖς ... ἱεροῦ Lk 22.4, 52; Ac 5.24 **1-2** οἱ Σαδδουκαῖοι ... νεκρῶν Mt 22.23; Mk 12.18; Lk 20.27; Ac 23.8 **2** καταγγέλλειν ... νεκρῶν Ac 4.33; 17.18; 26.23 **3** ἐπέβαλον ... τήρησιν Ac 5.18 ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη Ac 3.1 **4** Ac 2.41, 47; 5.14; 6.7; 11.21, 24; 21.20

σαλήμ, **6** καὶ Ἄννας ὁ ἀρχιερεὺς καὶ Καϊάφας καὶ Ἰωάννης² καὶ Ἀλέξανδρος καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ, **7** καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ ἐπυνθάνοντο, Ἐν ποίᾳ δυνάμει ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς; **8** τότε Πέτρος πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου εἶπεν πρὸς αὐτοὺς, Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι³, **9** εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς ἐν τίνι οὗτος σέσεται, **10** γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραὴλ ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής⁴. **11** οὗτός ἐστιν

ὁ λίθος, ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδόμων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας.

12 καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία⁵, οὐδὲ γὰρ ὄνομα ἔστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις ἐν ᾧ

² **6** {A} Ἰωάννης ℱ⁷⁴ & A B 0165 36 81 307 453 610 1175 1678 it^{ar, c, dem, h, p^{mg}, ph, ro, w} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo, meg} arm eth geo slav // Ἰωάννην E Ψ 33 181 614 945 1409 1739 1891 2344 Byz [P] Lect it^c Chrysostom // Ἰωνάθας D it^{(d), (gig), (p)} (vg^{ms}) Jerome BJ

³ **8** {B} πρεσβύτεροι ℱ⁷⁴ & A B 0165 1175 1409* it^{ar, c, ph} vg cop^{sa, bo} eth Cyril // πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραὴλ D E Ψ 33 36 181 307 453 610 614 945 1409^c 1678 1739 1891 2344 Byz [P] Lect (I 593 οἱ πρεσβύτεροι) it^{d, c, gig, h, p(2), (w)} (vg^{ms}) syr^{p, h} cop^{meg} arm geo slav Irenaeus^{lat} Chrysostom; Cyprian Ambrose Greek ms^{acc. to Bede}

⁴ **10** {A} ὑγιής ℱ⁷⁴ & A B D Ψ 0165 33 36 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] Lect it^{ar, c, d, dem, gig, p, ph, ro, w} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Irenaeus^{lat} Athanasius Chrysostom Cyril; Ambrose // σήμερον ὑγιής καὶ ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ (see 4.12) E it^{e, (h)} (vg^{ms}) (syr^{h^{mg}}) (cop^{meg}) (Cyprian) Greek ms^{acc. to Bede} (BJ)

⁵ **12** {A} καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία ℱ⁷⁴ & A B E Ψ 0165 33 (36 1678 ἔστιν οὐδενὶ ἄλλῳ) 181 (307 453 610 οὐδενὶ ἄλλῳ) 614 945 1175 1409 1739 1891 2344 Byz [P] it^{ar, c, dem, c, gig, p², ph, ro, w} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo, meg} arm eth

⁷ Ἐν ποίᾳ δυνάμει ... ὑμεῖς Mt 21.23; Mk 11.28; Lk 20.2 **8** τότε ... πλησθεὶς ... αὐτοὺς Mt 10.19-20; Mk 13.11; Lk 12.11-12 πλησθεὶς ... ἁγίου Ac 6.3, 5; 7.55; 9.17; 11.24; 13.9 **10** ἐν τῷ ... Ναζωραίου Ac 3.6 ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε Ac 2.36; 5.30; 10.39 ὃν ὁ ... νεκρῶν Ac 2.24, 32; 3.15; 5.30; 10.40; 13.30; 17.31 **11** ὁ λίθος ... γωνίας Ps 118.22; Mt 21.42; Mk 12.10; Lk 20.17; 1 Pe 2.4, 7 **12** οὐδὲ γὰρ ὄνομα ... ἡμᾶς Mt 1.21

δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. **13** Θεωροῦντες δὲ τὴν τοῦ Πέτρου παρρησίαν καὶ Ἰωάννου καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρωποι ἀγράματοί εἰσιν καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον ἐπεγίνωσκόν τε αὐτοὺς ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν, **14** τὸν τε ἄνθρωπον βλέποντες σὺν αὐτοῖς ἐστῶτα τὸν τεθεραπευμένον οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν. **15** κελεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου ἀπελθεῖν συνέβαλλον πρὸς ἀλλήλους **16** λέγοντες, Τί ποιήσωμεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; ὅτι μὲν γὰρ γνωστὸν σημεῖον γέγονεν δι' αὐτῶν πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλὴμ φανερόν καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνεῖσθαι **17** ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον διανεμηθῆ εἰς τὸν λαὸν ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπων. **18** καὶ καλέσαντες αὐτοὺς παρήγγειλαν τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. **19** ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες εἶπον πρὸς αὐτούς, Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ θεοῦ, κρίνατε· **20** οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς ἅ εἶδαμεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν. **21** οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτούς, μηδὲν εὐρίσκοντες τὸ πῶς κολάσωνται αὐτούς, διὰ τὸν λαόν, ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι· **22** ἐτῶν γὰρ ἦν πλειόνων τεσσεράκοντα ὁ ἄνθρωπος ἐφ' ὃν γέγονει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως.

The Believers Pray for Boldness

23 Ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπαν. **24** οἱ δὲ ἀκούσαντες ὁμοθυμαδὸν ἦραν φωνὴν πρὸς τὸν θεὸν καὶ εἶπαν, Δέσποτα, σὺ⁶ ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν

geo slav Didymus^{dub} Chrysostom Cyril // καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ D^{id.} P^r // omit it^h Irenaeus^{let}; Cyprian Augustine BJ

⁶ **24** {B} σὺ ʒ⁷⁴ K A B 2495 it^{c.} dem. ph. ro. w vg^(cl) cop^{bo} (Hilary) (Augustine) // σὺ ὁ θεός D E Ψ 36 307 453 610 614 945 1175 1678 1739 1891 Byz [P] Lect it^{e.} 818. P vg^{mss} geo slav Hesychius (Chrysostom); Lucifer // σὺ εἶ ὁ θεός 1593 1680

θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, **25** ὁ τοῦ πατρὸς ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου στόματος Δαυὶδ παιδός σου εἰπών⁷,

Ἴνατί ἐφρύαξαν ἔθνη

καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;

26 παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς

καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ

κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.

27 συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσιν καὶ λαοῖς Ἰσραήλ, **28** ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλή [σου] προώρισεν γενέσθαι.

29 καὶ τὰ νῦν, κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου, **30** ἐν τῷ τὴν χεῖρά [σου] ἐκτείνειν σε εἰς ἴασιν καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ.

31 καὶ δεηθέντων αὐτῶν ἐσαλεύθη ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ μετὰ παρρησίας.

All Things in Common

32 Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν καρδία καὶ ψυχὴ μία, καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. **33** καὶ δυνάμει μεγάλη ἀπεδί-

/ 1154 / 1443 it^d cop^{sa. meg} Irenaeus^{lat} // κύριε ὁ θεός (see Ex 20.11; Ps 146.6) 33 181 2344 / 883 (arm) (eth)

⁷ **25** {C} ὁ τοῦ πατρὸς ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου στόματος Δαυὶδ παιδός σου εἰπών ʒ⁷⁴ & A B E Ψ 33 36 307 453 610 (945 ὁ διὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἐν πνεύματι ἁγίῳ ...) 1175 1409^{vid} (1678 omit τοῦ ... ἡμῶν) 1739 1891 2344 / 60 / 1178 it^(sr). (v). (dem). e. (gig). (p). (ph). (ro). (w) (vg) (eth) (geo) (Irenaeus^{lat}) Athanasius Hesychius; (Hilary) (Augustine) // ὅς διὰ πνεύματος ἁγίου διὰ τοῦ στόματος λαλήσας Δαυὶδ παιδός σου D (it^d) (syr^p) (Didymus^{dup}) (REB) // ὁ διὰ στόματος Δαυὶδ παιδός σου εἰπών 181 614 Byz [P] Lect (I 165 / 593 τοῦ παιδός) (it^p) (arm) (geo) (slav) Chrysostom

25-26 Ἴνατί ... αὐτοῦ Ps 2.1-2 **27** τὸν ... Ἰησοῦν Ac 3.13 ὃν ἔχρισας Is 61.1 **28** Ac 2.23 **29** μετὰ ... λόγον σου Eph 6.19 **31** ἐπλήσθησαν ... πνεύματος Ac 2.4 **32** οὐδὲ ... κοινά Ac 2.44 **33** ἀπεδίδουν ... Ἰησοῦ Ac 4.2

δουν τὸ μαρτύριον οἱ ἀπόστολοι τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου Ἰησοῦ⁸, χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς. **34** οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ἦν ἐν αὐτοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων **35** καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, διεδίδετο δὲ ἐκάστῳ καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. **36** Ἰωσήφ δὲ ὁ ἐπικληθεὶς Βαρναβᾶς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον υἱὸς παρακλήσεως, Λευίτης, Κύπριος τῷ γένει, **37** ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ πωλήσας ἤνεγκεν τὸ χρῆμα καὶ ἔθηκεν πρὸς τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

Ananias and Sapphira

5 Ἄνῆρ δέ τις Ἀνανίας ὀνόματι σὺν Σαπφίρῃ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ ἐπώλησεν κτῆμα **2** καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς, συνειδυίης καὶ τῆς γυναικός, καὶ ἐνέγκας μέρος τι παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν. **3** εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, Ἀνανία, διὰ τί ἐπλήρωσεν¹ ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; **4** οὐχὶ μένον σοὶ ἔμενον καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχεν; τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; οὐκ ἐψεύσω

⁸ **33** {C} τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου Ἰησοῦ $\mathfrak{P}^8$ (B τῆς ἀναστάσεως *after* Ἰησοῦ) Ψ 181 614 2344 Byz [P] *it*^{gr. p. 1} *syr*^h *cop*^{sa} *arm*^{miss} *eth* Irenaeus^{lat} Orsiesius^{lat}; Augustine // τῆς ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ *syr*^p *cop*^{bo(mss)} // τῆς ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου $\aleph$ A 1175 1409 (36 307 453 610 1678 κυρίου ἡμῶν) *it*^{ar. c. dem. ro. (w)} *vg*^(cl) *cop*^{bo(mss)} (Chrysostom) // τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ D E 945 1739 1891 / 1178 *it*^{d. c. (ph), r} (*cop*^{meg}) *arm*^{miss} (geo) *slav*

¹ **3** {B} ἐπλήρωσεν $\mathfrak{P}^8$ $\aleph^2$ A B D E Ψ 0189 33^{vid} 36 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect* *it*^{d. c. gr. p. r. t} *syr*^{p. h} *cop*^{sa. bo. meg} *arm* *eth* *geo* *slav* Origen^{gr. lat} Marcellus Cyril-Jerusalem Gregory-Nyssa Didymus Didymus^{dub1/2} Epiphanius^{2/4} Chrysostom; Cyprian Lucifer Ambrosiaster Ambrose Quodvultdeus Fulgentius Greek *ms*^{acc. to Bede} // ἐπέiraσεν $\mathfrak{P}^74$ *it*^{ar. c. dem. p. 2. (ph), ro. w} *vg* Didymus^{dub1/2} Epiphanius^{2/4} Severian // ἐπήρωσεν $\aleph^*$ // ἐπώρωσεν 2492

33 χάρις ... αὐτούς Ac 2.47 **34-35** Ac 2.45

5.2 ἐνέγκας ... ἔθηκεν Ac 4.34-35, 37 **3** ἐπλήρωσεν ... σου Jn 13.2

ἀνθρώποις ἀλλὰ τῷ θεῷ. **5** ἀκούων δὲ ὁ Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους πεσὼν ἐξέψυξεν, καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας. **6** ἀναστάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτὸν καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν.

7 Ἐγένετο δὲ ὡς ὥρων τριῶν διάστημα καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονός εἰσηλθεν. **8** ἀπεκρίθη δὲ πρὸς αὐτὴν Πέτρος, Εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; ἡ δὲ εἶπεν, Ναί, τοσούτου. **9** ὁ δὲ Πέτρος πρὸς αὐτήν, Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦμα κυρίου; ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῇ θύρᾳ καὶ ἐξοίσουσίν σε. **10** ἔπεσεν δὲ παραχρῆμα πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἐξέψυξεν· εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι εὔρον αὐτὴν νεκρὰν καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, **11** καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.

Many Signs and Wonders Performed

12 Διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο σημεῖα καὶ τέρατα πολλὰ ἐν τῷ λαῷ. καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν τῇ Στοᾷ Σολομῶντος, **13** τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός. **14** μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ κυρίῳ, πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, **15** ὥστε καὶ εἰς τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τιθέναι ἐπὶ κλιναρίων καὶ κραβάττων, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιά ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν. **16** συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέριξ πόλεων Ἰερουσαλήμ² φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὄχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες.

² **16** {B} Ἰερουσαλήμ Ɔ⁷⁴ & A B 0189 it^{ar}. dem. gig. p. ph. ro. t. w vg syr^{p, h} eth Lucifer // εἰς Ἰερουσαλήμ D E Ψ 36 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] Lect it^{c, d, e} vg^{ms} arm geo slav (Cyril-Jerusalem) Chrysostom

5 ἐγένετο ... ἀκούοντας Ac 2.43; 5.11; 19.17 **9** πειράσαι ... κυρίου 1 Cor 10.9 **11** Ac 2.43; 5.5; 19.17 **12** Διὰ ... τέρατα πολλὰ Ac 2.43; 6.8; 14.3; 15.12 ἐν τῇ Στοᾷ Σολομῶντος Jn 10.23; Ac 3.11 **13** ἐμεγάλυνεν ... λαός Ac 2.47 **14** Ac 2.41. 47; 4.4; 6.7; 11.21. 24; 21.20 **15-16** Mk 6.56; Ac 19.11-12

Persecution of the Apostles

17 Ἀναστάς δὲ³ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, ἡ οὖσα αἴρεσις τῶν Σαδδουκαίων, ἐπλήσθησαν ζήλου **18** καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ. **19** ἄγγελος δὲ κυρίου διὰ νυκτὸς ἀνοίξας τὰς θύρας τῆς φυλακῆς ἐξαγαγὼν τε αὐτοὺς εἶπεν, **20** Πορεύεσθε καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης. **21** ἀκούσαντες δὲ εἰσηλθὼν ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκον. Παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ συνεκάλεσαν τὸ συνέδριον καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμοτήριον ἀχθῆναι αὐτούς. **22** οἱ δὲ παραγενόμενοι ὑπηρεταὶ οὐχ εὔρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ· ἀναστρέψαντες δὲ ἀπήγγειλαν **23** λέγοντες ὅτι Τὸ δεσμοτήριον εὔρομεν κεκλεισμένον ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ καὶ τοὺς φύλακας ἐστῶτας ἐπὶ τῶν θυρῶν, ἀνοίξαντες δὲ ἔσω οὐδένα εὔρομεν. **24** ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους ὁ τε στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διηπόρουν περὶ αὐτῶν τί ἂν γένοιτο τοῦτο. **25** παραγενόμενος δὲ τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι Ἴδου οἱ ἄνδρες οὓς ἔθεσθε ἐν τῇ φυλακῇ εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ ἐστῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν. **26** τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρεταῖς ἤγειν αὐτοὺς οὐ μετὰ βίας, ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαὸν μὴ λιθασθῶσιν.

27 Ἀγαγόντες δὲ αὐτοὺς ἔστησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ ἐπρώτησεν αὐτοὺς ὁ ἀρχιερεὺς **28** λέγων, [Οὐ] παραγγελία⁴

³ **17** {A} ἀναστάς δέ Ƴ^{45,74} & A B D Ψ 0189 33 36 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect* it^{c, d, dem, gig, ph, m, w} vg syr^h cop^{sa, bo} arm geo slav Basil Chrysostom; Lucifer // Ἄννας δέ (it^{ar} vg^{ms} ἀναστάς δὲ Ἄννας) it^p cop^{me} eth // καὶ ταῦτα βλέπων ἀναστάς E it^c Greek ms^{acc, in Bede}

⁴ **28** {C} οὐ παραγγελία &² D E (Ψ οὐχί) 36 181 307 453 310 614 945 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [P] *Lect* (l 591 / 883 / 1356 παραγγελίαν) it^{c, h, p, w} syr^{p, h} cop^{sa, ms} eth arm slav Basil Chrysostom Cyril^{1/3}; Ambrosiaster Greek

17 Ac 4.1, 6 **18** Ac 4.3 **19** Ac 12.7-10 **21** ἀπέστειλαν ... αὐτούς Ac 12.19 **24** ὁ ... ἀρχιερεῖς Lk 22.4, 52; Ac 4.1 **26** ἐφοβοῦντο ... λαόν Mt 14.5; 21.26, 46; Mk 11.32; 12.12; Lk 20.19; 22.2

παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ, καὶ ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλήμ τῆς διδασχῆς ὑμῶν καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου.

29 ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶπαν⁵, Πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. **30** ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἤγειρεν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου·

31 τοῦτον ὁ θεὸς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα ὑψωσεν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ [τοῦ] δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

32 καὶ ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες⁶ τῶν ῥημάτων τούτων καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὃ ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ.

33 Οἱ δὲ ἀκούσαντες διεπρίοντο καὶ ἐβούλοντο⁷ ἀνελεῖν αὐτούς. **34** ἀναστὰς δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ Φαρισαῖος ὀνόματι Γαμαλιήλ, νομοδιδάσκαλος τίμιος παντὶ τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν ἔξω βραχὺ τοὺς ἀνθρώπους ποιῆσαι **35** εἶπέν τε πρὸς αὐτούς,

---

ms^{acc.} to Bede // παραγγελία Ɔ⁷⁴ Ɔ* A B 1175 it^{ar.} c. d. dem. gig. ph. ro vg cop^{sa.}ms. bo. meg geo Cyril^{2/3}; Lucifer NIV NRSV REB EU BJ TOB BTI DHH?

⁵ **29** {A} ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶπαν Ɔ⁷⁴ Ɔ A B E Ψ 33^{vid} (36 307 453 1409 1678 ὁ Πέτρος) 181 610 614 945 1175 1739 1891 2344 Byz [P] Lect (I 883 1921 / 1021 / 1154 / 1977 I^{AD} ὁ Πέτρος, I 60 / 597 οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι) it^{ar.} c. dem. e. gig. (p). ph. ro. w vg syr^h (cop^{sa.}bo. meg) arm (eth) geo (slav) Basil Chrysostom; Lucifer // ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν πρὸς αὐτούς D^c (syr^p) // ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν πρὸς αὐτούς *but transpose this phrase after ἀνθρώποις [sic]* D* it^{d.}(h)

⁶ **32** {B} ἐσμεν μάρτυρες Ɔ^{74vid} Ɔ D* 181 614 1175 160 1591 (1597 μὲν μάρτυρες) / 680 / 883 / 1441 it^{ar.} c. dem. ph. ro. w vg cop^{sa.}bo. meg arm^{ms} eth Didymus^{dup} // μάρτυρές ἐσμεν A 1409 it^{d.} gig. h. p² vg^{ms} Varimadum // ἐσμεν αὐτοῦ μάρτυρες D² E (Ψ μὲν αὐτοῦ μάρτυρές ἐσμεν) 36 307 453 610 1678 2344 Byz [P] Lect it^{e.}(p*) syr^h arm^{ms} geo slav Chrysostom // ἐν αὐτῷ ἐσμεν μάρτυρες (B omit ἐσμεν) 945 1739 (1891 ἐσμεν ἐν αὐτῷ) cop^{bo.}ms Irenaeus^{lat}

⁷ **33** {B} ἐβούλοντο A B E Ψ 36 614 / 422 cop^{sa.}bo. meg eth Chrysostom // ἐβουλεύοντο Ɔ D 181 307 453 610 945 1678 1739 1891 2344 Byz [P] / 156 / 617 / 1178 it^{ar.} c. d. dem. e. gig. h. p. ph. ro. w vg arm slav Lucifer // ἐβουλεύσαντο 1175 1409 geo

---

28 μὴ ... ὀνόματι τούτῳ Ac 4.18 βούλεσθε ... τούτου Mt 27.25 **29** Ac 4.19 **30** ὁ θεὸς ... Ἰησοῦν Ac 2.24, 32; 3.15; 4.10; 10.40; 13.30; 17.31 ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε ... ἐπὶ ξύλου Ac 2.23, 36; 3.15; 4.10; 10.39 **31** ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα He 2.10 ὑψωσεν ... αὐτοῦ Ac 2.33 τοῦ δοῦναι ... ἁμαρτιῶν Lk 24.47; Ac 2.38 **32** ἡμεῖς ... μάρτυρες ... τούτων Lk 24.48; Jn 15.27; Ac 1.8; 2.32; 3.15 ἡμεῖς ... πνεῦμα τὸ ἅγιον Jn 15.26 **33** Ac 7.54 **34** Φαρισαῖος ... λαῷ Ac 22.3 ἐκέλευσεν ... ποιῆσαι Ac 4.15

Ἄνδρες Ἰσραηλίται, προσέχετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις τί μέλλετε πράσσειν. **36** πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θεοδᾶς λέγων εἶναι τινα ἑαυτόν, ᾧ προσεκλίθη ἀνδρῶν ἀριθμὸς ὡς τετρακοσίων ὃς ἀνηρέθη, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διελύθησαν καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν. **37** μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς καὶ ἀπέστησεν λαὸν⁸ ὀπίσω αὐτοῦ· κάκεινος ἀπώλετο καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διεσκορπίσθησαν. **38** καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, ἀπόστητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ ἄφετε αὐτούς· ὅτι ἐὰν ἡ ἐξ ἀνθρώπων ἢ βουλή αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται, **39** εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐστίν, οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτούς,⁹ μήποτε καὶ θεομάχοι εὐρεθῆτε. ἐπίσθησαν δὲ αὐτῷ **40** καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους δεῖραντες παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀπέλυσαν. **41** Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος ἀτιμασθῆναι, **42** πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι τὸν χριστὸν^a Ἰησοῦν.

⁸ **37** {A} λαὸν $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A* B 1175 *it^{ar}. c. d. dem. ph. ro* vg cop^{sa^{ms}} Eusebius Cyril // λαὸν ἱκανόν A² 0140 36 307 453 610 945 1409 1678 1739 1891 Byz [P] 1156 1617 1422 11178 BTI? // ἱκανὸν λαὸν E Ψ 33 181 614 2344 Chrysostom // λαὸν πολὺν C³ (C* πολὺ) D *it^(c). g^{ig}. (h). p. (w)* eth geo slav Apollinaris

⁹ **39** {A} αὐτούς $\mathfrak{P}^{74}$ A B C² Ψ 36 181 307 453 610 945 1175 1678 1739* 1891 11178 *it^p. ph. m* vg^{ww. st} cop^{sa^{ms}. bo} arm eth geo slav // αὐτό C^{*vid} 1409 1739^c 2344 Byz [P] 1156 1422 1617 *it^c. dem. w* vg^{cl} syr^p cop^{sa^{ms}. bo^{ms}} Chrysostom // αὐτούς οὔτε ἡμεῖς οὔτε οἱ ἄρχοντες ὑμῶν E *it^{ar}. e. g^{ig}* Greek ms^{acc. to Bede} // αὐτούς οὔτε ἡμεῖς οὔτε βασιλεῖς οὔτε τύραννοι· ἀτέχεσθε οὖν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων D *it^{d. h}* vg^{ms} (syr^h with *) (cop^{mcg}) // αὐτούς· ἀτόσχεσθε οὖν ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τούτων 614

^a **42** C: (NIV) (NRSV) EU NBS BTI // Different text: AD TR

36 Ac 21.38 **37** Lk 13.1-2 **39** Wsd 12.13-14 **40** παρήγγειλαν ... Ἰησοῦ Ac 4.18 **41** Mt 5.10-12; 1 Pe 4.13 **42** πᾶσαν ... οἶκον Ac 2.46 διδάσκοντες ... Ἰησοῦν Ac 17.3; 18.5, 28

The Appointment of the Seven

6 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. **2** προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν εἶπαν, Οὐκ ἄρεστόν ἐστιν ἡμᾶς καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ διακονεῖν τραπέζαις. **3** ἐπισκέψασθε δέ¹, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἑπτὰ, πλήρεις πνεύματος καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης, **4** ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν. **5** καὶ ἤρρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον, ἄνδρα πλήρης πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου, καὶ Φίλιππον καὶ Πρόχορον καὶ Νικάνορα καὶ Τίμωνα καὶ Παρμενᾶν καὶ Νικόλαον προσήλυτον Ἀντιοχέα, **6** οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων, καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας.

7 Καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ² ἠύξανεν καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ σφόδρα, πολὺς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει.

¹ **3** {C} δέ **N B** it^w cop^{sa}miss // οὖν C E Ψ 33 36 181 307 453 610 614 945 1409 1678 1739 1891 Byz [P] Lect it^{ur, c, dem, e, gfg, ph, ro, t} vg syr^{p, h} cop^{bn} slav Origen^{lat} Didymus^{lat} Chrysostom Marcus-Eremita // δὲ οὖν 1175 // δῆ A // omit Ɔ⁷⁴ cop^{sa}ms arm eth geo Basil

² **7** {B} θεοῦ Ɔ⁷⁴ **N A B C** 33 36 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344^{vid} Byz [P] Lect it^{ar, dem, gfg} vg^{ww, st} syr^p cop^{sa, bn, meg} arm slav^{ms} // κυρίου D E Ψ 614 it^{c, d, e, h, p, ph, ro, t, w} vg^{cl} syr^h geo slav^{ms} Origen^{lat} Chrysostom

^a **1** Indirect: WH? GNB REB BJ BTI DHH

1 τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ Ac 2.45; 4.35 **3** μαρτυρουμένους Ac 10.22; 16.2; 22.12; 1 Tm 3.7; 3 Jn 12 πλήρεις ... σοφίας Ac 6.10 **5** ἄνδρα ... πνεύματος ἁγίου Ac 11.24 **6** προσευξάμενοι ... χεῖρας Ac 1.24; 13.3; 14.23 **7** ὁ λόγος ... ἠύξανεν Ac 12.24; 19.20 ἐπληθύνετο ... σφόδρα Ac 2.41, 47; 4.4; 5.14; 11.21, 24; 16.5; 21.20

The Arrest of Stephen

8 Στέφανος δὲ πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ. **9** ἀνέστησαν δέ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων καὶ Κυρηναίων καὶ Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας συζητοῦντες τῷ Στεφάνῳ, **10** καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει. **11** τότε ὑπέβαλον ἄνδρας λέγοντας ὅτι Ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς Μωϋσῆν καὶ τὸν θεόν. **12** συνεκίνησάν τε τὸν λαὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς καὶ ἐπιστάντες συνήρπασαν αὐτὸν καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον, **13** ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς λέγοντας, Ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται λαλῶν ῥήματα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου [τούτου] καὶ τοῦ νόμου. **14** ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη ἃ παρέδωκεν ἡμῖν Μωϋσῆς. **15** καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν πάντες οἱ καθεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου.

Stephen's Speech

7 Εἶπεν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, Εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει; **2** ὁ δὲ ἔφη, Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε. Ὁ θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραὰμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρρὰν **3** καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ [ἐκ] τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν ἣν ἂν σοι δεῖξω. **4** τότε ἐξελθὼν ἐκ γῆς Χαλδαίων κατώκησεν ἐν Χαρρὰν. κάκειθεν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ μετώκισεν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύτην εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν κατοικεῖτε, **5** καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν αὐτῇ οὐδὲ βῆμα ποδός καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι αὐτῷ εἰς κατάσχεσιν

8 ἐποίει ... μεγάλα Ac 2.43; 5.12; 14.3; 15.12 **10** Lk 21.15 τῇ σοφίᾳ ... ἐλάλει Ac 6.3
11 Mt 26.59-61; Mk 14.55-58 **13** Ὁ θεὸς τῆς δόξης Ps 29.3 Ὁ θεὸς ... Χαρρὰν Gn 11.31-

7.2 Ἄνδρες ... ἀκούσατε Ac 22.1 Ὁ θεὸς τῆς δόξης Ps 29.3 Ὁ θεὸς ... Χαρρὰν Gn 11.31-
12.1 **3** Gn 12.1 **4** Gn 11.31-12.1, 5; 15.7 **5** οὐκ ... ποδός Dt 2.5 ἐπηγγείλατο ... αὐτόν
Gn 12.7; 13.15; 15.2, 18; 17.8; 24.7; 48.4

αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου. **6** ἐλάλησεν δὲ οὕτως ὁ θεὸς ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ πάροικον ἐν γῇ ἀλλοτρία καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσουσιν ἕτη τετρακόσια· **7** καὶ τὸ ἔθνος ᾧ ἐὰν δουλεύσουσιν κρινῶ ἐγώ, ὁ θεὸς εἶπεν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονται καὶ λατρεύουσίν μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. **8** καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην περιτομῆς· καὶ οὕτως ἐγέννησεν τὸν Ἰσαὰκ καὶ περιέτεμεν αὐτὸν τῇ ἡμέρᾳ τῆ ὀγδόῃ, καὶ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ, καὶ Ἰακώβ τοὺς δώδεκα πατριάρχας.

9 Καὶ οἱ πατριάρχαι ζηλώσαντες τὸν Ἰωσήφ ἀπέδοντο εἰς Αἴγυπτον. καὶ ἦν ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ **10** καὶ ἐξείλατο αὐτὸν ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντίον Φαραῶ βασιλέως Αἰγύπτου καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' Αἴγυπτον καὶ [ἐφ'] ὅλον τὸν οἶκον αὐτοῦ. **11** ἦλθεν δὲ λιμὸς ἐφ' ὅλην τὴν Αἴγυπτον καὶ Χανάαν καὶ θλίψις μεγάλη, καὶ οὐχ ἠύρισκον χορτάσματα οἱ πατέρες ἡμῶν. **12** ἀκούσας δὲ Ἰακώβ ὄντα σιτία εἰς Αἴγυπτον ἐξαπέστειλεν τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον. **13** καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρίσθη Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ καὶ φανερόν ἐγένετο τῷ Φαραῶ τὸ γένος [τοῦ] Ἰωσήφ. **14** ἀποστείλας δὲ Ἰωσήφ μετεκαλέσατο Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν ἐν ψυχαῖς ἑβδομήκοντα πέντε. **15** καὶ κατέβη Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, **16** καὶ μετετέθησαν εἰς Συχέμ καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι ᾧ ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμώρ ἐν Συχέμ¹.

¹ **16** {C} ἐν Συχέμ **κ*** B C 36 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 / 1178 *cop^{sa}. bo. fay arm geo* // τοῦ Συχέμ **ϝ⁷⁴** D Ψ 614 2344 *Byz* [(P τοῦ χέμ)] *it^{ar}. c. dem. ph. ro. w* *vg cop^{neg}* (eth) slav Chrysostom; Jerome // τοῦ ἐν Συχέμ **κ²** A E

5 οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου Gn 16.1 **6-7** ἔσται τὸ σπέρμα ... τούτῳ Gn 15.13-14 **7** ἐξελεύσονται ... τούτῳ Ex 3.12 **8** ἔδωκεν ... περιτομῆς Gn 17.10-14 οὕτως ... ὀγδόῃ Gn 21.4 **9** οἱ ... Ἰωσήφ Gn 37.11 ἀπέδοντο εἰς Αἴγυπτον Gn 37.28; 45.4 ἦν ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ Gn 39.2, 3, 21, 23 **10** ἔδωκεν ... Αἰγύπτου Gn 41, 37-39 κατέστησεν ... αὐτοῦ Gn 41.40-44; Ps 105.21 **11** ἦλθεν ... Χανάαν Gn 41.54; 42.5 **12** Gn 42.1-2 **13** ἐν ... ἀδελφοῖς αὐτοῦ Gn 45.3-4 φανερόν ... Ἰωσήφ Gn 45.16 **14** Gn 45.9-11, 18-19 πᾶσαν ... ἑβδομήκοντα πέντε Gn 46.27 LXX; Ex 1.5 LXX; Dt 10.22 **15** κατέβη ... Αἴγυπτον Gn 46.5-6 ἐτελεύτησεν ... ἡμῶν Gn 49.33; Ex 1.6 **16** Gn 23.2-20; 33.19; 49.29-30; 50.7-13; Jos 24.32

17 Καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας ἧς ὠμολόγησεν² ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ, ἠύξησεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν Αἰγύπτῳ 18 ἄχρι οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος [ἐπ' Αἴγυπτον]³ ὃς οὐκ ἤδει τὸν Ἰωσήφ. 19 οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γένος ἡμῶν ἐκάκωσεν τοὺς πατέρας [ἡμῶν]⁴ τοῦ ποιεῖν τὰ βρέφη ἔκθετα αὐτῶν εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι. 20 ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη Μωϋσῆς καὶ ἦν ἀστεῖος τῷ θεῷ· ὃς ἀνετράφη μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός, 21 ἐκτεθέντος δὲ αὐτοῦ ἀνείλατο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ Φαραὼ καὶ ἀνευρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν. 22 καὶ ἐπαιδεύθη Μωϋσῆς [ἐν] πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων, ἦν δὲ δυνατὸς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις αὐτοῦ.

23 Ὡς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ τεσσαρακονταετῆς χρόνος, ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. 24 καὶ ἰδὼν τινα ἀδικούμενον ἡμύνατο καὶ ἐποίησεν ἐκδίκησιν τῷ καταπονουμένῳ πατάξας τὸν Αἰγύπτιον. 25 ἐνόμιζεν δὲ συνιέναι τοὺς ἀδελφοὺς [αὐτοῦ] ὅτι ὁ θεὸς διὰ χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν σωτηρίαν αὐτοῖς· οἱ δὲ οὐ συνῆκαν. 26 τῇ τε ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὤφθη αὐτοῖς μαχομένοις καὶ συνήλασσαν αὐτοὺς εἰς εἰρήνην εἰπών, Ἄνδρες, ἀδελφοί ἐστε· ἵνατί ἀδικεῖτε ἀλλήλους; 27 ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον ἀπόσωτο

1409 it^e vg^{mss} Greek ms^{acc. to Bede} // omit syr^p // père de Sichem BJ TOB (see Gn 33.19)

² 17 {B} ὠμολόγησεν Ɔ⁷⁴ K A B C 36* 307 453 610 1175 1678 it^{ar. c. (dem). ph. n. v} vg syr^{hmg} cop^{sa} eth // ὠμοσεν Ψ 36^c 81 181 614 945 1409 1739 1891 2344 Byz [P] / 1178 it^{gig} syr^{(p). h} cop^{bo, fay} slav Chrysostom // ἐπηγγείλατο Ɔ⁴⁵ D E it^{d. e. p} vg^{mss} cop^{meg} Greek ms^{acc. to Bede}

³ 18 {C} ἐπ' Αἴγυπτον (see Ex 1.8 LXX) Ɔ^{33vid. 74} K A B C Ψ 36 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 / 1178 (it^{ar. c. dem. ph. ro. w} vg) vg^{mss} syr^{p, hmg} cop^{sa, bo, fay, meg} arm eth geo slav // omit Ɔ^{45vid} D E 81 614 2344 Byz [P] it^{d. c. gig. p} syr^h Chrysostom

⁴ 19 {C} ἡμῶν A C E Ψ 36 81 181 307 453 610 614 945 1678 1739 1891 2344 Byz [P] / 1178 it^{c. dem. e. gig. p, ph. ro, w} vg^{cl} syr^{p. h} cop^{sa, bo, fay, meg} arm^{mss} eth geo slav Chrysostom // omit Ɔ⁷⁴ K B D 1175 1409 it^d vg^{ww. st} arm^{mss} TOB

17-18 ἠύξησεν ... Ἰωσήφ Ex 1.7-8 19 οὗτος ... ἡμῶν Ex 1.10-11 τοῦ ... ζωογονεῖσθαι Ex 1.22 20 Ex 2.2; He 11.23 21 Ex 2.3-10 23-24 Ex 2.11-12 26-28 Ex 2.13-14

αὐτὸν εἰπὼν, **Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμῶν;** **28** μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις ὄν τρόπον ἀνεῖλες ἐχθρὸς τὸν Αἰγύπτιον; **29** ἔφυγεν δὲ Μωϋσῆς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ καὶ ἐγένετο πάροικος ἐν γῆ Μαδιάμ, οὗ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο.

30 Καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσεράκοντα ὄφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὄρους Σινᾶ ἄγγελος ἐν φλογὶ πυρὸς βάλτου. **31** ὁ δὲ Μωϋσῆς ἰδὼν ἐθαύμαζεν τὸ ὄραμα, προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατανοῆσαι ἐγένετο φωνὴ κυρίου, **32** Ἐγὼ ὁ θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. ἔντρομος δὲ γενόμενος Μωϋσῆς οὐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι. **33** εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ κύριος, Λῦσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου, ὁ γὰρ τόπος ἐφ' ᾧ ἔστηκας γῆ ἁγία ἐστίν. **34** ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην ἐξελέσθαι αὐτούς· καὶ νῦν δεῦρο ἀποστείλω σε εἰς Αἴγυπτον. **35** Τοῦτον τὸν Μωϋσῆν, ὃν ἠρνήσαντο εἰπόντες, **Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν;** τοῦτον ὁ θεὸς [καὶ] ἄρχοντα καὶ λυτρωτὴν ἀπέσταλκεν σὺν χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάλτῳ. **36** οὗτος ἐξήγαγεν αὐτούς ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῆ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἐρυθρᾷ Θαλάσῃ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσεράκοντα. **37** οὗτός ἐστιν ὁ Μωϋσῆς ὁ εἶπας τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, **Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ.** **38** οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια ζῶντα δοῦναι ἡμῖν⁵, **39** ᾧ

⁵ **38** {B} ἡμῖν A C D E Ψ 33 81 181 614 945 1175 1739 1891 2344^{vid} Byz [P] / 1178 it^{ar.} c. d. dem. c. gig. ph. ro. w vg syr^{p.} h arm eth Chrysostom Cyril // ὑμῖν Ɔ⁷⁴ K B 36 307 453 610 1409 1678 / 1439 it^p cop^{sa.} bo. meg geo slav Irenaeus^{lat}

27 Τίς σε κατέστησεν ... ἡμῶν Lk 12.14 **29** ἔφυγεν ... Μαδιάμ Ex 2.15 ἐγένετο ... υἱοὺς δύο Ex 2.21-22; 18.3-4 **30-31** ὄφθη ... ὄραμα Ex 3.2-3 **31-34** προσερχομένου ... Αἴγυπτον Ex 3.4-10 **35** Τίς ... δικαστὴν Ex 2.14 ἀγγέλου ... βάλτῳ Ex 3.2 **36** ποιήσας ... Αἰγύπτῳ Ex 7.3 Ἐρυθρᾷ Θαλάσῃ Ex 14.21 ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσεράκοντα Nu 14.33 **37** Προφήτην ... ἐμέ Dt 18.15 (Ac 3.22) **38** μετὰ τοῦ ἀγγέλου ... Σινᾶ Ac 7.53 ὃς ἐδέξατο ... ἡμῖν Ex 19.1-6; 20.1-17; Dt 5.4-22; 9.10

οὐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' ἀπόσαντο καὶ ἐστράφησαν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον **40** εἰπόντες τῷ Ἀαρών, **Ποίησον ἡμῖν θεοὺς οἱ προπορεύονται ἡμῶν· ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδαμεν τί ἐγένετο αὐτῷ.** **41** καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ καὶ εὐφραίνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν. **42** ἔστρεψεν δὲ ὁ θεὸς καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν,
Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι
ἔτη τεσσεράκοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἶκος Ἰσραὴλ;
43 καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μόλοχ
καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ [ὑμῶν] **Ῥαιφάν,**
τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς,
καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶνος.

44 Ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ καθὼς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ Μωϋσῆι ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον ὃν ἐώρακε· **45** ἦν καὶ εἰσήγαγον διαδεξάμενοι οἱ πατέρες ἡμῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὧν ἐξῶσεν ὁ θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν ἕως τῶν ἡμερῶν Δαυίδ, **46** ὃς εὗρεν χάριν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ ἠτήσατο εὐρεῖν σκηνῶμα τῷ οἴκῳ⁶ Ἰακώβ. **47** Σολομῶν δὲ οἰκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον. **48** ἀλλ' οὐχ ὁ ὑψιστος ἐν χειροποιήτοις κατοικεῖ, καθὼς ὁ προφήτης λέγει,

⁶ **46** {B} οἴκῳ Ɔ⁷⁴ N* B D 2344 it^d cop^{sa}ms // θεῷ (see Ps 132.5) N² A C E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 Byz [P] / 1178 it^{ar}. c. dem. c. gig. h. p. ph. ro. w vg syr^p. h cop^{sa}ms. bo. meg arm eth geo slav Chrysostom Hesychius GNB NIV REB TOB

39 ἐστράφησαν ... Αἴγυπτον Nu 14.3 **40** Ποίησον ... αὐτῷ Ex 32.1, 23 **41** Ex 32.4-6 **42** λατρεύειν ... οὐρανοῦ Jr 7.18 LXX: 8.2; 19.13 **42-43** Μὴ ... Βαβυλῶνος Am 5.25-27 **44** Ἡ ... ἐρήμῳ Ex 27.21; Nu 1.50 διετάξατο ... ἐώρακε Ex 25.9, 40 **45** ἦν καὶ εἰσήγαγον ... Ἰησοῦ Jos 3.14-17; 18.1 ἐν ... πατέρων ἡμῶν Jos 23.9; 24.18 **45-46** Δαυίδ ... Ἰακώβ 2Sm 7.2-16; 1 Kgs 8.17-18; 1 Chr 17.1-14; 2 Chr 6.7-8; Ps 132.1-5 **47** 1 Kgs 6.1, 14; 8.19-20; 2 Chr 3.1; 5.1; 6.2, 10

49 Ὁ οὐρανός μοι θρόνος,
 ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου·
 ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι, λέγει κύριος,
 ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;
50 οὐχὶ ἡ χεὶρ μου ἐποίησεν ταῦτα πάντα;

51 Σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι καρδίαις καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς αἰεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς. **52** τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου, οὗ νῦν ὑμεῖς προδόται καὶ φονεῖς ἐγένεσθε, **53** οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων καὶ οὐκ ἐφυλάξατε.

The Stoning of Stephen

54 Ἀκούοντες δὲ ταῦτα διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν. **55** ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδεν δόξαν θεοῦ καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ **56** καὶ εἶπεν, Ἴδού θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς διηνοιγμένους καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἐστῶτα τοῦ θεοῦ. **57** κράζαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν καὶ ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν **58** καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως ἐλιθοβόλουν. καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου καλουμένου Σαύλου, **59** καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα, Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου. **60** θεῖς δὲ τὰ γόνατα ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ, Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς ταύτην τὴν ἁμαρτίαν. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη.

8 Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.

49-50 Is 66.1-2 **51** Σκληροτράχηλοι Ex 32.9; 33.3, 5 ἀπερίτμητοι ... ὠσίν Lv 26.41; Jr 9.26; 6.10 ὑμεῖς αἰεὶ ... ἀντιπίπτετε Is 63.10 **52** τίνα τῶν προφητῶν ... ὑμῶν 2 Chr 36.16 ἀπέκτειναν ... δικαίου Mt 23.31 **53** οἵτινες ... ἀγγέλων Ac 7.38; Ga 3.19; He 2.2 **54** διεπρίοντο ... αὐτῶν Ac 5.33 ἔβρυχον ... αὐτόν Job 16.9; Ps 35.16; 37.12; 112.10 **55** ὑπάρχων ... ἁγίου Ac 4.8; 6.3, 5; 9.17; 11.24; 13.9 Ἰησοῦν ... ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ Mt 22.44; 26.64; Mk 12.36; 14.62; 16.19; Lk 20.42; 22.69; Ac 2.34; Ro 8.34; Eph 1.20; Col 3.1; He 1.3, 13; 8.1; 10.12; 12.2; 1 Pe 3.22 **56** τοὺς ... διηνοιγμένους Mt 3.16; Lk 3.21; Jn 1.51; Ac 10.11; Re 19.11 **58** οἱ μάρτυρες ... Σαύλου Ac 22.20 **59** Κύριε ... δέξαι ... μου Ps 31.5; Lk 23.46 **60** ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ Mt 27.46, 50; Mk 15.34; Lk 23.46 Κύριε ... ἁμαρτίαν Lk 23.34

8.1 Σαῦλος ... αὐτοῦ Ac 7.58; 22.20

Saul Persecutes the Church

Ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις, πάντες δὲ διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας πληρὴν τῶν ἀποστόλων. **2** συνεκόμισαν δὲ τὸν Στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ ἐποίησαν κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ. **3** Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνεται τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας παρεδίδου εἰς φυλακὴν.

The Gospel Preached in Samaria

4 Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διήλθον εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον. **5** Φίλιππος δὲ κατελθὼν εἰς [τὴν]¹ πόλιν τῆς Σαμαρείας ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν Χριστόν. **6** προσεῖχον δὲ οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. **7** πολλοὶ γὰρ τῶν ἐχόντων πνεύματα ἀκάθαρτα βοῶντα φωνῇ μεγάλη ἐξήρχοντο, πολλοὶ δὲ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν· **8** ἐγένετο δὲ πολλὴ χαρὰ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.

9 Ἄνῆρ δέ τις ὀνόματι Σίμων προὔπηρχεν ἐν τῇ πόλει μαγεύων καὶ ἐξιστάνων τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναί τινα ἑαυτὸν μέγαν, **10** ᾧ προσεῖχον πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου λέγοντες, Οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἡ καλουμένη² Μεγάλη. **11** προσεῖχον δὲ αὐτῷ διὰ τὸ ἰκανῶ χρόνῳ ταῖς μαγείαις

¹ **5** {C} τὴν ℱ⁷⁴ & A B 181 1175 2344 // omit C D E Ψ 33 36 81 307 453 610 614 945 1409 1678 1739 1891 Byz [P] Lect cop^{sa, bo, meg} Chrysostom REB BJ TOB

² **10** {A} καλουμένη ℱ⁷⁴ & A B C D E 33 81 181 945 1175 1409 1739 1891 2344 // 1178 it^{ar, c, d, dem, e, gig, p, ph, r, ro, w} vg cop^{bo} arm geo Irenaeus^{lat} Origen // λεγομένη 614 // omit Ψ 36 307 453 1678 Byz [L P] Lect syr^p cop^{sa, meg} eth slav Chrysostom

¹ Ἐγένετο ... ἀποστόλων Ac 8.4; 11.19 **2** συνεκόμισαν ... εὐλαβεῖς Mt 14.12; Mk 6.29 **3** Ac 9.1, 13; 22.4; 26.9-11 **4** Ac 8.1; 11.19 **7** πνεύματα ... ἐξήρχοντο Mt 10.1; Mk 6.7; 16.17

ἐξεστακέναι αὐτούς. **12** ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ Φιλίππῳ εὐαγγελιζομένῳ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. **13** ὁ δὲ Σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσεν καὶ βαπτισθεὶς ἦν προσκαρτερῶν τῷ Φιλίππῳ, θεωρῶν τε σημεῖα καὶ δυνάμεις μεγάλας γινομένας ἐξίστατο.

14 Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι ὅτι δέδεται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς Πέτρον καὶ Ἰωάννην, **15** οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν ὅπως λάβωσιν πνεῦμα ἅγιον· **16** οὐδέπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπετωκός, μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. **17** τότε ἐπέτιθεσαν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐλάβανον πνεῦμα ἅγιον. **18** ἰδὼν δὲ ὁ Σίμων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδεται τὸ πνεῦμα³, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα **19** λέγων, Δότε κάμοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἵνα ὡς εἰ ἐὰν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον. **20** Πέτρος δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν, Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι· **21** οὐκ ἔστιν σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἔναντι τοῦ θεοῦ. **22** μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης καὶ δεήθητι τοῦ κυρίου, εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοὶ ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου, **23** εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὀρῶ σε ὄντα. **24** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπεν, Δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν κύριον ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ ὧν εἰρήκατε⁴.

³ **18** {B} πνεῦμα **K** B cop^{sa}. me^e Apostolic Constitutions // πνεῦμα τὸ ἅγιον $\mathfrak{P}^{45,74}$ A C D E Ψ 33 36 81 181 307 453 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* it^{ar}. c. d. dem. e. gig. p. ph. r. ro. t. w vg syr^{p,h} cop^{bo} arm eth geo slav Basil Amphilocheus Chrysostom; Augustine TOB DHH

⁴ **24** {A} ἐπ' ἐμὲ ὧν εἰρήκατε $\mathfrak{P}^{74}$ **K** A B (C *omit* ἐπ') (E εἰρήκατε κακῶν) Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [(L

25 Οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοι καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ κυρίου ὑπέστρεφον εἰς Ἱεροσόλυμα, πολλὰς τε κώμας τῶν Σαμαριτῶν εὐηγγελίζοντο.

Philip and the Ethiopian Eunuch

26 Ἄγγελος δὲ κυρίου ἐλάλησεν πρὸς Φίλιππον λέγων, Ἀνάστηθι καὶ πορεύου κατὰ μεσημβρίαν ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Γάζαν,^a αὕτη ἐστὶν ἔρημος. 27 καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη. καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος δυνάστης Κανδάκης βασιλίσσης Αἰθιοπῶν, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐτῆς, ὃς ἐληλύθει προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλὴμ, 28 ἦν τε ὑποστρέφων καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ καὶ ἀνεγίνωσκεν τὸν προφήτην Ἡσαΐαν. 29 εἶπεν δὲ τὸ πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ, Πρόσελθε καὶ κολλήθητι τῷ ἄρματι τούτῳ. 30 προσδραμὼν δὲ ὁ Φίλιππος ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος Ἡσαΐαν τὸν προφήτην καὶ εἶπεν, Ἄρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις; 31 ὁ δὲ εἶπεν, Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην ἐὰν μή τις ὁδηγήσει με; παρεκάλεσέν τε τὸν Φίλιππον ἀναβάντα καθίσαι σὺν αὐτῷ. 32 ἡ δὲ περιοχή τῆς γραφῆς ἦν ἀνεγίνωσκεν ἦν αὕτη·

Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη

καὶ ὡς ἄμνος ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.

33 **Ἐν τῇ ταπεινώσει [αὐτοῦ] ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τῆν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.**

34 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ Φιλίππῳ εἶπεν, Δέομαί σου, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο; περὶ ἑαυτοῦ ἢ περὶ ἑτέρου

ὡς for ὦν) P] *Lect it*^{ar^{1x1}, c, dem, gig, p, ph, t, (ro), t, w} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav^(ms¹) Apostolic Constitutions Chrysostom // μοι τούτων τῶν κακῶν ὦν εἰρήκατέ μοι· ὃς πολλὰ κλαίων οὐ διελίμπανεν D* (D² *it*^{ar^{me, c}} *omit* ὃς ... διελίμπανεν) (syr^{h^{me}}) (cop^{me})

^a 26 End quotation: M? TR WH? GNB NRSV REB DHH

τινός; **35** ἀνοίξας δὲ ὁ Φίλιππος τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γραφῆς ταύτης εὐηγγελίσατο αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν. **36** ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν ὁδόν, ἦλθον ἐπὶ τι ὕδωρ, καὶ φησιν ὁ εὐνοῦχος, Ἴδου ὕδωρ, τί κωλύει με βαπτισθῆναι;⁵ **38** καὶ ἐκέλευσεν στήναι τὸ ἄρμα καὶ κατέβησαν ἀμφοτέροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὅτε Φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν. **39** ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα⁶ κυρίου ἤρπασεν τὸν Φίλιππον καὶ οὐκ εἶδεν αὐτόν οὐκέτι ὁ εὐνοῦχος, ἐπορεύετο γὰρ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων. **40** Φίλιππος δὲ εὐρέθη εἰς Ἄζωτον καὶ διερχόμενος εὐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτόν εἰς Καισάρειαν.

The Conversion of Saul

(Ac 22.6-16; 26.12-18)

9 Ὁ δὲ Σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ **2** ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγάς, ὅπως ἕαν τινὰς εὕρῃ τῆς ὁδοῦ ὄντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλήμ. **3** ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίξιν τῇ Δαμασκῷ, ἐξαίφνης τε αὐτὸν περιή-

⁵ **36** {A} omit verse 37 $\mathfrak{N}^{45,74}$ $\mathfrak{K}$ A B C Ψ 33^{vid} 81 181 614 1175 1409 2344 Byz [L P] Lect vg^{ms. sl} syr^p cop^{sa. bo} eth^{pp} Chrysostom; Ambrose // add verse 37 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Φίλιππος, Ἐὰν πιστεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, σωθήσῃ ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε, Πιστεύω εἰς τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ E it^c Greek ms^{acc. to Bede} // add verse 37 εἶπεν δὲ αὐτῷ, Εἰ πιστεύεις ἐξ ὅλης καρδίας σου, ἔξεστιν ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε, Πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἶναι Ἰησοῦν Χριστόν (with minor variants) 36 307 453 610 945 1678 1739 1891 / 592 / 1178 I^{AD} it^{m. c. dcm. gig. l. p. ph. ro. t. w} vg^{cl} syr^{h with *} cop^{mec} arm ethTH geo slav Irenaeus; Cyprian Ambrosiaster Pacian Chromatius Augustine Speculum

⁶ **39** {A} πνεῦμα $\mathfrak{N}^{45,74}$ $\mathfrak{K}$ A* B C E Ψ 33^{vid} 81 181 614 1175 1409 2344 Byz [L P] Lect it^{c. dcm. e. gig. ph. r. ro. t} vg syr^p cop^{sa. bo} eth Didymus^{lat} Chrysostom; Rebaptism Jerome^{1/2} // πνεῦμα ἅγιον ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν εὐνοῦχον, ἄγγελος δὲ A^c 36 307 453 610 945 1678 1739 1891 / 1178 it^{ar. l. p. (w)} vg^{miss} (syr^{h with *}) cop^{mec} arm geo slav Jerome^{1/2}

36 Ἴδου ... βαπτισθῆναι Ac 10.47 **39** πνεῦμα ... εὐνοῦχος 1 Kgs 18.12 **40** Ac 21.8
9.1 Ὁ δὲ Σαῦλος ... κυρίου Ac 8.3; 9.13 **1-2** προσελθὼν ... Ἱερουσαλήμ Ac 9.14

στραψεν φῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ **4** καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν ἤκουσεν φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ, Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; **5** εἶπεν δέ, Τίς εἶ, κύριε; ὁ δέ, Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις· **6** ἀλλ' ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν καὶ λαληθήσεταιί σοι ὅ τί σε δεῖ ποιεῖν. **7** οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ εἰστήκεισαν ἐνεοί, ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς μηδένα δὲ θεωροῦντες. **8** ἠγέρθη δὲ Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς, ἀνεωγμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ οὐδὲν ἔβλεπεν· χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν. **9** καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲ ἔπιεν.

10 Ἦν δέ τις μαθητῆς ἐν Δαμασκῷ ὀνόματι Ἀνανίας, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν ἐν ὀράματι ὁ κύριος, Ἀνανία. ὁ δὲ εἶπεν, Ἴδου ἐγώ, κύριε. **11** ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτόν, Ἀναστάς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ρύμην τὴν καλουμένην Εὐθεΐαν καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα Σαῦλον ὀνόματι Ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται **12** καὶ εἶδεν ἄνδρα [ἐν ὀράματι] Ἀνανιαν ὀνόματι εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ [τάς] χεῖρας ὅπως ἀναβλέψη. **13** ἀπεκρίθη δὲ Ἀνανίας, Κύριε, ἤκουσα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ὅσα κακὰ τοῖς ἀγίοις σου ἐποίησεν ἐν Ἱερουσαλήμ· **14** καὶ ᾧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων δησαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου. **15** εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν ὁ κύριος, Πορεύου, ὅτι σκευὸς ἐκλογῆς ἐστίν μοι οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν τε καὶ βασιλέων υἰῶν τε Ἰσραὴλ· **16** ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν. **17** Ἀπῆλθεν δὲ Ἀνανίας καὶ εἰσήλθεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπεν, Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ κύριος ἀπέσταλκέν με, Ἰησοῦς ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ἣ ἤρχου, ὅπως ἀναβλέψης καὶ

¹ **12** {C} ἄνδρα ἐν ὀράματι B C 1175 / 60 cop^{bo}ms^s. me^s // ἐν ὀράματι ἄνδρα E 33 36 181 307 453 610 614 945 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] Lect it^{ar. e} arm geo slav Chrysostom^{lem.}; Greek ms^{acc. to Bede} // ἄνδρα Ɔ⁷⁴ & A 81 it^{c. dem. sig. l.} p. ph. r. ro. i. w vg cop^{sa. bo} eth BJ TOB // ἐν ὀράματι Ψ 1884 / 1590

5 1 Cor 15.8 **7** Wsd 18.1 **8** ἀνεωγμένων ... αὐτόν Ac 13.11 **11** Σαῦλον ... Ταρσέα Ac 21.39 **12** ἐπιθέντα ... ἀναβλέψη Mk 8.23-25 **13** ὅσα ... Ἱερουσαλήμ Ac 8.3; 9.1 **14** Ac 9.1-2. 21; 26.10 τοὺς ... ὄνομά σου Ac 9.21; 22.16; 1 Cor 1.2; 2 Tm 2.22 **15** τοῦ ... βασιλέων Ro 1.5; Ac 26.1; 27.24 **16** ὅσα ... παθεῖν 2 Cor 11.23-28

πλησθῆς πνεύματος ἁγίου. **18** καὶ εὐθέως ἀπέπεσαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὡς λεπίδες, ἀνέβλεψέν τε καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη **19** καὶ λαβὼν τροφήν ἐνίσχυσεν.

Saul Preaches at Damascus

Ἐγένετο δὲ μετὰ τῶν ἐν Δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινὰς **20** καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσεν τὸν Ἰησοῦν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. **21** ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες καὶ ἔλεγον, Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας εἰς Ἱερουσαλήμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ᾧδε εἰς τοῦτο ἐληλύθει ἵνα δεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγη ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς; **22** Σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο καὶ συνέχυνεν [τοὺς] Ἰουδαίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Δαμασκῷ συμβιβάζων ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός.

Saul Escapes from the Jews

23 Ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκαναί, συνεβουλεύσαντο οἱ Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν· **24** ἐγνώσθη δὲ τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν. παρετηροῦντο δὲ καὶ τὰς πύλας ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσιν· **25** λαβόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς διὰ τοῦ τείχους καθῆκαν αὐτὸν χαλάσαντες ἐν σπυρίδι.

Saul at Jerusalem

26 Παραγενόμενος δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ ἐπείραζεν κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς, καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτὸν μὴ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶν μαθητής. **27** Βαρναβᾶς δὲ ἐπιλαβόμενος αὐτὸν ἤγαγεν πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ διηγήσατο αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδεν τὸν κύριον καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ καὶ πῶς ἐν Δαμασκῷ ἐπαρρησιάσατο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. **28** καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος εἰς Ἱερουσαλήμ, παρρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου, **29** ἐλάλει τε

21 Οὐχ ... ὄνομα τοῦτο Ac 8.1; 9.1, 14; 26.10 **22** συμβιβάζων ... χριστός Ac 17.3; 18.5, 28 **23** συνεβουλεύσαντο... αὐτόν Ac 23.12 **24** ἐγνώσθη ... αὐτῶν Ac 23.16 **25** διὰ τοῦ τείχους ... σπυρίδι 2 Cor 11.33 **26-27** Παραγενόμενος ... ἀποστόλους Ga 1.18 **27** ἐν τῇ ὁδῷ ... κύριον 1 Cor 9.1; 15.8 ἐλάλησεν αὐτῷ Ac 9.4; 22.7; 26.14 ἐν Δαμασκῷ ... Ἰησοῦ Ac 9.20

καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς², οἱ δὲ ἐπεχείρουν ἀνελεῖν αὐτόν. **30** ἐπιγνόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ κατήγαγον αὐτόν εἰς Καισάρειαν καὶ ἐξαπέστειλαν αὐτόν εἰς Ταρσόν.

31 Ἡ μὲν οὖν ἐκκλησία³ καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας καὶ Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας εἶχεν³ εἰρήνην^a οἰκοδομουμένη^b καὶ πορευομένη³ τῷ φόβῳ τοῦ κυρίου^c καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπληθύνετο.³

The Healing of Aeneas

32 Ἐγένετο δὲ Πέτρον διερχόμενον διὰ πάντων κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους τοὺς κατοικοῦντας Λύδδα. **33** εὗρεν δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπὸν τινα ὀνόματι Αἰνέαν ἐξ ἑτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κραβάττου, ὃς ἦν παραλελυμένος. **34** καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος, Αἰνέα, ἰαταί σε Ἰησοῦς Χριστός· ἀνάστηθι καὶ στρῶσον σεαυτῷ. καὶ εὐθέως ἀνέστη. **35** καὶ εἶδαν αὐτόν πάντες οἱ κατοικοῦντες Λύδδα καὶ τὸν Σαρῶνα, οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν κύριον.

² **29** {A} Ἑλληνιστάς ℣⁷⁴ & B C E Ψ 36 81 104 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect geo Chrysostom* // Ἑλληνας A arm slav

³ **31** {A} ἡ ... ἐκκλησία ... εἶχεν ... οἰκοδομουμένη καὶ πορευομένη ... ἐπληθύνετο ℣⁷⁴ & A B C 36 81 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 / 1178 it^c, itm, ph, ro, w vg (syr^p) (cop^{sa, bo, fay, meg}) arm eth Ps-Dionysius // αἱ ... ἐκκλησῖαι ... εἶχον ... οἰκοδομούμεναι καὶ πορευόμεναι ... ἐπληθύνοντο 614 1409 2344 Byz [L P] *Lect* (1422 / 1154 omit καὶ πορευόμεναι; 1680 ληταιβόμεναι [sic] for πορευόμεναι) it^{ar, ege, (p)} syr^h (cop^{bo/ms}) geo slav Chrysostom; (Augustine) Bede^{1/4} BJ // αἱ ... ἐκκλησῖαι πάσαι ... εἶχον ... οἰκοδομούμενοι καὶ πορευόμενοι ... ἐπληθύνοντο E (Ψ ἡ ... ἐκκλησία ... εἶχον ... οἰκοδομημένοι καὶ πορευόμενοι ... ἐπληθύνετο) it^c

^a **31** C: TR GNB NIV EU LB BJ NBS TOB BTI || ^b C: WH NIV NRSV EU LB DHH || ^c C: AD M TR REB EU LB BJ NBS TOB

Dorcas Restored to Life

36 Ἐν Ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι Ταβιθά, ἡ διερμηνευομένη λέγεται Δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἔργων ἀγαθῶν καὶ ἐλεημοσυνῶν ὧν ἐποίει. **37** ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν· λούσαντες δὲ ἔθηκαν [αὐτὴν] ἐν ὑπερώῳ. **38** ἐγγὺς δὲ οὔσης Λύδδας τῇ Ἰόππῃ οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες ὅτι Πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ ἀπέστειλαν δύο ἄνδρας πρὸς αὐτὸν παρακαλοῦντες, Μὴ ὀκνήσης διελθεῖν ἕως ἡμῶν. **39** ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῶον καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χήραι κλαίουσαι καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὔσα ἡ Δορκάς. **40** ἐκβαλὼν δὲ ἔξω πάντας ὁ Πέτρος καὶ θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα εἶπεν, Ταβιθά, ἀνάστηθι. ἡ δὲ ἤνοιξεν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισεν. **41** δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα ἀνέστησεν αὐτὴν· φωνήσας δὲ τοὺς ἀγίους καὶ τὰς χήρας παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν. **42** γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς Ἰόππης καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐπὶ τὸν κύριον. **43** Ἐγένετο δὲ ἡμέρας ἱκανὰς μεῖναι ἐν Ἰόππῃ παρά τινι Σίμωνι βυρσεῖ.

Peter and Cornelius

10 Ἄνθρωπος δέ τις ἐν Καισαρείᾳ ὀνόματι Κορνήλιος, ἑκατοντάρχης ἐκ σπείρης τῆς καλουμένης Ἰταλικῆς, **2** εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν ἐλεημοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ καὶ δεόμενος τοῦ θεοῦ διὰ παντός, **3** εἶδεν ἐν ὄραματι φανερώς ὡσεὶ περὶ ὥραν ἐνάτην τῆς ἡμέρας ἄγγελον τοῦ θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπόντα αὐτῷ, Κορνήλιε. **4** ὁ δὲ ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἔμφοβος γενόμενος εἶπεν, Τί ἐστίν, κύριε; εἶπεν δὲ αὐτῷ, Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ. **5** καὶ νῦν πέμπσον ἄνδρας εἰς Ἰόππην καὶ μετάπεμψαι

39 ἀναστὰς ... αὐτοῖς Ac 10.23 **40** ἐκβαλὼν ... ἀνάστηθι Mk 5.40-41 **43** Ac 10.6, 32

10.1-8 Ac 10.30-33 **1-2** ἑκατοντάρχης ... λαῷ Lk 7.2, 5; Ac 27.1, 3 **3** περὶ ... ἡμέρας Ac 3.1

Σίμωνά τινα¹ ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος· **6** οὗτος ξενίζεται παρά τινι Σίμωνι βυρσεῖ, ᾧ ἐστὶν οἰκία παρὰ θάλασσαν. **7** ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν αὐτῷ, φωνήσας δύο τῶν οἰκετῶν καὶ στρατιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ **8** καὶ ἐξηγησάμενος ἅπαντα αὐτοῖς ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἰόππην.

9 Τῇ δὲ ἐπαύριον, ὁδοιπορούντων ἐκείνων καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι περὶ ὥραν ἕκτην. **10** ἐγένετο δὲ πρόσπεινος καὶ ἠθέλεν γεύσασθαι. παρασκευαζόντων δὲ αὐτῶν ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις **11** καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον καὶ καταβαῖνον σκευὸς τι ὡς οὐδόνην μεγάλην τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον² ἐπὶ τῆς γῆς, **12** ἐν ᾧ ὑπῆρχεν πάντα τὰ τετράποδα καὶ ἔρπετὰ τῆς γῆς³ καὶ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. **13** καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν,

¹ **5** {B} τινά A B C 36 81 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 2344 *it*^{ar}. c. ph. no. w vg *sy*^h^{10g} *cop*^{bo} *arm*^{ms} // *omit* K E Ψ 33 181 614 1409 2344 Byz [L P] *Lect* *it*^d. *dem.*. e. *gig.* l. p vg^{ms} (*sy*^h) *cop*^{sa}. *meg* *arm*^{ms} *eth* *geo* *slav* Irenaeus^{int} Chrysostom; Bede LB BJ

² **11** {C} καὶ καταβαῖνον σκευὸς τι ὡς οὐδόνην μεγάλην τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον Ψ ⁷⁴ K A B (C² *omit* μεγάλην) (E τέσσαρσιν) (181 καταβαίνοντα *and* καθιεμένην) 1175 (160 *omit* καταβαῖνον *and* καθιεμένην) *it*^{ar}. c. *dem.*. e. p². ph. no. w vg Origen // καὶ καταβαῖνον σκευὸς τι ὡς οὐδόνην μεγάλην τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον καὶ καθιέμενον (C^{vid} *omit* μεγάλην) (36 *omit* καὶ καθιέμενον) 81 307 453 (945 τὸ καταβαῖνον) 1678 1739 1891 2344 (1593 δεδεμένην) 11178 (*sy*^p) BJ EU? // καὶ καταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν σκευὸς τι ὡς οὐδόνην μεγάλην τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον καὶ καθιέμενον 614 1409 Byz [L P] *Lect* (1590 11156 δεδεμένην καὶ καθιεμένην; 1751 σκευὸς τι ἐπ' αὐτόν; 11154 *omit* καὶ καθιέμενον; 11356 *omit* τι) *slav* Chrysostom // καὶ τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον σκευὸς τι ὡς οὐδόνην μεγάλην καταβαῖνον καὶ καθιέμενον (Ψ ^{45vid} *omit* ὡς ... καί) Ψ 33 (*it*^d. *gig.* l. p) (*sy*^h) *arm* (Apostolic Constitutions)

³ **12** {B} τετράποδα καὶ ἔρπετὰ τῆς γῆς Ψ ⁷⁴ K A B C^{2vid} 81 (181 945 1739 1891 τὰ ἔρπετὰ) 1175 2344 *it*^(ar). c. (d). *dem.*. *gig.* (l). (p). ph. no. w vg *cop*^(sa^{ms}). *bu*^{pl} *arm* (*eth*) *geo* (Clement) Origen^{gr1/2}. (lat1/2) (Apostolic Constitutions); Jerome^{1/3}. (1/3) (Augustine^{1/4}) Maximus // τετράποδα καὶ ἔρπετὰ τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία E (*it*^c) (Origen^{gr1/2}) (Didymus); (Jerome^{1/3}) (Chromatius) // τετράποδα τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετὰ Ψ 614 1409 Byz [L P] *Lect* (1895 *omit* τῆς γῆς; 1921 ἔρπετὰ τῆς γῆς) *sy*^h *slav* Chrysostom; (Jerome^{1/3}) (Augustine^{1/4}) // τετράποδα

Ἀναστάς, Πέτρε, θύσον καὶ φάγε. **14** ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν, Μηδαμῶς, κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον. **15** καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτόν, Ἄ ὁ θεὸς ἐκαθάρισεν, σὺ μὴ κοίνου. **16** τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρεῖς καὶ εὐθύς ἀνελήμφθη⁴ τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν.

17 Ὡς δὲ ἐν ἑαυτῷ διηπόρει ὁ Πέτρος τί ἂν εἴη τὸ ὄραμα ὃ εἶδεν, ἰδοὺ οἱ ἄνδρες οἱ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου διερωτήσαντες τὴν οἰκίαν τοῦ Σίμωνος ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα, **18** καὶ φωνήσαντες ἐπυνθάνοντο εἰ Σίμων ὁ ἐπικαλούμενος Πέτρος ἐνθάδε ξενίζεται. **19** τοῦ δὲ Πέτρου διενθυμούμενου περὶ τοῦ ὄραματος εἶπεν [αὐτῷ] τὸ πνεῦμα, Ἴδου ἄνδρες τρεῖς⁵ ζητοῦντές σε, **20** ἀλλ' ἀναστάς κατάβηθι καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς μηδὲν διακρινόμενος ὅτι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς. **21** καταβάς δὲ Πέτρος πρὸς τοὺς ἄνδρας εἶπεν, Ἴδου ἐγὼ εἰμι ὃν ζητεῖτε· τίς ἡ αἰτία δι' ἣν πάρεστε; **22** οἱ δὲ εἶπαν, Κορνήλιος ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ δίκαιος καὶ φοβούμενος τὸν θεόν, μαρτυρούμενός τε ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλου ἀγίου μεταπέμψασθαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα παρὰ σοῦ. **23** εἰσκαλεσάμενος οὖν αὐτούς ἐξένισεν.

καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς (C^vvid 33 / 1178 *omit* τὰ ἐπὶ) 36 307 453 1678 (Origen^{lat1/2})

⁴ **16** {B} εὐθύς ἀνελήμφθη Ɔ⁷⁴ Ɔ A B C E 81 (181 εὐθέως) it^{ar. c. dem. ph. ro. w} vg syr^{hmg} cop^{bo} slav // ἀνελήμφθη Ɔ⁴⁵ 36 307 453 610 1175 1678 2344 it^d syr^p cop^{sa^{mss}, bo^{mss}} arm geo Origen^{lat} Apostolic Constitutions; Ambrose Chromatius Augustine // πάλιν ἀνελήμφθη (D ἀνελήμφθη πάλιν) Ɔ^Ψ 614 945 1739 1891 Byz [L P] *Lect* it^{c. (gig). (p)} syr^h cop^{sa^{mss}, meg} Chrysostom // εὐθύς ἀνεσπίασθη πάλιν 1409

⁵ **19** {B} τρεῖς (*see* 11.11) Ɔ⁷⁴ Ɔ A C E 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 / 1178 it^{ar. c. dem. e. gig. p². ph. ro. w} vg syr^{p. hmg} cop^{sa, bo, meg} eth geo Didymus^{dub}; Vigilius // δύο (*see* 10.7) B EU TOB // *omit* D Ɔ^Ψ 614 Byz [L P] / 597 it^{d. l. p*} syr^h slav Apostolic Constitutions Chrysostom; Ambrose Augustine Speculum Cassiodorus REB BJ

---

14 οὐδέποτε ... ἀκάθαρτον Lv 11.1-47; Eze 4.14 **15** Ἄ ... ἐκαθάρισεν ... κοίνου Mk 7.15, 19 **18** Σίμων ... Πέτρος Mt 10.2; Mk 3.16; Lk 6.14; Jn 1.42; Ac 10.5, 32; 11.13 **19** εἶπεν ... πνεῦμα Ac 11.12; 13.2 **22** Ac 10.1-2, 5 μαρτυρούμενος ... Ἰουδαίων Lk 7.5

Τῇ δὲ ἐπαύριον ἀναστὰς ἐξῆλθεν σὺν αὐτοῖς καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ Ἰόππης συνῆλθον αὐτῷ. **24** τῇ δὲ ἐπαύριον εἰσῆλθεν⁶ εἰς τὴν Καισάρειαν. ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτοὺς συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους. **25** ὡς δὲ ἐγένετο τοῦ εἰσελθεῖν τὸν Πέτρον, συναντήσας αὐτῷ ὁ Κορνήλιος πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσεκύνησεν. **26** ὁ δὲ Πέτρος ἤγειρεν αὐτὸν λέγων, Ἀνάστηθι· καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι. **27** καὶ συνομιλῶν αὐτῷ εἰσῆλθεν καὶ εὕρισκει συνεληλυθότας πολλούς, **28** ἔφη τε πρὸς αὐτούς, Ὑμεῖς ἐπίστασθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἄλλοφύλῳ· κάμοι ὁ θεὸς ἔδειξεν μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον· **29** διὸ καὶ ἀναντιρρήτως ἦλθον μεταπεμφθεῖς. πυνθάνομαι οὖν τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ με; **30** καὶ ὁ Κορνήλιος ἔφη, Ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἤμην τὴν ἐνάτην⁷ προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ **31** καὶ φησίν, Κορνήλιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχὴ καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. **32** πέμψον οὖν εἰς Ἰόππην καὶ μετακάλεσαι Σίμωνα ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος, οὗτος ξενίζεται ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος βυρσέως

⁶ **24** {C} εἰσῆλθεν B D Ψ 81 181 614 *Lect^{pt}* *it^{ar.} c. dem. d. l. p. ph. ro. w* vg *syr^{p.} h* *cop^{sa} mss* eth // εἰσῆλθον $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A C E 36 307 453 610 945 (1175 συνῆλθον) 1409 1678 1739 (1891 ἦλθον) 2344 *Byz* [L P] *Lect^{m.} AD* (1921 συνῆλθον) *it^{c.} syr^h mss* *cop^{sa} mss. bo. meg* arm geo slav Chrysostom NRSV EU BTI DHH

⁷ **30** {B} τὴν ἐνάτην $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A* B C 81 945 1739 1891 *it^{c.} dem. p. ro. w* vg *cop^{bo}* (arm) eth geo // νηστεύων καὶ τὴν ἐνάτην $\mathfrak{P}^{50}$ A² (D* τὴν ἐνάτην τε, D² omit τε) (181 καὶ *after* ἐνάτην) 1175 (1409 *omit* τὴν ἐνάτην) *cop^{si.} mss* // νηστεύων καὶ τὴν ἐνάτην ὥραν Ψ 36 307 453 610 614 1678 2344 *Byz* [P] *Lect* *syr^{p.} h* slav Chrysostom (*it^{ar.} d. e. sig. l. ph. ro* Greek and Latin mss^{acc. to Bede}, but with differences in the sentence) // νηστεύων (*and omit* τὴν ἐνάτην ... οἴκῳ μου) L

23 τινες ... ἀπὸ Ἰόππης ... αὐτῷ Ac 10.45; 11.12 **25-26** πεσὼν ... εἰμι Ac 14.13-15; Re 19.10 **26** καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι Wsd 7.1 **28** κάμοι ... ἄνθρωπον Ac 10.15; 11.9 **30-33** Ac 10.1-8 **30** ἤμην ... προσευχόμενος Ac 3.1 ἀνὴρ ... λαμπρᾷ Lk 24.4; Ac 1.10 **32** Σίμωνα ... Πέτρος Mt 10.2; Mk 3.16; Lk 6.14; Jn 1.42; Ac 10.18; 11.13 οὗτος ... θάλασσαν Ac 9.43; 10.6

παρὰ θάλασσαν⁸. **33** ἔξαυτῆς οὖν ἔπεμψα πρὸς σέ, σύ τε καλῶς ἐποίησας παραγενόμενος, νῦν οὖν πάντες ἡμεῖς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πάρεσμεν ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστεταγμένα σοι ὑπὸ τοῦ κυρίου⁹.

Peter Speaks in Cornelius' House

34 Ἀνοίξας δὲ Πέτρος τὸ στόμα εἶπεν, Ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομαι ὅτι οὐκ ἔστιν προσωπολήμπτης ὁ θεός, **35** ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν. **36** τὸν λόγον [ὄν]¹⁰ ἀπέστειλεν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗτός ἐστιν πάντων κύριος, **37** ὑμεῖς οἴδατε τὸ γενόμενον ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενος¹¹ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας μετὰ τὸ βάπτισμα ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης, **38** Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ, ὃς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ θεὸς πνεύματι ἀγίῳ καὶ δυνάμει, ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ

⁸ **32** {B} θάλασσαν $\mathfrak{P}^{45, 74}$ $\aleph$ A B 36 81 307 453 610 1678 *it^c, dem, p², m², w* vg cop^{ba} // θάλασσαν ὃς παραγενόμενος λαλήσει σοι $\mathfrak{P}^{127vid}$ C D E Ψ 181 614 945 1175 1409 1739 1891 2344 *B_{yz}* [L P] *Lect* (l 1021 *omit* παρὰ θάλασσαν) *it^{ar}, d, e, g^g, l, p¹, ph, m¹, 1* *syr^p, h, pal* (cop^{sa, meg}) *arm* (eth) *geo* (slav) Chrysostom; Greek *ms^{acc}, to Bede*

⁹ **33** {C} τοῦ κυρίου $\mathfrak{P}^{45}$ $\aleph$ A B C E Ψ 36 (81* 945 2344 *omit* τοῦ) 181 307 453 610 614 1175 1409 1678 1739 1891 / 60 / 597 / 1178 *it^{ar}, c, dem, e, g^g, l, ph, ro, w* vg *syr^h* cop^{ba} *arm* *geo* // τοῦ θεοῦ $\mathfrak{P}^{74, 127}$ D (81^c *omit* τοῦ) *B_{yz}* [L P] *Lect* (l 884 *omit* τοῦ) *it^{d, p}* *syr^h, pal* cop^{sa, bo^{ms}, meg} *slav* Chrysostom

¹⁰ **36** {C} ὄν $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph^*$ C D E Ψ 36 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1891 2344 *B_{yz}* [L P] *Lect* *it^c* *syr^{p, h}* *geo* *slav* Cyril-Jerusalem Didymus^{dup} Chrysostom // *omit* $\aleph^!$ A B 81 614 1739 / 1178 *it^{ar}, c, d, dem, g^g, l, p, ph, ro, t, w* vg cop^{sa, bo, meg} *arm* *eth* Hippolytus Athanasius Cyril; Speculum REB EU LB

¹¹ **37** {B} ἀρξάμενος $\aleph$ B C E Ψ 181 1739 / 60 / 883 / 1154 / 1178 / 1356 *it^{ar}, c, g^g* *slav* Hilary Faustinus Ambrose // ἀρξάμενος γάρ $\mathfrak{P}^{74}$ A D *it^d, dem, e, l, p, ph, ro, sin, t, w* vg *syr^{pal}* Irenaeus^{lat} // ἀρξάμενον $\mathfrak{P}^{45}$ 33 36 81 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1891 2344 *B_{yz}* [L P] *Lect* Ps-Athanasius Didymus^{dup} Chrysostom

34 οὐκ ... προσωπολήμπτης ὁ θεός Dt 10.17; 2 Chr 19.7; Ro 2.11; Ga 2.6; Eph 6.9; Col 3.25; 1 Pe 1.17 **35** Jn 9.31 **36** τὸν ... ἀπέστειλεν Ps 107.20; 147.18 εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην Is 52.7; Na 1.15 διὰ ... κύριος Re 17.14; 19.16 **37** Mt 4.12, 17; Mk 1.14 **38** ἔχρισεν ... πνεύματι ἀγίῳ Is 61.1; Lk 4.18

τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ. **39** καὶ ἡμεῖς μάρτυρες πάντων ὧν ἐποίησεν ἐν τε τῇ χώρᾳ τῶν Ἰουδαίων καὶ [ἐν] Ἱερουσαλήμ. ὃν καὶ ἀνεΐλαν κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου, **40** τοῦτον ὁ θεὸς ἤγειρεν [ἐν] τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ¹² καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι, **41** οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσιν τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἡμῖν, οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. **42** καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρύξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτύρασθαι ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ὠρισμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν. **43** τούτῳ πάντες οἱ προφηταὶ μαρτυροῦσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν.

Gentiles Receive the Holy Spirit

44 Ἐτι λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα ἐπέπεσεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον. **45** καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ ὅσοι συνῆλθαν τῷ Πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκέχυται. **46** ἤκουον γὰρ αὐτῶν λαλούντων γλώσσαις καὶ μεγαλυνόντων τὸν θεόν. τότε ἀπεκρίθη Πέτρος, **47** Μῆτι τὸ ὕδωρ δύναται κωλύσαι τις τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον ὡς καὶ ἡμεῖς; **48** προσέταξεν δὲ αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ βαπτισθῆναι¹³. τότε ἠρώτησαν αὐτὸν ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς.

¹² **40** {C} ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ **κ*** C 11977 // τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ **β**⁷⁴ **κ**² A B D² E Ψ 33 36 81 181 307 463 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* it^{ar. c. dem. e. gig. p. ph. ro. w} vg Irenaeus^{lat} Didymus^{dub} Chrysostom // μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν D* it^{d. 1. 1}

¹³ **48** {B} ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ βαπτισθῆναι **β**⁷⁴ **κ** A B E 81^c 181 (1175 omit Χριστοῦ) it^{ar. c. dem. e. gig (ph). ro. w} vg^{ww. st} syr^h cop^{sa. be. meg} arm^{mss} eth slav Cyril-Jerusalem Chrysostom; Rebaptism Jerome // βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι

38 ὁ θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ Jn 3.2 **39** κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου Dt 21.22 **40-41** ἔδωκεν ... ἡμῖν Jn 14.19, 22 **41** ἡμῖν ... νεκρῶν Lk 24.30, 42; Jn 21.12-13; Ac 1.4 **42** οὗτος ... νεκρῶν Ac 17.31; Ro 14.9; 2 Tm 4.1; 1 Pe 4.5 **43** Is 33.24; 53.5-6; Jr 31.34; Dn 9.24 **44** Ac 11.15; 15.8 **46** ἤκουον ... θεόν Mk 16.17; Ac 2.4, 11; 19.6 **47** Μῆτι ... βαπτισθῆναι τούτους Ac 8.36 **48** προσέταξεν ... βαπτισθῆναι Ac 19.5 τότε ... ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς Jn 4.40

Peter's Report to the Church at Jerusalem

11 Ἦκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ οἱ ὄντες κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. **2** ὅτε δὲ ἀνέβη Πέτρος εἰς Ἱερουσαλήμ, διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς¹ **3** λέγοντες ὅτι Εἰσῆλθες πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας καὶ συνέφαγες αὐτοῖς. **4** ἀρξάμενος δὲ Πέτρος ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς λέγων, **5** Ἐγὼ ἦμην ἐν πόλει Ἰόππῃ προσευχόμενος καὶ εἶδον ἐν ἑκστάσει ὄραμα, καταβαῖνον σκευὸς τι ὡς ὀθόνην μεγάλην τέσσαρσιν ἀρχαῖς καδιεμένην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦλθεν ἄχρι ἐμοῦ. **6** εἰς ἣν ἀτενίσας κατενόουν καὶ εἶδον τὰ τετράποδα τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. **7** ἤκουσα δὲ καὶ φωνῆς λεγούσης μοι, Ἀναστάς, Πέτρε, θύσον καὶ φάγε. **8** εἶπον δέ, Μηδαμῶς, κύριε, ὅτι κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου. **9** ἀπεκρίθη δὲ φωνὴ ἐκ δευτέρου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, Ἄ ὁ θεὸς ἐκαθάρισεν, σὺ μὴ κοίνου. **10** τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς, καὶ ἀνεσπάσθη πάλιν ἅπαντα εἰς τὸν οὐρανόν. **11** καὶ

Ἰησοῦ Χριστοῦ Ψ 33 36 307 453 610 614 945 1678 1739 1891 2344 160 (1591 omit Χριστοῦ) / 1178 // βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Byz^a [L P] Lect^{pl}.AD (1170 τοῦ θεοῦ) vg^{ms} // βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Byz^a Lect^{pl} (11021 εἰς τὸ ὄνομα) // βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ D (81* *transposes* βαπτισθῆναι *after* Χριστοῦ) (1409 Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου) it^{d, p} vg^{cl} syr^p (arm^{mss}) (geo)

¹ 2 {A} ὅτε δὲ ἀνέβη Πέτρος εἰς Ἱερουσαλήμ, διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς Ɔ^{45, 74} R A B 81 181 it^{ar, c, dem, l, ph} vg syr^p (cop^{sa, bo}) arm (eth) geo (slav) Jerome // ὅτε δὲ ἀνέβη Πέτρος εἰς Ἱεροσόλυμα, διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς E 36 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 160 it^{c, sig} Chrysostom // καὶ ὅτε ἀνέβη Πέτρος εἰς Ἱεροσόλυμα, διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς Ψ 33 614 1409 2344 Byz [L P] Lect (1591 ἐκρίνοντο; 1593 διεκρίναντο; 1921 Πέτρος ἀνέβη) // ὁ μὲν οὖν Πέτρος διὰ ἰκανοῦ χρόνου ἠθέλησε πορευθῆναι εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ προσφωνήσας τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐπιστηρίξας αὐτοὺς πολὺν λόγον ποιούμενος διὰ τῶν χωρῶν διδασκῶν αὐτοῦς· ὅς καὶ κατήνησεν αὐτοῖς καὶ ἀπήγγειλεν αὐτοῖς τὴν χάριν τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ ἐκ περιτομῆς ἀδελφοὶ διεκρίνοντο πρὸς αὐτόν Ɔ^{127vid} D it^{d, p, ro, w} vg^{mss} (syr^h with *) (cop^{meg})

ἰδοὺ ἐξαυτῆς τρεῖς ἄνδρες ἐπέστησαν ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐν ἧ ἤμεν², ἀπεσταλμένοι ἀπὸ Καισαρείας πρὸς με. **12** εἶπεν δὲ τὸ πνεῦμά μοι συνελθεῖν αὐτοῖς μηδὲν διακρίναντα³. ἦλθον δὲ σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἕξ ἀδελφοὶ οὗτοι καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρός. **13** ἀπήγγειλεν δὲ ἡμῖν πῶς εἶδεν [τὸν] ἄγγελον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ σταθέντα καὶ εἰπόντα, Ἀπόστειλον εἰς Ἰόππην καὶ μετάπεμψαι Σίμωνα τὸν ἐπικαλούμενον Πέτρον, **14** ὃς λαλήσει ῥήματα πρὸς σὲ ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου. **15** ἐν δὲ τῷ ἄρξασθαί με λαλεῖν ἐπέπεσεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς ὡς περ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ. **16** ἐμνήσθη δὲ τοῦ ῥήματος τοῦ κυρίου ὡς ἔλεγεν, Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ. **17** εἰ οὖν τὴν ἴσην δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς⁴ ὡς καὶ ἡμῖν πιστεύσασιν ἐπὶ τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἐγὼ τίς ἤμην δυνατὸς κωλύσαι τὸν θεόν⁵; **18** ἀκούσαντες δὲ ταῦτα ἠσύχασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν λέγοντες, Ἄρα καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν εἰς ζωὴν ἔδωκεν.

² **11** {C} ἤμεν $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B D 181 / 884 / 1178 *it^{ar} vg^{ms}* // ἤμεν $\mathfrak{P}^{45}$ E Ψ 33 36 81 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 *Byz* [L P] / 1441 *it^c. dem. e. gig. l. p. ph. ru. w* *vg syr^{p, h} cop^{sa, bo, meg} arm^{ms} eth geo slav Chrysostom GNB NIV REB EU BTI* // ἦσαν *it^d*

³ **12** {C} μηδὲν διακρίναντα ($\mathfrak{P}^{74}$ ἀνακρίναντα) $\aleph^2$ A B 33 81 945 1739 1891 2344^{vid} // μηδὲν διακρίνοντα $\aleph^*$ E Ψ 36 307 610 1175 1678 // μηδὲν διακρινόμενον 453 614 1409 *Byz* [L P] / 884 / 1178 / 1441 *Chrysostom EU?* LB? BJ // *omit* $\mathfrak{P}^{45vid}$ D *it^{d, l, p} syr^h* REB

⁴ **17** {A} ὁ θεός $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 *Byz* [L P] / 884 / 1178 / 1441 *it^{ar, c}. dem. e. gig. p. ph. ru. w* *vg syr^{p, h} cop^{sa, bo, meg} arm eth geo slav Didymus^{lat} Didymus^{dub} Chrysostom; Jerome* // *omit* D *it^d vg^{ms}* *Rebaptism Augustine*

⁵ **17** {A} θεόν $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B E Ψ 33^{vid} 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 *Byz* [L P] / 884 / 1178 / 1441 *it^c. dem. e. gig. (ph) vg syr^p cop^{sa, bo} arm eth geo slav Didymus^{dub} Chrysostom; Ambrose Jerome* // θεὸν τοῦ μὴ δοῦναι αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον πιστεύσασιν ἐπ' αὐτῶ D *it^{(ar), d, (p), (ph), (ro), (w)} (syr^h with *) (cop^{meg}) (Augustine)*

12 ἦλθον ... οὗτοι Ac 10.23, 45 **13** Ac 10.3-5, 22, 30-32 **14** ὃς λαλήσει ῥήματα πρὸς σὲ Ac 10.22 σωθήσῃ ... σου Ac 16.31 **15** Ac 10.44 ἐπέπεσεν ... ἀρχῇ Ac 2.4 **16** Ac 1.5 **18** Ἄρα ... ἔδωκεν Ac 13.48: 14.27

The Church at Antioch

19 Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἐπὶ Στεφάνῳ διήλθον ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις. **20** ἦσαν δὲ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες Κύπριοι καὶ Κυρηναῖοι, οἵτινες ἐλθόντες εἰς Ἀντιόχειαν ἐλάλουν καὶ πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς⁶ εὐαγγελιζόμενοι τὸν κύριον Ἰησοῦν. **21** καὶ ἦν χεὶρ κυρίου μετ' αὐτῶν, πολὺς τε ἀριθμὸς ὁ πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν κύριον. **22** ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὦτα τῆς ἐκκλησίας τῆς οὔσης ἐν Ἱερουσαλὴμ περὶ αὐτῶν καὶ ἐξαπέστειλαν Βαρναβᾶν [διελθεῖν]⁷ ἕως Ἀντιοχείας. **23** ὃς παραγενόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν [τὴν] τοῦ θεοῦ, ἐχάρη καὶ παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρδίας προσμένειν τῷ κυρίῳ⁸, **24** ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης πνεύματος ἀγίου καὶ πίστεως, καὶ προσετέθη ὄχλος ἰκανὸς τῷ κυρίῳ. **25** ἐξῆλθεν δὲ εἰς Ταρσὸν ἀναζητησαὶ Σαῦλον, **26** καὶ εὐρὼν ἤγαγεν εἰς Ἀντιόχειαν. ἐγένετο δὲ αὐτοῖς καὶ ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδάξαι ὄχλον ἰκανόν, χρηματίσαι τε πρῶτως ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανούς.

27 Ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλθον ἀπὸ Ἱεροσολύμων προφῆται εἰς Ἀντιόχειαν. **28** ἀναστάς δὲ εἰς ἐξ αὐτῶν ὀνόματι

⁶ **20** {C} Ἑλληνιστάς B D² E Ψ 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] Lect geo Chrysostom // Ἑλληνας ℱ⁷⁴ K² A D* arm slav GNB NIV REB EU LB BJ TOB BTI // εὐαγγελίστας N*

⁷ **22** {C} διελθεῖν D E Ψ 33 36 181 307 453 610 614 945 1409 1678 2344 Byz [L P] Lect (I 1365* ἐλθεῖν) it^{d. e. sig. p. ro²} syr^h cop^{sa. meg} slav Chrysostom // omit ℱ⁷⁴ K A B 81 1175 1739 1891 it^{ar. c. d. dem. e. sig. p. ph. ro. w} vg syr^p cop^{bo} arm eth geo NIV REB EU TOB BTI DHH

⁸ **23** {B} τῷ κυρίῳ ℱ⁷⁴ K A D E 36 81 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] Lect cop^{sa¹ms} eth Chrysostom // ἐν τῷ κυρίῳ B Ψ 181 it^{ar. c. d. dem. e. sig. p. ph. ro. w} vg cop^{sa¹ms, bo. meg} arm geo slav

19 Ac 8.1-4 **20** ἐλάλουν ... Ἰησοῦν Jn 7.35 **21** πολὺς ... κύριον Ac 2.41; 4.4; 5.14; 6.7; 11.24; 21.20 **23** παρεκάλει ... κυρίῳ Ac 13.43; 14.22 **24** ἀνὴρ ... πίστεως Ac 6.5 προσετέθη ... κυρίῳ Ac 2.41; 4.4; 5.14; 6.7; 11.21; 21.20 **25** ἐξῆλθεν ... Σαῦλον Ac 9.30 **27** προφῆται εἰς Ἀντιόχειαν Ac 13.1; 15.32 **28** εἰς ... Ἄγαθος Ac 21.10

Ἄγαθος ἐσήμανεν⁹ διὰ τοῦ πνεύματος λιμὸν μεγάλην μέλλειν ἔσσεσθαι ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἣτις ἐγένετο ἐπὶ Κλαυδίου. **29** τῶν δὲ μαθητῶν, καθὼς εὐπορεῖτό τις, ὥρισαν ἕκαστος αὐτῶν εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς· **30** ὁ καὶ ἐποίησαν ἀποστείλαντες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς Βαρναβᾶ καὶ Σαύλου.

James Killed and Peter Imprisoned

12 Κατ' ἐκείνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας κακῶσαι τινὰς τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. **2** ἀνεῖλεν δὲ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρη. **3** ἰδὼν δὲ ὅτι ἀρεστόν ἐστιν τοῖς Ἰουδαίοις, προσέθετο συλλαβεῖν καὶ Πέτρον, – ἦσαν δὲ [αἱ] ἡμέραι τῶν ἀζύμων – **4** ὃν καὶ πιάσας ἔθηκε εἰς φυλακὴν παραδοὺς τέσσαρσιν τετραδίοις στρατιωτῶν φυλάσσειν αὐτόν, βουλόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ. **5** ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ· προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενωῶς γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν θεὸν περὶ αὐτοῦ.

Peter Delivered from Prison

6 Ὅτε δὲ ἤμελλεν προαγαγεῖν αὐτὸν ὁ Ἡρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ Πέτρος κοιμώμενος μεταξύ δύο στρατιωτῶν δεδεμένος ἀλύσειν δυσὶν φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακὴν. **7** καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου ἤγειρεν αὐτὸν λέγων, Ἀνάστα ἐν τάχει. καὶ ἐξέπεσαν αὐτοῦ αἱ ἀλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν. **8** εἶπεν δὲ ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν, Ζῶσαι καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. ἐποίησεν δὲ οὕτως. καὶ λέγει αὐτῷ,

⁹ **28** {A} ἀναστάς δὲ ... ἐσήμανεν $\mathfrak{P}^{74}$ κ A E 33^{vid} 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] / 60 / 592 / 895^{supp} / 1178 / 1365^{supp} / 1441 / ^{AD} it^e. eif eth Chrysostom; Vigilius // ἀναστάς δὲ ... ἐσήμαινε B (Ψ ὅς ἐσήμαινε) it^{ar. c. dem. ph. to. w} vg // ἦν δὲ πολλὴ ἀγαλλίασις· συνεστραμμένων δὲ ἡμῶν ἔφη εἰς ... σημαίνων D it^{cl. p} (cop^{msc}) Augustine

30 Ac 12.25

12.4 ὃν ... φυλακὴν Ac 4.3 **5** προσευχὴ ... αὐτοῦ Jas 5.16 **6** φύλακες ... φυλακὴν Ac 5.23

Περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου καὶ ἀκολουθεῖ μοι. **9** καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ἀληθὲς ἐστὶν τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὄραμα βλέπειν. **10** διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν ἦλθαν ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρὰν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἣτις αὐτομάτη ἠνοιγῆ αὐτοῖς καὶ ἐξελθόντες¹ προῆλθον ῥύμην μίαν, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ. **11** καὶ ὁ Πέτρος ἐν ἑαυτῷ γενόμενος εἶπεν, Νῦν οἶδα ἀληθῶς ὅτι ἐξαπέστειλεν [ὁ] κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ καὶ ἐξείλατό με ἐκ χειρὸς Ἡρώδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. **12** συνιδὼν τε ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς Μαρίας τῆς μητρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου, οὓ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι καὶ προσευχόμενοι. **13** κρούσαντος δὲ αὐτοῦ τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος προσῆλθεν παιδίσκη ὑπακοῦσαι ὀνόματι Ρόδη, **14** καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φωνὴν τοῦ Πέτρου ἀπὸ τῆς χαρᾶς οὐκ ἠνοιξεν τὸν πυλῶνα, εἰσδραμοῦσα δὲ ἀπήγγειλεν ἐστάναι τὸν Πέτρον πρὸ τοῦ πυλῶνος. **15** οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπαν, Μαίνη· ἡ δὲ διίσχυρίζετο οὕτως ἔχειν. οἱ δὲ ἔλεγον, Ὁ ἄγγελός ἐστιν αὐτοῦ. **16** ὁ δὲ Πέτρος ἐπέμενε κρούων· ἀνοίξαντες δὲ εἶδαν αὐτὸν καὶ ἐξέστησαν. **17** κατασείσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ σιγὰν διηγήσατο [αὐτοῖς] πῶς ὁ κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυλακῆς εἶπέν τε, Ἀπαγγείλατε Ἰακώβω καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ταῦτα. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον.

18 Γενομένης δὲ ἡμέρας ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο. **19** Ἡρώδης δὲ ἐπιζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὐρών, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι, καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς Καισάρειαν διέτριβεν.

¹ **10** {A} ἐξελθόντες P⁷⁴ K A B E 33 81 181 614 945 1175 1409 1739 1891 2344 Byz [L P] Lect it^{br. c. dem. e. gg. ph. r. ro. w} vg syr^{p. h} cop^{sa. b} arm eth geo slav Chrysostom; Lucifer // εἰσελθόντες Ψ 36 307 453 610 1678 // ἐξελθόντες κατέβησαν τοὺς ἐπτὰ βαθμοὺς καὶ D it^{d. (n)} (cop^{me})

10 Ac 5.19 **12** Ἰωάννου ... Μάρκου Ac 12.25; 15.37 **15** οἱ ... Μαίνη Ac 26.24 Ὁ ἄγγελός ἐστιν αὐτοῦ Mt 18.10 **17** κατασείσας ... σιγὰν Ac 13.16; 19.33; 21.40 **18-19** ἦν ... εὐρών Ac 5.22-24

The Death of Herod

20 Ἦν δὲ θυμομαχῶν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις· ὁμοθυμαδὸν δὲ παρήσαν πρὸς αὐτὸν καὶ πείσαντες Βλάστον, τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως, ἤτοῦντο εἰρήνην διὰ τὸ τρέφεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς. **21** τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ὁ Ἡρώδης ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικὴν [καὶ] καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐδημηγόρει πρὸς αὐτούς, **22** ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει, Θεοῦ φωνὴ καὶ οὐκ ἀνθρώπου. **23** παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος κυρίου ἀνθ' ὧν οὐκ ἔδωκεν τὴν δόξαν τῷ θεῷ, καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος² ἐξέψυξεν.

24 Ὁ δὲ λόγος τοῦ θεοῦ ἤξανε καὶ ἐπληθύνετο. **25** Βαρναβᾶς δὲ καὶ Σαῦλος ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ³ πληρώσαντες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες Ἰωάννην τὸν ἐπικληθέντα Μάρκον.

Barnabas and Saul Commissioned

13 Ἦσαν δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὔσαν ἐκκλησίαν προφήται καὶ διδάσκαλοι ὅ τε Βαρναβᾶς καὶ Συμεὼν ὁ καλούμενος Νίγερ καὶ Λούκιος ὁ Κυρηναῖος, Μαναὴν τε Ἡρώδου τοῦ τετραάρχου σύντροφος καὶ Σαῦλος. **2** λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων εἶπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,

² **23** {A} γενόμενος σκωληκόβρωτος ℘⁷⁴ & A B E Ψ 33^{vid} 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] 1884 / 1178 it^{ar, c, d}. dem. c. gig. p. ph. m. w vg syr^{(p), h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Basil Chrysostom; Ambrosiaster Lucifer // καταβάς ἀπὸ τοῦ βήματος γενόμενος σκωληκόβρωτος ἔτι ζῶν καὶ οὕτως D it^d (cop^{me})

³ **25** {C} εἰς Ἱερουσαλήμ & B 81 1409 Byz [L P] Lect^{or} syr^{h, me} slav Chrysostom^{ms} // ἀπὸ Ἱερουσαλήμ D Ψ 36 181 307 453 610 614 1678 Lect^{or} it^{ar, c, d}. dem. gig. ph. ru vg cop^{bo, meg} Chrysostom^{ms} GNB NIV REB BTI // ἐξ Ἱερουσαλήμ ℘⁷⁴ A 33 2344 cop^{sa, ms} eth Chrysostom // ἐξ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἀντιόχειαν (E 1175 ἀπό for ἐξ) 945 1739 1891 (l 1178 ἀπό for ἐξ) l^{AD} it^{e, p, w} syr^p cop^{sa}

20 διὰ ... βασιλικῆς 1 Kgs 5.11; Eze 27.17 **22** Eze 28.2 **23** ἐπάταξεν ... θεῷ Dn 5.20 **24** Ac 6.7; 19.20 **25** Βαρναβᾶς ... διακονίαν Ac 11.29-30 Ἰωάννην ... Μάρκον Ac 12.12; 15.37

13.1 Ἦσαν ... προφήται Ac 11.27; 15.32

Ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Βαρναβᾶν καὶ Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς. **3** τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἀπέλυσαν.

The Apostles Preach in Cyprus

4 Αὐτοὶ μὲν οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατῆλθον εἰς Σελεύκειαν, ἐκεῖθεν τε ἀπέπλευσαν εἰς Κύπρον **5** καὶ γενόμενοι ἐν Σαλαμῖνι κατήγγελλον τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων. εἶχον δὲ καὶ Ἰωάννην ὑπηρέτην, **6** διελθόντες δὲ ὅλην τὴν νῆσον ἄχρι Πάφου εὔρον ἄνδρα τινα μάγον ψευδοπροφήτην Ἰουδαῖον ᾧ ὄνομα Βαριησοῦ **7** ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ Σεργίῳ Παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρναβᾶν καὶ Σαῦλον ἐπεζήτησεν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. **8** ἀντίστατο δὲ αὐτοῖς Ἐλύμας ὁ μάγος, οὕτως γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ζητῶν διαστρέψαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως. **9** Σαῦλος δέ, ὁ καὶ Παῦλος, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου ἀτενίσας εἰς αὐτὸν **10** εἶπεν, Ὡ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης, οὐ πάυση διαστρέφων τὰς ὁδοὺς [τοῦ] κυρίου τὰς εὐθείας; **11** καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ κυρίου ἐπὶ σὲ καὶ ἔση τυφλὸς μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. παραχρῆμά τε ἔπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος καὶ περιάγων ἐζήτηει χειραγωγούς. **12** τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονός ἐπίστευσεν ἐκπλησσόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ κυρίου.

Paul and Barnabas at Antioch of Pisidia

13 Ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ Παῦλον ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας, Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα. **14** αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς Πέργης παρεγένοντο εἰς Ἀντιόχειαν τὴν Πισιδίαν, καὶ [εἰς]-ελθόντες εἰς τὴν συναγωγὴν τῆ ἡμέρα τῶν σαββάτων ἐκάθισαν.

2 Ἀφορίσατε ... αὐτούς Ac 9.15; Ga 1.15-16 **3** νηστεύσαντες ... αὐτοῖς Ac 6.6; 14.23 **4** ἀπέπλευσαν εἰς Κύπρον Ac 15.39 **5** εἶχον ... ὑπηρέτην Ac 12.25; 13.13; 15.39 **8** 2 Tm 3.8 **10** διαστρέφων τὰς ὁδοὺς Pr 10.9 τὰς ὁδοὺς ... εὐθείας Ho 14.9 **11** Ac 9.8; 22.11 **13** Ἰωάννης ... Ἱεροσόλυμα Ac 13.5; 15.38

15 μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς λέγοντες, Ἄνδρες ἀδελφοί, εἴ τίς ἐστὶν ἐν ὑμῖν λόγος παρακλήσεως πρὸς τὸν λαόν, λέγετε. **16** ἀναστὰς δὲ Παῦλος καὶ κατασείσας τῇ χειρὶ εἶπεν·

Ἄνδρες Ἰσραηλίται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν θεόν, ἀκούσατε. **17** ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου Ἰσραὴλ ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν καὶ τὸν λαὸν ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν γῇ Αἰγύπτου καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς, **18** καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ χρόνον ἐτροποφόρησεν¹ αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ **19** καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χανάαν κατεκληρονόμησεν τὴν γῆν αὐτῶν^{2 a} **20** ὡς ἔτεσιν τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα. καὶ μετὰ ταῦτα³ ἔδωκεν κριτὰς ἕως Σαμουὴλ [τοῦ] προφήτου. **21** κάκειθεν ἠτήσαντο βασιλέα καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὸν Σαοὺλ υἱὸν Κίς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, ἔτη τεσεράκοντα,

¹ **18** {C} ἐτροποφόρησεν **K B C² D 36 81 307 453 610 614 945 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] Lect** *it^{ar.} c. dem. p. ph. ro* vg *syr^hEP* (Apostolic Constitutions) Chrysostom Hesychius // ἐτροποφόρησεν (*see* Dt 1.31) **ℱ⁷⁴ A C* E Ψ 33 181 1175 1809 1938 11364** *it^{d.} c. eig syr^{p.} h cop^{st.} bo. meg arm eth geo slav BJ TOB*

² **19** {B} τὴν γῆν αὐτῶν **ℱ⁷⁴ K B Ψ 33 81 181 1175 2344 1165** *cop^{s.}ms* // αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν **A C D² E (36 307 453 610 1678 omit αὐτῶν) 614 945 1409 1739 1891 Byz [L P] Lect (1884 τῆς ἐπαγγελίας for αὐτῶν) it^{ar.} c. dem. c. eig. p. ph. ro, w vg *syr^p cop^{sa}ms. bo arm eth geo slav Chrysostom* // τὴν γῆν τῶν ἀλλοφύλων **D*** *it^d syr^h with * cop^{meg}***

³ **20** {C} ὡς ἔτεσιν τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα. καὶ μετὰ ταῦτα **ℱ⁷⁴ K A B C 33 36 81 181 307 453 610 1175 1409 1678 2344** *it^{ar.} c. dem. p. ph. ro, w* vg *cop^{(bo).}(meg) arm geo slav^{ms}* // καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσιν τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα **D² E Ψ 945 1739 1891 Byz [L P] Lect (1603 τριακοσίοις) it^e eth slav^{ms} Chrysostom; Greek ms^{acc.} to Bezae** // καὶ ἕως ἔτεσιν τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα **D*** (*it^{d.} eig cop^{sa} syr^h ὡς*) // ἔτεσιν τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα καὶ 614 (*syr^p*)

^a **19** Semicolon: LB NBS // Colon: BJ TOB // Period: GNB NIV DHH // Different text: AD TR

15 τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου Ac 15.21 **16** κατασείσας τῇ χειρὶ Ac 12.17; 19.33; 21.40 Ἄνδρες ... θεόν Ac 13.26 **17** μετὰ ... ἐξήγαγεν ... αὐτῆς Ex 6.1, 6; 12.51 **18** Ex 16.35; Nu 14.34 **19** Dt 7.1 κατεκληρονόμησεν ... αὐτῶν Jos 14.1 **20** μετὰ ... κριτὰς Jdg 2.16 ἕως ... προφήτου 1 Sm 3.20 **21** κάκειθεν ... βασιλέα 1 Sm 8.5, 19 ἔδωκεν ... Βενιαμίν 1 Sm 10.20-21, 24; 11.15

22 καὶ μεταστήσας αὐτὸν ἤγειρεν τὸν Δαυὶδ αὐτοῖς εἰς βασιλέα ᾧ καὶ εἶπεν μαρτυρήσας, **Εὐρον Δαυίδ** τὸν τοῦ Ἰεσσαί, **ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου**, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου. **23** τούτου ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν ἤγαγεν⁴ τῷ Ἰσραὴλ σωτῆρα Ἰησοῦν, **24** προκηρύξαντος Ἰωάννου πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ βάπτισμα μετανοίας παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραὴλ. **25** ὡς δὲ ἐπλήρου Ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔλεγεν, Τί ἐμέ⁵ ὑπονοεῖτε εἶναι; οὐκ εἰμὶ ἐγώ· ἀλλ' ἰδοὺ ἔρχεται μετ' ἐμὲ οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν λῦσαι.

26 Ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους Ἀβραάμ καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν θεόν, ἡμῖν⁶ ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἐξαπεστάλη. **27** οἱ γὰρ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν τοῦτον ἀγνοήσαντες καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας κρίναντες⁷ ἐπλήρωσαν, **28** καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὐρόντες ἤτή-

⁴ **23** {B} ἤγαγεν ℱ⁷⁴ & A B E Ψ 81 1175 1409 Byz [L P] *Lect* (l 1356 ἀνήγαγε) it^{ar. c. dem. e. p. ph. ro. w} vg cop^{bo} eth Athanasius Chrysostom^{1/2}; Augustine // ἤγειρεν C D 33 36 181 307 453 610 614 945 1678 1891 2344 1921 l 1178 it^{d, g, g} vg^{mss} syr^{ph} cop^{sa, meg} arm geo slav Chrysostom^{1/2} Theodoret BJ BTI // omit 1739

⁵ **25** {B} Τί ἐμέ ℱ⁷⁴ & A B E (33 81 με) 1175 cop^{sa, meg} eth Augustine Quodvultdeus^{1/2} // Τίνα με ℱ⁴⁵ C D Ψ 36 181 307 453 610 614 945 1409 1678 1891 2344 Byz [L P] *Lect* (l 751 omit με) it^{ar. c. d. dem. e. g, g. p. ph. ro. w} vg syr^{ph} cop^{bo} Chrysostom; Quodvultdeus^{1/2} BJ BTI

⁶ **26** {B} ἡμῖν ℱ⁷⁴ & A B D Ψ 33 81 614 2344^{vid} it^{d, sin} syr^{h, mg} cop^{sa, meg} // ὑμῖν ℱ⁴⁵ C E 36 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1881 Byz [L P] *Lect* it^{ar. c. dem. e. g, g. p. ph. ro. t. w} vg syr^{ph} cop^{bo} arm eth geo slav Chrysostom BJ

⁷ **27** {A} τοῦτον ἀγνοήσαντες καὶ τὰς φωνὰς ... κρίναντες ℱ^{45, 74} & A B C (D² ἀγνοοῦντες) Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* (l 1364 l 1365 l 1441 κρίνοντες) it^{(ar). c. dem. g, g. p. ph. ro, sin. t. w} vg syr^h (cop^{sa, bo, meg}) arm geo slav Chrysostom // τοῦτον ἀγνοήσαντες καὶ τὰς γραφὰς ... κρίναντες E it^e syr^{ph} // μὴ συνιέντες τὰς γραφὰς ... καὶ κρίναντες D^{*vid} it^d (eth) BJ

22 μεταστήσας αὐτὸν 1 Sm 13.14 ἤγειρεν ... βασιλέα 1 Sm 16.12-13 Εὐρον Δαυίδ Ps 89.20 ἄνδρα ... καρδίαν μου 1 Sm 13.14 ὃς ... θελήματά μου Is 44.28 **23** τούτου ... σωτῆρα 2 Sm 7.12; Is 11.1 **24** Mt 3.1-2, 5; Mk 1.4-5; Lk 3.3 **25** Τί ... εἰμὶ ἐγώ Jn 1.20 ἔρχεται ... λῦσαι Mt 3.11; Mk 1.7; Lk 3.16; Jn 1.27 **26** Ἄνδρες ... θεόν Ac 13.16 **27** Ac 3.17 **28** μηδεμίαν ... εὐρόντες Mt 26.60; Mk 14.55, 56, 59; 15.14; Lk 23.4, 14, 15, 22; Jn 18.38; 19.4, 6

σαντο Πιλᾶτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν. **29** ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔθηκαν εἰς μνημεῖον. **30** ὁ δὲ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, **31** ὃς ὤφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβάσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλήμ, οἵτινες [νῦν] εἰσιν μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν. **32** καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, **33** ὅτι ταύτην ὁ θεὸς ἐκπεπλήρωκεν τοῖς τέκνοις [αὐτῶν] ἡμῖν⁸ ἀναστήσας Ἰησοῦν ὡς καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ γέγραπται τῷ δευτέρῳ⁹,

Υἱὸς μου εἶ σύ,

ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.

34 ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν μηκέτι μέλλοντα ὑποστρέφειν εἰς διαφθοράν, οὕτως εἶρηκεν ὅτι

Δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια Δαυὶδ τὰ πιστά.

35 διότι καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει,

Οὐ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.

36 Δαυὶδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ θεοῦ βουλήν ἐκοιμήθη καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ καὶ εἶδεν

⁸ **33** {C} αὐτῶν ἡμῖν C¹ E 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* (l 1443 ὑμῖν by itacism?) it^c syr^{p-h} cop^{sm} arm geo (slav) Chrysostom; Greek ms^{acc. in Bede} // ἡμῶν $\mathfrak{F}^{74}$ & A B C* D (Ψ ὑμῶν by itacism?) 1409 it^{ar. c. d. dem. (p). ph. ro. t. w} vg cop^{meg} Hilary Ambrose // αὐτῶν 1175 it^{eg} cop^{bopt} // ὑμῶν ὑμῖν l 170^{vid} // omit cop^{bopt} eth REB

⁹ **33** {B} τῷ ψαλμῷ γέγραπται τῷ δευτέρῳ $\mathfrak{F}^{74}$ & A B C Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1678 1739 1891 2344 arm geo // τῷ ψαλμῷ τῷ δευτέρῳ γέγραπται E 614 1409 Byz [L P] l 156 l 170 l 617 l 883 l 1178 (l 1443 τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ) it^{ar. c. d. dem. e. p. ph. ro. t} vg slav Chrysostom; (Ambrose^{1/2}) Bede^{2/3} // τῷ πρώτῳ ψαλμῷ γέγραπται D it^{d. gsg} (Origen); Hilary Cassiodorus Latin mss^{acc. in Bede} // τῷ ψαλμῷ γέγραπται 1175 (Hesychius); Bede^{1/3} // τοῖς ψαλμοῖς γέγραπται $\mathfrak{F}^{45vid}$ (Ambrose^{1/2} προφήταις for ψαλμοῖς) BJ

28 ἤτησαντο ... αὐτόν Mt 27.22-23; Mk 15.13-14; Lk 23.21, 23; Jn 19.6. 7. 15 **29** καθελόντες ... μνημεῖον Mt 27.59-60; Mk 15.46; Lk 23.53; Jn 19.38, 41-42 **30** ὁ δὲ ... νεκρῶν Ac 2.24, 32; 3.15; 4.10; 5.30; 10.40; 17.31 **31** ὃς ὤφθη ... εἰς Ἱερουσαλήμ Ac 1.3 οἵτινες ... μάρτυρες αὐτοῦ Lk 24.48; Ac 1.8; 2.32; 3.15; 5.32; 10.39, 41 **32-33** ἡμεῖς ... Ἰησοῦν Ac 13.23 **33** Υἱὸς ... σε Ps 2.7 (He 1.5; 5.5) **34** Δώσω ... πιστά Is 55.3 LXX **35** Οὐ ... διαφθοράν Ps 16.10 LXX **36** Δαυὶδ ... αὐτοῦ l Kgs 2.10; Ac 2.29 προσετέθη ... αὐτοῦ Jdg 2.10

διαφθοράν· **37** ὃν δὲ ὁ θεὸς ἤγειρεν, οὐκ εἶδεν διαφθοράν·
38 γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι διὰ τούτου ὑμῖν
 ἄφεσις ἀμαρτιῶν καταγγέλλεται, [καὶ] ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ
 ἠδυνήθητε ἐν νόμῳ Μωϋσέως δικαιοῦσθαι, **39** ἐν τούτῳ
 πᾶς ὁ πιστεύων δικαιοῦται. **40** βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ¹⁰ τὸ
 εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις,

41 Ἴδετε, οἱ καταφρονηταί,
 καὶ θαυμάσατε καὶ ἀφανίσθητε,
 ὅτι ἔργον ἐργάζομαι ἐγὼ ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν,
 ἔργον ὃ οὐ μὴ πιστεύσητε ἐάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν.

42 Ἐξιόντων δὲ αὐτῶν¹¹ παρεκάλουν εἰς τὸ μεταξὺ σάββα-
 τον¹² λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ ῥήματα ταῦτα. **43** λυθείσης δὲ τῆς
 συναγωγῆς ἠκολούθησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν σεβο-
 μένων προσηλύτων τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρναβᾷ¹³, οἵτινες προσ-

¹⁰ **40** {B} ἐπέλθῃ Ɔ⁷⁴ Ɔ² (Ɔ* ἀπέλθῃ) B D 33 36 307 453 610 1678 2344 it^a
 vg^{sl} // ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς A C E Ψ 097 81 181 (614 ἐφ' ὑμᾶς *after* προφήταις)
 945 1175 1409 1739 1891 Byz [L P] / 1178 it^{ar, c, dem, e, g, g, p, ph, ro, w} vg^{cl, ww} syr^{p, h}
 cop^{sa, bo, meg} arm eth geo slav Basil Chrysostom GNB NRSV? EU? TOB? BTI
 DHH?

¹¹ **42** {A} αὐτῶν Ɔ⁷⁴ Ɔ A B C D E Ψ 097 36 81 181 307 453 610 614 945
 1175 1678 1739 1891 2344 / 1178^{1/2} it^{ar, c, d, dem, e, g, g, p, ph, ro, w} vg syr^{(p), h} cop^{sa, bo, meg}
 arm slav^{ms} Chrysostom^{lem} // ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων Byz^m [P] // αὐτῶν
 ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων 1409 Byz^m [L] / 1178^{1/2} slav^{ms} (NIV) (BTI)
 (DHH)

¹² **42** {B} παρεκάλουν εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον Ɔ⁷⁴ Ɔ A C Ψ 097 33 (36
 307 453 610 1678 παρεκάλουν *after* σάββατον) 81 181 614 945 1175 1739
 1891 2344 / 1178^{1/2} it^{ar, c, d, dem, g, g, p, ph, ro, w} vg syr^{p, h} cop^{sa, meg} arm (eth) slav^{ms}
 Chrysostom^{lem} // παρεκάλουν τὰ ἔθνη εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον 1409 Byz [L P]
 / 1178^{1/2} geo slav^{ms} // εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον ἠξίουσιν B cop^{bo} // εἰς τὸ μεταξὺ
 σάββατον E it^a // παρεκάλουν εἰς τὸ ἐξῆς σάββατον D

¹³ **43** {A} Βαρναβᾷ Ɔ⁷⁴ Ɔ A B C D E Ψ 097 33 36 81 181 307 453 610 945
 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] / 60 / 1178 it^{ar, c, d, dem, e, g, g, p, ph, ro, w} vg
 cop^{sa, bo, meg} arm eth geo slav Chrysostom // Βαρναβᾷ ἀξιοῦντες βαπτισθῆναι
 614 syr^h with *

λαλοῦντες αὐτοῖς ἔπειθον αὐτοὺς προσμένειν τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ¹⁴.

44 Τῷ δὲ ἐρχομένῳ σαββάτῳ σχεδὸν πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη ἀκούσαι τὸν λόγον τοῦ κυρίου¹⁵. **45** ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους ἐπλήσθησαν ζήλου καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ Παύλου λαλουμένοις βλασφημοῦντες¹⁶. **46** παρρησιασάμενοί τε ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρναβᾶς εἶπαν, Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπειδὴ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. **47** οὕτως γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ κύριος,

Τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν

τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

48 ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη ἔχαιρον καὶ ἐδόξαζον τὸν λόγον τοῦ κυρίου¹⁷ καὶ ἐπίστευσαν ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον· **49** διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τοῦ κυρίου δι' ὅλης τῆς χώρας. **50** οἱ δὲ Ἰουδαῖοι παρώτρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας τὰς εὐσχή-

¹⁴ **43** {A} θεοῦ. $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B C Ψ 097 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] / 60 / 1178 *it*^{ar. c. dem. (gig)}. *p. ph. ro* vg *syrr*^h *cop*^{sa. bu} *arm* *eth* *geo* *slav* Chrysostom // θεοῦ. ἐγένετο δὲ καθ' ὅλης τῆς πόλεως διελθεῖν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ D (*it*^d) (*syrr*^{mss}) // θεοῦ. ἐγένετο δὲ κατὰ πᾶσαν πόλιν φημισθῆναι τὸν λόγον E *it*^{c. w} (*cop*^{mss}) Greek *ms*^{acc. to Bede}

¹⁵ **44** {C} τὸν λόγον τοῦ κυρίου $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B² 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 / 1178 *it*^{ar. c. gig. p. ro. w} vg^{ww. st} *cop*^{sa} *geo* // τὸν λόγον τοῦ θεοῦ B* C E Ψ 614 Byz [L P] / 60 *it*^{lem. c. ph} vg^{cl} *syrr*^h *cop*^{ho} *arm* *slav* Chrysostom REB LB BJ // Παύλου πολὺν τε λόγον ποιησαμένου περὶ τοῦ κυρίου D *it*^d (*cop*^{mss})

¹⁶ **45** {B} βλασφημοῦντες $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B C L Ψ 33 36 81 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 / 1178 *it*^{ar. c. dem. p². ph. ro. w} vg *syrr*^p *cop*^{sa. bo. mss} *arm* *eth*^{pp} *geo* *slav* // ἀντιλέγοντες καὶ βλασφημοῦντες D 097 181 614 Byz [P] / 60 *it*^{d. p*} *syrr*^h (*eth*TH) Chrysostom // ἐναντιούμενοι καὶ βλασφημοῦντες E *it*^{c. gig}

¹⁷ **48** {C} τὸν λόγον τοῦ κυρίου $\mathfrak{P}^{45. 74}$ $\aleph$ A C Ψ 33 36 81 181 307 610 945 1175 1409 1739 1891 2344 Byz [L P] *it*^{c. d. dem. e. gig. p. ph. ro. w} vg *cop*^{sa. mss. mss} *arm* *geo* *slav*^{ms} Chrysostom; Augustine^{1/2} // τὸν λόγον τοῦ θεοῦ B D E 453 / 60 *cop*^{sa. mss. bo} Augustine^{1/2} // τὸν θεόν 614 / 1178 (*it*^{ar} τὸν κύριον) *syrr*^h

43 ἔπειθον ... θεοῦ Ac 11.23; 14.22 **45** Ac 14.2 **46** Ὑμῖν ... θεοῦ Ac 3.26; Ro 1.16 ἐπειδὴ ... ζωῆς Lk 7.30 ἐπειδὴ ... ἔθνη Ac 18.6 **47** Τέθεικα ... γῆς Is 49.6 **48** Ac 11.18 **50** γυναῖκας ... πρώτους Ac 17.4, 12

μονας καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως καὶ ἐπήγειραν διωγμὸν ἐπὶ τὸν Παῦλον καὶ Βαρναβάν καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὀρίων αὐτῶν. **51** οἱ δὲ ἐκτιναζάμενοι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ἐπ' αὐτοὺς ἦλθον εἰς Ἰκόνιον, **52** οἱ τε μαθηταὶ ἐπληροῦντο χαρᾶς καὶ πνεύματος ἁγίου.

Paul and Barnabas at Iconium

14 Ἐγένετο δὲ ἐν Ἰκονίῳ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ λαλῆσαι οὕτως ὥστε πιστεῦσαι Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος. **2** οἱ δὲ ἀπειθήσαντες Ἰουδαῖοι ἐπήγειραν καὶ ἐκάκωσαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν. **3** ἱκανὸν μὲν οὖν χρόνον διέτριψαν παρρησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ κυρίῳ τῷ μαρτυροῦντι [ἐπὶ] τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, δίδοντι σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν. **4** ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως, καὶ οἱ μὲν ἦσαν σὺν τοῖς Ἰουδαίοις, οἱ δὲ σὺν τοῖς ἀποστόλοις. **5** ὡς δὲ ἐγένετο ὀρμὴ τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων σὺν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι αὐτούς, **6** συνιδόντες κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Λυκαονίας Λύστραν καὶ Δέρβην καὶ τὴν περίχωρον, **7** κακεῖ εὐαγγελιζόμενοι ἦσαν.

Paul and Barnabas at Lystra

8 Καί τις ἀνὴρ ἀδύνατος ἐν Λύστροις τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὃς οὐδέποτε περιεπάτησεν. **9** οὗτος ἤκουσεν τοῦ Παύλου λαλοῦντος ὃς ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἰδὼν ὅτι ἔχει πίστιν τοῦ σωθῆναι, **10** εἶπεν μεγάλη φωνῇ, Ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου ὀρθός. καὶ ἤλατο καὶ περιεπάτει. **11** οἱ τε ὄχλοι ἰδόντες ὃ ἐποίησεν Παῦλος ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν Λυκαονιστὶ λέγοντες, Οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς, **12** ἐκάλουν τε τὸν Βαρναβάν Δία, τὸν

51 ἐκτιναζάμενοι ... αὐτούς Mt 10.14; Mk 6.11; Lk 9.5; 10.11; Ac 18.6

14.2 Ac 13.45 **3** τῷ κυρίῳ ... αὐτῶν Mk 16.20; Ac 19.11; He 2.4 **5** ὀρμὴ ... αὐτοῦ Ac 14.19; 2 Tm 3.11 **6** Mt 10.23 **8** χωλὸς ... αὐτοῦ Jn 9.1; Ac 3.2 **9** ἰδὼν ... σωθῆναι Mt 9.28 **11** Οἱ θεοὶ ... ἡμᾶς Ac 28.6

δὲ Παῦλον Ἐρμῆν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου. **13** ὁ τε ἱερεὺς τοῦ Διὸς τοῦ ὄντος πρὸ τῆς πόλεως^a ταύρους καὶ στέμματα ἐπὶ τοὺς πυλῶνας ἐνέγκας σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελεν θύειν. **14** ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι Βαρναβᾶς καὶ Παῦλος διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐξεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον κρίζοντες **15** καὶ λέγοντες, Ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ θεὸν ζῶντα, ὃς ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· **16** ὃς ἐν ταῖς παρωχημέναις γενεαῖς εἶασεν πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν· **17** καίτοι οὐκ ἀμάρτυρον αὐτὸν ἀφήκεν ἀγαθουργῶν, οὐρανόθεν ὑμῖν ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ὑμῶν. **18** καὶ ταῦτα λέγοντες μόλις κατέπαυσαν τοὺς ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς.

19 Ἐπῆλθαν δὲ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἰκονίου Ἰουδαῖοι καὶ πείσαντες τοὺς ὄχλους καὶ λιθάσαντες τὸν Παῦλον ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως νομίζοντες αὐτὸν τεθνηκέναί. **20** κυκλωσάντων δὲ τῶν μαθητῶν αὐτὸν ἀναστάς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. καὶ τῆ ἐπαύριον ἐξῆλθεν σὺν τῷ Βαρναβᾶ εἰς Δέρβην.

The Return to Antioch in Syria

21 Εὐαγγελισάμενοί τε τὴν πόλιν ἐκείνην καὶ μαθητεύσαντες ἱκανοὺς ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν καὶ εἰς Ἰκόνιον καὶ εἰς Ἀντιόχειαν **22** ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ πίστει καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. **23** χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς κατ' ἐκκλησίαν πρεσβυτέρους, προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν παρέθεντο αὐτοὺς τῷ κυρίῳ εἰς ὃν πεπιστεύκει-

^a 13 Hyphenated title: NRSV⁹⁵ BJ TOB // End of embedded title: EU

15 ἡμεῖς ... ἄνθρωποι Ac 10.26; Jas 5.17 θεὸν ... αὐτοῖς Ex 20.11; Ps 146.6 **16** Ac 17.30 **17** οὐρανόθεν ... καρποφόρους Ps 147.8; Jr 5.24 **19** Ἐπῆλθαν ... ὄχλους Ac 17.13 **20** λιθάσαντες τὸν Παῦλον 2 Cor 11.25; 2 Tm 3.11 **22** 1 Tm 3.3 ἐπιστηρίζοντες ... μαθητῶν Ac 15.32; 18.23 παρακαλοῦντες ... πίστει Ac 11.23; 13.43 **23** προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν Ac 13.3

σαν. **24** καὶ διελθόντες τὴν Πισιδίαν ἦλθον εἰς τὴν Παμφυλίαν **25** καὶ λαλήσαντες ἐν Πέργῃ τὸν λόγον¹ κατέβησαν εἰς Ἀτάλειαν **26** καὶ κεῖθεν ἀπέπλευσαν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλήρωσαν. **27** παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαγόντες τὴν ἐκκλησίαν ἀνήγγελλον ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς μετ' αὐτῶν καὶ ὅτι ἤνοιξεν τοῖς ἔθνεσιν θύραν πίστεως. **28** διέτριβον δὲ χρόνον οὐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

The Council at Jerusalem

15 Καί τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἐδίδασκον τοὺς ἀδελφοὺς ὅτι, Ἐὰν μὴ περιτμηθῆτε τῷ ἔθει τῷ Μωϋσέως, οὐ δύνασθε σωθῆναι. **2** γενομένης δὲ στάσεως καὶ ζητήσεως οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρναβᾶ πρὸς αὐτούς, ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρναβᾶν καὶ τινὰς ἄλλους ἐξ αὐτῶν¹ πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλὴμ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. **3** Οἱ μὲν οὖν προπεμφθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας διήρχοντο τὴν τε Φοινίκην καὶ Σαμάρειαν ἐκδιηγούμενοι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνῶν καὶ ἐποίουν χαρὰν μεγάλην πᾶσιν τοῖς ἀδελφοῖς. **4** παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ παρεδέχθησαν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ

¹ **25** {B} λόγον B D 36 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 Byz [L P] Lect it^d vg^{ms} cop^{sa, bu, meg} (eth) Chrysostom // λόγον τοῦ κυρίου K A C Ψ 33 81 181 614 1409 2344^{vid} 1597 1680 1921 it^{ar, c, dem, l, p, ph, ro, w} vg syr^{p, h} with * arm slav // λόγον τοῦ θεοῦ Ɔ⁷⁴ E it^{c, sig} cop^{hm} geo

² {A} ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρναβᾶν καὶ τινὰς ἄλλους ἐξ αὐτῶν Ɔ⁷⁴ (K ἐξ αὐτῶν ἄλλους) A B C (E ἐτάξαντο) Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] Lect (1593 ἔταξαν ἀναβαίνειν καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν) it^{(ar), (c), (dem), e, (l), p, (ro)} vg^(cl) syr^(pl, h) (cop^{sa, bo}) arm eth geo (slav) Amphilochius Chrysostom; Jerome // ἔλεγεν γὰρ ὁ Παῦλος μένειν οὕτως καθὼς ἐπίστευσαν διῖσχυριζόμενος· οἱ δὲ ἐληλυθότες ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ παρήγγειλαν αὐτοῖς τῷ Παύλῳ καὶ Βαρναβᾶ καὶ τισὶν ἄλλοις ἀναβαίνειν D (it^{d, sig, ph, w}) (syr^{hmg}) (cop^{meg})

26 εἰς Ἀντιόχειαν ... ἐπλήρωσαν Ac 13.1-2; 15.40 **27** παραγενόμενοι ... αὐτῶν Ac 15.4, 12 ἤνοιξεν ... πίστεως Ac 11.18; 13.47-48

15.1 Ga 5.2 Ἐὰν ... Μωϋσέως Lv 12.3 **2** ἔταξαν ... Ἱερουσαλὴμ Ac 11.30; Ga 2.1 4 Ac 14.27; 15.12

τῶν πρεσβυτέρων, ἀνήγγειλάν τε ὅσα ὁ θεὸς ἐποίησεν μετ' αὐτῶν. **5** ἔξανέστησαν δέ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν Φαρισαίων πεπιστευκότες λέγοντες ὅτι δεῖ περιτέμνειν αὐτοὺς παραγγέλλειν τε τηρεῖν τὸν νόμον Μωϋσέως.

6 Συνήχθησάν τε οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι² ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. **7** πολλῆς δὲ ζητήσεως γενομένης ἀναστὰς Πέτρος³ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἄνδρες ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων ἐν ὑμῖν ἐξελέξατο ὁ θεὸς διὰ τοῦ στόματός μου ἀκοῦσαι τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου καὶ πιστεῦσαι. **8** καὶ ὁ καρδιογνώστης θεὸς ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς δούς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καθὼς καὶ ἡμῖν **9** καὶ οὐδὲν διέκρινεν μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν τῇ πίστει καθαρίσας τὰς καρδίας αὐτῶν. **10** νῦν οὖν τί πειράζετε τὸν θεὸν ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι; **11** ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ πιστεύομεν σωθῆναι καθ' ὃν τρόπον κἀκεῖνοι.

12 Ἐσίγησεν δὲ⁴ πᾶν τὸ πλῆθος καὶ ἤκουον Βαρναβᾶ καὶ Παύλου ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν

² **6** {A} πρεσβύτεροι $\mathfrak{P}^{45\text{vid. }74}$ $\aleph$ A B C D E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* it^{ar. c. d. dem. e. g. g. l. p. ph. ro. w} vg syr^p cop^{sa. bo} arm eth geo slav Chrysostom // πρεσβύτεροι σὺν τῷ πλῆθει 614 syr^h

³ **7** {A} ἀναστὰς Πέτρος $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B C D² E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 (1175 ἀναστὰς δέ) 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* it^{ar. c. d. dem. e. e. p. ph. ro. w} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm eth geo slav (Apostolic Constitutions) Chrysostom // ἀνέστησεν ἐν πνεύματι Πέτρος καὶ D* (614 ἀναστὰς Πέτρος ἐν πνεύματι ἀγίῳ) it^{l. 1} (syr^{h me}) // *after* γενομένης *add* τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρναβᾶ πρὸς αὐ[τούς] ἔταξαν ἀναβαί[ν]ειν Παῦλον καὶ Βαρναβᾶν καὶ τινὰς [ἄλλους ἐξ αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ πρὸς] τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους· γεν[ο]μένης ἀναστὰς Πέτρος (*compare* 15.2) $\mathfrak{P}^{45\text{vid}}$

⁴ **12** {A} ἐσίγησεν δέ $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B (C 945 ἐσίγησαν) E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* (l 592 ἐσίγησαν *and omit* δέ; l 1364 ἐσίγησεν οὐ [*sic*]) it^{ar. c. dem. e. g. g. l. p. ph. ro. w} vg (syr^p) cop^{sa mss. bo} (arm) eth geo slav (Basil) Apostolic Constitutions Hesychius (Theodoret);

7-8 ἀναστὰς ... ἡμῖν Ac 2.4; 10.44; 11.15 **9** οὐδὲν ... καὶ αὐτῶν Ac 10.34-35 **10** ἐπιθεῖναι ... μαθητῶν Ac 15.19; Ga 5.1 **11** Ga 2.16; Eph 2.5-8 **12** ἤκουον ... αὐτῶν Ac 14.27; 15.4

τοῖς ἔθνεσιν δι' αὐτῶν. **13** Μετὰ δὲ τὸ σιγήσαι αὐτοὺς ἀπεκρίθη Ἰάκωβος λέγων, Ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ μου. **14** Συμμεῶν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. **15** καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν καθὼς γέγραπται,

16 Μετὰ ταῦτα ἀναστρέψω

καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ τὴν πεπτωκυῖαν
καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω
καὶ ἀνορθώσω αὐτήν,

17 ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν κύριον

καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς,

λέγει κύριος ποιῶν ταῦτα **18** γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος⁵.

19 διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν θεόν, **20** ἀλλ' ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πορνείας⁶

Jerome // συγκατατιθεμένων δὲ τῶν πρεσβυτέρων τοῖς ὑπὸ τοῦ Πέτρου εἰρημένοις ἐσίγησεν D it^(ar) syr^h with *

⁵ **17-18** {B} ταῦτα γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος κ B C Ψ 33 81 1175 2344 cop^{sa, bo} // ταῦτα πάντα γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος 36 307 453 610 1678 1739 1891 arm (geo) (slav) // ταῦτα πάντα ἃ ἐστὶν γνωστὰ αὐτῷ ἀπ' αἰῶνος 945 (eth) // ταῦτα γνωστὸν ἀπ' αἰῶνος τῷ κυρίῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ ʒ⁷⁴ A (D ἀπ' αἰῶνος ἐστὶν) it^(ar), c, d, dem, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z vg (syr^h me) arm^{ms} (Irenaeus^{lat}); Jerome // ταῦτα γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος τῷ κυρίῳ πάντα τὰ ἔργα 1409 // ταῦτα πάντα γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος ἐστὶν τῷ θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ (E πάντα ταῦτα) (181 omit πάντα¹⁻²) 614 Byz [(L πάντα ταῦτα) P] // 156 1617 // 1178 it^e (sig) syr^(p, b) (slav^{ms}) (Apostolic Constitutions) Chrysostom

⁶ **20** {A} καὶ τῆς πορνείας (see footnotes 7 and 8) ʒ⁷⁴ κ A B C D E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 1175 1409 1678 2344 Byz [L P] // 1178 it^(ar), c, d, dem, e, zig, l, p, ph, ro, w vg syr^{p, h} cop^{sa, (bo)} arm geo slav Irenaeus^{lat} Origen^{lat(1/2)} (Apostolic Constitutions) Chrysostom; (Ambrosiaster) // καὶ τῆς πορνείας after καὶ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ πνικτοῦ (see 15.29) 945 1739 1891 // omit ʒ⁴⁵ eth

14 Ac 15.7-9 ὁ θεὸς ... λαὸν Lk 1.68 **16-17** Am 9.11-12 **18** γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος Is 45.21 **19** Ac 15.10

καὶ τοῦ πνικτοῦ⁷ καὶ τοῦ αἵματος⁸. **21** Μωϋσῆς γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος.

The Reply of the Council

22 Τότε ἔδοξεν τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν σὺν τῷ Παύλῳ καὶ Βαρναβᾶ, Ἰούδαν τὸν καλούμενον Βαρσαββᾶν καὶ Σιλᾶν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, **23** γράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν, Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἀδελφοί⁹ τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἐθνῶν χαίρειν. **24** Ἐπειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν [ἐξεληθόντες]¹⁰ ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν¹¹ οἷς οὐ διεστείλαμεθα,

⁷ **20** {C} καὶ τοῦ πνικτοῦ (see footnotes 6 and 8) $\mathfrak{P}^{45}$ $\aleph$ C E 36 181 307 453 610 614 (945) 1175 1409 1678 (1739) (1891) 2344 Byz [L P] / 1178 *it*^{ar, c, dem, e, l, p, ph, ro, w} vg *syr*^{p, h} *cop*^{sa, (bo)} arm eth geo slav Origen^{lat(1/2)}} Chrysostom // καὶ πνικτοῦ $\mathfrak{P}^{74}$ A B Ψ 33 81 Apostolic Constitutions // omit D *it*^{d, gig} Irenaeus^{acc. to 1739}; (Ambrosiaster)

⁸ **20** {A} αἵματος (see footnotes 6 and 7) $\mathfrak{P}^{45, 74}$ $\aleph$ A B C E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 1175 1409 1678 2344 Byz [L P] *it*^{c, dem, e, gig, l, p, ph, ro, w} vg *syr*^{p, h} *cop*^{bo} arm geo slav^{ms} Origen^{lat(1/2)}} Apostolic Constitutions Chrysostom // αἵματος καὶ ὅσα μὴ θέλουσιν ἑαυτοῖς γίνεσθαι ἑτέροις μὴ ποιεῖτε (see 15.29) D *it*^{ar, (d)} (*cop*^{sa}) (eth) slav^{ms} Irenaeus^{lat} // καὶ τῆς πορνείας (see footnote 6 concerning word-order), καὶ ὅσα ἂν μὴ θέλουσιν αὐτοῖς γίνεσθαι ἑτέροις μὴ ποιεῖν 945 1739 1891 (l 1178 γενέσθαι)

⁹ **23** {B} ἀδελφοί $\mathfrak{P}^{33, 74}$ $\aleph^*$ A B C D 33 81 2344 *it*^{(ar), c, d, dem, gig, l, p, ph, ro, w} vg arm^{ms} Irenaeus^{lat}; Pacian Ps-Vigilius // καὶ οἱ ἀδελφοί $\aleph^*$ E Ψ 36 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 Byz [L P] *it*^e *syr*^{p, h} *cop*^{bo, mss} arm^{mss} eth geo slav Apostolic Constitutions Amphilochius Chrysostom Socrates TOB // omit l 1178 *cop*^{sa} Origen^{lat} REB

¹⁰ **24** {C} ἐξεληθόντες $\mathfrak{P}^{33, 74}$ $\aleph^*$ A C D E (L 1409 ἐλθόντες) Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1678 1739 1891 2344 Byz [P] / 1178 *it*^{ar, c, d, dem, e, gig, l, p, ph, ro, w} vg *syr*^{p, h} *cop*^{sa, bo} eth geo slav Irenaeus^{lat} Origen^{lat} Socrates; Pacian // omit $\aleph^*$ B 1175 arm Apostolic Constitutions Amphilochius Chrysostom; Ps-Vigilius REB EU LB

¹¹ **24** {A} ὑμῶν $\mathfrak{P}^{33, 45vid, 74}$ $\aleph$ A B D 33 81 2344 *it*^{ar, c, d, dem, l, p, ph, ro, w} vg *cop*^{sa, (bo)} Apostolic Constitutions Amphilochius // ὑμῶν and add τηρεῖν τὸν νόμον after

25 ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδὸν ἐκλεξαμένοις¹² ἄνδρα
πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρναβᾶ καὶ
Παύλῳ, **26** ἀνθρώποις παραδεδωκόσιν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ
τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. **27** ἀπεστάλ-
καμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σιλᾶν καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέ-
λοντας τὰ αὐτά. **28** ἔδοξεν γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ ἡμῖν
μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βᾶρος πλὴν τούτων τῶν ἐπάναγ-
κες, **29** ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτῶν¹³ καὶ
πορνείας¹⁴, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε¹⁵. Ἐρρωσθε:

διστειλάμεθα 1175 // ὑμῶν λέγοντες περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον C
(E περιτέμνεσθαι δεῖ) Ψ 36 181 307 453 610 614 945 1409 1678 1739 1891
Byz [L P] / 1178 (it^c. e^{ig}) syr^p. h arm eth (geo) slav^(ms) (Irenaeus^{lat}) (Chrysostom)
Socrates; (Greek ms^{acc.} to Bede)

¹² **25** {C} ἐκλεξαμένοις Ɔ^{45vid} A B Ψ 33 81 614 945 1175 1739 1891 2344
Byz^{pl} [L] it^{ar.} c. dem. e. g^{ig}. l. p. ph. ro. w vg (syr^p) arm geo // ἐκλεξαμένους K C D E 36 181
307 453 610 1409 1678 Byz^{pl} [P] / 1178 it^d syr^h slav Irenaeus^{lat} Apostolic
Constitutions Amphilochius Chrysostom Socrates REB

¹³ **29** {B} καὶ πνικτῶν K* B C 81 614 1175 cop^{sa.} bo eth Clement Origen^{lat/2}
Cyril-Jerusalem^{ms} Amphilochius^{1/2} Socrates; Gaudentius Jerome^{1/2} mss^{acc.} to Jerome
Cassian // καὶ πνικτοῦ Ɔ⁷⁴ K² A² E Ψ 33 36 181 307 453 610 945 1409 1678
1739 1891 2344 Byz [L P] / 1178 it^{ar.} c. dem. e. g^{ig}. (p). (ph). (ro). w vg^{cl.} (ww). (st) syr^{p.} h arm
(geo) slav (Origen^{lat/2}) Apostolic Constitutions Cyril-Jerusalem Diodore Am-
philochius^{1/2} Didymus^{dub} Chrysostom Severian Cyril; mss^{acc.} to Ambrosiaster Ps-Vigi-
lius // omit D it^{d.} Irenaeus^{acc.} to 1739; Tertullian Cyprian Pacian Jerome^{1/2} Ambro-
siaster Augustine

¹⁴ **29** {A} καὶ πορνείας Ɔ^{33.74} K A B C E Ψ 33^{vid} 36 81 181 307 453 610
1175 1409 1678 2344 Byz [L P] it^{c.} dem. e. g^{ig}. ro. w vg syr^p cop^{bo} arm geo slav
Clement Origen^{lat} Apostolic Constitutions Cyril-Jerusalem Diodore Amphi-
lochius Didymus^{dub} Chrysostom Severian Socrates Cyril; Tertullian Ambrosiaster
Pacian Gaudentius // καὶ πορνείας, καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι
ἐτέροις μὴ ποιεῖν (see 15.20) (D ἐτέρω, D² ποιεῖτε) (614 αὐτοῖς γενέσθαι
and ποιεῖτε) (945 1891 θέλητε) 1739 / 1178 it^{ar.} (d). l. p. ph vg^{ms} (syr^h with *) cop^{sa}
(eth) Irenaeus^{lat}; Cyprian

¹⁵ **29** {A} πράξετε Ɔ³³ K A B (E πράξητε) Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614
945 1175 1409 1678 1739 1891 Byz [P] / 1178 it^{c.} dem. e. g^{ig}. p. ph. ro. w vg cop^{sa.} bo
(arm) geo slav Clement Origen^{lat} Apostolic Constitutions Didymus^{dub} Chrysostom
Socrates; Pacian Ps-Vigilius // πράξατε Ɔ⁷⁴ C L 2344 it^{ar.} eth (Amphilochius) //
πράξατε φερόμενοι ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι D it^{d.} (I) (Irenaeus^{acc.} to 1739); Tertullian

30 Οἱ μὲν οὖν ἀπολυθέντες κατήλθον εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ συναγαγόντες τὸ πλῆθος ἐπέδωκαν τὴν ἐπιστολήν. **31** ἀναγνόντες δὲ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρακλήσει. **32** Ἰούδας τε καὶ Σιλᾶς καὶ αὐτοὶ προφήται ὄντες διὰ λόγου πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐπεστήριξαν, **33** ποιήσαντες δὲ χρόνον ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας αὐτούς.¹⁶ **35** Παῦλος δὲ καὶ Βαρναβᾶς διέτριβον ἐν Ἀντιοχείᾳ διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι μετὰ καὶ ἐτέρων πολλῶν τὸν λόγον τοῦ κυρίου.

Paul and Barnabas Separate

36 Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας εἶπεν πρὸς Βαρναβᾶν Παῦλος, Ἐπιστρέψαντες δὴ ἐπισκεψώμεθα τοὺς ἀδελφοὺς κατὰ πόλιν πᾶσαν ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ κυρίου πῶς ἔχουσιν. **37** Βαρναβᾶς δὲ ἐβούλετο συμπαραλαβεῖν καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν καλούμενον Μᾶρκον· **38** Παῦλος δὲ ἤξίου, τὸν ἀποστάντα ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ Παμφυλίας καὶ μὴ συνελθόντα αὐτοῖς εἰς τὸ ἔργον μὴ συμπαραλαμβάνειν τοῦτον. **39** ἐγένετο δὲ παροξυσμὸς ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, τὸν τε Βαρναβᾶν παραλαβόντα τὸν Μᾶρκον ἐκπλεῦσαι εἰς Κύπρον, **40** Παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος Σιλᾶν ἐξῆλθεν παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ κυρίου¹⁷

¹⁶ **33** {A} omit verse 34: $\mathfrak{F}^{74}$ & A B E Ψ 81 Byz [L P] *it*^{dem. c. p.} *vg*^{w.w. a} *syr*^p *cop*^{bo} Chrysostom // add verse 34: ἔδοξεν δὲ τῷ Σιλᾶ ἐπιμεῖναι αὐτοῦ (C αὐτοὺς for αὐτοῦ) 33 36 (181 ἐπιμένειν) 307 453 610 614 (945 αὐτόθι) 1175 1409 1678 1739 1891 2344 // 1178 *it*^c *syr*^h with * *cop*^{sa. bo} *mss* arm eth geo slav // ἔδοξε δὲ τῷ Σιλᾶ ἐπιμεῖναι πρὸς αὐτούς, μόνος δὲ Ἰούδας ἐπορεύθη $\mathfrak{F}^{127vid}$ D¹ (D* Σιλεᾶ and omit πρὸς) *it*^d (*it*^{ar. gig. l. ph. ro} *vg*^{mss} αὐτοῦ for πρὸς αὐτούς, *it*^w *vg*^{cl} ἐπορεύθη εἰς Ἱερουσαλήμ) Cassiodorus

¹⁷ **40** {B} κυρίου $\mathfrak{F}^{74}$ & A B D¹ (D* omit τοῦ) 33 81 181 1409 2344 / 597 / 598 *it*^{ar. c. d. dem. p. ph². ro} *vg*^{w.w. a} *cop*^{sa} // θεοῦ $\mathfrak{F}^{45}$ C E Ψ 36 307 453 610 614 945 1175 1678 1739 1891 Byz [L P] *Lect* *it*^{c. p. ph². w} *vg*^{cl} *syr*^{p. h} *cop*^{bo} arm geo slav Chrysostom Theodoret LB BJ

32 Ἰούδας ... ὄντες Ac 11.27; 13.1 παρεκάλεσαν ... ἐπεστήριξαν Ac 14.22; 18.23 **37** Ἰωάννην ... Μᾶρκον Ac 12.12, 25 **38** τὸν ... ἔργον Ac 13.13; Col 4.10 **39** τὸν τε ... Κύπρον Ac 4.36; 13.4 **40** παραδοθεὶς ... κυρίου Ac 14.26

ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. **41** διήρχετο δὲ τὴν Συρίαν καὶ [τὴν] Κιλικίαν ἐπιστηρίζων τὰς ἐκκλησίας¹⁸.

Timothy Accompanies Paul and Silas

16 Κατήντησεν δὲ [καὶ] εἰς Δέρβην καὶ εἰς Λύστραν. καὶ ἰδοὺ μαθητὴς τις ἦν ἐκεῖ ὀνόματι Τιμόθεος, υἱὸς γυναικὸς Ἰουδαίας πιστῆς, πατὴρ δὲ Ἕλληνας, **2** ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν. **3** τοῦτον ἠθέλησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελθεῖν, καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· ἤδεισαν γὰρ ἅπαντες ὅτι Ἕλληνας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὑπῆρχεν. **4** ὡς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδοσαν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις. **5** αἱ μὲν οὖν ἐκκλησῖαι ἐστερεοῦντο τῇ πίστει καὶ ἐπερίσσευον τῷ ἀριθμῷ καθ' ἡμέραν.

Paul's Vision of the Man of Macedonia

6 Διήλθον δὲ τὴν Φρυγίαν καὶ Γαλατικὴν χώραν κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος λαλήσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ· **7** ἐλθόντες δὲ κατὰ τὴν Μυσίαν ἐπείραζον εἰς τὴν Βιθυνίαν πορευθῆναι, καὶ οὐκ εἶασεν αὐτοὺς τὸ πνεῦμα Ἰησοῦ¹. **8** παρελθόντες δὲ τὴν Μυσίαν κατέβησαν εἰς Τρωάδα. **9** καὶ ὄραμα

¹⁸ **41** {A} τὰς ἐκκλησίας ℘⁴⁵ & A B C E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* it^s.p vg^{ww.st} syr^{p,h} cop^{sa,bo} arm eth geo slav Chrysostom; Jerome // τοὺς ἀδελφούς ℘⁷⁴ (1884 τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀδελφούς) // τὰς ἐκκλησίας παραδιδούς τὰς ἐντολάς τῶν πρεσβυτέρων D (it^d) (syr^{mh8}) // τὰς ἐκκλησίας παραδιδούς τὰς ἐντολάς φυλάσσειν τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων ℘^{127vid} (it^{ar.c.dem.gig.ph.ro.w} vg^{cl})

¹ **7** {A} Ἰησοῦ ℘⁷⁴ & A B C² D E (Ψ τοῦ Ἰησοῦ) 33 36 81* 181 307 453 610 1175 1409 1678 1739 2344 it^{ar.c.d.e.l.p.ph.ro.w} vg syr^{p,h} cop^{bo,fay} arm^{ms} eth slav^{ms} Origen^{lat} Didymus^{dub} Cyril; Jerome // κυρίου C* it^{dem.gig} cop^{bo,ms} geo // omit 81^f 945 1891 Byz [L P] / 884 / 1178 cop^{sa} arm^{ms} slav^{ms} Epiphanius Chrysostom // ἅγιον vg^{ms} (Ambrosiaster)

1 Κατήντησεν ... Δέρβην Ac 14.6 Τιμόθεος ... πιστῆς 2Tm 1.5 **2** Php 2.20, 27 **3** λαβὼν ... ἐκείνους Ga 2.3-5 **4** τὰ δόγματα ... Ἱεροσολύμοις Ac 15.23-29 **5** Ac 2.42; 5.14; 6.7

διὰ [τῆς] νυκτὸς τῷ Παύλῳ ὄφθη, ἀνὴρ Μακεδὼν τις ἦν ἐστὼς καὶ παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων, Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν. **10** ὡς δὲ τὸ ὄραμα εἶδεν, εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς Μακεδονίαν συμβιβάζοντες ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ θεός² εὐαγγελίσασθαι αὐτούς.

The Conversion of Lydia

11 Ἀναχθέντες δὲ³ ἀπὸ Τρωάδος εὐθυδρομήσαμεν εἰς Σαμοθράκην, τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰς Νέαν Πόλιν **12** κακεῖθεν εἰς Φιλίππους, ἣτις ἐστὶν πρώτη[ς] μερίδος τῆς⁴ Μακεδονίας πόλις, κολωνία. ἡμεν δὲ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει διατρίβοντες ἡμέρας τινάς. **13** τῇ τε ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πύλης παρὰ ποταμὸν οὗ ἐνομίζομεν προσευχῆν⁵ εἶναι, καὶ καθίσαντες ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναῖξιν. **14** καὶ τις γυνὴ ὀνόματι Λυδία, πορφυρόπωλις πόλεως Θυατείρων σεβομένη τὸν θεόν, ἤκουεν, ἥς ὁ κύριος διήνοιξεν τὴν καρδίαν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου. **15** ὡς δὲ ἐβαπτίσθη καὶ ὁ οἶκος

² **10** {B} θεός $\mathfrak{P}^{74}$ & A B C E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 2344 *it*^{dem. e. l. p. ph. m. w} *vg* *cop*^{bo} *geo* *slav*^{ms} Jerome // κύριος D 614 1409 Byz [L P] 1884 / 1178 *it*^{c. d. e. g.} *syr*^{m. h} *cop*^{sa} *arm* *slav*^{ms} Irenaeus^{lat} Chrysostom

³ **11** {B} ἀναχθέντες δέ $\mathfrak{P}^{74}$ & A E Ψ 33 81 181 1175 1409 2344 *it*^{ar. c. dem. e. l. p. ph. m. w} *vg* *cop*^{sa}*ms*. *bo* *eth* Chrysostom // ἀναχθέντες οὖν B C 36 307 453 610 945 1678 1739 1891 Byz [L P^{vid}] 1884 / 1178 *it*^{gig} *cop*^{sa}*ms* Irenaeus^{lat} // Τῇ δὲ ἐπαύριον ἀναχθέντες D² (D* ἀχθέντες) 614 (*it*^d) *syr*^{hmg}

⁴ **12** {D} πρώτης μερίδος τῆς *it*^c *vg*^{ms} *slav* // πρώτη τῆς μερίδος $\mathfrak{P}^{74}$ & A C Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1678 1891 2344 / 884 NIV NRSV REB BJ NBS TOB BTI DHH // πρώτη τῆς μερίδος τῆς (B *omit first* τῆς) Byz [L P] / 1178 *it*^{ar. e. gig. (l). p*. m. w} *vg* *cop*^{sa}*ms*. *bo* // πρώτη τῆς 614 1409 1739 / 1439 *syr*^h *eth* Chrysostom // πρώτη μερίς E *it*^{dem. p². ph} *vg*^{ms} *cop*^{sa}*ms* *arm* *geo* // κεφαλὴ τῆς D *it*^d *syr*^p

⁵ **13** {C} ἐνομίζομεν προσευχῆν A² (A^{*vid} B 181 προσευχή) C Ψ 33 81 2344 *cop*^{sa}. *bo* // ἐνομίζετο προσευχῆν 36 307 610 1678 (*arm* *slav*^{ms}) // ἐνομίζετο προσευχή E 453 614 945 1175 1409 1739 1891 Byz [L P] 1884 / 1178 / 1439 *geo* *slav*^{ms} Chrysostom^{lcm} // ἐνόμιζεν προσευχή $\mathfrak{P}^{74}$ (& προσευχήν) // ἐδόκει προσευχή D *it*^{ar. c. d. dem. e. gig. l. p. ph. m. w} *vg* *syr*^{n. h}

αὐτῆς, παρεκάλεσεν λέγουσα, Εἰ κεκρίκατέ με πιστὴν τῷ κυρίῳ εἶναι, εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκόν μου μένετε· καὶ παρεβιάσατο ἡμᾶς.

The Imprisonment at Philippi

16 Ἐγένετο δὲ πορευομένων ἡμῶν εἰς τὴν προσευχὴν παιδί-σκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνα ὑπαντήσασθαι ἡμῖν, ἥτις ἐργασίαν πολλὴν παρείχεν τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη.

17 αὕτη κατακολουθοῦσα τῷ Παύλῳ καὶ ἡμῖν ἔκραζεν λέγουσα, Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσίν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν⁶ ὁδὸν σωτηρίας.

18 τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. διαπονηθεὶς δὲ Παῦλος καὶ ἐπιστρέψας τῷ πνεύματι εἶπεν, Παραγγέλλω σοι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς· καὶ ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

19 ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σιλᾶν εἴλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας **20** καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς εἶπαν, Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν, Ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες, **21** καὶ καταγγέλλουσιν ἔθνη ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι οὐδὲ ποιεῖν Ῥωμαίοις οὖσιν.

22 καὶ συνεπέστη ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν καὶ οἱ στρατηγοὶ περιρῆξαντες αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐκέλευον ῥαβδίσειν, **23** πολλὰς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς ἔβαλον εἰς φυλακὴν παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι ἀσφαλῶς τηρεῖν αὐτούς. **24** ὃς παραγγελίαν τοιαύτην λαβὼν ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν καὶ τοὺς πόδας ἠσφαλίσατο αὐτῶν εἰς τὸ ξύλον.

25 Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σιλᾶς προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν θεόν, ἐπηκροῶντο δὲ αὐτῶν οἱ δέσμιοι.

25 Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σιλᾶς προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν θεόν, ἐπηκροῶντο δὲ αὐτῶν οἱ δέσμιοι.

25 Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σιλᾶς προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν θεόν, ἐπηκροῶντο δὲ αὐτῶν οἱ δέσμιοι.

⁶ **17** {B} ὑμῖν $\mathfrak{P}^{74, 127c}$ $\aleph$ B D E 36 307 453 610 1175 1409 1739 1891 *it*^{ar. c. d.} *dem. sig. l. p. w* vg *syr*^{p. h. pul} *cop*^{bn} *arm eth geo* Origen^{lat} Eustathius; Lucifer // ἡμῖν $\mathfrak{P}^{127a}$ A C Ψ 33 81 181 614 945 1678 2344 *Byz* [L P] *Lect it*^{e. ph. m} *cop*^{sa} *slav* Origen^{gr} Chrysostom

16 ἐργασίαν ... αὐτῆς Ac 19.24 **17** Οὗτοι ... δοῦλοι ... εἰσίν Mk 1.24, 34; Lk 4.34, 41 **18** διαπονηθεὶς ... αὐτῆς Mk 16.17; Ac 19.13 **20** Ac 17.6 ἐκταράσσουσιν ... πόλιν 1 Kgs 18.17 **22-23** Php 1.30; 1 Th 2.2 **22** ἐκέλευον ῥαβδίσειν 2 Cor 11.25

26 ἄφνω δὲ σεισμός ἐγένετο μέγας ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμοτηρίου· ἠνεώχθησαν δὲ παραχρῆμα αἱ θύραι πᾶσαι καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη. **27** ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἰδὼν ἀνεφγμένας τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, σπασάμενος [τὴν] μάχαιραν ἤμελλεν ἑαυτὸν ἀναιρεῖν νομίζων ἐκπεφευγέναι τοὺς δεσμίους. **28** ἐφώνησεν δὲ μεγάλη φωνῇ [ὁ] Παῦλος λέγων, Μηδὲν πράξης σεαυτῷ κακόν, ἅπαντες γὰρ ἔσμεν ἐνθάδε. **29** αἰτήσας δὲ φῶτα εἰσεπήδησεν καὶ ἔντρομος γενόμενος προσέπεσεν τῷ Παύλῳ καὶ [τῷ] Σιλᾷ. **30** καὶ προαγαγὼν αὐτοὺς ἔξω ἔφη, Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ; **31** οἱ δὲ εἶπαν, Πίστευσον ἐπὶ τὸν κύριον Ἰησοῦν καὶ σωθήσῃ σὺ καὶ ὁ οἶκός σου. **32** καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ κυρίου⁷ σὺν πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. **33** καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς ἔλουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες παραχρῆμα, **34** ἀναγαγὼν τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον παρέθηκεν τράπεζαν καὶ ἡγαλλιάσατο πανοικεῖ πεπιστευκῶς τῷ θεῷ.

35 Ἡμέρας δὲ γενομένης ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ⁸ τοὺς ῥαβδούχους λέγοντες, Ἀπόλυσον τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους⁹. **36** ἀπήγγειλεν δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους [τούτους] πρὸς τὸν Παῦλον ὅτι Ἀπέσταλκαν οἱ στρατηγοὶ ἵνα ἀπολυθῆτε· νῦν οὖν

⁷ **32** {B} τοῦ κυρίου Ɔ^{45.74.127} Ɔ² A C (D omit τοῦ) E Ɔ^Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 2344 Byz [L P] Lect it^{c, d, dem, e, gig, l, p, ph, ro, w} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} arm geo slav^{ms} Eriphanius Chrysostom; Lucifer // τοῦ θεοῦ Ɔ* B / 1439 slav^{ms} // omit 1891 it^{ar} EU

⁸ **35** {A} ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ Ɔ^{45.74} Ɔ A B C E Ɔ^Ψ 33^{vid} 36 81 181 307 453 610 (614 ἀπεστάλκασιν) 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] / 884 / 1178 it^{ar, c, dem, e, gig, l, (p), ph, ro, w} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Chrysostom // συνῆλθον οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἀναμνησθέντες τοῦ γενομένου σεισμοῦ ἐφοβήθησαν καὶ ἀποστέλλουσιν Ɔ¹²⁷ syr^{hmg} // συνῆλθον οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἀναμνησθέντες τὸν σεισμόν τὸν γεγονότα ἐφοβήθησαν καὶ ἀπέστειλαν D it^d

⁹ **35** {A} ἐκείνους Ɔ^{45.74} Ɔ A B C E Ɔ^Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] / 884 / 1178 it^{ar, c, dem, (e), gig, p, ph, ro, w} vg syr^{(p), pal} cop^{sa, bo} arm eth slav Chrysostom // ἐκείνους οὓς ἐχθὲς παρέλαβες (Ɔ¹²⁷ omit ἐκείνους) D (614 χθὲς) it^d syr^h (geo)

ἐξελθόντες πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ¹⁰. **37** ὁ δὲ Παῦλος ἔφη πρὸς αὐτούς, Δείραντες ἡμᾶς δημοσίᾳ ἀκατακρίτους, ἀνθρώπους Ῥωμαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλαν εἰς φυλακὴν, καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν; οὐ γάρ, ἀλλ' ἐλθόντες αὐτοὶ ἡμᾶς ἐξαγαγέτωσαν. **38** ἀπήγγειλαν δὲ τοῖς στρατηγοῖς οἱ ῥαβδοῦχοι τὰ ῥήματα ταῦτα. ἐφοβήθησαν δὲ ἀκούσαντες ὅτι Ῥωμαῖοί εἰσιν, **39** καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτούς καὶ ἐξαγαγόντες ἡρώτων ἀπελθεῖν ἀπὸ τῆς πόλεως¹¹. **40** ἐξελθόντες δὲ ἀπὸ τῆς φυλακῆς εἰσῆλθον πρὸς τὴν Λυδίαν καὶ ἰδόντες παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐξῆλθαν.

The Uproar in Thessalonica

17 Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην ὅπου ἦν συναγωγή τῶν Ἰουδαίων. **2** κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ εἰσῆλθεν πρὸς αὐτούς καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέξατο αὐτοῖς^a ἀπὸ τῶν γραφῶν,^b **3** διανοί-

¹⁰ **36** {A} ἐν εἰρήνῃ $\mathfrak{P}^{45\text{vid. }74}$ (N εἰς εἰρήνῃ) A B C E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] 11178 *it*^{ar. c. dem. e. l. p. rh. ro. w} vg *sy*^{p. h} arm eth geo slav Chrysostom // omit D *it*^{d. eiz} BJ

¹¹ **39** {A} ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτούς καὶ ἐξαγαγόντες ἡρώτων ἀπελθεῖν ἀπὸ τῆς πόλεως (*with minor variants*) $\mathfrak{P}^{45\text{vid. }74}$ N A B E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] 1884 11178 *it*^{ar. c. dem. e. gig. l. p. rh. ro^a. w} vg *sy*^p *cop*^{sa. bo} arm eth geo slav Chrysostom // παραγενόμενοι τε μετὰ ἰκανῶν φίλων ἐπὶ τὴν φυλακὴν παρεκάλεσαν αὐτούς ἐξελθεῖν εἰπόντες Ἐγνοήσαμεν τὰ καθ' ὑμᾶς ὅτι ἐστὲ ἄνδρες δίκαιοι, ἐκ ταύτης δὲ πόλεως ἐξέλθετε, μήποτε ἐπιστραφῶσιν πάλιν οἱ ἐπικράζοντες καθ' ὑμῶν $\mathfrak{P}^{127}$ // παραγενόμενοι μετὰ φίλων πολλῶν εἰς τὴν φυλακὴν παρεκάλεσαν αὐτούς ἐξελθεῖν εἰπόντες Ἐγνοήσαμεν τὰ καθ' ὑμᾶς ὅτι ἐστὲ ἄνδρες δίκαιοι, καὶ ἐξαγαγόντες παρεκάλεσαν αὐτούς λέγοντες Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἐξέλθατε, μήποτε πάλιν συστραφῶσιν ἡμῖν ἐπικράζοντες καθ' ὑμῶν D *it*^d (*sy*^{h with^a}) // ἐλθόντες εἰς τὴν φυλακὴν παρεκάλεσαν αὐτούς ἐξελθεῖν εἰπόντες Ἐγνοήσαμεν τὰ καθ' ὑμᾶς ὅτι ἐστὲ ἄνδρες δίκαιοι καὶ ἐκ ταύτης τῆς πόλεως ἐξέλθετε, μήπως ἐπιστραφῶσιν πάλιν οἱ ἐπικράξαντες καθ' ὑμῶν 614 (*it*^{ro²})

^a 2 C: GNB? REB TOB BTI DHH || ^b NO C: GNB? REB EU TOB BTI DHH

γων καὶ παρατιθέμενος ὅτι τὸν χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς [ὁ] Ἰησοῦς¹ ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. **4** καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐπίσθησαν καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σιλᾷ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων² πλῆθος πολὺ, γυναικῶν τε³ τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι. **5** Ζηλώσαντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων ἄνδρας τινὰς πονηροὺς καὶ ὄχλοποιήσαντες ἐθορύβουν τὴν πόλιν καὶ ἐπιστάντες τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος ἐζήτουν αὐτοὺς προαγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον. **6** μὴ εὐρόντες δὲ αὐτοὺς ἔσυρον Ἰάσονα καὶ τινὰς ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας βοῶντες ὅτι Οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρειςιν, **7** οὓς ὑποδέδεται Ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράσσουσιν βασιλέα ἕτερον λέγοντες εἶναι Ἰησοῦν. **8** ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα, **9** καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν ἀπέλυσαν αὐτούς.

The Apostles at Beroea

10 Οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ νυκτὸς ἐξέπεμψαν τὸν τε Παῦλον καὶ τὸν Σιλᾶν εἰς Βέροιαν, οἵτινες παραγενόμενοι εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπήεσαν. **11** οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν ἐν Θεσσαλονίκη, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον

¹ **3** {C} ὁ χριστὸς ὁ Ἰησοῦς B / 593^{vid} // ὁ χριστὸς Ἰησοῦς Ψ 181 610 945 1175 1739 1891 Byz [L P] *Lect* it^c. d. dem. gig. l^r. p. ro. w vg^{ww}. st cop^{sa} arm slav^{mss} // χριστὸς Ἰησοῦς Ɔ⁷⁴ A D 33 81 2344 eth Chrysostom^{lem} // Ἰησοῦς χριστὸς K 614 it^{ar. e. i2. ph} vg^{cl} slav^{mss} // Ἰησοῦς ὁ χριστὸς E 36 307 453 1678 / 59 / 680 / 895 / 921 / 1159 / 1441 / 1590 cop^{bo} // ὁ χριστὸς / 751 / 883 / 1021 geo

² **4** {B} Ἑλλήνων Ɔ^{127vid} K B E Ψ 614 945 1175 1739 1891 Byz [L P] *Lect* it^r vg^{mss} syr^{p. h} cop^{sa. bo^{mss}} arm eth geo slav Chrysostom // καὶ Ἑλλήνων Ɔ⁷⁴ A D 33 81 181 2344 it^{ar. c. d. dem. fe}. gig. l. ph. ro. w vg cop^{bo} BJ // omit 36 307 453 610 1678

³ **4** {A} γυναικῶν τε Ɔ⁷⁴ K A B E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* it^{ar. c} Chrysostom // γυναικῶν δέ / 1021 slav // γυναικῶν / 680 eth // καὶ γυναῖκες Ɔ¹²⁷ D it^{c. d. dem. gig. l. p. ph. ro. w} vg syr^{p. h}

3 τὸν ... παθεῖν Lk 24.26; Ac 3.18 τὸν ... νεκρῶν Lk 24.46 οὗτος ... ὑμῖν Ac 9.22; 18.5, 28 **4** τῶν τε ... ὀλίγαι Ac 13.50; 17.12 **5-6** 1 Th 2.14 **6** Οἱ ... πάρειςιν Ac 16.20 **7** ἀπέναντι ... πράσσουσιν Lk 23.2 βασιλέα ... Ἰησοῦν Jn 19.12

μετὰ πάσης προθυμίας καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφὰς εἶ
 ἔχοι ταῦτα οὕτως. **12** πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν καὶ
 τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καὶ ἀνδρῶν οὐκ
 ὀλίγοι. **13** Ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης Ἰουδαῖοι
 ὅτι καὶ ἐν τῇ Βεροῖα κατηγγέλη ὑπὸ τοῦ Παύλου ὁ λόγος τοῦ
 θεοῦ, ἦλθον κάκεῖ σαλεύοντες καὶ τaráσσοντες τοὺς ὄχλους⁴.
14 εὐθέως δὲ τότε τὸν Παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀδελφοὶ
 πορεύεσθαι ἕως ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ὑπέμεινάν τε ὁ τε Σιλᾶς
 καὶ ὁ Τιμόθεος ἐκεῖ. **15** οἱ δὲ καθιστάνοντες τὸν Παῦλον
 ἤγαγον ἕως Ἀθηνῶν, καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν Σιλᾶν
 καὶ τὸν Τιμόθεον ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσιν πρὸς αὐτὸν ἐξήεσαν.

Paul at Athens

16 Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοὺς τοῦ Παύλου
 παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ θεωροῦντος κατείδωλον
 οὔσαν τὴν πόλιν. **17** διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς
 Ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν
 ἡμέραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας. **18** τινὲς δὲ καὶ τῶν
 Ἐπικουρείων καὶ Στοϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ, καὶ
 τινες ἔλεγον, Τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν; οἱ δέ,
 Ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι, ὅτι τὸν Ἰησοῦν καὶ
 τὴν ἀνάστασιν^c εὐηγγελίζετο. **19** ἐπιλαβόμενοί τε αὐτοῦ ἐπὶ
 τὸν Ἄρειον Πάγον ἤγαγον λέγοντες, Δυνάμεθα γνῶναι τίς ἡ
 καινὴ αὕτη ἢ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδασχῆ; **20** ξενίζοντα γάρ
 τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν· βουλόμεθα οὖν γνῶναι τίνα
 θέλει ταῦτα εἶναι. **21** Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες

⁴ **13** {B} καὶ τaráσσοντες τοὺς ὄχλους Φ^{74} K A B E (Ψ τοὺς ὄχλους *before*
 καί) 33 36 81 181 307 453 610 614 1175 1678 1739 1891 2344 / 1178 *it*^{sr.c}.
 dem. gig. p. ph. n. v. vg sy^rh cop^{sa}mss. (bo) arm slav // καὶ τaráσσοντες τοὺς ὄχλους οὐ
 διελίμπανον D¹ (D* τάσσοντες) *it*^d (sy^rp) // τοὺς ὄχλους Φ^{45} E Byz [L P] / 156
 / 165 / 170 / 617 *it*^e eth (geo) Chrysostom

^c **18** Ἀνάστασιν: GNB^{me} REB BJ^{me} NBS^{me} TOB BTI^{me}

ξένοι εἰς οὐδὲν ἕτερον ἠὲ καίρου ἢ λέγειν τι ἢ ἀκούειν τι καινότερον.

22 Σταθεὶς δὲ [ὁ] Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔφη, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστεροὺς ὑμᾶς θεωρῶ. **23** διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εὔρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, Ἄγνωστω θεῷ. ὃ οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτο ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. **24** ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχων κύριος οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ **25** οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρωπίνων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδούς πᾶσιν ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα· **26** ἐποίησέν τε ἐξ ἑνός⁵ πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ παντὸς προσώπου τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν **27** ζητεῖν τὸν θεόν⁶, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὔροιεν, καί γε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα.

28 Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν⁷ εἰρήκασιν.

Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

⁵ **26** {B} ἐξ ἑνός $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B 33 81 181 1175 1739 1891 / 1178 *it*^c. *dem.* *p.* *ph.* *ro.* *w* *vg* *cop*^{sa}*ms.*^{bo} (eth) Clement // ἐξ ἑνὸς αἵματος D E 36 307 453 610 614 945 1678 2344 Byz [L P] *Lect* (1422 ἐξ αἵματος ἑνός) *it*^{ur.} *il.* *c.* *gig* *syr*^{p.} *h* *arm* *geo* *slav* Irenaeus^{lat} Chrysostom Theodoret; Greek *mss*^{acc.} *to* Bede // ἐξ ἑνὸς στόματος Ψ / 603 / 1156

⁶ **27** {A} ζητεῖν τὸν θεόν $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B L Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 2344 / 60 / 593^{1/2} / 751 / 1356^{1/2} / 1441 *it*^{ar(2)}. *c.* *dem.* *p.* *ph.* *ro*⁽²⁾. *(w)* *vg*^(ms) (*syr*^{p.} *h*) *cop*^{sa}. *bo* *arm* *geo* Chrysostom // ζητεῖν τὸν κύριον E Byz [P] *Lect* *it*^c *slav* // μάλιστα ζητεῖν τὸν θεῖόν ἐστιν D (*it*^{il.} *gig*) (Irenaeus^{lat}) (Clement); (Ambrose) (BJ)

⁷ **28** {A} ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν $\aleph$ A E Ψ 36 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 Byz [L P] *Lect* *it*^{ur.} *c.* *dem.* *e.* *p.* *ph.* *ro.* *w* *vg* *syr*^{p.} *h* *cop*^{sa}. *bo* *arm* *geo* *slav* Clement Origen Josippus Chrysostom; Jerome // ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ποιητῶν $\mathfrak{P}^{74}$ B 614 (2344 σοφῶν *for* ποιητῶν) / 147^{sup} / 593 / 599 / 1439

24 ὁ θεὸς ... κύριος Ps 146.6; Is 42.5 οὗτος ... κύριος Mt 11.25 οὐκ ... κατοικεῖ I Kgs 8.27; Ac 7.48 **25** οὐδὲ ... προσδεόμενός τινος Ps 50.12 αὐτὸς ... πάντα Is 42.5 **26** τὰς ὁροθεσίας ... αὐτῶν Dt 32.8 **27** ζητεῖν ... εὔροιεν Is 55.6 οὐ ... ὑπάρχοντα Ps 145.18; Jr 23.23 **28** Τοῦ ... ἐσμέν Cleanthes? Aratus. *Phaenomena* 5

29 γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ θεοῦ οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. **30** τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ θεός, τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πάντας πανταχοῦ μετανοεῖν, **31** καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἣ ἔμελλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ⁸ ᾧ ὤρισεν, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

32 Ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπαν, Ἀκουσόμεθά σου περὶ τούτου καὶ πάλιν. **33** οὕτως ὁ Παῦλος ἐξηλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν. **34** τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἄρεοπαγίτης καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

Paul at Corinth

18 Μετὰ ταῦτα χωρισθεὶς ἐκ¹ τῶν Ἀθηναίων ἦλθεν εἰς Κόρινθον. **2** καὶ εὐρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ Πρίσκιλλαν γυναῖκα αὐτοῦ, διὰ τὸ διατεταχέναι Κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς Ῥώμης, προσῆλθεν αὐτοῖς **3** καὶ διὰ τὸ ὁμότεχνον εἶναι ἔμενον παρ' αὐτοῖς, καὶ ἠργάζετο²

Didymus^{dub} // τὸ καθ' ἡμέραν ὡσπερ καὶ τῶν καθ' ὑμᾶς τινες D it^d.sig eth Irenaeus^{lat}; Ambrosiaster Pacian Ambrose Pelagius Augustine (BJ)

⁸ **31** {A} ἐν ἀνδρὶ $\mathfrak{P}^{41}$.⁷⁴ $\aleph$ A B E Ψ 33 36 181 307 453 610 614 945 1175 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect* (I 1154 omit ἐν) it^c.dem.c.gig.p.ph.ro.w vg syr^{p,h} cop^{sa,(bo)} arm eth geo slav Origen^{lat} Chrysostom Cyril Proclus Nestorius Theodoret; Ambrose Augustine // ἀνδρὶ Ἰησοῦ D it^{ar,d} Irenaeus^{lat}

¹ **1** {B} ἐκ $\mathfrak{P}^{41}$.⁷⁴ $\aleph$ B 33 2344 it^{ar,c,dem.gig.p.ph.ro.w} vg cop^{sa,(bo)} Augustine // ὁ Παῦλος ἐκ A E Ψ 36 181 307 453 610 614 945 1175 1678 1739 1891 Byz [L P] *Lect* it^{c,h} syr^{p,h} cop^{bo,mn} arm eth geo slav Origen^{lat} Chrysostom; Cassian // Ἀναχωρήσας δὲ ἀπὸ D it^d

² **3** {B} ἠργάζετο/εἰργάζετο $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph^2$ A D E Ψ 33 36 181 307 453 610 614 945 1175 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] / 1178 it^{(ar),c,d,dem.c.gig.p.ph.ro.w} vg syr^{p,h}

29 γένος ... θεοῦ Gn 1.27 οὐκ ... ὅμοιον Is 40.18-20; 44.10-17; Ac 19.26 **30** τοὺς ... ὑπεριδὼν ὁ θεός Ac 14.16; 17.23 **31** μέλλει ... δικαιοσύνη Ps 9.8; 96.13; 98.9 μέλλει ... ὤρισεν Ac 10.42

18.2 τινα Ἰουδαῖον ... αὐτοῦ Ro 16.3 **3** ἔμενον ... τέχνη Ac 20.34; 1 Cor 4.12

ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τῇ τέχνῃ. **4** διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον ἔπειθ' ἐν τε Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας.

5 Ὡς δὲ κατήλθον ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ὁ τε Σιλᾶς καὶ ὁ Τιμόθεος, συνείχετο τῷ λόγῳ³ ὁ Παῦλος διαμαρτυρούμενος τοῖς Ἰουδαίοις εἶναι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. **6** ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων ἐκτιναζόμενος τὰ ἱμάτια εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν· καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι. **7** καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν εἰσηλθεν εἰς οἰκίαν τινὸς ὀνόματι Τιτίου Ἰούστου⁴ σεβομένου τὸν θεόν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ. **8** Κρίσπος δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος ἐπίστευσεν τῷ κυρίῳ σὺν ὄλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τῶν Κορινθίων ἀκούοντες ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο⁵. **9** εἶπεν δὲ ὁ κύριος ἐν νυκτὶ δι' ὀράματος τῷ Παύλῳ, Μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει καὶ μὴ σιωπήσης, **10** διότι ἐγὼ εἰμι μετὰ σοῦ καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοι τοῦ κακῶσαί σε, διότι λαὸς ἐστίν μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. **11** Ἐκάθισεν δὲ ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

cop^{sa} arm geo slav Chrysostom; (Augustine) (Speculum) // ἠργάζοντο **κ*** B cop^{sa} eth Origen^{lat} BTI

³ **5** {B} λόγῳ **ϕ**⁷⁴ **κ** A B D E Ψ 33 181 614 2344 it^{ar, c, d, dem, e, gig, (h), p, ph, ro, w} vg syr^h cop^{sa, bo} (eth) Basil Theodoret; Jerome // πνεύματι 36 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 Byz [L P] 1156 1165 1170 syr^h arm geo slav Chrysostom // omit 1178

⁴ **7** {C} Τιτίου Ἰούστου **B*** D² syr^h geo // Τίτου Ἰούστου **κ** E P 36 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 it^{ar, (c), dem, e, gig, ph, ro, w} vg cop^{bo} arm // Ἰούστου **A B² D*** Ψ 33 181 614 1409 2344 Byz [L] 1178 it^{d, h, p} eth slav Chrysostom BJ // Τίτου syr^o cop^{sa, bo}

⁵ **8** {A} καὶ ἐβαπτίζοντο **ϕ**⁷⁴ **κ** A B E Ψ 33 36 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] Lect it^{ar, c, dem, e, gig, p, ph, ro, w} vg (syr^o) cop^{sa, bo} arm eth geo slav // διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐβαπτίζοντο 614 syr^h with * // καὶ ἐβαπτίζοντο πιστεύοντες τῷ θεῷ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ D it^{d, (h)}

5 Ὡς ... Τιμόθεος Ac 17.14-15 διαμαρτυρούμενος ... Ἰησοῦν Ac 9.22; 17.3; 18.28 **6** Ac 13.45-46 ἐκτιναζόμενος τὰ ἱμάτια Mt 10.14; Mk 6.11; Lk 9.5; 10.10-11; Ac 13.51 Τὸ αἷμα ... καθαρὸς ἐγὼ Ac 20.26 **8** I Cor 1.14 ἐπίστευσεν ... αὐτοῦ Ac 16.15, 33 **9-10** εἶπεν ... σε I Cor 9.23 Μὴ φοβοῦ ... κακῶσαί σε Is 41.10; 43.5; Jr 1.8

12 Γαλλίωνος δὲ ἀνθυπάτου ὄντος τῆς Ἀχαΐας κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Παύλῳ καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα **13** λέγοντες ὅτι Παρὰ τὸν νόμον ἀναπείθει οὗτος τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν θεόν. **14** μέλλοντος δὲ τοῦ Παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα εἶπεν ὁ Γαλλίων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, Εἰ μὲν ἦν ἀδίκημά τι ἢ ῥαδιούργημα πονηρόν, ὧ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἀνεσχόμην ὑμῶν, **15** εἰ δὲ ζητήματά ἐστιν περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου τοῦ καθ' ὑμᾶς, ὄψεσθε αὐτοί· κριτὴς ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι. **16** καὶ ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος. **17** ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες⁶ Σωσθένην τὸν ἀρχισυνάγωγον ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος· καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίῳ ἐμελεν.

Paul's Return to Antioch

18 Ὁ δὲ Παῦλος ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἱκανὰς τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, κειράμενος ἐν Κεγχραεῖς τὴν κεφαλὴν, εἶχεν γὰρ εὐχήν. **19** κατήντησαν⁷ δὲ εἰς Ἔφεσον, κακεῖνους κατέλιπεν αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν διελέξατο τοῖς Ἰουδαίοις. **20** ἐρωτώντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ πλείονα χρόνον μείναι οὐκ ἐπένευσεν, **21** ἀλλ' ἀποταξάμενος καὶ εἰπὼν,⁸ Πάλιν ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς τοῦ θεοῦ θέλοντος, ἀνήχησεν ἀπὸ τῆς

⁶ **17** {B} πάντες Ɔ⁷⁴ Ⲙ A B it^c. dem. p. ph. ro. w vg cop^{bo} // πάντες οἱ Ἕλληνες D E Ψ 33 181 614 945 1175 1409 1739 1891 2344 Byz [L P] it^{ar}. d. e. gic. (h) syr^{p, h} cop^{sa} arm eth geo slav Chrysostom^{1/2}; (Augustine) Greek ms^{acc. to Beza} // πάντες οἱ Ἰουδαῖοι 36 307 453 610 1678

⁷ **19** {B} κατήντησαν Ⲙ A B E 33 181 2344 it^c. d. e. syr^p eth slav^{ms} // κατήντησεν Ɔ⁷⁴ Ψ 36 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 Byz [L P] / 1178 it^{ar}. dem. gic. p. ph. ro. w vg syr^p cop^{bo} geo slav^{ms} Chrysostom // καταντήσας D it^h arm

⁸ **21** {A} εἰπὼν Ɔ⁷⁴ Ⲙ A B E 33 36 307 453 610 945 1409 1678 1739 1891 2344 it^c. e. p. ro vg cop^{sa, bo} arm geo // εἰπὼν, Δεῖ με πάντως τὴν ἑορτὴν τὴν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα (see 20.16) Ψ 181 614 1175 Byz [L P]

14-15 ὁ Γαλλίων ... εἶναι Ac 23.29; 25.18-19 **15** Jn 18.31 **18** κειράμενος ... εἶχεν Nu 6.18; Ac 21.24 **19** αὐτὸς ... Ἰουδαίους Ac 17.17 **21** Πάλιν ... θέλοντος Ro 1.10; 1 Cor 4.19

Ἐφέσου, **22** καὶ κατελθὼν εἰς Καισάρειαν, ἀναβὰς καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν. **23** καὶ ποιήσας χρόνον τινὰ ἐξῆλθεν διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν, ἐπιστηρίζων πάντας τοὺς μαθητάς.

Apollos Preaches at Ephesus

24 Ἰουδαῖος δέ τις Ἀπολλῶς ὀνόματι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήντησεν εἰς Ἔφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς. **25** οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου καὶ ζέων τῷ πνεύματι ἐλάλει καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ⁹, ἐπιστάμενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. **26** οὗτός τε ἤρξατο παρρησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας προσελάβοντο αὐτὸν καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν ὁδὸν [τοῦ θεοῦ]¹⁰. **27** βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν, ὃς παραγενόμενος συνεβάλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσιν διὰ τῆς χάριτος. **28** εὐτόνως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακατηλέγγετο δημοσίᾳ ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γραφῶν εἶναι τὸν χριστὸν Ἰησοῦν.

/1178 it^{ar}. dem. gig. ph. w vg^{mss} syr^{p. h} slav Chrysostom // εἰπὼν, Δεῖ δὲ πάντως τὴν ἑορτὴν ἡμέραν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα D* (D² με for δέ) (it^d)
⁹ 25 {A} τοῦ Ἰησοῦ Ɔ^{74vid} K A B (D 33 2344 omit τοῦ) E L Ψ 36 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 /60 /598 /1153 /1159 it^{ar}. c. d. dem. e. gig. p. ph. ro. w vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm^(ms) eth^(TH) geo slav Didymus; Augustine // τοῦ Χριστοῦ Ɔ^{41vid} // τοῦ κυρίου Byz [P] Lect Chrysostom // τοῦ κυρίου Ἰησοῦ /680 /921 /1298 /1365 // τὴν ὁδὸν κυρίου and omit τὰ περὶ (see 18.25a.26) /599

¹⁰ 26 {C} τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ Ɔ⁷⁴ K A B 33 181 307 453 610 614 1175 1409 1678 2344 /60 /156 /165 /593 /883 /1356 vg^{ww. st} syr^h cop^{sa. bo} arm geo slav^{mss} // τὴν τοῦ θεοῦ ὁδὸν Ψ Byz [L P] Lect (/1298 /1365 τῇ ... ὁδῷ) slav^{ms} Chrysostom // τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου E 36 /598 /1154 (/599 /921 τοῦ κυρίου ὁδόν) it^{ar}. c. dem. e. p. ph. ro. w vg^{cl} syr^p Jerome Augustine // τὸν λόγον τοῦ κυρίου 945 1739 1891 // τὴν ὁδὸν D it^{d. sig} Hesychius^{lat} REB BJ

25 ζέων τῷ πνεύματι Ro 12.11 ἐπιστάμενος ... Ἰωάννου Ac 19.3 **26** ἤρξατο ... συναγωγῇ Ac 19.8 **27** βουλομένου ... αὐτόν 2Cor 3.1 **28** Ac 9.22; 17.3

Paul at Ephesus

19 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλῶ εἶναι ἐν Κορίνθῳ Παῦλον διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη [κατ]ελθεῖν εἰς Ἔφεσον¹ καὶ εὑρεῖν τινὰς μαθητὰς **2** εἶπέν τε πρὸς αὐτούς, Εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; οἱ δὲ πρὸς αὐτόν, Ἄλλ' οὐδ' εἰ πνεῦμα ἅγιον ἔστιν ἠκούσαμεν. **3** εἶπέν τε, Εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπαν, Εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα. **4** εἶπεν δὲ Παῦλος, Ἰωάννης ἐβάπτισεν βάπτισμα μετανοίας τῷ λαῷ λέγων εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτόν ἵνα πιστεύσωσιν, τοῦτ' ἔστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν. **5** ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, **6** καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου [τὰς] χεῖρας ἦλθεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτούς, ἐλάλουν τε γλώσσαις καὶ ἐπροφήτευον. **7** ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὡσεὶ δώδεκα.

8 Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν ἐπαρρησιάζετο ἐπὶ μῆνας τρεῖς διαλεγόμενος καὶ πείθων [τὰ] περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. **9** ὡς δὲ τινες ἐσκληρύνοντο καὶ ἠπειθουν κακολογοῦντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀποστάς ἀπ' αὐτῶν ἀφώρισεν τοὺς μαθητὰς καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος ἐν τῇ σχολῇ Τυράννου².

¹ **1** {A} Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλῶ εἶναι ἐν Κορίνθῳ Παῦλον διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη κατελθεῖν εἰς Ἔφεσον (*with minor variants*) $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B E Ψ 33 36 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] *Lect it*^{ar. c. dem. e. gig. p. ph. ro*}. w vg cop^{sa, bo} arm eth geo slav Chrysostom; Jerome Petilianus // Θέλοντος δὲ τοῦ Παύλου κατὰ τὴν ἰδίαν βουλήν πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα ὑποστρέφειν εἰς τὴν Ἀσίαν· διελθὼν δὲ τὰ ἀνωτερικὰ μέρη ἔρχεται εἰς Ἔφεσον $\mathfrak{P}^{38vid}$ D *it*^{d. (ro²)} syr^{hmg}

² **9** {B} Τυράννου $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B 945 1739 1891 2344 *it*^{p. r} vg^{ww. sl} cop^{sa, bo} (eth) geo // Τυράννου τινὸς E Ψ 36 (181 Τυραννίου) 307 453 610 1175 1678 Byz [L P] / 1178 *it*^{c. dem. e. ro} vg^{cl} (syr^p) arm slav Chrysostom // Τυράννου τινὸς ἀπὸ ὥρας πέμπτης ἕως δεκάτης D (614 1409 ἕως ὥρας δεκάτης) *it*^{(ar). d. gig. (ph).} w vg^{mss} syr^{h with*} (Ambrosiaster)

2 Εἰ ... πιστεύσαντες Ac 2.38 οὐδ' ... ἠκούσαμεν Jn 7.39; Ac 8.16 **4** Ἰωάννης ... πιστεύσωσιν Mt 3.11; Mk 1.4, 7-8 **6** ἐπιθέντος ... αὐτούς Ac 8.17; 10.44 ἐλάλουν ... ἐπροφήτευον Ac 10.46 **8** Εἰσελθὼν ... ἐπαρρησιάζετο Ac 18.26 **9** ἀποστάς ... μαθητὰς 2 Cor 6.17

10 τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ κυρίου, Ἰουδαίους τε καὶ Ἑλληνας.

The Sons of Sceva

11 Δυνάμεις τε οὐ τὰς τυχοῦσας ὁ θεὸς ἐποίει διὰ τῶν χειρῶν Παύλου, **12** ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἀποφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίνθια καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τὰ τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐκπορεύεσθαι. **13** ἐπεχείρησαν δέ τινες καὶ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ λέγοντες, Ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν ὃν Παῦλος κηρύσσει. **14** ἦσαν δέ τινος Σκευᾶ Ἰουδαίου ἀρχιερέως ἑπτὰ υἱοὶ τοῦτο ποιοῦντες. **15** ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν εἶπεν αὐτοῖς, Τὸν [μὲν] Ἰησοῦν γινώσκω καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι, ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ; **16** καὶ ἐφαλόμενος ὁ ἄνθρωπος ἐπ' αὐτοὺς ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, κατακυριεύσας ἀμφοτέρων ἴσχυσεν κατ' αὐτῶν ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου. **17** τοῦτο δὲ ἐγένετο γνωστὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλησιν τοῖς κατοικοῦσιν τὴν Ἔφεσον καὶ ἐπέπεσεν φόβος ἐπὶ πάντας αὐτοὺς καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. **18** πολλοὶ τε τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν. **19** ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων συνενέγκαντες τὰς βίβλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων, καὶ συνεψήφισαν τὰς τιμὰς αὐτῶν καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε. **20** Οὕτως κατὰ κράτος τοῦ κυρίου ὁ λόγος ἤϋξανεν καὶ ἴσχυεν³.

³ **20** {B} τοῦ κυρίου ὁ λόγος ἤϋξανεν καὶ ἴσχυεν (N* ἴσχυσεν) A B // ὁ λόγος τοῦ κυρίου ἤϋξανεν καὶ ἴσχυεν $\mathfrak{P}^{74}$ (N^c ἴσχυσεν) (Ψ^c ἴσχυεν σφόδρα, Ψ^c ἴσχυσεν) 33 36 181 307 453 610 614 945 1175 (1409 ἴσχυεν καὶ ἐπληθύ-
νετο) 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] / 156 / 165 / 170 / 617 / 1178 it^{dem} vg^{mss}

The Riot at Ephesus

21 Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ πνεύματι διελθὼν τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα εἰπὼν ὅτι Μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν.

22 ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἔραστον, αὐτὸς ἐπέσχεν χρόνον εἰς τὴν Ἀσίαν.

23 Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ. **24** Δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος παρείχετο τοῖς τεχνίταις οὐκ ὀλίγην ἐργασίαν, **25** οὓς συναθροίσας καὶ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας εἶπεν, Ἄνδρες, ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῖν ἐστίν **26** καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε ὅτι οὐ μόνον Ἐφέσου ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον λέγων ὅτι οὐκ εἰσὶν θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι. **27** οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰς οὐδὲν λογισθῆναι, μέλλειν τε καὶ καθαιρεῖσθαι τῆς μεγαλειότητος αὐτῆς ἣν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται.

28 Ἀκούσαντες δὲ καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ⁴ ἔκραζον λέγοντες, Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων. **29** καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις τῆς συγχύσεως, ὥρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον συναρπάσαντες Γαῖον καὶ Ἀρίσταρχον Μακεδόνας, συνεκδήμους Παύλου. **30** Παύλου δὲ βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον οὐκ εἶων αὐτὸν οἱ μαθηταί· **31** τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν, ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν παρεκά-

syr^h cop^(sa, bo) geo slav Chrysostom; Jerome // ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἠῤῥξανεν καὶ ἴσχυεν E it^{ar, c, c, g, g, p, ph, ro, w} vg arm BTI // ἐνίσχυσεν καὶ ἡ πίστις τοῦ θεοῦ ἠῤῥξανεν καὶ ἐπλήθυνεν D* (D² ἐπληθύνετο) it^d (syr^p)

⁴ **28** {A} θυμοῦ ϣ⁷⁴ K A B E Ψ 33 36 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] / 1178 it^{ar, c, dem, e, g, g, p, ph, ro, w} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth slav Chrysostom // θυμοῦ δραμόντες εἰς τὸ ἄμφοδον D (614) it^d syr^{h, mg}

λουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. **32** ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον· ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἔνεκα συνεληλύθεισαν. **33** ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου συνεβίβασαν⁵ Ἀλέξανδρον, προβαλόντων αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος κατασείσας τὴν χεῖρα ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ. **34** ἐπιγνόντες δὲ ὅτι Ἰουδαῖός ἐστιν, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων ὡς ἐπὶ ὥρας δύο κραζόντων, Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων. **35** καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον φησίν, Ἄνδρες Ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἀνθρώπων ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον οὔσαν τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ διοπετοῦς; **36** ἀναντιρρήτων οὖν ὄντων τούτων δέον ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν καὶ μηδὲν προπετὲς πράσσειν. **37** ἡγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους οὔτε ἱεροσύλους οὔτε βλασφημοῦντας τὴν θεὸν ἡμῶν⁶. **38** εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται ἔχουσιν πρὸς τινα λόγον, ἀγοραῖοι ἄγονται καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν, ἐγκαλείτωσαν ἀλλήλοις. **39** εἰ δέ τι περαιτέρω⁷ ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθήσεται. **40** καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως περὶ τῆς σήμερον, μηδενὸς αἰτίου ὑπάρχοντος περὶ οὗ [οὐ]⁸ δυνησόμεθα ἀποδοῦναι λόγον περὶ τῆς συστροφῆς ταύτης. καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπέλυσεν τὴν ἐκκλησίαν.

⁵ **33** {B} συνεβίβασαν $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B E 33 945 1739 1891 2344 // προεβίβασαν D² Ψ 36 181 307 453 610 614 1175 1409 1678 Byz [L P] / 1178 vg^{ms} syr^h arm eth Chrysostom // κατεβίβασαν D* it^{ar.} c. d. dem. c. gig. p. ph. ro. w vg geo slav

⁶ **37** {B} ἡμῶν $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B D (E^c ἡμῖν) Ψ 36 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 it^{d.} e. gig syr^{p.} pal cop^{sa.} bo^{ms} arm eth geo // ὑμῶν (E* ὑμῖν) 614 1409 2344 2464 Byz [L P] / 1178 it^{ar.} c. dem. p. ph. ro. w vg syr^h cop^{bo} slav Chrysostom

⁷ **39** {B} περαιτέρω $\mathfrak{P}^{74}$ B 33 36 307 453 610 945 1409 1678 1739 1891 2344 it^{d.} gig // περὶ ἐτέρων $\aleph$ A D Ψ 181 614 1175 Byz [L P] / 1178 it^{ar.} c. dem. c. p. ph. ro. w vg syr^h cop^{sa.} bo arm eth Chrysostom EU // περ' ἕτερον E (2464 omit περ') geo slav

⁸ **40** {C} οὐ $\aleph$ A B Ψ 181 614 1409 1739 2464 Byz [L P] / 1178 it^{p*} vgst syr^{p.} h cop^{bo} arm geo slav Chrysostom // omit $\mathfrak{P}^{74}$ D E 33 36 307 453 610 945 1175 1678 1891 2344 it^{ar.} c. d. dem. c. gig. p². ph. ro. w vg^{cl.} ww cop^{sa.} bo^{ms} eth

Paul's Journey to Macedonia and Greece

20 Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον μεταπεμψάμενος ὁ Παῦλος τοὺς μαθητὰς καὶ παρακαλέσας, ἀσπασάμενος ἐξῆλθεν πορεύεσθαι εἰς Μακεδονίαν. **2** διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα **3** ποιήσας τε μῆνας τρεῖς· γενομένης ἐπιβουλῆς αὐτῷ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν, ἐγένετο γνώμης τοῦ ὑποστρέφειν διὰ Μακεδονίας. **4** συνείπετο δὲ αὐτῷ¹ Σώπατρος Πύρρου² Βεροιαῖος, Θεσσαλονικέων δὲ Ἀρίσταρχος καὶ Σεκουῦνδος, καὶ Γάιος Δερβαῖος³ καὶ Τιμόθεος, Ἀσιανοὶ δὲ Τύχικος καὶ Τρόφιμος. **5** οὗτοι δὲ προελθόντες ἔμενον ἡμᾶς ἐν Τρωάδι, **6** ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἄζύμων ἀπὸ Φιλίππων καὶ ἦλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Τρωάδα ἄχρι ἡμερῶν πέντε, ὅπου διετρίψαμεν ἡμέρας ἑπτὰ.

Paul's Farewell Visit to Troas

7 Ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων συνηγμένων ἡμῶν κλάσαι ἄρτον, ὁ Παῦλος διελέγετο αὐτοῖς μέλλον ἐξιέναι τῇ ἐπαύριον, παρέτεινέν τε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου. **8** ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερώῳ οὗ ἦμεν συνηγμένοι. **9** καθεζόμενος δὲ τις νεανίας ὀνόματι Εὐτυχὸς ἐπὶ τῆς θυρίδος, κατα-

¹ **4** {B} συνείπετο δὲ αὐτῷ $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ B 33 *it*^{ar. c. dem. p. ph. ro*} *vg* *cop*^{sa, bo} *eth* // συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς Ἀσίας A E (Ψ συνείποντο) 36 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 1464 *Byz* [L P] / 1178 *it*^{c. (gig)}. *ro*^{2. w} *vg*^{mss} *syr*^h *arm* (geo) *slav* Chrysostom; Greek *ms*^{acc. to Beza} // μέλλοντος οὖν ἐξιέναι αὐτοῦ μέχρι τῆς Ἀσίας D *it*^d

² **4** {B} Πύρρου $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B D E Ψ (33 Πύρου) 36 181 (307) 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 1464 / 1178 *it*^{c. dem. e. gig. p. ph. ro. w} *vg* *syr*^{hmg, pal} *cop*^{sa, bo} *arm* geo // υἱὸς Βέρου *cop*^{sa, bo} // omit 614 *Byz* [L P] *syr*^{p, h} *slav* Chrysostom

³ **4** {B} Δερβαῖος $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ B² D² E Ψ 36 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2464 *Byz* [L P] / 1178 *it*^{ar. c. dem. e. p. ph. ro. w} *vg* *cop*^{sa} *arm* *eth* Chrysostom // ὁ Δερβαῖος A B* 33 2344 *cop*^{bo} geo // Δουβέριος D^{*vid} *it*^{d. gig} BJ

φερόμενος ὑπὸ βαθεῖ διαλεγομένου τοῦ Παύλου ἐπὶ πλείον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τοῦ ὑπνου ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστεύγου κάτω καὶ ἤρθη νεκρός. **10** καταβάς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν αὐτῷ καὶ συμπεριλαβὼν εἶπεν, Μὴ θορυβεῖσθε, ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστίν. **11** ἀναβάς δὲ καὶ κλάσας τὸν ἄρτον καὶ γευσάμενος ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρι αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν. **12** ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως.

The Voyage from Troas to Miletus

13 Ἡμεῖς δὲ προελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀνήχθημεν ἐπὶ τὴν Ἄσσον ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν Παῦλον· οὕτως γὰρ διατεταγμένος ἦν μέλλων αὐτὸς πεζεύειν. **14** ὡς δὲ συνέβαλλεν ἡμῖν εἰς τὴν Ἄσσον, ἀναλαβόντες αὐτὸν ἤλθομεν εἰς Μιτυλήνην, **15** κάκειθεν ἀποπλεύσαντες τῇ ἐπιούσῃ κατηντήσαμεν ἄντικρυς Χίου, τῇ δὲ ἑτέρα παρεβάλομεν εἰς Σάμον, τῇ δὲ ἑχομένη ἤλθομεν εἰς Μίλητον. **16** κεκρίκει γὰρ ὁ Παῦλος παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἔσπευδεν γὰρ εἰ δυνατὸν εἶη αὐτῷ τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα.

Paul Speaks to the Ephesian Elders

17 Ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἔφεσον μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. **18** ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐπίστασθε, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἀφ' ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἐγενόμην, **19** δουλεύων τῷ κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ δακρύων καὶ πειρασμῶν τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς

⁴ **15** {B} τῇ δὲ ⁴¹vid. ⁷⁴ κ A B C E 33 36 307 453 1175 1739 1891 2344 // καὶ τῇ 2464 it^{ar.} c. dcm. (c). p. ph. ro. w vg (cop^{bo}) arm (eth^{pp}) geo // καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλ(λ)ίῳ τῇ D 181 614 (945 ἐν Στρωγυλλόῳ, ἤλθομεν τῇ) (1409 Στρωγυλλίῳ) 1678 Byz [L P] / 1178 it^{d.} ^{g18} syr^{p.} h (cop^{sa}) ethTH slav Chrysostom BJ TOB // μείνοντες εἰς τὸ Γύλλιον· τῇ Ψ

ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων, **20** ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, **21** διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν τὴν εἰς θεὸν μετάνοιαν καὶ πίστιν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν⁵. **22** καὶ νῦν ἰδοὺ δεδεμένος ἐγὼ τῷ πνεύματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μὴ εἰδώς, **23** πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρετάι μοι λέγον ὅτι δεσμὰ καὶ θλίψεις με μένουσιν. **24** ἀλλ' οὐδενὸς λόγου ποιῶμαι τὴν ψυχὴν τιμίαν ἐμαυτῷ ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου καὶ τὴν διακονίαν ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρασθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ.

25 Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες ἐν οἷς διήλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν. **26** διότι μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ὅτι καθαρὸς εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· **27** οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι πᾶσαν τὴν βουλήν τοῦ θεοῦ ὑμῖν. **28** προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ⁶, ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου⁷. **29** ἐγὼ οἶδα ὅτι εἰσελεύσονται

⁵ **21** {B} εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν B Ψ 614 Byz^m [L P] it^{ms} syr^h cop^m Basil; Lucifer // εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν ℣⁷⁴ & A C (E omit ἡμῶν) 33 36 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 2464 Byz^m 160 / 599 / 1159 / 1178 it^{ar, c, d, (e), dem, p, ro, w} vg cop^{bo(m)} arm eth geo slav Chrysostom^{lem} // διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ D it^{ph}

⁶ **28** {C} θεοῦ & B 614 1175 1409 / 60 / 592 / 598 / 603 / 1021 / 1439 it^{ar, c}. dem. ph. ro. w vg syr^{p, h} cop^{bo(m)} geo Athanasius Basil Epiphanius Chrysostom Cyril; Ambrose // κυρίου ℣⁷⁴ A C* D E Ψ 33 36 181 307 453 610 945 1678 1739 1891 2344 2464 / 599 it^{d, e, giv, p} syr^{h(m)} cop^{sa, bo} arm Irenaeus^{lat} Didymus^{lat} Didymus^{dub} Theodoret^(1/2); (Ambrosiaster) Jerome Pelagius REB BTI // κυρίου καὶ θεοῦ C³ Byz (Byz^m τοῦ θεοῦ) [L P] Lect slav^(ms)

⁷ **28** {A} αἵματος τοῦ ἰδίου ℣⁷⁴ & A B C D E Ψ 33 36 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 2464 / 60 syr^{h(p)} arm (eth) geo (Irenaeus^{lat}) Cyril

22 δεδεμένος ... Ἱερουσαλὴμ Ac 19.21 **23** Ac 21.4. 11 θλίψεις με μένουσιν Ac 9.16 **24** Ac 21.13 ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου 2Tm 4.7 **26** καθαρὸς ... πάντων Ac 18.6 **28** προσέχετε ... θεοῦ 1Pe 5.2 τὴν ... περιποιήσατο Ps 74.2

μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου, **30** καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν. **31** διὸ γρηγορεῖτε μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἓνα ἕκαστον. **32** καὶ τὰ νῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς τῷ θεῷ⁸ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ οἰκοδομῆσαι καὶ δοῦναι τὴν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶσιν. **33** ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα· **34** αὐτοὶ γινώσκετε ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὖσιν μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί. **35** πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν ὅτι οὕτως κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνημονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς εἶπεν, Μακάριόν ἐστὶν μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν.

36 Καὶ ταῦτα εἰπὼν θεῖς τὰ γόνατα αὐτοῦ σὺν πᾶσιν αὐτοῖς προσηύξατο. **37** ἱκανὸς δὲ κλαυθμὸς ἐγένετο πάντων καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ Παύλου κατεφίλουσιν αὐτόν, **38** ὀδυνώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσιν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. προέπεμπον δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον.

Paul's Journey to Jerusalem

21 Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶ, τῇ δὲ ἐξῆς εἰς τὴν Ῥόδον κάκειθεν εἰς Πάταρα¹, **2** καὶ εὐρόντες πλοῖον διαπερῶν εἰς

Theodoret // ἰδίου αίματος 614 1409 2344 Byz [L P] Lect slav Athanasius Didymus^{vid} Didymus^{dub} Chrysostom REB TOB BTI?

⁸ **32** {B} θεῷ 7⁷⁴ & A C D E Ψ 33 36 181 307 453 610 614 945 1175 1678 1739 1891 2344 2464 Byz [L P] Lect it^{ar. c. dem. e. p. ph. ro. w} vg syr^{p. h} cop^{sa^{mss}} arm geo slav^{mss} Chrysostom; Jerome Quodvultdeus // κυρίῳ B 1409 1593 1599 it^{gk} cop^{sa^{mss}, bo} slav^{ms}

¹ **1** {A} Πάταρα (7⁷⁴ A C Πάτερα) & B E Ψ 33 36 181 307 453 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 2464 Byz [L P] 11178 it^{ar. c. dem. e. p. ro} vg

29 λύκοι βαρεῖς Mt 7.15; Jn 10.12 **30** ἐξ ... διεστραμμένα 1 Jn 2.19 **31** Ac 19.10 οὐκ ... ἕκαστον 1 Th 2.11 **32** κληρονομίαν ... πᾶσιν Dt 33.3-4; Wsd 5.5; Ac 26.18 **33** 1 Sm 12.3; 1 Cor 9.11 **34** Ac 18.3; 1 Cor 4.12; 1 Th 2.9 **35** Μακάριον ... λαμβάνειν Mt 10.8 **36** Ac 21.5 **37** ἐπιπεσόντες ... αὐτόν Ac 21.5; Ro 16.16; 1 Pe 5.14 **38** ἐπὶ ... θεωρεῖν Ac 20.25

Φοινίκην ἐπιβάντες ἀνήχθημεν. **3** ἀναφάναντες δὲ τὴν Κύπρον καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυμον ἐπλέομεν εἰς Συρίαν καὶ κατήλθομεν εἰς Τύρον· ἐκεῖσε γὰρ τὸ πλοῖον ἦν ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον. **4** ἀνευρόντες δὲ τοὺς μαθητὰς ἐπεμείναμεν αὐτοῦ ἡμέρας ἑπτὰ, οἵτινες τῷ Παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ πνεύματος μὴ ἐπιβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα. **5** ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων σὺν γυναιξὶν καὶ τέκνοις ἕως ἔξω τῆς πόλεως, καὶ θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν προσευξάμενοι **6** ἀψησασάμεθα ἀλλήλους καὶ ἀνέβημεν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

7 Ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διανύσαντες ἀπὸ Τύρου κατηντήσαμεν εἰς Πτολεμαῖδα καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς ἀδελφοὺς ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ' αὐτοῖς. **8** τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες ἦλθομεν² εἰς Καισάρειαν καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὄντος ἐκ τῶν ἑπτὰ, ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ. **9** τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες τέσσαρες παρθένοι προφητεύουσαι. **10** ἐπιμενόντων δὲ ἡμέρας πλείους κατήλθεν τις ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας προφήτης ὀνόματι Ἄγαθος, **11** καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ Παύλου, δῆσας ἑαυτοῦ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας εἶπεν, Τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Τὸν ἄνδρα οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτως δῆσουσιν ἐν Ἱερουσαλήμ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν. **12** ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι τοῦ μὴ ἀναβαίνειν

sy^p. h. h^{er} cop^{bo} arm eth geo slav Chrysostom // Πάταρα καὶ Μύρα (see 27.5)
 ʒ⁴¹vid D it^(gig). (ph). (w) (vg^{mss}) (cop^{sa})

² 8 {A} ἦλθομεν ʒ⁷⁴ K A B C E Ψ 33 36 181 307 453 614 945 1175 1409
 1678 1739 1891 2344 2464 / 1178 it^{ar, c, dem, e, gig, p, ph, ro, w} vg sy^p. h. pal cop^{sa, bo} arm
 eth geo slav^{mss} Eusebius Chrysostom // οἱ περὶ Παῦλον ἦλθομεν / 590 / 1159 //
 οἱ περὶ τὸν Παῦλον ἦλθον Byz [L P] // οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ Τύρου ἦλθον (see
 21.7) Lect (at beginning of lesson) (slav^{ms})

4 οἵτινες ... Ἱεροσόλυμα Ac 20.23 **5** θέντες ... προσευξάμενοι Ac 20.36 **8** Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ac 8.40 Φιλίππου ... ἑπτὰ Ac 6.5 **9** θυγατέρες ... προφητεύουσαι J1 2.28; Ac 2.17 **10** κατήλθεν ... Ἄγαθος Ac 11.28 **11** Jn 21.18; Ac 20.23; 21.33 **12** παρεκαλοῦμεν ... Ἱερουσαλήμ Mt 16.22

αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ. **13** τότε ἀπεκρίθη ὁ Παῦλος³, Τί ποιεῖτε κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλήμ ἐτοιμῶς ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. **14** μὴ πειδομένου δὲ αὐτοῦ ἡσυχάσαμεν εἰπόντες, Τοῦ κυρίου τὸ θέλημα γινέσθω.

15 Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι ἀνεβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα· **16** συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ' ᾧ ξενισθῶμεν Μνάσωνί τινι Κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ.

Paul Visits James

17 Γενομένων δὲ ἡμῶν⁴ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀσμένως ἀπεδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί. **18** τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆει ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι. **19** καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς ἐξηγεῖτο καθ' ἕναστος, ὧν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσιν διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. **20** οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν θεὸν εἰπὼν τε αὐτῷ, Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις τῶν πεπιστευκότων καὶ

³ **13** {B} τότε ἀπεκρίθη ὁ Παῦλος B² (B* omit ὁ) C² 36 307 453 1678 cor^{bo} // τότε ἀπεκρίθη ὁ Παῦλος καὶ εἶπεν (ϝ⁷⁴ omit ὁ) K A E it^{ar. c. dem. e. p. ph. ro w} vg (sy^{p. pal}) cor^{sa. bo^{mss}} arm (geo) // τότε. ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος C* 1175 slav^{ms} // τότε. ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος καὶ εἶπεν 33 (181 ἀποκριθεῖς and omit καί) 1409 // ἀπεκρίθη τε ὁ Παῦλος (Ψ 614 2464 δέ for τε) Byz^{pt} [L P] Lect (Byz^{pt} 160 / 593 / 883 / 884 δέ for τε) (sy^h) slav^{ms} (Basil) (Chrysostom) BTI DHH // ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος καὶ εἶπεν 945 1739 1891 (2344 omit δέ) (it^{ms}) eth // εἶπεν δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁ Παῦλος D (it^d)

⁴ **16-17** {A} ξενισθῶμεν Μνάσωνί ... **17** Γενομένων δὲ ἡμῶν (with other minor variants) ϝ⁷⁴ (K Ἰάσωνι) A B C E Ψ 33 36 (181 αὐτῶν for ἡμῶν) 307 453 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 2464 Byz [L P] / 1178 it^{ar. c. dem. sig. p. ph. ro. (w)} vg sy^{p. pal} cor^{sa. bo} arm eth geo slav Chrysostom // ξενισθῶμεν. καὶ παραγενόμενοι εἰς τινὰ κώμην ἐγενόμεθα παρὰ Νάσωνι ... κακεῖθεν ἐξιόντες ἤλθομεν D^{vid} according to old editions and it^d (sy^{h^{mss}})

13 ἐγὼ ... Ἰησοῦ Ac 20.24 **14** Τοῦ ... γινέσθω Mt 26.39; Mk 14.36; Lk 22.42 **18** Ac 15.2 εἰσῆει ... Ἰάκωβον Ac 15.13; Ga 1.19 **19** ἐξηγεῖτο ... αὐτοῦ Ac 15.12 **20** πόσαι ... ὑπάρχουσιν Ac 15.1, 5

πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσιν· **21** κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα μηδὲ τοῖς ἔθνεσιν περιπατεῖν. **22** τί οὖν ἐστίν; πάντως ἀκούσονται⁵ ὅτι ἐλήλυθας. **23** τοῦτο οὖν ποίησον ὅ σοι λέγομεν· εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν. **24** τούτους παραλαβὼν ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς ἵνα ξυρήσονται τὴν κεφαλὴν, καὶ γνώσονται πάντες ὅτι ὦν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδὲν ἐστὶν ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς φυλάσσων τὸν νόμον. **25** περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν⁶ κρίναντες φυλάσσεσθαι αὐτούς⁷ τὸ τε εἰδωλόθυτον καὶ αἷμα καὶ πνικτὸν καὶ πορνείαν⁸. **26** τότε ὁ

⁵ **22** {B} ἀκούσονται B C*^{vid} 36 307 453 614 1175 1739^{mt} syr^{ph}. h cop^{sa, bo} arm^(ms) eth geo // δεῖ συνελθεῖν πλῆθος· ἀκούσονται γάρ Ϝ⁷⁴ K² (K* C² omit γάρ) A E 33 181 945 1409 (1678 πλῆθος· καὶ ἀκούσονται) 1739^{v.t.} 1891 2344 it^(ar). c. dem. e. gig. p. ph. ro. w vg slav (Jerome) (Augustine) // δεῖ πλῆθος συνελθεῖν· ἀκούσονται γάρ D Ψ 2464 Byz [L P] / 1178 it^d Chrysostom BJ

⁶ **25** {C} ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν Ϝ⁷⁴ K A C² E 33 36 307 453 945 1175 1409 1739 1891 2344 2464 Byz [L P] / 1178 it^{ar, c. dem. e. p. ph. ro. w} vg (eth) (geo) slav Chrysostom; Augustine // ἡμεῖς ἀπεστείλαμεν B C* Ψ 181 614 1678 cop^{bo} arm // οὐδὲν ἔχουσιν λέγειν πρὸς σε· ἡμεῖς γάρ ἀπεστείλαμεν D it^{d, gte} (cop^{sa})

⁷ **25** {B} κρίναντες φυλάσσεσθαι αὐτούς Ϝ⁷⁴ K A B 33 1175 1409 2344 it^{ar, c. dem. p. ph. ro. w} vg (syr^{p, pal}) cop^{sa, bo} // κρίναντες μηδὲν τοιοῦτο τηρεῖν αὐτούς ἀλλὰ φυλάσσεσθαι (945 κρίνοντες) 1739 (1891 2464 τοιοῦτον) (/ 1178 τοιοῦτον and ἀλλ' ἢ) // κρίναντες μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτούς εἰ μὴ φυλάσσεσθαι αὐτούς D² (D* κρίνοντες) (C E Ψ 181 307 453) 36 614 1678 Byz [L P] it^{d, e, gte} syr^h arm (eth) geo slav Chrysostom; Augustine Greek mss^{acc. to. Bede}

⁸ **25** {B} τὸ τε εἰδωλόθυτον καὶ αἷμα καὶ πνικτὸν καὶ πορνείαν (Ϝ⁷⁴ omit τε) K A B C 33 (36 307 453 omit second καὶ) 945 (1175 omit καὶ πορνείαν) 1678 1739 1891 2344 (2464 πορνείας) // τὸ τε εἰδωλόθυτον καὶ τὸ αἷμα καὶ πνικτὸν καὶ πορνείαν (Ψ 614 omit τε) (181 omit τε and add τὸ before πνικτὸν) 1409 Byz [L P] / 1178 (syr^p) (eth) (Chrysostom) // ἀπὸ εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας E it^{ar, c. dem. (e), p. ph. ro. w} vg syr^{h, pal} arm geo slav // τὸ εἰδωλόθυτον καὶ αἷμα καὶ πορνείαν D it^{d, gte} Augustine

Παῦλος παραλαβὸν τοὺς ἄνδρας^a τῆ ἔχομένη ἡμέρα σὺν αὐτοῖς ἄγνισθεῖς, εἰσῆει εἰς τὸ ἱερὸν διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἄγνισμοῦ ἕως οὗ προσηνέχθη ὑπὲρ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν ἢ προσφορά.

Paul Arrested in the Temple

27 Ὡς δὲ ἔμελλον αἱ ἑπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ συνέχεον πάντα τὸν ὄχλον καὶ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας **28** κράζοντες, Ἄνδρες Ἰσραηλίται, βοηθεῖτε· οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχῆ διδάσκων, ἔτι τε καὶ Ἑλληνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ κεκοίνωκεν τὸν ἅγιον τόπον τούτον. **29** ἦσαν γὰρ προεωρακότες Τρόφιμον τὸν Ἐφέσιον ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγεν ὁ Παῦλος. **30** ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ Παύλου εἶλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. **31** ζητούντων τε αὐτὸν ἀποκτεῖναι ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρης ὅτι ὅλη συγχύννεται Ἰερουσαλήμ. **32** ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὸν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρχας κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς, οἱ δὲ ἰδόντες τὸν χιλιάρχον καὶ τοὺς στρατιώτας ἐπαύσαντο τύπτοντες τὸν Παῦλον. **33** τότε ἐγγίσας ὁ χιλιάρχος ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ ἐκέλευσεν δεθῆναι ἀλύσειν δυσίν, καὶ ἐπυνθάνετο τίς εἶη καὶ τί ἐστιν πεποικῶς. **34** ἄλλοι δὲ ἄλλο τι ἐπεφώνουν ἐν τῷ ὄχλῳ. μὴ δυναμένου δὲ αὐτοῦ γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς διὰ τὸν θόρυβον ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν. **35** ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς, συνέβη βασιτάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου, **36** ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ κράζοντες, Αἶρε αὐτόν.

^a 26 C: GNB NRSV REB EU LB BTI DHH

26 σὺν ... προσφορά Nu 6.2-5, 13-21 **28** οὗτος ... διδάσκων Ac 6.13; 21.21 Ἑλληνας ... τούτων Eze 44.7 **33** ἐκέλευσεν ... δυσίν Ac 20.23; 21.11 **36** τὸ πλῆθος ... Αἶρε αὐτόν Lk 23.18; Jn 19.15; Ac 22.22

Paul Defends Himself

37 Μέλλων τε εισάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν ὁ Παῦλος λέγει τῷ χιλιάρχῳ, Εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρὸς σέ; ὁ δὲ ἔφη, Ἑλληνιστὶ γινώσκεις; **38** οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων; **39** εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος, Ἐγὼ ἄνθρωπος μὲν εἰμι Ἰουδαῖος, Ταρσεὺς τῆς Κιλικίας, οὐκ ἀσήμου πόλεως πολίτης· δέομαι δέ σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλήσαι πρὸς τὸν λαόν. **40** ἐπίτρεψαντος δὲ αὐτοῦ ὁ Παῦλος ἐστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν κατέσεισεν τῇ χειρὶ τῷ λαῷ. πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης προσεφώνησεν τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ λέγων, **22** Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νυνὶ ἀπολογίας. **2** ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ προσεφώνει αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν. καὶ φησίν, **3** Ἐγὼ εἰμι ἀνὴρ Ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ^α, παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ^β πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρώου νόμου, ζηλωτῆς ὑπάρχων τοῦ θεοῦ καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον· **4** ὃς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου δεσμεύων καὶ παραδιδούς εἰς φυλακὰς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, **5** ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον, παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος πρὸς τοὺς ἀδελφούς εἰς Δαμασκὸν ἐπορευόμην, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δεδεμένους εἰς Ἱερουσαλήμ ἵνα τιμωρηθῶσιν.

^α 3 NO C: AD TR WH GNB NRSV || ^β C: AD TR WH GNB NRSV

38 Ac 5.36-37 **39** Ἐγὼ ... πολίτης Ac 9.11; 22.3 **40** κατέσεισεν ... γενομένης Ac 12.17; 13.16; 19.33 προσεφώνησεν ... διαλέκτῳ Ac 26.14

22.1 Ἄνδρες ... μου Ac 7.2 **3** Ἐγὼ ... Κιλικίας Ac 21.39 ἀνατεθραμμένος ... νόμου Ac 5.34 ζηλωτῆς ... σήμερον Ro 10.12 **4** Ac 8.3; 22.19; 26.9-11

Paul Tells of His Conversion

(Ac 9.1-19: 26.12-18)

6 Ἐγένετο δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ Δαμασκῶ περὶ μεσημβρίαν ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιστράψαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ, **7** ἔπεσά τε εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι, Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; **8** ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην, Τίς εἶ, κύριε; εἶπέν τε πρὸς με, Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις. **9** οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο¹ τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. **10** εἶπον δέ, Τί ποιήσω, κύριε; ὁ δὲ κύριος εἶπεν πρὸς με, Ἀναστὰς πορεύου εἰς Δαμασκὸν κάκει σοι λαληθήσεται περὶ πάντων ὧν τέτακταί σοι ποιῆσαι. **11** ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι ἦλθον εἰς Δαμασκόν.

12 Ἀνανίας δέ τις, ἀνὴρ εὐλαβῆς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούντων Ἰουδαίων², **13** ἐλθὼν πρὸς με καὶ ἐπιστὰς εἶπέν μοι, Σαοὺλ ἀδελφέ, ἀνάβλεψον. καγὰ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν. **14** ὁ δὲ εἶπεν, Ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γινῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, **15** ὅτι ἔση μάρτυς αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὧν ἐώρακας καὶ ἤκουσας. **16** καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀναστὰς βάπτισαι καὶ ἀπόλυσαι τὰς ἀμαρτίας σου ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

¹ **9** {B} ἐθεάσαντο Ɔ⁷⁴ Ɔ² (Ɔ* ἐθεᾶτο) A B 33 181 1175 1409 2344 2464 it^{ar, c, dem, p, ph, ro, w} vg sy^r cop^{bo} arm geo (Didymus) // ἐθεάσαντο καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο D E Ɔ^r (36 307 453 610 1678 γενόμενοι for ἐγένοντο) 614 945 1739 1891 Byz [L P] / 1178 it^{c, e, g, h} sy^r cop^{sa} eth slav Chrysostom; Greek mss^{acc. to Bede}

² **12** {B} κατοικούντων Ἰουδαίων Ɔ⁷⁴ Ɔ A B E Byz^{pt} [P] / 1178 it^{ar, c, (gig), p^r, ph} vg (sy^r) cop^{bo} // Ἰουδαίων 629 it^d Chrysostom // κατοικούντων ἐν Δαμάσκῳ Ἰουδαίων (Ɔ^{11vid} ἐν τῇ) Ɔ^r 33 (36 Ἰουδαίων before ἐν) 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 2464 Byz^{pt} [L] it^{c, dem, p², ro, (w)} vg^{mss} sy^r cop^{sa} arm eth geo slav DHH

Ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι. **29** εὐθέως οὖν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες αὐτὸν ἀνετάζειν, καὶ ὁ χιλιάρχος δὲ ἐφοβήθη ἐπιγνοὺς ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν καὶ ὅτι αὐτὸν ἦν δεδεκώς.

Paul before the Council

30 Τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλές, τὸ τί κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτὸν καὶ ἐκέλευσεν συνελθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πᾶν τὸ συνέδριον, καὶ καταγαγὼν τὸν Παῦλον ἔστησεν εἰς αὐτούς.

23 ἀτενίσας δὲ ὁ Παῦλος τῷ συνεδρίῳ εἶπεν, Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ πάση συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας. **2** ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας ἐπέταξεν τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα. **3** τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπεν, Τύπτειν σε μέλλει ὁ θεός, τοῖχε κεκονιαμένε· καὶ σὺ κάρη κρίνων με κατὰ τὸν νόμον καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι; **4** οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπαν, Τὸν ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ λοιδορεῖς; **5** ἔφη τε ὁ Παῦλος, Οὐκ ἤδειν, ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεὺς· γέγραπται γὰρ ὅτι **Ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς.**

6 Γνοὺς δὲ ὁ Παῦλος ὅτι τὸ ἐν μέρος ἐστὶν Σαδδουκαίων τὸ δὲ ἕτερον Φαρισαίων ἔκραζεν ἐν τῷ συνεδρίῳ, Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς Φαρισαίων, περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν [ἐγὼ] κρίνομαι. **7** τοῦτο δὲ αὐτοῦ εἰπόντος ἐγένετο στάσις τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος. **8** Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσιν μὴ εἶναι ἀνάστασιν μήτε ἄγγελον μήτε πνεῦμα, Φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσιν τὰ ἀμφότερα. **9** ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη, καὶ ἀναστάντες τινὲς τῶν γραμματέων τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων διεμάχοντο λέγοντες, Οὐδὲν κακὸν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ

29 ὁ χιλιάρχος ... ἐστὶν Ac 16.38

23.1 ἐγὼ ... ἡμέρας Ac 24.16 **2-3** Jn 18.22-23 **3** τοῖχε κεκονιαμένε Eze 13.10-15 σὺ ... τύπτεσθαι Lv 19.15 **5** Ἄρχοντα ... κακῶς Ex 22.28 **6** Ac 4.2 ἐγὼ ... Φαρισαίων Ac 26.5; Php 3.5 περὶ ... κρίνομαι Ac 24.15, 21 **8** Σαδδουκαῖοι ... πνεῦμα Mt 22.23 **9** Οὐδὲν κακὸν ... τούτῳ Lk 23.4, 14, 22; Jn 18.38: 19.4, 6; Ac 25.25

πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος;^a **10** Πολλῆς δὲ γινομένης στάσεως φοβηθεὶς ὁ χιλιάρχος μὴ διασπασθῆ ὁ Παῦλος ὑπ' αὐτῶν ἐκέλευσεν τὸ στράτευμα καταβὰν ἀρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν.

11 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ κύριος εἶπεν, Θάρσει ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτως σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι.

The Plot against Paul's Life

12 Γενομένης δὲ ἡμέρας ποιήσαντες συστροφὴν οἱ Ἰουδαῖοι ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς λέγοντες μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως οὗ ἀποκτείνωσιν τὸν Παῦλον. **13** ἦσαν δὲ πλείους τεσσεράκοντα οἱ αὐτὴν τὴν συνωμοσίαν ποιησάμενοι, **14** οἵτινες προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς πρεσβυτέροις εἶπαν, Ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς μηδενὸς γεύσασθαι ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν Παῦλον. **15** νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε τῷ χιλιάρχῳ σὺν τῷ συνεδρίῳ ὅπως καταγάγῃ αὐτὸν εἰς ὑμᾶς ὡς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ πρὸ τοῦ ἐγγίσει αὐτὸν ἔτοιμοί ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν. **16** Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὴν ἐνέδραν, παραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολὴν ἀπήγγειλεν τῷ Παύλῳ. **17** προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Παῦλος ἓνα τῶν ἑκατονταρχῶν ἔφη, Τὸν νεανίαν τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλιάρχον, ἔχει γὰρ ἀπαγγεῖλαί τι αὐτῷ. **18** ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτὸν ἤγαγεν πρὸς τὸν χιλιάρχον καὶ φησίν, Ὁ δέσμιος Παῦλος

¹ **12** {B} συστροφὴν οἱ Ἰουδαῖοι Ɔ⁷⁴ K A B C E (Ψ 614 οἱ Ἰουδαῖοι συστροφὴν) 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 2344 2464 / 1178 it^a cop^{bv} arm eth geo (Chrysostom) // τινες τῶν Ἰουδαίων συστροφὴν 1409 Byz [(L συστροφὴν τινες) P] (it^{ar}, c, dem, gig, h, p, ph, ro, w vg) (syr^p) (cop^{sa}ms^s) slav LB DHH // ...] βοήθειαν συστραφέντες τινὲς τῶν Ἰουδαίων Ɔ⁴⁸

^a 9 Statement: GNB REB EU LB BTI DHH // Dash: WH // Different text: AD TR

11 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ... Θάρσει Ac 18.9 ὡς ... μαρτυρῆσαι Ac 19.21; 27.24; 28.16, **23** **14-15** Ac 25.3

προσκαλεσάμενός με ἠρώτησεν τοῦτον τὸν νεανίσκον ἀγαγεῖν πρὸς σὲ ἔχοντά τι λαλήσαι σοι. **19** ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλιάρχος καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν ἐπυνθάνετο, Τί ἐστίν ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαί μοι; **20** εἶπεν δὲ ὅτι Οἱ Ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαι σε ὅπως αὔριον τὸν Παῦλον καταγάγῃς εἰς τὸ συνέδριον ὡς μέλλον τι ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ. **21** σὺ οὖν μὴ πεισθῆς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσιν γὰρ αὐτὸν ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους τεσσεράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως οὗ ἀνέλωσιν αὐτόν, καὶ νῦν εἰσιν ἔτοιμοι προσδεχόμενοι τὴν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν. **22** ὁ μὲν οὖν χιλιάρχος ἀπέλυσεν τὸν νεανίσκον παραγγείλας μηδενὶ ἐκλαλήσαι ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρὸς με.

Paul Sent to Felix the Governor

23 Καὶ προσκαλεσάμενος δύο [τινάς] τῶν ἑκατονταρχῶν εἶπεν, Ἐτοιμάσατε στρατιώτας διακοσίους, ὅπως πορευθῶσιν ἕως Καισαρείας, καὶ ἰπτεῖς ἑβδομήκοντα καὶ δεξιολάβους διακοσίους ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός, **24** κτήνη τε παραστήσαι ἵνα ἐπιβιβάσαντες τὸν Παῦλον διασώσωσιν πρὸς Φήλικα τὸν ἡγεμόνα, **25** γράψας ἐπιστολὴν ἔχουσαν τὸν τύπον τοῦτον· **26** Κλαύδιος Λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Φήλικι χαίρειν. **27** Τὸν ἄνδρα τοῦτον συλλημφθέντα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν ἐπιστάς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλάμην μαθὼν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν. **28** βουλόμενός τε ἐπιγνῶναι τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν **29** ὃν εὔρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν², μηδὲν δὲ ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔχοντα ἔγκλημα². **30** μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλής εἰς τὸν

² **29** {A} αὐτῶν ... ἔχοντα ἔγκλημα $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B (E Ψ 1409 ἔγκλημα ἔχοντα) 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 2344 2464 Byz [(L P ἔγκλημα ἔχοντα)] / 1178 it^{ar, c, dem, fe}, p, ph, ro, w vg syr^p cop^{u, bo} arm eth geo slav^(ms)

27 Τὸν ... ἐξειλάμην Ac 21.30-33 μαθὼν ... ἐστίν Ac 22.27 **28** Ac 22.30 **29** Ac 18.14-15; 25.18-19 ἐγκαλούμενον ... αὐτῶν Ac 23.6 μηδὲν ... ἔγκλημα Ac 23.9; 26.31; 28.18

ἄνδρα ἔσεσθαι ἐξαυτῆς³ ἔπεμψα πρὸς σὲ παραγγείλας καὶ τοῖς κατηγόροις λέγειν [τὰ] πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σοῦ.⁴

31 Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον ἤγαγον διὰ νυκτὸς εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα, **32** τῇ δὲ ἐπαύριον ἔασαντες τοὺς ἰππεῖς ἀπέρχεσθαι σὺν αὐτῷ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν· **33** οἵτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ. **34** ἀναγνοὺς δὲ καὶ ἐπερωτήσας ἐκ ποίας ἐπαρχείας ἐστίν, καὶ πυθόμενος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας, **35** Διακούσομαί σου, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατηγόροί σου παραγένωνται· κελεύσας ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοῦ Ἡρώδου φυλάσσεσθαι αὐτόν.

The Case against Paul

24 Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ πρεσβυτέρων τινῶν καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινός, οἵτινες ἐνεφάνισαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ Παύλου. **2** κληθέντος δὲ αὐτοῦ ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος λέγων, Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ καὶ διορθωμάτων γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας,^a **3** πάντη τε καὶ πανταχοῦ^b ἀποδεχόμεθα, κράτιστε Φῆλιξ, μετὰ πάσης εὐχαριστίας. **4** ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ

(Chrysostom) // αὐτῶν Μαυσέως καὶ Ἰησοῦ τινος ... ἔγκλημα ἔχοντα ἐξήγαγον αὐτὸν μόλις τῇ βίᾳ (P⁴vid attested only first part) 614 (it⁶¹⁵) (sy^hm⁶¹⁶)

³ **30** {B} ἔσεσθαι ἐξαυτῆς P⁷⁴ B Ψ 36 307 453 610 614 1678 2464 cop^{bo} // ἔσεσθαι ἐξ αὐτῶν K A E (33 2344 εἰς τὸν ἄνδρα *after* ἔσεσθαι) 81 181 1175 1739 1891 it^{(ar), (c)} (dem), e, (p), (ph) (ro) (vg) sy^h arm // μέλλειν ἔσεσθαι ἐξ αὐτῶν 945 // μέλλειν ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξαυτῆς (1409 *omit* μέλλειν) Byz [L P] / 1178 (it⁶¹⁶) (sy^p) cop^{sa} (eth) slav (Chrysostom) (DHH)

⁴ **30** {B} σοῦ. A B 33 2344 it^{c, g, e, p, ph, ro} vg^{ww, sl} cop^{sa, bo} // σοῦ. ἔρρωσο. K E Ψ 36 (81 *omit* ἐπὶ σοῦ) 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2464 Byz^{pt} [L] / 1178 it^{ar, dem, e, w} vg^{cl} sy^{n, h} arm eth geo slav Chrysostom // σοῦ. ἔρρωσθε. Byz^{pt} [P]

^a 2 NO C: TR WH REB NBS^{mg} TOB^{mg} ^b 3 C: TR REB NBS^{mg} TOB^{mg}

πλειόν σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε ἡμῶν συντόμως τῇ σῇ ἐπεικειᾷ. **5** εὐρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν καὶ κινουῦντα στάσεις πᾶσιν τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζωραίων αἰρέσεως, **6** ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπέιρασεν βεβηλῶσαι ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν,¹ **8** παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγῶναι ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ. **9** συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν.

Paul Defends Himself before Felix

10 Ἀπεκρίθη τε ὁ Παῦλος νεύσαντος αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος λέγειν, Ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπίσταμενος εὐθύμως τὰ περὶ ἑμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι, **11** δυναμένου σου ἐπιγῶναι ὅτι^c οὐ πλείους εἰσὶν μοι ἡμέραι δώδεκα ἀφ' ἧς ἀνέβην προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ. **12** καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὐρόν με πρὸς τινα διαλεγόμενον ἢ ἐπίστασιν ποιοῦντα ὄχλου οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς οὔτε κατὰ τὴν πόλιν, **13** οὐδὲ παραστήσαι δύνανταί σοι περὶ ὧν νυνὶ κατηγοροῦσίν μου. **14** ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι ὅτι κατὰ τὴν ὁδὸν ἦν λέγουσιν αἵρεσιν, οὕτως λατρεύω τῷ πατρῷι θεῷ πιστεύων πᾶσιν τοῖς κατὰ τὸν νόμον καὶ τοῖς ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένοις, **15** ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν θεὸν ἦν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσεσθαι δικαίων τε καὶ ἀδίκων. **16** ἐν τούτῳ καὶ αὐτὸς

¹ **6-8** {B} ἐκρατήσαμεν, Ψ^{74} κ A B 81 1175 Byz^m [L P] / 1178 it^m vg^{ww}.¹ cop^{sa}.^{bo} geo // ἐκρατήσαμεν καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν κρίναι. **7** παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλιάρχος μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε, **8** κελεύσας τοὺς κατηγοροὺς αὐτοῦ ἔρχεσθαι ἐπὶ σέ. (*with minor variants*) E Ψ 33 36 181 307 453 610 614 945 1409 1678 1739 1891 2344 2464 Byz^{pt} it^{ar}. c. dem. e. gig. p². pl. m. w vg^{cl} syr^p.^h arm eth slav Chrysostom; mss^{acc.} to Bede [BTI]

^c II Causal: WH

5 εὐρόντες ... οἰκουμένην Ac 17.6 τῆς ... αἰρέσεως Ac 24.14 **6** ὃς ... βεβηλῶσαι Ac 21.28 ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν Ac 21.30 **11** οὐ ... Ἱερουσαλήμ Ac 21.17 ἀνέβην ... Ἱερουσαλήμ Ac 8.27 **14** κατὰ τὴν ... θεῷ Ac 24.5 **15** Dn 12.2; Jn 5.28-29; Ac 23.6 **16** Ac 23.1

ἀσκῶ ἀπρόσκοπον συνείδησιν ἔχειν πρὸς τὸν θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους διὰ παντός. **17** δι' ἐτῶν δὲ πλειόνων ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου παρεγενόμην καὶ προσφοράς, **18** ἐν αἷς εὐρόν με ἠγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ οὐ μετὰ ὄχλου οὐδὲ μετὰ θορύβου, **19** τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, οὓς ἔδει ἐπὶ σοῦ παρεῖναι καὶ κατηγορεῖν εἴ τι ἔχοιεν πρὸς ἐμέ. **20** ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν τί εὐρον ἀδίκημα² στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου, **21** ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς ἧς ἐκέκραξα ἐν αὐτοῖς ἐστὼς ὅτι Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι σήμερον ἐφ' ὑμῶν.

22 Ἀνεβάλετο δὲ αὐτοὺς ὁ Φῆλιξ, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ εἶπας, Ὅταν Λυσίας ὁ χιλίαρχος καταβῆ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς. **23** διαταξάμενος τῷ ἑκατοντάρχη τηρεῖσθαι αὐτὸν ἔχειν τε ἄνεσιν καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπηρετεῖν αὐτῷ.

Paul Held in Custody

24 Μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς παραγενόμενος ὁ Φῆλιξ σὺν Δρουσίλλῃ τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ οὓσῃ Ἰουδαία μετεπέμψατο τὸν Παῦλον καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν³ πίστεως. **25** διαλεγόμενου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος, ἔμφοβος γενόμενος ὁ Φῆλιξ ἀπεκρίθη, Τὸ νῦν ἔχον πορεύου, καιρὸν δὲ μεταλαβὼν μετακαλέσομαί σε, **26** ἅμα καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Παύλου· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος ὠμίλει αὐτῷ.

² **20** {B} εὐρον ἀδίκημα ℱ⁷⁴ ⑆ A B 33 81 181 1175 2344 cop^{sa} // εὐρον ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα C E Ψ 36 307 453 610 614 (945 1739 1891 ἀδίκημα ἐν ἐμοί) 1409 1678 2464 Byz [L P] / 1178 it^{ar, c, dem, e, (gig), p, ph, ro, w} vg syr^{p, h} cop^{bo} arm geo slav Chrysostom BJ BTI DHH

³ **24** {B} Χριστὸν Ἰησοῦν ℱ⁷⁴ ⑆* (B Ἰησοῦ) E (Ψ τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν) 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 Byz^m [L] / 1178 it^{ar, (e), dem, e, gig, (p), (ph), (ro), s, w} vg^(ww, st) syr^h cop^{sa^{ms}, bo} arm^(mss) (eth) geo Chrysostom // Χριστὸν ⑆^c A C^{vid} 614 2344 2464 Byz^m [P] syr^p cop^{sa^{ms}} slav BTI?

17 Ac 11.29-30; Ro 15.25-26; Ga 2.10 **18-19** ἐν αἷς ... Ἰουδαῖοι Ac 21.26-27
21 Ac 23.6; 24.15 **23** Ac 27.3; 28.16, 30 **25** περὶ ... μέλλοντος Jn 16.8

27 Διετίας δὲ πληρωθείσης ἔλαβεν διάδοχον ὁ Φῆλιξ Πόρκιον Φῆστον, θέλων τε χάριτα καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Φῆλιξ κατέλιπεν τὸν Παῦλον δεδεμένον⁴.

Paul Appeals to Caesar

25 Φῆστος οὖν ἐπιβάς τῇ ἐπαρχείᾳ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ Καισαρείας, 2 ἐνεφάνισάν τε αὐτῷ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Παύλου καὶ παρεκάλουν αὐτὸν 3 αἰτούμενοι χάριν κατ' αὐτοῦ ὅπως μεταπέμψηται αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐνέδραν ποιῶντες ἀνελεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ὁδόν. 4 ὁ μὲν οὖν Φῆστος ἀπεκρίθη τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον εἰς Καισάρειαν, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι. 5 Οἱ οὖν ἐν ὑμῖν, φησίν, δυνατοὶ συγκαταβάντες εἴ τί ἐστιν ἐν τῷ ἀνδρὶ ἄτοπον κατηγορεῖτωσαν αὐτοῦ.

6 Διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας οὐ πλείους ὀκτῶ ἢ δέκα, καταβάς εἰς Καισάρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσεν τὸν Παῦλον ἀχθῆναι. 7 παραγενομένου δὲ αὐτοῦ περιέστησαν αὐτὸν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιώματα καταφέροντες ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδείξαι, 8 τοῦ Παύλου ἀπολογουμένου ὅτι Οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν οὔτε εἰς Καίσαρά τι ἥμαρτον. 9 ὁ Φῆστος δὲ θέλων τοῖς Ἰουδαίοις χάριν καταθέσθαι ἀποκριθεὶς τῷ Παύλῳ εἶπεν, Θέλεις εἰς Ἱεροσόλυμα ἀναβάς ἐκεῖ περὶ τούτων κριθῆναι ἐπ' ἐμοῦ; 10 εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος, Ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἐστῶς εἰμι, οὐ με δεῖ

⁴ 27 {A} θέλων τε χάριτα καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Φῆλιξ κατέλιπεν τὸν Παῦλον δεδεμένον (*with minor variants*) $\mathfrak{P}^{74}$ κ A B C E Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 2464 *Byz* [L P] / 1178 *it^a*, c, dem, e, g¹⁹, p, ph, ro, s, w vg syr^p, h, pal cop^{sa, bo} arm eth geo slav Chrysostom // τὸν δε Παῦλον εἶασεν ἐν τηρήσει διὰ Δρουσίλλαν θέλων δε χάριν ... δεδεμένον 614 syr^hm^g

27 θέλων ... Ἰουδαίοις Ac 25.9

25.2 ἐνεφάνισαν ... Παύλου Ac 24.1: 25.15 3 Ac 23.15 5 Ac 23.30 6 τῇ ... ἀχθῆναι Ac 25.17 7 πολλὰ ... καταφέροντες Ac 24.5-6 ἃ ... ἀποδείξαι Ac 24.13 9 θέλων ... καταθέσθαι Ac 24.27

κρίνεσθαι. Ἰουδαίους οὐδὲν ἠδίκησα ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις. **11** εἰ μὲν οὖν ἀδικῶ καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδὲν ἔστιν ὧν οὗτοι κατηγοροῦσίν μου, οὐδεὶς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι. **12** τότε ὁ Φῆστος συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου ἀπεκρίθη, Καίσαρα ἐπικέκλησαι, ἐπὶ Καίσαρα πορεύση.

Paul Brought before Agrippa and Bernice

13 Ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν Ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν ἀσπασάμενοι τὸν Φῆστον. **14** ὡς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον ἐκεῖ, ὁ Φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν Παῦλον λέγων, Ἄνθρωπος τίς ἐστιν καταλειμμένος ὑπὸ Φήλικος δέσμιος, **15** περὶ οὗ γενομένου μου εἰς Ἱεροσόλυμα ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ καταδίκεν. **16** πρὸς οὓς ἀπεκρίθη ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαι τινα ἄνθρωπον πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον ἔχοι τοὺς κατηγοροὺς τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος. **17** συνελθόντων οὖν [αὐτῶν] ἐνθάδε ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος τῇ ἐξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα· **18** περὶ οὗ σταθέντες οἱ κατήγοροι οὐδεμίαν αἰτίαν ἔφερον ὧν ἐγὼ ὑπενόουν πονηρῶν¹, **19** ζητήματα δέ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας εἶχον πρὸς αὐτὸν καὶ περὶ τινος Ἰησοῦ τεθνηκότος ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν. **20** ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ τὴν περὶ τούτων ζήτησιν ἔλεγον εἰ βούλοιο πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα κάκει κρίνεσθαι περὶ τούτων. **21** τοῦ δὲ Παύλου ἐπικαλεσαμένου τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν

¹ **18** {C} πονηρῶν **N**² **B** **E** 81 1409 2344^{vid} it^c syr^{pal} // πονηράν **g**⁷⁴ **A** **C*** **Ψ** 33^{vid} 36 181 307 453 610 614 945 1175 1678^{vid} 1739 1891 2464 / 598 it^{(ar)ca} (dem), gig, p^(*), pb, (ro) vg^(cl, st) syr^{p, h} eth geo // πονηρά **N*** **C**² it^w vg^{ms} // omit Byz [L P] *Lect arm slav Chrysostom BTI?*

14 Ἄνθρωπος ... δέσμιος Ac 24.27 **15** γενομένου ... Ἰουδαίων Ac 25.1-2 **17** Ac 25.6 **18-19** περὶ οὗ ... πρὸς αὐτὸν Ac 18.14-15; 23.29 **20** ἔλεγον ... τούτων Ac 25.9 **21** Ac 25.11-12

τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτὸν ἕως οὗ ἀναπέμψω αὐτὸν πρὸς Καίσαρα. **22** Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Φῆστον, Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. Αὐριον, φησίν, ἀκούσῃ αὐτοῦ.

23 Τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντος τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον σὺν τε χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσιν τοῖς κατ' ἐξοχὴν τῆς πόλεως καὶ κελεύσαντος τοῦ Φῆστου ἦχθη ὁ Παῦλος. **24** καὶ φησιν ὁ Φῆστος, Ἀγρίππα βασιλεῦ καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες, θεωρεῖτε τοῦτον περὶ οὗ ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι ἔν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε βοῶντες μὴ δεῖν αὐτὸν ζῆν μηκέτι. **25** ἐγὼ δὲ κατελαβόμεν μηδὲν ἄξιον αὐτὸν θανάτου πεπραχέναι, αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστὸν ἔκρινα πέμπειν. **26** περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω, διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης σχῶ τί γράψω. **27** ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ πέμποντα δέσμιον μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι.

Paul Defends Himself before Agrippa

26 Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη, Ἐπιτρέπεταιί σοι περὶ σεαυτοῦ λέγειν. τότε ὁ Παῦλος ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπελογοῖτο, **2** Περὶ πάντων ὧν ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἦγμαι ἐμαυτὸν μακάριον ἐπὶ σοῦ μέλλων σήμερον ἀπολογεῖσθαι **3** μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαίους ἐθνῶν τε καὶ ζητημάτων, διὸ δέομαι μακροθύμως ἀκοῦσαί μου. **4** Τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου [τὴν] ἐκ νεότητος τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ εἶναι μου ἔν τε Ἱεροσολύμοις ἴσασιν πάντες [οἱ] Ἰουδαῖοι **5** προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσιν μαρτυρεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος. **6** καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς εἰς τοὺς πατέρας ἡμῶν ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἔστηκα

22 Ἐβουλόμην ... ἀκοῦσαι Lk 23.8 **23** Mt 10.18; Mk 13.9; Lk 21.12 **24** τοῦτον ... ἐνθάδε Ac 25.2. 7. 15 βοῶντες ... μηκέτι Ac 22.22

26.5 κατὰ ... Φαρισαῖος Php 3.5-6 **6** Ac 23.6. 24.15. 21; 28.20

κρινόμενος, **7** εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν ἐν ἐκτενείᾳ νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον ἐλπίζει καταντῆσαι, περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ. **8** τί ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν εἰ ὁ θεὸς νεκροὺς ἐγείρει; **9** ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι, **10** ὃ καὶ ἐποίησα ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πολλοὺς τε τῶν ἁγίων ἐγὼ ἐν φυλακαῖς κατέκλεισα τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβὼν ἀναιρουμένων τε αὐτῶν κατήνεγκα ψῆφον. **11** καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμωρῶν αὐτοὺς ἠνάγκαζον βλασφημεῖν περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς ἔξω πόλεις.

Paul Tells of His Conversion

(Ac 9.1-19; 22.6-16)

12 Ἐν οἷς πορευόμενος εἰς τὴν Δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς τῶν ἀρχιερέων **13** ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου περιλάμψαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. **14** πάντων τε καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν ἤκουσα φωνὴν λέγουσαν πρὸς με τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ, Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. **15** ἐγὼ δὲ εἶπα, Τίς εἶ, κύριε; ὁ δὲ κύριος εἶπεν, Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις. **16** ἀλλ' ἀνάστηθι καὶ στήθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρετήν καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδές [με]¹ ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, **17** ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ ἐκ τῶν ἐθνῶν εἰς οὓς ἐγὼ ἀποστέλλω σε **18** ἀνοίξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκοτόυς εἰς φῶς καὶ τῆς

¹ **16** {C} με B C^{vid} 614 945 1175 1739 1891 2464 / 60 syr^h cop^{sa} arm eth geo Ambrose Augustine // omit Ɔ⁷⁴ & A C² E Ψ 096 36 81 181 307 453 610 1409 1678 2344 Byz [L P] Lect it^{ar, c, dem, e, gig, ph, ro, w} vg cop^{bo} slav Chrysostom EU BTI

9-11 Ac 8.3; 22.4-5 **16** στήθι ... σου Eze 2.1 **17** ἐξαιρούμενος ... ἐθνῶν I Chr 16.35 εἰς ... ἀποστέλλω σε Jr 1.7 **18** ἀνοίξαι ... αὐτῶν Is 35.5; 42.7; 61.1 LXX τοῦ ἐπιστρέψαι ... φῶς Is 42.16 τῆς ... Σατανᾶ Eph 2.2; Col 1.13

ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κληρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει τῇ εἰς ἐμέ.

Paul's Testimony to Jews and Gentiles

19 Ὅθεν, βασιλεῦ Ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθῆς τῇ οὐρανίῳ ὄπτασίᾳ **20** ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῶ πρώτον τε καὶ Ἱεροσολύμοις, πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπήγγελλον μετανοεῖν καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεόν, ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας. **21** Ἔνεκα τούτων με Ἰουδαῖοι συλλαβόμενοι [ὄντα] ἐν τῷ ἱερῷ ἐπειρώντο διαχειρίσασθαι. **22** ἐπικουρίας οὖν τυχῶν τῆς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἔστηκα μαρτυρόμενος μικρῶ τε καὶ μεγάλῳ οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι καὶ Μωϋσῆς, **23** εἰ παθητὸς ὁ Χριστός, εἰ πρώτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν.

Paul Appeals to Agrippa to Believe

24 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογουμένου ὁ Φῆστος μεγάλη τῇ φωνῇ φησιν, Μαίνη, Παῦλε· τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει. **25** ὁ δὲ Παῦλος, Οὐ μαίνομαι, φησίν, κράτιστε Φῆστε, ἀλλ' ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι. **26** ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων ὁ βασιλεὺς πρὸς ὃν καὶ παρρησιαζόμενος λαλῶ, λανθάνειν γὰρ αὐτόν [τι] τούτων οὐ πείθομαι οὐθέν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο. **27** πιστεύεις, βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; οἶδα ὅτι πιστεύεις. **28** ὁ δὲ Ἀγρίππας πρὸς τὸν Παῦλον, Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν ποιῆσαι². **29** ὁ δὲ Παῦλος, Εὐξαίμην ἂν τῷ θεῷ καὶ ἐν ὀλίγῳ

² **28** {A} ποιῆσαι ʒ⁷⁴ **κ** A B 048 33 81 181 1175 syr^{hmg}.pul cop^{sa, bo} (eth) // γενέσθαι E Ψ 36 307 453 610 614 945 1409 1678 1439 1739 1891 2344

⁴ **28** Question: GNB NRSV DHH // Exclamation: NBS BJ^{mg} TOB BTI // as text: NRSV^{mg} // Period: AD TR TOB^{mg}

18 κληρον ... ἡγιασμένοις Dt 33.3-4; Wsd 5.5; Ac 20.32 **20** τοῖς ἐν Δαμασκῶ πρώτον Ac 9.19 ἄξια ... πράσσοντας Mt 3.8 **21** Ac 21.30-31 **22** ὧν ... Μωϋσῆς Lk 24.44 **23** Lk 24.46-47 φῶς ... ἔθνεσιν Is 42.6; 49.6 **26** Jn 18.20

καὶ ἐν μεγάλῳ οὐ μόνον σὲ ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιούτους ὅποῖος καὶ ἐγὼ εἶμι παρεκτός τῶν δεσμῶν τούτων.

30 Ἀνέστη τε ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἡγεμὼν ἢ τε Βερνίκη καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς, **31** καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες ὅτι Οὐδὲν θανάτου ἢ δεσμῶν ἄξιόν [τι] πράσσει ὁ ἄνθρωπος οὗτος. **32** Ἀγρίππας δὲ τῷ Φήστῳ ἔφη, Ἀπολελῦσθαι ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἰ μὴ ἐπεκέκλητο Καίσαρα.

Paul Sails for Rome

27 Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρεδίδουν τόν τε Παῦλον καὶ τινὰς ἑτέρους δεσμώτας ἑκατοντάρχη ὀνόματι Ἰουλίῳ σπείρης Σεβαστῆς. **2** ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ Ἀδραμυττηνῷ μέλλοντι πλεῖν εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους ἀνήχθημεν ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνοσ Θεσσαλονικέως. **3** τῇ τε ἑτέρα κατήχθημεν εἰς Σιδῶνα, φιλανθρώπως τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρησάμενος ἐπέτρεπεν πρὸς τοὺς φίλους πορευθέντι ἐπιμελείας τυχεῖν. **4** κάκειθεν ἀναχθέντες ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κύπρον διὰ τὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους, **5** τό τε πέλαγος τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν διαπλεύσαντες κατήλθομεν¹ εἰς Μύρα τῆς Λυκίας. **6** κάκει εὐρὼν ὁ ἑκατοντάρχης πλοίων Ἀλεξανδρίνον πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐνεβίβασεν ἡμᾶς εἰς αὐτό. **7** ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν Κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην,

2464 Byz [L P] / 1178 it^{ar. c. dem. c. gig. p. ph. ro. s. w} vg syr^{p. h} arm geo slav Cyril-Jerusalem Chrysostom

¹ 5 {A} κατήλθομεν ʒ⁷⁴ & A B Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 Byz [L P] Lect it^{gig. s} syr^{p. pal} arm geo slav Chrysostom // κατήχθημεν 2464 / 1159 / 1356 // ἤλθομεν 104 it^{c. dem. p. ro. w} vg cop^{sa. bo. eth} // δι' ἡμερῶν δεκαπέντε κατήλθομεν 614 it^{ar. h. ph} syr^{h with *} BJ

31 Οὐδὲν θανάτου ... οὗτος Ac 23.29 **32** εἰ ... Καίσαρα Ac 25.11

27.1 Ὡς ... Ἰταλίαν Ac 25.12 **2** Ἀριστάρχου ... Θεσσαλονικέως Ac 19.29; 20.4 **3** φιλανθρώπως ... χρησάμενος Ac 28.2 ἐπέτρεπεν ... πορευθέντι Ac 24.23

8 μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτὴν ἤλθομεν εἰς τόπον τινὰ καλούμενον Καλοὺς Λιμένας ᾧ ἐγγὺς πόλις ἦν Λασαία.

9 Ἰκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς τοῦ πλοῦς διὰ τὸ καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι παρῆναι ὁ Παῦλος **10** λέγων αὐτοῖς, Ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ πλοίου ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν. **11** ὁ δὲ ἑκατοντάρχης τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ μᾶλλον ἐπέειπετο ἢ τοῖς ὑπὸ Παύλου λεγομένοις. **12** ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν οἱ πλείονες ἔθεντο βουλήν ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν, εἴ πως δύναιτο καταντήσαντες εἰς Φοίνικα παραχειμάσαι λιμένα τῆς Κρήτης βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον.

The Storm at Sea

13 Ὑποπνεύσαντος δὲ νότου δόξαντες τῆς προθέσεως κρατηκῆναι, ἄραντες ἄσπον παρελέγοντο τὴν Κρήτην. **14** μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλεν κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικὸς ὁ καλούμενος Εὐρακύλων². **15** συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ ἐπιδόντες ἐφερόμεθα. **16** νησίον δέ τι ὑποδραμόντες καλούμενον Καῦδα³ ἰσχύσαμεν μόλις περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης, **17** ἦν ἄραντες βοηθείαις ἐχρῶντο ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον, φοβούμενοί τε μὴ εἰς τὴν

² **14** {B} Εὐρακύλων Ɔ⁷⁴ N A B* (it^{ar}, c, dem, gig, pt*), ph, ro, s, w vg Cassiodorus: *Euroaquilo*) syr^{pal} cop^{sa, bu} // Εὐροκλύδων (B² 181 Εὐροκλύδων) Ψ (33 Εὐροκοῖδον 36 (81 Εὐροκλύδω) 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344^{vid} 2464 Byz [L P^c] *Lect* (I 1356 Εὐροκλύδων) syr^{p, h, h^{me}, (h^{er})} slav^{mss} Chrysostom // omit ὁ καλούμενος Εὐρακύλων P*

³ **16** {B} Καῦδα Ɔ⁷⁴ N² B 1175 it^{ar, 2}, (c), (gig), p², ph, (ro), s, w vg^(st) syr^p geo // Κλαῦδα N* A^{vid} 33 81 181 614 945 1739 2344 2464 I 1178 (I 60 omit καλούμενος and Κλαῦδαν) (it^{ar, p*}) syr^{h, h^{er}} cop^{sa, bu} arm slav^{mss} // Κλαύδην (36 omit καλούμενον) 307 453 610 1409 1678 1891 Byz [L P] *Lect* (I 598 Κλαύδη; I 1356 Κλάδην) vg^{mss} slav^{ms} Chrysostom // Γαύδην Ψ (Jerome) (Cassiodorus) // Κλαύδιον I 884 I 1439

Σύρτιν ἐκπέσωσιν, χαλάσαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο. **18** σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν τῇ ἐξῆς ἐκβολὴν ἐποιούντο **19** καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἔρριψαν. **20** μήτε δὲ ἡλίου μήτε ἄστρον ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλίγου ἐπικειμένου, λοιπὸν περιηρεῖτο ἐλπίς πᾶσα τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς.

21 Πολλῆς τε ἀσιτίας ὑπαρχούσης τότε σταθεὶς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν, Ἔδει μὲν, ὦ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς Κρήτης κερδησαί τε τὴν ὑβρίν ταύτην καὶ τὴν ζημίαν. **22** καὶ τὰ νῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν· ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν πλὴν τοῦ πλοίου. **23** παρέστη γάρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ τοῦ θεοῦ, οὗ εἰμι [ἐγὼ] ὧ καὶ λατρεύω, ἄγγελος **24** λέγων, Μὴ φοβοῦ, Παῦλε, Καίσαρί σε δεῖ παραστήναι, καὶ ἰδοὺ κεχάρισταί σοι ὁ θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ. **25** διὸ εὐθυμεῖτε, ἄνδρες· πιστεύω γὰρ τῷ θεῷ ὅτι οὕτως ἔσται καθ' ὃν τρόπον λελάληταί μοι. **26** εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν.

27 Ὡς δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ νύξ ἐγένετο διαφορομένων ἡμῶν ἐν τῷ Ἀδρία, κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενόουν οἱ ναῦται προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν. **28** καὶ βολίσαντες εὐρον ὄργυιᾶς εἴκοσι, βραχὺ δὲ διαστήσαντες καὶ πάλιν βολίσαντες εὐρον ὄργυιᾶς δεκαπέντε· **29** φοβούμενοί τε μὴ που κατὰ τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης ρίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας ἤυχοντο ἡμέραν γενέσθαι. **30** τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν προφάσει ὡς ἐκ πύργου ἀγκύρας μελλόντων ἐκτείνειν, **31** εἶπεν ὁ Παῦλος τῷ ἑκατοντάρχῃ καὶ τοῖς στρατιώταις, Ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε. **32** τότε ἀπέκοψαν οἱ στρατιῶται τὰ σχοινία τῆς σκάφης καὶ εἴασαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν.

33 Ἄχρι δὲ οὗ ἡμέρα ἡμελλεν γίνεσθαι, παρεκάλει ὁ Παῦλος ἅπαντας μεταλαβεῖν τροφῆς λέγων, Τεσσαρεσκαίδεκάτῃν σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες ἄσιτοι διατελεῖτε μηθὲν προσλα-

βόμενοι. **34** διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς μεταλαβεῖν τροφῆς· τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει, οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρῖξ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀπολεῖται. **35** εἶπας δὲ ταῦτα καὶ λαβὼν ἄρτον εὐχαρίστησεν τῷ θεῷ ἐνώπιον πάντων καὶ κλάσας ἤρξατο ἐσθίειν⁴. **36** εὐθυμοὶ δὲ γενόμενοι πάντες καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς. **37** ἡμεῖθα δὲ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ ἐν τῷ πλοίῳ διακόσiai ἐβδομήκοντα ἕξ⁵. **38** κορεσθέντες δὲ τροφῆς ἐκούφιζον τὸ πλοῖον ἐκβαλλόμενοι τὸν σίτον εἰς τὴν θάλασσαν.

The Shipwreck

39 Ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον, κόλπον δέ τινα κατενόουν ἔχοντα αἰγιαλὸν εἰς ὃν ἐβουλεύοντο εἰ δύναιντο ἐξῶσαι⁶ τὸ πλοῖον. **40** καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόντες εἶων εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμωνα τῇ πνεύσει κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν. **41** περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον ἐπέκειλαν τὴν ναῦν καὶ ἡ μὲν πρῶρα ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας [τῶν κυμάτων]⁷.

⁴ **35** {A} ἐσθίειν $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B C Ψ 33 36 81 181 307 453 610 945 1175 1678 1739 1891 2344 2464 Byz [L P] *Lect* it^{ar. c. dem. gig. p. ph. ro. w} vg syr^p cop^{bo} arm eth geo slav Basil Chrysostom // ἐσθίειν ἐπιδιδούς καὶ ἡμῖν 614 1409 syr^h with* cop^{sa}

⁵ **37** {B} διακόσiai ἐβδομήκοντα ἕξ $\aleph$ (A πέντε for ἕξ) C Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344^{vid} 2464 Byz [L P] *Lect* it^{ar. c. dem. gig. p. ph. ro. w} vg syr^{p, h} cop^{bo} (cop^{bo/ms} ἑκατόν for διακόσiai) arm eth geo slav Chrysostom; Jerome // διακόσioi δέκα ἕξ l 1156 // ὡς ἐβδομήκοντα ἕξ B cop^{sa} Eriphanius^{1/2} (Eriphanius^{1/2} omit ἕξ)

⁶ **39** {A} ἐξῶσαι $\aleph$ A B² Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 1175 1409 1678 1739 1891 2344 2464 Byz [L P] *Lect* it^{ar. c. dem. gig. p. ph. ro. w} vg syr^{p, h} eth geo slav Chrysostom // ἐκῶσαι B* C cop^{sa, bo} arm

⁷ **41** {C} ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph^2$ C 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1739 1891 2344^{vid} Byz [L P] *Lect* (l 599 ἀπό for ὑπό) (it^{ar. c. dem. gig. p. ph. ro. w} vg) syr^{p, h} cop^{(sa), bo} slav Chrysostom // ὑπὸ τῆς βίας ($\aleph^*$ ἀπό) A B arm geo REB BJ // ὑπὸ τῶν κυμάτων Ψ 1678 2464 l 1441 eth

34 οὐδενὸς ... ἀπολεῖται 1 Sm 14.45; 2 Sm 14.11; Mt 10.30; Lk 12.7 **35** λαβὼν ... κλάσας Mt 15.36; Mk 8.6; Lk 22.19; 1 Cor 11.23-24 **41** Ac 27.22

42 τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλή ἐγένετο ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσιν, μή τις ἐκκολυμβήσας διαφύγη. **43** ὁ δὲ ἑκατοντάρχης βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον ἐκάλυσεν αὐτοὺς τοῦ βουλήματος, ἐκέλευσέν τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν ἀπορίψαντας πρώτους ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι **44** καὶ τοὺς λοιποὺς οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπὶ τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. καὶ οὕτως ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν.

Paul on the Island of Malta

28 Καὶ διασωθέντες τότε ἐπέγνωμεν ὅτι Μελίτη¹ ἡ νῆσος καλεῖται. **2** οἱ τε βάρβαροι παρείχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλάνθρωπίαν ἡμῖν, ἄψαντες γὰρ πυρὰν προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς διὰ τὸν ὑέτον τὸν ἐφεστῶτα καὶ διὰ τὸ ψῦχος. **3** συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων τι πλήθος καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυρὰν, ἔχιδνα ἀπὸ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα καθῆψεν τῆς χειρὸς αὐτοῦ. **4** ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον, Πάντως φονεύς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἶασεν. **5** ὁ μὲν οὖν ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ ἔπαθεν οὐδὲν κακόν, **6** οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκῶντων καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον μεταβαλόμενοι ἔλεγον αὐτὸν εἶναι θεόν. **7** Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχεν χωρία τῷ πρώτῳ τῆς νήσου ὀνόματι Ποπλίω, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως ἐξένισεν. **8** ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου πυρετοῖς καὶ δυσεντερίῳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι, πρὸς ὃν ὁ Παῦλος εἰσελθὼν καὶ

¹ I {A} Μελίτη (B)⁷⁴ Μιλήτη) N A B² C Ψ 33 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678 1739 1891 2344 2464 Byz [L (P Μελήτη)] Lect (vg^{cl}) syr^p cop^{sa} geo slav Chrysostom // Μελιτήνη B* 160 1599 (it^{ar. dem. gig. p*. ro. w} vg^{ww. st} Ambrosiaster Jerome in different spelling) syr^{h. hm*} cop^{ho} arm // Μυτιλήνη it^{c. p². pb} vg^{mss}

43-44 Ac 27.22, 24

28.2 διὰ τὸ ψῦχος 2 Cor 11.27 5 Mk 16.18 6 ἔλεγον ... θεόν Ac 14.11

προσευζάμενος ἐπιθείς τὰς χεῖρας αὐτῷ ἰάσατο αὐτόν. **9** τούτου δὲ γενομένου καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐν τῇ νήσῳ ἔχοντες ἀσθενείας προσήρχοντο καὶ ἐθεραπεύοντο, **10** οἱ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς καὶ ἀναγομένοις ἐπέδεντο τὰ πρὸς τὰς χρείας.

Paul Arrives at Rome

11 Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ, Ἀλεξανδρίνῳ, παρασήμῳ Διοσκούροις. **12** καὶ καταχθέντες εἰς Συρακούσας ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς, **13** ὅθεν περιελόντες² κατηντήσαμεν εἰς Ῥήγιον. καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου δευτεραῖοι ἦλθομεν εἰς Ποτιόλους, **14** οὗ εὐρόντες ἀδελφοὺς παρεκλήθημεν παρ' αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἑπτὰ· καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἦλθαμεν. **15** κάκειθεν οἱ ἀδελφοὶ ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν ἦλθαν εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρι Ἀππίου Φόρου καὶ Τριῶν Ταβερνῶν, οὓς ἰδὼν ὁ Παῦλος εὐχαριστήσας τῷ θεῷ ἔλαβεν θάρσος.

16 Ὅτε δὲ εἰσήλθομεν εἰς Ῥώμην, ἐπετράπη τῷ Παύλῳ³ μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτῃ.

Paul Preaches in Rome

17 Ἐγένετο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς συγκαλέσασθαι αὐτὸν τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρώτους· συνελθόντων δὲ αὐτῶν ἔλεγεν

² **13** {C} περιελόντες (see 27.40) **8*** B Ψ 1 597 (cop^{sa}) // περιελθόντες $\mathfrak{P}^{74}$ **8**² A 048 066 36 81 181 307 453 610 614 945 1175 1409 1678^{vid} 1739 1891 2344 2464 Byz [L P] *Lect* (1680 παρελθόντες) syr^{p, h} slav^{ms} Chrysostom EU? LB? BJ NBS TOB // *circumlegentes* it^{c, dem, p, ph, ro, w} vg; *circumnavigantes* it^{tr}; *tulimus et* it^{gls, p} // προελθόντες 1 1441 eth

³ **16** {A} ἐπετράπη τῷ Παύλῳ $\mathfrak{P}^{74}$ ^{vid} **8** A B Ψ 048^{vid} 066 81 181 1175 1739 2344 2464 160 it^{ar, c, dem, ph, ro, w} vg syr^p cop^{bn} arm (eth^{pp}) geo Chrysostom // ὁ ἑκατόνταρχος (945 -ης) παρέδωκεν τοὺς δεσμίους τῷ στρατοπεδάρχῳ(-χη), τῷ δὲ Παύλῳ ἐπετράπη 36 307 453 610 614 945 1409 1678 1891 Byz [L P] *Lect* (1599 δεσμιώτας) it^{gls, p} vg^{mss} (syr^h with *) cop^{sa} (ethTH) slav

πρὸς αὐτούς, Ἐγώ, ἄνδρες ἀδελφοί, οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ ἢ τοῖς ἔθνεσιν τοῖς πατρώοις δέσμιος ἐξ Ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων, **18** οἵτινες ἀνακρίναντές με ἐβούλοντο ἀπολύσαι διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν ἐμοί. **19** ἀντιλεγόντων δὲ τῶν Ἰουδαίων ἠναγκάσθη ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα οὐχ ὡς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορεῖν⁴. **20** διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ προσλαλήσαι, ἔνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἄλυσιν ταύτην περικείμεαι. **21** οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπαν, Ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν ἢ ἐλάλησέν τι περὶ σοῦ πονηρόν. **22** ἀξιοῦμεν δὲ παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι ἃ φρονεῖς, περὶ μὲν γὰρ τῆς αἰρέσεως ταύτης γνωστὸν ἡμῖν ἐστὶν ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται.

23 Ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν ἦλθον πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες οἷς ἐξετίθετο διαμαρτυρόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, πείθων τε αὐτούς περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τε τοῦ νόμου Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀπὸ πρῶτῃ ἕως ἑσπέρας. **24** καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ δὲ ἠπίστουν· **25** ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους ἀπελύοντο εἰπόντος τοῦ Παύλου ῥῆμα ἓν, ὅτι Καλῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησεν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν⁵ **26** λέγων,

⁴ **19** {A} κατηγορεῖν & A B 33 81 181 945 1175 1409 1739 2344 2464 / 60 / 598 / 883 / 884 cop^{sa, bo} arm eth slav^{ms} // κατηγορήσαι Ψ 36 307 453 610 1678 1891 Byz [L P] Lect (1895 κατηγορήσας) Chrysostom // κατηγορήσαι ἀλλ' ἵνα λυτρώσωμαι τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου 614 / 422 it^{c, epg, p} vg^{mss} syr^h with *

⁵ **25** {B} ὑμῶν ʒ⁷⁴ & A B Ψ 33 81 181 945 1175 1409 1739 2344 2464 / 422 / 592 / 597 / 598 / 680 / 884 / 1178 / 1443 it^{p, s} vg^{ms} syr^p cop^{sa, bo} ethth geo slav^{mss} Athanasius Cyril-Jerusalem Didymus^{lat1/2} Didymus^{dub} John-Damascus; Ambrosiaster Ps-Vigilius Bede // ἡμῶν 36 307 453 610 614 1678 1891 Byz [L P] Lect it^{ar, c, dem, gic, ph, rn, w} vg cop^{bo/mss} arm eth^{pp} slav^{ms} Chrysostom Didymus^{lat1/2}; Ambrose Jerome Pelagius Varimadum // omit syr^h

17 Ἐγώ ... πατρώοις Ac 24.12-13; 25.8 **18** Ac 23.29; 25.25; 26.31-32 **19** ἠναγκάσθη ... Καίσαρα Ac 25.11 **20** Lk 2.34 ἔνεκεν ... Ἰσραὴλ Ac 24.15; 26.6-7 **22** τῆς αἰρέσεως ταύτης Ac 24.14

Πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον καὶ εἰπόν,
 Ἀκοῆ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε
 καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε·
 27 ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου
 καὶ τοῖς ὤσιν βαρέως ἤκουσαν
 καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν·
 μήποτε ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς
 καὶ τοῖς ὤσιν ἀκούσωσιν
 καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν καὶ ἐπιστρέψωσιν,
 καὶ ἰάσομαι αὐτούς.

28 γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀπεστάλη τοῦτο τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ· αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται.⁶

30 Ἐνέμεινεν δὲ διετίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι καὶ ἀπέδεχeto πάντα τοὺς εἰσπορευομένους πρὸς αὐτόν, 31 κηρύσσωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάσης παρρησίας ἀκωλύτως.⁷

⁶ 28 {A} omit verse 29 $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B E Ψ 048 33 81 181 1175 1739 2344 2464 (l 60 omit verse 28 and 29) *it*^{dem. e. ro. s} *vg*^{ww. st} *syr*^p *cop*^{sa. bo} *arm* *eth*^{pp} *geo* // add verse 29: καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς συζήτησιν. (with minor variants) 36 307 453 610 614 945 1409 1678 1891 *Byz* [L P] *Lect* (l 593 omit καὶ ... εἰπόντος) *it*^{ar. c. fig. p. ph. w} *vg*^{cl} *syr*^h *with* * *arm*^{ms} *eth*th *slav* Chrysostom; Cassiodorus^{vid} [BTI]

⁷ 31 {A} ἀκωλύτως. $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ A B E 33 81 945 1739 1891 2344 2464 *Byz* [L P] *Lect* *it*^{ar. c. e. fig. ph. s} *vg*^{cl. st} *syr*^p *cop*^{sa. bo} *arm* *geo* *slav* // ἀκωλύτως. ἀμήν. Ψ 36 181 307 453 610 614 1175 1409 1678 l 60 l 590 l 1590 *vg*^{ww} Chrysostom // sine prohibitionē dicens quia hic est Jesus filius dei per quem incipiet totus mundus iudicari *it*^{dem. p. m. (w)} *vg*^{ms} (*syr*^h)

26-27 Πορεύθητι ... αὐτούς Is 6.9-10 28 τοῖς ... θεοῦ Ps 67.2; 98.3; Is 40.5 Lxx; Lk 3.6; Ac 13.46; 18.6 30 Ac 28.16

ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Salutation

1 Παῦλος δοῦλος Χριστοῦ Ἰησοῦ¹, κλητὸς ἀπόστολος ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ, **2** ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἀγίαις **3** περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα, **4** τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, **5** δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, **6** ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, **7** πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ² ἀγαπητοῖς θεοῦ, κλητοῖς ἀγίοις, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Paul's Desire to Visit Rome

8 Πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ πάντων ὑμῶν ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ.

---

¹ **1** {B} Χριστοῦ Ἰησοῦ $\mathfrak{P}^{10}$ B 81 *it^{ar. mon} vg^{ww. st} arm^{ms} Irenaeus^{lat} Origen^{2/3} Victorinus-Rome Ambrose^{2/3} Augustine^{9/14} // Ἰησοῦ Χριστοῦ $\mathfrak{P}^{26}$ **K A D^{abs} G Ψ 6 33 104 256 263 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect*** *it^{b. d. e. o} vg^{cl} syr^{p. h. pal} cop^{sa. bo} arm^{ms} (eth) geo slav Irenaeus^{lat^{ms}} Origen^{1/3} Ps-Athanasius Basil Gregory-Nyssa Didymus Didymus^{dub} Chrysostom Severian Asterius-Amasea Cyril Hesychius Theodoret; Ambrosiaster Faustinus Tyconius Ambrose^{1/3} Jerome Pelagius Augustine^{5/14} Quodvultdeus Vigilius NRSV NBS?*

² **7** {A} ἐν Ῥώμῃ $\mathfrak{P}^{10, 26}$ **vid** **K A B C D^{abs} Ψ 6 33 81 104 256 263 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912^{vid} 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect *it^{ar. b. d. (mon). o} vg syr^{p. h. pal} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Origen^{ex. 1a} Chrysostom Theodoret; Ambrosiaster Pelagius Augustine // omit (see 1.15) G *it^{acc. to 1739}****

---

1 ἀφωρισμένος ... θεοῦ Ac 9.15; 13.2; Ga 1.15 **2** Ro 16.25-26; Tt 1.2 **3** τοῦ γενομένου ... Δαυὶδ Mt 22.42; 2 Tm 2.8 κατὰ σάρκα Ro 9.5 **4** τοῦ ὀρισθέντος ... νεκρῶν Ac 13.33 **5** Ac 26.16-18; Ro 15.18; Ga 2.7, 9 **7** κλητοῖς ἀγίοις 1 Cor 1.2; 2 Cor 1.1 χάρις ... Χριστοῦ Nu 6.25-26; 1 Cor 1.3; 2 Cor 1.2 **8** ἡ πίστις ... κόσμῳ 1 Th 1.8

9 μάρτυς γάρ μου ἐστὶν ὁ θεός, ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως μνεῖαν ὑμῶν ποιούμαι^a **10** πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου^b δεόμενος εἴ πως ἤδη ποτὲ εὐδομηθήσομαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. **11** ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς, **12** τοῦτο δὲ ἐστὶν συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ. **13** οὐ θέλω³ δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι πολλάκις προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο, ἵνα τινὰ καρπὸν σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. **14** Ἑλλησίν τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί, **15** οὕτως τὸ κατ' ἐμὲ πρόθυμον καὶ ὑμῖν τοῖς ἐν Ῥώμῃ⁴ εὐαγγελίσασθαι.

The Power of the Gospel

16 Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον, δύναμις γὰρ θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι. **17** δικαιοσύνη γὰρ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, καθὼς γέγραπται, **Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.**

³ **13** {A} οὐ θέλω **κ** A B C D^c 6 (81 οὐ θέλομεν) 104 256 263 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* (1603 οὐ θέλομεν) it^{ar. mon} vg syr^{(p). h} cop^{(sa). bo} arm (eth) geo slav Origen^{lat} Chrysostom Theodore // οὐκ οἶομαι D* (D¹ οἶσμαι, D² οἶομαι) it^{b. d. g. o} Ambrosiaster Pelagius

⁴ **15** {A} τοῖς ἐν Ῥώμῃ **ϋ**^{26vid} **κ** A B C D Ψ 6 33 81 104 256 263 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. b. cl. mon. o} vg syr^{p. h. pal} cop^{su. bo} arm (eth) geo slav Origen^{lat1/2} Chrysostom; Ambrose Pelagius Augustine // omit (see 1.7) G it^e Origen^{lat1/2}

^a 9 C: AD TR LB BJ NBS TOB BTI DHH ^b 10 C: M WH GNB NIV NRSV REB EU

9 μάρτυς ... θεός Php 1.8; 1 Th 2.5, 10 ἀδιαλείπτως ... ποιούμαι Eph 1.16 **10** δεόμενος ... ὑμᾶς Ac 19.21; Ro 15.23, 32 **13** τινὰ καρπὸν σχῶ Jn 15.16 **16** Οὐ ... εὐαγγέλιον Ps 119.46; Mk 8.38 δύναμις ... πιστεύοντι 1 Cor 1.18, 24 Ἰουδαίῳ ... Ἑλληνι Ac 13.46 **17** δικαιοσύνη ... πίστιν Ro 3.21-22 Ὁ δὲ ... ζήσεται Hab 2.4 (Ga 3.11; He 10.38)

The Guilt of Mankind

18 Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικία κατεχόντων, **19** διότι τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὁ θεὸς γὰρ αὐτοῖς ἐφανερώσεν. **20** τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασιν νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους, **21** διότι γνόντες τὸν θεὸν οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν ἢ ἠγαπήθησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία. **22** φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν **23** καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν.

24 Διὸ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν αὐτοῖς **25** οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. **26** διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας, αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν, **27** ὁμοίως τε καὶ οἱ ἄρσενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσιν τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. **28** καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν θεὸν ἔχειν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ κατῆκοντα, **29** πεπληρωμένους πάσῃ ἀδι-

18 Ἀποκαλύπτεται ... ἀνθρώπων Eph 5.6; Col 3.6 τῶν τὴν ... κατεχόντων 2 Th 2.12
19 Ac 14.15-17; 17.24-28 **20** τὰ γὰρ ... θειότης Job 12.7-9; Ps 19.1 **21** ἐματαιώθησαν ... καρδία Eph 4.17-18 **22** Jr 10.14; 1 Cor 1.20 **23** Dt 4.15-19; Ps 106.20 **24** Ac 14.16
25 οἵτινες ... ψεύδει Jr 13.25; 16.19 τὸν κτίσαντα ... αἰῶνας Ro 9.5 **27** Lv 18.22; 20.13; 1 Cor 6.9

κία πονηρία πλεονεξία κακία⁵, μεστοὺς φθόνου φόνου ἔριδος δόλου κακοηθείας, ψιθυριστὰς **30** καταλάλους θεοστυγεῖς ὕβριστὰς ὑπερηφάνους ἀλαζόνας, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, **31** ἀσυνέτους ἀσυνθέτους ἀστόργους⁶ ἀνελεήμονας· **32** οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγόντες ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσιν τοῖς πράσσουσιν.

The Righteous Judgment of God

2 Διὸ ἀναπολόγητος εἶ, ὦ ἄνθρωπε πᾶς ὁ κρίνων· ἐν ᾧ γὰρ κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις, τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις ὁ κρίνων. **2** οἶδαμεν δὲ ὅτι τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ ἐστὶν κατὰ ἀλήθειαν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας. **3** λογίζη δὲ τοῦτο, ὦ ἄνθρωπε ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας καὶ ποιῶν αὐτά, ὅτι σὺ ἐκφεύξῃ τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ; **4** ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; **5** κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως

⁵ **29** {C} πονηρία πλεονεξία κακία B 0172^{vid} 6 424^c 1739 1881 1596 Chrysostom // κακία πονηρία πλεονεξία (N A πονηρία κακία) C 33 81 1506 cop^{sa}. bo^(mss) eth (geo¹) (Origen^{lat2/6}) // κακία πορνεία πλεονεξία D^{supp*} G (1912 1593 πορνεία πλεονεξία κακία, P same order but add καὶ before πορνεία) 1852^{vid} it^{d, g} Origen^{lat2/6} // πορνεία πονηρία πλεονεξία κακία (D^{supp2} κακία before πορνεία) Ψ (104 459 πονηρία πορνεία) 256 263 365 424* 436 1175 1241 1319 1573 1962 2127 2200 2464 Byz [L] Lect (it^{ar, b, o} vg) syr^{(p), h} arm geo² slav (Origen^{lat1/6}) Basil Gregory-Nyssa; (Lucifer) (Ambrosiaster) (Pelagius) (Jerome) // πλεονεξία κακία K (Origen^{lat1/6})

⁶ **31** {A} ἀστόργους N* A B D G 6 1506 1739 it^{ar, b, d, g, mon, o} vg^{mss} cop^{sa}mss, bo Origen^{lat1/2} Basil^{1/2}; Lucifer Ambrosiaster Pelagius Augustine Gildas // ἀστόργους ἀσπόνδους (see 2 Tm 3.3) N² C Ψ (33 ἀσπόνδους ἀστόργους) 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect vg syr^{p, h} arm geo slav Origen^{lat1/2} Basil^{1/2} Gregory-Nyssa Chrysostom

δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ **6** ὅς ἀποδώσει ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· **7** τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσιν ζωὴν αἰώνιον, **8** τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας καὶ ἀπειθοῦσιν τῇ ἀληθείᾳ πειθόμενοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ ὀργὴ καὶ θυμός.^a **9** θλίψις καὶ στενοχωρία^b ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε πρῶτον καὶ Ἑλληνοῦ· **10** δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι· **11** οὐ γὰρ ἐστὶν προσωποληψία παρὰ τῷ θεῷ. **12** ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται· **13** οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ νόμου δίκαιοι παρὰ [τῷ] θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ νόμου δικαιωθήσονται. **14** ὅταν γὰρ ἔδνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶσιν, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσὶν νόμος· **15** οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων, **16** ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κρίνει ὁ θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ¹.

¹ **16** {C} Χριστοῦ Ἰησοῦ $\aleph^{vid}$ B 81 1506 *geo*¹ (Origen); Rebaptism // Ἰησοῦ Χριστοῦ $\aleph^1$ A Ψ 6 33 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1881 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L] *Lect* *vg* *syr*^{p, h} *cop*^{sa, bo} *arm* *eth* *geo*² *slav* Origen^{lat} Adamantius Serapion Chrysostom Cyril John-Damascus; Pelagius Augustine Varimadum NIV NRSV EU NBS? // Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν D 1852 *it*^{ur, b, d, mon, o} *vg*^{mss} Ambrosiaster Priscillian Ambrose Niceta Speculum

^a **8** Comma: (TR) WH ^b **9** C: TR WH

6 Ps 62.12; Pr 24.12; Sir 16.14; Mt 16.27; Jn 5.29; 2 Cor 5.10 **9** θλίψις ... κακόν 2 Th 1.8 Ἰουδαίου ... Ἑλληνοῦ Ro 1.16 **11** Dt 10.17; 2 Chr 19.7; Ac 10.34; Ga 2.6; Eph 6.9; Col 3.25; 1 Pe 1.17 **13** Mt 7.21; Jas 1.22, 25; 1 Jn 3.7 **14** Ac 10.35 **16** κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου 2 Tm 2.8

The Jews and the Law

17 Εἰ δὲ σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ καὶ ἐπαναπαύῃ νόμῳ καὶ καυχᾶσαι ἐν θεῷ 18 καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου, 19 πέποιθᾶς τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, 20 παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, ἔχοντα τὴν μὀρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ· 21 ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν κλέπτεις; 22 ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν μοιχεύεις; ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἶδωλα ἱεροσυλεῖς; 23 ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζεις· 24 τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν, καθὼς γέγραπται. 25 περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ ἐὰν νόμον πράσσης· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομὴ σου ἀκροβυστία γέγονεν. 26 ἐὰν οὖν ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάσση, οὐχ ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθῆσεται; 27 καὶ κρινεῖ ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία τὸν νόμον τελοῦσα σὲ τὸν διὰ γράμματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμου.^c 28 οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερωῷ Ἰουδαῖός ἐστιν οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερωῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, 29 ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι οὐ γράμματι, οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ.

3 Τί οὖν τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου ἢ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς; 2 πολὺ κατὰ πάντα τρόπον. πρῶτον μὲν [γὰρ] ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ. 3 τί γάρ; εἰ ἠπίστησάν τινες, μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ θεοῦ καταργήσει; 4 μὴ

^c 27 Question: TR NBS

18 δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα Php 1.10 19 πέποιθας ... τυφλῶν Mt 15.14; Lk 18.9 20 ἔχοντα ... νόμῳ 2 Tm 3.15 21 Ps 50.16-21; Mt 23.3-4 24 τὸ ... ἔθνεσιν Is 52.5; Eze 36.20 25 ἐὰν δὲ ... ἀκροβυστία Jr 4.4; 9.25 26 Ga 5.6 28 Jn 7.24; 8.15, 39 29 περιτομὴ ... πνεύματι Dt 30.6; Col 2.11 ὁ ἔπαινος ... θεοῦ 1 Cor 4.5; 2 Cor 10.18

3.2 ἐπιστεύθησαν ... θεοῦ Dt 4.7-8; Ps 103.7; 147.19-20; Ro 9.4 3 μὴ ... καταργήσει Ro 9.6; 11.29; 2 Tm 2.13

γένοιτο· γινέσθω δὲ ὁ θεὸς ἀληθῆς, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης, καθὼς γέγραπται,

**Ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου
καὶ νικήσεις ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.**

5 εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν, τί ἐροῦμεν; μὴ ἄδικος ὁ θεὸς ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; κατὰ ἄνθρωπον λέγω. **6** μὴ γένοιτο· ἐπεὶ πῶς κρίνει ὁ θεὸς τὸν κόσμον; **7** εἰ δὲ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπερίσσευσεν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἔτι καγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρίνομαι; **8** καὶ μὴ καθὼς βλασφημούμεθα καὶ καθὼς φασὶν τινες ἡμᾶς λέγειν ὅτι Ποιήσωμεν τὰ κακά, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ; ὧν τὸ κρίμα ἔνδικόν ἐστιν.

There is None Righteous

9 Τί οὖν; προεχόμεθα; οὐ πάντως· προητιασάμεθα γὰρ Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι, **10** καθὼς γέγραπται ὅτι

Οὐκ ἔστιν δίκαιος οὐδὲ εἷς,

11 οὐκ ἔστιν ὁ συνίων,

οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν θεόν.

12 πάντες ἐξέκλιναν ἅμα ἠχρεώθησαν·

οὐκ ἔστιν ὁ ποιῶν χρηστότητα,

[οὐκ ἔστιν]² ἕως ἐνός.

¹ 7 {B} δέ Ν Α 81 256 263 365 1319* 1506 1573 1852 2127 vg^{mss} cop^{bo} Augustine^{3/4} // γάρ Β D G Ψ 6 33 104 424 436 459 1175 1241 1319^c 1739 1881 1962 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, d, g, mon, o} vg syr^{p, h} cop^{sa} eth slav Origen^{la} Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius Augustine^{1/4} // omit l 1154*

² 12 {C} οὐκ ἔστιν Ν Α D G Ψ 33 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, d, g, mon, o} vg syr^h cop^{sa, bo} arm eth geo slav Origen^{la} Chrysostom^{lem} (Cyril); Ambrosiaster Pelagius // omit B 6 424^c 1739

4 πᾶς ... ψεύστης Ps 116.11 Ὅπως ... κρίνεσθαί σε Ps 51.4 **8** Ποιήσωμεν ... ἀγαθὰ Ro 6.1 **9** προητιασάμεθα ... εἶναι Ro 1.18-2.24; 3.23 **10-12** Οὐκ ... ἐνός Ps 14.1-3; 53.1-3; Ec 7.20

13 τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν,
 ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν,
 ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν
14 ὧν τὸ στόμα ἀράς καὶ πικρίας γέμει,
15 ὀξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα,
16 σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν,
17 καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν.
18 οὐκ ἔστιν φόβος θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν
 αὐτῶν.

19 Οἶδαμεν δὲ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ἵνα
 πᾶν στόμα φραγῆ καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ θεῷ·
20 διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον
 αὐτοῦ, διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.

Righteousness through Faith

21 Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται
 μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, **22** δικαιο-
 σύνη δὲ θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας³ τοὺς
 πιστεύοντας,^a οὐ γὰρ ἐστὶν διαστολή,^b **23** πάντες γὰρ ἥμαρτον
 καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ **24** δικαιούμενοι δωρεὰν
 τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ·

³ **22** {B} εἰς πάντας P⁴⁰ N* A B C P Ψ 6 81 104 263 424^c 436 459 1506
 1739 1881 2200 160 (1593 omit εἰς) 1598 1599 1617 syr^{pal} cop^{sa, bo} arm
 Clement Origen^{lat5/6} Apollinaris Didymus Cyril; Augustine // ἐπὶ πάντας
 vg^{ww, st} Ambrosiaster Pelagius // εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας N² D F G 33 256
 365 424* 1175 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2464 Byz [K L] Lect
 it^{ar, b, d, f, g, mon, (o)} vg^{cl} syr^{p, h} geo slav Origen^{lat1/6} Didymus^{dub} Chrysostom; Chromatius

^a **22** Comma: WH GNB TOB // Colon: AD M // Dash: REB BJ || ^b Colon: AD GNB EU LB
 BJ NBS TOB DHH // Period: M TR WH REB

13 τάφος ... ἐδολιοῦσαν Ps 5.9 ἰὸς ... αὐτῶν Ps 140.3 **14** Ps 10.7 **15-17** Is 59.7-8;
 Pr 1.16 **18** Ps 36.1 **20** οὐ δικαιωθήσεται ... αὐτοῦ Ps 143.2; Ga 2.16 διὰ ... ἁμαρτίας
 Ro 7.7 **21** μαρτυρουμένη ... προφητῶν Ac 10.43 **22** δικαιοσύνη ... πιστεύοντας Ro 1.17;
 Ga 2.16 **23** Ro 3.9 **24** δικαιούμενοι ... χάριτι Eph 2.8 διὰ ... Ἰησοῦ Ro 5.1

25 ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἰλαστήριον^c διὰ [τῆς] πίστεως^d ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἀμαρτημάτων **26** ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ, πρὸς τὴν ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ.

27 Ποῦ οὖν ἡ καύχησις; ἐξεκλείσθη. διὰ ποίου νόμου; τῶν ἔργων; οὐχί, ἀλλὰ διὰ νόμου πίστεως. **28** λογιζόμεθα γὰρ⁵ δικαιοῦσθαι πίστει ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. **29** ἢ Ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον; οὐχί καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν, **30** εἴπερ εἰς ὁ θεὸς ὅς δικαιοῦσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως. **31** νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ νόμον ἰστάνομεν.

The Example of Abraham

4 Τί οὖν ἐροῦμεν εὐρηκέναι Ἀβραάμ τὸν προπάτορα ἡμῶν¹ κατὰ σάρκα; **2** εἰ γὰρ Ἀβραάμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει

⁴ **25** {C} διὰ τῆς πίστεως ℑ^{40vid} B C³ D² Ψ 33 81 263 424* 1175 1241 1912 2200 2464 Byz [K L P] Lect Chrysostom Severian Hesychius^{1/2} // διὰ πίστεως R C* D* F G 0219^{vid} 6 104 256 365 424^c 436 459 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1962 / 165 Origen Eusebius Didymus Cyril Hesychius^{1/2} // (τῆς) πίστεως it^{ar. b. (d*)}. o vg^{mss} eth Ambrosiaster Pelagius // omit A 2127 Orosius^{1/2}

⁵ **28** {B} γὰρ R A D* F G Ψ 81 256 263 365 436 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 it^{ar. b. d. f. g. o} vg eth syr^{pal} cop^{sa. bn} Origen^{lat} Cyril; Ambrosiaster Ambrose Pelagius Augustine^{3/7} // οὖν B C D² 6 33 104 424 459 1175 1241 1912 2464 Byz [K L P] it^{mun} syr^{p. h} Chrysostom Theodore LB // omit (beginning of lesson/quotation) Lect cop^{bo^{mss}} slav^{ms} Jerome Augustine^{4/7}

¹ **1** {B} εὐρηκέναι Ἀβραάμ τὸν προπάτορα ἡμῶν R^{*.2} A C* 81 256 263 (365 προπάτορα πατέρα ἡμῶν) 1319* 1506 2127 syr^{(p). pul} cop^{sa. (ba)} arm Origen^{g^{lem}} Cyril // Ἀβραάμ τὸν προπάτορα ἡμῶν B (6 1739 πατέρα ἡμῶν) REB BJ (BTI) // εὐρηκέναι Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν R¹ C³ D F G Ψ 1319^c 1573

^c **25** C: GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB DHH || ^d C: GNB NRSV REB EU LB BJ NBS TOB DHH

25 προέθετο ... αἵματι Eph 1.7 **27** Ποῦ ... ἐξεκλείσθη 1 Cor 1.31 **28** Ga 2.16 **29** Ro 10.12 **30** εἰς ὁ θεὸς Dt 6.4; Ga 3.20 ὅς ... πίστεως Ro 4.11-12 **31** Mt 5.17; Ro 4.3; 8.4

καύχημα, ἀλλ' οὐ πρὸς θεόν. **3** τί γὰρ ἡ γραφή λέγει; Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. **4** τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ χάριν ἀλλὰ κατὰ ὀφείλημα, **5** τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην· **6** καθάπερ καὶ Δαυὶδ λέγει τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ᾧ ὁ θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων,

7 **Μακάριοι ὧν ἀφένθησαν αἱ ἀνομίαι
καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι·**

8 **μακάριος ἀνὴρ οὗ οὐ μὴ λογίσθῃται κύριος ἁμαρτίαν.**
9 ὁ μακαρισμὸς οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν; λέγομεν γάρ, Ἐλογίσθη τῷ Ἀβραάμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην. **10** πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ὄντι ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; οὐκ ἐν περιτομῇ ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ. **11** καὶ σημεῖον ἔλαβεν περιτομῆς σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας, εἰς τὸ λογισθῆναι [καὶ]² αὐτοῖς [τὴν] δικαιοσύνην, **12** καὶ πατέρα περιτομῆς τοῖς οὐκ ἐκ περιτομῆς μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσιν τοῖς ἴχνεσιν τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ.

The Promise Realized through Faith

13 Οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραάμ ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ κληρονόμον αὐτὸν εἶναι κόσμου, ἀλλὰ διὰ δικαιο-

1852 / 598 / 599 it^{ar. b. d. f. g. mon. o} vg slav geo Origen^{lat}; Ambrosiaster Pelagius Augustine // Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν εὐρηκέναι 33 104 424 436 459 1175 1241 1881 1912 1962 2200 2464 Byz [K L P] Lect (eth) Chrysostom^{lem} TOB
² **11** {C} λογισθῆναι καὶ **8**² C D F G 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 Byz [K L P] Lect it^{d. f. g. mon} vg syr^{p. h. pal} cop^{sa} arm (eth) slav Origen^{lat1/3}; Ambrosiaster Augustine // λογισθῆναι **8**² A B Ψ^r 6 81 424^c 1506 1739 1881 2200 2464 / 592 it^{ar. b. o} vg^{mss} cop^{sa ms. bo} geo Origen^{gr. lat2/3} Cyril NIV REB EU TOB

3 Ἐπίστευσεν ... δικαιοσύνην Gn 15.6 (Ga 3.6; Jas 2.23) **4** Ro 11.6 **7-8** Ps 32.1-2
9 Ἐλογίσθη ... δικαιοσύνην Gn 15.6 (Ro 4.3; Ga 3.6; Jas 2.23) **11** σημεῖον ... ἀκροβυστία Gn 17.10-11 **13** ἡ ἐπαγγελία ... κόσμου Gn 18.18; 22.17-18 τῷ σπέρματι αὐτοῦ Ga 3.29

σύνης πίστεως. **14** εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου κληρονόμοι, κεκένωται ἡ πίστις καὶ κατήρηται ἡ ἐπαγγελία· **15** ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται· οὐ δὲ³ οὐκ ἔστιν νόμος οὐδὲ παράβασις. **16** διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως, ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι, οὐ τῷ ἐκ τοῦ νόμου μόνον ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως Ἀβραάμ, ὅς ἐστιν πατὴρ πάντων ἡμῶν, **17** καθὼς γέγραπται ὅτι **Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε**, κατέναντι οὗ ἐπίστευσεν θεοῦ τοῦ ζωοποιούντος τοὺς νεκροὺς καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα· **18** ὅς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν **πατέρα πολλῶν ἐθνῶν** κατὰ τὸ εἰρημένον· **Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου**, **19** καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει κατενόησεν⁴ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα [ἤδη]⁵ νεκρωμένον, ἑκατονταετῆς που ὑπάρχων, καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας· **20** εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ θεῷ **21** καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπήγγελται δυνατὸς ἔστιν καὶ

³ **15** {B} δέ κ* A B C 81 104 436 1506 1852 vg^{mss} syr^{hmg} cop^{sa, bo} arm eth geo Origen^{lat6/7} Theodoret^{icm}; Ambrose Augustine^{2/30} Julian-Eclanum Primasius // γάρ κ² D F G Ψ 6 256 263 365 424 459 1175 1241 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg syr^{p, h} slav Origen^{lat1/7} Chrysostom Cyril; Ambrosiaster Tyconius Augustine^{28/30} Pelagius TOB

⁴ **19** {C} κατενόησεν κ A B C 6 81 256 263 365 424^c 1319* 1506 1573 1739 2127 it^{mon*} vg^{ww, st} syr^p cop^{sa, bo, fay} (arm) eth Origen^{gr, lat1/3} Cyril-Jerusalem Chrysostom^{1/4}; Julian-Eclanum // οὐ κατενόησεν D F G Ψ 33 104 424* 436 459 1175 1241 1319^c 1852 1881 1912 1962 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{gr, b, d, f, g, mon², o} vg^{cl} syr^h geo slav Origen^{lat2/3} Methodius Asterius Basil Chrysostom^{3/4}; Ambrosiaster Pelagius Bede

⁵ **19** {C} ἤδη κ A C D Ψ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1852 1912 1962 2127 2464 Byz [K L P] Lect it^{mon, o} vg^{mss} syr^h with * cop^{bo} arm geo² slav Origen^{gr, lat3/4} Basil Cyril-Jerusalem Epiphanius^{vid}; Julian-Eclanum Bede // omit B F G 1739 1881 2200 it^{ar, b, d, f, g} vg syr^{p, pal} cop^{sa} eth geo¹ Origen^{lat1/4} Methodius Asterius Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius EU

14 Ga 3.18 **15** οὐ ... παράβασις Ro 3.20; 5.13; 7.8 **16** τῷ ἐκ πίστεως ... ἡμῶν Ga 3.7
17 Πατέρα ... σε Gn 17.5 καλοῦντος ... ὡς ὄντα Is 48.13 **18** Οὕτως ... σπέρμα σου Gn 15.5
19 ἑκατονταετῆς που ὑπάρχων Gn 17.17

ποιῆσαι. **22** διὸ [καί]⁶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. **23** Οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ **24** ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι, τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν, **25** ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν.

Results of Justification

5 Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχομεν¹ πρὸς τὸν θεὸν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ **2** δι' οὗ καὶ τὴν προσ-αγωγὴν ἐσχήκαμεν [τῇ πίστει]² εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ἣ ἐστήκαμεν καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. **3** οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, **4** ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα. **5** ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου

⁶ **22** {C} καὶ **κ** A C D¹ Ψ¹ 6 33 81 104 256 263 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar} vg syr^h eth geo slav Origen^{lat} Basil; Pelagius Julian-Eclanum // omit B D* F G 365 it^{b, f, g, mon, o} vg^{ms} syr^{p, pal} cop^{sa, bo} arm REB EU? BJ?

¹ **1** {A} ἔχομεν **κ**¹ B² F G Ψ¹ 0220^{vid} 6 104 256 263 365 424 459 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 2127 2200 2464 Byz^{pt} [P] *Lect*^{pt, AD} it^{ar} vg^{mss} cop^{sa} geo slav Basil Gregory-Nyssa^{mss} Didymus^{dub} Epiphanius Cyril^{4/5} // ἔχομεν **κ*** A B* C D 33 81 436 1175 1912 1962 Byz^{pt} [K L] *Lect*^{pt} it^{b, d, f, g, mon, o} vg cop^{bo} arm eth Marcion^{acc. to Tertullian} Origen^{lat} Gregory-Nyssa Chrysostom Theodore Cyril^{1/5} Hesychius Theodoret^{lem}; Ambrosiaster Pelagius Julian-Eclanum Augustine

² **2** {C} τῇ πίστει **κ***² C Ψ¹ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d², mon, o} vg syr^{p, h, pal} cop^{bo} arm eth geo slav Origen^{lat2/5} Chrysostom^{1/2} Cyril // ἐν τῇ πίστει **κ**¹ A 1962 / 597 vg^{mss} Chrysostom^{1/2} Hesychius // omit B D F G 0220 it^{d*, f, g} cop^{sa} Origen^{lat3/5} Basil; Ambrosiaster Julian-Eclanum Augustine NRSV REB EU

22 ἐλογίσθη ... δικαιοσύνην Gn 15.6 **23-24** Οὐκ ... ἡμᾶς Ro 15.4 **24** τὸν ἐγείραντα ... νεκρῶν 1 Pe 1.21 **25** ὃς ... παραπτώματα ἡμῶν Is 53.4-5 ἠγέρθη ... ἡμῶν 1 Cor 15.17

5.1 Δικαιωθέντες ... πίστεως Ro 3.24, 28 **2** δι' οὗ ... ἐσχήκαμεν Eph 2.18; 3.12 **3** καυχώμεθα ... κατεργάζεται Jas 1.2-3; 1 Pe 1.5-7 **5** ἡ δὲ ... καταισχύνει Ps 22.5; 25.20; He 6.18-19

τοῦ δοθέντος ἡμῖν. **6** ἔτι γὰρ³ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν ἔτι³ κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν. **7** μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθάνειται· ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν· **8** συνίστησιν δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ θεός, ὅτι ἔτι ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν. **9** πολλῶ οὖν μᾶλλον δικαιοθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς. **10** εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ· **11** οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δι' οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν.

Adam and Christ

12 Διὰ τοῦτο ὡσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθεν καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διηλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον· **13** ἄχρι γὰρ νόμου ἀμαρτία ἦν ἐν κόσμῳ, ἀμαρτία δὲ οὐκ ἔλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου, **14** ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ ὅς ἐστιν τύπος τοῦ μέλλοντος.

15 Ἄλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτως καὶ τὸ χάρισμα· εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἐνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῶ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν. **16** καὶ οὐχ ὡς

³ **6** {C} ἔτι γὰρ ... ἔτι **K** A C^{vid} D* 81 104 256 263 (365) 424 459 1241 1319 1506 1573 (1852 εἰ γὰρ γε ...) 2127 1598 1599 syr^h Marcion^{acc. to Epiro-}
n^{ius} // ἔτι γὰρ ... omit D² Ψ 6 33 436 1175 1739 1881 1912 1962 2200 2464
Byz [K (L δέ for γὰρ) P] Lect^{1/2} (Lect^{1/2} omit γὰρ at beginning of lesson) (syr^p)
arm eth geo slav Origen^{lat} Apollinaris Chrysostom // εἰ γε ... ἔτι B vg^{mss} cop^{sa}, (bo)
(syr^{pal}) Augustine // εἰς τί γὰρ ... ἔτι F G it^{ur, b, d, f, g, mnn, (o)} vg Irenaeus^{lat}; Am-
brosiaster Faustinus Pelagius // εἰς τί γὰρ ... omit D¹ // omit ... omit I 1159^{1/2}
I 1441^{1/2}

8 Jn 3.16; 1 Jn 4.10 **9** σωθησόμεθα ... ὀργῆς Ro 1.18; 2.5.8 **10** Ro 8.7-8 **12** δι' ἐνὸς ...
εἰσηλθεν Gn 2.17; 3.6. 19 διὰ ... θάνατος Ro 6.23 **13** ἀμαρτία ... νόμου Ro 4.15 **14** ὅς ...
μέλλοντος 1 Cor 15.21-22, 45

δι' ἐνὸς ἀμαρτήσαντος τὸ δῶρημα· τὸ μὲν γὰρ κρίμα ἐξ ἐνὸς εἰς κατάκριμα, τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα. **17** εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἐνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν διὰ τοῦ ἐνός, πολλῶ μᾶλλον οἱ τὴν περισσεῖαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσιν διὰ τοῦ ἐνός Ἰησοῦ Χριστοῦ. **18** Ἄρα οὖν ὡς δι' ἐνός παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτως καὶ δι' ἐνός δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς· **19** ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνός ἀνθρώπου ἀμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτως καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἐνός δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί. **20** νόμος δὲ παρεισηλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα· οὗ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις, **21** ἵνα ὥσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἀμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, οὕτως καὶ ἡ χάρις βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώνιον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

Dead to Sin but Alive in Christ

6 Τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπιμένωμεν τῇ ἀμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ; **2** μὴ γένοιτο. οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἀμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ; **3** ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι, ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν; **4** συνετάφημεν οὖν¹ αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρὸς,

¹ **4** {A} οὖν **κ** A B C D F G Ψ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{d, f, g} syr^{h, pal} cop^{sa^{mss}, bo} eth slav Basil Cyril-Jerusalem Cyril-Jerusalem^{dub} Chrysostom Theodore Cyril^{4/6}; Tertullian Ambrosiaster Pacian Chromatius^{2/3} Julian-Eclanum Augustine^{8/15} Speculum // γὰρ 1506^{vid} it^{ar, b, mon, o, r} vg Origen^{gr, lat^{4/8}} Gregory-Nyssa Cyril^{2/6}; Ambrose Chromatius^{1/3} Gaudentius Jerome^{1/3} Pelagius Augustine^{4/15} // omit syr^p cop^{bo^{mss}} arm geo Origen^{lat^{4/8}} Marcus-Eremita; Jerome^{2/3} Augustine^{3/15}

18 1 Cor 15.22 **19** διὰ τῆς ὑπακοῆς ... πολλοί Is 53.11 **20** νόμος ... παράπτωμα Ro 4.15; 7.8; Ga 3.19 **21** Ro 6.23

6.1 ἐπιμένωμεν ... πλεονάσῃ Ro 3.5-8 **2** οἵτινες ... αὐτῇ 1 Pe 4.1 **3** ὅσοι ἐβαπτίσθημεν Ga 3.27 **4** Col 2.12

οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν. **5** εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα· **6** τοῦτο γινώσκοντες ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ· **7** ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. **8** εἰ δὲ² ἀπέθανομεν σὺν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ, **9** εἰδότες ὅτι Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. **10** ὁ γὰρ ἀπέθανεν, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ θεῷ. **11** οὕτως καὶ ὑμεῖς λογιζέσθε ἑαυτοὺς [εἶναι] νεκροὺς μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ ζῶντας δὲ τῷ θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ³.

12 Μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ⁴, **13** μηδὲ παριστάνετε

² **8** {A} δέ **κ** A B C D Ψ 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^b. d. f. g. mon. r vg syr^h. pal cop^{sa}. bo arm eth geo slav Origen^{lat} Eusebius Chrysostom; Tertullian Ambrosiaster Ambrose Pelagius Augustine Speculum // γάρ **ϣ**⁴⁶ F G it^{ar}. o vg^{ms} (syr^p) Julian-Eclanum

³ **11** {A} ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ **ϣ**⁴⁶ A B D F G Ψ 1739* (1852 ἔτι for ἐν) 2200 it^{ar}. h. d. f. g. mon. o vg^{ww}. st syr^h cop^{sa} geo¹ Origen^{gr}. lat^{1/11} Basil Cyril Theodoret; Tertullian^{1/2}. (1/2) Hilary Pelagius Augustine^{8/14} Speculum // ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν **ϣ**⁹⁴vid **κ** C 6 33 81 (104 459 omit Ἰησοῦ) 256 263 365 424 436 1175 1241 1319 1506 1573 1739* 1881 1912 1962 2127 2464 Byz [K L P] *Lect* vg^d (syr^p. pal) cop^{bo} arm (eth) geo² slav Origen^{lat}1/11 Didymus^{dub} Chrysostom; Ambrosiaster Augustine^{1/14} // omit it^r Irenaeus^{lat} Origen^{lat}9/11; Ambrose Jerome Augustine^{5/14}

⁴ **12** {B} ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ **ϣ**⁹⁴ **κ** A B C* 6 81 256 263 365 424 436 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 it^{ar}. d². mon. r vg syr^p cop^{sa}. bo arm eth slav Origen^{gr}. lat^{6/7} Methodius Didymus Cyril; Ambrose Jerome Pelagius Augustine // αὐτῇ **ϣ**⁴⁶ D F G it^h. d². f. g. o Irenaeus^{lat} Origen^{1/7}; Tertullian Ambrosiaster Julian-Eclanum Speculum Victor-Tunis // αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ C³ Ψ (33 1912 1593 αὐτοῦ for αὐτῇ) 104 459 1175 1241 2464 Byz [K L P] *Lect* (1597 1599 1680 11154 11356 αὐτῆς for αὐτοῦ) syr^h geo Chrysostom

τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα ἀδικίας τῇ ἀμαρτίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντας καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ. **14** ἀμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον ἀλλ' ὑπὸ χάριν.

Slaves of Righteousness

15 Τί οὖν; ἀμαρτήσωμεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ νόμον ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο. **16** οὐκ οἶδατε ὅτι ᾧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν, δοῦλοί ἐστε ᾧ ὑπακούετε, ἤτοι ἀμαρτίας εἰς θάνατον ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην; **17** χάρις δὲ τῷ θεῷ ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδαχῆς, **18** ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ. **19** ἀνθρώπινον λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. ὡσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτως νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἀγιασμόν. **20** ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἀμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ. **21** τίνα οὖν καρπὸν εἶχετε τότε; ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε^b, τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος. **22** νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας δουλωθέντες δὲ τῷ θεῷ ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἀγιασμόν, τὸ δὲ τέλος ζωὴν αἰώνιον. **23** τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἀμαρτίας θάνατος, τὸ δὲ χάρισμα τοῦ θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

An Analogy from Marriage

7 Ἡ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, γινώσκουσιν γὰρ νόμον λαλῶ, ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ; **2** ἡ γὰρ ὑπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀπουθάνῃ ὁ

^a **21** NO C: WH TR GNB NRSV NIV BJ TOB^{ms} // as text: BJ^{ms} || ^b C: M TR WH GNB NRSV NIV BJ TOB^{ms} // as text: BJ^{ms}

13 παραστήσατε ... δικαιοσύνης τῷ θεῷ Ro 12.1 ἐκ νεκρῶν ζῶντας Eph 2.5; 5.14 **14** ἀμαρτία ... κυριεύσει I Jn 3.6 **15** ἀμαρτήσωμεν ... γένοιτο Ro 5.17, 21 **16** Jn 8.34; 2Pe 2.19 **18** ἐλευθερωθέντες ... ἀμαρτίας Jn 8.32 **21** ἐφ' ... ἐπαισχύνεσθε Eze 16.61, 63 τὸ γὰρ ... θάνατος Ro 7.5; 8.6, 13 **22** τὸ δὲ ... αἰώνιον I Pe 1.9 **23** Ro 5.12, 15

άνηρ, κατήρηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός. **3** ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρός μοιχαλὶς χρηματίσει ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ. **4** ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ,^a τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι,^b ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ. **5** ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ· **6** νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος.

The Problem of Indwelling Sin

7 Τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων εἰ μὴ διὰ νόμου· τὴν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, **Οὐκ ἐπιθυμήσεις**. **8** ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς κατειργάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν· χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά. **9** ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ, ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν, **10** ἐγὼ δὲ ἀπέθανον καὶ εὐρέθη μοι ἡ ἐντολή ἢ εἰς ζώην, αὕτη εἰς θάνατον· **11** ἡ γὰρ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς ἐξηπάτησέν με καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν. **12** ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολή ἀγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθὴ.

13 Τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ ἐγένετο θάνατος; μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἡ ἁμαρτία, ἵνα φανῇ ἁμαρτία,^c διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ

^a 4 NO C: (GNB) || ^b NO C: WH GNB NRSV REB ^c 13 NO C: WH

4 ὑμεῖς ... Χριστοῦ Col 2.14 **5** εἰς ... θανάτῳ Ro 5.21; 8.6, 13 **6** νυνὶ ... νόμου Ro 8.2 ὥστε ... γράμματος Ro 6.4 **7** Οὐκ ἐπιθυμήσεις Ex 20.17; Dt 5.21 (4 Macc 2.5; Ro 13.9) **8** χωρὶς ... νεκρά Ro 5.13 **10** ἡ ἐντολή ... αὕτη Lv 18.5 **11** ἡ γὰρ ... ἐξηπάτησέν με Gn 3.13; He 3.13 **12** 1 Tm 1.8 **13** ἡ ἁμαρτία ... ἐντολῆς Ro 5.20

ἀμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς. **14** οἶδαμεν¹ γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστίν, ἐγὼ δὲ σάρκινός εἰμι πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν. **15** ὁ γὰρ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω· οὐ γὰρ ὁ θέλω τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ τοῦτο ποιῶ. **16** εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ ὅτι καλός. **17** νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἀμαρτία. **18** οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τοῦτ' ἐστίν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν· τὸ γὰρ θέλειν παράκειται μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐ². **19** οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω. **20** εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω [ἐγὼ]³ τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἀμαρτία. **21** Εὐρίσκω ἄρα τὸν νόμον, τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλόν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται· **22** συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ⁴

¹ **14** {A} οἶδαμεν B² D² 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] *Lect* it^{ar.} b. d. f. g. mon. o vg syr^{p.} h cop^{sa.} bo arm^{ms} eth geo Origen^{gr.} lat Methodius Serapion Basil Gregory-Nyssa Didymus^{dub} Chrysostom Cyril^{lem} Theodore Theodoret; Hilary Ambrosiaster Ambrose Jerome^{9/10} Pelagius Augustine // οἶδα μὲν 33 / 883 arm^{ms} slav (Jerome^{1/10}) // οἶδαμεν without accents **κ** A B* C D* F G P Ψ

² **18** {B} οὐ **κ** A B C 6 81 424^c 436 1739 1852 1881 2200 cop^{sa.} bo arm Methodius Didymus Cyril^{com}; Jerome^{2/5} Augustine^{18/38} Greek mss^{acc.} to Augustine // οὐχ εὐρίσκω D F G Ψ 33 104 424* 459 1175 1241 1506 1912 1962 2464 Byz [K L P] *Lect* it^(ar.) b. d. f. g. mon. o vg syr^{p.} h eth geo² slav Irenaeus^{lat} Origen^{lat} Basil Chrysostom Cyril^{lem}; Ambrosiaster Jerome^{3/5} Pelagius Augustine^{20/38} // οὐ γινώσκω 256 263 1319 1573 2127 / 596

³ **20** {C} ἐγὼ **κ** A Ψ 6 33 81 424 459 1175 1739 1881 1912 1962 2200 Byz [K L P] *Lect* syr^h cop^{bo} Clement Origen^{lat} Basil Chrysostom Cyril; Jerome^{2/4} Augustine^{8/15} // omit B C D F G 104 256 263 436 1241 1319 1506 1573 1852 2127 2464 / 59 / 156 / 170 / 596^{supp} / 1617 / 809 it^{ar.} d. f. g. mon. o vg cop^{sa} arm eth geo slav Methodius Macarius/Symeon Theodore; Ambrosiaster Ambrose Jerome^{2/4} Pelagius Augustine^{7/15}

⁴ **22** {A} θεοῦ **κ** A C D F G Ψ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{b.} d. f. g. mon. o vg syr^{p.} h cop^{sa.} bo eth Origen^{gr.} lat Methodius Eusebius Didymus Epiphanius Chrysostom Theodore Nilus Cyril Theodoret; Ambrosiaster Gregory-Elvira Ambrose Jerome Pelagius Augustine // νοός B // omit it^{ar} Hilary Tyconius

κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, **23** βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσίν μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσίν μου. **24** ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; **25** χάρις δὲ τῷ θεῷ⁵ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῖ δουλεύω νόμῳ θεοῦ τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας.

Life in the Spirit

8 Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ¹. **2** ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσέν σε² ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. **3** τὸ γὰρ

⁵ **25** {B} χάρις δὲ τῷ θεῷ **N**¹ **C**² (**C*** illegible) **Ψ** 33 81 104 256 (263) 365 436 459 1319 1506 1573 1852 2127 1596 cop^{bo} arm geo¹ Methodius^{ms} Didymus^{1/3} Cyril // χάρις τῷ θεῷ **B** cop^{sa} Origen Methodius; Jerome^{1/6} // ἡ χάρις τοῦ θεοῦ **D** it^{ar, b, d, mon, o} vg Origen^{lat2/3} Theodoret; Ambrosiaster Ambrose Jerome^{4/6} Pelagius Augustine Varimadum // ἡ χάρις κυρίου **F** **G** it^{f, g} // εὐχαριστῶ τῷ θεῷ **N*** **A** 6 424 1175 1241 1739 1881 1912 1962 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* syr^{p, h} geo² (slav) Didymus^{2/3} Macarius/Symeon (Chrysostom) Marcus-Eremita Cyril^{lem}; Jerome^{1/6} // χάρις τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (*instead of the whole clause*) (Irenaeus^{lat}) Origen^{lat1/3} (Priscillian)

¹ **1** {A} Ἰησοῦ **N*** **B** **C**² (**C*** illegible) **D*** (**F** **G** with space for addition) 6 424^c 1506 1739 1881 it^{b, d*, g, mon*} cop^{sa, bo} arm^{ms} (eth) geo¹ Marcion^{acc. in Adaniantius} Origen^{lat} Athanasius Diodore Didymus Cyril; Ambrosiaster Augustine // Ἰησοῦ μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν (*see* 8.4) **A** **D**¹ **Ψ** 81 256 263 (365 τοῖς for μή) 1319 1573 1852 2127 it^{d, f, mon²} vg syr^p arm^{ms} Chrysostom; Victorinus-Rome Jerome Pelagius Speculum // Ἰησοῦ μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα **N**² **D**² 33^{vid} 104 424* (436 omit μή) 459 1175 1241 1912 1962 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, o} syr^h geo² slav Cyril^{lem}

² **2** {B} σε **N** **B** **F** **G** 1506* 1739* it^{ar, b, f, g, o} syr^p geo¹ Tertullian^{1/2} Victorinus-Rome Ambrosiaster Pelagius Augustine^{10/13} Speculum Varimadum // με **A** **D** 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506^c 1573 1739^c 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464^{vid} Byz [K L P] *Lect* it^{d, mon} vg syr^h cop^{sa} arm geo² slav Clement Origen^{lat} Athanasius Evagrius Didymus Didymus^{dub} Macarius/Symeon Chrysostom Severian Theodore Marcus-Eremita Cyril Theodoret;

ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, **4** ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. **5** οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν, οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα τὰ τοῦ πνεύματος. **6** τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη· **7** διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεόν, τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὐδὲ γὰρ δύναται· **8** οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. **9** ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. **10** εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν διὰ ἁμαρτίαν τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. **11** εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος τὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος³ ἐν ὑμῖν.

12 Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, ὀφειλέται ἐσμέν οὐ τῇ σαρκὶ τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν, **13** εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν·

Tertullian^{1/2} Ambrose Jerome Faustus-Milevis Augustine^{3/13} GNB NIV TOB BTI // ἡμᾶς Ψ syr^{pal} cop^{bo} eth Marcion^{acc. to Adamantius} Methodius Basil; Fulgentius ³ **11** {B} τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος R A C P^c 81 104 256 263 436 1319 1506 1573 1852 1962 2127 159^{1/2} 1147^{1/2} 1596 1921^{1/2} 11298 11365 11441^{1/2} 11590^{1/2} it^{f. mon} syr^h cop^{sa, bo} arm eth geo slav Clement Hippolytus Methodius^{1/2} Athanasius Ps-Athanasius mss^{acc. to Ps-Athanasius} Basil Cyril-Jerusalem Apollinaris Didymus^{lat1/2} Didymus^{dub} Macarius/Symeon Epiphanius Cyril; Victorinus-Rome Ambrose^{2/3} Priscillian Jerome^{1/3} Augustine^{2R/43} Ps-Vigilius Varimadum Vigilius Bede // τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα B D F G Ψ 6 33 424 459 1175 1241 1739 1881 (1912 omit αὐτοῦ) 2200 2464 Byz [K L P*] Lect (1884 αὐτοῖς for αὐτοῦ) it^{ar. h. d. g. o} vg syr^{p. (pal)} Irenaeus^{lat} Hippolytus^{syr} Origen^{gr. lat} Methodius^{1/2} mss and Heretics^{acc. to Ps-Athanasius} Didymus^{lat1/2} Chrysostom; Tertullian Hilary Ambrosiaster Ambrose^{1/3} Jerome^{2/3} Pelagius Niceta Augustine^{15/43} Speculum

3 ὁ θεὸς ... ἁμαρτίας Jn 1.14; Php 2.7; He 2.17; 4.15 **4** ἡμῖν ... πνεῦμα Ga 5.16, 25 **6** τὸ γὰρ ... θάνατος Ro 6.21; 7.5; 8.13 **7** τὸ φρόνημα ... θεόν Jas 4.4 τῷ γὰρ ... δύναται Mt 12.34; Jn 8.43; 12.39 **9** πνεῦμα ... ὑμῖν 1 Cor 3.16 εἰ δέ τις ... αὐτοῦ 1 Cor 12.3 10 Ga 2.20; 1 Pe 4.6 **12** Ro 6.7, 18 **13** Ga 6.8

εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε.
14 ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται, οὗτοι υἱοὶ θεοῦ εἰσιν.
15 οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας^a ἐν ᾧ κρᾶζομεν, Αββα ὁ πατήρ.^b
16 αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμὲν τέκνα θεοῦ. **17** εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονόμοι μὲν θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ, εἶπερ συμπάσχομεν ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν.

The Glory That is to be

18 Λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. **19** ἡ γὰρ ἀποκαρδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἰῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται. **20** τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα,^c ἐφ' ἐλπίδι^d **21** ὅτι⁴ καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ. **22** οἶδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. **23** οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, ἡμεῖς καὶ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στεναζόμεν υἰοθεσίαν⁵ ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν. **24** τῇ

⁴ **21** {A} ὅτι Ɔ⁴⁶ A B C D² Ψ 6 33 81 104 256 263 424 436 459 1175 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2200 2464 Byz [K L P] Lect syr^p arm eth geo slav^{ms} Clement^{from Theodotus} Origen Methodius Eusebius Marcellus Diodore Chrysostom Severian Theodoret // διότι Ɔ D* F G 2127 syr^{h, pal} slav^{ms} // omit 1241 / 895*

⁵ **23** {A} υἰοθεσίαν Ɔ A B C Ψ 6 33 81 104 256 263 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, mon} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Origen^{lat} Methodius Apollinaris

^a **15** C: NRSV // as text: NRSV^{ms} || ^b NO C: NRSV // as text: NRSV^{ms} ^c **20** NO C: NIV^{ms} || ^d C: M TR NIV^{ms}

15 οὐ γὰρ ... φόβον 2Tm 1.7 ἐλάβετε ... πατήρ Ga 4.5-6 Αββα ὁ πατήρ Mk 14.36 **16** 2Cor 1.22 **17** εἰ ... θεοῦ Ga 4.7; Re 21.7 **18** 2Cor 4.17 **19** τὴν ἀποκάλυψιν ... θεοῦ Col 3.4 **20** Gn 3.17-19; 5.29; Ec 1.2 **21** αὐτὴ ... φθορᾶς 2Pe 3.13 τῆς δόξης ... θεοῦ 1Jn 3.2 **23** 2Cor 5.2-4; Ga 5.5 **24** τῇ γὰρ ... ἔστιν ἐλπίς 2Cor 5.7

γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν· ἐλπίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὁ γὰρ βλέπει τίς⁶ ἐλπίζει⁷; **25** εἰ δὲ ὁ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα.

26 Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνεται τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὼς δεῖ οὐκ οἶδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει⁸ στεναγμοῖς ἀλαλήτοις· **27** ὁ δὲ ἐραυνῶν τὰς καρδίας οἶδεν τί τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ὅτι κατὰ θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἀγίων. **28** οἶδαμεν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσιν τὸν θεὸν πάντα συνεργεῖ⁹ εἰς ἀγαθόν, τοῖς κατὰ

Diodore Chrysostom Theodore^{lat} Cyril; Ambrose Pelagius Augustine // *omit* $\mathfrak{P}^{46vid}$ D F G it^{d. f. g. o. 1} Ambrosiaster BJ

⁶ **24** {B} τίς (*see footnote 7*) $\mathfrak{P}^{27vid. 46}$ B* 1739^{v.r.} it^{mon*} cop^{bo} // τίς, τί B¹ D F G it^{ar. d. f. g. mon^{2. o}} vg (syr^p) slav^{ms} Origen^{gr. lat} Cyprian Ambrosiaster Ambrose^{1/2} Pelagius Augustine^{42/51} // τίς καὶ $\aleph^*$ 459 1739* 1884 arm^{ms} // τίς, τί καὶ $\aleph^2$ A C Ψ 6 33 81 104 256 263 424 436 1175 1241 1319 1506 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^b syr^h cop^{sa} arm^{ms} (eth) geo slav^{ms} Clement Gregory-Nyssa Didymus Chrysostom Theodoret; Ambrose^{1/2} Augustine^{9/51}

⁷ **24** {B} ἐλπίζει (*see footnote 6*) $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^2$ B C D F G Ψ 6 33 81 104 256 263 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739* 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. b. d. f. g. mon. o} vg syr^h cop^{bo/ms} arm geo slav Clement Origen^{gr. lat} Gregory-Nyssa Didymus Chrysostom Theodoret; Cyprian Ambrosiaster Ambrose Pelagius Augustine // ὑπομένει $\aleph^*$ A 1739^{v.r.} syr^p cop^{sa. bo}

⁸ **26** {A} ὑπερεντυγχάνει $\aleph^*$ A B D F G 6 81 256 263 424^c 1319 1506 1573 1739 1881 2127 it^{b. d*. g} arm (Origen) Epiphanius^{1/4}; Augustine^{14/17} // ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν $\aleph^2$ C Ψ 33 104 424* 436 459 1175 1241 1852 1912 1962 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. d². f. mon. o} vg syr^h cop^{sa. bo} eth geo slav Origen^{lat} Eusebius (Diodore) Didymus^{lat} Didymus^{dub} (Macarius/Symeon) (Severian) Epiphanius^{3/4} Chrysostom (Theodore) (Cyril) (John-Damascus); Novatian Hilary Ambrosiaster Gregory-Elvira Ambrose Jerome Pelagius Maximinus Augustine^{3/17} REB BJ TOB BTI DHH // ὑπὲρ ἡμῶν ἐντυγχάνει 2200 Varimadum

⁹ **28** {B} συνεργεῖ $\aleph$ C D F G Ψ 6 33 104 256 263 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. b. d. f. g. mon. o} vg syr^{p. h} cop^{bo} arm geo slav Clement Origen^{gr. lat} Eusebius Cyril-Jerusalem Diodore (Gregory-Nyssa) Didymus Macarius/Symeon Chrysostom Cyril Hesychius Theodoret; Lucifer Ambrosiaster Ambrose Jerome Pelagius Augustine // συνεργεῖ ὁ θεός $\mathfrak{P}^{46}$ A B 81 cop^{sa} eth GNB EU BJ DHH

πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. **29** ὅτι οὖς προέγνω, καὶ προώρισεν συμμόρφους τῆς εἰκόνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· **30** οὖς δὲ προώρισεν, τούτους καὶ ἐκάλεσεν· καὶ οὖς ἐκάλεσεν, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὖς δὲ ἐδικαίωσεν, τούτους καὶ ἐδόξασεν.

God's Love

31 Τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα; εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; **32** ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται; **33** τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ; θεὸς ὁ δικαίων·^c **34** τίς ὁ κατακρινῶν; Χριστὸς [Ἰησοῦς]¹⁰ ὁ ἀποθανών, μᾶλλον δὲ ἐγερθεὶς, ὃς καὶ ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν.^f **35** τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ¹¹; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; **36** καθὼς γέγραπται ὅτι

¹⁰ **34** {C} Χριστὸς Ἰησοῦς **κ** A C F G L Ψ 6 33 81 104 256 365 424^c 436 1319 1573 1852 1962 2127 it^{b, f, g} vg syr^h cop^{bo} arm eth geo² (geo¹) Origen^{im} Didymus^{dub} Cyril; Pelagius Augustine^{3/4} Varimadum // ἅμα δὲ Χριστὸς Ἰησοῦς **ϣ**^{46vid} (it^{ar, d, e, o} omit Ἰησοῦς) // Χριστός B D 263 424* 459 1175 1241 1506 1739 1881 1912 2200 2464 Byz [K] Lect it^{d2, mon} syr^p cop^{sa} slav Irenaeus^{lat} Cyril-Jerusalem Chrysostom Severian; Hilary Ambrosiaster Ambrose Augustine¹⁴ REB

¹¹ **35** {A} Χριστοῦ C D F G Ψ 6 33 81 104 256 263 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] Lect it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg syr^{p, h} cop^{bo} arm eth geo Origen^{gr, lat3/11} Origen^{dub} Methodius Eusebius^{1/4} Athanasius Basil Cyril-Jerusalem Diodore Didymus^{1/8} Amphilocheus Macarius/Symeon^{2/3} Chrysostom^{2/3} Severian Marcus-Eremita Cyril Proclus Hesy-chius Theodoret; Tertullian Novatian Cyprian Hilary^{1/3} Lucifer Ambrosiaster Ambrose^{7/9} Gregory-Elvira Gaudentius Jerome^{6/7} Pelagius Augustine^{24/25} Quod-vultdeus^{1/2} // θεοῦ **κ** 365 1506 1147^{1/2} 1592 1598 cop^{sa} slav Hippolytus Origen^{gr^{mss}, lat3/11} Eusebius^{3/4} Didymus^{5/8} Macarius/Symeon^{1/3} Chrysostom^{1/3};

^c **33** Question: M NBS^{mg} TOB^{mg} † **34** Question: M NRSV^{mg} BJ TOB^{mg}

29 πρωτότοκον ... ἀδελφοῖς Col 1.18; He 1.6 **31** εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν Ps 118.6 **32** ὃς ... παρέδωκεν αὐτόν Jn 3.16 **33** Is 50.8 **34** ὃς ... δεξιᾷ τοῦ θεοῦ Ps 110.1 ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν 1 Jn 2.1

Ἐνεκεν σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν,
ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς.

37 ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερникῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. 38 πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα οὔτε δυνάμεις¹² 39 οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἕτερα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

God's Election of Israel

9 Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυροῦσίν μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἁγίῳ, 2 ὅτι λύπη μοί ἐστιν μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος ὁδύνη τῇ καρδίᾳ μου. 3 ἠυχόμην γὰρ ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, 4 οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλίται, ὧν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ διαθήκαι¹ καὶ ἡ

Hilary^{1/3} Augustine^{1/25} Quodvultdeus^{1/2} // θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (*see* 8.39)
B Origen^{lat4(1)/11} Gregory-Nyssa Didymus^{2/8}; (Hilary^{1/3})

¹² 38 {A} οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα οὔτε δυνάμεις $\mathfrak{P}^{27vid}$ ($\mathfrak{P}^{46}$ δύναμις)
K A B F G 365 1319 1506 1573 1739 1881 1962 2127 (it^{ar. d. f. g. o}) vg^{ww. st}
cop^{sa. bo} arm eth slav Origen^{gr. lat2(2)/9} Eusebius Cyril; Jerome^{16(6)/7} Pelagius (Augustine^{5/8}) // οὔτε δυνάμεις οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα (Ψ 11365 *omit* οὔτε μέλλοντα *including* οὔτε ὕψωμα) 6 33 424 1175 1241 1912 2200 2464 Byz [K L] Lect^{pt. AD} it^{b. mon} geo² Origen^{lat2/9} Chrysostom Theodore^{vid} Theodoret; (Ambrosiaster) Ambrose^{2/3} (Augustine^{1/8}) (it¹ geo¹ Origen^{lat1/9} Ambrose^{1/3} Augustine^{2/8} Quodvultdeus *omit* οὔτε δυνάμεις) LB DHH // οὔτε ἐξουσίαι οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα οὔτε δυνάμεις C (D οὔτε ἐξουσίαι *before* οὔτε ἀρχαί, D* δύναμις *instead of* δυνάμεις) 81 104 256 263 459 (1590 *omit* οὔτε δυνάμεις) (vg^{cl}) syr^{h with *} cop^{bo mss} (Origen^{lat2/9}); (Hilary) // οὔτε ἐξουσίαι οὔτε δυνάμεις οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα 436 1852 Lect^{pt} syr^{pt}

¹ 4 {B} αἱ διαθήκαι K C Ψ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1881 1912 (1962 *omit* αἱ) 2127 2200 2464 Byz [K] Lect it^{d. f. g. min. o} vg^{ww. st} syr^{p. h. (hst)} cop^{bo} arm geo slav Origen^{lat} Basil Diodore Epiphanius Chrysostom Proclus; Hilary^{1/2} Ambrosiaster Tyconius Jerome^{4/7} Pelagius Augustine^{5/6} // ἡ διαθήκη $\mathfrak{P}^{46}$ B D F G 1852 11154 it^{ar. b} vg^{cl} cop^{sa. bo mss} eth Theodore Cyril Hesychius; Cyprian Hilary^{1/2} Jerome^{3/7} Augustine^{1/6} BTI

36 Ἐνεκεν ... σφαγῆς Ps 44.22 (2 Cor 4.11) 37 Jn 16.33

9.3 Ex 32.32 4 Ἰσραηλίται ... υἰοθεσία Ex 4.22; Dt 7.6; 14.1-2

νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, **5** ὧν οἱ πατέρες καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα,^a ὁ ὢν ἐπὶ πάντων^b θεὸς^c εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

6 Οὐχ οἶον δὲ ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὗτοι Ἰσραὴλ· **7** οὐδ' ὅτι εἰσὶν σπέρμα Ἀβραὰμ πάντες τέκνα, ἀλλ', **Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται ἰσοὶ σπέρμα.** **8** τοῦτ' ἔστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς ταῦτα τέκνα τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα. **9** ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος, **Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι καὶ ἔσται τῆ Σάρρα υἱός.** **10** οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ Ῥεβέκκα ἐξ ἐνὸς κοίτην ἔχουσα, Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν· **11** μήπω γὰρ γεννηθέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ φαῦλον, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένη, **12** οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρέθη αὐτῇ ὅτι **Ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι,** **13** καθὼς γέγραπται,

**Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα,
τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα.**

14 Τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο. **15** τῷ Μωϋσεῖ γὰρ λέγει,

**Ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ
καὶ οἰκτιρήσω ὃν ἂν οἰκτίρω.**

16 ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος ἀλλὰ τοῦ ἐλεῶντος θεοῦ. **17** λέγει γὰρ ἡ γραφὴ τῷ Φαραὼ ὅτι **Εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου καὶ ὅπως διαγγελῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.** **18** ἄρα οὖν ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει.

^a 5 NO C: TOB // Period: GNB NRSV^{ms} REB EU^{ms} DHH^{ms} // Comma: NRSV REB^{ms} EU BJ // ^b Comma: WH (GNB) NRSV (REB) TOB // Period: NIV^{ms} REB^{ms} // ^c Comma: (GNB) NRSV^{ms} NIV REB EU LB // as text: M TR

5 ἐξ ... σάρκα Mt 1.1-16; Lk 3.23-38 ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Jn 1.1 θεὸς ... ἀμήν Ps 41.13; Ro 1.25 **6** Οὐχ ... θεοῦ Nu 23.19 οὐ ... Ἰσραὴλ Ro 2.28 **7** Ἐν ... σπέρμα Gn 21.12 **8** Ga 4.23 **9** Κατὰ ... υἱός Gn 18.10, 14 **10** Gn 25.21 **12** Ὁ μείζων ... ἐλάσσονι Gn 25.23 **13** Τὸν Ἰακώβ ... ἐμίσησα Mal 1.2-3 **14** μὴ ἀδικία ... γένοιτο Dt 32.4 **15** Ἐλεήσω ... οἰκτίρω Ex 33.19 **16** Eph 2.8 **17** Εἰς ... γῆ Ex 9.16 **18** ὃν δὲ θέλει σκληρύνει Ex 4.21; 7.3; 9.12; 14.4, 17

God's Wrath and Mercy

19 Ἐρεῖς μοι οὖν, Τί [οὖν] ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν; **20** ὦ ἄνθρωπε, μενοῦνγε σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; μὴ ἔρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, Τί με ἐποίησας οὕτως; **21** ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκευὸς ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν; **22** εἰ δὲ θέλων ὁ θεὸς ἐνδειξασθαι τὴν ὀργὴν καὶ γνωρίσαι τὸ δυνατὸν αὐτοῦ ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκευὴ ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, **23** καὶ ἵνα² γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκευὴ ἐλέους ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν; **24** οὓς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν, **25** ὡς καὶ ἐν τῷ Ὡσηὲ λέγει,

Καλέσω τὸν οὐ λαὸν μου λαὸν μου

καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην ἠγαπημένην*

26 καὶ ἔσται ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἔρρέθη αὐτοῖς, Οὐ λαὸς μου ὑμεῖς,

ἐκεῖ κληθήσονται υἱοὶ θεοῦ ζῶντος.

27 Ἡσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ, Ἐὰν ἦ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ ὑπόλειμμα σωθήσεται* **28** λόγον γὰρ συντελῶν καὶ συντέμνων³ ποιήσῃ κύριος ἐπὶ τῆς γῆς. **29** καὶ καθὼς προεῖρηκεν Ἡσαΐας,

² **23** {A} καὶ ἵνα $\mathfrak{P}^{46\text{vid}}$ $\aleph$ A D F G Ψ 33 81 104 256 263 365 424* 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{d. f. g. mon. o} vg^{ms} syr^{p. h} cop^{bopt} eth geo slav Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius Augustine Julian-Eclanum // ἵνα B 6 424^c 436 1912 it^{ar. h} vg cop^{sa. bopt} arm Origen^{gr. lat} Severian; Jerome LB? BJ

³ **28** {A} συντέμνων $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ A B 6 424^c 1319 1506 1739 1881 it^{mon*} syr^p cop^{sa. bo} eth Eusebius^{2/3} Cyril (Theodoret^{lem}); Ps-Cyprian Ambrose Gaudentius Jerome^{1/4} Augustine // συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ 81 436 1852 Jerome^{1/4} // συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ ὅτι λόγον συντετημημένον (*see* Is 10.22-23) $\aleph^2$ D F G Ψ 33 104 256 263 365 424* 459 1175 1241 1573 1912 1962 2127 2200

20 μὴ ἔρεῖ ... πλάσαντι Is 29.16; 45.9; Wsd 12.12 **21** οὐκ ... πηλοῦ Jr 18.6 ἐκ τοῦ ... ἀτιμίαν Wsd 15.7 **22** ἤνεγκεν ... ὀργῆς Jr 50.25 **23** Eph 1.3-12 **25** Καλέσω ... ἠγαπημένην Ho 2.23 **26** Ho 1.10 **27-28** Ἐὰν ... γῆς Is 10.22-23; Ho 1.10

**Εἰ μὴ κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα,
ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν
καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὁμοιώθημεν.**

Israel and the Gospel

30 Τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην κατέλαβεν δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως, **31** Ἰσραὴλ δὲ διώκων νόμον δικαιοσύνης εἰς νόμον οὐκ ἔφθασεν. **32** διὰ τί; ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων⁴ προσέκοψαν τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος, **33** καθὼς γέγραπται,

**Ἴδου τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν
σκανδάλου,**

καὶ⁵ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται.

10 Ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις πρὸς τὸν θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν¹ εἰς σωτηρίαν. **2** μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς ὅτι ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν· **3** ἀγνοοῦντες γὰρ

2464 Byz [K L P] *Lect* (1809 συντετριμμένον) it^{ar. b. d. f. g. mon². o} vg syr^h arm geo slav Origen^{lat} Chrysostom (Eusebius^{1/3}); Ambrosiaster Jerome^{2/4} Pelagius

⁴ **32** {B} ἔργων $\mathfrak{H}^{46vid}$ $\aleph^*$ A B F G 6 424^c 1739 1881 2200 it^{ar. b. f. g. mon. o} vg cop^{sa. bo} Origen^{lat}; Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine // ἔργων νόμου $\aleph^2$ D Ψ 33 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1852 1912 1962 2127 2464 Byz [K L P] *Lect* it^d vg^{ms} syr^{n. h. pal} arm eth geo slav Diodore^{vid} Chrysostom

⁵ **33** {A} καὶ $\aleph$ A B D F G 81 1506 1881 it^{b. d*. f. g. mon} syr^{p. pal} cop^{sa. bo} arm^{ms} eth Origen^{gr. lat} Cyril; Ambrosiaster Augustine // καὶ πᾶς (see 10.11) Ψ 6 33 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. d². o} vg syr^h arm^{ms} geo slav Didymus^{dub} Chrysostom Theodore; Pelagius

¹ **1** {A} αὐτῶν $\mathfrak{H}^{46}$ $\aleph^*$ A B D F G 6 256 365 1319* 1506 1573 1739 1881 1912 1962 2127 it^{d*. f. g. mon} cop^{sa. bo} Cyril; Ambrosiaster Augustine^{5/9} // αὐτῶν ἐστίν $\aleph^2$ P Ψ 33 263 1852 160 it^{ar. b. d². n} vg arm geo¹ Origen^{lat} Chrysostom; Pelagius Augustine^{4/9} // τοῦ Ἰσραὴλ ἐστίν 81 104 424 436 459 1175 1241 (1319^c omit ἐστίν) 2200 2464 Byz [K L] *Lect* (eth) geo² slav (Marcion^{acc. to Tertullian}) BTI DHH?

29 Εἰ ... ὁμοιώθημεν Is 1.9 **30** Ro 10.20 **31** Wsd 2.11; Ro 10.2-3 **32** τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος Is 8.14 **33** Ἴδου ... καταισχυνθήσεται Is 28.16 (Ro 10.11; 1 Pe 2.6. 8)

10.2 ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν Ac 22.3 **3** Ro 9.31-32

τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰδίαν [δικαιοσύνην] ζητοῦν-
τες στήσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν· **4** τέλος
γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι.

Salvation for All

5 Μωϋσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ [τοῦ] νόμου ὅτι
ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς. **6** ἡ δὲ ἐκ
πίστεως δικαιοσύνη οὕτως λέγει, **Μὴ εἶπης ἐν τῇ καρδίᾳ σου,**
Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἔστιν Χριστὸν κατα-
γαγεῖν· **7** ἢ, **Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον;** τοῦτ' ἔστιν
Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. **8** ἀλλὰ τί λέγει;

Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν

ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου,

τοῦτ' ἔστιν τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν. **9** ὅτι ἐὰν
ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου κύριον Ἰησοῦν καὶ πιστεύσῃς ἐν
τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ·
10 καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολο-
γεῖται εἰς σωτηρίαν. **11** λέγει γὰρ ἡ γραφή, Πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ'
αὐτῷ οὐ καταστυγνῆσεται. **12** οὐ γὰρ ἐστὶν διαστολή Ἰου-
δαίου τε καὶ Ἑλλήνου, ὁ γὰρ αὐτὸς κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς
πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν· **13** Πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπι-
καλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου σωθήσεται.

14 Πῶς οὖν ἐπικαλέσωνται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ
πιστεύσωσιν οὐ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσωσιν χωρὶς κηρύσ-
σοντος; **15** πῶς δὲ κηρύξωσιν ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσιν; καθὼς
γέγραπται, Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες² τῶν εὐαγγελιζομένων [τὰ]

² **15** {A} πόδες ℘⁴⁶ ℞* A B C 81 1506 1739 1881 1912 2200 / 422 / 1178
it^{ar} cop^{sa, bo} eth slav^{ms} Clement Ps-Hippolytus Origen^{gr, lat} Philo-Carpasia Severian
Cyril^{1/2} // πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην ℞² D F G Ψ 6 33 104 256 263
365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1962 2127 2464 Byz [K L P]
Lect it^{h, d, l, g, o} vg syr^{p, h} arm geo slav^{ms} Marcion^{acc. to Tertullian} (Irenaeus^{lat}) Adamantius

4 Mt 5.17; Jn 3.18; He 8.13 **5** Lv 18.5; Ga 3.12 **6-8** Μὴ εἶπης ... καρδίᾳ σου Dt 9.4;
30.12-14 **11** ὁ πιστεύων ... καταστυγνῆσεται Is 28.16 (Ro 9.33) **12** οὐ ... Ἑλληνας
Ac 10.34; 15.9 **13** Πᾶς ... σωθήσεται Jl 2.32 **15** Ὡς ... ἀγαθὰ Is 52.7; Na 1.15; Eph 6.15

ἀγαθά. 16 Ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ. Ἡσαΐας γὰρ λέγει, **Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;** 17 ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Χριστοῦ³. 18 ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; μενοῦνγε·

**Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν
καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.**

19 ἀλλὰ λέγω, μὴ Ἰσραὴλ οὐκ ἔγνω; πρῶτος Μωϋσῆς λέγει,
**Ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει,
ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς.**

20 Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λέγει,

**Εὐρέθη [ἐν] τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν,
ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν.**

21 πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει, **Ὁλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς
χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα.**

The Remnant of Israel

11 Λέγω οὖν, μὴ ἀπόσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν¹ αὐτοῦ; μὴ γένοιτο· καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν. 2 οὐκ ἀπόσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ ὃν προέγνω. ἢ οὐκ οἶδατε ἐν Ἠλίᾳ τί λέγει ἡ γραφή, ὡς ἐντυγχάνει τῷ θεῷ κατὰ

(Eusebius) Apollinaris Chrysostom Cyril^{1/2} Hesychius; Hilary Ambrosiaster Ambrose Jerome Pelagius Augustine

³ 17 {A} Χριστοῦ ℑ^{46vid} **℣*** B C^{vid} D* 6 81 1506 1739 1852 it^{ar. b. d} cop^{sa. bo} arm Origen^{int}; Augustine // θεοῦ **℣**¹ A D¹ Ψ 33 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* syr^{o. h} eth^{pp} geo slav Clement Basil Chrysostom Theodore; Gaudentius Jerome Sedulius-Scotus // omit F G it^{l. p. o} Hilary Ambrosiaster Pelagius

¹ 1 {A} τὸν λαόν **℣** A B C D Ψ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [L P] *Lect* it^{ar. d} vg syr^{o. h} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Origen^{int} Eusebius Chrysostom Cyril; Jerome Pelagius Augustine // τὴν κληρονομίαν ℑ⁴⁶ F G it^{b. f. k. o} Ambrosiaster Tyconius Ambrose Sedulius-Scotus

16 Κύριε ... ἡμῶν Is 53.1; Jn 12.38 17 ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς Jn 17.20 18 Εἰς πᾶσαν ... αὐτῶν Ps 19.4 19 Ἐγὼ ... παροργιῶ ὑμᾶς Dt 32.21 20 Εὐρέθη ... ἐπερωτῶσιν Is 65.1 21 Ὁλην ... ἀντιλέγοντα Is 65.2 LXX

11.1 ἐγὼ ... Βενιαμίν Php 3.5 1-2 μὴ γένοιτο ... λαὸν αὐτοῦ 1 Sm 12.22; Ps 94.14

τοῦ Ἰσραήλ; **3** Κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, καὶ γὰρ ὑπελείφθη μόνος καὶ ζητοῦσιν τὴν ψυχὴν μου. **4** ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; Κατέλιπον ἑμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ. **5** οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν· **6** εἰ δὲ χάριτι, οὐκέτι ἐξ ἔργων, ἐπεὶ ἡ χάρις οὐκέτι γίνεται χάρις². **7** τί οὖν; ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραήλ, τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν, ἡ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν, **8** καθὼς γέγραπται,

**Ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως,
ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν
καὶ ὄτα τοῦ μὴ ἀκούειν,
ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.**

9 καὶ Δαυὶδ λέγει,

**Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς θήραν
καὶ εἰς σκάνδαλον καὶ εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς,**

10 σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν
καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον.

The Salvation of the Gentiles

11 Λέγω οὖν, μὴ ἔπταισαν ἵνα πέσωσιν; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς. **12** εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμος καὶ τὸ

² 6 {A} χάρις $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ A C D F G P (81 χάρις γίνεται) 263 1506^{vid} 1739 1852 1881 2200 it^{ar. b. d. f. g. o} vg cop^{sa. bo} arm (eth) geo¹ Origen^{er. lat} Didymus^{vid} Cyril; Ambrosiaster Ambrose Jerome Pelagius Augustine // χάρις, ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκέτι ἐστὶν ἔργον / 603 slav^{ms} // χάρις. εἰ δὲ ἐξ ἔργων, οὐκέτι ἐστὶν χάρις, ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκέτι ἐστὶν ἔργον $\aleph^2$ (B omit first ἐστὶν and read χάρις for final ἔργον) Ψ 6 33^{vid} 104 256 (365) 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1912 (1962 ἡ χάρις for ἐστὶν χάρις and οὐκ ἔστιν ἔργον) 2127 2464 Byz [L] Lect (/ 1178 οὐκ ἔστιν ἔργον) vg^{ms} (sy^{p. h}) geo² slav^{ms} Chrysostom

3 Κύριε ... μου 1 Kgs 19.10. **14** **4** Κατέλιπον ... Βάαλ 1 Kgs 19.18 **5** Ro 9.27 **6** Ga 3.18 **7** ὁ ... ἐπέτυχεν Ro 9.31 **8** Ἔδωκεν ... ἡμέρας Dt 29.4; Is 29.10 **9-10** Γενηθήτω ... σύγκαμψον Ps 69.22-23; 35.8 **11** τῷ αὐτῶν ... ἔθνεσιν Ac 13.46 εἰς ... αὐτούς Dt 32.21; Ro 10.19

ἥττημα αὐτῶν πλοῦτος ἐθνῶν, πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν.⁴

13 Ὑμῖν δὲ λέγω τοῖς ἔθνεσιν· ἐφ' ὅσον μὲν οὖν εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω, **14** εἴ πως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν. **15** εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἡ πρόσλημψις εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν; **16** εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ρίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι.

17 Εἰ δὲ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς καὶ συγκοινωνὸς τῆς ρίζης τῆς πίότητος³ τῆς ἐλαίας ἐγένου, **18** μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων· εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι οὐ σὺ τὴν ρίζαν βαστάζεις ἀλλ' ἡ ρίζα σέ. **19** ἐρεῖς οὖν, Ἐξεκλάσθησαν κλάδοι ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ. **20** καλῶς· τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἔστηκας. μὴ ὑψηλὰ φρόνει ἀλλὰ φοβοῦ· **21** εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, [μή πως] οὐδὲ⁴ σοῦ φείσεται. **22** ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομία, ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότης θεοῦ, ἐὰν ἐπιμένῃς τῇ χρηστότητι, ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ. **23** κακεῖνοι δέ, ἐὰν μὴ

³ **17** {B} τῆς ρίζης τῆς πίότητος **κ*** B C Ψ 1175 1506 1912 2464 / 599 it^{b, o} (cop^{sa, bo}) Origen^{lat 1/4}; Gildas // τῆς ρίζης καὶ τῆς πίότητος **κ²** A D² 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 Byz [L P] Lect it^w vg syr^{p, h} arm geo slav Origen^{lat 3/4} Chrysostom Cyril; Pelagius Augustine^{2/5} LB BTI // τῆς πίότητος **ϝ⁴⁶** D* F G it^{d, f, g} cop^{bo, ms, fay} Irenaeus^{lat}; Pacian Augustine^{3/5} BJ // τῆς ρίζης (eth) Ambrosiaster

⁴ **21** {C} μή πως οὐδέ **ϝ⁴⁶** D F G Ψ 33 104 424* 459 1175 1241 1912 1962 2464 Byz [L] Lect (I 592 μηδέ; I 422 δέ for οὐδέ) it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^{p, h} arm (eth) (geo) slav Irenaeus^{lat} Chrysostom Severian; Cyprian Ambrosiaster Pelagius // οὐδέ **κ** A B C P 6 81 256 263 365 424^e 436 1319 1506 1573 1739 1852 1881 2127 2200 / 593 / 599 cop^{sa, bo, fay} Origen^{lat}; Gregory-Elvira Augustine NIV REB EU TOB BTI DHH?

^a **12** Question: AD TR TOB

16 εἰ δὲ ... φύραμα Nu 15.17-21; Ne 10.37; Eze 44.30 **17** Eph 2.11-19 **18** οὐ ... ρίζα σέ Jn 4.22 **20** μὴ ὑψηλὰ φρόνει Ro 12.16 **22** Jn 15.2, 4 ἐὰν ... χρηστότητι He 3.14

ἐπιμένωσιν τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθήσονται· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ θεὸς πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς. **24** εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πὸσψ μᾶλλον οὗτοι οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ.^b

The Restoration of Israel

25 Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο, ἵνα μὴ ᾔτε [παρ']⁵ ἑαυτοῖς φρόνιμοι, ὅτι πώρωςις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν ἄχρι οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ **26** καὶ οὕτως πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, καθὼς γέγραπται,

Ἦξει ἐκ Σιών ὁ ῥυόμενος,

ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ.

27 καὶ αὕτη αὐτοῖς ἢ παρ' ἐμοῦ διαθήκη,

ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

28 κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον ἐχθροὶ δι' ὑμᾶς, κατὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας· **29** ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χάρισμα-τα καὶ ἡ κλῆσις τοῦ θεοῦ. **30** ὥσπερ γὰρ ὑμεῖς ποτε ἠπειθήσατε τῷ θεῷ, νῦν δὲ ἠλεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ, **31** οὕτως καὶ οὗτοι νῦν ἠπειθήσαν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ [νῦν]⁶

⁵ **25** {C} παρ' K C D 33 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1881 1912 1962 2127 2464 Byz [L] Lect (1883 καθ') it^b slav Origen^{lat} Chrysostom Theodore Hesychius^{lat}; Gregory-Elvira Jerome^{1/3} // ἐν A B 1506 1852 2200 syr^{p, h} arm // omit Ƴ⁴⁶ F G Ψ 6 424^c 1739 it^{ar, d, f, g, o} vg cop^{sa, bo, fay} Hilary Ambrosiaster Jerome^{2/3} Pelagius Augustine

⁶ **31** {C} νῦν K B D^{*, 3} 1506 cop^{bo, fay^{ms}} // ὕστερον 33 256 263 365 1319 1573 1852 1912 1962 2127 cop^{sa, fay^{ms}} slav Ambrosiaster^{ms} BTI // omit Ƴ⁴⁶ A D² F G Ψ 6 81 104 424 436 459 1175 1241 1739 1881 2200 Byz [L] Lect it^{ar, h, d, f, g, o} vg syr^p arm eth geo Origen^{lat} Diodore Didymus Chrysostom; Ambrosiaster Ambrose Jerome Pelagius Augustine REB

^b **24** Question: AD TR

25 μὴ ... φρόνιμοι Ro 12.16 τὸ πλήρωμα ... εἰσέλθῃ Lk 21.24; Jn 10.16 **26** πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται Mt 23.39 **26-27** Ἦξει ... διαθήκη Is 59.20-21 (Ps 14.7) **27** ὅταν ... αὐτῶν Is 27.9; Jr 31.33-34

ἐλεηθῶσιν. **32** συνέκλεισεν γὰρ ὁ θεὸς τοὺς πάντας⁷ εἰς ἀπειθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ.

33 Ὡ βάνθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ· ὡς ἀνεξεραύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.

34 Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου;
ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;

35 ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ,
καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;

36 ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

The New Life in Christ

12 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ^a παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν· **2** καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ,^b τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον.

3 Λέγω γὰρ διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστω ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισεν μέτρον πίστεως. **4** καθάπερ γὰρ ἐν ἐνὶ σώματι πολλὰ μέλη ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα

⁷ **32** {A} τοὺς πάντας κ A B D² Ψ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [L] Lect syr^{p, h} cop^{sa, bo, fay} arm eth geo Origen^{lat} Diodore Didymus Chrysostom Theodore^{lat} Cyril^{1/3} (John-Damascus); Ambrosiaster^{mss} Jerome^{5/17} Augustine^{9/10} // τὰ πάντα 3^{46vid} D* (F G omit τά) it^{pr, b, d, f, g, o} vg Irenaeus^{(gr), lat} Cyril^{2/3}; Ambrosiaster Priscillian Ambrose Jerome^{12/17} Augustine^{1/10}

^a I C: AD M TR GNB NIV NRSV (REB) EU LB ^b 2 NO C: TR NRSV^{mg}

32 Ga 3.22; 1 Tm 2.4 **33** ἀνεξιχνίαστοι ... αὐτοῦ Is 45.15; 55.8 **34** Is 40.13 LXX; Job 15.8; Jr 23.18; 1 Cor 2.16 **35** Job 41.3 **36** ἐξ ... πάντα 1 Cor 8.6

12.1-2 παραστήσαι ... εὐάρεστον Ro 6.11, 13; 1 Pe 2.5 **2** μεταμορφοῦσθε ... νοός Eph 4.23 εἰς ... τέλειον Eph 5.10, 17 **3** ἐκάστω ... πίστεως 1 Cor 12.11; Eph 4.7 **4** 1 Cor 12.12

οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν, **5** οὕτως οἱ πολλοὶ ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, τὸ δὲ καθ' εἰς ἀλλήλων μέλη. **6** ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα, εἴτε προφητείαν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, **7** εἴτε διακονίαν ἐν τῇ διακονίᾳ, εἴτε ὁ διδάσκων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, **8** εἴτε ὁ παρακαλῶν ἐν τῇ παρακλήσει· ὁ μεταδιδούς ἐν ἀπλότητι, ὁ προϊστάμενος ἐν σπουδῇ, ὁ ἐλεῶν ἐν ἰλαρότητι.

Rules of the Christian Life

9 Ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος, ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ, **10** τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι, τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι, **11** τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί, τῷ πνεύματι ζέοντες, τῷ κυρίῳ¹ δουλεύοντες, **12** τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ θλίψει ὑπομένοντες, τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, **13** ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες, τὴν φιλοξενίαν διώκοντες. **14** εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας [ὑμᾶς]², εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε. **15** χαίρειν μετὰ χαιρόντων, κλαίειν μετὰ κλαιόντων. **16** τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες, μὴ τὰ ὑψηλά

¹ **11** {A} κυρίῳ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A B D² Ψ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 Byz [L P] *Lect* it^{ar. h. d². f. o. s. (t)} vg syr^{o. h. pal} cop^{sa. bo. fay} arm eth geo slav Clement Origen^{lat1/2} Greek mss^{acc. to Origen^{lat}} Basil Chrysostom; Greek mss^{acc. to Ambrosiaster and Jerome} Jerome^{1/2} Pelagius Augustine // καιρῷ D³ F G it^{d*. e} Origen^{lat1/2}; Latin mss^{acc. to Origen^{lat} and Jerome} Cyprian Ambrosiaster Jerome^{1/2} // omit τῷ κυρίῳ δουλεύοντες 1912

² **14** {C} διώκοντας ὑμᾶς $\aleph$ A (D in another position) Ψ 33^{vid} 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [L P] *Lect* it^{(h). d. s} vg^{cl} syr^{o. h} cop^{sa. bo. fay} arm eth geo slav Origen^{lat1/4} Basil Chrysostom; Ambrose Pelagius Augustine^{2/6} // διώκοντας $\mathfrak{P}^{46}$ B 6 424^c 1739 vg^{ww. s} Clement // omit εὐλογεῖτε ... ὑμᾶς (*homoioteleuton?*) F G it^{ar. f. g. o} syr^{pal} Marcion^{acc. to Tertullian^{vid}} Origen^{lat3/4vid}; Cyprian^{vid} Ambrosiaster Jerome^{vid} Optatus^{vid} Augustine^{4/6vid} Speculum

5 1 Cor 12.27; Eph 4.25 **6-8** 1 Cor 12.4-11; 1 Pe 4.10-11 **8** ὁ μεταδιδούς ἐν ἀπλότητι 2 Cor 9.7 **9** Ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος 1 Tm 1.5; 1 Pe 1.22 ἀποστυγοῦντες ... ἀγαθῷ Am 5.15 **10** τῇ φιλαδελφίᾳ ... φιλόστοργοι 2 Pe 1.7 τῇ τιμῇ ... προηγούμενοι Phr 2.3 **11** τῷ πνεύματι ζέοντες Ac 18.25; Re 3.15 **12** τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες 1 Th 5.17 **13** τὴν φιλοξενίαν διώκοντες He 13.2 **14** Mt 5.44; Lk 6.28; Ac 7.60; 1 Cor 4.12 **15** κλαίειν μετὰ κλαιόντων Ps 35.13 **16** τὸ αὐτὸ ... φρονοῦντες Ro 15.5

φρονούντες ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι. μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς. **17** μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες, προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων· **18** εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες· **19** μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ, γέγραπται γάρ, Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος. **20** ἀλλ' ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. **21** μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ ἀλλὰ νικά ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

Obedience to Rulers

13 Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω¹. οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ θεοῦ, αἱ δὲ οὐσαι ὑπὸ θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν. **2** ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν, οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἑαυτοῖς κρίμα λήμψονται. **3** οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶν φόβος τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ ἀλλὰ τῷ κακῷ. θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν· τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς· **4** θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν σοὶ εἰς τὸ ἀγαθόν. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῆς, φοβοῦ· οὐ γὰρ εἰκῆ τὴν μάχαιραν φορεῖ· θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ κακῷ πράσσοντι. **5** διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. **6** διὰ τοῦτο

¹ **1** {A} πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω **8** A B D² Ψ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [L P] *Lect* (l 1356 ἐξουσίας ἐχούσης) it^{d2}. g^{ue}. o vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, (bo)} arm geo slav Origen Acacius Basil Didymus Chrysostom; Jerome Pelagius Augustine *Speculum*^{1/2} // πάσαις ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτάσσεσθε **8**⁴⁶ D* F G it^{ar, b, d*}. f. g. 1 vg^{ms}. (eth) Irenaeus^{lat} Hippolytus; (Tertullian) Ambrosiaster *Speculum*^{1/2} Cassiodorus Sedulius-Scotus

16 μὴ γίνεσθε ... ἑαυτοῖς Pr 3.7; Is 5.21; Ro 11.20 **17** μηδενὶ ... ἀποδιδόντες I Th 5.15 προνοούμενοι ... ἀνθρώπων Pr 3.4 LXX **18** Mk 9.50; He 12.14 **19** μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες Lv 19.18; Mt 5.39 δότε ... ὀργῇ Ro 13.4; 2 Th 1.6-7 Ἐμοὶ ... ἀνταποδώσω Dt 32.35 (He 10.30) **20** ἐὰν ... αὐτοῦ Pr 25.21-22; Mt 5.44

13.1 Πᾶσα ... ὑποτασσέσθω Tt 3.1 οὐ γὰρ ... τεταγμέναι εἰσίν Pr 8.15; Jn 19.11 **3** οἱ γὰρ ... κακῷ I Pe 2.13-14; 3.13 **4** ἔκδικος ... πράσσοντι Ro 12.19

γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε· λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες. **7** ἀπόδοτε πᾶσιν τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν.

Brotherly Love

8 Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον νόμον πεπλήρωκεν. **9** τὸ γὰρ **Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ φονεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐκ ἐπιθυμήσεις**², καὶ εἴ τις ἕτερα ἐντολή, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνακεφαλαιοῦται [ἐν τῷ] **Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.** **10** ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη.

The Approach of the Day of Christ

11 Καὶ τοῦτο εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα ἤδη ὑμᾶς³ ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι, νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε ἐπιστεύ-

² **9** {B} οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις $\mathfrak{H}^{46}$ A B D F G Ψ 6 33 1175 1241 1739 1881 2200 Byz^{pt} [L] *Lect* it^{d, f, g, o} vg^{uw, st} syr^p cop^{sa} geo Clement^{1/2} Basil; Ambrosiaster Ambrose Jerome^{1/2} Pelagius Augustine^{8/15} (Hesychius^{lat} Augustine^{6/15} omit οὐ κλέψεις) // οὐ κλέψεις Marcion^{acc. to Adamantius} Clement^{1/2} Origen^{gr.} lat^{4/6} // οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις (see Dt 5.19-20) $\mathfrak{K}$ 048 0150 81 104 256 263 365 424 436 459 1319 1506 1573 1852 1912 1962 2127 Byz^{pt} [(P κλέψης ... ψευδομαρτυρήσης ... ἐπιθυμήσης)] 1592 1597 1598 1599 1884 11159 11441 11590: it^{ar, b} vg^{cl} syr^{(h), pal} cop^{bo} arm eth slav Origen^{lat1/6} // οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις 1751 Chrysostom^{1/2}; Jerome^{1/2} (Origen^{lat1/6} Augustine^{1/15} omit οὐ κλέψεις) // omit Chrysostom^{1/2}

³ **11** {B} ὑμᾶς $\mathfrak{K}^*$ A B C P 81 365 1319 1852 1881 (1962 ὑμᾶς ἤδη) 2127 it^{ar, b, d, f, g, o} vg cop^{bo} slav Clement Pachomius^{lat} Cyril; Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine // ἡμᾶς $\mathfrak{H}^{46vid}$ $\mathfrak{K}^2$ D (F G L 1175 1912 ἡμᾶς ἤδη) Ψ 0150 6 33 104 256 263 424 436 459 1241 1506 1573 1739 1912 2200 Byz syr^{o, pal} cop^{sa} arm geo Chrysostom DHH // omit syr^h eth Origen^{lat}

7 ἀπόδοτε ... φόρον Mt 22.21; Mk 12.17; Lk 20.25 **8** ὁ γὰρ ... πεπλήρωκεν Ga 5.14; 1 Tm 1.5 **9** Οὐ μοιχεύσεις ... ἐπιθυμήσεις Ex 20.13-15, 17; Dt 5.17-19, 21 (Mt 19.18) Ἀγαπήσεις ... σεαυτόν Lv 19.18 (Mt 5.43; 19.19; 22.39; Mk 12.31; Lk 10.27; Ga 5.14; Jas 2.8) **10** πλήρωμα ... ἀγάπη Mt 22.40 **11** εἰδότες ... ἐγερθῆναι Eph 5.14; 1 Th 5.6-7

σαμεν. **12** ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. ἀποδώμεθα⁴ οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, ἐνδυσώμεθα [δὲ] τὰ ὄπλα τοῦ φωτός. **13** ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ, **14** ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιείσθε εἰς ἐπιθυμίας.

Do Not Judge Your Brother

14 Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν. **2** ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. **3** ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖτω, ὁ δὲ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω, ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο. **4** σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ, δυνατεῖ γὰρ ὁ κύριος¹ στῆσαι αὐτόν. **5** ὃς μὲν [γὰρ]² κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν· ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῦ

⁴ **12** {A} ἀποδώμεθα **κ** A B C D² Ψ^r 048 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 (1881 ἀποδέμενοι) 1912 1962 2127 2200 Byz [L P] Lect slav Clement Pachomius^{lat} (Gregory-Nyssa) Didymus Chrysostom Cyril Proclus Theodoret; Quodvultdeus // ἀποβαλώμεθα **ϕ**⁴⁶ D^{r.3} F G eth REB TOB?

¹ **4** {A} κύριος **ϕ**⁴⁶ **κ** A B C P Ψ^r 1852 (syr^p) cop^{sm. bo} arm geo¹ slav^{ms} Severian; Optatus Augustine¹⁶⁶ // θεός (see 14.3) D F G 048 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [L] Lect it^{ar. b. d. f. g. o} vg syr^h geo² slav^{ms} Origen^{lat} Basil Chrysostom; Cyprian Ps-Cyprian Ambrosiaster Pacian Jerome Pelagius Augustine⁵¹⁶ // omit noun and article 1590

² **5** {C} γάρ **κ*** A P 0150 104 256 263 365 459 1319 1506 1573 1852 2127 it^{ar. b. d. f. g. o} vg cop^{bo} ethTH Basil; Ambrosiaster Pelagius Augustine¹⁷³ // omit **ϕ**⁴⁶ **κ*** B D F G Ψ^r 048 6 33 81 424 436 1175 1241 1739 1881 1912 1962 2200 Byz [L] syr^{p. h} cop^{sa} arm eth^{pp} geo slav Origen^{lat} Adamantius Chrysostom Severian; Jerome Augustine^{2/3} NIV REB EU BJ TOB? BTI

12 ἡ νύξ ... ἤγγικεν 1 Jn 2.8 ἀποδώμεθα ... σκότους Eph 5.11 **13** ὡς ... μέθαις Lk 21.34; Eph 5.18 **14** ἐνδύσασθε ... Χριστὸν Ga 3.27

14.1 Τὸν δὲ ... προσλαμβάνεσθε Ro 15.7 **2** Gn 1.29: 9.3 **3** Col 2.16 **4** σὺ ... κρίνων Mt 7.1; Jas 4.11-12 **5** ὃς μὲν ... ἡμέραν Ga 4.10

πληροφορείσθω. **6** ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ φρονεῖ· καὶ ὁ ἐσθίων κυρίῳ ἐσθίει, εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ θεῷ· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ οὐκ ἐσθίει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ. **7** οὐδείς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ καὶ οὐδείς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει· **8** εἴαν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ κυρίῳ ζῶμεν, εἴαν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ ἀποθνήσκομεν. εἴαν τε οὖν ζῶμεν εἴαν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ κυρίου ἐσμέν. **9** εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν³, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. **10** σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου; πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ θεοῦ⁴, **11** γέγραπται γάρ,

**Ὁ ἐγώ, λέγει κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ
καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ.**

12 ἅρα [οὖν] ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει [τῷ θεῷ]⁵.

³ **9** {A} ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν **K*** A B C 0150 256 365 1319 1506 1573 1739 1852 (1881 καὶ ἀπέθανεν) 2127 (vg^{sl}) cop^{sa, bo} arm eth slav^{ms} Origen^{lat(1/2)} Hippolytus^{slav} Ps-Dionysius Cyril-Jerusalem Chrysostom^{1/2} Cyril^{9/10}; (Augustine^{2/6} omit καὶ ἔζησεν) // ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη F G it^{(d2), f, g} vg^{cl, (ww)} geo¹ Origen^{gr} Titus-Bostra Cyril^{1/10}; (Niceta) (Pelagius) Augustine^{3/6} // καὶ ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη καὶ ἔζησεν **K² D¹** (P Ψ 33 424* 2200 omit first καὶ) 0209^{vid} 6 81 104 263 424^c 436 459 1175 1241 1912 Byz [L] Lect (1592^{1/2} 1599 omit first καὶ) syr^h geo² slav^{ms} (Asterius) Diodore Chrysostom^{1/2} // ἔζησεν καὶ ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη **D²** (1962 syr^p ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν [sic]) (it^{ur, b, d*, o}) (Irenaeus^{lat}); (Ambrosiaster) (Gaudentius) (Augustine^{1/6}) (Sedulius-Scotus)

⁴ **10** {B} θεοῦ **K*** A B C* D F G (0150 τῷ θεῷ) 1506 1739 1852 2200 / 1178 it^{ar, b, d, f, g, o} vg^{ww, sl} cop^{sa, bo} arm^{ms} slav^{ms} Origen^{lat5/6} Cyril; Jerome^{1/3} Pelagius Augustine^{1/6} // Χριστοῦ **K² C²vid Ψ** 048 0209 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1881 1912 1962 2127 Byz [L P] Lect it^{gue, r} vg^{cl} syr^{ph, h} arm^{ms} eth geo slav^{ms} Polycarp Marcion^{acc. to Tertullian} Origen^{lat1/6} Amphilochius^{vid} Didymus^{dub} Chrysostom Severian; Cyprian Ambrosiaster Ambrose Jerome^{2/3} Augustine^{5/6}

⁵ **12** {C} τῷ θεῷ **K A C D Ψ** 048 0150 0209 33 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1852 1912 1962 2127 Byz [L P] Lect it^{ur} b, d, gue vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm^{ms} eth geo slav Origen^{lat} Basil Chrysostom; Ps-Cyprian Pelagius Augustine^{2/8} // omit B F G 6 424^c 1739 1881 2200 it^{f, g, o, r} arm^{ms} Polycarp; Cyprian Ambrosiaster Augustine^{6/8} Salvian

8 Lk 20.38; Ga 2.20; 1 Th 5.10 **10** πάντες ... θεοῦ Mt 25.31-32; Ac 17.31; 2 Cor 5.10
11 Ὁ ἐγώ ... θεῷ Is 49.18; 45.23 (Php 2.10-11) **12** Ga 6.5

Do Not Make Your Brother Stumble

13 Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν· ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον. **14** οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' ἑαυτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν. **15** εἰ γὰρ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς· μὴ τῷ βρώματί σου ἐκείνον ἀπόλλυε ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν. **16** μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν. **17** οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἀγίῳ· **18** ὁ γὰρ ἐν τούτῳ δουλεύων τῷ Χριστῷ εὐάρεστος τῷ θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις. **19** ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν⁶ καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους. **20** μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. πάντα μὲν καθαρὰ, ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι. **21** καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μηδὲ πιεῖν οἶνον μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει⁷. **22** σὺ

⁶ **19** {D} διώκωμεν C D Ψ 33 81 104 256 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200^c vid Byz Lect it^{ar. b. d. f. g. gae. o. r} vg syr^{pal} cop^{sa. bo} arm eth geo² Origen^{lat} Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius Augustine Speculum // διώκομεν K A B F G L P 048 0150 0209 6 263 2200^{*vid} / 160 / 147 / 165 / 422 / 592 / 593 / 597 / 603 / 884 / 1154 / 1356 // διώκετε / 921 / 1021 / 1439 geo¹

⁷ **21** {B} προσκόπτει K¹ A C 048 0150 6 81 424^c 1506 1739 1852 it^r syr^p cop^{bo} eth geo¹ Marcion Origen^{gr. lat.}; Augustine^{3/5} // λυπεῖται K* // προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ K² B D F G Ψ 0209 33^{vid} 104 256 263 365 424* 436 459 1175 (1241 προσκόπτει ὁ ἀδελφός σου) 1319 1573 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [L] Lect it^{ar. b. d. f. g. o} vg syr^{h. (pal)} cop^{sa} arm geo² slav Basil Chrysostom^{1/2. (1/2)}; Ps-Cyprian Ambrosiaster Gaudentius Pelagius Augustine^{2/5} (Speculum) BJ // λυπεῖται ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ P

14 Ac 10.15; Tt 1.15 **15** μὴ ... ἀπέθανεν 1 Cor 8.11-13 **16** Tt 2.5 **19** τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν Ro 12.18 τὰ τῆς οἰκοδομῆς ... ἀλλήλους Ro 15.2 **21** 1 Cor 8.13

πίστιν [ἦν] ἔχεις⁸ κατὰ σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει· **23** ὁ δὲ διακρινόμενος ἐὰν φάγη κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· πᾶν δὲ ὁ οὐκ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστίν⁹.

Please Your Fellow Men, Not Yourself

15 Ὀφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνατῶν βαστάζειν καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν. **2** ἕκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν· **3** καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν, ἀλλὰ καθὼς γέγραπται, **Οἱ ὄνειδισμοὶ τῶν ὄνειδιζόντων σε ἐπέπεσαν ἐπ' ἐμέ.** **4** ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν ἐγράφη, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ διὰ τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν. **5** ὁ δὲ θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δῶη ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, **6** ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζητε τὸν θεὸν καὶ πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

⁸ **22** {C} ἦν ἔχεις **κ** A B C 048 it^{ur, r} vg^{mss} Origen^{lat}; Pelagius Augustine^{3/4} // ἔχεις D (F) G Ψ 0150 0209^{vid} 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [L P] Lect it^{b, d, f, g, v} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Chrysostom; Ambrosiaster Augustine^{1/4}

⁹ **23** {A} ἐστίν. (see 15.33; 16.25) **κ** B C D 048 81 256 263 365 436 1319 1573 1739 1852 1962 2127 2200 it^{ur, b, d, f, r, o} vg syr^{p, pal} cop^{sa, bo} eth mss^{acc. to Origen^{lat}}; Ambrosiaster Pelagius Augustine // ἐστίν. plus 16.25-27 here only Ψ 0209^{vid} 6 424 1175 1241 1881 1912 Byz [L] Lect it^{gue^{vid}, (mon^{vid})} vg^{mss} syr^h geo² slav mss^{acc. to Origen^{lat}} Chrysostom // ἐστίν plus 16.25-27 both here and at 16.23 A P 0150 33 104 459 arm geo¹ // ἐστίν. plus 16.25-27 at 15.33 only Ƴ⁴⁶ // ἐστίν plus 16.25-27 here and at 15.33, but omit 16.1-24 1506 // ἐστίν. omit 16.25-27 here and after 16.23 F (G omits, but leaves space) it^{d², g}; mss^{acc. to Jerome^{vid}} // ἐστίν. omit 15.1-16.27 totally Marcion^{acc. to Ongen}

23 Tt 1.15

15.2 Ro 14.19; 1 Cor 9.19; 10.24, 33 **3** Οἱ ... ἐμέ Ps 69.9 **4** Ro 4.23-24; 1 Cor 10.11

The Gospel for Jews and Gentiles Alike

7 Διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς προσελάβετο ὑμᾶς¹ α εἰς δόξαν τοῦ θεοῦ. 8 λέγω γὰρ Χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων, 9 τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν θεόν, καθὼς γέγραπται,

**Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσιν
καὶ τῷ ὀνόματί σου ψαλῶ.**

10 καὶ πάλιν λέγει,

Εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

11 καὶ πάλιν,

**Αἰνεῖτε, πάντα τὰ ἔθνη, τὸν κύριον
καὶ ἐπαινεσάτωσαν αὐτὸν πάντες οἱ λαοί.**

12 καὶ πάλιν Ἡσαΐας λέγει,

**Ἔσται ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαὶ
καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν,
ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν.**

13 ὁ δὲ θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρῶσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου.

¹ 7 {A} ὑμᾶς ⋈ A C D² F G Ψ 6 33 81 256 263 365 424 436 1175 1241 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127* 2200 Byz [L] Lect it^{d2}. f. g. guc vg syr^{p, h} cop^{bo} arm eth geo slav Origen^{int} Chrysostom Cyril; Ambrosiaster Pelagius Speculum // ἡμᾶς B D* P 048 0150 104 459 1506 1852 2127^c / 147 / 590 / 597 / 751 / 884 / 1159 / 1441 it^{ar, b, d*, r, o} vg^{ms} cop^{sa} Theodoret^{lem} REB EU

^a 7 C: WH GNB NIV NRSV REB EU NBS TOB DHH

7 προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους Ro 14.1 8 Χριστὸν ... θεοῦ Mt 15.24 τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων Mic 7.20; Ac 3.25 9 τὰ δὲ ... θεόν Ro 11.30 Διὰ ... ψαλῶ Ps 18.49 (2 Sm 22.50) 10 Εὐφράνθητε ... αὐτοῦ Dt 32.43 11 Αἰνεῖτε ... λαοί Ps 117.1 12 Ἔσται ... ἐλπιούσιν Is 11.10; Re 5.5

Paul's Missionary Commission

14 Πέπεισμαι δέ, ἀδελφοί μου, καὶ αὐτὸς ἐγὼ περὶ ὑμῶν ὅτι καὶ αὐτοὶ μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης, πεπληρωμένοι πάσης [τῆς] γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἀλλήλους νουθετεῖν. **15** τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν ἀπὸ μέρους^b ὡς ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς^c διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ **16** εἰς τὸ εἶναί με λειτουργὸν Χριστοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱεουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν πνεύματι ἁγίῳ. **17** ἔχω οὖν [τὴν] καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πρὸς τὸν θεόν· **18** οὐ γὰρ τολμήσω τι λαλεῖν ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ εἰς ὑπακοὴν ἐθνῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ, **19** ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει πνεύματος [θεοῦ]²· ὥστε με ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, **20** οὕτως δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι οὐχ ὅπου ὠνομάσθη Χριστός, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ, **21** ἀλλὰ καθὼς γέγραπται,

**Οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ ὄψονται,
καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασιν συνήσουσιν.**

² **19** {C} πνεύματος θεοῦ ℱ⁴⁶ X D¹ Ψ 0150 6 424 436 1175 1241 1506 1912 Byz [L P] Lect (I 422 πνεύματος θεοῦ δυνάμει ἁγίου) it^b syr^{p,h} geo² slav Origen^{lat2/3} Didymus^{dub1/3} Chrysostom Cyril^{1/2} // πνεύματος B NIV TOB BTI // πνεύματος ἁγίου A D² F G 33 81 104 256 263 365 459 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 / 593 it^{ar,d,f,g,mon,o} vg syr^{h,mg,pal} cop^{sa,bo} arm eth geo¹ Origen^{lat1/3} Athanasius Ps-Athanasius Apollinaris Didymus^{dub2/3} Cyril^{1/2}; Ambrosiaster Pelagius Augustine Speculum Ps-Vigilius Varimadum REB

^b **15** C: AD M WH BJ NBS^{ny} TOB NRSV (REB) GNB NIV || ^c C: AD TR WH

15 διὰ ... θεοῦ Ro 1.5: 12.3 **16** εἰς ... ἔθνη Ro 11.13 γένηται ... εὐπρόσδεκτος Php 2.17 **18** οὐ γὰρ ... ἐμοῦ 2 Cor 3.5 **20** 2 Cor 10.15-16 **21** ὄψονται ... συνήσουσιν Is 52.15

Paul's Plan to Visit Rome

22 Διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς·
23 νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασιν τούτοις, ἐπι-
 ποθίαν δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτών, **24** ὡς
 ἂν πορεύωμαι εἰς τὴν Σπανίαν³· ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενος
 θεάσασθαι ὑμᾶς καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ ἐὰν ὑμῶν
 πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ. **25** νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς
 Ἱερουσαλὴμ διακονῶν τοῖς ἀγίοις. **26** εὐδόκησαν γὰρ Μακε-
 δονία καὶ Ἀχαΐα κοινωσίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς
 τῶν ἀγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ. **27** εὐδόκησαν γὰρ καὶ ὀφει-
 λέται εἰσὶν αὐτῶν· εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν
 τὰ ἔθνη, ὀφείλουσιν καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς.
28 τοῦτο οὖν ἐπιτελέσας καὶ σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν
 τοῦτον, ἀπελεύσομαι δι' ὑμῶν εἰς Σπανίαν· **29** οἶδα δὲ ὅτι
 ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς ἐν πληρώματι εὐλογίας Χριστοῦ⁴ ἐλεύσο-
 μαι.

30 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς[, ἀδελφοί,] διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος συναγωνί-
 σασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν θεόν,
31 ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ ἡ

³ **24** {A} Σπανίαν $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ A B C D F G P Ψ 0150 81 1506 1739 1852 1881
 1962 2200 *it*^{ar.}, (b), d, f, g, mon, o *vg* *syr*^p *cop*^{sa, bo} *arm* *eth* *geo*¹ *Origen*^{lat} *Chrysostom*;
 Ambrosiaster Jerome Pelagius // Σπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς $\aleph^2$ 6 33 104
 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1912 2127 *Byz* [L] *Lect*
 (*Lect*^{pl} Ἰσπανίαν) *syr*^h *geo*² *slav*

⁴ **29** {A} Χριστοῦ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ A B C D F G P 6 81 424^e 1739 1852 1881 2200
it^{ar.}, b, d, f, g, mon, o *vg*^{ww, st} *cop*^{sa, bo} *geo*¹ *Clement* *Origen*^{lat}; Ambrosiaster Pelagius // τοῦ
 εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ $\aleph^2$ Ψ (0150 1506 Χριστοῦ τοῦ εὐαγγελίου) 33 104
 256 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1912 1962 2127 *Byz* [L] *Lect*
vg^{cl} *syr*^{a, h} *geo*² *slav* *Chrysostom* // *omit* 263 *arm*

22 Ro 1.10-13 **24** ἐλπίζω ... ἐμπλησθῶ 1 Cor 16.6 **25** Ac 19.21; 20.22 **26** κοινωσίαν
 ... Ἱερουσαλὴμ 1 Cor 16.1; 2 Cor 8.1; 9.2, 12 **27** τοῖς πνευματικοῖς ... ἔθνη Ro 9.4 εἰ γὰρ ...
 λειτουργῆσαι αὐτοῖς 1 Cor 9.11 **30** 2 Cor 1.11; Php 1.27; Col 4.3; 2 Th 3.1

διακονία⁵ μου ἢ εἰς Ἱερουσαλήμ εὐπρόσδεκτος τοῖς ἀγίοις γένηται, **32** ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθὼν πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος θεοῦ συναναπαύσωμαι ὑμῖν⁶. **33** ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν, ἀμήν.⁷

Personal Greetings

16 Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὖσαν [καὶ] διάκονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς, **2** ἵνα αὐτὴν προσδέξησθε ἐν κυρίῳ ἀξίως τῶν ἀγίων καὶ παραστήτε αὐτῇ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν χρήζη πράγματι· καὶ γὰρ αὐτὴ προστάτις πολλῶν ἐγενήθη καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ.

3 Ἀσπάσασθε Πρίσκαν καὶ Ἀκύλαν τοὺς συνεργούς μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, **4** οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν, οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ ἀλλὰ καὶ

⁵ **31** {A} διακονία $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A C D² Ψ 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 *Byz* [L P] *Lect* it². f. g. vg^{ms} syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm geo slav Origen^{lat} Chrysostom // δωροφορία B D* F G it^{ar. b. d*. mon. o} (vg) Ambrosiaster Pelagius

⁶ **32** {C} ἐν χαρᾷ ἔλθων πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος θεοῦ συναναπαύσωμαι ὑμῖν $\mathfrak{P}^{118vid}$ A C 0150 6 (33 θεοῦ καὶ) 81 256 263 365 424^c (1319 2127 συναναπαύσομαι) 1506^{vid} 1573 1739 (1852 *omit* ἐν χαρᾷ) 1881^c (1881* ἀναπαύσομαι) 2200 cop^{sa} arm (Origen^{lat}) // ἔλθων ἐν χαρᾷ πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος Ἰησοῦ Χριστοῦ συναναπαύσωμαι ὑμῖν $\aleph^*$ // ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος θεοῦ $\mathfrak{P}^{46}$ (B κυρίου Ἰησοῦ *for* θεοῦ) // ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος θεοῦ καὶ συναναπαύσωμαι ὑμῖν $\aleph^2$ (P Ψ 104 459 1241 1912 συναναπαύσομαι) 424* 436 1175 1962 *Byz* [L] *Lect*^{pt. AD} (*Lect*^{pt} συναναπαύσομαι; /422 ἀναπαύσομαι) vg syr^{(p). h} cop^{bo} (eth) geo slav Chrysostom // ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀναψύξω μεθ' ὑμῶν D* (D² θεοῦ *for* Ἰησοῦ Χριστοῦ) (F G ἀναψύχω) it^{ar. (b). d*. (d²). f. g. mon. o} vg^{ms} Ambrosiaster

⁷ **33** {A} ἀμήν. (*see* 14.23; 16.25) $\mathfrak{P}^{118vid}$ $\aleph$ B C D Ψ 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 *Byz* [L P] *Lect* it^{ar. b. d} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Origen^{lat} Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius // *omit* A F G 436 1739 1881 2200 /1021 it^{f. g. mon. o} vg^{ms} // *omit* ἀμήν, *but add* 16.25-27 *here* $\mathfrak{P}^{46}$ // *omit* ἀμήν *and* 16.1-24, *but add* 16.25-27 *here* 1506

πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν, **5** καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν. ἀσπάσασθε Ἐπαίνετον τὸν ἀγαπητόν μου, ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀσίας εἰς Χριστόν. **6** ἀσπάσασθε Μαρίαν, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ὑμᾶς. **7** ἀσπάσασθε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν¹ τοὺς συγγενεῖς μου καὶ συναιχμαλώτους μου, οἵτινες εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἳ καὶ πρὸ ἐμοῦ γέγοναν ἐν Χριστῷ. **8** ἀσπάσασθε Ἀμπλιᾶτον τὸν ἀγαπητόν μου ἐν κυρίῳ. **9** ἀσπάσασθε Οὐρβανὸν τὸν συνεργὸν ἡμῶν ἐν Χριστῷ καὶ Στάχυν τὸν ἀγαπητόν μου. **10** ἀσπάσασθε Ἀπελλῆν τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ. ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ἀριστοβούλου. **11** ἀσπάσασθε Ἡρωδίωνα τὸν συγγενῆ μου. ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου τοὺς ὄντας ἐν κυρίῳ. **12** ἀσπάσασθε Τρυφαιναν καὶ Τρυφῶσαν τὰς κοπιώσας ἐν κυρίῳ. ἀσπάσασθε Περσίδα τὴν ἀγαπητήν, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν κυρίῳ. **13** ἀσπάσασθε Ροῦφον τὸν ἐκλεκτὸν ἐν κυρίῳ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ. **14** ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον, Φλέγοντα, Ἐρμῆν, Πατροβᾶν, Ἐρμᾶν καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφούς. **15** ἀσπάσασθε Φιλόλογον καὶ Ἰουλίαν², Νηρέα καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ Ὀλυμπᾶν καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς πάντας ἀγίους. **16** Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ. Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι πᾶσαι τοῦ Χριστοῦ.

¹ **7** {A} Ἰουνίαν B² D² Ψ^{vid} 0150 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [L] *Lect* Chrysostom (without accents: **K A B* C D* F G P**) // Ἰουλίαν **℘**⁴⁶ 6 it^{ar. b} vg^{ms} cop^{bo} eth Jerome // Junias (masc.) NIV EU LB BJ NBS TOB BTI DHH

² **15** {A} Ἰουλίαν **K A B C² D Ψ** 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [L P] *Lect* it^{ar. b. d. f. g. mon. v} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm (eth) geo slav Origen^{lat} Chrysostom; Pelagius // Ιουνιαν (i. e. Ἰουνίαν fem. or Ἰουνιᾶν masc., see 16.7) C* F G Ambrosiaster // Βηρέα καὶ Ἀουλίαν (for Ἰουλίαν, Νηρέα) **℘**⁴⁶

17 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδαχὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε ποιοῦντας, καὶ ἐκκλίνετε ἀπ' αὐτῶν. 18 οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ κυρίῳ ἡμῶν Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ, καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσιν τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων. 19 ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντας ἀφίκετο· ἐφ' ὑμῖν οὖν χαίρω, θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. 20 ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ μεθ' ὑμῶν.³

21 Ἀσπάζεται ὑμᾶς Τιμόθεος ὁ συνεργός μου καὶ Λούκιος καὶ Ἰάσων καὶ Σωσίπατρος οἱ συγγενεῖς μου. 22 ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ Τέρτιος ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν^a ἐν κυρίῳ. 23 ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος ὁ ξένος μου καὶ ὅλης τῆς ἐκκλησίας. ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐραστός ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως καὶ Κούαρτος ὁ ἀδελφός.⁴

³ 20 {A} ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ μεθ' ὑμῶν $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ B 1881 // ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν A C Ψ 0150 6 33 81 (104 459 1962 ὑμῶν. ἀμήν.) 256 263 365 424 436 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1912 2127 2200 2464 Byz [L P] *Lect* (1596 ὑμῶν. ἀμήν) *it*^{ar. b. (d²)} *vg* *syr*^{p. h} *cop*^{sa. bo} *arm* *eth* *geo* (*slav*) *Origen*^{lat} *Chrysostom* BJ BTI // *omit* (but see footnote 4) D F G *it*^{d. f. g. nom. o} *vg*^m *Ambrosiaster* *Sedulius-Scotus*

⁴ 23 {A} *omit* verse 24 $\mathfrak{P}^{46, 61}$ $\aleph$ A B C 0150 81 (1506 *omit* 16.1-24) 1739 1962 2127 2464 *it*^b *vg*^{ww. st} *cop*^{sa. bo} *Origen*^{lat} // *include* verse 24 here: ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. (see 2 Th 3.18 and footnote 3) D (F G *omit* Ἰησοῦ Χριστοῦ) Ψ 6 365 424 1175 1241 1881 (1912 *omit* Χριστοῦ) (2200 μεθ' ὑμῶν for μετὰ πάντων ὑμῶν) Byz [L] *Lect* *it*^{(ar). d. (i). (p). num. o} *vg*^{cl} *syr*^h *slav* *Theodoret*; (Pelagius) [EU] // *include* verse 24 following 16.27 P 33 104 256 263 436 459 1319 1573 1852 *vg*^m *syr*^p *cop*^{ho^{ms}} *arm* *eth* *geo*^l *Ambrosiaster*

^a 22 C: GNB NIV NRSV REB BJ NBS TOB DHH // as text: NRSV^{nc} EU LB

17 σκοπεῖν ... αὐτῶν Mt 7.15; Tt 3.10 18 οἱ γὰρ ... κοιλία Php 3.19 διὰ ... ἀκάκων Col 2.4; 2 Pe 2.3 19 ἡ γὰρ ... ἀφίκετο Ro 1.8 θέλω ... κακόν Mt 10.16; 1 Cor 14.20 20 Gn 3.15 ὁ δὲ ... εἰρήνης Ro 15.33 21 Τιμόθεος Ac 16.1; 19.22; 20.4; Php 2.19 23 Γάϊος Ac 19.29; 1 Cor 1.14 Ἐραστός 2 Tm 4.20

Doxology

[**25**⁵ Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, **26** φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ τε γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος, **27** μόνῳ σοφῷ θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας⁶, ἀμήν.]

⁵ **25-27** {C} include 16.25-27 here (see 14.23; 15.33) ℘⁶¹ ⋈ B C D 81 256 263 365 436 1319 1573 1739 1852 1962 2127 2200 2464 it^{ar, b, d*, f, o} vg syr^p cop^{sa, bo} eth Origen^{lat} mss^{acc. to Origen^{lat}} Hilary Ambrosiaster Pelagius Jerome Augustine // include 16.25-27 here and after 14.23 A P 0150 33 104 459 arm geo¹ // include 16.25-27 after 14.23 only Ψ 0209^{vid} 6 424 1175 1241 1881 1912 Byz [L] Lect it^{guc^{vid}, (mon^{vid})} vg^{mss} syr^h geo² slav mss^{acc. to Origen^{lat}} Chrysostom // include 16.25-27 after 15.33 ℘⁴⁶ (1506, but omit 16.1-24) // omit 16.25-27 F (G, but leaves space at 14.23) it^{d^{2?}, g}; mss^{acc. to Jerome}

⁶ **27** {A} αἰῶνας (see footnote 5) ℘⁴⁶ B C Ψ 6 33 104^{1/2} 256 263 365 424 459^{1/2} 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1881 1912 2127 2200 Byz [L] Lect syr^h cop^{sa} slav Eusebius Chrysostom Cyril Theodoret; Ambrosiaster // αἰῶνας τῶν αἰώνων ℘⁶¹ ⋈ A D P 0150 81 104^{1/2} 436 459^{1/2} 1852 1962 2464 it^{ar, b, d*, f, o} vg syr^p cop^{bo} arm eth geo Origen^{lat}; Hilary Pelagius Augustine EU

25 ἀποκάλυψιν ... σεσιγημένου Eph 1.9; 3.5, 9; Col 1.26 **26** εἰς ὑπακοὴν πίστεως Ro 1.5 **27** 2 Tm 1.17; Jd 25

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α

Greeting and Thanksgiving

1 Παῦλος κλητὸς ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ¹ διὰ θελήματος θεοῦ καὶ Σωσθένης ὁ ἀδελφός **2** τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ, ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοῖς ἁγίοις,^a σὺν πᾶσιν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν παντὶ τόπῳ, αὐτῶν καὶ ἡμῶν· **3** χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

4 Εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου² πάντοτε περὶ ὑμῶν ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, **5** ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, **6** καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν, **7** ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· **8** ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους ἀνεγκλήτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ [Χριστοῦ]³. **9** πιστὸς ὁ θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

---

¹ **1** {B} Χριστοῦ Ἰησοῦ $\mathfrak{P}^{46}$ B D F G 33 *it*^{ar, d, f, g, mon, r} *vg*^{w, st} *cop*^{sa} *eth* *geo*¹ Chrysostom Cyril; Ambrosiaster Pelagius Augustine // Ἰησοῦ Χριστοῦ **κ** A Ψ 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [L P] *Lect* *it*^{b, o} *syr*^{p, h} *cop*^{sb, bn} *arm* *geo*² *slav* Origen^{lat} Cyril^{km} Theodoret; Victorinus-Rome

² **4** {A} θεῷ μου $\mathfrak{P}^{61vid}$ **κ**² A C D F G Ψ 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [L P] *Lect* *it*^{(ar), b, d, f, g, mon, o, (r)} *vg* *syr*^{p, h} *cop*^{sb, bn} *arm* *geo* *slav* Origen Eusebius Athanasius Chrysostom Cyril; Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary Ambrose Pelagius Augustine // θεῷ **κ*** B *eth* Severian^{vid} REB EU BJ TOB

³ **8** {C} Χριστοῦ **κ** A C D F G Ψ 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200

---

^a **2** NO C: EU LB BJ TOB

---

2 τῇ ἐκκλησίᾳ ... Ἰησοῦ 1 Cor 6.11 πᾶσιν ... Χριστοῦ Ac 9.14 **3** Ro 1.7 **7** τὴν ἀποκάλυψιν ... Χριστοῦ Lk 17.30; 2 Th 1.7; Tt 2.13 **8** Php 1.6; 1 Th 3.13; 5.23 **9** πιστὸς ὁ θεός Di 7.9; 1 Cor 10.13; 1 Th 5.24 κοινωνίαν ... ἡμῶν 1 Jn 1.3

Divisions in the Church

10 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μὴ ᾗ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἥτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοί καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ. **11** ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν Χλόης ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσιν. **12** λέγω δὲ τοῦτο ὅτι ἕκαστος ὑμῶν λέγει, Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, Ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, Ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, Ἐγὼ δὲ Χριστοῦ. **13** μεμέρισται⁴ ὁ Χριστός;^b μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε; **14** εὐχαριστῶ [τῷ θεῷ]⁵ ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα εἰ μὴ Κρίσπον καὶ Γάϊον, **15** ἵνα μὴ τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβαπτίσθητε. **16** ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον, λοιπὸν οὐκ οἶδα εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα. **17** οὐ γὰρ ἀπέστειλὲν με Χριστὸς βαπτίζειν ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ.

2464 Byz [L P] *Lect* it^{ar, h, d, f, g, o, r} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Origen Chrysostom; Ambrosiaster Jerome Pelagius // *omit* Ɔ⁴⁶ B vg^{ms} REB EU

⁴ **13** {A} μεμέρισται Ɔ A B C D F G Ψ 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 2127 2200 2464^c Byz [L P] *Lect* it^{ar, h, d, f, g, o, r} vg syr^h cop^{bn} (arm) geo slav Adamantius Chrysostom Cyril; Ambrosiaster Pelagius Augustine // μὴ μεμέρισται Ɔ^{46vid} 1912 1962 2464* 160 / 599 syr^{p, pal} cop^{sa} eth (Severian); Hilary Ambrose Petilianus BJ

⁵ **14** {C} τῷ θεῷ Ɔ² C D F G Ψ 0150 104 256 263 365 424* 459 1175 1241 1319 1506 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [L P] *Lect* it^{b, d, f, g, o, r} vg cop^{br, ms} eth geo slav Origen^{lat1/2} Chrysostom; Tertullian Ambrosiaster Pelagius Augustine // τῷ θεῷ μου A 33 81 436 / 422 / 599 it^{ar} vg^{mss} syr^{p, h} with ^{a, pal} cop^{sa, ms, bo, mss} arm Origen^{lat1/2} Theodoret // *omit* Ɔ* B 6 424^c 1739 cop^{sa, mss, bo, pl} NIV BJ

^b **13** Statement: WH NBS^{mc} // Exclamation: GNB NBS^{mc} // as text: WH^{mf} // Different text: REB?

10 ἥτε ... νοί Php 2.2 **12** Ἰ Cor 3.4 Ἀπολλῶ Ac 18.24-28 Κηφᾶ Jn 1.42 **14** Κρίσπον Ac 18.8 Γάϊον Ac 19.29; Ro 16.23 **16** τὸν Στεφανᾶ οἶκον Ἰ Cor 16.15 **17** οὐ γὰρ ... εὐαγγελίζεσθαι Mt 28.19; Jn 4.2

Christ the Power and Wisdom of God

18 Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, τοῖς δὲ σφζομένοις ἡμῖν δύναμις θεοῦ ἐστίν. **19** γέγραπται γάρ,

**Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν
καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω.**

20 ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητῆς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου; **21** ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν θεόν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας· **22** ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖα αἰτουῦσιν καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, **23** ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσιν δὲ μωρίαν, **24** αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησιν, Χριστὸν θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν· **25** ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων.

26 Βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς· **27** ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα καταισχύνη τοὺς σοφούς, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρά, **28** καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ θεός, τὰ μὴ ὄντα⁶, ἵνα τὰ ὄντα

⁶ **28** {B} τὰ μὴ ὄντα P⁴⁶ K* A C* D* F G 0150 33 1175 1739 2464^c (2464* omit τά) it^{h, d, e, o} cop^{sa^{mss}} Marcion^{acc} in Tertullian Origen^{2/4}; Ambrosiaster Tyconius Speculum // καὶ τὰ μὴ ὄντα K² B C³ D² Ψ 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1506 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [L P] Lect it^{ar, f, r} vg syr^{p, h} cop^{sa^{mss}, bo} arm eth geo slav Origen^{gr2/4, lat} Eusebius Basil Chrysostom Theodore^{vid} Marcus-Eremita; Chromatius Jerome Pelagius Augustine

18 2 Cor 4.3; Ro 1.16 **19** Ἀπολῶ ... ἀθετήσω Is 29.14 **20** ποῦ σοφός Is 19.12 ποῦ γραμματεύς Is 33.18 οὐχὶ ... κόσμου Is 44.25 **21** Mt 11.25 **22** Ἰουδαῖοι σημεῖα αἰτουῦσιν Mt 12.38; Jn 4.48 Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν Ac 17.18, 32 **23** Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον Ro 9.32 ἔθνεσιν δὲ μωρίαν 1 Cor 2.14 **24** Χριστὸν ... σοφίαν Col 2.3 **25** τὸ ἀσθενὲς ... ἀνθρώπων 2 Cor 13.4 **26** Mt 11.25; Jn 7.48; Jas 2.1-5

καταργήση, **29** ὅπως μὴ καυχῆσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. **30** ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις, **31** ἵνα καθὼς γέγραπται, **Ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω.**

Proclaiming Christ Crucified

2 Κἀγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μυστήριον¹ τοῦ θεοῦ. **2** οὐ γὰρ ἔκρινά τι εἰδέναι ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. **3** κἀγὼ ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς, **4** καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖ[ς] σοφίας [λόγοις]² ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως, **5** ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ᾗ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ.

¹ **1** {B} μυστήριον $\mathfrak{B}^{46\text{vid}}$ $\aleph^*$ A C 436 1912 *it*^{u. o. r} *syr*^p *cop*^{bo} *slav* Hippolytus Basil-Ancyra; Ambrosiaster Ambrose Paulinus-Nola Augustine // μαρτύριον $\aleph^2$ B D F G Ψ 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 2464 *Byz* [L P] *Lect it*^{b. d. f. e} *vg syr*^h *cop*^{sa} *arm* *eth*^{pp} *geo* Basil Chrysostom Cyril; Jerome Pelagius NIV REB EU // σωτήριον / 598^{1/2} / 593 / 599

² **4** {C} πειθοῖς σοφίας λόγοις ($\aleph^*$ λόγος) B D 0150 33 1175 1506 1739 1852 1881 1912 *it*^r *vg*^{ww. st} (*arm*) *geo*¹ Origen^{gr4/7. lat2/3} Eusebius Didymus^{1/3} Chrysostom^{1/2} Severian; Ambrose^{1/7} Jerome^{4/5} Pelagius Varimadum // πειθοῖς σοφίας $\mathfrak{B}^{46}$ F G Chrysostom^{ms} (*it*^{b. f. e} πειθοῖ) REB // πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις $\aleph^2$ A C Ψ 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 (1962 σοφίας ἀνθρωπίνης) 2127 (2200 *omit* λόγοις) 2464 *Byz* [L P] / 592 *it*^o *vg*^{cl} *geo*² *slav* Origen^{gr1/7. lat1/3} Ps-Athanasius Cyril-Jerusalem Apollinaris Didymus^{2/3} Chrysostom^{1/2} Cyril^{2/3}; Ambrose^{2/7} LB // πειθοῖ ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις 205 209 (2495 σοφίας ἀνθρωπίνης) Cyril^{1/3} // πειθοῖ σοφίας λόγων (*it*^d) *syr*^p Origen^{gr1/7. (1/7)} (Epiphanius); Ambrose^{1/7. (3/7)} Jerome^{1/5}

29 Ro 3.27; Eph 2.9 **30** ὃς ... ἀπολύτρωσις Jr 23.5-6; Jn 17.19; 2 Cor 5.21 **31** Θ καυχώμενος ... καυχάσθω Jr 9.24 (2 Cor 10.17)

2.1 1 Cor 1.17 **2** Ga 6.14 **3** Ac 18.9; 2 Cor 10.1 **4** 1 Th 1.5

The Revelation by God's Spirit

6 Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων· **7** ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, **8** ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. **9** ἀλλὰ καθὼς γέγραπται,

Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὐκ ἤκουσεν
καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη,
ἃ ἠτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

10 ἡμῖν δὲ³ ἀπεκάλυψεν ὁ θεὸς διὰ τοῦ πνεύματος· τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἐραυνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ. **11** τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτως καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκεν εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ. **12** ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· **13** ἃ καὶ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος, πνευματικοῖς πνευματικᾶ συγκρίνοντες. **14** ψυχικὸς δὲ ἀνθρώπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστὶν καὶ οὐ δύναται γνῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρί-

³ **10** {B} δέ κ A C D F G Ψ 0150 33 81 104 424* 436 459 1241 1506 1852 1881 1962 2200 2464 Byz [L P] / 147 / 592 / 883 / 884 / 1159 / 1441 /^{AD} it^{ar. b. d. f. g. o} vg syr^{p. h} cop^{bopt} arm eth geo² slav Origen^{lat} Ps-Athanasius Marcellus Basil Apollinaris Didymus Didymus^{dub} Macarius-Symeon Epiphanius Chrysostom Theodoret; Hilary Ambrosiaster Ambrose^{1/2} Jerome Pelagius Augustine Ps-Vigilius // γάρ Ɔ⁴⁶ B 6 256 263 365 424^c 1175 1319 1573 1739 1912 2127 / 596 cop^{sa. bopt} geo¹ Clement Cyril; Ambrose^{1/2} Speculum EU BJ TOB? // omit Lect (1165 1590 at beginning of lesson) cop^{brms}

6 Σοφίαν ... τελείοις Eph 4.13; Php 3.15 **7** θεοῦ ... ἀποκεκρυμμένην Ro 16.25; Col 1.26 **8** Lk 23.34 τὸν κύριον τῆς δόξης Jas 2.1 **9** Ἄ ... ἤκουσεν ... αὐτόν Is 64.4; 52.15 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν Sir 1.10 **10** ἡμῖν ... πνεύματος Mt 13.11 **11** τίς ... αὐτῷ Pr 20.27 **12** τὸ πνεῦμα τοῦ ... ἡμῖν Jn 16.13-14 **13** 1 Cor 2.4 **14** Jn 8.47; 14.17 μωρία ... ἐστὶν 1 Cor 1.23

νεται. **15** ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει [τὰ] πάντα⁴, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται.

16 τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου,
ὃς συμβιβάσει αὐτόν;
ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ⁵ ἔχομεν.

Fellow Workmen for God

3 Καγὼ, ἀδελφοί, οὐκ ἠδυνήθην λαλῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματικοῖς ἀλλ' ὡς σαρκίνοις, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ. **2** γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὐπω γὰρ ἐδύνασθε. ἀλλ' οὐδὲ ἔτι¹ νῦν δύνασθε, **3** ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε. ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ

⁴ **15** {C} τὰ πάντα $\mathfrak{P}^{46}$ A C D* (F G omit τὰ) it^{ar. b. d. f. g. o. r} vg syr^p cop^{sa^{ms}}. bo. fay arm eth geo slav Ptolemy^{acc. in} Irenaeus^{gr} (Clement) Origen^{gr2/4, (1/4)}. lat (Methodius) Gregory-Nyssa (Amphilochius) Chrysostom^{1/2} (John-Damascus^{vid}); Hilary Ambrosiaster Priscillian Gregory-Elvira Ambrose Jerome Pelagius Augustine Speculum Ps-Vigilius // μὲν πάντα $\aleph^1$ ($\aleph^*$ *homoioteleuton*) B D² Ψ 0150 104 263 424* 463 459 1175 1241 1506 1852 1881 1962 2464 Byz [L] Lect syr^h cop^{sa^{ms}} Origen^{1/4} Macarius-Symeon^{1/2} Severian^{vid} Cyril // μὲν τὰ πάντα P 6 33 81 256 365 424^c 1319 1573 1739 1912 2127 2200 cop^{sa^{ms}} Chrysostom^{1/2} // μὲν πάντας Irenaeus^{lat} Didymus^{dub} Macarius-Symeon^{1/2} Theodoret^{lem}

⁵ **16** {B} Χριστοῦ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A C D² Ψ 048 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1506 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [L P] Lect it^d vg syr^{p. h} cop^{sa. bo. fay} arm eth geo slav Origen^{gr. lat} Athanasius Gregory-Nazianzus Apollinaris Didymus Didymus^{dub} Macarius-Symeon Ps-Justin Epiphanius Chrysostom Severian Cyril Hesychius Theodoret John-Damascus; Ambrose Ps-Vigilius // κυρίου B D* F G it^{ar. b. f. g. o. r} Ambrosiaster Pelagius Augustine Sedulius-Scottus // omit l 165 l 593

¹ **2** {A} ἔτι $\mathfrak{P}^{11vid}$ $\aleph$ A C D F G Ψ 048 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739^c 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [(L) P] Lect it^{h. f. g. r} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} eth slav Clement Origen^{gr. lat4/6} Adamantius Didymus Didymus^{dub} Epiphanius Chrysostom Cyril; Gregory-Elvira Ambrose^{1/3} Pelagius Augustine^{20/24} // omit $\mathfrak{P}^{46}$ B 0185 1506 (1739* omit οὐδὲ ἔτι ... ἔτι γὰρ) l 156 it^{ar. d. o} arm geo Origen^{lat2/6} Cyprian Hilary Ambrosiaster Ambrose^{2/3} Jerome Augustine^{4/24}

15 ὁ δὲ ... πάντα l Jn 2.20 **16** τίς ... συμβιβάσει αὐτόν Is 40.13 LXX (Ro 11.34) Ψ
3.1 Jn 16.12 **2** γάλα ... βρῶμα He 5.12-13; l Pe 2.2 **3** ἐν ὑμῖν ... ἔρις l Cor 1.10-11; Ψ
11.18 Ψ

ἔρις², οὐχὶ σαρκικοί ἐστε καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε; **4** ὅταν γὰρ λέγη τις, Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἕτερος δέ, Ἐγὼ Ἀπολλῶ, οὐκ ἄνθρωποί ἐστε; **5** τί οὖν ἐστὶν Ἀπολλῶς³; τί δέ ἐστὶν Παῦλος³; διάκονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε, καὶ ἐκάστῳ ὡς ὁ κύριος ἔδωκεν. **6** ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ἠΰξανε· **7** ὥστε οὔτε ὁ φυτεύων ἐστὶν τι οὔτε ὁ ποτίζων ἀλλ' ὁ αὐξάνων θεός. **8** ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων ἓν εἰσιν, ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήμψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον· **9** θεοῦ γὰρ ἐσμεν συνεργοί, θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε.

10 Κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον ἔθηκα, ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ. ἕκαστος δὲ βλέπῃ πῶς ἐποικοδομεῖ. **11** θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. **12** εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην, **13** ἐκάστου τὸ ἔργον φανερόν γενήσεται, ἢ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται· καὶ ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστιν τὸ πῦρ [αὐτὸ] δοκιμάσει. **14** εἴ τις τὸ ἔργον μενεῖ ὃ ἐποικοδόμησεν, μισθὸν λήμψεται· **15** εἴ τις τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται,

² 3 {B} ἔρις Ψ^{11} & A B C P Ψ 048 0150 81 263 1175 1506 1739 1881 1912 2200 *it*^{(o), r} *vg* *cop*^{sa, bo, fay} *arm* *eth* *geo*¹ *Clement* *Origen*^{gr. (lat^{3/4})} *Origen*^{dub} *Eusebius* *Gregory-Nyssa* *Didymus* *Didymus*^{dub} *Chrysostom*^{1/4}; (*Ambrosiaster*) (*Pacian*) *Jerome*^{1/4, (3/4)} *Pelagius* *Augustine* (*Speculum*) (*Sedulius-Scottus*) // ἔρις καὶ διχοστασίαι Ψ^{46} D (F G L 365 ἔρεις) 6 33 104 256 424 436 459 1241 1319 1573 1852 (1962 ἀρχοστασίαι) 2127 *Bvg Lect*^{pl, AD} (*Lect*^{pl} ἔρεις) *it*^{(ar), (b), d, f, e} *syrr*^{p, h} *geo*² *slav* *Irenaeus* (*Origen*^{lat^{1/4}}) (*Adamantius*) *Chrysostom*^{1/4, (2/4)} (*John-Damascus*); *Cyprian* (*Ps-Cyprian*) (*Ambrose*)

³ 5 {A} Ἀπολλῶς ... Παῦλος Ψ^{46} & A B C D² F G P 048^{vid} 0150 33 81 365 1175 1506 1739 1881 1912 1962 2200 *it*^{ar, b, d, f, g, o, r} *vg* *cop*^{su, bo} *arm* *geo*¹ *slav* *Ambrosiaster* *Petilianus* *Pelagius* *Augustine* // Παῦλος ... Ἀπολλῶς D¹ Ψ 6 104 256 263 424 436 459 1241 1319 1573 1852 2127 2464 *Bvg* [L] *Lect* *syrr*^{p, h} *cop*^{fay} *eth* *geo*² *Chrysostom*; *Optatus*

4 λέγη ... Ἀπολλῶ 1 Cor 1.12 **5** τί ... Ἀπολλῶς Ac 18.24, 27 **6** ἐγὼ ἐφύτευσα Ac 18.4, 11 Ἀπολλῶς ἐπότισεν Ac 18.24-28 **9** θεοῦ γεώργιον Mt 13.3-9 θεοῦ οἰκοδομή Eph 2.20 **10** Κατὰ ... δοθεῖσάν μοι 1 Cor 15.10 σοφὸς ἀρχιτέκτων 2 Pe 3.15 **11** Is 28.16; 1 Pe 2.4-6 **13** 1 Cor 4.5; 2 Th 1.7-10

αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός. **16** οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς θεοῦ ἐστε καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; **17** εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ φθειρεῖ, φθειρεῖ⁴ τοῦτον ὁ θεός· ὁ γὰρ ναὸς τοῦ θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς.

18 Μηδεὶς ἑαυτὸν ἐξαπατάτω· εἴ τις δοκεῖ σοφός εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός. **19** ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστίν. γέγραπται γάρ,

Ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν
20 καὶ πάλιν,

Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν
ὅτι εἰσὶν μάταιοι.

21 ὥστε μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις· πάντα γὰρ ὑμῶν ἐστίν, **22** εἴτε Παῦλος εἴτε Ἀπολλῶς εἴτε Κηφᾶς, εἴτε κόσμος εἴτε ζωὴ εἴτε θάνατος, εἴτε ἐνεστῶτα εἴτε μέλλοντα· πάντα ὑμῶν, **23** ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ θεοῦ.

The Ministry of the Apostles

4 Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ. **2** ὧδε λοιπὸν ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ. **3** ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν, ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας· ἀλλ' οὐδὲ ἑμαυτὸν ἀνακρίνω. **4** οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ'

⁴ **17** {B} φθειρεῖ ℣⁴⁶ X A B C Ψ 104 256 365 424 436 459 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2200 Byz Lect^m. AD it^{ar}. b. d. f. g. o vg cop^{sa, bo} arm eth geo slav Irenaeus^{lat} Origen^{gr. lat} Eusebius Marcellus Apollinaris Gregory-Nyssa Amphilo-chius Didymus Didymus^{dub} Macarius-Symeon Chrysostom Cyril Theodoret John-Damascus; Cyprian Ps-Cyprian Hilary Ambrosiaster Tyconius Pacian Priscillian Gaudentius Jerome Pelagius Augustine^{11/12} Quodvultdeus Speculum Ps-Vigilius // φθειρεῖ (sic, rather future than present tense) L 0150 33 81 263 1175 1241 1506 1912 2127 2464 Lect^m // φθειρεῖ (without accents) D F G P // φθειρεῖ 6 vg^{ms} Irenaeus^{gr} Athanasius (Ps-Athanasius); Ps-Cyprian Augustine¹² Varimadum

16 1 Cor 6.19; 2 Cor 6.16 **19** Ὁ δρασσόμενος ... αὐτῶν Job 5.13 **20** Κύριος ... μάταιοι Ps 94.11

4.2 Lk 12.42

οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι, ὁ δὲ ἀνακρίνων με κύριός ἐστιν. **5** ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν· καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἐκάστῳ ἀπὸ τοῦ θεοῦ.

6 Ταῦτα δέ, ἀδελφοί, μετεσχημάτισα εἰς ἑμαυτὸν καὶ Ἀπολλῶν δι' ὑμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ^α Μὴ ὑπὲρ ἃ γέγραπται, ἵνα μὴ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου. **7** τίς γάρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών; **8** ἤδη κεκορεσμένοι ἐστέ,^β ἤδη ἐπλουτήσατε,^γ χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε·^δ καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε· ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν. **9** δοκῶ γάρ, ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. **10** ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔνδοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι. **11** ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινώμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνιτεύομεν καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν **12** καὶ κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν· λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, **13** δυσφημούμενοι παρακαλοῦμεν· ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι.

14 Οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦτα ἀλλ' ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νουθετῶ[ν]. **15** εἰ ἂν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. **16** παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς,

^α 6 Direct: WH GNB NIV NRSV REB EU LB BTI // Different text: AD TR // omit Μὴ ὑπὲρ ἃ γέγραπται: TOB // Μὴ ὑπὲρ ἃ γέγραπται in parentheses as a scribal note: BJ ^β 8 Exclamation: NIV NRSV BJ (NBS) TOB (BTI) // Question: WH GNB LB // ^γ Exclamation: NIV NRSV REB BJ (NBS) TOB BTI // Question: WH LB // ^δ Exclamation: NIV NRSV BJ NBS TOB BTI // Question: WH GNB LB

4 οὐκ ... δεδικαίωμαι Ps 143.2 **5** ὁ ἔπαινος ... θεοῦ 1 Cor 3.8 **6** μάθητε ... ἑτέρου Ro 12.3 **7** τί δὲ ... ἔλαβες Ro 12.6 **8** ἤδη ... ἐβασιλεύσατε Re 3.17 ὄφελον ... συμβασιλεύσωμεν Re 3.21 **9** ὁ θεὸς ... ἐπιθανατίους Ro 8.36; He 10.33 **10** 1 Cor 3.18 **11** 2 Cor 11.23-27 **12** κοπιῶμεν ... χερσίν Ac 18.3; 20.34; 1 Th 2.9; 2 Th 3.8; 1 Cor 9.14-15 λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν Ps 109.28; Mt 5.44; Lk 6.28; Ac 7.60; Ro 12.14 **13** ὡς ... ἐγενήθημεν Lm 3.45 **15** ἐν γὰρ ... ἐγέννησα Ga 4.19

μιμηταί μου γίνεσθε. **17** διὰ τοῦτο ἔπεμψα ὑμῖν Τιμόθεον, ὃς ἐστίν μου τέκνον ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδοὺς μου τὰς ἐν Χριστῷ [Ἰησοῦ]¹, καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ διδάσκω. **18** ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς ἐφυσιώθησάν τινες· **19** ἐλεύσομαι δὲ ταχέως πρὸς ὑμᾶς ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων ἀλλὰ τὴν δύναμιν· **20** οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀλλ' ἐν δυνάμει. **21** τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματί τε πραύτητος;

Judgment against Immorality

5 Ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία ἣτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὥστε γυναῖκά τινα τοῦ πατρὸς ἔχειν. **2** καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστὲ καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἀρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο πράξας; **3** ἐγὼ μὲν γάρ, ἀπὸν τῷ σώματι παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα ὡς παρὼν τὸν οὕτως τοῦτο κατεργασάμενον·^a **4** ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου [ἡμῶν] Ἰησοῦ^{1 b} συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος^c

¹ **17** {C} Χριστῷ Ἰησοῦ Ɔ⁴⁶ K C D¹ 6 33 81 104 424 436 459 1175 1739 1881 1912 1962 2464 it^{ar.} vg^{cl} syr^h cop^{bo} arm ethTH geo¹ Chrysostom^{lem}; Ambrosiaster // Χριστῷ A B D² Ψ 0150 256 365 1241 1319 1573 1852 2127 2200 Byz [L P] Lect it^b vg^{ww, st} syr^p cop^{sa} eth^{pp} geo² slav Origen^{lem} Chrysostom; Pelagius REB TOB // κυρίῳ Ἰησοῦ D* F G (263 omit Ἰησοῦ) it^{d, f, g} cop^{bo/ms}

¹ **4** {C} ἡμῶν Ἰησοῦ B D* 1175 1739 it^{b, d} // Ἰησοῦ A Ψ 1852 Lucifer TOB // Ἰησοῦ Χριστοῦ K it^{ir} vg^{mss} geo¹ // ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ɔ⁴⁶ D² F G 0150 6 33 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [L P] Lect it^{f, g, n} vg syr^{n, h} with * cop^{sa, bo} arm eth geo² slav Marcion^{acc. to Adamantius} Basil Chrysostom; Ambrosiaster Pacian Pelagius Augustine BTI // ἡμῶν I 1021 // Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν 81

^a **3** NO C: M WH GNB NRSV BJ ^b **4** Comma: WH DHH TOB BTI // Period: GNB NRSV BJ // ^c C: TR GNB REB TOB BTI

16 μιμηταί μου γίνεσθε I Cor 11.1; Php 3.17; I Th 1.6 **17** ἔπεμψα ... Χριστῷ Ac 19.22; Php 2.19-22 **19** ἐλεύσομαι ... θελήσῃ Ac 18.21; Jas 4.15 **20** I Cor 2.4

5.1 γυναῖκα ... ἔχειν Lv 18.7-8; Dt 22.30; 27.20 **3** ἀπὸν ... πνεύματι Col 2.5

σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ,^d **5** παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου². **6** Οὐ καλὸν τὸ καύχημα ὑμῶν. οὐκ οἶδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ; **7** ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἐστε ἄζυμοι· καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. **8** ὥστε ἐορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας.

9 Ἐγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις, **10** οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου ἢ τοῖς πλεονέκταις καὶ ἄρπαξιν ἢ εἰδωλολάτραις, ἐπεὶ ὠφείλετε ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν. **11** νῦν δὲ ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι ἐὰν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος ἢ πλεονέκτης ἢ εἰδωλολάτρης ἢ λοιδόρος ἢ μέθυσος ἢ ἄρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν. **12** τί γὰρ μοι τοὺς ἔξω κρίνετε; οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε;^e **13** τοὺς δὲ ἔξω ὁ θεὸς κρίνει.^f **ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν.**

Going to Law before Unbelievers

6 Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων; **2** ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι

² **5** {B} κυρίου $\mathfrak{P}^{46}$ B 1739 2200 Marcion^{acc. to Tertullian} Origen^{gr6/7. lat4/9} Epiphanius Chrysostom^{mss}; Tertullian Hilary Pacian Jerome^{1/2} // κυρίου Ἰησοῦ $\aleph \Psi$ 6 81 424 459 1175 1852 1912 2464 Byz [L] *Lect* vg^{ww.st} Origen^{lat2/9} Basil Chrysostom^{1/3}; Pelagius Augustine // κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ D it^d Origen^{gr1/7}; Ambrosiaster Jerome^{1/2} // κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ A F G P 0150 33 104 256^{vd} 263 365 436 1241 1319 1573 1881 1962 2127 it^{b. f. e. o} vg^{cl} syr^{p. h with*} cop^{sa. bn. (bo^m)} arm (eth) geo slav Origen^{lat3/9} Chrysostom^{2/3} Theodore; Lucifer Ambrose (Quodvultdeus)

^d 4 NO C: M AD (GNB) REB TOB ^e 12 Statement: REB EU BTI ^f 13 Question: TR WH

4 σὺν ... Ἰησοῦ Mt 16.19; 18.18; 2 Cor 13.10 **5** παραδοῦναι ... σαρκός 1 Tm 1.20; 1 Pe 4.6 **6** οὐκ ... ζυμοῖ Ga 5.9 **7** ἐκκαθάρατε ... ἄζυμοι Ex 13.7 τὸ πάσχα ... Χριστός Ex 12.21; Is 53.7; 1 Pe 1.19 **8** Ex 12.3-20; 13.7; Dt 16.3 **9** μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις Mt 18.17; 2 Th 3.14 **11** μὴ ... συνεσθίειν 2 Th 3.6; 2 Jn 10 **12** τοὺς ἔξω Mk 4.11 **13** ἐξάρατε ... αὐτῶν Dt 17.7; 19.19; 22.21, 24; 24.7

οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινούσιν; καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐστε κριτηρίων ἐλαχίστων; **3** οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινούμεν, μήτι γε βιωτικά; **4** βιωτικά μὲν οὖν κριτήρια εἶαν ἔχητε, τοὺς ἐξουθενημένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τούτους καθίζετε;^a **5** πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω. οὕτως οὐκ ἐνὶ ἐν ὑμῖν οὐδεὶς σοφός, ὃς δυνήσεται διακρίναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ;^b **6** ἀλλ' ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀπίστων;^c **7** ἤδη μὲν [οὖν] ὅλως ἥττημα ὑμῖν ἐστὶν ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν. διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; **8** ἀλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ τοῦτο ἀδελφούς. **9** ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ἄδικοι θεοῦ βασιλείαν οὐ κληρονομήσουσιν; μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι οὔτε εἰδωλόλατραι οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλακοὶ οὔτε ἀρσενοκοῖται **10** οὔτε κλέπται οὔτε πλεονέκται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοῖδοροι, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσουσιν. **11** καὶ ταῦτά τινες ἦτε· ἀλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ¹ καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

¹ **11** {C} Ἰησοῦ Χριστοῦ $\mathfrak{B}^{1vid.46}$ $\aleph$ D* it^d Irenaeus^{lat.3/4} Basil^{1/2} Didymus^{lat} Didymus^{dub1/4} Chrysostom^{1/2} Cyril; Tertullian Cyprian Ambrosiaster Ambrose^{1/2} Niceta^{1/2} Pelagius^{1/2} Augustine^{3/7} Varimadum // Ἰησοῦ A D² Ψ 0150 6 424 1241 1852 Byz [L] *Lect geo*² // ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ B C^{vid} P 33 81 104 256 263 365 436 459 1175 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127 2200 2464 1596 1884 it^{ar. b. f. o. r} vg syr^{p. h with *} cop^{hn} arm eth geo¹ slav Origen^{lat} Athanasius Ps-Athanasius Marcellus Basil^{1/2} Apollinaris Didymus^{dub3/4} Epiphanius Chrysostom^{1/2} Theodoret; Ambrose^{1/2} Niceta^{1/2} Jerome Pelagius^{1/2} Augustine^{4/7} Ps-Vigilius // ἡμῶν (cop^u add Ἰησοῦ) Irenaeus^{lat1/4}

^a **4** Command: NBS^{nc} TOB^{nc} // Exclamation: NIV BJ // Statement: LB // Command or statement: AD TR M // as text: NIV^{nc} ^b **5** Comma: AD WH NRSV // Period: GNB // Exclamation: NBS ^c **6** Exclamation: GNB NIV LB BJ NBS TOB BTI DHH // Statement: EU

2 οἱ ἅγιοι ... κρινούσιν Dn 7.22; Wsd 3.8; Re 3.21 **7** ἤδη ... ἑαυτῶν Mt 5.39; 1 Th 5.15; 1 Pe 3.9 **9-10** Ga 5.19-21; Eph 5.5; Re 22.15 **11** Tt 3.3-7

Glorify God in Your Body

12^d Πάντα μοι ἔξεστιν^e ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει^f πάντα μοι ἔξεστιν^e ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος. 13^h τὰ βρώματα τῆ κοιλία καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν,ⁱ ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει.^j τὸ δὲ σῶμα οὐ τῆ πορνείᾳ ἀλλὰ τῷ κυρίῳ, καὶ ὁ κύριος τῷ σώματι. 14 ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν κύριον ἤγειρεν καὶ ἡμᾶς ἐξεγερεῖ² διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. 15 οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστίν; ἄρα οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ γένοιτο. 16 [ἦ] οὐκ οἶδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῆ πόρνη ἐν σώμα ἐστίν; **Ἔσονται γάρ, φησίν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.** 17 ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστίν. 18 φεύγετε τὴν πορνείαν.^k πᾶν ἀμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστίν^l ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει. 19 ἦ οὐκ οἶδατε ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματος ἐστίν οὗ ἔχετε ἀπὸ θεοῦ,^m καὶ οὐκ ἐστὶ ἐαυτῶν;ⁿ 20 ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς· δοξάσατε δὴ τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν³.

² 14 {B} ἐξεγερεῖ ʒ^{46c1} K C D² Ψ 33 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1319 1573 1852 1881 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] Lect it^{tr. f. o} vg cop^{sa, bo} arm eth geo (slav) Marcion^{acc. to Tertullian} Irenaeus^{lat} Methodius Chrysostom Cyril; Tertullian Hegemonius Ambrosiaster Pelagius Augustine Varimadum // ἐξήγειρεν ʒ^{46c2} B 6 424^c 1739 it^{b, r} vg^{mss} Origen^{acc. to 1739}; Jerome // ἐξεγείρει ʒ^{11, 46*} A D* P 0150 1241 1912 160 1170 1597 1599 11021 11356 it^d

³ 20 {A} ὑμῶν ʒ⁴⁶ K A B C* D* F G 6* 33 81 424^c 1175 1739* 1962 it^{tr. b, d, f, g, to}, r vg cop^{st, bo, fay} eth geo¹ Irenaeus^{lat} Origen Methodius Ps-Athanasius Didymus

^d 12 Quotation marks: GNB NIV NRSV REB EU BJ BTI DHH || ^e Quotation marks: GNB NIV NRSV REB EU BJ BTI DHH || ^f Quotation marks: NRSV || ^g Quotation marks: NRSV ^h 13 Quotation marks: GNB NIV NRSV REB BJ BTI DHH || ⁱ Quotation marks: GNB NIV NRSV REB BTI DHH || ^j Quotation marks: NRSV^{tr} BJ ^k 18 Quotation marks: BJ || ^l Quotation marks: BJ ^m 19 Question: WH GNB NIV REB EU BJ BTI DHH || ⁿ Statement: WH GNB NIV REB EU NBS BTI DHH

12 Πάντα ... συμφέρει Sir 37.28; 1 Cor 10.23 13 τὸ δὲ ... σώματι 1 Th 4.3-5 14 Ro 8.11; 1 Cor 15.15, 20; 2 Cor 4.14 15 τὰ σώματα ... ἐστίν Ro 12.5; 1 Cor 12.27 16 Ἔσονται ... οἱ δύο ... μίαν Gn 2.24 (Mt 19.5) 17 Jn 17.21-23; Ro 8.9-11; Ga 2.20 19 τὸ σῶμα ... ἐστίν 1 Cor 3.16; 2 Cor 6.16 20 ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς 1 Cor 7.23; 1 Pe 1.18-19 δοξάσατε ... ὑμῶν Php 1.20

Problems concerning Marriage

7 Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατε,^a καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι.^b **2** διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω. **3** τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ. **4** ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει ἀλλ' ὁ ἀνὴρ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει ἀλλ' ἡ γυνή. **5** μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μῆτι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσῃτε τῇ προσευχῇ¹ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἦτε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.^c **6** τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην οὐ κατ' ἐπιταγὴν. **7** θέλω δὲ² πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτόν· ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως.

(Didymus^{duh}) Macarius-Symeon Cyril; Tertullian Cyprian Ambrosiaster Lucifer Ambrose Niceta Jerome Pelagius Speculum Varimadum Ps-Vigilius // ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν 2464 // ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν. ἄτινά ἐστιν τοῦ θεοῦ C³ D² Ψ¹ 0150 6^c 104 256 263 365 424* (436 omit second ὑμῶν) 459 (1241 1881 ἡμῶν for first ὑμῶν) 1319 1573 1739^c 1852 1912 2127 2200 (2464 omit ἄτινα ... θεοῦ) Byz [K L P] Lect vg^{ms} syr^{p,h} arm (geo²) slav Chrysostom^{1/2, (1/2)} (Severian) Theodoret

¹ **5** {A} τῇ προσευχῇ $\mathfrak{P}^{11vid.46}$ $\aleph^*$ A B C D F G P Ψ¹ 6 33 81 104 263 424^c 459 1175 1739 1881 1912 1962 2200 2464 / 596 it^{ar,h,d,f,g,o,r} vg cop^{sa,bo,fay} arm eth geo¹ Clement Origen^{gr,lat5/6} Dionysius Methodius Timothy-Alexandria Didymus Epiphanius; Tertullian Cyprian Ambrosiaster Ambrose Jerome Pelagius Augustine // τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ (see Mk 9.29 app.) $\aleph^2$ 0150 256 365 424* 436 1241 1319 1573 1852 2127 Byz [K L] Lect syr^{p,h} (geo²) slav (Origen^{lat1/6}) Chrysostom

² **7** {B} δέ $\mathfrak{P}^{146}$ $\aleph^*$ A C D* F G 0150 81 1962 2464 it^{ar,b,d,f,g,o,r} vg^{ww,st} cop^{bo} Origen Didymus Chrysostom^{2/3} Cyril^{1/2}; Tertullian Cyprian Ambrosiaster Hilary Ambrose Jerome Pelagius Augustine⁷⁸ // γάρ $\aleph^2$ B D² Ψ¹ 6 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 Byz [K L P] Lect vg^{cl} syr^{p,h} cop^{sa} arm eth geo² slav Chrysostom^{1/3} Cyril^{1/2}; Augustine^{1/8} // omit (at beginning of lesson) l 156 l 165 l 170 geo¹

^a Quotation marks: (GNB^{mc}) NIV^{mc} NRSV REB EU BJ NBS^{mc} || ^b Quotation marks: (GNB^{mc}) NIV^{mc} NRSV REB EU BJ NBS^{mc} ^c 5 P: GNB DHH

8 Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐὰν μείνωσιν ὡς καὶ ἐγώ· **9** εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν, κρεῖττον γάρ ἐστιν γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. **10** τοῖς δὲ γεγαμηκόσιν παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ ἄλλ' ὁ κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι, **11** – ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγῆτω, – καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι. **12** Τοῖς δὲ λοιποῖς λέγω ἐγὼ οὐχ ὁ κύριος· εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον καὶ αὕτη συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν· **13** καὶ γυνὴ εἴ τις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον καὶ οὗτος συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω τὸν ἄνδρα. **14** ἡγίασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικὶ καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀδελφῷ³· ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστιν, νῦν δὲ ἅγια ἐστίν. **15** εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω· οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς τοιούτοις· ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ὑμᾶς⁴ ὁ θεός. **16** τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;

The Life Which the Lord Has Assigned

17 Εἰ μὴ ἐκάστω ὡς ἐμέρισεν ὁ κύριος, ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ θεός, οὕτως περιπατεῖτω. καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις διατάσσομαι. **18** περιτετμημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω· ἐν ἀκροβυστία κέκληταί τις, μὴ περιτεμνέσθω. **19** ἡ περιτομὴ

³ **14** {A} ἀδελφῷ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ A B C D* F G P Ψ 33 1175 1739 1962 it^{d, f, g} cop^{sa, bo, fay} Jerome Augustine^{7/8} // ἀνδρὶ $\aleph^2$ D² 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 (1319 τῇ γυναικί [sic]) 1573 1852 1881 1912 2127 2200 2464 Byz [K L] Lect syr^h arm eth geo slav Chrysostom Cyril // ἀνδρὶ τῷ πιστῷ 629 it^{ar, b, o} vg syr^p Irenaeus^{lat}; Tertullian Ambrosiaster Gregory-Elvira Pelagius Augustine^{1/8}
⁴ **15** {B} ὑμᾶς $\aleph^*$ A C K 0150 81 1175 2127 cop^{bo} // ἡμᾶς $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^2$ B D F G Ψ 6 33 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2200 2464 Byz [L] Lect it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^{p, h} cop^{sa, fay} arm eth^{pp} geo slav Basil Chrysostom Cyril; Tertullian Ambrosiaster Jerome NIV BTI

9 εἰ ... γαμησάτωσαν 1 Tm 5.14 **10-11** γυναῖκα ... ἀφιέναι Mt 5.32; 19.9; Mk 10.11-12; Lk 16.18 **14** Ro 11.16 **15** ἐν δὲ ... θεός Ro 14.19 **16** τί γὰρ ... σώσεις 1 Pe 3.1 **17** ἕκαστον ... περιπατεῖτω 1 Cor 7.20, 24 **19** Ro 2.25; Ga 5.6; 6.15

οὐδέν ἐστιν καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν θεοῦ. **20** ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει ἢ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. **21** δοῦλος ἐκλήθη, μὴ σοι μελέτω· ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέσθαι, μᾶλλον χρήσαι. **22** ὁ γὰρ ἐν κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος ἀπελεύθερος κυρίου ἐστίν, ὁμοίως ὁ ἐλεύθερος κληθεὶς δοῦλός ἐστιν Χριστοῦ. **23** τιμῆς ἡγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων. **24** ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω παρὰ θεῶ.

The Unmarried and Widows

25 Περί δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμη δὲ δίδωμι ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι. **26** Νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι. **27** δέδεσαι γυναικί, μὴ ζῆτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός, μὴ ζῆτει γυναῖκα. **28** εἰ δὲ καὶ γαμήσης, οὐχ ἡμαρτες, καὶ εἰ γῆμη ἢ παρθένος, οὐχ ἡμαρτεν· θλίψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι, ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι. **29** τοῦτο δὲ φημι, ἀδελφοί, ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν·^d τὸ λοιπόν,^e ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ᾧσιν **30** καὶ οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες, **31** καὶ οἱ χρώμενοι τὸν κόσμον ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. **32** θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσῃ τῷ κυρίῳ· **33** ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσῃ τῇ γυναικί, **34** καὶ μεμέρισται. καὶ ἡ γυνὴ ἢ ἄγαμος καὶ ἡ παρθένος⁵ μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ἢ

⁵ **34** {D} καὶ μεμέρισται. καὶ ἡ γυνὴ ἢ ἄγαμος καὶ ἡ παρθένος $\mathfrak{P}^{15}$ B P 104 256 263 365 (1175 *omit third* ἢ) 1319 1573 1912 1962 1596 vg cop^{sa}. bo⁸⁷ Eusebius // καὶ μεμέρισται. καὶ ἡ γυνὴ ἢ ἄγαμος καὶ ἡ παρθένος ἢ ἄγαμος $\mathfrak{P}^{46}$ R A (6 *omit second* ἢ *and add καὶ after παρθένος*) 33 81 1739 1881 (syr⁶) eth

^d **29** NO C: WH^{ms} // Different text: AD TR || ^e NO C: M WH // Different text: AD TR

22 ὁ γὰρ ... ἐστίν Phm 16 ὁ ἐλεύθερος ... Χριστοῦ Eph 6.6; 1 Pe 2.16 **25** ἠλεημένος ... εἶναι 1 Tm 1.12-13 **28** θλίψιν ... τοιοῦτοι Lk 21.23 **29** ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν Ro 13.11 **31** παράγει ... τούτου 1 Jn 2.17

ἀγία καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσῃ τῷ ἀνδρὶ. **35** τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν σύμφορον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω ἀλλὰ πρὸς τὸ εὐσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως.

36 Εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ἢ ὑπέρακμος καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι, ὃ θέλει ποιεῖτω, οὐχ ἁμαρτάνει, γαμείτωσαν. **37** ὃς δὲ ἔστηκεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐδραῖος μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἐξουσίαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος καὶ τοῦτο κέκρικεν ἐν τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ, τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, καλῶς ποιήσει. **38** ὥστε καὶ ὁ γαμίζων τὴν ἑαυτοῦ παρθένον καλῶς ποιεῖ καὶ ὁ μὴ γαμίζων κρεῖσσον ποιήσει.

39 Γυνὴ δέδεται ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῆ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ. **40** μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν ἐὰν οὕτως μείνη, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην· δοκῶ δὲ καγὼ πνεῦμα θεοῦ⁶ ἔχειν.

Food Offered to Idols

8 Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἶδαμεν ὅτι^a πάντες γνῶσιν ἔχομεν.^b ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ· **2** εἴ τις δοκεῖ

Origen^{acc. to 1739} // καὶ μεμέρισται ἡ γυνή. καὶ ἡ παρθένος ἡ ἄγαμος D* (459 2127 *transpose* ἡ ἄγαμος *after* γυνή) (2464*^{vid} ἡ ἄγαμος ἡ παρθένος, 2464^c ἡ παρθένος, ἡ παρθένος [*sic*]) it^f // μεμέρισται ἡ γυνή καὶ ἡ παρθένος ἡ ἄγαμος 1241 *Lect*^x (I^{AD} *omit third* ἡ) it^{ar. b. o} vg^{mss} (syr^p) Tertullian Ambrosiaster Niceta Jerome^{2/4} Pelagius Speculum // μεμέρισται καὶ ἡ γυνή καὶ ἡ παρθένος ἡ ἄγαμος D² F G Ψ 0150 (424 καὶ μεμέρισται καὶ) 436 1852 2200 Byz [K L] *Lect*^x it^(di. e) geo² slav Methodius Basil (Chrysostom)

⁶ **40** {A} θεοῦ ϩ⁴⁶ κ A B D F G Ψ 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. b. d. f. g. o} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo. fay} arm eth geo slav Origen^{gr. lat} Basil Apollinaris Chrysostom Cyril; Tertullian Novatian Ambrosiaster Gregory-Elvira Ambrose Jerome Pelagius Augustine Ps-Vigilius // Χριστοῦ ϩ¹⁵ 33

^a 1 Quotation marks: GNB NIV^{ms} NRSV REB BJ || ^b Quotation marks: GNB NIV^{ms} NRSV REB BJ

ἐγνωκέναι τι, οὐπω ἔγνω καθὼς δεῖ γνῶναι· **3** εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν θεόν¹, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ¹. **4** Περὶ τῆς βρώσεως οὖν τῶν εἰδωλοθύτων, οἶδαμεν^c ὅτι οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ^d καὶ ὅτι^e οὐδεὶς θεὸς εἰ μὴ εἷς.^f **5** καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶν λεγόμενοι θεοὶ εἴτε ἐν οὐρανῷ εἴτε ἐπὶ γῆς, ὥσπερ εἰσὶν θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί, **6**^e ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεὸς ὁ πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.

7 Ἄλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνώσις· τινὲς δὲ τῇ συνηθείᾳ² ἕως ἄρτι τοῦ εἰδώλου ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίουσιν, καὶ ἡ συνείδησις αὐτῶν ἀσθενῆς οὕσα μολύνεται. **8**^h βρώμα δὲ ἡμᾶς οὐ παραστήσει τῷ θεῷⁱ οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν ὑστερούμεθα, οὔτε ἐὰν φάγωμεν περισσεύομεν.^j **9** βλέπετε δὲ μή πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενέσιν. **10** ἐὰν γὰρ τις ἴδῃ σὲ τὸν ἔχοντα γνώσιν ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οικοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν; **11** ἀπόλλυται γὰρ ὁ ἀσθενῶν ἐν τῇ σῆ γνώσει, ὁ ἀδελφὸς δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν. **12** οὕτως δὲ ἀμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθε-

¹ **3** {A} τὸν θεόν ... ὑπ' αὐτοῦ $\mathfrak{P}^{15}$ $\aleph^2$ A B D F G Ψ 0150^{vid} 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar.} (b). d. f. g. o vg syr^{p.} h cop^{sa.} bo. fay arm geo slav Chrysostom Severian Theodoret; Ambrosiaster Pelagius Augustine // τὸν θεόν ... omit $\aleph^*$ 33 eth // omit ... omit $\mathfrak{P}^{46}$ Clement

² **7** {A} συνηθείᾳ $\aleph^*$ A B P Ψ 0150 6 33 81 424^c 436 1739 1881 1962 2200 syr^{hmg} cop^{sa.} bo. fay eth // συνειδήσει $\aleph^2$ D F G 104 256 263 365 424* 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 2127 2464 Byz [L] *Lect* it^{ar.} b. d. f. g. o vg syr^{p.} h arm geo slav Basil Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius Augustine

^c **4** Quotation marks: NRSV BJ || ^d Quotation marks: NRSV BJ || ^e Quotation marks: NRSV BJ || ^f Quotation marks: NRSV BJ || ^g **6** Traditional material (all of v. 6): NA NBS || ^h **8** Quotation marks: NRSV || ⁱ Quotation marks: NRSV || ^j Quotation marks: NRSV^{mg}

3 Ga 4.9 **4** Περὶ ... κόσμῳ I Cor 10.19 οὐδεὶς ... εἷς Dt 4.35, 39; 6.4 **6** εἷς θεὸς ... πάντα Mal 2.10; I Cor 12.6; Eph 4.6 εἷς κύριος ... αὐτοῦ Jn 1.3; I Cor 12.5; Eph 4.5; Col 1.16 **8** Ro 14.17 **9** Ro 14.13, 15, 21; Ga 5.13 **11** Ro 14.15, 20

νοῦσαν³ εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνετε. **13** διόπερ εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω.

The Rights of an Apostle

9 Οὐκ εἰμι ἐλεύθερος; οὐκ εἰμι ἀπόστολος; οὐχὶ Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν ἑώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ; **2** εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμι ἀπόστολος, ἀλλὰ γε ὑμῖν εἰμι· ἡ γὰρ σφραγὶς μου τῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ.

3 Ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν ἐστὶν αὕτη. **4** μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πειν; **5** μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου καὶ Κηφᾶς; **6** ἢ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρναβᾶς οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν μὴ ἐργάζεσθαι; **7** τίς στρατεύεται ἰδίῳις ὀψωνίοις ποτέ; τίς φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποιμνης οὐκ ἐσθίει; **8** Μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ ἢ καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει; **9** ἐν γὰρ τῷ Μωϋσέως νόμῳ γέγραπται, **Οὐ κημῶσεις βοῦν ἀλοῶντα.** μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ **10** ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη ὅτι ὀφείλει ἐπ' ἐλπίδι ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν καὶ ὁ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν. **11** εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν, μέγα εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ θερίσομεν; **12** εἰ ἄλλοι τῆς ὑμῶν ἐξουσίας μετέχουσιν, οὐ μᾶλλον ἡμεῖς;

³ **12** {A} ἀσθενοῦσαν **κ** A B D F G Ψ 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ur.} b. d. f. g. o vg syr^{(p).} h cop^{su.} bo. fay arm (eth) geo slav Clement^{vid} Origen^{lat} Basil Chrysostom Cyril; Tertullian Ps-Cyprian Ambrosiaster Pelagius Augustine // ἀμαρτάνουσαν / 1021 // omit $\mathfrak{P}^{46}$

13 Ro 14.21

9.1 οὐχὶ ... ἑώρακα Ac 22.17-18; 26.16; 1 Cor 15.8 **2** ἡ γὰρ ... κυρίῳ 2 Cor 3.2-3 **4** Lk 10.8; 1 Cor 9.13-14 **5** Κηφᾶς Jn 1.42 **9** Οὐ ... ἀλοῶντα Dt 25.4 (1 Tm 5.18) **10** ἐπ' ... μετέχειν 2 Tm 2.6 **11** Ro 15.27

Ἄλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ τινα ἐγκοπὴν δώμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. **13** οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι [τὰ] ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν, οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ παρεδρεύοντες τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται; **14** οὕτως καὶ ὁ κύριος διέταξεν τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν. **15** ἐγὼ δὲ οὐ κέχρημαι οὐδενὶ τούτων. οὐκ ἔγραψα δὲ ταῦτα, ἵνα οὕτως γένηται ἐν ἐμοί· καλὸν γάρ μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ – τὸ καύχημά μου οὐδεὶς κενώσει¹. **16** εἰ γὰρ εὐαγγελίζομαι, οὐκ ἔστιν μοι καύχημα· ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται· οὐαὶ γάρ μοι ἐστὶν εἰ μὴ εὐαγγελίσωμαι. **17** εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι· **18** τίς οὖν μού ἐστὶν ὁ μισθός; ἵνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θῆσω τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὸ μὴ καταχρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

19 Ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων πᾶσιν ἑμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω· **20** καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, μὴ ὢν αὐτὸς ὑπὸ νόμον², ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω· **21** τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος θεοῦ ἀλλ' ἔννομος Χριστοῦ, ἵνα κερδάνω τοὺς ἀνόμους· **22** ἐγενόμην τοῖς ἀσθε-

¹ **15** {B} οὐδεὶς κενώσει ℣⁴⁶ ℞* B D* 33 1739 1881 it^{b,d,u} arm Gregory-Nyssa; Tertullian Ambrosiaster // οὐδεὶς μὴ κενώση (A καινώσει) 1175 // τίς κενώσει; F G it^e geo¹ // ἵνα τις κενώση ℞² C D² Ψ 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* (1422 ἵνα τὸ καύχημά μου τις κενώση) it^{ar,f} vg syr^h geo² slav Basil Chrysostom; Jerome Pelagius Augustine

² **20** {A} μὴ ὢν αὐτὸς ὑπὸ νόμον ℞ A B C D* F G P 0150 6 33 104 256^c (256* *homoioteleuton*) 263 365 436 459 1175 1319 1573 1739 1912 2127 2200 it^{ar,b,d,f,g,u} vg syr^h cop^{sa,bo} arm Origen^{1/2} Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius Augustine // omit D² Ψ 424 1241 1852 1881 2464 Byz [K] *Lect* syr^p eth geo slav Origen^{1/2}

12 οὐκ ... ταύτῃ Ac 20.34-35; 2 Cor 11.9 πάντα στέγομεν 1 Cor 13.7 **13** Lx 6.16, 26; Nu 18.8, 31; Dt 18.1-3 **14** Mt 10.10; Lk 10.7; Ga 6.6 **15** ἐγὼ ... τούτων Ac 18.3 **16** ἀνάγκη ... εὐαγγελίσωμαι Jr 20.9 **17** οἰκονομίαν πεπίστευμαι 1 Cor 4.1 **19** πᾶσιν ἑμαυτὸν ἐδούλωσα Mt 20.26-27 **20** ἐγενόμην ... Ἰουδαῖος Ac 16.3; 21.20-26 **21** τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος Ga 2.3 **22** ἐγενόμην ... ἀσθενής 2 Cor 11.29

νέσιν ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσω· τοῖς πᾶσιν γέγονα πάντα, ἵνα πάντως τινὰς³ σώσω. **23** πάντα δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοινωνὸς αὐτοῦ γένωμαι.

24 Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον; οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε. **25** πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον. **26** ἐγὼ τοίνυν οὕτως τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλων, οὕτως πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρων· **27** ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μή πως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

Warning against Idolatry

10 Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον **2** καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν¹ ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ **3** καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν βρῶμα ἔφαγον **4** καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔπιον πόμα· ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ πέτρα δὲ ἦν

³ **22** {A} πάντως τινὰς $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A^{vid} B C Ψ 0150 6 81 104 256 (263 1241 τινά) 365 424 436 459 1175 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* (1680 11356 11439 τινά) syr^h cop^{sa, bu} slav Didymus^{1/3} Chrysostom Cyril // πάντας D F G (33 τοὺς πάντας) it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^p eth geo Marcion^{acc. to Tertullian} (Clement^{vid}) Didymus^{2/3} (Ps-Athanasius); Tertullian Ambrosiaster Pacian Priscillian Jerome Pelagius Augustine

¹ **2** {C} ἐβαπτίσθησαν $\aleph$ A C D F G Ψ 33 81 104 256 263 365 436 459 1319 1573 2127 2200 2464 160 1170^{1/2} 1592 1597 1884 11154 11356 11439 11443 it^{ar, b, d, f, g, o} vg geo slav Marcion^{acc. to Adamantius} Basil Didymus^{dub} (Severian) Theodore Cyril; Cyprian Ambrosiaster Hilary Gregory-Elvira Ambrose Jerome Pelagius Augustine Quodvultdeus Varimadum // ἐβαπτίσαντο $\mathfrak{P}^{46c}$ ($\mathfrak{P}^{46*}$ ἐβαπτίζοντο) B 0150 6 424 1175 1241 1739 1852 1881 1912 Byz [K L P] *Lect* arm Origen Chrysostom

22 ἵνα πάντως τινὰς σώσω Ro 11.14 **24** οὕτως ... καταλάβητε Php 3.14; 2Tm 4.7 **25** πᾶς ... ἐγκρατεύεται 2Tm 2.4-5 ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον 2Tm 4.8; Jas 1.12; 1Pe 5.4 **27** ὑπωπιάζω ... δουλαγωγῶ Ro 8.13; 13.14

10.1 οἱ πατέρες ... ἦσαν Ex 13.21-22 πάντες ... διήλθον Ex 14.22-29 **3** Ex 16.4, 35; Dt 8.3; Ps 78.24-29 **4** πάντες ... πέτρας Ex 17.6; Nu 20.11; Ps 78.15

ὁ Χριστός. **5** ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ θεός, κατεστρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ. **6** ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς κακέينوι ἐπεθύμησαν. **7** μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε καθὼς τινες αὐτῶν, ὡσπερ γέγραπται, Ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πεῖν καὶ ἀνέστησαν παίζειν. **8** μηδὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν καὶ ἔπесαν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες. **9** μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν², καθὼς τινες αὐτῶν ἐπείρασαν καὶ ὑπὸ τῶν ὄφρων ἀπώλλυντο. **10** μηδὲ γογγύζετε, καθάπερ τινὲς αὐτῶν ἐγόγγυσαν καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ. **11** ταῦτα δὲ³ τυπικῶς συνέβαιναν ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντηκεν. **12** ὥστε ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέση. **13** πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν εἰ μὴ ἀνθρώπινος· πιστὸς δὲ ὁ θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν.

² **9** {B} Χριστόν ℱ^{M6} D F G Ψ 6 424 1241 1739 1852 1881 1912 2200 Byz [K L] Lect it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} geo¹ slav Irenaeus^{lat} Marcion^{acc. to Epiphanius} Origen^{acc. to 1739} Eusebius; Ambrosiaster Ambrose Pelagius Augustine // κύριον & B C P 0150 33 104 256 263 365 436 459 1175 1319 1573 2127 2464 / 596 syr^{h, m, e, pal} arm geo² Letter of Hymenaeus Epiphanius Hesychius; Sedulius-Scottus GNB NIV REB EU BJ TOB BTI // θεόν A 81 / 883

³ **11** {B} ταῦτα δὲ A B 33 1175 1739 1881 2200 2464 cop^m geo¹ Marcion^{acc. to Epiphanius} Hippolytus Origen^{(gr2/3), lat} (Eusebius) (Adamantius) Basil (Cyril-Jerusalem) Macarius/Symeon^{1/2} Severian (Marcus-Eremita) Proclus Cyril (Hesychius); Tertullian Pacian Ambrose Augustine^{4/10} // ταῦτα δὲ πάντα C Ψ 0150 6 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1912 2127 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, d, o} vg syr^{p, h} cop^{bo} arm eth geo² slav Irenaeus^{lat1/2} (Origen^{1/3}) Adamantius^{lat} (Macarius/Symeon^{1/2}); Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine^{1/10} REB? NBS? DHH? // πάντα δὲ ταῦτα & D F G 81 it^{l, e} Irenaeus^{lat1/2, arm} (Origen^m) Chrysostom; Augustine^{5/10} REB? NBS? DHH?

5 Nu 14.16, 23, 29-30; Ps 78.31; He 3.17; Jd 5 **6** ταῦτα ... ἐγενήθησαν I Cor 10.11 καθὼς κακέينوι ἐπεθύμησαν Nu 11.4, 34; Ps 106.14 **7** Ἐκάθισεν ... παίζειν Ex 32.6 **8** τινες ... χιλιάδες Nu 25.1, 9 **9** Nu 21.5-6 **10** Nu 14.2, 36; 16.41-49; Ps 106.25-27; He 3.11, 17 **11** ταῦτα ... ἐκείνοις I Cor 10.6 εἰς ... κατήντηκεν I Pe 4.7 **13** πιστὸς ... θεός Dt 7.9; I Cor 1.9; I Th 5.24

14 Διόπερ, ἀγαπητοί μου, φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρίας. **15** ὡς φρονίμοις λέγω· κρίνατε ὑμεῖς ὃ φημι. **16** τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία ἐστὶν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν; **17** ὅτι εἰς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν. **18** βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχ οἱ ἐσθίωντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσίν; **19** τί οὖν φημι; ὅτι εἰδωλόθυτόν τί ἐστίν ἢ ὅτι εἰδωλόν τί ἐστίν; **20** ἀλλ' ὅτι ἃ θύουσιν, δαιμονίοις καὶ οὐ θεῷ [θύουσιν]⁴· οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι. **21** οὐ δύνασθε ποτήριον κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων, οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. **22** ἢ παραζηλοῦμεν τὸν κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν;

Do All to the Glory of God

23 Πάντα ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. **24** μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐτέρου. **25** Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν· **26** τοῦ κυρίου γὰρ ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. **27** εἴ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων καὶ

⁴ **20** {C} ἃ θύουσιν, δαιμονίοις καὶ οὐ θεῷ θύουσιν B cop^{sa} (Marcion^{acc. 10} Epiphanius) Eusebius; Augustine^{6/19} // ἃ θύουσιν, δαιμονίοις θύουσιν καὶ οὐ θεῷ D F G it^{d. (n)} Eusebius^m Epiphanius; Ambrosiaster Priscillian Augustine^{3/19} (Speculum) // ἃ θύουσιν τὰ ἔθνη, δαιμονίοις καὶ οὐ θεῷ θύουσιν Ψ^{46vid} K A C P Ψ 33 81 (104 459 1596 *second* θύουσιν *after* δαιμονίοις) 256 263 365 1175 1241 1319 1573 1739 2127 2200 2464 (cop^{sa, bn}) am Origen^{ba} NIV REB DHH? // ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει καὶ οὐ θεῷ 6 424 436 (1852 θύουσιν *for second* θύει) 1881 1912 Byz [K (L)] Lect (1883 ἄν *for* ἃ) it^{(ar), b, f, g, c} vg syr^{p, h} (eth) geo (slav) Chrysostom; (Pelagius) Augustine^{10/19}

14 1 Jn 5.21 **16** Mt 26.26-28; Mk 14.22-24; Lk 22.19-20 τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν Ac 2.42 **17** ἐν ... ἐσμεν Ro 12.5; 1 Cor 12.27; Eph 4.16; Col 3.15 **18** οὐχ οἱ ἐσθίωντες ... εἰσίν Lv 7.6. 15 **19** 1 Cor 8.4 **20** δαιμονίοις ... θύουσιν Dt 32.17; Ps 106.37; Bar 4.7; Re 9.20 **21** οὐ ... δαιμονίων Mal 1.7, 12; 2 Cor 6.15, 16 **22** παραζηλοῦμεν τὸν κύριον Dt 32.21 **23** Πάντα ἔξεστιν συμφέρει 1 Cor 6.12 **24** Ro 15.2 **26** Ps 24.1; 50.12; 89.11 **27** Lk 10.8

θέλετε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν. **28** ἐὰν δέ τις ὑμῖν εἴπη, Τοῦτο ἱερόθυτόν ἐστιν, μὴ ἐσθίετε δι' ἐκείνον τὸν μηνύσαντα καὶ τὴν συνείδησιν.⁵ **29** συνείδησιν δὲ λέγω οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου. ἵνατί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; **30** εἰ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ; **31** εἴτε οὖν ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιείτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιείτε. **32** ἀπρόσκοποι καὶ Ἰουδαίοις γίνεσθε καὶ Ἑλλήσιν καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, **33** καθὼς καὶ γὰρ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω μὴ ζητῶν τὸ ἑμαυτοῦ σύμφορον ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν. **11** μιμηταὶ μου γίνεσθε καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ.

Covering the Head in Worship

2 Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς ὅτι πάντα μου μέμνησθε καί, καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε. **3** θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστιν, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλὴ δὲ τοῦ Χριστοῦ ὁ θεός. **4** πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. **5** πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς· ἐν γὰρ ἐστὶν καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρημένῃ. **6** εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθῳ· εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω. **7** ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ

⁵ **28** {A} συνείδησιν **K** A B C* D F G H* P 0150 33 81 256 365 436 1175 1241 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127 2200 2464 /596 *it^{ar}. b. d. f. g. s* vg syr^p cop^{sa, bu} arm (eth) (geo¹) slav Ambrosiaster Pelagius Augustine // συνείδησιν - τοῦ γὰρ κυρίου ἢ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς (*see* 10.26) (C³ *transposes after verse 31*) H^c Ψ 6 104 263 424 459 1852 Byz [K L] *Lect* syr^h geo² Chrysostom // omit τὸν μηνύσαντα καὶ τὴν συνείδησιν f^{46}

28 1 Cor 8.7 **30** 1 Tm 4.4 **31** Col 3.17 **32** Ro 14.13 **33** 1 Cor 9.20-22
11.1 1 Cor 4.16; Php 3.17 **3** παντὸς ... ἐστὶν Eph 5.23 κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ Gn 3.16; Eph 5.23 κεφαλὴ δὲ τοῦ Χριστοῦ ὁ θεός 1 Cor 3.23

ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν εἰκῶν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων· ἡ γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν. **8** οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικὸς ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός· **9** καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα. **10** διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν¹ ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγγέλους. **11** πλὴν οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς ἐν κυρίῳ· **12** ὡσπερ γὰρ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρός, οὕτως καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός· τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ. **13** ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε· πρέπον ἐστὶν γυναῖκα ἀκατακάλυπτον τῷ θεῷ προσεύχεσθαι; **14** οὐδὲ ἡ φύσις αὐτὴ διδάσκει ὑμᾶς ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾶ ἀτιμία αὐτῷ ἐστίν, **15** γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾶ δόξα αὐτῇ ἐστίν; ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται [αὐτῇ]². **16** Εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ.

Abuses at the Lord's Supper

17 Τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖσσον ἀλλ' εἰς τὸ ἥσσον συνέρχεσθε. **18** πρῶτον μὲν γὰρ συνερχομένων ὑμῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ἀκούω σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν καὶ μέρος τι πιστεύω. **19** δεῖ γὰρ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα

¹ **10** {A} ἐξουσίαν $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A B C D F G H Ψ 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127^{vid} 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo^{pl}} eth geo slav Marcion^{acc. to Tertullian} Clement^(from Theodotus) Origen^{lat^{2/3}} Evagrius Chrysostom^{2/3}; Tertullian^{2/5} Ambrosiaster Pelagius Augustine^{1/2} // κάλυμμα vg^{mss} cop^{bo^{pl}} arm Ptolemy^{acc. to Irenaeus^{BF}} Irenaeus^{lat} Hippolytus^{slav} Origen^{lat^{1/3}} Chrysostom^{1/3}; (Tertullian^{3/5}) Jerome Augustine^{1/2} Bede

² **15** {C} δέδοται αὐτῇ $\aleph$ A B 33 81 256 263 365 424* 1319 1573 1912 2127 2464 / 884 it^s syr^o cop^{sa, bo} arm eth geo² Philo-Carpasia Chrysostom Cyril // αὐτῇ δέδοται C H P 0150 104 436 459 1175 1241 1739 1852 1881 1962 / 590 / 596 / 1441 it^{ar, f} vg syr^h slav Ambrose Pelagius // δέδοται $\mathfrak{P}^{46}$ D F G Ψ 6 424^c 2200 Byz [K L] *Lect* it^{h, d, o} geo¹ Ambrosiaster REB

⁷ εἰκῶν ... ὑπάρχων Gn 1.27; 5.1; 9.6; Wsd 2.23; Jas 3.9 **8** Gn 2.21-23; 1 Tm 2.13 **9** Gn 2.18 **18** ἀκούω ... ὑπάρχειν 1 Cor 1.10-12; 3.3 **19** ἵνα καὶ οἱ δόκιμοι ... ὑμῖν Dt 13.3; 1 Jn 2.19

[καί] οἱ δόκιμοι φανεροὶ γίνωνται ἐν ὑμῖν. **20** Συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ οὐκ ἔστιν κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν· **21** ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὅς μὲν πεινᾷ ὅς δὲ μεθύει. **22** μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; τί εἶπω ὑμῖν; ἐπαινέσω ὑμᾶς;^a ἐν τούτῳ^b οὐκ ἐπαινῶ.

The Institution of the Lord's Supper

(Mt 26.26-29; Mk 14.22-25; Lk 22.14-20)

23 Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο ἔλαβεν ἄρτον **24** καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ εἶπεν, Τοῦτό³ μου ἔστιν τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν⁴· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. **25** ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὡσάκις ἐὰν πίνετε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. **26** ὡσάκις γὰρ ἐὰν

³ **24** {A} τοῦτο Ƴ⁴⁶ Ƴ* A B C* D F G 0199 6 33 81* 104 424^c 1175 1241 1739 1881 1962 2127 2200 2464 1599 it^{ar, b, d, f, g, o} vg^{ww, st} syr^{pal} cop^{sa, bo} geo¹ Cyril Nestorius Theodoret; Cyprian Ambrosiaster Pelagius // λάβετε φάγετε, τοῦτο (see Mt 26.26) C³ Ƴ¹ 0150 81^c 256 263 365 424* 436 459 1319 1573 1852 1912 Byz [K L P] Lect vg^{cl} syr^{p, h} arm eth geo² slav Basil Cyril-Jerusalem^{dab} Chrysostom

⁴ **24** {A} ὑμῶν Ƴ⁴⁶ Ƴ* A B C* 6 33 424^c 1739* vgst syr^{pal} (Cyril) Theodoret^{1/3}; Cyprian Pelagius Fulgentius // ὑμῶν κλώμενον Ƴ² C³ D² F G Ƴ¹ 0150 81 104 256 (263 ἡμῶν) 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1739^c 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect (1591 1597 1809 11154 I^{AD} ἡμῶν) it^{b, d, i², g} syr^{p, h} (arm) geo slav Basil Chrysostom Nestorius Theodoret^{1/3}; Ambrosiaster // ὑμῶν θρυπτόμενον D* Theodoret^{1/3} // ὑμῶν διδόμενον (see Lk 22.19) it^{(ar), p, o} vg^{cl, ww} cop^{sa, bo} eth

^a **22** NO C: AD TR NIV || ^b Question: AD TR NIV

22 καταισχύνετε ... ἔχοντας Jas 2.5-6 **23-25** Mt 26.26-28; Mk 14.22-24; Lk 22.19-20 **25** ἡ καινὴ διαθήκη Ex 24.8; Jr 31.31; 32.40; 2 Cor 3.6; He 8.8-13 διαθήκη ... αἵματι Ex 24.6-8; Zch 9.11 **26** Mt 26.29

ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε ἄχρι οὗ ἔλθῃ.

Partaking of the Supper Unworthily

27 Ὡστε ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου. **28** δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. **29** ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων⁵ κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει μὴ διακρίνων τὸ σῶμα⁶. **30** διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. **31** εἰ δὲ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. **32** κρινόμενοι δὲ^c ὑπὸ [τοῦ] κυρίου^d παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. **33** ὥστε, ἀδελφοί μου, συνεργόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. **34** εἴ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε. Τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἂν ἔλθῳ διατάξομαι.

Spiritual Gifts

12 Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν. **2** Οἴδατε ὅτι ὅτε ἔθνη ἦτε πρὸς τὰ εἰδῶλα τὰ ἄφωνα ὡς ἂν

⁵ **29** {A} πίνων Ɔ⁴⁶ Ɔ* A B C* 33 1739 it^o cop^{sa, bo} geo Hesychius^{lat}; Pelagius // πίνων ἀναξίως (see 11.27) Ɔ² C² D F G Ψ 0150 6 81 (140 ἀναξίως after γάρ) 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, d, f, g} vg syr^{p, h, pal} arm eth slav Basil Chrysostom (Cyril) John-Damascus; Ambrosiaster Pacian Jerome Augustine

⁶ **29** {A} σῶμα Ɔ⁴⁶ Ɔ* A B C* 6 33 424^c 1739 it^o vg^{ww, st} syr^{pal} cop^{sa, bo} Pelagius Augustine^{1/2} // σῶμα τοῦ κυρίου Ɔ² C³ D F G (Ψ κυρίου Ἰησοῦ) 0150 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, d, f, g} vg^{cl} syr^{p, h} arm (eth) geo slav Basil Chrysostom (Cyril) Hesychius^{lat}; Ambrosiaster Pacian Augustine^{1/2} NIV EU LB DHH // αἷμα τοῦ κυρίου 1241

^c **32** C: NRSV^{me} REB || ^d C: NIV NRSV EU LB BTI DHH

27 He 10.29 **28** δοκιμαζέτω ... ἑαυτὸν Mt 26.22: 2 Cor 13.5 **30** κοιμῶνται ἱκανοί Ac 7.60; 1 Cor 15.20; Eph 5.14; 1 Th 5.6 **32** He 12.5-6

12.2 τὰ εἰδῶλα τὰ ἄφωνα Hab 2.18-19

ἤγεσθε ἀπαγόμενοι. **3** διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶν λέγει, Ἀνάθεμα Ἰησοῦς, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν, Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

4 Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσίν, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· **5** καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσίν, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος· **6** καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσίν, ὁ δὲ αὐτὸς θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. **7** ἐκάστῳ δὲ δίδεται ἢ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον. **8** ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, **9** ἑτέρῳ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ ἐνὶ πνεύματι¹, **10** ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλῳ [δὲ] προφητεία, ἄλλῳ [δὲ] διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρῳ γένη γλωσσῶν, ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεῖα γλωσσῶν· **11** πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται.

One Body with Many Members

12 Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐν ἔστιν καὶ μέλη πολλὰ ἔχει, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλὰ ὄντα ἐν ἔστιν σῶμα, οὕτως καὶ ὁ Χριστός· **13** καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἕλληνες εἴτε δούλοι εἴτε ἐλεύθεροι, καὶ πάντες ἐν πνεύμα ἐποτίσθημεν. **14** καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἐν μέλος ἀλλὰ πολλά. **15** εἰς εἶπη ὁ πούς, Ὅτι οὐκ εἰμι χεῖρ, οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ σώματος, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ

¹ **9** {A} ἐν τῷ ἐνὶ πνεύματι A B 0150 33 81 104 424^c 436 459 1175 (1739 omit τῷ) 1881 2200 2464 it^{tr. b. d. f^{xl}. o} vg Cyril-Jerusalem^{ms} Didymus^{dub}; Hilary^{1/2} Ambrosiaster Ambrose^{3/4} Gaudentius Jerome Pelagius Augustine^{7/11} Speculum Varimadum // ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι R C³ D F G 0201 6 263 424* 1852 1912 1962 Byz [L P] Lect it^{f^{me}. g} syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm geo slav Clement Ps-Athanasius Apollinaris Cyril-Jerusalem Chrysostom Theodoret; Hilary^{1/2} Augustine^{1/11} // ἐν τῷ πνεύματι Ɔ⁴⁶ // πνευματικά I 1977 // omit C* (Ψ omit ἰαμάτων, too) 256 365 1319 1573 2127 eth Marcion^{acc. to Tertullian} Basil; Ambrose^{1/4} Augustine^{3/11}

3 οὐδεὶς ... ἁγίῳ Mk 9.39; 1 Jn 4.2-3 **4** Διαιρέσεις ... εἰσίν Ro 12.6 τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα Eph 4.4 **5** διαιρέσεις διακονιῶν εἰσίν Eph 4.11 **7** πρὸς τὸ συμφέρον 1 Cor 14.26; Eph 4.12 **10** ἑτέρῳ γένη γλωσσῶν Ac 2.4; 1 Cor 14.5 **11** διαιροῦν ... βούλεται Ro 12.3; 1 Cor 7.7; Eph 4.7 **12** τὸ σῶμα ... σῶμα Ro 12.4-5; 1 Cor 10.17 **13** ἐν ... ἐλεύθεροι Ga 3.28

ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;^a **16** καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς, Ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμός, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;^b **17** εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμός, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοή, ποῦ ἡ ὄσφρησις; **18** νυνὶ δὲ ὁ θεὸς ἔθετο τὰ μέλη, ἐν ἑκάστων αὐτῶν ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠθέλησεν. **19** εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα; **20** νῦν δὲ πολλὰ μὲν μέλη, ἐν δὲ σῶμα. **21** οὐ δύναται δὲ ὁ ὀφθαλμός εἰπεῖν τῇ χειρὶ, Χρεῖαν σου οὐκ ἔχω, ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσίν, Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· **22** ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθενέστερα ὑπάρχειν ἀναγκαῖά ἐστιν, **23** καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περιτίθεμεν, καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέραν ἔχει, **24** τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν οὐ χρεῖαν ἔχει. ἀλλ' ὁ θεὸς συνεκέρασεν τὸ σῶμα τῷ ὑστερουμένῳ περισσοτέραν δοῦς τιμὴν, **25** ἵνα μὴ ἦ σχίσμα ἐν τῷ σώματι ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσιν τὰ μέλη. **26** καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται [ἐν] μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη.

27 Ὑμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. **28** καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, ἔπειτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν. **29** μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάντες προφῆται; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάντες δυνάμεις; **30** μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσιν; μὴ πάντες διερμηνεύουσιν; **31** ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ μείζονα.

^a **15** Statement: M TR WH GNB NIV NRSV REB EU BJ NBS TOB^{mg} DHH ^b **16** Statement: M TR WH GNB NIV NRSV REB EU BJ NBS TOB^{mg} DHH

Love

Καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι. **13** Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἢ ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. **2** καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεδιστάναι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐθέν εἰμι. **3** κὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυχῶμαι¹, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.

4 Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται ἡ ἀγάπη, οὐ ζηλοῖ, [ἡ ἀγάπη]² οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, **5** οὐκ ἀσχημονεῖ³, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογιζεται τὸ κακόν, **6** οὐ

¹ **3** {C} καυχῶμαι $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A B (048 καυχῶμαι) 0150 33 1739* *cop^{sa, bo}* Origen Didymus Jerome^{2/3} *mss^{acc. to Jerome}* // καυθήσομαι C D F G L 81 104 263 436 459 1175 1881* 1912 *Lect^{pt. AD}* Macarius/Symeon^{1/2} Flavian-Antioch Cyril GNB NIV REB EU LB BJ TOB BTI // καυθήσομαι Ψ 6 256 365 424 1319 1573 1739^c 1852 1881^c 1962 2200 2464 *Byz* [K] *Lect^{pt}* *it^{ar. b. d. f. g. o}* *vg syr^{hmg}* (eth) slav Origen^{lat} Basil Gregory-Nyssa Macarius/Symeon^{1/2} Chrysostom^{2/3}; Tertullian Rebaptism Cyprian Ambrosiaster Pacian Zeno Jerome^{1/3} Greek and Latin *mss^{acc. to Jerome}* Petilianus Pelagius Augustine^{35/37} *Speculum* // καυθῆ 2127 / 1443 (*syr^{p, h}*) (*vg^{mss}*) Chrysostom^{1/3}; (Augustine^{2/35})

² **4** {C} ἡ ἀγάπη $\aleph$ A C D F G Ψ 048 0150 0243 6 81 263 424 1241 1739 1852 1881 1912 *Byz* [K L] *Lect* *it^{b. d. g}* *syr^{p, h}* *cop^{bo}* *geo²* slav Origen^{gr. lat^{1/3}}; Cyprian Optatus *Speculum* // *transpose after περπερεύεται* $\mathfrak{P}^{46}$ *cop^{hmss}* // *omit* B 33 104 256 365 436 459 1175 1319 1573 1962 2127 2464 / 422 / 596 / 598 / 599 / 1298 / 1365 *it^{ar. f}* *vg syr^{pal}* *cop^{sa, hmss}* arm (eth) *geo¹* Clement Origen^{lat^{2/3}} Basil Gregory-Nyssa Chrysostom Cyril; Tertullian Ambrosiaster Ambrose Jerome Pelagius Petilianus Augustine

³ **5** {A} ἀσχημονεῖ $\aleph$ A B C D F G Ψ 048^{vid} 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 (1241 / 592 / 895 ἀσχημονεῖ) 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L] *Lect* *it^{ar. h. d. f. g}* *vg syr^{p, h, pal}* *cop^{sa, bo}* *geo* slav Clement Origen^{gr. lat} Basil Gregory-Nyssa Didymus Macarius/Symeon Chrysostom Cyril; Tertullian Ambrosiaster Ambrose Jerome Pelagius Petilianus Augustine *Speculum* // εὐσχημονεῖ $\mathfrak{P}^{46}$

2 ἔχω πᾶσαν ... μεδιστάναι Mt 17.20; 21.21; Mk 11.23 **3** ψωμίσω ... μου Mt 6.2 **5** οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς Php 2.4 οὐ λογιζεται τὸ κακόν Zch 8.17 **6** Ro 12.9

χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· **7** πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει.

8 Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε πίπτει· εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνώσις, καταργηθήσεται. **9** ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· **10** ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. **11** ὅτε ἤμην νήπιος, ἐλάλουν ὡς νήπιος, ἐφρόνουν ὡς νήπιος, ἐλογιζόμην ὡς νήπιος· ὅτε γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. **12** βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην. **13** νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

Tongues and Prophecy

14 Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικά, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. **2** ὁ γὰρ λαλῶν γλώσση οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ ἀλλὰ θεῷ· οὐδεὶς γὰρ ἀκούει, πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια· **3** ὁ δὲ προφητεύων ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν. **4** ὁ λαλῶν γλώσση ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ. **5** θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε· μείζων δὲ ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις ἐκτὸς εἰ μὴ διερμηνεύῃ, ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομὴν λάβῃ.

6 Νῦν δέ, ἀδελφοί, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει ἢ ἐν γνώσει ἢ ἐν προφητείᾳ ἢ [ἐν] διδαχῇ; **7** ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν διδόντα, εἴτε αὐλὸς εἴτε κιθάρα, ἐὰν διαστολὴν τοῖς φθόγγοις μὴ δῶ, πῶς γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον ἢ τὸ κιθαριζόμενον; **8** καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον σάλπιγξ φωνὴν δῶ, τίς παρασκευάζεται εἰς πόλεμον; **9** οὕτως καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν μὴ

7 πάντα στέγει Pr 10.12; Ro 15.1; 1 Pe 4.8 πάντα ὑπομένει 1 Cor 9.12 **12** βλέπομεν ... αἰνίγματι 2 Cor 5.7; Jas 1.23 **13** νυνὶ ... ἐλπίς, ἀγάπη 1 Th 1.3 μείζων ... ἀγάπη 1 Jn 4.16 **14.1** ζηλοῦτε ... πνευματικά 1 Cor 12.31; 14.39 **5** μᾶλλον ... προφητεύητε Nu 11.29

εὔσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλούμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες. **10** τοσαῦτα εἰ τύχοι γένη φωνῶν εἰσιν ἐν κόσμῳ καὶ οὐδὲν ἄφωνον· **11** ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ βάρβαρος. **12** οὕτως καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ζηλωταὶ ἐστε πνευμάτων, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ζητεῖτε ἵνα περισσεύητε. **13** διὸ ὁ λαλῶν γλώσση προσευχέσθω ἵνα διερμηνεύῃ. **14** ἐὰν [γὰρ] προσεύχωμαι γλώσση, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστιν. **15** τί οὖν ἐστιν; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοί· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοί. **16** ἐπεὶ ἐὰν εὐλογῆς [ἐν] πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου πῶς ἐρεῖ τὸ Ἄμην ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ; ἐπειδὴ τί λέγεις οὐκ οἶδεν· **17** σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται. **18** εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶ· **19** ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους τῷ νοί μου λαλῆσαι, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσω, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσση.

20 Ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶν τέλειοι γίνεσθε. **21** ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται ὅτι

**Ἐν ἑτερογλώσσοις
καὶ ἐν χεῖλεσιν ἐτέρων**

λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ

καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονται μου,

λέγει κύριος. **22** ὥστε αἱ γλώσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν οὐ τοῖς πιστεύουσιν ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις, ἡ δὲ προφητεία οὐ τοῖς ἀπίστοις ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν. **23** Ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ πάντες λαλῶσιν γλώσσαις, εἰσέλθωσιν δὲ ἰδιῶται ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε; **24** ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων, **25** τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας

15 ψαλῶ τῷ πνεύματι Eph 5.19 **20** μὴ ... φρεσὶν Eph 4.14 ταῖς δὲ ... γίνεσθε Php 3.15
21 Ἐν ... εἰσακούσονται Is 28.11-12; Dt 28.49 **23** Ac 2.13 **24** ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων
Jn 16.8

αὐτοῦ φανερὰ γίνεται, καὶ οὕτως πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ θεῷ ἀπαγγέλλων ὅτι Ὅντως ὁ θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστίν.

All Things to be Done in Order

26 Τί οὖν ἐστίν, ἀδελφοί; ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἐρμηνείαν ἔχει· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω. **27** εἴτε γλώσση τις λαλεῖ, κατὰ δύο ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς καὶ ἀνὰ μέρος, καὶ εἰς διερμηνευέτω. **28** ἐὰν δὲ μὴ ἦ διερμηνευτής, σιγάτω ἐν ἐκκλησίᾳ, ἑαυτῷ δὲ λαλεῖτω καὶ τῷ θεῷ. **29** προφηῆται δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλεῖτωσαν καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν. **30** ἐὰν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ, ὁ πρῶτος σιγάτω. **31** δύνασθε γὰρ καθ' ἓνα πάντες προφητεύειν, ἵνα πάντες μανθάνωσιν καὶ πάντες παρακαλῶνται. **32** καὶ πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται, **33** οὐ γάρ ἐστίν ἀκαταστασίας ὁ θεὸς ἀλλ' εἰρήνης.^a

Ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων^b **34** Ἰαὶ γυναῖκες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτρέπεται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτασσέσθωσαν, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει. **35** εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν· αἰσχρὸν γάρ ἐστίν γυναικὶ λαλεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ.¹ **36** ἢ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐξηλθεν, ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν;

37 Εἴ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευματικός, ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω ὑμῖν ὅτι κυρίου ἐστίν ἐντολή· **38** εἰ δέ τις ἀγνοεῖ,

¹ **34-35** {B} include verse 34-35 here (with minor variants) $\mathfrak{F}^{46, 123}$ $\aleph$ A B Ψ 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] Lect it^o vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bx, lay} arm eth geo slav Origen Chrysostom Theodoret; Pelagius // verses 34-35 following 14.40 D F G it^{sr, b, d, f, g} vg^{ms} Ambrosiaster Sedulius-Scottus

^a 33 NO P: TR WH BJ // v. 33b-35 in parentheses: NRSV || ^b P: WH BJ

25 Ὅντως ... ἐστίν Is 45.14; Dn 2.47; Zch 8.23; Jn 4.19 **26** ὅταν ... ἐρμηνείαν 1 Cor 11.18; 12.8-10 πάντα ... γινέσθω Eph 4.12 **29** οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν Ac 17.11; 1 Th 5.21 **34** ἀλλὰ ... λέγει Gn 3.16; 1 Cor 11.3; Eph 5.22; 1 Tm 2.12; Tt 2.5 **37** ἃ ... ἐντολή 1 Jn 4.6

ἀγνοεῖται². **39** ὥστε, ἀδελφοί [μου], ζηλοῦτε τὸ προφητεύειν καὶ τὸ λαλεῖν μὴ κωλύετε γλώσσαις· **40** πάντα δὲ εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.³

The Resurrection of Christ

15 Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, ὃ καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἐστήκατε, **2** δι' οὗ καὶ σῴζεσθε, τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν εἰ κατέχετε, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῆ ἐπίστεύσατε. **3** παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφάς **4** καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κατὰ τὰς γραφάς **5** καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾶ εἶτα τοῖς δώδεκα· **6** ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείονες μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ ἐκοιμήθησαν· **7** ἔπειτα ὤφθη Ἰακώβῳ εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν· **8** ἔσχατον δὲ πάντων ὡσπερὶ τῷ ἐκτρώματι ὤφθη κάμοι. **9** Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων ὃς οὐκ εἰμι ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ· **10** χάριτι δὲ θεοῦ εἰμι ὃ εἰμι, καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ ἐγενήθη, ἀλλὰ περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, οὐκ ἐγὼ δὲ ἀλλ'

² **38** {B} ἀγνοεῖται **N*** A^vid (F G ἠγνοεῖται) 048 0243 6 33 424^c 1739 it^b.^d cop^{sa, bo, fay} Origen^{gr2/4, lat4/5} Didymus Theodore^{vid}; Hilary Ambrose^{1/6} // ἀγνοεῖτε D* // ἀγνοεῖτω **℣**⁴⁶ **℞**² A^c B D² Ψ 0150 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] Lect syr^{p, h, pal} arm (eth) geo slav Origen^{gr2/4} Chrysostom // ignorabitur it^{ar, f, g} vg Origen^{lat1/5}; Ambrosiaster Ambrose^{5/6} Jerome Pelagius Augustine

³ **40** {B} omit verse 34-35 here **℣**^{46, 123} **℞** A B Ψ 048 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo, fay} arm eth geo slav Origen Chrysostom Theodoret; Pelagius // include verse 34-35 here D F G it^{ar, b, d, f, g} vg^{ms} Ambrosiaster Sedulius-Scottus

40 1 Cor 14.33: Col 2.5

15.3 Χριστὸς ... γραφάς Is 53.8-9 **4** ἐγήγερται ... γραφάς Ps 16.10; Ho 6.2; Jon 1.17; Mt 12.40; Ac 2.24-32 **5** ὤφθη Κηφᾶ Lk 24.34 τοῖς δώδεκα Mt 28.16-17; Mk 16.14; Lk 24.36; Jn 20.19 **7** τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν Lk 24.50 **8** Ac 9.3-6; 1 Cor 9.1 **9** Ἐγὼ ... ἀπόστολων Eph 3.8; 1 Tm 1.15; Mt 5.19 ἐδίωξα ... θεοῦ Ac 8.3 **10** ἡ χάρις ... ἐγενήθη 2 Cor 6.1 περισσότερον ... ἐκοπίασα 2 Cor 11.5, 23

ἡ χάρις τοῦ θεοῦ [ἡ] σὺν ἐμοί¹. **11** εἴτε οὖν ἐγὼ εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτως κηρύσσομεν καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε.

The Resurrection of the Dead

12 Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσιν ἐν ὑμῖν τινες ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; **13** εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· **14** εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα [καὶ] τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν². **15** εὐρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ θεοῦ ὅτι ἤγειρεν τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἤγειρεν εἴπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται. **16** εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· **17** εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν, ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν, **18** ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ ἀπώλοντο. **19** εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐν Χριστῷ ἠλπικότες ἐσμέν μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.

20 Νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων. **21** ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. **22** ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθή-

¹ **10** {C} ἡ σὺν ἐμοί **R**² A D¹ Ψ 0150 0270^c 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* syr^{pl, h, pal} cop^{sa, bo, fay} arm eth geo slav Origen^{gr, lat2/9} Ps-Dionysius Eusebius Didymus^{1/5} Chrysostom Cyril (Theodoret); Jerome^{5/8} // ἡ εἰς ἐμέ P^{46} syr^{hmg} Jerome^{3/8} // σὺν ἐμοί **R**^{*} B D^{*} F G 0243 0270^{*} 6 1739 it^{ar, b, d, f, g, o} vg Origen^{lat7/9} Didymus^{4/5}; Ambrosiaster Pelagius Maximinus Augustine Quodvultdeus EU

² **14** {B} ὑμῶν **R** A D² F G Ψ 0150 0270^c 104 256 263 424 436 459 1175 1852 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{h, d, f, g, o, r} vg syr^{p, h} cop^{sa^{miss}, bo} arm eth geo slav Irenaeus^{lat} Ps-Ignatius Adamantius^{lat} Chrysostom Cyril^{ms}; Ambrosiaster Gregory-Elvira Rufinus Pelagius Augustine // ὑμῶν, ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν (*see* 15.17) 365 1319 1573 // ἡμῶν B D^{*} 0243 0270^{*} 6 33 81 1241 1739 1881 1912 1147 1170 1422 1592 1593 1596 11156 it^{ar} vg^{ms} cop^{sa^{miss}, fay} Marcion^{ecc} to Tertullian Adamantius^{gr} Cyril-Jerusalem Epiphanius Cyril; Tertullian Jerome

σονται. **23** ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, **24** εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδιδῶ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. **25** δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρι οὗ θῆ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. **26** ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος· **27** πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ὅταν δὲ εἴπῃ ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δηλὸν ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. **28** ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε [καὶ] αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ἦ ὁ θεὸς [τὰ] πάντα ἐν πᾶσιν.

29 Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; **30** τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν; **31** καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, [ἀδελφοί,]³ ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. **32** εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος;^a εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται,^b

Φάγωμεν καὶ πίωμεν,

αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.

33 μὴ πλανᾶσθε·

Φθειρουσιν ἥθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί.

34 ἐκνήψατε δικαίως καὶ μὴ ἀμαρτάνετε, ἀγνωσίαν γὰρ θεοῦ τινες ἔχουσιν, πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λαλῶ.

³ **31** {C} ἀδελφοί, **8** A B K P 0150 33 81 104 256 263 365 436 459 1175 1241 1319 1573 1912 1962 2127 2464 / 596 it^{tr, r} vg syr^(p). (h), pal (cop^{sa}, bo, fay) arm (eth) slav Marcion^{acc. in Adamantius} Origen^{1/3} Cyril; Augustine // omit **32** D⁴⁶ F G **33** 075 0243 6 424 1739 1852 1881 2200 Byz [L] Lect it^{b, d, f, g, o} geo Origen²³ Chrysostom Theodoret; Ambrosiaster Pelagius Julian-Eclanum

^a **32** NO C: TR || ^b Question: TR

23 1 Th 4.16; Re 20.5 **24** παραδιδῶ ... πατρί Dn 2.44 **25** Ps 110.1; Mt 22.44 **26** Re 20.14; 21.4 **27** πάντα ... αὐτοῦ Ps 8.6 **30** Ro 8.36 **31** καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω 2 Cor 4.10-11 **32** Φάγωμεν ... ἀποθνήσκομεν Is 22.13; 56.12; Lk 12.19-20 **33** Menander, *Thais* (218) **34** ἐκνήψατε δικαίως Ro 13.11; Eph 5.14 ἀγνωσίαν ... ἔχουσιν Ac 26.8 πρὸς ... λαλῶ 1 Cor 6.5

The Resurrection Body

35 Ἄλλ' ἐρεῖ τις, Πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; **36** ἄφρων, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· **37** καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον εἰ τύχοι σίτου ἢ τινος τῶν λοιπῶν· **38** ὃ δὲ θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα καθὼς ἠθέλησεν, καὶ ἐκάστῳ τῶν σπερμάτων ἴδιον σῶμα. **39** οὐ πᾶσα σὰρξ ἡ αὐτὴ σὰρξ ἀλλ' ἄλλη μὲν ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ σὰρξ πτηνῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων. **40** καὶ σώματα ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια· ἀλλ' ἑτέρα μὲν ἡ τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἑτέρα δὲ ἡ τῶν ἐπιγείων. **41** ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

42 Οὕτως καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· **43** σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· **44** σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. εἰ ἔστιν σῶμα ψυχικόν, ἔστιν καὶ πνευματικόν. **45** οὕτως καὶ γέγραπται, Ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιουῦν. **46** ἀλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικόν ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν. **47** ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος⁴ ἐξ

⁴ **47** {A} ἄνθρωπος **κ*** B C D* F G 0150 0243 6 33 424^c 1175 1739* *it^w, b, d, f, g, o* vg cop^(sa, bo) eth Hippolytus Origen^{gr1/2, lat} Peter-Alexandria Adamantius Athanasius Marcellus Gregory-Nazianzus (Gregory-Nyssa) (Epiphanius) (Cyril^{4/8}) (Hesychius^{lat}) Theodoret^{1/2}; Tertullian Cyprian Ambrosiaster Hilary (Zeno) Priscillian (Pacian) Gregory-Elvira Ambrose Jerome Pelagius Quodvultdeus Ps-Vigilius // ὁ κύριος 1912 (2200 *omit* ὁ δεύτερος) Marcion^{acc. to Tertullian and Adamantius} // ἄνθρωπος ὁ κύριος **κ²** A D¹ Ψ 075 81 104 256 263 365 424* 436 459 1241 1319 1573 1739^c 1852 1881 1962 2127 2464 Byz [K L P] *Lect syr^{p, h, ps} arm geo² slav* Origen^{gr1/2} Basil Chrysostom Cyril^{4/8} Theodoret^{1/2} John-Damascus; Maximinus // ἄνθρωπος πνευματικός **ϱ⁴⁶** (geo¹)

36 Jn 12.24 **38** Gn 1.11 **43** Php 3.20-21 **45** Ἐγένετο ... ζῶσαν Gn 2.7 ὁ ἔσχατος ... ζωοποιουῦν Jn 6.63; 2 Cor 3.6, 17 **47** ὁ πρῶτος ... χοϊκός Gn 2.7

οὐρανοῦ. **48** οἶος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἶος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι· **49** καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσομεν⁵ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

50 Τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομησαὶ οὐ δύναται οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ. **51** ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα⁶, **52** ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· σαλπίζει γὰρ καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα. **53** δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. **54** ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύ-

⁵ **49** {B} φορέσομεν B I 0150 6 1852^{vid} 1881 / 60 / 617 / 938 / 1364 / 1365 / 1441 cop^{sa} eth Gregory-Nazianzus Didymus Didymus^{dub1/2} Cyril^{6/11} // φορέσομεν $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A C D F G Ψ 075 0243 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, o} vg cop^{bo} Marcion^{acc. to Tertullian} Irenaeus^{lat} Clement Origen^{gr, lat} Methodius Ps-Athanasius Gregory-Nyssa Didymus^{dub1/2} Macarius/Symeon Epiphanius Chrysostom Cyril^{5/11} Hesychius; Tertullian Cyprian Ambrosiaster Hilary Zeno Pacian Priscillian Gregory-Elvira Ambrose Jerome Pelagius Augustine Quodvultdeus

⁶ **51** {A} οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα B D² Ψ 048 075 0150 0243^c 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* syr^{p, h} cop^{sa, bo} eth geo² slav (Origen^{1/2}) (Adamantius) (Titus-Bostra) (mss^{acc. to Didymus}) Chrysostom (Cyril^{1/2}) Theodoret Theodore-Heraclea Acacius-Caesarea Greek mss^{acc. to Jerome} Ps-Jerome mss^{acc. to Rufinus} // οὐ κοιμηθησόμεθα, οὐ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα $\mathfrak{P}^{46}$ A^c Adamantius^{mss} // κοιμηθησόμεθα, οὐ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα $\aleph$ (A* οἱ for οὐ) C F G 0243* 33 1241 1739 it^{rme, g} arm geo¹ Origen^{gr1/2, lat} Didymus Cyril^{1/2}; Acacius-Caesarea^{acc. to Jerome} Jerome mss^{acc. to Jerome and Augustine} // ἀναστησόμεθα, οὐ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα D* it^{ar, h, d, f1M, (n)} vg Marcion^{acc. to Adamantius^{IM}}; Tertullian Ambrosiaster Hilary Gregory-Elvira Ambrose Rufinus Pelagius Augustine Quodvultdeus Speculum // κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα / 1443

49 ἐφορέσαμεν ... χοϊκοῦ Gn 5.3 **50** I Cor 6.13 **51-52** πάντες ... ἀλλαγησόμεθα I Th 4.15-17 **52** σαλπίζει ... ἐγερθήσονται Mt 24.31 **53** 2 Cor 5.4

σηται ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσεται ἀθανασίαν⁷,
τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος,

Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος.

55 ποῦ σου, θάνατε, τὸ νίκος;

ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον;⁸

56 τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἢ ἁμαρτία, ἢ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος· **57** τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νίκος διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. **58** Ὡστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἐδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ

⁷ **54** {B} ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσεται ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσεται ἀθανασίαν (N² τὴν ἀθανασίαν) B C²vid (C* illegible) D Ψ 075 0150 (33 τὴν ἀφθαρσίαν ... τὴν ἀθανασίαν) 81 104 263 424 436 459 (1241 ἐνδύσεισθαι twice) 1319 1573 1739^c 1881 1962 (2127 ἀθανασίαν for ἀφθαρσίαν) 2464 Byz [K L P] Lect (I 1439 ἐνδύσασθαι twice) it^d syr^{p, h} geo² slav Origen^{gr. lat} Athanasius Chrysostom; Jerome^{2/3} Augustine^{17/19} Cassiodorus // ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσεται ἀθανασίαν ℥⁴⁶ (N* 088^{vid} 1912 τὴν ἀθανασίαν) 0121 0243 1175 1739* 1852 2200 it^{ar. b. o} vg cop^{sa}ms, bo eth (Marcion^{acc. to Epiphanius}) Irenaeus^{lat} Origen^{lat}1/2; Ambrosiaster Hilary Gaudentius Pelagius Augustine^{1/19} // ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσεται τὴν ἀθανασίαν καὶ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσεται ἀφθαρσίαν A vg^{ms} cop^{sa}ms arm geo¹ Tertullian Ambrose Jerome^{1/3} Augustine^{1/19} // omit (by homoioteleuton?) F G 6 365 1895* it^{f, g} cop^{bo}ms

⁸ **55** {B} νίκος; ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; (℥⁴⁶ B 088 νεῖκος) N* C 1739* it^(ar. b) vg (vg^{ms}) cop^{sa} (bo) Marcion^{acc. to Tertullian} Irenaeus^{lat}1/2 Origen^{lat}1/4 Eusebius^{1/2}; Hegemonius Ambrose Gaudentius (Jerome) Augustine^{17/63} (42/63) Fulgentius // νίκος; ποῦ σου, ἄδη, τὸ κέντρον; 0121 0150 0243 33 81 1175 1241 1739^c 1912 2464 arm slav Origen^{gr. lat}1/2 Athanasius^{1/2} Cyril-Jerusalem Didymus^{dub} Cyril^{1/4} Proclus^{1/2} // νίκος; ποῦ σου, ἄδη, τὸ νίκος 1319 1962 2200 // κέντρον; ποῦ σου, θάνατε, τὸ νίκος (D* νεῖκος) (D² omit θάνατε) F G 424^c it^{d, f, g, o} Irenaeus^{lat}1/2 Origen^{lat}1/2 Eusebius^{1/2}; (Tertullian) (Cyprian) Priscillian Chromatius Julian-Eclanum (Ambrosiaster) (Hilary) (Augustine^{4/63}) // κέντρον; ποῦ σου, ἄδη, τὸ νίκος; N² A^c Ψ 075 6 104 263 365 424* 436 459 1573 1852 (1881 omit τό) 2127 Byz [K L P] Lect syr^(p, h) eth geo Origen^{gr}1/2 Ps-Gregory-Thaumaturgus Athanasius^{1/2} Ps-Athanasius Gregory-Nyssa Epiphanius Chrysostom Proclus^{1/2} // κέντρον; A*

54 Κατεπόθη ... νίκος Is 25.8 **55** Ho 13.14 **56** τὸ δὲ ... ἁμαρτία Ro 7.13 ἢ δὲ ... νόμος Ro 6.14

ἔργῳ τοῦ κυρίου πάντοτε, εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστιν κενὸς ἐν κυρίῳ.

The Contribution for the Saints

16 Περὶ δὲ τῆς λογείας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους ὡσπερ διέταξα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιήσατε. **2** κατὰ μίαν σαββάτου ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ τιθέτω θησαυρίζων ὅτι ἐὰν εὐδοῶται, ἵνα μὴ ὅταν ἔλθω τότε λογεῖται γίνωνται. **3** ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὓς ἐὰν δοκιμάσητε,^a δι' ἐπιστολῶν^b τούτους πέμψω ἀπενεγκεῖν τὴν χάριν ὑμῶν εἰς Ἱερουσαλήμ. **4** ἐὰν δὲ ἄξιον ᾖ τοῦ κάμει πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύονται.

Plans for Travel

5 Ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς ὅταν Μακεδονίαν διέλθω· Μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι, **6** πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν παραμενῶ ἢ καὶ παραχειμάσω, ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε οὐ ἐὰν πορεύωμαι. **7** οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν, ἐλπίζω γὰρ χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἐὰν ὁ κύριος ἐπιτρέψη. **8** ἐπιμενῶ δὲ ἐν Ἐφέσῳ ἕως τῆς πεντηκοστῆς· **9** θύρα γὰρ μοι ἀνέφωγεν μεγάλη καὶ ἐνεργής, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί.

10 Ἐὰν δὲ ἔλθῃ Τιμόθεος, βλέπετε, ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς· τὸ γὰρ ἔργον κυρίου ἐργάζεται ὡς καὶ γὰρ. **11** μὴ τις σὺν αὐτὸν ἐξουθενήσῃ. προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρὸς με· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν.

12 Περὶ δὲ Ἀπολλῶ τοῦ ἀδελφοῦ, πολλὰ παρεκάλεσα αὐτόν, ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν· καὶ πάντως οὐκ ἦν θέλημα ἵνα νῦν ἔλθῃ· ἐλεύσεται δὲ ὅταν εὐκαιρήσῃ.

^a 3 NO C: TR WH NRSV || ^b C: WH NRSV

58 ὁ κόπος ... κυρίῳ 2 Chr 15.7; Re 14.13

16.1 Περὶ ... ἁγίους Ac 11.29; Ro 15.25-26; 2 Cor 8.9; Ga 2.10 **2** κατὰ μίαν σαββάτου Ac 20.7 **5** Μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι Ac 19.21 **6** Ro 15.24; Tt 3.12 **7** ἐὰν ... ἐπιτρέψη Ac 18.21 **8** Ac 19.1, 10 τῆς πεντηκοστῆς Lv 23.15-21; Dt 16.9-11 **9** θύρα ... ἐνεργής Ac 19.8-10; 2 Cor 2.12; Col 4.3; Re 3.8 **10** Ἐὰν ... Τιμόθεος 1 Cor 4.17 τὸ γὰρ ... ἐργάζεται Php 2.20 **11** μὴ ... ἐξουθενήσῃ 1 Tm 4.12 **12** Ἀπολλῶν Ac 18.24; 1 Cor 1.12; 3.5-6

Final Request and Greetings

13 Γρηγορεύετε, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε. **14** πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω.

15 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί· οἶδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς· **16** ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιούτοις καὶ παντὶ τῷ συνεργῶντι καὶ κοπιῶντι. **17** χαίρω δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ Στεφανᾶ καὶ Φορτουνάτου καὶ Ἀχαϊκοῦ, ὅτι τὸ ὑμέτερον ὑστέρημα οὗτοι ἀνεπλήρωσαν· **18** ἀνέπαυσαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν. ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς τοιούτους.

19 Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀσίας. ἀσπάζεται ὑμᾶς ἐν κυρίῳ πολλὰ Ἀκύλας καὶ Πρίσκα σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ. **20** ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ.

21 Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. **22** εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν κύριον, ἦτω ἀνάθεμα. Μαρανα θα.^c **23** ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ μεθ' ὑμῶν. **24** ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.¹

¹ **24** {B} Ἰησοῦ. B F 0121 0243 33 1881 2200 it^{b, f, g, r} vg^{ms} syr^p cop^{sa, bo} Ambrosiaster // Ἰησοῦ. ἀμήν. **κ** A C D Ψ 0150 6 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573 1739^c (1739* omit Ἰησοῦ) 1852 1912 1962 2127 2464 Byz: [K L P] Lect it^{ar, d, n} vg syr^{h, (pal)} cop^{bo} arm eth geo slav Chrysostom; Pelagius NIV // Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ἀμήν. 1592 // ἀμήν. but omit ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ 075 (81 omit ἀμήν, too) 1241 (1597) 1598 1895 11356 11977 // Ἰησοῦ. γενεθῆτω γενεθῆτω. G

^c **22** Μαραν θα (The Lord comes): NRSV^{mg} BJ NBS^{mg} TOB^{mg} // as text: BJ^{mg} BTI^{mg}

13 ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε Ps 31.24; Eph 6.10 **15** τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ 1 Cor 1.16 ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας Ro 16.5 **18** ἐπιγινώσκετε ... τοιούτους Php 2.29; 1 Th 5.12 **19** Ἀκύλας καὶ Πρίσκα Ac 18.2, 18, 26; Ro 16.3 τῇ κατ' ... ἐκκλησίᾳ Ro 16.5 **20** Ἀσπάσασθε ... ἁγίῳ Ro 16.16; 2 Cor 13.12; 1 Pe 5.14 **21** Col 4.18; 2 Th 3.17 **22** εἴ ... ἀνάθεμα Ga 1.8, 9

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β

Salutation

1 Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος θεοῦ καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ σὺν τοῖς ἁγίοις πᾶσιν τοῖς οὔσιν ἐν ὅλῃ τῇ Ἀχαΐᾳ, **2** χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Paul's Thanksgiving after Affliction

3 Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως, **4** ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει διὰ τῆς παρακλήσεως ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. **5** ὅτι καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτως διὰ τοῦ Χριστοῦ περισσεύει καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν. **6** εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν. **7** καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν εἰδότες¹ ὅτι ὡς κοινωνοὶ ἐστε τῶν παθημάτων, οὕτως καὶ τῆς παρακλήσεως.

---

¹ 6-7 {A} παρακλήσεως καὶ σωτηρίας· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν. **7** καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν εἰδότες (3⁴⁶ 2127 omit ὧν ... παθημάτων vs. 7 by homoioteleuton) & A C Ψ 0121 0243 (6 αὐτοῦ for αὐτῶν) 104 256^{vid} 365 436 459 (1319 ἡμῶν εἰδότες) 1573 1739 1881 (1969 εἴτε δέ) 2464 (1596 εἴτε δέ) (1884 αὐτοῦ for αὐτῶν and ἡμῶν εἰδότες) it^r.^(v) vg^(cl).^{ww}.^{ci} (sy^p) cop^{sa}.^{bo} (arm) (eth) Ambrosiaster Jerome^{vid} // παρακλήσεως τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν καὶ ἡ ἐλπίς ὑμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν εἴτε παρακαλούμεθα ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας εἰδότες B (33 ἐλπίς ἡμῶν ... εἴτε οὖν ... ἡμῶν παρακλήσεως) // παρακλήσεως τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ

1 Παῦλος ... θεοῦ 1 Cor 1.1 **2** Ro 1.7; 1 Cor 1.3 **3** Εὐλογητὸς ... Χριστοῦ Eph 1.3; 1 Pe 1.3 θεὸς πάσης παρακλήσεως Ro 15.5 **5** Ps 34.19; 94.19 **6** 2 Cor 4.15, 17

8 Οὐ γὰρ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡμῶν τῆς γενομένης ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ὑπὲρ δύναμιν ἐβαρήθημεν ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν· **9** ἀλλ' αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς ἀλλ' ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς· **10** ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου² ἐρρύσατο ἡμᾶς καὶ ρύσεται³, εἰς ὃν ἠλπικαμεν [ὅτι] καὶ ἔτι⁴ ρύσεται, **11** συν-
υπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει, ἵνα ἐκ πολλῶν

ὑμῶν εἰδότες 81 263 (1175 ἐλπίς ὑμῶν and ὑπὲρ ἡμῶν) 2200 Eusebius // παρακλήσεως καὶ σωτηρίας τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν εἴτε παρακαλούμεθα ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας εἰδότες D (F G) (075 σωτηρίας καὶ παρακλήσεως and omit second καὶ σωτηρίας) (0150 omit εἰδότες) 0209 424 (1241 ἐλπίς ὑμῶν) 1852 (1912 ὑπὲρ ἡμῶν and transposes εἴτε ... παρακλήσεως without καὶ σωτηρίας to the end of verse 7) Byz [(K omit αὐτῶν) L] Lect (with minor variants) it^{ar. b. d. f. g} (syr^h) geo slav Chrysostom

² **10** {B} τηλικούτου θανάτου **K A B C D F G Ψ** 075 0121 0150 0209^{vid} 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739^{ms} 1881 1912 1962 2127 2464 Byz [K L P] Lect (it^{ext}) cop^{sa. bo} arm eth geo slav Clement Basil Didymus Chrysostom^{1/2} // τηλικούτων θανάτων $\mathfrak{P}^{46}$ 1739^{vr.} (1852 θανάτου [sic]) 2200 it^{d. (r)} syr^{p. h} Origen^{gr. lat} Basil^{ms} Chrysostom^{1/2} Theodoret^{lem.}; Ambrosiaster Jerome Augustine GNB TOB BTI? // tantis periculis it^{ar. b. (r)} (1^{v. c.}), (g^{v. c.}), o vg Pelagius

³ **10** {B} καὶ ρύσεται $\mathfrak{P}^{46}$ **K B C P** 075 0150 0209^{vid} 33 81 256 365 1175 1319 1573 1962^{vid} 2127 1598 it^{g. n} vg^{ww. st} cop^{sa. bo} arm geo¹ Origen^{lat} Athanasius; Augustine // καὶ ρύεται D² F G 0121 0243 6 104 263 424 436 459 1241 1739 1852 1881 1912 2200 2464 Byz [K L] Lect it^l vg^{cl} geo² slav Origen^{gr} Basil Didymus Chrysostom^{1/2}; Jerome EU // omit A D* Ψ it^{ar. b. d} vg^{ms} syr^p eth Chrysostom^{1/2}; Ambrosiaster Pelagius

⁴ **10** {C} ὅτι καὶ ἔτι **K A C D Ψ** 075 0150 33 81 256^{vid} 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1912 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^(.to) vg (syr^p) cop^{sa. bo} arm geo slav Origen^{lat} Basil Chrysostom^{2/3}; Augustine // καὶ ἔτι $\mathfrak{P}^{46}$ B D* 0121 0243 1739 1881 (Didymus) REB // καὶ ὅτι F G it^g (eth) // ὅτι καὶ D¹ 6 104 1852 it^{ar. b. d} vg^{ms} syr^h Origen^{gr} Chrysostom^{1/3}; Ambrosiaster Jerome Pelagius

προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῆ ὑπὲρ ἡμῶν⁵.

The Postponement of Paul's Visit

12 Ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστίν, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἀπλότῃ⁶ καὶ εἰλικρινείᾳ τοῦ θεοῦ, [καὶ] οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ ἀλλ' ἐν χάριτι θεοῦ, ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς. **13** οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε· ἐλπίζω δὲ ὅτι ἕως τέλους ἐπιγνώσεσθε, **14** καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους, ὅτι καύχημα ὑμῶν ἐσμεν καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου [ἡμῶν]⁷ Ἰησοῦ.

15 Καὶ ταύτη τῇ πεποιθήσει ἐβουλόμην^a πρότερον^b πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν, ἵνα δευτέραν χάριν⁸ σχῆτε, **16** καὶ δι' ὑμῶν διελθεῖν

⁵ **11** {B} ἡμῶν $\mathfrak{P}^{46c}$ $\aleph$ A C D* G Ψ 075 0121 0243 6^{vid} 33 81 104 256 263 365 436 459 1175 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 2464 *Byz*^m [K L P] 1597 1598 1751 1883 1884 11021 11356 11441 ^{AD} *it*^{ar, b, d, f, g, r} *vg* *syr*^{p, h} *cop*^{sa, bo} *arm* *geo*¹ Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius // ὑμῶν $\mathfrak{P}^{46*}$ B D² F 0150 424 1241 1912 *Byz*^{pl} [K L P] *Lect* *it*^o *vg*^{ms} *geo*² Severian

⁶ **12** {B} ἀπλότῃ $\aleph^2$ D F G 075 6 104 263 424* 436 459 1241 1319^c (1319* *illegible*) 1852 1912 *Byz* [L] *Lect* *it*^{ar, b, d, f, g, o} *vg* *syr*^{p, h} *geo*² *slav* Chrysostom; Ambrosiaster Jerome^{1/2} Pelagius // ἀγιότητι $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ A B C K P Ψ 0121 0150 0243 33 81 256 365 424^c 1175 1573 1739 1881 1962 2127 2200 2464 1596 *it*^r *cop*^{sa, bo} *arm* *geo*¹ Clement Origen Didymus; Jerome^{1/2} NIV REB

⁷ **14** {C} τοῦ κυρίου ἡμῶν $\aleph$ B F G P 0150 0121 0243 6 33 81 104 256 263 365 436 459 1175 1319 1573 1739 1881 1962 2127 2200 2464 1422 1592 1596 *it*^{ar, b, f, g, a, r} *vg* *syr*^{p, h} *with*^{*} *cop*^{sa, bo} *arm* *eth* *geo*² *slav* Chrysostom; Pelagius Augustine // τοῦ κυρίου $\mathfrak{P}^{46vid}$ A C D Ψ 075 424 1241 1852 1912 *Byz* [K L] *Lect* *it*^d *geo*¹ Severian; Ambrosiaster NIV NRSV TOB

⁸ **15** {B} χάριν $\aleph^*$ A C D F G Ψ 075 0150 0243 6 33 424 1241 1739 1881 1962 2127 2200 *Byz* [K] *Lect* *it*^{ar, b, d, f, g, o, r} *vg* *syr*^{p, h} *cop*^{sa} *arm* *eth* Chrysostom;

^a **15** C: NIV NRSV REB TOB BTI DHH || ^b C: GNB BJ NBS

12 τὸ μαρτύριον ... ἡμῶν He 13.18 ἐν ἀπλότῃ ... θεοῦ 2 Cor 2.17 οὐκ ... σαρκικῇ 1 Cor 1.17 **14** καύχημα ὑμῶν ἐσμεν 2 Cor 5.12 ἐν ... Ἰησοῦ Php 2.16 **16** Ac 19.21; 1 Cor 16.5, 6

εις Μακεδονίαν καὶ πάλιν ἀπὸ Μακεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν. **17** τοῦτο οὖν βουλόμενος μήτι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην; ἢ ἂ βουλευόμαι κατὰ σάρκα βουλευόμαι, ἵνα ἢ παρ' ἐμοὶ τὸ Ναὶ ναὶ καὶ τὸ Οὐ οὐ; **18** πιστὸς δὲ ὁ θεὸς ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἔστιν Ναὶ καὶ Οὐ. **19** ὁ τοῦ θεοῦ γὰρ υἱὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐν ὑμῖν δι' ἡμῶν κηρυχθεὶς, δι' ἐμοῦ καὶ Σιλουανοῦ καὶ Τιμοθέου, οὐκ ἐγένετο Ναὶ καὶ Οὐ ἀλλὰ Ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν. **20** ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ Ναὶ· διὸ καὶ δι' αὐτοῦ τὸ Ἀμὴν τῷ θεῷ πρὸς δόξαν δι' ἡμῶν. **21** ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν καὶ χρίσας ἡμᾶς θεός, **22** ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν.

23 Ἐγὼ δὲ μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι φειδόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰς Κόρινθον. **24** οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως ἀλλὰ συνεργοὶ ἐσμεν τῆς χαρᾶς ὑμῶν· τῇ γὰρ πίστει ἐστήκατε. **2** ἔκρινα γὰρ ἑμαυτῷ τοῦτο τὸ μὴ πάλιν ἐν λύπῃ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν. **2** εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ὁ εὐφραίνων με εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; **3** καὶ ἔγραψα τοῦτο αὐτό, ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην σχῶ ἀφ' ὧν ἔδει με χαίρειν, πεποιθὼς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς ὅτι ἡ ἐμὴ χαρὰ πάντων ὑμῶν ἐστίν. **4** ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἵνα γνῶτε ἦν ἔχω περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς.

Ambrosiaster Pelagius // χαράν **R**² B L P 81 104 256 263 365 436 459 1175 1319 1573 1852 1912 2464 / 596 cop^{bo} geo slav Theodore^{lem}

¹ I {C} γάρ **ψ**⁴⁶ B 0223 0243 33 1175 1739 1881 1962 2200 it^r syr^{h, pal} cop^{sa, mss, bo} Cassian // δέ **K A C D¹ F G Ψ** 075^{supp} 081 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1912 2127 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^p arm slav Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius REB LB? // τε D* // omit cop^{sa, mss, bo, mss}

17 ἂ ... βουλευόμαι 2 Cor 5.16 **19** δι' ἐμοῦ ... Τιμοθέου Ac 18.5 **20** δι' αὐτοῦ ... ἡμῶν Re 3.14 **21** χρίσας ἡμᾶς θεός 1 Jn 2.27 **22** ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς Eph 1.13; 4.30 δοὺς ... ἡμῶν Ro 8.16; 2 Cor 5.5; Eph 1.14 **23** Ἐγὼ ... ψυχὴν Ro 1.9; 2 Cor 11.31; Php 1.8; 1 Th 2.5, 10 **24** οὐχ ... πίστεως 1 Pe 5.3

2.1 τὸ μὴ ... ἐλθεῖν 1 Cor 4.21; 2 Cor 12.21 **4** ἐκ ... δακρύων Ac 20.31

Forgiveness for the Offender

5 Εἰ δέ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, ἀλλ' ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβάρῳ, πάντας ὑμᾶς. **6** ἱκανὸν τῷ τοιοῦτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων, **7** ὥστε τοῦναντίον μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι καὶ παρακαλέσαι, μὴ πως τῇ περισσοτέρῃ λύπῃ καταπουῆ ὁ τοιοῦτος. **8** διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην· **9** εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἔγραψα, ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν ὑμῶν, εἰ² εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε. **10** ᾧ δέ τι χαρίζεσθε, κἀγὼ· καὶ γὰρ ἐγὼ ὁ κεχάρισμαι, εἴ τι κεχάρισμαι, δι' ὑμᾶς ἐν προσώπῳ Χριστοῦ, **11** ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν.

Paul's Anxiety and Relief

12 Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Τρωάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ θύρας μοι ἀνεωγμένης ἐν κυρίῳ, **13** οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου τῷ μὴ εὐρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, ἀλλ' ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν.

14 Τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ· **15** ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σφζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, **16** οἷς μὲν ὁσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς ζωὴν. καὶ πρὸς

² 9 {A} εἰ κ C D F G Ψ 075^{supp} 081 0150 0243 6 81 104 256 263 365 424 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, d, f, g, o, r} vg syr^{n, h, pal} cop^{bo} arm eth geo slav Chrysostom; Ambrosiaster Pacian Pelagius Augustine Speculum // ἦ A B 33 / 1154 (it^b) (Tertullian) // omit Ƴ⁴⁶ 436

5 1 Cor 5.1 **9** εἰ ... ὑπήκοοί ἐστε 2 Cor 7.15; 10.6 **11** ἵνα ... Σατανᾶ Lk 22.31 **12** θύρας ... κυρίῳ Ac 14.27; 1 Cor 16.9; Col 4.3; Re 3.8 **13** ἀποταξάμενος ... Μακεδονίαν Ac 20.1 **15** τοῖς σφζομένοις ... ἀπολλυμένοις 1 Cor 1.18 **16** οἷς μὲν ... ζωὴν Lk 2.34 πρὸς ... ἱκανός 2 Cor 3.5-6

ταῦτα τίς ἰκανός; **17** οὐ γάρ ἐσμεν ὡς οἱ πολλοὶ³ καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ θεοῦ κατέναντι θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν.

Ministers of the New Covenant

3 Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν; ἢ μὴ χρῆζομεν ὡς τινες συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐξ ὑμῶν; **2** ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν¹, γινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων, **3** φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι ἀλλὰ πνεύματι θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξίν λιθίναις ἀλλ' ἐν πλαξίν καρδίαις σαρκίναις².

4 Πεποίθησιν δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν θεόν. **5** οὐχ ὅτι ἀφ' ἑαυτῶν ἰκανοὶ ἐσμεν λογίσασθαί τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἰκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ, **6** ὃς καὶ ἰκάνωσεν

¹ **17** {B} πολλοί **κ** A B C Ψ 075^{supp} 0150 0243 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2464 Byz [K P] / 422 / 592 / 884 it^{ar. b. d. f. (g^{v. f.}), o} vg cop^{sa. bo} eth geo slav Irenaeus^{gr. lat} Basil Didymus Severian; Ambrosiaster Jerome Pelagius // λοιποὶ $\mathfrak{F}^{46}$ D F G L 6 2200 Lect it^{lat} syr^{p. h} arm Chrysostom Theodoret^{lem}

² **2** {A} ἡμῶν $\mathfrak{F}^{46}$ A B C D F G Ψ 075^{supp} 0150 0243 6 81 104 256 263 365 424 459 1241 1319 1573 1739 1859 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar. b. d. f. g. o} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Chrysostom Cyril; Ambrosiaster Jerome Pelagius // ὑμῶν **κ** 33 436 1175 1881 1912 / 593 / 1441 BJ

³ **3** {A} πλαξίν καρδίαις σαρκίναις **κ** A B C D G 075^{supp} 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2464 Byz [K L P] Lect (syr^h) Origen Eusebius^{mss} Didymus (Macarius/Symeon) (Severian) // πλαξίν καρδίας σαρκίναις F Ψ (436 σαρκίνης) it^{ar. b. d. f. g. o} vg (syr^{p. pal}) (cop^{sa. bo}) arm (eth) geo (slav) Marcion^{acc. to Adamantius} Irenaeus^{lat} Origen^{lat} Eusebius Chrysostom Marcus-Eremita Cyril Theodoret^{lem}; Ambrosiaster Hilary Ambrose Optatus Jerome Pelagius Augustine Ps-Vigilius // πλαξίν σαρκίναις 0243 1739 2200 / 147 / 593 / 1154 / 1178

17 ἐξ ... λαλοῦμεν 2 Cor 1.12; 1 Pe 4.11

3.1 Ἀρχόμεθα ... συνιστάνειν 2 Cor 5.12 συστατικῶν ... ὑμῶν Ac 18.27; Ro 16.1 **2** 1 Cor 9.2 **3** πλαξίν λιθίναις Ex 24.12; 31.18; 34.1; Dt 9.10, 11 πλαξίν καρδίαις σαρκίναις Pr 3.3; 7.3; Jr 31.33; Eze 11.19; 36.26 **5** 2 Cor 2.16 **6** καινῆς διαθήκης Ex 24.8; Jr 31.31; 32.40; 1 Cor 11.25; He 8.8-13 τὸ γὰρ ... ζωοποιεῖ Jn 6.63; Ro 7.6

ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος· τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτένει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ.

7 Εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη λίθοις ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον Μωϋσέως διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην, **8** πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; **9** εἰ γὰρ τῇ διακονίᾳ³ τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῶ μᾶλλον περισσεύει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης δόξῃ. **10** καὶ γὰρ οὐ δεδοξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει εἵνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. **11** εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῶ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ.

12 Ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα πολλῇ παρρησίᾳ χρώμεθα **13** καὶ οὐ καθάπερ Μωϋσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου. **14** ἀλλ' ἐπαρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν. ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει,^a μὴ ἀνακαλυπτόμενον^b ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται· **15** ἀλλ' ἕως σήμερον ἡνίκα ἂν ἀναγινώσκῃται Μωϋσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται· **16** ἡνίκα δὲ ἐὰν ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. **17** ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν· οὗ δὲ τὸ πνεῦμα κυρίου, ἐλευθερία.

³ **9** {B} τῇ διακονίᾳ P⁴⁶ K A C D* F G Ψ 0243 6 33 104 436 459 1175 1739 2200 1596 it^b. d. g. o vg^{ms} syr^p. h cop^{sa} eth Origen^{gr. lat} Cyril^{2/5}; Ambrosiaster Cassiodorus Sedulius-Scottus // διακονια (*nominative or dative*) 81 2464 1147 1422 1883 1921 arm // ἡ διακονία B D² 075 0150 256 263 365 424 1241 1573 1852 1881 1912 1962 2127 Byz [K L P] Lect it^{ur. f} vg cop^{bo} geo slav Macarius/Symeon Chrysostom Cyril^{3/5} Hegemonius^{lat}; Pelagius Augustine REB EU? LB? BJ NBS? TOB BTI DHH?

^a **14** NO C: WH GNB NIV NRSV REB BJ NBS TOB DHH // as text: LB BJ^{ms} NBS^{ms} TOB^{ms} // ^b C: TR WH GNB NIV NRSV REB BJ NBS TOB DHH // as text: LB BJ^{ms} NBS^{ms} TOB^{ms}

7 μὴ ... καταργουμένην Ex 34.29-30 **9** τῇ διακονίᾳ τῆς κατακρίσεως Dt 27.26 ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης Ro 1.17; 3.21 **10** τὸ δεδοξασμένον Ex 34.29-30 **13** Μωϋσῆς ... αὐτοῦ Ex 34.33, 35 **14** ἐπαρώθη ... αὐτῶν Ro 11.25 **16** Ex 34.34; Ro 11.23, 26 **17** οὗ ... ἐλευθερία Jn 7.39; 8.32, 36; Ro 8.2; Ga 5.1. 13

18 ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος.

Treasure in Earthen Vessels

4 Διὰ τοῦτο, ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην καθὼς ἠλεήθημεν, οὐκ ἐγκακοῦμεν **2** ἀλλ' ἀπειπάμεθα τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, μὴ περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ μηδὲ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας συνιστάνοντες ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. **3** εἰ δὲ καὶ ἔστιν κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἔστιν κεκαλυμμένον, **4** ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ. **5** οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν ἀλλ' Ἰησοῦν Χριστὸν κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν¹. **6** ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν, Ἐκ σκότους φῶς λάμπει, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐν προσώπῳ [Ἰησοῦ] Χριστοῦ.

7 Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἡ τοῦ θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν. **8** ἐν παντὶ θλιβόμενοι ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι, ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι, **9** διωκόμενοι ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι,

¹ **5** {B} Ἰησοῦν A^{vid} B D F G H Ψ 075 0150 0209 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 (1241 Χριστόν for Ἰησοῦν) 1319 1573 1912 1962 2127 (2200 Ἰησοῦν Χριστόν) Byz [K L P] *Lect it^{ar.} syr^{p. h. pal} (eth)* Cyril-Jerusalem Gregory-Nyssa (Didymus^{1/2}) Chrysostom^{1/2. (1/2)} Cyril^{1/4}; Ambrosiaster (Jerome) Sedulius-Scottus // Ἰησοῦ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ A^c C 0243 33 1739 1881 *it^{d. f. g. r} vg cop^{sa, bo} geo² slav Marcion^{sec. in Eriphanus}, Pelagius Augustine^{3/4} // Χριστοῦ $\aleph^1$ 2464 *vg^{ms} cop^{bo^{ms}} arm geo¹ Didymus^{1/2} Cyril^{1/4} // Ἰησοῦ Χριστοῦ 0186 1852 *it^b vg^{ms} cop^{bu^{ms}} Cyril^{2/4}; Augustine^{1/4}***

18 τὴν δόξαν κυρίου Ex 16.7; 24.17

4.1 ἔχοντες ... ταύτην 2 Cor 3.6 **2** μὴ ... θεοῦ 2 Cor 2.17; 1 Th 2.5 **3** 1 Cor 1.18 **4** ὁ θεὸς ... τούτου Eph 2.2 ὅς ... θεοῦ Col 1.15; He 1.3 **5** 2 Cor 1.24 **6** Ἐκ ... λάμπει Gn 1.3; Is 9.2 ὃς ... Χριστοῦ 2 Cor 3.18 **7** Ἐχομεν ... σκεύεσιν 2 Cor 5.1 **8** ἐν παντὶ θλιβόμενοι 2 Cor 1.8; 7.5

καταβαλλόμενοι ἄλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι, **10** πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ. **11** αἰεὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ζῶντες εἰς θάνατον παραδιδόμεθα διὰ Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν. **12** ὥστε ὁ θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν. **13** ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τὸ γεγραμμένον, **Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα,** καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν, **14** εἰδότες ὅτι ὁ ἐγείρας τὸν κύριον Ἰησοῦν² καὶ ἡμᾶς σὺν Ἰησοῦ ἐγερεῖ καὶ παραστήσει σὺν ὑμῖν. **15** τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσασα διὰ τῶν πλειόνων τὴν εὐχαριστίαν περισσεύσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

Living by Faith

16 Διὸ οὐκ ἐγκακοῦμεν, ἄλλ' εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἄλλ' ὁ ἔσω ἡμῶν ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα. **17** τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρους δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, **18** μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια. **5** Οἶδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. **2** καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες,

² **14** {B} τὸν κύριον Ἰησοῦν **κ C D F G Ψ 075 0150 6 81 256 263 365 424 1175^c 1241 1319 1573 1852 1881 (1969 omit τόν) 2127 2464 Byz [K L P] Lect (1884^{1/2} omit Ἰησοῦν) it^b. d. l. g. o vg^{mss} (syr^{p. h} with *) cop^{bo} eth geo² slav Chrysostom^{1/2}; Ambrosiaster Ambrose // τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν 436 (it^r) // τὸν κύριον Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν 104 459 geo¹ // τὸν Ἰησοῦν **ϣ⁴⁶ B (0243 33 1175* 1739 1912 2200 1596 omit τόν) it^r vg cop^{sa, bo} arm (Chrysostom^{1/2}); Tertullian Pelagius****

11 αἰεὶ ... Ἰησοῦν Ro 8.36; 1 Cor 15.31 **13** Ἐπίστευσα. διὸ ἐλάλησα Ps 116.10 **14** Ro 8.11; 1 Cor 6.14; 15.15, 20 **15** τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς 2 Cor 1.3-6 **16** ὁ ἔσω ... ἀνακαινοῦται Eph 3.16 **17** Ro 8.17-18 **18** μὴ σκοπούντων ... τὰ μὴ βλεπόμενα Col 1.16; He 11.1, 3

5.1 ἡ ἐπίγειος ... σκήνους Job 4.19; 2 Cor 4.7 **2** Ro 8.23

3 εἶ γε καὶ ἐκδυσάμενοι¹ οὐ γυμνοὶ εὐρεθησόμεθα. **4** καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνει στενάζομεν βαρούμενοι, ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα καταπουῆ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς. **5** ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο θεός, ὁ δούς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος.

6 Θαρροῦντες οὖν πάντοτε καὶ εἰδότες ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου· **7** διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἰδούς· **8** θαρροῦμεν δὲ καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημηῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημηῆσαι πρὸς τὸν κύριον. **9** διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες εἴτε ἐκδημοῦντες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι. **10** τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον.

The Ministry of Reconciliation

11 Εἰδότες οὖν τὸν φόβον τοῦ κυρίου ἀνθρώπους πείθομεν, θεῷ δὲ πεφανερῶμεθα· ἐλπίζω δὲ καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι. **12** οὐ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνομεν ὑμῖν ἀλλ' ἀφορμὴν διδόντες ὑμῖν καυχήματος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς ἐν προσώπῳ καυχωμένους καὶ μὴ ἐν καρδίᾳ. **13** εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν. **14** ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας τοῦτο, ὅτι εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον· **15** καὶ ὑπὲρ πάντων

---

¹ **3** {C} ἐκδυσάμενοι D*^c it^{ar, d, f, v, r, g, o} geo¹ Marcion^{acc.} to Tertullian Macarius/Symeon; Tertullian Ambrosiaster^{1/2} mss^{acc.} to Ambrosiaster Ambrose Pelagius Augustine^{1/7} Speculum // ἐκλυσάμενοι FG // ἐνδυσάμενοι $\mathfrak{F}^{46}$ **8** B C D² Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{b, f, xl, r} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo² slav Clement Didymus Chrysostom Cyril; Ambrosiaster^{1/2} Jerome Augustine^{6/7} GNB NIV REB EU LB BJ NBS TOB BTI

---

⁴ ἐπενδύσασθαι ... ζωῆς 1 Cor 15.53-54 ⁵ ὁ δούς ... πνεύματος Ro 8.16, 23; 2 Cor 1.22; Eph 1.13 ⁶ ἐνδημοῦντες ... κυρίου He 11.13-16 ⁷ 1 Cor 13.12 ⁸ εὐδοκοῦμεν ... κύριον Php 1.23 ⁹ Col 1.10; 1 Th 4.1 ¹⁰ Ec 12.14; Ac 17.31; Ro 2.16; 14.10 ¹¹ ἐλπίζω ... πεφανερῶσθαι 2 Cor 4.2 ¹² οὐ ... συνιστάνομεν ὑμῖν 2 Cor 3.1 ἀφορμὴν ... ἡμῶν 2 Cor 1.14 ¹⁵ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν 1 Tm 2.6

ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι.

16 Ὡστε ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἶδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκουμεν. **17** ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονεν καινά². **18** τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ Χριστοῦ καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς, **19** ὡς ὅτι θεὸς ἦν^a ἐν Χριστῷ^b κόσμον καταλλάσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς. **20** ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν· δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ θεῷ. **21** τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη θεοῦ ἐν αὐτῷ.

---

² **17** {A} καινά Ɔ⁴⁶ & B C D* F G 048 0243 424^c 1175 1739 1962 it^{d, f, g, r} vg^{wv, st} syr^{(p), pal} cop^{sa, bn} geo¹ Clement Athanasius^{ms} Cyril^{4/15}; Ambrosiaster Hilary Ambrose^{1/3} Jerome^{1/8} Pelagius Augustine^{13/21} Quodvultdeus // καινά τὰ πάντα D² Ψ 0150 104 263 424* 436 459 1852 2464 Byz^{pl} [K L P] Lect^{pl}. AD (l 895 omit τά) vg^{ms} syr^h arm eth Marcion^{acc. in Tertullian} (Origen^{gr}) Ps-Athanasius Ps-Ignatius Apostolic Constitutions Didymus^{dub} Chrysostom^{2/5} Hesychius^{lat}; Ambrose^{1/3} Chromatius Augustine^{1/21} NRSV? // τὰ πάντα καινά 075 6 33 81 256 365 1241 1319 1573 1881 1912 2127 2200 Byz^{pl} Lect^{pl} it^{ar, b, o} vg^{cl} geo² slav Origen^{lat} Adamantius Athanasius Gregory-Nyssa Chrysostom^{3/5} Theodore Cyril^{11/15} Proclus Hesychius^{gr} Theodoret John-Damascus; Priscillian Ambrose^{1/3} Gaudentius Jerome^{7/8} Faustus-Milevis Augustine^{7/21} Arnobius Salvian Sedulius-Scottus NRSV?

---

^a **19** C: GNB NIV NRSV REB^{ms} EU BJ^{ms} NBS^{ms} TOB BTI DHH // NO C: GNB^{ms} NRSV^{ms} REB NBS TOB BTI || ^b C: GNB^{ms} NRSV^{ms} REB LB NBS // NO C: GNB NRSV REB^{ms} BJ NBS^{ms} DHH

---

15 οἱ ζῶντες ... ἐγερθέντι Ro 14.7-8 **17** εἴ ... κτίσις Ro 8.1, 10; Ga 6.15 τὰ ἀρχαῖα ... καινά Is 43.18; Re 21.5 **18** τοῦ θεοῦ ... Χριστοῦ Ro 5.10 **19** θεὸς ... ἑαυτῷ Ro 3.24-25; Col 1.19-20 **20** ὑπὲρ ... πρεσβεύομεν Is 52.7; Eph 6.20 **21** τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν Jn 8.46; He 4.15; 1 Pe 2.22 ὑπὲρ ... ἐποίησεν Ga 3.13 ἡμεῖς ... αὐτῷ 1 Cor 1.30; Php 3.9

6 Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν τοῦ θεοῦ δέξασθαι ὑμᾶς· **2** λέγει γάρ,

Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου

καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι.

ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας· **3** μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπήν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία, **4** ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστάντες ἑαυτοὺς ὡς θεοῦ διάκονοι,^a ἐν ὑπομονῇ πολλῇ^b, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, **5** ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, **6** ἐν ἀγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν πνεύματι ἀγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, **7** ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει θεοῦ· διὰ τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, **8** διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας· ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς, **9** ὡς ἀγνοοῦμενοι καὶ ἐπιγινωσκόμενοι, ὡς ἀποθνήσκοντες καὶ ἰδοὺ ζῶμεν, ὡς παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι, **10** ὡς λυπούμενοι ἀεὶ δὲ χαίροντες, ὡς πτωχοὶ πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες, ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες.

11 Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέφγεν πρὸς ὑμᾶς, Κορίνθιοι, ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτυνται· **12** οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν· **13** τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν, ὡς τέκνοις λέγω, πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς.

The Temple of the Living God

14^c Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις· τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνη καὶ ἀνομία, ἢ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; **15** τίς δὲ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελιάρ, ἢ τίς μερὶς πιστῷ

^a 4 NO C: REB BTI || ^b Colon: REB BTI ^c 6.14-7.1 Interpolation?: NRSV REB NBS^{ms} TOB

1 παρακαλοῦμεν ... ὑμᾶς 2 Cor 5.20 **2** Καιρῷ ... σοι Is 49.8 νῦν ... σωτηρίας Lk 4.19-21 **4** συνιστάντες ἑαυτοὺς 2 Cor 4.2 **5** 2 Cor 11.23-27 **6** 1 Tm 4.12 **7** ἐν λόγῳ ... θεοῦ 1 Cor 2.4 **9** ἀποθνήσκοντες ... ζῶμεν 2 Cor 4.10 παιδευόμενοι ... θανατούμενοι Ps 118.18 **10** λυπούμενοι ... χαίροντες 2 Cor 7.4; Php 2.17; Col 1.24; 1 Th 1.6 **13** ὡς τέκνοις λέγω 1 Cor 4.14 **14** Μὴ ... ἀπίστοις Eph 5.7, 11

μετὰ ἀπίστου; **16** τίς δὲ συγκατάθεσις ναῶ θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ἡμεῖς γὰρ ναὸς θεοῦ ἐσμεν¹ ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ θεὸς ὅτι

Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἔμπεριπατήσω

καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός

καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός.

17 διὸ ἐξέλθατε ἐκ μέσου αὐτῶν
καὶ ἀφορίσθητε, λέγει κύριος,
καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε²

κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς

18 καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα
καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας,
λέγει κύριος παντοκράτωρ.

7 ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοί, καθαρῖσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ.

Paul's Joy at the Church's Repentance

2 Χωρήσατε ἡμᾶς· οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐδένα ἐφθείραμεν, οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν. **3** πρὸς κατάκρισιν οὐ λέγω· προεῖρηκα γὰρ ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε εἰς τὸ συναποθανεῖν καὶ συζῆν. **4** πολλή μοι παρρησία πρὸς ὑμᾶς, πολλή μοι καύχησις ὑπὲρ ὑμῶν· πεπλήρωμαι τῇ παρακλήσει, ὑπερπερισσεύομαι τῇ χαρᾷ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν.

¹ **16** {B} ἡμεῖς γὰρ ναὸς θεοῦ ἐσμεν B D* L P (6) 33 81 (104) 256 365 424^c 436 459 1175 1319 1573^c 1881 1912 1962 (2127) 2464 it^d syr^{pn} cop^{sa, bo} eth Origen^{er} Didymus^{dub}; Augustine^{3/5} // ἡμεῖς γὰρ ναοὶ θεοῦ ἐσμεν K* 0243 1739 geo¹ (Clement) Cyril; Augustine^{1/5} // ὑμεῖς γὰρ ναὸς θεοῦ ἐστε (see 1 Cor 3.16) P⁴⁶ (K² 1241 ἐστε θεοῦ) C D² F G Ψ 075 0150 (0209 1852 ἐστε after γάρ) 263 424* 1573* 2200 Byz [K] Lect^{1/2} (Lect^{1/2} omit γάρ at beginning of lesson; 1422^{1/2} ἐστε after γάρ; 1921^{1/2} 11159^{1/2} θεοῦ ζῶντος) it^{m, b, f, g, o, s} vg syr^{pn, h} arm (geo²) slav Origen^{im} (Marcellus) Basil Chrysostom Hesychius; Tertullian Ambrosiaster Lucifer Niceta Jerome Pelagius (Augustine^{1/5})

16 ἡμεῖς ... ἐσμεν 1 Cor 3.16; 6.19 Ἐνοικήσω ... λαός Lv 26.12; Jr 32.28; Eze 37.27
17 Is 52.11; Eze 20.34, 41; Re 18.4 **18** 2 Sm 7.8, 14; Is 43.6; Jr 31.9 κύριος παντοκράτωρ
Am 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 4.8; 11.17; 15.3; 21.22

7.2 οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν 2 Cor 12.17 **3** ἐν ... καρδίαις ... ἐστε 2 Cor 6.11-12; Php 1.7

5 Καὶ γὰρ ἐλθόντων ἡμῶν εἰς Μακεδονίαν οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄνεσιν ἢ σὰρξ ἡμῶν ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι ἔξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβοι. **6** ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς παρεκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐν τῇ παρουσίᾳ Τίτου, **7** οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήσει ἢ παρεκλήθη ἐφ' ὑμῖν, ἀναγγέλλων ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἐπιπόθησιν, τὸν ὑμῶν ὀδυρμόν, τὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ ὥστε με μᾶλλον χαρῆσαι. **8** ὅτι εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ, οὐ μεταμέλομαι· εἰ καὶ μετεμελόμην, βλέπω [γὰρ]¹ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη εἰ καὶ πρὸς ὥραν ἐλύπησεν ὑμᾶς, **9** νῦν χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν· ἐλυπήθητε γὰρ κατὰ θεόν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν. **10** ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ἐργάζεται· ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται. **11** ἰδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι πόσῃν κατειργάσατο ὑμῖν σπουδὴν, ἀλλ' ἀπολογίαν, ἀλλ' ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλ' ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλ' ἐκδίκησιν. ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἄγνοους εἶναι τῷ πράγματι. **12** ἄρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ ἕνεκεν τοῦ ἀδικήσαντος οὐδὲ ἕνεκεν τοῦ ἀδικηθέντος ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ φανερωθῆναι τὴν σπουδὴν ὑμῶν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. **13** διὰ τοῦτο παρακεκλήμεθα.

Ἐπὶ δὲ τῇ παρακλήσει ἡμῶν περισσοτέρως μᾶλλον ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ Τίτου, ὅτι ἀναπέπαυται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ὑμῶν· **14** ὅτι εἴ τι αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν κεκαύχημαι, οὐ κατησχύνθη, ἀλλ' ὡς πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλάλησαμεν ὑμῖν, οὕτως καὶ ἡ καύχησις ἡμῶν ἢ ἐπὶ Τίτου ἀλήθεια ἐγενήθη. **15** καὶ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς ἐστὶν ἀνα-

¹ **8** {C} βλέπω γὰρ **κ** C D¹ F G Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^f.⁸ syr^p.^h cop^{bo} arm geo slav Basil Chrysostom // βλέπω $\mathfrak{P}^{46c}$. 117 B D* it^{ar}. b. d. o. p Ambrosiaster Augustine // βλέπων $\mathfrak{P}^{46*}$ vg Pelagius DHH

5 ἐλθόντων ... Μακεδονίαν Ac 20.1-2; 2 Cor 2.13 **6** ὁ παρακαλῶν ... θεός Is 49.13; 2 Cor 1.3-4 **8** 2 Cor 2.4 **10** ἡ δὲ ... κατεργάζεται Sir 38.18; Mt 27.3-5; He 12.17 **15** τὴν πάντων ὑμῶν ὑπακοήν 2 Cor 2.9

μιμνησκομένου τὴν πάντων ὑμῶν ὑπακοήν, ὡς μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐδέξασθε αὐτόν. **16** χαίρω ὅτι ἐν παντὶ θαρρῶ ἐν ὑμῖν.

Liberal Giving

8 Γνωρίζομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν δεδομένην ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας, **2** ὅτι ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἢ περισσεΐα τῆς χαρᾶς αὐτῶν καὶ ἢ κατὰ βάθους πτωχεία αὐτῶν ἐπερίσσευσεν εἰς τὸ πλοῦτος τῆς ἀπλότητος αὐτῶν· **3** ὅτι κατὰ δύναμιν, μαρτυρῶ, καὶ παρὰ δύναμιν,^a ἀνυπαίρετοι^b **4** μετὰ πολλῆς παρακλήσεως δεόμενοι ἡμῶν τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, **5** καὶ οὐ καθὼς ἠλπίσαμεν ἀλλ' ἑαυτοὺς ἔδωκαν πρῶτον τῷ κυρίῳ καὶ ἡμῖν διὰ θελήματος θεοῦ **6** εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς Τίτον, ἵνα καθὼς προενήρξατο οὕτως καὶ ἐπιτελέσῃ εἰς ὑμᾶς καὶ τὴν χάριν ταύτην. **7** ἀλλ' ὥσπερ ἐν παντὶ περισσεύετε, πίστει καὶ λόγῳ καὶ γνώσει καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ τῇ ἐξ ἡμῶν ἐν ὑμῖν¹ ἀγάπῃ, ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε.

8 Οὐ κατ' ἐπιταγὴν λέγω ἀλλὰ διὰ τῆς ἐτέρων σπουδῆς καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γνήσιον δοκιμάζων· **9** γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς² ἐπτώχευσεν

¹ **7** {C} ἡμῶν ἐν ὑμῖν $\mathfrak{P}^{46}$ B 0243 6 104 424 436 459 1175 1739 1881 1912 1962 2200 1592 1596 *it^r. p^{vid} syr^p cop^{sa, bo} arm geo slav Origen^{lat}; Ambrosiaster Augustine // ὑμῶν ἐν ἡμῖν* $\aleph$ C D F G Ψ 075 0150 (33 εἰς ἡμᾶς) 81 256 365 1241 1319 1573 1852 2127 *Byz* [K L P] *Lect it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^h eth* (Chrysostom); Pelagius GNB NIV REB TOB // ὑμῶν ἐν ὑμῖν 2464 1170 1593 11154 // ἡμῶν ἐν ἡμῖν 263

² **9** {B} ὑμᾶς $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ B D F G Ψ 048 075 0150 0243 33 81 104 256 365 424 436 459 1175 1241 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 2464 *Byz* [L P] *Lect it^{ar, b, d, f, g, o, r, p} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Amphilochius Didymus¹⁵ Cyril¹⁶; Ambrosiaster Ambrose³⁵ Niceta Pelagius Augustine^{4/19} Varimadum // ἡμᾶς* C K 6 263 1319 1962 159 1156 1165 1422 1592 1617 1884 11441 Origen Marcellus Eusebius Basil Gregory-Nyssa Didymus^{4/5} Chrysostom Mar-

^a **3** NO C: TR NRSV LB BTI DHH || ^b C: AD TR NRSV LB TOB BTI DHH

1-4 Ro 15.26 **4** τῆς διακονίας ... ἁγίους Ac 11.29; 2Cor 9.1 **7** ἐν παντὶ ... γνώσει 1 Cor 1.5 ἐν ταύτῃ ... περισσεύητε 1 Cor 16.1-2 **9** γινώσκετε ... ὧν Mt 8.20; Php 2.6-7

πλούσιος ὢν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσητε. **10** καὶ γνώμην ἐν τούτῳ δίδωμι· τοῦτο γὰρ ὑμῖν συμφέρει, οἵτινες οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξασθε ἀπὸ πέρυσι· **11** νυνὶ δὲ καὶ τὸ ποιῆσαι ἐπιτελέσατε, ὅπως καθάπερ ἡ προθυμία τοῦ θέλειν, οὕτως καὶ τὸ ἐπιτελέσαι ἐκ τοῦ ἔχειν. **12** εἰ γὰρ ἡ προθυμία πρόκειται, καθὸ ἐὰν ἔχη εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει. **13** οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν θλίψις, ἀλλ' ἐξ ἰσότητος· **14** ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, ὅπως γένηται ἰσότης, **15** καθὼς γέγραπται,

**Ὁ τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασεν,
καὶ ὁ τὸ ὀλίγον οὐκ ἤλαττόνησεν.**

Titus and His Companions

16 Χάρις δὲ τῷ θεῷ τῷ δόντι τὴν αὐτὴν σπουδὴν ὑπὲρ ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ Τίτου, **17** ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν ἐδέξατο, σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων ἀνυπαίρετος ἐξῆλθεν πρὸς ὑμᾶς. **18** συνεπέμψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, **19** οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεῖς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν συνέκδημος ἡμῶν σὺν τῇ χάριτι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὴν [αὐτοῦ]³ τοῦ κυρίου δόξαν καὶ προθυμίαν ἡμῶν, **20** στελλόμενοι τοῦτο, μή τις ἡμᾶς μωμήσῃται ἐν τῇ ἀδρότητι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν· **21** προνοοῦμεν γὰρ καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων. **22** συνεπέμψαμεν δὲ αὐτοῖς

cus-Eremita Cyril⁴⁶ Theodotus-Ancyra Theodoret; Ambrose²⁵ Jerome Maximinus Augustine^{15/19} Quodvultdeus Facundus Fulgentius

³ **19** {C} αὐτοῦ κ D¹ Ψ 075 0150 6 424* 1241 1852 1881* 1912 Byz [K] Lect syr^{p, h} geo Chrysostom // αὐτὴν P 0243 263 424^c 1739 1881^c 2200 / 1154 vg^{ms} // omit B C D* F G L 81 104 256 365 436 459 1175 1573 1962 2127 2464 / 596 it^{ar, b, d, f, g, o, p} vg cop^{sa, ho} arm eth slav Ambrosiaster Augustine Pelagius GNB EU LB BTI DHH

12 Pr 3.27-28; Mk 12.43 **14** ἐν ... ὑστέρημα 2 Cor 9.12 **15** Ὁ τὸ ... ἤλαττόνησεν Ex 16.18 **21** Pr 3.4 LXX

τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ὃν ἐδοκιμάσαμεν ἐν πολλοῖς πολλάκις σπουδαῖον ὄντα, νυνὶ δὲ πολὺ σπουδαιότερον πεποιθήσει πολλῇ τῇ εἰς ὑμᾶς. **23** εἴτε ὑπὲρ Τίτου, κοινωνὸς ἐμὸς καὶ εἰς ὑμᾶς συνεργός· εἴτε ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν, δόξα Χριστοῦ. **24** τὴν οὖν ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης ὑμῶν καὶ ἡμῶν καυχήσεως ὑπὲρ ὑμῶν εἰς αὐτοὺς ἐνδεικνύμενοι εἰς πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν.

The Offering for the Saints

9 Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἀγίους περισσὸν μοί ἐστὶν τὸ γράφειν ὑμῖν· **2** οἶδα γὰρ τὴν προθυμίαν ὑμῶν ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι Μακεδόσιν, ὅτι Ἀχαΐα παρεσκευάσται ἀπὸ πέρυσι, καὶ τὸ ὑμῶν ζῆλος ἠρέθισεν τοὺς πλείονας. **3** ἔπεμψα δὲ τοὺς ἀδελφούς, ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, ἵνα καθὼς ἔλεγον παρεσκευασμένοι ἦτε, **4** μὴ πως ἐὰν ἔλθωσιν σὺν ἐμοὶ Μακεδόνες καὶ εὐρωσιν ὑμᾶς ἀπαρασκευάστους καταισχυνθῶμεν ἡμεῖς, ἵνα μὴ λέγω¹ ὑμεῖς, ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ². **5** ἀναγκαῖον οὖν ἠγησάμην παρακαλέσαι τοὺς ἀδελφούς, ἵνα προέλθωσιν εἰς ὑμᾶς καὶ προκαταρτίσωσιν τὴν προεπηγγελμένην εὐλογίαν ὑμῶν, ταύτην ἐτοίμην εἶναι οὕτως ὡς εὐλογίαν καὶ μὴ ὡς πλεονεξίαν.

6 Τοῦτο δέ, ὁ σπείρων φειδομένως φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει. **7** ἕκα-

¹ **4** {B} λέγω $\mathfrak{P}^{46}$ C* D F G 048 0150 1591 1884 *it*^{ar. d. g. o. p} *vg*^{mss} *cop*^{sa^{mss}} Ambrosiaster Augustine // λέγωμεν $\aleph$ B C² Ψ 0209 0243 6 33 81 256 263 365 424 436 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 2464 *Byz* [L P] *Lect* *it*¹ *vg* *syr*^{p. h} *cop*^{sa^{mss}, bo} *arm* *geo* *slav* Chrysostom; Pelagius REB // omit ἵνα ... ὑμεῖς (*homoioteleuton*) K 075 104 459 1912 1170

² **4** {B} ταύτη $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ B C D* F G 048 0243 33 81 (424^e deleted ταύτη, too) 1739 1881 1962 2464 *it*^{ar. b. d. f. g. o. p} *vg* *cop*^{sa, bo} *geo*¹ Ambrosiaster Pelagius Augustine // ταύτη τῆς καυχήσεως $\aleph^2$ D¹ 075 0150 0209 6 104 (256 2200 ταύτης) 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 2127 *Byz* [K L P] *Lect* *vg*^{mss} *syr*^{(p). h} *arm* *geo*² *slav* (Chrysostom) // τῆς καυχήσεως ταύτης Ψ

στος καθὼς προήρηται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης· ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεός. **8** δυνατεῖ δὲ ὁ θεὸς πᾶσαν χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, **9** καθὼς γέγραπται,

Ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς πένησιν,

ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

10 ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπóρον τῷ σπεῖροντι καὶ ἄρτον εἰς βρώσιν χορηγήσει καὶ πληθυνεῖ τὸν σπóρον ὑμῶν καὶ αὐξήσει τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν· **11** ἐν παντὶ πλουτιζόμενοι εἰς πᾶσαν ἀπλότητα, ἥτις κατεργάζεται δι' ἡμῶν εὐχαριστίαν τῷ θεῷ· **12** ὅτι ἡ διακονία τῆς λειτουργίας ταύτης οὐ μόνον ἐστὶν προσαναπληροῦσα τὰ ὑστερήματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ περισσεύουσα διὰ πολλῶν εὐχαριστιῶν τῷ θεῷ. **13** διὰ τῆς δοκιμῆς τῆς διακονίας ταύτης δοξάζοντες τὸν θεὸν ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπλότητι τῆς κοινωνίας εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντας, **14** καὶ αὐτῶν δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν ἐπιποθούντων ὑμᾶς διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν τοῦ θεοῦ ἐφ' ὑμῖν. **15** χάρις τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγῆτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ.

Paul Defends His Ministry

10 Αὐτὸς δὲ ἐγὼ Παῦλος παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τῆς πραύτητος καὶ ἐπιεικείας τοῦ Χριστοῦ, ὅς κατὰ πρόσωπον μὲν ταπεινὸς ἐν ὑμῖν, ἀπὼν δὲ θαρρῶ εἰς ὑμᾶς· **2** δέομαι δὲ τὸ μὴ παρῶν θαρρῆσαι τῇ πεποιθήσει ἢ λογίζομαι τολμῆσαι ἐπὶ τινας τοὺς λογιζομένους ἡμᾶς ὡς κατὰ σάρκα περιπατοῦντας. **3** ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατοῦντες οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα, **4** τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιροῦντες **5** καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, καὶ αἰχμα-

7 ἰλαρὸν ... θεός Pr 22.8 LXX **9** Ἐσκόρπισεν ... αἰῶνα Ps 112.9 **10** ὁ δὲ ... βρώσιν Is 55.10 τὰ γενήματα ... ὑμῶν Ho 10.12 LXX **11** ἥτις ... θεῷ 2 Cor 1.11; 4.15 **12** ἡ διακονία ... ἁγίων 2 Cor 8.14

10.1 ὅς ... ταπεινὸς ... ὑμῖν 1 Cor 2.3 **2** δέομαι ... τινας 1 Cor 4.21 **4** τὰ γὰρ ... σαρκικά Eph 6.13-17

λωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, **6** καὶ ἐν ἐτοιμίῳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν, ὅταν πληρωθῇ ὑμῶν ἡ ὑπακοή.

7 Τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε.^a εἴ τις πέποιθεν ἐαυτῷ Χριστοῦ εἶναι, τοῦτο λογιζέσθω πάλιν ἐφ' ἑαυτοῦ, ὅτι καθὼς αὐτὸς Χριστοῦ, οὕτως καὶ ἡμεῖς. **8** εἰάν [τε] γὰρ περισσώτερόν τι καυχῆσωμαι περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν ἧς ἔδωκεν ὁ κύριος εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὑμῶν, οὐκ αἰσχυνθήσομαι. **9** ἵνα μὴ δόξω ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς διὰ τῶν ἐπιστολῶν· **10** ὅτι, Αἱ ἐπιστολαὶ μὲν, φησὶν, βαρεῖαι καὶ ἰσχυραί, ἡ δὲ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενῆς καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος. **11** τοῦτο λογιζέσθω ὁ τοιοῦτος, ὅτι οἰοί ἐσμεν τῷ λόγῳ δι' ἐπιστολῶν ἀπόντες, τοιοῦτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ.

12 Οὐ γὰρ τολμῶμεν ἐγκρίναι ἢ συγκρίναι ἑαυτοὺς τισιν τῶν ἑαυτοὺς συνιστανόντων, ἀλλ' αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες καὶ συγκρίνοντες ἑαυτοὺς ἑαυτοῖς οὐ συνιᾶσιν. **13** ἡμεῖς δὲ¹ οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχήσομεθα ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρου, ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν. **14** οὐ γὰρ ὡς μὴ ἐφικνούμενοι εἰς ὑμᾶς ὑπερεκτείνομεν ἑαυτοὺς, ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, **15** οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι ἐν ἀλλοτρίοις κόποις, ἐλπίδα δὲ ἔχοντες αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν

¹ **12-13** {B} οὐ συνιᾶσιν. ἡμεῖς δὲ ℘⁴⁶ ℞¹ (℞* συνίσασιν) B H^{vid} 0243 33 81 104 1175 1739 1881 1962 2464 Theodoret^{em} // οὐ συνίουσιν. ἡμεῖς δὲ D² Ψ¹ 075 0150 0209^{vid} 6 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 (1912) 2127 2200 Byz [K L P] Lect (or συνιᾶσιν: it^a vg^{ms} syr^{p,h} cop^{sa,bo} arm geo slav) Chrysostom; Augustine // συνίουσιν. ἡμεῖς δὲ I 603 // ἡμεῖς δὲ it^a vg Pelagius // omit D* F G it^{ar,b,d,f,g,o} vg^{ms} Ps-Cyprian Ambrosiaster Varimadam

^a **7** Statement or command: M WH // Statement: GNB NIV BJ^{ms} NBS^{ms} TOB^{ms} BTI // Command: NIV^{ms} NRSV REB EU LB BJ NBS TOB DHH // Question: TR

6 πληρωθῇ ... ὑπακοή 2 Cor 2.9 **8** καυχῆσωμαι ... ἡμῶν 2 Cor 12.6 τῆς ἐξουσίας ... ὑμῶν 2 Cor 13.10 **11** οἰοί ... ἔργῳ 2 Cor 13.2, 10 **12** Οὐ ... συνιστανόντων 2 Cor 3.1; 5.12 **13** ἡμεῖς ... μέτρου Ro 12.3 **15** οὐκ ... κόποις Ro 15.20

εἰς περισσεΐαν **16** εἰς τὰ ὑπέρεκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι, οὐκ ἐν ἀλλοτρίῳ κανόνι εἰς τὰ ἔτοιμα καυχῆσασθαι. **17** Ὁ δὲ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω* **18** οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστάνων, ἐκεῖνός ἐστιν δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν.

Paul and the False Apostles

11 Ὅφελον ἀνείχεσθέ μου μικρόν τι ἀφροσύνης· ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθέ μου. **2** ζηλω γὰρ ὑμᾶς θεοῦ ζηλω, ἡρμოსάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ· **3** φοβοῦμαι δὲ μή πως, ὡς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Εὐάν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, φθαρῆ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος [καὶ τῆς ἀγνότητος]¹ τῆς εἰς τὸν Χριστόν. **4** εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς ἀνέχεσθε. **5** λογιζομαι γὰρ μηδὲν ὑστερηκεῖναι τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων. **6** εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει, ἀλλ' ἐν παντὶ φανερώσαντες ἐν πᾶσιν εἰς ὑμᾶς.

7 Ἡ ἀμαρτίαν ἐποίησα ἑμαυτὸν ταπεινῶν ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε, ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν; **8** ἄλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα λαβῶν ὀψώνιον πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν, **9** καὶ παρῶν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθεῖς οὐ κατε-

¹ **3** {C} ἀπὸ τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς ἀγνότητος $\Psi^{46, 124}$ $\aleph^*$ B F G 0150 33 81 104 459 1962 *it*^{ar.} *v.l.* g. o. r *vg*^{mss} *syr*^h *with*^{*} *cop*^(a, b) *eth* Hegemonius^{lat.}; Pelagius Augustine^{7/33} // ἀπὸ τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς ἀπλότητος $D^{vid. 1}$ *it*^d Epiphanius // ἀπὸ τῆς ἀπλότητος $\aleph^2$ D^{2vid} H Ψ 075 0121 0243 6 256 263 365 424 436 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* *it*^{rst} *vg* *syr*^p *arm* *geo* *slav* Julius Cassianus^{acc. to Clement} Clement Origen^{lat.} Origen^{dub} Eusebius Didymus^{vid} Macarius/Symeon Chrysostom; Jerome REB BJ TOB // ἀπὸ τῆς ἀγνότητος (Ambrosiaster *add* τοῦ θεοῦ) Lucifer (Gregory-Elvira) Ambrose Gaudentius Augustine^{26/33} Varimadum (Vigilius)

16 εἰς ... εὐαγγελίσασθαι Ac 19.21 **17** Jr 9.24 (1 Cor 1.31) **18** 1 Cor 4.4-5
11.2 ἡρμოსάμην ... Χριστῷ Eph 5.26-27 **3** ὁ ὄφις ... αὐτοῦ Gn 3.13 **4** εἰ ... ἐδέξασθε Ga 1.8-9 **5** 1 Cor 15.10; 2 Cor 12.11; Ga 2.6, 9 **6** εἰ ... λόγῳ 1 Cor 1.17; 2.1, 13 οὐ τῇ γνώσει Eph 3.4 **7** δωρεὰν ... ὑμῖν 1 Cor 9.12, 18 **8** Php 4.15 **9** οὐ κατενάρκησα οὐθενός 2 Cor 12.13

νάρκησα οὐθενός· τὸ γὰρ ὑστέρημά μου προσανεπλήρωσαν οἱ ἀδελφοὶ ἐλθόντες ἀπὸ Μακεδονίας, καὶ ἐν παντὶ ἀβαρῆ ἐμαυτὸν ὑμῖν ἐτήρησα καὶ τηρήσω. **10** ἔστιν ἀλήθεια Χριστοῦ ἐν ἐμοὶ ὅτι ἡ καύχησις αὕτη οὐ φραγήσεται εἰς ἐμὲ ἐν τοῖς κλίμασιν τῆς Ἀχαΐας. **11** διὰ τί; ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; ὁ θεὸς οἶδεν.

12 Ὁ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω τὴν ἀφορμὴν τῶν θελώντων ἀφορμὴν, ἵνα ἐν ᾧ καυχῶνται εὐρεθῶσιν καθὼς καὶ ἡμεῖς. **13** οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ. **14** καὶ οὐ θαῦμα· αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. **15** οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης· ᾧ τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

Paul's Sufferings as an Apostle

16 Πάλιν λέγω, μή τις με δόξῃ ἄφρονα εἶναι· εἰ δὲ μή γε, κἂν ὡς ἄφρονα δέξασθέ με, ἵνα καγὼ μικρόν τι καυχῆσωμαι. **17** ὁ λαλῶ, οὐ κατὰ κύριον² λαλῶ ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως. **18** ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ σάρκα, καγὼ καυχῆσομαι. **19** ἠδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων φρόνιμοι ὄντες· **20** ἀνέχεσθε γὰρ εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις εἰς πρόσωπον ὑμᾶς δέρει. **21** κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡμεῖς ἡσθενήκαμεν³. ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ

² **17** {A} κύριον $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ B C D F G Ψ 075 098 0121 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{h, d, g} vg^{ww, st} syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm geo slav Origen^{lat1/3} Basil Chrysostom; Jerome // θεόν / 170 it^{ar, f, o, r} vg^{cl} Origen^{lat2/3}; Ambrosiaster Pelagius Augustine // ἄνθρωπον 69

³ **21** {B} ἡμεῖς ἡσθενήκαμεν $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ B H 0243 33 81 436 1175 1739* 1881 1912 / 590 / 596 it^{ar, b, d, f, (g), o, r} vg (eth) Origen^{lat}; Ambrosiaster Pelagius Augustine // ἡμεῖς ἡσθενήσαμεν D (F G ἡσθενήσαμεν ἡμεῖς) I^{vid} Ψ 075 0121 0150 6 104 256 263 365 424 459 1241 1319 1573 1739^c 1852 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* arm geo slav Basil Chrysostom

κάγώ. **22** Ἑβραῖοί εἰσιν; κάγώ. Ἰσραηλιταί εἰσιν; κάγώ. σπέρμα Ἀβραάμ εἰσιν; κάγώ. **23** διάκονοι Χριστοῦ εἰσιν; παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις. **24** ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσεράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, **25** τρίς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρίς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· **26** ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἔθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, **27** κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι· **28** χωρὶς τῶν παρεκτὸς ἢ ἐπίστασίς μοι ἢ καθ' ἡμέραν, ἢ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. **29** τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;

30 Εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχῆσομαι. **31** ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι. **32** ἐν Δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα τοῦ βασιλέως ἐφρούρει τὴν πόλιν Δαμασκηνῶν πιάσαι με⁴, **33** καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους καὶ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

---

⁴ **32** {B} πιάσαι με B D* it^{ar, h, d, f, o} vg syr^p cop^{sa} arm Eusebius; Ambrosiaster Pelagius // θέλων πιάσαι με F G (1739 με πιάσαι) it^e syr^h cop^{bo} eth LB? // πιάσαι με θέλων K D² H Ψ 075 0121 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect geo slav Chrysostom LB?

---

22 Php 3.5 **23** διάκονοι ... ἐγώ 1 Cor 15.10 **24** τεσσεράκοντα παρὰ μίαν Dt 25.3 **25** ἐραβδίσθην Ac 16.22 ἅπαξ ἐλιθάσθην Ac 14.19 **26** κινδύνοις ἐκ γένους Ac 9.23 κινδύνοις ἐξ ἔθνῶν Ac 14.5 **27** 2 Cor 6.5 **29** τίς ... ἀσθενῶ 1 Cor 9.22 **30** 2 Cor 12.5 **31** 2 Cor 1.23 **32-33** Ac 9.24-25

Visions and Revelations

12 Καυχᾶσθαι δεῖ¹, οὐ συμφέρον μὲν², ἐλεύσομαι δὲ εἰς ὄπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις κυρίου. **2** οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ θεὸς οἶδεν, ἄρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. **3** καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, εἴτε ἐν σώματι εἴτε χωρὶς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ θεὸς οἶδεν, **4** ὅτι ἠρπάγη εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. **5** ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχῆσομαι, ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις. **6** ἐὰν γὰρ θελήσω καυχῆσασθαι, οὐκ ἔσομαι ἄφρων, ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ· φείδομαι δέ, μὴ τις εἰς ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με ἢ ἀκούει [τι] ἐξ ἐμοῦ^a **7** καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων.^b διὸ³ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος

¹ **1** {A} καυχᾶσθαι δεῖ Ψ⁴⁶ B D² F G 0150 0243 6 33 104 263 424^c 459 1241 1319^c 1739 1852 1881 1912 2464 Byz^{pt} [L P] Lect^{pt} it^{b, d, g, o} syr^{p, h} cop^{bo, ms} arm // καυχᾶσθαι δὴ 075 0121 424* 436 2200 Byz^{pt} [K] Lect^{pt, AD} Chrysostom Theodoret^{lem} // καυχᾶσθαι δέ N* D* Ψ^r / 1154 cop^{bo} eth // εἰ καυχᾶσθαι δεῖ (N² δέ for δεῖ) H 81 256 365^{vid} 1175 1319* 1573 1962 2127 / 1365^{1/2} it^{ar, f} vg cop^{sa} geo slav Ambrosiaster Pelagius

² **1** {A} συμφέρον μὲν Ψ⁴⁶ N B F G 0243 33 256 424^c 1175 1573 1739 (1962 μοι for μὲν) / 60 it^f vg cop^{su, bo} Pelagius // συμφέρομεν 2127 // συμφέρει. D* 81 // συμφέρει μοι D¹ H Ψ^r 075 0150 6 104 263 365 424* 436 459 1241 1319^c (1319* illegible) 1852 1881 1912 2200 2464 Byz [K L (P μὲν for μοι)] Lect it^{ar, b, d, o} syr^h geo² slav Chrysostom; Ambrosiaster Sedulius-Scottus BTI // *expedit mihi quidem* it^e vg^{ms}

³ **7** {C} διὸ N A B F G 0243 33 81 256 424^c 1175 1319* 1573 1739 2127 it^e cop^{bo} // omit Ψ⁴⁶ D Ψ^r 075 0150 6 104 263 365 424* 436 459 1241 1319^c 1852 1881 1912 1962 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, d, f, o} vg cop^{su} arm eth geo slav Irenaeus^{lat} Origen^{lat} Basil Chrysostom Theodoret; Ambrosiaster Hilary Gaudentius Jerome Pelagius Augustine REB EU LB BJ TOB

^a **6** C: AD M TR GNB NIV REB EU LB BJ NBS^{ms} TOB // as text: TOB^{ms} ^b **7** NO C: M TR GNB REB EU LB BJ NBS^{ms} TOB // as text: TOB^{ms} // Different text: AD // Dash: M

Σατανᾶ, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι⁴. **8** ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα ἵνα ἀποστῆ ἀπ' ἐμοῦ. **9** καὶ εἶρηκέν μοι, Ἄρκει σοι ἡ χάρις μου, ἡ γὰρ δύναμις⁵ ἐν ἀσθενείᾳ τελεῖται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. **10** διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς καὶ στενοχωρίαις, ὑπὲρ Χριστοῦ· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι.

Paul's Concern for the Corinthian Church

11 Γέγονα ἄφρων, ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. ἐγὼ γὰρ ὄφειλον ὑφ' ὑμῶν συνίστασθαι· οὐδὲν γὰρ ὑστέρησα τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων εἰ καὶ οὐδὲν εἰμι. **12** τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου κατειργάσθη ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, σημείοις τε καὶ τέρασιν καὶ δυνάμεσιν. **13** τί γὰρ ἐστὶν ὃ ἠσώθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν; χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην. **14** Ἴδου τρίτον τοῦτο ἐτοιμῶς ἔχω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐ καταναρκήσω· οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν ἀλλ' ὑμᾶς. οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν θησαυρίζειν ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. **15** ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω καὶ

⁴ **7** {B} ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι $\mathfrak{F}^{46}$ $\aleph^2$ B I^{vid} Ψ 075 0150 0243 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar.} syr^{p.} cop^{sa.} bo arm geo slav Origen^(gr.) lat^{4/7} Marcion Macarius/Symeon Theodoret; Tertullian^{1/2} Cyprian Ambrosiaster Hilary Ambrose Gaudentius Jerome^{5/7} // *omit* $\aleph^*$ A D F G 33 it^{b.} d. f. g vg eth Marcion^{acc.} Tenullian Irenaeus^{gr.} lat Origen^{lat}3/7 Basil^{vid} Chrysostom; Tertullian^{1/2} Jerome^{2/7} Pelagius Augustine DHH

⁵ **9** {A} δύναμις $\mathfrak{F}^{46}$ vid $\aleph^*$ B D* F G it^{ar.} h. d. f. g. o vg cop^{su.} b^{pl} eth Marcion^{acc.} Tenullian Irenaeus^{lat} Cyril^{1/3} Hesychius^{lat}; Tertullian Cyprian Ps-Cyprian Ambrosiaster Ambrose Chromatius Gaudentius Jerome Pelagius Augustine // δύναμις μου $\aleph^2$ A D² Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* syr^{p.} h cop^{bo}pl arm geo slav Irenaeus^{arm} Origen Chrysostom Cyril^{2/3} Theodoret LB NBS TOB DHH

ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. εἶ⁶ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶ[ν], ἦσσον ἀγαπῶμαι;⁷ **16** ἔστω δέ, ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς· ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος δόλω ὑμᾶς ἔλαβον. **17** μή τινα ὦν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' αὐτοῦ ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς; **18** παρεκάλεσα Τίτον καὶ συναπέστειλα τὸν ἀδελφόν· μήτι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς Τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπατήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσιν;

19 Πάλαι⁸ δοκεῖτε ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα.^c κατέναντι θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν· τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοί, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς. **20** φοβοῦμαι γὰρ μή πως ἐλθὼν οὐχ οἴους θέλω εὔρω ὑμᾶς καγὼ εὐρεθῶ ὑμῖν οἶον οὐ θέλετε· μή πως ἔρις, ζήλος, θυμοί, ἐριθείαι, καταλαλιάι, ψιθυρισμοί, φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι· **21** μὴ πάλιν ἐλθόντος μου ταπεινώσῃ με ὁ θεός μου πρὸς ὑμᾶς καὶ πενήθῃσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκῶτων καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ ἀσελγείᾳ ἣ ἔπραξαν.

⁶ **15** {B} εἶ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ A B F G 33 81* $\text{cop}^{\text{sa, bo, fay}}$ geo^2 // εἶ καὶ $\aleph^2$ D¹ Ψ 075 0150 0243 6 81^c 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* it¹ vg syr^{p, h} arm eth geo^1 slav Chrysostom; Pelagius // omit D* it^{ar, d, e, o, r} Ambrosiaster

⁷ **15** {C} ἀγαπῶν, ἦσσον ἀγαπῶμαι; $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^2$ B D (F G ἔλασσον *for* ἦσσον) Ψ 075 0243 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573^c 1739 1852 1881 1912 1962 2127 (2200 εἰς ὄν *for* ἦσσον) 2464 *Byz* [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, o, r} vg Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius // ἀγαπῶ, ἦσσον ἀγαπῶμαι; $\aleph^*$ A 0150 33 1241 1573* (arm) (geo) slav REB NBS DHH?

⁸ **19** {A} πάλαι $\aleph^*$ A B F G 0243 6 33 81 256 365 424^c 1175 1319 1573 1739 1881 2127 it^{ar, b, d, f, r} vg cop^{sa} Ambrosiaster // οὐ πάλαι $\mathfrak{P}^{46}$ // πάλιν $\aleph^2$ D Ψ 075 0150 104 263 424* 436 459 1241 1852 1912 1962 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* it^{e, o} vg^{mss} syr^{p, h} cop^{bo} arm geo slav Chrysostom

^c **19** Question: AD TR WH NIV NRSV TOB

Final Warnings and Greetings

13 Τρίτον τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. **2** προείρηκα καὶ προλέγω, ὡς παρὼν τὸ δεύτερον καὶ ἀπὼν νῦν, τοῖς προημαρτηκόσιν καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν οὐ φείσομαι, **3** ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν. **4** καὶ γὰρ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως θεοῦ. καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀσθενούμεν ἐν αὐτῷ¹, ἀλλὰ ζήσομεν σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως θεοῦ εἰς ὑμᾶς².

5 Ἐαυτοὺς πειράζετε εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει, ἑαυτοὺς δοκιμάζετε· ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτοὺς ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὑμῖν; εἰ μήτι ἀδόκιμοί ἐστε. **6** ἐλπίζω δὲ ὅτι γνώσεσθε ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ἀδόκιμοι. **7** εὐχόμεθα δὲ πρὸς τὸν θεὸν μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδέν, οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὦμεν. **8** οὐ γὰρ δυνάμεθά τι κατὰ τῆς ἀληθείας ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. **9** χαίρομεν γὰρ ὅταν ἡμεῖς ἀσθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ ᾗτε· τοῦτο καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν. **10** διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὼν γράφω, ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως χρήσωμαι κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν ὁ κύριος ἔδωκέν μοι εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν.

¹ **4** {A} ἐν αὐτῷ B D Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 (2127) 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, d, o} vg syr^h cop^{sa, fay} geo slav Chrysostom Cyril^{cm} Ambrosiaster Pelagius // σὺν αὐτῷ K A F G it^{f, g, r} syr^p cop^{bo} Cyril^{com} BTI

² **4** {A} εἰς ὑμᾶς P^{46vid} K A D* F G Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* (l 1441 εἰς ὑμᾶς before ἐκ δυνάμεως) it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} geo slav Cyril Ambrosiaster Pelagius // omit B D² it^r vg^{ms} arm Chrysostom

1 Τρίτον ... ὑμᾶς 2 Cor 12.14 ἐπὶ ... ῥῆμα Dt 19.15 (Mt 18.16; 1 Tm 5.19) **4** ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας Php 2.7-8 **5** Ἐαυτοὺς ... δοκιμάζετε 1 Cor 11.28 **8** 1 Cor 13.6 **10** 2 Cor 2.3; 10.8, 11

11 Λοιπόν, ἀδελφοί, χαίρετε, καταρτίζεσθε, παρακαλείσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε, εἰρηνεύετε, καὶ ὁ θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν. **12** ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν ἀγίῳ φιλήματι. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες.

13 Ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν.

---

11 Λοιπόν, ἀδελφοί, χαίρετε Php 4.4 ὁ θεὸς ... ὑμῶν Ro 15.33 **12** Ro 16.16; 1 Cor 16.20; 1 Pe 5.14

ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ

Salutation

1 Παῦλος ἀπόστολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπου ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, **2** καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοὶ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, **3** χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου¹ Ἰησοῦ Χριστοῦ **4** τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέλθῃται ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν, **5** ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

There is No Other Gospel

6 Θαυμάζω ὅτι οὕτως ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι [Χριστοῦ]² εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον, **7** ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταρασσόντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. **8** ἀλλὰ καὶ

---

¹ **3** {B} πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου **NA P Ψ** 33 81 256 365 1241 1573 1962 2127 2464 1593 1598 1921^{1/2} 11021 *it*^{ar, b} *vg*^{mss} Origen^{inh} Chrysostom^{1/2} Theodore^{lat}; Ambrose^{1/2} // πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν **Ƴ**^{46, 51vid} **B D F G H** 075 6 104 263 424 436 459 1175 1739 1852 1881 1912 2200 *Byz* [K L] *Lect* (1895 κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμῶν) *it*^{d, f, g} *vg* *syr*^{p, h, pal} *cop*^{sa, (bo), bo}^{mss} *arm* (eth) *slav* Victorinus-Rome Ambrose^{1/2} Jerome **REB** // πατρὸς καὶ κυρίου 0150 1319 1596 1751 1884 11443 *it*^o *vg*^{mss} *geo* Chrysostom^{1/2}; Ambrosiaster Pelagius Augustine Varimadum **BTI**

² **6** {C} Χριστοῦ **Ƴ**⁵¹ **NA B F^c Ψ** 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* *it*^f *vg* *syr*^{p, pal} *cop*^{bo} *arm* *eth*^{pp} *geo* *slav* Eusebius Basil Chrysostom Theodore^{lat} Cyril; Augustine // Ἰησοῦ Χριστοῦ **D** 1241 1599 11977 *it*^d (*vg*^{mss} *cop*^{sa} Jerome Χριστοῦ Ἰησοῦ) *syr*^h *with* * // θεοῦ Origen^{lat} Theodore^{1, 2} // *omit* **Ƴ**^{46vid} **F*** **G** 11178 *it*^{ar, b, g, o} Marcion^{acc. to Tertullian}; Tertullian Cyprian Victorinus-Rome Ambrosiaster Lucifer Pelagius **REB**

---

1 ἀπόστολος ... Χριστοῦ *Ga* 1.11-12; *Ac* 20.24 **3** *Ro* 1.7; *Php* 1.2; *Phm* 3 **4** τοῦ δόντος ... ἁμαρτιῶν ἡμῶν *Ga* 2.20; *1 Tm* 2.6; *Tt* 2.14 τοῦ αἰῶνος ... πονηροῦ *1 Jn* 5.19 **7** τινές ... ὑμᾶς *Ac* 15.24 θέλοντες ... Χριστοῦ *Ac* 15.1

ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζεται [ὑμῖν]³ παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. **9** ὡς προειρήκαμεν καὶ ἄρτι πάλιν λέγω, εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

10 Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω ἢ τὸν θεόν; ἢ ζητῶ ἀνθρώποις ἀρέσκειν; εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην.

How Paul Became an Apostle

11 Γνωρίζω γὰρ⁴ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐηγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν κατὰ ἄνθρωπον. **12** οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ οὔτε ἐδιδάχθην ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.

13 Ἦκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ καὶ ἐπόρθουν αὐτήν, **14** καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτῆς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων. **15** ὅτε δὲ εὐδόκησεν

³ **8** {C} εὐαγγελίζεται ὑμῖν D² (D* ὑμᾶς) 6 33 256 263 424 1319 (1962 ἡμῖν) 2127 Byz^{pl} [L] / 590 / AD it^f vg Basil^{3/4} Chrysostom Theodore^{1em}; Jerome^{1/3} Pelagius Augustine^{1/15} // ὑμῖν εὐαγγελίζεται 3⁵¹vid B H 1175 1739 2200 slav // εὐαγγελίζεται ὑμῖν 075 (104 εὐαγγελίσεται) 365 436 459 1573 1852 1881 2464 Byz^{pl} [K P] Lect (1895 ἡμῶν) arm geo // εὐαγγελίσεται ὑμῖν K² A 81 (1241 ἡμῖν) (1598 ὑμᾶς) it^d Origen^{int} Adamantius (Eusebius) Cyril^{1/3} Theodore^{1a} (Hegemonius^{int}); Tertullian^{2/4} Ps-Cyprian Ambrosiaster Victorinus-Rome Hilary Jerome^{1/3} Augustine^{3/15, 111/15} // εὐαγγελίσεται K* it^{b, g, (o)} Marcion^{acc. to Tertullian} Cyril^{2/3}; Tertullian^{1/4} Lucifer Pacian Faustinus // εὐαγγελίζεται F G Ψ it^a Basil^{1/4}; Tertullian^{1/4} Cyprian Jerome^{1/3} NIV REB // εὐαγγελίζεται 0150 1912

⁴ **11** {C} γάρ K¹ B D* F G 0150 33 it^{a, d, t, g} vg cop^{sa} Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine // δέ 3⁴⁶ K^{2, 2} A D¹ Ψ 075 0261 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] / 596 it^{b, o} vg^{ms} syr^{p, h, pal} cop^{bn} geo² slav Origen^{int} Marcellus Chrysostom Theodore^{int} Cyril // omit Lect (beginning of lesson) arm eth geo¹

[ὁ θεός]⁵ ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ **16** ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι **17** οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους, ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Δαμασκόν.

18 Ἐπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορήσαι Κηφᾶν καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε, **19** ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου. **20** ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ὅτι οὐ ψεύδομαι. **21** ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας· **22** ἤμην δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας ταῖς ἐν Χριστῷ. **23** μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν ὅτι Ὁ διώκων ἡμᾶς ποτε νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν ἢν ποτε ἐπόρθει, **24** καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοί τὸν θεόν.

Paul Accepted by the Other Apostles

2 Ἐπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην¹ εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρναβᾶ συμπαραλαβὼν καὶ Τίτον· **2** ἀνέβην δὲ

⁵ **15** {C} εὐδόκησεν ὁ θεός **K A D Ψ** 075 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* it^d syr^h with *.^{pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Irenaeus^{lat1/2} Origen^{gr. lat} Eusebius Adamantius Ps-Athanasius Marcellus^{vid} Basil Didymus Didymus^{dub} Chrysostom Severian Cyril Theodoret^{2/4}; Victorinus-Rome^{com} Hilary Jerome^{1/3} Augustine Varimadum Vigilus // εὐδόκησεν **ϕ**⁴⁶ **B F G** 0150 it^{ar, b, f, g, o} vg syr^p Irenaeus^{lat1/2, arm} Epiphanius Theodore^{lat} Theodoret^{2/4}; Ps-Cyprian Victorinus-Rome^{lem} Ambrosiaster Gaudentius Jerome^{2/3} Pelagius Faustus-Milevis TOB BJ ¹ **I** {A} πάλιν ἀνέβην **ϕ**⁴⁶ **K A B Ψ** 0150 6 33^c (33* ἀνέβην) 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* it^f vg cop^{sa} arm geo² slav Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Jerome^{1/2} Pelagius Augustine^{1/2} // ἀνέβην πάλιν **D F G** it^{ar, b, d, g, o} eth Jerome^{1/2} // ἀνέβην 075 vg^{ms} cop^{bo} geo¹ Marcion^{acc. to Tertullian} Irenaeus^{lat} Chrysostom^{lem}; Ambrosiaster Augustine^{1/2} // πάλιν ἀνῆλθον **C**

15 ὁ ἀφορίσας ... καλέσας Is 49.1; Jr 1.5; Ro 1.1 **16** ἀποκαλύψαι ... ἐμοί Ac 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18 ἵνα ... ἔθνεσιν Ga 2.7 **18** Ac 9.26 **19** Ἰάκωβον ... κυρίου Mt 13.55; Mk 6.3 **20** Ac 9.30

2.1 Ac 15.2

κατὰ ἀποκάλυψιν· καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κη-
 ρύσω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσιν, μή πως εἰς
 κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον. **3** ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, Ἑλλη-
 ῶν, ἠναγκάσθη περιτομηθῆναι· **4** διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους
 ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπήσαι τὴν ἐλευ-
 θερίαν ἡμῶν ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδου-
 λώσουσιν, **5** οἷς οὐδὲ² πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ
 ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνη πρὸς ὑμᾶς. **6** ἀπὸ δὲ τῶν
 δοκούντων εἶναί τι, – ὁποῖοί ποτε ἦσαν οὐδὲν μοι διαφέρει
 πρόσωπον [ὁ] θεοῦ ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει – ἐμοὶ γὰρ οἱ
 δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο, **7** ἀλλὰ τὸναντίον ἰδόντες
 ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας καθὼς Πέτρος
 τῆς περιτομῆς, **8** ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς
 περιτομῆς ἐνήργησεν καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη, **9** καὶ γνόντες τὴν
 χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ
 δοκοῦντες στῦλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρναβᾶ
 κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν·
10 μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ
 τοῦτο ποιῆσαι.

Paul Rebukes Peter at Antioch

11 Ὅτε δὲ ἦλθεν Κηφᾶς εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον
 αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. **12** πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν

² 5 {A} οἷς οὐδέ ℱ⁶ Ɀ A B C D¹ F G Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263
 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127
 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar.} f. g. o vg syr^{h, pal} cop^{sa, bo} arm (eth) geo slav Basil
 (Ps-Ignatius) Epiphanius Chrysostom Theodore^{lat.}; Jerome Augustine // οἷς D²
 Greek and Latin mss^{acc. to Jerome} // οὐδέ Marcion^{acc. to Tertullian}; Latin mss^{acc. to Victorinus-Rome}
 Greek mss^{acc. to Ambrosiaster} Ambrose // omit D* it^{b, d} Irenaeus^{lat.}; (Tertullian) Greek
 and Latin mss^{acc. to Victorinus-Rome} Victorinus-Rome Ambrosiaster Pelagius // omit οἷς
 οὐδέ ... ὑποταγῇ / 884

4 διὰ ... ψευδαδέλφους Ac 15.1, 24; Ga 1.7 τὴν ἐλευθερίαν ... Χριστῷ Ga 5.1, 13
6 πρόσωπον ... λαμβάνει Dt 10.17 **7** πεπίστευμαι ... ἀκροβυστίας Ac 9.15; 22.21
10 Ac 11.29-30

τινας³ ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον⁴,
 ὑπέστελλεν καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς.
13 καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ [καὶ] οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε
 καὶ Βαρναβᾶς συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει. **14** ἀλλ' ὅτε
 εἶδον ὅτι οὐκ ὀρθοδοδοῦσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου,
 εἶπον τῷ Κηφᾶ ἔμπροσθεν πάντων, Εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων
 ἐθνικῶς καὶ οὐχὶ Ἰουδαϊκῶς ζῆς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις
 Ἰουδαίσειν;^a

Jews, like Gentiles, are Saved by Faith

15 Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἀμαρτωλοί·
16 εἰδότες [δὲ] ὅτι οὐ δικαιούται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου
 ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν
 ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ καὶ οὐκ ἐξ
 ἔργων νόμου, ὅτι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ.
17 εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ εὐρέθημεν καὶ αὐτοὶ
 ἀμαρτωλοί, ἄρα Χριστὸς ἀμαρτίας διάκονος; μὴ γένοιτο. **18** εἰ
 γὰρ ἂ κατέλυσα ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἑμαυτὸν
 συνιστάνω. **19** ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα θεῷ
 ζήσω. Χριστῷ συνεσταύρωμαι· **20** ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν
 ἐμοὶ Χριστός· ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ

³ **12** {A} τινας **κ** A B C D F G Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424
 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464
 Byz [K L P] *Lect* it^{ar.} (b). f. g*. o vg syr^{p.} h cop^{sa.} bo arm eth geo slav Chrysostom
 Theodore^{lat.}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius // τινα **ϕ**⁴⁶ it^{d.} g^{2.} r
 Irenaeus^{lat.}

⁴ **12** {A} ἦλθον A C D² H Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436
 459 1241 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect*
 it^{ar.} f. r vg syr^{p.} h cop^{sa.} bo arm eth geo² slav Chrysostom Theodore^{lat.}; Victorinus-
 Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine // ἦλθεν **ϕ**⁴⁶ **κ** B D* F G 33
 1175 1852 1592 1596 it^{b.} d. g. o geo¹ Irenaeus^{lat.}

^a **14** End quotation: TR GNB NIV^{mc} NRSV REB EU? LB NBS TOB BTI DHH

12 μετὰ ... συνήσθιεν Ac 11.3 **16** οὐ δικαιούται ... σὰρξ Ac 15.10, 11; Ro 3.20, 28; 4.5;
 11.6; Eph 2.8; Ga 3.11 οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ Ps 143.2 **19** νόμῳ ἀπέθανον Ro 7.6
20 τοῦ υἱοῦ ... με Jn 13.1; 17.23; 1 Jn 3.16

θεοῦ⁵ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ.
21 οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ· εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη,
 ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.^b

Law or Faith

3 Ὡ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανεν, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐσταυρωμένος; **2** τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν· ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; **3** οὕτως ἀνόητοί ἐστε, ἐναρξάμενοι πνεύματι νῦν σαρκὶ ἐπιτελείσθε; **4** τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ; εἴ γε καὶ εἰκῆ. **5** ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦμα καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; **6** καθὼς Ἀβραὰμ ἐπίστευσεν τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην·

7 Γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοι υἱοὶ εἰσιν Ἀβραάμ. **8** προῖδοῦσα δὲ ἡ γραφὴ ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ θεός, προευηγγελίστατο τῷ Ἀβραάμ ὅτι Ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη· **9** ὥστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ. **10** ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσίν, ὑπὸ κατάραν εἰσίν· γέγραπται γὰρ ὅτι Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει πᾶσιν τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τοῦ ποιῆσαι αὐτά. **11** ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ τῷ θεῷ δῆλον, ὅτι Ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται· **12** ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίστεως, ἀλλ' Ὁ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν

⁵ **20** {A} υἱοῦ τοῦ θεοῦ **κ** A C D² Ψ¹ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect it*^{ar. f. r} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Marcion^{acc. to} Ademantius Clement Didymus^{dub} Chrysostom Severian Theodore^{lat} Cyril Theodoret; Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine Varimadum // θεοῦ καὶ Χριστοῦ **Ϟ**⁴⁶ B D* F G it^{(b). d. e} Victorinus-Rome

^b **21** End quotation from v. 14; M NIV NRSV^{mf} BJ

20 παραδόντος ... ἐμοῦ Ga 1.4; 1 Tm 2.6; Tt 2.14

3.6 ἐπίστευσεν ... δικαιοσύνην Gn 15.6 (Ro 4.3) **8** Ἐνευλογηθήσονται ... ἔθνη Gn 12.3 (18.18; Sir 44.21; Ac 3.25) **9** Ro 4.16 **10** Ἐπικατάρατος ... αὐτά Dt 27.26 **11** ἐν ... θεῷ Ro 3.20; Ga 2.16 Ὁ δίκαιος ... ζήσεται Hab 2.4 (Ro 1.17; He 10.38) **12** Ὁ ποιήσας ... αὐτοῖς Lv 18.5 (Ro 10.5)

αὐτοῖς. **13** Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρρας τοῦ νόμου γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρρα, ὅτι γέγραπται, Ἐπικατάρρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου, **14** ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν¹ τοῦ πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως.

The Law and the Promise

15 Ἀδελφοί, κατὰ ἄνθρωπον λέγω· ὁμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται. **16** τῷ δὲ Ἀβραὰμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. οὐ λέγει, Καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός, Καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐστιν Χριστός. **17** τοῦτο δὲ λέγω· διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ θεοῦ² ὁ μετὰ τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη γεγονὼς νόμος οὐκ ἀκυροῖ εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν. **18** εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας· τῷ δὲ Ἀβραὰμ δι' ἐπαγγελίας κεχάρισται ὁ θεός. **19** Τί οὖν ὁ νόμος; τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη³, ἄχρις οὔ

¹ **14** {A} ἐπαγγελίαν $\mathfrak{P}^{99}$ $\aleph$ A B C D² Ψ 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. f. o. (r)} vg syr^{p. h. pal} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Origen^{lat} Athanasius Didymus^{dub} Chrysostom Theodore^{lat} Cyril; Jerome Pelagius (Augustine) // εὐλογίαν (see 3.14a) $\mathfrak{P}^{46}$ D* F G it^{b. d. g} vg^{mss} Marcion^{acc. to Terullian}; Ambrosiaster Varimadum

² **17** {A} θεοῦ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A B C P Ψ 0150 6 33 81 436 1175 1241 1739 (1881 omit τοῦ) 2464 it^{f. r} vg cop^{sa. bo} eth geo (Ps-Eustathius) Cyril; Jerome Pelagius Augustine // θεοῦ εἰς Χριστόν D F G I 075 0176 104 256 263 (365 1319 1573 2127 omit τοῦ) 424 459 1852 1912 1962 2200 Byz [K L] *Lect* it^{ar. b. d. g. (o)} vg^{mss} syr^{p. h} arm slav Eusebius Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster

³ **19** {A} νόμος; τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη $\aleph$ A B C D² Ψ 075 0150 0176^{vid} 6 33 81 104 256 263 365 424 (436 1912 2464 ἐτέθη) 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 Byz [K (L) P] *Lect* (it^r) cop^{sa. bo} arm geo slav (Clement) Origen^{vid} Letter of Hymenaeus (Eusebius) Severian Theodore^{lat} Cyril Theodoret; Augustine^{12/21} // νόμος; τῶν παραδόσεων χάριν ἐτέθη D* it^{ar. d. f. o} vg (Ambrose) Jerome Pelagius Augustine^{9/21} Speculum //

13 Χριστὸς ... νόμου Ro 8.3; Ga 4.5 γενόμενος ... κατάρρα 2 Cor 5.21 Ἐπικατάρρατος ... ξύλου Dt 21.23 **16** Καὶ τῷ σπέρματί σου Gn 12.7; 13.15; 17.7; 24.7 **17** τετρακόσια ... ἔτη Ex 12.40 **18** εἰ ... ἐξ ἐπαγγελίας Ro 4.14; 11.6 **19** Τί ... προσετέθη Ro 5.20

ἔλθη τὸ σπέρμα ᾧ ἐπήγγελται, διαταγείς δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. **20** ὁ δὲ μεσίτης ἐνὸς οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ θεὸς εἷς ἐστιν.

Slaves and Sons

21 Ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν [τοῦ θεοῦ]⁴; μὴ γένοιτο. εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζῶοποιῆσαι, ὄντως ἐκ νόμου ἂν ἦν ἡ δικαιοσύνη· **22** ἀλλὰ συνέκλεισεν ἡ γραφὴ τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσιν.

23 Πρὸ τοῦ δὲ ἐλθεῖν τὴν πίστιν ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα συγκλειόμενοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι, **24** ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· **25** ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν.

26 Πάντες γὰρ υἱοὶ θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· **27** ὅσοι γὰρ εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε. **28** οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δούλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ⁵ Ἰησοῦ. **29** εἰ δὲ ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραάμ σπέρμα ἐστέ, κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.

νόμος τῶν πράξεων; ἐτέθη F G it^{b, g} Irenaeus^{lat}; Ambrosiaster // νόμος τῶν πράξεων; P⁴⁶

⁴ **21** {C} τοῦ θεοῦ N A C D (F G omit τοῦ) Ψ 075 0150 6 33 81 256 263 365 424 436 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, f, g, o, r} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} arm geo slav Chrysostom Severian Theodore^{lat} Cyril; Jerome Pelagius Augustine // τοῦ Χριστοῦ 104 459 // omit P⁴⁶ B (eth) it^d Victorinus-Rome Ambrosiaster Tyconius REB EU

⁵ **28** {A} εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ N² B C D Ψ 075 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect arm (eth) Clement Asterius Marcellus^{1/2} Chrysostom; Tyconius // ἐστε ἐν Χριστῷ (haplography?) 1147 1170^{1/2} (1592^{1/2}) 1603 1895 11021 11356 11439 // ἐν ἐστε ἐν Χριστῷ F G 33 1599 it^{ar, b, d, f, g, n, r, s} vg

19 διαταγείς δι' ἀγγέλων Ac 7.38, 53; He 2.2 **21** Ὁ οὖν ... γένοιτο Ro 8.2-4 **22** συνέκλεισεν ... ἁμαρτίαν Ro 3.11-19; 11.32 **23** ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα Ga 4.3 **24** Ro 10.4 **26** Jn 1.12 **27** εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε Ro 6.3 Χριστόν ἐνεδύσασθε Ro 13.14 **28** οὐκ ... Ἕλλην Ro 10.12 **29** τοῦ Ἀβραάμ ... κληρονόμοι Ro 4.13

4 Λέγω δέ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου κύριος πάντων ὧν, **2** ἀλλ' ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶν καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός. **3** οὕτως καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεθα δεδουλωμένοι· **4** ὅτε δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, **5** ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν. **6** Ὅτι δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν¹ κρᾶζον, Αββα ὁ πατήρ. **7** ὥστε οὐκέτι εἶ δούλος ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος διὰ θεοῦ².

slav Origen^{lat} Marcellus^{1/2} Ps-Athanasius Basil Chrysostom Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary (Priscillian) (Gregory-Elvira) Ambrose Jerome Pelagius (Faustus-Milevis) Augustine Quodvultdeus // ἐστε Χριστοῦ Ψ^{46} A // ἐστε εν (i.e. ἐν or ἐν[?]) Χριστοῦ $\aleph^*$ (vg^{ms})

¹ **6** {A} ἡμῶν Ψ^{46} $\aleph$ A B C D* F G P 104 459 1175 1241 1739 1881 1912 1962 *Lect*^{pt} it^{ur.} b. d. f. g. o. r. s vg^{kw.} st syr^{pal} cop^{sa.} bo^{pt} arm geo slav Marcion^{acc.} to Tertullian Origen^{lat} Athanasius^{2/4} Basil Didymus^{dub2/3} Marcus-Eremita Cyril^{2/11}; Ambrosiaster Hilary Priscillian Ambrose Chromatius Niceta Jerome Pelagius Augustine^{7/11} Speculum Varimadum Ps-Vigilius // ὑμῶν D² Ψ 075 0150 6 33 81 256 263 365 424 436 1319 1573 1852 2127 2200 2464 Byz [K L] *Lect*^{pt.} AD vg^{cl} syr^{n.} h cop^{bopt} eth Athanasius^{2/4} Didymus Didymus^{dub1/3} Chrysostom Severian Theodore^{lat} Cyril^{9/11} Hesychius Theodotus-Ancyra Theodoret; Victorinus-Rome Augustine^{4/11} BTI

² **7** {A} διὰ θεοῦ Ψ^{46} $\aleph^*$ A B C* 33 1739^{vid} it^{b.} f. g. r. o. s vg cop^{bo} geo¹ Clement Basil Didymus^{dub2/3} Cyril; Victorinus-Rome Ambrosiaster Niceta Pelagius Augustine // διὰ θεόν FG 1881 // διὰ Χριστοῦ 81 2464 (1739^c / 1592 / 1593 / 1439 Ἰησοῦ Χριστοῦ) syr^{pal} cop^{sa} Eusebius-Emesa; Jerome // θεοῦ 1962 arm // θεοῦ διὰ Χριστοῦ $\aleph^2$ C³ D 075 0150 104 256 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 2200 Byz [K L] *Lect* it^{ur.} d geo² slav^{ms} Athanasius Didymus^{dub1/3} Chrysostom Theodore^{lat} Theodoret^{1/2} John-Damascus // θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ P 6 263 2127 1422 1591 1597 1884 11154 11298 11356 11443 11590 syr^{n.} h eth slav^{ms} Theodoret^{1/2} // μὲν θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ (see Ro 8.17) Ψ Ps-Athanasius

3 ὑπὸ ... δεδουλωμένοι Ga 3.23; Col 2.20 **4** τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου Eph 1.10 τὸν υἱὸν ... γυναικός Jn 1.14; Ro 1.3 **5** τοὺς ... ἐξαγοράσῃ Ga 3.13 τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν Ro 8.15 **6** Ro 8.15-16 **7** εἰ δὲ ... θεοῦ Ro 8.17; Ga 3.29

Paul's Concern for the Galatians

8 Ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες θεὸν ἐδουλεύσατε τοῖς φύσει μὴ οὖσιν θεοῖς· **9** νῦν δὲ γνόντες θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε; **10** ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς, **11** φοβοῦμαι ὑμᾶς μὴ πως εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς.

12 Γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι καὶ γὰρ ὡς ὑμεῖς, ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν. οὐδὲν με ἠδικήσατε· **13** οἶδατε δὲ ὅτι δι' ἀσθενείαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον, **14** καὶ τὸν πειρασμὸν ὑμῶν³ ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθενήσατε οὐδὲ ἐξεπτύσατε, ἀλλ' ὡς ἄγγελον θεοῦ ἐδέξασθέ με, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν. **15** ποῦ οὖν ὁ μακαρισμὸς ὑμῶν; μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν ὅτι εἰ δυνατὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἐδώκατέ μοι. **16** ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν; **17** ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς, ἀλλ' ἐκκλείσαι ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε· **18** καλὸν δὲ ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναι με πρὸς ὑμᾶς. **19** τέκνα μου, οὓς πάλιν ᾠδίνω μέχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν· **20** ἤθελον δὲ παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου, ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν.

The Allegory of Hagar and Sarah

21 Λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; **22** γέγραπται γὰρ ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ

³ **14** {A} τὸν πειρασμὸν ὑμῶν **N*** A B C² D* F G 33 *it^h. d. f. g. o. r* vg cop^{bo} Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome^{1/2} Pelagius Augustine // τὸν πειρασμὸν ὑμῶν τὸν 6 424^c 1739 1881 Origen Eusebius-Emesa; Jerome^{1/2} // τὸν πειρασμὸν τὸν **N**² 81 104 436 459 1241 2464 1593 *sy^p* *arm* *geo* Basil // τὸν πειρασμὸν μου **Ɔ**⁴⁶ *it^{af}* *vg^{ms}* *slav* // τὸν πειρασμὸν μου τὸν C^{*vid} D² **Ψ** 075 0150 256 263 365 424* 1175 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 *Byz* [K L P] *Lect* *sy^h* cop^{sa, bo^{ms}} Chrysostom Theodore^{lat}

8 τοῖς ... θεοῖς 2Chr 13.9; Is 37.19; Jr 2.11; 1Cor 8.4-6 **13** δι' ... ὑμῖν 1Cor 2.3
16 Am 5.10 **22** ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης Gn 16.15

τῆς παιδίσκης καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. **23** ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας δι' ἐπαγγελίας. **24** ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα· αὗται γὰρ εἰσιν δύο διαθηκαί, μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ εἰς δουλείαν γεννώσα, ἣτις ἐστὶν Ἀγάρ. **25** τὸ δὲ Ἀγάρ Σινᾶ⁴ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ· συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ, δουλεύει γὰρ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. **26** ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶν μήτηρ ἡμῶν⁵. **27** γέγραπται γάρ,

Εὐφράνθητι, στεῖρα ἢ οὐ τίκτουσα,

ῥῆξον καὶ βόησον, ἢ οὐκ ὠδίνουσα·

ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.

28 ὑμεῖς⁶ δέ, ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐστέ.⁶
29 ἀλλ' ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκεν τὸν κατὰ

⁴ **25** {C} δὲ Ἀγάρ Σινᾶ A B D 256 365 436 1175 1319 1962 2127 2464 / 598 / 599 syr^h pal cop^{bo} // γὰρ Ἀγάρ Σινᾶ Ψ 062 075 0150 6 33 81 104 263 424 459 1852 1881 1912 2200 Byz [K L P] *Lect* (it^d omit Σινᾶ) syr^p h cop^{bo} arm geo² slav Chrysostom Theodore^{lat} Cyril^{1/3} // δὲ Σινᾶ Ɔ⁴⁶ vg^{ms} cop^{sa} Hesychius^{lat}; Ambrosiaster // γὰρ Σινᾶ K C F G 1241 1739 (1592 γὰρ ὄρος Σινᾶ) it^{ar. b. f. g. o. r} vg eth geo¹ Origen^{lat} (Epiphanius) Cyril^{2/3}; Victorinus-Rome Jerome Pelagius Augustine REB BJ TOB

⁵ **26** {A} ἡμῶν Ɔ⁴⁶ K* B C* D F G Ψ 062^{vid} 6 33 424^c 1241 1739 1881 2464 / 1021 / 1443 it^{d. f. g. r} vg syr^{p. h} pal cop^{sa. bo} eth geo¹ Marcion^{acc. to Tertullian} Irenaeus^{arm} Origen^{gr. lat^{4/10}} Origen^{dub} Eusebius^{17/20} Chrysostom Marcus-Eremita Cyril^{6/7}; Ambrosiaster Hilary Gregory-Elvira Jerome^{4/11} Pelagius Augustine^{32/42} Quodvultdeus // πάντων ἡμῶν K² A C³ 075 0150 0261^{vid} 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1319 1573 (1852 omit μήτηρ) 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. b. o} vg^{ms} syr^{h. pal} arm geo² slav Irenaeus^{lat} Origen^{lat^{6/10}} Eusebius^{3/20} Cyril-Jerusalem Theodore^{lat} Macarius/Symeon Cyril^{1/7} Theodoret; Victorinus-Rome Ambrose Rufinus Jerome^{7/11} Augustine^{10/42} Cassian^{4/5}

⁶ **28** {B} ὑμεῖς ... ἐστέ. Ɔ⁴⁶ B D* F G 0261^{vid} 6 33 256 365 424^c 1175 1319 1573 1739 1881 1912 2127 (1156^{1/2} / 1170^{1/2} / 1617^{1/2} omit ὑμεῖς δέ at beginning of lesson ... ἐστέ) it^{h. d. g} vg^{ms} syr^{pal} cop^{sa} Irenaeus^{lat} Origen^{acc. to Jerome}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Tyconius Ambrose // ἡμεῖς ... ἐσμέν. K A C D² Ψ 062 075 0150 81 104 263 424* 436 459 1241 1852 1962 2200 2464 Byz [K L P] *Lect*

22 ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας Gn 21.2 **23** Ro 9.7-9 **24** μία ... γεννώσα Ro 8.15; Ga 5.1 **26** ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ He 12.22; Re 3.12; 21.2, 10 **27** Εὐφράνθητι ... ἄνδρα Is 54.1 **28** κατὰ ... ἐστέ Ro 9.7; Ga 3.29 **29** ὁ κατὰ ... πνεῦμα Gn 21.9

πνεῦμα, οὕτως καὶ νῦν. **30** ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας. **31** διό, ἀδελφοί, οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας. **5** τῇ ἐλευθερίᾳ ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσεν· στήκετε οὖν¹ καὶ μὴ πάλιν ζυγῶ δουλείας ἐνέχεσθε.

Christian Freedom

2 Ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. **3** μαρτύρομαι δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι. **4** κατηργήθητε ἀπὸ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε. **5** ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα. **6** ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομὴ τι ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη.

7 Ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἐνέκοψεν [τῇ] ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; **8** ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς. **9** μι-

it^{ar. f. o. r} vg syr^{p. h} cop^{bo} arm eth geo slav Chrysostom Theodore^{lat} Cyril; Jerome Pelagius Augustine DHH

¹ **1** {B} τῇ ἐλευθερίᾳ ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσεν· στήκετε οὖν **K*** A B (D* omit οὖν) P 33 (I 1590 transpose οὖν after ἐλευθερίᾳ) cop^{sa. (bo)} // τῇ ἐλευθερίᾳ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσεν· στήκετε οὖν **K² C*** (C² ἐλευθερίᾳ οὖν) Ψ (0150 transpose οὖν after ἐλευθερίᾳ) (81 Χριστοῦ [sic]) 1241 1739 1881 Lect^{ra} Didymus // τῇ ἐλευθερίᾳ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσεν· στήκετε οὖν H 256 365 1175 (I 319 omit οὖν) 1573 1962 (2127 omit ἡμᾶς) // τῇ ἐλευθερίᾳ, ἡ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσεν· στήκετε D¹ (D² ἡμᾶς, ἡ Χριστός) 075 (6 104 424^c 459 2464 1596 στήκετε οὖν) 263 (1912 στήκετε οὖν) syr^{hmg} geo slav (Cyril) // τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν, ἡ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσεν· στήκετε 424* (436 I 1439 ὁ for ἡ) 1852 2200 Byz [K L] Lect^{ra. AD} (I 165 I 170 στήκωμεν) Asterius Basil Marcus-Eremita Theodoret // ἡ ἐλευθερίᾳ ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσεν, στήκετε οὖν F G it^{(ar. (d), (f), g. (o), (r))} (vg) (Marcion^{acc. to Tertullian}); (Victorinus-Rome) (Ambrosiaster) (Jerome) (Pelagius)

30 Ἐκβαλε ... υἱοῦ Gn 21.10 (Jn 8.35) **31** Ga 3.29

5.1 τῇ ... ἠλευθέρωσεν Jn 8.32, 36; Ga 2.4; 5.13 ζυγῶ δουλείας ἐνέχεσθε Ac 15.10
6 οὔτε περιτομὴ ... ἀκροβυστία 1 Cor 7.19; Ga 6.15 **8** τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς Ga 1.6
9 1 Cor 5.6

κρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοί. **10** ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν κυρίῳ^a ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε· ὁ δὲ ταρασσῶν ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρίμα, ὅστις ἐὰν ᾗ. **11** ἐγὼ δέ, ἀδελφοί, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; ἄρα κατήρηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ. **12** ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς.

13 Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῆ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις. **14** ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἐνὶ λόγῳ πεπλήρωται, ἐν τῷ· **Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.** **15** εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῆτε.

The Fruit of the Spirit and the Works of the Flesh

16 Λέγω δέ, πνεύματι περιπατεῖτε καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε. **17** ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς, ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις ἀντίκειται, ἵνα μὴ ἂ ἐὰν θέλητε ταῦτα ποιῆτε. **18** εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον. **19** φανερὰ δέ ἐστὶν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστιν πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, **20** εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρις, ζῆλος, θυμοί, ἐριθείαι, διχοστασίαι, αἰρέσεις, **21** φθόνοι², μέγαι, κῶμοι καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἃ

² **21** {C} φθόνοι Ɔ⁴⁶ κ B 33 81 / 593 / 603 / 809 / 1178 / 1441* / 1590* vg^{nsc} cop^{sa} geo^l Marcion^{acc. to Eriphanus} Irenaeus^{lat} Clement Origen^{lat}; Ambrosiaster Jerome Augustine Quodvultdeus // φθόνοι φόνοι A C D F G Ψ 075 0122 0150 6 104 256^c (256* omit διχοστασίαι ... μέγαι) 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar. b.} d. f. g. o vg syr^{(p). h} cop^{bo} arm eth geo² slav Ps-Clement Basil Chrysostom Theodore^{lat}; (Cyprian) Lucifer Priscillian Latin mss^{acc. to Jerome} Pelagius

^a **10** ἐν κυρίῳ with πέποιθα: GNB NIV REB EU LB? BJ^m NBS TOB BTI DHH // with ὑμᾶς: GNB? NRSV? BJ

11 τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ I Cor 1.23 **13** μόνον ... σαρκί I Pe 2.16 **14** Ἀγαπήσεις ... σεαυτόν Lv 19.18 (Mt 5.43; 19.19; 23.39; Mk 12.31; Lk 10.27; Ro 13.9; Jas 2.8) **16** πνεύματι περιπατεῖτε Ro 8.4; Ga 5.25 **17** Ro 7.15-23 ἡ γὰρ ... ἀντίκειται I Pe 2.11 **18** πνεύματι ἄγεσθε Ro 8.14 οὐκ ... νόμον Ro 6.14; 7.4 **19-21** I Cor 6.9-10; Eph 5.5; Re 22.15

προλέγω ὑμῖν, καθὼς προεῖπον ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν.

22 Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη χαρὰ εἰρήνη, μακροθυμία χρηστότης ἀγαθωσύνη, πίστις **23** πραύτης ἐγκράτεια³ κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστιν νόμος. **24** οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ [Ἰησοῦ]⁴ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασιν καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. **25** εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. **26** μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες.

Bear One Another's Burdens

6 Ἀδελφοί, ἐὰν καὶ προλημφθῆ ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν πνεύματι πραύτητος, σκοπῶν σεαυτὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς. **2** Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε καὶ οὕτως ἀναπληρώσετε¹ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. **3** εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναι τι μηδὲν ὄν, φρεναπατᾷ

³ **23** {A} ἐγκράτεια $\mathfrak{V}^{46}$ $\aleph$ A B C D² Ψ 075 0150 6 33 81 256 263 365 424 436 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* vg^{ww} st syr^{p,h} cop^{sa,bo} arm eth geo¹ slav Origen Didymus^{dub} Chrysostom Theodore^{lat} Marcus-Eremita; Ambrose Jerome Augustine^{13/14} Quodvultdeus // ἐγκράτεια, ἀγνεία D* F G it^{ar,b,d,f,g,o} vg^{cl} geo² Irenaeus^{lat} Origen^{lat} Basil; Cyprian Ambrosiaster Priscillian Pelagius Augustine^{1/14} // ἐγκράτεια, ὑπομονή 0122 104 459 160 1599

⁴ **24** {C} Χριστοῦ Ἰησοῦ $\aleph^2$ ($\aleph^*$ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ) A B C P Ψ 075 0122* 0150 33 104* 256 263 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 (1881 κυρίου Χριστοῦ) 1962^c 2127 1599 (syr^{pal}) cop^{sa,bo} (eth) geo¹ slav Didymus^{dub} Cyril^{8/13, (4/13)}; Augustine^{1/12, (11/12)} // Χριστοῦ $\mathfrak{V}^{46}$ D F G 0122^c 6 81 104^c 365 424 1852 1912 1962* 2200 2464 Byz [K L] *Lect* it^{ar,b,d,f,g,o} vg syr^{p,h} arm geo² Marcion^{acc. to Epiphanius} Origen^{lat} Basil Chrysostom Theodore^{lat} Cyril^{1/13}; Cyprian Ambrosiaster Hilary Ambrose Jerome Latin mss^{acc. to Jerome} Pelagius TOB

¹ **2** {C} ἀναπληρώσετε B F G 1962 (1921^{1/2} ἀναπληροῦτε) it^{ar,b,d,f,g,o} vg cop^{sa,bo} eth slav Marcion^{acc. to Tertullian} Theodore^{lat} Marcus-Eremita Chrysostom^{lat} Hesychius^{lat} (Cyril) Proclus; Cyprian Ps-Cyprian Victorinus-Rome Ambrosiaster

22 Ὁ δὲ ... πνεύματος Eph 5.9 **23** κατὰ ... νόμος 1 Tm 1.9 **24** Ro 6.6; Col 3.5 **25** πνεύματι καὶ στοιχῶμεν Ro 8.4; Ga 5.16 **26** μὴ γινώμεθα κενόδοξοι Php 2.3

6.1 ἐὰν ... τοιοῦτον Mt 18.15; Jas 5.19 **2** Ἀλλήλων ... βαστάζετε Ro 15.1

ἐαυτόν. **4** τὸ δὲ ἔργον ἐαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἐαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἔξει καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον. **5** ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει. **6** Κοινωνεῖτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχούντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. **7** Μὴ πλανᾶσθε, θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. ὁ γὰρ ἐὰν σπείρη ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει. **8** ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἐαυτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν, ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον. **9** τὸ δὲ καλὸν ποιῶντες μὴ ἐγκακῶμεν, καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν μὴ ἐκλύομενοι. **10** ἄρα οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα² τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως.

Final Warning and Benediction

11 Ἴδετε πηλίκους ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί. **12** ὅσοι θέλουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκί, οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμεσθαι, μόνον ἵνα τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ μὴ διώκωνται. **13** οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουν ἀλλὰ θέλουσιν ὑμᾶς περιτέμεσθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ καυχῆσονται. **14** ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ

Pacian Jerome Pelagius Augustine Speculum // ἀποπληρώσετε $\mathfrak{F}^{46}$ // ἀναπληρώσατε $\aleph$ A C D Ψ 075 0122 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 2464 *B_{yz}* [K L P] *Lect* *arm* *geo* Clement Basil Didymus^{sub} Ammon Chrysostom^{er} BJ TOB

² **10** {A} ἐργαζώμεθα $\aleph$ B* C D F G Ψ 33 81 256 365 424 436 1241 1573 1739 1852^c 2127 2200 *B_{yz}*^{pl} *Lect*^{pl} AD *it*^{ar}. b. d. f. g. o. r vg eth slav Marcion^{acc.} to Tertullian Clement Origen^{lat} Basil Chrysostom Theodore^{lat} Nilus Cyril^{2/3}; Cyprian Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine Quodvultdeus Speculum // ἐργαζώμεθα A B² 075 0150 6 104 263 459 1175 1319 1852* 1881 1962 *B_{yz}*^{pl} [L P] *Lect*^{pl} Cyril^{1/3} // ἐργασώμεθα $\mathfrak{F}^{46}$ K / 596 Severian // ἐργασόμεθα 1912 2464

---

4 τὸ δὲ ... ἕκαστος 1 Cor 11.28; 2 Cor 13.5 **5** Ro 14.12 **6** 1 Cor 9.11, 14 **8** Jn 3.6; 6.63; Ro 8.13 **9** τὸ δὲ ... ἐγκακῶμεν 2 Th 3.13 **12** οὗτοι ... διώκωνται Ga 5.11 **14** ἐμοὶ ... Χριστοῦ 1 Cor 1.31; 2.2

ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ κόσμῳ. **15** οὔτε γὰρ³ περιτομή τί ἐστίν οὔτε ἀκροβυστία ἀλλὰ καινὴ κτίσις. **16** καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ.

17 Τοῦ λοιποῦ κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω· ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω.

18 Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί· ἀμήν.

³ **15** {A} οὔτε γὰρ ℱ⁴⁶ B Ψ 075 33 1175 1739* it^r (syr^{p, pal}) cop^{sa^{mss}} arm^{mss} geo¹ Gregory-Nyssa Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Jerome^{1/3} Augustine // ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε K A C D F G 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739^c 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^h with * cop^{sa^{mss}, ho, lay} arm^{mss} geo² slav Victorinus-Rome Jerome^{2/3} Pelagius LB

15 οὔτε γὰρ ... ἀκροβυστία 1 Cor 7.19; Ga 5.6 καινὴ κτίσις 2 Cor 5.17 **16** εἰρήνη ... Ἰσραὴλ Ps 125.5; 128.6 **17** ἐγὼ ... βαστάζω 2 Cor 4.10

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ

Salutation

1 Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος θεοῦ τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν [ἐν Ἐφέσῳ]¹ καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, **2** χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Spiritual Blessings in Christ

3^a Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογία πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ, **4** καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ^b ἐν ἀγάπῃ,^c **5** προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, **6** εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ ἧς ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ². **7** ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ

---

¹ **1** {C} ἐν Ἐφέσῳ **N**² **A B² D F G Ψ^c** (**Ψ*** illegible) 075 0150 33 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* it^{ar. b. d. f. g. o. r} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Ps-Ignatius Chrysostom Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius // omit **Ɔ**⁴⁶ **N*** **B*** **6** 424^c 1739 Marcion^{acc. to Tertullian} Origen^{vid} BJ TOB DHH

² **6** {A} ἡγαπημένῳ **Ɔ**⁴⁶ **N A B D² Ψ** 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* vg^{ww. st} syr^{p. pal} arm geo slav Origen^{acc. to Jerome} Didymus^{vid} Chrysostom Theodore^{lat}; Jerome mss^{acc. to Jerome} Pelagius^{com} Orosius // ἡγαπημένῳ υἰῷ αὐτοῦ **D*** **F G** it^{ar. b. d. f. (g). o. r} vg^{cl} syr^{h with *} cop^{sa. (bo)} eth Adamantius Theodotus-Ancyra; Victorinus-Rome Ambrosiaster Latin mss^{acc. to Jerome} Pelagius^{lem} Augustine EU BTI DHH

---

^a **3-14** Poetic structure: EU BJ TOB BTI ^b **4** C: AD GNB NIV REB^{ms} EU LB BTI // as text: GNB^{ms} DHH^{ms} // ^c **N** C: AD GNB NIV REB^{ms} EU LB TOB^{ms} BTI // as text: GNB^{ms} DHH^{ms}

---

1 Παῦλος ... θεοῦ 1 Cor 1.1; Col 1.1 **3** ὁ εὐλογήσας ... Χριστῷ Eph 2.6 **4** ἐξελέξατο ... αὐτῷ Jn 15.16; 17.24; 2 Th 2.13 εἶναι ... αὐτοῦ Eph 5.27; Col 1.22 **5** εἰς υἰοθεσίαν ... Χριστοῦ Jn 1.12 **6** τῷ ἡγαπημένῳ Mt 3.17; Col 1.13 **7** ἐν ... παραπτωμάτων Col 1.14, 20

τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς χάριτος αὐτοῦ **8** ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς,^d ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει,^e **9** γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ **10** εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν αὐτῷ. **11** ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ **12** εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον δόξης αὐτοῦ τοὺς προηλικότας ἐν τῷ Χριστῷ. **13** ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, **14** ὅ³ ἐστὶν ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ.

Paul's Prayer

15 Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν ἐν τῷ κυρίῳ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους⁴ **16** οὐ

³ **14** {B} ὁ $\mathfrak{P}^{46}$ A B F G L P 075 6 81 104 256 263 365 459 1175 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127 / 422 / 596 it^{b, d, g} syr^p slav Irenaeus^{lat} Origen^{lem} Marcellus Didymus^{dub1/2} Chrysostom^{lem} Cyril // ὅς $\aleph$ D Ψ 0150 33 424 436 1241 1852 2200 2464 Byz [K] Lect it^{ar, f, n} vg Didymus^{dub1/2} Chrysostom^{com} Didymus^{lat} Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Ambrose Jerome Pelagius Augustine Ps-Vigilius Varimadum

⁴ **15** {B} καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους (see Col 1.4) $\aleph^2$ D² (D* F G omit second τὴν) Ψ 075 0150 6 424 1241 1852 1912 1962 2200 Byz [K L] Lect (1884) it^{ar, b, d, f, g, n} vg syr^b cop^{(sai, bo)pl} arm eth geo slav (Gregory-Nyssa) Chrysostom Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Pelagius // καὶ τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^*$ A B P 33 1739 1881 / 1921 cop^{bopt} Origen; Jerome

^d 8 NO C: AD M TR WH NIV REB LB BJ BTI // P: TEV || ^e NO C: M WH GNB NRSV

⁷ τὸ πλοῦτος ... αὐτοῦ Eph 2.7 ⁹ γνωρίσας ... μυστήριον Ro 16.25; Eph 3.3, 9 ¹⁰ τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν Ga 4.4 ἀνακεφαλαιώσασθαι ... Χριστῷ Col 1.16, 20 ¹¹ προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν Ro 8.28-29 ¹³ τὸν λόγον ... εὐαγγέλιον Col 1.5 ἐσφραγίσθητε ... ἁγίῳ Eph 4.30 ¹⁴ ὅ ... κληρονομίας ἡμῶν 2 Cor 1.22; 5.5 ¹⁵ ἀκούσας ... ἁγίους Col 1.4

παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν μνεῖαν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, **17** ἵνα ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, **18** πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας [ὑμῶν]⁵ εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις, **19** καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. **20** ἦν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις **21** ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. **22** καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ αὐτὸν ἔδωκεν κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ, **23** ἥτις ἐστὶν τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν πληρουμένου.

From Death to Life

2 Καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν καὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, **2** ἐν αἷς ποτε περιεπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος,

Augustine // καὶ τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους ἀγάπην 81 104 256 263 365 436 459 1175 1319 1573 2127 (2464 *omit* τὴν) 160 1596 Cyril

⁵ **18** {C} ὑμῶν **κ** A D F G Ψ 075 0150 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect it^{ar, b.}* d. f. (g), o vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo, fay} eth geo slav Gregory-Nyssa Didymus^{1/5} Ammonas Chrysostom (Severian); Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine // *omit* ⁴⁶ B 6 33 1175 1739 1881 arm (Marcion^{occ. to Tertullian}) Origen (Cyril-Jerusalem) Didymus^{4/5} Didymus^{dub} Cyril

16 εὐχαριστῶν ... μου Col 1.3; 1 Th 1.2 **17** Col 1.9-10 πνεῦμα ... σοφίας Is 11.2; Wsd 7.7 **18** ἡ ἐλπίς ... αὐτοῦ Eph 4.4 τῆς κληρονομίας ... ἁγίοις Col 1.12 **19-20** τί ... νεκρῶν 2 Cor 13.4; Col 2.12 **20** καθίσας ... ἐπουρανίοις Ps 110.1; Mt 22.44; Mk 16.19; Ac 2.34; He 1.3; 8.1; 10.12; 12.2 **21** ὑπεράνω ... μέλλοντι Col 1.16; 2.10 **22** πάντα ὑπέταξεν ... αὐτοῦ Ps 8.6 αὐτὸν ... ἐκκλησίᾳ Eph 4.15; Col 1.18 **22-23** τῇ ἐκκλησίᾳ ... αὐτοῦ Ro 12.5; 1 Cor 12.27; Col 1.18 **23** τὸ πλήρωμα ... πληρουμένου Eph 4.10; Col 1.19

2.1 Eph 2.5; Col 2.13 **2** ἐν αἷς ... τούτου Col 3.7; Tt 3.3 κατὰ ... ἀέρος Jn 12.31; Eph 6.12

τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας·
3 ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημέν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις
 τῆς σαρκὸς ἡμῶν ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν
 διανοιῶν, καὶ ἡμεῖς τέκνα φύσει ὀργῆς ὡς καὶ οἱ λοιποὶ· **4** ὁ δὲ
 θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἦν
 ἡγάπησεν ἡμᾶς, **5** καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν
 συνεζωοποίησεν τῷ Χριστῷ¹, – χάριτί² ἔστε σεσωσμένοι –
6 καὶ συνήγειρεν καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν
 Χριστῷ Ἰησοῦ, **7** ἵνα ἐνδείξῃται ἐν τοῖς αἰῶσιν τοῖς ἐπερχο-
 μένοις τὸ ὑπερβάλλον πλοῦτος τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι
 ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. **8** τῇ γὰρ χάριτί ἔστε σεσωσμένοι
 διὰ πίστεως· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, θεοῦ τὸ δῶρον· **9** οὐκ ἐξ
 ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι. **10** αὐτοῦ γὰρ ἔσμεν ποίημα,
 κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς οἷς προητοι-
 μασεν ὁ θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.

One in Christ

11 Διὸ μνημονεύετε ὅτι ποτὲ ὑμεῖς τὰ ἔθνη ἐν σαρκί, οἱ
 λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκί

¹ **5** {B} τῷ Χριστῷ **κ** A D F G Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436
 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz
 [K L P] *Lect* it^{b, d, f, o} vg^{ww, st} slav Clement Origen^{lem} Ps-Athanasius Cyril-Jerusalem
 Didymus Didymus^{dub} Theodore^{lat} Cyril Theodoret; Jerome Pelagius Augustine //
 σὺν τῷ Χριστῷ it^{g^{ext}} syr^{p, (h), pal} (Origen^{lat}); Hilary Jerome^{com1/4} // ἐν τῷ Χριστῷ **ϕ**⁴⁶
 B 33 160 1599 it^{ur, g, v, r} vg^{cl} cop^{sa, bo} arm eth geo Chrysostom; Victorinus-Rome
 Ambrosiaster Ambrose

² **5** {A} χάριτι **ϕ**⁴⁶ **κ** A B D² Ψ 075 0150 6 33 81 104 263 424 459 1175
 1241 1739 1852 1881 1912 1962 2200 Byz [K L P] *Lect* vg^{ww, st} syr^h (eth) geo
 slav Didymus Theodore^{lat} Theodoret; Jerome // χάριτι γὰρ 256 365 436 1319
 1573 2127 (1597 δέ for γὰρ) vg^{ms} syr^{pal} cop^{sa, (bo)} arm // οὐ χάριτι (D* τῇ χάριτι)
 F G it^{ur, b, d, f, g, o} vg^{cl} Victorinus-Rome Ambrosiaster Pelagius Augustine

2 τοῖς ... ἀπειθείας Eph 5.6 **3** ἡμεῖς ... ὀργῆς Col 3.6 **5** ὄντας ... παραπτώμασιν
 Eph 2.1; Col 2.13 ὄντας ... Χριστῷ Lk 15.24, 32; Ro 6.13 χάριτί ἔστε σεσωσμένοι Ac 15.11;
 Eph 2.8 **6** συνήγειρεν ... ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Col 2.12 **7** τὸ ὑπερβάλλον ... αὐτοῦ Eph 1.7
8 τῇ ... πίστεως Ac 15.11; Ga 2.16; Eph 2.5 θεοῦ τὸ δῶρον Jn 4.10; He 6.4 **9** οὐκ ἐξ ἔργων
 Ro 3.28; 2 Tm 1.9; Tt 3.5 μὴ τις καυχῆσθαι 1 Cor 1.29 **10** κτισθέντες ... ἀγαθοῖς Tt 2.14
11 ποτὲ ... σαρκί Eph 5.8

χειροποιήτου, **12** ὅτι ἦτε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. **13** νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὑμεῖς οἱ ποτε ὄντες μακρὰν ἐγενήθητε ἐγγὺς ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.

14 Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν^α ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ,^β **15** τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασιν καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν αὐτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην **16** καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ. **17** καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν καὶ εἰρήνην τοῖς ἐγγύς· **18** ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγήν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἐνὶ πνεύματι πρὸς τὸν πατέρα. **19** ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι ἀλλ' ἐστὲ συμπολίται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ, **20** ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ^γ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ, **21** ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομῆ^δ συναρμολογουμένη αὖξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν κυρίῳ, **22** ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ θεοῦ ἐν πνεύματι.

³ **21** {B} πᾶσα οἰκοδομῆ **Ν*** B D F G Ψ 0150 33 104 256 263 365 424 436 459 1175 (1241) 1319 1573 1739 1852 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] *Lect geo* Clement Origen Basil Chrysostom^{com} // πᾶσα ἡ οἰκοδομῆ **Ν¹** A C P 075 6 81 1881 1912 1751 cop^{su, bo} arm eth Origen^{acc. to 1739} Chrysostom^{lem} NIV DHH?

^α **14** C: AD M LB NBS BTI // as text: NBS^{mf} BTI^{mf} || ^β NO C: AD M LB NBS BTI // as text: NBS^{mf} BTI^{mf} ^γ **20** C: GNB^{mf} BJ TOB DHH

12 ἀπηλλοτριωμένοι ... ἐπαγγελίας Ro 9.4; Col 1.21 ἐλπίδα μὴ ἔχοντες 1 Th 4.13 **13** ὑμεῖς ... ἐγγὺς Is 57.19 ἐγενήθητε ... Χριστοῦ Col 1.20 **14** Αὐτὸς ... ἡμῶν Is 9.6 ὁ ποιήσας ... λύσας 1 Cor 12.13; Ga 3.28 **14-15** τὴν ἔχθραν ... καταργήσας Col 2.14 **15** κτίσῃ ... καινὸν ἄνθρωπον 2 Cor 5.17 **16** ἀποκαταλλάξῃ ... σταυροῦ Col 1.20, 22 **17** Is 57.19; 52.7; Zch 9.10 **18** Ro 5.2; Eph 3.12 **19** Eph 3.6; He 12.22-23 **20** ἐποικοδομηθέντες ... ἀποστόλων Re 21.14; Mt 16.18 ὄντος ... Ἰησοῦ Is 28.16; 1 Pe 2.6 **21** Eph 4.15-16; Col 2.19 ναὸν ... κυρίῳ 1 Cor 3.16; 2 Cor 6.16 **22** 1 Pe 2.5

Paul's Ministry to the Gentiles

3 Τούτου χάριν ἐγὼ Παῦλος ὁ δέσμιος τοῦ Χριστοῦ [Ἰησοῦ]¹ ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν – **2** εἴ γε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς, **3** [ὅτι] κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνωρίσθη μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, **4** πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ, **5** ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύματι, **6** εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου, **7** οὗ ἐγενήθη διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ τῆς δοθείσης μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. **8** ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸ ἀνεξιχνίαστον πλοῦτος τοῦ Χριστοῦ **9** καὶ φωτίσαι [πάντας]² τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ θεῷ τῷ τὰ πάντα

¹ **1** {C} τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^2$ A B D² 075 0150 33 81 104 263 424 436 459 1175 1241 1739 1912 2464 Byz [K L P] *Lect it^{ar.1} vg syr^h cop^{sa^{msc},bo} geo² Origen Cyril^{1/2}; Jerome^{2/6} Pelagius // τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (6 1962 omit τοῦ) 1881 2200 /884 it^b vg^{ms} syr^r cop^{sa^{ms}} arm geo¹ slav (Chrysostom) (Cyril^{1/2}); Ambrose^{1/2} Jerome^{4/6} // τοῦ κυρίου Ἰησοῦ C Ψ (Hilary^{1/2} Ambrose^{1/2} omit κυρίου) // τοῦ Χριστοῦ $\aleph^*$ D* F G 256 1319 1573 1852 2127 it^{d.g.o} cop^{sa^{msc}} eth Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary^{1/2} BJ // ἐν Χριστῷ 365 // ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ /156 /170 /1617*

² **9** {C} φωτίσαι πάντας $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^2$ B C D F G Ψ 075 33 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect it^{ar.b.d.f.g.o} vg syr^{r,h} cop^{sa,bo} arm eth geo slav Marcion^{acc. to Adamantius and Tertullian} Didymus^{4/6} Chrysostom (Severian) Theodore^{1a} Cyril^{1/2}; Victorinus-Rome Ambrosiaster^{1/2} Pelagius Varimadum // φωτίσαι $\aleph^*$ A 0150 6 424^c 1739 1881 Cyril^{1/2}; Ambrosiaster^{1/2} Hilary Jerome Augustine REB EU BJ TOB*

1 ὁ δέσμιος ... Ἰησοῦ Eph 4.1; Php 1.7, 13; Phm 1.9 **2** τὴν οἰκονομίαν ... ὑμᾶς Col 1.25 **3** Eph 1.9-10; Col 1.26 **6** Eph 2.13, 18-19 **7** οὗ ... δοθείσης μοι Col 1.23, 25 **8** ἐμοὶ ... χάρις αὕτη 1 Cor 15.9-10 τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι Ga 1.16 τὸ ... Χριστοῦ Eph 1.7 **9** τίς ... θεῷ Ro 16.25; Col 1.26

κτίσαντι, **10** ἵνα γνωρισθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ θεοῦ, **11** κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων ἣν ἐποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, **12** ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρρησίαν καὶ προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ. **13** διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐγκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσίν μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐστὶν δόξα ὑμῶν³.

To Know the Love of Christ

14 Τούτου χάριν κάμπω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα⁴, **15** ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, **16** ἵνα δῶ ὑμῖν κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς δόξης αὐτοῦ δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, **17** κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν,^a ἐν ἀγάπῃ^b ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, **18** ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσιν τοῖς ἁγίοις τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ ὕψος καὶ βάθος, **19** γινῶναί τε τὴν ὑπερβάλ-

³ **13** {A} ὑμῶν **κ** A B D F G Ψ 075 0150 6 256 263 365 424 1175 1241 1852 1881 1962 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^{p, h} cop^{su, bo} arm eth geo slav Origen Chrysostom Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine // ἡμῶν **ϣ**⁴⁶ C 33 81 104 436 459 1573 1739 1912 2127 cop^{bo, ms}

⁴ **14** {B} πατέρα **ϣ**⁴⁶ **κ*** A B C P 0150 6 33 81 256 263 365 424^c 1175 1573 1739 1962 2127 1596 vg^{ms} syr^{pal} cop^{sa, bo} eth geo Origen (Methodius) Basil-Ancyra Athanasius Cyril-Jerusalem (Didymus^{dub}) Cyril John-Damascus; Jerome Augustine^{2/8} Ps-Vigilius // πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ **κ**² D F G Ψ 075 104 424* 436 459 1241 1852 1881 1912 2200 2464 Byz [K L] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^{p, h} arm slav (Valentinians^{acc. to Hippolytus}) Origen^{lat} Gregory-Nyssa Chrysostom Marcus-Eremita Theodore^{lat} Theodoret; Victorinus-Rome Ambrosiaster Latin mss^{acc. to Jerome} Pelagius Augustine^{6/8} Varimadum

^a **17** NO C: WH REB || ^b C: WH REB

10 γνωρισθῆ ... θεοῦ I Pe 1.12 ἢ ... θεοῦ Ro 11.33 **12** ἐν ... πεποιθήσει Ro 5.2; He 4.16; 10.19 **13** ταῖς θλίψεσίν μου ὑπὲρ ὑμῶν Col 1.24 **16** δῶ ... κραταιωθῆναι Col 1.11 **17** κατοικῆσαι ... ὑμῶν Jn 14.23 ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι Col 1.23; 2.7 **18** Col 2.2

λουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ⁵.

20 Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ⁶ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν, **21** αὐτῷ ἢ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰῶνων, ἀμήν.

The Unity of the Body

4 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν κυρίῳ ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, **2** μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραύτητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, **3** σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης· **4^a** ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν· **5^b** εἷς κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, **6** εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν¹.

⁵ **19** {A} πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ **NA C D F G Ψ** 075 0150 6 (81 πληροφορηθῆτε) 104 256 263 365 424 436 459 1241 1573 1739 1852 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* (1593) *it^{h, d, f, g}* *vg syr^{p, h, pal}* *cop^{bo}* *arm* (eth) *geo slav^{ms}* Athanasius Marcellus Gregory-Nyssa Macarius/Symeon^{2/3} (Chrysostom) Severian Theodore^{lat} Cyril; Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary Ambrose Jerome Pelagius Augustine // πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ 1881 1921 *it^{ar, o}* (*vg^{ms}*) Macarius/Symeon^{1/3} // πληρωθῆ πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ **Ψ⁴⁶ B** (33 *add* εἰς ὑμᾶς *after* θεοῦ) 1175 1596 *cop^{sa}* *slav^{ms}*

⁶ **20** {A} ὑπὲρ **NA B C I^{vid} Ψ** 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* *it^{ar, o}* *syr^{p, h, pal}* *cop^{sa, bo}* *arm geo slav* Chrysostom Theodore^{lat} Theodoret; Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Augustine^{1/9} Ps-Vigilius // *omit* **Ψ⁴⁶ D F G** 1593 *it^{h, d, f, g}* *vg Pelagius Augustine^{8/9}*

¹ **6** {A} πᾶσιν **Ψ⁴⁶ NA B C P** 082 0150 6 33 81 104 424^c 436 459 1739 1881 1912* 1962 2464 160^{1/2} *cop^{sa, bo}* *eth geo^l* Marcion^{acc. to Epiphanius} Origen^{gr. lat}

^a 4-6 Traditional Material: NBS ^b 5-6 Traditional Material: NA

19 πληρωθῆτε ... θεοῦ Col 2.10 **20** κατὰ τὴν δύναμιν ... ἡμῖν Col 1.29

4.1 ὁ δέσμιος ἐν κυρίῳ Eph 3.1; Php 1.7, 13; Phm 1, 9 ἀξίως ... ἐκλήθητε Col 1.10 **2** Col 3.12-13 **3** Col 3.14-15 **4** ἐν σῶμα Ro 12.5; Eph 2.16 ἐν πνεύμα Eph 2.18 **5** εἷς κύριος Jn 10.16; 1 Cor 8.6 **6** 1 Cor 12.6

7 Ἐνὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. 8 διὸ λέγει,

**Ἀναβὰς εἰς ὕψος ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν,
ἔδωκεν² δόματα τοῖς ἀνθρώποις.**

9 τὸ δὲ Ἀνέβη τί ἐστίν, εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη³ εἰς τὰ κατώτερα [μέρη]^{4c} τῆς γῆς; 10 ὁ καταβὰς αὐτός ἐστιν καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. 11 καὶ αὐτὸς ἔδωκεν τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφῆτας, τοὺς δὲ

Gregory-Thaumaturgus^{vid} Eusebius Athanasius Marcellus Ps-Ignatius Gregory-Nyssa Didymus^{dub} Chrysostom^{lem} Cyril; Victorinus-Rome^{1/2} Ambrose Jerome Augustine // πᾶσιν ἡμῖν D F G Ψ 075 256 263 365 424* 1175 1319 1573 1852 1912^c 2127 2200 Byz [K L] *Lect* it^{ar. b. d. f. g. mon. o} vg syr^{p. h} arm geo² slav Irenaeus^{gr. lat} Adamantius (Chrysostom^{crsm}) Theodore^{lat}; Victorinus-Rome^{1/2} Ambrosiaster Maximinus Pelagius // πᾶσιν. ἀμὴν 1241 (vg^{ms})

² 8 {B} ἔδωκεν (*see* Ps 67.19 LXX) Ɔ⁴⁶ Ɔ* A C² D* F G 33 1241 1962 2464 / 593 it^{ar. b. d. f. g. mon. o} vg cop^{sa. bo} slav Justin Marcion^{acc. to Tertullian} Irenaeus^{lat} Eusebius Theodore^{lat} Hesychius; Ambrosiaster Hilary Ambrose Rufinus Jerome Pelagius Augustine^{3/5} Quodvultdeus Varimadum // καὶ ἔδωκεν Ɔ² B C³ D² Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* syr^{p. h} arm geo Chrysostom Cyril; Victorinus-Rome Augustine^{2/5} // καὶ ἔδωκας / 598 1751 / 884 eth

³ 9 {A} κατέβη Ɔ⁴⁶ Ɔ* A C* D F G I^{vid} 082 6 33 81 424^c 1241 1739 1881 / 1439 it^{ar. b. d. g. mon} vg^{inss} cop^{sa/ms. bo} eth Irenaeus^{lat} Clement^{from Theodotus} Origen^{gr. lat} Cyril; Tertullian Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary Lucifer Jerome Pelagius Augustine // κατέβη πρῶτον Ɔ² B C³ Ψ 075 0150 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* (I 170 ἀνέβη [*sic*]) it^{f. o} vg syr^{p. h} cop^{sa/ms} arm geo slav Eusebius Didymus^{dub} Chrysostom Theodore^{lat} Theodoret BTI DHH

⁴ 9 {C} μέρη Ɔ A B C D² I Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^f vg syr^h cop^{bo} arm slav Eustathius Chrysostom Theodore^{lat} Cyril Theodoret; Pelagius Augustine // *omit* Ɔ⁴⁶ D* F G 1921 it^{ar. b. d. g. mon. o} cop^{sa} eth Irenaeus^{lat} Clement^{from Theodotus} Origen^{lat} Eusebius; Tertullian Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary Lucifer Jerome

^c 9 C: GNB^{me} NIV REB BJ^{me} NBS TOB DHH // as text: NIV^{me} REB^{mk} DHH^{me}

εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, **12** πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἀγίων^d εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, **13** μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, **14** ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης, **15** ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, Χριστός, **16** ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ.

The Old Life and the New

17 Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ ἔθνη περιπατεῖ ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, **18** ἐσκοτωμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, **19** οἵτινες ἀπηληγότες⁵ ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ. **20** ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν, **21** εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθὼς ἐστιν

⁵ **19** {A} ἀπηληγότες ℱ⁴⁶ K A B Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] Lect syr^b. h^{gr} cop^{sa}. bo Clement Origen Chrysostom Theodotus-Ancyra; Greek mss^{acc.} in Jerome // ἀπηληπικότες ℱ⁹⁹ D (F G ἀφηληπικότες) P 1241 / 617 it^{gr}. b. d. f. g. mon. o vg syr^p arm eth slav Irenaeus^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius Speculum

^d **12** C: TR TOB^{mg}

12 πρὸς ... διακονίας 2 Tm 3.17 εἰς ... Χριστοῦ 1 Pe 2.5 **13** εἰς ἄνδρα τέλειον Col 1.28 **14** μηκέτι ὦμεν νήπιοι 1 Cor 14.20 **15** ὅς ... Χριστός Eph 1.22; 5.23; Col 1.18 **16** Col 2.19 **17-18** μηκέτι ... ὄντες Ro 1.21 **18** ἀπηλλοτριωμένοι ... θεοῦ Eph 2.12; Col 1.21 διὰ τὴν ἄγνοιαν ... αὐτοῖς 1 Pe 1.14 **19** Col 3.5

ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ, **22** ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, **23** ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν **24** καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.

Rules for the New Life

25 Διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. **26** ὀργίξεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ [τῷ] παροργισμῷ ὑμῶν, **27** μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. **28** ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιᾶτω ἐργαζόμενος ταῖς [ιδίαις] χερσὶν τὸ ἀγαθόν,⁶ ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι. **29** πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας⁷, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσιν. **30** καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως.

⁶ **28** {C} ταῖς ἰδίαις χερσὶν τὸ ἀγαθόν **Ν*** A D F G 075 0150 81 104 256 263 365 459 1175 1241 1319 1573 2127 2464 / 596 *it*^{b, d, f, g, mon} *vg*^{cl} (*cop*^{sa^{ms}, ho}) *arm* (*eth*) *geo*¹ *slav* *Basil*^{2/3}; Victorinus-Rome Jerome Augustine // ταῖς χερσὶν τὸ ἀγαθόν **℣**^{46, 49^{vid}} **℞**² B *it*^{ar, o} *vg*^{ww, st} Ambrosiaster Pelagius REB EU? DHH // τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσὶν **Ψ** 424* 1852 2200 *Byz*^{pt} [L] *Lect* Origen Basil^{1/3} Chrysostom Theodore^{lem} // τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσὶν 436 1912 1962 *Byz*^{pt} [K] / 60 / 422 *geo*² Theodore^{lat} // ταῖς ἰδίαις χερσὶν / 597 (1599 *omit* ταῖς) (*cop*^{su^{ms}} Tertullian *omit* ἰδίαις) (*cop*^{sa^{ms}}) // τὸ ἀγαθόν P 6 33 424^c 1739 1881 Clement Gregory-Nyssa Didymus; Pelagius^{ms} Speculum

⁷ **29** {A} χρείας **℣**^{46, 99} **℞** A B D² I^{vid} **Ψ** 075 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* *vg*^{ww, st} *syr*^{(p), h, pal} *cop*^{sa, bo} *arm* *eth* *geo* *slav* Clement Origen Chrysostom Theodore^{lat} Theodore; Jerome // πίστεως D* F G *it*^{ar, b, d, f, g, mon, o} *vg*^{cl} Basil Gregory-Nyssa; Tertullian Cyprian Victorinus-Rome Ambrosiaster Chromatius Latin mss^{acc. to Jerome} Pelagius Speculum

22 ἀποθέσθαι ... ἄνθρωπον Col 3.9 τὸν παλαιὸν ... ἀπάτης Ga 6.8 **23** Ro 12.2 **24** ἐνδύσασθαι ... ἄνθρωπον Col 3.10 ἄνθρωπον ... κτισθέντα Gn 1.26 **25** λαλεῖτε ... αὐτοῦ Zch 8.16; Col 3.8-9 **26** ὀργίξεσθε ... ἁμαρτάνετε Ps 4.4; Jas 1.19-20 **28** ἐργαζόμενος ... ἀγαθόν 1 Th 4.11 **29** πᾶς ... ἐκπορευέσθω Eph 5.4; Col 3.8 δῶ ... ἀκούουσιν Col 4.6 **30** μὴ ... θεοῦ Is 63.10; 1 Th 5.19 ἐν ... ἀπολυτρώσεως Eph 1.13-14

31 πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρρήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. **32** γίνεσθε [δὲ] εἰς ἀλλήλους χρηστοί, εὖσπλαγχοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ θεὸς ἐν Χριστῷ ἔχαρίσατο ὑμῖν⁸.

5 γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ ὡς τέκνα ἀγαπητὰ **2** καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς¹ καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν² καὶ θυσίαν τῷ θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας. **3** πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἀγίοις, **4** καὶ αἰσχροῦ καὶ μωρολογίας ἢ εὐτραπελίας, ἃ οὐκ ἀνῆκεν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. **5** τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, ὃ ἐστὶν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ.

⁸ **32** {B} ὑμῖν $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A F G P 0150 6 81 256 263 365 1319 1573 2127 1593 1596 1884 11159 11365 *it*^{ar. b. d. f. g. mon. o} *vg*^{cl} *cop*^{sa. bo} eth Clement Origen^{lat} Basil Chrysostom^{lem} Theodore^{lat}; Tertullian^{1/2} Victorinus-Rome Ambrosiaster Pelagius Augustine^{1/3} // ἡμῖν $\mathfrak{P}^{49}$ B D Ψ 075 33 104 424 436 459 1175 1241 1739 1852 1881 1912 1962 (2200 ἡμᾶς) 2464 Byz [K L] *Lect* *vg*^{sw. st} *syr*^{n. h. pal} *cop*^{bo/mss} arm (geo) slav Origen Chrysostom^{com} Nilus Proclus; Tertullian^{1/2} Jerome Augustine^{2/3}

¹ **2** {B} ἡμᾶς $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^2$ D F G Ψ 075 0150 6 33 104 256 263 365 424 436 459 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] *Lect* *it*^{d. e. o} *vg* *syr*^{n. h. pal} arm geo Clement^{1/2} Basil Chrysostom Theodore^{lat} Cyril John-Damascus; Ambrose Jerome Pelagius Augustine^{6/8} Varimadum // ὑμᾶς $\aleph^*$ A B P 0159 81 1175 1241 1912 160^{1/3} 1593 1597^{1/2} *it*^{ar. b. l. mon} *vg*^{ms} *cop*^{sa. bo} eth slav Clement^{1/2}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Augustine^{2/8} Speculum REB BJ

² **2** {A} ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν $\mathfrak{P}^{46, 49}$ ($\aleph$ θυσίαν καὶ προσφορὰν) A (D προσφορὰν ὑπὲρ ἡμῶν) F G Ψ 075 0150 0159 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* *it*^{ar. d. f. g. o} *vg* *syr*^{n. h. pal} arm geo Clement Basil (Ps-Ignatius) (Gregory-Nyssa) Chrysostom Theodore^{lat} Cyril; Ambrose Jerome Pelagius Augustine^{9/10} Varimadum // ὑπὲρ ἡμῶν ἐν φθορᾷ 1241 // ὑπὲρ ὑμῶν προσφορὰν B 1175 11356 *it*^{b. mon} *cop*^{sa. bo} eth slav Victorinus-Rome Ambrosiaster Augustine^{1/10} Speculum REB BJ

31 Col 3.8 **32** Col 3.12-13 χαριζόμενοι ... ὑμῖν Mt 6.14; 18.22-35

5.1 Mt 5.48 **2** περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ Ro 14.15 ὁ Χριστὸς ... ἡμῶν Ga 2.20 προσφορὰν ... θεῷ Ps 40.6; He 10.10 εἰς ὁσμὴν εὐωδίας Ex 29.18; Eze 20.41 **3** Col 3.5 **4** αἰσχροῦς ... ἀνῆκεν Eph 4.29; Col 3.8 **5** πᾶς ... θεοῦ 1 Cor 6.9-10; Col 3.5

Walk as Children of Light

6 Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. **7** μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν· **8** ἦτε γὰρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ· ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε **9** – ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ φωτὸς³ ἐν πάσῃ ἀγαθῶσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ – **10** δοκιμάζοντες τί ἐστὶν εὐάρεστον τῷ κυρίῳ, **11** καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. **12** τὰ γὰρ κρυφῆ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρὸν ἐστὶν καὶ λέγειν, **13** τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦνται, **14** πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστίν. διὸ λέγει, Ἔγειρε, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοὶ ὁ Χριστός⁴.

³ **9** {A} φωτός ℱ⁴⁹ K A B D* F G P 6 33 81 256 424^c 1175 1319 1739 1881 1962 2127 2464 *it*^{sr, b, d, f, g, mon, o} vg *syr*^{p, pal} *cop*^{sa, bo} arm eth geo¹ Origen Gregory-Thaumaturgus; Ps-Cyprian Victorinus-Rome Ambrosiaster Lucifer Jerome Pelagius Augustine // πνεύματος (see Ga 5.22) ℱ⁴⁶ D² Ψ 075 0150 104 263 365 424* 436 459 1241 1573 1852 1912 2200 Byz [K L] *Lect syr*^b geo² slav Chrysostom Theodore^{lat}

⁴ **14** {A} ἐπιφαύσει σοὶ ὁ Χριστός ℱ⁴⁶ K A B D² F G Ψ 048 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect it*^{ar, f, g, mon, o} vg *syr*^{p, h, pal} *cop*^{sa, bo} arm eth geo slav Marcion^{acc. to Epiphanius} Clement Naassenes^{acc. to Hippolytus} Hippolytus Origen Origen^{dub} Jossippus Athanasius Didymus Epiphanius Chrysostom Marcus-Eremita Theodore^{lat} Cyril; Ambrose Jerome Pelagius Augustine^{18/19} Quodvultdeus Varimadum // ἐπιφαύσεις τοῦ Χριστοῦ D* *it*^{b, d} Origen^{lat} *mss*^{acc. to Chrysostom and Theodore lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Latin *mss*^{acc. to Jerome} Paulinus-Nola Augustine^{1/19}

6 Μηδεὶς ... λόγοις Col 2.4. **8** ἔρχεται ... ἀπειθείας Ro 1.18; Col 3.6 **8** ἦτε ... κυρίῳ Eph 2.11, 13; Col 1.13; 1 Pe 2.9 τέκνα φωτὸς Lk 16.8; Jn 12.36 **10** Ro 12.2 **11** μὴ ... σκότους Ro 16.17; 2 Th 3.6; 2 Jn 10-11 **13** τὰ ... φανεροῦνται Jn 3.20-21 **14** Ἔγειρε, ὁ καθεύδων Is 26.19; 51.17; 52.1; 60.1; Ro 13.11 ἀνάστα ... νεκρῶν Is 26.19 ἐπιφαύσει ... Χριστός Is 60.1

15 Βλέπετε οὖν ἀκριβῶς πῶς⁵ περιπατεῖτε μὴ ὡς ἄσοφοι ἀλλ' ὡς σοφοί, **16** ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν. **17** διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνίετε τὸ θέλημα τοῦ κυρίου. **18** καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστὶν ἄσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι, **19** λαλοῦντες ἑαυτοῖς [ἐν] ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς⁶, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυρίῳ, **20** εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ θεῷ καὶ πατρί.^a

Wives and Husbands

21 Ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ,^b **22** αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίῳις ἀνδράσιν ὡς⁷ τῷ κυρίῳ, **23** ὅτι ἀνὴρ ἐστὶν

⁵ **15** {B} οὖν ἀκριβῶς πῶς ℣⁴⁶ ℵ* B 0150 33 81 104 436 459 1175 1241 1739 1962 cop^{sa} geo slav Origen^{lem} Chrysostom^{lem} // οὖν πῶς ἀκριβῶς D F G Ψ 075 6 256 263 365 424 1319 1573 1852 1881 1912 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{b, (d), f, g, mon} vg^{miss} syr^{p, h, pal} (arm) (eth) (Ps-Hippolytus) Basil (Chrysostom^{com}) Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Lucifer Jerome (Augustine) // οὖν, ἀδελφοί, πῶς ἀκριβῶς ℵ² A 2464 it^{ar, o} vg cop^{bo, miss, (ho)} Pelagius

⁶ **19** {B} ᾠδαῖς πνευματικαῖς ℵ¹ (ℵ* *add senseless κα. after ᾠδαῖς*) D F G Ψ 048^{vid} 075 150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, f, g, mon, o} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, ho} arm geo slav Origen Basil^{vid} Cyril-Jerusalem Didymus Chrysostom Hesychius Theodore^{lat} John-Damascus; Victorinus-Rome Jerome Pelagius Augustine // ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν χάριτι A Niceta // ᾠδαῖς ℣⁴⁶ B it^{b, d} Ambrosiaster REB EU

⁷ **22** {B} γυναῖκες τοῖς ἰδίῳις ἀνδράσιν ὡς ℣⁵⁶ B Clement Theodore^{lat, com}; Greek mss^{unc. to Jerome} Jerome^{com} // γυναῖκες ὑποτάσσεσθε τοῖς ἰδίῳις ἀνδράσιν ὡς D F G it^{d, g, xl} // γυναῖκες τοῖς ἰδίῳις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε ὡς 075 0150 424* 1852 1912 2200 Byz [K L] *Lect* it^f syr^h geo slav Chrysostom // γυναῖκες τοῖς ἰδίῳις ἀνδράσιν ὑποτασσεσθῶσαν ὡς ℵ A I P (Ψ ὑποτασσεσθῶσαν *after*

^a **20** NO P: AD M NA^{ne} TR WH NIV ^b **21** P: AD M TR GNB NRSV REB DHH // S: NIV WH // C: NA^{ne} EU LB

16 ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν Col 4.5 ὅτι ... πονηραὶ εἰσιν Am 5.13 **17** συνίετε ... κυρίου Ro 12.2; Col 1.9 **18** μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ Pr 23.31 LXX **19** Col 3.16 ᾄδοντες ... κυρίῳ Ps 33.2, 3 **20** Col 3.17 **21** 1 Pe 5.5 **22** Gn 3.16; Col 3.18; 1 Pe 3.1 **23** ἀνὴρ ... γυναικὸς 1 Cor 11.3

κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, αὐτὸς σωτὴρ τοῦ σώματος· **24** ἀλλ' ὡς ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτως καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἀνδράσιν ἐν παντί. **25** Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, **26** ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, **27** ἵνα παραστήσῃ αὐτὸς ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος. **28** οὕτως ὀφείλουσιν [καὶ] οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ. **29** οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν, **30** ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ⁸. **31** ἀντὶ τούτου καταλείπει ἄνθρωπος [τὸν] πατέρα καὶ [τὴν] μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. **32** τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. **33** πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ' ἓνα, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν, ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.

γυναῖκες) 6 33 81 104 256 263 365 424^c 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1881 1962 2127 2464 / 596 / 895 / 1178 it^{ar. b. g^v. f. mon. o} vg syr^{pal} (cop^{sa, bo}) arm eth Origen^{gr^{lem}. lat} Basil Theodore^{lat^{lem}}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Ambrose Jerome^{lem} Pelagius Augustine

⁸ **30** {A} αὐτοῦ ʒ^{y46} **κ*** A B 048 6 33 81 424^c 1739* 1881 2464 / 422 it^{ar. b. g^v. f. mon. o} eth Origen^{lat} Methodius; Jerome Augustine^{vid} Ps-Jerome // αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ (see Gn 2.23) 0150 // αὐτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ (see Gn 2.23) **κ²** D F G Ψ 075 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1739^c 1852 (1912 omit first αὐτοῦ) 1962 2127 2200 Byz [(K τοῦ σώματος for τῶν ὀστέων) L P] Lect (l 147 add καὶ after first αὐτοῦ; l 1154 omit καὶ) it^{ar. b. d. f. g. mon. o} vg syr^{(p). h} arm geo slav Irenaeus^{gr. lat} Chrysostom Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Ambrose Pelagius

25 Οἱ ἄνδρες ... γυναῖκας Col 3.19; 1 Pe 3.7 ὁ Χριστὸς ... ἐκκλησίαν Eph 1.22; Col 1.18 **25-26** ἑαυτὸν ... ἀγιάσῃ He 10.10, 14; 13.12 **26** καθαρίσας τῷ λουτρῷ Tt 3.5 **27** 2 Cor 11.2; Col 1.22 **30** Ro 12.5; 1 Cor 6.15; 12.27; Eph 1.22-23; Col 1.18 **31** Gn 2.24 (Mt 19.5) **32** Re 19.7

Children and Parents

6 Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν [ἐν κυρίῳ]¹· τοῦτο γάρ ἐστιν δίκαιον. **2** τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ, **3** ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔση μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. **4** Καὶ οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ κυρίου.

Slaves and Masters

5 Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐν ἀπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν ὡς τῷ Χριστῷ, **6** μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλίαν ὡς ἀνθρωπάρεσκοι ἀλλ' ὡς δοῦλοι Χριστοῦ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ^a ἐκ ψυχῆς,^b **7** μετ' εὐνοίας δουλεύοντες ὡς τῷ κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις, **8** εἰδότες ὅτι ἕκαστος ἐάν τι ποιήσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομίζεται παρὰ κυρίου εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος. **9** Καὶ οἱ κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτούς, ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν, εἰδότες ὅτι καὶ αὐτῶν καὶ ὑμῶν ὁ κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς καὶ προσωποληψία οὐκ ἔστιν παρ' αὐτῷ.

¹ **I** {C} ἐν κυρίῳ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A D¹ Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 (1573 *omit* ἐν) 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar.} mon vg syr^{p.} h cop^{sa.} bo arm (eth) geo slav Origen Basil Chrysostom Theodore^{lat} Cyril; Jerome Pelagius // *omit* B D* F G it^{b.} d. f. g. o Marcion^{acc. to Tertullian} Cyril-Jerusalem^{vid}; Cyprian Ambrosiaster REB

^a **6** C: WH TOB || ^b NO C: WH TOB

I Col 3.20 **2-3** τίμα ... μητέρα *and* ἵνα ... γῆς Ex 20.12; Dt 5.16 (Mt 15.4) **4** οἱ πατέρες ... ὑμῶν Col 3.21 ἐκτρέφετε ... κυρίου Dt 6.7, 20-25; Ps 78.4; Pr 19.18; 22.6 **5-7** Col 3.22-23; Tt 2.9-10 **8** 2 Cor 5.10; Col 3.24-25 **9** οἱ ... οὐρανοῖς Col 4.1 προσωποληψία ... αὐτῷ Dt 10.17; 2 Chr 19.7; Ac 10.34; Col 3.25

The Battle against Evil

10 Τοῦ λοιποῦ, ἐνδυναμοῦσθε ἐν κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. **11** ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου· **12** ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν² ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. **13** διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στήναι. **14** στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης **15** καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, **16** ἐν πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ [τὰ] πεπυρωμένα σβέσαι· **17** καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστιν ῥῆμα θεοῦ. **18** διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων **19** καὶ

² **12** {B} ἡμῖν N A D² I 075 0150 6 33 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* (I 1154 ἡμᾶς) it^{ar. e*} vg syr^h cop^{sa^{mss}, bo} arm geo Marcion^{acc. to Tertullian} Irenaeus^{lat} Clement Origen^{gr. lat^{20/23}} Methodius Eusebius Asterius Ps-Athanasius Titus-Bostra Ps-Ignatius Gregory-Nyssa Didymus Ammon Macarius/Symeon Chrysostom Marcus-Eremita Theodore^{lat} Cyril Hesychius^{2/3} Theodoret; Tertullian Cyprian Hilary Ambrose Jerome Pelagius // ὑμῖν J⁴⁶ B D* F G Ψ 81 1175 1422 1592^{2/3} 1593 1597 1441 it^{b. d. f. g². mon. o} vg^{mss} syr^{p. pal} eth slav Origen^{lat^{1/2/3}} Nilus; Ambrosiaster Lucifer Priscillian Gregory-Elvira Augustine Speculum // omit 1592^{1/3} cop^{sa^{mss}} Origen^{lat^{2/23}} Hesychius^{1/3}

11 ἐνδύσασθε ... θεοῦ Ro 13.12; 2 Cor 10.4 **12** Jn 14.30; Eph 2.2; 1 Pe 5.8-9 **14** περιζωσάμενοι ... ἀληθείᾳ Is 11.5; Lk 12.35; 1 Pe 1.13 ἐνδυσάμενοι ... δικαιοσύνης Is 59.17; Wsd 5.18; 1 Th 5.8 **15** ὑποδησάμενοι ... εἰρήνης Is 52.7; Na 1.15; Ro 10.15 **16** τὰ βέλη ... πεπυρωμένα Ps 7.13 **17** τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου Is 59.17; 1 Th 5.8 τὴν μάχαιραν ... θεοῦ Is 11.4; 49.2; Ho 6.5; He 4.12 **18** διὰ ... καιρῷ Lk 18.1; Col 4.2-3; 1 Th 5.17 **19** Ac 4.29; Col 4.3; 2 Th 3.1

ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθῆι λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου,^c ἐν παρρησίᾳ^d γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου³, **20** ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει, ἵνα ἐν αὐτῷ^d παρρησιάσωμαι ὡς δεῖ με λαλῆσαι.

Final Greetings

21 Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμέ, τί πράσσω, πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τύχικος ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν κυρίῳ, **22** ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν καὶ παρακαλέση τὰς καρδίας ὑμῶν.

23 Εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. **24** ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγαπῶντων τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ.⁵

³ **19** {A} τοῦ εὐαγγελίου **κ** A D I Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, d, f, n} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo, fayms} arm eth geo slav Origen Basil Chrysostom Theodore^{lat}; Jerome Pelagius // omit B F G it^{b, g, mon} cop^{fayms} Marcion^{acc. to Tertullian}; Victorinus-Rome Ambrosiaster

⁴ **20** {C} ἐν αὐτῷ A D F G I Ψ 075 0150 6 33 81 256 263 365 424 436 1175 1241 1319 1573 (1852) 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{b, d, f, g, mon, u} vg syr^{h, pal} arm (eth) geo slav Basil Chrysostom Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius // transpose ἐν αὐτῷ after παρρησιάσωμαι **κ** 104 459 cop^{sa, bo, fay} // αὐτό **Ϛ**⁴⁶ B 1739 1881 (1921 αὐτῷ) syr^p

⁵ **24** {A} ἀφθαρσία. **Ϛ**⁴⁶ **κ*** A B F G 6 33 81 1175 1241 1739* 1881 /593 it^{f, g, mon*, o} vgst syr^{pal} cop^{sa, bo^{pl}, fay} Origen Theodore^{lat}; Ambrosiaster Jerome Pelagius // ἀφθαρσία. ἀμήν. **κ**² D Ψ 075 0150 104 256 263 365 424 436 459 1319 1573 1739^c 1852 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, mon^c, r} vg^{cl, ww} syr^{p, h} cop^{bo^{pl}} arm eth geo slav Chrysostom; Victorinus-Rome // ἀφθαρσία εἰς αἰῶνας. ἀμήν. 1921

^c **19** NO C: TR GNB DHH // ^d C: GNB DHH

20 ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω 2 Cor 5.20: Phm 9 ἵνα ... λαλῆσαι Col 4.4 **21-22** Τύχικος ... ὑμᾶς Ac 20.4; Col 4.7-8; 2 Tim 4.12; Ti 3.12 **24** πάντων ... Χριστόν 1 Pe 1.8

ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ

Salutation

1 Παῦλος καὶ Τιμόθεος δούλοι Χριστοῦ Ἰησοῦ πᾶσιν τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις, **2** χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Paul's Prayer for the Philippians

3 Εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου ἐπὶ πάσῃ τῇ μνεΐα ὑμῶν **4** πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, μετὰ χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος, **5** ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἄχρι τοῦ νῦν, **6** πεποιθῶς αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιτελέσει ἄχρι ἡμέρας Χριστοῦ Ἰησοῦ· **7** καθὼς ἐστὶν δίκαιον ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἐν τε τοῖς δεσμοῖς μου καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου συγκοινωνοῦς μου τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας. **8** μάρτυς γάρ μου ὁ θεὸς ὡς ἐπιποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχνοις Χριστοῦ Ἰησοῦ. **9** καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει **10** εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, **11** πεπληρωμένοι καρπὸν δικαιοσύνης τὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον θεοῦ!

---

¹ **11** {A} καὶ ἔπαινον θεοῦ **κ** A B D² I Ψ 075 0150 6 33 81 104 256^{vid} 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{b, d, f, o, r} vg syr^{p, h} cop^{sa, ba, fay} arm geo slav Basil Chrysostom Theodore^{lat}; Pelagius // καὶ ἔπαινον Χριστοῦ D* 1962 (vg^{ms}) // καὶ ἔπαινόν μοι F G it^s Ambrosiaster // θεοῦ καὶ ἔπαινον ἐμοὶ **ϝ**⁴⁶ (it^{ant})

---

2 Ro 1.7; Ga 1.3; Phm 3 **3** Ro 1.8; 1 Cor 1.4 **6** ὁ ἐναρξάμενος ... ἀγαθὸν Php 2.13 ἡμέρας Χριστοῦ Ἰησοῦ 1 Cor 1.8; Php 1.10; 2.16 **8** μάρτυς ... θεός Ro 1.9; 2 Cor 1.23; 1 Th 2.5 **10** τὸ ... διαφέροντα Ro 2.18; 12.2; He 5.14 ἡμέραν Χριστοῦ 1 Cor 1.8; Php 1.6; 2.16 **11** Jn 15.8

To Me to Live is Christ

12 Γινώσκεις δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν, **13** ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὄλῳ τῷ πραιτωρίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, **14** καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν^a ἐν κυρίῳ^b πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν².

15 Τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν κηρύσσουν· **16** οἱ μὲν ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ εὐαγγελίου κεῖμαι, **17** οἱ δὲ ἐξ ἐριθείας τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσιν, οὐχ ἀγνώως, οἰόμενοι θλίψιν ἐγείρειν τοῖς δεσμοῖς μου. **18** τί γάρ; πλὴν ὅτι παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται, καὶ ἐν τούτῳ χαίρω. ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι, **19** οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ **20** κατὰ τὴν ἀποκαρδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου, ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι ἀλλ' ἐν πάσῃ παρρησίᾳ ὡς πάντοτε καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς εἴτε διὰ θανάτου. **21** ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. **22** εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκί,^c τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου,^d καὶ τί αἰρήσομαι^e οὐ γνωρίζω. **23** συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ

² **14** {B} λόγον λαλεῖν Ɔ⁴⁶ D² 6 424^c 1739 1852 1881 2200 Byz [K] *Lect* it⁸ Marcion^{acc. to Tertullian} Chrysostom^{3/4} Theodore^{lat} // λόγον κυρίου λαλεῖν F G it⁸ Cyprian Pelagius^{ms} // λόγον τοῦ θεοῦ λαλεῖν K A B (D* λαλεῖν τοῦ θεοῦ) P Ψ 075 0150 33 81 104 256^{vid} 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1912 1962 2127 2464 / 596 / 884 / 1590 it^{ar, b, (d), f, o} vg syr^{p, h} with * cop^{sa, bo, fay} arm eth geo slav Clement Chrysostom^{1/4}; Ambrosiaster Pelagius NIV REB EU

^a **14** C: GNB NRSV EU BJ NBS TOB DHH || ^b C: NIV REB LB ^c **22** NO C: GNB NBS TOB DHH || ^d Period: (TR) NIV REB // Dash: WH || ^e Question: NIV REB EU

12 τὰ ... ἐλήλυθεν 2 Tm 2.9 **13** τοὺς δεσμούς μου Eph 3.1; 4.1; Phm 1.9 **19** τοῦτο ... σωτηρίαν Job 13.16 διὰ ... δεήσεως 2 Cor 1.11 **20** ἐν οὐδενὶ ... Χριστός 1 Pe 4.16 **21** ἐμοὶ ... Χριστός Ga 2.20 **22** τοῦτο ... ἔργου Ro 1.13 **23** τὴν ἐπιθυμίαν ... κρείσσον 2 Cor 5.8

ἀναλύσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῶ [γὰρ] μᾶλλον κρείσσον·
24 τὸ δὲ ἐπιμένειν [ἐν] τῇ σαρκὶ ἀναγκαϊότερον δι' ὑμᾶς.
25 καὶ τοῦτο πεποιθῶς οἶδα ὅτι μενῶ καὶ παραμενῶ πᾶσιν
 ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως, **26** ἵνα τὸ
 καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐν ἐμοὶ διὰ τῆς ἐμῆς
 παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς.

27 Μόνον ἀξίως τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθε,
 ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὑμᾶς εἴτε ἀπὼν ἀκούω τὰ περὶ ὑμῶν, ὅτι
 στήκετε ἐν ἐνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ
 εὐαγγελίου **28** καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικει-
 μένων, ἥτις ἐστὶν αὐτοῖς ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῶν δὲ σωτηρίας,
 καὶ τοῦτο ἀπὸ θεοῦ· **29** ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ
 μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν,
30 τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον εἶδετε ἐν ἐμοὶ καὶ νῦν ἀκούετε
 ἐν ἐμοί.

Christian Humility and Christ's Humility

2 Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης,
 εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τις σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί,
2 πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν
 ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες, **3** μηδὲν κατ'
 ἐριθείαν μηδὲ κατὰ κενοδοξίαν ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ
 ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, **4** μὴ τὰ ἑαυτῶν
 ἕκαστος σκοποῦντες ἀλλὰ [καὶ] τὰ ἐτέρων ἕκαστοι. **5** τοῦτο¹

¹ **5** {B} τοῦτο **N*** A B C Ψ 33 81 1241 2464 (*Lect at beginning of lesson*)
 vg^{ms} cop^{sa, bo} arm eth geo Origen Ps-Dionysius Eusebius Ps-Athanasius Basil
 Apollinaris Gregory-Nyssa Didymus Severian Marcus-Eremita Cyril⁹¹¹ Nesto-
 rius Theodotus-Ancyra^{1/2} Theodoret John-Damascus // τοῦτο γάρ **℣**⁴⁶ **N**² D F G
 075 0150 6 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573 1739 1852 1881
 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] it^{ar, b, d, f, g, o} vg sy^{(p), h, pal} (slav) Chrysostom
 Cyril^{2/11} Theodotus-Ancyra^{1/2}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary Pelagius
 Speculum

27 Μόνον ... πολιτεύεσθε Eph 4.1; Col 1.10; 1 Th 2.12 συναθλοῦντες ... εὐαγγελίου
 Php 4.3 **30** τὸν ... εἶδετε ἐν ἐμοὶ Ac 16.22 νῦν ... ἐμοὶ Php 1.13

2.3 μηδὲ κατὰ κενοδοξίαν Ga 5.26 ἀλλήλους ... ἑαυτῶν Ro 12.10 **4** 1 Cor 10.24, 33

φρονεῖτε ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, **6^a** ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγάγατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, **7** ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εὔρεθεις ὡς ἄνθρωπος **8** ἑταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. **9** διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ τὸ ὄνομα² τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, **10** ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων **11** καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται³ ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστός⁴ εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς.

² **9** {B} τὸ ὄνομα $\mathfrak{F}^{46}$ $\aleph$ A B C 33 1175 1739 cop^{sa, bo} eth Origen^{1/3} Ps-Dionysius Eusebius^{4/7} Apollinaris Cyril^{15/31} // ὄνομα D (F G ὄνομα εἰς) Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1881 1912 (1962 omit αὐτῷ) 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect cop^{bo^{ms}} arm geo slav Clement^{from Theodotus} Origen^{2/3} Eusebius^{3/7} Asterius Athanasius Didymus Didymus^{dub} Epiphanius Chrysostom Severian Marcus-Eremita Cyril^{16/31} Nestorius Theodoret John-Damascus

³ **11** {C} ἐξομολογήσεται $\mathfrak{F}^{46}$ $\aleph$ B 256 263 424 1852 Byz^{pt} Lect^{pt, AD} it^{ar, b, d, f, g, n} vg arm eth Irenaeus^{gr, lat} Clement Origen^{gr^{1/2}, lat^{1/2}} Eusebius Athanasius Gregory-Nyssa^{1/2} Chrysostom Severian Theodore^{lat} Cyril^{8/10} John-Damascus; Novatian Rebaptism Cyprian Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary^{14/20} Priscillian Gregory-Elvira Ambrose Gaudentius Jerome^{2/5} Pelagius Maximinus Augustine Quodvultdeus Speculum Varimadam Vigilus // ἐξομολογήσεται A C D F G Ψ 075 0150 6 33 81 104 365 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz^{pt} [K L P] Lect^{pt} vg^{ms} slav Origen^{gr^{1/2}, lat^{1/2}} Gregory-Nyssa^{1/2} Didymus^{dub} Cyril^{2/10}; Hilary^{6/20} Rufinus Jerome^{3/5}

⁴ **11** {A} κύριος Ἰησοῦς Χριστός $\mathfrak{F}^{46vid}$ $\aleph$ A* B C D Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 (436 omit κύριος) 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [L P] Lect it^{ar, d, f} vg syr^{o, h, pol} cop^{sa^{ms}, bo} arm eth geo slav Clement Origen^{gr, lat^{1/2}} Origen^{dub} Eusebius Athanasius Ps-Athanasius Titus-Bostra Gregory-Nyssa^{8/10} Didymus Didymus^{dub^{3/4}}

^a **6-11** Traditional Material: NA GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB BTI DHH

6 οὐχ ... θεῷ Jn 1.1, 2; 17.5 **7** ἑαυτὸν ἐκένωσεν 2 Cor 8.9 ἐν ... γενόμενος Jn 1.14; Ro 8.3; He 2.14, 17 **8** ἑταπείνωσεν ... θανάτου Jn 10.17; He 5.8; 12.2 **9** ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν Ac 2.33; He 1.3 ἐχαρίσατο ... ὄνομα Eph 1.21; He 1.4 **10-11** πᾶν ... ἐξομολογήσεται Is 45.23; Ro 14.11

Shining as Lights in the World

12 Ὡστε, ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατε, μὴ ὡς⁵ ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον ἀλλὰ νῦν πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε· **13** θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας. **14** πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν, **15** ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα θεοῦ ἄμωμα μέσον γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης,^b ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, **16** λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἑμοὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον οὐδὲ εἰς κενὸν ἔκοπίασα. **17** ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συχαίρω πᾶσιν ὑμῖν· **18** τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συχαίρετέ μοι.

Epiphanius Chrysostom Severian Theodore^{lat} Marcus-Eremita Cyril Hesychius^{1/3} Theodoret John-Damascus; Victorinus-Rome Hilary^{2/25} Priscillian^{1/2} Gregory-Elvira Gaudentius Jerome^{2/5} Pelagius Maximinus Augustine^{5/7} Quodvultdeus Varimadum Vigilus // κύριος Ἰησοῦς (A^c κύριος Ἰησοῦς κύριος *without deleting first* κύριος) F G 1591 it^b.e.ο vg^{ms} cop^{sa}ms Origen^{lat}1/2 Gregory-Nyssa^{2/10} Didymus^{dub}1/4 Hesychius^{2/3}; Novatian Rebaptism Cyprian Ambrosiaster Hilary^{23/25} Priscillian^{1/2} Ambrose Rufinus Jerome^{3/5} Paulinus-Nola Augustine^{2/7} Speculum Amobius // Χριστὸς κύριος K

⁵ **12** {A} ὡς P⁴⁶ N A C D F G Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect it^{at}.b.d.f.g.ο vg syr^p.h slav Basil Chrysostom; Victorinus-Rome Pelagius // omit B 33 1241 1596 vg^{ms} cop^{sa,bo} arm eth geo Theodore^{lat}; Ambrosiaster*

---

^b 15 Period: GNB

---

12 μετὰ ... κατεργάζεσθε Ps 2.11; 1 Pe 1.17 **13** θεὸς ... ὑμῖν Jn 15.5; 1 Cor 12.6; 15.10; 2 Cor 3.5; 1 Th 2.13 **14** πάντα ... γογγυσμῶν 1 Cor 10.10; 1 Pe 4.9 **15** γενεᾶς ... διεστραμμένης Dt 32.5; Mt 10.16; Ac 2.40 ἐν ... κόσμῳ Dn 12.3; Mt 5.14; Eph 5.8 **16** λόγον ... ἑμοὶ 1 Th 2.19 ἡμέραν Χριστοῦ 1 Cor 1.8; Php 1.6, 10 οὐκ ... ἔκοπίασα Is 49.4; 65.23; Ga 2.2 **17** σπένδομαι ... ὑμῶν Ro 15.16; 2 Tm 4.6 **18** τὸ ... χαίρετε Php 3.1; 4.4

Timothy and Epaphroditus

19 Ἐλπίζω δὲ ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα καγὼ εὐψυχῶ γνοῦς τὰ περὶ ὑμῶν. **20** οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει· **21** οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. **22** τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. **23** τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω πέμψαι ὡς ἂν ἀφίδω τὰ περὶ ἐμὲ ἐξαυτῆς· **24** πέποιθα δὲ ἐν κυρίῳ ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι.

25 Ἀναγκαῖον δὲ ἠγησάμην Ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν καὶ συστρατιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμψαι πρὸς ὑμᾶς, **26** ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς⁶ καὶ ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε ὅτι ἠσθένησεν. **27** καὶ γὰρ ἠσθένησεν παραπλήσιον θανάτῳ· ἀλλ' ὁ θεὸς ἠλέησεν αὐτόν, οὐκ αὐτόν δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπην σχῶ. **28** σπουδαιότερος οὖν ἔπεμψα αὐτόν, ἵνα ἰδόντες αὐτόν πάλιν χαρῆτε καγὼ ἀλυπότερος ὦ. **29** προσδέχεσθε οὖν αὐτόν ἐν κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ τοὺς τοιούτους ἐντίμους ἔχετε, **30** ὅτι διὰ τὸ ἔργον Χριστοῦ⁷ μέχρι θανάτου ἠγγισεν παραβολευσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρὸς με λειτουργίας.

⁶ **26** {C} ὑμᾶς **ℵ**² (B ὑμᾶς πάντας) F G Ψ 075 6 424* 1739 1852 1881 1912 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, f, g, o} vg cop^{sa} geo¹ Chrysostom Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Pelagius Facundus^{lem} // ὑμᾶς ἰδεῖν **ℵ*** A C D I^{vid} 0150 33 81 104 256 263 365 424^c 436 459 1175 1241 1319 (1573) 1962 2127 1147 / 590 / 592 / 596 (1809 ἰδεῖν πάντας ἡμᾶς = ὑμᾶς) / 1590^c it^d syr^{p, h, pal} cop^{bo} arm eth geo² slav Facundus^{com} Cassiodorus GNB? EU? TOB? // ἦν πέμψαι πρὸς ὑμᾶς (see 2.25) **℥**^{46vid}

⁷ **30** {B} Χριστοῦ **℥**⁴⁶ B F G 6 256 263 436 1175 1319 1573 1739 1881 1912 2464 / 596 slav (or τοῦ Χριστοῦ: it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^p cop^{sa} Victorinus-Rome Ambrosiaster Pelagius) // τοῦ Χριστοῦ D 424 1852 2200 Byz [K L] *Lect* geo Chrysostom^{1/2} // κυρίου **ℵ** A P Ψ 075 0150 33 (81 / 422 τοῦ κυρίου) 104 365 459 1241 1962 2127 syr^h cop^{bo} arm Theodore^{lat} // τοῦ θεοῦ / 593 Chrysostom^{1/2}; Maximus // omit C

The True Righteousness

3 Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.

2 Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν. **3** ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομή, οἱ πνεύματι θεοῦ¹ λατρεύοντες καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες, **4** καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποιθήσιν καὶ ἐν σαρκί. εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον· **5** περιτομῆ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραὴλ, φυλῆς Βενιαμίν, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος, **6** κατὰ ζῆλος διώκων τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος. **7** [ἀλλ'] ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. **8** ἀλλὰ μενοῦνγε καὶ ἠγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἠγοῦμαι σκύβαλα, ἵνα Χριστὸν κερδήσω **9** καὶ εὐρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει, **10** τοῦ γνῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ [τὴν] κοινωνίαν [τῶν] παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφιζόμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, **11** εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν.

¹ **3** {B} θεοῦ **N*** A B C D² F G 0150 6 33 81 104 263 424 459 1241 1739 1852 1881 1912 2200 2464 Byz [K L] *Lect* it^e vg^{ms} syr^{hmg} cop^{sa, bo} arm geo Eusebius Athanasius Didymus^{dub}; Greek mss^{acc. to Ambrose} Ambrose^{3/4} Jerome^{1/5} Greek and Latin mss^{acc. to Augustine} Augustine^{4/7} // θεῶ **N**² D* P Ψ 075 256 365 436 1175 1319 1573 1962 2127 1593 1596 I^{AD} it^{ar, b, d, f, o} vg syr^{p, h} eth slav Origen^{lat} Chrysostom Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Latin mss^{acc. to Ambrose} Jerome^{4/5} Pelagius Greek and Latin mss^{acc. to Augustine} Augustine^{3/7} *Speculum* DHH // omit $\mathfrak{F}^{46}$ (vg^{ms}) (Ambrose^{1/4})

1 χαίρετε ἐν κυρίῳ Php 2.18; 4.4 **2** Βλέπετε τοὺς κύνας Ps 22.16, 20; Re 22.15 **3** Ro 2.29 **4** ἐγὼ ἔχων ... σαρκί 2 Cor 11.18 **5** περιτομῆ ὀκταήμερος Lk 1.59; 2.21 ἐκ ... Ἑβραίων 2 Cor 11.22 κατὰ νόμον Φαρισαῖος Ac 23.6; 26.5 **6** διώκων τὴν ἐκκλησίαν Ac 8.3; 22.4; 26.9-11 **7** Mt 13.44, 46; Lk 14.33 **9** τὴν διὰ ... πίστει Ro 3.21-22 **10** τὴν ... αὐτοῦ, συμμορφιζόμενος ... αὐτοῦ Ro 6.3-5 τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ Ro 8.17; Ga 6.17 **11** καταντήσω ... νεκρῶν Ac 4.2; Re 20.5-6

Pressing toward the Mark

12 Οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι, διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω,^a ἐφ' ᾧ καὶ κατελήμφθην ὑπὸ Χριστοῦ [Ἰησοῦ]². **13** ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐ³ λογίζομαι κατειληφέναι· ἐν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, **14** κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. **15** Ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν⁴ καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει· **16** πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν⁵.

² **12** {C} Χριστοῦ Ἰησοῦ Ɔ⁴⁶.61 Ɔ A Ψ 075 6 104 256 263 365 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127 2464 Byz [P] / 147 / 593 / 596 / 921 syr^{hmg} cop^{bopt} arm geo slav Chrysostom^{1/2} (or τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ: it^{ar} vg Augustine) // τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ K L Ψ 0150 424 1852 Lect // Ἰησοῦ Χριστοῦ 81 2200 it^{syr} cop^{bopt} eth Chrysostom^{1/2} // Χριστοῦ B D* (D² τοῦ Χριστοῦ) F G 33 it^{h.d.g.o} cop^{sa} Clement Origen^{lat} Macarius/Symeon Theodore^{lat} Marcus-Eremita; Tertullian Ps-Cyprian Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary Jerome Pelagius REB

³ **13** {B} οὐ Ɔ⁴⁶ B D² F G Ψ 6 424 1739 1852 1881 2200 Byz [K L] / 147 / 156 / 592 / 617 / 884 / AD it^{h.d.f.g} vg syr^p cop^{sa} arm slav Origen^{lat} Chrysostom^{2/5} Theodore^{lat}; Jerome Pelagius Augustine^{2/3/28} // οὐπω Ɔ A D* P 075 0150 33 81 104 (256 365 1319 1573 ἐγὼ οὐπω ἑμαυτόν) 263 436 459 (1175 2127 / 596 ἐγὼ οὐπω λογίζομαι ἑμαυτόν) 1241 1912 1962 2464 Lect it^{ar.o} vg^{mss} syr^h with * cop^{bo} eth geo Clement Basil Gregory-Nyssa Chrysostom^{1/5.12/5}; Tertullian Ps-Cyprian Victorinus-Rome Ambrosiaster Augustine^{5/28} NIV REB EU LB BJ TOB

⁴ **15** {A} φρονῶμεν Ɔ^{16.46} A B D F G I Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K P] Lect it^{ar.b.d.f.g.o} vg arm geo Origen^{lat} Basil Didymus Chrysostom Theodore^{lat}; Ps-Cyprian Victorinus-Rome Ambrosiaster Hilary Jerome^{7/10} Pelagius Augustine // φρονοῦμεν Ɔ L 1241 / 147 slav Clement Macarius/Symeon; Jerome^{3/10}

⁵ **16** {A} τῷ αὐτῷ στοιχεῖν Ɔ^{16.46} Ɔ* A B I^{vid} 0150 6 33 424^c 1739 it^h cop^{sa.bo} eth (Theodotus-Ancyra); Hilary Augustine Ferrandus // τὸ αὐτὸ φρονεῖν 1881 //

^a **12** NO C: GNB NIV REB BTI // as text: BTI^{mc}

17 Συμμιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτως περιπατοῦντας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. **18** πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν οὐς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, **19** ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνη αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες. **20** ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτήρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, **21** ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα. **4** Ὡστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, οὕτως στήκετε ἐν κυρίῳ, ἀγαπητοί.

Exhortations

2 Εὐδοκίαν παρακαλῶ καὶ Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν κυρίῳ. **3** ναι ἐρωτῶ καὶ σέ, γνήσιε σύζυγε^a, συλλαμβάνου αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου¹, ὧν τὰ

τὸ αὐτὸ φρονεῖν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν D* (F G συνστοιχεῖν) it^{ar, d, g, o} Victorinus-Rome Ambrosiaster // τὸ αὐτὸ φρονεῖν, τῷ αὐτῷ κανόνι στοιχεῖν (D² 436 στοιχεῖν κανόνι) 81 104 256 263 365 459 1175 1241 1319 1573 2127 1596 it^f vg arm geo slav Pelagius // τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν K² Ψ^f 075 424* 1852 1912 1962 2200 2464 Byz [K L P] Lect (1921 καὶ φρονεῖν) syr^{p, h} Basil Chrysostom Theodore^{lat}

¹ **3** {A} τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου ℑ⁴⁶ K² A B D F G I^{vid} Ψ^f 075 0150 (6 omit μου) 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464^{vid} Byz [K L P] Lect (1921 omit λοιπῶν; 1884 συγγενῶν for συνεργῶν) it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bx} arm geo² slav Origen Eusebius Chrysostom Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius // τῶν συνεργῶν μου καὶ τῶν λοιπῶν ℑ^{16vid} K^{*} geo¹ // τῶν λοιπῶν 1021

---

^a **3** Σύζυγε: AD NRSV^{me} EU^{me} BJ (TOB) BTI^{me}

---

17 Συμμιμηταί μου γίνεσθε 1 Cor 4.16; 11.1 σκοπεῖτε ... ἡμᾶς 1 Th 1.7; 1 Pe 5.3 **18** τοὺς ... Χριστοῦ 1 Cor 1.23; Ga 6.12 **19** ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία Ro 16.18 οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες Ro 8.5-6 **20** ἡμῶν ... ὑπάρχει Eph 2.6, 19; He 12.22 **21** ὃς μετασχηματίζει ... αὐτὸν Ro 8.29; 1 Cor 15.43-53 ὑποτάξαι ... πάντα 1 Cor 15.28

4.1 ἀδελφοί ... μου 1 Th 2.19-20

ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. **4** Χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. **5** τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις.^b ὁ κύριος ἐγγύς.^c **6** μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθω πρὸς τὸν θεόν. **7** καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα² ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

8 Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος³, ταῦτα λογίζεσθε· **9** ἃ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε· καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

Acknowledgment of the Philippians' Gift

10 Ἐχάρην δὲ ἐν κυρίῳ μεγάλως ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἡκαιρεῖσθε δέ. **11** οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω, ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμι ἀυτάρκης

² **7** {A} νοήματα $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A B D Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* (1422 διανοήματα) it^f.^s vg syr^p.^h.^{pal} cop^{sa}.^{bo} arm eth geo slav Origen^{gr}.^{lat}2/3 Chrysostom Theodore^{lat} Cyril^{6/7}; Jerome Pelagius Augustine // omit καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν (*homoioteleuton*?) 263 1590 1809 it^b vg^{ms} Origen^{lat}1/3; Ambrosiaster Hilary // σώματα F G it^{ar}.^d.^g.^o Cyril^{11/7}; Victorinus-Rome Chromatius Speculum // νοήματα καὶ τὰ σώματα $\mathfrak{P}^{16vid}$ (vg^{mss})

³ **8** {A} ἔπαινος $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A B D Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 (263 omit ταῦτα λογίζεσθε) 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^b.^s vg^{ww}.st syr^p.^h.^{pal} cop^{sa}.^{bo} arm eth geo slav Origen^{lat} Ps-Clement Basil Gregory-Nyssa Chrysostom Theodore^{lat} Nilus Marcus-Eremita; Victorinus-Rome Jerome Pelagius Augustine // ἔπαινος ἐπιστήμης D* F G it^{ar}.^d.^f.^g.^o vg^{cl} Ps-Cyprian Ambrosiaster

^b 5 P: REB || ^c P: DHH

3 βίβλῳ ζωῆς Ex 32.32, 33; Ps 69.28; Dn 12.1; Re 3.5; 13.8; 17.8; 20.12, 15; 21.27 **4** Pnp 3.1 **5** ὁ κύριος ἐγγύς He 10.37; Jas 5.8, 9 **6** μηδὲν μεριμνᾶτε Mt 6.25; 1 Pe 5.7 τῇ προσευχῇ ... εὐχαριστίας Col 4.2 **7** Is 26.3; Jn 14.27; Col 3.15 **8** Ro 12.17 **9** ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης Ro 15.33; 16.20; 1 Cor 14.33; 1 Th 5.23 **11** ἐν ... εἶναι 1 Tm 6.6

εἶναι. **12** οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι· **13** πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με⁴. **14** πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει.

15 Οἶδατε δὲ καὶ ὑμεῖς, Φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινωνήσεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήμψεως εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι, **16** ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκη καὶ ἅπαξ καὶ δις εἰς τὴν χρεῖαν μοι⁵ ἐπέμψατε. **17** οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' ἐπιζητῶ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν. **18** ἀπέχω δὲ πάντα καὶ περισσεύω· πεπλήρωμαι δεξάμενος παρὰ Ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν, ὁσμὴν εὐωδίας, θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ θεῷ. **19** ὁ δὲ θεὸς μου πληρώσει⁶ πᾶσαν χρεῖαν ὑμῶν κατὰ τὸ πλοῦτος αὐτοῦ^d ἐν δόξῃ^e ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. **20** τῷ δὲ θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

⁴ **13** {A} με **K*** A B D* I 33 1739 *it*^{ar, h, d, f, o, r} *vg* *syr*^{pal} *cop*^{sa, bo} *arm* *geo*¹ Clement Eusebius^{2/6} Didymus^{2/6}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Ambrose Jerome^{1/5} Pelagius Rufinus Augustine // με Χριστῷ **K**² D² (F G) Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* *it*^e *syr*^{n, h} *eth* *geo*² *slav* Origen^{(gr), lat} (Origen^{dub}) Eusebius^{3/6}.^(1/6) Ps-Athanasius Basil Cyril-Jerusalem^{dub} Gregory-Nyssa Didymus^{4/6} Chrysostom Theodore^{lat} Cyril; Jerome^{4/5} Paulinus-Nola BTI? DHH? // ἐν τῷ δύνασθαι Χριστῷ 1573

⁵ **16** {C} εἰς τὴν χρεῖαν μοι **K** B F G Ψ 0150 6 33 256 365 424 459 1319 1573 1739 1852 1881 2127 *Byz* [K] *Lect* *it*^{b, d, t, o} *vg* (*cop*^{sa, bo}) (Chrysostom); Pelagius // εἰς τὴν χρεῖαν μου D² L P 263 1962 2200 1921 *it*^{(ar), g, r} *geo* Theodore^{lat}; Ambrosiaster Augustine // τὴν χρεῖαν μου D* 075 1422 *arm* // τὴν χρεῖαν μοι $\mathfrak{P}$ ⁴⁶ A 81 104 436 1175 1241 1912 2464 1596 *slav* Victorinus-Rome

⁶ **19** {B} πληρώσει $\mathfrak{P}$ ⁴⁶ **K** A B D² 0150 1852 1912 2200 *Byz* [K L P] *Lect*^{m, AD} *cop*^{sa, bo} *arm* *geo* *slav* Chrysostom // πληρώσαι D* F G Ψ 075 6 33 81 104 256 263 365 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1881 1962 2127 *Lect*^{pt} *it*^{ar, h, d, f, g, o, r} *vg* *eth* Theodoret Theodore^{lat}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Pelagius

^d **19** C: BJ NBS TOB || ^e C: BJ NBS TOB

Final Greetings

21 Ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. **22** ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας. **23** ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν.⁷

---

⁷ **23** {A} ὑμῶν. B F G 075 6 263 1739* 1881 it^{b, f, g} syr^{pal} cop^{sa} Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster // ὑμῶν. ἀμήν. ℣⁴⁶ Ⲙ A D Ψ 0150 33 81 104 256 365 424 436 459 1175 1241 1319 (1573 ἡμῶν) 1739^c (1852 2200 πάντων for τοῦ πνεύματος) (1912 πάντων for ὑμῶν) 1962 2127 2464 Byz [K L P] Lect (1884 / 1154 ἡμῶν) it^{ar, d, o, r} vg syr^{p, h} cop^{bn} arm eth geo slav Victorinus-Rome NIV

---

22 οἱ ἐκ ... οἰκίας Php 1.13

ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ

Salutation

1 Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος θεοῦ καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς **2** τοῖς ἐν Κολοσσαῖς ἀγίοις καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν¹.

Paul Thanks God for the Colossians

3 Εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ πατρὶ² τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ^a πάντοτε^b περὶ ὑμῶν προσευχόμενοι, **4** ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπην ἣν ἔχετε εἰς πάντας τοὺς ἀγίους **5** διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἣν προηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου **6** τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ ἐστὶν καρποφορούμενον καὶ αὐξανόμενον καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ· **7** καθὼς ἐμάθετε ἀπὸ Ἐπαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ

---

¹ **2** {A} ἡμῶν BDKLΨ 33 81 1175 1739 1852 1881 / 156 / 170 / 617 / 751 / 883 / 1021 / 1298 / 1356 / 1365 / 1439 / 1443 / 1977 *it*^{ar. d. mon*} *vg*^{ww. st} *syr*^{p. pal} *cop*^{sa} *arm*^{mss} *geo*^l *slav* *Origen*^{lat} *Chrysostom* *Theodore*^{lat}; *Ambrosiaster* *Pelagius* // ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ (*see* Ro 1.7 *etc.*) **8** A C F G I 075 6 104 256 263 365 424 436 459 (1241^{vid} *but* ὑμῶν) 1319 1573 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz Lect* *it*^{(b). i. g. mon^c} *vg*^{cl} (*cop*^{bn}) *arm*^{mss} (*eth*) *geo*² // ἡμῶν καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν P (0150 *vg*^{mss} Χριστοῦ Ἰησοῦ) *vg*^{mss} (*syr*^h *with* *)

² **3** {C} θεῷ πατρὶ **3**⁶ *vid* BC* (D* FG τῷ πατρὶ) 1739 *it*^{b. d. g. mon. o} *vg*^{mss} *cop*^{sa. bo} *eth* *slav*^{mss} (*Chrysostom*) *Theodore*^{lat}; *Ambrosiaster* *Augustine* // θεῷ καὶ πατρὶ **8** A C² D² I Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* *it*^{ar. l} *vg* *arm* *geo* *slav*^{mss} *Pelagius* BJ

---

^a **3** C: TR REB NBS TOB BTI DHH || ^b C: GNB NIV NRSV LB BJ

---

1 Παῦλος ... θεοῦ 1 Cor 1.1; Eph 1.1 **3** Eph 1.16; 1 Th 1.2 **4** Eph 1.15 **5** τὴν ἐλπίδα ... οὐρανοῖς 1 Pe 1.4 τῷ ... εὐαγγελίου Eph 1.13 **6** καθὼς ... κόσμῳ 1 Tm 3.16 ἐστὶν ... αὐξανόμενον Ro 1.13 **7** Ἐπαφρᾶ ... Χριστοῦ Col 4.12

συνδούλου ἡμῶν, ὅς ἐστιν πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν³ διάκονος τοῦ Χριστοῦ, **8** ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι.

The Person and Work of Christ

9 Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἅφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ, **10** περιπατῆσαι ἀξίως τοῦ κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρεσκείαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι τῇ ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ, **11** ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν.^c μετὰ χαρᾶς^d **12** εὐχαριστοῦντες τῷ πατρὶ⁴ τῷ ἱκανώσαντι⁵

³ **7** {B} ὑμῶν **N**² C D² Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, h, d, f, o} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Pelagius // ἡμῶν **℣**⁴⁶ **N*** A B D* F G 436 1147 1591 1884^{1/2} 1921 it^{g, mon} GNB NIV REB EU BJ TOB BTI

⁴ **12** {B} τῷ πατρὶ **℣**⁶¹ A C* D Ψ 33 81* 424 1175 1241 1739* 1852 1912 1962 2200* 2464 Byz [K L P] it^{b, d, mon} vg^{ww, st} syr^{pal} cop^{sa^{mss}, bo} geo Origen Basil Didymus^{dub2/3} Theodore^{lat} Cyril^{4/7}; Ambrosiaster Augustine // ἅμα τῷ πατρὶ **℣**⁴⁶ B // τῷ θεῷ πατρὶ **N** (F G θεῷ τῷ πατρὶ) it^{f, g} vg^{cl} syr^p cop^{su^{mss}, bo^{mss}} arm Origen^{lat}; Speculum // τῷ θεῷ καὶ πατρὶ C³ 075 0150 6 81^c 104 256 263 365 436 459 1319 1573 1739^c 2127 2200^c *Lect* it^{ar, o} vg^{mss} syr^h with * slav Athanasius Didymus^{dub1/3} Cyril^{3/7} Theodore^{t^{em}}; Pelagius Varimadum // omit 1881

⁵ **12** {B} ἱκανώσαντι **℣**^{46, 61vid} **N** A C D¹ I Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* vg syr^{p, h, pal} cop^{bo} eth geo Origen^{gr, lat} Athanasius Basil Didymus Didymus^{dub2/3} Chrysostom Theodore^{lat} Cyril; Augustine // καλέσαντι D*.² F G 33 436 1175 it^{b, d, f, g, mon, o} vg^{mss} cop^{sa} arm slav Didymus^{dub1/3}; Ambrosiaster Pelagius Paulinus-Nola Speculum Varimadum // καλέσαντι καὶ ἱκανώσαντι B (it^{ar})

^c **11** NOC: NA^{me} TR WH GNB^{me} NBS^{me} TOB^{me} || ^d C: NA^{me} TR WH GNB^{me} REB^{me} NBS^{me} TOB^{me}

9 προσευχόμενοι ... πνευματικῇ Eph 1.15-17; Php 1.9 τὴν ... αὐτοῦ Eph 1.9; 5.17 **10** περιπατῆσαι ... ἀρεσκείαν Eph 4.1; Php 1.27 ἐν ... καρποφοροῦντες Eph 2.10 **11** ἐν ... αὐτοῦ Eph 1.19; 3.16

ὑμᾶς⁶ εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί· **13** ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, **14** ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν⁷, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν· **15**^e ὃς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, **16** ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· **17** καὶ αὐτός ἐστιν πρὸ πάντων καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, **18** καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας· ὃς ἐστὶν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων, **19** ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησεν πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι· **20** καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, [δι' αὐτοῦ]⁸ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

⁶ **12** {B} ὑμᾶς **κ** B 104 256 263 365 459 1175 1319 1573 1739 1881 2127 / 1441 vg^{ms} syr^{hmg, pal} cop^{sa} arm slav Didymus^{dub1/3} Theodore^{lat}; Ambrosiaster Pelagius // ἡμᾶς A C D F G Ψ 075 0150 6 33 81^{vid} 424 436 1241 1852 1912 1962 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg syr^{p, h} cop^{bo} eth geo Origen^{gr, lat} Athanasius Basil Didymus Didymus^{dub2/3} Chrysostom Cyril; Augustine Paulinus-Nola Speculum Varimadum

⁷ **14** {A} ἀπολύτρωσιν **κ** A B C D F G Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg^{ww, st} syr^{p, pal} cop^{sa, bo} eth geo Athanasius Didymus^{dub} Chrysostom Theodore^{lat} Cyril; Ambrosiaster Ambrose Pelagius Augustine // ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ (see Eph 1.7) 424 1912 2200 2464 / 147 / 590 / 592 / 593 / 1159 vg^{cl} syr^h arm slav Gregory-Nyssa; Victorinus-Rome Cassiodorus

⁸ **20** {C} δι' αὐτοῦ **ϣ**⁴⁶ **κ** A C D¹ Ψ 048 0150 6 33 256 365 424 1319 1573 1852 2127^{vid} 2200 Byz [K P] *Lect* syr^{p, h} cop^{bo} geo slav Chrysostom^{1/2} Theodore^{lat}

^e 15-20 ἐκκλησίας Traditional material: NA EU LB BJ NBS TOB BTI

12 τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων Eph 1.18 **13** τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους Lk 22.53; Eph 2.2; 6.12 τοῦ υἱοῦ ... αὐτοῦ Mt 3.17; Eph 1.6 **14** Eph 1.7 **15** ὃς ... θεοῦ 2 Cor 4.4; He 1.3 τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου Jn 1.18; 1 Tm 6.16 **16** Jn 1.3, 10 **17** αὐτός ... πάντων Jn 1.1; 8.58 **18** αὐτός ... ἐκκλησίας Eph 1.22-23; 4.15; 5.23 ὃς ... νεκρῶν Ac 4.2; 26.23; Re 1.5 **19** Jn 1.16; Eph 1.23; Col 2.9 **20** δι' αὐτοῦ ... αὐτόν Eph 1.7; 2.16; 1 Jn 2.2 εἰρηνοποιήσας ... αὐτοῦ Ro 5.1; Eph 2.13 δι' αὐτοῦ ... οὐρανοῖς Eph 1.10

21 Καὶ ὑμᾶς ποτε ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῆ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς, **22** νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν⁹ ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου παραστήσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ, **23** εἴ γε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι καὶ ἐδραῖοι καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου οὗ ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν, οὗ ἐγενόμην ἐγὼ Παῦλος διάκονος.

Paul's Ministry to the Church

24 Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασι ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ ἐκκλησία, **25** ἧς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, **26** τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν – νῦν δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, **27** οἷς ἠθέλησεν ὁ θεὸς γνωρίσαι τί τὸ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὃ ἐστὶν Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης· **28** ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον καὶ διδάσκοντες

Cyril¹⁵; Hilary // omit B D* F G I L 075 81 104 263 436 459 1175 1241 1739 1881 1912 1962 2464 / 422 / 596 / 921 / 1441^{1/2} it^{ar. b. d. l. g. mon. o} vg syr^{pal} cop^{sa} arm eth Origen^{gr. lat} Didymus^{dub} Chrysostom^{1/2} Cyril^{4/5}; Victorinus-Rome Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine NIV NRSV? REB EU? LB? TOB BTI

⁹ **22** {C} ἀποκατήλλαξεν/ἀπεκατήλλαξεν K A C D² Ψ 048 075 0150 6 81 256 263 365 424 436 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] Lect it^{ar. f. mon} vg syr^{p. h} arm eth slav geo (Adamantius^{gr}) Chrysostom Severian Theodore^{lat} Cyril; Jerome Pelagius // ἀπήλλαξεν 104 459 (1921 κατήλλαξεν) // ἀποκατήλλακται 33 // ἀποκατηλλάγητε (℥)⁴⁶ ἀποκατάλλάγητε B Adamantius^{lat}; Hilary // ἀποκαταλλαγέντες D* F G it^{b. d. g} vg^{ms} Irenaeus^{lat}; Ambrosiaster Speculum

21 ὑμᾶς ... διανοία Ro 5.10; Eph 2.12; 4.18 **22** ἀποκατήλλαξεν ... θανάτου Eph 2.14, 16 παραστήσαι ... αὐτοῦ Eph 5.27 **23** εἴ ... πίστει He 3.14 τῇ ... ἐδραῖοι Eph 3.17 τοῦ κηρυχθέντος ... οὐρανόν Mk 16.15; 1 Tm 3.16 **24** χαίρω ... ὑμῶν Eph 3.13 **25** Eph 3.2, 7-8 **26** Ro 16.25-26; Eph 3.3, 5, 9-10 **27** οἷς ... ἔθνεσιν Ro 16.25; Eph 3.9 τὸ πλοῦτος τῆς δόξης Eph 1.18 Χριστὸς ... δόξης 1 Tm 1.1

πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ. **29** εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει. **2** Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ καὶ ὅσοι οὐχ ἑώρακαν τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί, **2** ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν συμβιβασθέντες ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰς πᾶν πλοῦτος τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ, Χριστοῦ¹, **3** ἐν ᾧ εἰσιν πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι. **4** Τοῦτο λέγω, ἵνα μηδεὶς ὑμᾶς παραλογίζεται ἐν πιθανολογίᾳ. **5** εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν.

Fullness of Life in Christ

6 Ὡς οὖν παρελάβετε τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, **7** ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι τῇ πίστει² καθὼς ἐδιδάχθητε, περισ-

¹ **2** {B} τοῦ θεοῦ, Χριστοῦ $\mathfrak{P}^{46}$ B vg^{ms} Hilary Pelagius // τοῦ θεοῦ D¹ H P 6 424^c 436* 1881 1912 2464 cop^{sa}ms BJ // τοῦ Χριστοῦ 81 1241 (1739 omit τοῦ) it^b (Fulgentius) // τοῦ θεοῦ, ὅ ἐστιν Χριστός D* it^{ar. d. o} vg^{ms} Augustine^{1/2. (1/2)} Varimadum // τοῦ θεοῦ τοῦ ἐν Χριστῷ 33 (Clement); Ambrosiaster // τοῦ θεοῦ πατρός τοῦ Χριστοῦ (N* 048 omit second τοῦ) A C 0150 1175 1596 it^(f. mon) (vg^{w. sl}) (vg^{ms}) (cop^{sa}ms) cop^{bo} (Ambrose) // τοῦ θεοῦ πατρός καὶ τοῦ Χριστοῦ 075 0208 459 (1809* omit πατρός) (vg^{cl}) (vg^{ms}) syr^p Chrysostom (Severian) Theodore^{lat} // τοῦ θεοῦ καὶ πατρός τοῦ Χριστοῦ N² L Ψ 256 263 365 1319 1573 1962 2127 1422 1593 1603 1809^c / 1153 vg^{ms} geo² slav // τοῦ θεοῦ καὶ πατρός καὶ τοῦ Χριστοῦ D² 104 424* 436^c 1852 (2200 πνεύματος for πατρός) Byz [K L] Lect (11154 omit second τοῦ) syr^h with *

² **7** {A} τῇ πίστει B D* H 075 0208 33 81 256 263 365 1241 1319* 1573 2127 1596 it^{ar. b. d. f. mon* o} vg Ambrosiaster Pelagius // ἐν πίστει A C I Ψ 0150 424* 1912 2464 Cyril // ἐν τῇ πίστει N D² 6 104 424^c 436 459 1175 1319^c 1739 1852 1881 1962 2200 Byz [K L P] Lect eth Clement Gregory-Nyssa (or

28 παραστήσωμεν ... Χριστῷ Eph 4.13 **29** κατὰ ... δυνάμει Eph 3.7, 20; Php 4.13

2.2 τοῦ μυστηρίου ... Χριστοῦ Eph 3.4; Col 1.26; 4.3 **3** Is 45.3; En 46.3; 1 Cor 1.24, 30; Eph 3.19 οἱ ... ἀπόκρυφοι Pr 2.3-4 **4** Ro 16.18; Eph 5.6; Col 2.8 **5** εἰ γὰρ ... σὺν ὑμῖν εἰμι 1 Cor 5.3 **7** ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ Eph 2.20, 22

σεύοντες ἐν εὐχαριστίᾳ³. **8** βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστόν· **9** ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, **10** καὶ ἐστὲ ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. **11** ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ, **12** συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτισμῷ, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· **13** καὶ ὑμᾶς νεκροὺς ὄντας [ἐν] τοῖς παραπτώμασιν καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκός ὑμῶν, συνεζωοποίησεν ὑμᾶς⁴ σὺν αὐτῷ,^a χαρισάμενος ἡμῖν⁵ πάντα τὰ παραπτώματα. **14** ἐξαλεί-

ἐν πίσει it^{mon} vg^{ms} arm Origen^{lat} Theodore^{lat}; Ambrose Jerome Augustine) // ἐν αὐτῷ ἐν τῇ πίσει 048^{vid} cop^{sa, bo}

³ **7** {B} ἐν εὐχαριστίᾳ **κ*** A C I^{vid} 075 0150 0208 33 81 263 424* 1175 1241 1739 1881 1912 1962 2464 / 596 vg^{ww, st} cop^{sa, mss} eth geo¹ slav // ἐν αὐτῇ P Ψ 048^{vid} // ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ B D² H 6 104 256 365 424^c 436 459 1319 (1573 / 593 omit second ἐν) 1852 2127 2200 Byz [K L] Lect it^{(ar), mon, (o)} vg^{ms} syr^{p, h} cop^{sa, mss, bo} geo² Chrysostom Theodore^{lat}; (Ambrosiaster) Augustine // ἐν αὐτῷ ἐν εὐχαριστίᾳ **κ²** D* it^{(b), d, f} vg^{cl} syr^{h, m, e} Pelagius

⁴ **13** {B} ὑμᾶς **κ*** A C 0150 6 81 424* 436^c 1739 1881 2200 Byz^{pt} [K L] / 147 / 156 / 593 1617 / 1159 / 1441 / ^{AD} vg^{ms} syr^{p, h} cop^{sa, bo} eth geo² slav^{ms} // ἡμᾶς **ϣ⁴⁶** B 33 Lect it^{mon, o} vg^{ms} syr^{pal} Marcion^{acc. to Tertullian} Origen^{acc. to 1739}; Hilary^{3/6} Priscillian Ambrose Jerome // omit **κ²** D F G Ψ 075 0208 104 256 263 365 424^c 436* 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2464^{vid} Byz^{pt} [P] / 596 it^{ar, h, d, f, g} vg arm geo¹ slav^{ms} Chrysostom Theodore^{lat} Theodoret; Tertullian Ambrosiaster Hilary^{3/6} Pelagius Augustine

⁵ **13** {A} ἡμῖν **ϣ⁴⁶** **κ*** A B C D F G Ψ 048 075 0150 0208 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 Byz [K^c] Lect it^{ar, b, d, g, mon, o} vg^{ms} syr^{p, h, pal} cop^{sa, mss, bo} arm geo slav^{ms} Marcion^{acc. to Tertullian} Chrysostom Theodoret; Ambrosiaster Hilary^{2/5} Priscillian

^a **13-15** Traditional material: TOB

8 Ro 16.18; Eph 5.6; Col 2.4 **9** Jn 1.14, 16 **10** ὅς ... ἐξουσίας Eph 1.21-22 **11** Ro 2.29 **12** Ro 6.4 ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε Col 3.1 τοῦ θεοῦ ... νεκρῶν Eph 1.19-20 **13** ὑμᾶς νεκροὺς ... αὐτῷ Eph 2.1, 5 **14** ἐξαλείψας ... μέσου Eph 2.14-15

ψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ· **15** ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.^b

16 Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει καὶ ἐν πόσει ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νεομηνίας ἢ σαββάτων· **17** ἅ ἐστιν σκιά τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. **18** μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύετω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκευίᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ⁶ ἑώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῆ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοοῦ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, **19** καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον αὖξει τὴν αὔξησιν τοῦ θεοῦ.

The New Life in Christ

20 Εἰ ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; **21** Μὴ ἄψη μηδὲ γεύση μηδὲ θίγης,^c **22** ἅ ἐστιν πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει,^d κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων, **23** ἅτινά ἐστιν λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελουθησκίᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ

Pacian Ambrose Jerome Pelagius Augustine^{4/5} // ὑμῖν **8**² **K*** L P 6 1912 I^{AD} it^f vg cop^{sa}mss eth Theodore^{lat} Theodoret^{lem}; Tertullian Hilary^{3/5} Augustine^{1/5}

⁶ **18** {B} ἅ **8**⁴⁶ **8*** A B D* I 6 33 424^c 1739 it^{b, d} vg^{mss} cop^{sa, bo} Marcion^{acc. to Tertullian} Origen^{gr. lat2/3}; Ambrosiaster Lucifer Greek mss^{acc. to Jerome} Latin mss^{acc. to Augustine} Speculum // μή 81 // ἃ μή **8**² C D² (F G ἃ οὐκ) Ψ 075 0150 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 (1573) 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [(K ἃ μήτε) L P] Lect it^{ur, f, g, mon, o} vg arm eth geo slav Origen^{grms, lat1/3} Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrose Greek mss^{acc. to Jerome} Jerome Pelagius Latin mss^{acc. to Augustine} Augustine

---

^b **15** C: REB^{ms} ^c **21** End quotation: GNB NIV NRSV REB (LB) BJ NBS (TOB) BTI DHH
^d **22** End quotation from v. 21: TOB^{ms}

---

14 προσηλώσας ... σταυρῷ Eph 2.16; 1 Pe 2.24 **16** Ro 14.1-12 **17** ἅ ... μελλόντων He 8.5; 10.1 **19** τὴν κεφαλὴν ... θεοῦ Eph 2.21; 4.15-16 **20** Ga 4.3-5, 9 **22** τὰ ... ἀνθρώπων Is 29.13; Mt 15.9

[καί]⁷ ἀφειδία σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

3 Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὐ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος· **2** τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. **3** ἀπεθάνετε γὰρ καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ· **4** ὅταν ὁ Χριστός φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν¹, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ.

5 Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν ἀκαθαρσίαν πάθος ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρία, **6** δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ [ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας]². **7** ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε

⁷ **23** {C} ταπεινοφροσύνη καὶ **κ** A C D H Ψ⁷ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464^{vid} Byz [K L P] *Lect* vg syr^{p, h} cop^{sa} arm geo slav Chrysostom Theodore^{lat}; Jerome Pelagius // ταπεινοφροσύνη τοῦ νοός καί (see 2.18) F G it^{ar, d, f, g} vg^{ms} Augustine^{1/2} // ταπεινοφροσύνη **ϣ**⁴⁶ B 1739 syr^{pal} Origen^{lat}; Paulinus-Nola // ταπεινοφροσύνη τοῦ νοός it^{b, mon, o} vg^{ms} cop^{bo} Ambrosiaster Hilary Ambrose Augustine^{1/2} Speculum

¹ **4** {B} ὑμῶν **ϣ**⁴⁶ **κ** C D* F G P Ψ⁷ 075 33 81 104 256 (263 ἐν σαρκὶ ὑμῶν) 459 1319 1881 1912 2127 1422 it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg syr^{pal} cop^{bo} arm eth Origen^{gr1/2, lat1/2} Eusebius Gregory-Nyssa Chrysostom Severian Theodore^{lat} Cyril^{5/7}; Cyprian Ambrosiaster Hilary^{1/2} Chromatius Gaudentius^{1/2} Pelagius Augustine^{30/34} // ἡμῶν B D¹ H 0150 6 365 424 436 1175 1241 1573 1739 1852 1962 2200 2464 Byz [K L] *Lect* syr^{p, h} cop^{sa} geo slav Origen^{gr1/2, lat1/2} Methodius Gregory-Nyssa^{ms} Cyril^{2/7}; Hilary^{1/2} Ambrose Gaudentius^{1/2} Jerome Augustine^{4/34} Paulinus-Nola REB EU

² **6** {C} ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας (see Eph 5.6) **κ** A C D¹ F G H I Ψ⁷ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, d, f, g, mon, o} vg syr^{p, h} cop^{bo} arm eth geo slav Basil Chrysostom Theodore^{lat}; Pelagius Augustine // omit **ϣ**⁴⁶ B D^{vid} it^b syr^{pal} cop^{sa} Cyprian Ps-Cyprian Ambrosiaster Tyconius NIV REB EU TOB

23 ἀφειδία σώματος 1 Tm 4.3 πλησμονὴν τῆς σαρκός Ro 13.14

3.1 Εἰ ... Χριστῷ Col 2.12 οὐ ... καθήμενος Ps 110.1; Mt 22.44; Mk 16.19; Ac 2.34; Eph 1.20; He 1.3; 8.1; 10.12; 12.2 **2** Mt 6.33 **3** ἀπεθάνετε γὰρ Ro 6.2; 2 Cor 5.14 **4** ὁ Χριστός ... ὑμῶν Ga 2.20; Php 1.21 ὑμεῖς ... δόξῃ 1 Cor 15.43; Php 3.21; 1 Jn 3.2 **5** Ro 6.6. 11; 8.13; Eph 4.19; 5.3. **5** **6** Eph 5.6

ἐζήτε ἐν τούτοις· **8** νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργὴν, θυμὸν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν· **9** μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ **10** καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν, **11** ὅπου οὐκ ἔστι Ἑλλήν καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ [τὰ] πάντα καὶ ἐν πᾶσιν Χριστός.

12 Ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ ἅγιοι καὶ ἡγαπημένοι, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ χρηστότητα ταπεινοφροσύνην πραῦτητα μακροθυμίαν, **13** ἀνεχόμενοι ἀλλήλων καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς ἕαν τις πρὸς τινα ἔχη μομφήν· καθὼς καὶ ὁ κύριος³ ἔχαρίσατο ὑμῖν, οὕτως καὶ ὑμεῖς· **14** ἐπὶ πᾶσιν δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἧ ἔστιν σύνδεσμος τῆς τελειότητος. **15** καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ βραβεύετω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἐνὶ σώματι· καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε. **16** ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ⁴ ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως,^a ἐν πάσῃ σοφίᾳ^b διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτούς,^c ψαλμοῖς ὑμνοῖς ᾠδαῖς

³ **13** {C} κύριος $\mathfrak{P}^{46}$ A B D* F G 1175 it^{b, d, f, g, o} vg geo¹ Pelagius Augustine Speculum // Χριστός $\aleph^2$ C D² Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] Lect it^{ar, mon} syr^{p, h} cop^{sa, bo} eth geo² slav Clement Chrysostom Nilus Theodore^{lat}; Ambrosiaster Jerome // θεός $\aleph^*$ vg^{ms} // θεὸς ἐν Χριστῷ 33 arm

⁴ **16** {A} Χριστοῦ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph^2$ B C² D F G Ψ 075 0150 6 81 256 365 424 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, d, f, g, mon, o} vg syr^{(p), h} cop^{sa, bo, ms} arm geo slav Chrysostom; Ambrosiaster Pelagius Speculum // θεοῦ A C* 33 104 263 436 459 1241 1962 160 1147 1593^{1/2} 1599 11154 11365 11439^{1/2} vg^{ms} eth Theodore^{lat} Theodoret^{lem}; Ambrose^{1/2} Augustine Quodvultdeus // κυρίου $\aleph^*$ I 1175 2127 cop^{bo} Clement

^a **16** NO C: TR WH BTI || ^b C: TR WH BTI || ^c NO C: AD WH NBS

8 Eph 4.25-31; 5.4 **9** μὴ ... ἀλλήλους Eph 4.25 ἀπεκδυσάμενοι ... αὐτοῦ Eph 4.22 **10** Eph 4.24 κατ' εἰκόνα ... αὐτόν Gn 1.26-27 **11** Ga 3.28; 1 Cor 12.13 (Ro 10.12) **12** ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ 1 Pe 2.9 σπλάγχνα ... μακροθυμίαν Eph 4.2. 32 **13** χαριζόμενοι ἑαυτοῖς and καθὼς ... ὑμεῖς Mt 6.14; Eph 4.32; 5.2 **14** Ro 13.8, 10; Eph 4.3 **15** ἡ εἰρήνη ... ὑμῶν Php 4.7 ἐκλήθητε ... σώματι 1 Cor 12.13, 27; Eph 4.4 **16** διδάσκοντες ... θεῷ Eph 5.19

πνευματικαῖς^d ἐν [τῇ] χάριτι ἄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ θεῷ⁵. **17** καὶ πᾶν ὅ τι ἐὰν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ πατρὶ⁶ δι' αὐτοῦ.

Social Duties of the New Life

18 Αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἀνδράσιν ὡς ἀνήκεν ἐν κυρίῳ. **19** Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς.

20 Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν κατὰ πάντα, τοῦτο γὰρ εὐάρεστόν ἐστιν ἐν κυρίῳ. **21** Οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε⁷ τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν.

22 Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλίᾳ ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἀπλότῃ καρδίας φοβούμενοι τὸν κύριον. **23** ὃ ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε ὡς τῷ κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις, **24** εἰδότες

⁵ **16** {A} τῷ θεῷ $\mathfrak{P}^{46}$ $\aleph$ A B C* D* F G Ψ^c 075 6 33 81 365 424^c 1739 1881 2464 (256 263 1175 1319 1573 1962 2127 160 1597^{1/2} 1599 *transpose after* ἄδοντες) *it*^{b, d, f, g, mon, o} *vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm geo¹ Clement Chrysostom^{com} Theodore^{lat}; Ambrosiaster Speculum // τῷ κυρίῳ (see Eph 5.19) C² D² Ψ^* 0150 104 424* 436 459 1241 1852 1912 2200 Byz [K L] *Lect it^{ar} vg^{mss} cop^{bo^{mss}} geo² slav Chrysostom^{lem}**

⁶ **17** {B} θεῷ πατρὶ $\mathfrak{P}^{46vid}$ $\aleph$ A B C 81 1739 *it^{ar, b, mon} vg^{mss} syr^p cop^{sa, bo} eth Ambrose Speculum // θεῷ καὶ πατρὶ (see Eph 5.20) D F G Ψ^* 075 0150 6 33 104 256 263 365 424 436 459 (1175 1881 omit following δι')* 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] *Lect it^{d, f, g, o} vg syr^h arm geo slav Clement Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Pelagius*

⁷ **21** {B} ἐρεθίζετε $\mathfrak{P}^{46vid}$ $\aleph$ B D² Ψ^* 0150 6 424 1739* 1852 1881 2200 Byz [K] *Lect it^{ar, b, f, mon, o} vg eth slav Clement Basil Chrysostom Theodore^{lat} // παροργίζετε (see Eph 6.4) A C D* F G L 075 0198 33 81 104 256 263 365 436 459 1175 1241 1319 (1573 παροργίζετε) 1739^c 1912 1962 2127 2464^{vid} 1422 1596 1921 *it^{d, (g)} vg^{mss} arm geo Ambrosiaster Pelagius**

^d **16** C: AD NBS

17 πᾶν ... Ἰησοῦ 1 Cor 10.31 εὐχαριστοῦντες ... αὐτοῦ Eph 5.20 **18** Gn 3.16; Eph 5.22; 1 Pe 3.1 **19** Οἱ ... γυναῖκας Eph 5.25; 1 Pe 3.7 **20** Eph 6.1 **21** Οἱ ... ὑμῶν Eph 6.4 **22-25** Eph 6.5-8

ὅτι ἀπὸ κυρίου ἀπολήμψετε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας. τῷ κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε· **25** ὁ γὰρ ἀδικῶν κομίζεται ὁ ἠδίκησεν, καὶ οὐκ ἔστιν προσωποληψία. **4** Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχετε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανῷ.

Exhortations

2 Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστία, **3** προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξη ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου λαλήσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ¹, δι' ὃ καὶ δέδεμαι, **4** ἵνα φανερώσω αὐτὸ ὡς δεῖ με λαλήσαι. **5** Ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. **6** ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἄλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

Final Greetings

7 Τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τύχικος ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν κυρίῳ, **8** ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν² καὶ παρακαλέση τὰς καρδίας ὑμῶν, **9** σὺν Ὀνησίμῳ τῷ πιστῷ καὶ

¹ **3** {A} Χριστοῦ $\mathfrak{F}^{46}$ $\aleph$ A B¹ C D F G Ψ 048 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K] *Lect* *it*^{ar. b. d. f. g. mon. o} vg *syr*^{p. h} *cop*^{sa^{mss}. bo} arm geo slav Clement Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrose Pelagius Augustine^{2/3} // θεοῦ B* L 1319 vg^{ms} *cop*^{sa^{mss}} eth Cyril; Ambrosiaster (Augustine^{1/3})

² **8** {B} γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν A B D* F G P 048 075 33 81 256 263 365 1175 1319 1573 1912 1962 2127 1592^{1/2} 1593^{1/2} (1593^{1/2} omit τὰ) *it*^{ar. b. d. g. mon} *syr*^{pal} *cop*^{sa^{mss}} arm (eth) Theodoret^{1/2}; Jerome^{1/2} // γνῶτε τὰ περὶ ὑμῶν $\aleph$ * 1241 1590^{1/2} 1599 vg^{ms} // γνῶ τὰ περὶ ὑμῶν $\mathfrak{F}^{46}$ $\aleph^2$ C D¹ Ψ 0150 6 104 424 436 459 1739 1852 1881 2200 Byz [K L] *Lect* (1598 11356 ἡμῶν for ὑμῶν) *it*^{f. o} vg *syr*^{p. h} *cop*^{sa^{mss}. bo} geo slav Chrysostom Theodore^{lat} Theodoret^{1/2}; Ambrosiaster Jerome^{1/2}

25 οὐκ ἔστιν προσωποληψία Dt 10.17; 2Chr 19.7; Ac 10.34; Eph 6.9

4.1 Lv 25.43, 53; Eph 6.9 **2** Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε Eph 6.18; Php 4.6; 1Th 5.17 **3** προσευχόμενοι ... Χριστοῦ Eph 6.19; 2Th 3.1; Ro 15.30; 1Cor 16.9 **3-4** δι' ... λαλήσαι Eph 6.20 **5** Eph 5.15-16; 1Th 4.11-12 **6** ὁ ... χάριτι Eph 4.29 ἄλατι ἠρτυμένος Mk 9.50 εἰδέναι ... ἀποκρίνεσθαι 1Pe 3.15 **7-8** Eph 6.21-22 **9** Ὀνησίμῳ ... ἀδελφῷ Phm 10-12

ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν· πάντα ὑμῖν γνωρίσουσιν τὰ ὧδε.

10 Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου καὶ Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρναβᾶ (περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολάς,^a ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτόν) **11** καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰουῆτος, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς, οὗτοι μόνοι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία. **12** ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς ὁ ἐξ ὑμῶν, δοῦλος Χριστοῦ [Ἰησοῦ]³, πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα σταθῆτε τέλειοι καὶ πεπληροφορημένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ θεοῦ. **13** μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ ὅτι ἔχει πολὺν πόνον ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ καὶ τῶν ἐν Ἰεραπόλει. **14** ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητὸς καὶ Δημᾶς. **15** Ἀσπασασθε τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ ἀδελφοὺς καὶ Νύμφαν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῆς⁴ ἐκκλησίαν. **16** καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε. **17** καὶ εἶπατε Ἀρχίππῳ· Βλέπε τὴν διακονίαν ἣν παρέλαβες ἐν κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς.

³ **12** {C} Χριστοῦ Ἰησοῦ κ A B C I L 33 81 104 365 436 459 1175 1912 2464 it^{tr}.^{mon} vg cop^{bo} arm geo¹ slav Pelagius Augustine // Ἰησοῦ Χριστοῦ P 1241 1962 / 422 / 596 vg^{mss} syr^{pal} cop^a // Χριστοῦ 9⁴⁶ D F G Ψ 075 0150 6 256 263 424 1319 1573 1739 1852 1881 2127 2200 Byz [K] Lect it^h.d.f.g.o vg^{mss} syr^{p,h} eth geo² Chrysostom Theodore^{lat} Theodoret; Ambrosiaster Jerome REB

⁴ **15** {C} Νύμφαν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῆς B 6 424^c 1739 1881 syr^h.^{palms} cop^{sa} // Νυμφᾶν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ D (F G) Ψ 150 365 424* 436 (1241 Νυμφαν [sic] and omit καί) 1852 2200 Byz [K L] Lect syr^{p,hmg} Chrysostom // Νύμφαν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν, but Νυμφαν without accent: κ A C P 33 1962 syr^{palms} cop^{bo} slav Theodore^{lat}; Νύμφαν: 075 81 256 263 1319 1573 (2127) / 596; Νυμφᾶν: 104 459 1175 1912 2464 1422

^a **10** Comma, dash: M // Dash: NRSV // Semicolon: NIV REB LB DHH // Colon: AD TR (GNB) BJ NBS TOB // C: EU

10 Ἀρίσταρχος ... μου Ac 19.29; 27.2; Phm 24 Μάρκος ... Βαρναβᾶ Ac 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; Phm 24 **12** Ἐπαφρᾶς ... Ἰησοῦ Col 1.7; Phm 23 **14** Λουκᾶς ... Δημᾶς 2 Tm 4.10, 11; Phm 24 **17** Ἀρχίππῳ Phm 2

18 Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. μνημονεύετε μου τῶν δεσμῶν. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν.⁵

---

⁵ **18** {A} ὑμῶν. **κ*** A B C F G 048 6 33 81 1739* 1881 *it*^{f. 8} *vg*^{ms} *syr*^{palms} *cop*^{su, bo^{pl}} *Ambrosiaster* // ὑμῶν. ἀμήν. **κ²** D Ψ 075 0150 104 256 263 365 424 436 459 1175 (1241 ἡμῶν) 1319 1739^c 1852 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* (1809^{1/2} / 1895^{1/2} ἡμῶν) *it*^{ar, b, d, mon, (r)} *vg* *syr*^{p, h, palms} *cop*^{bo^{pl}} *arm* *eth* *slav* *geo* *Chrysostom* *Theodore*^{lat} // θεοῦ (*for* μεθ' ὑμῶν). ἀμήν. 1573 // μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. / 1356

---

18 Ὁ ... Παύλου 1 Cor 16.21; 2 Th 3.17

ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Α

Salutation

1 Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν θεῷ πατρὶ καὶ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη¹.

The Thessalonians' Faith and Example

2 Εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν μνεΐαν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν,^a ἀδιαλείπτως^b **3** μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ^c ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν,^d **4** εἰδότες, ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ὑπὸ [τοῦ] θεοῦ, τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν, **5** ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν² οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ [ἐν] πληροφορίᾳ πολλῇ, καθὼς οἴδατε οἷοι ἐγενήθημεν [ἐν] ὑμῖν δι' ὑμᾶς. **6** καὶ ὑμεῖς

---

¹ **1** {A} εἰρήνη B F G Ψ 075 1739 1881 / 596 it^{ar, b, f, g, o, r} vg syr^{p, pal}ms cop^{sa, fay} arm geo¹ Origen^{lat} Chrysostom^{com} Theodore^{lat}; Ambrosiaster // εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ (see 2 Th 1.2) D 0150 256 263 1319 1573 2127 / 593 (it^d omit πατρὸς) it^{mon} vg^{mss} Theodore^{lem}; (Pelagius omit καὶ εἰρήνη) // εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ (see 2 Th 1.2 mg) **K** A I 6 33 81 104 (365 436 transpose ἡμῶν after κυρίου) 424 459 1175 1241 1852 1912 1962 2200 2464^{vid} Byz [K L P] Lect vg^{mss} syr^h with ^{*} pal^{mss} (cop^{bo}) (eth) geo² slav Chrysostom^{lem}

² **5** {A} ἡμῶν A B D F G (Ψ) 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 (1881) 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, d, f, g, mon, o, r} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bn, fay} arm eth geo slav Origen Gregory-Nyssa Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Pelagius // τοῦ θεοῦ **K** C // τοῦ θεοῦ ἡμῶν **K***

---

^a **2** NO C: GNB BJ || ^b C: GNB BJ || ^c **3** C: NBS^{mg} || ^d NO C: NBS^{mg}

---

1 Παῦλος ... Χριστῷ 2Th 1.1; Ac 17.1 **2** Php 1.3-4; Col 1.3; 2Th 1.11 **3** ὑμῶν ... ἐλπίδος 1 Cor 13.13; Col 1.4-5 **5** τὸ ... δυνάμει 1 Cor 2.4-5; 4.20 **6** ὑμεῖς ... ἐγενήθητε 1 Cor 4.16; 2 Th 3.9

μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τοῦ κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ μετὰ χαρᾶς πνεύματος ἁγίου, **7** ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπον πᾶσιν τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ. **8** ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ κυρίου οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ [ἐν τῇ] Ἀχαΐᾳ, ἀλλ' ἐν παντὶ τόπῳ ἢ πίστις ὑμῶν ἢ πρὸς τὸν θεὸν ἐξελέλυθεν, ὥστε μὴ χρεῖαν ἔχειν ἡμᾶς λαλεῖν τι. **9** αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν ὅποιαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ **10** καὶ ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ [τῶν] νεκρῶν, Ἰησοῦν τὸν ρυόμενον ἡμᾶς ἐκ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης.

Paul's Ministry in Thessalonica

2 Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς ὑμᾶς ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν, **2** ἀλλὰ προπαθόντες καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἶδατε, ἐν Φιλίπποις ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ θεῷ ἡμῶν λαλήσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι. **3** ἢ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ πλάνης οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας οὐδὲ ἐν δόλῳ, **4** ἀλλὰ καθὼς δεδοκίμασμεθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, οὕτως λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες ἀλλὰ θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν. **5** οὔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἶδατε, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας, θεὸς μάρτυς, **6** οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν οὔτε ἀφ' ὑμῶν οὔτε ἀπ' ἄλλων, **7** δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι, ἀλλ' ἐγενήθημεν νήπιοι¹ ἐν μέσῳ ὑμῶν. ὡς εἰς τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα,

¹ {B} νήπιοι Ɔ⁶⁵ N* B C* D* F G I Ψ* 0150 104* 263 459 1962 / 147 / 592 / 593 / 603^c it^{ar}, b, d, f, g, mon, o vg^{cl}, ww cop^{sa^{ms}}, bo eth Origen^(gr1/3), lat; Ambrosiaster

6 δεξάμενοι ... πολλῇ Ac 17.5-9 **7** 1Pe 5.3 **8** ἐν παντὶ ... ἐξελέλυθεν Ro 1.8 **9** ἐπεστρέψατε ... ἀληθινῷ Ac 14.15 **10** ἀναμένειν ... οὐρανῶν Tt 2.13 ὃν ... νεκρῶν Ac 17.31 Ἰησοῦν ... ἐρχομένης 1 Th 5.9

2.1 1 Th 1.5, **9** **2** προπαθόντες ... Φιλίπποις Ac 16.19-24 ἐπαρρησιασάμεθα ... ἀγῶνι Ac 17.1-5 **4** δεδοκίμασμεθα ... εὐαγγέλιον 1 Tm 1.11 οὐχ ... ἀρέσκοντες Ga 1.10 θεῷ ... ἡμῶν Jr 11.20 **5** ἐν λόγῳ ... πλεονεξίας Ac 20.33; 2 Pe 2.3 θεὸς μάρτυς 1 Th 2.10 **6** ζητοῦντες ... ἄλλων Jn 5.41, 44

8 οὕτως ὁμειρόμενοι ὑμῶν εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν ἐγενήθητε. **9** μνημονεύετε γάρ, ἀδελφοί, τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον· νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ. **10** ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ θεός, ὡς ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν, **11** καθάπερ οἴδατε, ὡς ἓνα ἕκαστον ὑμῶν ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ **12** παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι καὶ μαρτυρόμενοι εἰς τὸ περιπατεῖν ὑμᾶς ἀξίως τοῦ θεοῦ τοῦ καλοῦντος² ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν.

13 Καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ θεοῦ ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων ἀλλὰ καθὼς ἐστὶν ἀληθῶς λόγον θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν. **14** ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, **15** τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς προφήτας³ καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων, **16** κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσιν λαλή-

Jerome Pelagius Augustine // ἤπιοι **℣**^c A C² D² Ψ^c 075 6 33 81 104^c 256 365 424 436 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* vg^s (syr^{p, h}) cop^{sa, ms, fay} arm (geo) slav Clement Origen^{2/3} Basil Chrysostom Theodore^{lem} GNB NIV NRSV REB EU LB BJ TOB BTI

² **12** {B} καλοῦντος B D F G H Ψ 075 (0150 παρακαλοῦντος) 6 33 81 256 263 365 424 436 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 2200 *Byz* [K L P] *Lect* it^{h, d, g, mon, o} vg^{ms} syr^{hmg} slav Chrysostom^{cum}; Ambrosiaster // καλέσαντος **℣** A 104 459 1912 2464 / 596 it^{ar, f} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo, fay} arm geo Basil Chrysostom^{lem} Theodoret^{lem}; Pelagius Augustine Speculum Varimadum LB BTI

³ **15** {A} προφήτας **℣** A B D* F G I P 0208 6 33 81 256 263 424^c 436 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127 / 596 it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg cop^{sa, bo, fay} arm geo^l

9 νυκτὸς ... ὑμῶν Ac 20.34; 1 Cor 4.12 **12** τὸ ... θεοῦ Eph 4.1; Php 1.27; 2 Th 1.5 τοῦ θεοῦ ... δόξαν 1 Pe 5.10 **13** ἡμεῖς ... ἀδιαλείπτως 1 Th 1.2; 2 Th 2.13 ἐδέξασθε ... θεοῦ Ga 1.11-12 **14** τὰ ... συμφυλετῶν Ac 17.5 **15** τῶν καὶ ... προφήτας Ac 2.23; 7.52

σαι ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας πάντοτε. ἔφθασεν δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργή⁴ εἰς τέλος.

Paul's Desire to Visit the Church Again

17 Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπῳ οὐ καρδία, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ. **18** διότι ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἅπαξ καὶ δῖς, καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς. **19** τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπίς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως – ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς – ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ; **20** ὑμεῖς γάρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρὰ.

3 Διὸ μηκέτι στέγοντες εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι **2** καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεργὸν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ¹, εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς καὶ παρακαλέσαι ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑμῶν

Origen^{gr. lat} Adamantius; Tertullian Ambrosiaster Pelagius // ἰδίους προφήτας D¹ Ψ 075 0150 104 365 424* 459 1241 1852 2200 2464 Byz [K L] Lect syr^{p. h} eth geo² slav Marcion^{acc. to Tertullian} Basil Chrysostom Theodore^{lat}

⁴ **16** {A} ὀργή & A B Ψ 075 0150 0208 6 33 81 104 256 263 (365 1739 1881 *transpose* ἡ ὀργή *after* δέ) 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect syr^{p. h} cop^{sa. bn. fay} arm eth geo slav Origen^{gr. lat} Eusebius Basil Didymus Chrysostom Theodore^{lat}; Jerome^{2/5} // ὀργή τοῦ θεοῦ D F G it^{(ar). (b). d. (f). g. mon. o} (vg) (Ambrosiaster) Priscillian Jerome^{3/5} (Pelagius) NIV NRSV? LB? BTI DHH?

¹ **2** {B} καὶ συνεργὸν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ (B BTI *omit* τοῦ θεοῦ) D* 33 it^{b. d. mon. o} vg^{ms} Ambrosiaster Pelagius // καὶ διάκονον τοῦ θεοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ & A P Ψ 6 81 263 424^c 1241 1739 1881 1912 2464 1596 it^{ar} vg (vg^{ms}) cop^{sa. bn. fay} geo¹ Basil Theodore^{lat}; (Cassiodorus) // διάκονον καὶ συνεργὸν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ F G it^{l. e} // καὶ διάκονον τοῦ θεοῦ καὶ συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ D² 075 0150 104 256 365 424* 436 459 (1319 *omit* ἐν) 1573 1852 (1962 καὶ συνεργὸν ἡμῶν *before* καὶ διάκονον) 2127 2200 Byz [K L] Lect syr^{p. h with} eth geo² slav Chrysostom Theodoret

---

16 τὸ ... ἀμαρτίας Gn 15.16; Mt 23.32-33 **17** περισσοτέρως ... ἐπιθυμία 1 Th 3.10 19 Php 2.16; 4.1; 2 Th 1.4

3.1 εὐδοκήσαμεν ... μόνοι Ac 17.15 **2** Τιμόθεον ... θεοῦ Ac 16.1-3

3 τὸ μηδένα σαίνεισθαι ἐν ταῖς θλίψεσιν ταύταις. αὐτοὶ γὰρ οἶδατε ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα· **4** καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμεν, προελέγομεν ὑμῖν ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι, καθὼς καὶ ἐγένετο καὶ οἶδατε. **5** διὰ τοῦτο ἀγὼ μηκέτι στέγων ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπέειρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν.

6 Ἄρτι δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν καὶ εὐαγγελισαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν καὶ ὅτι ἔχετε μνεΐαν ἡμῶν ἀγαθὴν^α πάντοτε,^β ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς, **7** διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν ἐπὶ πάσῃ τῇ ἀνάγκῃ καὶ θλίψει ἡμῶν διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως, **8** ὅτι νῦν ζῶμεν ἐὰν ὑμεῖς στήκετε ἐν κυρίῳ. **9** τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν ἐπὶ πάσῃ τῇ χαρᾷ ἣ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ ἡμῶν,^γ **10** νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ δεόμενοι εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν;

11 Αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς κατευθύνει τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς· **12** ὑμᾶς δὲ ὁ κύριος πλεονάσαι καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς, **13** εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἀγιοσύνῃ ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ μετὰ πάντων τῶν ἀγίων αὐτοῦ[, ἀμήν].²

² **13** {C} αὐτοῦ, ἀμήν. **R***. ² **A** **D*** 81 *it*^{ar. d. mon. o} *vg* (*vg*^{mss} *omit* αὐτοῦ) *cop*^{bo} // αὐτοῦ. **R**¹ **B** **D**² **F** **G** **Ψ** 075 0150 6 33 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [**K** **L**] *Lect* *it*^{b. f. g. s} *vg*^{mss} *syrr*^{p. h. pul} *cop*^{sa. bo}^{mss} *arm* *eth*^{pp} *geo slav* *Basil Chrysostom Theodore*^{lat} *Theodoret*; *Tertullian Ambrosiaster Pelagius* *GNB NIV NRSV REB EU BJ TOB BTI*

^α **6** C: AD II ^β NO C: AD TR WH ^γ **9** Exclamation: NBS^{me}

3 τὸ ... θλίψεσιν ταύταις *Eph* 3.13 αὐτοὶ ... κείμεθα *2Tm* 3.12 **4** προελέγομεν ... θλίβεσθαι *Ac* 14.22 **5** εἰς ... πίστιν ὑμῶν *Php* 2.16 **6** ἐλθόντος ... ὑμῶν *Ac* 18.5 *7* *2Th* 1.4 **13** τὸ ... ἀγιοσύνη *Php* 1.10 ἐν τῇ παρουσίᾳ ... αὐτοῦ *Zch* 14.5; *2Th* 1.7, 10

A Life Pleasing to God

4 Λοιπὸν οὖν, ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ, ἵνα καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν καὶ ἀρέσκειν θεῷ, καθὼς καὶ περιπατεῖτε¹, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον. **2** οἶδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. **3** τοῦτο γάρ ἐστιν θέλημα τοῦ θεοῦ, ὁ ἀγιασμός ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας, **4** εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκευὸς κτᾶσθαι ἐν ἀγιασμῷ καὶ τιμῇ, **5** μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν, **6** τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διότι ἕκδικος κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ προείπαμεν ὑμῖν καὶ διεμαρτυράμεθα. **7** οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσία ἀλλ' ἐν ἀγιασμῷ. **8** τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ ἀλλὰ τὸν θεὸν τὸν [καὶ] διδόντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ὑμᾶς.

9 Περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρεῖαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν, αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοὶ ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους, **10** καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς [τούς] ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ. παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον **11** καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν καὶ πράσσειν τὰ ἴδια καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς [ιδίαις]² χερσὶν ὑμῶν, καθὼς ὑμῖν παρηγ-

¹ **1** {A} καθὼς καὶ περιπατεῖτε **R A B D* F G 0183** (6^{vid} 1573^{vid} 1739^{vid} 1881^{vid} *because of homoioarcton* περιπατεῖν ... περιπατεῖτε) **33 81 104 256 263 365 459 1319 1912 1962 2127 2464^{vid}** *it*^(ar). b. d. f. g. mon. o *vg* (*vg*^{miss}) (*syr*^{h. pal}) *cop*^{sa. bo} *arm eth slav Ambrosiaster Pelagius // omit D² Ψ 075 0150 424 (436, but ἵνα περιπατήτε καί) 1175 1241 1852 2200 Byz [K L] Lect syr^g geo Chrysostom Theodore*^{int}

² **11** {C} ἰδίαις **R* A D¹ 33 81 424* 436 1241 1852 1962 2200 Byz [K L] Lect slav Basil Epiphanius // omit R² B D* F G Ψ 075 0150 6 104 256 263 365 424^c 459 1175 1319 1573 1739 1881 1912 2127 2464^{vid} / 596** *it*^(ar). b. d. f. g. mon. o *vg*

1 2 Th 3.6 **3** τοῦτο ... ἀγιασμός ὑμῶν 1 Th 5.23; He 10.10; 1 Pe 1.16 **4** 1 Cor 6.13, 15 **5** τὰ ... θεόν Ps 79.6; Jr 10.25 **6** ἕκδικος κύριος Ps 94.1; Sir 5.3 **7** 2 Th 2.13-14; 1 Pe 1.15-16 **8** ὁ ... θεόν Lk 10.16 τὸν θεόν ... ὑμᾶς Eze 36.27; 37.14; Ro 5.5; 2 Cor 1.22; Ga 4.6; 1 Jn 3.24 **9** Jn 13.34 ὑμεῖς θεοδίδακτοὶ ἐστε Jr 31.33-34 **10** ποιεῖτε ... Μακεδονία 2 Th 3.4 **11** πράσσειν ... ὑμῶν Eph 4.28; 2 Th 3.8, 12

γείλαμεν, **12** ἵνα περιπατῆτε εὐσχημόνως πρὸς τοὺς ἔξω καὶ μηδενὸς χρεῖαν ἔχητε.

The Lord's Coming

13 Οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. **14** εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη, οὕτως καὶ ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ.

15 Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· **16** ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ, καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, **17** ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι³ ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα· καὶ οὕτως πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα. **18** Ὡστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις.

5 Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρεῖαν ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι, **2** αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἶδατε ὅτι ἡμέρα κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ οὕτως ἔρχεται. **3** ὅταν λέγωσιν,

syr^h cop^{sa, bo} arm eth geo Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Jerome Pelagius Speculum NIV NRSV REB EU? BJ NBS TOB BTI DHH

³ **17** {A} οἱ περιλειπόμενοι $\mathfrak{P}^{30vid}$ $\aleph$ A B D I Ψ 075 0150 0226 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect it^{d, mon} vg syr^{(p), h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Hippolytus Origen^{gr, lat} Eusebius Adamantius Cyril-Jerusalem Chrysostom Cyril^{7/8}; Hilary Jerome Rufinus Pelagius^{1/2} Augustine^{6/7} // omit F G it^{ar, b, f, g, o} Cyril^{1/8}; Tertullian Victorinus-Pettau Ambrosiaster Ambrose Pelagius^{1/2} Augustine^{1/7} Speculum*

12 περιπατῆτε ... ἔξω 1 Cor 5.12-13; Col 4.5 **13** οἱ λοιποὶ ... ἐλπίδα Eph 2.12 **14** Ἰησοῦς ... ἀνέστη Ro 14.9; 1 Cor 15.3-4, 12 **15** Τοῦτο ... κυρίου 1 Cor 7.10, 25 οἱ ζῶντες ... κυρίου 1 Cor 15.51 **16** ὁ κύριος ... καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ 1 Th 1.10; 2 Th 1.7 οἱ νεκροὶ ... πρῶτον 1 Cor 15.52 **17** σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα Jn 12.26; 17.24

5.1 Mt 24.36 **2** ἡμέρα ... ἔρχεται Mt 24.42-44; Lk 12.39-40; 2 Pe 3.10; Re 3.3; 16.15 **3** λέγωσιν ... ἀσφάλεια Jr 6.14; 8.11; Eze 13.10

Εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος ὡσπερ ἡ ὠδὴν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχούση, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν. **4** ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐστὲ ἐν σκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτῃ καταλάβῃ· **5** πάντες γὰρ ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέρας, οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς οὐδὲ σκότους· **6** ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς οἱ λοιποὶ ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν. **7** οἱ γὰρ καθεύδοντες νυκτὸς καθεύδουσιν καὶ οἱ μεθυσκόμενοι νυκτὸς μεθύουσιν· **8** ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα σωτηρίας· **9** ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς ὀργὴν ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ **10** τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα εἴτε γρηγορῶμεν εἴτε καθεύδωμεν ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν. **11** Διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους καὶ οἰκοδομεῖτε εἰς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε.

Final Exhortations and Greetings

12 Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν καὶ προΐσταμένους ὑμῶν ἐν κυρίῳ καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς **13** καὶ ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ὑπερεκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. **14** παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας. **15** ὁρᾶτε μὴ τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινὶ ἀποδῶ, ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε [καὶ] εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας.

¹ **4** {A} κλέπτῃ **ND FG Ψ** 075 0150 0226^{vid} 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg syr^{p, h} cop^{sa, boPl} arm eth geo slav *Origen*^{lat} *Eriphanius Chrysostom Theodore*^{lat}; *Ambrosiaster Pelagius Augustine* // κλέπτῃ **A B** cop^{boPl}

3 αἰφνίδιος ... ὄλεθρος *Mt* 24.39; *Lk* 21.34-35 ὡσπερ ... ἐχούση *Jn* 16.21-22 **5** *Ro* 13.12; *Eph* 5.9 **8** ἐνδυσάμενοι ... σωτηρίας *Is* 59.17; *Wsd* 5.18; *Eph* 6.14, 17 **9** *1 Th* 1.10; *2 Th* 2.14 **10** *Ro* 14.8-9; *1 Th* 4.14 **11** οἰκοδομεῖτε ... ἕνα *Jd* 20 **12** *1 Cor* 16.18; *1 Tm* 5.17 **14** παρακαλοῦμεν ... ἀτάκτους *2 Th* 3.6, 11, 15 **15** *Pr* 20.22; *Ro* 12.17; *1 Pe* 3.9

16^a Πάντοτε χαίρετε, **17** ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, **18** ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς. **19** τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε, **20** προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε,^b **21** πάντα δὲ δοκιμάζετε,^c τὸ καλὸν κατέχετε, **22** ἀπὸ παντὸς εἵδους πονηροῦ ἀπέχεσθε.

23 Αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖη. **24** πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει.

25 Ἀδελφοί, προσεύχεσθε [καὶ]² περὶ ἡμῶν.

26 Ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφοὺς πάντας ἐν φιλήματι ἀγίῳ. **27** Ἐνορκίζω ὑμᾶς τὸν κύριον ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολὴν πᾶσιν τοῖς ἀδελφοῖς³.

28 Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν.⁴

² **25** {C} καὶ Ɔ³⁰ B D* 6 33 81 104 424^c 436 459 1739 1881 1912 2464 1596 11441 it^{h,d} syr^{h,pal} cop^{sa} arm geo Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Augustine // omit **25** A D² F G Ψ 075 0150 256 263 365 424* 1175 1241 1319 1573 1852 1962 2127 2200 Byz [K L P] Lect it^{ar,f,g,mon,o} vg syr^p cop^{bo} eth slav NRSV

³ **27** {A} ἀδελφοῖς **27** B D F G 436 2464 it^{h,d,f,g,mon,o} cop^{sa} geo¹ slav Ambrosiaster Cassiodorus // ἀγίοις ἀδελφοῖς Ɔ^{46vid} **27** A Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 459 1175 1241 1319 1573 1739 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] Lect it^{ar} vg syr^{p,h,pal} cop^{bo} arm (eth) geo² Chrysostom Theodore^{lat}; Pelagius

⁴ **28** {A} ὑμῶν. B D* F G 6 33 424^c 1739* 1881 it^{b,d,f,g} vg^{ms} syr^{pal} cop^{sa} Ambrosiaster Pelagius // ὑμῶν. ἀμήν. **28** A D² Ψ 075 0150 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1739^c 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar,mon,o} vg syr^{p,h} cop^{bo} arm eth geo slav Chrysostom Theodore^{lat} // omit μεθ' ὑμῶν 1921

^a **16-22** Traditional material: NA EU ^b **20** Semicolon: TR WH TOB // Period: AD M GNB NIV EU LB BTI DHH ^c **21** Semicolon: NRSV REB // Colon: GNB BJ TOB // Period: NIV

16 Php 4.4 **17** Lk 18.1; Ro 12.12; Col 4.2 **18** ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε Eph 5.20 **19** Eph 4.30 **20** 1 Cor 14.1, 39 **21** πάντα δὲ δοκιμάζετε 1 Jn 4.1 **22** Job 1.1, 8; 2.3 **23** ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης Ro 15.33; 2 Th 3.16 **24** πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς 1 Cor 1.9; 2 Th 3.3 **25** 2 Th 3.1 **26** Ro 16.16; 1 Cor 16.20

ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Β

Salutation

1 Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν θεῷ πατρὶ ἡμῶν καὶ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, **2** χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς [ἡμῶν] καὶ κυρίου¹ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

The Judgment at Christ's Coming

3 Εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἄξιόν ἐστιν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἐνὸς ἐκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους, **4** ὥστε αὐτοὺς ἡμᾶς ἐν ὑμῖν ἐγκαυχᾶσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν καὶ πίστεως ἐν πᾶσιν τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν καὶ ταῖς θλίψεσιν αἷς ἀνέχεσθε, **5** ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ θεοῦ εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ ἧς καὶ πάσχετε, **6** εἶπερ δίκαιον παρὰ θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν **7** καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ **8** ἐν πυρὶ φλογός, διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσιν θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσιν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, **9** οἵτινες δίκην τίσουσιν ὄλεθρον αἰώνιον ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου καὶ

---

¹ **2** {C} πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου **R A F G I** 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1962 2127 2200 2464 *Byz* [K L] *Lect* it^{ar.} f. g. o vg syr^{p. h} cop^{sa^{ms}} arm geo² slav Origen^{lat} Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster // πατρὸς καὶ κυρίου **B D P** 0111^{vid} 33 1739 1881 1912 it^{d. mon} (cop^{sa^{ms}}, bo) **NIV REB EU BJ TOB BTI** // πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν syr^{pal} cop^{sa^{ms}}, bo^{pl}, (bo^{pl}) eth (geo¹)

---

1 1 Th 1.1 **2** Ro 1.7 **3** Εὐχαριστεῖν ... ὑμῶν 1 Th 1.2; 2 Th 2.13 **4** αὐτοὺς ... ἐγκαυχᾶσθαι 2 Cor 7.4; 1 Th 2.19 ἐν πᾶσιν ... ἀνέχεσθε Re 1.9 **5** ἔνδειγμα ... θεοῦ Php 1.28 εἰς ... θεοῦ Lk 20.35; 1 Th 3.12 **6** Ro 12.19; Re 18.6, 7 **7** ἐν τῇ ἀποκαλύψει ... αὐτοῦ Zch 14.5; Mt 25.31; 1 Th 3.13; 4.16 **8** ἐν ... θεόν Ps 79.6; Is 66.15; Jr 10.25 τοῖς ... Ἰησοῦ Ro 2.8; 1 Pe 4.17 **9** ἀπὸ προσώπου ... αὐτοῦ Is 2.10, 19, 21

ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, **10** ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσιν τοῖς πιστεύσασιν, ὅτι ἐπιστεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ' ὑμᾶς, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. **11** εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει, **12** ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐν ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ κυρίου^a Ἰησοῦ Χριστοῦ.

The Man of Lawlessness

2 Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτὸν **2** εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοῦς μηδὲ θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος μήτε διὰ λόγου μήτε δι' ἐπιστολῆς ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ κυρίου. **3** μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον. ὅτι εἰ μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας¹, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, **4** ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ

¹ **3** {B} ἀνομίας **κ B 6 81 104 256 263 365 436 1573 1739 1881 1912 2127 2464 / 1298 / 1365** *it^{mn} cop^{sa, bo} arm eth geo slav^{ms} Marcion^{acc. to Tertullian} Origen¹⁷ Josippus Cyril-Jerusalem Epiphanius Hesychius John-Damascus; Jerome^{2/10} Ambrose^{1/4} // ἀμαρτίας A D F G Ψ 075 0150 424 459 1175 1241 1319 1852 1962 2200 Byz [K L P] Lect it^{ar, h, d, f, g, o} vg syr^{p, h} slav^{ms} Irenaeus^{lat} Hippolytus Origen^{gr⁶⁷, lat} Eusebius Chrysostom Severian Theodore^{lat}; Tertullian Victorinus-Pettau Ambrosiaster Hilary Tyconius Ambrose^{1/4} Jerome^{8/10} Rufinus Pelagius Augustine Quodvultdeus Varimadum REB BTI*

^a **12 C:** GNB^{me} NIV^{me} NBS^{me} BTI // as text: BTI^{me}

10 ἐνδοξασθῆναι ... αὐτοῦ Ps 88.8 LXX; Is 49.3; Col 3.4; 1 Th 3.13 ἐν τοῖς ... θαυμασθῆναι Ps 67.36 LXX **11** προσευχόμεθα ... ὑμῶν Col 1.9 **12** ἐνδοξασθῇ ... ἡμῶν Is 24.15; 66.5; Mal 1.11

2.1 τῆς παρουσίας ... ἐπ' αὐτόν 1 Th 4.13-17 **3** εἰ μὴ ... πρῶτον 1 Tm 4.1 ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας Jn 17.12 **4** ὁ ἀντικείμενος ... σέβασμα Dn 11.36 αὐτὸν ... θεός Eze 28.2

καθίσαι² ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν ὅτι ἔστιν θεός. **5** Οὐ μνημονεύετε ὅτι ἔτι ἂν πρὸς ὑμᾶς ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν; **6** καὶ νῦν³ τὸ κατέχον οἴδατε εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ. **7** τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας· μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται. **8** καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ κύριος [Ἰησοῦς]³ ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, **9** οὗ ἔστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασιν ψεύδους **10** καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς. **11** καὶ διὰ τοῦτο πέμπει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτούς τῷ ψεύδει, **12** ἵνα κριθῶσιν πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ ἀλλ' εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ.

---

² **4** {A} καθίσαι **K** A B D* (P 2464 καθῆσαι) Ψ 6 33 81 104 256 263 365 436 459 1573 1739 1881 1912 1962 2127 1596 / 1441 it^{ar}. b, d, f, mon. u vg cop^{sa, bo} arm eth geo slav^{ms} Marcion^{acc. to Tertullian} Irenaeus Hippolytus Origen^{gr. lat} Eusebius Basil-Ancyra Cyril-Jerusalem Cyril^{1/2}; Tertullian Ps-Cyprian Ambrosiaster Tyconius Ambrose Jerome Rufinus Pelagius Augustine Quodvultdeus // ὡς θεὸν καθίσαι D² G^c 075 0150 424 1175 1241 (1319 καθῆσαι) 1852 2200 Byz [K L] *Lect* (1170 1422 1603 / 1365 καθῆσαι) it^{ec} syr^{p, h, with*} (slav^{ms}) Irenaeus^{am} Chrysostom Cyril^{1/2} John-Damascus // ἵνα θεὸν καθίσαι F (G*) it^{g*}

³ **8** {C} Ἰησοῦς **K** A D* F G L^c P Ψ 075 0150 33 81 104 256 365 436 459 1241 1573 1912 1962 2127 2464 / 1298 / 1365 / 1441 it^(ar). b, d, f, g, mon. u vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth slav Irenaeus^{lat} Hippolytus Origen^{gr3/4, lat} Athanasius Apostolic Constitutions Cyril-Jerusalem Didymus Chrysostom Theodore^{lat} Theodoret^{1/2}; Tertullian Ps-Cyprian Hilary Ambrosiaster Ambrose Niceta Jerome Rufinus Pelagius Augustine Quodvultdeus // omit B D² 6 263 424 1175 1319 1739 1852 1881 2200 Byz [K L*] *Lect* cop^{bo, ms} geo Irenaeus^{gr} Josippus Apostolic-Constitutions^{msc} Macarius/Symeon Theodoret^{1/2}; Victorinus-Pettau Tyconius Varimadum BJ

---

^a **6** C: NIV NBS TOB DHH // as text: NBS^{ms} TOB^{ms}

Chosen for Salvation

13 Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ὑπὸ κυρίου, ὅτι εἴλατο ὑμᾶς ὁ θεὸς ἀπαρχὴν⁴ εἰς σωτηρίαν ἐν ἀγιασμῷ πνεύματος καὶ πίστει ἀληθείας, **14** εἰς ὃ [καὶ] ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἡμῶν εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. **15** Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν. **16** Αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ [ὁ] θεὸς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς καὶ δούς παράκλησιν αἰωνίαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι, **17** παρακαλέσαι ὑμῶν τὰς καρδίας καὶ στηρίξαι ἐν παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγαθῷ.

Pray for Us

3 Τὸ λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ κυρίου τρέχη καὶ δοξάζεται καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς, **2** καὶ ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις. **3** πιστὸς δὲ ἐστὶν ὁ κύριος, ὃς στηρίζει ὑμᾶς καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. **4** πεποιθάμεν δὲ ἐν κυρίῳ ἔφ' ὑμᾶς, ὅτι ἃ παραγγέλλομεν [καὶ] ποιεῖτε καὶ ποιήσετε. **5** Ὁ δὲ κύριος κατευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ.

⁴ **13** {B} ἀπαρχὴν B F G P 075 33 81 256 365 1573 1739 1881 1912 2127 2464 it^f vg syr^h cop^{bo} Didymus^{dob} Theodore^{lat1/2}; Ambrose^{1/2} Pelagius // ἀπ' ἀρχῆς N D Ψ 0150 6 104 263 424 436 459 1175 1241 1319 1852 1962 2200 Byz [K L] Lect it^{ar, b, d, g, mon, o} vg^{ms} syr^p cop^{sa} arm eth geo slav Chrysostom Theodore^{lat1/2}; Ambrosiaster Ambrose^{1/2} Varimadum NIV REB BJ TOB

13 Ἡμεῖς ... περὶ ὑμῶν 1 Th 1.2; 2 Th 1.3 ἡγαπημένοι ὑπὸ κυρίου Dt 33.12 εἴλατο ... ἀπαρχὴν Jn 15.16; Eph 1.4 **13-14** εἰς σωτηρίαν ... ὑμᾶς 1 Th 4.7; 5.9

3.1 προσεύχεσθε ... ἡμῶν Col 4.3; 1 Th 5.25 **3** πιστὸς ... κύριος 1 Cor 1.9; 1 Th 5.24 **4** πεποιθάμεν ... ὑμᾶς 2 Cor 7.16; Ga 5.10 ἃ ... ποιήσετε 2 Cor 7.15; 1 Th 4.10

Warning against Idleness

6 Παραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου [ἡμῶν] Ἰησοῦ Χριστοῦ^a στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρελάβοσαν¹ παρ' ἡμῶν. **7** αὐτοὶ γὰρ οἶδατε πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν **8** οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν· **9** οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς. **10** καὶ γὰρ ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέτω. **11** ἀκούομεν γὰρ τινὰς περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως μηδὲν ἐργαζομένους ἀλλὰ περιεργαζομένους· **12** τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν. **13** Ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, μὴ ἐγκακήσητε καλοποιούντες. **14** εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε μὴ συναναμίγνυσθαι αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῆ· **15** καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἠγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν.

¹ **6** {B} παρελάβοσαν **℣*** A (D* ἐλάβοσαν) 33 Basil^{mss} // παρέλαβον **℣**² D² Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 2127 2200 Byz [K L P] Lect Basil Chrysostom Nilus (or παρελάβοσαν: j^{ar}, (b), d, f, g^v, f, mon, o vg syr^p cop^{sa}mss slav Theodore^{lat}; Cyprian Ambrosiaster Lucifer Pelagius Augustine Speculum) // παρέλαβεν 1962 geo // παρελάβετε B F G 436 1912 2464 1596 I^{AD} it^gxt^t vg^{mss} syr^h cop^{sa}mss arm Basil^{mss}; Ps-Cyprian NIV REB EU LB BJ TOB

^a **6 C**: AD M TR GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB BTI DHH

6 Mt 18.17; Ro 16.17 **7** αὐτοὶ ... ἡμᾶς Php 3.17; 1 Th 1.6 **8** ἐν ... ἐργαζόμενοι 1 Cor 4.12; 1 Th 2.9 **9** οὐχ ... ἐξουσίαν Mt 10.10; 1 Cor 9.4, 6 ἑαυτοὺς ... ἡμᾶς 1 Cor 4.16; 1 Th 1.6 **10** εἴ ... ἐσθιέτω 1 Th 4.11 **11** μηδὲν ... περιεργαζομένους 1 Tm 5.13 **12** τοῖς ... ἐργαζόμενοι Eph 4.28; 1 Th 4.11 **13** Ga 6.9 **14** εἰ δέ ... συναναμίγνυσθαι αὐτῷ 1 Cor 5.9, 11 **15** νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν 1 Th 5.14

Benediction

16 Αὐτὸς δὲ ὁ κύριος τῆς εἰρήνης δώη ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ². ὁ κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν.

17 Ὁ ἀσπασμὸς τῆ ἐμῆ χειρὶ Παύλου, ὅ ἐστιν σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ· οὕτως γράφω. **18** ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν.³

---

² **16** {A} τρόπῳ **ℵ** A^c B D² Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* syr^{p, h} cop^{sa, bo} (arm) eth geo slav^{ms} Chrysostom Theodore^{lat}; Augustine // τόπῳ A* D* F G 33 it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg slav^{ms} Ambrosiaster Pelagius

³ **18** {A} ὑμῶν. **ℵ*** B 6 33 424^c 1739 1881* 2464 it^o vg^{mss} cop^{sa, bo} Athanasius; Ambrosiaster Jerome Pelagius // ὑμῶν. ἀμήν. **ℵ**² A D F G Ψ 075 0150 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881^c 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* (l 170 ἡμῶν.) it^{ar, b, d, f, g, mon} vg syr^{p, h} cop^{bn} arm eth geo slav Chrysostom

---

16 ὁ κύριος τῆς εἰρήνης Ro 15.33; 1 Th 5.23 **17** 1 Cor 16.21

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Α

Salutation

1 Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ κατ' ἐπιταγὴν¹ θεοῦ σωτήρος ἡμῶν καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν **2** Τιμοθέε γνησίω τέκνω ἐν πίστει, χάρις ἔλεος εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

Warning agaisnt False Doctrine

3 Καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ πορευόμενος εἰς Μακεδονίαν, ἵνα παραγγείλης τισὶν μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν **4** μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ἐκζητήσεις² παρέχουσιν μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν³ θεοῦ τὴν ἐν πίστει. **5** τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου, **6** ὧν τινες ἀστοχήσαντες ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν **7** θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἂ λέγουσιν μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.

8 Οἶδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται, **9** εἰδὼς τοῦτο, ὅτι δικαίω νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ

---

¹ **1** {A} ἐπιταγὴν A D F G I Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Basil Chrysostom Severian Theodore^{lat} Cyril; Ambrosiaster Ambrose Pelagius // ἐπαγγελίαν **κ**

² **4** {B} ἐκζητήσεις **κ** A 0150 33 81 1175 1962 slav // ζητήσεις D F G Ψ 075 6 104 256 263 365 424 (436) 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* arm (geo) Irenaeus Chrysostom

³ **4** {A} οἰκονομίαν **κ** A D² F G Ψ 075 0150 0259 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg syr^h cop^{sa, bo} arm geo slav Chrysostom; Hilary Ambrosiaster Ambrose Rufinus Pelagius Augustine Speculum // οἰκοδομήν D* syr^{p, h^mg} Irenaeus Theodore^{lat}; Zeno

---

1 Χριστοῦ ... ἐλπίδος ἡμῶν Col 1.27 **2** γνησίω ... πίστει Tt 1.4 **3** Καθὼς ... Μακεδονίαν Ac 20.1 **4** μηδὲ προσέχειν μύθοις 1 Tm 4.7; Tt 1.14 **5** τὸ δὲ ... καρδίας Ro 13.10 **6** ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν 1 Tm 6.4, 20; Tt 1.10 **8** καλὸς ὁ νόμος Ro 7.12, 16

ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσιν καὶ ἀμαρτωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβή-
λοις, πατρολώαις καὶ μητρολώαις, ἀνδροφόνοις **10** πόρνοις
ἀρσενοκοίταις ἀνδραποδισταῖς ψεύσταις ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι
ἕτερον τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται **11** κατὰ τὸ
εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθη ἐγώ.

Thankfulness for Mercy

12 Χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ
ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἠγήσατο θέμενος εἰς διακονίαν **13** τὸ
πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν, ἀλλ'
ἠλεήθη, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ· **14** ὑπερεπλέονασεν
δὲ ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν
Χριστῷ Ἰησοῦ. **15** πιστὸς⁴ ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος,
ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτωλοὺς σῶσαι,
ἧν πρῶτός εἰμι ἐγώ. **16** ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθη, ἵνα ἐν ἐμοὶ
πρῶτῳ ἐνδείξῃται Χριστὸς Ἰησοῦς τὴν ἅπασαν μακροθυμίαν
πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεῦειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν
αἰώνιον. **17^a** τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ ἀοράτῳ⁵
μόνῳ θεῷ, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

⁴ **15** {A} πιστός **κ** A D F G H Ψ 075 0150 0262 6 33 81 104 256 263 365
424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200
Byz [K L P] *Lect* it^{ar. d. f. g} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Origen Gregory-Nyssa
Didymus Chrysostom Theodore Cyril; Gaudentius Greek mss^{acc. to Jerome} Jerome
Pelagius Augustine^{4/7} // ἀνθρώπινος (see 3.1 mg) it^{b. mon. r} Ambrosiaster Augu-
stine^{3/7} Julian-Eclanum Varimadum

⁵ **17** {A} ἀφθάρτῳ ἀοράτῳ **κ** D¹ H Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 236 365
424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200
Byz [K L P] *Lect* (1593^{1/2} omit ἀοράτῳ) syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm geo slav Letter of
Hymenaeus Eusebius Ps-Athanasius Apollinaris Gregory-Nyssa Didymus Di-
dymus^{ub} Chrysostom Theodore^{lat} Cyril // ἀθανάτῳ ἀοράτῳ D² it^{b. d. f. o} vg syr^{hmg}

^a **17** Traditional material (entire verse): BTI^{me} TOB

10 τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ 1 Tm 4.6; 6.3; 2 Tm 4.3; Tt 1.9; 2.1 **12** πιστόν ... διακονίαν
Ac 9.15; Ga 1.15-16 **13** τὸ ... ὑβριστήν Ac 8.3; 9.1-2; 1 Cor 15.9; Ga 1.13 **15** Χριστὸς ...
σῶσαι Lk 15.2; 19.10 **17** μόνῳ θεῷ Ro 16.27

18 Ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σέ προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν **19** ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἣν τινες ἀπώσαμενοι περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν, **20** ὧν ἐστὶν Ὑμέναιος καὶ Ἀλέξανδρος, οὓς παρέδωκα τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσιν μὴ βλασφημεῖν.

Instructions concerning Prayer

2 Παρακαλῶ¹ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις προσευχὰς ἐντεύξεις εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, **2** ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα ἡρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. **3** τοῦτο καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, **4** ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν. **5**^a εἷς γὰρ θεός, εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, **6** ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις. **7** εἰς ὃ ἐτέθη ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος, ἀλήθειαν λέγω² οὐ ψεύδομαι, διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ.

eth Tertullian Novatian Ambrosiaster (Priscillian) Pelagius Augustine^{5/16} // ἀφάρτω, ἀοράτω, ἀθανάτω F G it^(ur). g. (mon). (r) (Augustine^{11/16}) (Quodvultdeus)

¹ **1** {A} Παρακαλῶ **κ** D² H I Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^(ur). f. mon. r vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Origen Asterius Chrysostom; Lucifer Ambrose Jerome Pelagius Augustine // Παρακάλει D* (F) (G) it^{b, d, g, (o)} vg^{ms} Hilary Ambrosiaster Cassiodorus^{1/2}

² **7** {A} λέγω **κ** A D* F G P Ψ 075 0150 6 81 104 263 424^c 459 1175 1739 1881 1912 *Lect*^{pt} it^{b, d, f, g, mon, r} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} eth geo¹ Ps-Athanasius Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Ambrose // λέγω ἐν Χριστῷ (see Ro 9.1) **κ*** D¹ H

^a 5-6 Traditional material: NA NRSV EU NBS TOB

18 στρατεύῃ ... στρατείαν 1 Tm 6.12; 2 Tm 4.7; Jd 3 **20** Ὑμέναιος 2 Tm 2.17 Ἀλέξανδρος 2 Tm 4.14 παρέδωκα τῷ Σατανᾷ 1 Cor 5.5

2.1 Παρακαλῶ ... εὐχαριστίας Eph 6.18; Php 4.6 **3** τοῦ ... θεοῦ 1 Tm 1.1; 4.10 **4** Eze 18.23; 2 Pe 3.9 **5** εἷς γὰρ θεός Ro 3.29-30; 10.12 εἷς ... Ἰησοῦς He 12.24 **6** ὁ δοὺς ... πάντων Ga 1.4; 2.20; Tt 2.14 **7** Ac 9.15; Ga 2.7-8; 1 Tm 1.11

8 Βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὀσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ. **9** ὡσαύτως [καὶ] γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν καὶ χρυσίῳ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, **10** ἀλλ' ὁ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, δι' ἔργων ἀγαθῶν. **11** γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ. **12** διδάσκειν δὲ γυναικὶ οὐκ ἐπιτρέπω οὐδὲ αὐθεντεῖν ἄνδρός, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. **13** Ἄδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὔα. **14** καὶ Ἄδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἐξαπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονεν. **15** σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης.^b **3** πιστός¹ ὁ λόγος.^a

Qualifications of Bishops

Εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. **2** δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίλημπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλιον σώφρονα κόσμιον φιλόξενον διδακτικόν, **3** μὴ πάροινον μὴ πλήκτην, ἀλλ' ἐπεικτὴ ἄμαχον ἀφιλάργυρον, **4** τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ, μετὰ πάσης σεμνότητος (**5** εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδεν, πῶς ἐκκλησίας θεοῦ ἐπιμελήσεται;), **6** μὴ νεόφυτον, ἵνα

33^{vid} 256 356 424* (436) 1241 (1319 Χριστῷ Ἰησοῦ) 1573 1852 2127 Byz [K L] *Lect*^{pt}. AD it^{ar. (o)} vg^{ms} arm geo² slav

¹ 1 {A} πιστός N A D² F G Ψ 075 0150 6 33 81 104 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. f. g^v. f. o} vg sy^p.^h cop^{sa. bo} arm eth geo slav Chrysostom Theodore^{lat}; Jerome Niceta Pelagius // ἀνδρώπινος (see 1.15 mg) D* it^{b. d. g^{kl}. mon} Ambrosiaster Speculum Sedulius-Scottus // omit πιστός ὁ λόγος 256

^b 15 P: AD M NA^m TR GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS^{mf} TOB BTI DHH

^a 3.1 NOP: AD M NA^m TR WH GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS^{mf} TOB BTI DHH

9 1 Pe 3.3-5 **10** 1 Tm 5.10 **11-12** 1 Cor 14.34 **13** Gn 1.27; 2.7, 22; 1 Cor 11.8-9
14 Gn 3.6, 13; 2 Cor 11.3
3.2-7 Ti 1.6-9

μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέση τοῦ διαβόλου. **7** δεῖ δὲ καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἑξωθεν, ἵνα μὴ εἰς ὄνειδισμόν ἐμπέση καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου.

Qualifications of Deacons

8 Διακόνους ὡσαύτως σεμνοὺς, μὴ διλόγους, μὴ οἴνω πολλῶ προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς, **9** ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει. **10** καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονεῖτωσαν ἀνέγκλητοι ὄντες. **11** γυναῖκας ὡσαύτως σεμνάς, μὴ διαβόλους, νηφαλίους, πιστὰς ἐν πᾶσιν. **12** διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων. **13** οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιῶνται καὶ πολλὴν παρρησίαν ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

The Mystery of Our Religion

14 Ταῦτά σοι γράφω ἐλπίζων ἐλθεῖν πρὸς σὲ ἐν τάχει· **15** ἂν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ ἀναστρέφεται, ἧτις ἐστὶν ἐκκλησία θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας. **16** καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶν τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον·

^b Ὅς² ἐφανερῶθη ἐν σαρκί,
ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι,
ὥφθη ἀγγέλοις,

² **16** {A} ὅς **℣*** A* C* F G 33 (256 1597 ὅς θεός) 365 1175 2127 160 eth Origen^{lat} Didymus Epiphanius Theodore^{lat} Cyril; Jerome // ὁ **D*** (061) it^{ar. b. d. f. g.} non. o vg Severian Theodotus-Ancyra; Victorinus-Rome Hilary Ambrosiaster Pelagius Augustine Quodvultdeus Varimadum // θεός **℣**² A^c C² D² Ψ² 075 0150 6 81 104 263 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2200 Byz [K L P] Lect vg^{ms} geo² slav Ps-Dionysius Apollinaris Diodore Gregory-Nyssa Didymus^{dub} Chrysostom Theodoret

^b **16** Not traditional material: AD TR

ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν,
ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ,
ἀνελήμφθη ἐν δόξῃ.

Prediction of Apostasy

4 Τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστή-
σονταί τινες τῆς πίστεως προσέχοντες πνεύμασιν πλάνοις καὶ
διδασκαλίαις δαιμονίων, **2** ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυ-
στηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, **3** κωλυόντων γαμῆν,
ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάλημψιν μετὰ
εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσιν τὴν ἀλήθειαν. **4** ὅτι
πᾶν κτίσμα θεοῦ καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας
λαμβανόμενον· **5** ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως.

A Good Minister of Christ Jesus

6 Ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελφοῖς καλὸς ἔση διάκονος
Χριστοῦ Ἰησοῦ, ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς
καλῆς διδασκαλίας ἧ παρηκολούθηκας· **7** τοὺς δὲ βεβήλους
καὶ γραῶδεις μύθους παραιτοῦ. γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐ-
σέβειαν· **8^a** ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν
ἠφέλιμος, ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ἠφέλιμός ἐστιν ἐπαγγελίαν
ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης.^b **9** πιστὸς ὁ λόγος
καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος· **10^c** εἰς τοῦτο γὰρ κοπιῶμεν καὶ
ἀγωνιζόμεθα^{1, d} ὅτι ἠλπίκαμεν ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστιν σωτὴρ
πάντων ἀνθρώπων^c μάλιστα πιστῶν.

¹ **10** {C} ἀγωνιζόμεθα **N*** A C F G K Ψ 075 33 104 459 1175 1912 160
1596 1599 // ὀνειδιζόμεθα **N²** D 0150 0241 6 81 256 263 365 424 436 1241

^a **8** Quotation marks: REB^{ms} || ^b End quotation: REB^{ms} ^c **10** Parens: NIV // Quotation marks:
REB (NBS) || ^d Parens: NIV || ^e End quotation: REB (NBS)

16 ἀνελήμφθη ἐν δόξῃ Mk 16.19; Ac 1.9

4.1 ἐν ὑστέροις καιροῖς 2 Tm 3.1; 2 Pe 3.3; 1 Jn 2.18; Jd 18 **3** βρωμάτων ... μετάλημψιν
Gn 9.3 μετάλημψιν μετὰ εὐχαριστίας Ro 14.6; 1 Cor 10.30-31 **4** πᾶν ... καλόν Gn 1.31;
Ac 10.15 **7** 1 Tm 1.4; 6.20; 2 Tm 2.16; Tt 1.14 **8** ἡ δὲ εὐσέβεια ... ἐστὶν 1 Tm 6.6
9 1 Tm 1.15 **10** θεῷ ... ἀνθρώπων 1 Tm 2.3-4

11 Παράγγελλε ταῦτα καὶ δίδασκε. **12** μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει, ἐν ἀγνεΐα. **13** ἕως ἔρχομαι πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. **14** μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοὶ διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. **15** ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ πᾶσιν. **16** ἔπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, ἐπίμενε αὐτοῖς· τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου.

Duties toward Others

5 Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξης ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέρα, νεωτέρους ὡς ἀδελφούς, **2** πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφὰς ἐν πάσῃ ἀγνεΐα.

3 Χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας. **4** εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. **5** ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ θεὸν καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσιν καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας, **6** ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν. **7** καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπίλημπτοι ᾦσιν. **8** εἰ δέ τις τῶν ιδίων καὶ μάλιστα οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἥρνηται καὶ ἐστὶν ἀπίστου χείρων. **9** Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα, ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή, **10** ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἀγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν. **11** νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ· ὅταν γὰρ καταστηρινάσωσιν τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν **12** ἔχουσαι

1319 1573 1739 1852 (1881) 1962 2127 2200 Byz [L (P ὀνειδιζώμεθα)] Lect (I 591 / 1356 ὀνειδιζώμεθα) it^{ar, b, d, f, g, mon, o} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Chrysostom Theodore^{lat}; Pelagius Paulinus-Nola

12 μηδεὶς ... καταφρονεῖτω Tt 2.15 **14** 2 Tm 1.6 μετὰ ... πρεσβυτερίου Ac 6.6; 8.17; 1 Tm 5.22

5.1 Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξης Lv 19.32 **5** ἡ δὲ ... θεόν Jg 49.11 προσμένει ... ἡμέρας Lk 2.37; 18.7 **10** εἰ ἐξενοδόχησεν He 13.2 εἰ ἀγίων πόδας ἔνιψεν Jn 13.14

κρίμα ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν· **13** ἅμα δὲ καὶ ἀργαί μανθάνουσιν περιερχόμενοι τὰς οἰκίας, οὐ μόνον δὲ ἀργαί ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. **14** βούλομαι οὖν νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν· **15** ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ. **16** εἴ τις πιστὴ¹ ἔχει χήρας, ἐπαρκεῖτω αὐταῖς καὶ μὴ βαρεῖσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκεσθῇ.

17 Οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλία. **18** λέγει γὰρ ἡ γραφή, **Βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσεις**, καὶ, Ἄξιός ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ² αὐτοῦ. **19** κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτός εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. **20** τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγγε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν. **21** Διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα ταῦτα φυλάξης χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν. **22** Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει μηδὲ κοινώνει ἀμαρτίαις ἀλλοτρίαις· σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει. **23** Μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχον καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας.

¹ **16** {B} πιστή **κ** A C F G P 048 33 81 263 1739 1881 *it*^{mon} *vg*^{ww, a} *cop*^{sa, bo} Athanasius; Pelagius // πιστός *it*^f *vg*^{cl} *eth* Theodore^{lat}; Ambrose^{1/2} Augustine // πιστός ἢ πιστή D Ψ 075 0150 6 104 256 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 *Byz* [K L] *Lect* *it*^{ar, b, d, o} *vg*^{mss} *syr*^{p, h} *slav* Chrysostom; Ambrosiaster Ambrose^{1/2} // πιστάς *it*^g *vg*^{mss}

² **18** {A} τοῦ μισθοῦ **κ**¹ A C D F G I Ψ 048 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1825 1881 1912 1962 2127 2200 *Byz* [K L P] *Lect* *it*^{b, d, f, g, o, r} *vg* *syr*^{p, h} *cop*^{sa, bo} *arm* *eth* *geo* *slav* Apostolic Canons Apostolic Constitutions Chrysostom Theodore^{lat}; Tertullian Ambrosiaster Jerome // τῆς τροφῆς (*see* Mt 10.10) **κ**^{*} (*it*^{ar}) Clement

13 ἀργαί ... περίεργοι 2 Th 3.11 **14** βούλομαι ... γαμεῖν 1 Cor 7.9 **17** Οἱ ... ἀξιούσθωσαν 1 Cor 16.18; Php 2.29 **18** Βοῦν ... φιμώσεις Dt 25.4 (1 Cor 9.9) Ἄξιός ... αὐτοῦ Mt 10.10; Lk 10.7 **19** κατηγορίαν ... μαρτύρων Dt 17.6; 19.15; Mt 18.16; 2 Cor 13.1 **20** τοὺς ... ἔλεγγε Ga 2.14; Eph 5.11 **22** Χεῖρας ... ἐπιτίθει 1 Tm 4.14

24 Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσιν προάγουσαι εἰς κρίσιν, τισὶν δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν· **25** ὡσαύτως καὶ τὰ ἔργα τὰ καλὰ πρόδηλα, καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ δύνανται.

6 Ὅσοι εἰσιν ὑπὸ ζυγὸν δούλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἠγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται. **2** οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονεῖτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλεύετωσαν, ὅτι πιστοὶ εἰσιν καὶ ἀγαπητοὶ οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι.

False Teaching and True Wealth

Ταῦτα δίδασκε καὶ παρακάλει. **3** εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσιν λόγοις τοῖς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, **4** τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος ἕρις βλασφημῖαι, ὑπόνοιαι πονηραί, **5** διαπαρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν¹. **6** ἔστιν δὲ πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας· **7**^a οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, ὅτι²

¹ **5** {A} εὐσέβειαν **κ** A D* F G 048 6 33 81 424^c 1175 1739 1881 it^{d, f, g, r} vg cop^{sa, bo} geo¹ Pelagius // εὐσέβειαν· ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων D² Ψ 061 075 0150 104 256 263 365 424* 436 459 1241 1319 1573 1852 (1912) 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, mon, n} vg^{ms} syr^{p, h} arm eth geo² slav Irenaeus^{lat} Basil Chrysostom Theodore^{lat}; Cyprian Ambrosiaster Lucifer Paulinus-Nola Speculum

² **7** {A} ὅτι **κ*** A F G 048 061^{vid} 33 81 1739 1881 it^{g, r} Didymus Chrysostom^{ms} Theodore^{lat1/2} // δῆλον ὅτι **κ**² D² Ψ 075 (0150 δῆλον δέ) 6 104 256 263

^a **7-8** Traditional material: NA NBS

1 Eph 6.5; Ti 2.9-10 **2** ἀλλὰ ... ἀγαπητοὶ Phm 16 **3** εἴ ... Χριστοῦ Ga 1.6-9; 2 Tm 1.13 **5** διεφθαρμένων ... νοῦν 2 Tm 3.8 ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας 2 Tm 4.4; Ti 1.14 **6** ἔστιν ... εὐσέβεια 1 Tm 4.8 μετὰ αὐταρκείας Phr 4.11-12; He 13.5 **7** Ec 5.15; Job 1.21

οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμευα· **8** ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμενα. **9** οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα³ καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβερὰς, αἵτινες βυθίζουσιν τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν. **10** ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύνας πολλαῖς.

The Good Fight of Faith

11^b Σὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε θεοῦ, ταῦτα φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην εὐσέβειαν πίστιν, ἀγάπην ὑπομονὴν πραϋπαθίαν. **12** ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν ἐκλήθης καὶ ὠμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. **13** παραγγέλλω [σοι]⁴ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ζωογονούντος τὰ πάντα καὶ Χριστοῦ

365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{f. mon} vg syr^{p. h} geo slav Evagrius Chrysostom Hesychius; Pelagius // ἀληθὲς ὅτι D* it^{ar. b. d. o} vg^{mss} syr^{hmg} Theodore^{lat1/2}; Ambrosiaster Speculum // *omit* cop^{bopt} Chrysostom^{nss} Cyril; Jerome

³ **9** {A} παγίδα κ A D² H Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^r vg^{w. s1} syr^h cop^{sa^{mss}, bo} arm geo Basil Chrysostom^{1/2} Cyril^{1/2}; Ambrosiaster (Jerome^{1/4}) Augustine^{6/7} Paulinus-Nola // παγίδας 33 1175 syr^p cop^{sa^{mss}} slav (Apostolic Constitutions) Cyril^{1/2}; Cyprian Ps-Cyprian Jerome^{1/4} Augustine^{1/7} // παγίδα τοῦ διαβόλου D* F G it^{ar. b. d. f. g. o} vg^{cl} Hyperechius Chrysostom^{1/2} Hesychius Theodore^{lat}; Ambrose Chromatius Jerome^{2/4} Pelagius Speculum

⁴ **13** {C} σοι κ² A D H 075 0150 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 (1319 παραγγέλλωσιν [sic]) 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. b. d. f. g. r} vg syr^{p. h} cop^{sa^{mss}, bo} arm eth geo slav Athanasius Didymus^{dub} Chrysostom Theodoret; Tertullian Pelagius Augustine^{2/3} Varimadum // *omit* κ* F G Ψ 6 33 1739 it^{mon} cop^{sa^{mss}} Theodore^{lat}; Ambrosiaster Ambrose Augustine^{1/3}

^b 11-12 Traditional material: NA NBS

Ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν, **14** τηρήσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον ἀνεπίλημπτον μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, **15^c** ἦν καιροῖς ἰδίους δείξει^d ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων, **16** ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται· ᾧ τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον, ἀμήν.

17 Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν μηδὲ ἠλπικένοι ἐπὶ πλούτου ἀδηλόγητι ἀλλ' ἐπὶ θεῷ⁵ τῷ παρέχοντι ἡμῖν πάντα πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν, **18** ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς, **19** ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς ὄντως⁶ ζωῆς.

⁵ **17** {A} ἐπὶ θεῷ R F G arm Origen⁸⁷ // ἐπὶ τῷ θεῷ A I P Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424^c 459 1175 1739 1881 2127 1596 it^(f). s vg^{ww}. st (vg^{mss}) (Origen^{lat}) Basil Didymus; (Ambrose) Jerome^{1/2} Pelagius // ἐπὶ θεῷ ζῶντι D* (436 τῷ θεῷ τῷ) 1912 11441 // ἐν τῷ θεῷ ζῶντι D² 424* 1241 1573 1852 1962 2200 Byz [K L] Lect it^(ar). b. d. mon. o vg^{cl} syr^p. h cop^{ho}mss eth geo slav Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Chromatius Jerome^{1/2} (Ambrose) Augustine Quodvultdeus Speculum // omit ἀλλ' ἐπὶ θεῷ 1319

⁶ **19** {A} ὄντως R A D* F G Ψ 0150 81 104 256 263 365 459 1739 1912 2127 11441 it^(ar). b. d. f. g. mon. o vg syr^p. h cop^{sa}. bu arm eth geo¹ Origen^{lat} Basil; Ambrosiaster Chromatius Jerome Pelagius Augustine Speculum // αἰωνίου D² 075 6 424 436 1241 1319 1573 1852 1881 1962 2200 Byz [K L P] Lect vg^{mss} cop^{ho}mss geo² slav Chrysostom Theodore^{lat} // αἰωνίου ὄντως 1175

^c **15-16** Traditional material: BJ BTI || ^d ὁ μακάριος – **16** (entire verse) Traditional material: NA EU NBS TOB

15 βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων Dt 10.17; 2 Macc 13.4; 3 Macc 5.35; Re 17.14 κύριος τῶν κυριευόντων Re 17.14 **16** φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον Ps 104.2 ὃν ... δύναται Ex 33.20 **17** παράγγελλε ... ἀδηλόγητι Ps 62.10; Lk 12.20 **19** ἀποθησαυρίζοντας ... μέλλον Mt 6.20

20 Ὡ Τιμόθεε, τὴν παραθήκην φύλαξον ἐκτρεπόμενος τὰς
 βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως,
21 ἢν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν.
 Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν.⁷

---

⁷ **21** {A} ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. **ℵ*** A F G 33 81 it^{g1xt} cop^{bo^{mss}} // ἡ χάρις μετὰ
 σοῦ. **D*** 048^{vid} 1739* 1881 it^{ar. b. d. g^{v. r.}} vgst arm^{ms} Ambrosiaster Pelagius // ἡ χάρις
 μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. **ℵ²** P 0150 cop^{bo} geo¹ // ἡ χάρις μετὰ σοῦ. ἀμήν. **D²** Ψ 075 6
 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739^c 1852 1912 1962
 2127 2200 Byz [K L] *Lect* it^{f. o} vg^{cl. ww} syr^{n. h} cop^{bo^{mss}} arm^{ms} eth geo² slav
 Theodore^{lat} // omit cop^{sa} Chrysostom

---

20 Ὡ ... φύλαξον 2 Tm 1.14 ἐκτρεπόμενος ... κενοφωνίας 1 Tm 4.7 **21** 1 Tm 1.6;
 2 Tm 2.18

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Β

Salutation

1 Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος θεοῦ κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ **2** Τιμοθέε ἀγαπητῷ τέκνω, χάρις ἔλεος εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

Loyalty to the Gospel

3 Χάριν ἔχω τῷ θεῷ, ᾧ λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνησίαν ἐν ταῖς δεήσεσίν μου^a νυκτὸς καὶ ἡμέρας,^b **4** ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν, μνημένος σου τῶν δακρύων, ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ, **5** ὑπόμνησιν λαβὼν τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως, ἣτις ἐνόκησεν πρῶτον ἐν τῇ μάμμῃ σου Λωΐδι καὶ τῇ μητρί σου Εὐνίκη, πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν σοί. **6** δι' ἣν αἰτίαν ἀναμνησκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ θεοῦ, ὃ ἐστὶν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου. **7** οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς πνεῦμα δειλίας ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ. **8** μὴ οὖν ἐπαισχυνθῆς τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου ἡμῶν μηδὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ, ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν θεοῦ, **9**^c τοῦ σώσαντος ἡμᾶς καὶ καλέσαντος κλήσει ἀγία, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν ἀλλὰ κατὰ ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν, τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰώνιων, **10** φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ Ἰησοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου **11** εἰς ὃ ἐτέθη

---

^a 3 C: WH || ^b NO C: WH ^c 9-10 Traditional material: NA NBS

---

3 ἀπὸ προγόνων Phr 3.5 ἐν καθαρᾷ συνειδήσει Ac 23.1; 24.16 **5** τῇ μητρί σου Εὐνίκη Ac 16.1 **6** ἀναζωπυρεῖν ... μου 1 Tm 4.14 **7** οὐ ... δειλίας Ro 8.15 **8** τῷ ... θεοῦ Ro 1.16 **9** τοῦ ... χάριν Eph 2.8-9; Tt 3.5 **10** τοῦ σωτῆρος ... θάνατον 1 Cor 15.55, 57; He 2.14 **11** 1 Tm 2.7

ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος¹, **12** δι' ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα πάσχω· ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι, οἶδα γὰρ ᾧ πεπίστευκα καὶ πέπεισμαι ὅτι δυνατός ἐστιν τὴν παραθήκην μου φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. **13** ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· **14** τὴν καλὴν παραθήκην φύλαξον διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν.

15 Οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὧν ἐστὶν Φύγελος καὶ Ἑρμογένης. **16** δῶψ ἔλεος ὁ κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξεν^d καὶ τὴν ἄλυσίν μου οὐκ ἐπαισχύνθη,^e **17** ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ῥώμῃ σπουδαίως ἐζήτησέν με καὶ εὔρεν· **18** δῶψ αὐτῷ ὁ κύριος εὐρεῖν ἔλεος παρὰ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ ὅσα ἐν Ἐφέσῳ διηκόνησεν, βέλτιον σὺ γινώσκεις.

A Good Soldier of Christ Jesus

2 Σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, **2** καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράδου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι. **3** συγκακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ Ἰησοῦ. **4** οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ. **5** εἰ δὲ καὶ ἀθλῆ τις, οὐ στεφανοῦται εἰ μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. **6** τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν

¹ **11** {B} καὶ διδάσκαλος **℣*** A I 1175 syr^{palms} // καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν (see 1 Tm 2.7) **℣**² (C P 256^{vid} / 422 omit καί) D F G Ψ 075 0150 6 81 104 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L] *Lect* (1921 omit καὶ διδάσκαλος) i^{ar}. b. d. f. g. mon. o vg syr^p. h. pal^{ms} cop^{sa}. bo arm eth geo slav Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Pelagius // καὶ διάκονος **33**

^d **16** C: TR GNB REB || ^e NO C: (GNB) REB

14 τὴν ... φύλαξον 1 Tm 6.20 **15** ἀπεστράφησαν ... Ἀσία 2 Tm 4.16 **18** δῶψ ... ἡμέρᾳ Jd 21

2.6 1 Cor 9.7, 10

μεταλαμβάνειν. **7** νόει ὃ λέγω· δώσει γάρ σοι ὁ κύριος σύνεσιν ἐν πάσιν.

8 Μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγγεγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, **9** ἐν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ δέδεται· **10** διὰ τοῦτο πάντα ὑπομένω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσιν τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μετὰ δόξης αἰωνίου. **11** πιστὸς ὁ λόγος·

^aεἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν·

12 εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν·
εἰ ἀρνησόμεθα, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς·

13 εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει,
ἀρνήσασθαι γὰρ ἑαυτὸν οὐ δύναται.

An Approved Workman

14 Ταῦτα ὑπομίμησκει διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον τοῦ θεοῦ¹ μὴ λογομαχεῖν, ἐπ' οὐδὲν χρήσιμον, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων. **15** σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστήσαι τῷ θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. **16** τὰς δὲ βεβήλους κενοφωνίας περιίτασο· ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας **17** καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἔξει. ὧν ἐστὶν Ὑμέναιος καὶ Φίλητος, **18** οἱ-

¹ **14** {B} θεοῦ **K C F G I** 424* 436 1175 1912 1962 2200 / 422 / 592 / 593 / 598 / 1441 *it^{ar. f. g} vg^{mss} syr^{h^me} cop^{sa^{mss}. bo^pi} arm geo slav Ambrose Pelagius // κυρίου A D Ψ 048 075 0150 6 81 104 256 263 365 424^c 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 2127 Byz [K L P] Lect *it^{b. d. n} vg syr^{(p). h} cop^{sa^{mss}. bo^pi} Basil Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster // Χριστοῦ 429**

^a **11-13** Not traditional material: AD M TR WH

8 Ἰησοῦν ... νεκρῶν I Cor 15.4, 20 ἐκ σπέρματος Δαβὶδ Ro 1.3 **9** Eph 3.1; Php 1.12-14 **10** πάντα ... ἐκλεκτούς Col 1.24 **12** εἰ ἀρνησόμεθα ... ἡμᾶς Mt 10.33; Lk 12.9 **13** εἰ ... μένει Ro 3.3-4 ἀρνήσασθαι ... δύναται Nu 23.19; Tt 1.2 **14** μὴ ... χρήσιμον I Tm 6.4; Tt 3.9 **15** ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον I Tm 4.6; Tt 2.7-8 **16** τὰς ... περιίτασο I Tm 4.7 **17** Ὑμέναιος I Tm 1.20

τινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν, λέγοντες [τὴν] ἀνάστασιν² ἤδη γεγονέναι, καὶ ἀνατρέπουσιν τὴν τινῶν πίστιν. **19** ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ ἔστηκεν, ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην· **Ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ**, καί, Ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα κυρίου. **20** Ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκία οὐκ ἔστιν μόνον σκευὴ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, καὶ ἃ μὲν εἰς τιμὴν ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν· **21** ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκευὸς εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον, εὐχρηστον τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον. **22** τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε, δίωκε δὲ δικαιοσύνην πίστιν ἀγάπην εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας. **23** τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννώσιν μάχας· **24** δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι ἀλλ' ἥπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, **25** ἐν πραύτητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δώῃ αὐτοῖς ὁ θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας **26** καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐξωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα.

The Character of Men in the Last Days

3 Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί· **2** ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι φιλάργυροι ἀλαζόνες ὑπερήφανοι βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι ἀνόσιοι **3** ἄστοργοι ἄσπονδοὶ διάβολοι ἀκρατεῖς ἀνήμεροι ἀφιλάγαθοι **4** προδόται προπετεῖς τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι, **5** ἔχοντες μὀρφωσιν εὐσεβείας τὴν

² **18** {C} τὴν ἀνάστασιν A C D Ψ 075 0150 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect cop*^{a, b} Chrysostom // ἀνάστασιν R F G 048 33 (eth) geo Cyril

19 Ἔγνω ... αὐτοῦ Nu 16.5; Jn 10.14; 1 Cor 8.3 Ἀποστήτω ... κυρίου Nu 16.26 **21** εὐχρηστον ... ἡτοιμασμένον 2 Tm 3.17 **22** τὰς ... εἰρήνην 1 Tm 6.11 **23** τὰς ... παραιτοῦ 1 Tm 4.7 **24** δοῦλον ... μάχεσθαι 1 Tm 3.3; Ti 1.7 **25** μετάνοιαν ... ἀληθείας 1 Tm 2.4 **3.1** ἐν ἐσχάταις ἡμέραις 1 Tm 4.1 **2-4** Ro 1.29-31 **5** ἔχοντες μὀρφωσιν εὐσεβείας Mt 7.15, 21; Ro 2.20; Ti 1.16

δὲ δύναμιν αὐτῆς ἡρνημένοι· καὶ τούτους ἀποτρέπου. **6** ἐκ τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις, **7** πάντοτε μανθάνοντα καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα. **8** ὃν τρόπον δὲ Ἰάννης καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν Μωϋσεῖ, οὕτως καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ, ἄνθρωποι κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν. **9** ἀλλ' οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον· ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται πᾶσιν, ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο.

Last Charge to Timothy

10 Σὺ δὲ παρηκολούθησάς μου τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, τῇ προθέσει, τῇ πίστει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ, **11** τοῖς διαγωμοῖς, τοῖς παθήμασιν, οἷά μοι ἐγένετο ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις, οἷους διαγμούς ὑπήνεγκα καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ κύριος. **12** καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται. **13** πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. **14** σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνων¹ ἔμαθες, **15** καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους [τὰ] ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. **16** πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἐλεγμὸν, πρὸς ἐπανάρθωσιν, πρὸς

---

¹ **14** {B} τίνων R A C* F G P 33 81 1175 1739 1881 1912 160 it^{b, d, e, v} Hilary Ambrosiaster // τίνος C³ D Ψ 075 0150 6 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1962 2127 2200 Byz [K L] Lect it^{ar, f} vg geo slav Chrysostom Theodore^{lat}; Jerome Pelagius Augustine // omit εἰδὼς ... ἔμαθες 1597

---

6 οἱ ἐνδύνοντες ... ἁμαρτίαις Tt 1.11 **7** εἰς ... δυνάμενα 2Tm 2.25 **8** Ἰάννης ... Μωϋσεῖ Ex 7.11, 22 ἄνθρωποι ... νοῦν 1Tm 6.5 **11** ἐν Ἀντιοχείᾳ Ac 13.50 ἐν Ἰκονίῳ Ac 14.5 ἐν Λύστροις Ac 14.19 ἐκ ... ὁ κύριος Ps 34.19 **12** Mt 16.24; Jn 15.20; Ac 14.22 **14** εἰδὼς ... ἔμαθες 2Tm 2.2 **15** τὰ δυνάμενα ... Ἰησοῦ Jn 5.39 **16** πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος 2Pe 1.21 ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν Ro 15.4

παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, **17** ἵνα ἄρτιος ᾦ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος.

4 Διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ· **2** κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαίρως ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ. **3** ἔσται γὰρ καιρὸς ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσιν διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοὴν **4** καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται. **5** σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσιν, κακοπάθησον, ἔργον ποιήσον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον.

6 Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου ἐφέστηκεν. **7** τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· **8** λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής, οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς ἡγαπηκόσιν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

Personal Instructions

9 Σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με ταχέως· **10** Δημᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσ-

¹ **1** {B} καὶ τὴν ἐπιφάνειαν **κ*** A C D* F G 6 33 424^c 1175 1739 *it*^{ar, b, d, f, g, o} *vg*^{ww, st} *cop*^{ho} Didymus^{dub}; Ambrosiaster Pelagius Augustine // κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν **κ²** D² Ψ 075 0150 81 104 256 263 365 424* 436 459 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 *Byz* [K L P] *Lect* *vg*^{(mss), cl} (*sytr^{a, b}*) *cop*^{sa} *arm* *geo* *slav* Basil Chrysostom Severian Theodore^{lat}

17 πρὸς ... ἐξηρτισμένος 2 Tm 2.21

4.1 Χριστοῦ ... νεκρούς Ac 10.42; Ro 14.9-10; 1 Pe 4.5 **2** ἐπίστηθι εὐκαίρως ἀκαίρως Ac 20.20, 31 **3** ἔσται ... ἀνέξονται 1 Tm 4.1 **4** ἐπὶ ... ἐκτραπήσονται 1 Tm 4.7; Tt 1.14 **6** Ἐγὼ ... σπένδομαι Phr 2.17 **7** τὸν καλὸν ... ἠγώνισμαι 1 Tm 6.12 **8** ἀπόκειται ... στέφανος 1 Cor 9.25; Phr 3.14; 2 Tm 2.5; Jas 1.12; 1 Pe 5.4; Re 2.10 **10** Δημᾶς Col 4.14; Phm 24

σαλονίκηνη, Κρήσκης εἰς Γαλατίαν², Τίτος εἰς Δαλματίαν·
11 Λουκᾶς ἔστιν ὁ μόνος μετ' ἐμοῦ. Μᾶρκον ἀναλαβὼν ἄγε μετὰ
 σεαυτοῦ, ἔστιν γάρ μοι εὐχρηστος εἰς διακονίαν. **12** Τύχικον
 δὲ ἀπέστειλα εἰς Ἔφεσον. **13** τὸν φαίλονην ὃν ἀπέλιπον ἐν
 Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία μάλιστα τὰς
 μεμβράνας. **14** Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλὰ μοι κακὰ ἐνε-
 δείξατο· ἀποδώσει αὐτῷ ὁ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· **15** ὃν
 καὶ σὺ φυλάσσου, λίαν γὰρ ἀντέστη τοῖς ἡμετέροις λόγοις.

16 Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδεὶς μοι παρεγένετο, ἀλλὰ
 πάντες με ἐγκατέλιπον· μὴ αὐτοῖς λογισθεῖη· **17** ὁ δὲ κύριός
 μοι παρέστη καὶ ἐνεδυνάμωσέν με, ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγμα
 πληροφορηθῇ καὶ ἀκούσωσιν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐρρυσθῆν ἐκ
 στόματος λέοντος. **18** ῥύσεται με ὁ κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου
 πονηροῦ καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον· ᾧ ἡ
 δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Final Greetings

19 Ἀσπασαι Πρίσκαν καὶ Ἀκύλαν καὶ τὸν Ὀνησιφόρου
 οἶκον. **20** Ἐραστός ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ, Τρόφιμον δὲ ἀπέλι-
 πον ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα. **21** Σπούδασον πρὸ χειμῶνος
 ἐλθεῖν. Ἀσπάζεται σε Εὐβούλος καὶ Πούδης καὶ Λίνος καὶ

---

² **10** {A} Γαλατίαν A D F G Ψ 075 0150 6 33 256 263 365 424 1175 1241
 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] Lect it^{ar, b, d, f, g, o}
 vg^{c1} syr^{p, h} cop^{bopt} eth geo slav Irenaeus^{lat} Chrysostom Theodore^{lat} Theodoret;
 Ambrosiaster Pelagius // Γαλλίαν K C 81 104 436 459 1147 1596 vg^{ww, st}
 cop^{sa, bopt} Eusebius Eriphanus // Γαλιλαίαν vg^{ms} (cop^{bo^{ms}}) arm

---

10 Τίτος 2 Cor 8.23; Ga 2.3; Tt 1.4 **11** Λουκᾶς Col 4.14; Phm 24 Μᾶρκον Ac 12.12, 25;
 13.13; 15.37-39; Col 4.10; Phm 24 **12** Τύχικον Ac 20.4; Eph 6.21-22; Col 4.7-8 **13** Τρωάδι
 Ac 20.6 **14** Ἀλέξανδρος 1 Tm 1.20 ἀποδώσει ... αὐτοῦ 2 Sm 3.39; Ps 28.4; 62.12; Pr 24.12;
 Ro 2.6 **16** πάντες με ἐγκατέλιπον 2 Tm 1.15 **17** ὁ δὲ ... παρέστη Ac 27.23 δι' ἐμοῦ ... ἔθνη
 Ac 23.11 ἐρρυσθῆν ... λέοντος Ps 22.21; Dn 6.22; 1 Mac 2.60 **19** Πρίσκαν καὶ Ἀκύλαν
 Ac 18.2 τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον 2 Tm 1.16-17 **20** Ἐραστός Ac 19.22; Ro 16.23 Τρόφιμον
 Ac 20.4; 21.29

Κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ πάντες. **22** Ὁ κύριος³ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν.⁴

³ **22** {B} κύριος **κ*** F G 33 1739 1881 / 1441 it^e cop^{sa} // κύριος Ἰησοῦς A 104 it^o vgst Pelagius // κύριος Ἰησοῦς Χριστός **κ²** C D Ψ¹ 075 0150 6 81 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, d, f} vg^{cl, ww} syr^{p, h} cop^{bo} arm (eth) geo slav Chrysostom Theodore^{lat} (Theodore^{lem}); Ambrosiaster DHH

⁴ **22** {A} ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. **κ*** A C F G 6 33 81 424^c 1739* 1881 1912 it^{f, s} vg^{ms} cop^{bo, mss} // ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. **κ²** D² Ψ² (075 ἡμῶν) 0150 104 256 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1739^c 1852 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* (l 921 ἡμῶν) it^o vg^{cl, ww, (st)} syr^h cop^{bo, p, (ms)} (eth^{pp}) (geo) slav (Chrysostom) (Theodore^{lat}) // ἡ χάρις μετὰ σοῦ. ἀμήν. 263 syr^p cop^{bo, ms} (cop^{sa, mss} arm^{ms} omit ἀμήν) arm^{ms} (ethTH) // ἔρρωσ' ἐν εἰρήνῃ. ἀμήν. D* it^{ar, (b), d} (vg^{ms}) (Ambrosiaster) // omit cop^{sa, mss}

ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ

Salutation

1 Παῦλος δοῦλος θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν θεοῦ καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν **2** ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων, **3** ἐφανέρωσεν δὲ καιροῖς ἰδίους τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπίστευθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, **4** Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν πίστιν, χάρις καὶ εἰρήνη! ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

Titus' Work in Crete

5 Τούτου χάριν ἀπέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ καὶ καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διαταξάμην, **6** εἴ τις ἐστὶν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστά, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας ἢ ἀνυπότακτα. **7** δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι ὡς θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδῃ, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ, **8** ἀλλὰ φιλόξενον φιλάγαθον σώφρονα δίκαιον ὅσιον ἐγκρατῆ, **9** ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾦ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.

---

¹ **4** {A} χάρις καὶ εἰρήνη & C* D F G P Ψ 088 (33 χάρις ὑμῖν καὶ) 256 263 365 1175 (1739 1881 1883 11156 11443 omit καὶ) 2127 it^{ar. b. d. f. g. o} vg (vg^{ms}) syr^p cop^{(su). bo} arm (eth) geo¹ Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster Jerome // χάρις, ἔλεος, εἰρήνη A C² 075 0150 6 81 104 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1962 2200 Byz [K L] Lect (1422 εἰρήνη καὶ ἔλεος) cop^{bo^{ms}} (syr^b) (geo²) slav Origen^{lat}

---

3 ἐφανέρωσεν ... κηρύγματι Eph 1.9-10 κηρύγματι ... θεοῦ 1 Tm 1.1, 11 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ Tt 2.10; 3.4 **4** Τίτῳ 2 Cor 8.23; Ga 2.3; 2 Tm 4.10 γνησίῳ ... πίστιν 1 Tm 1.2 6-9 1 Tm 3.2-7; 2 Tm 2.24-26 **9** τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ 1 Tm 1.10; 2 Tm 4.3; Tt 2.1

10 Εἰσὶν γὰρ πολλοὶ [καὶ]² ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, μάλιστα οἱ ἐκ τῆς περιτομῆς, **11** οὓς δεῖ ἐπιστομίζειν, οἵτινες ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσιν διδάσκοντες ἅ μὴ δεῖ αἰσχροῦ κέρδους χάριν. **12** εἶπέν τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν προφήτης,

Κρήτες αἰεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. **13** ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής, δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγγε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει, **14** μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφόμενων τὴν ἀλήθειαν. **15** πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιαμένοις καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις. **16** θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

The Teaching of Sound Doctrine

2 Σὺ δὲ λάλει ἅ πρέπει τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ. **2** πρεσβύτας νηφαλίους εἶναι, σεμνοὺς, σώφρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ· **3** πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους μὴ οἴνω πολλῶ δεδουλωμένας, καλοδιδασκάλους, **4** ἵνα σωφρονίζωσιν τὰς νέας φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους **5** σώφρονας ἀγνάς οἰκουργοὺς ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίους ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ βλασφημηται. **6** τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει

² **10** {C} πολλοὶ καὶ D F G I Ψ 6 424* 1241 1319 1573 1739 1852 1881 Byz [K L] *Lect* (I 883 καὶ πολλοί) it^{b, d, f, g, o} vg Chrysostom; Hilary Ambrosiaster Lucifer Jerome *Speculum* // πολλοί R A C P 075 088 0150 33 81 104 256 263 365 424^c 436 459 1962 2127 2200 / 60 / 596 it^{ar} vg^{mss} syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Theodore^{lat} Theodore^{cm}; Pelagius Augustine

11 ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσιν 2Tm 3.6 αἰσχροῦ κέρδους χάριν Jn 10.12; 1Pe 5.2 **12** Κρήτες ... ἀργαί Epimenides, *de Oraculis* **13** ἔλεγγε αὐτοὺς ἀποτόμως 2Tm 4.2 **14** μὴ ... μύθοις 1Tm 1.4; 4.7 **15** πάντα ... καθαροῖς Mt 15.11; Ro 14.20 **16** θεὸν ... ἀρνοῦνται 1Jn 1.6; 2.4

2.1 2Tm 1.13 τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ 1Tm 1.10; 2Tm 4.3; Tt 1.9 **3** 1Tm 3.11 **5** ὑποτασσομένας ... ἀνδράσιν Eph 5.22

σωφρονεῖν^a **7** περὶ πάντα,^b σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων,^c ἐν τῇ διδασκαλίᾳ^d ἀφθορίαν, σεμνότητα, **8** λόγον ὑγιῆ ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῆ μηδὲν ἔχων λέγειν περὶ ἡμῶν φαῦλον. **9** δούλους ἰδίους δεσπότης ὑποτάσσεσθαι^e ἐν πᾶσιν,^f εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας, **10** μὴ νοσηζομένους, ἀλλὰ πᾶσαν πίστιν ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν διδασκαλίαν τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.

11 Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις **12** παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, **13** προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ^g καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, **14** ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας καὶ καθάρισι ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. **15** Ταῦτα λάλει καὶ παρακάλει καὶ ἔλεγχε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς· μηδεὶς σου περιφρονεῖτω.

Maintain Good Deeds

3 Ὑπομίμησκε αὐτοὺς ἀρχαῖς¹ ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐτοιμοὺς εἶναι, **2** μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπεικεῖς, πᾶσαν ἐνδεικνυμένους

¹ **1** {B} ἀρχαῖς **K** A C D* F G Ψ 0150 0205 33 104 424 459 1739 1881 / 883 it^b.^g Lucifer // ἀρχαῖς καὶ D² 075 81 256 (263) 365 436 1241 1319 1573 1852 2127 2200 Byz [K L P] Lect it^{ur, d, f, o} vg syr^{p, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo slav

^a **6** C: AD TR WH GNB NIV NRSV BJ^{me} BTI DHH NBS^{me} TOB^{me} ^b **7** NO C: AD TR WH GNB NIV NRSV BJ^{me} BTI DHH NBS^{me} TOB^{me} // ^c NO C: WH^{me} // ^d C: WH^{me} ^e **9** C: AD NA^{ms} TR GNB NRSV EU // ^f NO C: AD NA^{ms} TR GNB NRSV EU ^g **13** C: GNB^{me} NRSV^{me} REB^{me} NBS^{me}

7 σεαυτὸν ... ἔργων 1 Tm 4.12; 1 Pe 5.3 **8** ὁ ἐξ ... φαῦλον 1 Pe 2.15 **9** δούλους ... ὑποτάσσεσθαι Eph 6.5; 1 Tm 6.1; 1 Pe 2.18 **10** τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ Tt 1.3; 3.4 **12** ἀρνησάμενοι ... ἐπιθυμίας 1 Jn 2.16 σωφρόνως ... αἰῶνι Eph 1.4 **13** 1 Cor 1.7; Php 3.20 **14** ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν Ga 1.4; 2.20; 1 Tm 2.6 λυτρώσῃται ... ἀνομίας Ps 130.8 καθάρισι ... περιούσιον Ex 19.5; Dt 4.20; 7.6; 14.2; Eze 37.23; 1 Pe 2.9 ζηλωτὴν καλῶν ἔργων Eph 2.10; 1 Pe 3.13 **15** μηδεὶς σου περιφρονεῖτω 1 Tm 4.12

3.1 Ὑπομίμησκε ... ὑποτάσσεσθαι Ro 13.1; 1 Pe 2.13

πραΰτητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους. **3** Ἦμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους. **4**^a ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, **5** οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἔλεος ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου, **6** οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, **7** ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι κληρονόμοι γενηθῶμεν κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου.^b

8 Πιστὸς ὁ λόγος^c καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιώσθαι, ἵνα φροντίζωσιν καλῶν ἔργων προϊστασθαι οἱ πεπιστευκότες θεῷ· ταῦτά ἐστιν καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις. **9** μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἔρεις καὶ μάχας νομικὰς περιίστασο· εἰσὶν γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι. **10** αἰρετικὸν ἀνθρώπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, **11** εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἀμαρτάνει ὧν αὐτοκατάκριτος.

Personal Instructions and Greetings

12 Ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρὸς σὲ ἢ Τύχικον, σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με εἰς Νικόπολιν, ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι. **13** Ζηνᾶν τὸν νομικὸν καὶ Ἀπολλῶν σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπη. **14** μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι

Basil Chrysostom John-Damascus; Ambrosiaster Jerome Pelagius Augustine
Speculum

---

^a 4-7 Traditional material: NA REB NBS ^b 7 NO P: AD TR WH GNB NIV NRSV REB LB
^c 8 P: GNB NRSV REB LB

---

3 Ἦμεν ... ἀνόητοι 1 Cor 6.11; Eph 2.2; 5.8 **4** τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ Tt 1.3; 2.10 **5** οὐκ ... ἡμᾶς Eph 2.8-9; 2 Tm 1.9 διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας Eph 5.26 ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου Jn 3.5 **6** J1 2.28 **7** δικαιωθέντες ... χάριτι Ro 3.24 **9** 2 Tm 2.14, 16, **23** **10** Mt 18.15-17 **11** ἐξέστραπται ... ἀμαρτάνει 1 Tm 6.4-5 **12** Τύχικον Ac 20.4; Eph 6.21-22; Col 4.7-8; 2 Tm 4.12 **13** Ἀπολλῶν Ac 18.24; 1 Cor 3.5-6; 16.12 **14** μανθανέτωσαν ... χρείας Eph 4.28; Tt 2.14

καλῶν ἔργων προίστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίαις χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι.

15 Ἀσπάζονται σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες. Ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν.²

---

² **15** {A} μετὰ πάντων ὑμῶν. $\mathfrak{B}^{\text{vid}}$ $\aleph^*$ A C 048 256 1739 1881 $\text{cop}^{\text{sa}^{\text{mss}}, \text{bo}^{\text{pl}}}$ arm^{ms} Greek $\text{mss}^{\text{ecc. to Jerome}}$ // μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. $\aleph^2$ H Ψ 075 0150 104 263 365 424 436 459 1241 (1319 ἡμῶν) 1573 1852 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* (l 680 / 1156^{1/2} ἡμῶν; / 1156^{1/2} μεθ' ἡμῶν) $\text{syr}^{\text{p-h}}$ $\text{cop}^{\text{bo}^{\text{pl}}}$ arm^{ms} eth geo slav Chrysostom Theodore^{lat} // τοῦ κυρίου μετὰ πάντων ὑμῶν. D* (D² add ἀμήν) $\text{it}^{\text{b-d}}$ $\text{vg}^{\text{mss. (mss)}}$ // τοῦ θεοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. F G $\text{it}^{\text{ar. f. g}}$ vg (vg^{mss}) (Ambrosiaster) (Pelagius) // τοῦ θεοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων. it^{o} (vg^{mss}) // μετὰ τοῦ πνεύματός σου. (see 2 Tm 4.22) 33 // μετὰ πάντων ὑμῶν καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. 81

ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ

Salutation

1 Παῦλος δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν **2** καὶ Ἀφίᾳ τῇ ἀδελφῇ¹ καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ, **3** χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Philemon's Love and Faith

4 Εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου πάντοτε μνεΐαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, **5** ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον Ἰησοῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, **6** ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν² εἰς Χριστόν. **7** χαρὰν γὰρ πολλὴν ἔσχον καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαιται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.

Paul Pleads for Onesimus

8 Διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον **9** διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτος ὢν ὡς Παῦλος πρεσβύτης νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ·

---

¹ **2** {A} τῇ ἀδελφῇ **κ** A D* F G I P 048 33 81 104 459 1739 1881 *it^{b, f, g, o} vg^{ww, st} cop^{sa, bo} arm (eth) geo¹ Jerome Pelagius* // τῇ ἀγαπητῇ D² Ψ 075 0150 256 263 365 424 1241 1319 1573 1852 2200 *Byz [K L] Lect (1170 τῷ ἀγαπητῷ [sic]) vg^{ms} (syr^p) cop^{amss} Chrysostom Theodore^{lat}* // τῇ ἀδελφῇ τῇ ἀγαπητῇ 629 *it^{ar, b} vg^{cl} syr^h geo² (slav) Ambrosiaster*

² **6** {B} ἐν ἡμῖν A C D Ψ 048^{vid} 0150 81 424 436 1241 1319 1852 2200 *Byz [K L] Lect it^{d, o} vgst syr^{hmg} geo Chrysostom^{lem} Theodore^{lat}; Ambrosiaster Jerome Pelagius* // ἐν ὑμῖν **β**⁶¹ **κ** F G P 075 33 104 256 263 365 459 1573 1739 1881 1590 1593 1680 1895 11159 *it^{ar, b, f, g} vg^{cl, ww} syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm slav Chrysostom^{com}* // omit 629 *vg^{ms} (eth)*

---

1 δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ Eph 3.1; 4.1; Php 1.7, 13; Phm 9 **2** Ἀρχίππῳ Col 4.17 **3** Ro 1.7; Ga 1.3; Php 1.2 **4** Ro 1.8-9 **6** ἡ κοινωνία ... ἐπιγνώσει Php 1.9; Col 1.9 **7** χαρὰν ... σου 2 Cor 7.4 **9** δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ Eph 3.1; 4.1; Php 1.7, 13; Phm 1

10 παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς, Ὀνήσιμον, **11** τόν ποτέ σοι ἄχρηστον νυνὶ δὲ [καὶ] σοὶ καὶ ἐμοὶ εὐχρηστον, **12** ὃν ἀνέπεμψά σοι, αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα.³ **13** ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ μοι διακονῇ ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου, **14** χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθὸν σου ἢ ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον. **15** τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς, **16** οὐκέτι ὡς δοῦλον ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί, πόσω δὲ μᾶλλον σοὶ καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ. **17** Εἰ οὖν με ἔχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αὐτόν ὡς ἐμέ. **18** εἰ δέ τι ἠδίκησέν σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγα. **19** ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω· ἵνα μὴ λέγω σοι ὅτι καὶ σεαυτὸν μοι προσοφείλεις. **20** ναὶ ἀδελφέ, ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Χριστῷ. **21** Πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ἅ λέγω ποιήσεις. **22** ἅμα δὲ καὶ ἐτοιμάζέ μοι ξενίαν· ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

Final Greetings

23 Ἀσπάζεται σε Ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, **24** Μάρκος, Ἀρίσταρχος, Δημᾶς, Λουκᾶς, οἱ συνεργοί

³ **12** {B} ἀνέπεμψά σοι, αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα· **Κ*** A 33 // ἀνέπεμψά σοι, αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ· **C*** // ἀνέπεμψα, σὺ δὲ αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα· F G // ἀνέπεμψα, σὺ δὲ αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ· **Κ²** (D² 104 459 1573 1881 ἔπεμψα) (Ψ σοὶ δέ) 075 0150 81 (256 263 365 προσλαβοῦ *after* δέ) 424 436 1241 1319 1739 1852 2200 Byz [K L P] *Lect* (1921 ἀπέπεμψα) it^f vg^{ww, st} syr^{(h), (pal)} slav Chrysostom^{mss} Theodore^{lat}; (Ambrosiaster) Pelagius // ἔπεμψά σοι, σὺ δὲ αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ· (C² ἀνέπεμψα) D* (048 προσλαβοῦ *after* αὐτόν) it^{ar, (b), d, (g), o} vg^{mss, (cl)} (syr^p) (cop^{sa, bo}) (arm) (geo) (Chrysostom); (Jerome)

10 τοῦ ἐμοῦ τέκνου 1 Cor 4.15; Ga 4.19 Ὀνήσιμον Col 4.9 **13** ὑπὲρ ... διακονῇ Php 2.30 **14** μὴ ... ἐκούσιον 2 Cor 9.7; 1 Pe 5.2 **16** οὐκέτι ... ἀγαπητόν 1 Tm 6.2 **19** ἐγὼ ... χειρὶ Ga 6.11; 2 Th 3.17 **23** Ἐπαφρᾶς Col 1.7; 4.12 **24** Μάρκος Ac 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; Col 4.10; 2 Tm 4.11 Ἀρίσταρχος Ac 19.29; 27.2; Col 4.10 Δημᾶς Col 4.14; 2 Tm 4.10 Λουκᾶς Col 4.14; 2 Tm 4.11

μου. **25** Ἡ χάρις τοῦ κυρίου⁴ Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν.⁵

⁴ **25** {B} κυρίου **κ** P 075 33 81 104 256 365 459 1739 1881 it^h vg^{mss} syr^{h, pal} Jerome // κυρίου ἡμῶν A C D Ψ 0150 6 424 1241 1319 1573 1852 2200 Byz [K L] *Lect* it^{ar, d, f, o} vg syr^p cop^{sa, bo} arm eth geo² slav Chrysostom Theodore^{lat}; Ambrosiaster

⁵ **25** {A} ὑμῶν. $\mathfrak{P}^{87}$ A D* 048^{vid} 6 33 81 424^c 1739* 1881 it^d vg^{mss} cop^{sa, bo} arm^{ms} Ambrosiaster Jerome // ὑμῶν. ἀμήν. **κ** C D² Ψ 075 0150 104 256 365 424* 459 1241 1319^c (1319* *omit* ὑμῶν) 1573 1739^c 1852 2200 Byz [K L P] *Lect* (1680 ἡμῶν) it^{ar, b, f, o} vg syr^{p, h, pal} cop^{bo} arm^{ms} eth geo² slav Chrysostom Theodore^{lat} // σοῦ. ἀμήν. vg^{ms}

ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ

God Has Spoken by His Son

1 Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις **2** ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ ἐποίησεν τοὺς αἰῶνας· **3** ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθαρισμόν¹ τῶν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, **4** τοσοῦτον κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα.

The Son Superior to Angels

5 Τίνι γὰρ εἶπεν ποτε τῶν ἀγγέλων,
Υἱός μου εἶ σύ,
ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε;
καὶ πάλιν,
Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα,
καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν;
6 ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην,
λέγει,
Καὶ προσκνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ.

---

¹ **3** {B} τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθαρισμόν **κ** A B H* P Ψ 075 0150 33 81 436 1175 1962 2464 *it*^v *vg* *syr*^{pal} *arm* *geo*¹ *Didymus*^{dub} *Cyril* *John-Damascus*^{mss} // τῆς δυνάμεως, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμόν (ϙ)⁴⁶ αὐτοῦ) 0243 6 424^c 1739 1881* // τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ (*or* αὐτοῦ *or* αὐτοῦ) καθαρισμόν **D** H^c 104 256 263 365 424* 459 1241 1319 1573 1852 1881^c 1912 2127 2200 *Byz* [**K L**] *Lect* *it*^{ur, h, comp, d} *vg*^m *syr*^{(p), h} *cop*^{sa, bo, fay} (*eth*) *geo*² *slav* *Chrysostom* *John-Damascus*; *Augustine* *Varimadum*

---

2 ὢν ... πάντων *Ps* 2.8; *Mt* 21.38 δι' ... αἰῶνας *Jn* 1.3; *Col* 1.16 **3** χαρακτήρ ... αὐτοῦ *2Cor* 4.4; *Col* 1.15 ἐκάθισεν ... ὑψηλοῖς *Ps* 110.1; *Mt* 22.44; *Mk* 16.19; *Ac* 2.34; *Eph* 1.20; *He* 8.1; 10.12; 12.2 **4** διαφορώτερον ... ὄνομα *Eph* 1.21; *Php* 2.9 **5** Υἱός ... σε *Ps* 2.7 (*Ac* 13.33; *He* 5.5) Ἐγὼ ... υἱόν *2Sm* 7.14; *1Chr* 17.13 **6** Καὶ ... θεοῦ *Dt* 32.43 *Lxx* (*Ps* 97.7)

- 7 καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει,
 Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα
 καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα,
 8 πρὸς δὲ τὸν υἱόν,
 Ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος,
 καὶ ἡ ράβδος τῆς εὐθύτητος ράβδος τῆς βασιλείας
 σου².
 9 ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν·
 διὰ τοῦτο ἔχρισέν σε^a ὁ θεὸς^b ὁ θεός σου^c
 ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.
 10 καί,
 Σὺ κατ' ἀρχάς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας,
 καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί·
 11 αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις,
 καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται,
 12 καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις³ αὐτούς,
 ὡς ἱμάτιον καὶ⁴ ἀλλαγήσονται·

² 8 {B} σου (see Ps 45.7) A D Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar. b. comp. d. t. v} vg syr^{p. h. pal^{ms}} cop^{sa. bo. fay} arm eth geo slav Gregory-Nyssa Chrysostom Cyril Theodoret; Jerome // αὐτοῦ Ɔ⁴⁶ N B REB EU BJ // omit 1573 syr^{pal^{ms}}

³ 12 {A} ἐλίξεις (or εἰλίξεις) Ɔ⁴⁶ N² A B D² Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar. b. v} vg^{sl} syr^{p. h. pal} arm eth geo slav Chrysostom Cyril // ἀλλάξεις (see Ps 101.27 LXX) N* D* it^{comp. d. t} vg^{cl. ww} Athanasius

⁴ 12 {B} ὡς ἱμάτιον καὶ Ɔ⁴⁶ N A B (D* omit καί) 1739 (it^d) vg^{ms} (syr^{pal^{ms}}) cop^{fay} arm // καί (see Ps 101.27 LXX) D² Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127

^a 9 C: AD M REB EU LB BJ NBS TOB DHH^{mg} || ^b C: AD M TR WH GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB BTI BTI^{mg} DHH DHH^{mg} || ^c C: TR WH GNB NIV NRSV REB^{mg} DHH BTI BTI^{mg}

σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ

καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν.

13 πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἶρηκέν ποτε,

Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;

14 οὐχὶ πάντες εἰσὶν λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;

The Great Salvation

2 Διὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως προσέχειν ἡμᾶς τοῖς ἀκουσθεῖσιν, μήποτε παραρυῶμεν. 2 εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν, 3 πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας, ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ κυρίου ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη, 4 συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ θεοῦ σημείοις τε καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις δυνάμεσιν καὶ πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν;

The Pioneer of Salvation

5 Οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξεν τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν. 6 διεμαρτύρατο δέ πού τις λέγων,

Τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μιμνήσκη αὐτοῦ,

ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν;

7 ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους,

δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν¹,

8 πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar. b. comp. t. v} vg syr^{(p). h. (pal^{ms})} cop^{su. bo} eth geo slav Athanasius Chrysostom Cyril

¹ 7 {B} αὐτόν $\mathfrak{P}^{46}$ B D² 075 424* 1175 1241 (1319 αὐτούς) 1852 2200 Byz

13 Κάθου ... ποδῶν σου Ps 110.1 14 εἰς ... σωτηρίαν Ps 34.7; 91.11

2.2 ὁ δι' ... λόγος Ac 7.38, 53; Ga 3.19 3 πῶς ... σωτηρίας He 10.29; 12.25 4 πνεύματος ... θέλησιν 1 Cor 12.4, 11 6-8 Τί ... αὐτοῦ Ps 8.5-7 LXX 8 πάντα ... ἀνυπότακτον 1 Cor 15.27

ἐν τῷ γὰρ ὑποτάξει [αὐτῷ]² τὰ πάντα οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον. νῦν δὲ οὐπω ὀρώμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα· **9** τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον, ὅπως χάριτι θεοῦ³ ὑπὲρ παντὸς γεύσεται θανάτου.

10 Ἐπρεπεν γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι. **11** ὅ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες· δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν **12** λέγων,

**Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου,
ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε,**

13 καὶ πάλιν,

Ἐγὼ ἔσομαι λεποιδῶς ἐπ' αὐτῷ,

καὶ πάλιν,

Ἴδου ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός.

14 ἐπεὶ οὖν τὰ παιδιά κεκοινωνήκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχεν τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου

[K L] *Lect*^{pt. AD} vg^{ms} geo² Theodoret // αὐτόν, καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου (see Ps 8.6 LXX) & A C D* P Ψ 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424^c 436 459 1573 1739 1881 1912 1962 2127 2464 *Lect*^{pt} it^{ar, b.} comp. d. v. vg (sy^{rp, h} with ^τ) cop^(sa, bo, tay) arm eth geo¹ slav Chrysostom

² & {C} αὐτῷ & A C D Ψ 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b.} comp. vg sy^{rp, h} cop^{sa, bo} eth geo slav Chrysostom // omit ^ϕ⁴⁶ B (075 omit ἐν τῷ ... ἀνυπότακτον) it^{d, v} vg^{mss} cop^{bo, ms} arm Ambrose

³ & {A} χάριτι θεοῦ ^ϕ⁴⁶ & A B C D Ψ 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1573 1739^{v.r. vid} 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b.} comp. d. v. vg sy^{rp, h, pal} cop^{sa, bo, tay} arm eth geo slav mss^{acc. to Origen} Origen^{gr} Athanasius Didymus Chrysostom mss^{acc. to Theodore} Cyril Theodoret^{1, 2} Ps-Oecumenius; Faustinus Jerome // χωρὶς θεοῦ 0243 424^c ^{vid} 1739^{xt} vg^{ms} Origen^{gr, f., lat} mss^{acc. to Origen} Theodore Nestorians^{acc. to Ps-Oecumenius} Theodoret^{1/2, lem.}; Ambrose mss^{acc. to Jerome} Vigilus Fulgentius

9 τὸν ... ἐστεφανωμένον Php 2.8-9 **11** οὐκ ... καλεῖν Mt 25.40; Mk 3.35; Jn 20.17 **12** Ἀπαγγελῶ ... σε Ps 22.22 **13** Ἐγὼ ... αὐτῷ Is 8.17 LXX (2Sm 22.3 LXX; Is 12.2) Ἴδου ... θεός Is 8.18

καταργήση τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἔστιν τὸν διάβολον, **15** καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας. **16** οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. **17** ὅθεν ὄφειλεν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν θεὸν εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ. **18** ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεῖς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.

Jesus Superior to Moses

3 Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν, **2** πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν [ὄλω]¹ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. **3** πλείονος γὰρ οὗτος δόξης παρὰ Μωϋσῆν ἡξίωται, καθ' ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν· **4** πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπό τινος, ὁ δὲ πάντα κατασκευάσας θεός. **5** καὶ Μωϋσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὄλω τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὡς θεράπων εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων, **6** Χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ· οὐ²

¹ **2** {C} ὄλω (see 3.5; Nu 12.7 LXX) & A C D Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar. b. comp. d. v} vg syr^{p. h} arm eth geo slav Chrysostom Cyril^{2/3} Nestorius Theodoret John-Damascus // omit Ɔ^{13. 46vid} B vg^{ms} cop^{si. bo. fay} Cyril^{1/3}; Ambrose GNB REB EU

² **6** {A} οὐ Ɔ¹³ & A B C D² I Ψ 075 0150 33 81 104 256 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319^c 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 (2464 οὐ ὁ) Byz [K L P] Lect it^v syr^{(p). h. pal} cop^{sa. bo} arm geo² slav Ps-Athanasius Didymus Didymus^{sub} Chrysostom Cyril Hesychius Theodoret John-Damascus; Jerome // ὁ 1319* // ὅς Ɔ⁴⁶ D* 0243 6 424^c 1739 it^{ar. b. comp. d} vg eth (geo¹) Theodore^{lat.}; Lucifer Priscillian Ambrose REB BTI?

14 καταργήση ... διάβολον Jn 12.31; 1 Jn 3.8; Re 12.10 **16** σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται Is 41.8-9 **17** κατὰ ... ὁμοιωθῆναι Php 2.7; He 2.14 τὸ λαοῦ 1 Jn 2.2; 4.10 **18** He 4.15

3.1 ἀρχιερέα ... Ἰησοῦν He 4.14; 6.20; 7.26; 8.1; 9.11 **2, 5** Μωϋσῆς ... αὐτοῦ Nu 12.7

οἰκός ἐσμεν ἡμεῖς, ἐάν[περ] τὴν παρρησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος κατάσχωμεν³.

A Rest for the People of God

- 7 Διό, καθὼς λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε,
 8 **μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παρα-
 πικρασμῷ**
κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ,
 9 **οὐκ ἐπείρασαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν δοκιμασίᾳ**
καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου 10 τεσσεράκοντα ἔτη·
διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ταύτῃ
καὶ εἶπον, Ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ,
αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου,
 11 **ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου·**
Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.

12 Βλέπετε, ἀδελφοί, μήποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος, 13 ἀλλὰ παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὐ τὸ Σήμερον καλεῖται, ἵνα μὴ σκληρυνθῇ τις ἐξ ὑμῶν ἀπάτη τῆς ἀμαρτίας – 14 μέτοχοι γὰρ τοῦ Χριστοῦ γεγόναμεν, ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν – 15 ἐν τῷ λέγεσθαι,

Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε,
**Μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παρα-
 πικρασμῷ.**

³ 6 {B} κατάσχωμεν $\mathfrak{P}^{13,46}$ B cop^{sa} Lucifer Ambrose // μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν (see 3.14) & A C D Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 (1962 βεβαίως) 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* (1596 βεβαίως; 1593 βεβαίως κατέχομεν) it^{ar, b} comp. d. v vg syr^{(p), h, pal} cop^{bo} arm eth geo slav Didymus Chrysostom; Priscillian

6 ἐάνπερ ... κατάσχωμεν Col 1.23; He 3.14 7-11 Σήμερον ... κατάπαυσίν μου Ps 95.7-11 8 Ex 17.7; Nu 20.2-5 11 Nu 14.21-23 14 ἐάνπερ ... κατάσχωμεν He 3.6 15 Σήμερον ... παραπικρασμῷ Ps 95.7-8 (He 3.7-8)

16 τίνες γὰρ ἀκούσαντες παρεπίκραναν; ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξεληθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωϋσέως; **17** τίσιν δὲ προσώχθισεν τεσσεράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἀμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ; **18** τίσιν δὲ ὤμοσεν μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν; **19** καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν.

4 Φοβηθῶμεν οὖν, μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ δοκῆ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκεῖναι.

2 καὶ γὰρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι καθάπερ κακεῖνοι· ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους μὴ συγκεκρασμένους¹ τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν. **3** εἰσερχόμεθα γὰρ² εἰς [τὴν]³ κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες, καθὼς εἶρηκεν,

Ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου,

Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου,

καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γενηθέντων. **4** εἶρηκεν γὰρ που περὶ τῆς ἐβδόμης οὕτως, **Καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἐν**

τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, 5 καὶ ἐν τούτῳ πάλιν, **Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.**

6 ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεται τινὰς εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ οἱ

¹ **2** {B} συγκεκ(ε)ρα(σ)μένους $\mathfrak{P}^{13vid.46}$ (A) B C D Ψ 075 0150 0243 6 33 81 256 263 365 424 436 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. comp². v} vg^{ww. st} syr^{h. pal} cop^{sa^{ms}} arm eth slav Cyril^{1/2} Theodore; Augustine // συγκεκραμένης vg^{ms} Chrysostom // συγκεκ(ε)ρα(σ)μένος $\mathfrak{K}$ / 1153 I^{AD} it^{b. comp^{*}. d} vg^{c¹} syr^r cop^{sa^{ms}} geo Cyril^{1/2} Theodoret^{ms}; Lucifer GNB NIV REB EU TOB // συγκεκραμένοι 104 459

² **3** {A} εἰσερχόμεθα γὰρ $\mathfrak{P}^{13.46}$ B D Ψ 0150 6 33 424 1241 1319 1852 1912 1962 2200 Byz [K L P] *Lect* it^d vg^{ms} syr^{(p). h. pal} cop^{sa} (arm) eth geo slav Chrysostom Cyril // εἰσερχόμεθα οὖν $\mathfrak{K}$ 075 0243 81 104 256 263 365 436 459 1573 1739 1881 2127 2464 1596 cop^{bo} // εἰσερχόμεθα οὖν A C (it^{ar. b. comp. v}) (vg) vg^{ms} (Lucifer)

³ **3** {C} τὴν $\mathfrak{K}$ A C D² Ψ 075 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* cop^{sa. bo} arm eth geo Chrysostom Cyril // omit $\mathfrak{P}^{13vid.46}$ B D*

16-18 Nu 14.1-35 **17** ὧν ... ἐρήμῳ Nu 14.29; 1 Cor 10.10 **18** ὤμοσεν ... αὐτοῦ Nu 14.22-23; Ps 95.11; He 3.11

4.3 Ὡς ... μου Ps 95.11 (He 3.11; 4.5) **4** Καὶ ... αὐτοῦ Gn 2.2 **5** Εἰ ... μου Ps 95.11 (He 3.11; 4.1)

πρότερον εὐαγγελισθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι' ἀπειθείαν, **7** πάλιν τινὰ ὀρίζει ἡμέραν, **Σήμερον**, ἐν Δαυὶδ λέγων μετὰ τοσοῦτον χρόνον, καθὼς προεῖρηται,

Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν.

8 εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. **9** ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ. **10** ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ ὡς περ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ θεός. **11** σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας.

12 Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας· **13** καὶ οὐκ ἔστιν κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος.

Jesus the Great High Priest

14 Ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. **15** οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθεῖσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας. **16** προσερχώμεθα οὖν μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεος καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν.

5 Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν θεόν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, **2** μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσιν καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περικεῖται ἀσθέ-

7 Σήμερον ... ὑμῶν Ps 95.7-8 (He 3.7-8) **8** εἰ ... κατέπαυσεν Dt 31.7; Jos 22.4 **10** ὡς περ ... θεός Gn 2.2; He 4.4 **12** Ζῶν ... θεοῦ I Pe 1.23 ὁ ... δίστομον Is 49.2; Eph 6.17; Re 19.15 ὁ ... θεοῦ and κριτικὸς Jn 12.48 **14** ἀρχιερέα ... Ἰησοῦν He 3.1; 6.20; 7.26; 8.1; 9.11 κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας He 10.23 **15** He 2.17 **16** προσερχώμεθα ... χάριτος He 10.19 **5.2** He 2.17; 4.15

νειαν **3** καὶ δι' αὐτὴν ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτως καὶ περὶ αὐτοῦ προσφέρειν περὶ ἁμαρτιῶν. **4** καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν ἀλλὰ καλούμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ καθὼς περ καὶ Ἀαρών.

5 Οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασεν γεννηθῆναι ἀρχιερέα ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν,

Υἱὸς μου εἶ σύ,

ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε

6 καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει,

Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα

κατὰ τὴν τάξιν Μελχισέδεκ,

7 ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σῶζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, **8** καίπερ ὢν υἱός, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθεν τὴν ὑπακοήν, **9** καὶ τελειωθείς ἐγένετο πᾶσιν τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου, **10** προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισέδεκ.

Warning Against Apostasy

11 Περὶ οὗ πολλὸς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος λέγειν, ἐπεὶ νωθροὶ γέγονατε ταῖς ἀκοαῖς. **12** καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τινὰ¹ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ καὶ γέγονατε χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος [καὶ] οὐ στερεᾶς τροφῆς. **13** πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης,

¹ **12** {C} τινὰ Ψ 81 cop^{sm} // τινὰ B² D² 0122 0150 104 256 263 365 424* 436 459 1241 1319 1573 1852 1912^{vid} 1962 2127 2200 2464 Byz [K L] *Lect* it^{ar, b. comp. d} vg cop^{smss. bo} arm (eth) geo slav Clement Origen^{gr. lat} Didymus^{dub} Chrysostom Cyril; Jerome Augustine // τινὰ without accent Ɔ⁴⁶ K A B* C D* P 33 // omit 075 6 424^c 1739 1881

3 Lv 9.7; 16.6 **4** καλούμενος ... Ἀαρών Ex 28.1 **5** Υἱός ... σε Ps 2.7 (Ac 13.33; He 1.5) **6** Σὺ ... Μελχισέδεκ Ps 110.4 (He 6.20; 7.17) **7** Mt 26.36-46; Mk 14.32-42; Lk 22.39-46 **9** αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου Is 45.17 **10** κατὰ ... Μελχισέδεκ Ps 110.4; He 5.6 **12-13** γέγονατε ... ἐστίν I Cor 3.1-3; I Pe 2.2

νήπιος γάρ ἐστιν· **14** τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.

6 Διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ πίστεως ἐπὶ θεόν, **2** βαπτισμῶν διδαχῆς¹ ἐπιθέσεώς τε χειρῶν, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν καὶ κρίματος αἰωνίου. **3** καὶ τοῦτο ποιήσομεν², εἴανπερ ἐπιτρέπη ὁ θεός. **4** Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου **5** καὶ καλὸν γευσαμένους θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος **6** καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας. **7** γῆ γὰρ ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ' αὐτῆς ἐρχόμενον πολλάκις ὑετὸν καὶ τίκτουσα βοτάνην εὐθετον ἐκείνοις δι' οὓς καὶ γεωργεῖται, μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ θεοῦ· **8** ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος καὶ κατάρας ἐγγύς, ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν.

9 Πεπείσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείσσονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ οὕτως λαλοῦμεν. **10** οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν καὶ τῆς ἀγάπης ἧς ἐνεδειξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις καὶ διακονοῦντες. **11** ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδεί-

¹ **2** {A} διδαχῆς **κ** A C D I 075 0122 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* (I 170 διδαχαῖς) *it*^{ur.} b. comp vg syr^h arm geo slav Chrysostom Marcus-Eremita; Augustine // διδαχὴν **ϝ**⁴⁶ B 0150 *it*^d syr^{pal} (eth) Ambrose^{vid} EU

² **3** {A} ποιήσομεν **ϝ**⁴⁶ **κ** B I 0122 6 33 256 424 1241 1573 1739 1881 2127 2200 Byz^{pt} [K L] *Lect*^{pt} AD *it*^{ur.} b. comp. d vg cop^{smss}, bo, fay eth Theodoret^{lem}; Ambrose // ποιήσωμεν A C D **ψ** 075 0150 81 104 263 365 436 459 1319 1852 1912 1962 2464 Byz^{pt} [P] *Lect*^{pt} vg^{ms} arm slav Theodoret^{com}

14 διάκρισιν ... κακοῦ Ro 16.19

6.1 ἀπὸ ... θεόν He 9.14 **4-6** Mt 12.31; He 10.26-27; 1 Jn 5.16 **8** ἐκφέρουσα ... ἐγγύς Gn 3.17-18 **10** He 10.32-34

κνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος ἄχρι τέλους, **12** ἵνα μὴ νωθροὶ γένησθε, μιμηταὶ δὲ τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας.

God's Sure Promise

13 Τῷ γὰρ Ἀβραάμ ἐπαγγειλάμενος ὁ θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχεν μείζονος ὁμόσαι, **ᾧμοσεν καθ' ἑαυτοῦ** **14** λέγων, **Εἰ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε** **15** καὶ οὕτως μακροθυμήσας ἐπέτυχεν τῆς ἐπαγγελίας. **16** ἄνθρωποι γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσιν, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὄρκος· **17** ἐν ᾧ περισσότερο βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδείξει τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ ἐμεσίτευσεν ὄρκω, **18** ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι [τὸν] θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος· **19** ἦν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, **20** ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισέδεκ ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα.

The Priestly Order of Melchizedek

7 Οὗτος γὰρ ὁ **Μελχισέδεκ, βασιλεὺς Σαλήμ, ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ συναντήσας Ἀβραάμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων καὶ εὐλογήσας αὐτόν,** **2** ᾧ καὶ **δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέρισεν Ἀβραάμ,** πρῶτον μὲν ἐρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης ἔπειτα δὲ καὶ **βασιλεὺς Σαλήμ,** ὅ ἐστιν βασιλεὺς εἰρήνης, **3** ἀπάτωρ ἀμήτωρ ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές.

13 ᾧμοσεν καθ' ἑαυτοῦ Gn 22.16 **14** Εἰ ... πληθυνῶ Gn 22.17 (Sir 44.21) **16** πάσης ... ὄρκος Ex 22.11 **18** ἀδύνατον ... θεόν Nu 23.19; 1 Sm 15.29 **19** εἰσερχομένην ... καταπετάσματος Lv 16.2-3, 12, 15 **20** κατὰ ... αἰῶνα Ps 110.4; He 5.6; 7.17

7.1-2 Gn 14.17-20 **3** ἀφωμοιωμένος ... διηνεκές Ps 110.4

4 Θεωρεῖτε δὲ πηλίκος οὗτος, ᾧ [καὶ] δεκάτην Ἀβραάμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης. **5** καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λευὶ τὴν ἱερατείαν λαμβάνοντες ἐντολὴν ἔχουσιν ἀποδεκατοῦν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον, τοῦτ' ἔστιν τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, καίπερ ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραάμ· **6** ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν δεδεκάτωκεν Ἀβραάμ καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκεν. **7** χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. **8** καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποδνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσι, ἐκεῖ δὲ μαρτυρούμενος ὅτι ζῆ. **9** καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, δι' Ἀβραάμ καὶ Λευὶ ὁ δεκάτας λαμβάνων δεδεκάτωται· **10** ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν ὅτε συνήνητησεν αὐτῷ Μελχισέδεκ.

11 Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευιτικῆς ἱερωσύνης ἦν, ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῆς νενομοθέτηται, τίς ἔτι χρεῖα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισέδεκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν λέγεσθαι; **12** μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται. **13** ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἐτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς προσέσχηκεν τῷ θυσιαστηρίῳ· **14** πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν περὶ ἱερέων οὐδὲν Μωϋσῆς ἐλάλησεν. **15** καὶ περισσότερο ἐπι κατάδηλόν ἐστιν, εἰ κατὰ τὴν ὁμοιότητα Μελχισέδεκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος, **16** ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκίνης γέγονεν ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. **17** μαρτυρεῖται γὰρ ὅτι

Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα

κατὰ τὴν τάξιν Μελχισέδεκ.

18 ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγωγῆς ἐντολῆς διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές – **19** οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος – ἐπεισαγωγῆ δὲ κρείττονος ἐλπίδος δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ θεῷ.

20 Καὶ καθ' ὅσον οὐ χωρὶς ὀρκωμοσίας· οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὀρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες, **21** ὁ δὲ μετὰ ὀρκωμοσίας διὰ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτόν·

**ᾠμοσεν κύριος
καὶ οὐ μεταμεληθήσεται,
Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα¹.**

22 κατὰ τοσοῦτο [καὶ] κρείττονος διαθήκης γέγονεν ἔγγυος Ἰησοῦς. **23** καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσιν γεγονότες ἱερεῖς διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν· **24** ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην· **25** ὅθεν καὶ σφίζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν.

26 Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν καὶ ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος ἄκακος ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος, **27** ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ· τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ ἑαυτὸν ἀνενέγκας. **28** ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς ἔχοντας ἀσθένειαν, ὁ λόγος δὲ τῆς ὀρκωμοσίας τῆς μετὰ τὸν νόμον υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον.

The High Priest of a New and Better Covenant

8 Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, **2** τῶν ἁγίων λειτουργὸς καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθι- νῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ κύριος, οὐκ ἄνθρωπος. **3** πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τε καὶ θυσίας καθίσταται· ὅθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον ὃ προσενέγκῃ. **4** εἰ μὲν οὖν

¹ **21** {A} εἰς τὸν αἰῶνα P⁴⁶ B C 0150 33 81 436 2464 it^b. comp. μ. r vg syr^{pal} cop^{sa}. bo^{pt} arm // εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισέδεκ (see 7.17; Ps 110.4) N² A D Ψ 075 6 104 256 263 365 424 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] Lect it^{ar}. d vg^{ms} syr^p. h cop^{bopt} eth geo slav Eusebius Chrysostom Theodoret // omit R*

21 ᾠμοσεν ... αἰῶνα Ps 110.4 (He 5.6; 6.20; 7.17) **22** κρείττονος ... Ἰησοῦς He 8.6; 12.24 **25** πάντοτε ... αὐτῶν Ro 8.34; 1 Jn 2.1 **26** ἡμῖν ... ἀρχιερεὺς He 3.1; 4.14; 6.20; 8.1; 9.11 **27** ὥσπερ ... λαοῦ Lv 9.7; 16.6, 15 **28** ὁ νόμος ... ἀσθένειαν He 5.1-2

8.1 τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα He 3.1; 4.14; 6.20; 7.26; 9.11 ἐκάθισεν ... οὐρανοῖς Ps 110.1; Mt 22.44; Mk 16.19; Ac 2.34; Eph 1.20; He 1.3; 10.12; 12.2 **2** τῆς σκηνῆς ... κύριος Nu 24.6 LXX

ἦν ἐπὶ γῆς, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων τῶν προσφερόντων κατὰ νόμον τὰ δῶρα· **5** οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσιν τῶν ἐπουρανίων, καθὼς κεχηρμάτισται Μωϋσῆς μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν, **Ἔ**ρα γάρ φησιν, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν **τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει**· **6** νυν[ὶ] δὲ διαφορτέρας τέτυχεν λειτουργίας, ὅσῳ καὶ κρείττονός ἐστιν διαθήκης μεσίτης, ἥτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται.

7 Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος. **8** μεμφόμενος γὰρ αὐτοὺς¹ λέγει,

Ἴδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος,

καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ

καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινὴν,

9 οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν

ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξ ἀγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου,

ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου,

κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει κύριος·

10 ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος·

διδούς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν

καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς,

καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεόν,

καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν·

11 καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πολίτην² αὐτοῦ

¹ **8** {B} αὐτοὺς **K*** A D* I K P Ψ^r 0150 33 81 256 263 365 436 1319 1573 1912 2127 2464 *it*^{ar. b. comp. d} *vg* *cop*^{sa. bo. fay} *arm* *eth* *geo* *slav* Cyril Theodoret^{lem} // αὐτοῖς **ϣ**⁴⁶ **B** D² 075 6 104 424 459 1241 1739 1852 1881 1962 2200 *Byz* [L] *Lect* Chrysostom John-Damascus

² **11** {A} πολίτην (*see* Jr 38.34 LXX) **ϣ**⁴⁶ **K** A B D 075^{int} 0150 6 33 256 263 424 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1962 2127 *Byz* [K L] *Lect* *it*^d *syr*^{p. h} *cop*^{sa. bo. fay} *arm* *geo* // πλῆσιον P 075^{v. r.} 81 104 365 436 459 1912 2200 2464 /590 /592 /593 /596 /884 /1159 *it*^{ar. b. comp} *vg* *syr*^{hmg} *eth* *slav* Chrysostom Cyril BTI

5 οἵτινες ... λατρεύουσιν Col 2.17 Ἔρα ... ὄρει Ex 25.40 **6** κρείττονος ... μεσίτης He 7.22; 9.15; 12.24 **8-12** Ἴδοὺ ... ἔτι Jr 31.31-34 **10** He 10.16

καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ λέγων, Γνωθὶ τὸν
κύριον,

ὅτι πάντες εἰδήσουσίν με

ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν,

12 ὅτι ἴλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν

καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι.

13 ἐν τῷ λέγειν **Καινήν** πεπαλαίωκεν τὴν πρώτην· τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

The Earthly and the Heavenly Sanctuaries

9 Εἶχεν μὲν οὖν [καὶ]¹ ἡ πρώτη δικαιοῦματα λατρείας τὸ τε ἅγιον κοσμικόν. 2 σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη ἐν ἣ ἢ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἣτις λέγεται Ἄγια· 3 μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνὴ ἡ λεγομένη Ἄγια Ἁγίων, 4 χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ἣ στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ μάννα καὶ ἡ ράβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης, 5 ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβὶν δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· περὶ ὧν οὐκ ἔστιν νῦν λέγειν κατὰ μέρος.

6 Τούτων δὲ οὕτως κατεσκευασμένων εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διὰ παντὸς εἰσίσαισι οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες, 7 εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, 8 τοῦτο δηλοῦντος τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου,

¹ 1 {C} καὶ K A D 075 0150 33 81 104 256 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] it^{ar.} b. comp. d vg syr^b arm slav Ps-Gregory-Thaumaturgus Chrysostom Cyril // omit Ψ^{46vid} B 6 263 1739 1881 Lect (beginning of lesson) syr^p cop^{sa.} bo. fay eth geo John-Damascus REB EU TOB DHH

12 τῶν ... ἔτι He 10.17

9.2 σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη Ex 26.1-30 ἢ τε λυχνία Ex 25.31-40 ἡ τράπεζα ... ἄρτων Ex 25.23-30 3 Ex 26.31-33 4 χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον Ex 30.1-6 τὴν κιβωτὸν ... χρυσίῳ Ex 25.10-16 στάμνος ... μάννα Ex 16.33 ἡ ράβδος ... βλαστήσασα Nu 17.8-10 αἱ πλάκες τῆς διαθήκης Ex 25.16; Dt 10.3-5 5 ὑπεράνω ... ἱλαστήριον Ex 25.18-22 6 εἰς ... ἐπιτελοῦντες Nu 18.2-6 7 Ex 30.10; Lv 16.2, 14, 15

μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν ἔτι τῆς πρώτης σκηνηῆς ἐχούσης στάσιν, **9** ἥτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα, καθ' ἣν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα, **10** μόνον ἐπὶ βρώμασιν καὶ πόμασιν καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς, δικαιώματα² σαρκὸς μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα.

11 Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἄρχιερεὺς τῶν γενομένων³ ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνηῆς οὐ χειροποιήτου, τοῦτ' ἔστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, **12** οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσηλθεν ἐπάπαξ εἰς τὰ ἅγια αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος. **13** εἰ γὰρ τὸ αἷμα τράγων καὶ ταύρων καὶ σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, **14** πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ πνεύματος αἰωνίου⁴ ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ θεῷ, καθαριεῖ τὴν

² **10** {A} βαπτισμοῖς, δικαιώματα Ψ⁴⁶ Ν* A I P 33 81 104 256 263 436 459 1573 1739 1881 1912^{vid} 2127 2464 1596 it^b cop^{sa, (bo), fay^{vid}} (arm) Didymus^{vid} Cyril // βαπτισμοῖς, δικαίωμα D* it^d // βαπτισμοῖς καὶ δικαιώματα Ν² B 424^c it^{comp*} // βαπτισμοῖς καὶ δικαιώμασιν D² 075 0150 365 424* 1241 1319 1852 1962 2200 Byz [K L] Lect (1884 βαπτίσασι) it^{ar, comp^c} vg syr^h geo slav Chrysostom Cyril^{em}

³ **11** {B} γενομένων (Ψ⁴⁶ γεναμένων) B D* 1739 it^d syr^{(p), h, (pal)} geo // μελώντων Ν A D² I^{vid} 075 0150 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] Lect it^{ar, h, comp, t} vg syr^{hmg} cop^{sa, bo, fay} arm eth slav Origen^{lat} Eusebius Cyril-Jerusalem Gregory-Nyssa Macarius/Symeon Chrysostom Theodore Polychronius Cyril Proclus John-Damascus EU LB BJ TOB

⁴ **14** {A} αἰωνίου Ψ^{17vid, 46} Ν* A B D² 075 0150 33 256 263 424^c 1241 1573 1739 1881 2127 Byz [K L] Lect it^b syr^{p, h, pal^{ms}} arm eth geo² Athanasius Didymus^{dub} Theodoret^{1/2}; Ambrose // ἁγίου Ν² D* P 81 104 365 424* 436 459 1319 1852 1912 1962 2200 2464 1593 1596 1597 1599 1751 1884 1921 11159 11441 it^{ar, comp, d} vg syr^{pal^{ms}} cop^{sa^{ms}, bo, fay} geo¹ slav Chrysostom Cyril Theodoret^{1/2}; Varimadum

9 δῶρα ... λατρεύοντα He 10.1-2 **10** μόνον ἐπὶ βρώμασιν Lv 11.2 διαφόροις βαπτισμοῖς Lv 11.25; 15.18; Nu 19.13 **11** Χριστὸς ... ἄρχιερεὺς He 3.1; 4.14; 6.20; 7.26; 8.1 τῶν γενομένων ἀγαθῶν He 10.1 **13** εἰ ... ταύρων Lv 16.3, 14. 15; He 10.4 σποδὸς δαμάλεως Nu 19.9, 17-19 **14** τὸ αἷμα ... ἡμῶν 1 Pe 1.18-19; 1 Jn 1.7

συνείδησιν ἡμῶν⁵ ἀπὸ νεκρῶν ἔργων εἰς τὸ λατρεύειν θεῶ ζῶντι.^a

15 Καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστίν, ὅπως θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας. **16** ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου· **17** διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε⁶ ἰσχύει ὅτε ζῆ ὁ διαθέμενος.^b **18** ὅθεν οὐδὲ ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίνισται· **19** λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ τὸν νόμον ὑπὸ Μωϋσέως παντὶ τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων [καὶ τῶν τράγων]⁷ μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσσώπου αὐτό τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐρράντισεν **20** λέγων, Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ θεός. **21** καὶ τὴν σκηνὴν δὲ καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς λειτουργίας τῷ αἵματι ὁμοίως ἐρράντισεν. **22** καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον καὶ χωρὶς αἵματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις.

⁵ **14** {C} ἡμῶν A D* K P 075 365 1319 1739* 1912 / 147 / 422 / 591 / 593 / 599 / 751 / 1441 it^{comp. d} vg^{cl} syr^p cop^{bopt} ethTH Athanasius Amphilochius Cyril^{1/2} Theodoret^{lem} // ὑμῶν K D² 0150 33 81 104 256 263 424 436 459 1241 1573 1739^c 1852 1881 1962 2127 2200 2464 Byz [L] *Lect* it^{ar. b. t} vg^{ww. st} syr^{h. pal} cop^{sa. bopt} arm eth^{pp} geo slav Athanasius^{nss} Chrysostom Cyril^{1/2}

⁶ **17** {A} μήποτε K² A C D² I 075^c 0150 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 2464 Byz [K L P] *Lect* it^{ar. b. comp. d. (t)} vg (vg^{mss}) syr^h cop^{sa. bn. fay} arm geo Asterius Didymus Chrysostom^{lem}; (Ambrose) // μὴ τότε K* D* 075^{*vid} eth

⁷ **19** {C} μόσχων καὶ τῶν τράγων K* A C 81 436 1912 2464 / 1441 cop^{sa. mss} arm geo slav // τράγων καὶ τῶν μόσχων D 365 (1921 omit τῶν) it^{d. (t)} vg^{mss} cop^{sa. mss} // μόσχων καὶ τράγων 075 33 104 256 263 424 459 1573 1962 2127 2200 Byz [P] *Lect* cop^{bo. fay} eth // μόσχων P⁴⁶ K L Ψ 0150 1241 1319 1739 1852 1881 syr^{(p). h. pal} Chrysostom NIV REB

^a **14** Question: AD TR ^b **17** Question: WH^{ms}

14 ἀπὸ ... ζῶντι He 6.1 **15** διαθήκης ... ἐστίν He 7.22; 8.6; 12.24 **19** Ex 24.3, 6-8 ἐρίου ... ὑσσώπου Lv 14.4; Nu 19.6 **20** τὸ ... θεός Ex 24.8 **21** Lv 8.15, 19 **22** χωρὶς ... ἄφεσις Lv 17.11

Sin Put Away by Christ's Sacrifice

23 Ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τούτοις καθαρῖζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσιν θυσίαις παρὰ ταύτας. **24** οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα εἰσῆλθεν ἅγια Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. **25** οὐδ' ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτόν, ὡσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἅγια κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ, **26** ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· νυνὶ δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν [τῆς] ἁμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται. **27** καὶ καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις, **28** οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας, ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν.

10 Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν¹ τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκὲς οὐδέποτε δύναται² τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι. **2** ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐπαύσαντο προσφερόμεναι διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνείδησιν ἁμαρτιῶν τοὺς λατρεύοντας ἅπαξ κεκαθαρισμένους; **3** ἀλλ' ἐν αὐταῖς

¹ **1** {A} οὐκ αὐτὴν **NA** C D H^{vid} Ψ 075^{supp} 0150 33 81 104 256 263 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, comp. (d), r, z} vg (syr^h) (arm) geo slav Origen^{lat} Adamantius^{lat} Gregory-Nyssa Didymus Chrysostom Cyril Hesychius John-Damascus // οὐ κατὰ 69 (365 οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν) // οὐκ αὐτῶν 1908 syr^o // καὶ 3⁴⁶

² **1** {B} δύναται 3⁴⁶ D^{a, 2} H Ψ 0150 365 424^c 1739 1852 1881 1962 2200 Byz^{pt} [K L] / 422 / 883 / 1159 it^{d, r} vg eth geo¹ Chrysostom // δύνανται **NA** C D¹ 075^{supp} 33 81 104 256 263 424* 436 459 1241 1319 1573 1912 2127 Byz^{pt} [P] *Lect* it^{ar, b, comp. z} vg^{ms} syr^{p, h} cop^{sa, bo, fay} arm geo² slav

24 νῦν ... ἡμῶν 1 Jn 2.1 **27** ἀπόκειται ... ἀποθανεῖν Gn 3.19 **28** ὁ Χριστὸς ἅπαξ προσενεχθεὶς He 10.10 πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας Is 53.12; 1 Pe 2.24 ἐκ ... ἀπεκδεχομένοις Php 3.20; 2 Tm 4.8

ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ' ἐνιαυτόν· **4** ἀδύνατον γὰρ αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας.

5 Διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον λέγει,

**Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας,
σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι·**

6 ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας.

7 τότε εἶπον,

Ἴδου ἤκω,

**ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ,
τοῦ ποιῆσαι ὁ θεὸς τὸ θέλημά σου.**

8 ἀνώτερον λέγων ὅτι **Θυσίας καὶ προσφορὰς καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας οὐδὲ εὐδόκησας,** αἵτινες κατὰ νόμον προσφέρονται, **9** τότε εἶρηκεν, **Ἴδου ἤκω τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου.** ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ, **10** ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμέν διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπάπαξ.

11 Καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς³ ἔστηκεν καθ' ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιλεῖν ἁμαρτίας, **12** οὗτος δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν^a εἰς τὸ διηνεκὲς^b ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, **13** τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ

³ **11** {A} ἱερεὺς Ψ⁴⁶. 79^{vid} Ɀ D Ψ 075^{supp} 33 81 1241 1319 1739 1852 1881 Byz [K L] Lect it^{ar, h, comp. d. r. z} vg cop^{bn} geo slav^{ms} Chrysostom Severian^{vid} Cyril^{vid} // ἀρχιερεὺς A C P 0150 104 256 263 365 424 436 459 1175 1573 1912 1962 2127 2200 2464 / 147 / 593 / 596 / 1441 syr^{p, h with *} cop^{sa, fay} arm eth slav^{ms} Cyril Theodoret^{lem}

^a **12** C: REB^{ms} EU LB BJ NBS TOB BTI^{ms} || ^b C: GNB NIV NRSV REB NBS^{ms} BTI DHH

4 αἷμα ταύρων καὶ τράγων Lv 16.15, 21; He 9.13 **5-7** Θυσίαν ... σου Ps 40.6-8 **8** Θυσίας καὶ προσφορὰς Ps 40.6 ὀλοκαυτώματα ... εὐδόκησας Ps 40.6 **9** Ἴδου ... σου Ps 40.7 **10** ἡγιασμένοι ... ἐπάπαξ He 9.12, 28 **11** πᾶς ... θυσίας Ex 29.38 **12** ἐκάθισεν ... θεοῦ Ps 110.1 (Mt 22.44; Mk 16.19; Ac 2.34; Eph 1.20; He 1.3; 8.1; 12.2) **13** ἕως ... αὐτοῦ Ps 110.1

ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ. **14** μιᾶ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους.

15 Μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· μετὰ γὰρ τὸ εἰρηκέναι,

16 Αὕτη ἡ διαθήκη ἦν διαθήσομαι πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος· διδοὺς νόμους μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτοὺς, **17** καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθήσομαι ἔτι.

18 ὅπου δὲ ἄφεσις τούτων, οὐκέτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας.

Exhortation and Warning

19 Ἔχοντες οὖν, ἀδελφοί, παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, **20** ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος, τοῦτ' ἔστιν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, **21** καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, **22** προσερχώμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως ῥεραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς καὶ λελουσμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ· **23** κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ, πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος, **24** καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, **25** μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισίν, ἀλλὰ παρακαλοῦντες, καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσιν τὴν ἡμέραν.

26 Ἐκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, **27** φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους. **28** ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶν μάρτυσιν ἀπο-

16 Jr 31.33 (He 8.10) **17** Jr 31.34 (He 8.12) **19** Ἔχοντες ... ἁγίων He 4.16 **22** ῥεραντισμένοι ... πονηρᾶς Eze 36.25 λελουσμένοι ... καθαρῷ Eph 5.26 **23** κατέχωμεν ... ἀκλινῆ He 4.14 **26** He 6.4-8 **27** πυρὸς ... ὑπεναντίους Is 26.11 **28** ἐπὶ ... ἀποδηήσει Di 17.6; 19.15

θνήσκει· **29** πόσω δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;^c **30** οἶδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα,

Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω.

καὶ πάλιν,

Κρινεῖ κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ.

31 φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος.

32 Ἀναμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παιδημάτων, **33** τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσιν θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γεννηθέντες. **34** καὶ γὰρ τοῖς δεσμίοις⁴ συνεπαυθήσατε καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε γινώσκοντες ἔχειν ἑαυτοῦς⁵ κρείττονα ὑπαρξιν καὶ μένουσαν. **35** μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παρρησίαν ὑμῶν, ἥτις ἔχει μεγάλην μισθαποδοσίαν. **36** ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρεῖαν ἵνα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν.

37 ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον,

ὁ ἐρχόμενος ἤξει καὶ οὐ χρονίσει·

⁴ **34** {B} δεσμίοις A D* H 0150 6 33 81 424^c 1573 1739 1912 2127 it^{ar. b.} comp. μ vg syr^{p. h. pal} cop^{sa. bo} arm geo¹ Chrysostom; Pelagius // δεσμοῖς P⁴⁶ Ψ 075^{supp} 104 256 Origen^{mss} // δεσμοῖς μου K D² 263 365 424* 436 459 1175 1241 1319 1852 1881 1962 Byz [K L P] Lect eth geo² slav Clement Origen // δεσμοῖς αὐτῶν it^{d. (r). z}

⁵ **34** {A} ἑαυτοῦς P^{13. 46} K A H^{vid} Ψ 6 33 81 365 424 436 1739 1912 1962 2127 l 1365 l 1977 it^{ar. b. comp. d. μ. r. z} vg arm Clement // ἑαυτοῖς D 104 256 263 459 1175 1241 1319 1573 1852 Byz [K L] Lect slav Chrysostom // ἐν ἑαυτοῖς 075^{supp} 1881 1592^{1/2} 1598 1884^{1/2} l 1439 l^{AD} // ὑμᾶς 0150 // omit P 1593

^c **29** Statement: M WH REB BJ NBS

29 τὸ αἷμα τῆς διαθήκης Ex 24.8; He 13.20 **30** Ἐμοὶ ... ἀνταποδώσω Dt 32.35 (Ro 12.19) Κρινεῖ ... αὐτοῦ Dt 32.36; Ps 135.14 **33** ὀνειδισμοῖς ... θεατριζόμενοι 1 Cor 4.9 **36** Lk 21.19; He 6.12 **37-38** Hab 2.3-4 LXX **37** μικρὸν ὅσον ὅσον Is 26.20 LXX

38 ὁ δὲ δίκαιός μου ἐκ πίστεως⁶ ζήσεται,
καὶ ἐὰν ὑποστείληται,
οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ.

39 ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν ἀλλὰ πίστεως
εἰς περιποίησιν ψυχῆς.

Faith

11 Ἔστιν δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων¹
ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. **2** ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ
πρεσβύτεροι.

3 Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι θεοῦ, εἰς
τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὸ βλεπόμενον γεγονέναι.

4 Πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάιν προσήνεγκεν τῷ
θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς
δώροις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανῶν ἔτι λαλεῖ.

5 Πίστει Ἐνώχ μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ
ἠύρισκετο διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ θεός. πρὸ γὰρ τῆς
μεταθέσεως μεμαρτύρηται εὐαρεστηκέναι τῷ θεῷ. **6** χωρὶς
δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστηῆσαι· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν
προσερχόμενον τῷ θεῷ ὅτι ἔστιν καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν

⁶ **38** {B} δίκαιός μου ἐκ πίστεως ℱ⁴⁶ R A H* 33 1739 *it*^{ar, comp, r} *vg* *cop*^{sa, bo, ms}
arm Clement Theodoret // δίκαιος ἐκ πίστεώς μου (*see* Hab 2.4 LXX) D* *it*^{d, μ}
sy^{p, h} Eusebius^{1/2}; Faustus // δίκαιος ἐκ πίστεως ℱ¹³ D² H^c I Ψ 0150 6 81 104
256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127
Byz [K L P] *Lect* *it*^{b, z} *vg*^{ms} *sy*^{pal} *cop*^{bo} eth geo slav Eusebius^{1/2} Chrysostom;
Ambrose

¹ **1** {A} ὑπόστασις, πραγμάτων ℱ⁴⁶ R A D² (D* ὑπόστασιν) Ψ 0150 6 33 81
104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912
1962 2127 *Byz* [K L P] *Lect* *it*^{comp, d, r, z*} *vg*^{ww, st} (*it*^c *vg*^{cl} arm Jerome ὑπόστασις
πραγμάτων,) *sy*^h *cop*^{sa, bo} (eth) geo slav Clement Origenst Eusebius Cyril-
Jerusalem Apollinaris Didymus Chrysostom John-Damascus; Ambrose Augu-
stine // πραγμάτων ἀνάστασις ℱ¹³ *it*^b Origenst; Sedulius-Scottus^{vd}

38 ὁ δὲ ... ζήσεται Ro 1.17; Ga 3.11

11.3 κατηρτίσθαι ... γεγονέναι Gn 1.1; Ps 33.6, 9; 2 Pe 3.5 εἰς ... γεγονέναι Ro 4.17
4 πλείονα ... θεοῦ Gn 4.3-10 **5** Ἐνώχ ... θεός Gn 5.24; Sir 44.16; En 70.1-4; Wsd 4.10

μισθαποδότης γίνεται. **7** Πίστει χρηματισθεῖς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεῖς κατεσκεύασεν κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ δι' ἧς κατέκρινεν τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος.

8 Πίστει καλούμενος Ἀβραάμ ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν εἰς τόπον ὃν ἤμελλεν λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν, καὶ ἐξῆλθεν μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρχεται. **9** Πίστει παρώκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλοτρίαν ἐν σκηναῖς κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς· **10** ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός. **11** Πίστει^a καὶ αὐτὴ Σάρρα στεῖρα^b δύναμιν² εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβεν καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας, ἐπεὶ πιστὸν ἠγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον. **12** διὸ καὶ ἀφ' ἐνὸς ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα νενεκρωμένου, καθὼς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει καὶ ὡς ἡ ἄμμος ἢ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἢ ἀναρίθμητος.

13 Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ λαβόντες τὰς ἐπαγγελίας ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι καὶ ὁμολογήσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς. **14** οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσιν. **15** καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον ἀφ' ἧς ἐξέβησαν, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι· **16** νῦν δὲ κρείττονος ὀρέγονται,

² **11** {C} πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα στεῖρα δύναμιν Ψ^{46} D* Ψ geo slav // πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα ἢ στεῖρα δύναμιν D¹ 6 81 424^c 1241 1739 1881 1962 (or omit ἢ it^{ur}. b. comp. d. z vg) cop^{sa}. bo // πίστει Σάρρα ἢ στεῖρα καὶ αὐτὴ δύναμιν 0150 // πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα στεῖρα οὕσα δύναμιν P 075 104 256 263 365 436 459 1319 1573 1912 2127 1596 arm eth // πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα δύναμιν Ψ^{13vid} $\aleph$ A D² 33 424* 1175 1852 2200 Byz [K L] Lect Chrysostom; Augustine REB EU BJ TOB DHH

^a **11** Dash: (GNB) NIV NRSV (BTI) (DHH) || ^b Dash: GNB NIV NRSV (BTI) (DHH)

7 χρηματισθεῖς ... αὐτοῦ Gn 6.13-22; 7.1; 1 Pe 3.20 τῆς ... δικαιοσύνης Ro 3.22; 4.13; 9.30 **8** Gn 12.1-5; Ac 7.2-4 **9** Gn 23.4; 26.3; 35.12, 27 **11** αὐτὴ ... ἡλικίας Gn 17.19; 18.11-14; 21.2 **12** ἀφ' ... νενεκρωμένου Ro 4.19 καθὼς ... ἀναρίθμητος Gn 15.5-6; 22.17; 32.12; Ex 32.13; Dt 1.10; 10.22; Dn 3.36 LXX; Sir 44.21 **13** ξένοι ... γῆς Gn 23.4; 47.9; 1 Chr 29.15; Ps 39.12; 1 Pe 2.11

τοῦτ' ἔστιν ἐπουρανίου. διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ θεὸς θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν ἠτοίμασεν γὰρ αὐτοῖς πόλιν.

17 Πίστει προσενήνοχεν Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ πειραζόμενος καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν, ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος, **18** πρὸς ὃν ἐλαλήθη ὅτι **Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα,** **19** λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ θεός, ὃθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο. **20** Πίστει καὶ περὶ μελλόντων εὐλόγησεν Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡσαῦ. **21** Πίστει Ἰακώβ ἀποθνήσκων ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσήφ εὐλόγησεν καὶ **προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ.** **22** Πίστει Ἰωσήφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσεν καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο.

23 Πίστει Μωϋσῆς γεννηθεὶς ἐκρύβη τρίμηνον ὑπὸ τῶν πατέρων αὐτοῦ, διότι εἶδον ἀστεῖον τὸ παιδίον καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως³. **24** Πίστει Μωϋσῆς μέγας γενόμενος ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραώ, **25** μᾶλλον ἐλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν, **26** μείζονα πλοῦτον ἠγησάμενος τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ· ἀπέβλεπεν γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν. **27** Πίστει κατέλιπεν Αἴγυπτον μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως· τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὄρων ἐκαρτέρησεν. **28** Πίστει πεποίηκεν τὸ πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρευὼν τὰ πρωτότοκα θίγῃ αὐτῶν. **29** Πίστει διέβησαν τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν ὡς διὰ ξηρᾶς γῆς, ἧς πείραν λαβόντες οἱ Αἰγύπτιοι κατεπόθησαν.

³ **23** {A} βασιλέως, Ψ⁴⁶ & A D² I Ψ' 075 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect it^{ar}, b. comp. 7 vg syr^b, h cop^{sa}, bo. fay arm eth geo slav Chrysostom // βασιλέως. Πίστει μέγας γενόμενος Μωϋσῆς ἀνείλεν τὸν Αἰγύπτιον κατανοῶν τὴν ταπεινώσιν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. D* it^d vg^{ms}*

16 οὐκ ... αὐτῶν Ex 3.6, 15; 4.5; Mk 12.26 **17** Gn 22.1-10; Jas 2.21 **18** Ἐν ... σπέρμα Gn 21.12 (Ro 9.7) **20** Gn 27.27-29, 39-40 **21** Ἰακώβ ... εὐλόγησεν Gn 48.15-16 προσεκύνησεν ... αὐτοῦ Gn 47.31 LXX **22** Gn 50.24-25; Ex 13.19 **23** Μωϋσῆς ... αὐτοῦ Ex 2.2 οὐκ ... βασιλέως Ex 1.22 **24** Ex 2.10-12 **27** κατέλιπεν Αἴγυπτον Ex 2.15; 12.51 **28** Ex 12.21-30 **29** Ex 14.21-31

30 Πίστει τὰ τεῖχη Ἱεριχῶ ἔπεσαν κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας.

31 Πίστει Ραὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς ἀπειθήσασιν δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης.

32 Καὶ τί ἔτι λέγω; ἐπιλείπει με γὰρ διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεών, Βαράκ, Σαμψών, Ἰεφθάε, Δαυίδ τε καὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν προφητῶν, **33** οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, **34** ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρης, ἐδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτριῶν. **35** ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν· ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν· **36** ἕτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς· **37** ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν⁴, ἐν φόνῳ μαχαίρης ἀπέθανον, περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, **38** ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος, ἐπὶ ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσιν καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς.

39 Καὶ οὗτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, **40** τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν.

⁴ **37** {C} ἐπρίσθησαν $\mathfrak{P}^{46}$ 1241 1422^{1/3} 1592^{1/3} 11356^{1/3} 11364^{1/3} syr^o (cop^{sa}) eth Origen^{gr1/5, lat1/2} Eusebius (Didymus) Nilus; Caesarius // ἐπειράσθησαν 0150 vg^{ms} Clement // ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν $\mathfrak{P}^{13vid}$ A D² 075 6 104 256 263 365 424 436 459 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K] Lect it^{ar, h, comp, (d), z} vg (syr^{pal}) cop^{bo} arm (geo) slav Origen^{gr4/5, lat1/2} Acacius Chrysostom; Ambrose // ἐπρήσθησαν, ἐπειράσθησαν Ψ^{vid} 1147^{2/3} 1603^{1/3} 11439^{1/3} EU (?) // ἐπειράσθησαν, ἐπρίσθησαν κ L P 048 33 81 syr^h cop^{brms} Jerome // ἐπειράσθησαν, ἐπειράσθησαν [sic] D* 1593^{1/3} (1617^{1/3} ἐπρίσθησαν, ἐπρίσθησαν)

30 Jos 6.12-21 **31** Jos 2.11-12; 6.21-25; Jas 2.25 **33** ἔφραξαν στόματα λεόντων Jdg 14.6-7; 1 Sm 17.34-36; Dn 6.1-27 **34** ἔσβεσαν δύναμιν πυρός Dn 3.23-25 **35** ἔλαβον ... αὐτῶν 1 Kgs 17.17-24; 2 Kgs 4.25-37 ἄλλοι ... τύχωσιν 2 Macc 6.18-7.42 **36** 1 Kgs 22.26-27; 2 Chr 18.25-26; Jr 20.2; 37.15; 38.6 **37** ἐλιθάσθησαν 2 Chr 24.21 ἐπρίσθησαν Ascension of Is 5.11-14

The Discipline of the Lord

12 Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν εὐπερίστατον¹ ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα **2** ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινεν σταυρὸν αἰσχύνης καταφρονήσας ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικεν. **3** ἀναλογίσασθε γὰρ τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς ἑαυτὸν² ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι.

4 Οὕτω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. **5** καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως, ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται,

**Υἱέ μου, μὴ ὀλιγόρει παιδείας κυρίου
μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος³**

6 ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει,
μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.

7 εἰς παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ θεός. τίς γὰρ υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; **8** εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδείας ἧς μέτοχοι γεγόνασιν πάντες, ἄρα νόθοι καὶ οὐχ υἱοὶ ἐστε. **9** εἶτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἶχομεν παιδευτὰς καὶ ἐνετρεπόμεθα· οὐ πολὺ [δὲ] μᾶλλον ὑποταγησόμεθα τῷ πατρὶ

¹ **1** {A} εὐπερίστατον ℱ¹³ N A D Ψ 0150 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, b, comp} vg syr^{(p), h} cop^{sa, bo} arm geo slav Clement Chrysostom Severian Cyril // εὐπερίσπαστον ℱ⁴⁶ 1739 it^{d, z} (Ps-Augustine)

² **3** {C} εἰς ἑαυτὸν A P 0150 104 263 459 1241 1319 (1895 αὐτόν) it^{ar} vg^{cl} (or αὐτόν syr^p) // εἰς αὐτόν D² Ψ* 6 365 424 436 1175 1739^c 1852 1881 1912 1962 2200 Byz [K L] *Lect* slav Chrysostom // εἰς ἑαυτοὺς N* D* 256 1573 2127 (or αὐτούς it^{b, comp, z} vg^{ww, st} cop^{bo}) syr^p Ps-Dionysius // εἰς αὐτούς ℱ^{13, 46} N² Ψ^c 048 33 81^{vid} 1739* Theodoret^{lem} // ἐν ὑμῖν it^d eth // omit l 590 cop^{sa} arm geo

1 τρέχωμεν ... ἀγῶνα 1 Cor 9.24 **2** ἐν ... κεκάθικεν Ps 110.1; Mt 22.44; Mk 16.19; Ac 2.34; Eph 1.20; He 1.3; 8.1; 10.12 **5-6** Υἱέ ... παραδέχεται Pr 3.11-12 **6** ὃν γὰρ ... παιδεύει Re 3.19 **7** ὡς ... πατήρ Dt 8.5; 2 Sm 7.14 **9** τῷ ... πνευμάτων Nu 16.22; 27.16

τῶν πνευμάτων καὶ ζήσομεν; **10** οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαίδευον, ὁ δὲ ἐπὶ τὸ συμφέρον εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. **11** πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι ἀλλὰ λύπης, ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσιν δικαιοσύνης.

12 Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε, **13** καὶ τροχιάς ὀρθὰς ποιεῖτε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χολὸν ἐκτραπῆ, ἰαυθῆ δὲ μᾶλλον.

Warning against Rejecting God's Grace

14 Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἀγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον, **15** ἐπισκοποῦντες μὴ τις ὕστερων ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, μὴ τις ρίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῆ καὶ δι' αὐτῆς μιανθῶσιν πολλοί, **16** μὴ τις πόρνος ἢ βέβηλος ὡς Ἡσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδετο τὰ πρωτοτόκια ἑαυτοῦ. **17** ἴστε γὰρ ὅτι καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομήσαι τὴν εὐλογίαν ἀπεδοκιμάσθη, μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὔρεν καίπερ μετὰ δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν.

18 Οὐ γὰρ προσεληλύθατε ψηλαφωμένω³ καὶ κεκαυμένω πυρὶ καὶ γνώφω καὶ ζόφω καὶ θυέλλῃ **19** καὶ σάλπιγγος ἤφω καὶ φωνῆ ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρητήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς λόγον, **20** οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον, **Kān** θηρίον θίγη τοῦ ὄρου, λιθοβοληθήσεται **21** καί,

³ **18** {B} ψηλαφωμένω P⁴⁶ K A C 048 33 81 1175 1593 it^{ur. b. comp. (d). (z)} vg^{ww. st} syr^p cop^{sa. bo} eth (Origen^{lat1/2}) // ψηλαφωμένω ὄρει D (Ψ ἐψηλαφημένω) 0150 6 104 256 263 365 424 436 459 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K L P] Lect vg^{cl} (Origen^{lat1/2}) NIV LB BTI // ὄρει ψηλαφωμένω 69 syr^h arm geo slav Chrysostom

11 καρπὸν εἰρηνικὸν ... δικαιοσύνης Jas 3.17-18 **12** τὰς ... ἀνορθώσατε Is 35.3; Sir 25.23 **13** τροχιάς ... ὑμῶν Pr 4.26 LXX **14** Εἰρήνην ... πάντων Ps 34.14; Ro 12.18 **15** μὴ τις ρίζα ... ἐνοχλῆ Dt 29.17 LXX **16** Ἡσαῦ ... ἑαυτοῦ Gn 25.33-34 **17** Gn 27.30-40 **18-19** Ex 19.16-22; 20.18-21; Dt 4.11-12; 5.22-27 **20** Kān λιθοβοληθήσεται Ex 19.12-13

οὕτως φοβερὸν ἦν τὸ φανταζόμενον, Μωϋσῆς εἶπεν, **Ἔκφοβός εἰμι** καὶ ἔντρομος. **22** ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων,^a πανηγύρει^b **23** καὶ ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς καὶ κριτῆ θεῷ πάντων καὶ πνεύμασιν δικαίων τετελειωμένων **24** καὶ διαθήκης νέας μεσίτη Ἰησοῦ καὶ αἷματι ῥαντισμοῦ κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ.

25 Βλέπετε μὴ παραιτήσησθε τὸν λαλοῦντα· εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἐξέφυγον ἐπὶ γῆς παραιτησάμενοι τὸν χρηματίζοντα, πολὺ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τὸν ἀπ' οὐρανῶν ἀποστρεφόμενοι, **26** οὐ ἡ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλευσεν τότε, νῦν δὲ ἐπήγγελται λέγων, **Ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείσω** οὐ μόνον **τὴν γῆν** ἀλλὰ καὶ **τὸν οὐρανόν**. **27** τὸ δὲ Ἔτι ἅπαξ δηλοῖ [τὴν] τῶν σαλευομένων μετάθεσιν ὡς πεπονημένων, ἵνα μείνη τὰ μὴ σαλευόμενα. **28** Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες ἔχωμεν χάριν, δι' ἧς λατρεύωμεν εὐαρέστως τῷ θεῷ μετὰ εὐλαβείας καὶ δέους· **29** καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον.

Service Well-Pleasing to God

13 Ἡ φιλαδελφία μενέτω. **2** τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε, διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. **3** μιμήσκεσθε τῶν δεσμίων ὡς συνδεδεμένοι, τῶν κακουχουμένων ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. **4** Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσιν καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, πόρνους γὰρ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός. **5** Ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν. αὐτὸς

^a 22 NO C: NIV NRSV NBS^{mg} TOB BTI DHH // as text: NRSV^{mg} || ^b C: NIV NRSV NBS^{mg} TOB BTI DHH // as text: NRSV^{mg}

21 Ἔκφοβός εἰμι Dt 9.19 **22** Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ Ga 4.26; Re 21.2 μυριάσιν ἀγγέλων Re 5.11 **23** ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς Lk 10.20 κριτῆ θεῷ πάντων Gn 18.25; Ps 50.6 **24** διαθήκης ... Ἰησοῦ He 7.22; 8.6; 9.15 αἷματι ῥαντισμοῦ I Pe 1.2 παρὰ τὸν Ἄβελ Gn 4.10 **25** εἰ ... ἀποστρεφόμενοι He 2.1-3; 10.28-29 **26** ἡ φωνὴ ... τότε Ex 19.18; Jdg 5.4; Ps 68.8 Ἔτι ... οὐρανόν Hg 2.6 **29** ὁ θεός ... καταναλίσκον Dt 4.24; 9.3; Is 33.14

13.2 ἔλαθον ... ἀγγέλους Gn 18.1-8; 19.1-3 **3** μιμήσκεσθε τῶν δεσμίων Mt 25.36; He 10.34 **4** πόρνους ... θεός Ga 5.19, 21; Eph 5.5

γὰρ εἶρηκεν, **Οὐ μὴ σε ἀνῶ οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω, 6** ὥστε
θαρροῦντας ἡμᾶς λέγειν,

**Κύριος ἐμοὶ βοηθός,
[καὶ] οὐ φοβηθήσομαι,
τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος;**

7 Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς
ἀναστροφῆς μιμῆσθε τὴν πίστιν. **8** Ἰησοῦς Χριστὸς ἐχθὲς
καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. **9** διδαχαῖς ποικίλαις
καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε· καλὸν γὰρ χάριτι βεβαιοῦσθαι τὴν
καρδίαν, οὐ βρώμασιν ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατοῦν-
τες. **10** ἔχομεν θυσιαστήριον ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξου-
σίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες. **11** ὧν γὰρ εἰσφέρεται ζῶων τὸ
αἷμα περὶ ἁμαρτίας εἰς τὰ ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τούτων τὰ
σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς. **12** διὸ καὶ Ἰησοῦς,
ἵνα ἀγιάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαόν, ἔξω τῆς πύλης
ἔπαθεν. **13** τοίνυν ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβο-
λῆς τὸν ὀνειδισμόν αὐτοῦ φέροντες· **14** οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε
μένουσιν πόλιν ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν. **15** δι'
αὐτοῦ [οὖν] ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως διὰ παντὸς τῷ
θεῷ, τοῦτ' ἔστιν καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι
αὐτοῦ. **16** τῆς δὲ εὐποιίας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε·
τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ θεός.

17 Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε, αὐτοὶ γὰρ
ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσοντες, ἵνα

¹ **15** {C} δι' αὐτοῦ οὖν **Κ**² A C D¹ 0150 0243 6 81 104 256 263 365 424
436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz
Lect it^{ar. h. comp. z} vg syr^h cop^{sa. bo} arm slav Chrysostom Cyril // διὰ τοῦτο οὖν **K**
1751 (geo) // δι' αὐτοῦ **℣**⁴⁶ **Κ**^{*} D^{*} P Ψ¹ it^d cop^{ho^{mss}} (Origen^{lat}); (Gregory-Elvira)
REB BJ TOB

5 Οὐ ... ἐγκαταλίπω Dt 31.6 (Gn 28.15; Dt 31.8; Jos 1.5) **6** Κύριος ... ἄνθρωπος Ps 118.6
7 μιμῆσθε τὴν πίστιν 1 Cor 4.16; He 6.12 **9** διδαχαῖς ... παραφέρεσθε Eph 4.14
11 Lv 16.27 **13** He 11.26 **14** He 11.10, 16; 12.22 **15** θυσίαν ... αὐτοῦ 2 Chr 29.31;
Ps 50.14, 23 καρπὸν χειλέων Ho 14.2 **16** τοιαύταις ... θεός Php 4.18 **17** αὐτοὶ ... ὑμῶν
Is 62.6; Eze 3.17

μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσιν καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελεῆς γὰρ ὑμῖν τοῦτο.

18 Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν· πειθόμεθα γὰρ ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν πᾶσιν καλῶς θέλοντες ἀναστρέφεσθαι. **19** περισσοτέρως δὲ παρακαλῶ τοῦτο ποιῆσαι, ἵνα τάχιον ἀποκατασταθῶ ὑμῖν.

Benediction and Final Greetings

20 Ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, **21** καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἀγαθῷ² εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ποιῶν ἐν ἡμῖν³ τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων]⁴, ἀμήν.

22 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως, καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἐπέστειλα ὑμῖν. **23** Γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Τιμόθεον ἀπολελυμένον, μεθ' οὗ ἐὰν τάχιον ἔρχεται ὁψομαι ὑμᾶς.

² **21** {A} παντὶ ἀγαθῷ (P)⁴⁶ τῷ ἀγαθῷ) & D* Ψ it^{ar, b, comp, d, z} vg cop^{bo} geo¹ Fulgentius⁶⁷ // παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ C D² 0150 0243 6 33 81 104 256 263 365 424 436 459 1175 1241 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K P] Lect vg^{mss} syr^{p, (h)} cop^{sa} (arm omit παντί) eth geo² slav Chrysostom Theodoret; Fulgentius¹⁷ BTI // παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγαθῷ (see 2 Th 2.17) A
³ **21** {A} ἡμῖν P⁴⁶ & A D 0243 33 81 104 365 424* 436 459 1175 1241 1739 1852 1881 1912 1962 Byz^{pl} [K] Lect^{pl} syr^p cop^{sa, bn} arm geo slav // ὑμῖν C Ψ 0150 6 256 263 424^c 1319 1573 2127 2200 Byz^{pl} [P] Lect^{pl}. AD it^{ar, b, comp, d, z} vg syr^h eth Gregory-Nyssa Chrysostom Theodoret

⁴ **21** {C} τῶν αἰώνων & A (C*) 0150 0243 33 81 424 1739 1852 1881 1912 1962 2200 Byz [K P] 1590 1597 1884 1895 11159 I^{AD} it^{ar, b, comp, z} vg syr^p cop^{sa, bn} eth geo slav Chrysostom // omit P⁴⁶ C³ D Ψ 6 104 256 263 365 436 459 1241 1319 1573 2127 Lect vg^{mss} syr^h cop^{sa, mss} arm Theodoret

18 καλὴν ... ἀναστρέφεσθαι Ac 24.16; 2 Cor 1.12 **20** ὁ ἀναγαγὼν ... προβάτων Is 63.11 τὸν ποιμένα ... μέγαν 1 Pe 2.25 αἵματι διαθήκης Zch 9.11 διαθήκης αἰωνίου Is 55.3; Jr 32.40; Eze 37.26

24 Ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν καὶ πάντας τοὺς ἁγίους. ἀσπάζονται ὑμῖς οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας. **25** ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν.⁵

---

⁵ **25** {A} πάντων ὑμῶν. ℣⁴⁶ ℞* I^{vid} 33 it^{comp} vg^{mss} cop^{sa} arm^{ms} // πάντων ὑμῶν. ἀμήν. ℞² A C D² H Ψ 0150 0243 6 81 104 256 263 365 424 436 459 1319 1573 1739 1852 1881 1912 1962 2127 2200 Byz [K P] Lect it^{ar. b. z} vg syr^{p. h} cop^{bo} arm^{ms} eth geo slav Chrysostom // πάντων ἡμῶν. ἀμήν. 1241 // πάντων τῶν ἁγίων. ἀμήν. D*

ΙΑΚΩΒΟΥ

Salutation

1 Ἰάκωβος θεοῦ καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δούλος ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ χαίρειν.

Faith and Wisdom

2 Πᾶσαν χαρὰν ἠγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις, **3** γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν. **4** ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ᾖτε τέλειοι καὶ ὀλόκληροι ἐν μηδενὶ λειπόμενοι. **5** Εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτεῖτω παρὰ τοῦ δίδοντος θεοῦ πᾶσιν ἀπλῶς καὶ μὴ ὀνειδίζοντος, καὶ δοθήσεται αὐτῷ. **6** αἰτεῖτω δὲ ἐν πίστει μηδὲν διακρινόμενος· ὁ γὰρ διακρινόμενος ἔοικεν κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ῥιπιζομένῳ. **7** μὴ γὰρ οἰέσθω ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅτι λήμψεται τι παρὰ τοῦ κυρίου, **8** ἀνὴρ δίψυχος, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

Poverty and Riches

9 Καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, **10** ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύσεται. **11** ἀνέτειλεν γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσῳ καὶ ἐξήρανε τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο· οὕτως καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ μαραινθήσεται.

Trial and Temptation

12 Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήμψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς ὃν ἐπηγγεί-

---

1 ταῖς ... διασπορᾷ Ac 15.23; 1 Pe 1.1 **2** Ro 5.3-5; 1 Pe 1.6 **3** τὸ ... πίστεως 1 Pe 1.7 5 Pr 2.3-6 **6** αἰτεῖτω ... διακρινόμενος Mt 7.7; Mk 11.24 **10-11** ὡς ... ἀπώλετο Ps 102.4, 11; Is 40.6-7; 1 Pe 1.24 **12** λήμψεται ... ζωῆς 1 Cor 9.25; 2 Tm 4.8; 1 Pe 5.4; Re 2.10

λατο¹ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. **13** μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι Ἄπὸ θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ θεὸς ἀπείραστός ἐστιν κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. **14** ἕκαστος δὲ πειράζεται^a ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας^b ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· **15** εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον.

16 Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί. **17** πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθὲν ἐστίν^c καταβαῖνον^d ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγή ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα². **18** βουλευθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχὴν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.

Hearing and Doing The Word

19 Ἴστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί· ἔστω δὲ³ πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν·

¹ **12** {A} ἐπηγγείλατο ℱ⁷⁴ & A B Ψ 81 2344 it^{ff} cop^{sa, bo} arm Didymus^{2/4} // ἐπηγγείλατο ὁ θεός 1175 1243 1735 1739 1852 2492 / 596 it^{ar, s, t} vg syr^{p, pal} geo Athanasius Didymus^{2/4} Cyril John-Damascus; Chromatius EU? LB? REB DHH? // ἐπηγγείλατο ὁ κύριος (C omit ὁ) 5 307 436 442 642 1448 1611 Byz [K L P] Lect (1593 1680 omit ὁ) (syr^b arm^{mss} slav) BJ BTI

² **17** {B} παραλλαγή ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα &² A C 5 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] Lect (1422 καταλλαγῆ [sic]) syr^d arm Athanasius Cyril-Jerusalem Didymus John-Damascus; Jerome // παραλλαγή οὐδὲ τροπῆς ἀποσκίασμα Ψ vg it^{ar, t} syr^p // παραλλαγή ἢ (or ἡ) τροπῆς ἀποσκίασματος &^{*} B REB // παραλλαγῆς ἢ τροπῆς ἀποσκίασματος ℱ²³ slav // παραλλαγή ἢ ῥοπή ἀποσκίασματος it^{ff} (Augustine Ferrandus Primasius)

³ **19** {B} ἴστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί· ἔστω δέ & B C (81 καὶ ἔστω) (436 1175 1243 2492* omit δέ) 1739 2344 it^{ar, ff, s, t} vg (syr^{hmg}) cop^{sa^{mss}, bo^(ac)} geo // ἴστε δὲ ἀδελφοί μου ἀγαπητοί· ἔστω δέ (A καὶ ἔστω) vg^{mss} cop^{sa^{mss}, bo^{mss}} // ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔστω Ψ 5 307 442 642 1448 1611 1735 (1852 ἔστω

^a **14** C: TR GNB NIV REB LB BJ || ^b C: NRSV TOB BTI DHH ^c **17** C: M TR WH GNB NIV NRSV BJ NBS || ^d C: REB EU LB TOB B

13 μηδεὶς ... πειράζομαι Sir 15.11-13 **17** πᾶσα ... πατρός Mt 7.11 **18** βουλευθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς Jn 1.13 ἀπεκύησεν ... ἀληθείας 1 Pe 1.23 **19** ἔστω ... λαλῆσαι Sir 5.11 βραδὺς εἰς ὀργήν Ec 7.9

20 ὀργή γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην θεοῦ οὐ κατεργάζεται.
21 διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ῥυπαρίαν καὶ περισσεΐαν κακίας^c
 ἐν πραύτητι^f δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον τὸν δυνάμενον σῶσαι
 τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

22 Γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου καὶ μὴ μόνον ἀκροαταὶ* πα-
 ραλογιζόμενοι ἑαυτούς. **23** ὅτι εἴ τις ἀκροατὴς λόγου ἐστὶν καὶ
 οὐ ποιητής, οὗτος ἔοικεν ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς
 γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ. **24** κατενόησεν γὰρ ἑαυτὸν καὶ
 ἀπελήλυθεν καὶ εὐθέως ἐπελάθετο ὁποῖος ἦν. **25** ὁ δὲ παρα-
 κύψας εἰς νόμον τέλειον τὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ παραμείνας
 οὐκ ἀκροατὴς ἐπιλησμονῆς γενόμενος ἀλλὰ ποιητής ἔργου,
 οὗτος μακάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται.

26 Εἴ τις δοκεῖ θρησκὸς εἶναι μὴ χαλιναγωγῶν γλῶσσαν
 αὐτοῦ ἀλλ' ἀπατῶν καρδίαν αὐτοῦ, τούτου μάταιος ἡ θρησκεία.
27 θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη
 ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν,
 ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

Warning against Partiality

2 Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωπολημψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ
 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ^a Χριστοῦ^b τῆς δόξης.^c **2** ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ
 εἰς συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ,
 εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῆτι, **3** ἐπιβλέψητε δὲ ἐπὶ
 τὸν φοροῦντα τὴν ἐσθῆτα τὴν λαμπρὰν καὶ εἶπητε, Σὺ κάθου

δέ) 2492^c Byz [K L P^c (P* ἔστω δέ)] syr^h // ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔστω *Lect at beginning of lesson* (1422 omit ἀδελφοί μου; 1596 omit μου; 11365 ἀγαπητοί μου ἀδελφοί)

---

^c **21** C: GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB BTI DHH || ^f NO C: AD M TR WH GNB NIV NRSV REB LB BJ NBS TOB BTI DHH

^a **2.1** C: NBS^m || ^b C: GNB (REB) EU LB NBS || ^c Question: WH NRSV // as text: NRSV^m

---

21 ἀποθέμενοι ... κακίας Col 3.8; 1 Pe 2.1 **22** Γίνεσθε ... ἀκροαταὶ Mt 7.26; Ro 2.13
25 νόμον ... ἐλευθερίας Ro 8.2; Ga 6.2; Jas 2.12; 1 Pe 2.16 οὗτος ... ἔσται Jn 13.17
26 μὴ ... γλῶσσαν αὐτοῦ Ps 34.13; 39.1; 141.3
2.1 μὴ ... ἔχετε Job 34.19; Ac 10.34; Jas 2.9

ὦδε καλῶς, καὶ τῷ πτωχῷ εἶπτε, Σὺ στήθι ἢ κάθου ἐκεῖ¹ ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου, **4** καὶ οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐγένεσθε κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν;

5 Ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί· οὐχ ὁ θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τῷ κόσμῳ πλουσίους ἐν πίστει καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; **6** ὑμεῖς δὲ ἠτιμάσατε τὸν πτωχόν. οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν καὶ αὐτοὶ ἔλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια; **7** οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσιν τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ὑμᾶς; **8** εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν κατὰ τὴν γραφήν, **Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν, καλῶς ποιεῖτε**. **9** εἰ δὲ προσωποληπτεῖτε, ἀμαρτίαν ἐργάζεσθε ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς παραβάται. **10** ὅστις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσῃ, πταισῆ δὲ ἐν ἐνί, γέγονεν πάντων ἔνοχος. **11** ὁ γὰρ εἰπὼν, **Μὴ μοιχεύσης, εἶπεν καί, Μὴ φονεύσης**; εἰ δὲ οὐ μοιχεύεις, φονεύεις* δέ, γέγονας παραβάτης νόμου. **12** οὕτως λαλεῖτε καὶ οὕτως ποιεῖτε ὡς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι. **13** ἡ γὰρ κρίσις ἀνέλεος τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος· κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως.

Faith and Works

14 Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; **15** ἐὰν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσιν καὶ λειπόμενοι ὧσιν τῆς ἡμέρου τροφῆς, **16** εἶπη δέ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν, Ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ,

¹ **3** {C} ἢ κάθου ἐκεῖ B 1175 1243 1739 1852 2492 it^l cop^{sa}ms // ἐκεῖ ἢ κάθου A (C* καὶ for ἢ) Ψ 33 81 1448* 1611 1591 it^{sr, s, t} vg syr^h cop^{sa}ms (arm) geo Cyril Hesychius^{lat}; Augustine GNB NIV NRSV EU LB BJ NBS BTI DHH // ἐκεῖ ἢ κάθου ὦδε R (C² καὶ for ἢ) 5 307 436 442 642 1448^c 1735 2344 Byz [K L P] Lect syr^p cop^{bo} geo^{ms} eth slav REB

5 ὁ ... κόσμῳ 1 Cor 1.26-28 **8** Ἀγαπήσεις ... σεαυτόν Lv 19.18 (Mt 19.19; 22.39; Mk 12.31; Lk 10.27; Ro 13.9; Ga 5.14) **9** Dt 1.17 **10** πταισῆ ... ἐνί Mt 5.19 **11** Μὴ μοιχεύσης Ex 20.14; Dt 5.18 (Mt 5.27; 19.18; Mk 10.19; Lk 18.20; Ro 13.9) Μὴ φονεύσης Ex 20.13; Dt 5.17 (Mt 5.21; Mk 10.19; Lk 18.20; Ro 13.9) **12** νόμου ἐλευθερίας Ro 8.2; Ga 6.2; Jas 1.25; 1 Pe 2.16 **13** ἡ ... ἔλεος Mt 5.7; 18.32-35 **14** Τί ... ἔχη Mt 7.21

θερμαίνεσθε καὶ χορτάζεσθε, μὴ δώτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος; **17** οὕτως καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔχη ἔργα, νεκρά ἐστὶν καθ' ἑαυτήν.

18 Ἄλλ' ἐρεῖ τις, Σὺ πίστιν ἔχεις,^d καὶ γὰρ ἔργα ἔχω.^e δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου χωρὶς τῶν ἔργων, καὶ γὰρ σοὶ δεῖξω ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν.^f **19** σὺ πιστεύεις ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ θεός^{2, g}, καλῶς ποιεῖς· καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσιν καὶ φρίσσουν.^h **20** θέλεις δὲ γνῶναι, ὡς ἄνθρωπε κενέ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων ἀργή³ ἐστὶν; **21** Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ἡμῶν οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη ἀνεύγκας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον; **22** βλέπεις ὅτι ἡ πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη,ⁱ **23** καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα, Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην καὶ φίλος θεοῦ ἐκλήθη.^j **24** ὁρᾶτε ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον. **25** ὁμοίως δὲ καὶ Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη ὑποδεξαμένη τοὺς ἀγγέλους⁴ καὶ ἑτέρα ὁδῶ ἐκβαλοῦσα; **26** ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα

² **19** {B} εἷς ἐστὶν ὁ θεός ℑ⁷⁴ & A 442 1735 1596 it^{tr.} vg? arm eth geo Cyril^{2/5}; Augustine Faustus Salvian^{1/2} Caesarius^{1/4} // εἷς ὁ θεός ἐστὶν C 33^{vid} 81 1175 1243 2344 2492 // εἷς ὁ θεός it^{tr.} Cyril^{2/5} // εἷς ἐστὶν θεός 1739 vg? // εἷς θεός ἐστὶν B 1611 1852 // ὁ θεός εἷς ἐστὶν 5 307 436 642 1448 Byz [K^c (K* omit εἷς) L] Lect (1592 omit εἷς) vg^{ms} (slav) Didymus Cyril^{1/5}; Salvian^{1/2} Caesarius^{3/4} // ἐστὶν θεός Ψ Athanasius

³ **20** {B} ἀργή B C* 1175 1243 1739 it^{tr.} vg^{ww, st} cop^{sa} Augustine // νεκρά (see 2.26) & A C² Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1448 1611 1735 1852 2344 2492 Byz [K L P] Lect vg^{cl} syr^h cop^{bn} eth slav Ps-Athanasius Didymus^{4b} Cyril; Faustus Salvian Cassiodorus // κενή ℑ⁷⁴ it^{tr.}

⁴ **25** {A} ἀγγέλους ℑ⁷⁴vid & A B Ψ 5 33^{vid} 81 307* 436 442 1175 1243 1448 1611 1735 1852 2344 2492 Byz [K^{tr} P] 1147 1590 1591 1603 1680

^d **18** Question: WH^{ms} || ^e Question: BJ // End quotation: AD? M? NA? TR? WH? GNB NIV NRSV REB EU^{ms} || ^f End quotation: EU DHH ≠ **19** Question: M WH LB BJ BTI || ^h End quotation from v. 18: TOB ⁱ **22** Question: TR ^j **23** End of quotation from v. 18: BJ

17 Jas 2.20, 26 **19** τὰ δαιμόνια πιστεύουσιν Mt 8.29; Mk 1.24; 5.7; Lk 4.34 **21** ἀνεύγκας ... θυσιαστήριον Gn 22.9, 12 **22** ἡ πίστις ... αὐτοῦ He 11.17 **23** Ἐπίστευσεν ... δικαιοσύνην Gn 15.6 (Ro 4.3, 9, 22; Ga 3.6) φίλος θεοῦ ἐκλήθη 2Chr 20.7; Is 41.8 **25** Jos 2.4, 15; 6.17; He 11.31 **26** Jas 2.17, 20

χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστίν, οὕτως καὶ ἡ πίστις χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστίν.

The Tongue

3 Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες ὅτι μείζον κρίμα ληψόμεθα. **2** πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες. εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ δυνατὸς χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα. **3** εἰ δὲ τῶν ἵππων τοὺς χαλινοὺς εἰς τὰ στόματα βάλλομεν εἰς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἡμῖν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα αὐτῶν μετάγομεν. **4** ἰδοὺ καὶ τὰ πλοῖα τηλικαῦτα ὄντα καὶ ὑπὸ ἀνέμων σκληρῶν* ἐλαυνόμενα μετάγεται ὑπὸ ἐλαχίστου πηδαλίου ὅπου ἡ ὁρμὴ τοῦ εὐθύνοντος βούλεται. **5** οὕτως καὶ ἡ γλῶσσα μικρὸν μέλος ἐστίν καὶ μέγала αὐχεῖ.

Ἴδοὺ ἡλίκον πῦρ ἡλίκην ὕλην ἀνάπτει. **6** καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ. ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν ἡ σπιλοῦσα ὅλον τὸ σῶμα καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης. **7** πᾶσα γὰρ φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν, ἐρπετῶν τε καὶ ἐναλίων δαμάζεται καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ, **8** τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δαμάσαι δύναται ἀνθρώπων, ἀκατάστατον² κακόν, μεστὴ ἰοῦ

1883 / 1159 / 1178 it^{ar. s. t} vg syr^h cop^{su. ac} // κατασκόπους C K^{v. r.} L 307^c 642 1739

Lect (l 1154 ἀγγέλους τοὺς κατασκόπους) it^{ll} syr^{p. (h^{me})} cop^{bo} arm eth geo slav

¹ 3 {C} εἰ δέ B² Ψ (N² A B* K without accents, itacism for ἴδε?) 5 33 307 436 1243 1611 1735 1852 2344 2492 Byz^{pt} [L] 1590 1592 1680 1883 1884 1154 it^{ar. ff. s. (t)} vg cop^{bo} geo John-Damascus // ἴδε (C P without accent, itacism for εἰ δέ?) 81 442 642 1175 1448 1739 Byz^{pt} Lect (l 1441 εἶδε) arm Ps-Ambrose // εἰ δε γαρ (without accents = ἴδε γάρ) N* syr^p

² 8 {B} ἀκατάστατον N A B K P 1175 1243 1735 1739* it^{ar. ff. t} vg cop^{su. bo} Jerome^{1/2} // ἀκατάσχετον C Ψ 5 81 307 436 442 642 1448 1611 1739^c 1852 2344 2492 Byz [L] Lect syr^h eth geo slav Epiphanius Cyril Flavian-Constantinople John-Damascus; Jerome^{1/2} Speculum Cassiodorus BTI DHH

⁶ ἡ σπιλοῦσα ... γενέσεως Mt 12.36-37; 15.11, 18, 19 ⁸ μεστὴ ἰοῦ θανατηφόρου Ps 140.3; Ro 3.13

θανατηφόρου. **9** ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν κύριον³ καὶ πατέρα καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονότας· **10** ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα. οὐ χρή, ἀδελφοί μου, ταῦτα οὕτως γίνεσθαι. **11** μήτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρῦει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν; **12** μὴ δύναται, ἀδελφοί μου, συκῆ ἐλαίας ποιῆσαι ἢ ἄμπελος σῦκα; οὔτε ἄλυκόν⁴ γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ.

The Wisdom from Above

13 Τίς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πραύτητι σοφίας. **14** εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐριθείαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε κατὰ τῆς ἀληθείας. **15** οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη ἀλλ' ἐπίγειος, ψυχικὴ, δαιμονιώδης. **16** ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα. **17** ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἀγνή ἐστίν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, ἐπιεικὴς, εὐπειθής, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος, ἀνυπόκριτος. **18** καρπὸς δὲ δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην.

Friendship with the World

4 Πόθεν πόλεμοι καὶ πόθεν μάχαι ἐν ὑμῖν; οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν;

³ **9** {A} κύριον Ɔ²⁰ K A B C P Ψ 5 33 81 1175 1735 1739 1852 2492*^{vid} it^{ar.} 11.1 vg^{cl} syr^p cop^{bo}pl arm Cyril // θεόν 307 436 442 642 1243 1448 1611 2344 2492^c Byz [K L] Lect it^s vg^{cl.} ww syr^h cop^{sa.} bo^{pl.} ac geo slav Epiphanius John-Damascus; Jerome Augustine

⁴ **12** {B} οὔτε ἄλυκόν A B C* 1175 1852 (2492^c add καὶ after ἄλυκόν) (cop^{sa}) arm // οὕτως οὐδὲ ἄλυκόν K (C² Ψ οὔτε) 33 81 (1735 οὔτε ἄλυκόν καὶ) 1739 2344 (2492* οὕτως ἄλυκόν καὶ) (it^{ar.} 11.1 vg) syr^p (cop^{bo}) geo Cyril // οὕτως οὐδεμία πηγὴ ἄλυκόν καὶ 5 307 436 442 642 1448 1611 Byz [K L] Lect syr^h with* slav // οὕτως οὔτε μία πηγὴ ἄλυκόν καὶ P

9 τοὺς ἀνθρώπους ... γεγονότας Gn 1.26, 27; 1 Cor 11.7 **15** ἡ ... κατερχομένη Jas 1.5, 17 **18** καρπὸς ... σπείρεται Is 32.17; He 12.11 τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην Mt 5.9

4.1 Ro 7.23; 1 Pe 2.11

2 ἐπιθυμεῖτε καὶ οὐκ ἔχετε^a, φονεύετε^b καὶ ζηλοῦτε καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν, μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε, οὐκ ἔχετε διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς, **3** αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε. **4** μοιχαλίδες¹, οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ θεοῦ ἐστίν; ὅς ἐάν οὖν βουληθῆ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ θεοῦ καθίσταται. **5** ἢ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφή λέγει, Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα ὃ κατώκισεν² ἐν ἡμῖν, **6** μείζονα δὲ δίδωσιν χάριν; διὸ λέγει,

**Ὁ θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται,
ταπεινοῖς δὲ δίδωσιν χάριν.**

7 ὑποτάγητε οὖν τῷ θεῷ, ἀντίστητε δὲ τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν· **8** ἐγγίσατε τῷ θεῷ καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν. καθαρῖσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοί, καὶ ἀγνίσατε καρδίας, δίσυχοι. **9** ταλαιπωρήσατε καὶ πενθήσατε καὶ κλαύσατε. ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πένθος μετατραπήτω³ καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν. **10** ταπεινώθητε ἐνώπιον τοῦ κυρίου καὶ ὑψώσει ὑμᾶς.

Judging a Brother

11 Μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀδελφοί. ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ ἢ κρίνων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καταλαλεῖ νόμου καὶ κρίνει νόμον· εἰ δὲ νόμον κρίνεις, οὐκ εἶ ποιητὴς νόμου ἀλλὰ κριτὴς.

¹ **4** {A} μοιχαλίδες $\mathfrak{P}^{100}$ $\aleph^*$ A B 33 81 1175* 1739 1852 *it*^{ar. ff. s. t} vg *syr*^{p. h} geo Augustine // μοιχοὶ καὶ μοιχαλίδες $\aleph^2$ Ψ 5 307 436 442 642 1175^c 1243 1448 1611 1735 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* *syr*^h *with*^{*} geo^{miss} slav

² **5** {B} κατώκισεν $\mathfrak{P}^{74}$ $\aleph$ B Ψ 1739 // κατώκησεν 5 33 307 436 442 642 1243 1448 1611 1735 1852 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* Nilus // κατώκεισεν A 81 1175 1680

^a **2** Period: TR NIV EU BJ // Semicolon: LB NBS TOB DHH || ^b C: GNB NRSV REB BTI // Question: BJ

4 ἡ ... καθίσταται Ro 8.7; 1 Jn 2.15 **5** Πρὸς ... ἡμῖν Ex 20.5 **6** Ὁ ... χάριν Pr 3.34 LXX (Mt 23.12; 1 Pe 5.5) **7** ἀντίστητε ... διαβόλῳ Eph 6.12; 1 Pe 5.8-9 **8** ἐγγίσατε ... ὑμῖν Zch 1.3; Mal 3.7 καθαρῖσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοί Is 1.16 **10** Job 5.11; 1 Pe 5.6

12 εἷς ἐστὶν ὁ³ νομοθέτης καὶ κριτὴς ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι· σὺ δὲ τίς εἶ ὁ κρίνων* τὸν πλησίον;

Warning against Boasting

13 Ἄγε νῦν οἱ λέγοντες, Σήμερον ἢ αὔριον πορευσόμεθα εἰς τήνδε τὴν πόλιν καὶ ποιήσομεν ἐκεῖ ἐνιαυτὸν καὶ ἐμπορευσόμεθα καὶ κερδήσομεν, **14** οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε τὸ* τῆς αὔριον ποία⁴ ἢ ζωὴ ὑμῶν – ἀτμὶς γάρ ἐστε⁵ ἢ πρὸς ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα καὶ ἀφανιζομένη – **15** ἀντὶ τοῦ λέγειν ὑμᾶς, Ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ^c καὶ ζήσομεν καὶ ποιήσομεν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. **16** νῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν ταῖς ἀλαζονείαις ὑμῶν· πᾶσα καύχησις τοιαύτη πονηρὰ ἐστίν. **17** εἰδότι οὖν καλὸν ποιεῖν καὶ μὴ ποιῶντι, ἁμαρτία αὐτῷ ἐστίν.

Warning to the Rich

5 Ἄγε νῦν οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὀλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταιλαιπωρίαις ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις. **2** ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπεν καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν, **3** ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατίωται καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μαρτύριον ὑμῖν ἔσται καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν^a ὡς πῦρ.^b ἐθησαυρίσατε ἐν

³ **12** {C} ὁ Ⲙ A Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1611 1735 1739 2344 Byz [K L] Lect Didymus Cyril^{7/8} John-Damascus // omit ⲩ^{74, 100} B P 1175 1243 1448 1852 2492 Cyril^{1/8}

⁴ **14** {B} ποία Ⲭ* B 1448 1611 1852 it¹ syr^h cop^{bo/mss} arm // ποία γάρ ⲩ^{74, 100} Ⲭ* A Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1735 1739 2344 2492 Byz [K L P] Lect it^{ar, s} vg syr^p cop^{bo} slav Jerome Augustine BTI

⁵ **14** {C} ἀτμὶς γάρ ἐστε B 81 642 1175 1243 1739 1852 2492 syr^h // ἀτμὶς γάρ ἔσται (A omit γάρ) Ψ 307 436 442 1448 1611 Byz^{pk} [K P] Lect (it¹) // ἀτμὶς γάρ ἐστίν 5 Byz^{pk} [L] / 592 / 596 / 883 / 921 / 1159 / 1441 cop^{sa, bo/mss} slav John-Damascus; (Augustine) // ἀτμὶς ἐστίν 33 1735 2344 it^{ar, s} vg cop^{bo} // omit Ⲭ

^c **15** C: AD M TR WH GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB BTI DHH

^a **5.3** C: AD WH NRSV^{mg} BJ // as text: WH^{mg} || ^b NO C: AD WH NRSV^{mg} BJ // as text: WH^{mg}

12 σὺ ... πλησίον Ro 2.1; 14.4 **13-14** Ἄγε ... ὑμῶν Pr 27.1; Lk 12.18-20 **15** Ἐὰν ... ἐκεῖνο Ac 18.21 **17** Lk 12.47

5.1 Lk 6.24 **2** Mt 6.19 **3** φάγεται ... πῦρ Ps 21.9; Jdth 16.17

ἐσχάταις ἡμέραις. **4** ἰδοὺ ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμησάντων τὰς χώρας ὑμῶν ὁ ἀπεστερημένος¹ ἀφ' ὑμῶν κράζει, καὶ αἱ βοαὶ τῶν θερισάντων εἰς τὰ ᾠτα κυρίου Σαβαώθ εἰσεληλύθασιν. **5** ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐσπαταλήσατε, ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς, **6** κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸν δίκαιον· οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν.^ε

Patience and Prayer

7 Μακροθυμήσατε οὖν, ἀδελφοί, ἕως τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου. ἰδοὺ ὁ γεωργὸς ἐκδέχεται τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς μακροθυμῶν ἐπ' αὐτῷ, ἕως λάβη² πρόϊμον καὶ ὄψιμον. **8** μακροθυμήσατε καὶ ὑμεῖς, στηρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ κυρίου ἤγγικεν. **9** μὴ στενάζετε, ἀδελφοί, κατ' ἀλλήλων, ἵνα μὴ κριθῆτε· ἰδοὺ ὁ κριτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἔστηκεν. **10** ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί, τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφῆτας οἱ ἐλάλησαν ἐν τῷ ὀνόματι κυρίου. **11** ἰδοὺ μακαρίζομεν τοὺς ὑπομείναντας· τὴν ὑπομονὴν Ἰωβ ἠκούσατε καὶ τὸ τέλος κυρίου εἶδετε, ὅτι πολὺσπλαγχνός ἐστιν ὁ κύριος καὶ οἰκτίρμων.

12 Πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε μήτε τὸν οὐρανὸν μήτε τὴν γῆν μήτε ἄλλον τινὰ ὄρκον· ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ Ναὶ ναὶ καὶ τὸ Οὐ οὐ, ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε.

¹ **4** ἀπεστερημένος A B² Ψ 5 (33 81) 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [(K L) P] Lect arm (eth) geo slav^{ms} Didymus Cyril John-Damascus // ♦ ἀφυστερημένος N B* TOB

² **7** {B} λάβη 𐤀⁷⁴ B 048 1739 it^m.^s vg cop^{sa} arm geo // λάβη ὑετόν A Ψ 5 33 81 307 (436 ὑετόν λάβη) 442 642 1243 1448 1611 1735 1852 2344 2492 Byz [K L P] Lect vg^{ms} syr^p.^h geo^{ms} slav NRSV? REB BJ // λάβη καρπὸν N² (N* καρπὸν τόν) 1175 (it^f) syr^hme cop^{bo} Faustus Cassiodorus NBS

^ε **6** Question: WH GNB^{me} NBS^{ng}

4 ὁ μισθὸς ... κράζει Lv 19.13; Dt 24.14-15; Mal 3.5 αἱ βοαὶ ... εἰσεληλύθασιν Gn 4.10; Ps 18.6; Is 5.9 **5** ἡμέρᾳ σφαγῆς Jr 12.3; 25.34 **7** πρόϊμον καὶ ὄψιμον Dt 11.14; Jr 5.24; Jl 2.23 **8** ἡ παρουσία ... ἤγγικεν Ro 13.11-12; He 10.25; 1 Pe 4.7 **9** ὁ κριτὴς ... ἔστηκεν Mt 24.33 **11** μακαρίζομεν τοὺς ὑπομείναντας Dn 12.12 πολὺσπλαγχνός ... οἰκτίρμων Ex 34.6; Ps 103.8; 111.4 **12** Mt 5.34-37

13 Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσευχέσθω· εὐθυμεῖ τις, ψαλλέτω· **14** ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου³. **15** καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος· καὶ ἄμαρτίας ἢ πεποιηκώς, ἀφευθήσεται αὐτῷ. **16** ἐξομολογεῖσθε οὖν ἀλλήλοις τὰς ἁμαρτίας καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε. πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη. **17** Ἦλιάς ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν καὶ προσευχῇ προσηύξατο τοῦ μὴ βρέξαι, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτούς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ· **18** καὶ πάλιν προσηύξατο, καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν ἔδωκεν* καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησεν τὸν καρπὸν αὐτῆς.

19 Ἀδελφοί μου, εἰάν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῆ ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτόν, **20** γινωσκέτω ὅτι⁴ ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου⁵ καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν.

³ **14** {A} τοῦ κυρίου **κ** 5 33^{vid} 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 *Byz* [K L P] *Lect* (it^{ar. ff. s. t} vg syr^{pmss. h} cop^{sa. bo} slav Origen^{lat} Hesychius: *or omit* τοῦ) geo (eth) Chrysostom Cyril // κυρίου A Ψ⁷⁴ 81 1751 1921 arm John-Damascus // τοῦ κυρίου Ἰησοῦ 1356 syr^{pmss} // *omit* B

⁴ **20** {B} γινωσκέτω ὅτι **κ** A 5 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 *Byz* [K L P] *Lect* it^{ar. ff. s. t} vg syr^p cop^{bo} arm eth (geo) slav Didymus^{dub} // γινώσκετε ὅτι B syr^h NRSV REB EU TOB BTI DHH // ὅτι Ψ Origen^{lat} // *omit* $\mathfrak{P}^{74}$ it^f cop^{sa}

⁵ **20** {C} αὐτοῦ ἐκ θανάτου **κ** A P 048^{vid} 5 33 307 436 1735 1739 2344 it^{ar. s. t} vg syr^{p. h} arm (eth) Didymus Cyril // ἐκ θανάτου αὐτοῦ $\mathfrak{P}^{74}$ B 1611 it^f // ἐκ θανάτου Ψ 81 442 642 1175 1243 1448 1852 2492 *Byz* [K L] *Lect* cop^{sa. bo} arm^{ms} Origen^{lat} John-Damascus REB // αὐτοῦ Ambrosiaster

14 ἀλείψαντες ... ἐλαίῳ Mk 6.13 **15** ἡ εὐχὴ ... κάμνοντα Mk 16.18 **17** 1 Kgs 17.1; Lk 4.25 **18** 1 Kgs 18.42-45 **20** καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν Pr 10.12; 1 Pe 4.8

ΠΕΤΡΟΥ Α

Salutation

1 Πέτρος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασποράς Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ἀσίας καὶ Βιθυνίας **2** κατὰ πρόγνωσιν θεοῦ πατρὸς ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖη.

A Living Hope

3 Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζῶσαν δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν **4** εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς **5** τοὺς ἐν δυνάμει θεοῦ φρουρουμένους διὰ πίστεως εἰς σωτηρίαν ἐτοιμὴν ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ **6** ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε ὀλίγον ἄρτι, εἰ δέον ἐστίν, λυπηθέντας ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, **7** ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πολυτιμότερον χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου, διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζομένου εὐρεθῆ εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν καὶ τιμὴν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ **8** ὃν οὐκ ἰδόντες¹ ἀγαπάτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὀρώντες, πιστεύοντες δὲ ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ **9** κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν² σωτηρίαν ψυχῶν.

---

¹ **8** {A} ἰδόντες $\mathfrak{J}^{72}$ **BC** 048^{vid} 1175 1739 1852 *it*^{tr.} v^g *syr*^h *cop*^{sa} *arm* *eth* *slav* *Irenaeus*^{lat} *Cyril* // εἰδότες **A** Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1243 1448 1611 1735 2344 2492 *Byz* [**K L P**] *Lect* *cop*^{bo} *geo* *Clement*; *Augustine*

² **9** {C} ὑμῶν **AC** Ψ 048 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 *Byz* [**K L P**] *Lect* *it*^{tr.} *q*¹ v^g *syr*^h *cop*^{bo} *arm* *eth* *geo*

---

1 παρεπιδήμοις ... Βιθυνίας *Jas* 1.1 **2** πρόγνωσιν θεοῦ *Ro* 8.29 ἁγιασμῷ πνεύματος *2Th* 2.13 ῥαντισμὸν αἵματος *He* 12.24 **3** Εὐλογητὸς ... Χριστοῦ *2Cor* 1.3 **5** τοὺς ... φρουρουμένους *Jn* 10.28; 17.11 **6** λυπηθέντας ... πειρασμοῖς *Jas* 1.2 **7** δοκίμιον ... πίστεως *Job* 23.10; *Ps* 66.10; *Pr* 17.3; *Jas* 1.3 διὰ ... δοκιμαζομένου *Is* 48.10; *Zch* 13.9; *Mal* 3.3; *1Cor* 3.13 **8** ὃν οὐκ ... πιστεύοντες *Jn* 20.29; *2Cor* 5.7 **9** *Ro* 6.22

10 Περί ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηραύνησαν προφηταὶ οἱ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος προφητεύσαντες **11** ἐραυνῶντες εἰς τίνα ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα Χριστοῦ προμαρτυρόμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας. **12** οἷς ἀπεκαλύφθη ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, ὑμῖν δὲ διηκόνουν αὐτὰ ἃ νῦν ἀνηγγέλη ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἀγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρανοῦ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι.

A Call to Holy Living

13 Διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν νήφοντες^a τελειῶς^b ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ. **14** ὡς τέκνα ὑπακοῆς μὴ συσηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις, **15** ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἅγιον καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε, **16** διότι γέγραπται, Ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος.

17 Καὶ εἰ πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα κατὰ τὸ ἐκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε **18**^c εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαιίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου **19** ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμόμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ **20** προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου,

---

slav Clement^{lat} // ἡμῶν / 1751 cop^{bo}ms Origen^{lat} // omit B cop^{sa} Clement^{sr} Athanasius Didymus Cyril; Jerome Augustine EU?

---

^a 13 C: AD M TR GNB NIV NRSV EU LB BJ NBS TOB BTI DHH II ^b C: WH REB
^c 18-21 Traditional material: NA EU^{mf} NBS

---

10 Mt 13.17; Lk 10.24 **11** προμαρτυρόμενον ... παθήματα Ps 22; Is 53; Lk 24.26 **12** οἷς ... διηκόνουν Ep 1.2 εἰς ... παρακύψαι Eph 3.10 **13** ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας Lk 12.35; Eph 6.14 **14** μὴ ... ἐπιθυμίαις Ro 12.2; Eph 2.3; 4.17-18 **16** Ἅγιοι ... ἅγιος Lv 11.44, 45; 19.2; 20.7 **17** εἰ πατέρα ἐπικαλεῖσθε Ps 89.26; Is 64.8; Jr 3.19; Mt 6.9; Lk 11.2; Wsd 14.3; Sir 23.4 τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα 2Chr 19.7; Ac 10.34; Ro 2.11; Ga 2.6; Eph 6.9; Col 3.25 κατὰ ... ἔργον Ps 28.4; 62.12; Pr 24.12; Is 59.18; Jr 17.10; Ro 2.6; 1Cor 3.8; 2Cor 11.15; 2Tm 4.14; Re 2.23; 18.6; 20.13, 14; 22.12 **19** Ac 20.28; He 9.12; 1Pe 1.2 **20** προεγνωσμένου ... κόσμου Ac 2.23; Eph 1.4

φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτου τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς **21** τοὺς δι' αὐτοῦ πιστοὺς εἰς θεὸν τὸν ἐγείραντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ δόξαν αὐτῷ δόντα, ὥστε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ ἐλπίδα εἶναι εἰς θεόν.

22 Τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας³ εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριτον ἐκ καθαρᾶς καρδίας⁴ ἀλλήλους ἀγαπήσατε ἐκτενῶς **23** ἀναγεγεννημένοι οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρτῆς ἀλλ' ἀφθάρτου διὰ λόγου ζῶντος θεοῦ καὶ μένοντος. **24** διότι

πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος

καὶ πᾶσα δόξα αὐτῆς ὡς ἄνθος χόρτου·

ἐξηράνθη ὁ χόρτος

καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν·

25 τὸ δὲ ῥῆμα κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

τοῦτο δὲ ἐστὶν τὸ ῥῆμα τὸ εὐαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς.

The Living Stone and the Holy Nation

2 Ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν καὶ πάντα δόλον καὶ ὑποκρίσεις καὶ φθόνους καὶ πάσας καταλαλιάς **2** ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ

³ **22** {A} ἀληθείας ℘⁷² Ⱳ A B C Ψ 33 81 436 1243 1448* 1739 1852 2344 2492 vg^{ms} syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm eth geo Didymus; Jerome // ἀληθείας διὰ πνεύματος 5 307 442 642 1175 1448^c 1611 1735 Byz [K L P] *Lect* (1592 πνεύματος ἁγίου; 1884 τοῦ πνεύματος) slav // πίστεως διὰ πνεύματος vg^{ms} Priscillian^{2/5, (3/5)} *Speculum Gildas* // *caritatis* it^{ar} vg

⁴ **22** ἐκ καθαρᾶς καρδίας ℘⁷² Ⱳ* C Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* vg^{ms} syr^{p, h} cop^{sa, bo} (arm) slav // ἐκ καρδίας ἀληθινῆς Ⱳ⁷² vg^{ms} Priscillian Gildas // ♦ ἐκ καρδίας A B 1852 it^{ar} vg geo Varimadum GNB NIV NRSV REB EU BTI

21 τοὺς ... πιστοὺς Jn 14.6; Ro 5.1-2 τοὺς ... νεκρῶν Ro 4.24; 10.9 **22** ἀλλήλους ἀγαπήσατε ἐκτενῶς Jn 13.34; Ro 12.10 **23** ἀναγεγεννημένοι ... ἀφθάρτου Jn 1.13 λόγου ζῶντος θεοῦ He 4.12 ζῶντος ... μένοντος Dn 6.26 **24-25** Is 40.6-8 (Jas 1.10-11)

2.1 Eph 4.22; Jas 1.21 **2** ὡς ... ἐπιποθήσατε 1 Cor 3.2; He 5.12-13

αὐξηθῆτε εἰς σωτηρίαν, **3** εἰ ἐγεύσασθε ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος, **4** πρὸς ὃν προσερχόμενοι λίθον ζῶντα ὑπὸ ἀνθρώπων μὲν ἀποδοκιμασμένον, παρὰ δὲ θεῷ ἐκλεκτὸν ἔντιμον, **5** καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε^a οἶκος πνευματικὸς^b εἰς ἱεράτευμα ἅγιον^c ἀνενέγκαι πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτους θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. **6** διότι περιέχει ἐν γραφῇ,

Ἴδου τίθημι ἐν Σιών λίθον

ἀκρογωνιαίον ἐκλεκτὸν ἔντιμον,

καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυθῆ.

7 ὑμῖν οὖν ἡ τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν, ἀπιστοῦσιν δὲ **λίθος ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,**
οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας

8 καὶ

λίθος προσκόμματος

καὶ πέτρα σκανδάλου*

οἱ προσκόπτουσιν τῷ λόγῳ ἀπειθοῦντες εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν.

9 Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς*

¹ **3** {B} εἰ ϣ⁷².¹²⁵ **K*** A B 1735 it¹ vg^{cl} cop^{sa, bo} arm geo Clement; Augustine^{1/2} // εἴπερ **K**² C Ψ 5 33^{vid} 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* (I 1590 ὅπερ) it^{ur, 1} vg^{cl, ww} slav Cyril; Augustine^{1/2} NRSV BJ BTI

^a **5** οἰκοδομεῖσθε as a command: NRSV REB EU LB BJ NBS TOB // Statement: NIV NRSV^{mc} NBS^{mc} BTI DHH TOB^{mc} // ^b C: GNB NRSV EU LB BJ // Different text: AD TR // ^c C: M WH NIV NRSV BJ TOB DHH // Different text: AD TR

3 ἐγεύσασθε ... κύριος Ps 34.8 **4** λίθον ... ἀποδοκιμασμένον Ps 118.22; Mt 21.42; Ac 4.11 παρὰ ... ἔντιμον Is 28.16 **5** αὐτοὶ ... πνευματικὸς Eph 2.21-22 ἱεράτευμα ἅγιον Ex 19.6; Is 61.6; 1 Pe 2.9; Re 1.6; 5.10; 20.6 ἀνενέγκαι ... θεῷ Ro 12.1; He 13.15 **6** Ἴδου ... καταισχυθῆ Is 28.16 (Ro 9.33) ἀκρογωνιαίον Eph 2.20 **7** λίθος ... γωνίας Ps 118.22 (Mt 21.42; Ac 4.11) **8** λίθος ... σκανδάλου Is 8.14 (Ro 9.33) **9** γένος ἐκλεκτόν Is 43.20 LXX (Dt 7.6; 10.15) βασιλείον ἱεράτευμα Ex 19.6 (23.22 LXX); Is 61.6; 1 Pe 2.5; Re 1.6; 5.10; 20.6 ἔθνος ἅγιον Ex 19.6 (23.22 LXX) λαὸς εἰς περιποίησιν Is 43.21 LXX; Ex 19.5 (23.22 LXX); Dt 4.20; 7.6; 14.2; Tt 2.14 τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε Is 43.21 (42.12) ἐκ ... φῶς Is 9.2; Ac 26.18; Eph 5.8; Col 1.13

10 οἱ ποτε οὐ λαὸς,
 νῦν δὲ λαὸς θεοῦ,
 οἱ οὐκ ἠλεημένοι,
 νῦν δὲ ἐλεηθέντες.

Live as Servants of God

11 Ἀγαπητοί, παρακαλῶ ὡς παροίκους καὶ παρεπιδήμους ἀπέχεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς· **12** τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἔχοντες καλήν, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ἐποπτεύοντες* δοξάσωσιν τὸν θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς.

13 Ὑποτάγητε πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν κύριον, εἴτε βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι **14** εἴτε ἡγεμόσιν ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις εἰς ἐκδίκησιν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν, **15** ὅτι οὕτως ἐστὶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἀγαθοποιούντας φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνωσίαν, **16** ὡς ἐλεύθεροι καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν ἀλλ' ὡς θεοῦ δούλοι. **17** πάντας τιμήσατε, τὴν ἀδελφότητα ἀγαπάτε, τὸν θεὸν φοβεῖσθε, τὸν βασιλέα τιμᾶτε.

The Example of Christ's Suffering

18 Οἱ οἰκέται ὑποτασσόμενοι ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσιν ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς. **19** τοῦτο γὰρ χάρις², εἰ διὰ συνείδησιν θεοῦ³ ὑποφέρει τις λύπας

² **19** {B} χάρις P⁷² K A B 81 642 1448 1735 Byz [K L P] 1751 it^{w, z} vg cop^{sa, bo} slav // χάρις παρὰ τῷ θεῷ C (Ψ 33 307 436 2344 omit τῷ) 442 1175 1243 1611 1739 1852 2492 (it^{ar} vg^{mss} syr^{p, h} with * Speculum: or omit τῷ) arm geo // χάρις θεοῦ 5 eth Cassiodorus

³ **19** {B} θεοῦ K A^c B 5 436 642 1735 Byz [K L P] it^{ar, w, z} vg cop^{sa, bo} slav Speculum // ἀγαθὴν C Ψ 307 442 1175 1243 1448 1611 1739 1852 2492

10 Ho 2.23 (1.6, 9; 2.1) **11** παροίκους καὶ παρεπιδήμους Ps 39.12 ἀπέχεσθαι ... ἐπιθυμιῶν Ga 5.24 στρατεύονται ... ψυχῆς Ga 5.17; Jas 4.1 **12** ἐκ ... θεόν Mt 5.16 ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς Is 10.3; Lk 19.44 **13-14** Ro 13.1-7; Tt 3.1 **15** ἀγαθοποιούντας ... ἀγνωσίαν 1 Pe 3.16 **16** μὴ ... ἐλευθερίαν Ga 5.13 **17** πάντας τιμήσατε Ro 12.10 τὸν θεὸν ... τιμᾶτε Pr 24.21 **18** Οἱ ... δεσπόταις Eph 6.5; Tt 2.9

πάσχων ἀδίκως. **20** ποῖον γὰρ κλέος, εἰ ἀμαρτάνοντες καὶ κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε; ἀλλ' εἰ ἀγαθοποιούντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ θεῶ. **21^d** εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθητε, ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν⁴ ὑπὲρ ὑμῶν ὑμῖν⁵ ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ,

22^c ὃς ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν

οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ

23 ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδορεῖ, πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως **24** ὃς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἀμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν, οὐ τῷ μῶλωπι ἰάθητε. **25** ἦτε γὰρ ὡς πρόβατα πλανώμενοι⁶, ἀλλ' ἐπεστράφητε νῦν ἐπὶ τὸν ποιμένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ὑμῶν.

syr^{p, h} arm geo // ἀγαθὴν θεοῦ $\mathfrak{F}^{72}$ 81 // θεοῦ ἀγαθὴν A* 33 2344 // omit 1751
vg^{ms}

⁴ **21** {A} ἔπαθεν $\mathfrak{F}^{72}$ A B C 33 81 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] 1751 / 1159 (*Lect* ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθεν, see footnote 5) it^{ar, q, l, w, z} vg syr^h cop^{sa, bo} eth geo Eusebius-Emesa Chrysostom; Tertullian Cyprian Jerome Augustine Quodvultdeus Varimadum // ἀπέθανεν (see 3.18) $\mathfrak{F}^{81}$ K Ψ 5 307 (1596 / 1441 ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, see footnote 5) syr^p arm slav Cyril; Ambrosiaster Ambrose Julian-Eclanum Fulgentius

⁵ **21** {A} ὑμῶν ὑμῖν $\mathfrak{F}^{72}$ K A B C Ψ 5 81 442 1175 1448 1611 1735 1739 1852 it^{ar, w, z} vg^{ww, st} syr^h cop^{smss} arm eth geo Cyril^{1/3}; Cyprian Ambrose Augustine^{2/20} Quodvultdeus^{3/4} // ἡμῶν, ὑμῖν 33 307 436 Byz [K L P] 1751 / 1159 (*Lect* ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθεν/ἀπέθανεν, ὑμῖν, see footnote 4) vg^{cl} cop^{sm} slav Cyril^{1/3}; Tertullian Jerome Augustine^{1/20} Quodvultdeus^{1/4} // ἡμῶν, ἡμῖν 642 1243 2344 (1921 ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθεν, ἡμῖν) it^q syr^p cop^{bo} Cyril^{1/3}; Augustine^{17/20} Varimadum // ὑμῶν, ἡμῖν 2492 it^l

⁶ **25** {B} πλανώμενοι K A B 5 1175 1735 syr^{p, h} eth Ps-Dionysius // πλανώμενα $\mathfrak{F}^{72}$ C Ψ 33 81 307 436 442 642 1448 1611 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* geo Augustine LB NBS BTI DHH

^d **21-25** Traditional material: NA NBS ^e **22-25** Traditional material: EU TOB

20 εἰ ἀγαθοποιούντες ... θεῶ 1 Pe 3.14, 17; 4.14 **21** Χριστὸς ... ὑπογραμμὸν Jn 13.15 ἐπακολουθήσητε ... αὐτοῦ Mt 16.24 **22** Is 53.9; Jn 8.46; 2 Cor 5.21; 1 Jn 3.5 **23** Is 53.7; 1 Pe 3.9 **24** ὃς ... ἀνήνεγκεν Is 53.4, 12; He 9.28 ταῖς ... ζήσωμεν Ro 6.2, 11 οὐ ... ἰάθητε Is 53.5 **25** ἦτε ... πλανώμενοι Is 53.6; Eze 34.5-6; Mt 9.36

Wives and Husbands

3 Ὁμοίως αἱ γυναῖκες, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα καὶ εἴ τινας ἀπειθοῦσιν τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς ἄνευ λόγου κερδηθήσονται **2** ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἀγνὴν ἀναστροφήν ὑμῶν. **3** ὧν ἔστω οὐχ ὁ ἕξωθεν ἐμπλοκῆς τριχῶν καὶ περιθέσεως χρυσίων ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος, **4** ἀλλ' ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἄνθρωπος ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέως καὶ ἡσυχίου πνεύματος ὅ ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πολυτελής. **5** οὕτως γὰρ ποτε καὶ αἱ ἅγαι γυναῖκες αἱ ἐλπίζουσαι εἰς θεὸν* ἐκόσμουν ἑαυτὰς ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, **6** ὡς Σάρρα ὑπήκουσεν τῷ Ἀβραάμ κύριον αὐτὸν καλοῦσα ἧς ἐγενήθητε τέκνα ἀγαθοποιοῦσαι καὶ μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόησιν.

7 Οἱ ἄνδρες ὁμοίως, συνοικοῦντες κατὰ γνώσιν ὡς ἀσθενεστέρω σκεύει τῷ γυναικείῳ, ἀπονέμοντες τιμὴν ὡς καὶ συγκληρονόμοις¹ χάριτος ζωῆς² εἰς τὸ μὴ ἐγκόπτεσθαι τὰς προσευχὰς ὑμῶν.

Suffering for Righteousness' Sake

8 Τὸ δὲ τέλος πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὐσπλαγχνοὶ, ταπεινόφρονες³, **9** μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντί

¹ **7** {B} συγκληρονόμοις $\mathfrak{F}^{72.81}$ $\aleph^2$ ($\aleph^*$ συγκληρονόμοις) B 33 442 1175 1243 1448 1739 1852 2344 2492 / 596 *it*^{ar. l. z} vg *syr*^p *arm* *eth* *geo* Augustine // συγκληρονόμοι A C Ψ 5 81 307 436 642 1611 1735 *Byz* [K L P] *Lect cop*^{sa. bo} slav Jerome REB BTI

² **7** {A} χάριτος ζωῆς $\mathfrak{F}^{81vid}$ B C* Ψ 33 81 307 436 642 1175 1243 1735 1739 1852 2344 2492 *Byz*^{pl} [L P] / 592 / 884 / 1154 / 1159 / 1364 / 1441 / ^{AD} *it*^{ar. (l). l. z} vg *cop*^{sa} *arm* *geo* (eth) Ambrose (Speculum) // χάριτος ζωῆς *Byz*^{pl} [K] *Lect* // χάριτος ζωῆς αἰωνίου $\mathfrak{F}^{72}$ *syr*^p // ποικίλης χάριτος ζωῆς $\aleph$ A (C² Jerome *omit* ζωῆς) 5 442 1448 1611 / 596 *syr*^h *cop*^{bo?}

³ **8** {A} ταπεινόφρονες $\mathfrak{F}^{72.81vid}$ $\aleph$ A B C Ψ 5 33 81 307^{v.r.} 436 442 642 1175 1243 1448^{sa} 1611 1735 1739 1852 2344 2492 *Byz*^{pl} / 596 *it*^{ar. l. l. w. a'} vg *syr*^{p. h}

1 αἱ ... ἀνδράσιν Eph 5.22; Col 3.18; Tt 2.5 **3** ἔστω ... κόσμος 1 Tm 2.9 **6** Σάρρα ... καλοῦσα Gn 18.12 **7** Οἱ ... γυναικείῳ Eph 5.25; Col 3.19 **9** μὴ ... εὐλογοῦντες Mt 5.44; 1 Th 5.15; 1 Pe 2.23

κακοῦ ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, τὸναντίον δὲ εὐλογοῦντες, ὅτι εἰς τοῦτο ἐκλήθητε, ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε.

- 10** ὁ γὰρ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν
καὶ ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς
παυσάτω τὴν γλῶσσαν ἀπὸ κακοῦ
καὶ χεῖλη τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον,
11 ἐκκλινάτω δὲ ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιησάτω ἀγαθόν,
ζητησάτω εἰρήνην καὶ διωξάτω αὐτήν·
12 ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους
καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν,
πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κακά.

13 Καὶ τίς ὁ κακῶσων ὑμᾶς, ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ ζηλωταὶ γένησθε; **14** ἀλλ' εἰ καὶ πάσχετε διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι. τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε μηδὲ ταραχθῆτε⁴, **15** κύριον δὲ τὸν Χριστὸν⁵ ἀγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἔτοιμοι ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος, **16** ἀλλὰ μετὰ πραύτητος καὶ φόβου, συνειδήσιν ἔχοντες ἀγαθὴν, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλεῖσθε⁶ καταισχυνθῶσιν οἱ ἐπηρεάζοντες ὑμῶν τὴν ἀγαθὴν ἐν Χριστῷ ἀναστροφῆν.

cop^{bo} (arm) (eth) geo slav Clement; Pelagius Speculum // φιλόφρονες 307^{xi} Byz^{xi} [K P] Lect // φιλόφρονες ταπεινόφρονες L 1448^{v.r.,vid} / 1590^c

⁴ **14** {A} μηδὲ ταραχθῆτε & A C Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1735 1739 2344 2492 Byz [K P] Lect it^{ar.,i,w,z} cop^{sa,ms,bo} arm eth geo slav Clement // καὶ οὐ μὴ ταραχθῆτε 1611 1852 // omit ℘⁷² B L / 1364 cop^{sa,ms} Jerome

⁵ **15** {A} τὸν Χριστὸν ℘⁷² & A B C Ψ 33 1175 1243 1611 1739 1852 it^{ar.,i,w,z} vg syr^{p,h} cop^{sa,bo} arm geo Clement; (Jerome) // τὸν θεόν 5 81 307 436 442 642 1448 1735 2344 2492 Byz [K L P] Lect (/ 593 τὸν θεὸν αὐτόν; / 1441 τὸν θεὸν ἡμῶν) slav Didymus

⁶ **16** {A} καταλαλεῖσθε ℘⁷² B Ψ 1175 1611 1739 1852 (vg) (cop^{sa}) geo Clement // καταλαλοῦσιν 1448* // καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν (see 2.12) & A C 5 33 81 642 1448^c (2492 ὡς κακούργων) Byz^{xi} [K P] / 680 / 1159 Bede // καταλαλῶσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν (see 2.12) 307 436 442 1243 1735 2344 Byz^{xi} [L] Lect

17 κρείττον γὰρ ἀγαθοποιοῦντας, εἰ θέλοι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, πάσχειν ἢ κακοποιοῦντας. **18^a** ὅτι καὶ Χριστὸς ἅπαξ περὶ ἁμαρτιῶν ἔπαθεν⁷, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ὑμᾶς⁸ προσαγάγῃ τῷ θεῷ θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι. **19** ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν πορευθεὶς ἐκήρυξεν. **20** ἀπειθήσασιν ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ εἰς ἣν ὀλίγοι*, τοῦτ' ἔστιν ὀκτὼ ψυχαί, διεσώθησαν δι' ὕδατος. **21** ὃ⁹ καὶ ὑμᾶς ἀντίτυπον νῦν σῶζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ρύπου ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεόν, δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. **22** ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ πορευθεὶς εἰς οὐρανὸν ὑποταγέντων αὐτῷ ἀγγέλων καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων.

⁷ **18** {B} περὶ ἁμαρτιῶν ἔπαθεν B 642 Byz [K P] Lect Augustine^{1/6} // ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἔπαθεν 2492 / 593 / 883 // περὶ ἁμαρτιῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν (see 2.21) $\mathfrak{P}^{72}$ A (Ψ περὶ ἡμῶν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν) 1611 1735 // περὶ ἁμαρτιῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν $\aleph^2$ ($\aleph^*$ τῶν ἁμαρτιῶν) C² 5 33^{vid} 436 442 1175 1243 1739 1852 2344 / 596 (syr^h cop^{bo}) Didymus^{1/2} // περὶ ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἀπέθανεν C^{*vid} it^{ar. 2} vg^{cl} (vg^{w. sr} GNB NIV EU BJ BTI DHH omit ἡμῶν) syr^p cop^{sa^{mss}} Clement^{lat} (Cyprian omit ἡμῶν) Augustine^{5/6} // περὶ ἁμαρτιῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθεν L 81 307 1448 (geo ὑπὲρ ἡμῶν) slav (REB) // ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ἀπέθανεν Didymus^{1/2}

⁸ **18** {C} ὑμᾶς $\mathfrak{P}^{72}$ B Ψ 1175 1243 1448 1611 1852 2492 Byz^{pt} [P] / 590 / 591 / 593 / 921 / 1154 / 1178 it² vg^{mss} syr^{p. h} cop^{sa^{mss}} arm Augustine^{1/2} // ἡμᾶς $\aleph^2$ A C 5 33 81 307 436 442 642 1735 1739 2344 Byz^{pt} [K L] Lect it^{ar. 1} vg syr^{h^m} cop^{sa^{mss}, bo} eth geo slav Clement^{lat} Peter-Alexandria^{vid} Didymus Cyril; Cyprian Jerome Augustine^{1/2} REB BJ // omit $\aleph^*$

⁹ **21** {A} ὁ $\aleph^2$ A B C Ψ 5 33 81 307 442 (1175) 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] Lect it^{ar. 2} vg syr^h arm geo slav Origen^{lat} Didymus^{dub} Cyril; Cyprian Jerome Augustine Varimadum // ᾧ 642 syr^p // omit $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph^*$ 436 eth

^a **18-19** Traditional material: NA NBS // **18.22** Traditional material: EU^{m2}

18 Χριστὸς ... ἔπαθεν Ro 6.10; Eph 2.18; He 9.28; 10.10; 1 Pe 2.21; 4.1 **20** Gn 6.1-7.24 **21** σῶζει ... θεόν He 10.22 **22** Eph 1.20-21

Good Stewards of God's Grace

4 Χριστοῦ οὖν παθόντος¹ σαρκὶ καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὀπλίσασθε, ὅτι ὁ παθὼν σαρκὶ πέπαυται ἁμαρτίας **2** εἰς τὸ μηκέτι ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις ἀλλὰ θελήματι θεοῦ τὸν ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιώσαι χρόνον. **3** ἄρκετὸς γὰρ ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τὸ βούλημα τῶν ἐθνῶν κατειργάσθαι πεπορευμένους ἐν ἀσελγείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις καὶ ἀθεμίτοις εἰδωλολατρίαις. **4** ἐν ᾧ ξενίζονται μὴ συντρεχόντων ὑμῶν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἀσωτίας ἀνάχυσιν βλασφημοῦντες, **5** οἱ ἀποδώσουσιν λόγον τῷ ἐτοίμως ἔχοντι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. **6** εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσιν μὲν κατὰ ἀνθρώπους σαρκὶ, ζῶσιν δὲ κατὰ θεὸν πνεύματι.

7 Πάντων δὲ τὸ τέλος ἤγγικεν. σωφρονήσατε οὖν καὶ νήψατε εἰς προσευχάς **8** πρὸ πάντων τὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀγάπην ἐκτενῆ ἔχοντες, ὅτι ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν, **9** φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους ἄνευ γογγυσμοῦ, **10** ἕκαστος καθὼς ἔλαβεν χάρισμα εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διακονοῦντες ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος θεοῦ. **11** εἴ τις λαλεῖ, ὡς λόγια θεοῦ· εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος ἧς χορηγεῖ ὁ θεός, ἵνα ἐν πᾶσιν δοξάζεται ὁ θεὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*, ἀμήν.

¹ I {A} παθόντος Ɔ⁷² B C Ψ 1243 1739 it^{ar} vg cop^{sa} geo Isidore Nestorius; Ambrose Niceta Jerome^{2/3} Augustine^{3/4} Vigilus // παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν **κ**² A 5 33^{id} 81 307 436 442 642 (1175 1852 σαρκὶ *before* ὑπέρ) 1448 1611 1735 2344 2492 Byz [K L P] Lect syr^b (cop^{ba}) (arm) eth (slav) Athanasius Marcellus Didymus Epiphanius Cyril Acacius-Melitene Theodoret: (Jerome^{1/3}) Augustine^{1/4} // παθόντος ὑπὲρ ὑμῶν 1590 (vg^m syrⁿ) // ἀποθανόντος ὑπὲρ ὑμῶν **κ**^{*}

I ὁ ... ἁμαρτίας Ro 6.2, 7 **3** Eph 2.2-3; Ti 3.3 **5** τῷ ... νεκρούς Ac 10.42; 2Tm 4.1 **7** Πάντων ... ἤγγικεν Ro 13.11-12; 1Jn 2.18 **8** ἀγάπη ... ἁμαρτιῶν Pr 10.12; Jas 5.20 **10** ἕκαστος ... διακονοῦντες Ro 12.6-8 **11** ἐν ... θεός 1 Cor 10.31

Suffering as a Christian

12 Ἀγαπητοί, μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γινομένη ὡς ξένου ὑμῖν συμβαίνοντος, **13** ἀλλὰ καθὸ κοινωνεῖτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασιν, χαίρετε, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι. **14** εἰ ὀνειδίξεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, μακάριοι, ὅτι τὸ τῆς δόξης² καὶ τὸ τοῦ θεοῦ³ πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς ἀναπαύεται⁴ ⁵. **15** μὴ γάρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεὺς ἢ κλέπτῃς ἢ κακοποιὸς ἢ ὡς ἄλλοτριεπίσκοπος· **16** εἰ δὲ ὡς Χριστιανός, μὴ αἰσχυνέσθω, δοξαζέτω δὲ τὸν θεὸν ἐν τῷ μέρει⁶ τούτῳ. **17** ὅτι ὁ καιρὸς τοῦ

² **14** {A} δόξης $\mathfrak{P}^{72}$ B Ψ 642 1448 2492 Byz [K L] / 147 / 422 / 590 / 1159 / 1441 *it*^{ar.1} *vg*^{w. sl} *syrr*^p *geo* *slav*^{ms} Clement Cyril; Tertullian // δόξης καὶ τῆς δυνάμεως $\aleph^2$ ($\aleph^*$ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ) *syrr*^{h?} *arm* *slav*^{ms} // δόξης καὶ δυνάμεως A P 5 33 81 307 436 442 1175 1243 1735 1739 2344 *Lect it*^r (*vg*^{cl}) *vg*^{ms} *syrr*^{h?} Athanasius Theodoret; Cyprian

³ **14** {A} καὶ τὸ τοῦ θεοῦ $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph$ A B Ψ 5 33 81 436 1175 1243 1448 1735 1739 2344 2492 Byz [K L P] *Lect cop*^{bx?} Clement Cyril; Tertullian // τοῦ θεοῦ ὄνομα καὶ 1611 1852 *syrr*^h // τὸ τοῦ θεοῦ 307 // καὶ τοῦ θεοῦ 442 642 *cop*^{bx?} Theodoret

⁴ **14** {A} ἀναπαύεται $\aleph^*$ B 307* 436 1448 1739^{v.r.vid} Byz^{pl} [K L P] / 590 Clement Theodoret; Tertullian Cyprian // ἐπαναπαύεται A Ψ 81 1243 1611 1735 1852 2492 // ἀναπέπαυται 5 33 307^c 442 642 1175 1739^{ix} 2344 Byz^{rk} / 596 / 921 Didymus^{dub} Cyril // ἐπαναπέπαυται $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph^2$

⁵ **14** {A} *no addition* $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph$ A B 5 33 81 436 442 642 1175 1243 1735 1739 1852 2344 2492 / 596 *vg*^{cl. sl} *syrr*^{p. h} *cop*^{sa. bo} *arm* *eth* *geo* Clement Didymus^{dub} Theodoret Cyril; Tertullian // *add* κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται 307 // *add* κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφημεῖται, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται Ψ (1448 ἡμᾶς) 1611 Byz [K L P] / 590 *it*^{ar. q. t. z} *vg*^w *syrr*^{h with *} *cop*^{sa. ms. bo. ms} *slav* (Cyprian ἡμᾶς) // *add* κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφημεῖται καὶ ὀνειδιζόμενον φέρει, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται / 921

⁶ **16** {B} μέρος 307 642 1448 1735 Byz [K L P] *Lect slav* // ὀνόματι $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph$ A B Ψ 5 33 81 436 442 1175 1243 1611 1739 1852 2344 2492 / 596 *it*^{ar. q. t. z} *vg* *syrr*^{p. h} *cop*^{sa. bo} *arm* *geo* Cyril; Tertullian Augustine Quodvultdeus GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB BTI DHH

12 τῇ ... συμβαίνοντος / Pe 1.7 **13** καθὸ ... χαίρετε Ac 5.41 **14** ὀνειδίξεσθε ... Χριστοῦ Ps 89.50-51; Ac 5.41; / Pe 2.20 τὸ τοῦ ... ἀναπαύεται Is 11.2 **17** τοῦ ἄρξασθαι ... θεοῦ Jr 25.29; Eze 9.6

ἄρξασθαι τὸ κρίμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ· εἰ δὲ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ τοῦ θεοῦ εὐαγγελίῳ;

18 καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σῶζεται,

ὁ ἀσεβὴς καὶ ἀμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται;

19 ὥστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ πιστῶ κτίστη παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν ἀγαθοποιίᾳ.

Tending the Flock of God

5 Πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν παρακαλῶ ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός· **2** ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ θεοῦ ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλ' ἐκουσίως κατὰ θεόν¹, μὴδὲ αἰσχροκερδῶς ἀλλὰ προθύμως, **3** μὴδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου². **4** καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος κομειῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.

5 Ὅμοίως, νεώτεροι, ὑποτάγητε πρεσβυτέροις· πάντες δὲ ἀλλήλοις τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, ὅτι

¹ **2** {C} ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλ' ἐκουσίως κατὰ θεόν $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph^2$ A P Ψ 5 (33 2344 ἀναγκαστικῶς) 81 436 442 (1243) 1448 1735 1739 1852 1596 *it*^(ar).h.q.t.7 vg *sy^r*^h *cop*^{bo} *arm* *eth* *geo* *slav* Jerome^{2/3} (Speculum) // ἐπισκοπεύοντες μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλ' ἐκουσίως κατὰ θεόν 1175 1611 // ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλ' ἐκουσίως 307 642 2492 *Byz*^{pl} [K L] (*Byz*^{pl} ἀναγκαστικῶς) *Lect* (1590 / 884 ἐπισκοποῦντος; / 1441 ἀναγκαστικῶς) *sy^r*^{pl} // μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλ' ἐκουσίως B Didymus; Varimadum^{vid} // μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλ' ἐκουσίως κατὰ θεόν $\aleph^*$ *cop*^{sa} Jerome^{1/3}

² **3** {A} include verse 3 (with minor variants) $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph$ A Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 *Byz* [K L P] *Lect* *it*^{pl}.h.t.z vg *sy^r*^{pl}.h *cop*^{sa,bo} *arm* *eth* *geo* *slav* Didymus Cyril; Jerome Augustine Speculum // omit verse 3 B

17 τῶν ... εὐαγγελίῳ 2Th 1.8 **18** Pr 11.31 LXX **19** πιστῶ ... αὐτῶν Ps 31.5
5.2 ποιμάνετε ... θεοῦ Jn 21.15-17; Ac 20.28 **3** μὴδ' ... κλήρων 2Cor 1.24 τύποι ... ποιμνίου Php 3.17; Tt 2.7 **4** κομειῖσθε ... στέφανον 1 Cor 9.25

**Ὁ θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται,
ταπεινοῖς δὲ δίδωσιν χάριν.**

6 Ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ ἐν καιρῷ³, **7** πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ἐπιρίψαντες ἐπ' αὐτόν, ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ὑμῶν.

8 Νήψατε, γρηγορήσατε. ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τινα καταπιεῖν⁴. **9** ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει εἰδότες τὰ αὐτὰ τῶν παθημάτων τῇ ἐν κόσμῳ⁵ ὑμῶν ἀδελφότητι ἐπιτελεῖσθαι. **10** Ὁ δὲ θεὸς πάσης χάριτος, ὁ καλέσας ὑμᾶς⁵ εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν ἐν Χριστῷ⁶

³ **6** {A} καιρῷ $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph$ B 81 307 642 1175 1243 1448 1611 1739 1852 2492 Byz [K L] *Lect* syr^h cop^{sa} arm geo^{ms} (eth) slav^{ms} Origen Didymus // καιρῷ ἐπισκοπῆς (see 2.12) A P (Ψ ἐπισκοπῆς ὑμῶν) 5 33 436 442 1735 2344 1422 1592 1884 11298 11365 11590 it^{ar, h, l, z} vg syr^h with * cop^{bo} geo^{ms} slav^{ms} Jerome (Speculum)

⁴ **8** {C} τινα καταπιεῖν $\aleph$ 5 81 307 442 1243 1611 1739 1852 Byz^{pt} [K L P] 1590 1592 1895 11159 11298 11365 cop^{bo} arm slav (Origen^{gr1/6}) Eusebius^{ms}; Cyprian (Hilary) Jerome^{1/9} // τίνα καταπίη $\mathfrak{P}^{72}$ A 436 642 2492 *Lect* it^{ar, h, q, l, z} vg eth geo Origen^{gr4/6, lat9/10} Eusebius Asterius Athanasius Cyril-Jerusalem Didymus^{6/7} Chrysostom Nilus Marcus-Eremita Isidore Cyril; Lucifer Ambrosiaster Priscillian Ambrose Jerome^{8/9} Rufinus Niceta Augustine Quodvultdeus // τίνα καταπίει 33^{vid} 1448 1735 2344 Byz^{pt} 1591 1809 11153 11364 Didymus^{1/7} // καταπιεῖν B Ψ 1175 Origen^{gr1/6, lat1/10}

⁵ **10** {A} ὑμᾶς $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph$ A B Ψ 5 33 81 307 436 642 1175 1243 1448 1611 1735^c 1739 1852 2344 Byz [K L P] *Lect* it^{h, q} vg^{ms} syr^h cop^{sa, bo} arm eth geo slav // ἡμᾶς 442 1735* 2492 1422 1592 1809 1921 1938 11153 11364 11441 it^{ar, l, z} vg syr^p cop^{br/miss} Didymus^{dub} DHH

⁶ **10** ἐν Χριστῷ $\aleph$ (B ἐν τῷ Χριστῷ) 1611 syr^h cop^{sa} // ♦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ $\mathfrak{P}^{72}$ A Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* it^{ar, h, q, l, z} vg syr^{(p), h} with * cop^{bo} arm eth geo slav Didymus^{dub} LB NBS DHH

5 Ὁ ... χάριν Pr 3.34 LXX (Mt 23.12; Jas 4.6) **6** Job 22.29; Mt 23.12; Lk 14.11; 18.14; Jas 4.10 **7** πᾶσαν ... αὐτόν Ps 55.22; Mt 6.25-30 **8** Νήψατε, γρηγορήσατε 1 Th 5.6 **9** ᾧ ἀντίστητε Eph 6.11-13; Jas 4.7 **10** Ὁ δὲ ... δόξαν 1 Th 2.12

ὀλίγον παθόντας αὐτὸς καταρτίσει, στηρίξει, σθενώσει, θεμελιώσει⁷. **11** αὐτῷ τὸ κράτος⁸ εἰς τοὺς αἰῶνας*, ἀμήν.

Final Greetings

12 Διὰ Σιλουανοῦ ὑμῖν τοῦ πιστοῦ ἀδελφοῦ, ὡς λογίζομαι, δι' ὀλίγων ἔγραψα παρακαλῶν καὶ ἐπιμαρτυρῶν ταύτην εἶναι ἀληθῆ χάριν τοῦ θεοῦ εἰς ἣν στήτε. **13** Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι⁹ συνεκλεκτὴ καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου. **14** ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγάπης¹⁰. εἰρήνη ὑμῖν πᾶσιν τοῖς ἐν Χριστῷ.^{11*}

⁷ **10** {B} καταρτίσει, στηρίξει, σθενώσει, θεμελιώσει **κ** 33 436 442 (1243 καταρτιεῖ) 1739* 1852 2344 syr^{h?} arm // καταρτίσει ὑμᾶς, στηρίξει, σθενώσει, θεμελιώσει 5 642 1739^c 2492 *Lect* // καταρτίσαι ὑμᾶς στηρίξει, σθενώσει, θεμελιώσει 307 1735 Byz [K L P] / 590 (1592 ὑμᾶς καὶ) / 593^{vid} / 1156 slav // καταρτίσαι, στηρίξει, σθενώσει, θεμελιώσει 1448 1611 (1422 1895 /^{AD} καταρτίσαι ὑμᾶς) / 1159 syr^{h?} // καταρτίσει, στηρίξει, θεμελιώσει $\mathfrak{P}^{72}$ 81 1175 it⁴⁻¹ vg^{ms} syr^p (geo) TOB // καταρτίσει, στηρίξει, σθενώσει A B (Ψ καταρτιεῖ) / 1298 / 1365 it^{ar, h, z} vg

⁸ **11** {B} τὸ κράτος ($\mathfrak{P}^{72}$ omit τό) A B Ψ it^{ar} vg^{ww, st} geo // ἡ δόξα it¹ cop^{smss} // ἡ δόξα κράτος Byz^m [K] (436 omit ἡ) *Lect* (1884 / 921 omit ἡ) // ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος (see 4.11) **κ** 307 442 642 1735 2492 Byz^m [L P] / 422 / 592 / 593 / 895 / 1159 /^{AD} it⁴ vg^{cl} (cop^{smss} slav) // τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα 5 33 81 1175 1243 1448 1611 1739 1852 2344 / 1298 / 1365 syr^h cop^{bo} arm // *virtus et potestas* it^{h, q} vg^{ms}

⁹ **13** {A} Βαβυλῶνι $\mathfrak{P}^{72}$ A B Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611* 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* it^{h, q} vgst syr^h cop^{sa, bo} geo slav Origen Eusebius // Βαβυλῶνι ἐκκλησία **κ** it^{ar, z} vg^{cl, ww} syr^p arm eth^{pp} // Ῥώμη 1611^c

¹⁰ **14** {A} ἀγάπης $\mathfrak{P}^{72}$ **κ** A B Ψ 33 81 307 442 1175 1243 1448 1611 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* it^{h, q} syr^h cop^{(sa), bo} eth slav geo Cyril-Jerusalem; Cassiodorus // ἀγίω 5 436 642 1735 / 593 / 1298 / 1365 it^{ar, z} vg syr^p arm // ἀγίω καὶ ἀγάπης / 422 (cop^{bo, ms})

¹¹ **14** Χριστῷ. A B Ψ 2344 it^{ar, z} vgst cop^{smss, bo, ms} // Χριστῷ. ἀμήν. 2492 / 895 / 1365 / 1441 vg^{ww} syr^p eth // ♦ Χριστῷ Ἰησοῦ. 81 1175 1243 1739* cop^{smss, bo, ms} geo // Χριστῷ Ἰησοῦ. ἀμήν **κ** 5 307 436 442 642 1448 1611 1735 1739^c 1852 Byz [K L P] *Lect* it^h vg^{cl} syr^h cop^{bo, ms} arm slav

ΠΕΤΡΟΥ Β

Salutation

1 Συμεών¹ Πέτρος δούλος καὶ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς ἰσότημον ἡμῖν λαχοῦσιν πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, **2** χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖη ἐν ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ καὶ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν².

The Christian's Call and Election

3 Ὡς πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν δεδωρημένης διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς ἰδίᾳ δόξῃ καὶ ἀρετῇ³ **4** δι' ὧν τὰ τίμια καὶ μέγιστα ἡμῖν ἐπαγγέλματα* δεδωρήται, ἵνα διὰ τούτων γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως ἀποφυγόντες τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐν ἐπιθυμία φθορᾶς^{4*}. **5** καὶ αὐτὸ τοῦτο δὲ* σπουδῆν πᾶσαν παρεισενέγκαντες ἐπι-

---

¹ **1** {B} Συμεών **κ** A 33 307 436 442 642 1175 1448 1735 1739 1852 2344 Byz^m [K L P] *Lect* arm geo // Σίμων **ψ**⁷² B **Ψ** 5 81 1243 1611 2492 Byz^m / 147 1590 1592 1603 1680 11364 ^{IAD} it^{ar. 7} vg cop^{sa, bo} eth slav BTI DHH?

² **2** {A} τοῦ θεοῦ καὶ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν B C 1448 Byz [K] / 883 / 884 / 1159 // τοῦ θεοῦ καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν 5 33 81 436 642 2344 / 1598 / 1365 it^g vg^{cl} vg^{ms}? Augustine // τοῦ θεοῦ καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν **κ** A L 307 1735 1739 2492 *Lect* (1592 *add* κυρίου *after* καὶ *too*; 1921 καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ) vg^{ms}? syr^{pal} cop^{bo} arm (eth) (slav) // τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν (*see* 1.1) 442 1596 // τοῦ θεοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν **ψ**⁷² // τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 1611 it^{ar} syr^{ph, h} cop^{sa, m} geo Speculum // τοῦ θεοῦ ἡμῶν 1243 / 422 // τοῦ κυρίου ἡμῶν P **Ψ** 1175 1852 it^z vg^{ww, sl} (cop^{sa}) BJ

³ **3** {B} ἰδίᾳ δόξῃ καὶ ἀρετῇ **κ** A C P **Ψ** 33 81 307 436 442 1243 1735 1739 1852 2344 / 1596 / 884 it^{ar, h, q} vg syr^{ph, h, pal} cop^{sa, bo} arm eth geo (slav) Didymus; (Speculum) // διὰ δόξης καὶ ἀρετῆς **ψ**⁷² B 5 642 1175 1448 1611 2492 Byz [K L] *Lect* (it^z)

⁴ **4** τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐν ἐπιθυμία φθορᾶς A B it^{ar, h, z?} vg? Speculum // ♦ τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμία φθορᾶς 307 436 442 642 1448 1735 2344 2492 Byz [K L (P)] *Lect* (1592 1598 11154 *omit* ἐν) it^{ar, h, z?} vg? // τῆς ἐν κόσμῳ ἐπιθυμίας φθορᾶς 33^{vid} 81 cop^{sa, mss, bo, v} ^{vid} // τῆς ἐν κόσμῳ ἐπιθυμίας καὶ φθορᾶς C **Ψ** 5 (81

χορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν, **6** ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατεία τὴν ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν, **7** ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην. **8** ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ πλεονάζοντα οὐκ ἀργούς οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπίγνωσιν· **9** ᾧ γὰρ μὴ πάρεστιν ταῦτα, τυφλός ἐστιν μυωπάζων λήθην λαβὼν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν πάλαι αὐτοῦ ἀμαρτιῶν*. **10** διὸ μᾶλλον, ἀδελφοί, σπουδάσατε βεβαίαν⁵ ὑμῶν τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι⁵· ταῦτα γὰρ ποιοῦντες οὐ μὴ πταίστητέ ποτε. **11** οὕτως γὰρ πλουσίως ἐπιχορηγηθήσεται ὑμῖν ἡ εἴσοδος εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

12 Διὸ μελλήσω ἀεὶ ὑμᾶς ὑπομιμνήσκειν περὶ τούτων καίπερ εἰδότας καὶ ἐστηριγμένους ἐν τῇ παρουσίᾳ ἀληθείᾳ. **13** δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι, ἐφ' ὅσον εἰμι ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι, διεγείρειν ὑμᾶς ἐν ὑπομνήσει **14** εἰδὼς ὅτι ταχινή ἐστιν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου, καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδήλωσέν μοι. **15** σπουδάσω δὲ καὶ ἐκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον τὴν τούτων μνήμην ποιεῖσθαι.

Christ's Glory and the Prophetic Word

16 Οὐ γὰρ σεσοφισμένοις μύθοις ἐξακολουθήσαντες ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ

omit καὶ) 1175 1243 (1611 1852 τῷ κόσμῳ) 1739 syr^h.pal arm geo slav // τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιθυμίαν φθορᾶς (P⁷² φθοράν) K (eth) Jerome EU LB BJ

⁵ **10** {A} σπουδάσατε βεβαίαν ... ποιεῖσθαι P⁷² B C 642 1448 1739 (2344 ποιεῖσθε) 2492 Byz [K L P] *Lect* Ambrose // σπουδάσατε ἵνα διὰ τῶν καλῶν ἔργων βεβαίαν ... ποιῆσθε (*or by itacism* ποιεῖσθε) K (A ὑμῶν ἔργων) Ψ 5 81 307 436 (1175) 1611 (1735 ἔργων ὑμῶν) 1852 / 60 / 1365^{1/2} it^{ar. (1). z} (vg) syr^(ph). (h).pal (cop^{sa. ba}) arm^{mss} (eth) geo (slav^{mss} ἔργων ὑμῶν) // σπουδάσατε διὰ τῶν καλῶν ἔργων βεβαίαν ... ποιεῖσθαι 442 / 596 arm^{mss} slav^{mss} // σπουδάσατε βεβαίαν εἰ ὑμῶν τὴν ἐκλογὴν ποιεῖσθε 1243

6-7 Ga 5.22-23 **12** μελλήσω ... εἰδότας Jd 5 **14** ἡ ἀπόθεσις ... μου 2 Cor 5.1 καθὼς ... ἐδήλωσέν μοι Jn 21.18-19

παρουσίαν ἀλλ' ἐπόπται γενηθέντες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος. **17** λαβὼν γὰρ παρὰ θεοῦ πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν φωνῆς ἐνεχθείσης αὐτῷ τοιαῦσδε ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης, Ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός μου οὗτός ἐστιν⁶ εἰς ὃν ἐγὼ εὐδόκησα, **18** καὶ ταύτην τὴν φωνὴν ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐξ οὐρανοῦ ἐνεχθείσαν σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει. **19** καὶ ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν ἀύχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, **20** τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες ὅτι πᾶσα προφητεία γραφῆς ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται. **21** οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη προφητεία ποτέ*, ἀλλ' ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἀπὸ θεοῦ⁷ ἄνθρωποι.

False Prophets and Teachers

(Jude 4-13)

2 Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφήται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρνούμενοι ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν. **2** καὶ πολλοὶ ἐξᾶκολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις δι' οὓς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται, **3** καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς

⁶ **17** {B} ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός μου οὗτός ἐστιν Ψ^{72} B // οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός (see Mt 3.17; 17.5) $\aleph$ A C¹ Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [K L] Lect it^{ar. h. z} vg syr^{ph. h} (arm geo omit second ὁ) slav Augustine EU LB BJ? TOB B TI? // οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός οὗτός ἐστιν (C^{*vid} omit ὁ ἀγαπητός) P 1175 cop^{sa^{ms}. bo}

⁷ **21** {A} ἀπὸ θεοῦ Ψ^{72} B P 442 1175 1243 1739 1852 2492 / 596 (vg^{ms}) syr^h arm Augustine³⁴ Quodvultdeus Varimadum // ἀπὸ θεοῦ ἅγιοι C (81 ἅγιοι ἀπὸ θεοῦ) eth Didymus^{sub} // ἅγιοι θεοῦ $\aleph$ (A τοῦ θεοῦ) Ψ 5 33 307 436 642 1448 1611 1735 2344 Byz [K L] Lect (1422 ἄνθρωποι before ἅγιοι; / 592 τοῦ θεοῦ) it^{ar. h. z} vg syr^{ph} (cop^{sa^{ms}}) geo slav

17-18 Mt 17.1-5; Mk 9.2-7; Lk 9.28-35 **21** ὑπὸ ... ἀνθρώποι 2 Tm 3.16; 1 Pe 1.11

2.1 ἐν ὑμῖν ... ψευδοδιδάσκαλοι Mt 24.11 τὸν ... ἀρνούμενοι Jd 4 **2** δι' ... βλασφημηθήσεται Is 52.5 **3** ἐν ... ἐμπορεύσονται Ro 16.18; 1 Th 2.5

ἐμπορεύσονται, οἷς τὸ κρίμα ἔκπαλαι οὐκ ἀργεῖ καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυστάζει*.

4 Εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἀγγέλων ἀμαρτησάντων οὐκ ἐφείσατο ἀλλὰ σειραῖς¹ ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τηρουμένους 5 καὶ ἀρχαίου κόσμου οὐκ ἐφείσατο ἀλλ' ὄγδοον Νῶε δικαιοσύνης κήρυκα ἐφύλαξεν κατακλυσμὸν κόσμῳ ἀσεβῶν ἐπάξας 6 καὶ πόλεις Σοδόμων καὶ Γομόρρας τεφρώσας καταστροφῇ κατέκρινεν² ὑπόδειγμα μελλόντων ἀσεβεῖν³ τεθεικῶς 7 καὶ δίκαιον Λῶτ καταπονούμενον ὑπὸ τῆς τῶν ἀθέσμων ἐν ἀσελγείᾳ ἀναστροφῆς ἐρρύσατο· 8 βλέμματι γὰρ καὶ ἀκοῇ ὁ δίκαιος ἐγκατοικῶν ἐν αὐτοῖς ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ψυχὴν δικαίαν ἀνόμοις ἔργοις ἐβασάνιζεν. 9 οἶδεν κύριος εὐσεβεῖς ἐκ πειρασμοῦ ρύεσθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένους τηρεῖν, 10 μάλιστα δὲ τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ μiasμοῦ πορευομένους καὶ κυριότητος καταφρονοῦντας.

Τολμηταὶ ἀνθάδεις δόξας οὐ τρέμουσιν βλασφημοῦντες, 11 ὅπου ἄγγελοι ἰσχυῖ καὶ δυνάμει μείζονες ὄντες οὐ φέρουσιν κατ' αὐτῶν παρὰ κυρίῳ^{4*} βλάσφημον κρίσιν. 12 οὗτοι δὲ ὡς

¹ 4 {C} σειραῖς Ɔ⁷² Ψ 5 33 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] Lect it^{lar},^c vg syr^{ph} cop^{bn} arm geo slav Didymus Cyril // σιροῖς Ⲡ A B C 81 it^h vg^m Augustine Quodvultdeus Fulgentius Cassiodorus NIV REB EU BJ TOB BTI

² 6 {C} καταστροφῇ κατέκρινεν Ⲡ A C² Ψ 5 33 81 307 436 642 1448 1611 1735 2344 2492 Byz [K L] Lect it^{ar, h, 7} vg syr^{ph, h} cop^{sa} arm eth geo slav // κατέκρινεν Ɔ^{72*} B C* 442 1175 1243 1739 1596 cop^{bn} NIV // κατέπρησεν Ɔ^{72c} // κατέστρεψεν P 1852

³ 6 {C} ἀσεβεῖν Ⲡ A C Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1448 1611 1735 1739 2344 2492 Byz [K L] Lect it^{ar, h, c} vg cop^{sa} slav // ἀσεβέσιν Ɔ⁷² B P 1175 1243 1852 syr^{ph, h} arm eth geo GNB NIV NRSV REB EU LB NBS DHH

⁴ 11 παρὰ κυρίῳ Ⲡ B C 1175 1243 1448^c 1739 1852 2492 Byz [K L P] Lect // παρὰ κυρίου Ɔ⁷² 5 307 1593 vg^{mss} syr^{phmss, h with *} NIV NRSV DHH // ♦ omit A Ψ 33 81 436 442 642 1448* 1611 1735 2344 1596 it^{ar, z} vg syr^{phmss, h} cop^{sa, bo} eth

4 Jd 6 5 ὄγδοον ... ἐφύλαξεν Gn 8.18 κατακλυσμὸν ... ἐπάξας 2 Pe 3.6 6 πόλεις ... κατέκρινεν Gn 19.24; Jd 7 7 Gn 19.1-16 9 οἶδεν ... ρύεσθαι 1 Cor 10.13 ἀδίκους ... τηρεῖν Jd 6 10 Jd 7-8 11 Jd 9 12 Jd 10

ἄλογα ζῶα γεγεννημένα φυσικὰ εἰς ἄλωσιν καὶ φθορὰν ἐν οἷς ἀγνοοῦσιν βλασφημοῦντες ἐν τῇ φθορᾷ αὐτῶν καὶ φθαρήσονται **13** ἀδικούμενοι⁵ μισθὸν ἀδικίας ἠδονὴν ἠγούμενοι τὴν ἐν ἡμέρᾳ τρυφὴν, σπῖλοι καὶ μῶμοι ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς ἀπάταις⁶ αὐτῶν συνευωχούμενοι ὑμῖν, **14** ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος⁷ καὶ ἀκαταπαύστους ἀμαρτίας, δελεάζοντες ψυχὰς ἀστηρίκτους, καρδίαν γεγυμνασμένην πλεονεξίας ἔχοντες, κατάρως τέκνα. **15** καταλιπόντες εὐθείαν ὁδὸν ἐπλανήθησαν ἐξακολουθήσαντες τῇ ὁδῷ τοῦ Βαλαὰμ τοῦ Βοσόρ⁸ ὃς μισθὸν ἀδικίας ἠγάπησεν, **16** ἔλεγξιν δὲ ἔσχεν ἰδίας παρανομίας ὑποζύγιον ἄφωνον ἐν ἀνθρώπου φωνῇ φθεγξάμενον ἐκώλυσε τὴν τοῦ προφήτου παραφρονίαν.

17 Οὗτοί εἰσιν πηγαὶ ἄνυδροι καὶ ὀμίχλαι ὑπὸ λαίλαπος ἐλαυνόμεναι οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους τετήρηται. **18** ὑπέρογκα γὰρ ματαιότητος φθεγγόμενοι δελεάζουσιν ἐν ἐπιθυμίαις σαρκὸς ἀσελγείαις τοὺς ὄντως⁹ ἀποφεύγοντας τοὺς ἐν πλάνῃ ἀνα-

⁵ **13** {B} ἀδικούμενοι $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph^*$ B P Ψ 1175 1243 1852 *syr^{ph}* *arm* // κομιού-
μενοι $\aleph^2$ A C 5 33 81 307 436 442 642 1448 1611 1735 1739 2344 2492 *Byz*
[K L] *Lect it^{ar.}* vg *syr^h* *cop^{sa, bo}* *eth geo slav* Jerome Speculum LB TOB

⁶ **13** {B} ἀπάταις $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph$ C 33 81 307 436 442 642 1175 1448 1735 1852
2344 2492 *Byz* [K L P] *Lect syr^{hlat}* *cop^{smss, bo}* *arm slav* // ἀγάπαις (*see* Jd 12) A B
 Ψ 5 1243 1611 *it^{ar. z}* vg *syr^{ph, hmg}* *cop^{smss}* *eth geo* Ps-Cyprian Speculum // ἀγνοίαις
1739

⁷ **14** {A} μοιχαλίδος $\mathfrak{P}^{72}$ B C 5 81 307 642 1175 1243 1448 1611 1735
1739 1852 2492 *Byz* [K L P] *Lect* // μοιχαλείας $\aleph$ A 33 436 442 1596 //
μοιχείας Ψ 2344 *eth geo slav* NRSV LB BJ

⁸ **15** {A} Βοσόρ $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph^2$ A^c (A* illegible) C Ψ 048 5 81 307 436 442 642
1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 *Byz* [K L P] *Lect it^{ar. z}* vg
syr^h (*eth*) *geo slav* // Βεώρ (*see* Nu 22.5) B *vg^{mss}* *syr^{ph}* *cop^{sa}* *arm* Augustine GNB?
NIV LB // Βεωροσορ (*but omit following* ὅς) $\aleph^*$

⁹ **18** {C} ὄντως $\aleph^*$ C 048 5 81 307 442 642 1175 1243 1448 1611 1735
1739 1852 2492 *Byz* [K L P] *Lect arm slav* // ὀλίγως $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph^2$ A B Ψ 33 436
it^{ar. z?} vg? *syr^{ph, h?}* *cop^{sa, bo?}* Jerome Augustine GNB NIV NRSV REB EU LB BJ
NBS TOB BTI DHH // ὀλίγον 2344 *it^{ar. z?}* vg? *syr^{ph, h?}* *cop^{sa, bo?}* // ὄντας / 1884

στρεφομένους, **19** ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐπαγγελλλόμενοι αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς· ᾧ γὰρ τις ἠττηται, τούτω δεδούλωται. **20** εἰ γὰρ ἀποφυγόντες τὰ μιάσματα τοῦ κόσμου ἐν ἐπιγνώσει τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ¹⁰, τούτοις δὲ πάλιν ἐμπλακέντες ἠττωνται, γέγονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χεῖρονα τῶν πρώτων. **21** κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης ἢ ἐπιγνοῦσιν ὑποστρέψαι ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς. **22** συμβέβηκεν αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας,

Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα,

καί,

Ἦς λουσαμένη εἰς κυλισμὸν* βορβόρου.

The Promise of the Lord's Coming

3 Ταύτην ἤδη, ἀγαπητοί, δευτέραν ὑμῖν γράφω ἐπιστολὴν ἐν αἷς διεγείρω ὑμῶν ἐν ὑπομνήσει τὴν εἰλικρινῆ διάνοιαν **2** μνησθῆναι τῶν προειρημένων ρημάτων ὑπὸ τῶν ἀγίων προφητῶν καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ὑμῶν ἐντολῆς τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος. **3** τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες ὅτι ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτων* τῶν ἡμερῶν ἐν ἐμπαιγμονῇ ἐμπαίκεται κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι **4** καὶ λέγοντες, Ποῦ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτως διαμένει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως. **5** λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι καὶ γῆ ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὕδατος συνεστῶσα τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ **6** δι'

¹⁰ **20** {C} κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ B 307 2492 Byz [K] *Lect* (1593 *omit* Χριστοῦ) it^r vg^{ms} // κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ Ɔ⁷² Ⲙ A C P Ψ 048^{vid} 5 33 81 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 1596^{vid} it^{ar} vg syr^h arm (eth) geo slav Pelagius Augustine GNB NIV NRSV REB LB NBS TOB BTI DHH // κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ / 1441 // κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ L cor^{bo} // κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν (1596* *omit second* ἡμῶν) vg^{ms} cor^{sa}

19 ᾧ ... δεδούλωται Jn 8.34 **20** γέγονεν ... πρώτων Mt 12.45 **21** Lk 12.47-48 **22** Κύων ... ἐξέραμα Pr 26.11

3.2 Jd 17 **3** ἐλεύσονται ... αὐτῶν Jd 18 **5** οὐρανοὶ ... λόγῳ Gn 1.6-9 **6** Gn 7.11-21; 2Pe 2.5

ὄν¹ ὁ τότε κόσμος ὕδατι κατακλυσθεὶς ἀπόλετο· **7** οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ τῷ αὐτῷ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶν πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

8 Ἐν δὲ τούτῳ μὴ λανθανέτω ὑμᾶς, ἀγαπητοί, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα μία. **9** οὐ βραδύνει κύριος τῆς ἐπαγγελίας, ὡς τινες βραδύτητα ἡγοῦνται, ἀλλὰ μακροθυμεῖ εἰς ὑμᾶς² μὴ βουλόμενός τινας ἀπολέσθαι ἀλλὰ πάντας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι. **10** Ἦξει δὲ ἡμέρα* κυρίου ὡς κλέπτῃς, ἐν ἣ οἱ οὐρανοὶ ροιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθῆσεται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα οὐχ εὐρεθῆσεται³. **11** τούτων οὕτως⁴ πάντων λυομένων ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ὑμᾶς⁵ ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις

¹ **6** {C} δι' ὄν P 1175 / 590 it^z vg^{mss} // δι' ὦν ℱ⁷² K A B C Ψ 048 5 33 81 307 436 442 642 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [K L] *Lect* [/596^c] it^{ar} vg syr^{ph, h} cop^{sa, bo, v} NIV EU BJ TOB BTI

² **9** {A} εἰς ὑμᾶς ℱ⁷² B C P 048^{vid} 81 1175 1243 1448 1735 1739 2344 / 592 / 921 / 1154 / 1441 arm geo // εἰς ἡμᾶς 307 442 642 2492 Byz [K L] *Lect* (/ 1178 omit εἰς) slav // δι' ὑμᾶς K A Ψ 5 33 436 1611 1852 it^{ar, z} vg syr^{ph, h} cop^{sa} Pelagius Augustine Speculum

³ **10** {C} οὐχ εὐρεθῆσεται syr^{phmss} cop^{sa, v}id // εὐρεθῆσεται K B K P 1175 1448 1739^{xt} 1852 syr^{ph mss^{xt}, h^{mg}} (arm^{mss}) NIV NRSV REB LB NBS TOB DHH // εὐρεθῆσεται λύομενα ℱ⁷² // ἀφανισθῆσονται C arm^{mss} GNB? BTI // κατακαήσεται A 048 (5 1243 1735 2492 κατακαήσονται) 33 81 307 436 442 642 1611 1739^{xt} 2344 Byz [L] *Lect* it^{ar} vg^{cl} syr^{ph mss^{mg}, h, pal} (cop^{bo}) eth geo slav Cyril; Augustine BJ // omit Speculum // omit καὶ γῆ ... εὐρεθῆσεται Ψ it^z vg^{sa, st} Jerome^{vid} Pelagius

⁴ **11** {B} τούτων οὕτως (ℱ⁷², but πάντως for πάντων) B 1243 1611 1739 1852 syr^h (arm) // τούτων οὖν K A Ψ 048 33 307 436 442 642 1448 1735 2344 2492 Byz [K L] *Lect* it^{ar, z} vg syr^{ph, h^{mg}, pal} cop^{sa^{mss}, bo} slav Pelagius Augustine // τούτων οὖν οὕτως 81 cop^{sa} // τούτων δὲ οὕτως C P (5 Cyril omit οὕτως) 1175 // omit Speculum

⁵ **11** {C} ὑπάρχειν ὑμᾶς ℱ^{72c} K² A C Ψ 048^{vid} 33 81 307 436 442 1448 1611 1735 1739 1852 2344 Byz [K L P] *Lect*^{pt, AD} (/ 680^{1/2}) it^{ar, z} vg syr^{ph, h, pal} cop^{sa} arm eth geo slav Augustine // ὑμᾶς ὑπάρχειν 642 // ὑπάρχειν ἡμᾶς K* 5 *Lect*^{pt}

12 προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ θεοῦ ἡμέρας δι' ἣν οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθῆσονται καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται. **13** καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ.

14 Διό, ἀγαπητοί, ταῦτα προσδοκῶντες σπουδάσατε ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι αὐτῷ εὐρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ **15** καὶ τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν σωτηρίαν ἠγεῖσθε, καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν, **16** ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων ἐν αἷς ἐστὶν δυσνόητά τινα ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλώσουσιν ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφὰς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν. **17** Ὑμεῖς οὖν, ἀγαπητοί, προγινώσκοντες φυλάσσεσθε, ἵνα μὴ τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συναπαχθέντες ἐκπέσητε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ, **18** αὐξάνετε δὲ ἐν χάριτι καὶ γνώσει τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς ἡμέραν αἰῶνος.⁶

(/ 680^{1/2}) Cyril; Firmicus Pelagius Julian-Eclanum // παρέχειν ἑαυτοῦς 1243 // ὑπάρχειν $\mathfrak{F}^{72*}$, 74^{vid} B 1175 vg^{ms} Speculum

⁶ **18** {C} αἰῶνος. B 1175 1243 1739* it^z geo Augustine Fulgentius Bede // αἰῶνος, ἀμῆν. $\mathfrak{F}^{72}$ $\mathfrak{K}$ A C Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1448 1611 1735 1739^c 1852 2344 2492 Byz [K L P] Lect it^{ar} vg syr^{ph. h. pal} cop^{sa. bo} arm eth slav GNB NIV NRSV EU LB BJ NBS TOB BTI DHH

---

13 καινοὺς ... αὐτοῦ Is 65.17; 66.22; Re 21.1 ἐν ... κατοικεῖ Is 60.21; 1 Cor 6.9-10; Re 21.27; 22.15 **15** τὴν τοῦ ... ἠγεῖσθε Ro 2.4; 2 Pe 3.9 **17** Ὑμεῖς ... συναπαχθέντες Mk 13.5 φυλάσσεσθε ... στηριγμοῦ 1 Cor 10.12

ΙΩΑΝΝΟΥ Α

The Word of Life

1 Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς – **2** καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἐωράκαμεν καὶ μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον ἣτις ἦν πρὸς τὸν πατέρα καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν – **3** ὃ ἐωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν καὶ ὑμῖν, ἵνα καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ' ἡμῶν. καὶ ἡ κοινωνία δὲ ἡ ἡμετέρα μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. **4** καὶ ταῦτα γράφομεν ἡμεῖς¹, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν^{2*} ᾗ πεπληρωμένη.

God is Light

5 Καὶ ἔστιν αὕτη ἡ ἀγγελία ἣν ἀκηκόαμεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ θεὸς φῶς ἐστὶν καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. **6** Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι^a κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ^a καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατῶμεν, ψευδόμεθα καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν. **7** εἰάν^{*} ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐτός ἐστιν ἐν τῷ φωτὶ, κοινωνίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων, καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας. **8** εἰάν εἴπωμεν ὅτι^b ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν^b, ἐαυτοὺς πλα-

---

¹ **4** {B} ἡμεῖς **N** A^{*vid} B P Ψ 33 it^{e*} cop^{sa}ms // ὑμῖν A^c C 5 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 1881 2344 Byz [K L] Lect it^{ar.1} vg syr^p. h. pal¹ cop^{sa}ms. bo. v arm eth geo slav Augustine BJ TOB

² **4** ἡμῶν **N** B L Ψ 436 1175 Byz^{pl} [L] Lect it^{ar.2} vg^{ww. st} syr^p cop^{sa} geo slav^{ms} // ♦ ὑμῶν A C 5 33 81 307 442 642 1243 1448 1611 1735 1739 1852 1881 2344 Byz^{pl} [K P] 1422 / 598 1938 / 1021 vg^{cl} syr^{h. pal} cop^{bo. v} arm eth slav^{ms} Augustine Bede

---

^a **6** Quotation: TOB || ^b **8** Quotation: BJ TOB

---

1 Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς Jn 1.1, 2: 1 Jn 2.13, 14 τοῦ ... ζωῆς Jn 1.1, 4, 14 **2** ἡ ... ἐωράκαμεν Jn 1.14 **4** ἡ ... πεπληρωμένη Jn 15.11; 16.24 **5** ὁ θεὸς φῶς ἐστὶν 1 Tm 6.16; Jas 1.17 **6** 1 Jn 2.4 ἐν ... ἀλήθειαν Jn 3.21 **7** εἰάν ... φωτὶ Is 2.5 τὸ ... ἁμαρτίας He 9.14; Re 1.5; 7.14

νώμεν καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν*. **9** εἰάν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστιν καὶ δίκαιος, ἵνα ἀφῆ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας καὶ καθάρισις ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας. **10** εἰάν εἴπωμεν ὅτι^c οὐχ ἡμαρτήκαμεν^c, ψεύστην ποιῶμεν αὐτὸν, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

Christ Our Advocate

2 Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν ἵνα μὴ ἁμάρτητε. καὶ εἰάν τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον. **2** καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστιν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. **3** Καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν, εἰάν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. **4** ὁ λέγων ὅτι* Ἔγνοκα αὐτόν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν ψεύστης ἐστίν, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια¹ οὐκ ἔστιν. **5** ὃς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ τετελείωται^a ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ ἐσμεν.^b **6** ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν ὀφείλει, καθὼς ἐκεῖνος περιεπάτησεν, καὶ αὐτὸς οὕτως^{2*} περιπατεῖν.

¹ **4** {A} ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια A B C 33 81 307 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 2344 2492 Byz [K L P] Lect Clement // ἡ ἀλήθεια ἐν τούτῳ 1881 arm // ἐν τούτῳ ἀλήθεια Ψ 5 436 1852 (1596) 11365* geo GNB? DHH // ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ eth slav // ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ K

² **6** οὕτως K C Ψ 81 307 442 1175 1243 1448 1611 1739 1852 1881 2492 Byz [K P] Lect it^(ar).¹ syr^b (arm) (eth) geo slav (Origen^{lat1/2}); Jerome³⁷ (Salvian) (Fulgentius^{1/2}) // ♦ omit A B 5 33 436 642 1735 2344 it^l.^{w.z} vg Clement Origen^{lat1/2} Cyril; Cyprian Jerome^{4/7} Paulinus-Nola Pelagius Maximus Augustine Fulgentius^{1/2}

^c **10** Quotation: BJ TOB

^a **2.5** Period: AD M TR WH GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS (TOB)V || ^b Colon: WH GNB NIV NRSV REB NBS BTI

9 εἰάν ... ἁμαρτίας Ps 32.5; Pr 28.13

2.1 παράκλητον ... δίκαιον Ro 8.34; He 7.25; 9.24 **2** Jn 1.29; Col 1.20; 1 Jn 4.10. 14
4 1 Jn 1.6 **5** ὃς ... τετελείωται Jn 14.21, 23; 1 Jn 5.3 ἐν ... τετελείωται 1 Jn 4.12, 17
6 Jn 13.15; 1 Pe 2.21

The New Commandment

7 Ἀγαπητοί, οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν ἀλλ' ἐντολὴν παλαιὰν ἣν εἶχετε ἀπ' ἀρχῆς· ἡ ἐντολὴ ἡ παλαιὰ ἐστὶν ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε. 8 πάλιν ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν ὃ ἐστὶν ἀληθὲς ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ὑμῖν, ὅτι ἡ σκοτία παράγεται καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἤδη φαίνει. 9 ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι. 10 ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ φωτὶ μένει, καὶ σκάνδαλον ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν· 11 ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ καὶ οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσεν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.

12 Γράφω ὑμῖν, τέκνια,
ὅτι^c ἀφένονται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

13 γράφω ὑμῖν, πατέρες,
ὅτι^d ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς.

γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι,
ὅτι^e νενικήκατε τὸν πονηρόν.

14 ἔγραψα³ ὑμῖν, παιδία,
ὅτι^f ἐγνώκατε τὸν πατέρα.

ἔγραψα ὑμῖν, πατέρες,
ὅτι^g ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς.

ἔγραψα ὑμῖν, νεανίσκοι,

³ 14 {A} ἔγραψα Ψ⁷⁴vid κ A B C L P Ψ⁵ 33 307 436 442 1243 1611 1735 1739 1852 1881 2344 *Lect* vg^{sl} syr^{mss}.h cop^{sa}.bn arm eth slav Origen^{lat} Cyril // γράφω 81^{vid} 642 1175 1448 2492 Byz [K] / 147 / 422 / 590 / 592 / 603 / 883 / 1159 / 1441 it^{ar. i. z} vg^{cl}.ww syr^{mss} Ambrose Augustine BTI

^c 12 Direct: NBS^{ms} TOB // Indirect: EU LB ^d 13 Direct: NBS^{ms} TOB // Indirect: EU // Causal: LB // ^e Direct: NBS^{ms} TOB // Indirect: EU // Causal: LB ^f 14 Direct: NBS^{ms} TOB // Indirect: EU // Causal: LBB // ^g Direct: NBS^{ms} TOB // Indirect: EU // Causal: LB

7 2 Jn 5-6 ἐντολὴν παλαιὰν ... ἀρχῆς 1 Jn 2.24; 3.11 8 ἐντολὴν ... γράφω Jn 13.34 ἡ σκοτία παράγεται Ro 13.12 τὸ φῶς ... φαίνει Jn 1.9 9 1 Jn 2.11; 3.10, 15; 4.20 10 σκάνδαλον ... ἔστιν Ps 119.165; Ro 14.13 11 ὁ ... περιπατεῖ 1 Jn 2.9 ἐν ... ὑπάγει Jn 12.35 12 ἀφένονται ... αὐτοῦ Ps 25.11; 1 Cor 6.11 13, 14 τὸν ἀπ' ἀρχῆς Jn 1.1, 2; 1 Jn 1.1

ὅτι^h ἰσχυροὶ ἐστε
καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει
καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν.

15 Μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ· **16** ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστίν. **17** καὶ ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ*, ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

The Antichrist

18 Παιδιά, ἐσχάτη ὥρα ἐστίν, καὶ καθὼς ἠκούσατε ὅτι⁴ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ὅθεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν. **19** ἐξ ἡμῶν ἐξηλθὺν ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, εἰ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἦσαν, μεμενήκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν – ἀλλ' ἵνα φανερωθῶσιν ὅτι οὐκ εἰσὶν πάντες ἐξ ἡμῶν. **20** καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου καὶ οἴδατε πάντες⁵. **21** οὐκ ἔγραψα ὑμῖν ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἀλήθειαν ἀλλ' ὅτι οἴδατε αὐτὴν καὶ ὅτι πᾶν ψεῦδος ἐκ τῆς ἀληθείας οὐκ ἔστιν. **22** Τίς ἐστίν ὁ ψεύστης εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς

⁴ **18** {B} ὅτι **κ*** B C Ψ⁵ 436 1739 1596 geo Origen^{tr} Ps-Dionysius Eriphanius // ὅτι ὁ **κ**² 33 81 307 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1852 2344 2492 Byz [K] *Lect* arm (or only ὅτι it^{ar, h, z} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} eth slav Irenaeus^{lat} Origen^{lat}; Cyprian Lucifer Tyconius Jerome Augustine Quodvultdeus) EU? LB? BJ BTI DHH // ὁ A L 1881 1680^{1/2}

⁵ **20** {B} πάντες **κ** B P Ψ⁵ 1852 syr^{p, h} cop^{sa} arm geo Hesychius^{lat} // πάντα A C 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1881 2344 2492 Byz [K L] *Lect* it^{ar, h, z} vg cop^{bo} eth slav Cyril-Jerusalem Didymus BTI

^h **14** Direct: NBS^{ms} TOB // Indirect: EU // Causal: LB

15 ἐάν τις ἀγαπᾷ ... ἐν αὐτῷ Ro 8.7; Jas 4.4 **16** ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς Ro 13.14; Eph 2.3; 1 Pe 2.11 ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν Pr 27.20 ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου Jas 4.16 **17** ὁ κόσμος παράγεται 1 Cor 7.31 ὁ δὲ ... αἰῶνα Mt 7.21; Wsd 5.15 **18** καθὼς ... γεγόνασιν Mt 24.5, 24 **19** ἐξ ἡμῶν ... ἡμῶν Ac 20.30 ἵνα φανερωθῶσιν ... ἡμῶν 1 Cor 11.19 **20** 1 Jn 2.27 **22** 1 Jn 4.3; 2 Jn 7

οὐκ ἔστιν ὁ Χριστός; οὗτός ἐστιν ὁ ἀντίχριστος, ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. **23** πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει, ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα ἔχει. **24** ὑμεῖς ὁ ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἐν ὑμῖν μενέτω. ἐὰν ἐν ὑμῖν μείνη ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἠκούσατε, καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ υἱῷ καὶ ἐν τῷ πατρὶ μενεῖτε. **25** καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία ἣν αὐτὸς ἐπηγγείλατο ἡμῖν⁶, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον.

26 Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανώντων ὑμᾶς. **27** καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ μένει ἐν ὑμῖν, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκη ὑμᾶς, ἀλλ' ὡς τὸ αὐτοῦ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθές ἐστὶν καὶ οὐκ ἔστιν ψεῦδος,¹ καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μένετε ἐν αὐτῷ.

Children of God

28 Καὶ νῦν, τεκνία, μένετε ἐν αὐτῷ, ἵνα ἐὰν φανερωθῆ, σχῶμεν παρρησίαν καὶ μὴ αἰσχυρνῶμεν ἀπ' αὐτοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. **29** ἐὰν εἰδῆτε² ὅτι δίκαιός ἐστιν, γινώσχετε ὅτι καὶ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται. **3** ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ πατήρ, ἵνα τέκνα θεοῦ κληθῶμεν, καὶ ἐσμέν¹. διὰ τοῦτο ὁ κόσμος οὐ γινώσκει ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἔγνω αὐτόν. **2** Ἀγαπητοὶ νῦν τέκνα θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὐπω ἐφανερώθη^a τί ἐσόμεθα.^b οἶδαμεν ὅτι ἐὰν φανερωθῆ, ὅμοιοι

⁶ **25** {A} ἡμῖν κ A C Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1852 2344 2492 Byz [K L P] Lect it^{ar. h. l. t} vg syr^{p. h} cop^{sa. bo} arm eth geo slav Ambrose Augustine // ὑμῖν B 1881 / 1441 vg^{mss} BJ

¹ **1** {A} καὶ ἐσμέν κ A B C P Ψ 5 33 81 307 436 442 1243 1611 1735 1739 1852 1881 2344 / 596 it^{ar. h. l. z} vg (syr^h) (cop^{sa. bo}) eth geo slav Justin^{vid}; Augustine // omit 642 1175 1448 2492 Byz [K L] Lect vg^{ms} BTI

¹ **27** Major C: GNB? REB EU

^a **3.2** C: REB^{mf} BTI^{mf} // ^b NO C: REB^{mf} BTI^{mf}

23 Jn 5.23; 15.23; 1 Jn 4.15; 5.1; 2 Jn 9 **25** Jn 3.15; 6.40 **27** τὸ χρίσμα ... ψεῦδος Jn 14.26; 16.13 οὐ χρεῖαν ... ὑμᾶς Jr 31.34 **28** μένετε ... παρρησίαν 1 Jn 4.17 **29** 1 Jn 3.10 **3.1** τέκνα θεοῦ Jn 1.12, 13; 1 Jn 3.10 οὐκ ἔγνω αὐτόν Jn 16.3 **2** ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα 2 Cor 3.18; Php 3.21

αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν, καθὼς ἐστίν. **3** καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπ' αὐτῷ ἀγνίζει ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἀγνός ἐστίν.

4 Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ, καὶ ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. **5** καὶ οἴδατε ὅτι ἐκεῖνος ἐφανερώθη, ἵνα τὰς ἁμαρτίας² ἄρῃ, καὶ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. **6** πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἁμαρτάνει· πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτὸν οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν. **7** Παιδία, μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην δίκαιός ἐστίν, καθὼς ἐκεῖνος δίκαιός ἐστιν. **8** ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. **9** Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται. **10** ἐν τούτῳ φανερά ἐστίν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου·^c πᾶς ὁ μὴ ποιῶν δικαιοσύνην οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Love One Another

11 Ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγγελία ἣν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, **12** οὐ καθὼς Καῖν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν καὶ ἔσφαξεν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· καὶ χάριν τίνος ἔσφαξεν αὐτόν; ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια.

² **5** {A} ἁμαρτίας A B P 5 33 436 1243 1735 1739 1852 1881 2344 it^{ar. l. z} vg^s syr^h cop^{bo} arm eth Tertullian Augustine // ἁμαρτίας ἡμῶν K C Ψ 81 307 442 642 1175 1448 1611 2492 Byz [K L] Lect vg^{cl. ww} syr^p cop^{sa. fay. v} geo slav Athanasius BTI

^c **10** Period: AD TR

4 ὁ ... ἁμαρτίαν Mt 7.23 **5** τὰς ... ἄρῃ Jn 1.29; 1 Pe 2.24; 1 Jn 2.2; 4.10 ἁμαρτία ... ἐστίν Is 53.9; Jn 8.46; 2 Cor 5.21; He 4.15; 7.26; 9.14; 1 Pe 1.19; 2.22; 3.18 **6** πᾶς ... μένων Ro 6.2, 14; 1 Jn 3.9 **7** ὁ ... ἐστίν 1 Jn 2.29 **8** ὁ ποιῶν ... ἁμαρτάνει Jn 8.44 **9** Πᾶς ... ποιεῖ 1 Jn 5.18 **10** τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ Jn 1.12, 13; 1 Jn 3.1 **11** Jn 13.34; 15.12, 17; 2 Jn 5 **12** Καῖν ... αὐτοῦ Gn 4.8

13 καὶ μὴ³ θαυμάζετε, ἀδελφοί, εἰ μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. **14** ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς· ὁ μὴ ἀγαπῶν⁴ μένει ἐν τῷ θανάτῳ. **15** πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστίν, καὶ οἶδατε ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον ἐν αὐτῷ μένουσαν. **16** ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς θεῖναι. **17** ὃς δ' ἂν ἔχη τὸν βίον τοῦ κόσμου καὶ θεωρῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρεῖαν ἔχοντα καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ μένει ἐν αὐτῷ; **18** Τεκνία, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ μηδὲ τῇ γλώσσῃ, ἀλλ' ἐν ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.

Confidence before God

19 Καὶ ἐν τούτῳ⁵ γνωσόμεθα⁶ ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἐσμέν. καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πείσομεν τὴν καρδίαν ἡμῶν, **20** ὅτι ἐὰν καταγινώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ γινώσκει πάντα. **21** Ἀγαπητοί, ἐὰν ἡ καρδία

³ **13** {C} καὶ μὴ **κ** C P Ψ 307 1243 1739 1881 2492 *it*^{ar. q. z} *syr*^{p^{mss}} arm eth // μὴ A B 5 33 81 436 442 642 1175 1448 1611 1735 1852 2344 *Byz* [K L] *Lect* *it*^{h. w} vg *syr*^{p^{mss}, h} *cop*^{sa, bo, fay} geo slav Didymus; Lucifer Jerome Paulinus-Nola Augustine

⁴ **14** {A} ἀγαπῶν **κ** A B 33 1243 1739 1852 1881 2344 2492 *it*^{h. q. w. z} vg *cop*^{sa^{mss}, bo, fay} arm geo Lucifer Augustine // ἀγαπῶν τὸν ἀδελφόν C Ψ 5 81 307 642 1175 1735 *Byz* [K L] *Lect* vg^{mss} slav Cassiodorus // ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ P 436 442 1448 1611 / 147 1422 / 603 1921 *it*^{ar} vg^{mss} *syr*^{n, h} eth Tyconius

⁵ **19** {C} καὶ ἐν τούτῳ **κ** C Ψ 81 307 442 1175 1243 1448 1739 1881 2492 *Byz* [K L P] *Lect* *it*^a *syr*^p *cop*^{sa, bo^{mss}} arm eth slav Augustine // ἐν τούτῳ A B 5 436 642 1735 2344 *it*^{ar, h, i, z} vg *cop*^{bo, fay} geo Clement // καὶ ἐκ τούτου 1611 1852 (*syr*^h)

⁶ **19** {A} γνωσόμεθα **κ** A B C P Ψ 81 307 436 442 1243 1611 1735 1739 1881 2344 2492 / 596 vg arm eth geo Clement // γινώσκομεν 5 642 1175 1448 *Byz* [K L] *Lect* *it*^{ar, h, i, (z)} vg^{mss} slav Augustine LB? // γινωσκόμεθα 1852 *it*^s

13 μισεῖ ... κόσμος Jn 15.18, 19; 17.14 **14** μεταβεβήκαμεν ... ζωὴν Jn 5.24 ὁ ... θανάτῳ 1 Jn 2.11 **15** πᾶς ὁ μισῶν ... ἐστίν Mt 5.21, 22 πᾶς ἀνθρωποκτόνος ... μένουσαν Ga 5.20-21; Re 21.8 **16** ἐκεῖνος ... ἔθηκεν Jn 13.1; 15.13; Ga 2.20; 1 Tm 2.6; Tl 2.14 ἡμεῖς ... θεῖναι Php 2.17; 1 Th 2.8 **17** Dt 15.7-8 **18** Jas 2.15-16

ἡμῶν μὴ καταγινώσκη⁷, παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν θεὸν
22 καὶ ὁ ἐὰν αἰτῶμεν, λαμβάνομεν ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολάς
 αὐτοῦ τηροῦμεν καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν.
23 καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ, ἵνα πιστεῦσωμεν τῷ ὀνόματι
 τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καθὼς
 ἔδωκεν ἐντολὴν ἡμῖν. **24** καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ ἐν
 αὐτῷ μένει καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ· καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι μένει
 ἐν ἡμῖν, ἐκ τοῦ πνεύματος οὗ ἡμῖν ἔδωκεν.

The Spirit of God and the Spirit of Antichrist

4 Ἀγαπητοί, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ
 πνεύματα εἰ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν, ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφήται
 ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον. **2** ἐν τούτῳ γινώσκετε τὸ πνεῦμα
 τοῦ θεοῦ· πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ
 ἐληλυθότα ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν, **3** καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ
 τὸν Ἰησοῦν² ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστιν· καὶ τοῦτό ἐστίν τὸ τοῦ

⁷ **21** {C} ἡμῶν μὴ καταγινώσκη C 442 (1243* καταγινώσκει) 1852 1596
 Clement^{lat} Origen // μὴ καταγινώσκη/-ει ἡμῶν A Ψ 33 436 1735 1739 2344
 vg^{cl} Methodius EU? BTI // ἡμῶν μὴ καταγινώσκη/-ει ἡμῶν N² (N* καταγινώ-
 σκω) 5 81 307 642 1175 1243^c 1448 1611 1881 2492 Byz [K L] *Lect* it^{ar, q, w, z}
 vg^{cl, ww} syr^{p, h} arm geo eth slav^{ms} Didymus Hesychius^{lat}; Cyprian Jerome NRSV?
 LB? BJ NBS TOB DHH? // μὴ καταγινώσκη B

¹ **3** {A} μὴ ὁμολογεῖ N A B Ψ 5 33 81 307 436 642 1175 1448 1611 1735
 1739 1852 1881* 2344 2492 Byz [K L] *Lect* it^{l, q} vg^{ms} syr^{p, h} cop^{na, bo} arm eth
 geo slav Origen^{gr, lat1/3} Marcus-Eremita Cyril Theodoret; Cyprian Priscillian^{2/3}
 Tyconius^{2/3} Ambrose Augustine Fulgentius^{1/2} // μὴ ὁμολογῆ 442 1243 1881^{cvid} //
 λύει it^{ar, z} vg Irenaeus^{lat and acc. to 1739mg} Clement and Origen^{gr acc. to 1739mg} Origen^{lat2/3}
 mss^{acc. to Socrates}; Tertullian Lucifer Priscillian^{1/3} Tyconius^{1/3} Fulgentius^{1/2} TOB

² **3** {A} τὸν Ἰησοῦν A B 1739 (1881 omit τόν) it^{q, z} vg cop^{bo} Irenaeus^{lat and acc. to 1739mg}
 Clement^{acc. to 1739mg} Origen^{gr, lat2/3} mss^{acc. to Socrates} Cyril^{4/5}; Tertullian^{1/2} Lucifer
 Tyconius^{1/3} Priscillian^{1/3} Fulgentius^{1/2} // Ἰησοῦν Χριστὸν 1735 it^{ar} vg^{mss} cop^{na, bo} mss
 Cyril^{1/5}; Tertullian^{1/2} // τὸν Ἰησοῦν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα Ψ (33 2344 ἐληλυ-

22 ὁ ἐὰν αἰτῶμεν ... αὐτοῦ Mt 21.22; Mk 11.24; Jn 14.13; 15.7; 16.23-24 **23** αὕτη ...
 Χριστοῦ Jn 6.29 ἀγαπῶμεν ... ἡμῖν Jn 13.34; 15.12, 17 **24** ἐν τούτῳ ... ἔδωκεν Ro 8.9;
 1 Jn 4.13

4.1 δοκιμάζετε τὰ πνεύματα 1 Th 5.21 πολλοὶ ... κόσμον Mt 7.15; 1 Jn 2.18; 2 Jn 7 **2** πᾶν
 πνεῦμα ... ἐστίν 1 Cor 12.3 **3** πᾶν ... ἀντιχρίστου 2 Jn 7 τοῦ ἀντιχρίστου ... ἤδη 1 Jn 2.18

ἀντιχρίστου ὃ ἀκηκόατε ὅτι ἔρχεται, καὶ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἐστὶν ἤδη. **4** ὑμεῖς ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστε, τεκνία, καὶ νενικήκατε αὐτούς, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ. **5** αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσὶν, διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσιν καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει. **6** ἡμεῖς ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμεν· ὁ γινώσκων τὸν θεὸν ἀκούει ἡμῶν· ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἀκούει ἡμῶν. ἐκ τούτου γινώσκομεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης.

God is Love

7^a Ἀγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστὶν, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται καὶ γινώσκει τὸν θεόν. **8** ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν θεόν, ὅτι ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν. **9** ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ. **10** ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἠγαπήκαμεν³ τὸν θεόν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ ἀπέστειλεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἰλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. **11** Ἀγαπητοί, εἰ οὕτως ὁ θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀγαπᾶν. **12** θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέα-

---

θέναι) 81 436 1448 1611 1852 vg^{ms} syr^{p,h} arm geo (Theodoret); Tyconius^{1/3} Augustine^{2/16} // Ἰησοῦν κύριον ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα **8** // Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα (see 4.2) (L 442 1175 τὸν Ἰησοῦν Χριστόν) 5 (307 τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν) 642 1243 2492 Byz [K] (1590 I^{AD} τὸν Ἰησοῦν Χριστόν) Lect (1883 omit ἐν σαρκί) it¹ eth slav Origen^{1a1/3} Marcus-Eremita^{vid}; (Cyprian) Priscillian^{2/3} Tyconius^{1/3, (1/3)} Ambrose^{2/3, (1/3)} Augustine^{9/16, (5/16)} Fulgentius^{1/2}

³ **10** {B} ἠγαπήκαμεν B Ψ 1739 eth // ἠγαπήσαμεν **8**² (**8*** ἠγάπησεν) A 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1852 1881 2344 2492 Byz [K L] Lect geo Philo-Carpasia

---

^a **7-10** Traditional material: NA NBS

---

4 μείζων ... κόσμῳ Mt 12.29 **5** Jn 15.19 **6** τὸν θεὸν ἀκούει ἡμῶν Jn 8.47 **8** ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν I Jn 4.16 **9** Jn 3.16 **10** Ro 5.8, 10 ἀπέστειλεν ... ἡμῶν I Jn 2.2 **11** Mt 18.33 **12** θεὸν ... τεθέαται Jn 1.18

ται. ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν μένει καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ ἐν ἡμῖν τετελειωμένη ἐστίν*.

13 Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν. **14** καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα καὶ μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ πατὴρ ἀπέσταλκεν τὸν υἱὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου. **15** ὃς ἐὰν ὁμολογήσῃ ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ μένει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ θεῷ. **16** καὶ ἡμεῖς ἐγνώκαμεν καὶ πεπιστεύκαμεν τὴν ἀγάπην ἣν ἔχει ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν.

Ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ θεῷ μένει, καὶ ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ μένει. **17** ἐν τούτῳ τετελειώται ἡ ἀγάπη μεθ' ἡμῶν, ἵνα παρρησίαν ἔχωμεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι καθὼς ἐκεῖνός ἐστιν, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. **18** φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον, ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει, ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελειώται ἐν τῇ ἀγάπῃ. **19** ἡμεῖς ἀγαπῶμεν⁴, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς. **20** ἐὰν τις εἴπῃ ὅτι Ἀγαπῶ τὸν θεὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν εἶδεν, τὸν θεὸν ὃν οὐκ εἶδεν οὐ δύναται ἀγαπᾶν.⁵ **21** καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Faith is Victory over the World

5 Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ θεοῦ

⁴ **19** {A} ἀγαπῶμεν A B 5 1243 1739 1852 1881 vg^{ms. s} geo Augustine⁶¹⁰ // ἀγαπῶμεν τὸν θεόν K 048 33 81 436 442 642 1448 1611 1735 2344 /598 /599 /884 it^w vg^{cl} syr^{p. h} cop^{bo. v}id arm Augustine^{3/10} // ἀγαπῶμεν αὐτόν Ψ 307 1175 2492 Byz [K L] Lect slav Augustine^{1/10} // γινώσκομεν cop^{sa}

⁵ **20** οὐ δύναται ἀγαπᾶν. K B Ψ 442 1243 1448^vid 1611 1739 1852 syr^h cop^{sa} Origen: Cyprian Lucifer Zeno // ♦ πῶς δύναται ἀγαπᾶν; A 048 5 (33 ἀγαπήσαι) 81 307 436 642 1175 1448^c 1735 1881 2344 2492 Byz [K L] Lect it^{ar. l. q. w} vg syrⁿ cop^{bo} arm geo eth slav Cyril; Ambrose Pelagius Augustine BTI

12 ἡ ἀγάπη ... ἐστίν 1 Jn 2.5; 4.17 **13** Ro 8.9; 1 Jn 3.24 **14** ὁ ... κόσμου Jn 3.17 **15** Ἰησοῦς ... θεοῦ 1 Jn 5.5 **16** Ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν 1 Jn 4.8 **17** ἐν τούτῳ ... ἀγάπη 1 Jn 2.5; 4.12 **21** Mt 5.44-45; Mk 12.29-31

5.1 Πᾶς ... γεγέννηται 1 Jn 4.15

γενέννηται, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. **2** ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὅταν τὸν θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιῶμεν¹. **3** αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν, καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν. **4** ὅτι πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν. **5** τίς δέ ἐστὶν ὁ νικῶν τὸν κόσμον εἰ μὴ ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ;

The Witness concerning the Son

6 Οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος², Ἰησοῦς Χριστός, οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ ἐν τῷ αἵματι^{3*}· καὶ τὸ πνεῦμά ἐστιν τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. **7** ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες, **8** τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἶμα⁴, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσίν. **9** εἰ τὴν

¹ **2** {B} ποιῶμεν B Ψ (5) 81 436 642 1448^{vid} 1611 1739 1852 2344 it^{ar.4} vg syr^{n.h} cop^{sa.bo} arm eth geo Lucifer Augustine // τηρῶμεν (see 5.3) N A (048) 307 442 1175 1243 1448^c 1735 1881 2492 Byz [K L P] Lect vg^{ms} (slav) LB?

² **6** {A} αἵματος B Ψ 642 1175 1739* 1881 Byz [K L] Lect it^{ar} vg syr^p geo Clement^{lat} Cyril^{3/5}; Tertullian Rebaptism // πνεύματος (see Jn 3.5) 1165 1170 1422 Cyril^{1/5} // πνεύματος ἀγίου 1593 1617 11441 Ambrose // αἵματος καὶ πνεύματος N A 33^{vid} 307 436 1448 1611 1735 1739^c 2344 1598 it^{l?} vg^{ms?} syr^h cop^{sa,bo} eth slav Cyril^{1/5} // πνεύματος καὶ αἵματος P 5 81 442 1243 1852 2492 1884 it^{l?} vg^{ms?} arm

³ **6** ὕδατι καὶ ἐν τῷ αἵματι B L Ψ 5 33 307 1175 1611 1852 2344 syr^{p,h?} cop^{bo} slav // αἵματι καὶ ἐν τῷ ὕδατι P 1243 1739* (1881 omit ἐν) arm // ὕδατι καὶ ἐν τῷ πνεύματι A 1735 // αἵματι καὶ ἐν τῷ ὕδατι καὶ πνεύματι 1739^c // ♦ ὕδατι καὶ τῷ αἵματι N 436 442 642 1448 2492 Byz [K] Lect syr^{p,h?} cop^{sa,bo} ms Cyril^{1/3} // ὕδατι καὶ αἵματι 81 syr^{p,h?} cop^v geo Cyril^{2/3} // πνεύματι 1422

⁴ **7-8** {A} μαρτυροῦντες, **8** τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἶμα N A B (Ψ 1852 μαρτυροῦσιν) 048^{vid} 5 33 81 88^{ix} 221^{ix} 307 (429^{ix} omit first καὶ) 436 442 636^{ix} 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1881 2344 2492 Byz [K L P] Lect (1884 βάπτισμα for αἶμα) it^{ar} vg^{ww,sl} syr^{p,h} cop^{sa,bo} eth geo slav Clement^{lat} (Origen^{lat}) (Cyril) Ps-Dionysius^{vid} (John-Damascus); Rebaptism Ambrose Augu-

¹ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ... αὐτοῦ 1 Pe 1.22-23 **3** αὕτη ... τηρῶμεν Jn 14.15, 23, 24; 2 Jn 6 αἱ ... εἰσίν Dt 30.11; Mt 11.30 **5** Ro 8.37; 1 Jn 4.4 **6** Οὗτος ... Χριστός Jn 19.34 7 Jn 15.26 **9** τὴν ... ἀνθρώπων Jn 5.32-34

μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρτυρία τοῦ θεοῦ
 μείζων ἐστίν· ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ θεοῦ, ὅτι μεμαρτύ-
 ρηκεν περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. **10** ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν αὐτῷ⁵, ὁ μὴ πιστεύων τῷ θεῷ⁶ ψεύστην
 πεποίηκεν αὐτόν, ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρτυρίαν ἣν
 μεμαρτύρηκεν ὁ θεὸς περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. **11** καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ
 μαρτυρία, ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεός*, καὶ αὕτη ἡ ζωὴ
 ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἐστίν. **12** ὁ ἔχων τὸν υἱὸν ἔχει τὴν ζωὴν· ὁ μὴ
 ἔχων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.

The Knowledge of Eternal Life

13 Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν, ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν ἔχετε αἰώνιον,
 τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. **14** καὶ αὕτη
 ἐστὶν ἡ παρρησία ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτόν, ὅτι ἐάν τι αἰτώμεθα
 κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἀκούει ἡμῶν. **15** καὶ ἐὰν οἶδαμεν ὅτι
 ἀκούει ἡμῶν ὁ ἐὰν αἰτώμεθα, οἶδαμεν ὅτι ἔχομεν τὰ αἰτήματα ἃ
 ἠτήκαμεν ἀπ' αὐτοῦ.

stine Quodvultdeus Facundus // μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ πατήρ ὁ λόγος
 καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἓν εἰσιν. **8** καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ
 μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῆ, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα 221^{v.r.} 2318
 2473 (61 629 omit the following καὶ οἱ τρεῖς ... εἰσιν; 61 88^{v.r.} 429^{v.r.} 629 636^{v.r.}
 918 with other minor variants) I^{AD} vg^{cl} (arm) // *testimonium dicunt (or: dant) in*
terra, spiritus (or: spiritus et) aqua et sanguis, et hi tres unum sunt in Christo Iesu.
8 *et tres sunt, qui testimonium dicunt in caelo, pater, verbum (or: filius) et spiritus*
(it^{l.4} omit: et hi tres ... Christo Iesu) vg^{ms} (Cyprian) (Ps-Cyprian) (Priscillian)
 Speculum Varimadum Ps-Vigilius Fulgentius

⁵ **10** {C} ἐν αὐτῷ B² 307 436 442 642 1175 1448 1735 1852 1881* 2344
 Byz^m [K L] Lect slav // ἐν ἐαυτῷ N Ψ 5 (81) 1243 1611 1739 1881^c 2492 Byz^m
 1422 (1591) (11153) / 1159 / 1441 I^{AD} arm eth (geo) Cyril; Augustine Speculum
 GNB NIV NRSV REB EU LB NBS TOB BTI DHH // ἐν αὐτῷ without
 accents A B* P // αὐτοῦ 1884

⁶ **10** {A} τῷ θεῷ N B Ψ 307 442 1175 1243 1448 1611 1735 1739^c 1852
 1881 2492 Byz [K L P] Lect (1592 / 1441 τὸν θεόν) it^{l.4} syr^{p. hxi} cop^{bopt} slav
 Cyril; Augustine Varimadum // τῷ υἱῷ A 5 81 436 642 1739* 2344 it^{ar} vg syr^{hmg}
 (eth) (geo) // τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ cop^{su. bopt} arm // εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ 1884

9 ἡ ... θεοῦ Jn 5.37; 8.18 **10** ὁ πιστεύων ... αὐτῷ Ro 8.16; Ga 4.6 **12** Jn 3.36
 13 Jn 20.31 **14** Mt 7.7; Jn 14.13; 15.7, 16; 16.23; 1 Jn 3.21-22

16 Ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσῃ καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν, τοῖς ἁμαρτάνουσιν μὴ πρὸς θάνατον. ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον· οὐ περὶ ἐκείνης λέγω ἵνα ἐρωτήσῃ. **17** πᾶσα ἀδικία ἁμαρτία ἐστίν, καὶ ἔστιν ἁμαρτία οὐ⁷ πρὸς θάνατον.

18 Οἶδαμεν ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ οὐχ ἁμαρτάνει, ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς ἐκ⁸ τοῦ θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν⁹ καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἄπτεται αὐτοῦ. **19** οἶδαμεν ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμεν καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται. **20** οἶδαμεν δὲ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἦκει καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινόν¹⁰, καὶ ἐσμέν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος. **21** Τεκνία, φυλάξατε ἑαυτὰ* ἀπὸ τῶν εἰδώλων.¹¹

⁷ **17** {A} οὐ⁷ **κ** A B Ψ 048^{vid} 5 81 307 436 642 1175 1448 1611 1735 1739 1881 2344 Byz [K L P] *Lect* vg^s syr^p cop^{bo} geo slav Origen Ps-Asterius // μὴ 442 Clement // omit 33 1243 1852 2492 it^{ar. l. 1} vg^{cl. ww} syr^h cop^{sa. bo^{mss}} arm Tertullian

⁸ **18** {A} ὁ γεννηθεὶς ἐκ **κ** A B Ψ 5 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1881 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* arm eth geo slav (Origen) // ἐγεννήθη· ὁ δὲ γεννηθεὶς ἐκ 33 // ἡ γέννησις 1852 it^{ar. l. 4. 1} vg syr^h cop^{bo} Chromatius Jerome Vigilus

⁹ **18** {C} ἑαυτὸν **κ** A^c Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 1881 2344 2492 Byz [K L P] *Lect* arm eth geo slav Origen // αὐτόν B² 1852 it^{ar. l. 1} vg Chromatius Jerome Vigilus GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB BTI DHH // αυτον without accents A* B*

¹⁰ **20** {A} τὸν ἀληθινόν **κ**² B 81 307 442 1175 1243 1448 2492 Byz [K L P] *Lect* syr^p cop^{bo^{mss}} arm Cyril^{1/4}; Hilary Faustinus Jerome Speculum Fulgentius^{3/4} // τὸ ἀληθινόν **κ*** it^{l. q} cop^{sa. bo^{mss}} Varimadum Quodvultdeus // τὸν ἀληθινὸν θεόν A Ψ 5 33 436 642 1611 1735 1739 1852 1881 2344 / 598 / 884 / 1590 it^{ar. (u)} vg syr^h cop^{bo} eth geo slav Athanasius Marcellus Didymus^{dub} Cyril^{3/4}; Augustine Fulgentius^{1/4} REB // potestatem Ambrose

¹¹ **21** {A} εἰδώλων. **κ** A B Ψ 5 33 436 442 642 1243 1448 1611 1735 1739 1881 2344 2492 / 593 / 596 / 884 it^{ar. l. 4} vg^{ww. st} syr^{h. n} cop^{sa. bo} arm eth geo Didymus; Speculum // εἰδώλων. ἀμήν. 81 307 1175 1852 Byz [K L P] *Lect* vg^{cl} slav

ΙΩΑΝΝΟΥ Β

Salutation

1 Ὁ πρεσβύτερος ἐκλεκτῆ κυρία^a καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐγνωκότες τὴν ἀλήθειαν, 2 διὰ τὴν ἀλήθειαν τὴν μένουσαν ἐν ἡμῖν καὶ μεθ' ἡμῶν ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα. 3 ἔσται μεθ' ἡμῶν χάρις ἔλεος εἰρήνη παρὰ θεοῦ πατρὸς καὶ παρὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ¹ τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ.

Truth and Love

4 Ἐχάρην λίαν ὅτι εὔρηκα ἐκ τῶν τέκνων σου περιπατοῦντας ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολὴν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ πατρὸς. 5 καὶ νῦν ἐρωτῶ σε, κυρία, οὐχ ὡς ἐντολὴν γράφων σοι καινὴν ἀλλ' ἣν εἶχομεν ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. 6 καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· αὕτη ἡ ἐντολὴ ἐστίν, καθὼς ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἐν αὐτῇ περιπατήτε. 7 ὅτι πολλοὶ πλάνοι ἐξῆλθον εἰς τὸν κόσμον, οἱ μὴ ὁμολογοῦντες Ἰησοῦν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί· οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος. 8 βλέπετε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ ἀπολέσητε²

---

¹ 3 {A} παρὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ A B Ψ 048 81 436 442 1243 1735 1739 1852 / 1596 vg eth geo // παρὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ 642 it^a syr^{phms} // παρὰ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ **N**² 5 33 307 1175 1448 2344 2492 Byz [K L P] Lect syr^{phms}, b cop^{bo} arm slav // κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ **N**^{*} 1611 1680 1883 1884 // Ἰησοῦ Χριστοῦ it^a cop^{sa} Augustine Cassiodorus

² 8 {A} ἀπολέσητε ... ἀπολάβητε **N**² (**N**^{*} ἀπόλησθε) A B Ψ 5 33 81 307 436 442 642 (1243 ἀπολέσησθε) 1611 1735 1739 1852^{vid} 2344 2492 / 1596

---

^a I κυρία (proper name): NBS^{ms}

---

1 ἐγὼ ... ἀληθεία 3 Jn 1 4 Ἐχάρην ... ἀληθεία 3 Jn 3 5 οὐχ ... ἀρχῆς 1 Jn 2.7; 2.24; 3.11 ἀγαπῶμεν ἀλλήλους Jn 13.34; 15.12, 17; 1 Jn 3.11 6 αὕτη ... ἐντολὰς αὐτοῦ Jn 14.15, 23, 24; 1 Jn 5.3 7 πολλοὶ ... κόσμον Mt 7.15; 1 Jn 2.18; 4.1 οἱ ... ἀντίχριστος 1 Jn 4.3

ἃ εἰργασάμεθα³ ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβητε². **9** πᾶς ὁ προάγων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ θεὸν οὐκ ἔχει· ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ⁴, οὗτος καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει*. **10** εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς καὶ ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε· **11** ὁ λέγων γὰρ αὐτῷ χαίρειν κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς.

Final Greetings

12 Πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν οὐκ ἐβουλήθην διὰ χάρτου καὶ μέλανος, ἀλλ' ἐλπίζω γενέσθαι πρὸς ὑμᾶς καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλήσαι, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν⁵ ᾗ πεπληρωμένη. **13** Ἀσπάζεται σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου τῆς ἐκλεκτῆς.⁶

/ 884 / 1439 it^{ar.1} vg syr^{ph. h} (cop^{sa, bo}) arm eth geo^{mss} (Irenaeus^{lat}) Isidore; Lucifer // ἀπολέσωμεν ... ἀπολάβωμεν / 1175 1448 Byz [K L P] Lect geo^{ms} slav // αὐτούς, ... ἀπολέσωσιν ... ἀπολάβωμεν / 883

³ **8** {B} εἰργασάμεθα B 1175 1448 2492 Byz [K L P] Lect (1147 1603 ἐργασώμεθα) syr^{hmg} cop^{sa/mss} geo^{ms} slav // εἰργάσασθε K A Ψ 048^{vid} 5 33 81 307 436 442 642 1243 1611 1735 1739 1852^{vid} 2344 1596 1884 / 1439 it^{ar.1} vg syr^{ph. h} cop^{sa/mss, bo} arm geo^{mss} eth Irenaeus^{lat} Isidore; Lucifer NIV TOB BTI

⁴ **9** {A} διδαχῇ K A B Ψ 048 33 81 442 1243 1739 1852 2344 1596 it^l vg cop^{sa, bo/mss} arm Didymus // διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ 5 307 436 642 1175 1448 1611 1735 2492 Byz [K L P] Lect it^{ar} cop^{bo} eth geo slav Augustine^{vid} // διδαχῇ αὐτοῦ syr^{ph/mss, h} with * Lucifer // δικαιοσύνη τοῦ Χριστοῦ / 422

⁵ **12** ἡμῶν K Ψ 307 642 1175^{vid} 1448 1611 1735 1852 2344^{cvid} Byz [K L P] Lect (1147 χάρις for χαρὰ) vg^{mss} syr^{ph. h} arm geo slav^{ms} // ♦ ὑμῶν A B 5 33 81^{vid} 436 442 1243 1739 2344* 2492 / 422 1596 / 921 it^{ar.1} vg cop^{bo} eth slav^{ms} BTI // μου cop^{sa}

⁶ **13** {A} τῆς ἐκλεκτῆς. J⁷⁴^{vid} K A B P Ψ 048 5 33 81^{vid} (436 omit ἐκλεκτῆς [sic]) 642 1243 1735 1739 2344 2492 it^{ar.1} vg cop^{sa, bo} geo // τῆς ἐκλεκτῆς. ἀμήν. 1175 1448 1611 1852 Byz [K L] Lect syr^{ph/mss, h} slav // τῆς ἐκκλησίας. vg^{mss} // τῆς ἐκκλησίας. ἀμήν. 307 // τῆς ἐκλεκτῆς. ἡ χάρις μετὰ σοῦ. 442 vg^{mss} // τῆς ἐκλεκτῆς. ἡ χάρις μετὰ σοῦ. ἀμήν. 1596 (syr^{ph/mss, h} with *) arm (eth)

9 ὁ μένων ... ἔχει 1 Jn 2.23; 4.15 **10** εἴ ... οἰκίαν Ro 16.17; Eph 5.11; 2 Th 3.6 **12** Πολλὰ ... μέλανος 3 Jn 13 στόμα πρὸς ... λαλήσαι Nu 12.8; 3 Jn 14

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ

Salutation

1 Ὁ πρεσβύτερος Γαίῳ τῷ ἀγαπητῷ, ὃν ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ.

2 Ἀγαπητέ, περὶ πάντων εὐχομαί σε εὐδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, καθὼς εὐδοοῦταί σου ἡ ψυχὴ. 3 ἐχάρην γὰρ λίαν ἐρχομένων ἀδελφῶν καὶ μαρτυρούντων σου τῇ ἀληθείᾳ, καθὼς σὺ ἐν ἀληθείᾳ περιπατεῖς. 4 μειζοτέραν τούτων οὐκ ἔχω χαράν¹, ἵνα ἀκούω τὰ ἐμὰ τέκνα ἐν ἀληθείᾳ περιπατοῦντα.

Cooperation and Opposition

5 Ἀγαπητέ, πιστὸν ποιεῖς ὃ ἐὰν ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοῦτο ξένους, 6 οἱ ἐμαρτύρησάν σου τῇ ἀγάπῃ ἐνώπιον ἐκκλησίας, οὓς καλῶς ποιήσεις προπέμψας ἀξίως τοῦ θεοῦ. 7 ὑπὲρ γὰρ τοῦ ὀνόματος ἐξῆλθον μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν. 8 ἡμεῖς οὖν ὀφείλομεν ὑπολαμβάνειν τοὺς τοιούτους, ἵνα συνεργοὶ γινώμεθα τῇ ἀληθείᾳ.

9 Ἐγραψά τι² τῇ ἐκκλησίᾳ· ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν Διοτρέφης οὐκ ἐπιδέχεται ἡμᾶς. 10 διὰ τοῦτο, ἐὰν ἔλθω, ὑπομνήσω αὐτοῦ τὰ ἔργα ἃ ποιεῖ λόγοις πονηροῖς φλυαρῶν ἡμᾶς, καὶ μὴ ἀρκούμενος ἐπὶ τούτοις οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς βουλομένους κωλύει καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλει.

---

¹ 4 {A} οὐκ ἔχω χαράν R A Ψ 048^{vid} 5 33 81 307 436 642 1175 1448 1611 1735 1852 2344 Byz [K L P] Lect it^{ar} v.r. vg^{mss} syr^{ph,h} cop^{sa} arm eth geo slav (Cassiodorus) // χαράν οὐκ ἔχω C 442 1739 (1422) 1596 // οὐκ ἔχω χάριν B² (B* ἔχων) it^{ar}*.1 vg // χάριν οὐκ ἔχω 1243 2492 cop^{ba}

² 9 {B} Ἐγραψά τι R* A 048^{vid} 442 1739 1596 cop^{h,mss} arm (Jerome) // Ἐγραψάς τι B cop^{sa,bo} // Ἐγραψα ἄν R² 33 81 307 436 642 1243 1735 2344 2492 1422 1439 it^{ar} vg syr^{ph,h} // Ἐγραψα ἄν τι 1611^{vid} 1178 // Ἐγραψα C Ψ 5 1175 1448 1611^c 1852 Byz [K L P] Lect (eth) geo slav NIV REB EU

11 Ἀγαπητέ, μὴ μιμοῦ τὸ κακὸν ἀλλὰ τὸ ἀγαθόν. ὁ ἀγαθοποιῶν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν· ὁ κακοποιῶν οὐχ ἑώρακεν τὸν θεόν.
12 Δημητρίῳ μεμαρτύρηται ὑπὸ πάντων καὶ ὑπὸ αὐτῆς τῆς ἀληθείας· καὶ ἡμεῖς δὲ μαρτυροῦμεν, καὶ οἶδας ὅτι ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἀληθὴς ἐστίν.

Final Greetings

13 Πολλὰ εἶχον γράψαι σοι ἀλλ' οὐ θέλω διὰ μέλανος καὶ καλάμου σοι γράφειν· **14** ἐλπίζω δὲ εὐθέως σε ἰδεῖν, καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλήσομεν. **15** εἰρήνη σοι. ἀσπάζονται σε οἱ φίλοι. ἀσπάζου τοὺς φίλους κατ' ὄνομα.

---

11 ὁ ἀγαθοποιῶν ... ἐστίν 1 Jn 2.29; 3.6, 9 ὁ κακοποιῶν ... θεόν 1 Jn 3.6, 10 **12** ἡ μαρτυρία ... ἐστίν Jn 19.35; 21.24 **13** Πολλὰ ... γράφειν 2 Jn 12 **14** στόμα ... λαλήσομεν Nu 12.8; 2 Jn 12

ΙΟΥΔΑ

Salutation

1 Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν θεῷ πατρὶ ἡγαπημένοις¹ καὶ Ἰησοῦ Χριστῷ τετηρημένοις κλητοῖς· 2 ἔλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη πληθυνθεῖη.

Judgment on False Teachers (2 Pe 2.1-17)

3 Ἀγαπητοί, πᾶσαν σπουδὴν ποιούμενος γράφειν ὑμῖν περὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν² σωτηρίας ἀνάγκην ἔσχον γράψαι ὑμῖν παρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἀπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἀγίοις πίστει. 4 παρεισέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι, οἱ πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ θεοῦ ἡμῶν χάριτα μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν καὶ τὸν μόνον δεσπότην^{3 a} καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι.^b

---

¹ 1 {A} τοῖς ἐν θεῷ πατρὶ ἡγαπημένοις $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph$ A B Ψ 5 81 88 436 442 / 596 / 1441 *it^{ar} vg cop^{sa, bo} (eth) geo slav^{ms} Origen^{gr. lat.}; Lucifer Augustine (Cassiodorus) // τοῖς ἐν θεῷ πατρὶ ἡγιασμένοις 307* 642 1175 1448 1735 Byz [K L P] Lect slav^{ms} // τοῖς ἔθνεσιν ἐν θεῷ πατρὶ ἡγαπημένοις 1243 1611 1739 2492 syr^{ph, h} arm // τοῖς ἔθνεσιν ἐν θεῷ πατρὶ ἡγιασμένοις 307^c*

² 3 {A} ἡμῶν $\mathfrak{P}^{72}$ $\aleph$ A B Ψ 5 81 88 307 436 442 1243 1611 1735 1739 2344^{vid} / 596 (/ 422 ἡμετέρας) (/ 884 σωτηρίας ἡμῶν) *vg^{ms} syr^{ph, h} cop^{sa} arm eth geo^{ms} slav Cyril; Lucifer // ὑμῶν *it^{ar} vg cop^{bo} // omit 642 1175 1448 2492 Byz [K L P] Lect geo^{ms}**

³ 4 {A} δεσπότην $\mathfrak{P}^{72-78}$ $\aleph$ A B C 33 81 307 436 442 642 1243 1739 2344 *Lect^{ms} it^{ar} vg cop^{sa, bo} arm eth geo^{ms} Didymus Cyril; Lucifer // δεσπότην θεόν Ψ 5 88 1175 1448 1611 1735 2492 Byz [K L P] Lect^{ph. AD} (/ 592^{1/2} δεσπότην καὶ θεόν) syr^{ph, h} geo^{ms} slav // θεόν / 593*

---

^a 4 C: REB^{mg} BJ^{mg} NBS^{mg} TOB^{mg} BTI^{mg} // different text: TR || ^b C: GNB NIV NRSV REB BJ NBS TOB BTI DHH

---

2 2 Pe 1.2 3 παρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι 1 Tm 1.18 4 παρεισέδυσαν ... ἄνθρωποι Ga 2.4 τὴν ... ἀρνούμενοι 2 Pe 2.1

5 Ὑπομνήσαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδότας ὑμᾶς ἅπαξ πάντα ὅτι Ἰησοῦς⁴ λαὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν, **6** ἀγγέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν ἀλλ' ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν, **7** ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα καὶ αἱ περὶ αὐτὰς πόλεις τὸν ὅμοιον τρόπον τούτοις ἐκπορνεύσασαι καὶ ἀπελθούσαι ὀπίσω σαρκὸς ἑτέρας, πρόκεινται δεῖγμα πυρὸς αἰωνίου δίκην ὑπέχουσαι.

8 Ὅμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι σάρκα μὲν μιαινοῦσιν κυριότητα⁵ δὲ ἀθετοῦσιν δόξας δὲ βλασφημοῦσιν **9** ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε τῷ διαβόλῳ διακρινόμενος διελέγετο περὶ τοῦ Μωϋσέως σώματος, οὐκ ἐτόλμησεν κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας ἀλλ' εἶπεν, Ἐπιτιμήσαι σοι κύριος. **10** οὗτοι δὲ ὅσα μὲν οὐκ οἶδασιν βλασφημοῦσιν, ὅσα δὲ φυσικῶς ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἐπίστανται, ἐν τούτοις φθειρόνται. **11** οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ Καῖν ἐπορεύθησαν καὶ τῇ πλάνῃ

⁴ **5** {C} ὑμᾶς ἅπαξ πάντα ὅτι Ἰησοῦς B // ὑμᾶς πάντα ὅτι κύριος ἅπαξ K GNB NRSV REB LB NBS BTI // ὑμᾶς ἅπαξ τοῦτο ὅτι ὁ κύριος 1175 1448 Byz [(K τοῦτο ἅπαξ) L] Lect (1593 τοῦτο ἅπαξ; 1591 ὅτι κύριος Ἰησοῦς) // ἅπαξ πάντα ὅτι ὁ θεός C² vg^{ms} (slav) // ἅπαξ τοῦτο ὅτι ὁ θεός 5 arm // ἅπαξ τοῦτο ὅτι ὁ κύριος 307 436 642 (NIV) (EU) BJ TOB DHH // πάντα ὅτι ὁ θεός ἅπαξ 442 1243 2492 1596 vg^{ms} syr^{ph} geo (Clement); (Lucifer omit ἅπαξ) // πάντα ὅτι ὁ κύριος ἅπαξ (Ψ omit ὁ) 1611 // ἅπαξ πάντα ὅτι θεός Χριστός P^{72c} (P^{72*} πάντας) // ἅπαξ πάντα ὅτι Ἰησοῦς A 33^c (33* ὁ Ἰησοῦς) 81 2344 vg (eth) Jerome // πάντα ὅτι Ἰησοῦς ἅπαξ (88 ὁ Ἰησοῦς) 1739^{lat} (it^{ar} Cyril omit ἅπαξ) (cop^{sa}ms, bo) Origen^{acc. to 1739} // ἅπαξ τοῦτο ὅτι κύριος Ἰησοῦς 1735 // πάντα ἅπαξ γὰρ Ἰησοῦς 1739^{ar}

⁵ **8** {A} κυριότητα P^{72.78} A B 5 33 81 88 307 436 442 642 1175 1243 1448 1611 1735 1739 2344 2492 Byz [K L] Lect it^{ar} vg syr^{ph}ms, h cop^{bo} eth geo Clement^{lat} Origen^{gr} Epiphanius; Lucifer Jerome // κυριότητος K Ψ vg^{ms} syr^{ph}ms cop^{sa} arm slav Origen^{lat}; Priscillian

5 Ὑπομνήσαι ... πάντα 2Pe 1.12 Ἰησοῦς ... σώσας Ex 12.51 τοὺς ... ἀπώλεσεν Nu 14.29-30, 35; 1Cor 10.5 **6** 2Pe 2.4, 9 **7** Gn 19.4-25; 2Pe 2.6. **10** **8** σάρκα ... βλασφημοῦσιν 2Pe 2.10 **9** Assumption of Moses^{acc. to Clement, Origen, Didymus} ὁ δὲ ... ἀρχάγγελος Dn 10.13, 21; 12.1; Re 12.7 οὐκ ... βλασφημίας 2Pe 2.11 Ἐπιτιμήσαι σοι κύριος Zch 3.2 **10** 2Pe 2.12 **11** τῇ ὁδῷ τοῦ Καῖν Gn 4.3-8; 1 Jn 3.12 τῇ πλάνῃ ... μισθοῦ Nu 22.7; 31.16; Re 2.14

τοῦ Βαλαὰμ μισθοῦ ἐξεχύθησαν καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ Κόρε ἀπώλοντο. **12** οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν⁶ σπιλάδες συνευωχούμενοι^c ἀφόβως,^d ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες, νεφέλαι ἄνυδροι ὑπὸ ἀνέμων παραφερόμεναι, δένδρα φθινοπωρινὰ ἄκαρπα δις ἀποθανόντα ἐκριζωθέντα, **13** κύματα ἄγρια θαλάσσης ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνas, ἀστέρες πλανῆται οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται.

14 Προεφήτευσεν δὲ καὶ τούτοις ἔβδομος ἀπὸ Ἀδὰμ Ἐνώχ λέγων, Ἴδου ἦλθεν κύριος ἐν ἀγίαις μυριάσιν αὐτοῦ **15** ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων καὶ ἐλέγξει πᾶσαν ψυχὴν⁷ περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν ὧν ἠσέβησαν καὶ περὶ πάντων τῶν σκληρῶν ὧν ἐλάλησαν κατ' αὐτοῦ ἀμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς. **16** Οὗτοί εἰσιν γογγυσταὶ μεμψίμοιροι κατὰ τὰς ἐπιθυμίας ἑαυτῶν πορευόμενοι, καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας χάριν.

Warnings and Exhortations

17 Ὑμεῖς δέ, ἀγαπητοί, μνήσθητε τῶν ῥημάτων τῶν προειρημένων* ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ **18** ὅτι ἔλεγον ὑμῖν,* Ἐπ' ἐσχάτου χρόνου ἔσονται ἐμπαίκτηι

⁶ **12** {A} ἀγάπαις ὑμῶν Ɔ⁷² K B Ψ 5 33 81 307 436 442 642 1175 1448 1611 1735 1739 2344 Byz [K L] Lect syr^h cop^{smss, bo} eth geo slav Lucifer Augustine // ἀγάπαις αὐτῶν it^{ar} vg syr^h cop^{sm} // ἀπάταις ὑμῶν (see 2 Pe 2.13) A^{vul} C 88 (1243 ἡμῶν) 2492 // ἀπάταις αὐτῶν A^c

⁷ **15** {C} πᾶσαν ψυχὴν Ɔ⁷² K 1852 (syr^{phmss}) cop^{sa, bo} // πάντας τοὺς ἀσεβεῖς A B C Ψ 5 33 81 307 436 642 1243 1448 1611 1735 2344 Lect^{pt} vg? syr^{phmss, h?} cop^{bo?} arm geo slav^m // πάντας τοὺς ἀσεβεῖς αὐτῶν 88 1175 2492 Byz [K L] Lect^{pt, AD} slav^{mss} // πάντας ἀσεβεῖς 1739 vg? syr^{phmss, h?} cop^{bo?} // τοὺς ἀσεβεῖς 442 1596 syr^{phmss}

^c 12 C: WH || ^d NO C: WH NBS TOB

11 τῇ ἀντιλογίᾳ ... ἀπώλοντο Nu 16.19-35 **12** οὗτοι ... συνευωχούμενοι 2 Pe 2.13 ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες Eze 34.8 ὑπὸ ἀνέμων παραφερόμεναι Eph 4.14 **13** κύματα ... αἰσχύνas Is 57.20 οἷς ... τετήρηται 2 Pe 2.17 **14** ἔβδομος ... Ἐνώχ En 60.8 ἦλθεν ... αὐτοῦ Di 33.2; Zch 14.5; Mt 25.31 **14-15** ἦλθεν ... ψυχὴν En 1.9 **17** 2 Pe 3.2 **18** Ἐπ' ... ἀσεβειῶν 2 Pe 3.3

κατὰ τὰς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν.
19 Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες⁸, ψυχικοί, πνεῦμα μὴ ἔχον-
 τες. **20** ὑμεῖς δέ, ἀγαπητοί, ἐποικοδομοῦντες ἑαυτοὺς τῇ ἀγιω-
 τάτῃ ὑμῶν πίστει, ἐν πνεύματι ἀγίῳ προσευχόμενοι, **21** ἑαυ-
 τοὺς ἐν ἀγάπῃ θεοῦ τηρήσατε προσδεχόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ
 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον. **22** καὶ οὓς
 μὲν ἐλεᾶτε διακρινομένους⁹, **23** οὓς δὲ σῶζετε ἐκ πυρὸς ἀρ-
 πάζοντες, οὓς δὲ ἐλεᾶτε ἐν φόβῳ¹⁰ μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς
 σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα.

Benediction

24 Τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι ὑμᾶς ἀπταιίστους καὶ στήσαι
 κατενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμόμους ἐν ἀγαλλιάσει, **25** μό-

* **19** {A} ἀποδιορίζοντες Ψ^{72} $\aleph$ A B Ψ 33 81 307 436 442 1175 1448 1735
 1739* 1852 2344 2492 *Byz*: [K L P] / 590 / 592 / 593 / 596 / 883 / 1159 / 1439
 / 1441 *vgst syr^{ph. h} cop^{sa. bu. ach} arm Clement^{lat} Didymus Cyril: Lucifer* // ἀποδιο-
 ρίζοντες ἑαυτοὺς C 5 88 642 1243 1611 1739^c *Lect it^{ar} vg^{cl. ww} geo slav*
 Augustine Fulgentius // omit including οἱ 1422

⁹ **22** {C} ἐλεᾶτε διακρινομένους (see footnote 10) $\aleph$ B C² Ψ 88 442 1243
 (1852 / 1439 ἐλεεῖτε) / 596 *syr^h* // ἐλέγχετε διακρινομένους A C* 5 33 81
 436 1611 1735 1739 2344 1422 *it^{ar} vg cop^{bu} BJ* // ἐλεεῖτε διακρινομένοι
 307 642 1175 1448 2492 *Byz*: [K L P] *Lect vg^{ms} geo slav* // omit verb and
 transpose διακρινομένους (see footnote 10) Ψ^{72} *it^{ar} syr^{ph} cop^{sa} Clement; Je-*
 rome

¹⁰ **23** {C} οὓς δὲ σῶζετε ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες, οὓς δὲ ἐλεᾶτε ἐν φόβῳ
 (see footnote 9) $\aleph$ A Ψ (5 436 2344 ἐλεεῖτε) 33 81 (307 442 / 596 ἐλέγχετε)
 1735 1739 *it^{ar} vg (cop^{bu}) (arm) (geo) Clement^{lat}* // οὓς δὲ ἐν φόβῳ σῶζετε ἐκ
 πυρὸς ἀρπάζοντες, οὓς δὲ ἐλεᾶτε ἐν φόβῳ (88 ἐλέγχετε) 1611 // σῶζετε ἐκ
 πυρὸς ἀρπάζοντες, οὓς δὲ ἐλεᾶτε ἐν φόβῳ B EU TOB // οὓς δὲ ἐν φόβῳ
 σῶζετε ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες 1175 1448 2492 *Byz*: [K L P] *Lect slav* // οὓς
 δὲ σῶζετε ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες ἐν φόβῳ C 1243 1852 *syr^h* // οὓς δὲ σῶζετε
 ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες 642 / 1156 / 1422 / 1617 // ἐκ πυρὸς ἀρπάσατε, διακρι-
 νομένους δὲ ἐλεεῖτε ἐν φόβῳ Ψ^{72} *it^{ar} syr^{ph} cop^{sa} (Clement^{er} Jerome omit ἐν*
 φόβῳ)

20 ἐποικοδομοῦντες ... πίστει Col 2.7; 1 Th 5.11 **23** ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες Am 4.11;
 Zch 3.2 **24** Τῷ ... ἀμόμους Php 1.10; 1 Th 5.23 **25** μόνῳ ... δόξῃ Ro 16.27

να¹¹ θεῶ^ε σωτηρι ἡμῶν^ι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν
 δόξα μεγαλωσύνη κράτος καὶ ἐξουσία πρὸ παντὸς τοῦ αἰῶνος
 καὶ νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

---

¹¹ 25 {A} μόνω Ϝ⁷² Ⲙ A B C Ψ 33 81 88 436 442 1243 1611 1739 1852
 2344 / 596 it^{ur.1} vg syr^{ph. b} cop^{sa. bo} arm geo^{ms} slav Fulgentius // μόνω σοφῶ (see
 Ro 16.27) 5 307 642 1175 1448 1735 Byz [K L P] Lect geo^{ms}

---

^ε 25 C: BJ NBS BTI // different text: AD TR LB || ^ι C: GNB NIV NRSV REB LB NBS BTI
 DHH

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Introduction and Salutation

1 Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει, καὶ ἐσήμανεν ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, **2** ὃς ἐμαρτύρησεν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅσα εἶδεν. **3** μακάριος ὁ ἀναγινώσκων καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα, ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς.

4 Ἰωάννης ταῖς ἐπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ ὧν καὶ ὃ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος καὶ ἀπὸ τῶν ἐπτὰ πνευμάτων ἃ ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ **5** καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μάρτυς, ὁ πιστός, ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

Τῷ ἀγαπῶντι ἡμᾶς καὶ λύσαντι ἡμᾶς ἐκ¹ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, **6** καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν, ἱερεῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ, αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων]²· ἀμήν.

---

¹ **5** {A} λύσαντι ἡμᾶς ἐκ $\mathfrak{P}^{18}$ $\aleph^2$ A C 2050 2329 *it*^h Andrew; Victorinus-Pettau Primasius // λύσαντι ἐκ $\aleph^*$ 1611 2344^{vid} (arm) // λύσαντι ἡμᾶς ἀπὸ 2351 (eth) // λούσαντι ἡμᾶς ἀπὸ 205 209 1006 1841 (1854 2053 2062 ἐκ *for* ἀπὸ) Byz [P 046^c (046* *homoioteleuton*)] *it*^(ar). *gig.*^t vg *cop*^{bo} Apringius Beatus BJ

² **6** {C} εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων $\aleph^2$ ($\aleph^*$ τὸν αἰῶνα) C 205 209 1006 1611 1841 1854 2053 2062 2329 2351 Byz [046] *it*^{ar}. *gig.*^{h.t} vg *syr*^{ph.h} (arm) eth Didymus Andrew; Apringius Beatus // εἰς τοὺς αἰῶνας $\mathfrak{P}^{18}$ A P 2050 *cop*^{bo} // *omit including* ἀμήν 2344

---

1 Ἀποκάλυψις ... τάχει Dn 2.28, 29, 45; Re 1.19; 22.6 **2** τὸν ... Χριστοῦ Re 1.9; 6.9 **3** τηροῦντες ... γεγραμμένα Re 22.7 ὁ γὰρ ... ἐγγύς Re 22.10 **4** ὁ ὧν Ex 3.14; Re 1.8; 4.8; 11.17; 16.5 ὁ ὧν ... ἐρχόμενος Is 41.4; Re 1.8; 4.8 τῶν ἐπτὰ πνευμάτων Re 3.1; 4.5; 5.6 **5** ὁ μάρτυς, ὁ πιστός Re 3.14; 19.11 ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν Ps 89.27; Col 1.18 ὁ ἄρχων ... γῆς Ps 89.27; Re 19.16 λύσαντι ... ἡμῶν Ps 130.8; Is 40.2 **6** ἐποίησεν ... θεῷ Ex 19.6; Is 61.6; 1 Pe 2.5, 9; Re 5.10; 20.6

7 Ἴδου ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν,
καὶ ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς
καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν,
καὶ κόπονται ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς.
ναί, ἀμήν.

8 Ἐγὼ εἶμι τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ὠ, λέγει κύριος ὁ θεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ᾔην καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ.

A Vision of Christ

9 Ἐγὼ Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν Ἰησοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ. 10 ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ καὶ ἤκουσα ὀπίσω μου φωνὴν μεγάλην ὡς σάλπιγγος 11 λεγούσης, Ὅ βλέπετε γράψον εἰς βιβλίον καὶ πέμψον ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις, εἰς Ἐφεσον καὶ εἰς Σμύρναν καὶ εἰς Πέργαμον καὶ εἰς Θυάτειρα καὶ εἰς Σάρδεις καὶ εἰς Φιλαδέλφειαν καὶ εἰς Λαοδίκειαν.

12 Καὶ ἐπέστρεψα βλέπειν τὴν φωνὴν ἣτις ἐλάλει μετ' ἐμοῦ, καὶ ἐπιστρέψας εἶδον ἑπτὰ λυχνίας χρυσᾶς 13 καὶ ἐν μέσῳ τῶν λυχνιῶν ὅμοιον υἱὸν ἀνθρώπου ἐνδεδυμένον ποδήρη καὶ περιζωσμένον πρὸς τοῖς μαστοῖς ζώνην χρυσᾶν. 14 Ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡς ἔριον^a λευκὸν^b ὡς χιών καὶ οἱ

³ 8 {A} Ὠ ᾠ A C 1006 1611 1841 2053 2062 Byz [P 046] it^b syr^{ph}.^h arm eth Eriphanius; Ambrose Varimadum Primasius // Ὠ, ἀρχὴ καὶ τέλος (see 21.6) ᾠ^a.² 205 209 1854 2050 (2329 ἡ ἀρχὴ and τὸ τέλος) (2344 τὸ τέλος) 2351 it^{ar}. fig.¹ vg cop^{bo} Andrew; Arpingius Beatus

^a 14 C: NIV EU // different construction: GNB DHH || ^b C: AD TR WH NRSV LB BJ NBS TOB // different construction: GNB DHH

7 Ἴδου ... νεφελῶν Dn 7.13; Mt 24.30; Mk 13.26; Lk 21.27; 1 Th 4.17 ὄψεται ... ἐξεκέντησαν Zch 12.10; Jn 19.34, 37 κόπονται ... γῆς Zch 12.10, 12, 14; Mt 24.30 8 Ἐγὼ ... Ὠ Re 21.6; 22.13 ὁ ὢν Ex 3.14; Re 1.4; 4.8; 11.17; 16.5 ὁ ὢν ... ἐρχόμενος Is 41.4; Re 1.4; 4.8 λέγει ... παντοκράτωρ Am 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 4.8; 11.17; 15.3; 16.7, 14; 19.6, 15; 21.22 13 ὅμοιον υἱὸν ἀνθρώπου Dn 7.13 ἐνδεδυμένον ... χρυσᾶν Eze 9.2, 11 LXX; Dn 10.5 14 Ἡ ... χιών Dn 7.9

ὄφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλόξ πυρὸς **15** καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένης⁴ καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν, **16** καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ αὐτοῦ ἀστέρας ἑπτὰ καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ῥομφαία δίστομος ὀξεῖα ἐκπορευομένη καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος φαίνει ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ.

17 Καὶ ὅτε εἶδον αὐτόν, ἔπεσα πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς νεκρὸς, καὶ ἔθηκεν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ἐπ' ἐμέ λέγων, Μὴ φοβοῦ· ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος **18** καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νεκρὸς καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων καὶ ἔχω τὰς κλείς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἄδου. **19** γράψον οὖν ἃ εἶδες καὶ ἃ εἰσὶν καὶ ἃ μέλλει γενέσθαι μετὰ ταῦτα. **20** τὸ μυστήριον τῶν ἑπτὰ ἀστέρων οὓς εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου καὶ τὰς ἑπτὰ λυχνίας τὰς χρυσᾶς· οἱ ἑπτὰ ἀστέρες ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν εἰσὶν καὶ αἱ λυχνίαι αἱ ἑπτὰ ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἰσὶν.

The Message to Ephesus

2 Τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησίας γράψον·

Τάδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσῶν· **2** Οἶδα τὰ ἔργα σου καὶ τὸν κόπον καὶ τὴν ὑπομονὴν σου καὶ ὅτι οὐ δύνη βασιτάσαι κακοὺς, καὶ ἐπείρασας τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους καὶ οὐκ εἰσὶν καὶ εὗρες αὐτοὺς ψευδεῖς, **3** καὶ ὑπομονὴν ἔχεις καὶ ἐβάστασας διὰ τὸ ὄνομά μου καὶ οὐ κεκοπίακες. **4** ἄλλ' ἔχω κατὰ σοῦ ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην ἀφῆκες.

⁴ **15** {C} πεπυρωμένης A C // πεπυρωμένῳ R 205 209 2050 2053 2062 it^{tr}.
εἰρ. h. 1 vg cop^{sa, bo} arn eth Irenaeus^{lat. am.}; Cyprian Maternus Apringius Primasius
Beatus // πεπυρωμένοι 1006 1611 1841 1854 2329 2344 2351 Byz [P 046]
syr^{hmg} Andrew; Victorinus-Pettau Tyconius

14-15 οἱ ὄφθαλμοὶ ... χαλκολιβάνῳ Dn 10.6; Re 2.18; 19.12 **15** καὶ ἡ φωνὴ ... πολλῶν
Eze 1.24; 43.2; Re 14.2; 19.6 **16** ἀστέρας ἑπτὰ Re 1.20; 2.1 ἐκ ... ἐκπορευομένη Is 49.2;
Re 2.12, 16; 19.15 **17** ἐγὼ ... ἔσχατος Is 44.6; 48.12; Re 2.8; 22.13 **19** ἃ μέλλει ... ταῦτα
Is 48.6 LXX; Dn 2.28, 29, 45; Re 1.1; 22.6 **20** ἑπτὰ ἀστέρες Re 1.16; 2.1; 3.1

2.1 ἑπτὰ ἀστέρας Re 1.16, 20; 3.1 **2** Οἶδα τὰ ἔργα σου Re 3.1, 8, 15 ἐπείρασας ...
ἀποστόλους 1 Jn 4.1

5 μνημόνευε οὖν πόθεν πέπτωκας καὶ μετανόησον καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποιήσον· εἰ δὲ μή, ἔρχομαί σοι καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν σου ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς, ἐὰν μὴ μετανόησῃς. **6** ἀλλὰ τοῦτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν Νικολαιτῶν ἃ κάγω μισῶ. **7** ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.^a τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὅ ἐστιν ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ θεοῦ¹.

The Message to Smyrna

8 Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίας γράψον·

Τάδε λέγει ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὃς ἐγένετο νεκρὸς καὶ ἔζησεν· **9** Οἶδά σου τὴν θλίψιν καὶ τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ πλούσιος εἶ, καὶ τὴν βλασφημίαν ἐκ τῶν λεγόντων Ἰουδαίους εἶναι ἑαυτοὺς καὶ οὐκ εἰσὶν ἀλλὰ συναγωγή τοῦ Σατανᾶ. **10** μηδὲν φοβοῦ ἃ μέλλεις πάσχειν. ἰδοὺ μέλλει βάλλειν ὁ διάβολος ἐξ ὑμῶν εἰς φυλακὴν ἵνα πειρασθῆτε καὶ ἔξετε θλίψιν ἡμερῶν δέκα. γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου, καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. **11** ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.^b ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῆ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου.

The Message to Pergamum

12 Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Περγᾶμῳ ἐκκλησίας γράψον·

¹ 7 {A} θεοῦ & A C P 205 209 1854 2329 syr^{ph} arm Andrew // θεοῦ μου 1006 1611 1841 2050 2053 2344 2351 Byz [046] it^{or.} gr.¹ vg syr^h cop^{sa, bo} eth Origen^{lat}; Cyprian (Victorinus-Pettau) Gregory-Elvira Chromatius Varimadum Apringius Primasius Beatus

^a 7 Colon: TR EU BJ // Exclamation: GNB LB NBS DHH ^b 11 Colon: TR EU BJ // Exclamation: GNB LB NBS DHH

5 μετανόησον Re 2.16, 22; 3.3, 19 **6** μισεῖς ... μισῶ Ps 139.21 **7** τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς Gn 2.9; 3.22, 24; Re 22.2, 14 τῷ παραδείσῳ τοῦ θεοῦ Gn 2.8 Lxx; Eze 28.13 Lxx; 31.8, 9 Lxx **8** ὁ πρῶτος ... ἔσχατος Is 44.6; 48.12; Re 1.17; 22.13 **9** τὴν πτωχείαν ... εἶ Jas 2.5 τῶν ... Σατανᾶ 2 Cor 11.14, 15; Re 3.9 **10** πειρασθῆτε ... δέκα Dn 1.12, 14 τὸν ... ζωῆς Jas 1.12 **11** τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου Re 20.14; 21.8

Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὴν ῥομφαίαν τὴν δίστομον τὴν ὀξειαν·
13 Οἶδα ποῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ Σατανᾶ, καὶ κρατεῖς
τὸ ὄνομά μου καὶ οὐκ ἠρνήσω τὴν πίστιν μου καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις
Ἀντιπᾶς ὁ μάρτυς μου ὁ πιστός μου, ὃς ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῖν,
ὅπου ὁ Σατανᾶς κατοικεῖ. **14** ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ ὀλίγα ὅτι
ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν Βαλαάμ, ὃς ἐδίδασκεν τῷ
Βαλακ βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ φαγεῖν
εἰδωλόθυτα καὶ πορνεῦσαι. **15** οὕτως ἔχεις καὶ σὺ κρατοῦντας
τὴν διδαχὴν [τῶν] Νικολαϊτῶν ὁμοίως. **16** μετανόησον οὖν· εἰ
δὲ μή, ἔρχομαί σοι ταχύ καὶ πολεμήσω μετ' αὐτῶν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ
τοῦ στόματός μου. **17** ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει
ταῖς ἐκκλησίαις,^c τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ τοῦ μάννα τοῦ κε-
κρυμμένου καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον
ὄνομα καινὸν γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ ὁ λαμβάνων.

The Message to Thyatira

18 Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις ἐκκλησίας γράψον·

Τάδε λέγει ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς
φλόγα πυρὸς καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ· **19** Οἶδά
σου τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν διακονίαν
καὶ τὴν ὑπομονὴν σου, καὶ τὰ ἔργα σου τὰ ἔσχατα πλείονα τῶν
πρώτων. **20** ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ ὅτι ἀφείς τὴν γυναῖκα² Ἰεζά-
βελ, ἡ λέγουσα ἑαυτὴν προφήτιν καὶ διδάσκει καὶ πλανᾷ τοὺς
ἐμοὺς δούλους πορνεῦσαι καὶ φαγεῖν εἰδωλόθυτα. **21** καὶ

² **20** {B} γυναῖκα R C P 205 209 1611 2050 2053 2329 2344 it^{ar}. eie. t vg
cop^{a, b} arm eth Epiphanius Andrew; Tertullian Ambrosiaster Tyconius Beatus //
γυναῖκα σου (A add τὴν after σου) 1006 1841 1854 2351 Byz [046] syr^{ph}. h
Cyprian Primasius

^c **17** Colon: TR EU BJ // Exclamation: GNB REB LB NBS DHH

12 τὴν ῥομφαίαν ... ὀξειαν Is 49.2; He 4.12; Re 1.16; 2.16; 19.5 **14** τὴν ... πορνεῦσαι
Nu 31.16; 25.1-2; Jd 11 **16** ἔρχομαί σοι ταχύ Re 3.11; 22.7, 12, 20 τῇ ... μου Is 49.2;
Re 1.16; 2.12; 19.15 **17** τοῦ μάννα τοῦ κεκρυμμένου Ps 78.24 ὄνομα καινόν Is 62.2; 65.15;
Re 3.12 **18** τοὺς ... χαλκολιβάνῳ Dn 10.6; Re 1.14-15; 19.12 **20** Ἰεζάβελ ... εἰδωλόθυτα
1 Kgs 16.31; 2 Kgs 9.22 πορνεῦσαι ... εἰδωλόθυτα Nu 25.1-2; Re 2.14

ἔδωκα αὐτῇ χρόνον ἵνα μετανοήσῃ, καὶ οὐ θέλει μετανοήσαι ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς. **22** ἰδοὺ βάλλω αὐτὴν εἰς κλίνην³ καὶ τοὺς μοιχεύοντας μετ' αὐτῆς εἰς θλίψιν μεγάλην, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῆς⁴, **23** καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θανάτῳ. καὶ γνώσονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἔραυνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας, καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν. **24** ὑμῖν δὲ λέγω τοῖς λοιποῖς τοῖς ἐν Θυατείροις, ὅσοι οὐκ ἔχουσιν τὴν διδαχὴν ταύτην, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν τὰ βαθέα τοῦ Σατανᾶ ὡς λέγουσιν· οὐ βάλλω ἐφ' ὑμᾶς ἄλλο βάρος, **25** πλὴν ὃ ἔχετε κρατήσατε ἄχρι[ς] οὗ ἂν ἦξω. **26** καὶ ὁ νικῶν καὶ ὁ τηρῶν ἄχρι τέλους τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν

27 καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ ὡς τὰ σκευῆ τὰ κεραμικὰ συντριβεται,

28 ὡς καὶ γὰρ εἴληφα παρὰ τοῦ πατρός μου, καὶ δώσω αὐτῷ τὸν ἀστέρα τὸν πρωϊνόν. **29** ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

The Message to Sardis

3 Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν ἐκκλησίας γράψον·

Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας· Οἶδά σου τὰ ἔργα ὅτι ὄνομα ἔχεις ὅτι ζῆς, καὶ νεκρὸς εἶ.

2 γίνου γρηγορῶν καὶ στήρισον τὰ λοιπὰ ἃ ἔμελλον ἀποθανεῖν,

³ **22** {A} κλίνην **κ** C 205 209 1006 1611 1841 1854 2050 2053 2329 2344 2351 Byz [P 046] it^{ar}. sig.¹ vg syr^{ph}.^h cop^{bo} (eth) Andrew; Tertullian Cyprian Ambrosiaster Tyconius Primasius // φυλακὴν A // κλίβανον arm // ἀσθένειαν cop^{sa} // *luctum* mss^{acc. in Primasius}

⁴ **22** {A} ἔργων αὐτῆς **κ** C 1006 1611 1841 2050 2053 2351 Byz [P 046] it^{sig} vg^{ms. s.} syr^h eth Tertullian Tyconius Beatus // ἔργων αὐτῶν A 205 209 1854 2329 2344 it^{ar. 1} vg^{cl} syr^{ph} cop^{sa, bo} arm Andrew; Cyprian Ambrosiaster Apringius Primasius LB BJ // *omit* ἐκ τῶν ἔργων αὐτῆς cop^{bo/ms}

23 ὁ ... καρδίας Ps 7.9; Pr 24.12; Jr 11.20; 17.10 δώσω ... ὑμῶν Ps 62.12; Pr 24.12; Jr 17.10; Ro 2.6; 2 Tm 4.14; Re 18.6; 20.12,13 **25** ὃ ἔχετε κρατήσατε Re 3.11 **26-27** δώσω ... συντριβεται Ps 2.8, 9; Ps Sol 17.23-24; Re 12.5 **28** τὸν ἀστέρα τὸν πρωϊνόν Re 22.16

3.1 τὰ ... θεοῦ Re 1.4; 4.5; 5.6 τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας Re 1.16, 20; 2.1 Οἶδά ... ἔργα Re 2.2; 3.8, 15

οὐ γὰρ εὔρηκά σου τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ μου. **3** μνημόνευε οὖν πῶς εἴληφας καὶ ἤκουσας καὶ τήρει καὶ μετανόησον. ἐὰν οὖν μὴ γρηγορήσης, ἦξω ὡς κλέπτῃς, καὶ οὐ μὴ γνῶς ποίαν ὥραν ἦξω ἐπὶ σέ. **4** ἀλλ' ἔχεις ὀλίγα ὀνόματα ἐν Σάρδεσιν ἃ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ περιπατήσουσιν μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσιν. **5** ὁ νικῶν οὕτως¹ περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς καὶ ὁμολογήσω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ πατρός μου καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. **6** ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

The Message to Philadelphia

7 Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐκκλησίας γράψον·
 Τάδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινός,
 ὁ ἔχων τὴν κλεῖν Δαυίδ,
 ὁ ἀνοίγων καὶ οὐδεὶς κλείσει
 καὶ κλείων καὶ οὐδεὶς ἀνοίγει·

8 Οἶδά σου τὰ ἔργα, ἰδοὺ δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἠνεωγμένην, ἣν οὐδεὶς δύναται κλείσαι αὐτήν, ὅτι μικρὰν ἔχεις δύναμιν καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά μου. **9** ἰδοὺ διδῶ ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ τῶν λεγόντων ἑαυτοὺς Ἰουδαίους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσὶν ἀλλὰ ψεύδονται. ἰδοὺ ποιήσω αὐτοὺς ἵνα ἦξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου καὶ γνῶσιν ὅτι ἐγὼ ἠγάπησά σε. **10** ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου, κἀγὼ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ

¹ **5** {B} οὕτως **N*** A C 1006 2329 2344 2351 *it^{ar}. sig.^t vg syr^{ph}. h cop^{sa}. bo arm eth Primasius // οὗτος **N²** 205 209 1611 1841 1854 2053 *Byz* [P 046] Andrew // αὐτός 2050*

3 μετανόησον Re 2.5, 16, 22; 3.19 ἦξω ὡς κλέπτῃς ... ἐπὶ σέ Mt 24.43-44; Lk 12.39-40; 1 Th 5.2, 4; 2 Pe 3.10; Re 16.15 **4** οὐκ ἐμόλυναν ... αὐτῶν Jd 23 **5** ἐν ἱματίοις λευκοῖς Re 3.18; 4.4; 6.11; 7.9, 13; 19.14 οὐ ... ζωῆς Ex 32.32, 33; Ps 69.28; Re 17.8; 20. 15 τῆς βίβλου τῆς ζωῆς Ex 32.32, 33; Ps 69.28; Dn 12.1; Php 4.3; Re 13.8; 17.8; 20.12, 15; 21.27 ὁμολογήσω ... ἀγγέλων αὐτοῦ Mt 10.32; Lk 12.8 **7** ὁ ἔχων ... ἀνοίγει Is 22.22; Job 12.14 **8** Οἶδα ... ἔργα Re 2.2; 3.1, 15 ἰδοὺ ... ἠνεωγμένην 1 Cor 16.9 **9** τῆς συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ 2 Cor 11.14, 15; Re 2.9 ἦξουσιν ... σου Is 45.14; 49.23; 60.14 ἐγὼ ἠγάπησά σε Is 43.4 10 Lk 21.19; 2 Tm 2.12; He 10.36

πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἔρχεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης πειράσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. **11** ἔρχομαι ταχύ· κράτει ὃ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέφανόν σου. **12** ὁ νικῶν ποιήσω αὐτὸν στῦλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ μου καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μου καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ θεοῦ μου, τῆς καινῆς Ἱερουσαλήμ ἡ καταβαίνουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομά μου τὸ καινόν. **13** ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

The Message to Laodicea

14 Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Λαοδικεῖα ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἀμὴν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός, ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ· **15** Οἶδά σου τὰ ἔργα ὅτι οὔτε ψυχρὸς εἶ οὔτε ζεστός. ὄφελον ψυχρὸς ἢ ἢ ζεστός. **16** οὔτως ὅτι χλιαρὸς εἶ καὶ οὔτε ζεστός οὔτε ψυχρός, μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ στόματός μου. **17** ὅτι λέγεις ὅτι Πλούσιός εἰμι καὶ πεπλούτηκα καὶ οὐδὲν χρεῖαν ἔχω, καὶ οὐκ οἶδας ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος καὶ ἐλεεινὸς καὶ πτωχὸς καὶ τυφλὸς καὶ γυμνός, **18** συμβουλεύω σοι ἀγοράσαι παρ' ἐμοῦ χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς ἵνα πλουτήσης, καὶ ἱμάτια λευκὰ ἵνα περιβάλῃ καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνῃ τῆς γυμνότητός σου, καὶ κολλ[ο]ύριον ἐγχρισαι τοὺς ὀφθαλμούς σου ἵνα βλέπῃς. **19** ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ ἐλέγχω καὶ παιδεύω· ζήλευε οὖν καὶ μετανόησον. **20** ἰδοὺ ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω· ἐὰν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, [καὶ] εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτὸν καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ. **21** ὁ νικῶν δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὡς κάγῳ ἐνίκησα καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ πατρός μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ. **22** ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

---

11 ἔρχομαι ταχύ Re 2.16; 22.7, 12, 20 **12** γράψω ... μου Re 14.1; 22.4 τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Eze 48.35 τῆς καινῆς ... μου Re 21.2 τὸ ὄνομα ... καινόν Is 62.2; 65.15 **14** ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς Re 1.5; 19.11 ἡ ... θεοῦ Pr 8.22; Jn 1.3; Col 1.15 **15** Οἶδα ... ἔργα Re 2.2; 3.1, **8** **17** λέγεις ... πεπλούτηκα Ho 12.8 **18** ἱμάτια λευκὰ Re 3.5; 4.4; 6.11; 7.9, 13; 19.14 ἱμάτια ... γυμνότητός σου Re 16.15 **19** ἐγὼ ... παιδεύω Pr 3.12; 1 Cor 11.32; He 12.6 μετανόησόν Re 2.5, 16, 22; 3.3 **20** καὶ εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν Jn 14.23

The Heavenly Worship

4 Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ θύρα ἠνεωγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἦν ἤκουσα ὡς σάλπιγγος λαλούσης μετ' ἐμοῦ λέγων, Ἀνάβα ὧδε, καὶ δεῖξω σοι ἃ δεῖ γενέσθαι^a μετὰ ταῦτα.^b
2 εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι, καὶ ἰδοὺ θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τὸν θρόνον καθήμενος, **3** καὶ ὁ καθήμενος ὅμοιος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι καὶ σαρδίῳ, καὶ ἴρις κυκλόθεν τοῦ θρόνου ὅμοιος ὁράσει σμαραγδίνῳ. **4** καὶ κυκλόθεν τοῦ θρόνου θρόνους εἴκοσι τέσσαρες, καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους εἴκοσι τέσσαρας πρεσβυτέρους καθημένους περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς. **5** καὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταί, καὶ ἑπτὰ λαμπάδες πυρὸς καίόμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου, ἃ εἰσὶν τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ, **6** καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς θάλασσα ὑαλίνῃ ὁμοία κρυστάλλῳ.

Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν. **7** καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον ὅμοιον λέοντι καὶ τὸ δεύτερον ζῶον ὅμοιον μόσχῳ καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχων τὸ πρόσωπον ὡς ἀνθρώπου καὶ τὸ τέταρτον ζῶον ὅμοιον ἀετῷ πετομένῳ. **8** καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, ἐν καθ' ἓν αὐτῶν ἔχων ἀνά πτέρυγας ἕξ, κυκλόθεν καὶ ἔσωθεν γέμουσιν ὀφθαλμῶν, καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς λέγοντες,

Ἄγιος ἅγιος ἅγιος

κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ,

ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος.

^a 1 C: NA^m WH || ^b NO C: NA^m WH

1 Ἀνάβα ὧδε Ex 19.20, 24 δεῖξω ... γενέσθαι Dn 2.28, 29, 45; Re 1.1, 19 **2** θρόνος ... καθήμενος 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.9; 5.1, 7, 13; 6.16; 7.10, 15; 19.4; 21.5 **3** Eze 1.26-28 **4** ἐπὶ τοὺς ... καθημένους Is 24.23 ἱματίοις λευκοῖς Re 3.5, 18; 6.11; 7.9, 13; 19.4 **5** ἐκ ... βρονταί Ex 19.16; Est 1.1d LXX; Eze 1.13; Re 8.5; 11.19; 16.18 ἑπτὰ λαμπάδες πυρὸς Eze 1.13; Zch 4.2 ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ Re 1.4; 5.6 **6** ὁμοία κρυστάλλῳ Eze 1.22 **6-7** ἐν ... πετομένῳ Eze 1.5-10; 10.4 **8** τὰ τέσσαρα ... πτέρυγας ἕξ Is 6.2 κυκλόθεν ... ὀφθαλμῶν Eze 1.18; 10.2 Ἄγιος ... κύριος Is 6.3 κύριος ... παντοκράτωρ Atp 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 1.8; 11.17; 15.3; 16.7, 14; 19.6, 15; 21.22 ὁ ἦν ... ἐρχόμενος Is 41.4; Re 1.4, 8 ὁ ὢν Ex 3.14; Re 1.4, 8; 16.5

9 καὶ ὅταν δώσουσιν τὰ ζῶα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, **10** πεσοῦνται οἱ εἴκοσιν τέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ προσκυνήσουσιν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων καὶ βαλοῦσιν τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου λέγοντες,

11 Ἄξιός εἰ, ὁ κύριος καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν,
λαβεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν,
ὅτι σὺ ἔκτισας τὰ πάντα
καὶ διὰ τὸ θέλημά σου ἦσαν¹ καὶ ἐκτίσθησαν.

The Scroll and the Lamb

5 Καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου βιβλίον γεγραμμένον ἔσωθεν^a καὶ ὀπισθεν^b κατεσφραγισμένον σφραγίσιν ἑπτὰ. **2** καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα ἐν φωνῇ μεγάλῃ, Τίς ἄξιός ἀνοίξει τὸ βιβλίον καὶ λῦσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ; **3** καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς οὐδὲ ὑποκάτω τῆς γῆς ἀνοίξει τὸ βιβλίον οὔτε βλέπειν αὐτό. **4** καὶ ἔκλαιον πολὺ, ὅτι οὐδεὶς ἄξιός εὐρέθη ἀνοίξει τὸ βιβλίον οὔτε βλέπειν αὐτό. **5** καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι, Μὴ κλαίε, ἰδοὺ ἐνίκησεν ὁ λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ρίζα Δαυὶδ, ἀνοίξει τὸ βιβλίον καὶ τὰς ἑπτὰ σφραγίδας αὐτοῦ.

¹ **11** {A} ἦσαν R A 205 209 1006 1611 1841 2053 2351 Byz it^{af}. sig.¹ vg Arpringius mss^{acc. to Primasius} Beatus // εἰσιν P 1854 2050 2344 cop^{sa} eth Andrew // ἐγένοντο 2329 arm // οὐκ ἦσαν 046 BJ // omit ἦσαν καὶ Varimadum Fulgentius Primasius

^a **1** C: NRSV^{mf} // ^b C: (AD) TR WH GNB NIV NRSV REB EU LB BJ NBS TOB BTI DHH

9 τῷ καθημένῳ ... θρόνῳ 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2; 5.1, 7, 13; 6.16; 7.10, 15; 19.4; 21.5 τῷ ζῶντι ... αἰώνων Dn 4.34; 6.26; 12.7 **10** τοῦ καθημένου ... θρόνου 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2; 5.1, 7, 13; 6.16; 7.10, 15; 19.4; 21.5

5.1 τοῦ καθημένου ... θρόνου 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2, 9; 5.7, 13; 6.16; 7.10, 15; 19.4; 21.5 βιβλίον ... ὀπισθεν Is 29.11; Eze 2.9-10 **5** ὁ λέων ... Ἰούδα Gn 49.9-10 ἡ ρίζα Δαυὶδ Is 11.1, 10; Re 22.16

6 Καὶ εἶδον ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἄρνιον ἑστηκὸς ὡς ἐσφαγμένον ἔχων κέρατα ἑπτὰ καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ οἳ εἰσιν τὰ [ἑπτὰ]¹ πνεύματα τοῦ θεοῦ ἀπεσταλμένοι εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. **7** καὶ ἦλθεν καὶ εἴληφεν ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου. **8** καὶ ὅτε ἔλαβεν τὸ βιβλίον, τὰ τέσσαρα ζῶα καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι ἔπεσαν ἐνώπιον τοῦ ἄρνιου ἔχοντες ἕκαστος κινθάραν καὶ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων, αἵ εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων, **9** καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν λέγοντες, Ἄξιός εἰ λαβεῖν τὸ βιβλίον καὶ ἀνοῖξαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, ὅτι ἐσφάγης καὶ ἠγόρασας τῷ θεῷ² ἐν τῷ αἵματί σου ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους **10** καὶ ἐποίησας αὐτούς³ τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλείαν καὶ ἱερεῖς, καὶ βασιλεύσουσιν⁴ ἐπὶ τῆς γῆς.

¹ **6** {C} τὰ ἑπτὰ $\mathfrak{P}^{24}$ $\aleph$ 1854 2053 2329 (2344 *omit* τὰ) 2351 Byz [046] *it*^{sig} *vg*^{cl} *sy*^{ph. h} *cop*^{sa, bo} *arm* Irenaeus^{lat} Clement^{vid} Hippolytus; Cyprian Maternus Tyconius Gregory-Elvira Fulgentius Primasius Beatus // τὰ A *P*^{vid} 205 209 1006 1611 1841 2050 *it*^{ar} *vg*^{ww, st} Irenaeus^{arm} Andrew; Apringius

² **9** {A} τῷ θεῷ A *eth* // ἡμᾶς I *vg*^{ms} // τῷ θεῷ ἡμᾶς $\aleph$ 209 1006 1611 1841 2053 2329 2351 Byz [046] *cop*^{bo} Andrew // ἡμᾶς τῷ θεῷ 2050 2344 *it*^{ar, sig} *vg* *sy*^{ph. h} *arm* Hippolytus; Cyprian Maternus Augustine Varimadum Fulgentius Primasius Beatus // τῷ θεῷ ἡμῶν (*see* 5.10) 205 (*cop*^{sa})

³ **10** {A} αὐτούς $\aleph$ A 205 209 1006 1611 1841 2050 2053 2344 2351 Byz [046] *vg*^{ww, st} *sy*^{ph. h} *cop*^{bo} *arm* (*eth*) Andrew; Cyprian Maternus // ἡμᾶς (*see* 5.9) *it*^{ar, sig} *vg*^{cl} *cop*^{sa} (Hippolytus); Varimadum Fulgentius Primasius Beatus

⁴ **10** {A} βασιλεύσουσιν $\aleph$ P 205 209 1854 2050 2053 2344 2351 *it*^{sig} *vg*^{ww, st} *cop*^{sa, bo} Hippolytus Andrew; Cyprian Maternus Fulgentius // βασιλεύουσιν A 1006 1611 1841 2329 Byz [046] (*it*^{ar}) BJ // βασιλεύσομεν 2432 *vg*^{cl} Primasius Beatus

6 ἄρνιον ... ἐσφαγμένον Is 53.7; Jn 1.29, 36; Re 5.12; 13.8 ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ Zch 4.10 τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ Re 1.4; 4.5 **7** τοῦ καθημένου ... θρόνου I Kgs 22.1; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2, 9; 5.1, 13; 6.16; 7.10, 15; 19.4; 21.5 **8** φιάλας ... ἁγίων Ps 141.2; Re 8.3, 4 **9** ᾠδὴν καινὴν Ps 33.3; 40.3; 96.1; 98.1; 144.9; 149.1; Is 42.10; Re 14.3 **10** ἐποίησας ... ἱερεῖς Ex 19.6; Is 61.6; 1 Pe 2.5, 9; Re 1.6; 20.6 βασιλεύσουσιν ... γῆς Re 20.6; 22.5

11 Καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν κύκλω τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων καὶ χιλιάδες χιλιάδων **12** λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ,

Ἄξιόν ἐστιν τὸ ἄρνιον τὸ ἐσφαγμένον λαβεῖν
τὴν δύναμιν καὶ πλοῦτον καὶ σοφίαν καὶ ἰσχὺν
καὶ τιμὴν καὶ δόξαν καὶ εὐλογίαν.

13 καὶ πᾶν κτίσμα ὃ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ⁵ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα ἤκουσα λέγοντας,

Τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ καὶ τῷ ἄρνιῳ
ἡ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

14 καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα ἔλεγον, Ἀμήν. καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεσαν καὶ προσεκύνησαν.

The Seals

6 Καὶ εἶδον ὅτε ἤνοιξεν τὸ ἄρνιον μίαν ἐκ τῶν ἑπτὰ σφραγίδων, καὶ ἤκουσα ἐνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων λέγοντος ὡς φωνὴ βροντῆς, Ἔρχου! **2** καὶ εἶδον², καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθημένος ἐπ' αὐτὸν ἔχων τόξον καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος καὶ ἐξῆλθεν νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ.

⁵ **13** {B} καὶ **κ** 1611* it^{gig} syr^h cop^{sa, bopt} arm eth Primasius Cassiodorus Beatus // ἐστίν, καὶ A 1006 1611^c 1841 2329 2344 Byz syr^{ph} cop^{bopt} // ἅ ἐστιν, καὶ P 046 205 209 2050 vg Andrew; Fulgentius^{1/2} // ὅσα ἐστίν, καὶ 2053 2351 Fulgentius^{1/2} // omit it^{ar}

¹ **1** {B} ἔρχου (see footnote 2 and 6.3-4, 5, 7-8) A C P 1006 1611 1841 1854 2053 2351 vg^{ww, st} cop^{sa, bo} arm Andrew // Ἔρχου καὶ ἴδε **κ** 205 209 2329 2344 Byz [046] it^{(ar), gig} vg^{cl} syr^{ph, h with*} (eth) Victorinus-Pettau Primasius Beatus

² **2** {B} καὶ εἶδον (see footnote 1 and 6.3-4, 5, 7-8) **κ** A C P 205 209 1006 1611 1841 2053 2344 it^{gig} vg syr^h cop^{(sa), bo} arm eth Andrew // καὶ ἤκουσα καὶ εἶδον syr^{ph} // omit 1854 2329 2351 Byz [046] it^{ar} vg^{ms} Primasius Beatus

11 ἦν ... χιλιάδων Dn 7.10; En 14.22; He 12.22 **12** Ἄξιον ... εὐλογίαν 1 Chr 29.11 τὸ ἄρνιον τὸ ἐσφαγμένον Is 53.7; Jn 1.29, 36; Re 5.6; 13.8 **13** Τῷ καθημένῳ ... θρόνῳ 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2, 9; 5.1, 7; 6.16; 7.10, 15; 19.4; 21.5

6.2 ἵππος λευκός Zch 1.8; 6.3, 6; Re 19.11

3 Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν δευτέραν, ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζώου λέγοντος, Ἔρχου. **4** καὶ³ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος πυρρός, καὶ τῷ καθήμενῳ ἐπ' αὐτὸν ἐδόθη αὐτῷ λαβεῖν τὴν εἰρήνην ἐκ τῆς γῆς καὶ ἵνα ἀλλήλους σφάξουσιν καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη.

5 Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν τρίτην, ἤκουσα τοῦ τρίτου ζώου λέγοντος, Ἔρχου⁴. καὶ εἶδον⁵, καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. **6** καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζώων λέγουσαν, Χοῖνιξ σίτου δηναρίου καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῶν δηναρίου, καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσης.

7 Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν τετάρτην, ἤκουσα φωνὴν τοῦ τετάρτου ζώου λέγοντος, Ἔρχου⁶. **8** καὶ εἶδον⁷, καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ ὄνομα αὐτῷ [ὁ] θάνατος, καὶ ὁ ἄδης ἠκολούθει μετ' αὐτοῦ καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς γῆς ἀποκτείνειν ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.

³ **3-4** {B} ἔρχου. καὶ A C 1006 1611 1841 1854 2053 2329 2351 Byz [P 046] vg^{ww, st} syr^{ph, h} cop^{sa, bo} arm Andrew // ἔρχου καὶ ἴδε. καὶ 205 209 2344 it^{ar, sig} vg^{cl} cop^{bo, ms} (eth) Primasius Beatus // ἔρχου καὶ ἴδε. καὶ εἶδον καὶ ἰδοὺ (see 6.1-2, 5, 7-8) **κ**

⁴ **5** {B} ἔρχου (see footnote 5 and 6.1-2, 3, 7-8) A C P 1006 1611 1841 (1854) 2053 2351 it^{sig} vg^{ww, st} syr^{ph} cop^{sa, bo} arm Andrew // ἔρχου καὶ ἴδε **κ** 205 209 2329 2344 Byz [046] it^{ar} vg^{cl} syr^{h with *} (eth) Primasius Beatus

⁵ **5** {B} καὶ εἶδον (see footnote 4 and 6.1-2, 3, 7-8) **κ** A C P 205 209 1006 1611 1841 2053 vg^{ww, st} syr^h cop^{bo} arm Andrew; (Primasius) // omit 1854 2329 2344 2351 Byz [046] it^{ar, sig} vg^{cl} syr^{ph} cop^{sa} eth Beatus

⁶ **7** {B} ἔρχου (see footnote 7 and 6.1-2, 3, 5) A^{vid} C P 1006 1611 1841 1854 2053 2329 2351 vg^{ww, st} syr^{ph} cop^{sa, bo} arm Andrew // ἔρχου καὶ ἴδε **κ** 205 209 2344 Byz [046] it^{ar, sig} vg^{cl} syr^{h with *} (eth) Primasius Beatus

⁷ **8** {B} καὶ εἶδον (see footnote 6 and 6.1-2, 3, 5) **κ** A (C 2053 omit καὶ) P 205 209 1006 1611 1841 it^{ar} vg^{ww, st} syr^{ph, h} cop^{sa, ms, (sa, ms), bo} arm Andrew // omit 1854 2329 2344 2351 Byz [046] it^{sig} vg^{cl} eth Primasius Beatus

9 Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν πέμπτην σφραγίδα, εἶδον ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν ἣν εἶχον. **10** καὶ ἔκραξαν φωνῇ μεγάλη λέγοντες, "Ἔως πότε, ὁ δεσπότης ὁ ἅγιος καὶ ἀληθινός, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν ἐκ τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς; **11** καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἑκάστῳ στολὴ λευκὴ καὶ ἐρρέθη αὐτοῖς ἵνα ἀναπαύσονται ἔτι χρόνον μικρόν, ἕως πληρωθῶσιν καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν οἱ μέλλοντες ἀποκτείνεσθαι ὡς καὶ αὐτοί.

12 Καὶ εἶδον ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν ἕκτην, καὶ σεισμὸς μέγας ἐγένετο καὶ ὁ ἥλιος ἐγένετο μέλας ὡς σάκκος τρίχινος καὶ ἡ σελήνη ὅλη ἐγένετο ὡς αἷμα **13** καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν, ὡς συκὴ βάλλει τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς ὑπὸ ἀνέμου μεγάλου σειομένη, **14** καὶ ὁ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον ἐλισσόμενον καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν. **15** καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ χιλίαρχοι καὶ οἱ πλούσιοι καὶ οἱ ἰσχυροὶ καὶ πᾶς δοῦλος καὶ ἐλεύθερος ἔκρυψαν ἑαυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων **16** καὶ λέγουσιν τοῖς ὄρεσιν καὶ ταῖς πέτραις, Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς καὶ κρύψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ ἀρνίου, **17** ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀργῆς αὐτῶν⁸, καὶ τίς δύναται σταθῆναι;

⁸ **17** {A} αὐτῶν **8** C 1611 1854 2053 2329 2344 it^{ur}.^{eg} vg syr^{ph. h} Fulgentius // αὐτοῦ A 205 209 1006 1841 2351 Byz [P 046] cop^{salm. bo} arm eth Andrew; Primasius Beatus BJ

10 ἐκδικεῖς ... γῆς Dt 32.43; 2 Kgs 9.7; Ps 79.10; Re 19.2 **11** στολὴ λευκὴ Re 3.5, 18; 4.4; 7.9, 13; 19.14 **12** ὁ ... αἷμα Jl 2.31; Ac 2.20 **12-13** ὁ ... σειομένη Is 13.10; Eze 32.7, 8; Jl 2.10; 3.15; Mt 24.29; Mk 13.24-25; Lk 21.25; Re 8.12 **13-14** οἱ ... ἐλισσόμενον Is 43.4 **14** πᾶν ... ἐκινήθησαν Re 16.20; 20.11 **15** ἔκρυψαν ... ὀρέων Is 2.10, 19, 21; Jr 4.29 **16** λέγουσιν ... ἡμᾶς Ho 10.8; Lk 23.30; Re 9.6 τοῦ καθημένου ... θρόνου 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2, 9; 5.1, 7, 13; 7.10, 15; 19.4; 21.5 **17** Jl 2.11; Na 1.6; Mal 3.2

The 144,000 of Israel Sealed

7 Μετὰ τοῦτο εἶδον τέσσαρας ἀγγέλους ἐστῶτας ἐπὶ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τῆς γῆς ἵνα μὴ πνέῃ ἄνεμος ἐπὶ τῆς γῆς μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης μήτε ἐπὶ πᾶν δένδρον. **2** καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου ἔχοντα σφραγίδα θεοῦ ζῶντος, καὶ ἔκραξεν φωνῇ μεγάλη τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν **3** λέγων, Μὴ ἀδικήσητε τὴν γῆν μήτε τὴν θάλασσαν μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. **4** καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατὸν τεσσεράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, ἐσφραγισμένοι ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραήλ:

- 5** ἐκ φυλῆς Ἰούδα δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι,
 ἐκ φυλῆς Ῥουβὴν δώδεκα χιλιάδες,
 ἐκ φυλῆς Γὰδ δώδεκα χιλιάδες,
6 ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ δώδεκα χιλιάδες,
 ἐκ φυλῆς Νεφθαλὶμ δώδεκα χιλιάδες,
 ἐκ φυλῆς Μανασσῆ δώδεκα χιλιάδες,
7 ἐκ φυλῆς Συμεὼν δώδεκα χιλιάδες,
 ἐκ φυλῆς Λευὶ δώδεκα χιλιάδες,
 ἐκ φυλῆς Ἰσσαχὰρ δώδεκα χιλιάδες,
8 ἐκ φυλῆς Ζαβουλῶν δώδεκα χιλιάδες,
 ἐκ φυλῆς Ἰωσήφ δώδεκα χιλιάδες,
 ἐκ φυλῆς Βενιαμὶν δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

The Multitude from Every Nation

9 Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὄχλος πολὺς, ὃν ἀριθμῆσαι αὐτὸν οὐδεὶς ἐδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν ἐστῶτες ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τοῦ

1 τοὺς τέσσαρας ἀνέμους Jr 49.36: Eze 37.9: Dn 7.2: Zch 6.5: Mt 24.31 **3** σφραγίσωμεν ... αὐτῶν Eze 9.4: Re 9.4 **4** ἑκατὸν ... χιλιάδες Re 14.1, 3

ἀρνίου περιβεβλημένους στολὰς λευκὰς καὶ φοίνικες ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, **10** καὶ κράζουσιν φωνῇ μεγάλη λέγοντες,

Ἡ σωτηρία τῷ θεῷ ἡμῶν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ καὶ τῷ ἀρνίῳ.

11 καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι εἰστήκεισαν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν τεσσάρων ζώων καὶ ἔπεσαν ἐνώπιον τοῦ θρόνου ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ

12 λέγοντες,

Ἀμήν, ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰσχύς τῷ θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἄμήν.

13 Καὶ ἀπεκρίθη εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγων μοι, Οὗτοι οἱ περιβεβλημένοι τὰς στολὰς τὰς λευκὰς τίνες εἰσὶν καὶ πόθεν ἦλθον; **14** καὶ εἶρηκα αὐτῷ, Κύριέ μου, σὺ οἶδας. καὶ εἶπέν μοι, Οὗτοί εἰσιν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης καὶ ἔπλυναν τὰς στολὰς αὐτῶν καὶ ἐλεύκαναν αὐτὰς ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρνίου.

15 διὰ τοῦτό εἰσιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ,

καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου σκηνώσει ἐπ' αὐτούς.

16 οὐ πεινάσουσιν ἔτι οὐδὲ διψήσουσιν ἔτι οὐδὲ μὴ πέση ἐπ' αὐτούς ὁ ἥλιος οὐδὲ πᾶν καῦμα,

17 ὅτι τὸ ἀρνίον τὸ ἀνά μέσον τοῦ θρόνου ποιμανεῖ αὐτούς καὶ ὀδηγήσει αὐτούς ἐπὶ ζωῆς πηγᾶς ὕδατων, καὶ ἐξαλείψει ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

---

9 περιβεβλημένους στολὰς λευκὰς Re 3.5, 18; 4.4; 6.11; 7.13; 19.14 **10** τῷ καθημένῳ ... θρόνῳ 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2, 9; 5.1, 7, 13; 6.16; 7.15; 19.4; 21.5 **13** περιβεβλημένοι ... λευκὰς Re 3.5, 18; 4.4; 6.11; 7.9; 19.14 **14** τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης Dn 12.1; Mt 24.21; Mk 13.19 **15** ὁ ... θρόνου 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2, 9; 5.1, 7, 13; 6.16; 7.10; 19.4; 21.5 **16** Is 49.10 **17** ποιμανεῖ αὐτούς Ps 23.1; Eze 34.23; Jn 10.11, 14 ὀδηγήσει ... ὕδατων Ps 23.2; Is 49.10; Jr 2.13 ἐξαλείψει ... αὐτῶν Is 25.8; Re 21.4

The Seventh Seal and the Golden Censer

8 Καὶ ὅταν ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν ἑβδόμην, ἐγένετο σιγὴ ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἡμῶριον. **2** καὶ εἶδον τοὺς ἑπτὰ ἄγγέλους οἱ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἐστήκασιν, καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑπτὰ σάλπιγγες.

3 Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἦλθεν καὶ ἐστάθη ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἔχων λιβανωτὸν χρυσοῦν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυμιάματα πολλὰ, ἵνα δώσει ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων πάντων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου. **4** καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. **5** καὶ εἴληφεν ὁ ἄγγελος τὸν λιβανωτὸν καὶ ἐγέμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐγένοντο βρονταὶ καὶ φωναὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ σεισμός.

The Trumpets

6 Καὶ οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας ἠτοίμασαν αὐτοὺς ἵνα σαλπίσωσιν.

7 Καὶ ὁ πρῶτος ἐσάλπισεν· καὶ ἐγένετο χάλαζα καὶ πῦρ μεμιγμένα ἐν αἵματι καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκάη καὶ τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκάη καὶ πᾶς χόρτος χλωρὸς κατεκάη.

8 Καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐσάλπισεν· καὶ ὡς ὄρος μέγα πυρὶ καιόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἷμα **9** καὶ ἀπέθανεν τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ τὰ ἔχοντα ψυχὰς καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων διεφθάρησαν.

10 Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισεν· καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας καιόμενος ὡς λαμπὰς καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, **11** καὶ τὸ

3 θυμιάματα ... πάντων Ps 141.2; Re 5.8; 8.4 τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν Ex 30.1-3; Re 9.13 **4** τῶν θυμιαμάτων ... ἁγίων Ps 141.2; Re 5.8; 8.3 **5** τὸν ... θυσιαστηρίου Lv 16.12 ἐγένοντο ... σεισμός Ex 19.16-19; Est 1.1d LXX; Re 4.5; 11.19; 16.18 **7** χάλαζα καὶ πῦρ Ex 9.23-25; Eze 38.22; Wsd 16.22 **8** ἐγένετο ... αἷμα Ex 7.20, 21 **11** Jr 9.15

ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται ὁ Ἄψινθος, καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων ὅτι ἐπικράνησαν.

12 Καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισεν· καὶ ἐπλήγη τὸ τρίτον τοῦ ἡλίου καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης καὶ τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ἵνα σκοτισθῇ τὸ τρίτον αὐτῶν καὶ ἡ ἡμέρα μὴ φάνῃ τὸ τρίτον αὐτῆς καὶ ἡ νύξ ὁμοίως.

13 Καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἀετοῦ πετομένου ἐν μεσουρανήματι λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ, Οὐαὶ οὐαὶ οὐαὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ τῶν λοιπῶν φωνῶν τῆς σάλπιγγος τῶν τριῶν ἀγγέλων τῶν μελλόντων σαλπίζειν.

9 Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισεν· καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλεῖς τοῦ φρέατος τῆς ἀβύσσου **2** καὶ ἤνοιξεν τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου, καὶ ἀνέβη καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου μεγάλης, καὶ ἐσκοτώθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀῆρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέατος. **3** καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία ὡς ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς. **4** καὶ ἐρρέθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀδικήσουσιν τὸν χόρτον τῆς γῆς οὐδὲ πᾶν χλωρὸν οὐδὲ πᾶν δένδρον, εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους οἵτινες οὐκ ἔχουσιν τὴν σφραγίδα τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων. **5** καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτούς, ἀλλ' ἵνα βασανισθῶσιν μῆνας πέντε, καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίου ὅταν παῖσῃ ἄνθρωπον. **6** καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ζητήσουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον καὶ οὐ μὴ εὕρῃσουσιν αὐτόν, καὶ ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν καὶ φεύγει ὁ θάνατος ἀπ' αὐτῶν.

7 Καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἵπποις ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς στέφανοι ὅμοιοι χρυσῷ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων, **8** καὶ εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὡς

12 ἐπλήγη ... ὁμοίως Is 13.10; Eze 32.7, 8; Jl 2.10; 3.15; Mt 24.29; Mk 13.24-25; Lk 21.25; Re 6.12-13

9.1 ἡ ... ἀβύσσου Re 20.1 **2** καπνὸς ... μεγάλης Gn 19.28; Ex 19.18 **3** ἐξῆλθον ... γῆν Ex 10.12, 15; Wsd 16.9 **4** τὴν ... μετώπων Eze 9.4; Re 7.3 **6** Job 8.3; Jr 8.3; Ho 10.8; Lk 23.30; Re 6.16 **7** τὰ ... πόλεμον Jl 2.4, 5 **8** οἱ ... λεόντων Jl 1.6

λεόντων ἦσαν, **9** καὶ εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδηροῦς, καὶ ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἀρμάτων ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον, **10** καὶ ἔχουσιν οὐράς ὁμοίας σκορπίοις καὶ κέντρα, καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μῆνας πέντε, **11** ἔχουσιν ἐπ' αὐτῶν βασιλέα τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσου, ὄνομα αὐτῷ Ἑβραϊστί Ἀβαδδὼν, καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει Ἀπολλύων.

12 Ἡ οὐαὶ ἡ μία ἀπῆλθεν· ἰδοὺ ἔρχεται ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα.

13 Καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐσάλπισεν· καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν [τεσσάρων] κεράτων¹ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, **14** λέγοντα τῷ ἕκτῳ ἀγγέλῳ, ὁ ἔχων τὴν σάλπιγγα, Λῦσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ μεγάλῳ Εὐφράτῃ. **15** καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι οἱ ἠτοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν καὶ ἡμέραν καὶ μῆνα καὶ ἐνιαυτόν, ἵνα ἀποκτείνωσιν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων. **16** καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ ἱππικοῦ δις μυριάδες μυριάδων, ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. **17** καὶ οὕτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῇ ὁράσει^α καὶ τοὺς καθημένους ἐπ' αὐτῶν,^β ἔχοντας θώρακας πυρίνους καὶ ὑακινθίνους καὶ θειώδεις, καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ λεόντων, καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ καὶ καπνὸς καὶ θεῖον. **18** ἀπὸ τῶν τριῶν πληγῶν τούτων ἀπεκτάνθησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων, ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ θείου τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν. **19** ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἵππων ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστὶν καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν, αἱ γὰρ οὐραὶ

¹ **13** {C} ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων 205 209 1006 1841 1854 2329 2351 Byz [P 046] vg^{cl} syr^{pl} Andrew; Cyprian Tyconius Primasius Beatus // ἐκ τῶν κεράτων 39⁴⁷ N¹ A 0207 1611 2053 2344 it^{ar}. sig vg^{ww}. sl syr^h cop^{sa^mm}. (sa^ms). bo eth NIV REB TOB BTI // omit μίαν ... κεράτων N*

^α **17** C: TR NRSV DHH // ^β NO C: TR NRSV DHH // Colon: GNB NIV REB EU LB BJ TOB // Semicolon: NBS

9 ὡς φωνὴ ἀρμάτων Jl 2.5 **13** τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ χρυσοῦ Ex 30.1-3; Re 8.3 **15** οἱ τέσσαρες ... ἀνθρώπων Re 8.7-12

αὐτῶν ὅμοιοι ὄφεισιν, ἔχουσαι κεφαλὰς καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικου-
σιν.

20 Καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ οὐκ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις, οὐδὲ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυνήσουσιν τὰ δαιμόνια καὶ τὰ εἰδῶλα τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χαλκᾶ καὶ τὰ λίθινα καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὔτε βλέπειν δύνανται οὔτε ἀκούειν οὔτε περιπατεῖν, **21** καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν φόνων αὐτῶν οὔτε ἐκ τῶν φαρμάκων αὐτῶν οὔτε ἐκ τῆς πορνείας αὐτῶν οὔτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

The Angel and the Little Scroll

10 Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιβεβλημένον νεφέλην, καὶ ἡ ἴρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στῦλοι πυρός, **2** καὶ ἔχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλαρίδιον ἠνεωγμένον. καὶ ἔθηκεν τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς γῆς, **3** καὶ ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ ὡσπερ λέων μυκᾶται. καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ τὰς ἑαυτῶν φωνάς. **4** καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί, ἤμελλον γράφειν¹, καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν, Σφράγισον ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί, καὶ μὴ αὐτὰ γράψῃς. **5** Καὶ ὁ ἄγγελος, ὃν εἶδον ἐστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς,

¹ **4** {B} ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί, ἤμελλον (ἔμελλον) γράφειν A C 205 209 1006 1611 1841 2053 2329 2351 Byz [P 046] (it^{ar}) vg^(cl).ww.st syr^{ph}.h arm Andrew // ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί καὶ ἔμελλον γράφειν αὐτὰ 1854 (2344 omit αὐτὰ) // ὅσα ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί, ἔμελλον γράφειν K it^{gk} cop^{sa} Origen^{lub}; (Victorinus-Pettau) Tyconius Primasius Beatus // ἤκουσα ὅσα ἐλάλησαν αἱ βρονταί, καὶ ἤμελλον αὐτὰ γράφειν P⁴⁷ (cop^{bo}) (eth)

20 προσκυνήσουσιν ... εἰδῶλα Dt 32.17; 1 Cor 10.19-20 τὰ εἰδῶλα ... περιπατεῖν Ps 115.4-7; 135.15-17; Dn 5.23 **20-21** οὐδὲ ... κλεμμάτων αὐτῶν Re 16.9, 11, 21

10.4 Σφράγισον ... γράψῃς Dn 8.26; 12.4, 9

ἤρην τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν δεξιὰν εἰς τὸν οὐρανὸν

6 καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὅς ἔκτισεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ², ὅτι χρόνος οὐκέτι ἔσται, **7** ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἐβδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλῃ σαλπίζειν, καὶ ἐτελέσθη τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ, ὡς εὐηγγέλισεν τοὺς ἑαυτοῦ δούλους τοὺς προφῆτας.

8 Καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν λαλοῦσαν μετ' ἐμοῦ καὶ λέγουσαν, "Υπαγε λάβε τὸ βιβλίον τὸ ἠνεωγμένον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἐστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. **9** καὶ ἀπῆλθα πρὸς τὸν ἄγγελον λέγων αὐτῷ δοῦναί μοι τὸ βιβλαρίδιον. καὶ λέγει μοι, Λάβε καὶ κατάφαγε αὐτό, καὶ πικρανεῖ σου τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἐν τῷ στόματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι. **10** καὶ ἔλαβον τὸ βιβλαρίδιον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου καὶ κατέφαγον αὐτό, καὶ ἦν ἐν τῷ στόματί μου ὡς μέλι γλυκὺ καὶ ὅτε ἔφαγον αὐτό, ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου. **11** καὶ λέγουσίν μοι, Δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς καὶ ἔθνεσιν καὶ γλώσσαις καὶ βασιλεῦσιν πολλοῖς.

The Two Witnesses

11 Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος ὅμοιος ῥάβδῳ¹, λέγων, "Ἐγειρε καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ τοὺς

² **6** {A} καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ $\mathfrak{B}^{47}$ $\aleph^2$ C 1006 1841 1854 2053 2329 2351 Byz [P 046] *it*^a vg syr^h cop^{sa}^{ms, bo} (eth) Andrew; Beatus // omit (by homoioteleuton?) $\aleph^*$ (A omit καὶ τὴν γῆν ... αὐτῇ) 205 209 1611 2344 *it*^{ei} syr^{ph} cop^{sa}^{ms} arm Tyconius Primasius

¹ **1** {A} ῥάβδῳ $\mathfrak{B}^{47}$ $\aleph^*$ A 205 209 1006 1611 1841 2053 2344 Byz [P] *it*^{ei}^{b, 1} vg cop^{sa, bo} eth Andrew; Primasius // ῥάβδῳ καὶ εἰστήκει ὁ ἄγγελος $\aleph^2$ 046 1854 2329 2351 *it*^a syr^{ph, h, with}* arm Tyconius Beatus

5-6 ἤρην ... αἰώνων Dt 32.40; Dn 12.7 **6** ὅς ... αὐτῇ Gn 14.19, 22; Ex 20.11; Ne 9.6; Ps 146.6 **7** εὐηγγέλισεν ... προφῆτας Dn 9.6, 10; Am 3.7; Zch 1.6 **9-10** Λάβε ... κοιλία μου Eze 2.8; 3.1-3 **11** Δεῖ ... πολλοῖς Jr 1.10; 25.30; Dn 3.4; 7.14

11.1 ἐδόθη ... μέτρησον Eze 40.3; Zch 2.1-2

προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ. **2** καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἕξωθεν² τοῦ ναοῦ ἔκβαλε ἕξωθεν καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσης, ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν πατήσουσιν μῆνας τεσσεράκοντα [καὶ] δύο. **3** καὶ δώσω τοῖς δυσὶν μάρτυσίν μου καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἕξήκοντα περιβεβλημένοι σάκκους. **4** οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι καὶ αἱ δύο λυχνίαι αἱ ἐνώπιον τοῦ κυρίου τῆς γῆς ἐστῶτες. **5** καὶ εἴ τις αὐτοὺς θέλει ἀδικῆσαι πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν· καὶ εἴ τις θελήσῃ αὐτοὺς ἀδικῆσαι, οὕτως δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι. **6** οὗτοι ἔχουσιν τὴν ἐξουσίαν κλείσαι τὸν οὐρανόν, ἵνα μὴ ὑετὸς βρέχῃ τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν, καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα καὶ πατάξαι τὴν γῆν ἐν πάσῃ πληγῇ ὅσακις ἐὰν θελήσωσιν. **7** καὶ ὅταν τελέσωσιν τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου ποιήσει μετ' αὐτῶν πόλεμον καὶ νικήσει αὐτοὺς καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς. **8** καὶ τὸ πτώμα αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως τῆς μεγάλης, ἣτις καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος, ὅπου καὶ ὁ κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη. **9** καὶ βλέπουσιν ἐκ τῶν λαῶν καὶ φυλῶν καὶ γλωσσῶν καὶ ἐθνῶν τὸ πτώμα αὐτῶν ἡμέρας τρεῖς καὶ ἥμισυ καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ ἀφίουσιν τεθῆναι εἰς μνήμα. **10** καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς χαίρουσιν ἐπ' αὐτοῖς καὶ εὐφραίνονται καὶ δῶρα πέμπουσιν ἀλλήλοις, ὅτι οὗτοι οἱ δύο προφήται ἐβασάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. **11** καὶ μετὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας καὶ ἥμισυ πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ θεοῦ εἰσηλθεν ἐν αὐτοῖς, καὶ ἕστησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν,

² 2 {A} ἕξωθεν Ψ⁴⁷ A 205 209 1006 1611 1841 1854 2053 2351 Byz [P 046] it^{ar} vg syr^b cop^{sa, bo} arm eth Andrew; Tyconius Jerome Primasius Beatus // ἕσωθεν Ⲙ 2329 syr^{ph} Victorinus-Pettau

2 τὴν πόλιν ... πατήσουσιν Ps 79.1; Is 63.18; Zch 12.3 Lxx; Lk 21.24 μῆνας τεσσεράκοντα καὶ δύο Re 12.6; 13.5 **4** Zch 4.3, 11-14 **5** 2Sm 22.9; 2Kgs 1.10; Ps 97.3; Jr 5.14 **6** οὗτοι ... αὐτῶν 1 Kgs 17.1 ἐξουσίαν ἔχουσιν ... αἷμα Ex 7.17, 19-20 πατάξαι ... πληγῇ 1 Sm 4.8 **7** τὸ θηρίον ... ἀβύσσου Dn 7.3; Re 13.1; 17.8 ποιήσει ... νικήσει αὐτούς Dn 7.7, 21; Re 12.17; 13.7 **8** τῆς πόλεως ... ἐσταυρώθη Lk 13.34 καλεῖται ... Σόδομα Is 1.10 **11** πνεῦμα ... αὐτῶν Eze 37.5, 10

καὶ φόβος μέγας ἐπέπεσεν ἐπὶ τοὺς θεωροῦντας αὐτούς. **12** καὶ ἤκουσαν³ φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης αὐτοῖς, Ἀνάβατε ὧδε. καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐθεώρησαν αὐτούς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν. **13** Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐγένετο σεισμὸς μέγας καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἔπεσεν καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτὰ καὶ οἱ λοιποὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ θεῷ τοῦ οὐρανοῦ.

14 Ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν· ἰδοὺ ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη ἔρχεται ταχύ.

The Seventh Trumpet

15 Καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐσάλπισεν· καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ λέγοντες,

Ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου τοῦ κυρίου ἡμῶν
καὶ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ,

καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

16 καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι [οἱ] ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καθήμενοι ἐπὶ τοὺς θρόνους αὐτῶν ἔπεσαν ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ **17** λέγοντες,

Εὐχαριστοῦμέν σοι, κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ,
ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν,

ὅτι⁴ εἴληφας τὴν δύναμίν σου τὴν μεγάλην
καὶ ἐβασίλευσας.

³ **12** {B} ἤκουσαν **N*** A C P 2053 vg syr^{ph, h} // ἤκουσα **Ɔ**⁴⁷ **N**^c 205 209 1006 1611 1841 1854 2351 Byz [046] it^{ar, g1g} syr^h⁸ arm eth^{mss} Andrew; Tyconius Beatus BJ BTI // ἀκούσονται 2329

⁴ **17** {B} ὅτι **N**² A 205 209 1611 1854 2053 2329 2351 Byz [P 046] it^{g1g, h} vg^{iw, st} syr^{ph, h} cop^{si} eth Andrew; Cyprian Primasius // καὶ ὅτι **Ɔ**⁴⁷ **N*** C 2344 vg^{mss} (arm) // et qui it^{ar} vg^{mss, (mss)} // καὶ ὁ ἐρχόμενος ὅτι 051 1006 1841 vg^{c1} (cop^{bo}) Tyconius (Beatus)

12 ἀνέβησαν ... οὐρανόν 2 Kgs 2.11 **13** Eze 38.19-20 **15** Ἐγένετο ... αἰώνων Ex 15.18; Ps 10.16; 22.28; Dn 2.44; 7.14; Ob 21; Zch 14.9 **17** κύριε ... παντοκράτωρ Am 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 1.8; 4.8; 15.3; 16.7, 14; 19.6, 15; 21.22 ὁ ὢν Ex 3.14; Re 1.4, 8; 4.8; 16.5

18 καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν,
καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου
καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν κριθῆναι
καὶ δοῦναι τὸν μισθὸν τοῖς δούλοις σου τοῖς προφήταις
καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου,
τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους,
καὶ διαφθεῖραι τοὺς διαφθείροντας τὴν γῆν.

19 καὶ ἠνοίγη ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ὤφθη ἡ
κιβωτὸς τῆς διαθήκης αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, καὶ ἐγένοντο
ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ σεισμός καὶ χάλαζα
μεγάλη.

The Woman and the Dragon

12 Καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ οὐρανῷ, γυνὴ περιβεβλη-
μένη τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς καὶ ἐπὶ
τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δώδεκα, **2** καὶ ἐν γαστρὶ
ἔχουσα, καὶ κράζει ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν. **3** καὶ
ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἰδοὺ δράκων μέγας
πυρρὸς ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς
αὐτοῦ ἑπτὰ διαδήματα, **4** καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ τρίτον
τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν. καὶ ὁ
δράκων ἔστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης τεκεῖν, ἵνα
ὅταν τέκη τὸ τέκνον αὐτῆς καταφάγη. **5** καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρσεν,
ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾶ. καὶ
ἠρπᾶσθη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ πρὸς τὸν θρόνον
αὐτοῦ. **6** καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἔχει ἐκεῖ
τόπον ἠτοιμασμένον ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ τρέφωσιν αὐτὴν
ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐξήκοντα.

18 τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν Ps 2.1; 46.6 τοῖς δούλοις ... προφήταις Dn 9.6, 10; Am 3.7; Zch 1.6
τοῖς φοβουμένοις ... μεγάλους Ps 115.13; Re 19.5 **19** ἡ ... διαθήκης αὐτοῦ 1 Kgs 8.1, 6;
2 Chr 5.7 ἀστραπαὶ ... σεισμός Ex 19.16; Est 1.1d LXX; Eze 1.13; Re 8.5; 16.18 χάλαζα
μεγάλη Ex 9.24; Re 16.21

12.2 κράζει ... τεκεῖν Is 66.7; Mic 4.10 **3** δράκων ... δέκα Dn 7.7 **4** σύρει ... γῆν
Dn 8.10 **5** ἔτεκεν υἱὸν Is 7.14; 66.7 μέλλει ... σιδηρᾶ Ps 2.9; Re 19.15 **6** ἡμέρας ...
ἐξήκοντα Re 11.2; 13.5

7 Καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ τοῦ πολεμῆσαι μετὰ τοῦ δράκοντος, καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησεν καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, **8** καὶ οὐκ ἴσχυσεν οὐδὲ τόπος εὐρέθη αὐτῶν ἔτι ἐν τῷ οὐρανῷ. **9** καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος Διάβολος καὶ ὁ Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ ἐβλήθησαν. **10** καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ λέγουσαν,

Ἄρτι ἐγένετο ἡ σωτηρία καὶ ἡ δύναμις
καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἡμῶν
καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ,
ὅτι ἐβλήθη ὁ κατήγωρ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν,
ὁ κατηγορῶν αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας
καὶ νυκτός.

11 καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀρνίου
καὶ διὰ τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν
καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου.

12 διὰ τοῦτο εὐφραίνεσθε, [οἱ] οὐρανοὶ
καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες.
οὐαὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν,
ὅτι κατέβη ὁ διάβολος πρὸς ὑμᾶς
ἔχων θυμὸν μέγαν,
εἰδὼς ὅτι ὀλίγον καιρὸν ἔχει.

13 Καὶ ὅτε εἶδεν ὁ δράκων ὅτι ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, ἐδίωξεν τὴν γυναῖκα ἣτις ἔτεκεν τὸν ἄρσενά. **14** καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ αἱ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, ὅπου τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. **15** καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὀπίσω τῆς γυναικὸς ὕδωρ ὡς ποταμόν, ἵνα αὐτὴν ποταμοφόρητον ποιήσῃ. **16** καὶ ἐβόηθησεν ἡ γῆ τῇ γυναικὶ καὶ ἠνοιξεν ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ κατέπιεν τὸν ποταμὸν ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. **17** καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ καὶ ἀπῆλθεν

7 Μιχαὴλ Dn 10.13, 21; 12.1; Jd 9 9 ὁ δράκων ... Σατανᾶς Re 20.2 ἐβλήθη ... γῆν Is 14.12; Lk 10.18; Jn 12.31 10 ὁ κατήγωρ ... νυκτός Job 1.9-11; Zch 3.1 14 καιρὸν ... καιροῦ Dn 7.25; 12.7

ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς τῶν τηρούντων τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ. **18** καὶ ἐστάθη¹ ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης.

The Two Beasts

13 Καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαῖνον, ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὄνομα[τα]¹ βλασφημίας. **2** καὶ τὸ θηρίον ὃ εἶδον ἦν ὅμοιον παρδάλει καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς ἄρκου καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς στόμα λέοντος. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ καὶ ἐξουσίαν μεγάλην. **3** καὶ μίαν ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ ὡς ἐσφαγμένην εἰς θάνατον, καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη. καὶ ἐθαυμάσθη ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ θηρίου **4** καὶ προσεκύνησαν τῷ δράκοντι, ὅτι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν τῷ θηρίῳ, καὶ προσεκύνησαν τῷ θηρίῳ λέγοντες, Τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ καὶ τίς δύναται πολεμῆσαι μετ' αὐτοῦ;

5 Καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν μεγάλα καὶ βλασφημίας καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ποιῆσαι μῆνας τεσσεράκοντα [καὶ] δύο. **6** καὶ ἤνοιξεν τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίας πρὸς τὸν θεὸν βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας². **7** καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλε-

¹ **18** {B} καὶ ἐστάθη ℱ⁴⁷ N A C D 205 209 1854 2344 2351 *it^{ar}. eige vg syr^h arm eth Origen^{dup}; Victorinus-Pettau Beatus* // καὶ ἐστάθη 051 1006 1611 1841 2053 2329 *Byz* [P 046] *vg^{mss} syr^{ph} cop^{sa, bo} Andrew BJ*

¹ **1** {C} ὄνοματα A 051 205 209 1611 1854 2053 2344 2351 *Byz* [046] *it^{ar} vg syr^h Priscillian* // ὄνομα ℱ⁴⁷ N C P 1006 1841 2329 *it^{eige} vg^{mss} syr^{ph} cop^{sa, bo} arm eth Andrew; Primasius Beatus*

² **6** {B} τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας (N* σκηνοῦντες) A C 051^c (1006 *omit* τῷ) 1611 1841 (1854 *omit* τοῦς) 2329 2344 2351 *Byz* [046^c] *vg^{mss} syr^h (syr^{ph} τῶν ... σκηνοῦντων) (Irenaeus^{am})* // καὶ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας (N² τοῦ *for* τοῦς *and* σκηνοῦντες) P 046* 051* 205 209 2053 *it^{ar} vg cop^{sa, bo} eth^{mss}*

17 ποιῆσαι ... Ἰησοῦ Dn 7.7, 21; Re 11.7; 13.7

13.1 ἐκ ... ἀναβαῖνον Dn 7.3 θηρίον ... βλασφημίας Re 17.3, 7-12 **2** τὸ θηρίον ... λέοντος Dn 7.4-6 **3** ἐθαυμάσθη ... θηρίου Re 17.8 **5** ἐδόθη ... βλασφημίας Dn 7.8, 20, 25; 11.36 μῆνας τεσσεράκοντα καὶ δύο Re 11.2; 12.6 **7** ποιῆσαι ... αὐτούς Dn 7.7, 21; Re 11.7; 12.17

μον μετὰ τῶν ἁγίων καὶ νικῆσαι αὐτούς³, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν καὶ λαὸν καὶ γλῶσσαν καὶ ἔθνος. **8** καὶ προσκυνήσουσιν αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, οὗ οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἄρνιου τοῦ ἐσφαγμένου^a ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

9 Εἴ τις ἔχει οὖς ἀκουσάτω.

10 εἴ τις εἰς αἰχμαλωσίαν,
εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει⁺
εἴ τις ἐν μαχαίρῃ ἀποκτανθῆναι
αὐτὸν⁵ ἐν μαχαίρῃ ἀποκτανθῆναι.

ᾠδὲ ἐστὶν ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ πίστις τῶν ἁγίων.

11 Καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἶχεν κέρατα δύο ὅμοια ἄρνιῳ καὶ ἐλάλει ὡς δράκων. **12** καὶ τὴν

Irenaeus^{lat} Andrew; Beatus EU LB TOB DHH BTI // ἐν τῷ οὐρανῷ $\mathfrak{P}^{47}$ it^{sig} eth Primasius

³ **7** {A} καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων καὶ νικῆσαι αὐτούς **R** 051 205 209 1006 (1611 1854 πόλεμον ποιῆσαι) 1841 2329 2344 2351 Byz [046] it^(ar). sig (vg) syr^{ph}. (h) cop^{bo} eth Beatus // καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων καὶ νικῆσαι αὐτούς 1859 arm^{ms} (Quodvultdeus) Primasius // omit (by homoiarcton?) $\mathfrak{P}^{47}$ A C P 2053 cop^{sa} arm^{ms} Irenaeus^{lat} Andrew

⁴ **10** {B} εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει A vg^{mw}.^a // εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπάγει, εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει 2351 it^(ar). sig vg^{cl} syr^{ph}. h Irenaeus^{lat}; Beatus // εἰς αἰχμαλωσίαν, ὑπάγει $\mathfrak{P}^{47}$ **R** C P 046 051^{v.r.} 205 209 1006 1611 1841 (1854 ἀπάγει) 2053 2329 cop^{bo} Irenaeus^{arm} Andrew // ἔχει αἰχμαλωσίαν, ὑπάγει 051^{xt} Byz // αἰχμαλωτίζει, εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει 104 (cop^{sa}) (Primasius)

⁵ **10** {B} ἀποκτανθῆναι αὐτόν A // ἀποκτενεῖ 1828 it^{sig} syr^{ph} Pacian Beatus // ἀποκτείνει (ἀποκτέννει, ἀποκτένει), δεῖ αὐτόν **R** 046 1006 1611 1841 1854 2344 2351 eth Irenaeus^{arm} NRSV // ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτόν C P 051^{xt} 205 209 (2053 ἀποκτενεῖν) 2329 it^{ar} vg (cop^{sa}. bo) Irenaeus^{lat} Andrew; Primasius // δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι (and omit following ἐν μαχαίρῃ ἀποκτανθῆναι) 051^{v.r.} Byz

^a **8** C: GNB NIV^{me} NRSV REB^{me} EU LB BJ NBS TOB DHH // as text: NRSV^{me} NBS^{me}

8 τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς Ex 32.32. 33; Ps 69.28; Dn 12.1; Php 4.3; Re 3.5; 17.8; 20.12, 15; 21.27 τοῦ ἄρνιου τοῦ ἐσφαγμένου Is 53.7; Jn 1.29, 36; Re 5.6, 12 **10** εἴ τις εἰς ... ἀποκτανθῆναι Jr 15.2; 43.11

ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ποιεῖ τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας ἵνα προσκυνήσουσιν τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. **13** καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ πῦρ ποιῆ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνειν εἰς τὴν γῆν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, **14** καὶ πλανᾷ τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὰ σημεῖα ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου, λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃς ἔχει τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρης καὶ ἔζησεν. **15** καὶ ἐδόθη αὐτῷ δοῦναι πνεῦμα τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἵνα καὶ λαλήσῃ ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου καὶ ποιήσῃ [ἵνα] ὅσοι⁶ ἐὰν μὴ προσκυνήσωσιν τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου ἀποκτανθῶσιν. **16** καὶ ποιεῖ πάντας, τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους, ἵνα δῶσιν αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς ἢ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν **17** καὶ⁷ ἵνα μή τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. **18** Ὡδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων νοῦν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου, ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἑξακόσιοι ἑξήκοντα ἑξ⁸.

⁶ **15** {C} ποιήσῃ ἵνα ὅσοι A P 1006 1841 (2329 ποιήσει) it^{ar}. sig^g vg^{cl}. ww^{ww} cop^{sa} (Hippolytus^{ms}); (Primasius) (Beatus) // ποιήσῃ ὅσοι (N 2351 ποιήσει) 205 209 1611 2377 Byz [046] vgst (Irenaeus^{lat, arm}) Hippolytus Andrew // ποιήσῃ ὅσοι ... ἵνα ἀποκτανθῶσιν 051 1854 // ὅσοι cop^{bo}

⁷ **17** {A} καὶ P⁴⁷ A^{vid} 051 205 209 1006 1841 1854 2329 2344 2351 2377 Byz [P 046] it^{sig} vg arm eth Hippolytus^{1/2} Andrew; Beatus^{1/2} // omit N* C 1611 it^w vg^{ms}. syr^{ph, h} cop^{sa, bo} Irenaeus^{lat} Hippolytus^{1/2}; Maternus Primasius Beatus^{1/2}

⁸ **18** {A} ἑξήκοντα ἑξ P⁴⁷ N A 051 205 209 1006 1611 1841 1854 2053 2329 2351 2377 Byz [P 046] it^{sig} vg syr^{ph, h} cop^{sa, bo} arm eth Irenaeus Hippolytus Andrew; Victorinus-Pettau Gregory-Elvira Primasius Beatus // ἑξήκοντα πέντε 2344 // τεσσεράκοντα ἑξ it^{ar} // δέκα ἑξ (P¹¹⁵ χις') C vg^{ms} mss^{acc. to Irenaeus; Caesarius}

13 ποιεῖ σημεῖα μεγάλα Mt 24.24; 2 Th 2.9 πῦρ ... ἀνθρώπων I Kgs 18.24-39 **14** πλανᾷ ... σημεῖα Mt 24.24; 2 Th 2.9-10; Re 19.20 λέγων ... θηρίῳ Dt 13.2-4 **15** ὅσοι ... ἀποκτανθῶσιν Dn 3.5-6 **17** χάραγμα ... θηρίου Re 14.9, 11; 16.2; 19.20; 20.4

The Song of the 144,000

14 Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ ἄρνιον ἐστὸς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών καὶ μετ' αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσεράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. **2** καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς μεγάλης, καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ὡς κιθαρῶδων κιθαραζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν. **3** καὶ ᾄδουσιν [ὡς]² ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τῶν τεσσάρων ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδὴν εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσεράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς. **4** οὗτοί εἰσιν οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν, παρθένοι γάρ εἰσιν, οὗτοι οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἄρνιῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ. οὗτοι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἄρνιῳ, **5** καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψεῦδος, ἄμωμοί εἰσιν.

The Messages of the Three Angels

6 Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον³ πετόμενον ἐν μεσουρανήματι, ἔχοντα εὐαγγέλιον αἰώνιον εὐαγγελίσαι ἐπὶ τοὺς καθημένους ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πᾶν ἔθνος καὶ φυλὴν καὶ γλῶσσαν καὶ λαόν,

¹ **1** {A} τό **κ** A C 1006 1611 1841 2053 2329 2344 2377 Byz [046] cop^{bo} (eth) Origen Methodius // omit $\mathfrak{P}^{47}$ P 051 205 209 1854 cop^{sa} Andrew

² **3** {C} ὡς A C 051 1006 1841 it^{ar} vg syr^{ph} Andrew; Beatus // omit $\mathfrak{P}^{47}$ **κ** 205 209 1611 1854 2053 2329 2344 2377 Byz [P 046] it^{gig.1} syr^h cop^{sa, bo} arm eth Origen Methodius; Jerome Primasius Cassiodorus GNB NIV REB EU? LB? BJ? TOB? BTI? DHH?

³ **6** {B} ἄλλον ἄγγελον $\mathfrak{P}^{115vid}$ **κ**² A C P 051 1006 1611 1841 2053 2329 it^{ar, gig.1} vg syr^{ph, h} cop^{bo} arm Cyprian Maternus Varimadum Primasius Cassiodorus Beatus // ἦλθεν (for εἶδον) ἄλλος ἄγγελος eth // ἄγγελον $\mathfrak{P}^{47}$ **κ*** 205 209 1854 Byz [046] cop^{sa} Origen Andrew; Victorinus-Pettau Ambrose REB

1 ἑκατὸν ... χιλιάδες Re 7.4; 14.3 ἔχουσαι ... αὐτῶν Eze 9.4; Re 3.12; 7.3 **2** ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν Eze 1.24; 43.2; Re 1.15; 19.6 **3** ᾄδουσιν ὡς ᾠδὴν καινὴν Ps 33.3; 40.3; 96.1; 98.1; 144.9; 149.1; Is 42.10; Re 5.9 ἑκατὸν ... χιλιάδες Re 7.4; 14.1 **5** ἐν ... ψεῦδος Ps 32.2; Is 53.9; Zph 3.13

7 λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ, Φοβήθητε τὸν θεὸν καὶ δότε αὐτῷ δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ, καὶ προσκυνήσατε τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν καὶ πηγὰς ὑδάτων.

8 Καὶ ἄλλος ἄγγελος δεύτερος⁴ ἠκολούθησεν λέγων, Ἔπεσεν ἔπεσεν Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἢ ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς πεπότικεν πάντα τὰ ἔθνη.

9 Καὶ ἄλλος ἄγγελος τρίτος ἠκολούθησεν αὐτοῖς λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ, Εἴ τις προσκυνεῖ τὸ θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ λαμβάνει χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, **10** καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ κεκερασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ καὶ βασανισθῆσεται ἐν πυρὶ καὶ θείῳ ἐνώπιον ἀγγέλων ἁγίων καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου. **11** καὶ ὁ καπνὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐτῶν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀναβαίνει, καὶ οὐκ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς οἱ προσκυνοῦντες τὸ θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ εἴ τις λαμβάνει τὸ χάραγμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. **12** Ὡδε ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν, οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ καὶ τὴν πίστιν Ἰησοῦ.

13 Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης, Γράψον· Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν κυρίῳ ἀποθνήσκοντες^a ἀπ' ἄρτι.^b ναί,

⁴ **8** {B} ἄγγελος δεύτερος **N**² (C δεύτερον) P 051 205 209 1611 2053 2344 (it^{sig}) syr^h w^{inh}* cop^{so. bo} arm Andrew; (Beatus) // δεύτερος ἄγγελος A 2329 Byz [046] Primasius Cassiodorus // δεύτερος **Ɔ**⁴⁷ **N*** 1006 1841 1854 syr^{pb} // ἄγγελος 61 69 it^{af} vg eth Victorinus-Pettau

^a **13** C: REB^{mg} BJ TOB^{mg} BTI^{mg} || ^b NO C: REB^{mg} BJ TOB^{mg} BTI^{mg}

7 τῷ ... θάλασσαν Ex 20.11; Ps 146.6 **8** Ἔπεσεν... μεγάλη Is 21.9; Jr 51.8; Re 18.2 ἐκ... ἔθνη Jr 51.7; Re 17.2; 18.3 **9** Εἴ ... εἰκόνα αὐτοῦ Re 13.12-17; 14.11; 16.2; 19.20 χάραγμα ... αὐτοῦ Re 13.17; 14.11; 16.2; 19.20; 20.4 **10** τῷ ... αὐτοῦ Ps 75.8; Is 51.17, 22; Jr 25.15; Re 15.7; 16.19 πυρὶ καὶ θείῳ Gn 19.24; Ps 11.6; Eze 38.22; 3 Macc 2.5; Re 19.20; 20.10; 21.8 **11** ὁ ... ἀναβαίνει Is 34.10; Re 19.3 οἱ ... εἰκόνα αὐτοῦ Re 13.12-17; 14.9; 16.2; 19.20 τὸ χάραγμα ... αὐτοῦ Re 13.17; 14.9; 16.2; 20.4

λέγει⁵ τὸ πνεῦμα, ἵνα ἀναπαήσονται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν, τὰ γὰρ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.

The Harvest of the Earth

14 Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ νεφέλη λευκὴ, καὶ ἐπὶ τὴν νεφέλην καθήμενον ὅμοιον υἱὸν ἀνθρώπου, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ δρέπανον ὄξυ. **15** καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ κράζων ἐν φωνῇ μεγάλη τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῆς νεφέλης, Πέμψον τὸ δρέπανόν σου καὶ θέρισον, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα θερίσαι, ὅτι ἐξηράνθη ὁ θερισμὸς τῆς γῆς. **16** καὶ ἔβαλεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῆς νεφέλης τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.

17 Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ ἔχων καὶ αὐτὸς δρέπανον ὄξυ. **18** Καὶ ἄλλος ἄγγελος [ἐξῆλθεν] ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου [ὁ]⁶ ἔχων ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ ἐφώνησεν φωνῇ μεγάλῃ τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ ὄξυ λέγων, Πέμψον σου τὸ δρέπανον τὸ ὄξυ καὶ τρύγησον τοὺς βότρυας τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς, ὅτι ἤκμασαν αἱ σταφυλαὶ αὐτῆς. **19** καὶ ἔβαλεν ὁ ἄγγελος τὸ δρέπανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν καὶ ἐτρύγησεν τὴν ἀμπελον τῆς γῆς καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ τὸν μέγαν. **20** καὶ ἐπατήθη ἡ ληνὸς ἔξωθεν τῆς πόλεως καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληνοῦ ἄχρι τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων ἀπὸ σταδίων χιλίων ἑξακοσίων.

⁵ **13** {A} ναί, λέγει $\aleph^2$ A C P 051 209 1006 1611 1854 2344 it^{ar.} (eig) vg syr^{ph.} h cop^{sa} Andrew; Augustine Speculum Primasius Beatus // λέγει ναί 2329 Byz [046] // καὶ λέγει 205 2053 // λέγει Ψ^{47} $\aleph^*$ cop^{bo} (arm) (eth) Varimadum

⁶ **18** {C} ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου ὁ C 2329 it^h vg^{cl} arm (eth) Beatus // ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου $\aleph$ (051 1854 ἐξῆλθεν *after* θυσιαστηρίου) 205 209 1006 Byz [P 046] cop^{sa, bo} Andrew // ἄγγελος ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου ὁ A it^{ar.} eig vg^{ww.} a // ἄγγελος ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου Ψ^{47} 1611 2053 // ἄγγελος Primasius

13 ἀναπαήσονται ... κόπων αὐτῶν He 4.10 **14** ἐπὶ ... ἀνθρώπου Dn 7.13 **15, 18** Πέμψον ... γῆς J1 3.13; Mt 13.39-40 **18** see vs 15 **19** τὴν ληνὸν ... μέγαν Re 19.15 **20** ἐπατήθη ἡ ληνὸς Is 63.3; Lm 1.15; Re 19.15

The Angels with the Last Plagues

15 Καὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ μέγα καὶ θαυμαστόν, ἀγγέλους ἑπτὰ ἔχοντας πληγὰς ἑπτὰ τὰς ἐσχάτας, ὅτι ἐν αὐταῖς ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ θεοῦ.

2 Καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν ὑαλίνην μεμιγμένην πυρὶ καὶ τοὺς νικῶντας ἐκ τοῦ θηρίου καὶ ἐκ τῆς εἰκόνοσ ἀυτοῦ καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐστῶτας ἐπὶ τὴν θάλασσαν τὴν ὑαλίνην ἔχοντας κιθάρας τοῦ θεοῦ. **3** καὶ ᾄδουσιν τὴν ᾠδὴν Μωϋσέως τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ ἀρνίου λέγοντες,

Μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου,
κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ·
δίκαιαι καὶ ἀληθιναὶ αἱ ὁδοὶ σου,
ὁ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν¹.

4 τίς οὐ μὴ φοβηθῆ, κύριε,
καὶ δοξάσει τὸ ὄνομά σου;
ὅτι μόνος ὁσῖος,
ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἤξουσιν
καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου,
ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.

5 Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἠνοίγη ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ, **6** καὶ ἐξῆλθον οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι [οἱ] ἔχοντες τὰς ἑπτὰ πληγὰς ἐκ τοῦ ναοῦ ἐνδεδυμένοι λίνον²

¹ **3** {B} ἐθνῶν **κ**¹ A 051 205 209 1854 2053 2062 2329 Byz [P 046] it⁸⁸ syr^{hmg} cop^{bo} Andrew; Ambrose Beatus // πάντων τῶν ἐθνῶν it^h arm eth Primasius // αἰώνων (see 1 Tm 1.17) $\mathfrak{P}^{47}$ **κ***.2 C 1006 1611 1841 it^a vg syr^{ph} h cop^{sa^{ms}}. (sa^{ms}) NIV REB // ἁγίων 2049

² **6** {B} λίνον 051 205 209 1006 1611 2329 Byz [P] vg^{cl} syr^{ph}. h Andrew; Beatus // λινούν $\mathfrak{P}^{47}$ 046 it^w. gix. (h) vg^{ms} Origen^{vid}; (Primasius) // λινους [sic] after

1 πληγὰς ἑπτὰ Lv 26.21; Re 15.6 **3** τὴν ᾠδὴν Μωϋσέως Ex 15.1 Μεγάλα ... ἔργα σου Ex 15.11; Ps 92.5; 111.2; 139.14 κύριε ... παντοκράτωρ Am 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 1.8; 4.8; 11.17; 16.7, 14; 19.6, 15; 21.22 δίκαιαι ... σου Dt 32.4; Ps 145.17 ὁ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν Jr 10.10 Theodotion; Tob 13.7, 11; En 9.4; 25.5; 27.3 **4** τίς ... ὄνομά σου Jr 10.6-7 πάντα ... σου Ps 86.9; Mal 1.11 **5** τῆς ... μαρτυρίου Ex 38.21; 40.34 **6** ἑπτὰ πληγὰς Lv 26.21; Re 15.1

καθαρόν λαμπρόν καὶ περιεζωσμένοι περὶ τὰ στήθη ζώνας χρυσᾶς. **7** καὶ ἔν ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἔδωκεν τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις ἑπτὰ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ζώντος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. **8** καὶ ἐγεμίσθη ὁ ναὸς καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν ἄχρι τελεσθῶσιν αἱ ἑπτὰ πληγαὶ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων.

The Bowls of God's Wrath

16 Καὶ ἤκουσα μεγάλης φωνῆς ἐκ τοῦ ναοῦ λεγούσης τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις, Ὑπάγετε καὶ ἐκχέετε τὰς ἑπτὰ φιάλας τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ εἰς τὴν γῆν.

2 Καὶ ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος καὶ ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ἔλκος κακὸν καὶ πονηρὸν ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου καὶ τοὺς προσκυνῶντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ.

3 Καὶ ὁ δεύτερος ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐγένετο αἶμα ὡς νεκροῦ, καὶ πᾶσα ψυχὴ ζωῆς ἀπέθανεν τὰ ἐν τῇ θαλάσῃ.

4 Καὶ ὁ τρίτος ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ ἐγένετο¹ αἶμα. **5** καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγγέλου τῶν ὑδάτων λέγοντος,

Δίκαιος εἶ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, ὁ ὅσιος,
ὅτι ταῦτα ἔκρινας,

καθαροὺς *and before* λαμπροὺς **K** arm (Cassiodorus) // λίθον (*see* Eze 28.13) A C 2053 2062 vg^{ww. st} syr^{h me} // omit eth

¹ **4** {B} ἐγένετο **K** C 051 205 209 Byz [P 046] it^{ar} vg arm Andrew; Beatus // ἐγένοντο **Ɔ**⁴⁷ A 1006 1611 1841 1854 2053 (2062 ἐγένετο [*sic*]) 2329 it^{sig. h} vg^{ms} syr^{ph. h} cop^{sa. bo} eth^{ms} Primasius NRSV? LB? TOB BTI? DHH?

7 ἑπτὰ φιάλας ... θεοῦ Ps 75.8; Is 51.17, 22; Jr 25.15; Re 14.10; 16.19 **8** ἐγεμίσθη ... θεοῦ Ex 40.34; 1 Kgs 8.10-11; 2 Chr 5.13-14; Is 6.4; Eze 44.4

16.1 φωνῆς ... ναοῦ Is 66.6; Re 16.17 ἐκχέετε ... γῆν Ps 69.24; Jr 10.25; Eze 22.31; Zph 3.8 **2** ἐγένετο ... ἀνθρώπους Ex 9.10; Dt 28.35 τὸ ... θηρίου Re 13.17; 14.9, 11; 19.20; 20.4 τοὺς προσκυνῶντας ... αὐτοῦ Re 13.12-17; 14.9, 11; 19.20 **3** ἐγένετο ... θαλάσση Eze 7.17-21 **4** τοὺς ... αἶμα Ex 7.19-24; Ps 78.44 **5** Δίκαιος εἶ Ps 119.137; 145.17; Dt 32.4 ὁ ὢν Ex 3.14; Re 1.4, 8; 4.8; 11.17

6 ὅτι αἷμα ἀγίων καὶ προφητῶν ἐξέχεαν
καὶ αἷμα αὐτοῖς [δ]έδωκας πειν,
ἄξιοί εἰσιν.

7 καὶ ἤκουσα τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος,
Ναὶ κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ,
ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις σου.

8 Καὶ ὁ τέταρτος ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον, καὶ ἐδόθη αὐτῷ καυματίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐν πυρὶ. **9** καὶ ἐκαυματίσθησαν οἱ ἄνθρωποι καῦμα μέγα καὶ ἐβλασφήμησαν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας καὶ οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν.

10 Καὶ ὁ πέμπτος ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ θηρίου, καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσκοτωμένη, καὶ ἐμασῶντο τὰς γλώσσας αὐτῶν ἐκ τοῦ πόνου, **11** καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἐλκῶν αὐτῶν καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.

12 Καὶ ὁ ἕκτος ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν τὸν Εὐφράτην, καὶ ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἐτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου. **13** Καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ θηρίου καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ψευδοπροφήτου πνεύματα τρία ἀκάθαρτα ὡς βάτραχοι· **14** εἰσὶν γὰρ πνεύματα δαιμονίων ποιῶντα σημεῖα, ἃ ἐκπορεύεται ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς οἰκουμένης ὅλης συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον τῆς ἡμέρας τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος. **15** Ἴδου ἔρχομαι ὡς κλέπτῃς. μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ καὶ βλέπωσιν τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ. **16** καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Ἐβραϊστί Ἀρμαγεδών.

6 αἷμα ... ἐξέχεαν Ps 79.3 αἷμα αὐτοῖς δέδωκας πειν Is 49.26 **7** κύριε ... παντοκράτωρ Am 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 1.8; 4.8; 11.17; 15.3; 16.14; 19.6, 15; 21.22 ἀληθινὰ ... σου Ps 19.9; 119; 137; Re 19.2 **9** ἐβλασφήμησαν ... δόξαν Re 9.20-21; 16.11, 21 **10** ἡ ... ἐσκοτωμένη Ex 10.21; Is 8.22 **11** Re 9.20-21; 16.9, 21 **12** ἐξηράνθη ... αὐτοῦ Is 11.15; 44.27; Jr 50.38; 51.36 **14** τοὺς ... πόλεμον Re 19.19 τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος Am 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 1.8; 4.8; 11.17; 15.3; 16.7; 19.6, 15; 21.22 **15** ἔρχομαι ὡς κλέπτῃς Mt 24.43-44; Lk 12.39-40; 1 Th 5.2, 4; 2 Pe 3.10; Re 3.3 **16** τὸν τόπον ... Ἀρμαγεδών Jdg 5.19; 2 Kgs 9.27; 23.29; Zch 12.11

17 Καὶ ὁ ἕβδομος ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἀέρα, καὶ ἐξῆλθεν φωνὴ μεγάλη ἐκ τοῦ ναοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου² λέγουσα, Γέγονεν. **18** καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ σεισμός ἐγένετο μέγας, οἷος οὐκ ἐγένετο ἀφ' οὗ ἄνθρωπος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς τηλικούτος σεισμός οὕτως μέγας. **19** καὶ ἐγένετο ἡ πόλις ἡ μεγάλη εἰς τρία μέρη καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἔπεσαν. καὶ Βαβυλῶν ἡ μεγάλη ἐμνήσθη ἐνώπιον τοῦ θεοῦ δοῦναι αὐτῇ τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. **20** καὶ πᾶσα νῆσος ἔφυγεν καὶ ὄρη οὐχ εὐρέθησαν. **21** καὶ χάλαζα μεγάλη ὡς ταλαντιαία καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸν θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς χαλάζης, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς σφόδρα.

The Great Harlot and the Beast

17 Καὶ ἦλθεν εἰς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας καὶ ἐλάλησεν μετ' ἐμοῦ λέγων, Δεῦρο, δείξω σοι τὸ κρίμα τῆς πόρνῆς τῆς μεγάλης τῆς καθημένης ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν, **2** μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς **3** καὶ ἀπήνεγκέν με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι. καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θηρίον κόκκινον, γέμον[τα] ὀνόματα βλασφημίας, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα. **4** καὶ ἡ γυνὴ ἦν

² **17** {A} ναοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου ℑ⁴⁷ A (1006 ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἐκ) 1611 1841 2053 2062 (2329 ἐκ τοῦ ναοῦ *after* θρόνου) it^{ir} vg syr^{ph. h} cop^{sc. b. miss} (am) (eth) Primasius Beatus // οὐρανοῦ (051* ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ) it^{is} // οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου 1854 2344^{vid} Andrew // ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου (051^c ἀπὸ τοῦ ναοῦ) 205 209 Byz [046] // ναοῦ τοῦ θεοῦ **κ** // ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ 2027 // *partant du temple* BJ

17 ἐξῆλθεν ... ναοῦ Is 66.6; Re 16.1 **18** ἐγένοντο ... ἐγένετο μέγας Ex 19.16-19; Est 1.1d LXX; Re 4.5; 8.5; 11.19 οἷος ... μέγας Dn 12.1 **19** τὸ ποτήριον ... ὀργῆς αὐτοῦ Ps 75.8; Is 51.17, 22; Jr 25.15; Re 14.10; 15.7 **20** Re 6.14; 20.11 **21** χάλαζα μεγάλη Ex 9.24; Re 11.19 ἐβλασφήμησαν ... πληγῆς Re 16.9, 11

17.1 τῆς καθημένης ... πολλῶν Jr 51.13; Re 17.15 **2** ἐμεθύσθησαν ... αὐτῆς Is 23.17; Jr 51.7; Re 14.8; 18.3 **3** γέμοντα ... δέκα Re 13.1; 17.7-12

περιβεβλημένη πορφυροῦν καὶ κόκκινον καὶ κεχρυσωμένη χρυσίῳ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα ποτήριον χρυσοῦν ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς γέμον βδελυγμάτων καὶ τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας αὐτῆς¹ **5** καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον,^a μυστήριον,^b Βαβυλῶν ἡ μεγάλη, ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς. **6** καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ.

Καὶ ἐθαύμασα ἰδὼν αὐτὴν θαῦμα μέγα. **7** καὶ εἶπέν μοι ὁ ἄγγελος, Διὰ τί ἐθαύμασας; ἐγὼ ἐρῶ σοι τὸ μυστήριον τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ θηρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτὴν τοῦ ἔχοντος τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς καὶ τὰ δέκα κέρατα. **8** τὸ θηρίον ὃ εἶδες ἦν καὶ οὐκ ἔστιν καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει², καὶ θαυμασθήσονται οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα ἐπὶ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, βλεπόντων τὸ θηρίον ὅτι ἦν καὶ οὐκ ἔστιν καὶ παρέσται **9** ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν. αἱ ἑπτὰ κεφαλὰι ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν, ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν. καὶ βασιλεῖς ἑπτὰ εἰσιν. **10** οἱ πέντε ἔπεσαν, ὁ εἷς ἔστιν, ὁ ἄλλος οὐπω ἦλθεν, καὶ ὅταν ἔλθῃ ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μεῖναι. **11** καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν καὶ οὐκ ἔστιν καὶ αὐτὸς ὄγδοός ἐστιν καὶ ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐστιν, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει. **12** καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες

¹ **4** {B} πορνείας αὐτῆς A 051 205 209 1006 1841 2344 it^{ar} vg syr^{ph} (arm) eth Andrew; Beatus // πορνείας τῆς γῆς 1611 (1854 πορνείας for πορνείας) 2030 2053 2062 2329 Byz [046] Hippolytus; (Cyprian) (Quodvultdeus) (Primasius) // πορνείας αὐτῆς καὶ τῆς γῆς **κ** syr^h with * (cop^{sa}.bo) // γῆς it^{eg}

² **8** {B} ὑπάγει (see 17.11) A 1611 2053 2062 syr^{ph} cop^{sa}.(bo) eth Irenaeus^{lat} Hippolytus Andrew; Primasius // ὑπάγειν **κ** 051 205 209 1006 1841 1854 2030 2329 2344^{vid} Byz [P 046] it^{ar}.^{eg} vg syr^h arm Hippolytus^{ms}; Quodvultdeus Beatus

^a **5** NO C: GNB REB BTI DHH // Colon: AD NIV EU || ^b Μυστήριον: TR NIV

4 κεχρυσωμένη ... μαργαρίταις Eze 28.13; Re 18.16 ἔχουσα ... χειρὶ αὐτῆς Jr 51.7 **6** Re 18.24; 19.2 **8** τὸ θηρίον ... ἀβύσσου Dn 7.3; Re 11.7; 13.1 τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς Ex 32.32, 33; Ps 69.28; Dn 12.1; Php 4.3; Re 3.5; 13.8; 20.12, 15; 21.27 **12** τὰ δέκα κέρατα ... εἰσιν Dn 7.24

δέκα βασιλείς εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν οὐπω ἔλαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσιν μετὰ τοῦ θηρίου. **13** οὗτοι μίαν γνώμην ἔχουσιν καὶ τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ διδόασιν. **14** οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρνίου πολεμήσουσιν καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτούς, ὅτι κύριος κυρίων ἐστὶν καὶ βασιλεὺς βασιλέων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ πιστοί.

15 Καὶ λέγει μοι, Τὰ ὕδατα ἃ εἶδες οὗ ἡ πόρνη κάθεται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶν καὶ ἔθνη καὶ γλῶσσαι. **16** καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες καὶ τὸ θηρίον οὗτοι μισήσουσιν τὴν πόρνην καὶ ἠρημωμένην ποιήσουσιν αὐτὴν καὶ γυμνὴν καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται καὶ αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρί. **17** ὁ γὰρ θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ ποιῆσαι μίαν γνώμην καὶ δοῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ ἄχρι τελεσθῆσονται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ. **18** καὶ ἡ γυνὴ ἣν εἶδες ἐστὶν ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

The Fall of Babylon

18 Μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην, καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ. **2** καὶ ἔκραξεν ἐν ἰσχυρᾷ φωνῇ λέγων,

Ἔπεσεν ἔπεσεν Βαβυλὼν ἡ μεγάλη,

καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμονίων

καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου

καὶ φυλακὴ παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου

[καὶ φυλακὴ παντὸς θηρίου ἀκαθάρτου]¹ καὶ μεμισημένον,

¹ **2** {C} καὶ φυλακὴ παντὸς θηρίου ἀκαθάρτου (A, but omit καὶ φυλακὴ παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου) 2329 it⁹⁸ syr^h (cop^{ca}) (arm) eth (Hippolytus) (Primasius) // omit & C^{vid} 051 1006 1841 2030 2053 2062 Byz [(P homoiio-

14 κύριος ... βασιλέων Dt 10.7; Dn 2.47; 2 Macc 13.4; 3 Macc 5.35; En 9.4; 1 Tm 6.15; Re 19.16 **16** αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρί Lv 21.9; Re 18.8

18.2 Ἔπεσεν ... μεγάλη Is 21.9; Jr 51.8; Re 14.8 ἐγένετο ... μεμισημένον Is 13.21; 34.11; Jr 50.39; Bar 4.35

- 3 ὅτι ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας² αὐτῆς
πέπωκαν³ πάντα τὰ ἔθνη
καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν
καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνου
αὐτῆς ἐπλούτησαν.
- 4 Καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν,
Ἐξέλθατε ὁ λαός μου ἐξ αὐτῆς
ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς,
καὶ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς
ἵνα μὴ λάβητε,
- 5 ὅτι ἐκολλήθησαν αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι ἄχρι τοῦ οὐρανοῦ
καὶ ἐμνημόνευσεν ὁ θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς.
- 6 ἀπόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκεν
καὶ διπλώσατε τὰ διπλᾶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς,
ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ ἐκέρασεν κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν,
7 ὅσα ἐδόξασεν αὐτὴν καὶ ἐστηνίασεν,
τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμὸν καὶ πένθος.
ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει ὅτι

teleuton) 046] *it^{ar} vg cop^{bo} eth^{mss} Andrew; Beatus GNB NIV REB EU BJ TOB BTI // omit this phrase and preceding* καὶ φυλακὴ παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου *sy^{rph} Hippolytus^{mss} // omit this phrase and preceding* καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου 205 209 1611 1854 // *omit all phrases beginning* καὶ φυλακὴ *Priscillian*

² 3 {B} τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας **κ** 1006 1841 2030 2329 2344^{vd} *Byz* [046] *vg^{cl} sy^r cop^{sa, bo^{mss}} // τοῦ θυμοῦ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας* P 051 205 209 *it^{ar} cop^{bopt} arm eth^{mss} Hippolytus Andrew // τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας* A (C τῆς πορνείας τοῦ θυμοῦ) 1611 2053 2062 *it^{ar} vg^{ww, st} cop^{bo^{mss}} (eth) Priscillian // τοῦ οἴνου τῆς πορνείας* 1854 *sy^{rph} Primasius Beatus BJ DHH*

³ 3 {D} πέπωκαν (*or* πεπόκασιν) (P 051 πέπωκεν) 1006^c 2329 *it^{ar, be} vg sy^r arm (Andrew); Priscillian Beatus // πεπότικεν* 2042 **TOB?** **BTI** // *πεπόκασιν* (*or* πέπτωκαν) **κ** A C 205 209 1006* 1611 1841 (1854 2053 2062 πέπτωκεν) 2030 *Byz* [046] *eth Hippolytus // πέπτωκεν* εἰς *sy^{rme} Hippolytus^{mss} // omit* πέπωκαν πάντα τὰ ἔθνη *Primasius*

3 τοῦ οἴνου ... ἔθνη *Is* 23.17; *Jr* 51.7; *Re* 14.8; 17.2 4 Ἐξέλθατε ... μου *Is* 48.20; 52.11 *Jr* 50.8; 51.6, 9, 45; 2 *Cor* 6.17 5 ἐκολλήθησαν ... οὐρανοῦ *Gn* 18.20-21; *Jr* 51.9 6 ἀπόδοτε ... ἀπέδωκεν *P*s 137.8; *Jr* 50.29; 2 *Th* 1.6 7-8 ἐν τῇ καρδίᾳ ... πληγαὶ αὐτῆς *Is* 47.7-9 11

Κάθημαι βασίλισσα
καὶ χήρα οὐκ εἰμι
καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω.

8 διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἤξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς,
θάνατος καὶ πένθος καὶ λιμός,
καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται,
ὅτι ἰσχυρὸς κύριος ὁ θεὸς ὁ κρίνας αὐτήν.

9 Καὶ κλαύσουσιν καὶ κόψονται ἐπ' αὐτήν οἱ βασιλεῖς τῆς
γῆς οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στρηνιάσαντες, ὅταν
βλέπωσιν τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, **10** ἀπὸ μακρόθεν
ἑστηκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασιανισμοῦ αὐτῆς λέγοντες,

Οὐαὶ οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη,
Βαβυλῶν ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά,
ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου.

11 Καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαίουσιν καὶ πενθοῦσιν ἐπ'
αὐτήν, ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράζει οὐκέτι **12** γόμον
χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθου τιμίου καὶ μαργαριτῶν καὶ
βυσσίνου καὶ πορφύρας καὶ σιρικοῦ καὶ κοκκίνου, καὶ πᾶν
ξύλον θύϊνον καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάντινον καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ
ξύλου⁴ τιμιωτάτου καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ μαρμάρου,
13 καὶ κιννάμωμον καὶ ἄμωμον καὶ θυμιάματα καὶ μύρον καὶ
λίβανον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ σεμίδαλιν καὶ σίτον καὶ κτήνη
καὶ πρόβατα, καὶ ἵππων καὶ ῥεδῶν καὶ σωμαίων, καὶ ψυχὰς
ἀνθρώπων.

14 καὶ ἡ ὀπώρα σου τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς
ἀπῆλθεν ἀπὸ σοῦ,
καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ
ἀπώλετο ἀπὸ σοῦ
καὶ οὐκέτι οὐ μὴ αὐτὰ εὐρήσουσιν.

⁴ **12** {A} ξύλου **8** C 051 205 209 1611 1854 2030 (2053 2062 *omit* ἐκ)
2329 Byz [P 046] it^{eg} syr^{ph, h} cop^{sa, (bo)} arm (eth^{ms}) Hippolytus Andrew; Primasius
Beatus // λίθου A 1006 1841 it^{sr} vg (eth)

8 ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται Lv 21.9; Re 17.16 ἰσχυρὸς ... αὐτήν Jr 50.34 **9** Eze 26.16;
27.30-35 **10** ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἰσχυρά Eze 26.17; Dn 4.30 **11** Eze 27.36
12-13 Eze 27.12, 13, 22

15 οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτήσαντες ἀπ' αὐτῆς ἀπὸ μακρόθεν στήσονται διὰ τὸν φόβον τοῦ βασιανισμοῦ αὐτῆς κλαίοντες καὶ πενθοῦντες **16** λέγοντες,

Οὐαὶ οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη,
ἡ περιβεβλημένη βύσσινον
καὶ πορφυροῦν καὶ κόκκινον
καὶ κεχρυσωμένη [ἐν] χρυσίῳ
καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίτῃ,

17 ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος.

Καὶ πᾶς κυβερνήτης καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ τόπον πλέων⁵ καὶ ναῦται καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν **18** καὶ ἔκραζον βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς λέγοντες, Τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; **19** καὶ ἔβαλον χοῦν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ ἔκραζον κλαίοντες καὶ πενθοῦντες λέγοντες,

Οὐαὶ οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη,
ἐν ἣ ἐπλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες τὰ πλοῖα
ἐν τῇ θαλάσῃ ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς,
ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη.

20 Εὐφραίνου ἐπ' αὐτῇ, οὐρανέ
καὶ οἱ ἅγιοι καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται,
ὅτι ἔκρινεν ὁ θεὸς τὸ κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς.

21 Καὶ ἦρεν εἰς ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον ὡς μύλινον μέγαν καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν λέγων,

Οὕτως ὀρμήματι βληθήσεται
Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις
καὶ οὐ μὴ εὐρεθῆ ἔτι.

⁵ **17** {B} ὁ ἐπὶ τόπον πλέων A C 1006 (1611 *omit* ὁ) 1841 1854 2030 Byz it^a vg^{sw}.st arm // ὁ ἐπὶ τὸν τόπον πλέων R 046 0229 2329 it^{gls} vg^{ms} // ὁ ἐπὶ πόντον πλέων 2254 vg^{cl} cop^{bo} Caesarius Primasius // ὁ ἐπὶ τὸν ποταμὸν πλέων 2053 2062 (cop^{sa}) // ἐπὶ τῶν πλοίων πλέων P 051 205 209 (Hippolytus) Andrew; Beatus

15 Eze 27.36 **16** κεχρυσωμένη ... μαργαρίτη Eze 28.13; Re 17.4 **17** Eze 27.27-29 **18** Eze 27.32 **19** Eze 27.30-34 **20** Εὐφραίνου ... οὐρανέ Dt 32.43 Lxx; Ps 96.11; Is 44.23; 49.13; Jr 51.48 **21** Οὕτως ... ἔτι Jr 51.63-64; Eze 26.21

- 22 καὶ φωνὴ κιθαρῶδων καὶ μουσικῶν
καὶ ἀύλητων καὶ σαλπιστῶν
οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἔν σοι ἔτι,
καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης⁶
οὐ μὴ εὐρεθῆ ἔν σοι ἔτι,
καὶ φωνὴ μύλου
οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἔν σοι ἔτι,
- 23 καὶ φῶς λύχνου
οὐ μὴ φάνη ἔν σοι ἔτι,
καὶ φωνὴ νυμφίου καὶ νύμφης
οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἔν σοι ἔτι·
ὅτι οἱ ἔμποροὶ σου ἦσαν οἱ μεγιστᾶνες τῆς γῆς,
ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη,
- 24 καὶ ἐν αὐτῇ αἷμα προφητῶν καὶ ἀγίων εὐρέθη
καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.
- 19 Μετὰ ταῦτα ἤκουσα ὡς φωνὴν μεγάλην ὄχλου πολλοῦ ἐν
τῷ οὐρανῷ λεγόντων,
Ἄλληλουϊά·
ἡ σωτηρία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἡμῶν,
2 ὅτι ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις αὐτοῦ·
ὅτι ἔκρινεν τὴν πόρνην τὴν μεγάλην
ἣτις ἔφθειρεν τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς,
καὶ ἐξεδίκησεν τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ
ἐκ χειρὸς αὐτῆς.

⁶ 22 {B} καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης C 051 (205 209 omit οὐ μὴ εὐρεθῆ ἔν σοι ἔτι) 1006 1611 1841 1854 2062 (2329 τέχνεως for τέχνης) 2344 Byz [P 046] it^(ar). gic vg syr^h with * cop^{sa} (eth Hippolytus^{slav}, but omit καὶ φωνὴ ... third ἔτι) Andrew; Primasius Beatus // καὶ πᾶς τεχνίτης καὶ πάσης τέχνης 2053 vg^{mss} (eth^{mss}) // καὶ πᾶς τεχνίτης (R, but omit καὶ φωνὴ μύλου ... third ἔτι) A cop^{bo} (eth) (Hippolytus^{slav}) EU? BTI // omit καὶ πᾶς ... third ἔτι syr^{ph} arm (Hippolytus^{sr})

22 φωνὴ κιθαρῶδων ... ἔτι Is 24.8; Eze 26.13 23 φωνὴ ... ἔτι Jr 7.34; 16.9; 25.10 οἱ ἔμποροι ... γῆς Is 23.8 ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου Is 47.9 24 ἐν ... εὐρέθη Jr 51.49; Eze 24.7; Re 6.10; 17.6; 19.2

19.1 ἤκουσα ... Ἄλληλουϊά Tob 13.18 2 ἀληθινὰ ... κρίσεις αὐτοῦ Ps 19.9; 119.137; Re 16.7 ἐξεδίκησεν ... αὐτοῦ Dt 32.43; 2 Kgs 9.7; Ps 79.10; Re 6.10

- 3** καὶ δεύτερον εἶρηκαν,
 Ἀλληλουϊά·
 καὶ ὁ καπνὸς αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων.
- 4** καὶ ἔπεσαν οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἴκοσι τέσσαρες καὶ τὰ τέσσαρα
 ζῶα καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ
 λέγοντες,
 Ἀμὴν Ἀλληλουϊά.

The Marriage Supper of the Lamb

- 5** Καὶ φωνὴ ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐξῆλθεν λέγουσα,
 Αἰνεῖτε τῷ θεῷ ἡμῶν
 πάντες οἱ δοῦλοι αὐτοῦ
 [καὶ] οἱ φοβούμενοι¹ αὐτόν,
 οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι.
- 6** καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων
 πολλῶν καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν λεγόντων,
 Ἀλληλουϊά,
 ὅτι ἐβασίλευσεν κύριος
 ὁ θεὸς [ἡμῶν]² ὁ παντοκράτωρ.

¹ **5** {C} καὶ οἱ φοβούμενοι A 051 (0229 omit οἱ) 205 209 1006 1611 1841 1854 2030 2053 2062 2329 2344 Byz [046] it^{ar.} sig.^t vg syr^{ph.} h cop^{bo} arm eth^{ms} Andrew; Primasius Apringius Beatus // οἱ φοβούμενοι **X** C P cop^{sa.} bo^{ms} eth

² **6** {C} κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν **K**² 1611 1854 2030 2053 2062 2329 2344 Byz [P 046] it^{ar.} (sig.) vg syr^h cop^{sa}ms arm Apringius Beatus // ὁ θεὸς ὁ κύριος ἡμῶν **K*** // κύριος ὁ θεός A 1006 1841 it^r syr^{phc} cop^{sa}ms. bo Cyprian BJ // ὁ θεὸς ἡμῶν 051 205 209 Andrew // κύριος syr^{ph}* cop^{bo}ms (Primasius add ἡμῶν)

3 ὁ ... αἰῶνων Is 34.10 **4** τῷ καθημένῳ ... θρόνῳ 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2, 9; 5.1, 7, 13; 6.16; 7.10, 15; 21.5 **5** Αἰνεῖτε ... αὐτόν Ps 22.23; 134.1; 135.1 οἱ φοβούμενοι ... μεγάλοι Ps 115.13; Re 11.18 **6** ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν Eze 1.24; 43.2; Re 1.15; 14.2 ἐβασίλευσεν κύριος Ex 15.18; Ps 22.28; 93.1; 97.1; 99.1; Dn 7.14; Zch 14.9; Re 11.15 ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ παντοκράτωρ Am 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 1.8; 4.8; 11.17; 15.3; 16.7, 14; 19.15; 21.22

7 χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιῶμεν
καὶ δώσωμεν³ τὴν δόξαν αὐτῷ,
ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ ἀρνίου
καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἠτοίμασεν ἑαυτὴν

8 καὶ ἐδόθη αὐτῇ ἵνα περιβάληται
βύσσινον λαμπρὸν καθαρὸν·
τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματα τῶν ἁγίων ἐστίν.

9 Καὶ λέγει μοι, Γράψον· Μακάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου κεκλημένοι. καὶ λέγει μοι, Οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ τοῦ θεοῦ εἰσιν. 10 καὶ ἔπεσα ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυνῆσαι αὐτῷ. καὶ λέγει μοι, Ὅρα μὴ· σύνδουλός σου εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἔχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ· τῷ θεῷ προσκύνησον. ἡ γὰρ μαρτυρία Ἰησοῦ ἐστὶν τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας.

The Rider on the White Horse

11 Καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἠνεωγμένον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν [καλούμενος] πιστὸς καὶ ἀληθινός⁴, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ. 12 οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ [ὡς]⁵ φλόξ πυρός, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά, ἔχων ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός,

³ 7 {C} δώσωμεν P 2062 2329 2344 Andrew // δώσομεν $\aleph^2$ A 2053 // δώμεν $\aleph^*$ 051 205 209 1006 1611 1841 1854 2030 Byz [046] *it^{ar.} gr^{e.} t* vg eth Cyprian Primasius (Beatus)

⁴ 11 {C} καλούμενος πιστὸς καὶ ἀληθινός ($\aleph$ πιστὸς καλούμενος) (1006 καὶ καλούμενος) 1611 1841 1854 2030 2053 2062 (2329 *omit* καὶ ἀληθινός) 2344 Byz [046] *it^{ar.} gr^{e.} t* vg^{cl} syr^{ph.} h (eth) Irenaeus^{lat} Origen^{gr.} lat.; Cyprian Jerome Apringius Primasius Beatus // πιστὸς καὶ ἀληθινός A P 051 205 209 arm Hippolytus Andrew // *vocabatur fidelis et verax vocatur* vg^{ww.} st

⁵ 12 {C} ὡς A 1006 1841 *it^{ar.} gr^{e.} t* vg syr^{ph.} h cop^{sa.} (bo) eth Irenaeus^{lat} Origen^{gr.} lat.; Cyprian Jerome Apringius Primasius Beatus // *omit* $\aleph$ 051 205 209 1611 1854 2030 2053 2062 2329 2344 Byz [P 046] arm Hippolytus Andrew BJ TOB

8 περιβάληται ... ἐστίν Is 61.10 9 Μακάριοι ... κεκλημένοι Mt 22.2-3; Lk 14.15 10 Ac 10.25-26; Re 22.8,9 11 τὸν οὐρανὸν ἠνεωγμένον Eze 1.1; Re 4.1 ἵππος λευκός Zch 1.8; 6.3, 6; Re 6.2 ὁ ... ἀληθινός Re 1.5; 3.14 ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει Ps 96.13; Is 11.4 12 οἱ ... πυρός Dn 10.6; Re 1.14; 2.18 ἔχων ὄνομα ... αὐτός Re 2.17

13 καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον βεβαμμένον⁶ αἵματι, καὶ κέκληται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. **14** καὶ τὰ στρατεύματα [τὰ] ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐφ' ἵπποις λευκοῖς, ἐνδεδυμένοι βύσσινον λευκὸν καθαρὸν. **15** καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται ῥομφαία ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ τὰ ἔθνη, καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾶ, καὶ αὐτὸς πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος, **16** καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον· Βασιλεὺς βασιλέων καὶ κύριος κυρίων.

17 Καὶ εἶδον ἓνα ἄγγελον ἐστῶτα ἐν τῷ ἡλίῳ καὶ ἔκραξεν [ἐν] φωνῇ μεγάλῃ λέγων πᾶσιν τοῖς ὀρνέοις τοῖς πετομένοις ἐν μεσουρανήματι, Δεῦτε συνάχθητε εἰς τὸ δεῖπνον τὸ μέγα τοῦ θεοῦ **18** ἵνα φάγητε σάρκας βασιλέων καὶ σάρκας χιλιάρχων καὶ σάρκας ἰσχυρῶν καὶ σάρκας ἵππων καὶ τῶν καθημένων ἐπ' αὐτῶν καὶ σάρκας πάντων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων καὶ μικρῶν καὶ μεγάλων. **19** Καὶ εἶδον τὸ θηρίον καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συνηγμένα ποιῆσαι τὸν πόλεμον μετὰ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ μετὰ τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ. **20** καὶ ἐπιάσθη τὸ θηρίον καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ψευδοπροφήτης ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπλάνησεν τοὺς λαβόντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ· ζῶντες ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ

⁶ **13** {B} βεβαμμένον A 051 205 209 1854 2030 2344 Byz [046] cop^m am Andrew // ἔρραμμένον (1611 ῥεραμμένον) 2053 2062 (Origen^{1/2}) // ἔρραντισμένον (P 2329 ῥεραντισμένον) 1006 1841 it^{ar.} sig.¹ vg eth Irenaeus^{lat} Origen^{gr1/2}.^{lat} (Hippolytus); Cyprian Priscillian Jerome Varimadum Apringius Primasius Cassiodorus Beatus // περιρεραμμένον K* (K² περιρεραντισμένον)

13 περιβεβλημένος ... αἵματι Is 63.1-3 κέκληται ... θεοῦ Jn 1.1, **14** **15** ἐκ ... ὀξεῖα Is 49.2; Re 1.16; 2.12, **16** αὐτὸς ποιμανεῖ ... σιδηρᾶ Ps 2.9; Re 12.5 αὐτὸς πατεῖ τὴν ληνὸν Is 63.3; Lm 1.15; Jl 3.13; Re 14.20 τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος Am 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 1.8; 4.8; 11.17; 15.3; 16.7, 14; 19.6; 21.22 **16** Βασιλεὺς ... κυρίων Dt 10.17; Dn 2.47; 2 Macc 13.4; 3 Macc 5.35; Ep 9.4; 1 Tm 6.15; Re 17.14 **17-18** ἔκραξεν ... μεγάλων Eze 39.17-20 **19** τοὺς βασιλεῖς ... αὐτοῦ Ps 2.2 **20** τοὺς λαβόντας ... αὐτοῦ Re 13.12-17; 14.9, 11; 16.2 τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου Re 13.7; 14.9, 11; 16.2; 20.4 ζῶντες ... θείῳ Is 30.33; Re 20.10, 15

πυρὸς τῆς καιομένης ἐν θείῳ. **21** καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου τῆ ἐξελθούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὄρνεα ἐχορτάσθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

The Thousand Years

20 Καὶ εἶδον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔχοντα τὴν κλεῖν τῆς ἄβυσσου καὶ ἄλυσιν μεγάλην ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ. **2** καὶ ἐκράτησεν τὸν δράκοντα, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὅς ἐστιν Διάβολος καὶ ὁ Σατανᾶς, καὶ ἔδησεν αὐτὸν χίλια ἔτη **3** καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ ἔκλεισεν καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα μὴ πλανήσῃ ἔτι τὰ ἔθνη ἄχρι τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη. μετὰ ταῦτα δεῖ λυθῆναι αὐτὸν μικρὸν χρόνον.

4 Καὶ εἶδον θρόνους καὶ ἐκάθισαν ἐπ' αὐτοὺς καὶ κρίμα ἐδόθη αὐτοῖς, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πεπελεκισμένων διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ οἵτινες οὐ προσεκύνησαν τὸ θηρίον οὐδὲ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ οὐκ ἔλαβον τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν. καὶ ἔζησαν καὶ ἔβασίλευσαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ χίλια ἔτη. **5** οἱ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη. αὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη. **6** μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ βασιλεύσουσιν μετ' αὐτοῦ [τὰ] χίλια ἔτη.

The Defeat of Satan

7 Καὶ ὅταν τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη, λυθήσεται ὁ Σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ **8** καὶ ἐξελεύσεται πλανῆσαι τὰ ἔθνη τὰ ἐν ταῖς

¹ **6** {C} τὰ **8** 046 1611 2053 2062 2329 syr^h cop^{sa,bo} // omit A 051 205 209 1006 1841 1854 2030 2050 2377 Byz cop^{bo,mss} arm eth Andrew

21 πάντα ... αὐτῶν Eze 39.17, 20

20.2 τὸν ... Σατανᾶς Re 12.9 **3** ἔβαλεν ... ἄβυσσον 2 Pe 2.4; Jd 6 **4** θρόνους ... αὐτοῖς Dn 7.9, 22, 27; Lk 22.30; 1 Cor 6.2 τὸ χάραγμα ... αὐτῶν Re 13.17; 14.9, 11; 16.2; 19.20 **6** ἔσονται ... αὐτοῦ Ex 19.6; Is 61.6; 1 Pe 2.5, 9; Re 1.6; 5.10 **8** ταῖς ... γῆς Eze 7.2

τέσσαρσιν γωνίαις τῆς γῆς, τὸν Γῶγ καὶ Μαγῶγ, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον, ὧν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. **9** καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς καὶ ἐκύκλευσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων καὶ τὴν πόλιν τὴν ἡγαπημένην, καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ² καὶ κατέφαγεν αὐτούς. **10** καὶ ὁ διάβολος ὁ πλανῶν αὐτούς ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός καὶ θείου ὅπου καὶ τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπροφήτης, καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

The Judgment at the Great White Throne

11 Καὶ εἶδον θρόνον μέγαν λευκὸν καὶ τὸν καθήμενον ἐπ' αὐτόν, οὗ ἀπὸ τοῦ προσώπου ἔφυγεν ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ τόπος οὐχ εὐρέθη αὐτοῖς. **12** καὶ εἶδον τοὺς νεκρούς, τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς μικρούς, ἐστῶτας ἐνώπιον τοῦ θρόνου. καὶ βιβλία ἠνοιχθήσαν, καὶ ἄλλο βιβλίον ἠνοιχθη, ὃ ἐστὶν τῆς ζωῆς, καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. **13** καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς νεκρούς τοὺς ἐν αὐτῇ καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἔδωκαν τοὺς νεκρούς τοὺς ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. **14** καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. οὗτος ὁ θάνατος ὁ δεύτερός ἐστιν, ἡ λίμνη τοῦ πυρός. **15** καὶ εἴ τις οὐχ εὐρέθη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς γεγραμμένος, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

² **9** {A} ἐκ τοῦ οὐρανοῦ A 2053^{cm} vg^{ms} cop^{bo}ms^s eth Augustine^{2/3} Primasius // ἀπὸ τοῦ θεοῦ 1854 vg^{ms} // ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ R² (R* *homoioteleuton*) P 1006 1611 1841 2050 2053^{ix} 2062 vg syr^h Jerome Apringius Beatus // ἐκ τοῦ θεοῦ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ (051 *omit first* τοῦ) 205 209 Andrew // ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ (see 21.2, 10) 2030 2329 Byz [046] it^{ar} g^{ie} vg^{ms} syr^{ph} cop^{sa}.bo arm eth^{ms} Augustine^{1/3}

8 τὸν Γῶγ καὶ Μαγῶγ Eze 38.2 **9** κατέβη ... αὐτούς 2 Kgs 1.10; Eze 38.22; 39.6 **10** ἐβλήθη ... θείου Is 30.33; Re 19.20; 20.15 πυρός καὶ θείου Gn 19.24; Ps 11.6; Eze 38.22; 3 Macc 2.5; Re 19.20; 21.8 **11** ἀπὸ ... γῆ Ps 114.3, 7 **11-12** Dn 7.9-10; Mt 25.31-46 **12** ἄλλο ... ζωῆς Ex 32.32, 33; Ps 69.28; Dn 12.1; Php 4.3; Re 3.5; 13.8; 17.8; 20.15; 21.27 **12-13** κατὰ τὰ ἔργα ... αὐτῶν Ps 28.4; 62.12; Pr 24.12; Is 59.18; Jr 17.10; Ro 2.6; 1 Cor 3.8; 2 Cor 11.15; 2 Tm 4.14; 1 Pe 1.17; Re 2.23; 18.6; 22.12 **14** ὁ θάνατος ... πυρός 1 Cor 15.26, 55 **15** Is 30.33; Mt 25.41; Re 19.20; 20.10; 21.8 τῇ ... ζωῆς Ex 32.32, 33; Ps 69.28; Dn 12.1; Php 4.3; Re 3.5; 13.8; 17.8; 20.12; 21.27

The New Heaven and the New Earth

21 Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν. ὁ γὰρ πρῶτος οὐρανὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ ἀπῆλθαν καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. **2** καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἰερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. **3** καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ θρόνου λεγούσης, Ἴδου ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσεται μετ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ λαοὶ¹ αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς μετ' αὐτῶν ἔσται [αὐτῶν θεός],² **4** καὶ ἐξαλείψει πᾶν δάκρυον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι, [ὅτι] τὰ πρῶτα³ ἀπῆλθαν.

5 Καὶ εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ, Ἴδου καινὰ ποιῶ πάντα καὶ λέγει, Γράψον, ὅτι^a οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί

¹ **3** {B} λαοὶ **N** A 046 2050 2053 2062 2329 *it^w* Irenaeus^{lat} Andrew // λαός 051^{supp} 205 209 1006 1611 1841 1854 2030 *Byz* [P] *it^{gic. sin}* *vg syr^{ph. h}* *cop^{sa. bo}* *arm eth* Ambrose Augustine Primasius Apringius Beatus GNB REB EU LB BJ BTI

² **3** {C} μετ' αὐτῶν ἔσται αὐτῶν θεός, A (1854 θεὸς αὐτῶν) 2030 (2050 καὶ ἔσται) 2053^{com} (2053^{lat} 2062 ὁ θεός) 2329 2377^{vid} *vg eth* Irenaeus^{lat}; Ambrose^{1/2} Apringius Beatus // ἔσται μετ' αὐτῶν θεὸς αὐτῶν, P 051^{supp} 205 209 Andrew // μετ' αὐτῶν ἔσται θεός, 1006 1611 1841 (*cop^{sa. boPl}*) // μετ' αὐτῶν ἔσται (**N** ἔσται *before* μετ') *Byz* [046] *it^{gic. (sin)}* (*cop^{boPl}*) Ambrose^{1/2} (Augustine) (Primasius) NRSV REB EU TOB

³ **4** {C} ὅτι τὰ πρῶτα **N**¹ 205 209 1854 *Byz* [046] *it^w* (*it^{gic}* τὰ γὰρ πρῶτα) *vg^{cl. ww}* *syr^h* *cop^{sa. (bo)}* *arm* Irenaeus^{lat}; Augustine Quodvultdeus Primasius // ὅτι ταῦτα 2050 // τὰ πρῶτα A P 051^{supp} 1006 1611 1841 2030 2053 2062 2329 2377 Andrew // *quae prima* *vgst* Apringius Beatus // τὰ πρόβρατα **N**^{*}

^a **5** Causal: AD M NA WH GNB NIV NRSV REB EU LB NBS DHH // indirect: TR? // direct: BJ TOB BTI

1 οὐρανὸν ... καινὴν Is 65.17; 66.22; 2 Pe 3.13 **2** τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Is 52.1 Ἰερουσαλὴμ ... θεοῦ Re 3.12 ἡτοιμασμένην ... αὐτῆς Is 61.10; He 11.10, 16 **3** ἡ σκηνὴ ... ἔσται Lv 26.11-12; 2 Chr 6.18; Eze 37.27; Zch 2.10; 2 Cor 6.16 **4** ἐξαλείψει ... αὐτῶν Is 25.8; Re 7.17 οὔτε πένθος ... ἔτι Is 35.10; 65.19 **5** ὁ ... θρόνῳ 1 Kgs 22.19; 2 Chr 18.18; Ps 47.8; Is 6.1; Eze 1.26-27; Sir 1.8; Re 4.2, 9; 5.1, 7, 13; 6.16; 7.10, 15; 19.4 καινὰ ποιῶ πάντα 2 Cor 5.17

είσιν. **6** καὶ εἶπέν μοι, Γέγοναν. ἐγὼ [εἰμι] τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ὠ, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. ἐγὼ τῷ διψῶντι δώσω ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν. **7** ὁ νικῶν κληρονομήσει ταῦτα καὶ ἔσομαι αὐτῷ θεὸς καὶ αὐτὸς ἔσται μοι υἱός. **8** τοῖς δὲ δειλοῖς καὶ ἀπίστοις καὶ ἐβδελυγμένοις καὶ φονεῦσιν καὶ πόρνοις καὶ φαρμάκοις καὶ εἰδωλολάτραις καὶ πᾶσιν τοῖς ψευδέσιν τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θείῳ, ὃ ἔστιν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος.

The New Jerusalem

9 Καὶ ἦλθεν εἰς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας τῶν γεμόντων τῶν ἑπτὰ πληγῶν τῶν ἐσχάτων καὶ ἐλάλησεν μετ' ἐμοῦ λέγων, Δεῦρο, δεῖξω σοι τὴν νύμφην τὴν γυναῖκα τοῦ ἀρνίου. **10** καὶ ἀπήνεγκέν με ἐν πνεύματι ἐπὶ ὄρος μέγα καὶ ὑψηλόν, καὶ ἔδειξέν μοι τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἰερουσαλήμ καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ **11** ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, ὁ φωστὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ ὡς λίθῳ ἰάσπιδι κρυσταλλίζοντι. **12** ἔχουσα τεῖχος μέγα καὶ ὑψηλόν, ἔχουσα πυλῶνας δώδεκα καὶ ἐπὶ τοῖς πυλῶσιν ἀγγέλους δώδεκα καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἃ ἔστιν [τὰ ὀνόματα]⁴ τῶν δώδεκα φυλῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. **13** ἀπὸ ἀνατολῆς πυλῶνες τρεῖς καὶ ἀπὸ βορρᾶ πυλῶνες τρεῖς καὶ ἀπὸ νότου πυλῶνες τρεῖς καὶ ἀπὸ δυσμῶν πυλῶνες τρεῖς. **14** καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχων θεμελίους δώδεκα καὶ ἐπ' αὐτῶν δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ ἀρνίου.

15 Καὶ ὁ λαλῶν μετ' ἐμοῦ εἶχεν μέτρον κάλαμον χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν καὶ τοὺς πυλῶνας αὐτῆς καὶ τὸ τεῖχος

⁴ **12** {C} τὰ ὀνόματα A 1611 1841 1854 2030 (2050 τὰ ὀνόματα *after* Ἰσραὴλ) 2053 2329 2377 // ὀνόματα 1006 2062 *Byz* [046] // *omit* R P 051 205 209 *arm* Andrew BJ NBS BTI?

6 ἐγὼ ... Ὠ Re 1.8; 22.13 ἡ ... τέλος Is 44.6; 48.12; Re 1.17; 22.13 ἐγὼ ... δωρεάν Is 55.1; Jn 7.37; Re 22.17 τῆς πηγῆς ... ζωῆς Ps 36.9; Jr 2.13 **7** ἔσομαι ... υἱός 2 Sm 7.14 **8** τῇ λίμνῃ ... θείῳ Is 30.33; Mt 25.41; Re 19.20; 20.10, 15 πυρὶ καὶ θείῳ Gn 19.24; Ps 11.6; Eze 38.22; 3 Macc 2.5; Re 19.20 **10** ἀπήνεγκεν ... Ἰερουσαλήμ Eze 40.2 **11** Is 60.1, 2, 19 **12-13** Ex 28.1; Eze 48.30-35 **15** μέτρον ... τεῖχος αὐτῆς Eze 40.3, 5

αὐτῆς. **16** καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κεῖται καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς ὅσον [καὶ] τὸ πλάτος. καὶ ἐμέτρησεν τὴν πόλιν τῷ καλάμῳ ἐπὶ σταδίων δώδεκα χιλιάδων, τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς ἴσα ἐστίν. **17** καὶ ἐμέτρησεν τὸ τεῖχος αὐτῆς ἑκατὸν τεσσεράκοντα τεσσάρων πηχῶν μέτρον ἀνθρώπου, ὃ ἐστὶν ἀγγέλου. **18** καὶ ἡ ἐνδώμησις τοῦ τείχους αὐτῆς ἴασις καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθαρὸν ὅμοιον ὑάλῳ καθαρῷ. **19** οἱ θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς πόλεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμημένοι· ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος ἴασις, ὁ δεύτερος σάπφειρος, ὁ τρίτος χαλκηδών, ὁ τέταρτος σμάραγδος, **20** ὁ πέμπτος σαρδόνυξ, ὁ ἕκτος σάρδιον, ὁ ἕβδομος χρυσόλιθος, ὁ ὄγδοος βήρυλλος, ὁ ἔνατος τοπάξιον, ὁ δέκατος χρυσόπρασος, ὁ ἐνδέκατος ὑάκινθος, ὁ δωδέκατος ἀμέθυστος, **21** καὶ οἱ δώδεκα πυλώνες δώδεκα μαργαρίται, ἀνὰ εἷς ἕκαστος τῶν πυλώνων ἦν ἐξ ἐνὸς μαργαρίτου. καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως χρυσίον καθαρὸν ὡς ὑάλος διαυγῆς.

22 Καὶ ναὸν οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ, ὁ γὰρ κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ ναὸς αὐτῆς ἐστὶν καὶ τὸ ἄρνιον. **23** καὶ ἡ πόλις οὐ χρεῖαν ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης ἵνα φαίνωσιν αὐτῇ, ἡ γὰρ δόξα τοῦ θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἄρνιον. **24** καὶ περιπατήσουσιν τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς φέρουσιν τὴν δόξαν αὐτῶν εἰς αὐτήν, **25** καὶ οἱ πυλώνες αὐτῆς οὐ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας, νῦξ γὰρ οὐκ ἔσται ἐκεῖ, **26** καὶ οἴσουσιν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτήν. **27** καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν πᾶν κοινὸν καὶ [ὁ] ποιῶν βδέλυγμα καὶ ψεῦδος εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἄρνιου.

22 Καὶ ἔδειξέν μοι ποταμὸν ὕδατος ζωῆς λαμπρὸν ὡς κρύσταλλον, ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ

16-17 Eze 48.16, 17 **19** οἱ ... κεκοσμημένοι Is 54.11-12 **22** ὁ γὰρ ... παντοκράτωρ Am 3.13 LXX; 4.13 LXX; Re 1.8; 4.8; 11.17; 15.3; 16.7, 14; 19.6, 15 **23** ἡ πόλις ... αὐτήν Is 60.19-20; Re 22.5 **24** περιπατήσουσιν ... αὐτῆς Is 60.3, 5; Ps Sol 17.34 (31) **25** οἱ πυλώνες ... ἐκεῖ Is 60.11 νῦξ γὰρ οὐκ ἔσται ἐκεῖ Zch 14.7; Re 22.5 **26** οἴσουσιν ... αὐτήν Ps 72.10-11; Ps Sol 17.34 (31) **27** οὐ ... ψεῦδος Is 52.1; 1 Cor 6.9-10; 2 Pe 3.13; Re 22.15 τῷ ... ζωῆς Ex 32.32, 33; Ps 69.28; Dn 12.1; Php 4.3; Re 3.5; 13.8; 17.8; 20.12, 15

22.1 Eze 47.1; Jl 3.18; Zch 14.8

ἀρνίου.^a **2** ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς^b καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν ξύλον ζωῆς ποιοῦν καρποὺς δώδεκα, κατὰ μῆνα ἕκαστον ἀποδιδούν τὸν καρπὸν αὐτοῦ, καὶ τὰ φύλλα τοῦ ξύλου εἰς θεραπείαν τῶν ἐθνῶν. **3** καὶ πᾶν κατάθεμα οὐκ ἔσται ἔτι. καὶ ὁ θρόνος τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου ἐν αὐτῇ ἔσται, καὶ οἱ δούλοι αὐτοῦ λατρεύσουσιν αὐτῷ **4** καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. **5** καὶ νύξ οὐκ ἔσται ἔτι καὶ οὐκ ἔχουσιν χρεῖαν φωτὸς λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου, ὅτι κύριος ὁ θεὸς φωτίσει ἐπ' αὐτούς, καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

The Coming of Christ

6 Καὶ εἶπέν μοι, Οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί, καὶ ὁ κύριος ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων τῶν προφητῶν ἀπέστειλεν τὸν ἄγγελον αὐτοῦ δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει. **7** καὶ ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ. μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου.

8 Καγὼ Ἰωάννης ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα. καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ ἔβλεψα, ἔπεσα προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεικνύοντός μοι ταῦτα. **9** καὶ λέγει μοι, Ὅρα μὴ· σύνδουλός σου εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν καὶ τῶν τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου· τῷ θεῷ προσκύνησον. **10** καὶ λέγει μοι, Μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, ὁ καιρὸς γὰρ ἐγγύς ἐστιν. **11** ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπανθήτω ἔτι, καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἔτι καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι.

^a 1 NO C: WH GNB NIV NRSV REB BJ^{mg} BTI^{mg} // as text: NRSV^{mg} ^b 2 C: WH GNB NIV NRSV REB BJ^{mg} BTI^{mg} // as text: NRSV^{mg}

2 τοῦ ... ἐθνῶν Gn 2.9; 3.22; Eze 47.12 **3** πᾶν ... ἔτι Zch 14.11 **4** ὄψονται ... αὐτοῦ Ps 17.15; 42.2; Mt 5.8 τὸ ὄνομα ... αὐτῶν Re 3.12 **5** νύξ ... ἔτι Zch 14.7; Re 21.25 οὐκ ἔχουσιν ... αὐτούς Is 60.19-20; Re 21.23 βασιλεύσουσιν ... αἰῶνων Dn 7.18, 27; Re 5.10; 20.6 **6** δεῖξαι ... τάχει Dn 2.28, 29, 45; Re 1.1, 19 **7** ἔρχομαι ταχύ Re 2.16; 3.11; 22.12, 20 **8-9** ἔπεσα ... προσκύνησον Ac 10.25-26; Re 19.10 **10** Μὴ σφραγίσῃς ... ἐστιν Dn 12.4 ὁ καιρὸς ... ἐστιν Re 1.3

12 Ἴδου ἔρχομαι ταχύ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ ὡς τὸ ἔργον ἐστὶν αὐτοῦ. **13** ἐγὼ τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ὠ, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

14 Μακάριοι οἱ πλύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν¹, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσεέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. **15** ἔξω οἱ κύνες καὶ οἱ φάρμακοι καὶ οἱ πόρνοι καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ πᾶς φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος.

16 Ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις. ἐγὼ εἰμι ἡ ρίζα καὶ τὸ γένος Δαυίδ, ὁ ἀστήρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός. **17** Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν, Ἔρχου. καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω, Ἔρχου. καὶ ὁ διψῶν ἐρχέσθω, ὁ θέλων λαβέτω ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

18 Μαρτυρῶ ἐγὼ παντὶ τῷ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου· ἐάν τις ἐπιθῆ ἐπ' αὐτά, ἐπιθήσει ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, **19** καὶ ἐάν τις ἀφέλῃ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφελεῖ ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἀγίας τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.

---

¹ **14** πλύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν **R** A 1006 1841 (2050 πλύναντες) 2053 2062 *it*^r *vg* *cop*^{sa} *eth* Ps-Athanasius^{msb}; Ambrose Fulgentius Apringius // πλατύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν Ps-Athanasius // ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ 205 209 1611^{supp} 1854 2030 2329 2377 *Byz* [046] *it*^{gls} *syrr*^{nh, h} *cop*^{bn} (*arm* τηροῦντες τὰς) Andrew; Tertullian Cyprian (Caesarius) (Beatus)

---

12 ἔρχομαι ταχύ *Re* 2.16; 3.11; 22.7. 20 ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ *Is* 40.10; 62.11 ἀποδοῦναι ... αὐτοῦ *Ps* 28.4; 62.12; *Pr* 24.12; *Is* 59.18; *Jr* 17.10; *Ro* 2.6; *1 Cor* 3.8; *2 Cor* 11.15; *2 Tm* 4.14; *1 Pe* 1.17; *Re* 2.23; 18.6; 20.13. **14** **13** ἐγὼ ... Ὠ *Re* 1.8; 21.6 ὁ πρῶτος ... ἔσχατος *Is* 44.6; 48.12; *Re* 1.17; 2.8 ἡ ... τέλος *Re* 21.6 **14** τὸ ξύλον τῆς ζωῆς *Gn* 2.9; 3.22; *Eze* 47.12; *Re* 22.2. **19** **15** *1 Cor* 6.9-10; *Re* 21.8. **27** **16** ἐγὼ εἰμι ... Δαυίδ *Is* 11.1, 10; *Ro* 1.3; *Re* 5.5 ὁ ἀστήρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός *Nu* 24.17; *Re* 2.28 **17** ὁ διψῶν ... δωρεάν *Is* 55.1; *Jn* 7.37; *Re* 21.6 **18-19** ἐάν τις ... προφητείας ταύτης *Dt* 4.2; 12.32 **19** τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς *Gn* 2.9; 3.22; *Eze* 47.12; *Re* 22.2. 14

20 Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα, Ναί, ἔρχομαι ταχύ. Ἄμήν, ἔρχου κύριε Ἰησοῦ.

21 Ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ² μετὰ πάντων.³

² **21** {A} κυρίου Ἰησοῦ **κ** A 1611^{supp} 2053 2062 // κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ 051^{supp} 209 1006 1841 1854 2030 2050 2329^{vid} 2377 Byz [046] syr^h Andrew // κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 205 it^{ar, gr} vg (vg^{ms} copst omit Χριστοῦ) syr^{ph} arm eth Beatus // omit verse 21, but add after verse 20 εἰς ἀγίους πάντας εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. cop^{bo}

³ **21** {B} μετὰ πάντων. A (it^{ar} cum omnibus hominibus) vgst (vg^{ww} Beatus^{1/2} BJ BTI add ἀμήν) Beatus^{1/2} // μετὰ πάντων ἡμῶν. ἀμήν. 2050 (vg^{cl} eth ὑμῶν for ἡμῶν) // μετὰ τῶν ἁγίων. ἀμήν. **κ** (it^{gr} omit ἀμήν) NIV // μετὰ τῶν ἁγίων σου. ἀμήν. 2329 // μετὰ πάντων τῶν ἁγίων. ἀμήν. 051^{supp} 205 209 (1006 1841 omit ἀμήν) 1611 1854 2053 2062 2377 Byz [046] syr^h cop^{sa} (concerning cop^{bo} see footnote 2) arm (Andrew omit ἀμήν) NRSV // μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ. ἀμήν. 2030 syr^{ph}

20 ἔρχομαι ταχύ Re 2.16: 3.11: 22.7, 12

INDEX OF QUOTATIONS

Old Testament Order

	GENESIS	2.14	Ac 7.27-28 7.35	25.40	He 8.5
1.27	Mt 19.4			32.1	Ac 7.40
	Mk 10.6	3.2	Ac 7.30	32.6	1 Cor 10.7
2.2	He 4.4	3.5-10	Ac 7.33-34	32.23	Ac 7.40
2.7	1 Cor 15.45	3.6	Mt 22.32	33.19	Ro 9.15
2.24	Mt 19.5		Mk 12.26		LEVITICUS
	Mk 10.7-8		Lk 20.37	12.8	Lk 2.24
	1 Cor 6.16		Ac 3.13	18.5	Ro 10.5
	Eph 5.31		Ac 7.32		Ga 3.12
5.2	Mt 19.4	3.12	Ac 7.7	19.2	1 Pe 1.16
	Mk 10.6	3.15	Mt 22.23	19.12	Mt 5.33
5.24 LXX	He 11.5		Mk 12.26	19.18	Mt 5.43
12.1	Ac 7.3		Ac 3.13		19.19
12.3	Ga 3.8	9.16 LXX	Ro 9.17		22.39
12.7	Ga 3.16	12.46	Jn 19.36		Mk 12.31
14.17-20	He 7.1-2	13.2	Lk 2.23		12.33
15.5	Ro 4.18	13.12	Lk 2.23		Lk 10.27
15.6	Ro 4.3,9,22	13.15	Lk 2.32		Ro 13.9
	Ga 3.6	16.18	2 Cor 8.15		Ga 5.14
	Jas 2.23	19.6 LXX	1 Pe 2.9		Jas 2.8
15.13-14	Ac 7.6-7	19.12-13	He 12.20	23.29	Ac 3.23
17.5	Ro 4.17,18	20.12	Mt 15.4	24.20	Mt 5.38
17.8	Ac 7.5		Mk 7.10	26.12	2 Cor 6.16
18.10	Ro 9.9		Eph 6.2-3		NUMBERS
18.14	Ro 9.9	20.12-16	Mt 19.18-19	9.12	Jn 19.36
18.18	Ga 3.8		Mk 10.19	16.5	2 Tm 2.19
21.10	Ga 4.30		Lk 18.20	30.2	Mt 5.33
21.12	Ro 9.7	20.13	Mt 5.21		DEUTERONOMY
	He 11.18		Jas 2.11		4.35
22.16-17	He 6.13-14	20.13-15,17	Ro 13.9	5.16	Mk 12.32
22.18	Ac 3.25	20.14	Mt 5.27		Mt 15.4
25.23	Ro 9.12		Jas 2.11		Mk 7.10
26.4	Ac 3.25	20.17	Ro 7.7		Eph 6.2-3
47.31 LXX	He 11.21	21.17	Mt 15.4	5.16-20	Mt 19.18-19
48.4	Ac 7.5		Mk 7.10		Mk 10.19
	EXODUS	21.24	Mt 5.38		Lk 18.20
1.8	Ac 7.18	22.28	Ac 23.5	5.17	Mt 5.21
		24.8	He 9.20		

5.17	Jas 2.11		1 SAMUEL	41.9	Jn 13.18
5.17-19,21	Ro 13.9	13.14	Ac 13.22	44.22	Ro 8.36
5.18	Mt 5.27			45.6-7	He 1.8-9
5.21	Ro 7.7		2 SAMUEL	51.4 LXX	Ro 3.4
6.4	Mk 12.32	7.8	2 Cor 6.18	53.1-3	Ro 3.10-12
6.4-5	Mk 12.29-30	7.14	2 Cor 6.18	68.18	Eph 4.8
6.5	Mt 22.37		He 1.5	69.4	Jn 15.25
	Mk 12.33	22.50	Ro 15.9	69.9	Jn 2.17
	Lk 10.27				Ro 15.3
6.13	Mt 4.10		1 KINGS	69.22-23 LXX	Ro 11.9-10
	Lk 4.8	19.10,14	Ro 11.3	69.25	Ac 1.20
6.16	Mt 4.7	19.18	Ro 11.4	78.2	Mt 13.35
	Lk 4.12		JOB	78.24	Jn 6.31
8.3	Mt 4.4	5.13	1 Cor 3.19	82.6	Jn 10.34
	Lk 4.4	41.11	Ro 11.35	89.20	Ac 13.22
9.4	Ro 10.6		PSALMS	91.11-12	Mt 4.6
9.19	He 12.21				Lk 4.10-11
17.7 LXX	1 Cor 5.13	2.1-2 LXX	Ac 4.25-26	94.11	1 Cor 3.20
18.15	Ac 7.37	2.7	Ac 13.33	95.7-8 LXX	He 3.15
18.15-16	Ac 3.22		He 1.5		4.7
18.19	Ac 3.23		5.5	95.7-11	He 3.7-11
19.15	Mt 18.16	4.4 LXX	Eph 4.26	95.11	He 4.3,5
	2 Cor 13.1	5.9 LXX	Ro 3.13	102.25-27 LXX	He 1.10-12
19.21	Mt 5.38	8.3 LXX	Mt 21.16	104.4 LXX	He 1.7
21.23	Ga 3.13	8.4-6 LXX	He 2.6-8	109.8	Ac 1.20
24.1	Mt 5.31	8.6	1 Cor 15.27	110.1	Mt 22.44
	19.7	10.7 LXX	Ro 3.14		26.64
24.1,3	Mk 10.4	14.1-3	Ro 3.10-12		Mk 12.36
25.4	1 Cor 9.9	16.8-11 LXX	Ac 2.25-28		14.62
	1 Tm 5.18	16.10	Ac 2.31		Lk 20.42-43
25.5	Mt 22.24	16.10 LXX	Ac 13.35		22.69
	Mk 12.19	18.49	Ro 15.9		Ac 2.34-35
	Lk 20.28	19.4 LXX	Ro 10.18		He 1.13
27.26 LXX	Ga 3.10	22.1	Mt 27.46	110.4	He 5.6
29.4	Ro 11.8		Mk 15.34		7.17,21
30.12-14	Ro 10.6-8	22.18	Jn 19.24	112.9	2 Cor 9.9
31.6,8	He 13.5	22.22	He 2.12	116.10 LXX	2 Cor 4.13
32.21	Ro 10.19	24.1	1 Cor 10.26	117.1	Ro 15.11
32.35	Ro 12.19	31.5	Lk 23.46	118.6 LXX	He 13.6
32.35-36	He 10.30	32.1-2	Ro 4.7-8	118.22	Lk 20.17
32.43	Ro 15.10	34.12-16	1 Pe 3.10-12		Ac 4.11
32.43 LXX	He 1.6	35.19	Jn 15.25		1 Pe 2.7
		36.1	Ro 3.18	118.22-23	Mt 21.42
		40.6-8	He 10.5-7		Mk 12.10-11

118.25-26	Mt 21.9 Mk 11.9-10 Jn 12.13	40.3 LXX	Mt 3.3 Mk 1.3 Jn 1.23	31.31-34	He 8.8-12
118.26	Mt 23.39 Lk 13.35 19.38	40.6-8 40.13 LXX	1 Pe 1.24-25 Ro 11.34 1 Cor 2.16	31.33-34	He 10.16-17
132.11	Ac 2.30	42.1-3	Mt 12.18-20	EZEKIEL	
140.3 LXX	Ro 3.13	42.4 LXX 43.20 LXX 43.21 LXX 45.21 45.23 LXX 49.6 49.8 49.18 52.5 LXX 52.7 52.11 52.15 LXX 53.1 LXX	Mt 12.21 1 Pe 2.9 1 Pe 2.9 Mk 12.32 Ro 14.11 Ac 13.47 2 Cor 6.2 Ro 14.11 Ro 2.24 Ro 10.15 2 Cor 6.17 Ro 15.21 Jn 12.38 Ro 10.16 Mt 8.17 Ac 8.32-33 1 Pe 2.22 Lk 22.37 Ga 4.27 Jn 6.45 Ac 13.34 Mt 21.13 Mk 11.17 Lk 19.46 Ro 3.15-17 Ro 11.26-27 Lk 4.18-19 Mt 21.5 1 Cor 2.9 Ro 10.20 Ro 10.21 Ac 7.49-50	20.34,41 37.27	2 Cor 6.17 2 Cor 6.16
PROVERBS				7.13	Mt 24.30 26.64 Mk 13.26 14.62 Lk 21.27
3.11-12 LXX	He 12.5-6			DANIEL	
3.34 LXX	Jas 4.6 1 Pe 5.5			7.13	Mt 24.30 26.64 Mk 13.26 14.62 Lk 21.27
11.31 LXX	1 Pe 4.18			HOSEA	
25.21-22 LXX	Ro 12.20			1.10	Ro 9.26
26.11	2 Pe 2.22			2.23	Ro 9.25
ISAIAH				6.6	Mt 9.13 12.7
1.9 LXX	Ro 9.29			10.8	Lk 23.30
6.9 LXX	Lk 8.10			11.1	Mt 2.15
6.9-10 LXX	Mt 13.14-15 Mk 4.12	53.4 53.7-8 LXX 53.9 53.12 54.1 54.13 55.3 LXX 56.7	Mt 8.17 Ac 8.32-33 1 Pe 2.22 Lk 22.37 Ga 4.27 Jn 6.45 Ac 13.34 Mt 21.13 Mk 11.17 Lk 19.46 Ro 3.15-17 Ro 11.26-27 Lk 4.18-19 Mt 21.5 1 Cor 2.9 Ro 10.20 Ro 10.21 Ac 7.49-50	13.14 LXX	1 Cor 15.55
6.9-10	Ac 28.26-27			JOEL	
6.10 LXX	Jn 12.40			2.28-32 LXX	Ac 2.17-21
7.14 LXX	Mt 1.23			2.32	Ro 10.13
8.8,10 LXX	Mt 1.23			AMOS	
8.14	Ro 9.33 1 Pe 2.8			5.25-27 LXX	Ac 7.42-43
8.17 LXX	He 2.13			9.11-12	Ac 15.16-17
8.18	He 2.13			JONAH	
9.1-2	Mt 4.15-16			1.17	Mt 12.40
10.22-23 LXX	Ro 9.27-28	59.7-8 59.20-21 LXX 61.1-2 LXX 62.11 64.4 65.1 LXX 65.2 LXX 66.1-2	Ro 3.15-17 Ro 11.26-27 Lk 4.18-19 Mt 21.5 1 Cor 2.9 Ro 10.20 Ro 10.21 Ac 7.49-50	MICAHA	
11.10 LXX	Ro 15.12			5.2	Mt 2.6
22.13	1 Cor 15.32			7.6	Mt 10.35-36
25.8	1 Cor 15.54			HABAKKUK	
27.9 LXX	Ro 11.27b			1.5 LXX	Ac 13.41
28.11-12	1 Cor 14.21			2.3-4 LXX	He 10.37-38
28.16 LXX	Ro 9.33 10.11 1 Pe 2.6			2.4	Ro 1.17 Ga 3.11
29.10	Ro 11.8	JEREMIAH		HAGGAI	
29.13 LXX	Mt 15.8-9 Mk 7.6-7	9.24	1 Cor 1.31 2 Cor 10.17	2.6 LXX	He 12.26
29.14 LXX	1 Cor 1.19	31.15	Mt 2.18		
40.3-5 LXX	Lk 3.4-6				

2.24	Lv 12.8	19.37	Zch 12.10	13.41	Hab 1.5 LXX
3.4-6	Is 40.3-5			13.47	Is 49.6
	LXX		ACTS	15.16-17	Am 9.11-12
4.4	Dt 8.3	1.20a	Ps 69.25	23.5	Ex 22.28
4.8	Dt 6.13	1.20b	Ps 109.8	28.26-27	Is 6.9-10
4.10-11	Ps 91.11-12	2.17-21	Jl 2.28-32		LXX
4.12	Dt 6.16		LXX		
4.18-19	Is 61.1-2	2.25-28	Ps 16.8-11		ROMANS
	LXX		LXX	1.17	Hab 2.4
7.27	Mal 3.1	2.30	Ps 132.11	2.24	Is 52.5 LXX
8.10	Is 6.9 LXX	2.31	Ps 16.10	3.4	Ps 51.4 LXX
10.27a	Dt 6.5	2.34-35	Ps 110.1	3.10-12	Ps 14.1-3
10.27b	Lv 19.18	3.13	Ex 3.6,15		(= 53.1-3)
13.35	Ps 118.26	3.22	Dt 18.15-16	3.13a	Ps 5.9 LXX
18.20	Ex 20.12-16	3.23a	Dt 18.19	3.13b	Ps 140.3
	Dt 5.16-20	3.23b	Lv 23.29		LXX
19.38	Ps 118.26	3.25	Gn 22.18	3.14	Ps 10.7 LXX
19.46	Is 56.7		26.4	3.15-17	Is 59.7-8
20.17	Ps 118.22	4.11	Ps 118.22	3.18	Ps 36.1
20.28	Dt 25.5	4.25-26	Ps 2.1-2 LXX	4.3	Gn 15.6
20.37	Ex 3.6	7.3	Gn 12.1	4.7-8	Ps 32.1-2
20.42-43	Ps 110.1	7.5	Gn 17.8	4.9	Gn 15.6
21.27	Dn 7.13		48.4	4.17	Gn 17.5
22.37	Is 53.12	7.6-7	Gn 15.13-14	4.18a	Gn 17.5
22.69	Ps 110.1	7.7	Ex 3.12	4.18b	Gn 15.5
23.30	Ho 10.8	7.18	Ex 1.8	4.22	Gn 15.6
23.46	Ps 31.5	7.27-28	Ex 2.14	7.7	Ex 20.17
		7.30	Ex 3.2		Dt 5.21
	JOHN	7.32	Ex 3.6	8.36	Ps 44.22
1.23	Is 40.3 LXX	7.33	Ex 3.5	9.7	Gn 21.12
2.17	Ps 69.9	7.34	Ex 3.7,8,10	9.9	Gn 18.10,14
6.31	Ps 78.24	7.35	Ex 2.14	9.12	Gn 25.23
6.45	Is 54.13	7.37	Dt 18.15	9.13	Mal 1.2-3
10.34	Ps 82.6	7.40	Ex 32.1,23	9.15	Ex 33.19
12.13	Ps 118.25-26	7.42-43	Am 5.25-27	9.17	Ex 9.16 LXX
12.15	Zch 9.9		LXX	9.25	Ho 2.23
12.38	Is 53.1 LXX	7.49-50	Is 66.1-2	9.26	Ho 1.10
12.40	Is 6.10 LXX	8.32-33	Is 53.7-8	9.27-28	Is 10.22-23
13.18	Ps 41.9		LXX		LXX
15.25	Ps 35.19	13.22a	Ps 89.20	9.29	Is 1.9 LXX
	69.4	13.22b	1 Sm 13.14	9.33	Is 8.14
19.24	Ps 22.18	13.33	Ps 2.7		28.16 LXX
19.36	Ex 12.46	13.34	Is 55.3 LXX	10.5	Lv 18.5
	Nu 9.12	13.35	Ps 16.10 LXX	10.6	Dt 9.4

10.6-8	Dt 30.12-14	2.16	Is 40.13 LXX		
10.11	Is 28.16 LXX	3.19	Job 5.13	4.8	Ps 68.18
10.13	Jl 2.32	3.20	Ps 94.11	4.25	Zch 8.16
10.15	Is 52.7	5.13	Dt 17.7 LXX	4.26	Ps 4.4 LXX
10.16	Is 53.1 LXX	6.16	Gn 2.24	5.31	Gn 2.24
10.18	Ps 19.4 LXX	9.9	Dt 25.4	6.2-3	Ex 20.12
10.19	Dt 32.21	10.7	Ex 32.6		Dt 5.16
10.20	Is 65.1 LXX	10.26	Ps 24.1		
10.21	Is 65.2 LXX	14.21	Is 28.11-12		1 TIMOTHY
11.3	1 Kgs 19.10,14	15.27	Ps 8.6	5.18	Dt 25.4
11.4	1 Kgs 19.18	15.32	Is 22.13		2 TIMOTHY
11.8	Dt 29.4	15.45	Gn 2.7	2.19	Nu 16.5
	Is 29.10	15.54	Is 25.8		
11.9-10	Ps 69.22-23 LXX	15.55	Ho 13.14 LXX		HEBREWS
11.26-27a	Is 59.20-21 LXX			1.5a	Ps 2.7
11.27b	Is 27.9 LXX		2 CORINTHIANS	1.5b	2 Sm 7.14
11.34	Is 40.13 LXX	4.13	Ps 116.10 LXX	1.6	Dt 32.43 LXX
11.35	Job 41.11	6.2	Is 49.8	1.7	Ps 104.4 LXX
12.19	Dt 32.35	6.16	Lv 26.12	1.8-9	Ps 45.6-7
12.20	Pr 25.21-22 LXX	6.17a	Eze 37.27	1.10-12	Ps 102.25- 27 LXX
13.9a	Ex 20.13- 15.17	6.17b	Is 52.11	1.13	Ps 110.1
	Dt 5.17- 19,21	6.18	Eze 20.34	2.6-8	Ps 8.4-6 LXX
13.9b	Lv 19.18	8.15	2 Sm 7.8,14	2.12	Ps 22.22
14.11a	Is 49.18	9.9	Ex 16.18	2.13a	Is 8.17 LXX
14.11b	Is 45.23 LXX	10.17	Ps 112.9	2.13b	Is 8.18
15.3	Ps 69.9	13.1	Jr 9.24	3.7-11	Ps 95.7-11
15.9	Ps 18.49 (= 2 Sm 22.50)		Dt 19.15	3.15	Ps 95.7-8 LXX
15.10	Dt 32.43	3.6		4.3,5	Ps 95.11
15.11	Ps 117.1	3.8	GALATIANS	4.4	Gn 2.2
15.12	Is 11.10 LXX	3.10	Gn 15.6	4.7	Ps 95.7-8 LXX
15.21	Is 52.15 LXX		Gn 12.3 18.18	5.5	Ps 2.7
	1 CORINTHIANS	3.11	Dt 27.26 LXX	5.6	Ps 110.4
1.19	Is 29.14 LXX	3.12	Hab 2.4	6.13-14	Gn 22.16-17
1.31	Jr 9.24	3.13	Lv 18.5	7.1-2	Gn 14.17-20
2.9	Is 64.4	3.16	Dt 21.23	7.17,21	Ps 110.4
		4.27	Gn 12.7	8.5	Ex 25.40
		4.30	Is 54.1	8.8-12	Jr 31.31-34
		5.14	Gn 21.10	9.20	Ex 24.8
			Lv 19.18	10.5-7	Ps 40.6-8

10.16-17	Jr 31.33-34	13.5	Dt 31.6,8	2.6	Is 28.16 LXX
10.30	Dt 32.35-36	13.6	Ps 118.6	2.7	Ps 118.22
10.37-38	Hab 2.3-4		LXX	2.8	Is 8.14
	LXX			2.9a	Is 43.20 LXX
11.5	Gn 5.24 LXX		JAMES	2.9b	Ex 19.6 LXX
11.18	Gn 21.12	2.8	Lv 19.18	2.9c	Is 43.21 LXX
11.21	Gn 47.31	2.11	Ex 20.13-14	2.22	Is 53.9
	LXX		Dt 5.17-18	3.10-12	Ps 34.12-16
12.5-6	Pr 3.11-12	2.23	Gn 15.6	4.18	Pr 11.31 LXX
	LXX	4.6	Pr 3.34 LXX	5.5	Pr 3.34 LXX
12.20	Ex 19.12-13		I PETER		2 PETER
12.21	Dt 9.19	1.16	Lv 19.2	2.22	Pr 26.11
12.26	Hg 2.6 LXX	1.24-25	Is 40.6-8		

INDEX OF ALLUSIONS AND VERBAL PARALLELS

GENESIS				
1.1	He 11.3	3.17-19	1 Cor 15.21	11.31-12.1 Ac 7.2
1.3	2 Cor 4.6	3.19	Ro 5.12	7.4
1.6-9	2 Pe 3.5		He 9.27	12.1-5 He 11.8
1.11	1 Cor 15.38	3.22	Re 22.2	12.3 Ac 3.25
1.26	Eph 4.24		22.14	12.5 Ac 7.4
1.26-27	Col 3.10	3.22,24	22.19	12.7 Ac 7.5
1.26,27	Jas 3.9		Re 2.7	13.15 Ac 7.5
1.27	Ac 17.29	4.3-8	Jd 11	Ga 3.16
	1 Cor 11.7	4.3-10	He 11.4	14.19 Re 10.6
	1 Tm 2.13	4.7	Ro 6.12	14.20 Lk 18.12
1.29	Ro 14.2	4.8	Mt 23.35	14.22 Re 10.6
1.31	1 Tm 4.4		Lk 11.51	15.5-6 He 11.12
2.2	He 4.10	4.10	1 Jn 3.12	15.16 1 Th 2.16
2.7	1 Cor 15.47		He 12.24	15.18 Ac 7.5
	1 Tm 2.13	4.25-5.32	Jas 5.4	16.1 Ac 7.5
2.8 LXX	Re 2.7		Lk 3.36-38	16.11 Lk 1.31
2.9	Re 2.7	5.1	Mt 1.1	16.15 Ga 4.22
	22.2		1 Cor 11.7	17.7 Lk 1.55
	22.14	5.3	1 Cor 15.49	1.72-73
	22.19	5.29	Ro 8.20	Ga 3.16
2.17	Ro 5.12	6.1-7.24	1 Pe 3.20	17.10-11 Ro 4.11
2.18	1 Cor 11.9	6.5	Ro 7.18	17.10-13 Jn 7.22
2.21-23	1 Cor 11.8	6.5-12	Lk 17.26	17.10-14 Ac 7.8
2.22	1 Tm 2.13	6.9-12	Mt 24.37	17.12 Lk 1.59
3.4	Jn 8.44	6.13-22	He 11.7	2.21
3.6	Ro 5.12	6.13-7.24	Mt 24.38-39	17.17 Ro 4.19
	1 Tm 2.14	7.1	He 11.7	17.19 He 11.11
3.13	Ro 7.11	7.6-23	Lk 17.27	18.1-8 He 13.2
	2 Cor 11.3	7.11-21	2 Pe 3.6	18.4 Lk 7.44
	1 Tm 2.14	8.18	2 Pe 2.5	18.11 Lk 1.18
3.15	Lk 10.19	8.21	Ro 7.18	18.11-14 He 11.11
	Ro 16.20		Php 4.18	18.12 1 Pe 3.6
3.16	1 Cor 11.3	9.3	Ro 14.2	18.14 Mt 19.26
	14.34		1 Tm 4.3	Mk 10.27
	Eph 5.22	9.4	Ac 15.20	Lk 1.37
	Col 3.18		15.29	18.18 Ac 3.25
3.17-18	He 6.8	9.6	Mt 26.52	Ro 4.13
3.17-19	Ro 8.20		1 Cor 11.7	18.20-21 Lk 17.28
		11.10-26	Lk 3.34-36	18.20,21 Re 18.5

18.20-19.28	Mt 10.15	25.26	Lk 3.34		
18.25	He 12.23	25.33-34	He 12.16	1.5 LXX	Ac 7.14
19.1-3	He 13.2	26.3	He 11.9	1.6	Ac 7.15
19.1-14	Lk 17.28	27.27-29,39-40	He 11.20	1.7	Ac 7.17
19.1-16	2 Pe 2.7	27.30-40	He 12.17	1.10-11	Ac 7.19
19.4-25	Jd 7	28.12	Jn 1.51	1.22	Ac 7.19
19.15-29	Lk 17.29	28.15	He 13.5		He 11.23
19.17	Lk 17.31-32	29.35	Mt 1.2	2.2	Ac 7.20
19.24	2 Pe 2.6		Lk 3.33		He 11.23
	Re 14.10	30.23	Lk 1.25	2.3-10	Ac 7.21
	20.10	32.12	He 11.12	2.10-12	He 11.24
	21.8	33.19	Jn 4.5	2.11-12	Ac 7.23-24
19.24-25	Mt 10.15		Ac 7.16	2.13	Ac 7.26
	Lk 10.12	35.12,27	He 11.9	2.14	Lk 12.14
19.24-28	Mt 11.23	37.11	Ac 7.9	2.15	Ac 7.29
19.26	Lk 17.31-32	37.28	Ac 7.9		He 11.27
19.28	Re 9.2	38.8	Mt 22.24	2.21-22	Ac 7.29
21.2	Ga 4.22		Mk 12.19	3.2	Mk 12.26
	He 11.11		Lk 20.28		Lk 20.37
21.3	Mt 1.2	38.29-30	Mt 1.3		Ac 7.35
	Lk 3.34	39.2,3,21,23	Ac 7.9	3.3-4	Ac 7.31
21.4	Ac 7.8	41.37-39	Ac 7.10	3.6	He 11.16
21.9	Ga 4.29	41.40-44	Ac 7.10	3.14	Re 1.4
21.12	Mt 1.2	41.54	Ac 7.11		1.8
22.1-10	He 11.17	41.55	Jn 2.5		4.8
22.2	Mt 3.17	42.1-2	Ac 7.12		11.17
	Mk 1.11	42.5	Ac 7.11		16.5
	12.6	45.3-4	Ac 7.13	3.15	He 11.16
	Lk 3.22	45.4	Ac 7.9	3.16	Mt 22.32
22.9,12	Jas 2.21	45.9-11	Ac 7.14		Mk 12.26
22.16	He 6.13	45.16	Ac 7.13	4.5	He 11.16
22.16-17	Lk 1.73-74	45.18-19	Ac 7.14	4.19	Mt 2.20
22.17	Lk 1.55	46.5-6	Ac 7.15	4.21	Ro 9.18
	He 11.12	46.27 LXX	Ac 7.14	4.22	Ro 9.4
22.17-18	Ro 4.13	47.9	He 11.13	6.1,6	Ac 13.17
22.18	Mt 1.1	48.15-16	He 11.21	7.3	Ac 7.36
23.2-20	Ac 7.16	48.22	Jn 4.5		Ro 9.18
23.4	He 11.9	49.9-10	Re 5.5	7.11	2 Tm 3.8
	11.13	49.10	He 7.14	7.17-21	Re 16.3
24.7	Ac 7.5	49.29-30	Ac 7.16	7.17,19-20	Re 11.6
	Ga 3.16	49.33	Ac 7.15	7.19-24	Re 16.4
25.21	Ro 9.10	50.7-13	Ac 7.16	7.20,21	Re 8.8
25.22 LXX	Lk 1.41	50.24-25	He 11.22	7.22	2 Tm 3.8
25.26	Mt 1.2			8.4 LXX	Ac 8.24

EXODUS

8.19	Lk 11.20	16.7	2 Cor 3.18	23.20	Lk 7.27
8.24 LXX	Ac 8.24	16.15	Jn 6.31	23.22 LXX	1 Pe 2.9
9.10	Re 16.2	16.33	He 9.4	24.3	He 9.19
9.12	Ro 9.18	16.35	Ac 13.18	24.6-8	1 Cor 11.25
9.23-25	Re 8.7		1 Cor 10.3		He 9.19
9.24	Re 11.19	17.6	1 Cor 10.4	24.8	Mt 26.28
	16.21	17.7	He 3.8		Mk 14.24
9.28 LXX	Ac 8.24	18.3-4	Ac 7.29		Lk 22.20
10.12,15	Re 9.3	19.1-6	Ac 7.38		1 Cor 11.25
10.21	Re 16.10	19.5	Tt 2.14		2 Cor 3.6
12.1-27	Mt 26.2		1 Pe 2.9		He 10.29
	Lk 22.1	19.6	1 Pe 2.5	24.12	2 Cor 3.3
12.3-20	1 Cor 5.8		Re 1.6	24.17	2 Cor 3.18
12.6	Mk 14.12		5.10	25.9	Ac 7.44
	Lk 22.7		20.6	25.10-16	He 9.4
12.8-11	Lk 22.8	19.16	Re 4.5	25.16	He 9.4
12.11	Lk 12.35		11.19	25.18-22	He 9.5
12.14	Lk 22.7	19.16-19	Re 8.5	25.23-30	He 9.2
12.14-20	Mt 26.17		16.18	25.31-40	He 9.2
12.15	Mk 14.12	19.16-22	He 12.18-19	25.40	Ac 7.44
	Lk 22.7	19.18	He 12.26	26.1-30	He 9.2
12.16	Lk 23.56		Re 9.2	26.31-33	Lk 23.45
12.21	1 Cor 5.7	19.20,24	Re 4.1		He 9.3
12.21-30	He 11.28	20.1-17	Ac 7.38	26.31-35	Mt 27.51
12.24-27	Lk 2.41	20.5	Jn 9.2	27.21	Ac 7.44
12.40	Ga 3.17		Jas 4.5	28.1	He 5.4
12.51	Ac 13.17	20.8-10	Mk 2.27	28.21	Re 21.12-13
	He 11.27	20.9-10	Lk 13.14	29.18	Eph 5.2
	Jd 5	20.10	Mt 12.2		Php 4.18
13.7	1 Cor 5.7		Lk 23.56	29.37	Mt 23.19
	5.8	20.11	Ac 4.24	29.38	He 10.11
13.9	Mt 23.5		14.15	30.1-3	Re 8.3
13.19	He 11.22		Re 10.6		9.13
13.21-22	1 Cor 10.1		14.7	30.1-6	He 9.4
14.4,17	Ro 9.18	20.13-16	Lk 18.20	30.7	Lk 1.9
14.21	Ac 7.36	20.18-21	He 12.18-19	30.10	He 9.7
14.21-31	He 11.29	21.2	Jn 8.35	30.13	Mt 17.24
14.22-29	1 Cor 10.1	21.12	Mt 5.21	31.18	Jn 1.17
15.1	Re 15.3	21.32	Mt 26.15		2 Cor 3.3
15.11	Re 15.3	22.1	Lk 19.8	32.4-6	Ac 7.41
15.18	Re 11.15	22.11	He 6.16	32.9	Ac 7.51
	19.6	23.4-5	Mt 5.44	32.13	He 11.12
16.4	Mt 6.34	23.20	Mt 11.10	32.32	Lk 10.20
	1 Cor 10.3		Mk 1.2		Ro 9.3

32.32,33	Php 4.3	14.2-3	Lk 17.14	20.9	Mk 7.10
	Re 3.5	14.2-32	Mk 1.44	20.10	Jn 8.5
	13.8		Lk 5.14	20.13	Ro 1.27
	17.8	14.4	He 9.19	20.21	Mt 14.3-4
	20.12	14.4-32	Mt 8.4	21.9	Re 17.16
	20.15	15.18	He 9.10		Re 18.8
	21.27	15.25	Mt 9.20	23.15-21	Ac 2.1
33.3,5	Ac 7.51	16.2	He 9.7		1 Cor 16.8
33.20	Jn 1.18	16.2-3	He 6.19	23.34	Jn 7.2
	1 Tm 6.16	16.3	He 9.13	23.36	Jn 7.37
34.1	2 Cor 3.3	16.6	He 5.3	24.5-8	Mt 12.4
34.6	Jas 5.11		7.27	24.5-9	Mk 2.26
34.28	Mt 4.2	16.12	He 6.19		Lk 6.4
	Jn 1.17		Re 8.5	24.9	Mt 12.4
34.29-30	2 Cor 3.7	16.14	He 9.7	24.16	Mt 26.65-66
	3.10		9.13		Mk 14.64
34.33	2 Cor 3.13	16.15	He 6.19		Jn 10.33
34.34	2 Cor 3.16		7.27		19.7
36.35	Lk 23.45		9.7	24.17	Mt 5.21
	2 Cor 3.13		9.13	25.35-36	Lk 6.35
38.21	Re 15.5		10.4	25.43,53	Col 4.1
38.26	Mt 17.24	16.21	He 10.4	26.11-12	Re 21.3
40.34	Re 15.5	16.27	He 13.11	26.21	Re 15.1
	15.8	16.29	Ac 27.9		15.6
		17.10-14	Ac 15.20	26.41	Ac 7.51
			15.29	26.42	Lk 1.72-73
	LEVITICUS	17.11	He 9.22	27.30	Mt 23.23
3.17	Ac 15.20	18.5	Mt 19.17		Lk 11.42
	15.29		Lk 10.28		
6.16,26	1 Cor 9.13		Ro 7.10		
7.6,15	1 Cor 10.18		1 Cor 5.1	1.50	Ac 7.44
8.15,19	He 9.21	18.7-8	Mt 14.3-4	6.2-5	Ac 21.26
9.7	He 5.3	18.16	Mk 6.18	6.3	Lk 1.15
	7.27		Ro 1.27	6.5	Ac 21.23-24
11.1-47	Ac 10.14	18.22	Mt 5.48	6.13-18	Ac 21.23-24
11.2	He 9.10	19.2	Mt 20.8	6.13-21	Ac 21.26
11.25	He 9.10	19.13	Jas 5.4	6.18	Ac 18.18
11.44,45	1 Pe 1.16		Jn 7.24	6.21	Ac 21.23-24
12.3	Lk 1.59	19.15	Ac 23.3	6.25-26	Ro 1.7
	2.21		Mt 18.15	11.4	1 Cor 10.6
	Jn 7.22	19.17	Ro 12.19	11.7-9	Jn 6.31
	Ac 15.1	19.18	1 Tm 5.1	11.29	1 Cor 14.5
12.3,6	Lk 2.22	19.32	1 Pe 1.16	11.34	1 Cor 10.6
13.46	Lk 17.12	20.7	Mt 15.4	12.7	He 3.2,5
14.2	Mt 8.4	20.9			

NUMBERS

12.8	2 Jn 12 3 Jn 14	24.6 LXX	He 8.2	7.9	1 Cor 1.9
14.1-35	He 3.16-18	24.17	Mt 2.2		10.13
14.2	1 Cor 10.10		Re 22.16	8.3	1 Cor 10.3
14.3	Ac 7.39	25.1-2	Re 2.14	8.5	He 12.7
14.6	Mt 26.65		2.20	9.3	He 12.29
	Mk 14.63	25.1,9	1 Cor 10.8	9.10	Ac 7.38
14.16	1 Cor 10.5	27.16	He 12.9	9.10,11	2 Cor 3.3
14.21-23	He 3.11	27.17	Mt 9.36	10.3-5	He 9.4
14.22-23	He 3.18		Mk 6.34	10.12	Lk 10.27
14.23	1 Cor 10.5	28.9-10	Mt 12.5	10.15	1 Pe 2.9
14.29	He 3.17	31.16	Jd 11	10.17	Ac 10.34
14.29-30	1 Cor 10.5		Re 2.14		Ro 2.11
	Jd 5				Ga 2.6
					Eph 6.9
14.33	Ac 7.36	1.10	He 11.12		Col 3.25
14.34	Ac 13.18	1.16	Jn 7.51		1 Tm 6.15
14.35	Jd 5	1.17	Jas 2.9		Re 17.14
14.36	1 Cor 10.10	1.31	Ac 13.18		19.16
15.17-21	Ro 11.16	2.5	Ac 7.5	10.22	Ac 7.14
15.38-39	Mt 23.5	4.2	Re 22.18-19		He 11.12
16.19-35	Jd 11	4.7-8	Ro 3.2	11.14	Jas 5.7
16.22	He 12.9	4.11-12	He 12.18-19	11.29	Jn 4.20
16.26	2 Tm 2.19	4.15-19	Ro 1.23	12.5-14	Jn 4.20
16.41-49	1 Cor 10.10	4.20	Tt 2.14	12.32	Re 22.18-19
17.8-10	He 9.4		1 Pe 2.9	13.1-3	Mt 24.24
18.2-6	He 9.6	4.24	He 12.29		Mk 13.22
18.8	1 Cor 9.13	4.35,39	1 Cor 8.4	13.2-4	Re 13.14
18.21	He 7.5	5.4-22	Ac 7.38	13.3	1 Cor 11.19
18.31	Mt 10.10	5.12-14	Mk 2.27	14.1-2	Ro 9.4
	1 Cor 9.13	5.13-14	Lk 13.14	14.2	Tt 2.14
19.6	He 9.19	5.14	Mt 12.2		1 Pe 2.9
19.9	He 9.13		Lk 23.56	15.7-8	1 Jn 3.17
19.13	He 9.10	5.17-20	Lk 18.20	15.11	Mt 26.11
19.17-19	He 9.13	5.18	Jas 2.11		Mk 14.7
20.2-5	He 3.8	5.22-27	He 12.18-19		Jn 12.8
20.11	1 Cor 10.4	6.4	Ro 3.30	15.12	Jn 8.35
21.5-6	1 Cor 10.9		1 Cor 8.4	15.16	Eph 6.2-3
21.9	Jn 3.14	6.7	Eph 6.4	16.1-8	Lk 2.41
22.7	2 Pe 2.15	6.8	Mt 23.5	16.3	1 Cor 5.8
	Jd 11	6.20-25	Eph 6.4	16.9-11	Ac 2.1
22.28	2 Pe 2.16	7.1	Ac 13.19		1 Cor 16.8
23.19	Ro 9.6	7.6	Ro 9.4	17.6	Jn 8.17
	2 Tm 2.13		Tt 2.14		1 Tm 5.19
	He 6.18		1 Pe 2.9		He 10.28

17.7	Jn 8.7	32.4	Ro 9.14	22.5	Mk 12.29-30
18.1-3	1 Cor 9.13		Re 15.3		12.33
18.13	Mt 5.48		16.5		Lk 10.27
18.15	Mt 17.5	32.5	Mt 17.17	23.9	Ac 7.45
	Mk 9.7		Ac 2.40	24.18	Ac 7.45
	Lk 24.27		Php 2.15	24.32	Jn 4.5
	Jn 5.46	32.6	Jn 8.41		Ac 7.16
	7.40	32.8	Ac 17.26		
18.15,18	Jn 1.21	32.17	1 Cor 10.20		JUDGES
	6.14		Re 9.20	2.10	Ac 13.36
18.18	Jn 1.45	32.20	Mt 17.17	2.16	Ac 13.20
19.15	Jn 8.17	32.21	Ro 11.11	5.4	He 12.26
	1 Tm 5.19		1 Cor 10.22	5.19	Re 16.16
	He 10.28	32.29	Lk 19.42	5.24	Lk 1.42
19.19	1 Cor 5.13	32.35	Lk 21.22	13.3	Lk 1.31
21.6-9	Mt 27.24	32.40	Re 10.5-6	13.4	Lk 1.15
21.22	Ac 10.39	32.43	Re 6.10	13.5,7	Mt 2.23
21.22-23	Mt 27.57-58		19.2	14.6-7	He 11.33
	Jn 19.31	32.43 LXX	Re 18.20		RUTH
22.21	1 Cor 5.13	33.2	Jd 14	4.12	Mt 1.3
22.22	Jn 8.5	33.2 LXX	Mt 25.31	4.13	Mt 1.4-5
22.24	1 Cor 5.13	33.3-4	Ac 20.32	4.17-22	Mt 1.4-5
22.30	1 Cor 5.1		26.18		Lk 3.31-33
23.21	Mt 5.33	33.9	Mt 10.37	4.17,22	Mt 1.6
23.24-25	Mt 12.1		Lk 14.26	4.18-19	Mt 1.3
23.25	Mk 2.23	33.12	2 Th 2.13		
	Lk 6.1				I SAMUEL
24.7	1 Cor 5.13		JOSHUA	1.11	Lk 1.48
24.14	Mk 10.19	1.5	He 13.5	1.11 LXX	Lk 1.15
24.14-15	Jas 5.4	2.4	Jas 2.25	1.17	Mk 5.34
24.15	Mt 20.8	2.11-12	He 11.31	2.1-10	Lk 1.46-55
25.3	2 Cor 11.24	2.15	Jas 2.25	2.5	Lk 1.53a
27.20	1 Cor 5.1	3.14-17	Ac 7.45	2.26	Lk 2.52
27.26	2 Cor 3.9	6.12-21	He 11.30	3.20	Ac 13.20
28.4	Lk 1.42	6.17	Jas 2.25	4.8	Re 11.6
28.35	Re 16.2	6.21-25	He 11.31	8.5,19	Ac 13.21
29.17 LXX	Ac 8.23	7.13	1 Cor 5.13	10.20-21,24	Ac 13.21
	He 12.15	7.19	Jn 9.24	11.15	Ac 13.21
30.4	Mt 24.31	8.33	Jn 4.20	12.3	Ac 20.33
	Mk 13.27	14.1	Ac 13.19	12.22	Ro 11.1,2
30.6	Ro 2.29	18.1	Ac 7.45	14.45	Mt 10.30
30.11	1 Jn 5.3	22.4	He 4.8		Lk 21.18
31.7	He 4.8	22.5	Mt 22.37		Ac 27.34
31.26-27	Jn 5.45			15.22	Mk 12.33

17.13	He 1.5	24.20-21	Lk 11.51	5.11	Lk 1.52
24.10	Lk 1.5	24.21	He 11.37		Jas 4.10
29.11	Re 5.12	29.31	He 13.15	12.7-9	Ro 1.20
29.15	He 11.13	30.17	Jn 11.55	12.14	Re 3.7
	2 CHRONICLES	36.10	Mt 1.11	12.19	Lk 1.52
3.1	Ac 7.47	36.15-16	Lk 20.10-12	13.16 LXX	Php 1.19
5.1	Ac 7.47	36.16	Mt 5.12	15.8	Ro 11.34
5.7	Re 11.19		Lk 6.23	16.9	Ac 7.54
5.13-14	Re 15.8		Ac 7.52	19.26,27 LXX	Jn 19.30
6.2	Ac 7.47		EZRA	22.29	Mt 23.12
6.7-8	Ac 7.45-46	3.2	Mt 1.12		1 Pe 5.6
6.10	Ac 7.47		Lk 3.27	23.10	1 Pe 1.7
6.18	Re 21.3	4.3	Jn 4.9	34.19	Jas 2.1
9	Mt 6.29	9.1-10.44	Jn 4.9	38.3	Lk 12.35
9.1-12	Mt 12.42	9.3	Mt 26.65	38.17	Mt 16.18
	Lk 11.31	9.7	Lk 21.24	39.30	Lk 17.37
9.3-6	Lk 12.27		NEHEMIAH	40.7	Lk 12.35
13.9	Ga 4.8	9.6	Re 10.6	42.2	Mt 19.26
15.6	Mt 24.7	9.15	Jn 6.31		Mk 10.27
	Mk 13.8	9.36	Jn 8.33		PSALMS
	Lk 21.10	10.37	Ro 11.16	2.1	Re 11.18
15.7	1 Cor 15.58	11.1	Mt 4.5	2.2	Re 19.19
18.16	Mt 9.36		ESTHER	2.7	Mt 3.17
	Mk 6.34	1.1d LXX	Re 4.5		17.5
18.18	Re 4.2		8.5		Mk 1.11
	4.9		11.19		9.7
	4.10		16.18		Lk 3.22
	5.1	4.1	Mt 11.21	2.8	9.35
	5.7	5.3,6	Mk 6.23	2.8,9	Jn 1.49
	5.13	7.2	Mk 6.23	2.9	He 1.2
	6.16		JOB		Re 2.26-27
	7.10		1 Th 5.22		Re 12.5
	7.15	1.1,8	Re 12.10		19.15
	19.4	1.9-11	Mt 26.65	2.11	Php 2.12
	21.5	1.20	1 Tm 6.7	6.3	Jn 12.27
18.25-26	He 11.36	1.21	1 Th 5.22	6.8	Mt 7.23
19.7	Ac 10.34	2.3	2 Cor 12.7		Lk 13.27
	Ro 2.11	2.6	Mt 26.65	7.9	Re 2.23
	1 Pe 1.17	2.12	Re 9.6	7.12	Lk 13.3
19.17	Eph 6.9	3.21	2 Th 2.8		13.5
	Col 3.25	4.9	2 Cor 5.1	7.13	Eph 6.16
20.7	Jas 2.23	4.19		8.6	Eph 1.22
24.20-21	Mt 23.35			9.8	Ac 17.31

10.16	Re 11.15	26.8	Mt 23.21	41.9	Jn 17.12
11.6	Re 14.10	28.4	Mt 16.27		Ac 1.16
	20.10		2 Tm 4.14	41.13	Lk 1.68
	21.8		1 Pe 1.17		Ro 9.5
14.7	Ro 11.26-27		Re 20.12-13	42.2	Re 22.4
16.9	Jn 20.9		22.12	42.5,11	Mt 26.38
16.10	1 Cor 15.4	29.3	Ac 7.2		Mk 14.34
17.15	Re 22.4	31.5	Ac 7.59		Jn 12.27
18.2	Lk 1.69		1 Pe 4.19	43.5	Mt 26.38
18.4	Ac 2.24	31.24	1 Cor 16.13		Mk 14.34
18.6	Jas 5.4	32.2	Re 14.5	46.2-3	Lk 21.25
19.1	Ro 1.20	32.5	1 Jn 1.9	46.6	Re 11.18
19.9	Re 16.7	33.2,3	Eph 5.19	47.8	Re 4.2
	19.2	33.3	Re 5.9		4.9
21.9	Jas 5.3		14.3		4.10
22	1 Pe 1.11	33.6,9	He 11.3		5.1
22.1-18	Mk 9.12	34.8	He 1.14		5.7
	Lk 24.27		1 Pe 2.3		5.13
22.5	Ro 5.5	34.13	Jas 1.26		6.16
22.7	Mt 27.39	34.14	He 12.14		7.10
	Mk 15.29	34.15	Jn 9.31		7.15
22.7-8	Lk 23.35-36	34.19	2 Cor 1.5		19.4
22.7,8	Mt 26.24		2 Tm 3.11		21.5
22.8	Mt 27.43	34.20	Jn 19.36	48.2	Mt 5.35
22.15	Jn 19.28	35.8	Ro 11.9-10	50.6	He 12.23
22.16	Php 3.2	35.13	Ro 12.15	50.12	Ac 17.25
22.16-18	Mt 26.24	35.16	Ac 7.54		1 Cor 10.26
22.18	Mt 27.35	36.9	Re 21.6	50.14	He 13.15
	Mk 15.24	37.4	Mt 6.33	50.16-21	Ro 2.21
	Lk 23.34	37.11	Mt 5.5	50.23	He 13.15
22.20	Php 3.2	37.12	Ac 7.54	51.1	Lk 18.13
22.21	2 Tm 4.17	38.11	Lk 23.49	51.4	Lk 15.18
22.23	Re 19.5	39.1	Jas 1.26	51.5	Jn 9.34
22.28	Re 11.15	39.12	He 11.13		Ro 7.14
	19.6		1 Pe 2.11	55.22	1 Pe 5.7
23.1	Jn 10.11	40.3	Re 5.9	62.10	Mt 19.22
	Re 7.17		14.3		1 Tm 6.17
23.2	Re 7.17	40.6	Eph 5.2	62.12	Mt 16.27
23.5	Lk 7.46		He 10.8		Ro 2.6
24.3-4	Mt 5.8	40.7	Lk 7.19		2 Tm 4.14
25.11	1 Jn 2.12		He 10.9		1 Pe 1.17
25.20	Ro 5.5	41.9	Mt 26.23		Re 2.23
25.21	Lk 6.27		Mk 14.18		20.12-13
26.6	Mt 27.24		Lk 22.21		22.12

65.7	Lk 21.25	88.8	Lk 23.49	106.10	Lk 1.71
66.10	1 Pe 1.7	88.8 LXX	2 Th 1.10	106.14	1 Cor 10.6
66.18	Jn 9.31	89.3-4	Jn 7.42	106.20	Ro 1.23
67.2	Ac 28.28	89.4	Jn 12.34	106.25-27	1 Cor 10.10
67.36 LXX	2 Th 1.10	89.10	Lk 1.51	106.37	1 Cor 10.20
68.8	He 12.26	89.11	1 Cor 10.26	106.45-46	Lk 1.72
69.21	Mt 27.34	89.26	1 Pe 1.17	106.48	Lk 1.68
	27.48	89.27	Re 1.5	107.3	Mt 8.11
	Mk 15.23	89.36	Jn 12.34		Lk 13.29
	15.36	89.50,51	1 Pe 4.14	107.9	Lk 1.53
	Lk 23.36	90.4	2 Pe 3.8	107.20	Ac 10.36
	Jn 19.29	91.11	He 1.14	109.4,5,7,8	Jn 17.12
69.24	Re 16.1	91.12	Lk 4.11	109.25	Mt 27.39
69.28	Php 4.3	91.13	Lk 10.19		Mk 15.29
	Re 3.5	92.5	Re 15.3	109.28	1 Cor 4.12
	13.8	93.1	Re 19.6	110.1	Mk 16.19
	17.8	94.1	1 Th 4.6		Ro 8.34
	20.12	94.14	Ro 11.1,2		1 Cor 15.25
	20.15	94.19	2 Cor 1.5		Eph 1.20
	21.27	95.11	He 3.18		Col 3.1
72.10-11	Re 21.26	96.1	Re 5.9		He 1.3
72.10,11	Mt 2.11		14.3		8.1
72.15	Mt 2.11	96.11	Re 18.20		10.12
72.18	Lk 1.68	96.13	Ac 17.31		10.13
74.2	Ac 20.28		Re 19.11		12.2
75.8	Re 14.10	97.1	Re 19.6	110.4	Jn 12.34
	15.7	97.3	Re 11.5		He 5.10
	16.19	97.7	He 1.6		6.20
78.4	Eph 6.4	98.1	Re 5.9		7.3
78.8	Ac 2.40		14.3	111.2	Re 15.3
78.15	1 Cor 10.4	98.3	Lk 1.54	111.4	Jas 5.11
78.24	Re 2.17		Ac 28.28	111.9	Lk 1.49
78.24-29	1 Cor 10.3	98.9	Ac 17.31		1.68
78.31	1 Cor 10.5	99.1	Re 19.6	112.10	Ac 7.54
78.37	Ac 8.21	102.4,11	Jas 1.10-11	113-118	Mt 26.30
78.44	Re 16.4	103.3	Mk 2.7	114.3-7	Re 20.11
79.1	Lk 21.24	103.7	Ro 3.2	115.4-7	Re 9.20
	Re 11.2	103.8	Jas 5.11	115.13	Re 11.18
79.3	Re 16.6	103.13,17	Lk 1.50		19.5
79.6	1 Th 4.5	104.2	1 Tm 6.16	116.3	Ac 2.24
	2 Th 1.8	104.12	Mt 13.32	116.11	Ro 3.4
79.10	Re 6.10	105.8-9	Lk 1.72-73	118.6	Ro 8.31
	19.2	105.21	Ac 7.10	118.18	2 Cor 6.9
86.9	Re 15.4	105.40	Jn 6.31	118.20	Jn 10.9

6.1	19.4	13.21	Re 18.2	33.18	1 Cor 1.20
	21.5	14.12	Lk 10.18	33.24	Ac 10.43
6.2	Re 4.8		Re 12.9	34.4	Mt 24.29
6.3	Re 4.8	14.13,15	Mt 11.23		Mk 13.24-25
6.4	Re 15.8		Lk 10.15		Re 6.13-14
6.9-10	Lk 19.42	19.2	Mt 24.7	34.10	Re 14.11
7.14	Lk 1.31		Mk 13.8		19.3
	Jn 1.45		Lk 21.10	34.11	Re 18.2
	Re 12.5	19.12	1 Cor 1.20	35.3	He 12.12
8.12-13	1 Pe 3.14-15	21.3	Jn 16.21	35.5	Lk 7.22
8.14	Lk 2.34	21.9	Re 14.8		Ac 26.18
	Ro 9.32		18.2	35.5-6	Mt 11.5
8.22	Re 16.10	22.22	Re 3.7		Mk 7.37
9.2	Lk 1.78-79	23	Lk 10.13-14	35.10	Re 21.4
	2 Cor 4.6	23.1-8	Mt 11.21-22	37.19	Ga 4.8
	1 Pe 2.9	23.8	Re 18.23	38.10	Mt 16.18
9.6	Jn 1.45	23.17	Re 17.2	40.1	Lk 2.25
	Eph 2.14		18.3	40.2	Re 1.5
9.7	Lk 1.32-33	24.8	Re 18.22	40.3	Lk 1.76
	Jn 12.34	24.15	2 Th 1.12	40.5 LXX	Lk 2.30-31
10.3	1 Pe 2.12	24.17	Lk 21.35		Ac 28.28
11.1	Mt 2.23	24.19 LXX	Lk 21.25	40.6-7	Jas 1.10-11
	Ac 13.23	24.23	Re 4.4	40.10	Re 22.12
	He 7.14	25.8	Re 7.17	40.11	Jn 10.11
	Re 5.5		21.4	40.18-20	Ac 17.29
	22.16	26.3	Php 4.7	41.4	Re 1.4
11.2	Eph 1.17	26.11 LXX	He 10.27		1.8
	1 Pe 4.14	26.17	Jn 16.21		4.8
11.3	Jn 7.24	26.19	Eph 5.14	41.8	Lk 1.54
11.4	Jn 7.24	26.20	Mt 6.6		Jas 2.23
	Eph 6.17	26.20 LXX	He 10.37	41.8-9	He 2.16
	2 Th 2.8	27.13	Mt 24.31	41.10	Ac 18.9-10
	Re 19.11	28.16	1 Cor 3.11	42.1	Mt 3.17
11.5	Eph 6.14		Eph 2.20		Mk 1.11
11.10	Re 5.5		1 Pe 2.4		Lk 9.35
	22.16	29.11	Re 5.1	42.5	Ac 17.24
11.15	Re 16.12	29.13	Col 2.22		17.25
12.2	He 2.13	29.16	Ro 9.20	42.6	Lk 2.32
13.8	Jn 16.21	30.33	Re 19.20		Ac 26.23
13.10	Mt 24.29		20.10	42.7	Ac 26.18
	Mk 13.24-25		20.15	42.10	Re 5.9
	Lk 21.25		21.8		14.3
	Re 6.12-13	32.17	Jas 3.18	42.12	1 Pe 2.9
	8.12	33.14	He 12.29	42.16	Ac 26.18

42.18	Mt 11.5	49.6	Jn 8.12	53.7	Mt 26.63
43.4	Re 3.9		9.5		27.12
43.5	Ac 18.9-10		Ac 26.23		27.14
43.6	2 Cor 6.18	49.10	Re 7.16		Mk 14.60-61
43.18	2 Cor 5.17		7.17		15.4-5
43.25	Mk 2.7	49.13	Lk 2.25		1 Cor 5.7
	Lk 5.21		2 Cor 7.6		1 Pe 2.23
44.6	Re 1.17		Re 18.20		Re 5.6
	2.8	49.23	Re 3.9		5.12
	21.6	49.24	Mt 12.29		13.8
	22.13	49.26	Re 16.6	53.8-9	1 Cor 15.3
44.10-17	Ac 17.29	50.6	Mt 26.67	53.9	Mt 26.24
44.23	Re 18.20		27.30		1 Jn 3.5
44.25	1 Cor 1.20	50.8	Ro 8.33		Re 14.5
44.27	Re 16.12	51.17	Eph 5.14	53.11	Ro 5.19
44.28	Ac 13.22	51.17,22	Re 14.10	53.12	Mt 27.38
45.3	Col 2.3		15.7		Lk 23.33
45.9	Ro 9.20		6.19		23.34
45.14	1 Cor 14.25	52.1	Mt 4.5		He 9.28
	Re 3.9		Eph 5.14		1 Pe 2.24
45.15	Ro 11.33		Re 21.2	54.11-12	Re 21.19
45.17	He 5.9		21.27	55.1	Re 21.6
45.23 LXX	Php 2.10-11	52.5	2 Pe 2.2		22.17
46.13	Lk 2.32	52.7	Ac 10.36	55.3	He 13.20
47.7-9	Re 18.7-8		2 Cor 5.20	55.6	Ac 17.27
47.9	Re 18.23		Eph 2.17	55.8	Ro 11.33
48.6 LXX	Re 1.19		6.15	55.10	2 Cor 9.10
48.10	1 Pe 1.7	52.9	Lk 2.38	56.8	Jn 10.16
48.12	Re 1.17	52.10	Lk 2.30-31	56.12	1 Cor 15.32
	2.8	52.11	Re 18.4	57.19	Ac 2.39
	21.6	52.13	Ac 3.13		Eph 2.13
	22.13	52.15	1 Cor 2.9		2.17
48.13	Ro 4.17	53	Lk 24.27	57.20	Jd 13
48.20	Re 18.4		24.46	58.5	Mt 6.16
49.1	Ga 1.15		1 Pe 1.11	58.6	Lk 4.18-19
49.2	Eph 6.17	53.2	Mt 2.23		Ac 8.23
	He 4.12	53.3	Mk 9.12	58.7	Mt 25.35-36
	Re 1.16	53.4	1 Pe 2.24	58.8	Lk 1.78-79
	2.12	53.4-5	Ro 4.25	58.11	Jn 7.38
	2.16	53.5	Mt 26.67	59.17	Eph 6.14
	19.15		1 Pe 2.24		6.17
49.3	2 Th 1.10	53.5-6	Ac 10.43		1 Th 5.8
49.4	Php 2.16	53.6	1 Pe 2.25	59.18	1 Pe 1.17
49.6	Lk 2.32	53.6-7	Jn 1.29		

59.18	Re 20.12-13 22.12	65.15	Re 2.17 3.12	8.2	Ac 7.42
60.1	Eph 5.14	65.17	2 Pe 3.13	8.3	Re 9.6
60.1-2	Lk 1.78-79 Jn 1.14	65.19	Re 21.1	8.11	1 Th 5.3
60.1.2	Re 21.11	65.23	Re 21.4	9.15	Re 8.11
60.3.5	Re 21.24	66.1	Php 2.16	9.25	Ro 2.25
60.6	Mt 2.11		Mt 5.34	9.26	Ac 7.51
60.7	Mt 21.13		5.35	10.6-7	Re 15.4
60.11	Re 21.25	66.5	23.22	10.10	Theodotion
60.14	Re 3.9	66.6	2 Th 1.12		Re 15.3
60.19	Re 21.11		Re 16.1	10.14	Ro 1.22
60.19-20	Re 21.23 22.5	66.7	16.17	10.25	1 Th 4.5
60.21	2 Pe 3.13		Re 12.2		2 Th 1.8
61.1	Mt 11.5 Lk 7.22 Ac 4.27 10.38	66.14	12.5	11.20	Re 16.1
			Jn 16.22		1 Th 2.4
61.1 LXX	Ac 26.18	66.15	2 Th 1.8		Re 2.23
61.2-3	Mt 5.4	66.22	2 Pe 3.13	12.3	Jas 5.5
61.3	Lk 6.21		Re 21.1	12.7	Mt 23.38
61.6	1 Pe 2.5 2.9	66.24	Mk 9.48	13.25	Ro 1.25
	Re 1.6 5.10 20.6			14.12	Re 6.8
61.10	Re 19.8 21.2			14.14	Mt 7.22
62.2	Re 2.17 3.12			15.2	Re 13.10
62.6	He 13.17	1.5	Ga 1.15	15.3	Re 6.8
62.11	Re 22.12	1.7	Ac 26.17	16.9	Re 18.23
63.1-3	Re 19.13	1.8	Ac 18.9-10	16.19	Ro 1.25
63.3	Re 14.20 19.15	1.10	Re 10.11	17.10	1 Pe 1.17
63.10	Ac 7.51 Eph 4.30	1.17	Lk 12.35		Re 2.23
63.11	He 13.20	2.11	Ga 4.8		20.12-13
63.16	Jn 8.41	2.13	Re 7.17 21.6		22.12
63.18	Lk 21.24 Re 11.2	3.19	1 Pe 1.17	17.21	Jn 5.10
64.8	Jn 8.41 1 Pe 1.17	4.4	Ro 2.25	18.6	Ro 9.21
		4.29	Re 6.15	19.13	Ac 7.42
		5.14	Re 11.5	20.2	He 11.36
		5.21	Mk 8.18	20.9	1 Cor 9.16
		5.24	Ac 14.17 Jas 5.7	21.7	Lk 21.24
		6.10	Ac 7.51	22.5	Mt 23.38
		6.14	1 Th 5.3	23.1-2	Jn 10.8
		6.16	Mt 11.29	23.5-6	1 Cor 1.30
		7.11	Mt 21.13	23.18	Ro 11.34
			Mk 11.17	23.23	Ac 17.27
			Lk 19.46	25.10	Re 18.23
		7.18 LXX	Ac 7.42	25.15	Re 14.10
		7.34	Re 18.23		15.7
					16.19
					1 Pe 4.17

25.30	Re 10.11	51.8	Re 14.8	3.17	He 13.17
25.34	Jas 5.5		18.2	4.14	Ac 10.14
26.11	Ac 6.13	51.9	Re 18.4	5.12,17	Re 6.8
27.15	Mt 7.22		18.5	7.2	Re 20.8
27.20	Mt 1.11	51.13	Re 17.1	9.2	Re 1.13
31.9	2 Cor 6.18	51.36	Re 16.12	9.4	Re 7.3
31.25	Mt 11.28	51.45	Re 18.4		9.4
	Lk 6.21	51.48	Re 18.20		14.1
31.31	Mt 26.28	51.49	Re 18.24	9.6	1 Pe 4.17
	Lk 22.20	51.63-64	Re 18.21	9.11 LXX	Re 1.13
	1 Cor 11.25			10.12	Re 4.8
	2 Cor 3.6			10.14	Re 4.6-7
31.33	2 Cor 3.3	1.15	Re 14.20	11.19	2 Cor 3.3
31.33-34	Ro 11.27		19.15	12.2	Mk 8.18
	1 Th 4.9	2.15	Mt 27.39	13.10	1 Th 5.3
31.34	Ac 10.43		Mk 15.29	13.10-12	Mt 7.27
	1 Jn 2.27	3.15 LXX	Ac 8.23	13.10-15	Ac 23.3
32.6-9	Mt 27.9-10	3.45	1 Cor 4.13	14.21	Re 6.8
32.38	2 Cor 6.16			16.61,63	Ro 6.21
32.40	Lk 22.20			17.23	Mt 13.32
	1 Cor 11.25	1.1	Re 19.11		Mk 4.32
	2 Cor 3.6	1.5-10	Re 4.6-7		Lk 13.19
	He 13.20	1.13	Re 4.5	18.20	Jn 9.2
			11.19	18.23	1 Tm 2.4
36.24	Mt 26.65	1.18	Re 4.8	20.41	Eph 5.2
37.15	He 11.36	1.22	Re 4.6		Php 4.18
38.6	He 11.36	1.24	Re 1.15	21.26	Mt 23.12
43.11	Re 13.10		14.2	22.27	Mt 7.15
46.10	Lk 21.22		19.6	22.31	Re 16.1
49.11	1 Tm 5.5	1.26-27	Re 4.2	24.7	Re 18.24
49.36	Re 7.1		4.9	26-28	Mt 11.21-22
50.6	Mt 10.6		4.10		Lk 10.13-14
50.8	Re 18.4		5.1	26.13	Re 18.22
50.15	Re 18.6		5.7	26.16	Re 18.9
50.25	Ro 9.22		5.13	26.17	Re 18.10
50.29	Re 18.6		6.16	26.21	Re 18.21
50.34	Re 18.8		7.10	27.12,13	Re 18.12-13
50.38	Re 16.12		7.15	27.17	Ac 12.20
50.39	Re 18.2		19.4	27.22	Re 18.12-13
51.6	Re 18.4		21.5	27.27-29	Re 18.17
51.7	Re 14.8	1.26-28	Re 4.3	27.30-34	Re 18.19
	17.2	2.1	Ac 26.16	27.30-35	Re 18.9
	17.4	2.8	Re 10.9-10	27.32	Re 18.18
	18.3	2.9-10	Re 5.1		
		3.1-3	Re 10.9-10		

27.36	Re 18.11 18.15	37.27	Re 21.3	2.47	I Cor 14.25
28.2	Ac 12.22 2 Th 2.4	38.2	Re 20.8		Re 17.14 19.16
28.13	Re 17.4 18.16	38.19-20	Re 11.13	3.4	Re 10.11
28.13 LXX	Re 2.7	38.22	Re 8.7 14.10 20.9 20.10 21.8	3.5-6	Re 13.15
31.6	Mt 13.32 Mk 4.32 Lk 13.19	39.6	Re 20.9	3.5	Mt 4.9
31.8,9 LXX	Re 2.7	39.17-20	Re 19.17-18	3.6	Mt 13.42 13.50
32.7	Mt 24.29 Lk 21.25	39.17,20	Re 19.21	3.10	Mt 4.9
32.7-8	Mk 13.24-25	40.2	Re 21.10	3.15	Mt 4.9
32.7,8	Re 6.12-13 8.12	40.3	Re 21.10	3.23-25	He 11.34
33.5	Mt 27.25	40.3,5	Re 11.1	3.36 LXX	He 11.12
33.27	Re 6.8	40.3,5	Re 21.15	4.2	Jn 4.48
34.2-3	Jn 10.8	43.2	Re 1.15 14.2 19.6	4.12,21	Mt 13.32 Mk 4.32 Lk 13.19
34.5	Mt 9.36	44.7	Ac 21.28	4.30	Re 18.10
34.5-6	1 Pe 2.25	44.30	Ro 11.16	4.34	Re 4.9
34.8	Mk 6.34 Jd 12	47.1	Re 22.1	4.37	Jn 4.48
34.11	Lk 15.4	47.12	Re 22.2 22.14 22.19	5.20	Ac 12.23
34.15	Jn 10.11	48.16,17	Re 21.16-17	5.23	Re 9.20
34.16	Lk 15.4 19.10	48.30-35	Re 21.12-13	6.1-27	He 11.33 2 Tm 4.17
34.17	Mt 25.32	48.35	Re 3.12	6.21	1 Pe 1.23
34.23	Jn 1.45 Jn 10.16 Re 7.17		DANIEL	6.26	Re 4.9
36.20	Ro 2.24	1.12,14	Re 2.10	7.2	Re 7.1
36.23	Mt 6.9	2.28	Lk 21.9	7.3	Re 11.7 13.1 17.8
36.25	He 10.22	2.28,29	Mt 24.6 Re 1.1 1.19 4.1 22.6	7.4-6	Re 13.2
36.26	2 Cor 3.3	2.34-35	Mt 21.44	7.7	Re 11.7 12.3 12.17 13.7
36.27	1 Th 4.8	2.44	1 Cor 15.24	7.8	Re 13.5
37.5	Re 11.11	2.44	Re 11.15	7.9	Re 1.14 Re 20.4
37.9	Re 7.1	2.44-45	Mt 21.44	7.9-10	Mt 19.28 Re 20.11-12
37.10	Re 11.11	2.45 Theodotion	Mt 24.6	7.10	Re 5.11
37.12	Mt 27.52-53	2.45	Re 1.1 1.19 4.1 22.6	7.13	Re 1.7 1.13 Re 14.14
37.14	1 Th 4.8				
37.23	Tt 2.14				
37.24	Jn 10.16				
37.26	He 13.20				

7.14	Mt 24.30 28.18 Mk 13.26 Lk 1.33 Jn 12.34 Re 10.11 11.15 19.6	12.1	Php 4.3 Jd 9 Re 3.5 7.14 12.7 13.8 16.18 17.8 20.12 20.15 21.27		JOEL
7.18	Re 22.5			1.6	Re 9.8
7.20	Re 13.5			2.2	Mt 24.21
7.21	Re 11.7 12.17 13.7	12.2	Mt 25.46 Jn 5.29 11.24	2.4,5	Re 9.7
7.22	Lk 21.8 1 Cor 6.2 Re 20.4		Ac 24.15	2.5	Re 9.9
7.24	Re 17.12	12.3	Mt 13.43	2.10	Mt 24.29 Mk 13.24-25 Re 6.12-13 8.12
7.25	Re 12.14 Re 13.5	12.4	Re 10.4 22.10	2.11	Re 6.17
7.27	Re 20.4 22.5	12.7	Lk 21.24 Re 4.9 10.5-6 12.14	2.23	Jas 5.7
8.10	Re 12.4	12.9	Re 10.4	2.28	Ac 21.9 Tt 3.6
8.16	Lk 1.19	12.11	Mt 24.15 Mk 13.14	2.30-31	Lk 21.25
8.26	Re 10.4	12.12	Jas 5.11	2.31	Mt 24.29 Mk 13.24-25 Re 6.12
9.6,10	Re 10.7 11.18			2.32	Ac 2.39 22.16
9.21	Lk 1.19			3.4-8	Mt 11.21-22 Lk 10.13-14
9.24	Ac 10.43			3.13	Mk 4.29 Re 14.15,18 19.15
9.26	Lk 21.24			3.15	Mt 24.29 Mk 13.24-25 Re 6.12-13 8.12
9.27	Mt 24.15 Mk 13.14	1.6,9	1 Pe 2.10	3.18	Re 22.1
10.5	Re 1.13	1.10	Ro 9.27-28		AMOS
10.6	Re 1.14-15 2.18 19.12	2.1	1 Pe 2.10	1.9-10	Mt 11.21-22 Lk 10.13-14
10.13,21	Jd 9 Re 12.7	2.23	1 Pe 2.10	3.7	Re 10.7 11.18
11.31	Mt 24.15 Mk 13.14	6.2	Lk 24.46 1 Cor 15.4	3.13 LXX	2 Cor 6.18
11.36	2 Th 2.4 Re 13.5	6.5	Eph 6.17	3.13	Re 1.8 4.8 11.17 15.3 16.7 16.14 19.6
11.41	Mt 24.10	6.6	Mk 12.33		
12.1	Mt 24.21 Mk 13.19	9.7	Lk 21.22		
		10.8	Re 6.16 9.6		
		10.12 LXX	2 Cor 9.10		
		12.8	Re 3.17		
		14.2	He 13.15		
		14.9	Ac 13.10		

3.13	19.15 21.22		NAHUM	6.5	Re 7.1
4.11	Jd 23	1.6	Re 6.17	6.6	Re 6.2
4.13 LXX	2 Cor 6.18	1.15	Ac 10.36		6.5
	Re 1.8		Ro 10.15		19.11
	4.8		Eph 6.15	8.6 LXX	Mt 19.26
	11.17		HABAKKUK	8.17	Mk 10.27
	15.3	2.3	2 Pe 3.9	8.23	1 Cor 13.5
	16.7	2.18-19	1 Cor 12.2	9.2-4	1 Cor 14.25
	16.14	3.17	Lk 13.6		Mt 11.21-22
	19.6		ZEPHANIAH	9.10	Lk 10.13-14
	19.15	1.3	Mt 13.41	9.11	Eph 2.17
	21.22	3.8	Re 16.1		Mt 26.28
5.10	Ga 4.16	3.13	Re 14.5		Mk 14.24
5.13	Eph 5.16	3.15	Jn 1.49		Lk 22.20
5.15	Ro 12.9		HAGGAI	10.2	1 Cor 11.25
8.9	Mt 27.45	1.13	Mt 28.20		He 13.20
	Mk 15.33	2.6,21	Mt 24.29		Mt 9.36
	Lk 23.44-45		Lk 21.26	11.12	Mk 6.34
9.9	Lk 22.31		ZECHARIAH	12.3 LXX	Mt 26.15
	OBADIAH	1.1	Mt 23.35		Lk 21.24
	Re 11.15	1.3	Jas 4.8	12.10	Re 11.2
	JONAH	1.6	Re 10.7		Mt 24.30
1.17	1 Cor 15.4		11.18	12.11	Re 1.7
3.5	Mt 12.41	1.8	Re 6.2	12.12	Re 16.16
3.6	Mt 11.21		6.4	12.14	Re 1.7
3.8	Mt 12.41		19.11	13.4	Mt 24.30
3.8,10	Lk 11.32	2.1-2	Re 11.1	13.7	Re 1.7
4.9	Mt 26.38	2.6	Mt 24.31		Mk 1.6
	Mk 14.34	2.6,10	Mk 13.27	13.9	Mt 26.56
	MICAH	2.10	Re 21.3		Mk 14.50
4.7	Lk 1.33	3.1	Re 12.10	14.5	Jn 16.32
4.9	Jn 16.21	3.2	Jd 9		1 Pe 1.7
4.10	Re 12.2		23	14.7	Mt 25.31
5.2	Jn 7.42	4.2	Re 4.5		1 Th 3.13
6.8	Mt 23.23	4.3	Re 11.4		2 Th 1.7
6.15	Jn 4.37	4.10	Re 5.6		Jd 14
7.6	Mt 10.21	4.11-14	Re 11.4		Re 21.25
	Mk 13.12	6.2	Re 6.4	14.8	22.5
	Lk 12.53		6.5	14.9	Re 22.1
7.20	Lk 1.55	6.3	Re 6.2		Re 11.15
	Ro 15.8		19.11	14.11	19.6
					Re 22.3

	MALACHI	63.10	Lk 16.9		SIRACH
1.6	Lk 6.46	69.27	Jn 5.22	1.8	Re 4.2
1.7	1 Cor 10.21	70.1-4	He 11.5		4.9
1.11	2 Th 1.12		1 ESDRAS		4.10
	Re 15.4	1.32 LXX	Mt 1.11		5.1
1.12	1 Cor 10.21		JUDITH		5.7
2.7-8	Mt 23.3				5.13
2.10	1 Cor 8.6	11.19	Mt 9.36		6.16
3.1	Mt 11.3		Mk 6.34		7.10
	Lk 1.17	16.17	Jas 5.3		7.15
	1.76		1 MACCABEES		19.4
	7.19				21.5
	Jn 3.28	1.54	Mt 24.15	1.10	1 Cor 2.9
3.2	Re 6.17		Mk 13.14	5.3	1 Th 4.6
3.3	1 Pe 1.7	2.60	2 Tm 4.17	5.11	Jas 1.19
3.5	Jas 5.4	3.45,51	Lk 21.24	11.19	Lk 12.19-20
3.7	Jas 4.8	4.59	Jn 10.22	15.11-13	Jas 1.13
4.2	Lk 1.78	6.7	Mt 24.15	16.14	Ro 2.6
4.5	Mt 11.14		2 MACCABEES	23.1	Mt 6.13
4.5-6	Mt 17.10-11	3.26	Lk 24.4	23.4	1 Pe 1.17
	Mk 9.11-12	6.18-7.42	He 11.35	25.23	He 12.12
	Lk 1.17	13.4	1 Tm 6.15	27.6	Mt 7.16
	ASCENSION OF ISAIAH		Re 17.14	28.2	Mt 6.12
5.11-14	He 11.37		19.16	28.18	Lk 21.24
	ASSUMPTION OF MOSES		3 MACCABEES	29.11	Mt 6.20
	Jd 9	2.5	Re 14.10		Lk 18.22
	BARUCH		20.10	33.1	Mt 6.13
4.7	1 Cor 10.20		21.8	35.19	Mt 16.27
4.35	Re 18.2	5.35	1 Tm 6.15	37.28	1 Cor 6.12
	ENOCH		Re 17.14	38.18	2 Cor 7.10
1.2	1 Pe 1.12		19.16	44.16	He 11.5
1.9	Jd 14-15		4 MACCABEES	44.21	Ga 3.8
9.4	Re 15.3	2.5	Ro 7.7		He 6.14
	17.14	7.19	Mt 22.32		11.12
	19.16		PSALMS OF SOLOMON	48.10	Lk 1.17
14.22	Re 5.11	5.4	Lk 11.21-22		SUSANNA
25.5	Re 15.3	5.9-11 LXX	Mt 6.26	46 Theodotion	Mt 27.24
27.3	Re 15.3	7.6	Jn 1.14		TOBIT
46.3	Col 2.3	17.23-24	Re 2.26-27	4.6 LXX	Jn 3.21
51.2	Lk 21.28	17.34 (31)	Re 21.24	5.15	Mt 20.2
60.8	Jd 14		21.26	7.17	Mt 11.25
				11.9	Lk 15.20
				13.7,11	Re 15.3

13.18	Re 19.1	5.18	1 Th 5.8	16.13	Mt 16.18
14.4	Mt 23.38	5.22	Lk 21.25	16.22	Re 8.7
14.5	Lk 21.24	6.18	Jn 14.15	18.1	Ac 9.7
		7.1	Ac 10.26		22.9
	WISDOM	7.7	Eph 1.17		
2.11	Ro 9.31	9.1	Jn 1.3		OTHER WRITINGS
2.18-20	Mt 27.43	9.16	Jn 3.12		Aratus, <i>Phaenomena</i> 5
2.23	1 Cor 11.7	12.12	Ro 9.20		Ac 17.28
3.8	1 Cor 6.2	12.13-14	Ac 5.39		Cleanthes? Ac 17.28
4.10	He 11.5	14.3	1 Pe 1.17		Epimenides, <i>de Oraculis</i>
5.5	Ac 20.32	15.3	Jn 17.3		Tt 1.12
	26.18	15.7	Ro 9.21		Menander, <i>Thais</i> (218)
5.15	1 Jn 2.17	16.9	Re 9.3		1 Cor 15.33
5.18	Eph 6.14				

PRINCIPAL MANUSCRIPTS AND VERSIONS CITED IN THE TEXTUAL APPARATUS

(See Introduction, pages 12*-36*)

Abbreviations: e-Gospels; a-Acts; c-Catholic or General Epistles; p-Pauline Epistles; r-Revelation. Roman numerals indicate approximate date of origin.

<i>Papyri</i>			<i>Papyri</i>			<i>Papyri</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	No.	Contents	Date
℘ ¹	e	III	℘ ³²	p	about 200	℘ ^{64[+67]}	e	about 200
℘ ²	e	VI	℘ ^{33[+58]}	a	VI	℘ ⁶⁵	p	III
℘ ³	e	VI/VII	℘ ³⁴	p	VII	℘ ⁶⁶	e	about 200
℘ ⁴	e	III	℘ ³⁵	e	IV?	℘ ⁶⁸	p	VII?
℘ ⁵	e	III	℘ ³⁶	e	VI	℘ ⁶⁹	e	III
℘ ⁶	e	IV	℘ ³⁷	e	III/IV	℘ ⁷⁰	e	III
℘ ⁷	e	III/IV?	℘ ³⁸	a	about 300	℘ ⁷¹	e	IV
℘ ⁸	a	IV	℘ ³⁹	e	III	℘ ⁷²	c	III/IV
℘ ⁹	c	III	℘ ⁴⁰	p	III	℘ ⁷³	e	VII
℘ ¹⁰	p	IV	℘ ⁴¹	a	VIII	℘ ⁷⁴	ac	VII
℘ ^{11[+14?]}	p	VI	℘ ⁴²	e	VII/VIII	℘ ⁷⁵	e	early III
℘ ¹²	p	late III	℘ ⁴³	r	VI/VII	℘ ⁷⁶	e	VI
℘ ¹³	p	III/IV	℘ ⁴⁴	e	VI/VII	℘ ⁷⁷	e	II/III
℘ ^{14[+11?]}	p	VI	℘ ⁴⁵	ea	III	℘ ⁷⁸	c	III/IV
℘ ¹⁵	p	III	℘ ⁴⁶	p	about 200	℘ ⁷⁹	p	VII
℘ ¹⁶	p	III/IV	℘ ⁴⁷	r	late III	℘ ⁸⁰	e	III
℘ ¹⁷	p	IV	℘ ⁴⁸	a	late III	℘ ⁸¹	c	IV
℘ ¹⁸	r	III/IV	℘ ⁴⁹	p	late III	℘ ⁸²	e	IV/V
℘ ¹⁹	e	IV/V	℘ ⁵⁰	a	IV/V	℘ ⁸³	e	VI
℘ ²⁰	c	III	℘ ⁵¹	p	about 400	℘ ⁸⁴	e	VI
℘ ²¹	e	IV/V	℘ ⁵²	e	about 125	℘ ⁸⁵	r	IV/V
℘ ²²	e	III	℘ ⁵³	ea	III	℘ ⁸⁶	e	IV
℘ ²³	c	early III	℘ ⁵⁴	c	V/VI	℘ ⁸⁷	p	III
℘ ²⁴	r	IV	℘ ⁵⁵	e	VI/VII	℘ ⁸⁸	e	IV
℘ ²⁵	e	late IV	℘ ⁵⁶	a	V/VI	℘ ⁸⁹	p	IV
℘ ²⁶	p	about 600	℘ ⁵⁷	a	IV/V	℘ ⁹⁰	e	II
℘ ²⁷	p	III	℘ ⁵⁹	e	VII	℘ ⁹¹	a	III
℘ ²⁸	e	III	℘ ⁶⁰	e	VII	℘ ⁹²	p	III/IV
℘ ²⁹	a	III	℘ ⁶¹	p	about 700	℘ ⁹³	e	V
℘ ³⁰	p	III	℘ ⁶²	e	IV	℘ ⁹⁴	p	V/VI
℘ ³¹	p	VII	℘ ⁶³	e	about 500	℘ ⁹⁵	e	III

<i>Papyri</i>			<i>Uncials</i>			<i>Uncials</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	No.	Contents	Date
Ⓟ ⁹⁶	e	VI	E 08	a	VI	048	acp	V
Ⓟ ⁹⁷	e	VI/VII	[F 09]	e	IX	050	e	IX
Ⓟ ⁹⁸	r	II?	F 010	p	IX	051	r	X
Ⓟ ⁹⁹	p	about IV	[G 011]	e	IX	057	a	IV/V
Ⓟ ¹⁰⁰	c	III/IV	G 012	p	IX	058	e	IV
Ⓟ ¹⁰¹	e	III	[H 013]	e	IX	059	e	IV/V
Ⓟ ¹⁰²	e	III/IV	H 015	p	VI	+ 0215		
Ⓟ ¹⁰³	e	II/III	I 016	p	V	060	e	VI
Ⓟ ¹⁰⁴	e	II	[K 018]	cp	IX	062	p	V
Ⓟ ¹⁰⁵	e	V/VI	L 019	e	VIII	066	a	VI
Ⓟ ¹⁰⁶	e	III	[L 020]	acp	IX	067	e	VI
Ⓟ ¹⁰⁷	e	III	M 021	e	IX	068	e	V
Ⓟ ¹⁰⁸	e	III	[N 022]	e	VI	069	e	V
Ⓟ ¹⁰⁹	e	III	[O 023]	e	VI	070	e	VI
Ⓟ ¹¹⁰	e	IV	[P 024]	e	VI	+ 0110		
Ⓟ ¹¹¹	e	III	[P 025]	acpr	IX	0124		
Ⓟ ¹¹²	a	V	[Q 026]	e	V	0178		
Ⓟ ¹¹³	p	III	S 028	e	949	0179		
Ⓟ ¹¹⁴	p	III	T 029	e	V	0180		
Ⓟ ¹¹⁵	r	III/IV	+ 0113			0190		
Ⓟ ¹¹⁶	p	VI/VII	0125			0191		
Ⓟ ¹¹⁷	p	IV/V	0139			0193		
Ⓟ ¹¹⁸	p	III	W 032	e	IV/V	0202		
Ⓟ ¹¹⁹	e	III	X 033	e	X	071	e	V/VI
Ⓟ ¹²⁰	e	IV	Z 035	e	VI	072	e	V/VI
Ⓟ ¹²¹	e	III	Γ 036	e	X	073	e	VI
Ⓟ ¹²²	e	IV/V?	Δ 037	e	IX	+ 084		
Ⓟ ¹²³	p	IV	Θ 038	e	IX	075	p	X
Ⓟ ¹²⁴	p	VI	Λ 039	e	IX	076	a	V/VI
Ⓟ ¹²⁵	c	III/IV	Ξ 040	e	VI	077	a	V
Ⓟ ¹²⁶	p	IV	Π 041	e	IX	078	e	VI
Ⓟ ¹²⁷	a	V	[Σ 042]	e	VI	079	e	VI
			Φ 043	e	VI	081	p	VI
			Ψ 044	eacp	IX/X	082	p	VI
			[046]	r	X	083	e	VI/VII
R 01	eacpr	IV	047	e	VIII	+ 0112		
A 02	eacpr	V				0235		
B 03	eacp	IV				085	e	VI
C 04	eacpr	V				086	e	VI
D 05	ea	V				087	e	VI
D 06	p	VI				+ 092b		
[E 07] ¹	e	VIII				088	p	V/VI

¹ Bracketed manuscripts are uncials with a Byzantine text, cited following the group symbol *Byz.*

<i>Unicals</i>			<i>Unicals</i>			<i>Unicals</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	No.	Contents	Date
091	e	VI	0163	r	V	0226	p	V
094	e	VI	0164	e	VI/VII	0227	p	V
095	a	VIII	0165	a	V	0228	p	IV
+ 0123			0166	ac	V	0229	r	VIII
096	a	VII	0167	e	VII	0231	e	IV
097	a	VII	0169	r	IV	0233	e	VIII
098	p	VII	0170	e	V/VI	0234	e	VIII
099	e	VII	0171	e	about 300	0236	a	V
0101	e	VIII	0172	p	V	0237	e	VI
0102	e	VII	0175	a	V	0238	e	VIII
+ 0138			0176	p	V	0239	e	VII
0105	e	X	0177	e	X	0240	p	V
0106	e	VII	0181	e	IV/V	0241	p	V/VI
+ 0119			0182	e	V	0242	e	IV
0107	e	VII	0183	p	VII	0243	p	X
0108	e	VII	0184	e	VI	+ 0121b		
0109	e	VII	0185	p	IV	0244	a	V
0111	p	VII	0186	p	V/VI	0249	e	X
0115	e	IX/X	+ 0224			0250	e	VIII
0118	e	VIII	0187	e	VI	0252	p	V
0121	p	X	0188	e	IV	0254	p	V
(0121a)			0189	a	II/III	0256	e	VIII
0122	p	IX	0198	p	VI	0259	p	VII
0126	e	VIII	0199	p	VI/VII	0260	e	VI
0127	e	VIII	0200	e	VII	0261	p	V
0128	e	IX	0201	p	V	0262	p	VII
0130	e	IX	0204	e	VII	0266	e	VI
0131	e	IX	0207	r	IV	0269	e	IX
0132	e	IX	0208	p	VI	0270	p	IV/V
0140	a	X	0209	cp	VII	0271	e	IX
0141	e	X	0210	e	VII	0274	e	V
0143	e	VI	0213	e	V/VI	0275	e	VII
0145	e	VII	0214	e	IV/V	0277	e	VII/VIII
0146	e	VIII	0216	e	V	0293	e	VI
0147	e	VI	0217	e	V	+ 089		
0148	e	VIII	0218	e	V	092a		
0150	p	IX	0219	p	IV/V	0298	e	VIII/IX
0155	e	IX	0220	p	III	0299	e	X/XI?
0159	p	VI	0221	p	IV	0300	e	VI/VII
0160	e	IV/V	0222	p	VI			
0161	e	VIII	0223	p	VI			
0162	e	III/IV	0225	p	VI			

<i>Minuscules</i>			<i>Minuscules</i>			<i>Minuscules</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	No.	Contents	Date
<i>f</i> ¹	e	X-XIV	614	a	XIII	1962	p	XI/XII
<i>f</i> ¹³	e	XI-XV	629	c	XIV	2030	r	XII
1	e	XII	636	c	XV	2050	r	1107
5	c	XIII	642	c	XIV	2053	r	XIII
6	p	XIII	700	e	XI	2062	r	XIII
13	e	XIII	788	e	XI	2127	p	XII
28	e	XI	826	e	XII	2200	p	XIV
33	eacp	IX	828	e	XII	2318	c	XVIII
61	c	XVI	892	e	IX	2329	r	X
69	e	XV	918	c	XVI	2344	acr	XI
81	acp	1044	945	ac	XI	2351	r	X
88	c	XII	983	e	XII	2377	r	XIV
104	p	1087	1006	er	XI	2464	acp	IX
118	e	XIII	1010	e	XII	2473	c	1634
124	e	XI	1071	e	XII	2492	c	XIV
131	e	XIV	1175	acp	X	2818 (36a)	a	XII
157	e	about 1122	1241	ecp	XII			
174	e	1052	1243	ec	XI			
180	e	XII	1253	e	XV	No.	Contents	Date
181	a	X	1292	ec	XIII	159	a	XII
205	er	XV	1319	p	XII	160	ea	1021
209	er e XIV. r XV	XIV	1333	e	XI	168	e	XII
221	c	X	1342	e	XIII/XIV	176	e	XII
225	e	1192	1409	ac	XIV	1127	e	IX
230	e	1013	1424	e	IX/X	1147	a	XII
249	e	XII	1448	c	XII	1156	a	X
256	p	XI/XII	1505	ec	XII	1165	a	XI
263	p	XIII	1506	p	1320	1170	a	XIV
307	ac	X	1573	p	XII/XIII	1184	e	1319
346	e	XII	1582	e	948	1211	e	XII
365	p	XII	1611	cr	XII	1253	e	1020
424	p	XI	1678	a	XIV	1292	e	IX
429	c	XIV	1689	e	1200?	1384	e	XII
436	cp	XI/XII	1709	e	XII	1387	e	XI
442	c	XII/XIII	1735	c	X	1422	ea	XIV
453	a	XIV	1739	acp	X	1514	e	X
459	p	1092	1841	r	IX/X	1524	e	XII
543	e	XII	1852	cp	XIII	1547	e	XIII
565	e	IX	1854	r	XI	1563	a	IX
579	e	XIII	1881	cp	XIV	1590	a	XI
597	e	XIII	1891	a	X	1591	a	XI
610	a	XII	1912	p	X	1592	a	1576

Lectionaries

<i>Lectionaries</i>			<i>Lectionaries</i>			<i>Versions Old Latin</i>		
No.	Contents	Date	No.	Contents	Date	Abbr.	Contents	Date
1593	a	XV	1590	a	XIII	it ^λ	e	VIII/IX
1596	a	1146	1627	e	XI	it ^{mon}	p	X
1597	a	X	1780	e	XII	it ^μ	e	V
1598	a	XI	1977	ea	XII	it ^μ	p	IX
1599	a	XI				it ⁿ	e	V
1603	a	XI				it ^o	e	VII
1617	a	XI				it ^o	p	XV
1672	e	IX	Abbr.	Contents*	Date	it ^p	e	VIII
1673	e	XII	it ^a	e	IV	it ^p	a	XII
1680	ea	XIII	it ^{a2}	e	V	it ^{ph}	a	XII
1751	ea	XI	it ^{ur}	acpr	IX	it ^φ	e	V
1770	e	X	it ^{aur}	e	VII	it ^π	e	VII
1773	e	XI	it ^b	e	V	it ^θ	e	VI/VII
1809	a	XII	it ^b	p	VIII/IX	it ^θ	c	VII
1813	e	1069	it ^β	e	VII	it ^θ	e	VII
1858	e	XII	it ^c	ea	XII/XIII	it ^r	a	VII/VIII
1859	e	XI	it ^{comp}	p	IX/X	it ^r	p	VI/VII
1866	e	1174	it ^d	ea	V	it ^{ro}	a	X
1883	a	XI	it ^d	p	V/VI	it ^p	e	VII/VIII
1884	a	XIII	it ^{dem}	ap	XIII	it ^p	p	X
1890	e	1420	it ^{div}	p	XII	it ^s	e	VI/VII
1895	a	XIII	it ^e	e	V	it ^s	ac	VI
1921	a	XII	it ^e	a	VI	it ^b	p	VIII
1938	a	XIII	it ^f	e	VI	it ^{sa}	a	XIII
1950	e	1289/90	it ^f	p	IX	it ^{sin}	ar	X
11016	e	XII	it ^{ff}	c	IX	it ^t	e	V/VI
11021	ea	XII	it ^{ff1}	e	VIII	it ^t	acpr	XI
11074	e	1290	it ^{ff2}	e	V	it ^v	e	VII
11153	a	XIV	it ^g	p	IX	it ^v	p	VIII/IX
11154	a	XII	it ^{g1}	e	VIII/IX	it ^w	a	XIV/XV
11156	a	XIV	it ^{gig}	ar	XIII	it ^w	c	VI
11159	a	1331	it ^{guc}	p	VI	it ^z	cpr	VIII
11178	a	XI	it ^h	e	V			
11223	e	XIII	it ^h	acr	V			<i>Vulgate</i>
11298	a	XI	it ⁱ	e	V	Abbr.	Contents	Date
11356	a	XI	it ^j	e	VI	vg	Vulgate	IV/V
11364	a	XII	it ^k	e	IV/V	vg ^{cl}	Clementine	
11365	a	XII	it ^l	e	XIII		Vulgate	1592
11439	a	XII	it ^l	ac	VII	vg ^{ww}	Wordsworth-	
11441	a	XIII					White	
11443	a	1053						1889-1954
11552	e	985						

* See footnote 9, page 31*.

<i>Vulgate</i>			<i>Coptic</i>			<i>Georgian</i>		
Abbr.	Contents	Date	Abbr.	Contents	Date	Abbr.	Contents	Date
vg st	Stuttgart Vulgate	1994	cop ^{meg}	ea	IV/V	geo	eacp	V
			cop ^{mf}	e	IV/V	geo ^l	eap	IX
			cop ^{fay}	eacp	IV	geo ²	eap	X
	<i>Syriac</i>		cop ^{ach}	ec	IV	geo ^A	eap	X
			cop ^{ach2}	e	IV	geo ^B	eap	X
Abbr.	Contents	Date	cop ^v	c	V			
							<i>Ethiopic</i>	
syr ^b	e	IV				Abbr.	Contents	Date
syr ^c	e	IV				eth	eacpr	VI
syr ^p	eacp	V	Abbr.	Contents	Date	eth ^{ro}	Rome edition	1548- 49
syr ^{pal}	eacp	VI	arm	Künzle edition	1984	eth ^{pp}	Pell Platt edition	1830
syr ^{ph}	cr	VI		Zohrab edition	1805	eth th	Takla Häymānot	1982-83
syr ^h	eacpr	VII				eth ^{ms}	e	XIII
	<i>Coptic</i>							
Abbr.	Contents	Date						
cop ^{sa}	eacpr	IV						
cop ^{bo}	eacpr	IX						
cop ^{pbo}	e	IV/V						

LIST OF ALTERNATIVE READINGS

At several passages the editors of the *Editio Critica Maior* had to leave open the decision as to which of the variants is the initial text. In *The Greek New Testament* these places are marked with the sign ♦. The following list shows the variants seen as equal to the reading text at places where there is no apparatus unit in *The Greek New Testament* (compare p. 4*).

	Reading text	Variant of equal value
Jas 1.22	μόνον ἀκροαταί	ἀκροαταί μόνον
2.11	μοιχεύεις, φονεύεις	μοιχεύεις, φονεύεις
3.4	ἀνέμων σκληρῶν	σκληρῶν ἀνέμων
4.9	μετατραπήτω	μεταστραφήτω
4.12	ὁ κρίνων	ὅς κρίνεις
4.14	τό	τά
5.18	ὑετὸν ἔδωκεν	ἔδωκεν ὑετόν
1Pe 2.12	ἐποπτεύοντες	ἐποπτεύσαντες
3.5	εἰς θεόν	εἰς τὸν θεόν
3.20	ὀλίγοι	ὀλίγα
4.11	εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων	εἰς τοὺς αἰῶνας
5.9	ἐν κόσμῳ	ἐν τῷ κόσμῳ
5.11	εἰς τοὺς αἰῶνας	εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων
2Pe 1.4	τίμια καὶ μέγιστα ἡμῖν ἐπαγγέλματα	τίμια ἡμῖν καὶ μέγιστα ἐπαγγέλματα
1.5	αὐτὸ τοῦτο δέ	αὐτὸ δὲ τοῦτο
1.9	ἀμαρτιῶν	ἀμαρτημάτων
1.21	προφητεία ποτέ	ποτέ προφητεία
2.3	νυστάζει	νυστάξει
2.22	κυλισμόν	κυλισμά
3.3	ἐσχάτων	ἐσχάτου
3.10	ἡμέρα	ἡ ἡμέρα
1Jn 1.7	εἰάν	εἰάν δέ
1.8	οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν	ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν
2.4	ὅτι	<i>omit</i>
2.17	αὐτοῦ	<i>omit</i>
2.29	εἰδῆτε	ἴδητε
4.12	ἐν ἡμῖν τετελειωμένη ἐστίν	τετελειωμένη ἐστίν ἐν ἡμῖν
5.11	ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεός	ἔδωκεν ὁ θεός ἡμῖν
5.21	ἑαυτά	ἑαυτούς
2Jn 9	καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει	καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα ἔχει
Jd 17	ῥημάτων τῶν προειρημένων	προειρημένων ῥημάτων
18	ὑμῖν	ὑμῖν ὅτι

PRINCIPAL SYMBOLS AND ABBREVIATIONS

(See Introduction, pages 58*-63*)

{ } enclose a letter A, B, C, D which indicates the relative degree of certainty for the reading adopted in the text.

[ ] in the text enclose words whose presence or position in the text is regarded as disputed; in the critical apparatus, immediately following the symbol *Byz*, enclose the symbols for certain Byzantine witnesses (see p. 10*).

|| enclose passages which are regarded as later additions to the text, but which are of evident antiquity and importance.

◆ follows a word or passage where two different variants could equally well be adopted as the initial text. If there is an apparatus unit the same sign will be found at the variant in the apparatus seen as equal to the reading text.

( ) in the critical apparatus, indicate that a witness supports the reading for which it is cited, but with minor differences; in the discourse segmentation apparatus, indicate minor differ-

ences of detail in segmentation, while the authority supports in general the segmentation for which it is cited.

[( )] indicate negligible differences in the witness of selected Byzantine manuscripts to the reading attested.

* the reading of the original hand of the manuscript.

? indicates that an early version is probably in support of a reading, but that there is some doubt.

^{1/2, 2/3, 5/7} etc. indicate the statistics for variant readings in multiple instances of a passage. The second number indicates the number of times the passage occurs in a lectionary manuscript or a Church Father; the first number indicates how many times the reading attested is supported.

AD Apostoliki Diakonia (1988)

BJ La Bible de Jérusalem (1998)

BTI Biblia Traducción Interconfesional (2008)

Byz the reading of the majority of the Byzantine witnesses.

Byz^m a part of the Byzantine manuscript tradition.

^{com} citation in the commentary section of a manuscript where the reading differs from the accompanying Greek text.

DHH Dios Habla Hoy (1996)

Diatessaron see p. 44*ff.

^{ed} the reading from an edition of a Church Father when it differs from a reading in the papyrus tradition of his text.

EU Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift (1999)

GNB Good News Bible (1992)

^{gr} a citation from a Greek fragment of the work of a Greek Church Father which is preserved complete only in a translation.

I a lectionary manuscript, identified by the superscript number following it.

I^{AD} reading of the lectionary edition of the Apostoliki Diakonia, Athens.

^{866/2} shows the relative frequency of a reading in the multiple occurrence of the same passage in a single lec-

- tionary manuscript. The second number of the fraction indicates the number of times the passage occurs in the manuscript; the first number indicates how many times it supports the reading attested.
- ^{lat} the Latin translation of a Greek Church Father.
- LB** Lutherbibel (1999)
- Lect** the reading of the majority of the lectionaries selected, together with the text of the edition published by Apostoliki Diakonia, Athens.
- Lect^{pt}** A part of the lectionary manuscript tradition (at least 10 manuscripts) which differs from the rest (also designated *Lect^{pt}*).
- Lect^{pt}. AD** A part of the lectionary manuscript tradition in agreement with the edition by Apostoliki Diakonia.
- ^{lem} in the Church Fathers, a citation from a *lemma*, i.e., the text of the New Testament which precedes the commentary (^{com}) in a commentary manuscript.
- LXX** the Septuagint or Greek translation of the Old Testament.
- M** Merk, *Novum Testamentum Graece et Latine* (1992¹¹).
- ^{mr} textual evidence contained in the margin of a manuscript.
- ^{ms, mss} manuscript(s) of an early version, or of a Church Father's text, when differing from the edited text.
- NA** Nestle-Aland (2012).
- NBS** La Nouvelle Bible Second (2002)
- NIV** New International Version (1984).
- NRSV** New Revised Standard Version (1989).
- ^{ppp} a reading from the papyrus stage of the tradition of a Church Father's text when it differs from an edition of the Father.
- REB** The Revised English Bible (1989)
- [sic]* an abnormality reproduced exactly from the original.
- ^{supp} a portion of a manuscript or a Church Father's text supplied by a later hand where the original is missing.
- Theodotion** Theodotion's text of the Greek Old Testament.
- TOB** Traduction Œcuménique de la Bible (1988)
- TR** Textus Receptus (Oxford, 1889)
- ^{txt} the text of a manuscript of the New Testament when it differs from another reading given in the margin (^{mg}), or in the commentary section (^{comm}) which accompanies the text of a Church Father.
- ^{vid} the most probable reading of a manuscript where the state of its preservation makes complete verification impossible; or the apparent support of a Church Father for the reading cited, where stylistic and contextual factors do not permit complete certainty.
- v.r.** variant reading.
- ^{v.r.} a variant reading specifically designated in a manuscript as an alternative.
- WH** Westcott and Hort, *The New Testament in the Original Greek* (1881).

MAP INDEX

- Map 1 PALESTINE in Old Testament Times
Map 1i JERUSALEM and its Surroundings
Map 2 PALESTINE in New Testament Times
Map 3 THE ANCIENT NEAR EAST
Map 4 THE JOURNEYS OF THE APOSTLE PAUL

The first figure following each place name indicates the map on which it may be found, and the succeeding letter and number indicate horizontally and vertically the location of that place on the map. Cities are indexed according to the position of the circle which indicates the city, not according to the position of the name itself. Where the name of a region overlaps several locations, only the more prominent location is indexed.

There is no distinction between Biblical and non-Biblical names. Alternative names, separated by commas, are given for some cities. A question mark with a name indicates that the location of that place is uncertain.

No explanatory term is given in the index for cities and other well known geographical names (*e.g.*, Italy). The term *people* is often used where *region* would be as acceptable, and vice versa.

These maps were prepared by Professor Karl Elliger of Tübingen for the Württemberg Bible Society. Cartography was done by the Cartographic Institute of Helmut Fuchs in Leonberg.

- Abel-beth-maacah 1 D-2
Abel-shittim 1 D-6
Abila 2 D-3
Abilene, *region* 2 E-1
Accad?, *city* 3 F-3
Accad, *region* 3 F-3
Acco 1 B-3
Achaia, *Roman province* 4 C-2
Achmetha 3 G-3
Achor, Valley of 1 C-6
Achzib 1 B-2
Acrabetta 2 C-5
Adam 1 D-5
Adoraim 1 B-7
Adramyttium 4 E-2
Adriatic Sea 4 B-2
Adullam 1i A-2
Adummim, Ascent of 1i B-1
Aenon? 2 C-4
Ai 1i B-1
Aijalon 1i A-1
Akhetaton 3 B-5
Alexandria 4 F-5
Alexandrium 2 C-5
Amalek, *people* 3 C-4
Amana, *mountain* 1 E-1
Amana, *river* 1 E-1
Ammon, *people* 3 D-4, 1 D-6
Amphipolis 4 D-2
Anathoth 1i B-1

- Ancyra 4 F-2
 Anti-Lebanon Mts. 1 E-1, 2 E-1
 Antioch (*in Pisidia*) 4 F-2
 Antioch (*in Syria*) 4 G-3
 Antipatris 2 B-5, 4 G-4
 Aphek (*in Geshur*) 1 D-3
 Aphek (*in Philistia*) 1 B-5
 Apollonia 4 D-2
 Arabia 3 E-4, 2 E-4, 4 H-4
 Arad 1 B-7
 Aram, *people* 3 D-3
 Ararat, *region* 3 E-1
 Archelais 2 C-6
 Arimathea? 2 B-5
 Armenia, *region* 4 H-1
 Amon, *river* 1 D-7
 Aroer (*in Moab*) 1 D-7
 Aroer (*in Negeb*) 1 B-8
 Arpachshad?, *people* 3 E-2
 Arpad 3 D-2
 Arumah 1 C-5
 Arvad 3 D-3
 Ascalon 2 A-6
 Ashdod 1 A-6
 Asher, *tribe* 1 C-3
 Ashkelon 1 A-6
 Ashkenaz?, *people* 3 F-1
 Ashtaroth 1 E-3
 Asia, *Roman province* 4 E-2
 Asshur 3 E-3
 Assos 4 E-2
 Assyria, *region* 3 E-2
 Ataroth 1 D-7
 Athens 3 A-1, 4 D-3
 Attalia 4 F-3
 Azekah 1 B-6
 Azotus 2 A-6

 Baal-meon 1 D-6
 Baal-zephon, *mountain?* 3 C-4
 Babel 3 F-3
 Babylon 3 F-3
 Babylonia, *region* 3 F-3
 Bahurim 1i B-1

 Bashan, *region* 3 D-3, 1 D-3
 Batanaca, *region* 2 E-3
 Beeroth? 1i A-1
 Beer-sheba 1 B-8
 Benjamin, *tribe* 1 C-6
 Beroea 4 C-2
 Bethany 2 C-6
 Bethel 1 C-6, 1i B-1
 Beth-haccherem? 1i A-2
 Beth-hoglah 1 C-6
 Beth-horon, *see* Lower Beth-horon
     and Upper Beth-horon
 Bethlehem 1 C-6, 1i A-2, 2 C-6
 Beth-nimrah 1 D-6
 Bethsaida 2 D-3
 Beth-shan 1 C-4
 Beth-shemesh 1 B-6, 1i A-2
 Beth-zur 1 B-7, 2 B-7
 Betonim 1 D-5
 Bezek 1 C-4
 Bithynia, *Roman province* 4 F-2
 Black Sea 4 F-1
 Bozrah 3 D-4
 Byblos 3 D-3

 Cabul 1 C-3
 Caesarea 2 B-4, 4 G-4
 Caesarea Philippi 2 D-2
 Calah 3 F-2
 Cana 2 C-3
 Canaan, *region* 3 C-3
 Capernaum 2 D-3
 Caphtor, *island* 3 A-2
 Cappadocia, *Roman province* 4 G-2
 Carchemish 3 D-2
 Caria, *Roman province* 4 E-3
 Carmel, *city* 1 B-7
 Carmel, *mountain* 1 B-3, 2 B-3
 Cauda, *island* 4 D-4
 Cenchreae 4 D-3
 Chaldea, *region* 3 F-4
 Chephirah 1i A-1
 Chesalon 1i A-1
 Chinnereth, *city* 1 C-3

- Chinnereth, Sea of 1 D-3
 Chios 4 D-2
 Chorazin 2 D-3
 Cilicia, *Roman province* 4 G-3
 City of Salt 1 C-6
 Cnidus 4 E-3
 Cnossus 3 A-2
 Colossae? 4 E-3
 Corinth 4 D-3
 Cos 4 E-3
 Crete, *island* 3 A-2, 4 D-3
 Cuthah 3 F-3
 Cyprus, *island* 3 C-3, 4 G-3
 Cyrene 4 C-4

 Daberath 1 C-3
 Dalmatia, *region* 4 B-1
 Damascus 3 D-3, 1 E-1, 2 E-1, 4 H-4
 Dan, *city* 1 D-2
 Dan, *tribe* 1 D-2
 Dead Sea 2 C-7, 4 G-4
 Debir 1 B-7
 Decapolis, *region* 2 D-5
 Dedan 3 D-5
 Delphi 3 A-1
 Derbe 4 F-3
 Dibon 1 D-7
 Dion 2 E-3
 Dor 1 B-4
 Dothan 1 C-4
 Dumah 3 E-4

 Ebal, *mountain* 1 C-5
 Ecbatana 3 G-3
 Eden, *region* 3 D-2
 Edom, *people* 3 C-4
 Edrei 3 D-3, 1 E-4
 Eglon? 1 B-7
 Egypt 3 B-4, 4 F-5
 Egypt, River of 3 C-4
 Ekron? 1 B-6
 Elam, *region* 3 G-3
 Elath 3 C-4
 Elealeh 1 D-6
 Elishah, *island* 3 C-3
 Eltekeh? 1 B-6
 Emmaus? 2 B-6
 En-dor 1 C-4
 En-gedi 1 C-7, 2 C-7
 Ephesus 3 B-2, 4 E-3
 Ephraim?, *city* 2 C-6
 Ephraim, *tribe* 1 C-5
 Ephron? 1i B-1
 Epirus, *region* 4 C-2
 Erech 3 F-4
 Eshtaol? 1i A-1
 Eshtemoa 1 B-7
 Etam 1i A-2
 Euphrates, *river* 3 E-3, 4 H-2
 Ezion-geber 3 C-4

 Fair Havens 4 D-4
 Forum of Appius 4 A-1

 Gad, *tribe* 1 D-6
 Gadara 2 D-4
 Galatia, *region and Roman province*
     4 F-2, 4 G-2
 Galilee, *region* 2 C-3
 Galilee, Sea of 2 D-3, 4 G-4
 Gath? 1 B-7
 Gath-hepher 1 C-3
 Gaulanitis, *region* 2 D-2
 Gaza 3 C-4, 1 A-7, 2 A-7
 Geba 1 C-6, 1i B-1
 Gebal 3 D-3
 Gedor 1i A-2
 Gennesaret. *see* Chinnereth and Galilee,
     Sea of
 Gerar? 1 A-7
 Gerasa 2 D-5
 Gergesa? 2 D-3
 Gerizim, *mountain* 1 C-5
 Geshur, *region* 1 D-3
 Gezer 1 B-6
 Gibbethon? 1 B-6
 Gibeah 1 C-6, 1i A-1
 Gibeon? 1 C-6, 1i A-1

- Gilboa, *mountain* 1 C-4
 Gilead, *region* 1 D-5
 Gilgal? 1 C-6, 1i C-1
 Ginaea 2 C-4
 Gischala 2 C-2
 Gomer, *people* 3 D-1
 Gophna 2 C-6
 Goshen, *region* 3 B-4
 Gozan 3 E-2
 Great Sea 3 A-3, 1 A-5
 Great Zab, *river* 3 F-2
 Greece 4 C-3

 Habor, *river* 3 E-2
 Hadid 1 B-6
 Hadrach 3 D-2
 Halys, *river* 3 C-1
 Hamath 3 D-3
 Haran 3 D-2
 Harosheth 1 B-3
 Hauran, *region* 2 E-4
 Hazazon-tamar? 3 C-4
 Hazor 1 D-3
 Hebron 1 B-7, 2 B-7
 Helbon 1 E-1
 Heliopolis 3 B-4, 4 F-5
 Helkath 1 B-3
 Hermon, *mountain* 1 D-1, 2 D-1
 Herodium 2 C-6
 Heshbon 1 D-6
 Hierapolis 4 E-2
 Hippos 2 D-3
 Horeb, *mountain* 3 C-5
 Hyrcania 2 C-6

 Ibleam 1 C-4
 Iconium 4 F-2
 Idumea, *region* 2 B-7
 Ijon? 1 D-2
 Illyricum, *Roman province* 4 C-1
 Iptahel, *Valley of* 1 C-3
 Issachar, *tribe* 1 C-4
 Italy 4 A-1
 Ituraea, *region* 2 D-2

 Jabbok, *river* 1 D-5
 Jabesh-gilead 1 D-4
 Jabneel 1 B-6
 Jabneh 1 B-6
 Jamnia 2 B-6
 Jarmuth 1i A-2
 Jattir 1 B-7
 Javan, *region* 3 A-2, 3 B-2
 Jazer? 1 D-6
 Jericho 1 C-6, 1i C-1, 2 C-6
 Jerusalem 3 C-4, 1 C-6, 1i A-1, 2 C-6,
 4 G-4
 Jeshanah 1i B-1
 Jetur, *people* 3 D-4
 Jezreel 1 C-4
 Jogbehah 1 D-5
 Jokneam 1 B-4
 Joppa 3 C-4, 1 B-5, 2 B-5
 Jordan, *river* 1 D-5, 2 D-5
 Judah, *tribe* 1 C-6
 Judah, *Wilderness of* 1 C-7
 Judea, *region* 2 C-6
 Julius 2 D-3
 Juttah 1 B-7

 Kadesh 3 D-3
 Kadesh-barnea 3 C-4
 Kanah, *river* 1 B-5
 Kasion, *mountain* 3 D-2
 Kasion, *mountain?* 3 C-4
 Kedar, *people* 3 D-4
 Kedesh 1 C-2
 Keilah 1 B-7, 1i A-2
 Kerkha, *river* 3 G-3
 Khattushash 3 C-1
 Kiriath-jearim 1i A-1
 Kiriath-sepher 1 B-7
 Kishon, *river* 1 C-4
 Kittim, *island* 3 C-3

 Lachish 1 B-7
 Laish 1 D-2
 Laodicea 4 E-2
 Larsa 3 F-4

- Lasea 4 D-4
 Lebanon Mts. 1 D-1, 2 D-1
 Lebonah 1 C-5
 Lesbos, *island* 4 D-2
 Libnah? 1 B-6
 Libya 3 A-4, 4 D-5
 Little Zab, *river* 3 F-3
 Livias 2 D-6
 Lod 1 B-6
 Lower Beth-horon 1 B-6, 1i A-1
 Lud, *people* 3 B-2
 Lycaonia, *region* 4 F-2
 Lycia, *region* 4 E-3
 Lydda 2 B-6
 Lydia, *region* 4 E-2
 Lystra 4 F-2
- Macedonia, *Roman province* 4 C-2
 Machaerus 2 D-7
 Madai, *people* 3 G-2
 Magdala 2 C-3
 Mahanaim? 1 D-5
 Malta, *island* 4 A-3
 Manasseh, *tribe* 1 C-5
 Maon (*in Arabia*) 3 D-4
 Maon (*in Judah*) 1 B-7
 Mareshah 1 B-7
 Mari 3 E-3
 Masada 2 C-7
 Massa?, *people* 3 D-5
 Medeba 1 D-6, 2 D-6
 Media, *region* 3 G-3
 Mediterranean Sea 2 A-4, 4 D-4
 Megiddo 3 C-3, 1 C-4
 Me-jarkon, *river* 1 B-5
 Memphis 3 B-4, 4 F-5
 Merom 1 C-3
 Mesha?, *people* 3 D-5
 Meshech?, *region* 3 E-1, 3 C-2
 Mesopotamia, *region* 3 E-2
 Michmash 1 C-6, 1i B-1
 Michmethath 1 C-5
 Midian, *people* 3 C-4
 Migdol? 3 C-4
- Miletus 4 E-3
 Mitylene 4 E-2
 Mizpah? (*in Benjamin*) 1i A-1
 Mizpah? (*in Gilead*) 1 D-5
 Mizraim (*Hebrew name for Egypt*) 3 B-4
 Moab, *region* 3 D-4, 1 D-7
 Modein 1i A-1, 2 B-6
 Moresheth-gath 1 B-6
 Myra 4 F-3
 Mysia, *region* 4 E-2
- Nabataea, *people* 2 B-8, 2 E-5
 Nahalal? 1 B-3
 Nain 2 C-4
 Naphtali, *tribe* 1 C-3, 2 C-3
 Nazareth 2 C-3
 Neapolis 4 D-2
 Nebaioth, *people* 3 D-4
 Negeb, *desert in Southern Palestine*
     1 A-8
 Nephtoah 1i A-1
 Netophah 1i A-2
 Nicopolis (*in Epirus*) 4 C-2
 Nicopolis (*in Macedonia*) 4 D-1
 Nicopolis (*in Syria*) 4 G-2
 Nile, *river* 3 B-5, 4 F-5
 Nineveh 3 E-2
 No-amon 3 C-5
 Nob? 1i B-1
 Noph 3 B-4
- On 3 B-4
 Ono 1 B-5
 Ophrah (*in Benjamin*) 1i B-1
 Ophrah? (*in Issachar*) 1 C-4
 Orontes, *river* 3 D-3
- Paddan-aram, *region* 3 E-2
 Palmyra 3 D-3, 4 H-3
 Pamphylia, *Roman province* 4 F-3
 Paphos 4 F-3
 Paran 3 C-5
 Patara 4 E-3
 Pathros, *region* 3 B-5

- Patmos, *island* 4 E-3
 Pella 2 D-4
 Penuel 1 D-5
 Peraea, *region* 2 D-5
 Perga 4 F-3
 Pergamum 4 E-2
 Persepolis 3 H-4
 Persia 3 H-4
 Pessinus 4 F-2
 Petra 4 H-5
 Pharpar, *river* 1 E-2
 Phaselis 2 C-5
 Philadelphia (*in Decapolis*) 2 D-6
 Philadelphia (*in Lydia*) 4 E-2
 Philippi 4 D-1
 Philistia, *region* 1 B-6
 Phoenicia, *region* 4 G-4
 Phoenix 4 D-4
 Phrygia, *region* 4 E-2
 Pirathon? 1 C-5
 Pisidia, *region* 4 F-2
 Pithom 3 C-4
 Pontus, *Roman province* 4 G-1
 Ptolemais 2 B-3, 4 G-4
 Punon 3 C-4
 Put, *region* 3 A-4
 Puteoli 4 A-1

 Qarqar 3 D-2
 Qumran 2 C-6

 Rabbah 1 D-6
 Ramah (*in Asher*) 1 C-3
 Ramah (*in Benjamin*) 1 C-6, 1i A-1
 Rameses? 3 C-4
 Ramoth-gilead 1 E-4
 Raphana? 2 E-3
 Raphia 1 A-7, 2 A-7
 Red Sea 3 C-5
 Reuben, *tribe* 1 D-6
 Rezech 3 D-3
 Rhegium 4 B-2
 Rhodes, *island* 3 B-2, 4 E-3
 Riblah 3 D-3

 Rimmon 1i B-1
 Rome 4 A-1

 Sais 4 F-5
 Salamis 4 G-3
 Salim? 2 C-4
 Salmone?, *island* 4 E-3
 Salt Sea 1 C-7
 Salt, Valley of 1 C-8
 Samaria, *city* 1 C-5
 Samaria, *region* 2 C-4
 Samos, *island* 4 E-3
 Samothrace, *island* 4 E-2
 Sardis 3 B-2, 4 E-2
 Sarid 1 C-4
 Scythopolis 2 C-4
 Sebaste 2 C-5
 Seleucia 4 G-3
 Semechonitis, Lake 1 D-2, 2 C-2
 Senir?, *mountain* 1 D-1
 Sepphoris 2 C-3
 Sharon, Plain of 1 B-4, 2 B-4
 Shechem 1 C-5, 2 C-5
 Shephelah, *lowland in Palestine* 1 B-7
 Shihor-libnath?, *river* 1 B-4
 Shiloh 1 C-5
 Shinar, *region* 3 F-4
 Shunem 1 C-4
 Shur, Wilderness of 3 C-4
 Sicily, *island* 4 A-3
 Sidon 3 D-3, 1 C-1, 2 C-1, 4 G-4
 Simeon, *tribe* 1 B-7
 Sinai, *mountain* 3 C-5
 Sinope 4 G-1
 Smyrna 4 E-2
 Socoh (*in Juda*) 1i A-2
 Socoh (*in Manasseh*) 1 B-4
 Succoth (*in Egypt*) 3 C-4
 Succoth (*in Gilead*) 1 D-5
 Sumer, *region* 3 F-4
 Susa 3 G-4
 Sychar? 2 C-5
 Syracuse 4 A-3
 Syria, *Roman province* 4 H-3

- Syro-Phoenicia, *region* 2 C-2
 Syrtis, *bay* 4 B-5
- Taanach 1 C-4
 Tabor, *mountain* 1 C-3, 2 C-3
 Tadmor 3 D-3
 Tappuah 1 C-5
 Tarsus 4 G-3
 Tavium 4 G-2
 Tekoa 1 C-6, 1i A-2
 Tell el-Amarna 3 B-5
 Tema 3 D-5
 Thamna 2 B-5
 Thebes 3 C-5
 Thebez 1 C-4
 Thessalonica 4 D-2
 Thracia, *Roman province* 4 D-1
 Three Taverns 4 A-1
 Thyatira 4 E-2
 Tiberias 2 C-3
 Tigris, *river* 3 F-3
 Timnah? 1 B-6
 Timnath-serah 1 B-5
 Tiphseh 3 D-3
 Tiras, *people* 3 B-1
 Tirzah? 1 C-5
 Togarmah, *region* 3 E-2
 Trachonitis, *region* 2 E-2
- Troas 4 D-2
 Trogyllium 4 E-3
 Tubal?, *people* 3 D-1, 3 C-2
 Tyre 3 C-3, 1 C-2, 2 C-2, 4 G-4
 Tyrrhenian Sea 4 A-2
- Ugarit 3 D-3
 Upper Beth-horon 1 B-6, 1i A-1
 Ur 3 F-4
 Urartu, *region* 3 E-1
 Urmiah, Lake 3 F-2
- Van, Lake 3 F-2
- West Sea 3 A-3, 1 A-5
- Zab, *see* Little Zab and Great Zab
 Zanoah 1i A-2
 Zarephath 1 C-1, 2 C-1
 Zebulun, *tribe* 1 C-3, 2 C-3
 Zered, *brook* 1 D-8
 Ziklag 1 B-7
 Zin, Wilderness of 3 C-4
 Ziph 1 B-7
 Zoan 3 C-4
 Zoar 1 C-8, 2 C-8
 Zorah 1i A-1

A CONCISE
GREEK-ENGLISH DICTIONARY
OF THE NEW TESTAMENT

Revised Edition

Prepared by
BARCLAY M. NEWMAN

DEUTSCHE BIBELGESELLSCHAFT
UNITED BIBLE SOCIETIES

The German Bible Society is a not for profit religious foundation. Its mission, in collaboration with other members of the United Bible Societies, is to promote biblical research and worldwide Bible translation work in order to make the Bible available to everybody in their own language.

**A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament
Revised Edition 2010
Second corrected printing 2014**

ISBN 978-3-438-06019-8

**© 2010 Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart
www.scholarly-bibles.com
Satz: Laupp & Göbel, Nehren
Printed in Germany
All rights reserved**

TABLE OF CONTENTS

Preface to the Revised Edition	VII
Preface to the First Edition	IX
Abbreviations	X
Greek-English Lexicon	1
A Sampling of Some Greek NT Words That Share Similar Meanings	207

Serendipitous was the journey from the Concise Greek-English Dictionary of 1971 to its revision of 2009 – the former my first project of this sort and the latter my final one. Words cannot possibly express my indebtedness to Florian Voss for his sound advice and constant encouragement during the course of the revision, and to Bertram Salzmänn, who ran to my rescue more than once. In fact, I can say of the entire staff of the German Bible Society: “You have a special place in my heart . . . All of you have helped in the work God has given me.” (Php 1.7)

BARCLAY M. NEWMAN

PREFACE TO THE REVISED EDITION

Both the function and the essential features of the dictionary as stated in the preface to the first edition (page ix) have been retained throughout this second, revised edition. But certain important new features have been introduced to enhance the value and usefulness of the dictionary, and among these are the following:

I. NEW FEATURES WITHIN THE MAIN PART OF THE DICTIONARY

- a. *Each definition of each word* has been carefully reviewed and, where deemed necessary, revised.
- b. Where *cross-referencing* is used *between more than two Greek words*, the simple verb usually serves as the primary entry with the other forms keyed to it:
  - ἀγαπάω (ἀγάπη, ἀγαπητός)
  - ἀγάπη, ης f (ἀγαπάω)
  - ἀγαπητός, ή, όν (ἀγαπάω)

When a verb form is not used in the New Testament, an alternate form serves as the primary entry:

ἀνα|καινόω (καινός) *renew, remake*

Where *only two Greek words* are cross-referenced, the words are cross-referenced to each other:

ἀγαλλίασις, εως f (ἀγαλλιᾶω)
ἀγαλλιᾶω (ἀγαλλίασις)

- c. *Each word that is used only once* in the Greek New Testament is so indicated by book, chapter, and verse within brackets at the end of the entry where it occurs in the dictionary: [Mt 15.39].
- d. As a didactic, mnemonic, and phonetic device, *compound words are divided by small upright lines* according to their basic components: ἀντι|καθ|ίστημι and ἀν|εξ|ιχνίαστος.

-
- e. Where it seems especially helpful to do so, *Greek words not found in the New Testament* are included in conjunction with the definition of an entry:

ἀδρότης, ητος f (ἀδρός = *ripeness, abundance*) *generous amount*.

Occasionally, a form used in the New Testament is accompanied by a form not found in the New Testament:

ἀπο|στυγέω (στυγέω = *hate*, στυγητός) *hate*

II. NEW FEATURES OUTSIDE THE MAIN PART OF THE DICTIONARY

- a. *Inclusion of maps* as stated in the original preface, but not included in the dictionary when bound separately.
- b. *A sampling of some Greek NT words that share similar meanings* is included as a separate entity apart from the dictionary itself. This is more in the style of an *enchiridion* than an *exhaustive study*.

PREFACE TO THE FIRST EDITION 1971

This dictionary has been designed for use in conjunction with the United Bible Societies' Greek New Testament. It is distinctive, for rather than listing the various meanings of words on the basis of traditional etymological methods which follow logico-historical principles, the different meanings are arranged according to their usage in the New Testament, so that the more central and frequent meanings are given first and the secondary or peripheral meanings follow. Moreover, the meanings are given in present-day English, rather than in accord with traditional ecclesiastical terminology.

Other important features of the dictionary include the following: (1) conciseness, (2) coverage of the total vocabulary contained in both text and apparatus of the United Bible Societies' Greek New Testament, (3) the listing and identification of irregular and unusual verb forms both under the primary entry of the verb and in alphabetical order throughout the dictionary, and (4) cross references from all place-names to the maps that are bound with the dictionary.

Unless otherwise qualified, all verb forms, except infinitives and participles, are cited in the present, indicative, active, first person, singular; infinitives are generally cited in their present, active forms, and participles in the present, active, nominative, masculine, singular. In all cases where the inclusion of forms as separate entries would place them in alphabetical proximity to the primary entry of the word in question, they have been listed only under the primary entry.

With a deep sense of indebtedness and gratitude, special acknowledgment is made to Dorothy G. Axelroth, Bruce M. Metzger, Harold K. Moulton, Karen G. Munson, and Erroll F. Rhodes, whose careful criticism and wise counsel contributed immeasurably toward the preparation of this dictionary.

BARCLAY M. NEWMAN

ABBREVIATIONS

NEW TESTAMENT BOOKS

Mt	Matthew	1, 2 Th	1, 2 Thessalonians
Mk	Mark	1, 2 Tm	1, 2 Timothy
Lk	Luke	Tt	Titus
Jn	John	Phm	Philemon
Ac	Acts	He	Hebrews
Ro	Romans	Jas	James
1, 2 Cor	1, 2 Corinthians	1, 2 Pe	1, 2 Peter
Ga	Galatians	1, 2, 3 Jn	1, 2, 3 John
Eph	Ephesians	Jd	Jude
Php	Philippians	Re	Revelation
Col	Colossians		

OTHER ABBREVIATIONS

acc.	accusative case	impers.	impersonal
act.	active	impf.	imperfect
adj.	adjective	impv.	imperative
adv.	adverb	ind.	indicative
alt.	alternative	inf.	infinitive
aor.	aorist	interj.	interjection
cf.	compare	interrog.	interrogative
comp.	comparative	intrans.	intransitive
conj.	conjunction	lit.	literally
dat.	dative case	m	masculine
demon.	demonstrative	masc.	masculine (in reference to verbal forms, to avoid confusion with middle)
e. g.	for example	midd.	middle
etc.	and so forth	mng.	meaning
f	feminine	n	neuter
f, ff	following	neut.	neuter (in reference to verbal forms, to avoid confusion with nominative)
fem.	feminine (in reference to verbal forms, to avoid confusion with future)	nom.	nominative
fut.	future		
gen.	genitive case		
i. e.	that is		

NT	New Testament	prep.	preposition
obj.	object	pres.	present
opt.	optative	pro.	pronoun
OT	Old Testament	ptc.	participle
pass.	passive	sg.	singular
pers.	person	sp.	spelling
pf.	perfect	subj.	subjunctive. subject
pl.	plural	superl.	superlative
plpf.	pluperfect	trans.	transitive

Geographical place names are keyed to the maps that are bound with the dictionary and with *The Greek New Testament*. The first figure, in bold type, indicates the map number; the following letter and figure indicate the location of the place name on the map.

A

α *alpha* (first letter of the Greek alphabet); *first* (in titles of NT writings)

Ἀαρών m *Aaron*

Ἀβαδδών m *Abaddon, Destroyer* (Hebrew name of a demon transliterated into Greek) [Re 9.11]

ἀ|βαρής, ἐς (βάρος) *of no (financial) burden* [2 Cor 11.9]

αββα m *Father* (of address to God) (Aramaic word)

Ἄβελ m *Abel*

Ἀβιά m *Abijah*: (1) person in the genealogy of Jesus (Mt 1.7); (2) founder of a tribe of priests (Lk 1.5)

Ἀβιαθάρ m *Abiathar* [Mk 2.26]

Ἀβιληνή, ἧς f *Abilene* (2 E-1) [Lk 3.1]

Ἀβιούδ m *Abiud*

Ἀβραάμ m *Abraham*

ἄ|βυσσος, ου f (βυθίζω) *abyss; home of demons and evil spirits; world of the dead* (Ro 10.7)

Ἄγαβος, ου m *Agabus*

ἀγαγεῖν aor. inf. of ἄγω

ἀγαθο|εργέω (ἀγαθός + ἐργάζομαι) *do good; be generous* [1 Tm 6.18]

ἀγαθο|ποιέω (ἀγαθός + ποιέω) *do (something) good (for someone), help; do what is right*

ἀγαθο|ποιῖα, ας f (ἀγαθός + ποιέω) *doing what is good or right* [1 Pe 4.19]

ἀγαθο|ποιός, οῦ m (ἀγαθός + ποιέω) *one who does what is good or right* [1 Pe 2.14]

ἀγαθός, ἢ, ὄν (ἀγαθο|εργέω, ἀγαθο|ποιέω, ἀγαθο|ποιῖα, ἀγαθο|ποιός, ἀγαθο|εργέω, ἀγαθωσύνη, ἀ|φιλι|ἀγαθος, φιλι|ἀγαθος) *good; useful, satisfactory for one's (its) purpose, fitting, beneficial; sound (of trees), fertile (of soil), happy (of days); in a moral sense upright, just; kind, generous; clear (of conscience); perfect, inherently good (of God); τὸ ἀγαθόν the good, what is good; what is right; what is beneficial or advantageous; τὰ ἀγαθὰ goods, possessions; good things* (Lk 16.25); *good deeds* (Jn 5.29)

ἀγαθο|εργέω (ἀγαθός + ἐργάζομαι) *do something good, show kindness* [Ac 14.17]

ἀγαθωσύνη, ης f (ἀγαθός) *goodness; generosity*

ἀγαλλίασις, εως f (ἀγαλλιάω) *extreme joy or gladness*

ἀγαλλιάω (ἀγαλλίασις) *be extremely joyful or glad*

ἄ|γαμος, ου f and m (γαμέω) *unmarried, single*

ἀγανακτέω *be indignant or angry*

ἀγανάκτησις, εως f (ἀγανακτέω) *indignation, anger* [2 Cor 7.11]

ἀγαπάω (ἀγάπη, ἀγαπητός) *love* (primarily of Christian love), *cherish; show or prove one's love; long for, desire, place first in one's affections*

ἀγάπη, ης f (ἀγαπάω) *love* (primarily of Christian love); *concern, in-*

- terest; sacred meal, love-feast* (of the early Church: Jd 12)
- ἀγαπητός, ἡ, ὄν** (ἀγαπάω) *beloved, dear(est); only*
- Ἄγαρ** f Hagar
- ἀγαρεύω** (Persian word) *force (someone to do something)*
- ἀγγεῖον, ου n** (ἄγγος) *container (for oil)* [Mt 25.4]
- ἀγγελία, ας f** (ἀγγέλλω) *message, news; instruction, command*
- ἀγγέλλω** (ἀγγελία, ἄγγελος, ἀν|αγγέλλω, ἀπ|αγγέλλω, ἀρχ|ἄγγελος, δι|αγγέλλω, ἐξ|αγγέλλω, ἐπ|αγγελία, ἐπ|ἄγγελμα, εὐ|αγγελίζω, εὐ|αγγέλιον, εὐ|αγγελιστής, ἰσ|ἄγγελος, κατ|αγγελεύς, κατ|αγγέλλω, παρ|αγγελία, παρ|αγγέλλω, προ|επ|αγγέλλομαι, προ|εὐ|αγγερίζομαι, προ|κατ|αγγέλλω) *tell, announce* [Jn 20.18]
- ἄγε** pres. imprv. of ἄγω used as an interj.
- ἄγγελος, ου m** (ἀγγέλλω) *angel; messenger, one who is sent*
- ἄγγος, ους n** *container (for a catch of fish)* [Mt 13.48]
- ἄγέλη, ης f** (ἄγω) *herd (of pigs)*
- ἀγενεα|λόγητος, ον** (γίνομαι + λέγω) *without genealogy* [He 7.3]
- ἀγενής, ἐς** (γίνομαι) *worthless, despised, insignificant* [1 Cor 1.28]
- ἀγιάζω** (ἀγιασμός, ἅγιος, ἀγιότης, ἀγιωσύνη, ἀγνεΐα, ἀγνίζω, ἀγνισμός, ἀγνός, ἀγνότης, ἀγνώως) *set apart as sacred to God, sanctify; regard as sacred; purify, cleanse*
- ἀγιασμός, οὔ m** (ἀγιάζω) *consecration, dedication, sanctification, holiness*
- ἅγιος, α, ον** (ἀγιάζω) *set apart to or by God, sacred, consecrated; holy, morally pure, upright; οἱ ἅγιοι God's people; τὸ ἅγιον or τὰ ἅγια the sanctuary* (He 9.1, 25; 13.11); superl. **ἀγιώτατος** *most sacred* (Jd 20)
- ἀγιότης, ητος f** (ἀγιάζω) *holiness, holy character* [He 12.10]
- ἀγιωσύνη, ης f** (ἀγιάζω) *holiness; consecration*
- ἀγκάλη, ης f** (ἐν|αγκαλίζομαι) *arm* [Lk 2.28]
- ἄγκιστρον, ου n** (ἄγκυρα) *fishhook* [Mt 17.27]
- ἄγκυρα, ας f** (ἄγκιστρον) *anchor*
- ἄ|γνωφος, ον** (γναφεύς) *new, unshrunk*
- ἀγνεΐα, ας f** (ἀγιάζω) *purity; chastity*
- ἀγνίζω** (ἀγιάζω) *purify, cleanse*
- ἀγνισμός, οὔ m** (ἀγιάζω) *purification (ritual)* [Ac 21.26]
- ἀ|γνοέω** (γινώσκω) *be ignorant; fail to understand; disregard; perhaps sin in ignorance* (He 5.2)
- ἀ|γνόημα, τος n** (γινώσκω) *sin committed in ignorance* [He 9.7]
- ἄ|γνοια, ας f** (γινώσκω) *ignorance, unawareness; possibly sin*
- ἀγνός, ἡ, ὄν** (ἀγιάζω) *pure, holy; chaste; innocent*
- ἀγνότης, ητος f** (ἀγιάζω) *purity, sincerity*
- ἀγνώως** (ἀγιάζω) *adv. with pure motives, sincerely* [Php 1.17]
- ἀ|γνωσία, ας f** (γινώσκω) *lack of spiritual discernment; ignorant talk* (1 Pe 2.15)
- ἄ|γνωστος, ον** (γινώσκω) *unknown* [Ac 17.23]
- ἀγορά, ἄς f** (ἀγοράζω) *market place*

ἀγοράζω (ἀγορά, ἀγοραῖος, δημηγορέω, ἐξαγοράζω, πανήγυρις) *buy; redeem, ransom*

ἀγοραῖος, ου m (ἀγοράζω) *loafer* (who frequents the market place); *court session* (held in ἀγορά, the center of public life); ἀγοραῖοι ἄγονται *the courts are open* (Ac 19.38)

ἄγρα, ας f (ἀγρεύω) *catch* (of fish)

ἀγράμματος, ον (γράφω) *uneducated; possibly lacking rabbinic training* [Ac 4.13]

ἀγριαυλέω (ἀγρός + αὐλίζομαι) *live outdoors* [Lk 2.8]

ἀγρεύω (ἄγρα, ἀγρ|υπνέω, ἀγρ|υπνία, ζω|γρέω) *trap, catch off guard* [Mk 12.13]

ἀγριέλαιος, ου f (ἀγρός + ἔλαιον) *wild olive tree*

ἄγριος, α, ον (ἀγρός) *wild*

Ἄγριππας, α m *Agrippa*: (1) Herod Agrippa I (Ac 12.1ff); (2) Herod Agrippa II (Ac 25.26)

ἀγρός, οὔ m (ἀγριαυλέω, ἀγριέλαιος, ἄγριος) *field; farm; countryside*

ἀγρ|υπνέω (ἀγρεύω + ὕπνος) *be awake or alert; watch over, care for*

ἀγρ|υπνία, ας f (ἀγρεύω + ὕπνος) *sleeplessness*

ἄγω (ἀγωγή, ἀν|άγω, ἀν|εκ|διήγητος, ἀπ|άγω, ἀπο|συν|άγωγος, ἀρχη|γός, ἀρχι|συν|άγωγος, δι|άγω, δι|ηγέομαι, δι|ήγησις, δουλα|γωγέω, εισ|άγω, ἐκ|δι|ηγέομαι, ἐξ|άγω, ἐξ|ηγέομαι, ἐπ|άγω, ἐπ|αν|άγω, ἐπ|εισ|αγωγή, ἐπι|συν|άγω, ἐπι|συν|αγωγή, ἡγεμονεύω, ἡγεμονία, ἡγεμών, ἡγέομαι, καθ|ηγητής, κατ|άγω, μετ|άγω, ὀδ|ηγέω, παιδ|αγω-

γός, παρ|άγω, παρ|εισ|άγω, παρ|είσ|ακτος, περι|άγω, προ|άγω, προ|ηγέομαι, προσ|άγω, προσ|αγωγή, συλ|αγωγέω, συν|άγω, συν|αγωγή, συν|απ|άγομαι, ὑπ|άγω, χαλιν|αγωγέω, χειρ|αγωγέω, χειρ|αγωγός, χορ|ηγέω) *aor. ἤγαγον, inf. ἀγαγεῖν; aor. pass. ἤχθη; fut. pass. ἀχθήσομαι. lead, bring; go; τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει this is the third day* (Lk 24.21); ἄγονται ἀγοραῖοι (see ἀγοραῖος, Ac 19.38); ἄγε νῦν *now listen, just a minute* (Jas 4.13; 5.1)

ἀγωγή, ἧς f (ἄγω) *manner of life, conduct* [2 Tm 3.10]

ἀγών, ὠνος m (ἀγωνίζομαι) *struggle, fight; opposition; concern; race* (He 12.1)

ἀγωνία, ας f (ἀγωνίζομαι) *agony, anguish* [Lk 22.44]

ἀγωνίζομαι (ἀντ|αγωνίζομαι, ἀγών, ἀγωνία, ἐπ|αγωνίζομαι, κατ|αγωνίζομαι, συν|αγωνίζομαι) *struggle, fight; do one's best; compete* (of athletic contests)

Ἄδάμ m *Adam*

ἀ|δάπανος, ον (δαπανάω) *free of charge* [1 Cor 9.18]

Ἄδδ| m *Addi* [Lk 3.28]

ἀδελφή, ἧς f (ἀδελφός) *sister; fellow believer*

ἀδελφός, οὔ m (ἀδελφή, ἀδελφότης, φιλ|αδελφία, φιλ|άδελφος, ψευδ|ἀδελφος) *brother; fellow believer; citizen of the same country; person of the same nationality or race*

ἀδελφότης, ητος f (ἀδελφός) *a fellowship* (of believers)

ἄ|δηλος, ον (δηλόω) *unmarked; indistinct*

ἀ|δηλότης, ητος f (δηλόω) *uncertainty* [1 Tm 6.17]

ἀ|δήλωσ (δηλόω) adv. *without a set goal, aimlessly* [1 Cor 9.26]

ἀδημονέω *be anxious, distressed, or troubled*

ἄδης, ου m *Hades, world of the dead; death; perhaps hell, the place of final punishment*

ἀ|διά|κριτος, ον (κρίνω) *without prejudice or favoritism* [Jas 3.17]

ἀ|διά|λειπτος, ον (λείπω) *endless, constant*

ἀ|δια|λείπτως (λείπω) adv. *constantly, always*

ἀ|δικέω (δικαιόω) *wrong (someone), treat (someone) unjustly, harm; do wrong or evil; be in the wrong, be guilty* (Ac 25.11)

ἀ|δίκημα, τος η (δικαιόω) *crime; sin, wrong*

ἀ|δικία, ας f (δικαιόω) *wrongdoing, evil, sin; injustice*

ἄ|δικος, ον (δικαιόω) *evil, sinful; dishonest, unjust, crooked; (judge who is) an unbeliever* (1 Cor 6.1)

ἀ|δίκως (δικαιόω) adv. *unjustly* [1 Pe 2.19]

Ἄδμιν m *Admin* [Lk 3.33]

ἀ|δόκιμος, ον (δέχομαι) *failing to meet the test, disqualified; worthless; corrupted (mind)*

ἄ|δολος, ον (δολόω) *pure, undiluted* [1 Pe 2.2]

Ἄδραμυττηνός, ἡ, ὄν *Adramyttium* (4 E-2) [Ac 27.2]

Ἄδρίας, ου m *Adriatic Sea* (4 B-2) [Ac 27.27]

ἀδρότης, ητος f (ἀδρός = *ripeness, abundance*) *generous gift* [2 Cor 8.20]

ἀ|δυνατεῖ (δύναμαι) *impers. it is impossible*

ἀ|δύνατος, ον (δύναμαι) *impossible* (τὸ . . . ἀδύνατον τοῦ νόμου *what the law could not do* Ro 8.3); *weak; impotent* (ἀδύνατος . . . τοῖς ποσίν *unable to walk* Ac 14.8)

ἀ|δυσ|βάστακτος, ον (δυσ- = *difficult* + βαστάζω) *not difficult to bear*

ἄδω (κιθαρ|φδός, ᾠδή) *sing*

ἀεί (ἀ|ίδιος) adv. *always, constantly*

ἀετός, οῦ m *eagle; vulture*

ἄζυμος, ον (ζυμόω) *without yeast, unleavened; τὰ ἄζυμα Jewish Feast of Unleavened Bread*

Ἄζωρ m *Azor* (person)

Ἄζωτος, ου f *Azotus*, (2 A-6), *Ashdod* of OT (1 A-6) [Ac 8.40]

ἀήρ, έρος m *air; ethereal region above the earth, space* (Eph 2.2)

ἀ|θανασία, ας f (θνήσκω) *immortality*

ἀ|θέμιτος, ον (θέμις = *law, right*) *forbidden; disgusting* (of idolatry)

ἄ|θεος, ον (θεός) *without God, godless* [Eph 2.12]

ἄ|θεσμος, ον (τίθημι) *morally corrupt, lawless*

ἀ|θετέω (τίθημι) *reject, refuse, ignore; nullify, set aside; break* (of a promise, 1 Tm 5.12)

ἀ|θέτησις, εως f (τίθημι) *nullification* (of a commandment); *removal* (of sin)

Ἄθῆναι, ὧν f *Athens* (3 A-1, 4 D-3)

Ἄθηναῖος, α, ον *Athenian*

ἀθλέω (ἄθλησις, συν|αθλέω) *compete in a contest*

ἄθλησις, εως f (ἀθλέω) *hard times* [He 10.32]

ἀθροίζω (ἐπ|αθροίζομαι, συν|αθροίζω) *gather together* [Lk 24.33]

ἀ|θυμέω (θυμόομαι) *become discouraged or disheartened* [Col 3.21]

ἀ|θῶος, ον (θωή = *punishment*, τίθημι) *innocent*

αἴγιος, α, ον *of a goat* [He 11.37]

αἴγι|αλός, οῦ m (ἄϊσω = *move quickly* + ἀλίζω) *beach, shore*

Αἰγύπτιος, α, ον *Egyptian*

Αἴγυπτος, ου f *Egypt* (3 B-4, 4 F-5)

ἀίδιος, ον (ἀεί) *eternal, everlasting*

αἰδώς, οῦς f (ἀν|αἰδεια) *modesty* [1 Tm 2.9]

Αἰθίοψ, οπος m *Ethiopian*

αἷμα, τος n (αἷμα|εκ|χυσία, αἰμο|ρροέω) *blood; death; murder; σὰρξ καὶ αἷμα a human being, human nature; ἐξ αἱμάτων through human procreation* (Jn 1.13)

αἷμα|εκ|χυσία, ας f (αἷμα + χέω = *pour*) *shedding of blood* [He 9.22]

αἰμο|ρροέω (αἷμα + ῥέω) *suffer chronic bleeding* [Mt 9.20]

Αἰνέας, ου m *Aeneas*

αἴνεσις, εως f (αἰνέω) *praise, adoration* [He 13.15]

αἰνέω (αἴνεσις, αἴνος, ἐπ|αινέω, ἔπ|αινος, παρ|αινέω) *praise*

αἰνιγμα, τος n (αἰνίσσομαι = *speak in riddles*) *dim or obscure image* [1 Cor 13.12]

αἴνος, ου m (αἰνέω) *praise*

Αἰών f *Aeon* (2 C-4) [Jn 3.23]

αἰρέομαι (αἵρεσις, αἰρετίζω, αἰρετικός, ἀυθ|αίρετος, ἀφ|αιρέω, δι|αιρέω, ἐξ|αιρέω, καθ|αίρεσις, περι|αιρέω, προ|αιρέομαι) aor. εἰλάμην, ptc. ἐλόμενος. *choose, prefer; decide*

αἵρεσις, εως f (αἰρέομαι) *religious party or sect; division, faction; heretical sect or teaching*

αἰρετίζω (αἰρέομαι) *choose* [Mt 12.18]

αἰρετικός, ή, όν (αἰρέομαι) *causing divisions* [Tt 3.10]

αἴρω (ἀπ|αίρω, ἐκ|καθ|αίρω, ἐξ|αίρω, ἐπ|αίρω, καθ|αίρω, μετ|αίρω, συν|αίρω) fut. 3 sg. ἀρεῖ; aor. ἤρα, inf. ἄραι; pf. ἤρακα; pf. pass. ἤρημαι; aor. pass. ἤρθην; fut. pass. ἀρθήσομαι. *take, take up; take away, remove* (αὐτὸ ἤρκεν ἐκ τοῦ μέσου *he set it aside* Col 2.14); *carry; sweep away* (of a flood); *raise* (of one's voice); *take over, conquer* (Jn 11.48); *kill* (Jn 19.15); ἕως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις *how long will you keep us in suspense?* (Jn 10.24)

αἰσθάνομαι (αἴσθησις, αἰσθητήριον, κατ|αισχύνω) *understand* [Lk 9.45]

αἴσθησις, εως f (αἰσθάνομαι) *insight, discernment* [Php 1.9]

αἰσθητήριον, ου n (αἰσθάνομαι) *power of discernment* [He 5.14]

αἰσχρο|κερδής, ές (αἰσχύνομαι + κερδαίνω) *greedy for dishonest gain*

αἰσχρο|κερδώς (αἰσχύνομαι + κερδαίνω) adv. *with greediness for dishonest gain, greedily* [1 Pe 5.2]

αἰσχρο|λογία, ας f (αἰσχύνομαι + λέγω) *obscene speech* [Col 3.8]

αἰσchrός, ά, όν (αἰσχύνομαι) *disgraceful, shameful; dishonest*

αἰσchrότης, ητος f (αἰσχύνομαι) *indecent behavior* [Eph 5.4]

αἰσχύνη, ης f (αἰσχύνομαι) *shame, disgrace; shameful deed* (Jd 13)

αἰσχύνομαι (αἰσχρο|κερδής, αἰσχρο|κερδώς, αἰσχρο|λογία, αἰσchrός, αἰσchrότης, αἰσχύνη, ἀν|επ|αἰσχύν-

τος, ἐπ|αισχύνομαι) *be ashamed; be made ashamed or disgraced*

αἰτέω (αἴτημα, ἀπ|αιτέω, ἐξ|αιτέομαι, ἐπ|αιτέω, παρ|αιτέομαι, προσ|αιτέω, προσ|αίτης) *ask, request; require, demand*

αἴτημα, τος η (αἰτέω) *request; demand*

αἰτία, ας f (αἴτιος) *reason, cause; accusation, charge; guilt, wrong; situation, case (Mt 19.10)*

αἴτιον, ου η (αἴτιος) *guilt; cause, reason (οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὔρον ἐν αὐτῷ I did not find him deserving of the death penalty Lk 23.22)*

αἴτιος, ου η (αἰτία, αἴτιον, αἰτίωμα, ἀν|αίτιος, προ|αιτιάομαι) *cause, source*

αἰτίωμα, τος η (αἴτιος) *charge, accusation [Ac 25.7]*

αἰφνίδιος, ον (ἄφνω) *sudden; unexpected*

αἰχμ|αλωσία, ας f (αἰχμή = spear + ἄλωσις) *captivity; group of captives or prisoners of war (Eph 4.8)*

αἰχμ|αλωτεύω (αἰχμή = spear + ἄλωσις) *capture, take prisoner [Eph 4.8]*

αἰχμ|αλωτίζω (αἰχμή = spear + ἄλωσις) *make captive or prisoner (αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ making every thought obedient to Christ 2 Cor 10.5); get control of, capture (2 Tm 3.6)*

αἰχμ|άλωτος, ου η (αἰχμή = spear + ἄλωσις) *captive, prisoner [Lk 4.18]*

αἰών, ὤνος η (αἰώνιος) *age; world order; very long time, eternity (ἀπ' αἰῶνος or πρὸ τῶν αἰῶνων from the beginning; εἰς αἰῶνας [εἰς τὸν αἰῶνα] and the strengthened*

form εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων always, forever); Aeon (personified as an evil force); existence, the present life (Mt 13.22; Mk 4.19)

αἰώνιος, ον (αἰών) *eternal (primarily of quality rather than of time); unending, everlasting, for all time*

ἀ|καθαροσία, ας f (καθαρίζω) *impurity, immorality; hidden motive (1 Th 2.3); filth (Mt 23.27)*

ἀ|κάθαρτος, ον (καθαρίζω) *unclean, defiling; unclean in God's sight (1 Cor 7.14)*

ἀ|καιρέομαι (καιρός) *not have opportunity [Php 4.10]*

ἀ|καιρως (καιρός) *adv. when the time is not convenient or acceptable [2 Tm 4.2]*

ἄ|κακος, ον (κακός) *innocent; unsuspecting*

ἄ|κανθα, ης f (ἀκή = point, edge, ἀκάνθινος) *thorn-plant*

ἀκάνθινος, η, ον (ἄκανθα) *of thorns, thorny*

ἄ|καρπος, ον (καρπός) *barren, unfruitful; useless*

ἀ|κατά|γνωστος, ον (γινώσκω) *above criticism [Ti 2.8]*

ἀ|κατα|κάλυπτος, ον (καλύπτω) *uncovered*

ἀ|κατά|κριτος, ον (κρίνω) *without trial by law; uncondemned*

ἀ|κατά|λυτος, ον (λύω) *indestructible, without end [He 7.16]*

ἀ|κατά|παυστος, ον (παύω) *unceasing, insatiable [2 Pe 2.14]*

ἀ|κατα|στασία, ας f (ἴστημι) *disorder; insurrection (Lk 21.9); mob violence (2 Cor 6.5)*

ἀ|κατά|στατος, ον (ἴστημι) *unstable; uncontrollable (tongue)*

Ἀκελδαμάχ *Akeldama* (mng. in Aramaic *Field of Blood*) [Ac 1.19]

ἀ|κέρατος, ον (κεράννυμι) *innocent, pure*

ἀκήκοα pf. of ἀκούω

ἀ|κλινής, ἐς (κλίνω) *without wavering, firmly* [He 10.23]

ἀκμάζω (ἀκμήν) *ripen* [Re 14.18]

ἀκμήν (ἀκμάζω) adv. *still, even now* [Mt 15.16]

ἀκοή, ἧς f (ἀκούω) *report, news, preaching; ear(s); hearing, listening; ἀκοῆ ἀκούσετε you will indeed hear* (Mt 13.14; Ac 28.26)

ἀκολουθέω, (ἐξ|ακολουθέω, ἐπ|ακολουθέω, κατ|ακολουθέω, παρ|ακολουθέω, συν|ακολουθέω) *accompany; follow, be a disciple*

ἀκούω (ἀκοή, δι|ακούω, εἰσ|ακούω, ἐπ|ακούω, παρ|ακοή, παρ|ακούω, προ|ακούω, ὑπ|ακούω, ὑπ|ήκοος) pf. ἀκήκοα; aor. pass. ptc. ἀκουσθεῖς. *hear; receive news of; pay attention to; understand; recover one's hearing; give a judicial hearing* (Jn 7.51; Ac 25.22)

ἀ|κρασία, ας f (κρατέω) *self-indulgence; lack of self-control*

ἀ|κρατής, ἐς (κρατέω) *lacking self-control, violent* [2 Tm 3.3]

ἄ|κρατος, ον (κεράννυμι) *undiluted, full strength* [Re 14.10]

ἀκριβεία, ας f (ἀκριβόω) *strictness, exactness* [Ac 22.3]

ἀκριβής, ἐς (ἀκριβόω) *strict (ἀκριβέστατος strictest)* [Ac 26.5]

ἀκριβόω (ἀκριβεία, ἀκριβής, ἀκριβῶς) *ascertain, find out*

ἀκριβῶς (ἀκριβόω) adv. *accurately; with care*

ἀκρίς, ἶδος f *locust, grasshopper*

ἀκροατήριον, ου n (ἀκροατής) *audience hall, meeting room* [Ac 25.23]

ἀκροατής, οὔ m (ἀκροατήριον, ἐπι|ακροάομαι) *a hearer*

ἀκρο|βυστία, ας f (ἄκρον + βύω = *stuff full*) *uncircumcision* (often of non-Jews); ἀκροβυστίαν ἔχω be a Gentile (Ac 11.3)

ἀκρο|γωνιαῖος, α, ον (ἄκρον + γωνία) *cornerstone, keystone*

ἀκρο|θίνιον, ου n (ἄκρον + θίς = *a pile* [of something]) *spoils, plunder* [He 7.4]

ἄκρον, ου n (ἀκρο|βυστία, ἀκρο|γωνιαῖος, ἀκρο|θίνιον, ἄχρι, ὑπέρ|ακμος) *boundary, extreme limits; tip* (Lk 16.24); *top* (He 11.21)

Ἀκύλας acc. αν m *Aquila*

ἀ|κυρώω (κυριεύω) *cancel; disregard*

ἀ|κωλύτως (κωλύω) adv. *unhindered* [Ac 28.31]

ἄκων adv. (ἀ + ἐκών) *unwillingly* [1 Cor 9.17]

ἀλάβαστρον, ου n *alabaster jar*

ἀλαζονεία, ας f (ἀλαζών) *pride, arrogance*

ἀλαζών, όνος m (ἀλαζονεία) *arrogant boaster*

ἀλαλάζω *cry noisily; clang*

ἀ|λάλητος, ον (λαλέω) *impossible to put into words, inexpressible* [Ro 8.26]

ἄ|λαλος, ον (λαλέω) *unable to speak, mute*

ἄλας, ατος n (ἀλίζω) *salt*

ἀλείφω (ἐξ|αλείφω) *anoint*

ἀλεκτορο|φωνία, ας f (ἀλέκτωρ + φωνέω) *before dawn* (lit. *cock-crow, the period from midnight to 3 a. m.*) [Mk 13.35]

ἀλέκτωρ, ορος (ἀλεκτορο|φωνία) m
rooster, cock

Ἀλεξανδρεύς, ἕως m an Alexandrian
Ἀλεξανδρῆτινος, η, ον of Alexandria
(4 F-5)

Ἀλέξανδρος, ου m Alexander: (1)
son of Simon (Mk 15.21); (2) a
member of the high-priestly
family (Ac 4.6); (3) a Jew of
Ephesus (Ac 19.33); (4) oppo-
nent(s) of Paul (1 Tm 1.20;
2 Tm 4.14)

ἄλευρον, ου n (ἀλέω = grind [of
grain], ἀλήθω) wheat flour

ἀλήθεια, ας f (λήθω [older form of
λανθάνω]) truth, truthfulness; re-
ality; ἐπ' ἀληθείας or ἐν ἀληθείᾳ
often truly, indeed; ἀληθείᾳ truly,
in reality (Php 1.18)

ἀληθεύω (see ἀλήθεια) speak the
truth; be honest

ἀληθής, ἔς (see ἀλήθεια) true,
truthful, honest; real, genuine

ἀληθινός, ἦ, ὄν (see ἀλήθεια) real,
genuine; true; dependable

ἀλήθω (ἄλευρον) grind (of grain)

ἀληθῶς (see ἀλήθεια) adv. truly,
in truth, actually, surely

ἀλιεύς, ἕως m (ἀλίζω) fisherman

ἀλιεύω (ἀλίζω) fish [Jn 21.3]

ἀλίζω (αιγιγάλός, ἄλας, ἀλιεύς, ἀλι-
εύω, ἄλς, ἀλυκός, ἄν|αλος, δι|θά-
λασσος, ἐν|άλιον, θάλασσα, παρα-
θαλάσσιος, παρ|άλιος, συν|αλί-
ζομαι) salt; restore flavor (to salt)

ἀλίσημα, τος n defilement [Ac 15.20]

ἀλισθήσομαι alt. fut. pass. of ἀλίζω

ἀλλά conj. but, rather, on the con-
trary; with καί, γε καί, ἦ, or οὐδέ
adds emphasis or contrast; not
only this, but also (2 Cor 7.11)

ἀλλάσσω (ἀλλαχόθεν, ἀλλαχοῦ, ἀλλι-
ηγορέω, ἀλλήλων, ἀλλο|γενής,
ἄλλος, ἀλλοτρι|επί|σκοπος, ἀλλό-
τριος, ἀλλό|φυλος, ἄλλως, ἀντι-
ἀλλαγμα, ἀπ|αλλάσσω, ἀπ|αλλο-
τριόομαι, ἀπο|κατ|αλλάσσω, δι|α-
λάσσομαι, κατ|αλλαγῆ, κατ|α-
λάσσω, μετ|αλλάσσω, παρ|αλλαγῆ,
συν|αλλάσσω) fut. pass. ἀλλαγῆ-
σομαι. change, alter; transform;
exchange (Ro 1.23)

ἀλλαχόθεν (ἀλλάσσω) adv. at anothe-
r place; by another way [Jn 10.1]

ἀλλαχοῦ (ἀλλάσσω) adv. in another
direction [Mk 1.38]

ἀλληγορέω (ἀλλάσσω + ἀγορεύω =
speak) speak (of) allegorically
[Ga 4.24]

ἀλληλουιά (Hebrew) praise the
Lord, hallelujah

ἀλλήλων, οἰς, οὖς (ἀλλάσσω) recip-
rocal pro. one another, each oth-
er; ἐν ἀλλήλοις mutual (Ro 1.12)

ἀλλο|γενής, οὖς m (ἀλλάσσω + γίνο-
μαι) foreigner [Lk 17.18]

ἄλλομαι (ἐξ|άλλομαι, ἐφ|άλλομαι,
σαλεύω, σάλος, ἀ|σαλευτος) aor.
ἤλαμην. leap; well up (of water)

ἄλλος, η, ο (ἀλλάσσω) another, other
(ἄλλος... ἄλλος one... another);
more, additional

ἀλλοτρι|επί|σκοπος, ου m (ἀλλάσσω +
σκοπέω) busybody, interfere in
someone else's concerns [1 Pe 4.15]

ἀλλότριος, α, ον (ἀλλάσσω) belong-
ing to another; another, the other;
foreigner, enemy (He 11.34);
stranger (Jn 10.5)

ἀλλό|φυλος, ον (ἀλλάσσω + φύω)
foreign (of non-Jews), Gentile
[Ac 10.28]

ἄλλως (ἀλλάσσω) adv. *otherwise, in another way; τὰ ἄλλως ἔχοντα deeds that are different* [1 Tm 5.25]

ἀλοάω (ἄλων, μητρο|λώας, πατρ|ολώας) *thresh*

ἄλογος, ον (λέγω) *unreasoning, wild* (of animals); *unreasonable*

ἄλόη, ης f *aloes* (aromatic tree sap used for a burial ointment) [Jn 19.39]

ἄλς, ἄλος m (ἀλίζω) *salt*

ἀλυκός, ἦ, ὄν (ἀλίζω) *salty* [Ja 3.12]

ἀλυπότερος, α, ον (λυπέω) *free from anxiety* [Php 2.28]

ἄλυσις, εως f (λύω) *chain; imprisonment*

ἀλυσι|τελής, ἐς (λύω + τελέω) *of no advantage or help* [He 13.17]

ἄλφα n *alpha* (first letter of the Greek alphabet); *beginning, first*

Ἄλφαίος, ου m *Alphaeus*: (1) father of James (Mt 10.3); (2) father of Levi (Mk 2.14)

ἄλων, ος f (ἀλοάω) *threshing floor; threshed grain*

ἄλώπηξ, εκος f *fox*

ἄλωσις, εως f (ἄλῶναι = *be caught, captured*, αἰχμη|αλωσία, αἰχμη|αλωτεύω, αἰχμη|αλωτίζω, αἰχμη|άλωτος, κατα|ανα|λίσκω, συναἰχμη|άλωτος) *capture, capturing* [2 Pe 2.12]

ἄμα (1) adv. *at the same time, together*; (2) prep. with dat. *together with* (ἄμα πρωΐ *early in the morning* Mt 20.1)

ἄμαθής, ἐς (μανθάνω) *ignorant* [2 Pe 3.16]

ἄμαράντινος, η, ον (μαραίνομαι) *unfading* [1 Pe 5.4]

ἄμάραντος, ον (μαραίνομαι) *unfading, everlasting* [1 Pe 1.4]

ἁμαρτάνω (ἁμάρτημα, ἁμαρτία, ἁμαρτωλός, ἀνα|μάρτητος, προ|αμαρτάνω) aor. ἤμαρτον (often ἁμαρτησ- in moods other than the ind.); pf. ἠμάρτηκα. *sin, commit a sin, do wrong*

ἁμάρτημα, τος n (ἁμαρτάνω) *sin; sinful deed*

ἁμαρτία, ας f (ἁμαρτάνω) *sin* (ἔχω ἁμαρτίαν *be sinful*): περὶ ἁμαρτίας often *sin offering*

ἁ|μάρτυρος, ον (μαρτυρέω) *without evidence or witness* [Ac 14.17]

ἁμαρτωλός, ὄν (ἁμαρτάνω) *sinful, irreligious; sinner*

ἁ|μαχος, ον (μάχομαι) *peaceable, peaceful*

ἁμάω *mow* [Jas 5.4]

ἁ|μέθυστος, ου f (μεθύω) *amethyst* (a semiprecious stone, usually purple or violet in color; literally *not drunk*) [Re 21.20]

ἁ|μελέω (μέλει) *disregard, neglect, reject*

ἁ|μεμπτος, ον (μέμφομαι) *blameless, faultless*

ἁ|μέμπτως (μέμφομαι) adv. *blamelessly*

ἁ|μερίμνος, ον (μεριμνάω) *free from worry or anxiety*; ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν *we will keep you out of trouble* (Mt 28.14)

ἁ|μετά|θετος, ον (τίθημι) *unchangeable*; τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ *the unchangeable character of his purpose*

ἁ|μετα|κίνητος, ον (κινέω) *immovable, steadfast* [1 Cor 15.58]

ἁ|μετα|μέλητος, ον (μέλει) *free from regret; irrevocable* (Ro 11.29)

ἀ|μετα|νόητος, ον (νοέω) *unrepentant, obstinate* [Ro 2.5]
 ἄ|μετρος, ον (μετρέω) *immeasurable, unmeasured* (εἰς τὰ ἄμετρα *beyond limits* 2 Cor 10.13, 15)
 ἀμήν (Hebrew) *amen* (of prayer); *truly, indeed; Amen* (of Christ)
 ἀ|μήτωρ, ορος (μήτηρ) *without (record of) a mother* [He 7.3]
 ἀ|μίαντος, ον (μιαίνω) *pure, undefiled, unstained*
 Ἄμιναδάβ m *Amminadab*
 ἄμμος, ου f *sand; seashore* (Re 12.18)
 ἀμνός, οῦ m *lamb*
 ἀμοιβή, ἧς f *repayment, return* [1 Tm 5.4]
 ἄμπελος, ου f (ἀμπελ|ουργός, ἀμπελών) *grapevine*
 ἀμπελ|ουργός, οῦ m (ἄμπελος + ἐργάζομαι) *vine-dresser, gardener* [Lk 13.7]
 ἀμπελών, ὠνος m (ἄμπελος) *vineyard*
 Ἄμπλιᾶτος, ου m *Ampliatius* [Ro 16.8]
 ἀμύνομαι *come to help* [Ac 7.24]
 ἀμφιάζω (ἀμφί = *on both sides, all around*) *clothe, array*
 ἀμφι|βάλλω (ἀμφί = *on both sides, all around* + βάλλω) *cast a fish-net* [Mk 1.16]
 ἀμφί|βληστρον, ου n (see ἀμφι|βάλλω) *casting-net for fishing* [Mt 4.18]
 ἀμφιέζω (variant of ἀμφιέννυμι) *clothe* [Lk 12.28]
 ἀμφιέννυμι (ἀμφί = *on both sides, all around* + έννυμι = *put on*) pf. pass. ἡμφίεσμαι. *clothe, dress*
 Ἄμφίπολις, εως f *Amphipolis* (4 D-2) [Ac 17.1]
 ἀμφόδον, ου n (ἀμφί = *on both sides, all around* + ὀδεύω) *street* [Mk 11.14]

ἀμφοτέροι, αι, α (ἀμφί = *on both sides, all around*) *both; all*
 ἀ|μώμητος, ον (μέμφομαι) *blameless, faultless* [2 Pe 3.14]
 ἄμωμον, ου n *spice (plant)* (from India) [Re 18.13]
 ἄμωμος, ον (μέμφομαι) *faultless; without blemish*
 Ἄμών m *Amon* [Mt 1.10]
 Ἄμώς m *Amos*: (1) father of Mat-thias (Lk 3.25); (2) father of Josiah (Mt 1.10)
 ἄν particle indicating contingency in certain constructions
 ἀνά prep. used distributively with acc. *each, each one, apiece*; ἀνά δύο *two by two* (Lk 10.1); ἀνά πεντήκοντα *in groups of fifty* (Lk 9.14); ἀνά μέσον cf. μέσον
 ἀνα|βαθμός, οῦ m (βαίνω = *go, walk*) (*flight of*) *steps*
 ἀνα|βαίνω (βαίνω = *go, walk*) aor. ἀνέβην; pf. ἀναβέβηκα. *go up, come up, ascend; grow; go aboard* (of ships); *arise* (Lk 24.38); *enter, occur to* (1 Cor 2.9)
 ἀνα|βάλλομαι (βάλλω) aor. ἀνεβλόμην. *postpone* (ἀνεβάλετο ... αὐτοῦς *he brought their trial to an end, he put them off*) [Ac 24.22]
 ἀνα|βιβάζω (βιβάζω = *lift up*) *draw or drag* (of nets) [Mt 13.48]
 ἀνα|βλέπω (βλέπω) *look up; regain one's sight; be or become able to see*
 ἀνά|βλεψις, εως f (βλέπω) *recovery of sight* [Lk 4.18]
 ἀνα|βοάω (βοάω) *shout, cry out* [Mt 27.46]
 ἀνα|βολή, ἧς f (βάλλω) *delay, postponement* (ἀναβολήν μηδεμίαν

ποιησάμενος *without losing any time*) [Ac 25.17]

ἀνά|γαιον, ου η (γῆ) *upstairs room*

ἀν|αγγέλλω (ἀγγέλλω) fut. ἀναγγεῶ; aor. ἀνήγγειλα, inf. ἀναγγεῖλαι; aor. pass. ἀνηγγέλην. *tell, proclaim; report, inform; preach*

ἀνα|γεννάω (γεννάω) *give new birth or life to*

ἀνα|γινώσκω (γινώσκω) aor. ἀνέγνω, inf. ἀναγνῶναι, ptc. ἀναγνούς; aor. pass. inf. ἀναγνωσθῆναι. *read; read aloud (in public worship)*

ἀναγκάζω (ἀναγκαῖος, ἀναγκαστῶς, ἀνάγκη, ἐπ|ἀναγκες) *force, compel; urge, insist, invite*

ἀναγκαῖος, α, ον (ἀναγκάζω) *necessary; urgent, pressing; close (of friends)*

ἀναγκαστῶς (ἀναγκάζω) *adv. under compulsion* [1 Pe 5.2]

ἀνάγκη, ης f (ἀναγκάζω) *distress, trouble; necessity, constraint, compulsion; ἐξ ἀνάγκης under compulsion, out of a sense of duty* (2 Cor 9.7), *necessarily* (He 7.12); κατὰ ἀνάγκην *by compulsion* (Phm 14)

ἀνα|γνωρίζω (γινώσκω) *get to know again* [Ac 7.13]

ἀνά|γνωσις, εως f (γινώσκω) *reading, public reading*

ἀν|άγω (ἄγω) aor. ἀνήγαγον; aor. pass. ἀνήχθη, inf. ἀναχθῆναι. *lead or bring up; bring (of offerings); bring before or out* (Ac 12.4); midd. or pass. *set sail*

ἀνα|δείκνυμι (δείκνυμι) aor. ἀνέδειξα. *appoint; show clearly*

ἀνά|δειξις, εως f (δείκνυμι) *(public) appearance, commissioning* [Lk 1.80]

ἀνα|δέχομαι (δέχομαι) *receive; welcome*

ἀνα|δίδωμι (δίδωμι) aor. ptc. ἀναδούς. *deliver (of a letter)* [Ac 23.33]

ἀνα|ζάω (ζάω) *come back to life; come to life (of sin)*

ἀνα|ζητέω (ζητέω) *search for, look for*

ἀνα|ζώννυμι (ζώννυμι) aor. midd. ptc. ἀναζωσάμενος. *bind up; ἀναζώννυμι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας make one's mind ready, think straight* [1 Pe 1.13]

ἀνα|ζω|πυρέω (ζάω + πυρόομαι) *stir into flame, rekindle* [2 Tm 1.6]

ἀνα|θάλλω (θάλλω = bloom, flourish) aor. ἀνέθαλον. *revive* [Php 4.10]

ἀνά|θεμα, τος η (τίθημι) *cursed, under the curse of God; ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν we are bound by a solemn vow* (Ac 23.14)

ἀνα|θεματίζω (τίθημι) *curse, invoke a curse on oneself; bind by a solemn vow*

ἀνα|θεωρέω (θεωρέω) *observe closely; consider, reflect upon*

ἀνά|θημα, τος η (τίθημι) *gift, offering* [Lk 21.5]

ἀν|αἰδέια, ας f (αἰδώς) *shameless persistence* [Lk 11.8]

ἀν|αίρεισις, εως f (αἰρέω = grab, kill) *kill, murder* [Ac 8.1]

ἀν|αιρέω (αἰρέω = grab, kill) fut. ἀνεῶ, 3 sg. ἀνελεῖ; aor. ἀνεῖλα, subj. ἀνέλω, inf. ἀνελεῖν, opt. 3 sg. ἀνέλοι; aor. pass. ἀνηρέθη. *do away with, kill, destroy; condemn to death* (Ac 26.10); *annul, abolish* (He 10.9); midd. *adopt* (Ac 7.21)

ἀν|αίτιος, ον (αἴτιος) *not guilty, innocent*

ἀνα|καθίζω (ἴζω = sit; cause to sit) sit up
 ἀνα|καινίζω (καινός) renew, restore [He 6.6]
 ἀνα|καινόω (καινός) renew, remake
 ἀνα|καίνωσις, εως f (καινός) renewal
 ἀνα|καλύπτω (καλύπτω) unveil, uncover
 ἀνα|κάμπτω (κάμπτω) return; turn back
 ἀνά|κειμαι (κεῖμαι) be seated at table; be a dinner guest
 ἀνα|κεφαλαιόω (κεφαλιόω) sum up; unite, bring together
 ἀνα|κλίνω (κλίνω) seat at table; put to bed (Lk 2.7); pass. sit at table; sit down
 ἀνα|κράζω (κράζω) cry out, shout
 ἀνα|κρίνω (κρίνω) aor. pass. ἀνεκρίθην. question, examine (study [of Scripture] Ac 17.11); judge, hear a case; evaluate; sit in judgment on, call to account
 ἀνά|κρισις, εως f (κρίνω) preliminary hearing, investigation [Ac 25.26]
 ἀνα|κυλίω (κυλίω) roll away
 ἀνα|κύπτω (κύπτω) straighten up; stand up; look up (Lk 21.28)
 ἀνα|λαμβάνω (λαμβάνω) aor. ἀνέλαβον; aor. pass. ἀνελήμφθην. take up; take, carry; pick up, get (2 Tm 4.11); take aboard (Ac 20.13, 14)
 ἀνά|λημψις, εως f (λαμβάνω) taking up, ascension; perhaps death [Lk 9.51]
 ἀν|αλίσκω and ἀν|αλόω (from ἀλῶναι, inf. of ἀλίσκομαι = be caught, captured) fut. 3 sg. ἀναλώσει; aor. ἀνήλωσα opt. 3 sg. ἀναλοῖ; aor. pass. ἀνηλώθην. consume, destroy

ἀνα|λογία, ας f (λέγω) proportion (κατὰ τὴν ἀναλογίαν according to) [Ro 12.6]
 ἀνα|λογίζομαι (λέγω) consider closely, keep one's mind on [He 12.3]
 ἀναλοῖ aor. opt. 3 sg. of ἀναλίσκω
 ἀν|αλος, ον (ἀλίζω) without salt, insipid [Mk 9.50]
 ἀναλόω cf. ἀναλίσκω
 ἀνά|λυσις, εως f (λύω) departure; death [2 Tm 4.6]
 ἀνα|λύω (λύω) come back, return home; depart (= die, Php 1.23)
 ἀναλώσει fut. 3 sg. of ἀναλίσκω
 ἀν|αμάρτητος, ον (ἀμαρτάνω) sinless, innocent [Jn 8.7]
 ἀνα|μένω (μένω) wait expectantly [1 Th 1.10]
 ἀνα|μιμνήσκω (μιμνήσκομαι) fut. ἀναμνήσω; aor. pass. ἀνεμνήσθην. remind; pass. remember
 ἀνά|μνησις, εως f (μιμνήσκομαι) reminder, remembrance (εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν in memory of me, 1 Cor 11.24, 24)
 ἀνα|νεόω (νέος) renew [Eph 4.23]
 ἀνα|νήφω (νήφω) regain one's senses [2 Tm 2.26]
 Ἀνανίας, ου m Ananias: (1) husband of Sapphira; (2) disciple at Damascus; (3) Jewish high priest
 ἀν|αντί|ρητος, ον (ῥῆμα) undeniable [Ac 19.36]
 ἀν|αντι|ρητως (ῥῆμα) adv. without objection [Ac 10.29]
 ἀν|άξιος, ον (ἀξιόω) unworthy, incompetent, incapable [1 Cor 6.2]
 ἀν|αξίως (ἀξιόω) adv. unworthily, in an unworthy manner [1 Cor 11.27]
 ἀνά|παυσις, εως f (παύω) relief, rest; resting-place; ceasing, stopping

ἀνα|παύω (παύω) fut. pass. ἀναπατή-
σομαι. *give relief, refresh; midd.*
rest, relax; rest upon (of the Spirit)
ἀνα|πείθω (πείθω) *incite, persuade*
[Ac 18.13]
ἀνά|πειρος ον (πήρος = *disabled*)
disabled
ἀνα|πέμπω (πέμπω) *send; send back;*
send up
ἀνα|πηδάω (πηδάω = *jump*) *jump*
up [Mk 10.50]
ἀνά|πηρος, ου m (πήρος = *disabled*)
a disabled person
ἀνα|πίπτω (πίπτω) aor. ἀνέπεσον. *sit;*
sit or recline at a meal; lean
ἀνα|πληρόω (πληρόω) *meet* (of re-
quirements); *pass. come true,*
be fulfilled Mt 13.14; *make up*
for; complete the full measure
of (1 Th 2.16); *occupy, fill*
(1 Cor 14.16)
ἀν|απο|λόγητος, ον (λέγω) *without*
excuse
ἀνα|πτύσσω (πτύσσω) *open, unroll*
[Lk 4.17]
ἀνά|πτω (ἄπτω) aor. pass. ἀνήφθην.
kindle, set ablaze
ἀν|αριθμητος, ον (ἀριθμέω) *innu-*
merable, countless [He 11.12]
ἀνα|σειώ (σειώ) *incite, stir up*
ἀνα|σκευάζω (σκευάζω = *prepare,*
σκεῦος) *disturb, unsettle, upset*
[Ac 15.24]
ἀνα|σπάω (σπάομαι) *pull (someone)*
out; draw up
ἀνάστα 2 aor. imprv. of ἀνίστημι
ἀναστάς 2 aor. ptc. of ἀνίστημι
ἀνά|στασις, εως f (ἴστημι) *resurrec-*
tion; rise (εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστα-
σιν πολλῶν *for the fall and rise of*
many Lk 2.34)

ἀνα|στατώ (ἴστημι) *disturb, trouble,*
upset; incite a revolt (Ac 21.38)
ἀνα|σταυρόω (σταυρόω) *crucify; cru-*
cify again [He 6.6]
ἀνα|στενάζω (στενάζω) *sigh or*
groan loudly [Mk 8.12]
ἀνάστηθι 2 aor. imprv. of ἀνίστημι
ἀναστήναι 2 aor. inf. of ἀνίστημι
ἀναστήσας 1 aor. ptc. of ἀνίστημι
ἀναστήσω fut. of ἀνίστημι
ἀνα|στρέφω (στρέφω) aor. pass. ἀνε-
στράφην. *return; pass. live, con-*
duct oneself; stay, live (Mt 17.22)
ἀνα|στροφή, ἧς f (στρέφω) *way of*
life, conduct
ἀναστῶ 2 aor. subj. of ἀνίστημι
ἀνα|τάσσομαι (τάσσω) *compile,*
write [Lk 1.1]
ἀνα|τέλλω (τέλλω = *cause to rise,*
ἀνα|τολή, ἔξ|ἀνα|τέλλω) aor. ἀνέ-
τειλα; pf. ἀνατέταλκα. *intrans.*
rise; shine; dawn; be a descendant
(He 7.14); *trans. cause to rise*
(Mt 5.45)
ἀνα|τίθεμαι (τίθημι) aor. ἀνεθέμην.
place before, present
ἀνα|τολή, ἧς f (ἀνα|τέλλω) sg. *rising;*
perhaps day, dawn (of salvation
Lk 1.78); pl. (and sg. Re 21.13)
east
ἀνα|τρέπω (τροπή) *overturn; bring*
ruin to
ἀνα|τρέφω (τρέφω) *bring up, rear,*
train
ἀνα|φαίνω (φαίνω) aor. ptc. ἀναφά-
νας. *cause to appear* (ἀναφάναν-
τες δὲ τὴν Κύπρον *having come*
within sight of Cyprus, Acts
21.3); *pass. appear* (Lk 19.11)
ἀνα|φέρω (φέρω) aor. ἀνήνεγκον,
inf. ἀνενεγκαι and ἀνενεγκεῖν. *of-*

fer (of sacrifice); *lead or take up; bear the burden of; take away*
 ἀνα|φωνέω (φωνέω) *call out, exclaim* [Lk 1.42]
 ἀναχθῆναι aor. pass. inf. of ἀνάγω
 ἀνά|χυσις, εως f (χέω = pour) *flood, excess* [1 Pe 4.4]
 ἀνα|χωρέω (χωρέω) *withdraw; go away; return* (Mt 2.12)
 ἀνά|ψυξις, εως f (ψύχομαι) *relaxation, rest* [Ac 3.20]
 ἀνα|ψύχω (ψύχομαι) *refresh, cheer up* [2 Tm 1.16]
 ἀνδρα|ποδιστής, οῦ m (ἀνδρίζομαι + πούς) *kidnapper, slave dealer* [1 Tm 1.10]
 Ἄνδρας, ου m *Andrew*
 ἀνδρίζομαι (ἀνδρα|ποδιστής, ἀνδρο|φόνος, ἀνήρ, ὕπ|ανδρος, φίλ|ανδρος) *be courageous* [1 Cor 16.13]
 Ἄνδρόνικος, ου m *Andronicus* [Ro 16.7]
 ἀνδρο|φόνος, ου m (ἀνδρίζομαι + φονεύω) *murderer* [1 Tm 1.9]
 ἀνεβαλόμην aor. of ἀναβάλλομαι
 ἀνέβην aor. of ἀναβαίνω
 ἀν|έγ|κλητος, ον (καλέω) *beyond reproach, without fault*
 ἀνέγνω aor. of ἀναγινώσκω
 ἀνέδειξα aor. of ἀναδείκνυμι
 ἀνέθαλον aor. of ἀναθάλλω
 ἀνεθέμην aor. of ἀνατίθεμαι
 ἀνέθην aor. pass. of ἀνίημι
 ἀνεΐλον aor. of ἀναιρέω
 ἀνείς aor. ptc. of ἀνίημι
 ἀνειχόμεν impf. of ἀνέχομαι
 ἀν|εκ|διήγητος, ον (ἄγω) *indescribable (in a good sense)* [2 Cor 9.15]
 ἀν|εκ|λάλητος, ον (λαλέω) *inexpressible* [1 Pe 1.8]

ἀν|έκ|λειπτος, ον (λείπω) *inexhaustible, never-ending, unfailing* [Lk 12.33]
 ἀνεκρίθην aor. pass. of ἀνακρίνω
 ἀν|εκτός, ον (ἔχω) *tolerable, bearable*
 ἀνέλαβον aor. of ἀναλαμβάνω
 ἀν|ελεήμων, ον (ἐλεάω) *unmerciful* [Ro 1.31]
 ἀνελεῖ fut. 3 sg. of ἀναιρέω
 ἀνελεῖν aor. inf. of ἀναιρέω
 ἀν|έλεος, ον (ἐλεάω) *merciless* [Ja 2.13]
 ἀνελήμφθην aor. pass. of ἀναλαμβάνω
 ἀνέλοι aor. opt. 3 sg. of ἀναιρέω
 ἀνέλω aor. subj. of ἀναιρέω
 ἀνελῶ fut. of ἀναιρέω
 ἀνεμίζομαι (ἄνεμος) *be driven by wind* [Ja 1.6]
 ἀνεμνήσθην aor. pass. of ἀναμνησῶ
 ἄνεμος, ου m (ἀνεμίζομαι) *wind; ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως [τῶν] ἄκρων αὐτῶν from everywhere on earth* (Mt 24.31)
 ἀν|έν|δεκτος, ον (δέχομαι) *impossible* [Lk 17.1]
 ἀνενέγκαι and ἀνενεγκεῖν aor. inf. of ἀναφέρω
 ἀν|εξ|εραύνητος, ον (ἐραυνάω) *incomprehensible, unknowable* [Ro 11.33]
 ἀν|εξί|κακος, ον (ἔχω + κακός) *tolerant, patient* [2 Tm 2.24]
 ἀν|εξ|ιχνίαστος, ον (ἶχνος) *untraceable, incomprehensible; fathomless* (Eph 3.8)
 ἀν|επ|αἰσχυντος, ον (αἰσχύνομαι) *without need to be ashamed* [2 Tm 2.15]

ἀνέπεσον aor. of ἀναπίπτω
 ἀν|επί|λημτος, ον (λαμβάνω) *above reproach*

ἀν|έρχομαι (έρχομαι) aor. ἀνῆλθον.
 go or come up

ἀν|εις, εως f (ἵημι = send, set in motion) *relief*; ἔχειν ... ἄνεσιν *have some freedom* (Ac 24.23)

ἀνέστην 2 aor. of ἀνίστημι
 ἀνέστησα 1 aor. of ἀνίστημι
 ἀνεστράφην aor. pass. of ἀναστρέφω
 ἀνεσχόμην aor. of ἀνέχομαι
 ἀν|ετάζω (ετάζω = examine, test) *examine, interrogate*

ἀνέτειλα aor. of ἀνατέλλω
 ἄνευ prep. with gen. *without; without the knowledge and consent of* (Mt 10.29)

ἀν|εύ|θετος, ον (τίθημι) *unsuitable* [Ac 27.12]

ἀν|ευρίσκω (εὐρίσκω) aor. ἀνεῦρον.
find (by searching)

ἀν|έχομαι (ἔχω) impf. ἀνειχόμεν;
 aor. ἀνεσχόμην. *endure; be patient with, give patient attention to*

ἀνεψιός, οῦ m *cousin* [Col 4.10]
 ἀνέωγα pf. of ἀνοίγω
 ἀνέωγμαί pf. pass. of ἀνοίγω
 ἀνέωξα aor. of ἀνοίγω
 ἀνεώχθην aor. pass. of ἀνοίγω
 ἀνήγαγον aor. of ἀνάγω
 ἀνήγγειλα aor. of ἀναγγέλλω
 ἀνηγγέλην aor. pass. of ἀναγγέλλω
 ἀνηθον, ου n *dill* (a seasoning plant) [Mt 23.23]

ἀν|ήκει (ἦκω) impers. *it is proper or right*; τὸ ἀνήκον *the appropriate thing*

ἀνῆλθον aor. of ἀνέρχομαι
 ἀνηλώθην aor. pass. of ἀναλίσκω

ἀνήλωσα aor. of ἀναλίσκω
 ἀν|ήμερος, ον (ἡμερος = tame) *fierce, savage, vicious* [2 Tm 3.3]

ἀνήνεγκον aor. of ἀναφέρω
 ἀνῆρ, ἀνδρός m (ἀνδρίζομαι) *man; husband* (ἄνδρα οὐ γινώσκω *I don't have a husband* Lk 1.34); *person*

ἀνηρέθην aor. pass. of ἀναιρέω
 ἀνήφθην aor. pass. of ἀνάπτω
 ἀνήχθην aor. pass. of ἀνάγω
 ἀνθέξομαι fut. of ἀντέχομαι
 ἀνθ|ίστημι (ἴστημι) aor. ἀντέστην;
 pf. ἀνθέστηκα. *resist, oppose, withstand; stand one's ground*

ἀνθ|ομο|λογέομαι (ὁμοιόω + λέγω) *give thanks, praise* [Lk 2.38]

ἄνθος, ουσ n *flower; blossom*
 ἀνθρακιά, ἄς f (ἄνθραξ) *charcoal fire*
 ἄνθραξ, ακος m (ἀνθρακιά) *charcoal* (ἄνθρακας πυρὸς σωρεῦσεις *you will hear burning coals*) [Ro 12.20]

ἀνθρωπ|άρεσκος, ον (ἄνθρωπος + ἀρέσκω) *someone who tries to please people*

ἀνθρώπινος, η, ον (ἄνθρωπος) *human; characteristic of humans*;
 ἀνθρώπινον λέγω *I am using everyday language* (Ro 6.19)

ἀνθρωπο|κτόνος, ου m (ἄνθρωπος + κτείνω = kill) *murderer*

ἄνθρωπος, ου m (ἀνθρωπ|άρεσκος, ἀνθρώπινος, ἀνθρωπο|κτόνος, φιλ|ανθρωπία, φιλ|ανθρώπως) *man, human being, person, one* (friend, sir in address); pl. *people; humankind* (κατὰ ἄνθρωπον *according to human standards*); *husband* (Mt 19.10); *son* (Mt 10.35); *servant* (Lk 12.36)

ἀνθύπατος, ου m *proconsul* (official in charge of a Roman senatorial province)

ἀν|ίημι (ίημι = *send, set in motion*)
pres. ptc. ἀνιείς; aor. subj. ἀνώ,
ptc. ἀνείς; aor. pass. ἀνέθην.
loosen, unfasten; stop, cease; desert, abandon

ἄ|νιπτος, ον (νίπτω) *not washed* (according to ritual law)

ἀν|ίστημι (ίστημι) fut. ἀναστήσω;
1 aor. ἀνέστησα, ptc. ἀναστήσας;
2 aor. ἀνέστην, subj. ἀναστῶ,
impv. ἀνάστα and ἀνάστηθι, inf. ἀναστήναι, ptc. ἀναστάς, trans. (in fut. and 1 aor. act.) *raise* (of the dead); *appoint* (of prophets); *help (someone) get up* (Ac 9.41); ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ *he will have children in the name of his (deceased) brother* (Mt 22.24); intrans. (in 2 aor. and all midd. forms) *rise, stand up; appear, come; depart; get ready* (to go); *rebel* (Ac 5.36f); *come back to life* (Lk 9.8, 19)

Ἄννα, ας f *Anna* [Lk 2.36]

Ἄννας, α m *Annas* (Jewish high priest)

ἀ|νόητος, ον (νοέω) *foolish; ignorant*
ἄ|νοια, ας f (νοέω) *stupidity, foolishness; rage, fury*

ἀν|οίγω (οἶγνυμι = *open*, ἄνοιξις, δι-αν|οίγω) aor. ἀνέφξα (ἠνέφξα and ἦνοιξα); pf. ἀνέφγα; pf. pass. ἀνέφγμαι and ἠνέφγμαι; aor. pass. ἀνεφύχθην (ἠνεφύχθην, ἠνοίχθην and ἠνοίγην). trans. *open* (ἀνοίγω τὸ στόμα *speak, teach*); *restore, heal* (of sight or hearing); intrans. (only in pf.

ἀνέφγα) *open* (τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέφγεν πρὸς ὑμᾶς *we have spoken frankly to you* 2 Cor 6.11)

ἀν|οικο|δομέω (οἰκέω + δέμω = *build*, δῶμα) *rebuild*

ἀν|οιξις, εως f (οἶγνυμι = *open*) (act of) *opening* [Eph 6.19]

ἄ|νομία, ας f (νομίζω) *wickedness, lawlessness, sin* (ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας *the personification of lawlessness* 2 Th 2.3; τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας *the secret power of lawlessness is already at work* 2 Th 2.7)

ἄ|νομος, ον (νομίζω) *lawless, outside the law, criminal; a person outside the (Jewish) law, Gentile*

ἀ|νόμως (νομίζω) adv. *without the (Jewish) law*

ἀν|ορθῶ (ὀρθός) *restore, rebuild; strengthen*; pass. *straighten up*

ἀν|όσιος, ον (ὄσιος) *irreligious, impious*

ἀν|οχή, ῆς f (ἔχω) *forbearance, tolerance*

ἀντ|αγωνίζομαι (ἀγωνίζομαι) *struggle* [He 12.4]

ἀντ|άλλαγμα, τος n (ἀλλάσσω) *something offered in exchange*

ἀντ|ανα|πληρώω (πληρῶω) *complete* [Col 1.24]

ἀντ|απο|δίδωμι (δίδωμι) fut. ἀνταποδώσω; aor. inf. ἀνταποδοῦναι; fut. pass. ἀνταποδοθήσομαι. *repay; return*

ἀντ|από|δομα, τος n (δίδωμι) *repayment; retribution*

ἀντ|από|δοσις, εως f (δίδωμι) *compensation, reward* [Col 3.24]

ἀντ|απο|κρίνομαι (κρίνω) *reply; answer back*

ἀντεῖπον aor. of ἀντιλέγω
 ἀντελαβόμεν aor. of ἀντιλαμβάνομαι
 ἀντίεχομαι (ἔχω) fut. ἀνθέξομαι. *be loyal to; hold firmly to; help*
 ἀντί prep. with gen. (original mng. *opposite*) *for, in place of, instead of; in behalf of; because of* (ἀνθ' ὧν *because; therefore*); *for, as* (1 Cor 11.15)
 ἀντιβάλλω (βάλλω) *exchange; ἀντιβάλλω λόγους discuss, talk about* [Lk 24.17]
 ἀντιδιατίθημι (τίθημι) *oppose* (ὁ ἀντιδιατιθέμενος *opponent*) [2 Tm 2.25]
 ἀντίδικος, ου m (δικαίω) *opponent at law; enemy*
 ἀντίθεσις, εως f (τίθημι) *contradiction* [1 Tm 6.20]
 ἀντικαθίστημι (ἵστημι) aor. ἀντικατέστην. *resist, oppose* [He 12.4]
 ἀντικαλέω (καλέω) *invite in return* [Lk 14.12]
 ἀντίκειμαι (κεῖμαι) *oppose, be against* (ὁ ἀντικείμενος *enemy, opponent*)
 ἀντικρυς prep. with gen. *opposite, near* [Ac 20.15]
 ἀντιλαμβάνομαι (λαμβάνω) aor. ἀντελαβόμεν. *help, come to the help of; benefit from or devote oneself to* (1 Tm 6.2)
 ἀντιλέγω (λέγω) aor. ἀντεῖπον. *object to, oppose* (εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον *for a controversial sign* Lk 2.34); *contradict, refute; be rebellious or obstinate*; followed by μή + inf. = *deny* (οἱ ἀντιλέγοντες ἀνάστασιν μή εἶναι *those who deny there is a resurrection* Lk 20.27)

ἀντίληψις, εως f (λαμβάνω) *ability to help; helper, helpful deed* [1 Cor 12.28]
 ἀντιλογία, ας f (λέγω) *argument, dispute; hostility, hatred, rebellion*
 ἀντιλοιδορέω (λοιδορέω) *reply with a curse* [1 Pe 2.23]
 ἀντίλυτρον, ου n (λυτρόομαι) *ransom, means to effect freedom* [1 Tm 2.6]
 ἀντιμετρέω (μετρέω) *measure out in return* [Lk 6.38]
 ἀντιμισθία, ας f (μισθόομαι) *response, return* (τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν . . . ὡς . . . πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς *show us the same feelings that we have for you* 2 Cor 6.13); *punishment*
 Ἄντιόχεια, ας f *Antioch*: (1) in Syria (4 G-3); (2) in Pisidia (4 F-2)
 Ἄντιοχεύς, ἑως m *a man from Antioch* [Ac 6.5]
 ἀντιπαρέρχομαι (ἔρχομαι) aor. ἀντιπαρήλθον. *pass by on the other side*
 Ἄντιπᾶς, ᾶ m *Antipas* [Re 2.13]
 Ἄντιπατρίς, ἴδος f *Antipatris* (2 B-5, 4 G-4) [Ac 23.31]
 ἀντιπέρα (πέραν) prep. with gen. *opposite* [Lk 8.26]
 ἀντιπίπτω (πίπτω) *resist, fight against* [Ac 7.51]
 ἀντιστρατεύομαι (στρατεύομαι) *war against* [Ro 7.23]
 ἀντιτάσσομαι (τάσσω) *oppose, resist*
 ἀντίτυπος, ον (τύπτω) *copy* (He 9.24); *counterpart, figure pointing to* (1 Pe 3.21)
 ἀντίχριστος, ου m (χρίω) *Antichrist* (of one who falsely claims to be Christ or is opposed to Christ)

ἀντλέω (ἀντλημα) pf. ptc. ἤντηλ-
κώς. *draw* (of water)

ἀντλημα, τος η (ἀντλέω) *bucket*
[Jn 4.11]

ἀντ|οφθαλμέω (ὄφθαλμός) *head*
into, face [Ac 27.15]

ἀν|υδροσ, ον (ὑδωρ) *waterless, dry;*
desert

ἀν|υπό|κριτος, ον (κρίνω) *sincere,*
genuine

ἀν|υπό|τακτος, ον (τάσσω) *disorderly,*
disobedient; outside of one's con-
trol, not made subject (He 2.8)

ἄνω (ἀνά) *adv. above; up, upwards;*
ἕως ἄνω to the brim (Jn 2.7)

ἀνώ aor. subj. of ἀνίημι

ἄνωθεν (ἀνά) *adv. from above; again;*
from the beginning (Lk 1.3); *for*
a long time or from the very first
(Ac 26.5)

ἀνωτερικός, ή, όν (ἀνά) *upper; in-*
land [Ac 19.1]

ἀνώτερον (ἀνά) *adv. first, above* (of
a previous statement); *προσανά-*
βηθι ἀνώτερον take a better seat
(Lk 14.10)

ἀν|ωφελής, ές (ὀφείλω) *useless-*
(ness); harmful

ἀξίνη, ης f *axe*

ἄξιος, α, ον (ἀξιόω) *worthy, deserv-*
ing; in keeping with, as evidence
of (repentance); proper, fitting
(1 Cor 16.4; 2 Th 1.3); οὐκ ἄξιος
πρός *not to be compared with*
(Ro 8.18)

ἀξιόω (ἀνάξιος, ἄξιος, ἀξίως, κατ|αξι-
όω) *consider worthy, make worthy*
(pass. sometimes *deserve*); *think*
(something is best); ask, request

ἀξίως (ἀξιόω) *adv. in a manner wor-*
thy of or suitable to

ἀ|όρατος, ον (ὀράω) *invisible, unseen*
Ἰουλία alt. form of Ἰουλία

ἀπ|αγγέλλω (ἀγγέλλω) fut. ἀπαγ-
γελῶ; aor. ἀπήγγειλα, opt. 3 sg.
ἀπαγγείλοι; aor. pass. ἀπηγγέλην.
tell, inform; proclaim, announce;
call upon, command; acknowl-
edge, confess

ἀπ|άγχομαι (ἄγχω = *strangle, hang*
[someone]) aor. ἀπηγξάμην.
hang oneself [Mt 27.5]

ἀπ|άγω (ἄγω) aor. ἀπήγαγον; aor.
pass. inf. ἀπαχθῆναι. trans. *lead*
away by force; lead; bring before;
lead astray (1 Cor 12.2); *put to*
death (Ac 12.19); intrans. *lead*
(of a road)

ἀ|παίδευτος, ον (παιδεύω) *ignorant,*
stupid [2 Tm 2.23]

ἀπ|αίρω (αἶρω) aor. pass. 3 sg. ἀπήρ-
θη, subj. ἀπαρθῶ. *take away*

ἀπ|αιτέω (αιτέω) *demand in return;*
demand

ἀπ|αλγέω (ἀλγέω = *feel pain*) *lose*
all feeling, become insensitive
[Eph 4.19]

ἀπ|αλλάσσω (ἀλλάσσω) pf. pass. inf.
ἀπηλλάχθαι. trans. *set free* (ἀπηλ-
λάχθαι ἀπ' αὐτοῦ *to settle the mat-*
ter with him Lk 12.58); intrans.
leave, depart (Ac 19.12)

ἀπ|αλλοτριόμαι (ἀλλάσσω) *be a*
stranger to, have no connection
with, be excluded from

ἀπαλός, ή, όν *tender, putting out leaves*

ἀπ|αντάω (ἀντάω = *meet*) *meet*

ἀπ|άντησις, εως f (ἀντάω = *meet*)
meeting (always preceded by εἰς)
ἄπαξ (ἐφ'ἄπαξ) *adv. once, one time;*
once for all time; ἄπαξ καὶ δὶς
more than once, again and again

ἀ|παρά|βρατος, ον (βαίνω = go, walk) permanent, unchangeable [He 7.24]

ἀ|παρα|σκευαστος, ον (σκευος) not ready, unprepared [2 Cor 9.4]

ἀπαρθῶ aor. pass. subj. of ἀπαίρω
ἀπ|αρνέομαι (ἀρνέομαι) deny, disown, deny oneself (something)
ἀπ|αρτισμός, οὔ m (ἄρτι) completion [Lk 14.28]

ἀπ|αρχή, ἥς f (ἄρχω) first-portion (Jewish term for anything set apart to God before the remainder could be used); first; equivalent to ἀρραβών (Ro 8.23)

ἄ|πας, ασα, αν (alternative form of πᾶς) all; whole; pl. everyone, everything
ἀπ|ασπάζομαι (ἀσπάζομαι) say goodbye to [Ac 21.6]

ἀ|πατάω (πατέω = walk, ἀ|πάτη, ἐξ|α|πατάω, φρεν|α|πάτης) deceive, lead astray

ἀ|πάτη, ἥς f (ἀ|πατάω) deception; pl. deceitful ways (2 Pe 2.13)

ἀ|πάτωρ, ορος (πατήρ) without (record of) a father [He 7.3]

ἀπ|αύγασμα, τος n (αὐγάζω) brightness, radiance [He 1.3]

ἀπαχθῆναι aor. pass. inf. of ἀπάγω

ἀπέβαλον aor. of ἀποβάλλω

ἀπέβην aor. of ἀποβαίνω

ἀπέδειξα aor. of ἀποδείκνυμι

ἀπεδίδουν impf. of ἀποδίδωμι

ἀπεδόμην aor. midd. of ἀποδίδωμι

ἀπέθανον aor. of ἀποθνήσκω

ἀπεθέμην aor. midd. of ἀποτίθημι

ἀ|πειθεια, ας f (πειθω) disobedience (υιοὶ τῆς ἀπειθείας persons disobedient to God)

ἀ|πειθέω (πειθω) disobey, be disobedient; be an unbeliever

ἀ|πειθής, ἐς (πειθω) disobedient, rebellious

ἀπ|ειλέω (εἴλω = press hard, coop up, strike, ἀπ|ειλή, προσ|απ|ειλέομαι) threaten; warn

ἀπ|ειλή, ἥς f (ἀπ|ειλέω) threat; threatening

ἄπ|ειμι (εἰμί) ptc. ἀπών. be away, be absent

ἄπ|ειμι (εἶμι = go, come) impf. 3 pl. ἀπήεσαν. go, come [Ac 17.10]

ἀπ|ειπάμην (from εἶπα, aor. of λέγω) aor. only renounce, put aside [2 Cor 4.2]

ἀ|πειραστος, ον (πειράζω) cannot be tempted [Ja 1.13]

ἄ|πειρος, ον (πειράζω) inexperienced in, unacquainted with [He 5.13]

ἀπεκαλύφθην aor. pass. of ἀποκαλύπτω

ἀπεκατεστάθην aor. pass. of ἀποκαθίστημι

ἀπεκατέστην aor. of ἀποκαθίστημι

ἀπ|εκ|δέχομαι (δέχομαι) await expectantly; wait

ἀπ|εκ|δύομαι (δύνω) disarm; put off, discard

ἀπ|έκ|δυσις, εως f (δύνω) putting off, setting (oneself) free from [Col 2.11]

ἀπεκριθείς alt. form of ἀποκριθείς

ἀπεκρίθην aor. pass. of ἀποκρίνομαι

ἀπεκτάνθην aor. pass. of ἀποκτείνω

ἀπέκτεινα aor. of ἀποκτείνω

ἀπέλαβον aor. of ἀπολαμβάνω

ἀπ|ελαύνω (ἐλαύνω) aor. ἀπήλασα. make (someone) leave [Ac 18.16]

ἀπ|ελεγμός, οὔ m (ἐλέγχω) a bad reputation [Ac 19.27]

ἀπ|ελεύθερος, ου m (ἐλευθερώω) a freedperson [1 Cor 7.22]

ἀπελεύσομαι fut. of ἀπέρχομαι
 ἀπελήλυθα pf. of ἀπέρχομαι
 ἀπέλιπον aor. of ἀπολείπω
 Ἀπελλῆς, οὔ τῃ *Apelles* [Ro 16.10]
 ἀπ|ἐλπίζω (ἐλπίζω) *expect in return*
 [Lk 6.35]
 ἀπ|ἐν|αντι (ἀπό + ἐν + ἀντί) prep.
 with gen. *opposite; before, in full
 view of; contrary to, against*
 ἀπενεγκεῖν aor. inf. of ἀποφέρω
 ἀπενεχθῆναι aor. pass. inf. of ἀποφέρω
 ἀπέπεσα aor. of ἀποπίπτω
 ἀπέπλευσα aor. of ἀποπλέω
 ἀπεπνίγην aor. pass. of ἀποπνίγω
 ἀ|πέραντος, ον (πέραν) *endless*
 [1 Tm 1.4]
 ἀ|περι|σπάστως (σπάομαι) adv. *with-
 out distraction* [1 Cor 7.35]
 ἀ|περί|τμητος, ον (τομός) *stubborn*
 (lit. *uncircumcised*) [Ac 7.51]
 ἀπ|έρχομαι (ἔρχομαι) fut. ἀπελεύσο-
 μαι; aor. ἀπῆλθον; pf. ἀπελήλυθα.
*go; go away, leave; go after, fol-
 low (ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ they
 followed him Mk 1.20); be over
 or past; spread (Mt 4.24); ἀπελ-
 θοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἐτέρας to
 commit sexual immorality (Jd 7)*
 ἀπεστάλην aor. pass. of ἀποστέλλω
 ἀπέσταλκα pf. of ἀποστέλλω
 ἀπέστειλα aor. of ἀποστέλλω
 ἀπέστησα and ἀπέστην aor. of ἀφί-
 σταμαι
 ἀπεστράφην aor. pass. of ἀποστρέφω
 ἀπ|έχω (ἔχω) trans. *receive in full;
 have (someone) back (Phm 15);*
 intrans. *be distant; midd. abstain
 from, avoid, keep free (from
 something); impers. perhaps = it
 is enough or the account is settled*
 (Mk 14.41)

ἀπήγαγον aor. of ἀπάγω
 ἀπηγάμην aor. of ἀπάγχομαι
 ἀπῆσαν impf. 3 pl. of ἄπειμι
 ἀπήλασα aor. of ἀπελαύνω
 ἀπῆλθον aor. of ἀπέρχομαι
 ἀπηλλάχθαι pf. pass. inf. of ἀπαλλάσ-
 σω
 ἀπήνεγκα aor. of ἀποφέρω
 ἀπῆρθη aor. pass. 3 sg. of ἀπαίρω
 ἀ|πιστέω (πιστεύω) *fail or refuse to
 believe; prove or be unfaithful*
 ἀ|πιστία, ας f (πιστεύω) *unbelief;
 unfaithfulness*
 ἀ|πιστος, ον (πιστεύω) *unfaithful,
 unbelieving (ὁ ἄπιστος unbe-
 liever); unbelievable, incredible*
 (Ac 26.8)
 ἀπλότης, ητος f (ἀπλοῦς, ἀπλῶς)
*generosity, liberality; sincerity,
 singlehearted devotion*
 ἀπλοῦς, ῆ, οὔν (ἀπλότης) *sound,
 healthy; generous; sincere*
 ἀπλῶς (ἀπλότης) adv. *generously*
 [Jas 1.5]
 ἀπό prep. with gen. *from; away from;
 by means of; of; because of, as a
 result of; since, ever since; about,
 for; with; ἀπὸ μιᾶς πάντες one af-
 ter another, one and all (Lk 14.18)*
 ἀπο|βαίνω (βαίνω = go, walk) fut.
 ἀποβήσομαι; aor. ἀπέβην. *get out*
 (of boats); ἀποβαίνω εἰς *result in,
 lead to*
 ἀπο|βάλλω (βάλλω) aor. ἀπέβαλον.
*throw off (of clothes); lose (of
 courage)*
 ἀπο|βλέπω (βλέπω) *keep one's eyes
 on, give one's attention to*
 [He 11.26]
 ἀπό|βλητος, ον (βάλλω) *rejected*
 [1 Tm 4.4]

ἀπο|βολή, ἥς f (βάλλω) *loss; rejection*

ἀπο|γίνομαι (γίνομαι) aor. ptc. ἀπο-
γενόμενος. *die, meaning have no
part in* [1 Pe 2.24]

ἀπο|γραφή, ἥς f (γράφω) *registra-
tion, census*

ἀπο|γράφω (γράφω) *register, enroll*

ἀπο|δείκνυμι (δείκνυμι) aor. ἀπέδει-
ξα; pf. midd. ἀποδέδειγμαi. *attest,
commend; claim, proclaim; place,
set forth; prove* (Ac 25.7)

ἀπό|δειξις, εως f (δείκνυμι) *proof,
demonstration* [1 Cor 2.4]

ἀπο|δεκατώ (δεκατώ) *give a tenth,
tithe; collect tithes*

ἀπό|δεκτος, ον (δέχομαι) *pleasing*

ἀπο|δέχομαι (δέχομαι) *welcome; re-
ceive, accept; praise*

ἀπο|δημέω (δημος) *leave (home) on
a journey, go away; be away*

ἀπό|δημος, ον (δημος) *away (from
home) on a journey* [Mk 13.34]

ἀπο|δίδωμι (δίδωμι) ptc. ἀποδιδούς,
ptc. neut. ἀποδιδούν (Re 22.2);
impf. ἀπεδίδουν; aor. subj. 2 sg.
ἀποδῶς, 3 sg. ἀπόδῳ and ἀποδοῖ,
impv. ἀπόδος, inf. ἀποδοῦναι, ptc.
ἀποδούς; aor. midd. ἀπεδόμην;
aor. pass. inf. ἀποδοθῆναι. *give;
pay, render; give back, repay, re-
turn; reward (with good or evil);
keep, fulfill (of vows); yield*
(Re 22.2); ἀποδίδωμι λόγον *give
account*

ἀπο|δι|ορίζω (ορίζω) *cause divisions*
[Jd 19]

ἀπο|δοκιμάζω (δοκιμάζω) *reject (af-
ter testing)*

ἀπο|δοχή, ἥς f (δέχομαι) *acceptance,
approval*

ἀποθανοῦμαι fut. of ἀποθνήσκω

ἀποθέμενος aor. midd. ptc. of ἀποτί-
θημι

ἀποθέσθαι aor. midd. inf. of ἀποτί-
θημι

ἀπόθεσθε aor. midd. impv. 2 pl. of
ἀποτίθημι

ἀπό|θεσις, εως f (τίθημι) *removal
(ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου
my death* 2 Pe 1.14)

ἀπο|θήκη, ἥς f (τίθημι) *barn, grana-
ry*

ἀπο|θησαυρίζω (θησαυρίζω) *store
up (a foundation)* [1 Tm 6.19]

ἀπο|θλίβω (θλίβω) *crowd in upon*
[Lk 8.45]

ἀπο|θνήσκω (θνήσκω) fut. ἀποθα-
νοῦμαι; aor. ἀπέθανον. *die; face
death, be at death's door; be mortal*

ἀποθῶμαι aor. midd. subj. of ἀποτί-
θημι

ἀποίσω fut. of ἀποφέρω

ἀπο|καθ|ίστημι and ἀπο|καθ|ιστάνω
(ἴστημι) fut. ἀποκαταστήσω; aor.
ἀπεκατέστην; aor. pass. ἀπεκατε-
στάθην. *re-establish, restore;
cure, make well; send or bring
back* (He 13.19)

ἀπο|καλύπτω (καλύπτω) aor. pass.
ἀπεκαλύφθην. *reveal, disclose,
make fully known*

ἀπο|κάλυψις, εως f (καλύπτω) *reve-
lation, disclosure*

ἀπο|καρα|δοκία, ας f (κάρα = head +
δοκέω) *eager longing, deep de-
sire*

ἀπο|κατ|αλλάσσω (ἀλλάσσω) aor.
pass. ἀποκατηλλάγην. *reconcile*

ἀπο|κατά|στασις, εως f (ἴστημι)
restoration [Ac 3.21]

ἀποκαταστήσω fut. of ἀποκαθίστημι
 ἀπό|κείμαι (κεῖμαι) *be stored away;*
 impers. *be one's lot* (He 9.27)
 ἀπο|κεφαλίζω (κεφαλιόω) *behead*
 ἀπο|κλείω (κλείω) *close, lock*
 [Lk 13.25]
 ἀπο|κόπτω (κόπτω) *cut off or away;*
 midd. *mutilate or castrate oneself*
 ἀπό|κριμα, τος η (κρίνω) *sentence*
 (of death) [2 Cor 1.9]
 ἀπο|κρίνομαι (κρίνω) aor. pass.
 ἀπεκρίθην. ptc. ἀποκριθείς. act. in
 mng. *answer, reply; respond* (e. g.
 Mk 9.5); *say, declare; continue*
 (of discourse)
 ἀπό|κρισις, εως f (κρίνω) *answer,*
reply
 ἀπο|κρύπτω (κρύπτω) *hide, keep se-*
cret
 ἀπό|κρυφος, ον (κρύπτω) *secret;*
stored away
 ἀπο|κτείνω and ἀπο|κτέννω, -ννύω
 (κτείνω = *kill*) fut. ἀποκτενῶ; aor.
 ἀπέκτεινα; aor. pass. ἀπεκτάνθην.
kill, put to death; murder
 ἀπο|κυέω (κυέω = *conceive, be preg-*
nant) *give birth to, breed*
 ἀπο|κυλίω (κυλίωμα) *roll away*
 ἀπο|λαμβάνω (λαμβάνω) fut. ἀπο-
 λήμψομαι; aor. ἀπέλαβον. *receive;*
get back, recover; midd. take
(someone) aside (Mk 7.33)
 ἀπό|λαυσις, εως f (ἀπο|λαύω = *en-*
joy) *enjoyment, pleasure*
 ἀπο|λέγομαι (λέγω) *disown, re-*
nounce [2 Cor 4.2]
 ἀπο|λείπω (λείπω) aor. ἀπέλιπον. ptc.
 ἀπολιπών. *leave behind; abandon,*
desert (Jd 6); pass. *remain* (im-
 pers. *it remains or it is certain*
 He 4.6)

ἀπ|όλλυμι (όλλυμι = *destroy, όλε-*
θρος) fut. ἀπολέσω and ἀπολώ;
 aor. ἀπώλεσα, subj. 3 sg. ἀπολέση,
 inf. ἀπολέσαι; pf. ptc. ἀπολωλώς;
 fut. midd. ἀπολούμαι; aor. midd.
 ἀπωλόμην. *destroy; kill; lose;*
midd. be lost, perish, be ruined;
die; pass away (He 1.11); pf. ptc.
lost
 Ἄπ|ολλύων, ονος η (όλλυμι = *de-*
stroy, όλεθρος) *Apollyon, De-*
stroyer [Re 9.11]
 Ἄπολλωνία, ας f *Apollonia* (4 D-2)
 [Ac 17.1]
 Ἄπολλῶς gen. and acc. ὦ η *Apollo*
 ἀπο|λογέομαι (λέγω) *speak in one's*
own behalf, defend oneself
 ἀπο|λογία, ας f (λέγω) *verbal defense,*
defense (ἀλλά ἀπολογίαν *what*
eagerness to prove your inno-
cence 2 Cor 7.11); *answer, reply*
 ἀπο|λούομαι (λούω) *cleans oneself;*
wash away (sin)
 ἀπο|λύτρωσις, εως f (λύω) *setting*
free, deliverance; redemption, re-
lease, acquittal
 ἀπο|λύω (λύω) *release, set free; send*
away; send off; divorce; forgive;
midd. leave (Ac 28.25)
 ἀπολωλώς pf. ptc. of ἀπόλλυμι
 ἀπο|μάσσομαι (μάσσω = *touch, rub*)
wipe off (as a protest)
 ἀπο|νέμω (νέμω = *respect, νομίζω*)
show (of respect) [1 Pe 3.7]
 ἀπο|νίπτω (νίπτω) *wash* [Mt 27.24]
 ἀπο|πίπτω (πίπτω) aor. ἀπέπεσα. *fall*
from [Ac 9.18]
 ἀπο|πλανάω (πλανάω) *mislead, de-*
ceive; pass. wander away
 ἀπο|πλέω (πλέω) aor. ἀπέπλευσα. *set*
sail, sail away

ἀπο|πληρώ (πληρώ) *satisfy or meet* (of requirements)

ἀπο|πνίγω (πνίγω) aor. pass. ἀπεπνίγην. *choke; drown*

ἀ|πορέω (πορεύομαι) *be at a loss, be uncertain, be disturbed*

ἀ|πορία, ας f (πορεύομαι) *despair, frustration* [Lk 21.25]

ἀπο|ρίπτω (ρίπτω) *jump overboard* [Ac 27.43]

ἀπ|ορφανίζω (ὄρφανός) pass. *be separated from* (lit. *make an orphan of*) [1 Th 2.17]

ἀπο|σκίασμα, τος n (σκιά) *shadow, darkness* [Ja 1.17]

ἀπο|σπάω (σπάομαι) *draw or lead away; draw* (of swords); pass. *leave, go off* (from someone)

ἀποστάς aor. ptc. of ἀφίσταμαι

ἀπο|στασία, ας f (ἴστημι) *apostasy, rebellion*

ἀπο|στάσιον, ου n (ἴστημι) *written notice of divorce* (with or without βιβλίον)

ἀπο|στεγάζω (στέγω) *unroof* [Mk 2.4]

ἀπο|στέλλω (στέλλομαι) fut. ἀποστελώ; aor. ἀπέστειλα, subj. ἀποστείλω (in Ac 7.33 this may be a dialectical peculiarity of the pres. ind.); pf. ἀπέσταλκα; aor. pass. ἀπεστάλην. *send; send out or away*

ἀπο|στερέω (στερέω = *deprive, rob*) *defraud, rob, steal; deny, refuse* (μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους *don't refuse sex to one another* 1 Cor 7.5); pf. pass. ptc. ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας *having missed out on the truth* (1 Tm 6.5)

ἀποστήναι aor. inf. of ἀφίσταμαι

ἀποστήσομαι fut. of ἀφίσταμαι

ἀπόστητε aor. imprv. 2 pl. of ἀφίσταμαι
ἀπο|στολή, ῆς f (στέλλομαι) *apostleship; mission*

ἀπό|στολος, ου m (στέλλομαι) *apostle; messenger*

ἀπο|στοματίζω (στόμα) *question, interrogate* [Lk 11.53]

ἀπο|στρέφω (στρέφω) aor. pass. ἀπεστράφην. *turn away; remove, banish; put back; mislead* (perhaps *incite to revolt* Lk 23.14); midd. (and aor. pass.) *turn away from, refuse, reject, desert*

ἀπο|στυγέω (στυγέω = *hate*, στυγητός) *hate* [Ro 12.9]

ἀπο|συν|άγωγος, ον (ἄγω) *excommunicated from or put out of the synagogue*

ἀπο|τάσσομαι (τάσσω = *arrange, put in order*) *say good-bye; leave; give up, part with*

ἀπο|τελέω (τελέω) *accomplish, perform; pass. be full grown*

ἀπο|τίθημι (τίθημι) aor. midd. ἀπέθεμην, subj. ἀποθῶμαι, imprv. 2 pl. ἀπόθεσθε, inf. ἀποθέσθαι, ptc. ἀποθέμενος. *throw off, be done with; take off and lay down* (of clothes) (Acts 7.58); *put (someone in prison)* (Mt 14.3)

ἀπο|τινάσσω (τινάσσω = *shake*) *shake off* [something]

ἀπο|τίνω (τίνω) fut. ἀποτίσω. *pay (someone) back* [Phm 19]

ἀπο|τολμάω (τολμάω) *be or become bold* [Ro 10.20]

ἀπο|τομία, ας f (τομός) *severity*

ἀπο|τόμως (τομός) adv. *severely, sharply*

ἀπο|τρέπομαι (τροπή) *avoid, keep away from* [2 Tm 3.5]

ἀπ|ουσία. ας f (εἶμι) *absence*
[Php 2.12]

ἀπο|φέρω (φέρω) fut. ἀποίσω; aor.
ἀπήνεγκα. inf. ἀπενεγκεῖν; aor.
pass. inf. ἀπενεχθῆναι. *take, carry;*
carry away; lead away by force
(Mk 15.1; Jn 21.18)

ἀπο|φεύγω (φεύγω) aor. ptc. ἀποφυ-
γών. *escape*

ἀπο|φθεγγομαι (φθεγγομαι) *speak,*
declare; address (generally of an
inspired utterance)

ἀπο|φορτίζομαι (φέρω) *unload*
[Ac 21.3]

ἀπό|χρησις, εως f (χράομαι) *process*
of being used [Col 2.22]

ἀπο|χωρέω (χωρέω) *go away, leave*
ἀπο|χωρίζομαι (χωρίζω) *separate;*
split open or vanish (Re 6.14)

ἀπο|ψύχω (ψύχομαι) *faint, lose heart;*
die [Lk 21.26]

Ἄππιου Φόρον *Forum of Appius*
(market town south of Rome)
(4 A-1) [Ac 28.15]

ἀ|πρόσ|ιτος, ον (εἶμι = go, come) *un-*
approachable [1 Tm 6.16]

ἀ|πρόσ|κοπος, ον (κόπτω) *blameless,*
faultless; inoffensive; clear (of
conscience)

ἀ|προσωπο|λήμπτως (ὀράω + λαμβά-
νω) adv. *impartially* [1 Pe 1.17]

ἄ|πταιστος, ον (πταίω) *without*
stumbling [Jd 24]

ἄπτω (ἀν|ἄπτω, ἀφή, καθ|ἄπτω, περι-
ἄπτω) aor. ptc. ἄψας; aor. midd.
ἤψαμην. *light, ignite; midd. take*
hold of, touch (καλὸν ἀνθρώπω
γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι *it is best*
not to marry or not to have sex
1 Cor 7.1); *harm, injure*

Ἄφφια. ας f *Apphia* [Phm 2]

ἀπ|ωθέομαι (ὠθέω = push) aor. ἀπω-
σάμην. *push aside; reject; refuse*
to listen to (one's conscience)
(1 Tm 1.19)

ἀπ|ώλεια, ας f (ὀλοθρεύω) *destruction,*
utter ruin; hell (ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας
someone destined for hell or de-
struction Jn 17.12; 2 Th 2.3)

ἀπώλεσα aor. of ἀπόλλυμι

ἀπωλόμην aor. midd. of ἀπόλλυμι

ἀπωσάμην aor. of ἀπωθέομαι

ἄρά, ἄς f (ἐπ|άρατος, ἐπι|κατ|άρατος,
κατ|άρα, κατ|αράομαι) *cursing,*
curse(s) [Ro 3.14]

ἄρα inferential particle *consequent-*
ly, therefore, then, thus, so; some-
times with εἰ or ἐπεὶ for emphasis

ἄρα interrogative particle expect-
ing a negative response

Ἄραβία, ας f *Arabia* (2 E-4, 3 E-4,
4 H-4)

ἄραι aor. inf. of αἴρω

Ἄράμ m *Aram*

ἄ|ραφος, ον (ράφίς) *seamless* [Jn
19.23]

Ἄραψ, βος m *Arab* [Ac 2.11]

ἀ|ργέω (ἐργάζομαι) *be idle or inac-*
tive [2 Pe 2.3]

ἀ|ργός, ἦ, ὄν (ἐργάζομαι) *idle, unem-*
ployed; lazy (γαστέρες ἀργαί *lazy*
gluttons Tt 1.12); *careless; inef-*
fective, useless

ἀργύριον, ου n (ἄργυρος) *silver coin,*
money; silver

ἀργυρο|κόπος, ου m (ἄργυρος + κό-
πτω) *silversmith* [Ac 19.24]

ἄργυρος, ου m (ἀργύριον, ἀργυρο-
κόπος, ἀργυροῦς, ἀ|φιλ|ἄργυρος,
φιλ|αργυρία, φιλ|ἄργυρος) *silver;*
silver coin, money; silver image
(Ac 17.29)

ἀργυροῦς, ᾧ, οὖν (ἄργυρος) *made of silver*

ἀρεῖ fut. 3 sg. of αἶρω

Ἄρειος πάγος m *Areopagus, Hill of Ares, Mars Hill (where the Athenian court convened)*

Ἄρεοπαγίτης, ου m *Areopagite (member of the court of Areopagus) [Ac 17.34]*

ἀρεσκέια, ας f (ἀρέσκω) *a desire to please (the Lord) [Col 1.10]*

ἀρέσκω (ἀνθρωπι|ἀρεσκος, ἀρεσκέια, ἀρεστός, ἀρετή, εὐ|ἀρεστέω, εὐ|ἀρεστος, εὐ|ἀρέστως) aor. ἤρεσα, inf. ἀρέσαι. *try to please; please, be acceptable to*

ἀρεστός, ἧ, ὄν (ἀρέσκω) *pleasing; οὐκ ἀρεστόν ἐστὶν it is not right (Ac 6.2)*

Ἄρετας, α m *Aretas (Aretas IV, king of Nabatean Arabia) [2 Cor 11.32]*

ἀρετή, ἧς f (ἀρέσκω) *moral excellence, goodness; redemptive acts, power (of God)*

Ἄρηι alt. form of Ἄρνι

ἀρήν, ἀρνός m (ἀρνίον) *lamb [Lk 10.3]*

ἀρθήσομαι fut. pass. of αἶρω

ἀριθμέω (ἀν|ἀριθμητος, ἀριθμός, κατ|ἀριθμέω) *count, number*

ἀριθμός, οὔ m (ἀριθμέω) *number, total*

Ἄριμαθαία, ας f *Arimathea (2 B-5)*

Ἄρισταρχος, ου m *Aristarchus*

ἀριστάω (ἄριστον) *eat breakfast; eat a meal*

ἀριστερός, ᾧ, ὄν *left (opposite right); left hand (Mt 6.3); ὄπλον τῶν ἀριστερῶν weapon to defend oneself (2 Cor 6.7)*

Ἄριστόβουλος, ου m *Aristobulus [Ro 16.10]*

ἄριστον, ου n (ἀριστάω) *meal, noon meal; feast*

ἀρκετός, ἧ, ὄν (ἀρκέω) *enough, sufficient; it is enough*

ἀρκέω (αὐτ|ἀρκεια, αὐτ|ἀρκης, ἀρκετός, ἐπ|ἀρκέω) *be enough or sufficient; pass. be content or satisfied*

ἄρκος, ου m and f *bear [Re 13.2]*

ἄρμα, τος n *chariot, carriage, war chariot*

Ἄρμαγεδών *Armageddon (cryptic name) [Re 16.16]*

Ἄρμιν alt. form of Ἄδμιν

ἀρμόζομαι (ἀρμός, συν|αρμο|λογέομαι) *promise or join in marriage [2 Cor 11.2]*

ἀρμός, οὔ m (ἀρμόζομαι) *joint (of the body) [He 4.12]*

ἄρνας acc. pl. of ἀρήν

ἀρνεόμαι (ἀπ|αρνεόμαι) *deny; disown, renounce; refuse, reject (He 11.24)*

Ἄρνι m *Arni [Lk 3.33]*

ἀρνίον, ου n (ἀρήν) *lamb, sheep*

ἄροτριάω (ἄροτρον) *plow*

ἄροτρον, ου n (ἄροτριάω) *plow [Lk 9.62]*

ἀρπαγείς aor. pass. ptc. of ἀρπάζω

ἀρπαγή, ἧς f (ἀρπάζω) *taking (something) by violence or greed; violence, greed; seizure (He 10.34)*

ἀρπαγμός, οὔ m (ἀρπάζω) *something to grasp after; something to hold on to [Php 2.6]*

ἀρπάζω (ἀρπαγή, ἀρπαγμός, ἄρπαξ, δι|αρπάζω, συν|αρπάζω) aor. pass. ἤρπαγην, ptc. ἀρπαγείς. *take by force; take away, carry off; catch up (into heaven); attack, snatch (Jn 10.12)*

ἄρπαξ, αγος (ἀρπάζω) adj. *grasping, greedy* (ὁ ἄρπαξ *swindler*); *savage* (of wolves)

ἄρραβών, ὦνος m (Hebrew word) *pledge, guarantee* (of what is to come)

ἄρ|ρητος, ον (ῥῆμα) *too sacred to put in words* [2 Cor 12.4]

ἄ|ρρωστος, ον (ῥώννυμαι) *sick, ill*
ἄρσενο|κοίτης, ου m (ἄρσην + κοίτη = *bed, κείμαι*) *male homosexual*

ἄρσην, εν gen. **ενος** *male; man*

Ἄρτεμας, ἄ m *Artemas* [Tt 3.12]

Ἄρτεμις, ιδος f *Artemis* (Diana was her Roman name)

ἀρτέμων, ωνος m (*fore*)*sail* [Ac 27.40]

ἄρτι (ἀρτίζω = *prepare*, ἀρ|αρτισμός, ἀρτι|γέννητος, ἄρτιος, ἐξ|αρτίζω, κατ|αρτίζω, κατ|άρτισις, κατ|αρτισμός, προ|κατ|αρτίζω) adv. *now, at the present time* (ἀπ' ἄρτι *hereafter, from now on, again*); *just now; at once*

ἀρτι|γέννητος, ον (ἄρτι + γεννάω) *newborn* [1 Pe 2.2]

ἄρτιος, α, ον (ἄρτι) *complete, fully qualified* [2 Tm 3.17]

ἄρτος, ου m *bread, a loaf of bread; food*; ἄρτοι τῆς προθέσεως see πρόθεσις

ἀρτύω *season; restore flavor* (to salt)

Ἄρφαξάδ m *Arphaxad* [Lk 3.36]

ἀρχ|άγγελος, ου m (ἄρχω + ἀγγέλω) *archangel, chief angel*

ἀρχαῖος, α, ον (ἄρχω) *old, ancient, former; early; original*

Ἄρχελαος, ου m *Archelaus* [Mt 2.22]

ἀρχή, ῆς f (ἄρχω) *beginning, first* (τὴν ἀρχὴν ὃ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν *what I have told you from the very beginning* or *why do I talk to you*

at all? Jn 8.25); *origin, first cause; ruling power, authority, ruler* (whether earthly or spiritual); *what is elementary, elementary principle* (He 5.12; 6.1); *corner* (of a sheet) (Ac 10.11; 11.5)

ἀρχη|γός, οὔ m (ἄρχω + ἄγω) *leader, pioneer, founder, originator*

ἀρχι|ερατικός, όν (ἄρχω + ἱερατεύω) *highpriestly* [Ac 4.6]

ἀρχι|ερεύς, έως m (ἄρχω + ἱερατεύω) *high priest; member of high priestly family*

ἀρχι|ποίμην, ενος m (ἄρχω + ποιμαίνω) *chief shepherd* [1 Pe 5.4]

Ἄρχιππος, ου m *Archippus*

ἀρχι|συν|άγωγος, ου m (ἄρχω + ἄγω) *leader or president of a synagogue*

ἀρχι|τέκτων, ονος m (ἄρχω + τέκτων) *expert builder* [1 Cor 3.10]

ἀρχι|τελώνης, ου m (ἄρχω + τελέω) *chief tax collector* [Lk 19.2]

ἀρχι|τρί|κλινος, ου m (ἄρχω + τρεῖς + κλίνω) *head steward*

ἀρχο|στασία (ἄρχω + ἴστημι) *gender and mng. not certain, but may be: (1) neut. pl. of ἀρχο|στάσιον, mng. in the pl. elections* or (2) a misreading of the papyrus hand for διχο|στασία, mng. *divisions, dissensions*

ἄρχω (ἀρ|αρχή, ἀρχη|γός, ἀρχι|ερατικός, ἀρχι|ερεύς, ἀρχι|ποίμην, ἀρχι|συν|άγωγος, ἀρχι|τέκτων, ἀρχι|τελώνης, ἀρχι|τρί|κλινος, ἀρχο|στασία, ἄρχων, ἐθν|ἀρχης, ἑκατοντ|ἀρχης, ἐν|ἀρχομαι, ἐπ|αρκέω, πατρι|ἀρχης, πειθ|αρχέω, πολιτ|ἀρχης, προ|εν|ἀρχομαι, προ|ὑπ|ἀρχω, στρατο|πεδ|ἀρχης, τετρα|αρχέω, τετρα|ἀρ-

χης, ὑπ|αρξίς, ὑπ|άρχω, χιλί|αρχος)
rule, govern; midd. begin; often
redundant adding little meaning.
if any, to the verb with which it is
associated

ἄρχων, οντος m (ἄρχω) ruler; offi-
cial, authority; judge (Lk 12.58);
ἄρχων τῶν Ἰουδαίων member of
the Sanhedrin (Jn 3.1)

ἄρωμα, τος n aromatic spice or oil

Ἄσά alt. form of Ἄσάφ

ἀ|σάλευτος, ον (ἄλλομαι) immov-
able; unshakable

Ἄσάφ m Asaph

ἄ|σβεστος, ον (σβέννυμι) unquench-
able

ἀ|σέβεια, ας f (σέβομαι) godlessness,
wickedness

ἀ|σεβέω (σέβομαι) live or act in an
ungodly way [Jd 15]

ἀ|σεβής, ἐς (σέβομαι) godless, impi-
ous

ἀσέλγεια, ας f sensuality, indecency,
vice

ἄ|σημος, ον (σημαίνω) insignificant
[Ac 21.39]

Ἄσηρ m Asher

ἀ|σθένεια, ας f (σθενώω) weakness
(of any sort); illness (πνεῦμα
ἀσθενείας a spirit causing illness
Lk 13.11)

ἀ|σθενέω (σθενώω) be sick or ill; be
weak

ἀ|σθένημα, τος n (σθενώω) weakness
[Ro 15.1]

ἀ|σθενής, ἐς (σθενώω) sick; weak;
delicate (of body parts); helpless
(Ro 5.6)

Ἄσία, ας f Asia (4 E-2)

Ἄσιανός, οὔ m person from the Ro-
man province of Asia [Ac 20.4]

Ἀσιάρχης, ου m Asiarch (high rank-
ing official of the province of
Asia) [Ac 19.31]

ἀ|σιτία, ας f (σιτός) lack of appetite
(πολλῆς τε ἀσιτίας ὑπαρχούσης
since they had gone for a long
time without food or since almost
no one wanted to eat) [Ac 27.21]

ἀ|σιτος, ον (σιτός) without food,
without eating [Ac 27.33]

ἀσκέω endeavor, do one's best
[Ac 24.16]

ἀσκός, οὔ m wine-skin

ἀσμένως (from pf. pass. part. [ἡσμέ-
νος] of ἡδομαι = enjoy oneself, ἡδο-
νή) adv. gladly, warmly [Ac 21.17]

ἄ|σοφος, ον (σοφός) senseless, fool-
ish [Eph 5.15]

ἀσπάζομαι (ἀπ|ασπάζομαι, ἀσπασμός)
greet (perhaps greet with polite-
ness or respect Mt 5.47); wel-
come; visit briefly, pay one's re-
spects; take leave of, say goodbye;
impv. remember me (to someone)

ἀσπασμός, οὔ m (ἀσπάζομαι) greeting

ἄ|σπιλος, ον (σπιλώω) pure, spotless;
without defect

ἀσπίς, ἴδος f snake [Ro 3.13]

ἄ|σπονδος, ον (σπένδομαι) irrec-
oncilable; heartless [2 Tm 3.3]

Ἄσά alt. form of Ἄσάφ

ἀσσάριον, ου n (Latin) assarion
(Roman copper coin worth 1/16
denarius)

ἄσσον adv. nearer, as close as possi-
ble [Ac 27.13]

Ἄσσος, ου f Assos (4 E-2)

ἀ|στατέω (ἴστημι) be homeless, wan-
der from place to place [1 Cor 4.11]

ἀστεῖος, α, ον (ἄστν = city) pleasing;
beautiful; well bred

- ἀστήρ, ἔρος *m* (ἄστρον) *star*
 ἀ|στήρικτος, *ον* (στηρίζω) *unsteady, weak; insincere*
- ἀ|στοργος, *ον* (στέργω = *love* [of any natural affection]) *lacking natural affection, inhuman*
- ἀ|στοχέω (στόχος = *aim*) *lose one's way, leave the way* (lit. *miss the mark*)
- ἀστραπή, *ης f* (ἀστράπτω) *lightning; light, ray* (Lk 11.36)
- ἀστράπτω (ἀστραπή, ἐξ|αστράπτω, περι|αστράπτω) *flash; dazzle*
- ἄστρον, *ου n* (ἀστήρ) *star, constellation*
- Ἄσυγκριτος, *ου m* *Asyncritus* [Ro 16.14]
- ἀ|σύμ|φωνος, *ον* (φωνέω) *in disagreement* [Ac 28.25]
- ἀ|σύν|ετος, *ον* (ἴημι = *send, set in motion* + ἐτός [adv.] = *without reason*, συν|ετός = *understanding, intelligent*) *without understanding, dull; senseless, foolish*
- ἀ|σύν|θετος, *ον* (τίθημι) *faithless, disloyal* [Ro 1.31]
- ἀ|σφάλεια, *ας f* (ἀ|σφαλίζω) *security, safety* (ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ *securely* Ac 5.23); *accurate information, full truth* (Lk 1.4)
- ἀ|σφαλής, ἐς (ἀ|σφαλίζω) *safe, sure; safeguard* (Php 3.1); *definite* (Ac 25.26); *the facts or reason* (Ac 21.34; 22.30)
- ἀ|σφαλίζω (σφάλω = *cause to fall*, ἀ|σφάλεια, ἀ|σφαλής, ἀ|σφαλῶς) *secure, fasten*
- ἀ|σφαλῶς (ἀ|σφαλίζω) *adv. safely, under close guard; for certain, beyond a doubt*
- ἀ|σχημονέω (σχῶ aor. subj. of ἔχω, σχῆμα) *behave improperly*
- ἀ|σχημοσύνη, *ης f* (ἀ|σχημονέω, σχῆμα) *shameless act(s); shame* (of private parts) (Re 16.15)
- ἀ|σχήμων, *ον* (σχῶ aor. subj. of ἔχω, σχῆμα) *unpresentable* (τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν *our private parts*) [1 Cor 12.23]
- ἀ|σωτία, *ας f* (σῶζω) *dissipation, reckless living*
- ἀ|σώτως (σῶζω) *adv. recklessly, immorally* [Lk 15.13]
- ἀ|τακτέω (τάσσω) *be lazy or idle* [2 Th 3.7]
- ἄ|τακτος, *ον* (τάσσω) *lazy, idle* [1 Th 5.14]
- ἀ|τάκτως (τάσσω) *adv. lazily; disorderly; irresponsibly*
- ἄ|τεκνος, *ον* (τίκτω) *childless*
- ἀτενίζω (τείνω = *stretch, reach*) *look (straight) at*
- ἄτερ *prep. with gen. without, apart from*
- ἀ|τιμάζω (τιμάω) *treat shamefully, dishonor* (pass. *suffer disgrace* Ac 5.41)
- ἀ|τιμία, *ας f* (τιμάω) *disgrace, dishonor, shame; humiliation; εις ἀτιμίαν for common or dishonorable use* (Ro 9.21; 2 Tm 2.20)
- ἄ|τιμος, *ον* (τιμάω) *without honor, dishonored, despised; insignificant or unattractive* (of body parts)
- ἀτμίς, ἶδος *f* *vapor, mist*
- ἄ|τομος, *ον* (τομός) *indivisible; ἐν ἀτόμῳ in the blink of an eye* [1 Cor 15.52]
- ἄ|τοπος, *ον* (τόπος) *improper, wrong, evil; harmful, unusual* (Ac 28.6)
- Ἄττάλεια, *ας f* *Attalia* (4 F-3) [Ac 14.25]

αὐγάζω (ἀπ|αύγασμα, αὐγή, δι|αυγά-
ζω, δι|αυγής) *see*; perhaps *bring
light, shine forth*; εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι
τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου *so
as not to see the light of the gospel
shining on them* or *so that the
gospel cannot shine upon them
and bring them light* [2 Cor 4.4]

αὐγή, ἡς f (αὐγάζω) *daybreak, dawn*
[Ac 20.11]

Αὐγουστος, ου m *Augustus* (= Σεβα-
στός, title given emperor Octa-
vian) [Lk 2.1]

αὐθ|άδης, ες (αὐτός + ἡδονή) *arro-
gant, self-willed*

αὐθ|αίρετος, ον (αὐτός + αἰρέομαι)
of one's own accord

αὐθ|εντέω (αὐτός + ἔντεα = in-
struments, gear [of any kind])
domineer, have authority over
[1 Tm 2.12]

αὐλέω (αὐλητής, αὐλός) *play a flute*
(τὸ αὐλούμενον *what is played on
a flute* 1 Cor 14.7)

αὐλή, ἡς f (αὐλίζομαι) (an enclosed)
courtyard, court (of a temple);
palace; house; fold (for sheep)

αὐλητής, οὔ m (αὐλέω) *flute player*

αὐλίζομαι (ἀγρ|αυλέω, αὐλή, ἔπ|αυ-
λις) *spend the night*

αὐλός, οὔ m (αὐλέω) *flute* [1 Cor 14.7]

αὐξάνω and **αὐξω** (αὐξησις, συν-
αυξάνομαι, ὑπερ|αυξάνω) fut.

αὐξήσω; aor. **ἠύξησα**; aor. pass.
ἠύξῃθην. intrans. *grow, spread,
increase; become more impor-
tant* (Jn 3.30); *reach full growth*
(Mt 13.32); trans. *make grow, in-
crease*

αὐξησις, εως f (αὐξάνω) *growth, in-
crease*

αὔριον (ἐπ|αύριον) adv. *tomorrow,
the next day* (ἐπὶ τὴν αὔριον *on
the next day* Lk 10.35); *in a short
while, soon*

αὐστηρός, ἄ, ὄν (ἄζω = dry, parch
[something], αὐχμηρός) *hard, se-
vere, strict*

αὐτ|άρκεια, ας f (αὐτός + ἀρκέω)
*what is necessary; self-sufficien-
cy; satisfaction*

αὐτ|άρκης, ες (αὐτός + ἀρκέω) re-
*sourceful, self-sufficient; satis-
fied, content* [Php 4.11]

αὐτό|θι (αὐτοῦ) adv. *there, in that place*

αὐτο|κατά|κριτος, ον (αὐτός + κρι-
νω) *self-condemned* [Tt 3.11]

αὐτόματος, η, ον (αὐτός) *by itself, on
its own*

αὐτ|όπτης, ου m (αὐτός + ὄψομαι [fut.
of ὁράω]) *eyewitness* [Lk 1.2]

αὐτός, ἡ, ὁ (αὐτ|άρκης, αὐτο|κατά-
κριτος, αὐτόματος, αὐτ|όπτης, αὐ-
τοῦ, αὐτό|φωρος, αὐτό|χειρ, ἑαυτοῦ,
ἐνι|αὐτός, ἐξ|αυτῆς, παρ|αυτικά,
σε|αυτοῦ, φίλ|αυτος) *self, of one-
self, even, very; preceded by the
article the same; as a third person
pro. he, she, it; ἐπὶ τὸ αὐτό togeth-
er; κατὰ τὸ αὐτό so, the same way;
at the same time*

αὐτοῦ (αὐτός) adv. *here; there*

αὐτό|φωρος, ον (αὐτός + φῶρ =
thief) *in the act*

αὐτό|χειρ, ος (αὐτός + χεῖρ) *with
one's own hand(s)* [Ac 27.19]

αὐχέω *boast, make wild claims*
[Jas 3.5]

αὐχμηρός, ἄ, ὄν (αὐστηρός) *dark*
[2 Pe 1.19]

ἀφαιρέω (act. of αἰρέομαι = take
up) fut. **ἀφελῶ**; aor. **ἀφείλον**

(same mng. in act. and midd.),
inf. ἀφελεῖν; aor. midd. subj. ἀφέ-
λωμαι. *take away, remove; cut off*
ἀ|φανής, ἐς (φαίνω) *hidden, able to*
be hidden [He 4.13]
ἀ|φανίζω (φαίνω) *ruin, destroy;*
make unsightly, disfigure; pass.
perish; vanish, disappear
ἀ|φανισμός, οὔ m (φαίνω) *disap-*
pearing, destruction [He 8.13]
ἄ|φαντος, ον (φαίνω) *invisible*
(ἄφαντος ἐγένετο *he disap-*
peared) [Lk 24.31]
ἀφ|εδρών, ὠνος m (ἔδρα = *seat,*
chair. ἐδραῖος) latrine
ἀφέθην aor. pass. of ἀφίημι
ἀφεθήσομαι fut. pass. of ἀφίημι
ἀ|φειδία, ας f (φείδομαι) *strict or*
severe treatment [Col 2.23]
ἀφείλον aor. of ἀφαιρέω
ἀφείς aor. ptc. of ἀφίημι
ἀφείς probably pres. 2 sg. of ἀφίημι
ἀφελεῖν aor. inf. of ἀφαιρέω
ἀ|φελότης, ητος f (φελής = *a stone*)
simplicity, humility [Ac 2.46]
ἀφελῶ fut. of ἀφαιρέω
ἀφέλωμαι aor. midd. subj. of ἀφαι-
ρέω
ἄφες (2 pl. ἄφετε) aor. impv. of ἀφίη-
μι
ἄφ|εις, εως f (ἴημι = *send, set in*
motion. ἀφίημι) forgiveness, can-
cellation (of sins); release (of
prisoners)
ἀφένονται pf. pass. 3 pl. of ἀφίημι
ἀφή, ἥς f (ἄπτω) *ligament*
ἀφήκα aor. of ἀφίημι
ἀφήσω fut. of ἀφίημι
ἀ|φθαρσία, ας f (φθείρω) *imperisha-*
bility, immortality; ἐν ἀφθαρσία
with undying (love) (Eph 6.24)

ἄ|φθαρτος, ον (φθείρω) *imperish-*
able; immortal
ἀ|φθορία, ας f (φθείρω) *integrity,*
honesty [Tt 2.7]
ἀφίδω aor. subj. of ἀφοράω
ἀφίημι (ἴημι = *send, set in motion,*
ἄφ|εις, παρ|αφίημι, προσ|αφ-
ίημι) pres. 2 sg. ἀφείς, 1 pl. ἀφίο-
μεν, 3 pl. ἀφίουσιν. inf. ἀφιέναι;
impf. 3 sg. ἤφιεν; fut. ἀφήσω; aor.
ἀφήκα, impv. ἄφες, 2 pl. ἄφετε,
subj. ἀφῶ, ptc. ἀφείς; aor. pass.
ἀφέθην; fut. pass. ἀφεθήσομαι; pf.
pass. 3 pl. ἀφένονται. *cancel, for-*
give, remit (of sins or debts); al-
low, let be, tolerate (ἄφες ἴδωμεν
Wait! Let us see! or simply Let us
see! Mt 27.49; Mk 15.36); leave;
leave behind, forsake, neglect; let
go, dismiss, divorce; ἀθῆκεν τὸ
πνεῦμα he died (Mt 27.50); ἀφίη-
μι φωνὴν μεγάλην give a loud cry
(Mk 15.37)
ἀφ|ικνέομαι (ικνέομαι = *come to,*
ικανόω) aor. ἀφικόμην. *reach, be*
known to [Ro 16.19]
ἀ|φιλ|ἀγαθος, ον (φιλέω + ἀγαθός)
enemy to goodness [2 Tm 3.3]
ἀ|φιλ|ἀργυρος, ον (φιλέω + ἄργυρος)
not greedy for money
ἀφίλετο alt. aor. midd. 3 sg. of ἀφαι-
ρέω
ἄφ|ιξίς, εως f (ικνέομαι = *come to,*
ικανός) *departure* [Ac 20.29]
ἀφίουσιν pres. 3 pl. of ἀφίημι
ἀφίσταμαι (ἴστημι) *deponent in all*
forms except aorist; impf. 3 sg.
ἀφίστασο; fut. ἀποστήσομαι; aor.
ἀπέστησα and ἀπέστην, impv.
2 pl. ἀπόστητε, inf. ἀποστήναι, ptc.
ἀποστάς. intrans. leave, go away;

desert, commit apostasy; keep away; trans. mislead, incite to revolt (Ac 5.37)

ἄφρων (ἐξ|αίφνης, ἐξ|άπινα) *adv. suddenly, immediately*

ἀφόβως (φοβέομαι) *adv. fearlessly; without reverence; ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς so that he may feel at ease or feel welcome among you* (1 Cor 16.10)

ἀφομοιώω (ὁμοιώω) *be like, resemble* [He 7.3]

ἀφοράω (ὀράω) *aor. subj. ἀφίδω. fix one's eyes on; ὡς ἂν ἀφίδω τὰ περὶ ἐμέ as soon as I find out what is going to happen to me* (Php 2.23)

ἀφορίζω (ὀρίζω) *fut. ἀφοριῶ and ἀφορίσω. separate, take away; exclude (from one's company); set apart, appoint*

ἀφορμή, ἥς f (ὀρμάω) *opportunity, occasion*

ἀφρίζω (ἀφρός, ἐπ|αφρίζω) *foam at the mouth*

ἀφρός, οὐ m (ἀφρίζω) *foam* [Lk 9.39]

ἀφροσύνη, ἥς f (φρονέω) *foolishness, lacking good sense (ὡς ἐν ἀφροσύνῃ foolishly, as a fool* 2 Cor 11.17, 21)

ἄφρων, ον *gen. ονος* (φρονέω) *foolish, senseless; ignorant, unlearned*

ἀφ|υπνώω (ύπνος) *fall asleep* [Lk 8.23]

ἀφ|υστερέω (ύστερέω) *withhold*
ἀφῶ *aor. subj. of ἀφίημι*

ἄ|φρωνος, ον (φωνέω) *incapable of speech, silent; without meaning* (1 Cor 14.10)

Ἀχάζ m *Ahaz*

Ἀχαΐα, ας f *Achaia* (4 C-2)

Ἀχαϊκός, οὔ m *Achaicus* [1 Cor 16.17]

ἀ|χάριστος, ον (χαρίζομαι) *ungrateful*

ἀ|χειρο|ποίητος, ον (χείρ + ποιέω) *not made by human hand(s); περιτομῇ ἀχειροποιήτω not circumcised in a physical sense, circumcised in a spiritual sense* (Col 2.11)

ἀχθήσομαι *fut. pass. of ἄγω*

Ἀχίμ m *Achim*

ἀχλύς, ύος f *mist* [Ac 13.11]

ἀ|χρειόμαι (χράομαι) *be worthless or depraved* [Ro 3.12]

ἀ|χρεῖος, ον (χράομαι) *worthless; mere*

ἄ|χρηστος, ον (χράομαι) *useless, worthless* [Phm 11]

ἄχρι, before vowels **ἄχρις** (ἄκρον) (1) *prep. with gen. until; to, as far as;* (2) *conj. until; ἄχρι οὗ until; as; when; while, as long as*

ἄχυρον, ου n *chaff* (of grain)

ἄψας *aor. ptc. of ἄπτω*

ἀ|ψευδής, ἐς (ψεύδομαι) *truthful, trustworthy* [Tt 1.2]

ἄψινθος, ου m and f *wormwood* (as a proper name Re 8.11)

ἄ|ψυχος, ον (ψύχομαι) *lifeless, inanimate* [1 Cor 14.7]

B

β *beta* (second letter of the Greek alphabet); *second* (in titles of NT writings)

Βάαλ m (appears with feminine article ἡ) *Baal* (Semitic deity) [Ro 11.4]

Βαβυλών, ὠνος f *Babylon* (3 F-3)

βαθμός, οῦ m (βαίνω = go, walk, βα-βαίω) *standing, position, status* [1 Tm 3.13]

βάθος, ους n (βαθύνω) *depth; greatness* (ἡ κατὰ βάθους πτωχεία αὐτῶν *their extreme poverty* 2 Cor 8.2); *deep water* (Lk 5.4)

βαθύνω (βάθος, βαθύς) *go deep* [Lk 6.48]

βαθύς, εἶα, ὑ (βαθύνω) *deep* (τὰ βαθύα τοῦ σατανᾶ *the deep secrets of Satan* Re 2.24); ὄρθρου *βαθέως* *early in the morning* (Lk 24.1)

βᾶϊον, ου n *palm branch* [Jn 12.13]

Βαλαάμ m *Balaam*

Βαλάκ m *Balak* [Re 2.14]

βαλλάντιον, ου n *purse, money bag*

βάλλω (ἀμφιβάλλω, ἀμφίβληστρον, ἀναβάλλομαι, ἀναβολή, ἀντιβάλλω, ἀποβάλλω, ἀπόβλητος, ἀποβολή, βελόνη, βέλος, βλητέος, βολή, βολίζω, διαβάλλω, διάβολος, ἐκβάλλω, ἐκβολή, ἐμβάλλω, ἐπιβάλλω, ἐπίβλημα, καταβάλλω, καταβολή, λιθοβολέω, μεταβάλλομαι, παραβάλλω, παρεμβάλλω, παρεμβολή, περιβάλλω, περιβόλαιον, προβάλλω, συμβάλλω, τρίβολος, ὑπερβαλλόντως, ὑπερβολή, ὑποβάλλω) fut.

βαλῶ; aor. ἔβαλον; pf. βέβληκα; pass. aor. ἐβλήθην; fut. βληθήσομαι; pf. βέβλημαι; plpf. ἐβεβλήμην. trans. *throw, throw down; put, place* (pf. pass. ptc. often *lying*); *offer, give; pour; sow (seed); bring (peace); invest, deposit (money); banish (fear); shed (figs); swing (a sickle); τὰ βαλλόμενα money put into a purse* (Jn 12.6); intrans. *sweep down* (of a storm)

βαπτίζω (βάπτω) *baptize; wash*

βάπτισμα, τος n (βάπτω) *baptism*

βαπτισμός, οῦ m (βάπτω) *ritual washing, ablution, baptism; washing* (of hands)

βαπτιστής, οῦ m (βάπτω) *Baptist* (of John)

βάπτω (βαπτίζω, βάπτισμα, βαπτισμός, βαπτιστής, ἐμβάπτω) pf. pass. **βέβαμμαι**. *dip, dye* (βεβαμμένον αἵματι *covered with blood* Re 19.13)

Βαραββᾶς, ᾶ m *Barabbas*

Βαράκ m *Barak* [He 11.32]

Βαραχίας, ου m *Barachiah* [Mt 23.35]

βάρβαρος, ον *non-Greek; uncivilized; foreigner; native* (Ac 28.2, 4)

βαρέω (βαρέως, βάρος, βαρύς, βαρύτιμος, καταβαρέω, καταβαρύνομαι) *burden, weigh down; overcome*

βαρέως (βαρέω) adv. *with difficulty*

Βαρθολομαῖος, ου m *Bartholomew*

Βαριησοῦς, οῦ m *Bar-Jesus* [Ac 13.6]

Βαριωνᾶ and **Βαριωνᾶς, ᾶ,** m *Bar-Jona* [Mt 16.17]

Βαρναβᾶς, ᾱ m *Barnabas*
 βᾶρος, ους n (βαρέω) *burden; weight, fullness (of glory); importance* (δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι *we could have made demands* 1 Th 2.7)
 Βαρσαββᾶς, ᾱ m *Barsabbas*: (1) Joseph (Ac 1.23); (2) Judas (Ac 15.22)
 Βαρτιμαῖος, ου m *Bartimaeus* [Mk 10.46]
 βαρύς, εἶα, ὑ (βαρέω) *heavy; hard, difficult; important, weighty; serious; fierce, savage* (Ac 20.29)
 βαρύτιμος, ον (βαρέω + τιμάω) *very expensive* [Mt 26.7]
 βασανίζω (βασανισμός, βασανιστής, βάσανος) *torment, disturb; toss about (of waves); βασανιζόμενους ἐν τῷ ἐλαύνειν straining at the oars* (Mk 6.48)
 βασανισμός, οῦ m (βασανίζω) *torture; torment*
 βασανιστής, οῦ m *jailer, torturer* [Mt 18.34]
 βάσανος, ου f (βασανίζω) *torment; pain*
 βασιλεία, ας f (βασιλεύω) *kingship, reign, rule; kingdom, domain* (λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν *to be crowned king* Lk 19.12, 15)
 βασιλειος, ον (βασιλεύω) *royal; palace* (Lk 7.25)
 βασιλεύς, ἑως m (βασιλεύω) *king*
 βασιλεύω (βασιλεία, βασιλειος, βασιλεύς, βασιλικός, βασιλίσσα, συμ- βασιλεύω) *rule, reign; become a king* (1 Cor 4.8)
 βασιλικός, ἡ, ὄν (βασιλεύω) *royal, belonging to the king; royal official or relative of the royal family*
 βασιλίσσα, ης f (βασιλεύω) *queen*

βάσις, εως f (βεβαιῶ) *foot (of the body)* [Ac 3.7]
 βασκαίνω *bewitch, place under a spell* [Ga 3.1]
 βαστάζω (ἀ|δυσ|βάστακτος, δυσ|βάστακτος) *carry (of a child in the womb* Lk 11.27); *endure, bear, tolerate; take away, remove; support, sustain* (Ro 11.18); *pick up* (Jn 10.31); *steal* (Jn 12.6)
 βάτος, ου m and f *bush; thornbush*
 βάτος, ου m *bath (a liquid measure of 65 pints or 8.1 gallons)* [Lk 16.6]
 βάτραχος, ου m *frog* [Re 16.13]
 βαττα|λογέω (βάττος = *stammerer* [formed from the sound] + λέγω) *babble, use many words* [Mt 6.7]
 βδέλυγμα, τος n (βδελύσσομαι) *something detestable; τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως sacrilegious object causing desecration* (Mt 24.15; Mk 13.14)
 βδελυκτός, ἡ, ὄν (βδελύσσομαι) *detestable, vile* [Ti 1.16]
 βδελύσσομαι (βδέλυγμα, βδελυκτός) *detest; pf. pass. ptc. vile, corrupt* (Re 21.8)
 βέβαιος, α, ον (βεβαιῶ) *reliable; firm, well-founded; confirmed, verified; valid, effective (of wills)*
 βεβαιῶ (βάσις, βέβαιος, βεβαίωσις, βέβηλος, βεβηλώω, βῆμα, βωμός) *confirm, verify, ratify, prove to be true; strengthen, sustain*
 βεβαίωσις, εως f (βεβαιῶ) *confirmation, guaranteeing*
 βέβαμμαι pf. pass. of βάπτω
 βέβηλος, ον (βεβηλώω) *profane, godless, irreligious*

βεβηλω (βεβαιώω + βηλός = *threshold*) *desecrate, profane*

βέβληκα pf. of βάλλω

βεβρωκώς pf. ptc. of βιβρώσκω

βεελζεβούλ m *Beelzebul* (= the Devil)

βελιάρ m *Belial* (= the Devil) [2 Cor 6.15]

βελόνη.ης f (βάλλω) *needle* [Lk 18.25]

βέλος, ους n (βάλλω) *arrow* [Eph 6.16]

βελτίον adv. *well, very well* [2 Tm 1.18]

Βενιαμίν m *Benjamin*

Βερνίκη.ης f *Bernice*

Βέροια.ας f *Beroea* (4 C-2)

Βεροιαῖος, α, ον *Beroean* [Ac 20.4]

Βεωροσόρ alt. form of Βεώρ

Βεώρ m *Beor* [2 Pe 2.15]

Βηθαβαρά f *Bethabara* (a place of uncertain location, Jn 1.28)

Βηθανία.ας f *Bethany* (2 C-6)

Βηθεσδά f *Bethesda* (variant reading in Jn 5.2)

Βηθζαθά f *Bethzatha* (pool in north-east Jerusalem) [Jn 5.2]

Βηθλέεμ f *Bethlehem* (1 C-6, li A-2, 2 C-6)

Βηθσαιίδα f *Bethsaida* (2 D-3)

Βηθφαγή f *Bethphage*

βῆμα, τος n (βεβαιώω) *judicial bench, place of judgment, court; οὐδὲ βῆμα ποδὸς not even space enough for a foot* (Ac 7.5)

Βηρέυς, εως m *Bereus* [Ro 16.15]

βήρυλλος, ου m and f *beryl* (a semiprecious stone, usually green or bluish-green in color) [Re 21.20]

βία.ας f (βιάζω) *force, violence; use of force*

βιάζω (βία, βίαιος, βιαστής, παραβιάζομαι) *exercise force* (if midd.) or *suffer violence* (if

pass.) (Mt 11.12); *enter by force* (Lk 16.16)

βίαιος, α, ον (βιάζω) *violent, strong* [Ac 2.2]

βιαστής, οὔ m (βιάζω) *violent or impetuous person* [Mt 11.12]

βιβλαρίδιον, ου n (βίβλος) *little book or scroll*

βιβλίον, ου n (βίβλος) *book, scroll; certificate* (of divorce)

βίβλος, ου f (βιβλαρίδιον, βιβλίον) *book; record-book* (Mt 1.1)

βιβρώσκω (βρωμα, βρώσιμος, βρωσις, σιτόβρωτος, σκωληκόβρωτος) pf. ptc. *βεβρωκώς, eat, consume* [Jn 6.13]

Βιθυνία, ας f *Bithynia* (4 F-2)

βίος, ου m (βιόω) *life; livelihood, living; property, possessions*

βιόω (βίος, βίωσις, βιωτικός) *live* [1 Pe 4.2]

βίωσις, εως f (βιόω) *way of life* [Ac 26.4]

βιωτικός, ή, όν (βιόω) *pertaining to everyday life*

βλαβερός, ά, όν (βλάπτω) *harmful* [1 Tm 6.9]

βλάπτω (βλαβερός) *hurt, harm, injure*

βλαστάνω and βλαστάω aor. έβλάστησα. intrans. *bud, sprout; trans yield, produce*

Βλάστος, ου m *Blastus* [Ac 12.20]

βλασφημέω (βλάξ = *lazy* + φημί, βλασφημία, βλάσφημος) *speak against God, blaspheme; speak against, slander, insult*

βλασφημία, ας f (βλασφημέω) *speaking against God, blasphemy; speaking against, slander, insulting talk*

βλάσφημος, ον (βλασφημέω) *speaking against God, blasphemous; insulting, slanderous*

βλέμμα, τος η (βλέπω) *what is seen* [2 Pe 2.8]

βλέπω (ἀνά|βλέπω, ἀνά|βλεψις, ἀπο-βλέπω, ἀπό|βλητος, βλέμμα, δια-βλέπω, ἐμ|βλέπω, ἐπι|βλέπω, περι-βλέπομαι) *see; look (on or at); be able to see, gain one's sight; beware of; consider, regard; see to (something); perceive, discover, find*

βληθήσομαι fut. pass. of βάλλω
βλητέος, α, ον (βάλλω) *must be put or poured* [Lk 5.38]

βοανηγές *Boanerges* [Mk 3.17]

βοάω (ἀνα|βοάω, βοή, βοή|θεια, βοη|θέω, βοη|θός) *call, cry out, shout*

Βόες η *Boaz*

βοή, ης η (βοάω) *shout, outcry, cry* [Ja 5.4]

βοή|θεια, ας η (see βοη|θέω) *help, support; perhaps rope, cable* (Ac 27.17)

βοη|θέω (βοάω + θέω = run) *help*

βοη|θός, οὔ η (see βοη|θέω) *helper* [He 13.6]

βόθυνος, ου η *ditch, pit*

βολή, ης η (βάλλω) *a throw (of a stone)* [Lk 22.41]

βολίζω (βάλλω) *take a sounding (for depth of water)*

Βόος η *Boaz* [Lk 3.32]

βόρβορος, ου η *mud, mire, slime* [2 Pe 2.22]

βορρᾶς, ᾶ η *the north*

βόσκω (βοτάνη) *tend, feed (ὁ βόσκων herdsman); midd. graze, feed*

Βοσόρ η *Bosor* [2 Pe 2.15]

βοτάνη, ης η (βόσκω) *plant; vegetation, crop*

βότρυς, υος η *bunch (of grapes)* [Re 14.18]

βουλεύομαι (βούλομαι) *plan, decide; deliberate, consider*

βουλευτής, οὔ η (βούλομαι) *council member (of the Sanhedrin)*

βουλή, ης η (βούλομαι) *purpose, intention; plan, decision (οἱ πλείονες ἔθεντο βουλήν most of them advised or were in favor of Ac 27.12)*

βούλημα, τος η (βούλομαι) *will, desire; purpose, intention*

βούλομαι (βουλεύομαι, βουλευτής, βουλή, βούλημα, ἐπι|βουλή, παραβουλεύομαι, παραβουλή, συμ-βουλεύω, συμ|βούλιον, σύμ|βουλος) aor. *ἐβουλήθην. want, desire, wish; be willing; intend, plan*

βουνός, οὔ η *hill*

βοῦς, βός η *ox*

βραβεῖον, ου η (βραβεύω) *prize, award*

βραβεύω (βραβεῖον, κατα|βραβεύω) *control, rule* [Col 3.15]

βραδύνω (βραδύς, βραδύτης, βραδυ|πλοέω) *delay, hesitate; be negligent about*

βραδυ|πλοέω (βραδύνω + πλέω) *sail slowly* [Ac 27.7]

βραδύς, εἶα, ύ (βραδύνω) *slow*

βραδύτης, ητος η (βραδύνω) *slowness, negligence* [2 Pe 3.9]

βραχίων, ονος η (βραχύς) *arm*

βραχύς, εἶα, ύ (βραχίων) *little, short, small; βραχύ τι for a little while (He 2.7, 9), a small amount (Jn 6.7); δια βραχείων briefly (He 13.22)*

βρέφος, ους η (unborn) *baby, infant; childhood*

βρέχω (βροχή) *rain (impers. it rains); send rain; wet*

βροντή, ης η *thunder*

βροχή, ἡς f (βρέχω) *rain*
 βρόχος, ου m *restriction* (lit. *noose*)
 [1 Cor 7.35]
 βρυγμός, οὔ m (βρύχω) *grinding, gnashing (teeth)*
 βρύχω (βρυγμός) *grind, gnash (teeth)*
 [Ac 7.54]
 βρώω *pour out, gush* [Jas 3.11]
 βρώμα, τος n (βιβρώσκω) *food; solid food*
 βρώσιμος, ον (βιβρώσκω) *eatable*
 (ἔχετε τι βρώσιμον *do you have anything to eat?*) [Lk 24.41]

βρώσις, εως f (βιβρώσκω) *food; eating; a meal* (He 12.16); *rust, corrosion* (Mt 6.19, 20)
 βυθίζω (βυθός, ἄβυσσος) *sink; drag down, plunge*
 βυθός, οὔ m (βυθίζω) *open sea*
 βυρσεύς, ἑως m *tanner, leather worker*
 βύσσινος, η, ον (βύσσος) *made of fine linen*
 βύσσος, ου f (βύσσινος) *fine linen*
 [Lk 16.19]
 βωμός, οὔ m (βεβαιόω) *altar*
 [Ac 17.23]

Γ

γ *gamma* (third letter of the Greek alphabet); *third* (in titles of NT writings)
 Γαββαθά *Gabbatha* (Aramaic word)
 [Jn 19.13]
 Γαβριήλ m *Gabriel*
 γάγγραινα, ης f *gangrene, cancer*
 [2 Tm 2.17]
 Γάδ m *Gad* [Re 7.5]
 Γαδαρηνός, ἡ, ὄν of *Gadara* (*Gadara* 2 D-4) [Mt. 8.28]
 Γάζα, ης f *Gaza* (1 A-7, 2 A-7, 3 C-4)
 [Ac 8.26]
 γάζα, ης f (γαζοφυλάκιον) *treasury*
 (Persian word) [Ac 8.27]
 γαζοφυλάκιον, ου n (γάζα + φυλάσσω) *Temple treasury; offering box*
 Γάϊος, ου m *Gaius*: (1) of *Derbe*
 (Ac 20.4); (2) of *Macedonia*
 (Ac 19.29); (3) of *Corinth*
 (Ro 16.23; 1 Cor 1.14); (4) recipient of 3 Jn (3 Jn 1)
 γάλα, γάλακτος n *milk*

Γαλάτης, ου m *a Galatian* [Ga 3.1]
 Γαλατία, ας f *Galatia* (4 F-2, 4 G-2)
 Γαλατικός, ἡ, ὄν *Galatian*
 γαλήνη, ης f *calm* (of a body of water)
 Γαλιλαία, ας f *Galilee* (2 C-3)
 Γαλιλαῖος, α, ον *Galilean*
 Γαλλία, ας f *Gaul*
 Γαλλίων, ωνος m *Gallio*
 Γαμαλιήλ m *Gamaliel*
 γαμέω (ἄγαμος, γαμίζω, γαμίσκω, γάμος, ἐπιγαμβρεύω) aor. sometimes ἔγημα, subj. γήμω, ptc. γήμας. *marry, get married* (of men or women)
 γαμίζω (γαμέω) *give (a bride) in marriage; perhaps marry* (1 Cor 7.38)
 γαμίσκω (γαμέω) *give (a bride) in marriage* [Lk 20.34]
 γάμος, ου m (γαμέω) *wedding, wedding feast or celebration; banquet hall, wedding hall* (Mt 22.10); *marriage* (He 13.4)

γάρ conj. *for, since, then; indeed, certainly; τί γάρ what! why!*

γαστήρ, τρός f *womb* (εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα *she was pregnant* Mt 1.18); *glutton* (Tt 1.12)

Γαῦδη alt. form of Καῦδα

γε enclitic particle adding emphasis to the word with which it is associated

γέγονα and γεγένημαι pf. of γίνομαι

γέγονει plpf. 3 sg. of γίνομαι

γέγραπται pf. pass. 3 sg. of γράφω

γέγραφα pf. of γράφω

Γεδεών m *Gideon* [He 11.32]

γεέννα, ης f (Aramaic word) *hell*; υἱὸς γεέννης *one destined for hell*

Γεθσημανί *Gethsemane* (garden at the foot of the Mt. of Olives)

γείτων, ονος m and f, *neighbor*

γελάω (γέλως, κατα|γελάω) *laugh*

γέλως, ωτος m (γελάω) *laughter* [Jas 4.9]

γεμίζω (γέμω) *fill*

γέμω (γεμίζω, γόμος) *be full; be covered with* (Re 4.6, 8)

γενεά, ἄς f (γίνομαι) *generation, contemporaries; period, age* (of time); *family, posterity*

γενεα|λογέομαι (γίνομαι + λέγω) *descend from*

γενεα|λογία, ας f (γίνομαι + λέγω) *genealogy*

γενέσθαι aor. inf. of γίνομαι

γενέσια, ων n (γίνομαι) pl. *birthday celebration*

γένεσις, εως f (γίνομαι) *birth; lineage*; τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ *his natural face* (Jas 1.23); τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως *course of existence* (Jas 3.6)

γενετή, ἦς f (γίνομαι) *birth* [Jn 9.1]

γενηθήτω aor. imprv. 3 sg. of γίνομαι

γένημα, τος n (γίνομαι) *product, harvest* (γένημα τῆς ἀμπέλου *wine*)

γενήσομαι fut. of γίνομαι

γεννάω (ἀνα|γεννάω, ἀρτι|γέννητος, γέννημα, γέννησις, γεννητός) *be father of; bear, give birth to* (perhaps *conceive*); pass. *be born; lead to, cause* (2 Tm 2.23)

γέννημα, τος n (γεννάω) *offspring*; γεννήματα ἐχιδνῶν *you snakes!*

Γεννησαρέτ f, *Gennesaret* (2 D-3)

γέννησις, εως f (γεννάω) *birth*

γεννητός, ἦ, ὄν (γεννάω) *born*; ἐν γεννητοῖς γυναικῶν *among all humankind* (Mt 11.11; Lk 7.28)

γένοιτο aor. opt. 3 sg. of γίνομαι

γένος, ους n (γίνομαι) *family, race, nation, people; offspring, descendants; sort, kind*

Γερασηνός, ἦ, ὄν of *Gerasa* (*Gerasa* 2 D-5)

Γεργεσηνός, ἦ, ὄν of *Gergesa* (*Gergesa* 2 D-3)

γερουσία, ας f (γηράσκω) *Council* (of the Sanhedrin in Jerusalem) [Ac 5.21]

γέρων, οντος m (γηράσκω) *old man, grown man* [Jn 3.4]

γεύομαι *taste; eat; experience*

γε|ωργέω (γῆ + ἐργάζομαι) *cultivate* (of land)

γε|ώργιον, ου n (γε|ωργέω) *a (cultivated) field* [1 Cor 3.9]

γε|ωργός, οῦ m (γε|ωργέω) *farmer; tenant farmer; vinedresser*

γῆ, γῆς f (ἀνά|γαιον, ἐπί|γειος) *the earth; land, country, region; soil, ground; humankind*

γῆρας, ὡς οὐ οὐς dat. γήρει n (γηράσκω) *old age* [Lk 1.36]

γηράσκω (γέρων, γερουσία, γῆρας) *become old, age*

γίνομαι (ἀ|γενεα|λόγητος, ἀ|γενής, ἄλλο|γενής, ἀπο|γίνομαι, γενεά, γενεα|λογέομαι, γενεα|λογία, γενέσια, γέσεις, γενετή, γένημα, γένος, γνήσιος, γνησίως, γονεύς, δια|γίνομαι, ἔκ|γονον, ἐπι|γίνομαι, εὐ|γενής, ζωο|γονέω, μονο|γενής, παλι|γενεσία, παρα|γίνομαι, προ|γίνομαι, πρό|γονος, συγ|γένεια, συγ|γενής, συγ|γενίς, συμ|παρα|γίνομαι, τεκνο|γονέω, τεκνο|γονία) fut. γενήσομαι; aor. ἐγενόμην, opt. 3 sg. γένοιτο, inf. γενέσθαι, ptc. γενόμενος; pf. γέγονα and γέγενημαι; aor. pass. ἐγενήθην, impv. 3 sg. γενηθήτω; plpf. 3 sg. ἐγεγόνει and γεγόνει. *become, be; happen, take place, arise* (aor. often impers. *it happened or came about*); *come into being, be born or created; be done* (of things), *become something* (of persons); *come, go* (γενόμενοι κατὰ τὴν Κνίδον *arrived off Cnidus* Ac 27.7); *appear* (Mk 1.4; Jn 1.6); *marry, live with, belong to* (Ro 7.3, 4); μὴ γένοιτο *no indeed!*; sometimes with dat. of person *have, possess, receive* (e. g. Mt 18.12)

γινώσκω (ἀ|γνωέω, ἀ|γνωήμα, ἀ|γνωία, ἀ|γνωσία, ἀ|γνωστος, ἀ|κατά|γνωστος, ἀνα|γινώσκω, ἀνα|γνωρίζω, καρδιο|γνωστής, κατα|γινώσκω, προ|γινώσκω, πρό|γνωσις, συγ|γνώμη) fut. γνώσομαι; aor. ἔγνω, impv. γνώθι, γνώτω, subj. 3 sg. γνώῃ and γνώῃ, inf. γνώωναι, ptc.

γνούς; pf. ἔγνωκα; plpf. ἐγνώκειν; aor. pass. ἐγνώσθην; fut. pass. γνωσθήσομαι. *know, have knowledge of* (of sexual relations Mt 1.25; Lk 1.34); *find out, learn, understand; perceive, discern; possess knowledge; acknowledge, recognize; impv. be very certain, remember*

γλεῦκος, οὐς n (γλυκύς) *sweet new wine* (γλεύκος μεμεστωμένοι εἰσὶν *they are drunk*) [Ac 2.13]

γλυκύς, εἶα, ὅ (γλεῦκος) *sweet*
γλῶσσα, ῆς f (γλωσσόκομον, ἑτερό|γλωσσος) *tongue; language; utterance*

γλωσσόκομον, οὐ n (γλῶσσα + κοσμέω) *money box, money bag*

γναφεύς, ἕως m (ἄ|γναφος) *one who bleaches (cloth)* [Mk 9.3]

γνήσιος, α, ον (γίνομαι) *genuine; true, loyal; genuineness, sincerity* (2 Cor 8.8)

γνησίως (γίνομαι) adv. *genuinely, sincerely* [Php 2.20]

γνοῖ and γνώῃ aor. subj. 3 sg. of γινώσκω

γνούς, γνότος aor. ptc. of γινώσκω
γνόφος, οὐ m *darkness* [He 12.18]

γνώθι, γνώτω aor. impv. of γινώσκω
γνώμη, ῆς f (γινώσκω) *purpose, intent, will; opinion; decision; consent* (Phm 14)

γνώναι aor. inf. of γινώσκω

γνωρίζω (γινώσκω) *make known, reveal; know*

γνωσθήσομαι fut. pass. of γινώσκω
γνώσις, εως f (γινώσκω) *knowledge, what is known; esoteric knowledge; κατὰ γνώσιν with understanding or consideration* (1 Pe 3.7)

γνώσομαι fut. of γινώσκω
 γνώστης, ου m (γινώσκω) *one familiar with, expert in* [Ac 26.3]
 γνωστός, ή, όν (γινώσκω) *known; acquaintance, friend; what can be known* (Ro 1.19); *remarkable, notable, extraordinary* (Ac 4.16)
 γογγύζω (γογγυσμός, γογγυστής, δια|γογγύζω) *grumble, complain; mutter, whisper, speak secretly*
 γογγυσμός, οὔ m (γογγύζω) *complaining; whispering, secret talk; quarreling*
 γογγυστής, οὔ m (γογγύζω) *grumbler* [Jd 16]
 γόης, ητος m *imposter, cheat* [2 Tm 3.13]
 Γολγοθά̄ acc. αν̄ f *Golgotha* (Aramaic name of a hill near Jerusalem where executions took place)
 Γόμορρα, ας f and ων n *Gomorrhah* (city located at the southern part of the Dead Sea that God destroyed because of its evil)
 γόμος, ου m (γέμω) *cargo*
 γονεύς, έως m (γίνομαι) *parent*
 γόνυ, γόνατος n *knee*
 γονυ|πετέω (γόνυ + πίπτω) *kneel*
 γράμμα, τος n (γράφω) *letter of the alphabet* (οὔ γράμματι *not literal* Ro 2.29); *Scripture; letter, communication* (Ac 28.21); *bill, account* (Lk 16.6, 7); *learning* (πῶς οὔτος γράμματα οἶδεν *how does he know so much?* Jn 7.15)
 γραμματεὺς, έως m (γράφω) *scribe, expert in the Jewish law* (possibly with reference to Christians Mt 13.52; 23.34); *town clerk* (Ac 19.35); *educated person, scholar* (1 Cor 1.20)

γραπτός, ή, όν (γράφω) *written* [Ro 2.15]
 γραφή, ης f (γράφω) *Scripture; sacred writing; passage of Scripture* (sg.), *OT Scriptures* (pl.)
 γράφω (ἀ|γράμματος, ἀπο|γραφή, ἀπο|γράφω, γράμμα, γραμματεὺς, γραπτός, γραφή, ἐγ|γράφω, ἐπι|γραφή, ἐπι|γράφω, κατα|γράφω, προ|γράφω, ὑπο|γραμμός, χειρό|γραφον) pf. γέγραφα; pf. pass. 3 sg. γέγραπται; aor. pass. ἐγράφην. *write, write (to) someone; record, compose; sign one's name* (2 Th 3.17); *cover with writing* (Re 5.1)
 γρα|ώδης, ες (γραῦς = *old woman + εἶδος*) *silly, foolish* (lit. *like an old woman*) [1 Tm 4.7]
 γρηγορέω (ἐγείρω) *be or keep awake; watch, be alert; be alive* (1 Th 5.10)
 γυμνάζω (γυμνασία, γυμνιτεύω, γυμνός, γυμνότης) *train, exercise; discipline*
 γυμνασία, ας f (γυμνάζω) *training, discipline* [1 Tm 4.8]
 γυμνιτεύω (γυμνάζω) *be poorly dressed* [1 Cor 4.11]
 γυμνός, ή, όν (γυμνάζω) *naked* (ἐπι γυμνοῦ *on his body* Mk 14.51); *uncovered, bare, exposed; poorly dressed, in need of clothes; perhaps wearing only an undergarment* (Jn 21.7)
 γυμνότης, ητος f (γυμνάζω) *nakedness; without sufficient clothing, poverty*
 γυναικάριον, ου n (γυνή) *morally weak or foolish woman* [2 Tm 3.6]
 γυναικεῖος, α, ον (γυνή) *female; wife* [1 Pe 3.7]

γυνή, αἰκός f (γυναικάριον, γυναι-
κεῖος) *woman, wife*
Γῶγ m *Gog* (cryptic name) [Re 20.8]

γωνία, ας f (ἀκρογωνιαῖος, τετρά-
γωνος) *corner*; κεφαλὴ γωνίας
main corner-stone, keystone

Δ

δαιμονίζομαι (δαιμόνιον, δαιμονιώ-
δης, δαίμων, δεισιδαιμονία, δει-
σιδαίμων) *be demon possessed*

δαιμόνιον, ου n (δαιμονίζομαι) *de-
mon, evil spirit; a god* (Ac 17.18)

δαιμονιώδης, ες (δαιμονίζομαι) *de-
monic, devilish* [Jas 3.15]

δαίμων, ονος m (δαιμονίζομαι) *de-
mon, evil spirit* [Mt 8.31]

δάκνω *bite; attack* [Ga 5.15]

δάκρυον, ου n (δακρύω) *tear* (as in
crying)

δακρύω (δάκρυον) *cry, shed tears*
[Jn 11.35]

δακτύλιος, ου m (δείκνυμι) *ring* (for
a finger) [Lk 15.22]

δάκτυλος, ου m (δείκνυμι) *finger*

Δαλμανουθά f *Dalmanutha* (a place
of uncertain location near the
western shore of the Sea of
Galilee) [Mk 8.10]

Δαλματία, ας f *Dalmatia* (4 R-1)
[2 Tm 4.10]

δαμάζω (δαμάω = *tame*, δάμαλις)
aor. ἐδάμασα; pf. pass. δεδάμα-
σμαι. *subdue, tame; control*

δάμαλις, εως f (δαμάζω) *young cow,
heifer* [He 9.13]

Δάμαρις, ιδος f *Damaris* [Ac 17.34]

Δαμασκηνός, ή, όν of *Damascus*
[2 Cor 11.32]

Δαμασκός, ου f *Damascus* (1 E-1,
2 E-1, 3 D-3, 4 H-4)

δάνειον, ου n (δανίζω) *debt, loan*
[Mt 18.27]

δανίζω (δάνειον, δανιστής) aor.
subj. δανίσω. *lend*; midd. *borrow*

Δανιήλ m *Daniel* [Mt 24.15]

δανιστής, ου m (δανίζω) *money-
lender* [Lk 7.41]

δαπανάω (ἀδάπανος, δαπάνη, ἐκδα-
πανάομαι, προσδαπανάω) *spend*
(δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς [you] *pay*
their expenses Ac 21.24)

δαπάνη, ης f (δαπανάω) *cost, ex-
pense* [Lk 14.28]

δαρήσομαι fut. pass. of δέρω

Δαυίδ m *David*

δέ *but, to the contrary, rather; and;
now, then, so*; δέ καί *but also, but*
even; μέν . . . δέ *on the one hand*
. . . *on the other hand*

δέδεκται pf. 3 sg. of δέχομαι

δεδεκώς pf. ptc. of δέω

δέδεμαι pf. pass. of δέω

δέδομαι pf. pass. of δίδωμι

δέδωκα pf. of δίδωμι

δεδώκειν plpf. of δίδωμι

δέη subj. of δεῖ

δεήθητι aor. pass. impv. of δέομαι

δέησις, εως f (δέομαι) *prayer, petition*

δεθῆναι aor. pass. inf. of δέω

δεῖ (δέω) subj. δέη, inf. δεῖν, ptc.
δέων; impf. ἔδει. impers. *be nec-
essary, must; should, ought; be*
proper; impf. had to, should have

δειγμα, τος η (δείκνυμι) *example, warning* [Jd 7]

δειγματίζω (δείκνυμι) *disgrace* (ἐδειγματίσεν ἐν παρρησίᾳ ... αὐτοὺς *he made a public spectacle ... of them* Col 2.15); *expose*

δείκνυμι (ἀνα|δείκνυμι, ἀνά|δειξις, ἀπο|δείκνυμι, ἀπό|δειξις, δακτύλιος, δάκτυλος, δειγμα, δειγματίζω, ἐν|δειγμα, ἐν|δείκνυμι, ἐν|δειξις, ἐπι|δείκνυμι, παρα|δειγματίζω, ὑπό|δειγμα, ὑπό|δείκνυμι, χρυσο|δακτύλιος) fut. **δείξω**; aor. **ἔδειξα**, impv. **δείξον**; aor. pass. ptc. **δειχθείς**. *show, point out; reveal, explain; prove*

δειλία, ας η (δειλιάω) *cowardice; timidity* [2 Tm 1.7]

δειλιάω (δείδω = *be afraid, fear*, δειλία, δειλός, δεινός, δεινώς, δέος) *be afraid* [Jn 14.27]

δειλός, ή, όν (δειλιάω) *cowardly, afraid; timid*

δεῖνα η and η *a certain one* [Mt 26.18]

δεινός, ή, όν (δειλιάω) *terrible* (ἄλλα δεινά *other terrible sufferings*)

δεινώς (δειλιάω) adv. *terribly; with hostility*

δειπνέω (δεῖπνον) *eat, dine*

δεῖπνον, ου η (δειπνέω) *feast, banquet; supper, main meal*

δείρας aor. ptc. of **δέρω**

δαισιδαιμονία, ας η (δείδω = *be afraid, fear* + δαιμονίζομαι) *religion* [Ac 25.19]

δαισιδαίμων, ον gen. ονος (see δαισιδαιμονία) *religious*; comp. δαισιδαιμονέστερος *very religious* [Ac 17.22]

δειχθείς aor. pass. ptc. of **δείκνυμι**

δέκα (δεκατόω) *ten*

δεκα|οκτώ (δέκα + οκτώ) *eighteen*

δεκα|πέντε (δέκα + πέντε) *fifteen*

Δεκάπολις, εως η *Decapolis* (originally a league of ten Hellenistic cities) (2 D-5)

δεκα|τέσσαρες (δέκα + τέσσαρες) *fourteen*

δεκάτη, ης η (δεκατόω) *a tenth part, tithe*

δέκατος, η, ον (δεκατόω) *tenth*

δεκατόω (ἀπο|δεκατόω, δέκα, δεκα|οκτώ, δεκα|πέντε, δεκάτη, δέκατος, δεκτός, δώ|δεκα, δω|δέκατος, δω|δεκά|φυλον, ἐν|δεκα, ἐν|δέκατος) *collect tithes; pass. pay tithes*

δεκτός, ή, όν (δέχομαι) *acceptable, welcome; favorable* (of time)

δελιάζω (δολώω) *lure, entice; catch, trap*

δένδρον, ου η *tree*

δεξιο|λάβος, ου η (δεξιός + λαμβάνω) *uncertain mng., perhaps soldier, infantryman* [Ac 23.23]

δεξιός, ά, όν *right* (opposite left); ἐν δεξιᾷ, ἐκ δεξιῶν, ἐπὶ δεξιᾶς *at the right hand*; δεξιὰς ἔδωκαν *they shook hands* (Ga 2.9); διὰ τῶν ὀπλῶν . . . τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν *by means of offensive and defensive weapons* (2 Cor 6.7)

δέομαι (δέησις, ἐν|δεής, προσ|δέομαι) impf. 3 sg. **ἔδειτο**; aor. pass. **ἔδεήθη**, impv. **δεήθητι**. *ask, beg* (sometimes = interj. *please!*); *pray*

δέον ptc. of **δεῖ**

δέος, ους η (δειλιάω) *reverence, godly fear* [He 12.28]

Δερβαῖος, α, ον of *Derbe* [Ac 20.4]

Δέρβη, ης η *Derbe* (4 F-3)

δέρμα, τος η (δέρω) *skin* [He 11.37]

δερμάτινος, η, ον (δέρω) *made of leather*

δέρω (δέρμα, δερμάτινος) *aor. ἔδειρα, ptc. δείρας; fut. pass. δαρήσομαι. skin; beat, strike, hit*

δεσμεύω (δέω) *tie (up), bind*

δέσμη, ης f (δέω) *bundle [Mt 13.30]*

δέσμιος, ου m (δέω) *prisoner*

δεσμός, οῦ m (δέω) *bond, chain; imprisonment, prison*

δεσμοφύλαξ, ακος m (δέω + φυλάσσω) *jailer, prison guard*

δεσμοκτήριον, ου n (δέω) *jail, prison*

δεσμώτης, ου m (δέω) *prisoner*

δεσπότης, ου m (δέω) *Lord, Master (of God and Christ); owner, master (of a household)*

δεῦρο (δεῦτε) *adv. come, come here; ἄχρι τοῦ δεῦρο so far (Ro 1.13)*

δεῦτε (δεῦρο) *adv. come (of command or exhortation)*

δευτεραίος, α, ον (δύο) *in two days or on the second day [Ac 28.13]*

δευτερό|πρωτος, ον (δύο + πρωτεύω) *of doubtful mng. the next or the one after the next*

δεύτερος, α, ον (δύο) *second (τὸ δεύτερον, πάλιν δεύτερον, ἐν τῷ δευτέρῳ or ἐκ δευτέρου a second time; in the second place, secondly (1 Cor 12.28); afterward, the next time (Jd 5)*

δέχομαι (ἀ|δόκιμος, ἀνα|δέχομαι, ἀν|έν|δεκτος, ἀπ|εκ|δέχομαι, ἀπό|δεκτος, ἀπο|δέχομαι, ἀπο|δοκιμάζω, ἀπο|δοχή, δεκτός, δια|δέχομαι, διά|δοχος, δοκιμάζω, δοκιμασία, δοκιμή, δοκίμιον, δόκιμος, δοχή, εἰσ|δέχομαι, ἐκ|δέχομαι, ἐκ|δοχή, ἐν|δέχεται, ἐπι|δέχομαι, εὐ|πρόσ|δεκτος, ξενο|δοχέω, παν|δοχεῖον,

παν|δοχεύς, παρα|δέχομαι, προσ|δέχομαι, ὑπο|δέχομαι) *pf. 3 sg. δέδεκται. receive, accept; take, grasp; welcome; bear with, tolerate, put up with (2 Cor 11.16)*

δέω (δεῖ, δεσμεύω, δέσμη, δέσμιος, δεσμός, δεσμοφύλαξ, δεσμοκτήριον, δεσμώτης, δεσπότης, διά|δημα, κατα|δέω, οἰκο|δεσποτέω, οἰκο|δεσπότης, περι|δέω, συν|δέομαι, σύν|δεσμος, ὑπο|δέομαι, ὑπό|δημα) *aor. ἔδησα, subj. δήσω; pf. ptc. δεδεκώς; pf. pass. δέδεμαι; aor. pass. inf. δεθῆναι. bind, tie (δέδεμαι γυναικί be a married man 1 Cor 7.27); imprison; compel (Ac 20.22); forbid, prohibit (Mt 16.19; 18.18)*

δή *indeed; then, therefore, now*

δηλος, η, ον (δηλώω) *evident (ἡ λαλιά σου δηλόν σε ποιεῖ your speech/ accent gives you away Mt 26.73); δηλον (ὅτι) it is clear (that)*

δηλώω (δηλος, ἔκ|δηλος, κατά|δηλος, πρό|δηλος) *make clear, show, reveal; indicate; inform*

Δημᾶς, ᾶ m *Demas*

δημι|ηγορέω (δημος + ἀγοράζω) *make a (public) speech [Ac 12.21]*

Δημήτριος, ου m *Demetrius: (1) a silversmith in Ephesus (Ac 19.24, 38); (2) a church leader (3 Jn 12)*

δημι|ουργός, οῦ m (δημος + ἐργάζομαι) *builder, creator [He 11.10]*

δήμος, ου m (ἀπο|δημέω, ἀπό|δημος, δημι|ηγορέω, δημι|ουργός, δημόσιος, ἐκ|δημέω, ἐπι|δημέω, παρ|ἐπί|δημος, συν|ἐκ|δημος) *people, crowd; public assembly*

δημόσιος, α, ον (δήμος) *public (δημοσία publicly, in public)*

δηνάριον, ου m *denarius* (Roman silver coin equivalent to the day's wage of a common laborer)

δή|ποτε (δή + ποτέ) adv. with οἷω *whatever*

δή|που (δή + πού) adv. *it is clear, of course* [He 2.16]

δήσω aor. subj. of δέω

διά prep. with: (1) gen. *through, by means of, with; during, throughout* (διά παντός *continually*); *through, among, throughout*; (2) acc. *because of, on account of, for the sake of; through, by* (rarely); *διά τοῦτο therefore, for this reason*; *διά (τό) with inf. because*; *διά τί why?*

Δία acc. of Ζεύς

δια|βαίνω (βαίνω = *go, walk*) aor. *διέβην*, ptc. *διαβάς*. *cross, cross over, come over*

δια|βάλλω (βάλλω) aor. pass. *διεβλήθην*. *bring charges*

δια|βεβαιόομαι (βαίνω = *go, walk*) *speak confidently, insist on, give special emphasis*

δια|βλέπω (βλέπω) *see clearly*; perhaps *look hard, stare* or *have one's eyes come into focus* (Mk 8.25)

διά|βολος, ου m (βάλλω) *the Devil*; as adj. *ος, ον slanderous, given to malicious gossip*

δι|αγγέλλω (ἀγγέλλω) aor. pass. subj. *διαγγελῶ*. *proclaim, preach; give notice of, announce*

δια|γίνομαι (γίνομαι) *pass* (of time)

δια|γινώσκω (γινώσκω) fut. *διαγνώσομαι*. *investigate, examine; decide, determine*

διά|γνωσις, εως f (γινώσκω) *decision* [Ac 25.21]

δια|γογγύζω (γογγύζω) *complain, grumble*

δια|γρηγορέω (ἐγείρω) *be fully awake or stay awake* [Lk 9.32]

δι|άγω (ἄγω) *lead, spend one's life*

δια|δέχομαι (δέχομαι) *receive possession of* [Ac 7.45]

διά|δημα, τος n (δέω) *diadem, crown*

δια|δίδωμι (δίδωμι) aor. *διέδωκα*, impv. 2 sg. *διάδος*; impf. pass. 3 sg. *διεδίδετο*. *distribute, give*

διά|δοχος, ου m (δέχομαι) *successor* [Ac 24.27]

δια|ζώννυμι (ζώννυμι) aor. *διέζωσα*; aor. midd. *διεζωσάμην*; pf. pass. ptc. *διεζωσμένος*. *wrap around; (midd.) put on (clothes)*

δια|θήκη, ης f (τίθημι) *covenant*; pl. *ordinances* (of a covenant) or simply *covenant*; *will, testament* (Ga 3.15); both *covenant and will* (He 9.16, 17; Ga 3.17)

διαθήσομαι fut. of διατίθεμαι

δι|αίρεσις, εως f (αίρέομαι) *allotment; variety, difference*

δι|αιρέω (αίρέομαι) aor. *διεἶλον*. *divide, distribute, allot*

δια|καθαίρω (καθαρίζω) aor. inf. *διακαθάραι*. *clean out* [Lk 3.17]

δια|καθαρίζω (καθαρίζω) fut. *διακαθαριῶ*. *clean out, thresh out* [Mt 3.12]

δια|κατ|ελέγχομαι (ἐλέγχω) *defeat* (by debate), *refute* [Ac 18.28]

διακονέω (διακονία, διάκονος) *serve, wait on; care for, see after, provide for; serve as a deacon* (1 Tm 3.10, 13)

διακονία, ας f (διακονέω) *ministry, service; contribution, help, sup-*

- port; mission; service as a deacon (Ro 12.7)
- διάκονος, ου m and f (διακονέω) *servant; helper, minister; deacon; deaconess* (Ro 16.1); ἄρα Χριστὸς ἀμαρτίας διάκονος *Does Christ serve the interests of sin?* (Ga 2.17)
- διακόσιοι, αι, α (δύο + ἑκατόν) *two hundred*
- διακούω (ἀκούω) *hear (a legal case)* [Ac 23.35]
- διακρίνω (κρίνω) aor. pass. διεκρίθην. *evaluate, judge; recognize, discern; make a distinction (between persons); consider or make superior* (1 Cor 4.7); midd. (and aor. pass.) *doubt, hesitate; dispute, debate, take issue*
- διάκρισις, εως f (κρίνω) *ability to discriminate; arguing, quarreling* (Ro 14.1)
- διακωλύω (κωλύω) *prevent (impf. tried to prevent)* [Mt 3.14]
- διαλαλέω (λαλέω) *discuss, talk about*
- διαλέγομαι (λέγω) aor. pass. διέλεθην. *discuss, debate; address, speak*
- διαλείπω (λείπω) aor. διέλιπον. *cease, stop* [Lk 7.45]
- διάλεκτος, ου f (λέγω) *language*
- διαλιμπάνω (λείπω) *stop, quit*
- διαλλάσσομαι (ἀλλάσσω) aor. impv. διαλλάγηθι. *be reconciled to, make peace with* [Mt 5.24]
- διαλογίζομαι (λέγω) *discuss, argue; consider, reason; wonder, question*
- διαλογισμός, οῦ m (λέγω) *thought, opinion, motive* (κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν perhaps persons who make judgments based on evil motives Jas 2.4); *reasoning; doubt, question; argument, dispute*
- διαλύω (λύω) *scatter, disperse* [Ac 5.36]
- διαμαρτύρομαι (μαρτυρέω) *declare solemnly, testify to; charge under solemn oath; warn* (Lk 16.28)
- διαμάχομαι (μάχομαι) *protest violently* [Ac 23.9]
- διαμένω (μένω) *stay, remain, continue*
- διαμερίζω (μερίζω) *divide; distribute, divide among; διαμεριζόμεναι γλώσσαι ὡσεὶ πυρός like tongues of fire spreading out* (Ac 2.3)
- διαμερισμός, οῦ m (μερίζω) *division, disunity* [Lk 12.51]
- διανέμω (νέμω = distribute, νομίζω) aor. pass. διενεμήθην. *spread* [Ac 4.17]
- διανεύω (νεύω) *make signs* [Lk 1.22]
- διάνοημα, τος η (νοέω) *thought* [Lk 11.17]
- διάνοια, ας f (νοέω) *mind, understanding; intention, purpose; thought, attitude*
- διανοίγω (ἀνοίγω) aor. pass. διανοίχθην. *open* (cf. μήτρα Lk 2.23); *explain* (Ac 17.3)
- διανυκτερεύω (νύξ) *spend the night* [Lk 6.12]
- διανύω (ἀνύω = accomplish, complete) *complete, continue* [Ac 21.7]
- διαπαρατριβή, ῆς f (τριβος) *constant arguing or irritation* [1 Tm 6.5]
- διαπεράω (πέραν) *cross over*
- διαπλέω (πλέω) aor. διέπλευσα. *sail across* [Ac 27.5]

δια|πονέομαι (πόνος) *be greatly annoyed*

δια|πορεύομαι (πορεύομαι) *go or travel through; go by* (Lk 18.36)

δια|πορέω (πορεύομαι) *be very confused; wonder*

δια|πραγματεύομαι (πράσσω) *make a profit, earn* [Lk 19.15]

δια|πρίομαι (πρίζω) *be furious or enraged*

δια|ρπάζω (άρπάζω) *plunder thoroughly, steal, take away*

δια|ρρήγνυμι and δια|ρήσσω (ρήγνυμι) aor. διέρρηξα. *tear, rip; break* (Lk 8.29)

δια|σαφέω (σαφής = clear, distinct) *explain; tell, report*

δια|σειώ (σειώ) *take money by violence or force* [Lk 3.14]

δια|σκορπίζω (σκορπίζω) *scatter; squander, waste*

δια|σπάω (σπάομαι) *pull or tear apart*

δια|σπείρω (σπείρω) aor. pass. διασπάρην. *scatter*

δια|σπορά, ἄς f (σπείρω) *dispersion* (of the Jews or Christians scattered throughout the Graeco-Roman world)

διαστάς aor. ptc. of διίστημι

δια|στέλλομαι (δια + στέλλομαι) aor. διεστείλαμην. *order, command* (διεστείλατο αὐτοῖς πολλά *he gave strict orders* Mk 5.43)

διά|στημα, τος n (ἴστημι) *interval* [Ac 5.7]

διασθήσας aor. ptc. of διίστημι

δια|στολή, ἥς f (στέλλομαι) *distinction, difference*

δια|στρέφω (στρέφω) pf. pass. διέστραμμαι. *pervert, distort* (pf. pass. ptc. *depraved, crooked, wrong*);

divert, turn away; mislead, lead astray

δια|σώζω (σώζω) aor. pass. διεσώθην. *bring safely through, rescue; cure; pass. escape* (Ac 28.1, 4)

δια|ταγή, ἥς f (τάσσω) *decree, ordinance* (εἰς διαταγὰς ἀγγέλων *as given by angels* Ac 7.53)

διά|ταγμα, τος n (τάσσω) *order, decree* [He 11.23]

δια|ταράσσομαι (ταράσσω) aor. διαταράχθην. *be deeply confused or troubled* [Lk 1.29]

δια|τάσσω (τάσσω) aor. pass. ptc. διαταγείς and διαταχθείς; pf. pass. διατέταγμαi. *command, order; give instructions; arrange* (Ac 20.13)

δια|τελέω (τελέω) *continue, go, be* [Ac 27.33]

δια|τηρέω (τηρέω) *keep; treasure up; keep free from* (ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς *keeping yourselves free from these things* Acts 15.29)

δια|τίθεμαι (τίθημι) fut. διαθήσομαι; aor. διεθέμην. *make* (of covenants or wills); ὁ διαθέμενος *one who makes a will* (He 9.16-17); *confer, assign*; καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν *just as my Father gave me the right to rule* (Lk 22.29)

δια|τρίβω (τρίβω = rub, spend [of time], τρίβος) *remain, stay*

δια|τροφή, ἥς f (τρέφω) *food* (pl. in NT) [1 Tm 6.8]

δια|αυγάζω (αὐγάζω) *dawn* [2 Pe 1.19]

δια|αυγής, ἑς (αὐγάζω) *transparent, pure* [Re 21.21]

δια|φέρω (φέρω) aor. subj. διενέγκω. *intrans. be worth more than, be*

superior to (τὰ διαφέροντα *what is best or right* Ro 2.18; Php 1.10); *differ, differ from*; *trans. carry through* (Mk 11.16); *spread* (Ac 13.49); *drive about* (pass. *drift* Ac 27.27); *impers. οὐδέν μοι διαφέρει it does not matter to me* (Ga 2.6)

δια|φεύγω (φεύγω) aor. subj. διαφύγω. *escape* [Ac 27.42]

δια|φημίζω (φημίζω = *speak*, φημί) *spread (news) around*

δια|φθείρω (φθείρω) aor. pass. διεφθάρην; pf. pass. διέφθαρμαι. *destroy, ruin*; *pass. wear away, decay* (2 Cor 4.16); *be depraved* (1 Tm 6.5)

δια|φθορά, ᾤς f (φθείρω) *decay, rotting* (of a dead body)

διά|φορος, ον (φέρω) *different*; *comp. διαφορώτερος superior, far superior*

δια|φυλάσσω (φυλάσσω) *protect, take care of* [Lk 4.10]

δια|χειρίζομαι (χείρ) *kill, murder*

δια|χλευάζω (χλευάζω) *make fun, sneer* [Ac 2.13]

δια|χωρίζομαι (χωρίζω) *leave, go away* [Lk 9.33]

διδασκτικός, ἡ, ὄν (διδάσκω) *able to teach*

διδασκτός, ἡ, ὄν (διδάσκω) *taught; imparted*

διδασκαλία, ας f (διδάσκω) *what is taught, teaching, doctrine; act of teaching, instruction*

διδάσκαλος, ου m (διδάσκω) *teacher, rabbi*

διδάσκω (διδασκτικός, διδακτός, διδασκαλία, διδάσκαλος, διδαχή, ἕτεροδιδασκαλέω, θεοδιδάκτος, καλο-

διδάσκαλος, νομοδιδάσκαλος, ψευδοδιδάσκαλος) aor. pass. ἐδιδάχθην. *teach, instruct; tell*

διδασχῆ, ἧς f (διδάσκω) *what is taught, teaching; act of teaching, instruction*

δί|δραχμον, ου n (δύο + δραχμή, δράσσομαι) *didrachma, two-drachma* (Greek coin with the approximate value of two denarii; annual Temple-tax required of each Jew)

Δίδυμος, ου m *Didymus* (mg. *twin*)

δίδωμι (διδῶ Re 3.9) (ἀνα|δίδωμι, ἀντ|από|δομα, ἀντ|από|δοσις, ἀποδίδωμι, δια|δίδωμι, δόσις, δότης, ἐκ|δίδωμαι, ἐκ|δοτος, ἐπι|δίδωμι, εὐ|μετά|δοτος, μισθ|απο|δοσία, μισθ|απο|δότης, παρα|δίδωμι, παρά|δοσις, πατρο|παρα|δοτος, προ|δίδωμι, προ|δότης) 3 pl. διδόασιν, impv. 2 sg. δίδου, inf. δίδοναι, ptc. δίδους; impf. 3 sg. ἐδίδου, 3 pl. ἐδίδουν and ἐδίδοσαν; fut. δώσω; aor. ἔδωκα, subj. 3 sg. δῶ, δοῖ and δῶη, opt. 3 sg. δῶη, impv. δός, inf. δοῦναι, ptc. δούς; pf. δέδωκα; pf. pass. δέδομαι; plpf. (ἐ)δεδώκειν; aor. pass. ἐδόθην, ptc. δοθείς; fut. pass. δοθήσομαι. *give; grant, allow, permit; place, put; appoint; establish; give out, pay; produce, yield, cause; entrust; bring (offerings); inflict (punishment); μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον not to go into the theatre* (Ac 19.31); cf. ἐργασία (Lk 12.58)

διέβην aor. of διαβαίνω

δι|εγείρω (ἐγείρω) aor. διήγειρα; aor. pass. ptc. διεγερθείς. *awake, wake*

up; (pass.) *wake up*; *rise*, *grow rough* (of the sea)
 διέζωσα aor. of διαζώννυμι
 διεθέμην aor. of διατίθεμαι
 διεΐλον aor. of διαίρω
 διελεύσομαι fut. of διέρχομαι
 διελέχθην aor. pass. of διαλέγομαι
 διεληλυθώς pf. ptc. of διέρχομαι
 διελθεῖν aor. inf. of διέρχομαι
 διέλιπον aor. of διαλείπω
 διενέγκω aor. subj. of διαφέρω
 διενθυμέομαι (έν|θυμέομαι = *think to oneself*, θυμόομαι) *think over*, *try to understand* [Ac 10.19]
 διέξ|οδος, ου f (όδεύω) of doubtful mg., ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν perhaps *where the roads leave the city or along the main streets* [Mt 22.9]
 διερμηνευτής, οὔ m (ἐρμηνεύω) *interpreter*, *translator* [1 Cor 14.28]
 διερμηνεύω (ἐρμηνεύω) *interpret*, *explain*; *translate*
 διέρχομαι (ἔρχομαι) fut. διελεύσομαι; aor. διήλθον, inf. διελθεῖν; pf. διελήλυθα, ptc. διεληλυθώς. *go or pass through*; *cross over*; *go or pass by*; *go about*; *come, go*; *spread (news)* (Lk 5.15)
 διερωτάω (ἐρωτάω) *inquire*, *learn by inquiry* [Ac 10.17]
 διεσπάρην aor. pass. of διασπείρω
 διεστελάμην aor. of διαστέλλομαι
 διέστην aor. of διίστημι
 διέστραμμαι pf. pass. of διαστέφω
 διεταράχθην aor. of διαταράσσομαι
 δι|ετής, ἑς (δύο + ἔτος) *two years old* [Mt 2.16]
 δι|ετία, ας f (δύο + ἔτος) *two-year period*
 διεφθάρην aor. pass. of διαφθείρω

διέφθαρμαι pf. pass. of διαφθείρω
 διήγειρα aor. of διεγείρω
 διηγέομαι (ἄγω) *tell*, *relate*, *describe (something)*
 διήγησις, εως f (ἄγω) *account*, *narrative* [Lk 1.1]
 διήλθον aor. of διέρχομαι
 διηνεκής, ἑς (ἦνεγκα = aor. of φέρω) *continuous*; εἰς τὸ διηνεκές *for all time*; *continually*
 διηνοίχθην aor. pass. of διανοίγω
 διθάλασσος, ον (δύο + θάλασσα, ἀλί|ζω) *between the seas*; τόπος διθά|λασσος *sandbank*, *reef* or *cross-currents* [Ac 27.41]
 δι|ικνεόμαι (ικνεόμαι = *come to*, ικανόω) *go all the way through*, *penetrate* [He 4.12]
 δι|ιστημι (ίστημι) aor. διέστην, ptc. διαστάς and διαστήσας. *part*; *pass (of time)*; *sail farther* (Ac 27.28)
 δι|ισχυρίζομαι (ισχύω) *insist*
 δικαιο|κρισία, ας f (δικαίω + κρίνω) *fair decision* or *verdict* [Ro 2.5]
 δίκαιος, α, ον (δικαίω) *conforming to the standard*, *will*, or *character of God*; *upright*, *righteous*, *good*; *just*, *right*; *proper*; *in a right relationship with God*, *acceptable to God*; *fair*, *honest*; *innocent*
 δικαιοσύνη, ης f (δικαίω) *what God requires*; *what is right*, *righteousness*, *uprightness*, *justice*; *righting wrong*; *God's putting someone in a right relationship with himself*, *God's making someone acceptable to himself*; *religious duties* or *acts of charity* (Mt 6.1)
 δικαιο|ώ (ἀ|δικέω, ἀ|δίκημα, ἀ|δικία, ἀ|δικος, ἀ|δίκως, ἀντι|δικος, δικαιο|κρισία, δίκαιος, δικαιοσύνη, δι-

καίωμα, δικαίως, δικαίωσις, δικαστής, δίκη, ἐκδικέω, ἐκδίκησις, ἔκδικος, ἐνδίκος, καταδικάζω, καταδίκη, ὑπόδικος) *put into a right relationship with God, make acceptable to God; acquit, declare and treat as righteous; show or prove to be right; set free* (Ac 13.38; Ro 6.7); οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν θεόν *the tax collectors acknowledge God's justice or obey God's righteous demands* (Lk 7.29)

δικαίωμα, τος η (δικαίω) *regulation, requirement; righteous deed, judgment; acquittal, acceptance* (Ro 5.16)

δικαίως (δικαίω) *adv. justly, uprightly, properly; ἐκνήψατε δικαίως come to your senses* (1 Cor 15.34)

δικαίωσις, εως f (δικαίω) *putting into a right relationship with God, being made acceptable to God; setting free, acquittal*

δικαστής, οὔ η (δικαίω) *judge*

δίκη, ης f (δικαίω) *punishment; divine justice, Justice (a goddess* Ac 28.4)

δίκτυον, ου η *fishnet*

δίλογος, ον (δύο + λέγω) *insincere, deceitful* [1 Tm 3.8]

διό conj. (διά + ὅς) *therefore, for this reason*

διοδεύω (όδεύω) *go about; travel through*

Διονύσιος, ου η *Dionysius* [Ac 17.34]

διόπερ (διά + ὅς + -πέρ [emphatic particle] = *much*) *therefore indeed, for this very reason* (emphatic of διό)

διοπετής, ἑς (Διός [gen. of Ζεύς] + πίπτω) *fallen from heaven* [Ac 19.35]

διόρθωμα, τος η (ὀρθός) *improvement, reform* [Ac 24.2]

διόρθωσις, εως f (ὀρθός) *new order, time of change, reformation* [He 9.10]

διорύσσω (ὀρύσσω) *aor. pass. inf. διορυχθῆναι. dig through, break in*

Διός gen. of Ζεύς

Διόσκουροι, ων η (Διός + κοῦρος = *boy, son*) *Dioscuri (= twin sons of Zeus)* [Ac 28.11]

διότι conj. (for διά τοῦτο ὅτι = *for the reason that*) *because, for; therefore; perhaps that*

Διοτρέφης, ους η *Diotrephes* [3 Jn 9]

διπλοῦς, ῆ, οὔν (δύο, διπλόω) *double* (αὐτῇ . . . καὶ διπλώσατε τὰ διπλᾶ *repay her double* Re 18.6); *comp. twice as much, much more* (Mt 23.15)

διπλόω (δύο, διπλοῦς) *double* (something) [Re 18.6]

δῖς (δύο) *adv. twice; ἄπαξ καὶ δῖς more than once* (Phr 4.16; 1 Th 2.18)

δισμυριάς, ἄδος f (δύο + μυρίος) *twenty thousand* [Re 9.16]

διστάζω (δύο + ἄζω = *dread, be afraid*) *doubt, be doubtful*

δίστομος, ον (δύο + στόμα) *double-edged*

δισχίλιοι, αι, α (δύο + χίλιοι) *two thousand* [Mk 5.13]

διυλίζω (υλίζω = *strain, filter, ὑλη*) *strain out, filter out*

διχάζω (δύο + χάζω = *cause someone to give up something*) *turn against* [Mt 10.35]

διχοστασία, ας f (δύο + ἴστημι) *division, dissension*

διχο|τομέω (δύο + τομός) *cut in pieces; punish severely*

διψάω (δίψος) *be thirsty; long for* (Mt 5.6)

δίψος, ους η (διψάω) *thirst* [2 Cor 11.27]

δί|ψυχος, ον (δύο + ψύχομαι) *of divided loyalty, undecided; perhaps hypocrite*

διωγμός, οῦ η (διώκω) *persecution*

διώκτης, ου η (διώκω) *persecutor* [1 Tm 1.13]

διώκω (διωγμός, διώκτης, ἐκ|διώκω, κατα|διώκω) *persecute; (pursue, chase Re 12.13); seek after, strive for; force out or away; practice (hospitality); follow, run after* (Lk 17.23)

δῶγμα, τος η (δοκέω) *rule, regulation, law; order, decree*

δογματίζομαι (δοκέω) *obey rules and regulations* [Col 2.20]

δοθεῖς aor. pass. ptc. of δίδωμι

δοθήσομαι fut. pass. of δίδωμι

δοῖ aor. subj. 3 sg. of δίδωμι

δοκέω (ἀπο|καρ|δοκία, δῶγμα, δογματίζομαι, δόξα, δοξάζω, ἐν|δοξάζομαι, ἐν|δοξος, εὐ|δοκέω, εὐ|δοκία, κενο|δοξία, κενό|δοξος, παρά|δοξος, προσ|δοκία, συν|δοξάζομαι, συν|ευ|δοκέω) aor. ἔδοξα. trans. *think, suppose, believe; consider, imagine; intrans. seem; be recognized, have a reputation (for something)* (Mk 10.42; Ga 2.2, 6, 9); *be set on doing something* (1 Cor 11.16); impers. *it seems, it seems good, proper or best*

δοκιμάζω (δέχομαι) *test, examine; interpret, discern, discover; approve; prove, demonstrate*

δοκιμασία, ας f (δέχομαι) *test, testing* [He 3.9]

δοκιμή, ἥς f (δέχομαι) *character, worth; proof, evidence* (2 Cor 13.3); ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως *going through hard times* (2 Cor 8.2)

δοκίμιον, ου η (δέχομαι) *testing, act of testing; genuineness*

δόκιμος, ον (δέχομαι) *approved, genuine* (δόκιμος γενόμενος *having stood the test* Jas 1.12); *respected, valued*

δοκός, οῦ f *log, beam of wood*

δόλιος, α, ον (δολώω) *deceitful, dishonest* [2 Cor 11.13]

δολιώω (δολώω) impf. 3 pl. ἔδολιούσαν. *deceive, be treacherous* [Ro 3.13]

δόλος, ου η (δολώω) *deceit, treachery, cunning*

δολώω (ἄ|δολος, δελεάζω, δόλιος, δολιώω, δόλος) *distort, falsify* [2 Cor 4.2]

δόμα, τος η *gift*

δόξα, ης f (δοκέω) *glory, splendor, grandeur* (in gen. often *glorious*); *power, kingdom; praise, honor; pride* (δόξα καὶ χαρὰ *pride and joy* 1 Th 2.20); *brightness, brilliance; revealed presence of God, God himself; heaven* (1 Tm 3.16); *glorious heavenly being* (2 Pe 2.10; Jd 8); δὸς δόξαν τῷ θεῷ *promise before God to tell the truth* (Jn 9.24)

δοξάζω (δοκέω) *praise, honor; glorify, exalt*; pf. pass. ptc. *glorious* (1 Pe 1.8)

Δορκάς, ἄδος f *Dorcas* (mng. gazelle, deer)

δός aor. impv. of δίδωμι

δόσις, εως f (δίδωμι) *giving; gift*
δότης, ου m (δίδωμι) *giver* [2 Cor 9.7]
Δουβέριος, α, ον of Doberus (a city in Macedonia)
δουλι|αγωγέω (δουλόω + ἄγω) *bring under control* [1 Cor 9.27]
δουλεία, ας f (δουλόω) *slavery; διὰ παντός τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας they were lifelong slaves* (He 2.15)
δουλεύω (δουλόω) *serve (as a slave); be a slave, be enslaved*
δούλη, ης f (δουλόω) *female servant or slave*
δοῦλος, η, ον (δουλόω) *as a slave, in slavery*
δοῦλος, ου m (δουλόω) *slave, servant*
δουλόω (δουλι|αγωγέω, δουλεία, δουλεύω, δούλη, δοῦλος, κατα|δουλόω, ὀφθαλμο|δουλία, σύν|δουλος) *enslave, make (someone) a slave (pass. be a slave); pass. be bound (of marriage vows)*
δοῦναι aor. inf. of δίδωμι
δούς aor. ptc. of δίδωμι
δοχή, ης f (δέχομαι) *banquet; reception*
δράκων, οντος m *dragon* (figurative term for the devil)
δραμών aor. ptc. of τρέχω
δράσσομαι (δί|δραχμον, δραχμή) *catch, trap* [1 Cor 3.19]
δραχμή, ης f (δράσσομαι) *drachma* (Greek silver coin with approximate value of a denarius)
δρέπανον, ου n *sickle*
δρόμος, ου m (from ἔδραμον = aor. of τρέχω) *course (of life)*
Δρούσυλλα, ης f *Drusilla* [Ac 24.24]
δύναμαι (ἀ|δυνατεῖ, ἀ|δύνατος, δύναμις, δυναμώω, δυνάστης, δυνατέω,

δυνατός, ἐν|δυναμώω, κατα|δυναστεύω) 2 sg. **δύνη, δύνασε** and **δύνασαι**; opt. **δυναίμην**; impf. **ἔδυν-** and **ἤδυν-**; aor. **ἠδυνάσθην** and **ἠδυνήθην. can, be able to, be capable of; can do, able to do**
δύναμις, εως f (δύναμαι) *power, strength, might; act of power, miracle (miracle worker 1 Cor 12.28f); supernatural power(s), the Power, God (Mt 26.64; Mk 14.62; cf. Ac 8.10); ability, capacity, means (Mt 25.15; 2 Cor 1.8; 8.3); meaning, significance (1 Cor 14.11)*
δυναμώω (δύναμαι) *strengthen, make strong*
δύνασε pres. 2 sg. of δύναμαι
δυνάστης, ου m (δύναμαι) *ruler, king; Sovereign, Lord (of God); official (Ac 8.27)*
δυνατέω (δύναμαι) *be able; be powerful, be strong*
δυνατός, ή, όν (δύναμαι) *possible; strong; powerful; able, capable of; influential, leading (Ac 25.5; 1 Cor 1.26); person of strong faith or conscience (Ro 15.1); well versed (in the Scriptures) (Ac 18.24); ό δυνατός the Mighty God (Lk 1.49)*
δύνω (ἀ|ε|κ|δύομαι, ἀ|έ|κ|δυσισ, δύσις, δυσμή, ἐκ|δύω, ἐν|διδύσκω, ἐν|δυμα. ἐν|δύνω, ἐν|δυσισ, ἐν|δύω, ἐπ|εν|δύομαι, ἐπ|εν|δύτης, ἐπι|δύω) aor. **ἔδυν. set (of the sun)**
δύο gen. and acc. **δύο** dat. **δυσίν** (δεύτερος, δίς, δις|μυριάς, δί|στομος, δις|χίλιοι, δι|χάζω, διχο|στασία, διχο|τομέω, δώ|δεκα, δω|δέκατος) *two; δύο δύο or ἀνά δύο two by*

two, in twos; κατὰ δύο two at a time; εἰς δύο in two
δυσβάστακτος, ον (δῦσ- [inseparable prefix] = *hard, difficult* + βα-στάζω) *hard to carry*
δυσ|εντέριον, ου ν (δῦσ- [inseparable prefix] = *hard, difficult* + ἔντερον = *intestines, ἐντός = within*) *dysentery* [Ac 28.8]
δυσ|ερμήνευτος, ον (δῦσ- [inseparable prefix] = *hard, difficult* + ἐρμηνεύω) *hard to explain* [He 5.11]
δύσις, εως f (δύνω) *setting (sun), west* [Mk 16.8]
δύσ|κολος, ον (δῦσ- [inseparable prefix] = *hard, difficult* + κωλύω) *hard, difficult; πῶς δύσκολόν ἐστιν it is very difficult* [Mk 10.24]
δυσ|κόλως (δῦσ- [inseparable prefix] = *hard, difficult* + κωλύω) *adv. with difficulty (πῶς δύσκόλως it is very difficult Mk 10.23; Lk 18.24)*
δυσμή, ἥς f (δύνω) *west (always pl.)*
δυσ|νόητος, ον (δῦσ- [inseparable prefix] = *hard, difficult* + νοέω) *hard to understand* [2 Pe 3.16]

δυσ|φημέω (δῦσ- [inseparable prefix] = *hard, difficult* + φημί) *slander, speak ill of, insult* [1 Cor 4.13]
δυσ|φημία, ας f (see δυσ|φημέω) *slander, insult* [2 Cor 6.8]
δῶ and δῶη aor. subj. 3 sg. of δίδωμι
δῶ|δεκα (δύο + δέκα) *twelve*
δῶ|δέκατος, η, ον (δύο + δέκα) *twelfth* [Re 21.20]
δῶ|δεκά|φυλον, ου ν (δύο + δέκα + φύω) *the twelve tribes* [Ac 26.7]
δῶη aor. opt. 3 sg. of δίδωμι
δῶμα, τος ν (ἐν|δῶμησις, ἐπ|οικοδομέω, οἰκοδομέω, οἰκοδομή, οἰκοδόμος, συν|οικοδομέω) *roof, housetop*
δωρεά, ᾶς f (δωρέομαι) *gift*
δωρεάν (δωρέομαι) *adv. without cost, as a free gift; for nothing, needlessly* (Ga 2.21); *without cause or for no reason* (Jn 15.25)
δωρέομαι (δωρεά, δῶρημα, δῶρον, δωροφορία) *give; bestow upon*
δῶρημα, τος ν (δωρέομαι) *gift*
δῶρον, ου ν (δωρέομαι) *gift; offering; τὰ δῶρα offering box* (Lk 21.4)
δωρο|φορία, ας f (δωρέομαι + φέρω) *bringing of a gift or collection*

E

ἔα Ah!; *Let alone!* (either an exclamation of deep emotion or an imperative) [Lk 4.34]
ἐάν conj. (εἰ + ἄν) *if; even if, though; when; sometimes equivalent to ἄν (e.g. Mt 5.19); ἐάν μή unless; ἐάνπερ if only*

ἐάνπερ (εἰ + ἄν + -πέρ [emphatic particle]) *if only*
ἐαυτοῦ, ἧς, οὔ (αὐτός) *reflexive pro., not used in nominative himself, herself, itself, themselves; possessive pro. his, hers, etc.; reciprocal pro. one another, each other; τὸ*

ἑαυτοῦ *one's own interest or advantage*
 ἔάω (προσ|εάω) ptc. ἔων, impv. 2 pl. ἔατε; impf. 3 sg. εἶα, 3 pl. εἶων; fut. ἔάσω; aor. εἶασα. *allow, permit; leave, let go* (Ac 23.32; 27.40); ἔατε ἕως τούτου perhaps *enough, no more of this* (Lk 22.51)
 ἔβαλον aor. of βάλλω
 ἔβδομη|κοντα (ἑπτά) *seventy*
 ἔβδομηκοντάκις (ἑπτά) *seventy times* (ἔβδομηκοντάκις ἑπτά *seventy-seven times or seventy times seven*) [Mt 18.22]
 ἔβδομος, η, ον (ἑπτά) *seventh*
 ἔβεβλήμην plpf. pass. of βάλλω
 Ἐβερ m *Eber* [Lk 3.35]
 ἐβλήθην aor. pass. of βάλλω
 ἑβραϊκός, ή, όν *Hebrew* (i. e. *Aramaic*)
 Ἐβραῖος, ου m *Hebrew person*
 Ἐβραῖς, ἴδος f *Hebrew language* (i. e. *Aramaic*)
 Ἐβραῖστί adv. *in Hebrew or Aramaic*
 ἐγγίζω (ἐγγύς, ἐγγύτερον, προσ|εγγίζω) *approach, come or draw near*
 ἐγγράφω (γράφω) pf. pass. ἐγγέγραμμαι. *write; record*
 ἐγγυος, ου m (ἐν + γύη = *security, bail*) *guarantor, guarantee* [He 7.22]
 ἐγγύς (ἐγγίζω) adv. *near, close to; on the verge of*
 ἐγγύτερον (comp. of ἐγγύς) *nearer*
 ἐγεγόνει plpf. 3 sg. of γίνομαι
 ἐγείρω (γρηγορέω, δια|γρηγορέω, δι|εγείρω, ἔγερσις, ἐξ|εγείρω, ἐπ|εγείρω, συν|εγείρω) fut. ἐγερω̅; aor. ἤγειρα; pf. pass. ἐγήγερμαι; aor. pass. ἠγέρθην; fut. pass. ἐγερω̅

θήσομαι. trans. *raise (the dead) to life; raise up, bring into being; wake, rouse* (Mt 8.25; Ac 12.7); *cause, stir up* (Php 1.17); *lift out* (Mt 12.11); *make* (Mt 3.9; Lk 3.8); intrans. act. (impv. only) *Get up! Come!* intrans. pass. *get up, rise* (impv. *Get up! Come!*) *appear* (of prophets); *rise up in arms*
 ἐγενήθην aor. pass. of γίνομαι
 ἐγεγόμεν aor. of γίνομαι
 ἔγερσις, εως f (ἐγείρω) *resurrection* [Mt 27.53]
 ἔγημα aor. of γαμέω
 ἐγ|κάθ|ετος, ου m (ἴημι = *send*) *spy* [Lk 20.20]
 ἐγ|καίνια, ων n (καίνος) *Jewish Feast of Dedication, Hanukkah, Feast of Lights* [Jn 10.22]
 ἐγ|καινίζω (καινός) *put into force, inaugurate; open* (He 10.20)
 ἐγ|κακέω (κακόω) *become discouraged; tire of*
 ἐγ|καλέω (καλέω) *bring charges against, accuse*
 ἐγ|κατα|λείπω (λείπω) aor. ἐγκατέλιπον. *forsake, abandon, desert; leave, leave behind; neglect*
 ἐγκατέλειπας and ἐγκατέλιπας alt. aor. 2 sg. of ἐγκαταλείπω
 ἐγ|κατ|οικέω (οικέω) *live* (ἐν) *among* [2 Pe 2.8]
 ἐγ|καυχάομαι (καυχάομαι) *boast* [2 Th 1.4]
 ἐγ|κεντριζω (κέντρον) *graft* (of branches)
 ἔγκλημα, τος n (καλέω) *charge, accusation* (ὄν εὔρον ἐγκαλούμενον *whom I found accused* Ac 23.29)
 ἐγ|κομβόομαι *put on* [1 Pe 5.5]

ἐγ|κοπή, ἥς f (κόπτω) *obstacle, hindrance* [1 Cor 9.12]

ἐγ|κόπτω (κόπτω) aor. ἐνέκοψα. *prevent, hinder; detain* (Ac 24.4)

ἐγ|κράτεια, ας f (κραταιόομαι) *self-control*

ἐγ|κρατεύομαι (κραταιόομαι) *exercise self-control*

ἐγ|κρατής, ἐς (κραταιόομαι) *self-controlled* [Tt 1.8]

ἐγ|κρίνω (κρίνω) *class or classify with* [2 Cor 10.12]

ἐγ|κρύπτω (κρύπτω) aor. ἐνέκρυψα. *place or mix in*

ἔγκυος, ον (κύω = hold, contain, κύμα) *pregnant* [Lk 2.5]

ἐγνώκειν plpf. of γινώσκω

ἔγνων aor. and ἔγνωκα pf. of γινώσκω

ἐγνώσθην aor. pass. of γινώσκω

Ἐγυπτος alt. form of Αἴγυπτος

ἐγ|χρίω (χρίω) *rub on* (of ointment) [Re 3.18]

ἐγώ 1 pers. pro. ἐμοῦ (μου), ἐμοί (μοι), ἐμέ (με) *I, me*; pl. ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμῖν, ἡμᾶς *we, us* (ἡμέτερος)

ἐδαφίζω (ἔδαφος) fut. ἐδαφιώ. *raze to the ground, completely destroy* [Lk 19.44]

ἔδαφος, ους n (ἐδαφίζω) *ground* [Ac 22.7]

ἐδεδώκειν plpf. of δίδωμι

ἐδεήθην aor. pass. of δέομαι

ἔδειξα aor. of δείκνυμι

ἔδειρα aor. of δέρω

ἐδιδάχθην aor. pass. of διδάσκω

ἐδίδοσαν impf. 3 pl. of δίδωμι

ἐδίδου impf. 3 sg. of δίδωμι

ἐδίδουν impf. 3 pl. of δίδωμι

ἐδόθην aor. pass. of δίδωμι

ἐδολιοῦσαν impf. 3 pl. of δολιόω

ἔδοξα aor. of δοκέω

ἔδραϊος, α, ον (ἀφιδρών, ἔδραϊωμα, ἐν|ἔδρα, ἐν|εδρεύω, εὐ|πάρεδρον, καθ|ἔδρα, καθ|ἔζομαι, παρ|εδρεύω, πρωτο|καθηδρία, συν|ἔδριον) *firm, steadfast*

ἔδραϊωμα, τος n (ἔδραϊος) *support, foundation* [1 Tm 3.15]

ἔδραμον aor. of τρέχω

ἔδυν aor. of δύνω

ἔδωκα aor. of δίδωμι

Ἐζεκίας, ου m *Hezekiah*

ἔζην impf. of ζάω

ἔθειλο|θηρσκία, ας f (ἔθέλω = θέλω + θηρσκεία) *self-imposed piety or religion* [Col 2.23]

ἔθεντο aor. midd. 3 pl. of τίθημι

ἔθηκα aor. of τίθημι

ἔθίζω (ἔθος, ἥθος, κακο|θήθεια, συν|θήθεια) pf. pass. εἶθισμαι. *accustom* [Lk 2.27]

ἔθν|άρχης, ου m (ἔθνος + ἄρχω) *governor, official* [2 Cor 11.32]

ἔθνικός, ή, όν (ἔθνος) *pagan, heathen, Gentile*

ἔθνικῶς (ἔθνος) adv. *like a Gentile, like the rest of the world* [Ga 2.14]

ἔθνος, ους n (ἔθν|άρχης, ἔθνικός, ἔθνικῶς) *nation, people; τὰ ἔθνη non-Jews, Gentiles; pagans, heathens, unbelievers*

ἔθος, ους n (ἔθίζω) *custom, practice*

ἔθου aor. midd. 2 sg. of τίθημι

ἔθρεψα aor. of τρέφω

εἰ *if; whether; that; if only, surely; since; εἴ τις, εἴ τι who(ever), what(ever); εἶπερ since, if it is true that; εἶγε if indeed*

εἶα impf. 3 sg. and εἶων impf. 3 pl. of ἔαω

εἶσα aor. of ἔαω

εἶδα and εἶδον aor. of ὁράω
 εἶδέα, ας f (εἶδος) *appearance*
 [Mt 28.3]
 εἰδέναι inf. of οἶδα
 εἰδήσω fut. of οἶδα
 εἰδός alt. form of εἰδώς
 εἶδος, ους n (γρα|ώδης, εἰδέα, εἰδω-
 λεῖον, εἰδωλό|θυτον, εἰδωλο|λά-
 τρης, εἰδωλο|λατρία, εἰδωλον,
 κατ|εἰδωλος, συν|εἰδησις) *visible*
form, outward appearance; sight,
seeing (2 Cor 5.7); *kind, sort*
 (1 Th 5.22)
 εἰδῶ subj. of οἶδα
 εἰδωλεῖον, ου n (εἶδος) *idol's temple*
 [1 Cor 8.10]
 εἰδωλό|θυτον, ου n (εἶδος + θύω)
meal offered to idols
 εἰδωλο|λάτρης, ου m (εἶδος + λα-
 τρεύω) *idolater*
 εἰδωλο|λατρία, ας f (εἶδος + λα-
 τρεύω) *idolatry*
 εἰδωλον, ου n (εἶδος) *idol, image;*
false god
 εἰδώς, εἰδυῖα masc. and fem. ptc. of
 οἶδα
 εἶθισμαι pf. pass. of ἐθίζω
 εἰκῆ adv. *in vain, for nothing; with-*
out reason; thoughtlessly, with-
out proper consideration
 εἴκοσι *twenty*
 εἴκω (ὕ|εἰκω) aor. εἶξα. *yield, give*
in to [Ga 2.5]
 εἰκών, ὄνος f (ἐπι|εἰκεια, ἐπι|εικῆς)
likeness, image; form, appear-
ance; statue
 εἰλάμην aor. of αἰρέομαι
 εἰλευθέρωσεν alt. aor. 3 sg. of ἔλευ-
 θερόω
 εἰληπται pf. pass. 3 sg. of λαμβάνω
 εἰληφα pf. of λαμβάνω

εἰλι|κρίνεια, ας f (ἥλιος + κρίνω) *sin-*
cerity
 εἰλι|κρινῆς, ἐς (ἥλιος + κρίνω) *pure;*
sincere; honest
 εἶκον impf. of ἔλκω
 εἶκυσσα aor. of ἔλκω
 εἶλκωμαι pf. of ἔλκωμαι
 εἶμι (ἄ|πειμι, ἀ|πουσία, ἐν|ειμι, ἔξ|
 εστι, ἐξ|ουσία, ἐξ|ουσιάζω, ἐξ|ου-
 σιαστικός, ἐπι|οῦσα, ἐπι|ούσιος,
 κατ|εξ|ουσιάζω, ὄντως, οὐσία,
 πάριμι, παρ|ουσία, περι|ούσιος,
 συμ|πάρ|ειμι, σύν|ειμι) impvn. ἴσθι,
 ἔστω and ἦτω, 3 pl. ἔστωσαν;
 inf. εἶναι; impf. ἦν and ἦμην; fut.
 ἔσομαι. *be, exist; happen, take*
place; live; be located in; remain,
stay; come (Jn 7.28, 29; 19.9); *go*
 (Jn 7.34, 36); οὐκ ἔστιν *it is not*
possible (1 Cor 11.20; He 9.5); ὃ
 ἔστιν and τοῦτ' ἔστιν *that means,*
that is to say; εἶμι ἐκ belong to, be
one of
 εἶνεκεν = ἔνεκα
 εἶξα aor. of εἴκω
 εἶπερ (εἶ + -πέρ) *since, if it is true*
that
 εἶπον aor. of λέγω
 εἰργασάμην aor. of ἐργάζομαι
 εἶργασμαι pf. of ἐργάζομαι
 εἶρηκα pf. of λέγω
 εἶρηκει plpf. 3 sg. of λέγω
 εἰρηνεύω (εἰρήνη, εἰρηνικός, εἰρη-
 νο|ποιέω, εἰρηνο|ποιός) *live or be*
at peace
 εἰρήνη, ης f (εἰρηνεύω) *peace, har-*
mony; often used in invocations
and greetings; order (opposite
disorder)
 εἰρηνικός, ῆ, ὄν (εἰρηνεύω) *peaceful;*
peace-loving

εἰρηνοποιέω (εἰρηνεύω + ποιέω) *make peace* [Col 1.20]

εἰρηνοποιός, ου m (εἰρηνεύω + ποιέω) *peacemaker* [Mt 5.9]

εἰς (ἔσω, ἔσωθεν, ἔσώτερος) prep. with acc. *into, to; in, at, on, upon, by, near; among; against; concerning; as; εἰς τό* with inf. denotes purpose and sometimes result

εἷς, μία, ἓν gen. ἑνός, μιᾶς, ἑνός (ἐν-ότης) *one; a, an, single; only one; εἷς τις = τις a certain one, someone, one; οἰκοδομεῖτε εἷς τὸν ἕνα encourage one another* (1 Th 5.11); καθ' ἕνα *one by one* (1 Cor 14.31)

εἰσάγω (ἄγω) aor. εἰσήγαγον. *lead or bring in or into*

εἰσακούω *hear* (ἀκούω) *hear* (of prayer); *obey*

εἰσδέχομαι (δέχομαι) *welcome, receive, accept* [2 Cor 6.17]

εἰσδραμοῦσα aor. ptc. fem. of εἰστρέχω
εἴσειμι (εἴμι = go, come) inf. εἰσέναι; pres. 3 pl. εἰσίσαι; impf. 3 sg. εἰσήει. *enter, go in*

εἰσενεγκεῖν aor. inf. of εἰσφέρω

εἰσέρχομαι (έρχομαι) fut. εἰσελεύσομαι; aor. εἰσῆλθον; pf. εἰσελήλυθα. *come or go (in or into), enter; have part in, share in; fall into* (of temptation); *arise* (of arguments); εἰσέρχομαι καὶ ἐξέρχομαι *live among*

εἰσήγαγον aor. of εἰσάγω

εἰσήνεγκον aor. of εἰσφέρω

εἰσκαλέομαι (καλέω) *invite in* [Ac 10.23]

εἴσοδος, ου f (ὀδεύω) *coming, visit; entrance, access; reception, welcome*

εἰσπηδάω (πηδάω = leap) *rush in* [Ac 16.29]

εἰσπορεύομαι (πορεύομαι) *go or come in, enter; εἰσπορεύομαι καὶ ἐκπορεύομαι εἰς live in or among*

εἰστήκειν plpf. of ἵστημι

εἰστρέχω (τρέχω) aor. ptc. fem. εἰσδραμοῦσα. *run in* [Ac 12.14]

εἰσφέρω (φέρω) aor. εἰσήνεγκον, inf. εἰσενεγκεῖν. *bring in, carry in, lead in*

εἶτα (μετ[έ]πειτα) adv. *then, and then; moreover, after all or in the case of* (He 12.9)

εἴτε (εἰ + τέ) conj. *if, whether; εἴτε ... εἴτε whether ... or, if ... if*

εἶτεν = εἶτα

εἶχον impf. of ἔχω

εἶωθα (pf. with pres. mng.) *be accustomed* (τὸ εἰωθός *custom*)

εἶων impf. 3 pl. of εἶάω

ἐκ (ἐξ before vowels) prep. with gen. *from, out from, away from; by, by means of, by reason of, because; for, on, at; of*

ἕκαστος, η, ον *each, every*

ἐκάσποτε (ἕκαστος + ὅς + τέ) adv. *always, at any time* [2 Pe 1.15]

ἐκατέστησας alt. aor. 2 sg. of καθίστημι
ἐκατόν (ἐκατοντ[α]ετής, ἐκατοντ[α]πλασίων, ἐκατοντ[α]ρχης) *one hundred; κατὰ ἐκατόν in hundreds*

ἐκατοντ[α]ετής, ἑς (ἐκατόν + ἔτος) *a hundred years old* [Ro 4.19]

ἐκατοντ[α]πλασίων, ον (ἐκατόν) *a hundred-fold*

ἐκατοντ[α]ρχης, ου and ἐκατόντ[α]ρχος, ου m (ἐκατόν + ἄρχω) *centurion, officer* (of the Roman army)

ἐκβαίνω (βαίνω = go, walk) aor. ἐξέβην. *leave, go out* [He 11.15]

ἐκ|βάλλω (βάλλω) fut. ἐκβαλῶ; aor. ἐξέβαλον; plpf. ἐκβεβλήκειν; aor. pass. ἐξεβλήθην; fut. pass. ἐκβληθήσομαι. *force or drive out, expel, exclude, reject; without exercise of force: send away or out; lead out; take out; bring out; ἐκβαλε ἔξωθεν leave (that) out (Re 11.2); ἕως ἄν ἐκβάλῃ εἰς νίκος τὴν κρίσιν until he causes justice to triumph (Mt 12.20)*

ἐκ|βασίς, εως f (βαίνω = go, walk) *way out (of temptation); out-come (of life)*

ἐκ|βολή, ἧς f (ἐκ + βάλλω) *throwing overboard [Act 27.18]*

ἐκ|γόνον, ου n (γίνομαι) *grandchild [1 Tm 5.4]*

ἐκ|δαπανάομαι (δαπανάω) *give oneself fully [2 Cor 12.15]*

ἐκ|δέχομαι (δέχομαι) *wait for; wait; expect, look forward to*

ἐκ|δηλος, ον (δηλώω) *clearly evident [2 Tm 3.9]*

ἐκ|δημέω (δημος) *be away from home; leave home*

ἐκ|δίδομαι (δίδωμι) fut. ἐκδώσομαι; aor. ἐξεδόμην. *let out, lease, rent*

ἐκ|δι|ηγέομαι (ἄγω) *tell or relate (fully)*

ἐκ|δικέω (δικαιόω) *help (someone) get justice; avenge, punish (μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες never seeking revenge Ro 12.19)*

ἐκ|δίκησις, εως f (δικαιόω) *rendering of justice; retribution, punishment, revenge*

ἐκ|δικός, ου m (δικαιόω) *one who punishes*

ἐκ|διώκω (διώκω) *persecute harshly; force out [1 Th 2.15]*

ἐκ|δοτός, ον (δίδωμι) *given over, handed over [Ac 2.23]*

ἐκ|δοχή, ἧς f (δέχομαι) *expectation, prospect [He 10.27]*

ἐκ|δύω (δύνω) *strip, take off; midd. strip or undress oneself*

ἐκδώσομαι fut. of ἐκδίδομαι

ἐκεῖ (ἐκεῖ|θεν, ἐκεῖνος, ἐκεῖσε, κα|κεῖνος, ὑπερ|ἐκεῖνα) adv. *there, in that place; there, to that place*

ἐκεῖ|θεν (ἐκεῖ) adv. *from there*

ἐκεῖνης adv. *there [Lk 19.4]*

ἐκεῖνος, η, ο (ἐκεῖ) demon. adj. *that; he, she, it; ἐκεῖνης adv. there (Lk 19.4)*

ἐκεῖσε (ἐκεῖ) adv. *there, at that place*

ἐκέκραξα aor. of κράζω

ἐκέρασα aor. of κεράννυμι

ἐκέρδησα aor. of κερδαίνω

ἐκ|ζητέω (ζητέω) *seek or search (diligently); charge with, require from (Lk 11.50f)*

ἐκ|ζήτησις, εως f (ζητέω) *senseless speculation; perhaps argument, controversy [1 Tm 1.4]*

ἐκ|θαμβέομαι (θαμβέομαι) *be greatly surprised or alarmed; be distressed*

ἐκ|θαμβός, ον (θαμβέομαι) *completely surprised or alarmed [Ac 3.11]*

ἐκ|θαυμάζω (θαυμάζω) *be completely amazed [Mk 12.17]*

ἐκ|θετός, ον (τίθημι) *abandoned (out of doors) [Ac 7.19]*

ἐκ|καθαίρω (καθαίρω = clean, cleanse, καθαρίζω) aor. impv. ἐκαθάρατε. *clean out, make clean*

ἐκ|καίομαι (καίω) aor. ἐξεκαύθην. *be inflamed (of lust) [Ro 1.27]*

ἐκ|κεντέω (κέντρον) *pierce*

ἐκκέχυμαι pf. pass. of ἐκχέω

ἐκ|κλάω (κλάω) *break off*

ἐκ|κλείω (κλείω) *exclude, shut out*
 ἐκ|κλησία, ας f (καλέω) *church, congregation; assembly, gathering*
 (of religious, political, or unofficial groups)

ἐκ|κλίνω (κλίνω) *turn away; turn aside*

ἐκ|κολυμβάω (κολυμβάω) *swim away* [Ac 27.42]

ἐκ|κομίζω (κομίζω) *carry out for burial* [Lk 7.12]

ἐκ|κόπτω (κόπτω) aor. pass. ἐξεκόπη; fut. pass. ἐκκοπήσομαι. *cut off or down; remove*

ἐκ|κρέμαμαι (κρεμάννυμι) impf. ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων *they listened eagerly to him* [Lk 19.48]

ἐκ|λαλέω (λαλέω) *tell* [Ac 23.22]

ἐκ|λάμπω (λάμπω) *shine brightly* [Mt 13.43]

ἐκ|λανθάνομαι (λανθάνομαι) pf. ἐκλέλησμαι. *completely forget* [He 12.5]

ἐκλαυσα aor. of κλαίω

ἐκ|λέγομαι (λέγω) aor. 2 sg. ἐξελέξω. *choose, select*

ἐκ|λείπω (λείπω) aor. subj. ἐκλίπω. *fail, give out; cease, end; leave, leave behind* (Ac 18.19)

ἐκ|λεκτός, ἢ, ὄν (λέγω) *chosen, elect; perhaps choice, select* (1 Pe 2.6)

ἐκλήθην aor. pass. of καλέω

ἐκ|λογή, ἧς f (λέγω) *selection, choosing; what is selected or chosen*

ἐκ|λύομαι (λύω) *give up; faint, give out*

ἐκ|μάσσω (μάσσω = *touch, rub*) aor. ἐξέμαξα. *wipe; dry*

ἐκ|μυκτηρίζω (μυκτηρίζω) *make fun of, ridicule*

ἐκ|νεύω (νεύω) *leave (without being noticed)* [Jn 5.13]

ἐκ|νήφω (νήφω) *come to one's senses* [1 Cor 15.34]

ἐκούσιος, α, ον (ἐκών) *willing; κατὰ ἐκούσιον willingly* [Phm 14]

ἐκουσίως (ἐκών) adv. *willingly; deliberately*

ἐκ|παλαι (παλαιώ) adv. *for a long time; long ago*

ἐκ|πειράζω (πειράζω) *put to the test, tempt*

ἐκ|πέμπω (πέμπω) *send out; send off or away*

ἐκ|περι|σῶς (ἐκ + περί) adv. *emphatically* [Mk 14.31]

ἐκ|πετάννυμι (πετάννυμι = *stretch, πέτομαι*) aor. ἐξεπέτασα. *hold or stretch out* [Ro 10.21]

ἐκ|πηδάω (πηδάω = *leap*) *rush out* [Ac 14.14]

ἐκ|πίπτω (πίπτω) aor. ἐξέπεσον, inf. ἐκπεσεῖν; pf. ἐκπέπτωκα. *fall off or away; lose, forfeit; drift off course or run aground* (of ships); *fail, become ineffective* (Ro 9.6)

ἐκ|πλέω (πλέω) aor. ἐξέπλευσα, inf. ἐκπλεῦσαι. *sail, set sail*

ἐκ|πληρώω (πληρώω) *fulfill, make come true* [Ac 13.33]

ἐκ|πλήρωσις, εως f (πληρώω) *completion, end* [Ac 21.26]

ἐκ|πλήσσομαι (πλήσσω) aor. ἐξεπλάγη. *be amazed or overwhelmed* (by something or someone)

ἐκ|πνέω (πνέω) aor. ἐξέπνευσα. *die*

ἐκ|πορεύομαι (πορεύομαι) *go or come out* (ἐκπορεύομαι εἰς ὁδόν *set out on a journey* Mk 10.17); *come from; rise* (of the dead); *spread* (Lk 4.37)

ἐκ|πορεύω (πορεύω) *live immorally* [Jd 7]

ἐκ|πτύω (πτύω) *despise, reject* [Ga 4.14]

ἐκ|ρίζω (ρίζομαι) *uproot*

ἐκρίθην aor. pass. of κρίνω

ἐκρύβην aor. pass. of κρύπτω

ἐκ|στασις, εως f (ἴστημι) *amazement; trance, vision* (ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν ἕκστασις *he had a vision* Ac 10.10; cf. Ac 11.5; 22.17)

ἐκ|στρέφομαι (στρέφω) pf. ἐξέστραμμαi. *be perverted or corrupt* [Tt 3.11]

ἐκ|σώζω (σώζω) aor. inf. ἐκῶσαι. *save, keep safe*

ἐκ|ταράσσω (ταράσσω) *stir up trouble, agitate* [Ac 16.20]

ἐκτεθεῖς aor. ptc. of ἐκτίθεμαι

ἐκ|τείνω (τείνω = *stretch, reach*, ἐκ|τένεια, ἐκ|τενέστερον, ἐκ|τενής, ἐκ|τενώς) fut. ἐκτενώ; aor. ἐξέτεινα. *stretch out, extend* (οὐκ ἐξετείνατε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ *you did not arrest me* Lk 22.53); *lay out* (of anchors)

ἐκ|τελέω (τελέω) *finish, complete*

ἐκ|τένεια, ας f (ἐκ|τείνω) *earnestness, sincerity* [Ac 26.7]

ἐκ|τενέστερον (ἐκ|τείνω) adv. *more or very earnestly*

ἐκ|τενής, ἐς (ἐκ|τείνω) *constant, un-failing* [1 Pe 4.8]

ἐκ|τενώς (ἐκ|τείνω) adv. *earnestly; constantly*

ἐκ|τίθεμαι (τίθεμαι) aor. ἐξετέθην, ptc. ἐκτεθεῖς, *explain, expound; abandon or leave out of doors* (Ac 7.21)

ἐκ|τινάσσω (τινάσσω = *shake*) *shake off; shake out*

ἕκτος, η, ον (ἕξ) *sixth*

ἐκτός (ἐκ) (1) prep. with gen. *outside; out of; except*; (2) conj. ἐκτός εἰ μὴ *except, unless*; (3) τὸ ἐκτός *the outside*

ἐκ|τρέπομαι (τρέπομαι = *turn*, τροπή) fut. ἐκτραπήσομαι; aor. ἐξετρέπην. *wander, go astray, stray after; avoid* (1 Tm 6.20); perhaps *be completely disabled* (He 12.13)

ἐκ|τρέφω (τρέφω) *feed; raise* (of children)

ἐκ|τρωμα, τος n (τιτρώσκω = *wound, hurt*, τραυματίζω) *abnormal birth, miscarriage* [1 Cor 15.8]

ἐκ|φέρω (φέρω) fut. ἐξοίσω; aor. ἐξήνεγκα, inf. ἐξενεγκεῖν. *carry or bring out; yield, produce* (He 6.8); ἐξήνεγκεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης *he led him out of the village* (Mk 8.23)

ἐκ|φεύγω (φεύγω) aor. ἐξέφυγον, inf. ἐκφυγεῖν. *escape; run away*

ἐκ|φοβέω (φοβέω) *frighten, terrify* [2 Cor 10.9]

ἐκ|φοβος, ον (φοβέω) *frightened, terrified*

ἐκ|φύω (φύω) *put out, sprout* (of leaves)

ἐκ|χέω and ἐκ|χύννω (χέω = *pour*) fut. ἐκχεῶ; aor. ἐξέχεα, inf. ἐκχεῖαι; pf. pass. ἐκκέχυμαι; aor. pass. ἐξεχύθην; fut. pass. ἐκχυθήσομαι. *pour out; shed* (of blood); pass. *plunge into, abandon oneself to* (Jd 11)

ἐκ|χωρέω (χωρέω) *leave, go away* [Lk 21.21]

ἐκ|ψύχω (ψύχω) *die*

ἐκών, οὔσα, ον (ἐκούσιος, ἐκουσίως) *of one's own free will*

ἔλαθον aor. of λαμβάνω

ἐλαία, ας f (ἐλαιον, ἐλαιών, καλλι-
ἐλαιος) olive tree; olive

ἐλαιον, ου n (ἐλαία) olive oil; oil

ἐλαιών, ὠνος m (ἐλαία) olive or-
chard

Ἐλαμίτης, ου m an Elamite (Elam
G-3) [Ac 2.9]

ἐλάσσω, ον (ἐλαττώ) comp. of μι-
κρός. lesser, inferior; younger; μη
ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα not less
than sixty years old (1 Tm 5.9)

ἐλαττονέω (ἐλαττώ) be in need,
have too little [2 Cor 8.15]

ἐλαττώ (ἐλάσσω, ἐλαττονέω, ἐλά-
χιστος) make lower; pass. be-
come less important

ἐλαύνω (ἀπ|ελαύνω) pf. ἐλήλακα.
drive (of wind); force out (ἠλαύ-
νετο ὑπὸ τοῦ δαιμονίου he was
forced out by the demon
Lk 8.29); row

ἐλαφρία, ας f (ἐλαφρός) vacillation
(μητι ἄρα τῇ ἐλαφρία ἐχρησάμην
was I vacillating?) [2 Cor 1.17]

ἐλαφρός, ἄ, ὄν (ἐλαφρία) light (in
weight), easy to bear; slight, in-
significant

ἐλάχιστος, η, ον (ἐλαττώ) superl. of
μικρός. least, smallest; very little,
insignificant; ἐλαχιστότερος less
than the least (Eph 3.8)

ἔλαχον aor. of λαγχάνω

Ἐλεάζαρ m Eleazar

ἐλεάω and ἐλεέω (ἀν|ελεήμων, ἀν-
έλεος, ἐλεεινός, ἐλεημοσύνη, ἐλε-
ήμων, ἔλεος) be merciful (pass.
be shown mercy, receive mercy);
show kindness (Ro 12.8)

ἐλεγμός, οὔ m (ἐλέγχω) refutation
of error [2 Tm 3.16]

ἐλεγξίς, εως f (ἐλέγχω) rebuke; ἔλεγ-
ξιν δὲ ἔσχεν but he was rebuked
[2 Pe 2.16]

ἐλεγχος, ου m (ἐλέγχω) verification,
certainty [He 11.1]

ἐλέγχω (ἀπ|ελεγμός, δια|κατ|ελέγ-
χομαι, ἔλεγξίς, ἔλεγχος) aor. pass.
ἠλέγχθην. convict or convince
someone of a fault or error; show
something up for what it is; prove
guilty, condemn; rebuke, reprove

ἐλεεινός, ἡ, ὄν (ἐλεάω) miserable, to
be pitiful

ἐλεέω cf. ἐλεάω

ἐλεημοσύνη, ης f (ἐλεάω) giving
money to a needy person; money
given to a needy person, gift

ἐλεήμων, ον gen. ονος (ἐλεάω) mer-
ciful, compassionate

ἔλεος, ους n (ἐλεάω) mercy, com-
passion

ἐλευθερία, ας f (ἐλευθερώ) free-
dom, liberty

ἐλεύθερος, α, ον (ἐλευθερώ) free;
free person (opposite slave); in-
dependent; exempt (from taxes)

ἐλευθερώ (ἀπ|ελεύθερος, ἐλευθε-
ρία, ἐλεύθερος) free, set free

ἐλεύκανα aor. of λευκαίνω

ἔλευσις, εως f (ἔρχομαι) coming, ar-
rival [Ac 7.52]

ἐλεύσομαι fut. of ἔρχομαι

ἐλεφάντινος, η, ον (made) of ivory
[Re 18.12]

ἐλήλακα pf. of ἐλαύνω

ἐλήλυθα pf. of ἔρχομαι

ἐλθεῖν aor. inf. of ἔρχομαι

Ἐλιακίμ m Eliakim

ἔλιγμα, τος n (ἐλίσσω) package, roll

Ἐλιέζερ m Eliezer [Lk 3.29]

Ἐλιοῦδ m Eliud

Ἑλισάβετ f *Elizabeth*

Ἑλισαῖος, ου m *Elisha* [Lk 4.27]

ἐλίσσω (ἐλίγω) *roll up*

ἐλκόομαι (ἐλκος) pf. εἴλωμαι. *be covered with sores* [Lk 16.20]

ἔλκος, ους n (ἐλκόομαι) *sore, boil*

ἔλω (ἐξέλω) impf. εἴλων; fut. ἐλκύσω; aor. εἴλωσα, subj. 3 sg. ἐλκύση. *draw, attract; drag (of coercion); haul in; draw (of swords)*

Ἑλλάς, ἄδος f *Greece* (4 C-3) [Ac 20.2]

Ἕλλην, ηνος m a *Greek; non-Jew, Gentile, pagan*

Ἑλληνικός, ή, όν *Greek (language); ἐν τῇ Ἑλληνικῇ in Greek* [Re 9.11]

Ἑλληνίς, ίδος f *Greek or gentile woman*

Ἑλληνιστής, οὔ m a *Hellenist (of one who uses the Greek language and customs)*

Ἑλληνιστί adv. *in the Greek language, in Greek*

ἐλλογέω and ἐλλογάω (ἐν + λέγω) *charge to one's account, keep record of*

Ἑλμαδάμ m *Elmadam* [Lk 3.28]

ἐλόμενος aor. ptc. of αἰρέομαι

ἐλπίζω (ἀπελπίζω, ἐλπίς, προελπίζω) fut. ἐλπῶ; aor. ἤλπισα; pf. ἤλπισκα. *hope, hope for; hope in; expect*

ἐλπίς, ίδος f (ἐλπίζω) *hope (παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι hoping against hope Ro 4.18); grounds or basis of hope; what is hoped for*

Ἑλύμας, α m *Elymas* [Ac 13.8]

ελωι (Aramaic word) *my God*

ἐμαθον aor. of μαθάνω

ἐμαυτοῦ, ης (ἐγώ + αὐτός) reflexive pro. *myself*; possessive pro. *my own* (1 Cor 10.33)

ἐμβαίνω (βαίνω = *go, walk*) aor. ἐνέβην, ptc. ἐμβάς, inf. ἐμβῆναι. *get into, embark; go or step in*

ἐμβάλλω (βάλλω) aor. inf. ἐμβαλεῖν. *throw (in or into)* [Lk 12.5]

ἐμβάπτω (βάπτω) aor. ptc. ἐμβάψας. *dip (in or into)*

ἐμβατεύω (βαίνω = *go, walk*) of doubtful mng., perhaps *take one's stand on (what one has seen in a vision) or claim special powers because of (what one has seen in a vision)* [Col 2.18]

ἐμβιβάζω (βιβάζω = *lift up*) *put on board* [Ac 27.6]

ἐμβλέπω (βλέπω) *look straight at; consider; see*

ἐμβριμάομαι (βριμάομαι = *snort angrily, be furious*) *speak harshly to; criticize harshly; ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι οὗ ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ be deeply moved* (Jn 11.33, 38)

ἐμεινκα aor. of μένω

ἐμέω *spit out; vomit* [Re 3.16]

ἐμμαίνομαι (μαίνομαι) *be enraged or infuriated* [Ac 26.11]

Ἐμμανουήλ m *Emmanuel* [Mt 1.23]

Ἐμμαοῦς f *Emmaus* (2 B-6) [Lk 24.13]

ἐμμένω (μένω) aor. ἐνέμεινα. *remain faithful to, obey; live, stay*

Ἐμμώρ m *Hamor* [Ac 7.16]

ἐμνήσθην aor. of μιμνήσκομαι

ἐμός, ή, όν (ἐγώ) possessive adj. *my, mine*

ἐμπαίγμωνή, ης f (παίζω) *mocking, ridicule* [2 Pe 3.3]

ἐμπαίγμων, οὔ m (παίζω) *public ridicule; possibly public torture* [He 11.36]

ἐμ|παίζω (παίζω) aor. ἐνέπαιξα; aor. pass. ἐνεπαίχθην. *ridicule, make fun of; trick, deceive*

ἐμ|παίκτης, ου m (παίζω) *one who makes fun (of another), mocker*

ἐμ|περι|πατέω (πατέω) *live (ἐν) among* [2 Cor 6.16]

ἐμ|πίπλημι and ἐμ|πιπλάω (πίπλημι) aor. ἐνέπλησα; pf. pass. ἐμπέπλησμαι; aor. pass. ἐνεπλήσθην. *fill, satisfy; enjoy; pf. pas. ptc. have plenty to eat* (Lk 6.25)

ἐμ|πί(μ)πρημι (πίπρημι) aor. ἐνέπρησα. *set on fire, burn down* [Mt 22.7]

ἐμ|πίπτω (πίπτω) fut. ἐμπεσοῦμαι; aor. ἐνέπεσον. *fall into or among*

ἐμ|πλέκομαι (πλέκω) aor. pass. ptc. ἐμπλακεῖς. *be mixed up in or involved in*

ἐμ|πλοκή, ῆς f (πλέκω) *elaborate braiding (of hair)* [1 Pe 3.3]

ἐμ|πνέω (πνέω) *breathe (of threats)* [Ac 9.1]

ἐμ|πορεύομαι (πορεύομαι) *be in business; exploit, make profit of*

ἐμ|πορία, ας f (πορεύομαι) *business* [Mt 22.5]

ἐμ|πόριον, ου n (πορεύομαι) *market, market place* [Jn 2.16]

ἐμ|πορος, ου m (πορεύομαι) *merchant*

ἐμ|προσ|θεν (ἐν + πρός) (1) prep. with gen. *before, in front of*; (2) adv. *ahead, forward, in front*

ἐμ|πτύω (πτύω) *spit on*

ἐμ|φανής, ἐς (φανίζω) *visible; revealed*

ἐμ|φανίζω (φανίζω) *inform, make known, report; reveal* (pass. appear He 9.24); ἐνεφάνισαν ...

κατὰ τοῦ Παύλου *they brought charges against Paul* (Ac 24.1; see 25.2)

ἐμ|φοβος, ον (φοβέομαι) *full of fear, terrified, afraid*

ἐμ|φυσάω (φυσάω = *blow, puff*) *breathe on* [Jn 20.22]

ἐμ|φυτος, ον (φύω) *implanted, planted* [Jas 1.21]

ἐν prep. with dat. *in, on, at; near, by, before; among, within; by, with; into (= εἰς); to, for (rarely); ἐν τῷ with inf. during, while, as; ἐν ὀνόματι ὅτι because* (Mk 9.41)

ἐν|αγκαλίζομαι (ἀγκαλίζομαι = *take in one's arms, ἀγκάλη*) *take into one's arms; put one's arms round, hug*

ἐν|άλιζω, ου n (άλίζω) *sea creature, fish* [Jas 3.7]

ἐν|αντι prep. with gen. *before, in the presence of; in the judgment of*

ἐν|αντίον prep. with gen. *in the judgment of; before; ἐναντίον τοῦ λαοῦ in public* (Lk 20.26)

ἐν|αντι|δόμαι (ἐν + αντί) *oppose, contradict, deny*

ἐν|αντίος, α, ον *against, contrary, opposed; hostile* (1 Th 2.15); ὁ παρεστηκώς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ *the one who stood in front of him* (Mk 15.39); ὁ ἐξ ἐναντίας *the enemy* (Tt 2.8)

ἐν|άρχομαι (ἄρχω) *begin, make a beginning*

ἐνάτος, η, ον (ἐννέα) *ninth*

ἐνγ- see ἐγγ-

ἐν|δεής, ἐς (δέομαι) *needy, poor, impoverished* [Ac 4.34]

ἐν|δειγμα, τος n (δείκνυμι) *evidence, proof* [2 Th 1.5]

ἐν|δείκνυμαι (δείκνυμι) aor. ἐνεδει-
ξάμην. *show, give indication of;*
do (2 Tm 4.14)

ἐν|δειξις, εως f (δείκνυμι) *evidence;*
indication, sign

ἐν|δεκα (ἕν + δέκα, δεκατόω) *eleven*

ἐν|δέκατος, η, ον (ἕν + δέκα, δεκατόω)
eleventh

ἐν|δέχεται (δέχομαι) impers. *it is*
possible, it is imaginable; per-
haps it is right [Lk 13.33]

ἐν|δημέω (δημος) *be at home, be*
present

ἐν|διδύσκω (δύω) *dress or clothe in;*
midd. dress oneself in

ἐν|δικος, ον (δικαιώω) *just, deserved*

ἐν|δοξάζομαι (δοκέω) *receive glory,*
be honored

ἐν|δοξος, ον (δοκέω) *glorious, splen-*
did; fine, expensive (of clothes);
honored, respected (of persons)

ἐν|δυμα, τος n (δύνω) *clothing, gar-*
ment

ἐν|δυναμόω (δύναμαι) *strengthen,*
make strong; pass. become strong
(μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο *he became*
stronger and stronger Ac 9.22)

ἐν|δύνω (δύνω) *sneak in* [2 Tm 3.6]

ἐν|δυσις, εως f (δύνω) *wearing, put-*
ting on [1 Pe 3.3]

ἐν|δύω (δύνω) *dress, clothe; midd.*
put on, wear, be clothed (in or
with)

ἐν|δώμησις, εως f (δῶμα) *foundation;*
material (for building) [Re 21.18]

ἐνέβην aor. of ἐμβαίνω

ἐνέγκας aor. ptc. of φέρω

ἐνεγκεῖν and ἐνέγκαι aor. inf. of
φέρω

ἐνεδειξάμην aor. of ἐνδείκνυμαι

ἐν|έδρα, ας f (έδραϊος) *ambush, plot*

ἐν|εδρεύω (έδραϊος) *lie in ambush,*
lie in wait; plot

ἐν|ειλέω (εἴλω = roll up) *wrap in*
[Mk 15.46]

ἐν|ειμι (εἰμί) ptc. ἐνών. *be in or in-*
side (τὰ ἐνόντα what is inside)
[Lk 11.41]

ἐνεκα (ἐνεκεν and εἵνεκεν) prep.
with gen. *because of, for the sake*
of; ἐνεκα τούτου or ἐνεκα τούτων
for this reason; οὐ ἐνεκα because
(Lk 4.18); *τίνος ἐνεκα why?*
(Ac 19.32); *ἐνεκα with τοῦ and*
inf. in order that (2 Cor 7.12)

ἐνέκρυψα aor. of ἐγκρύπτω

ἐνέμεινα aor. of ἐμμένω

ἐνενή|κοντα (ἐννέα) *ninety*

ἐνεός, á, óν *speechless* [Ac 9.7]

ἐνεπαίχθην aor. pass. of ἐμπαίζω

ἐνέπεσον aor. of ἐμπίπτω

ἐνέπλησα aor. of ἐμπίμπλημι

ἐνεπλήσθην aor. pass. of ἐμπίμπλημι

ἐνέπρησα aor. of ἐμπίμπρημι

ἐν|έργεια, ας f (ἐργάζομαι) (*super-*
natural) *working, power or activ-*
ity

ἐν|εργέω (ἐργάζομαι) generally of
supernatural activity) intrans.
work, be at work, be operative;
be effective (πολύ ισχύει δέησις
δικαίου ἐνεργουμένη *the prayer*
of an innocent person is powerful
Jas 5.16); trans. *effect, accomplish*

ἐν|έργημα, τος n (ἐργάζομαι) *work-*
ing, activity

ἐν|εργής, ές (ἐργάζομαι) *active, effec-*
tive

ἐνέστηκα pf. of ἐνίστημι

ἐνεστώς and ἐνεστηκώς pf. ptc. of
ἐνίστημι

ἐνετειλάμην aor. of ἐντέλλομαι

ἐνετράπην aor. pass. of ἐντρέπω

ἐνέτυχον aor. of ἐντυχάνω

ἐν|εὐ|λογέω (λέγω) *bless, treat with kindness*

ἐνεχθείς aor. pass. ptc. of φέρω

ἐν|έχω (ἔχω) *have a grudge against, be hostile towards; pass. be subject to*

ἐν|θάδε adv. *here, to this place; here, in this place*

ἐν|θεν adv. *from here, from this place*

ἐν|θυμέομαι (θυμός = soul, heart, θυμόομαι) *think about; think*

ἐν|θύμησις, εως f (θυμός = soul, heart, θυμόομαι) *(inmost) thought, idea; imagination*

ἐνι (= ἔνεστιν) *there is*

ἐνι|αυτός, οὔ m (αὐτός) *year (κατ' ἐνιαυτόν yearly, annually)*

ἐν|ίστημι (ἴστημι) pf. ἐνέστηκα, ptc. ἐνεστηκώς and ἐνεστώς; fut. midd. ἐνστήσομαι. *be impending, be present, pf. have come, arrived (pf. ptc. present, imminent)*

ἐν|ισχύω (ισχύω) intrans. *regain strength, grow strong; trans. strengthen*

ἐνκ- see ἐγκ-

ἐννέα (ἔνατος) *nine*

ἐν|νεύω (νεύω) *inquire by making signs [Lk 1.62]*

ἐν|νοια, ας f (νοέω) *attitude, thought; intention, purpose; insight, knowledge*

ἐν|νομος, ον (νόμος) *subject to law; regular, legal (Ac 19.39)*

ἐν|νυχα (νύξ) adv. *in the night; πρωτὶ ἔννυχα λίαν long before dawn [Mk 1.35]*

ἐν|οικέω (οἰκέω) *live in*

ἐν|ορκίζω (ορκίζω) *place (someone) under a solemn charge ('Ενορκίζω ὑμᾶς τὸν κύριον I charge you in the name of the Lord) [1 Th 5.27]*

ἐν|ότης, ητος f (εἷς) *unity*

ἐν|οχλέω (οχλέω) *trouble, annoy; cause trouble (He 12.15)*

ἐν|οχος, ον (ἔχω) *liable, answerable, guilty; deserving (of death); guilty of sin against (1 Cor 11.27); ὅσοι φόβω θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας the fear of death made them slaves for as long as they lived (He 2.15); ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν that person will be in danger of going to hell (Mt 5.22)*

ἐνπ- see ἐμπ-

ἐνστήσομαι fut. midd. of ἐνίστημι

ἐν|ταλμα, τος n (ἐν|τέλλομαι) *commandment, rule*

ἐν|ταφιάζω (θάπτω) *prepare for burial*

ἐν|ταφιασμός, οὔ m (θάπτω) *preparation for burial, burial*

ἐν|τέλλομαι (τέλλομαι = arise, ἐν|ταλμα, ἐν|τολή) fut. ἐντελοῦμαι; aor. ἐνετειλάμην, ptc. ἐντειλάμενος; pf. ἐντέταλμαι. *command, order, give orders*

ἐν|τεῦθεν adv. *from here; on this side (ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν on each side Jn 19.18); from this very source (Jas 4.1)*

ἐν|τευξις, εως f (τυγχάνω) *prayer, petition*

ἐν|τιμος, ον (τιμάω) *valuable, precious; honored, esteemed, distinguished*

ἐν|τολή, ης f (τέλλομαι = arise, ἐν|τέλλομαι) *commandment;*

command, order; instruction (Ac 17.15)

ἐν|τόπιος, α. ον (τόπος) local; pl. residents [Ac 21.12]

ἐντός prep. with gen. within, in the midst of, among; τὸ ἐντός what is inside, contents (of a cup)

ἐν|τρέπω (τροπή) aor. pass. ἐνετράπη; fut. pass. ἐντραπήσομαι. make ashamed; pass. respect, regard; be ashamed, be made ashamed

ἐν|τρέφομαι (τρέφω) live on or be nourished on (the words of faith) [1 Tm 4.6]

ἐν|τρομος, ον (τρέμω) trembling, full of fear

ἐν|τροπή, ἥς f (τροπή) shame, humiliation

ἐν|τροφάω (τροφάω) revel, carouse [2 Pe 2.13]

ἐν|τυγχάνω (τυγχάνω) aor. ἐνέτυχον. turn to (God on behalf of), pray, plead; make an (official) appeal (Ac 25.24)

ἐν|τυλίσσω (τυλίσσω = roll up) wrap in; fold or roll up

ἐν|τυπόω (τύπτω) engrave, carve [2 Cor 3.7]

ἐν|υβρίζω (ύβρίζω) insult, outrage [He 10.29]

ἐνυξα aor. of νύσσω

ἐν|υπνιάζομαι (ύπνος) dream, have visions

ἐν|ύπνιον, ου n (ύπνος) dream [Ac 2.17]

ἐνφ- see ἐμφ-

ἐνών ptc. of ἐνειμι

ἐν|ώπιον (ὠψ = eyes, face, ὁράω) prep. with gen. before, in the presence of, in front of; in the judgment of; among; ἡμαρτον . . .

ἐνώπιόν σου I sinned against you (Lk 15.18, 21)

Ἐνὼς m Enos [Lk 3.38]

ἐν|ωτίζομαι (οὐς) pay close attention to [Ac 2.14]

Ἐνώχ m Enoch

ἐξ = ἐκ before vowels

ἕξ six

ἐξ|αγγέλλω (ἀγγέλλω) aor. ἐξήγγελλα. proclaim, declare, tell

ἐξ|αγοράζω (ἀγοράζω) set free; midd. make the most of, make good use of

ἐξ|άγω (ἄγω) aor. ἐξήγαγον. lead or bring out

ἐξ|αιρέω (αἰρέομαι) aor. ἐξεῖλον, impv. ἕξελε; aor. midd. ἐξελάμην, inf. ἐξελέσθαι. pull out; midd. rescue, deliver, save; perhaps rescue or select, choose (Ac 26.17)

ἐξ|αίρω (αἶρω) aor. impv. 2 pl. ἐξάρατε. remove, force out [1 Cor 5.13]

ἐξ|αιτέομαι (αἰτέω) aor. ἐξητησάμην. ask permission; demand [Lk 22.31]

ἐξ|αίφνης (ἄφνω) adv. suddenly, unexpectedly

ἐξ|ακολουθέω (ἀκολουθέω) follow, obey; depend on (2 Pe 1.16)

ἕξακόσιοι, αι, α (ἕξ) six hundred

ἐξ|αλείφω (ἀλείφω) wipe away or out, remove; cancel, destroy

ἐξ|άλλομαι (ἄλλομαι) jump up [Ac 3.8]

ἐξ|ανά|στασις, εως f (ἴστημι) resurrection [Php 3.11]

ἐξ|ανα|τέλλω (ἀνα|τέλλω) aor. ἐξανέτειλα. sprout, spring up

ἐξ|αν|ίστημι (ἴστημι) aor. ἐξανέστησα, subj. 3 sg. ἐξαναστήση. trans. have or raise up (of children)

ἐξαναστήση σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ *he should raise up children for his brother* (Mk 12.19; Lk 20.28); intrans. *stand up*
 ἐξ|πατάω (ἀπατάω) *deceive, cheat, lead astray*
 ἐξ|άπινα adv. (ἄφνω) *suddenly* [Mk 9.8]
 ἐξ|απο|πορεύομαι (πόρος = *a way through*, πορεύομαι) *doubt, despair*
 ἐξ|απο|στελλῶ (στελλομαι) fut. ἐξ-αποστελῶ; aor. ἐξάπεστειλα; aor. pass. ἐξάπεστάλην. *send off or away; send out or forth*
 ἐξάρατε aor. impv. 2 pl. of ἐξαίρω
 ἐξαρτιζῶ (ἀρτιζῶ = *get ready*, ἄρτι) *complete, finish (of time); equip*
 ἐξ|αστράπτω (ἀστράπτω) *flash like lightning* [Lk 9.29]
 ἐξ|αυτῆς (αὐτός) adv. *at once, immediately; at that moment*
 ἐξέβαλον aor. of ἐκβάλλω
 ἐξέβην aor. of ἐκβαίνω
 ἐξεβλήθην aor. pass. of ἐκβάλλω
 ἐξ|εγείρω (ἐγείρω) fut. ἐξεγερώ; aor. ἐξήγειρα. *raise; bring into power* (Ro 9.17)
 ἐξεδόμην aor. of ἐκδίδομαι
 ἐξεῖλον aor. of ἐξαιρέω
 ἐξ|εἶμι (εἶμι = *come, go*) inf. ἐξίεναι, ptc. ἐξιών; impf. 3 pl. ἐξήεσαν. *go away, depart, leave; head for, get to* (Ac 27.43)
 ἐξεκαύθην aor. of ἐκκαίωμαι
 ἐξεκόπην aor. pass. of ἐκκόπτω
 ἐξεκρεμάμην impf. of ἐκκρέμαμαι
 ἐξελε aor. impv. of ἐξαιρέω
 ἐξελέξω aor. 2 sg. of ἐκλέγομαι
 ἐξελεῖσθαι aor. midd. inf. of ἐξαιρέω
 ἐξελεύσομαι fut. of ἐξέρχομαι
 ἐξεληλυθα pf. of ἐξέρχομαι

ἐξ|έλκω (ἔλκω) *lure or drag away* [Jas 1.14]
 ἐξέμαξα aor. of ἐκμάσσω
 ἐξενεγκεῖν aor. inf. of ἐκφέρω
 ἐξέπεσον aor. of ἐκπίπτω
 ἐξεπέτασα aor. of ἐκπετάννυμι
 ἐξεπλάγην aor. of ἐκπλήσσομαι
 ἐξέπλευσα aor. of ἐκπλέω
 ἐξέπνευσα aor. of ἐκπνέω
 ἐξ|έραμα, τος n (ἐξ|εράω = *vomit*) *vomit* [2 Pe 2.22]
 ἐξ|εραυνάω (ἐραυνάω) *make a careful search, try to find out* [1 Pe 1.10]
 ἐξ|έρχομαι (ἔρχομαι) fut. ἐξελεύσομαι; aor. ἐξῆλθον; pf. ἐξεληλυθα. *come or go out or forth; get out, escape, get away; originate (ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς ὁσφύος Ἀβραάμ they are descendents of Abraham He 7.5); be gone, disappear* (Ac 16.19); ἐκ τοῦ κόσμου ἐξεληθεῖν *die* (1 Cor 5.10)
 ἐξεστακέναι pf. inf. of ἐξίστημι
 ἐξέστην and ἐξέστησα aor. of ἐξίστημι
 ἐξ|εστι (εἰμί) ptc. ἐξόν. impers. *it is proper, permitted or lawful; it is possible*
 ἐξέστραμμαί pf. of ἐκστρέφομαι
 ἐξ|ετάζω (ετάζω = *examine, test*) *look for; make a careful search; ask*
 ἐξετέθην aor. of ἐκτίθεμαι
 ἐξετράπην aor. of ἐκτρέπομαι
 ἐξέφυγον aor. of ἐκφεύγω
 ἐξέχεα aor. of ἐκχέω
 ἐξεχύθην aor. pass. of ἐκχέω
 ἐξέωσαι aor. inf. of ἐξωθέω
 ἐξήγαγον aor. of ἐξαγω
 ἐξήγγειλα aor. of ἐξαγγέλλω
 ἐξήγειρα aor. of ἐξεγείρω

ἐξ|ηγέομαι (ἄγω) *tell, relate, explain, report; make known, reveal* (Jn 1.18)

ἐξήεσαν impf. 3 pl. of ἔξειμι

ἐξήκοντα (ἕξ) *sixty*

ἐξήλθον aor. of ἐξέρχομαι

ἐξήνεγκα aor. of ἐκφέρω

ἐξήραμαι pf. pass. of ζηραίνω

ἐξήρανα aor. of ζηραίνω

ἐξηράνθην aor. pass. of ζηραίνω

ἐξῆς (from ἔξω = fut. of ἔχω) adv.

on the next day; ἐν τῷ ἐξῆς soon afterward (Lk 7.11)

ἐξηγησάμην aor. of ἐξαιτέομαι

ἐξ|ηγέομαι (ἠγέω) *ring out, sound forth* [1 Th 1.8]

ἐξιέναι inf. of ἔξειμι

ἔξις, εως f (from ἔξω = fut. of ἔχω)

use, practice [He 5.14]

ἐξίστημι and ἐξιστάνω (ἴστημι) aor.

ἐξέστην and ἐξέστησα; pf. inf.

ἐξεστακέσαι; impf. midd. ἐξιστά-

μην. intrans. *be amazed or surprised;*

be out of one's mind;

trans. amaze, surprise

ἐξ|ισχύω (ισχύω) *be fully able*

[Eph 3.18]

ἐξιῶν ptc. of ἔξειμι

ἐξ|οδος, ου f (ὁδός) *departure, death;*

the Exodus (from Egypt)

ἐξοίσω fut. of ἐκφέρω

ἐξ|ολεθρεύω (ὀλοθρεύω) *completely*

destroy, put to death [Ac 3.23]

ἐξ|ομολογέω (ὁμοιος + λέγω) *agree,*

consent; midd. confess, admit; ac-

knowledge; praise; thank

ἐξόν ptc. of ἔξεστι

ἐξ|ορκίζω (ὀρκίζω) *put (someone) un-*

der oath, adjure (ἐξορκίζω σε κατὰ

τοῦ θεοῦ *I place you under oath in*

the name of God) [Mt 26.63]

ἐξ|ορκιστής, οὔ m (ὀρκίζω) *exorcist*

(one who drives out evil spirits

with magic formulas) [Ac 19.13]

ἐξ|ορύσσω (ὀρύσσω) *dig out, open;*

gouge out

ἐξ|ου|δενέω (οὐ + εἶς) *treat with*

contempt, despise, scorn; reject

[Mk 9.12]

ἐξ|ου|θενέω (οὐ + εἶς) *despise, treat*

with contempt; look down on,

count as nothing; reject

ἐξ|ουσία, ας f (εἰμί) *authority, right,*

liberty; ability, capability; super-

natural power; ruling power,

government, official; jurisdiction

(Lk 23.7); disposal (Ac 5.4);

ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς

have a covering on her head

(either as a symbol of authority

or of her husband's authority

1 Cor 11.10)

ἐξ|ουσιάζω (εἰμί) *have power over,*

be master of; pass. become a

slave (1 Cor 6.12)

ἐξ|ουσιαστικός, ή, όν (εἰμί) *authori-*

tative

ἐξ|οχή, ής f (ἔχω) *prominence; κατ'*

ἐξοχήν prominent [Ac 25.23]

ἐξ|υπνίζω (ύπνίζω = *put to sleep,*

ύπνος) awake, wake up [Jn 11.11]

ἔξ|υπνος, ον (ύπνος) *awake* [Ac 16.27]

ἔξω (1) adv. *out, outside; away; (2)*

prep. with gen. out of, outside; (3)

ὁ ἔξω outsider, unbeliever; outer,

physical (2 Cor 4.16); *εις τὰς ἔξω*

πόλεις to foreign cities (Ac 26.11)

ἔξω fut. of ἔχω

ἔξ|ωθεν (ἐκ + ώθέω = *push*) (1) adv.

from outside, outside; (2) prep.

with gen. from outside, outside;

(3) τὸ ἔξωθεν the outside; ὁ ἔξωθεν

outsider, unbeliever (1 Tm 3.7);
outward, external (1 Pe 3.3)

ἐξωθέω (ἐκ + ὠθέω = push) aor.
ἐξῶσα, inf. ἐξῶσαι and ἐξέωσαι.
force out; run aground, beach (of
ships)

ἐξιώτερος, α, ον outer, outmost

ἔοικα (εἰκών) be like (pf. with pres.
mng. from εἶκω = be like)

έόρακα pf. of δράω

έορτάζω (έορτή) celebrate a festival
[1 Cor 5.8]

έορτή, ἥς f (έορτάζω) festival, feast
(κατὰ δέ έορτήν at each festival
Mk 15.6)

έπαγγελία, ας f (άγγέλλω) promise,
what is promised; assurance

έπαγγέλλομαι (άγγέλλω) aor. έπηγ-
γελάμην; pf. έπήγγελμαι. prom-
ise; profess, claim

έπαγγελμα, τος η (άγγέλλω) prom-
ise; what is promised

έπαγω (άγω) aor. inf. έπαγαγεῖν, ptc.
έπάξας. bring upon

έπαγωνίζομαι (άγωνίζομαι) struggle
for, defend (with dat.) [Jd 3]

έπαθον aor. of πάσχω

έπαθροίζομαι (άθροίζω) increase,
crowd around [Lk 11.29]

Έπαίνετος, ου η Epaienetus [Ro 16.5]

έπαίνέω (αἰνέω) aor. έπήνεσα. com-
mend, praise

έπαινος, ου η (αἰνέω) praise, com-
mendation, approval; something
worthy of praise (Php 4.8)

έπαίρω (αἶρω) aor. έπήρα, inf.
έπᾶραι, ptc. έπάρας; aor. pass.
έπήρθην. raise, lift up; hoist (of
sails); pass. rise up in opposition
(2 Cor 10.5); put on airs, act
haughtily (2 Cor 11.20)

έπαισχύνομαι (αἰσχύνομαι) be
ashamed

έπαιτέω (αἰτέω) beg

έπακολουθέω (άκολουθέω) follow
(διὰ τῶν έπακολουθούντων ση-
μείων by the accompanying or
authenticating signs Mk 16.20);
appear or come later; devote one-
self to

έπακούω (άκούω) listen to, give at-
tention to [2 Cor 6.2]

έπακροόομαι (άκροόομαι = listen,
hear, άκροατής) listen to
[Ac 16.25]

έπάν conj. (άν) when, as soon as

έπαναγκες (άναγκάζω) adv. neces-
sarily; πλήν τούτων τῶν έπαναγ-
κες then these necessary things
[Ac 15.28]

έπανάγω (άγω) aor. inf. έπαναγα-
γεῖν. return; put out (to sea)

έπαναμιμνήσκω (μιμνήσκομαι) re-
mind (again) [Ro 15.15]

έπαναπαύομαι (παύω) fut. pass.
έπαναπαήσομαι. rest upon; rely
on; find rest, comfort or support

έπανέρχομαι (έρχομαι) aor. inf.
έπανελθεῖν. return

έπανίσταμαι (ίστημι) turn against,
rebel against

έπανόρθωσις, εως f (όρθός) correcting
faults; improvement [2 Tm 3.16]

έπάνω (ανά) (1) prep. with gen. on,
upon; over, above; more than; (2)
adv. over (Lk 11.44); more than
(1 Cor 15.6)

έπάξας aor. ptc. of έπάγω

έπᾶραι aor. inf. of έπαίρω

έπάρας aor. ptc. of έπαίρω

έπάρατος, ον (άρά) under God's
curse [Jn 7.49]

ἐπ|αρκέω (ἀρκέω) *assist, help; support*

ἐπ|αρχεία, ας f (ἄρχω) *province*

ἐπ|αυλις, εως f (αὐλίζομαι) *house, home* [Ac 1.20]

ἐπ|αύριον (αὐριον) *adv. tomorrow*

Ἐπαφρᾶς, ᾱ m *Ephras*

ἐπ|αφρίζω (ἀφρίζω) *foam up, cast up like foam* [Jd 13]

Ἐπαφρόδιτος, ου m *Ephroditus*

ἐπέβαλον aor. of ἐπιβάλλω

ἐπέβην aor. of ἐπιβαίνω

ἐπ|εγείρω (ἐγείρω) aor. ἐπήγειρα. *stir up (something or someone against someone)*

ἐπέγνωκα pf. of ἐπιγινώσκω

ἐπέγνων aor. of ἐπιγινώσκω

ἐπεγνώσθην aor. pass. of ἐπιγινώσκω

ἐπεδίδου impf. 3 sg. of ἐπιδίδωμι

ἐπέδοθην aor. pass. of ἐπιδίδωμι

ἐπέδωκα aor. of ἐπιδίδωμι

ἐπεθέμην aor. midd. of ἐπιτίθημι

ἐπέθηκα aor. of ἐπιτίθημι

ἐπεὶ conj. (ἐπί) *since, because, as; otherwise, for otherwise; when*

ἐπειδὴ conj. (ἐπί + δὴ) *since, because, for; when, after*

ἐπειδὴ|περ conj. (ἐπί + δὴ + -πέρ) *inasmuch as, since* [Lk 1.1]

ἐπείδον aor. of ἐφοράω

ἐπ|ειμι (εἶμι = *come, go*) fem. ptc. ἐπιούσα. *come after, be next* (τῇ ἐπιούσῃ *on the next day*)

ἐπεισα aor. of πείθω

ἐπ|εισ|αγωγή, ῆς f (ἄγω) *bringing in, introduction* [He 7.19]

ἐπ|εισ|έρχομαι (ἔρχομαι) fut. ἐπισελεύσομαι. *come upon suddenly and forcibly* [Lk 21.35]

ἐπ|ειτα (εἶτα) *adv. then, afterwards; next*

ἐπέκειλα aor. of ἐπικέλλω

ἐπ|έκεινα prep. with gen. (ἐκεῖ) *beyond* [Ac 7.43]

ἐπεκεκλήμην plpf. pass. of ἐπικαλέω

ἐπεκλήθην aor. pass. of ἐπικαλέω

ἐπ|εκ|τείνομαι (τείνω = *stretch, reach*) *stretch toward, reach for* [Php 3.13]

ἐπελαβόμην aor. of ἐπιλαμβάνομαι

ἐπελαθόμην aor. of ἐπιλανθάνομαι

ἐπέλθοι aor. opt. 3 sg. of ἐπέρχομαι

ἐπ|εν|δύομαι (δύνω) *put on; be fully clothed*

ἐπ|εν|δύτης, ου m (δύνω) *outer garment, coat* [Jn 21.7]

ἐπενεγκεῖν aor. inf. of ἐπιφέρω

ἐπεποιθεῖν plpf. of πείθω

ἐπ|έρχομαι (ἔρχομαι) fut. ἐπελεύσομαι; aor. ἐπήλθον, ptc. ἐπελθών, opt. 3 sg. ἐπέλθοι. *come, arrive; come upon; come about* (Ac 13.40); *attack* (Lk 11.22)

ἐπ|ερwτάw (ἐρωτάw) *ask; ask for* (Mt 16.1)

ἐπ|ερwτήμα, τος η (ἐρωτάw) *promise, answer; appeal; συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερωτήμα εἰς θεόν perhaps promise or appeal made to God from a good conscience* [1 Pe 3.21]

ἔπεσα aor. of πίπτω

ἐπέστειλα aor. of ἐπιστέλλω

ἐπέστην aor. of ἐφίστημι

ἐπεστράπην aor. pass. of ἐπιστρέφω

ἐπετίθεσαν impf. 3 pl. of ἐπιτίθημι

ἐπετράπην aor. pass. of ἐπιτρέπω

ἐπέτυχον aor. of ἐπιτυγχάνω

ἐπεφάνην aor. pass. of ἐπιφαίνω

ἐπ|έχω (ἔχω) aor. ἐπέσχον. *intrans. notice, give close attention to, keep close watch on; stay* (ἐπέχω

χρόνον *stay a while* Ac 19.22);
 trans. *hold firmly to* (Php 2.16)
 ἐπιγγειλάνην aor. of ἐπαγγέλλομαι
 ἐπίγγελμαι pf. of ἐπαγγέλλομαι
 ἐπήγαιρα aor. of ἐπεγείρω
 ἐπήλθον aor. of ἐπέρχομαι
 ἐπήνεσα aor. of ἐπαινέω
 ἐπηξα aor. of πήγνυμι
 ἐπήρα aor. of ἐπαίρω
 ἐπιηρέαζω *mistreat, insult, threaten*
 ἐπήρθη aor. pass. of ἐπαίρω
 ἐπί prep. with: (1) gen. *on, upon;*
over; at, by; before, in the presence
of; when, under, at the time of;
in the passage about (Mk 12.26;
 Lk 20.37); ἐπί οὐ ἐπί στοματος
on the evidence of (Mt 18.16;
 2 Cor 13.1; 1 Tm 5.19); (2) dat.
on, at, in; with, by, near; over;
because of, on the basis of; to,
for; against; in addition to; about,
concerning; of, from (rarely); af-
ter (Lk 1.59); (3) acc. *on, upon;*
in; against; over; to, for; around,
about, concerning; towards;
among (rarely); ἐπί τὸ αὐτό to-
gether; ἐφ' ὅσον χρόνον while, as
long as; ἐπὶ τοῦτο for this purpose
 (Lk 4.43)
 ἐπιβαίνω (βαίνω = *go, walk*) aor.
 ἐπέβην, ptc. ἐπιβάς; pf. ἐπιβέβηκα.
go on board, embark; arrive,
come to; mount (a donkey)
 ἐπιβάλλω (βάλλω) fut. ἐπιβαλῶ;
 aor. ἐπέβαλον. trans. *lay (hands)*
on; throw or place on or upon;
sew on (of cloth); intrans. beat
against (of waves); fall to (by
inheritance); ἐπιβαλὼν ἔκλειεν
perhaps he broke down and
cried (Mk 14.72)

ἐπιβαρέω (βαρέω) *be a financial*
burden; ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ in order
not to be too hard on you or in or-
der not to exaggerate (2 Cor 2.5)
 ἐπιβάς aor. ptc. of ἐπιβαίνω
 ἐπιβέβηκα pf. of ἐπιβαίνω
 ἐπιβιβάζω (βιβάζω = *lift up*) *set or*
place upon
 ἐπιβλέπω (βλέπω) *look upon with*
care; show more respect to, pay
more attention to (Jas 2.3)
 ἐπίβλημα, τος η (βάλλω) *piece, patch*
 ἐπιβουλή, ης f (βούλομαι) *plot*
 ἐπιγαμβρεύω (γαμβρεύω = *marry,*
γαμέω) *marry (according to levi-*
rate law) [Mt 22.24]
 ἐπίγειος, ον (γῆ) *earthly, of the earth*
 ἐπιγίνομαι (γίνομαι) aor. ptc. ἐπιγε-
 νόμενος. *spring up, come on*
 [Ac 28.13]
 ἐπιγινώσκω (γινώσκω) fut. ἐπιγνώ-
 σομαι; aor. ἐπέγνω, subj. ἐπιγνώ,
 ptc. ἐπιγνούς; pf. ἐπέγνωκα; aor.
 pass. ἐπεγνώσθη. *know, per-*
ceive, understand; recognize, ac-
knowledge; find out, learn; know
well
 ἐπίγνωσις, εως f (γινώσκω) *knowl-*
edge, recognition, consciousness
 (οὐκ ἔδοκίμασαν τὸν θεὸν ἔχειν ἐν
 ἐπιγνώσει *they did not see fit to*
acknowledge God Ro 1.28)
 ἐπιγραφὴ, ης f (γράφω) *inscription*
 (on a coin); *superscription (on*
the cross)
 ἐπιγράφω (γράφω) *write on or in;*
place over (of an inscription),
inscribe
 ἔπιδε aor. impv. of ἐφοράω
 ἐπιδείκνυμι (δείκνυμι) aor. impv.
 2 pl. ἐπιδείξατε. *show, point out*

ἐπι|δέχομαι (δέχομαι) *receive, welcome; pay attention to, acknowledge* (3 Jn 9)

ἐπι|δημέω (δημος) *visit; live in a place*

ἐπι|δια|τάσσομαι (τάσσω) *add to* (of a will) [Ga 3.15]

ἐπι|δίδωμι (δίδωμι) impf. 3 sg. ἐπέδιδου; fut. ἐπιδώσω; aor. ἐπέδωκα, ptc. ἐπιδούς, subj. 3 sg. ἐπιδῶ; aor. pass. ἐπεδόθην. *give, hand; deliver* (of letters); *give way* (to wind) or *give up* (Ac 27.15)

ἐπι|διορθόω (ὀρθός) *finish setting in order or set in order* [Tt 1.5]

ἐπι|δύω (δύνω) *set* (of the sun) [Eph 4.26]

ἐπι|εἰκεία, ας f (εἰκών) *kindness, forbearance, graciousness*

ἐπι|εικής, ἐς (εἰκών) *gentle, forbearing, considerate; τὸ ἐπεικὲς ὑμῶν, how gentle you are* (Php 4.5)

ἐπι|ζητέω (ζητέω) *seek, desire, want; search for, look for*

ἐπι|θανάτιος, ον (θνήσκω) *sentenced to death* [1 Cor 4.9]

ἐπιθεῖναι aor. inf. of ἐπιτίθημι

ἐπιθείς aor. ptc. of ἐπιτίθημι

ἐπιθεῖς aor. impv. of ἐπιτίθημι

ἐπι|θεσις, εως f (τίθημι) *laying on* (of hands)

ἐπιθήσω fut. of ἐπιτίθημι

ἐπι|θυμέω (θυμόομαι) *long for, desire; covet; lust for* (Mt 5.28)

ἐπι|θυμητής, οῦ m (θυμόομαι) *one who desires* [1 Cor 10.6]

ἐπι|θυμία, ας f (θυμόομαι) *desire, longing; lust, passion; covetousness*

ἐπιθῶ aor. subj. of ἐπιτίθημι

ἐπι|καθ|ίζω (καθ|ίζω) *sit, sit on* [Mt 21.7]

ἐπι|καλέω (καλέω) pf. pass. ἐπικέκλημαι; plpf. pass. ἐπεκεκλήμην; aor. pass. ἐπεκλήθην. *call, name, surname; midd. call upon; make an appeal to* (Caesar)

ἐπι|κάλυμμα, τος n (καλύπτω) *covering, pretext* [1 Pe 2.16]

ἐπι|καλύπτω (καλύπτω) *cover = forgive* (of sin) [Ro 4.7]

ἐπι|κατ|άρατος, ον (ἄρά) *under a curse*

ἐπί|κειμαι (κεῖμαι) *lie on or upon; crowd, press hard; be urgent, insist; be in force, be imposed* (of regulations)

ἐπι|κέλλω (κέλλω = *run ashore; urge on, command, κελεύω*) aor. ἐπέκειλα. *run aground* [Ac 27.41]

Ἐπι|κούρειος, ου m *Epicurean* [Ac 17.18]

ἐπι|κουρία, ας f (κουρά = *cutting of the hair, κείρω*) *help* [Ac 26.22]

ἐπι|κράνθην aor. pass. of πικραίνω
ἐπι|κρίνω (κρίνω) *decide, determine* [Lk 23.24]

ἐπι|λαμβάνομαι (λαμβάνω) aor. ἐπελαβόμην. *take, take hold of; seize, catch; arrest* (Ac 21.33); *help, be concerned about or assume the nature of* (He 2.16)

ἐπι|λανθάνομαι (λανθάνω) aor. ἐπελαθόμην, inf. ἐπιλαθέσθαι; pf. ἐπέλησμαι. *forget, neglect, overlook*

ἐπι|λέγω (λέγω) *call, name; midd. choose, select*

ἐπι|λείπω (λείπω) *run short* (ἐπιλείψει με γὰρ διηγούμενον ὁ χρόνος *there isn't enough time for me to tell*) [He 11.32]

ἐπι|λείχω (λείχω = *lick*) *lick* [Lk 16.21]

ἐπι|λησμονή, ἤς f (λανθάνω) *forgetfulness* [Jas 1.25]
 ἐπί|λοιπος, ον (λείπω) *remaining* [1 Pe 4.2]
 ἐπί|λυσις, εως f (λύω) *interpretation, explanation* [2 Pe 1.20]
 ἐπι|λύω (λύω) *explain; settle* (of a dispute)
 ἐπι|μαρτυρέω (μαρτυρέω) *testify, declare* [1 Pe 5.12]
 ἐπι|μέλεια, ας f (μέλει) *care, attention* [Ac 27.3]
 ἐπι|μελέομαι (μέλει) *take care of, look after, care for*
 ἐπι|μελῶς (μέλει) adv. *carefully, thoroughly* [Lk 15.8]
 ἐπι|μένω (μένω) aor. ἐπέμεινα, inf. ἐπιμείναι. *remain, stay; continue, keep on, persist in*
 ἐπι|νεύω (νεύω) *consent* [Ac 18.20]
 ἐπί|νοια, ας f (νοέω) *intent, purpose* [Ac 8.22]
 ἔπιον aor. of πίνω
 ἐπι|ορκέω (ὀρκίζω) *break an oath, swear falsely* [Mt 5.33]
 ἐπί|ορκος, ου m (ὀρκίζω) *perjurer* [1 Tm 1.10]
 ἐπι|οὔσα, ἡς f (εἰμί) *the next day*
 ἐπι|οὔσιος, ον (εἰμί) of doubtful mng. *for today; for the coming day; necessary for existence*
 ἐπι|πίπτω (πίπτω) aor. ἐπέπεσον; pf. ἐπιπέπτωκα. *fall or come upon; press close on; embrace* (ὁ πατήρ αὐτοῦ . . . ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ *his father embraced him* Lk 15.20; see Ac 20.37)
 ἐπι|πλήσω (πλήσω) *reprimand, rebuke* [1 Tm 5.1]
 ἐπι|ποθέω (ποθέω = *desire, yearn for*, ἐπι|πόθησις, ἐπι|πόθητος, ἐπι|

ποθία) *long for, desire; perhaps yearn over* (Jas 4.5)
 ἐπι|πόθησις, εως f (ἐπι|ποθέω) *longing*
 ἐπι|πόθητος, ον (ἐπι|ποθέω) *longed for, desired* [Phr 4.1]
 ἐπι|ποθία, ας f (ἐπι|ποθέω) *longing, desire* [Ro 15.23]
 ἐπι|πορεύομαι (πορεύομαι) *go or come to* [Lk 8.4]
 ἐπι|ράπτω (ράπτω = *stitch, sew, ραφίς*) *sew on* [Mk 2.21]
 ἐπι|ρίπτω (ρίπτω) *throw on*
 ἐπι|σειώ (σειώ) aor. ptc. nom. masc. pl. ἐπεισείσαντες. *urge on, stir up, incite*
 ἐπί|σημος, ον (σημεῖον) *well known, outstanding; notorious* (of a prisoner Mt 27.16)
 ἐπι|σιτισμός, οῦ m (σῖτος) *food, something to eat* [Lk 9.12]
 ἐπι|σκέπτομαι (σκέπτομαι = *look carefully at, look after, σκοπέω*) *visit, care for, be concerned about; pick out, look for* (Ac 6.3); perhaps *rise upon* (Lk 1.78)
 ἐπι|σκευάζομαι (σκευάζω = *prepare, σκεῦος*) *get ready* [Ac 21.15]
 ἐπι|σκηνώω (σκηνώω = *live [in a tent], σκηνή*) *rest upon, live in* [2 Cor 12.9]
 ἐπι|σκιάζω (σκιάζω = *shade, overshadow, σκιά*) *overshadow; fall upon* (of a shadow)
 ἐπι|σκοπεύω alt. form of ἐπισκοπέω
 ἐπι|σκοπέω (σκοπέω) *see to it, take care; oversee, see after*
 ἐπι|σκοπή, ἡς f (σκοπή = *look-out place, σκοπέω*) *visitation* (of God's presence among people); *visitation; work of an overseer; supervision*

ἐπί|σκοπος, ου m (σκοπέω) *overseer, guardian, supervisor*

ἐπι|σπάομαι (σπάομαι) *pull over the foreskin (to conceal circumcision)* [1 Cor 7.18]

ἐπι|σπείρω (σπείρω) *sow in addition or afterward* [Mt 13.25]

ἐπι|ίσταμαι (ἴστημι) *know, understand*

ἐπιστάς aor. ptc. of ἐφίστημι

ἐπι|ίστασις, εως f (ἴστημι) *pressure, burden; stirring up, attack (of a crowd Ac 24.12)*

ἐπι|ιστάτης, ου m (ἴστημι) *Master (of Christ)*

ἐπι|στέλλω (στέλλομαι) aor. ἐπέ-
στειλα, inf. ἐπιστεῖλαι. *write, in-*
struct by letter

ἐπιστῆ aor. subj. 3 sg. of ἐφίστημι

ἐπίσθηθι aor. imprv. of ἐφίστημι

ἐπι|σθημων, ον gen. ονος (ἴστημι)
understanding [Jas 3.13]

ἐπι|στηρίζω (στηρίζω) *strengthen*

ἐπι|στολή, ης f (στέλλομαι) *letter*

ἐπι|στομιζω (στομόω = *stop the mouth, στόμα*) *silence (someone)*
[Tt 1.11]

ἐπι|στρέφω (στρέφω) aor. pass. ἐπε-
στράφην, ptc. ἐπιστραφεῖς, in-
trans. (including midd. and aor.
pass.) *turn back, return; turn to;*
turn around; trans. turn, turn
back

ἐπι|στροφή, ης f (στρέφω) *conver-*
sion [Ac 15.3]

ἐπι|συνάγω (ἄγω) aor. inf. ἐπισυν-
αγαγεῖν and ἐπισυνάξει. *gather,*
gather together

ἐπι|συναγωγή, ης f (ἄγω) *assem-*
bling, gathering; meeting (of wor-
ship)

ἐπι|συν|τρέχω (τρέχω) *gather rapid-*
ly, close in [Mk 9.25]

ἐπι|σφαλής, ἐς (σφάλω = *cause to fall*) *dangerous, risky* [Ac 27.9]

ἐπι|ισχύω (ισχύω) *insist, be urgent*
[Lk 23.5]

ἐπι|σωρεύω (σωρεύω) *accumulate,*
collect [2 Tm 4.3]

ἐπι|ταγή, ης f (τάσσω) *command, or-*
der; authority (Tt 2.15)

ἐπι|τάσσω (τάσσω) *command, order,*
give orders

ἐπι|τελέω (τελέω) *complete, accom-*
plish; finish, end; perform (of
duty); place upon (of suffering);
erect (of a tent)

ἐπι|τήδειος, α, ον (ἐπιτηδειόομαι =
make fit, capable) *necessary, suit-*
able [Jas 2.16]

ἐπι|τίθημι (τίθημι) 3 pl. ἐπιτιθέασιν,
imprv. ἐπιτίθει; impf. 3 pl. ἐπιτίθε-
σαν; fut. ἐπιθήσω; aor. ἐπέθηκα,
imprv. ἐπίθες, subj. ἐπιθῶ, inf. ἐπι-
θεῖναι, ptc. ἐπιθείς; fut. midd. ἐπιθή-
σομαι; aor. midd. ἐπεθέμην. *lay or*
put on; place, put; add (Re 22.18a);
ἐπέθηκεν ὄνομα ... Πέτρον *he*
surnamed (him) Peter (Mk 3.16);
ἐπιτίθημι πληγὰς *beat* (Lk 10.30;
Ac 16.23); midd. *give, put on board*
(Ac 28.10); *attack* (Ac 18.10)

ἐπι|τιμάω (τιμάω) *command, order,*
give a command; rebuke; scold,
warn; ἐπιτιμάω αὐτῷ perhaps
show him his fault (Lk 17.3)

ἐπι|τιμία, ας f (τιμάω) *punishment*
[2 Cor 2.6]

ἐπι|τρέπω (τρέπω) aor. pass. ἐπετρέ-
πην. *let, allow, permit*

ἐπι|τροπή, ης f (τρέπω) *commission,*
permission [Ac 26.12]

ἐπί|τροπος, ου m (τρέπω) *steward, manager; guardian* (Ga 4.2)

ἐπι|τυγχάνω (τυγχάνω) aor. ἐπέτυχον, inf. ἐπιτυχεῖν. *obtain, receive, attain*

ἐπι|φάνω (φαίνω) aor. inf. ἐπιφάναι; aor. pass. ἐπεφάνην. *appear, give light; pass. appear, be revealed*

ἐπι|φάνεια, ας f (φαίνω) *appearing, appearance, coming* (of Jesus)

ἐπι|φανής, ἐς (φαίνω) *glorious, wonderful* [Ac 2.20]

ἐπι|φάυσκω (φαίνω) fut. ἐπιφάυσω. *shine (on), give light (to)* [Eph 5.14]

ἐπι|φέρω (φέρω) aor. inf. ἐπινεγκεῖν. *bring upon, inflict; pronounce, bring (a charge against someone)*

ἐπι|φωνέω (φωνέω) *shout, cry out*

ἐπι|φώσκω (φαίνω) *dawn, draw near, begin* (τῇ ἐπιφωσκοῦση εἰς μίαν σαββάτων *as the first day of the week was dawning* Mt 28.1)

ἐπι|χειρέω (χείρ) *undertake, attempt, try*

ἐπι|χέω (χέω = *pour*) *pour on* [Lk 10.34]

ἐπι|χορηγέω (χορηγέω) *supply, give, provide; support; ἐπιχορηγήσατε ἐν add to* (2 Pe 1.5)

ἐπι|χορηγία, ας f (χορηγέω) *supply, support, help*

ἐπι|χρίω (χρίω) *smear or spread out, anoint*

ἐπλάσθην aor. pass. of πλάσσω

ἐπλήγην aor. pass. of πλήσσω

ἔπλησα aor. of πίμπλημι

ἐπλήσθην aor. pass. of πίμπλημι

ἔπνευσα aor. of πνέω

ἐπι|οικοδομέω (οἰκέω + δῶμα) *build on or upon; build up; encourage*

ἐπι|ονομάζομαι (ονομάζομαι) *call oneself* [Ro 2.17]

ἐπι|οπτέω (ὁράω) *see, observe*

ἐπι|όπτης, ου m (ὁράω) *eyewitness* [2 Pe 1.16]

ἔπος, ους η *word; ὡς ἔπος εἰπεῖν so to speak* [He 7.9]

ἐπι|ουράνιος, ον (οὐρανός) *heavenly; celestial* (1 Cor 15.40); ἐν τοῖς ἐπουρανίοις *in the heavenly world, in the supernatural sphere* (Eph 1.3, etc.)

ἐπράθην aor. pass. of πιπράσκω

ἐπρήσθησαν alt. form of ἐπρίσθησαν

ἐπρίσθησαν aor. pass. 3 pl. of πρίζω

ἑπτὰ (ἑβδομηκοντα, ἑβδομηκοντάκις, ἑβδομος, ἑπτὰ|κις, ἑπτα|κισ|χίλιοι, ἑπτα|πλασίων) *seven*

ἑπτὰ|κις (ἑπτὰ) adv. *seven times*

ἑπτα|κισ|χίλιοι, αι, α (ἑπτὰ + χίλιοι) *seven thousand* [Ro 11.4]

ἑπτα|πλασίων, ον gen. ονος (ἑπτὰ) *seven times as much*

ἐπυθόμην aor. of πυθάνομαι

Ἔραστος, ου m *Erastus*

ἐραυνάω (ἔραυνα = *search, inquiry, ἐρωτάω*) *search, examine; inquire, try to find out*

ἐργάζομαι (ἀγαθο|εργέω, ἀμπελ|ουργός, ἀργέω, ἀργός, γελωργέω, γελώργιον, γελωργός, δημιουργός, ἐν|έργεια, ἐν|εργέω, ἐν|έργημα, ἐν|εργής, ἐργασία, ἐργάτης, ἔργον, εὐ|εργεσία, εὐ|εργετέω, εὐ|εργέτης, ἰερ|ουργέω, κακ|οὔργος, κατ|αργέω, κατ|εργάζομαι, λειτ|ουργέω, λειτ|ουργία, λειτ|ουργικός, λειτ|ουργός, οἰκ|ουργός, παν|ουργία, παν|οὔργος, περι|εργάζομαι, περι|εργος, προσ|εργάζομαι, ῥαδι|οὔργημα, ῥαδι|ουργία, συν|

εργέω, συν|εργός, συν|υπ|ουργέω)
 aor. ειρ- and ἦρ-; pf. εἴργασμαι.
 intrans. *work; trade, invest*
 (Mt 25.16); trans. *do, bring*
about; perform (of temple du-
 ties); *work for (food)* Jn 6.27;
όσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται
those who make their living by
traveling on the sea (Re 18.17)
ἐργασία, ας f (ἐργάζομαι) *gain, prof-*
it; business; practice, doing; δὸς
ἐργασίαν make an effort, do your
best (Lk 12.58)
ἐργάτης, ου m (ἐργάζομαι) *laborer,*
worker, workman; ἐργάται ἀδι-
κίας evildoers (Lk 13.27)
ἔργον, ου n (ἐργάζομαι) *work, deed,*
action; task, occupation, undertak-
ing; practical expression; handi-
work, workmanship (1 Cor 9.1);
 perhaps *effect, result or product*
 (Jas 1.4)
ἐρεθίζω *stir up, rouse; make resent-*
ful, embitter
ἐρείδω *stick (fast)* [Ac 27.41]
ἐρεύγομαι *declare, tell* [Mt 13.35]
ἐρημία, ας f (ἐρημόομαι) *deserted*
place, uninhabited region, desert
ἐρημόομαι (ἐρημία, ἔρημος, ἐρήμω-
 σις) *be made waste or desolate*
ἔρημος, ου f (ἐρημόομαι) *deserted*
place, uninhabited region, desert
ἔρημος, ον (ἐρημόομαι) *lonely, de-*
serted, uninhabited; desolate
ἐρήμωσις, εως f (ἐρημόομαι) *desola-*
tion, destruction
ἐρίζω (ἐριθεία, ἔρις) *argue, quarrel,*
protest [Mt 12.19]
ἐριθεία, ας f (ἐρίζω) *selfishness, self-*
ish rivalry, selfish ambition
ἔριον, ου n *wool*

ἔρις, ιδος f (ἐρίζω) *strife, selfish ri-*
valry, fighting; pl. quarrels, quar-
reling
ἐρίφιον, ου n (ἔριφος) *goat, kid*
 [Mt 25.33]
ἔριφος, ου m (ἐρίφιον) *goat, kid*
ἔριψα aor. of ῥίπτω
Ἑρμᾶς, ᾱ m *Hermas* [Ro 16.14]
ἐρμηνεία, ας f (ἐρμηνεύω) *interpre-*
tation, translation
ἐρμηνεύω (δι|ερμηνευτής, δι|ερμη-
 νεύω, δυσ|ερμήνευτος, ἐρμηνεία,
 μεθ|ερμηνεύω) *interpret, trans-*
late, explain; pass. mean, be
translated
Ἑρμῆς, οῦ m *Hermes*: (1) *Greek god*
 (Ac 14.12); (2) *Roman Christian*
 (Ro 16.14)
Ἑρμογένης, ους m *Hermogenes*
 [2 Tm 1.15]
ἐρπετόν, οῦ n *reptile*
ἔρραμαι pf. pass. of ῥαίνω
ἔρραντισμένος pf. pass. ptc. of ῥαντί-
 ζω
ἐρρέθην aor. pass. of λέγω
ἔρρηξα aor. of ῥήγνυμι
ἔρρίζωμαι pf. of ῥιζόομαι
ἔρριμμαι pf. pass. of ῥίπτω
ἔρρυσάμην aor. of ῥύομαι
ἔρρυσθην aor. pass. of ῥύομαι
ἔρρωσο (2 pl. ἔρρωσθε) pf. imprv. of
 ῥώννυμαι
ἐρυθρός, ᾶ, ὄν *red; ἡ ἐρυθρὰ θάλασσα*
the Red Sea (Ac 7.36; He 11.29)
ἔρχομαι (ἀν|έρχομαι, ἀντι|παρ|έρ-
 χομαι, ἀπ|έρχομαι, δι|έρχομαι, εἰσ|
 έρχομαι, ἔλευσις, ἐξ|έρχομαι, ἐπ|
 αν|έρχομαι, ἐπ|εισ|έρχομαι, ἐπ|
 έρχομαι, κατ|έρχομαι, παρ|εισ|
 έρχομαι, παρ|έρχομαι, περι|έρχο-
 μαι, προ|έρχομαι, προσ|έρχομαι,

συν|εισ|έρχομαι, συν|έρχομαι) im-
perf. ἤρχομην, fut. ἐλεύσομαι;
aor. ἦλθον and ἦλθα, inf. ἐλθεῖν;
pf. ἐλήλυθα. *come* (εἰς τὸ χειρὸν
ἐλθοῦσα [it] *grew worse* Mk 5.26);
appear, make an appearance; go;
return (Jn 4.27, 30; Ro 9.9); *be*
brought (Mk 4.21); εἰς προκοπὴν
τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν *helped*
to spread the gospel (Php 1.12)

ἐρῶ fut. of λέγω

ἐρωτάω (ἀν|εξ|εραύνητος, δι|ερω-
τάω, ἐξ|εραυνάω, ἐπ|ερωτάω, ἐπ|
ερώτημα) *ask* (a question); *ask,*
request; beg, request urgently,
urge

ἔσβεσα aor. of σβέννυμι

ἐσήμανα aor. of σημαίνω

ἐσθής, ἦτος f *clothing, apparel*

ἐσθήσῃσι dat. pl. of ἐσθής

ἐσθίω and ἔσθω (κατ|εσθίω, συν|
εσθίω) fut. φάγομαι; aor. ἔφαγον.
inf. φαγεῖν. *eat; consume, devour*

ἔσκημαι pf. pass. of σκύλλω

Ἐσλί m *Eslī* [Lk 3.25]

ἔσοπτρον, ον n (εἰς + ὄψομαι [ὠψ =
eyes, face] from fut. of ὀράω)
mirror

ἔσπαρμαι pf. pass. of σπείρω

ἑσπέρα, ας f *evening*

Ἑσρώμ m *Hezron*

ἐσσοῦμαι (ἥσσω, ἠττάομαι, ἠττημα)
be worse off, be treated worse
(ὕπερ) *than* [2 Cor 12.13]

ἐστάθην aor. pass. of ἵστημι

ἐστάναι pf. inf. of ἵστημι

ἔστηκα pf. of ἵστημι

ἐστηκώς and ἐσώς pf. ptc. of ἵστημι

ἔστην 2 aor. of ἵστημι

ἔστησα 1 aor. of ἵστημι

ἐστράφην aor. pass. of στρέφω

ἔστρωμένος pf. pass. ptc. of στρών-
νυμι

ἔστρωσα aor. of στρώννυμι

ἔστω imprv. 3 sg. of εἶμι

ἔσχατος, η, ον (1) adj. *last, final; low-*
est, most insignificant; ἔως ἐσχά-
του τῆς γῆς to the very ends of the
earth, i. e. for the whole world
(Ac 1.8; 13.47); (2) adv. ἔσχατον
πάντων *last of all* (Mk 12.22;
1 Cor 15.8)

ἐσχάτως adv. *finally; ἐσχάτως ἔχω be*
dying, be very sick (Mk 5.23)

ἐσχήκα pf. of ἔχω

ἔσχον aor. of ἔχω

ἔσω (εἰς) (1) adv. *inside, within; (2)*
prep. with gen. *inside* (Mk 15.16);
(3) ὁ ἔσω *one inside the church,*
believer (1 Cor 5.12); *inner being,*
inmost being (of a person)

ἔσωθεν adv. (εἰς) *within, inside, in-*
wardly; from within; τὸ ἔσωθεν
the inside (Lk 11.39, 40)

ἔσώτερος, α, ον (εἰς) (1) adj. *inner;*
(2) prep. with gen. *behind, inside*
(He 6.19)

ἐταῖρος, ου m *friend, companion*

ἐταράχθην aor. pass. of ταράσσω

ἐτάφην aor. pass. of θάπτω

ἐτέθην aor. pass. of τίθημι

ἔτεκον aor. of τίκτω

ἑτερό|γλωσσοσ, ον (ἕτερος + γλῶ-
σσα) *speaking a foreign or*
strange language [1 Cor 14.21]

ἑτερο|διδασκαλέω (ἕτερος + διδά-
σκω) *teach a different doctrine;*
teach a false doctrine

ἑτερο|ζυγέω (ἕτερος + ζυγός) *be mis-*
mated [2 Cor 6.14]

ἕτερος, α, ον (ἑτερό|γλωσσοσ, ἑτερο|
διδασκαλέω, ἑτερο|ζυγέω, ἐτέρως,

πότ[ερ]ον) *other, another* (ἐν ἐτέρῳ *in another passage* Ac 13.35; He 5.6; ἐγένετο . . . τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον *his face changed* Lk 9.29; εἰς οὐδὲν ἕτερον ἠκαίρουν ἢ *they spent their time doing nothing else except* Ac 17.21); *different, strange* (ἀπελθοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἐτέρας *committing all sorts of sexual sins* Jd 7); *next* (τῇ . . . ἐχομένη *the next day* Ac 20.15; 27.3)

ἐτέρως (ἕτερος) *adv. otherwise, differently* [Php 3.15]

ἐτέχθη *aor. pass. of τίκτω*

ἔτι *adv. still, yet* (οὐκ ἔτι *no longer*; οὐδὲ ἔτι νῦν *not even yet* 1 Cor 3.2); *even; further, in addition, moreover* (τίς ἔτι χρεία *what further need?* He 7.11)

ἐτίθει *impf. 3 sg. of τίθημι*

ἐτίθεσαν and ἐτίθουν *impf. 3 pl. of τίθημι*

ἐτοιμάζω (ἐτοιμασία, ἔτοιμος, ἐτοιμῶς, προετοιμάζω) *prepare, make ready; get everything ready* (Lk 9.52)

ἐτοιμασία, *ας f* (ἐτοιμάζω) *readiness; equipment* [Eph 6.15]

ἔτοιμος, *η, ον* (ἐτοιμάζω) *ready, prepared* (ἐν ἐτοιμῳ ἔχοντες *being ready* 2 Cor 10.6); *present, at hand* (Jn 7.6); *εἰς τὰ ἔτοιμα about the work already done* (2 Cor 10.16)

ἐτοιμῶς (ἐτοιμάζω) *adv. readily; ἐτοιμῶς ἔχω be ready or prepared*

ἔτος, *ους n* (διμετία, ἑκατοντ[α]ετής, τεσσαρακοντ[α]ετής, τριμετία) *year* πενήκοντα ἔτη οὐπῶ ἔχεις *you're not even fifty years old* Jn 8.57; ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα *about thirty*

years old Lk 3.23; κατ' ἔτος *every year* Lk 2.41)

ἐτύθη *aor. pass. of θύω*

εὖ *adv. well* (δύνασθε αὐτοῖς εὖ ποιῆσαι *you can help them* Mk 14.7); *well done! splendid!*

Εὐα, *ας f* *Eve*

εὐ[α]γγελίζω (ἀγγέλλω) *act. and midd. bring the good news, preach the good news* (sometimes *preach the good news to*, e. g. Ac 8.25); *preach, proclaim*; *pass. hear the good news* (of persons); *be preached* (of a message)

εὐ[α]γγέλιον, *ου, η* (ἀγγέλλω) *good news, gospel*

εὐ[α]γγελιστής, *ου n* (ἀγγέλλω) *one who preaches the good news, evangelist*

εὐ[α]ρεστέω (ἀρέσκω) *please, be pleasing to*

εὐ[α]ρέστος, *ον* (ἀρέσκω) *acceptable, pleasing*

εὐ[α]ρέστως (ἀρέσκω) *adv. in an acceptable way* [He 12.28]

Εὐβουλος, *ου m* *Eubulus* [2 Tm 4.21]

εὖ[γε] *adv. well done! excellent!* [Lk 19.17]

εὐ[γ]ενής, *ές* (γίνομαι) *of high or noble birth; of high social status; open-minded* (Ac 17.11)

εὐ[δ]ία, *ας f* (εὖ + Δία [from gen. of Ζεύς] = *godlike, excellent*) *fair weather* [Mt 16.2]

εὐ[δ]οκέω (δοκέω) *be pleased; take delight or pleasure in, approve; choose, will, resolve; be content* (2 Cor 12.10)

εὐ[δ]οκία, *ας f* (εὖ + δοκέω) *good will, pleasure, favor; desire, purpose, choice*

εὐ|εργεσία, ας f (εὐ + ἐργάζομαι) *service; act of kindness*
 εὐ|εργετέω (εὐ + ἐργάζομαι) *do good* [Ac 10.38]
 εὐ|εργέτης, ου m (εὐ + ἐργάζομαι) *benefactor* (honorary title of persons in high positions) [Lk 22.25]
 εὐ|θετος, ον (εὐ + τίθημι) *fit, suitable, useful*
 εὐ|θέως (εὐθύς) *adv. immediately, at once; soon*
 εὐ|θυδρομέω (εὐθύς + δραμών [aor. ptc. from τρέχω]) *sail a straight course*
 εὐ|θυμέω (θυμόομαι) *take courage; be happy or cheerful*
 εὐ|θυμος, ον (θυμόομαι) *encouraged, cheerful* [Ac 27.36]
 εὐ|θύμως (θυμόομαι) *adv. cheerfully, confidently* [Ac 24.10]
 εὐ|θύνω (θύνω = *rush along*, εὐθύς) *make straight; ὁ εὐθύνων helmsman or pilot* (of a ship)
 εὐθύς, εἶα, ὕ gen. ἔως *straight; right, upright*
 εὐθύς (εὐ|θέως, εὐ|θυδρομέω, εὐ|θύνω, εὐ|θύτης, κατ|ε|υ|θύνω) *adv. immediately, at once; then*
 εὐ|θύτης, ητος f (εὐθύς) *righteousness, justice* [He 1.8]
 εὐ|καιρέω (καιρός) *have time or opportunity; spend time*
 εὐ|καιρία, ας f (καιρός) *opportune or right moment, good chance*
 εὐ|καιρος, ον (καιρός) *suitable, timely*
 εὐ|καιρώς (καιρός) *adv. when the time is right; when convenient*
 εὐ|κοπος see εὐ|κοπώτερος
 εὐ|κοπώ|τερος, α, ον (κόπτω) *easier; εὐκοπώτερόν ἐστιν it is easier* (comp. of εὐκοπος = *easy*)

εὐ|λάβεια, ας f (λαμβάνω) *godly fear, reverence*
 εὐ|λαβέομαι (λαμβάνω) *act in reverence, be moved with fear; take heed, take care* [He 11.7]
 εὐ|λαβής, ἑς (λαμβάνω) *devout, reverent, God-fearing*
 εὐ|λογέω (λέγω) *bestow a blessing upon, act graciously toward* (with God or Christ as subj.); *praise* (with God or Christ as obj.); *ask God's blessing upon* (food)
 εὐ|λογητός, ή, ὄν (λέγω) *blessed; praised; the Blessed One* (of God Mk 14.61)
 εὐ|λογία, ας f (λέγω) *blessing; praise; consecration; (generous) gift, contribution* (2 Cor 9.5); *flattery* (Ro 16.18); ἐπ' εὐλογίαις *bountifully* (2 Cor 9.6)
 εὐ|μετά|δοτος, ον (δίδωμι) *liberal, generous*
 Εὐ|νίκη, ης f *Eunice* [2 Tm 1.5]
 εὐ|νοέω (νόος = *mind, thought*, νοέω) *make friends, come to terms* [Mt 5.25]
 εὐ|νοια, ας f (νόος = *mind, thought*, νοέω) *good will, willingness; eagerness, zeal* [Eph 6.7]
 εὐν|ουχίζω (εὐνή = *bed* + ἔχω) *castrate, make a eunuch of*
 εὐν|ουχος, ου m (εὐνή = *bed* + ἔχω) *eunuch, impotent man*
 εὐ|ξαίμην aor. opt. of εὐχομαι
 Εὐ|δοδία, ας f *Euodia* [Phr 4.2]
 εὐ|δοδομαι (ὀδεύω) *have things go well (for oneself); earn, gain* (money); *be possible* (for one to do something)
 εὐ|πάρ|εδρον, ου n (ἑδραῖος) *devotion* [1 Cor 7.35]

εὐ|πειθής, ἔς (πείθω) *open to reason, willing to give in (to someone else)* [Jas 3.17]

εὐ|περί|σπαστος, ον (σπάομαι) *easily distracting*

εὐ|περί|στατος, ον (ἴστημι) *holding on tightly, easily ensnaring* [He 12.1]

εὐ|ποιῖα, ας f (ποιέω) *doing of good deeds, helping others* [He 13.16]

εὐ|πορέομαι (πορεύομαι) *have financial means, be well off* [Ac 11.29]

εὐ|πορία, ας f (πορεύομαι) *wealth, prosperity* [Ac 19.25]

εὐ|πρέπεια, ας f (πρέπει) *beauty, loveliness* [Jas 1.11]

εὐ|πρόσ|δεκτος, ον (δέχομαι) *acceptable*

εὐ|προσ|ωπέω (ὤψ = eyes, face, ὁράω) *make a good showing* [Ga 6.12]

Εὐρα|κύλων, ωνος m *northeast wind, Euraquilo* [Ac 27.14]

εὐρίσκω (ἀν|εῦρισκω, ἐφ|ευρετής) impf. εὐ- and ηῦ-; fut. εὐρήσω; aor. εὔρον. opt. 3 pl. εὔροισιν; pf. εὔρηκα; aor. pass. εὐρέθη; fut. pass. εὐρεθήσομαι. *find, discover, come upon; obtain, secure, receive; pass. be found, be, appear; εὐρέθη ... εἰς θάνατον proved to mean death* (Ro 7.10)

Εὐρο|κλύδων, ωνος m *southeast wind, Euroclydon*

εὐρύ|χωρος, ον (εὐρύς = wide, spacious + χωρέω) *wide, roomy, spacious* [Mt 7.13]

εὐ|σέβεια, ας f (σέβομαι) *godliness, godly life; religion; pl. good deeds or godly living* (2 Pe 3.11)

εὐ|σεβέω (σέβομαι) *worship, respect; τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν to fulfill*

their religious duties to their family (1 Tm 5.4)

εὐ|σεβής, ἔς (σέβομαι) *godly, religious*

εὐ|σεβῶς (σέβομαι) *adv. in a godly manner*

εὐ|σημος, ον (σημαίνω) *intelligible, clear* [1 Cor 14.9]

εὐ|σπλαγχνος, ον (σπλαγχνίζομαι) *tenderhearted, kind*

εὐ|σχημόνως (σχῶ aor. subj. of ἔχω, σχῆμα) *adv. properly; respectably*

εὐ|σχημοσύνη, ης f (see εὐ|σχημόνως) *modesty, propriety, presentability* [1 Cor 12.23]

εὐ|σχίμων, ον gen. ονος (see εὐ|σχημόνως) *respected, of high standing; presentable or more presentable (parts of the body); τὸ εὐσχημον good order* (1 Cor 7.35)

εὐ|τόνως (τείνω = stretch, reach) *adv. vehemently, vigorously*

εὐ|τραπελία, ας f (τροπή) *vulgar or dirty talk* [Eph 5.4]

Εὐτυχος, ου m *Eutychus* [Ac 20.9]

εὐ|φημία, ας f (φημί) *good reputation* [2 Cor 6.8]

εὐ|φημος, ον (φημί) *worthy of praise, commendable* [Phr 4.8]

εὐ|φορέω (φέρω) *produce good crops* [Lk 12.16]

εὐ|φραίνω (φρονέω) aor. pass. ηὔφρανθην, inf. εὐφρανθῆναι. *make glad, cheer up; pass. rejoice, be glad, celebrate*

Εὐφράτης, ου m *Euphrates* (3 E-3, 4 H-2)

εὐ|φροσύνη, ης f (φρονέω) *gladness, joy, cheerfulness*

εὐ|χαριστέω (χαίρω) *thank, give thanks; be thankful, be grateful* (Ro 16.4)

εὐ|χαριστία, ας f (χαίρω) *thanksgiving, thanks; gratitude, thankfulness*

εὐ|χάριστος, ον (χαίρω) *thankful, grateful* [Col 3.15]

εὐ|χή, ἧς f (εὐχομαι) *vow, oath; prayer*

εὐ|χομαι (εὐχή, προσ|εύχομαι, προσ|ευχή) aor. opt. εὐ|ξάμην. *pray; wish, long (for something)*

εὐ|χρηστος, ον (χράομαι) *useful, beneficial*

εὐ|ψυχέω (ψύχομαι) *be encouraged, be made glad* [Php 2.19]

εὐ|ωδία, ας f (ὄζω) *sweet smell, fragrant aroma*

εὐ|ώνυμος, ον (ὀνομάζω) *left (opposite right)*

ἔφαγον aor. of ἐσθίω

ἐφ|άλλομαι (ἄλλομαι) aor. ἐφαλόμην. *jump on* [Ac 19.16]

ἐφάνην aor. pass. of φαίνω

ἐφ|άπαξ (ἅπαξ) adv. *once for all time; at once, at one time* (1 Cor 15.6)

Ἐφέσιος, α, ον *Ephesian*

Ἐφεσος, ου f *Ephesus* (3 B-2, 4 E-3)

ἐφέστηκα pf. of ἐφίστημι

ἐφεστώς pf. ptc. of ἐφίστημι

ἐφ|ευρετής, ου m (εὐρίσκω) *one who schemes or plans* [Ro 1.30]

ἔφη impf. (and perhaps aor.) 3 sg. of φημί

ἐφ|ημερία, ας f (ἡμέρα) *division (of priests for daily temple duties)*

ἐφ|ήμερος, ον (ἡμέρα) *daily, for the day* [Jas 2.15]

ἐφ|ικνέομαι (ικνέομαι = *come to, ikanōw*) aor. inf. ἐφικέσθαι. *reach, come (ἄχρι) as far as*

ἐφ|ίστημι (ίστημι) aor. ἐφέστην, subj. ἐπιστώ, impv. ἐπίστηθι, ptc. ἐπιστάς; pf. ἐφέστηκα, ptc. ἐφεστώς.

used in pres. and aor. *come up to or before, approach; stand by or near; appear; attach* (Ac 17.5); perhaps *be insistent or be busy at one's job* (2 Tm 4.2); used in pf. *stand by, be present; be imminent (of death); set in (of rain)*

ἐφ|οράω (ὀράω) aor. ἐπέιδον, impv. ἔπιδε. *concern oneself with; take notice of*

Ἐφραΐμ m *Ephraim* (2 C-6) [Jn 11.54]

ἔφυγον aor. of φεύγω

εφφαθα (Aramaic word) *Open up!* [Mk 7.34]

ἐχάρην aor. of χαίρω

ἐχθές adv. *yesterday*

ἔχθρα, ας f (ἐχθρός) *hostility, ill will, hatred*

ἐχθρός, ἦ, ὄν (ἔχθρα) *enemy; hated*

ἔχιδνα, ἧς f *snake, viper*

ἔχω (ἀν|εκτός, ἀν|εξί|κακος, ἀν|έχομαι, ἀν|οχή, ἀ|σχημονέω, ἀ|σχημοσύνη, ἀ|σχήμων, ἐν|έχω, ἐν|οχος, ἐξῆς, ἔξισ, ἐξ|οχή, ἐπ|έχω, εὐν|ουχίζω, εὐν|ουχος, εὐ|σχημόνως, εὐ|σχημοσύνη, εὐ|σχήμων, καθ|εξῆς, καθ|ουχέομαι, κατά|σχεσις, κατ|έχω, μετα|σχηματίζω, μετ|έχω, μετ|οχή, μέτ|οχος, νουν|εχῶς, παρ|έχω, περι|έχω, περι|οχή, πλεον|εκτέω, πλεον|έκτης, πλεον|εξία, προ|έχομαι, προ|κατ|έχω, προσ|αν|έχω, προσ|έχω, ραβδ|ουχος, συγ|καθ|ουχέομαι, συμ|μέτ|οχος, συν|ευ|ωχέομαι, συν|έχω, συν|οχή, συ|σχηματίζομαι, σχεδόν, ὑπερ|έχω, ὑπερ|οχή, ὑπ|έχω) impf. εἶχον; fut. ἔξω; aor. ἔσχον, subj. σχώ; pf. ἔσχηκα. trans. *have, hold, possess; keep; receive, get; regard, consider, think; can, be able, must (with inf.); be*

married to; wear (of clothes); *be situated* (σαββάτου ἔχον ὁδὸν *a Sabbath day's journey away* Ac 1.12); τὸ νῦν ἔχον *for the present* (Ac 24.25); intrans. *be, feel*; impers. *it is* (οὕτως ἔχει *it is so*); midd. ptc. *next, neighboring* (τῇ εχομένῃ *the next day* Lk 13.33)

ἔων ptc. of ἔάω

ἑώρακα and ἑώρακα pf. of ὁράω

ἑώρων impf. 3 pl. of ὁράω

ἕως (1) conj. (and ἕως ὅτου or ἕως οὗ) *until* (with any tense); *while*

(with pres. ind. only); (2) prep. with gen. *to, until, as far as, to the point of* (ἕως τέλους *to the end, fully*; ἕως τοῦ νῦν *until now*; ἕως τούτου cf. ἔάω); *as many as* (of numerals); (3) ἕως ἄνω *to the brim* (Jn 2.7); ἕως ἄρτι *until now, so far, still*; ἕως ἐπί *to* (Ac 17.14); ἕως ἔξω *outside* (Ac 21.5); ἕως καὶ εἰς *even into* (Ac 26.11); ἕως πότε *how long?* ἕως πρὸς *as far as* (Lk 24.50); ἕως ᾧδε *as far as this place* (Lk 23.5)

Z

Ζαβουλών m *Zebulun*: (1) an Israelite tribe; (2) and its territory (1 C-3, 2 C-3)

Ζακχαῖος, ου m *Zacchaeus*

Ζάρα m *Zerah* [Mt 1.3]

Ζαχαρίας, ου m *Zechariah*: (1) father of John the Baptist; (2) OT prophet (Mt 23.35; Lk 11.51)

ζάω (ἀνα|ζάω, ἀνα|ζω|πυρέω, ζω|γρέω, ζωή, ζωο|γονέω, ζῶον, συ|ζάω, συ|ζωο|ποιέω) contracted to ζῶ: impf. ἔζην. *live, be alive or lively; remain alive; come back to life*

Ζεβεδάιος, ου m *Zebedee* (father of James and John)

ζεστός, ή, όν (ζέω) *hot*

ζεῦγος, ους n (ζυγός) *yoke, team; pair*

ζευκτηρία, ας f (ζυγός) *rope(s)* [Ac 27.40]

Ζεύς gen. Διός acc. Δία m *Zeus*

ζέω (ζεστός) *boil* (ζέων τῷ πνεύματι *with enthusiasm* Ac 18.25; *with a heart full of devotion* Ro 12.11)

ζηλεύω (ζηλόω) *be zealous, be eager, be earnest* [Re 3.19]

ζήλος, ου m and ους n (ζηλόω) *zeal; jealousy*

ζηλόω (ζηλεύω, ζήλος, ζηλωτής, παρα|ζηλόω) *be jealous (or) envious (of); set one's heart on, be deeply concerned about; have or show a great interest in; perhaps covet* (Jas 4.2)

ζηλωτής, οῦ m (ζηλόω) *one who is zealous or eager; Zealot* (member of a Jewish nationalistic sect)

ζημία, ας f (ζημιόω) *loss*

ζημιόω (ζημία) pass. only with mng. *lose, forfeit, suffer loss; be punished* (1 Cor 3.15)

Ζηναῖς acc. ἄν m *Zenas* [Tt 3.13]

ζητέω (ἀνα|ζητέω, ἐκ|ζητέω, ἐκ|ζή-
τησις, ἐπι|ζητέω, ζήτημα, ζήτησις,
συ|ζητέω, συ|ζήτησις, συ|ζητητής)
*seek, search or look for; try, at-
tempt, strive for* (ζητέω τὸ ἑμαυ-
τοῦ or ζητέω τὰ ἑμαυτοῦ *strive for
one's own interest or advantage*);
*want, ask, ask for; demand, re-
quire, expect; consider, deliber-
ate, examine, investigate*

ζήτημα, τος n (ζητέω) (*controversial*)
question, argument, issue

ζήτησις, εως f (ζητέω) *discussion,
debate; controversy, controver-
sial issue; investigation*

ζιζάνιον, ου n *weed* (resembling
wheat)

Ζοροβαβέλ m *Zerubbabel*

ζόφος, ου m *gloom, darkness, hell*

ζυγός, οῦ m (ζεύγνυμι = *join together,*
*yoke, ἑτερο|ζυγέω, ζεύγος, ζευκτη-
ρία, συ|ζεύγνυμι, σύ|ζυγος, ὑπο|ζύ-
γιον*) *yoke; balance scales* (Re 6.5)

ζύμη, ης f (ζυμός) *yeast* (used to
make bread rise)

ζυμός (ἄ|ζυμος, ζύμη) *cause to rise*
(of bread) (pass. rise Lk 13.21)

ζω|γρέω (ζάω + ἄγρα) *catch, cap-
ture*

ζωή, ἧς f (ζάω) *life; ψυχὴ ζωῆς living
thing* (Re 16.3)

ζώνη, ης f (ζώννυμι) *belt; money
belt* (Mt 10.9; Mk 6.8)

ζώννυμι and **ζωννύω** (δια|ζώννυμι,
ζώνη, περι|ζώννυμι and περι-
ζωννύω, ὑπο|ζώννυμι) impf. 2 sg.
ἔζώννυες; fut. **ζώσω;** aor. midd.
impv. **ζώσαι.** *fasten, fasten one's
belt; dress*

ζωο|γονέω (ζάω + γίνομαι) *save life;
give life to* (of God); pass. *stay
alive*

ζῶον, ου n (ζάω) *living creature;
animal*

ζωο|ποιέω (ζάω + ποιέω) *give life to,
make alive*

H

ἢ particle *or* (ἢ ... ἢ *either ... or; ἢ
καί or even; with negatives
nor, or*); *than* (of comparison);
πρὶν ἢ *before; ἀλλ' ἢ but rather*
(Lk 12.51)

ἠγαγον aor. of ἄγω

ἠγάπομεν alt. impf. 1 pl. of ἀγαπάω

ἠγγεῖλα aor. of ἀγγέλλω

ἠγεμονεύω (ἄγω) *be governor, rule,
command*

ἠγεμονία, ας f (ἄγω) *reign, rule*
[Lk 3.1]

ἠγεμών, όνος m (ἄγω) *governor;
ruler, prince*

ἠγέομαι (ἄγω) *consider, regard,
think; lead, rule* (ὁ ἠγούμενος
*leader, ruler; ὁ ἠγούμενος τοῦ λό-
γου the chief speaker* Ac 14.12)

ἠγέρθη aor. pass. of ἐγείρω

ἠδειν plpf. of οἶδα

ἠδέως adv. *gladly*

ἠδη adv. *now, already; ἠδη ποτέ now
at last, finally*

ἠδιστα (superl. of ἠδέως) *most gladly*

ἡδονή, ἥς f (ἡδομαι = *enjoy oneself*,
αὐθ|άδης, ἡδύ|οσμον, συν|ήδομαι,
φιλι|ήδονος) *pleasure; passion, lust*
ἡδυνάσθην and ἡδυνήθην aor. of δύ-
ναμαι

ἡδύ|οσμον, ου n (ἡδύς = *sweet smell-
ing/tasting* + ὄζω) *mint (plant)*

ἤθελον impf. of θέλω

ἤθος, ους n (ἐθίζω) *habit; pl. morals*
[1 Cor 15.33]

ἦκω (ἀν|ήκει, καθ|ήκει) pres. 3 pl. ἦκα-
σιν. *have come, be present; come*

ἡλάμην aor. of ἄλλομαι

ἦλθον and ἦλθα aor. of ἔρχομαι

ἡλι (Hebrew word) *my God*

Ἡλί m *Heli* [Lk 3.23]

Ἡλίας, ου m *Elijah*

ἡλικία, ας f (ἡλικός) *age, span of
life, years* (ἡλικίαν ἔχει *he is of
age* Jn 9.21, 23; καὶ παρὰ καιρὸν
ἡλικίας *even though she was past
age for childbirth* He 11.11);
height (Lk 19.3; Mt 6.27 = *years
or height*); *maturity* (Eph 4.13)

ἡλικός, η, ον (ἡλικία, συν|ηλικιωτής)
how great, how large; how small

ἥλιος, ου m (εἰλι|κρίνεια) *the sun*

ἦλος, ου m (προσ|ηλόω) *nail*

ἦλπισα, ἦλπισα aor. and pf. of ἐλπίζω

ἡμάρτηκα pf. of ἀμαρτάνω

ἡμαρτον and ἡμάρτησα aor. of ἀμαρ-
τάνω

ἡμέρα, ας f (ἐφ|ημερία, ἐφ|ἡμερος,
καθ|ημερινός, μεσ|ημβρία, νυχθ|
ἡμερον. ὀκτα|ἡμερος, σῆμερον)
day (καθ' ἡμέραν *daily*; διὰ τριῶν
ἡμερῶν *in three days*; δι' ἡμερῶν
some days later); *time; legal day*
(ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας *by any
human court* 1 Cor 4.3)

ἡμέτερος, α, ον (ἐγώ) *our*

ἡμι|θανής, ἑς (ἥμισυς + θανατώ)
half dead [Lk 10.30]

ἥμισυς, εια, υ gen. ἥμισυς (ἡμι|θα-
νής, ἡμί|ωρον) *half; one half*

ἡμί|ωρον, ου n (ἥμισυς + ὥρα) *half
an hour* [Re 8.1]

ἡμφίεσμαι pf. pass. of ἀμφιέννυμι

ἦνεγκα aor. of φέρω

ἦνέχθην aor. pass. of φέρω

ἦνέωγμα pf. pass. of ἀνοίγω

ἦνεῶξα and ἦνοιξα aor. of ἀνοίγω

ἦνεῶχθην, ἦνοιγην and ἦνοιχθην
aor. pass. of ἀνοίγω

ἦνίκα *when; ἦνίκα ἄν or ἦνίκα ἐάν
whenever* (2 Cor 3. 15.16)

ἦντληκώς pf. ptc. of ἀντλέω

ἦ|περ (ἦ + -πέρ) *than* (strengthened
form of ἦ) [Jn 12.43]

ἦπιος, α, ον *gentle, kind* [2 Tm 2.24]

Ἡρ m *Er* [Lk 3.28]

ἦρα, ἦρθην aor. and aor. pass. of αἶρω

ἦργασάμην aor. of ἐργάζομαι

ἦρεμος, ον *quiet, peaceful* [1 Tm 2.2]

ἦρεσα aor. of ἀρέσκω

ἦρπάγην aor. pass. of ἀρπάζω

ἦρχόμεν impf. of ἔρχομαι

Ἡρῶδης, ου m *Herod*: (1) Herod I,
the Great; (2) Herod Antipas;
(3) Herod Agrippa I

Ἡρωδιανοί, ὦν m *Herodians* (parti-
sans of the Herodian family)

Ἡρωδιάς, ἄδος f *Herodias* (grand-
daughter of Herod the Great)

Ἡρωδίων, ωνος m *Herodion*
[Ro 16.11]

Ἡσαΐας, ου m *Isaiah*

Ἡσαῦ m *Esau*

ἡσσάομαι alt. form of ἡττάομαι

ἡσσων, ον gen. ονος (ἡττάομαι) *less;*
εἰς τὸ ἡσσον for the worse
(1 Cor 11.17)

ήσυχάζω (ήσυχία, ήσύχιος) *be silent or quiet; cease, rest; live quietly* (1 Th 4.11)

ήσυχία, ας f (ήσυχάζω) *silence, quietness; παρέχω ήσυχίαν be quiet* (Ac 22.2)

ήσύχιος, ον (ήσυχάζω) *quiet, peaceful*

ή|τοι (ή + -τοί = *therefore, accordingly*) or; ήτοι ... ή *either ... or* [Ro 6.16]

ήττάομαι (ήσσων, ήττημα) *be defeated or overcome; be treated worse (ύπέρ) than* (2 Cor 12.13)

ήττημα, τος n (ήττάομαι) *defeat; failure*

ήτω impv. 3 sg. of είμί

ηύξήθην aor. pass. of αύξάνω

ηύξησα aor. of αύξάνω

ηύφράνθην aor. pass. of εύφραίνω

ήφιεν impf. 3 sg. of αφήμι

ήχέω (ήχος, έξι|ηχέομαι, κατ|ηχέω, προσ|αχέω) *be noisy* [1 Cor 13.1]

ήχθην aor. pass. of άγω

ήχος, ου m (ήχέω) *sound, noise; report, news* [Lk 21.25]

ήχος, ους n (ήχέω) *roar* [Lk 21.25]

ήψάμην aor. midd. of άπτω

Θ

θαδαίος alt. form of θαδδαίος

θαδδαίος, ου m *Thaddaeus*

θάλασσα, ης f (άλίζω) *sea; lake*

θάλπω *take good care of, cherish*

θαμάρ f *Tamar* [Mt 1.3]

θαμβέομαι (έκ|θαμβέομαι, θάμβος, έκ|θαμβος) *be amazed, surprised, shocked*

θάμβος, ους n (θαμβέομαι) *amazement, wonder, shock*

θανάσιμον, ου n (θανατώω) *deadly poison* [Mk 16.18]

θανατη|φόρος, ον (θανατώω + φέρω) *deadly, causing death* [Jas 3.8]

θάνατος, ου m (θανατώω) *death; έσφαγμένην εις θάνατον a mortal wound* (Re 13.3); άμαρτία προς θάνατον *a deadly sin* (1 Jn 5.16f); έν θανάτοις *near death, in danger of death* (2 Cor 11.23)

θανατώω (ήμι|θανής, θανάσιμον, θανατη|φόρος, θάνατος) *kill, put to*

death, have someone put to death; put in danger of death (Ro 8.36)

θάπτω (έν|ταφιάζω, έν|ταφιασμός, συν|θάπτομαι, ταφή, τάφος) aor. pass. *ετάφην. bury*

θάρα m *Terah* [Lk 3.34]

θαρρέω (θαρσέω) *be courageous; act boldly; be confident, be able to depend on*

θαρσέω (θαρρέω, θάρσος) *only in impv. Courage! Cheer up! Don't be afraid!*

θάρσος, ους n (θαρσέω) *courage* [Ac 28.15]

θαῦμα, τος n (θαυμάζω) *a wonder, miracle; amazement*

θαυμάζω (έκ|θαυμάζω, θαῦμα, θαυμάσιος, θαυμαστός) *intrans. marvel, wonder, be amazed* (έθαυμάσθη όλη ή γη όπίσω *the whole earth followed with amazement* Re 13.3); *trans. marvel or won-*

- der at, admire* (θαυμάζοντες πρόσ-
ωπα *flattering people* Jd 16)
- θαυμάσιος, α, ον (θαυμάζω) *wonder-
ful* [Mt 21.15]
- θαυμαστός, ή, όν (θαυμάζω) *marvel-
ous, wonderful; extraordinary,
astonishing*
- θεά, άς f (θεός) *goddess* [Ac 19.27]
- θεάομαι (θεατρίζω, θέατρον) *see,
look at; notice, observe; visit*
(Ro 15.24)
- θεατρίζω (θεάομαι) *expose to public
shame* [He 10.33]
- θέατρον, ου n (θεάομαι) *theatre;
spectacle*
- θειναι aor. inf. of τίθημι
- θειον, ου n (θειώδης) *sulphur, brim-
stone*
- θειος, α, ον (θεός) *divine; τὸ θεῖον
the deity or the divine nature*
- θειότης, ητος f (θεός) *deity, divine
nature* [Ro 1.20]
- θείς aor. ptc. of τίθημι
- θειώδης, ες (θειῖον) *sulphur-yellow,
sulphurous* [Re 9.17]
- θέλημα, τος n (θέλω) *will; wish, de-
sire*
- θέλησις, εως f (θέλω) *will* [He 2.4]
- θέλω (έθελο|θηρησκία, θέλημα, θέλη-
σις) impf. ήθελον. *wish, desire,
want; will; like; τί θέλει τοῦτο εἶναι
what does this mean?* (Ac 2.12; cf.
17.20)
- θεμέλιον, ου n (τίθημι) *foundation,
basis* [Ac 16.26]
- θεμέλιος, ου m (τίθημι) *founda-
tion; foundation stone* (Re 21.14,
19); possibly *treasure, reserve*
(1 Tm 6.19)
- θεμελιόω (τίθημι) *found; establish
firmly; strengthen*
- θεο|δίδακτος, ον (θεός + διδάσκω)
taught by God [1 Th 4.9]
- θεο|μάχος, ον (θεός + μάχομαι) *op-
posing God* [Ac 5.39]
- θεό|πνευστος, ον (θεός + πνέω) *in-
spired by God* [2 Tm 3.16]
- θεός, οὔ m (ἄ|θεος, θεά, θεῖος, θει-
ότης, θεο|δίδακτος, θεο|μάχος,
θεό|πνευστος, θεο|σέβεια, θεο|
σεβής, θεο|στυγής, θεότης, φιλό-
θεος) *God* (κατὰ θεόν *according
to God's will, godly; after the
likeness of God* Eph 4.24); *god;
f goddess* (Ac 19.37)
- θεο|σέβεια, ας f (θεός + σέβομαι) *de-
votion to God, piety, godliness*
[1 Tm 2.10]
- θεο|σεβής, ές (θεός + σέβομαι) *de-
vout, pious, God-fearing* [Jn 9.31]
- θεο|στυγής, ές (θεός + στυγητός) *hat-
ing God; hateful to God* [Ro 1.30]
- θεότης, ητος f (θεός) *deity, godhead*
[Col 2.9]
- θεόφιλος, ου m *Theophilus*
- θεραπεία, ας f (θεραπέω) *healing;
household servants* (Lk 12.42)
- θεραπέω (θεραπεία, θεράπων) *heal,
cure; serve* (Ac 17.25)
- θεράπων, οντος m (θεραπέω) *ser-
vant* [He 3.5]
- θερίζω (θερμαίνομαι) *reap, harvest,
gather*
- θερισμός, οὔ m (θερμαίνομαι) *har-
vest; crop*
- θεριστής, οὔ m (θερμαίνομαι) *reaper,
harvester*
- θερμαίνομαι (θερίζω, θερισμός, θερι-
στής, θέρημ, θέρος) *warm oneself,
keep warm*
- θέρημ, ης f (θερμαίνομαι) *heat*
[Ac 28.3]

θέρος, ους n (θερμαίνομαι) *summer*
 θέσθε aor. midd. imprv. 2 pl. of τίθημι
 Θεσσαλονικεύς, έώς m a *Thessalonian*

Θεσσαλονίκη, ης f *Thessalonica*
 (4 D-2)

θέτε aor. imprv. 2 pl. of τίθημι
 Θευδᾶς, ᾶ m *Theudas* [Ac 5.36]
 θεωρέω (θεωρία, παρα|θεωρέω) *see;*
watch, look on, observe; perceive,
notice; experience (of death)

θεωρία, ας f (θεωρέω) *sight (of some-*
thing seen), spectacle [Lk 23.48]

θήκη, ης f (τίθημι) *sheath (for a*
sword) [Jn 18.11]

θηλάζω (θηλυς) *nurse (of a mother*
breast feeding her child); nurse
(of a child feeding at the
breast); ó θηλάζων unweaned
child Mt 21.16)

θήλυς, εια. υ (θηλάζω) *female; woman*
 θήρα, ας f (θηρεύω) *trap* [Ro 11.9]

θηρεύω (θήρα, θηριο|μαχέω, θηρίον)
catch [Lk 11.54]

θηριο|μαχέω (θηρεύω + μάχομαι)
fight wild animals [1 Cor 15.32]

θηρίον, ου n (θηρεύω) *animal, beast;*
wild animal; snake (Ac 28.4, 5)

θησαυρίζω (from θήσω fut. of τίθημι,
 απο|θησαυρίζω, θησαυρίζω, θη-
 σαυρός) *store up, save; put aside*

θησαυρός, οῦ m (θησαυρίζω) *treas-*
ure; treasure box or chest, store-
room

θήσω fut. of τίθημι

θιγγάνω (aor. subj. θίγω) *touch*

θλίβω (απο|θλίβω, θλίψις, συν|θλίβω)
 pf. pass. ptc. τεθλιμμένος. *press*
hard, crush (of a crowd); pass.
experience trouble or difficulty;
 pf. pass. ptc. *narrow* (Mt 7.14)

θλίψις, εως f (θλίβω) *trouble, dis-*
stress, difficult circumstances, suf-
fering

θνήσκω (ἀ|θανασία. απο|θνήσκω, θνη-
 τός, επι|θανάτιος, συν|απο|θνήσκω)
 pf. τέθνηκα. *die; pf. be dead*

θνητός, ή, όν (θνήσκω) *mortal*

θορυβάζω (θορυβέω, θόρυβος) *trou-*
ble, bother, distract

θορυβέω (θορυβάζω) *set in an up-*
roar; pass. be stirred up, confused
or worried

θόρυβος, ου m (θορυβάζω) *confu-*
sion, disturbance; riot

θραύω *oppress* [Lk 4.18]

θρέμμα, τος n (τρέφω) *domesticated*
animal; pl. cattle, herds, flocks
 [Jn 4.12]

θρηνέω (θροέομαι) intrans. *mourn,*
weep; trans. mourn or weep for

θρῆνος, ου m (θροέομαι) *dirge, song*
of grief [Mt 2.18]

θρησκεία, ας f (θρησκός) *religion,*
worship

θρησκός, όν (θρησκεία, έθελο|θρη-
 σκία) *religious* [Jas 1.26]

θριαμβεύω *lead (someone) as a*
prisoner in a victory procession;
triumph over or put to shame;
perhaps cause (someone) to tri-
umph

θρίξ, τριχός f (τρίχινος) *hair*

θροέομαι (θρηνέω, θρῆνος) *be*
alarmed or startled

θρόμβος, ου m (τρέφω) *drop, clot (of*
blood) [Lk 22.44]

θρόνος, ου m *throne*

θρύπτω *break in pieces*

Θυάτειρα, ων n *Thyatira* (4 E-2)

θυγάτηρ, τρός f (θυγάτριον) *daugh-*
ter; female descendant; female in-

habitant, woman; θυγάτηρ Σιών
Zion, Jerusalem
 θυγάτριον, ου η (θυγάτηρ) *little*
daughter
 θύελλα, ης f (θύω = *rush on, storm* +
 ἄελλα = *stormy wind, whirlwind*)
wind storm, whirlwind [He 12.18]
 θύϊνος, η, ον (θύω [θυίω = *smell*
good, θυία = odorous cedar; per-
haps = smell like cedar]) *citron,*
scented (of wood) [Re 18.12]
 θυμίαμα, τος η (θύω [θυίω = *smell*
good]) *incense; incense offering*
 θυμιατήριον, ου η (θύω [θυίω = *smell*
good]) *altar of incense* [He 9.4]
 θυμιάω (θύω) *offer incense* [Lk 1.9]
 θυμο|μαχέω (θυμόομαι + μάχομαι)
be very angry [Ac 12.20]
 θυμόομαι (ἀ|θυμέω, δι|εν|θυμέομαι,
 ἐν|θυμέομαι, ἐν|θύμησις, ἐπι|θυ-
 μέω, ἐπι|θυμητής, ἐπι|θυμία, εὐ-
 θυμέω, εὐ|θυμος, εὐ|θύμως, θυμο|
 μαχέω, θυμός, μακρο|θυμέω, μα-

κρο|θυμία, ὁμο|θυμαδόν, προ|θυ-
 μία, πρό|θυμος, προ|θύμως) *be fu-*
rious [Mt 2.16]
 θυμός, ου η (θυμόομαι) *anger, rage,*
fury; intense feeling
 θύρα, ας f (θυρεός, θυρίς, θυρωρός)
door, gate; entrance (of a tomb);
opportunity
 θυρεός, οῦ η (θύρα) *shield* [Eph 6.16]
 θυρίς, ἴδος f (θύρα) *window*
 θυρωρός, οῦ η and f (θύρα) *door-*
keeper
 θυσία, ας f (θύω) *sacrifice, offering;*
act of offering
 θυσιαστήριον, ου η (θύω) *altar*
 θύω (εἰδωλό|θυτον, θύελλα, θύϊνος,
 θυμίαμα, θυμιατήριον, θυμιάω,
 θυσία, θυσιαστήριον, ἱερό|θυτος)
 aor. pass. ἐτύθην. *slaughter; sacri-*
fice; kill, murder (Jn 10.10)
 θῶ aor. subj. of τίθημι
 θωμάς, ᾶ η *Thomas*
 θώραξ, ακος η *breastplate; chest*

I

Ἰάϊρος, ου η *Jairus*
 Ἰακώβ η *Jacob*: (1) son of Isaac;
 (2) father of Joseph
 Ἰάκωβος, ου η *James*: (1) brother of
 John, son of Zebedee; (2) broth-
 er of Jesus; (3) son of Alphaeus
 and one of the twelve; (4) father
 of Judas (Lk 6.16; Ac 1.13); (5)
 tax-collector (Mk 2.14)
 ἴαμα, τος η (ἰάομαι) *healing*
 Ἰαμβρῆς η *Jambres* [2 Tm 3.8]
 Ἰανναί η *Jannai* [Lk 3.24]

Ἰάννης η *Jannes* [2 Tm 3.8]
 ἰάομαι (ἴαμα, ἴασις, ἱατρός) *heal, cure;*
restore
 Ἰάρετ η *Jared* [Lk 3.37]
 ἴασις, εως f (ἰάομαι) *healing*
 ἰάσις, ἴδος f *jasper* (a semiprecious
 stone of varying colors, but the
 jasper of the NT was probably
 green)
 Ἰάσιων, ονος η *Jason*: (1) a Chris-
 tian of Thessalonica; (2) another
 Christian (Ro 16.21)

ιατρός, οὔ μ (ίαομαι) *physician, doctor*

ἴδε (from εἶδον = aor of ὁράω) *Look! See! Listen!; here is; here are*

ἴδετε aor. impv. of ὁράω

ἴδιος, α. ον (ιδιώτης) *one's own, belonging to one, personal; τὰ ἴδια home, possessions, property; κατ' ἰδίαν privately, alone, apart; ἰδίᾳ individually, separately (1 Cor 12.11)*

ιδιώτης, ου μ (ἴδιος) *untrained or unskilled person, layperson; un-gifted (of spiritual gifts)*

ἰδοῦ (from εἶδον = aor. of ὁράω) *Look! See! Listen!; there or here is (are), there or here was (were); there or here comes (came); then, suddenly; even, yet (of emphasis)*

Ἰδουμαία, ας f *Idumea (2 B-7) [Mk 3.8]*

ἰδρώς, ὤτος μ *sweat, perspiration [Lk 22.44]*

ιδῶν aor. ptc. of ὁράω

ιδῶς alt. form of εἰδῶς

Ἰεζάβελ f *Jezebel [Re 2.20]*

Ἱεράπολις, εως f *Hierapolis (4 E-2) [Col 4.13]*

ἱερατεία, ας f (ἱερατεύω) *priestly office or service*

ἱεράτευμα, τος η (ἱερατεύω) *priest-hood*

ἱερατεύω (ἀρχι|ερατικός, ἀρχι|ιερέυς, ἱερατεία, ἱεράτευμα, ἱερέυς, ἱερό|θυτος, ἱερόν, ἱερο|πρεπής, ἱερός, ἱερο|συλέω, ἱερ|ουργέω, ἱερωςύ|νη) *serve as a priest [Lk 1.8]*

Ἱερεμίας, ου μ *Jeremiah*

ἱερέυς, ἑως μ (ἱερατεύω) *priest*

Ἱεριχώ f *Jericho (1 C-6, 1i C-1, 2 C-6)*

ἱερό|θυτος, ον (ἱερατεύω + θύω) *of-fered in sacrifice [1 Cor 10.28]*

ἱερόν, οὔ η (ἱερατεύω) *temple; temple precincts*

ἱερο|πρεπής, ἑς (ἱερατεύω + πρέπει) *reverent [Tit 2.3]*

ἱερός, ἄ, ὄν (ἱερατεύω) *sacred, holy; pertaining to the temple (of service and sacrifice)*

Ἱεροσόλυμα η pl. and f sg. and Ἱερουσαλήμ f *Jerusalem (1 C-6, 1i A-1, 2 C-6, 3 C-4, 4 G-4)*

Ἱεροσολυμίτης, ου μ *an inhabitant of Jerusalem*

ἱερο|συλέω (ἱερατεύω + συλάω) *commit sacrilege; rob temples [Ro 2.22]*

ἱερό|συλος, ου μ (ἱερατεύω + συλάω) *sacrilegious person; temple robber [Ac 19.37]*

ἱερ|ουργέω (ἱερατεύω + ἐργάζομαι) *serve as a priest [Ro 15.16]*

ἱερωςύνη, ης f (ἱερατεύω) *priesthood*

Ἰεσσαί μ *Jesse (father of David)*

Ἰεφθάε μ *Jephthah [He 11.32]*

Ἰεχονίας, ου μ *Jechoniah*

Ἰησοῦς gen. οὔ dat. οὔ acc. οὔν μ (1) *Jesus: (a) of the Lord; (b) Jesus Barabbas; (c) Jesus Justus (Col 4.11); (d) in the genealogy of Jesus (Lk 3.29); (2) Joshua (Ac 7.45; He 4.8)*

ἱκανός, ἦ, ὄν (ικανόω) *worthy, fit; sufficient, able (ικανόν ἐστιν it is enough! Lk 22.38; τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι to satisfy the crowd Mk 15.15; τὸ ἱκανὸν bail money, peace bond Ac 17.9); large, great, much, pl. many or some (ἐν λόγοις ἱκανοῖς at some length, in detail Lk 23.9); long, considerable (ἐφ' ἱκανόν for a long while Ac 20.11)*

ικανότης, ητος f (ικανόω) *capacity, capability* [2 Cor 3.5]

ικανόω (ἀφικνέομαι, ἄφιξις, δι-
ικνέομαι, ἐφικνέομαι, ικανός,
ικανότης, ικετηρία) *make capa-
ble, make fit*

ικετηρία, ας f (ικανόω) *request, plea,
prayer* [He 5.7]

ικμάς, ἄδος f *moisture* [Lk 8.6]

Ἰκόνιον, ου n *Iconium* (4 F-2)

ιλαρός, ἄ, ὄν (ιλαρότης, ἴλεως) *cheer-
ful, happy* [2 Cor 9.7]

ιλαρότης, ητος f (ιλαρός) *cheerful-
ness* [Ro 12.8]

ιλάσκομαι (ιλάσμός, ιλαστήριον)
*bring about forgiveness for, take
away, deal mercifully with; pass.
be merciful, have mercy*

ιλασμός, οὔ m (ιλάσκομαι) *means by
which sins are forgiven, sin-of-
fering*

ιλαστήριον, ου n (ιλάσκομαι) *means
by which sins are forgiven
(Ro 3.25); place where sins are
forgiven (He 9.5)*

Ἰλεως, ων (ιλαρός) *merciful* (ἴλεώς
σοι *May God be merciful to you!*
or *God forbid!* Mt 16.22)

Ἰλλυρικόν, οὔ n *Illyricum* (4 C-1)
[Ro 15.19]

ἰμάς, ἄντος m *strap* (of a sandal);
perhaps *lash, whip* (Ac 22.25)

ἱματίζω (ἱμάτιον, ἱματισμός) *clothe,
dress*

ἱμάτιον, ου n (ἱματίζω) *garment,
clothing; coat, robe, cloak* (of
outer garments)

ἱματισμός, οὔ m (ἱματίζω) *clothing,
apparel*

ἵνα conj. *in order that* (of purpose);
so that (of result); *that* (indirect

statement); with subj. some-
times = *impv.* (e.g. ἡ δὲ γυνή
ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα *but the
wife must respect her husband*
Eph 5.33)

ἵνα|τί conj. (ἵνα + τίς) *why? for what
reason?*

Ἰόππη, ης f Joppa, Jaffa (1 B-5,
2 B-5, 3 C-4)

Ἰορδάνης, ου m *Jordan River*
(1 D-5, 2 D-5)

ἰός, οὔ m (κατ|ίομαι) *poison, ven-
om; rust, corrosion*

Ἰουδαία, ας f *Judea* (2 C-6)

ἰουδαίζω *live according to Jewish
(or Judean) religious regulations*
[Ga 2.14]

Ἰουδαϊκός, ἡ, ὄν *Jewish* [Tt 1.14]

Ἰουδαϊκῶς adv. *like a Jew* [Ga 2.14]

Ἰουδαῖος, α, ον *a Jew; Jewish; Judean*

Ἰουδαϊσμός, οὔ m *Judaism* (of the
Jewish religion and way of life)

Ἰούδας, α m (1) *Judah*: (a) son of
Jacob, his tribe, his territory
(1 C-6); (b) person in the geneal-
ogy of Jesus (Lk 3.30); (2) *Judas*:
(a) the betrayer of Jesus; (b) a
brother of Jesus; (c) an apostle,
the son of James; (d) member of
the Jerusalem church, called
Barsabbas; (e) a disciple in
Damsacus (Ac 9.11); (f) revolu-
tionary leader (Ac 5.37)

Ἰουλία, ας f *Julia* [Ro 16.15]

Ἰούλιος, ου m *Julius*

Ἰουνία, ας f *Junia* [Ro 16.7]

Ἰουνιᾶς, ᾶ m *Junias* [Ro 16.7]

Ἰοῦστος, ου m *Justus*: (1) surname
of Joseph Barsabbas (Ac 1.23);
(2) Titius Justus (Ac 18.7); (3)
companion of Paul (Col 4.11)

ἵππεύς, ἕως m (ἵππος) *horseman, cavalryman*

ἵππικόν, οὐ η (ἵππος) *cavalry* [Re 9.16]

ἵππος, ου m (ἵππεύς, ἵππικόν) *horse*

ἶρις, ἴδος f *rainbow; varicolored halo*

Ἰσαάκ m *Isaac*

ἰσ|ἄγγελος, ον (ἴσος + ἄγγέλλω) *like or the same as an angel* [Lk 20.36]

ἴσασι 3 pl. of οἶδα

ἴσθι impv. of εἶμι

Ἰσκαριώθ and Ἰσκαριώτης, ου m *Is-carriot*

ἴσος, η, ον (ἰσ|ἄγγελος, ἰσότης, ἰσό|τιμος, ἰσό|ψυχος, ἴσως) *equal, the same; in agreement* (Mk 14.56, 59); ἴσα adv. *equally* (τὸ εἶναι ἴσα θεῷ *to be equal to God* Php 2.6)

ἰσότης, ητος f (ἴσος) *equality* (ἐξ ἰσότητος *as a matter of equality* 2 Cor 8.13); *fairness* (of treatment)

ἰσό|τιμος, ον (ἴσος + τιμάω) *equally valuable, of the same kind, of equal privilege* [2 Pe 1.1]

ἰσό|ψυχος, ον (ἴσος + ψύχομαι) *sharing the same feelings* [Php 2.20]

Ἰσραήλ m *Israel*

Ἰσραηλίτης, ου m *an Israelite*

Ἰσσαχάρ m *Issachar* [Re 7.7]

ἴστε ind. or impv. 2 pl. of οἶδα

ἴστημι and ἰσ|τάνω (ἀ|κατά|στασία, ἀ|κατά|στατος, ἀνά|στασις, ἀνα|στατόω, ἀνθ|ίστημι, ἀν|ίστημι, ἀντι|καθ|ίστημι, ἀπο|κατά|στασις, ἀπο|στασία, ἀπο|στάσιον, ἀρχο|στασία, ἀ|στατέω, ἀφ|ίσταμαι, διά|στημα, δι|ίστημι, διχο|στασία, ἔκ|στασις, ἐν|ίστημι, ἐξ|ανά|στασις, ἐξ|αν|ίστημι, ἐξ|ίστημι, ἐπ|αν|ίσταμαι, ἐπ|ίσταμαι, ἐπ|ίστασις,

ἐπ|ιστάτης, ἐπ|ιστήμων, εὐ|περί|στατος, ἐφ|ίστημι, καθ|ιστάνω, καθ|ίστημι, κατά|στημα, κατ|εφ|ίστημι, μεθ|ίστημι, μετα|δίδωμι, μετά|θεσις, παρ|ίστημι and παρ|ιστάνω, περι|ίστημι, προ|ίστημι, προ|στάτις, πρωτο|στάτης, στά|μνος, στασιαστής, στάσις, συν|εφ|ίστημι, συν|ίστημι, συ|στατικός, ὑπό|στασις) fut. στήσω; 1 aor. ἔστησα; 2 aor. ἔστην, impv. στήθι, inf. στήναι, ptc. στάς; pf. ἔστηκα, inf. ἐστάναι, ptc. ἐστηκώς and ἐστώς; plpf. εἰστήκειν; fut. midd. στήσομαι; aor. pass. ἐστάθην, inf. σταθῆναι, ptc. σταθείς; fut. pass. σταθήσομαι. trans. (in all act. tenses except 2 aor., pf. and plpf.) *set, place, put; establish, set up, make stand; put forward; fix (a day of judgment); pay, count out (money); hold against* (Ac 7.60); intrans. (in 2 aor., pf., plpf. act.; all midd. and pass. forms) *stand; stop, stand still; be confirmed or established; stand firm, hold one's ground; be, exist; stand up; be moored* (of boats)

ἱστορέω *visit, get to know* [Ga 1.18]

ἰσχυρός, ἄ, ὄν (ἰσχύω) *strong, mighty, powerful; loud (cry or thunder); severe (famine)*

ἰσχύς, ὕος f (ἰσχύω) *strength, might, power*

ἰσχύω (δι|ἰσχυρίζομαι, ἐν|ισχύω, ἐξ|ισχύω, ἐπι|ισχύω, ἰσχυρός, ἰσχύς, κατ|ισχύω) *be able, can, have resources* (εἰς οὐδὲν ἰσχύει *it is worthless* Mt 5.13); *win over, defeat; be strong, grow strong* (Ac 19.20; on Jas 5.16 cf. ἐνεργέω)

ἴσως (ἴσος) adv. *perhaps, probably*
[Lk 20.13]

Ἰταλία, ας f *Italy* (4 A-1)

Ἰταλικός, ἦ, ὄν *Italian* [Ac 10.1]

Ἰτουραῖος, α, ον *Ituraean (Ituraea*
2 D-2) [Lk 3.1]

ἰχθύδιον, ου n (ἰχθύς) *small fish, fish*

ἰχθύς, ύος m (ἰχθύδιον) *fish*

ἶχνος, ους n (ἀν|εξ|ἰχνίαστος) *foot-*
step, step; example

Ἰωαθάμ m *Jotham*

Ἰωακείμ and Ἰωακίμ m *Jehoiakim*
[Mt 1.11]

Ἰωανάν m *Joanan* [Lk 3.27]

Ἰωάννα, ας f *Joanna*

Ἰωαννάς and Ἰωανᾶς, ᾶ, alt. form of
Ἰωάννης

Ἰωάννης, ου m *John*: (1) the Baptist;
(2) son of Zebedee, one of the
twelve; (3) author of Revelation;
(4) John Mark; (5) father of Pe-
ter and Andrew; (6) member of
the Jewish council (Ac 4.6)

Ἰώβ m *Job* [Jas 5.11]

Ἰωβήδ m *Obed*

Ἰωδά m *Joda* [Lk 3.26]

Ἰωήλ m *Joel* [Ac 2.16]

Ἰωναθάς, ου m *Jonathas* [Ac 4.6]

Ἰωναμ m *Jonam* [Lk 3.30]

Ἰωνᾶς, ᾶ m *Jonah*: (1) OT prophet;
(2) father of Peter and Andrew

Ἰωράμ m *Joram*

Ἰωρίμ m *Jorim* [Lk 3.29]

Ἰωσαφάτ m *Jehoshaphat*

Ἰωσῆς, ἦ or ἦτος m *Joses*: (1) broth-
er of Jesus; (2) brother of James
the younger (Mk 15.40, 47)

Ἰωσήφ m *Joseph*: (1) son of Jacob the
patriarch; (2) husband of Mary,
mother of Jesus; (3) of Arima-
thea, member of the Sanhedrin;
(4) brother of Jesus (Mt 13.55);
(5) surnamed Barnabas; (6) son
of a Mary (Mt 27.56); (7, 8) per-
sons in the genealogy of Jesus
(Lk 3.24, 30)

Ἰωσήχ m *Josech* [Lk 3.26]

Ἰωσίας, ου m *Josiah*

ἰῶτα n *iota* (= *yod*, the smallest
letter in the Hebrew alphabet)
[Mt 5.18]

K

κά|γώ dat. κάμοι acc. κάμέ (καὶ +
ἐγώ) and *I, but I; I also; I my-*
self

καθ|ά (κατά + ἄ [from ὄς, ἦ, ὄ]) conj.
or adv. *as, just as* [Mt 27.10]

καθ|αίρεσις, εως f (κατά + αἰρέομαι)
destruction, tearing down

καθ|αιρέω (κατά + αἰρέομαι) fut. κα-
θελῶ; aor. καθεῖλον, ptc. καθε-
λῶν. *take down; pull down, de-*

stroy, overthrow, conquer; pass.
suffer the loss of (Ac 19.27)

καθ|αῖρω (κατά + αῖρω, καθ|αρός)
clean, prune (of branches)
[Jn 15.2]

καθ|ά|περ (ἄ [from ὄς, ἦ, ὄ] + -πέρ
[emphatic particle]) conj. or adv.
as, just as, like

καθ|άπτω (ἄπτω) aor. καθῆψα. *fas-*
ten on [Ac 28.3]

καθαρίζω (ἀ|καθαροσία, ἀ|κάθαρος, δια|καθαίρω, δια|καθαρίζω, ἐκ|καθαίρω, καθαρισμός, καθαρός, καθαρότης, περι|κάθαρμα) fut. **καθαριῶ**. *cleanse, make clean, purify; declare ritually acceptable*

καθαρισμός, οὐ m (καθαρίζω) *cleansing, purification; purification rites*

καθαρός, ἄ, ὄν (καθαρίζω) *pure, clean; innocent*

καθαρότης, ητος f (καθαρίζω) *purification, purity* [He 9.13]

καθ|έδρα, ας f (έδραϊος) *seat, chair*

καθ|έζομαι (έδραϊος) *sit; sit down; stay, remain*

καθειλον aor. of **καθαιρέω**

καθελῶ fut. of **καθαιρέω**

καθελών aor. ptc. of **καθαιρέω**

καθ|εξῆς (έχω) adv. *in order or sequence (from place to place* Ac 18.23); *έν τῷ καθεξῆς* *afterward* (Lk 8.1); *τῶν καθεξῆς ὅσοι* *those who succeeded them* (Ac 3.24)

καθ|εὐδω (εὐδω = *sleep*) *sleep; be indifferent; be dead* (1 Th 5.10)

καθ|ηγηγῆς, οὐ m (ἄγω) *teacher, leader, master*

καθῆκα aor. of **καθίημι**

καθ|ήκει (ήκω) impers. *it is fitting; τὸ μη καθῆκον* *what is improper* (Ro 1.28)

κάθ|ημαι (from pf. of **καθίζω**) 2 sg. **κάθη**, impv. **κάθου**. *sit; sit down; live, stay, be*

καθ|ημερινός, ἡ, ὄν (ἡμέρα) *daily* [Ac 6.1]

καθῆψα aor. of **καθάπτω**

καθ|ίζω (ίζω = *sit*; *cause to sit*, ἀνα|καθίζω, ἐπι|καθίζω, κάθ|ημαι,

παρα|καθ|έζομαι, συγ|κάθ|ημαι, συγ|καθ|ίζω) intrans. *sit down, sit, take one's seat* (midd. Mt 19.28); *stay* (Ac 18.11); trans. *cause to sit, set* (Ac 2.30; Eph 1.20); *select (someone) as a judge* (1 Cor 6.4)

καθ|ίημι (ίημι = *send, set in motion*) pass. ptc. **καθιέμενος**; aor. **καθῆκα**. *let down, lower*

καθ|ίστημι and **καθ|ιστάνω** (ίστημι) fut. **καταστήσω**; aor. **κατέστησα**; aor. pass. **κατεστάθην**; fut. pass. **κατασταθήσομαι**. *put in charge; cause, make (someone to be something); appoint; accompany* (Ac 17.15); midd. *prove to be, be* (Jas 3.6; 4.4)

καθ|ό (ὄ [from ὄς, ἦ, ὅ]) adv. *as, according as; insofar as, to the degree that*

καθ|όλου (όλος) adv. *completely, altogether; καθόλου μή* *not at all, under no condition* [Ac 4.18]

καθ|οπλίζω (οπλίζομαι) *arm fully; pf. midd. ptc. fully armed* [Lk 11.21]

καθ|οράω (οράω) *perceive clearly* [Ro 1.20]

καθ|ότι (ὅτι) *because, for; as, in so far as*

κάθου impv. of **κάθημαι**

καθ|ώς (ώς) adv. *as, just as; inasmuch as, because; in so far as, to the degree that; how, that* (of indirect discourse)

καθ|ὡς|περ (ὡς + -πέρ) adv. *as, just as* [He 5.4]

καί conj. *and, also, but, even; that is, namely; καὶ . . . καί* *both . . . and, not only . . . but also*; frequently used merely to mark the beginning of a sentence

Καϊάφας, α τ *Caiaphas* (high priest)

Κάιν τ *Cain*

Καϊνάμ τ *Cainan*: (1) son of Arphaxad (Lk 3.36); (2) son of Enos (Lk 3.37)

καινός, ή, όν (ἀνα|καινίζω, ἀνα|καινώω, ἐγ|καινία, ἐγ|καινίζω, καινότης, καινώσις) *new; of new quality; unused; unknown, strange, remarkable*; τι καινότερον *the latest thing* (Ac 17.21)

καινότης, ητος τ (καινός) *newness*

καί|περ conj. (-πέρ) *though, although*

καιρός, οῦ τ (ἀ|καιρέομαι, ἀ|καιρώς, εὐ|καιρέω, εὐ|καιρία, εὖ|καιρος, εὐ|καιρώς, πρόσ|καιρος) *time* (viewed primarily as an occasion rather than an extent), *appointed or proper time, season, age* (ἄχρι καιροῦ *for a while*; ἐν παντί καιρῷ *always, at all times* Lk 21.36; ἐν ᾧ καιρῷ *at this time* Ac 7.20; πρὸς καιρόν *or* πρὸς καιρόν ὥρας *for a brief while*; κατὰ καιρόν *at the right time* Ro 5.6, *from time to time* Jn 5.4; κατὰ τὸν καιρόν τοῦτον [ἐκεῖνον] *about this [that] time* Ro 9.9; Ac 19.23); *opportunity; the last times*

Καῖσαρ, ος τ *Caesar, emperor* (of Rome)

Καيسάρεια, ας τ *Caesarea*: (1) on the coast (2 B-4, 4 G-4); (2) *Caesarea Philippi* (2 D-2)

καί|τοι (καί + -τοι [inferential particle] = *therefore*) *yet, and yet, although*

καί|τοι|γε (καί + -τοι [inferential particle] = *therefore* + γέ) *although, and yet* [Jn 4.2]

καίω (ἐκ|καίομαι, κάμιος, κατα|καίω, καῦμα, καυματίζω, καῦσις, καυσόομαι, καυστηριάζω, καύσων, ὄλο|καύτωμα) pf. pass. **κέκαυμαι**; fut. pass. **καυθήσομαι** and **καυθήσωμαι**. *light, keep burning* (pass. *be lit, burn*); *burn, burn up*

κά|κεῖ (καί + ἐκεῖ) adv. *and there; there also*

κά|κεῖθεν (καί + ἐκεῖ) adv. *and from there; and then* (Ac 13.21)

κά|κεῖνος, η, ο (καί + ἐκεῖ) *and that one, and he; that one also, he also*

κακία, ας τ (κακόω) *evil, wickedness; hateful feelings; trouble, worry* (Mt 6.34)

κακο|θήθεια, ας τ (κακόω + ἐθίζω) *meanness, evil done for the sake of evil* [Ro 1.29]

κακο|λογέω (κακόω + λέγω) *speak evil of, curse*

κακο|πάθεια, ας τ (κακόω + πάσχω) *suffering; endurance* [Jas 5.10]

κακο|παθέω (κακόω + πάσχω) *suffer, undergo hardship; endure hardship patiently*

κακο|ποιέω (κακόω + ποιέω) *do evil* *or* *wrong; harm, injure*

κακο|ποιός, οῦ τ (κακόω + ποιέω) *evil-doer, criminal*

κακός, ή, όν (κακόω) *evil, bad, wrong; injury, harm* (as a noun); *foul, troublesome* (of a sore)

κακ|οὔργος, ου τ (κακόω + ἐργάζομαι) *criminal*

κακ|ουχέομαι (κακόω + ἔχω) *be mistreated*

κακόω (ἄ|κακος, ἐγ|κακέω, κακία, κακο|θήθεια, κακο|λογέω, κακο|πάθεια, κακο|ποιέω, κακός, κακ|οὔργος, κακ|ουχέομαι, κακῶς, κά-

κωσις, συγ|κακο|παθέω, συγ|κακ|σουχέομαι) *treat badly, harm; be cruel and force (someone to do something)* (Ac 7.19); κακῶ τὴν ψυχὴν τινος κατὰ *poison someone's mind against (another person)* (Ac 14.2)

κακῶς (κακόω) *adv. badly, severely* (κακῶς ἔχω *be sick*); *wrongly, with wrong motive*

κάκωσις, εως *f* (κακόω) *mistreatment, oppression* [Ac 7.34]

καλάμη, ης *f* (κάλαμος) *straw; stubble* [1 Cor 3.12]

κάλαμος, ου *m* (καλάμη) *reed, cane; measuring rod* (Re 11.1; 21.15f); *reed pen* (3 Jn 13)

καλέω (ἀν|έγ|κλητος, ἀντι|καλέω, ἐγ|καλέω, ἔγ|κλημα, εἰσ|καλέομαι, ἐκ|κλησία, ἐπι|καλέω, κλησῖς, κλητός, μετα|καλέομαι, παρα|καλέω, παρά|κλησις, παρά|κλητος, προ|καλέομαι, προσ|καλέομαι, συγ|καλέω, συμ|παρα|καλέομαι) *pf. κέκληκα; aor. pass. ἐκλήθην; fut. pass. κληθήσομαι. call, name, address; invite; summon, call in*

καλλι|έλαιος, ου *f* (καλός + ἐλαία) *cultivated olive tree* [Ro 11.24]

κάλλιον (καλός) *very well* (comp. of καλῶς)

καλο|διδάσκαλος, ον (καλός + διδάσκω) *teaching what is good* [Tt 2.3]

Καλοὶ Λιμένες *m* *Fair Havens* (4 D-4) [Ac 27.8]

καλο|ποιέω (καλός + ποιέω) *do what is right or good* [2 Th 3.13]

καλός, ἢ, ὄν (καλλι|έλαιος, κάλλιον, καλο|διδάσκαλος, καλο|ποιέω) *good; right, proper, fitting; better;*

honorable, honest; fine, beautiful, precious

κάλυμμα, τος *n* (καλύπτω) *veil, cover*

καλύπτω (ἀ|κατα|κάλυπτος, ἀνα|κάλυπτο, ἀπο|καλύπτω, ἀπο|κάλυψις, ἐπι|κάλυμμα, κάλυμμα, κατα|καλύπτομαι, παρα|καλύπτομαι, περι|καλύπτω, συγ|καλύπτω) *cover, hide*

καλῶς (καλός) *adv. well* (οὐ καλῶς *for no good purpose* Ga 4.17); *rightly, correctly; very well, well enough; please* (Jas 2.3); καλῶς ἔχω *be well*; καλῶς ποιῶ *do good* (Mt 12.12; Lk 6.27), *be kind* (Ac 10.33; Php 4.14)

κάμηλος, ου *m* and *f* *camel*

κάμινος, ου *f* (καίω) *furnace, oven*

καμ|μύω (κατά + μύω = *be shut*) *close* (of eyes)

κάμνω (aor. subj. 2 pl. κάμητε) *be weary; be sick; ἐν ψυχῇ κάμνω be discouraged* (He 12.3)

κάμπτω (ἀνα|κάμπτω, συγ|κάμπτω) *trans. and intrans. bend, bow* (of the knee)

κᾶν (καί + εἰ + ἄν) *even if, and if* (κᾶν ... κᾶν *if ... or* Lk 12.38); *even, at least*

Κανά *f* *Cana* (2 C-3)

Καναναῖος, ου *m* *Cananaean* (= *Zealot, member of a Jewish nationalistic sect*)

Κανανίτης, ου *m* *man of Cana*

Κανδάκη, ης *f* *Candace* (a royal title) [Ac 8.27]

κανών, ὄνος *m* *limits, sphere, area; rule, principle, standard* (Ga 6.16)

κατηλεύω *peddle for profit* [2 Cor 2.17]

καπνός, οὔ *m smoke*

Καππαδοκία, ας *f Cappadocia* (4 G-2)

καρδία, ας *f* (καρδιο|γινώστης, σκληρο|καρδία) *heart, inner self; mind; will, desire, intention; interior* (of the earth)

καρδιο|γινώστης, ου *m* (καρδία + γινώσκω) *knower of hearts*

καρπός, οὔ *m* (ἄ|καρπος, καρπο|φορέω) *fruit, grain; harvest; result, outcome; deed, action; return, gain, advantage; tribute, praise* (of the lips); *offspring* (Lk 1.42); *descendant* (Ac 2.30)

Κάρπος, ου *m* *Carpus* [2 Tm 4.13]

καρπο|φορέω (καρπός + φέρω) *bear fruit or crops, be productive*

καρπο|φόρος, ον (καρπός + φέρω) *fruitful* [Ac 14.17]

καρτερέω (προσ|καρτερέω, προσ|καρτέρησις) *endure, persevere* [He 11.27]

κάρφος, ους *n* *speck, small splinter*

κατά *prep.* with: (1) *acc. according to, corresponding to, with reference to, just as* (τὰ κατὰ τινα *one's case or circumstances; κατὰ τὰ αὐτά so, in the same way; κατὰ ἐμέ my; κατὰ τὸ αὐτό together* Ac 14.1; *κατὰ τί how* Lk 1.18); *used distributively with numerals and places; in, for; for the purpose of; at, about* (of time); *on, upon, along, through, to, toward; off, opposite, near, bordering on; with, by means of, because of*; (2) *gen. against; down, down from; throughout; by* (of oaths); *over* (of authority)

καταβαίνω (βαίνω = *go, walk*) *fut. καταβήσομαι; aor. κατέβην, impv.*

κατάβηθι *and* κατάβα, *inf. καταβήναι, ptc. καταβάς; pf. καταβέβηκα. come or go down, descend; fall, fall down; be brought down* (Mt 11.23; Lk 10.15); *get out* (Mt 14.29)

κατα|βάλλω (βάλλω) *knock down; midd. lay* (of a foundation)

κατα|βαρέω (βαρέω) *be a burden to* [2 Cor 12.16]

κατα|βαρύνομαι (βαρύνω = *burden, βαρέω*) *be very heavy; ὀφθαλμοὶ καταβαρύνομαι be unable to keep one's eyes open* [Mk 14.40]

κατά|βασις, εως *f* (βαίνω = *go, walk*) *descent, slope* [Lk 19.37]

κατα|βιβάζω (βιβάζω = *make to go up*) *throw down, bring down*

κατα|βολή, ης *f* (βάλλω) *beginning, creation; δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβεν* either (*Abraham*) *became able to become a father* or (*Sarah*) *became able to conceive* (He 11.11)

κατα|βραβεύω (βραβεύω) *cheat; condemn, disqualify* (lit. *rule against*) [Col 2.18]

καταγαγεῖν *aor. inf. of κατάγω*

κατ|αγγελεύς, εώς *m* (ἀγγέλλω) *preacher, one who proclaims* [Ac 17.18]

κατ|αγγέλλω (ἀγγέλλω) *aor. κατήγγειλα; aor. pass. κατηγγέλην. proclaim, make known, preach; teach, advocate* (of customs)

καταγινώσκω *alt. form of καταγινώσκω*

κατα|γελάω (γελάω) *impf. κατεγέλων. laugh at, ridicule*

κατα|γινώσκω (γινώσκω) *pf. pass. κατέγνωσμαι. condemn, convict*

κατ|άγγυμι (ἀξίνη from aor. of ἄγγυμι = *break*) fut. κατεάξω; aor. κατέαξα; aor. pass. κατεάγην, subj. 3 pl. κατεαγῶσιν. *break*
 κατα|γράφω (γράφω) *write* [Jn 8.6]
 κατα|άγω (ἄγω) aor. κατήγαγον, inf. καταγαγεῖν; aor. pass. κατήχθην, ptc. καταχθείς. *bring down; bring* (Lk 5.11); pass. *put in* (εἰς) at (Ac 27.3; 28.12)
 κατα|γωνίζομαι (ἀγωνίζομαι) *conquer, defeat* [He 11.33]
 κατα|δέω (δέω) *bandage, bind up* [Lk 10.34]
 κατά|δηλος, ον (δηλώω) *very clear* [He 7.15]
 κατα|δικάζω (δικάζω = *judge*, δικαιόω) *condemn, pronounce guilty*
 κατα|δίκη, ης f (δικαιόω) *sentence, conviction* [Ac 25.15]
 κατα|διώκω (διώκω) *search for diligently* [Mk 1.36]
 κατα|δουλόω (δουλόω) *make a slave of; take advantage of*
 κατα|δυναστεύω (δυναστεύω = *hold power over*, δύναμαι) *oppress, exploit*
 κατά|θεμα, τος n (τίθημι) *something under God's curse* [Re 22.3]
 κατα|θεματίζω (τίθημι) *curse; place oneself under a curse* [Mt 26.74]
 καταθέσθαι aor. midd. inf. of κατατίθημι
 κατα|αισχύνω (αἰσχύνομαι) *put to shame, humiliate, disgrace; dis-appoint*
 κατα|καίω (καίω) fut. κατακαύσω; aor. inf. κατακαῦσαι; aor. pass. κατεκάην; fut. pass. κατακαήσομαι and κατακαυθήσομαι. *burn down, burn up, consume*

κατα|καλύπτομαι (καλύπτω) *cover one's head*
 κατα|καυχάομαι (καυχάομαι) impv. 2 sg. κατακαυχῶ. *boast against, despise; be proud, brag; triumph over* (Jas 2.13)
 κατά|κείμαι (κεῖμαι) *lie down* (in bed), *be sick; sit* (lit. *recline*) at table, *dine*
 κατα|κλάω (κλάω) *break in pieces*
 κατα|κλείω (κλείω) *shut up, lock up, put in* (of prison)
 κατα|κληρο|νομέω (κληρόω + νομίζω) *make (someone) the (rightful) owner* [Ac 13.19]
 κατα|κλίνω (κλίνω) aor. pass. κατεκλίθην. *cause to sit down; pass. sit down, sit* (lit. *recline*) at table, *dine*
 κατα|κλύζω (κλύζω = *dash against* [of the sea], κλυδωνίζομαι) *deluge, flood* [2 Pe 3.6]
 κατα|κλυσμός, οῦ m (see κατα|κλύζω) *flood, deluge*
 κατα|ακολουθέω (ἀκολουθέω) *follow, accompany*
 κατα|κόπτω (κόπτω) *beat, bruise, cut* [Mk 5.5]
 κατα|κρημνίζω (κρεμάννυμι) *throw down from a cliff* [Lk 4.29]
 κατά|κριμα, τος n (κρίνω) *condemnation*
 κατα|κρίνω (κρίνω) aor. pass. κατεκρίθην. *condemn, pass judgment on*
 κατά|κρισις, εως f (κρίνω) *condemnation; perhaps doom, punishment*
 κατα|κύπτω (κύπτω) *bend down* [Jn 8.8]
 κατα|κυριεύω (κυριεύω) *have power over; overpower* (Ac 19.16); *be bossy to, lord it over* (1 Pe 5.3)

κατα|λαλέω (λαλέω) *speak evil of, say bad things against, slander*
 κατα|λαλιά, ᾶς f (λαλέω) *slander, insult*
 κατά|λαλος, ου m (λαλέω) *slanderer, one who speaks evil of another* [Ro 1.30]
 κατα|λαμβάνω (λαμβάνω) aor. κατέ-
 λαβον; pf. κατέλιψα; pf. pass. κατέλιμμαι; aor. pass. κατελήμ-
 φθην. act. and pass. *obtain, make one's own, attain; come upon, overtake* (Jn 12.35; 1 Th 5.4); *attack, seize* (Mk 9.18); *catch* (Jn 8.3, 4); *perhaps put out* (Jn 1.5); *midd. realize, understand, learn; see, find* (Ac 25.25)
 κατα|λέγω (λέγω) *enroll, place on the list* (for financial aid by the church) [1 Tm 5.9]
 κατα|λείπω (λείπω) aor. κατέλιπον and κατέλειψα; pf. pass. κατα-
 λέλειμμαι. *leave, leave behind* (pass. often *remain*); *neglect, forsake, abandon; keep* (κατέλιπον ἑμαυτῷ *I have kept for myself* Ro 11.4)
 κατα|λιθάζω (λιθάζω) *stone (someone) to death* [Lk 20.6]
 κατα|αλλαγῆ, ῆς f (ἀλλάσσω) *reconciliation*
 κατα|αλλάσσω (ἀλλάσσω) aor. pass. κατηλλάγην, ptc. καταλλαγεῖς. *reconcile*
 κατά|λοιπος, ον (λείπω) *rest, remaining* [Ac 15.17]
 κατά|λυμα, τος n (λύω) *room, guest room; inn*
 κατα|λύω (λύω) trans. *destroy, tear down; stop* (Ac 5.39; pass. *come to naught* Ac 5.38); *do away with*

(Mt 5.17); intrans. *find lodging; be (someone's) guest*
 κατα|μανθάνω (μανθάνω) aor. imprv. 2 pl. καταμάθετε. *consider, observe* [Mt 6.28]
 κατα|μαρτυρέω (μαρτυρέω) *testify against*
 κατα|μένω (μένω) *stay, live* [Ac 1.13]
 κατα|αν|αλίσκω (κατά + ἀνά + ἀλίσκομαι = *be caught, captured, ἄλωσις*) *consume, devour* [He 12.29]
 κατα|ναρκάω (ναρκάω = *grow stiff or numb*) *be a (financial) burden to*
 κατα|νεύω (νεύω) *signal, motion to* [Lk 5.7]
 κατα|νοέω (νοέω) *consider, think of; notice, observe, see; look; see through, be aware of* (Lk 20.23)
 κατα|αντάω (ἀντάω = *come opposite to, meet*) *come; arrive, reach; attain*
 κατά|νυξις, εως f (νύσσω) *stupor, numbness* [Ro 11.8]
 κατα|νύσσομαι (νύσσω) aor. κατενύ-
 γην. *be stabbed; κατενύγησαν τὴν καρδίαν they were very upset* [Ac 2.37]
 κατα|αξιόω (ἀξιόω) *consider worthy; make worthy*
 κατα|πατέω (πατέω) *trample on; despise* (He 10.29)
 κατά|παυσις, εως f (παύω) *place of rest; rest*
 κατα|παύω (παύω) trans. *cause to rest; prevent*; intrans. *rest, stop, cease*
 κατα|πέτασμα, τος n (πέτομαι) *curtain*
 κατα|πίμπρημι (πίμπραμαι) aor. κατέ-
 ἔπηρσα. *burn to ashes, destroy by fire*

κατα|πίνω (πίνω) αογ. κατέπιον, inf. καταπιεῖν, καταπειν, καταπίν, subj. 3 sg. καταπίει and καταπίη; αογ. pass. κατεπόθη, subj. καταποθῶ. swallow; swallow up, devour, overwhelm (pass. be drowned He 11.29)

κατα|πίπτω (πίπτω) αογ. κατέπεσον, ptc. καταπεσών. fall, fall down

κατα|πλέω (πλέω) αογ. κατέπλευσα. sail (εἰς) to [Lk 8.26]

κατα|πονέω (πονέω = work hard, πόνος) mistreat; trouble

κατα|ποντίζομαι (ποντίζομαι = be drowned) sink, be drowned

κατ|άρα, ας f (ἀρά) curse; something accursed

κατ|αράομαι αογ. 2 sg. κατηράσω; pf. κατήραμαι. curse, place a curse upon

κατ|αργέω (αργέω = be idle, α [primitive] + ἔργον) render ineffective, nullify, cancel; destroy, abolish, do away with (pass. pass away, cease); use up (Lk 13.7); pass. with ἀπό be released from (Ro 7.2, 6); be cut off from (Ga 5.4)

κατ|αριθμέω (ἀριθμέω) number; pass. with ἐν be numbered among, be one of [Ac 1.17]

κατ|αρτίζω (ἀρτίζω = get ready, ἄρτι) mend, restore, set right, make complete (midd. strive for perfection 2 Cor 13.11); act. and midd. make, prepare, supply (κατηρτισμένος fully trained Lk 6.40)

κατ|άρτισις, εως f (ἀρτίζω = get ready, ἄρτι) being made complete [2 Cor 13.9]

κατ|αρτισμός, οῦ m (see κατ|άρτισις) equipping, training, equipment [Eph 4.12]

κατα|σεῖω (σεῖω) motion, make a sign, give a signal (κατασεΐσας τὴν χεῖρα motioning with his hand Ac 19.33)

κατα|σκάπτω (σκάπτω) demolish, destroy

κατα|σκευάζω (σκευάζω = prepare, σκεῦος) prepare; build, construct; furnish, equip

κατα|σκηνόω (σκηνόω = set up a tent, σκηνή) nest; live, dwell

κατα|σκηνώσις, εως f (see κατα|σκηνόω) nest

κατα|σκιάζω (σκιάζω = overshadow, σκιά) overshadow [He 9.5]

κατα|σκοπέω (σκοπέω) spy on, spy out [Ga 2.4]

κατ|άσκοπος, ου m (σκοπέω) spy [He 11.31]

κατα|σοφίζομαι (σοφίζω) take advantage of by deception or trickery [Ac 7.19]

κατασταθήσομαι fut. pass. of καθίστημι

κατα|στέλλω (στέλλομαι) αογ. ptc. καταστείλας; pf. pass. κατέσταλμαι. quieten, silence; δέον ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν you should keep quiet (Ac 19.36)

κατ|άστημα, τος n (ἴστημι) behavior, way of life [Tt 2.3]

καταστήσω fut. of καθίστημι

κατα|στολή, ἥς f (στέλλομαι) clothing, attire [1 Tm 2.9]

κατα|στρέφω (στρέφω) overturn

κατα|στηνιάω (στηνιάω) be controlled by one's own sensuous desires [1 Tm 5.11]

κατα|στροφή, ἥς f (στρέφω) ruin, destruction

κατα|στρώννυμι (στρώννυμι) aor. pass. κατεστρώθη. *strike down, put to death* [1 Cor 10.5]

κατα|σύρω (σύρω) *drag away by force* [Lk 12.58]

κατα|σφάζω (σφάζω) *kill, slaughter* [Lk 19.27]

κατα|σφραγίζω (σφραγίζω) *seal (up)* [Re 5.1]

κατά|σχεσις, εως f (ἔχω) *possession, act of possessing; κατάσχεσις τῶν ἐθνῶν taking possession of (i. e. dispossessing) the nations* (Ac 7.45)

κατάσχω aor. subj. of κατέχω

κατα|τίθημι (τίθημι) aor. κατέθηκα; aor. midd. inf. καταθέσθαι. *lay, place*; midd. χάριτα καταθέσθαι (Ac 24.27) and χάριν καταθέσθαι (Ac 25.9) *gain favor with or do a favor for*

κατα|τομή, ης f (τομός) *mutilation* [Php 3.2]

κατα|τρέχω (τρέχω) aor. κατέδραμον. *run down* [Ac 21.32]

κατα|φάγομαι fut. of κατεσθίω

κατα|φέρω (φέρω) aor. κατήνεγκα; aor. pass. ptc. κατενεχθείς. *bring (of charges), cast against (of votes); pass. be overcome (with sleep)*

κατα|φεύγω (φεύγω) aor. κατέφυγον. ptc. καταφυγών. *run for safety; take refuge*

κατα|φθείρω (φθείρω) pf. pass. κατέφθαρμαι. *corrupt, deprave, ruin* [2 Tm 3.8]

κατα|φιλέω (φιλέω) *kiss*

κατα|φρονέω (φρονέω) *despise, treat with contempt, look down on; think nothing of, disregard*

κατα|φρονητής, οῦ m (φρονέω) *mock-er, scoffer, scorner* [Ac 13.41]

κατα|χέω (χέω = *pour*) aor. 3 sg. κατέχεεν. *pour over or on*

καταχθείς aor. pass. ptc. of κατάγω

κατα|χθόνιος, ον (χθόνιος = *in/under the earth*) *under the earth, subterranean* [Php 2.10]

κατα|χράομαι (χράομαι) *use, make full use of*

κατα|ψύχω (ψύχω) *cool off, refresh* [Lk 16.24]

κατεάγην aor. pass. of κατάγνυμι

κατεαγῶσιν aor. pass. subj. 3 pl. of κατάγνυμι

κατέαξα aor. of κατάγνυμι

κατέαξω fut. of κατάγνυμι

κατέβην aor. of καταβαίνω

κατεγέλων impf. of καταγελάω

κατέγνωσμαι pf. pass. of καταγινώσκω

κατέδραμον aor. of κατατρέχω

κατέθηκα aor. of κατατίθημι

κατ|είδωλος, ον (εἶδος) *full of idols* [Ac 17.16]

κατείλημμαι pf. pass. of καταλαμβάνω

κατείληφα pf. of καταλαμβάνω

κατεκάνην aor. pass. of κατακαίω

κατεκρίθην aor. pass. of κατακρίνω

κατέλαβον aor. of καταλαμβάνω

κατελήμφθην aor. pass. of καταλαμβάνω

κατελθεῖν aor. inf. of κατέρχομαι

κατέλιπον aor. of καταλείπω

κατ|έν|αντι (κατά + ἐν + ἀντί) (1) prep. with gen. *opposite, before; in the sight of*; (2) adv. *opposite*

κατενεχθείς aor. pass. ptc. of καταφέρω

κατενύγητι aor. of κατανύσσομαι

κατ|εν|ώπιον (ὤψ = eyes, face, ὀράω)
prep. with gen. *before, in the presence of*

κατ|εξ|ουσιάζω (εἰμί) *rule over; tyrannize*

κατέπεσον aor. of καταπίπτω

κατεπέστησαν aor. 3 pl. of κατεφίστημι

κατέπιον aor. of καταπίνω

κατέπλευσα aor. of καταπλέω

κατεπόθην aor. pass. of καταπίνω

κατ|εργάζομαι (ἐργάζομαι) *do, accomplish; produce, bring about, work out; prepare, make ready; overcome, conquer* (Eph 6.13)

κατ|έρχομαι (ἔρχομαι) aor. κατήλθον.
inf. κατελθεῖν. *come or go down; arrive, land*

κατ|εσθίω and κατ|έσθω (ἐσθίω) fut.
καταφάγομαι; aor. κατέφαγον. *eat up, devour, consume; exploit, prey upon*

κατεστάθην aor. pass. of καθίστημι

κατέσταλμαι pf. pass. of καταστέλλω

κατέστησα aor. of καθίστημι

κατεστρώθην aor. pass. of καταστρώννυμι

κατ|ευ|θύνω (εὐ + θύνω = *rush along, εὐθύς*) aor. opt. 3 sg. κατευθύναι, inf. κατευθῆναι. *direct, guide*

κατ|ευ|λογέω (εὐ + λέγω) *bless* [Mk 10.16]

κατέφαγον aor. of κατεσθίω

κατέφθαρμαι pf. pass. of καταφθείρω

κατεφίσταμαι see κατεφίστημι

κατ|εφ|ίστημι (κατά + ἐπί + ἵστημι)
aor. 3 pl. κατεπέστησαν. *attack, set upon* [Ac 18.12]

κατέφυγον aor. of καταφεύγω

κατέχεεν aor. 3 sg. of καταχέω

κατ|έχω (ἔχω) aor. subj. κατάσχω.
trans. *hold fast, keep; take, possess; hold back, restrain, suppress; intrans. κατέχω εἰς head for* (Ac 27.40)

κατήγαγον aor. of κατάγω

κατήγγελα aor. of καταγγέλλω

κατηγγέλην aor. pass. of καταγγέλλω

κατ|ηγορέω (ἀγορέω = *speak*) *accuse, bring charges against (someone)*

κατ|ηγορία, ας f (see κατ|ηγορέω)
charge, accusation

κατ|ήγορος, ου m (see κατ|ηγορέω)
accuser

κατ|ήγορ, ορος m (see κατ|ηγορέω)
accuser [Re 12.10]

κατηλλάγην aor. pass. of καταλλάσσω

κατήνεγκα aor. of καταφέρω

κατήραμαι pf. of καταράομαι

κατηράσω aor. 2 sg. of καταράομαι

κατή|φεια, ας f (κατά + φάς = *light, φαίνω*) *gloom, depression* [Jas 4.9]

κατ|ηχέω (ήχέω) *inform, tell; instruct, teach*

κατήχθην aor. pass. of κατάγω

κατ|ίομαι (ίός) pf. 3 sg. κατίωται.
rust [Jas 5.3]

κατ|ισχύω (ισχύω) *have strength; overcome, overpower* (Mt 16.18); *win, prevail* (Lk 23.23)

κατ|οικέω (οικέω) aor. κατώκησα.
intrans. *live, settle; trans. inhabit, live in*

κατ|οίκησις, εως f (οικέω) *home; ὅς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασιν who lived among the tombs* [Mk 5.3]

κατ|οικητήριον, ου n (οικέω) *house, home; haunt* (of demons)

κατ|οικία, ας f (οικέω) *place in which one lives* [Ac 17.26]

κατ|οικίζω (οικίζω = *build a house*, οικέω) αογ. κατ|όκισα. *place, put* [Jas 4.5]

κατ|οπτρίζομαι (οπτρίζομαι = *see oneself in a mirror* [ὤψ = *eyes, face*], ὁράω) *see; reflect; think about* [2 Cor 3.18]

κάτω (κατά) adv. *down; below, beneath; ἀπ' ἄνωθεν ἕως κάτω from top to bottom; ἐκ τῶν κάτω from this world*

κατώτερος, α, ον (κατά) *lower* [Eph 4.9]

κατωτέρω (κατά) adv. *under, less (of age)* [Mt 2.16]

Καῦδα *Cauda* (4 D-4) [Ac 27.16]

καυθήσομαι and καυθήσωμαι fut. pass. of καίω

καῦμα, τος n (καίω) *heat, burning*

καυματίζω (καίω) *scorch, burn (up)*

καῦσις, εως f (καίω) *burning* [He 6.8]

καυσόμοι (καίω) *be burned up, be destroyed by burning*

καυστηριάζω (καίω) *burn with a hot iron so as to deaden to feeling* [1 Tm 4.2]

καύσων, ωνος m (καίω) (*scorching*) *heat*

καυχάομαι (ἐγ|καυχάομαι, κατα|καυχάομαι, καύχημα, καύχησις) *boast, boast about, take pride in; rejoice, be glad*

καύχημα, τος n (καυχάομαι) *ground for boasting, object of boasting; boasting, pride*

καύχησις, εως f (καυχάομαι) *boasting; pride, object of boasting*

Καφαρναούμ f *Capernaum* (2 D-3)

Κεχχραί, ὦν f *Cenchrae* (4 D-3)

Κεδρών m *Kidron* (a valley between Jerusalem and the Mt. of Olives) [Jn 18.1]

κείμαι (ἀνά|κειμαι, ἀντί|κειμαι, ἀπό|κειμαι, ἀρσενο|κοίτης, ἐπί|κειμαι, κατά|κειμαι, κοιμάομαι, κοίμησις, κοίτη, κοιτών, παρά|κειμαι, περι|κάθαρμα, πρό|κειμαι, συν|ανά|κειμαι) *lie, be placed; be, exist; stand, be standing; be destined or appointed; store up* (Lk 12.19)

κειρία, ας f (κείρω) *strip of cloth (used to wrap the dead)* [Jn 11.44]

κείρω (ἐπι|κουρία, κειρία, κέρμα, κερματιστής) *shear (of sheep); midd. cut one's hair, have one's hair cut*

κέκαυμαι pf. pass. of καίω

κεκέρασμαι pf. pass. of κεράννυμι

κέκληκα pf. of καλέω

κέκλικα pf. of κλίνω

κεκόρεσμαι pf. pass. of κορέννυμι

κέκραγα pf. of κράζω

κέκρικα pf. of κρίνω

κέκρυμμα pf. pass. of κρύπτω

κέλευσμα, τος n (κελεύω) *shout of command, command* [1 Th 4.16]

κελεύω (ἐπι|κέλλω, κέλευσμα) *order, command, urge*

κενο|δοξία, ας f (κενώνω + δοκέω) *conceit, desire to boast* [Php 2.3]

κενό|δοξος, ον (κενώνω + δοκέω) *conceited, boastful* [Ga 6.26]

κενός, ή, όν (κενώνω) *empty, empty-handed; to no purpose, without result (εις κενόν in vain); foolish, senseless*

κενο|φωνία, ας f (κενώνω + φωνέω) *empty or foolish talk*

κενώνω (κενο|δοξία, κενό|δοξος, κενός, κενο|φωνία, κενώς) *empty, de-*

prive of power, make of no meaning or effect; ἐμαυτὸν κενώω give up or lay aside what one possesses
κέντρον, ου ν (ἐγ|κεντρίζω, ἐκ|κεντέω) *sting; goad*

κεντυρίων, ωνος μ *centurion* (Roman officer commanding about a hundred men)

κενώς (κενόω) *adv. in vain, to no purpose* [Jas 4.5]

κεραία, ας f (κέρας) *stroke* (part of an alphabetical letter)

κεραμεύς, έως μ (κεραμικός, κεράμιον, κέραμος) *potter*

κεραμικός, ή, όν (κεραμεύς) *earthen, made of clay* [Re 2.27]

κεράμιον, ου ν (κεραμεύς) *clay jar*

κέραμος, ου μ (κεραμεύς) *roof tile* [Lk 5.19]

κεράννυμι (ἀ|κέραιος, ἄ|κρατος, συγ|κεράννυμι) *αορ. ἐκέρασα; πf. pass. κέκερασμαί. mix; pour*

κέρας, ατος ν (κεραία, κεράτιον) *horn* (perhaps corner Re 9.13); *might, power* (κέρας σωτηρίας a mighty Savior Lk 1.69)

κεράτιον, ου ν (κέρας) *pod* (of the carob tree) [Lk 15.16]

κερδαίνω (αίσχρο|κερδής, αίσχρο|κερδώς, κέρδος) *fut. κερδήσω; αορ. ἐκέρδησα, subj. κερδήσω and κερδάνω, inf. κερδήσαι. gain, profit; win, win over; avoid, spare oneself (a loss)*

κέρδος, ους ν (κερδαίνω) *gain; avoid* (injury or loss)

κέρμα, τος ν (κείρω) *coin* [Jn 2.15]

κερματιστής, ου μ (κείρω) *money-changer* [Jn 2.14]

κεφάλαιον, ου ν (κεφαλιόω) *main point, summary; sum of money*

κεφαλή, ης f (κεφαλιόω) *head* (κατά κεφαλής ἔχων with his head covered 1 Cor 11.4); *head* (of superior rank, etc.); *κεφαλή γωνίας main corner-stone*

κεφαλιόω (ἀνα|κεφαλαίωω, ἀπο|κεφαλίζω, κεφάλαιον, κεφαλή, κεφαλίς, περι|κεφαλαία, προσ|κεφάλαιον) *hit or beat over the head* [Mk 12.4]

κεφαλίς, ίδος f (κεφαλιόω) *roll* (of a scroll or book) [He 10.7]

κημόω *muzzle* [1 Cor 9.9]

κῆσος, ου μ *tax*

κῆπος, ου μ (κηπουρός) *garden*

κηπουρός, οὔ μ (κῆπος) *gardener* [Jn 20.15]

κηρίον, ου ν *honeycomb*

κήρυγμα, τος ν (κηρύσσω) *what is preached, message, proclamation*

κῆρυξ, υκος μ (κηρύσσω) *preacher, proclaimer*

κηρύσσω (κήρυγμα, κῆρυξ, προ|κηρύσσω) *proclaim, make known, preach*

κῆτος, ους ν *sea-monster* [Mt 12.40]

Κηφᾶς, ᾱ μ *Cephas* (Aramaic equivalent of Greek Πέτρος, Peter mng. rock)

κιβωτός, οὔ f *boat, ark; box, ark* (κιβωτός τῆς διαθήκης the covenant box)

κιθάρα, ας f (κιθαρίζω) *harp*

κιθαρίζω (κιθάρα, κιθαριφδός) *play a harp*

κιθαριφδός, οὔ μ (κιθαρίζω + ᾄδω) *harpist, harper*

Κιλικία, ας f *Cilicia* (4 G-3)

κινδυνεύω (κίνδυνος) *be in danger, run a risk; impers. there is danger* (Ac 19.27)

κίνδυνος, ου m (κινδυνεύω) *danger, risk, peril*

κινέω (ἀ|μετα|κίνητος, κίνησις, μετακινέω, συγ|κινέω) *move, shake; remove; stir up, arouse; midd. move* (Ac 17.28)

κίνησις, εως f (κινέω) *movement, motion*

κιννάμωμον, ου n *cinnamon* [Re 18.13]

Κίς m *Kish* [Ac 13.21]

κίχηρι (χράομαι) aor. impv. χρήσον. *lend*

κλάδος, ου m (κλαίω) *branch*

κλαίω (κλάδος) aor. ἔκλαυσα. intrans. *weep, cry; trans. weep for* (Mt 2.18)

κλάσις, εως f (κλάω) *breaking* (of bread)

κλάσμα, τος n (κλάω) *fragment, piece*

Κλαῦδα *Clauda* alt. form of Καῦδα

Κλαυδία, ας f *Claudia* [2 Tm 4.21]

Κλαύδιος, ου m *Claudius*: (1) Tiberius Claudius, Roman emperor (A.D. 41-54) (Ac 11.28); (2) Claudius Lysias, Roman officer in Jerusalem (Ac 23.26)

κλαυθμός, οῦ m *bitter crying, weeping*

κλάω (ἐκ|κλάω, κατα|κλάω, κλάσις, κλάσμα, κλήμα) *break* (only of bread in the NT; often of a ceremonial or religious act at the beginning of a meal)

κλείς, κλειδός f (κλείω) *key*

κλείω (ἀπο|κλείω, ἐκ|κλείω, κατακλείω, κλείς, συγ|κλείω) *shut, close; lock*

κλέμμα, τος n (κλέπτω) *theft, robbery* [Re 9.21]

Κλεοπᾶς, ᾱ m *Cleopas* [Lk 24.18]

κλέος, ους n *credit, honor, fame* [1 Pe 2.20]

κλέπτης, ου m (κλέπτω) *thief*

κλέπτω (κλέμμα, κλέπτης, κλοπή) *steal*

κληθήσομαι fut. pass. of καλέω

κλήμα, τος n (κλάω) *branch*

Κλήμης, εντος m *Clement* [Phr 4.3]

κληρο|νομέω (κληρώω + νομίζω) *receive, gain possession of, share (in), be given (something)*

κληρο|νομία, ας f (κληρώω + νομίζω) *property, possession(s); what is promised or given by God to his people, God's blessing(s); share, part* (Ac 7.5)

κληρο|νόμος, ου m (κληρώω + νομίζω) *one who receives what God has promised to his people; heir* (Mt 21.38 and parallels; Ga 4.1)

κλήρος, ου m (κληρώω) *lot* (of something thrown or drawn to reach a decision); *share, part, place; someone given to another's care* (1 Pe 5.3)

κληρώω (κατα|κληρο|νομέω, κληρο|νομέω, κληρο|νομία, κληρο|νόμος, κλήρος, ναύ|κληρος, ὄλο|κληρία, ὀλό|κληρος, προσ|κληρόομαι, συγ|κληρο|νόμος) *choose; ἐν ᾧ ἐκληρώθημεν perhaps in whom we were chosen as God's own people* [Eph 1.11]

κλήσις, εως f (καλέω) *call, calling; situation of life* (1 Cor 7.20)

κλητός, ἦ, ὄν (καλέω) *called* (of the Christian call); *invited* (Mt 22.14)

κλίβανος, ου m *oven, furnace*

κλίμα, τος n (κλίνω) *region, district*

κλινάριον, ου n (κλίνω) *small bed, cot* [Ac 5.15]

κλίνη, ης f (κλίνω) *bed, couch; cot; stretcher; sickbed* (Re 2.22)

κλινίδιον, ου n (κλίνω) *bed, cot, stretcher*

κλίνω (ἀκλινής, ἀνακλίνω, ἀρχι-
τρίκλινος, ἐκκλίνω, κατακλίνω,
κλίμα, κλινάριον, κλίνη, κλινίδι-
ον, κλισία, προσκλίνομαι, πρόσ-
κλισις, πρωτοκλισία) **pf. κέκλικα.**
trans. lay; bow; rout, put to flight
(He 11.34); *intrans. wear away,*
draw to a close

κλισία, ας f (κλίνω) *group* (of per-
sons eating) [Lk 9.14]

κλοπή, ης f (κλέπτω) *theft*

κλύδων, ωνος m (κλυδωνίζομαι)
rough water, wave(s)

κλυδωνίζομαι (κατακλύζω, κατα-
κλυσμός, κλύδων) *be tossed by*
the sea [Eph 4.14]

Κλωπᾶς, ᾶ m *Clopas* [Jn 19.25]

κνήθομαι *itch* [2 Tm 4.3]

Κνίδος, ου f *Cnidus* (4 E-3) [Ac 27.7]

κοδράντης, ου m *quadrans* (Roman
copper coin worth 1/4 assarion
or 1/64 denarius)

κοιλία, ας f *stomach, belly* (ἐκ τῆς
κοιλίας αὐτοῦ *from deep inside*
him Jn 7.38); *womb* (ἐκ κοιλίας
μητρός *from birth*); *appetite, bodily*
desires (Ro 16.18; Php 3.19)

κοιμάομαι (κεῖμαι) *sleep, fall asleep;*
die

κοίμησις, εως f (κεῖμαι) *sleep;*
κοίμησις τοῦ ὕπνου *natural sleep*
[Jn 11.13]

κοινός, ή, όν (κοινός) *common, in*
common; common, profane; de-
filed, unclean

κοινός (κοινός, κοινωνέω, κοινω-
νία, κοινωνικός, κοινωνός, συγ-

κοινωνέω, συγκοινωνός) *defile,*
make unclean; call (or) consider
unclean (Ac 10.15; 11.9)

κοινωνέω (κοινός) *share, take part,*
participate; contribute, give a share
κοινωνία, ας f (κοινός) *fellowship, a*
close mutual relationship; partici-
ipation, sharing in; partnership;
contribution, gift

κοινωνικός, ή, όν (κοινός) *liberal,*
generous [1 Tm 6.18]

κοινωνός, οῦ m and f (κοινός) *part-*
ner, sharer

κοίτη, ης f (κεῖμαι) *bed; marital*
relationship (He 13.4); *sperm*
(Ῥεβέκκα ... κοίτην ἔχουσα *Re-*
becca having conceived Ro 9.10);
sexual impurity (Ro 13.13)

κοιτών, ώνος m (κεῖμαι) *bedroom;*
ό ἐπί τοῦ κοιτώνος *person is*
in charge of the bed-chamber
[Ac 12.20]

κόκκινος, η, ον (κόκκος) *scarlet, red*
κόκκος, ου m (κόκκινος) *seed, grain*
κολάζω (κόλασις, κολαφίζω) *act.*
and midd. punish, penalize

κολακεία, ας f *flattery* [1 Th 2.5]

κόλασις, εως f (κολάζω) *punishment;*
ό φόβος κόλασιν ἔχει *the thought*
of being punished is what causes
fear (1 Jn 4.18)

κολαφίζω *beat, strike with the fist;*
harass, trouble

κολλάομαι (προσκολλάομαι) *unite*
oneself with, associate with, join;
stick to (of dust); *hold on to*
(Ro 12.9); *pile up to* (Re 18.5);
hire oneself out to (Lk 15.15)

κολλούριον, ου n *eye salve* [Re 3.18]

κολλυβιστής, οῦ m (κολλυβός =
small coin) *money-changer*

κολοβῶ *shorten, cut short*
 Κολοσσαί, ὧν f *Colossae* (4 E-3)
 [Col 1.2]
 κόλπος, ου m *bosom, chest* (εἰς τὸν
 κόλπον *closest to* Jn 1.18; ἐν τῷ
 κόλπῳ *next to* Jn 13.23); *lap*
 (Lk 6.38); *bay, gulf* (Ac 27.39)
 κολυμβάω (ἐκ|κολυμβάω, κολυμβή-
 θρα) *swim* [Ac 27.43]
 κολυμβήθρα. ας f (κολυμβάω) *pool*
 κολωνία, ας f *colony* (of a city
 with special Roman privileges)
 [Ac 16.12]
 κομάω (κόμη) *wear long hair, let*
one's hair grow long
 κόμη, ης f (κομάω) *hair* [1 Cor 11.15]
 κομίζω (ἐκ|κομίζω, συγ|κομίζω) fut.
 midd. κομίσομαι and κομιοῦμαι.
bring, buy; midd. receive, obtain;
receive back, be paid back, re-
cover
 κομψότερον (κομψός = *well-dressed,*
neat) adv. *better; κομψότερον ἔχω*
recover (from an illness) [Jn 4.52]
 κονιάω (κονι|ορτός) *whitewash*
 κονι|ορτός, οὔ m (κόνις = *ashes,* κo-
 νιάω + ὄρτυμι = *stir up, ὀρμάω*)
dust
 κοπάζω (κόπτω) *cease, stop*
 κοπετός, ου m (κόπτω) *weeping,*
mourning [Ac 8.2]
 κοπή, ἥς f (κόπτω) *slaughter, defeat*
 [He 7.1]
 κοπιάω (κόπτω) *work, work hard,*
labor (πολλὰ κοπιάω *work [very]*
hard Ro 16.6, 12); *become tired,*
grow weary
 κόπος, ου m (κόπτω) *work, hard work,*
labor; trouble, difficulty, hardship;
 κόπους (οἱ) κόπον παρέχω τινί
trouble or bother someone

κοπρία, ας f (κόπριον) *manure pile;*
garbage pile [Lk 14.35]
 κόπριον, ου n (κοπρία) *manure*
 [Lk 13.8]
 κόπτω (ἀπο|κόπτω, ἀ|πρόσ|κοπος,
 ἀργυρο|κόπος, ἐγ|κοπή, ἐγ|κόπτω,
 ἐκ|κόπτω, εὐ|κοπώ|τερος, κατα|
 κόπτω, κοπάζω, κοπετός, κοπή,
 κοπιάω, κόπος, κωφός, προ|κοπή,
 πρόσ|κομμα, προσ|κοπή, προσ|
 κόπτω) *cut; midd. mourn (for*
someone)
 κόραξ, ακος m *crow, raven* [Lk 12.24]
 κοράσιον, ου n *girl*
 Κορβᾶν (κορβανᾶς) *Corban* (He-
 brew term for a gift set apart for
 God) [Mk 7.11]
 κορβανᾶς, ᾶ m (κορβᾶν) *temple treas-*
ury (Aramaic word) [Mt 27.6]
 Κόρε m *Korah* [Jd 11]
 κορέννυμι pf. pass. κεκόρεσμαι; aor.
 pass. ptc. κορεσθεῖς. *fill; pass. be*
full, have enough; be fully con-
tent
 Κορίνθιος, ου m *a Corinthian*
 Κόρινθος, ου f *Corinth* (4 D-3)
 Κορήλιος, ου m *Cornelius*
 κόρος, ου m (Hebrew word) *cor,*
measure (a dry measure of about
 10-12 bushels) [Lk 16.7]
 κοσμέω (γλωσσό|κομον, κοσμικός,
 κόσμιος, κοσμο|κράτωρ, κόσμος)
adorn, decorate, make beautiful;
put in order; trim (of lamps)
 κοσμικός, ἡ, ὄν (κοσμέω) *earthly*
 (He 9.1); *worldly* (Ti 2.12)
 κόσμιος, ον (κοσμέω) *well behaved,*
respectable; befitting, modest
 κοσμο|κράτωρ, ορος m (κοσμέω +
 κρατέω) *world ruler, ruler*
 [Eph 6.12]

κόσμος, ου m (κοσμέω) *world, world order, universe; world inhabitants, humankind* (especially of persons hostile to God); *world, realm of existence, way of life* (especially as opposed to the purpose of God); *adornment* (1 Pe 3.3)

Κούαρτος, ου m *Quartus* [Ro 16.23]

κουμ stand up (Aramaic word) [Mk 5.41]

κουστωδία, ας f (Latin word) *a guard* (of soldiers)

κουφίζω lighten, make weigh less [Ac 27.38]

κόφινος, ου m *basket* (perhaps smaller than the σπυρίς)

κράβατος, ου m *bed, cot, stretcher*

κράζω (ἀνα|κράζω) *aor. in Ac 24.21*
ἐκέκραξα: pf. with pres. mng. **κέκραγα.** *call out, cry out, shout, scream*

κραিপάλη, ης f *drunken dissipation* [Lk 21.34]

κρανίον, ου n *skull*

κράσπεδον, ου n *fringe, edge; tassel*

κραταιόδομαι (κρατέω) *become strong*

κραταιός, ά, όν (κρατέω) *mighty, strong* [1 Pe 5.6]

κρατέω (ἀ|κρασία, ἀ|κρατής, ἐγ|κράτεια, ἐγ|κρατεύομαι, ἐγ|κρατής, κραταιόδομαι, κραταιός, κράτιστος, κράτος, παντο|κράτωρ, περι|κρατής) *hold, hold fast; take, take hold of; seize, arrest; hold back, restrain; hold unforgiven* (Jn 20.23); *carry out, achieve* (Ac 27.13)

κράτιστος, η, ον (κρατέω) *most excellent, your excellency* (used in polite address and in addressing nobility)

κράτος, ους n (κρατέω) *might, strength, power, dominion; mighty deed* (Lk 1.51); *κατὰ κράτος* *powerfully, effectively, mightily* (Ac 19.20)

κραυγάζω (κραυγή) *call out, cry out, shout*

κραυγή, ης f (κραυγάζω) *shout, outcry; clamor, angry shouting; crying* (Re 21.4)

κρέας, κρέατος and κρέως acc. pl. κρέα n *meat*

κρείττον and κρείσσον adv. *better* (κρείττον λαλῶ παρά *say much better things* He 12.24)

κρείττων and κρείσσων, ον gen. ονος *better; greater, superior*

κρεμάννυμι (ἐκ|κρέμαμαι, κατα|κρημνίζω, κρημνός) *midd. κρέμαμαι; aor. ptc. κρεμάσας; aor. pass. ptc. κρεμασθείς trans. hang; intrans. (midd.) hang; depend* (Mt 22.40)

κρημνός, οῦ m (κρεμάννυμι) *steep bank, cliff*

Κρής, ητός m *a Cretan*

Κρήσκης, εντος m *Crescens* [2 Tm 4.10]

Κρήτη, ης f *Crete* (3 A-2, 4 D-3)

κριθή, ης f (κριθίνος) *barley* [Re 6.6]

κριθήσομαι fut. pass. of κρίνω

κριθίνος, η, ον (κριθή) *made of barley*

κρίμα, τος n (κρίνω) *judgment; decision, verdict; condemnation, punishment; lawsuit* (1 Cor 6.7); *power or authority to judge* (Re 20.4)

κρίνον, ου n *lily, attractive wild flower*

κρίνω (ἀ|διά|κριτος, ἀ|κατά|κριτος, ἀνα|κρίνω, ἀνά|κρισις, ἀντ|απο|κρίνομαι, ἀν|υπό|κριτος, ἀπό|κριμα, ἀπο|κρίνομαι, ἀπό|κρισις, αὐτο|

κατά|κριτος, δια|κρίνω, διά|κρισις, δικαιο|κρισία, ἐγ|κρίνω. εἰλι|κρίνεια, εἰλι|κρινής, ἐπι|κρίνω, κατά|κριμα, κατα|κρίνω, κατά|κρισις, κρίμα, κρίσις, κριτήριο, κριτής, κριτικός, πρό|κριμα, συγ|κρίνω, συν|υπο|κρίνομαι, ὑπο|κρίνομαι, ὑπό|κρισις, ὑπο|κριτής) pf. **κέκρικα**; aor. pass. **ἐκρίθην**, inf. **κριθῆναι**; fut. pass. **κριθήσομαι**. *judge, pass judgment on (midd. and pass. often stand trial, go to law); condemn; decide, determine; consider, regard, think; prefer*

κρίσις, εως f (κρίνω) *judgment, judging; condemnation, punishment; justice; perhaps court (Mt 5.21f)*

Κρίσπος, ου m *Crispus*

κριτήριο, ου n (κρίνω) *court; case (ἀνάξιοί ἐστε κριτηρίων ἐλαχίστων perhaps aren't you capable of judging trivial cases 1 Cor 6.2)*

κριτής, ου m (κρίνω) *judge; ruler (Ac 13.20)*

κριτικός, ή, όν (κρίνω) *able to judge or discern [He 4.12]*

κρούω *knock at a door*

κρυβῆναι aor. pass. inf. of **κρύπτω**

κρύπτη, ης f (κρύπτω) *cellar, hidden place [Lk 11.33]*

κρυπτός, ή, όν (κρύπτω) *secret, hidden, private; inward, inmost (ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος one who is inwardly a Jew Ro 2.29)*

κρύπτω (ἀπο|κρύπτω, ἀπό|κρυφος, ἐγ|κρύπτω, κρύπτη, κρυπτός, κρυφαῖος, κρυφή, περι|κρύβω) pf. pass. **κέκρυμμαι**; aor. pass. **ἐκρύβην**, inf. **κρυβῆναι**. *hide, conceal, cover (pass. often hide oneself); keep secret*

κρυσταλλίζω (κρύσταλλος) *be clear or bright as crystal [Re 21.11]*

κρύσταλλος, ου m (κρυσταλλίζω) *rock-crystal; ice*

κρυφαῖος, α, ον (κρύπτω) *secret, hidden*

κρυφῆ (κρύπτω) adv. *in secret, secretly [Eph 5.12]*

κτάομαι (κτῆμα, κτήνος, κτήτωρ) *acquire, gain (τὸ ἑαυτοῦ σκευὸς κτᾶσθαι take a wife for himself or exercise self control 1 Th 4.4); buy*

κτῆμα, τος n (κτάομαι) *possession, property; field, piece of land*

κτῆνος, ους n (κτάομαι) *animal; mount, pack animal; pl. cattle (Re 18.13)*

κτήτωρ, ορος m (κτάομαι) *owner, possessor [Ac 4.34]*

κτίζω (κτίσις, κτίσμα, κτίστης) *create, make*

κτίσις, εως f (κτίζω) *creation, what is created, created order, creature (of living beings); act of creation; ἀνθρωπίνη κτίσις human authority (1 Pe 2.13)*

κτίσμα, τος n (κτίζω) *what is created, creature*

κτίστης, ου m (κτίζω) *Creator [1 Pe 4.19]*

κυβεία, ας f *trickery, cunning [Eph 4.14]*

κυβέρνησις, εως f (κυβερνήτης) *ability to lead [1 Cor 12.28]*

κυβερνήτης, ου m (κυβέρνησις) of doubtful mng. *captain, navigator*

κυκλεύω (κυκλώω) *surround [Re 20.9]*

κυκλό|θεν (κυκλώω) (1) prep. with gen. *round, about*; (2) adv. *all round, all about*

κυκλώ (κυκλεύω, κυκλό|θεν, κύκλω, περι|κυκλώ) *surround, gather round; march around* (He 11.30)
κύκλω (κυκλώ) (1) *adv. in a circle, round, round about*; (2) *prep. with gen. round*
κυλίσσωμαι (ἀνα|κυλίω, ἀπο|κυλίω, κυλίσσος, προσ|κυλίω) *roll about* [Mk 9.20]
κυλισμός, οὔ μ (κυλίσσωμαι) *rolling, wallowing* [2 Pe 2.22]
κυλλός, ἡ, ὄν *disabled, deformed*
κῦμα, τος η (κύω = *hold, contain*, ἔγ|κυος) *wave*
κύμβαλον, ου η *cymbal* [1 Cor 13.1]
κύμινον, ου η *cummin* (aromatic plant) [Mt 23.23]
κυνάριον, ου η (κύων) *house dog, dog*
Κύπριος, ου μ *a Cyprian*
Κύπρος, ου φ *Cyprus* (3 C-3, 4 G-3)
κύπτω (ἀνα|κύπτω, κατα|κύπτω, παρα|κύπτω, συγ|κύπτω) *bend or stoop down*
Κυρηναῖος, ου μ *a Cyrenian*
Κυρήνη, ης φ *Cyrene* (4 C-4) [Ac 2.10]
Κυρήνιος, ου μ *Quirinius* [Lk 2.2]
κυρία, ας φ (κυριεύω) *lady*
κυριακός, ἡ, ὄν (κυριεύω) *belonging to the Lord*
κυριεύω (ἀ|κυρόω, κατα|κυριεύω, κυρία, κυριακός, κύριος, κυριότης, κυρόω, προ|κυρόω) *have power*

over, rule over, be in authority; lord it over, control
κύριος, ου μ (κυριεύω) *Lord* (of God and Christ); *master, lord, owner; sir* (of address)
κυριότης, ητος φ (κυριεύω) (*angelic*) *power* (believed to have some control over human fate); *authority*
κυρόω (κυριεύω) *put into effect* (of a covenant); *κυρώσαι εἰς αὐτόν ἀγάπην* *to prove your love for him* (2 Cor 2.8)
κύων, κυνός dat. pl. **κυσί** μ (κυνάριον) *dog*
κῶλον, ου η *dead body, corpse* [He 3.17]
κωλύω (ἀ|κωλύτως, δια|κωλύω, δύσ|κολος, δυσ|κόλως) *hinder, prevent, stop; forbid; refuse, withhold, keep back*
κῶμη, ης φ (κωμό|πολις, κῶμος) *village, small town; inhabitants of a village* (Ac 8.25)
κωμό|πολις, εως φ (κῶμη + πόλις) *country town, town* [Mk 1.38]
κῶμος, ου μ (κῶμη) *carousing, orgy, revelry*
κῶνωψ, ωπος μ *gnat, mosquito* [Mt 23.24]
Κῶς, Κῶ acc. **Κῶ** φ *Cos* (4 E-3) [Ac 21.1]
Κωσάμ μ *Cosam* [Lk 3.28]
κωφός, ἡ, ὄν (κόπτω) *mute; deaf*

Λ

λαβεῖν, λαβών aor. inf. and ptc. of λαμβάνω

λάβοι aor. opt. 3 sg. of λαμβάνω

λαγχάνω, aor. ἔλαχον, subj. λάχω, ptc. λαχών. *receive, be given; be chosen, fall to one's lot* (Lk 1.9); *cast or draw lots* (Jn 19.24)

Λάζαρος, ου m *Lazarus*: (1) brother of Mary and Martha; (2) the beggar in a parable

λαθεῖν aor. inf. of λανθάνω

λάθρα (λανθάνω) adv. *secretly, quietly*

λαίλαψ, απος f *storm, squall*

λακάω *burst open* [Ac 1.18]

λακτίζω *kick* (λακτίζω πρὸς *kick against*) [Ac 26.14]

λαλέω (ἀ|λάλητος, ἄ|λαλος, ἀν|εκ|λάλητος, δια|λαλέω, ἐκ|λαλέω, κατα|λαλέω, κατα|λαλιά, λαλιά, μογι|λάλος, μογι|λάλος, συλ|λαλέω) *speak, talk, say; preach, proclaim; tell; be able to speak; address, converse (with); promise (of God); sound (of thunder)*

λαλιά, ᾶς f (λαλέω) *what is said; accent, manner of speech*

λαμβάνω (ἀνα|λαμβάνω, ἀνά|λημψις, ἀν|επί|λημπος, ἀντι|λαμβάνομαι, ἀντί|λημψις, ἀπο|λαμβάνω, ἀ|προσωπολήμπτως, δεξιο|λάβος, ἐπι|λαμβάνομαι, εὐ|λάβεια, εὐ|λαβέομαι, εὐ|λαβής, κατα|λαμβάνω, λημψις, λήθη, μετα|λαμβάνω, μετά|λημψις, παρα|λαμβάνω, προ|λαμβάνω, προσ|λαμβάνομαι, πρόσ|

λημψις, προσωπολήμπτως, προσωπολήμπτως, προσωπολήμψια, συλλαμβάνω, συμπαραλαμβάνω, συμπεριλαμβάνω, συναντιλαμβάνομαι, ὑπολαμβάνω) fut. λήμψομαι; aor. ἔλαβον, inf. λαβεῖν, ptc. λαβών, opt. 3 sg. λάβοι; pf. εἴληπται. *take, take hold of, grasp; receive, get, obtain; take away, remove; receive, collect (of taxes, etc.); choose* (He 5.1); *put on* (Jn 13.12); *catch* (Lk 5.5); *trap, take advantage of* (2 Cor 11.20; 12.16); συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ *they made plans against him* (Mt 12.14); οὐ λαμβάνεις πρόσωπον *you don't show partiality* (Lk 20.21)

Λάμεχ m *Lamech* [Lk 3.36]

λαμπάς, ἄδος f (λάμπω) *lamp, lantern; torch*

λαμπρός, ἄ, ὄν (λάμπω) *bright, shining; fine, splendid; clear, transparent*

λαμπρότης, ητος f (λάμπω) *brightness* [Ac 26.13]

λαμπρῶς (λάμπω) adv. *splendidly* [Lk 16.19]

λάμπω (ἐκ|λάμπω, λαμπάς, λαμπρός, λαμπρότης, λαμπρῶς, περιλάμπω) *shine, give light, flash*

λανθάνω (ἀ|λήθεια, ἀ|ληθεύω, ἀ|ληθής, ἀ|ληθινός, ἀ|ληθῶς, ἐκ|λανθάνομαι, ἐπι|λησμονή, λάθρα, λήθη) aor. ἔλαθον, inf. λαθεῖν. *be hidden, escape notice; lose sight of, ignore; be unaware* (He 13.2b)

λα|ξευτός, ή, όν (lās = a rock + ξέω = work [in wood or stone]) cut out in the rock [Lk 23.53]

Λαοδίκεια, ας f *Laodicea* (4 E-2)

Λαοδικεύς, έως m a *Laodicean* [Col 4.16]

λαός, ού m (λειτ|ουργέω, λειτ|ουργία, λειτ|ουργικός, λειτ|ουργός) *people; nation; crowd; often of the Jews or the church as the people of God*

λάρυγξ, γγος m *throat, gullet* [Ro 3.13]

Λασαία, ας f *Lasea* (4 D-4) [Ac 27.8]

λα|τομέω (lās = a rock + τέμνω = cut, τομός) *cut, hew* (of rock)

λατρεία, ας f (λατρεύω) *service, worship; pl. rites or duties* (He 9.6)

λατρεύω (ειδωλο|λάτρης, ειδωλο|λατρία, λατρεία) *serve, worship*

λάχανον, ου n *garden-plant, vegetable*

λάχω aor. subj. of *λαγχάνω*

λαχών aor. ptc. of *λαγχάνω*

Λεββαῖος, ου m *Lebbeus*

λεγιών, ώνος f *legion* (Latin word, Roman military unit of 5000-6000 men; figurative of a large number)

λέγω (ἀ|γενεα|λόγητος, αἰσχρο|λογία, ἄ|λογος, ἀνα|λογία, ἀνα|λογίζομαι, ἀναπο|λόγητος, ἀνθ|ομο|λογέομαι, ἀντι|λέγω, ἀντι|λογία, ἀπ|ειπάμην, ἀπο|λογέομαι, ἀπο|λογία, βαττα|λογέω, γενεα|λογέομαι, γενεα|λογία, δια|λέγομαι, διά|λεκτος, δια|λογίζομαι, δια|λογισμός, δί|λογος, ἐκ|λέγομαι, ἐκ|λεκτός, ἐκ|λογή, ἐλ|λογέω, ἐν|ευ|λογέω, ἐξ|ομο|λογέω, ἐπι|λέγω, εὐ|λογέω, εὐ|λογητός, εὐ|λογία, κακο|λογέω, κατα|λέγω, κατ|ευ|λογέω, λογεία, λόγια, λογί-

ζομαι, λογικός, λόγιος, λογισμός, λογο|μαχέω, λογο|μαχία, λόγος, ματαιο|λογία, ματαιο|λόγος, μωρο|λογία, όμο|λογέω, όμο|λογία, όμο|λογουμένως, παρα|λέγομαι, παρα|λογίζομαι, πιθανο|λογία, πολυ|λογία, προ|λέγω, προσ|λέγω, σπερμο|λόγος, στρατο|λογέω, συλ|λέγω, συλ|λογίζομαι, συναρμολογέομαι, συν|εκ|λεκτή, Φιλό|λογος, χρηστο|λογία, ψευδο|διδάσκαλος, ψευδο|λόγος) fut. ἐρῶ; aor. εἶπον and εἶπα, inf. εἰπεῖν; pf. εἶρηκα; 1pl. 3 sg. εἰρήκει; pf. pass. εἶρημαι; aor. pass. ἐρρέθη, ptc. ῥηθείς. *say, speak, tell* (λέγων in discourse is often redundant); *call, name; maintain, assert, declare; mean, intend; think* (to oneself), *conclude; command, order; answer or ask* (dependent on context)

λεῖμμα, τος n (λείπω) *remnant, small remainder* [Ro 11.5]

λεῖος, α, ον *smooth, level* [Lk 3.5]

λείπω (ἀ|διά|λειπτος, ἀ|δια|λείπτως, ἀν|έκ|λειπτος, ἀπο|λείπω, δια|λείπω, δια|λιμπάνω, ἐγ|κατα|λείπω, ἐκ|λείπω, ἐπί|λοιπος, κατα|λείπω, κατά|λοιπος, λείμμα, λοιπός, ὑπό|λειμμα, ὑπο|λείπω, ὑπο|λιμπάνω) trans. and intrans. *lack, fall short*

λειτ|ουργέω (λαός + ἐργάζομαι) *serve; worship*

λειτ|ουργία, ας f (λαός + ἐργάζομαι) *service, ministry; worship; offering, sacrifice*

λειτ|ουργικός, ή, όν (λαός + ἐργάζομαι) *ministering, doing special service* [He 1.14]

λειτ|ουργός, οὔ m (λαός + ἐργάζομαι) *servant, minister*
 λημα *why?* (Aramaic word)
 λέντιον, ου n *towel*
 λεπίς, ἶδος f (λέπρα, λεπρός, λεπτόν) *flake, (fish)scale* [Ac 9.18]
 λέπρα. ας f (λεπίς) *leprosy, skin disease*
 λεπρός, οὔ m (λεπίς) *leper, a man with a skin disease*
 λεπτόν, ου n (λεπίς) *lepton* (copper coin worth 1/2 quadrans or 1/128 denarius)
 λευδορέω alt. form of λοιδορέω
 Λευί, Λευίς and Λευεί m *Levi*: (1) disciple of Jesus; (2) son of Jacob; (3, 4) persons in the genealogy of Jesus (Lk 3.24, 29)
 Λευίτης, ου m *a Levite* (descendant of Levi and an assistant to the priest)
 Λευιτικός, ἡ, ὄν *Levitical* [He 7.11]
 λευκαίνω (λευκός) aor. ἐλεύκανα, inf. λευκᾶναι. *make white; bleach*
 λευκός, ἡ, ὄν (λευκαίνω) *white; shining, brilliant*
 λέων, οντος m *lion*
 λήθη, ης f (λανθάνω) *forgetfulness; λήθην λαμβάνω τινός forget something* [2 Pe 1.9]
 λήμψις, εως f (λαμβάνω) *receiving* [Phr 4.15]
 λήμψομαι fut. of λαμβάνω
 ληνός, οὔ f (ὑπο|λήνιον) *wine press*
 λῆρος, ου m *nonsense, empty talk* [Lk 24.11]
 ληστής, οὔ m *robber; insurrectionist*
 λίαν adv. (ὑπερ|λίαν) *exceedingly, greatly, very much; very, quite; λίαν ἐκ περισσοῦ utterly, completely* (Mk 6.51)

λίβα acc. of λίψ
 λίβανος, ου m (λιβανωτός) *frankincense; incense*
 λιβανωτός, οὔ m (λίβανος) *censer, incense container*
 λιβερτίνος, ου m *freed-person* (either a former slave or a descendant of former slaves) [Ac 6.9]
 Λιβύη, ης f *Libya* (3 A-4, 4 D-5) [Ac 2.10]
 λιθάζω (κατα|λιθάζω, λίθινος, λιθοβολέω, λίθος, λιθό|στρωτον, χρυσό|λιθος) *stone (someone)*
 λίθινος, η, ον (λιθάζω) *made of stone*
 λιθοβολέω (λιθάζω + βάλλω) *stone, throw stones at*
 λίθος, ου m (λιθάζω) *stone; precious stone; stone image* (Ac 17.29)
 λιθό|στρωτον, ου n (λιθάζω + στρώνω) *pavement* [Jn 19.13]
 λικμάω *crush*
 λιμήν, ἑνος m *harbor*
 λίμνη, ης f *lake*
 λιμός, οὔ m and f *famine; hunger*
 λίνον, ου n *linen garment; wick*
 Λίνος, ου m *Linus* [2 Tm 4.21]
 λιπαρός, ἄ, ὄν *costly, luxurious; τὰ λιπαρά luxuries* [Re 18.14]
 λίτρα, ας f *pound* (of the Roman pound weighing 11.5 ounces)
 λίψ acc. λίβα m *the southwest wind; κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον possibly facing southwest and northeast or northeast and southeast* [Ac 27.12]
 λογεία, ας f (λέγω) *contribution, collection*
 λόγια, ων n (λέγω) *oracles, words, messages*
 λογίζομαι (λέγω) *count, reckon, calculate, take into account; credit,*

place to one's account; consider, think, suppose; evaluate, look upon as, class; maintain, claim; think on, reflect upon, reason

λογικός, ή, όν (λέγω) *reasonable, spiritual*

λόγιος, α, ον (λέγω) *eloquent; learned* [Ac 18.24]

λογισμός, οὔ μ (λέγω) *thought, reasoning; false argument or reasoning*

λογομαχέω (λέγω + μάχομαι) *fight or quarrel about words* [2 Tm 2.14]

λογομαχία, ας f (λέγω + μάχομαι) *fight or quarrel about words* [1 Tm 6.4]

λόγος, ου μ (λέγω) *something said* (e.g. *word; saying; message, teaching; talk, conversation; question* after ἐρωτάω; *preaching* 1 Tm 5.17; *πολύς ἡμῖν ὁ λόγος we have much to say* He 5.11); *Word* (in Johannine Christology); *account, settlement of an account* (πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος *to whom we must render an account* He 4.13); *value* (Ac 20.24); *reason, grounds* (κατὰ λόγον *reasonably, patiently* Ac 18.14); *charge* (Ac 19.38); *matter, thing* (Ac 8.21); *book* (Ac 1.1)

λόγχη, ης f *spear* [Jn 19.34]

λοιδορέω (ἀντι|λοιδορέω, λοιδορία, λοιδορος) *curse, speak evil of, insult*

λοιδορία, ας f (λοιδορέω) *cursing or speaking evil* (of someone)

λοιδορος, ου μ (λοιδορέω) *slanderer*

λοιμός, οὔ μ *plague, pestilence; trouble maker, nuisance*

λοιπός, ή, όν (λείπω) (1) *adj. rest, remaining, other*; (2) *adv. (τὸ) λοιπόν finally; from now on, henceforth; still; beyond that, in addition; τοῦ λοιποῦ henceforth, in the future; finally; ὤδε λοιπὸν moreover, in this connection*

Λουκάς, ᾶ μ *Luke*

Λούκιος, ου μ *Lucius*: (1) of Cyrene (Ac 13.1); (2) mentioned by Paul (Ro 16.21)

λουτρόν, οὔ ν (λουτρόν) *washing, cleansing, bath*

λούω (ἀπο|λούομαι, λουτρόν) *wash, bathe*

Λύδδα, ας acc. **Λύδδα** f *Lydda* (2 B-6)

Λυδία, ας f *Lydia*

Λυκαονία, ας f *Lycaonia* (4 F-2) [Ac 14.6]

Λυκαονιστί *adv. in the Lycaonian language* [Ac 14.11]

Λυκία, ας f *Lycia* (4 E-3) [Ac 27.5]

λύκος, ου μ *wolf*

λυμαίνομαι *harass, destroy* [Ac 8.3]

λυπέω (ἀ|λυπότερος, λύπη, περί|λυπος, συλ|λυπέομαι) *pain, grieve, injure; pass. be sad, sorrowful or distressed; grieve, weep*

λύπη, ης f (λυπέω) *grief, sorrow, pain; ἐκ λύπης reluctantly, with regret* (2 Cor 9.7)

Λυσανίας, ου μ *Lysanias* [Lk 3.1]

Λυσίας, ου μ *Lysias*

λύσις, εως f (λύω) *separation, divorce* [1 Cor 7.27]

λυσι|τελεῖ (λύω + τελέω) *impers. it is advantageous or better* [Lk 17.2]

Λύστρα dat. **Λύστροις** acc. **Λύστραν** f and n *Lystra* (4 F-2)

λύτρον, ου ν (λύω) *means or cost of release or redemption*

λυτρόομαι (λύω) *redeem, set free, liberate*

λύτρωσις, εως f (λύω) *redemption, liberation, setting free*

λυτρωτής, οῦ m (λύω) *redeemer, liberator* [Ac 7.35]

λυχνία, ας f (λύχνος) *lampstand, stand*

λύχνος, ου m (λυχνία) *lamp*

λύω (ἀ|κατά|λυτος, ἀ|λυσι|τελής, ἀνά|λυσις, ἀνα|λύω, ἀντί|λυτρον,

ἀπο|λύτρωσις, ἀπο|λύω, δια|λύω, ἐκ|λύομαι, ἐπί|λυσις, ἐπί|λύω, κατά|λυμα, κατα|λύω, λύσις, λυσι|τελεῖ, λύτρον, λυτρόομαι, λύτρωσις, λυτρωτής, παρα|λύομαι, παρα|λυτικός) *loose, untie; release, set free; break, set aside; destroy, pull down; break up; allow* (Mt 16.19; 18.18)

Λωῖς, ἴδος f *Lois* [2 Tm 1.5]

Λώτ m *Lot*

M

Μάαθ m *Maath* [Lk 3.26]

Μαγαδάν f *Magadan* (location uncertain) [Mt 15.39]

Μαγδαλά f *Magdala* (2 C-3)

Μαγδαληνή, ἥς f *woman of Magdala*

Μαγεδάλ alt. of Μαγαδάν

μαγεία, ας f (μαγεύω) *magic, magical art* [Ac 8.11]

μαγεύω (μαγεία, μάγος) *practice magic* [Ac 8.9]

μάγος, ου m (μαγεύω) *wise man* (of one trained in astrology and dream interpretation); *magician, sorcerer*

Μαγώγ m *Magog* (cryptic name) [Re 20.8]

Μαδιάμ m *Midian* (3 C-4) [Ac 7.29]

μαθεῖν aor. inf. of μαθάνω

μαθητεύω (μαθητής, μαθήτρια, συμμαθητής) trans. *make a disciple of*; intrans. (or pass.) *be a disciple*

μαθητής, οῦ m (μαθητεύω) *disciple, pupil; follower, believer*

μαθήτρια, ας f (μαθητεύω) *female disciple* [Ac 9.36]

Μαθθαῖος, ου m *Matthew*

Μαθθαῖ, ου m *Matthai*

Μαθθίας, ου m *Matthias*

Μαθουσαλά m *Methuselah* [Lk 3.37]

μαῖνομαι (ἐμ|μαίνομαι, μανία) *be out of one's mind, be insane*

μακαρίζω (μακάριος, μακαρισμός) *consider fortunate or happy*

μακάριος, α, ον (μακαρίζω) *blessed, fortunate, happy*; τοῦ μακαρίου θεοῦ *of God who is worthy to be praised* (1 Tm 1.11; 6.15)

μακαρισμός, οῦ m (μακαρίζω) *happiness, blessing*

Μακεδονία, ας f *Macedonia* (4 C-2)

Μακεδών, όνος m *a Macedonian*

μάκελλον, ου n *meat market, food market* [1 Cor 10.25]

μακράν (μηκύνομαι) adv. *far, far off, at some distance*; εἰς μακράν *far away* (Ac 2.39)

μακρόθεν (μηκύνομαι) adv. *far off, at a distance; από μακρόθεν at a distance, from a distance, in the distance*

μακροθυμέω (μηκύνομαι + θυμός = *soul, heart, θυμόομαι*) *be patient, wait patiently; μακροθυμεί ἐπ' αὐτοῖς perhaps will he (God) be slow to help them? or delay to help them?* (Lk 18.7)

μακροθυμία, ας f (see μακροθυμέω) *patience*

μακροθύμως (see μακροθυμέω) adv. *patiently* [Ac 26.3]

μακρός, ἄ, ὄν (μηκύνομαι) *long; distant, far off*

μακροχρόνιος, ον (μηκύνομαι + χρονίζω) *long-lived* [Eph 6.3]

μαλακία, ας f (μαλακός) *sickness*
μαλακός, ἦ, ὄν (μαλακία) *soft, fancy, luxurious; effeminate male, male homosexual* (1 Cor 6.9)

Μαλελεήλ m *Maleleel* [Lk 3.37]

μάλιστα (μᾶλλον) adv. *especially, above all, most of all*

μᾶλλον (μάλιστα) adv. *more* (πολλῶ μᾶλλον *much more, all the more; πόσω μᾶλλον how much more; καλόν ἐστιν μᾶλλον it is better; μᾶλλον διαφέρω be of more value than; πολλῶ μᾶλλον κρεῖσσον better by far* Php 1.23; μᾶλλον περισσότερον *all the more* Mk 7.36); *rather, instead* (μᾶλλον ἢ *rather than, more than*); *all the more, more than ever, more than that*

Μάλχος, ου m *Malchus* [Jn 18.10]

μάμη, ης f *grandmother* [2 Tm 1.5]
μαμωνάς, ᾶ m *money, wealth, property*

Μαναήν m *Manaen* [Ac 13.1]

Μανασσῆς, ῆ acc. ἦ m *Manasseh*: (1) son of Joseph, founder of an Israelite tribe (Re 7.6); (2) in the genealogy of Jesus (Mt 1.10)

μανθάνω (ἀ|μαθῆς, κατα|μανθάνω) aor. ἔμαθον, inf. μαθεῖν; pf. μεμάθηκα. *learn; find out, discover; learn by experience; attend a rabbinic school* (Jn 7.15)

μανία, ας f (μαίνομαι) *madness, insanity* [Ac 26.24]

μάννα n (Hebrew word) *manna*

μαντεύομαι *tell fortunes, predict the future* [Ac 16.16]

μαραίνομαι (ἀ|μαράντινος, ἀ|μάραντος) fut. *μαρανθήσομαι. wither away* [Jas 1.11]

μαρανα θα (in Aramaic) *our Lord, come!* or *μαραν αθα our Lord has come!* [1 Cor 16.22]

θα see *μαρανα θα*

μαργαρίτης, ου m *pearl*

Μάρθα, ας f *Martha*

Μαρία, ας and **Μαριάμ** f *Mary*: (1) mother of Jesus; (2) sister of Martha and Lazarus; (3) Mary Magdalene; (4) mother of James and Joseph; (5) wife of Clopas (Jn 19.25); (6) mother of John Mark (Ac 12.12); (7) Christian in Ro 16.6

Μάρκος, ου m *Mark*

μάρμαρος, ου m *marble* [Re 18.12]

μαρτυρέω (ἀ|μάρτυρος, δια|μαρτύρομαι, ἐπι|μαρτυρέω, κατα|μαρτυρέω, μαρτυρία, μαρτύριον, μαρτύρομαι, μάρτυς, προ|μαρτύρομαι, συμ|μαρτυρέω, συν|επι|μαρτυρέω, ψευδο|μαρτυρέω, ψευδο|μαρτυρία, ψευδό|μαρτυς) *bear witness, testify, be a witness; attest, affirm,*

confirm; speak well of, approve
(pass. *be well spoken of, receive approval*)

μαρτυρία, ας f (μαρτυρέω) *testimony, witness, evidence; reputation* (1 Tm 3.7)

μαρτύριον, ου n (μαρτυρέω) *testimony, witness; evidence, proof; opportunity to testify* (Lk 21.13)

μαρτύρομαι (μαρτυρέω) *testify, address solemnly; insist, urge*

μάρτυς, μάρτυρος dat. pl. **μάρτυσιν** m (μαρτυρέω) *witness; martyr*

μασάομαι (ἐκ|μάσσω) *gnaw, bite* [Re 16.10]

μαστιγώω (μαστιζώω, μάστιξ) *beat with a whip; discipline, punish* (He 12.6)

μαστιζώω (μαστιγώω) *beat with a whip, whip* [Ac 22.25]

μάστιξ, ιγος f (μαστιγώω) *whip; beating with a whip; illness, disease*

μαστός, οῦ m *breast; chest*

ματαιο|λογία, ας f (ματαιόομαι + λέγω) *empty talk* [1 Tm 1.6]

ματαιο|λόγος, ου m (ματαιόομαι + λέγω) *empty talker* [1 Tm 1.10]

ματαιόομαι (ματαιο|λογία, ματαιο|λόγος, μάταιος, ματαιότης, μάτην) *be given to worthless or futile speculation* [Ro 1.21]

μάταιος, α, ον (ματαιόομαι) *worthless, futile, useless*

ματαιότης, ητος f (ματαιόομαι) *worthlessness, futility*

μάτην (ματαιόομαι) *adv. in vain, to no purpose*

Ματθάν m *Matthan*

Ματθάτ m *Matthat*: (1) father of Eli (Lk 3.24); (2) father of Jorim (Lk 3.29)

Ματταθά m *Mattatha* [Lk 3.31]

Ματταθίας, ου m *Mattathias*: (1) son of Amos (Lk 3.25); (2) son of Semein (Lk 3.26)

μάχαιρα, ης f *sword; war* (Mt 10.34); *violent death* (Ro 8.35)

μάχη, ης f (μάχομαι) *quarrel, fight*

μάχομαι (δια|μάχομαι, θεο|μάχος, θηριο|μαχέω, θυμο|μαχέω, λογο|μαχέω, λογο|μαχία, μάχη) *quarrel, fight*

μεγαλείον, ου n (μεγαλύνω) *mighty act or deed* [Ac 2.11]

μεγαλειότης, ητος f (μεγαλύνω) *majesty, greatness*

μεγαλο|πρεπής, ές (μεγαλύνω + πρόπει) *majestic; μεγαλοπρεπής δόξα Majestic Glory* (name for God) [2 Pe 1.17]

μεγαλύνω (μεγαλείον, μεγαλειότης, μεγαλο|πρεπής, μέγας, μεγαλ-σύνη, μέγας, μέγεθος, μεγιστάν, μέγιστος) *enlarge, extend* (μεγαλύνω έλεος *show great kindness* Lk 1.58); *praise; hold in high honor*

μεγάλως (μεγαλύνω) *adv. greatly* [Phr 4.10]

μεγαλωσύνη, ης f (μεγαλύνω) *majesty, greatness; Majesty* (name for God)

μέγας, μεγάλη, μέγα (μεγαλύνω) *large, great* (of a loud sound; strong wind; high fever; etc.); *greatest; surprising* (2 Cor 11.15)

μέγεθος, ους n (μεγαλύνω) *greatness* [Eph 1.19]

μεγιστάν, ανος m (μεγαλύνω) *person of high status*

μέγιστος, η, ον (μεγαλύνω) *very great, greatest* (superl. of μέγας)

μεθερμηνεύω (μετά + ἐρμηνεύω)
translate

μέθη, ης f (μεθύω) *drunkenness*

μεθίστημι and **μεθιστάνω** (μετά + ἴστημι) aor. **μετέστησα**, ptc. **μεταστήσας**; aor. pass. subj. **μετασταθῶ**. *remove; mislead; bring (εἰς) into*; pass. ὅταν μετασταθῶ ἐκ τῆς οἰκονομίας *after I lose my job as a steward* (Lk 16.4)

μεθοδεΐα, ας f (μετά + ὀδεύω) *trickery*; pl. *tricks*

μεθύσκομαι (μεθύω) *get drunk*

μέθυσος, ου m (μεθύω) *drunkard*

μεθύω (ἀ|μέθεστος, μέθη, μεθύσκομαι, μέθυσος) *be drunk*; perhaps *drink freely* (Jn 2.10)

μείζων, ον and **μειζότερος**, α, ον (comp. of μέγας) *greater (older* Ro 9.12); often = superl. *greatest*; adv. *μείζον all the more* (Mt 20.31)

μείναι, μείνον aor. inf. and impv. of μένω

μέλας, αйна, αν gen. **ανος**, **αίνης**, **ανος**
black; τὸ μέλας *ink*

Μελεά m *Melea* [Lk 3.31]

μέλει (ἀ|μελέω, ἀ|μετα|μέλητος, ἐπι|μέλεια, ἐπι|μελέομαι, ἐπι|μελῶς, μελετάω, μετα|μέλομαι, προ|μελετάω) impers. *it is of concern*; μή σοι μελέτω *never mind* (1 Cor 7.21)

μελετάω (μέλει) *practice, cultivate; plot, think about* (Ac 4.25)

μέλι, ιτος n (μελίσιος) *honey*

μελίσιος, ον (μέλι) *belonging to bees*; μελίσιον κηρίον *honeycomb* (Lk 24.42)

Μελίτη, ης f *Malta* (4 A-3) [Ac 28.1]

μέλλω before an inf. *be going to, be about to, intend to; must, be destined*; ptc. without inf. *coming,*

future; finite verb without inf. *delay, wait* (τί μέλλεις *what are you waiting for?* Ac 22.16)

μέλος, ους n *a bodily part, member*
Μελχί m *Melchi*: (1) father of Levi (Lk 3.24); (2) father of Neri (Lk 3.28)

Μελχισέδεκ m *Melchizedek*

μεμάθηκα pf. of **μανθάνω**

μεμβράνα, ης f *parchment* (a document or material to write on) [2 Tm 4.13]

μεμενήκεισαν plpf. 3 pl. of μένω

μεμιάμμαι pf. pass. of **μιαίνω**

μέννημαι pf. of **μυνησκομαι**

μέμφομαι (ἄ|μεμπος, ἀ|μέμπτως, ἀ|μώμητος, ἄ|μωμος, μεμψί|μοιρος, μομφή, μωμάομαι, μῶμος) *find fault with, blame*

μεμψί|μοιρος, ον (μέμφομαι + μείρομαι = *receive as one's share*, μοῖρα = *one's destiny, due*) *complaining, dissatisfied with life* [Jd 16]

μέν particle indicating contrast, emphasis or continuation; **μέν** ... **δέ** *on the one hand ... on the other hand*; **μέν** ... **ἀλλά** οἱ **μέν** ... **πλήν** *indeed ... but*; ὅς **μέν** ... **καὶ ἄλλος** (ἕτερος) *one ... another*; **μέν** οὖν *so, then; now, indeed*

Μεννά m *Menna* [Lk 3.31]

μεν|οὔν and **μεν|οὔν|γε** (μέν + οὔν + γέ) *rather, on the contrary; indeed, much more* [Lk 11.28]

μέν|τοι (μέν + -τοι [particle of inference]) *but, nevertheless, however*

μένω (ἀνα|μένω, δια|μένω, ἐμ|μένω, ἐπι|μένω, κατα|μένω, παρα|μένω, περι|μένω, προσ|μένω, ὑπο|μένω, ὑπο|μονή) aor. **ἔμεινα**, impv. **μείνον**. inf. **μείναι**; plpf. 3 pl. **μεμενή-**

κεισαν. intrans. *remain, stay, abide; live, dwell; last, endure, continue;* trans. *await, wait for*

μερίζω (δια|μερίζω, δια|μερισμός, μερίς, μερισμός, μεριστής, μέρος, πολυ|μερῶς, συμ|μερίζομαι) *divide* (midd. *share* Lk 12.13); *give, assign, apportion; be of divided interest* (1 Cor 7.34)

μέριμνα, ης f (μεριμνάω) *care, concern; anxiety, worry*

μεριμνάω (ἀ|μερίμνος, μέριμνα, προ|μεριμνάω) *be anxious, worry about; care for, be concerned about*

μερίς, ίδος f (μερίζω) *part, portion, share* (τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου *what does a believer have in common with an unbeliever?* 2 Cor 6.15); *district* (Ac 16.12)

μερισμός, οὔ m (μερίζω) *distribution, distributing; division, separation*

μεριστής, οὔ m (μερίζω) *divider, arbitrator* (of one who settles property disputes) [Lk 12.14]

μέρος, ους n (μερίζω) *part, piece* (ἀνὰ μέρος *one at a time* 1 Cor 14.27; ἀπὸ μέρους *partially, partly* 2 Cor 1.14; *at times, at some points* Ro 15.15; *for a while* Ro 15.24; *to some degree* 2 Cor 2.5; πῶρως ἀπὸ μέρους *a partial hardening* Ro 11.25; ἐκ μέρους *individually* 1 Cor 12.27; *partially, imperfectly* 1 Cor 13.9ff; τὸ ἐκ μέρους *the partial or incomplete* 1 Cor 13.10; κατὰ μέρος *in detail* He 9.5); *place, region, district; share, portion; case, matter, circumstance* (ἐν μέρει ἐορτῆς *with regard to a*

festival Col 2.16); *trade, business* (Ac 19.27); *party, sect* (Ac 23.9); *side* (Jn 21.6); ἐν τῷ μέρει τούτῳ *on that account* (1 Pe 4.16)

μεσημβρία, ας f (μεσώω + ἡμέρα) *noon, midday; south;* κατὰ μεσημβρίαν *toward the south or about noon* (Ac 8.26)

μεσιτεύω (μεσώω) *confirm, guarantee* [He 6.17]

μεσίτης, ου m (μεσώω) *mediator, intermediary*

μεσο|νύκτιον, ου n (μεσώω + νύξ) *midnight*

Μεσοποταμία, ας f *Mesopotamia* (3 E-2)

μέσος, η, ον (μεσώω) (1) *adj. middle, in the middle* (ἀνὰ μέσον *among* Mt 13.25; *between* 1 Cor 6.5; *through* Mk 7.31; *at the center* Re 7.17; ἐν μέσῳ *or* εἰς μέσον *in the middle, in the midst, among;* ἐν τῷ μέσῳ *before the guests* Mt 14.6; ἐν μέσῳ αὐτῆς *inside the city* Lk 21.21; ἐκ μέσου *from, from among;* αἴρω ἐκ τοῦ μέσου *set aside* Col 2.14; γίνομαι ἐκ μέσου *be removed, disappear* 2 Th 2.7; διέρχομαι διὰ μέσον *cross the borderland between* Lk 17.11; σχίζω μέσον *tear in two* Lk 23.45); (2) *prep. with gen. in the middle, in the midst* (Mt 14.24; Php 2.15)

μεσό|τοιχον, ου n (μεσώω + τοίχος) *dividing wall* [Eph 2.14]

μεσούρα|νημα, τος n (μεσώω + οὐρανός) *midheaven, high in the sky*

μεσώω (μεσημβρία, μεσιτεύω, μεσίτης, μεσο|νύκτιον, μέσος, μεσό|τοιχον, μεσούρα|νημα) *be in the middle, be half over* [Jn 7.14]

Μεσσίας, ου m *Messiah* (Aramaic and Hebrew equivalent of Greek Χριστός)

μεστός, ή, όν (μεστός) *full*

μεστός (μεστός) *fill* (pf. pass. *be full*) [Ac 2.13]

μετά prep. with: (1) gen. *with, in company with, among; by, in; on the side of; against*; (2) acc. *after, behind* (μετά τό with inf. *after*); μετά τοῦτο or μετά ταῦτα with inf. *after, after this*

μεταβαίνω (βαίνω = *go, walk*) fut. μεταβήσομαι; aor. μετέβην, imprv. μετάβα and μετάβηθι, ptc. μεταβάς; pf. μεταβέβηκα. *leave, move, go, cross over*

μεταβάλλομαι (βάλλω) aor. ptc. μεταβαλόμενος. *change one's mind* [Ac 28.6]

μετάγω (ἄγω) *guide, direct, control*

μεταδίδωμι (δίδωμι) inf. μεταδιδόναι, ptc. μεταδιδούς; aor. subj. μεταδώ, imprv. 3 sg. μεταδότω, inf. μεταδοῦναι. *share, give, impart*

μετάθεσις, εως f (τίθημι) *removal; change; taking up* (of Enoch)

μεταίρω (αἶρω) aor. μετήρα. *go away, leave*

μετακαλέομαι (καλέω) *send for, summon, invite*

μετακινέω (κινέω) *shift, move, dislodge* [Col 1.23]

μεταλαμβάνω (λαμβάνω) aor. inf. μεταλαβεῖν. *receive, share in; have, take* (of opportunity)

μετάληψις, εως f (λαμβάνω) *receiving, accepting* [1 Tm 4.3]

μεταλλάσσω (ἀλλάσσω) aor. μετήλλαξα. *exchange*

μεταμέλομαι (μέλει) *regret, be very sorry; change one's mind*

μεταμορφόομαι (μορφώω) *be changed in form, be transformed*

μετανοέω (νοέω) *repent, have a change of heart, turn from one's sins, change one's ways*

μετανοία, ας f (νοέω) *repentance, change of heart, turning from one's sins, changing one's ways*

μεταξύ (μετά + σύν) (1) prep. with gen. *between, among* (μεταξύ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν *their conflicting thoughts or their thoughts that argue the case on either side* Ro 2.15); (2) adv. *meanwhile* (Jn 4.31); *after* (τὸ μεταξύ σάββατον *the next Sabbath* Ac 13.42)

μεταπέμπομαι (πέμπω) aor. imprv. μετάπεμψαι. *send for, summon*

μετασταθῶ aor. pass. subj. of μεθίστημι

μεταστήσας aor. ptc. of μεθίστημι

μεταστρέφω (στρέφω) fut. pass. μεταστραφήσομαι. *turn, alter, change; distort*

μετασχηματίζω (σχῶ aor. subj. of ἔχω) *change, transform* (midd. *disguise*); *apply* (1 Cor 4.6)

μετατίθημι (τίθημι) aor. μετέθηκα; aor. pass. μετετέθην. *remove, take back; take up* (of Enoch); *change* (of priesthood); *distort* (Jd 4); *mid. desert, turn away* (Ga 1.6)

μετατρέπω (τροπή) aor. pass. imprv. 3 sg. μετατραπήτω. *turn, change, alter* [Jas 4.9]

μετέβην aor. of μεταβαίνω

μετέπειτα (εἶτα) adv. *afterwards* [He 12.17]

μετέσθησα aor. of μεθίστημι

μετέχω (ἔχω) aor. μετέσχον; pf. μετέσχηκα. *share in (something); eat (food), live on (milk); have (authority); belong to (He 7.13)*

μετεωρίζομαι (ἐώρα = someone or something suspended in the air) *worry, be upset [Lk 12.29]*

μετήλλαξα aor. of μεταλλάσσω

μετήρα aor. of μεταίρω

μετοικεσία, ας f (οικέω) *carrying off*

μετοικίζω (οικέω) fut. μετοικιῶ; aor. μετώκισα. *remove to another place; send off*

μετοχή, ῆς f (ἔχω) *partnership [2 Cor 6.14]*

μέτοχος, ου m (ἔχω) *one who shares in, partner; companion, comrade*

μετρέω (ἄμετρος, ἀντιμετρέω, μετρητής, μετριοπαθέω, μετρίως, μέτρον) *measure; deal out, give*

μετρητής, οῦ m (μετρέω) *measure (a liquid measure of about 9 or 10 gallons) [Jn 2.6]*

μετριοπαθέω (μετρέω + πάσχω) *be gentle (with), have feeling (for) [He 5.2]*

μετρίως (μετρέω) adv. *measurably; οὐ μετρίως immeasurably, greatly [Ac 20.12]*

μέτρον, ου n (μετρέω) *measure, degree, quantity (οὐκ ἐκ μέτρου without measure Jn 3.34; κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρου, ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν within the limits God assigned us, which allowed us to come as far as you 2 Cor 10.13; κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους by the proper working of each part Eph 4.16)*

μετώκισα aor. of μετοικίζω

μέτωπον, ου n (ὤψ = eyes, face, ὄραω) *forehead*

μέχρι and μέχρις (1) prep. with gen. *until, to (μέχρι τέλους to the end); to the extent, to the point; as far as (Ro 15.19); (2) conj. until (μέχρι οὗ until)*

μή *not* (generally used with non-indicative verbs; used in questions when a negative answer is expected; used with οὐ for emphasis or solemn assertion)

μήγε in the combination εἰ δὲ μήγε *otherwise, for then; but if not*

μηδαμῶς adv. (μή + δέ + ἐγώ) *no, by no means*

μηδέ negative particle *nor, and not (μηδὲ ... μηδέ neither ... nor); not even*

μηδεῖς, μηδεμία, μηδέν (μή + δέ + εἷς) (1) *no one, nothing; (2) adj. no; (3) μηδέν adv. not at all, in no way*

μηδέποτε adv. (μή + δέ + ποτέ) *never [2 Tm 3.7]*

μηδέπω (μή + δέ + -πω [enclitic particle] = yet, up to this time) adv. *not yet [He 11.7]*

Μῆδος, ου m *Mede (Media 3 G-3) [Ac 2.9]*

μηθέν = μηδέν

μηκέτι adv. (μή + ἔτι) *no longer, no more*

μῆκος, ους n (μηκύνομαι) *length*
μηκύνομαι (μακράν, μακρόθεν, μακροθυμέω, μακροχρόνιος, μῆκος) *grow [Mk 4.27]*

μηλωτή, ῆς f *sheepskin [He 11.37]*
μῆν (emphatic form of μέν) *indeed, surely; εἰ μῆν surely, certainly [He 6.14]*

μήν, μηνός m (νεο|μηνία, τετρά|μηνος, τρί|μηνον) *month* (κατὰ μῆνα ἕκαστον *each month* Re 22.2)

μηνύω *make known, disclose; inform, report*

μή|ποτε (μή + ποτέ) (1) conj. *lest, that ... not, otherwise;* (2) interrog. particle *whether perhaps, perhaps;* (3) *never* (He 9.17)

μή|που οἱ μή που (μή + πού) conj. *that ... somewhere, that*

μή|πω (μή + -πω [enclitic particle]) = *yet, up to this time* adv. *not yet*

μή|πως οἱ μή πως (μή + -πω [enclitic particle]) = *yet, up to this time* conj. *that perhaps, lest somehow*

μηρός, οὔ m *thigh, leg* [Re 19.16]

μή|τε (μή + τέ) *and not* (μήτε ... μήτε *neither ... nor*)

μήτηρ, τρος f (ἀ|μήτωρ, μήτρα, μητρο|λώας) *mother*

μή|τι (μή + τίς, τί) used in questions to indicate the expectations of a negative answer; sometimes used to indicate that the questioner is in doubt regarding the answer (Mt 12.23; Jn 4.29); εἰ μήτι *unless* (Lk 9.13)

μή|τι|γε (μή + τίς, τί + γέ) *how much more, not to speak of* [1 Cor 6.3]

μήτρα, ας f (μήτηρ) *womb* (πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν *every firstborn male* Lk 2.23)

μητρο|λώας, ου m (μήτηρ + ἀλοάω) *one who murders his mother* [1 Tm 1.9]

μιαίνω (μιάσμα, μiasμός) pf. pass. **μεμίαμαι**; aor. pass. subj. **μιανθῶ**. *defile, contaminate* (of ritual defilement, Jn 18.28)

μιάσμα, τος n (μιαίνω) *corruption, defilement* [2 Pe 2.20]

μιασμός, οὔ m (μιαίνω) *corruption, defilement* [2 Pe 2.10]

μίγμα, τος n (μίγνυμι) *mixture* [Jn 19.39]

μίγνυμι (μίγμα, συν|ανα|μίγνυμι) aor. **ἔμιξα**; pf. pass. **μέμιγμα**. *mix, mingle*

μικρός, ἄ, ὄν *little, small; of least importance, insignificant, humble* (ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου *from the least to the greatest* Ac 8.10; He 8.11); *younger* (Mk 15.40); adv. **μικρόν** *a little while, a little farther* (ἔτι μικρόν *a little longer* Jn 13.33; 14.19; μετὰ μικρόν *a little later* Mt. 26.73); **μικρότερος** *least, smallest*

Μίλητος, ου f *Miletus* (4 E-3)

μίλιον, ου n *mile* (of the Roman mile which was 8 στάδια or about 1618 yards) [Mt 5.41]

μιμέομαι (μιμητής, συμ|μιμητής) *imitate, follow another's example*

μιμητής, οὔ m (μιμέομαι) *imitator, i. e. one who is like another*

μιμνήσκομαι (ἀνα|μιμνήσκω, ἀνά|μνησις, ἐπ|ανα|μιμνήσκω, μνεία, μνήμα, μνημεῖον, μνήμη, μνημονεύω, μνημόσυνον, ὑπο|μιμνήσκω, ὑπό|μνησις) aor. **ἐμνήσθην**, impv. **μνήσθητι**; fut. **μνησθήσομαι**; pf. **μέμνημαι**. *remember, keep in mind, call to mind; be concerned about; be remembered* (Ac 10.31; Re 16.19)

μισέω *hate, despise; disregard, be indifferent to* (Mt 6.24; Lk 16.13)

μισθ|απο|δοσία, ας f (μισθόδομαι + δίδωμι) *reward; retribution, punishment*

μισθ|απο|δότης, ου m (μισθόομαι + δίδωμι) *rewarder* [He 11.6]

μισθιος, ου m (μισθόομαι) *hired worker, day laborer*

μισθόομαι (άντι|μισθία, μισθ|απο|δοσία, μισθός, μισθωμα, μισθωτός) *hire*

μισθός, οὔ m (μισθόομαι) *pay, wages; reward, recompense, gain; retribution, punishment*

μισθωμα, τος n (μισθόομαι) *expense, rent; rented quarters* [Ac 28.30]

μισθωτός, οὔ m (μισθόομαι) *worker, laborer*

Μιτυλήνη, ης f *Mitylene* (4 E-2)

Μιχαήλ m *Michael* (the archangel)

μνᾶ, ᾶς f *mina* (Greek coin worth 100 denarii or 1/10 of a talent)

Μνάσων, ωνος m *Mnason* [Ac 21.16]

μνεία, ας f (μιμνήσκομαι) *remembrance, memory; mention*

μνήμα, τος n (μιμνήσκομαι) *grave, tomb*

μνημείον, ου n (μιμνήσκομαι) *grave, tomb; monument* (Lk 11.47)

μνήμη, ης f (μιμνήσκομαι) *remembrance, memory* [2 Pe 1.15]

μνημονεύω (μιμνήσκομαι) *remember, keep in mind, think of; make mention of* (He 11.22)

μνημόσυνον, ου n (μιμνήσκομαι) *memorial, memorial offering*

μνησθήσομαι fut. of μιμνήσκομαι

μνήσθητι aor. impv. of μιμνήσκομαι

μνηστεύομαι *be engaged, be promised in marriage*

μογι|λάλος, ον (μόγισ + λαλέω) either (1) a variant form of μογι|λάλος or (2) an independent word mng. *speaking in a hoarse voice*

μογι|λάλος, ον (μόγισ + λαλέω) *having difficulty in speaking; mute, dumb* [Mk 7.32]

μόγισ (μογγι|λάλος, μογι|λάλος, μόλις [later form of μόγισ], μόχθος) *adv. hardly, scarcely* [Lk 6.39]

μόδιος, ου m *basket, bucket* (a grain-measuring container of about 8 quarts)

μοιχαλίσ, ίδος f (μοιχάομαι) *adulteress; unfaithful* (of men and women Jas 4.4); μοιχαλίδες *unfaithful or godless people*

μοιχάομαι (μοιχαλίσ, μοιχεία, μοιχεύω, μοιχός) *commit adultery*

μοιχεία, ας f (μοιχάομαι) *adultery*

μοιχεύω (μοιχάομαι) *commit adultery*

μοιχός, οὔ m (μοιχάομαι) *adulterer*

μόλις *adv. (μόγισ) with difficulty, hardly, scarcely*

Μολόχ m *Moloch* (Canaanite god) [Ac 7.43]

μολύνω (μολυσμός) *defile, make unclean*

μολυσμός, οὔ m (μολύνω) *defilement* [2 Cor 7.1]

μομφή, ης f (μέμφομαι) *cause for complaint, complaint; blame* [Col 3.13]

μονή, ης f (μονόομαι) *room; μονήν ποιῶ live, stay* (Jn 14.23)

μονο|γενής, ές (μονόομαι + γίνομαι) *only, unique*

μονόομαι (μονή, μονο|γενής, μόνος, μον|όφθαλμος) *be left all alone* [1 Tm 5.5]

μόνος, η, ον (μονόομαι) (1) *adj. only, alone* (Mt 12.4; Php 4.15), *κατά μόνας alone*; (2) *adv. μόνον only, alone*

μον|όφθαλμος, ον (μονόομαι + όφθαλμός) *one-eyed*
 μορφή, ἥς f (μορφώω) *nature, form*
 μορφώω (μετα|μορφόομαι, μορφή, μόρφωσις, συμ|μορφίζομαι, σύμ|μορφος) *form, μέχρις οὗ μορφωθῆ Χριστός ἐν ὑμῖν until the nature of Christ is formed in you* [Ga 4.19]
 μόρφωσις, εως f (μορφώω) *outward form* (2 Tm 3.5); *content, embodiment* (Ro 2.20)
 μοσχο|ποιέω (μόσχος + ποιέω) *make a (metal) calf* [Ac 7.41]
 μόσχος, ου m (μοσχο|ποιέω) *calf, young bull or ox*
 μουσικός, οὔ m *musician* [Re 18.22]
 μόχθος, ου m (μοχθέω = *work hard, μόγις*) *labor, hardship*
 μυελός, ου m *marrow* (of bones) [He 4.12]
 μυέομαι *learn the secret of* [Phr 4.12]
 μῦθος, ου m (παρα|μυθέομαι, παρα|μυθία, παρα|μύθιον) *myth, fanciful story*
 μυκάομαι *roar* [Re 10.3]
 μυκτηρίζω (ἐκ|μυκτηρίζω) *mock, make a fool of* [Ga 6.7]
 μυλικός, ἥ, όν (μύλος) *pertaining to a mill* (λίθος μυλικός *millstone*) [Lk 17.2]
 μύλινος, η, ον (μύλος) *pertaining to a mill, millstone* [Re 18.21]
 μύλος, ου m (μυλικός, μύλινος) *mill; millstone* (μύλος όνικός *large millstone drawn by a donkey*)
 Μύρα, ων n *Myra* (4 F-3) [Ac 27.5]

μυριάς, άδος f (μυρίος) *group of ten thousand, myriad; countless thousands*
 μυρίζω (μύρον) *pour perfume on* [Mk 14.8]
 μύριοι, αι, α (μυρίος) *ten thousand* [Mt 18.24]
 μυρίος, α, ον (δισ|μυριάς, μυριάς, μύριοι) *countless, thousands*
 μύρον, ου n (μυρίζω) *ointment, perfume, oil*
 Μυσία, ας f *Mysia* (4 E-2)
 μυστήριον, ου n (God's) *secret, mystery; revealed mystery; ultimate reality*
 Μυτιλήνη alt. form of Μιτυλήνη
 μυ|ωπάζω (μύω = *shut one's eyes + ὤψ = eyes, face, όράω*) *be short-sighted* [2 Pe 1.9]
 μώλωψ, ωπος m *wound* [1 Pe 2.24]
 μωμάομαι (μέμφομαι) *find fault with; aor. pass. be found fault with*
 μῶμος, ου m (μέμφομαι) *blemish, i. e. a disgrace* [2 Pe 2.13]
 μωραίνω (μωρία, μωρο|λογία, μωρός) aor. έμώρανα; aor. pass. subj. μωρανθῶ. *make foolish; make tasteless* (pass. *become tasteless*)
 μωρία, ας f (μωραίνω) *foolishness*
 μωρο|λογία, ας f (μωραίνω + λέγω) *foolish talk* [Eph 5.4]
 μωρός, ά, όν (μωραίνω) *foolish* (μωρέ you *worthless fool!* Mt 5.22); τὸ μωρόν *foolishness*
 Μωϋσῆς, έως m *Moses*

N

Ναασσών m *Nahshon*

Ναγγαί m *Naggai* [Lk 3.25]

Ναζαρά, Ναζαρέθ and Ναζαρέτ f
Nazareth (2 C-3)

Ναζαρηνός, οὔ m *inhabitant of
Nazareth, Nazarene*

Ναζωραῖος, ου m *inhabitant of
Nazareth, Nazarene*

Ναθάμ m *Nathan* [Lk 3.31]

Ναθαναήλ m *Nathanael*

ναί yes; yes indeed, indeed, certainly;
certainly so, surely

Ναιμάν m *Naaman* [Lk 4.27]

Ναῖν f *Nain* (2 C-4) [Lk 7.11]

ναός, οὔ m (νεω|κόρος) *temple, in-
ner part of Jewish temple, sanctu-
ary; model of a temple or shrine*
(Ac 19.24)

Ναούμ m *Nahum* [Lk 3.25]

Ναραῖος alt. form of Ναζωραῖος

νάρδος, ου f *oil of nard* (an aromatic
plant)

Νάρκισσος, ου m *Narcissus*
[Ro 16.11]

ναυ|αγέω (ναῦς + ἄγνυμι = *break*)
be shipwrecked

ναυ|κληρος, ου m (ναῦς + κληρώ)
ship-owner; captain [Ac 27.11]

ναῦς acc. ναῦν f (ναυ|αγέω, ναυ|
κληρος, ναῦτης) *ship* [Ac 27.41]

ναῦτης, ου m (ναῦς) *sailor*

Ναχώρ m *Nahor* [Lk 3.34]

νεανίας, ου m (νέος) *young man*

νεανίσκος, ου m (νέος) *young man*

Νέα Πόλις f *Neapolis* (4 D-2)
[Ac 16.11]

νεῖκος, ους n alt. form of νῖκος

νεκρός, ἄ, ὄν (νεκρώ) *dead, lifeless*
(ὁ νεκρός *a dead person, corpse*;
ἐπὶ νεκροῖς *in the case of dead*
persons or at death He 9.17);
useless, ineffective

νεκρώ (νεκρός, νέκρωσις) *put to
death* (pf. pass. ptc. *as good as
dead*)

νέκρωσις, εως f (νεκρώ) *death; bar-
renness* (of the womb of a child-
less woman)

νεο|μηνία, ας f (νέος + μῆν) *new
moon festival* [Col 2.16]

νέος, α, ον (ἀνα|νεύω, νεανίας, νεανί-
σκος, νεο|μηνία, νεότης, νεό|φυ-
τος, νεωτερικός, νοσσία, νοσσίον,
νοσσός) *new, fresh; young; νεώτε-
ρος young, younger, youngest*

νεότης, ητος f (νέος) *youth, youth-
fulness*

νεό|φυτος, ον (νέος + φύω) *recently
converted* [1 Tm 3.6]

νεύω (δια|νεύω, ἐκ|νεύω, ἐν|νεύω,
ἐπι|νεύω, κατα|νεύω) *motion, nod*

νεφέλη, ης f (νέφος) *cloud*

Νεφθαλίμ m *Naphtali*: (1) an Is-
raelite tribe; (2) and its territory
(1 C-3, 2 C-3)

νέφος, ους n (νεφέλη) *cloud*
[He 12.1]

νεφρός, οὔ m (lit. *kidney*) *mind,
thought* [Re 2.23]

νεω|κόρος, ου m (ναός + κορέω =
sweep, be in charge of) *temple
keeper* [Ac 19.35]

νεωτερικός, ή, ὄν (νέος) *youthful, as-
sociated with youth* [2 Tm 2.22]

νή *by* (with the acc. to denote a solemn oath) [1 Cor 15.31]

νήθω *spin*

νηπιάζω (νήπιος) *be (like) a child* [1 Cor 14.20]

νήπιος, α, ον (νηπιάζω) *baby, infant, child; immature; innocent; under age* (Ga 4.1)

Νηρέυς, έως m *Nereus* [Ro 16.15]

Νηρί m *Neri* [Lk 3.27]

νησίον, ου n (νησος) *small island*

νήσος, ου f (νησίον) *island*

νηστεία, ας f (νηστεύω) *fasting, going without food as a religious duty; hunger, starvation; the Fast* (of the Day of Atonement Ac 27.9)

νηστεύω (νηστεία, νηστις) *fast, go without food as a religious duty*

νήστις, ιδος acc. pl. νήστεις m and f (νηστεύω) *hungry, without food*

Νήφα alt. form of Νύμφα

νηφάλιος, α, ον (νήφω) *temperate, sober*

νήφω (άνα|νήφω, έκ|νήφω, νηφάλιος) *be sober; be self-controlled*

Νήγερ m *Niger* [Ac 13.1]

νίθω alt. form of νήθω

Νικάνωρ, ορος m *Nicanor* [Ac 6.5]

νικάω (νίκη, νίκος, ύπερ|νικάω) *intrans. and trans. conquer, overcome; win the verdict* (Ro 3.4)

νίκη, ης f (νικάω) *victory* [1 Jn 5.4]

Νικόδημος, ου m *Nicodemus*

Νικολαίτης, ου m *Nicolaitan*

Νικόλαος, ου m *Nicolaus* [Ac 6.5]

Νικόπολις, εως f *Nicopolis* (4 C-2) [Ti 3.12]

νίκος, ους n (νικάω) *victory*

Νινευίτης, ου m *inhabitant of Nineveh* (Nineveh 3 E-2)

νιπτήρ, ήρος m (νίπτω) *washbasin*

νίπτω (ἀ|νιπτος, άπο|νίπτω, νιπτήρ) *aor. midd. impv. νίψαι. wash; midd. wash oneself, wash for oneself*

νοέω (ἀ|μετα|νόητος, ά|νόητος, ά|νοια, δια|νόημα, δυσ|νόητος, έν|νοια, επί|νοια, εύ|νοέω, εύ|νοια, κατα|νοέω, μετα|νοέω, μετά|νοια, νόημα, προ|νοέω, πρό|νοια, ύπο|νοέω, ύπό|νοια) *understand, perceive, discern; think over, consider; imagine, think* (Eph 3.20)

νόημα, τος n (νοέω) *mind, thought; method, design, plot* (2 Cor 2.11)

νόθος, η, ον *illegitimate* (as of children) [He 12.8]

νομή, ης f *pasture; spreading* (*spread, eat away, ως γάγγραινα νομήν έξει just as gangrene eats away* 2 Tm 2.17)

νομίζω (ά|νομία, ά|νομος, ά|νόμως, άπο|νέμω, δια|νέμω, έν|νομος, κατα|κληρο|νομέω, κληρο|νομέω, κληρο|νομία, κληρο|νόμος, νομικός, νομίμως, νόμισμα, νομο|διδάσκαλος, νομο|θεσία, νομο|θετέομαι, νομο|θέτης, νόμος, οίκο|νομέω, οίκο|νομία, οίκο|νόμος, παρα|νομέω, παρα|νομία, συγ|κληρο|νόμος) *think, suppose, assume* (οὗ ένομιζομεν προσευχήν εἶναι *where we thought there would be a place of prayer* Ac 16.13); *pass. be the custom* (οὗ ένομιζετο προσευχή εἶναι *where it was customary for a place of prayer to be* Ac 16.13)

νομικός, ή, όν (νομίζω) *pertaining to the law; ό νομικός lawyer*

νομίμως (νομίζω) *adv. lawfully, legitimately, according to the rules*

νόμισμα, τος η (νομίζω) *coin, money*
[Mt 22.19]

νομο|διδάσκαλος, ου η (νομίζω + δι-
δάσκω) *teacher or interpreter of
the law*

νομο|θεσία, ας η (νομίζω + τίθημι)
(God's) *giving of the law* (to
Israel) [Ro 9.4]

νομο|θετέομαι (νομίζω + τίθημι) *be
given the law* (ὁ λαὸς γὰρ ἐπ'
αὐτῆς νενομοθέτηται *on the basis
of it* [i. e. the Levitical priesthood]
the people were given the law
He 7.11); *be based on* (He 8.6)

νομο|θέτης, ου η (νομίζω + τίθημι)
lawgiver [Jas 4.12]

νόμος, ου η (νομίζω) *law* (often of
the Jewish sacred tradition; ὁ νό-
μος καὶ οἱ προφῆται *the Hebrew
Scriptures*; νόμος τοῦ ἀνδρός *mar-
riage law* Ro 7.2); *principle, rule*

νοσέω (νόσημα, νόσος) *have an un-
healthy desire* (περὶ) *for* [1 Tm 6.4]

νόσημα, τος η (νοσέω) *disease, ill-
ness*

νόσος, ου η (νοσέω) *disease, illness*

νοσσία, ἄς η (νέος) *brood* [Lk 13.34]

νοσσίον, ου η (νέος) *young bird*
(pl. *brood*) [Mt 23.37]

νοσσοί, οὐ η (νέος) *young* (of
birds); δύο νοσσοὺς περιστερῶν
two young pigeons [Lk 2.24]

νοσφίζομαι *keep back for oneself;
pilfer, embezzle*

νότος, ου η *south wind, southwest
wind; south*

νου|θεσία, ας η (νοῦς + τίθημι) *in-
struction; warning*

νου|θετέω (νοῦς + τίθημι) *instruct,
teach; warn*

νου|εχῶς (νοῦς + ἔχω) *adv. wisely,
sensibly* [Mk 12.34]

νοῦς, νοός, νοῖ, νοῦν η (νου|θεσία,
νου|θετέω, νου|εχῶς) *mind,
thought, reason; attitude, inten-
tion, purpose; understanding,
discernment*

Νύμφα, ας η *Nympha* or *Νυμφᾶς, ἄ
η *Nymphas* [Col 4.15]*

νύμφη, ης η (νυμφίος, νυμφῶν)
bride; daughter-in-law

νυμφίος, ου η (νύμφη) *bridegroom*

νυμφῶν, ὠνος η (νύμφη) *wed-
ding hall* (οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος
*bridegroom's attendants, wed-
ding guests*)

νῦν adv. now, at the present (often
with article as equivalent of adj.
now, present or noun *the present,
the present time*, e. g. ἀπὸ τοῦ νῦν
from now on; τὰ νῦν *but now,
and now*; τὸ νῦν ἔχον *for the pres-
ent* Ac 24.25); *now, then, indeed*
(νῦν δὲ *but rather*, 2 Cor 5.11,
etc.); ἄγε νῦν cf. ἄγω

νυνί adv. now (originally an em-
phatic form of νῦν)

νύξ, νυκτός η (δια|νυκτερεύω, ἐν|νυχα,
μεσο|νύκτιον, νυχθ|ήμερον) *night*

νύσσω (κατά|νυξις, κατα|νύσσομαι)
aor. ἔνυξα. *prick, stab* [Jn 19.34]

νυστάζω *grow drowsy; be asleep, be
idle*

νυχθ|ήμερον, ου η (νύξ + ἡμέρα) *a
night and a day* [2 Cor 11.25]

Νῶε η *Noah*

νωθρός, ἄ, ὄν *lazy, sluggish; hard* (of
hearing)

νώτος, ου η *back* (of the body)
[Ro 11.10]

Ξ

Ξαίνω *comb, clean* (of wool)
 Ξενία, **ας** f (Ξενίζω) *place of lodging, room, guest room*
 Ξενίζω (Ξενία, Ξενοδοχέω, Ξένος, φιλοξενία, φιλόξενος) *entertain as a guest* (pass. *live, stay*); *surprise, astonish*
 Ξενοδοχέω (Ξενίζω + δέχομαι) *show hospitality* [1 Tm 5.10]
 Ξένος, **η, ον** (Ξενίζω) *strange, foreign, unusual*; ὁ Ξένος *stranger, foreigner; host* (Ro 16.23)
 Ξέστης, **ου** m *jug, pitcher, pot*

Ξηραίνω (ξηρός) aor. *ἐξήρανα*; aor. pass. *ἐξηράνθην*; pf. pass. *ἐξήραμμαι*. *dry up, scorch*; pass. *wither; cease* (of a hemorrhage); *be ripe* (of a harvest); *become stiff* (Mk 9.18)

Ξηρός, **ά, όν** (ξηραίνω) *dry* (ή ξηρά *land* Mt 23.15); *withered, paralyzed*

Ξύλινος, **η, ον** (ξύλον) *wooden*
 Ξύλον, **ου** n (ξύλινος) *wood, tree; club; cross; stocks* (Ac 16.24)

Ξυράομαι *shave, have oneself shaved*

Ο

ό, ή, τό pl. οί, αί, τά *the; this, that; he, she, it*; τοῦ with inf. *in order that, so that, with the result that, that*

όγδοήκοντα (όκτώ) *eighty*

όγδοος, **η, ον** (όκτώ) *eighth*

όγκος, **ου** m (ύπερ|ογκος) *impediment, something that gets in one's way* [He 12.1]

όδε, ήδε, τότε *this; he, she, it*; εις τήνδε τήν πόλιν *into such and such a city* (Jas 4.13)

όδεύω (άμφ|όδοσ, δι|έξ|οδος, είσ|οδος, εύ|οδόομαι, μεθ|οδεία, όδ|ηγέω, όδ|ηγός, όδοι|πορέω, όδοι|πορία, όδος, πάρ|οδος, συν|οδεύω, συν|οδία) *travel, be on a journey* [Lk 10.33]

όδ|ηγέω (όδεύω + άγω) *lead, guide*

όδ|ηγός, **ου** m (όδεύω + άγω) *guide, leader*

όδοι|πορέω (όδεύω + πορεύομαι) *travel, be on the way* [Ac 10.9]

όδοι|πορία, **ας** f (όδεύω + πορεύομαι) *walking, journey*

όδος, **ου** f (όδεύω) *way, road; journey* (σαββάτου έχον όδόν *a Sabbath day's journey away, i.e. about half a mile* Ac 1.12); *way of life, conduct; Way* (of the Christian faith and life)

όδους, όδόντος m *tooth*

όδυνάομαι (όδύνη) *be in great pain; be deeply distressed or worried*

όδύνη, **ης** f (όδυνάομαι) *pain, sorrow*

όδυρμός, **ου** m *mourning, grieving*

Ὀζίας, **ου** m *Uzziah*

ὄζω (εὐ|ωδία, ἡδύ|οσμον, ὄσμη, ὄσφρησις) *give off an odor, stink* [Jn 11.39]

ὄθεν ([ὄς, ἦ,] ὅ) *adv. where, from where; and so, therefore, for which reason*

ὄθόνη, ἡς f (ὄθόνιον) *large piece of (linen) cloth*

ὄθόνιον, ου n (ὄθόνη) *linen cloth, wrapping*

οἶδα (σύν|οἶδα) *pf. with pres. mng. ἴστε may be 2 pl. ind. or impv., ind. 3 pl. οἶδασι and ἴσασι, subj. εἰδῶ, inf. εἰδέναί, masc. ptc. εἰδῶς, fem. ptc. εἰδυῖα; plpf. ἤδειν; fut. εἰδήσω. know, know (about); understand, perceive (τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντες be very sure of this or you know this very well Eph 5.5); experience, learn, know how; be acquainted with, recognize, acknowledge; remember (1 Cor 1.16); pay proper respect to (1 Th 5.12)*

οἰέσθω *impv. 3 sg. of οἶμαι*

οἰκεῖος, ου m (οἰκέω) *member of the household; member of a family (1 Tm 5.8)*

οἰκετεία, ας f (οἰκέω) *household (slaves) [Mt 24.45]*

οἰκέτης, ου m (οἰκέω) *house servant, servant*

οἰκέω (ἀν|οικο|δομέω, ἐγ|κατ|οικέω, ἐν|οικέω, ἐπ|οικο|δομέω, κατ|οικέω, κατ|οίκησις, κατ|οικητήριον, κατ|οικία, κατ|οικίζω, μετ|οικεσία, οἰκεῖος, οἰκετεία, οἰκέτης, οἴκημα, οἰκητήριον, οἰκία, οἰκιακός, οἰκο|δεσποτέω, οἰκο|δεσπότης, οἰκο|δομέω, οἰκο|δομή, οἰκο|δόμος, οἰκο|νομέω, οἰκο|νομία,

οἰκο|νόμος, οἰκουμένη, οἰκ|οιργός, παν|οικεῖ, παρ|οικέω, παρ|οικία, πάρ|οικος, περι|οικέω, περί|οικος, συν|οικέω, συν|οικο|δομέω) *intrans. live, dwell; trans. live in (1 Tm 6.16)*

οἴκημα, τος n (οἰκέω) *prison cell [Ac 12.7]*

οἰκητήριον, ου n (οἰκέω) *dwelling, home*

οἰκία, ας f (οἰκέω) *house, home, property; family, household*

οἰκιακός, οὔ m (οἰκέω) *member of a household*

οἰκο|δεσποτέω (οἰκέω + δέω) *run the household [1 Tm 5.14]*

οἰκο|δεσπότης, ου m (οἰκέω + δέω) *householder, landowner, master*

οἰκο|δομέω (οἰκέω + δῶμα) *build, erect; build up, encourage, strengthen, edify; rebuild, restore*

οἰκο|δομή, ἡς f (οἰκέω + δῶμα) *up-building, strengthening, encouragement; building, structure*

οἰκο|δόμος, ου m (οἰκέω + δῶμα) *builder [Ac 4.11]*

οἰκο|νομέω (οἰκέω + νομίζω) *be manager, be steward [Lk 16.2]*

οἰκο|νομία, ας f (οἰκέω + νομίζω) *management of a household; task, work, responsibility; (divine) plan (Eph 1.10; 3.9; 1 Tm 1.4)*

οἰκο|νόμος, ου m (οἰκέω + νομίζω) *steward, manager; treasurer (of a city); trustee (Ga 4.2)*

οἶκος, ου m (οἰκέω) *house, home (κατ' οἶκον or κατά [τούς] οἶκους from house to house; ἢ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησία the church in their house); family household; nation, people; temple, sanctuary*

οἰκουμένη, ης f (οἰκέω) *world; inhabited earth; humankind; Roman Empire*

οἰκ|ουργός, όν (οἰκέω + ἐργάζομαι) *devoted to home duties [Tt 2.5]*

οἰκτιρμός, οὔ m (οἰκτίρω) *compassion, mercy, pity*

οἰκτίρων, όν (οἰκτίρω) *merciful, compassionate*

οἰκτίρω (οἰκτιρμός, οἰκτίρων) fut.

οἰκτιρήσω. *have compassion on*

οἶμαι (contracted from οἶομαι) impv. 3 sg. **οἰέσθω,** ptc. **οἰόμενος.** *suppose, think*

οἶνο|πότης, ου m (οἶνος + πίνω) *drinker, drunkard*

οἶνος, ου m (οἶνο|πότης, οἶνο|φυγία, πάρ|οινος) *wine*

οἶνο|φυγία, ας f (οἶνος + φλύω = overflow) *drunkenness [1 Pe 4.3]*

οἷος, α, όν relative pro. *such as, as, of what kind; οἷος . . . τοιοῦτος as . . . so; such as (Mk 13.19); οὐχ οἷον δὲ ὅτι but it is not as though or perhaps it is not possible (Ro 9.6); οἷους διωγμοὺς ὑπήνεγκα what terrible persecutions I endured! 2 Tm 3.11; οἷος δή ποτ' οὔν whatever, whatever kind of (Jn 5.4)*

οἶσω fut. of φέρω

ὀκνέω (ὀκνήρος) *delay, hesitate [Ac 9.38]*

ὀκνηρός, ά, όν (ὀκνέω) *lazy; troublesome, irksome (Php 3.1)*

ὀκτα|ήμερος, όν (ὀκτώ + ἡμέρα) *on the eighth day [Php 3.5]*

ὀκτώ (ὀγδοήκοντα, ὀγδοος, ὀκτα|ήμερος) *eight*

ὄλεθρος, ου m (ὄλοθρεύω) *destruction, ruin, death*

ὀλιγο|πιστία, ας f (ὀλιγωρέω + πιστεύω) *littleness of faith [Mt 17.20]*

ὀλιγό|πιστος, όν (ὀλιγωρέω + πιστεύω) *of little faith*

ὀλίγος, η, όν (ὀλιγωρέω) *little, small, pl. few (ἐν ὀλίγῳ in a short while, briefly; πρὸς ὀλίγον for a little while, in only a small way; δι' ὀλίγων briefly); adv. ὀλίγον a little, only a little*

ὀλιγό|ψυχος, όν (ὀλιγωρέω + ψύχομαι) *fainthearted, discouraged [1 Th 5.14]*

ὀλιγωρέω (ὀλιγο|πιστία, ὀλιγό|πιστος, ὀλίγος, ὀλιγό|ψυχος, ὀλίγως) *think or make lightly of [He 12.5]*

ὄλοθρευτής, οὔ m (ὄλοθρεύω) *destroyer (of an angel) [1 Cor 10.10]*

ὄλοθρεύω (ἀπ|ώλεια, ἐξ|ολεθρεύω, ὄλεθρος, ὄλοθρευτής, συν|ἀλλυμαι) *destroy (ὁ ὄλοθρεύων = ὄλοθρευτής) [He 11.28]*

ὄλο|καύτωμα, τος n (ὄλος + καίω) *whole burnt offering*

ὄλο|κληρία, ας f (ὄλος + κληρώω) *full health, soundness [Ac 3.16]*

ὄλό|κληρος, όν (ὄλος + κληρώω) *sound, whole, complete*

ὄλολύζω *wail, moan [Jas 5.1]*

ὄλος, η, όν (καθ|όλου, ὄλο|καύτωμα, ὄλο|κληρία, ὄλό|κληρος, ὄλο|τελής, ὄλως) *whole, all, complete, entire (δι' ὄλου throughout); altogether, wholly (Jn 9.34; 13.10)*

ὄλο|τελής, ές (ὄλος + τελέω) *wholly, in every part [1 Th 5.23]*

Ὀλυμπάς, ά m *Olympas [Ro 16.15]*

ὄλυσθος, ου m *late fig, unripe fig [Re 6.13]*

δλως (όλος) adv. *at all; actually*
 δμβρος, ου m shower, rainstorm
 [Lk 12.54]
 όμείρομαι *yearn for, long for*
 [1 Th 2.8]
 όμ|ιλέω (όμοίόω + ειλω = roll up,
 wrap around) *talk, converse*
 όμ|ιλία, ας f (see όμ|ιλέω) *company,*
association [1 Cor 15.33]
 δμ|ιλος, ου m (see όμ|ιλέω) *crowd,*
multitude, people
 όμ|ίλη, ης f *mist, fog* [2 Pe 1.17]
 δμμα, τος n (όράω) *eye*
 όμνύω and όμνυμι (όρκ|ωμοσία,
 συν|ωμοσία) inf. όμνύναι; aor.
 ώμοσα, inf. όμόσαι. *swear, vow,*
make an oath
 όμο|θυμαδόν (όμοίόω + θυμόομαι)
 adv. *with one mind, by common*
consent, together
 όμοιάζω (όμοίόω) *be like, resemble*
 όμοιο|παθής, ές (όμοίόω + πάσχω)
like in every way
 όμοιος, α, ον (όμοίόω) *of the same*
nature, like, similar
 όμοιότης, ητος f (όμοίόω) *likeness,*
similarity; κατά πάντα καθ' όμοι-
ότητα in everything the same way
(we are) (He 4.15)
 όμοίόω (άνθ|ομο|λογέομαι, άφ|ομοι-
 óω, έξ|ομο|λογέω, όμ|ιλέω, όμι-
 λία, όμι|λος, όμο|θυμαδόν, όμοι-
 άζω, όμοιο|παθής, όμοιος, όμοι-
 ότης, όμοίωμα, όμοίως, όμοίωσις,
 όμο|λογέω, όμο|λογία, όμο|λο-
 γουμένως, όμό|τεχνος, όμοϋ,
 όμό|φρων, όμως, παρ|οιμία, παρ-
 ομοιάζω, παρ|όμοιος) *make like*
(pass. resemble, be like; όμοι-
ωθεις άνθρωπω in human form
 Ac 14.11); *compare*

όμοίωμα, τος n (όμοίόω) *likeness* (έν
 όμοιώματι ανθρώπων γενόμενος
being born in human likeness
 Php 2.7); *appearance* (Re 9.7);
something made to look like, im-
age (Ro 1.23)
 όμοίως (όμοίόω) adv. *in the same*
way, likewise, too, so
 όμοίωσις, εως f (όμοίόω) *likeness*
 [Jas 3.9]
 όμο|λογέω (όμοίόω + λέγω) *confess;*
admit; declare, say plainly; prom-
ise; claim (Tt 1.16); *give thanks*
to or praise (He 13.15)
 όμο|λογία, ας f (όμοίόω + λέγω) *con-*
fession, profession
 όμο|λογουμένως (όμοίόω + λέγω)
 adv. *undeniably* [1 Th 3.16]
 όμόσαι aor. inf. of όμνύω
 όμό|τεχνος, ον (όμοίόω + τίκτω) *of*
the same trade [Ac 18.3]
 όμοϋ (όμοίόω) adv. *together*
 όμό|φρων, ον (όμοίόω + φρονέω) *of*
one mind [1 Pe 3.8]
 όμως (όμοίόω) adv. *even; nevertheless*
 όναίμην aor. opt. of όνίναμαι
 όναρ n *dream* (κατ' όναρ *in a dream*)
 όνάριον, ου n (όνος) *(young) don-*
key [Jn 12.14]
 όνειδίζω (όνειδισμός, όνειδος) *re-*
proach, denounce, insult
 όνειδισμός, οϋ m (όνειδίζω) *reproach,*
insult, abuse; disgrace, shame
 όνειδος, ους n (όνειδίζω) *disgrace,*
insult [Lk 1.25]
 'Ονήσιμος, ου m *Onesimus*
 'Ονησίφορος, ου m *Onesiphorus*
 όνικός, ή, όν (όνος) *of a donkey* (cf.
 μύλος)
 όνίναμαι, aor. opt. όναίμην. *benefit,*
profit, have joy [Phm 20]

ὄνομα, τος η (ὀνομάζω) *name* (κατ' ὄνομα *by name*); *title; person; authority, power; status, category* (e. g. εἰς ὄνομα προφήτου *because he is a prophet; ἐν ὀνόματι ὅτι Χριστοῦ ἔστε because you are followers of Christ Mk 9.41*); *reputation* (Mk 6.14; Re 3.1)

ὀνομάζω (ἐπινομάζομαι, εὐώνυμος, ὄνομα, τοῦνομα, ψευδῶνυμος) *name, call* (pass. *be known or heard of Ro 15.20*); *pronounce* (Ac 19.13); *mention, talk about* (Eph 5.3)

ὄνος, ου η and **φ** (ὄναριον, ὄνικός) *donkey*

ὄντως (εἰμί) *adv. really, certainly, indeed; real* (used as attributive adj.)

ὄξος, ους η (ὄξύς) *sour wine*

ὄξύς, εἶα, ύ (ὄξος, παρ|οξύνομαι, παρ|οξύσμός) *sharp; swift* (Ro 3.15)

ὄπή, ἥς φ *opening, hole, cave*

ὄπισθεν (ὀπίσω) (1) *adv. behind, from behind; on the back, outside* (Re 5.1); (2) *prep. with gen. behind; after* (Mt 15.23)

ὀπίσω (ὀπισθεν) (1) *prep. with gen. after* (after ἔρχομαι or related verbs often *follow, be a disciple*); *behind; away from* (Mt 16.23; Mk 8.33); (2) *adv. back, behind* (εἰς τὰ ὀπίσω *back; around* Jn 20.14; τὰ ὀπίσω *what lies behind* Phr 3.13)

ὀπλίζομαι (καθ|οπλίζω, ὄπλον, παν|οπλία) *arm oneself with*

ὄπλον, ου η (ὀπλίζομαι) *weapon; tool, instrument*

ὀποῖος, α, ον (ποῦ) *correlative pro. of what sort, as, such as* (ὀποῖοί ποτε

ἦσαν οὐδέν μοι διαφέρει *I didn't care who they were Ga 2.6*)

ὄποτε *adv. (ποῦ) when*

ὄπου *adv. (ποῦ) where* (ὄπου ἂν οἱ ὄπου ἕαν *wherever, whenever*); *whereas, while*

ὄπτανομαι (ὄράω) *appear, be seen* [Ac 1.3]

ὄπτασία, ας φ (ὄράω) *vision*

ὄπτός, ἥ, ὄν *broiled, baked*

ὄπώρα, ας φ (φθιν|οπωρινός) *fruit* [Re 18.14]

ὄπως οἱ ὄπως ἂν (ποῦ) *that, in order that*

ὄραμα, τος η (ὄράω) *vision; sight, something seen* (Ac 7.31)

ὄρασις, εως φ (ὄράω) *vision; appearance*

ὄρατός, ἥ, ὄν (ὄράω) *visible* [Col 1.16]

ὄράω (ἀ|όρατος, αὐτ|όπτῆς, ἀφ|οράω, ἐν|ώπιον, ἐπ|οπτεύω, ἐπ|όπτῆς, ἔσ|οπτρον, εὐ|προσωπέω, ἐφ|οράω, καθ|οράω, κατ|εν|ώπιον, μυ|ωπάζω, ὄπτανομαι, ὄπτασία, ὄραμα, ὄρασις, ὄρατός, ὀφθαλμο|δουλία, ὄψις, προ|οράω, προσ|ωπολημπτέω, προσ|ωπολήμπτῆς, προσ|ωπολημψία, πρόσ|ωπον, σκυθρ|ωπός, συν|οράω, ὑπερ|οράω, ὑπ|ωπιάζω, φρουρέω) *impf. 3 pl. ἐώρων; fut. ὄσομαι; aor. εἶδα and εἶδον, ptc. ἰδών, impv. ἴδετε; pf. ἐώρακα and ἐόρακα; aor. pass. ὤφθην, ptc. ὀφθείς; fut. pass. ὀφθήσομαι. trans. see, observe, notice* (pass. *appear*); *perceive, understand, recognize; experience; visit, come to see* (He 13.23); *intrans. make sure, see to, take care* (ὄρα μή *do not do that*)

ὀργή, ἥς f (ὀργίζομαι) *wrath, anger; retribution, punishment; revenge*

ὀργίζομαι (ὀργή, ὀργίλος, παρ|οργίζω, παρ|οργισμός, προ|ορίζω) *be angry, be furious*

ὀργίλος, ἡ, ον (ὀργίζομαι) *quick-tempered* [Tt 1.7]

ὀργυιά, ἄς f (ὀρέγομαι) *fathom* (six feet)

ὀρέγομαι (ὀργυιά, ὄρεξις) *be eager for, long for, desire*

ὄρεινή, ἥς f *hill country*

ὄρεξις, εως f (ὀρέγομαι) *lustful passion, illicit desire* [Ro 1.27]

ὀρθο|ποδέω (ὀρθός + πούς) *be consistent* (πρός) *with or make progress* (πρός) *towards* [Ga 2.14]

ὀρθός, ἡ, ὄν (ἀν|ορθώω, δι|όρθωμα, δι|όρθωσις, ἐπ|αν|όρθωσις, ἐπι|δι|ορθώω, ὀρθο|ποδέω, ὀρθο|τομέω, ὀρθῶς) *straight; upright, erect*

ὀρθο|τομέω (ὀρθός + τομός) *use or interpret correctly* [2 Tm 2.15]

ὀρθρίζω (ὀρθρινός, ὄρθρος) *come early in the morning* [Lk 21.38]

ὀρθρινός, ἡ, ὄν (ὀρθρίζω) *early in the morning* [Lk 24.22]

ὄρθρος, ου m (ὀρθρίζω) *early morning* (cf. βαθύς Lk 24.1; ὑπὸ τὸν ὄρθρον *at daybreak* Ac 5.21)

ὀρθῶς (ὀρθός) *adv. rightly, correctly properly; plainly, without any trouble* (Mk 7.35)

ὀρίζω (ἀπο|δι|ορίζω, ἀφορίζω, ὄριον, ὀρο|θεσία, ὄρος) *aor. ὠρίσα; aor. pass. ὠρίσθην; pf. pass. ὠρισμαί. decide, determine; appoint, designate*

ὄριον, ου n (ὀρίζω) *territory, region; neighborhood, vicinity*

ὀρκίζω (ἐν|ορκίζω, ἐξ|ορκίζω, ἐξ|ορκιστής, ἐπι|ορκέω, ἐπι|ορκος, ὄρκος, ὀρκ|ωμοσία) *beg* (someone) *τὸν θεόν in the name of God* (Mk 5.7); *command* (someone) *τὸν Ἰησοῦν in the name of Jesus* (Ac 19.13)

ὄρκος, ου m (ὀρκίζω) *oath, vow*

ὀρκ|ωμοσία, ας f (ὀρκίζω + ὀμνύω) *oath, taking an oath*

ὀρμάω (ἀφορμή, κονι|ορτός, ὀρμή, ὄρμημα) *rush*

ὀρμή, ἥς f (ὀρμάω) *impulse, attempt; mind, will*

ὄρμημα, τος n (ὀρμάω) *violence* [Re 18.21]

ὄρνεον, ου n (ὄρνις) *bird*

ὄρνις, ιθος f (ὄρνεον) *hen*

ὄρο|θεσία, ας f (ὀρίζω + τίθημι) *limit, boundary* [Ac 17.26]

ὄρος, ους n *mountain, hill, mount*

ὄρος, ου m (ὀρίζω) *limit, boundary*

ὄρύσσω (δι|ορύσσω, ἐξ|ορύσσω) *aor. ὠρυξα. dig; dig a hole in*

ὄρφανός, ἡ, ὄν (ἀπ|ορφανίζω) *orphaned* (noun *orphan* Mk 12.40); *alone, friendless* (Jn 14.18)

ὀρχέομαι *dance*

ὄς, ἧ, ὅ (οὐ, πόθεν) *relative pro. who, which, what, that* (ὄς ἄν or ὄς ἐάν *whoever; ὄς μὲν . . . ὄς δέ one . . . another*); *he, she*

ὀσάκις *adv. (ὄσος) as often as, whenever*

ὄσιος, α, ον (ἀν|όσιος, ὀσιότης, ὀσίως) *holy* (τὰ ὄσια *sacred promises or blessings* Ac 13.34); *devout, pious*

ὀσιότης, ητος f (ὄσιος) *holiness*

ὀσίως *adv. (ὄσιος) in a manner pleasing to God* [1 Th 2.10]

ὁσμή, ἥς f (ὄζω) *fragrance* (ὁσμή εὐωδίας *sweet-smelling offering* or *fragrant scent* Php 4.18)

ὅσος, η, ον (ὁσάκις) *correlative pro. as much as, how much; as great as, how great; as far as, how far; whoever* (= ὅσος ἄν, ὅσος ἑάν); **pl.** *as many as, all, everyone; ἐφ' ὅσον inasmuch as, while; καθ' ὅσον just as, as* (καθ' ὅσον . . . κατὰ τοσοῦτο σι ὅσα . . . τοσοῦτον *to the degree that . . . to the same degree; κατὰ πάντα ὅσα ἄν whatever* Ac 3.22); ὅσῳ *as, just as, to the degree that* (He 8.6); ὅσον . . . μᾶλλον περισσότερον *the more . . . the more* (Mk 7.36); τοσοῦτῳ . . . ὅσῳ (by) *as much . . . as* (He 1.4); ὅσον χρόνον *as long as* (Mk 2.19); ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον *for in a very short while* (He 10.37)

ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ (ὄς, ἥ, ὄ + -πέρ [emphatic particle]) *who, which*

ὅστέον, ου and **ὅστοῦν, οὔ** n *bone*

ὅστις, ἥτις, ὅτι (ὄς, ἥ, ὄ + τίς) *who, which; whoever, whichever; anyone, someone*

ὄστράκιος, η, ον *made of baked clay, pottery*

ὄσφρησις, εως f (ὄζω) *sense of smell, nose* [1 Cor 12.17]

ὄσφύς, ὕος f *waist; reproductive organs* (ἐκ καρποῦ τῆς ὄσφύος αὐτοῦ *his descendant* Ac 2.30; ἐξέρχομαι ἐκ τῆς ὄσφύος *be descended from* He 7.5)

ὅταν (ὄς + ἄν) *when, whenever, as often as* (εἰ μὴ ὅταν *until* Mk 9.9)

ὅτε conj. (ὄς + τέ) *when, at which time; while, as long as*

ὅτι conj. (ὄς + τίς) *that* (τί ὅτι *why? ὡς ὅτι that* generally introducing the subjective opinion of the writer, e.g. 2 Cor 5.19; 11.21; 2 Th 2.2); *because, for, since*; may mark the beginning of direct discourse

οὔ adv. (ὄς) *where* (οὔ ἑάν *wherever*); *to which*

οὔ *no*

οὐ (οὐκ, οὐχ) *not* (generally used with indicative verbs); used in questions when an affirmative answer is expected

οὐά interj. *aha! ha!* [Mk 15.29]

οὐαί (1) interj. *how horrible it will be!* (2) f *noun horror, disaster, calamity*

οὐδαμῶς adv. (οὐ + δέ) *by no means, not at all* [Mt 2.6]

οὐδέ (οὐ + δέ) *neither, nor, and not* (οὐδέ . . . οὐδέ *neither . . . nor; ἀλλ' οὐδέ neither, not even*); *not, not even*

οὐδεῖς, οὐδεμία, οὐδέν (οὐ + δέ + εἷς, μία, ἓν) *no one, nothing; no; worth nothing; οὐδέν not at all, in no respect*

οὐδέποτε (οὐ + δέ + ποτέ) adv. *never*

οὐδέπω (οὐ + δέ + -πω [particle] = yet, up to this time) adv. *not yet* (οὐδέπω οὐδεῖς *no one ever before*)

οὐθεῖς = οὐδεῖς

οὐκέτι adv. (οὐ + ἔτι) *no longer, no more* (οὐκέτι οὐ μὴ *never again*)

οὐκοῦν adv. (οὐ + οὖν) *so, then* [Jn 18.37]

οὖν *therefore, then; thus, so, accordingly*

οὐ|πω (οὐ + -πω [particle] = yet, up to this time) adv. not yet (οὐδεὶς οὐπω no one ever before)

οὐρά, ἄς f tail

οὐράνιος, ον (οὐρανός) heavenly, in heaven, from heaven

οὐρανό|θεν adv. (οὐρανός) from heaven

οὐρανός, οὐ m (ἐπ|ουράνιος, μεσ|ουράνημα, οὐράνιος, οὐρανό|θεν) heaven (also used of God to avoid mention of the sacred name); sky

Οὐρβανός, οὐ m Urbanus [Ro 16.9]

Οὐρίας, ου m Uriah [Mt 1.6]

οὐς, ὠτός n (ἐν|ωτιζομαι, ὠτίον, ὠτίον) ear (πρὸς τὸ οὐς λαλέω whisper Lk 12.3); hearing

οὐσία, ας f (εἶμι) property, money, wealth

οὐ|τε adv. (οὐ + τέ) not, no, nor (οὔτε ... οὔτε neither ... nor)

οὗτος, αὕτη, τοῦτο (οὕτω, οὕτως) demonstrative pro. and adj. this, this one; he, she, it; τοῦτ' ἔστιν that is, which means

οὕτω and οὕτως (οὗτος) (1) adv. in this way, thus, so, in the same way, like this (ἔχειν οὕτως often be so or true; τὸ οὕτως εἶναι to remain as one is 1 Cor 7.26); as follows; (2) adj. such, of such kind (ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως one of one kind and one of another 1 Cor 7.7)

οὐχί (emphatic form of οὐ) not; no, no indeed; used in questions when an affirmative answer is expected

ὀφειλέτης, ου m (ὀφείλω) one who is under obligation, debtor; one who is guilty, offender, sinner

ὀφειλή, ἥς f (ὀφείλω) debt; what is due (with specific reference to conjugal rights 1 Cor 7.3)

ὀφειλίμα, τος n (ὀφείλω) debt (κατὰ ὀφειλίμα as a debt Ro 4.4); wrong, sin, guilt

ὀφείλω (ὀφειλέτης, ὀφειλή, ὀφειλίμα, ὄφελον, προσ|οφείλω) owe; ought, must, be bound or obligated; sin against, wrong (Lk 11.4)

ὄφελον (ὀφείλω) would that, I wish (fixed form introducing an unattainable wish)

ὄφελος, ους n (ὠφελέω) gain, benefit (τί τὸ ὄφελος what good is it? Jas 2.14, 16)

ὀφθαλμο|δουλία, ας f (ὀράω + δουλόω) eye-service, service rendered merely for the sake of impressing others

ὀφθαλμός, οὐ m (ἀντ|οφθαλμέω, μον|όφθαλμος, ὀράω, ὀφθαλμο|δουλία) eye (ὀφθαλμός πονηρός envy, jealousy Mk 7.22; οἷς κατ' ὀφθαλμούς before whose eyes Ga 3.1); sight (Ac 1.9)

ὀφθείς aor. pass. ptc. of ὀράω

ὀφθῆσομαι fut. pass. of ὀράω

ὄφις, εως m snake, serpent

ὀφρὺς, ὕος f brow, edge (of a hill) [Lk 4.29]

ὀχλέω (ἐν|οχλέω, ὀχλο|ποιέω, ὄχλος, παρ|εν|οχλέω) trouble, harass [Ac 5.16]

ὀχλο|ποιέω (ὀχλέω + ποιέω) gather a crowd or mob [Ac 17.5]

ὄχλος, ου m (ὀχλέω) crowd, multitude; (common) people; mob

ὀχύρωμα, τος n stronghold, fortress [2 Cor 10.4]

ὀψάριον, ου η (ὀψ|ώνιον, παρ|οψίς)
fish

ὀψέ (ὀψιος) (1) adv. *late in the day, evening*; (2) prep. with gen. *after*

ὀψία, ας f (ὀψιος) *evening*

ὀψιμος, ου η (ὀψιος) *late rain* (of the rain that comes late in the season), *spring rain* [Jas 5.7]

ὀψιος, α. ον (ὀψέ, ὀψία, ὀψιμος) *late*
ὀψις, εως f (ὀράω) *face*; κατ' ὀψιν by *outward appearances, by external standards*

ὀψομαι fut. of ὀράω

ὀψ|ώνιον, ου η (ὀψάριον + ὠνέομαι)
pay, wages, compensation; support (2 Cor 11.8); *expense* (1 Cor 9.7)

Π

παγιδ|εύω (παγίς) *trap, entangle*
[Mt 22.15]

παγίς, ίδος f (παγιδ|εύω) *snare, trap*

παθεῖν aor. inf. of πάσχω

πάθημα, τος η (πάσχω) *suffering; passion, desire* (Ro 7.5; Ga 5.24)

παθητός, ή, ὄν (πάσχω) *subject to suffering, must suffer* [Ac 26.23]

πάθος, ους η (πάσχω) *lustful passion*

παθών, παθοῦσα aor. masc. and fem.
ptc. of πάσχω

παιδ|αγωγός, οῦ η (παίζω + ἄγω)
instructor, teacher, guide

παιδάριον, ου η (παίζω) *boy* [Jn 6.9]

παιδεία, ας f (παίζω) *discipline; instruction, training*

παιδευτής, οῦ η (παίζω) *teacher; one who disciplines or corrects*

παιδεύω (παίζω) *instruct, train, teach; discipline, correct; whip, scourge, beat*

παιδιόθεν adv. (παίζω) *from childhood* [Mk 9.21]

παιδίον, ου η (παίζω) *child; infant*

παιδίσκη, ης f (παίζω) *maid, slave-girl, slave*

παίζω (ἀ|παίδευτος, ἐμ|παιγμονή, ἐμ|παιγμός, ἐμ|παίζω, ἐμ|παίκτης, παιδ|αγωγός, παιδάριον, παιδεία, παιδευτής, παιδιόθεν, παιδίον, παιδίσκη, παῖς) *amuse oneself, dance, play* [1 Cor 10.7]

παῖς, παιδός η and f (παίζω) *servant, slave; child, boy, girl*

παίω *strike, hit; sting* (Re 9.5)

πάλαι adv. (παλαιόω) *long ago; formerly; all this time* (2 Cor 12.19); *already* (Mk 15.44)

παλαιός, ά, ὄν (παλαιόω) *old, obsolete; former*

παλαιότης, ητος f (παλαιόω) *age, obsolescence; ὥστε δουλεύειν ... παλαιότητι γράμματος so as not to serve in the old way of a written law* [Ro. 7.6]

παλαιόω (ἐκ|παλαι. πάλαι, παλαιός, παλαιότης) *make or declare old or obsolete; pass. become old or obsolete, wear out*

πάλη, ης f *struggle, fight* [Eph 6.12]

παλιγγενεσία, ας f (πάλιν + γίνομαι)
rebirth, new birth; new age, next world

πάλιν adv. (παλιγ|γενεσία) *again, once more* (εἰς τὸ πάλιν = πάλιν 2 Cor 13.2); *back; furthermore; on the other hand, yet*

παμ|πληθεί adv. (πᾶς + πίμπλημι) *together, one and all* [Lk 23.18]

Παμφυλία, ας f *Pamphylia* (4F-3)

παν|δοχεῖον, ου n (πᾶς + δέχομαι) *inn* [Lk 10.34]

παν|δοχεύς, ἑως m (πᾶς + δέχομαι) *inn-keeper* [Lk 10.35]

παν|ήγηρις, εως f (πᾶς + ἀγοράζω) *festal gathering, joyful gathering* [He 12.22]

παν|οικεί adv. (πᾶς + οἰκέω) *with one's entire household* [Ac 16.34]

παν|οπλία, ας f (πᾶς + ὀπλίζομαι) *armor*

παν|ουργία, ας f (πᾶς + ἐργάζομαι) *trickery, deceit, craftiness, cunning*

παν|οὔργος, ον (πᾶς + ἐργάζομαι) *tricky, deceitful, crafty, cunning* [1 Cor 12.16]

πανταχῆ adv. (πᾶς) *everywhere* [Ac 21.28]

πανταχοῦ adv. (πᾶς) *everywhere*

παν|τελής, ἑς (πᾶς + τελέω) *complete; εἰς τὸ παντελές fully, completely* (Lk 13.11), *forever, completely* (He 7.25)

πάντη adv. (πᾶς) *in every way* [Ac 24.3]

πάντοθεν adv. (πᾶς) *on all sides, entirely; from every quarter, from all directions*

παντοκράτωρ, ορος m (πᾶς + κρατέω) *the Almighty (of God)*

πάντοτε adv. (πᾶς) *always, at all times*

πάντως adv. (πᾶς) *by all means, surely, certainly, doubtless; οὐ*

πάντως not at all, by no means; not at all meaning (1 Cor 5.10)

παρά prep. with: (1) gen. *from, of* (τὰ παρά τινος *one's provisions, money or gift; οἱ παρ' αὐτοῦ his family* Mk 3.21; ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη *my covenant* Ro 11.27); *by, with;* (2) dat. *with, in the presence of, before; in the judgment of; near, beside; for;* (3) acc. *beside, by, at; on, along; to; than, more than, above; rather than; contrary to;* παρά τοῦτο *because of this* (1 Cor 12.15, 16); παρά μίαν *less one* (2 Cor 11.24)

παρα|βαίνω (βαίνω = *go, walk*) aor. **παρέβην.** trans. *break, disobey;* intrans. *turn away, leave*

παρα|βάλλω (βάλλω) aor. **παρέβαλον.** *arrive, come near* [Ac 20.15]

παρά|βασις, εως f (βαίνω = *go, walk*) *disobedience, sin; breaking, violation* (lit. *overstepping*)

παρα|βάτης, ου m (βαίνω = *go, walk*) *one who breaks or disobeys (God's Law)*

παρα|βιάζομαι (βιάζω) *urge; persuade*

παρα|βολεύομαι (βολεύομαι) *risk, expose to danger* [Php 2.30]

παρα|βολή, ἧς f (βολεύομαι) *parable, proverb; figure, symbol* (ἧτις παραβολή εἰς *figuratively this refers to* He 9.9; ἐν παραβολῇ *so to speak, figuratively speaking* He 11.19)

παρ|αγγελία, ας f (ἀγγέλλω) *order, command; instruction*

παρ|αγγέλλω (ἀγγέλλω) aor. **παρήγγειλα, ρtc. παραγγείλας.** *command, order, instruct* (παραγγελία *παραγγέλλω give strict orders* Ac 5.28)

παρα|γίνομαι (γίνομαι) aor. παρεγένονην. subj. παραγένωμαι. *come, arrive; appear; come to one's defense, stand by* (2 Tm 4.16)

παρα|άγω (ἄγω) *pass by, pass on; pass. (and sometimes act.) pass away, disappear*

παρα|δειγματίζω (δείκνυμι) *make an example of, expose to public ridicule* [He 6.6]

παράδεισος, ου m (Persian word) *paradise*

παρα|δέχομαι (δέχομαι) *accept, receive; welcome; acknowledge, recognize*

παρα|δίδωμι (δίδωμι) pres. 2 sg. παραδίδως, subj. 3 sg. παραδιδῶ and παραδιδοῖ, inf. παραδιδόναι, ptc. παραδιδούς; impf. 3 sg. παρεδίδου, 3 pl. παρεδίδουν and παρεδίδοσαν; fut. παραδώσω; aor. παρέδωκα, 3 pl. παρέδωκαν and παρέδοσαν, subj. 3 sg. παραδῶ and παραδοῖ, inf. παραδοῦναι, ptc. παραδούς; pf. ptc. παραδεδωκώς; plpf. 3 pl. παραδεδώκεισαν; pf. midd. παραδέδομαι; aor. pass. παρεδόθην, subj. παραδοθῶ, inf. παραδοθῆναι, ptc. παραδοθείς; fut. pass. παραδοθήσομαι. *hand or give over, deliver up (pass. often be arrested); betray, deliver (to death); deliver, entrust, commit, give; hand down, pass on; commend* (Ac 14.26; 15.40); *risk* (Ac 15.26); *permit* (ὅταν παραδοῖ ὁ καρπός *when the crop permits, i. e. is ripe* Mk 4.29)

παρά|δοξος, ον (δοκέω) *incredible, unusual* [Lk 5.26]

παρά|δοσις, εως f (δίδωμι) *tradition* (of teachings, etc. handed down

from one group or generation to another)

παραδῶ aor. subj. 3 sg. of παραδίδωμι
παρα|ζηλώω (ζηλώω) aor. παρεζήλωσα. *make jealous*

παρα|θαλάσσιος, α, ον (ἀλίζω) *by the sea or lake* [Mt 4.13]

παραθεῖναι aor. inf. of παρατίθημι
παρα|θεωρέω (θεωρέω) *overlook, neglect* [Ac 6.1]

παρα|θήκη, ης f (τίθημι) *what is entrusted to one's care*

παραθήσω fut. of παρατίθημι

παράθου aor. midd. impv. of παρατίθημι

παρα|αινέω (αινέω) impf. 3 sg. παρήνει. *advise, urge*

παρα|αιτέομαι (αιτέω) impf. παρητούμην; pf. ptc. παρητημένος. *ask for, request; excuse* (ἔχε με παρητημένον *Please excuse me!* Lk 14.18b, 19); *keep away from, have nothing to do with; ask to escape (death); do not include* (1 Tm 5.11); *refuse to hear* (He 12.25); *beg* (He 12.19)

παρα|καθίζομαι (καθίζω) *sit beside, seat oneself* [Lk 10.39]

παρα|καλέω (καλέω) pf. pass. παρακέκλημαι; aor. pass. παρεκλήθην, subj. παρακληθῶ; fut. pass. παρακληθήσομαι. *beg, urge; encourage, speak words of encouragement; request, ask, appeal to; console, comfort, cheer up; invite, summon*

παρα|καλύπτομαι (καλύπτω) *be hidden or concealed* [Lk 9.45]

παρά|κειμαι (κεῖμαι) *be present, be at hand*

παρά|κλησις, εως f (καλέω) *encouragement, help; comfort; appeal,*

request (μετὰ πολλῆς παρακλήσεως *earnestly, most insistently* 2 Cor 8.4); *salvation, setting free* (Lk 2.25)

παρακλήτος, ου m (καλέω) *Helper, Intercessor* (refers to the Holy Spirit and in 1 Jn 2.1 to Jesus Christ)

παρακοή, ῆς f (ἀκούω) *disobedience, disloyalty*

παρακολουθέω (ἀκολουθέω) *follow closely, give careful attention to; accompany, attend*

παρακούω (ἀκούω) *refuse to listen; pay no attention to or overhear* (Mk 5.36)

παρακύπτω (κύπτω) *look into; stoop, bend over*

παραλαμβάνω (λαμβάνω) fut. παραλήμψομαι; aor. παρέλαβον, impv. παράλαβε; fut. pass. παραλημφθήσομαι. *take, take along; receive, accept* (often of a tradition); *learn* (1 Th 4.1); *take charge of* (Jn 19.16b); παραλαβὼν αὐτοὺς . . . κατ' ἰδίαν *having taken them aside* (Lk 9.10)

παραλέγομαι (λέγω) *sail or coast along*

παραλίος, ου f (ἀλίζω) *coastal district* [Lk 6.17]

παραλλαγή, ῆς f (ἀλλάσσω) *variation, change* [Jas 1.17]

παραλογίζομαι (λέγω) *deceive, lead astray*

παραλύομαι (λύω) *be paralyzed* (ὁ παραλελυμένος *the paralytic*); *be weak* (He 12.12)

παραλυτικός, οῦ m (λύω) *paralytic, disabled person*

παραμένω (μένω) aor. ptc. παραμείνας. *stay, remain; continue in of-*

fice (He 7.23); *stand by, serve* (Php 1.25)

παραμυθεομαι (μυθεομαι = say, speak, μῦθος [of something spoken]) *console, comfort; encourage, cheer up*

παραμυθία, ας f (see παραμυθεομαι) *comfort* [1 Cor 14.3]

παραμύθιον, ου n (see παραμυθεομαι) *comfort; incentive* [1 Php 2.1]

παρανομέω (νομίζω) *act contrary to the law* [Ac 23.3]

παρανομία, ας f (νομίζω) *offense, wrongdoing* [2 Pe 2.16]

παραπικραίνω (πικραίνω) aor. παρετίκρανα. *rebel* [He 3.16]

παραπικρασμός, οῦ m (πικραίνω) *rebellion, revolt* (during the time of Israel's wandering in the wilderness)

παραπίπτω (πίπτω) aor. ptc. παραπεσών. *fall away, commit apostasy* [He 6.6]

παραπλέω (πλέω) aor. inf. παραπλεῦσαι. *sail past* [Ac 20.16]

παραπλήσιον adv. (πλήσιον) *nearly, almost* [Php 2.27]

παραπλησίως adv. (πλήσιον) *likewise* [He 2.14]

παραπορεύομαι (πορεύομαι) *pass by, go through, go*

παραπτωμα, τος n (πίπτω) *sin; wrongdoing*

παραρρέω (ρέω) aor. pass. subj. παραρῶ. *drift away* [He 2.1]

παρασήμος, ον (σημαίνω) *marked with a figurehead* (of a ship) [Ac 28.11]

παρασκευάζω (σκευάζω = prepare, σκεῦος) *prepare a meal; midd. prepare oneself, get ready* (pf. be ready)

παρα|σκευή, ἥς f (see παρα|σκευάζω)
day of preparation (before a sacred day)

παραστήσομαι fut. midd. of παρίστημι

παραστήσω fut. of παρίστημι

παρασχών aor. ptc. of παρέχω

παρα|τείνω (τείνω = *stretch, reach*)

aor. παρέτεινα. *prolong* [Ac 20.7]

παρα|τηρέω (τηρέω) used in act. and midd. *watch, watch closely; observe, keep* (Ga 4.10)

παρα|τήρησις, εως f (τηρέω) *observation, watching for something* [Lk 17.20]

παρα|τίθημι (τίθημι) fut. παραθήσω;

aor. παρέθηκα, inf. παραθεῖναι;

aor. midd. παρεθέμην, impv. πα-

ράθου. *place or put before; give, distribute;*

midd. *commit, entrust; point out, prove* (Ac 17.3)

παρα|τυγχάνω (τυγχάνω) *happen to be present or near* [Ac 17.17]

παρα|αυτικά (αυτικά = *immediately, αυτός*) adv. used as adj. *momentary* [2 Cor 4.17]

παρα|φέρω (φέρω) aor. impv. παρένεγκε. *take away, remove; carry or lead away; drive along* (by wind)

παρα|φίημι (ἀφίημι) aor. inf. παραφέναι. *neglect, put aside*

παρα|φρονέω (φρονέω) *be out of one's mind* [2 Cor 11.23]

παρα|φρονία, ας f (φρονέω) *madness, insanity* [2 Pe 2.16]

παρα|χειμάζω (χειμάζομαι) *spend the winter*

παρα|χειμασία, ας f (χειμάζομαι) *wintering* [Ac 27.12]

παρα|χρήμα adv. (χράομαι) *immediately, at once*

πάρδαλις, εως f *leopard* [Re 13.2]

παρέβαλον aor. of παραβάλλω

παρέβην aor. of παραβαίνω

παρεγενόμην aor. of παραγίνομαι

παρεδίδοσαν impf. 3 pl. of παραδίδωμι

παρεδίδου impf. 3 sg. of παραδίδωμι

παρεδίδουν impf. 3 pl. of παραδίδωμι

παρεδόθην aor. pass. of παραδίδωμι

παρέδοσαν aor. 3 pl. of παραδίδωμι

παρ|εδρεύω (ἐδραῖος) *serve, wait upon* [1 Cor 9.13]

παρέδωκα aor. of παραδίδωμι

παρεζήλωσα aor. of παραζηλώω

παρεθέμην aor. midd. of παρατίθημι

παρέθηκα aor. of παρατίθημι

παρειμένος pf. pass. ptc. of παρίημι

πάρειμι (εἰμι) inf. παρῆναι (Ac 24.19;

Ga 4.18, 20), ptc. παρών, παρούσα,

παρόν; impf. 3 pl. παρήσαν. *be present or here* (πρὸς . . . τὸ παρόν *for the moment* He 12.11; τὰ παρόντα *one's belongings* He 13.5; ἐστηριγμένους ἐν τῇ παρουσίᾳ ἀληθείᾳ *holding firmly to the truth that you have* 2 Pe 1.12); *come*

παρῆναι aor. inf. of παρίημι (Lk 11.42) and the inf. of πάρειμι (Ac 24.19; Ga 4.18, 20)

παρ|εισ|άγω (ἄγω) *bring in under false pretenses, bring in* [2 Pe 2.1]

παρ|εισ|ακτος, ον (ἄγω) *brought in under false pretenses, secretly brought in* [Gal 2.4]

παρ|εισ|δύω (δύω = δύνω) *sneak in under false pretenses or slip in unnoticed* [Jd 4]

παρ|εισ|έρχομαι (ἔρχομαι) aor. παρ-εισηλθον. *come in, slip in*

παρ|εισ|ήκειν pf. of παρίστημι

παρ|εισ|φέρω (φέρω) aor. ptc. παρ-εισ-ενέγκας. *exert; παρ-εισ-φέρω σπου-*

δὴν πᾶσαν *do one's very best* [2 Pe 1.5]
 παρεκλήθην aor. pass. of παρακαλέω
 παρ|εκ|τός (παρά + ἐκ) (1) prep. with gen. *except, apart from*; (2) adv. used as adj. *external, unmentioned* (χωρίς τῶν παρεκτός *apart from these external things* or *apart from those things left unmentioned* 2 Cor 11.28)
 παρέλαβον aor. of παραλαμβάνω
 παρελεύσομαι fut. of παρέρχομαι
 παρεληλυθέναι pf. inf. of παρέρχομαι
 παρεληλυθώς pf. ptc. of παρέρχομαι
 παρελθεῖν aor. inf. of παρέρχομαι
 παρ|εμ|βάλλω (βάλλω) fut. παρεμβάλω. *set up* [Lk 19.43]
 παρ|εμ|βολή, ἧς f (βάλλω) *barracks; camp; army; battle line*
 παρένεγκε aor. impv. of παραφέρω
 παρ|εν|οχλέω (ὀχλέω) *trouble, cause difficulty* [Ac 15.19]
 παρέξει fut. midd. 2 sg. of παρέχω
 παρ|επί|δημος, ου (δημος) m *temporary resident; refugee; stranger*
 παρεπύκρانا aor. of παραπικραίνω
 παρ|έρχομαι (ἔρχομαι) fut. παρελεύσομαι; aor. παρήλθον, inf. παρελθεῖν; pf. inf. παρεληλυθέναι, ptc. παρεληλυθώς. *pass, pass by* (perhaps *pass through* Ac 16.8); *pass away, disappear; neglect, break; come, arrive*
 πάρ|εις, εως f (ἴημι = *send, set in motion*) *passing by, overlooking* [Ro 3.25]
 παρέστηκα pf. of παρίστημι
 παρέστην 2 aor. of παρίστημι
 παρέστησα 1 aor. of παρίστημι
 παρεστώς and παρεστηκώς pf. ptc. of παρίστημι

παρ|έχω (ἔχω) fut. midd. 2 sg. παρέξει; aor. παρέσχον, ptc. παρασχών. used in act. and midd. *cause, bring about, do* (παρέχω κόπους *cause trouble*); *grant, give, offer, present*
 παρήγγελα aor. of παραγγέλλω
 παρ|ηγορία, ας f (ἀγορεύω = *speak*) *comfort* [Col 4.11]
 παρήλθον aor. of παρέρχομαι
 παρήνει impf. 3 sg. of παραινέω
 παρήσαν impf. 3 pl. of πάριμι
 παρητημένος pf. ptc. of παραιτέομαι
 παρητούμην impf. of παραιτέομαι
 παρθενία, ας f (παρθένος) *virginity*; ἀπό τῆς παρθενίας αὐτῆς *from the time of her marriage* [Lk 2.36]
 παρθένος, ου f (παρθενία) *virgin, unmarried girl*; (female and male) *undefiled, chaste, pure* (Re 14.4)
 Πάρθοι, ων m *Parthians* [Ac 2.9]
 παρ|ίημι (ἴημι = *send, set in motion*) aor. inf. παρεῖναι (Lk 11.42); pf. pass. ptc. παρειμένος. *neglect*; pf. pass. ptc. drooping, weakened (Heb 12.12)
 παρ|ίστημι and παρ|ιστάνω (ἴστημι) fut. παραστήσω; 1 aor. παρέστησα; 2 aor. παρέστην; pf. παρέστηκα, ptc. παρεστώς and παρεστηκώς; plpf. παρειστήκειν; fut. midd. παραστήσομαι. *trans. present, bring into one's presence, show; offer, yield, dedicate; provide, send; prove* (Ac 24.13); *intrans. (pf., plpf., 2 aor. act.; all midd.) stand by, be present, stand; come; stand before; stand together* (Ac 4.26)
 Παρμενᾶς, ᾱ acc. ἄν m *Parmenas* [Ac 6.5]
 πάρ|οδος, ου f (ὀδεύω) *passage; ἐν παρόδῳ in passing* [1 Cor 16.7]

παρ|οικέω (οικέω) *live in; make a temporary home, live as a stranger*

παρ|οικία, ας f (οικέω) *stay (among strangers or in a foreign land)*

πάρ|οικος, ου m (οικέω) *alien, stranger, exile*

παρ|οιμία, ας f (see παρ|ομοιάζω) *parable, figure of speech, proverb*

πάρ|οινος, ου m (οἶνος) *drunkard, given to strong drink*

παρ|οίχομαι pf. παρῶχημαι. *go by, pass; pf. ptc. past [Ac 14.16]*

παρ|ομοιάζω (ὁμοιάζω = *to be like; compare, ὁμοιῶ*) *be like, resemble [Mt 23.27]*

παρ|όμοιος, ον (see παρ|ομοιάζω) *like, similar [Mk 7.13]*

παρ|οξύνομαι (ὀξύς) *be irritable or angry; be greatly upset*

παρ|οξύσμος, οῦ m (ὀξύς) *encouragement; sharp argument or disagreement*

παρ|οργίζω (ὀργίζομαι) fut. παροργιῶ. *make angry; make resentful*

παρ|οργισμός, οῦ m (ὀργίζομαι) *anger [Eph 4.26]*

παρ|οτρύνω (ὀτρύνω = *stir up, rouse*) aor. παρώτρυνα. *incite, stir up [Ac 13.50]*

παρ|ουσία, ας f (εἶμι) *coming, arrival; presence*

παρ|οψίς, ἶδος f (ὄψον = *meat; anything eaten with bread, ὀψάριον*) *plate, dish [Mt 23.25]*

παρ|ρησία, ας f (πᾶς + ῥῆμα) *openness, frankness (παρρησία openly, plainly, freely); boldness, confidence, assurance; before the public (ἐν παρρησίᾳ εἶναι to be*

known publicly Jn 7.4; δειγματί-ζω ἐν παρρησίᾳ make a public example of Col 2.15)

παρ|ρησιάζομαι (πᾶς + ῥῆμα) *speak boldly or freely; have courage (1 Th 2.2)*

παρών, παρούσα, παρόν ptc. of πάρειμι

παρώτρυνα aor. of παροτρύνω

παρῶχημαι pf. of παροίχομαι

πᾶς, πᾶσα, πᾶν gen. παντός, πάσης,

παντός (παμ|πληθεί, παν|δοχεῖον,

παν|ήγυρις, παν|οικεί, παν|οπλία,

παν|ουργία, παν|οὔργος, πανταχῆ,

πανταχοῦ, παν|τελής, πάντη, πάν-

τοθεν, παντοκράτωρ, πάντοτε,

πάντως, παρρησία, παρρησιάζο-

μα) (1) without the article *each,*

every (pl. all); every kind of; all,

full, absolute, greatest; (2) with

the article entire, whole; all (πᾶς

ὁ with ptc. everyone who); (3)

everyone, everything (διὰ παντός

always, continually, forever; κατὰ

πάντα in everything, in every re-

spect)

πάσχα η Passover (Festival); Pass-

over meal; Passover lamb

πάσχω (κακο|πάθεια, μετριο|παθέω,

ὁμοιο|παθής, πάθημα, παθητός,

πάθος, πρᾶϋ|πάθεια, προ|πάσχω,

συγκακο|παθέω, συμ|παθέω, συμ-

παθής, συμ|πάσχω) aor. ἔπαθον,

inf. παθεῖν, ptc. παθών, fem. ptc.

παθοῦσα; pf. πέπονθα. *suffer, en-*

dure, undergo; experience

Πάταρα, ων η Patara (4 E-3) [Ac 21.1]

πατάσσω *strike; strike down; tap,*

touch (Ac 12.7)

πατέω (ἐμ|περι|πατέω, κατα|πατέω,

περι|πατέω) trans. *trample; in-*

trans. *walk (Lk 10.19)*

πατήρ, πατρός m (πατριά, πατριάρ-
χης, πατρικός, πατρίς, πατρ|ολώας,
πατρο|παρά|δοτος, πατρῶος, προ-
πάτωρ) *father* (sometimes as an
honorary title for a noted per-
son); *Father* (of God); *forefather*,
ancestor

Πάτμος, ου m *Patmos* (4 E-3) [Re 1.9]
πατριά, ἄς f (πατήρ) *family; nation*,
people

πατριάρχης, ου m (πατήρ + ἄρχω)
patriarch (one of the noted an-
cestors of the Jewish nation)

πατρικός, ἡ, ὄν (πατήρ) *coming*
from one's (paternal) ancestors
[Ga 1.14]

πατρίς, ἴδος f (πατήρ) *homeland*;
home town

Πατροβᾶς, ἄ m *Patrobas* [Ro 16.14]
πατρ|ολώας, ου m (πατήρ + ἀλοάω)
one who murders one's father
[1 Tm 1.9]

πατρο|παρά|δοτος, ον (πατήρ) *hand-*
ed down from one's ancestors
[1 Pe 1.18]

πατρῶος, α, ον (πατήρ) *belonging*
to one's ancestors, coming from
one's ancestors

Παῦλος, ου m *Paul*: (1) the apostle;
(2) Sergius Paulus, governor of
Cyprus (Ac 13.7)

παύω (ἀ|κατά|παυστος, ἀνα|παύω, ἐπ-
ανα|παύομαι, κατά|παυσις, κατα-
παύω, συν|ανα|παύομαι) *stop, keep*
from (1 Pe 3.10); *midd.stop, cease*;
cease from, be done with

Πάφος, ου f *Paphos* (4 F-3)

παχύνομαι *grow dull or insensitive*

πέδη, ης f (πεζεύω) *chain* (for feet)

πεδινός, ἡ, ὄν (πεζεύω) *level* (of
ground) [Lk 6.17]

πεζεύω (πέδη, πεδινός, πεζῆ, τρά-
πεζα, τρα|πεζίτης) *travel by land*
or *on foot* [Ac 20.13]

πεζῆ adv. (πεζεύω) *on foot; by land*
πειθ|αρχέω (πείθω + ἄρχω) *obey*;
listen to (Ac 27.21)

πειθοῖς perhaps a dat. masc. pl. of
πειθός

πειθός, ἡ, ὄν (πείθω) *persuasive*;
skillful [1 Cor 2.4]

πειθώ, οὺς dat. sg. πειθοῖ f (πείθω)
persuasiveness, persuasive power

πείθω (ἀνα|πείθω, ἀ|πείθεια, ἀ|πει-
θέω, ἀ|πειθής, εὐ|πειθής, πειθ|αρ-
χέω, πειθός, πειθώ, πεισμονή, πε-
ποιθήσις, πιθανο|λογία) aor. ἔπει-
σα; pf. πέποιθα; plpf. ἐπεποιθειν;
pf. pass. πέπεισμαι; fut. pass.
πεισθήσομαι. *persuade, convince*,
win over; conciliate, satisfy
(Mt 28.14); *seek favor or ap-*
proval from (Ga 1.10); *reassure*
(1 Jn 3.19); *pass. obey, pay atten-*
tion to, listen to; be a follower
(Ac 5.36, 37); *pf. act. and pass.*
trust, rely on; have confidence, be
confident; be certain or sure

πείν aor. inf. of πίνω

πεινάω (πρόσ|πεινος) *be hungry*,
hunger

πείρα, ας f (πειράζω) *attempt* (λαμβά-
νω πείραν *attempt* He 11.29); *ex-*
perience (ἐμπαιγμῶν πείραν λαμ-
βάνω *undergo ridicule* He 11.36)

πειράζω (ἀ|πείραστος, ἄ|πειρος, ἐκ-
πειράζω, πείρα, πειράομαι, πειρα-
σμός) aor. pass. ἐπειράσθην and
ἐπιράσθην. *test, put to the test*;
tempt; try, attempt

πειράομαι (πειράζω) *try, attempt*
[Ac 26.21]

πειρασμός, οὔ m (πειράζω) *period of process of testing, trial, test* (πύρωσις πρὸς πειρασμόν *fiery ordeal* 1 Pe 4.12); *temptation, enticement*

πεισθήσομαι fut. pass. of πείθω

πεισμονή, ἥς f (πείθω) *persuasion* [Ga 5.8]

πέλαγος, οὐς n *depths* (of the sea); *sea, open sea*

πελεκίζω *behead* (with an ax) [Re 20.4]

πέμπτος, η, ον (πέντε) *fifth*

πέμπω (ἀνα|πέμπω, ἐκ|πέμπω, μετα|πέμπομαι, προ|πέμπω, συμ|πέμπω) *send; commission, appoint*

πένης, ητος m (πένομαι = *work for one's living, labor, πόνος*) *poor or needy person* [2 Cor 9.9]

πενθερά, ἄς f (πενθερός) *mother-in-law*

πενθερός, οὔ m (πενθερά) *father-in-law* [Jn 18.13]

πενθέω (πένθος) intrans. *mourn, be sad, experience sorrow*; trans. *mourn or grieve over* (2 Cor 12.21)

πένθος, οὐς n (πενθέω) *mourning, sorrow*

πενιχρός, ἄ, όν (see πένης) *poor, needy*

πεντάκις adv. (πέντε) *five times* [2 Cor 11.24]

πεντα|κισχίλιοι, αι, α (πέντε + χίλιοι) *five thousand*

πεντα|κόσιοι, αι, α (πέντε) *five hundred*

πέντε (πεντα|κισ|χίλιοι, πεντα|κόσιοι, πεντε|και|δέκατος, πεντή|κοντα, πεντη|κοστή) *five*

πεντε|και|δέκατος, η, ον (πέντε + δέκα) *fifteenth* [Lk 3.1]

πεντή|κοντα (πέντε) *fifty* (κατὰ πεντήκοντα *by fifties*)

πεντη|κοστή, ἥς f (πέντε) *Pentecost* (Jewish festival celebrated on the fiftieth day after the Passover Feast)

πέπεισμαι pf. pass. of πείθω

πεποιήκεισαν plpf. 3 pl. of ποιέω

πέποιθα pf. of πείθω

πεποίθησις, εως f (πείθω) *confidence, trust*

πέπονθα pf. of πάσχω

πέπραγμαί pf. pass. of πράσσω

πέπρακα pf. of πιπράσκω

πέπραμαι pf. pass. of πιπράσκω

πέπραχα pf. of πράσσω

πεπρησμένος pf. ptc. of πίμπραμαι

πέπτωκα pf. of πίπτω

πέπωκα pf. of πίνω

περ|αιτέρω adv. (πέραν) *further* [Ac 19.39]

πέραν (πέρα = *beyond, further, ἀντι|πέρα, ἀ|πέραντος, δια|περάω, περ|αιτέρω, πέρας*) (1) prep. with gen. *beyond, across, to or on the other side*; (2) τὸ πέραν *the other side*

πέρας, ατος n (πέραν) *end, boundary* (of the earth); *end, conclusion* (He 6.16)

Πέργαμος, ου f and Πέργαμον, ου n *Pergamum* (4 E-2)

Πέργη, ης f *Perga* (4 F-3)

περί (περίξ) prep. with: (1) gen. *about, concerning, of, with reference to; for; on account of* (περὶ ἁμαρτίας often *sin offering*); (2) acc. *around, about; near; of, with reference to, regarding* (οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάται *workmen of the same trade* Ac 19.25; τὰ περὶ ἐμέ *what is going to happen to me* Php 2.23); *with, in company with*

περι|άγω (ἄγω) intrans. *go around or about; travel over* (Mt 23.15); trans. *take along* (1 Cor 9.5)

περι|αιρέω (αἰρέομαι) aor. inf. περι-ελεῖν, ptc. περιελών; impf. pass. 3 sg. περιηρεῖτο. *take away, remove; cut away* (of anchors); pass. *be abandoned, be given up* (of hope)

περι|άπτω (ἄπτω) aor. ptc. περιάψας. *kindle* [Lk 22.55]

περι|αστράπτω (ἀστράπτω) *flash or shine around*

περι|βάλλω (βάλλω) fut. περιβαλῶ; aor. περιέβαλον; aor. midd. imprv. περιβαλοῦ; pf. pass. περιβέβλημαι. *put on, clothe, dress*

περι|βλέπομαι (βλέπω) *look around*
περι|βόλαιον, ου η (βάλλω) *cloak, coat; covering*

περι|δέω (δέω) plpf. pass. 3 sg. περιεδέδετο. *wrap around, bind* [Jn 11.44]

περι|έδραμον aor. of περιτρέχω
περιεζωσμένος pf. midd. ptc. of περιζώννυμι

περιέθηκα aor. of περιτίθημι
περιελεῖν aor. inf. of περιαιρέω
περιελθών aor. ptc. of περιέρχομαι
περιελών aor. ptc. of περιαιρέω
περιέπεσον aor. of περιπίπτω
περιεργάζομαι (εργάζομαι) *be a busybody* [2 Th 3.11]

περι|εργος, ου η (εργάζομαι) *busybody*; τὰ περίεργα *magic* (Ac 19.19)

περι|έρχομαι (ἔρχομαι) aor. περιῆλθον, ptc. περιελθών. *go or travel about* (ptc. itinerant Ac 19.13); *sail around* (Ac 28.13)

περιέστησαν aor. 3 pl. of περιῖστημι
περιεστώς pf. ptc. of περιῖστημι

περιέτεμον aor. of περιτέμνω
περιετιμήθην aor. pass. of περιτέμνω
περι|έχω (ἔχω) aor. περιέσχον. trans. *seize, overcome; contain* (of documents); intrans. *stand, say* (in Scripture)

περι|ζώννυμι and περιζωννύω (ζώννυμι) fut. midd. περιζώσομαι; aor. midd. ptc. περιζωσάμενος; pf. midd. ptc. περιεζωσμένος. *wrap around* (of clothes); midd. *dress oneself; make oneself ready*

περιῆλθον aor. of περιέρχομαι
περιηρεῖτο impf. pass. 3 sg. of περιαιρέω

περιθείς aor. ptc. of περιτίθημι
περί|θεσις, εως f (τίθημι) *wearing* (of jewelry) [1 Pe 3.3]

περι|ῖστημι (ῖστημι) aor. 3 pl. περιέστησαν; pf. ptc. περιεστώς; pres. midd. imprv. 2 sg. περιῖστασο. *stand around*; midd. *avoid, shun, keep clear of*

περι|κάθαρμα, τος η (καθαρίζω) *refuse, rubbish* [1 Cor 4.13]

περι|καλύπτω (καλύπτω) *cover, conceal; blindfold; cover over* (with gold)

περι|κίμαι (κεῖμαι) *be placed around; be bound* (in chains); *be surrounded* (He 12.1); *be subject to, be beset with* (He 5.2)

περι|κεφαλαία, ας f (κεφαλίω) *helmet*

περι|κρατής, ές (κρατέω) *in control of* (ισχύσαμεν μόλις περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης *we managed with difficulty to secure the boat*) [Ac 27.16]

περι|κρύβω (κρύπτω) *keep in seclusion, hide* [Lk 1.24]

περι|κυκλώ (κυκλώ) *surround, encircle* [Lk 19.43]

περι|λάμπω (λάμπω) *shine around*

περι|λείπομαι (λείπω) *remain, be left*

περί|λυπος, ον (λυπέω) *very sad, deeply distressed*

περι|μένω (μένω) *wait for* [Ac 1.4]

πέριξ adv. (περί) *around, in the vicinity* [Ac 5.16]

περι|οικέω (οικέω) *live in the neighborhood of* (οἱ περιοικοῦντες neighbors) [Lk 1.65]

περί|οικος, ου m (οικέω) *neighbor* [Lk 1.58]

περι|ούσιος, ον (εἰμί) *special, chosen* [Tt 2.14]

περι|οχή, ἥς f (ἔχω) (*Scripture*) *passage* [Ac 8.32]

περι|πατέω (πατέω) *walk, go or move about; live, conduct oneself*

περι|πείρω (πείρω = pierce through) *pierce through, impale* [1 Tm 6.10]

περι|πίπτω (πίπτω) aor. περιέπεσον, etc. περιπεσών. *encounter (trials); fall into the hands of (robbers); strike (a reef)*

περι|ποιέομαι (ποιέω) *obtain, acquire, win; preserve, save (of life)*

περι|ποίησις, εως f (ποιέω) *obtaining, gaining; possession, property; saving, preserving*

περι|ραίνω (ραίνω) pf. pass. περιρέραμαι, and περι|ραντίζω (ραντίζω) pf. pass. περιρεράντισμαι. *sprinkle or cover with*

περι|ρήγνυμι (ρήγνυμι) aor. ptc. περιρήξας. *tear off* [Ac 16.22]

περι|σπάομαι (σπάομαι) *be distracted or worried* [Lk 10.40]

περισσεΐα, ας f (περισεεύω) *abundance, overflow; εις περισσεΐαν much greater* (2 Cor 10.15)

περίσσευμα, τος n (περισεεύω) *abundance, overflow; pieces left over (from a meal)*

περισεεύω (περισσεΐα, περίσσευμα, περισσός, περισσότερος, περισσοτέρως, περισσῶς, ὑπερ|εκ|περισσοῦ, ὑπερ|περισεεύω, ὑπερ|περισσῶς) intrans. *be left over, be more than enough* (τὸ περισεεῦον *what is left; wealth, ample possessions*); *increase, abound, overflow; excel, exceed; have plenty, have more than enough; be better off* (1 Cor 8.8); *περισεεύω μᾶλλον do even more* (1 Th 4.1, 10); trans. *cause to increase or abound; provide in abundance*

περισσός, ἡ, ὄν (περισεεύω) (1) adj. *more* (λίαν ἐκ περισσοῦ *utterly, completely* Mk 6.51); *unnecessary* (2 Cor 9.1); (2) adv. *to the full* (Jn 10.10); (3) τὸ περισσόν *advantage* (Ro 3.1)

περισσότερος, α, ον (περισεεύω) (1) adj. *more, greater; much more, even more; severest (of judgment)*; (2) adv. *more* (He 7.15); *more clearly* (He 6.17); μᾶλλον *περισσότερον all the more* (Mk 7.36)

περισσοτέρως adv. (περισεεύω) *all the more, even more so, especially, to a greater degree; περισσοτέρως μᾶλλον all the more* (2 Cor 7.13)

περισσῶς adv. (περισεεύω) *all the more, even more; even louder; περισσῶς ἐμμαίνομαι be insanely furious* (Ac 26.11)

περιστερά, ἄς f *dove, pigeon*
 περι|τέμνω (τομός) aor. περιέτεμον,
 inf. περιτεμεῖν; pf. pass. περιτέ-
 τμημαι; aor. pass. περιετιμήθην,
 inf. περιτιμηθῆναι. *circumcise*
 περι|τίθημι (τίθημι) pres. 3 pl. περι-
 τιθέασιν; aor. περιέθηκα. ptc. πε-
 ριθείς. *put around; put on; clothe*
in; τιμὴν περισσοτέραν περιτίθε-
μεν we treat with greater honor
 (1 Cor 12.23)
 περι|τομή, ἥς f (τομός) *circumcision*
 (as a religious rite); *those who*
are circumcised, Jews (also ὁ ἐκ
 περιτομῆς = *Jew*)
 περι|τρέπω (τρόπος) *drive* (εἰς μα-
 νίαν) *insane* [Ac 26.24]
 περι|τρέχω (τρέχω) aor. περιέδρα-
 μον. *go or run about* [Mk 6.55]
 περι|φέρω (φέρω) *carry about; bring,*
carry; blow about (Eph 4.14)
 περι|φρονέω (φρονέω) *disregard,*
look down on [Tt 2.15]
 περι|χωρος, ου f (χωρος = *a place,* χω-
 ρέω) *surrounding region, neigh-*
borhood
 περι|ψημα, τος n (ψύχω) *scum, dirt*
 [1 Cor 4.13]
 περπερεύομαι (πέρπερος = *bragger*)
be conceited, brag [1 Cor 13.4]
 Περσίς, ἶδος f *Persis* [Ro 16.12]
 πέρυσι adv. (πέραν) *a year ago* (ἀπὸ
 πέρυσι *a year ago, since last year*)
 πεσεῖν aor. inf. of πίπτω
 πεσοῦμαι fut. of πίπτω
 πεσών aor. ptc. of πίπτω
 πετεινόν, οὔ n (πέτομαι) *bird*
 πέτομαι (ἐκ|πετάννυμι, κατα|πέτα-
 σμα, πετεινόν, πτηνόν) *fly*
 πέτρα, ας f (πετρώδες) *rock, solid rock,*
stone; rocky ground (Lk 8.6, 13)

Πέτρος, ου m *Peter*
 πετρώδες, ους (πέτρα) n *rocky ground*
 πεφίμωσο pf. pass. imprv. of φιμώω
 πήγανον, ου n *rue* (a scented herb)
 [Lk 11.42]
 πηγή, ἥς f *spring, fountain; well; flow*
 (πηγή τοῦ αἵματος *hemorrhage,*
severe bleeding Mk 5.29)
 πήγνυμι (προσ|πήγνυμι, σκηνο|πη-
 γία) aor. ἔπηξα. *put up* (of a tent)
 [He 8.2]
 πηδάλιον, ου n *rudder*
 πηλίκος, η, ον (ἡλίκος) *how large;*
how great
 πηλός, οὔ m *mud; clay*
 πήρα, ας f *bag* (either a traveler's
 bag or a beggar's bag)
 πηρώω *disable, cripple*
 πήχυς, εως m *cubit* (about 18 inch-
 es); *πήχυς ἐπὶ τὴν ἡλικίαν foot*
(to one's height) or day (to one's
 life)
 πιάζω (Doric form of πιέζω) *seize,*
arrest; catch (of fish or animals);
take hold of (Ac 3.7)
 πίε aor. imprv. of πίνω
 πιέζω (πιάζω) *press down* [Lk 6.38]
 πιεῖν aor. inf. of πίνω
 πίεςαι fut. 2 sg. of πίνω
 πιθανολογία, ας f (πεῖθω + λόγος)
attractive (but false) argument
 [Col 2.4]
 πιθός alt. form of πειθός
 πικραίνω (παρα|πικραίνω, παρα|πι-
 κρασμός, πικρία, πικρός, πικρῶς)
 fut. πικρανῶ; aor. pass. ἐπικράν-
 θην. *make bitter; pass. become*
bitter; be harsh or embittered
 (Col 3.19)
 πικρία, ας f (πικραίνω) *bitterness;*
spite, bitter feeling (χολή πικρίας

Ac 8.23 and *ρίζα πικρίας* Heb 12.15 *bitter feeling, bitter envy, anger*)

πικρός, ἄ, ὄν (πικραίνω) *bitter*
πικρῶς adv. (πικραίνω) *bitterly*
Πιλᾶτος, ου τῆ Πilate

πίμπλημι (ἐμπίπλημι and ἐμπιπλάω, παμπληθεί, πλατεῖα, πλάτος, πλατύς, πλήθος, πληθύνω, πλησμονή) aor. ἔπλησα, ptc. πλήσας; aor. pass. ἐπλήσθην, inf. πλησθῆναι; fut. pass. πλησθήσομαι. *fill; end (aor. pass. come to an end); fulfill, make come true (Lk 21.22); soak (Mt 27.48)*

πίμπραμαι (ἐμπίπι[μ]πρημι, καταπίμπρημι) inf. πίμπρασθαι; aor. ptc. πρησθείς; pf. ptc. πεπρησμένος. *swell up; burn with fever [Ac 28.6]*

πινακίδιον, ου η (πίναξ) *writing tablet [Lk 1.63]*

πίναξ, ακος f (πινακίδιον) *plate, platter, dish*

πίννω alt. form of πίνω

πίνω (καταπίνω, οἶνο|πότης, πόμα, πόσις, ποτήριον, ποτίζω, πότος, συμπίνω, συμ|πόσιον, ὑδρο|ποτέω) fut. πίομαι, 2 sg. πίεσαι; aor. ἔπιον, subj. πῶ, imprv. πῖε, inf. πειῖν and πειῖν; pf. πέπωκα. *drink*

πίότης, ητος f (πίων = fat, rich, fertile) *richness (of plants) [Ro 11.17]*

πιπράσκω, pf. πέπρακα; pf. pass. πέπραμαι; aor. pass. ἐπράθην, inf. πραθῆναι, ptc. neut. πραθέν. *sell; sell as a slave (Mt 18.25); πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν be a slave to sin (Ro 7.14)*

πίπτω (ἀνα|πίπτω, ἀντι|πίπτω, ἀπο|πίπτω, γονυ|πετέω, διο|πετής, ἐκ|

πίπτω, ἐμ|πίπτω, ἐπι|πίπτω, κατα|πίπτω, παρα|πίπτω, παρά|πτωμα, περι|πίπτω, προ|πετής, προσ|πίπτω, πτώμα, πτώσις, συμ|πίπτω) fut. πεσοῦμαι; aor. ἔπεσα, inf. πεσεῖν, ptc. πεσών; pf. πέπτωκα, 2 sg. πέπτωκες. *fall, fall down; fall to one's ruin or destruction; fall to one's knees, bow (of worship); be done away with, come to an end (Lk 16.17; 1 Cor 13.8); die (Lk 21.24; 1 Cor 10.8); strike, beat on (of the sun's heat); ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ the choice fell upon (Ac 1.26)*

Πισδία, ας f *Psidia (4 F-2) [Ac 14.24]*
Πισιδίος, α, ον *Pisidian, of Psidia [Ac 13.14]*

πιστεύω (ἀ|πιστέω, ἀ|πιστία, ἄ|πιστος, ὀλιγο|πιστία, ὀλιγό|πιστος, πιστικός, πίστις, πιστόομαι, πιστός) *believe (in), have faith (in) (with God or Christ as object); believe, believe in; have confidence (in someone or something), entrust (something to another); ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα one person's faith allows for eating anything (Ro 14.2)*

πιστικός, ή, ὄν (πιστεύω) *perhaps pure, genuine*

πίστις, εως f (πιστεύω) *faith, trust, belief; the Christian faith; conviction, good conscience (Ro 14.22, 23); perhaps body of faith, doctrine (Jd 3, 20); assurance, proof (Ac 17.31); promise (1 Tm 5.12)*

πιστόομαι (πιστεύω) *firmly believe; be entrusted with [2 Tm 3.14]*

πιστός, ή, ὄν (πιστεύω) *faithful, trustworthy, reliable; believing*

(often *believer, Christian*; ὁ ἐκ περιτομῆς πιστός *Jewish Christian* Ac 10.45); *sure, true, unfailing* (τὰ πιστά *sure promises* or *blessings* Ac 13.34)

πλανάω (πλάνη, πλανήτης, πλάνος) *lead astray, mislead, deceive*; pass. *stray away, go astray; be mistaken; be deceived* or *misled; wander about* (He 11.38)

πλάνη, ης f (πλανάω) *error, deceit, deception, delusion; lie or deception* (Mt 27.64); perhaps *perversion* (Ro 1.27)

πλανήτης, ου m (πλανάω) *wanderer; ἀστέρες πλανῆται* *wandering stars, stars out of their orbit* [Jd 13]

πλάνος, ον (πλανάω) *deceitful; ὁ πλάνος* *deceiver, imposter*

πλάξ, πλακός f *tablet*

πλάσμα, τος n (πλάσσω) *what is molded, image, figure* (of clay) [Ro 9.20]

πλάσσω (πλάσμα, πλαστός) aor. ptc. **πλάσας**; aor. pass. **ἐπλάσθην**. *mold, form; perhaps create* (1 Tm 2.13)

πλαστός, ή, όν (πλάσσω) *made-up, invented* [2 Pe 2.3]

πλατεία, ας f (πίμπλημι) *wide street*

πλάτος, ους n (πίμπλημι) *breadth, width*

πλατύνω (πίμπλημι) *enlarge, widen; open wide*

πλατύς, εἶα, ύ (πίμπλημι) *wide* [Mt 7.13]

πλέγμα, τος n (πλέκω) *elaborate hairstyle* [1 Tm 2.9]

πλείστος, η, ον (superl. of πολύς) *most; large; τὸ πλείστον* *at most* (1 Cor 14.27)

πλείων, πλείον or **πλέον** gen. ονος nom. pl. **πλείονες** or **πλείους** (comp. of πολύς) (πλεονάζω) *more (more than* of comparison; πολλῶ πλείους *many more* Jn 4.41; διὰ τῶν πλειόνων *through more and more people* 2 Cor 4.15); *most, the majority* (a larger amount [Mt 20.10; Lk 7.43]); *many, a larger number; greater* (greater than of comparison); *more acceptable* (sacrifice); ἐπὶ πλείον *further, more and more, on and on; very far* (2 Tm 3.9); ἐπὶ πλέονα χρόνον *longer* (Ac 18.20); δι' ἐτῶν δὲ πλειόνων *but after some years' absence* (Ac 24.17)

πλέκω (ἐμ|πλέκομαι. ἐμ|πλοκή, πλέγμα) *weave, twist together*

πλεονάζω (πλεον|εκτέω. πλεον|έκτης, πλεον|εξία, πλείων, ὑπερ|πλεονάζω) aor. opt. 3 sg. **πλεονάσαι**. intrans. *increase, grow, become more, be extended; have too much* (2 Cor 8.15); trans. *cause to grow* or *increase* (1 Th 3.12)

πλεον|εκτέω (πλεονάζω + ἔχω) *take advantage of, cheat; get the better of* (2 Cor 2.11)

πλεον|έκτης, ου m (πλεονάζω + ἔχω) *one who is greedy* or *covetous*

πλεον|εξία, ας f (πλεονάζω + ἔχω) *greed, covetousness; something one feels forced to do* (2 Cor 9.5)

πλευρά, ᾶς f *side* (of the human body)

πλέω (ἀπο|πλέω, βραδυ|πλοέω, δια|πλέω, ἐκ|πλέω, κατα|πλέω, παρα|πλέω, πλοιάριον, πλοῖον, πλοῦς, ὑπο|πλέω) *sail* (ὁ ἐπὶ τόπον πλέων *traveler on a ship* Re 18.17)

πληγή, ἥς f (πλήσσω) *plague, misfortune; blow, beating* (ἐπιτίθημι πληγὰς *beat* Lk 10.30; Ac 16.23); *wound* (λούω ἀπὸ τῶν πληγῶν *wash one's wounds* Ac 16.33; ἡ πληγή τοῦ θανάτου *fatally wounded* Re 13.3, 12)

πλῆθος, οὐς n (πίμπλημι) *crowd; quantity, number; people, population; congregation; assembly*

πληθύνω (πίμπλημι) *trans. increase, multiply, spread* (pass. sometimes grow); *intrans. grow, increase in number* (Ac 6.1)

πλήκτης, ου m *a quick tempered or violent person*

πλήμιμυρα, ἡς f (πίμπλημι + μύρω = *flow, stream*) *flood* [Lk 6.48]

πλὴν (πληρώω) (1) conj. *but, yet, nevertheless, however* (πλὴν ὅτι *except that, only that* Ac 20.23; Php 1.18); (2) prep. with gen. *except, but, besides*

πλήρης, ες (πληρώω) *indeclinable* in Jn 1.14; Ac 6.5; *full; complete; full-grown* (Mk 4.28); *covered* (with leprosy)

πληρο|φορέω (πληρώω + φέρω) *accomplish, carry out fully* (τὰ πεπληροφορημένα ἐν ἡμῖν πράγματα *those things that have taken place among us* Lk 1.1); *convince fully, assure fully; proclaim fully* (2 Tm 4.17)

πληρο|φορία, ας f (πληρώω + φέρω) *full assurance, conviction, certainty*

πληρώω (ἀνα|πληρώω, ἀντ|ανα|πληρώω, ἀπο|πληρώω, ἐκ|πληρώω, ἐκ|πλήρωσις, πλὴν, πλήρης, πληρο|φορέω, πληρο|φορία, πλήρωμα,

προσ|ανα|πληρώω, συμ|πληρώω) *fulfill, make come true, bring about* (of Scripture); *fill, make full; bring to completion; complete, accomplish, finish; make fully known, proclaim fully* (Ro 15.19; Col 1.25); *supply fully* (Php 4.18, 19); *pass. elapse, pass* (of time)

πλήρωμα, τος n (πληρώω) *fullness, completeness* (often of the divine being or nature); *fulfilling, fulfillment, completion* (τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου *the right time* Ga 4.4; cf. Eph 1.10); *that which fills, contents* (τὸ πλήρωμα τῆς γῆς *everything on the earth* 1 Cor 10.26); *patch* (of cloth); *full number* (Ro 11.12, 25); *full measure* (Ro 15.29)

πλήσας aor. ptc. of πίμπλημι

πλησθῆναι aor. pass. inf. of πίμπλημι

πλησθήσομαι fut. pass. of πίμπλημι

πλησίον (παρα|πλήσιον, παρα|πλησίως) (1) prep. with gen. *near*; (2) ὁ πλησίον *fellow human being, neighbor*

πλησμονή, ἥς f (πίμπλημι) *satisfaction; οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός* either *no value in controlling physical passions* or *no value, except for satisfying physical passions* [Col 2.23]

πλήσσω (ἐκ|πλήσσομαι, ἐπι|πλήσσω, πληγή) aor. pass. *ἐπλήγην*. *strike* [Re 8.12]

πλοιάριον, ου n (πλέω) *boat, small boat*

πλοῖον, ου n (πλέω) *boat; ship, sailing vessel*

πλοῦς, πλοός acc. πλοῦν m (πλέω)
voyage

πλούσιος, α, ον (πλουτέω) rich; well-
to-do

πλουσίως adv. (πλουτέω) richly, in
full measure

πλουτέω (πλούσιος, πλουσίως, πλου-
τίζω, πλοῦτος) be rich; grow rich,
prosper; be generous (Ro 10.12)

πλουτίζω (πλουτέω) enrich, make
rich

πλοῦτος, ου m and n (πλουτέω)
riches, wealth, abundance (τὸ
πλοῦτος τῆς ἀπλότητος extreme
generosity 2 Cor 8.2); rich bless-
ings, enrichment

πλύνω wash

πνεῦμα, τος n (πνέω) Spirit (of
God); spirit, inner life, self; dis-
position, state of mind; spirit,
spirit being or power, power (of-
ten of evil spirits); life (ἀφίημι
τὸ πνεῦμα die Mt 27.50); wind
(He 1.7; perhaps Jn 3.8); breath
(2 Th 2.8); ghost, apparition
(Lk 24.37, 39)

πνευματικός, ή, όν (πνέω) spiritual,
pertaining to the spirit; spiritual
person; spiritual thing, spiritual
gift; supernatural or spiritual
(1 Cor 10.3, 4); τὰ πνευματικά
τῆς πονηρίας evil spiritual forces
(Eph 6.12)

πνευματικῶς adv. (πνέω) spiritually,
through the guidance of the
Spirit; symbolically, allegorically
(Re 11.8)

πνέω (ἐκ|πνέω, ἐμ|πνέω, θεό|πνευ-
στος, πνεῦμα, πνευματικός, πνευ-
ματικῶς, πνοή, ὑπο|πνέω) aor.
ἐπνευσα. blow (of wind)

πνίγω (ἀπο|πνίγω, πνικτός, συμ|πνί-
γω) choke; pass. drown (Mk 5.13)

πνικτός, ή, όν (πνίγω) strangled (of
animals killed for food without
draining their blood)

πνοή, ής f (πνέω) wind; breath

ποδήρης, ους m (πούς) robe reach-
ing to the feet [Re 1.13]

πόθεν (ός) interrog. adv. from
where, where; how, why

ποιέω (ἀγαθο|ποιέω, ἀγαθο|ποιία,
ἀγαθο|ποιός, ἀ|χειρο|ποίητος, ει-
ρηνο|ποιέω, ειρηνο|ποιός, εὐ-
ποιία, ζωο|ποιέω, κακο|ποιέω,
κακο|ποιός, καλο|ποιέω, μοσχο-
ποιέω, ὄχλο|ποιέω, περι|ποιέομαι,
περι|ποίησις, ποίημα, ποίησις, ποι-
ητής, προσ|ποιέομαι, σκηνο|ποιός,
συ|ζωο|ποιέω, χειρο|ποίητος) un-
augmented plpf. 3 pl. πεποιήκει-
σαν. make, do, cause, effect, bring
about, accomplish, perform, pro-
vide; create (of God); produce,
yield, bear, put forth; give,
prepare, keep, celebrate (of
feasts, etc.); claim, pretend (to be
somebody); show (of mercy,
etc.); work, be active; live, prac-
tice, act (καλῶς ποιέω do good,
act benevolently or kindly);
spend, stay (of time); exercise
(of authority); wage (of war);
execute (of judgment); give (of
alms); appoint (Mk 3.14; He 3.2);
consider, count (Ac 20.24); often
with a noun as a verb equiva-
lent, e.g. ποιέω δέησιν pray
(Lk 5.33); ποιέω τὸ ἱκανόν
please, satisfy (Mk 15.15); ποιέω
λύτρωσιν redeem, set free (Lk
1.68)

ποίημα, τος η (ποιέω) *what is created or made*

ποίησις, εως η (ποιέω) *doing, undertaking* [Jas 1.25]

ποιητής, οὐ η (ποιέω) *maker, doer; poet* (Ac 17.28)

ποικίλος, η, ον (πολυ|ποικίλος) *various kinds of, all kinds of, varied, diverse*

ποιμαίνω (ἀρχι|ποιήμην, ποιήμην, ποιμήνη, ποιμνιον) fut. *ποιμανῶ*; aor. *ἴμην*, 2 pl. *ποιμάνετε*. *tend like a shepherd; rule; keep sheep* (Lk 17.7); *ποιμαίνω ἑαυτὸν care only for oneself* (Jd 12)

ποιμήν, ἑνος η (ποιμαίνω) *shepherd, shepherdder; pastor* (Eph 4.11)

ποιμήνη, ης η (ποιμαίνω) *flock*

ποιμνιον, ου η (ποιμαίνω) *flock*

ποιός, α, ον interrog. pro. *what, which; what kind of*

πολεμέω (πόλεμος) *wage war, fight*

πόλεμος, ου η (πολεμέω) *war, battle; strife, conflict* (Jas 4.1)

πόλις, εως η (πολιτεύομαι) *city, town* (κατὰ πόλιν and κατὰ πόλεις *town after town, in every town*); *inhabitants* (of a city)

πολιτάρχης, ου η (πολιτεύομαι + ἀρχω) *city official, member of the city council*

πολιτεία, ας η (πολιτεύομαι) *citizenship; state, people* (of Israel)

πολίτευμα, τος η (πολιτεύομαι) *place of citizenship* [Phr 3.20]

πολιτεύομαι (κωμό|πολις, πόλις, πολιτάρχης, πολιτεία, πολίτευμα, πολίτης, συμ|πολίτης) *live, conduct one's life*

πολίτης, ου η (πολιτεύομαι) *citizen; fellow-citizen*

πολλάκις adv. (πολύς) *often, repeatedly, frequently*

πολλαπλασίον, ον gen. ονος (πολύς) *more* (neut. pl. *many times more*) [Lk 18.30]

πολυλογία, ας η (πολύς + λέγω) *many words, long prayer* [Mt 6.7]

πολυμερῶς adv. (πολύς + μερίζω) *little by little, many times* [He 1.1]

πολυποικίλος, ον (πολύς + ποικίλος) *in varied forms* [Eph 3.10]

πολύς, πολλή, πολύ gen. πολλοῦ, ἥς, οὐ (πολλάκις, πολλαπλασίον, πολυλογία, πολυμερῶς, πολυποικίλος, πολύσπλαγχνος, πολυτελής, πολύτιμος, πολυτρόπως) (1) *much, many* (of great crowds; loud mourning; plentiful harvest; deep soil; late hour; long time; etc.); (2) *πολλά many things; adv. often, frequently; strictly; insistently; strongly; hard; heartily; etc.; πολύ much, greatly* (ἐπὶ πολὺ *a long time* Ac 28.6; μετ' οὐ πολὺ *soon* Ac 27.14; πολὺ μᾶλλον *much more, all the more* He 12.9, 25); *πολλῶ μᾶλλον much more, all the more; πολλῶ πλείους many more* (Jn 4.41); *πολλοῦ for a large sum* (Mt 26.9)

πολύσπλαγχνος, ον (πολύς + σπλαγχνίζομαι) *very compassionate* [Jas 5.11]

πολυτελής, ἑς (πολύς + τελέω) *expensive, costly; of great value, very precious*

πολύτιμος, ον (πολύς + τιμάω) *expensive, costly; of great value, very precious*

πολυτρόπως adv. (πολύς + τροπή) *in many ways* [He 1.1]

πόμα, τος η (πίνω) *drink*
 πονηρία, ας f (πονηρός) *wickedness, evil; evil intention*
 πονηρός, ά, όν (πονηρία) *evil, bad, wicked, sinful; (noun evil person; Evil One [of the Devil]; τό πονηρόν evil, what is evil); guilty (of conscience); unsound (eye); bad, worthless (of fruit); malignant or painful (of sores); όφθαλμός πονηρός envy, jealousy (Mk 7.22)*
 πόνος, ου η (πένομαι = *work for one's living, labor, δια|πονέομαι, κατα|πνέω, πένης, πενιχρός) pain, suffering; hard work*
 Ποντικός, ή, όν of Pontus; Ποντικόν τῷ γένει *a native of Pontus [Ac 18.2]*
 Πόντιος, ου η Pontius
 Πόντος, ου η Pontus (4 G-1)
 πόντος, ου η *sea, open sea*
 Πόπλιος, ου η Publius
 πορεία, ας f (πορεύομαι) *journey; pursuit (of business or wealth)*
 πορεύομαι (ά|πορέω, ά|πορία, δια|πορεύομαι, δια|πορέω, εισ|πορεύομαι, έκ|πορεύομαι, έμ|πορεύομαι, έμ|πορία, έμ|πόριον, έμ|πορος, έξ|α|πορέομαι, έπι|πορεύομαι, ευ|πορέομαι, ευ|πορία, όδοι|πορέω, όδοι|πορία, παρα|πορεύομαι, πορεία, πορισμός, προ|πορεύομαι, προσ|πορεύομαι, συμ|πορεύομαι) *go, proceed; travel, journey; leave; live, conduct one's life; go to one's death, die (Lk 22.22)*
 πορθέω *destroy; try to destroy; kill*
 πορισμός, ου η (πορεύομαι) *gain, means of gain*
 Πόρκιος, ου η Porcius [Ac 24.27]
 πορνεία, ας f (πορνεύω) *sexual immorality (έκ πορνείας ούκ έγεννή-*

θημεν *we are not bastards Jn 8.41); unfaithfulness (Mt 5.32; 19.9)*
 πορνεύω (έκ|πορνεύω, πορνεία, πόρνη, πόρνος) *commit sexual immorality*
 πόρνη, ης f (πορνεύω) *prostitute*
 πόρνος, ου η (πορνεύω) *someone who practices sexual immorality*
 πόρρω adv. (πρωτεύω) *far away, far*
 πόρρωθεν adv. (πρωτεύω) *at or from a distance*
 πορρώτερον adv. (πρωτεύω) *farther*
 πορφύρα, ας f (πορφυρό|πωλις, πορφυρούς) *purple cloth or garment (often as a symbol of high position)*
 πορφυρό|πωλις, ιδος f (πορφύρα + πωλέω) *dealer in purple cloth [Ac 16.14]*
 πορφυρούς, ά, ουν (πορφύρα) *purple; purple garment*
 ποσάκις adv. (πόσος) *how often?*
 πόσις, εως f (πίνω) *drinking; a drink*
 πόσος, η, ον (ποσάκις) *how much, how many (πόσω μάλλον how much more); how much? how many? (Mt 15.34; Lk 16.5, 7)*
 ποταμός, ου η (ποταμο|φόρητος) *river, stream; river in flood (Mt 7.25, 27)*
 ποταμο|φόρητος, ον (ποταμός + φέρω) *swept away by a river or stream [Re 12.15]*
 ποτ|απός, ή, όν (ποῦ + άπό) *of what sort or kind; what wonderful (Mk 13.1; 1 Jn 3.1)*
 ποτε (ποῦ) *enclitic particle once, formerly, at one time; ever, at any time, when (όυ ... ποτέ never); ήδη ποτέ at last, after so long (Ro 1.10; Php 4.10); όπδιός ποτε whoever or whatever (Ga 2.6)*

πότε (ποῦ) interrog. adv. *when?*
(ἕως πότε *how long?*)

πότ|ερων adv. (ποῦ + ἕτερος) *whether*
[Jn 7.17]

ποτήριον, ου η (πίνω) *cup, drinking vessel*

ποτίζω (πίνω) *give to drink; water*

Ποτίολοι, ων η *Puteoli* (4 A-1)
[Ac 28.13]

πότος, ου (πίνω) η *drunken orgy*
[1 Pe 4.3]

ποῦ (ποτ|απόσ, ποτέ, πότε, πότ|ερων, που) interrog. adv. *where, at what place; to what place; οὐκ ἔχω ποῦ have nowhere (to do something)*

που (ποῦ) enclitic adv. *somewhere; almost* (Ro 4.19)

Πούδης, εντος η *Pudens* [2 Tm 4.21]

πούς, ποδός η (ἄνδρα|ποδιστής, ὀρθο|ποδέω, ποδήρης, στρατο|πεδ|άρχης, στρατό|πεδον, τετρά|πουν) *foot (of the body); perhaps leg* (Re 10.1)

πράγμα, τος η (πράσσω) *matter, thing, affair; event, happening, deed; undertaking, task; dispute, lawsuit* (1 Cor 6.1)

πραγματεῖαι, ὦν η (πράσσω) only in pl., *activities, business, pursuits* [2 Tm 2.4]

πραγματεύομαι (πράσσω) *trade, do business* [Lk 19.13]

πραθέν aor. pass. ptc. neut. of **πιπράσκω**

πραθῆναι aor. pass. inf. of **πιπράσκω**

πραιτώριον, ου η *headquarters or residence (of an army or governor); palace guard*

πράκτωρ, ορος η (πράσσω) *officer (of the court)*

πράξις, εως η (πράσσω) *what one does, deed, action, practice; function (of body parts); magical practice, disgraceful deed* (Ac 19.18)

πραότης alt. form of **πραΰτης**

πρασιά, ᾶς η (πράσσω) (lit. *garden plot*) *group* (πρασιαὶ πρασιαὶ *in groups* Mk 6.40)

πράσσω (δια|πραγματεύομαι, πράγμα, πράκτωρ, πράξις, πρασιά, χρυσό|πρασος) pf. **πέπραχα**; pf. pass. **πέπραγμα**. trans. *do, practice; collect (of taxes or interest); πράσσω τὰ ἴδια mind one's own business* (1 Th 4.11); intrans. *act, do; get along* (Eph 6.21)

πραῦ|πάθεια and **πραῦ|παθία, ας η** (πραῦς + πάσχω) *gentleness, humility* [1 Tm 6.11]

πραῦς, πραεῖα, πραῦ (πραῦ|πάθεια, πραΰτης) *humble, gentle*

πραΰτης, ητος η (πραῦς) *gentleness, humility*

πρέπει (εὐ|πρέπεια, ἱερο|πρεπής, μεγαλο|πρεπής) impers. *it is fitting or proper* (πρέπον ἐστίν *it is fitting or proper*)

πρεσβεία, ας η (πρεσβεύω) *messenger(s), representative(s)*

πρεσβεύω (πρεσβεία, πρεσβύτεριον, πρεσβύτερος, πρεσβύτης, πρεσβῦτις, συμ|πρεσβύτερος) *be an ambassador, be a representative (for someone)*

πρεσβύτεριον, ου η (πρεσβεύω) *body of elders (of the highest Jewish council or of a church council)*

πρεσβύτερος, α, ον (πρεσβεύω) *elder (of the Jewish religious leaders and of church leaders); elder (of two sons); eldest* (Jn 8.9); *old man*

οι *woman* (Ac 2.17; 1 Tm 5.2); παράδοσις τῶν πρεσβυτέρων *the tradition of pronouncements by earlier Jewish leaders*

πρεσβύτες. ου m (πρεσβεύω) *old or elderly man*

πρεσβυτίς, ιδος f (πρεσβεύω) *old or elderly woman* [Tt 2.3]

πρηνης, ἐς gen. οὔς *headfirst or perhaps swollen* [Ac 1.18]

πρίζω (διαπρίομαι) aor. pass. ἐπίσθην. *saw in two* [He 11.37]

πρίν (and πρίν ἤ) conj. (πρωτεύω) *before*

Πρίσκα and Πρίσκιλλα, ης f *Prisca, Priscilla* (wife of Aquila)

πρό (πρωτεύω) prep. with gen. *before* (of time or place); πρό ἐτῶν δεκατεσσάρων *fourteen years ago* (2 Cor 12.2); πρό ἕξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα *six days before Passover* (Jn 12.1); πρό πάντων *above all else* (Jas 5.12; 1 Pe 4.8)

προ|άγω (ἄγω) aor. προήγαγον, inf. προαγαγεῖν. intrans. *go before or ahead of; come or go before* (προάγουσα ἐντολή *former commandment* He 7.18; αἱ προάγουσαι προφητεῖαι *the earlier prophecies* 1 Tm 1.18); *go too far* (2 Jn 9); trans. *lead or bring out; bring* (ἐπί) *before* (Ac 25.26)

προ|αιρέομαι (αἰρέομαι) pf. προήρημα. *decide* [2 Cor 9.7]

προ|αιτιάομαι (αἷτιος) *accuse beforehand* [Ro 3.9]

προ|ακούω (ἀκούω) *hear before or previously* [Col 1.5]

προ|αμαρτάνω (ἀμαρτάνω) pf. προημάρτηκα. *sin previously or in the past*

προ|αύλιον, ου n (αὐλίζομαι) *gateway, forecourt* [Mk 14.68]

προ|βαίνω (βαίνω = *go, walk*) aor. ptic. προβάς; pf. προβέβηκα. *go on; προβέβηκα ἐν ταῖς ἡμέραις be old or advanced in years*

προ|βάλλω (βάλλω) aor. subj. προβάλλω. trans. *put forward; intrans. put out leaves*

προ|βατικός, ἡ, ὄν (βαίνω = *go, walk*) *pertaining to sheep; ἡ προβατική sheep gate* [Jn 5.2]

προ|βάτιον, ου n (βαίνω = *go, walk*) *lamb, sheep*

πρό|βατον, ου n (βαίνω = *go, walk*) *sheep*

προβέβηκα pf. of προβαίνω

προ|βιβάζω (βαίνω = *go, walk*) *prompt, urge, persuade* [Mt 14.8]

προ|βλέπομαι (βλέπω) *have in store, provide* [He 11.40]

προ|γίνομαι (γίνομαι) *happen previously; προγεγόνата ἀμαρτήματα former sins* [Ro 3.25]

προ|γινώσκω (γινώσκω) aor. προέγνω. *know already, know beforehand; choose from the beginning, choose beforehand*

πρό|γνωσις, εως f (γινώσκω) *foreknowledge, purpose; κατὰ πρόγνωσιν θεοῦ πατρός destined by God the Father* (1 Pe 1.2)

πρό|γονος, ου m or f (γίνομαι) *parent, ancestor*

προ|γράφω (γράφω) *write in former times* (pf. pass. *be written about or marked out* Jd 4); *write above or already; put on public display, placard* (Ga 3.1)

πρό|δηλος, ον (δηλώω) *obvious, evident*

προ|δίδωμι (δίδωμι) aor. προέδωκα.
give first [Ro 11.35]

προ|δότης, ου m (δίδωμι) *traitor, betrayer*

προδραμών aor. ptc. of προτρέχω
πρόδρομος, ου m (from ἔδραμον = aor. of τρέχω) *forerunner* [He 6.20]

προέγνων aor. of προγινώσκω
προέδραμον aor. of προτρέχω
προέδωκα aor. of προδίδωμι
προεθέμην aor. of προτίθεμαι
προεῖπον aor. of προλέγω
προεῖρηκα pf. of προλέγω
προέλαβον aor. of προλαμβάνω
προελεύσομαι fut. of προέρχομαι
προελθών aor. ptc. of προέρχομαι
προ|ελπίζω (ἐλπίζω) pf. προήλπικα.
be the first to hope [Eph 1.12]

προ|εν|άρχομαι (ἄρχω) *begin, begin beforehand*

προ|επ|αγγέλλομαι (ἀγγέλλω) aor. προεπηγγελάμην; pf. προεπήγγελμαι. *promise from the beginning, promise long ago*

προ|έρχομαι (ἔρχομαι) fut. προελεύσομαι; aor. προῆλθον, ptc. προελθών. *go ahead, go on before* (προέρχομαι τινά *arrive before someone* Mk 6.33); *go before, precede* (lead Lk 22.47); *go, come; pass along* (of a street)

προεστώς pf. ptc. of προϊστημι
προ|ετοιμάζω (ἐτοιμάζω) *prepare beforehand*

προ|ευαγγελίζομαι (εὐαγγελίζω) *proclaim the good news beforehand or ahead of time* [Ga 3.8]

προ|έχομαι (ἔχω) if midd. *be better off; have an advantage*; if pass. *be worse off, be at a disadvantage* [Ro 3.9]

προήγαγον aor. of προάγω
προ|ηγέομαι (ἄγω) *outdo, lead the way* (τιμῇ ἀλλήλους προηγέομαι *perhaps be eager to show respect to one another* Ro 12.10)

προῆλθον aor. of προέρχομαι
προήλπικα pf. of προελπίζω
προημάρτηκα pf. of προαμαρτάνω
προήρημαι pf. of προαιρέομαι
πρό|θεσις, εως f (τίθημι) *purpose, plan, will; perhaps steadfastness, loyalty* (Ac 11.23; 2 Tm 3.10); ἄρτοι τῆς προθέσεως *bread offered to God*

προ|θεσμία, ας f (τίθημι) *set time* [Ga 4.2]

προ|θυμία, ας f (θυμόομαι) *willingness, readiness, eagerness, zeal*

πρό|θυμος, ον (θυμόομαι) *willing; τὸ πρόθυμον eagerness*

προ|θύμως adv. (θυμόομαι) *willingly, eagerly* [1 Pe 5.2]

προϊδών aor. ptc. of προοράω
πρό|ϊμος, ου m (ῥω = rain) *early rain* (of the rain that comes early in the season), *autumn rain* [Jas 5.7]

προ|ϊστημι (ἴστημι) aor. inf. προστήναι; pf. ptc. προεστώς. *be a leader, have authority over, manage; care for, give help; engage in, practice* (Tt 3.8, 14)

προ|καλέομαι (καλέω) *irritate, make angry* [Ga 5.26]

προ|κατ|αγγέλλω (ἀγγέλλω) aor. προκατήγγελα. *announce beforehand or long ago*

προ|κατ|αρτίζω (ἄρτι) *prepare in advance* [2 Cor 9.5]

προ|κατ|έχω (ἔχω) *have previously* (προκατέχω περισσόν *have a previous advantage*)

πρό|κείμαι (κείμαι) *be set before; be present, lie before; πρόκειμαι*
 δείγμα *serve as an example* (Jd 7)
 προ|κηρύσσω (κηρύσσω) *proclaim beforehand* [Ac 13.24]
 προ|κοπή, ἤσ f (κόπτω) *progress, advancement*
 προ|κόπτω (κόπτω) *advance, progress, grow* (προκόπτω ἐπὶ τὸ χεῖρον *go from bad to worse* 2 Tm 3.13); *be far gone* (of night)
 πρό|κριμα, τος n (κρίνω) *prejudice, discrimination* [1 Tm 5.21]
 προ|κυρώ (κυριεύω) *make or validate previously* (of a covenant) [Ga 3.17]
 προ|λαμβάνω (λαμβάνω) *aor. προ-έλαβον; aor. pass. subj. προλημφθῶ. do (something) ahead of time; begin (eating) before (others do); catch (in sin)*
 προ|λέγω (λέγω) *aor. προεἶπον; pf. προεἶρηκα. pres. say or warn; say or warn in advance; aor. and pf. say or warn in advance, before or long ago; predict; quote already or above* (He 4.7)
 προ|μαρτύρομαι (μαρτύρομαι) *predict, foretell* [1 Pe 1.11]
 προ|μελετάω (μέλει) *prepare ahead of time* [Lk 21.14]
 προ|μεριμνάω (μεριμνάω) *worry or be anxious ahead of time* [Mk 13.11]
 προ|νοέω (νοέω) *have in mind to do, try to do; care for, take care of* (1 Tm 5.8)
 πρό|νοια. ας f (νοέω) *provision, foresight, care, attention*
 προ|οράω (οράω) *aor. ptc. προῖδών. see ahead of time, see previously;*

mid. keep one's eye on, see (someone) in front of oneself (Ac 2.25)
 προ|ορίζω (ορίζω) *decide from the beginning or beforehand, predetermine; set apart from the beginning or beforehand*
 προ|πάσχω (πάσχω) *aor. ptc. προπαθῶν. suffer previously* [1 Th 2.2]
 προ|πάτωρ, ορος m (πατήρ) *ancestor* [Ro 4.1]
 προ|πέμπω (πέμπω) *send or help on one's way; escort, accompany* (Ac 20.38; 21.5)
 προ|πετής, ἐς gen. οὖς (πίπτω) *rash, reckless*
 προ|πορεύομαι (πορεύομαι) *go before or in front of*
 πρὸς prep. with: (1) *acc. to; toward; for the sake or purpose of, in order to, so that* (especially of πρὸς τό with inf.); *for; against; with, in company with; at, about, near, beside* (μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν *not even at the door* Mk 2.2); *pertaining to, with reference to* (τί πρὸς ἡμᾶς *what is it to us?* Mt 27.4; πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα *not even one word* Mt 27.14); *before, in the presence of; in comparison with* (Ro 8.18); (2) *dat. at, on, near;* (3) *gen. for, for the sake of* (Ac 27.34)
 προ|σάββατον, ου n (σάββατον) *the day before the Sabbath, Friday* [Mk 15.42]
 προ|σαγορεύω (ἀγορεύω = *speak*) *designate, name* [He 5.10]
 προ|σάγω (ἄγω) *aor. inf. προσαγαγεῖν; aor. pass. προσήχθην. trans. bring to or before; intrans. come near* (Ac 27.27)

προσ|αγωγή, ἥς f (ἄγω) *approach, access*

προσ|αιτέω (αιτέω) *beg* [Jn 9.8]

προσ|αίτης, ου m (αιτέω) *beggar*

προσ|ανα|βαίνω (βαίνω = *go, walk*)
aor. impv. προσανάβηθι. *move up*
[Lk 14.10]

προσ|ανα|λίσκω or προσ|ανα|λόω
(from ἀλῶναι, inf. of ἀλίσκομαι =
be caught, captured) *spend*
[Lk 8.43]

προσ|ανα|πληρώω (πληρώω) *supply, provide*

προσ|ανα|τίθεμαι (τίθεμαι) aor. προσ-
ανεθέμην. *consult with* (Gal 1.16);
add, contribute (Gal 2.6)

προσ|αν|έχω (έχω) *rise up toward*
(τινί) *someone* [Ac 27.27]

προσ|απ|ειλέομαι (ἀπειλέω) *threaten*
further [Ac 4.21]

προσ|αχέω (ήχέω) *resound* (of the
surf)

προσ|δαπανάω (δαπανάω) *spend in*
addition [Lk 10.35]

προσ|δέομαι (δέομαι) *need, have*
need [Ac 17.25]

προσ|δέχομαι (δέχομαι) *wait for,*
expect; receive, welcome; accept,
hold (Ac 24.15)

προσ|δοκάω (δοκέω) *wait for; look*
for, expect; be in suspense
(Ac 27.33)

προσ|δοκία, ας f (δοκέω) *expecta-*
tion; foreboding (Lk 21.26)

προσδραμών aor. ptc. of προστρέχω
προσ|εάω (εάω) *allow to go farther*
[Ac 27.7]

προσ|εγγίζω (έγγίζω) *come near, ap-*
proach

προσέθηκα aor. of προστίθημι

προσεκλίθην aor. of προσκλίνομαι

προσελαβόμην aor. of προσλαμβάνο-
μαι

προσελεύσομαι fut. of προσέρχομαι

προσελήλυθα pf. of προσέρχομαι

πρόσελθε aor. impv. of προσέρχομαι

προσενέγκαι and προσενεγκεῖν aor.
inf. of προσφέρω

προσένεγκον and προσένεγκε aor.
impv. of προσφέρω

προσενεχθεῖς aor. pass. ptc. of προσ-
φέρω

προσενήνοχα pf. of προσφέρω

προσέπεσον aor. of προσπίπτω

προσ|εργάζομαι (εργάζομαι) *make*
more (of profit) [Lk 19.16]

προσέρηξα aor. of προσρήνυμι

προσ|έρχομαι (ερχομαι) fut. προσ-
ελεύσομαι; aor. προσήλθον, impv.

πρόσελθε; pf. προσελήλυθα. *come*
or *go to, visit, approach; agree*
with (1 Tm 6.3)

προσέταξα aor. of προστάσσω

προσετέθην aor. pass. of προστίθημι

προσ|ευχή, ἥς f (εὔχομαι) *prayer;*
place of prayer (Ac 16.13, 16)

προσ|εύχομαι (εὔχομαι)

προσ|έχω (έχω) aor. προσέσχον; pf.

προσέσχηκα. *pay close attention*
to, hold on to, give oneself to

(οἴνω πολλῷ προσέχω *be addict-*
ed to wine, be fond of much wine

1 Tm 3.8); *be on guard, watch,*
be careful (προσέχω ἀπό *watch*
out for, be on guard against);

serve as a priest (He 7.13)

προσῆλθον aor. of προσέρχομαι

προσ|ηλώω (ήλος) *nail to* [Col 2.14]

προσ|ηλυτος, ου m (from ἐλήλυθα,
pf. of ερχομαι) *proselyte* (a con-
vert to Judaism)

προσήνεγκα aor. of προσφέρω

προσηνέχθην aor. pass. of προσφέρω
 προσήχθην aor. pass. of προσάγω
 προσθεῖναι aor. inf. of προστίθημι
 προσθείς aor. ptc. of προστίθημι
 πρόσθεσ aor. impv. of προστίθημι
 προσῶ aor. subj. of προστίθημι
 πρόσκαιρος, ον (καιρός) lasting
 briefly, temporary
 προσκαλέομαι (καλέω) pf. προσκέ-
 κλημαι. call to oneself, summon,
 invite; call (to or for of a Chris-
 tian task)
 προσκαρτερέω (καρτερέω) devote
 oneself to, continue or persevere
 in; keep close company with
 (Ac 8.13); be a personal atten-
 dant (Ac 10.7); be in attendance
 (Ac 2.46); be ready (of a boat)
 προσκαρτέρησις, εως f (καρτερέω)
 perseverance, patience [Eph 6.18]
 προσκεφάλαιον, ου n (κεφαλιώω)
 cushion, pillow [Mk 4.38]
 προσκληρόομαι (κληρώω) join, join
 company with [Ac 17.4]
 προσκλίνομαι (κλίνω) aor. προσ-
 εκλίθην. join [Ac 5.36]
 πρόσκλισις, εως f (κλίνω) favorit-
 ism, partiality [1 Tm 5.21]
 προσκολλάομαι (κολλάομαι) be
 united (of marriage)
 πρόσκομμα, τος n (κόπτω) some-
 thing that causes stumbling or of-
 fense (ὁ διὰ προσκόμματος ἐσθίων
 one who eats something that
 causes someone else to fall into
 sin Ro 14.20)
 πρόσκοπή, ἥς f (κόπτω) cause for
 offense [2 Cor 6.3]
 προσκόπτω (κόπτω) intrans. stum-
 ble; take offense, be offended;
 beat against (of rain); trans. strike

(τί) something (πρός) against
 (Mt 4.6; Lk 4.11)
 προσκυλίω (κυλίομαι) roll against
 or to
 προσκυνέω (κυνέω = kiss, plead)
 worship; fall down and worship,
 kneel, bow low, fall at another's feet
 προσκυνητής, οῦ m (κυνέω = kiss,
 plead) worshiper [Jn 4.23]
 προσλαλέω speak to or with
 προσλαμβάνομαι (λαμβάνω) aor.
 προσελαβόμην, impv. προσλαβοῦ.
 welcome, accept, receive; take
 aside; eat (of food) gather or take
 along (Ac 17.5)
 προσλέγω (λέγω) answer, reply
 πρόσλημψις, εως f (λαμβάνω) ac-
 ceptance [Ro 11.15]
 προσμένω (μένω) aor. inf. προσ-
 μέναι. remain or stay with; re-
 main, stay on; remain faithful to,
 continue in
 προσορμίζομαι (ὀρμίζω = moor,
 anchor) moor, tie up (of boats)
 [Mk 6.53]
 προσοφείλω (ὀφείλω) owe, owe be-
 sides [Phm 19]
 προσοχθίζω be angry or offended
 πρόσπεινος, ον (πεινάω) hungry
 [Ac 10.10]
 προσπήγνυμι (πήγνυμι) aor. ptc.
 προσπήξας. nail to (a cross), cru-
 cify [Ac 2.23]
 προσπίπτω (πίπτω) aor. προσπέ-
 σον, fem. ptc. προσπεσοῦσα. fall at
 someone's feet, fall down before
 someone; beat against (Mt 7.25)
 προσποιέομαι (ποιέω) act as though,
 pretend [Lk 24.28]
 προσπορεύομαι (πορεύομαι) come
 up to, approach [Mk 10.35]

προσ|ρήγνυμι and προσ|ρήσω (ρή-
γνυμι) aor. προσέρηξα. *burst upon*
προσ|τάσσω (τάσσω) aor. προσέταξα;
pf. pass. προστέταγμαi. *command,*
order; προστεταγμένοι καιροί *de-*
signated times or ordered sea-
sons (Ac 17.26)

προ|στάτις, ιδος f (ἴστημι) *helper,*
colleague, good friend [Ro 16.2]

προσ|τήναι aor. inf. of προ|ίστημι
προσ|τίθημι (τίθημι) impf. 3 sg. προσ-
ετίθει; aor. προσέθηκα, impv.
πρόσθες, inf. προσθεῖναι, ptc. προσ-
θείς, subj. προσθῶ; aor. midd.
προσεθέμην; aor. pass. προσετέ-
θην, inf. προστεθῆναι; fut. pass.
προστεθήσομαι. *add, add to, in-*
crease; give, grant; proceed, go
ahead, continue, do again; win
over (of followers); bury
(Ac 13.36)

προσ|τρέχω (τρέχω) aor. ptc. προσ-
δραμών. *run up (to someone)*

προσ|φάγιον, ου n (φάγος) *fish*
[Jn 21.5]

πρόσ|φατος, ον (φατός = *slain* from
the aor. of θείνω = *kill*; literally =
fresh slain) *new, recent* [He 10.20]

προσ|φάτως adv. (see πρόσ|φατος)
recently [Ac 18.2]

προσ|φέρω (φέρω) aor. προσήνεγκα,
impv. προσένεγκον and προσ-
ένεγκε, inf. προσενέγκαι and προσ-
ενεγκέιν; pf. προσενήνοχα; aor.
pass. προσηνήχθην, ptc. προσενεχ-
θείς. *offer, present (especially of*
gifts and sacrifices); bring; bring
(someone) before (an official);
perform, do (of service); hold
(something) up (Jn 19.29); pass.
treat, deal with (He 12.7)

προσ|φιλής, ές (φιλέω) *pleasing,*
lovely [Phr 4.8]

προσ|φορά, άς f (φέρω) *offering,*
sacrifice, gift; act of offering or
sacrificing

προσ|φωνέω (φωνέω) *call to, ad-*
dress; call (someone) to oneself

πρόσ|χυσις, εως f (χέω = *pour*) *sprin-*
kling (of blood) [He 11.28]

προσ|ψαύω (ψαύω = *touch*, ψάω) *touch*
[Lk 11.46]

προσ|ωπο|λημπτέω (όράω + λαμβά-
νω) *show favoritism or partiality*
[Jas 2.9]

προσ|ωπο|λήμπτης, ου m (όράω +
λαμβάνω) *one who shows favor-*
itism [Ac 10.34]

προσ|ωπο|ληψία, ας f (όράω + λαμ-
βάνω) *favoritism or partiality*

πρόσ|ωπον, ου n (όράω) *face, counte-*
nance, appearance (τὰ κατὰ πρόσ-
ωπον *what is before one's eyes*
2 Cor 10.7; ἐν προσώπῳ καυχῶ-
μαι *put on an outward show*
2 Cor 5.12; πρόσωπον τῆς γενέσε-
ως *one's natural face* Jas 1.23);
presence (ἀπὸ προσώπου *from,*
from the presence of; κατὰ πρόσ-
ωπον *in the presence of, face to*
face; πρὸ προσώπου *before, ahead*
of; εἰς πρόσωπον *in the presence*
of 2 Cor 8.24); *person* (λαμβάνω
πρόσωπον *or βλέπω εἰς πρόσωπον*
show favoritism or partiality;
θαυμάζω πρόσωπον *flatter some-*
one Jd 16); *surface (of the earth)*

προ|τείνω (τείνω = *stretch, reach*)
stretch out (someone for a beat-
ing) [Ac 22.25]

πρό|τερος. α, ον (πρό) (1) *adj. for-*
mer, earlier, past; (2) *adv. πρότε-*

ρον and τὸ πρότερον *before, previously, formerly; first, first of all; at first, the first time, originally*

προ|τίθεμαι (τίθημι) aor. προεθέμην. *plan, purpose, intend; perhaps show openly or publicly (Ro 3.25)*

προ|τρέπομαι (τρόπος) *encourage* [Ac 18.27]

προ|τρέχω (τρέχω) aor. προέδραμον, ptc. προδραμών. *run (on) ahead (προέδραμεν τάχιον τοῦ Πέτρου he outran Peter Jn 20.4)*

προ|ὑπ|άρχω (ἄρχω) *be or exist previously*

πρό|φασις, εως f (φαίνω) *false motive, pretense, pretext; valid excuse (Jn 15.22)*

προ|φέρω (φέρω) *bring out, produce*

προ|φητεία, ας f (φημί) *prophetic activity; gift of prophesy or prophesying; prophetic message or utterance*

προ|φητεύω (φημί) *prophesy, reveal the future; speak God's message; use prophetic insight to make something known (Mt 26.68; Mk 14.65; Lk 22.64)*

προ|φήτης, ου m (φημί) *prophet (of one who has insight into the divine will and possesses the power of inspired utterance); προφήται prophetic books of the OT (νόμος καὶ προφήται = the OT)*

προ|φητικός, ή, όν (φημί) *prophetic*

προ|φήτις, ιδος f (φημί) *prophetess (fem. equivalent of προφήτης)*

προ|φθάνω (φθάνω) *come before; προέφθασεν αὐτόν ὁ Ἰησοῦς λέγων Jesus spoke to him first [Mt 17.25]*

προ|χειρίζομαι (χείρ) midd. *choose or appoint for oneself; pass. be chosen or appointed (Ac 3.20)*

προ|χειρο|τονέω (χείρ + τείνω = stretch, reach) *choose or appoint in advance [Ac 10.41]*

Πρόχορος, ου m *Prochorus [Ac 6.5]*

πρύμνα, ης f *stern (of a ship)*

πρωῖ adv. (πρωτεύω) *early morning, in the morning, morning; εὐθύς πρωῖ as soon as morning came (Mk 15.1); λίαν πρωῖ very early (Mk 16.2); πρωῖ ἔννυχα λίαν early morning while it was still dark (Mk 1.35)*

πρωῖα, ας f (πρωτεύω) *morning (πρωῖα δὲ ἤδη γενομένης as day was breaking Jn 21.4)*

πρωῖνός, ή, όν (πρωτεύω) *morning*

πρῶρα, ης f (πρωτεύω) *bow (of a ship)*

πρωτεύω (δευτερό|πρωτος, πόρρω, πόρρωθεν, πορρώτερον, πρίν, πρό, πρωῖ, πρωῖα, πρωῖνός, πρῶρα, πρωτο|καθεδρία, πρωτο|κλισία, πρῶτον, πρῶτος, πρωτο|στάτης, πρωτο|τόκια, πρωτό|τοκος, πρώ-τως, φιλο|πρωτεύω) *have first place, be above all else [Col 1.18]*

πρωτο|καθεδρία, ας f (πρωτεύω + ἔδραϊος) *place of honor, best seat*

πρωτο|κλισία, ας f (πρωτεύω + κλί-νω) *place of honor (at a feast)*

πρῶτον (πρωτεύω) (1) adv. *first, in the first place; first of all, above all else; to begin with; earlier, before; τὸ πρῶτον the first time; at first, earlier; (2) equivalent to prep. with gen. before (Jn 15.18)*

πρῶτος, η, ον (πρωτεύω) *first; leading, foremost, prominent, most important; earlier, former, before*

πρωτο|στάτης, ου m (πρωτεύω + ἴστημι) *leader, ringleader* [Ac 24.5]
 πρωτο|τόκια, ων n (πρωτεύω + τίκτω) *birthright, rights belonging to the first-born son* [He 12.16]
 πρωτό|τοκος, ον (πρωτεύω + τίκτω) *first-born, first; first-born Son (of Christ); πρωτότοκος πάσης κτίσεως existing before all creation or superior to all creation* (Col 1.15)
 πρώτως adv. (πρωτεύω) *for the first time* [Ac 11.26]
 πταίω (ἄ|πταιστος) *stumble, go wrong, sin*
 πτέρνα, ης f *heel (of a foot)* [Jn 13.18]
 πτερύγιον, ου n (πέρυξ) *pinnacle or summit (of a temple)*
 πτέρυξ, υγος f (περύγιον) *wing*
 πτηνόν, οῦ n (πέτομαι) *bird* [1 Cor 15.39]
 πτοέομαι (πτόησις) *be terrified or startled*
 πτόησις, εως f (πτοέομαι) *fear or something that causes fear; (μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόησιν not letting anything frighten you)* [1 Pe 3.6]
 Πτολεμαίς, ἴδος f *Ptolemais, Acco* (2 B-3, 4 G-4) [Ac 21.7]
 πτύον, ου n (πτύω) *winnowing-shovel*
 πτύρομαι *be frightened or afraid* [Php 1.28]
 πτύσμα, τος n (πτύω) *saliva, spit* [Jn 9.6]
 πτύσσω (ἀνα|πτύσσω) aor. ptc. πτύξας. *close (a book), roll up (a scroll)* [Lk 4.20]
 πτύω (ἐκ|πτύω, ἐμ|πτύω, πτύον, πτύσμα) *spit (out)*
 πτώμα, τος n (πίπτω) *(dead) body, corpse*

πτῶσις, εως f (πίπτω) *fall*
 πτωχεία, ας f (πτωχεύω) *poverty (ἢ κατὰ βάθους πτωχεία extreme poverty 2 Cor 8.2)*
 πτωχεύω (πτωχεία, πτωχός) *become poor* [2 Cor 8.9]
 πτωχός, ἢ, ὄν (πτωχεύω) *poor; miserable, begging; pitiful or inferior (τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα those weak and pitiful powers Gal 4.9)*
 πυγμή, ἥς f *fist; πυγμῆ of doubtful mng. with the fist, to the wrist, carefully or in the proper way* [Mk 7.3]
 πυθόμενος aor. ptc. of πυθάνομαι
 πύθων, ωνος m *Python (a spirit of divination); ἔχω πνεῦμα πύθωνα be a fortune-teller* [Ac 16.16]
 πυκνά adv. (πυκτεύω) *often, frequently; comp. πυκνότερον often, as often as possible*
 πυκνός, ἢ, ὄν (πυκτεύω) *frequent*
 πυκτεύω (πυκνά, πυκνός) *fight with fists, box* [1 Cor 9.26]
 πύλη, ης f (πυλών) *gate, door*
 πυλών, ὄνος m (πύλη) *gate; gateway, entrance; porch, vestibule*
 πυθάνομαι, aor. ἐπυθόμην, ptc. πυθόμενος. *inquire, ask, question; learn (by inquiry)*
 πῦρ, ὅς n (πυρόομαι) *fire*
 πυρά, ἄς f (πυρόομαι) *a fire*
 πύργος, ου m *tower, watchtower; farm building*
 πυρέσσω (πυρόομαι) *be sick with fever*
 πυρετός, οῦ m (πυρόομαι) *fever*
 πύρινος, η, ον (πυρόομαι) *fiery red* [Re 9.17]
 πυρόομαι (ἀνα|ζω|πυρέω, πῦρ, πυρά, πυρέσσω, πυρετός, πύρινος, πυρ-

ράζω, πυρρός, πύρωσις) *burn, be inflamed; burn with sexual desire* (1 Cor 7.9); *burn with distress* (2 Cor 11.29); pf. *be refined* (of metal)
 πυρράζω (πυρόομαι) *be (fiery) red* (of the sky)
 Πύρρος, ου m *Pyrrhus* [Ac 20.4]
 πυρρός, ά, όν (πυρόομαι) *(fiery) red*
 πύρωσις, εως f (πυρόομαι) *burning; fiery ordeal, painful test*
 πωλέω (πορφυρό|πωλις) *sell; put on sale*

πῶλος, ου m *colt, young donkey; horse*
 πῶ|ποτε adv. (-πω = enclitic particle, mng. *yet, ever* + ποτέ) *ever, at any time*
 πωρόω (πώρωσις) *made stubborn or without feeling; pass. be stubborn or without feeling*
 πώρωσις, εως f (πωρόω) *stubbornness, lack of feeling*
 πῶς (ός) *interrog. particle how? in what way? how is it possible?*
 πως (ός) *enclitic particle somehow, in some way*

P

Ῥαάβ f *Rahab*; alt. form for Ῥαχάβ
 Ῥαββί (ραββουνι) *rabbi, teacher, master* (honorary title of address)
 ραββουνι (ραββί) (Aramaic word) = Ῥαββί
 Ῥαβδίζω (ράβδος, ραβδ|ουχος, ραπίζω, ράπισμα) *whip, beat* (with a rod)
 Ῥάβδος, ου f (ραβδίζω) *stick, staff, rod; scepter* (He 1.8)
 Ῥαβδ|ουχος, ου (ραβδίζω + ἔχω) m *police officer*
 Ῥαγαύ m *Reu* [Lk 3.35]
 Ῥαδιούργημα, τος n (Ῥαδιος = *easy* + ἐργάζομαι) *wrongdoing, crime* [Ac 18.14]
 Ῥαδιουργία, ας f (see Ῥαδιούργημα) *lack of principle, unscrupulousness; fraud, deceit* [Ac 13.10]
 Ῥαίνω (περι|ραίνω) pf. pass. ἔρραμαι, ῤεραμμαί. *sprinkle* [Re 19.13]

Ῥαιφάν m *Rephan* (pagan god) [Ac 7.43]
 Ῥακά *empty-headed fool* (term of strong abuse) [Mt 5.22]
 Ῥάκος, ους n *piece of cloth*
 Ῥαμά f *Ramah* (1 C-6, li A-1) [Mt 2.18]
 Ῥαντίζω (ραντισμός) pf. pass. ptc. ἔρραντισμένος and ῤεραντισμένος. *sprinkle; midd. wash oneself; pass. be washed or purified*
 Ῥαντισμός, ου m (ραντίζω) *sprinkling*
 Ῥαπίζω (ραβδίζω) *hit, strike*
 Ῥάπισμα, τος n (ραπίζω) *blow* (with a stick); *slap* (with a hand)
 Ῥαφίς, ίδος f (ράπτω = *stitch, sew*, ἄ|ραφος, ἐπι|ράπτω) *needle*
 Ῥαχάβ f *Rahab* [Mt 1.5]
 Ῥαχήλ f *Rachel* [Mt 2.18]
 Ῥεβέκκα, ας f *Rebecca* [Ro 9.10]

ῥέδη, ης f (*four-wheeled*) carriage [Re 18.13]

ῥέραμμαι pf. pass. of ῥαίνω

ῥέω (αἰμο|ρροέω, παρα|ρρέω, ῥύσις, χείμα|ρρος) fut. ῥεύσω. *flow* [Jn 7.38]

ῥήγιον, ου n *Rhegium* (4 B-2) [Ac 28.13]

ῥήγμα, τος n (ῥήγνυμι) *ruin, destruction* [Lk 6.49]

ῥήγνυμι and ῥήσσω (δια|ρρήγνυμι, περι|ρρήγνυμι, προσ|ρρήγνυμι, ῥήγμα) fut. ῥήξω; aor. ἔρρηξα, impv. ῥήξον. *burst, tear in pieces; attack (of animals); dash to the ground (in convulsions); break forth (of a shout)*

ῥηθείς aor. pass. ptc. of λέγω

ῥῆμα, τος n (ἔρέω = *say*, ῥέω = *say*, ἀν|αντί|ρρητος, ἀν|αντι|ρρήτως, παρ|ρησία, παρ|ρησιάζομα, ῥήτωρ, ῥητῶς) *what is said, word, saying; thing, matter, event, happening*

ῥησά m *Rhesa* [Lk 3.27]

ῥήτωρ, ορος m (ῥῆμα) *lawyer, attorney, spokesperson* [Ac 24.1]

ῥητῶς adv. (ῥῆμα) *expressly, specifically* [1 Tm 4.1]

ρίζα, ης f (ρίζομαι) *root; descendant; source, cause (of evil)*

ρίζομαι (ἐκ|ρίζω, ρίζα) pf. ἐρρίζωμαι. *be firmly rooted*

ῥιπή, ης f (ῥίπτω) *blinking (of an eye)* [1 Cor 15.52]

ῥιπίζομαι *be tossed about* [Jas 1.6]

ῥίπτω and ῥιπτέω (ἀπο|ρίπτω, ἐπι|ρίπτω, ῥιπή) aor. ἔρριψα, ptc. ῥίψας; pf. pass. ἔρριμμαι. *throw, throw down; let down (of anchors); place, put down (Mt 15.30); pf. pass. ptc. perhaps helpless or dejected (Mt 9.36)*

ῥοβοάμ m *Rehoboam*

Ῥόδη, ης f *Rhoda* [Ac 12.13]

Ῥόδος, ου f *Rhodes* (3 B-2, 4 E-3) [Ac 21.1]

ῥοιζηδόν adv. *with a loud noise* [2 Pe 3.10]

ῥομφαία, ας f *sword; intense pain, sorrow* (Lk 2.35)

ῥοπή, ης f *movement, move*

Ῥουβήν m *Reuben* [Re 7.5]

Ῥούθ f *Ruth* [Mt 1.5]

Ῥούφος, ου m *Rufus*: (1) son of Simon (Mk 15.21); (2) Christian (Ro 16.13)

ῥύμη, ης f *narrow street, alley*

ῥύομαι, aor. ἔρρυσάμην, impv. ῥύσαι, 3 sg. ῥυσάσθω; aor. pass. ἔρρυσθην, subj. ῥυσθῶ. *save, rescue, deliver (ὁ ῥυόμενος the Deliverer, the Savior Ro 11.26)*

ῥυπαίνομαι (ῥυπαρία, ῥυπαρός, ῥύπος) aor. impv. 3 sg. ῥυπανθήτω. *be filthy or impure* [Re 22.11]

ῥυπαρία, ας f (ῥυπαίνομαι) *impurity, filthiness* [Jas 1.21]

ῥυπαρός, á, óν (ῥυπαίνομαι) *shabby (of clothing); impure, filthy, defiled (of persons)*

ῥύπος, ου m (ῥυπαίνομαι) *dirt* [1 Pe 3.21]

ῥύσις, εως f (ῥέω) *flow (ῥύσις αἵματος hemorrhage, severe bleeding)*

ῥυτίς, ίδος f *wrinkle* [Eph 5.27]

Ῥωμαϊκός, ή, óν *Roman language (i. e. Latin)*

Ῥωμαῖος, ου m *Roman*

Ῥωμαῖστί adv. *in Latin* [Jn 19.20]

Ῥώμη, ης f *Rome* (4 A-1)

ῥώννυμαί, pf. impv. ἔρρωσο, 2 pl. ἔρρωσθε. *be healthy; pf. impv. (used at the conclusion of a letter) farewell, good-bye* [Ac 15.29]

Σ

- σαβαχθανι** (Aramaic word) *you have forsaken me*
- Σαβᾶώθ** (a descriptive name of God in Hebrew, lit. *of the armies*) κύριος Σαβᾶώθ *Lord Almighty*
- σαββατισμός, οὔ μ** (σάββατον) *Sabbath day's rest* [He 4.9]
- σάββατον, ου ν** (προ|σάββατον, σαββατισμός) often in pl.; Jewish sacred day of worship and rest *the seventh day, Sabbath* (ἡμέρα σαββάτου *the Sabbath*); *week* (μία or πρώτη σαββάτων *the first day of the week*; κατὰ μίαν σάββατον *on the first day of each week, each Sunday* 1 Cor 16.2; δις τοῦ σαββάτου *twice a week* Lk 18.12); σαββάτου . . . ὁδόν cf. ὁδός
- σαγήνη, ης f** *seine, dragnet* (for fishing) [Mt 13.47]
- Σαδδουκαῖος, ου μ** *Sadducee* (member of a Jewish religious party)
- Σαδώκ μ** *Zadok*
- σαίνομαι** *be disturbed or upset* [1 Th 3.3]
- σάκκος, ου μ** *sackcloth* (worn especially by persons in mourning)
- Σαλά μ** *Shelah*: (1) father of Boaz (Lk 3.32); (2) father of Eber (Lk 3.35)
- Σαλαθιήλ μ** *Salathiel*
- Σαλαμίς, ἴνος f** *Salamis* (4 G-3) [Ac 13.5]
- Σαλείμ Salim** (2 C-4) [Jn 3.23]
- σαλεύω** (ἄλλομαι) *shake* (σαλευθῆναι ἀπὸ τοῦ νοός *be unsettled in mind, be confused* 2 Th 2.2); *stir up* (a crowd); pf. pass. ptc. *shaken together* (Lk 6.38)
- Σαλήμ f** *Salem* (βασιλεὺς Σαλήμ *king of Salem* or *king of peace* He 7.1, 2)
- Σαλμών μ** *Salmon*
- Σαλμώνη, ης f** *Salmone* (4 E-3) [Ac 27.7]
- σάλος, ου μ** (ἄλλομαι) *wave* (of a rough sea) [Lk 21.25]
- σάλπιγξ, ἰγγος f** (σαλπίζω) *trumpet; trumpet-blast*
- σαλπίζω** (σάλπιγξ, σαλπιστής) *sound a trumpet*
- σαλπιστής, οὔ μ** (σαλπίζω) *trumpeter* [Re 18.22]
- Σαλώμη, ης f** *Salome*
- Σαμάρεια, ας f** *Samaria*: (1) region (2 C-4); (2) city (1 C-5)
- Σαμαρίτης, ου μ** *Samaritan*
- Σαμαρίτις, ἰδος f** *Samaritan woman*
- Σαμοθράκη, ης f** *Samothrace* (4 E-2) [Ac 16.11]
- Σάμος, ου f** *Samos* (4 E-3) [Ac 20.15]
- Σαμουήλ μ** *Samuel*
- Σαμψών μ** *Samson* [He 11.32]
- σανδάλιον, ου ν** *sandal*
- σανίς, ἰδος f** *board, plank* [Ac 27.44]
- Σαούλ μ** *Saul*: (1) Hebrew name of the apostle Paul; (2) first Israelite king (Ac 13.21)
- σαπρός, ἄ, ὄν** (σήπω) *bad, rotten, worthless; harmful, evil*
- Σάπφισα, ης f** *Sapphira* [Ac 5.1]
- σάπφιρος, ου f** *sapphire* (a very valuable stone, usually blue in color) [Re 21.19]

σαργάνη, ης f *basket (made of rope)*

[2 Cor 11.33]

Σάρδεις, εων f *Sardis, Sepharad*
(3 B-2, 4 E-2)

σάρδιον, ου n (σαρδόνυξ) *cornelian*
or *cornelian* (a semiprecious
stone, usually red in color)

σαρδόνυξ, υχος m (σάρδιον) *sardonyx*
(a variety of agate, a semi-
precious stone of varying colors)
[Re 21.20]

Σάρεπτα, ων n *Zarephath* (1 C-1,
2 C-1) [Lk 4.26]

σαρκικός, ή, όν (σάρξ) *belonging to*
this world, not under the con-
trol of God's Spirit; material
(Ro 15.27; 1 Cor 9.11)

σάρκινος, η, ον (σάρξ) *belonging to*
this world, not under the control
of God's Spirit; (merely) human

σάρξ, **σαρκός** f (σαρκικός, σάρκινος)
flesh, physical body; human na-
ture, earthly descent (κατά σάρκα
by *earthly descent*, τὰ τέκνα τῆς
σαρκός *physical descendants*
Ro 9.8; εἴ πως παραζηλώσω μου
τὴν σάρκα perhaps *I can make*
the people of my own race jealous
Ro 11.14); *one's lower na-*
ture, sinful human nature (κατά
σάρκα οἱ ἐν τῇ σαρκί *under the*
control of one's sinful nature);
human being, person, man (κατά
σάρκα by *human standards, from*
a human point of view, as far as
externals are concerned); *earthly*
life, human realm of existence (ὁ
κατά σάρκα κύριος *earthly master*
Col 3.22; ὁ τῆς σαρκός πατήρ *hu-*
man father He 12.9; ἐν ταῖς ἡμέ-

earthly life He 5.7); *sexual im-*
pulse (ἐκ θελήματος σαρκός *from*
sexual desire Jn 1.13; ἀπέρχομαι
ὀπίσω σαρκός ἐτέρας *commit sex-*
ual immorality Jd 7)

σαρώ *sweep* (of a house)

Σάρρα, ας f *Sarah*

Σαρών, ώνος m *Sharon* (1 B-4,
2 B-3) [Ac 9.35]

Σατανᾶς, ᾶ m *the Enemy, Adversary,*
Satan

σάτον, ου n *saton* (a dry measure
of 21.6 pints)

Σαῦλος, ου m *Saul* (Hebrew name
of the apostle Paul)

σβέννυμι (ἄ|σβεστος) fut. **σβέσω**; aor.
ἔσβεσα, inf. **σβέσαι**. *extinguish, put*
out; restrain (the Spirit); pass. go
out, be extinguished

σε|αυτοῦ, ἧς reflexive pro. (σύ + αὐτός)
yourself (κατά σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον
τοῦ θεοῦ *keep it a matter between*
yourself and God Ro 14.22)

σεβάζομαι (σέβομαι) *worship, rever-*
ence [Ro 1.25]

σέβασμα, τος n (σέβομαι) *object of*
worship; place of worship

σεβαστός, ή, όν (σέβομαι) *belonging*
to the emperor, imperial; ὁ Σεβα-
στός the (Roman) emperor

σέβομαι (ἀ|σέβεια, ἀ|σεβέω, ἀ|σεβής,
εὐ|σέβεια, εὐ|σεβέω, εὐ|σεβής, εὐ|
σεβῶς, θεο|σέβεια, θεο|σεβής, σε-
βάζομαι, σέβασμα, σεβαστός, σε-
μνός, σεμνότης) *worship; ὁ σεβό-*
μενος (τὸν θεόν) worshiper of
God (Gentile who accepted the
one God of Judaism and attend-
ed the synagogue but did not fol-
low all the details of the Jewish
way of life)

Σειλεᾶς alt. form of Σιλᾶς
 σεισμός, οὔ m (σειώ) *earthquake; storm (on the sea)*
 σειρά, ᾄς f *cord, rope, chain* [2 Pe 2.4]
 σειώ (ἀνα|σειώ, δια|σειώ, κατα|σειώ, σεισμός) *shake; excite, stir up (of a city); tremble; shake with fear* (Mt 28.4)
 Σεκοῦνδος, ου m *Secundus* [Ac 20.4]
 Σελεύκεια, ας f *Seleucia* (4 G-3) [Ac 13.4]
 σελήνη, ης f (σεληνιάζομαι) *moon*
 σεληνιάζομαι (σελήνη) *be an epileptic (lit. be moon-struck)*
 Σεμεῖν m *Semein* [Lk 3.26]
 σεμίδαλις, εως f *fine wheat flour* [Re 18.3]
 σεμνός, ή, όν (σέβομαι) *serious; of good character, honorable, worthy, respectable*
 σεμνότης, ητος f (σέβομαι) *seriousness, proper conduct, respectability*
 Σέργιος, ου m *Sergius* [Ac 13.7]
 Σερούχ m *Serug* [Lk 3.35]
 σέσηπα pf. of σήπω
 σέσωκα pf. of σῶξω
 Σήθ m *Seth* [Lk 3.38]
 Σήμ m *Shem* [Lk 3.36]
 σημαίνω (ἄ|σημος, ἐπι|σειώ, ἐπί|σημος, εὐ|σημος, παρά|σημος, σημειόν, σημειόομαι, σύσ|σημον) aor. ἔσημανα. inf. σημάναι. *indicate, make known; suggest, intimate; foretell* (Ac 11.28)
 σημείον, ου n (σημαίνω) *miraculous sign, miracle; sign, that by which something is known or distinguished, indication, mark, signal; portent, warning sign*
 σημειόομαι (σημαίνω) *take note of* [2 Th 3.14]

σήμερον adv. (ἡμέρα) *today; ἡ σήμερον or ἡ σήμερον ἡμέρα today, this very day*
 σήπω (σαπρός) pf. σέσηπα. *rot, decay* [Jas 5.2]
 σής, σητός m (σητό|βρωτος) *moth*
 σητό|βρωτος, ον (σής + βιβρώσκω) *moth-eaten* [Jas 5.2]
 σθενόω (ἀ|σθένεια, ἀ|σθενέω, ἀ|σθένημα, ἀ|σθενής) *strengthen* [1 Pe 5.10]
 σιαγών, όνος f *cheek*
 σιγάω (σιγή) intrans. *keep silent, be silent; become silent, stop talking;* trans. *keep secret, keep in silence*
 σιγή, ης f (σιγάω) *silence*
 σίδηρος, ου m (σιδηρούς) *iron* [Re 18.12]
 σιδηρούς, ᾱ, οὔν (σίδηρος) *made of iron*
 Σιδών, ὠνος f *Sidon* (1 C-1, 2 C-1, 3 D-3, 4 G-4)
 Σιδώνιος, α, ον *of Sidon*
 σκάρτιος, ου m *terrorist, assassin* (member of a fanatical group of Jewish nationalists) [Ac 21.38]
 σίκερα n *strong drink, beer* (Aramaic word) [Lk 1.15]
 Σιλᾶς, α m *Silas*
 Σιλουανός, οὔ m *Silvanus* (perhaps the same person as Σίλας)
 Σιλωάμ m *Siloam*
 σιμ|κίνθιον, ου n *apron* (as worn by a worker) [Ac 19.12]
 Σίμων, ωνος m *Simon*: (1) Simon Peter; (2) Simon ὁ Καναναῖος (ὁ ζηλωτής), one of the twelve; (3) brother of Jesus (Mt 13.55; Mk 6.3); (4) Simon of Cyrene (Mt 27.32; Mk 15.21; Lk 23.26); (5) father of Judas Iscariot

(Jn 6.71; 13.2, 26); (6) a tanner in Joppa (Ac 9.43; 10.6, 17, 32b); (7) a magician of Samaria (Ac 8.9, 13, 18, 24); (8) the leper (Mt 26.6; Mk 14.3); (9) the Pharisee (Lk 7.40, 43, 44)

Σινᾶ *Sinai* (3 C-5)

σίναπι, εως η *mustard* (a plant noted for its small seeds)

σινδών, όνος η *linen cloth* (used for clothing or burial)

σινιάζω *sift* (of wheat) [Lk 22.31]

σιρικόν, οὔ η *silken; silk cloth* [Re 18.12]

σιρός, οὔ η *pit, cave*

σιτευτός, ή, όν (σίτος) *fatted, fattened*

σιτίον, ου η (σίτος) *grain; pl. food* [Ac 7.12]

σιτιστός, ή, όν (σίτος) *fattened* (τὰ σιτιστά *fattened calves*) [Mt 22.4]

σιτο|μέτριον, ου η (σίτος + μετρέω) *food allowance, ration* [Lk 12.42]

σίτος, ου η (ἄσιτία, ἄσιτος, ἐπι|σιτισμός, σιτίον, σιτιστός, σιτο|μέτριον) *grain; wheat*

Σιών η *Mount Zion; Jerusalem* (θυγάτηρ Σιών *Jerusalem*)

σιωπάω *be silent or quiet* (ἔσῃ σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι *you won't be able to say a word* Lk 1.20); *stop talking; calm down* (of the sea)

σκανδαλίζω (σκάνδαλον) *cause (someone) to sin, cause (someone) to give up one's faith* (pass. *give up one's faith, be led into sin, fall into sin*; pass. with ἐν *reject, desert, have doubts about*); *anger, shock*

σκάνδαλον, ου η (σκανδαλίζω) *something that causes sin or gives occasion for sin; something that*

causes stumbling or trouble, obstacle

σκάπτω (κατα|σκάπτω, σκάφη) *dig*
Σκαριότα, Σκαριώτης and Σκαριώθ
alt. forms of Ἰσκαριώτης

σκάφη, ης η (σκάπτω) *(small) boat*

σκέλος, ους η *leg*

σκέπασμα, τος η *clothing; shelter, house* [1 Tm 6.8]

Σκευᾶς, ἄ η *Sceva* [Ac 19.14]

σκευή, ης η (σκευός) *tackle, gear* (of a ship) [Ac 27.19]

σκευός, ους η (ἄ|παρα|σκεύαστος, ἐπι|σκευάζομαι, κατα|σκευάζω, παρα|σκευάζω, παρα|σκευή, σκευή) *object, thing* (pl. often *goods, property*); *vessel, container, dish; instrument* (Ac 9.15); *sail or sea-anchor* (Ac 27.17); *one's body or one's wife* (cf. κτάομαι 1 Th 4.4); ἀσθενιέστερον σκευός *the weaker sex* (1 Pe 3.7)

σκηνή, ης η (σκηνώ) *tent, temporary shelter; tabernacle* (of a worship place); *house, home, dwelling-place*

σκηνο|πηγία, ας η (σκηνώ + πήγνυμι) *Feast of Tabernacles* (a Jewish religious festival commemorating God's provision during the wilderness wanderings) [Jn 7.2]

σκηνο|ποιός, οὔ η (σκηνώ + ποιέω) *tent-maker* [Ac 18.3]

σκῆνος, ους η (σκηνώ) *tent* (of one's body)

σκηνόω (ἐπι|σκηνώ, κατα|σκηνώ, κατα|σκηνώσις, σκηνή, σκηνο|πηγία, σκηνο|ποιός, σκῆνος, σκῆνωμα) *live, dwell*

σκήνωμα, τος η (σκηνώ) *body; house, dwelling-place*

σκιά, ἄς f (ἀπο|σκίασμα, ἐπι|σκιάζω, κατα|σκιάζω) *shadow, shade; fore-shadowing, shadow, faint outline*

σκιρτάω *stir, move* (of an unborn child); *leap for joy*

σκληρο|καρδία, ας f (σκληρύνω + καρδία) *stubbornness* (of persons hard to teach)

σκληρός, ἄ, ὄν (σκληρύνω) *hard, difficult* (σκληρόν σοι *it is hard for you* Ac 26.13); *strong* (wind); *harsh, terrible* (Jd 15)

σκληρότης, ητος f (σκληρύνω) *hardness, stubbornness* [Ro 2.5]

σκληρο|τράχηλος, ον (σκληρύνω + τραχηλίζομαι) *stubborn, hardened* [Ac 7.51]

σκληρύνω (σκληρο|καρδία, σκληρός, σκληρότης, σκληρο|τράχηλος) *make stubborn; pass. be stubborn, be hardened*

σκολιός, ἄ, ὄν *crooked, perverse, dishonest* (of people); *crooked* (of roads)

σκόλοψ, οπος m *thorn, splinter* [2 Cor 12.7]

σκοπέω (ἀλλοτρι|ἐπί|σκοπος, ἐπι|σκέπτομαι, ἐπι|σκοπέω, ἐπι|σκοπή, ἐπί|σκοπος, κατα|σκοπέω, κατά|σκοπος, σκοπός) *pay attention to, keep one's attention on; be concerned about; watch out (for), be careful*

σκοπός, οῦ m (σκοπέω) *goal; κατά|σκοπόν toward the goal* [Php 3.14]

σκορπίζω (δια|σκορπίζω) *scatter, disperse, distribute; be generous* (2 Cor 9.9)

σκορπίος, ου m *scorpion*

σκοτεινός, ἦ, ὄν (σκοτίζομαι) *dark, in darkness*

σκοτία, ας f (σκοτίζομαι) *darkness; λέγω ἐν τῇ σκοτίᾳ speak in private* (Mt 10.27; Lk 12.3)

σκοτίζομαι (σκοτεινός, σκοτία, σκοτόομαι, σκότος) *be or become darkened*

σκοτόομαι (σκοτίζομαι) *be or become darkened*

σκότος, ους n (σκοτίζομαι) *darkness; sin, evil*

σκύβαλον, ου n *refuse, excrement, garbage* [Php 3.8]

Σκύθης, ου m *Scythian* (regarded by the Roman world as the absolute example of paganism) [Col 3.11]

σκυθρ|ωπός, ἦ, ὄν (σκυθρός = *angry, sullen, gloomy* + ὄραω) *sad, gloomy*

σκύλα, ων n (σκύλλω) *spoils, plunder* [Lk 11.22]

σκύλλω (σκύλα) *mid. impv. σκύλλου; pf. pass. ἔσκυλμαι. trouble, annoy* (*mid. trouble oneself* Lk 7.6); *pf. pass. ptc. worried, troubled* (Mt 9.36)

σκληρό|βρωτος, ον (σκόληξ + βιβρώσκω) *eaten by worms* [Ac 12.23]

σκόληξ, ηκος m (σκληρό|βρωτος) *worm* [Mk 9.48]

σμαράγδινος, η, ον (σμάραγδος) *made of emerald* [Re 4.3]

σμάραγδος, ου m (σμάραγδινος) *emerald* (a very valuable stone, green in color) [Re 21.19]

σμήγμα, τος n *ointment*

σμίγμα *alt. form of μίγμα*

σμύρνα, ης f (σμυρνίζω) *myrrh* (a resinous gum used for aromatic purposes)

Σμύρνα, ης f *Smyrna* (4 E-2)

σμυρνίζω (σμύρνα) *flavor with myrrh* [Mk 15.23]

Σόδομα, *ων* n *Sodom* (city located at the southern part of the Dead Sea; God destroyed it because of its evil)

Σολομών, *ῶνος* and *Σολομών, ῶντος* m *Solomon*

σορός, *οὔ* f *a stand on which a corpse is carried, bier, coffin* [Lk 7.14]

σός, *σή, σόν* (σύ) possessive adj. *your, yours*

σουδάριον, *ου* n *handkerchief; facecloth* (used for the dead)

Σουσάννα, *ης* f *Susanna* [Lk 8.3]

σοφία, *ας* f (σοφίζω) *wisdom, insight, intelligence, knowledge; Wisdom* (of God)

σοφίζω (ἄ|σοφος, κατα|σοφίζομαι, σοφία, σοφός, φιλο|σοφία, φιλό|σοφος) *give wisdom; pf. pass. ptc. cleverly made-up* (2 Pe 1.16)

σοφός, *ή, όν* (σοφίζω) *wise, experienced, clever, learned; skilled* (of a builder); comp. σοφώτερος *wiser*

Σπανία, *ας* f *Spain*

σπάομαι (ἀνα|σπάω, ἀ|περι|σπάστω, ἀπο|σπάω, δια|σπάω, ἐπι|σπάομαι, εὐ|περί|σπαστος, περι|σπάομαι) *draw* (of swords)

σπαράσσω (συ|σπαράσσω) *throw into convulsions*

σπαργανόω *wrap in cloths* (of infants)

σπαταλάω *live in self-indulgence or luxury*

σπεῖρα, *ης* f *cohort* (the tenth part of a Roman legion having about 600 men), *band of soldiers*

σπείρω (δια|σπείρω, δια|σπορά, ἐπι|σπείρω, σπέρμα, σπερμι|λόγος,

σπορά, σπόριμα, σπόρος) aor. pass. ptc. *σπαρείς; pf. pass. ἔσπαρμαι. sow*

σπεκουλάτωρ, *ορος* m *soldier on special duty; executioner* [Mk 6.27]

σπένδομαι (ἄ|σπονδος) *be poured out as a drink-offering* (of one's life), *give one's life in sacrifice*

σπέρμα, *τος* n (σπείρω) *seed; offspring, children, descendants, posterity; perhaps nature, character* (1 Jn 3.9)

σπερμι|λόγος, *ου* m (σπείρω + λέγω) *one who picks up scraps of information* [Ac 17.18]

σπεύδω (σπουδάζω, σπουδαῖος, σπουδαῖως, σπουδή) intrans. *hasten, hurry; trans. hasten or strive for* (something) (2 Pe 3.12)

σπήλαιον, *ου* n *cave; hideout* (of robbers)

σπιλάς, *άδος* f (σπιλώω) *spot, stain; hidden reef* [Jd 12]

σπίλος, *ου* m (σπιλώω) *spot, blemish, stain*

σπιλώω (ἄ|σπιλος, σπιλάς, σπίλος) *spot, stain, pollute*

σπλαγχνίζομαι (εὐ|σπλαγχνος, σπλάγχνον, πολύ|σπλαγχνος) *be moved with pity or compassion, have pity or compassion*

σπλάγχνον, *ου* n (σπλαγχνίζομαι) *one's inmost self or feelings, heart; affection, love* (διὰ σπλάγχνου ἐλέους θεοῦ *because of God's tender mercy* Lk 1.78); *entrails ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνου αὐτοῦ all of his entrails gushed out* Ac 1.18)

σπόγγος, *ου* m *sponge*

σποδός, *οὔ* f *ashes*

σπορά, ἄς f (σπείρω) *seed; origin, parentage* [1 Pe 1.23]
 σπόριμα, ὦν n (σπείρω) *grainfields*
 σπόρος, οὐ m (σπείρω) *seed; supply of seed, resources for sowing* (2 Cor 9.10)
 σπουδάζω (σπεύδω) *do one's best, spare no effort, work hard*
 σπουδαῖος, α, ον (σπεύδω) *earnest, eager; comp. σπουδαιότερος very earnest* (2 Cor 8.17), *πολὺ σπουδαιότερον more earnest than ever* (2 Cor 8.22)
 σπουδαίως adv. (σπεύδω) *earnestly, diligently, eagerly* (αὐτοὺς σπουδαίως πρόπεμψον *do your best to help them get started on their travels* Tt 3.13); *comp. σπουδαιότερως all the more eagerly or with great urgency* (Php 2.28)
 σπουδή, ἧς f (σπεύδω) *earnestness, diligence, eagerness, zeal, effort; μετὰ σπουδῆς with haste or eagerly* (Mk 6.25; Lk 1.39)
 σπυρίς, ἴδος f *basket* (larger than the κόφινος)
 στάδιοι, ὦν and στάδες m *furlongs* (about 607 feet); τὸ στάδιον *arena, stadium* (1 Cor 9.24); οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες πάντες *all the runners in a race* (1 Cor 9.24)
 σταθεῖς aor. pass. ptc. of ἴστημι
 σταθῆναι aor. pass. inf. of ἴστημι
 σταθήσομαι fut. pass. of ἴστημι
 στάμνος, οὐ f (ἴστημι) *jar* [He 9.4]
 στάς 2 aor. ptc. of ἴστημι
 στασιαστής, οὐ m (ἴστημι) *rebel, insurrectionist* [Mk 15.7]
 στάσις, εως f (ἴστημι) *dispute, argument, discord; riot; revolt, rebellion; standing, existence* (He 9.8)

στατήρ, ἦρος m *stater, four drachmas* (Greek coin worth two didrachmas or four denarii) [Mt 17.27]
 σταυρός, οὐ m (σταυρόω) *cross*
 σταυρόω (ἀνα|σταυρόω, σταυρός, συ|σταυρόομαι) *crucify*
 σταφυλή, ἧς f (bunch of) *grapes*
 στάχυς, υος m *head of grain or wheat*
 Στάχυς, υος m *Stachys* [Ro 16.9]
 στέγη, ης f (στέγω) *roof*
 στέγω (ἀπο|στεγάζω, στέγη, τρί|στεγον) *endure, put up with; perhaps pass over in silence*
 στείρα, ας f *a woman incapable of having children*
 στέλλομαι (ἀπο|στέλλω, ἀπο|στολή, ἀπό|στολος, δια|στέλλομαι, δια|στολή, ἐξ|ἀπο|στέλλω, ἐπι|στέλλω, ἐπι|στολή, κατα|στέλλω, κατα|στολή, στολή, συν|ἀπο|στέλλω, συ|στέλλω, ὑπο|στέλλω, ὑπο|στολή, ψευδ|ἀπό|στολος) *try to guard against or avoid; στέλλομαι ἀπὸ keep away from, shun*
 στέμμα, τος n (στεφανώω) *garland wreath* (of flowers) [Ac 14.13]
 στεναγμός, οὐ m (στενάζω) *groaning; sigh*
 στενάζω (ἀνα|στενάζω, στεναγμός, στενός, στενο|χωρέομαι, στενο|χωρία, συ|στενάζω) *sigh, groan; complain, grumble*
 στενός, ἧ, ὄν (στενάζω) *narrow*
 στενο|χωρέομαι (στενάζω + χωρέω) *be held in check, be limited; be crushed* (with difficulties)
 στενο|χωρία, ας f (στενάζω + χωρέω) *distress, difficulty, trouble, calamity*
 στερεός, ἄ, ὄν (στερεώω) *firm; solid* (of food)

στερεώω (στερεός, στερέωμα) *make strong, strengthen*

στερέωμα, τος η (στερεώω) *firmness, steadfastness* [Col 2.5]

Στεφανᾶς, ᾱ η Stephanas (a Christian of Corinth)

Στέφανος, ου η Stephen

στέφανος, ου η (στεφανώω) *wreath, crown; prize, reward, gift; reason for pride or boasting* (Php 4.1; 1 Th 2.19)

στεφανώω (στέμμα, στέφανος) *crown; reward*

στῆθι 2 aor. impv. of ἴστημι

στῆθος, ους η *chest, breast*

στήκω (ἴστημι) *stand; stand firm, be steadfast*

στήναι 2 aor. inf. of ἴστημι

στηριγμός, οῦ η (στηρίζω) *steadfastness, firmness* [2 Pe 3.17]

στηρίζω (ἀ|στήρικτος, ἐπι|στηρίζω, στηριγμός) *strengthen, make firm, establish; fix, set up* (Lk 16.26); τὸ πρόσωπον ἐστήρισεν *he made up his mind* (Lk 9.51)

στήσομαι fut. midd. of ἴστημι

στήσω fut. of ἴστημι

στιβάς, ἄδος η *leafy branch* [Mk 11.8]

στίγμα, τος η (στιγμή) *mark; scar; brand indicating ownership* [Ga 6.17]

στιγμή, ἧς η (στίγμα) *moment, instant* [Lk 4.5]

στίλβω *glisten, dazzle, shine* [Mk 9.3]

στοά, ᾶς η (ἴστημι) *porch, portico*

Στοικός, ἧ, ὄν Stoic [Ac 17.18]

στοιχεῖα, ὤν η (στοιχέω) *basic elements* (of which the world is made); *basic principles* (τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς *the first principles or lessons* He 5.12); perhaps ele-

mental spirits (of supernatural powers that were believed to exercise control over human fate)

στοιχέω (στοιχεῖα, συ|στοιχέω) *walk; conduct oneself, live*

στολή, ἧς η (στέλλομαι) *robe, long robe; pl. clothes*

στόμα, τος η (ἀπο|στοματίζω, δί|στομος, ἐπι|στομίζω, στόμαχος) *mouth* (στόμα πρὸς στόμα *λαλέω speak face to face* 2 Jn 12; 3 Jn 14); *word(s), utterance; power of speech* (ἀνεώχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἠγλώσσα αὐτοῦ *and immediately he was able to speak* Lk 1.64); *eloquence, ability to speak with persuasion* (Lk 21.15); *evidence, testimony* (Mt 18.16); *edge* (of a sword)

στόμαχος, ου η (στόμα) *stomach* [1 Tm 5.23]

στρατεία, ᾶς η (στρατεύομαι) *warfare, fight*

στράτευμα, τος η (στρατεύομαι) *troops, soldiers; army*

στρατεύομαι (ἀντι|στρατεύομαι, στρατεία, στράτευμα, στρατ|ηγός, στρατιά, στρατιώτης, στρατο|λογέω, στρατο|πεδ|άρχης, στρατό|πεδον, συ|στρατιώτης) *serve as a soldier; wage war, battle*

στρατηγός, οῦ η (στρατεύομαι + ἄγω) *chief magistrate* (the highest civil official in Philippi); ὁ στρατηγός τοῦ ἱεροῦ *the captain of the temple guard*

στρατιά, ᾶς η (στρατεύομαι) *army; large number* (λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ *to worship the stars in the sky* Ac 7.42)

στρατιώτης, ου m (στρατεύομαι) *soldier*

στρατο|λογέω (στρατεύομαι + λέγω) *enlist soldiers* [2 Tm 2.4]

στρατο|πεδ|άρχης or στρατο|πέδ|αρχος. ου m (στρατεύομαι + πούς + ἄρχω) *military officer, commander of a military camp*

στρατό|πεδον, ου n (στρατεύομαι + πούς) *army* [Lk 21.20]

στρεβλώ (στρέφω) *distort, twist; torture* [2 Pe 3.16]

στρέφω (ἀνα|στρέφω, ἀνα|στροφή, ἀπο|στρέφω, δια|στρέφω, ἐκ|στρέφω, ἐπι|στρέφω, ἐπι|στροφή, κατα|στρέφω, κατα|στροφή, μετα|στρέφω, στρεβλώ, συ|στρέφω, συ|στροφή, ὑπο|στρέφω) aor. pass. ἔστράφην, ptc. στραφεῖς, intrans. (mostly in pass.) *turn, turn around or to* (ἔστράφη εἰς τὰ ὀπίσω *she turned around* Jn 20.14); *change inwardly* (Mt 18.3); *turn away* (Ac 7.42); trans. *turn, offer* (Mt 5.39); *turn, change* (Re 11.6); *return, give back* (Mt 27.3)

στρηνιάω (κατα|στρηνιάω, στρηῆνος) *live sensually or in luxury*

στρηῆνος. ους n (στρηνιάω) *sensuality, luxury* [Re 18.3]

Στρογγύλιον alt. form of Τρωγύλιον

στρουθίον, ου n *sparrow*

στρώννυμι and στρωννύω (κατα|στρώννυμι, λιθό|στρωτον, ὑπο|στρωννύω) aor. ἔστρωσα, impv. στρῶσον; pf. pass. ptc. ἔστρωμένος. *spread; make one's bed*

(Ac 9.34); ἀνάγαιον ἔστρωμένον *furnished or floored upstairs room* (Mk 14.15; Lk 22.12)

στυγητός, ἦ, ὄν (στυγνάζω) *hated, hateful* [Tt 3.3]

στυγνάζω (στυγέω = *hate*, ἀπο|στυγέω, θεο|στυγής, στυγητός) *be shocked or sad* (Mk 10.22); *be dark* (of the sky)

στῦλος, ου m *pillar, column*

σύ 2 pers. pro. σοῦ (σου), σοί (σοι), σέ (σε); pl. ὑμεῖς, ὑμῶν, ὑμῖν, ὑμᾶς *you*

συγγένεια, ας f (γίνομαι) *kindred, relatives*

συγγενής, οὗς dat. pl. συγγενεῦσιν m (γίνομαι) *(male) relative; compatriot*

συγγενίς, ἴδος f (γίνομαι) *female relative* [Lk 1.36]

συγγνώμη, ης f (γινώσκω) *concession* [1 Cor 7.6]

συγ|κάθ|ημαι (from pf. of καθίζω) *sit with*

συγ|καθ|ίζω (καθίζω) intrans. *sit together with*; trans. *seat with*

συγ|κακο|παθέω (κακώω + πάσχω) *experience one's share of hardship or suffering; share hardship or suffering with someone*

συγ|κακ|ουχέομαι (κακώω + ἔχω) *share hardship or suffering with* [He 11.25]

συγ|καλέω (καλέω) *call together, summon*; midd. *call to oneself, summon*

συγ|καλύπτω (καλύπτω) *cover up, conceal* [Lk 12.2]

συγ|κάμπτω (κάμπτω) *bend, (cause to) bend* [Ro 11.10]

συγ|κατα|βαίνω (βαίνω = *go, walk*) aor. ptc. συγκαταβάς. *go or come down with* [Ac 25.5]

συγ|κατά|θεσις, εως f (τίθεμαι) *agreement, union* [2 Cor 6.16]

συ|κατα|τίθεμαι (τίθεμαι) pf. ptc. συγκατατεθειμένος. agree with, consent to [Lk 23.51]

συ|κατα|ψηφίζομαι (ψώχω) be enrolled (μετά) with or included (μετά) among [Ac 1.26]

συ|κεράννυμι (κεράννυμι) aor. συν-εκέρασα: pf. pass. συγκεκέρασμαι and συγκεκράμαι. unite, put together

συ|κέχυμαι pf. pass. of συγχέω

συ|κινέω (κινέω) stir up, arouse [Ac 6.12]

συ|κλείω (κλείω) make or keep (someone) a prisoner; declare (someone) to be a prisoner (Ga 3.23); catch (fish)

συ|κληρο|νόμος, ον (κληρώ + νομίζω) sharing together; sharing together God's blessings

συ|κοινωνέω (κοινωνέω) take part in; help

συ|κοινωνός, οὔ m (κοινωνέω) sharer, partner, participant

συ|κομίζω (κομίζω) bury [Ac 8.2]

συ|κρίνω (κρίνω) compare; interpret, explain or combine (1 Cor 2.13)

συ|κύπτω (κύπτω) bend double [Lk 13.11]

συ|κυρία, ας f (κυρέω = reach; meet) chance, coincidence; κατὰ συγκυρίαν by chance [Lk 10.31]

συ|χαίρω (χαίρω) aor. impv. 2 pl. συχάρητε. rejoice with or together; congratulate

συ|χέω and συ|χύννω (χέω = pour) impf. συνέχεον and συνέχυννον; aor. pass. συνεχύθη; pf. pass. συκέχυμαι. confound or bewilder (by argument); stir up

(Ac 21.27); pass. be confused, surprised or bewildered

συ|χράομαι (χράομαι) associate on friendly terms; use dishes in common (with someone else) [Jn 4.9]

σύ|χυσις, εως f (χέω = pour) confusion, turmoil [Ac 19.29]

συ|ζάω (ζάω) live with or together

συ|ζεύγνυμι (ζεύγνυμι = join together, yoke, ζυγός) aor. συνέζευξα. join together (of the marriage relationship)

συ|ζητέω (ζητέω) argue, debate; discuss; question

συ|ζήτησις, εως f (ζητέω) argument, discussion, debate

συ|ζητητής, οὔ m (ζητέω) skillful debater, reasoner

σύ|ζυγος, ου m (ζυγός) fellow-worker, partner or perhaps a proper name [Php 4.3]

συ|ζωο|ποιέω (ζάω + ποιέω) make alive together with; make alive together

συκάμινος, ου f mulberry tree [Lk 17.6]

συκῆ, ἥς f (σῦκον) fig tree

συκο|μορέα, ας f (σῦκον + μορον = black mulberry) sycamore tree or fig mulberry tree [Lk 19.4]

σῦκον, ου n (συκάμινος, συκῆ, συκομορέα, συκοφαντέω) fig

συκο|φαντέω (σῦκον + φαίνω) take money (from someone) by false charges, extort; cheat

συλ|αγωγέω (συλάω + ἄγω) make a captive of; rob [Col 2.8]

συλάω (ιερο|συλέω, ιερό|συλος, συλ-αγωγέω) rob [2 Cor 11.8]

συλ|λαλέω (λαλέω) talk or speak with; confer with

συλλαμβάνω (λαμβάνω) fut. συλήμψομαι; aor. συνέλαβον, inf. συλλαβεῖν; pf. συνεἴληφα; aor. pass. inf. συλλημφθῆναι. *seize, arrest; conceive, become pregnant; catch (of fish): midd. help, assist (Lk 5.7; Php 4.3); seize, arrest (Ac 26.21)*

συλλέγω (λέγω) *gather (of crops)*
 συλλογίζομαι (λέγω) aor. συνελογισάμην. *discuss, debate; reason [Lk 20.5]*

συλλυπέομαι (λυπέω) *be deeply grieved together with, feel sorry for [Mk 3.5]*

συμβαίνω (βαίνω = go, walk) aor. συνέβην ptc. συμβάς; pf. συμβέβηκα. *happen, come about*

συμβάλλω (βάλλω) aor. inf. συμβαλεῖν; aor. midd. συνεβαλόμην. intrans. *meet, encounter; discuss, confer; debate; midd. help, assist (Ac 18.27); trans. think about, consider (Lk 2.19)*

συμβασιλεύω (βασιλεύω) *rule or live together as kings*

συμβιβάζω (βαίνω = go, walk) *bring together, unite; hold together; advise, instruct, inform; conclude, decide (Ac 16.10; perhaps Ac 19.33); prove, offer proof (Ac 9.22)*

συμβουλεύω (βουλεύω) *advise, counsel; midd. confer, consult, plot*

συμβούλιον, ου η (βουλεύω) *plan, plot (συμβούλιον λαμβάνω plan, plot, hold counsel); council, advisers (Ac 25.12)*

σύμβουλος, ου η (βουλεύω) *counselor, adviser [Ro 11.34]*

Συμεών η *Simeon*: (1) one form of the apostle Peter's Aramaic name

(Ac 15.14; 2 Pe 1.1); (2) son of Jacob (Re 7.7); (3) an elderly man of Jerusalem (Lk 2.25,34); (4) surnamed Niger, a Christian at Antioch (Ac 13.1); (5) person in the genealogy of Jesus (Lk 3.30)

συμμαθητής, οὔ η (μαθητεύω) *fellow-disciple [Jn 11.16]*

συμμαρτυρέω (μαρτυρέω) *confirm, give evidence in support of*

συμμερίζομαι (μερίζω) *share with [1 Cor 9.13]*

συμμέτοχος, ου η (ἔχω) *sharer, participant*

συμμιμητής, οὔ η (μιμέομαι) *one who joins in following someone's example [Php 3.17]*

συμμορφίζομαι (μορφώω) *take on the same form as, share the likeness of [Php 3.10]*

σύμμορφος, οη (μορφώω) *having the same form, sharing the likeness*

συμπαθέω (πάσχω) *feel sympathy with; perhaps share sufferings with (He 10.34)*

συμπαθής, ἕς (πάσχω) *sharing the same feeling, understanding [1 Pe 3.8]*

συμπαράγίνομαι (γίνομαι) aor. ptc. συμπαραγενόμενος. *assemble, come together [Lk 23.48]*

συμπαράκαλέομαι (καλέω) aor. inf. συμπαρακληθῆναι. *be encouraged together [Ro 1.12]*

συμπαράλαμβάνω (λαμβάνω) aor. inf. συμπαραλαβεῖν. *take or bring along with*

συμπάριμι (εἰμί) *be present with, be together [Ac 25.24]*

συμπάσχω (πάσχω) *suffer together, share the same suffering*

συμ|πέπω (πέπω) *send along with*

συμ|περι|λαμβάνω (λαμβάνω) aor. ptc. συμπεριλαβών. *take in one's arms, embrace, hug* [Ac 20.10]

συμ|πίνω (πίνω) aor. συνέπιον. *drink with* [Ac 10.41]

συμ|πίπτω (πίπτω) aor. συνέπεσον. *collapse, fall in* [Lk 6.49]

συμ|πληρώω (πληρώω) *draw near, come (of time); swamp (of persons in a boat)*

συμ|πνίγω (πνίγω) *choke; crowd around, crush*

συμ|πολίτης, ου m (πολιτεύομαι) *fellow-citizen* [Eph 2.19]

συμ|πορεύομαι (πορεύομαι) *go or walk along with; συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν crowds again gathered around him* (Mk 10.1)

συμ|πόσιον, ου n (πίνω) *group sharing a meal (συπόσια συμπόσια in groups* Mk 6.39)

συμ|πρεσβύτερος, ου m (πρεσβεύω) *fellow-elder, fellow-minister* [1 Pe 5.1]

συμ|φέρω (φέρω) aor. ptc. συνενέγκας. most often impers. *it is better, it is to one's advantage, it is helpful, good or useful (ἐπὶ τὸ συμφέρον for our good* He 12.10; οὐ συμφέρον *it does no good* 2 Cor 12.1); *bring together, collect* (Ac 19.19)

σύμ|φημι (φημί) *agree with* [Ro 7.16]

σύμ|φορον, ου n (φέρω) *good, advantage, benefit*

συμ|φυλέτης, ου m (φύω) *member of the same nation or race* [1 Th 2.14]

συμ|φύομαι (φύω) aor. ptc. fem. nom. pl. συμφουῖσαι. *grow up with* [Lk 8.7]

σύμ|φυτος, ον (φύω) *sharing in, united with, at one with* [Ro 6.5]

συμ|φωνέω (φωνέω) *agree with, be in agreement, agree (συνεφωνήθη ὑμῖν you agreed [together]* Ac 5.9); *match, fit together (of cloth)*

συμ|φώνησις, εως f (φωνέω) *agreement, common ground* [2 Cor 6.15]

συμ|φωνία, ας f (φωνέω) *music; orchestra* [Lk 15.25]

σύμ|φωνον, ου n (φωνέω) *mutual consent, agreement* [1 Cor 7.5]

συμ|ψηφίζω (ψύχω) *count up, add up* [Ac 19.19]

σύμ|ψυχος, ον (ψύχομαι) *united in spirit, as one* [Php 2.2]

σύν prep. with dat. *with, in company with, along with, together with; by, through* (Ac 7.35); σύν πᾶσιν τούτοις *besides all this* (Lk 24.21)

συν|άγω (ἄγω) aor. συνήγαγον, inf. συναγαγεῖν; pf. pass. ptc. συνηγμένος; aor. pass. συνήχθην; fut. pass. συναχθήσομαι. *gather; gather together, assemble, call together; welcome, receive as a guest (of strangers); catch (of fish); store up* (Lk 12.17, 18); pass. often equivalent to intrans. *gather, assemble, come together; meet*

συν|αγωγή, ῆς f (ἄγω) *synagogue, Jewish place of worship (the same building was also used for judicial proceedings, e.g. Mt 10.17); congregation of a synagogue; assembly, meeting (for worship)*

συν|αγωνίζομαι (ἀγωνίζομαι) *help, join with* [Ro 15.30]

συν|αθλέω (ἀθλέω) *struggle together with; work together with*

συν|αθροίζω (ἀθροίζω) *gather, gather together*

συν|αίρω (αἴρω) aor. inf. συνᾶραι. *settle* (συναίρω λόγον *settle accounts*)

συν|αιχιμ|άλωτος, ου m (αιχμή = spear + ἄλωσις) *fellow-prisoner*

συν|ακολουθέω (ἀκολουθέω) *follow, accompany; follow as a disciple*

συν|αλίζομαι (ἀλίζω) *eat with; assemble; perhaps an alternative spelling of συναυλίζομαι stay with, spend the night with* [Ac 1.4]

συν|αλλάσσω (ἀλλάσσω) *reconcile; συνήλασσεν αὐτούς εἰς εἰρήνην he tried to make peace between them* [Ac 7.26]

συν|ανα|βαίνω (βαίνω = go, walk) aor. ptc. συναναβάς. *come or go up together with, travel with*

συν|ανά|κειμαι (κεῖμαι) *sit at table with, eat with* (οἱ συνανακείμενοι *the dinner guests* Lk 7.49)

συν|ανα|μίγνυμι (μίγνυμι) *associate with, have dealings with*

συν|ανα|παύομαι (παύω) *have a time of rest with, enjoy a refreshing visit with* [Ro 15.32]

συν|αντάω (ἀντάω = meet) *meet; happen* (Ac 20.22)

συν|αντι|λαμβάνομαι (λαμβάνω) aor. subj. συναντιλάβωμαι. *help, come to help*

συν|απι|άγομαι (ἄγω) aor. pass. συναπήχθην, ptc. συναπαχθείς. *be carried away or led astray; τοῖς τα-*

πεινοῖς *συναπαγόμενοι associate with humble people or be engaged in humble tasks* (Ro 12.16)

συν|απο|θνήσκω (θνήσκω) aor. συναπέθανον, inf. συναποθανεῖν. *die together or with*

συν|απ|όλλυμαι (ὄλλυμι = destroy, ὀλεθρος) aor. 3 sg. συναπώλετο. *perish with, be put to death with* [He 11.31]

συν|απο|στέλλω (στέλλω) aor. συναπέστειλα. *send along with* [2 Cor 12.18]

συνᾶραι aor. inf. of συναίρω

συν|αρμο|λογέομαι (ἀρμόζομαι + λέγω) *be joined together, fit together*

συν|αρπάζω (ἀρπάζω) aor. συνήρπασα; plpf. συνηρπάκειν. *seize, grab; drag; pass. be caught or dragged off course* (by the wind)

συν|αυξάνομαι (συν|αυξάνω) *grow together* [Mt 13.30]

συναχθήσομαι fut. pass. of συνάγω

συνβ- see συμβ-

συνγ- see συγγ-

συν|δέομαι (δέω) *be in prison with; ὁ συνδεδεμένος fellow prisoner* [He 13.3]

σύν|δεσμος, ου m (δέω) *something that binds together, bond; chain or bundle* (σύνδεσμον ἀδικίας *bound by sin or a bundle of sin* Ac 8.23); *ligament* (Col 2.19)

συν|δοξάζομαι (δοκέω) *share in someone's glory* [Ro 8.17]

σύν|δουλος, ου m (δουλεύω) *fellow-slave, fellow-servant*

συν|δρομή, ης f (from ἔδραμον = aor. of τρέχω) *rushing together* [Ac 21.30]

συνεβαλόμην aor. midd. of συμβάλλω

συνέβην aor. of συμβαίνω
 συν|εγείρω (έγειρω) aor. pass. συν-
 ηγέρθην. *raise together with*
 συνέδραμον aor. of συντρέχω
 συν|έδριον, ου n (έδρατος) *Sanhed-
 rin (the highest Jewish council
 in religious and civil matters);
 council meeting; meeting room;
 pl. local city councils (Mt 10.17;
 Mk 13.9)*
 συνέζευξα aor. of συζεύγνυμι
 συνέθεντο aor. 3 pl. of συντίθεμαι
 συν|είδησις, εως f (είδος) *conscience*
 (μηδεμίαν έχειν έτι συνειδησιν
 άμαρτιών τούς λατρεύοντας *the
 worshipers would no longer feel
 guilty of sin He 10.2); awareness,
 consciousness (1 Pe 2.19)*
 συνειδυΐα fem. ptc. of σύνοιδα
 συνείληφα pf. of συλλαμβάνω
 σύν|ειμι (from είμι = go, come) ptc.
 συνιών. *come together, collect (of
 crowds) [Lk 8.4]*
 σύν|ειμι (from είμι) ptc. συνών;
 impf. 3 pl. συνήσαν. *be present,
 be with*
 συνείπετο impf. 3 sg. of συνέπομαι
 συν|εισ|έρχομαι (έρχομαι) aor. συν-
 εισήλθον. *go in with, enter with*
 συν|έκ|δημος, ου m (δημος) *travel-
 ing companion*
 συνεκράσα aor. of συγκεράννυμι
 συν|εκ|λεκτή, ης f (λέγω) *one who is
 also chosen [1 Pe 5.13]*
 συνέλαβον aor. of συλλαμβάνω
 συνελήλυθα pf. of συνέρχομαι
 συνελθεΐν aor. inf. of συνέρχομαι
 συνελογισάμην aor. of συλλογίζομαι
 συνενέγκας aor. ptc. of συμφέρω
 συνέπεσον aor. of συμπίπτω
 συνεπέστην aor. of συνεφίστημι

συν|επι|μαρτυρέω (μαρτυρέω) *add
 further testimony, testify at the
 same time [He 2.4]*
 συνέπιον aor. of συμπίνω
 συν|επι|τίθεμαι (τίθεμαι) aor. 3 pl.
 συνεπέθεντο. *join in the attack*
 [Ac 24.9]
 συν|έπομαι (έπομαι = follow) impf.
 3 sg. συνείπετο. *accompany, go
 with [Ac 20.4]*
 συν|εργέω (εργάζομαι) *work with,
 work together with, cooperate
 with, help*
 συν|εργός, ού m (εργάζομαι) *co-
 worker*
 συν|έρχομαι (έρχομαι) aor. συνήλ-
 θον, inf. συνελθεΐν; pf. συνελήλυ-
 θα. *come together, gather; assem-
 ble, meet; come or go with, ac-
 company, be with; be married,
 have marital relations (Mt 1.18)*
 συν|εσθίω (εσθίω) aor. συνέφαγον.
eat with
 σύν|ιςις, εως f (ΐημι = send, set in
 motion) *understanding, power
 of comprehension, insight, intel-
 ligence*
 συνεσπάραξα aor. of συσπαράσσω
 συνέσταλμαι pf. pass. of συστέλλω
 συνέστειλα aor. of συστέλλω
 συνέστηκα pf. of συνίστημι
 συνέστησα aor. of συνίστημι
 συνεστώς pf. ptc. of συνίστημι
 συνέσχον aor. of συνέχω
 συνετάφην aor. of συνθάπτομαι
 σύνετε aor. impv. 2 pl. of συνΐημι
 συνετέθειντο plpf. 3 pl. of συντίθε-
 μαι
 συν|ετός, ή, όν (ΐημι = send, set in
 motion) *intelligent, possessing
 understanding*

συν|ευ|δοκέω (δοκέω) *approve of; be willing, agree to* (1 Cor 7.12, 13)

συν|ευ|ωχέομαι (εὐωχέω = *feast*, εὐ + ἔχω) *eat together; perhaps carouse together*

συνέφαγον aor. of συνεσθίω

συν|εφ|ίστημι (ἴστημι)* aor. συνεπέστην. *join in an attack* [Ac 16.22]

συνέχεον impf. of συγχέω

συνεχύθην aor. pass. of συγχέω

συνέχυννον impf. of συγχέω

συν|έχω (ἔχω) aor. συνέσχον. *surround, hem in, encircle; stop* (of ears); *control, rule* (2 Cor 5.14); *hold prisoner, guard* (Lk 22.63); pass. *be sick or suffer with; be distressed, be under tension* (Lk 12.50; Php 1.23); *lie occupied with or absorbed in* (Ac 18.5); *be seized (with terror)*

συνζ- see συζ-

συνήγαγον aor. of συνάγω

συνηγέρθην aor. pass. of συνεγείρω

συνηγμένος pf. pass. ptc. of συνάγω

συν|ήδομαι (ἡδονή) *delight in* [Ro 7.22]

συν|ήθεια, ας f (ἔθίζω) *custom, habit, practice; τη συνηθεία ... τοῦ εἰδώλου by being used to idols* (1 Cor 8.7)

συνῆκα aor. of συνίημι

συνῆλθον aor. of συνέρχομαι

συν|ηλικιώτης, ου m (ἡλικός) *contemporary, person of one's own times* [Ga 1.14]

συνηρπάκειν plpf. of συναρπάζω

συνήρπασα aor. of συναρπάζω

συνῆσαν impf. 3 pl. of σύνειμι (εἰμί)

συνήσω fut. of συνίημι

συνῆτε aor. subj. 2 pl. of συνίημι

συνήχθην aor. pass. of συνάγω

συν|θάπτομαι (θάπτω) aor. συνετάφην, ptc. συνταφεῖς. *be buried together with*

συν|θλάομαι (θλάω = *crush, bruise*) *be broken to pieces*

συν|θλίβω (θλίβω) *crowd, press upon*

συν|θρύπτω (θρύπτω = *break in pieces*, τρυφάω) *break* (of one's heart) [Ac 21.13]

συνιδών aor. ptc. of συνοράω

συν|ίημι and συνίω (ἴημι = *send, set in motion*) 3 pl. συνιᾶσιν and συνίουσιν, inf. συνιέναι, ptc. συνιείς and συνίων, subj. 3 pl. συνιωσιν; fut. συνήσω; aor. συνῆκα, subj. 2 pl. συνῆτε, 3 pl. συνῶσιν, impv. 2 pl. σύνετε. *understand, comprehend, perceive, have insight into*

συν|ίστημι and συν|ιστάνω (ἴστημι) aor. συνέστησα; pf. συνέστηκα, ptc. συνεστώς. trans. *recommend, commend, give approval to; show, prove, demonstrate; intrans. hold together, have one's proper place* (Col 1.17); *be formed, consist (of)* (2 Pe 3.5); *stand with or beside* (Lk 9.32)

συνιών ptc. of σύνειμι (εἰμί)

συνίων ptc. of συνίημι

συνιωσιν pres. subj. 3 pl. of συνίημι

συνκεκέραμμαι, συνκεκέρασμαι and συνκέκραμαι alt. forms of συγκεκέρασμαι

συν|οδεύω (όδεύω) *travel with* [Ac 9.7]

συν|οδία, ας f (όδεύω) *group of travelers, caravan* [Lk 2.44]

σύν|οιδα (οἶδα) pf. with pres. mng; ptc. fem. συνειδυῖα. *share knowledge with; be aware of, οὐδὲν γὰρ ἔμαυτῶ σύνοιδα I am not aware*

of anything against myself, i. e. my conscience is clear (1 Cor 4.4)

συν|οικέω (οικέω) live with [1 Pe 3.7]

συν|οικο|δομέω (οικέω + δῶμα) build together [Eph 2.22]

συν|ομι|λέω (ὁμοιόω + εἶλω = roll up) talk with [Ac 10.27]

συν|ομορέω (ὁμορέω = share the same boundaries) be next door [Ac 18.7]

συν|οράω (ὀράω) aor. ptc. συνιδών. realize, learn of, become aware of

συν|οχή. ἦς f (ἔχω) distress, anxiety

συνπ- see συμπ-

συνσ- see συσσ-

συνσπ- see συσπ-

συνστ- see συστ-

συν|τάσσω (τάσσω) direct, instruct, order

συνταφείς aor. ptc. of συνθάπτομαι

συν|τέλεια, ας f (τελέω) end, completion

συν|τελέω (τελέω) end, complete, finish; establish, make (of a covenant); carry out, bring about (Ro 9.28)

συν|τέμνω (τομός) pf. ptc. συντετμημένος. cut short, bring about swiftly [Ro 9.28]

συν|τηρέω (τηρέω) protect, keep safe; preserve; keep in good condition; remember, treasure up (Lk 2.19)

συν|τίθεμαι (τίθημι) aor. 3 pl. συνέθεντο; plpf. 3 pl. συνετέθειντο. agree, arrange

συν|τόμως adv. (τομός) briefly

συν|τρέχω (τρέχω) aor. συνέδραμον. run together; join with, plunge with (1 Pe 4.4)

συν|τριβώ (τριβώ = rub, τρίβος) pf. pass. inf. συντετριφθαι, ptc. συντετριμμένος. break in pieces, crush,

shatter; break (of bones); break open (of bottles); pf. pass. ptc. bruised, bent (Mt 12.20)

σύν|τριμμα, τος n (τριβώ = rub, τρίβος) ruin, destruction [Ro 3.16]

σύν|τροφος, ου m (τρέφω) foster-brother; close friend (from childhood) [Ac 13.1]

συν|τυγχάνω (τυγχάνω) aor. inf. συντυχεῖν. reach, get near to, join [Lk 8.19]

Συντύχη, ης f Syntyche [Php 4.2]

συν|υπο|κρίνομαι (κρίνω) join in hypocrisy or pretense [Ga 2.13]

συν|υπ|οιργέω (ἐργάζομαι) join in and help, help [2 Cor 1.11]

συνφ- see συμφ-

συνχ- see συγχ-

συνψ- see συμψ-

συν|ωδίνω (ὠδίνω) suffer great pain together (as of a woman in childbirth) [Ro 8.22]

συν|ωμοσία, ας f (ὁμύω) conspiracy, plot [Ac 23.13]

συνών ptc. of σύνειμι (εἶμι)

συνῶσιν aor. subj. 3 pl. of συνήμι

Συράκουσαι, ὧν f Syracuse (4 A-3) [Ac 28.12]

Συρία, ας f Syria (4 H-3), Aram (3 D-3)

Σύρος, ου m Syrian [Lk 4.27]

Συροφοινίκισσα, ης f Syro-Phoenician woman (Syro-Phoenicia 2 C-2) [Mk 7.26]

Σύρτις, εως f the Syrtis (two shallow and treacherous Mediterranean gulfs along the African coastline) (4 B-5) [Ac 27.17]

σύρω (κατα|σύρω) drag; drag away (by force); sweep down, drag down (Re 12.4)

συ|σπαράσσω (σπαράσσω) aor. **συνε-
σπάραξα**. *throw into convulsions,
throw into a fit*

σύ|σημον, ου η (σημαίνω) *sign, sig-
nal* [Mk 14.44]

σύ|σωμος, ον (σῶμα) *member of
the some body* [Eph 3.6]

συ|στατικός, ή, όν (ἴστημι) *com-
mendatory; μη χρίζομεν . . . συ-
στατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς
Do we need letters of recommen-
dation to you?* [2 Cor 3.1]

συ|σταυρόομαι (σταυρόω) *be cruci-
fied together (with someone else)*

συ|στέλλω (στέλλω) aor. **συνέστει-
λα**; pf. pass. **συνέσταλμαι**. *carry
out or wrap up (of the dead);
pass. grow short (of time)*

συ|στενάζω (στενάζω) *groan togeth-
er* [Ro 8.22]

συ|στοιχέω (στοιχέω) *correspond to,
be a figure of* [Ga 4.25]

συ|στρατιώτης, ου η (στρατεύομαι)
fellow-soldier

συ|στρέφω (στρέφω) *gather up (of
wood); gather, come together*

συ|στροφή, ής f (στρέφω) *uproar, un-
ruly gathering; plot, conspiracy,
(evil) plan*

συ|σχηματίζομαι (σχήμα from ἔχω)
*be conformed to, be shaped by,
live after the pattern of*

Συχάρ f Sychar (2 C-5) [Jn 4.5]

Συχέμ Shechem: (1) f city (1 C-5,
2 C-5); (2) m son of Hamor
(Ac 7.16)

σφαγή, ής f (σφάζω) *slaughter (πρό-
βατα σφαγής sheep to be slaugh-
tered Ro 8.36)*

σφάγιον, ου η (σφάζω) *sacrificial
victim, offering* [Ac 7.42]

σφάζω (κατα|σφάζω, σφαγή, σφά-
γιον) *slaughter, put to death,
murder; ἔσφαγγμένην εἰς θάνατον
fatally wounded (Re 13-3)*

σφόδρα adv. (σφοδρῶς) *very much,
very, greatly*

σφοδρῶς adv. (σφόδρα) *violently,
greatly* [Ac 27.18]

σφραγίζω (κατα|σφραγίζω, σφραγίς)
*seal, secure with a seal; mark
with a seal, set apart by a seal;
affirm to be true, acknowledge,
prove (Jn 3.33); σφραγισάμενος
αὐτοῖς τὸν καρπὸν τοῦτον when
I have safely delivered to them
the sum that has been raised
(Ro 15.28)*

σφραγίς, ἴδος f (σφραγίζω) *seal;
mark, imprint (Re 9.4); inscrip-
tion (2 Tm 2.19); instrument used
to seal or mark (Re 7.2); evi-
dence, proof (Ro 4.11; 1 Cor 9.2)*

σφυδρόν, οὔ η ankle [Ac 3.7]

σχεδόν adv. (ἔχω) *almost, nearly*

σχῆμα, τος η (ἔχω) *outward form,
present form (of this world);
form, likeness, nature (σχήματι
εὐρεθεῖς ὡς ἄνθρωπος assuming
human form, appearing in hu-
man likeness Php 2.7)*

σχίζω (σχίσμα) *split, tear, separate;
divide, disunite (Ac 14.4; 23.7)*

σχίσμα, τος η (σχίζω) *division, split;
opposing group; tear (of cloth)*

σχοινίον, ου η *rope, cord*

σχολάζω (σχολή) *be empty or un-
occupied; spend time in, devote
oneself to (of prayer)*

σχολή, ής f (σχολάζω) *lecture hall
[Ac 19.9]*

σχῶ aor. subj. of ἔχω

σώζω (ἀ|σωτία, ἀ|σώτως, δια|σώζω, ἐκ|σώζω, σωτήρ, σωτηρία, σωτήριον, σω|φρονέω, σω|φρονίζω, σω|φρονισμός, σω|φρόνως, σω|φροσύνη, σώ|φρων) *save* (of Christian salvation); *save, rescue, deliver; keep safe, preserve; cure, make well*

σῶμα, τος η (σύ|σωμος, σωματικός, σωματικῶς) *body, living body, physical body; the body* (of Christ), *the church; dead body, corpse; the reality or substance* (as opposed to a shadow); pl. *slaves* (Re 18.13)

σωματικός, ή, όν (σῶμα) *bodily, physical*

σωματικῶς adv. (σῶμα) *in bodily form, in human form; perhaps in reality, truly*

Σώπατρος, ου η *Sopater* [Ac 20.4]

σωρεύω (ἐπι|σωρεύω) *heap* (of coals); pf. pass. ptc. *weighed down, overwhelmed* (2 Tm 3.6)

Σωσθένης, ους η *Sosthenes*: (1) leader of a synagogue in Corinth (Ac 18.17); (2) Christian of Corinth (1 Cor 1.1). Perhaps (1) and (2) are the same person.

Σωσίπατρος, ου η *Sosipater* [Ro 16.21]

σωτήρ, ήρος η (σώζω) *Savior, Redeemer, Deliverer*

σωτηρία, ας η (σώζω) *salvation* (in the Christian sense); *deliverance, preservation, release*

σωτήριον, ου η (σώζω) *salvation, saving power*

σωτήριος, ον (σώζω) *bringing salvation; salvation, deliverance*

σω|φρονέω (σώζω + φρονέω) *be in one's right mind; think sensibly, be sensible or serious*

σω|φρονίζω (σώζω + φρονέω) *train, teach, advise* [Ti 2.4]

σω|φρονισμός, οῦ η (σώζω + φρονέω) *sound judgment; self-control* [2 Tm 1.7]

σω|φρόνως adv. (σώζω + φρονέω) *according to good sense, showing self-control* [1 Tm 2.12]

σω|φροσύνη, ης η (σώζω + φρονέω) *good sense, sound judgment; modesty, decency* (1 Tm 2.9, 15)

σώ|φρων, ον gen. **ονος** (σώζω + φρονέω) *sensible, self-controlled; chaste, modest* (of women)

T

ταβέρνη, ης η *rest-house, inn, tavern* (Τρεῖς ταβέρναι *Three Taverns* Ac 28.15) (4 A-1)

Ταβιθά η *Tabitha*

τάγμα, τος η (τάσσω) *proper order or turn* [1 Cor 15.23]

τακτός, ή, όν (τάσσω) *appointed, fixed* [Ac 12.21]

ταλαι|πωρέω (τάλας = *enduring hardship* + πωρόω = *harden, burden*) *be sorrowful, lament* [Jas 4.9]

ταλαι|πωρία, ας η (see ταλαι|πωρέω) *misery, trouble*

ταλαί|πιωρος, ον (see ταλαι|πωρέω) *miserable, wretched*

ταλαντιαῖος, α. ον (τάλαντον) *weighing a talent* (perhaps about 90 pounds) [Re 16.21]

τάλαντον, ου η (ταλαντιαῖος) *talent* (Greek coin with value of 5000-6000 denarii)

ταλιθά (Aramaic word) *girl, little girl* [Mk 5.41]

ταμιεῖον, ου η (ταμιεύω = *be a manager or steward*) *inner or private room; storeroom* (Lk 12.24)

τάξις, εως f (τάσσω) *order, division, succession* (of priests); *good order, orderliness* (κατὰ τάξιν *in an orderly way* 1 Cor 14.40); *rank or perhaps nature, quality* (κατὰ τὴν τάξιν Μελχισέδεκ *just like Melchizedek*)

ταπεινός, ή, όν (ταπεινώω) *humble, lowly; poor, of humble circumstances; downcast, downhearted* (2 Cor 7.6); *lacking confidence, meek and mild* (2 Cor 10.1)

ταπεινο|φροσύνη, ης f (ταπεινώω + φρονέω) *humility; false humility* (Col 2.18, 23)

ταπεινό|φρων, ον gen. ονος (ταπεινώω + φρονέω) *humble-minded, humble* [1 Pe 3.8]

ταπεινώω (ταπεινός, ταπεινο|φροσύνη, ταπεινό|φρων, ταπεινώσις) *humble; make ashamed, humiliate* (2 Cor 12.21); *level* (of a mountain); *midd. live in humble circumstances* (Phr 4.12)

ταπεινώσις, εως f (ταπεινώω) *humble state; humiliation*

ταράσσω (δια|ταράσσομαι, έκ|ταράσσω, ταραχή, τάραχος) pf. pass.

τετάραγμαi, 3 sg. τετάρακται; aor. pass. έταράχθην, subj. ταραχθώ.

trouble, disturb, upset, throw into confusion; terrify, frighten; stir up (of water)

ταραχή, ης f (ταράσσω) *stirring up; disturbance, trouble, disorder*

τάραχος, ου η (ταράσσω) *confusion, commotion, disturbance*

Ταρσεύς, έως η (ταράσσω) *person from Tarsus*

Ταρσός, ού f *Tarsus* (4 G-3)

ταρταρόω *imprison in Tartarus* (i. e., the world below = hell) [2 Pe 2.4]

τάσσω (ἀνα|τάσσομαι, ἀντι|τάσσομαι, ἀν|υπό|τακτος, ἀπο|τάσσομαι, ἀ|τακτέω, ἄ|τακτος, ἀ|τάκτως, δια|ταγή, διά|ταγμα, δια|τάσσω, ἐπι|δια|τάσσομαι, ἐπι|ταγή, ἐπι|τάσσω, προσ|τάσσω, συν|τάσσω, τάγμα, τακτός, τάξις, ὑπο|ταγή, ὑπο|τάσσω) pf. inf. τεταχέναι; pf. pass. τέταγμαi, 3 sg. τέτακται. *appoint, designate, set aside; command, order, direct* (ὑπό ἐξουσίαν τασσόμενος *under the authority of superior officers* Lk 7.8); *institute* (of governmental authority); *devote* (to service); *midd. equivalent to act. fix, set* (Ac 28.23); *tell, direct* (Mt 28.16)

ταῦρος, ου η bull, ox
ταφή, ης f (θάπτω) *burial-place* [Mt 27.7]

τάφος, ου η (θάπτω) *grave, tomb*

τάχα adv. (ταχύς) *perhaps, possibly*

ταχέως adv. (ταχύς) *quickly, at once, soon* (οὔτως ταχέως *so quickly* Ga 1.6); *too hastily, too quickly*

ταχινός, ή, όν (ταχύς) *soon, in the near future; swift, speedy*

τάχιον (ταχύς) adv. (comp. of ταχέως) *quickly, at once, soon; the*

sooner, more quickly (προτρέχω τάχιον outrun Jn 20.4)

τάχιστα (ταχύς) adv. (superl. of ταχέως) ὡς τάχιστα as soon as possible (Ac 17.15)

τάχος, ους η (ταχύς) speed, quickness (ἐν τάχει speedily, quickly, without delay; soon, shortly, before long)

ταχύ (ταχύς) adv. quickly, without delay; soon, soon afterward (Mk 9.39)

ταχύς, εἶα ὕ, (τάχα, ταχέως, ταχινός, τάχιον, τάχιστα, τάχος, ταχύ) quick, swift

τε enclitic particle and; and so, so; τὲ . . . τέ οὔ τὲ . . . δέ both . . . and, not only . . . but also

τεθῆναι aor. pass. inf. of τίθημι

τεθλιμμένος pf. pass. ptc. of θλίβω

τέθνηκα pf. of θνήσκω

τέθραμμαι pf. pass. of τρέφω

τεθῶ aor. pass. subj. of τίθημι

τείχος, ους η (τοιχος) wall

τεκεῖν aor. inf. of τίκτω

τεκμήριον, ου η (decisive) proof [Ac 1.3]

τεκνίον, ου η (τίκτω) little child, child

τεκνογονέω (τίκτω + γίνομαι) bear or have children [1 Tm 5.14]

τεκνογονία, ας f (τίκτω + γίνομαι) childbirth; bearing of children [1 Tm 2.15]

τέκνον, ου η (τίκτω) child (my child in the vocative for familiar address); pl. descendants; posterity; people, inhabitants

τεκνοτροφέω (τίκτω + τρέφω) bring up children [1 Tm 5.10]

τέκτων, ονος η (τίκτω) wood-crafter, carpenter

τέλειος, α, ον (τελέω) complete, perfect, whole (ἔργον τέλειον full effect, successful results Jas 1.4); full-grown, mature (of persons); τελειότερος much better, more than perfect (He 9.11)

τελειότης, προς f (τελέω) completeness (σύνδεσμος τῆς τελειότητος bond that unites everything in complete harmony Col 3.14); maturity

τελειώω (τελέω) make perfect, perfect, make complete (pass. often attain perfection; τετελειωμένοι εἰς ἓν become completely one Jn 17.23); complete, finish, accomplish, end (midd. reach one's goal or finish one's work Lk 13.32); make mature; fulfill, make come true (of Scripture)

τελείως adv. (τελέω) fully, completely [1 Pe 1.13]

τελείωσις, εως f (τελέω) fulfillment, coming true; perfection

τελειωτής, οῦ η (τελέω) perfecter [He 12.2]

τελεσφορέω (τελέω + φέρω) produce mature fruit [Lk 8.14]

τελευτάω (τελέω) die (θανάτῳ τελευτάτῳ let him be put to death Mt 15.4; Mk 7.10); be at the point of death (He 11.22)

τελευτή, ῆς f (τελέω) death [Mt 2.15]

τελέω (ἀ|λυσι|τελής, ἀπο|τελέω, ἀρ-χι|τελώνης, δια|τελέω, ἐκ|τελέω, ἐπι|τελέω, λυσι|τελεῖ, ὄλο|τελής, παν|τελής, πολυ|τελής, συν|τέ-λεια, συν|τελέω, τέλειος, τελειότης, τελειώω, τελείως, τελείωσις, τελειωτής, τελεσφορέω, τελευ-

τάω, τελευτή, τέλος, τελ|ώνης, τελ|ώνιον) *finish, complete, end* (οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις *you will not finish going through the towns* Mt 10.23); *fulfill, carry out, accomplish; come to an end, be over; pay* (of taxes); *keep, obey* (of law); *have all the strength necessary, be strongest* (2 Cor 12.9)

τέλος, ους η (τελέω) *end, termination, conclusion* (ἄχρι τέλους *until the end*; εἰς τέλος *to the end, forever, continually, at last*; ἕως τέλους *to the end, fully*; μέχρι τέλους *to the end*; ἔχω τέλος *be at an end*; τὸ δὲ τέλος *finally, to sum up* 1 Pe 3.8); *outcome, result, goal, aim, fulfilment* (τὸ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει *what was written about me is coming true* or *my life's work is completed* Lk 22.37); *tax, revenue* (Mt 17.25; Ro 13.7)

τελ|ώνης, ου η (τελέω + ὠνόμασι) *tax-collector, collector of revenue*

τελ|ώνιον, ου η (τελέω + ὠνόμασι) *tax or revenue office*

τέζομαι fut. of τίκτω

τέρας, ατος η *a wonder, object of wonder; omen, something indicating a coming event, portent*

Τέρτιος, ου η *Tertius* [Ro 16.22]

Τέρτυλλος, ου η *Tertullus*

τεσσεράκοντα (τέσσαρες) *forty*

τεσσερακοντ|αετής, ἑς (τέσσαρες + ἔτος) *forty years* (Ὡς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ τεσσερακονταετής χρόνος *when he was about forty years old* Ac 7.23; ὡς τεσσερακονταετῆ χρόνον *for about forty years* Ac 13.18)

τέσσαρες neut. **τέσσαρα** gen. **τεσσαρῶν** (τεσσεράκοντα, τεσσαρεσ|και|δέκατος, τεταρταῖος, τέταρτος, τετρα|αρχέω, τετρα|άρχης, τετρά|γωνος, τετράδιον, τετρα|κισ|χίλιοι, τετρακόσιοι, τετρά|μηνος, τετραπλοῦς, τετρά|πουν, τρά|πεζα, τρα|πεζίτης) *four*

τεσσαρεσ|και|δέκατος, η, ον (τέσσαρες + καί + δεκατόω) *fourteenth*

τέταγμα (3 sg. **τέτακται**) pf. pass. of **τάσσω**

τετάραγμα (3 sg. **τετάρακται**) pf. pass. of **ταράσσω**

τεταρταῖος, α, ον (τέσσαρες) *happening on the fourth day; τεταρταῖος ... ἔστιν he has been dead four days* [Jn 11.39]

τέταρτος, η, ον (τέσσαρες) *fourth* (ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας *three days ago* or *perhaps four days ago* Ac 10.30); τὸ τέταρτον *a fourth part, a quarter* (of the earth)

τετρα|αρχέω (τέσσαρες + ἄρχω) *be tetrarch, be ruler* (cf. **τετρα|άρχης**)

τετρα|άρχης, ου η (τέσσαρες + ἄρχω) *tetrarch* (title of a petty ruler with less authority than a king)

τετρά|γωνος, ον (τέσσαρες + γωνία) *shaped like a square; possibly shaped like a cube* [Re 21.16]

τετράδιον, ου η (τέσσαρες) *squad, detachment* (of four soldiers) [Ac 12.4]

τετρα|κισ|χίλιοι, αι, α (τέσσαρες + χίλιοι) *four thousand*

τετρακόσιοι, αι, α (τέσσαρες) *four hundred*

τετρά|μηνος, ου η (τέσσαρες + μήν) *period of four months* [Jn 4.35]

τετραπλοῦς, ἦ, οὖν, from -όος, -όη, -όν (τέσσαρες) *four times as much* [Lk 19.8]

τετρά|πουν, ποδος η (τέσσαρες + πούς) *four-footed animal, animal*

τέτυχα pf. of τυγχάνω

τεφρώω (τύφομαι) *reduce to ashes* [2 Pe 2.6]

τεχθεῖς aor. pass. ptc. of τίκτω

τέχνη, ης f *craft, trade; artistic ability*

τεχνίτης, ου m *craftsperson, worker; designer, architect*

τήκομαι *dissolve, be melted* [2 Pe 3.12]

τηλ|αυγῶς adv. (τῆλε = far away + αὐγή) *clearly, plainly* [Mk 8.25]

τηλικούτος, αὐτή, οὗτο demon. pro. *so great, so large; τηλικούτος σεισμός ... μέγας such a great earthquake* (Re 16.18); *ἐκ τηλικούτου θανάτου from the threat of death, from certain death* (2 Cor 1.10)

τηρέω (δια|τηρέω, παρα|τηρέω, παρα|τήρησις, συν|τηρέω) *keep, observe, obey, pay attention to; keep under guard, keep in custody* (οἱ τηροῦντες *the guards* Mt 28.4); *keep back, hold, reserve; maintain, keep firm; τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον* (if of an engaged couple) *not to marry the girl to whom he is engaged* or (if of one's daughter) *to keep his daughter from marrying* (1 Cor 7.37)

τήρησις, εως f *custody; prison; keeping, obeying*

Τιβεριάς, ἄδος f *Tiberias*: (1) city (2 C-3); (2) Sea of Tiberias (cf. Chinnereth or Galilee, Sea of)

Τιβέριος, ου m *Tiberius* [Lk 3.1]

τίθημι (ἀ|θεσμος, ἀ|θετέω, ἀ|θέτησις, ἀ|θῶος, ἀ|μετά|θετος, ἀνά|θεμα, ἀνα|θεματίζω, ἀνάθημα, ἀνα|τίθεται, ἀν|εὐ|θετος, ἀντι|δια|τίθημι, ἀντί|θεσις, ἀπο|θήκη, ἀπο|τίθημι, ἀ|σύν|θετος, δια|θήκη, δια|τίθεται, ἐκ|θετος, ἐκ|τίθεται, ἐπί|θεσις, ἐπι|τίθημι, εὐ|θετος, θεμέλιον, θεμέλιος, θεμελιόω, θήκη, κατά|θεμα, κατα|θεματίζω, κατα|τίθημι, μετά|θεσις, μετα|τίθημι, νομο|θεσία, νομο|θετέομαι, νομο|θέτης, νομο|θεσία, νομο|θετέω, ὀρο|θεσία, παρα|θήκη, παρα|τίθημι, περί|θεσις, περι|τίθημι, πρό|θεσις, προ|θεσμία, προ|ανα|τίθεται, προσ|τίθημι, προ|τίθεται, συγκα|τά|θεσις, συγκα|τα|τίθεται, συν|επι|τίθεται, συν|τίθεται, υἰο|θεσία, ὑπο|τίθημι) 3 pl. τιθέασιν, ptc. τιθεῖς; impf. 3 sg. ἐτίθει, 3 pl. ἐτίθουν and ἐτίθεσαν; fut. θήσω; aor. ἔθηκα, subj. θῶ, impv. 2 pl. θέτε, inf. θεῖναι, ptc. θεῖς; pf. τέθεικα, ptc. τεθεικώς; aor. midd. 2 sg. ἔθου, 3 pl. ἔθεντο, impv. 2 pl. θέσθε; pf. pass. 3 sg. τέθειται; aor. pass. ἐτέθην, subj. τεθῶ, inf. τεθῆναι. *put, place, lay, set* (τίθημι τὰ γόνατα *kneel*; τίθημι ἐν καρδίᾳ *make up one's mind* Lk 21.14); *lay down, give up* (*one's life*); *set aside, store up* (ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ τιθέτω θησαυρίζων *each of you is to put something aside* 1 Cor 16.2); *make (someone/something of a person), appoint, destine* (τίθημι τὸ μέρος τινός *assign one a place* Mt 24.51; Lk 12.46); *present, describe* (by a parable); *lay aside,*

remove (of clothes); serve (of wine); midd. put, place, lay, set (θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους *keep these words in mind* Lk 9.44; ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν *everyone who heard these things kept them in mind* Lk 1.66; think of, decide Ac 5.4; οἱ πλείονες ἔθεντο βουλήν *the majority were in favor of* Ac 27.12); make (someone/something of a person), appoint, destine; arrange (parts of the body); ἔθετο ὁ Παῦλος *Paul resolved, made up his mind* (Ac 19.21)

τίκτω (ἀρχι|τέκτων, ἄ|τεκνος, ὁμό|τεχνος, πρωτο|τόκια, πρωτό|τοκος, τεκνίον, τεκνο|γονέω, τεκνο|γονία, τέκνον, τεκνο|τροφέω, τέκτων, τόκος, φιλό|τεκνος) fut. τέξομαι; aor. ἔτεκον, inf. τεκεῖν; aor. pass. ἐτέχθην, ptc. τεχθεῖς, bear, give birth to (pass. be born); yield, produce (of crops)

τίλλω pluck, pick

Τιμαῖος, ου m *Timaeus* [Mk 10.46]

τιμάω (ἀ|τιμάζω, ἀ|τιμία, ἄ|τιμος, βαρύ|τιμος, ἐν|τιμος, ἐπι|τιμάω, ἐπι|τιμία, ἰσό|τιμος, πολὺ|τιμος, τιμή, τίμιος, τιμιότης, φιλο|τιμέομαι) honor, regard, reverence; set a price on (Mt 27.9a; midd. Mt 27.9b); acknowledge the status of or give financial aid to (1 Tm 5.3)

τιμή, ἥς f (τιμάω) honor, respect, recognition; price, value (τιμὴ αἵματος *blood money* Mt 27.6); sum (of money); proceeds (of

a sale); place of honor, honor (He 5.4); perhaps pay, compensation (1 Tm 5.17)

τίμιος, α, ον (τιμάω) precious, valuable, of great worth; held in honor, highly respected; τιμιώτατος *priceless, rare* (Re 21.11)

τιμιότης, ητος f (τιμάω) wealth, abundance [Re 18.19]

Τιμόθεος, ου m *Timothy*

Τίμων, ωνος m *Timon* [Ac 6.5]

τιμωρέω (τιμωρία) punish, have (someone) punished

τιμωρία, ας f (τιμωρέω) punishment, penalty [He 10.29]

τίνω (ἀπο|τίνω) fut. τίσω, undergo, suffer [2 Th 1.9]

τίς, τί gen. τίνος dat. τίνι acc. τίνα, τί interrog. pro. and adj. who? which? what? what sort of? τί, διὰ τί, εἰς τί, τί ὅτι why? for what reason or purpose? τί γάρ, τί οὖν why then? (τί γάρ how? 1 Cor 7.16); τί ἡμῖν (ἐμοῖ) καὶ σοί what have you to do with us (me)? κατὰ τί how? (Lk 1.18); τί θέλω εἰ how I wish that (Lk 12.49)

τίς, τι gen. τινος dat. τινι acc. τίνα, τι enclitic pro. and adj. anyone, anything; someone, something; any, some, a certain, several; ἐάν τις (τι), εἴ τις (τι) whoever (whatever); εἶναί τις (τι) be someone (something) of importance

Τίτιος, ου m *Titius* [Ac 18.7]

τίτλος, ου m notice, inscription (indicating the cause for crucifixion)

Τίτος, ου m *Titus*: (1) companion of Paul; (2) surnamed Justus (Ac 18.7)

τοι|γαρ|οῦν inferential particle (τοί +

- γάρ + οὖν) *therefore, then, for that very reason then*
- τοῖ|νον inferential particle (τοί + νῦν) *therefore, then, for that very reason then*
- τοῖ|όσδε, ἄδε, ὄνδε gen. οὐδε, ἄσδε, οὐδε (ὁ) *of such quality, of such kind* [2 Pe 1.17]
- τοῖ|οὔτος, αὐτή, οὔτον correlative pro. and adj. (ὁ + οὔτος) *such, of such kind; similar, like* (ὁ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτης *person of a similar trade* Ac 19.25)
- τοῖ|χος, ου m (μεσό|τοιχον, τεῖχος) *wall* [Ac 23.3]
- τόκος, ου m (τίκτω) *interest* (on money)
- τολμάω (ἀπο|τολμάω, τολμηρότερον, τολμητής) *dare, be brave or bold enough; take upon oneself* (to do something)
- τολμηρότερον and τολμηροτέρως adv. (τολμάω) *somewhat freely, rather boldly* [Ro 15.15]
- τολμητής, οὔ m (τολμάω) *daring or reckless person* [2 Pe 2.10]
- τομός, ἡ, ὄν (τέμνω = *cut*, ἀ|περί-
τμητος, ἀπο|τομία, ἀπο|τόμως, ἄ|τομος, διχο|τομέω, κατα|τομή, λα|τομέω, ὀρθο|τομέω, περι|τέμ-
νω, περι|τομή, συν|τέμνω, συν-
τόμως) *sharp, cutting; tomώτερος sharper* [He 4.12]
- τόξον, ου n *bow* (of an archer)
- τοπάζιον, ου n *topaz* (a semiprecious stone, usually yellow in color) [Re 21.20]
- τόπος, ου m (ἄ|τοπος, ἐν|τόπιος) *place, location, region, vicinity, spot* (κατὰ τόπους *in various places; κατὰ τὸν τόπον to that*
- place* Lk 10.32); *station, position, office; chance, opportunity; (Jerusalem) temple; passage* (of Scripture); *seaport* (Ac 27.2)
- τοσοῦτος, αὐτή, οὔτον (οὔτος) correlative adj. *so much, so great, so large, etc., pl. so many, many* (τοσαῦτα ἔτη *all these years* Lk 15.29; τοσοῦτω χρόνῳ *all this time, for a long time* Jn 14.9; μετὰ τοσοῦτον χρόνον *much later* He 4.7; τοσοῦτου *for such and such a price, the full amount* Ac 5.8); *enough* (of bread); καθ' ὅσον ... κατὰ τοσοῦτον οἱ ὅσα ... τοσοῦτον *to the degree that ... to that same degree; τοσοῦτω ... ὅσω* (by) *as much ... as* (He 1.4)
- τότε adv. (ὅς + τέ) *then, at that time* (ἀπό τότε *from that time on, after that; ὁ τότε κόσμος the then-existing world* 2 Pe 3.6); *thereupon, next, after that*
- τοῦναντίον (τὸ + ἐν + ἀντί) *on the contrary, rather*
- τοῖ|ῶνομα (τὸ + ὀνομάζω) *named, by name* [Mt 27.57]
- τοῦτο see οὔτος
- τράγος, ου m (τρώγω) *he-goat*
- τρά|πεζα, ης f (τέσσαρες + πεζεύω) *table; food, meal; bank* (Lk 19.23)
- τρα|πεζίτης, ου m (τέσσαρες + πεζεύω) *banker* [Mt 25.27]
- τραῦμα. τος η (τραυματίζω) *wound* [Lk 10.34]
- τραυματίζω (ἔκ|τρωμα, τραῦμα) *injure, wound*
- τραχηλίζομαι (σκληρο|τράχηλος, τράχηλος) *be laid bare, be exposed* [He 4.13]

τράχηλος, ου m (τραχηλίζομαι) *neck*
τραχύς, εἶα, ύ *rough*; κατὰ τραχεῖς
τόπους *on a rocky coast* (Ac
27.29)

Τραχωνίτις, ιδος f *Trachonitis* (ή
Τραχωνιτίδος χώρα *the Trachoni-
tis region*) (2 E-2) [Lk 3.1]

τρεις, τρία gen. τριών dat. τρισίν
(τριάκοντα, τριακόσιοι, τρί|βλος,
τρι|ετία, τρί|μηνον, τρίς, τρί|στε-
γον, τρισ|χίλιοι, τρίτον, τρίτος)
three (διά τριών ημερών *in three
days*)

τρέμω (έν|τρομος, τρόμος) *tremble*;
be afraid, fear

τρέφω (άνα|τρέφω, δια|τροφή, εκ-
τρέφω, έν|τρέφομαι, θρέμμα,
θρόμβος, σύν|τροφος, τεκνο|τρο-
φέω, τροφή, τροφός, τροφο|φορέω)
αογ. ἔθρεψα; pf. pass. τέθραμμαι.
*feed, provide with food; nourish,
sustain, support; nurse* (at the
breast); *bring up* (of children)

τρέχω (δρόμος, εισ|τρέχω, επί|συν-
τρέχω, εύθυ|δρομέω, κατα|τρέχω,
περι|τρέχω, πρό|δρομος, προσ-
τρέχω, συν|δρομή, συν|τρέχω,
τροχιά, τροχός, ύπο|τρέχω) αογ.
ἔδραμον, ptc. δραμών. *run; exert
oneself, make an effort; speed
on, make progress* (τρέχω καλῶς
make good progress, do well
Ga 5.7); *rush* (into battle)

τρήμα. τος n *eye, hole* (of a needle)
[Lk 18.25]

τριάκοντα (τρεῖς) *thirty*

τριακόσιοι, αι, α (τρεῖς) *three hundred*

τρί|βλος, ου m (τρεῖς + βάλλω) *bri-
ar, thistle*

τρίβος, ου f (τρίβω = *rub*; *wear, use*,
δια|παρα|τριβή, δια|τρίβω. συν|

τρίβω, σύν|τριμμα, χρονο|τριβέω)
path, pathway

τρι|ετία. ας f (τρεῖς + ἔτος) *period of
three years* [Ac 20.31]

τρίζω *grind* (of teeth) [Mk 9.18]

τρί|μηνον. ου n (τρεῖς + μήν) (*a peri-
od of*) *three months* [He 11.23]

τρίς adv. (τρεῖς) *three times* (ένπὶ
τρίς *three times or a third time*
Ac 10.16: 11.10)

τρί|στεγον, ου n (τρεῖς + στέγω) *third
floor* (of a building) [Ac 20.9]

τρισ|χίλιοι, αι. α (τρεῖς + χίλιοι) *three
thousand* [Ac 2.41]

τρίτον (ογ τὸ τρίτον) *adv.* (τρεῖς) *the
third time; for the third time; in the
third place, third* (1 Cor 12.28)

τρίτος, η, ον (τρεῖς) *adj.* *third* (έκ τρί-
του *for the third time* Mt 26.44);
τὸ τρίτον *one-third, a third*

τρίχινος, η, ον (θρίξ) *made of
hair; σάκκος τρίχινος sackcloth*
[Re 6.12]

τριχός gen. of θρίξ

τρόμος, ου m (τρέμω) *trembling*

τροπή, ης f (τρέπω = *turn*, άνα|τρέπω,
άπο|τρέπομαι, εκ|τρέπομαι, έν|τρέ-
πω, έν|τροπή, επί|τρέπω, επί|τροπή,
έπί|τροπος, εύ|τραπελία, μετα|τρέπω,
πολυ|τρόπως, προ|τρέπομαι, τρό-
πος, τροπο|φορέω) *turning, change,
variation* [Jas 1.17]

τρόπος, ου m (τροπή) *way, manner*
(όν τρόπον *in the same way as,
as, like*; καθ' όν τρόπον *as, just as*;
κατὰ πάντα τρόπον *in every way*;
κατὰ μηδένα τρόπον *in no way*);
life, way of life (He 13.5)

τροπο|φορέω (τροπή + φέρω) *put
up with* (someone's conduct)
[Ac 13.18]

τροφή, ἥς f (τρέφω) *food, nourishment; keep, living, rations*

Τρόφιμος, ου m *Trophimus* (a Christian of Ephesus and a companion of Paul)

τροφός, οὔ f (τρέφω) *nurse: perhaps nursing mother* [1 Th 2.7]

τροφο|φορέω (τρέφω + φέρω) *care for*

τροχιά, ᾶς f (τρέχω) *path, way* [He 12.13]

τροχός, οὔ m (τρέχω) *wheel, cycle; τροχὸς τῆς γενέσεως course of existence* [Jas 3.6]

τρύβλιον, ου n *dish, bowl* (of food)

τρυγᾶω *gather, pick, harvest*

τρυγῶν, ὄνος f *dove, small pigeon* [Lk 2.24]

τρυμαλιά, ᾶς f (τρύπημα) *eye, hole* (of a needle) [Mk 10.24]

τρύπημα, ατος n (τρυμαλιά) *eye, hole* (of a needle)

Τρύφαινα, ἥς f *Tryphaena* [Ro 16.12]

τρυφᾶω (ἐν|τρυφᾶω, συν|θρύπτω, τρυφή) *live in luxury or self-indulgence* [Jas 5.5]

τρυφή, ἥς f (τρυφᾶω) *luxury; self-indulgence*

Τρυφῶσα, ἥς f *Tryphosa* [Ro 16.12]

Τρωάς, ἄδος f *Troas* (4 D-2)

Τρωγύλλιον, ου n *Trogyllium* (4 E-3)

τρώγω (τράγος) *eat, chew*

τυγχάνω (ἐν|τευξις, ἐν|τυγχάνω, ἐπι|τυγχάνω, παρα|τυγχάνω, συν|τυγχάνω, ὑπερ|εν|τυγχάνω) aor. opt. 3 sg. **τύχοι**, inf. **τυχεῖν**, ptc. neut. **τυχόν**; pf. **τέτυχα**. *obtain, receive, attain, experience; τυχόν or εἰ τυχόν if it should turn out that way, perhaps, if possible, for*

example; οὐχ ὁ τυχῶν unusual, extraordinary (Ac 19.11; 28.2)

τυμπα|νίζω (τύπτω) *torture* [He 11.35]

τυπικῶς adv. (τύπτω) *by way of example, as a warning* [1 Cor 10.11]

τύπος, ου m (τύπτω) *pattern, example, model, standard* (γράψας ἐπιστολὴν ἔχουσαν τὸν τύπον τοῦτον *he wrote a letter that went like this* Ac 23.25); *type, figure* (of someone to come in the future Ro 5.14); *scar, mark* (Jn 20.25); *image, statue* (Ac 7.43); *warning* (1 Cor 10.6)

τύπτω (ἀντί|τυπος, ἐν|τυπόω, τυμπα|νίζω, τυπικῶς, τύπος, ὑπο|τύπωσις) *beat, hit, strike; wound, injury* (of conscience)

Τύραννος, ου m *Tyrannus* [Ac 19.9]

τυρβά|ζομαι *be troubled; trouble oneself*

Τύριος, ου m *Tyrian* [Ac 12.20]

Τύρος, ου f *Tyre* (1 C-2, 2 C-2, 3 C-3, 4 G-4)

τυφλός, ἢ, ὄν (τυφλόω) *blind, incapable of understanding*

τυφλόω (τυφλός) *blind*

τύφομαι (τεφρόω, τυφόομαι) *smolder, smoke* [Mt 12.20]

τυφόομαι (τύφομαι) *be swollen with pride*

τυφωνικός, ἢ, ὄν (from Τυφῶν = *Typhon*, the name of a giant) *whirlwind-like; ἄνεμος τυφωνικός a very strong wind* [Ac 27.14]

τυχεῖν aor. inf. of τυγχάνω

Τυχικός, οὔ m *Tychicus* (a traveling companion of Paul)

τύχοι aor. opt. 3 sg. of τυγχάνω

τυχόν aor. ptc. neut. of τυγχάνω

Υ

ὑακίνθινος, η, ον (ὑακίνθος) *hyacinth-colored* (either dark blue or dark red) [Re 9.17]

ὑακίνθος, ου m (ὑακίνθινος) *jacinth, hyacinth* (a precious stone, perhaps blue in color) [Re 21.20]

ὑάλινος, η, ον (ὑαλος) *of glass, clear as glass*

ὑαλος, ου f (ὑάλινος) *glass, crystal*

ὑβρίζω (ἐν|υβρίζω, ὑβρις, ὑβριστής) *treat disgracefully, insult, mistreat*

ὑβρις, εως f (ὑβρίζω) *insult, mistreatment; damage* (of ships)

ὑβριστής, οῦ m (ὑβρίζω) *insolent person, person of insulting behavior*

ὑγιαίνω (ὑγιής) *be sound, correct or well-grounded* (of Christian teachings and teachers); *be in good health*

ὑγιής, ἐς acc. ὑγιῆ (ὑγιαίνω) *whole, sound, healthy; well, cured; sound* (of teaching)

ὑγρός, ἄ, ὄν (ὑδωρ) *green* (of wood) [Lk 23.31]

ὑδρία, ας f (ὑδωρ) *water jar*

ὑδρο|ποτέω (ὑδωρ + πίνω) *drink (only) water* [1 Tm 5.23]

ὑδρωπικός, ή, ὄν (ὑδωρ) *suffering from dropsy or edema, having swollen arms and legs* [Lk 14.2]

ὑδωρ, ὕδατος η (ἄν|υδρος, ὑγρός, ὑδρία, ὑδρο|ποτέω, ὑδρωπικός, ὑετός) *water*

ὑετός, ου m (ὑδωρ) *rain*

υιο|θεσία, ας f (υιός + τίθημι) *adoption, sonship*

υιός, οῦ m (υιο|θεσία) *son; Son* (of Jesus); *descendant, offspring, heir*; (with gen.) often *one who shares a special relationship with or a likeness to someone or something; disciple, follower*

ὑλη, ης f (δι|υλίζω) *forest; amount of wood* [Jas 3.5]

ὑμεῖν alt. form of ὑμῖν; cf. σύ

´μέναιος, ου m *Hymenaeus*

ὑμέτερος, α, ον (σύ) *possessive adj. of 2 pl. your* (νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν *by my pride in you* 1 Cor 15.31; τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει *by the mercy shown to you* Ro 11.31)

ὑμνέω (ὑμνος) *intrans. sing a hymn; trans. sing praises to*

ὑμνος, ου m (ὑμνέω) *hymn*

ὑπ|άγω (ἄγω) *go, go one's way; go away, depart* (ὑπαγε ὀπίσω μου *get away from me* Mt 16.23; Mk 8.33); *go home; go back, return*

ὑπ|ακοή, ης f (ἀκούω) *obedience*

ὑπ|ακούω (ἀκούω) *obey, be subject to; respond to, accept, adhere to; answer, open* (of a door)

ὑπ|ανδρος, ον *married* (of a woman) [Ro 7.2]

ὑπ|αντάω (ἀντάω = *meet*, ὑπό + ἀντί) *meet; fight, oppose* (in battle)

ὑπ|άντησις, εως f (see ὑπ|αντάω) *meeting* (εἰς ὑπάντησιν *to meet*)

ὑπ|αρχις, εως f (ἄρχω) *possession, property*

ὑπ|άρχω (ἄρχω) *be* (= εἰμί); *be at one's disposal* (τὰ ὑπάρχοντα

possessions, property; means, resources)

ὑπέβαλον aor. of ὑποβάλλω

ὑπέδειξα aor. of ὑποδείκνυμι

ὑπέθηκα aor. of ὑποτίθημι

ὑπ[εἶκω] (εἶκω) *accept (someone's) authority, submit to, be subject to* [He 13.17]

ὑπέλαβον aor. of ὑπολαμβάνω

ὑπελείφθην aor. pass. of ὑπολείπω

ὑπέμεινα aor. of ὑπομένω

ὑπεμνήσθην aor. pass. of ὑπομνήσκω

ὑπ[ε]ναντίος, α, ον (ὑπό + ἀντί) *against, opposed to; ὁ ὑπεναντίος foe, enemy* (He 10.27)

ὑπενεγκεῖν aor. inf. of ὑποφέρω

ὑπέπλευσα aor. of ὑποπλέω

ὑπέρ prep. with: (1) gen. *for, in behalf of, for the sake of* (εἶναι ὑπέρ τινος *be on someone's side, be in favor of someone; of, about, concerning*; ὑπέρ (τῶν) ἁμαρτιῶν *to remove or atone for (the) sins*); (2) acc. *over and above, beyond; more than, than*; (3) adv. ὑπέρ ἐγώ *I am even more* (2 Cor 11.23)

ὑπερ[αἰ]ρομαι (αἰρω) *be puffed up with pride*; ὑπεραἰρομαι ἐπὶ *rise in pride against* (2 Th 2.4)

ὑπέρ[ια]κμος, ον (ἄκρον) *past the best age for marriage, past one's prime (of women); having strong passions (of men)* [1 Cor 7.36]

ὑπερ[α]νῶ (ὑπέρ + ἀνά) prep. with gen. *far above; above, over*

ὑπερ[α]σπίζω (ἀσπίς = round shield) *protect* [Jas 1.27]

ὑπερ[α]υξάνω (αὐξάνω) *grow abundantly* [2 Th 1.3]

ὑπερ[βαί]νω (βαίνω = go, walk) *do wrong to, sin against* [1 Th 4.6]

ὑπερ[βαλλόν]τως adv. (βάλλω) *much more or more severely* [2 Cor 11.23]

ὑπερ[β]άλλω (βάλλω) *surpass* (ptc. *immeasurable, tremendous*; ὑπερβάλλουσα τῆς γνώσεως ἀγάπη *love that surpasses knowledge* Eph 3.19)

ὑπερ[β]ολή, ῆς f (βάλλω) *surpassing or outstanding quality*; καθ' ὑπερβολήν *beyond measure, utterly, to the extreme*; καθ' ὑπερβολήν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι *I am showing you a much better way* (1 Cor 12.31); καθ' ὑπερβολήν εἰς ὑπερβολήν *beyond all comparison* (2 Cor 4.17); καθ' ὑπερβολήν ὑπὲρ δύναμιν *far beyond one's ability to endure* (2 Cor 1.8)

ὑπερ[ε]κείνα (ὑπέρ + ἐκεῖ) prep. with gen. *beyond*; τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν *lands beyond you* [2 Cor 10.16]

ὑπερ[ε]κ[πε]ρισσοῦ (ὑπέρ + ἐκ + περισσός) (1) adv. *with all earnestness, more than ever; very highly indeed*; (2) prep. with gen. *far beyond, so much more than* (Eph 3.20)

ὑπερ[ε]κ[τείν]ω (τείνω = stretch, reach) *go beyond*; ὑπερεκτείνω ἑμαυτόν *go beyond one's limits or authority* [2 Cor 10.14]

ὑπερ[ε]κ[χύν]νομαι (χέω = pour) *run over, overflow* [Lk 6.38]

ὑπερ[ε]κ[τυγχάν]ω (τυγχάνω) *intercede, plead (for someone)* [Ro 8.26]

ὑπερ[ε]χῶ (ἔχω) *be of more value than, be better than, surpass* (διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ *because of the surpassing worth*

of knowing Christ Php 3.8); govern, rule, have power over (ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασέσθω obey those in authority Ro 13.1)

ὑπερη|φανία, ας f (ὑπέρ + φαίνω) *arrogance, pride* [Mk 7.22]

ὑπερή|φανος, ον (ὑπέρ + φαίνω) *arrogant, proud*

ὑπεριδών aor. ptc. of ὑπεροράω

ὑπερ|λίαν (λίαν) adv. used as adj. *outstanding, special, extra-special*

ὑπερ|νικάω (νικάω) *be completely victorious*

ὑπέρογκος, ον (ὄγκος) *boastful, arrogant, haughty*

ὑπερ|οράω (οράω) aor. ptc. **ὑπεριδών.** *overlook, disregard, pass over* [Ac 17.30]

ὑπερ|ιοχή, ἥς f (ἔχω) *position of authority; καθ' ὑπεροχὴν λόγου with high-sounding words* (1 Cor 2.1)

ὑπερ|περισσεύω (περισσεύω) *be present in far greater measure, increase much more; pass. overflow* (2 Cor 7.4)

ὑπερ|περισσῶς adv. (περισσεύω) *completely* [Mk 7.37]

ὑπερ|πλεονάζω (πλεονάζω = *be more than enough*) *overflow, be present beyond measure* [1 Tm 1.14]

ὑπερ|υψόω (ὑψόω) *raise to the highest position* [Php 2.9]

ὑπερ|φρονέω (φρονέω) *think too highly of oneself* [Ro 12.3]

ὑπερῶν, ου n (ὑπέρ) *upstairs room*

ὑπεστευλάμην aor. midd. of ὑποστέλλω

ὑπετάγην aor. pass. of ὑποτάσσω

ὑπέταξα aor. of ὑποτάσσω

ὑπέ|χω (ὑπέρ + ἔχω) *undergo, suffer (punishment)* [Jd 7]

ὑπήκοος, ον (ὑπό + ἀκούω) *obedient*

ὑπήνεγκα aor. of ὑποφέρω

ὑπ|ηρετέω (ὑπό + ἐρέτης = *a rower, sailor*) *serve, render service, be helpful; provide for, look after* (of one's needs)

ὑπ|ηρέτης, ου m (see ὑπ|ηρετέω) *assistant, helper, servant; minister*

ὑπνος, ου m (ἀγρ|υπνέω, ἀγρ|υπνία, ἀφ|υπνόω, ἐν|υπνιάζομαι, ἐν|ὑπνιον, ἐξ|υπνίζω, ἔξ|υπνος) *sleep*

ὑπό prep. with: (1) gen. *by, by means of; at the hands of;* (2) acc. *under, below; under the authority of;* ὑπὸ τὸν ὄρθρον *at daybreak* (Ac 5.21)

ὑπο|βάλλω (βάλλω) aor. **ὑπέβαλον.** (secretly) *put (someone) up to (something); perhaps pay (secretly) or bribe* [Ac 6.11]

ὑπο|γραμμός, οῦ m (γράφω) *example* [1 Pe 2.21]

ὑπό|δειγμα, τος n (δείκνυμι) *example, pattern; copy, imitation* (He 8.5; 9.23)

ὑπο|δείκνυμι (δείκνυμι) fut. **ὑποδείξω;** aor. **ὑπέδειξα.** *show, make known; prove; warn*

ὑπο|δέομαι (δέω) aor. impv. **ὑπόδησαι.** *put on* (ὑποδέομαι τοὺς πόδας *put on one's shoes* Eph 6.15)

ὑπο|δέχομαι (δέχομαι) *receive or welcome as a guest*

ὑπό|δημα, τος n (δέω) *sandal, shoe*

ὑπό|δικος, ον (δικαίω) *answerable to, exposed to the judgment of* [Ro 3.19]

ὑποδραμών aor. ptc. of ὑποτρέχω

ὑπο|ζύγιον, ου n (ζυγός) *donkey*

ὑπο|ζώννυμι (ζώννυμι) *brace or strengthen* (a ship with cables during a storm) [Ac 27.17]

ὑπο|κάτω prep. with gen. (ὑπό + κατά) *under, below, beneath*

ὑπο|κάτωθεν adv. (ὑπό + κατά) *from below*

ὑπο|κρίνομαι (κρίνω) *pretend* [Lk 20.20]

ὑπό|κρισις, εως f (κρίνω) *hypocrisy, insincerity, pretense*

ὑπο|κριτής, οῦ m (κρίνω) *hypocrite, pretender*

ὑπο|λαμβάνω (λαμβάνω) aor. ὑπέλαβον, ptc. ὑπολαβών. *suppose, imagine, think; answer* (Lk 10.30); *take away, remove* (Ac 1.9); *support, help* (3 Jn 8)

ὑπό|λειμμα, τος n (λείπω) *remnant* [Ro 9.27]

ὑπο|λείπομαι (λείπω) aor. pass. ὑπελείφθην. *be left, be left remaining* [Ro 11.3]

ὑπο|λήνιον, ου n (ληνός) *trough placed under a wine press* [Mk 12.1]

ὑπο|λιμπάνω (λείπω) *leave (behind)* [1 Pe 2.21]

ὑπο|μένω (μένω) aor. ὑπέμεινα. ptc. ὑπομείνας; pf. ptc. ὑπομεμενηκώς. *endure, hold out, stand firm; bear, put up with, undergo; remain, stay behind* (Lk 2.43; Ac 17.14)

ὑπο|μιμνήσκω (μιμνήσκομαι) fut. ὑπομνήσω; aor. inf. ὑπομνησαι; aor. pass. ὑπεμνήσθην. *remind, call to mind (pass. remember); recall to the attention* (3 Jn 10)

ὑπό|μνησις, εως f (μιμνήσκομαι) *remembering, remembrance* (ἐν ὑπομνήσει *by way of reminder* 2 Pe 1.13; 3.1; ὑπόμνησιν λαμβάνω *remember* 2 Tm 1.5)

ὑπο|μονή, ἥς f (μένω) *patient endurance, steadfastness, perseverance*

ὑπο|νοέω (νοέω) *suppose, think, suspect*

ὑπό|νοια, ας f (νοέω) *suspicion* [1 Tm 6.4]

ὑπο|πλέω (πλέω) aor. ὑπέπλευσα. *sail under the shelter of (for protection from the wind)*

ὑπο|πνέω (πνέω) aor. ptc. ὑποπνεύσας. *blow gently* [Ac 27.13]

ὑπο|πόδιον, ου n (πούς) *footstool* (κάθου ἐκεῖ ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου *sit there on the floor* Jas 2.3)

ὑπό|στασις, εως f (ἴστημι) *confidence, assurance, conviction* (ἀρχὴ τῆς ὑποστάσεως *original conviction or confidence* He 3.14); *perhaps realization, confidence* (He 11.1); *nature, essence, being* (He 1.3)

ὑπο|στέλλω (στέλλομαι) aor. midd. ὑπεστελάμην, subj. 3 sg. ὑποστείληται. *draw back, avoid; midd. turn back, shrink back* (He 10.38); *keep back, hold back, keep silent about* (Ac 20.20, 27)

ὑπο|στολή, ἥς f (στέλλομαι) *shrinking back, turning back* [He 10.39]

ὑπο|στρέφω (στρέφω) *return, turn back; go home; ὑποστρέφω ἐκ turn from, abandon* (2 Pe 2.21)

ὑπο|στρωννύω (στρωννύω) *spread out underneath* [Lk 19.36]

ὑπο|ταγή, ἥς f (τάσσω) *obedience, submission, subordination; ἐν ὑποταγῇ under control* (1 Tim 4.4)

ὑπο|τάσσω (τάσσω) aor. ὑπέταξα; pf. pass. ὑποτέταγμαι; aor. pass. ὑπετάγη; fut. pass. ὑποταγήσομαι. *put in subjection, subject, subordinate; pass. be subject, submit to, obey, be under the authority*

of; take a subordinate place (1 Cor 14.34)

ὑπο|τίθημι (τίθημι) aor. ὑπέθηκα. risk (Ro 16.4); midd. place before, point out, teach

ὑπο|τρέχω (τρέχω) aor. ptc. ὑποδραμῶν. sail under the shelter of (for protection from the wind) [Ac 27.16]

ὑπο|τύπωσις, εως f (τύπτω) example, pattern, model, standard

ὑπο|φέρω (φέρω) aor. ὑπήνεγκα, inf. ὑπενεκεῖν. endure, bear up under

ὑπο|χωρέω (χωρέω) withdraw, go away

ὑπ|ωπιάζω (ὑπό + ὀράω) wear out, tire out; treat with severity or keep under control (1 Cor 9.27)

ἕ. ὕός f sow [2 Pe 2.22]

ὑσσός, οὔ m javelin

ὑσσωπος, ου m and f and ὑσσωπον, ου n hyssop (a small bush with aromatic leaves used for ritual purification)

ὑστερέω (ἄφ|υστερέω, ὑστέρημα, ὑστέρησις, ὑστερον, ὑστερος) lack, have need of, fall short of; be inferior to or less than (pass. ptc. inferior, lacking apparent importance 1 Cor 12.24); give out (Jn 2.3); midd. be in want or need, lack, fall short of; be worse off (1 Cor 8.8)

ὑστέρημα, τος n (ὑστερέω) what is lacking, need, want; absence (of a person); poverty (Lk 21.4)

ὑστέρησις, εως f (ὑστερέω) need, want (καθ' ὑστέρησιν because of need or want); poverty

ὑστερον adv. (ὑστερέω) afterwards, then, later; finally, at last (ὑστερον πάντων last of all, finally Mt 22.27)

ὑστερος, α, ον (ὑστερέω) last, later, future (1 Tm 4.1); latter, second (Mt 21.31)

ὑφαίνω (ὑφαντός) weave

ὑφαντός, ή, όν (ὑφαίνω) woven; ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντός δι' ὅλου woven in one piece throughout [Jn 19.23]

ὑψηλός, ή, όν (ὑψόω) high (ἐν ὑψηλοῖς in heaven He 1.3); proud, exalted μή ὑψηλὰ φρόνει don't be proud (Ro 11.20; 12.16); τὸ ὑψηλόν object of pride or value (Lk 16.15); uplifted (arm); ὑψηλότερος higher, above (He 7.26)

ὑψηλο|φρονέω (ὑψόω + φρονέω) be proud or arrogant [1 Tm 6.17]

ὑψιστος, η, ον (ὑψόω) highest; ὁ ὑψιστος the Most High (of God); ἐν ὑψίστοις in the highest heaven, on high

ὑψος, ους n (ὑψόω) height; heaven; high position (Jas 1.9)

ὑψόω (ὑπερ|υψόω, ὑψηλός, ὑψηλο|φρονέω, ὑψιστος, ὑψωμα) exalt (someone); lift up, raise

ὑψωμα, τος n (ὑψόω) height; stronghold or proud obstacle (2 Cor 10.5)

Φ

φαγεῖν aor. inf. of ἐσθίω

φάγομαι fut. of ἐσθίω

φάγος, ου m (προσ|φάγιον) *glutton*

φαιλόνης, ου m *cloak* [2 Tm 4.13]

φαίνω (ἀνα|φαίνω, ἀ|φανής, ἀ|φανί-

ζω, ἀ|φανισμός, ἄ|φαντος, ἐμ|φα-

νής, ἐμ|φανίζω, ἐπι|φαίνω, ἐπι|φά-

νεια, ἐπι|φανής, ἐπι|φαύσκω, ἐπι-

φώσκω, κατή|φεια, πρό|φασις, συ-

κο|φαντέω, ὑπερη|φανία, ὑπερή|

φανος, φανερός, φανερώω, φα-

νερώω, φανέρωσις, φανός, φαντά-

ζομαι, φαντασία, φάντασμα, φάσις,

φῶς, φωστήρ, φωσ|φόρος, φωτει-

νός, φωτίζω, φωτισμός) aor. subj.

3 sg. φάνη; fut. midd. 3 sg. φα-

νεῖται; aor. pass. ἐφάνην, subj.

φανῶ; fut. pass. φανήσομαι. *shine,*

give light (midd. Php 2.15); midd.

and pass. *appear, be seen, be or*

become visible, be revealed (*be re-*

vealed as Ro 7.13; ἀμαρτωλὸς ποῦ

φανεῖται *what will become of the*

sinner? 1 Pe 4.18); *appear to be*

something, put on an appearance;

seem, appear (τί ὑμῖν φαίνεται

what is your decision? Mk 14.64)

Φάλεκ m *Peleg* [Lk 3.35]

φανερός, ἄ, ὄν (φαίνω) *known, evi-*

dent, plain, visible (ἵνα ἔλθῃ εἰς

φανερόν *that it might be brought*

out into the open Mk 4.22; Lk

8.17; ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός

ἐστίν *one who is a Jew outwardly*

Ro 2.28)

φανερώω (φαίνω) *make known,*

reveal, show; make evident or

plain; pass. be revealed or made

known; be evident or plain; ap-

pear, reveal oneself

φανερώς adv. (φαίνω) *openly, pub-*

licly; clearly

φανέρωσις, εως f (φαίνω) *bringing*

to light, disclosure (τῇ φανερώσει

τῆς ἀληθείας *in the full light of*

the truth 2 Cor 4.2)

φανός, οὔ m (φαίνω) *lantern, lamp,*

torch [Jn 18.3]

Φανουήλ m *Phanuel* [Lk 2.36]

φαντάζομαι (φαίνω) *appear; τὸ φαν-*

ταζόμενον the sight or spectacle

[He 12.21]

φαντασία, ας f (φαίνω) *pomp, out-*

ward display [Ac 25.23]

φάντασμα, τος n (φαίνω) *ghost, ap-*

parition

φανῶ aor. pass. subj. of φαίνω

φάραγξ, αγγος f *valley, ravine*

[Lk 3.5]

Φαραώ m *Pharaoh* (both as a title

and a proper name of the Egyp-

tian king)

Φάρες m *Perez*

Φαρισαῖος, ου m *Pharisee* (member

of a Jewish religious sect)

φαρμακεία, ας f (φάρμακος) *sorcery,*

witchcraft

φαρμακία alt. form of φαρμακεία

φάρμακον, ου n (φάρμακος) *witch-*

craft, magic; magic potion

[Re 9.21]

φάρμακος, ου m (φαρμακεία, φάρμα-

κον) *sorcerer, one who practices*

magic or witchcraft

φασίν pres. 3 pl. of φημί
φάσις, εως f (φημί) *news, report*
[Ac 21.31]

φάσκω (φημί) *allege, claim, assert*
φάτνη, ης f *manger, feeding-trough;*
stable

φαῦλος, η, ον *evil, wrong, bad, vile*
φέγγος, ους n *light, radiance*
φείδομαι (ἀ|φειδία, φειδομένως)
spare; refrain (from)

φειδομένως adv. (φείδομαι) *spar-*
ingly

φέρω (ἀνα|φέρω, ἀπο|φέρω, ἀπο-
φορτίζομαι, δια|φέρω, διά|φορος,
διηνηκής, δωρο|φορία, εισ|φέρω,
ἐπι|φέρω, εὐ|φορέω, θανατη|φό-
ρος, καρπο|φορέω, καρπο|φόρος,
κατα|φέρω, παρα|φέρω, παρ|εισ-
φέρω, περι|φέρω, πληρο|φορέω,
πληρο|φορία, ποταμο|φόρητος,
προσ|φέρω, προσ|φορά, συμ|φέρω,
σύμ|φορον, τελεσ|φορέω, τροπο-
φορέω, τροφο|φορέω, ὑπο|φέρω,
φορέω, φόρος, φορτίζω, φορτίον,
φωσ|φόρος) fut. οἴσω; aor. ἤνεγ-
κα, inf. ἐνεγκεῖν and ἐνέγκαι, ptc.
ἐνέγκας; aor. pass. ἠνέχθην, ptc.
ἐνεχθείς, *bring, bring along, carry;*
endure, bear, put up with; yield,
produce (of fruit); drive (of wind;
midd. rush Ac 2.2); bring against
(of charges); move, guide (by the
Holy Spirit); lead (of a gate);
sustain, support (He 1.3); estab-
lish, validate, prove (θάνατον
ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου
the death of the one who made the
will must be established He 9.16);
put, reach out (Jn 20.27)

φεύγω (ἀπο|φεύγω, δια|φεύγω, ἐκ-
φεύγω, κατα|φεύγω, φυγή) aor.

ἔφυγον, inf. φυγεῖν. *flee, run away;*
escape; shun, avoid, turn from;
disappear, vanish (Re 16.20)

Φῆλιξ, ικος m *Felix (procurator of*
Palestine, i. e. of Judea and other
parts of the Holy Land)

φήμη, ης f (φημί) *report, news*
φημί (βλασφημέω, βλασφημία,
βλάσφημος, δια|φημίζω, δυσ-
φημέω, δυσ|φημία, εὐ|φημία, εὐ-
φημος, προ|φητεία, προ|φητεύω,
προ|φήτης, προ|φητικός, προ|φη-
τις, σύμ|φημι, φάσις, φήμη, ψευ-
δο|προφήτης) 3 sg. φησίν, 3 pl.
φασίν; impf. 3 sg. ἔφη. *say (im-*
pers. φησίν it is said 2 Cor 10.10);
mean, imply

Φῆστος, ου m *Festus (successor to*
Felix as procurator of Palestine)
φθάνω (προ|φθάνω) *come (upon);*
attain, achieve; reach, come to;
precede (1 Th 4.15)

φθαρτός, ή, όν (φθείρω) *subject to*
decay, perishable, mortal

φθέγγομαι (ἀπο|φθέγγομαι, φθόγ-
γος) *speak*

φθείρω (ἀ|φθαρσία, ἄ|φθαρτος, ἀ-
φθορία, δια|φθείρω, δια|φθορά,
κατα|φθείρω, φθαρτός, φθιν|οπω-
ρινός, φθορά) fut. φθερώ, 3 sg.
φθειρεῖ, φθερεῖ and φθηρεῖ; aor.
pass. subj. φθαρώ; fut. pass. φθα-
ρήσομαι. *corrupt, ruin, destroy;*
lead astray, seduce

φθιν|οπωρινός, ή, όν (φθείρω + όπω-
ρα) *of late autumn, i. e. in harvest*
season [Jd 12]

φθόγγος, ου m (φθέγγομαι) *voice;*
sound, tone

φθονέω (φθόνος) *envy, be jealous of*
[Ga 5.26]

φθόνος, ου m (φθονέω) *envy, jealousy, spite*

φθορά, ᾶς f (φθείρω) *decay, corruption, ruin* (εις ἄλωσιν καὶ φθοράν *to be caught and killed* 2 Pe 2.12); *moral ruin, depravity; what is perishable*

φιάλη, ης f *bowl*

φιλάγαθος, ον (φιλέω + ἀγαθός) *loving what is good* [Tt 1.8]

Φιλαδέλφεια, ας f *Philadelphia* (4 E-2)

φιλαδελφία, ας f (φιλέω + ἀδελφός) *love of sister/brother, family love* (of one Christian for another)

φιλάδελφος, ον (φιλέω + ἀδελφός) *loving one's fellow-Christian or fellow-human* [1 Pe 3.8]

φίλανδρος (φιλέω + ἀνὴρ) *loving one's husband* [Tt 2.4]

φιλανθρωπία, ας f (φιλέω + ἄνθρωπος) *kindness, hospitality; (God's) love of humankind*

φιλανθρώπως (φιλέω + ἄνθρωπος) *adv. considerately, kindly* [Ac 27.3]

φιλαργυρία, ας f (φιλέω + ἄργυρος) *love of money* [1 Tm 6.10]

φιλάργυρος, ον (φιλέω + ἄργυρος) *fond of money*

φίλαυτος, ον (φιλέω + αὐτός) *selfish, self-centered* [2 Tm 3.2]

φιλέω (ἀφιλάγαθος, ἀφιλάργυρος, καταφιλέω, προσφιλής, φιλάγαθος, φίλανδρος, φιλανθρωπία, φιλανθρώπως, φιλαργυρία, φιλάργυρος, φίλαυτος, φιλήδονος, φίλημα, φιλία, φιλόθεος, φιλο-νείκία, φιλόνεικος, φιλοξενία, φιλόξενος, φιλοπρωτεύω, φίλος, φιλοσοφία, φιλόσοφος, φιλόστοργος, φιλότεκνος, φιλοτιμέο-

μαι, φιλοφρόνως) *love, have deep feelings for; love, like to do or be; kiss*

φίλη see φίλος

φιλήδονος, ον (φιλέω + ἡδονή) *loving pleasure*

φίλημα, τος n (φιλέω) *kiss*

Φιλήμων, ονος m *Philemon* [Phm 1]

Φίλητος, ου m *Philetus* [2 Tm 2.17]

φιλία, ας f (φιλέω) *friendship, love* [Jas 4.4]

Φιλιππίσιος, ου m *Philippian* [Php 4.15]

Φίλιπποι, ων m *Philippi*: (1) *Caesarea Philippi* (2 D-2); (2) in Macedonia (4 D-1)

Φίλιππος, ου m *Philip*: (1) one of the twelve apostles; (2) son of Herod the Great and tetrarch of territories in northeast Palestine; (3) one of the seven "deacons" of the Jerusalem church; (4) first husband of Herodias (Mt 14.3; Mk 6.17)

φιλόθεος, ον (φιλέω + θεός) *loving God, devout* [2 Tm 3.4]

Φιλόλογος, ου m (φιλέω + λέγω) *Philologist* [Ro 16.15]

φιλο-νείκία, ας f (φιλέω + νεικέω = *quarrel, dispute*) *dispute, argument* [Lk 22.24]

φιλό-νεικος, ον (φιλέω + νεικέω = *quarrel, dispute*) *quarrelsome, argumentative* [1 Cor 11.16]

φιλοξενία, ας f (φιλέω + ξενίζω) *hospitality*

φιλόξενος, ον (φιλέω + ξενίζω) *hospitable*

φιλοπρωτεύω (φιλέω + πρωτεύω = *be first, πρό*) *desire to lead or be first* [3 Jn 9]

φίλος, ου m and φίλη, ης f (φιλέω) *friend; friendly* [Ac 19.31]

φιλοσοφία, ας f (φιλέω + σοφίζω) *philosophy* (in a bad sense), *human wisdom* [Col 2.8]

φιλόσοφος, ου m (φιλέω + σοφίζω) *philosopher, teacher* (of a philosophy or way of thought) [Ac 17.18]

φιλόστοργος, ον (φιλέω + στέργω = *love* [of any natural affection]) *loving dearly, devoted* [Ro 12.10]

φιλότεκνος, ον (φιλέω + τίκτω) *loving one's children* [Tt 2.4]

φιλοτιμέομαι (φιλέω + τιμάω) *make it one's ambition or aim, endeavor, aspire*

φιλοφρόνως adv. (φιλέω + φρονέω) *hospitably, kindly* [Ac 28.7]

φιμόω *silence, put to silence* (pass. *be silenced or silent; be speechless* Mt 22.12); *muzzle* (of oxen)

Φλέγων, οντος m *Phlegon* [Ro 16.14]

φλογίζω (φλόξ) *set on fire*

φλόξ, φλογός f (φλογίζω) *flame* (έν φλογί πυρός βάτου *in a burning bush* Ac 7.30)

φλυαρέω (φλύαρος) *slander, accuse* [3 Jn 10]

φλύαρος, ον (φλυαρέω) *gossip* [1 Tm 5.13]

φοβέομαι (ἀ|φόβως, ἐκ|φοβέω, ἐκ|φοβος, ἔμ|φοβος, φοβερός, φόβητρον, φόβος) trans. *fear, be afraid of; fear, be afraid* (to do something); *fear, worship, reverence* (God); *respect* (Eph 5.33); intrans. *be afraid, be frightened* (μη φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα *don't be afraid of those who can kill you* Mt 10.28; Lk 12.4)

φοβερός, ἄ, ὄν (φοβέομαι) *fearful, terrifying*

φόβητρον, ου n (φοβέομαι) *dreadful sight or event, horror* [Lk 21.11]

φόβος, ου m (φοβέομαι) *fear, terror; fear, reverence* (for God); *respect* (for persons)

Φοίβη, ης f *Phoebe* [Ro 16.1]

Φοινίκη, ης f *Phoenicia* (4 G-4)

φοῖνιξ or φοῖνιξ, ικος m *palm-tree; palm branch*

Φοῖνιξ, ικος m *Phoenix* (4 D-4) [Ac 27.12]

φονεύς, έως m (φονεύω) *murderer*

φονεύω (φονεύς, φόνος) *murder, put to death*

φόνος, ου m (φονεύω) *murder, killing*

φορέω (φέρω) *wear; φορέω τήν εικόνα τοῦ be like* 1 Cor 15.49; *φορέω τήν μάχαιραν have the power to punish* Ro 13.4

Φόρον, ου n see Ἄππίου Φόρον

φόρος, ου m (φέρω) *tax, tribute*

φορτίζω (φέρω) *burden, load* (down) with burdens

φορτίον, ου n (φέρω) *burden, load; cargo*

Φορτουνάτος, ου m *Fortunatus* [1 Cor 16.17]

φραγέλλιον, ου n (φραγελλώω) *whip, lash* [Jn 2.15]

φραγελλώω (φραγέλλιον) *beat with a whip or lash*

φραγμός, οῦ m (φράσσω) *fence, wall, hedge; perhaps lane, path* (Lk 14.23)

φράζω *explain, interpret* [Mt 15.15]

φράσσω (φραγμός) aor. pass. subj. φραγῶ; fut. pass. φραγήσομαι. *silence, put to silence; muzzle, stop, shut*

φρέαρ, ατος η well; pit, shaft
 φρεν|α|πατάω (φρονέω + πατέω = walk, ἀ|πατάω) deceive, fool [Ga 6.3]
 φρεν|α|πάτης, ου η (see φρεν|α|πατάω) deceiver [Tt 1.10]
 φρήν, φρενός f (φρονέω) thinking, understanding
 φρίσσω tremble with fear [Jas 2.19]
 φρονέω (ἀ|φροσύνη, ἄ|φρων, εὐ|φραίνω, εὐ|φροσύνη, κατα|φρονέω, κατα|φρονητής, ὁμό|φρων, παρα|φρονέω, παρα|φρονία, περι|φρονέω, ταπεινο|φροσύνη, ὑπερ|φρονέω, ὑψηλο|φρονέω, φιλο|φρόνως, φρεν|α|πατάω, φρεν|α|πάτης, φρήν, φρόνημα, φρόνησις, φρόνιμος, φρονίμως, φροντίζω) think, have in mind (with gen. think the thoughts of, have one's mind controlled by; οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ you are not thinking like God Mt 16.23, Mk 8.33; Τοῦτο φρονεῖτε ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ possibly think the same way that Christ Jesus thought Php 2.5; τὸ αὐτὸ φρονέω or ἐν φρονέω live in harmony of mind, agree with one another; ὑψηλὰ φρονέω be proud, have proud thoughts); care for, be concerned about (τὸ φρονεῖν concern, care Php 4.10); think highly of (Ro 14.6a)
 φρόνημα, τος η (φρονέω) way of thinking, mind; aim, aspiration
 φρόνησις, εως f (φρονέω) insight, wisdom; way of thinking
 φρόνιμος, ον (φρονέω) wise, sensible, thoughtful; comp. φρονιμώτεροι shrewder (Lk 16.8)

φρονίμως adv. (φρονέω) wisely, shrewdly [Lk 16.8]
 φροντίζω (φρονέω) concentrate upon, be concerned about (doing something) [Tt 3.8]
 φρουρέω (ὄραω) guard; keep watch over, protect; hold prisoner, keep (someone) locked up as a prisoner
 φρυάσσω rage, be furious; be arrogant [Ac 4.25]
 φρύγανον, ου η dry wood, stick [Ac 28.3]
 Φρυγία, ας f Phrygia (4 E-2)
 φυγεῖν aor. inf. of φεύγω
 Φύγελος, ου η Phygelus [2 Tm 1.15]
 φυγή, ἧς f (φεύγω) flight [Mt 24.20]
 φυέν aor. pass. ptc. neut. of φύω
 φυλακή, ἧς f (φυλάσσω) prison, jail, place of imprisonment; watch (one of the three or four periods of time into which the night was divided from 6 p. m. to 6 a. m., cf. Mk 13.35); guard or guard post (Ac 12.10); haunt, lair (of evil spirits); φυλάσσοντες φυλακὰς . . . ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν keeping watch over their flock (Lk 2.8)
 φυλακίζω (φυλάσσω) take into custody; imprison [Ac 22.19]
 φυλακτήριον, ου η phylactery (small case containing scripture verses, worn on the arm and forehead by the Jews while praying, as commanded in Dt 6.8) [Mt 23.5]
 φύλαξ, ακος η (φυλάσσω) guard, sentry
 φυλάσσω (γαζο|φυλάκιον, δεσμο|φύλαξ, δια|φυλάσσω, φυλακή, φυλακίζω, φύλαξ) guard, keep under guard; keep, obey, follow; keep

safe, protect, defend; midd. guard against, avoid; abstain from (of food offered in sacrifice to idols); *keep, obey* (Mk 10.20)

φυλή, ἥς f (φύω) *tribe; nation, people*
φύλλον, ου n (pl. in NT) *leaf; foliage*
φύραμα, τος n *lump* (of clay or dough)

φυσικός, ή, όν (φύω) *natural, in accord with nature; ζῶα γεγεννημένα φυσικά wild animals, creatures of instinct* (2 Pe 2.12)

φυσικῶς adv. (φύω) *naturally, by instinct* [Jd 10]

φυσιώω (φύω) *cause conceit or arrogance; pass. be conceited or arrogant*

φύσις, εως f (φύω) *nature, natural condition* (ό κατά φύσιν κλάδος *natural branch* Ro 11.21. cf. Ro 11.24; ή έκ φύσεως άκροβυστία *one who is physically uncircumcised* Ro 2.27); *nature, the natural order* (ή παρά φύσιν χρῆσιν *unnatural intercourse* Ro 1.26; παρά φύσιν *contrary to nature* Ro 11.24; φύσις άνθρωπίνη *humankind* Jas 3.7b); *nature, being, essence; kind, species* (Jas 3.7a)

φυσίωσις, εως f (φύω) *conceit, arrogance, pride* [2 Cor 12.20]

φυτεία, ας f (φύω) *plant* [Mt 15.13]

φυτεύω (φύω) *plant*

φύω (άλλό|φυλος, δω|δεκά|φυλον, έκ|φύω, έμ|φυτος, νεό|φυτος, συμ|φυλέτης, συμ|φύομαι, σύμ|φυτος,

φυλή, φυσικός, φυσικῶς, φυσιώω, φύσις, φυσίωσις, φυτεία, φυτεύω) aor. pass. ptc. neut. **φύεν.** *grow (up), come up*

φωλεός, οὔ m *hole, den*

φωνέω (άλεκτορο|φωνία, άνα|φωνέω. ά|σύμ|φωνος, ά|φωνος, έπι|φωνέω, κενο|φωνία, προσ|φωνέω, συμ|φωνέω, συμ|φώνησις, συμ|φωνία, σύμ|φωνον, φωνή) *call, call to; call out, speak loudly; call for, summon; crow* (of roosters); *invite* (Lk 14.12); *address as* (Jn 13.13)

φωνή, ἥς f (φωνέω) *voice; sound, note; noise, roar; outcry, cry; language, utterance*

φῶς, φωτός n (φαίνω) *light* (often with theological connotations); *fire* (Mk 14.54; Lk 22.56); *έν τῷ φωτί openly, publicly* (Mt 10.27; Lk 12.3)

φωστήρ, ἥρος m (φαίνω) *light, star; radiance, brilliance* (of precious stones)

φωσ|φόρος, ου m (φαίνω + φέρω) *morning star* [2 Pe 1.19]

φωτεινός, ή, όν (φαίνω) *full of light; bright* (of clouds)

φωτίζω (φαίνω) *give light to, light, shine on; bring to light, reveal, make known; enlighten, illumine* (inwardly)

φωτισμός, οὔ m (φαίνω) *light, illumination; revelation, bringing to light*

X

χαίρω (ἀ|χάριστος, εὐ|χαριστέω, εὐ|χαριστία, εὐ|χάριστος, συ|χαίρω, χαρά, χαρίζομαι, χάριν, χάρις, χάρισμα, χαριτόω) fut. **χαρήσομαι**; aor. pass. **ἐχάρην**, inf. **χαρῆναι**. *rejoice, be glad*; χαῖρε, χαίρετε, χαίρειν various greetings: *greetings, glad to see you, hello, goodbye, etc.*

χάλαζα, ης f *hail*

χαλάω (χαλιν|αγωγέω, χαλινός) *lower, let down*

Χαλδαῖος, ου m *Chaldean* (Chaldea 3 F-4) [Ac 7.4]

χαλεπός, ή, όν *hard, difficult, full of trouble; violent, fierce, dangerous*

χαλιν|αγωγέω (χαλάω + ἄγω) *control, hold in check*

χαλινός, οὔ m (χαλάω) *bit, bridle* (of a horse)

χαλκείον alt. form of **χαλκίον**

χαλκεύς, έως m (χαλκός) *copper-smith, metal worker* [2 Tm 4.14]

χαλκηδών, όνος m (χαλκός) *chalcidony, agate* (a semiprecious stone, usually milky or gray in color) [Re 21.19]

χαλκίον, ου n (χαλκός) (*bronze*) *vessel, bowl, kettle* [Mk 7.4]

χαλκο|λίβανον, ου n and **χαλκο|λίβανος**, ου m (χαλκός + uncertain derivative, though possibly λίβανος) *brass* (or *bronze*) *melted in a furnace and then polished*

χαλκός, οὔ m (χαλκεύς, χαλκηδών, χαλκίον, χαλκο|λίβανον, χαλκοῦς) *copper, brass, bronze; copper coin, small change; gong* (1 Cor 13.1)

χαλκοῦς, ή, οὔν, from εος, εα, εον (χαλκός) *made of copper, brass or bronze* [Re 9.20]

χαμαί adv. *on or to the ground*

Χανάν f *Canaan* (3 C-3)

Χαναανίος, α, ον *Canaanite* [Mt 15.22]

χαρά, ἄς f (χαίρω) *joy, gladness, happiness; cause or object of joy*

χάραγμα, τος n (χαρακτήρ, χάραξ, χάρτης) *mark, stamp; image, representation* (Ac 17.29)

χαρακτήρ, ήρος m (χάραγμα) *exact likeness, full expression* [He 1.3]

χάραξ, ακος m (χάραγμα) *barricade* [Lk 19.43]

χαρῆναι aor. pass. inf. of **χαίρω**

χαρήσομαι fut. of **χαίρω**

χαρίζομαι (χαίρω) *grant, give, bestow on; deal generously or graciously with, forgive, pardon; hand over or release* (of a prisoner); *cancel a debt* (Lk 7.42, 43); *be returned* (Phm 22)

χάριν prep. with gen. generally occurring after a noun or pronoun (χαίρω) *for the sake of, because of, by reason of* (τούτου χάριν *for this reason*; οὔ χάριν *therefore, for this reason* Lk 7.47; χάριν τίνος *why? for what reason?* 1 Jn 3.12)

χάρις, ιτος f (χαίρω) *grace, favor, kindness, mercy, goodwill* (ἔχω χάριν πρὸς *have the goodwill of* Ac 2.47: ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν *What credit is that to you?*)

Lk 6.32,33,34); a special manifestation of the divine presence, activity, power or glory; a favor, expression of kindness, gift, blessing (κατὰ χάριν as a gift Ro 4.4, 16; ἵνα δευτέραν χάριν σχῆτε in order that you might be blessed twice/a second time 2 Cor 1.15); thanks, gratitude; graciousness (ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι your speech should always be pleasant Col 4.6)

χάρισμα, τος η (χαίρω) gift, favor (as an expression of divine grace)

χαριτώ (χαίρω) bestow on freely; pf. pass. ptc. favored (Lk 1.28)

Χαρράν f Haran (3 D-2)

χάρτης, ου η (χάραγμα) (sheet of) paper [2 Jn 12]

χάσμα, τος η chasm, pit [Lk 16.26]

χεῖλος, ους η lip; shore, bank (of a sea)

χειμάζομαι (παρα|χειμάζω, παρα|χειμασία, χεῖμα|ρρος, χειμών) be storm-tossed, undergo bad weather [Ac 27.18]

χεῖμα|ρρος οτ **χειμά|ρρους, ου** η (χειμάζομαι + ῥέω) brook that flows only in the winter; valley [Jn 18.1]

χειμών, ὠνος η (χειμάζομαι) winter; storm, bad weather

χείρ, χειρός f (αὐτό|χειρ, ἀ|χειρο|ποίητος, δια|χειρίζομαι, ἐπι|χειρέω, προ|χειρίζομαι, προ|χειρο|τονέω, χειρ|αγωγέω, χειρ|αγωγός, χειρό|γραφον, χειρο|ποίητος, χειρο|τονέω) hand (ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν they grabbed and arrested Jesus); power, authority; activity; finger (Lk 15.22)

χειρ|αγωγέω (χείρ + ἄγω) take or lead by the hand

χειρ|αγωγός, οὔ η (χείρ + ἄγω) one who leads another by the hand, leader [Ac 13.11]

χειρό|γραφον, ου η (χείρ + γράφω) account, record of debts [Col 2.14]

χειρο|ποίητος, ον (χείρ + ποιέω) made by humans

χειρο|τονέω (χείρ + τείνω = stretch, reach) appoint, install; choose

χείρων, ον γεν. ονος worse, more severe (εἰς τὸ χεῖρον ἔρχομαι grow worse Mk 5.26; ἐπὶ τὸ χεῖρον from bad to worse 2 Tm 3.13)

Χερούβ pl. Χερουβεῖν η cherub, winged creature over the covenant box [He 9.5]

χήρα, ας f widow

χιλί|αρχος, ου η (χίλιοι + ἄρχω) tribune (a high ranking military officer generally in charge of 600-1000 men), officer, high ranking officer

χιλιάς, ἄδος f (χίλιοι) (group of) a thousand

χίλιοι, αι, α (ἑπτα|κισ|χίλιοι, πεντα|κισ|χίλιοι, τετρα|κισ|χίλιοι, τρις|χίλιοι, χιλί|αρχος, χιλιάς) thousand

Χίος, ου f Chios (4 D-2) [Ac 20.15]

χιτών, ὠνος η tunic, shirt (generally of the garment worn next to the skin under the ἱμάτιον); pl. clothes

χιών, ὄνος f snow

χλαμύς, ὕδος f military cloak

χλευάζω (δια|χλευάζω) sneer, make fun of, mock [Ac 17.32]

χλιαρός, ἄ, ὄν lukewarm [Re 3.16]

Χλόη, ης f Chloe [1 Cor 1.11]

χλωρός, ἄ, ὄν *green (pale Re 6.8); τὸ χλωρόν green plant (Re 9.4)*
χοϊκός, ἡ, ὄν (χέω = *pour*, χοῦς) *made of earth or dust, earthly*
χοῖνιξ, ικος f *quart (a dry measure)*
χοῖρος, ου m *pig, hog, swine*
χολάω (χολή) *be angry [Jn 7.23]*
χολή, ἥς f (χολάω) *gall, something bitter*
Χοραζίν f *Chorazin (2 D-3)*
χορηγέω (χορός + ἄγω) *supply, provide*
χορός, οὔ m (ἐπι|χορηγέω, ἐπι|χορηγία, χορηγέω) *dancing, (choral) dance [Lk 15.25]*
χορτάζω (χόρτασμα, χόρτος) *feed, satisfy; pass. be satisfied, eat one's fill*
χόρτασμα, τος n (χορτάζω) *food [Ac 7.1]*
χόρτος, ου m (χορτάζω) *grass, vegetation; blade, shoot, sprout; hay (1 Cor 3.12)*
Χουζᾶς, ᾶ m *Chuzza [Lk 8.3]*
χοῦς, χοός acc. **χοῦν** m (χέω = *pour*) *dust*
χράομαι (ἀπό|χρησις, ἀ|χρειόομαι, ἀ|χρεῖος, ἀ|χρηστος, κατα|χράομαι, κίχρημι, παρα|χρήμα, συ|χράομαι, χρεία, χρε|οφειλέτης, χρή, χρήζω, χρήμα, χρηματίζω, χρηματισμός, χρήσιμος, χρήσις, χρηστεύομαι, χρηστολογία, χρηστός, χρηστότης) impv. **χρῶ**; aor. impv. **χρήσαι**. *use, make use of, make the most of (make the most of the opportunity to get free or perhaps make the most of the existing situation 1 Cor 7.21); act, behave (μήτι ἄρα τῇ ἐλαφρῖα ἐχρησάμην I didn't vacillate, did I?*

2 Cor 1.17; πολλῆ παρρησία χρώμεθα *we are very bold or frank* 2 Cor 3.12)

χρεία, ας f (χράομαι) *need, necessity (ἔχω χρείαν τινός have need of something or somebody); need, want, lack (ἔχω χρείαν be in need, lack; τῆς χρείας as the occasion requires Eph 4.29); duty, task, function (Ac 6.3)*

χρε|οφειλέτης, ου m (χράομαι + ὀφείλω) *debtor*

χρή (χράομαι) impers. verb *it ought, it should [Jas 3.10]*

χρήζω (χράομαι) *need, have need of*
χρήμα, τος n (χράομαι) *mostly pl. possessions, wealth, means; money; sg. money, proceeds (Ac 4.37)*

χρηματίζω (χράομαι) *warn; direct, instruct; reveal, disclose; be called, have the name of (Ac 11.26; Ro 7.3)*

χρηματισμός, οὔ m (χράομαι) *oracle, answer from God [Ro 11.4]*

χρήσαι aor. impv. of **χράομαι**

χρήσιμος, η, ον (χράομαι) *good, useful, advantageous [2 Tm 2.14]*

χρήσις, εως f (χράομαι) *function, relation (of sexual intercourse)*

χρήσον aor. impv. of **κίχρημι**

χρηστεύομαι (χράομαι) *be kind, caring [1 Cor 13.4]*

χρηστολογία, ας f (χράομαι + λέγω) *smooth or plausible talk [Ro 16.18]*

χρηστός, ἡ, ὄν (χράομαι) *kind, loving, good, merciful (τὸ χρηστόν kindness Ro 2.4); morally good, upright (1 Cor 15.33); easy to bear (Mt 11.30); good (of wine); comp. χρηστότερος better (Lk 5.39)*

χρηστότης, ητος f (χράομαι) *kindness, goodness, mercy; what is good or right*

χρίσμα, τος n (χρίω) *anointing*

Χριστιανός, οῦ m (χρίω) *Christian*

Χριστός, οῦ m (χρίω) *Christ* (lit. the *Anointed One*, equivalent to the *Hebrew Messiah*)

χρίω (ἀντί|χριστος, ἐγ|χρίω, ἐπι|χρίω, χρίσμα, Χριστιανός, Χριστός, ψευδός|χριστος) *anoint*

χρονίζω (μακρο|χρόνιος, χρόνος, χρονο|τριβέω) *delay, be long coming; stay a long while* (Lk 1.21)

χρόνος, ου m (χρονίζω) *time, extension* or *period of time* (ἐφ' ὅσον χρόνον or ὅσον χρόνον *as long as, while; ἐπὶ χρόνον or χρόνον τινά for a while* Lk 18.5; 1 Cor 16.7; πρὸ χρόνων αἰώνων or χρόνοις αἰώνι-οις *before time began, from all eternity* 2 Tm 1.9; Tt 1.2; Ro 16.25; πόσος χρόνος *how long?* Mk 9.21); *time, moment of time, occasion; delay* (Re 10.6)

χρονο|τριβέω (χρονίζω + τρίβω = *rub, spend* [of time], τριβος) *spend time* [Ac 20.16]

χρύσεος see χρυσοῦς

χρυσίον, ου n (χρυσόω) *gold; gold coin, money; gold ornamentation, (costly) jewelry*

χρυσο|δακτύλιος, ον (χρυσόω + δείκνυμι) *wearing a gold ring* [Jas 2.2]

χρυσό|λιθος, ου m (χρυσόω + λιθάζω) *chrysolite, yellow topaz* (a precious stone, golden-yellow in color and more valuable than other topazes) [Re 21.20]

χρυσό|πρασος, ου m (χρυσόω + πράσσω) *chrysoprase, green quartz* (a

semiprecious stone, a greenish variety of quartz) [Re 21.20]

χρυσός, οῦ m (χρυσόω) *gold; gold coin; gold image* (Ac 17.29)

χρυσοῦς, ῆ, οῦν (from εος, εα, εον) (χρυσόω) *made of gold, golden, adorned with gold*

χρυσόω (χρυσίον, χρυσο|δακτύλιος, χρυσό|λιθος, χρυσό|πρασος, χρυσοῦς) *cover or adorn with gold*

χρῶ impv. of χράομαι

χρῶς, χρωτός m *skin, surface of the body* [Ac 19.12]

χωλός, ῆ, ὄν lame, crippled; τὸ χωλόν *what is lame, lame leg* (He 12.13)

χώρα, ας f (χωρέω) *country, region, territory; neighborhood, countryside; land, field* (of crops); *dry land* (Ac 27.27); *people or inhabitants of a region* (Mk 1.5)

χωρέω (ἀνα|χωρέω, ἀπο|χωρέω, ἐκ|χωρέω, εὐρύ|χωρος, περί|χωρος, στενο|χωρέομαι, στενο|χωρία, ὑπο|χωρέω, χώρα, χωρίον) *trans. make room for, have room for* (χωρήσατε ἡμᾶς *make room in your hearts for us* 2 Cor 7.2); *accept, practice* (of the celibate life); *hold, contain* (Jn 2.6; 21.25); *intrans. be room* (Mk 2.2); *go into* (of food into the stomach); *make headway, take hold* (Jn 8.37); εἰς μετάνοιαν χωρέω *repent* (2 Pe 3.9)

χωρίζω (ἀπο|χωρίζομαι, δια|χωρίζομαι, χωρίς) *separate; pass. separate oneself, be separated* (of divorce); *leave, depart; be taken away, be away* (Phm 15); *κεχωρισμένος ἀπὸ set apart from* (He 7.26)

χωρίον, ου η (χωρέω) *piece of land, field; place*

χωρίς (χωρίζω) (1) prep. with gen. *without, apart from, without relation to* (occurs postpositive in

He 12.14 οὐ χωρίς *without which; besides, in addition to*; (2) adv. *separately, by itself* (Jn 20.7)

κῶρος, ου η northwest wind; κατά κῶρον *facing northwest* [Ac 27.12]

Ψ

ψάλλω (ψαλμός) fut. ψαλῶ. *sing, sing a hymn of praise, sing praise*

ψαλμός, ου η (ψάλλω) *psalm* (of the OT); *hymn of praise, hymn*

ψευδ|άδελφος, ου η (ψεύδομαι + ἀδελφός) *false brother, false believer*

ψευδ|απόστολος, ου η (ψεύδομαι + στέλλομαι) *false apostle, one who claims to be an apostle* [2 Cor 11.13]

ψευδής, ἐς (ψεύδομαι) *false, lying; ὁ ψευδής liar*

ψευδο|διδάσκαλος, ου η (ψεύδομαι + διδάσκω) *false teacher, one who teaches what is not true*

ψευδο|λόγος, ου η (ψεύδομαι + λέγω) *liar, speaking falsely* [1 Tm 4.2]

ψεύδομαι (ἀ|ψευδής, ψευδ|άδελφος, ψευδ|απόστολος, ψευδής, ψευδο|διδάσκαλος, ψευδο|λόγος, ψευδο|μαρτυρέω, ψευδο|μαρτυρία, ψευδο|μάρτυς, ψευδο|προφήτης, ψεύδος, ψευδο|χριστός, ψευδ|ώνυμος, ψεύσμα, ψεύστης) *lie, speak untruth; be false, live a lie; ψεύδομαι κατά οὐ εἰς tell lies against*

ψευδο|μαρτυρέω (ψεύδομαι + μαρτυρέω) *give false evidence or testimony*

ψευδο|μαρτυρία, ας η (see ψευδο|μαρτυρέω) *false evidence or testimony, perjury*

ψευδο|μάρτυς, υρος η (see ψευδο|μαρτυρέω) *false witness, one who gives false testimony*

ψευδο|προφήτης, ου η (ψεύδομαι + φημί) *false prophet*

ψεύδος, οὐς η (ψεύδομαι) *lie, untruth; lying; what is unreal, imitation*

ψευδο|χριστός, ου η (ψεύδομαι + χρίω) *false-Christ, one who falsely claims to be the Christ*

ψευδ|ώνυμος, ον (ψεύδομαι + ὀνομάζω) *falsely called, so-called* [1 Tm 6.20]

ψεύσμα, τος η (ψεύδομαι) *untruthfulness, deceitfulness* [Ro 3.7]

ψεύστης, ου η (ψεύδομαι) *liar*

ψηλαφάω (ψύχω) aor. opt. 3 sg. ψηλαφήσειεν, 3 pl. -σειαν, -σαιεν, -σαισαν. *touch, feel* (pass. ptc. *able to be touched* He 12.18); *feel around for* (Ac 17.27)

ψηφίζω (ψύχω) *figure out* (of a secret number); *figure out, count* (of the cost)

ψηφός, ου η (ψύχω) *pebble, stone; vote* (αὐτῶν κατήνεγκα ψηφόν *I cast my vote against them* Ac 26.10)

ψιθυρισμός, οὔ μ (ψιθυρίζω = *whisper*, ψιθυριστής) *harmful gossip, tale-bearing* [2 Cor 12.20]

ψιθυριστής, οὔ μ (see ψιθυρισμός) *one who bears harmful gossip against another, tale-bearer* [Ro 1.29]

ψίξ, ψιχός f *crumb, scrap* (of bread)
ψιχίον, ου n *small crumb, scrap* (of food)

ψυχή, ἧς f (ψύχομαι) *self, inner life, one's inmost being, soul; (physical) life; living creature, person, human being* (πᾶσα ψυχή ζωῆς every living creature Re 16.3) ἐκ ψυχῆς *from the heart*; μιᾷ ψυχῇ *with one mind* Php 1.27

ψυχικός, ἧ, ὄν (ψύχομαι) *unspiritual, worldly, not possessing the Spirit of God; physical, material*

ψύχομαι (ἀνά|ψυξις, ἀνα|ψύχω, ἄ|ψυχος, δί|ψυχος, ἐκ|ψύχω, εὐ|ψυχέω, ἰσό|ψυχος, κατα|ψύχω, ὀλιγό|ψυχος, σύμ|ψυχος, ψυχή, ψυχικός, ψῦχος, ψυχρός) **fut. ψυγήσομαι.** *grow cold, die out* (of love) [Mt 24.12]

ψῦχος, ους n (ψύχομαι) *cold*
ψυχρός, ἄ, ὄν (ψύχομαι) *cold*; τὸ ψυχρόν *cold water* (Mt 10.42)

ψωμίζω (ψώχω) *feed, give food to; give away*

ψωμίον, ου n (ψώχω) *piece of bread*

ψώχω (περί|ψημα, προσ|ψάω, συγ|κατα|ψηφίζομαι, συμ|ψηφίζω, ψηλαφάω, ψηφίζω, ψηφος, ψωμίζω, ψωμίον) *rub* (the husk from grain) [Lk 6.1]

Ω

Ω *omega* (last letter of the Greek alphabet)

ὦ *interjection O!* (used both in address and emotion)

ᾧδε *adv. here, in this place* (πάντα τὰ ᾧδε *all that is happening here* Col 4.9); *here, to this place* (ἔως ᾧδε *here, to this place, this far* Lk 23.5); *under these circumstances, in this case* (ᾧδε λοιπόν *moreover, in this connection* 1 Cor 4.2)

ᾠδή, ἧς f (ᾄδω) *song, song of praise*
ᾠδίν, ἱνος f (ᾠδίνω) *birth-pains; pain, suffering*

ᾠδίνω (ᾠδίν, συν|ᾠδίνω) *suffer birth-pains; suffer greatly*

ᾠμος, ου m *shoulder*

ᾠμοσα *aor. of ᾠμύω*

ᾠνειδίζομαι *alt. pres. pass. 1 sg. of ᾠνειδίζω*

ᾠνέομαι (ὀψ|ώνιον, τελ|ώνης, τελ|ώνιον) *buy, purchase* [Ac 7.16]

ᾠόν, οὔ n *egg* [Lk 11.12]

ᾠρα, ας f (ἡμί|ωρον) *moment, instant, occasion; time, brief indefinite period of time; hour of the day* (i. e. a twelfth part of the period between sunrise and sunset, sometimes longer and some-

times shorter than 60 minutes);
 ώρα πολλή *late* (Mk 6.35); ἀπὸ
 τῆς ώρας ἐκείνης *at that very mo-*
ment, from that time on; αὐτῇ τῇ
 ώρα *at that time*
 ώραῖος, α, ον (ώρα) *beautiful, attrac-*
tive; welcome, pleasant (Ro 10.15)
 ὠρισα aor. of ὀρίζω
 ὠρίσθην aor. pass. of ὀρίζω
 ὠρισμαι pf. pass. of ὀρίζω
 ὠρυξα aor. of ὀρύσσω
 ὠρούμαι *roar* (of lions) [1 Pe 5.8]
 ὥς (1) particle of comparison *as,*
like (ὥς ἔπος εἰπεῖν *so to speak*
 He 7.9); *as though, as if, on the*
grounds that, on the pretext of;
 with numerals *about* (ὥς ἀπὸ
 σταδίων δεκαπέντε *about fifteen*
stades away Jn 11.18; cf. 21.8; ὥς
 ἐπὶ ώρας δύο *for about two hours*
 Ac 19.34); introducing discourse
how, that (ὥς ὅτι *how, that*); in-
 tensifying an adv. or adj. *very,*
how (ὥς τάχιστα *as soon as pos-*
sible Ac 17.15; ὥς ώραῖοι *how*
welcome Ro 10.15; cf. Ro 11.33;
 Ac 17.22); *as in the sense to be*
 (e.g. ὥς προφήτην αὐτὸν εἶχον
they considered him a prophet
 Mt 14.5); (2) temporal and con-
 sequential particle *as, as long as,*
while, when (with pres. or impf.);
when, after (with aor.); *so that, in*

order that, because; ὥς ἂν (ἐάν)
when, as soon as; ὥς τάχιστα *as*
soon as possible (Ac 17.15)
 ὠσαννά *hosanna* (in Aramaic). an
 exclamation of praise literally
 meaning, "Save, I pray"
 ὡσαύτως adv. (ὥς + αὐτός) *in the*
same way, likewise
 ὡσεῖ (ὥς + εἰ) *like, as; about, ap-*
proximately
 Ὡσηέ m *Hosea* [Ro 9.25]
 ὡσί dat. pl. of οὔς
 ὡσπερ (ὥς + -πέρ) *as, just as, even as;*
like
 ὡσπερ εἰ (ὥς + -πέρ + εἰ) *like, as,*
as though [1 Cor 15.8]
 ὡσπερ τε (ὥς + τέ) *that, so that, with the*
result that; in order that, for the
purpose of; therefore, thus, so, ac-
cordingly
 ὦτα nom. and acc. pl. of οὔς
 ὠτάριον, ου n (οὔς) *ear*
 ὠτίον, ου n (οὔς) *ear*
 ὠφέλεια, ας f (ὠφελέω) *advantage,*
benefit
 ὠφελέω (ἀν|ωφελής, ὄφελος, ὠφέ-
 λεια, ὠφέλιμος) *gain, profit,*
achieve (something); help, bene-
fit, aid, be useful (to)
 ὠφέλιμος, ον (ὠφελέω) *valuable,*
useful, beneficial
 ὥφθην aor. pass. of ὀράω

A SAMPLING OF SOME GREEK NT WORDS THAT SHARE SIMILAR MEANINGS

No two words in any language overlap absolutely in their various meanings, and almost any word of a given language may have a variety of different meanings, depending upon the context in which it occurs.

In what follows, a sampling of some Greek NT words that share similar meanings are categorized and briefly analyzed with regard to certain of their similarities. Nouns or adjectives are generally listed first with verbs last.

1. Accomplish, Finish, Complete

τέλος = *end, termination*; τελέω = *finish, complete*; τέλειος = *complete, perfect*; τελειώω = *make perfect/complete*

πλήρης = *full, complete*; πληρώω = *complete, accomplish*; πλήρωμα = *fullness, completeness*; πληροφορέω = *accomplish*

2. Anger

ὀργή = *anger, revenge*; ὀργίζομαι = *be angry*

παροργισμός = *anger*; παροργίζω = *make angry/resentful*

3. Anoint

ἀλείφω = *anoint*

χρῖσμα = *anointing*; Χριστός = *the Anointed One, Christ*; χρίω = *anoint*

4. Ask, Request

αἶτημα = *request, demand*; αἰτέω = *ask*

ἔρωτάω = *ask (a question)*

πυνθάνομαι = *inquire; learn (by inquiry)*

5. Basket

κόφινος = *basket (perhaps smaller than a σφυρίς)*

σφυρίς = *basket*

6. Be, Become, Exist

γενεά = generation, contemporaries; period, age (of time), family, origin;
 γενέσια = birthday celebration; γένεσις = birth, lineage; γενετή = birth;
 γένημα = product, harvest; γένος = family, race, nation, people, offspring,
 descendants; γίνομαι = become, be; γενεαλογία = genealogy; γενεαλογέο-
 μαι = descend from
 γέννημα = offspring; γέννησις = birth; γεννητός = born; γεννάω = be father
 of, bear, give birth to
 είμί = be, exist
 ύπαρξις = possession, property; ύπάρχω = be, exist, be at one's disposal

7. Blessed, Happy

μακάριος = blessed, fortunate, happy; μακαρισμός = happiness, blessing;
 μακαρίζω = consider blessed/happy
 εύλογητός = blessed, praised; εύλογία = blessing, praise; εύλογέω = bestow
 a blessing upon

8. Burden, Weight

βαρύς = heavy, difficult, weighty; βάρος = burden, weight; βαρέως = with
 difficulty; βαρέω = burden/weigh down; βαρύτιμος = very expensive
 φορτίον = burden, cargo; φορτίζω = burden, load with burdens

9. Care, Concern

φρήν = thinking, understanding; φρόνιμος = wise, sensible, thoughtful;
 φρόνησις = insight, wisdom; φρόνημα = way of thinking, mind; φρονί-
 μως = wisely; φρονέω = think, have in mind, care for; φροντίζω = con-
 centrate upon, be concerned about
 μέλει = (impers.) it is of concern; μελετάω = practice, cultivate, think about
 μεριμνα = care, concern, worry; μεριμνάω = worry about, care for

10. Child, Baby

βρέφος = baby, infant, childhood
 νήπιος = baby, infant, child, immature, innocent, underage; νηπιάζω = be
 a child
 παῖς = child (male or female), servant, slave; παιδάριον = boy; παιδιόθεν =
 from childhood
 τεκνίον = child (from τίκτω = bear, give birth to)

11. Clothing

ἔνδυμα = *clothing, garment*; ἔνδυσις = *wearing, putting on*; ἐνδύω = *dress, clothe (midd. put on, wear)*

ἔσθής = *clothing, apparel*

ἱματισμός = *clothing, apparel*; ἱμάτιον = *outer garment, clothing*; ἱματίζω = *clothe, dress*

χιτών = *unic, shirt (generally worn under the ἱμάτιον)*

12. Come, Be Present

ἔρχομαι = *come*

ἦκω = *have come, be present, come*

13. Crown, Wreath

διάδημα = *diadem, crown*

στέμμα = *garland, wreath*

στέφανος = *wreath, crown, reward*; στεφανώω = *crown, reward*

14. Cry

δάκρυον = *tear (as in crying)*; δακρύω = *cry, shed tears*

θρήνος = *song of grief*; θρηνέω = *mourn, cry*

κλαυθμός = *bitter crying*; κλαίω = *cry, cry for*

όδυρμός = *mourning, grieving*

15. Death

θάνατος = *death*; θανατώω = *kill, put in danger of death*; θανατηφόρος = *deadly, causing death*; θανάσιμον = *deadly poison*; θνητός = *mortal*;

θνήσκω = *die*

νεκρός = *dead*; νέκρωσις = *death, barrenness*; νεκρώω = *put to death*

16. Decree, Rule, Regulation

διαταγή = *decree, ordinance*; διάταγμα = *order, decree*; διατάσσω = *command, order*

δικαίωμα = *regulation, requirement*

δόγμα = *rule, regulation*; δογματίζομαι = *obey rules/regulations*

ἐντάλημα = *commandment, rule*; ἐντέλλομαι = *command, give orders*

ἐντολή = *commandment, order, instruction*

παράδοσις = *tradition* (of teachings handed down); παραδίδωμι = *hand over/down*

17. Desire, Intention, Will, Want

βουλή = *purpose, intention, plan, decision*; βούλημα = *will, desire, purpose, intention*; βούλομαι = *want, desire, wish, be willing, intend, plan*

θέλησις = *will*; θέλημα = *will, wish, desire*; θέλω = *wish, desire, want, will*

18. Devil, Demon

δαίμων = *demon, evil spirit*; δαιμόνιον = *demon, evil spirit, a god*; δαιμονιώδης = *demonic, devilish*; δαιμονίζομαι = *be demon possessed*

διάβολος = (as proper noun) *the Devil*

19. Evil, Bad

ἄδικος = *evil, sinful, dishonest*; ἀδικία = *wrongdoing, evil, sin*; ἀδίκημα = *crime, sin, wrong*; ἀδικῶς = *unjustly*; ἀδικέω = *mistreat, treat unjustly, harm*

κακός = *evil, bad, wrong, harmful*; κακία = *evil, wickedness, trouble*; κακοποιός = *wrongdoer, criminal*; κακοῦργος = *criminal*; κακοήθεια = *meanness*; κακῶς = *badly, severely*; κακῶ = *treat badly, harm*; κακολογέω = *speak evil of, curse*; κακοποιέω = *do evil, harm*

πονηρός = *evil, bad, wicked, sinful*; πονηρία = *wickedness, evil*

φαῦλος = *evil, wrong, bad*

20. Do, Make

ποίησις = *doing, undertaking*; ποίημα = *what is made/created*; ποιητής = *one who does something, poet*; ποιέω = *make, do, cause*

πράσσω = (trans.) *do (something)*; (intrans.) *act, do, get along*

21. Family, Household

οἰκεῖος = *member of a household/family*; οἰκετεία = *household* (of slaves and servants); οἰκέτης = *house servant, servant* (see no. 57); οἰκητήριον = *dwelling, home*; οἰκία = *house, home, family, household*; οἰκιακός = *member of a household*

οἶκος = *house, home, family, household*; οἰκέω = *live, dwell (in)*; οἰκονομία = *management of a household*; οἰκοδεσπότης = *householder, landowner, master*; οἰκοδεσποτέω = *run the household*

πατρικός = *coming from one's ancestors*; πατριά = *family, nation, people*; πατρίς = *homeland, hometown*; πατριάρχης = *patriarch*

22. Fear, Reverence

δειλός = *cowardly, afraid*; δειλία = *cowardice, timidity*; δειλιάω = *be afraid*
 εὐλαβής = *devout, reverent*; εὐλάβεια = *godly fear, reverence*; εὐλαβέομαι = *act in reverence, be moved with fear*

φόβος = *fear, terror, reverence, respect*; φοβερός = *fearful, terrifying*;
 φόβητρον = *dreadful sight/event*; φοβέομαι = (trans.) *be afraid of, fear, reverence, (intrans.) be afraid, be frightened*

23. Feed, Tend (a Flock)

αὐλή = *fold (for sheep)*

βόσκω = *tend, feed*

ποίμνιον = *flock*; ποίμνη = *flock*; ποιμήν = *shepherd, pastor*; ποιμαίνω = *tend like a shepherd, care for*

24. Forgiveness

ἄφεσις = *forgiveness*; ἀφήμι = *forgive, cancel*

πάρεσις = *passing by, overlooking (of sin)*

25. Form, Likeness, Appearance

εἶδος = *visible form, outward appearance*; εἶδωλον = *idol, image*

εἰκών = *likeness, image, form, appearance, statue*

μορφή = *nature, form*; μόρφωσις = *outward form, content*; μορφώω = *form*

σκιά = *shadow, faint outline*

σχῆμα = *outward form, likeness*

26. Gate, Door

θύρα = *door, gate, entrance*; θυρωρός = *doorkeeper*

πύλη = *gate, door*; πυλών = *gate, gateway, entrance, porch*

27. Good

ἀγαθός = *good, useful*; ἀγαθωσύνη = *goodness, generosity*; ἀγαθοποιῶ = *doing good*

ἀγαθοποιός = *one who does what is good*; ἀγαθοποιέω = *do good, help*; ἀγαθοεργέω (and the contracted form ἀγαθουργέω) = *do good, be generous*

28. Grace, Mercy

ἔλεος = *mercy, compassion*; ἐλεήμων = *merciful*; ἐλεημοσύνη = *money given to a needy person*; ἐλεάω/ἐλεέω = *be merciful*

οἰκτιρμός = *compassion, mercy, pity*; οἰκτίρμων = *merciful, compassionate*; οἰκτίρω = *have mercy/compassion on*

χάρις = *grace, kindness, mercy*; χάρισμα = *gift (as an expression of divine grace)*; χαρίζομαι = *give, deal graciously with, forgive*; χαριτόω = *bestow on freely*

29. Hell, Hades

ᾗδης = *Hades, world of the dead, death*

γέεννα = *hell*

30. Holy, Pure, Sacred

ἅγιος = *consecrated to God, holy*; ἁγιότης = *holiness, moral purity*; ἁγιοσύνη = *holiness, consecration*; ἁγιασμός = *consecration, holiness*; ἁγιάζω = *set apart as sacred to God, make holy*

ἀγνεῖα = *moral purity*; ἁγνισμός = *purification ritual*; ἁγνίζω = *purify, cleanse*

ἱερός = *sacred, holy, pertaining to the temple*; ἱερόν = *temple*; ἱεροπρεπής = *reverent*

καθαρός = *pure, clean, innocent*; καθαρότης = *purification, purity*; καθαρισμός = *cleansing, purification*; καθαρίζω = *cleanse, purify*

ὁσιος = *holy, devout*; ὁσιότης = *holiness*; ὁσίως = *in a manner pleasing to God*

31. Hymn, Psalm

ὕμνος = *hymn*; ὑμνέω = (intrans.) *sing a hymn*; (trans.) *sing praises to*

ψαλμός = *psalm, hymn*; ψάλλω = *sing, sing a hymn (of praise)*

ὠδή = *song (of praise)*

32. Know

γινώσκω = *know, understand*; ἀναγνωρίζομαι = *make oneself known (to someone) again*

ἐπιστήμων = *understanding*; ἐπίσταμαι = *know, understand*

οἶδα = *know, understand*

33. Life

βίος = *life, livelihood*; βιωτικός = *pertaining to everyday life*; βίωσις = *way of life*; βιώω = *live*

ζωή = *life*; ζῶον = *living creature, animal*; ζάω = *live, be alive*; ζωογονέω = *save life, give life to (of God)*; ζωοποιέω = *give life to, make alive*

34. Light

λαμπάς = *lamp, lantern, torch*; λαμπρός = *bright, shining, splendid, clear*; λαμπρότης = *brightness*; λαμπρῶς = *splendidly*; λάμπω = *shine, give light, flash*

λύχνος = *lamp*; λυχνία = *lampstand*

φανός = *lantern, torch*; φαίνω = *shine, give light, (mid. & pass.) appear, be seen*

φέγγος = *light*

35. Love

ἀγάπη = *love (primarily of Christian love)*; ἀγαπητός = *beloved, dear/dearest*; ἀγαπάω = *love (primarily of Christian love)*

φιλία = *love, friendship*; φίλος/φίλη = *friend*; φίλαυτος = *selfish, self-centered*; φιλόθεος = *loving God*; φιλαδελφία = *love of fellow-believers*; φιλάδελφος = *loving one's fellow believer, loving others*; φιλανθρωπία = *kindness, hospitality, God's love of humanity*; φιλανθρωπῶς = *considerately, kindly*; φιλαργυρία/φιλάργυρος = *love of money*

36. Master, Lord

δεσπότης = *Lord, Master (of God/Christ)*

ἐπιστάτης = *Master (of Christ)*

κύριος = *Lord (of God/Christ)*; κυριακός = *belonging to the Lord*; κυριεύω = *have power over, rule over, be lord of*

37. Mind, Soul, Spirit

διάνοια = *mind, understanding, purpose, thought*; διανόημα = *thought*
 καρδιά = *heart, inner self, mind, will, intention*; καρδιογνώστης = *knower of hearts*

νοῦς = *mind, thought, reason, purpose, understanding*

πνεῦμα = *Spirit (of God), spirit, inner self, self, mind*; πνευματικός = *spiritual, spiritual person/thing, wind, breath*; πνευματικῶς = *spiritually, symbolically*

φρήν = *thinking, understanding*

ψυχή = *self, inner life, soul, person*; ψυχικός = *unspiritual, physical, material*

38. Miracle, Sign, Wonder

δύναμις = *power, strength, miracle, miracle worker*; δύναμαι = *can, be able to*; δυναμῶ = *strengthen, make strong*

σημεῖον = *miraculous sign, miracle, warning sign*; σημειόομαι = *take note of*
 τέρας = *wonder, object of wonder*

39. Net

ἀμφίβληστρον = *casting net for fishing*; ἀμφιβάλλω = *cast a fishnet*

δίκτυον = *fishnet*

σαγήνη = *dragnet (for fishing)*

40. New, Young

καινός = *new, of new quality, unused*; καινότης = *newness*

νέος = *new, fresh, young*; νεότης = *youth, youthfulness*; νεόφυτος = *new moon festival*

41. Old

ἀρχαῖος = *old, ancient, former, early, original*; ἀρχή = *beginning, first*; ἀρχηγός = *leader, pioneer*

παλαιός = *old, former*; παλαιότης = *age, oldness*; πάλαι = *long ago, formerly*; παλαιῶ = *make/declare old/obsolete*

42. Ought

δεῖ = (impers.) *be necessary, must, should, ought*

ὀφειλή = *debt, what is due*; ὀφειλέτης = *one who is under obligation, debtor, sinner*; ὀφείλημα = *debt, wrong, sin*; ὀφείλω = *owe, ought, must* (see no. 58)

χρή = (impers. verb) *it ought, it should*

43. Parable

παραβολή = *parable, proverb, figure, symbol*

παροιμία = *parable, figure of speech, proverb*; παρόμοιος = *like, similar*;
παρομοιάζω = *be like, resemble*

44. Patience

ἀνοχή = *forbearance, tolerance*

μακροθυμία = *patience*; μακροθύμως = *patiently*; μακροθυμέω = *be patient, wait patiently*

ὑπομονή = *patient endurance, steadfastness, perseverance*; ὑπομένω = *endure, hold out, stand firm, put up with*

45. People, Person

ἄνθρωπος = *man, human being, person*; ἀνθρώπινος = *human, characteristic of humankind*

δῆμος = *people, crowd, public assembly*; δημόσιος = *public*

ἔθνος = *nation, people*; ἔθνικός = *pagan, heathen, Gentile*

ὄχλος = *crowd, (common) people*; ὄχλοποιέω = *gather a crowd*

46. Perfect, Complete, Whole

ὅλος = *whole, all, complete, entire*; ὀλόκληρος = *whole, sound, complete*;

ὀλοκληρία = *full health, soundness*; ὀλοτελής = *wholly, in every part*

τέλειος = *complete, perfect, whole*; τελειότης = *completeness*; τελείως = *fully, completely*; τελείωσις = *fulfillment, perfection*; τελειωτής = *one who makes (something) perfect*; τελειώω = *to perfect, make perfect/complete*

47. Poor

πένης = *poor or needy person*

πτωχός = *poor, to be pitied*; πτωχεία = *poverty*; πτωχεύω = *become poor*

48. Power, Authority, Strength

δυνατός = possible, strong, powerful, able; δύναμις = power, strength, miracle; δυνάστης = ruler, king, Sovereign Lord; δύναμαι = can, be able; δυναμώ = strengthen, make strong; δυνατέω = be able/powerful/strong
 έξουσία = authority, right, ability, supernatural power, ruling power; έξουσιαστικός = authoritative; έξουσιάζω = have power over
 ισχυρός = strong, mighty, powerful; ισχύς = strength, might; ισχύω = be able, can, have resources, be strong
 κραταιός = mighty, strong; κράτος = might, strength, power, dominion; κραταιόομαι = become strong; κρατέω = hold, hold fast, take, take hold of, seize, arrest

49. Praise, Glory, Majesty

αἴνεσις = praise, adoration; αἴνος = praise; αἰνέω = praise
 δόξα = glory, splendor, power, praise; δοξάζω praise, honor, glorify
 ἔπαινος = praise, commendation, approval; ἐπαινέω = commend, praise
 μέγας = large, great, strong; μεγαλεῖον = mighty act/deed; μεγαλειότης = majesty, greatness; μεγαλοπρεπής = majestic; μεγαλωσύνη = majesty, greatness, Majesty (name for God); μεγάλως = greatly; μεγαλύνω = enlarge, extend, praise, hold in high honor

50. Prayer, Pray

αἴτημα = request, demand; αἰτέω = ask, request, require, demand
 δέησις = prayer, petition; δέομαι = ask, beg, pray
 εὐχή = oath, vow, prayer; εὐχομαι = pray, wish, long (for)
 προσευχή = prayer, place of prayer; προσεύχομαι = pray

51. Preach, Proclaim, Prophecy, Speak

διαλέγομαι = discuss, debate, address, speak
 εὐαγγέλιον = good news, gospel; εὐαγγελιστής = one who preaches the good news; εὐαγγελίζω = bring/preach the good news
 καταγγελεύς = one who proclaims, herald; καταγγέλλω = proclaim, make known, preach, teach
 κήρυξ = preacher; κήρυγμα = what is preached, message; κηρύσσω = proclaim, make known, preach
 λαλέω = speak, talk, say, preach, proclaim
 μαντεύομαι = tell fortunes, predict the future

προφητικός = *prophetic*; προφητεία = *preaching the message of God*; προφήτης = *prophet*; προφήτις = *prophetess*; προφητεύω = *proclaim God's message, preach, prophesy*

52. Ransom, Redemption, Release

ἀγορά = *marketplace*; ἀγοράζω = *buy, redeem, ransom*

ἀπολύτρωσις = *setting free, deliverance, release*; ἀπολύω = *release, set free*

ἵλασμός = *means by which sins are forgiven*; ἱλαστήριον = *means by which sins are forgiven, place where sins are forgiven*; ἱλάσκομαι = *bring about forgiveness for, take away, deal mercifully with*

λύτρον = *means of release/redemption*; λύτρωσις = *redemption, liberation, setting free*; λυτρωτής = *liberator, deliverer*; λυτρόομαι = *redeem, set free, liberate*

περιποίησις = *obtaining, possession, saving*; περιποιέομαι = *obtain, acquire, preserve, save (life)*

53. Religion, Piety, Worship

δεισδαίμων = *religious*; δεισδαιμονία = *religion*

εὐλαβής = *devout, reverent*; εὐλάβεια = *godly fear, reverence*; εὐλαβέομαι = *act in reverence, be moved with fear*

εὐσεβής = *godly, religious*; εὐσέβεια = *godliness, religion*; εὐσεβῶς = *in a godly manner*; εὐσεβέω = *worship*

θεοσεβής = *devout, pious, God-fearing*; θεοσέβεια = *religion, piety*

θρησκός = *religious*; θρησκεία = *religion, worship*

54. Repentance, Change of Heart, Turning from Sin

μεταμέλομαι = *regret, be sorry, change one's mind*

μετάνοια = *repentance, change of heart, turning from sin*; μετανοέω = *repent, have a change of heart, turn from sin*

55. Sacrifice, Offering, Altar

βωμός = *altar*

θυσία = *sacrifice, offering, act of offering*; θυσιαστήριον = *altar*; θύω = *slaughter, sacrifice, kill*

προσφορά = *offering, sacrifice, gift, act of offering/sacrificing*; προσφέρω = *offer, present (especially of gifts and sacrifices), perform (a service)*

56. See, Observe

βλέμμα = *what is seen*; βλέπω = *see, look on/at, consider, regard*

θεάομαι = *see, look at, notice, visit*

θεωρία = *sight (of something seen), spectacle*; θεωρέω = *see, watch, observe, notice, experience*

δρατός = *visible*; δράμα = *vision, sight, something seen*; δράσις = *vision, appearance*; δρώω = *see, observe, notice, understand, experience, visit*

57. Servant, Slave, Deacon

διάκονος = *servant, helper, minister, deacon, deaconess*; διακονία = *ministry, service, contribution, help, mission*; διακονέω = *serve, care for, see after, serve as a deacon*

δοῦλος = *slave, servant*; δούλη = *female servant/slave*; δουλεία = *slavery*; δουλεύω = *serve (as a slave), be a slave*; δουλόω = *enslave, make someone a slave*

θεραπεία = *healing, household servants*; θεράπων = *servant*; θεραπεύω = *heal, cure, serve*

οἰκέτης = *house servant, servant* (see no. 21)

ὑπηρέτης = *attendant, assistant, helper, servant*; ὑπηρετέω = *serve, provide for, look after (one's needs)*

58. Sin

ἄγνοια = *ignorance, unawareness, (perhaps) sin*; ἀγνόημα = *a sin committed through ignorance*; ἀγνοέω = *be ignorant, fail to understand, disregard, (perhaps) sin in ignorance*

ἁμαρτία = *sin*; ἁμάρτημα = *sin, sinful deed*; ἁμαρτάνω = *sin, do wrong*

ἥττημα = *defeat, failure*; ἡττάομαι = *be defeated/overcome*

ὀφειλή; ὀφειλέτης; ὀφειλή; ὀφείλημα; ὀφείλω. See no. 42

παράβασις = *disobedience, sin, breaking, violation (lit. overstepping)*; παραβάτης = *one who breaks/disobeys (God's Law)*; παραβαίνω = (trans.) *break, disobey, (intrans.) turn away, leave*

παρακοή = *disobedience, disloyalty*; παρακούω = *refuse to listen, pay no attention to*

παρανομία = *offense, wrongdoing*; παρανομέω = *act contrary to the law*

παράπτωμα = *sin, wrongdoing*; παραπίπτω = *fall away, commit apostasy*

59. Teach, Inform, Instruct

διδασκτικός = *able to teach*; διδακτός = *taught, imparted*; διδασκαλία = *what is taught, teaching, doctrine, act of teaching, instruction*; διδάσκαλος = *teacher, rabbi*; διδαχή = *what is taught, teaching, act of teaching, instruction*; διδάσκω = *teach*

κατηχέω = *inform, tell, instruct, teach*

μαθητής = *disciple, pupil, follower*; μαθήτρια = *woman disciple*; μαθητεύω = (trans.) *make a disciple of*, (intrans. or pass.) *be a disciple*

παιδεία = *discipline, instruction, training*; παιδευτής = *teacher, one who disciplines/corrects*; παιδεύω = *instruct, train, teach, discipline, correct, beat, whip*

60. Temple

ιερός = *sacred, holy, pertaining to the temple*; ιερόν = *temple, temple precincts*

ναός = *temple, inner part of the Jewish temple, sanctuary*

61. Thief, Robber, Terrorist

κλέπτης = *thief*; κλέπτω = *steal*

ληστής = *robber, insurrectionist, terrorist*

62. Time

καιρός = *time* (viewed as an occasion rather than an event), *season, age*

χρόνος = *time, extension/period of time*; χρονίζω = *delay, be long coming, stay a long while*

63. Touch, Feel

ἄπτω = *light, ignite*, (mid.) *take hold of, touch*

θιγγάνω = *touch*

ψηλαφάω = *touch, feel, feel around for*

64. Vain, Senseless, Foolish

κενός = *empty, empty-handed, vain, foolish, senseless*; κενοδοξία = *conceit, cheap desire to boast*; κενόδοξος = *conceited, boastful*; κενοφωνία = *foolish talk*; κενώω = *deprive of power, make of no meaning/effect*

μάταιος = *worthless, futile, useless*; ματαιότης = *worthlessness, futility*; μάτην = *in vain, to no purpose*; ματαιολογία = *empty talk*; ματαιολόγος = *empty talker*; ματαιόδομαι = *be given to worthless/futile speculation*

65. Wash, Bathe

λουτρόν = *washing, cleansing, water*; λούω = *wash, bathe*
 νιπήρ = *washbasin*; νίπτω = *wash, (mid.) wash oneself/for oneself*
 πλύνω = *wash*

66. World, World Order

αἰώνιος = *eternal, unending*; αἰών = *age, world order, eternity*
 κόσμος = *world, world order, universe, world inhabitants, humankind (especially of those hostile to God)*; κοσμικός = *worldly, made by humans, material*; κοσμοκράτωρ = *world ruler, ruler*
 οἰκουμένη = *world, inhabited earth, humankind*

67. Worship

λατρεία = *service, worship, (pl.) rites, duties*; λατρεύω = *serve, worship*
 λειτουργία = *service, ministry, worship, offering, sacrifice*; λειτουργικός = *ministering*; λειτουργός = *servant, minister*; λειτουργέω = *serve, worship*
 προσκυνητής = *worshiper*; προσκυνέω = *worship, fall down and worship, kneel, bow low*
 σεβαστός = *belonging to the emperor, imperial*; σέβασμα = *object of worship, place of worship*; σεβάζομαι = *worship, reverence*
 σέβομαι = *worship*

3

THE ANCIENT NEAR EAST
 in Old Testament Times
 Scale 1 : 15,300,000

0 100 200 300
 Kilometres

0 100 200
 Miles

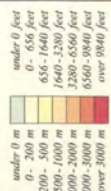

THE JOURNEYS OF THE APOSTLE PAUL

Scale 1:13,000,000

- First Journey
- - - Second Journey
- Journey to Rome

New in this Edition

- Papyri 117–127 readings are now cited
  - Alternative readings to the UBS text used by modern Bible versions are now listed
  - Thoroughly revised Discourse Segmentation Apparatus
  - The Catholic Epistles now incorporate the Editio Critica Maior, representing the most recent scholarly research establishing the Greek text and reconstructing its textual history
-

 Deutsche
Bibelgesellschaft

German Bible Society